

ACTA

**VAN DE GENERALE SYNODE
VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND
OMMEN 1993**

DIENST VAN WOORD EN GEBED op dinsdag 13 april 1993 op de vooravond van de generale synode, belegd door de Gereformeerde Kerk te Ommen.

De raad van de Gereformeerde Kerk te Ommen had de gemeente samengeroepen tot een dienst van Woord en gebed met het oog op de samenkomst van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland op woensdag 14 april 1993.

De dienst werd bijgewoond door de afgevaardigden van de kerken naar de synode, door docenten van de Theologische Universiteit te Kampen, generaal-synodale deputaten en vele andere broeders en zusters uit het hele land. Ook was een deputatie van de plaatselijke overheid aanwezig.

Voorganger in de dienst was dr. W.G. de Vries, praeses van de Generale Synode van Leeuwarden 1990. Hij bediende het Woord van de Here uit 2 Tessaloniëzen 3:1--3 met als thema:

Paulus vraagt het gebed van de gemeente voor de snelle voortgang van het Woord van de Here;

1. door het in touw zijn van de gelovigen;
2. ondanks het ontrouw zijn van mensen;
3. dankzij het trouw zijn van God.

In de dienst werd voor het werk van de generale synode gebeden om Gods hulp en de leiding van zijn Heilige Geest.

Na de dienst maakten de afgevaardigden kennis met hun gastgezinnen.

ACTA VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND, SAMENGEKOMEN TE OMMEN OP WOENSDAG 14 APRIL 1993

PRO-ACTA

Artikel 1

14.04.93

Opening

Namens de raad van de Gereformeerde Kerk te Ommen, door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 aangewezen als samenroepende kerk voor de volgende synode, opent ds. H.J. Siegers de vergadering van de generale synode.

Hij laat zingen Gezang 32, leest Openbaring 3:7-13 en gaat voor in gebed.

Daarna houdt hij de volgende toespraak:

Geachte broeders, afgevaardigden en adviseurs,

Namens de samenroepende kerk te Ommen mag ik u hier welkom heten.

We heten u welkom in ons gebouw en zalencentrum, waarover we als gemeente nu drie en een half jaar de beschikking hebben. De opening van dit gebouw was ook de aanleiding dat de kerkeraad besloot uit te spreken, dat we bereid waren om de generale synode te huisvesten. En nu is het zover.

Naar art. 46 van de onder ons aangenomen kerkorde wordt de generale synode eenmaal in de drie jaar gehouden. En dat tijdstip is nu weer aangebroken. U, broeders afgevaardigden, bent vanuit negen provinciale ressorten naar Ommen gezonden om hier samen zo dadelijk een generale synode te vormen. Een synode is naar gereformeerd kerkrecht geen bestuur van de kerk. U heet wel de meeste vergadering, maar, zoals een goed gereformeerde predikant zijn catechisanten leert, dat is tegelijk de minste vergadering. U bent geen kerkeraad. U wordt ook niet in het ambt van synodelid bevestigd. U zit hier niet eens krachtens uw ambt, en de synodale vergadering is ook geen ambtelijke vergadering. U bent dus niet de topmanagers op directieniveau van de kerk. En de te kiezen praeses is geen president-directeur van de gereformeerde kerken. U bent hoogstens dienaars van de kerken. Dienaars om bepaalde zaken te bespreken. Om hulp te bieden om die zaken die op mindere vergaderingen niet afgehandeld konden worden, hier wel af te handelen en om die zaken die alle kerken aangaan, hier te beslissen. U moet zich dus niet gaan verheffen boven de plaatselijke kerken. Uw gezag is, om een typering van Voetius te gebruiken die K. Schilder in de tijd van de Vrijmaking weer naar voren heeft gehaald, tweedehands. Daarom heeft u geloofsbriefven meegenomen. Uw zenders, de negen particuliere synoden, verklaren u te zenden in plaats van al de kerken van dat ressort. En zo is het, in de personen van de vier van ieder ressort, alsof alle kerken van dat ressort hier zijn. En als ieder ressort dat verklaart, is het alsof in uw 36 personen alle kerken hier tegenwoordig zijn. En daarom bent u toch een belangrijke vergadering. Maar u bent geen permanent college. En hoe korter uw vergadering duurt hoe beter het is en dat niet alleen voor de kerk te Ommen.

Bij de opening van de synode van Leeuwarden kon gezegd worden, in het gebouw waar de synode vergaderde: "Honderd jaren kerkgeschiedenis kijken op u neer ..." Dat kan in deze zaal bepaald niet gezegd worden. Weliswaar heeft Ommen sinds 1248 stadsrechten, maar verder is het geen stad waar veel bekende kerkgeschiedenis geschreven is. Ommen kent ook geen synodale geschiedenis. Er was hier nooit eerder een generale synode. We waren niet verder gekomen dan een particuliere synode van Overijssel in 1990. Maar Ommen heeft wel kerkgeschiedenis en daar wil ik u nu iets van vertellen.

Die is verbonden aan de naam van Albertus Christiaan van Raalte (1811--1876). Hij wilde predikant worden, maar werd in mei 1835 bij zijn proponentexamen afgewezen door het Hervormd Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland. De reden was dat hij weigerde om onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de kerkelijke wetten te beloven. Na het nog enkele malen geprobeerd te hebben voelde hij zich in december 1835 genoodzaakt om zich bij de afgescheidenen te voegen. Hij werd beroepen door de afgescheidenen gemeente te Genemuiden en Mastenbroek.

Op de eerste synode van de afgescheidenen, gehouden van 2--12 maart 1836 te Amsterdam, werd hij bevestigd tot predikant. Dat ging daarbij wel wat anders toe dan wij gewend zijn. We lezen in de Acta van die synode dat er verschil van mening was onder de afgevaardigden of deze broeder geëxamineerd moest worden. Sommigen zeiden dat hij toch wel goed bekend was bij de broeders, anderen zeiden dat hij toch op de voornaamste punten onderzocht moest worden, opdat de synode zich voor de gemeente zou kunnen verantwoorden. Bij de stemming staakten de stemmen, en daarom werd door het lot, "als eene Goddelijke beslissing", zo staat er, bepaald dat er toch een onderzoek moest komen.

De praeses van die vergadering, ds. H.P. Scholte, ondervroeg hem op de belangrijkste zaken van "de leer, tucht en dienst van de Gereformeerde Kerk in Nederland". Het verliep bevredigend. De volgende dag werd Van Raalte bevestigd op de synode. Dat ging buiten de kerk die hem beroepen had, om. Vooraan werd gevraagd of hij de drie Formulieren van Enigheid wilde ondertekenen. Toen hij daarop bevestigend had geantwoord, las de praeses het formulier tot bevestiging van dienaren des Woords voor en antwoordde Van Raalte op de gestelde vragen. Daarna vond de bevestiging plaats door het opleggen van de handen door ds. S. van Velzen. Vervolgens kreeg Van Raalte meteen zitting in de synode, zonder dat een kerk hem had afgevaardigd.

Op 23 maart 1836 doet hij in de gemeente intrede en is hij de eerste afgescheiden predikant in Overijssel. Spoedig daarna wordt hij ook beschouwd als een soort provinciaal predikant. Hij reist de provincie door en preekt op vele plaatsen, hij doopt, zit in allerlei plaatsen kerkeraadsvergaderingen voor, en meerdere Overijsselse gemeenten betalen ook mee aan zijn traktement.

In deze periode bestonden er in Overijssel een 62 hervormde gemeenten. Op meerdere plaatsen vond een afscheiding plaats, maar slechts op enkele plaatsen kwam het tot felle conflicten. Een van die plaatsen is Ommen geweest.

Hier vond de Afscheiding al plaats in december 1835. Op 11 december bevestigde ds. A. Brummelkamp 2 ouderlingen en 2 diakenen in hun ambt. Hij deed dit in de boerderij van de weduwe Woertink te Arriën, een buurtschap dat hoorde bij het Ambt Ommen. Kort daarna werd een Acte van Afscheiding ingediend bij de Hervormde Gemeente die ondertekend

was door 87 leden. De Hervormde Gemeente telde toen rond de 2600 leden. Enkele maanden later telde de afgescheiden gemeente te Ommen 140 zielen. Over die mensen werd door de toenmalige hervormde predikant geschreven: "Dat die personen behoren tot de geringste klasse hier ter plaatse, en grotendeels bestaan uit zeer eenvoudigen en diep onkundigen, die meest door het gezag en door de aanrading van dus genoemde vromen, om af te teekenen, zich jammerlijk daartoe verleiden laten, maar nauwelijks weten wat zij doen".

De weerstand van de plaatselijke overheid, met name de burgemeester, de heer H. Smit, tegen de afgescheidenen was groot. Tot tweemaal toe kwam het in Ommen tot inkwartiering van soldaten. De eerste maal was het van 11--30 juli 1836 -- een half jaar na de afscheiding te Ommen. Het was de eerste keer in Overijssel dat de militaire macht gebruikt werd om wat genoemd werd: ongeoorloofde godsdienstige bijeenkomsten te beletten. De 53 soldaten werden alleen bij de afgescheidenen ondergebracht. Soms tot zes soldaten toe in een gezin. Toen het blijkbaar naar de zin van de burgemeester genoeg effect had gehad, werden de soldaten teruggetrokken.

In november van dat jaar ontstond er een broeierige sfeer in de stad. Van Raalte was er weer. Hij preekte en bediende de doop en het avondmaal. Op 14 november werd er een markt gehouden en kwamen veel mensen op de been. Er ontstond een hevige woede tegen de separatisten. De daken van 24 huizen van afgescheidenen werden beschadigd en er vlogen stenen door 'Cocksiaanse glazen'. Op 19 november werd Van Raalte in Den Ham -- niet ver van Ommen -- gearresteerd en naar Ommen gebracht, waar hij een nacht in de gevangenis moest verblijven. Ook toen was het nog niet rustig in de stad. De ramen van de gevangenis werden ingegooid en de bewakers voegden Van Raalte toe, dat als hij ooit weer in de stad durft komen, ze hem zullen vermoorden. De volgende dag werd hij door de rechter in Deventer vrijgesproken, omdat hij niets onrechtmatig had gedaan. Ten gevolge van deze onrust werden, en nu voor de tweede maal, van 22 november tot 7 december 60 soldaten ingekwartierd. Gelukkig nu zonder onderscheid van kerkkeuze.

Van Raalte heeft zich door deze gebeurtenissen niet laten intimideren. Hij verhuisde zelfs naar Ommen. 21 maart 1839 komt hij hier wonen. Hij bleef hier werken tot november 1844. Hij werd niet speciaal daarvoor beroepen en is ook niet in Ommen bevestigd. Hij werd immers al als provinciaal predikant beschouwd. En om die reden was de woonplaats Ommen geschikter dan Mastenbroek. Er werd voor hem een ruime pastorie gebouwd aan Den Lagen Oordt, hier vlakbij dit kerkgebouw. De stad Ommen telde in deze jaren een 1000 inwoners en groeide in de periode van Van Raalte tot een 1200. Het Ambt Ommen (de 12 buurtschappen om de stad heen) telde toen een 2000 inwoners. De kerk telde, toen Van Raalte afscheid nam, 500 leden, waarvan 35% in de stad en 65% in het Ambt woonden.

In deze periode werd een kerkgebouw gebouwd, dat in januari 1840 in gebruik werd genomen, hoewel de afgescheiden gemeente nog niet erkend was door de overheid. Die erkenning vond plaats in april 1841. Tot die tijd toe werden de bijeenkomsten in de kerk oogluikend toegestaan. Een orgel werd niet meteen in de kerk geplaatst. De diakenen moesten niet alleen voor de ondersteuning van de armen, maar ook voor de ondersteuning van de gemeentezang zorgen. Wellicht een aandachtspunt bij de vaststelling van de instructie van de generale diaconale deputaten? Ook moest Van Raalte herhaaldelijk optreden tegen slapers in de kerk. In de notulen van de kerkeraad staat te lezen dat Van Raalte meedeelt: "Dat hij verplicht is alle openbare misdaden te bestraffen en zulks ook omtrent het slapen en de wanorde onder de kinderen plaats moet vinden".

De Theologische Universiteit heeft hier in Ommen ook een voorgeschiedenis. Drie oefenaren uit de provincie Groningen verzoeken in 1839 aan Van Raalte hen verder te willen opleiden.

Hij gaat dit doen. De classis Ommen besluit in november 1843 om een theologische school in Ommen te vestigen. Zo komen hier ook studenten naar toe. In totaal zou Van Raalte in Ommen een dertiental studenten opleiden tot predikant. Een journalist schreef in die dagen: "Naar wij vernamen is er een soort van akademie opgericht voor hare aankomende leeraars. Daar worden de zoogenaamde studenten gedresseerd of afgerigt tot het zoogenaamde leeraarsambt bij de afgescheidenen. In de geschiedenis dier secte zal Ommen altijd een voorname plaats beslaan". Maar een halfjaar later spreekt de Commissie van Beheer en Bestuur van de School uit dat Ommen niet zo'n geschikte plaats is, omdat het afgelegen was en weinig 'geciviliseerd'. Verder moesten de opleidingsscholen van Arnhem (waar Brummelkamp les gaf) en Ommen gaan samenwerken. Plaats van vestiging werd uiteindelijk Arnhem. Hoewel Van Raalte helemaal geen zin had om Ommen te verlaten, haalde Brummelkamp hem toch over om naar Arnhem te komen. En Van Raalte vertrok met tegenzin naar die plaats. Een stuk kerkgeschiedenis van Ommen.

Maar terug naar het heden. U vergadert als synode tussen twee herdenkingsjaren in. Het was in 1992 immers honderd jaar geleden dat de Vereniging plaatsvond. De Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland en de Nederduitsch Gereformeerde Kerken (Dolerend) verenigden zich op basis van Schrift en belijdenis. Ze gingen de naam dragen: De Gereformeerde Kerken in Nederland. Dat oecumenische feit mocht in de kerken herdacht worden. Toen gingen twee kerken *samen op weg*. Maar dat deden ze op een andere basis dan vandaag de kerken die *samen op weg* zijn. De naam van die nieuwe kerk zal zijn, naar verluidt: De Verenigde Reformatorische Kerk. De naam Vereniging zit er weer in, maar naar welke reformatie verwijst die naam? Reformatie is toch: terug naar het Woord van de Christus. Dat is: Houd vast wat u hebt! Doe weg datgeen wat u van mijn Woord afhoudt. Die daad van 1892 vraagt om een vervolg, maar dan ook op de basis van Woord en belijdenis, waaraan men zich ook metterdaad wil houden. Dat zal in de gesprekken met de Christelijke Gereformeerde Kerken en andere kerken met wie gesprekken zouden kunnen worden gevoerd, centraal moeten blijven staan.

En dat andere herdenkingsjaar zal D.V. 1994 zijn. Dat is 50 jaar na de Vrijmaking. Dat de Vrijmaking nodig was, een halve eeuw na 1892 is diep te betreuren. Maar het was nodig. Want toen de Schrift niet meer het laatste woord had, moest de kerk weer gereformeerd worden. En nu zijn we bijna weer een halve eeuw verder. En we horen binnen onze kerken de verschillende gedachten over de doorgaande reformatie, opinies over samenwerken, over G-organisaties. En verschillende bladen vertolken de diverse opvattingen. Daarmee zullen we moeten leren omgaan als kerken. Waarbij we elkaar, zolang de Schrift niet in geding is, blijven aanvaarden als broeders en zusters. Elkaar aanvaarden, zonder elkaar te veroordelen of af te schrijven. Een halve eeuw na 1944. Het zal duidelijk moeten zijn, dat we in de kerken niet kunnen teren op winsten uit het verleden. Je zult geen levende kerk kunnen blijven door iets dat vroeger is besloten, gezegd, gebeurd. Het enige dat de kerk doet leven is de kracht van Christus, die via zijn Woord en Geest in ons werkt. Dat werd in de Vereniging beleeden, in de Vrijmaking herhaald, en nu in deze synode van Ommen zal dat ook het enige mogen zijn dat telt.

Dat staat in het gedeelte van de Schrift dat we bij de opening van deze vergadering lezen (Openbaring 3:7-13). De christelijke kerk te Filadelfia was niet een kerk waar de stad van onder de indruk was. Waar de wereld rekening mee hield. De kerk imponeerde niet door haar gebouw, haar prediker, of door het aantal mensen, noch door het aanzien van die mensen. Ze had maar, zo typeert Christus haar, een kleine kracht. Dat is de maat waarmee mensen rekenen. Daar tellen de stemmen. Daar moet je macht uitoefenen om iets te bereiken. En wat kunnen mensen die niet trouw aan Gods Woord zijn, vaak veel invloed hebben. Voor de gereformeerde kerken in Nederland geldt ook: een kleine kracht. Wat stelt nu

ongeveer 1% van de hele Nederlandse bevolking voor? Dan kun je de neiging hebben om je in je schulp terug te trekken. Om je alleen maar te bemoeien met interne zaken. Om bang te worden van die wereld met haar grote gezag. Dan roept Christus ons op: Nee, doorwerken! Want wie een geloof heeft als een mosterdzaadje kan bergen verzetten. En dan moet de kerk al die zaken aanpakken die nodig zijn in de periode tussen pasen, hemelvaart en wederkomst. Voor de eerste maal in openbaring staan in hoofdstuk drie die woorden: "Ik kom spoedig." Zijn terugkomst betekent dat aan al het kerkewerk een einde zal komen. Dat er geen generale synode meer gehouden zal worden. Ik kom spoedig. Dat is het wachwoord tussen hemelvaart en wederkomst. We hebben afgelopen zondag weer pasen gevierd. Pasen betekent niet: alles blijft bij het oude. Maar pasen is de grote stap vooruit. Niet terug naar wat het vroeger was, maar pasen is juist het teken van de grote vooruitgang. "Houd vast wat je hebt", zegt de Here. Dat is niet: houd de tradities in ere, of houd een vrijgemaakte cultuur in stand. Houd vast is beslist geen opdracht om te conserveren. Het betekent ook niet dat Christus hier dus instemt met de mensen die roepen: "Alle verandering is een bedreiging en gevaar." Houd vast is: houd het Woord vast. Broeders, dat vasthouden is niet een menselijke eigenschap. Ook niet een vrijgemaakte karaktertrek. Dat is nu het werk van de Heilige Geest. Daarom mag niet de gedachte opkomen: wij deden het tot nu toe altijd zo goed bij dat vasthouden en zo moeten we het maar blijven doen. Het is Gods genade als wij blijven vasthouden. Dat betekent, dat we van ons zelf moeten afzien. En opzien naar Jezus Christus, die als de Verhoogde zijn Geest schenkt op het gebed. Het gebed is van grote betekenis voor uw werk. In de gehouden bidstond is dat ook benadrukt. En niet alleen het gebed op de synode zelf, ook het gebed van de kerken is nodig.

Vasthouden houdt in: kerk, kerkleden, val niet in slaap en wees niet tevreden met jezelf of met allerlei behaalde resultaten in het verleden. Christus roept op om steeds te vragen: wat wil de Here in de actuele situatie waarin we leven? Als de kerken vasthouden aan dat Woord, dan zullen ze levende kerken van Christus blijven. "Want", zegt Hijzelf, "dan blijf je aan mijn naam verbonden."

Geachte afgevaardigden, wees dus een synode die naar Gods Woord wil luisteren. Die zich laat leiden door de Geest. Waarbij de argumenten uit Gods Woord overtuigend zijn. Dan bent u dienstbaar aan de kerken. Dan geeft u die kerken besluiten in handen die ervoor zorgen dat de gereformeerde kerken in Nederland getuigende kerken zullen zijn. En dat is nodig, zeker als we horen dat de helft van de Nederlanders niet meer weet wat pasen betekent, zoals we in de krant kort geleden konden lezen. Als u zo werkt, zult u geen applaus van de wereld ontvangen en geen koninklijke onderscheiding, maar wel de kroon van Christus.

U vergadert in Ommen.

In een modern gebouw. Er is wel het een en ander gewijzigd vergeleken bij de synode van Leeuwarden. De stoelen, de tafels, de bordjes met aanduidingen van de ressorten -- de vorige hingen met plakband aan elkaar. Er zijn nu eindelijk eens nieuwe. Er zijn aanduidingen voor de moderamenleden. Het kartonnen bordje, waar jaren geleden het woord 'comité' op werd geschreven, is vervangen door een modern bordje. Het oude mag in het synodaal archief. Er is een nieuw spreekgestoelte. Er is een eigen logo ontworpen. Er zijn nog meer en snellere computers en er is zelfs een fax. Een kenner van synodale vergaderingen sprak al van een 'vergadering nieuwe stijl'. Maar het zijn slechts uiterlijke zaken. En het betekent niet dat de band met de historie losgelaten wordt. Bekijk daarom ook rustig eens de tentoonstelling in dit gebouw van wandteksten, van oude boeken en figuren.

Uw actuele situatie is uw agenda.

Volgens het Nederlands Dagblad zijn er geen nieuwe zaken op uw agenda. Dat is nog te bezien. Het mogelijk maken dat er een predikant beroepen gaat worden voor het pastoraat aan de doven is bepaald geen oude zaak. En stage voor studenten heeft wel eens eerder op de agenda gestaan, maar anders dan nu. En dat er voorgesteld wordt een gereformeerd zendingsinstituut op te richten kan ook niet bepaald een oude zaak worden genoemd. En wat te denken van de verzoeken om de zusters het stemrecht bij de verkiezing van ambtsdragers niet langer te onthouden? Het heeft wel vaker op de agenda gestaan, maar niet eerder zo 'kerken-breed' als nu. En de verkondiging van het evangelie aan het joodse volk? Het is een nieuwe zaak op uw agenda!

U krijgt ongetwijfeld veel te doen. Uw agenda zal ook niet bij de ruim 150 stukken blijven, die er tot nu toe zijn ingediend. U mag trouwens gerust zijn, de map van de rubriek 'Leer' is leeg. Het zit met de leer dus wel goed. Opvallend is wel dat inzake een zaak die alle kerken aangaat, namelijk de wet gelijke behandeling, die binnenkort door de Eerste Kamer behandeld gaat worden, geen enkele kerk en ook niet deputaten Hoge Overheid hebben gevraagd om een reactie van synodewege.

U gaat vergaderen.

U kiest een moderamen. Van tevoren kan ik u vertellen dat er geen lid met moderamen-ervaring in zal zitten. Dat is na de Vrijmaking, met uitzondering van de synode van Hoogeveen 1969, niet voorgekomen. Maar dat hoeft geen nadeel te zijn, wellicht zelfs kan het nieuwe impulsen geven voor de vergaderingen.

U vergadert in het Bakken.

Zo heet ons zalencentrum. Een naam die te maken heeft met de historische plaats van dit gebouw. Hier was vroeger ook een haven. De straten van de buurt hier achter het gebouw dragen de namen van zeehelden. Het gebouw waar u de warme maaltijd geserveerd zult krijgen, heet ook de Haven en de straten waar u langs kunt lopen om daar te komen, heten of Haven West of Haven Oost.

Maar het Bakken is Gods Woord. Dat is wat Psalm 119:40 (in de berijming van het Gereformeerd Kerkboek) zegt: "Een lamp, een helder licht, een schijnsel op mijn pad, een eeuwig bakken."

Richt u zich dus naar dat Bakken."

Met deze woorden verklaar ik deze vergadering voor geopend.

Artikel 2 Onderzoek van de geloofsbriefven

14.04.93

De samenroepende kerk onderzoekt de geloofsbriefven. De particuliere synoden blijken wettig vertegenwoordigd. De afvaardiging is als volgt:

van de particuliere synode van GRONINGEN:

<i>primi</i>	ds. A. Kamer ds. H.M. Smit oud. J. Staal oud. H. Wildeboer	Groningen Uithuizermeeden Uithuizen Kantens
--------------	---	--

<i>secundi</i>	ds. H.G. Gunnink ds. R.Th. Pos oud. A. Bolhuis oud. G. Roorda	Schildwolde Noordhorn Groningen Zuidhorn
----------------	--	---

van de particuliere synode van FRIESLAND:

<i>primi</i>	ds. A.H. Driest ds. D.J. Zandbergen oud. P. Boersma oud. G.J. Oosterhuis	Buitenpost Dokkum Drogeham Dokkum
--------------	---	--

<i>secundi</i>	ds. S. Cnossen ds. A. van der Sloot oud. P. Dijkema oud. H. Smit	Ureterp Drachten Drachten Drachten
----------------	---	---

<i>tertii</i>	ds. Tj. Boersma ds. J. Kruidhof oud. R. Bakker oud. T.S. Havinga	Drachten Drachten Franeker Buitenpost
---------------	---	--

van de particuliere synode van DRENTHE:

<i>primi</i>	ds. F.H. Folkerts ds. H. de Vries oud. A.M. Douma oud. F. Veenstra	Stadskanaal Assen Meppel Meppel
--------------	---	--

<i>secundi</i>	ds. J. Zwart ds. C. de Putter oud. Th. van den Belt oud. H. ter Haar	Winschoten Hoogeveen Stadskanaal Hoogeveen
----------------	---	---

<i>tertii</i>	ds. D.T. Vreugdenhil ds. L.W. de Graaff oud. T.L. Jonkman oud. G. Kruizinga	Emmen Zuidlaren Zuidlaren Sappemeer
---------------	--	--

van de particuliere synode van OVERIJSEL:

<i>primi</i>	ds. B. Luiten ds. J. Slotman oud. G. Boersma oud. R. Fernhout	Zwolle Enschede Zwolle Zwolle
--------------	--	--

<i>secundi</i>	ds. M. Brandes ds. T. Dekker oud. G.J. Dijk oud. R. Buitinga	Hardenberg Kampen Hardenberg Enschede
----------------	---	--

<i>tertii</i>	ds. J.J. Poutsma oud. G.D. Pullen	Hardenberg Hasselt
---------------	--------------------------------------	-----------------------

van de particuliere synode van GELDERLAND:

<i>primi</i>	ds. J. Kruidhof ds. B. van Zijlekom oud. A.J.F. van der Griendt	Arnhem Hattem Apeldoorn
--------------	---	-------------------------------

	oud. B. de Wit	Arnhem
<i>secundi</i>	ds. J.F. de Haan dr. H.R. van de Kamp oud. G.L. Lammers oud. H. Vuijk	Arnhem Apeldoorn Elburg Winterswijk
<i>tertii</i>	ds. H.E. Nieuwenhuis ds. Joh. de Wolf oud. W. van Harten oud. J. Noordzij	Ermelo Wezep Tiel Harderwijk

van de particuliere synode van UTRECHT:

<i>primi</i>	ds. M.H. Sliggers ds. T. Wendt oud. C.A. Nelemans oud. J.N. Schilder	Amersfoort Bunschoten Spakenburg Zeist
<i>secundi</i>	ds. A.O. Reitsema ds. J.H. Ulehake oud. J.A. Los oud. J. Meima	Bunschoten Leusden Abcoude Amersfoort
<i>tertii</i>	ds. H.J. Begemann ds. R.A. Houtman oud. G.D. Dirks oud. M. Douma	De Bilt Houten Bussum Amersfoort

van de particuliere synode van NOORD-HOLLAND:

<i>primi</i>	ds. J. Luiten ds. B. Schaaij oud. S. de Vries oud. A.B. de Wit	Alkmaar IJmuiden Zaandam Koog a/d Zaan
<i>secundi</i>	ds. K. van den Geest ds. T. Groenveld oud. E. Boema oud. H. Kok	Duivendrecht Breezand Zaandam Bennebroek
<i>tertii</i>	ds. P.F. Lameris ds. H.J.D. Smit oud. J.E.H. van den Beld oud. C. Hakvoort	Den Helder Badhoevedorp Amsterdam Krommenie
<i>quarti</i>	oud. H. Bakker oud. K.J. Wietsma	Heemskerk Badhoevedorp

van de particuliere synode van ZUID-HOLLAND:

<i>primi</i>	ds. H. Folkers ds. P.J. Trimp oud. M. van Houwelingen oud. A. de Kievit	Rotterdam Zoetermeer Vlaardingenveld Capelle a/d IJssel
<i>secundi</i>	ds. R. ter Beek ds. H.J.J. Feenstra oud. A. van der Does oud. F. Driesens	Langerak Berkenrode Sliedrecht Ridderkerk
<i>tertii</i>	ds. D. Grutter ds. M. van Veelen oud. M.W. Folmer	Rijnsburg Delft Vlaardingenveld

oud. D.C. Hogewoning

Rijnsburg

van de particuliere synode van ZEELAND, NOORD-BRABANT en LIMBURG:

<i>primi</i>	ds. T.O.G.M. Bosma ds. T. Dijkema oud. J. Geelhoed oud. J. Scheele	Axel 's-Hertogenbosch 's-Heer Arendskerke Zierikzee
<i>secundi</i>	ds. G.F. de Kimpe ds. P.H. van der Laan oud. N. Buurman oud. C. Jansen	Axel Eindhoven Nuenen Waalwijk
<i>tertii</i>	ds. A. de Snoo ds. G. Treurniet oud. C.J. Dees oud. N.H. van Huizen	Middelburg Waardhuizen Zaamslag 's-Hertogenbosch

Artikel 3

14.04.93

Verkiezing van het moderamen

Door schriftelijke stemming wordt het volgende moderamen verkozen:

ds. M.H. Sliggers, praeses
ds. B. van Zuijlekom, assessor
ds. J. Luiten, scriba I
ds. H. Folkers, scriba II

Artikel 4

14.04.93

Constituering

Namens de samenroepende kerk verklaart ds. H.J. Siegers de tweeënveertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 voor geconstitueerd. Hij nodigt het moderamen uit zitting te nemen en draagt de leiding over aan ds. M.H. Sliggers.

De praeses dankt de kerk te Ommen voor de voorbereiding en opening van de generale synode en voor de gastvrijheid die de synode in haar midden ontvangt. Hij nodigt ds. H.J. Siegers als predikant van de samenroepende kerk uit de zittingen van de synode als adviseur bij te wonen.

Artikel 5

14.04.93

Belijdenis en belofte

Op verzoek van de praeses verklaren de leden van de synode en de aanwezige adviseurs door op te staan, dat ze hun werk op de synode in onderworpenheid aan de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de belijdenis van de kerk zullen doen. Daarna wordt de Apostolische Geloofsbelijdenis gezongen.

Deze belofte is op later datum afgelegd door:

20 april	ds. J.F. de Haan
22 april	oud. H. Smit, prof. dr. J. Douma en prof. drs. H.M. Ohmann
27 april	prof. dr. C.J. de Ruijter
11 mei	oud. J. Scheele
11 mei	dr. J. Visscher, afgevaardigde van The Canadian Reformed Churches
1 juni	oud. P. Dijkema
8 juni	oud. E. Boerma
31 augustus	oud. G.L. Lammers
31 augustus	oud. H. Kok
1 september	ds. M. van Veelen

Op voorstel van het moderamen wordt besloten:

- a. de sluitingsdatum voor het indienen van ingekomen stukken is 19 april 1993;
- b. ds. T.O.G.M. Bosma, ds. A. Kamer, ds. B. Luiten, ds. J. Slotman en ds. H. de Vries zullen commissievoorzitter zijn;
- c. vergaderd wordt van 9.00--12.30, 14.00--17.30 en 19.00--22.00 uur, met pauzes om 10.30, 15.30 en 20.30 uur. Dinsdag begint de vergadering om 10.30 uur, vrijdag is de sluiting om 15.30 uur. Er zal maximaal twee dagdelen per dag plenair worden vergaderd;
- d. in de kerk wordt niet gerookt; in zaal 11 is roken toegestaan;
- e. aan het Nederlands Dagblad, De Reformatie, Reformanda, het Reformatorisch Dagblad, het Friesch Dagblad, de Leeuwarder Courant, EO Tjidsin radio en het ANP wordt op hun verzoek toestemming verleend verslag of rapportage van openbare zittingen te maken, onder de voorwaarden die in de Huishoudelijke regelingen voor generale synode worden genoemd (art. VII.3).

Artikel 7
Commissies en taakverdeling

14.04.93

Het moderamen heeft met advies van de hoogleraar kerkrecht de commissies samengesteld en de taken over de commissies verdeeld. De vergadering gaat hiermee akkoord.

Commissie 1

ds. T.O.G.M. Bosma (v)	stemrecht zusters
ds. F.H. Folkerts	deputaten archieven en documentatie
ds. T. Wendt	aangepaste kerkdiensten
oud. R. Fernhout	Missiologische Opleiding
oud. M. van Houwelingen	zendingsinstituut
oud. F. Veenstra	vertegenwoordiging bij andere kerkgenootschappen
	archiefbewarende kerk
	appel J.R. de L. / De L.-W.

Commissie 2

ds. H. de Vries (v)	kerkelijke examens
ds. H.M. Smit	opleiding tot de dienst des Woords
ds. P.J. Trimp	Gereformeerde Kerken (synodaal)
oud. C. Jansen	deputaten kerkelijke eenheid
oud. C.A. Nelemans	deputaten Hoge Overheid
oud. J.N. Schilder	deputaten generaal-synodale publikaties
oud. B. de Wit	deputaten goede diensten voor de kerk te M.
	appel J.P.D.

Commissie 3

ds. J. Slotman (v)	Betrekkingen buitenlandse kerken
ds. B. Schaaij	verzoek J.F. de L. / De L.-H.
ds. D.J. Zandbergen	verzoek J.F.
oud. G. Boersma	
oud. J. Geelhoed	
oud. A.J.F. v.d. Griendt	
oud. G.J. Oosterhuis	

Commissie 4

ds. A. Kamer (v)	studiefinanciering studenten TU
ds. T. Dijkema	art. 20 KO, verkiezing ambtsdragers
oud. A.M. Douma	diaconale zaken
oud. A. de Kievit	echtscheiding op attestatie
oud. S. de Vries	trouwen na echtscheiding
oud. A.B. de Wit	uitzendingen van kerkdiensten

amenlied, gezongen amen
deputaatschap eredienst
zending onder het joodse volk
deputaten goede diensten voor de kerk te N.

Commissie 5

ds. B. Luiten (v)	bededagen
ds. A.H. Driest	pastoraat doven en slechthorenden
ds. H.E. Nieuwenhuis / ds. J.F. de Haan	spreekconsent bijbelvertaling
oud. P. Boersma	geestelijke verzorging militairen
oud. J. Staal	uitspreken van de zegen in leesdiensten
oud. H. Wildeboer	steun evangelisatieprojecten appel P.E.S. en J.I.T.; appel D.B.; appel A.v.d.D. appel Amersfoort-West

Moderamen

deputaten voorbereiding generale synode
voordracht deputaten
quaestor generale synode
contact Christelijke Gereformeerde Kerken
verzoeken pers
drukfout Acta Heemse
samenroepende kerk voor de volgende synode

Artikel 8

14 / 20.04.93

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. van de redactie van Bij de Tijd 93 stellingen 'ter overweging, lering ende vermaak';
- b. van de gereformeerde vrouwenvereniging Maranatha te Assen een kaart, waarmee zij de synode Gods zegen toewenst;
- c. van de CCGG een telegram, waarin zij de synode Gods zegen toewenst;
- d. van prof. dr. J. van Bruggen een schrijven met de mededeling dat hij vanwege verblijf in het buitenland pas vanaf half mei desgewenst als adviseur aanwezig kan zijn;
- e. van prof. dr. J. Douma een schrijven waarin hij meedeelt dat hij vanwege studieverlof alleen voor de synode beschikbaar is, wanneer zijn aanwezigheid zeer gewenst is;
- f. van Deputaten vir betrekkingen met buitenlandse Kerke van Die Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika een schrijven met de mededeling dat zij niet in de gelegenheid zijn de uitnodiging tot het bijwonen van de synode op te volgen; zij brengen aan de Nederlandse zusterkerken de hartelijke groeten over van Die Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika en bidden de synode Gods zegen toe.

Een anoniem schrijven wordt terzijde gelegd.

Artikel 9

15.04.93 / 14.05.93

Financiën synode

Tot quaestor van de generale synode wordt benoemd br. J. Sikkema, Smitstraat 33, 7731 DP Ommen; tot zijn secundus br. H. Bouwmeester, Hardenbergerweg 77a, 7731 HC Ommen.
De synode benoemt uit haar midden in de financiële controlecommissie de brs. M. van Houwelingen en F. Veenstra, met als secundus br. G. Boersma.

Artikel 10

20.04.93

Vaststelling van de agenda

De agenda voor de generale synode wordt, na toevoeging van een aantal nagekomen ingekomen brieven en een instructie, volgens het concept vastgesteld en wel als volgt:

1. opening namens de samenroepende kerk
2. onderzoek van de geloofsbrieven en de presentie
3. verkiezing van het moderamen

4. constituering van de vergadering
5. betuiging van instemming met de aangenomen belijdenis van de kerken
6. vaststelling van de agenda van de synode
7. behandeling van instructies
8. behandeling van ingekomen brieven en rapporten
Welke brieven en rapporten ingekomen zijn, is via het register te vinden in deze Acta, respectievelijk in de Handelingen
9. benoemingen
10. vaststelling van de Acta en de Handelingen
11. aanwijzing van de samenroepende kerk voor, alsmede tijd en plaats van de volgende synode
12. censuur naar art. 48 KO
13. rondvraag
14. sluiting

Artikel 11

27.04.93

Ontvangst van prof. drs. H.M. Ohmann en drs. G. Kwakkel

De praeses heropent om 20.00 uur de vergadering voor de feestelijke ontvangst van prof. drs. H.M. Ohmann, aan wie eervol ontslag is verleend per 1 september 1993, en drs. G. Kwakkel, die hem op diezelfde datum als hoogleraar Oude Testament zal opvolgen. Hij heet hen van harte welkom. Naast de hoogleraren-adviseurs prof. dr. J. Douma, prof. drs. B. Kamphuis, prof. dr. F. van der Pol, prof. dr. C.J. de Ruijter en prof. dr. M. te Velde zijn ook aanwezig prof. drs. J.A. Meijer en de emeriti-hoogleraren prof. drs. D. Deddens, prof. dr. L. Doekes, prof. J. Kamphuis en prof. dr. C. Trimp, alsmede de docenten drs. C.J. Haak, M.E. Hoekzema en drs. M.J. Rittersma. Van de deputaten-curatoren zijn ds. H.D. van Herksen, mr. N.E. Nieboer en ds. C.J. Smelik aanwezig, van de deputaten-financieel mr. G. Stellingwerf en br. A. Vreugdenhil. De deputaten-curatoren prof. dr. A.J. Hendriks, ds. M. Nap en ds. P. Schelling en docent drs. C. Bijl zonden bericht van verhindering.

De praeses spreekt prof. drs. H.M. Ohmann als volgt toe:

Hooggeachte professor Ohmann,

Het is mij een voorrecht en vreugde als praeses van de generale synode u te mogen toespreken, nu de beëindiging van uw arbeid als hoogleraar in actieve dienst in zicht is gekomen. U heeft onlangs de leeftijd van vijftig jaar mogen bereiken. En dan bepaalt het Reglement voor docenten aan onze Theologische Universiteit dat ontslag uit de dienst zal worden verleend. Om dan met emeritaat te gaan.

De synode heeft besloten aan u dit ontslag te verlenen. En wel "op de meest eervolle wijze en onder betuiging van dank voor de trouw en de ijver waarmee u sinds uw optreden op 2 september 1981 de kerken en haar opleiding tot de dienst des Woords hebt gediend."

Een dergelijke volzin heeft iets obligaats. Men zou kunnen denken: het moest ook eens niet op eervolle wijze en zonder betuiging van dank gebeuren. Geen kerkelijke vergadering kan het immers maken om een dienaar op een andere, mindere wijze te ontslaan van zijn dienst. Een volzin als deze kan daarmee een traditie worden, die aan diepgang verliest en aan betekenis inboet.

Laat ik u echter met alle nadruk zeggen, hooggeachte professor Ohmann, dat deze woorden door de synode niet aan uw emeritering opgehangen zijn als uiterlijke franje. Haar spreken had niets van schallend koper of een rinkelende cimbaal. Er is grote dankbaarheid in ons hart voor al de arbeid die u heeft verricht aan onze universiteit. De kerken zijn u veel dank verschuldigd voor de inzet die u hebt getoond en voor de krachten die u vol toewijding hebt gegeven aan uw hoogleraarschap in een actieve dienst, die straks op één dag na twaalf jaar heeft geduurd.

Het onderwijs in de oudtestamentische vakken was (en is nog) bij u in bewaamde handen. Voor de buitengewone Generale Synode van Arnhem 1980 was dat evident. In volle overtuiging en met volledige eenparigheid benoemde de meeste vergadering van de kerken u tot hoogleraar in deze vakken als opvolger van professor H.J. Schilder, wiens nagedachtenis wij graag in ere houden.

U bent uw ambtelijke loopbaan begonnen in 1956. U werd toen predikant te Zuidbroek. U heeft ook de kerken te Hoek en te Dokkum als predikant mogen dienen. In 1971 volgde uw benoeming tot hoogleraar aan het Theological College of the Canadian Reformed Churches in Hamilton. Tot ver over de oceaan was uw bekwaamheid inmiddels doorgedrongen! Van die bekwaamheid legde u een proeve af toen u in 1969 de graad behaalde van licentiaat in het Indo-Iraans aan de Rijksuniversiteit te Gent in België, aan het Hoger Instituut voor Oosterse, Oosteuropese en Afrikaanse taalkunde en geschiedenis. Daarna volgde nog een proeve, namelijk toen u het doctoraal examen aflegde in de Indo-Iraanse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Kort daarop inaugureerde u als hoogleraar in Hamilton.

Dat uw bekwaamheid in het kennen van de talen, ook van het Hebreeuws en het Aramees van het Oude Testament, met een hoogleraarschap gehonoreerd werd, is niet zo verwonderlijk. Willen (aanstaande) dienaren des Woords het Woord van onze God elke zondag weer in al zijn rijkdom aan de gemeente kunnen verkondigen, dan moeten zij dat Woord kunnen lezen. Eerbiedig en nauwkeurig lezen wat er staat, om te verstaan wat de Geest, in de weg van inspiratie van de Schriftauteurs, tot de gemeenten zegt. Het is en blijft een groot wonder dat God niet in onbegrijpelijke taal, maar in de taal van ons, mensen, Zichzelf openbaart en van zijn grote daden spreekt! Van dat wonder getuigt de apostel Petrus als hij schrijft dat mensen, door de Heilige Geest gedreven, van Godswege gesproken hebben! Hoe belangrijk is het daarom om ook de taal van het Oude Testament te kennen en daarin als predikant-in-opleiding gedegen onderwijs te ontvangen. Om zo tot verantwoorde exegetische van de Schrift te kunnen komen.

In Canada bleef er een band tussen u en het gereformeerde kerkvolk in Nederland bestaan. Zo bleef u ginds voor de mannenverenigingen hier doorgaan met uw 'Tellingen in de woestijn', een reeks schetsen over het boek Numeri die die titel kreeg.

U bleef hier in Nederland 'in the picture' door publikaties van uw hand die in de pers besproken werden. Publikaties waaruit bleek een goede, gereformeerde beschouwing van Gods openbaring.

Een samenvatting van een schooldagrede over de betekenis van het Oude Testament, die u ginds in Canada in 1979 hebt gehouden, werd hier in de pers met waardering gelezen. Volgens die samenvatting heeft u toen de blijvende betekenis van het Oude Testament voor vandaag benadrukt, door er onder meer op te wijzen dat "het Oude Testament het taalgebruik van het Nieuwe Testament stempelt." Ook dat "het Oude Testament het evangelie plaatst in het zuiver historische perspectief en ons bewaart voor spiritualistische, mysticistische, piëtistische uitwassen." En dat "het Oude Testament in tegenstelling tot de cyclische wereldbeschouwing van de heidense religies, die de mens in het hier-nu-maals zijn vrede wil laten vinden, de Godsopenbaring geeft ter voorbereiding van het Nieuwe Testament, dat ons naar het hier-na-maals doet uitzien." De noodzaak om zo voor ons geloof in de almachtige God de aandacht te blijven vestigen op de betekenis van het Oude Testament is in de loop der jaren alleen maar groter geworden, nu die betekenis steeds meer ontkend en ontkracht wordt.

Toen de buitengewone Generale Synode van Arnhem 1980 u benoemde in de vacature van professor H.J. Schilder, wist zij dat de leerstoel van het Oude Testament daarmee werkelijk kon overgaan in bekwame handen.

Ook in vertrouwde handen. In handen van een -- om het variërend op een uitdrukking van de apostel Paulus te zeggen -- vertrouwd man, die bekwaam is om ook anderen te onderrichten. Dat was namelijk gebleken in uw bijna tien jaar onderwijs geven.

De kerken en de universiteit zijn niet beschaamd uitgekomen.

Integendeel, uw eerbied voor het Woord van God en uw trouw aan de belijdenis van de kerk maken dat de kerken alleen maar dankbaar zijn voor de wijze waarop u uw onderwijsopdracht hebt uitgevoerd.

Daarbij bent u trouw gebleven aan uw voornemen zoals u dat in 1981 onder woorden bracht, namelijk dat het u 'een hartelust' zou zijn te studeren in de Heilige Schrift, ten bate van de discipelen in Kampen en zo ten dienste van de kerken. Vele van uw discipelen hebt u weten te stimuleren met dezelfde ijver en eerbied in de pastorie het Oude Testament te bestuderen.

Dat u de kerken niet uit het oog verloor bij uw onderwijs in Kampen, daarvan getuigen alleen al uw publikaties *Het Hooglied, de koning te rijk* en *Een woord gesproken op zijn tijd*, over de hoofdstukken 1 – 39 van Jesaja, uw geliefde profeet.

Professor Ohmann, de kerken zien met grote dankbaarheid terug op uw twaalfjarige professoraat aan de universiteit. Zij zijn u heel dankbaar voor uw inzet en toewijding en trouw. Daarbij gaat alle dank en aanbidding boven alles uit tot God die u met gaven en krachten heeft toegerust. Ook van een hoogleraar geldt immers wat de apostel in 2 Korinthe 3 schrijft: "Niet dat wij uit onszelf bekwaam zijn iets als ons werk in rekening te brengen, maar onze bekwaamheid is Gods werk ...". De lof is dan ook voor onze trouwe God en Vader, door Christus en de Geest.

Het mag voor u, professor Ohmann, evenals voor ons een grote vreugde zijn, dat de leerstoel van het Oude Testament weer aan een bekwame en vertrouwde opvolger kan worden overgedragen. God is bijzonder goed voor zijn kerken.

Het verheugt ons, dat wij ook uw echtgenote vanavond ontmoeten en in uw afscheid kunnen betrekken. U, mevrouw Ohmann, hebt altijd naast uw man gestaan om hem te steunen in al zijn werk en de moeiten die dat werk meebrengt, met uw man mee te dragen. En dat niet alleen sinds zijn optreden in Kampen. U bent met hem meegegaan naar Canada en later weer naar Nederland terug. De overgang van de pastorie naar het hoogleraarschap moet heel diep ingrijpend zijn. Zeker wanneer het een hoogleraarschap betreft zover bij familie en vrienden vandaan. U kunt daar ongetwijfeld veel van vertellen. U leefde ook in Kampen hartelijk mee. Wij zijn ook u heel erg dankbaar voor uw inzet. Onze God eren wij ook in u.

Professor Ohmann, aan het eind van de cursus sluit u uw colleges af om met ingang van 1 september aanstaande met emeritaat te gaan. Wij gunnen u dat van harte. Wij bidden u toe dat u samen met uw vrouw nog vele goede jaren mag ontvangen, waarin u samen nog veel mag genieten.

Een bijzonderheid twaalf jaar geleden was dat de voltallige synode van toen uw inauguratie heeft bijgewoond. Ik kan u niet beloven dat bij uw afscheidscollage, wellicht veel later in dit jaar, de synode weer voltallig aanwezig zal zijn. Niet dat de broeders geen belangstelling hebben voor wat u ten afscheid op de Kamper kathedraal te zeggen zult hebben, maar zij zijn dan liever geen synodelid meer.

Professor en mevrouw Ohmann, ook voor uw verdere levensgang als geëmeriteerden mag u rekenen op de bewarende trouw van de Here, die zich zo rijk geopenbaard heeft in de Schriften. Hij blijft de schaduw aan uw rechterhand en zal uw uitgang en uw ingang bewaren van nu aan tot in eeuwigheid.

Tot die belijdenis wil ik ons allen oproepen door nu te zingen Psalm 121:3 en 4.

De vergadering zingt prof. Ohmann Psalm 121:3 en 4 toe, waarna de praeses hem de ontslagbrief overhandigt.

Daarna spreekt hij drs. G. Kwakkel toe:

Hooggeachte drs. Kwakkel,

Namens de synode wil ik u van harte gelukwensen met uw benoeming tot hoogleraar in de vakken van het Oude Testament.

Het is nog maar zes jaar geleden dat de praeses van de generale synode u mocht toespreken om u geluk te wensen met een benoeming aan onze Theologische Universiteit. De Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 benoemde u toen tot universitair docent in volledige dienst met een onderwijsopdracht in de Oudsemitische filologie en cultuureschiedenis van het Oude Nabije Oosten. U werd toen verteld dat uw benoeming aan professor Lettinga, die u ging opvolgen, veel vreugde en voldoening gaf.

Twee synoden later ontvangt u weer een benoeming. Nu maar liefst tot hoogleraar Oude Testament. En dat met algemene stemmen. En u hoort opnieuw woorden van hartelijke gelukwensen naar u toekomen. En ook nu is de man die u gaat opvolgen, professor Ohmann, erg ingenomen met uw benoeming. Ik mag dat ook nu wel vertellen, omdat de synode er van op de hoogte is dat professor Ohmann zijn vakken bij u in goede handen weet.

Menigeen zal zeggen: een bliksem-carrière. Daar kan een man van wetenschap alleen maar van dromen. Weinigen zal

het gegeven zijn zo snel promotie te maken. Het zou een mens, zoals hij nu eenmaal is, zelfs wel een beetje ijdel kunnen maken.

In 1987 werd u in de Almanak van FQI door de studenten welkom geheten met de woorden: "Terug van weggeweest -- zo zult u uw komst naar Kampen wellicht aanvoelen." Inderdaad, terug in Kampen. Maar dan nu als docent en niet als student. Niet onder de kathedraal, maar er op. En nu al op de kathedraal van het Oude Testament! Wie zou zich niet geëerd voelen?

We weten echter, drs. Kwakkel, dat u niet uit bent op eer. Uw bescheidenheid verhindert u om eerezuchtig te worden. En dat is een goede zaak. Een hoogleraar aan een Theologische Universiteit, waar wetenschappelijk opgeleid wordt tot de dienst des Woords, behoeft geen eer van mensen. Hij wordt ertoe geroepen omdat hij er gaven voorontvangen heeft van onze God.

De kerken hebben hun opleidingsschool nodig. Zij bidden om weltoegeruste predikanten. Zij bidden de Here daarom ook voortdurend om vertrouwde mensen, die bekwaam zullen zijn om anderen te onderwijzen. En dan is het alleen maar genade van God, wanneer Hij zulke bekwaame mensen in het midden van de kerken geeft. Dat u iemand bent die gaven en bekwaamheden van de Here hebt ontvangen, drs. Kwakkel, is de reden geweest voor uw benoeming in 1987. Dat is ook de reden voor deze benoeming, nu de leerstoel Oude Testament vacant raakt door de emeritering van professor Ohmann.

Daarom is uw benoeming wel bijzonder eervol. U krijgt opnieuw een belangrijke taak aan onze universiteit toevertrouwd. Ook een omvangrijke taak. U zult nog meer werk te doen krijgen dan u tot nu toe al hebt moeten doen. Maar u mag zich daaraan wijden, om uw gekregen gaven te gebruiken in dienst van Christus' kerk en koninkrijk.

Het hoeft nauwelijks betoog dat goed kunnen exegetiseren, een verantwoorde uitleg kunnen geven van de Heilige Schrift, dus ook van het Oude Testament, voor een predikant een allereerste vereiste is. Hoe zou de gemeente bewaard kunnen blijven bij het geloof, dat eenmaal de heiligen is overgeleverd, als haar voorgangers, die het evangelie verkondigen, niet bekwaam zijn in de Schriftuitleg? Het kenmerk waaraan men de ware kerk kan kennen, is volgens onze gereformeerde belijdenis dat "men zich richt naar het zuivere Woord van God, alles wat daarmee in strijd is verwerpt, en Jezus Christus erkent als het enige Hoofd."

Fundamenteel is daarbij dat de zuivere prediking van het evangelie wordt onderhouden, op grond van een verantwoorde exegese.

Drs. Kwakkel, de synode heeft met volle overtuiging u tot de taak om daarin aanstaande dienaren van het Woord te bekwamen, geroepen. Het is een verantwoordelijke taak in een tijd waarin de storm van de Schriftkritiek orkaankracht bereikt en ook van de waarheid van het Oude Testament niet veel wil overlaten.

Dat u eerbiedig met de Heilige Schrift omgaat, daarvan getuigt het onderwijs dat u tot nu toe gegeven hebt. Daarvan gewagen ook de publikaties die op uw naam staan, waarin opvalt de pastorale toespitsing van de uitleg van de Schrift voor jong en oud in de gemeente.

Met veel waardering mag opgemerkt worden dat u de boodschap van de Schrift als een blijde boodschap overbrengt, wat zij inderdaad ook is.

Daarbij wilt u ook de gereformeerde leer in de belijdenis van de kerk als de weerklink van het blijde evangelie laten opklinken. In De Reformatie van 12 en 19 november 1988 staat een hoofdartikel van u onder de titel *Vrijgesproken en vernieuwd*, met als ondertitel *Over de gereformeerde leer als blijde boodschap*. Het is de letterlijke weergave van een referaat dat u op de twintigste jaarvergadering van de Gereformeerde Omroepvereniging hebt gehouden. U neemt daarin krachtig stelling tegen elk smaden van de gereformeerde leer als zou zij de mensen depressief maken. De titel van uw referaat *Vrijgesproken en vernieuwd* zet u tegenover de titel van het geruchtmakende boekje van Aleid Schilder *Hulpeloos maar schuldig*. *Vrijgesproken en vernieuwd*, zo laat u zien, -- dat is de kern van de gereformeerde leer. En "alleen de gereformeerde leer kan de mensen echte, duurzame blijdschap schenken". Ook als het daarin gaat over onderdelen als onze totale verdorvenheid, over verkiezing en verwerping en de geboden van God. Zulke lectuur maakt op zich al blij. Het overtuigt ons er opnieuw van, hoezeer de gereformeerde leer, dat wil zeggen, de leer van de Heilige Schrift, de rijkdom van het geloof doet beleven. En dat het daarom zaak is aan die leer te blijven vasthouden.

Drs. Kwakkel, de blijdschap van het evangelie mag ook het onderwijs geven in de vakken van het Oude Testament maken tot een blijmakende opgave. Het mag u bemoedigen, nu u zo'n omvangrijke en verantwoordelijke taak op u ziet afkomen. De dienaar van het Woord wordt ook zelf blij door de boodschap die hij brengen mag.

En vergeet u dan niet: u blijft dienaar van het Woord! Een theologisch hoogleraar blijft volgens artikel 2 van de kerkorde "predikant, afgezonderd voor de opleiding tot de dienst des Woords". Het wetenschappelijk bezig zijn aan de universiteit in Kampen is gericht op de prediking van het blijde evangelie, van de gezonde woorden, de leer die gezond maakt, heilzaam is.

De Here sterkt u in de tijd van overwegen en moge u geven dat u met vrijmoedigheid en vertrouwen de taak op u mag nemen waartoe de kerken u roepen.

God is getrouw, dat belooft Hij. Zijn plannen falen niet.

Laten wij van die trouw met elkaar zingen, Gezang 31:1 en 3.

De vergadering zingt drs. Kwakkel Gezang 31:1 en 3 toe. Drs. Kwakkel heeft de benoemingsbrief reeds ontvangen op de dag van zijn benoeming. Nu overhandigt de praeses hem de daarbij behorende bijlage.

Prof. Ohmann dankt de praeses voor zijn goede woorden. Daarna gaat hij in op wat hem in zijn studie en onderwijs voor ogen heeft gestaan, namelijk het zoeken van een antwoord op de vraag naar wat echt goed is. Echt goed blijkt te zijn wat God goed noemt.

Prof. Ohmann heeft ervaren, dat wie de bijbel goed bestudeert, daarbij existentieel betrokken is. Wie bijvoorbeeld Genesis 1 leest, merkt hoe de Here daar de mens zijn plaats en taak geeft.

Speciaal heeft hem getroffen in het Oude Testament, dat de Here de God is die begint, bij de schepping en in zijn verlossingswerk. Steeds sta je voor Gods grootheid, als je de bijbel leest. Prof. Ohmann heeft dat in het bijzonder ervaren in het bestuderen van de bijbel samen met de studenten met het oog op de gemeente.

Hij is blij dat hij een opvolger heeft in drs. Kwakkel, die kundig en betrouwbaar is.

Drs. Kwakkel spreekt zijn dank uit voor het vertrouwen dat de synode in hem stelt, nu zij hem tot hoogleraar heeft benoemd. Deze benoeming is voor hem minder ingrijpend dan zijn benoeming in 1987, toen hij de pastorie moest verlaten en met doceren moest beginnen. Nu staat hij er beter voorbereid voor. Dat legt hem echter ook een verplichting op, terwijl hij beseft dat zijn gaven en krachten beperkt zijn.

Het terrein van de oudtestamentische wetenschap is erg groot. Het zou voor hem een onmogelijke taak zijn, als God hem niet zou leiden door zijn Heilige Geest.

Hij hoopt, als hij zijn benoeming aanvaardt, van de hulp van prof. Ohmann te kunnen profiteren. Drs. Kwakkel spreekt zijn blijdschap erover uit, dat hij mag werken temidden van de gereformeerde kerken. Daar heeft hij Christus leren kennen. Op deze kerken doet hij een beroep om hem te steunen, met name ook in het gebed.

Speciaal voor de studenten zegt drs. Kwakkel, dat zijn aanspreektitel wel kan veranderen, maar dat de band met hen dezelfde kan blijven. Veel vragen zijn er op het terrein van de studie van het Oude Testament. Het antwoord op al deze vragen is Jezus Christus. Daarbij wil hij hen helpen, als zij ook hem helpen.

De praeses dankt allen voor hun aanwezigheid. Gezongen wordt *Een vaste burcht is onze God* in de berijming van prof. drs. H.J. Schilder, Gezang 34:1 en 4, waarna de praeses voorgaat in gebed. Deze feestelijke avond, waarbij ook veel belangstellende broeders en zusters uit de kerken aanwezig zijn, wordt besloten met een ongedwongen samenzijn, waarbij ieder prof. Ohmann en drs. Kwakkel kan begroeten.

Artikel 12

29.04.93

Telegram aan Koningin Beatrix

In verband met koninginnedag op 30 april zendt de synode het volgende telegram aan Hare Majesteit Koningin Beatrix:

Aan Hare Majesteit Koningin Beatrix, paleis Huis ten Bosch, Den Haag,

De Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Ommen, spreekt haar grote dankbaarheid uit voor wat ons land en volk geschonken wordt in de persoon en in de regering van uwe Majesteit.

De synode bidt u toe dat God, de Koning der koningen, u zijn kracht en wijsheid geeft voor de uitoefening van uw hoge ambt.

M.H. Sliggers, praeses
J. Luiten, scriba I

Artikel 13

04.05.93

Koninklijke onderscheiding voor zr. E. Nieland - van Veen

De praeses feliciteert zr. E. Nieland - van Veen met de koninklijke onderscheiding die zij ter gelegenheid van koninginnedag heeft gekregen. Zij is benoemd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau.

De praeses memoreert dat zij jarenlang les heeft gegeven aan de HBO te Zwolle en presidente is geweest van de Bond van Verenigingen voor Gereformeerde Vrouwen, maar ook dat zij zich ingezet heeft als deputaat voor de herziening van het kerkboek en als deputaat voor generaal-synodale publikaties. Nu is zij medewerkster van de synode als een van de hoofden van de typekamer.

Als ridder mag zr. Nieland zich naar middeleeuws recht *domina* noemen, wat opvallend is bij een synode die nog over het vrouwenstemrecht moet spreken.

De synode biedt zr. Nieland een bijbel met kerkboek aan in leren band. Zr. Nieland dankt de synode voor dit geschenk en de praeses voor zijn goede woorden.

Artikel 14

11.05.93

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. van de Bond van Verenigingen voor Gereformeerde Vrouwen een schrijven dd. 4 mei 1993, waarin hij ter gelegenheid van zijn bondsdag op 11 mei 1993 de synode zijn meelevens betuigen haar wijsheid van de Here toebidt, niet alleen inzake het vrouwenkiesrecht, maar ten aanzien van alle zaken die op de agenda van de synode staan;
- b. van de Vereniging Dit Koningskind, in jaarvergadering bijeen te Bunschoten, een telegram dd. 10 mei 1993, waarin zij de wens uitspreekt dat het synodewerk tot opbouw van het kerkelijk leven mag zijn in al zijn facetten; zij wenst de synode kracht van God toe voor haar verantwoordelijke taak;
- c. van de rector van de TU te Kampen een uitnodiging voor de academische samenkomst op 26 mei 1993, waarin dr. C.J. de Ruijter het ambt van hoogleraar in de Ambtelijke Vakken openlijk zal aanvaarden meteen rede getiteld *Tussen tekst en hoorder*. De synode zal deze samenkomst bijwonen.

Artikel 15

Ingekomen brieven

25.05.93

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. van de Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen een telegram dd. 19 mei 1993, waarin hij ter gelegenheid van zijn bondsdag op hemelvaartsdag de synode Gods zegen toewenst;
- b. van de Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen een telegram, waarin hij ter gelegenheid van zijn bondsdag de synode de woorden van 1 Korintiërs 15:58 toewenst;
- c. van docenten van de Greijdanus-scholengemeenschap te Zwolle, op excursie in Polen, een kaart met hartelijke groeten voor de synode.

Artikel 16

Ontvangst afgevaardigden van zusterkerken

13.05.93

De praeses laat aan het begin van de bijzondere vergadering, waarin verscheidene buitenlandse gasten verwelkomd worden, zingen Hymn 40 *The Church's one foundation is Jesus Christ her Lord* uit het *Book of Praise* van de Canadese zusterkerken.

Daarna heet hij de volgende afgevaardigden van zusterkerken in het buitenland van harte welkom: dr. J. Visscher van de Canadian Reformed Churches, ds. D. MacDonald van de Free Church of Scotland, ds. N.C. Hoeflinger van de Reformed Church in the United States en ds. G. Ball van de Reformed Presbyterian Church of Ireland.

Dr. J. Visscher van de Canadian Reformed Churches spreekt de synode als volgt toe:

Eerwaarde broeders in de Here Jezus Christus, leden van de synode.

Geachte voorzitter, ik spreek mijn erkentelijkheid ervoor uit, dat u mij de gelegenheid hebt gegeven om in het kort hier enige dingen te zeggen.

Het is mij een voorrecht u allen officieel te groeten en de beste wensen over te brengen van de Canadian Reformed Churches. Aangezien u een van onze zusterkerken bent, is het vanzelfsprekend dat wij in Canada geïnteresseerd zijn in het reilen en zeilen van uw kerk in het algemeen gesproken, maar ook in de besluiten van deze belangrijke vergadering in het bijzonder. U zult het evenwel kunnen begrijpen, dat onze interesse in u veel verder gaat dan wat normaal kan worden verwacht. Ondanks de omstandigheid dat het aantal immigranten van Nederland naar Canada gedurende de laatste tientallen jaren drastisch is teruggelopen, is het een feit dat velen van onze oudere kerkleden nog steeds een sterke afhankelijkheid hebben voor uw land en uw kerken. Velen van hen herinneren zich de crisistijd in de dertiger jaren, de oorlogsjaren van 1940–1945 en de kerkstrijd omstreeks die tijd. U hebt nu eenmaal, en dit zal altijd wel zo blijven, een speciale plaats in het hart van veel onzer kerkleden.

Het is echter duidelijk dat er intussen veel is veranderd. Als kerken zijn we nu al meer dan veertig jaar in Canada en dit brengt met zich mee, dat er nu een nieuw geslacht is opgegroeid, dat geen Hollands spreekt en niet meer op de hoogte is met Hollandse tradities. Ik ga er niet op in of dit een positieve dan wel een negatieve ontwikkeling is, maar wil slechts constateren dat dit een natuurlijke gang van zaken is. Het is alleszins begrijpelijk dat, toen de immigranten van Nederland in Canada belandden, zij en hun kinderen zich begonnen aan te passen aan het leven in het nieuwe land.

Het gevolg was dat de taal van onze kerken nu Engels is en dat de manier van doen van onze kerkleden veel overeenkomst vertoont met de Canadese gewoonten en gebruiken. Daar komt nog bij dat onze kerkleden steeds meer betrokken worden bij wat er nu plaats vindt op het kerkelijk terrein van Noord-Amerika. Op het ogenblik zien wij met grote aandacht uit naar de meest recente ontwikkelingen in de kerken die nu de Christian Reformed Church hebben verlaten. Wij leggen ook contacten met de Free Reformed Church. Bovendien blijven wij moeizame vorderingen maken in onze relaties met de Orthodox Presbyterian Church. Kortom, wij worden steeds meer wat onze naam pretendeert, namelijk: **Canadian Reformed Churches**.

Ondanks dit alles willen wij ons in dit proces niet nationalistisch of geïsoleerd opstellen. Wij willen een open blik houden voor het feit, dat de kerk van Jezus Christus in een zeker land te allen tijde haar katholieke visie en haar gereformeerd

karakter moet bewaren. Wij zijn oprecht blij, dat wij mogen belijden tezamen met u opgenomen te zijn in het kerkvergaderend werk van onze Here en Zaligmaker Jezus Christus. Het verheugt ons, dat wij met u dezelfde belijdenisgeschriften en dezelfde kerkorde hebben. In zekere zin groeien wij van elkaar af, maar tegelijkertijd blijven wij altijd één, wanneer wij ons blijven vastklampen aan hetzelfde Woord van God.

Om deze eenheid tussen ons als zusterkerken te handhaven en te bevorderen, zij het mij vergund om u op de hoogte te brengen van de laatste statistieken betreffende de stand van zaken in onze kerken. Het Jaarboek van 1993 laat ons zien dat wij nu 13536 lidmaten hebben, verspreid over Canada en de Verenigde Staten. Er zijn nu 44 dienaren des Woords, zendingen en professoren, en voorts nog 11 emeritipredikanten en professoren. Gedurende de laatste jaren zijn we met ongeveer één kerk per jaar gegroeid.

Ons Theological College in Hamilton (Ontario) blijft in de behoeften van de kerken voorzien. Op het ogenblik hebben wij vier full-time professoren, die allen aan uw universiteit in Kampen gestudeerd hebben. Vijftien studenten zijn ingeschreven en er zijn verschillende jongelui die nu bezig zijn zich te bekwamen om aan ons College te studeren.

Onze kerken zijn ook actief op het gebied van zending in andere landen, onder onze autochtone bevolking en door middel van evangelisatie. Zes zendingen zijn werkzaam overzee: één in Irian Jaya en vijf in Brazilië.

Er is een vacature voor zending onder de Indianen in Noord-Brits Columbia. Het werk van evangelisatie wordt gedaan in verschillende vormen: door radio-uitzendingen, bijbelstudiegroepen voor buitenkerkelijken, zomerscholenvoor kinderen uit de omgeving, en bijbelcursussen.

Onze laatste generale synode werd gehouden in 1992 in Lincoln, Ontario. Hier werden een paar besluiten genomen die ook voor u van belang kunnen zijn.

Het comité voor bijbelvertaling werd opdracht gegeven om een nieuwe bijbelvertaling aan te bevelen, aangezien de vertaling die wij nu gebruiken, niet meer gepubliceerd wordt. De synode voltooide ook het werk dat voor ons kerkboek was gedaan: *het Book of Praise*. Ook werd er een nieuw comité gevormd met de weidse naam: *Deputies for the Promotion of Ecclesiastical Unity*, dat als taak heeft om gemeenschap te bevorderen tussen onze kerken en de gelovigen die de Christian Reformed Church hebben verlaten.

Met betrekking tot interkerkelijke relaties, besloot de synode van Lincoln om de relaties met uw kerken te onderhouden, zowel als die met de zusterkerken in Australië en Zuid-Afrika. Ons lidmaatschap in de International Conference of Reformed Churches werd ook voortgezet, hetgeen inhoudt dat onze kerken ook vertegenwoordigd zullen zijn op de vergadering die deze zomer in Zwolle zal worden gehouden.

Inzake verdere ontwikkelingen kan worden vermeld, dat de synode het besluit nam de uitnodiging van de Presbyteriaanse Kerk in Korea aan te nemen om een zusterkerkrelatie met haar aan te gaan. De synode besloot ook om zo'n relatie aan de Free Reformed Church of Scotland voor te stellen. Ook werd er een besluit genomen om de situatie in de Reformed Church in the United States te onderzoeken met het oog op de mogelijkheid om met haar een zusterkerkrelatie aan te gaan. Betreffende de Orthodox Presbyterian Church besloot de synode om verder contact met haar voort te zetten en om het comité dat deze zaak behartigt, een meer gespecificeerde opdracht daartoe te geven.

Het kan voor u van belang zijn te vernemen, dat wij een uitnodiging hebben ontvangen van de General Assembly van de Free Church of Scotland, die volgende week in Edinburgh vergadert. Zij zal het voorstel van haar daartoe aangeseld comité in behandeling nemen, hetgeen inhoudt ons voorstel aangaande een zusterkerkrelatie met de Free Church te aanvaarden. Onze kerken in Canada werden uitgenodigd om aanwezig te zijn bij deze bijzondere gelegenheid en als antwoord daarop heeft ons comité mij afgevaardigd om volgende week naar Schotland te reizen teneinde deze nieuwe relatie te realiseren.

Men zou zich kunnen afvragen hoe deze ontwikkeling tot stand kwam. Het schijnt een direct resultaat te zijn van het besluit van de synode van Lincoln om enkele wijzigingen aan te brengen in *the Rules for Ecclesiastical Fellowship*, die in feite de oorzaak vormden van de bezwaren die de Free Church had tegen onze oorspronkelijke regels. Misschien zou onze doorbraak (in de positieve zin van dit woord!) in deze aangelegenheid u enigermate van dienst kunnen zijn in uw pogingen om eenzelfde soort relatie aan te gaan met de Free Church of Scotland.

Waarde broeders, ik zou mijn toespraak willen beëindigen door er op te wijzen, dat wij elkaar als kerken van onze Here Jezus Christus wederzijds nodig hebben. Wij leven in een wereld die in toenemende mate tegen God rebelleert. Van alle kanten valt de oude aartsvijand ons aan en probeert ons van de Here en zijn dienst af te trekken. Het is daarom uitermate belangrijk dat wij als gereformeerde kerken getrouw blijven aan onze Here God, dat wij zijn Woord gestand doen en dat wij het geloof, dat Hij ons heeft toebedeeld, met woord en daad verdedigen. Moge Jezus Christus, de Koning der Kerk, met u allen zijn in uw werk als generale synode van Ommen en moge Hij bewerkstelligen dat dit zal zijn tot glorie van zijn heilige naam, voor het welvaren van zijn kerk hier in Nederland, en als een getuigenis in deze wereld voor de komst van zijn koninkrijk.

De praeses antwoordt dr. J. Visscher als volgt:

Hooggeachte rev. Visscher,

Het is ons een groot genoegen dat wij u in onze generale synode mogen ontvangen en begroeten. Met de Canadian Reformed Churches, door welke u afgevaardigd bent naar onze synode, hebben wij al sinds heel veel jaren zeer goede betrekkingen. De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn daar nog altijd bijzonder blij mee. Onze relatie met u is bepaald geen formele relatie. De banden die er bestaan blijken nog altijd hecht te zijn. Wanneer we afgevaardigden van elkaar ontmoeten, blijkt steeds weer onze verbondenheid in het allerheiligst geloof. Wij zijn u dan ook hartelijk dankbaar voor de goede woorden die u tot ons gesproken hebt. En voor de groeten die u namens de kerken in Canada aan ons hebt overgebracht.

Uw kerken zijn na de Tweede Wereldoorlog en na de Vrijmaking van 1944 in de weg van emigratie uit onze kerken voortgekomen. Dat is alweer bijna een halve eeuw geleden. Er zijn nieuwe generaties gekomen. Uw kerken zijn in de loop der jaren al meer Canadese kerken geworden. Kerken die Engels spreken, tot in uw belijdenisgeschriften en liturgische

formulieren toe. U heeft een eigen gezicht gekregen. Dat kan niet anders. Het is ook een goede zaak. Niettemin is onze relatie een levendige.

Dat beseften wij nog eens weer toen onlangs prof. Ohmann door deze generale synode geëmeriteerd werd. Negen jaar heeft deze hoogleraar in uw kerken predikanten mee mogen opleiden en toerusten aan uw Theological College in Hamilton. Daarna mocht hij dat twaalf jaar lang doen aan onze universiteit in Kampen.

De banden die we hebben worden opnieuw versterkt door de overtocht vorig jaar van rev. J. de Gelder naar Canada, jarenlang algemeen secretaris van onze deputaten BBK, en van prof. dr. N.H. Gootjes, die hoogleraar is geworden in Hamilton.

Op de synode van Lincoln, vorig jaar, werden onze deputaten zeer hartelijk ontvangen en mochten zij de goede wensen van onze kerken overbrengen.

Met vreugde hebben wij vernomen dat uw kerken net als onze kerken voor het eerst deputaten voor kerkelijke eenheid hebben benoemd.

Contacten zijn, zo hebben we begrepen, inmiddels gezocht in de richting van the Christian Reformed Churches, the Orthodox Reformed Churches en the Independent Reformed Churches. Ook met de Free Reformed Churches, die zusterkerken zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerken hier in Nederland, hebben uw kerken contact gelegd.

Wij wensen u van harte sterkte en veel wijsheid toe in die contactoefeningen. Ook voor wat betreft uw contacten met de Orthodox Presbyterian Church, waarin wij ook elkaar ontmoeten.

Uw kerken hebben al meer dan eens enige zorg geuit over het beleid van onze kerken ten aanzien van de vele buitenlandse contacten. De snelheid waarmee onze contacten zich uitbreiden gaven u aanleiding tot die zorg. Onze deputaten hebben u uitgelegd waardoor die snelheid is ontstaan. Naar we hopen is die zorg nu zo goed als weggenomen. Zien we het goed, dan zijn we geneigd te zeggen: de Canadian Reformed Churches verhogen ook hun eigen snelheid. Zij halen ons in. Dat is zeker te zien voor wat betreft uw volledig zusterkerkcontact, sinds de synode van Lincoln, met de Free Church of Scotland. Overigens verheugen we ons daar alleen maar over.

Het is al met al een turbulente ontwikkeling van contacten. Onze kerken volgen deze ontwikkeling met belangstelling.

Rev. Visscher, de generale synode is onze God dankbaar voor al het goede dat zij van uw kerken mocht vernemen. Wij danken u hartelijk voor uw komst naar Nederland. Wij bidde u toe dat de Here ook uw kerken in de toekomst trouw maakt en volharden doet bij het onderwijs van de apostelen. Zijn vrede moge uw kerken beheersen.

Hierna spreekt ds. D. MacDonald van de Free Church of Scotland de synode toe.

Ds. MacDonald spreekt zijn dank uit voor de uitnodiging die de Free Church of Scotland heeft gekregen. Hij brengt de hartelijke groeten over van de broeders in de Free Church of Scotland. Komende week wordt de General Assembly gehouden in Edinburgh. Datzal een belangrijke gebeurtenis zijn, omdat 1993 een gedenkjaaar is, 150 jaar na de Disruption, die diep heeft ingegrepen in de kerkgeschiedenis van Schotland en Engeland. Weinigen in de kerk geloofden nog dat er mensen bereid zouden zijn offers voor de waarheid te brengen. 474 predikanten verlieten hun kerk en huis, om vrij te zijn van de overheersing van de overheid in de geestelijke zaken van de kerk en getuigenis te geven aan de heerschappij van Christus als enig Koning van de kerk.

Ds. MacDonald memoreert de 100-jarige gedenkdag die de Gereformeerde Kerken in Nederland hebben gehad. Hij is getroffen door de overeenstemming in de geschiedenis van de Schotse en van de Nederlandse kerken. Beide kerken moesten zich verzetten tegen overheersing van de kant van de staat, tegen hiërarchie en modernistische theologie. Dit heeft voor beide kerken pijnlijke afscheidingen meegebracht.

Tegelijk mogen we in de gezonde oecumene van de gereformeerde leer elkaar de hand reiken in christelijke eenheid. Door de bespreking van vandaag over de regels voor relaties tussen kerken zal de band tussen onze kerken sterker worden.

Ds. MacDonald toont zich blij met wat hij van het kerkelijk leven in Nederland zag. Hij noemt met name de wegen die gezocht worden om het gereformeerde geloof van invloed te laten zijn in de maatschappij door middel van kranten, tijdschriften, sociale en politieke organisaties. Daarnaast ook het zendingswerk. Zelf is hij geïnteresseerd in het onderwerp *christelijke opvoeding*, waarover hij vorig jaar ook gesproken heeft tot de General Assembly. Uit dat oogpunt is hij bijna jaloers op de mogelijkheden van het gereformeerde onderwijs in Nederland.

De gereformeerde kerken in Nederland hebben een brede visie op het gereformeerde geloof. Geve de Here de trouw, de wijsheid en de ijver voor de uitwerking van deze visie. Moge de Here de kerken in Nederland een goed instrument doen zijn om het geloof van de reformatoren verder uit te dragen, in Nederland en over de grenzen.

Tenslotte wenst ds. MacDonald de synode de leiding van de Heilige Geest en de zegen van God toe in al haar besprekingen.

De praeses antwoordt ds. D. MacDonald als volgt:

Hooggeachte ds. MacDonald,

Graag wil ik onze grote blijdschap en dankbaarheid erover uitspreken dat wij u op onze generale synode als afgevaardigde mogen ontvangen van de Free Church of Scotland. Aan onze uitnodiging heeft u gehoor kunnen geven. En het verheugt ons zeer dat wij u vandaag mogen ontmoeten in onze synode.

Hartelijk wil ik u ook danken voor de goede woorden die u tot ons heeft gesproken. En voor de groeten en goede wensen die u namens uw kerken aan ons hebt overgebracht. Uw bezoek aan onze synode zal een van de laatste werkzaamheden zijn die u namens de Free Church of Scotland verricht. Volgende week komt, zo God wil, uw General Assembly bijeen en zal uw taak als moderator beëindigd zijn.

Wij hopen en bidden dat uw assembly, geleid door de wijsheid van de Heilige Geest, besluiten mag nemen die dienen zullen tot opbouw van de kerken.

De Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) hopen van harte dat een volledige zusterkerkrelatie, zoals uw kerken die aangaan met de Canadian Reformed Churches, ook spoedig tussen u en ons tot stand zal komen. Wij zien er naar uit dat de discussie hierover tot een goed einde gebracht kan worden. Ik spreek graag de wensen en de bede uit dat we onder de zegen van de Here elkaar volledig als zusterkerken zullen aanvaarden naar regels en afspraken waarin we beiden ons geheel kunnen vinden.

Wij kunnen als kerken in deze wereld veel voor elkaar betekenen en door elkaar te bemoedigen vanuit het Woord van God. We hebben dezelfde strijd voor hetzelfde kostbare geloof dat wij ontvangen hebben. Daarbij is het gebed voor elkaar een grote kracht in ons kerkelijk leven. U en wij hebben veelszins dezelfde zorg over een toenemend ongelof in de samenleving waarin wij verkeren. Het laat ook de kerkleden niet onberoerd. We ervaren elk in eigen situatie de macht van de boze, die, hoewel overwonnen door onze Koning Jezus Christus, zich fel blijft verzetten tegen zijn heerschappij. Dankbaar zijn we er dan ook voor, dat we in de ICRC elkaar als kerken mogen ontmoeten. Daar hebben we een goede gelegenheid om met elkaar te kunnen spreken over zaken die ons gezamenlijk raken.

Volgende week dinsdag is het 18 mei. U zult dan herdenken dat 150 jaar geleden de Disruption plaatsvond: 18 mei 1843. Een kerkhistorisch feit dat voor de kerken in Schotland van ingrijpende betekenis is geweest. Zij hebben toen ervaren dat de trouw aan Christus veel strijd en offers kost. Veel kerkgebouwen raakten zij kwijt. Predikanten moesten hun pastorie verlaten. Het was een tijd van moeite en beproeving. Maar de Here gaf trouw in de gehoorzaamheid aan Hem. En de dankbaarheid voor de trouw van God mocht toen overheersen. Aangrijpend is het dat op de eerste assembly na de Disruption Psalm 124 gezongen werd: een lied van blijde verwondering en dankbaarheid over de bevrijding die de Here aan zijn volk geschonken heeft.

Wij herkennen in de geschiedenis van onze kerken dezelfde strijd en de gevolgen daarvan. In 1834 bracht de Here de kerken hier tot de Afscheiding en tot wederkeer naar zijn Woord. Er kwam tussen Schotland en ons land veel meeleven met elkaars strijd. De provinciale synode van Gelderland mocht per brief de Free Church of Scotland in dat moeilijke jaar 1843 bemoedigen. Sindsdien zijn er contacten gegroeid en werden er geregeld bezoeken gebracht aan elkaars synoden en assemblies.

De nauwe banden komen voort uit onze gemeenschappelijke oorsprong in de Reformatie van de 16e eeuw. Uw kerken en de onze zijn toen wegen gegaan die veelszins parallel lopen. We herkennen elkaar als nazaten van die Reformatie. Wat ons binden blijft is ons gemeenschappelijk geloof in de Koning van de kerk, onze Here Jezus Christus. We mogen elkaar ook nu bemoedigen met het Woord van onze Heiland en Here, die tussen de gouden kandelaren wandelt (Opb. 2) en die ons zegt: "Ik kom spoedig; houd vast wat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme". Opb. 3:11. Graag vraag ik u de hartelijke groeten van onze synode over te willen brengen aan de General Assembly van uw kerken die volgende week zal bijeenkomen. Gods zegen moge rusten op uw werk.

Vervolgens spreekt ds. N.C. Hoefflinger van de Reformed Church in the United States de synode toe.

Ds. Hoefflinger brengt de groeten over van de Reformed Church in the United States. Het valt op, dat zij als *kerk* zich richt tot *kerken*. Maar beide stemmen in met de woorden van Paulus in 1 Tim. 3:15, dat de kerk een pijler en fundament van de waarheid is.

In Amerika van vandaag is waarheid alleen wat 'politically correct' is. Via de media vindt een 'brain washing' van het Amerikaanse volk plaats. Op de Amerikaanse kansel wordt het Woord van God niet meer gebracht. De kerk is daardoor onbelangrijk geworden, geen kracht meer onder het volk, maar veel meer een museum, iets van vroeger. In Nederland zal de situatie niet anders zijn. Wij echter, als Reformed Church in the US en als Gereformeerde Kerken in Nederland, geloven dat er waarheid is, de waarheid van God.

Ds. Hoefflinger is onder de indruk van de vele kerkelijke activiteiten die vermeld worden in het boekje *The Reformed Churches in the Netherlands (liberated)* en hoopt op hulp van onze kant, evenals toen indertijd de classis Amsterdam voorzag in pastorale leiding voor de jonge Duitse gereformeerde kerken in Amerika.

Onze gezamenlijke aandacht voor de Eglise Réformée Confessante au Zaïre biedt ons beiden gelegenheid leiding te geven, zodat alle drie de gemeenschappen mogen groeien in het doen van de wil van de Here.

Deputaten BBK hebben duidelijk gemaakt, dat verschillen tussen de kerken samenhangen met verschil in geschiedenis en cultuur. In zijn brief van 15 februari 1993 heeft ds. H. van Veen een aantal punten van verschil genoemd. Ds. Hoefflinger is niet gemachtigd daar nu antwoord op te geven. De synode van de RCUS die later deze maand vergadert, zal zeker met een antwoord komen. Ds. Hoefflinger kan nu alleen op niet-officiële manier hierover spreken.

Beide kerken komen voort uit de Reformatie van de 16e eeuw en bouwen daarop verder. In de Duitse gereformeerde kerk zijn wellicht andere invloeden dan in de Nederlandse kerken. Maar de Heidelbergse Catechismus is zeker de mooiste bloem die uit de reformatie in Duitsland gegroeid is. De RCUS hecht er sterk aan 'Heidelberg Reformed' te zijn. Het is nog niet mogelijk geweest vanuit de geschiedenis vast te stellen, waarom zij de drie formulieren van eenheid niet hebben. Dit mag echter niet als zwakte in de leer worden uitgelegd, of als een toegeven aan de zogenaamde vrije wil van de mens. Stappen om te komen tot het aannemen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leeregels zijn en worden overwogen.

Uit de geschiedenis blijkt dat de RCUS een kerk is die voor de waarheid opkomt.

Bij de fusie in 1934 tussen de Evangelical Synod of North America en de RCUS werden drie belijdenisgeschriften aanvaard: de Augsburgse Confessie, de Catechismus van Luther en de Heidelbergse Catechismus. Daarbij werd bepaald dat waar deze drie belijdenisgeschriften niet met elkaar overeenkwamen, men af kon gaan op de vrijheid van geweten die eigen is aan de Schrift. Dit betekende het verlies van een confessionele kerk door een veelheid aan confessies. De bittere herinnering hieraan heeft diepe indruk achtergelaten bij hen die een ware gereformeerde kerk wilden blijven. Deze zaten vooral in wat toen de Eureka-classis was.

In 1955 kwam ds. Hoefflinger in deze Eureka-classis, vanuit een achtergrond in de (Dutch) Reformed Church in America en de Orthodox Presbyterian Church. Zijn opleiding heeft hij gehad aan het Westminster Theological Seminary te Philadelphia, waar hij onder leiding van dr. Cornelius van Til en prof. John Murray voor het eerst hoorde van dr. Schilder en de vrijgemaakte kerken.

Na zijn intrede in de Eureka-classis kreeg een groot aantal predikanten zijn opleiding aan het Westminster Seminary. Deze kwamen zo onder gereformeerde en presbyteriaanse invloed. Dit gaf de (in de Eureka-classis) voortgezette RCUS een klassiek gereformeerde status.

Evenals de RCUS hebben ook De Gereformeerde Kerken in Nederland hun historische achtergrond. Als zusterkerken hebben we elkaar nu nodig om samen pijler en fundament van de waarheid te zijn. Beide richten we ons op de eenheid van de ware kerk in haar wereldwijde contacten. Onze gezamenlijke band met de Eglise Réformée Confessante au Zaïre

is hier een blijk van.

De RCUS heeft verder een nauwe band met de Orthodox Presbyterian Church. Overwogen wordt met deze kerk een kerkelijke relatie aan te gaan met een vergaande vorm van samenwerking. Contact is er ook met de Reformed Presbyterian Church in North America. Contact met de Canadian Reformed Churches wordt nader overwogen.

Wat bezorgd is de RCUS over het woord *zelfstandig* zoals dat ook in het boekje *The Reformed Churches in the Netherlands (liberated)* voorkomt in verband met de plaatselijke kerk. Voor wie bij dr. C. van Til in de leer is geweest, klinkt het woord *zelfstandig* ('autonomous') onheilspellend ('ominous')! Dit is een terrein waar nog opheldering nodig is.

De RCUS heeft fondsen beschikbaar voor de studie van een Hongaarse gereformeerde student aan het Mid-America Reformed Seminary in de USA.

De RCUS heeft het lidmaatschap van de ICRC aangevraagd en dankt De Gereformeerde Kerken in Nederland en de Canadian Reformed Churches voor de aanbevelingsbrieven.

Ook is het lidmaatschap van de North American Presbyterian en Reformed Council aangevraagd; de toelating als lid is door de NAPARC echter uitgesteld.

Waarnemers zijn gestuurd naar de Alliance of Reformed Churches.

Ds. Hoefflinger komt tot de conclusie dat we, bij alle verschil, overduidelijk samen het gereformeerde geloof toegedaan zijn in leer en leven. We kunnen ons er alleen maar over verheugen, dat we samen de waarheid van het evangelie van Christus in het Woord van God mogen hooghouden. Die vreugde ervaart hij nu hij als afgevaardigde van de RCUS in het midden van de synode is. Hij wenst de synode Gods zegen toe.

De praeses antwoordt ds. Hoefflinger als volgt:

Hooggeachte rev. Hoefflinger,

Ook u wil ik hartelijk danken voor de goede woorden die u gesproken hebt tot onze vergadering. Uw aanwezigheid vandaag als afgevaardigde van de Reformed Church in the United States in onze synode maakt ons blij en doet ons bijzonder goed. We verwonderen ons telkens weer over het wereldwijde werk dat God bezig is te doen tot bijeenvergadering van zijn volk uit alle landen. Het bemoedigt ons te zien, dat Hij de wegen zo leidt dat kerken uit verschillende landen en werelddelen op elkaars weg geplaatst worden en de broederschap met elkaar mogen beleven. Kerken die zich willen houden aan het geschreven Woord van God als de gezaghebbende norm voor leer en leven. In een tijd dat modernisme en vrijzinnigheid hand over hand toenemen, is de ontmoeting en herkenning van elkaar een geschenk van onze God. Sinds onze Generale Synode van Leeuwarden 1990 beoefenen onze kerken met elkaar de volledige zusterkerkrelatie. Deze relatie werd verstevigd door het bezoek dat onze deputaten rev. J. de Gelder en br. Jac. van der Kolk een jaar geleden aan uw synode in Garner (Iowa) mochten brengen en door de hartelijke ontvangst die hun daar ten deel viel.

Met vreugde hebben we vernomen dat uw kerkverband uitgebreid kon worden tot nu vier classes. Daar zijn we heel blij mee. We beseffen dat zo'n uitbreiding meer mogelijkheden geeft voor een optimaal functioneren van uw kerkverband. Uw kerken en de onze zijn dicht bij elkaar gekomen door de samenwerking in Zaïre. Onze synode van Leeuwarden in 1990 kon besluiten met de Eglise Réformée Confessante au Zaïre een zusterkerkrelatie aan te gaan. Daar is inmiddels ook uitvoering aan gegeven. De kerken in de provincie Utrecht werken samen in de steun aan de Zaïrese kerken. Inmiddels zijn twee zendeling-docenten daar begonnen met de voorbereidingen van een opleiding voor predikanten en evangelisten en met andere werkzaamheden voor de opbouw van de kerken. De nodige gelden zijn daarvoor ook beschikbaar.

Wij zijn ook blij met de contacten van uw kerken in de richting van Mexico. The Independent Presbyterian Church of Mexico, waar u contacten mee onderhoudt, heeft zich ook tot onze kerken gewend.

Met vreugde vermelden we ook het werk dat u gaat beginnen in Hongarije, namelijk om de Hongaarse Gereformeerde Kerken te gaan steunen. Wij van onze kant wijzen er graag op, dat onze kerken, net als in Zaïre, ook voor Hongarije met u willen samenwerken.

Uw besluit om het lidmaatschap van de ICRC aan te vragen is door onze kerken met vreugde begroet. Onze deputaten hebben graag door middel van de 'letter of recommendation' waar u om gevraagd had, uw kerken bij de Conference aanbevolen.

Rev. Hoefflinger, wij mogen elkaar bemoedigen in onze gemeenschappelijke strijd voor de waarheid van het evangelie. Onze Here Jezus Christus spoort zijn kerk aan, ondanks haar kleine kracht, zijn Woord te bewaren en zijn naam niet te verloochenen. Opb. 3:8. Hoe belangrijk is het om duidelijk positie te blijven kiezen tegenover de valse leer in onze tijd, die al verder oprukt. Lezen we de Schrift goed, dan weten we dat die valse leer zal trachten Christus' werk te verbreken. Maar Hij houdt zijn kerken vast.

De synode van uw kerken zal, zo God wil, aan het eind van deze maand in Sutton bijeen komen. Ik wens u graag namens onze synode van harte sterkte en Gods zegen toe op het werk dat daar wacht. En ik vraag u dan ook de goede wensen en hartelijke groeten over te brengen van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Daarna spreekt ds. G. Ball van de Reformed Presbyterian Church of Ireland de synode toe.

Ds. Ball brengt de synode de hartelijke groeten over van de Reformed Presbyterian Church of Ireland. Hij dankt voor de uitnodiging en de gastvrijheid.

De geschiedenis van RPCI gaat terug tot op de 17e eeuw. De RPCI wordt ook wel *The Covenanter Church* genoemd, vanwege de Covenants die door hun voorvaders in 1638 en 1643 zijn ondertekend: *The National Covenant of Scotland* en *The Solemn League and Covenant*. Velen van hen kwamen uit Schotland naar Ierland en stichtten daar kerken.

De RPCI kent ongeveer 3000 leden, inclusief kinderen, en 36 gemeenten, verdeeld over 4 presbyteries. Er zijn 28 dienstdoende predikanten. Zendingswerk wordt gedaan in Nantes in Frankrijk en in Galway in Zuid-Ierland.

De RPCI heeft als belijdenisgeschriften de Westminster Standards. Kenmerkend is de leer betreffende het koningschap van Christus over de natie, de kerk en het hele leven.

Door Christus regeert God de hele wereld. Er is een tijd geweest dat Ierland als natie Christus' koningschap erkende. Dit is ook de betekenis van de Covenants.

Christus is ook koning over de kerk. Geen schadelijke invloed mag de kerk binnendringen. De overheid mag geen macht hebben in de kerk. Wel moet de overheid worden gehoorzaamd. De manier van kerkregering is overeenkomstig het

Nieuwe Testament.

Christus is ook koning over het individuele hart. Allen moeten Hem gehoorzamen.

De RPCI heeft een goede verstandhouding met de Evangelical Presbyterian Church of Ireland. Er bestaat kanselruil. Verschil is er alleen in de manier van eredienst. Bij de RPCI worden alleen onberijmde psalmen gezongen zonder begeleiding van muziekinstrumenten. Bij de EPCI worden ook gezangen gezongen en zijn er orgels. Ook is een punt van verschil dat de RPCI zich aan de Covenants houdt en de EPCI niet.

Ook is er verschil met De Gereformeerde Kerken in Nederland. Bij de RPCI worden de ouderlingen benoemd voor het leven. Bij de verkiezing van ambtsdragers stemmen de zusters mee; zij mogen alleen niet in het ambt. Bij het avondmaal worden ook uit andere kerken diegenen toegelaten van wie bekend is dat ze oprechte christenen zijn.

Wat de RPCI nodig heeft is meer mensen voor de ambtelijke dienst en een geestelijke herleving in het kerkelijk leven.

Ds. Ball is dankbaar voor de gebeden van veel mensen voor Ierland met zijn vele problemen. De tegenstellingen tussen rooms en protestanten zijn groter dan ooit en er lijkt geen oplossing voor te zijn. De enige oplossing is een geestelijke oplossing. Ds. Ball vraagt om voortdurend gebed, zodat mensen zonder angst weer naast elkaar kunnen leven.

Ds. Ball zegt toe, dat hij de broeders in Ierland zal informeren over De Gereformeerde Kerken in Nederland. God geve dat ons werk dienstbaar is aan de komst van zijn koninkrijk.

De praeses antwoordt ds. Ball als volgt:

Hooggeachte rev. Ball,

Namens de generale synode wil ik u hartelijk danken voor de goede woorden die u tot onze vergadering gesproken hebt. Het verheugt de synode ten zeerste dat wij in uw persoon een afgevaardigde van de Reformed Presbyterian Church of Ireland mogen ontvangen. Het is ook voor het eerst dat wij een afgevaardigde van uw kerken in ons midden hebben.

Onze kerken hebben elkaar over en weer kunnen aanvaarden als ware kerk van onze Here Jezus Christus. Onze Generale Synode van Leeuwarden in 1990 kwam in volle overtuiging tot het besluit een zusterkerkrelatie met uw kerken te willen aangaan, waarin we elkaar tot steun mogen zijn. We hebben elkaar leren kennen als kerken die de gereformeerde leer van harte zijn toegedaan en niets anders begeren dan Christus te dienen naar zijn Woord. Van Hem belijden wij in onze Heidelbergse Catechismus, zondag 21, dat Hij als "de Zoon van God uit het hele menselijke geslacht Zich een gemeente, die tot het eeuwige leven uitverkoren is, van het begin van de wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt." En dat Hij dat doet "door zijn Geest en Woord in de eenheid van het ware geloof."

Het is verblijdend het kerkvergaderende werk van onze Here Jezus Christus te mogen ontdekken ook buiten onze eigen landsgrenzen.

Het geeft bovendien veel bemoediging in een tijd als de onze, waarin een proces gaande is van verval van het christelijk geloof. Dat verval merkt u ook in uw land op. En het laat u niet onberoerd.

In 1992 bezocht onze rev. H. van Veen uw synode. Hij heeft toen al de blijdschap uitgesproken van De Gereformeerde Kerken in Nederland over het besluit van uw synode die zusterkerkrelatie aan te gaan. Graag wil ik onze dankbaarheid bij deze gelegenheid van uw ontvangst in de synode nog eens onderstrepen.

Onze kerken mogen elkaar ook ontmoeten in de ICRC, een Conference waar we samen over allerlei gemeenschappelijke zaken met elkaar mogen studeren en spreken. We maken daar een dankbaar gebruik van.

Het is treffend dat uw en onze kerken sinds hetzelfde jaar, namelijk 1854, mogen beschikken over een eigen instelling voor de opleiding en de toerusting van predikanten. Wij zijn er als kerken dankbaar voor, dat we nu al bijna anderhalve eeuw onze eigen kerkelijke opleiding hebben. In de loop van die tijd is de overtuiging alleen maar gegroeid dat de kerken hun eigen taak en verantwoordelijkheid hebben voor de opleiding tot de dienst des Woords. Onze kerkelijke relatie opent, denk ik, perspectieven voor een goed contact tussen uw opleiding en de onze in Kampen.

Wij beseffen dat u als kerk leeft in een land dat verscheurd wordt door politieke en godsdienstige tegenstellingen. Tegenstellingen die met geweld worden uitgevochten. En die naar de mens gesproken weinig uitzicht geven op een aanvaardbare oplossing. De gevolgen van die moeilijke situatie gaan u als kerken niet voorbij. Ook gemeenteleden hebben te lijden onder het geweld van de IRA. We mogen elkaar bemoedigen met het Woord van onze Heiland. Hij heeft bij zijn hemelvaart gezegd: "Mij is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde", Mat. 28:18. Daarom mag de apostel Paulus het de kerk in alle moeite zeggen: "De God nu van de vrede zal weldra de satan onder uw voeten vertreden", Rom. 16:20.

Wij wensen u dan ook van harte toe dat Gods zegen mag rusten op uw evangelisatiewerk, waarin uw kerken activiteiten ontplooid hebben, zowel in uw eigen land als in de Ierse Republiek.

Daarbij verzorgen uw kerken ook nog een zendingspost in Frankrijk, in Nantes. Daar is, als ik het goed heb, rev. Ball, uw broer, predikant.

Laten wij elk op eigen plaats trouw blijven aan de Koning van de kerk. Hem volgen op de weg die Hij ons wijst in zijn Woord.

Daarbij is onmisbaar dat de boodschap van het evangelie in elke plaatselijke gemeente trouw verkondigd wordt.

Graag wil ik u vragen onze hartelijke groeten en goede wensen te willen overbrengen aan uw kerken wanneer zij weer in synode bijeen zullen komen. Weest Gode bevolen.

Aan het einde van deze bijzondere vergadering verzorgt oud. G. Boersma de dagsluiting. Hij laat zingen Hymn 49, de berijming van *Lord's Day 1, Heidelberg Catechism* uit het *Book of Praise*. In het gebed worden in het Engels de kerken in binnen- en buitenland aan de Here opgedragen.

Artikel 17

Ontvangst afvaardiging Eglise Réformée Confessante au Zaïre

26.05.93

De praeses heet van harte de afgevaardigden van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre welkom: ds. Illunga Ntala a Kuibondo en ds. Nyombo Kishimba Kasastika.

Verder zijn de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. A. de Jager, br. Jac. van der Kolk en zr. H.E. Kooij - Oggel aanwezig, alsmede drs. G. Kwakkel, die als tolk optreedt.

De afgevaardigden uit Zaïre brengen de groeten over van hun kerken. Hun aanstaande generale synode zal belangrijke beslissingen moeten nemen. Zij hopen dat een afvaardiging van hier hen met advies zal kunnen helpen. Nu zijn ze hier, om te zien hoe een synode werkt.

De Zaïrese kerken tellen veel plaatselijke gemeenten, die echter door de politieke en sociale situatie in hun land bedreigd worden. Ze zijn bang dat er ook in hun land een noodsituatie komt als er nu in Liberia en Somalië is. Bang om het evangelie te verkondigen zijn ze niet. God heeft gezegd dat hun geen haar gekrenkt zal worden als Hij dat niet wil. Zij hopen op ons gebed en dat God hen voor rampen bewaart.

Als geschenk van hun kerken hebben ze een in koper gedreven schilderij meegenomen, ter herinnering aan hun bezoek.

De praeses antwoordt als volgt:

Hooggeachte ds. Illunga Ntala en ds. Kishimba,

Namens de generale synode wil ik u hartelijk danken voor de goede woorden die u tot onze vergadering gesproken hebt. Wij zijn bijzonder dankbaar dat wij u beiden mogen ontvangen als afgevaardigden van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre. Sinds drie jaar hebben wij een zusterkerkrelatie met elkaar. U bent de eerste gasten die wij in onze synode mogen ontvangen. Deze ontmoeting is voor onze kerken een historisch moment.

Wij zijn er dankbaar voor dat de Here ons als kerken samenbracht. Kerken die gereformeerd zijn. Dat wil zeggen: die de Here willen dienen in onderworpenheid aan zijn Woord, dat voor ons goddelijk gezag heeft.

Als wij zien hoe de Here ons op elkaars weg plaatste, kunnen we ons alleen maar verwonderen over zijn wereldwijde werk. We hopen van harte dat God ons ook verder zal leiden op de weg van het elkaar steeds beter leren kennen.

De omstandigheden waarin u en wij als kerken leven, zijn heel verschillend van elkaar. U leeft in Afrika in een heel andere traditie en cultuur dan wij in Nederland. Het kerkelijk leven vertoont daarom ook veel verschillen. Maar wat ons samenbindt is de eenheid in het ware geloof, zoals we dat belijden in onze gezamenlijke confessies.

Wij zijn er dankbaar voor dat twee 'pasteurs enseignants', de predikanten Ten Brinke en Bruijn, vanuit Nederland in Zaïre ontvangen konden worden en aan de uitvoering van hun taak zijn begonnen. We hopen en bidden dat hun werk mag bijdragen tot de opbouw van de kerk van de Here in uw land. In het bijzonder in de toerusting van voorgangers, die het Woord van God in de gemeente bedienen.

Met vreugde vernemen wij dat de kerk te Lubumbashi-Centrum de beschikking heeft gekregen over een representatief kerkgebouw. Uw kerken hebben daarmee een goede accommodatie ontvangen voor kerkelijke vergaderingen en andere activiteiten. Al beseffen wij wel, dat u vanwege de infrastructuur van uw land eigenlijk gedwongen bent uw kerkelijk leven meer op regionaal niveau te organiseren. De Gereformeerde Kerken in Nederland blijven bereid u zoveel als in hun vermogen ligt steun te verlenen in de opbouw van uw kerkelijk leven. Wij ervaren het als een vreugde elkaar tot steun te zijn en als kerken te mogen bemoedigen.

Vorige week vierden we in Nederland hemelvaartsdag. Naar het kerkelijk jaar herdachten wij hoe onze Here Jezus Christus 40 dagen na zijn opstanding naar de hemel is gegaan. Bemoedigend in de strijd die wij op aarde hebben te voeren tegen de macht van de boze zijn de woorden die Hij toen sprak: "Mij is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde", Mat. 28:18. Zijn befoete blijft voor u en voor ons van kracht: "En zie, Ik ben met u al de dagen tot aan de voleinding der wereld." Wij bidden u toe dat Gods zegen mag rusten op uw kerken en op uw werk. Laten wij elk op eigen plaats trouw blijven aan de Koning van de kerk. Hem volgend op de weg die Hij ons wijst in zijn Woord.

Deze zomer zullen uw kerken in een 'synode national' bijeenkomen. Daar zal gesproken en beslist worden over de theologische opleiding en over tal van andere zaken die de opbouw van uw kerken betreffen. Wij bidden u de wijsheid van de Here toe en de leiding van zijn Geest voor die generale synode. Wij willen proberen door middel van een afvaardiging de synode te bezoeken.

Mocht dat onverhoopt niet mogelijk zijn, dan vraag ik u, of u onze hartelijke groeten en goede wensen wilt overbrengen aan uw kerken. God zegene u.

Artikel 18

08.06.93

Overlijden van ds. T. Dekker

Aan het begin van de vergaderweek op 8 juni gedenkt de vergadering het overlijden van ds. T. Dekker op 5 juni 1993. Ds. T. Dekker was secundus-afgevaardigde naar deze generale synode voor de PS Overijssel en lid van verscheidene generaal-synodale deputaatschappen. De vergadering neemt met droefheid kennis van de rouwbrief van de familie Dekker.

Aan oud. B. de Wit wordt meeleven betuigd in verband met het overlijden van zijn moeder.

De praeses spreekt bij het begin van de vergaderweek het volgende openingswoord:

Broeders,

In leven en gezondheid mogen wij elkaar vandaag weer ontmoeten. Dat is een groot geschenk waar wij de God van het leven nooit dankbaar genoeg voor kunnen zijn. Leven en gezondheid zijn immers geen verworvenheden van onszelf waar wij eigenmachtig over beschikken kunnen. Het leven kan plotseling afgesneden worden. Een leven, een lichaam, kan ook in heel korte tijd door een hevige ziekte worden afgebroken.

Het laatste heeft onze broeder, ds. T. Dekker van Kampen, ervaren. Waar we op voorbereid waren, dat is ook gebeurd: de Here heeft deze dienaar van het Woord langs de weg van ernstige ziekte Thuis gehaald. Zaterdag 5 juni ontsiep ds. Dekker op de leeftijd van 62 jaar. We hebben onze broeders mededienaar alsook zijn vrouw en zijn gezin hier ter synode enkele keren aan de Here en zijn genade opgedragen. We hebben gebeden om Gods bewaring en vertroosting op deze weg van het sterven. Het is immers een weg die geen mens, ook geen dienaar van het goddelijke Woord, in eigen kracht

gaan kan.

Dat ds. Dekker niet meer onder ons is, is een gedachte die ons ontroert. Onze broeder had een leeftijd die nog niet als hoog wordt aangemerkt. Wel komt de emeritering al enigszins in zicht. Een dienaar van het Woord die de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt, mag de status van emeritus ontvangen. Hij is dan uitgediend: ontslagen uit de actieve dienst. Maar dan zolang God de gezondheid geeft, nog wel dienstbaar in het midden van de kerken. Ook ds. Dekker zag die fase van zijn leven binnen zijn gezichtsveld komen: nog een paar jaar, dan zit de actieve dienst er op.

Maar de God in wiens hand onze tijden zijn, beschikte anders. De Here had besloten tot een 'vervroegd emeritaat'. Tot een ontslag uit de dienst dat vóór zijn 65e jaar zou plaatsvinden. En dan niet hier op aarde. Maar al bij Christus. Om daar tot rust te komen. En aan de hemelse dienst van het gebed om de wederkomst deel te nemen.

Hoe snel de wending in het leven van ds. Dekker kwam, mag al duidelijk zijn uit het feit dat de particuliere synode van Overijssel hem nog als secundus afvaardigde naar onze generale synode. Daags voor de zware operatie die hij moest ondergaan, heeft hij nog gewerkt aan stukken die hier ter synode zouden dienen.

Ds. Dekker begon zijn weg als predikant in 1965, in de kerk te Goes. Via Capelle aan de IJssel en Leek - Roden kwam hij in 1980 als predikant in de kerk te Kampen, de kerk die heel de gemeenschap van de Theologische Universiteit in haar midden herbergt. Een aantal gemeentelieden gaf in 1985 als een blijk van erkentelijkheid en waardering voor zijn pastorale arbeid een bundel van 15 preken uit. Het zijn preken die getuigen van studie, van een worstelen om de Schriften te verstaan, ten einde de boodschap van Gods heil en genade aan de gemeente te verkondigen tot haar vertroosting. Het valt op in deze preken dat het thema van de lof op God zo'n centrale plaats inneemt.

Naast zijn werk in de gemeente heeft ds. Dekker zijn krachten ook gegeven aan het kerkverband. Van enkele generale synoden is hij lid geweest. Zijn inbreng in de besluitvorming is niet gering geweest. Op de Generale Synode van Kampen 1975 vielen bij de herziening van de kerkorde zijn kerkrechtelijke deskundigheid en inzicht op.

Op de Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 was hij assessor en diende hij de synode met een doorwrocht rapport over de revisieverzoeken met betrekking tot de zaak Grootegast - ds. Hoorn. Daarnaast was zijn inbreng in de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken van hoog niveau.

Ook in het deputaatschap voor diaconale zaken, waarvan hij de laatste jaren voorzitter was, heeft hij zich geweed op een manier die bewondering verdient. Ook van de deputaten voor Correspondentie met de Hoge Overheid was hij voorzitter. De kerken missen in ds. Dekker een voorganger die in trouw zijn werk heeft verricht. Met name de kerk te Kampen, waarnaar ons meelevens uitgaat, verliest in deze dienaar een toegewijde onderherder van de grote Herder der schapen. Wij houden hem in gedachtenis als een voorganger die het Woord Gods in trouw gesproken heeft. We letten op het einde van zijn wandel en willen zijn gebod navolgen.

Ik wil u niet onthouden een passage uit een preek van ds. Dekker over de tekst Efeziërs 1:3, 4 en 12a, uitgegeven in de bundel *Woorden van leven*, waarin het gaat om de lofprijzing Gods, aan de gemeente voorgehouden, opdat zij daarmee instemt:

"Die belijdenis (nl. dat het alles Gods welbehagen is) heeft God begeerd voor de grondlegging der wereld. Om die te horen heeft Hij zijn werken gedaan. En op u en mij ligt de heerlijke taak, Hem deze lofprijzing te doen horen. Een héérlijke taak. Want in de belijdenis van Gods verkiezend welbehagen over ons ligt tweemaal: de éér van Gods grote naam, én de levendige troost van zijn volk. Want het is een vreugde voor dat volk, de gemeente. Want in dit belijden mogen we grijpen naar de prachtigste woorden van het evangelie, die spreken van vastheid voor ons, in heden en toekomst. Bijvoorbeeld dit: dat wij bewaard worden in de kracht Gods, tot de zaligheid. En dit: dat niets ons zal kunnen scheiden, leven noch dood en heden noch toekomst van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onze Here. En wij krijgen rust, in alle omstandigheden. In de grootste smarten, blijven onze harten, in de Héér gerust."

Ds. Dekker heeft ook zelf de vastheid van Gods woorden mogen ondervinden.

Broeders, de Here gaat door met zijn werk. Dienaren wisselen en volgen elkaar op. Christus, de levende Here, blijft. Hij geeft ons in Openbaring 7 dat buitengewoon bemoedigende visioen van het resultaat van Gods welbehagen: de ontelbare schare die Hij, gewassen in zijn bloed en gekleed in de witte kleren van verzoening en overwinning, zal troosten en voor goed tot rust zal brengen bij de waterbronnen van het leven.

Moge dat welbehagen van God met het vaste perspectief op de vervulling van al Gods beloften zr. Dekker en haar kinderen, de gemeente in Kampen en ook ons allen bemoedigen om in trouw onze Heiland te blijven volgen. En onze taak te blijven vervullen.

Graag wil ik ook namens heel de synode br. B. de Wit onze deelneming betuigen met het ontslapen van zijn moeder. De God die ook gezegd heeft, dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid die over ons geopenbaard zal worden, geve u kracht en troost in het verwerken van dit verlies.

Artikel 19

Heropening na het zomerreces. Overlijden van ds. H.J. de Vries

31.08.93

Nu de maanden van reces voorbij zijn en we weer geroepen worden met ons werk ter synode verder te gaan mogen we elkaar eerst in Christus begroeten, aldus de praeses, ds. M.H. Sliggers, in zijn openingswoord na het zomerreces. Hij spreekt zijn dankbaarheid erover uit dat we in gezondheid elkaar weer mogen ontmoeten. Van God mogen we de wijsheid en kracht verwachten voor het werk dat we als synode nog hebben te doen.

De praeses staat stil bij het overlijden van ds. H.J. de Vries op 9 augustus 1993. Ds. De Vries was lid van drie generale synoden: van de GS Kampen 1951, de GS Hoogeveen 1969--1970 en de GS Kampen 1975. Van de laatste was hij scriba I. Diverse jaren was hij ook deputaat BBK. Met de kerkelijke moeiten van de zestiger jaren kreeg ds. De Vries heel direct te maken op de synode van

Hoogeveen. Daar moesten voor de kerken ingrijpende beslissingen genomen worden in verband met de twee afvaardigingen van twee particuliere synoden uit Noord-Holland. Van de synodecommissie die daarover voorstellen moest voorbereiden, werd ds. De Vries voorzitter. Deze dienaar heeft zich met zijn gaven en krachten ingezet voor de worsteling om de kerken te bewaren bij een trouw samenleven op de grondslag van de gereformeerde belijdenis. De moeiten hebben hem niet onberoerd gelaten. Van zijn inspanning en moeiten mag hij nu rusten. Bij Christus. Tot het werk van de Here hier op aarde klaar is.

Artikel 20

02.09.93

Ontvangst afvaardiging Igreja Presbyteriana do Brasil

De praeses heet van harte de afgevaardigden van de Igreja Presbyteriana do Brasil (IPB) welkom: ds. Wilson de Souza Lopes, ds. Ludgero Bonilha Morais, ds. Nelson Duílio Bordini Marino en ds. Juarez Marcondes Filho. Ze zijn vergezeld van ds. P.W. van de Kamp, die als tolk optreedt.

Ds. Wilson brengt de hartelijke groeten van de IPB over. De IPB kent ongeveer 3000 plaatselijke kerken en gemeenschappen, die geregeerd worden door ongeveer 180 classes. Naast activiteiten op het gebied van verenigingswerk voor mannen, vrouwen en jongeren zijn er zes seminaries en verscheidene bijbelinstituten. De Gereformeerde Kerken in Nederland en de IPB hebben veel gemeenschappelijk. De IPB wil een gereformeerde kerk zijn in de calvinistische lijn. Ze hebben de Westminster Confessie. Ze geven goede aandacht aan de Dordtse Leerregels, al zijn deze geen belijdenisgeschrift voor hen. Ze aanvaarden de bijbel als Gods betrouwbaar Woord en als regel voor leer en leven. Graag willen ze in heel Brazilië het evangelie brengen, maar Brazilië is erg groot, met continentale afmetingen en 160 miljoen inwoners. Daarom vragen ze de hulp van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Ds. Wilson spreekt de wens uit, dat we als kerken elkaar nader leren kennen en ook veel samen zullen kunnen doen. Hij wenst de synode toe dat zij goede besluiten neemt, die dienstbaar zijn aan de eer van God en groei van zijn Koninkrijk.

De praeses antwoordt als volgt:

Geachte broeders,

Graag wil ik u in onze generale synode hartelijk begroeten. Wij stellen het zeer op prijs en verheugen ons er over dat u tijdens uw verblijf in Nederland ook onze synode wilt bezoeken.

U bent in Assen als vertegenwoordiger van de Igreja Presbyteriana do Brasil. Wij hebben van onze zusterkerk in Assen-Zuid vernomen van de groeiende contacten die zij met u heeft.

Onze synode heeft besloten om via onze deputaten BBK nauwere contacten met uw kerken te leggen om zo elkaar beter te leren kennen. Wij zien naar die nauwere contacten uit.

Uw en onze kerken zijn naar verhouding kleine kerken in een grote wereld. In een wereld vol dwaling en valse religie. Maar Christus houdt de kerk die Hem volgt in het oog en geeft haar rijke beloften. Zoals Hij zegt tegen de kerk van Filadelfia, Op. 3:8: "Want gij hebt kleine kracht, maar gij hebt mijn woord bewaard en mijn naam niet verloochend." Trouw aan onze Here zal de gemeenschap tussen onze kerken kunnen versterken.

De Here zegene u en uw kerken door de leiding van de Heilige Geest. Hij zegene ook de komende besprekingen.

Ik verzoek u de groeten van onze kerken over te brengen aan uw kerken.

Artikel 21

02.09.93

Ontvangst afvaardiging Free Reformed Churches of Australia

De praeses heet ds. C. Bouwman van de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) van harte welkom. Ds. Bouwman spreekt de synode als volgt toe.

De FRCA hadden niet gedacht een afvaardiging naar deze synode te kunnen sturen. Ze hadden daarom al eerder schriftelijk de synode hun broederlijke groeten en goede wensen toegezonden. Het feit dat de synode langere vergaderd dan voorzien en ook nog gelijktijdig met de ICRC, maakt het mogelijk de synode persoonlijk toe te spreken. Ds. Bouwman brengt van de FRCA de hartelijke groeten over.

Ds. C. Klein was ook afgevaardigd, maar hij was verhinderd mee te komen naar de synode. Beiden zijn geen deputaat voor de betrekkingen met zusterkerken, maar maken wel deel uit van het *Committee for Relations with non-sister Presbyterian Churches*.

Hun is verzocht door deputaten voor de betrekkingen met de zusterkerken, deze synode toe te spreken en daarbij drie zaken onder de aandacht te brengen, die te maken hebben met de beslissing van deze synode de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA) te erkennen als ware kerk van Christus, maar haar tegelijk nog niet als zusterkerk te erkennen vanwege de band van de FRCA.

1. De eerste zaak betreft de verhouding tussen de FRCA en de PCEA. De FRCA hebben sinds 1978 contact met de PCEA. De synode van 1983 besloot deputaten een nader onderzoek te laten instellen inzake PCEA of deze kerken erkend kunnen worden als ware kerken van Christus. Deputaten deden de synode van 1987 de aanbeveling de PCEA te erkennen als ware kerk volgens art. 27--29 NGB. De synode nam deze aanbeveling echter niet over. Ook bij voortgezet contact bleef zorg bestaan over de toelating tot het avondmaal, de praktijk van de kanselruil en de plaats van de kinderen in het verbond, alsmede overmogelijk onschriftuurlijke opvattingen inzake de pluriformiteit van de kerk. Veel van de opvattingen van de PCEA draait om het begrip *zuivere en minder zuivere kerk* (Westminster Confessie 25,5). De PCEA betreuren, dat er in Australië ongeveer vijftien min of meer gereformeerde denominaties zijn, die elk hun eigen weg gaan, maar één behoren te zijn. De eenheid in Christus kan tot uitdrukking worden gebracht in kanselruil en door leden in volle rechten aan elkaars avondmaalstafel te

ontvangen.

Gedurende een aantal jaren hebben de FRCA intensief contact gehad met de PCEA. Met hun kennis van de PCEA hebben de FRCA, naar eer en geweten voor het aangezicht van de Here, niet kunnen komen tot de overtuiging dat de PCEA samen met hen staat op de grondslag zoals uitgedrukt in art. 27–32 NGB.

2. In de tweede plaats vragen de FRCA aandacht van de synode voor de volgende regel voor de zusterkerkrelatie tussen de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) en de FRCA: de kerken zullen aan elkaar verantwoording afleggen van correspondentie met derden. Deze regel is door de GS Leeuwarden 1990 vervangen door de regel: de kerken zullen elkaar informeren over betrekkingen met derden. De FRCA zijn van oordeel dat de oude regels van kracht moeten blijven totdat de nieuwe door *beide* partijen aanvaard zijn. De FRCA is daaraan nog niet toegekomen. Zij verontschuldigen zich daarvoor. Feitelijk wordt de zusterkerkrelatie voortgezet *volgens de aanvaarde regels* (Acta GS FRCA 1992, art. 79).
Bovendien is van de kant van de GKN in een brief dd. 9 april 1992 geschreven, dat voor wat het contact aangaat met kerken in een land waar de GKN een zusterkerk hebben, altijd de regel wordt gehanteerd dat overleg met de zusterkerk moet plaatsvinden.
Daarom betreuren de FRCA het, dat zij niet geïnformeerd zijn over het bezoek van deputaten van de GKN aan de PCEA in september 1992. Informatie ontvingen zij via het Aanvullend Rapport van deputaten BBK en in een brief van deputaten BBK dd. 26 maart 1993, waarin ook melding wordt gemaakt van de aanbeveling aan de generale synode om de PCEA te erkennen als trouwe kerk van Christus.
Nu de synode besloten heeft de PCEA te erkennen als ware kerk van Christus zijn de FRCA in een wat moeilijke positie gekomen. Hun zusterkerken die ver weg zijn, erkennen de PCEA, terwijl zij, die dicht bij de PCEA wonen, dat om zwaarwegende redenen niet kunnen doen.
3. In de derde plaats wijzen de FRCA op een passage in bijlage 5 van het Aanvullend Rapport van deputaten BBK, waarin staat dat in gesprekken met broeders van de PCEA uitkwam, dat men het optreden van sommige deputaten van onze Australische zusterkerken ervaart als arrogant en belerend. De PCEA heeft echter nooit bij de FRCA over zo'n optreden geklaagd. Daarom vindt de FRCA het kwetsend zo iets te lezen in een openbaar geschrift vanuit het buitenland.

Tenslotte verzekert ds. Bouwman, dat de FRCA de zusterkerkrelatie met de GKN op hoge prijs stellen. Wij zijn van één bloed (tot op grote hoogte), één geschiedenis (tot voor enkele tientallen jaren), één belijdenis, één Here, één geloof. Wij hopen en bidden dat de geestelijke schatten in Jezus Christus, die wij met elkaar delen, tot wederzijdse zegen mogen blijven. God zegene uw kerken; God zegene uw werk in deze synode.

De praeses antwoordt ds. Bouwman als volgt:

Hooggeachte ds. Bouwman,

Het verheugt ons bijzonder dat wij u in onze generale synode mogen ontvangen en begroeten. Met de Free Reformed Churches of Australia, welke u samen met ds. Klein deze dagen vertegenwoordigt in ons land, hebben wij al sinds vele jaren goede betrekkingen. De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn daar nog altijd bijzonder dankbaar voor.

Uw kerken zijn na de Tweede Wereldoorlog en na de Vrijmaking van 1944 in de weg van emigratie vanuit Nederland ontstaan. Onze gemeenschappelijke wortels liggen daarom in de kerkhistorie in dit land en in de strijd om gereformeerde kerken te blijven op de grondslag van de gereformeerde belijdenis.

U in uw land en wij in het onze mogen door de genade en de trouw van de Here kerk blijven in het spoor dat zijn Woord ons wijst.

U en wij zullen dat willen blijven. Elk in eigen omstandigheden die zo heel verschillend van elkaar kunnen zijn. Het leven in Australië verschilt in menig opzicht van dat hier in Nederland. Toch merken we beiden de tegenkrachten tegen Christus' kerkvergaderend werk. U in uw land, wij in het onze. Terwijl we weten dat die tegenkrachten vanuit dezelfde vijand, de boze, gemobiliseerd worden. De satan is erop uit dat kerkvergaderende en kerkopbouwende werk van onze Heiland tegen te staan en af te breken. U zult ginds evenzeer merken als wij hier hoe werkelijk het woord van de apostel Petrus is, als hij schrijft (1 Petrus 5:8): *Uw tegenpartij, de duivel, gaat rond als een brullende leeuw, zoekende wie hij zal verslinden.* Tegelijk is het bemoedigend als hij eraan toevoegt: *Weerstaat hem, vast in het geloof, wetende dat aan uw broederschap in de wereld hetzelfde lijden wordt toegemeten.*

Onze broederschap in de wereld -- wij zijn de Here dankbaar voor de mogelijkheden om de broederschap te herkennen. Dichtbij en ver weg. Dankbaar ook dat God mogelijkheden geeft voor onderlinge opbouw. Onze contacten staan in dat kader.

De vergaderingen van de ICRC, die thans in Zwolle gehouden worden, mogen daaraan evenzeer diens tbaar zijn. We zijn er dankbaar voor dat we als gereformeerde kerken in die conferentie elkaar mogen bemoedigen en aansporen om in de weg van de Schriften naar de gereformeerde confessie kerk te blijven.

Van uw moeiten met betrekking tot de ICRC zijn wij via onze deputaten BBK op de hoogte. Het verheugt ons dat de gesprekken daarover voortgezet kunnen worden.

Onze deputaten hebben het voornemen uw kerken vaker te bezoeken. Met elkaar spreken vanuit onze confessionele en historische verbondenheid over zaken waar we niet gelijk over denken is van essentieel belang.

Onze deputaten hebben opdracht gekregen uw kerken ook uitvoerig te informeren over de besluiten die onze synode nam met betrekking tot de voortgang van onze contacten met de Presbyterian Church of Eastern Australia. Kerken waarmee uw kerken ook in gesprek zijn. Op uw bezwaren tegen deze besluiten die u in uw toespraak geuit hebt, ga ik dan ook nu niet in.

Wij willen wel graag als zusterkerken ook in dit opzicht elkaar dienen. We blijven een goede omgang met elkaar als onmisbaar voorstaan.

Ik dank u hartelijk voor de groeten die u van uw kerken hebt overgebracht. Graag vraag ik u om de hartelijke groeten aan uw kerken over te brengen.

Wij bidden u de zegen van de Here toe over uw kerken en over uw kerkelijk leven met de woorden van de Schrift in het slot van de Hebreënbrieff: *De God nu van de vrede, die onze Here Jezus, de grote herder der schapen door het bloed van een eeuwig verbond heeft teruggebracht uit de doden, bevestige u in alle goed, om zijn wil te doen, terwijl Hij aan ons doet, wat in zijn ogen welbehagelijk is door Jezus Christus. Hem zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.*

Ik dank u.

Artikel 22
Fax van en naar de ICRC

07 / 08.09.93

Van de ICRC, in vergadering bijeen te Zwolle, is per fax dd. 7 september 1993 het volgende bericht binnengekomen:

Esteemed Brethem,

The third assembly of the International Conference of Reformed Churches meeting in Zwolle from September 1--9, 1993, conveys to your Assembly its warmest greetings with the prayer that in all your deliberations you be guided by God's Word and Spirit.

May the Head of the Church bless your endeavours and use your decisions for the spreading of the gospel of the Lord Jesus Christ, for the upbuilding of His Church and the glorification of His Name.

A. de Jager, Chairman
M. van Beveren, Corresponding Secretary

De synode zendt hierop de volgende fax aan de ICRC:

Hooggeachte broeders,

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Ommen op 8 september 1993, dankt uw vergadering hartelijk voor de goede wensen en zegenbeden die u de synode deed toekomen.

Wij zijn er dankbaar voor dat uw Conferentie met een aantal nieuwe lidkerken kan worden uitgebreid.

Moge onze Here Jezus Christus, die zijn leven gaf tot verlossing van zijn volk op aarde, de ontmoetingen en besprekingen op uw Conferentie gebruiken tot onderlinge opbouw en tot bemoediging van elkaar als kerken van Hem.

De synode groet u hartelijk in Christus.

M.H. Sliggers, praeses
H. Folkers, scriba II

Artikel 23
Ontvangst afvaardiging Presbyterian Church of Eastern Australia

08.09.93

De praeses heet de afgevaardigden van de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA), ds. P. Grosby en ds. R. Ward, van harte welkom. Tevens zijn aanwezig de deputaten BBK ds. H. van Veen en br. Jac. van der Kolk, terwijl ds. C. Kleijn als tolk optreedt.

Ds. R. Grosby brengt de hartelijke groeten van de PCEA over. Hij wijst op het gebed van Jezus Christus in Johannes 17, dat allen die in Hem geloven, één zouden zijn, opdat de wereld gelove, dat God Hem gezonden heeft. Daarom geeft het reden tot blijdschap elkaar op de ICRC en nu ook hier op de synode te mogen ontmoeten. Het was een zegen van God, van de GKN erkenning te ontvangen als kerk van Christus.

Ds. R. Ward zegt verheugd te zijn vorig jaar ds. A. de Jager en ds. H. van Veen te hebben mogen ontmoeten. De PCEA heeft dezelfde positie in leer en geloof als de Free Church of Scotland (FCS). De PCEA is gevormd na een breuk in de Presbyterian Church of Australia in 1846. De PCEA volgde toen dezelfde lijn als de FCS na de Disruption in 1843. Tot 1900 waren ze een klein overblijfsel zonder erkenning vanuit Schotland. Begin deze eeuw is een relatie tot stand gekomen met de FCS.

De PCEA is een kleine kerkgemeenschap, met 14 kerken en totaal ongeveer 1000 leden, maar ze geloven in dezelfde Here.

De afgevaardigden van de PCEA hebben met ds. Bouwman en ds. Kleijn van de FRCA gesproken over de toespraak die ds. Bouwman voor de synode heeft gehouden inzake de verschillen die er tussen beide kerken zijn. Ze zullen samen met de broeders van de FRCA daar verder aan werken en vertrouwen erop dat op die manier de verschillen opgelost zullen worden.

De praeses dankt de broeders voor hun goede woorden. Laten zij aan de PCEA ook de groeten van de GKN overbrengen. Hij wenst de kerken in Oost- en West-Australië Gods nabijheid en zegen toe.

Hoofdstuk II DE KERKREGERING

Artikel 24 Vrouwenstemrecht

31.08 / 08.09.93

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : F.H. Folkerts
Materiaal :

1. verzoek van de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 om "de uitspraak van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) te bezien, zodat duidelijk blijkt of en op welke gronden in de huidige omstandigheden aan de zusters het stemrecht naar de artikelen 5, 6 en 20 KO onthouden moet blijven"; de kerk van Groningen-Oost had een voorstel dienaangaande in de kerkelijke weg aan de orde gesteld; de particuliere synode overweegt, in aansluiting aan de classis Groningen (dd. 29 oktober 1992) en de kerk van Groningen-Oost:
 1. dat door de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 op exegetische gronden niet onweerlegbaar is aangetoond dat vrouwenstemrecht in strijd is met de (door de Schrift geëiste) onderdanigheid van de vrouw;
 2. dat evenmin onweerlegbaar is aangetoond dat op kerkrechtelijke gronden geoordeeld moet worden dat het zich uitspreken in de stemming in zich voor de kerkeraad een bindend karakter heeft;
 3. dat de strijd tegen 'de onchristelijke emancipatiebewegingen' onder de huidige tijdsomstandigheden -- een argument, gebruikt door de Generale Synode van Groningen 1927 -- gehinderd en verzaamd wordt, als het stemrecht niet op duidelijke en onomstreden Schriftuurlijke en kerkrechtelijke gronden aan de zusters der gemeente onthouden wordt;
2. schrijven van de raad van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Oost dd. 15 maart 1993 waarin hij zijn oorspronkelijke voorstel onder de aandacht van de generale synode brengt; er zijn twee markante verschillen ten opzichte van het verzoek van de PS van Groningen:
 1. de kerk van Groningen-Oost vraagt om het besluit van de GS van Groningen 1978 te *herzien* in plaats van te bezien;
 2. in het besluit van de kerkeraad is opgenomen de mogelijkheid om het vrouwenstemrecht over te laten aan de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken;
3. schrijven van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leusden dd. 8 maart 1993; de raad betuigt adhesie aan het verzoek van de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 en voegt daar nog een aantal overwegingen aan toe; de raad roept de generale synode dringend op het besluit van 1978 te herzien, of de zaak van het vrouwenstemrecht in de vrijheid van de kerken te laten;
4. schrijven van br. K. Reinders en zr. J.J. Reinders-Ludwig te Drachten dd. 19 april 1993 waarin zij adhesie betuigen aan de besluiten van de kerk te Groningen-Oost, van de classis Groningen en van de particuliere synode van Groningen;
5. schrijven van de classis Appingedam dd. 11 maart 1993, voortgezet op 23 maart 1993; de classis gaat in op de besluiten van de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 en op het verzoek van de kerk te Schildwolde tot nadere bezinning; de classis wijst op art. 31 en 33 KO als ook op wat de Generale Synode van Kampen 1975 (Acta art. 110) heeft bepaald ten aanzien van een revisieverzoek; op grond van een aantal overwegingen besluit de classis:
 - a. aan de generale synode van Ommen te vragen om uit te spreken dat de particuliere synode van Groningen "ten onrechte de generale synode heeft verzocht" om de uitspraak van 1978 te bezien;
 - b. als haar verwachting uit te spreken dat de generale synode in het beoordelen van het verzoek van de particuliere synode zal handelen en besluiten overeenkomstig art. 31 en 33 KO;
6. schrijven van de particuliere synode van Zuid-Holland dd. 10 februari 1993 waarin zij aan de generale synode verzoekt:
 1. het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1930 (Acta art. 200) vervallen te verklaren;
 2. uit te spreken dat de kerkeraden aan de belijdende zusters het uitbrengen van een stem bij het kiezen van de ambtsdragers in de gemeente van Christus niet langer

behoren te onthouden;

de particuliere synode voert als gronden aan:

1. het bindend karakter van een stemming is niet van zodanige aard dat de vrouw daarin haar positie van onderdanigheid verlaat; dit is evenmin het geval bij een man ten opzichte van de kerkeraad. "In het zich uitspreken door middel van stemming heerst noch de gemeente noch enig lid van de gemeente over de kerkeraad, ook heeft zij geen gezag over de kerkeraad." De kerkeraad heeft zelf bij voorbaat het beslissend karakter aan de stemming gegeven; hij blijft zelf ook verantwoordelijk voor de benoeming van de gekozen broeders; hij moet ook oordelen over eventuele bezwaren; hij geeft de regeermacht dus niet uit handen;
 2. de Schriftgegevens die de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 aanvoert (1 Kor. 14:34-36 en 1 Tim. 2:11-15) handelen niet over het spreken van de vrouw in de gemeente zoals dat gebeurt bij het noemen van namen, bij de approbatie en evenmin bij het stemmen;
7. schrijven van de particuliere synode van Overijssel dd. 17 februari 1993 waarin zij op voorstel van de classis Zwolle dd. 15 december 1992 een revisieverzoek van de kerk te Zwolle-Centrum dd. 26 oktober 1992 aan de generale synode voorlegt; de raad van Zwolle-Centrum geeft de besluiten weer van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 en die van Arnhem 1930; tegen het besluit van Arnhem brengt de raad het volgende in:
- ten onrechte wordt het vrouwenstemrecht in het kader gezet van 'regeren'; in art. 30 NGB betekent regeren: leiding geven, (be)sturen, de koers aangeven; er is niet aangetoond dat stemmen met dit 'regeren' iets te maken heeft; men kiest immers uit broeders die door de kerkeraad geschikt worden geacht en voldoen aan de Schriftuurlijke eisen; stemmen is (dus) geen vorm van koers bepalen; was dat wél het geval, dan was het stemmen door broeders ook een vorm van regeren; stemmen zou dan een vorm van independentisme zijn;
- over het besluit van Groningen-Zuid zegt de raad:
1. oordeel 1 van dit besluit zegt terecht dat de kerkeraad roept tot het ambt met medewerking van de gemeente; dit medewerken is niet een soort meëregeren; art. 5 en 20 KO spreken over de medewerking van de gemeente (vergelijk art. 31 NGB: verkiezing door de kerk); vrouwen zijn daarvan niet bij voorbaat uitgesloten;
 2. oordeel 2 geeft een fraaie samenvatting van het inschakelen van 'de gehele gemeente'; op een beslissend punt wordt aan dat inschakelen echter geen recht gedaan, hetgeen blijkt onder 3;
 3. oordeel 3 spreekt over het bindend karakter van de stemming; dit wordt echter niet nader omschreven; de kerkeraad geeft de regering niet uit handen wanneer hij laat kiezen, hij (ver)bindt zichzelf; bij de approbatie van een enkelvoudige voordracht wordt ook de medewerking van de zusters gevraagd; dit is eveneens het geval bij approbatie van verkozen broeders; de koers (art. 30 NGB) wordt uitgezet bij de talstelling, niet bij de stemming;
 4. de Schriftplaatsen in oordeel 4 (1 Kor. 14:34-36 en 1 Tim. 2:11-15) hebben met de zaak in geding niets te maken; de raad verwijst met instemming naar de exegetische van J. van Bruggen in De Reformatie van 29 februari 1992; het 'zwijgen' heeft betrekking op het publiek beoordelen en verwerken van de geopenbaarde profetie, tot lering van de gemeente; 1 Tim. 2:11-15 staat dicht bij 1 Kor. 14:34-36; de uitdrukking "een eigen zelfstandige beslissende stem" plaatst het stemmen ten onrechte in het kader van gezag oefenen; er wordt echter geen invloed op het beleid geoefend; stemmen is geen dwangmiddel, maar beoordeling van geschenken gaven;
- de raad is van oordeel dat beter over de roeping naar art. 31 NGB gesproken kan worden dan over het stemrecht van de vrouw; momenteel wordt haar niet een bepaald voorrecht onthouden, maar wordt zij verhinderd haar roeping uit te oefenen; daarom verzoekt de raad aan de generale synode voor deze roeping plaats te maken door het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 annex dat van onder meer Arnhem 1930 buiten werking te stellen;
8. schrijven van de particuliere synode van Noord-Holland dd. 20 maart 1993 (2e zitting) waarin zij op voorstel van de classis Amsterdam-Haarlem dd. 10 december 1992 (2e zitting 7 januari 1993) aan de generale synode voorstelt:
 - a. uit te spreken dat de kerken aan de belijdende zusters in de gemeente het deelnemen aan stemmingen bij de verkiezing van ambtsdragers niet langer behoren te onthouden;
 - b. uit te spreken dat de medewerking van de gemeente bij de verkiezing tot ambtsdragers het beste uitkomt als alle belijdende leden van de gemeente daaraan

- deelnemen;
- c. de besluiten van de Generale Synode van Arnhem 1930 en die van Groningen-Zuid 1978 met betrekking tot het vrouwenkiesrecht vervallen te verklaren;
- de particuliere synode voert de volgende gronden aan:
1. de Schrift leert inderdaad de onderdanigheid van de vrouw; dat deze onderdanigheid moet uitkomen in het niet mee mogen stemmen bij de verkiezing is echter in strijd met wat de Schrift verder leert over de positie van gelijkwaardigheid van de vrouw aan die van de man:
 - a. zij is ook beeld van God, Gen. 1:27;
 - b. zij is ook lid van de gemeente, 1 Kor. 12:13;
 - c. zij deelt ook in de gaven van de Geest, die beiden doet profeteren, Hand. 2:17v;
 - d. zij mag spreken in de gemeente, als het maar op een passende manier gebeurt: 1 Kor. 11:2-16; 1 Kor. 14:34v betreft het beoordelen van profetieën, niet het profeteren als zodanig; 1 Tim. 2:11v gaat over het leren en onderrichten;
 2. onderdanigheid van de vrouw behoort uit te komen in de relatie van de vrouw tot de man; beiden behoren onderdanig te zijn aan de kerkeraad; bij het stemmen spreken man en vrouw als gemeentelid; ze verlaten hun plaats daarom niet; de kerkeraad houdt de leiding;
 3. aan het karakter van de verkiezing als verkiezing door de kerk en aan de medewerking van de gemeente wordt tekort gedaan als een mondig deel van de gemeente steeds van stemmingen wordt uitgesloten;
 4. de gelijkwaardigheid in positie van man en vrouw als gemeentelid is een nieuw argument; het bestaande besluit is in strijd met de Schrift;
 5. in het stemmen werkt de gemeente mee met de kerkeraad die regeert; de gemeente zelf regeert niet: de kerkeraad houdt de leiding en respecteert bij voorbaat het spreken van de gemeente;
 6. de onderdanigheid van de vrouw blijft in alle situaties gelden; wanneer (de gehuwde) man en vrouw tevoren over de verkiezing spreken, zal de man daarbij leiding geven; daarna mogen beiden in eigen verantwoordelijkheid stemmen; zo schikt de vrouw zich onder de leiding van de man en schikken zij zich samen onder de leiding van de kerkeraad;
 7. het niet mogen stemmen van de vrouw was vroeger gebruikelijk; het is echter te bestempelen als beïnvloeding door de toenmalige geest des tijds; vandaag brengt het niet mogen stemmen van de vrouw de kerk in een onnodig isolement; de praktijk wordt niet begrepen en is zelfs met de Schrift in strijd; het verbod werpt een onnodige hindernis op voor de voortgang van het evangelie in de wereld, juist ook in zijn betekenis voor de verhouding tussen man en vrouw;
 8. een oplossing van 'één stem per gezin of adres' verschuift het probleem: dan worden de jongeren gepasseerd in plaats van de vrouwen;
 9. revisieverzoek van de raad van de Gereformeerde Kerk te Zuidlaren dd. 18 maart 1993; de raad heeft getracht dit verzoek langs de kerkelijke weg bij de generale synode in te dienen; classis en particuliere synode hebben dit verzoek echter niet overgenomen; de raad legt het nu (dd. 18 maart 1993) "alsnog" op de tafel van de generale synode; een (later geschreven) toelichting gaat als bijlage bij het voorstel; de raad besluit de generale synode te vragen om revisie van het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 en in plaats daarvan uit te spreken dat het optimale betrekken van de gemeente zoals bedoeld in art. 20 KO vraagt om inschakeling van de zusters der gemeente bij het verkiezen van ambtsdragers;
 10. schrijven van br. Joh. Knol te Hattemerbroek dd. 5 maart 1993; daarin spreekt hij de wens uit "dat onder leiding van onze Hemelse Vader, kort en krachtig een duidelijke uitspraak mag komen over het vrouwenkiesrecht";
 11. schrijven van br. G. Keizer te Groningen dd. 22 maart 1993 waarin hij de wens uitspreekt dat de generale synode het besluit van de generale synode van Groningen-Zuid zal herzien, waardoor aan de zusters van de gemeente het stemrecht niet langer wordt onthouden;
 12. schrijven van br. M. Noort te Berkel en Rodenrijs dd. 20 maart 1993 waarin hij aandacht vraagt voor de consequenties voor hemzelf en zijn gezin van een eventueel besluit om het vrouwenstemrecht in te voeren;

Besluit 1:

de zaak van het vrouwenstemrecht in behandeling te nemen.

Grond:

meer dan één revisieverzoek voldoet aan art. 33 KO en aan de vereisten die daarvoor gesteld worden in de bepaling van de Generale Synode van Kampen 1975 (Acta art. 110).

Besluit 2:

de uitspraak van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) ter zake van het vrouwenstemrecht vervallen te verklaren.

Gronden:

1. in "zij is voorts van oordeel" 1 en 2 spreekt de generale synode terecht over de roeping om de gehele gemeente te betrekken bij de verkiezing van ambtsdragers, in alle onderdelen daarvan;
2. in "zij is voorts van oordeel" 3 wordt ten onrechte een principieel onderscheid gemaakt tussen het 'zich uitspreken in de stemming' en de andere onderdelen van de verkiezing vanwege het voor de kerkeraad 'bindende karakter' van de stemming:
 - a. de stemming heeft wel een 'bindend karakter', maar dat berust op een door de kerkeraad aanvaarde regel (art. 20 KO); de stemming betekent dan ook geen inbreuk op de leiding van de kerkeraad;
 - b. de stemming wordt voorafgegaan door de talstelling en gevolgd door benoeming, approbatie en bevestiging, die elk hun eigensoortige binding hebben; de stemming mag daarom niet uit het geheel van de verkiezing geïsoleerd worden tot een op zichzelf staande beslissende handeling met een 'bindend karakter';
 - c. degene die zijn stem uitbrengt, oefent daarom geen gezag over de kerkeraad en evenmin over de gekandideerde(n);
 - d. de generale synode heeft bij dit oordeel te weinig in rekening gebracht dat de stemming niet 'vrij' is, maar plaatsvindt in de gemeente die een Christo-cratie is: Christus regeert met zijn Woord en Geest óók over de verkiezing, die plaatsvindt onder leiding van de ambtsdragers en met medewerking van de gemeente, onder aanroeping van de naam van de Here;
3.
 - a. als in "zij is voorts van oordeel" 4 gesteld wordt: "dat het niet in overeenstemming is met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft" wordt ten onrechte de indruk gewekt dat er bij het uitbrengen van een stem sprake is van (een vorm van) gezag oefenen;
 - b. als gesproken wordt over "de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft" worden te weinig de Schriftgegevens in rekening gebracht waarin gesproken wordt over de gelijkwaardige positie die man en vrouw in Christus hebben ontvangen (Gen. 1:26-28, Hand. 2:17, 18, Gal. 3:28, 1 Petr. 2:5, 9), en de onderdanigheid van man en vrouw aan elkaar (Ef. 5:21);
 - c. 1 Kor. 14:34-36 geeft geen absoluut zwijggebod voor de vrouw in de gemeente, maar verbiedt haar het beoordelend en met gezag spreken tijdens de eredienst; 1 Tim. 2:11-15 bevat een verbod voor vrouwen om leidinggevend onderwijs te geven tijdens de eredienst en zo gezag te oefenen over de man; uit deze Schriftgegevens valt terecht af te leiden dat de vrouw geen leer- of regeerambt mag vervullen in de gemeente; er valt echter geen verbod voor de vrouw uit af te leiden om haar stem uit te brengen bij de verkiezing; daar is immers geen sprake van gezaghebbend of leidinggevend spreken; het Schriftbewijs van de generale synode schiet hier tekort;
 - d. de uitdrukking 'een eigen zelfstandige beslissende stem' is niet in overeenstemming met het beperkte gewicht dat aan de stemming als onderdeel van het roepen tot het ambt moet worden toegekend; evenmin wordt hier in rekening gebracht dat de kerkeraad de begin- en eindverantwoordelijkheid houdt; de Schrift verbiedt aan de vrouw in de gemeente niet dat zij een eigen, zelfstandige stem heeft (vergelijk Hand. 2:17, 18, Hand. 21:9, 1 Kor. 11:5); verder is het niet juist om te zeggen dat zij in dezen een beslissende stem heeft, omdat niet het individuele gemeentelid, maar de gemeente als geheel een beslissende stem heeft, overigens onder de verantwoordelijkheid en de leiding van de kerkeraad.

Besluit 3:

de regel ten aanzien van het vrouwenstemrecht, gehandhaafd door de Generale Synoden van Arnhem 1930 (Acta art. 200 besluit 1) en van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) op te heffen en uit te spreken dat aan de belijdende zusters het deelnemen aan de stemming bij de verkiezing van ambtsdragers in de gemeente van Christus niet langer onthouden behoort te worden.

Gronden:

1. over de vraag of ook de zusters in de gemeente hun stem mogen uitbrengen bij de verkiezing van ambtsdragers geeft de Schrift geen rechtstreeks antwoord; uit de 'indirecte Schriftgegevens' blijkt het volgende:
 - a. God zelf roept in Christus tot het ambt (Hand. 20:28, 1 Kor. 12:28, Ef. 4:11);
 - b. bij het roepen tot het ambt schakelt Hij mensen in: de gemeente om gaven op te merken en aan te wijzen (Hand. 1:21-26, 6:3a, 5, 6a); de ambtsdragers om beginnen eindverantwoordelijkheid te dragen (Hand. 6:3b, 4, 6b, 14:23, Tit. 1:5);
 - c. de verkiezing is daarom te typeren als het middel waardoor God roept tot het ambt; het gebed (Hand. 13:2, 3, 14:23) en de Schriftuurlijke normen voor de ambtsdragers (1 Tim. 3, Tit. 1:5-9) zijn daarbij van wezenlijke betekenis; op deze wijze regeert Christus met zijn Geest en Woord, ook bij de verkiezing;
 - d. de Schrift geeft geen algemeen zwijggebod voor de vrouw in de gemeente:
 1. mannen én vrouwen delen in de gaven van de profetie (Hand. 2:17, 18, 21:9);
 2. 1 Kor. 11:5 staat haar het bidden en profeteren toe, mits het op een manier gebeurt die met haar positie in overeenstemming is;
 3. Schriftgegevens als Hand. 18:26, Rom. 16:1w en Fil. 4:3, 4 laten een actieve betrokkenheid en inschakeling van vrouwen zien bij de dienst aan het evangelie;
 4. 1 Kor. 14:34-36 verbiedt de vrouw het beoordelen van profeten tijdens de eredienst, omdat ze daarmee gezag over hen zou oefenen;
 5. 1 Tim. 2:11-15 verbiedt de vrouw het leidinggevend en gezaghebbend spreken tijdens de eredienst, waarmee ze haar eigen plaats verlaat en de man van zijn plaats dringt;
2.
 - a. in de kerk regeert Christus als het Hoofd zijn lichaam, de gemeente; Hij doet dat door zijn Woord en Geest (Ef. 2:14-21, 4:1-16; vergelijk art. 30 NGB en zondag 21 HC); Hij gebruikt daarbij ambtsdragers (Ef. 4:11-16, Heb. 13:17); hun regering draagt een 'instrumenteel' karakter; bij het regeren van de kerk zijn de ambtsdragers daarom verantwoording schuldig niet aan de kerkleden, maar aan Christus; dat de kerk geen demo-cratie is, maar een *Christo-cratie*, blijkt ook uit de wijze waarop Christus roept tot het ambt: Hij stelt de normen (1 Tim. 3, Tit. 1:5-9) en de gemeente is afhankelijk van de leiding van de Geest (Hand. 1:24, 6:3, 13:2-5, 20:28); bij de verkiezing regeert daarom niet de gemeente, ook niet voor een deel, maar werkt zij onder leiding van de kerkeraad mee aan de roeping tot het ambt;
 - b. in de gereformeerde kerken komt het verkiezingsrecht toe aan de gemeente onder leiding van de ambtsdragers, omdat de Here door zijn Geest in de gemeente wil wonen (Hand. 2, 1 Kor. 3:16, 1 Joh. 2:20, 27); de verkiezing heeft het karakter van *roeping* (zie art. 31 NGB; bevestigingsformulieren), niet het karakter van uitoefenen van gezag of macht; de roeping door de gemeente is het *middel* dat de Here gebruikt om ambtsdragers aan te wijzen; bij de stemming is de keuze niet vrij: ze is begrensd door de normen van Christus, de leiding van de Geest en de verantwoordelijkheid van de kerkeraad; de gemeente heeft daarom bij het stemmen geen gezag over de kerkeraad en evenmin over de gekandideerde(n);
 - c. tijdens de verkiezingsprocedure stelt de kerkeraad een aantal keren de gemeente in de gelegenheid 'zich uit te spreken'; de stemming mag daaruit *niet geïsoleerd* worden tot een op zichzelf staande 'beslissende' gebeurtenis: zij wordt voorafgegaan door een bindend besluit van de kerkeraad (de talstelling) en zij wordt gevolgd door benoeming, approbatie en bevestiging, die eveneens hun eigensoortige binding hebben; volgens art. 5 en art. 20 KO is niet de stemming, maar wel de approbatie onmisbaar;
 - d. de stemming vindt plaats binnen de verantwoordelijkheid van de *kerkeraad*; in de aanvaarding van de uitslag van de stemming erkent hij dat Christus door zijn Geest in de gemeente wil wonen (1 Kor. 3:16);
3.
 - a. omdat naar *art. 31 NGB* de wettige verkiezing van ambtsdragers plaatsvindt in de weg van het roepen door de gemeente, is het van belang dat de stem van de gemeente optimaal gehoord wordt;

- b. de gemeente is bevoegd en in staat om mee te werken aan de roeping tot het ambt, omdat Christus in zijn gemeente wil wonen met zijn Woord (Rom. 10:8-15, Kol. 3:16, Heb. 4:12, 13, Jak. 1:18, 1 Petr. 1:22-25) en haar wil toerusten met de gaven van de Geest (Hand. 2, 1 Kor. 1:4-9, 12:4-11, 1 Joh. 2:20, 27); omdat de ambtelijke dienst gericht is op de opbouw van de gemeente, mag de stemming (als onderdeel van de verkiezing) getypeerd worden als *meewerken aan de opbouw van de gemeente*;
 - c. volgens de Schrift ontvangen de *zusters* in de gemeente niet minder de gaven van de Geest dan de broeders (Hand. 2:17, 18, 10:44, 45); ook voor hen geldt de roeping om mee te werken aan de opbouw van de gemeente (Ef. 4:12-16, 1 Tess. 5:11, 2 Tim. 3:16, 17, 1 Petr. 2:5, 9, 10, 4:10);
 - d. bij verkiezing en stemming gaat het niet om een eigen individuele stem, maar om de stem van de gemeente; de *zusters* vormen samen met de broeders de stem van de gemeente;
- 4.
- a. in de kerk moeten niet de argumenten die door de tijdgeest zijn ingegeven doorslaggevend zijn, maar de argumenten van de Heilige Schrift, waarin het goede kader wordt geboden voor de verhouding van man en vrouw;
 - b. de invloed van de tijdgeest hoeft niet bij voorbaat negatief te zijn; ook de huidige wijze van verkiezing is in de loop van de tijd daardoor beïnvloed;
 - c. de kerk behoort aan de *zusters* in de gemeente geen stemrecht te geven als een offer aan de tijdgeest; zij behoort aan de *zusters* het stemrecht ook niet te onthouden uit vrees voor de tijdgeest;
 - d. wanneer op grond van de Schrift aan de *zusters* het stemrecht onthouden moet worden, kan dat leiden tot een noodzakelijk isolement voor de kerk; wanneer de Schrift het stemrecht aan de *zusters* niet verbiedt en het wordt hun toch onthouden, kan dat onnodige vervreemding veroorzaken ten opzichte van het evangelie, zowel in de kerk als daarbuiten;
 - e. het toekennen van stemrecht aan de *zusters* is geen uiting van onschriftuurlijk individualisme of van democratisering van de kerk en moet daarom niet beoordeeld worden als een knieval voor verkeerde emancipatiezucht;
 - f. omdat stemmen niet beschouwd mag worden als een vorm van (mee)regeren, mag het toekennen van stemrecht aan de *zusters* niet gezien worden als een eerste stap op weg naar het leer- en regeerambt van de *zusters*.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. F.H. Folkerts, zegt ter inleiding op de bespreking, dat volgens sommigen het vrouwenstemrecht de belangrijkste zaak van deze synode is. Maar er zou ook verdedigd kunnen worden, dat het om een middelmatige zaak gaat, omdat het slechts gaat om een *onderdeel* van de verkiezing van ambtsdragers, namelijk de stemming. Toch is de zaak van belang en niet alleen om het emotionele gewicht dat eraan gegeven wordt. De verkiezing van ambtsdragers gaat de hele gemeente aan.

Aan de andere kant mag niet verwacht worden dat er nu een uitspraak gaat komen over de plaats van de vrouw in de kerk. Het zal alleen gaan om wat ons is voorgelegd, het vrouwenstemrecht.

Besluit 1 betreft de ontvankelijkheid van de ingekomen brieven. Bij een aantal revisieverzoeken is een vraagteken te plaatsen als het gaat om de ontvankelijkheid ervan. Maar zelfs al zouden er twee revisieverzoeken overblijven -- en dan zijn met name die van de PS Overijssel en die van de PS Noord-Holland te noemen -- dan zouden rapport en besluittekst niet anders geschreven zijn. Daarom is het niet zinvol over de ontvankelijkheid van elke ingekomen brief apart te spreken. In besluit 2 komt het besluit van de GS Groningen-Zuid 1978 aan de orde en in besluit 3 de *regel* die tot dusver gehanteerd is en door de GS Arnhem 1930 en de GS Groningen-Zuid 1978 gehandhaafd is. Dat geeft een zekere overlapping van besluit 2 en 3 ten opzichte van elkaar. Beide besluiten hebben echter een eigen invalshoek.

De commissie is van oordeel dat het stemrecht de *zusters* in de gemeente *toekomt*. Daarom is het niet goed dit punt in de vrijheid van de kerken te laten. Dan zou niet alleen het probleem onopgelost blijven, maar ook het recht van de *zusters* te kort gedaan worden.

De commissie heeft aan vier hoogleraren advies gevraagd. Prof. dr. J. Douma en prof. dr. C.J. de Ruijter hebben geantwoord dat zij instemmen met het voorstel van de commissie. Prof. dr. J. van Bruggen heeft meegedeeld dat hij zich in de schriftelijke ronde onthoudt van advies. Prof. dr. M. te Velde zou in een later stadium advies uitbrengen.

In de bespreking zegt prof. Te Velde dat voor een revisieverzoek vereist is, dat daarin een nieuw punt naar voren wordt gebracht. Als dat niet het geval is, is het revisieverzoek niet ontvankelijk.

Omdat op de GS Groningen-Zuid 1978 ter zake van het vrouwenkiesrecht alles al gezegd is, is de ontvankelijkheid van de nu ingekomen brieven een moeilijk punt.

Volgens prof. Te Velde doet het commissievoorstel geen recht aan de GS Groningen-Zuid. Zijn voornaamste bezwaar is dat de tegenstanders van het vrouwenkiesrecht op een hoop worden gegooid. In het commissierapport staat bijvoorbeeld, dat tegenstanders van het vrouwenkiesrecht zeggen, dat stemmen een daad van algemene regeermacht is. Maar lang niet ieder die op de GS Groningen-Zuid voor stemde, stond achter dat argument.

De uitdrukking *absoluut zwijggebod* suggereert ten onrechte dat vrouwen bij de verkiezing nu helemaal aan de kant staan.

Te gemakkelijk wordt gezegd dat stemmen geen gezag oefenen is. De GS Groningen-Zuid trachtte boven het dilemma of stemmen al of niet gezag oefenen is, uit te komen door te zeggen dat het zich uitspreken in de stemming een bindend en beslissend karakter heeft.

Te gemakkelijk ook wordt het *zwijgen* van 1 Kor. 14:34 gelijkgesteld met wat in 1 Tim. 2:12 staat en zo beperkt tot niet met gezag spreken. In 1 Kor. 14:34 staat echter zonder meer zwijgen. Op de synode van Groningen-Zuid bleef het rapport van de meerderheid van toenmalige deputaten ook al steken in de vraag of het stemmen valt onder het verbod van 1 Kor. 14:34 of niet. Prof. Te Velde adviseert om niet te zeggen: stemmen is geen spreken met gezag en valt zo buiten het verbod 1 Kor. 14:34, maar bijvoorbeeld: stemmen is geen publiek of geen afzonderlijk spreken en zo is 1 Kor. 14:34 hier niet van toepassing.

Verder adviseert hij het argument van de tijdgeest serieus te nemen. Voor velen is het niet vanzelfsprekend, dat het opkomen voor de plaats van de vrouw in de kerk ophoudt bij het actief vrouwenkiesrecht. Ook adviseert hij de besluittekst in te korten en bij het gebruik van bijbelteksten te letten op de vrijheid van exegese.

Samengevat luidt het advies van prof. Te Velde: het voorstel van de commissie niet te aanvaarden, maar verder te werken aan een besluit dat

1. aan de uitspraken van de GS Groningen-Zuid 1978 meer recht doet;
2. de gelijkstelling van *beslissende stem* met *gezag oefenende stem* loslaat en niet langer als spits van de vraagstelling hanteert;
3. op de uitleg en toepassing van 1 Kor. 14:34-36 adequater ingaat.

In de bespreking wordt verder opgemerkt, dat de synode een precedent schept als ze stukken in behandeling neemt die niet ontvankelijk zijn. Er wordt op aangedrongen de besluiten 2 en 3 toch ineen te schuiven, omdat de GS Groningen-Zuid geen totaal nieuw besluit ter zake heeft genomen, maar dat van de GS Arnhem 1930 heeft gehandhaafd. Ook wordt een kortere weergave van het materiaal bepleit.

In grond 2 van besluit 2 wordt het argument van de GS Groningen-Zuid bestreden dat de stemming zich van andere onderdelen van de verkiezing onderscheidt doordat deze een *bindend karakter* heeft. In grond 2b wordt gezegd dat er ook bij de benoeming, de approbatie en de bevestiging een binding is en dat de stemming daarom niet uit het geheel van de verkiezing geïsoleerd mag worden tot een op zichzelf staande beslissende handeling. Opgemerkt wordt dat de kerkeraad wel in het bijzonder bij de stemming zich verplicht de gekozenen te benoemen. Daarom moet niet het argument van het bindend karakter van de stemming bestreden worden, maar moet worden benadrukt dat men ook in de stemming evengoed *als gemeentelid* spreekt, wat ook aan de zusters van de gemeente toekomt.

Grond 3c van besluit 2 gaat ervan uit, dat de situatie van 1 Kor. 14 die van een eredienst is. Maar een gemeentevergadering, waarin een stemming plaatsvindt, is geen eredienst. Moet de exegese hier niet wat voorzichtiger zijn?

Wordt Gal. 3:28 in dit verband wel terecht genoemd? Deze tekst gaat over het behoud in Christus en geeft aan, dat daarin geen onderscheid is tussen man en vrouw. Als deze tekst voor het vrouwenstemrecht gebruikt wordt, kan die net zo ook voor de vrouw in het ambt gebruikt worden. Kan deze zaak trouwens wel beslist worden op grond van een aantal teksten? De GS Arnhem 1930 zei dat het overtuigend bewijs dat de Schrift het vrouwenkiesrecht eist, niet geleverd is. Is dat bewijs nu wel geleverd? Als er weer een andere exegese komt van de genoemde teksten, mag het dan weer niet? Door de PS Groningen is de patstelling ter zake als nieuw argument naar voren gebracht. Het zou wijs zijn uit te spreken, dat het vrouwenstemrecht een middelmatige zaak is en het om die reden toe te staan.

Is wat in grond 3d van besluit 2 staat, dat niet het individuele gemeentelid maar de gemeente als geheel een beslissende stem heeft, wel juist? Iedere stem wordt geteld en beslist mee. Is *stemrecht zusters* als term niet beter dan vrouwenstemrecht?

Gewaarschuwd wordt voor de invloed van de wereld, maar ook voor een reactiehouding daartegenover. Met het evangelie hebben we een goede boodschap voor de wereld en die betreft ook de verhouding van man--vrouw, voor in het huwelijk en daarbuiten. Dan is *niet uit vrees* voor

de tijdgeest te handelen nog te weinig gezegd. Het gaat er om, mensen te bereiken met het evangelie, tot hun behoud, ook in de omgang van man en vrouw met elkaar. Dat zal met betrekking tot de tijdgeest de reden moeten zijn, om de vrouw het stemrecht niet langer te onthouden. Kan ook worden aangegeven wat het bijbelse woord dat de Nieuwe Vertaling nogal zwaar weergeeft met *onderdanigheid*, voor de verhouding man--vrouw nu nog wel betekent? Kunnen we ons daar iets concreets bij voorstellen? Gewaarschuwd wordt voor de gedachte, dat we met het vervallen van de uitspraak van de GS Groningen-Zuid van alle onderdanigheid af zijn. Daarom is het, ook al heeft de synode niet de positie van de vrouw op haar agenda staan, toch wenselijk het punt van het vrouwenstemrecht niet al te geïsoleerd te behandelen, maar het ook te bezien in relatie met wat er in de praktijk van het leven direct mee samenhangt. Wat zou alleen al ter zake van de verkiezing van ambtsdragers de verantwoordelijkheid van de man ten opzichte van zijn vrouw en van ouders ten opzichte van hun volwassen kinderen kunnen zijn, in de vorm van geestelijke leiding?

Enige afgevaardigden die ook deel uitmaakten van de GS van Groningen-Zuid 1978 en indertijd voor het toenmalige besluit waren, geven te kennen nu overtuigd te zijn door de argumentatie van de commissie.

Oud. G. Boersma dient een amendement in om in besluit 3 het woord *behoort* te vervangen door *behoeft* en het slot als volgt te lezen: ... *niet langer onthouden hoeft te worden; integendeel, het openen van de mogelijkheid tot dit deelnemen wordt dringend aanbevolen*. Dit betekent dat het vrouwenstemrecht in de vrijheid van de kerken wordt gesteld. Motief van oud. Boersma is dat hij de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk wil honoreren. Verkiezing van ambtsdragers is een zaak van de plaatselijke kerk, die daar dan ook de regels voor stelt. Over de grenzen van de plaatselijke kerk heen kan niet van rechtsongelijkheid gesproken worden. Net zoals regels van land tot land kunnen verschillen zonder dat er rechtsongelijkheid is, kan dat ook bij plaatselijke kerken. Als er geen sprake is van een goddelijke eis, moet er geen dwingende regel gesteld worden. Als er jarenlang gedwaald zou zijn, zou schuldbelijdenis op z'n plaats zijn. Maar dat is niet het geval. Het betreft een middelmatige zaak. Wel zou oud. Boersma willen aanbevelen dat het vrouwenstemrecht overal werd ingevoerd.

Ds. R. Grossmann van de Reformed Church in the United States, die als gast ter synode aanwezig is, waarschuwt voor het invoeren van vrouwenstemrecht. Een gelijke stem voor man en vrouw doet afbreuk aan het feit dat de man hoofd is van de vrouw. Adam, en niet Eva, was verantwoordelijk voor de zondeval. De bijzondere verantwoordelijkheid van mannen-broeders blijkt ook bij verbondssluitingen (vgl. Ex. 19:15), bij de tellingen in Numeri en Gods oordeel over de getelden (Num. 1:2, 14:29), en in de aanspraak in Hand. 1:16 en 6:3. Hieruit blijkt dat in de officiële vergadering van de gemeente de vrouw door de man als hoofd vertegenwoordigd moet worden. De onderdanigheid van de vrouw aan de man is een positieve zaak, zoals blijkt in 1 Kor. 11:3 en Ef. 5:24.

Een complicatie lijkt 1 Kor. 14:34 te geven: hoe kan een vrouw zwijgen en toch zinvol meedoen in een vergadering? Profetie hoeft echter geen gezaghebbend spreken te zijn. In de praktijk wordt actief vrouwenkiesrecht vaak gevolgd door passief kiesrecht. Pragmatische argumenten blijken dan beslissend.

De rapporteur, ds. F.H. Folkerts, vat het bezwaar tegen de uitspraak van de GS Groningen-Zuid 1978 als volgt samen:

1. er wordt te weinig in rekening gebracht dat de gemeente een Christo-cratie is;
2. er wordt te weinig in rekening gebracht dat de stemming plaats vindt onder leiding van de kerkeraad;
3. er wordt te weinig in rekening gebracht dat de stemming een onderdeel is van de verkiezing en niet de verkiezing zelf;
4. het Schriftbewijs voor de uitspraak schiet te kort.

Het voorstel van de commissie doet wel recht aan de GS Groningen-Zuid 1978. Inderdaad zal op die synode niet ieder die tegen het vrouwenstemrecht was, dezelfde argumenten daarvoor gehad hebben. Als in het commissierapport van de tegenstanders wordt gesproken, is in de weergave van de argumenten wel duidelijk dat niet elke zinsnede op ieder van hen van toepassing is. Maar om te zien of aan de GS Groningen-Zuid recht is gedaan, moeten we niet afgaan op de motieven van de afzonderlijke leden van die synode, maar alleen op de tekst van het genomen besluit.

In dat besluit staat in oordeel 3, dat het zich uitspreken in de stemming een *bindend karakter* heeft. De rapporteur ziet niet in, hoe met deze formulering het dilemma tussen al of niet met gezag

spreken te boven is gekomen. De formulering dat de stemming een bindend karakter heeft, staat in het besluit van de GS Groningen-Zuid immers in het kader van *gezag oefenen*. Dat blijkt uit het erop volgende oordeel⁴, waar de *onderdanigheid* van de vrouw in stelling wordt gebracht. Het zich uitspreken in de stemming wordt niet in overeenstemming geacht met de positie van onderdanigheid van de vrouw.

De GS Arnhem 1930 was hierin veel voorzichtiger, toen zij uitsprak dat het overtuigend bewijs voor het vrouwenkiesrecht niet is geleverd en dat de Schriftgegevens veeleer ertegen dan ervoor *schijnen* te pleiten. Maar de GS Groningen-Zuid 1978 is stellig in haar afwijzing van het vrouwenkiesrecht, met beroep op de Schrift inzake de onderdanigheid van de vrouw.

Bij de uitleg van het zwijgen in 1 Kor. 14:34 moet in rekening gebracht worden dat in 1 Kor. 11 sprake is van profeteren door vrouwen. In 1 Kor. 14:34 wordt het spreken door vrouwen afgezet tegen *ondergeschikt zijn*. Daarom gaat het hier niet om een algemeen zwijggebod, maar wordt verboden dat vrouwen beoordelend en met gezag spreken. De rapporteur sluit zich aan bij de uitleg van Calvijn en van prof. Van Bruggen. Hij verwijst hiervoor naar punt 7.1.4 van het rapport.

In aansluiting op wat prof. Te Velde opmerkte noemt de rapporteur de volgende verschillen tussen het spreken dat in 1 Kor. 14:34 is bedoeld en het spreken in een stemming:

1. in 1 Kor. 14 gaat het om spreken in een eredienst, bij een stemming is dat niet het geval;
2. in 1 Kor. 14 gaat het om publiek spreken, een schriftelijke stemming is geheim;
3. in 1 Kor. 14 gaat het om beoordelen van profetieën, bij een stemming om het uitspreken van voorkeur voor iemand over wie het *oordeel* van geschiktheid al is uitgesproken door de kerkeraad;
4. in 1 Kor. 14 gaat het over door(spreken) naar aanleiding van een profetie, bij een stemming is dat niet het geval;
5. in 1 Kor. 14 is er een individueel spreken, bij stemmen gaat het om de stem van de gemeente;
6. het *spreken* van 1 Kor. 14 brengt de vrouw in strijd met de onderdanigheid die de wet voorschrijft, het spreken in de stemming gebeurt onder leiding van de kerkeraad en is daarom niet in strijd met haar positie van onderdanigheid;
7. wanneer moet de vrouw dan nog zwijgen? Dat is in het regeer- en leerambt, zoals 1 Tim. 2 duidelijk zegt. Maar als de vrouw niet mag spreken bij het 'stilzwijgend' stemmen, wanneer mag zij dan nog wél spreken?

Verder waarschuwt de rapporteur ervoor, om over de vrouw in de kerk alleen te spreken vanuit 1 Kor. 14:34 en 1 Tim. 2:11v. Dat is in het verleden teveel gebeurd. Andere Schriftgegevens zijn daarbij onderbelicht gebleven.

De Schrift doet geen directe uitspraken over de wijze van verkiezing van ambtsdragers. Dan zijn de indirecte gegevens van kerkrecht, ambt en gemeente des te meer belangrijk. In het rapport wordt het stemmen omschreven als meewerken aan de roeping tot het ambt en als meewerken aan de opbouw van de gemeente. Deze omschrijving komt niet in strijd met 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2.

Daarbij geldt als pastoraal argument, dat er in de gemeente veel weduwen en andere alleenstaande zusters zijn. Bij velen van hen leeft een eerlijk verlangen hun stem te laten horen, zonder dat er sprake is van een verkeerde emancipatiegedachte.

Tegelijk moet wel rekening gehouden worden met de vrees dat het actieve kiesrecht voor de vrouw gevolgd wordt door het passieve. Alleen al daarom is gekozen voor de term *vrouwenstemrecht* in plaats van *vrouwenkiesrecht*. *Vrouwenstemrecht* is niet passief te verstaan.

Bij de invoering van het vrouwenkiesrecht in de hervormde en in de (synodaal-)gereformeerde kerken zaten in de argumentatie al elementen die uitgaan van tijdgebondenheid van de bijbel. In het rapport dat in 1952 op de synode van de (synodaal-)gereformeerde kerken diende, wordt 1 Kor. 14:34 uitgelegd als een algemeen zwijggebod. Dat zou de eerlijke mening van Paulus zijn, waar wij niet meer mee uit de voeten kunnen. Die lijn loopt door naar de vrouw in het ambt. Het rapport van de commissie doet echter in geen enkel opzicht af van het gezag van de Schrift.

In het begin van deze eeuw werd binnen onze kerken al voor het vrouwenstemrecht gepleit zonder de verkeerde argumentatie van tijdgebondenheid van de bijbel.

De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben al in 1968 het vrouwenstemrecht ingevoerd zonder verder pleidooi voor de vrouw in het ambt. Een aantal zusterkerken in het buitenland kent al lange tijd zonder probleem het vrouwenstemrecht, terwijl ze nadrukkelijk tegen het regeren van de vrouw in de kerk blijven.

De vrijheid van exegese is niet in geding. Ook hoeft geen vrees te bestaan voor weer een andere exegese van 1 Kor. 14. De voorgestelde besluiten rusten niet (alleen) op een bepaalde uitleg van 1 Kor. 14, maar hebben een veel bredere onderbouwing.

Volgens de rapporteur behoeft de voorgestelde besluittekst geen aanpassing. De besluiten 2 en 3 houdt hij liever apart. De GS Groningen-Zuid kwam weliswaar niet met een nieuwe regel, maar zette onder de oude regel wel nieuwe gronden. Ook is het niet goed het materiaal verder te bekorten. Er ligt geen deputatenrapport achter, terwijl de argumentatie van de revisieverzoeken wel moet worden weergegeven.

Van het in behandeling nemen van stukken die eigenlijk niet ontvankelijk zijn, hoeft geen precedentwerking uit te gaan, zolang duidelijk is dat de zaak behandeld wordt op grond van stukken die wel ontvankelijk zijn. Hiertussen onderscheid te maken zou leiden tot een formele discussie die niet nodig is.

In grond 2 van besluit 2 vormen de onderdelen a, b en c een eenheid; daarom is het beter hierin geen wijzigingen aan te brengen; de gedachte dat men in de stemming als gemeentelid spreekt, zou hier een nieuw element in brengen.

Gal. 3:28 gaat over de gelijkwaardige positie van man en vrouw in Christus. Deze tekst is weliswaar niet doorslaggevend voor het vrouwenstemrecht, maar heeft er wel iets over te zeggen. Daarom hoort deze tekst erbij.

Bij de stemming gaat de beslissende stem niet uit van het individuele gemeentelid maar van de gemeente in haar geheel, onder leiding van de kerkeraad. Alle stemmen tellen wel mee, maar volgens de belijdenis, de kerkorde en de bevestigingsformulieren worden ambtsdragers geroepen door de gemeente.

Ds. Folkerts is het er niet mee eens dat we in een patstelling zouden zijn gekomen. Misschien zijn er in strikte zin geen nieuwe argumenten naar voren gebracht, maar er zijn wel nieuwe accenten aangebracht. Bovendien gaat het niet om een aantal losse argumenten, maar de bewijskracht komt uit in de ordening ervan. Vanuit dat gezichtspunt is er wel degelijk wat nieuws ter tafel gebracht. De vraag of het overtuigend bewijs voor het vrouwenstemrecht nu *wel* geleverd is, beantwoordt de rapporteur bevestigend.

De commissie is er tegen om de zaak van het vrouwenstemrecht in de vrijheid van de kerken te laten. Dat zou niet alleen de band van het kerkverband te weinig honoreren, maar ook de aandacht die vele generale synoden vanaf 1923 aan het vrouwenstemrecht hebben gegeven.

Op zich is het vrouwenstemrecht wellicht geen gewichtige zaak, maar door de ontwikkelingen heeft het wel veel gewicht gekregen, te veel om het nu in de vrijheid van de kerken te laten. Ook bestaat dan het gevaar dat de discussie oeverloos wordt.

Of het vrouwenstemrecht een middelmatige zaak of een goddelijke eis is, is geen goed dilemma. Het is een recht dat de zusters in de gemeente toekomt. Daarom zou er wel rechtsongelijkheid komen als de ene kerk het wel invoert en de andere niet. Plaatselijke kerken leven bovendien dichter bij elkaar dan landen. We leven in één kerkverband.

Een veroordeling van het verleden is niet nodig. In het verleden is naar eer en geweten gehandeld. We zijn nu alleen verder gekomen.

De voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, zegt ter aanvulling op de beantwoording door de rapporteur, dat de term *stemrecht zusters* niet beter is dan vrouwenstemrecht. In de bijbel worden broeders en zusters ook aangesproken als mannen en vrouwen.

Verder pleit hij ervoor de zaak van het vrouwenstemrecht samen als een zaak van goede orde te aanvaarden. We zullen er echter niets mee gewonnen hebben als de verkiezing van ambtsdragers niet vooral een zaak van gebed is en van leiding door de Heilige Geest, met als richtsnoer het Woord van God.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage III gevoegd is bij de Acta.

Op voorstel van de praeses wordt goedgevonden dat de afgevaardigden die lid zijn geweest van de GS Groningen-Zuid 1978, meestemmen.

Het amendement van oud. G. Boersma wordt verworpen met 2 stemmen voor en 33 tegen bij 1 onthouding. Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 en 2 met algemene stemmen, besluit 3 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding.

De praeses noemt dit een historische beslissing, die genomen is na zeventig jaar studeren over deze materie. Hij dankt de commissie en de rapporteur voor het uitgebreide en evenwichtige rapport, dat de synode overtuigd heeft.

Op voorstel van het moderamen wordt besloten het commissierapport niet alleen als bijlage in de Acta op te nemen, maar ook apart uit te laten geven.

Deputaatschap voor verbetering kerkelijke examens (art. 5 KO)

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.N. Schilder

Materiaal :

voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 15 februari 1993 om:

- a. een onderzoek in te stellen naar opzet, inrichting en functioneren van de kerkelijke examina;
- b. de kerken op basis van dit onderzoek eventueel met voorstellen te dienen ter verbetering van deze examina;
- c. de uitvoering van dit onderzoek en de eventuele uitwerking van voorstellen op te dragen aan deputaten, die de kerken uiterlijk een jaar voor de volgende generale synode moeten dienen met hun rapport.

Besluit:

op het voorstel niet in te gaan.

Grond:

de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg heeft zich niet naar art. 33 KO inhoudelijk geconfronteerd met het besluit van de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964--1965 (Acta art. 105) en niet aangetoond dat wijziging noodzakelijk is.

In de bespreking wordt gevraagd, waarom de toelichting die de PS van het Zuiden heeft gegeven en waarin zij aangeeft dat de huidige regeling voor de examens onbevredigend is, onvoldoende is. Is het billijk van de PS te verlangen, dat zij zelf eerst onderzoek doet, terwijl zij juist om onderzoek vraagt? Art. 33 KO schrijft alleen voor dat besluiten van vorige synoden *gelezen* worden. Een aantal broeders laat blijken het gevoel van de PS van het Zuiden te delen.

De rapporteur, oud. J.N. Schilder, antwoordt dat volgens art. 33 KO aangegeven moet worden dat wijziging noodzakelijk is. Dat ontbreekt in het voorstel van de PS van het Zuiden. De PS spreekt van een open vraag, een hinderlijke verdubbeling en van onbevredigend. Dat lijkt echter meer een verzuchting dan een geargumenteerde onderbouwing. De commissie betreurt dat, omdat de zaak die de PS van het Zuiden voorstelt, bij haar weerklank vindt.

Van oud. G. Boersma is er een tegenvoorstel om aan het verzoek van de PS van het Zuiden wel te voldoen. Het commissievoorstel wordt aanvaard met 28 stemmen voor en 3 tegen bij 3 onthoudingen. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen.

Artikel 26

31.08.93

Studiefinanciering voor theologische studenten: studierapport van deputaten ad art. 19 KO inzake de aanvaarding van aanvullende financiering ingevolge WSF 18+

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : E. Boerma

Materiaal :

1. rapport van deputaten ad art. 19 KO inzake de opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990, luidend: een studie in te stellen over de door de kerk te Dokkum aangedragen mogelijkheden en daarin tevens te betrekken de vraag of daarmee voldoende recht wordt gedaan aan eerdere generaal-synodale uitspraken;
2. onderdelen van de Regeling betreffende de studiefinanciering voor studenten aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Acta GS van Leeuwarden bijlage Vd) en in het bijzonder de regel uit art. 3 sub 2 daarvan, die luidt:
"Geen financiële steun zal worden verleend aan de student aan wie over het desbetreffende studiejaar (door het Rijk) aanvullende financiering ingevolge de Wet op de studiefinanciering is toegekend en die daarvan gebruik heeft gemaakt";
3. aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO dd. 17 april 1993, waarin o.a. wordt

- gevraagd een oordeel te geven over de handelwijze van deputaten op grond van art. 3 sub 2 van de genoemde regeling, waardoor studenten die zich voorbereiden op het ambt en die behalve van de basisbeurs ook gebruik maakten van de aanvullende financiering in het kader van de WSF 18+, van de hulpverlening naar art. 19 KO werden uitgesloten;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Dokkum dd. 12 maart 1993, waarin de raad het rapport onder materiaal 1 bekritiseert en voorstellen indient om o.a. te komen tot het intrekken van besluiten die zijn genomen door de Generale Synode van Arnhem 1981;
 5. brief van de Gereformeerde Kerk te Zaandam dd. 22 maart 1993 met het verzoek deputaten te laten onderzoeken of de overwegingen van de Generale Synode van Arnhem 1981 niet "te strak" zijn geweest, en daarop te wachten met besluitvorming ten aanzien van de voorstellen in materiaal 1;
 6. brief van ds. P. Schelling te Leeuwarden dd. 16 april 1993 met betrekking tot het rapport onder materiaal 1.

Besluit 1:

het ten aanzien van materiaal 3 gevoerde beleid van deputaten goed te keuren.

Grond:

de GS Leeuwarden 1990 heeft deputaten in deze zin geïnstrueerd.

Besluit 2:

in het in materiaal 2 genoemde art. 3 sub 2 van de regeling de woorden 'aanvullende financiering' te interpreteren als 'die financieringsvorm die de student in een ongewenste schuldverhouding t.o.v. derden brengt'.

Gronden:

1. de term 'aanvullende financiering' in het in materiaal 2 genoemde art. 3 sub 2 is ontleend aan inmiddels veranderde wetgeving en wekt daardoor misverstand. De huidige wetgeving gebruikt wel de term 'aanvullende financiering', maar brengt daarbij onderscheid aan tussen 'rentedragende lening' en 'aanvullende beurs'; de wet biedt nu de mogelijkheid gebruik te maken van uitsluitend de basisbeurs en de aanvullende beurs;
2. een rentedragende lening van het Rijk kan er toe leiden dat studenten door bijverdienen trachten de lening zo laag mogelijk te houden, terwijl het in het belang van de kerken is dat studenten niet onnodig tijd verliezen.

Besluit 3:

1. deputaten op te dragen de artikelen in de instructie van deputaten en in de regeling die samenhangen met het in materiaal 2 genoemde art. 3 sub 2, te lezen en te behandelen in het licht van het besluit 2;
2. deputaten op te dragen zonedig de instructie en de regeling te herzien in het licht van besluit 2, waarbij zij er op moeten letten, zoveel mogelijk de termen die in de overheidsregelgeving worden gebruikt te vervangen door termen die aansluiten bij kerkelijke begrippen, en de volgende synode te dienen met voorstellen dienaangaande.

Grond:

formuleringen in overheidsregelgeving zijn aan snelle verandering onderhevig.

Besluit 4:

deputaten te verzoeken diligent te zijn t.a.v. nieuwe wettelijke ontwikkelingen en zo nodig de kerken te dienen met voorstellen in dezen.

Besluit 5:

deputaten op te dragen, te onderzoeken of een schuldverhouding op het moment dat de student predikant wordt, in het algemeen thans nog als ongewenst beschouwd moet worden.

Grond:

de huidige maatschappelijke verhoudingen gaan ervan uit dat afgestudeerden in het algemeen met hun werk beginnen, terwijl ze een schuld hebben opgebouwd die in een aantal jaren moet worden afgelost.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. P. Groenenberg en de brs. D.A. Blok, P.J. Doornbos en J. Meijer.

In de bespreking wordt aan de ene kant opgemerkt, dat studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die WSF 18+ biedt, niet meer in aanmerking hoeven te komen voor steun via deputaten ad art. 19 KO. Art. 19 KO zegt immers dat steun verleend zal worden *als dit nodig is*. Door de mogelijkheden van de studiefinanciering volgens WSF 18+ is voor studenten die hiervan gebruik kunnen maken, geen kerkelijke steun meer nodig. Steun naar art. 19 KO zal alleen nodig zijn voor studenten die buiten de termen van WSF 18+ vallen. Hierbij zal eenzelfde bedrag als lening worden verstrekt als de overheid zou doen ingevolge WSF 18+. De salarissen van predikanten staan toe dat een predikant een normale studieschuld aflost.

Verder wordt opgemerkt dat andere studenten dan die aan de TU het nogal eens met minder geld moeten doen. Het is het overwegen waard studenten aan de TU tenminste een deel van de schuld terug te laten betalen.

Aan de andere kant wordt betwist dat (alle) predikantstraktementen toereikend zijn om een studieschuld af te kunnen lossen. Er wordt op aangedrongen om de opdracht aan deputaten in besluit 5 te ontdoen van de suggestie dat de traktementen wel hoog genoeg zouden zijn, en de opdracht tenminste neutraal te formuleren.

Bedacht moet worden dat de rente op de studieschuld erg hoog is en uiteindelijk door de kerken in (ongeveer) dubbele hoogte moet worden opgebracht, omdat van het traktement waarmee schulden worden afgelost, eerst belasting verschuldigd is.

Verder wordt opgemerkt dat het element van *de eer en eigen verantwoordelijkheid van de kerken* om zorg te dragen voor het financiële onderhoud van de theologische studenten, dat de GS Arnhem 1981 als eerste grond noemde (Acta art. 70), in de voorgestelde besluittekst niet genoemd wordt, terwijl wel wordt voorgesteld aan deputaten op te dragen te onderzoeken of een schuldverhouding voor een student die predikant wordt, nog ongewenst is.

In art. 19 KO staat dat *zij*, dat zijn *de kerken*, studenten financiële steun verlenen. Dat is geen zaak van barmhartigheid, maar net als bij de TU een zaak van instandhouding van de dienst des Woords, vgl. F.L. Bos, *De orde der kerk*, 's-Gravenhage 1950, bij art. 19 KO. De woorden in art. 19 KO *als dit nodig is* slaan op de situatie dat een student geen steun nodig heeft.

Verder is het in het belang van de kerken dat studenten zo snel mogelijk studeren en niet door bijverdiensten een lening zo laag mogelijk houden.

De rapporteur, oud. E. Boerma, antwoordt dat de GS Arnhem 1981 sprak van een ongewenste schuldverhouding ten opzichte van de overheid; nu gaat het om een schuldverhouding in het algemeen. Er is niet beweerd dat zo'n schuldverhouding niet ongewenst zou zijn. Dat is nu juist de vraag en deputaten gaan dat onderzoeken. Daarbij zal aan de ene kant in rekening moeten worden gebracht dat traktementen over het algemeen hoger zijn dan vroeger en dat vrijwel iedereen die afgestudeerd is, voor de afbetaling van studieschulden staat. Aan de andere kant is het van belang studieschulden zo laag mogelijk te houden. Ook zal bezien moeten worden of aflossing van die schulden in het algemeen inderdaad mogelijk is.

Wie zonder meer studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van WSF 18+, niet meer voor steun naar art. 19 KO in aanmerking wil laten komen, rekent niet met de omvang die bijverdiensten kunnen aannemen en de consequenties daarvan voor de studieduur, met de hoge rente die betaald moet worden en met het feit dat de overheid de regeling voor de studiefinanciering telkens wijzigt.

De voorzitter van de commissie, ds. A. Kamer, vult aan dat de commissie niet zozeer als uitgangspunt de eer en eigen verantwoordelijkheid van de kerken heeft genomen, als wel het *als dit nodig is* van art. 19 KO. Het element *als dit nodig is* staat in het besluit van GS Arnhem 1981 wat op de achtergrond. Vandaag moet dit element bezien worden vanuit de rechtspositie die de student in Nederland nu heeft. Hiermee is het uitgangspunt van de GS Arnhem 1981 niet terzijde geschoven, maar wordt de zaak benaderd vanuit een andere invalshoek. Kerkelijke steun voor theologische studenten is in confesso, maar moet wel plaatsvinden in de huidige situatie van 1993. Verder waarschuwt ds. Kamer ervoor, de kerkelijke studiefinanciering zomaar weg te doen, voordat de zaken die hierop betrekking hebben, ook in hun consequenties, goed bestudeerd zijn.

Ds. P. Groenenberg, voorzitter van het deputaatschap ad art. 19 KO, maakt duidelijk wat de achtergrond is van het huidige art. 3 sub 2 van de regeling. De GS Arnhem 1981 achtte alleen de basisbeurs acceptabel. De aanvullende financiering, bestaande uit een lening en een aanvullende beurs, was een eenheid. De aanvullende beurs was niet zonder de lening verkrijgbaar. Dat was zo tot op de GS Leeuwarden 1990. De mogelijkheid om de hele aanvullende financiering te aanvaarden, waarbij de lening wordt teruggestort en de aanvullende beurs wordt behouden, werd op de GS Leeuwarden een oneigenlijk gebruik van de rijksregeling geacht (Acta art. 60). Vandaar het huidige art. 3 sub 2, waarin gebruik van de aanvullende financiering wordt afgewezen.

De GS Leeuwarden 1990 gaf deputaten een studieopdracht inzake het voorstel van de kerk te Dokkum. Daarbij zou wel op een bepaalde manier gebruik worden gemaakt van de aanvullende financiering. Deputaten werden het er onderling niet over eens of dit in overeenstemming was met het besluit van de GS Arnhem 1981.

Toen het deputatenrapport persklaar was, kwam er een nieuwe regel van de overheid, waarbij het mogelijk werd van de aanvullende financiering gebruik te maken zonder de lening. Dat betekent dat we nu op een bepaalde manier kunnen doen wat de kerk te Dokkum aan de GS Leeuwarden 1990 voorstelde. We kunnen nu de aanvullende beurs aanvaarden en wel zonder oneigenlijk gebruik van de rijksregeling. Bij aanvraag van de aanvullende beurs, geeft de Informatiseringsbank aan voor welk bedrag een student in aanmerking komt voor een lening. Dit bedrag wordt dan door deputaten aan de student gegeven in de vorm van een renteloos voorschot. Art. 3 sub 2 van de regeling moet daarom nu zo gelezen worden, dat van de aanvullende financiering het deel dat niet terugbetaald hoeft te worden, aanvaardbaar is; zie het voorgestelde in besluit 2.

Deputaten die ter synode met de commissie overlegd hebben en het eerst niet eens waren inzake het gebruik van de aanvullende financiering, hebben elkaar nu gevonden in het aanvaarden van de mogelijkheid die de nieuwe regelgeving van de overheid biedt, als een goede oplossing.

Studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die WSF 18+ biedt, nu niet meer in aanmerking te laten komen voor steun via deputaten ad art. 19 KO, betekent een rigoreus opheffen van het besluit van de GS Arnhem 1981 inzake de studiefinanciering en zou ahistorisch zijn. Bovendien zijn de predikantstraktementen nog te verschillend om nu in het algemeen te kunnen zeggen dat predikanten zelf wel hun studieschuld kunnen aflossen. Voor een en ander is, zoals de commissie ook voorstelt, eerst studie nodig.

Ds. D.J. Zandbergen dient een tegenvoorstel in om het besluit van de GS Arnhem 1981 inzake de rijksstudiefinanciering op te heffen en te besluiten dat studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van WSF 18+, per 1 januari 1994 geen steun meer naar art. 19 KO zullen krijgen. Tot aan de volgende generale synode zullen deputaten afgestudeerden financieel in staat stellen hun studieschuld af te lossen vóór zij in het ambt van predikant worden bevestigd. Deputaten zullen de volgende generale synode dienen met een onderzoek naar de vraag of een schuldverhouding op het moment dat een student predikant wordt, thans nog ongewenst is.

Ds. Zandbergen betreft het dat de winst van het voorstel van de kerk te Dokkum, namelijk uitsparing aan steun én aan kosten voor een uitgebreide en dure administratie, in de discussie erg onderbelicht is gebleven.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage VI gevoegd is bij de Acta.

Een amendement van ds. B. Luiten om grond 2 van besluit 2 als volgt te formuleren: "het aanvaarden van een rentedragende lening brengt de student in een ongewenste schuldverhouding t.o.v. derden; de kerken hebben het altijd als haar taak gezien de studenten in de theologie, zo nodig, te onderhouden (art. 19 KO)", wordt met 12 stemmen voor en 20 tegen bij 2 onthoudingen verworpen. Een amendement van ds. B. Luiten om de grond van besluit 5 als volgt te lezen: "deputaten geven in hun rapportage aan dat een dergelijk onderzoek gewenst is", wordt met 15 stemmen voor en 18 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 31 stemmen voor en 1 stem tegen bij 2 onthoudingen, besluit 2 met 30 stemmen voor en 3 tegen bij 1 onthouding, besluit 3 met 32 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding, besluit 4 met 33 stemmen voor en 1 stem tegen en besluit 5 met 29 stemmen voor en 4 tegen bij 1 onthouding. Ds. T.O.G.M. Bosma en ds. J. Luiten blijven als deputaat buiten stemming. Het tegenvoorstel is hiermee verworpen.

Artikel 27

Studiefinanciering voor theologische studenten: rapport van deputaten ad art. 19 KO

03.09.93

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A.M. Douma

Materiaal :

1. rapport van deputaten ad art. 19 KO;
2. aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO;
3. aankondiging dd. 6 april 1993 van een 2e aanvullend rapport
4. 2e aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO dd. 17 april 1993

Besluit 1:

1. deputaten onder hartelijke dank te dechargeren van hun opdracht;
2. voor steunverlening naar artikel 19 KO opnieuw deputaten te benoemen, uit elk particulier ressort twee primi-deputaten en één secundus-deputaat;
3. deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit opnieuw te verzoeken aan de senaat op te dragen een waarnemer uit zijn midden aan te wijzen die de vergaderingen van deputaten bijwoont en hen van advies dient.

Gronden:

1. deputaten hebben hun opdracht naar behoren vervuld;
2. het is van belang dat per particulier ressort bekwame broeders worden voorgedragen, omdat zij als contactdeputaat moeten fungeren;
3. met het oog op een regelmatige contactoefening van de deputaten met de senaat van de Theologische Universiteit is het nuttig dat de waarnemer uit zijn midden de vergaderingen van de deputaten bijwoont.

Besluit 2:

nieuw te benoemen deputaten te machtigen, studenten die in het buitenland gaan studeren voor niet langer dan één jaar extra steun te verlenen indien de academische senaat positief adviseert ten aanzien van een buitenlandse studie en de betrokken student een gedetailleerde begroting overlegt.

Grond:

deputaten zijn in de afgelopen jaren geconfronteerd met het feit dat enkele studenten, op aanbeveling van de senaat, in het buitenland zijn gaan studeren; dit brengt extra lasten voor de studenten met zich mee.

Besluit 3:

als een student, predikant geworden, zich verbindt aan een buitenlandse zusterkerk, dient met betrokkene in overleg met de buitenlandse zusterkerk een regeling getroffen te worden t.a.v. de eventueel resterende schuld van de beroepen predikant; daarbij dient rekening gehouden te worden met het totaal aan kerkleden van beide kerkverbanden.

Grond:

toepassing van wat bepaald is in art. 15 van de Regeling betreffende de studiefinanciering voor studenten aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Acta GS van Leeuwarden bijlage Vd) betekent dat de predikant die als student steun van deputaten heeft ontvangen, tenminste tien jaar de Nederlandse kerken zou moeten dienen; neemt hij binnen die termijn een beroep naar het buitenland aan, dan dient hij een evenredig deel van de verstrekte voorschotten terug te betalen; omdat hij Nederland verlaat naar een zusterkerk, is het redelijk dat met hem een schikking getroffen wordt.

Besluit 4:

deputaten op te dragen:

- a. de studievoorschotten voortaan niet meer per studiejaar maar per kalenderjaar te berekenen;
- b. afgehandelde dossiers na twee jaren te vernietigen;
- c. rekening te houden met het feit dat de vooropleiding eenjarig is geworden;

- d. instructie en regeling aan bovenstaande aan te passen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. P. Groenenberg en br. J. Meijer. In de bespreking wordt gevraagd of de regeling in besluit 3 steun aan buitenlandse kerken inhoudt en zo ja of deze steun dan niet via deputaten BBK hoort te lopen. Ook wordt gevraagd naar het voorbehoud dat de accountant maakt met betrekking tot de volledigheid van twee bedragen. Is het verantwoord afgehandelde dossiers na twee jaar te vernietigen?

De rapporteur, oud. A.M. Douma, antwoordt, dat het niet nodig is om de regeling van een resterende schuld via deputaten BBK te laten lopen. Beide kassen hebben immers dezelfde eigenaar. Via deputaten ad art. 19 KO gaat het het gemakkelijkst. Een dossier wordt gesloten als een student geen enkele schuld meer heeft. Dan kan twee jaar daarna dat dossier vernietigd worden.

Ds. P. Groenenberg antwoordt als deputaat, dat tot aan de GS Leeuwarden 1990 de regel gold, dat studenten die steun hadden ontvangen, als predikant de eerste drie jaar in Nederland moesten dienen. Daarna waren ze vrij naar het buitenland te gaan. De GS Leeuwarden heeft op dit punt niets apart geregeld. Dat betekent dat volgens de regeling een betrokken predikant tenminste tien jaar in Nederland zou moeten dienen. Het is billijk dat bij eerder vertrek naar het buitenland een resterende schuld wordt verdeeld. Om te voorkomen dat de overname van schulden een hindernis wordt voor het aannemen van een beroep naar het buitenland, is het een goed compromis om de schuld te verdelen naar rato van het zielental.

Het voorbehoud dat de accountant maakt, betreft de bedragen die van de particulier-synodale kassen bij de overdracht aan generaal-synodale deputaten zijn binnengekomen. Die bedragen zijn alleen gecontroleerd zoals ze bij generaal-synodale deputaten zijn binnengekomen, maar niet zoals ze bij de particulier-synodale kassen zijn uitgegaan. Verder gaat het om nog in te vorderen schulden van ex-studenten. Omdat deze schulden niet door alle particulier-synodale deputaatschappen correct zijn bijgehouden, konden generaal-synodale deputaten hier alleen maar een schatting van maken. Deze schulden staan niet op de balans vermeld, maar worden op het moment van ontvangst van de desbetreffende bedragen als baat verantwoord. Het voorbehoud van de accountant heeft derhalve geen invloed op het financiële resultaat.

Een amendement van ds. B. Luiten om in besluit 3 het woord *eventueel* in te voegen wordt aanvaard met 19 stemmen voor en 12 tegen bij 3 onthoudingen. Een amendement van ds. B. Luiten om het slot van besluit 3 na het woord *schuld* te schrappen, wordt verworpen met 14 stemmen voor en 19 tegen bij 1 onthouding. Daarna wordt het commissievoorstel aanvaard, de besluiten 1 en 4 met algemene stemmen, besluit 2 met 32 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding en besluit 3 met 28 stemmen voor en 3 tegen bij 3 onthoudingen. Ds. T.O.G.M. Bosma en ds. J. Luiten blijven als deputaat buiten stemming.

Artikel 28

03.09.93

Revisieverzoek van de Gereformeerde Kerk te Dokkum inzake de studiefinanciering voor theologische studenten

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A.M. Douma

Materiaal :

- brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Dokkum dd. 11 maart 1993 waarin hij
- 1.1 bezwaar maakt tegen de wijze waarop de Generale Synode te Leeuwarden 1990 met zijn voorstel heeft gehandeld (Acta art. 60, besluit 2.4). De raad verzocht de synode nadrukkelijk "bij beraadslagingen en *besluitvorming* mede aandacht te schenken aan de brief dd. 24 maart 1990 met het door hem aangedragen alternatief, zoals dat geformuleerd is in Generaal Synodale Publikaties nr. 5, blz. 25 t/m 29". De synode heeft aan dit verzoek feitelijk niet voldaan. In plaats van er zelf iets mee te doen, zoals gevraagd, droeg zij deputaten op, een studie in te stellen. De raad vindt dan ook dat het besluit anders geformuleerd had moeten worden, namelijk "*niet* te voldoen aan het verzoek van de kerk te Dokkum, doch aan deputaten op te dragen etc."
 - 1.2 tevens bezwaar maakt tegen de grond horende bij bovengenoemd besluit. Deze grond is om tenminste drie redenen verwerpelijk:

1. ze is onduidelijk;
2. ze is de nekslag voor adequaat handelen;
3. ze wordt selectief gebruikt.

Besluit:

de bezwaren niet toe te stemmen.

Gronden:

1. de raad van de Gereformeerde Kerk te Dokkum vroeg aandacht te schenken aan het door hem aangedragen alternatief; blijkens de besluitekst is in de besluitvorming aandacht besteed aan dit alternatief;
2. de aangevoerde grond is in zichzelf duidelijk en getuigt van voorzichtigheid.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. P. Groenenberg en br. J. Meijer. Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 32 stemmen voor en 1 tegen. Ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en oud. C.A. Nelemans, die lid waren van de GS Leeuwarden 1990, blijven buiten stemming.

Artikel 29

07.05 / 02.09.93

Interpretatie van art. 20 KO

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. Kamer

Materiaal :

vraag van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 6 februari 1993 over de interpretatie van art. 20 KO:

1. is het 'laten kiezen' door de gemeente in de huidige redactie van art. 20 KO van zodanig gewicht dat dit bij voorkeur doorgang behoort te vinden, ook indien de kerkeraad, hoewel hij zich naar artikel 84 KO daarop toegelegd heeft, er niet in geslaagd is het exacte dubbele getal kandidaten te bereiken;
2. óf moet artikel 20 KO zo worden gelezen en toegepast, dat een kerkeraad onder alle omstandigheden gehouden is, aan de gemeente óf een compleet dubbel getal voor te stellen, óf zoveel personen voor te dragen als er voor de voorziening in alle vacatures nodig zijn?

Besluit:

uit te spreken:

1. dat het stellen van een 'meertal' (= incompleet dubbel getal) niet strijdig is met de beginselen van het gereformeerde kerkrecht, maar dat in de vorming van een meertal niet voorzien is in art. 20 KO;
2. dat in kerken die structureel niet bij machte zijn gebleken te komen tot het voorstellen van een dubbel getal en in die situatie moesten komen tot een enkelvoudige voordracht, het voorstellen van een meertal niet ongeoorloofd is.

Gronden:

1. de kerkorde rekent volgens art. 20 KO het laten kiezen door de gemeente tot de gewone gang van zaken bij de roeping van ambtsdragers; dit laten kiezen door de gemeente wordt in gevallen dat kerkeraden structureel niet tot de voordracht van een dubbel getal kunnen komen, door het stellen van een meertal meer gehonoreerd dan door het stellen van een enkelvoudige voordracht;
2. aan het stellen van een meertal kleven weliswaar bezwaren, onder meer de schijn van willekeur; ook dreigt het achterliggende probleem, dat er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden, te worden versluierd. Het is echter niet in te zien, dat aan het stellen van een enkelvoudige voordracht deze bezwaren minder kleven dan aan het stellen van een meertal in een situatie waarin een kerkeraad niet tot een dubbel getal kan komen.

De vraag van de PS van het Zuiden komt erop neer of bij de verkiezing van ambtsdragers het stellen van een *meertal* mogelijk is. Met een *meertal* is het aantal voorgedragen broeders bedoeld, als dat meer is dan bij een enkelvoudige voordracht maar minder dan bij een dubbel getal. Bijvoorbeeld, als uit een vijftal drie ambtsdragers moeten worden gekozen.

Volgens sommigen is een meertal in strijd met art. 20 KO, dat slechts twee mogelijkheden noemt, namelijk een dubbel getal en een enkelvoudige voordracht. Hierbij is een dubbel getal regel, terwijl een enkelvoudige voordracht *eventueel* mogelijk is. Hiermee geeft art. 20 KO zelf de enige uitzondering aan die op de regel mogelijk is. Ook voor wat er bij uitzondering moet gebeuren is art. 20 KO blijkens de formulering 'Eventueel zal ...' regelgevend.

Verwezen wordt naar de Nationale Synode van Dordrecht van 1578, die in hoofdstuk I art. 12 van haar Acta bepaalde, dat het de kerkeraad vrijstaat óf een enkel getal aan de gemeente voor te stellen, óf een dubbel getal waaruit de helft verkozen wordt. Zo stond het ook in art. 22 van de KO die tot 1978 onder ons gold.

Een andere mogelijkheid is er naar art. 20 KO niet. Wie de mogelijkheid van een meertal wil, moet voorstellen de kerkorde te wijzigen.

Het creëren van een derde mogelijkheid, waarbij de gemeente kan kiezen uit een meertal, versluiert het achterliggende probleem, namelijk dat er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden.

Een meertal heeft als negatief neveneffect dat niet-gekandideerde broeders impliciet ongeschikt worden verklaard voor het ambt. Bovendien is het begrip *meertal* weinig bepaald: uit een zestal kunnen vier broeders gekozen worden, maar ook vijf. Voor de gemeente is het het meest heilzaam zich aan de kerkorde te houden.

Anderen zijn van oordeel, dat art. 20 KO een meertal niet regelt en er dus ruimte voor laat. Er is een uitspraak van de PS Overijssel in deze zin. Het is in de geest van de KO dat de gemeente wel kan stemmen. De KO geeft met het noemen van een enkelvoudige voordracht alleen een minimum aantal aan. Het is voldoende uit te spreken, dat als de kerkeraad zich op de naleving van wat art. 20 KO inzake het dubbele getal bepaald heeft, heeft toegelegd, een meertal niet in strijd is met art. 20 KO. De medewerking van de gemeente door middel van een stemming is blijkens art. 20 KO van eminent belang en daarnaar dient gestreefd te worden.

Weer anderen zien het stellen van een meertal wel als een afwijking van art. 20 KO, maar willen in de praktijk er ruimte voor laten als de situatie daartoe noodzaakt. Naar art. 84 KO moet voorop staan dat we het bepaalde in art. 20 KO naleven. Art. 20 KO geeft echter niet aan dat in de uitzonderingssituatie dat een dubbel getal niet mogelijk is, de enkelvoudige voordracht het enige alternatief is. In zo'n uitzonderingssituatie is het belang dat de gemeente kan kiezen, een factor die meegewogen mag worden. Het achterliggende probleem, namelijk waarom er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden, zal als probleem van de gemeente ook met de gemeente besproken moeten worden.

Het neveneffect dat onbedoeld anderen ongeschikt worden verklaard, hangt met het problematische van de uitzonderingssituatie samen. Het kan wellicht voorkomen worden als voor het meertal plaatselijk van tevoren een bepaald getal wordt afgesproken.

Prof. dr. M. te Velde vindt het minder juist te zeggen dat een meertal niet geregeld is in de KO. De KO doet er geen uitspraak over, omdat, voorzover wij kunnen nagaan, deze mogelijkheid buiten beeld was bij het opstellen van de KO. Vroeger waren er naar verhouding minder ouderlingen dan nu. Vandaag is een tekort aan ouderlingen een probleem van gemeenteopbouw. Het is niet juist te proberen dit probleem op te lossen met een kerkrechtelijke regel. Dat zou reglementeren van geestelijke armoede zijn. De oorzaak moet worden aangepakt. Hoe vaak wordt er gebeden om gaven van de Geest? Hij waarschuwt ervoor dat het stellen van een meertal een vaste mogelijkheid zou worden bij de verkiezing van ambtsdragers. We kunnen tolereren dat het een keer voorkomt, maar een regeling ervan zou de prikkel wegnemen om te werken aan een gezond kerkelijk leven.

De rapporteur, ds. A. Kamer, erkent dat hier een probleem van gemeenteopbouw ligt. Het punt waar het om gaat, is evenwel hoeveel ruimte we elkaar op dit punt geven in het kader van de kerkorde. De praktijk van een meertal is al veel aanvaard. Verbieden ervan zou een aantal kerken in grote moeite brengen. Het is niet altijd een zaak van geestelijke armoede als er geen dubbel getal gesteld kan worden. Ook de structuur van een gemeente kan er oorzaak van zijn.

Art. 20 noemt inderdaad niet de mogelijkheid van een meertal. Maar wat niet in de kerkorde staat, is daarmee nog niet verboden. Het *eventueel* van art. 20 KO geeft aan, dat een dubbel getal de normale weg is. Er is niet mee bedoeld dat enkelvoudige voordracht bij uitsluiting de enige andere mogelijkheid zou zijn. Een enkelvoudige voordracht is ervoor dat iemand om een speciale reden wordt voorgedragen. Zo'n enkelvoudige voordracht kan net zo goed een negatief neveneffect

hebben, niet minder dan het stellen van een meertal. Het zou goed zijn als een kerkeraad met iemand die zich gepasseerd voelt, erover spreekt waarom diegene niet op tal wordt gezet.

Ds. A.H. Driest en ds. B. Luiten nemen een door ds. H. Folkers ingetrokken tegenvoorstel over dat erop neer komt dat art. 20 KO zo gelezen en toegepast moet worden, dat een kerkeraad gehouden is óf een dubbel getal te stellen óf een enkelvoudige voordracht te doen. In art. 20 KO blijkt voorkeur voor een dubbel getal. Als een dubbel getal niet mogelijk is, is de tweede mogelijkheid van art. 20 KO een verantwoorde manier om in de vacatures te voorzien. Het creëren van een meertal versluiert het achterliggende probleem dat er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden.

Ds. J.F. de Haan en ds. J. Luiten dienen een tegenvoorstel in dat als strekking heeft uit te spreken, dat het stellen van een meertal afwijkt van art. 20 KO, maar in de uitzonderingssituatie dat een dubbel getal niet mogelijk is, uit het oogpunt van betrokkenheid van de gemeente bij de verkiezing voorkeur kan verdienen. De noodzaak tot afwijking zal de kerkeraad aan de gemeente kenbaar moeten maken en het achterliggende probleem met de gemeente bespreken.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 23 stemmen voor en 13 tegen. De tegenvoorstellen zijn hiermee verworpen.

Artikel 30

07.05 / 02.09.93

Bezwaarschrift van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag inzake de toepassing van art. 20 KO

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. Kamer

Materiaal :

verzoek van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag dd. 15 september 1992: "uit te spreken dat de Particuliere Synode ten onrechte heeft besloten aan zijn verzoek met betrekking tot de uitspraak van de classis Axel niet te voldoen", en de daartoe door haar aangevoerde argumenten te toetsen.

Besluit:

uit te spreken:

1. de door de Gereformeerde Kerk te Zaamslag aangevoerde argumenten zijn door de generale synode gewogen in haar uitspraak over de quaestio *Interpretatie van art. 20 KO*;
2. de Particuliere Synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg 1992 is onvoldoende ingegaan op de argumenten van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag.
3. het in het plaatselijk verkiezingsreglement opnemen van de mogelijkheid van het stellen van een meertal, zodat dat geen incidentele zaak meer hoeft te zijn, getuigde niet van het zich er op toeleggen zich te houden aan art. 20 KO.

Grond:

de Particuliere Synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg 1993 heeft de quaestio over art. 20 KO, die handelt over de inhoudelijke argumenten van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag, van voldoende gewicht gevonden om haar aan de generale synode voor te leggen.

Sommige afgevaardigden zien niet in waarom een meertal niet in een reglement mag worden opgenomen. In het voorgaande besluit (Acta art. 29) is immers uitgesproken dat een meertal onder bepaalde voorwaarden niet ongeoorloofd is. Dit geldt temeer omdat de situatie waarin een meertal wel mag, blijkens het voorgaande besluit *structureel* bepaald moet zijn. Een structurele zaak leent zich juist heel goed voor vermelding in een reglement.

Anderen vinden opname in een verkiezingsreglement te ver gaan, omdat er dan geen sprake meer is van een uitzondering. Reglementering ervan heeft onvoldoende grond in art. 20 KO.

Zoals het voorgestelde in besluit 1 aangeeft, wordt voor verdere argumentatie ter zake verwezen naar de uitspraak over de quaestio *Interpretatie van art. 20 KO* (Acta art. 29).

De besluiten 1 en 2 van het commissievoorstel worden aanvaard met 20 stemmen voor en 11 tegen bij 1 onthouding. Besluit 3 wordt aanvaard met 16 stemmen voor en 10 tegen bij 6 onthoudingen. De afgevaardigden van de PS van het Zuiden blijven buiten stemming. Tegenvoorstellen om te besluiten aan het verzoek van de kerk te Zaamslag niet te voldoen zijn hiermee verworpen.

Artikel 31

02.06.93

Diaconale zaken (art. 22 KO): rapport van deputaten

Voorstel : commissie 4

Rapporteurs : A.M. Douma / T. Dijkema

Materiaal :

rapport van de deputaten voor diaconale zaken dd. 8 oktober 1992, met een bijlage dd. 3 mei 1991 inzake de bezinningsopdracht voor deputaten voor diaconale zaken.

Besluit 1:

het beleid van de deputaten voor diaconale zaken goed te keuren en deze deputaten onder dank voor hun arbeid te dechargeren.

Besluit 2:

kennis te nemen van en deputaten dank te zeggen voor de Bezinningsnota die zij schreven in opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990.

Grond:

deputaten hebben in hun beraad over een en ander geen aanleiding gevonden voorstellen te doen tot wijziging van de criteria.

Besluit 3:

opnieuw deputaten voor diaconale zaken te benoemen met de volgende (herziene) instructie:

Instructie voor het Generaal Diaconaal Deputaatschap (hierna genoemd GDD)

1. Samenroeping

De benoemde deputaten zullen op uitnodiging van de door de synode aangewezen samenroeper zo spoedig mogelijk bijeenkomen om hun werkzaamheden zodanig te regelen, dat deze binnen de daarvoor gestelde tijd tot een goed einde kunnen worden gebracht.

Zij zullen hun werkzaamheden verrichten in gebondenheid aan de door de synode omschreven opdracht.

De deputaten benoemen uit hun midden voorzitter, secretaris en penningmeester.

2. Taakomschrijving

De door de synode omschreven opdracht omvat de volgende taken:

- a.
 1. (op verzoek van plaatselijke kerken) plaatselijke kerken adviseren in haar diaconale arbeid, in het bijzonder wanneer zij vragen om advies over het geven van financiële steun aan (eventueel algemeen christelijke) hulpverlenende instellingen die op landelijk niveau werkzaam zijn;
 2. (op verzoek van hulpverlenende instellingen) plaatselijke kerken adviseren, wanneer hulpverlenende instellingen die binnen of vanuit de gereformeerde kerken op landelijk niveau werkzaam zijn, aan deputaten advies vragen over verzoeken om financiële steun die zij tot de kerken willen richten;
- b. zich desgevraagd of op eigen initiatief te richten tot instellingen die voldoen aan de punten 1 en 2 van de criteria vermeld onder punt 3, omtrent de wijze van samenwerking met

- andere instellingen, nu de gewenste hulpverlening aan kerkleden steeds meer lijkt te worden bedreigd en de plaatselijke kerken hierover, wanneer de situatie dat vraagt, te informeren;
- c. een actieve rol te spelen bij het bevorderen van samenwerking tussen gereformeerde zorginstellingen, opdat de gereformeerde zorg zoveel mogelijk bewaard blijft;
 - d. indien nodig, initiatieven te nemen ter leniging van materiële nood waarin (groepen van) zusterkerken in binnen- en/of buitenland zijn komen te verkeren als gevolg van zich acuut voordoende gebeurtenissen; het aan de kerken verzoeken om een collecte of gift behoort daarbij tot zijn bevoegdheid;
 - e. het adviseren van plaatselijke kerken in haar diaconale arbeid, in gevallen dat diakenen in de uitoefening van hun ambt worden belemmerd of dreigen te worden belemmerd als gevolg van overheidsmaatregelen, alsmede het nemen van initiatieven in dergelijke gevallen om de zienswijze van de kerken in haar diaconale arbeid ter kennis van de overheid te brengen. Indien het de hoge overheid betreft, zal dit geschieden via de deputaten voor correspondentie met de hoge overheid;
 - f. het stimuleren, indien mogelijk in samenwerking met het comité voor de Centrale Diaconale Conferentie en met docenten aan de Theologische Universiteit, dat meer geordende informatie betreffende onderwerpen die voor diakenen van belang zijn, ter beschikking komt van de kerken;
 - g. op verzoek van en met deputaten die verantwoordelijk zijn voor hulpverlening aan buitenlandse kerken, te overleggen over verzoeken van diaconale aard van buitenlandse kerken, zodat deputaten de kerken kunnen adviseren.

3. *Uitvoering van taken*

Bij de uitvoering van de onder 2a genoemde taken zullen deputaten de volgende criteria hanteren:

- 1. de hulpverlening door de betreffende instelling moet dienstbaar zijn aan de beoefening van de christelijke barmhartigheid;
- 2. het doel en de wijze van de hulpverlening van de betreffende instelling dienen overeen te komen met Gods Woord, zoals de gereformeerde kerken dat hebben nagesproken in de drie formulieren van eenheid;
- 3. het beleid van een hulpverlenende instelling dient controleerbaar op de hulpverlening gericht, economisch verantwoord en, zo mogelijk, op een optimale samenwerking met andere instellingen gericht te zijn;
- 4. de financiële ondersteuning moet strekken tot opbouw van de gemeente en tot lof van God.

De adviezen aan de plaatselijke kerken dienen een bondige motivering te bevatten in een duidelijke relatie tot de criteria.

4. *Vereiste stukken*

Wanneer een adviesaanvraag afkomstig is van een hulpverlenende instelling, behoort deze instelling de volgende stukken tijdig, zo mogelijk in de maand september, aan het GDD voor te leggen:

- 1. jaarstukken
- 2. begroting
- 3. beleidsplan
- 4. meerjarenbegroting
- 5. verslag van wat de hulpverlenende instelling heeft gedaan met eventuele voorgaande vragen of adviezen van de kant van het GDD.

Het deputaatschap zal bij de beoordeling van de stukken gebruik kunnen maken van het advies van deskundigen.

Met de boekhoudkundige gegevens, doorde om financiële hulp vragende instanties verstrekt, dient vertrouwelijk te worden omgegaan. Daarom zal bij de advisering het aan het deputaatschap toevertrouwde cijfermateriaal aan de afzonderlijke kerken niet worden doorgegeven, maar -- met handhaving van de vertrouwelijkheid -- aan de generale synode worden voorgelegd.

5. *Consultatie particulier-synodale deputaten*

Het GDD zal bij de uitvoering van de onder 2b, 2c en 2d omschreven taken, indien het dit gewenst acht, de particulier-synodale deputaten consulteren.

6. *Rapportage*

Deputaten zullen van hun handelingen schriftelijk rapport uitbrengen aan de eerstvolgende synode. Zij dienen ernaar te streven aan hun rapport conclusies te verbinden, die dermate bondig geformuleerd zijn dat ze in aanmerking komen voor een directe behandeling ter synode.

Besluit 4:

deputaten nogmaals op te dragen, de bestaande criteria in hun adviezen aan hulpverlenende instellingen meer uniform en controleerbaar te hanteren, alsmede in hun rapport hierover uitdrukkelijk te rapporteren.

Grond:

uit het rapport van deputaten wordt niet duidelijk op welke wijze de criteria gefunctioneerd hebben in de gegeven adviezen; deze onduidelijkheid is ook al door de GS van Leeuwarden 1990 aangewezen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat dr. A.N. Hendriks. Rapporteur oud. A.M. Douma memoreert de ziekte van de voorzitter van deputaten, ds. T. Dekker.

In de bespreking wordt er bezorgdheid over uitgesproken dat de gereformeerde hulpverlening al meer bedreigd wordt. Subsidies worden minder. Hulpverlenende instanties gaan samenwerken met niet-gereformeerde instellingen. Als we zo doorgaan als nu, zijn er over tien jaar geen gereformeerde zorginstellingen meer. Kunnen deputaten hierin een actievere rol spelen? Kan er invloed uitgeoefend worden op het beleid van De Driehoek, bijvoorbeeld met betrekking tot samenwerking met anderen?

Waarom aarzelen deputaten positief te adviseren ten aanzien van De Wegwijzer? Waarom adviseren deputaten niet positief over het Nederlands Dagbladfonds?

Er wordt gepleit voor een diaconaal centrum en één diaconaal quotum.

Rapporteur ds. T. Dijkema deelt de bezorgdheid over de bedreiging van gereformeerde zorginstellingen. In verband hiermee wordt punt b van de taakomschrijving van deputaten aangescherpt.

De aarzeling ten aanzien van De Wegwijzer betreft niet het werk van deze vereniging, dat zeker gewaardeerd mag worden, maar de structuur ervan. Het gaat om de grens tussen professionele en onderlinge hulpverlening.

Te vrezen valt dat bij een diaconaal centrum en één diaconaal quotum het werk van de zorginstellingen te ver van de kerken af komt te staan.

Rapporteur oud. A.M. Douma vult aan, dat het niet mogelijk is directe invloed uit te oefenen op De Driehoek. De Driehoek is geen kerkelijke instelling. Wel hebben deputaten voldoende afspraken gemaakt met De Driehoek om tot een verantwoord advies ten aanzien van De Driehoek te komen. Vergelijk voor dit punt het desbetreffende besluit van de GS Spakenburg-Noord (Acta art. 72).

Deputaat dr. A.N. Hendriks zegt dat De Wegwijzer meent de grens tussen professionele en vrijwillige hulpverlening wel te kunnen bewaken. Deputaten hebben hier vragen over. Ook is de terreinafbakening met De Driehoek niet duidelijk. Deputaten hebben De Wegwijzer geadviseerd hierover te spreken met De Driehoek.

De Driehoek is, anders dan bijvoorbeeld de stichting Kuria, geen instelling waarin mensen uit diverse kerkgenootschappen samenwerken. De Driehoek heeft wel in samenwerking met christelijke gereformeerden een nieuwe stichting voor jeugdzorg opgericht, maar De Driehoek zelf is dezelfde gebleven. De Driehoek geeft geen enkel probleem als het gaat om het geven van opening van zaken.

Ten aanzien van het Nederlands Dagbladfonds zijn deputaten tegen storten van diaconale gelden *in dat fonds*. Wat anders is het als diakenen *gemeentelieden* steunen voor een abonnement op het ND.

Dr. Hendriks is niet voor een diaconaal centrum. Dat brengt veel organisatie mee. Belangrijk is dat het werk van de zorginstellingen blijft leven bij de gemeenten. Van belang is ook dat deputaten attent zijn op ontwikkelingen bij de zorginstellingen.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts tot opnemning van punt c in de taakomschrijving van deputaten wordt aanvaard met 24 stemmen voor en 6 tegen bij 4 onthoudingen. Het voorstel van de commissie wordt daarna aanvaard met 33 stemmen voor bij 1 onthouding. De deputaten ds. H.M. Smit en ds. B. van Zuijlekom blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 32**02.06.93***Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake geordende informatie voor diakenen*

Voorstel : commissie 4

Rapporteurs : A.M. Douma / T. Dijkema

Materiaal :

brief van de Gereformeerde Kerk te Rozenburg dd. 12 maart 1993, waarin verzocht wordt navraag te doen bij de deputaten voor diaconale zaken, waarom zij niet hebben gerapporteerd omtrent activiteiten die hun waren opgedragen, zoals vermeld in de Instructie voor het Generaal Diaconaal Deputaatschap:

"het stimuleren, indien mogelijk in samenwerking met het comité voor de Centrale Diaconale Conferentie en met docenten aan de Theologische Universiteit, dat meer geordende informatie betreffende onderwerpen die voor diakenen van belang zijn, ter beschikking komt van de kerken" (GS Leeuwarden, Acta art. 63, besluit 2.2e).

Besluit:

aan de Gereformeerde Kerk te Rozenburg te antwoorden, dat in een gesprek met het deputaatschap diaconale zaken is gebleken, dat er wel aandacht besteed wordt aan dit punt, maar mede op basis van grond ad 2e bij het besluit van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 63), is er door de deputaten niets gepubliceerd. Wel zijn er artikelen ten dienste van diakenen verschenen, bijvoorbeeld in Dienst.

Grond:

in de kerken is ten dienste van de diaconale arbeid behoefte aan een praktisch hanteerbaar en bereikbaar schriftelijk voorlichtingssysteem. Het uitgeven hiervan is niet direct een taak voor deputaten, zij kunnen echter wel meewerken aan de totstandkoming ervan (GS Leeuwarden 1990, Acta art. 63, besluit 2, grond ad 2e).

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat dr. A.N. Hendriks. Rapporteur ds. T. Dijkema licht desgevraagd toe, dat de besluittekst eigenlijk een korte antwoordbrief is. De grond is letterlijk citaat uit het besluit van de GS Leeuwarden.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 33 stemmen voor bij 1 onthouding. De deputaten ds. H.M. Smit en ds. B. van Zuijlekom blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 33**02.06.93***Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake diaconale consulenten*

Voorstel : commissie 4

Rapporteurs : A.M. Douma / T. Dijkema

Materiaal :

brief van de Gereformeerde Kerk te Rozenburg dd. 22 maart 1993 met het verzoek om op het besluit inzake het niet benoemen van enkele diaconale deputaten tot consulent (GS Leeuwarden 1990, Acta art. 63, besluit 4) terug te komen.

De kerk te Rozenburg voert daartoe de volgende gronden aan:

1. het besluit is onduidelijk. Er worden geen diaconale consulenten benoemd, maar er wordt in de grond wel gesproken over activiteiten van de deputaten in dit opzicht. Worden de deputaten nu wel of niet geacht consulterend op te treden ten behoeve van de diaconieën?
2. wanneer bedoeld is dat de deputaten wel als consulenten actief zijn, maar daarvoor geen specifieke machtiging en verantwoordingsplicht nodig hebben, dan is het besluit in strijd met art. 49 KO. Activiteiten van deputaten, in welk opzicht dan ook, dienen in (duidelijk omschreven) opdracht van de synode te gebeuren. De deputaten behoren daarvan ook te rapporteren. Deputaten behoren naast hun omschreven opdracht niet een informele taak te hebben, die niet door de synode is omschreven, maar wel door de synode wordt verondersteld;
3. wanneer bedoeld is dat de deputaten niet als consulenten werkzaam moeten zijn, wordt geen recht gedaan aan de behoefte hieraan in de kerken. De vraag naar diaconale consulenten is

de laatste jaren vaak naar boven gekomen. De generale synode is de aangewezen vergadering om daarin te voorzien. Dit gaat de Nederlandse kerken gemeenschappelijk aan. Een particuliere synode of classis is niet de aangewezen vergadering om in deze behoefte te voorzien (art. 30 KO):

- a. veel van de diaconale problematiek is niet regionaal van aard, maar gemeenschappelijk voor de diaconieën van de kerken in ons land;
- b. op classicaal of particulier-synodaal niveau kan niet altijd voldoende deskundigheid beschikbaar zijn;
- c. op Centrale Diaconale Conferenties worden de vragen gesteld die beantwoord zouden moeten worden door generale diaconale deputaten, maar waarvoor deze deputaten niet de ruimte hebben gezien de formulering van hun opdracht.

Besluit:

aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk te Rozenburg niet te voldoen, maar wel de taakomschrijving a1 van het Generaal Diaconaal Deputaatschap zodanig uit te breiden, dat het geven van algemeen diaconale adviezen tot hun bevoegdheid gaat behoren.

Grond:

ondanks de gronden die de kerk van Rozenburg aandraagt, is het de synode niet gebleken dat er in de kerken duidelijke behoefte bestaat aan diaconale consulenten; verruiming van de taakomschrijving a1 met de bevoegdheid tot het geven van adviezen van algemeen diaconale aard komt aan het verzoek van de kerk te Rozenburg tegemoet.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat dr. A.N. Hendriks. Rapporteur oud. A.M. Douma licht desgevraagd toe, dat het niet nodig is enkele consulenten te benoemen. Met het verruimen van de taakomschrijving van deputaten is het bezwaar van de kerk te Rozenburg ondervangen.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 33 stemmen voor bij 1 onthouding. De deputaten ds. H.M. Smit en ds. B. van Zuijlekom blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 34

28.04.93

Bezwaar tegen de handelwijze van de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 inzake de toepassing van artikel 30 KO

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : T.O.G.M. Bosma

Materiaal :

verzoek van ds. D. Grutter te Rijnsburg dd. 22 maart 1993 om uit te spreken dat de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 in strijd met artikel 30 KO handelde, door een onderdeel van een door de classis 's-Gravenhage ingediend voorstel anders te redigeren en van een andere vraagstelling te voorzien.

Besluit:

aan dit verzoek niet te voldoen.

Grond:

de gewraakte handelwijze betreft niet een nieuwe, maar een door een classis voorgelegde zaak.

De commissie had aanvankelijk als grond 2: "de vraagstelling van de particuliere synode beweegt zich bovendien in de lijn van het door de classis gevraagde." Ds. A. Kamer diende een amendement in om deze grond 2 te laten vervallen, omdat de formulering *in de lijn van* het gevaar meebrengt van een te weidse duiding. De commissie neemt het amendement over. Voor haar was grond 2 ten overvloede.

Opgemerkt wordt dat het gaat om de kerkordelijke vraag of een classis of particuliere synode een soort postbus is voor de generale synode of dat zij de haar voorgelegde zaak ook nog wat mag bijstellen. Zakelijk gezien beperkt het door de particuliere synode van Zuid-Holland genomen besluit zich tot wat door de classis was gevraagd.

Artikel 35

Archief en documentatie (art. 50 KO)

29.04.93

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : M. van Houwelingen
Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor de kerkelijke archieven en de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland;
2. brief van deputaten dd. 15 april 1993, vergezeld van de jaarrekening over 1991, de concept-jaarrekening over 1992 en de begroting voor de jaren 1993 tot en met 1995;
3. aanvullend rapport dd. 16 april 1993, waarin verslag wordt gedaan van de werkzaamheden rond werving en aanstelling van een archivaris-documentalist en melding wordt gemaakt van de oplevering van het Archief- en Documentatiecentrum (ADC).

Besluit 1:

1. de arbeid en het beleid van deputaten in de verslagperiode 1990--1993 onder dankzegging goed te keuren, met dien verstande dat de concept-jaarrekening over 1992 wordt aanvaard onder voorbehoud van goedkeuring door de accountant;
2. de aangeboden begroting voor de jaren 1993 tot en met 1995 goed te keuren.

Besluit 2:

aan de nieuw te benoemen deputaten voor archief en documentatie de volgende opdrachten te verstrekken:

1. archief- en documentatiemateriaal te verzamelen en te beheren, dat van belang is voor de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland met name sinds de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren;
2. kennis en onderzoek op het gebied van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland te bevorderen, met name door het toegankelijk maken van de aanwezige collecties;
3. speciale aandacht te besteden aan de herdenking van de Vrijmaking in 1994 en de kerken te attenderen op de diensten die het ADC met het oog daarop kan verlenen;
4. alle maatregelen te nemen die voor de instandhouding van het ADC nodig zijn, alsmede die werkzaamheden uit te voeren, die voortvloeien uit de aanstelling van de door deputaten benoemde archivaris-documentalist;
5. de kerkeraden, de meerdere vergaderingen en haar deputaatschappen, alsmede waar nodig en van belang ook personen en instanties te dienen met advies en voorlichting inzake de zorg voor archief- en documentatiemateriaal;
6. de kerkelijke vergaderingen speciaal te dienen met richtlijnen en instructies voor een goed archiefbeheer;
7. voor het geval dat de stichtingsvorm gehandhaafd blijft, het bestuur te blijven vormen van de 'Stichting Exploitatie Archief- en Documentatiecentrum Broederweg 16', opgericht op 27 november 1989 en gevestigd te Kampen, en zich in die kwaliteit te houden aan de besluiten van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland door welke zij zijn benoemd; dit laatste dient als clausule in de statuten van de stichting te worden vastgelegd;
8. de reeds verworven maar nu nog verspreide collecties te doen bijeenbrengen en de archieven van de generale synoden en haar deputaatschappen, thans nog bewaard en beheerd door de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, naar het ADC te doen overbrengen tegen een nader te bepalen datum;
9. overleg te voeren met elk generaal-synodaal deputaatschap over het overbrengen van het oudere gedeelte van zijn archief naar het ADC;
10. de kerken te vertegenwoordigen in de Commissie tot registratie van de Protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven (CPA);
11. contacten te onderhouden en activiteiten te ontplooiën, die voor het onder 1--10 genoemde noodzakelijk en nuttig zijn;
12. toezicht te houden op de werkzaamheden van de functionaris die met de dagelijkse uitvoering van het onder 1, 2, 3, 5, 6, 8 t/m 11 genoemde is belast;
13. van de kerken per 1 januari 1994 een quotum te vragen van f 1,75 per lid per jaar

- en de financiële administraties van de onder 7 genoemde stichting en van het deputaatschap te laten controleren door een accountant;
14. de generale synode te dienen met een voorstel hoe de controle van de archieven en met name van het generaal-synodaal archief het meest geëigend kan plaatsvinden;
 15. aan de eerstvolgende synode over hun arbeid te rapporteren.

Bij de bespreking zijn de deputaten prof. dr. M. te Velde en br. R. Boiten aanwezig, alsmede de archivaris van de archiefbewarende kerk te Groningen-West br. B. Kamps. Meegedeeld wordt dat deze week als archivaris-documentalist drs. G.C. Groenleer te Zierikzee is benoemd, een van de deputaten, die zich in verband hiermee als deputaat heeft teruggetrokken.

In de bespreking wordt gevraagd naar de statuten van de stichting, in verband met het feit dat een stichting zelfstandig is, en naar de aanzienlijke overschrijding van de begroting voor het ADC. Waarom is er geen accountantsrapport bijgevoegd? Licht het op de weg van deputaten om voorop te lopen in het herdenken van de Vrijmaking?

De rapporteur, oud. Van Houwelingen, antwoordt dat de overschrijding van de begroting samenhangt met technische aspecten van de bouw die niet voorzien waren. Het accountantsrapport is nog te verwachten en zal komen in het rapport aan de volgende synode. Br. Boiten vult aan, dat deputaten ook tot taak hadden het ADC goed op te zetten; zij zijn daarbij binnen het gestelde budget van f 1,65 per ziel gebleven.

De voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, antwoordt met betrekking tot de stichtingsvorm, dat besluit 2.7, dat naar aanleiding van de hierover gestelde vraag bijgesteld is, hierin voorziet. Hoewel de stichtingsvorm voor kerkelijke deputaatschappen bij de huidige wetgeving (art. 2 boek 2 BW) niet nodig is, wordt in dit geval de stichtingsvorm aangehouden in verband met de mogelijkheid BTW-gelden terug te krijgen. De mogelijkheid BTW-gelden terug te krijgen is van de kant van de belastinginspectie bevestigd.

De opdracht aan deputaten inzake het herdenken van de Vrijmaking ligt in de lijn van de eerste bedoeling met dit deputaatschap, namelijk de geschiedenis van de kerk, in het bijzonder met betrekking tot de Vrijmaking, levendig te houden; de opdracht inzake de archieven is later hieraan toegevoegd (vgl. Acta GS Spakenburg-Noord 1987 art. 176 en 158). Prof. dr. M. te Velde onderstreept dat het hier gaat om het hart van het werk aan het ADC.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 35 stemmen voor en 1 tegen.

Artikel 36

26.05 / 03.06.93

Studiedeputaatschap echtscheiding

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : T. Dijkema

Materiaal :

1. voorstel van de Particuliere Synode van Groningen 1992 met het verzoek (dd. 19 november 1992):
 1. na te gaan in hoeverre er in de kerken een gemeenschappelijk beleid kan worden gevoerd ten aanzien van huwelijken die gesloten worden nadat beide of een van beide partners betrokken zijn geweest bij een echtscheiding;
 2. met het oog daarop te onderzoeken wat Gods Woord leert over de volgende vragen:
 - a. welke gronden voor echtscheiding als wettig kunnen worden erkend;
 - b. in welke gevallen een huwelijk geoorloofd is wanneer beide of een van beide partners bij een echtscheiding betrokken zijn geweest;

De particuliere synode voert onder meer de volgende argumentatie aan: geconstateerd kan worden "dat binnen de gereformeerde kerken geen uniform beleid gevoerd wordt inzake huwelijken die gesloten worden na echtscheiding. Uiteraard is het ons niet bekend hoe het beleid is in alle kerken die met deze kwestie te maken hebben. Zaken als deze worden in comité op de kerkeraadsvergaderingen besproken. Dater toch wel het een en ander bekend wordt over de handelwijze van, althans sommige, kerke raden hoeft niet te bevreemden. Het is ons in ieder geval bekend dat in vergelijkbare situaties de ene kerkeraad een huwelijk kerkelijk laat bevestigen, terwijl in een andere kerk de betrokkenen worden vermaand en met de kerkelijke tucht te maken krijgen. Kennelijk hanteert de ene kerkeraad dus andere uitgangspunten dan de andere. Graag benadrukken wij dat het ons gaat om vergelijkbare situaties. Wij zijn ons ervan bewust dat verschil in beleid ook kan samenhangen met een

verschil in situatie. Maar niet elk verschil in beleid kan daardoor verklaard worden."

2. brief van de Werkgroep van Gescheidenen 'Divortesia' te Groningen dd. 18 maart 1993 met informatie en ervaringen van haar leden.

Besluit:

deputaten te benoemen met de volgende opdrachten:

1. knelpunten te inventariseren in de communicatie tussen kerkeraden over de gevolgen van een echtscheiding;
2. na te gaan of en zo ja, in hoeverre de generaal-synodale besluiten die betrekking hebben op de gevolgen van echtscheiding (Acta GS Utrecht 1923, art. 91; Acta GS Middelburg 1933, art. 130; Acta GS Hogeveen 1969--1970, art. 314, overweging ad a, 2) voor het kerkeradsbeleid aanvulling en/of aanpassing behoeven;
3. na te gaan of er nadere afspraken nodig zijn, en zo ja welke, over de besluitvorming van kerkeraden in situaties van echtscheiding en tweede huwelijk na echtscheiding;
4. binnen het in 1 en 2 genoemde kader het door de PS gevraagde onderzoek van Gods Woord te verrichten met het oog op de goede orde in en de regering van de gemeente;
5. hun rapport met eventuele voorstellen een half jaar voor de eerstvolgende synode aan de kerken toe te sturen.

Gronden:

1. nu in de kerken echtscheiding vaker voorkomt dan voorheen is het des te meer nodig dat er zoveel mogelijk eenheid in beleid is; er wordt echter gesignaleerd dat kerkeraden soms heel verschillend oordelen over de vraag wanneer een huwelijk geoorloofd is, nadat beide of een van beide partners betrokken zijn geweest bij een echtscheiding; eveneens ontbreekt het aan afspraken over communicatie tussen kerkeraden over de onderhavige zaak;
2. het lijkt, gezien de ontwikkeling van de burgerlijke wetgeving inzake de ontbinding van een huwelijk, wijs de besluiten van vorige synoden te doen bestuderen op hun bruikbaarheid;
3. in de regering van de gemeente moet met het oog op de goede orde (art. 30 en 32 NGB) ook met andere dan exegetische gegevens gerekend worden.

In de bespreking wordt opgemerkt dat de argumentatie om een studiedeputaatschap in te stellen te vaag is. Maakt de PS Groningen wat zij aanduidt over de door haar getekende problematiek, wel voldoende hard? Heeft zij zelf al studie verricht op dit punt? Kan een regeling inzake echtscheiding en tweede huwelijk na echtscheiding waterdicht zijn? Is het argument van de ontwikkeling van de burgerlijke wetgeving door de PS genoemd? Welke zijn de andere dan exegetische gegevens waarmee gerekend moet worden?

Aan de andere kant wordt benadrukt dat, al is de argumentatie wat vaag, het hier gaat om een zaak die urgent is, gelet op de secularisatie die doordringt in de kerken en in ons hart.

De rapporteur, ds. T. Dijkema, antwoordt dat de genoemde argumenten komen uit een door de PS bijgevoegde passage uit een verzoek van de dassis Grootegast. Daar staan ook concrete voorbeelden van de geschetste problematiek. Onderlinge afspraken zullen, zonder waterdicht te kunnen zijn, toch wel een bepaald resultaat kunnen hebben.

Sinds de genoemde synodebesluiten inzake echtscheiding is er door de kerken gezamenlijk niet gereageerd op echtscheidingswetgeving van de overheid.

De voorzitter van de commissie, ds. A. Kamer, vult aan, dat de GS Utrecht 1923 heeft gezegd dat het echtscheidingsrecht van de overheid in de regel door de kerk geëerbiedigd moet worden, onder voorbehoud van recht op eigen beleid. Klopt dat nog?

Met andere dan exegetische gegevens moet gerekend worden, omdat anders het gevaar dreigt dat ter zake alleen teksten worden bestudeerd zonder rekening te houden met de gebrokenheid van het leven. We zijn echter niet dopers en leven ook nog niet in de hemel. Daarom moeten we ethiek bedrijven die weet van de normen, maar ook de concrete praktijk kent.

Het is niet de bedoeling dat er een reglement komt, maar wel moet worden nagegaan of de huidige besluiten nog voldoen.

Prof. dr. M. te Velde zegt dat het hier om verdrietige dingen gaat, die extra moeilijk worden als er ook nog verschil in beleid is tussen kerkeraden. Er zijn inhoudelijke verschillen met betrekking tot

de echtscheidingsgronden. Hier zijn al afspraken over, die echter opnieuw bezien moeten worden. Over de communicatie tussen kerkeraden in een situatie van echtscheiding en tweede huwelijk na echtscheiding zijn nog geen afspraken.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts om in grond 2 de woorden *hoewel de PS zelf niet aantoont dat het noodzakelijk is dat de besluiten van vorige synoden aangevuld moeten worden* te laten vervallen, wordt aanvaard met 19 stemmen voor en 15 tegen bij 2 onthoudingen. Het commissie-voorstel wordt daarna met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 37

04.06.93

Vermelding van echtscheiding op attestaties

Materiaal:

voorstel van de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 om op attestaties van vertrekkende gemeenteleden melding te doen maken van een echtscheiding, wanneer die heeft plaatsgehad, tenzij naar het oordeel van de kerkeraad op grond van Gods Woord een eventueel volgend huwelijk geoorloofd is. De PS noemt hiervoor een aantal gronden.

Besluit:

het voorstel van PS Zuid-Holland 1993 ter bestudering in handen te geven van deputaten 'echtscheiding', die de volgende synode met een voorstel hierover zullen dienen.

Commissie 4 (rapporteur ds. A. Kamer), die de behandeling van het voorstel van de PS Zuid-Holland heeft voorbereid, stelde voor te besluiten "aan het verzoek van de particuliere synode niet te voldoen, maar er op aan te dringen dat op de attestatie na ontbinding van het huwelijk wordt vermeld 'gehuwd geweest'." De commissie achtte het van belang dit besluit nu te nemen en niet via een voorbereiding door deputaten 'echtscheiding' uit te stellen naar de volgende synode.

De synode geeft echter de voorkeur aan voorafgaande bestudering door deputaten, die onder meer opdracht hebben gekregen na te gaan of er nadere afspraken nodig zijn over communicatie tussen kerkeraden in de hier genoemde situaties.

Een ordevoorstel van ds. J. Luiten in de boven aangegeven zin wordt met algemene stemmen aanvaard.

Hoofdstuk III DE EREDIENST

Artikel 38 Bijbelvertaling

27.05.93

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : J.F. de Haan

Materiaal :

1. rapport deputaten bijbelvertaling;
2. aanvullend rapport dd. 9 april 1993, met als bijlage het artikel 'Instaptijd voor de nieuwe bijbelvertaling' (Nederlands Dagblad 6 maart 1993);
3. schrijven van br. J. Westra dd. 10 december 1992, waarin hij verklaart met zorg een nieuwe vertaling tegemoet te zien;
4. schrijven van de kerkeraad van Rotterdam-Oost dd. 18 januari 1993 met als bijlage een 'Notitie inzake Bijbelvertaling', welke ter kennis is gebracht van de deputaten bijbelvertaling. Het schrijven beoogt de generale synode op de hoogte te brengen van de argumenten verwoord in de notitie.

Besluit 1:

deputaten te dechargeren onder dank voor hun werk.

Grond:

vergelijking van de in het rapport vermelde werkzaamheden met de opdracht laat zien dat deputaten hun taak zorgvuldig hebben uitgevoerd; dit geldt in het bijzonder voor de waakzaamheid die betoond is in verband met de ontwikkelingen bij de voorbereiding van een nieuwe bijbelvertaling en de deelname aan het overleg met het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG).

Besluit 2:

opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:

- a. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te blijven presenteren als adres waaraan men informatie over het onderwerp 'bijbelvertaling' kan toezenden;
- b. de onderhandelingen met het NBG voort te zetten en met waakzaamheid de verdere ontwikkelingen te volgen vanuit het door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 bepaalde in besluit 2b (Acta art. 67);
- c. de mogelijkheid te benutten verder deel te nemen aan het overleg met het NBG ter zake van de nieuwe bijbelvertaling om zo de kerken en haar synode tijdig te kunnen informeren en adviseren inzake huidige en te verwachten ontwikkelingen;
- d. een rapport over hun arbeid een half jaar voor het begin van de eerstkomende generale synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. informatie aan deputaten door de Raad van Contacten en Overleg betreffende de Bijbel (RCOB) en overleg met deputaten door het NBG wijzen op een duidelijke functie van deputaten als adres van en overlegorgaan namens de kerken voor alle zaken die de vertaling van de bijbel betreffen;
2. rekening houdend met besluit 2b van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 67), kunnen deputaten door deelname aan het overleg met het NBG ertoe bijdragen dat er een voor de kerken aanvaardbare bijbelvertaling beschikbaar blijft;
3. de vastgestelde algemene richtlijnen kunnen het mogelijk maken dat een zorgvuldige weergave van de tekst wordt geboden; het is van groot belang betrokken te zijn bij het vertaalproces in zijn praktische uitwerking.

Besluit 3:

deputaten te machtigen aan NBG en KBS (Katholieke Bijbelstichting), als uitvoerenden voor de nieuwe bijbelvertaling, namen op te geven van personen die geschikt geacht worden om als supervisor de nieuwe vertaling te toetsen.

Gronden:

1. het aanvullend rapport van deputaten vermeldt dat zij daartoe uitgenodigd zijn;
2. de betrokkenheid en kritische inbreng van toekomstige gebruikers krijgt daarmee gestalte.

Besluit 4:

het schrijven van br. J. Westra te beantwoorden met verwijzing naar de zorgvuldigheid waarmee de door de generale synode aangewezen deputaten hun werk hebben verricht.

Besluit 5:

kennis te nemen van het schrijven van de kerkeraad van Rotterdam-Oost en de daarbij gevoegde notitie.

Grond:

de kerkeraad heeft opgemerkt dat in het rapport deputaten bijbelvertaling aandacht is gegeven aan de punten van zorg die de notitie onder woorden bracht.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten bijbelvertaling prof. dr. J. van Bruggen, prof. drs. J.P. Lettinga en dr. H.R. van de Kamp.

Gevraagd wordt of er vanuit onze kerken inbreng mogelijk is in de begeleidingscommissie en in de kring van supervisors. Hoe is de verhouding tussen begeleidingscommissie en supervisors? Kunnen mogelijke vertalers uit onze kring instemmen met de vertaalprincipes voor de Vertaling 2000?

Prof. Van Bruggen geeft antwoord op de gestelde vragen. De begeleidingscommissie heeft de bestuurlijke leiding van het vertaalproject, fungeert ook als bestuur van de supervisors, maar heeft geen invloed op de vertaling zelf. Supervisors sturen hun opmerkingen naar de begeleidingscommissie, die beoordeelt of de opmerkingen relevant zijn. De vertaalcommissie beoordeelt de opmerkingen inhoudelijk.

Onze kerken kunnen supervisors voordragen, als de synode deputaten daartoe machtigt. Deputaten hebben geen actie ondernomen om vertalers te werven. De vertaalprincipes zijn vrij algemeen. Daartegen hoeft geen bezwaar te bestaan. Wat anders is, hoe de vertaalprincipes zullen worden uitgelegd en toegepast.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De voordracht voor supervisors zullen de huidige deputaten, al zijn ze nu gedechargeerd, uitvoeren. Dit hangt samen met de termijn van 1 juni 1993, waarvoor de voordracht moet zijn gedaan.

In een vertrouwelijk schrijven dd. 1 juni 1993 delen deputaten de generale synode mee, wie zij aan het Nederlands Bijbelgenootschap hebben voorgedragen voor de benoeming tot supervisor voor de nieuwe bijbelvertaling. Het schrijven is vertrouwelijk, omdat benoeming van de voorgedragenen staat aan het NBG.

Artikel 39

28.04.93

Bededagen

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : H. Wildeboer

Materiaal :

1. rapport van de classis 's-Gravenhage dd. 17 september 1992, waarin wordt meegedeeld, dat de classis geen aanleiding heeft gehad een bededag uit te schrijven naar artikel 69 KO;

2. aanvullend rapport van de classis 's-Gravenhage dd. 14 april 1993 (aangekondigd per brief dd. 23 maart 1993), waarin mededeling wordt gedaan van een verzoek dat ontvangen werd van één van de kerken om een bededag uit te schrijven in verband met de wetgeving inzake euthanasie en inzake de gelijke behandeling van burgers.
De classis heeft het verzoek niet gehonoreerd wegens het ontbreken van eenstemmigheid. Dit leidde tot het formuleren van enkele vragen aan de generale synode:
 - a. wanneer is er sprake van algemene rampen en andere grote moeiten?
 - b. wanneer kun je zeggen, dat alle kerken van die moeiten de druk ervaren?Aan deze vragen is toegevoegd de opmerking: "Mogelijk speelt op de achtergrond het gevoel mee, dat de kerken naast de geregelde voorbeden in de zondagse eredienst vaker gezamenlijk een bidstond kunnen houden met het oog op maatschappelijke moeiten of ontwikkelingen. Wanneer dat gevoelen als juist beoordeeld mag worden, geeft art. 69 KO daar dan voldoende ruimte voor?"
De classis verzoekt de instructie betreffende art. 69 KO helderder te formuleren.

Besluit:

1. de classis 's-Gravenhage te dechargeren van haar gevoerde beleid en dank te zeggen voor haar werkzaamheden;
2. de classis 's-Gravenhage opnieuw aan te wijzen als gedeputeerde tot het eventueel uitschrijven van een bededag naar art. 69 KO;
3. de classis 's-Gravenhage te dienen met de volgende toelichting op haar instructie betreffende art. 69 KO:
 1. de tekst van art. 69 KO spreekt niet over het aantal bededagen, vaak of minder vaak, maar over de aanleiding waarom een bededag wordt uitgeschreven; die aanleiding kan van allerlei aard zijn, maar voorwaarde is dat het gaat om een evidente aangelegenheid waardoor de harten verslagen zijn en zich met verootmoediging willen richten tot God;
 2. het uitschrijven van een bededag is opgedragen aan een classis; binnen de aangewezen classis zal over het uitschrijven van een bededag een duidelijke overeenstemming moeten zijn; deze duidelijke overeenstemming mag dan worden geacht een afspiegeling te zijn van de overtuiging van de kerken gemeenschappelijk;
 3. of een bededag al of niet zal worden gehouden blijft uiteindelijk aan het inzicht van de classis toevertrouwd.

Gronden:

1. de classis 's-Gravenhage heeft haar taak naar behoren uitgevoerd; toen er geen duidelijke overeenstemming was over een verzoek tot het uitschrijven van een bededag heeft zij aan dit verzoek niet voldaan;
2. het verzoek, de vragen en ook de toegevoegde opmerking van de classis 's-Gravenhage geven aan, dat er niet voldoende duidelijkheid is over de uitvoering van de instructie betreffende art. 69 KO; deze onduidelijkheid bleek ook al op de Generale Synode van Leeuwarden 1990, Acta art. 70, waar ondermeer dit staat: "De commissie stelt voor ... de classis 's-Gravenhage te verzoeken alleen dan een bededag uit te schrijven wanneer daarvoor een concrete (later: bijzondere) aanleiding bestaat." Dit voorstel werd verworpen met 17 tegen 18 stemmen.

Sommige afgevaardigden vinden het commissievoorstel niet ver genoeg gaan. Is de classis 's-Gravenhage voldoende geholpen, als er geen concrete voorbeelden worden genoemd? Kunnen de verwereldlijking, de wetgeving inzake euthanasie of de Wet Gelijke Behandeling ook vallen onder de grote moeite waarvan alle kerken de druk ervaren en waarvan art. 69 KO spreekt? Anderen stemmen met het voorstel in. Als in de praktijk bededagen vrijwel alleen worden gehouden in verband met de overheid en de verwereldlijking om ons heen, wekt dat niet de indruk dat wij onszelf beter vinden dan anderen? Als we een signaal willen afgeven, kan dat beter via deputaten Hoge Overheid of het GPV. Het gebed is daar niet voor.
Verder wordt het spreken over onduidelijkheid op de GS Leeuwarden 1990 minder juist genoemd. Het boven in grond 2 vermelde uit het commissievoorstel dat op de GS Leeuwarden 1990 diende, werd door een amendement verworpen dat niet van gronden was voorzien. Uit de Acta van de GS Leeuwarden blijkt bovendien, dat hierbij de vraag meespeelde of het terecht is dat de classis 's-Gravenhage impliciet wordt veroordeeld.

De rapporteur, oud. H. Wildeboer, antwoordt dat de onduidelijkheid op de GS Leeuwarden blijkt

uit de stemverhouding waarmee het amendement werd aanvaard.

De commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoordt dat er voor een bededag als bedoeld in art. 69 KO een concrete aanleiding moet zijn, waarvan de ernst voor ieder duidelijk is. Hij verwijst naar de uitspraak van de Generale Synode van Rotterdam 1887 (onder meer te vinden in F.L. Bos, *De orde der kerk*, 's-Gravenhage 1950, sub art. 66), waarin wordt aangegeven, dat een algemene bededag gereserveerd moet blijven voor een algemene, acute, ernstige noodtoestand en niet bestemd is voor algemene kwalen van land en volk.

Concrete voorbeelden van acute nood kunnen beter niet worden genoemd, omdat dan het gevaar bestaat dat andere situaties worden uitgesloten. Als de nood evident is, zal dat uitkomen in de oordeelsvorming op de classis 's-Gravenhage, die weerspiegelt wat er in het hele land leeft. Komt men er op deze classis niet uit, dan is er kennelijk geen reden voor een bededag als bedoeld in art. 69 KO.

Het amendement van de GS Leeuwarden had een grond in zoverre het gericht was tegen het desbetreffende deel van het commissievoorstel en de daarbij behorende grond.

Een amendement van ds. A. Kamer om in besluit 3.1 te lezen "... een evidente aangelegenheid waardoor kerken in verdrukking geraakt zijn en de harten verslagen zijn ..." en *willen* te vervangen door *moeten*, wordt verworpen met 2 stemmen voor en 30 tegen bij 4 onthoudingen. Een amendement van ds. P.J. Trimp om de laatste zin van besluit 3.2 te laten vervallen, wordt verworpen met 4 stemmen voor en 32 tegen. Een amendement van ds. J. Luiten om de passage over onduidelijkheid op de GS Leeuwarden 1990 te laten vervallen in grond 2, wordt verworpen met 15 stemmen voor en 21 tegen.

Het commissievoorstel wordt vervolgens met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 40

05 / 25.05 / 03.06.93

Zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : P. Boersma

Materiaal :

brief van de buitengewone particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 6 februari 1993 met mededeling van het door haar genomen besluit: "de Generale Synode, samen te roepen te Ommen, voor te stellen om uit te spreken dat ook in zgn. leesdiensten zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken dienen te worden"; als bijlage is hierbij gevoegd een brief namens de classis Noord-Brabant en Limburg dd. 8 januari 1993 "met verzoek om via de kerkelijke weg de Generale Synode te verzoeken uit te spreken dat ook in zgn. leesdiensten zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken dienen te worden ..."; tevens wordt melding gemaakt van een brief namens de classis Middelburg met hetzelfde verzoek.

De particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg voegt bij haar besluit de volgende gronden:

1. de GS Kampen 1975 sprak uit dat ook in leesdiensten "van eredienst gesproken kan worden" (Acta art. 449 C III,1), omdat "het wezen van de eredienst hierdoor bepaald wordt dat God en Zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkeraad bijeengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus met de Zijnen" (Acta art. 449 C II,1);
2. het aan de gemeente 'meegeven' van de zegen is uit de Schrift afgeleid en komt daarom ook tot uitdrukking in de goedgekeurde orden van dienst. De GS Arnhem 1981 besteedde dan ook bijzondere zorg aan de vaststelling van de juiste tekst (Acta art. 102);
3. art. 65 KO bepaalt dat de kerken zich in de erediensten aan de goedgekeurde orden van dienst zullen houden. Onuitgesproken vooronderstelling is weliswaar, dat in een eredienst een predikant voorgaat (zoals verwoord in de Acta van de GS Spakenburg-Noord 1987 (Art. 78, besluit 1, grond b), maar dit kan niet in mindering gebracht worden op de geldigheid van de huidige tekst voor leesdiensten;
4. afwijking van de vastgestelde orden van dienst staat op gespannen voet met art. 65 KO en met het besluit van de GS Arnhem 1981 (zie hierboven grond 3).

Afwijking van afgesproken regels is slechts toelaatbaar – en dan veelal ook geboden -- indien het zich aan die regels houden strijd oplevert met de Schriften of met andere bepalingen in de KO. Het moet dan ook als onjuist beschouwd worden om afwijkingen te sanctioneren met een beroep op gegroeide gewoonten, omdat gewoonten in onze kerken geen doorslaggevende kracht van argumentatie (behoren te) hebben;

5. de onderscheiden kerkelijke uitspraken over de leesdiensten kunnen bezwaarlijk anders uitgelegd worden dan zo, dat niet aangetoond is, dat het zich ook in de leesdiensten houden aan de goedgekeurde orden van diensten in strijd is met de Schrift of de KO. Ook de GS Leeuwarden 1990 maakt duidelijk dat de GS Heemse 1984--1985 het gebruik om ook anderen dan predikanten de zegen te laten uitspreken niet als onschriftuurlijk heeft gekwalificeerd (Acta art. 72, besluit 1, grond a);
6. de GS Leeuwarden 1990 wees de weg van de voorbereiding door de mindere vergaderingen om een voorstel van deze strekking aan de orde te laten komen (Acta art. 72 grond onder besluit 3).

Besluit 1:

het voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg ontvankelijk te verklaren.

Grond:

de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg probeert de onbeantwoorde vragen van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 (Acta art. 70, besluit 2, grond a, b en c) te beantwoorden vanuit een nieuwe invalshoek; zij gaat de weg die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 heeft gewezen aan de Gereformeerde Kerk te Meppel (Acta art. 72, besluit 3).

Besluit 2:

uit te spreken dat ook in erediensten waarin geen predikant voorgaat, zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken en opgelegd mogen worden.

Gronden:

1. ook in diensten waarin geen predikant voorgaat, kan van eredienst gesproken worden, omdat het wezen van de eredienst hierdoor bepaald wordt dat God en zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkeraad bijeengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus met de zijnen; waar twee of drie vergaderd zijn in zijn naam is Hij in hun midden, Matt. 18:20 (zie Acta van de Generale Synode van Kampen 1975 art. 449 C II 1 en C III 1);
2. de volmacht tot het begroeten in de naam van God en tot het leggen van de naam van God op de gemeente is gegeven door de aanwezigheid van onze Here Jezus Christus met zijn zegen; de woorden daarvoor worden in de Schrift gegeven en zijn al eeuwenlang zo gebruikt in de eredienst (Num. 6:24--26; 1 Kor. 1:3; 2 Kor. 13:13; 1 Tim. 1:2b; Openb. 1:4b, 5a); het is de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de gezamenlijke oudsten dat van deze volmacht gebruik gemaakt wordt;
3. de gemeente mag uitgaan van de realiteit dat haar Heer in de samenkomsten aanwezig is naar zijn belofte; daarom mag zij door de voorganger, ook als die geen predikant is, in zijn naam worden aangesproken; ook bij het voorlezen van de wet in de eredienst door een niet-predikant blijft de aanspraak ongewijzigd;
4. in art. 30 NGB, art. 2, 3, 4, 16, 21 en 22 KO en in de bevestigingsformulieren is de betekenis van de onderscheiden ambten zo duidelijk vastgelegd, dat deze uitspraak over het uitspreken van de zegengroet en de zegen in erediensten waarin geen predikant voorgaat, geen inbreuk betekent op hetgeen aanvaard is aangaande de ambten en/of de liturgie; de zaak in kwestie is duidelijk afgegrensd, namelijk dat ook bij afwezigheid van de predikant toch door Christus de volmacht onverminderd aanwezig is om de gemeente in zijn naam te zegenen;
5. het opheffen van de handen bij het uitspreken van de zegen maakt zichtbaar dat de zegen opgelegd wordt; ook dit is in de Schrift gegeven (Lev. 9:22; Mar. 10:16; Luc. 24:50).

In de bespreking wordt gevraagd of het voorstel van de PS van het Zuiden ontvankelijk is. Gaat het wel om een nieuwe zaak, waarbij confrontatie met het besluit van de GS Heemse 1984--1985

over de zegen (Acta art. 70) achterwege kan blijven?

Sommigen benadrukken dat de GS Leeuwarden 1990 ten aanzien van eenzelfde voorstel van de Gereformeerde Kerk te Meppel, sprak van een nieuwe zaak. Anderen zijn van oordeel dat de bedoeling hiervan is, dat op dit punt de kerkelijke weg gegaan zou moeten worden, wat er ook met zoveel woorden bij staat. De bedoeling is niet dat confrontatie met het besluit van de GS Heemse naar art. 33 KO niet nodig zou zijn.

Prof. dr. M. te Velde meent dat het nieuwe waar de GS Leeuwarden 1990 inzake het voorstel van de kerk te Meppel van spreekt, gelegen is in het vooraf laten gaan van de zegen door een inleidend woord. Daarom gaat het beroep op de GS Leeuwarden voor de zaak van de PS van het Zuiden niet op. De PS van het Zuiden komt via een andere ingang tot dezelfde zaak als de GS Heemse 1984--1985 behandeld heeft. Het gaat dus om een revisieverzoek. Derhalve moet worden nagegaan of de PS van het Zuiden met nieuwe argumenten komt. Anders zal het voorstel van de PS van het Zuiden onontvankelijk zijn.

In de verdere bespreking blijkt dat het voorstel van de PS van het Zuiden de zaak van de zegen benadert vanuit een nieuwe invalshoek, namelijk vanuit de orden van dienst. Dit betekent aan de ene kant dat het voorstel ontvankelijk is, vanwege de nieuwe invalshoek, maar aan de andere kant dat het besluit van de GS Heemse 1984--1985 hierbij betrokken moet worden, omdat het over dezelfde zaak blijkt te gaan, namelijk het uitspreken van de zegen.

Confrontatie met het desbetreffende besluit van de GS Heemse 1984--1985 is echter moeilijk, omdat dit besluit alleen inhoudt, dat de vraag of een ouderling de zegen mag uitspreken *niet* bevestigend wordt beantwoord, omdat zowel voor als tegen niet bewezen geacht werd. Gesteld wordt dat de PS van het Zuiden zich feitelijk met het besluit van de GS Heemse heeft geconfronteerd door vanuit een nieuwe invalshoek te trachten boven het dilemma van de GS Heemse uit te komen.

Aan de andere kant wordt naar voren gebracht dat het toch niet gebruikelijk is om de ontvankelijkheid van een voorstel apart in een besluit te vermelden. Dat het hier wel wordt gedaan, vindt zijn reden in de erbij genoemde grond.

In de bespreking blijkt verder, dat over de zegen(groet) niet goed gesproken kan worden, als de ambten helemaal buiten beschouwing blijven. In het voorstel van de PS van het Zuiden en in een eerste versie van het commissievoorstel worden alleen gronden aangevoerd vanuit de vastgestelde orden van dienst. Dit spoor blijkt echter te smal, omdat het uitspreken van de zegen door niet-predikanten wel de ambten raakt.

Sommige afgevaardigden verklaren zich voor het ongewijzigd uitspreken van de zegen. De wijziging in de zegenwoorden komt uit de tijd van de oefenaars. Een oefenaar mocht een stichtelijk woord spreken. Sommige oefenaars deden dat beter dan menige dominee. Aan het al dan niet uitspreken van de zegen kon men zien of een dominee of een oefenaar voorging. Tegenwoordig speelt dit niet meer. Iedereen weet wie er voorgaat in een bepaalde eredienst. Vandaag is het goed om het wezen van een eredienst uit te laten komen en de eenheid van het ambt van predikant en ouderling. Voor dit laatste wordt verwezen naar 1 Tim. 5:17, waar van alle oudsten wordt gezegd dat ze werken in prediking en onderricht. Het accent ligt op *zich belasten*. Vergelijk J. van Bruggen *Ambten in de apostolische kerk*, Kampen 1984, 102. Het onderscheid tussen predikant en ouderling zou aangegeven kunnen worden met full-time en part-time.

Anderen verklaren dat ze er niet voor zijn, dat een ouderling de zegen uitspreekt. Gevreesd wordt dat een ouderling ook de doop en het avondmaal zal gaan bedienen.

Sommigen hebben er vooral moeite mee, als een ouderling bij het uitspreken van de zegen ook de handen opheft. Licht het zichtbare teken van het handgebaar niet dicht tegen doop en avondmaal aan? Zullen ook studenten de zegen mogen uitspreken? Gepleit wordt voor een studiedeputaatschap.

Er wordt ook voor gepleit om het ongewijzigd uitspreken van zegen(groet) in de vrijheid van de kerken te laten. Zo was het ook in de tijd voor de GS Heemse 1984--1985. Juist het verschil in praktijk was de aanleiding voor het besluit van de GS Heemse.

Prof. dr. M. te Velde vindt dat het uitspreken van de zegen niet versmald mag worden tot een voorlezen van zegenwoorden. De zegen wordt opgelegd. De woorden en het gebaar horen bij elkaar. Ook waarschuwt hij dat het uitspreken van de zegen door de ouderling een breuk betekent met 2000 jaar kerkgeschiedenis. In de kerkelijke besluiten is er altijd een trits geweest van doop, avondmaal en zegen, die alleen aan de predikant waren voorbehouden.

Prof. Te Velde wijst erop dat de GS Kampen 1975 wel zei, dat er bij een leesdienst van een eredienst gesproken kan worden, maar eraan toevoegde: *zij het op een andere manier*. Dit

betekent ook dat de zegen in leesdiensten er op een andere manier is.

Hij waarschuwt ervoor de zaak van de zegen in de vrijheid van de kerken te laten. Dan wordt de bespreking verplaatst naar de plaatselijke kerken, met een verschillende of wisselende praktijk als gevolg.

Inzake de ambten zegt hij dat er meer teksten zijn dan 1 Tim. 5:17. Hij noemt Ef. 4:11, waar gesproken wordt van de herder en leraar. Ook verwijst hij naar de KO en de bevestigingsformulieren voor de daar gegeven omschrijving van de verschillende ambten. Moeten deze niet herzien worden, als een ouderling de zegen mag uitspreken? Laat een deputaatschap een studieopdracht hierover krijgen.

De vrees dat ouderlingen ook de sacramenten zullen gaan bedienen, acht prof. Te Velde ongegrond, als er maar goede afspraken worden gemaakt over de afbakening van de onderscheiden bevoegdheden.

Volgens ds. J. Luiten, studiedeputaat voor de GS Heemse 1984--1985 inzake de zegen, betekent een ouderling die zegent geen breuk met 2000 jaar kerkgeschiedenis.

De trits doop, avondmaal en zegen, die alleen aan de predikant voorbehouden zouden zijn, is wel te vinden in besluiten van de afgescheiden kerken in de 19e eeuw, die overigens sinds 1892 niet meer van kracht zijn, maar niet in kerkelijke besluiten van de 16e eeuw; daar is alleen van doop en avondmaal sprake en niet van de zegen.

Het beeld dat vanuit het Nieuwe Testament naar ons toekomt, is dat van een ouderling die preekt. Naast 1 Tim. 5:17 is ook Tit. 1:9 te noemen, waar staat dat opzieners zich bij het gepredikte woord aan de leer moeten houden. Ook valt te wijzen op de zegenwoorden aan het begin en eind van apostolische brieven. De Sitz im Leben daarvan is de eredienst van de plaatselijke gemeente, waar de brieven werden voorgelezen, Kol. 4:16, Openb. 1:3. Daarbij zal geen aanpassing van *u* in *ons* hebben plaatsgevonden.

In de eeuwen daarna kwam er onderscheid tussen de bisschop met een hogere zegen en de priester met een mindere. (Vergelijk K.F. Müller, W. Blankenburg (ed.), *Leiturgia. Handbuch des evangelischen Gottesdienstes*, Kassel 1954, II 569--597.) Bisschop en priester, 'ontwikkeld' uit de opziener en oudste van het NT, zegenen beiden. Ook hieruit blijkt dat opzieners en oudsten, in het NT één ambt, vanouds de zegen hebben uitgesproken.

Prof. dr. C.J. de Ruijter zegt dat hij alle goede argumenten voor het uitspreken en opleggen van de zegen ook door niet-predikanten in de bespreking ter synode al heeft gehoord. Hij sluit zich daarbij aan. Al deze argumenten zijn echter nog niet gesorteerd in een besluittekst die voldoende doordacht is. Het commissierapport is te summier. Op de GS Heemse was er een goed rapport van J. Luiten en M. Edelman. De synode trok toen echter een verkeerde en onheldere conclusie. Nu komt het aan op helderheid en goede onderbouwing. Hij waarschuwt ervoor om hoe dan ook tot het ongewijzigd uitspreken van de zegen te besluiten. Dan wordt uit wat we als kerken hebben afgesproken met betrekking tot de ambten, een element naar voren gehaald, terwijl er over de ambten nog veel meer gestudeerd kan en moet worden. Hij pleit daarom voor een studiedeputaatschap.

Ds. T.O.G.M. Bosma, ds. F.H. Folkerts, ds. A. Kamer, ds. J. Slotman en ds. B. van Zuijlekom dienen een tegenvoorstel in dat beoogt nu geen uitspraak te doen, maar "aan een deputaatschap op te dragen te bestuderen, of en zo ja onder welke condities bij afwezigheid van de predikant in de eredienst een ouderling kan worden gemachtigd tot het uitspreken en opleggen van de zegen." Volgens hen is er ter zake nog te weinig duidelijkheid. Zij achten het noodzakelijk dat bij de onderbouwing van een dergelijke uitspraak de implicaties inzake liturgie en ambt grondig besproken worden.

De zaak van de zegen(groet) kan niet worden beslist met een enkel beroep op de orden van dienst en art. 65 KO.

De dienaar van het Woord is gezonden tot levende verkondiging van het Woord. Dit onderscheidt hem van de ouderling, die leest. Verwezen wordt naar C. Veenhof, *Predik het Woord*. Een dienaar is iemand die gemachtigd is om te preken zonder gebonden te zijn aan het papier. Dat is heel wat anders dan bijvoorbeeld de wet lezen. Bedienen van het Woord is een actieve zaak.

Het ambt van dienaar des Woords is door Christus gegeven. In een leesdienst is de dienaar van het Woord als gezant van Christus niet aanwezig. De vraag moet beantwoord worden hoe dan aan de zegenende aanwezigheid van Christus uitdrukking moet worden gegeven.

Studie is ook nodig, omdat bij ongewijzigd uitspreken van de zegen door niet-predikanten de vraag zich opdringt of de bediening van het Woord en de sacramenten door niet-predikanten mag plaatsvinden.

Niet ontkend wordt dat ook ouderlingen herders zijn. Maar het ambt van dienaar des Woords is een eigen ambt en gebonden aan kerkelijke examinatie.

Ook wordt verwezen naar Deut. 10:8 en 2 Kron. 30:27 om te laten zien dat in het OT de Levitische priesters afgezonderd waren om het volk te zegenen. Die zegenwoorden *werden* geen gebed, maar *waren* een gebed, dat kwam tot in de hemel, 2 Kron. 30:27. Zo moet ook vandaag het ambt van predikant zichtbaar blijven. De lijn tussen de priester in het OT en de predikant nu is de bediening van de verzoening.

Hiertegenover wordt gewezen op 1 Kon. 8:14, 55 en 66, waar koning Salomo het volk zegent en het volk de koning. Vandaag is Jezus Christus onze enige hogepriester.

De commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoordt dat de vraag of een ouderling de zegen mag uitspreken niet beantwoord kan worden vanuit het onderscheid tussen de ambten van dienaar des Woords en ouderling. Dat heeft de GS Heemse 1984--1985 al duidelijk gezegd (Acta art. 70, besluit 2, grond 2). Als je het antwoord blijft zoeken in het onderscheid van de ambten, kom je er niet uit. Het voorstel van de PS van het Zuiden neemt zijn uitgangspunt in de orden van dienst en geeft daarmee de mogelijkheid de vraag positief te beantwoorden.

Het commissievoorstel gaat ondertussen niet (meer) enkel uit van de orden van dienst. Er wordt ook over de ambten gesproken. Aan de ene kant om aan te geven dat, wie er ook voorgaat, Christus in de samenkomsten van de gemeente aanwezig is en de gemeente daarom in zijn naam mag worden aangesproken (grond 3). En aan de andere kant om aan te sluiten bij de KO, de confessie en de bevestigingsformulieren: wat daarin is vastgelegd over de ambten, maakt dat een besluit over de zegen, zoals nu wordt voorgesteld, duidelijk afgegrensd kan zijn en geen inbreuk maakt op het bestaande onderscheid tussen de ambten (grond 4).

Hoofdzaak blijft echter de presentie van Christus in de eredienst en de volmacht om dat tot uitdrukking te brengen in de zegen(groet) (grond 1 en 2). Dat is ook de essentie van de orden van dienst, waarvoor de PS van het Zuiden terecht aandacht vraagt.

Daarbij is de bediening van de sacramenten niet aan de orde. Die blijft alleen voorbehouden aan predikanten. Anders zullen ook de bevestigingsformulieren opnieuw bezien moeten worden. Over het uitspreken van de zegen wordt daarin echter niet gesproken.

Hierbij mag bedacht worden dat, bij alle onderscheid tussen de ambten zoals wij die vandaag kennen, het NT maar één soort oudste kent. Er is alleen gradueel onderscheid van full-time en part-time. Ook in de bevestigingsformulieren worden ze allen voorganger van de gemeente genoemd. Verder onderscheid tussen predikant en ouderling berust op kerkelijke afspraken. Dat zijn goede afspraken. Maar ze kunnen gewijzigd worden zonder dat het onschriftuurlijk is. Over de zegen hebben we echter niet eens een afspraak.

Daarbij moet duidelijk zijn dater in het Nieuwe Testament geen aparte priesterstand meer is, zoals in het Oude Testament. De oudtestamentische ambten zijn vervuld in Christus. Wij zijn nu allen profeten, priesters en koningen. Het NT kent wel bijzondere ambten, maar zonder middelaarsfunctie als in het OT. Er is geen aparte tussenstand meer.

Laat een leesdienst een eredienst zijn *op een andere manier*, zoals de GS Kampen 1975 zei, maar daarmee gaat het nog wel om een eredienst en is nog niets gezegd over de zegen in die eredienst. De bediening van de verzoening vindt plaats zowel wanneer een predikant als wanneer een ouderling voorgaat. Als Christus verkondigd wordt, is er bediening van de verzoening. Dan mag dat ook uitkomen in het uitspreken van de zegen.

Het gebaar bij de zegen voegt aan de zegenwoorden niets wezenlijks toe. Ook een predikant hoeft de handen niet op te heffen. In de praktijk zie je verschil: de ene predikant heft twee handen op, de ander één of geen. Ook bij de zegenwoorden bij het doen van belijdenis, bij de bevestiging van ambtsdragers en de kerkelijke huwelijksbevestiging is de praktijk verschillend. Dit heeft nog nooit problemen gegeven.

Wel is het van belang om bij de zegen woord en gebaar bij elkaar te houden. Daarom staat ook in besluit 2 uitgesproken *en opgelegd*. Als je die van elkaar losmaakt, bestaat het gevaar dat de zegen met het gebaar als een eersterangs zegen wordt opgevat en de zegen zonder het gebaar als een tweederangs zegen, terwijl het in de zegen allereerst om de woorden gaat.

Om ondertussen niemand in moeite te brengen, is er in het besluit niet sprake van *behoren* maar van *mogen*, hoewel de gronden sterk genoeg zijn voor *behoren*.

Bezwaar tegen het tegenvoorstel is, dat het niet in rekening brengt wat door de GS Heemse 1984--1985 is uitgesproken en door toenmalige deputaten als resultaat van studie naar voren is gebracht. Merkwaardig is het om aan de *afwezigheid* van een voorganger uitdrukking te moeten geven. Het gaat er juist om dat Christus *aanwezig* is.

Voor verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar

het rapport van de commissie, dat als bijlage XI gevoegd is bij de Acta.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen om besluit 1 met de erbij horende grond weg te laten, wordt verworpen met 8 stemmen voor en 27 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van oud. A.M. Douma, om in besluit 2 de woorden *en opgelegd* met de erbij behorende grond 5 te laten vervallen, wordt verworpen met 5 stemmen voor en 28 tegen bij 3 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt aanvaard, besluit 1 met 26 stemmen voor en 8 tegen bij 2 onthoudingen, besluit 2 met 26 stemmen voor en 9 tegen bij 1 onthouding. Het tegenvoorstel is hiermee verworpen.

Artikel 41

01 / 09.09.93

Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : T.O.G.M. Bosma
Materiaal :

1. brief met bijlagen dd. 2 april 1993 van de classis Appingedam dd. 11 maart 1993 met het verzoek bij de besluitvorming inzake aangepaste kerkdiensten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters rekening te houden met het voorstel van de classis Appingedam, door haar ingediend bij de particuliere synode van Groningen dd. 10 december 1992, dat namelijk allereerst onderzoek gedaan moet worden naar en uitspraak gedaan moet worden over de vraag of het beleggen van kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten en/of het beleggen van speciale samenkomsten met dezelfde doelgroep, in plaats van of als aanvulling op de wekelijkse kerkdiensten voor het hele volk van God, naar de Schrift geoorloofd en nuttig is;
2. brief dd. 23 maart 1993, waarin de particuliere synode van Zuid-Holland dd. 10 februari 1993 verzoekt antwoord te geven op de volgende vraag inzake de strekking van art. 65 KO tweede lid:
dient artikel 65 KO (2e lid) gehanteerd te worden
 - a. als een strikte regel waarvan door de kerken onder geen omstandigheid mag worden afgeweken; of
 - b. als een kerkordelijke bepaling, die wel een algemene regel voor normale situaties geeft, maar die voor bijzondere en afwijkende situaties uit de aard der zaak geen voorschrift kan bevatten;
3. brief, vergezeld van twee bijlagen, waarin de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 in aansluiting bij het voorstel van de classis Grootegast dd. 29 oktober 1992 verzoekt uit te spreken dat er bij aangepaste diensten van onze verstandelijk gehandicapte broeders en zusters afgeweken mag worden van het bepaalde in de artikelen 65 en 67 KO, een en ander onder verantwoordelijkheid van de kerkeraad die de dienst belegt;
4. brief dd. 5 maart 1993, waarin de particuliere synode van Friesland dd. 24 februari 1993 verzoekt uit te spreken, dat het geoorloofd is om in de kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten af te wijken van de geldende regels in artikel 65b en 67 van de KO; de volgende gronden voert de particuliere synode hiervoor aan:
 1. een kerkdienst met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten behoort een volwaardige kerkdienst te zijn en geen samenkomst;
 2. het verstandelijk niveau en de belevingswereld van deze kerkleden vereisen aanpassingen in zulke diensten;
 3. het bepaalde in art. 65b en 67 KO geeft onvoldoende ruimte om daaraan tegemoet te komen, vooral wat betreft de orde van dienst en de keuze van de liederen;
5. brief dd. 13 februari 1993, waarin de particuliere synode van Utrecht dd. 11 februari 1993 voorstelt een deputaatschap te benoemen met de opdracht te onderzoeken hoe het gereformeerd kerkboek aangevuld kan worden ten behoeve van het optimaal deelnemen van verstandelijk gehandicapten aan de erediensten; zij voert voor dit voorstel de volgende gronden aan:
 1. er komt steeds meer aandacht voor de plaats van verstandelijk gehandicapten in de erediensten zoals blijkt uit het toenemend aantal aangepaste diensten;
 2. om wildgroei in de vormgeving van deze diensten te voorkomen is kerkelijke regeling noodzakelijk;
 3. het voorstel van de classis Hardenberg met betrekking tot deze zaak biedt door de vraag "of en in hoeverre het geoorloofd is ... af te wijken van de geldende regels in

- de artikelen 65b en 67 KO" geen garantie dat wildgroei voorkomen wordt;
6. brief dd. 15 februari 1993, waarin de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 6 februari 1993 vraagt om richtlijnen op te stellen voor zgn. aangepaste erediensten;
zij voert voor dit verzoek de volgende gronden aan:
 1. door vele kerken worden erediensten belegd, die in de liturgische vormgeving worden aangepast aan mensen met een verstandelijke en/of lichamelijke handicap;
 2. bij deze aanpassing is afwijking van de bestaande bepalingen voor de erediensten in de artikelen 65b en 67 KO onontkoombaar;
 3. het is wenselijk dat de kerken richtlijnen ontvangen voor de mate waarin de aanpassing kan plaatsvinden;
 4. gezien de uiteenlopende aard van de handicaps zullen de richtlijnen de nodige ruimte moeten bieden om de eredienst af te stemmen op de lichamelijke en verstandelijke mogelijkheden van de gehandicapte kerkgangers;
 7. brief dd. 8 maart 1993 van de raad van de Gereformeerde Kerk te Lelystad, waarin deze kerk adhesie betuigt aan het voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg;
 8. brief dd. 7 december 1992 van de raad van de Gereformeerde Kerk te Hoogkerk, waarin hij adhesie betuigt aan het voorstel van de classis Hardenberg dd. 7 mei 1992 om de generale synode te verzoeken een uitspraak te doen over de vraag "of en in hoeverre het geoorloofd is om in kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten af te wijken van de geldende regels in art. 65b en 67 van de K.O.";
 9. brief dd. 6 maart 1993 van br. H. Bijlenga en zr. J.G. Bijlenga-Koerselman te Zwolle, waarin zij hun bezwaren tegen aangepaste diensten en/of samenkomsten kenbaar maken;
 10. brief dd. 13 april 1993 van het bestuur van de vereniging Dit Koningskind ter ondersteuning van de verzoeken "om na te denken over de vraag hoe onze broeders en zusters met een verstandelijke handicap optimaal kunnen deelnemen aan onze erediensten";

Besluit 1:

de vraag of het beleggen van speciale kerkdiensten voor gemeenteleden met een verstandelijke handicap naar de Schrift geoorloofd en nuttig is, bevestigend te beantwoorden.

Gronden:

1. het is naar Gods Woord als het zwakkere en minder bedeelde meer zorg ontvangt; God zelf is bij het samenstellen van het lichaam zo te werk gegaan; de leden van Christus' lichaam hebben voor elkaar gelijke zorg te dragen (1 Kor. 12:24b, 25);
2. de zwak begaafde, verstandelijk gehandicapte leden hebben zorg nodig die op hun mogelijkheden is afgestemd en aan hun belevingswereld is aangepast; alleen met vergaande aanpassingen van de eredienst en van wat daarin gebeurt, kan bereikt worden dat zij optimaal deelnemen aan de eredienst; als dit bereikt kan worden in een eredienst met heel de gemeente, dan is dit des te beter; als dit om welke reden ook niet te verwezenlijken is, dan kan en mag de gemeente haar erediensten met één vermeerderen;
3. ook in het verleden hebben de kerken toegestaan dat er voor zieken, ouden van dagen officiële diensten werden belegd (Generale Synode van Leeuwarden 1920, Acta art. 25 en Generale Synode van Utrecht 1943, Acta art. 261); tegen deze diensten met een deel van de gemeente is nimmer bezwaar gemaakt; zo mag Christus' gemeente voor haar leden zorgen in een gebroken wereld.

Besluit 2:

uit te spreken:

1. wanneer kerkeraden erediensten beleggen met speciale aandacht voor broeders en zusters met een verstandelijke handicap, mogen zij in deze diensten afwijken van de artikelen 65b en 67 KO;
2. wanneer deze aanpassingen ingrijpend zijn, verdient het aanbeveling deze diensten vooralsnog te beleggen als extra diensten, hoewel het in de vrijheid van de kerken blijft om hierin te handelen naar bevind van zaken.

Gronden:

1. de inrichting van een eredienst met speciale aandacht voor gemeenteleden met een

- verstandelijke handicap vereist aanpassingen ten aanzien van vrijwel alle onderdelen van de eredienst;
- naar de mate waarin afgestemd wordt op de gevoels- en belevingswereld van de broeders en zusters met een verstandelijke handicap, zal de eredienst in meer of mindere mate aangepast worden.
Bij een ingrijpende aanpassing wordt het verloop van de eredienst sterk bepaald door de mogelijkheden en beperkingen van de broeders en zusters met een verstandelijke handicap. Het zal dan veelal wijs zijn dat de kerkeraden de overige gemeenteleden vrij laten deze diensten te bezoeken. Deze ruimte ontstaat wanneer de aangepaste diensten worden belegd als extra diensten.

Besluit 3:

een deputaatschap in te stellen dat de opdracht krijgt:

- te inventariseren wat zich op het gebied van aangepaste kerkdiensten, bijzondere samenkomsten en extra erediensten voor gemeenteleden met een verstandelijke handicap ontwikkeld heeft, hoe ze ingericht worden en welke ervaringen men opgedaan heeft;
- waar nodig in overleg met deputaten voor de eredienst globale richtlijnen op te stellen voor de mate waarin de aanpassingen kunnen plaatsvinden en desgevraagd kerkeraden en begeleidingscommissies van advies te dienen;
- aan de volgende generale synode rapport uit te brengen van hun werkzaamheden en dit rapport een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Besluit 4:

de vraag van de particuliere synode van Zuid-Holland inzake de strekking van art. 65 KO tweede lid in handen te stellen van het studiedeputaatschap eredienst, met de opdracht daarop een antwoord voor te bereiden.

Op verzoek van de commissie spreekt zr. D. Delhaas-Post van Dit Koningskind vooraf een toelichtend woord. Zij schetst het probleem dat verstandelijk gehandicapte broeders en zusters hebben met de beleving van een gewone kerkdienst. Een speciale samenkomst kan veel voor ze betekenen, maar toch is moeilijk duidelijk te maken waarom de zegen en het bijbehorende gebaar achterwege blijven, terwijl de verstandelijk gehandicapte broeders en zusters in deze samenkomsten wel *naar de kerk* gaan.

Aangepaste diensten geven voor sommige verstandelijk gehandicapte broeders en zusters te weinig, gewone diensten voor andere te veel. Als het mogelijk is, is het van belang dat broeders en zusters die verstandelijk gehandicapt zijn, kerkdiensten in de eigen gemeente meemaken. Als dat niet kan, zijn er wellicht in classisverband mogelijkheden. Speciale kerkdiensten kunnen een opstap zijn naar gewone kerkdiensten. Het is van belang dat ook verstandelijk gehandicapten zich thuis voelen in de kerk.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, zegt ter inleiding op de bespreking dat de bedoeling van besluit 1 is, uit te spreken dat speciale kerkdiensten die met een deel van de gemeente worden belegd, geoorloofd zijn. Hiermee is over de zogenaamde samenkomsten, die geen eredienst zijn, nog niets gezegd. Voorop moet staan, dat verstandelijk gehandicapte broeders en zusters bijzondere zorg en aandacht nodig hebben.

Het is van belang in te zien, dat verstandelijk gehandicapten niet op kinderlijke manier aangesproken moeten worden. Verstandelijk gehandicapten worden ook volwassen. Maar wat kinderen nog wel kunnen, een verbinding leggen tussen een voorbeeld en wat ermee bedoeld wordt, kunnen verstandelijk gehandicapten beslist niet.

Ook is het onjuist te denken, dat verstandelijk gehandicapten een lager begripsniveau hebben en dat dat te ondervangen zou zijn met aanpassingen die ervoor zorgen dat de preek beter te begrijpen is. Die benadering is te verstandelijk en gaat eraan voorbij dat verstandelijk gehandicapten een heel eigen gevoels- en belevingswereld hebben. Daarvoor zijn verdergaande aanpassingen nodig, die maken dat de verstandelijk gehandicapten de blijde boodschap kunnen *beleven*. Dit vraagt een heel eigen benadering, die in een gewone eredienst niet te realiseren is.

Er is verschil in de mate van gehandicapt zijn. In verband hiermee zullen aanpassingen minder of meer ingrijpend zijn. Niet altijd zullen aparte diensten nodig zijn. Maar als gezegd wordt dat aparte diensten niet nodig en niet geoorloofd zijn, wordt aan de aard van de verstandelijke handicap voorbijgegaan. Daarom staat voorop in besluit 1 dat voor deze gemeenteleden speciale

kerkdiensten geoorloofd en nuttig zijn.

Als meer ingrijpende aanpassingen nodig zijn, is het aan te bevelen deze diensten vooralsnog te beleggen als extra diensten. Daarin komen de verstandelijk gehandicapte broeders en zusters wel wat apart te staan, maar zo kan de zorg het beste op henzelf worden afgestemd. Op deze manier zullen ze in gewone erediensten meer herkenningpunten vinden.

In gezinsvervangende tehuizen zijn verstandelijk gehandicapten ook onder elkaar, maar de bedoeling ervan is integratie in de maatschappij. Zo kunnen ook aparte kerkdiensten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters bevorderen, dat ze in de gemeente er temeer bij zullen horen. Overigens blijft het al dan niet beleggen van extra diensten in de vrijheid van de kerken, die in de eigen omstandigheden kunnen beoordelen wat het beste is.

In de bespreking wordt onderstreept dat verstandelijk gehandicapten geen kinderen zijn. Ze zijn in hun verstand gehandicapt. Hun hersenen werken anders. Dat maakt een totaal andere communicatie noodzakelijk. In een gewone kerkdienst kan dat niet. In speciale extra diensten zouden eigenlijk geen anderen toegelaten moeten worden, die die situatie niet aankunnen, vooral ook geen kinderen, omdat het geen kindernevendienst is. Als het een dienst is waar iedereen wordt verwacht, bestaat het gevaar van onbegrip. Daarom is een extra dienst het beste. Wie als niet direct betrokkene naar zo'n dienst wil, moet daarin vrij zijn, omdat het toch een officiële kerkdienst is.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat het voor de gemeente mooi en goed kan zijn een speciale dienst mee te maken. Dat pleit ervoor om een speciale dienst niet altijd als extra dienst te beleggen.

Ook wordt opgemerkt, dat de extra dienst feitelijk een categoriale dienst is. Zo wordt de eenheid van de gemeente bedreigd. In een kerkdienst horen alle gemeenteleden erbij.

Ten aanzien van art. 65 en 67 KO wordt aan de ene kant gezegd dat deze artikelen strikte regels bevatten. Blijkens de vraag van de PS Zuid-Holland (materiaal 2) wordt art. 65 tenminste wel zo opgevat. Dit kan worden ondervangen door het voorgestelde in besluit 2, dat voor genoemde erediensten afwijking van art. 65b en 67 mogelijk is.

Aan de andere kant wordt bestreden dat er onder geen omstandigheid van de KO afgeweken zou mogen worden. De KO geeft leefregels voor het leven van de gemeente. Art. 84 KO bepaalt dat de kerken *zich erop zullen toeleggen* de bepalingen van de KO na te leven. Niet elke afwijking is ordeloosheid. Als in bepaalde omstandigheden afwijking nodig is, zal dat uiteraard moeten worden verantwoord. Voor alle duidelijkheid is het goed in besluit 2 uit te spreken dat in de gegeven omstandigheden afwijking mogelijk is. Hieruit moet echter niet worden afgeleid dat andere artikelen absolute gelding zouden hebben.

Gevraagd wordt of met het toestaan van afwijking van art. 65 en 67 KO niet allerlei ruim gebruik van deze artikelen mogelijk wordt. Ook wordt gevraagd of de vraag van de PS Zuid-Holland, of art. 65 KO in het tweede lid al dan niet als een strikte regel gelezen moet worden, met het voorgestelde in besluit 2 beantwoord is en of deze vraag niet een bredere strekking heeft.

De suggestie wordt gedaan dat de te benoemen deputaten niet alleen aanwijzingen zullen kunnen geven voor in speciale kerkdiensten te zingen liederen, maar ook met voorstellen kunnen komen tot uitbreiding van het kerkboek met deze liederen. We hoeven ons voor kinderversjes of liederen die verstandelijk gehandicapten bijzonder aanspreken, niet te schamen. Het kerkboek moet voor de hele gemeente zijn.

Aan de andere kant wordt gevraagd of deputaten wel echt nodig zijn. Is het alleen om wildgroei te voorkomen?

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, ontkent in zijn beantwoording dat het gaat om categoriale diensten. Het gaat erom dat verstandelijk gehandicapte broeders en zusters in hun eigenheid gezien worden. De extra zorg die hun gegeven wordt, zal hun beleving van gewone kerkdiensten ten goede komen. Overigens zijn broeders en zusters die geen behoefte aan extra diensten hebben, vrij er geen gebruik van te maken.

Met besluit 2 is de vraag van de PS Zuid-Holland, voorzover deze de aangepaste erediensten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters betreft, impliciet beantwoord: art. 65 KO moet in het tweede lid niet gelezen worden als een regel waarvan onder geen omstandigheden mag afgeweken worden. Met zoveelwoorden wordt gezegd, dat in de genoemde omstandigheden ervan afgeweken mag worden.

Als kerken hiervan gebruik maken, mag van ze verwacht worden, dat ze dat op verantwoorde wijze doen.

De vraag van de PS Zuid-Holland heeft wel een bredere strekking en betreft ook andere

erediensten. In zoverre is in besluit 2 de vraag niet beantwoord en wordt deze met besluit 4 ter hand gesteld van het studiedeputaatschap voor de eredienst, ter voorbereiding van een antwoord door de volgende generale synode.

Uitbreiding van het kerkboek ligt niet op de weg van deputaten voor aangepaste kerkdiensten. Er zal niets op tegen zijn, als ze een aparte bundel maken met liederen die voor deze erediensten speciaal geschikt zijn. Wellicht kunnen deputaten overleg plegen met deputaten voor de eredienst. Mogelijke voorstellen komen dan eerst bij de kerken.

Een deputaatschap voor aangepaste kerkdiensten is niet zozeer nodig om wildgroei te voorkomen, als wel om te bezien wat inzake kerkdiensten en samenkomsten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters wenselijk en nodig is. Dat zal ook tot effect hebben dat wildgroei wordt voorkomen. Maar er is meer nodig. In de omgang met deze broeders en zusters zijn te vaak fouten gemaakt. Er zal in de praktijk nog veel moeten worden geleerd. Met het uitwisselen van ervaringen en het opstellen van globale richtlijnen kunnen we en moeten we elkaar helpen.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage XII gevoegd is bij de Acta.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 34 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding, besluit 2 met 33 stemmen voor en 2 tegen bij 1 onthouding, besluit 3 met 33 stemmen voor en 3 tegen en besluit 4 met 25 stemmen voor en 8 tegen bij 3 onthoudingen.

Artikel 42

27.05 / 02.06.93

Pastorale zorg aan doven en slechthorenden

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A.H. Driest

Materiaal :

1. rapport van deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, voor de bearbeiding van doven en slechthorenden met verslag van gedane werkzaamheden en voorstellen voor de generale synode, waaronder een voorstel tot het aanstellen van een predikant voor pastorale zorg aan doven en slechthorenden;
2. schrijven namens de landelijke vergadering van dovencommissies dd. 24 maart 1993 met adhesiebetuiging aan het onder 1 genoemde rapport;
3. schrijven van Dit Koningskind dd. 14 april 1993 met adhesiebetuiging aan het onder 1 genoemde rapport, waaraan een kort overzicht van het door Dit Koningskind verrichte dovenwerk is toegevoegd, met aansluitend het verzoek om aan synodeleden voorlichting te mogen geven; bijgevoegd: een exemplaar van O.J. Douma, *Horen met je ogen*;
4. schrijven van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden dd. 15 april 1993 als bijdrage in de discussie.

Besluit 1:

deputaten voor de bearbeiding van doven en slechthorenden te dechargeren van het gevoerde beleid en dank te zeggen voor hun werkzaamheden.

Besluit 2:

uit te spreken dat het ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende broeders en zusters in het midden van de kerken nodig is, dat een predikant voor deze bijzondere taak wordt afgezonderd.

Gronden:

1. God heeft aan zijn kerk de bediening der verzoening toevertrouwd. Centraal in deze bediening staat de prediking van het evangelie (Rom. 10:14--17; 2 Kor. 5:18--20). Het specifieke probleem bij de dove en slechthorende (DSH) broeders en zusters is dat zij in de gewone spreektaal dit evangelie niet of zeer onvoldoende kunnen horen en ontvangen;
2. de aard van de handicap van DSH-broeders en zusters vereist een zo moeilijk te verwerven

- communicatieve vaardigheid bij de ambtsdragers die als eersten verantwoordelijk zijn voor de ambtelijke verzorging van deze gemeenteleden, dat van hen niet verwacht mag worden dat zij deze vaardigheid bezitten of zich voldoende eigen kunnen maken. Als gevolg daarvan zal de pastorale zorg door de 'eigen' ambtsdragers aan DSH-broeders en zusters zeer gebrekkig blijven. Toch is het de verantwoordelijkheid van de kerken ernaar te streven dat deze broeders en zusters als leden van de kudde van de goede Herder optimaal kunnen delen in de namens Christus gegeven herderlijke zorg. Daarom is het nodig dat de kerken gezamenlijk naar wegen zoeken om die zorg op gepaste wijze aan hen te geven;
3. tot het ambt van dienaar des Woords behoren verschillende bevoegdheden, zoals bediening van het Woord in het openbaar en aan de huizen, bediening van de sacramenten, het geven van catechetisch onderwijs en bevestiging van huwelijken; tevens kan een dienaar des Woords in een andere gemeente dan die waaraan hij verbonden is, op verzoek of met goedvinden van de betrokken kerkeraad ambtelijke diensten verrichten. Dit alles maakt het gewenst, dat er een dienaar des Woords beschikbaar is voor de pastorale verzorging en begeleiding van DSH-broeders en zusters;
 4. het aantal DSH-broeders en zusters in het midden van de kerken en het feit dat zij over het hele land verspreid wonen maken het gewenst, dat een predikant voor zijn volle werktijd afgezonderd wordt voor de pastorale verzorging van de betrokken gemeenteleden.

Besluit 3:

de kerk te Zwolle-Zuid aan te wijzen voor het beroepen van en het oefenen van opzicht en tucht over een predikant ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende broeders en zusters in het midden van de kerken; deze predikant zal naar analogie van art. 12 KO aan de kerk te Zwolle-Zuid verbonden worden.

Gronden:

1. de kerk te Zwolle-Zuid heeft zich bereid verklaard als beroepende kerk voor de DSH-predikant op te treden;
2. de DSH-predikant gaat zich geheel wijden aan een bijzondere taak.

Besluit 4:

voor de kerk te Zwolle-Zuid de volgende instructie vast te stellen:

1. zij beroept op voordracht van deputaten voor pastorale verzorging van DSH-gemeenteleden een predikant voor de pastorale verzorging van de DSH-broeders en zusters in het midden van de kerken. Indien de kerk, ook na overleg met de deputaten, niet kan instemmen met de voordracht, zal zij wachten op een andere voordracht van de deputaten;
2. zij oefent volgens de kerkelijke regels opzicht en tucht over de predikant, maar zij gaat niet over tot tuchtmaatregelen dan na overleg met de deputaten;
3. zij vraagt haar classis om goedkeuring van de regeling die getroffen is voor de verhouding waarin de DSH-predikant tot haar staat;
4. zij sluit een overeenkomst met de Vereniging Samenwerking Emeritering met het oog op de verplichtingen krachtens art. 13 KO jegens de DSH-predikant; de kosten voortvloeiende uit deze overeenkomst komen voor rekening van de kerken gezamenlijk, vertegenwoordigd door de deputaten;
5. zij stelt de DSH-predikant in de gelegenheid eenmaal per jaar een vergadering van de kerkeraad bij te wonen alsmede een vergadering van de kerkeraad met de diakenen en de kerkeraadvergadering waarin de jaarlijkse kerkvisitatie wordt gehouden; verder nodigt zij de predikant uit om twee maal per jaar in haar midden voor te gaan in de dienst des Woords;
6. zij wijst een vertegenwoordiger (met een secundus) aan om als adviserend lid de vergaderingen van de deputaten bij te wonen;
7. zij past in overleg met de deputaten het bestaande formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords zodanig aan dat het gebruikt kan worden bij de bevestiging van de DSH-predikant;
8. zij rapporteert aan de generale synode en voegt haar rapport bij dat van de deputaten.

Besluit 5:

1. deputaten voor de pastorale verzorging van DSH-gemeenteleden te benoemen ten getale

- van vijf, waarvan vier betrokken zijn bij het werk van de respectieve regionale samenwerkingsverbanden voor de pastorale verzorging van DSH-broeders en zusters;
2. deputaten te machtigen om van de kerken voor dit werk, zodra een predikant c.q. kandidaat het beroep heeft aangenomen, een quotum te vragen op jaarbasis;
 3. deputaten op te dragen om in overleg met de beroepende kerk en de DSH-predikant te bezien of de door de generale synode vastgestelde overeenkomst tussen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de DSH-predikant alsmede de vastgestelde instructies (besluit 4, 6, 7 en 8) in de praktijk voldoen en eventueel de volgende generale synode te dienen met voorstellen voor wijziging van die regelingen.

Gronden:

1. het is gewenst dat het werk van de DSH-predikant geschiedt onder toezicht en begeleiding vanwege de kerken gezamenlijk;
2. het is gewenst dat in het deputaatschap bekendheid bestaat met de problematiek van het DSH-werk en met de behoeften die ter zake van de pastorale verzorging van de DSH-gemeenteleden bestaan.

Besluit 6:

aan deze deputaten de volgende instructie te geven:

- 1.1 zij dragen een door hen geschikt geachte predikant of kandidaat aan de beroepende kerk ter beroeping voor; deze voordracht dient met redenen omkleed in een vertrouwelijke brief te geschieden;
- 1.2 zij regelen en begeleiden de speciale toerusting van de predikant, nadat deze het beroep heeft aangenomen en in zijn dienst bevestigd is;
- 2.1 zij staan de predikant met raad en daad terzijde, begeleiden hem en zien toe op de uitvoering van de hem gegeven instructie, naar de wijze waarop ouderlingen volgens art. 21 KO toezien op de ambtsdienst van hun medeambtsdragers;
- 2.2 zij behandelen eventuele klachten uit het midden van de kerken over het functioneren van de DSH-predikant; zij zullen echter alleen klachten in behandeling nemen als de klagende instantie eerst zelf getracht heeft met de predikant tot een oplossing te komen; zaken betreffende opzichten tucht over de predikant laten zij over aan de kerkeraad;
- 3.1.1 zij stellen een passend traktement en een passende onkostenvergoeding voor de predikant vast en doen hem een en ander in maandelijksse termijnen toekomen;
- 3.1.2 zij zorgen voor een emeritaatsregeling;
- 3.1.3 desgewenst zorgen zij voor een passende huisvesting van de predikant in de plaats waar de beroepende kerk is gevestigd;
- 3.1.4 eveneens stellen zij aan de predikant communicatieapparatuur ter beschikking;
- 3.2 zij stellen tijdig aan de beroepende kerk het bedrag ter beschikking voor het voldoen aan de verplichting die voor deze kerk voortvloeit uit de overeenkomst met de Vereniging Samenwerking Emeritering;
4. zij trachten samen met de predikant de pastorale verzorging van de DSH-gemeenteleden te stimuleren en te coördineren;
5. zij vragen jaarlijks onder verwijzing naar een bijgevoegde beknopte begroting aan de kerken om een bijdrage per ziel voor het landelijke DSH-werk;
- 6.1 zij vergaderen op zijn minst vier maal per jaar;
- 6.2 zij wijzen naast de samenroeper, die als voorzitter functioneert, uit hun midden een secretaris en een penningmeester aan;
- 6.3 zij nodigen in de regel de DSH-predikant en de vertegenwoordiger van de beroepende kerk uit om als adviserende leden aan hun vergaderingen deel te nemen;
7. zij rapporteren elke drie jaar aan de generale synode; dit rapport dient, eventueel vergezeld van voorstellen, drie maanden voor de aanvang van de generale synode aan de kerken te worden toegezonden.

Besluit 7:

de volgende overeenkomst vast te stellen tussen enerzijds De Gereformeerde Kerken in

Nederland, vertegenwoordigd door de deputaten voor de pastorale verzorging van doven en slechthorenden, en anderzijds de predikant voor de pastorale verzorging van doven en slechthorenden:

OVEREENKOMST TUSSEN ENERZIJD'S 'DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND', VERTEGENWOORDIGD DOOR DE DEPUTATEN VOOR DE PASTORALE VERZORGING VAN DOVEN EN SLECHTHORENDEN, EN ANDERZIJD'S DE PREDIKANT VOOR DE PASTORALE VERZORGING VAN DOVEN EN SLECHTHORENDEN

In deze overeenkomst is bedoeld met:

de predikant	--	de predikant voor de pastorale verzorging van dove en slechthorende gemeenteleden;
deputaten	--	de deputaten die door de generale synode zijn benoemd voor de pastorale verzorging van dove en slechthorende gemeenteleden;
de kerk	--	de kerk die de predikant beroepen heeft;
DSH	--	dove(n) en slechthorende(n).

Artikel 1

- 1.1 De predikant verbindt zich voor tenminste 9 jaar tot het DSH-werk, gedurende welke periode de overeenkomst alleen met wederzijds goedvinden kan worden ontbonden;
- 1.2 de bepaling onder 1.1 geldt niet in het geval dat de predikant naar art. 14 KO moet worden ontslagen, of dat hij naar art. 79 KO moet worden afgezet dan wel dat hij zich aan de kerk onttrekt;
- 1.3 indien de predikant voortijdig de overeenkomst ontbonden wil zien, zullen deputaten en hij gezamenlijk trachten tot overeenstemming te komen. Indien zij daarin niet slagen zullen zij dit melden aan de kerkeraad, die alsdan zal pogen te bemiddelen. Indien ook de bemiddelingspoging van de kerkeraad niet gelukt zullen zowel de deputaten als de predikant zich mogen beroepen op de classis waartoe de kerk behoort;
- 1.4.1 indien de predikant tegen het einde van de in 1.1 genoemde periode of na afloop daarvan de overeenkomst ontbonden wil zien, zal hij dit zo mogelijk een half jaar tevoren aan deputaten meedelen;
- 1.4.2 indien de predikant op het tijdstip dat hij de overeenkomst ontbonden wil zien, nog geen beroep van een andere kerk heeft ontvangen en ook niet voor emeritering krachtens art. 13 KO in aanmerking komt, kunnen deputaten in een vertrouwelijk schrijven aan de kerken berichten dat de predikant weer beschikbaar komt voor ander werk als dienaar des Woords;
- 1.4.3 als de predikant ten tijde van de voorgenomen beëindiging van de overeenkomst nog niet door een andere kerk beroepen is en voortzetting van de overeenkomst niet mogelijk is, zal hij voor maximaal twee jaar aan de kerk verbonden blijven en voor rekening blijven van de kerken gezamenlijk, vertegenwoordigd door de deputaten;
- 1.4.4 gedurende de in 1.4.3 bedoelde periode zijn deputaten bevoegd met de predikant te overleggen over zijn tijdsbesteding en zijn toekomstplannen;
- 1.4.5 na afloop van de in 1.4.3 bedoelde periode zal de predikant volgens art. 14 KO van zijn verbintenis aan de kerk en daarmee van zijn verbintenis aan de kerken gemeenschappelijk ontslagen worden.

Artikel 2

- 2.1 Deputaten stellen jaarlijks, na overleg met de predikant, een traktement alsmede een onkostenvergoeding vast, die zij in twaalf gelijke maandelijkse termijnen uitkeren; desgewenst merken zij 8% van het traktement aan als vakantiegeld, uit te keren in de maand mei;
- 2.2 deputaten stellen een vergoeding vast voor autokosten, representatiekosten, communicatieapparatuur en het gebruik daarvan en voor overige beroeps- en/of studiekosten.

Artikel 3

- 3.1 De predikant zal zich metterwoon vestigen in de plaats waar de kerk gevestigd is;
- 3.2 deputaten zullen desgewenst zorgen voor een passende huisvesting voor de predikant.

Artikel 4

De predikant zal jaarlijks in overleg met de deputaten zes weken vakantie mogen opnemen alsmede zes vrije zondagen.

Artikel 5

Deputaten beloven de predikant, dat zij hem met raad en daad zullen bijstaan en dat zij ernaar zullen streven zijn werkomstandigheden zó te regelen, dat hij zijn dienst met vreugde kan verrichten.

Artikel 6

De predikant verklaart dat hij naar zijn beste kunnen de hem gegeven instructie zal uitvoeren en dat hij de deputaten aanvaardt als degenen die naar de wijze van de ouderlingen volgens art. 21 KO als taak hebben erop toe te zien dat hij zijn ambt trouw vervult.

deputaten

de predikant

Besluit 8:

de volgende instructie vast te stellen voor de DSH-predikant:

INSTRUCTIE VOOR DE PREDIKANT VOOR DE AMBTELIJKE VERZORGING VAN DOVE EN SLECHTHORENDE GEMEENTELEDEN

De taak van de DSH-predikant omvat de volgende elementen:

1. hij bekwaamt zich in de communicatieve vaardigheid met het oog op de pastorale verzorging van doven en slechthorenden door het volgen van een studie voor doventolk of van een gelijkwaardige opleiding, desgewenst met uitzondering van die studieonderdelen die niet direct van toepassing zijn op de pastorale zorgverlening; hij houdt zich op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van de dovenproblematiek en van de dovenzorg;
2. omdat de ambtelijke zorg voor dove en slechthorende gemeenteleden is toevertrouwd aan plaatselijke kerkeraden, zal hij slechts op verzoek van de desbetreffende kerkeraden of met hun goedvinden zijn pastorale taak verrichten; zijn werk is gericht op de integratie van DSH-gemeenteleden in de plaatselijke gemeente waartoe zij behoren;
 - a. hij gaat voor in dovensdiensten en in aangepaste kerkdiensten, zo mogelijk twee keer per zondag en verder op christelijke feest- en bededagen, eventueel met inbegrip van bediening der sacramenten; ook instrueert, begeleidt of assisteert hij, voorzover het hem mogelijk is, anderen die in zulke diensten voorgaan;
 - b. hij geeft in overleg met deputaten catechetisch onderwijs aan DSH-jongeren en/of ouderen en instructie of begeleiding aan anderen die dat onderwijs geven;
 - c. hij leidt, voor zover het hem mogelijk is, trouwdiensten en begrafenissen waarbij DSH-personen nauw betrokken zijn;
 - d. hij legt pastorale bezoeken af bij DSH-gemeenteleden, al naar gelang de ernst van hun handicap; eventueel begeleidt hij anderen die dergelijke bezoeken afleggen; zo nodig onderhoudt hij telefonisch of schriftelijk pastorale contacten met DSH-broeders en zusters;
 - e. hij rapporteert jaarlijks en zo nodig vaker aan de kerkeraad van DSH-gemeenteleden over pastorale contacten voorzover de kerkeraad daarbij niet door een of meer ambtsdragers betrokken was; hij doet dit eventueel door het onderhouden van telefonisch contact met de predikant of kerkeraad van de betrokken DSH-gemeenteleden;
3. hij neemt deel aan het overleg en het werk van deputaten tot het stimuleren en het coördineren van de plaatselijke en regionale pastorale verzorging en kerkelijke toerusting van de DSH-broeders en zusters;
4. hij woont als adviserend lid, mits daartoe uitgenodigd, de vergaderingen van deputaten bij en rapporteert hun eens per kwartaal over zijn werkzaamheden; ook werkt hij desgevraagd mee aan het opstellen van het rapport van deputaten aan de generale synode;
5. hij woont eenmaal per jaar een vergadering bij van de kerkeraad van de beroepende kerk, evenzo een vergadering van de kerkeraad met de

diakenen en de vergadering waarin de jaarlijkse kerkvisitatie wordt gehouden; tevens is het gewenst dat hij twee keer per jaar voorgaat in een kerkdienst die belegd is door de beroepende kerk.

Besluit 9:

kennis te nemen van de brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. C. van den Berg, ds. A.P. van Dijk, ds. A.O. Reitsema en br. P.R. Compaan, alsmede van vele broeders en zusters die doof of slechthorend zijn en de bespreking via een doventolk kunnen volgen.

Dit Koningskind heeft gevraagd een presentatie te mogen verzorgen over de handicap van doven en slechthorenden. De synode heeft dit vanwege het eigen karakter van de handicap en ter informatie van de synode goedgevonden.

Van Dit Koningskind zijn aanwezig br. M.J. de Jong en zr. D.A. Leijenhorst - Pruim. Zr. Leijenhorst brengt de leefwereld van doven en slechthorenden dichterbij door middel van een videopresentatie. Daarna houdt zij een inleiding over de plaats van doven en slechthorenden in de kerk in verband met de voorstellen voor het dovenpastoraat.

Geluid en muziek, stem en woorden hebben in ons leven van jongs af aan een grote plaats. De dove mist dit en verkeert in absolute stilte. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor de sociale ontwikkeling van het dove en slechthorende kind. Doven voelen zich geïsoleerd. Horenden kunnen het zich niet indenken en zijn bang om met doven in contact te komen.

Dit heeft ook gevolgen voor de geloofsontwikkeling. Het geloof is uit het horen, maar voor een dove gaat dit niet op. Hij zal vertwijfeld zoeken naar iemand die hem verstaat in zijn taal en met zijn beperkte woordenschat.

Dove kinderen kunnen niet naar een gereformeerde school of de gewone catechisatie, zodat ze andere kinderen van de kerk nauwelijks kennen. De dove staat grotendeels buiten het kerkelijk leven. De kerktal is voor doven te moeilijk om te begrijpen.

Ondertussen hebben DSH-broeders en zusters dezelfde pastorale zorg nodig als andere gemeenteleden. Voor een predikant en een ouderling is het alleen al door het communicatieprobleem vaak te moeilijk om die pastorale zorg te geven. Daar komt nog de specifieke pastorale zorg voor dove kinderen en hun ouders bij.

Predikanten en ouderlingen hebben in de regel een drukbezette weektaak. Sommige ambtsdragers volgen een gebarencursus. Dit is te waarderen. Maar goede pastorale zorg is pas mogelijk als er een predikant is die zich in veel hogere mate bekwaam gemaakt heeft in de zorg voor het dove medelid.

In de bespreking wordt grote waardering geuit voor het rapport van deputaten. Overtuigend is aangetoond dat er een speciale predikant voor doven en slechthorenden moet komen. Verwezen wordt naar Handelingen 2: ook doven zullen het evangelie in hun eigen taal moeten kunnen horen. Gevraagd wordt hoe het veelomvattende werk van de dovenpastor, dat over het hele land verspreid zal moeten plaatsvinden, georganiseerd kan worden. Is één dovenpastor wel genoeg? Kunnen het ook twee part-timers zijn, gezien de spreiding van het werk door het hele land? Kan voor de catechese iemand uit de onderwijswereld erbij worden aangetrokken? Is ook aan een evangelisatietaak gedacht?

Als er een nauwe band komt tussen DSH-gemeenteleden en de dovenpastor, zal dan het isolement van deze broeders en zusters in de eigen gemeente niet nog groter worden? Moet er niet blijvend met steungroepen gewerkt worden?

Ook wordt gevraagd of deputaten niet een te grote plaats krijgen in begeleiding van en toezicht op de dovenpastor, ten koste van de verantwoordelijkheid van de beroepende kerk. Waarom is er bij de deputatenvergaderingen slechts één kerkeraadslid en alleen met adviserende stem? De verantwoordelijkheid van de kerkeraad komt ook beter uit als hij niet maar *op voordracht* van deputaten beroept, maar *in overleg* met hen.

Moet de synode wel een beroepende kerk aanwijzen? Kan dat niet beter aan deputaten worden overgelaten? Anders bestaat het gevaar dat, wanneer de betrokken kerk het bij nader inzien toch niet doet, het werk drie jaar stilligt. Voor deputaten BBK en deputaten geestelijke verzorging voor militairen zijn door de synode geen uitgebreide regelingen vastgesteld; aan deputaten is alleen gevraagd de uitzending van predikanten te organiseren naar art. 12 KO; kan dat niet ook ten aanzien van de dovenpastor?

Wat kan de classis naar art. 12 KO nog goedkeuren, als de generale synode de diverse regelingen

al heeft vastgesteld?

De rapporteur, ds. A.H. Driest, constateert, dat de synode het eens is over de hoofdzaak, dat er een dovenpastor moet komen.

In de beantwoording van de gestelde vragen benadrukt hij, dat de DSH-predikant zoveel mogelijk beschikbaar moet zijn voor de kerken gezamenlijk en dus zo min mogelijk werk moet doen in de beroepende kerk. En ook dat hij zijn werk zoveel mogelijk zal moeten doen in samenwerking met de deputaten, die hem met raad en daad terzijde staan, en temidden van het al bestaande netwerk van regionale samenwerkingsverbanden voor de pastorale zorg aan DSH-gemeenteleden.

De DSH-predikant zal in zijn specifieke werk niet goed begeleid kunnen worden door de kerkeraad van de gemeente die hem beroept, of de kerkeraad zou zich hierin zo moeten inwerken, dat het ten koste gaat van het gewone ambtelijk werk. Dit is ook de reden dat de kerkeraad beroept op voordracht van deputaten en niet in overleg met hen. De kerkeraad moet zo min mogelijk worden belast, terwijl juist deputaten ter zake deskundig zijn.

Het is een goede zaak dat het dovenpastoraat door de generale synode zelf wordt geregeld, inclusief het aanwijzen van de beroepende kerk, omdat de DSH-predikant, anders dan bijvoorbeeld een legerpredikant, temidden van de kerken gaat werken.

Wat de classis naar art. 12 KO heeft goed te keuren betreft alleen de specifieke band tussen de predikant en de betrokken kerk, niet de regelingen die de generale synode nu vaststelt.

De aan te wijzen kerk, waarvan de naam aan het eind van de bespreking wordt meegedeeld, heeft zich bereid verklaard als beroepende kerk op te treden.

Voor de DSH-predikant is er inderdaad veel werk te doen. Vergelijking met de praktijk in de Christelijke Gereformeerde Kerken leert dat één predikant het kan doen, op voorwaarde dat alles goed georganiseerd is. Hierom zal een evangelisatietaak voor de DSH-predikant voorlopig te zwaar zijn. Ongetwijfeld zal van zijn werk wel uitstraling uitgaan.

Het rendement van deze predikant ligt niet zozeer alleen in wat hij zelf in direct contact met doven en slechthorenden zal kunnen doen, maar met name ook in het stimulerend samenwerken met anderen. Bijzondere catechisaties en steungroepen die er zijn, moeten blijven. Zo zal ook de band tussen DSH-gemeenteleden en de dovenpastor niet te nauw worden in vergelijking met bestaande contacten.

De voorzitter van de commissie, ds. B. Luiten, vult aan dat de DSH-predikant niet alles alleen moet doen. Deputaten zullen als team met hem samenwerken. Verder moet hij naar punt 2a van zijn instructie ook anderen instrueren, begeleiden of assisteren.

Deputaat ds. C. van den Berg benadrukt dat de voorwaarde dat alles goed georganiseerd is, inhoudt dat al wat er nu voor doven en slechthorenden in de kerken gebeurt, moet blijven. In de komende jaren zal blijken of het werk moet worden uitgebreid. Voorlopig is één predikant voldoende, al is het goed dat deputaten ruimte houden zich tijdig op een tweede predikant voor te bereiden.

Volgens deputaat ds. A.P. van Dijk moet de beroepende kerk naast om wat genoemd is, zich ook hierom terughoudend opstellen, omdat anders het gevaar bestaat dat deze kerk zich bezig gaat houden met zaken van andere kerken; de dovenpastor werkt immers landelijk.

Aan het einde van de avondvergadering waarbij ook vele dove en slechthorende broeders en zusters aanwezig zijn, komt de synode tot een besluit ten aanzien van het voorgestelde in besluit 2.

Een amendement van oud. J.N. Schilder om in besluit 2 te lezen *minstens één predikant*, wordt verworpen met 8 stemmen voor en 23 tegen bij 4 onthoudingen. Daarna wordt besluit 2, dat de aanstelling van een DSH-predikant inhoudt, met algemene stemmen aanvaard. De praeses feliciteert de aanwezige DSH-broeders en zusters: "Er komt een predikant die jullie taal verstaat!"

Met betrekking tot het voorgestelde in besluit 1 en 3 tot en met 9 wordt de bespreking op een later tijdstip afgerond.

Een amendement van ds. A. Kamer om in besluit 3 te lezen "een kerk te doen aanzoeken voor het beroepen ..." wordt verworpen met 6 stemmen voor en 29 tegen bij 1 onthouding. Een amendement van oud. B. de Wit om in besluit 4.1 in plaats van *op voordracht van* te lezen *in overleg met* wordt verworpen met 2 stemmen voor en 34 tegen. Een amendement van oud. B. de Wit om besluit 9 te laten vervallen wordt verworpen met 3 stemmen voor en 30 tegen bij 3 onthoudingen.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Geestelijke verzorging militairen

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : B. Luiten

Materiaal :

1. rapport van deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen met het overzicht van hun werkzaamheden; in dit rapport blijkt onder meer:
 - a. door inkrimpingen en bezuinigingen bij de krijgsmacht zal er in de komende tijd nauwelijks ruimte zijn voor het aanstellen van nieuwe legerpredikanten; deputaten vragen daarom extra aandacht voor het inzetten van de reservelegerpredikanten;
 - b. in de verslagperiode hebben drie predikanten gedurende ruim een jaar dienst gedaan als legerpredikant;
 - c. het blijkt een utopie te zijn dat een legerpredikant "blijft voorgaan in de dienst des Woords in zijn gemeente, zo dikwijls zijn verplichtingen als krijgsmachtpredikant dat toelaten" (opdracht deputaten e2b);
 - d. deputaten werken aan een regeling voor een legerpredikant in een dienstverband van ongeveer vijf jaar (hun opdracht g);
 - e. aan één onderdeel van hun opdracht hebben deputaten niet voldaan, namelijk het nieuw formuleren van de zending van de legerpredikant (hun opdracht i). Die zending luidt: "het doen uitgaan van het Woord van God tot hen die in militaire dienst zijn". Deputaten hebben geen kans gezien deze formulering te verbeteren en achten haar nog steeds toepasbaar;
2. aanvullend rapport van deputaten met als bijlage het begin van een concept-regeling zoals bedoeld onder 1d; deputaten geven aan dat zij hieraan nog verder moeten werken; verder attenderen deputaten erop dat het zitting hebben in het CIO-M voor hen meer mogelijkheden zou bieden dan het alleen als toehoorder aanwezig zijn; dit is echter afhankelijk van deelname aan het CIO (zie het rapport van de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid).

Besluit 1:

met dankbaarheid te constateren dat

- a. de overheid de gelegenheid bood pastorale zorg te verlenen aan hen die in militaire dienst zijn;
- b. van deze gelegenheid gebruik werd gemaakt doordat de predikanten A.H. van der Velden, F.H. Folkerts en A. de Ruiter voor ruim een jaar door hun respectieve kerkeraden te Zevenbergen, Stadskanaal en Lelystad daarvoor werden afgestaan.

Besluit 2:

deputaten te danken voor hun arbeid en te dechargeren van hun opdracht.

Grond:

deputaten hebben blijkens hun rapporten naar vermogen aan hun opdracht voldaan.

Besluit 3:

extra aandacht van de kerken te vragen voor de inzet van reservelegerpredikanten.

Grond:

door de inkrimpingen en de bezuinigingen bij de krijgsmacht zal het in de komende jaren waarschijnlijk erg moeilijk zijn nieuwe legerpredikanten aan te stellen.

Besluit 4:

de opdracht van de krijgsmachtspredikant als volgt te formuleren: "Met het Woord van God te arbeiden onder hen die in militaire dienst zijn".

Gronden:

1. deze formulering doet recht aan de taak van een predikant en is bruikbaar in de tegenwoordige omstandigheden, terwijl de indruk wordt vermeden dat de legerpredikant een zendeling zou zijn;
2. deze formulering past in het kader van art. 12 KO, hetgeen van belang is wanneer een predikant zich voor een langere periode geheel gaat wijden aan deze bijzondere taak.

Besluit 5:

opnieuw deputaten te benoemen met de volgende opdracht:

- a. als instantie te fungeren waaraan de overheid (c.q. de hoofdlegerpredikant, de hoofdvluchtmachtpredikant of de hoofdvlootpredikant) mededeling kan doen, indien zij/hij ter vervulling van een of meer plaatsen als krijgsmachtpredikant deze uit de gereformeerde kerken wenst;
- b. de ontwikkeling in de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht zo nauwkeurig mogelijk te volgen en te toetsen en een nauw contact met de hoofdlegerpredikant c.q. de hoofdvluchtmachtpredikant en/of hoofdvlootpredikant te onderhouden om zo mogelijk invloeden ten goede aan te wenden;
- c. in het kader van de opdracht onder b genoemd als waarnemers zonder enige verplichting te doen wat mogelijk is met betrekking tot het werk van het CIO-M (Contact In Overheidszaken, sectie Militairen);
- d. ijverig te zoeken, eventueel met behulp van klassicale vergaderingen, naar predikanten die geschikt en bereid zijn de functie van krijgsmachtpredikant te vervullen, ongeacht of dit een plaats bij de landmacht, bij de luchtmacht of bij de vloot betreft en zo te komen tot bezetting van die plaatsen die voor gereformeerde predikanten beschikbaar zijn;
- e. in contacten met predikanten en kerkeraden alsook in te verstrekken adviezen en te nemen beslissingen wat betreft krijgsmachtpredikanten, indien het gaat om kortverbanders, te verwijzen naar de oordelen van de Generale Synode van Hooogeveen 1969--1970 in haar besluit over de regeling positie legerpredikanten, Acta art. 332, met name onder *voorts van oordeel 1 t/m 4*, waar is uitgesproken,
 1. dat de krijgsmachtpredikant als gezonden ambtsdrager dient te blijven staan onder opzicht en tucht der kerk waartoe hij behoort, aangezien dit onlosmakelijk aan deze opdracht verbonden is;
 2. dat opzicht en tucht over de krijgsmachtspredikant te beter door de kerkeraad die hem zendt kan worden uitgeoefend indien deze dienaar des Woords:
 - a. blijft wonen in het midden van de gemeente waartoe hij behoort;
 - b. af en toe in de dienst des Woords in zijn gemeente voorgaat, indien zijn verplichtingen als krijgsmachtpredikant dat toelaten;
 - c. op vastgestelde tijden, bijvoorbeeld eenmaal in de twee maanden, op de vergadering van de kerkeraad verantwoording doet van zijn arbeid, met volledige erkenning van zijn organisatorische verplichtingen jegens de hoofdlegerpredikant;
 3. dat het op deze wijze oefenen van opzicht en tucht bezwaarlijker wordt naarmate de verbintenis een langere periode omvat, aangezien het gevaar bestaat dat de dienaar des Woords en de gemeente dan elkaar zullen 'ontgroeien', te meer als de dienaar des Woords als krijgsmachtpredikant in lang(er) verband zich ook elders metterwoon gaat vestigen;
 4. dat het daarom sterke aanbeveling verdient de opdracht als legerpredikant steeds voor bepaalde tijd en bij voorkeur niet te lang achtereen te doen geschieden;
- f. zich te houden aan de door de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964--1965 (Acta art. 404b) vastgestelde 'stipulatiën' (gewijzigd door de Generale Synode van Arnhem 1981, art. 100), indien deputaten erin slagen (een) predikant(en) te vinden die bereid is (zijn) als krijgsmachtpredikant op te treden, en de betrokken kerkeraad erin bewilligt dat deze predikant(en) tijdelijk (in kort verband) voor de beoogde dienst wordt (worden) afgezonderd;
- g.
 1. overleg te plegen met de hoofdlegerpredikant over de mogelijkheid gereformeerde krijgsmachtpredikanten aan te zoeken voor een langere, maar begrensde periode;
 2. de volgende generale synode te dienen met uitgewerkte concepten voor de regeling van de kerkelijke positie van de betrokken predikant(en) naar art. 12 KO en van zijn (hun) verantwoordelijkheden jegens de overheid;
 3. indien voorafgaand aan de volgende generale synode een plaats voor een

- gereformeerde krijgsmachtpredikant beschikbaar zou komen een voorlopige regeling te treffen in overeenstemming met art. 12 KO;
- h. de aangeworven krijgsmachtpredikanten voorts te wijzen op de hun gegeven opdracht die luidt: 'Met het Woord van God te arbeiden onder hen die in militaire dienst zijn';
 - i. nieuwbenoemde krijgsmachtpredikanten te doen scholen in didactische, sociale en andere vaardigheden ter nadere voorbereiding op het werk, als aanvulling op de Toerusting Krijgsmacht Pastoraat georganiseerd door de hoofdlegerpredikant;
 - j. ten aanzien van hun arbeid contact te onderhouden met de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken;
 - k. geregeld contact te onderhouden met de dienstdoende en reservekrijgsmachtpredikanten om van dezen rapport te ontvangen van hun (eventuele) werkzaamheden, hen bij te staan in de uitoefening van hun functie en zo nodig te informeren over de huidige gang van zaken;
 - l. zolang de mogelijkheid daartoe wordt geboden in 'Beukbergen' of elders cursussen te organiseren voor gereformeerde (aanstaande) militairen mede onder leiding van gereformeerde (krijgsmacht)predikanten en al het nodige te verrichten tot vorming en voorlichting, eventueel in samenwerking met het Gereformeerd Vormingsinstituut (GVI), de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken (CCGG) en het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (GMV);
 - m. er bij de kerkeraden zo nodig op aan te dringen, dat zij voor hun deel bevorderen dat door de (aanstaande) militairen een optimaal gebruik wordt gemaakt van de vormingscursussen voor (aanstaande) militairen, uitgaande van de deputaten, de CCGG, het GVI en de sectie militairen van het GMV;
 - n. van hun arbeid aan de volgende generale synode rapport uit te brengen en dit rapport zes maanden voor de aanvang van de synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

- a. de opdracht die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 69) aan deputaten gaf is een goed uitgangspunt, al is niet alles in de praktijk haalbaar;
- b. dat de legerpredikant blijft voorgaan in de dienst des Woords in zijn gemeente is een utopie gebleken (opdracht e2b); het is van belang het verwachtingspatroon zo zuiver mogelijk te stellen;
- c. de opdracht van de legerpredikant moest nieuw geformuleerd worden, op zodanige wijze dat deze beantwoordt aan de Schrift en in de tegenwoordige omstandigheden bruikbaar is (opdracht h, vergelijk GS Leeuwarden Acta art. 69, besluit 4, punt h en i).

Van de deputaten zijn ds. P. Groenenberg en br. T. Damstra bij de bespreking aanwezig.

In de bespreking wordt in verband met het gestelde in grond b bij besluit 5 opgemerkt, dat sommige legerpredikanten wel regelmatig in eigen gemeente voorgaan. Dit hangt af van de mogelijkheden van de betrokken predikant en van de omstandigheden, bijvoorbeeld of de legerplaats ver weg is van de kerk waaraan de predikant verbonden is.

Verder wordt gevraagd of de zaak van het legerpredikantschap niet al minder inhoud krijgt. Wordt 'Beukbergen' nog bezocht?

De rapporteur, ds. B. Luiten, antwoordt dat geen verkeerde verwachting gewekt moet worden inzake het voorgaan van legerpredikanten in eigen gemeente. Als sommige legerpredikanten dat wel kunnen, is dat mooi, maar het kan niet van ieder worden gevraagd.

Het is belangrijk dat er legerpredikanten zijn. Te wijzen valt op situaties van oorlog. Militairen moeten optreden in VN-verband. Er komt een beroepsleger. Dan is het een goede zaak als er predikanten bij zijn.

Deputaat ds. P. Groenenberg antwoordt, dat van de cursussen op 'Beukbergen' wel gebruik gemaakt wordt, al loopt de opkomst terug.

Aparte aandacht krijgt de vraag of de GS Leeuwarden 1990 deputaten opgedragen heeft de nodige regelingen te treffen, als een predikant bereid wordt gevonden een langere periode te dienen, of dat deze regelingen op voorstel van deputaten eerst door de generale synode moeten worden vastgesteld. Deputaten hebben al een concept, maar daaraan moet nog verder worden gewerkt. Het moet niet zo zijn, dat als de komende jaren zich een mogelijkheid aandient, daar geen gebruik van zou kunnen worden gemaakt.

Duidelijk wordt, dat de GS Leeuwarden 1990 deze ruimte wel heeft gelaten (Acta art. 69 besluit 4 punt g), terwijl een amendement dat hierop betrekking heeft, werd teruggenomen. Het was echter

kennelijk niet de bedoeling deze ruimte steeds te continueren. De regelingen zullen er wel moeten komen.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts om, in verband met de mogelijkheid van een tussentijdse benoeming, in de opdracht van deputaten punt g3 toe te voegen, wordt mede op aandringen van deputaat ds. P. Groenenberg door de commissie overgenomen.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 44

10.06.93

Radio- en televisieuitzending van kerkdiensten

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A.B. de Wit

Materiaal :

1. rapport van deputaten voor radio- en televisieuitzending van kerkdiensten;
2. aanvullend rapport van deputaten over dagtelevisie.

Besluit:

1. deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, te dechargeren onder dank voor de goede diensten;
2. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:
 - a. radio- en televisieuitzendingen van kerkdiensten voor het binnenland en (via Radio Nederland Wereldomroep) radiouitzendingen voor het buitenland te blijven verzorgen;
 - b. bij de uitvoering van a. zoveel als nodig is contact te blijven houden met organisaties als *Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.-kerkdiensten*;
 - c. diligent te zijn ten aanzien van de naleving van de aangegane overeenkomst met de stichting IKON, zodat ook in de toekomst de uitzendingen geschieden onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid;
 - d. al datgene te doen wat met het oog op de evangelieverkondiging via de media van radio en televisie nodig is voor een zo goed mogelijke invulling en verzorging van de door de overheid in het kader van de Mediawet aan de kerken ter beschikking gestelde zendtijd;
 - e. een onderzoek te doen naar de mogelijkheid van dagtelevisie en, indien deze mogelijkheid ook voor de kerkelijke zendgemachtigden bestaat, de beschikbare zendtijd verantwoord te gebruiken;
 - f. tevens diligent te zijn ten aanzien van het publiceren en verspreiden van preken van de uitgezonden kerkdiensten, zodat ook dit geschiedt onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid;
 - g. alert te zijn op de ontwikkelingen inzake de zendtijd van de kerken en daartoe de gereformeerde kerken te blijven vertegenwoordigen in de Programmaraad van de NOS;
 - h. de plaatselijke kerken desgevraagd te adviseren inzake de mogelijkheid om kerkdiensten via de regionale en/of lokale omroepen te doen uitzenden;
 - i. aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden en hun rapport drie maanden voor het bijeenkomen van die synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. deputaten hebben zich strikt gehouden aan hun instructies en opdrachten;
2. de arbeid van deputaten is gebleken van nut te zijn voor de voortgang van het evangelie in binnen- en buitenland;
3. deputaten vragen machtiging, te onderzoeken of het nieuwe fenomeen dagtelevisie mogelijkheden biedt voor kerkelijke zendgemachtigden.

De deputaten ds. H.J. Siegers, ds. H. Geertsma, ing. G.A. Breteler en ir. R.F. van Mill zijn bij de bespreking aanwezig.

In de bespreking wordt gevraagd of van uitzending van kerkdiensten via regionale en lokale omroepen voldoende gebruik wordt gemaakt. Waarom hebben deputaten in hun voorstel de opdracht de kerken te wijzen op de mogelijkheid van regionale en lokale omroep, weggelaten en vermeldt de commissie die wel in haar voorstel (opdracht punt h)? Hoe staat het met de samenwerking met de IKON en met de berichtgeving over de uitzending van kerkdiensten in het Nederlands Dagblad?

Deputaat ds. H.J. Siegers antwoordt, dat de IKON de belangen van de gereformeerde kerken uitstekend behartigt. De nodige deskundigheid is daar ook duidelijk aanwezig.

Deputaten hebben niet voorgesteld hun de opdracht te geven de kerken te wijzen op de mogelijkheid van regionale en lokale omroep, omdat deputaten de kerken per rondschrijven al op deze mogelijkheid hebben gewezen.

De rapporteur, oud. A.B. de Wit, antwoordt, dat de commissie de opdracht inzake de regionale en lokale omroep weer opgenomen heeft op verzoek van iemand uit de kerken en na bewilliging van deputaten.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen om van *te blijven wijzen op* te maken *desgevraagd te adviseren inzake* de mogelijkheid van regionale en lokale omroep, wordt door de commissie overgenomen (opdracht punt h). Ds. Siegers stemt hier mee in, maar zegt tegelijk dat deputaten ter zake niet deskundig zijn en dat verwijzing naar de *Commissie Regionale en Lokale Omroep* van het Landelijk Verband voor Evangelisatiearbeid het enige advies is dat zij kunnen geven.

Verder zegt ds. Siegers dat, hoe eerder een kerk bij een regionale of lokale omroep betrokken is, des te beter de mogelijkheid is zendtijd te krijgen. Veel kerken, maar nog lang niet alle, zijn op de een of andere manier bij een regionale of lokale omroep betrokken.

Met de redactie van het ND is een afspraak gemaakt inzake de berichtgeving over de uitzending van kerkdiensten. De redactie houdt zich hieraan.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 45 *Spreekconsent*

01 / 04 / 08 / 10.06.93

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : J. Staal

Materiaal :

1. schrijven van de particuliere synode van Friesland dd. 24 februari 1993 met het verzoek de regeling voor spreekconsent voor studenten tot nader order vast te stellen volgens een bijgevoegde regeling;
de particuliere synode heeft daarvoor de volgende gronden:
 1. de huidige situatie, dat een generale synode steeds weer een besluit van een vroegere generale synode buiten werking stelt, wordt als ongewenst beschouwd. Zowel principieel als praktisch verdient het de voorkeur een blijvende regeling aan te nemen;
 2. het argument van de 'nood der kerken' geldt vandaag evenzeer als vroeger (met name waar het gaat om wat kleinere kerken);
 3. a. het argument-*contra*, dat studenten nog niet rijp genoeg zouden zijn voor de kansel kan in z'n algemeenheid enig waarheidsgehalte niet worden ontzegd. Toch mag men aannemen, dat het advies van de senaat der hoogleraren en het onderzoek van de *dassis* de studenten voldoende zullen scheiden in 'rijp' en (te) 'groen';
b. in aanvulling hierop kan gezegd worden, dat, waar slechts zesdejaars en ouder in aanmerking komen voor spreekconsent, er toch ook enige rijpheid qua leeftijd en theologische scholing mag worden verwacht. In ieder geval hebben dergelijke studenten het 'grote' tentamen dogmatiek achter de rug;
 4. a. ook ten aanzien van het tweede belangrijke argument-*contra*, namelijk studievertraging, moet worden toegestemd, dat dit gevaar niet volledig denkbeeldig is. Daartegenover mag zeker worden gesteld, dat de senaat der hoogleraren de aangewezen instantie is om over de studiegang van de studenten te waken;
b. dat spreekconsent voor de student zelf waarde heeft als praktische

voorbereiding met het oog op het toekomstig ambt, is nooit ontkend. De waardering echter van dit aspect is tegenwoordig positiever;

Naar vernomen is, wordt in het binnenkort te verschijnen rapport van deputaten-curatoren gesproken over integratie van een complete praktische stage aan het eind van de theologische studie. Hierin zal ook het voorgaan in de gemeente betrokken zijn. Dit ter illustratie van het boven gestelde.

5. het valt niet in te zien, waarom (na hun doctoraal examen) doorstuderende theologen niet dezelfde mogelijkheden zouden krijgen wat betreft spreekconsent als hun nog niet afgestudeerde collega's. Voor wat hun studie betreft, zie 4a;
2. schrijven van de Gereformeerde Kerk te Goes dd. 22 januari 1993 met het verzoek te besluiten "om ook tot de volgende generale synode studenten aan de Theologische Universiteit te Kampen in de gelegenheid te stellen tot het spreken van een stichtelijk woord in de samenkomsten der gemeente".

Besluit 1:

aan het verzoek van de particuliere synode van Friesland in deze vorm niet te voldoen.

Gronden:

1. de 'nood der kerken' kan leiden tot een noodmaatregel. In die lijn handelden generale synoden sinds 1946, door de betreffende uitspraak van de Generale Synode van Amsterdam 1908 (Acta art. 60) buiten werking te stellen in plaats van weg te nemen. Maar het is onjuist de 'nood der kerken' tot grond te maken onder een blijvende regeling;
2. het spreekconsent in zijn huidige vorm staat niet in het kader van de opleiding, zoals de voorgestelde stage-elementen, maar het dient de kerken, ook al zou er enig nut voor de studenten aan verbonden zijn;
3. een blijvende regeling dat studenten in de theologie voorgaan in de eredienst, kan worden aanvaard wanneer daar voldoende toezicht op is gedurende heel de tijd van het spreekconsent. Hierin voorziet het verzoek van de PS Friesland niet.

Besluit 2:

1. aan het curatorium van de Theologische Universiteit de vraag voor te leggen of het spreekconsent een andere vorm kan krijgen in die zin, dat deze mogelijkheid wordt geboden aan studenten die met goed gevolg hun stage-elementen hebben afgerond, met toestemming van de kerken en onder voldoende toezicht vanuit de opleiding;
2. aan het curatorium te vragen, wanneer het antwoord op de vraag onder 1 bevestigend is, eventuele voorstellen in deze richting in de vorm van concepten voor te leggen aan de eerstvolgende generale synode;
3. uit te spreken dat, indien het antwoord op de vraag onder 1 ontkennend is, het aan de volgende generale synode is om dit toezicht te regelen, bijvoorbeeld door het op te dragen aan de classes die spreekconsent verlenen.

Gronden:

1. de nu reeds jarenlang geldende gewoonte dat een generale synode steeds weer een besluit van een vroegere generale synode buiten werking stelt, is ongewenst; zowel principieel als praktisch verdient het de voorkeur een blijvende regeling aan te nemen;
2. er is nog altijd een betrèkkelijk groot aantal kerken dat moeite heeft om predikanten te vinden die in de erediensten kunnen voorgaan;
3. het is door de kerken nooit ontkend, dat aan het spreekconsent een zeker nut voor de student verbonden kan zijn; het kan voor hem een verdere praktische voorbereiding zijn voor de uitoefening van het ambt en het brengt hem dicht bij het leven van de gemeente;
4. een blijvende regeling dat studenten in de theologie voorgaan in de eredienst, kan worden aanvaard, wanneer de praktische voorbereiding door voldoende toezicht gewaarborgd wordt gedurende heel de tijd van het spreekconsent;
5. nu het curatorium van de Theologische Universiteit bezig is plannen te ontwikkelen voor stage-elementen in de nieuwe studie-opzet, waarin naar verwachting ook opgenomen zal zijn dat de student zich oefent in het voorgaan in de eredienst onder begeleiding van een predikant, ligt het voor de hand om voor het toezicht over een eventueel spreekconsent hierbij aansluiting te zoeken;
6. mocht het curatorium hiertoe geen mogelijkheid zien, dan zou de classis die het

spreekconsent verleent, dit toezicht kunnen regelen, bijvoorbeeld door een predikant als mentor toe te wijzen aan de betrokken student.

Besluit 3:

aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk te Goes te voldoen door de besluiten betreffende het spreken van een stichtelijk woord door studenten aan de Theologische Universiteit genomen door de Generale Synoden van Amsterdam 1908 (Acta art. 60), 's-Gravenhage 1914 (Acta art. 77) en Kampen 1951 (Acta art. 70) tot de eerstvolgende generale synode buiten werking te stellen, met inachtneming van de regels gesteld door de Generale Synode van Bunschoten-Spakenburg 1958--1959 (Acta art. 30) en van Kampen 1975 (Acta art. 62).

Gronden:

1. hoewel door de Gereformeerde Kerk te Goes verzuimd werd gronden aan te geven, waardoor ten onrechte de indruk zou kunnen ontstaan dat het buiten werking stellen van de betreffende synodebesluiten een gewoonte zou zijn geworden, werd de nood van de kerken onder de aandacht gebracht door de Particuliere Synode van Friesland 1993 in haar schrijven over spreekconsent dd. 24 februari 1993. Evenals tijdens de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 75) werd vastgesteld, hebben nog veel kerken te kampen met moeite in de preekvoorziening;
2. omdat er nog geen betere vorm van spreekconsent voorhanden is en de huidige vorm inmiddels jarenlang geaccepteerd werd, is het niet onoverkomelijk nog eenmaal de genoemde synodebesluiten buiten werking te stellen.

De rapporteur, oud. J. Staal, meldt dat er momenteel 68 vacante kerken zijn. Als een student goed werk maakt van zijn preken, kan spreekconsent nuttig zijn. Er zijn echter ook andere situaties. Belangrijk is dat studenten ook commentaar op hun preken krijgen.

Een eerste voorstel van de commissie, toegelicht door haar voorzitter ds. B. Luiten, ging uit van art. 16 KO: het is de taak van predikanten om in erediensten voor te gaan. Predikanten zijn daarvoor niet alleen kerkelijk geëxamineerd, maar ze staan ook voortdurend onder toezicht van de kerkeraad. Het spreekconsent voor studenten in zijn huidige vorm voorziet niet in enig toezicht op de studenten. Hoe kan dan de wacht bij de kansel worden betrokken?

Het bezwaar tegen het voorstel van de PS Friesland is, dat dit het spreekconsent in zijn huidige vorm wil legaliseren. Spreekconsent kan op zichzelf wel goed zijn, maar dan moet er een andere vorm voor komen. Op de volgende generale synode komt er een regeling voor de stages van studenten ter tafel, waarbij begeleiding en toezicht goed geregeld zullen zijn. Wellicht kan daarbij worden aangesloten voor het spreekconsent. In afwachting hiervan kunnen de synodebesluiten over het spreekconsent nog één keer buiten werking gesteld worden.

Prof. dr. M. te Velde vindt de verwijzing naar art. 16 KO in dit verband te ver gaan. Er kan een goede reden zijn om uitzonderingen te maken, zoals ook gebeurt bij ouderlingen die preeklezen. Sympathiek in het voorstel van de PS Friesland is, dat het een eind wil maken aan steeds weer buiten werking stellen van synodebesluiten. Alleen is het spreken over de nood der kerken in het voorstel van de PS Friesland erg overdreven. De praktische voorbereiding op het ambt is wel een goede reden voor spreekconsent. Het is voor veel studenten een stuk zelfbepaling. Het werkt motiverend voor ze. Gemeenten maken met studenten kennis. Wel moet voor het goed functioneren van het spreekconsent aan bepaalde condities worden voldaan.

In de verdere bespreking vindt zowel de ene gedachte als de andere steun. Ook wordt de gedachte naar voren gebracht om de desbetreffende synodebesluiten niet meer buiten werking te stellen, dus het spreekconsent op te heffen.

Ook wordt de suggestie gedaan om deputaten-curatoren te vragen de volgende generale synode te dienen met een voorstel inzake het spreekconsent.

Anderen pleiten ervoor om het spreekconsent juist niet aan de stages te koppelen, omdat spreekconsent in tegenstelling tot de stages niet onder begeleiding plaatsvindt. Toezicht is er genoeg door middel van een desbetreffend attest van de kerkeraad, advies van de senaat, examinatie door de classis en de mogelijkheid eventuele klachten in te dienen bij de classis die het consent verleende. Voor catechiseren door studenten is geen aparte regeling voor begeleiding nodig, terwijl de invloed van studenten daarbij veel groter is dan bij preken. Art. 16 KO gaat over de taak van predikanten, niet over de vraag wie er in een eredienst mag voorgaan.

De commissie komt met een nieuwe versie van haar voorstel. Hierin is de verwijzing naar art. 16 KO weggelaten. De suggestie om de zaak aan curatoren voor te leggen, is overgenomen. Wel blijft de commissie hechten aan voldoende toezicht gedurende heel de tijd van het spreekconsent. Een predikant is aan een kerk verbonden en staat voortdurend onder toezicht, terwijl bij het spreekconsent in zijn huidige vorm en zoals de PS Friesland het voorstelt, een student helemaal wordt losgelaten.

Anderen brengen naar voren, dat een student niet preekt, maar alleen een stichtelijk woord spreekt. Gevraagd wordt hoe de senaat gedurende langere tijd effectief toezicht op rondprekende studenten kan houden. Als de stages zich uitstrekken tot aan het einde van de opleiding, is er voor spreekconsent geen reële ruimte meer. Al wat nu gezegd wordt van het classisexamen voor spreekconsent, zou ook gezegd kunnen worden van het preparatoir examen. Hoe is het daarna met het toezicht gesteld?

De vrees wordt geuit dat, als curatoren geen mogelijkheid zien tot een voorstel aan de volgende generale synode, er niets meer overblijft. Is de afwijzing van het voorstel van de PS Friesland niet te definitief?

Ds. F.H. Folkerts en ds. D.J. Zandbergen dienen een tegenvoorstel in, om uit te spreken dat het besluit van de GS Amsterdam 1908 inzake het spreekconsent niet langer geldig is en de door de PS Friesland bijgevoegde regeling voor spreekconsent voor studenten te aanvaarden.

Ds. T. Dijkema dient een tegenvoorstel in om te besluiten niet te voldoen aan het verzoek van de PS Friesland, wel te voldoen aan het verzoek van de kerk te Goes en het curatorium van de TU te laten onderzoeken of het spreekconsent opnieuw vorm gegeven kan worden in het kader van de stages.

De voorzitter van de commissie antwoordt dat, als curatoren geen mogelijkheid zien voor spreekconsent vanuit de opleiding, er een andere mogelijkheid gezocht moet worden. Maar voor studenten ligt het het meest voor de hand eerst naar de opleiding te kijken voor een goede mogelijkheid. Het spreekconsent in zijn huidige vorm heeft echter met de opleiding niets te maken. Stages en spreekconsent moeten ondertussen niet in elkaar worden geschoven. Logische volgorde is eerst de stage, die bij de studie hoort, en daarna de toepassing ervan in spreekconsent. Bij spreekconsent is een lichtere vorm van toezicht denkbaar dan bij stages, als er maar wel voldoende toezicht is.

Het commissievoorstel wordt verworpen met 17 stemmen voor en 17 stemmen tegen bij 2 onthoudingen. Het tegenvoorstel van ds. F.H. Folkerts en ds. D.J. Zandbergen wordt verworpen met 15 stemmen voor en 20 tegen bij 1 onthouding. Het tegenvoorstel van ds. T. Dijkema wordt verworpen met 16 stemmen voor en 17 tegen bij 3 onthoudingen. Alle voorstellen zijn hiermee verworpen.

De praeses constateert evenwel dat er in de vergadering een ruime overeenstemming bestaat om het spreekconsent te behouden. Het verschil van mening gaat over de manier waarop het behouden moet worden. Laat de commissie een sober voorstel concipiëren om het verzoek van de kerk te Goes positief te beantwoorden en curatoren de vraag voor te leggen hoe het spreekconsent geregeld moet worden. Als curatoren er niets in zien, vermelden ze dat in hun rapport dat aan de kerken wordt toegezonden, zodat de kerken de mogelijkheid hebben een voorstel voor de volgende generale synode voor te bereiden.

Overleg met de indieners van de tegenvoorstellen brengt de commissie tot een laatste versie van haar voorstel. Het voorstel van de PS Friesland wordt niet afgewezen, maar toegestemd in een andere vorm. Zo wordt tegemoet gekomen aan het tegenvoorstel van ds. F.H. Folkerts en ds. D.J. Zandbergen.

Verder wordt uitgesproken dat, als curatoren geen mogelijkheid zien het spreekconsent te regelen met toezicht vanuit de opleiding, het aan de volgende generale synode is het spreekconsent te regelen. Zo wordt tegemoet gekomen aan het tegenvoorstel van ds. T. Dijkema.

Opgemerkt wordt dat de zaak van het toezicht een oneigenlijk element in de discussie is, omdat niemand uit de kerken om dit toezicht heeft gevraagd.

Ook wordt opgemerkt dat deze generale synode niet kan bepalen wat de volgende zal hebben te behandelen.

Zijn curatoren wel de goede instantie om het spreekconsent aan voor te leggen? Spreekconsent heeft toch met stages niets te maken?

De voorzitter van de commissie antwoordt, dat de zaak van het spreekconsent aan de synode is voorgelegd. Dit wil echter niet zeggen, dat de synode het uitsluitend in dezelfde vorm zou mogen

aannemen als waarin het de synode is voorgelegd. De synode kan uitspreken dat er bij het spreekconsent voldoende toezicht moet zijn.

De synode bepaalt wat de volgende synode zal hebben te behandelen zo vaak zij opdrachten aan deputaten geeft.

Curatoren de zaak voor te leggen ligt in zoverre voor de hand, dat er duidelijk raakvlakken zijn tussen de studie en al wat dienstig is voor een goede voorbereiding op het ambtelijk werk. Curatoren zijn hierbij erg betrokken en beschikken samen met de docenten over de nodige deskundigheid.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 32 stemmen voor en 4 tegen.

Artikel 46

01.09.93

Studiedeputaatschap eredienst

Voorstel : minderheid commissie 4

Rapporteur : T. Dijkema

Materiaal :

1. verzoek van de particuliere synode van Zuid-Holland dd. 18 maart 1993, een studiedeputaatschap voor de eredienst in te stellen met de volgende opdrachten:
 1. bij de kerkeraden inventariseren en verwerken van de liturgische bezinning binnen de kerken met speciale aandacht voor gesignaleerde liturgische knelpunten en voorgestelde alternatieven (bijvoorbeeld derde orde van dienst, aangepaste diensten, formulieren);
 2. onderzoek doen naar de wenselijkheid en mogelijkheid van onder meer
 - a. uitbreiding van de gezangenbundel;
 - b. toevoeging van een derde (of meerdere) avondmaalsformulieren;
 3. uitbrengen van een rapport met aanbevelingen en voorstellen over de onder 1 en 2 genoemde zaken aan de eerstkomende generale synode;
2. brief van zr. R. Borkent te Apeldoorn dd. 23 maart 1993, waarin zij de onder materiaal 3 genoemde brief aankondigt;
3. brief van zr. R. Borkent te Apeldoorn dd. maart 1993 (met drie bijlagen), waarin zij het belang onderstreept van het onder materiaal 1 vermelde verzoek; tevens vraagt zij om een 'adres' waar gereformeerde dichters van kerkliederen hun werk kunnen deponeren, een adres dat toetst en bemiddelt tussen tekst en muziek, dichter en kerkmusicus; tenslotte verzoekt zij financiële middelen vrij te maken, zodat gereformeerde componisten in staat worden gesteld, werk ten behoeve van de kerken, namelijk het schrijven van kerkmuzikaal verantwoorde melodieën, te verrichten.

Besluit 1:

een studiedeputaatschap in te stellen met de volgende opdrachten:

1. via de kerkeraden inventariseren van de liturgische bezinning binnen de kerken, met speciale aandacht voor variatie in of uitbreiding van de orden van dienst en van het aantal liturgische formulieren, onder gebruikmaking van wat binnen de kerken op het gebied van deze bezinning reeds voorhanden is;
2. onderzoek doen naar de wenselijkheid en mogelijkheid van uitbreiding van de gezangenbundel, met bezinning op de uitgangspunten waaraan een dergelijke uitbreiding moet voldoen;
3. het rapport van haar werkzaamheden met voorstellen zes maanden voor de volgende synode aan de kerken toe te zenden, zodat deze gelegenheid hebben, hun reacties aan de synode toe te zenden.

Gronden:

- 1.1 binnen de kerken is de laatste jaren een brede liturgische bezinning op gang gekomen, met name binnen plaatselijke liturgiecommissies. De landelijke Werkgroep Eredienst heeft op liturgisch gebied al veel informatie uit de kerken verzameld. Omdat het hier zaken betreft die de kerken gemeenschappelijk raken, verdient deze liturgische bezinning een meer gestructureerde plaats binnen het kerkverband;
- 1.2 de generale synode draagt verantwoordelijkheid voor eenheid in de liturgie (artikelen 59,

- 61 en 67 KO) en kan voor uitvoering van haar opdrachten deputaten benoemen (art. 49 KO);
- 1.3 zonder coördinatie van een deputaatschap bestaat het gevaar van willekeurige vernieuwingen zonder samenhang;
 - 1.4 wanneer bijvoorbeeld een gemeente zes maal of vaker per jaar avondmaal viert (art. 61 KO), kan het verlangen naar meer afwisseling in de avondmaalsliturgie groter worden; de twee bestaande avondmaalsformulieren geven weinig afwisseling, omdat het korte formulier een verkorting is van het grote, zij het met een eschatologische aanvulling; in nieuwe avondmaalsformulieren kunnen andere accenten worden gelegd, zoals bijvoorbeeld meer aandacht voor het feestelijke karakter van het avondmaal en samenhang met de kerkelijke feestdagen;
 - 2.1 de dienst van lofprijzing en aanbidding heeft in de gemeente een grote plaats (zie o.a. Ef. 5:19, Kol. 3:16; Hebr. 13:14); in het Oude en Nieuwe Testament staan lofzangen en belijdenisliederen (of fragmenten ervan) die ook in de nieuwtestamentische gemeente gezongen zouden kunnen worden;
 - 2.2 van de schat aan geestelijke liederen met Schriftuurlijke inhoud die in de loop van de kerkgeschiedenis is ontstaan of nog steeds ontstaat, zou in onze gezangenbundel meer gebruik gemaakt kunnen worden;
 - 2.3 het ontbreekt in de gezangenbundel aan liederen die speciaal gemaakt zijn met het oog op het amen van de gemeente, de doop, de openbare geloofsbelijdenis, het avondmaal, het huwelijk en de bevestiging in het ambt;
 - 2.4 tijdens de laatste herziening van de gezangenbundel is meermalen opgemerkt dat het ontbrak aan bezinning op de Schriftuurlijke, theologische en muzikale uitgangspunten waaraan het nieuwtestamentische kerklied moet voldoen; zo is bijvoorbeeld veel gesproken over het opnemen van Schriftberijmingen, maar nooit zijn uitspraken gedaan over de functie van dergelijke gezangen binnen de liturgie; herziening en/of uitbreiding moet daarom nu niet fragmentarisch en incidenteel gebeuren, maar na en op grond van bezinning op deze uitgangspunten.

Besluit 2:

aan de verzoeken van zr. Borkent te voldoen in die zin, dat het studiedeputaatschap voor de eredienst vooralsnog kan fungeren als adres voor dichters en componisten.

Gronden:

1. het bestaan van genoemd deputaatschap kan stimulerend werken naar dichters en componisten om hun gaven ten dienste van de kerken te stellen;
2. zolang de kerken geen besluiten hebben genomen over uitbreiding van de gezangenbundel, kan deze functie van het deputaatschap slechts voorlopig zijn; om dezelfde reden is het te vroeg, nu reeds financiële middelen vrij te maken.

Van de meerderheid van commissie 4 is een voorstel ter tafel, waarin wordt voorgesteld te besluiten aan het verzoek een studiedeputaatschap voor de eredienst in te stellen thans niet te voldoen, met als gronden:

1. de liturgie is naar art. 30 KO aan te merken als een kerkelijke zaak, die de kerken gemeenschappelijk aangaat; maar de behandeling van deze materie is onvoldoende voorbereid (art. 33 KO) op de agenda van de generale synode geplaatst;
2. vruchten van de huidige liturgische bezinning binnen de kerken moeten in de kerkelijke weg binnen het kerkverband aan de orde worden gesteld; de PS heeft echter niet bewezen dat het nu al tot de taak van de generale synode behoort, een liturgische bezinning te inventariseren en te verwerken.

Ook wordt voorgesteld aan het verzoek van zr. R. Borkent niet te voldoen, met als grond:
zolang de kerken geen beslissing hebben genomen tot uitbreiding van de gezangenbundel is het in het leven roepen van een adres als bedoeld alsook het vrijmaken van financiële middelen ten behoeve van componisten voorbarig.

De rapporteur van de meerderheid van de commissie, ds. A. Kamer, licht toe dat het verschil tussen beide voorstellen kerkrechtelijk van aard is. Aan de generale synode hadden concrete resultaten moeten worden voorgelegd. Bij een deputaatschap dat gaat inventariseren en onderzoeken, bestaat het gevaar, dat er van alles losgehaald wordt waar de kerken niet om gevraagd hebben. Veel liturgische bezinning binnen de kerken heeft nog niet de kerkeraden bereikt en is particulier van aard. Het punt is niet dat er geen vernieuwing zou mogen komen, maar dat er geen taak is voor de generale synode zolang de kerken niet om concrete veranderingen vragen.

De rapporteur van de minderheid van de commissie, ds. T. Dijkema, licht toe dat vanuit de kerken om een studiedeputaatschap gevraagd wordt, namelijk door de PS Zuid-Holland. Het opstellen van bijvoorbeeld een orde van dienst is geen taak van een mindere vergadering, maar van de kerken gemeenschappelijk. De mindere vergaderingen worden overvraagd als ze zelf met een nieuw gezang of formulier zouden moeten komen. Wel kunnen ze de vragen signaleren, waarop de generale synode door middel van een studiedeputaatschap tot concrete, nieuwe ontwerpen komt. Waar er veel liturgische bezinning is in de kerken, moeten we als kerken niet achter de ontwikkelingen aan lopen. Het is van belang dat de synode signalen uit de kerken oppakt en ermee aan het werk gaat. Dan blijven de ontwikkelingen ook beheersbaar. Omdat het goed is aan te sluiten bij wat al is bereikt, is eerst een inventarisatie nodig.

De goede ingang die de E&R-bundel onder ons heeft gekregen laat zien dat onze gezangenbundel niet goed voldoet. Veel liederen in de E&R-bundel kunnen niet als kerklied worden aangemerkt, maar jammer is wel dat onze bundel blijkbaar voor velen niet aantrekkelijk genoeg is om er ook buiten de kerkelijke samenkomsten uit te zingen. Met name ook voor de jongeren moet daar wat aan worden gedaan, anders dreigt in de toekomst het gevaar van vervreemding. Vooral is echter nodig dat eerst op de uitgangspunten en de vereisten waaraan een bundel moet voldoen, wordt gestudeerd. Daar heeft het de laatste decennia te veel aan ontbroken. De wens tot opnemen van Schriftberijmingen keerde van synode tot synode terug, maar het totaalbeeld is onduidelijk gebleven. Wat zijn Schriftberijmingen en waarom werden ze keer op keer afgekeurd? Op het resultaat van de herziening van de gezangenbundel is van deskundige zijde veel kritiek gekomen. Daarom is bij een nieuwe herziening een goede start nodig door eerst te studeren op de uitgangspunten.

In de bespreking wordt bestreden dat het voorstel van de PS Zuid-Holland onvoldoende voorbereid zou zijn. De PS Zuid-Holland komt met uitgebreide argumentatie en noemt concreet waar en waarom verandering gewenst en nodig is. De bestaande ontwikkeling en moeten we niet negeren, maar in kerkelijke kaders brengen. Het voorstel van de minderheid van de commissie is sober genoeg, doordat het in feite alleen maar een voorstel tot studie is.

De GS Leeuwarden 1920 benoemde ook deputaten voor herziening en uitbreiding van de liturgie zonder dat concrete resultaten naar voren waren gebracht (Acta art. 116). Concrete resultaten kunnen pas na studie worden verwacht.

Het toepassen van kunstgrepen om de jeugd er maar bij te houden is niet goed, maar bezinning op liturgie is een oprecht gereformeerd verlangen.

Er wordt gewaarschuwd voor het psychologisch effect dat afwijzing van het verzoek zal hebben. De reactie van velen, met name ook jongeren, zal zijn: als je wat wilt in de kerk, wordt het door kerkeraad en synode afgewezen.

Voor het beoordelen van liederen zijn bepaalde deskundigheden nodig. Kerkelijke vergaderingen beschikken daarover niet zonder meer. Daar zijn deputaten voor nodig.

Verder wordt opgemerkt dat in besluit 1 van het minderheidsvoorstel van liturgische formulieren wordt gesproken in het meervoud, maar in grond 1.4 alleen het avondmaalsformulier wordt genoemd. Een nieuw doopformulier erbij wordt ook wenselijk geacht.

Gevraagd wordt wie tijdens de laatste herziening van de gezangenbundel opgemerkt heeft, dat er te weinig bezinning is geweest inzake het nieuwtestamentische kerklied, zoals staat in grond 2.4 van het minderheidsvoorstel.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat liturgische bezinning inderdaad leeft in de kerken, maar ook dat het goed is die te laten leven. Resultaten zullen dan vanzelf wel de kerkelijke vergaderingen bereiken. Uiteindelijk zal dat de generale synode moeten zijn, maar voor het zover is, moeten resultaten toch ook op mindere vergaderingen behandeld kunnen worden. Is een studiedeputaatschap echt nodig? Is de voorgestelde taakstelling niet te onbegrensd? Waar begint en eindigt het inventariseren?

De GS Groningen-Zuid 1978 heeft strakke normen voor de kwaliteit van gezangen gegeven. Die mocht niet onderdoen voor de kwaliteit van de psalmen. Dat is de reden dat onze gezangenbundel niet groter is dan hij nu is.

Ook wordt gevraagd naar de ontvankelijkheid van de brief van zr. Borkent.

Prof. dr. C.J. de Ruijter noemt liturgie een feestelijke zaak. In het meerderheidsvoorstel wordt het liturgische verslonden door het formeel-kerkrechtelijke. Wat aan liturgische bezinning nog niet de kerkeraden heeft bereikt, maar wel in de gemeenten leeft, is óók kerkelijk. Wat losgehaald zou worden, is wat in de gemeenten leeft.

De rapporteur van de meerderheid van de commissie, ds. A. Kamer, antwoordt, dat ook hij het

graag feestelijk wil houden, maar dat rust en goede orde daar ook alles mee te maken hebben. De vraag of er ook nog een nieuw doopformulier bij kan, getuigt niet van kerkelijke stijl. Hij verwijst met name naar art. 33 KO, dat voor de onderhavige zaak betekent: als het over het kerkboek gaat, moeten de besluiten van voorgaande synoden over het kerkboek erbij betrokken worden en als men van oordeel is dat wijziging daarvan noodzakelijk is, moet dat bewezen worden.

De vrees bestaat dat wat deputaten zullen loshalen, niet in de gemeenten, maar alleen bij enkelen leeft. Daarbij kan het ook nog onrijp zijn.

Altijd zijn er liederen geweest naast de kerkelijke bundel. Daar hoeft geen tegenstelling tussen te bestaan. Andere liederen kunnen zeker wel werk van de Heilige Geest zijn, maar ze zijn lang niet altijd in het kerkboek opgenomen.

De rapporteur van de minderheid van de commissie, ds. T. Dijkema, antwoordt, dat kunstgrepen inderdaad niet goed zijn. Maar het is heel wat anders als ouderen en jongeren op goede manier variatie en vernieuwing vragen.

De uitbreiding van de gezangenbundel tot 41 gezangen is begonnen met een bezwaar tegen sommige gezangen. Daarop heeft de GS Assen 1961 een deputaatschap voor de gezangenbundel ingesteld (Acta art. 49).

Als norm voor gezangen is niet gesteld dat ze niet mogen onderdoen voor de psalmen, maar dat ze een waardevolle aanvulling op de psalmen moeten zijn (vgl. Acta GS Hattem 1972–1973, art. 171 B I 3 d, en Acta GS Kampen 1975, art. 424 D 3 2).

De opmerking over te weinig bezinning op de eisen waaraan het nieuwtestamentische lied moet voldoen, is onder meer gemaakt door de praeses van de GS Heemse 1984--1985, ds. C.J. Smelik, bij de afronding van de gezangenbundel (Acta art. 218).

Naast de suggestie voor een nieuw doopformulier is ook sprake geweest van een nieuw huwelijksformulier. Toch is het niet goed in het besluit losse suggesties te doen. In grond 1.4 is het avondmaalsformulier alleen als duidelijk voorbeeld genoemd.

De brief van zr. Borkent staat niet op zichzelf, maar sluit met een bijkomend verzoek aan bij het voorstel van de PS Zuid-Holland.

Opgemerkt wordt nog dat voor de wenselijkheid van een studiedeputaatschap bepalend is of de zaak waar het om gaat, de draagkracht van een plaatselijke kerk te boven gaat. Als het geen taak is van de generale synode, dan immers ook niet van de particuliere synode en de classis. Een plaatselijke kerk kan echter niet alles. Niet elke gemeente beschikt over dichters en musicologen. Deputaatschappen kunnen altijd ter zake van wat hun opgedragen is, voorstellen doen, zoals bijvoorbeeld ook gedaan wordt door deputaten-curatoren van de TU. Deputaten sturen hun rapport tijdig aan de kerken, die dan kunnen reageren naar de generale synode. De synode zal over het voorgestelde een besluit moeten nemen. Wat de meerderheid van de commissie opmerkt met verwijzing naar art. 33 KO is eigenlijk dan pas aan de orde.

Ds. A. Kamer antwoordt nog, dat deputaten-curatoren van de TU gemachtigd zijn om een taak te vervullen en in verband daarmee voorstellen te doen. Maar wat de PS Zuid-Holland naar voren brengt, is niet concreet. Dat een mindere vergadering niet kan doen wat zij voorstelt, wordt door haar niet bewezen.

Een amendement van oud. H. Smit, om de brief van zr. Borkent onontvankelijk te verklaren, omdat de verzoeken niet langs de kerkelijke weg zijn voorgelegd, wordt verworpen met 3 stemmen voor en 30 tegen bij 2 onthoudingen.

Het voorstel van de meerderheid van de commissie wordt verworpen, beide besluiten met 9 stemmen voor en 24 tegen bij 2 onthoudingen.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen op besluit 2 van het minderheidsvoorstel, om aan de verzoeken van zr. Borkent niet te voldoen, maar haar brief in handen te geven van het studiedeputaatschap voor de eredienst, wordt verworpen met 11 stemmen voor en 17 tegen bij 7 onthoudingen.

Het voorstel van de minderheid van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 25 stemmen voor en 8 tegen bij 2 onthoudingen en besluit 2 met 18 stemmen voor en 11 tegen bij 6 onthoudingen.

Artikel 47 *Gezongen amen*

03.09.93

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : T. Dijkema

Materiaal :

brief van dr. P. van Gurp dd. 22 maart 1993 met het verzoek uit te spreken:

1. "dat de woorden *of gezongen amen* in de orde van dienst volgens Kampen 1975 (morgendienst) ten onrechte zijn weggelaten in het Kerkboek";
2. "dat de woorden *Amenlied of gezongen amen* in de orde van dienst volgens Kampen 1975 (middagdienst) in het Kerkboek moeten worden opgenomen".

Besluit 1:

aan het eerste verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. de Generale Synode van Heemse 1984--1985 heeft niet bij vergissing, maar welbewust de woorden *of gezongen amen* weggelaten; dit vanwege het naar haar oordeel ontbreken van een melodie (zie commissierapport GS Heemse *Uniformiteit in de teksten van het kerkboek*, pag. 64 B 10);
2. ook zonder dit met zoveel woorden te vermelden, geven de orden van dienst ruimte om een gezongen amen te gebruiken; daartoe kunnen dienen de melodieën uit de gezangen 3, 4 of 18.

Besluit 2:

aan het tweede verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. uit het deputatenrapport aan de Generale Synode van Kampen 1975, Acta pag. 401 en 402, blijkt dat het (gezongen) credo functioneert als amen op de prediking;
2. ook zonder dit met zoveel woorden te vermelden geven de orden van dienst ruimte om een amenlied of gezongen amen te gebruiken.

In de bespreking wordt gevraagd of de orden van dienst inderdaad de ruimte hebben waar het voorstel van de commissie van uitgaat.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat de GS Heemse 1984--1985 de pijn van een beperkte gezangenbundel niet wilde verbloemen. Er was in de aanvaarde bundel geen gezang dat er speciaal voor is om te worden gebruikt als gezongen amen. De GS van Heemse wilde de kerken met de vermelding van een gezongen amen in de orde van dienst niet blij maken met iets dat er niet was. Ondertussen hebben de kerken zeker wel de vrijheid, om een lied uit het kerkboek of een gedeelte daarvan als gezongen amen te gebruiken.

De rapporteur, ds. T. Dijkema, antwoordt, dat de orden van dienst de genoemde ruimte hebben, zeker als we het als kerken met elkaar zo afspreken. De genoemde melodieën uit de gezangen 3, 4 en 18 zijn niet exclusief, maar bij wijze van voorbeeld genoemd. Er zijn enkele kerken die melodieën gebruiken die niet in ons kerkboek staan.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding en besluit 2 met algemene stemmen.

Hoofdstuk IV EVANGELISATIE EN ZENDING

Artikel 48

10.09.93

Gereformeerde Missiologische Opleiding

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : T. Wendt / M. van Houwelingen
Materiaal :

1. rapport deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding (GMO) met daarin
 1. het verslag over de algemene werkzaamheden van deputaten-curatoren en over de gang van zaken in de opleiding;
 2. voorstellen tot wijziging van het reglement en de instructie voor de docent algemene theologische vakken, zodat de GMO ook dienstbaar kan zijn aan de theoretische en praktische vorming van predikanten (en eventueel anderen) die een bijzondere opdracht hebben tot evangelisatiewerk;
 3. het voorstel om in het vervolg niet meer evenveel deputaten-curatoren te benoemen als er zendende kerken zijn, maar om een vast college van zeven deskundige personen aan te wijzen, van wie zo mogelijk één een DVN-achtergrond heeft;
 - 4.1 het voorstel om nieuw te benoemen deputaten-curatoren de opdracht te geven een studiebegeleider te benoemen, die voor de volle tijd aan de GMO verbonden is;
 - 4.2 het voorstel om nieuw te benoemen deputaten-curatoren te machtigen om te zien naar doeltreffende bureau-ruimte voor de studiebegeleider en assistentie voor het verrichten van bureauwerkzaamheden;
2. financieel verslag van de GMO over de jaren 1990 t/m 1992, bevattende de jaarrekeningen en de rapporten van de controlecommissie over de betreffende jaren alsmede de begrotingen voor 1990, 1991 en 1992;
3. brief van deputaten-curatoren dd. 2 april 1993, waarin zij meedelen in principe positief te staan tegenover koppeling van de GMO en een instituut voor theologische toerusting;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Wezep dd. 23 maart 1993 met enkele kritische opmerkingen bij het rapport van deputaten GMO;
5. brief van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden dd. 15 april 1993 met daarin een tweetal opmerkingen betreffende de vraag om een full-time studiebegeleider;
6. brief van de Gereformeerde Kerk te Voorthuizen-Barneveld dd. 16 april 1993 waarin wordt gesteld:
 - een nadere analyse van de problemen bij de GMO is gewenst;
 - er zou duidelijkheid moeten komen over de doelstellingen van de GMO;
 - er zou een antwoord moeten komen op de vraag: welke deskundigheid is er op grond van een nadere taakanalyse nu precies nodig voor de uitoefening van de functies binnen de GMO en welke begeleiding is er vanuit de kerken gewenst.

Besluit:

1. het door deputaten-curatoren gevoerde beleid goed te keuren en hen onder dank te dechargeren;
2. overeenkomstig het voorstel van deputaten de volgende veranderingen aan te brengen in de officiële stukken:
 1. in de preambule van het Reglement voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding van de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt vóór de laatste zin ingevoegd de zin: *Krachtens het besluit van de Generale Synode van Ommen 1993, Acta art. 48, dient deze opleiding tevens voor eenzelfde vorming van predikanten die een speciale opdracht voor het evangelisatiewerk hebben ontvangen.*
 2. artikel 1 van het reglement dient aldus te luiden:
De GMO is een instelling voor theoretische en praktische vorming ten behoeve van het zendings- en evangelisatiewerk.
 3. in artikel 9 van het reglement dient lid 3a als volgt te worden gewijzigd en aangevuld (na: aangemeld): *, alsmede dienaren des Woords en eventueel andere werkers die voor de evangelisatiearbeid zijn afgezonderd en door de betrokken kerken zijn*

- aangemeld;*
4. artikel 1 in de instructie voor de docent algemene theologische vakken wordt als volgt uitgebreid en gewijzigd (na: algemene theologische vakken):
Voor studenten met een zendingsopdracht zijn dit: theorie van de zendingsarbeid, geschiedenis van de zendingsarbeid en godsdienstwetenschap/elenctiek; voor studenten met een evangelisatieopdracht zijn dit: theorie van de evangelisatiearbeid, geschiedenis van de evangelisatiearbeid, gemeenteopbouw en godsdienstwetenschap/elenctiek;
 3. artikel 2 van het reglement als volgt te wijzigen:
 1. in lid 1 (na: college van deputaten-curatoren) te lezen: *bestaande uit zeven leden met hun secundi, die telkens door de generale synode worden benoemd.*
 2. lid 2 te laten vervallen;
 4. nieuw te benoemen deputaten-curatoren op te dragen:
 1. een studiebegeleider te benoemen en te instrueren die voor de volle tijd aan de GMO verbonden is en die een theoloog moet zijn, met kennis van zendingszaken en beschikkend over organisatorische kwaliteiten;
 2. ervoor te zorgen dat deze studiebegeleider naar analogie van de artikelen 2 en 18 KO op de wijze van een emeritus-predikant verbonden is aan een gemeente en ook zorg te dragen voor een goede regeling van traktement en emeritaatsvoorziening;
 3. te bestuderen, eventueel met gebruikmaking van externe deskundigheid, hoe de organisatiestructuur van de GMO en de opzet van het onderwijs optimaal aan de doelstelling kunnen beantwoorden, waarbij samenwerking met een eventueel toekomstig IGTT nadrukkelijk onder ogen gezien dient te worden, en met voorstellen hierover de volgende generale synode te dienen;
 5. deputaten te machtigen:
 1. om te zien naar een doeltreffende bureauruimte voor de studiebegeleider, alsook voor het documentatiemateriaal dat aan de studiebegeleider ter beschikking moet staan;
 2. zo nodig te voorzien in assistentie voor de bureauwerkzaamheden van de studiebegeleider en van de GMO in het algemeen;
 3. in overleg te treden met andere gereformeerde organisaties om zo mogelijk gezamenlijke voorzieningen te treffen voor het in 5.1 en 5.2 genoemde;
 6. deputaten voorts te machtigen van de kerken een quotum te vragen van *f* 0,30 per ziel in 1993, oplopend tot een maximum van *f* 1,80 per ziel in 1995 en dit quotum te innen via de zendende kerken; dit quotum zal gebaseerd zijn op een exploitatierekening en begroting, met inachtneming van een reserve die het totaal van eenmaal het jaarbudget niet overschrijdt.

Gronden:

1. deputaten hebben overeenkomstig hun instructie gewerkt;
2. de aanpassingen van reglement en instructie vloeien voort uit de opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990, Acta artikel 77;
3. met de toename van het aantal zendende kerken zou het college van deputaten steeds uitgebreid moeten worden; dat is echter voor de werkbaarheid en slagvaardigheid niet wenselijk;
 - 4.1
 1. vanwege de toenemende diversiteit van de zendingsterreinen en de verschuiving van het zendingswerk naar onderwijs- en opbouwwerk, kan de GMO niet langer volstaan met deeltijdkrachten;
 2. omdat de studiebegeleider de centrale figuur in de opleiding is, aanspreekpunt en coördinator, is hij de aangewezen persoon om te worden vrijgesteld;
 3. de aard van de opleiding, alsmede de bewaking van het gereformeerd karakter van de opleiding maakt het nodig dat de studiebegeleider een theoloog is met kennis van zendingszaken; de organisatorische aspecten van zijn werk maken het dringend gewenst dat hij beschikt over organisatorische kwaliteiten;
 - 4.2 omdat de studiebegeleider afgezonderd wordt voor de opleiding tot zendings- en evangelisatiewerk, naar artikel 2, 25 en 26 KO voluit kerkelijke taken, ligt een regeling van zijn kerkelijke positie aan de hand van de docenten aan de TU voor de hand;
 - 4.3 met de benoeming van een full-time studiebegeleider zijn nog niet vanzelfsprekend alle problemen rond het functioneren van de GMO opgelost; structurele vragen inzake organisatie en opzet van de opleiding vragen voortgaande bezinning; daarbij kunnen de raakvlakken tussen de GMO en een eventueel IGTT niet buiten beschouwing blijven;
 - 5.1 de GMO als zelfstandige zendingsopleiding vergt een eigen adres en passende ruimte voor een informatie- en documentatiecentrum;

- 5.2 het is niet gewenst dat de studiebegeleider zijn tijd besteedt aan bureauwerkzaamheden, die ook door een ander verricht kunnen worden;
- 5.3 het combineren van administratieve werkzaamheden en organisatorische assistentie kan kostenverlagend werken;
- 6 een globale begroting toont aan, dat een quotum zoals voorgesteld vooralsnog voldoende moet zijn om de kosten van de GMO in haar nieuwe opzet te dekken.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten-curatoren GMO ds. H.W. Ophoff, ds. A.P. van Dijk en br. H. Koelewijn, alsmede van de studiebegeleider ds. D.T. Vreugdenhil. De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

In de bespreking wordt er waardering over geuit dat deputaten studie hebben gemaakt van de vraag hoe de GMO weer goed zou kunnen gaan functioneren.

De conclusie van deputaten, dat er een full-time studiebegeleider zou moeten komen, wordt echter niet door ieder gedeeld. Opgemerkt wordt, dat het feit dat de coördinator, die het organisatorische werk deed, is teruggetreden, nog niet de aanstelling van een full-time theoloog rechtvaardigt. Bovendien doceert de studiebegeleider zelf niet. Hij moet alleen de studiepakketten samenstellen en de nodige contacten met docenten en studenten onderhouden. Is daar een full-time kracht voor nodig, die ook nog een theoloog is? De studiebegeleiding brengt niet zoveel *theologisch* werk mee, dat daarvoor een full-time theoloog nodig is.

De bewaking van het gereformeerd karakter van de opleiding (grond 4.1.3) is geen taak voor de studiebegeleider, maar voor deputaten-curatoren. Aan de Theologische Universiteit is ook geen toezien studiebegeleider.

Is het niet beter om iemand aan te stellen die de organisatie en administratie behartigt en zou het GVI daarvoor niet gevraagd kunnen worden? Eventueel zou een part-time theoloog te overwegen zijn, in combinatie met een kleine gemeente.

Zal het aantal studenten niet kleiner worden, als het tot de oprichting van een instituut voor gereformeerde theologische toerusting (IGTT, vgl. art. 49 van deze Acta) komt? Worden de kosten per student en het quotum dan niet veel te hoog en dat in een tijd van recessie?

Verder wordt gevraagd wat in de praktijk de functie van de kerk zal zijn waaraan de studiebegeleider als emeritus verbonden zal zijn? Of gaat het alleen om een formele band?

Rapporteur ds. T. Wendt antwoordt, dat de GMO jarenlang goed en zegenrijk gewerkt heeft. Momenteel zijn er wel problemen aan de GMO, maar niet van dusdanige aard dat het bestaan van de GMO in geding zou zijn. Er is ook geen voorstel uit de kerken om het besluit van GS Arnhem 1981 inzake de oprichting van de GMO ongedaan te maken (Acta GS Arnhem 1981 art. 104).

Het bestaan van de GMO hoeft ook niet ter discussie gesteld te worden vanwege de komst van een IGTT. Nog steeds hebben we zendingen, die, voordat ze worden uitgezonden, een gerichte opleiding nodig hebben. Wel zal met een op te richten IGTT samenwerking mogelijk zijn. De plannen voor de IGTT zijn echter nog maar kort bekend. Voorgesteld wordt dat deputaten over mogelijke samenwerking de volgende synode een voorstel doen.

Deputaten hebben de problemen aan de GMO nauwkeurig geanalyseerd, meer nog dan uit hun rapport blijkt. De problemen zitten vooral vast op de structuur en de werkwijze van de GMO. Voor elke student moet een apart studieprogramma worden vastgesteld. Daarvoor is te weinig tijd bij de medewerkers van de GMO. Ook is er te weinig tijd om relevante literatuur te verzamelen en documentatie bij te houden. De begeleiding van studenten laat veel te wensen over.

Gebrek aan tijd is echter niet de enige oorzaak. Een belangrijke factor is ook dat het aantal zendingsgebieden toeneemt. Daardoor zijn meer deskundigheden nodig, maar de (ervarings)kennis daarvoor is niet of onvoldoende aanwezig.

Bovendien ontbreekt het aan een duidelijk aanspreekpunt voor al deze dingen. Dit alles kan ook niet verwacht worden van iemand die heter bij moet doen. Hier is een full-time medewerker nodig. Tot nog toe werd het werk van de studiebegeleider in de praktijk al meer door de coördinator gedaan. De coördinator deed het in de praktijk zo goed mogelijk, maar *structureel* is daarmee niets verbeterd. Dat is bij het terugtreden van de coördinator duidelijk aan het licht gekomen, maar was voor die tijd ook al duidelijk. Ondertussen blijft het begeleiden van de studie wel de taak van de studiebegeleider.

Het werk van de studiebegeleider moet niet worden onderschat. Het gaat niet om enkele incidentele werkzaamheden, maar om een voortdurende taak. Zendingsterreinen nemen toe in aantal en in diversiteit. Er is zending in gebieden waar het evangelie voor het eerst wordt gebracht en er is zendingswerk dat eigenlijk kerkelijk opbouwwerk is. Verder heb je in de zending met heel verschillende culturen te maken. Dan zijn er nog de predikanten die een speciale evangelisatieop-

dracht hebben. De opleiding moet op al deze verschillende situaties toegesneden kunnen worden. Diverse docenten worden incidenteel ingeschakeld; zij hebben in de eerste plaats ander werk. Maar de begeleider moet staan voor het geheel van de opleiding. Daarbij komt nog de telkens terugkerende taak van het verzorgen van de zendingscongressen, als regel zes per jaar. Bij het bewaken van het gereformeerd karakter van de opleiding moet onderscheiden worden tussen de taak van curatoren en de studiebegeleider. Curatoren hebben alleen een toezienstaak. Bij de studiebegeleider gaat het om het opzetten en begeleiden van cursussen. Als hierbij ook van extern cursusaanbod gebruik wordt gemaakt, zal het te meer erop aan komen het gereformeerd karakter van de opleiding te bewaken. Dat is in deze zin niet de taak van curatoren, maar van de studiebegeleider.

De GMO zal zich moeten concentreren op het punt waarin ze sterk is, namelijk de gereformeerde missiologie. Een eigen documentatie- en informatiecentrum is hierbij ook van groot belang. Zaken van organisatorische aard kunnen worden uitbesteed. Voor administratie kan voorzien worden in assistentie. Maar centraal zal aan de GMO moeten blijven staan de toerusting op missiologisch gebied.

De studiebegeleider zal daarom niet maar iemand moeten zijn die goed kan organiseren, al is dat wel gewenst. Maar vanwege de aard van de opleiding en het takenpakket van de studiebegeleider zal hij vooral theoloog moeten zijn, met bijzondere kennis van zendingszaken.

De aanstelling van een full-time medewerker zal uiteraard hogere kosten meebrengen. Als we de problemen aan de GMO goed willen oplossen, is dat echter wel nodig. Feitelijk heeft de GMO jarenlang gefunctioneerd tegen naar verhouding zeer geringe kosten. Dit kan bij handhaving van de kwaliteit niet zo blijven.

De figuur dat de studiebegeleider naar analogie van art. 2 en 18 KO als emeritus-predikant aan een gemeente verbonden is, is vaker voorgekomen, bijvoorbeeld bij de uitzending van zendingshoogleraren naar Korea en Sumba.

Ter zake van dit laatste punt vult de voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, aan, dat elke gemeente die een emeritus-predikant heeft, met haar emeritus-predikant op goede wijze contact zal houden. De directe verantwoordelijkheid ten aanzien van de studiebegeleider ligt echter bij deputaten-curatoren.

Oud. M. van Houwelingen behartigt als mederapporteur de financiële kant van het commissievoorstel. Hij merkt op, dat de kosten van de GMO in de afgelopen periode ruim onder het door GS Leeuwarden 1990 gestelde maximum zijn gebleven. Dit kon door de inzet van veel vrijwilligerswerk en door een bijdrage van De Verre Naasten. Omdat hierdoor de reserves naar verhouding aan de hoge kant zijn, kan het voorgestelde quotum aanvankelijk laag zijn. In verband met de aanstelling van een full-timer zal het quotum daarna oplopen tot een hoger bedrag. De genoemde bedragen zijn maxima.

Ds. H.W. Ophoff antwoordt als deputaat. Deputaten hebben ervaren dat het werk aan de GMO op de manier zoals dat nu gebeurt, niet meer wil. Dat ligt niet maar aan het terugtreden van een coördinator, maar aan de structuur en de werkwijze van de GMO. Om deze reden is al aan de GS Arnhem 1981 een full-time studiebegeleider gevraagd. Die was toen dus al duidelijk gewenst. Nu blijkt regelmatig dat de GMO op het punt van beschikbare tijd, kennis en middelen structureel te kort schiet om studenten goed te begeleiden. Een belangrijke factor hierbij is ook, dat er andere zendingsterreinen bij gekomen zijn, naast de vanouds bekende. De oude zendingsterreinen zijn bij de medewerkers van de GMO van binnenuit bekend. Voor de nieuwe zendingsterreinen ontbreekt dat. De begeleiding voor die terreinen moet nieuw ontwikkeld worden, voor elk nieuw terrein weer anders. Daarom is een full-time theologisch medewerker zonder meer noodzakelijk. De kwaliteit van de GMO is hier in geding.

De aard van de opleiding geeft ook al aan dat een theoloog voor deze taak nodig is. De GMO is een kerkelijke zendingsopleiding en daarmee een theologische opleiding. Missiologie is theologie. Dat hoeft niet uit te sluiten dat de GMO ook hulpdiensten aan anderen bewijst, zoals aan De Verre Naasten. Maar de GMO moet een *theologische* opleiding blijven. Vanwege dat karakter van de GMO is als centrale kracht ervan een theoloog nodig.

Daarbij zal van externe deskundigen gebruik kunnen worden gemaakt. Ook zal de organisatie zo veel mogelijk kunnen worden uitbesteed. Maar hoe meer wordt uitbesteed, des te meer komt het erop aan, dat de GMO zelf een goede bewaking van de studie heeft. De centrale figuur aan de GMO zal het hele studieterrein moeten kunnen overzien.

De vergelijking met de TU op het punt van een studiebegeleider gaat niet op. De TU heeft een staf van hoogleraren in volledige dienst. Daar valt de GMO zonder één medewerker in volledige dienst niet mee te vergelijken.

Momenteel is er veel vraag naar studie aan de GMO. Maar ook als de aantallen studenten zouden teruglopen, blijft een GMO nodig. Het gaat om zendings- en evangelisatiewerk. Dat werk moet in geloof worden gedaan. In datzelfde geloof moet ook de opleiding voor dit werk in stand gehouden worden.

Verder wordt in de bespreking opgemerkt dat het gaat om begeleiden van studenten die gaan werken en doceren *in de derde wereld*. Dat vraagt een totaal andere instelling en manier van denken, zodanig dat dit werk niet door een deeltijdkracht gedaan kan worden.

Op een combinatie met een kleine gemeente moeten we ons niet verkijken. Een predikantsplaats in een kleinere gemeente is evengoed een volwaardige predikantsplaats. Het werk van een predikant in een kleinere gemeente is, gelet op het aantal preken en catechisaties, niet minder omvangrijk dan dat van een predikant in een grotere gemeente.

Indertijd, toen de GMO er nog niet was, maakten zendingen voor hun aanvullende opleiding gebruik van het H. Kraemerinstituut te Oegstgeest. Het GMO heeft beperkte middelen, maar heeft tot nog toe steeds kans gezien een volwaardige opleiding te bieden, mede dankzij ook de inzet van oud-zendingen.

Deze laatsten hebben nu echter een gemeente in Nederland en moeten het werk voor de GMO erbij doen, wat lang niet altijd mogelijk is. Bovendien zijn er inmiddels vele zendingsterreinen bijgekomen, waarvandaan nog geen oud-zendingen beschikbaar zijn. Voor al die terreinen moet de GMO wel opleiden! De keus is dan óf een full-time studiebegeleider, zodat een volwaardige opleiding voor alle mogelijke zendingsterreinen geboden kan worden, óf de GMO opheffen en weer gebruik gaan maken van het H. Kraemerinstituut. Als kerken hebben we gekozen voor een eigen zendingsopleiding. Dan moeten we daar ook helemaal achter staan, ook als het werk intensiever wordt en een nieuwe structuur vraagt.

De huidige studiebegeleider, ds. D.T. Vreugdenhil, zegt dat ondanks de problemen het werk met enthousiasme wordt gedaan. Hij onderstreept dat de problemen dringend om een oplossing vragen. Ook vraagt hij aandacht voor de zendingscongressen, die de studiebegeleider moet verzorgen. Dat werd tot nog toe door de coördinator gedaan. Nu komt ook deze taak weer bij hem terug. Deze congressen zijn niet alleen uit het oogpunt van studie van belang, maar ook omdat op deze congressen voor een voornaam deel het contact tussen docenten en studenten wordt onderhouden.

Een amendement van oud. G. Boersma en ds. B. Luiten dat beoogt te besluiten, dat de studiebegeleider (*indien mogelijk part-time*) een theoloog moet zijn, die *zo nodig* aan een gemeente verbonden is, waarbij deputaten opgedragen wordt te voorzien in assistentie voor de organisatorische werkzaamheden en zij gemachtigd worden ook hiervoor in overleg te treden met andere gereformeerde organisaties, wordt verworpen met 7 stemmen voor en 27 tegen bij 2 onthoudingen.

Het commissievoorstel wordt aanvaard, besluit 1 met 34 stemmen voor bij 2 onthoudingen, de besluiten 2, 3 en 6 met algemene stemmen, besluit 4 met 32 stemmen voor en 1 stem tegen bij 3 onthoudingen en besluit 5 met 33 stemmen voor en 3 onthoudingen.

De praeses spreekt de hoop uit dat de problemen aan de GMO nu opgelost zullen kunnen worden en dat de opleiding goed en zegenrijk* zal functioneren.

Artikel 49

Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting

02 / 08.09.93

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : T. Wendt

Materiaal :

1. het rapport dd. 18 januari 1993 van het studiedeputaatschap zendingsinstituut van de particuliere synode van Gelderland dd. 18 juni 1992 met daarin voorstellen voor de oprichting van een instituut om aan buitenlandse kerken de mogelijkheid te bieden voor gereformeerde theologische toerusting;
2. schrijven dd. 10 maart 1993 van de particuliere synode van Gelderland dd. 4 maart 1993 met het verzoek te besluiten conform de in paragraaf 12 van voornoemd rapport gedane voorstellen;
3. schrijven van de deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding

(GMO) dd. 2 april 1993, waarin zij meedelen in principe positief tegenover de onder punt 2 genoemde voorstellen te staan.

Besluit 1:

uit te spreken dat het noodzakelijk is de mogelijkheden te onderzoeken voor de oprichting van een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting (IGTT) met als doelstelling:

1. hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijke opbouw;
2. bijscholing van buitenlandse studenten in de gereformeerde theologie.

Gronden:

1. er is in het buitenland veel vraag naar gereformeerde theologische toerusting; hulp zou geboden kunnen worden door het uitzenden van gastdocenten voor kortere perioden naar buitenlandse kerken of theologische instituten die daarom vragen, en door in Nederland (of elders) kortlopende cursussen op te zetten voor buitenlandse studenten; het is te verwachten dat deze vraag in de toekomst nog zal toenemen gelet op de ontwikkelingen in het zendingswerk;
2. aan deze vraag kan met de bestaande mogelijkheden niet adequaat worden voldaan.

Besluit 2:

vijf deputaten te benoemen, onder wie een organisatiedeskundige en een financieel deskundige, en deze deputaten op te dragen:

1. te bestuderen:
 - 1.1 welke concrete 'vraag' naar ons toekomt en te verwachten is, zodat vastgesteld kan worden waar prioriteiten liggen en welk cursusaanbod er moet komen;
 - 1.2 of het instituut alleen dienstverlenend bezig moet zijn op verzoek van anderen of ook zelf initiatieven mag ontplooien en zo ja, volgens welke regels;
 - 1.3 welke personele en facilitaire voorzieningen nodig zijn;
 - 1.4 of samenwerking mogelijk is met zusterkerken en/of gereformeerde opleidingen in het buitenland;
2. in contact te treden met instanties als de Gereformeerde Missiologische Opleiding, de Theologische Universiteit, het College van Samenwerking voor de zending, Deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken, de Stichting Fundament, de Vereniging De Verre Naasten, het Gereformeerd Hoger Beroepsonderwijs, het Gereformeerd Vormingsinstituut, de Opleiding gereformeerde godsdienstleraren, om na te gaan welke bestuurs- en organisatievorm bij dit instituut het beste past; daarbij de vraag te betrekken of integratie met de GMO en/of participatie van de genoemde instanties wenselijk/mogelijk is; daarbij ook de mogelijkheid te onderzoeken van maximale facilitaire samenwerking;
3. in het kader van hun studieopdracht de doelstelling van een eventueel op te richten toerustingsinstituut op zijn haalbaarheid in de praktijk te toetsen;
4. op basis van de resultaten van het onder 1, 2 en 3 genoemde voorstellen te doen aan de volgende generale synode voor de eventuele opzet, organisatie en inrichting van een IGTT;
5. jaarlijks de kerken te informeren en het eindrapport van hun werkzaamheden een half jaar voor de volgende generale synode aan de kerken toe te sturen.

Gronden:

1. bij de opzet van een IGTT zijn veel vragen van inhoudelijke en organisatorische aard te stellen, die nadere bestudering vergen;
2. uit het oogpunt van efficiëntie is het van belang dat zoveel mogelijk wordt samengewerkt met verwante organisaties;
3. de actuele vraag om theologische toerusting rechtvaardigt dat op enigerlei wijze met proefprojecten wordt gestart;
4. definitieve voorstellen kunnen het beste geformuleerd worden vanuit een combinatie van voortgaande bezinning en praktische ervaring.

Besluit 3:

deputaten tenslotte op te dragen:

1. een quotum tot een maximum van f 0,50 per jaar aan de kerken te vragen.
2. te onderzoeken in hoeverre belanghebbende organisaties financieel kunnen / willen participeren in een IGTT;
3. attent te zijn op adoptie van studenten en projecten door plaatselijke kerken;

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaten van de PS Gelderland die het voorstel tot oprichting van een instituut voor gereformeerde theologische toerusting hebben voorbereid en de commissie hebben geadviseerd: ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis en ds. E. Woudt. Als adviseur van de commissie is ook de docent zendingswetenschap aan de TU te Kampen, drs. C.J. Haak, aanwezig.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. T. Wendt, zegt ter inleiding op de bespreking dat de vraag naar gereformeerde theologie vanuit het buitenland een verblijdende zaak is.

Verskil in beoordeling is er vooral ten aanzien van de vraag of er voldoende basis is om nu al te besluiten tot oprichting van het instituut, of dat hiervoor eerst nog nader onderzoek moet worden verricht. De actuele vraag naar theologische toerusting pleit voor een spoedige start. BBK heeft met verschillende situaties te maken waarbij hulp in kerkelijk opbouwwerk gegeven kan worden. Toen Oost-Europa openging stonden we nog niet klaar om daar hulp te bieden. Nu moeten we hulp die van daaruit gevraagd wordt, niet langer dan nodig is uitstellen. We moeten geen kansen voorbij laten gaan. Aan de andere kant zitten aan de oprichting van een IGTT nog veel haken en ogen, waarvoor studie nodig is. Het is dan het beste deputaten een studieopdracht te geven en hen in het kader daarvan de doelstelling van een IGTT in de praktijk te laten toetsen op haalbaarheid. De term *zendingsinstituut*, die voorgesteld was door de PS Gelderland, is losgelaten, omdat de doelstelling van het instituut breder zal zijn dan alleen zending.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat het eerste deel van de doelstelling, hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijk opbouwwerk, eerder te realiseren zal zijn dan het tweede deel, bijscholing van studenten. Voor kerkelijk opbouwwerk in het buitenland worden nu ook al docenten uitgezonden. Maar voor het tweede deel van de doelstelling is eerst nog studie nodig over de opzet van de opleiding. Er moet een studieprogramma komen en er moeten docenten gevonden worden. De begeleiding van individuele studenten vraagt een goede organisatie en coördinatie. Hoe ligt de verhouding tot de GMO? Is geen integratie of samenwerking daarmee mogelijk? Moet er niet eerst zicht komen op het aantal aanmeldingen dat echt te verwachten is?

Gevraagd wordt of niet ook onderzocht moet worden of een IGTT wel in Nederland moet komen en of de voertaal niet Engels moet zijn.

Als argument tegen een nu al oprichten van een IGTT wordt genoemd, dat de kerken hiervan nog te weinig op de hoogte zijn, doordat de oprichting alleen door de PS Gelderland is voorgesteld.

Drs. C.J. Haak benadrukt dat het van belang is dat een IGTT zo spoedig mogelijk start, al zou het maar op een voorlopige en bescheiden manier zijn. Met name naar Oost-Europa toe hebben we een open deur gekregen. Daar wordt al gewerkt door vele andere instanties, die slagvaardiger zijn dan wij. Uit de hele wereld is er een trek naar instituten voor gereformeerde theologie. Er is wereldwijd veel vraag naar. Er is een adres nodig waar belanghebbenden terecht kunnen.

De Theologische Universiteit kan lang niet alles opvangen, alleen al vanwege de toelatingseisen. Een instituut als voorgesteld wordt, heeft wat dat betreft meer mogelijkheden.

Er is onderscheid met de GMO. De GMO is naar binnen gericht, ondersteunt de eigen zending. Een IGTT zal naar buiten gericht zijn, op kerken en studenten in het buitenland.

Een IGTT heeft iets van zending. Daarom is een onderzoek naar het mogelijke aantal aanmeldingen van minder belang. In de zending wordt ook niet eerst onderzocht hoeveel belangstellende hoorders verwacht kunnen worden. Blijkt de vraag toch tegen te vallen, dan zal er wat anders gevonden moeten worden. Ook in het zendingswerk moet er vaak bijgesteld worden. Daarin moeten we flexibel zijn.

Als een IGTT in Nederland wordt gevestigd, hoeft dat niet uit te sluiten dat bepaalde cursussen in het buitenland worden belegd. Docenten ter plekke laten onderwijzen kan veel voor hebben en is goedkoper dan het laten overkomen van studenten hierheen.

Prof. drs. B. Kamphuis bevestigt, dat de TU vaak aanvragen krijgt voor diverse cursussen, vanuit alle delen van de wereld. De TU geeft ook al cursussen. Gedacht wordt ook aan een cursus oriëntatie in de gereformeerde theologie. Maar de TU kan niet alles bieden. Dat kan vastzitten op de vooropleiding van cursisten, of op de taal: studenten aan de TU moeten per se Nederlands

kunnen volgen. Ook wordt instemming gevraagd met de gereformeerde belijdenis, wat nogal eens op problemen stuit. De TU werkt niet met een modulair systeem, terwijl het volgen van aparte semesters niet zinvol is. En tenslotte is er de beperkte mankracht in Kampen.

Door ds. J.F. de Haan en oud. B. de Wit wordt bepleit deputaten te machtigen het IGTT in een voorlopige opzet van start te doen gaan, vanwege de noodzaak waarvan besluit 1 spreekt, en vervolgens de haalbaarheid van de doelstelling in de praktijk te toetsen. Zij dienen een amendement in van deze strekking, dat punt 3 van de opdracht van deputaten (besluit 2) vervangt.

De rapporteur, ds. T. Wendt, antwoordt dat de vraag naar gereformeerde theologische toerusting en de roeping om daaraan tegemoet te komen, uitgangspunt is. We mogen daarmee niet vrijblijvend omgaan. Het voorstel tot oprichting van een IGTT is door de PS Gelderland wettig ter tafel gebracht. Maar voordat het tot oprichting van een IGTT kan komen, zullen eerst de mogelijkheden moeten worden onderzocht. De commissie zou zelf ook graag zien dat een IGTT spoedig in voorlopige opzet kon worden opgericht, maar wil ook rekenen met de opmerkingen die gemaakt zijn om eerst de nodige studie te laten verrichten. Nu wordt een toegespitste studieopdracht gegeven, om het onderzoek ook in de praktijk te toetsen. Dit betekent dat er gestart wordt met proefprojecten, zoals staat in de bijbehorende grond 3. Zo kan toch aan de vraag worden voldaan.

De uitzending van docenten voor hulp bij kerkelijk opbouwwerk vindt al wel plaats, maar is voor de PS Gelderland toch de aanleiding geweest aan een zendingsinstituut te denken. Daarbij is de mogelijkheid te overwegen dat bijscholing van buitenlandse studenten in hun eigen land plaatsvindt.

De GMO heeft een eigen doelstelling, namelijk de vorming ten behoeve van het zendingswerk (vgl. het Reglement voor de GMO, Acta GS Spakenburg-Noord 1987 art. 84), maar er zijn duidelijk raakvlakken, zodat samenwerking mogelijk moet zijn.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage XVII gevoegd is bij de Acta.

Het amendement van ds. J.F. de Haan en oud. B. de Wit wordt verworpen met 11 stemmen voor en 17 tegen bij 7 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt aanvaard, besluit 1 en 2 elk met 34 stemmen voor bij 1 onthouding en besluit 3 met algemene stemmen.

Artikel 50

Evangelieverkondiging aan het joodse volk

04 / 06 / 11.05.93

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. de Kievit

Materiaal :

- voorstel van de particuliere synode van Noord-Holland dd. 23 maart 1993 om uit te spreken
- a. dat de verkondiging van het evangelie aan het joodse volk tot de opdracht van de kerk behoort;
 - b. dat het aanbeveling verdient na te gaan of er binnen ons kerkverband mogelijkheden zijn om de zending onder de joden daadwerkelijk ter hand te nemen;
- en te besluiten
- deputaten te benoemen die in samenwerking met de Stichting ter bevordering van evangelieverkondiging aan het joodse volk (Stevaj) dienen na te gaan welke mogelijkheden er zijn om binnen kerkverbandelijke kaders zending te bedrijven onder de joden.

Besluit:

thans de gevraagde deputaten niet te benoemen.

Gronden:

1. hoewel ook voor de verkondiging van het evangelie aan de joden een kerkelijke aanpak aanbeveling verdient, heeft de Particuliere Synode van Noord-Holland 1993 niet aangetoond, dat de generale synode moet bevorderen dat thans de kerken

- opgewekt worden de evangelieverkondiging aan de joden in kerkelijke banen te leiden (vgl. GS Heemse Acta art. 76, grond 2);
2. de Particuliere Synode van Noord-Holland 1993 heeft niet aangetoond, dat het gevraagde onderzoek door of namens de gezamenlijke kerken dient te geschieden en niet door een mindere vergadering ter hand genomen kan worden;
 3. de Particuliere Synode van Noord-Holland 1993 heeft niet duidelijk gemaakt op welke gronden de kerkelijke aanpak zou moeten gebeuren in samenwerking met Stevaj.

In de bespreking wordt gevraagd wat met het joodse volk bedoeld wordt. Gaat het om de staat Israël of om joden waar ook in de wereld? Officieel weet de synode niets van Stevaj. De PS van Noord-Holland maakt niet duidelijk wat de doelstellingen van Stevaj zijn en waarom die te onderschrijven zouden zijn.

Gaat het in de besluiten van de GS Kampen 1951 (Acta art. 82) en de GS Heemse 1984/85 (Acta art. 76) om hetzelfde als de PS van Noord-Holland naar voren brengt? Waarom is er in grond 2 sprake van *een* mindere vergadering, en niet van *de* mindere vergadering zoals in art. 30 KO? Gewezen wordt op de mogelijkheden van het zendingsinstituut, tot de oprichting waarvan aan de synode een voorstel is gedaan en waarbij in het bijzonder ook aan de evangelieverkondiging onder het joodse volk is gedacht.

Sommigen vinden het commissievoorstel te negatief. Er is een taak om het evangelie ook onder de joden te verkondigen en er zijn mogelijkheden voor. Laten we die als kerk aangrijpen. Verwezen wordt naar Rom. 1:16, waar Paulus zegt: "... ik schaam mij het evangelie niet; want het is een kracht Gods tot behoud voor ieder die gelooft, eerst voor de Jood, maar ook voor de Griek" en naar de formuliergebeden, waarmee gebeden wordt "voor de verbreiding van het evangelie onder joden en heidenen" (pag. 561 en 565 van het kerkboek).

Anderen bestrijden het dat we als kerk een speciale taak ten aanzien van het joodse volk zouden hebben. Na Jezus' hemelvaart moet het evangelie worden verkondigd onder alle volken. Teksten als Handelingen 1:8 en Romeinen 1:16 zijn historisch bepaald. Bestreden wordt ook de stelling dat de kerk momenteel niets zou doen voor de joden; in de plaatselijke evangelisatie wordt ook aan joden aandacht gegeven.

Weer anderen willen de evangelieverkondiging onder het joodse volk wel als kerkelijke taak erkennen, maar vinden dat het niet op de weg van de synode ligt deputaten op zoek te laten gaan naar een zendende kerk hiervoor. Ook wordt voorgesteld aan BBK op te dragen te onderzoeken hoe de zending onder joden ter hand genomen kan worden.

De rapporteur, oud. A. de Kievit, antwoordt dat de PS van Noord-Holland niet heeft aangetoond dat joden bij de evangelieverkondiging voorrang hebben. Kerken zijn niet nalatig als ze ervoor kiezen het evangelie onder heidenen te verkondigen.

Verder heeft de PS van Noord-Holland niet aangetoond, dat zij zelf niets kon doen voor de evangelieverkondiging onder joden. Ook had de PS buiten eigen ressort kunnen omzien naar mogelijkheden, temeer omdat de GS van Kampen 1951 en de GS van Heemse 1984/85 een generaal-synodale aanpak hebben afgewezen.

De voorzitter van de commissie, ds. A. Kamer, onderstreept dit. De PS van Noord-Holland beoogt een kerkverbandelijk kader voor de evangelieverkondiging onder de joden, maar de kerken hebben hierin al gekozen, en wel voor een niet-kerkverbandelijk kader. Dat is de reden waarom in grond 2 van *een* mindere vergadering wordt gesproken.

Ds. J. Luiten, een van de afgevaardigden van de PS Noord-Holland, erkent dat de presentatie van het voorstel van de PS mager is. Toch kan voldoende duidelijk zijn wat Stevaj is en hoe zij al jarenlang tracht voor haar werk kerkelijk onderdak te krijgen. De PS vindt het niet juist, dat zendingswerk door een stichting wordt gedaan. Omdat zij zelf hiervoor geen oplossing kon vinden, roept zij de hulp in van de generale synode, in de weg van art. 30 KO. Van de mogelijkheden van een zendingsinstituut zal een zendende kerk goed gebruik kunnen maken.

Het Noordhollandse voorstel heeft niets te maken met een visie op de staat Israël, al heeft Stevaj daar wel goede contacten, maar uitdrukkelijk is gesproken over het *joodse volk*, waar het ook in de wereld woont. Feitelijk gaat het om mensen die de joodse godsdienst aanhangen, zoals ook in de formuliergebeden is bedoeld.

Rom. 1:16 is zeker historisch bepaald. Maar is het *eerst voor de Jood* helemaal achterhaald? Ook in Rom. 2:9, 10 wordt gesproken over *eerst de Jood en ook de Griek* en daar gaat het over Gods zegen en oordeel, die niet achterhaald zijn. Ook valt te wijzen op Rom. 10:1 en 11:24. Geen enkele kerk is nalatig als zij haar zendingsactiviteit op heiden volken richt. Als we daarbij het joodse volk maar niet vergeten, zeker nu er voor de evangelieverkondiging onder hen goede mogelijkheden lijken te zijn.

Prof. dr. M. te Velde vindt wat de PS van Noord-Holland vraagt uit te spreken, veel te algemeen. Heeft *elke* gereformeerde kerk in Nederland de taak om het evangelie te verkondigen aan *het* joodse volk? Of is bedoeld dat de kerken dit als algemene taak hebben? Er is onvoldoende onderscheid gemaakt tussen kerkelijk en kerkverbandelijk. Prof. Te Velde verklaart zich tegen een generaal-synodale aanpak, ook in de vorm van een speurproject. De PS van Noord-Holland had zelf een onderzoek moeten instellen. Het gaat hier feitelijk om dezelfde zaak als bij de GS van Heemse 1984/85 (Acta art. 76).

Bovendien: *verkondigen* wij het evangelie aan de joden, als we bijvoorbeeld alleen maar geld geven aan een stichting in Engeland? Misschien kan met de Messiasbelijdende joden in Jeruzalem contact gelegd worden via BBK.

Uit ingediende amendementen neemt de commissie onder meer de woorden 'thans' in het besluit en 'hoewel ... verdient' in grond 1 over. De commissie wil hiermee niet teveel vastleggen voor de toekomst en tegelijk een aanbeveling doen voor een kerkelijke aanpak van de evangelieverkondiging aan de joden. De ingediende amendementen worden ingetrokken. Uiteindelijk blijven er twee tegenvoorstellen over:

- van ds. H.M. Smit om deputaten te benoemen zoals is voorgesteld door de PS van Noord-Holland, met als grond dat het joodse volk een niet te vergeten adres van de prediking is, terwijl Stevaj goede mogelijkheden hiervoor lijkt te hebben;
- van oud. A.J.F. van der Griendt om BBK op te dragen in samenwerking met Stevaj te onderzoeken hoe zending onder de joden ter hand genomen kan worden.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 22 stemmen voor en 13 tegen bij 1 onthouding. Hiermee zijn de tegenvoorstellen verworpen.

Artikel 51

10 / 11.06.93

Kerkopbouwwerk te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuizen

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A.H. Driest

Materiaal :

1. brief van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 2 oktober 1992 (inclusief jaarverslagen 1991 en 1992) met het verzoek:
 - a. voor het kerkopbouwwerk te Venlo aanvullende steun toe te zeggen met ingang van het begrotingsjaar 1994 op basis van een behoorlijk onderbouwd verzoek en naar draagkracht van het generale kerkverband;
 - b. deputaten te benoemen voor beoordeling en uitvoering van het verzoek;
 2. schrijven van de particuliere synode van Overijssel dd. 4 maart 1993, waarin het onder 1 genoemde verzoek wordt ondersteund (met bijlage);
 3. schrijven van de particuliere synode van Noord-Holland dd. 12 oktober 1992. Zij geeft daarin van het volgende kennis:
 - a. de kerken te Anna Paulowna en Enkhuizen, die nu voor de dienst van het Woord gecombineerd zijn, hebben het plan om elk een eigen predikant te beroepen die als deeltijd evangelisatiewerk heeft. Op dit moment wordt er al veel evangelisatiewerk gedaan, zoveel zelfs, dat met name de gemeente te Enkhuizen het werk niet aankan;
 - b. omdat uitvoering van dit plan de financiële draagkracht van de beide gemeenten te boven gaat, is steun gevraagd aan de zusterkerken. De classis Alkmaar-Zaandam dd. 5 februari 1992 en de PS Noord-Holland 1992 hebben medewerking toegezegd om het jaarlijkse tekort op de begroting voor het evangelisatiewerk met ingang van het boekjaar 1994 te dekken. Dit wordt geschat op f 106.000,--;
 - c. het is te voorzien dat de kerken in Noord-Holland het onder b. genoemde bedrag niet zelf kunnen opbrengen;
- de PS verzoekt de generale synode te besluiten:
1. indien de begroting van het evangelisatiewerk te Anna Paulowna en Enkhuizen, ingaande het boekjaar 1994, een tekort vertoont, ondanks de steun van de classis Alkmaar-Zaandam en de aanvullende steun van de PS Noord-Holland, dit aan te vullen;
 2. deputaten te benoemen en hen te machtigen om met ingang van het begrotingsjaar 1994 dit besluit te effectueren door middel van het vaststellen van een landelijk quotum.

Besluit 1:

aan de verzoeken van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg te voldoen met inachtneming van de in besluit 4 vastgestelde regelingen.

Gronden:

1. het verzoek om steun is overeenkomstig de regelgeving van de Generale Synode Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2), aan de orde gesteld;
2. hoewel een behoorlijk onderbouwd verzoek ontbreekt, is uit de jaarverslagen 1991 en 1992 duidelijk:
 - a. het doel en het belang van het kerkopbouwwerk te Venlo;
 - b. dat uit het ressort van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg onvoldoende middelen vrijgemaakt konden worden voor passende hulp.

Besluit 2:

aan de verzoeken van de particuliere synode van Noord-Holland te voldoen, met inachtneming van de in besluit 4 vastgestelde regelingen.

Gronden:

1. het verzoek om steun stemt overeen met de door de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2) opgestelde richtlijnen voor de ondersteuning van evangelisatieprojecten;
2. het belang van het werk is hiermee aangegeven dat
 - a. het evangelisatiewerk in Enkhuizen dusdanig aanwijsbare vrucht draagt dat de gemeente dit zelf niet meer voldoende aankan;
 - b. het kerkelijk ressort van Enkhuizen en Anna Paulowna een groot gebied bestrijkt met weinig kerkleden;
 - c. voor het evangelisatiewerk vanuit de kerk te Anna Paulowna goede mogelijkheid tot uitbreiding bestaat;
3. er wordt een financiële verantwoording gegeven onder meer in een concept-begroting voor 1994 alsmede in een nota over de opbouw van een mogelijke steunverlening vanuit de kerken.

Besluit 3:

deputaten Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk (ASE) te benoemen.

Grond:

voor de uitvoering van een door een generale synode toegezegde aanvullende ondersteuning zoals bedoeld door de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2) dienen deputaten benoemd te worden.

Besluit 4:

aan deputaten ASE de volgende instructie te verstrekken:

1. voor 1994 en volgende jaren de door de generale synode toegestemde verzoeken te beoordelen en een bedrag aan steun toe te kennen door middel van een omslag per lid van alle kerken (uitgezonderd de kerken van het particulier ressort dat om steun vraagt); bij deze beoordeling dient het volgende in acht genomen te worden:
 - a. bij het verlenen van aanvullende steun speelt naar het besluit van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2) elke kerkelijke vergadering een rol. Binnen het systeem van het geven van aanvullende steun behoort de steunverlening een piramidale opbouw te hebben: hoe dichter bij het werk betrokken des te meer wordt er bijgedragen;
 - b. uitgangspunt is dat een kerkelijke vergadering bij het opzetten van activiteiten probeert zichzelf te bedruipen. Heeft zij er alles aan gedaan wat binnen haar vermogen lag, dan kan zondig met duidelijke opgaaf van redenen om steun worden gevraagd. Bedacht dient te worden dat het bedrag dat als generale steun door de overige kerken wordt gegeven voor deze kerken een inperking betekent van de mogelijkheid tot het verrichten van eigen kerkelijke activiteiten;

2. erop toe te zien dat de ondersteunde arbeid gericht blijft op het beoogde doel, en zich daartoe te laten informeren door de classis waarbinnen het evangelisatiewerk plaatsvindt;
3. rapport uit te brengen van haar werkzaamheden alsmede eventuele voorstellen tot wijziging en/of uitbreiding van de instructie zes maanden voor de eerstkomende generale synode in te dienen.

Gronden:

1. deputaten zullen pas tot concrete steun besluiten op basis van actuele gegevens die inzicht geven in de noodzaak en de omvang van de door een particuliere synode gevraagde aanvullende steun;
2. omdat de direct betrokken classis erop toeziet of het werk gericht blijft op het beoogde doel, is het voldoende dat deputaten van de generale synode zich door de classis laten informeren.

Besluit 5:

deputaten te machtigen aan de kerken een quotum te vragen ter bekostiging van het door hen ondersteunde evangelisatiewerk.

De bespreking concentreert zich voornamelijk op de criteria voor de steunverlening. Gevreesd wordt dat kerken die bijvoorbeeld al jaren steun geven voor het evangelisatiewerk te Gent, dat straks niet meer kunnen doen vanwege landelijk opgelegde quota voor diverse evangelisatieprojecten.

De commissie wil rekening houden met draagkracht. Wat zijn daarvoor de criteria ten aanzien van de steunvragende kerk? Kunnen de quota voor steunverlenende kerken per regio verschillend zijn? Moet er ook rekening worden gehouden met classes of particuliere synoden die een evangelisatieproject geheel zelf dragen?

Verder wordt ervoor gepleit deputaten een machtiging te geven voor de steunverlening, in plaats dat de synode toezeggingen doet op verzoeken die niet voldoende onderbouwd zijn.

De commissie had voorgesteld dat de steunbedragen worden geïnd door de betrokken kerk. Hiertegenover wordt bepleit dat deputaten de bedragen innen.

Ook wordt ervoor gepleit dat de kerken uit het steunontvangende ressort niet worden uitgezonderd van het landelijk quotum.

De rapporteur, ds. A.H. Driest, antwoordt, dat niet te gemakkelijk een beroep moet worden gedaan op steun in generaal-synodaal verband. Het principe van de regeling is dat het thuisfront zich het eerst en het meest moet inzetten. Deputaten zullen bij het beoordelen van een steunaanvraag met verschillende omstandigheden rekening kunnen houden, maar beslissend is of blijkt dat een PS zelf zich voldoende inzet. Ten aanzien van de door de PS Noord-Holland en de PS van het Zuiden gevraagde steun, kan de synode wel steun toezeggen, maar deputaten zullen nog moeten bezien of deze particuliere synoden zelf voldoende bijdragen. De hoogte van het landelijk quotum is daardoor nog niet aan te geven.

Om de ondersteuning mogelijk te maken zijn niet alleen voldoende financiën nodig, maar is ook nodig dat aard en doelstelling van de projecten duidelijk zijn. Er zal voldoende voorlichting gegeven moeten worden aan steunverlenende kerken. Daarom is het ook beter dat de kerk die het evangelisatieproject uitvoert, zelf de steun int. Zo komt concreter over waar de steun voor nodig is dan bij een verzamelquotum voor diverse projecten.

Oud. E. Boerma dient een amendement in, dat uitgangspunt voor de steunverlening zal zijn, dat classes alleen steun verlenen aan kerken in hun ressort die aantoonbaar meer dan de overige kerken in dat ressort bijdragen per ziel aan zending en evangelisatie; dat particuliere synoden op overeenkomstige wijze handelen ten aanzien van classes; en dat deputaten van de generale synode dat doen ten aanzien van particuliere synoden.

Oud. A. de Kievit en ds. D.J. Zandbergen dienen een amendement in, om aan de instructie van deputaten als punt 1c toe te voegen: "voor het toekennen van steun wordt als norm gehanteerd het totaal van de quota voor zending en evangelisatie: wanneer dat totaal het vergelijkbare totaal van enig ander ressort overschrijdt, dan mag het meerdere als generaal quotum van de kerken worden gevraagd".

De commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoordt dat de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81) niet van draagkracht spreekt aan de kant van de steunverlenende kerk. Het gaat erom dat wie steun vraagt, moet aantonen dat hij alles gedaan heeft wat hij kon en steun nodig heeft. Er mogen geen criteria komen die als automatisme gaan werken. Bij de amendementen van oud. E. Boerma en

van oud. A. de Kievit en ds. D.J. Zandbergen krijg je een glijdende schaal, waarbij juist niet meer op draagkracht gelet wordt. Dat is in strijd met het besluit van de GS Leeuwarden 1990. Ook zou het niet goed zijn een quotum te vragen aan kerken in een steunontvangend ressort. Als kerken aangetoond hebben dat ze doen wat ze kunnen en daarom gesteund worden, kan je ze niet nog een quotum erbij opleggen.

Het amendement van oud. A. de Kievit en ds. D.J. Zandbergen wordt verworpen met 4 stemmen voor en 26 tegen bij 5 onthoudingen. Het amendement van oud. E. Boerma wordt verworpen met 12 stemmen voor en 23 tegen.

Een amendement van oud. E. Boerma om in besluit 4.1 de passage (*uitgezonderd de kerken van het particulier ressort dat om steun vraagt*) te laten vervallen, wordt verworpen met 6 stemmen voor en 28 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van oud. G. Boersma dat beoogt dat de quota geïnd worden door deputaten, en de toevoeging van besluit 5 inhoudt, wordt aanvaard met 18 stemmen voor en 16 tegen bij 1 onthouding.

De besluiten 1 en 2 van het commissievoorstel worden met algemene stemmen aanvaard. Hierbij blijven de afgevaardigden van de betrokken particulier-synodale ressorten buiten stemming. De besluiten 3 en 4 worden aanvaard met 34 stemmen voor en 1 tegen.

Artikel 52

11.06.93

Evangelieverkondiging aan het Belgische volk

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A.H. Driest

Materiaal :

1. schrijven van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 2 oktober 1992 met:
 - a. kennisgeving van het besluit om "aan het verzoek van de classis Axel niet te voldoen voorzover het betreft de vaststelling van een bijdrage per ziel van de kerken in het ressort, en evenmin een verzoek om aanvullende steun tot de eerstkomende Generale Synode te richten";
 - b. verzoek om het verlenen van generale steun aan "het werk dat vanuit de kerken in de classis Axel gedaan wordt om het evangelie te verkondigen aan het Belgische volk", met beroep op de besluiten van de GS Groningen 1927 (Acta art. 240), en voor de uitvoering hiervan deputaten te benoemen;
2. een drietal brieven met ondersteuning van het onder 1 genoemde verzoek: van de Gereformeerde Kerk te Lelystad dd. 1 december 1992, te Maarssen-Breukelen dd. 30 december 1992 en te De Lier dd. 19 maart 1993.

Besluit:

aan het verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg gaat voorbij aan de regelingen die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 81) vaststelde "over de wijze van ondersteuning van evangelisatiewerk", welke regelingen "vanaf heden" gehanteerd behoren te worden;
2. het is niet juist en niet nodig om met een beroep op de Generale Synode van Groningen 1927 de regelingen van de GS Leeuwarden 1990 af te wijzen; de GS Groningen spreekt over "het recht op de steun van alle gereformeerde kerken in Nederland", terwijl de GS Leeuwarden heeft geregeld hoe generale steun gegeven zal worden, namelijk aanvullend en niet door een landelijk gelijk quotum.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat het besluit van de PS van het Zuiden inderdaad in strijd is met het besluit van GS Leeuwarden 1990. Daarom is te verwachten dat de classis Axel revisie zal vragen bij de volgende PS. Bovendien is te verwachten dat verscheidene kerken die tot nu toe het evangelisatiewerk van de kerk te Axel hebben gesteund, dit vanwege de nieuwe regeling niet zullen blijven doen.

Ds. H. Folkers dient daarom het amendement in om aan de eerstvolgende PS van het Zuiden mee te delen, dat zij zich tot de deputaten Aanvullende Steunverlening (ASE) kan wenden voor aanvullende ondersteuning, wanneer zij uitspreekt zich met betrekking tot de evangelieverkondiging aan het Belgische volk te conformeren aan het uitgestippelde beleid van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81).

De rapporteur, ds. A.H. Driest, en de commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoorden dat de commissie bezwaar heeft tegen dit amendement, omdat de PS van het Zuiden niet per ongeluk afgegaan is op het besluit van de GS Groningen 1927, maar na confrontatie met het besluit van de GS Leeuwarden 1990, zoals blijkt uit de afwijzing van het voorstel van de classis Axel, zie materiaal 1a. Bovendien had de classis Axel in appel kunnen gaan bij de generale synode. We moeten niet iets geven wat men kennelijk niet wil hebben. De instructie voor deputaten ASE spreekt van *door de generale synode toegestemde verzoeken*, maar we kunnen geen verzoek toestemmen dat er niet ligt.

Verder wordt opgemerkt, dat algemeen de wens bestaat om de classis Axel te helpen. Maar het amendement probeert antwoord te geven op een vraag die er niet ligt.

Ds. T.O.G.M. Bosma brengt naar voren, dat het evangelisatiewerk voor België altijd gedaan is in de Zeeuwsch-Vlaamse Gereformeerde Evangelisatiecommissie voor België (ZGEB), waarin de vier classiskerken samenwerken. Dit evangelisatiewerk is nog nooit op de classis geweest. Voor de classis heeft het daarom veel moeite gekost om de weg te gaan die de GS Leeuwarden 1990 wees. Ook op de PS lag het moeilijk. Ds. Bosma vraagt hiervoor begrip. Hij verzekert dat de nodige bezinning over de manier van steunverlening plaatsvindt.

Verscheidene afgevaardigden spreken uit er begrip voor te hebben dat de kerken in het Zuiden wat dit betreft nog niet op de goede weg zijn en willen de deur voor deze PS niet voor drie jaar op slot doen.

Ds. H. Folkers antwoordt dat de PS wel degelijk wat vraagt, namelijk steun en voor de uitvoering ervan deputaten, zie materiaal 1b. De PS van het Zuiden had ook aan generale steun voorbij kunnen gaan, maar ze komt wel met een verzoek bij de generale synode, alleen niet langs de goede weg. De classis Axel heeft het goed gedaan. De PS moet erop gewezen worden dat ze zich moet conformeren aan het besluit van de GS Leeuwarden 1990.

Het amendement van ds. Folkers wordt verworpen met 15 stemmen voor en 16 tegen. Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 26 stemmen voor en 2 tegen bij 3 onthoudingen. De afgevaardigden van de PS van het Zuiden blijven hierbij buiten stemming.

Hoofdstuk V DE THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT

Artikel 53

22.04.93

Emeritering prof. drs. H.M. Ohmann

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit (TU) besloten heeft, aan prof. drs. H.M. Ohmann per 1 september 1993 ontslag te verlenen uit zijn dienst als hoogleraar aan de TU, in verband met het bereiken van de 65-jarige leeftijd en in overeenstemming met artikel 6 van het Reglement voor docenten aan de TU.

De synode verleent prof. drs. H.M. Ohmann ontslag op de meest eervolle wijze en onder betuiging van dank voor de trouw en de ijver waarmee hij gedurende twaalf jaar de kerken en haar opleiding tot de dienst des Woords heeft gediend als hoogleraar Oude Testament.

Artikel 54

22.04.93

Benoeming drs. G. Kwakkel in de vacature prof. drs. H.M. Ohmann

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voordracht van deputaten-curatoren en met algemene stemmen besloten heeft, drs. G. Kwakkel te Kampen per 1 september 1993 te benoemen tot opvolger van prof. drs. H.M. Ohmann als hoogleraar in de vakken van het Oude Testament. Drs. G. Kwakkel is momenteel universitair docent in de Oudsemitische filologie en cultuurgeschiedenis van het Oude Nabije Oosten.

De benoemingsbrief zal hem deze dag nog door het moderamen worden overhandigd.

Als drs. Kwakkel zijn benoeming aanvaardt, zullen deputaten-curatoren komen met een voorstel om te voorzien in de dan ontstane vacature - drs. Kwakkel.

De praeses feliciteert prof. drs. H.M. Ohmann met drs. Kwakkel als bekwaam opvolger.

Artikel 55

04 / 08.05.93

Aanvaarding benoeming drs. G. Kwakkel

De praeses deelt mee, dat drs. G. Kwakkel telefonisch heeft laten weten, dat hij zijn benoeming tot hoogleraar in de vakken van het Oude Testament aanvaardt. Schriftelijke bevestiging hiervan volgt in het schrijven van drs. Kwakkel dd. 8 mei 1993. De synode neemt hiervan dankbaar kennis.

Artikel 56

25.05.93

Opvolging drs. G. Kwakkel

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de TU besloten heeft thans nog geen docent Semitica als opvolger voor drs. G. Kwakkel te benoemen. Er is gegronde verwachting dat over ongeveer drie jaar, dus tegen de volgende generale synode, iemand voorgedragen en benoemd zal kunnen worden, waardoor op lange termijn een optimale vervulling van de vacature zal kunnen plaatsvinden.

Intussen zijn er goede mogelijkheden om de tussenliggende periode voor het onderwijs in de nu door drs. Kwakkel gedoopte vakken te overbruggen. Deputaten-curatoren hebben mandaat gekregen voor het treffen van tussentijdse voorzieningen en van de nodige voorbereidingen met het oog op een definitieve voorziening over drie jaar.

Artikel 57

25.05.93

Bekrachtiging van de benoeming van docent M.E. Hoekzema

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de TU de benoeming van br. M.E. Hoekzema tot universitair docent in vaste volledige dienst per 1 september 1992 door deputaten-curatoren heeft goedgekeurd en bekrachtigd.

Br. Hoekzema was reeds universitair docent in niet-volledige dienst, benoemd door de GS Spakenburg-Noord 1987; deze synode had curatoren al gemachtigd br. Hoekzema zo mogelijk voor meer tijd aan te trekken. Het docentschap van br. Hoekzema is van belang voor de herstructurering van het studieprogramma en de integratie van de praktijkcomponent in de opleiding. Tot de taak van br. Hoekzema zal behoren:

1. onderwijs in de didactiek van de catechese en in de psychologie;
2. organisatie en begeleiding van de catechetische stage en van andere stagecomponenten in de studie;
3. aandacht voor en ontwikkeling van de persoonlijkheidsvormende factoren in de opleiding en theologische en pedagogische onderbouwing daarvan;
4. inzet bij verdere ontwikkeling c.q. uitwerking van het vernieuwde studieprogramma;
5. medebegeleiding in specialisatiestudie van de ambtelijke vakken.

Artikel 58

25.05.93

Personeelsbezetting diaconologische vakken

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de TU besloten heeft drs. C. Bijl mede op diens eigen verzoek niet opnieuw te benoemen tot universitair docent. De noodzaak tot assistentie bij de zogenaamde preekcolleges is niet meer aanwezig op de manier zoals die zich de afgelopen jaren voordeed. De synode betuigt drs. Bijl bijzondere dank voor het belangrijke werk dat hij gedurende zes jaar in de sector van de homiletiek heeft gedaan.

Verder deelt de praeses mee, dat in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren besloten is dr. A.N. Hendriks voor de tijd van een jaar te benoemen tot universitair docent om zoals tot nog toe leiding te geven aan de werkgroep poimeniek in de cursus 1993/94. Na 1994 ontstaat een nieuwe situatie door de realisering van de vernieuwde studie-opzet. Op welke manier dan van de diensten van dr. Hendriks het beste gebruik kan worden gemaakt, moet nog worden bezien.

Ook deelt de praeses mee, dat deputaten-curatoren niet opnieuw machtiging gevraagd hebben dr. J.R. Luth als gastdocent aan te trekken voor colleges in de kerkmuziek. Wel zijn curatoren op hun voorstel gemachtigd, dr. Luth te vragen zich in te zetten voor het onderwijs op een nader te bepalen wijze en op een andere plaats in de studie-opzet.

Artikel 59

03.06.93

Aanvaarding benoeming dr. A.N. Hendriks

Van dr. A.N. Hendriks is een schrijven ontvangen dd. 1 juni 1993, waarin hij meedeelt dat hij zijn herbenoeming tot universitair docent aan de TU voor de door generale synode genoemde periode aanvaardt. De synode neemt hiervan met erkentelijkheid kennis.

Artikel 60

01.06.93

Theologische Universiteit; stages en pastorale vorming; instelling van een curatorium

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : C.A. Nelemans

Materiaal :

1. rapport van deputaten-curatoren Theologische Universiteit;
2. brief van deputaten-financieel dd. 11 maart 1993 met de mededeling dat het voorstel van deputaten-curatoren tot reorganisatie van de bestuursstructuur van de Theologisch Universiteit mede namens hun college is gedaan;
3. brief van de Gereformeerde Kerk te Mussel dd. 22 maart 1993 inzake de voorstellen met betrekking tot de stages, waarin er op gewezen wordt,
 - dat deze afwijking van eerder genomen besluiten alleen in de weg van een revisieverzoek vanuit de kerken aan de orde gesteld mag worden;
 - dat op deze wijze de beoordeling van geschiktheid voor het ambt ten principale van de kerkelijke vergaderingen naar de academische senaat wordt verschoven;
 - dat de senaat machtiging moet ontvangen om te zorgen voor een verantwoord functioneren van studenten in de gemeenten, waarbij ook het betuigen van instemming met de drie formulieren van eenheid geregeld dient te zijn;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Ommen dd. 23 maart 1993 met adhesie inzake de voorstellen met betrekking tot de stages;
5. brief van de Gereformeerde Kerk te Wezep dd. 13 april 1993.

Besluit:

1. het beleid van deputaten-curatoren, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, onder dank goed te keuren en hun decharge te verlenen;
2. in de instructie voor deputaten-curatoren artikel 5.3 als volgt te wijzigen:
"De hoogleraren hebben het recht de vergaderingen bij te wonen met raadgevende stem, met name wanneer zaken aan de orde zijn die speciaal hun werk regarderen. Als regel laat de senaat zich ter vergadering (of gedeelte ervan) vertegenwoordigen door rector en secretaris";
3. aan de senaat van de Theologische Universiteit toe te staan om als onderdeel van de opleiding naast de bestaande stage in de catechese ook andere stage-elementen verplicht te stellen;
4. besluiten van voorgaande synoden, die het invoeren van verplichte stage-elementen in de opleiding aan de Theologische Universiteit in de weg staan, buiten werking te stellen;
5. de senaat te machtigen om, onder nadere goedkeuring van deputaten-curatoren, voorlopige regelingen te treffen voor een verantwoorde invulling van stage-elementen voor studenten in de gemeenten onder genoegzame begeleiding van de opleiding; en deze regelingen ter beoordeling voor te leggen aan de eerstkomende generale synode;
6. uit te spreken dat van de kerken wordt verwacht dat zij naar vermogen mee zullen werken aan de effectuering van de stages;
7. deputaten-curatoren op te dragen de eerstvolgende generale synode van advies te dienen over de vraag in hoeverre:
 - a. bij het afsluitend examen het getuigschrift dient te worden aangepast;
 - b. de regeling voor het preparatoir examen aanpassing behoeft;
8. een curatorium te benoemen van veertien personen (met secundi), te weten negen door de particuliere synoden voorgedragen predikanten en vijf niet-theologen met diverse deskundigheden, te weten één juridisch-, één onderwijs-, twee financieel- en één bouwkundig deskundige(n);
9. dit curatorium op te dragen
 - a. de bestaande instructies voor deputaten-curatoren én voor deputaten-financieel uit te voeren en daarover aan de eerstvolgende generale synode op de gebruikelijke wijze te rapporteren;
 - b. een nieuwe instructie te ontwerpen waarin de beide bestaande instructies zijn samengevoegd en deze aan de eerstvolgende synode voor te leggen;
 - c. voor alle noodzakelijke wijzigingen in Statuut en Reglementen van de universiteit concepten aan de eerstvolgende synode voor te leggen;
10. te bepalen dat na inwerkingtreding van besluit 8 het nieuwe curatorium het bestuur vormt van de 'Stichting voor de financiële verzorging van de opleiding tot de dienst des Woords in De Gereformeerde Kerken in Nederland, gevestigd te Groningen';
11. de Gereformeerde Kerk te Mussel te antwoorden, dat
 - a. de generale synode naar art. 30 KO bevoegd is regelingen te treffen die de kerken gemeenschappelijk aangaan; bovendien heeft het voorstel van deputaten-curatoren betreffende stage vanuit de kerken geen bezwaar ontmoet;
 - b. er niet gesproken hoeft te worden van een verschuiving in de beoordeling van de geschiktheid voor het ambt van predikant, omdat het recht en de verantwoordelijkheid van meerdere vergaderingen bij kerkelijke examens ongewijzigd blijven;
 - c. de generale synode het voorstel tot uitbreiding van het besluit om de senaat te machtigen de noodzakelijke regelingen te treffen, in haar besluitvorming heeft meegenomen.

Gronden:

1. deputaten-curatoren hebben hun opdracht, verstrekt door de Generale Synode Leeuwarden 1990, op gedegen en zorgvuldige wijze vervuld;
2. de stage-elementen zijn een waardevolle bijdrage in de opleiding tot predikant, zoals reeds gebleken is uit de ervaringen met de stage voor de catechese. Integratie van theorie en praktijk komt de toekomstige ambtsuitoefening ten goede en regelmatige confrontatie met de praktijk is een zinvolle voorbereiding op het ambt van dienaar des Woords;
3. bezwaren geuit tegen verplichte stage binnen de opleiding en de praktische oefeningen als afzonderlijke preliminaire eis voor het preparatoir examen op de Generale Synoden van Hattem 1972--1973 (Acta art. 170), Amersfoort-West 1967 (Acta art.85) en Rotterdam-Delfshaven 1964--1965 (Acta art. 411) kunnen op verantwoorde wijze worden ondervangen.
Rekening zal worden gehouden met mogelijkheden en beperkingen van de kerkelijke

praktijk. Door integratie zal de studiegang niet worden vertraagd.

(Zie voor wegneming van bezwaren tegen stages het rapport van deputaten-curatoren sub 8.4.)

Verder valt in dit verband erop te wijzen dat de besluiten van genoemde synoden indertijd vooral tot stand zijn gekomen door de afwijzende opstelling van deputaten-curatoren en de senaat ten aanzien van het invoeren van een verplichte stage. Thans komen beide colleges zelf met voorstellen dienaangaande;

4. één bestuurscollege in de plaats van de beide deputaatschappen zal efficiënter kunnen opereren, zowel op het bestuurlijke als op het beleidsmatige vlak;
5. één curatorium zal op het financiële vlak, alsook in personeelszaken, zoals ten aanzien van sollicitatieprocedures, arbeidsvoorwaarden en toezichtregeling, besluitvaardiger kunnen optreden;
6. vanuit één bestuursinstelling zal de communicatie met de wetenschappelijke staf en met het andere personeel beter kunnen verlopen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten-curatoren ds. C.J. Smelik, ds. P. Schelling en ds. H.D. v. Herksen, deputaat-financieel br. A. Vreugdenhil, de hoogleraren prof. dr. J. van Bruggen, prof. drs. B. Kamphuis, prof. dr. C.J. de Ruijter en prof. dr. M. te Velde en universitair docent br. M.E. Hoekzema.

Prof. dr. C.J. de Ruijter geeft vooraf enige toelichting over de stages. Het doel van de stages is het operationeel maken van de opleiding naar de praktijk toe. Het gaat om praktische voorbereiding op het ambtelijk werk. Aan mensen die leiding moeten geven, worden steeds meer eisen gesteld. Wil een stage effectief zijn, dan moet die zeker een half jaar duren, terwijl die niet ten koste mag gaan van het theologisch-wetenschappelijk karakter van de opleiding. Bij integratie ervan in het geheel van de opleiding hoeft de studie er niet langer door te duren, al moet dit punt nog wel worden uitgewerkt. Er wordt een programma voor de stages ontworpen rond drie kerntaken, te weten prediking, catechese en pastoraat.

Docent Hoekzema vult aan dat door integratie van theorie en praktijk er een betere afstemming van het een op het ander komt. Dit heeft tot gevolg dat voor het opvangen van de praktijkschok aan het eind van de opleiding volstaan kan worden met een stageblok van een maand. De begeleiding van de stage zal moeten gebeuren door een plaatselijke predikant of ouderling, met rapportage naar de stageleiding in Kampen.

Het komend studiejaar gaat de nieuwe studie-opzet in voor het vierde studiejaar. Dat betekent dat tegen de tijd dat de volgende generale synode bijeenkomt de vernieuwing van de studie-opzet toe is aan het zesde jaar. Het zal moeilijk zijn het geheel van de stages dan al te evalueren. Docent Hoekzema vraagt hiervoor het vertrouwen van de synode in senaat en curatoren.

In de bespreking wordt aan de ene kant waardering geuit voor de vernieuwing van het studieprogramma die gericht is op de praktijk van het ambtelijk werk. Gevraagd wordt of in plaats van pastorale vorming niet beter gesproken kan worden van praktische vorming. De laatste uitdrukking is ruimer dan de eerste.

Aan de andere kant wordt gevraagd of de stages wel overeenstemmen met het wetenschappelijk karakter van de TU. Worden besluiten van vorige synoden niet te gemakkelijk buiten werking gesteld? Een ouderling komt er toch ook eens voor het eerst voor te staan? Gaat het niet te ver als studenten echt pastorale gesprekken moeten voeren? Er zullen gemeenteleden zijn die dat liever niet hebben.

Is het de bedoeling dat met de voorlopige regelingen voor de stages gelijk al gewerkt wordt? Kan de vaststelling van de regelingen niet worden overgelaten aan deputaten-curatoren, die daarover rapporteren aan de volgende generale synode?

Moeten de stages niet veel duidelijker dan tot nog toe bij de catechese-stages het geval is, vanuit de opleiding begeleid worden, eventueel met inschakeling van hulpkrachten? Voor het begeleiden van stages is specifieke deskundigheid nodig, die deel moet uitmaken van de opleiding. Of gaan plaatselijke predikanten een opleiding tot begeleider volgen?

Als de aantekening pastorale vorming op de bul standaard wordt, hoeft er geen apart besluit voor het preparatoir examen te komen.

Moet iemand die de stages op het ene onderdeel goed en op het andere niet goed doet, de aantekening pastorale vorming geweigerd worden? Gebeurt het wel eens dat iemand ongeschikt wordt verklaard? Wie beoordeelt dat?

Moet iemand die van een andere universiteit komt, alsnog de aantekening pastorale vorming halen? Hoe gaat het met buitenlandse studenten?

Tenslotte wordt gevraagd waarom van het instituut van de aio's (assistenten-in-opleiding) is

afgestapt.

De commissievoorzitter, ds. H. de Vries, antwoordt, dat de stageregelingen een voorlopig karakter dragen, omdat ze moeten groeien in de praktijk. Het gaat er niet om dat goedkeuring van een volgende synode zou moeten worden afgewacht voor ermee gewerkt kan worden.

De president-curator, ds. C.J. Smelik, zegt dat stages niet iets nieuws zijn. Het gaat er nu om dat ze geïntegreerd worden in het geheel van de opleiding. Tegen de voorstellen van deputaten-curatoren, die op tijd via het rapport aan de kerken zijn toegezonden, zijn geen inhoudelijke bezwaren vanuit de kerken gekomen. Het buiten werking stellen van besluiten van vorige synoden is voldoende geargumenteed in het rapport van deputaten-curatoren.

De stages zullen op verantwoorde manier moeten plaatsvinden. Dat wil zeggen, dat de betrokken student op behoorlijke wijze wordt geïntroduceerd bij kerkeraad en gemeente, dat voor pastorale gesprekken toestemming wordt gevraagd van degene die bezoek krijgt, en dat er voldoende begeleiding is vanuit Kampen.

Integratie van de stage in de studie betekent, dat de stage niet alleen bij de ambtelijke vakken thuishoort, maar zaak is van alle docenten. Geschiktheid voor het ambt wordt niet door enkele docenten aan het eind van de studie geëvalueerd, maar aan het begin en in de loop van de studie door de hele senaat. Omdat het gaat om een geïntegreerd onderdeel van de opleiding tot de dienst des Woords, heeft de uitdrukking pastorale vorming de voorkeur.

Het instituut van de aio's, zoals dat bij andere universiteiten functioneert, is in Kampen niet haalbaar. Dit is besproken met hoogleraren uit onze kerken aan andere universiteiten. Het Statuut van de TU voorziet wel in de mogelijkheid van een wetenschappelijk assistentschap (Statuut artikel 7.5).

De rector, prof. drs. B. Kamphuis, benadrukt dat de opleiding een wetenschappelijk karakter draagt, maar tegelijk een opleiding is *tot de dienst des Woords*. Dit geldt niet alleen van de ambtelijke vakken, maar van het geheel van de opleiding. Het gaat in de stages niet om uitbreiding van een onderdeel van de studie, maar om het op de praktijk gericht zijn van de hele opleiding. Op de bul moet een aparte aantekening pastorale vorming komen, omdat de bul ook zonder deze aantekening erkend moet zijn. Als normaal einddoel van de opleiding is de bul plus aantekening te beschouwen.

Het komt regelmatig voor, dat studenten worden uitgeschreven in verband met het overschrijden van de maximum studietijd. Dit betekent niet dat ze geen examen meer kunnen doen. Ook komt het voor dat studenten geadviseerd wordt de studie te beëindigen vanwege gebleken gebrek aan studiecapaciteiten. Met name het experiment van een eenjarige vooropleiding blijkt voorsommigen te zwaar. Het experiment is echter nog niet afgerond. De begeleiding in de persoonlijkheidsvorming wordt door de studenten als positief ervaren.

Met betrekking tot buitenlandse studenten wordt een keus gemaakt. Eis is het kunnen volgen van de Nederlandse taal. Ook moet de betrokken docent voor de begeleiding voldoende tijd hebben.

Docent Hoekzema geeft toe dat de begeleiding bij de catechese-stage minimaal is. Vanuit Kampen is geen intensieve begeleiding mogelijk. Bij een plaatselijke predikant die begeleiding geeft, is wel een zekere deskundigheid aanwezig. Maar ook vanuit Kampen zal begeleiding moeten plaatsvinden. Inschakelen van extra mankracht of cursussen voor begeleiders zijn in de beeldvorming in Kampen hierover nog niet aan de orde. Dat is de reden dat er nog geen voorstellen over zijn.

Prof. dr. J. van Bruggen zegt dat het een te eenvoudige voorstelling van zaken is als iemand alleen een deel van de pastorale vorming goed zou doen. Het gaat er niet om volmaakte predikanten te krijgen, maar om mensen die echt zouden mislukken, daartegen te beschermen. Een beoordelings-regeling moet er trouwens nog komen.

Prof. dr. C.J. de Ruijter erkent dat een ouderling er ook eens voor het eerst voor komt te staan, maar dat deze niet voor niets toerusting zoekt bij het GVI. Een pas bevestigde ouderling wordt niet gevraagd dat hij gelijk alles gaat doen. Van een predikant wordt dat wel verwacht.

Ook pastorale gesprekken horen bij de stage. Als die niet zouden mogen, valt de stage met betrekking tot het pastoraat in het water. Een student die aan het eind van zijn studie is gekomen, heeft, naar verwacht mag worden, leren luisteren. Hij komt in geloofsverbondenheid, net als gemeenteleden onderling.

Een amendement van ds. A.H. Driest en ds. B. Luiten om in besluit 5 te spreken van *een verantwoorde invulling van stage-elementen en onder genoegzame begeleiding van de opleiding* wordt aanvaard met 20 stemmen voor en 12 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen om in besluit 7 *praktische vorming* te lezen in plaats van *pastorale vorming* wordt verworpen met 5 stemmen voor en 27 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van oud. A.J.F. van der Griendt om de senaat niet nu al te machtigen bij de herstructurering van het afsluitend examen over te gaan tot een getuigschrift met of zonder aantekening pastorale vorming, zoals de commissie had voorgesteld, maar curatoren op te dragen de volgende generale synode hierover van advies te dienen, zoals nu geformuleerd is in besluit 7, wordt aanvaard met 17 stemmen voor en 16 tegen.

De besluiten 1 tot en met 7 worden vervolgens met algemene stemmen aanvaard.

Apart wordt gesproken over het voorgestelde in de besluiten 8 tot en met 10 inzake het *curatorium*. Gevraagd wordt waarom de door het curatorium in te stellen bestuurscommissies niet in het besluit worden genoemd. Waarom moeten ook deskundigen van buiten de kring van de TU daarin kunnen participeren?

De president-curator, ds. C.J. Smelik antwoordt, dat de regeling voor de bestuurscommissies nog uitgewerkt moet worden. Het gaat nu om goedkeuring en eerste uitvoering van het bestuurlijke reorganisatieplan. Met de uitwerking ervan wordt de komende jaren ervaring opgedaan, waarna aan de volgende generale synode een definitief voorstel zal worden voorgelegd. Aantrekken van deskundigen van buiten de kring van de TU is altijd al mogelijk geweest.

De besluiten 8 tot en met 10 worden met algemene stemmen aanvaard.

Ten aanzien van het voorgestelde in besluit 11 merkt prof. dr. M. te Velde op, dat er bij de kerkelijke examens wel een zekere verschuiving plaatsvindt, in zoverre dat wie aan de TU niet de vereiste doctoraalbul verkrijgt, niet tot een kerkelijk examen wordt toegelaten. De kerken wordt hiermee echter niet tekort gedaan, omdat er tegen een negatief besluit van de senaat altijd een beroepsmogelijkheid blijft. Besluit 11 wordt aanvaard met 32 stemmen voor en 1 tegen.

Bij de besluitvorming ten aanzien van de TU blijven de deputaten-curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlekom buiten stemming.

Artikel 61

05.05.93

Jaarverslagen deputaten-financieel

Voorstel : commissie 2
Rapporteur : C.A. Nelemans
Materiaal :

de jaarverslagen van de deputaten-financieel van de Theologische Universiteit te Kampen over 1990, 1991 en 1992, zowel in uitgebreide als in beknopte vorm, dd. 13 april 1993, aangekondigd dd. 9 maart 1993; deze jaarverslagen zijn voorzien van goedkeurende accountantsverklaringen van het accountantskantoor Coopers & Lybrand Dijker Van Dien te Groningen.

Besluit:

1. goedkeuring te hechten aan het beleid van deputaten;
2. deputaten dank te zeggen voor hun arbeid en hun decharge te verlenen van het in de jaarverslagen 1990, 1991 en 1992 verantwoorde beleid.

Aanwezig zijn de deputaten br. D.A. Hekman en br. A. Vreugdenhil, alsmede de administrateur br. S. Riedstra.

De penningmeester van deputaten, br. Hekman, zegt dat het budget van de TU de laatste jaren aanzienlijk is gestegen, met name door salariskosten; er zijn de laatste jaren drie full-timers bijgekomen. De inkomsten uit legaten lopen terug. Ook nemen deputaten-curatoren wel eens een besluit waar financiële consequenties aan vastzitten waarmee deputaten-financieel niet hebben gerekend. De financiële situatie van de TU is overigens gezond. Nadat het quotum jarenlang niet gestegen is, moet het nu f 2,-- per ziel omhoog.

Op vragen naar de wijze van overleg tussen deputaten-curatoren en deputaten-financieel verklaart de voorzitter van deputaten-financieel br. Vreugdenhil dat de verhouding en communicatie tussen beide deputaatschappen uitstekend is. Inderdaad zijn er wel eens onverwachte zaken, maar het is de vraag of bij eerdere betrokkenheid van deputaten-financieel de uitkomst anders zou zijn. Dit zal straks helemaal opgelost zijn als beide deputaatschappen samengaan in een curatorium.

Het commissievoorstel wordt aangenomen met algemene stemmen, waarbij de deputaten-

curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlkom buiten stemming blijven.

Artikel 62

01.06.93

Emeritaats- en pensioenregeling van de TU

Voorstel : commissie 2
Rapporteur : C.A. Nelemans
Materiaal :

brief van deputaten-financieel van de Theologische Universiteit dd. 16 april 1993, waarin wordt voorgesteld de regeling van het arbeidsongeschiktheidspensioen te wijzigen.

Besluit:

het curatorium te machtigen, in verband met de overheidsmaatregelen met betrekking tot de WAO, zodra dit mogelijk is wijzigingen door te voeren in de 'Emeritaats- en Pensioen-Regeling'.

Grond:

recente overheidsmaatregelen met betrekking tot de WAO maken wijzigingen in de 'Emeritaats- en Pensioen-Regeling' noodzakelijk. Omdat de nieuwe wetgeving nog te veel onduidelijkheden te zien geeft, is een definitieve aanpassing op dit moment niet mogelijk.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat-financieel br. A. Vreugdenhil. Opgemerkt wordt dat niet-structurele wijzigingen als deze tot de bevoegdheid van het curatorium moeten behoren, met rapportage achteraf aan de generale synode.

Deputaat br. A. Vreugdenhil antwoordt dat in de huidige regeling staat dat de generale synode het inkomen en emeritaatsgeld van de docenten vaststelt (Statuut art. 8.3). Hij zegt toe ervoor te zullen ijveren, dat het curatorium zal voorstellen dit algemener te formuleren.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten-curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlkom blijven hierbij buiten stemming.

Hoofdstuk VI BINNENLANDSE BETREKKINGEN

Artikel 63

12.05.93

Brieven van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : P.J. Trimp

Materiaal :

brief van de Generale Synode van Emmen van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland dd. 10 oktober 1990, waarin de synode meedeelt de brief van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 te hebben ontvangen en vervolgens ter hand te hebben gesteld van de deputaten voor de oecumene, die hierover aan de volgende synode te Mijdrecht 1991 zullen rapporteren.

Besluit:

deze brief voor kennisgeving aan te nemen.

Materiaal:

brief van de Generale Synode van Mijdrecht van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland dd. 8 december 1992, waarin de synode reageert op de brief van de Generale Synode te Leeuwarden 1990 naar aanleiding van de Verklaring van Almere in 1988. *Zie voor de tekst van deze brief bijlage XXII bij deze Acta.*

In deze brief (die in haar geheel ook aan de Nederlands Gereformeerde Kerken is geadresseerd) typeert de synode onze moeiten met de schuldbelijdenis van 1988 als verwijten.

De synode neemt onvoorwaardelijk afstand van de leerbeslissingen uit de veertiger jaren, "omdat 'in die tijd' de zorg voor de zuiverheid van de leer uit de hand was gelopen."

De synode verklaart dat de schuldbelijdenis van 1988 meer zegt dan wat in 1959 kon worden gezegd.

De synode verklaart vervolgens geen normatieve taxatie van de gebeurtenissen in de jaren veertig te hebben willen geven, omdat de schuldvraag over 'het recht van de Here' naar haar mening 'meer op een ander veld' dan dat van het kerkrecht ligt.

Als les van de strijd rond de Vrijmaking schrijft ze onder meer

- dat we kerkelijk op een verkeerde manier met het erfdeel van de Reformatie -- en de daarin gegeven normen -- waren omgegaan;
- dat de door scheuring en scheiding in het reformatorisch erfdeel verkregen zuiverheid in de leer niet zo zuiver bleek;
- en dat "het onze kerkelijke schuld was" dat we elkaar geen tijd en ruimte gaven voor die genezing die alleen de Heilige Geest kan geven.

Tenslotte spreekt ze uit bereid te zijn voor een gedachtenwisseling in de geest van 1 Kor. 13.

Besluit:

de volgende antwoordbrief te schrijven:

Aan de Generale Synode van de (synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland
Postbus 201
3830 AE Leusden

Zeer geachte vergadering,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Ommen, heeft op 12 mei 1993 kennis genomen van uw schrijven dd. 10 oktober 1990 en 8 december 1992. In laatstgenoemd schrijven gaat u in op de reactie die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 uw vergadering deed toekomen naar aanleiding van de Verklaring van Almere in 1988. Wij bedanken u dat u uitvoering hebt gereageerd op ons antwoord.

Toch heeft uw brede aandacht onze moeiten met uw schuldbelijdenis niet kunnen wegnemen. U typeert onze moeiten als verwijten. We hebben niets anders willen doen dan feiten constateren, die het ons nog steeds zo moeilijk maken uw schuldbelijdenis ten volle te aanvaarden.

Allereerst betreft dit de terzijdestelling van de besluiten die tot de Vrijmaking hebben geleid. Deze terzijdestelling in 1959 bewijst inderdaad de overbodigheid van deze besluiten, maar helaas is het van uw kant nooit gekomen tot een inhoudelijke beoordeling.

U blijft de kerkstrijd in 1944 zien op het vlak van menselijke verhoudingen en foute beoordelingen. Want volgens u is in die tijd de zorg voor de zuiverheid van de leer uit de hand gelopen. Omdat we een Schriftuurlijke beoordeling van de opgelegde leerbeslissingen in de jaren veertig hebben gemist, vinden we dat uw schuldbelijdenis geen recht doet aan wat er werkelijk in het verleden is gepasseerd.

Onze tweede moeite heeft te maken met het feit dat u in uw brief de schuld beperkt tot wat u mensen hebt aangedaan. We willen onderstrepen dat wij niet twijfelen aan de oprechte bedoelingen van wat u schrijft aan het slot van de verklaring van Almere:

"En ook al is wat is gebeurd niet meer te veranderen, wij betreuren ten zeerste dat onze kerken zelf de aanleiding zijn dat broeders en zusters de last van de veroordeling wegens scheurmakerij hebben moeten dragen en nog steeds dragen".

Inderdaad zegt u in deze zin meer dan u in 1959 en 1967 hebt gezegd. We noteren dit dankbaar. Omdat u in die tijd de tuchtmaatregelen in de naam van de Here hebt genomen, mogen wij vandaag toch van u verwachten dat u op dit wezenlijke punt ook schuld tegenover de Here had beleden. Een schuldbelijdenis in deze zin hadden we met blijdschap begroet.

Onze derde moeite ligt op het terrein van de ontwikkelingen in uw kerken na 1944. We menen dat er wel een verband ligt tussen de Verklaring van Almere en de in uw kerken toegenomen tolerantie en vrijzinnige tendensen.

Jammer genoeg gaat u op deze zaak niet in, omdat een verdediging van uw huidige kerkelijke positiekeuze buiten de opzet van de Verklaring van Almere valt.

We vragen ons vervolgens af wat u bedoelt met uw woorden over 'de Geest Die heel maakt' en 'de Geest die wegen schrijft in de tijd'. Dit komt bij ons te vaag over zowel ten aanzien van het verleden als ten aanzien van vandaag. Wanneer we in uw kerken pijnlijk ontdekken wat de gevolgen zijn van een publiek afstand nemen van de belijdenis van de waarheid, sinds de Reformatie vastgelegd in de Drie Formulieren van Eenheid, vinden wij het beroep op de Heilige Geest misplaatst. Wij willen de Geest belijden als de Geest van Christus, die de gemeente leert onderhouden wat Christus heeft bevolen.

De Geest, die de gemeente bij de waarheid bewaart, leert onderscheiden tussen goed en kwaad, tussen dwaling en waarheid (vgl. Johannes 14:16, 17; 16:13). De belijdenis van de waarheid verenigt juist allen die Christus hartelijk liefhebben, maar de dwaling verwijdt ons van elkaar.

Geachte vergadering, we zijn teleurgesteld over uw antwoord, omdat we eruit opmaken hoe groot de afstand tussen u en ons in een halve eeuw geworden is. We spreken een andere taal en verstaan elkaar niet meer. Het is verdrietig te moeten vaststellen dat er zo'n fundamentele kloof tussen u en ons is gekomen. We doen een beroep op u als vergadering om terug te keren naar de basis waarop Christus zijn kerk vergadert: het betrouwbare Woord van God en de waarheid van het algemeen, ontwijfelbaar, christelijk geloof.

Alleen terugkeer tot deze basis, waarop wij een halve eeuw geleden samen stonden, opent de weg tot een vruchtbaar gesprek, dat wij van onze kant van harte begeren.

Met christelijke groeten,

M.H. Sliggers, praeses
H. Folkers, scriba II

De rapporteur, ds. P.J. Trimp, spreekt een woord ter inleiding. In vijftig jaar na de Vrijmaking is er veel gebeurd. We zijn verontwaardigd over theologen die van de twaalf artikelen van het geloof niet veel heel laten, terwijl in dat geloof het kostbaarste ligt dat God ons heeft gegeven. Tegelijk zijn we verdrietig omdat we ons betrokken weten met hen met wie we een waren. We zullen voor hen bidden, maar ook toezien op onszelf.

Ds. Trimp refereert aan de film 'De Nazaten', waarin prof. dr. G.C. Berkouwer publiek zich medeschuldig verklaart aan het conflict in de veertiger jaren. Dit heeft geleid tot de Verklaring van

Almere in 1988. De blijdschap daarover klinkt in de brief van de GS van Leeuwarden 1990 te weinig door. De commissie heeft overwogen dat dat bij de (synodaal-)Gereformeerde Kerken als teleurstellend is ervaren.

De commissie wil in de lijn van de GS van Leeuwarden verder, maar ook de andere kant duidelijker onder woorden brengen. We kunnen niet twijfelen aan de intentie van de schuldbelijdenis, ook al is het recht van de Here niet genoemd.

De commissie heeft de wenselijkheid van een mondelinge toelichting op de brief overwogen, maar is tot de conclusie gekomen dat een basis voor het gesprek eigenlijk ontbreekt.

In de bespreking komt de vraag naar voren of een gesprek toch niet zinvol en vruchtbaar kan zijn. Aan de ene kant is er de opening van de Verklaring van Almere, aan de andere kant echter de fundamentele kloof die er gekomen is.

Moeten, als de schuldbelijdenis oprecht is, de tuchtmaatregelen niet worden herroepen? Klinkt het 'wij willen' in de voorlaatste alinea niet te exclusief?

De intentie van de brief krijgt algemene steun.

De rapporteur antwoordt, dat temidden van een scala van gevoelens getracht is de goede toon te treffen. In de schuldbelijdenis komt herroeping van de tuchtmaatregelen mee.

In het 'wij willen' ligt het accent niet op *wij*, maar op *willen*: dat is onze intentie.

Dat wij hun schuldbelijdenis niet ten volle kunnen aanvaarden, doelt niet op hun oprechtheid, maar hierop dat een wezenlijk deel, schulderkenning tegenover de Here, ontbreekt.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts, om in de zin met 'wij willen' te lezen: "De Geest van Christus leert de gemeente immers onderhouden wat Christus heeft bevolen...", wordt verworpen met 17 stemmen voor en 19 tegen. Een amendement van ds. F.H. Folkerts om in de daarop volgende regel het woord 'ons' weg te laten, wordt aanvaard met 23 stemmen voor en 12 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van ds. A. Kamer om bij de woorden 'uw schuldbelijdenis ten volle te aanvaarden' de woorden 'ten volle' te laten vervallen, wordt verworpen met 10 stemmen voor en 26 tegen. Een amendement van ds. A. Kamer om hieraan toe te voegen 'als een daad van terugkeer tot de dienst van de Here' wordt verworpen met 9 stemmen voor en 27 tegen.

Tenslotte wordt het commissievoorstel met de concept-brief aanvaard met algemene stemmen. De praeses spreekt hierbij uit, dat dit besluit niet in triumfalisme is genomen, maar met verdriet, omdat er zo'n fundamentele kloof is gekomen. We hopen en bidden dat het appel dat van de brief uitgaat op de synode en de leden van de (synodaal-)Gereformeerde Kerken, bij hen goed overkomt en gehoor vindt.

Artikel 64

07 / 14.09.93

Gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken

Voorstel : moderamen
Rapporteur : B. van Zijlkom
Materiaal :

1. rapport dd. 28 augustus 1992 van deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken;
2. aanvullend rapport van dezelfde dd. 15 maart 1993;
3. brief van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, gehouden te Apeldoorn 1992, inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken in Nederland dd. 28 januari 1993 met het door deze synode ter zake genomen besluit; in deze brief wordt gesproken van "een goede broederlijke sfeer", waarin de deputatenbesprekingen zijn gehouden. Verder: "Uit de rapportage van deputaten alsook uit de toespraak die de voorzitter van uw deputaten, dr. A.N. Hendriks, op onze synode hield, hebben wij gevoeld dat er met het zoeken van deze eenheid inderdaad ernst is gemaakt. Graag zouden wij zien dat ook in de toekomst in deze geest verder zal worden gewerkt."
Tegen het eind van deze brief lezen we: "Wat ons beweegt is dat we niet maar naar eenheid willen staan, maar dat we willen zoeken naar een eenheid die duurzaam geacht mag worden, en die niet van meetaf de kiemen van een nieuwe verdeeldheid in zich draagt. Wij zijn het van harte met u eens, dat er een opdracht van de Koning der Kerk is en dat Hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn. Daaraan willen we gehoorzaam zijn."
Tenslotte citeren wij de volgende zin: "Wij verzoeken u dringend het besluit van onze

synode zo te willen lezen en alsdan te besluiten de samensprekingen met onze kerken voort te zetten."

Zie voor de volledige tekst van deze brief bijlage XXI bij deze Acta.

4. brief van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Centrum dd. 29 maart 1993; in dit schrijven wordt aandacht gevraagd voor de in punt 4 van de door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 geformuleerde instructie; aan deputaten is hier de opdracht gegeven om bij de Christelijke Gereformeerde Kerken te blijven aandringen "op een duidelijke positiekeus t.o.v. de Nederlands Gereformeerde Kerken. De Deputaten zetten deze instructie nog eens aan door als grond om te komen tot deze positiekeus te noemen een roeping 'niet op grond van een verzoek van Deputaten, maar van Godswege, uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid' (pag. 2).
Wij zijn van mening dat door deze opstelling van onze kant
 - a. te weinig respect wordt getoond voor het geestelijk onderscheidingsvermogen van kerken met wie wij in gesprek zijn juist omdat wij geloven dat hun staan in dezelfde waarheid tot eenheid moet leiden.
 - b. te weinig gevoel voor kerkelijke/christelijke stijl wordt getoond door als toetssteen voor zuiverheid in de leer te laten gelden de afkeuring van ontwikkelingen in een andere, derde, kerkgemeenschap. Dit lijkt ons bovendien onnodig grievend voor de betreffende kerken";
5. brief van de Gereformeerde Kerk te Wezep dd. 18 maart 1993; hierin reageert deze kerk op het onder 1 genoemde rapport.
De overtuiging wordt uitgesproken dat, hoewel er na zes jaar samensprekingen nog geen eenstemmigheid is gegroeid en er op bepaalde punten ook geen duidelijkheid is gekomen, er geen reden is "om het gesprek nu maar af te bouwen". "We zijn twee kerkgemeenschappen die ondanks een heel verschillende 'cultuur' elkaar toch heel na staan en die elkaar absoluut niet mogen loslaten. Als we moeite hebben met de houding van de andere partij, moeten we zelf maar de minste en de wijste willen wezen";
6. advies van de raad van de Gereformeerde Kerk te Winschoten dd. 21 april 1993, aangekondigd in een brief dd. 16 april 1993. "Naar het oordeel van de kerkeraad zal een voortgaand gesprek alleen dan kunnen bijdragen aan de begeerde eenheid, wanneer ook de punten die door de GKV worden aangedragen, besproken kunnen worden. De kerkeraad geeft u ter overweging het gesprek met de CGK alleen onder dit beding voort te zetten";
7. brief van br. G. Keizer te Groningen, dd. 15 maart 1993, waarin hij de hoop uitspreekt dat de synode ter zake van de eenheid van Gods volk goede besluiten zal nemen.

Besluit:

1. deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken onder dank voor hun arbeid decharge te verlenen;
2. dankbaarheid uit te spreken voor de wijze waarop de Christelijke Gereformeerde Kerken in een aantal concrete gevallen gekozen hebben tegen de dwaling, maar met teleurstelling kennis te nemen van het feit dat zij niet hebben willen ingaan op de concrete klacht die de Gereformeerde Kerken ten aanzien van de behandeling van de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff sedert de Generale Synode van Arnhem 1981 aan de orde gesteld hebben;
3. met teleurstelling kennis te nemen van het feit dat de Christelijke Gereformeerde Kerken nog niet gekomen zijn tot een duidelijke positiekeuze ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken;
dankbaar te constateren dat de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 haar deputaten opdracht gaf "bepaalde zaken" met de "commissie voor contact en samenwerking" van de Nederlands Gereformeerde Kerken "grondig door te spreken";
4. teleurstelling uit te spreken over het feit dat de Generale Synode van Apeldoorn 1992 wel spreekt van verschillen met betrekking tot de hantering van het belijden omtrent de kerk en de toeïgening van het heil als belemmering op weg naar kerkelijke eenheid, maar deze verschillen niet nauwkeurig omschrijft en onderbouwt;
dankbaar te constateren dat deze synode haar deputaten opdracht heeft gegeven "de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn, teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren";
5. al kan over persoonlijke uitspraken binnen de Gereformeerde Kerken die de Christelijke Gereformeerde Kerken aanleiding geven tot vragen, gesproken worden, er toch in het

- voetspoor van het slotwoord bij de Dordtse Leerregels bij de Christelijke Gereformeerde Kerken op aan te dringen, dat zij slechts oordelen op grond van de publieke belijdenisgeschriften en de uitspraken van de kerken zelf;
6. opnieuw deputaten te benoemen om het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten;
 7. aan deze deputaten de volgende instructie te geven:
 - a. het gesprek met deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten om wegen en middelen te zoeken die tot kerkelijke eenheid voeren;
 - b. in dit gesprek aandacht te geven aan de door de Christelijke Gereformeerde Kerken aan de orde gestelde verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil en de hantering van de belijdenis omtrent de kerk;
 - c. bij de christelijke gereformeerde deputaten erop aan te dringen, dat hun kerken ten aanzien van deze punten tot een duidelijk oordeel komen in hoeverre deze verschillen een belemmering vormen om tot eenheid te komen;
 - d. met betrekking tot de opdracht die de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 haar deputaten gaf 'bepaalde zaken' met de commissie voor contact en samenwerking van de Nederlands Gereformeerde Kerken grondig door te spreken, als de gelegenheid zich voordoet er naar vermogen aan bij te dragen, dat deze gesprekken over en weer leiden tot een Schriftuurlijke positiebepaling;
 - e. met deze deputaten te spreken over wat de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken verenigt en scheidt met betrekking tot het komen tot kerkelijke eenheid op de grondslag van de Heilige Schrift en de drie formulieren van eenheid;
 - f. van hun handelingen schriftelijk rapport uit te brengen aan de eerstkomende generale synode en dit rapport uiterlijk een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, hebben het hun opgedragen werk gedaan in overeenstemming met de hun gegeven instructie (Acta GS Leeuwarden 1990, art. 133, besluit 3);
2. sedert de Generale Synode van Arnhem 1981 is door de Gereformeerde Kerken een welomschreven en onderbouwde klacht ingediend ten aanzien van bepaalde opvattingen van de betrokken hoogleraar; de zaak bleef actueel, omdat betrokkene voortging op de ingeslagen weg blijkens verschillende met name genoemde publikaties (vergelijk Acta GS Arnhem 1981, art. 169); dat de Christelijke Gereformeerde Kerken op deze klachten niet willen ingaan, omdat zij de zaak als afgedaan beschouwen, is te betreuren; dit heeft echter geen verhindering te zijn om het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten, daar niet is gebleken dat de opvattingen van professor Oosterhoff de opvattingen zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerken;
3. de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 heeft zich niet geconfronteerd met de gronden van het verzoek van de Generale Synode van Leeuwarden 1990.

De Christelijke Gereformeerde Kerken zijn geroepen tot een taxatie van de ontwikkelingen op leerstellig en kerkrechtelijk gebied binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken uit kracht van onze gemeenschappelijke belijdenis van de waarheid en vanwege onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid tot bewaring van deze belijdenis; de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Centrum geeft er geen blijk van dit laatste in rekening te brengen en gaat eraan voorbij dat er op plaatselijk niveau reeds een vergaande vorm van samenwerking tussen christelijke gereformeerde en Nederlands gereformeerde kerken bestaat; gelet op deze samenwerking mag een duidelijke positiekeus te meer verwacht worden;
4. door de Gereformeerde Kerken is door de jaren heen, telkens weer, om een concrete en duidelijke formulering en onderbouwing van de zo geheten 'verschillen' gevraagd; het behoort tot dankbaarheid te stemmen dat de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 aan de door haar benoemde deputaten heeft opgedragen zich ervoor in te zetten, dat de eerstvolgende synode van deze kerken ten aanzien van de hier bedoelde onderwerpen -- de toeëigening van het heil en de hantering van het belijden omtrent de kerk -- tot verantwoorde besluitvorming kan komen; met betrekking tot het eerstgenoemde onderwerp aanvaardde de synode van Apeldoorn de nota *De "Toeëigening des heils" in de Belijdenisgeschriften*;
5. reeds de Nationale Synode van Dordrecht 1618--1619 heeft duidelijk de rechte weg

gewezen voor het beoordelen van het geloof van de gereformeerde kerken; het slotwoord bij de Dordtse Leerregels erkent dat 'persoonlijke uitspraken' mogelijk onvoorzichtig of ongenueanceerd zijn; dergelijke uitspraken mogen het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken niet belemmeren;

6. het blijft onze roeping van Christuswege om ons in te spannen voor het bereiken van de eenheid met hen die met ons dezelfde God aanbidden en hetzelfde geloof belijden, ten einde de eenheid van de kerk te onderhouden onder het juk van Jezus Christus (Efeziërs 4:1-6; Johannes 17:20-26; NGB artikel 28; vergelijk ook de Acte van Afscheiding).

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten dr. A.N. Hendriks en ds. P. Niemeijer, alsmede de christelijke gereformeerde deputaten ds. P. den Butter, prof. dr. J.W. Maris, oud. A. Pothof, ds. D. Quant en ds. J. Westerink.

De praeses richt een bijzonder woord van welkom tot de christelijke gereformeerde deputaten:

Hooggeachte broeders deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken,

Namens onze generale synode heet ik u hartelijk welkom. We verheugen ons erover dat u gehoor hebt willen geven aan de uitnodiging om de besprekingen over het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken als deputaten van deze kerken bij te wonen. Van dit gesprek hebben onze deputaten uitvoerig verslag gedaan. De synode zal daarover hebben te spreken en de conclusies van deputaten hebben te beoordelen. Uw aanwezigheid in onze vergadering zien wij als een onderstreping van wat in de brief van uw synode van Apeldoorn 1992 geschreven is aan onze synode. Daarin gaat het over ernst willen maken met de roeping tot eenheid zoals de Schrift daarover spreekt.

Uw kerken willen zoeken naar eenduurzame eenheid, zo benadrukt de generale synode. Een eenheid "die niet van meetaf de kiemen van een nieuwe verdeeldheid in zich draagt". Broeders, wij zijn het daar van harte mee eens. We willen als kerken met uw kerken samen op weg. Maar dan niet zomaar op weg. Dat weet u van ons. Wij willen de weg gaan die de Here zelf in zijn Woord aanwijst. De weg waarop ook van harte de Schriften worden aanvaard als het onfeilbare Woord van God zelf. Een eenheid die van meetaf de kiemen van een verdeeldheid in zich draagt, is geen eenheid zoals de Schrift bedoelt. Een eenwording naar menselijke normen en van menselijke makelij, daar zijn onze kerken niet op uit.

Uw en onze kerken hebben gemeenschappelijke wortels, die liggen in de Afscheiding in de vorige eeuw. Daar komen wij beide, kerkhistorisch gezien, uit voort. In de 'Acte van Afscheiding of Wederkeering' van 1834, de akte van onze gemeenschappelijke kerkelijke voorouders, wordt met diepe overtuiging gescheidenheid om de gescheidenheid afgewezen. Zij zochten de gescheidenheid niet. Zij koesterden niet een eigen knusse sfeer. Integendeel. Zij verklaarden "gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar woord gegronde vergadering, aan wat plaatze God dezelve ook vereenigd heeft".

Daarin waren zij waarachtig oecumenisch bezig. Daar mogen wij elkaar nog altijd aan houden. Daar moeten we vandaag nog voor willen staan, zullen wij de Schriftuurlijke belijdenis van de Afscheiding niet ontrouw worden. Wij hebben beide als kerken de Schrift en de gereformeerde belijdenis van harte lief. Dat is het ook wat ons uw kerken doet blijven zoeken.

Onze deputaten gewagen in hun rapportage van broederlijke en openhartige gesprekken. Dankbaar zijn we voor die karakterisering. Zowel voor het één: de broederlijke sfeer, als voor het ander: de sfeer van openhartigheid.

Met broederlijke openhartigheid zoek je elkaar. Openheid is immers niet bedoeld om af te stoten maar om het broederhart te bereiken? Het broederhart dat trekt?

Deputaten zijn ook open en eerlijk naar onze synode toe. Hun rapport meldt: "Helaas zijn er niet veel positieve resultaten te melden." U zult, broeders, van uw kant in uw conclusie niet veel anders kunnen zeggen. Toch zijn deputaten van oordeel dat het gesprek voortgezet moet worden. Zij stellen het daarom aan de synode voor.

De komende bespreking zal ook daarover gaan. Ik loop daar niet op vooruit. Maar ik spreek wel de wens en de bede uit, dat de vreugde in Christus ons zal blijven dringen om wegen en middelen te zoeken die tot kerkelijke eenheid voeren. Die vreugde alleen toch kan ons blijven dringen? Ze kan ons ook veel geduld doen opbrengen voor elkaar, zonder onnodig te vertragen.

Christusbemoedigt ons, wanneer we Hem gehoorzaam zijn, met de troosten verwachting waar Psalm 126 van zingt: "Wij met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien. Hij gaat alwenende voort, die de zaadbuidel draagt; voorzeker zal hij komen met gejuich, dragende zijn schoven." Gods Geest moge ons allen leiden ook in deze bespreking.

De praeses geeft hierna het woord aan ds. J. Westerink, die de synode als volgt toespreekt.

Ds. J. Westerink dankte praeses voor het broederlijke welkom. Met grote erkentelijkheid hebben deputaten de uitnodiging ontvangen, om een woord te richten tot de synode. Jarenlang is er alleen schriftelijk contact geweest. Vanaf 1986 ontmoeten we elkaar weer. Van de kant van de Christelijke Gereformeerde Kerken was dat toen het voormalige moderamen. In 1990 begonnen desamensprekingen weer. Nu zijn zij voor heteerst *als deputaten* op een generale synode van de Gereformeerde Kerken. Dat is een markering in de contacten.

Het goede van deze contacten wordt ook ervaren in de regelmatige ontmoetingen van wederzijdse deputaten. Die ontmoetingen zijn open, broederlijk en concreet. We hebben gemerkt dat het u ernst is met het zoeken naar eenheid, als een roeping van Godswege.

Deputaten zijn diep getroffen door het heengaan van ds. T. Dekker, die zij in de samensprekingen hebben ontmoet als een broeder die zeer betrokken is bij de zaak van de kerk van Christus.

In uw kerken is veel dat ons aanspreekt. Er is de hartelijke begeerte om trouw te zijn aan de gereformeerde belijdenis. Onder ons wordt veel gebruik gemaakt van literatuur die bij u verschijnt. Er zijn vele organisaties met het oog op de doorwerking van het gereformeerde leven in het dagelijks leven.

Met de verscheidenheid die er bij ons is zullen wij in uw ogen een wonderlijk kerkje zijn. U zult zeggen: daar is veel dat bij ons zorg zou geven. Toch zoekt u ons en met grote aandrang, als een roeping van Godswege, want (zegt u): we zien daar een kerk die -- met alle gebrek -- staat op de basis van Schrift en belijdenis. Dat zijn dingen die ons trekken.

Toch zei de Generale Synode van Apeldoorn 1992 dater een aantal belemmeringen is op de weg naar duurzame eenheid. In de eerste plaats zijn er vragen over het functioneren van het belijden omtrent de kerk in art. 27--29 NGB. De synode vroeg of u het gesprek daarover wilt voortzetten. Met verwachting wordt dat gesprek tegemoet gezien, om twee redenen. De ene reden is dat we de laatste jaren grotere openheid bij u zien ten aanzien van andere kerken. De openheid die we hebben aangetroffen bij de ICRC heeft ons goed gedaan. Er is een zoeken van verantwoorde ruimte voor kerken die samen willen gaan, maar het toch niet kunnen. Herkenning mag er zijn, al is het naar eenheid niet de kortste weg. De andere reden is dat van de kant van het moderamen de vraag tot uitdrukking komt, of er binnen de Gereformeerde Kerken in het spreken over de kerk geen aanleiding is gegeven tot bedenkingen. Die opstelling geeft mogelijkheid met elkaar verder te komen en elkaar te vinden.

In de tweede plaats ontbreekt overeenstemming met betrekking tot de toeëigening van het heil. De GS Apeldoorn 1992 zei dat het noodzakelijk is dat hierover overeenstemming komt, wil het tot eenheid komen. De GS droeg deputaten op in de komende periode eraan te werken, dat er op dit punt duidelijkheid komt. U hebt daar recht op. Dat het zo lang duurt, is geen zaak van kerkpolitiek. Ook is het niet zo dat wij op de toeëigening van het heil het patent zouden denken te hebben. Wij voelen ons hartelijk verbonden met ieder die de Here van harte liefheeft. De nota die over de toeëigening van het heil is opgesteld, gaat ook naar alle plaatselijke kerken toe, zodat de zaak van de toeëigening van het heil ook in de eigen kerk de nodige aandacht zal krijgen. Deze zaak is dus ook in eigen kring voorwerp van bespreking. Waarom vindt deze bespreking plaats? Dat heeft z'n achtergrond in de geschiedenis van de Afscheiding en de Nadere Reformatie. Sinds 1892 hebben de Christelijke Gereformeerde Kerken hieraan veel aandacht moeten geven vanwege het belang ervan voor prediking en pastoraat. De toeëigening van het heil hoort bij de schat van Christus' bruid. Deze bruid zal die schat bewaren als een kostbaar kleinood om daaruit te leven.

De nota over de toeëigening van het heil is op de generale synode unaniem aanvaard. Er zijn veel punten waar we van elkaar kunnen leren. Op dit punt zullen we u kunnen dienen. Iets machtigs zou een kerk kunnen zijn met een gereformeerde organisatie en een christelijke gereformeerde prediking, een kerk die Christus dient naar zijn Woord. Ds. Westerink spreekt de hartelijke wens uit dat de samensprekingen worden voortgezet en dat de voorstellen van het moderamen daartoe worden aanvaard. Het doet ons goed dat de zaak 'prof. Oosterhoff' in de voorstellen niet meer terugkomt. Beschouw deze zaak als afgehandeld, net zoals wij haar als afgehandeld beschouwen. Tenslotte wenst ds. Westerink de synode de zegen van de Here en de leiding van de Heilige Geest toe.

De praeses dankt ds. Westerink voor zijn woorden.

De rapporteur van het moderamen, ds. B. van Zijlkom, spreekt een woord ter inleiding op de verdere bespreking. De bespreking van het voorstel van het moderamen is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur neemt zijn uitgangspunt in het besluit van de Generale Synode van Groningen 1946, waarin al tot uitdrukking komt dat de Gereformeerde Kerken zich willen verenigen met elke op Gods Woord gegronde vergadering. In dat kader zijn toen de Christelijke Gereformeerde Kerken benaderd, dus als een op Gods Woord gegronde vergadering. De christelijke gereformeerde broeders hebben het ons niet altijd gemakkelijk gemaakt. Ds. Van Zijlkom noemt met name de zaak van het Schriftgezag, waar de Christelijke Gereformeerde Kerken niet over wilden spreken. Gesteld mag worden dat we elkaar wel aan Gods Woord zullen mogen houden. Ook al keert dit punt niet terug in de voorgestelde instructie voor nieuw te benoemen deputaten, we zullen daar, los van de persoon van prof. Oosterhoff, indien nodig over door moeten kunnen spreken. In het rapport en de voorstellen is een belangrijk uitgangspunt, dat om de zaken die in geding zijn, inderdaad en goed te kunnen doorspreken, er ook een goede sfeer nodig is, waarvoor wij van onze kant al het mogelijke moeten doen.

In de bespreking wordt waardering geuit over wat door ds. Westerink is gezegd. De belangstelling van de Christelijke Gereformeerde Kerken voor de International Conference of Reformed Churches wordt een goede zaak geacht.

Gevraagd wordt, hoe het komt dat de verslagen van de samensprekingen een afstandelijke sfeer laten zien. De deputaten beroepen zich herhaaldelijk op het slot van de Dordtse Leerregels, om aan te geven dat de kerken niet op persoonlijke uitspraken beoordeeld moeten worden, maar de manier waarop ze dat doen, doet stereotiep aan. Met een enkele herhaling van standpunten kom je niet verder. Beter dan zich af te schermen is het om de zaken die in geding zijn, bespreekbaar te maken. Het voorstel van het moderamen wordt daarom evenwichtiger geacht.

Met betrekking tot de zaak 'prof. Oosterhoff' zeggen de Christelijke Gereformeerde Kerken, dat het Schriftgezag niet in geding is. Kunnen we niet zeggen, dat we ons daarbij neerleggen? En zal, met verwijzing naar het slotwoord van de Dordtse Leerregels, de reden hiervan niet moeten zijn, dat ook wij de Christelijke Gereformeerde Kerken niet op persoonlijke meningen mogen beoordelen?

Er wordt aangedrongen op terughoudendheid inzake het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken. In het voorstel van het moderamen staat in besluit 7d als opdracht voor deputaten met betrekking tot de relatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken: *erop te blijven aandringen dat de Christelijke Gereformeerde Kerken tot een duidelijke positiekeuze komen*. Als achtereenvolgende synoden nu voor de derde keer met dezelfde woorden aandringen op een duidelijke positiekeuze, wordt te weinig rekening gehouden met de stijl van de gesprekspartner. De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben laten weten, dat ze bepaalde zaken met de Nederlands

Gereformeerde Kerken grondig willen doorspreken. Is het niet beter om dat eerst af te wachten? Hebben de Christelijke Gereformeerde Kerken geen betere ingang bij de Nederlands Gereformeerde Kerken dan wij? Hoe staat het met onszelf, als ook wij contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken overwegen?

Ook wordt gevraagd hoe het komt dat in het rapport van deputaten van gemeenschappelijke conclusies ter zake van het belijden omtrent de kerk gesproken wordt, zodat er op dit punt geen echt bezwaar meer zou zijn, terwijl de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken dit punt nog wel noemt.

Kan de toon van het voorstel niet verbeterd worden, door minder van teleurstelling te spreken en in besluit 3 en 4 de dankbaarheid voorop te zetten?

Opvallend is dat de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken een amendement van ds. J. Plantinga heeft verworpen om uit te spreken, dat het de roeping is van de Koning van de kerk om eenheid te zoeken met de Gereformeerde Kerken, maar in haar schrijven aan onze synode evengoed wel zegt "dat er een opdracht van de Koning der kerk is en dat Hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn."

Aan de andere kant wordt ook waardering geuit voor het geduld dat deputaten hebben geïfend ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ds. Westerink kan wel zeggen, dat we recht op duidelijkheid hebben, maar ondertussen duurt het al vanaf 1951 en is er nog steeds geen duidelijkheid. Gewezen wordt op Spreuken 13:12: Een langgerekt hopen maakt het hart ziek. Als je echt hart hebt voor Christus en zijn werk, mag dit toch allemaal niet zo lang duren. Als er wat anders achter zit, bijvoorbeeld dat de Christelijke Gereformeerde Kerken eerst intern op één lijn willen komen, voor ze met ons verder praten, laten ze dat dan zeggen. Dan zullen we geduld hebben met elkaar.

Het wordt beschamend genoemd dat we juist op punten als de toeëigening van het heil en de belijdenis van de kerk verdeeld blijken en elkaar niet lijken te begrijpen. Opgemerkt wordt dat de term 'toeëigening van het heil' in de dogmatiek van dr. J. van Genderen en dr. W.H. Velema maar twee keer voorkomt. Waar ligt de kwestie nu?

Hebben alleen de Christelijke Gereformeerde Kerken verschillen aan de orde te stellen, zoals in punt b van de voorgestelde instructie lijkt te worden gezegd, of hebben ook wij wat aan de orde te stellen, bijvoorbeeld dat het heil niet maar alleen in de toekomst ligt, maar vandaag naar ons toekomt?

Is er met het oog op het gestelde doel van kerkelijke eenheid een gezamenlijk uitgangspunt en moet dat niet vermeld worden in punt a van de instructie?

Is het wel juist als we de zaak 'prof. Oosterhoff' inhoudelijk laten liggen? Mag van de Christelijke Gereformeerde Kerken niet verwacht worden, dat ze naar 1 Petrus 3:15 bereid zijn tot verantwoording en dat ze ervoor openstaan als anderen hen op dingen wijzen die niet goed zijn? Daarbij gaat het niet om de persoon van prof. Oosterhoff, maar om de *kerkelijke* behandeling van de zaak van het *Schriftgezag*.

Bij het voorgestelde in besluit 5 wordt de vrees uitgesproken voor oeverloze discussies over persoonlijke uitspraken en plaatselijke situaties. Uiteraard moet er ruimte voor zijn. Die is er ook altijd geweest. Maar het belangrijkste is dat we als kerken alleen beoordeeld mogen worden op de belijdenisgeschriften en uitspraken van de kerken zelf.

Het wordt niet juist genoemd dat de aanwezigheid van christelijke gereformeerde deputaten op deze synode een historisch moment zou zijn. Deputaten waren er ook reeds op de GS Leeuwarden 1990 en die hebben toen ook gesproken. Alleen waren dat toen nog deputaten 'Vertegenwoordiging'. Die hadden een speciale taak ten aanzien van onze kerken. Sindsdien gaat het gesprek evenwel via deputaten 'Eenheid en correspondentie', die tegelijk ook andere gesprekspartners hebben. Dat is een achteruitgang, omdat er nu geen speciaal op onze kerken gericht contact meer is. Evengoed zullen de samsprekingen door moeten gaan.

We zullen het er voor over moeten hebben, als er bij een spoedig samengaan als kerken moeilijke jaren komen. Als je ervan uitgaat, dat er geen 'kiemen van verdeeldheid' mogen zijn, zal het nooit lukken. Kiemen van verdeeldheid zullen er vanwege de zonde altijd blijven. Ootmoedigheid toon je, als je één bent inzake de gereformeerde belijdenis en ondanks kiemen van verdeeldheid één wordt.

Dr. A.N. Hendriks antwoordt als deputaat. Hij typeert de gevoerde gesprekken in de samspreking als goed en hartelijk. Dat betekent niet dat er geen zaken besproken worden. Als de broeders bezwaren tegen ons hebben, moeten we er wel om vragen die bezwaren te formuleren. De gesprekken mogen niet vrijblijvend of oeverloos zijn. Ter zake van het belijden omtrent de kerk zijn de Christelijke Gereformeerde Kerken nog niet tevreden gesteld, zodat daar nog verder over

gesproken moet worden.

Inzake de toeëigening van het heil heeft de christelijke gereformeerde synode een nota aanvaard. Deze nota is echter beperkt. We zullen het er gauw over eens zijn. De hete hangijzers worden in die nota niet genoemd: hoe zie je de gemeente, hoe preek je onderscheidenlijk, hoe zie je de kinderen in de gemeente? Het is jammer dat in de nota daar niet op in wordt gegaan. Gelukkig hebben de christelijke gereformeerde deputaten de opdracht om de verschillen duidelijk te formuleren. Dan zullen ook de hete hangijzers wel aan bod komen.

Tegelijk zegt de christelijke gereformeerde synode dat het ontbreken van overeenstemming op het punt van de toeëigening van het heil een belemmering is op de weg naar eenheid. Dat is jammer, want zo wordt de zaak behoorlijk vastgelegd. Te vrezen valt dat, als er te zijner tijd overeenstemming komt, nog de vraag wordt gesteld of het wel functioneert en dat dat dan weer een nieuw bezwaar oplevert.

De *gestelde verschillen* (instructie punt b) zijn overigens door de Christelijke Gereformeerde Kerken naar voren gebracht, in grote woorden en langdurig. Nu is er tegen grote woorden op zich geen bezwaar, als ze maar wel worden waargemaakt. Paulus heeft Kefas, toen dat nodig was, *in het aangezicht weerstaan* (Gal. 2:11 Statenvertaling) en zo werd de eenheid hersteld.

Met betrekking tot de zaak 'prof. Oosterhoff' is blijven staan, dat de afhandeling van de zaak vragen oproept, omdat prof. Oosterhoff in dezelfde zin is blijven schrijven. Publiek weerspreken van de dwaling, waartoe de GS Arnhem 1981 had opgeroepen, is achterwege gebleven. De zaak nu gewoon te laten rusten is daarom niet bevredigend. Wel kan gezegd worden, dat de leer van prof. Oosterhoff niet die van de Christelijke Gereformeerde Kerken is. Dan blijft er de ruimte om indien nodig over de leer verder te spreken, bijvoorbeeld als deze bij predikanten toch navolging blijkt te vinden.

Dr. Hendriks waarschuwt tegen een al te gemakkelijk afwijken van de lijn die de GS Arnhem 1981 heeft uitgezet. Dan had er een bezwaarschrift vanuit de kerken tegen het desbetreffende besluit van de GS Arnhem 1981 moeten komen. Dat is niet gebeurd. Dan moeten we als generale synode in de kerkelijk uitgezette lijn blijven.

Ook over het contact van de Christelijke Gereformeerde Kerken met de Nederlands Gereformeerde Kerken moeten we niet te licht denken. Het is als teleurstellend ervaren, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken in de zestiger jaren ons kritiseerden en tegelijk vergaand gingen samenwerken met de Nederlands Gereformeerde Kerken, ondanks afwijkingen van de belijdenis, waarbij het ondertekeningsformulier in geding is, en ondanks de praktijk van toelating van kinderen aan het avondmaal. Prof. dr. W. van 't Spijker heeft gezegd, dat je als kerk fundamenteel verandert, als er kinderen aan het avondmaal worden toegelaten.

Al met al is er voor dr. Hendriks nog geen reden om uitbundig dankbaarheid uit te spreken. Wat niet wegneemt dat we de weg van de samensprekingen verder moeten gaan. Dr. Hendriks is op de laatstgehouden christelijke gereformeerde synode geweest. Als je daar bent, zegt hij, gaat je hart open: je ontmoet kerken die de Here en zijn Woord liefhebben. Calvijn zei, dat tenslotte de *doctrina* (de leer) de kerken moet verbinden. Die doctrina vind je bij de Christelijke Gereformeerde Kerken en bij ons. Calvijn had ook een open oog voor accentverschillen, zoals met Luther, maar voor Luther had hij een open hart. Dr. Hendriks hoopt dat dit onderwijs van Calvijn door de Christelijke Gereformeerde Kerken wordt toegeëigend.

De rapporteur, ds. B. van Zijlekom, spreekt zijn dankbaarheid ervoor uit, dat deputaten en commissie uiteindelijk op één lijn gekomen zijn. De kerkelijke lijn die door onze synoden is uitgezet, moet worden vastgehouden, maar wel op zo'n manier dat wat ons betreft alle belemmeringen op de weg naar eenheid worden weggenomen.

Daarom moeten we vasthouden aan de teleurstelling vanwege de onbevredigende kerkelijke afhandeling van de zaak 'prof. Oosterhoff', maar mogen we ook constateren, dat de leer van prof. Oosterhoff niet die van de Christelijke Gereformeerde Kerken is. De zaak zonder meer te laten rusten, gaat te ver, niet om de persoon van prof. Oosterhoff, maar vanwege het Woord van de Here. Daar moeten we elkaar op blijven kunnen aanspreken.

Vanwege de door de kerken in generale synoden uitgezette lijn, moeten we ook vasthouden aan de teleurstelling dat de Christelijke Gereformeerde Kerken nog niet tot een duidelijke positiekeuze ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn gekomen. Tegelijk mogen we dankbaar constateren, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken nu wel bepaalde zaken met de Nederlands Gereformeerde Kerken grondig gaan doorspreken. Daarom staat er ook in besluit 5: ze zijn *nog* niet tot een duidelijke positiekeuze gekomen. De verwachting is dat het nu wel gaat gebeuren. Er zal ook een duidelijke positiekeuze *moeten* worden gemaakt, evenals wij dat ook zelf in mogelijke contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen moeten doen.

Het zou echter onjuist zijn op dit punt een afwachtende houding aan te nemen. Niet voor niets is door voorgaande synoden op een duidelijke positiekeus aangedrongen. Anders zou ook voorbijgegaan worden aan het feit dat er plaatselijk al een vergaande vorm van samenwerking is tussen christelijke gereformeerde en Nederlands gereformeerde kerken.

In besluit 3 en 4 staan dankbaarheid en teleurstelling naast elkaar. Ze mogen niet tegen elkaar worden uitgespeeld. De volgorde waarin dankbaarheid en teleurstelling genoemd worden, hangt af van de historische volgorde van de zaken waar deze dankbaarheid en teleurstelling betrekking op hebben.

De vraag kan inderdaad worden gesteld, of door persoonlijke uitspraken geen aanleiding tot bedenkingen is gegeven. Daar moet open over gesproken kunnen worden. De onderlinge verhouding wordt daarmee zeker gediend. Als hierbelemmeringen liggen op de weg naar eenheid, moeten wij die wegnemen. Tegelijk moet worden vastgehouden aan de duidelijke verwijzing naar het slotwoord van de Dordtse Leerregels. Dit slotwoord doelt met persoonlijke uitspraken niet op remonstrantse opvattingen, die als dwaling weerlegd zijn, maar op uitspraken van bijvoorbeeld supralapsarische aard. Die gaven inderdaad te denken, maar *de kerken* mochten volgens het slotwoord van de Dordtse Leerregels daar niet op worden aangesproken.

In punt b van de voorgestelde instructie gaat het over de verschillen die door de Christelijke Gereformeerde Kerken aan de orde zijn gesteld en door hen een belemmering op de weg naar eenheid worden genoemd.

Het is inderdaad jammer, dat de samensprekingen niet meer lopen via een deputaatschap dat een speciale taak voor onze kerken heeft. We hebben dat op de GS Leeuwarden 1990 echter geaccepteerd. Het belangrijkste is, dat we met elkaar spreken.

In de verdere bespreking wordt nog opgemerkt, dat de samensprekingen niet alleen een zaak van vandaag zijn. Er is continuïteit, de lijn van voorgaande synoden. Dit hoeft echter niet uit te sluiten dat er onderweg wendingen kunnen zijn. Een gesprek kan een wending nemen.

Inzake het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken doen we te weinig als we alleen maar afwachten, maar *blijven aandringen* op een duidelijke positiekeus, zoals door het moderamen wordt voorgesteld, is te sterk. We doen er beter aan, waar mogelijk, een bijdrage te leveren aan de in dit contact te voeren gesprekken. Oud. G. Boersma, ds. J.F. de Haan en ds. B. Luiten dienen een amendement in, om in besluit 7d deputaten de instructie te geven: "met betrekking tot de opdracht ... grondig door te spreken, *als de gelegenheid zich voordoet er naar vermogen aan bij te dragen, dat deze gesprekken over en weer leiden tot een Schriftuurlijke positiebepaling*". Blijvend in de historische lijn moet worden ingespeeld op de actuele situatie. De woorden 'duidelijke positiekeuze' klinken te negatief in de richting van de Nederlands Gereformeerde Kerken. We mogen hopen dat het ten aanzien van beide kerken beter gaat.

Dit amendement wordt door de rapporteur ontraden. Hij wijst op de door voorgaande synoden uitgezette lijn. Het gaat om publieke zaken met betrekking tot Schrift en belijdenis. De Christelijke Gereformeerde Kerken blijven van Godswegen geroepen hierin tot een duidelijke keus te komen. Het aandringen daartoe moet niet worden afgezwakt. Hulp kan altijd worden geboden. Bovendien ligt het niet in de lijn van de verwachting dat de christelijke gereformeerde deputaten hierover met onze deputaten zullen willen spreken. Zoals eerder is gebeurd, zullen zij inzake hun contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken uitsluitend rapporteren aan hun eigen synode.

Deputaat ds. P. Niemeijer zegt dat de christelijke gereformeerde synode van 1989 van oordeel was dat de gerezen vragen ten aanzien van het functioneren van het in de Nederlands Gereformeerde Kerken vigerende Akkoord van Kerkelijk Samenleven om een nadere bespreking vragen, maar tegelijk uitsprak dat deze vragen geen belemmering mogen zijn om te erkennen dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van de gereformeerde belijdenis. We mogen er zeker dankbaar voor zijn, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken bepaalde zaken met de Nederlands Gereformeerde Kerken willen bespreken. Maar we moeten ondertussen niet vergeten, dat er op een Schriftuurlijke positiekeuze aangedrongen moet blijven worden, niet tegenover ons, maar wel tegenover God. Samen zijn we verantwoordelijk voor het bewaren van de waarheid.

Voor een verdere toelichting op het voorstel van het moderamen en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van het moderamen, dat als bijlage XX gevoegd is bij de Acta.

Een amendement van ds. P.J. Trimp om aan besluit 2 toe te voegen: *ondanks deze onbevredigende situatie deze klacht thans te laten rusten*, wordt verworpen met 10 stemmen voor en 24 tegen bij 2 onthoudingen.

Een amendement van oud. G.L. Lammers om besluit 2 met de bijbehorende grond anders te formuleren, wordt verworpen met 1 stem voor en 34 stemmen tegen bij 1 onthouding. Een amendement van oud. G.L. Lammers tot een andere formulering van besluit 3 met de bijbehorende grond, waarbij geen teleurstelling wordt uitgesproken en het resultaat van het grondig doorspreken van bepaalde zaken wordt afgewacht, wordt verworpen met 1 stem voor en 33 stemmen tegen bij 2 onthoudingen.

Een amendement van oud. A. de Kievit om in besluit 7a toe te voegen: ... om *vanuit een gezamenlijk uitgangspunt één weg te gaan* en middelen te zoeken ..., wordt verworpen met 2 stemmen voor en 33 tegen bij 1 onthouding.

Het bovenvermelde amendement van oud. G. Boersma, ds. J.F. de Haan en ds. B. Luiten inzake besluit 7d wordt aanvaard met 19 stemmen voor en 16 tegen bij 1 onthouding.

Het voorstel van de commissie wordt daarna aanvaard, besluit 1 en 7 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding, besluit 2 met 33 stemmen voor bij 3 onthoudingen, besluit 3 met 34 stemmen voor en 2 tegen, besluit 4 met 35 stemmen voor en 1 stem tegen en de besluiten 5 en 6 met algemene stemmen.

Artikel 65

07 / 14.09.93

Brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken

Voorstel : moderamen

Rapporteur : B. van Zijlekom

Besluit:

de volgende brief te zenden aan de eerstkomende generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken:

Ommen, 14 september 1993

Aan de eerstkomende generale synode
van de Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Ommen 1993, heeft kennis genomen van de brief van 28 januari 1993 die in opdracht van de Generale Synode van uw kerken, gehouden te Apeldoorn 1992, geschreven werd inzake de relatie tussen uw kerken en de onze. Bijgevoegd doen wij u toekomen de besluiten die onze synode nam met betrekking tot deze brief en de gevoerde en de te voeren samensprekingen.

Wij willen u nog het volgende zeggen.

In de brief wordt herinnerd aan de toespraak die dr. A.N. Hendriks als voorzitter van onze deputaten voor de samenspreking op de synode in Apeldoorn gehouden heeft. U moogt ervan overtuigd zijn dat in die toespraak onze diepste gevoelens in uw richting vertolkt zijn.

Met blijdschap lezen wij in de brief van uw voorgangster:

"Broeders, het zou erop kunnen lijken, dat het besluit van onze synode niet een zodanige ernst maakt met de roeping tot eenheid als wel noodzakelijk geacht moet worden in het licht van wat de Schrift ten dezen zegt. Toch zou dit een onjuiste interpretatie van het besluit van onze synode zijn." En: "Wij zijn het van harte met u eens, dat er een opdracht van de Koning der Kerk is en dat hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn. Daaraan willen we gehoorzaam zijn."

Wij verstaan ook wat de brief vervolgens zegt: "Wij zijn er ons ook van bewust, dat we in dezen voorzichtig hebben te handelen en dat we zorgvuldig moeten omgaan met de eenheid die we in eigen kerkverband ontvangen hebben."

Onze synode heeft besloten de samensprekingen met uw kerken voort te zetten, omdat het gebed van onze Here Jezus Christus dat Hij gebeden heeft in de nacht van zijn verraad, Johannes 17:20-23, ons daartoe blijft aanzetten. Hij heeft toen gebeden voor allen die door het apostolisch Woord in Hem geloven, "opdat zij allen één zijn, gelijk Gij, Vader, in Mij en Ik in U, dat ook zij in Ons zijn". Onze Here Jezus voegde daaraan toe: "opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt"; en in vers 23 nog eens: "opdat de wereld

erkenne, dat Gij Mij gezonden hebt, en dat Gij hen lief gehad hebt, gelijk Gij Mij liefgehad hebt." Wie zal kunnen zeggen wat in de wereld waarin wij vandaag leven, de reactie, de verwondering zal zijn in de harten van velen, wanneer door Gods genade, door de krachtige werking van de Heilige Geest, in de twintigste eeuw een wonder werkelijkheid wordt, zoals ons gemeenschappelijk voorgeslacht dat beleefd heeft in 1869, toen de Christelijke Afgescheiden Kerk en de Gereformeerde Kerk onder het kruis elkaar weer gezocht en gevonden hebben! Er was tussen beide kerken destijds heel wat verschil in ligging, ambtsbediening en zoveel meer. Maar de hartelijke begeerte de Here te dienen naar zijn Woord heeft de tegenstellingen en verschillen doen overwinnen.

Wat een vreugde zal er zijn in de harten van Gods kinderen, wanneer de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken in Nederland, die van elkaar erkennen dat zij willen leven bij Gods betrouwbaar Woord en in oprechte verbondenheid aan de gereformeerde belijdenis, elkaar ook metterdáád mogen vinden in de beleving van Woord en sacrament.

Wat zal het een bemoeiding zijn voor onze ouderen en voor onze jongeren in dit al meer ontkerstenende land.

Wat een aantrekkingskracht zal zo'n 'samen op weg' kunnen hebben op hen die door een modernistische prediking en door oprukkende vrijzinnigheid geen rust, geen geborgenheid, geen houvast meer in hun kerken vinden.

Een wonder van de Geest van God tegen het eind van de twintigste eeuw.

Broeders, in onderworpenheid aan deze Geest hebben wij als synode namens de Gereformeerde Kerken in Nederland ons gebogen over de brief en over de besluittekst die wij van u mochten ontvangen.

Wij leggen nu onze besluiten en de brief die wij u zenden, voor ú neer; meer nog, voor die God, wiens naam wij gemeenschappelijk belijden en liefhebben. Voor Hem, die door zijn Zoon Jezus Christus en door het werk van zijn Geest Zich een gemeente vergadert, beschermt en onderhoudt in de eenheid van het ware geloof, uit alle volken, van het begin van de wereld tot het einde toe.

Wij bidden u toe de leiding van Gods Geest in het overwegen van en in de besluitvorming over wat wij u schrijven.

Namens de generale synode van de Gereformeerde Kerken, gehouden te Ommen in het jaar van onze Here 1993

praeses: ds. M.H. Sliggers

scriba II: ds. H. Folkers

Het voorstel van het moderamen wordt aanvaard met algemene stemmen.

Artikel 66

Bevordering van kerkelijke eenheid

02 / 09/ 14 / 15.09.93

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : P.J. Trimp

Materiaal :

1. van deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid (DKE) het rapport van werkzaamheden;
2. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Lisse (dd. 16 februari 1993) opmerkingen bij het rapport DKE alsmede een voorstel tot enkele wijzigingen in de door deputaten voorgestelde richtlijnen (met een bijlage);
3. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn een schrijven (dd. 17 maart 1993) waarin de kerkeraad meedeelt, dat het beleidsplan dat de raad heeft ten aanzien van de samensprekingen met de drie plaatselijke Christelijke Gereformeerde Kerken, wezenlijk afwijkt van het beleidsplan zoals de deputaten voorstellen (met twee bijlagen);
4. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Hilversum een schrijven (dd. 21 maart 1993) waarin bezorgdheid wordt uitgesproken over de voorstellen 2 en 3, gedaan in het rapport van de deputaten voor kerkelijke eenheid (met een bijlage);
5. van drs. W. Zeldenrust te Rotterdam een schrijven (dd. 24 maart 1993) met enkele opmerkingen naar aanleiding van het rapport DKE;
6. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Centrum een brief (dd. 29 maart 1993) waarin verzocht wordt geen bindende richtlijnen met betrekking tot de fasering

- 7. van samensprekingen vast te stellen;
- 7. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Goes een brief (dd. 1 april 1993) waarin verzocht wordt de voorstellen van de deputaten kerkelijke eenheid niet zonder meer aan te nemen, omdat daarin eenzijdig de nadruk op het kerkverband wordt gelegd;
- 8. van drs. W. Zeldenrust een schrijven (dd. 9 april 1993) dat zijn schrijven (dd. 24 maart 1993) vervangt;
- 9. van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden een schrijven (dd. 15 april 1993) met opmerkingen over het rapport DKE;
- 10. van de Gereformeerde Kerk te Winschoten een schrijven (dd. 16 april 1993) waarin zij een reactie aankondigt;
- 11. van de Gereformeerde Kerk te Winschoten een schrijven (dd. 21 april 1993) met opmerkingen over het rapport DKE;
- 12. van deputaten voor kerkelijke eenheid een aanvullend rapport (dd. 27 april 1993).

Besluit 1:

deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid onder dank te dechargeren.

Grond:

deputaten hebben de opdrachten van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 naar vermogen uitgevoerd.

Besluit 2:

uit te spreken dat het van belang is de kerken landelijke handreikingen voor samensprekingen te geven, waarbij de volgende uitgangspunten gelden:

- 1. samensprekingen kunnen gehouden worden wanneer kerken zich bereid verklaren zich te zullen onderwerpen aan alles wat vanuit het Woord van God over en weer wordt aangewezen;
- 2. bij samensprekingen wordt de gemeente vanaf het begin zo uitvoerig mogelijk geïnformeerd;
- 3. over samensprekingen wordt aan de classis gerapporteerd in het kader van art. 30, 41 en 44 KO; wezenlijke beleidsbeslissingen kunnen alleen onder goedkeuring van de classis genomen worden;
- 4. plaatselijke kerken nemen naar artikel 31 KO uitspraken van meerdere vergaderingen ten aanzien van de samensprekingen in acht.

Gronden:

- 1. landelijke handreikingen helpen de kerken om de plaatselijke samensprekingen in goede orde te starten en voort te zetten;
- 2. zij laten de kerken de nodige bewegingsvrijheid om naar bevind van zaken te handelen, maar vragen wel om een loyaal gebruik naar art. 41 en 44 KO;
- 3. zij beogen de samenhang tussen plaatselijke en kerkverbandelijke ontwikkelingen te bewaren;
- 4. uit het deputatenrapport ter bevordering van kerkelijke eenheid blijkt dat diverse kerken de wens te kennen geven om richtlijnen vast te stellen, die in hoofdlijnen eenzelfde handelwijze voor plaatselijke samensprekingen in kaart brengen.

Besluit 3:

de volgende handreikingen te geven bij het proces naar kerkelijke eenwording:

- 1. in een eerste fase vindt een grondige verkenning plaats, waarbij de kerken vooral aandacht geven aan wat de kerken met elkaar verbindt en aan wat hen van elkaar scheidt; overeenstemming zal dankbaar genoteerd worden; eventuele confessionele en kerkrechtelijke verschillen zullen eerlijk en duidelijk ter sprake komen met als doel er alles aan te doen dat deze verschillen op Schriftuurlijke en kerkrechtelijk verantwoorde wijze worden weggenomen of overbrugd; ook is het een zaak van pastorale wijsheid de eventuele onderlinge verschillen in kerkelijke cultuur en voor het heden wezenlijke punten uit het kerkelijk verleden aan de orde te stellen;
- 2. in een volgende fase verklaren de samensprekende kerken dat ze -- op grond van de Schrift en de gereformeerde belijdenis -- elkaar in dezelfde plaats als trouwe

- kerken van Christus aanvaarden en daarom elkaar beloven en verplichten alles in het werk te stellen om te komen tot kerkelijke eenwording; daarbij zullen de samensprekende kerken hun meerdere vergaderingen voorstellen doen om ook voor hun deel te gaan werken om te komen tot daadwerkelijke eenwording;
3. in een eindfase zullen de kerken aan de hand van een beleidsplan vormen van nadere kennismaking en nauwer samenleven bezien en benutten.

Besluit 4:

opnieuw deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid te benoemen met de volgende opdracht:

1. de plaatselijke kerken te stimuleren bij hun roeping er aan mee te werken dat allen die Christus liefhebben naar Gods Woord, in eenheid van het ware geloof bijeenkomen;
2. desgevraagd plaatselijke kerken te adviseren en terzijde te staan bij het leggen en onderhouden van contacten binnen hun kerkelijk grondgebied;
3. de handreikingen (zie besluit 3) op hun bruikbaarheid te toetsen;
4. de fasering van samenspreken duidelijk in kaart te brengen met o.a. aandacht voor:
 - een te ontwerpen voorbeeld van een gezamenlijke verklaring met intenties, afspraken en gevolgen;
 - bepaalde (voorlopige) vormen van samenwerken tussen plaatselijke kerken en de rol van het kerkverband hierbij;
 - de vraag of, en zo ja wanneer en hoe een federatie tussen twee kerken (en kerkverbanden) mogelijk is;
 - de problematiek rond de figuur van een gefuseerde kerk;
 - regelingen voor samensprekingen die in kerken waarmee wordt samengesproken, zijn vastgesteld;
5. de landelijke ontwikkelingen ten aanzien van de kerkelijke eenheid te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met kerken en groeperingen, die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde;
6. te blijven bezien of er mogelijkheden zijn om daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen op eigen initiatief te informeren over de Gereformeerde Kerken in Nederland;
7. aan de volgende synode rapport uit te brengen van hun werkzaamheden en op basis daarvan voorstellen te doen en dit rapport een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Besluit 5:

deputaten op te dragen

1. te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, en zo ja op welke manier;
2. de volgende synode te dienen met een rapport, dat zes maanden tevoren aan de kerken wordt toegezonden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten dr. W.G. de Vries, ds. J.J. Burger, ds. H.J.J. Feenstra (niet op 2-9) en prof. J. Kamphuis (alleen op 2-9). De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. P.J. Trimp, spreekt een woord ter inleiding op de discussie. Op wat kleine oecumene heet, wordt door anderen vaak neergezien, maar het is in feite de grote oecumene. Het zogenaamde *gereformeerd appel* heeft niet ieders instemming, omdat het particulier en niet kerkelijk is. We moeten ervoor uitkijken, dat we verscheidene circuits gaan krijgen: een plaatselijk kerkelijk, een particulier en dan ook nog een op generaal-synodaal niveau. Ondertussen is het goed, dat het zoeken en bevorderen van kerkelijke eenheid iets is dat leeft.

Het rapport van deputaten heeft waardering, maar ook kritiek ontvangen. Hierbij gaat het onder meer over de invulling van het begrip *erkennen* en de plaats die het dan krijgt in het proces naar kerkelijke eenwording. Hiermee hangt samen hoe men zich de fasering van dit proces voorstelt. Deze fasering laat zich nog niet duidelijk vastleggen. Deputaten zullen hieraan verder moeten werken.

De commissie is het eens met de conclusie van deputaten, dat wederzijdse kerkelijke erkenning die niet staat in het raam van een reëel proces van daadwerkelijke eenwording, moet worden afgewezen (punt VI.6 van het rapport van deputaten). De vraag is alleen: wanneer is er sprake van zo'n reëel proces van daadwerkelijke eenwording? Het moet mogelijk zijn elkaar te erkennen als trouwe kerk van Christus op basis van een eerlijke zorgvuldige kennismaking. Zo'n wederzijdse erkenning verplicht tot en vormt een vertrekpunt van samen op weg gaan naar uiteindelijke kerkelijke eenheid. Dit betekent dat de commissie het begrip *erkenning* anders invult dan deputaten, bij wie erkenning heel dicht bij eenwording ligt. De commissie gebruikt daarom liever de term *aanvaarden*: als trouwe kerken van Christus aanvaard je elkaar. Voor de route die daarna gegaan zal moeten worden, is nadere studie nodig.

Deputaten stellen de synode voor, richtlijnen vast te stellen voor plaatselijke kerkelijke samensprekingen. De commissie vindt de term *richtlijn* te veel klinken als een bindende regel. Daarom spreekt zij liever van handreikingen. Deze term honoreert meer de bewegingsvrijheid van de plaatselijke kerk, terwijl er toch een bepaalde lijn wordt aangegeven, die alle vrijblijvendheid inperkt. Handreikingen vragen om een loyaal gebruik. Wanneer een plaatselijke kerk anders wil, zal zij dit ten overstaan van de classis verantwoorden.

De commissie vindt het begrijpelijk, dat deputaten moeite hadden met de uitvoering van opdracht 2 van de GS Leeuwarden 1990: zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde (Acta art. 136, besluit 2.2). Deputaten verantwoorden zich hierover in punt V van hun rapport. Met groeperingen zijn bijvoorbeeld bedoeld de Gereformeerde Bond en het Confessioneel Gereformeerd Beraad. Gelet op de hedendaagse ontwikkelingen in de Nederlandse Hervormde Kerk en in de (synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland zal contact met genoemde groeperingen van belang zijn, om hen die echt gereformeerd willen zijn, te bereiken.

Verkennende contacten hoeven niet beperkt te blijven tot genoemde groeperingen. De GS Leeuwarden 1990 maakte nog een onderscheid tussen groeperingen en kerken: beide wel informeren, maar alleen met groeperingen verkennende contacten leggen. De commissie wil dit onderscheid opheffen, omdat het verwarrend werkt en deputaten te weinig slagvaardig maakt.

De rapporteur zou in dit verband in het bijzonder de Nederlands Gereformeerde Kerken willen noemen. De commissie is hier als commissie niet voor. Besluit 5 in bovenvermelde besluittekst maakt geen deel uit van het voorstel van de commissie.

Van de kant van de rapporteur, ds. P.J. Trimp, wordt een amendement ingediend om deputaten op te dragen zo mogelijk verkennende contacten te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken. De laatste jaren laten zien, dat er onder hen van wie we ongeveer 25 jaar kerkelijk gescheiden leven, velen zijn van wie het hart naar ons en naar wie ons hart blijft uitgaan. Verkennende gesprekken van deputaten kunnen plaatselijke contacten aanmoedigen en ondersteunen. Op de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken in 1991 is een afwachtende houding tegenover onze kerken aangenomen. Men wacht voor contact op een signaal van onze kant. We spreken in onze contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken en diverse buitenlandse kerken regelmatig *over* de Nederlands Gereformeerde Kerken. Dan is het zinvol ook rechtstreeks *met* hen te spreken.

De commissie is niet voor de uitgave van de Verklaring van gevoelens uit 1943, die door deputaten ingevolge hun opdracht kerken en groeperingen te informeren over de gereformeerde kerken, wordt voorgesteld. De commissie vindt de suggestie op zich niet onsympathiek. De Verklaring van gevoelens is echter nogal specifiek en gedateerd en daarom niet geschikt om algemene en eigentijdse informatie te geven. Voor een uitgave op initiatief van deputaten is overigens geen besluit van de synode nodig.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat de voorgestelde richtlijnen van deputaten erg uitgebreid zijn en de kerken te veel binden. Deputaten zullen daar reden voor hebben gehad, gelet op de praktijk van samenspreken die plaatselijk niet alleen erg verschillend maar meermalen ook minder juist is. Deputaten zijn vanwege hun adviserende taak van deze praktijk goed op de hoogte.

De vraag wordt gesteld of het evangelie niet het enige uitgangspunt voor samenspreking en eenwording moet blijven. Het gaat bij 'verkenning' toch vooral om de vraag hoe in een bepaalde kerk Gods Woord functioneert. Er is geen richtlijn of handreiking nodig om te zien of dat goed of niet goed gebeurt.

Wel is het een goede zaak als we door middel van het kerkverband elkaars ervaring bij samensprekingen kunnen gebruiken. Adviezen van deputaten en een handreiking van de synode kunnen daarbij een goede dienst bewijzen.

Gewezen wordt op het besluit van de GS Leeuwarden 1990, dat voor deputaten een beperkte taak aangeeft ter zake van plaatselijke samensprekingen. Generale deputaten zullen wat het kerkverbandelijk aspect betreft kunnen *bijdragen* aan de uitvoering van de roeping van de plaatselijke kerk (Acta art. 136, besluit 1, grond 2). Verder zullen deputaten *desgevraagd* plaatselijke kerken *adviseren* en *terzijde staan* bij het leggen en onderhouden van contacten (Acta art. 136, besluit 2.1). Deputaten nemen niet het toezicht van de classis over, maar hebben een adviserende en coördinerende taak.

Aan de andere kant wordt opgemerkt dat in de handreikingen die de commissie voorstelt, het kerkverband een te kleine plaats heeft. Een handreiking is niet bindend. Zo krijgen plaatselijke kerken te veel vrijheid, die ook misbruikt kan worden.

Gevraagd wordt of de handreikingen bij samensprekingen gelijk ter tafel moeten worden gebracht of als een soort geheime agenda functioneren.

Moeite bestaat er met de trits *verkennen--herkennen--erkennen*. Zijn de drie fasen goed van elkaar te onderscheiden en passen de drie begrippen bij wat er in die fasen gebeurt?

Wat is het nut van deze trits als een en ander niet voldoende duidelijk is?

Verkennen zal vaak niet meer nodig zijn. De Christelijke Gereformeerde Kerken en wij weten bijvoorbeeld al genoeg van elkaar. Of is het voorgestelde in besluit 2.1 zo ruim dat er met de baptisten gesproken kan worden over de kinderdoop?

Herkennen en erkennen overlappen elkaar, omdat herkenning al een erkenning inhoudt. Als je elkaar als kerk van Christus erkent, ga je wegen naar eenwording zoeken. Zo is het al lang praktijk in de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken. In Enschede is er met de Nederlands Gereformeerde Kerken met instemming van de classis volledige overeenstemming bereikt.

In samensprekingen worden vaak vooral de verschillen naar voren gehaald tussen beide kerkgemeenschappen, dat wat hen van elkaar scheidt. Beter is het om eerst en vooral aandacht te geven aan wat je verbindt. Dat verbindende moet dan zo sterk zijn, dat je elkaar vindt. Verschillen hoeven niet altijd scheidend te zijn. Je kunt elkaar er ook mee verrijken.

Het kerkverband zal een plaatselijk proces tot eenwording niet mogen frustreren. Deputaten stellen in punt VI.6b van hun rapport, dat bij 'erkenning zonder effect' wordt gewettigd, dat er twee wettige kerken naast elkaar bestaan, zonder dat er iets gebeurt. Opgemerkt wordt dat deputaten op deze manier aan de verkeerde kant beginnen. Als ergens eenheid in geloof wordt geconstateerd, laat zich dat niet wegdrücken. Als dat vanuit het kerkverband niet mag, is dat frustrerend. Zo komt er feitelijk een vierde kenmerk van de ware kerk bij, namelijk dat je één moet zijn met de gereformeerde kerk (vrijgemaakt). De kerk is echter te kennen aan de in art. 29 NGB genoemde kenmerken. Als een kerk daaraan voldoet, moet dat ook gezegd kunnen worden.

Een samenspreking werkt niet, als de andere kerk wel aan de kenmerken van art. 29 NGB voldoet en je haar toch niet erkent als kerk. Als ons gevraagd wordt: "Erken je ons?" en we zouden 'nee' moeten zeggen vanwege het kerkverband, dan wordt de samenspreking afgebroken. Op basis van wederzijdse erkenning kan over verschillen die nog zijn overgebleven, verder gesproken worden.

Aan de andere kant wordt benadrukt, dat erkenning betekent, dat je elkaars attesten aanvaardt en over en weer de ambtelijke dienst erkent. Zo bezien kan erkennen alleen maar een 'erkenning met effect' zijn. Anders dan het constateren van geloof en trouw, dat ook een subjectief element bevat, kan de erkenning van elkaars ambtelijke dienst het onderscheid tussen twee fasen duidelijk markeren. Vanwege het subjectieve element in 'trouw', kan ook beter van ware kerken dan van trouwe kerken gesproken worden.

Kunnen plaatselijke kerken ook te gemakkelijk zeggen: "We hebben elkaar aanvaard", zodat er te snel een vergaande vorm van samenwerking komt?

Ook wordt naar voren gebracht, dat er tussen plaatselijke kerk en kerkverband een goede wisselwerking behoort te zijn. Daarbij moet worden uitgegaan van vertrouwen in elkaar. Daarom aanvaardt een plaatselijke kerk gaarne het toezicht vanuit het kerkverband en laat het kerkverband zich gaarne meenemen in proces van eenwording dat plaatselijk begint en landelijk kan uitgroeien. Als de kerken uit het andere kerkverband erg van elkaar verschillen, kan het op een bepaalde plaats gauwer tot eenwording komen dan elders of op landelijk niveau. Daartegenover is geen wantrouwen op zijn plaats, maar dankbaarheid.

Deputaten zullen verkennende contacten moeten gaan leggen met kerken en groeperingen die niet alleen staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid, maar ook samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde. Gevraagd wordt welke kerken, naast de Christelijke Gereformeerde Kerken, er nog meer zijn die samenleven of

willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde. Als die er niet zijn, kan in besluit 4.5 de desbetreffende passage dan niet beter worden weggelaten? Anders zullen er voor deputaten praktisch geen mogelijkheden zijn voor verkennende contacten.

Als het gaat om samenleven volgens de gereformeerde kerkorde, zullen we ervoor moeten uitkijken andere kerkverbanden te meten aan onze kerkelijke praktijk.

Inzake de opdracht van deputaten kerken en groeperingen te informeren over de gereformeerde kerken wordt de suggestie gedaan, dat wellicht gebruik gemaakt kan worden van de media. Voorlichting en beeldvorming zijn belangrijk. Kan daar geen strategie voor ontwikkeld worden?

Over het voorstel tot verkennende contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken, door ds. P.J. Trimp per amendement naar voren gebracht, wordt opgemerkt dat het niet op kerkelijke wijze ter synode is gebracht. Ons is ter zake niets officieel voorgelegd, noch door de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, noch door enige kerk of particuliere synode. Het rapport van deputaten is aan de kerken toegezonden, maar niet wat in het amendement wordt voorgesteld.

Contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken past niet in het kader van de opdracht van de GS Leeuwarden 1990: zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde (Acta art. 136, besluit 2.2). Samenspreking is bovendien geen zaak van personen, van wie de harten naar elkaar uitgaan, maar van kerkeraden.

Deputaat ds. J.J. Burger benadrukt in zijn beantwoording, dat je als kerk uit één mond moet spreken, als je onder elkaar bent en als je met anderen spreekt. Bij een samenspreking met een andere kerk mag je niet anders spreken dan je in eigen kerk en kerkverband doet bij de instemming met synodebesluiten. Uit één mond spreken is een zaak van trouw.

De commissie zegt, dat deputaten de samensprekingen te veel aan het kerkverband koppelen. Ds. Burger weersprekt dat. Deputaten zien de plaatselijke kerk op hun plaats *in* het kerkverband. Bij de commissie is richtlijn h van deputaten verdwenen. Deze richtlijn geeft aan, dat plaatselijke kerken de meerdere vergaderingen voorstellen ook voor hun deel aan samensprekingen te gaan werken. Zo functioneert de plaatselijke kerk in het kerkverband.

Van belang is ook dat voor wezenlijke beleidsbeslissingen goedkeuring van de classis nodig is. Er zijn genoeg voorbeelden van situaties waarin de classis niet eens geïnformeerd wordt. Zo mag het niet. We moeten de eenheid in de leer samen bewaren.

Als het accent in samensprekingen plaatselijk zou moeten liggen, is de voorgestelde taak voor deputaten, *de plaatselijke kerken te stimuleren*, hoogkerkelijk.

Ds. Burger waarschuwt voor onduidelijkheid inzake het begrip *erkennen*. Je kan bijvoorbeeld erkennen dat er een paus in Rome is zonder dat je hem erkent als opvolger van Petrus. Als het begrip *erkennen* verschillend wordt ingevuld, heeft dat tot gevolg dat er in de praktijk verschillende vormen van erkenning komen. Misschien kan er plaatselijk wat mee gewonnen worden, maar door het verschil in praktijk lijdt het kerkverband schade. De ene kerk gaat zo over de ander heersen. Ook moet bedacht worden, dat, als je plaatselijk een kerk erkent, je daarmee feitelijk tegelijk een uitspraak doet over het kerkverband waar die kerk bij hoort.

Deputaten stelden voor, de Verklaring van gevoelens uit 1943 opnieuw uit te geven. Dat de Verklaring van gevoelens niet eigentijds is, wisten deputaten zelf ook. Maar de verklaring gaat wel in op het begrip *verbondsautomatisme* en is als zodanig wel geschikt om tenminste een aantal kerken en groeperingen op goede manier te informeren over de gereformeerde kerken. Als de synode de uitgave ervan afwijst, gaat het niet aan, de opdracht tot informeren zonder meer te herhalen. Deputaten zien geen mogelijkheid zelf een brochure te schrijven.

Ds. Burger zegt dat samenspreking op generaal-synodaal niveau met de Nederlands Gereformeerde Kerken een nieuwe zaak is. De GS Leeuwarden 1990 sprak van verkennende contacten met groeperingen, niet met kerken (Acta art. 136, besluit 2.2). Het door ds. Trimp ingediende amendement is daarom onontvankelijk. Bovendien hoef je, als je bijvoorbeeld in de catechismus over de paus spreekt, daarom nog niet *met* hem te gaan spreken. Als we elders over de Nederlands Gereformeerde Kerken spreken, hoeven we daarom nog niet met hente gaan spreken.

Deputaat prof. J. Kamphuis vindt de benadering van de commissie wat te idealistisch. Het is een goede zaak als er naar mogelijkheden voor samenspreking wordt gezocht, maar we moeten niet voorbijgaan aan de realiteit van dwalingen en verkeerde tolerantie. De bewaring van de leer is een heilige zaak, die we niet aan experimenten mogen blootstellen. Er mag geen tegenstelling worden gemaakt tussen een harde kerkorde en een soepele handreiking. Dat zou independentistisch zijn.

Prof. Kamphuis vindt het onjuist dat een commissierapport doorloopt in een amendement van de rapporteur. Hij had in plaats daarvan liever een meerderheids- en een minderheidsrapport gezien.

Deputaat dr. W.G. de Vries merkt op, dat de invalshoek voor deputaten was, dat plaatselijke samensprekingen het kerkverband raken. De GS Leeuwarden heeft dat gezegd in grond 2 van besluit 1 (Acta art. 136). Deputaten zeggen zeker niet, dat ieder zich zou moeten vrijmaken. Het is beschamend dat ter synode over een vierde kenmerk van de kerk wordt gesproken. Een vierde kenmerk wordt door niemand verdedigd, maar van de kant van de Nederlands Gereformeerde Kerken is menigmaal geëist, dat we eerst hen als ware kerk zouden erkennen. Prof. K. Schilder heeft gezegd dat zo'n erkenning juist een grote blokkade is bij het zoeken naar eenheid.

De terminologie van 'herkennen' en 'erkennen' kan teruggebracht worden op de gelijkenis van de verloren zoon: de vader herkende zijn zoon toen die terugkwam, maar erkende hem toen hij zijn arm om hem heen sloeg.

Deputaten hebben inderdaad een coördinerende functie. In het verlengde daarvan zijn de richtlijnen opgesteld. Uiteraard zijn dat geen wetten van Meden en Perzen, maar vrijblijvend mogen ze ook niet zijn. Andere kerken hebben ook richtlijnen.

De bedoeling van de GS Leeuwarden 1990 om een adres te hebben waar we als kerken ook tussen twee synoden in bereikbaar zijn, is geweest dat we alert moeten zijn op ontwikkelingen en dat we ritselingen van terugkeer naar Gods Woord moeten opvangen. Maar waar zijn dat soort ritselingen geweest? De Gereformeerde Bond zegt dat de Afscheiding kerkscheuring is. Het is niet de taak van deputaten om vermaningen uit te delen. Onder de Christelijke Gereformeerden zegt prof. Van 't Spijker: "We zijn zelf verdeeld." Wat is dan de taak van deputaten? Er is geen enkel kerkverband waar we mogelijkheid en aanleiding zien tot verkennend contact.

Van de Nederlands Gereformeerde Kerken kan in landelijke verband niets verwacht worden. In Enschede waren de kerken zover dat ze konden verenigen, maar de Landelijke Vergadering hield het tegen. De Nederlands Gereformeerde Kerken hebben niet de Dordtse kerkorde. Ook worden de drie formulieren van eenheid niet overal integraal aanvaard. Natuurlijk gaat het je aan het hart, dat je plaatselijk mensen ontmoet van wie het hart naar ons uitgaat. Daartegenover moet met prof. K. Schilder gesteld worden, dat Christus zijn bloed ook voor het kerkverband heeft vergoten.

Kunnen we een kerkverband aangaan met kerken waar plaatselijk drie kerken tegenover elkaar staan?

Vandaag is de tendens, dat het wel goed is, als je plaatselijk één bent. Als je maar gelooft en er goed gepreekt wordt. Op dit punt is echter altijd gewaarschuwd tegen de Gereformeerde Bond.

Deputaat ds. H.J.J. Feenstra zegt, dat de opdracht van de GS Leeuwarden inzake kerken en groeperingen niet duidelijk was. Deputaten hebben zich positief opgesteld. Kerkelijke eenheid is een opdracht van God. Deputaten zagen echter problemen die niet zomaar op te lossen waren, bijvoorbeeld inzake de gefuseerde kerk. Dan is het niet billijk te zeggen, dat deputaten er maar verder op moeten studeren.

Ds. P.J. Trimp deelt mee, dat hij het door hem ingediende amendement heeft overgedragen aan ds. B. Luiten. Zo wordt voorkomen dat er vermenging van verantwoordelijkheden plaatsvindt. Ook moet voorkomen worden dat het hele voorstel belicht wordt vanuit het amendement en verdacht wordt van 'buitenverbandse' ideeën.

Als rapporteur verklaart ds. Trimp, dat de commissie met betrekking tot de plaatselijke samensprekingen het kerkverband ten volle tot zijn recht wil laten komen. Het is niet terecht het voorstel van de commissie independentistisch te noemen. In de handreikingen wordt uitdrukkelijk van de kerkorde uitgegaan. Alleen, het accent wordt niet gelegd bij een generale synode die richtlijnen vaststelt, maar bij de classis die toeziet. Handreikingen van de synode kunnen daarbij behulpzaam zijn, juist ook om de samenhang tussen plaatselijke en kerkverbandelijke ontwikkelingen te bewaren.

De handreikingen zijn niet bedoeld als een soort geheime agenda, maar om vanuit de gemeenschappelijke ervaring de samensprekingen te dienen. Daarbij zal ook rekening gehouden moeten worden met de agenda van de gesprekspartner, vergelijk besluit 4.4, laatste punt.

De opdracht de plaatselijke kerken te stimuleren is niet hoogkerkelijk bedoeld. Stimuleren hangt samen met de hoofdtaak van deputaten: *bevorderen* van kerkelijke eenheid.

Een bepaalde fasering in het proces naar kerkelijke eenwording kan dienstig zijn voor het goede verloop ervan. Als je hierin tot een gemeenschappelijk beleid komt, kan dat helpen om verontrusting die over de gang van zaken bij samensprekingen blijkt te bestaan, te boven te komen. Hierbij kan worden afgezien van de gegeven terminologie.

De nadruk die door deputaten gelegd is op 'spreken uit één mond' geeft blijk van verontrusting.

Plaatselijk en landelijk beleid lijken niet te sporen. Dit laatste is ook de mening van de commissie. Zij kan alleen niet instemmen met de oplossing van deputaten. Samensprekingen op het niveau van classis en particuliere synode lijken praktisch niet goed mogelijk, alleen al doordat de ressorten niet parallel lopen. Daarom is richtlijn h van deputaten niet overgenomen. Een mogelijkheid zou wel zijn, dat deputaten van de particuliere synode de classisvergadering bijwonen waar een plaatselijke samenspreking aan de orde komt.

Dat een erkenning als kerk tegelijk een uitspraak over het kerkverband waar die kerk bij hoort, zou inhouden, lijkt te wiskundig geredeneerd. In de praktijk werkt het zo niet. Erkenning heeft wel consequenties voor het kerkverband en die zullen dan ook aan de orde moeten komen. De commissie ziet ook wel de risico's van een te vroege erkenning. Maar ze wil de kerken het vertrouwen geven, dat ze op een goede manier met de handreikingen zullen omgaan. Ten aanzien van de uitdrukking 'elkaar aanvaarden' moeten we niet van misbruik uitgaan. Als je elkaar aanvaardt, in alles, ook in de ambtelijke dienst, dan wil je ook verder en ga je bezien hoe je dat vorm kunt geven. De uitdrukking 'trouwe kerk' staat niet tegenover 'ware kerk'. In de besluiten inzake betrekkingen met buitenlandse kerken is menige kerk zo aangeduid.

Een nadeel van de door deputaten voorgestelde richtlijnen is ook, dat er nu al te veel wordt vastgelegd voor overgangssituaties, zoals ook voor de situatie van een gefuseerde kerk. Daar is nog verdere studie voor nodig, terwijl er voor de voorgaande fasen ook nog veel te doen is. De overgang tussen de eerste en tweede fase is moeilijk nader te omschrijven. Je groeit toe naar een aanvaarding van elkaar. Een fasering rond de erkenning van elkaars ambtelijke dienst past niet in de opzet van het commissievoorstel.

Inzake de verkennende contacten met daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen wil de commissie de passage over samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde laten staan. Het is de regel die de GS Leeuwarden 1990 al heeft aangegeven. Die regel mag niet verruimd worden om voor de praktijk een grotere armslag te krijgen. We moeten werken vanuit de aanvaarde regel, al moet zeker ook gelden dat allereerst instemming met Schrift en belijdenis nodig is, terwijl in de kerkorde dingen kunnen staan die opgeefbaar zijn. Er moet niet te zwaar aan getild worden, dat de commissie niet instemt met de uitgave van de brochure uit 1943. Deputaten noemen het zelf ook maar een suggestie (punt IX van hun rapport). De brochure op zich is goed. De commissie geeft echter de voorkeur aan iets nieuws.

De voorzitter van de commissie, ds. H. de Vries vult aan, dat de grens tussen eerste en tweede fase vloeiend is. Als je de eerste fase ingaat, is er ook al een stukje erkenning. Die wordt bevestigd als het in de samenspreking goed blijkt te gaan. Stimulansen van de kant van deputaten in de richting van plaatselijke kerken zijn niet hoogkerkelijk, omdat deputaten er gekomen zijn op verzoeken vanuit de kerken.

Dr. W.G. de Vries verklaart zich er tenslotte mee content, dat wat hoofdzaak is in punt VI van het deputatenrapport, goede aandacht van de synode heeft gekregen en als punt van studie weer aan deputaten wordt meegegeven in besluit 4, opdracht 3 en 4. Dit is volgens dr. De Vries een goed compromis.

Het voorstel van de commissie in besluit 1 tot en met 4 wordt aanvaard, besluit 1, 2 en 4 met algemene stemmen en besluit 3 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding. Het voorstel van de commissie heeft in de loop van de bespreking een ontwikkeling doorgemaakt. In de uiteindelijke, aanvaarde versie is veel van wat in de bespreking naar voren is gebracht, verwerkt. Besluit 5, dat per amendement is voorgesteld, krijgt in het vervolg van de bespreking apart nog nadere aandacht.

De bespreking spitst zich toe op wat per amendement is voorgesteld, eerst door ds. P.J. Trimp en daarna door ds. B. Luiten, namelijk om *deputaten op te dragen zo mogelijk verkennende contacten te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken*.

Bij het materiaal 2, het schrijven van de Gereformeerde Kerk te Lisse, moet worden toegevoegd: *bovendien een voorstel om ook op landelijk niveau tot contactoefening met de Nederlands Gereformeerde Kerken te komen*.

Als grond wordt genoemd, dat de voorgestelde verkennende contacten plaatselijke contacten kunnen aanmoedigen en ondersteunen. Uit deze en andere contacten blijkt steeds weer, dat er onder hen van wie we ongeveer 25 jaar kerkelijk gescheiden leven, velen zijn van wie het hart naar ons en naar wie ons hart blijft uitgaan en die evenals wij de gereformeerde belijdenis en de gereformeerde kerkregering van harte zijn toegedaan.

Op de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken in 1991 is een

afwachtende houding tegenover onze kerken aangenomen. Men wacht voor contact op een signaal van onze kant. Dit blijkt uit de Acta van deze Landelijke Vergadering.

De voorgestelde opdracht past in het kader van dit deputaatschap, dat door de GS Leeuwarden 1990 werd ingesteld "ter bevordering van kerkelijke eenheid met kerken en groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde" (Acta art. 136, besluit 1).

Oud. H. Smit dient een tegenvoorstel in om te besluiten, dat het voorstel van ds. B. Luiten onontvankelijk is, omdat het niet vanuit de kerken aan de synode is voorgelegd en niet past in het kader van de opdracht van de GS Leeuwarden 1990, "zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde" (Acta art. 136, besluit 2.2).

Ds. Trimp vindt het onjuist, het amendement onontvankelijk te noemen. Het is een uitwerking van wat zopas in besluit 4.5 is aanvaard inzake het leggen van verkennende contacten met daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen. Het is toch niet erg als daarbij ook de naam van een kerk wordt genoemd. Dat is tenslotte in 1946 ook gebeurd, toen zonder andere kerken uit te sluiten de naam van de Christelijke Gereformeerde Kerken werd genoemd.

Zeker is waar, dat er naast de genoemde ook andere ervaringen zijn. Niet overal gaan harten naar elkaar uit en daar kunnen goede redenen voor zijn. Toch zal er een stimulans vanuit kunnen gaan als er op landelijk niveau een begin van contact komt. De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken is een officiële instantie die publiek een uitspraak heeft gedaan. De vraag kan gesteld worden waarom deputaten dat signaal niet hebben opgepakt. In elk geval moet het nu wel worden opgepakt.

Dat er met de paus niet over de mis gesproken hoeft te worden, is niet juist. Daarvoor zijn er genoeg godsdienstgesprekken geweest. Waarom zouden we dan niet met de Nederlands Gereformeerden kunnen spreken?

Ds. B. Luiten wijst op besluit 1 van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 136). Het deputaatschap kerkelijke eenheid is ingesteld met een algemene definitie: bevordering van kerkelijke eenheid met kerken en groeperingen. Laat de toenmalige instructie een beperking kennen tot groeperingen, maar door de huidige generale synode is de instructie op dit punt uitgebreid tot kerken en groeperingen (besluit 4.5).

Als het gaat om de kerkelijke weg, dan geldt vooral dat in de kerkelijke weg dit deputaatschap er is gekomen. Hoe deputaten vervolgens worden geïnstrueerd, is een zaak van de generale synode, als we maar binnen de definitie blijven waarmee dit deputaatschap is ingesteld. Op dezelfde manier hebben ook deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit en deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid een meer uitgebreide taak gekregen. Als het tegenvoorstel wordt aanvaard, betekent dat een precedent. Dan kan een generale synode in al deze zaken alleen maar werken op instructies die drie maanden van tevoren door particuliere synoden zijn vastgesteld.

Wat in het amendement wordt voorgesteld, is feitelijk alleen maar een concreet maken van wat reeds aanvaard is. Dr. De Vries zei dat de bedoeling van de GS Leeuwarden met dit deputaatschap was, dat we ook tussen twee synoden alert konden zijn om ritselingen van terugkeer naar Gods Woord op te vangen. Dan mogen we ook, binnen de zaak die aan de orde is, een signaal opvangen.

Er wordt op gewezen, dat de zaak die ter tafel ligt, *bevordering van kerkelijke eenheid* is. Vanwege het besluit van de GS Leeuwarden, waarin zij deputaten bevordering kerkelijke eenheid benoemde (Acta art. 136, besluit 1), is de zaak van de bevordering van kerkelijke eenheid in al haar aspecten hier ter tafel. Daarom is het amendement wel ontvankelijk.

Omdat het tegenvoorstel van oud. H. Smit voor een deel een voorstel van orde is, wordt voordat de bespreking wordt vervolgd, eerst hierover gestemd. Het wordt verworpen met 7 stemmen voor en 23 tegen bij 6 onthoudingen.

In de verdere bespreking wordt aan de ene kant opgemerkt, dat de GS Leeuwarden 1990 in besluit 2.2 bewust voor de formulering 'groeperingen' heeft gekozen. Daarom hoort de nu voorgestelde zaak niet bij deputaten kerkelijke eenheid.

De kerk te Lisse vraagt geen contactoefening op landelijk niveau, maar een aanpassing van de instructie voor deputaten, namelijk om de passage die spreekt van samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde en waardoor deze landelijke contactoefening verhinderd wordt, te schrappen of aan te passen.

Stellen de Nederlands Gereformeerde Kerken zich nu echt anders op dan 25 jaar geleden? Veeleer zijn independentistische tendensen sterker geworden. Dat in die kerken velen de gereformeerde belijdenis liefhebben, is nog wat anders dan dat die kerken zelf gereformeerd zouden zijn. Maken we die velen niet blij met een dode mus, als hun organisatie toch niet mee wil? De negatieve ontwikkelingen in die kerken laten niet blijken dat ze echt op de goede grondslag willen staan. Kan deputaten op dit punt geen studieopdracht worden gegeven?

De Acta van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn ons niet toegezonden. Het signaal dat ervan uit moet gaan, staat in een samenhang die wij niet kennen. Wel is bekend dat kerken en ambtsdragers hun ondertekening van het ondertekeningformulier niet nakomen.

Ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben we teleurstelling uitgesproken, dat ze nog niet tot een goede positiekeuze zijn gekomen inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken. Halen wij de Christelijke Gereformeerde Kerken nu niet rechts in? Moeten we, voor we iets dergelijks besluiten, ons niet confronteren met de besluiten van de GS Hoogeveen 1969--1970 inzake de Nederlands Gereformeerden?

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat het besluit van de GS Leeuwarden 1990 inzake de bevordering van kerkelijke eenheid ruim is geformuleerd. Weliswaar is er in besluit 2.2 van de GS Leeuwarden (Acta art. 136), alleen van groeperingen sprake, maar besluit 1, dat erboven staat en dat de bedoeling met het deputaatschap aangeeft, spreekt van bevordering van kerkelijke eenheid met kerken en groeperingen. Gelet op besluit 1 wil besluit 2.2 samenspreking met kerken op generaal-synodaal niveau zeker niet uitsluiten. De reden dat in besluit 2.2 alleen van groeperingen wordt gesproken, is enkel dat samensprekingen met kerken allereerst op de weg van de plaatselijke kerken liggen, terwijl groeperingen meestal landelijk zijn en daarom het beste door deputaten van de generale synode benaderd kunnen worden.

Verder blijkt de ruimte van het besluit van de GS Leeuwarden in de herhaalde formulering 'staan of willen staan' en 'samenleven of willen samenleven'. Uiteraard is er met 'staan' en 'willen staan', respectievelijk met 'samenleven' en 'willen samenleven' niet hetzelfde bedoeld. 'Willen' moet dus niet objectief, maar subjectief verstaan worden, vooropgesteld dat de desbetreffende kerk of groepering daar wel op aanspreekbaar is. De bedoeling van dit besluit was, om ook tussen twee generale synoden in ons te kunnen presenteren naar buiten toe. Tenminste om een adres te hebben waar kerken en groeperingen terecht kunnen om ons te bereiken. Als zo iets zich voordoet, moeten wij met open armen klaar staan om hen te ontmoeten.

Dit sluit de Nederlands Gereformeerde Kerken dus zeker niet bij voorbaat uit. Al is daar op veel dingen terecht kritiek te oefenen, er zijn evengoed ook veel dingen die positief te waarderen zijn, zoals bijvoorbeeld dat ze zich als waarnemer hebben aangemeld bij de ICRC. Jongeren vragen waarom we niet spreken met de Nederlands Gereformeerde Kerken, te meer nu er een signaal van die kerken is uitgegaan. Daarom is het goed hen te zoeken.

Als we echt menen wat we in besluit 4.5 hebben aanvaard, moeten we niet terugdeinzen als het concreet gaat om een kerkgemeenschap die voor een groot deel op de goede grondslag staat. Plaatselijke samensprekingen hebben een landelijke tegenhanger nodig, omdat anders plaatselijke samenwerking feitelijk alleen buiten het eigen kerkverband mogelijk is. Spanningen in het persoonlijke vlak zullen er landelijk minder zijn dan plaatselijk.

Eigenlijk is dit amendement overbodig, omdat het volledig valt binnen het besluit van de GS Leeuwarden en het reeds genomen besluit. Maar omdat deputaten dat toch niet zo hebben opgevat en gelet op het eenzijdige negatieve spreken van dr. De Vries over de Nederlands Gereformeerde Kerken, dat van haar Landelijke Vergadering niets te verwachten valt, is dit amendement wel nodig.

De kerk te Lisse stelt inderdaad een wijziging van de instructie voor, maar ondergeschikt aan wat zij eerst voorstelt, namelijk op landelijk niveau tot contactoefening met de Nederlands Gereformeerde Kerken te komen.

Er wordt gewaarschuwd voor een tendens waarbij de generale synode van de plaatselijke kerken vervreemdtd. Dat kan gebeuren als er plaatselijk goede contacten zijn, maar de generale synode afstandelijk reageert. Als de synode ook zelf, door de dienst van deputaten, contact heeft met de Nederlands Gereformeerde Kerken, staan synode en synodale deputaten meer naast de plaatselijke kerken en kunnen deputaten in hun adviserende en coördinerende taak meer voor hen betekenen. Laat de synode het goede voorbeeld geven, niet door het gesprek te weigeren, maar door het op goede manier te voeren. Verkeerde tolerantie zal daarbij geen uitgangspunt mogen zijn. Laat de zaken in geding maar aan de orde komen. We moeten toch altijd bereid zijn tot verantwoording van de hoop die in ons is?

Overigens is het woord 'samenspreking' wat groot voor wat wordt voorgesteld. Het gaat alleen om

verkennende contacten en wel zo *mogelijk*. We moeten er ook niet tegelijk alles van verwachten. Maar elke *stap* in de goede richting is er wel *één in de goede richting*. Bovendien zullen deputaten van al wat ze bespreken met de Nederlands Gereformeerde Kerken rapport moeten uitbrengen aan de volgende synode, die daar al dan niet haar goedkeuring over zal uitspreken.

Opgemerkt wordt ook, dat van heel de synode dit debat het meest aangrijpt. Zoveel herinneringen komen boven, pijnlijke ervaringen in samensprekingen. Laten de Nederlands Gereformeerde Kerken toch laten *zien*, dat ze gereformeerd willen zijn. Anderen tonen zich aangeslagen door de toon van het debat. Is het mild als we niet uitspreken dat de Nederlands Gereformeerde Kerken niet *willen* staan op de goede grondslag? Het is hard tegenover de eigen broeders en zusters, die ervaren hebben hoe velen daar het ondertekeningsformulier hebben ondertekend en er toch van afwijken.

Deputaat dr. W.G. de Vries zegt dat de terminologie 'staan of willen staan' van de GS Leeuwarden 1990 afkomstig is van de Acte van Afscheiding. Het 'willen staan' biedt geen ruimte voor verkeerde weidsheid, maar moet normatief worden verstaan: blijken moet dat men metterdaad op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid staat. In de Nederlands Gereformeerde Kerken blijkt dat niet, gezien de vrijblijvendheid die er is ten opzichte van de drie formulieren van eenheid.

Dr. De Vries vindt het jammer, dat er na een eenstemmige beslissing inzake het deputaatschap kerkelijke eenheid er nu een emotioneel debat gevoerd wordt over een onrijp voorstel. Daarbij is ook nog gevraagd of deputaten niet al contact hadden kunnen leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Hebben deputaten hun werk dus niet goed gedaan?

Het beroep op het signaal dat de Landelijke Vergadering zou hebben afgegeven, gaat niet op, omdat diezelfde Landelijke Vergadering de vereniging te Enschede heeft afgewezen. Drs. H. de Jong, predikant in de Nederlands Gereformeerde Kerken, heeft gezegd art. 7 NGB nooit meer te ondertekenen. Er heerst daar leervrijheid. Independentisme is een veelhoofdige pausdom, heeft Groen van Prinsterer eens gezegd. De velen die in de Nederlands Gereformeerde Kerken wel trouw willen zijn aan Schrift en belijdenis, doe je geen dienst als je een gesprek aangaat met het college dat in de fouten van die kerken volhardt.

Deputaat ds. H.J.J. Feenstra geeft te kennen, dat hij met de voorgestelde opdracht voor deputaten niet goed uit de voeten kan. Er wordt gesproken over kerken die willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde, maar de Nederlands Gereformeerde Kerken hebben een Akkoord van Kerkelijk Samenleven, dat daar niet mee strookt. Er is daar ook een boekje verschenen dat *De gekerkerde kerk* heet. Met de kerker is de kerkorde bedoeld.

Ds. B. Luiten antwoordt, dat er na de zestiger jaren een nieuwe generatie is gekomen. Dat neemt niet weg, dat de verschillen met de Nederlands Gereformeerde Kerken van wezenlijk belang zijn. Hiervoor kan verwezen worden naar de nota van ds. T. Dekker die als bijlage is gevoegd bij het rapport van deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Te betreuren is, dat sommige contacten door toedoen van de Landelijke Vergadering werden verbroken.

Toch kan er bij de Nederlands Gereformeerde Kerken meer positieve geloofsbeleving opgemerkt worden dan eerder werd verwacht. Dat kan gebeuren in contacten met hen en wordt bevestigd in het signaal dat uitgegaan is van de Landelijke Vergadering van 1991.

Of de Nederlands Gereformeerde Kerken inderdaad willen staan op de goede grondslag, zal in de gesprekken met hen moeten blijken. Dat ze daar niet op staan en ook niet willen staan, is een oordeel dat we nu niet kunnen waarmaken.

Bij sommigen bestaat kennelijk de vrees, dat uitverkoop van de gereformeerde waarden wordt gehouden. Die vrees is niet terecht. De besluiten van de GS Hoogeveen 1969--1970 inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn nog steeds geldig. Maar tegelijk moet gelden, dat de eerste vraag is, of ze *vandaag* gereformeerd willen zijn. Ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken zeggen we, dat ze behoud van gevoelens mogen hebben over 1892. Dan mogen we dat ook ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken zeggen als het gaat om 1967. Als daar vandaag velen zijn die gereformeerd willen zijn, moeten we met hen kunnen spreken. Met een afgesneden broeder praat je nog. Zou dat met hen dan niet kunnen?

Bij alle verschillen die er zijn met de Nederlands Gereformeerde Kerken, hebben we met hen toch ook veel gemeenschappelijk. Er zijn afwijkingen van de belijdenis, maar niet ieder daar deelt ze. We hebben als synode gezegd, dat niet is gebleken dat de opvattingen van prof. B.J. Oosterhoff de opvattingen zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Zo kunnen we ook zeggen, dat de opvattingen van ds. H. de Jong nog niet de opvattingen van de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn. Er zijn bij de Nederlands Gereformeerde Kerken ook veel dingen die goed zijn. Wat de uitkomst van eventuele samensprekingen zal zijn, is nog niet te overzien, maar het aangaan van

het gesprek zal in de Here niet vergeefs zijn.

In de bespreking komt verder nog naar voren, dat het 'willen' van de Acte van Afscheiding en van het besluit van de GS Leeuwarden 1990 inderdaad niet normloos is. Op een gegeven moment moet je vragen en moet blijken: wil je echt? Evengoed is er in het besluit van de GS Leeuwarden 1990 ruimte. Er staat niet: staan *en* willen staan. Dan zou het 'willen staan' een extra accent op het 'staan' zetten. Maar er staat: staan *of* willen staan. Dat geeft twee mogelijkheden. Een kerk staat echt op de goede grondslag. Of een kerk staat niet echt op die grondslag, maar wil er wel op staan. In beide gevallen hebben we volgens het besluit van de GS Leeuwarden 1990 een taak in het kader van bevordering van kerkelijke eenheid.

Gewezen wordt ook op art. 133 van de Acta van de GS Leeuwarden, besluit 3.2, waar gesproken wordt over de Christelijke Gereformeerde Kerken, die zeggen dat wij op de grondslag van de gereformeerde belijdenis *willen* staan. Besloten werd om daar opheldering over te vragen, omdat wij vinden dat wij echt op die grondslag staan. Wijzelf voelen dus een duidelijk verschil tussen 'staan' en 'willen staan'. 'Willen staan' laat ruimte voor een subjectieve invulling ervan, al zal uiteindelijk wel moeten blijken of men echt wil.

Al met al hebben we deputaten nodig, die open staan voor anderen die gereformeerd willen zijn, en die ook zelf goed gereformeerd zijn, om een voorbeeld van goede samenspreking te kunnen geven en om het vertrouwen van 'de achterban' te houden.

De opmerking, dat deputaten vanwege hun opdracht al wel contact hadden kunnen leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, had niet de bedoeling deputaten een verwijt te maken. Deputaten zijn bovendien al gedechargeerd. De bedoeling was alleen aan te wijzen dat de opdracht van deputaten hiervoor wel de ruimte had en dat de zaak hier dus wettig ter tafel is. Aanmerking is alleen gemaakt op het eenzijdige negatieve spreken van dr. De Vries over de Nederlands Gereformeerde Kerken. Zo te spreken is niet bevorderlijk voor kerkelijke eenheid.

Apart wordt stil gestaan bij de vraag wat de consequenties zijn van aanvaarding of verwerping van het amendement. Ds. M.H. Sliggers doet als praeses het ordevoorstel deputaten in deze geen concrete opdracht te geven, met als argument dat de zaak daar niet rijp voor is.

Gewezen wordt op de gevoeligheid van de zaak, niet alleen vanwege de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, maar ook vanwege de confrontatie met het eigen verleden. Hebben we voor verkeerde dingen gestreden?

Verder wordt de wenselijkheid uitgesproken van een studierapport. Deputaten hebben ons met een rapport gediend. Over deze zaak is er echter geen rapport.

Aan de andere kant wordt gezegd, dat bij alle gevoeligheid en de spanning die dat meebrengt, het tegelijk *ontspannend* werkt dat we over deze dingen met elkaar kunnen spreken. Niet vergeten mag worden, dat ons gezamenlijk uitgangspunt de belijdenis is, waar we instemming mee hebben betuigd en waar we op aanspreekbaar zijn. Dat blijft ook in contacten met andere kerken, als we die contacten als kerken en deputaten zullen aangaan en beoefenen.

Verder wordt opgemerkt dat deputaten ook zonder concrete opdracht op dit punt, gelet op de reeds aanvaarde instructie, volledig de ruimte hebben om een signaal als van de Nederlands Gereformeerde Kerken is uitgegaan, op te vangen. De vraag is echter, of dat nog wel opgaat als het amendement wordt verworpen.

Bestreden wordt dat het presidiale voorstel een ordevoorstel is, omdat de beslissing valt op de inhoud van de zaak.

Na onderling overleg wordt het amendement door ds. B. Luiten als volgt aangepast:

Besluit 5:

deputaten op te dragen

1. te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, en zo ja op welke manier;
2. de volgende synode te dienen met een rapport, dat zes maanden tevoren aan de kerken wordt toegezonden.

Als de aanvankelijk voorgestelde zaak nu niet kan worden afgehandeld, mag ze niet in het niets verdwijnen. Een studieopdracht voor deputaten, die hierover aan de volgende synode rapporteren, lijkt dan het beste. De volgende synode moet dan hierover een besluit nemen.

De hoop wordt uitgesproken, dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen reageren naar de volgende generale synode.

Dr. W.G. de Vries spreekt zijn blijdschap uit over het voorstel zoals het er nu uitziet. Deputaten

zullen niet alleen op de mogelijkheden van contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken studeren. Binnen de instructie is contact met deze kerken mogelijk en deputaten zullen, als er signalen in die richting komen, dat contact ook zeker leggen.

Ds. J.J. Burger wijst erop, dat deputaten een erg brede opdracht krijgen, terwijl de tijd tussen twee synoden naar verhouding kort is.

De vraag of deputaten de vrijheid hebben in het kader van hun onderzoek met de Nederlands Gereformeerde Kerken te spreken, wordt bevestigend beantwoord. We moeten vertrouwen stellen in deputaten. Zij mogen alles doen wat voor hun onderzoek dienstig is.

Nadat ds. M.H. Sliggers zijn ordevoorstel heeft teruggetrokken, wordt het amendement van ds. B. Luiten in de bovenvermelde aangepaste versie als besluit 5 aanvaard met 33 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding.

Artikel 67

15.09.93

Officiële vertegenwoordiging bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : T.O.G.M. Bosma
Materiaal :

1. verzoek van de raad van de Gereformeerde Kerk van Amersfoort-West om het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 139) inzake 'vertegenwoordiging officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen' te herzien en uit te spreken, dat de Generale Synode van Leeuwarden 1990 ten onrechte besloot aan het verzoek van de particuliere synode van Gelderland dd. 8 juni 1989 -- behelzende nuancering van het besluit van de Generale Synode van Middelburg 1933 (Acta art. 245,1) -- niet te voldoen; de raad voert hiervoor de volgende argumenten aan:
 1. uit de Acta van de Generale Synode van Middelburg 1933 blijkt nergens, dat deze synode een *regel* aan de kerken gaf, waarop -- blijkens de Acta ook naar het gevoelen van afgevaardigden ter synode van Leeuwarden -- uitzonderingen mogelijk zijn; de generale synode van Middelburg nam een *besluit*, dat naar artikel 31 KO moet worden nageleefd en dat geen uitzonderingen toelaat;
 2. uit de Acta van de Generale Synode van Middelburg 1933 blijkt nergens welke argumenten een rol gespeeld hebben bij de totstandkoming van het besluit; als dan de Generale Synode van Leeuwarden 1990 stelt, dat de particuliere synode van Gelderland geen argumenten aanvoert die niet reeds door de generale synode van Middelburg behandeld zijn, dan wordt dit ten onrechte tegen de particuliere synode van Gelderland aangevoerd, die immers haar voorstel tot nuancering van het besluit van de Generale Synode van Middelburg 1933 aldus argumenteerde:
"wanneer er op landelijk en/of plaatselijk nivo officiële contacten zijn met een ander kerkgenootschap, die in het kader staan van een streven naar eenheid, zou het weigeren van een officiële vertegenwoordiging bij officiële gebeurtenissen in dat andere kerkgenootschap in de praktijk het streven naar eenheid eerder belemmeren dan bevorderen";
2. voorstel van bovengenoemde raad de uitspraak van de Generale Synode van Middelburg 1933 (Acta art. 245,1) te nuanceren.

Besluit 1:

aan het verzoek tot herziening te voldoen.

Gronden:

1. hoewel het door de raad gemaakte onderscheid tussen 'regel' en 'besluit' minder juist is, moet het de raad worden toegestemd, dat de tekst van het besluit van de Generale Synode van Middelburg 1933 (Acta art. 245,1) geen uitzondering toelaat, terwijl het gebruik van de term 'regel' door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 139) blijkens de Acta uitzonderingen wel wil toelaten;
2. het moet de raad eveneens toegestemd worden, dat de Generale Synode van Middelburg 1933 geen inhoudelijke argumenten aanvoerde, waarop zij haar besluit baseerde, en al helemaal niet gesproken heeft van officiële contacten op landelijk en/of plaatselijk niveau

met een ander kerkgenootschap in het kader van een streven naar eenheid.

Besluit 2:

de uitspraak van de Generale Synode van Middelburg 1933 aldus aan te vullen:

Officiële vertegenwoordiging van gereformeerde kerken bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen behoort bij het ontbreken van contacten, gericht op eenwording, uit de aard van de zaak niet plaats te vinden.

Indien op landelijk en/of plaatselijk niveau deze contacten er wel zijn, kan tot zulk een vertegenwoordiging besloten worden, indien dit in het belang van dit contact is.

Gronden:

1. gegeven de situatie waarbinnen de Generale Synode van Middelburg 1933 sprak -- daarin was in het geheel geen sprake van officiële contacten in het kader van een streven naar eenheid -- is de regel die zij formuleerde juist: gereformeerde kerken kunnen bij officiële gebeurtenissen van andere kerkgenootschappen geen officiële vertegenwoordiging afvaardigen, omdat zo'n vertegenwoordiging miskent dat de wegen ter wille van de waarheid uiteengaan;
2. gelet op de geheel andere situatie die zich voordoet wanneer er op landelijk en/of plaatselijk niveau officiële contacten zijn met een ander kerkgenootschap in het kader van het streven naar eenheid, kan het gewenst of zelfs geboden zijn tot een officiële vertegenwoordiging te besluiten.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, zegt ter inleiding op de bespreking dat het niet de bedoeling is een uitzondering te formuleren op het besluit van de GS Middelburg 1933. De regel van de GS Middelburg 1933 blijft van kracht voor situaties die vergelijkbaar zijn met die van 1933 en met het oog waarop de synode haar uitspraak deed, namelijk voor situaties waarin geen sprake is van officiële contacten in het kader van een streven naar eenheid. Uit het rapport van de commissie die het besluit van de GS Middelburg voorbereidde, blijkt dat er toen helemaal geen pogingen waren om tot kerkelijke eenheid te komen. In het rapport wordt betreurd, dat er al lange tijd geen pogingen daartoe ondernomen zijn. Van enige toenadering tot een ander kerkgenootschap of samenspreking daarmee was dus geen sprake. In die situatie was het besluit van de GS Middelburg volkomen terecht.

Het besluit van de GS Middelburg behoeft echter wel aanvulling met het oog op situaties waarin er wel sprake is van officiële contacten die in het kader staan van een streven naar eenheid. In die situaties kan officiële vertegenwoordiging gewenst of zelfs geboden zijn, met het oog op de nagestreefde eenheid.

In de bespreking wordt gevraagd naar de situatie als er met een ander kerkgenootschap alleen op burgerlijk terrein contact is, bijvoorbeeld bij huur van een kerkgebouw. Vertegenwoordiging hoeft op zich toch niet te miskennen, dat de wegen ter wille van de waarheid uiteengaan? Wat wordt met het oog hierop bedoeld met *officiële* vertegenwoordiging? Gaat dat alleen om afvaardiging in kerkdiensten of ook daarbuiten?

Verder wordt opgemerkt dat op de GS Leeuwarden 1990 in verband met de woorden *uit den aard der zaak* uit het besluit van GS Middelburg gezegd is, dat je in een verkering en zo ook in een staat van eenwording uit de aard van de zaak wel bij elkaar op bezoek gaat. Daar hoeft het besluit van de GS Middelburg niet voor aangepast te worden.

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, antwoordt dat is overwogen, situaties van burgerlijk contact erbij te betrekken. Het is echter niet gelukt hiervoor een bevredigende formulering te vinden. Duidelijk is, dat de regel van de GS Middelburg voor zo'n situatie niet zonder meer opgaat. Wat in zo'n situatie het beste is, kan beter aan de wijsheid van de kerkeraad worden overgelaten. Wel zal vermeden moeten worden dat vertegenwoordiging in het kader van een kerkdienst komt te staan.

Wat op de GS Leeuwarden 1990 inzake de woorden *uit den aard der zaak* is gezegd, blijkt niet uit de Acta. Als de GS Leeuwarden het vanzelfsprekend had gevonden dat bij contacten die in het kader van een streven naar eenheid staan, vertegenwoordiging wel zou kunnen plaatsvinden, had zij dat moeten aangeven.

De grond die de GS Leeuwarden bij haar besluit noemt, is echter onjuist. De PS Gelderland zou geen argumenten genoemd hebben, die niet reeds door de GS Middelburg behandeld zijn. Maar

het argument van de PS Gelderland ter zake van contacten die in het kader van een streven naar eenheid staan, is stellig niet door de GS Middelburg behandeld. Want die contacten waren er in 1933 eenvoudig niet. De PS Gelderland kwam met een nieuw argument. De GS Leeuwarden is aan die argumentatie voorbijgegaan.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, beide besluiten met algemene stemmen. Bij de stemming over besluit 1 blijven de afgevaardigden die lid waren van GS Leeuwarden 1990, buiten stemming.

Hoofdstuk VII BUITENLANDSE KERKEN

Artikel 68

13.05.93

Regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : D.J. Zandbergen
Materiaal :

1. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 1;
2. archief BBK (sectie III): 'fraternal relations between churches' en 'critique of rules presented by the Dutch and Canadian', vastgesteld door de General Assembly of the Free Church of Scotland 1992.

Besluit 1:

de regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties als volgt te herzien:

Indien een zusterkerkrelatie met een kerk in het buitenland is aangegaan, zal deze geoeft worden aan de hand van enige regels, die dienen om als gereformeerde kerken samen bij de belijdenis van Gods Woord te blijven en elkaar te helpen, te bemoedigen en op te scherpen in het in woord en daad getuigen zijn van de Here Jezus Christus in deze wereld.

Daarvoor zullen van Nederlandse zijde de volgende regels gelden:

1. De kerken zullen elkaar zo veel mogelijk bijstaan in de handhaving, verdediging en bevordering van de gereformeerde belijdenis naar de Schriften in leer, kerkregering, tucht en eredienst.
2. De kerken zullen elkaar informeren over de besluiten van de meeste vergaderingen, indien mogelijk door toezending van de Acta ervan of anders tenminste door toezending van de voor de desbetreffende kerk relevante besluiten (waar mogelijk in vertaling).
3. De kerken zullen elkaar informeren met betrekking tot het aangaan van zusterkerkrelaties met derden.
4. De kerken zullen elkaars attestaties aanvaarden; zij zullen ook de leden van de desbetreffende kerken toelaten tot de sacramenten op vertoon van een genoegzaam kerkelijk attest.
5. De kerken stellen in principe de kansels voor elkaars predikanten open met inachtneming van de bepalingen, voor het eigen kerkverband aanvaard.

Er zal naar worden gestreefd in de beoefening van de relatie ook de volgende regels te doen gelden:

6. In geval van wijzigingen van of aanvullingen op de belijdenis, kerkorde of liturgische formulieren die inhoudelijk van confessionele aard zijn, zal op het voornemen hiertoe bij de zusterkerken bijzondere aandacht worden gevestigd, zodat zo veel mogelijk overleg voor de definitieve besluitvorming kan plaatsvinden.
7. De kerken zullen elkaars afgevaardigden op hun meeste vergaderingen ontvangen en hen uitnodigen zitting te nemen als adviseurs, zoveel dit mogelijk is.

Besluit 2:

uit te spreken dat indien een buitenlandse kerk eigen regels voor kerkelijke relaties heeft, dit het aangaan en beoefenen van een zusterkerkrelatie niet in de weg hoeft te staan, indien er geen tegenstrijdigheid is tussen de regels van de buitenlandse kerk en die van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Gronden:

1. deputaten hebben aangetoond, dat indien de oude regel 1 gehandhaafd blijft dit voor steeds terugkerende moeite zal zorgen; dat is met name gebleken na het aanbod van een zusterkerkrelatie aan de Free Church of Scotland; ook andere kerken met een presbyteriaanse achtergrond hebben moeite met 'de eerste regel van Leeuwarden'; trouwe kerken van de Here Jezus Christus herkennen elkaar, maar staan niet argwanend tegenover elkaar;
2. de positieve formulering *elkaar bijstaan* impliceert niet alleen het *op elkaar toezien*, maar vooral ook de wederzijdse verantwoordelijkheid;
3. voor de Canadese kerken, die een soortgelijke regel 1 hadden, was de onder grond 1 genoemde moeite aanleiding haar regels te wijzigen; de Free Church of Scotland heeft inmiddels positief hierop gereageerd;
4. de oude regel 3 heeft misverstand gewekt; het is nooit de bedoeling geweest dat elke relatie (van welke aard ook) zou worden gemeld;
5. bij overlegging van *attestaties* gaat het om toelating tot lid van een kerk, maar de toelating tot de sacramenten kan ook op grond van een *attest* als genoegzame verklaring van de kerkeraad van de betrokkene;
6. bij het karakter van een zusterkerkrelatie past niet het eenzijdig opleggen van regels voor het beoefenen van die relatie; zelfs de schijn dat dat de bedoeling is moet worden vermeden; bovendien moet de historische ontwikkeling van zusterkerken worden gerespecteerd die op punten andere gebruiken kennen dan wij (art. 47 KO).

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. A. de Jager, ds. H. van Veen en de brs. J. van Dijk en D.J. van Wijnen. Ook zijn als afgevaardigden van zusterkerken aanwezig dr. J. Visscher (Canadian Reformed Churches), ds. D. MacDonald (Free Church of Scotland), ds. N.C. Hoefflinger (Reformed Church in the United States) en ds. G. Ball (Reformed Presbyterian Church of Ireland).

De rapporteur, ds. D.J. Zandbergen, geeft enige toelichting op het commissievoorstel. In regel 1 is met de woorden *zo veel mogelijk* bedoeld op de spanning tussen wat wenselijk en wat haalbaar is. In regel 4 is sprake van een *genoegzaam* attest vanwege het verschil in gewoonte bij het aanvaarden van attesten. In regel 5 zijn de woorden *in principe* toegevoegd om rekening te houden met wat praktisch mogelijk is, bijvoorbeeld in verband met de taal.

In het aanvullend rapport van deputaten is onder punt 1.2.3 per abuis gesteld dat het hier gaat om de regels *voor het aangaan* en onderhouden van zusterkerkrelaties; het betreft alleen de regels *voor het onderhouden* van zusterkerkrelaties. Die voor het aangaan ervan blijven ongewijzigd gelden (vgl. Acta GS Leeuwarden 1990 art. 93).

In de discussie wordt er bij stilgestaan dat in de regeling die tot nog toe gold, sprake is van *toezien op elkaar*. Dit is nu vervangen door *elkaar bijstaan*.

Sommigen betuigen hier hun instemming mee. Het begrip *toezien* hoeft niets politoneels in zich te hebben. Omdat toch die indruk gewekt kan worden, is het beter te kiezen voor het begrip *elkaar bijstaan*. Daardoor wordt de toonzetting van regel 1 verbeterd. Bijstaan van elkaar houdt ook een toezien op elkaar in, zoals ook staat in grond 2.

Anderen pleiten ervoor om de woorden *toezien op elkaar* te laten staan. Het is broederlijk om op elkaar toe te zien. Dat heeft niets met argwaan te maken. Gevreesd wordt voor uitholling van de regels. Ook wordt opgemerkt, dat de Schotse regels wel positief beginnen, maar vervolgens spreken over elkaar aansporen tot meerdere gehoorzaamheid.

De rapporteur antwoordt dat de betekenis van *elkaar bijstaan* ook niet geminimaliseerd mag worden. Met de oude en nieuwe formulering wordt hetzelfde bedoeld. Het punt is alleen dat de oude formulering 'be watchful for deviations', waarmee de regels ook nog beginnen, bij presbyteriaanse kerken negatief overkomt. Natuurlijk kan de positieve waarde ervan uitgelegd worden. Maar als dat telkens weer moet gebeuren en het onderhouden van de relaties daardoor bemoeilijkt wordt, is het beter om die positieve waarde ook positief onder woorden te brengen.

Bij het *aangaan* van een relatie moet wel goed gekeken worden of de betrokken buitenlandse kerk inderdaad gereformeerd is. Dat is ook duidelijk vastgelegd in de desbetreffende regels. Maar is de relatie eenmaal aangegaan, dan komt er een andere sfeer, waarbij niet een toezicht vooropstaat of de ander niet afwijkt, maar de wederzijdse herkenning als gereformeerd. Overigens is in de inleidende zin van onze regels nog steeds sprake van elkaar opscherpen in het in woord en daad getuigen zijn van de Here Jezus Christus in deze wereld.

De voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman, merkt op, dat geen enkele kerk gereageerd heeft op de door deputaten voorgestelde wijziging van regel 1.

Deputaat ds. H. van Veen vult aan, dat de zusterkerken die voornamelijk uit emigratie zijn ontstaan, de bedoeling van de oude formulering wel begrepen. Maar sinds de tachtiger jaren zijn er veel

andere contacten bijgekomen, waarbij deze formulering ondanks veel uitleg beledigend en inquisitoir overkomt. Dan gaat het erom, bij gelijkblijvende norm, zo te formuleren dat je elkaars taal verstaat. Dr. J. Visscher geeft aan dat de Canadese kerken in dezelfde lijn hun regels hebben aangepast.

Een amendement van ds. A. Kamer om regel 1 als volgt te lezen: "De kerken zullen over en weer op elkaar toezien dat in leer, kerkregering, tucht en eredienst de gereformeerde leer gehandhaafd wordt." wordt verworpen met 3 stemmen voor en 32 tegen. Vervolgens wordt apart gestemd over besluit 1 en besluit 2 van het commissievoorstel. Beide worden met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

De praeses spreekt de wens uit dat de aangenomen regels dienstbaar zullen zijn aan de goede omgang met buitenlandse kerken.

Artikel 69

13.05.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: de Angelsaksische landen

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : B. Schaaij

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 5, met bijlagen 6--8;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 4, met bijlagen 4--6;
3. archief BBK, sectie III;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Alphen aan de Rijn dd. 7 april 1993, die sinds medio 1991 intensieve contacten heeft met de gemeente te Accrington; hierin verzoekt de raad van die kerk dringend de steun aan de hulpbehoevende kerk te Accrington voort te zetten en zo mogelijk uit te breiden, dit laatste met name met het oog op de noodzaak van een goed eigen kerkgebouw;
5. brief van de Gereformeerde Kerk te 's-Hertogenbosch dd. 15 februari 1993, die contacten heeft via de huisgemeente te Paramaribo met de predikant van de Orthodox Presbyterian Church, ds. K. Hubenthal; hierin verzoekt de raad van 's-Hertogenbosch de gesprekken met de OPC te intensiveren.

Besluit 1:

met dankbaarheid vast te stellen dat de Reformed Presbyterian Church of Ireland de aangeboden zusterkerkrelatie heeft aanvaard.

Besluit 2:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met:

de Canadian Reformed Churches,
de Reformed Church in the United States,
de Free Reformed Churches of Australia,
de Evangelical Presbyterian Church of Ireland,
de Reformed Presbyterian Church of Ireland.

Besluit 3:

het aanbod van de zusterkerkrelatie aan de Free Church of Scotland te handhaven.

Grond:

de regels die de Free Church of Scotland in 1992 opstelde voor 'fraternal relations between churches' zijn niet strijdig met onze regels voor zusterkerkrelaties; elk van beide kerken zal handelen naar de daarvoor door haar vastgestelde regels.

Besluit 4:

uit te spreken dat er naar gestreefd moet worden een zusterkerkrelatie aan te gaan met de Presbyterian Church of Eastern Australia en met het oog hierop het contact met deze kerk voort te zetten.

Gronden:

1. de PCEA is blijkens haar leer, dienst, kerkregering en tucht als een ware kerk van onze Here Jezus Christus aan te merken;
2. gezien de zusterkerkrelatie met de Free Reformed Churches of Australia is het niet gewenst nu reeds de zusterkerkrelatie aan te bieden aan de PCEA.

Besluit 5:

het contact voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren met:
de Orthodox Presbyterian Church,
de Reformed Churches of New Zealand,
de Presbyterian Association in England en de 'interim presbytery',
de Ely Reformed Church te Cardiff.

Besluit 6:

goed te keuren dat deputaten financiële steun hebben verleend aan de East Hull Presbyterian Church.

Besluit 7:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. met de FRCA door te spreken over de voortgang van de contacten met de PCEA en de RCNZ;
 2. de synode van de FRCA regelmatig een bezoek te brengen, omdat voortzetting van het gesprek met de FRCA nodig blijkt over verschillen in benadering inzake contacten met de presbyteriaanse kerken en het lidmaatschap van de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC);
 3. met betrekking tot de EPCI afhankelijk van de ontwikkeling en van het werk te Accrington en van de financiële nood daar, dit werk financieel te steunen tot een bedrag van maximaal f 20.000,-- per jaar;
 4. de uitspraak van de synode van Ommen dat de PCEA een trouwe kerk van onze Here Jezus Christus is, mede te delen aan de PCEA en de FRCA;
 5. met deputaten van de CanRC en de RCUS contact te onderhouden over het verloop van de gesprekken met de OPC;
 6. met betrekking tot de PAE:
 1. desgevraagd door middel van een waarnemer de vergadering van de Council van de PAE en de 'interim presbytery' bij te wonen;
 2. waar mogelijk de uitbouw van de PAE in gereformeerde richting te bevorderen;
 3. overleg te blijven voeren met plaatselijke kerken in Nederland die steun bieden aan de bij de PAE aangesloten kerken;
 4. de East Hull Presbyterian Church te steunen tot een bedrag van maximaal f 30.000,-- per jaar;
 7. met betrekking tot de Ely Reformed Church te Cardiff de volgende synode te dienen met:
 1. een studierapport met een duidelijke beoordeling van de 'Subordinate Standards';
 2. een voorstel inzake een eventuele nauwere relatie met deze kerk;
 8. de ontwikkelingen in en rond de Christian Reformed Churches te blijven volgen, en alert te zijn op mogelijkheden deze in gereformeerde zin te beïnvloeden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. A. de Jager, ds. H. van Veen en de brs. J. van Dijk en D.J. van Wijnen. Ook zijn als afgevaardigden van zusterkerken aanwezig dr. J. Visscher (CanRC), ds. D. MacDonald (FCS), ds. N.C. Hoefflinger (RCUS) en ds. G. Ball (RPCI).

De rapporteur, ds. B. Schaaij, merkt op dat tot nog toe de besluiten met betrekking tot buitenlandse kerken in de Acta per kerk afzonderlijk staan vermeld. De formuleringen zijn daarbij veelal dezelfde. Dit kan met dusterling per sectie voor een deel voorkomen worden, waarmee ook een uitgebreid eindbesluit overbodig is geworden.

De bespreking concentreert zich op de vraag of de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA) niet inderdaad als zusterkerk erkend dient te worden. Moeten we wachten tot onze

zusterkerken de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) ook zover zijn, of is het voldoende dat wij hen over het aangaan van een zusterkerkrelatie met de PCEA informeren, zoals regel 3 voor het beoefenen van zusterkerkrelaties daarvan spreekt?

De GS van Heemse 1984/85 heeft ten aanzien van de RCNZ uitgesproken (Acta art. 88), dat we als Gereformeerde Kerken in Nederland een eigen verantwoordelijkheid hebben; met betrekking tot de FRCA werd ermee volstaan deze te informeren.

De rapporteur antwoordt dat we in de FRCA een zusterkerk hebben die dichtbij de PCEA leeft en met haar in gesprek is. We moeten hen niet voor de voeten lopen. We zijn niet van de FRCA afhankelijk, maar moeten wel als zusterkerken goed met elkaar omgaan.

Deputaat ds. H. van Veen vult aan, dat deputaten zeker de FRCA zullen informeren. Maar bij het aangaan van nieuwe zusterkerkrelaties moet gerekend worden met zusterkerken in de directe nabijheid. Eenzelfde situatie hebben we ten aanzien van de OPC; daarbij moeten we rekenen met de CanRC, die veel directer dan wij met de OPC te maken hebben. Wat zouden wij ervan vinden als bijvoorbeeld de CanRC een zusterkerkrelatie aanbood aan de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, waarmee wij in gesprek zijn? Wat de commissie ten aanzien van de PCEA voorstelt te besluiten is al een duidelijk signaal in de richting van de FRCA. Verder moeten we niet gaan.

Ook de voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman, maant tot geduld ten aanzien van de FRCA. Een amendement van ds. P.J. Trimp dat beoogt de PCEA een zusterkerkrelatie aan te bieden, wordt na enige aanpassing van grond 2 bij besluit 4 van het commissievoorstel ingetrokken.

In verband met de voorgestelde financiële steun aan sommige kerken wordt gevraagd naar een totaalbeeld van wat toegezegd kan worden. Wordt het kerkewerk te Accrington ook door de FCS gesteund, zoals deputaten de FCS zouden vragen (zie rapport van deputaten punt 5.4.2)?

De rapporteur antwoordt dat een financieel totaaloverzicht inderdaad wenselijk is, maar dat bepaalde activiteiten evengoed moeten doorgaan. Overigens is slechts een beperkt deel van het budget van BBK voor speciale projecten bestemd.

Ds. D. MacDonald deelt op persoonlijke titel mee, dat het niet waarschijnlijk is dat de General Assembly van de FCS, die volgende week bijeenkomt, zal besluiten tot financiële steun voor de Presbyterian Association in England. De FCS heeft al een kerkuitbreidingsprogramma aangenomen om elk jaar een nieuwe kerk te stichten; dat heeft al aanzienlijke financiële consequenties.

Over elk van de zeven besluiten van het commissievoorstel wordt afzonderlijk gestemd. Ze worden alle met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

De praeses verwoordt de blijdschap in de vergadering dat al deze besluiten met eenparigheid van stemmen konden worden genomen.

Artikel 70

28.05.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: Europa en Afrika

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : A.J.F. van der Griendt

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 7, met bijlagen 10--16;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 6;
3. archief BBK, sectie IV.

Besluit 1:

met dankbaarheid vast te stellen, dat de Eglise Réformée Confessante au Zaïre de aangeboden zusterkerkrelatie heeft aanvaard.

Besluit 2:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met:
de Eglise Réformée Confessante au Zaïre,
die Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika.

Besluit 3:

het contact voort te zetten met:

de Union des Eglises Réformées Evangéliques Independantes de France,
de Grec Evangelical Church,
de Iglesias Reformadas de Espana,
de Iglesia Christiani Reformada (Madrid),
de Igreja Evangelica Reformada (Portugal),
die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika,
die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika,
de African Evangelical Presbyterian Church of East Africa,
de Reformed Church of East Africa,
de Nongo u Kristu u Ken Sudan nen Tiv (Nigeria).

Besluit 4:

goed te keuren dat deputaten:

1. ongeveer f 5.000,-- hebben geschonken ter ondersteuning van eengereformeerde bijbelcursus uitgaande van de EREI in Parijs;
2. de machtiging tot gemeentetoerusting en theologische opleiding in Zaïre hebben overgedragen aan de kerk te Spakenburg-Zuid;
3. aan het oprichten van het Zaïre Coördination Committee hebben meegewerkt en vervolgens als lid zijn toegetreden;
4. een beleid hebben vastgesteld en geëffectueerd met betrekking tot financiële hulp bij kerkbouw in Zaïre, mede gelet op het feit dat gebleken is, dat de kerk te Spakenburg-Zuid tot deze verstrekking van hulp niet bereid gevonden werd;
5. f 25.000,-- extra hebben uitgetrokken om de aankoop van een stuk grond plus een tot kerk te verbouwen huis in Lubumbashi-Centrum te kunnen realiseren.

Besluit 5:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen dan wel te machtigen om:

1. met betrekking tot de EREI alert te zijn op de verdere ontwikkelingen in deze kerken met name nu ook 'de vrouw in het ambt' ingang krijgt; deputaten dienen de volgende synode te adviseren in hoeverre het zinvol blijft de contacten met deze kerken voort te zetten, met name met de gemeente te Parijs;
2. met betrekking tot de GEC de volgende synode te adviseren of het zin heeft de contacten aan te houden, nu van hen geen reactie op onze correspondentie is ontvangen, terwijl hun lidmaatschap van de WCC, WARC en de GOR wordt voortgezet;
3. te blijven werken aan de totstandkoming van een gereformeerd kerkverband in Spanje met een gereformeerde kerkorde; onder door BBK te stellen voorwaarden per jaar f 15.000,-- als steun aan de IRE beschikbaar te stellen voor kerkelijke projecten; eenmalig een bedrag van f 15.000,-- aan niet gebruikte gelden over 1992 te gebruiken voor emeritaatsvoorziening van ds. J. de Segovia van de ICR te Madrid;
4. de eerstvolgende synode te rapporteren over de wenselijkheid van het aanhouden van de contacten met de IER in Portugal;
5. ten aanzien van Zuid-Afrika:
 1. zonodig de VGKSA te bezoeken, mede in verband met hun opstelling tot de GKSA;
 2. de GKSA te blijven aanspreken op haar zusterkerkrelatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken, zulks in nauw overleg met de VGKSA;
 3. alert te zijn op de ontwikkeling in de NGK in Suid-Afrika en een volgende synode te rapporteren over het al of niet gewenst zijn van voortzetting van de contacten;
6. een bezoek te brengen aan de AEPCEA en de RCEA in Kenia met als opdracht:
 1. nadere informatie te verzamelen over de RCEA, onder andere over de

2. theologische opleiding en de bibliotheek;
 2. in het licht van het voorgaande te bezien of het gewenst en mogelijk is gastcolleges te verzorgen aan de theologische opleiding;
 3. nadere informatie in te winnen over de AEPCEA;
 4. de volgende synode te adviseren over de contacten met deze kerken;
7. de TIV-kerken in Nigeria alsnog te bezoeken, teneinde de eerstkomende synode te kunnen adviseren over de wijze waarop met deze kerken de contacten kunnen worden onderhouden, dan wel niet langer meer dienen te worden voortgezet;
8. ten aanzien van de ERCZ:
 1. te beoordelen of een bezoek aan een 'synode national' te Mbuyi noodzakelijk is;
 2. akkoord te gaan met de reeds voor 1993 vastgestelde steun voor kerkbouwprojecten.

Grond (ad 8.1):

de kerk te Spakenburg-Zuid heeft reeds twee predikanten ter plaatse die speciaal belast zijn met kerkelijk opbouwwerk in de ruimste zin van het woord.

Besluit 6:

in overleg met de Stichting Fundament en eventueel de kerk te Hattem als zendende kerk voor Ukraine namens de Gelderse kerken alert te zijn op ontwikkelingen in Oost-Europa ten einde de mogelijkheid te benutten zich als Gereformeerde Kerken in Nederland aldaar te presenteren.

Grond:

naast het werk van de Stichting Fundament kunnen meer officiële contacten van de Gereformeerde Kerken in Nederland met de Oosteuropese broederschap in reformato-
rische zin heel waardevol zijn.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. M. Brandes en br. Jac. van der Kolk.

In de bespreking wordt in verband met het voorgestelde in besluit 5.5.2 opgemerkt, dat het onjuist is veel over de Nederlands Gereformeerde Kerken te spreken in het buitenland en niet *tot* hen in het binnenland. Buitenlandse contacten moeten de binnenlandse niet schaden. Wat moet er in dit verband worden overlegd met de VGKSA?

Deputaat ds. O.J. Douma antwoordt, dat wij de GKSA erkennen als ware kerk van Christus, maar dat de zusterkerkrelatie van de GKSA met de NGK een belemmering is voor een zusterkerkrelatie met ons (Acta art. 122 GS Leeuwarden). De relatie van de GKSA met de NGK is voor ons echter geen breekpunt voor onze al jarenlange contacten met de GKSA. De GS Leeuwarden 1990 gaf deputaten opdracht contact te blijven zoeken met de GKSA (Acta art. 122). Dit moet echter wel gebeuren in nauw overleg met de VGKSA, die dicht bij de GKSA leven en waarmee we een zusterkerkrelatie hebben.

Gevraagd wordt of financiële steun voor kerkbouw in Zaïre op de weg ligt van de zendende kerk te Spakenburg-Zuid, zoals de commissie aanvankelijk had gesteld, of op de weg van deputaten BBK? Deputaat br. Jac. van der Kolk pleit voor het laatste, omdat ook andere kerken voor kerkbouw door BBK zijn gesteund. In verband hiermee wordt in besluit 4.4 het woord *mede* toegevoegd. De rapporteur, oud. A.J.F. van der Griendt, merkt op dat het gestelde in besluit 4.4 overigens wel juist is, blijkens gegevens uit het archief van BBK. Bij de behandeling van het rapport van BBK *Onbekrompen delen* over materiële hulpverlening zal hierover verder gesproken kunnen worden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaat ds. T. Wendt blijft hierbij buiten stemming.

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : A.J.F. van der Griendt
Materiaal :

1. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 6;
2. brief BBK dd. 7 juni 1993, waarin deputaten voorstellen doen inzake de Eglise Réformée Confessante au Benin (ERCB); als tweede aanvullend rapport op te nemen in de Acta;
3. archief BBK, sectie IV.

Besluit 1:

nieuw te benoemen deputaten te machtigen:

1. de door de Eglise Réformée Confessante au Benin (ERCB) gevraagde 'geestelijke samenwerking' aan te gaan en in dat kader kerkelijke hulp te bieden op part-time basis;
2. met de vereniging De Verre Naasten (DVN) een samenwerking aan te gaan om iemand uit te zenden, die dit werk gaat doen, waarbij de bedoelde persoon
-- samen door DVN en deputaten BBK wordt benoemd;
-- in dienst komt van DVN;
-- voor het 'kerkelijk' werk verantwoording aflegt aan deputaten BBK;
3. de helft van de kosten te vergoeden aan DVN met een maximum van f 50.000,-- per jaar;
4. voor deze hulpverlening een plaatselijke gemeente te zoeken die dit werk van deputaten BBK overneemt met akkoord van DVN.

Gronden:

1. de ERCB in Benin is op de weg van onze kerken geplaatst en zij heeft in de naam van de Here Christus om geestelijke samenwerking gevraagd; wij kunnen hun bestaan en hun noden niet negeren;
2. wanneer door de bedoelde hulp en samenwerking deze kerken in gereformeerde richting kunnen worden geleid, kan dit een gunstige uitstraling hebben naar andere Franstalige landen ten noorden van de evenaar, die beïnvloed worden door de islam en allerlei sekten;
3. het uitzenden naar Benin van iemand die alleen maar 'kerkelijk opbouwwerk' doet, gaat voorbij aan de samenhang tussen geestelijke nood en materiële ellende;
4. bij de voorgestelde samenwerking tussen BBK en DVN kunnen deputaten BBK gebruik maken van de expertise van DVN op ontwikkelingsgebied in de derde wereld; dit komt de effectiviteit van de hulpverlening door BBK ten goede;
5. indien een plaatselijke gemeente of een zendende kerk dit werk zou overnemen, heeft dit twee gunstige effecten:
 1. de hulp aan en de samenwerking met de ERCB komt dichterbij de kerkleden van die gemeente te staan;
 2. deputaten BBK hebben de handen vrij om nieuwe activiteiten ten behoeve van de broederschap in de wereld aan te pakken.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat BBK ds. J. Klamer.

De rapporteur, br. A.J.F. van der Griendt, geeft vooraf enige toelichting. We hebben hier te doen met een kerk die nauwelijks aan het heidendom ontgroeid is, maar die wel begeert naar het Woord van God kerkelijk leven op te bouwen. Deze kerk is ontstaan via radiouitzendingen. Er wordt iemand gevraagd die integrale hulp kan bieden. Vandaar de samenwerking met De Verre Naasten.

Deputaat ds. J. Klamer bevestigt dat 'Benin' bij een zendende kerk hoort. Daarom zullen deputaten dit in de samenwerking met kerken en organisaties aan de orde stellen. Aan de andere kant moet wel bedacht worden dat de hulpvraag van een kerk komt. Het is dus niet pril zendingswerk.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : G.J. Oosterhuis
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 3, met bijlagen;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 2;
3. archief BBK (sectie I).

Besluit 1:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met de Gereja-gereja Reformasi di Indonesia (NTT).

Besluit 2:

het contact voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren met de Gereja-gereja Masehi Musyafir.

Grond:

de aanwezigheid van ds. Knigge schept verplichtingen en wekt bovendien voor de komende jaren verwachtingen voor een positieve ontwikkeling van de GGMM in gereformeerde richting.

Besluit 3:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. ten aanzien van de GGRI (NTT)
 1. indien nodig de exploitatie te bekostigen van de Sekolah Teologia Menengah zowel in materieel als in personeel opzicht, inbegrepen de uitzending van docenten;
 2. de registratie van de STM bij de Indonesische overheid te bevorderen;
 3. het emeritaatsfonds van de GGRI te suppleren tot een maximum van f 4.000,-- per jaar;
 4. zich op de volgende synode van de GGRI te laten vertegenwoordigen;
 2. ten aanzien van de GGMM
 1. het werk van ds. H. Knigge te begeleiden;
 2. de registratie van de GGMM bij de Indonesische overheid te bevorderen;
 3. zich op de volgende synode van de GGMM te laten vertegenwoordigen.

Gronden:

1. de GGRI zijn met name vanwege de noodzaak van buitenlandse docenten nog niet in staat de opleiding tot predikanten geheel zelfstandig te verzorgen; daarom hebben de zusterkerken om voortzetting van de personele hulp gevraagd;
2. de GGRI zijn nog niet in staat de zorg voor de emeriti te waarborgen;
3. regelmatig persoonlijk contact tussen deputaten en het curatorium van de STM is noodzakelijk.

De bespreking wordt gehouden in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis en ds. T. Wendt.

Gevraagd wordt naar het aanvullende rapport van BBK inzake deelname aan Litindo, het Literatuurproject voor Indonesië. Is de grond bij besluit 2 voor de intensivering van het contact met de GGMM niet zwak? Hoe staat het met de uitzending van docenten naar Sumba, nu ds. S. Braaksma gerepatriëerd is en ds. A.J. Pol in 1994 terugkeert?

De rapporteur, oud. G.J. Oosterhuis, antwoordt dat de GGMM nog erg ongestructureerd zijn. Er zijn veel onderlinge verschillen. Het werk van ds. Knigge is erop gericht dat hierin verbetering komt. Ten aanzien van de uitzending van docenten naar Sumba zal een voorstel van BBK moeten worden afgewacht.

Deputaat ds. M.H. Oosterhuis vult aan, dat deputaten in Litindo gaan participeren. De vorm waarin dat zal gebeuren, is nog niet bekend.

Deputaat ds. J.A. Boersema deelt mee, dat met het curatorium van de STM over de personeelsbezetting is gesproken. Daar wordt opvolging van ds. Braaksma en ds. Pol wenselijk gevonden. Dit moet echter eerst aan deputaten worden overgelaten.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 73

11.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: deelname aan Litindo

Ingekomen is een brief van deputaten BBK dd. 7 juni 1993, waarin zij meedelen dat zij door het zenden van een waarnemer deel blijven nemen aan het werk van de Literatuurcommissie van Litindo, het Literatuurproject voor Indonesië. Zij doen dit vanwege hun betrokkenheid bij het werk in het midden van de kerken op Sumba, Savu en Timor. Deputaten verbinden aan dit besluit geen financiële consequenties.

Deputaat ds. J. Klamer geeft enige toelichting op deze brief, waarna de synode het schrijven voor kennisgeving aanneemt.

Artikel 74

02.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: Latijns-Amerika

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G.J. Oosterhuis

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 3;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 2;
3. archief BBK, sectie I (rapport van het bezoek van deputaten aan La Iglesia Cristiana Fe Reformada in Venezuela, met daaraan gehecht een voorstel van het deputaatschap om positief te reageren op het aanbod van deze kerken een zusterkerkrelatie met haar aan te gaan).

Besluit 1:

het aanbod van een zusterkerkrelatie van La Iglesia Cristiana Fe Reformada in Venezuela dankbaar te aanvaarden.

Grond:

de ICFER is blijkens haar leer, dienst, kerkregering en tucht een ware kerk van onze Here Jezus Christus; de ICFER heeft zich geconstitueerd uit onvrede met de situatie in de Evangelische Kerk in Venezuela; via zendelingen op Curaçao is zij met onze kerken in contact gekomen.

Besluit 2:

een zusterkerkrelatie aan te bieden aan de Igreja Reformada Colonia Brasolandia te Unai.

Grond:

deze voormalige huisgemeente van Nederlandse kolonisten die aanvankelijk onder 'toezicht' van de Gereformeerde Kerk van Assen-Zuid stond, is met goedkeuring van de classis Assen tot instituering overgegaan.

Besluit 3:

contacten te leggen met de Igreja Presbyteriana do Brasil en de Igreja Evangelica Reformada.

Grond:

de kerk van Assen-Zuid heeft deze kerken bezocht en is tot de conclusie gekomen dat nauwere contacten gewenst zijn.

Besluit 4:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. ten aanzien van de ICFER
 1. logistieke en financiële steun jaarlijks tot een maximum van f 15.000,-- beschikbaar te stellen voor de volgende projecten:
 1. uitbouw bibliotheek;
 2. het verrichten van literatuuronderzoek;
 3. ondersteunen van missionaire activiteiten;
 4. het beoefenen van internationale contacten;
 2. de zendende kerk te Rijnsburg te vragen bij deze contacten behulpzaam te zijn en zo mogelijk de logistieke en financiële steun voor haar rekening te nemen;
 2. deputaten te verzoeken alle Spaans- en Portugeestalige kerken in een aparte sectie te verenigen.

Grond:

er zijn veel contacten tussen Spanje / Portugal en Latijns-Amerika.

De bespreking wordt gehouden in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis en ds. T. Wendt.

De rapporteur, oud. G.J. Oosterhuis, merkt naar aanleiding van besluit 2.2 op, dat er in de kerk te Rijnsburg zijn die de Spaanse taal machtig zijn. Reizen naar Latijns-Amerika kunnen gecombineerd worden.

Gevraagd wordt of het advies waarvan sprake is in punt 3.2.5 sub 3 van het rapport van deputaten gegeven is en zo ja wat dat advies inhield. Hoe gereformeerd zijn de IPB en de IER? Heeft een kerk het recht een docent uit te zenden naar een kerk waar (nog) geen zusterkerkrelatie mee is? Klopt dit met art. 47 KO?

Deputaat ds. M.H. Oosterhuis antwoordt, dat het advies ten aanzien van IPB en IER inhield, dat we onze gereformeerde rijkdom waar mogelijk moeten uitdragen, dit in de lijn van de besluiten van de GS Leeuwarden 1990 die versterking van het kerkelijk leven van kerken van gereformeerde signatuur beogen. Voor het uitzenden van een docent hebben deputaten gehandeld naar analogie van besluiten van de GS Leeuwarden 1990.

Ds. T. Dijkema dient een amendement in om aan de grond van besluit 2 toe te voegen: *De IRCB is blijkens haar leer, dienst, kerkregering en tucht een ware kerk van onze Here Jezus Christus*, evenals staat bij besluit 1. De voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman, ontraadt dit amendement, omdat het hier om een 'dochter' van de kerk te Assen-Zuid gaat.

Het amendement van ds. Dijkema wordt verworpen met 4 stemmen voor en 29 tegen bij 2 onthoudingen. De besluiten 1 en 4 van het commissievoorstel worden met algemene stemmen aanvaard, besluit 2 met 34 stemmen voor bij 1 onthouding en besluit 3 met 32 stemmen voor en 2 tegen bij 1 onthouding. Deputaat ds. T. Wendt blijft hierbij buiten stemming.

Artikel 75

Betrekkingen buitenlandse kerken: het Verre Oosten

08.06.93

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G.J. Oosterhuis

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 4, met bijlagen;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 3.

Besluit 1:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met:
de Free Reformed Churches of the Philipines
en de Presbyterian Church in Korea (Kosin).

Besluit 2:

het contact voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren met
de Reformed Church in Japan,
de Reformed Presbyterian Church in Korea (Hapdong),
de Reformed Presbyterian Church in Taiwan,
de Evangelical Reformed Church in Singapore,
de Dutch Reformed Church in Sri Lanka
en de Reformed Presbyterian Church of India.

Grond:

hoewel er goede contacten zijn met deze kerken, zij het per kerk verschillend, is het om allerlei redenen nog niet mogelijk aan deze kerken een zusterkerkrelatie aan te bieden.

Besluit 3:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. ten aanzien van de FRCP
 1. projectmatig tot een maximum van f 10.000,-- per jaar steun te verstrekken voor de versterking van het gereformeerde karakter van deze kerken via het door de FRCP ingestelde deputaatschap;
 2. per jaar f 2.000,-- aan studieboeken voor predikanten te besteden;
 3. zo mogelijk personele hulp te bieden bij de opbouw van het kerkelijk leven;
 2. ten aanzien van de PCK
 1. aan de Theologische Universiteit te Kampen te verzoeken een regeling te treffen voor het houden van gastcolleges aan het Seminary van de PCK, die door deputaten BBK zullen worden bekostigd;
 2. de bibliotheek van het Seminary van de PCK te dienen met in Nederland nieuw uitgekomen gereformeerde theologische boeken tot een totaalbedrag van f 2.000,-- per jaar;
 3. aan een volgende synode van de PCK een bezoek te brengen;
 3. ten aanzien van de RPCK (Hapdong) in overleg met het Seminary van de PCK ook aan het Hapdong-Reformed Seminary in Suwon gastcolleges te regelen;
 4. ten aanzien van de RPCT
 1. voor de opbouw van de bibliotheek van het China Reformed Seminary te Taipeh tot een bedrag van f 20.000,-- aan gereformeerde boeken te besteden;
 2. de RPCT te laten bezoeken, zowel de 'Original Presbytery' als de 'Second Presbytery';
 5. ten aanzien van de ERCS te Singapore zo mogelijk deze kerken te laten bezoeken;
 6. ten aanzien van de DRC in Sri Lanka
 1. bij deze kerken te blijven aandringen op beslissingen ten aanzien van sommige van haar kerkelijke relaties;
 2. de DRC te bemoedigen en te ondersteunen door briefwisseling en bezoek;
 3. indien concrete nood wordt aangetoond tot een bedrag van maximaal f 20.000,-- te steunen;
 7. ten aanzien van de RPCInd zo mogelijk nog in de loop van dit jaar een gastdocent voor zes weken naar de Presbyterian Theological College te Dehra Dun te zenden om onderwijs te geven in het vakgebied dogmatiek en/of Oude Testament.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, br. Jac. van der Kolk en br. C.J. Smallenbroek.

In de bespreking wordt gevraagd naar de relatie van de RCJ met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Waarom neemt de commissie het voorstel van deputaten niet over om deze kerk te steunen bij het realiseren van een Japanse psalmbundel met Geneefse melodieën tot een bedrag van f 5.000,--?

Verder wordt gevraagd waarom de commissie f 10.000,-- voorstelt als jaarlijkse steun voor de kerken op de Filippijnen, terwijl deputaten een bedrag van f 15.000,-- noemen. Ook wordt gevraagd waar dit bedrag voor bestemd is.

De rapporteur, oud. G.J. Oosterhuis, antwoordt dat de kerk in Japan geen financiële steun nodig heeft. Deputaat ds. O.J. Douma vult aan, dat de RCJ niet zo bewust voor de NGK en tegen ons heeft gekozen als bijvoorbeeld de GKSA in Zuid-Afrika. Deputaten moeten echter wel dezelfde maatstaf hanteren. Aan de RCJ is uitvoerig uitgelegd wat er in Nederland kerkelijk aan de hand is. De RCJ is daar nog mee bezig en komt erop terug. Het steunbedrag voor de psalmbundel hadden deputaten bedoeld als sympathiegift.

Deputaat br. C.J. Smallenbroek antwoordt inzake de FRCP dat de steun nodig is voor versterking van het gereformeerd karakter van deze kerken. Dit brengt in de FRCP ook spanningen mee, maar er is duidelijk de begeerte om gereformeerde kerken te zijn en op dit punt verder te komen. Precieze invulling van de besteding van het bedrag kan niet worden gegeven, maar deputaten vragen wel ruimte om nodige hulp te kunnen bieden. De GS Leeuwarden had ook al f 15.000,-- als jaarlijkse steun toegewezen.

De rapporteur reageert hierop, dat het mogelijk moet zijn dat deputaten voor de hulp aan de FRCP een budget maken.

Een amendement van ds. A. Kamer om het jaarlijkse steunbedrag aan de FRCP te stellen op maximaal f 15.000,--, wordt verworpen met 9 stemmen voor en 21 tegen bij 5 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 76

03 / 09.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: materiële hulpverlening

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : D.J. Zandbergen
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel II, *Onbekrompen delen*;
2. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I;
3. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Mussel dd. 22 maart 1993, waarin kritische opmerkingen worden gemaakt naar aanleiding van het rapport *Onbekrompen delen* over
 1. de structuur van de hulpverlening door deputaten BBK;
 2. de verhouding van deputaten BBK en plaatselijke kerken die zelfstandig hulp verlenen aan kerken in het buitenland.

Besluit 1:

het rapport *Onbekrompen delen* onder dank te aanvaarden.

Gronden:

1. deputaten BBK hebben een goed overzicht gegeven van de ontwikkeling sinds de jaren zestig van materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken;
2. zij brengen enkele duidelijke onderscheidingen aan voor de verschillende soorten hulpverlening, zowel ten aanzien van de hulpverleners als de hulpontvangers;
3. zij geven een goede aanzet voor het formuleren van criteria waaraan materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken moet voldoen.

Besluit 2:

uit te spreken:

1. dat de materiële hulpverlening opgedragen blijft aan het deputaatschap BBK;
2. dat nieuw te benoemen deputaten door middel van een afzonderlijke sectie de hulpverleningsprojecten vooraf beoordelen en achteraf evalueren;

Gronden:

1. deze uitspraak is in overeenstemming met wat vroegere synoden (GS Hattem 1972 en GS Groningen-Zuid 1978) in soortgelijke gevallen hebben uitgesproken (respectievelijk Sumba en Korea);
2. voortdurende bezinning op de materiële hulpverlening is noodzakelijk, voornamelijk voor wat betreft de schadelijke effecten, die onbedoeld kunnen optreden bij de ontvangende partij;

Besluit 3:

1. uit te spreken dat het wenselijk en nodig is, rekening houdend met de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk, te komen tot kerkverbandelijke coördinatie van kerkelijk hulpverleningswerk;
2. nieuw te benoemen deputaten BBK op te dragen:
 1. voort te gaan met de coördinerende taak die zij reeds ter hand hebben genomen;
 2. overleg te blijven voeren met de zendende kerken en met particuliere instanties voorzover deze zich bezig houden met hulpverlening aan buitenlandse kerken;
3. nieuw te benoemen deputaten BBK te machtigen deel uit te maken van een overkoepelend verband van hulpverleningsinstanties, die elk voor zich zelfstandig blijven, terwijl daarbij de grens tussen kerkelijke en particuliere verantwoordelijkheid gehandhaafd blijft;
4. de kerken te verzoeken en de kerkleden aan te bevelen geen financiële acties tot hulpverlening aan buitenlandse kerken op te zetten zonder overleg met deputaten BBK;
5. deputaten BBK te verzoeken desgevraagd advies te geven over de onder 3.4 genoemde hulpverlening.

Gronden:

1. de kerken worden geconfronteerd met een toenemende vraag om steun voor projecten in de hele wereld;
2. deputaten BBK hebben in hun studie aangetoond dat kerkverbandelijke coördinatie van hulpverlening noodzakelijk is;
3. zij hebben reeds overleg gevoerd met verscheidene instanties (onder andere met vertegenwoordigers van zendende kerken, van De Verre Naasten en van het comité van de Centrale Diaconale Conferentie); de grens tussen kerkelijke en particuliere verantwoordelijkheid dient gehandhaafd te blijven (rapport deel II bij punt 8.3);
4. bij de uitbreiding van internationale contacten is een goede opzet van de materiële hulpverlening van groot belang met het oog op een billijke en evenwichtige verdeling van de beschikbare hulpbronnen.

Besluit 4:

- nieuw te benoemen deputaten BBK te verzoeken:
 1. de hulpverlening ten behoeve van kerkelijk opbouwwerk in het buitenland zoveel mogelijk beleidsmatig te onderbouwen en daarbij in het bijzonder te letten op:
 1. wat in het kader van hulpverlening tussen zusterkerken kerkelijk opbouwwerk is;
 2. een zo zorgvuldig mogelijke afgrenzing tussen de terreinen waarop deputaten BBK en de zendende kerken werkzaam zijn;
 3. mogelijke nadelige neveneffecten van materiële hulpverlening op de gevende en de ontvangende kerken;
 4. de mogelijkheden van de kerken tot het verlenen van materiële hulp, gelet op het potentieel aan mankracht en financiën;
2. na te gaan op welke wijze in de toekomst bij dit werk te betrekken kerken door deputaten kunnen worden benaderd en worden ingeschakeld;
3. van hun bevindingen in hun rapport aan de volgende generale synode verslag uit te brengen en deze met advies en/of met voorstellen te dienen, met name ten aanzien van de eventuele vormgeving van de hulpverlening.

Gronden:

1. de groei van het aantal kerkelijke contacten heeft geleid tot groei van het deputaatschap BBK; deputaten hebben in de afgelopen drie jaar een toenemende behoefte geconstateerd aan doelmatige structurering van hun hulpverleningswerk; zij zijn reeds bezig een systeem te ontwerpen dat de overzichtelijkheid van hun werk ten goede zal komen (in eerste versie verwoord in hun *Beleidsaanbeveling aan nieuwe deputaten BBK*);
2. het is in het belang van de kerken, dat er een beleid wordt ontwikkeld voor de (uitbreiding van de) materiële hulpverlening;
3. deputaten BBK vragen opnieuw gemachtigd te worden om naar bevind van zaken te mogen handelen als een buitenlandse kerk hun om steun verzoekt;
4. zusterkerkrelaties veronderstellen wederkerigheid, maar door onze rijkdom zouden we steeds meer een kerk kunnen worden die alleen maar uitdeelt.

Besluit 5:

nieuw te benoemen deputaten BBK tot aan de volgende synode te machtigen:

1. hulpverlening *van structurele en personele aard* volgens de desbetreffende instructie van de generale synode voort te zetten of, waar het nieuwe aanvragen betreft, zelf te bezien of de gevraagde hulp wel of niet kan en moet worden verleend en handelend op te treden tot de volgende synode;
2. voor bepaalde niet direct op hun weg liggende verzoeken om hulp een plaatselijke kerk dan wel een daartoe geëigende gereformeerde organisatie te benaderen voor enige of meerdere activiteiten;
3. in voorkomende gevallen *incidentele hulp op korte termijn* te bieden tot een totaalbedrag van f 50.000,-- jaarlijks.

Gronden:

1. lopende projecten mogen niet stagneren als gevolg van het nog ontbreken van een duidelijk antwoord op de vraag of uitbreiding van de hulpverlening kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar is;
2. overleg met de zendende kerken is nodig voor de coördinatie van de hulpverlening, maar ook voor het kunnen overdragen van een project dat niet direct op het terrein van BBK ligt;
3. in acute noodsituaties moeten deputaten BBK slagvaardig kunnen reageren.

Besluit 6:

van bovengenoemde besluiten mededeling te doen aan de raad van de Gereformeerde Kerk te Mussel.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. O.J. Douma, prof. dr. A.J. Hendriks, br. Jac. van der Kolk en br. D.J. van Wijnen. Het vervolg van de bespreking op 9 juni 1993 wordt ook bijgewoond door de deputaten ds. J. Klamer en prof. drs. K. Wezeman.

In de bespreking wordt gevraagd waarom de commissie van de voorstellen van deputaten is afgeweken. Deputaten hebben voorgesteld dat zij op verzoeken om hulpverlening bij een theologische opleiding of bij kerkelijk opbouwwerk naar bevind van zaken zouden mogen handelen, binnen door de synode gestelde grenzen (rapport II, bijlage 2). De commissie laat blijken dat dat zo niet kan en dat deputaten op dit punt nader moeten studeren om tot een goed beleid te komen. Gevraagd wordt ook naar het werk van deputaten BBK in zendingssituaties. Hebben deputaten BBK hier wel een taak en zo ja, is er verschil in doelstelling met het werk van BBK in een zusterkerkrelatie? Laten deputaten BBK voldoende ruimte voor diaconale hulpverlening?

Gezegd wordt dat in de opdracht van deputaten geen sprake was van zending. In de voorstellen van de commissie wordt er bij herhaling van gesproken: deputaten moeten overleggen met zendende kerken en er moet terreinafbakening komen tussen het werk van deputaten en dat van zendende kerken. Heeft de commissie een andere visie hierop dan deputaten?

Aan de andere kant wordt erop gewezen, dat reeds de GS Leeuwarden 1990 in de opdracht voor deputaten BBK sprak van zendende kerken (Acta art. 94, besluit 2.1.2; art. 129, besluit 2 III 6b) en daarbij niet doelde op heidenzending, maar op werk *naar analogie* van de zending, zoals blijkt uit de bijbehorende grond (Acta art. 94, grond ad 2.1.2).

Waardering wordt geuit voor het rapport van deputaten. Het biedt veel van wat de GS Leeuwarden 1990 bedoelde. Interessant is de mogelijkheid die deputaten noemen, dat hulp verleend kan worden aan kerken waarmee een zusterkerkrelatie *verwacht* wordt (rapport II, punt 7.2).

Wel zou er beter onderscheid gemaakt kunnen worden tussen materiële hulpverlening en kerkelijk opbouwwerk. Al zijn ze vaak niet van elkaar te scheiden, ze zijn wel te onderscheiden. Kerkelijk opbouwwerk is meer een kerkelijke taak dan materiële hulpverlening. De schijn moet vermeden worden, dat zodra een kerk als zusterkerk erkend is, er materiële hulp gegeven gaat worden. Het commissievoorstel wekt de indruk dat deputaten BBK de hulpverleningsinstantie zijn van de gereformeerde kerken in Nederland, terwijl hulpverlening bij BBK alleen maar bijzaak is, gekoppeld aan een zusterkerkrelatie. Het concept-besluit van deputaten is op dit punt voorzichtig. Bepleit wordt om deputaten geen nieuwe studieopdrachten te geven. Laat de vorming van beleid onderweg plaatsvinden, waarbij theorie en praktijk samen op gaan.

De formulering in grond 4 van besluit 4 van het commissievoorstel "doordat onze kerken in de loop van de eeuwen door de Here rijk gezegend zijn -- ook met materiële mogelijkheden -- bevinden we ons in een kwetsbare positie" wordt merkwaardig gevonden.

Het voorgestelde in besluit 5.2 van de commissie luidt: (deputaten te machtigen) "voor het voldoen aan een verzoek om structurele en personele hulp in voorkomende gevallen overleg te plegen met één of meer (zendende) kerken, teneinde financiële hulp en ondersteuning over te dragen aan een (zendende) kerk". Betwist wordt of deputaten uit handen kunnen geven wat hun eigen taak is. Hierom lijkt punt 4 van het concept-besluit van deputaten, dat spreekt van verzoeken die niet direct op de weg van deputaten liggen, beter.

De rapporteur ds. D.J. Zandbergen antwoordt, dat bij de sterke uitbreiding van de hulp die door deputaten BBK verleend wordt, het niet goed is dat deputaten handelen naar bevind van zaken. Het zal moeten gebeuren volgens instructie van de generale synode (zie besluit 5.1).

Deputaten hebben te weinig aandacht gegeven aan de vraag van de GS Leeuwarden 1990, of uitbreiding van de hulpverlening kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar is (Acta art. 94, besluit 1.1.1; art. 129, besluit 2 III 1a). Daarom wordt nu voorgesteld dat deputaten de hulpverlening beleidsmatig zullen onderbouwen (zie besluit 4.1).

Hiermee hangt ook de vraag samen wat kerkelijk opbouwwerk nu precies is. Kerkelijke materiële hulpverlening kan veel omvatten. Deputaten geven er een overzicht van (rapport II, punt 6.4). Dan is het ook nodig dat we onze grenzen zien.

Over zending spreekt niet de commissie als eerste, maar eerder al deputaten (rapport II, punt 6.3) en de GS Leeuwarden 1990 in de opdracht voor deputaten (Acta art. 94, besluit 2.1.2; art. 129, besluit 2 III 6b). Te denken valt aan een zendende kerk als Spakenburg-Zuid, die hulp verleent aan zusterkerken in Zaïre. Voor dit soort situaties is beleid nodig inzake de verschillende verantwoordelijkheden.

Ten aanzien van hulp aan kerken waarmee een zusterkerkrelatie *verwacht* wordt, kan beter geen regel gemaakt worden. Hier moeten deputaten met wijsheid handelen.

Het gezegde in grond 4 van besluit 4 heeft te maken met wat Agur bidt in Spreuken 30:8 en 9. Het voorgestelde in besluit 5.2 heeft het oog op verzoeken om hulp die eigenlijk zendingswerk betreffen, of om hulp die beter door een zendende kerk verleend kan worden, zoals bij kerkelijk opbouwwerk. Op deze manier is er een grote uitbreidingsmogelijkheid voor het verlenen van kerkelijke hulp.

De voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman benadrukt dat de commissie grote waardering heeft voor het werk van deputaten. De commissie heeft alleen wat vragen over onderdelen van het studierapport van deputaten.

Deputaat br. Jac. van der Kolk antwoordt, dat de generale synode niet aan buitenlandse hulpverlening doet. Naar art. 47 KO beslist de generale synode over buitenlandse relaties. Voor de uitvoering daarvan zijn deputaten BBK benoemd. Slechts een onderdeel daarvan is de hulpverlening. Naar de opdracht van de GS Leeuwarden 1990 hebben deputaten het veld van de hulpverlening afgetast. Nu vragen ze machtiging om op de aangegeven wijze en op grond van de ervaring van deputaten verder te gaan met de hulpverlening.

Deputaat prof. dr. A.J. Hendriks antwoordt, dat deputaten niet zondermeer vragen naar bevind van zaken te mogen handelen, maar dat ze dat zullen doen binnen de door de synode gestelde grenzen. Daarbij moet in rekening worden gebracht, dat deputaten BBK niet iedere drie jaar opnieuw beginnen, maar een beleid van jaren hebben voort te zetten. Op de organisatorische opzet van de hulpverlening en de beleidsmatige kant ervan gaat het deputatenrapport uitvoerig in (rapport II, punt 6 en 7). Deputaten hebben geen nieuwe studieopdracht nodig om het beleid verder te ontwikkelen. Ze zijn al doende daarmee bezig.

Zendingswerk is wat anders dan het werk dat deputaten BBK doen in relaties met zusterkerken.

Daartussen ligt echter wel een grensgebied. Het bezien van de vraag wanneer in een concrete situatie de taak van de zendende kerk ophoudt en die van deputaten BBK begint, is geen taak voor deputaten BBK. In zo'n situatie nemen deputaten een afwachtende houding aan, totdat de betrokken zendende kerk aangeeft dat het zover is.

Deputaten beseffen dat ze niet de enigen zijn die hulp verlenen. In het buitenland wordt echter het verschil niet opgemerkt tussen wat we als kerken doen en wat via een stichting of een vereniging gebeurt. Daarom moet er met andere instanties goed overleg zijn. Deputaten hebben over de materie van het studierapport overleg gehad met andere organisaties onder ons die in het buitenland werkzaam zijn.

Deputaten voor diaconale zaken, waarmee deputaten BBK een onderhoud hebben gehad, zien geen taak voor zich in het buitenland.

Het zou niet goed zijn als er voor de materiële hulpverlening een apart deputaatschap kwam. De hulpverlening kan het beste beoordeeld worden in het geheel van het beleid van een bepaalde kerkelijke relatie. Deputaten zouden niet verder willen gaan dan de hulpverlening onderbrengen bij een aparte sectie.

Bij de materiële hulpverlening door deputaten BBK gaat het overigens niet om het verdelen van grote sommen geld, maar om het bevorderen van Schriftuurlijk kerkelijk samenleven. Er zijn presbyteriaanse of evangelische kerken die graag geholpen willen worden bij het op gereformeerde manier opbouwen van het kerkelijk leven. Voor dat doel is het goed ook extra te geven als dat nodig is. Maar dan moeten we dat niet materieel verstaan, zoals in grond 4 van besluit 4 feitelijk gebeurt, maar geestelijk.

Tenslotte vraagt prof. Hendriks aandacht voor de positie van de plaatselijke kerken. Die zijn zelfstandig, wat niet betekent dat ze op zichzelf staan. Contacten met kerken in het buitenland beginnen nogal eens in het persoonlijke vlak, daarna wordt het een kerkelijke zaak en tenslotte wordt steun gevraagd in het kerkverband. Van belang is nu, dat deputaten BBK vroegtijdig over beginnende contacten geïnformeerd worden, zodat er ook tijdig indien nodig geadviseerd en gecoördineerd kan worden.

Ds. T.O.G.M. Bosma en oud. B. de Wit dienen een tegenvoorstel in dat in hoofdzaak gelijk is aan het concept-besluit van deputaten (rapport II, bijlage 2). Toegevoegd is een punt 5 met de vraag aan deputaten om in hun rapport aan de volgende generale synode meer aandacht te schenken aan de verdere structurering en afgrenzing van het hulpverleningswerk en aan te geven hoe de diverse contacten hieromtrent verlopen zijn. Ook is toegevoegd als punt 6 besluit 5.3 van het commissievoorstel. In punt 2 vervalt het zinsdeel dat begint met 'eventueel'.

Een amendement van ds. B. Luiten om het begin van grond 4 van besluit 4 te laten vervallen, wordt aanvaard met 18 stemmen voor en 13 tegen bij 3 onthoudingen. Een amendement van hem om besluit 5.2 te lezen als punt 4 van het concept-besluit van deputaten wordt aanvaard met 17 stemmen voor en 15 tegen bij 2 onthoudingen.

Daarna wordt het commissievoorstel aanvaard met 22 stemmen voor en 12 tegen. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 77

26.05.93

International Conference of Reformed Churches

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 6;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 5.

Besluit:

het lidmaatschap van de ICRC te bestendigen.

Gronden:

1. in de laatste jaren blijkt duidelijk dat, mede door meer onderling contact en begrip, de mogelijkheden voor internationale samenwerking van gereformeerden en presbyterianen zijn toegenomen;
2. steeds meer kerken geven de wens te kennen lid te mogen worden van de ICRC vanwege groeiende instemming met de gereformeerde belijdenis.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. A. de Jager, br. Jac. van der Kolk en zr. H.E. Kooij - Oggel.

Gevraagd wordt naar het al dan niet lid blijven van de Australische zusterkerken (FRCA) van de ICRC. Zit de moeite van de Australische kerken vast op de grondslag van ICRC en het verschil tussen presbyteriaans en gereformeerd? Wat is op de komende vergadering van ICRC hieromtrent te verwachten?

Wordt in de gronden niet gesuggereerd dat presbyterianen niet gereformeerd zijn? Is het besluit niet te formeel, zonder geestelijke grond?

De commissievoorzitter, ds. J. Slotman, antwoordt dat de geestelijke grond onder woorden is gebracht in de constitutie van de ICRC. Presbyteriaans en gereformeerd staan niet tegenover elkaar. Beiden heten in de naam ICRC *Reformed Churches*.

De moeite van de Australische zusterkerken heeft te maken met het in waarde gelijkstellen van de Nederlandse en de Westminster belijdenisgeschriften. Maar ook met de gedachte dat ze, wanneer ze de Presbyterian Church of Eastern Australia als ware kerk erkennen, direct met deze kerk zouden moeten samengaan. Dit laatste is echter iets dat de tijd mag hebben.

De FRCA hadden in Langley voorafgaande aan de ICRC een aparte vergadering van emigrantkerken gevraagd. Deputaten BBK hebben daaraan niet meegewerkt. Wel is voor dit punt een commissie benoemd, die tot de conclusie gekomen is, dat geen nieuwe uitspraak nodig is over wat een ware kerk is, omdat de in de constitutie van de conferentie genoemde belijdenisgeschriften daarover eensluidend spreken. Op de komende ICRC zal daar zeker verder over gesproken worden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 78

26.05.93

Lux Mundi

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 8;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 7.

Besluit:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen:

1. de uitgave van Lux Mundi voort te zetten;
2. met behoud van de kwaliteit de kosten zo laag mogelijk te houden.

Grond:

voortzetting van de uitgave van het blad is gewenst om blijvend naar buiten te kunnen treden met onderwerpen die in toenemende mate van belang blijken te zijn voor de relatie met de kerken in het buitenland.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. A. de Jager, br. Jac. van der Kolk en zr. H.E. Kooij - Oggel.

Toegelicht wordt dat door de verzorging van Lux Mundi in Canada het blad leesbaarder is geworden en meer waardering krijgt. Dit heeft het echter ook duurder gemaakt. Bovendien wordt het naar buitenlandse kerken gratis toegezonden, omdat het ons visitekaartje is. In het voorstel krijgen deputaten wel de opdracht om de kosten met behoud van de kwaliteit zo laag mogelijk te houden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 79

08.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: administratie

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : D.J. Zandbergen
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel II, hoofdstuk 7, *De organisatorische opzet van de hulpverlening*;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 8.1, *Administratief centrum van deputaten BBK*.

Besluit:

deputaten BBK te machtigen:

1. de administratieve werkzaamheden van het deputaatschap uit te besteden aan de administratie-afdeling van de vereniging De Verre Naasten;
2. daarvoor -- in overleg met DVN -- een redelijke vergoeding te betalen;
3. deze vergoeding op te nemen in de jaarlijkse begroting en verantwoording aan de kerken.

Gronden:

1. de laatste jaren is het aantal kerken waarmee contact wordt onderhouden sterk toegenomen en zijn de contacten intensiever geworden; de faciliteiten voor de administratieve werkzaamheden moeten hieraan worden aangepast;
2. het werkarchief en de documentatie van de contacten vragen een adequate opzet;
3. de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 146.2) machtigde deputaten reeds "zich van doeltreffende taalkundige en administratieve medewerking ... te verzekeren, in het bijzonder ten dienste van hun secretaris(sen)"; DVN beschikt over het professionele apparaat en de daarbij behorende faciliteiten om de genoemde medewerking te verlenen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, br. Jac. van der Kolk en br. C.J. Smallenbroek.

De rapporteur, ds. D.J. Zandbergen, licht desgevraagd toe, dat het archief van deputaten BBK nu bij de algemeen secretaris van deputaten, ds. J. Klamer, is. Deputaat br. Jac. van der Kolk zegt dat in het begin wel over een administratief centrum is gesproken, maar dat daarna de mogelijkheid kwam om gebruik te maken van de faciliteiten van De Verre Naasten. Er moet dus niet aan een soort dienstencentrum gedacht worden. De omvang van de assistentie van de kant van De Verre Naasten moet nog worden overlegd.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

Artikel 80

09.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: financiën

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : G. Boersma
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 10;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 9;
3. rapport van de penningmeester van deputaten BBK met als bijlagen:

1. een verklaring dd. 8 februari 1991 van accountantskantoor Burg & De Raad over het boekjaar 1990;
2. een verklaring dd. 11 juni 1992 van accountantskantoor Burg & De Raad over het boekjaar 1991;
3. een verklaring dd. 3 maart 1993 van accountantskantoor Burg & De Raad over het boekjaar 1992;
4. jaarrapporten, balansen en staten van baten en lasten per ultimo 1990, 1991 en 1992, die uitwijzen dat:
 1. deputaten voor de jaren 1991, 1992 en 1993 van de kerken een quotum hebben gevraagd van respectievelijk *f* 3,25, *f* 2,50 en *f* 5,00 per ziel;
 2. het afdragen van de gevraagde quota door de kerken geen reden tot klachten heeft gegeven;
 3. het eigen vermogen van het deputaatschap gedaald is van *f* 699.973,-- op 31 december 1989 naar *f* 653.682,-- op 31 december 1992;
 4. de accountantscontrole leidde tot de verklaring aan het adres van deputaten, dat bij deze controle geen ontvangsten en uitgaven zijn geconstateerd buiten de door de generale synode verstrekte opdracht en dat er geen aanleiding is tot het maken van bijzondere opmerkingen;
5. afschrift van de brieven namens deputaten gericht aan de kerken met informatie over de begrotingen van 1990, 1991, 1992 en 1993 en de gevraagde quota voor die jaren.

Besluit:

1. uit te spreken, dat de deputaten hun penningmeester br. Jac. van der Kolk kunnen dechargeren inzake het verkrijgen, beheren en besteden van de financiële middelen van het deputaatschap over de jaren 1990, 1991 en 1992;
2. de nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
 1. jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen van maximaal *f* 6,00 per ziel en informatie te bieden over de bestemming van de gelden en haar daarbij, zonodig, te herinneren aan haar verplichting;
 2. deze gelden in ontvangst te nemen, te beheren en uit te geven en de boekhouding te laten controleren door een accountant;
 3. een werkreserve aan te houden, maximaal gelijk aan éénmaal het jaarbudget;
 4. goede acht te geven op de materiële verzorging van hen die door BBK in opdracht van de kerken zijn of worden uitgezonden;
 5. de eerstkomende generale synode te dienen met een financieel meerjarenplan voor minimaal drie jaar, dat is gebaseerd op een beleidsplan.

Gronden:

1. uit de accountantsverklaringen blijkt dat de financiële middelen van het deputaatschap BBK op verantwoorde wijze zijn verkregen, beheerd en besteed;
2. deputaten hebben de financiële verplichtingen, voortvloeiende uit het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 129), naar vermogen uitgevoerd;
3. de kerken zijn gediend met een stabiel financieel quotum; voor de komende drie jaar is een bedrag van *f* 6,00 per jaar verantwoord.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. O.J. Douma, prof. dr. A.J. Hendriks, ds. J. Klamer, br. Jac. van der Kolk, prof. drs. K. Wezeman en br. D.J. van Wijnen.

De rapporteur, oud. G. Boersma, zegt ter toelichting, dat nu voor het eerst wordt voorgesteld, dat de generale synode het quotum voor BBK vaststelt. Tot nog toe kregen deputaten de opdracht *jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen*. De commissie is van mening dat, hoewel de financiën door deputaten op verantwoorde manier zijn beheerd en besteed, verbetering mogelijk is door meer aandacht te geven aan planning en evaluatie.

In de begroting voor 1993 is een bedrag van *f* 126.000,-- uit de reserve opgenomen. Dat kan natuurlijk niet permanent. Het is echter de vraag of het nodig is voortdurend drie docenten naar Sumba en Timor te zenden. Het is zelfs de vraag of dit mogelijk is.

De commissie stelt nu een maximum quotum voor van *f* 5,-- per ziel. Er worden geen limieten meer genoemd voor een onderdeel van de begroting als reiskosten. De commissie stelt een algemeen plafond voor van *f* 5,-- per ziel. Dus geen limiet op de uitgaven, maar op de inkomsten. De kerken zijn gediend met een stabiel quotum. Een bedrag van *f* 5,-- per ziel is verantwoord,

omdat vorige jaren wel gebleken is dat begrote bedragen niet geheel worden uitgegeven.

In de bespreking wordt gevraagd of de commissie de uitgaven van deputaten niet te laag inschat. De genoemde drie docenten zullen wel blijven of vervangen worden. Geconstateerd wordt dat het quotum in 1993 wel van *f* 2,50 is gestegen naar *f* 5,-- , maar dat dit samenhangt met tijdelijke vermindering van het quotum vanwege interen op de reserves. Deputaten vermelden in hun rapport dat de kosten ondertussen wel stijgen.

Verder wordt toelichting gevraagd op de forse overschrijding van het begrote bedrag voor reiskosten.

De rapporteur antwoordt, dat het punt van de docenten maar een voorbeeld was. Er zijn meer voorbeelden te noemen. De begroting van deputaten bevat een groot aantal maxima. Het totale maximum wordt niet gehaald. Daarom is het bedrag van *f* 5,-- verantwoord. Tegelijk wordt deputaten gevraagd voor de volgende synode een financieel meerjarenplan te maken dat gebaseerd is op een beleidsplan.

De overschrijding inzake de reiskosten weegt niet op tegen het belang van het onderhouden van contacten met de zusterkerken, dat de belangrijkste opdracht van deputaten is.

Br. Jac. van der Kolk, penningmeester van deputaten, waarschuwt voor een te laag quotum. De uitzending van docenten is een zaak van beleid, vastgesteld op grond van overwegingen die daarvoor gelden. Daar mag niet aan getornd worden op grond van een bepaalde hoogte van het quotum.

De uitzending van een docent kost met alle bijkomende kosten jaarlijks ongeveer *f* 100.000,-- . Komt daarin stagnatie, dan scheelt dat gelijk een heel bedrag. Dat is in de afgelopen jaren gebeurd. Vanwege het gestelde maximum aan de reserve moest toen ook het quotum sterk naar beneden. Bij een 'stabiel quotum' was de reserve sterk gegroeid. Bij de verlaging van het quotum is aan de kerken gelijk meegedeeld, dat na enkele jaren het quotum weer op normaal niveau zou moeten komen.

De stijging van het quotum met *f* 2,-- is niet buitengewoon, zeker niet als we letten op de roeping die we als kerken hebben. In Nederland hebben we geen armoede-probleem, maar een luxe-probleem. Kerkgebouwen kosten bij ons *f* 4.000,-- à *f* 5.000,-- per zitplaats. In de derde wereld ben je voor datzelfde bedrag klaar voor het hele gebouw. Als broeders uit Zaïre onze steun komen vragen, moeten we dan zeggen dat wij de grens hebben bereikt?

Een structureel probleem zou kunnen zijn, dat we als kerken voor veel doeleinden hebben te geven en dat het moeilijker wordt duidelijk te maken waarom verhogingen nodig zijn. Dat is echter een zaak van gemeenteopbouw. Het zou goed zijn als de synode daar iets voor kon doen.

Ds. J. Luiten dient een amendement in om in besluit 2a de formulering van de GS Leeuwarden 1990 te lezen: "jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen en informatie te bieden ...", waarbij grond 3 vervalt. De vraag of een quotum hoog of laag is, kan alleen beantwoord worden in relatie met wat je ervoor krijgt. Het werk van deputaten BBK moet dichterbij de kerken en kerkleden komen, door het uitbesteden van bepaalde projecten aan plaatselijke kerken en door voorlichting die overkomt. Een maximum quotum zonder dat er een beleidsplan aan ten grondslag ligt, kan het werk van deputaten blokkeren.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat het stellen van een budget een goed middel is om de financiën in de hand houden. Weer anderen willen graag meer cijfers op tafel.

Ds. H.M. Smit dient een amendement in om in besluit 2a en grond 3 als maximum quotum *f* 6,-- te vermelden.

Deputaat br. Jac. van der Kolk rekent voor, dat de komende jaren jaarlijks ongeveer *f* 800.000,-- nodig zal zijn. Door de kerken wordt nu jaarlijks *f* 600.000,-- opgebracht. Dit bedrag is ook het bedrag van de reserve. Met een jaarlijks tekort van *f* 200.000,-- zal in drie jaar de reserve op zijn.

Het amendement van ds. J. Luiten wordt verworpen met 15 stemmen voor en 17 tegen bij 3 onthoudingen. Het amendement van ds. H.M. Smit wordt aanvaard met 20 stemmen voor en 13 tegen bij 2 onthoudingen. Daarna wordt het commissievoorstel aanvaard met 33 stemmen voor en 0 tegen bij 2 onthoudingen. Ds. T. Wendt blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

Oud. A. de Kievit vraagt aantekening in de Acta dat hij zich van stemming onthouden heeft vanwege het ontbreken van voldoende cijfers.

De praeses dankt de penningmeester van deputaten, br. Jac. van der Kolk, alsmede ds. O.J. Douma en br. D.J. van Wijnen, die vanwege het bereiken van de zeventigjarige leeftijd niet worden herbenoemd, voor hun jarenlange inzet als deputaat BBK.

Artikel 81
BBK: brief van de Gereformeerde Kerk te Leek

09.06.93

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G. Boersma

Materiaal :

brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leek dd. 18 maart 1993, waarin hij:

1. 1. verontrusting toont over het onregelmatig verloop van het quotum;
2. 2. vraagt naar de motivering van de reservering;
3. 3. vraagt naar de werkelijke uitgave over 1992;
4. 4. onderbouwing vraagt van de verhoging van de kosten van het deputaatschap;
5. 5. onderbouwing vraagt van de geconstateerde overschrijdingen van het budget voor het bezoeken van kerken in het buitenland;
6. 6. een verschil in kosten tussen twee reizen vraagt te verklaren;
2. uitsprekt "dat e.e.a. heeft geleid tot de voorlopige stellingname dat de door de Deputaten voorgestelde verhoging van het quotum van f 2,50 naar f 6,-- per ziel niet gerechtvaardigd en niet verantwoord is."

Besluit:

deze brief niet te behandelen.

Gronden:

1. de kerk te Leek had zich tot deputaten BBK kunnen wenden om informatie;
2. deze informatie had de verontrusting weg kunnen nemen.

De rapporteur, oud. G. Boersma, licht desgevraagd toe, dat het hier niet om een beleidszaak gaat, die de synode zou aangaan, maar om informatie. Het geven van informatie regardeert niet de synode, maar deputaten. Een andere kerk die informatie bij deputaten had gevraagd, heeft uitvoerig antwoord gekregen.

Op de opmerking dat er toch ook van verontrusting sprake is, wordt geantwoord dat deze weggenomen had kunnen worden door deputaten informatie te vragen.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 26 stemmen voor en 9 tegen. Ds. T. Wendt blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

Artikel 82
Betrekkingen buitenlandse kerken: algemeen besluit

11.06.93

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Slotman

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I;
2. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel II, *Onbekrompen delen*;
3. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken.

Besluit:

het beleid van deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, goed te keuren en hun decharge te verlenen onder hartelijke dank voor de door hen met grote inzet verrichte werkzaamheden.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De praeses onderstreept de waardering die in het eindbesluit is verwoord, en zegt in ds. J. Klamer, die als vertegenwoordiger van de deputaten BBK aanwezig is, het hele deputaatschap hartelijk dank.

Hoofdstuk VIII DE HOGE OVERHEID

Artikel 83

12.05.93

Brief aan de Eerste Kamer in verband met de Wet Gelijke Behandeling

Voorstel : moderamen
Rapporteur : M.H. Sliggers
Materiaal :

aanvullend rapport van de Deputaten voor de Correspondentie met de Hoge Overheid, waarin het verzoek van de kerk te Voorthuizen-Barneveld wordt doorgegeven om een schrijven te richten aan de Eerste Kamer van de Staten-Generaal in verband met de aanstaande behandeling van de Wet Gelijke Behandeling.

Besluit:

aan het verzoek te voldoen door de volgende door deputaten geconcipeerde brief te zenden aan de leden van de Eerste Kamer van de Staten-Generaal:

Aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal,
Binnenhof 22, POSTBUS 20017
2500 EA 's-Gravenhage

Ommen, 12 mei 1993

Hoogedelgestrenge dames en heren,

De Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeen te Ommen, voelt zich gedrongen zich tot u te wenden met het volgende.

Binnenkort zult u zich hebben uit te spreken over het wetsvoorstel Algemene Wet Gelijke Behandeling, waarin wordt verboden in het maatschappelijk verkeer op allerlei punten onderscheid te maken tussen mensen.

De generale synode wil vooropstellen, dat ook zij het discrimineren van mensen, d.w.z. het maken van onderscheid ten nadele van iemand op grond van kenmerken of gedragingen die daarvoor niet relevant zijn, hartgrondig verwerpt als in strijd met het gebod van de Here om onze naasten lief te hebben als onszelf. Zij waardeert het dan ook, wanneer de overheid zich inspant om ook op dit punt de ongebondenheid onder de mensen te beteugelen.

Evenwel, de vraag wanneer een kenmerk of gedraging wat dit betreft relevant is, is niet waardevrij. Ook op dit punt zal het Woord van de Here, dat ons gegeven is in de Bijbel, ons richtsnoer moeten zijn. In het bij u aanhangige wetsvoorstel is daarmee naar onze overtuiging te weinig rekening gehouden.

Wij waarderen het dat de kerken als zodanig buiten de reikwijdte van dit wetsvoorstel zijn gelaten (artikel 3). Wij betreuren het echter dat dit moet gebeuren in de vorm van een uitzonderingsclausule. Daardoor wordt toch op de kerken de blaam geworpen, dat zij wel discrimineren.

Ernstige zorgen maken wij ons over de toepassing van de wet op allerlei georganiseerde christelijke arbeid, waarin mensen willen samenwerken op basis van een gemeenschappelijke geloofsovertuiging, die ook consequenties heeft voor hun levenswandel (artikel 5). Leer en leven vallen naar onze overtuiging niet te scheiden, ook niet bij de beoordeling van iemands geschiktheid voor taken in instellingen met een christelijke grondslag. Evenzo maakt de toepassing van de wet op het aanbieden van diensten (artikel 7) het moeilijker een christelijke levensstijl te bewaren waar mensen voor kortere of langere tijd samen wonen, zoals in bejaardenoorden, in gezinsvervangende tehuizen, in vakantieverblijven e.d.

De Nederlandse grondwet waarborgt de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van de burger om zijn leven, persoonlijk of samen met anderen, overeenkomstig de normen van zijn godsdienst in te richten, is daarvan niet te scheiden. Dat dreigt wel, wanneer door deze wet het verboden zou worden gedragingen die door de Bijbel als zondig worden aangewezen, ook als zodanig te bestempelen. De uitspraak van de minister van binnenlandse zaken in de Tweede Kamer, dat de

vrijheid om iets zonde te noemen, niet onbeperkt kan zijn, heeft ons in dit verband bijzonder verontrust. De overheid kan en mag hier niet in de plaats van de kerken treden en zich zeker niet boven het Woord van God plaatsen.

Op grond van deze overwegingen doen wij een dringend beroep op u te bevorderen dat dit wetsvoorstel niet tot wet verheven wordt.

Wij hopen en bidden dat u er blijk van zult geven dat de vrijheid van godsdienst, die aan de wortel heeft gestaan van ons zelfstandig volksbestaan, u nog steeds zeer ter harte gaat en dat u daaraan niet wilt laten tornen.

Wij willen voor deze aangelegenheid tevens verwijzen naar het standpunt van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO), zoals dat een dezer dagen aan u is of nog zal worden kenbaar gemaakt.

Wij bidden u in al uw beraadslagingen de zegen van de Here toe.
Moge uw werk als volksvertegenwoordiging tot zegen zijn voor ons land en volk.

Met de meeste hoogachting,
namens de generale synode,

M.H. Sliggers, praeses,
H. Folkers, scriba II.

De rapporteur, ds. M.H. Sliggers, licht toe, dat deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid overeenkomstig hun instructie niet zelf aan de Eerste Kamer hebben willen schrijven, nu de generale synode vergadert. Wel is deputaten gevraagd de synode te dienen met een concept, wat zij hebben gedaan.

Aparte aandacht wordt gevraagd voor de scholen. Deze zitten echter al in de 'instellingen met een christelijke grondslag'.

De genoemde bejaardenoorden betreffen niet alleen de christelijke maar ook de algemene, zodat ook daar een christelijke levensstijl bewaard kan worden.

Oud. A.J.F. van der Griendt dient een amendement in om ook gezinsvervangende tehuizen te noemen. Dit wordt door het moderamen overgenomen onder voorbehoud van goedkeuring door deputaten. De te verzenden brief wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaten vinden desgevraagd het noemen van gezinsvervangende tehuizen een goede toevoeging.

Artikel 84

Rapport van deputaten

27 / 28.05.93

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : B. de Wit

Materiaal :

1. het rapport van de deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid;
2. aanvullend rapport van deze deputaten dd. 20 april 1993.
3. van de Classis Gouda-Leiden-Woerden van 28 januari 1993 een verzoek dd. 22 maart 1993 om de instructie van de deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid zo te verruimen dat zij in staat zijn te reageren op in Schriftuurlijk opzicht schadelijke wetgeving.

Besluit:

1. deputaten te dechargeren voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht te handelen volgens de volgende instructie:
 - a. stukken die van de Hoge Overheid bij hen inkomen en bestemd zijn voor de kerken of anderszins van belang zijn voor de kerken, ter kennis van de kerken te brengen;
 - b. op vragen van de Hoge Overheid naar het gevoelen van de kerken over bepaalde zaken antwoord te geven, voorzover de kerken zich na 1892 over deze en dergelijke zaken in generale synoden hebben uitgesproken, en zowel de bedoelde

- vragen als de door deputaten gegeven antwoorden ter kennis van de kerken te brengen;
- c. op de door de Hoge Overheid aangekondigde of reeds genomen maatregelen die overal in ons land de dienst van de kerk (art. 27 KO) raken, te reageren, indien dit van belang is voor de onbelemmerde voortgang c.q. de wettige bescherming van deze dienst en indien niet op het bijeenkomen van de generale synode gewacht kan worden; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;
 - d. op wetgeving te reageren die door de Hoge Overheid wordt voorbereid en duidelijk het belijden van de kerk en/of het leven als christen raakt, indien niet op het bijeenkomen van de generale synode gewacht kan worden; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;
 - e. de kerken te informeren over nieuw tot stand gekomen wetgeving en andere maatregelen van de rijksoverheid die voor de kerken consequenties hebben, en over rechterlijke uitspraken die voor het functioneren van de kerken overal in het land van belang zijn;
 - f. namens de kerken gelukwensen of betuigingen van deelneming bij vreugde of rouw, het Koninklijk Huis betreffende, over te brengen en de vertegenwoordiging van de kerken op koninklijke recepties voor te bereiden en uit te voeren, behalve wanneer de generale synode bijeen is;
 - g. op uitnodiging van de Hoge Overheid de kerken te vertegenwoordigen bij officiële plechtigheden, met dien verstande dat geen uitnodiging aanvaard kan worden tot het bijwonen van religieuze samenkomsten en andere plechtigheden die in strijd komen met het Woord van de Here en de op dat Woord gegronde belijdenis van de kerken;
 - h. van hun arbeid rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport uiterlijk drie maanden voor het begin van de volgende generale synode aan de kerken toe te zenden;
3. deputaten verder op te dragen:
 - a. zich als waarnemer namens de Gereformeerde Kerken in Nederland te doen vertegenwoordigen in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO);
 - b. aan de eerstvolgende generale synode advies uit te brengen over de vraag of deelneming in het CIO dienstbaar kan zijn aan een betere afstemming van het werk van deputaten op de in de laatste decennia ingrijpend gewijzigde verhouding tussen kerken en overheid.
 4. aan het verzoek van de classis Gouda-Leiden-Woerden inzake verruiming van de instructie te voldoen.

Gronden:

1. deputaten hebben voldaan aan de door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 verstrekte opdracht (Acta art. 140);
2. ten aanzien van de opdracht sub e oordeelde de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 140, grond 3b): "het is in het belang van de kerken dat deputaten alert zijn op de ontwikkelingen in de wetgeving en rechtspleging die op de een of andere wijze het functioneren van de kerken kunnen beïnvloeden." Adequate informatie van deputaten kan de kerken beter in staat stellen de eigen roeping jegens de overheid in acht te nemen;
3. de kerk heeft ten opzichte van de samenleving de verantwoordelijkheid het evangelie zoveel als mogelijk is te laten klinken en doorwerken;
4.
 - a. de Generale Synode van Leeuwarden 1990 wees op de noodzaak van het beschikken over goede informatiekanalen (Acta art. 140, grond 3a). Het CIO is het overkoepelende orgaan waarmee de overheid ten aanzien van de kerken een directe relatie onderhoudt;
 - b. samenwerking binnen het CIO draagt een burgerlijk karakter: geloofseenheid wordt hierbij niet verondersteld. Indien een participerende kerk in de notulen laat vastleggen dat een in het CIO genomen besluit niet voor haar verantwoordelijkheid kan komen, heeft dat besluit voor haar geen bindend karakter;
 - c. als waarnemer is het mogelijk het werk van het CIO volledig te volgen en tegelijk na te gaan of zich problemen voordoen en op welke punten.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten drs. J.P. de Vries en ds. P. Deddens. Gevraagd wordt waarom deputaten alleen waarnemer zullen zijn in het CIO en geen deelnemer. Het verkrijgen van informatie van de overheid wordt als grond te mager gevonden (grond 3a). Het

CIO is er ook om jezelf te laten horen.

Verwezen wordt naar het aanvullend rapport van deputaten voor geestelijke verzorging van militairen (GVM), waarin gezegd wordt dat we geen deelnemer van het CIOM (Contact in Overheidszaken, sectie Militairen) kunnen zijn, doordat we het niet zijn van het CIO. Deputaten GVM willen in het CIOM hun stem laten horen.

Bij de bespreking over de bededagen werd in verband met de wetgeving van de overheid de behoefte gevoeld een signaal te kunnen laten uitgaan. Het gebed is daarvoor niet de weg. Maar via deputaten Hoge Overheid zouden we als kerken van ons kunnen laten horen, op eenzelfde manier als de synode zich tot de Eerste Kamer heeft gericht inzake de Wet Gelijke Behandeling. Maar dan moet het wel in de instructie van deputaten staan.

De rapporteur, oud. B. de Wit, antwoordt dat de commissie een nieuw punt d voorstelt in de instructie, dat als volgt luidt:

"op verzoek van een of meer kerken te reageren op wetgeving die door de Hoge Overheid wordt voorbereid en duidelijk met de Heilige Schrift in strijd is of het leven als christen belemmert, indien niet op het bijeenkomen van de generale synode gewacht kan worden; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;"

met als nieuwe grond 3:

"de kerk heeft ten opzichte van de samenleving de verantwoordelijkheid het evangelie zoveel als mogelijk is te laten klinken en doorwerken. Tegen wetgeving die voor christenen schadelijk is, dient te worden opgekomen."

Het contact met de overheid in het CIO kan beter eerst vanuit de positie van waarnemer gebeuren, om er ervaring mee op te doen.

Deputaat drs. J.P. de Vries vindt de sprong van afwijzing van het CIO naar deelname erin te groot. Met de voorzitter van het CIO is hierover gesproken. Het zou door het CIO niet gewaardeerd worden als wij als deelnemer ons telkens zouden distantiëren van genomen besluiten. Dat zou van de daadkracht van het CIO afdoen. Daarom is het beter eerst aan elkaar te wennen, in een periode dat we waarnemer zijn.

De instructie van de GS Leeuwarden 1990 in verband met het CIO was enkel op het verkrijgen van informatie gericht (Acta art. 140, besluit 3a). We kunnen ons ook tot de overheid richten zonder het CIO.

De bespreking spitst zich toe op het toegevoegde punt d in de instructie en op de verhouding tot het CIO.

Gevraagd wordt of we met het nieuwe punt d geen niet-kerkelijke taak op ons nemen. Gaan we op deze manier als kerk niet spreken over allerlei maatschappelijke zaken? Kan dit volgens art. 30 KO, waarin staat dat we alleen kerkelijke zaken mogen behandelen? Is dit niet een taak voor organisaties als het GPV?

Ds. B. Luiten dient een amendement in om punt d positief te formuleren in deze zin dat deputaten op wetgeving zullen reageren "die duidelijk het belijden van de kerk en/of het leven als christen raakt", en om van de bijbehorende grond 3 de laatste zin te laten vervallen.

Ook dient hij een amendement in om in grond 4 tot uitdrukking te brengen dat deelname aan het CIO deputaten meer mogelijkheden zou bieden om te reageren op ontwikkelingen bij de overheid die de aandacht van de kerken verdienen, zowel naar de overheid als naar de kerken toe; als waarnemer kunnen we nagaan of deelneming aan het CIO mogelijk is.

De voorzitter van de commissie, ds. H. de Vries, ontraadt beide amendementen. Punt d van de instructie wordt zo niet alleen positief maar ook veel te ruim geformuleerd. Het is geen kerkelijke taak om ons over allerlei zaken die het belijden van de kerk en/of het leven als christen raken, tot de overheid te wenden. We moeten dat alleen doen als het echt nodig is om te waarschuwen. We moeten niet de kant op van allerlei herderlijke schrijvens. Dat is in de formulering van de commissie beter afgeschermd.

Deputaat drs. J.P. de Vries ontraadt het amendement op grond 4 inzake het CIO. Inhoudelijk is hij het er wel mee eens vanwege het belang van het CIO. Maar gelet op het contact met de voorzitter van het CIO is het beter in de komende drie jaar ervaring op te doen en daarna te zien of we lid worden of ons terugtrekken.

De praeses heeft op verzoek uit de vergadering telefonisch advies gevraagd aan prof. dr. M. te Velde inzake de voorgestelde uitbreiding van de instructie. Prof. Te Velde zegt dat de gereformeerde kerken na 1893 aan deputaten een strakke instructie hebben gegeven, juist tegenover de hervormde kerk, waar een commissie allerlei niet-kerkelijke zaken aan de orde stelde. Vandaag verdient het aandacht om op diverse zaken van wetgeving te reageren. Een voorzichtige weg zou

zijn deputaten ter zake een studieopdracht te geven, maar het kan ook zoals het nu in de instructie is geformuleerd.

Ds. B. Luiten antwoordt op wat opgemerkt is over zijn amendement op het nieuwe punt d. Volgens hem betekent dit amendement geen verruiming van wat de commissie voorstelt. Het is alleen positievere formulering ervan.

Het amendement inzake het nieuwe punt d van de instructie wordt aanvaard met 20 stemmen voor en 14 tegen. Het amendement op grond 4 inzake het CIO wordt verworpen met 15 stemmen voor en 19 tegen bij 2 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt daarna aanvaard met 35 stemmen voor en 1 tegen.

Hoofdstuk IX SYNODALIA

Artikel 85

15.09.93

Deputaten voorbereiding eerstvolgende generale synode

Voorstel : moderamen
Rapporteur : M.H. Sliggers
Materiaal :

1. rapport dd. 24 maart 1993 van de deputaten voorbereiding eerstvolgende generale synode, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, waaruit blijkt:
 1. dat de deputaten hun taak, genoemd in de Huishoudelijke Regeling sub IX, hebben uitgevoerd;
 2. dat zij op persoonlijke titel een persbericht over de Vereniging van 1892 hebben uitgegeven;
 3. dat zij voorstellen om, bij handhaving van de Huishoudelijke Regeling III.1, hoogleraren aan de commissies toe te voegen als vaste adviseur;
 4. dat zij, vanwege de nieuwe rubriek *Binnenlandse betrekkingen* voorstellen de rubricering in de Acta te herzien;
 5. dat zij voorstellen aan het einde van de synode een evaluatie-enquête te houden;
 6. dat zij een gewijzigde regeling voor de reiskosten voorstellen;
 7. dat zij voorstellen bij het begin van de synode de afgevaardigden voorlichting te (laten) geven aan de hand van het draaiboek;
2. brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Ommen dd. 2 april 1993 over de rubricering van de agenda.

Besluit:

1. deputaten te dechargeren onder dankzegging voor hun zorgvuldige arbeid en rapportage;
2. ten aanzien van de advisering door hoogleraren niet meer te regelen dan in de Huishoudelijke Regeling is vastgelegd;
3. de rubricering in de Acta te herzien;
4. aan het einde van de synode een evaluatie onder de leden te houden;
5. een nieuwe regeling voor de reiskosten te treffen, waarbij ook de kosten voor gebruik van de auto kunnen worden gedeclareerd;
6. de volgende generale synode aan te bevelen voor de afgevaardigden een voorlichtingsmoment te organiseren tijdens het eerste moderamenoverleg.

Gronden:

1. de deputaten hebben hun opdracht naar behoren uitgevoerd;
2. inschakeling van hoogleraren, behalve via de vastgestelde regeling, blijkt telkens opnieuw op praktische problemen te stuiten;
3. voorlichting aan de afgevaardigden om snel thuis te raken in het synodale bedrijf is als prettig en zinvol ervaren.

In de bespreking wordt gevraagd of voor de start van een generale synode geen efficiënter systeem kan worden toegepast. Kan hiervoor niet advies van een organisatiedeskundige worden gevraagd? Hoe worden de voorgestelde wijzigingen in de Huishoudelijke Regeling verwerkt?

De rapporteur, ds. M.H. Sliggers, antwoordt dat een ander systeem nu niet wordt voorgesteld. Elke synode is vrij om eigen werkwijze te volgen.

De wijzigingen in de Huishoudelijke Regeling zullen door de nieuw benoemde deputaten voorbereiding voor de eerstvolgende generale synode worden verwerkt.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 86

28.04.93 / 05.05.93

Generaal-synodale publikaties

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : H. de Vries

Materiaal :

rapport deputaten voor generaal-synodale publikaties

Besluit:

1. deputaten te dechargeren onder dank voor hun arbeid;
2. akkoord te gaan met door deputaten voorgestelde wijzigingen in volgende edities van het Gereformeerd Kerkboek;
3. opnieuw deputaten te benoemen voor de uitgave van generaal-synodale publikaties, met de volgende opdrachten:
 - a. het doen produceren en doen uitgeven van de Acta en de Handelingen van de generale synode, de rapporten van de door de generale synode benoemde deputaten, het doen uitgeven van nieuwe edities en het herdrukken van het Gereformeerd Kerkboek, onderdelen van deze uitgaven en andere drukwerken die op last van de generale synode worden vervaardigd; daarbij moet in technisch en economisch opzicht zo doeltreffend mogelijk te werk worden gegaan;
 - b. met drukkers en uitgevers overeenkomsten af te sluiten die betrekking hebben op de onder a bedoelde uitgaven, inzake de technische vervaardiging en de uitgeversexploitatie alsmede met auteurs voor wat betreft auteursrechtelijke aanspraken en bevoegdheden voorzover daarvan sprake is;
 - c. toe te zien op de naleving van de onder b bedoelde overeenkomsten;
 - d. toe te zien op het uitgeven van nieuwe edities van de sub a bedoelde uitgaven en er zoveel mogelijk voor te zorgen dat daarin druk- en zetfouten en andere tekortkomingen worden verbeterd;
 - e. erop toe te zien dat terzake van de typografische verzorging, de afmetingen, het taalgebruik, de spelling, de interpunctie, de nomenclatuur en dergelijke zoveel mogelijk een verantwoorde eenvormigheid wordt betracht met inachtneming van de door de generale synode van toepassing verklaarde regels voor spelling en dergelijke;
 - f. het inventariseren van ontvangen reacties uit de kerken met betrekking tot de voortgaande harmonisatie van het Gereformeerd Kerkboek en het -- voorzover dit noodzakelijk moet worden geacht -- doen van voorstellen daarover aan de eerstvolgende synode;
 - g. te beslissen over verzoeken om toestemming tot het uitgeven van de sub a bedoelde publikaties of onderdelen daarvan, voorzover het auteurs- of gebruiksrecht daarvan bij de kerken berust;
 - h. te waken tegen inbreuk op de auteurs- en gebruiksrechten van de kerken en het treffen van conservatoire en andere noodzakelijke maatregelen; ervoor te zorgen dat in de kerkelijke publikaties die met hun medewerking tot stand komen, een clausule wordt afgedrukt waaruit blijkt dat deze rechten bij de kerken berusten en dat voor verspreiding van de tekst toestemming van de kerken vereist is;
 - i. te waken tegen inbreuk op auteurs- en gebruiksrechten van derden bij het uitgeven van publikaties onder a genoemd;
 - j. geschillen met derden ten aanzien van de toepassing van het sub h en i bepaalde zoveel mogelijk op te lossen door middel van arbitrage;
 - k. bij het afsluiten van overeenkomsten eventueel royalty's te bedingen bij uitgevers, indien en voorzover er sprake is van bijzondere kosten of lasten voor de kerken, die aan de betreffende publikaties ten grondslag liggen, met als uitgangspunt dat in het algemeen de prijs van een kerkelijke publikatie niet belemmerend mag werken ten aanzien van verspreidingsmogelijkheden;
 - l. nauwgezet samen te werken met andere deputaten betreffende het vervaardigen van hun rapporten e.d. en erop toe te zien dat zij dit van hun kant ook doen;
 - m. te rapporteren over hun werkzaamheden aan de eerstvolgende generale synode.

Van deputaten voor generaal-synodale publikaties zijn aanwezig ds. H.J. Boiten, br. D. den Hollander, zr. E. Nieland - van Veen en mr. F.T. Oldenhuis.

In de bespreking wordt gevraagd of deputaatschappen de vrijheid hebben hun rapporten zelf uit te geven in het geval dat uitgave via het deputaatschap generaal-synodale publikaties te veel tijd zou kosten en de rapporten te laat bij de kerken zouden komen.

Verder of de rapporten die als bijlage bij de Acta komen, niet beter afzonderlijk in een eenvoudige uitvoering kunnen worden uitgegeven. Gaat de uitgave van de Acta niet buiten de synode om, nu deputaten ervoor zorgen?

Deputaten antwoorden dat de uitgave van de deputatenrapporten tot hun verantwoordelijkheid behoort; zij zorgen voor harmonisatie op taalkundig gebied en voor een uniforme en herkenbare uitgave; zij gaan over de auteursrechten. Aanvullende rapporten die te laat bij deputaten komen, gaan rechtstreeks naar de generale synode; ook deze worden uniform gedrukt en zoveel mogelijk gebundeld. Uniformiteit is ook voor het citeren van de bronnen belangrijk.

Afzonderlijke uitgave van rapporten, los van de Acta, komt de kwaliteit van de Acta niet ten goede en kon wel eens duurder uitkomen. Deputaten hebben tot taak de uitgave van de Acta te regelen; ze zijn vanwege deskundigheid op dit gebied benoemd.

Een amendement van ds. H. Folkers, om deputaten ook op te dragen nieuwe edities van het Gereformeerd Kerkboek te doen uitgeven, wordt door de commissie overgenomen. Bedoeld is een (school-)editie met registers en kaarten. Deputaten delen mee, dat zij hiermee al bezig zijn geweest. Het drukken van kaarten op dundrukpapier levert echter problemen op. Deputaten zullen bezien wat hierin nog mogelijk is.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Artikel 87

03.09.93

Toezending rapporten

Voorstel : moderamen

Rapporteur : H. Folkers

Materiaal :

1. brieven van de kerken te Lisse (dd. 26 januari 1993 en 8 februari 1993), Bussum-Huizen (dd. 18 februari 1993) en Mussel (dd. 22 maart 1993) met het verzoek om de rapporten van deputaten op een zodanige termijn aan de kerken toe te zenden, dat een goede voorbereiding kan plaatsvinden;
2. brief van de kerk te Rozenburg (dd. 22 maart 1993) met het verzoek om de deputaten aan hun rapporten een korte samenvatting met concrete voorstellen en conclusies te laten toevoegen.

Besluit:

deze kerken het volgende te antwoorden:

1. de minimumtermijn waarop rapporten ter kennis gebracht worden van de kerken, is volgens de Huishoudelijke Regeling VIII.2d drie maanden;
2. de synode besluit doorgaans, wanneer de inhoud van de rapportage daartoe aanleiding geeft, een termijn van zes maanden in acht te nemen;
3. een langere termijn brengt het risico mee dat deputaten aanvullende rapporten gaan schrijven over de tijd tussen hun eerste rapport en de aanvang van de synode; dit moet zoveel mogelijk vermeden worden, omdat de kerken op deze rapportage nauwelijks nog kunnen reageren;
4. aan deputaten wordt verzocht overeenkomstig de Huishoudelijke Regeling VIII.2c hun rapporten, indien enigszins mogelijk, af te sluiten met concrete voorstellen, die in de synode kunnen dienen als besluittekst; deze voorstellen kunnen beschouwd worden als samenvatting en/of conclusie van het rapport.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat een vervroeging van de datum waarop rapporten aan de kerken moeten worden toegezonden, ook een verkorting betekent van de termijn waarin deputaten hun werk kunnen doen.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 88

09.06.93

Regeling inzake herbenoemingen

Voorstel : moderamen

Rapporteur : ds. H. Folkers

Materiaal :

brief van de Particuliere Synode Zeeland, Noord-Brabant en Limburg 1993 met het voorstel om de Huishoudelijke Regeling voor generale synoden onder VIII.1 aan te vullen als volgt:

- d. een herbenoeming tot primus-deputaat voor dezelfde functie kan in de regel niet meer dan tweemaal plaatsvinden. Bij tussentijds aftreden zal het aantreden van de secundus als diens eerste benoeming tot primus gelden.

Besluit:

de Huishoudelijke Regeling voor generale synoden te wijzigen door aan de algemene instructie voor deputaten, na VIII.2f, toe te voegen:

(De benoemde deputaten zullen)

- g. in hun rapport aan de volgende synode een rooster van aftreden opnemen, waarbij ermee gerekend wordt dat de synode niet vaker dan twee keer tot herbenoeming overgaat, tenzij aangetoond wordt dat specifieke deskundigheid van een deputaat aftreden ongewenst maakt.

Gronden:

1. een wisseling van personen in colleges is nuttig en wenselijk;
2. continuïteit is bij een zittingsduur van maximaal negen jaar voldoende gewaarborgd;
3. via een rooster van aftreden wordt voorkomen dat te veel personen tegelijk aftreden;
4. het is ongewenst deskundigen te laten aftreden als er geen goede vervanging gevonden kan worden.

Dit voorstel wordt aanvaard met 35 stemmen voor bij 1 onthouding.

Artikel 89

29.04.93

Generaal-synodaal archief

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : R. Fernhout

Materiaal :

1. rapport van de archiefbewarende kerk te Groningen-West, waaruit blijkt dat
 - a. de van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 ontvangen stukken zijn geregistreerd en gearchiveerd;
 - b. de van de onderscheiden particuliere synoden ontvangen stukken eveneens zijn geregistreerd en gearchiveerd;
 - c. geen aankopen zijn gedaan;
 - d. uitlening en/of inzage van een beperkt aantal stukken heeft plaatsgevonden;
 - e. door de archiefbewarende kerk kosten zijn gemaakt ten bedrage van f 5326,54;
2. brief van de raad van de Gereformeerde Kerk van Groningen-Noord waarin hij mededeelt kennis genomen te hebben van het rapport van de door hem benoemde commissie ad hoc inzake de controle van het generaal-synodaal archief en waarin hij adviseert de raad van de Gereformeerde Kerk van Groningen-West, alsmede br. B. Kamps te dechargeren ten aanzien van het beleid over de afgelopen periode;
3. rapport van de commissie ad hoc inzake de controle van het generaal-synodaal archief, waarin onder meer geattendeerd wordt op het voornemen de archieven van de generale synoden en hun deputaatschappen over te brengen naar Kampen en waarin zij erop wijst dat voor een volgende controle een in de nabijheid van Kampen gelegen kerk aangewezen moet worden.

Besluit 1:

1. de archiefbewarende kerk en met name br. B. Kamps onder betuiging van dank te dechargeren met betrekking tot hun arbeid over de jaren 1990--1993;
2. de door de archiefbewarende kerk gedeclareerde kosten te voldoen.

Besluit 2:

de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, alsmede br. B. Kamps te verzoeken het generaal-synodaal archief te beheren en te verzorgen tot op de dag van de daadwerkelijke overbrenging van het archief naar Kampen.

Besluit 3:

de controle van de archieven, inclusief het generaal-synodaal archief voorsnog op te dragen aan het deputaatschap voor archief en documentatie, in afwachting van een voorstel van genoemd deputaatschap hoe de controle van de archieven en met name van het generaal-synodaal archief het meest geëigend kan plaatsvinden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de archivaris van de archiefbewarende kerk te Groningen-West, br. B. Kamps. Ook zijn prof. dr. M. te Velde en br. R. Boiten aanwezig als deputaten voor de kerkelijke archieven en de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

Gevraagd wordt naar de waarde van de opschriften in het overzicht van de archiefstukken, omdat kerken daarin niet steeds met de officiële naam worden aangeduid, en naar de controle van het archief, als dit naar het Archief- en Documentatiecentrum te Kampen zal zijn overgebracht.

De voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, antwoordt dat, wanneer straks geen archiefbewarende kerk meer nodig zal zijn, het beter is ook geen archiefcontrolerende kerk meer aan te wijzen, maar deputaten voor archief en documentatie met de controle te belasten. De archivaris, br. B. Kamps, antwoordt dat de opschriften bij de archiefstukken geen officiële waarde hebben.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De praeses dankt br. B. Kamps, nu zijn beheer van het archief beëindigd gaat worden, voor zijn jarenlange nauwkeurige zorg ervoor.

Artikel 90

04.05.93

Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985

Voorstel : moderamen

Rapporteur : H. Folkers

Materiaal :

brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Kampen met het verzoek een drukfout in de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 te herstellen.

De raad wijst erop dat in grond ad 3 van besluit II inzake het geding tussen de kerkeraad te Grootegast en zijn predikant ds. J. Hoorn (Acta art. 131) wordt gesproken over 'kerkelijk leven buiten de grenzen van de kerk, *dat* in gehoorzaamheid zich heeft geïnstitueerd.'

Volgens de raad moet daar, overeenkomstig de te vergelijken tekst van het in de Acta opgenomen rapport, gelezen worden: 'die'.

Besluit:

aan het verzoek niet te voldoen.

Grond:

de tekst van de Acta stemt overeen met het originele besluit, zoals het in het archief van de synode wordt bewaard. Bovendien leest het originele rapport, op de plaats waar de bijlage in de Acta 'die' leest: 'dat'.

Gevraagd wordt waarom er geen erratum wordt opgenomen op de Acta van de GS Heemse; dan is een besluit niet nodig. De reden hiervan is dat het voorgelegde verzoek behandeld moet worden. Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 91

15.09.93

Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985, bis

Voorstel : moderamen

Rapporteur : H. Folkers

Materiaal :

schrijven van de raad van de Gereformeerde Kerk te Kampen dd. 7 juli 1993, waarin hij verzoekt het besluit over de zogenaamde drukfout in de Acta van de GS Heemse 1984--1985 te heroverwegen. De kerkeraad voert daarvoor nieuwe argumenten aan:

1. een op 14 april 1986 in het ND verschenen bericht, waarin een niet nader genoemde persoon of instantie de kerkeraden attent maakt op de vermeende drukfout;
2. het feit dat de zin, zoals in de Acta opgenomen, taalkundig niet correct is;
3. verkregen informatie van de scriba van de synode van Heemse, dr. W.G. de Vries;
4. een verwijzing naar een brochure van ds. J. Hoorn.

Besluit:

de raad van de kerk te Kampen als volgt te antwoorden:

Geachte broeders,

De synode heeft kennis genomen van uw brief dd. 7 juli 1993 inzake de tekst van de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984--1985. De synode heeft besloten op uw verzoek niet in te gaan.

Het is niet ongebruikelijk, wanneer een storende fout in de Acta is binnengeslopen, deze via een erratum in de volgende Acta te herstellen. Alleen, het zal dan ook bewezen moeten worden dat er sprake is van een fout.

In uw eerste brief, dd. 8 januari 1993, ontbrak echter elke vorm van bewijs. Het enige argument, namelijk dat het rapport de gewenste redactie wel bevatte, bleek na onderzoek in het tegendeel te veranderen.

Daarom kon de synode niet tot handelen overgaan, te meer omdat de tekstwijziging kennelijk inhoudelijke consequenties heeft.

Nu geeft u in uw brief van 7 juli een reeks van nieuwe argumenten. Omdat geen daarvan gebaseerd is op enig officieel stuk, heeft de synode niet de vrijmoedigheid op grond daarvan een besluit van één van haar voorgangsters inhoudelijk te wijzigen. Bovendien zijn deze argumenten op een veel te laat tijdstip binnengekomen.

In de hoop u met deze informatie te dienen, teken ik, namens de synode, met broedergroet,
H. Folkers, scriba II

De rapporteur, ds. H. Folkers, zegt dat een generale synode een zaak waarin zij al een besluit heeft genomen, normaal niet weer in behandeling neemt. Het is echter in het belang van de aan de orde gestelde zaak nader te reageren.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen aanvaard.

Hoofdstuk X PARTICULARIA

Artikel 92

16.04.93

Brief van br. J. Fokkes te Bedum

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

brief van br. J. Fokkes te Bedum dd. 15 mei 1992, waarin hij reageert op het schrijven van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 dd. 11 mei 1990 (Acta art. 148) en waarin hij oproept de besluiten van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 (Acta art. 131) en van Spakenburg-Noord 1987 (Acta art. 164--173) terug te nemen.

Besluit:

op de brief niet nader in te gaan.

Grond:

de synode heeft vastgesteld dat er in de brief opnieuw niets wordt genoemd, dat niet al eerder door de Generale Synoden van Heemse 1984--1985 en van Spakenburg-Noord 1987 is gewogen en weerlegd.

De commissie had voorgesteld te besluiten *de brief niet te behandelen*. Omdat de brief door de synode wel is gelezen en erover gesproken is, dient ds. T. Dijkema een amendement in om te lezen *op de brief niet nader in te gaan*. De commissie neemt dit amendement over. Het commissievoorstel wordt aangenomen met 35 stemmen voor en één onthouding.

Artikel 93

28.04.93

Brief van br. en zr. J.F. de Leeuw en A.J. de Leeuw - Hiemstra inzake de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

brief van br. J.F. de Leeuw en zr. A.J. de Leeuw-Hiemstra dd. 22 maart 1993 (met bijlagen), waarin zij verzoeken *uit te spreken, dat de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep, zoals verwoord in het Nederlands Dagblad dd. 18 oktober 1991, niet strookt met de door de dienaren van het Woord in de gereformeerde kerken ondertekende belofte, en tevens er bij het college van curatoren op aan te dringen alsnog met de betrokken hoogleraren te spreken over hun publieke oproep van 18 oktober 1991.*

Besluit:

op de verzoeken niet in te gaan.

Grond:

br. en zr. De Leeuw hebben niet aangetoond, dat de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep strijdig is met het ondertekeningsformulier.

Het commissievoorstel wordt aangenomen met algemene stemmen, waarbij de deputaten-curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlkom buiten stemming blijven.

Voorstel : commissie 5
Rapporteur : H. Wildeboer
Materiaal :

schrijven van br. A. van den Doel te Delft dd. 18 februari 1993, met 7 bijlagen, met het verzoek zijn bezwaar toe te stemmen tegen de uitspraak van de Particuliere Synode Zuid-Holland 1991 inzake het besluit van de kerkeraad te Delft om bij de viering van het heilig avondmaal druivesap te gebruiken in plaats van wijn. Br. Van den Doel voert drie argumenten aan:

- a. de Here Jezus heeft het avondmaal ingesteld met brood en wijn;
- b. zowel in de formulieren als in de catechismus is sprake van wijn;
- c. de Here Jezus zal de wijn nieuw met ons drinken in het Koninkrijk der hemelen, Mat. 26:29; Jes. 25:6.

De kerkeraad geeft voor zijn besluit een pastorale motivatie: er zijn gemeenteleden die om verschillende redenen geen alcohol mogen gebruiken. Overigens heeft de kerkeraad zijn besluit inmiddels in die zin gewijzigd, dat in de morgendienst aan de eerste drie tafels wijn wordt geschonken en aan de volgende druivesap.

Besluit:

aan het verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. hoewel de Here Jezus het heilig avondmaal heeft ingesteld met brood en wijn en de kerken zich aan die instelling zullen houden, blijft de roeping om het heilig avondmaal te vieren ook als geen brood en/of wijn voorhanden zijn. Zo zijn ook broeders en zusters die geen wijn mogen gebruiken, geroepen het heilig avondmaal te vieren;
2. wanneer het gebruik van wijn niet mogelijk is en daarom bij wijze van uitzondering druivesap wordt geschonken, wordt daardoor het karakter van het heilig avondmaal niet aangetast;
3. de appellant heeft bij herhaling nagelaten zich inhoudelijk te confronteren met de motivatie van zijn kerkeraad, namelijk dat er broeders en zusters in de gemeente zijn die geen alcohol mogen gebruiken.

In de bespreking wordt gevraagd wat de PS Zuid-Holland heeft uitgesproken. Gesteld wordt dat het bezwaarschrift onontvankelijk is, omdat appellant niet op de argumentatie van de kerkeraad ingaat.

Aan de andere kant wordt ervoor gepleit, appellant uit te leggen waarom druivesap wel mag, omdat druivesap toch ook vrucht van de wijnstok is. Dit laatste wordt echter bestreden. Wijn is wel essentieel bij het avondmaal. Dit wil niet zeggen dat er geen avondmaal gevierd kan worden als er geen wijn is. Maar het karakter ervan is dan wel aangetast.

De voorzitter van de commissie, ds. B. Luiten, antwoordt dat in het commissievoorstel inderdaad niet duidelijk uitkomt wat de PS Zuid-Holland heeft uitgesproken. De oorzaak daarvan is dat appellant zich niet confronteert met het kerkeradsbesluit. Daarom wijzen classis en particuliere synode naar dat kerkeradsbesluit terug.

De ontvankelijkheid van het bezwaarschrift is aanvechtbaar. Maar beter dan het onontvankelijk te verklaren is het om appellant gerust te stellen.

Het belangrijkste punt is de vraag of iemand die geen alcohol mag hebben, geen avondmaal kan vieren. In de afweging die gemaakt moet worden, is de viering van het avondmaal het belangrijkste. Het avondmaal moet voor iedereen toegankelijk zijn.

Wijn hoort bij het avondmaal en kan niet zomaar vervangen worden door druivesap. Maar als wijn niet mogelijk is, ligt druivesap wel het dichtste bij.

Ds. A. Kamer dient een tegenvoorstel in, om te besluiten het bezwaarschrift onontvankelijk te verklaren, met als grond alleen de derde grond van het commissievoorstel.

Een amendement van oud. A. de Kievit om een besluit 2 toe te voegen waarin appellant wordt

opgeroepen gehoor te geven aan de brief van de kerkeraad, wordt verworpen met 31 stemmen tegen bij 1 onthouding. Het commissievoorstel wordt aanvaard met 21 stemmen voor en 10 tegen bij 1 onthouding. Het tegenvoorstel is hiermee verworpen. De afgevaardigden van de PS Zuid-Holland blijven buiten stemming.

POST-ACTA

Artikel 95 Benoemingen

05.05.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

1. Deputaten archief en documentatie

Primi:

br. R. Boiten, Ede
drs. G. Harinck, Leiden
br. S. Hiemstra, Putten
drs. G.F. Noordhuis, Amersfoort
prof. dr. M. te Velde (s), Kampen
br. E.T. de Vries, Soest

Secundi:

br. W.F. Haitzma, Putten
br. H.J. Luth, Dordrecht
br. W. Odding, Assen

Dit deputaatschap is hiermee kleiner in aantal geworden, wat verband houdt met het feit dat de aankoop en verbouw van het pand voor het ADC hun beslag hebben gekregen.

Artikel 96 Benoemingen

06 / 14.05.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

2. Deputaten voor generaal-synodale publikaties

Primi:

ds. H.J. Boiten (s), Enschede
br. D. den Hollander, Dordrecht
ds. J. Luiten, Alkmaar
zr. E. Nieland - van Veen, Dalfsen
mr. F.T. Oldenhuis, Zuidhorn
ds. P. Schelling, Leeuwarden
br. A. van 't Wout, Voorburg

Secundi:

drs. S. Bakker, Groningen
mr. K.F. Haak, Alphen a/d Rijn
br. D. Smilde, Oranjewoud

Artikel 97 Benoemingen

04.06 / 07.09.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

3. Deputaten-curatoren van de TU

Primi:

ds. A. Kamer, Groningen
ds. P. Schelling, Leeuwarden
ds. M. Heemskerk, Hoogezand
dr. W.G. de Vries, Zwolle
ds. B. van Zijjlekom, Hattum
ds. M.H. Sliggers, Amersfoort
ds. J. Luiten, Alkmaar
ds. C.J. Smelik (s), Nieuwerkerk a/d IJssel

ds. A. de Snoo, Middelburg
prof. dr. A.J. Hendriks, Harderwijk
mr. N.E. Nieboer, Haren
br. D.A. Hekman, Emmen
br. A. Vreugdenhil, Amersfoort
br. W.G. Burema, Groningen

Secundi:

dr. L.J. Joosse, Groningen
ds. S. Cnossen, Ureterp
ds. H. de Vries, Assen
ds. H.J. Boiten, Enschede
dr. H.R. van de Kamp, Apeldoorn
ds. W. Triemstra, Utrecht
ds. B. Schaaij, Velsen-Zuid
ds. H.J.J. Feenstra, Berkel en
Rodenrijs
ds. P.H. van der Laan, Eindhoven
prof. dr. L. Hordijk, Amersfoort
mr. G. Stellingwerf, Bergum
br. K. Dikkema, Harderwijk
br. J. van Wieringen, Zuidhorn
br. H.J.W. Poessé, Zwolle

4. Deputaten bijbelvertaling

Primi:

prof. dr. J. van Bruggen (s), Kampen
dr. H.R. van de Kamp, Apeldoorn
ds. H.J. Room, Harderwijk
drs. M. Wilcke - van der Linden, Hoevelaken

Secundi:

drs. W.A.E. Brink - Blijdorp, Putten
ds. A. Geelhoed, 's-Gravenhage
ds. J.J. Schreuder, Zwijndrecht

Artikel 98

11.06 / 07.09.93

Benoemingen

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

5. Deputaten diaconale zaken

Primi:

ds. H.M. Smit, Uithuizermeeden
br. M. Prins, Leeuwarden
br. W.C. Harwig, Emmen
vacature
vacature
dr. A.N. Hendriks (s), Amersfoort
br. G. Middel, Beverwijk
br. P.J. Schenkels, Delft
br. J.S. Rietema, Nuenen

Secundi:

br. G.D. Horst, Delfzijl
ds. A.G. Bruijn, Wouterswoude
mr. J. Daverschot, Assen
br. J. van der Molen, Kampen
br. J. Rump, Apeldoorn
br. W. van Twillert, Bunschoten
br. K. Laros, Den Helder
vacature
br. P. van Veelen, Zevenbergen

De synode machtigt de eerstkomende PS Overijssel en PS Gelderland een primus aan te wijzen en de eerstkomende PS Zuid-Holland een secundus, die zullen gelden als door de generale synode benoemd.

6. Studiedeputaatschap echtscheiding

Primi:

prof. dr. J. Douma, Kampen
dr. P.H.R. van Houwelingen, Enschede
ds. A. Kamer (s), Groningen
drs. L. Kars, Putten
br. A. de Kievit, Capelle a/d IJssel

Secundi:

ds. M.J.C. Blok, Amersfoort
drs. H. Boersema, Kampen
ds. H.J. Messelink, Barneveld
ds. H.J. Siegers, Ommen

7. Deputaten pastorale zorg aan doven en slechthorenden

Primi:

ds. C. van den Berg (s), Amersfoort
br. P.R. Compaan, Zuidhorn
br. J. Huisman, Rouveen
zr. M. Klapwijk, Nieuwerkerk a/d IJssel
ds. A.O. Reitsema, Bunschoten

Secundi:

ds. A.H. Driest, Buitenpost
zr. H.J. Schoon - Stevens, Assen
zr. C.A. Visscher - Heij, Kortenhoef
ds. P.L. Voorberg, Rouveen

8. Deputaten geestelijke verzorging militairen

Primi:

br. J. Bosch, Waddinxveen
br. T. Damstra, Hasselt
ds. P. Groenenberg (s), Amersfoort
br. H. Holwerda, Assen
ds. L.S.K. Hoogendoorn, Waddinxveen
ds. A.J. Mol, Winsum (Gn.)
br. C.J. Rump, Apeldoorn

Secundi:

br. G.H. Elzinga, Heerenveen
ds. G.F. de Kimpe, Axel

9. Deputaten betrekkingen buitenlandse kerken

Primi:

ds. T. de Boer, Meppel

Secundi:

ds. J.M. Batteau, Wageningen

ds. J.A. Boersema, Apeldoorn
ds. M. Brandes, Hardenberg
br. J. van Dijk, Eindhoven
br. E. Gosker, Meppel
prof. dr. A.J. Hendriks, Harderwijk
ds. A. de Jager (s), Zwolle
br. J.L. Joosse, Bunschoten
br. A. Kampen, Groningen
ds. J. Klamer, Zwolle
zr. H.E. Kooij - Oggel, Capelle a/d IJssel
br. J. Lenting, Zwolle
br. H.J. Leskens, Hattem
ds. J.T. Oldenhuis, Zwolle
prof. drs. H.M. Ohmann, Kampen
ds. M.H. Oosterhuis, Hattem
ds. J.J. Schreuder, Zwijndrecht
br. C.J. Smallenbroek, Ede
ds. H. van Veen, Neede
ds. T. Wendt, Bunschoten
prof. drs. K. Wezeman, Haren

br. D. de Bruin, Nijkerk
zr. W.C. Doornbos, Zwolle
zr. M. Euwema, Buitenpost
drs. C.J. Haak, Kampen
ds. P.W. van de Kamp, Groningen
ds. K.J. Kapteyn, Hoogeveen
br. T.J. Karelse, Capelle a/d IJssel
br. J.B. Schiebaan, Zwolle

10. Deputaten correspondentie Hoge Overheid

Primi:

br. S.J.C. Cnossen, Zwolle
br. J. Leder, Voorburg

Secundi:

mr. N.E. Nieboer, Haren
ds. C.J. Smelik, Nieuwerkerk a/d
IJssel

ds. J. Ophoff, Grootegast
mr. P.T. Pel, Hattem
mr. D.A.C. Slump, Capelle a/d IJssel
ds. M. van Veelen (s), Delft
drs. J.P. de Vries, Amersfoort

11. Deputaten voorbereiding volgende generale synode

ds. H. Folkers, Rotterdam
ds. J. Luiten, Alkmaar
ds. M.H. Sliggers (s), Amersfoort
ds. B. van Zuijlekom, Hattem

Artikel 99

03.09.93

Benoemingen

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

12. Samenroepende kerk voor de eerstkomende synode

Prima:

de kerk te Berkel en Rodenrijs

Secunda:

de kerk te Leusden

Artikel 100

07 / 15.09.93

Benoemingen

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

13. Deputaten ad art. 19 KO

Primi:

br. P.J. Doornbos, Bedum
ds. E.J. Oosterhuis, Marum
br. J. van Dijk, Bergum
br. H. Meijer, Dokkum

Secundi:

br. J.P. Volk, Leek
ds. S. de Jong, Franeker

ds. C. de Putter, Hoogeveen
br. H. Rose, Stadskanaal
br. R. Buitinga, Enschede
ds. Joh. Strating, Zwolle
ds. H.E. Nieuwenhuis, Ermelo
vacature
br. G.D. Dirks, Bussum
br. C.A. Nelemans, Spakenburg
br. D.A. Blok, Krommenie
ds. A.H. van der Velden, Mijdrecht
ds. P. Houtman, Leiden
br. J. Rietveld, Sliedrecht
ds. T.O.G.M. Bosma (s), Axel
br. H.J. Meijerink, Vught

br. J. Melse, Hoogeveen
ds. J.R. Visser, Hardenberg
vacature
br. K. v.d. Berg, Soest
br. J.P. de Boer, Diemen
ds. M. van Veelen, Delft
br. A. Mol, Nisse

De synode machtigt de eerstkomende PS Gelderland een primus en secundus aan te wijzen, die zullen gelden als door de generale synode benoemd.

14. Deputaten radio- en televisieuitzending van kerkdiensten

Primi:

ing. G. Breteler, Hilversum
br. G. Bril, Hilversum
ds. H. Geertsma, Zuidhorn
ir. R.F. van Mill, Amersfoort
ds. H.J. Siegers (s), Ommen
ds. R.T. Urban, St. Jans klooster

Secundi:

ds. P. Houtman, Leiden
br. J.B. Schiebaan, Zwolle

15. Studiedeputaatschap eredienst

Primi:

drs. C. André, Utrecht
ds. T. Dijkema, 's-Hertogenbosch
ds. H. Folkers (s), Rotterdam
zr. A. de Heer - de Jong
ds. P. de Jong, Oldehove
drs. J. Smelik, Zuidhorn
ds. P.J. Trimp, Zoetermeer

Secundi:

ds. A.L.Th. de Bruijne, Rotterdam
br. G. Duijst, Hasselt
br. J. Munneke, Amersfoort

16. Deputaten aanvullende steun evangelisatiewerk

Primi:

ds. A.H. Driest (s), Buitenpost
br. M. Nieland, Ommen
br. J.F. Walinga, Zoetermeer
zr. J.L. de Wolf - Roebers, Zeist

Secundi:

drs. B.W. Gort, Enschede
ds. A. de Ruiters, Lelystad

Artikel 101

Benoemingen

15.09.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

17. Deputaten aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten

Primi:

ds. T.O.G.M. Bosma (s), Axel
zr. D. Delhaas - Post, Assen
br. E. Sytsma, Ommen
ds. G. Zomer Jzn., Spakenburg

Secundi:

ds. O.W. Bouwsma, Roden

18. Deputaten-curatoren Gereformeerde Missiologische Opleiding

Primi:

Secundi:

ds. A.P. van Dijk, Tiel
br. C.A. Folkerts, Assen
br. M.W. Folmer, Vlaardingen
br. S. Jonker, Drachten
ds. P.H. van der Laan, Eindhoven
ds. H.W. Ophoff (s), Bedum
ds. A. Scheringa, Leerdam

ds. M.J.C. Blok, Amersfoort
ds. J.A. Boersema, Apeldoorn
ds. T. Groenveld, Breezand
br. J.D. Stamhuis, Dalfsen

19. Deputaten instituut gereformeerde theologische toerusting

Primi:

ds. J.A. Boersema, Apeldoorn
drs. C.J. Haak, Kampen
br. J.C.B. Jongeneel, Apeldoorn
ds. M.H. Oosterhuis, Hattem
br. J.M. Töpfer, Hattem
ds. T. Wendt (s), Bunschoten

Secundi:

ds. D.J. Zandbergen, Dokkum

20. Deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken

Primi:

ds. H.J. Boiten, Enschede
ds. F.H. Folkerts, Stadskanaal
dr. A.N. Hendriks (s), Amersfoort
ds. P. Niemeijer, Dordrecht
ds. M.H. Sliggers, Amersfoort
ds. B. van Zuijlekom, Hattem

21. Deputaten kerkelijke eenheid

Primi:

br. E. Boerma, Zaandam
ds. J.J. Burger, Naarden
ds. H.J.J. Feenstra, Berkel en Rodenrijs
dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
ds. P.J. Trimp, Zoetermeer
prof. dr. M. te Velde, Kampen
dr. W.G. de Vries (s), Zwolle

Secundi:

ds. J. Luiten, Alkmaar
prof. dr. C.J. de Ruijter, Kampen

Artikel 102

07 / 14.05 / 11.06 / 15.09.93

Vaststelling van de acta

Op 7 mei, 14 mei, 11 juni en 15 september 1993 zijn de pro-acta, acta, post-acta en handelingen tot en met 11 juni 1993 vastgesteld.

De pro-acta, acta, post-acta en handelingen over de periode van 31 augustus tot en met 16 september 1993 worden na de sluiting van de synode vastgesteld. De vaststelling ervan zal, nadat de afgevaardigden de gelegenheid hebben gehad opmerkingen in te dienen over de door scriba I gemaakte concepten, overeenkomstig artikel IX.2 van de huishoudelijke regeling plaatsvinden door het moderamen.

Oud. J.N. Schilder heeft de concept-acta niet meer kunnen bezien. Op 6 december 1993 nam de Here hem tot Zich in zijn heerlijkheid. We gedenken onze broeder Schilder, zijn persoonlijke omgang en zijn inzet voor een goede besluitvorming op de synode, met dankbaarheid tegenover de Here.

Artikel 103

16.09.93

Aanvang eerstvolgende generale synode

De synode besluit de samenroepende kerk te Berkel en Rodenrijs te verzoeken de eerstvolgende generale synode samen te roepen tegen woensdag 10 april 1996.

Artikel 104

16.09.93

Censuur naar artikel 48 KO

De praeses constateert dat censuur naar artikel 48 KO niet geoefend hoeft te worden. De vergadering stemt hiermee in.

Artikel 105 *Rondvraag*

16.09.93

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

Artikel 106 *Evaluatie*

16.09.93

De evaluatie van de werkwijze van de generale synode gebeurt in de eerste plaats schriftelijk. De afgevaardigden vermelden hun opmerkingen op een daartoe uitgereikt evaluatieformulier.

In de tweede plaats wordt een evaluerende besprekingsronde gehouden. Gesproken wordt over de al dan niet efficiënte start van de synode. Een mogelijkheid is de synode eerder in het jaar te laten beginnen. In de eerste zitting worden de taken verdeeld. Daarna gaan de afgevaardigden naar huis, om weer samen te komen als alles zoveel mogelijk voor behandeling is voorbereid. Anderen vinden dat de synode aan het begin in korte tijd goed aan het werk was. Thuis zullen afgevaardigden zich over het algemeen niet voldoende voor het synodewerk kunnen vrijmaken. Dit geldt in het bijzonder voor de predikanten. Bovendien moet de behandeling gezamenlijk worden voorbereid. In de commissies hebben we elkaar nodig.

Als het gaat om efficiënt vergaderen, zou eerder gedacht kunnen worden aan een kortere spreektijd voor afgevaardigden en adviseurs. Het is echter gemakkelijker dit achteraf te zeggen dan het op het juiste moment waar te maken.

Het is als rustgevend ervaren, als de bespreking van een onderwerp na een ronde, indien nodig en voorzover mogelijk, werd verdaagd naar een aantal dagen verder. Dit betekende geen tijdverlies omdat met een ander onderwerp of met commissieberaad verder kon worden gegaan. Het verdagen van de bespreking geeft ruimte voor het overbruggen van verschillen. Zo kunnen voorstellen beter worden onderbouwd, wat een spoedige afhandeling ervan en eenparigheid in de besluitvorming bevordert.

Afronding van het synodewerk vóór de zomervakantie heeft over het algemeen de voorkeur boven doorvergaderen na de vakantie. Door de vakantiespreiding duurt een zomerreces lang. Na de vakantie is er weer het nieuwe seizoen voor het werk in de gemeenten.

Om het mogelijk te maken dat de synode haar werk afrondt voor de zomervakantie, zouden meer secundi ingeschakeld kunnen worden. Aan de andere kant moet worden bedacht, dat de voorbereiding in de commissies en de rapportage dan ook tijdig klaar moeten zijn. Dit laatste was bij deze synode echter bij meer dan één zaak niet mogelijk. Een en ander heeft in de wekelijkse vergaderingen van het moderamen met de voorzitters van commissies steeds de aandacht gehad.

Wat in de evaluatie schriftelijk en mondeling naar voren is gebracht, zal door deputaten voorbereiding voor de eerstvolgende synode verwerkt worden, zodat de volgende synode daar haar winst mee zal kunnen doen.

Artikel 107 *Slotzitting en sluiting van de synode*

16.09.93

Op donderdag 16 september komt de synode 's avonds voor de slotzitting bijeen. De praeses laat zingen Gezang 5:1, 3, 6 en 10, en leest 1 Tessalonicenzen 5:12-28. Van de hoogleraren-adviseurs zijn aanwezig prof. dr. J. Douma, prof. drs. B. Kamphuis, prof. drs. G. Kwakkel en prof. dr. F. van der Pol. Ook is ds. H.J. Siegers, predikant van de plaatselijke kerk en adviseur van de synode, aanwezig. Van prof. dr. M. te Velde is bericht van verhindering ontvangen. De praeses heet alle aanwezigen, in het bijzonder ook de vele belangstellenden, hartelijk welkom. Hij spreekt de vergadering als volgt toe:

Broeders afgevaardigden, broeders adviseurs, broeders en zusters,

In zijn toespraak bij de opening van de synode gewaagde de praeses van de samenroepende kerk, ds. H.J. Siegers, ervan dat deze kerkelijke vergadering een belangrijke vergadering is. Hij voegde er echter meteen de woorden aan toe: "Maar u bent geen permanent college. En hoe korter uw vergadering duurt hoe beter het is en dat niet alleen voor de kerk te Ommen."

We zijn aan het einde van ons werk gekomen. En we zijn blij en dankbaar dat we geen permanent college zijn. Hoe goed we het hier in Ommen ook met elkaar gekregen hebben, we gaan graag terug naar onze primaire taak die we als ambtsdragers ontvingen: ons herder zijn in het midden van de gemeente. Daar ligt ons eigenlijke werk.

Voor die gemeenten hebben wij ons ook hier in deze synode ingespannen. De besluiten die we genomen hebben willen immers de opbouw van de kerken dienen. Al hebben we ons door ons intensieve werken en verblijven hier in dit kerkgebouw wel eens als kloosterlingen gevoeld, we hadden toch de kudde van de Here Jezus Christus, de grote Herder van de schapen, op het oog. We hebben er ook steeds weer om gebeden, of de Here ons dat ook voor ogen wilde doen blijven. Hoe zou je anders met elkaar op een verantwoorde wijze zulk synodewerk kunnen doen?

Wat wij besloten hebben en waarom wij zo besloten hebben, dat leggen we via onze Acta en Handelingen in de handen van de kerkeraden. Zij moeten keuren.

En wat meer is, we leggen het in de handen van de Here die ons door middel van de kerken tot dit werk riep. En die we elke dag weer om wijsheid en kracht gebeden hebben. De Here die ook keurt en die ons werk, in zwakheid en met gebreken gedaan, gebruiken wil voor de bouw van zijn kerk.

Welke beoordeling de synode van Ommen 1993 zal ontvangen staat niet aan ons om vast te stellen. Er is wel gesuggereerd dat '1993 het jaar van de grote Ommen-zwaai' zou kunnen worden. Wat daarmee ook bedoeld moge zijn, de synode van Ommen heeft in elk geval niet willen afbuigen van de weg van haar voorgangers. We hebben bij het begin voor het aangezicht van de Here bebofd dat we ons werk zouden doen in onderworpenheid aan de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de aangenomen belijdenis. En we hebben het resultaat van ons werk ook steeds daaraan willen toetsen. We hebben daarom ook naar elkaar geluisterd. En veel van elkaar geleerd. Zo blijft een synode op de weg die Christus met zijn kerk gaat. Een weg die Hij in de Bijbel wijst. Het anders willen zou Christus in zijn werk hinderen en de kerk afbreken.

Op die weg blijven betekent intussen niet dat we onze ogen en oren moeten sluiten voor de tijd waarin wij leven. We zijn als gereformeerde kerken onderweg door de tijd. Volgend jaar zal het een halve eeuw geleden zijn dat de Here de Vrijmaking gaf en zo de gereformeerde kerken in dit land deed terugkeren tot de gehoorzaamheid aan zijn Woord en tot het vasthouden aan de gereformeerde belijdenis. Om zo gereformeerde kerken te blijven.

Maar er is in die halve eeuw veel veranderd. De samenleving is door die jaren heen sterk veranderd. We zien een oprukkende secularisatie. En de invloed daarvan laat zich ook in de kerk merken. We worden ingesloten door een vrijzinnigetheologie die met haar arrogante en agressieve optreden haar duizenden verslaat. Met die veranderen de situatie zal de kerk moeten rekenen. We kunnen ons daar niet voor afsluiten. En zouden we dat al willen, de generaties die in deze tijd opgroeien, vragen ernaar dat we kerk zijn, gereformeerde kerk, in deze turbulente tijd van het laatste decennium van de 20e eeuw.

Er is veel in beweging. Ook in de kerken. Er is een jeugd die bescherming zoekt in de kerk tegen de storm van het ongeloof buiten. Er komen veel uitdagingen op ons af.

Dat brengt met zich mee dat we niet bij voorbaat schuw moeten zijn om dingen in het kerkelijke leven te veranderen die veranderd moeten worden. Bijgesteld aan de hand van verbeterd inzicht. De kerkhistorie laat dat beeld van kerk onderweg ook telkens weer zien. En zo zal dat in de toekomst blijven. Dat maakt het kerkelijk leven alleen maar des te boeiender.

Ook de synode van Ommen heeft in dat opzicht enkele besluiten genomen die van historische betekenis zijn. Maar die toch ook menigeen moeilijk zullen vallen. Ik denk hierbij aan besluiten als met betrekking tot de zegen in leesdiensten. En het vrouwenstemrecht. Verder het instellen van een studiedeputaatschap voor de eredienst. Dit besluit vooral zou de indruk kunnen wekken dat de synode van Ommen heeft toegegeven aan een ongereformeerde zucht naar vernieuwing in de kerken. Het besluit lezen en de argumenten daarvoor wegeven, kan tot een andere overtuiging brengen. We mogen dan ook verwachten dat die argumenten zonder vooringenomenheid beoordeeld zullen worden. Ook dat is gereformeerd.

Ook de beraadslagingen die geleid hebben tot de besluiten inzake het zoeken van kerkelijke eenheid met anderen in ons eigen land die gereformeerd willen zijn, dragen duidelijk de zelfde stem: gehoorzame en trouwe kerk van Christus willen zijn in deze tijd. Het blijft intussen wel een grondige bezinning vereisen op de vraag, hoe dat moet. Dat niet iedereen daar op dit moment gelijk overdenkt, hoeft geen verwijdering te geven. Ons staat samen voor ogen kerk van Christus te willen zijn in deze tijd waarin de storm van het ongeloof over onze samenleving raast. Laten we de rust en de tijd nemen om gezamenlijk over de vragen te blijven nadenken.

Over veranderingen die verbeteringen zijn, waardoor het kerk van Christus zijn nog beter gestalte kan krijgen, hoeven we niet krampachtig en schichtig te doen. Als één ding maar vast staat. Namelijk dat we ons als kerken in geloof houden aan wat de apostel Paulus over het bouwen aan de kerk ons voorhoudt: "Maar ieder zie wel toe hoe hij daarop (op het fundament door hem gelegd) bouwt. Want een ander fundament dan dat er ligt, namelijk Jezus Christus, kan niemand leggen", 1 Kor. 3:10 e.v.

Het komt niemand toe het fundament van de kerk te veranderen of te vervangen. Dat fundament bepaalt immers de hele verdere opbouw van het bouwwerk. Het fundament geeft de lijnen aan van de bovenbouw. In die bovenbouw krijgt dat fundament gestalte. En wordt het gerealiseerd. Zo wil Christus met zijn leer gestalte krijgen in het leven van zijn kerk. En onze manier van bouwen wordt daardoor genomeerd.

Dat wel eens vande 'synode van Ommen nieuwe stijl' gesproken werd, heeft dan ook alleen met uiterlijke dingen te maken. Zoals nieuw meubilair, een nieuw spreekgestoelte en moderne naambordjes op de tafels, waarbij niet te vergeten de bloembakjes, nog meer en snellere computers, een fax. Het zijn belangrijke dingen. Ze bepalen ons ook bij de gang door de tijd. Maar het gaat hierbij niet om een andere stijl van bouwen. We willen in het gereformeerde spoor verder blijven gaan.

Met veel genoegen hebben we verkeerd in de goede stad Ommen met haar prachtige omgeving en heerlijke klimaat. We hebben hier niet die problemen gekend, waar één van onze grote voorgangers mee te kampen had: de synode van Dordrecht 1618--1619. Ook daar had men over de huisvesting en over de vergoedingen niet te klagen. Maar de stad Dordrecht vond men betrekkelijk ongezond. Een aantal afgevaardigden moest nogal eens door ziekte verstek laten gaan. De Engelse afgevaardigde Josef Hall werd door koning Jakobus I zelfs teruggeroepen, om dat deze begreep dat zijn 'as en doodbaar' de synode niet tot nut konden zijn. Anderen keerden vanwege aanhoudende zware koortsenvervroegd naar huis terug. Van die problemen hebben wij hier in Ommen geen last gehad.

Een grote vreugde is het ook geweest te kunnen werken en vergaderen in de voortreffelijke gebouwen van de kerk hier

in Ommen. Hoezeer bleken ze afgestemd te zijn op ons werk! De synode is dankbaar deze gebouwen nu weer te kunnen ontruimen voor de gemeente zelf. Onder hartelijke dank voor het afstaan ervan.

Veel waardering en grote dankbaarheid is er bij ons voor de uitnemende wijze waarop de samenroepende en ontvangende kerk zich van haar taak heeft gekweten. Een generale synode voorbereiden en bijeenroepen is geen kleinigheid. Daar moet bijzonder veel werk voor verzet worden. En heb je zo'n synode in huis, dan is het je taak voor haar tot het einde toe goed te blijven zorgen. Kerkeraad en gemeente van Ommen hebben er iets fijns van gemaakt. Daarvoor komt u, broeders en zusters, dan ook publiek de oprechte dank van ons allen toe!

Het is riskant personen met name te noemen, om dat dan al gauw anderen ten onrechte verzwegen blijven. Maar laten we toch een uitzondering mogen maken voor degenen die wel het meeste werk verzet hebben: de praeses en scriba van de kerkeraad, ds. Siegers en br. Grootens. Verder noem ik graag ook de commissie van voorbereiding br. Veurink, zr. Havinga - de Koning en br. Kroek. En niet te vergeten de kosten br. Van der Veen, die zich niet alleen tijdens de synode heeft ingespannen, maar ook heel veel werk vooraf heeft gedaan. Het was allemaal bijzonder fijn geregeld en verzorgd. We hebben ervaren hier welkom te zijn. Nooit deden we tevergeefs een beroep op wie dan ook.

Niet gauw zullen we ook vergeten de gastvrijheid van de gemeenteleden die de synodeleden geherbergd hebben. Hartelijkheid, vriendelijkheid en hulpvaardigheid hebben we hier volop ontmoet. Het heeft een uitstekende sfeer geschapen waarin de synode haar werk in alle rust heeft kunnen doen. We bewaren er fijne herinneringen aan.

Attent zijn en sfeer scheppen, dat zijn eigenschappen die het kostersechtpaar op het lijf geschreven zijn. We hebben genoten van uw milde humor, broeder en zuster Van der Veen, die in de pauzes zo ontspannend en verkwikkend werkte. Gebruikten we de lunch, dan keken we niet eerst naar wat er óp ons bord lag, maar er ónder. Uw befaamd geworden place-mats gaven dagelijks stof tot meditatie te over. We genoten vooral van de steeds weer bijzonder goed verzorgde maaltijd. Met elke dag iets verrassends erbij. U heeft werkelijk voor ons gezorgd. U stond altijd voor ons klaar. Daarvoor onze oprechte dank!

Wat we ook gewaardeerd hebben is dat u 's morgens bij de dagopening en 's avonds bij de dagsluiting aanwezig was. We hebben ons met elkaar één gevoeld in onze afhankelijkheid van de Here.

Met de warme maaltijden is het gelukkig goed gekomen. Werd in het zalencentrum De Haven de culinaire interesse van een gereformeerde synode onderschat, in De Hongerige Wolf werd dat ruimschoots vergoed. Het bleek een wolf zonder schaapskleren te zijn. En voor zo'n eerlijkheid hebben gereformeerde synodeleden uitgebreide waardering. Dat is dan ook wel gebleken. De digitale weegschaal bij de ingang van het restaurant, bedoeld om de synodeleden niet overgewichtig te laten worden, werd met een calvinistische vasthoudendheid gemeden.

In een goede sfeer, broeders, hebben we ons werk kunnen doen. Een reeks van de meest uiteenlopende zaken heeft onze aandacht moeten hebben. Een serie besluiten hebben we genomen na zorgvuldige afweging van alle argumenten en aspecten die daarbij een rol moesten spelen.

Vergun me nog enkele daarvan voor uw aandacht te plaatsen. Met vreugde en dankbaarheid, in de eerste plaats wel bij de betrokkenen zelf, viel het besluit tot het doen aanstellen van een predikant voor onze dove en slechthorende broeders en zusters. We zijn er onder de indruk van geraakt, welk een moeite en inspanning het kost deze broeders en zusters in hun doventaal met het evangelie goed te bereiken.

We werden bepaald bij de noodzaak om aangepaste erediensten te houden voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters. Ook deze leden hebben alle aandacht nodig het heil op hun manier te beleven.

We zijn tot de slotsom gekomen dat in leesdiensten de zegen en de zegengroet door de voorganger uitgesproken mogen worden. Het is een besluit in een gevoelige en veelbesproken materie.

We kwamen voor vragen rond de liturgie te staan. Vragen om wegen te openen de lof voor God en de viering van het heil nog beter te doen zijn.

We mochten besluiten nemen die het kerkopbouwwerk in Venlo en het evangelisatiewerk in de kop van Noord-Holland intensiever kunnen maken.

Het besluit dat aan de zusters van de gemeente het recht om mee te stemmen bij de verkiezing van ambtsdragers, niet langer onthouden behoort te worden, heeft veel de aandacht getrokken. Het heeft een doorbraak gebracht in een jarenlange discussie van voors en tegens.

Onze Theologische Universiteit heeft volop onze aandacht nodig gehad. Beslissingen werden genomen met betrekking tot het corpus docentium. De structuur van het curatorium werd verbeterd. En aan de praktische vorming van de aanstaande dienaren des Woords zal meer gedaan worden. Met vreugde hebben we deze beslissingen genomen. De opleiding tot de dienst des Woords gaat ons immers ter harte. En ze vergt aanpassingen naar de eisen van deze tijd.

De betreffende besluiten werden genomen in de stad en de omgeving waar één van de brongebieden van onze Theologische Universiteit gelegen is: ds. A.C. van Raalte is hier in Ommen begonnen met oefenaren te scholen en op te leiden tot predikanten.

Ook hebben we ons uitvoerig gebogen over de contacten en relaties met zusterkerken in het buitenland. We hebben predikanten uit het buitenland begroet en ontmoet. Het waren indrukwekkende momenten, hoogtepunten in onze vergaderingen. We hebben op die momenten iets ervaren van Christus' wereldwijde werk. Het was buitengewoon bemoedigend.

De samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben we uitvoerig besproken en nieuwe opdrachten aan deputaten konden worden gegeven. Wie op mensen let, ziet misschien weinig perspectief en wordt enigszins mistroostig over de resultaten die te verwachten zijn. Beter is op de Here te zien, die wonderen werken kan.

De Gereformeerde Missiologische Opleiding had volop de aandacht die ze van ons verdiende. Over een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting hebben wediepgaand nagedacht vanuit vragen om een dergelijk instituut die ons werden voorgelegd. We mochten besluiten de eerste stappen op de weg daar naartoe te zetten.

Het was wel vermoeiend, maar toch bovenal boeiend om in deze maanden met zoveel zaken tegelijk te worden geconfronteerd. Daarbij lagen er op onze tafel ook diverse appelzaken waarin van ons een oordeel gevraagd werd. Zaken met verdrietige achtergrond. Het heeft ons allen intensief beziggehouden. Al die indrukken kunnen je erg vermoeien. En hier en daar werd ook wel eens een klacht in die richting vernomen.

Maar, broeders, we hebben ons werk mogen doen in een broederlijke sfeer. Als kerken leven we in de gemeenschap van de heiligen. Op kerkelijke vergaderingen beleven we die gemeenschap evenzeer, als het goed is.

Nu, het was goed op deze synode. We hebben veel van elkaar geleerd. Veel naar elkaar moeten luisteren. Ook veel van elkaar moeten verdragen. En veel aan elkaar moeten vergeven. In ons spreken bleken ook wij geen volmaakte mensen te zijn. Maar we weten ons gedragen door de genade van God door het zoenbloed van onze Here en Heiland.

We hebben samen vooral veel naar de Here geluisterd. Dat was het mooiste en fijnste van ons werk. We hebben samen geluisterd naar de Schrift. Samen gebeden. Samen de lof van de Here gezongen. Dat ds. Folkerts ons daarbij op de piano begeleidde, een enkele keer vervangen door ds. Dijkema, mag met waardering gemeld worden. Broeders, daardoor hebben we het samen goed gehad. De Here heeft ons bemoedigd door elkaars geboef. En als je het zo samen goed hebt, kun je ook veel van elkaar verdragen. Veel fouten die we maken en onvolkomenheden die we hebben.

U heeft het moeten doen met een praeses die het stuur van een generale synode nog niet eerder in handen had. Onervaren dus. Die onervarenheid, zo troost ik mezelf, geldt eveneens van de andere moderamenleden. Ds. Siegers zei, daarop doelend in zijn openingswoord: "Maar dat hoeft geen nadeel te zijn, wellicht zelfs kan het nieuwe impulsen geven voor de vergaderingen." Of zijn woorden bewaarheid zijn, staat niet aan mij te beoordelen.

De zittende gestalte van ds. Bogerman, mijn illustere voorganger in Dordrecht 1618-1619, met naast hem staande de voorganger in de Afscheiding uit de vorige eeuw, ds. H. de Cock, tegen de muur van de moderamenkamer aan hebben -- en dat zal de bedoeling geweest zijn -- impulsen gegeven het schip van de synode zo goed mogelijk op koers te houden.

Broeders, het is in alle oprechtheid dat ik u hartelijk dank voor de bereidwilligheid waarmee u mij als praeses tegemoet getreden bent en u aan mijn leiding hebt willen onderwerpen. Een praeses ervaring laten opdoen in de praktijk is voor een synode, denk ik, een niet geringe opgave. Ik ben u erkentelijk voor de wijze waarop u dat met mij hebt gedaan. Waar ik iemand van u onheus ben tegemoet getreden of tekort heb gedaan, vraag ik u daarvoor graag excuus.

Van de aanvang af heb ik mij verheugd over de broeders die u naast mij in het moderamen verkozen hebt. We hebben het samen goed gehad. We hebben fijn met elkaar kunnen werken. Het blijkt altijd weer hoe mensen die zo onderscheiden in aanleg zijn een goed team kunnen vormen.

Ds. Van Zuijekom, de vergadering koos u met overtuiging tot assessor. Het is ook gebleken dat deze functie een kolfje naar uw hand was. Als assessor 'zat u er niet alleen maar bij en keek ernaar', u stuurde het schip van de synode ook werkelijk mee. De manier waarop u dat gedaan hebt, heb ik als bijzonder fijn en stimulerend ervaren. U zorgde als tafelpaeses door uw omliggende woorden altijd weer voor een plezierige sfeer, die de spijsvertering alleen maar ten goede komt. Daarnaast had u de niet geringe taak om rapporteur te zijn van het moderamen, dat de voorstellen over het gesprek met de CGK had voor te bereiden.

Uw stemgeluid maakt indruk. Zozeer zelfs dat een bekend landelijk ochtendblad u typeerde als een 'briesend synodebestuurder'. Een goed synodebestuurder was u in elk geval wel.

Ds. Luiten, in u ontving de synode een voortreffelijke scriba I. De verwachtingen die wij in u stelden, zijn bepaald niet op een teleurstelling uitgelopen. Door uw nauwkeurigheid in het formuleren en redigeren hebt u op de synode van Heemse 1984--1985 al naam gemaakt. Het mag verwondering en waardering wekken dat in uw concept-acta de samenvatting van uitvoerige discussies naar verhouding zo weinig commentaar opleverde. Het scribaat is u op het lijf geschreven. 'The right man on the right place', laat ik het zo in het Engels, dat op deze synode zo ongeveer onze tweede taal geworden is, nog eens mogen zeggen. Graag wil ik u heel hartelijk bedanken voor alles wat u voor ons hebt gedaan. Uw inbreng in de moderamenvergaderingen was groot. Uw optreden daar rustgevend. U bleef vaak bij wat we bespraken, achter uw computer zitten. Maar kwam u overeind en liep u met de handen op de rug door de moderamenkamer, dan luisterden we graag naar uw visie, die van wijsheid getuigde.

Ds. Folkers, scriba II zijn was voor u een functie 'op maat'. U was opperhoofd over de hoofden en de overige medewerkers van de typekamer, die nu beter een tekstverwerkingsbedrijf genoemd kan worden. Het kostte u geen moeite uzelf als opperhoofd te handhaven. U gaf deskundige leiding aan dithart van heel het synodebedrijf. De correspondentie, de talloze brieven die u hebt moeten doen uitgaan, heeft u met liefde en toewijding verzorgd. Ik wil u daar hartelijk voor bedanken. Daarbij zal ik niet gauw vergeeten de opmerkelijke snelheid waarmee u kunt denken en organiseren. Die snelheid is vrijwel IBM-compatible. Begonnen we in het moderamen aan een bespreking, dan gaf u meteen alvast de 'op-maat'. En we weten, op dat punt heeft u gaven. Het was fijn u als scriba II in het moderamen en in de synode te hebben.

Graag wil ik ook hartelijk bedanken de vijf commissievoorzitters, de predikanten Bosma, De Vries, Slotman, Kamer en B. Luiten. U heeft de niet geringe taak gehad het werk in de commissies op gang te brengen en op gang te houden. U bent naar mijn overtuiging daar zeer zeker in geslaagd. Ik ben u dankbaar voor het geduld en de souplesse, die u vooral aan het begin van de synode heeft opgebracht.

Een woord van grote waardering en dank is ook voor de hoofden van de typekamer, zr. Nieland - Van Veen en br. Rozemuller, op zijn plaats. Ik heb de overtuiging dat alles gesmeerd liep, ook wanneer het kopieerapparaat wel eens wegens oververhitting zijn diensten staakte. U heeft met de typistes die u regelmatig inschakelde, voortreffelijk werk verricht. De machinekamer van het synodeschip was bij u in vertrouwde handen. Interessant waren de discussies in de typekamer over de Nederlandse taal waar menig synodelid van heeft kunnen leren. Niet het minst afgevaardigden uit Friesland.

Met erkentelijkheid noem ik ook het werk van onze adviseurs, met name van de hoogleraren-adviseurs, die de commissies van adviezen hebben voorzien en van tijd tot tijd op de zittingen aanwezig waren. Het meest hebben we onze hoogleraar kerkrecht en kerkgeschiedenis, prof. dr. Te Velde, in ons midden gehad. Dat ligt ook voor de hand. Hij is als canonicus heel nauw bij het synodewerk betrokken. Vanaf de eerste dag heeft hij ons bijgestaan in het opstarten van ons werk. Alle hoogleraren die ons van advies gediend hebben, maar in het bijzonder prof. Te Velde, wil ik graag namens de synode hartelijk bedanken voor de gegeven inzet.

Broeders, we hebben in een goede sfeer ons werk kunnen doen. We hebben geprobeerd om met zo groot mogelijke overeenstemming onze besluiten te nemen. Om dat te bereiken hebben we nogal eens een bespreking verdaagd en niet meteen afgewerkt. Dat gaf de pers wel eens aanleiding te spreken van verdeeldheid in de synode. Maar ten onrechte. Bewust hebben we geprobeerd om zaken waarbij zoveel te berde werd gebracht, rustig op ons te laten inwerken en naderhand met de bespreking verder te gaan en tot besluiten te komen. Ik wil u allen hartelijk bedanken, broeders, voor uw inzet en voor uw bijdrage aan de goede werksfeer die we hier in Ommen gehad hebben.

Broeder Sikkema wil ik danken voor wat hij als quaestor voor onze synode heeft gedaan. Met blijdschap hebben wij zijn regelmatige giro-overschrijvingen ontvangen. Van harte wens ik hem sterkte toe voor zijn verdere taak, die blijven zal tot de volgende generale synode.

De pers ben ik ook erkentelijk voor de goede verstandhouding die er geweest is. Het blijkt niet gemakkelijk te zijn wat hier

gezegd is, goed in de krant te krijgen. Soms werd van een verslag de kop ingedrukt. Hetgeen dan weer een rectificatie vereiste.

Broeders, nog even en dan is onze generale synode ten einde. Heerlijk is het te weten dat het bloed van Jezus, Gods Zoon, ons reinigt van al onze zonden en tekortkomingen. Wanneer we ons werk in Gods hand en leggen, mogen we tegelijk om vergeving vragen voor wat niet goed was.

We mogen elkaar ook, nu we op het punt staan de synode te sluiten en naar onze gemeenten terug te keren, bemoedigen met dat rijke woord van de apostel Paulus in 1 Tessalonicenzen 5: "En Hij, de God van de vrede, heilige u geheel en al, en geheel uw geest, ziel en lichaam moge bij de komst van onze Here Jezus Christus blijken in allen dele onberispelijk bewaard te zijn. Hij die u roept, is getrouw. Hij zal het ook doen."

De God van de vrede heeft ons geroepen. Tot vrede. Tot heil in Christus Jezus. En het werk der eeuwen dat zijn Geest ompant, volvoert zijn hand. Hij is getrouw. En Hij make ook ons getrouw. Met heel Christus' kerk.

Elk op eigen plaats en met eigen taak.

De assessor brengt de dank van de vergadering jegens de praeses voor zijn leiding als volgt onder woorden:

Zeer gewaardeerde praeses,

Bijna 80 jaar geleden is het gebeurd: op 21 juni 1914 deed een kandidaat in de theologie binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland zijn intrede in zijn eerste gemeente. Wij horen de man in zijn toespraak tot de gemeente onder meer het volgende zeggen -- waarbij ik opmerk dat deze toespraak één geheel vormde met zijn preek; na de toespraak volgde immers eerst het amen -- : Een bekend Engels schrijver heeft eens Nederland gekenmerkt als een land, welks bewoners bijzondere voorliefde hebben voor redevoeringen en toespraken. Indien deze opmerking in haar specialiserend karakter juist is, dan zouden we eraan toe kunnen voegen, -- aldus de jonge spreker/prediker -- dat niet het minst het gereformeerde Nederland deze nationale trek vertoont. En ik weet dan ook, datgij, gemeente, thans nog een enkel woord van meer persoonlijke aard van mij verwacht; gaame gebruik ik de mij geboden gelegenheid om deze wens van u tot de mijne te maken. Tot zover het citaat uit 1914.

Een enkel woord van meer persoonlijke aard, zei de spreker; er volgt dan een toespraak die in het door mij gebruikte boekwerk niet minder dan *vijf* forse pagina's in beslag neemt. Om het in synode termen te zegen: een omvangrijk rapport van vijf A-viertjes.

Ik moest aan deze woorden denken, toen ik mijn eerste voorbereidingen trof voor de toespraak waarvoor u, praeses, mij als uw assessor nu de gelegenheid geeft bij de sluiting van de generale synode van Ommen 1993.

Het door de hierboven bedoelde Engelse schrijver genoemd kenmerk van de Nederlandse bevolking is wat ons betreft in het recente verleden waar gebleken. We behoeven de acta van de generale synoden maar door te nemen. Dan ontdekken we dat niet alleen de praeses, maar ook de assessor met hun slottoespraken heel wat tijd en aandacht van hun hoorders vragen.

Nu leven wij vandaag in een heel andere tijd. Onze hoogleraar in de ambtelijke vakken -- ik blijf hem voorshands toch maar zo noemen -- verzekerde mij kort geleden nog eens dat -- het ging over de lengte van een preek -- een hoorder niet langer dan twintig minuten werkelijk luisteren en in zich opnemen kan. Waarom zou *ik* dan vanavond, voorzitter, na uw spreken nog een toespraak houden, waar weldra geen mens meer naar luistert?

Praeses, toen de Generale Synode van Ommen 1993 haar werkzaamheden nog maar net begonnen was, schreef een onder ons veel gelezen dagblad dat de synode van Ommen slechts kort zou duren. De agenda was immers maar beperkt! Bij ons allen leefde aanvankelijk de gedachte, wellicht ook de hoop, dat we het ons toevertrouwde werk voor de zomervakantie zouden kunnen afmaken.

Al naar gelang echter de vakantieperiode dichterbij kwam, werd het duidelijk dat dit niet zou lukken. Vanuit de kerken waren ons toch wel heel wat -- vaak tijdrovende -- zaken voorgelegd. En dat terwijl de synode van Ommen gekenmerkt wordt door minstens twee eigenschappen. In de eerste plaats: slechts weinig leden van deze vergadering waren hier gekomen met een behoorlijke dosis synode-ervaring. De afgevaardigde predikanten waren bovendien gemiddeld een stuk jonger dan in het verleden het geval was. In de tweede plaats koos en verkreeg de synode van Ommen een moderamen, waarin geen moderamen-ervaring aanwezig was.

We zijn samen aan het werk gegaan, we zijn elf weken aan het werk geweest onder uw leiding, voorzitter. We hebben vandaag samen ons werk mogen afronden. Al naar gelang wij verder kwamen kreeg u de leiding beter in handen. Niet als een soort manager, of als een strenge generaal, maar als een pastoraal figuur, als een man met een warm hart. Een fijne praeses. Wat is immers karakteristiek geweest voor uw leiding? Ik wil het voor u als volgt samenvatten:

De generale synode onder de goede leiding van praeses Sliggers. Wij gaan drie momenten na:

1. de vriendelijkheid van Sliggers werd ons allen bekend,
2. de kennis van de Engelse taal van Sliggers is ons allen gebleken,
3. het vermogen van Sliggers om zich de zaken goed en grondig eigen te maken bleek onweerlegbaar.

1. De vriendelijkheid van praeses Sliggers. Tekens weer was zij als met de vinger aan te wijzen. Laat me slechts een ding noemen. Het kwam een enkele maal voor, dat er een spreker achter deze kathedraal stond die niet over een goed horloge leek te beschikken. Misschien had hij het wel, hij gebruikte het op dat moment niet. Hij vond blijkbaar zijn toespraak uitermate belangrijk en zinvol. In zo'n situatie werd de praeses niet boos. In alle vriendelijkheid zei onze praeses slechts deze korte en machtige spreuk: Broeder, wilt u afronden? Hij zei het heel innemend. Zo vriendelijk, dat de spreker heel snel klaar bleek en naar zijn plaats terugging. Of moet ik zeggen: vluchtte. De zaak was rond, de toespraak afgerond, eerder dan we al of niet luisterend hadden durven hopen. Dankzij de vriendelijkheid van de praeses, ons allen nu bekend.

2. Ik kom tot mijn tweede gedachte: de kennis van Sliggers van de Engelse taal is ons allen gebleken. Vanuit de moderamenkamer mag ik wellicht verklappen dat ds. Sliggers zijn eerste toespraken tot Engels sprekende, buitenlandse gasten door een deskundige uit Amersfoort liet vertalen. Wie echter peilt onze verbazing, toen we merkten, dat onze praeses in een later stadium zijn Engelse toespraken zomaar voor de vuist weg, zonder enige voorbereiding heeft uitgesproken. Deze laatste serie toespraken had in elk geval dit ene grote voordeel: onze praeses rondde ze heel wat sneller af, ze waren heel wat korter dan de eerste reeks.

3. We komen tot ons laatste punt, waarvan ik met nadruk wil stellen dat het het allerbelangrijkste is: onweerlegbaar is ons gebleken het vermogen van onze praeses om zich de zaken die we te behandelen kregen, goed en grondig eigen te maken en in te denken.

Iemand heeft eens gezegd: het welslagen van een generale synode, haar voortgang in broederlijke harmonie, de kwaliteit van haar besluiten, dit alles is in hoge mate afhankelijk van de praeses.

Ik heb er behoefte aan, u op dit moment opnieuw aan te spreken als hooggewaardeerde praeses. Ervan overtuigd dat ik spreek namens de hele synode, verklaar ik dat wij bijzondere waardering hebben voor de wijze waarop u in de plenaire vergaderingen, alsook in het veelvuldig gehouden moderamenoverleg aan ons werk leiding gegeven hebt.

U hebt ons nooit opgejaagd; u hebt ons wel aan het werk gezet en gehouden, zodat wij vandaag kunnen zeggen: de synode heeft langer geduurd dan sommigen aanvankelijk hadden gedacht, maar -- eenmaal in gang gezet -- hebben we de vaart erin gekregen en gehouden.

Geen gejaacht, wel een verantwoord tempo, waarbij u aan alle leden van deze vergadering in broederlijke harmonie hun plaats en hun verantwoordelijkheid ten volle hebt gegund. Waarbij u met een grote mate van deskundigheid en met veel invoelvermogen het grote doel voor ogen hield, namelijk dat een generale synode slechts dienstbaar heeft te zijn aan de opbouw van de gereformeerde kerken.

Het mag gezegd worden dat dit doorklonk in de woordkeus van uw gebeden aan het begin van elke dag, in de Schriftgedeelten die u uitkoos, en in de Psalmen die u liet zingen.

Ter illustratie wil ik u herinneren aan de besprekingen die we de vorige week hier hebben gehouden over het onderwerp van de kerkelijke eenheid. Aanvankelijk stonden de standpunten tegenover elkaar. Zelfs leek het erop dat de tegenstellingen zich verscherpen zouden. En dat, terwijl wij over eenheid spraken ten aanhoren van de pers, en dus van kerkelijk Nederland.

Het was u gegeven, voorzitter, het stuur vast in handen te houden; niet als een kil manager, maar als een herder die voor zijn kudde uitliep. U greep in, we voelden onder uw deskundige leiding samen onze verantwoordelijkheid: zeker als wij spreken en samen denken over kerkelijke eenheid behoren wij zorgvuldig om te gaan met de eenheid die de Here Jezus ons intern gegeven heeft; behoren wij ook in goede eenheid naar buiten toe op te treden, zeker dus in een publieke zitting. In een intens blijde stemming hebben we gisteravond samen Psalm 133 kunnen en mogen zingen: Komt, ziet, hoe goed, hoe lieflijk is 't als zonen van Israels huis als broeders *samen*wonen, in vrede bij elkander zijn. We konden het, na een geladen en emotioneel debat, met heel ons hart zingen.

Daarin hebben we met elkaar Gods genade mogen ervaren; en -- dat mag toch ook in alle vrijmoedigheid worden gezegd -- daarin hebben wij samen mogen ondervinden, voorzitter, de deskundige en bezonnen leiding die u aan ons werk gaf. Dus zeg ik tenslotte namens ons allen en ook heel persoonlijk: hartelijk dank voor uw leiding. Ik dank u dat ik dit zeggen mocht.

De praeses dankt de assessor voor zijn goede woorden.

De hoogleraren-adviseurs hebben schriftelijk laten weten, dat ze van de gelegenheid iets te mogen zeggen, geen gebruik maken. Prof. dr. J. Douma licht dit als volgt toe.

Prof. Douma wil graag toelichten, waarom de hoogleraren-adviseurs van de geboden gelegenheid geen gebruik maken. De brief uit Kampen, waarin dit wordt meegedeeld, moet niet verkeerd begrepen worden.

Tot nog toe is op generale synoden gebruikelijk geweest, dat de oudste van de hoogleraren-adviseurs namens hen een woord tot de synode spreekt. In dit geval zou prof. Douma dat zelf zijn. Hij heeft echter alleen de begin- en slotzitting van de synode bijgewoond.

Deze generale synode is waarschijnlijk het minst van alle synoden die er geweest zijn, gediend door adviezen vanuit Kampen. Vroeger hadden hoogleraren een veel grotere plaats en meer invloed in de generale synode. Niemand wil naar die situatie terug.

De hoogleraar die de generale synode nog het meest met adviezen gediend heeft, is ongetwijfeld prof. Te Velde. Juist hij is echter deze avond verhinderd aanwezig te zijn. Anders had hij wellicht een woord tot de synode kunnen spreken vanuit zijn bijzondere positie als hoogleraar kerkrecht.

Deze generale synode geeft een ontwikkeling te zien die, ook zonder advies vanuit Kampen, verblijvend is. De synode kan op eigen benen staan. Dat blijkt ook als de synode besluiten neemt tege nu uitgebrachte adviezen in, zoals soms is gebeurd.

Mede namens zijn collega's spreekt prof. Douma zijn dankbaarheid uit over de besluiten die de synode genomen heeft inzake de Theologische Universiteit. Hij noemt met name de besluiten inzake stages en pastorale vorming, de bestuursstructuren de benoeming van een nieuwe hoogleraar voor de vakken van het Oude Testament. Van belang voor de TU is ook het besluit inzake een op te richten instituut voor gereformeerde theologische toerusting.

Het stemt tot dankbaarheid dat het werk aan de TU gedaan kan worden te midden van de gereformeerde kerken en met zo'n generale synode. Het is een weelde zich gesteund te weten door kerken en een generale synode die volledig oog hebben voor de ontwikkelingen die in Kampen aan de gang zijn.

Prof. Douma spreekt de hoop uit dat de besluiten van de synode tot zegen voor de kerken zullen zijn, ook bij de beweging die er in de kerken is en die daarom ook bij de studenten in Kampen merkbaar is. De synode heeft werk geleverd dat in de kerken de volle aandacht mag hebben. Er was geen 'ommekeer', maar het feit dat de klok wordt bijgehouden, geeft reden tot blijdschap.

De praeses dankt prof. Douma voor de gegeven toelichting en voor zijn goede woorden. De indruk mag niet worden gewekt dat de verhouding tussen de generale synode en de TU te Kampen minder goed zou zijn. Die verhouding is gelukkig uitstekend.

Namens de ontvangende kerk te Ommen zegt ds. H.J. Siegers de synode dank voor wat zij in de synode, zoals die in haar midden vergaderde, heeft ontvangen. De herinnering aan de synode zal in de kerk te Ommen lang levendig zijn.

De praeses gaat de synode voor in dankgebed tot de Here. God komt de dank toe voor zijn hulp en goede zorg, voor de leiding van zijn Heilige Geest en voor de genade waarmee Hij zijn kerken

nabij is. Zegene Hij de besluiten van deze generale synode tot opbouw van de kerken en tot de komst van zijn Koninkrijk!

De praeses laat zingen Gezang 31:1, 2 en 3. Daarna verklaart hij met hamerslag de tweeënveertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 voor gesloten.

Het moderamen:

ds. M.H. Sliggers, e.t. praeses

ds. B. van Zijlekom, e.t. assessor

ds. J. Luiten, e.t. scriba I

ds. H. Folkers, e.t. scriba II

REGISTER

A

- Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten
 - eventuele uitbreiding kerkboek i.v.m. aangepaste kerkdiensten 41
 - zie bijlage XII
- Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk 51
 - instructie voor deputaten 51
- Accrington, gemeente te 69
- Acta, vaststelling van de 102
- Afvaardiging van de particuliere synoden 2
- Agenda
 - rubricering van de agenda 85
 - vaststelling van de agenda 10
- Almere, Verklaring van 63
- Alphen aan de Rijn, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de gemeente te Accrington 69
- Amen, gezongen 46, 47
- Amersfoort-West 1967, Generale Synode van
 - inzake verplichte stages binnen de opleiding van de TU 60
- Amersfoort-West, Gereformeerde Kerk te
 - inzake vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
- Amsterdam 1908, Generale Synode van
 - inzake spreekconsent voor studenten 45
- Anna Paulowna, kerkopbouwwerk te 51
- ANP
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Apeldoorn 1992, Generale Synode van de CGK van
 - inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken in Nederland 64
- Apeldoorn, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
- Appingedam, classis
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Archief en documentatie 35
 - Archief- en Documentatiecentrum 35
 - controle generaal-synodaal archief 89
 - generaal-synodaal archief 89
 - overbrenging generaal-synodaal archief 89
 - Vrijmaking van 1944, geschiedenis van de 35
 - zie bijlage VIIIa en VIIIb
- Archief, generaal-synodaal 89
 - controle van het archief 89
 - overbrenging naar het Archief- en Documentatiecentrum 89
- Arnhem 1930, Generale Synode van
 - inzake vrouwenkiesrecht 24
- Arnhem 1981, Generale Synode van
 - inzake Rijksstudiefinanciering 26
- Attestaties
 - vermelding van echtscheiding op attestaties 37
- Australia, Free Reformed Churches of International Conference of Reformed Churches 77
 - oefening zusterkerkrelatie met 69
 - ontvangst van ds. C. Bouwman 21
 - verhouding met de Presbyterian Church of Eastern Australia 21, 69
- Australia, Presbyterian Church of Eastern
 - ontvangst van ds. P. Grosby en ds. R. Ward 23
 - streven naar een zusterkerkrelatie met de PCEA 69
 - verhouding met de Free Reformed Churches of Australia 23, 69
- Avondmaal, gebruik van druivesap in plaats van wijn 94
- Avondmaalsformulier

zie liturgische formulieren

B

- Ball, ds. G.
afgevaardigde van de Reformed Presbyterian Church of Ireland 16, 68, 69
- Bededagen 39
zie bijlage Xa en Xb
- Belgische volk, evangelieverkondiging aan het 52
- Belijdenis en belofte 5
- Benin, Eglise Réformée Confessante au
hulp aan en samenwerking met de ERCB 71
zie bijlage XXIVc
- Benoemingen 95--101
- Berkouwer, prof. dr. G.C. 63
- Betrekkingen buitenlandse kerken
zie buitenlandse kerken, betrekkingen
- Beukbergen
cursussen voor (aanstaande) militairen 43
- Bevestigingsformulieren
m.b.t. onderscheid ouderling--predikant 40
- Bij de Tijd
stellingen 8
- Bijbelvertaling 38
zie bijlage IXa en IXb
- Bijl, drs. C.
niet herbenoemd als universitair docent 58
- Bijlenga, H. en Bijlenga-Koerselman, J.G.
inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen
telegram met zegenwens 15
- Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen
telegram met zegenwens 15
- Bond van Verenigingen voor Gereformeerde Vrouwen
schrijven met zegenwens 14
- Borkent, R.
inzake een adres voor gereformeerde dichters van kerkliederen 46
inzake een studiedeputaatschap voor de eredienst 46
- Bouwman, ds. C.
afgevaardigde van de Free Reformed Churches of Australia 21
- Brasil, Igreja Presbyteriana do
contacten leggen met de IPB 74
ontvangst afgevaardigden 20
- Brazilië, Igreja Evangelica Reformada
contacten leggen met de IER 74
- Bruggen, prof. dr. J. van
inzake presentie als adviseur 8
- Buitenlandse kerken, betrekkingen 68--82
- Accrington, gemeente te 69
administratie 79
algemeen besluit 82
- Australia, Free Reformed Churches of 21, 69, 77
- Australia, Presbyterian Church of Eastern 23, 69
- Benin, Eglise Réformée Confessante au 71
- Brasil, Igreja Presbyteriana do 20, 74
- Brazilië, Igreja Evangelica Reformada 74
- Canadian Reformed Churches 16, 68, 69
- Cardiff, Ely Reformed Church te 69
- Christian Reformed Churches 69
- England, Presbyterian Association in 69
financiën 80
- France, Union des Eglises Réformées Evangéliques Independantes de 70
- Grec Evangelical Church 70
hulp bij kerkelijke opbouw 49, 76

India, Reformed Presbyterian Church of 75
 Indonesië, Gereja-gereja Reformasi di 72
 International Conference of Reformed Churches 22, 64, 77
 International Conference of Reformed Churches 77
 Ireland, Evangelical Presbyterian Church of 69
 Ireland, Reformed Presbyterian Church of 16, 68, 69
 Japan, Reformed Church in 75
 Kenia, African Evangelical Presbyterian Church of East Africa 70
 Kenia, Reformed Church of East Africa 70
 Korea, Presbyterian Church in -- (Kosin) 75
 Korea, Reformed Presbyterian Church in -- (Hapdong) 75
 Lux Mundi 78
 Madrid, Iglesia Christiani Reformada 70
 materiële hulpverlening, zie bijlage XXV 76
 New Zealand, Reformed Churches of 69
 Nigeria, Nongo u Kristu u Ken Sudan nen Tiv 70
 Oosteuropese broederschap 70
 Orthodox Presbyterian Church 69
 Philipines, Free Reformed Churches of the 75
 Portugal, Igreja Evangelica Reformada 70
 Presbyteriaans en gereformeerd 77
 regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties 68
 Scotland, Free Church of 16, 68, 69
 Singapore, Evangelical Reformed Church in 75
 Spanje, Iglesias Reformadas de Espana 70
 Sri Lanka, Dutch Reformed Church in 75
 Suid-Afrika, Gereformeerde Kerke in 70
 Suid-Afrika, Nederduitse Gereformeerde Kerk in 70
 Suid-Afrika, Vrye Gereformeerde Kerke in 8, 70
 Taiwan, Reformed Presbyterian Church in 75
 Timor, Gereja-gereja Masehi Musyafir 72
 Unai, Igreja Reformada Colonia Brasolandia te 74
 United States, Reformed Church in the 16, 68, 69
 Venezuela, La Iglesia Cristiana Fe Reformada in 74
 Zaire, Eglise Réformée Confessante au 17, 70
 zending bij zusterkerkrelaties 76
 zie bijlage XXIVa, XXIVb, XXIVc en XXV
 Buitenlandse studenten
 bijscholing buitenlandse studenten in gereformeerde theologie 49
 Bussum-Huizen, Gereformeerde Kerk te
 inzake toezending van deputatenrapporten 87

C

Canadian Reformed Churches
 oefening zusterkerkrelatie met 69
 ontvangst dr. J. Visscher 16, 68, 69
 Cardiff, Ely Reformed Church te
 voortzetting contact met 69
 Censuur naar artikel 48 KO 104
 Christelijke Gereformeerde Kerken
 brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken 65
 brief van de Generale Synode van Apeldoorn 1992 64
 gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
 International Conference of Reformed Churches 64
 Nederlands Gereformeerde Kerken, verhouding tot de 64
 Oosterhoff, prof. dr. B.J., opvattingen van 64
 toeëigening van het heil, nota over de 64
 zie bijlage XIXa, XIXb, XX en XXI
 Christian Reformed Churches 69
 Chronologisch overzicht van de plenaire vergaderingen
 zie bijlage I
 CIO, Interkerkelijk Contact in Overheidszaken 43, 84
 Commissies van de generale synode

samenstelling en taakverdeling 6, 7
Confessioneel Gereformeerd Beraad 66
Constituering 4
Consulenten, diaconale 33
Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken
geestelijke verzorging militairen en CCGG 43
telegram met zegenwens 8
Credentie 2

D

Dagtelevisie 44
zie bijlage XVb
Dekker, ds. T.
gedenken van het overlijden van 18
nota inzake de NGK (opgenomen in bijlage XIXa) 66
Delhaas-Post, D., namens Dit Koningskind 41
Deputaatschappen
deputatenrapporten, uitgave van 86
nieuwe regeling voor vergoeding van reiskosten 85
regeling inzake herbenoemingen 88
samenvatting en/of conclusies van rapporten 87
Diaconale zaken 31, 32, 33
(herziene) instructie voor deputaten 31
bezinning op criteria voor hulpverlening 31
diaconale consulenten 33
geordende informatie voor diakenen 32
zie bijlage VII
Dichters van kerkliederen
adres voor gereformeerde dichters van kerkliederen 46
Divortesia
inzake echtscheiding 36
Documentatie, archief en 35
Vrijmaking van 1944, geschiedenis van de 35
zie bijlage VIIIa en VIIIb
Doel, A. van den
inzake druivesap bij het heilig avondmaal 94
Dokkum, Gereformeerde Kerk te
inzake studiefinanciering voor theologische studenten 26, 28
Dooptformulier
zie liturgische formulieren
Douma, prof. dr. J.
dankwoord bij de sluiting van de generale synode 107
inzake presentie als adviseur 8
Doven en slechthorenden, pastorale zorg aan 42
DSH-predikant, overeenkomst met en instructie voor 42
instructie voor deputaten 42
Zwolle-Zuid, instructie voor de beroepende kerk te 42
zie bijlage XIII
Dovencommissies, landelijke vergadering van
inzake pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42

E

East Hull Presbyterian Church 69
Echtscheiding
communicatie tussen kerkeraden 36, 37
instelling studiedeputaatschap 36
vermelding van echtscheiding op attestaties 37
Eerste Kamer, brief aan -- i.v.m. de Wet Gelijke Behandeling 83
England, Presbyterian Association in
East Hull Presbyterian Church 69
voortzetting contact 69
Enkhuizen, kerkopbouwwerk te 51

Eredienst

- aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- andere liturgische formulieren en orden van dienst 46
- eventuele uitbreiding kerkboek i.v.m. aangepaste kerkdiensten 41
- gezongen amen 46, 47
- jongeren en eredienst 46
- landelijke Werkgroep Eredienst 46
- strekking van artikel 65 KO tweede lid 41
- studiedeputaatschap eredienst 46
- uitbreiding gezangenbundel 46
- zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat 40
- zie bijlage XI over de zegen(groet)
- zie bijlage XII over aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten

Evaluatie 85, 106

Evangelisatie

- Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk 51
- evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
- evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
- kerkoppouwwerk te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuzen 51
- opleiding aan de GMO ten behoeve van evangelisatiewerk 48

Evangelisatiewerk, Aanvullende Steunverlening 51

- instructie voor deputaten 51

Evangelische Omroep

- i.v.m. oproep tot steun 93

Evangelische Omroep, Tijdsein

- inzake verslaggeving van de generale synode 6

Examens

- preparatoir examen, eventuele aanpassing van het 60
- Theologische Universiteit, eventuele aanpassing afsluitend examen 60
- verbetering van kerkelijke examens 25

F

Financiën van de generale synode

- quaestor en controlecommissie 9

Fokkes, J.

- oproep tot terugname van synodebesluiten 92

France, Union des Eglises Réformées Evangéliques Independantes de voortzetting contact 70

Friesch Dagblad

- inzake verslaggeving van de generale synode 6

Friesland, particuliere synode van

- inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- inzake spreekconsent voor studenten 45

G

Geestelijke verzorging militairen 43

- zie bijlage XIVa en XIVb

Gehandicapten

- aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- zie bijlage XII

Gelderland, particuliere synode van

- inzake een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting 49

Geloofsbrieven, onderzoek van de 2

Generaal-synodaal archief 89

- controle van het generaal-synodaal archief 89
- overbrenging naar het Archief- en Documentatiecentrum 89

Generaal-synodale publikaties 86

- deputatenrapporten, uitgave en toezending van 86, 87
- Gereformeerd Kerkboek, uitgave 86
- zie bijlage XXVII

Generale synode, eerstvolgende

- aanvang volgende generale synode 103

- samenroepende kerk volgende generale synode 99
- Generale synode, werkwijze
 - advisering door hoogleraren 85
 - evaluatie 85, 106
 - start van een generale synode 85, 106
 - voorbereiding eerstvolgende generale synode 85
 - voorlichting aan afgevaardigden 85
- Gereformeerd appel 66
- Gereformeerd en presbyteriaans 77
- Gereformeerd kerkboek
 - zie kerkboek, gereformeerd
- Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk 66
- Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland
 - antwoord op de brief van de GS Leeuwarden 1990 63
 - antwoordbrief aan de Gereformeerde Kerken (synodaal) 63
 - zie bijlage XXII
- Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
 - full-time studiebegeleider 48
 - ook opleiding ten behoeve van evangelisatiewerk 48
 - samenwerking met een IGTT 48, 49
 - zie bijlage XVIa en XVIb
- Gereformeerde Missiologische Opleiding, deputaten-curatoren van de
 - inzake een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting 49
- Gezangen
 - gezangen voor bijzondere gelegenheden 46
 - gezongen amen 46, 47
- Gezangenbundel, uitbreiding van de 46
- Gezongen amen 46, 47
- GMO
 - zie Gereformeerde Missiologische Opleiding
- Goes, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 - inzake spreekconsent voor studenten 45
- Gouda-Leiden-Woerden, classis
 - inzake verruiming instructie deputaten Hoge Overheid 84
- 's-Gravenhage, classis
 - inzake bededagen 39
- Groec Evangelical Church
 - voortzetting contact 70
- Greijdanus-scholengemeenschap te Zwolle
 - kaart met groeten 15
- Groningen, particuliere synode van
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake echtscheiding 36
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Groningen-Noord, Gereformeerde Kerk te
 - inzake controle van het generaal-synodaal archief 89
- Groningen-Oost, Gereformeerde Kerk te
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Groningen-West, Gereformeerde Kerk te
 - archiefbewarende kerk 89
- Groningen-Zuid 1978, Generale Synode van
 - inzake vrouwenkiesrecht 24
- Grosby, ds. P.
 - afgevaardigde van de Presbyterian Church of Eastern Australia 23
- Grutter, ds. D.
 - inzake de toepassing van art. 30 KO 34
- Gurp, dr. P. van
 - inzake amenlied en gezongen amen in de orden van dienst 47

H

- Haak, drs. C.J. 49
- Hattem 1972--1973, Generale Synode van

inzake verplichte stages binnen de opleiding van de TU 60
 Heemse 1984--1985, Generale Synode van
 drukfout Acta 90, 91
 inzake de zegen(groet) in leesdiensten 40
 Hendriks, dr. A.N.
 aanvaarding benoeming als universitair docent 59
 benoeming tot universitair docent voor een jaar 58
 Herbenoemingen, regeling inzake 88
 's-Hertogenbosch, Gereformeerde Kerk te
 inzake de huisgemeente te Paramaribo 69
 Hilversum, Gereformeerde Kerk te
 inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 Hoefflinger, ds. N.C.
 afgevaardigde van de Reformed Church in the United States 16, 68, 69
 Hoekzema, M.E.
 bekrchtiging benoeming als UD in vaste volledige dienst 57
 Hoge Overheid, correspondentie met de 83, 84
 brief aan de Eerste Kamer over de Wet Gelijke Behandeling 83
 Contact in Overheidszaken, sectie Militairen 43, 84
 Interkerkelijk Contact in Overheidszaken 43, 84
 verruiming instructie m.b.t. reageren op wetgeving 84
 zie bijlage XXVIa en XXVIb
 Hoogeveen 1969--1970, Generale Synode van
 inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken 66
 Hoogkerk, Gereformeerde Kerk te
 inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 Hoogleraren
 advisering ter synode 85
 dankwoord bij de sluiting van de synode 107
 oproep tot steun voor Evangelische Omroep 93
 Huishoudelijke Regeling voor Generale Synoden
 herziening van de rubricering in de Acta 85
 nieuwe regeling voor vergoeding van reiskosten 85
 Hulpbehoevende studenten
 zie studiefinanciering voor theologische studenten
 Hulpverlening
 bezinning op criteria voor diaconale hulpverlening 31
 coördinatie materiële hulp aan buitenlandse kerken 76
 hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijk opbouwwerk 49, 76
 materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken 76
 Huwelijksformulier
 zie liturgische formulieren

I

IKON 44
 Illunga Ntala a Kuibondo, ds.
 afgevaardigde van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre 17
 India, Reformed Presbyterian Church of
 voortzetting contact 75
 Indonesia, Gereja-gereja Reformasi di
 oefening zusterkerkrelatie 72
 Indonesië
 Indonesia, Gereja-gereja Reformasi di 72
 Litindo, literatuurproject voor Indonesië 73
 Timor, Gereja-gereja Masehi Musyafir 72
 Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting 49
 IGTT en de evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
 samenwerking met de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48, 49
 zie bijlage XVII
 Interkerkelijk Contact in Overheidszaken 43, 84
 International Conference of Reformed Churches
 Christelijke Gereformeerde Kerken en ICRC 64
 fax van en naar de ICRC 22

presbyteriaans en gereformeerd 77
voortzetting lidmaatschap 77
Ireland, Evangelical Presbyterian Church of
oefening zusterkerkrelatie met 69
Ireland, Reformed Presbyterian Church of
aanvaarding aangeboden zusterkerkrelatie 69
oefening zusterkerkrelatie met 69
ontvangst ds. G. Ball 16, 68, 69

J

Japan, Reformed Church in
voortzetting contact 75
Jong, drs. H. de, opvattingen van 66
Jongeren
jongeren en eredienst 46
Joodse volk
evangelieverkondiging aan het joodse volk 50

K

Kamps, B., archivaris van het generaal-synodaal archief 89
Keizer, G.
inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
inzake vrouwenstemrecht 24
Kenia, African Evangelical Presbyterian Church of East Africa
voortzetting contact 70
Kenia, Reformed Church of East Africa
voortzetting contact 70
Kerkboek
andere liturgische formulieren en orden van dienst 46
eventuele uitbreiding kerkboek i.v.m. aangepaste kerkdiensten 41
uitbreiding gezangenbundel 46
Kerkdiensten
aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44
uitzending via regionale en/of lokale omroep 44
zie bijlage XII over aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten
zie bijlage XVa en XVb over radio- en t.v.uitzending van kerkdiensten
Kerkelijk opbouwwerk
zie opbouwwerk, kerkelijk
Kerkelijke eenheid, bevordering van
aanvaarding als trouwe kerk van Christus, wanneer? 66
advies van deputaten bij plaatselijke contacten 66
fasering van samenspreken, in kaart brengen van 66
gereformeerd appel 66
handreikingen voor samensprekingen 66
landelijke ontwikkelingen en verkennende contacten 66
Nederlands Gereformeerde Kerken, mogelijk contact met 66
plaatselijke samensprekingen en kerkverband 66
vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
wisselwerking tussen plaatselijke en landelijke contacten 66
zie bijlage XXIIIa en XXIIIb
Kerkelijke examens
preparatoir examen, eventuele aanpassing van 60
verbetering van kerkelijke examens 25
Kerklied
adres voor gereformeerde dichters van kerkliederen 46
eventuele uitbreiding kerkboek i.v.m. aangepaste kerkdiensten 41
liederen voor bijzondere gelegenheden 46
uitbreiding gezangenbundel 46
Kerkopbouwwerk te Anna Paulowna/Enkhuizen 51
Kerkopbouwwerk te Venlo 51
Kerkorde

artikel 2, 3, 4, 16, 21 en 22 m.b.t. onderscheid ouderling--predikant 40
 artikel 5 i.v.m. kerkelijke examens 25
 artikel 5, 6 en 20 i.v.m. vrouwenstemrecht 24
 artikel 16 i.v.m. spreekconsent 45
 artikel 19 i.v.m. financiële steun voor theologische studenten 26, 27, 28
 artikel 20 i.v.m. het stellen van een meertal 29, 30
 artikel 22 i.v.m. diaconale zaken 31, 32, 33
 artikel 30, 31, 41 en 44 i.v.m. kerkelijke samensprekingen 66
 artikel 30, toepassing van 34
 artikel 50 i.v.m. kerkelijke archieven 35
 artikel 63 i.v.m. attestaties en echtscheiding 36, 37
 artikel 65 en 67 i.v.m. aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 artikel 65 tweede lid, strekking van 41
 artikel 69 i.v.m. bededagen 39
 Kishimba, ds. Nyombo Kishimba Kasastika
 afgevaardigde van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre 17
 Knol, Joh.
 inzake vrouwenstemrecht 24
 Koningskind, Vereniging Dit
 inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 inzake pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42
 telegram met zegenwens 14
 Koninklijk Huis 12
 Korea, Presbyterian Church in -- (Kosin)
 oefening zusterkerkrelatie 75
 Korea, Reformed Presbyterian Church in -- (Hapdong)
 voortzetting contact 75
 Kwakkel, drs. G.
 benoeming als hoogleraar aanvaard 55
 benoeming als hoogleraar Oude Testament aan de TU 54
 ontvangst in de generale synode 11

L

Leek, Gereformeerde Kerk te
 inzake de financiën van deputaten BBK 81
 Leesdiensten
 zegen(groet) in leesdiensten 40
 zie bijlage XI
 Leeuw, J.F. de en Leeuw-Hiemstra, A.J. de
 inzake oproep tot steun van de Evangelische Omroep 93
 Leeuwarden 1990, Generale Synode van
 inzake de zegen(groet) in leesdiensten 40
 inzake vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
 Leeuwarden, Gereformeerde Kerk te
 inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
 inzake pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42
 Leeuwarder Courant
 inzake verslaggeving van de generale synode 6
 Legerpredikanten 43
 zie bijlage XIVa en XIVb
 Leijenhorst-Pruim, D.A., namens Dit Koningskind 42
 Lelystad, Gereformeerde Kerk te
 inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
 Leusden, Gereformeerde Kerk te
 inzake vrouwenstemrecht 24
 Lier, Gereformeerde Kerk te De
 inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
 Lisse, Gereformeerde Kerk te
 inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 inzake toezending van deputatenrapporten 87
 Litindo, literatuurproject voor Indonesië 73

Liturgie
 zie eredienst
Liturgische formulieren
 variatie in en uitbreiding van het aantal liturgische formulieren 46
Lokale omroep
 radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44
Luth, dr. J.R.
 geen machtiging meer voor gastdocentschap kerkmuziek 58
Lux Mundi 78

M

Maarssen-Breukelen, Gereformeerde Kerk te
 inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
MacDonald, ds. D.
 afgevaardigde van de Free Church of Scotland 16, 68, 69
Madrid, Iglesia Christiani Reformada
 voortzetting contact 70
Maranatha, gereformeerde vrouwenvereniging te Assen
 kaart met zegenwens 8
Middelburg 1933, Generale Synode van
 aanvulling besluit i.z. vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
 inzake vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
Militairen, geestelijke verzorging van 43
 Beukbergen, cursussen voor (aanstaande) militairen 43
 Contact in Overheidszaken, sectie Militairen 43, 84
 zie bijlage XIVa en XIVb
Missiologische Opleiding, Gereformeerde
 zie Gereformeerde Missiologische Opleiding
Moderamen
 verkiezing van het moderamen 3
Mussel, Gereformeerde Kerk te
 inzake materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken 76
 inzake stages aan de Theologische Universiteit 60
 inzake toezending van deputatenrapporten 87

N

Nederlands Bijbelgenootschap 38
Nederlands Dagblad
 berichtgeving over de uitzending van kerkdiensten 44
 inzake verslaggeving van de generale synode 6
Nederlands Gereformeerde Kerken
 Christelijke Gereformeerde Kerken, verhouding tot de NGK 64
 GS Hoogeveen 1969--1970 inzake de NGK 66
 Jong, drs. H. de, opvattingen van 66
 Landelijke Vergadering van de NGK in 1991 66
 nota van ds. T. Dekker i.z. de NGK (opgenomen in bijlage XIXa) 66
 onderzoek naar mogelijkheden van contact met de NGK 66
Nederlandse Geloofsbelijdenis
 artikel 30 m.b.t. onderscheid ouderling--predikant 40
New Zealand, Reformed Churches of
 voortzetting contact 69
Nieland-van Veen, E.
 felicitering i.v.m. koninklijke onderscheiding 13
Nigeria, Nongo u Kristu u Ken Sudan nen Tiv
 voortzetting contact 70
Noord-Holland, particuliere synode van
 inzake evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
 inzake kerkopbouwwerk te Anna Paulowna/Enkhuizen 51
 inzake vrouwenstemrecht 24
Noort, M.
 inzake vrouwenstemrecht 24

O

- Ohmann, prof. drs. H.M.
 - emeritering als hoogleraar aan de TU 53
 - ontvangst in de generale synode 11
- Ommen, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de rubricering van de agenda 85
 - inzake stages aan de Theologische Universiteit 60
 - opening van de generale synode 1
- Onbekrompen delen
 - rapport deputaten BBK over materiële hulpverlening 76
- Oosterhoff, prof. dr. B.J., opvattingen van 64
- Oosterhuis, ds. M.H., namens deputaten van de PS Gelderland 49
- Oosteuropese broederschap 70
- Opbouwwerk, kerkelijk
 - hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijke opbouw 49
 - kerkgebouw te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuizen 51
 - materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken 76
- Opening van de generale synode 1
- Orden van dienst
 - amenlied en gezongen amen 47
 - variatie in en uitbreiding van het aantal orden van dienst 46
- Orthodox Presbyterian Church
 - relatie met de huisgemeente te Paramaribo 69
 - voortzetting contact 69
- Ouderling
 - geen bediening van sacramenten door ouderlingen 40
 - onderscheid ouderling--predikant 40
 - ouderling en zegen(groet) 40
- Overijssel, particuliere synode van
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten: zie bijlage XII
 - inzake kerkgebouw te Venlo 51
 - inzake vrouwenstemrecht 24

P

- Paramaribo, huisgemeente te 69
- Pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42
 - DSH-predikant, overeenkomst met en instructie voor 42
 - instructie voor deputaten 42
 - Zwolle-Zuid, instructie voor de beroepende kerk te 42
 - zie bijlage XIII
- Philippines, Free Reformed Churches of the
 - oefening zusterkerkrelatie 75
- Portugal, Igreja Evangelica Reformada
 - voortzetting contact 70
- Predikantstraktementen
 - i.v.m. studieschulden 26
- Presbyteriaans en gereformeerd 77
- Presentie 2
 - zie bijlage II

R

- Radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44
 - zie bijlage XVa en XVb
- Reformanda
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Reformatie, De
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Reformatie Dagblad
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Regionale omroep
 - radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44

Reinders, K. en Reinders-Ludwig, J.J.
inzake vrouwenstemrecht 24
Reiskosten van synodeleden en deputaten 85
Rijnsburg, Gereformeerde Kerk te
hulp bij de contacten met de ICFER in Venezuela 74
Rondvraag 105
Rotterdam-Centrum, Gereformeerde Kerk te
inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
Rotterdam-Delfshaven 1964--1965, Generale Synode van
inzake verplichte stages binnen de opleiding van de TU 60
Rotterdam-Oost, Gereformeerde Kerk te
inzake bijbelvertaling 38
Rozenburg, Gereformeerde Kerk te
inzake deputatenrapporten, korte samenvatting van 87
inzake diaconale consulenten 33
inzake geordende informatie voor diakenen 32
Ruijter, prof. dr. C.J. de
ambtsaanvaarding 14

S

Sacramenten
bediening van sacramenten alleen door predikanten 40
Samenkomsten voor verstandelijk gehandicapten 41
Samenroepende kerk volgende generale synode 99
aanvang eerstvolgende generale synode 103
Samensprekingen met het oog op kerkelijke eenwording
aanvaarding als trouwe kerk van Christus, wanneer? 66
advies van deputaten bij plaatselijke samensprekingen 66
fasering van samenspreken, in kaart brengen van 66
handreikingen voor samensprekingen 66
rapportage aan de classis in het kader van art. 30, 41 en 44 KO 66
vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
wisselwerking tussen plaatselijke en landelijke contacten 66
Schelling, ds. P.
inzake studiefinanciering voor theologische studenten 26
Schilder, oud. J.N., overlijden van 102
Scotland, Free Church of
handhaving aanbod zusterkerkrelatie aan de FCS 69
ontvangst ds. D. MacDonald 16, 68, 69
Siegers, ds. H.J.
adviseur van de generale synode 4
opening van de generale synode 1
Sikkema, J., quaestor van de generale synode 9
Singapore, Evangelical Reformed Church in
voortzetting contact 75
Slechthorenden, pastorale zorg aan doven en 42
DSH-predikant, overeenkomst met en instructie voor 42
instructie voor deputaten 42
Zwolle-Zuid, instructie voor de beroepende kerk te 42
zie bijlage XIII
Slotzitting en sluiting van de synode 107
Sluitingsdatum voor het indienen van ingekomen stukken 6
Spakenburg-Noord 1987, Generale Synode van
inzake de zegen(groet) in leesdiensten 40
Spakenburg-Zuid, Gereformeerde Kerk te
kerkelijk opbouwwerk in Zaïre 70
Spanje, Iglesias Reformadas de Espana
voortzetting contact 70
Spreekconsent 45
Sri Lanka, Dutch Reformed Church in
voortzetting contact 75
Stages Theologische Universiteit

- mogelijk aansluiting spreekconsent bij stages 45
 - organisatie en begeleiding 57, 60
- Steunverlening Evangelisatiewerk, Aanvullende 51
 - instructie voor deputaten 51
- Stevaj
 - St. ter bevordering van evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
- Studenten, spreekconsent voor 45
- Studiedeputaatschap erediens 46
- Studiefinanciering voor theologische studenten 26, 27, 28
 - i.v.m. aanvullende financiering ingevolge WSF 18+ 26
 - regeling van de studiefinanciering 26
 - studieschuld i.v.m. predikantstraktementen 26
 - zie bijlage IVa, IVb, V en VI
- Suid-Afrika, Gereformeerde Kerke in
 - voortzetting contact 70
- Suid-Afrika, Nederduitse Gereformeerde Kerk in
 - voortzetting contact 70
- Suid-Afrika, Vrye Gereformeerde Kerke in
 - brief met groeten en zegenwens 8
 - oefening zusterkerkrelatie 70
- (Synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland
 - zie Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland

T

- Taiwan, Reformed Presbyterian Church in
 - voortzetting contact 75
- Theologische Toerusting, Instituut voor Gereformeerde
 - zie Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting
- Theologische Universiteit 53--62
 - assistenten-in-opleiding 60
 - bestuursstructuur, reorganisatie van de 60
 - Bijl, drs. C., niet herbenoemd als universitair docent 58
 - buitenlandse studenten 49, 60
 - curatorium, instelling van een 60
 - dankwoord bij de sluiting van de synode 107
 - diaconologische vakken, personeelsbezetting in de 58
 - dienst des Woords, TU als opleiding tot de 60
 - doctoraal examen en aantekening pastorale vorming 60
 - emeritaats- en pensioenregeling 62
 - gastcolleges aan het Seminary van de PCK te Pusan 75
 - gastcolleges aan het Seminary van de RPCK te Suwon 75
 - Hendriks, dr. A.N., universitair docent voor een jaar 58
 - Hoekzema, M.E., bekrachtiging benoeming als universitair docent 57
 - jaarverslagen deputaten-financieel 61
 - kerkmuziek, geen machtiging meer voor gastdocentschap 58
 - Kwakkel, drs. G., aanvaarding benoeming als hoogleraar 55
 - Kwakkel, drs. G., opvolging als docent Semitica 56
 - Kwakkel, drs. G., benoeming als hoogleraar Oude Testament 54
 - Ohmann, prof. drs. H.M., emeritering van 53
 - ontvangst prof. drs. H.M. Ohmann en drs. G. Kwakkel 11
 - persoonlijkheidsvormende factoren in de opleiding 57, 60
 - Ruijter, prof. dr. C.J., ambtsaanvaarding 14
 - spreekconsent mogelijk onder toezicht vanuit de TU? 45
 - stages en pastorale vorming 60
 - stages, organisatie en begeleiding 57, 60
 - stichting, bestuur van de 60
 - TU en IGTT 49
 - wetenschappelijk assistenten 60
 - zie bijlage XVIII
- Timor, Gereja-gereja Masehi Musyafir
 - voortzetting contact 72
- Toerusting, gereformeerde theologische 49
- Tweede huwelijk na echtscheiding

communicatie tussen kerkeraden 36, 37
instelling studiedeputaatschap 36
vermelding van echtscheiding op attestaties 37

U

Unai, Igreja Reformada Colonia Brasolandia te
aanbieding zusterkerkrelatie 74
United States, Reformed Church in the
oefening zusterkerkrelatie met 69
ontvangst ds. N.C. Hoefflinger 16, 68, 69
Utrecht, particuliere synode van
inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41

V

Venezuela, La Iglesia Cristiana Fe Reformada in
aanvaarding aanbod zusterkerkrelatie 74
Venlo, kerkopbouwwerk te 51
Verkiezing van ambtsdragers
stellen van een meertal 29, 30
vrouwenstemrecht 24
Verklaring van gevoelens uit 1943 66
Verre Naasten, De
administratie deputaten BBK 79
hulpverlening voor Benin in samenwerking met deputaten BBK 71
Verstandelijk gehandicapte broeders en zusters
aangepaste kerkdiensten 41
Vertaling 2000 38
Vertegenwoordiging, officiële
bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen 67
Visscher, dr. J.
afgevaardigde van de Canadian Reformed Churches 5, 16, 68, 69
Voorbereiding eerstvolgende generale synode 85
Voorthuizen-Barneveld, Gereformeerde Kerk te
inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
inzake de Wet Gelijke Behandeling 83
Vries, ds. H.J. de
gedenken van het overlijden van 19
Vrijmaking van 1944
correspondentie met de Gereformeerde Kerken (synodaal) 63
geschiedenis van de Vrijmaking 35
Vrouwenstemrecht 24
zie bijlage III

W

Ward, ds. R.
afgevaardigde van de Presbyterian Church of Eastern Australia 23
Werkgroep Eredienst 46
Westerink, ds. J.
deputaat van de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
Westra, J.
inzake bijbelvertaling 38
Wezep, Gereformeerde Kerk te
inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
inzake de Theologische Universiteit 60
inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
Wilson de Souza Lopes, ds.
afgevaardigde van de Igreja Presbyteriana do Brasil 20
Winschoten, Gereformeerde Kerk te
inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64

Z

- Zaamslag, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de toepassing van art. 20 KO 30
- Zaandam, Gereformeerde Kerk te
 - inzake studiefinanciering voor theologische studenten 26
- Zaïre, Eglise Réformée Confessante au
 - oefening zusterkerkrelatie 70
 - ontvangst ds. Illunga Ntala en ds. Kishimba 17
- Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, particuliere synode van
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake de interpretatie van art. 20 KO 29
 - inzake de zegen(groet) in zgn. leesdiensten 40
 - inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
 - inzake kerkopbouwwerk te Venlo 51
 - inzake regeling voor herbenoeming van deputaten 88
 - inzake verbetering kerkelijke examens 25
- Zeeuwsch-Vlaamse Gereformeerde Evangelisatiecommissie voor België 52
- Zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat 40
 - zie bijlage XI
- Zeldenrust, drs. W.
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
- Zending
 - evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
 - toenemende diversiteit van zendingsterreinen 48
 - uitzending van docenten voor hulp bij kerkelijk opbouwwerk 49
 - zending bij zusterkerkrelaties 76
 - zendingsopleiding, GMO 48
- Zendingsinstituut
 - zie Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting
- Zorginstellingen, gereformeerde 31
- Zuid-Holland, particuliere synode van
 - inzake de strekking van artikel 65 KO tweede lid 41
 - inzake een studiedeputaatschap voor de eredienst 46
 - inzake vermelding van echtscheiding op attestaties 37
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Zuiden, particuliere synode van het
 - zie Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, particuliere synode van
- Zuidlaren, Gereformeerde Kerk te
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Zusterkerkrelaties
 - zie buitenlandse kerken, betrekkingen
- Zwolle-Zuid, Gereformeerde Kerk te
 - beroepende kerk voor de predikant voor doven en slechthorenden 42

INHOUDSOPGAVE

Dienst van Woord en gebed

Pro-acta

Opening	artikel 1
Onderzoek van de geloofsbrieven	artikel 2
Verkiezing van het moderamen	artikel 3
Constituering	artikel 4
Belijdenis en belofte	artikel 5
Huishoudelijke zaken	artikel 6
Commissies en taakverdeling	artikel 7
Ingekomen brieven	artikel 8
Financiën synode	artikel 9
Vaststelling van de agenda	artikel 10
Ontvangst van prof. drs. H.M. Ohmann en drs. G. Kwakkel	artikel 11
Telegram aan Koningin Beatrix	artikel 12
Koninklijke onderscheiding voor zr. E. Nieland - van Veen	artikel 13
Ingekomen brieven	artikel 14
Ingekomen brieven	artikel 15
Ontvangst afgevaardigden van zusterkerken	artikel 16
Ontvangst afvaardiging Eglise Réformée Confessante au Zaïre	artikel 17
Overlijden van ds. T. Dekker	artikel 18
Heropening na het zomerreces. Overlijden van ds. H.J. de Vries	artikel 19
Ontvangst afvaardiging Igreja Presbyteriana do Brasil	artikel 20
Ontvangst afvaardiging Free Reformed Churches of Australia	artikel 21
Fax van en naar de ICRC	artikel 22
Ontvangst afvaardiging Presbyterian Church of Eastern Australia	artikel 23

Hoofdstuk II Kerkregering

Vrouwenstemrecht	artikel 24
Deputaatschap voor verbetering kerkelijke examens (art. 5 KO)	artikel 25
Studiefinanciering voor theologische studenten: studierapport van deputaten ad art. 19 KO inzake de aanvaarding van aanvullende financiering ingevolge WSF 18+	artikel 26
Studiefinanciering voor theologische studenten: rapport van deputaten ad art. 19 KO	artikel 27
Revisieverzoek van de Gereformeerde Kerk te Dokkum inzake de studiefinanciering voor theologische studenten	artikel 28
Interpretatie van art. 20 KO	artikel 29
Bezwaarschrift van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag inzake de toepassing van art. 20 KO	artikel 30
Diaconale zaken (art. 22 KO): rapport van deputaten	artikel 31
Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake geordende informatie voor diakenen	artikel 32
Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake diaconale consulenten	artikel 33
Bezwaar tegen de handelwijze van de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 inzake de toepassing van artikel 30 KO	artikel 34
Archief en documentatie (art. 50 KO)	artikel 35
Studiedeputaatschap echtscheiding	artikel 36
Vermelding van echtscheiding op attestaties	artikel 37

Hoofdstuk III Eredienst

Bijbelvertaling	artikel 38
Bededagen	artikel 39
Zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat	artikel 40
Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten	artikel 41
Pastorale zorg aan doven en slechthorenden	artikel 42
Geestelijke verzorging militairen	artikel 43
Radio- en televisieuitzending van kerkdiensten	artikel 44

Spreekconsent	artikel 45
Studiedeputaatschap eredienst	artikel 46
Gezongen amen	artikel 47
<i>Hoofdstuk IV Evangelisatie en zending</i>	
Gereformeerde Missiologische Opleiding	artikel 48
Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting	artikel 49
Evangelieverkondiging aan het joodse volk	artikel 50
Kerkopbouwwerk te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuizen	artikel 51
Evangelieverkondiging aan het Belgische volk	artikel 52
<i>Hoofdstuk V Theologische Universiteit</i>	
Emeritering prof. drs. H.M. Ohmann	artikel 53
Benoeming drs. G. Kwakkel in de vacature prof. drs. H.M. Ohmann	artikel 54
Aanvaarding benoeming drs. G. Kwakkel	artikel 55
Opvolging drs. G. Kwakkel	artikel 56
Bekrachtiging van de benoeming van docent M.E. Hoekzema	artikel 57
Personeelsbezetting diaconologische vakken	artikel 58
Aanvaarding benoeming dr. A.N. Hendriks	artikel 59
Theologische Universiteit; stages en pastorale vorming; instelling van een curatorium	artikel 60
Jaarverslagen deputaten-financieel	artikel 61
Emeritaats- en pensioenregeling van de TU	artikel 62
<i>Hoofdstuk VI Binnenlandse betrekkingen</i>	
Brieven van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland	artikel 63
Gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken	artikel 64
Brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken	artikel 65
Bevordering van kerkelijke eenheid	artikel 66
Officiële vertegenwoordiging bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen	artikel 67
<i>Hoofdstuk VII Buitenlandse kerken</i>	
Regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties	artikel 68
Betrekkingen buitenlandse kerken: de Angelsaksische landen	artikel 69
Betrekkingen buitenlandse kerken: Europa en Afrika	artikel 70
Betrekkingen buitenlandse kerken: Europa en Afrika, Benin	artikel 71
Betrekkingen buitenlandse kerken: Indonesië	artikel 72
Betrekkingen buitenlandse kerken: deelname aan Litindo	artikel 73
Betrekkingen buitenlandse kerken: Latijns-Amerika	artikel 74
Betrekkingen buitenlandse kerken: het Verre Oosten	artikel 75
Betrekkingen buitenlandse kerken: materiële hulpverlening	artikel 76
International Conference of Reformed Churches	artikel 77
Lux Mundi	artikel 78
Betrekkingen buitenlandse kerken: administratie	artikel 79
Betrekkingen buitenlandse kerken: financiën	artikel 80
BBK: brief van de Gereformeerde Kerk te Leek	artikel 81
Betrekkingen buitenlandse kerken: algemeen besluit	artikel 82
<i>Hoofdstuk VIII Hoge Overheid</i>	
Brief aan de Eerste Kamer in verband met de Wet Gelijke Behandeling	artikel 83
De Hoge Overheid	artikel 84
<i>Hoofdstuk IX Synodalia</i>	
Deputaten voorbereiding eerstvolgende generale synode	artikel 85
Generaal-synodale publikaties	artikel 86

Toezending rapporten	artikel 87
Regeling inzake herbenoemingen	artikel 88
Generaal-synodaal archief	artikel 89
Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985	artikel 90
Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985, bis	artikel 91

Hoofdstuk X Particularia

Brief van br. J. Fokkes te Bedum	artikel 92
Brief van br. en zr. J.F. de Leeuw en A.J. de Leeuw - Hiemstra inzake de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep	artikel 93
Bezwaarschrift van br. A. van den Doel tegen de Particuliere Synode Zuid-Holland 1991	artikel 94

Post-acta

Benoemingen	artikel 95
Benoemingen	artikel 96
Benoemingen	artikel 97
Benoemingen	artikel 98
Benoemingen	artikel 99
Benoemingen	artikel 100
Benoemingen	artikel 101
Vaststelling van de acta	artikel 102
Aanvang eerstvolgende generale synode	artikel 103
Censuur naar artikel 48 KO	artikel 104
Rondvraag	artikel 105
Evaluatie	artikel 106
Slotzitting en sluiting van de synode	artikel 107

Bijlagen

I		Chronologisch overzicht van de plenaire vergaderingen
II		Overzicht van de presentie van de afgevaardigden
III		Commissierapport inzake het vrouwenstemrecht
IV	a	Rapport van deputaten ad art. 19 KO
IV	b	Aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO
V		Rapport van deputaten ad art. 19 KO inzake het voorstel 'Dokkum'
VI		Commissierapport inzake de studiefinanciering van theologische studenten
VII		Rapport van deputaten voor diaconale zaken
VIII	a	Rapport van deputaten voor de kerkelijke archieven en de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland
VIII	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de kerkelijke archieven en de documenta- tie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland
IX	a	Rapport van deputaten bijbelvertaling
IX	b	Aanvullend rapport van deputaten bijbelvertaling
X	a	Rapport van de classis 's-Gravenhage inzake bededagen
X	b	Aanvullend rapport van de classis 's-Gravenhage inzake bededagen
XI		Commissierapport over de zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat
XII		Commissierapport inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten
XIII		Rapport van deputaten voor de pastorale verzorging van doven en slechthoren- den
XIV	a	Rapport van deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen
XIV	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen
XV	a	Rapport van deputaten voor de verzorging van radio- en televisie-uitzending van kerkdiensten
XV	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de verzorging van radio- en televisie- uitzending van kerkdiensten
XVI	a	Rapport van deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Oplei- ding
XVI	b	Aanvullend rapport van deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologi- sche Opleiding
XVII		Commissierapport inzake de oprichting van een Instituut voor Gereformeerde

		Theologische Toerusting
XXVIII		Rapport van deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit
XIX	a	Rapport van deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken
XIX	b	Aanvullend rapport van deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken
XX		Rapport van het moderamen inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken
XXI		Brief van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland
XXII		Brief van de Generale Synode van de (synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland
XXIII	a	Rapport van deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid
XXIII	b	Aanvullend rapport van deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid
XXIV	a	Rapport van deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken, deel I
XXIV	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken
XXIV	c	Tweede aanvullend rapport van deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken
XXV		Rapport deel II van deputaten BBK, <i>Onbekrompen delen</i> : materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken
XXVI	a	Rapport van deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid
XXVI	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid
XXVII		Rapport van deputaten voor de uitgave van generaal-synodale publikaties

Register

Inhoudsopgave

ACTA

**VAN DE GENERALE SYNODE
VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND
OMMEN 1993**

DIENST VAN WOORD EN GEBED op dinsdag 13 april 1993 op de vooravond van de generale synode, belegd door de Gereformeerde Kerk te Ommen.

De raad van de Gereformeerde Kerk te Ommen had de gemeente samengeroepen tot een dienst van Woord en gebed met het oog op de samenkomst van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland op woensdag 14 april 1993.

De dienst werd bijgewoond door de afgevaardigden van de kerken naar de synode, door docenten van de Theologische Universiteit te Kampen, generaal-synodale deputaten en vele andere broeders en zusters uit het hele land. Ook was een deputatie van de plaatselijke overheid aanwezig.

Voorganger in de dienst was dr. W.G. de Vries, praeses van de Generale Synode van Leeuwarden 1990. Hij bediende het Woord van de Here uit 2 Tessalonicenzen 3:1--3 met als thema:

Paulus vraagt het gebed van de gemeente voor de snelle voortgang van het Woord van de Here;

1. door het in touw zijn van de gelovigen;
2. ondanks het ontrouw zijn van mensen;
3. dankzij het trouw zijn van God.

In de dienst werd voor het werk van de generale synode gebeden om Gods hulp en de leiding van zijn Heilige Geest.

Na de dienst maakten de afgevaardigden kennis met hun gastgezinnen.

ACTA VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND, SAMENGEKOMEN TE OMMEN OP WOENSDAG 14 APRIL 1993

PRO-ACTA

Artikel 1

14.04.93

Opening

Namens de raad van de Gereformeerde Kerk te Ommen, door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 aangewezen als samenroepende kerk voor de volgende synode, opent ds. H.J. Siegers de vergadering van de generale synode.

Hij laat zingen Gezang 32, leest Openbaring 3:7-13 en gaat voor in gebed.

Daarna houdt hij de volgende toespraak:

Geachte broeders, afgevaardigden en adviseurs,

Namens de samenroepende kerk te Ommen mag ik u hier welkom heten.

We heten u welkom in ons gebouw en zalencentrum, waarover we als gemeente nu drie en een half jaar de beschikking hebben. De opening van dit gebouw was ook de aanleiding dat de kerkeraad besloot uit te spreken, dat we bereid waren om de generale synode te huisvesten. En nu is het zover.

Naar art. 46 van de onder ons aangenomen kerkorde wordt de generale synode eenmaal in de drie jaar gehouden. En dat tijdstip is nu weer aangebroken. U, broeders afgevaardigden, bent vanuit negen provinciale ressorten naar Ommen gezonden om hier samen zo dadelijk een generale synode te vormen. Een synode is naar gereformeerd kerkrecht geen bestuur van de kerk. U heet wel de meeste vergadering, maar, zoals een goed gereformeerde predikant zijn catechisanten leert, dat is tegelijk de minste vergadering. U bent geen kerkeraad. U wordt ook niet in het ambt van synodelid bevestigd. U zit hier niet eens krachtens uw ambt, en de synodale vergadering is ook geen ambtelijke vergadering. U bent dus niet de topmanagers op directieniveau van de kerk. En de te kiezen praeses is geen president-directeur van de gereformeerde kerken. U bent hoogstens dienaars van de kerken. Dienaars om bepaalde zaken te bespreken. Om hulp te bieden om die zaken die op mindere vergaderingen niet afgehandeld konden worden, hier wel af te handelen en om die zaken die alle kerken aangaan, hier te beslissen. U moet zich dus niet gaan verheffen boven de plaatselijke kerken. Uw gezag is, om een typering van Voetius te gebruiken die K. Schilder in de tijd van de Vrijmaking weer naar voren heeft gehaald, tweedehands. Daarom heeft u geloofsbriefven meegenomen. Uw zenders, de negen particuliere synoden, verklaren u te zenden in plaats van al de kerken van dat ressort. En zo is het, in de personen van de vier van ieder ressort, alsof alle kerken van dat ressort hier zijn. En als ieder ressort dat verklaart, is het alsof in uw 36 personen alle kerken hier tegenwoordig zijn. En daarom bent u toch een belangrijke vergadering. Maar u bent geen permanent college. En hoe korter uw vergadering duurt hoe beter het is en dat niet alleen voor de kerk te Ommen.

Bij de opening van de synode van Leeuwarden kon gezegd worden, in het gebouw waar de synode vergaderde: "Honderd jaren kerkgeschiedenis kijken op u neer ..." Dat kan in deze zaal bepaald niet gezegd worden. Weliswaar heeft Ommen sinds 1248 stadsrechten, maar verder is het geen stad waar veel bekende kerkgeschiedenis geschreven is. Ommen kent ook geen synodale geschiedenis. Er was hier nooit eerder een generale synode. We waren niet verder gekomen dan een particuliere synode van Overijssel in 1990. Maar Ommen heeft wel kerkgeschiedenis en daar wil ik u nu iets van vertellen.

Die is verbonden aan de naam van Albertus Christiaan van Raalte (1811--1876). Hij wilde predikant worden, maar werd in mei 1835 bij zijn proponentexamen afgewezen door het Hervormd Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland. De reden was dat hij weigerde om onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de kerkelijke wetten te beloven. Na het nog enkele malen geprobeerd te hebben voelde hij zich in december 1835 genoodzaakt om zich bij de afgescheidenen te voegen. Hij werd beroepen door de afgescheidenen gemeente te Genemuiden en Mastenbroek.

Op de eerste synode van de afgescheidenen, gehouden van 2--12 maart 1836 te Amsterdam, werd hij bevestigd tot predikant. Dat ging daarbij wel wat anders toe dan wij gewend zijn. We lezen in de Acta van die synode dat er verschil van mening was onder de afgevaardigden of deze broeder geëxamineerd moest worden. Sommigen zeiden dat hij toch wel goed bekend was bij de broeders, anderen zeiden dat hij toch op de voornaamste punten onderzocht moest worden, opdat de synode zich voor de gemeente zou kunnen verantwoorden. Bij de stemming staakten de stemmen, en daarom werd door het lot, "als eene Goddelijke beslissing", zo staat er, bepaald dat er toch een onderzoek moest komen.

De praeses van die vergadering, ds. H.P. Scholte, ondervroeg hem op de belangrijkste zaken van "de leer, tucht en dienst van de Gereformeerde Kerk in Nederland". Het verliep bevredigend. De volgende dag werd Van Raalte bevestigd op de synode. Dat ging buiten de kerk die hem beroepen had, om. Vooraan werd gevraagd of hij de drie Formulieren van Enigheid wilde ondertekenen. Toen hij daarop bevestigend had geantwoord, las de praeses het formulier tot bevestiging van dienaren des Woords voor en antwoordde Van Raalte op de gestelde vragen. Daarna vond de bevestiging plaats door het opleggen van de handen door ds. S. van Velzen. Vervolgens kreeg Van Raalte meteen zitting in de synode, zonder dat een kerk hem had afgevaardigd.

Op 23 maart 1836 doet hij in de gemeente intrede en is hij de eerste afgescheiden predikant in Overijssel. Spoedig daarna wordt hij ook beschouwd als een soort provinciaal predikant. Hij reist de provincie door en preekt op vele plaatsen, hij doopt, zit in allerlei plaatsen kerkeraadsvergaderingen voor, en meerdere Overijsselse gemeenten betalen ook mee aan zijn traktement.

In deze periode bestonden er in Overijssel een 62 hervormde gemeenten. Op meerdere plaatsen vond een afscheiding plaats, maar slechts op enkele plaatsen kwam het tot felle conflicten. Een van die plaatsen is Ommen geweest.

Hier vond de Afscheiding al plaats in december 1835. Op 11 december bevestigde ds. A. Brummelkamp 2 ouderlingen en 2 diakenen in hun ambt. Hij deed dit in de boerderij van de weduwe Woertink te Arriën, een buurtschap dat hoorde bij het Ambt Ommen. Kort daarna werd een Acte van Afscheiding ingediend bij de Hervormde Gemeente die ondertekend

was door 87 leden. De Hervormde Gemeente telde toen rond de 2600 leden. Enkele maanden later telde de afgescheiden gemeente te Ommen 140 zielen. Over die mensen werd door de toenmalige hervormde predikant geschreven: "Dat die personen behoren tot de geringste klasse hier ter plaatse, en grotendeels bestaan uit zeer eenvoudigen en diep onkundigen, die meest door het gezag en door de aanrading van dus genoemde vromen, om af te teekenen, zich jammerlijk daartoe verleiden laten, maar nauwelijks weten wat zij doen".

De weerstand van de plaatselijke overheid, met name de burgemeester, de heer H. Smit, tegen de afgescheidenen was groot. Tot tweemaal toe kwam het in Ommen tot inkwartiering van soldaten. De eerste maal was het van 11--30 juli 1836 -- een half jaar na de afscheiding te Ommen. Het was de eerste keer in Overijssel dat de militaire macht gebruikt werd om wat genoemd werd: ongeoorloofde godsdienstige bijeenkomsten te beletten. De 53 soldaten werden alleen bij de afgescheidenen ondergebracht. Soms tot zes soldaten toe in een gezin. Toen het blijkbaar naar de zin van de burgemeester genoeg effect had gehad, werden de soldaten teruggetrokken.

In november van dat jaar ontstond er een broeierige sfeer in de stad. Van Raalte was er weer. Hij preekte en bediende de doop en het avondmaal. Op 14 november werd er een markt gehouden en kwamen veel mensen op de been. Er ontstond een hevige woede tegen de separatisten. De daken van 24 huizen van afgescheidenen werden beschadigd en er vlogen stenen door 'Cocksiaanse glazen'. Op 19 november werd Van Raalte in Den Ham -- niet ver van Ommen -- gearresteerd en naar Ommen gebracht, waar hij een nacht in de gevangenis moest verblijven. Ook toen was het nog niet rustig in de stad. De ramen van de gevangenis werden ingegooid en de bewakers voegden Van Raalte toe, dat als hij ooit weer in de stad durft komen, ze hem zullen vermoorden. De volgende dag werd hij door de rechter in Deventer vrijgesproken, omdat hij niets onrechtmatig had gedaan. Ten gevolge van deze onrust werden, en nu voor de tweede maal, van 22 november tot 7 december 60 soldaten ingekwartierd. Gelukkig nu zonder onderscheid van kerkkeuze.

Van Raalte heeft zich door deze gebeurtenissen niet laten intimideren. Hij verhuisde zelfs naar Ommen. 21 maart 1839 komt hij hier wonen. Hij bleef hier werken tot november 1844. Hij werd niet speciaal daarvoor beroepen en is ook niet in Ommen bevestigd. Hij werd immers al als provinciaal predikant beschouwd. En om die reden was de woonplaats Ommen geschikter dan Mastenbroek. Er werd voor hem een ruime pastorie gebouwd aan Den Lagen Oord, hier vlakbij dit kerkgebouw. De stad Ommen telde in deze jaren een 1000 inwoners en groeide in de periode van Van Raalte tot een 1200. Het Ambt Ommen (de 12 buurtschappen om de stad heen) telde toen een 2000 inwoners. De kerk telde, toen Van Raalte afscheid nam, 500 leden, waarvan 35% in de stad en 65% in het Ambt woonden.

In deze periode werd een kerkgebouw gebouwd, dat in januari 1840 in gebruik werd genomen, hoewel de afgescheiden gemeente nog niet erkend was door de overheid. Die erkenning vond plaats in april 1841. Tot die tijd toe werden de bijeenkomsten in de kerk oogluikend toegestaan. Een orgel werd niet meteen in de kerk geplaatst. De diakenen moesten niet alleen voor de ondersteuning van de armen, maar ook voor de ondersteuning van de gemeentezang zorgen. Wellicht een aandachtspunt bij de vaststelling van de instructie van de generale diaconale deputaten? Ook moest Van Raalte herhaaldelijk optreden tegen slapers in de kerk. In de notulen van de kerkeraad staat te lezen dat Van Raalte meedeelt: "Dat hij verplicht is alle openbare misdaden te bestraffen en zulks ook omtrent het slapen en de wanorde onder de kinderen plaats moet vinden".

De Theologische Universiteit heeft hier in Ommen ook een voorgeschiedenis. Drie oefenaren uit de provincie Groningen verzoeken in 1839 aan Van Raalte hen verder te willen opleiden.

Hij gaat dit doen. De classis Ommen besluit in november 1843 om een theologische school in Ommen te vestigen. Zo komen hier ook studenten naar toe. In totaal zou Van Raalte in Ommen een dertiental studenten opleiden tot predikant. Een journalist schreef in die dagen: "Naar wij vernamen is er een soort van akademie opgericht voor hare aankomende leeraars. Daar worden de zoogenaamde studenten gedresseerd of afgerigt tot het zoogenaamde leeraarsambt bij de afgescheidenen. In de geschiedenis dier secte zal Ommen altijd een voorname plaats beslaan". Maar een halfjaar later spreekt de Commissie van Beheer en Bestuur van de School uit dat Ommen niet zo'n geschikte plaats is, omdat het afgelegen was en weinig 'geciviliseerd'. Verder moesten de opleidingsscholen van Arnhem (waar Brummelkamp les gaf) en Ommen gaan samenwerken. Plaats van vestiging werd uiteindelijk Arnhem. Hoewel Van Raalte helemaal geen zin had om Ommen te verlaten, haalde Brummelkamp hem toch over om naar Arnhem te komen. En Van Raalte vertrok met tegenzin naar die plaats. Een stuk kerkgeschiedenis van Ommen.

Maar terug naar het heden. U vergadert als synode tussen twee herdenkingsjaren in. Het was in 1992 immers honderd jaar geleden dat de Vereniging plaatsvond. De Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland en de Nederduitsch Gereformeerde Kerken (Dolerend) verenigden zich op basis van Schrift en belijdenis. Ze gingen de naam dragen: De Gereformeerde Kerken in Nederland. Dat oecumenische feit mocht in de kerken herdacht worden. Toen gingen twee kerken *samen op weg*. Maar dat deden ze op een andere basis dan vandaag de kerken die *samen op weg* zijn. De naam van die nieuwe kerk zal zijn, naar verluidt: De Verenigde Reformatorische Kerk. De naam Vereniging zit er weer in, maar naar welke reformatie verwijst die naam? Reformatie is toch: terug naar het Woord van de Christus. Dat is: Houd vast wat u hebt! Doe weg datgeen wat u van mijn Woord afhoudt. Die daad van 1892 vraagt om een vervolg, maar dan ook op de basis van Woord en belijdenis, waaraan men zich ook metterdaad wil houden. Dat zal in de gesprekken met de Christelijke Gereformeerde Kerken en andere kerken met wie gesprekken zouden kunnen worden gevoerd, centraal moeten blijven staan.

En dat andere herdenkingsjaar zal D.V. 1994 zijn. Dat is 50 jaar na de Vrijmaking. Dat de Vrijmaking nodig was, een halve eeuw na 1892 is diep te betreuren. Maar het was nodig. Want toen de Schrift niet meer het laatste woord had, moest de kerk weer gereformeerd worden. En nu zijn we bijna weer een halve eeuw verder. En we horen binnen onze kerken de verschillende gedachten over de doorgaande reformatie, opinies over samenwerken, over G-organisaties. En verschillende bladen vertolken de diverse opvattingen. Daarmee zullen we moeten leren omgaan als kerken. Waarbij we elkaar, zolang de Schrift niet in geding is, blijven aanvaarden als broeders en zusters. Elkaar aanvaarden, zonder elkaar te veroordelen of af te schrijven. Een halve eeuw na 1944. Het zal duidelijk moeten zijn, dat we in de kerken niet kunnen teren op winsten uit het verleden. Je zult geen levende kerk kunnen blijven door iets dat vroeger is besloten, gezegd, gebeurd. Het enige dat de kerk doet leven is de kracht van Christus, die via zijn Woord en Geest in ons werkt. Dat werd in de Vereniging beleeden, in de Vrijmaking herhaald, en nu in deze synode van Ommen zal dat ook het enige mogen zijn dat telt.

Dat staat in het gedeelte van de Schrift dat we bij de opening van deze vergadering lezen (Openbaring 3:7-13). De christelijke kerk te Filadelfia was niet een kerk waar de stad van onder de indruk was. Waar de wereld rekening mee hield. De kerk imponeerde niet door haar gebouw, haar prediker, of door het aantal mensen, noch door het aanzien van die mensen. Ze had maar, zo typeert Christus haar, een kleine kracht. Dat is de maat waarmee mensen rekenen. Daar tellen de stemmen. Daar moet je macht uitoefenen om iets te bereiken. En wat kunnen mensen die niet trouw aan Gods Woord zijn, vaak veel invloed hebben. Voor de gereformeerde kerken in Nederland geldt ook: een kleine kracht. Wat stelt nu

ongeveer 1% van de hele Nederlandse bevolking voor? Dan kun je de neiging hebben om je in je schulp terug te trekken. Om je alleen maar te bemoeien met interne zaken. Om bang te worden van die wereld met haar grote gezag. Dan roept Christus ons op: Nee, doorwerken! Want wie een geboef heeft als een mosterdzaadje kan bergen verzetten. En dan moet de kerk al die zaken aanpakken die nodig zijn in de periode tussen pasen, hemelvaart en wederkomst. Voor de eerste maal in openbaring staan in hoofdstuk drie die woorden: "Ik kom spoedig." Zijn terugkomst betekent dat aan al het kerkewerk een einde zal komen. Dat er geen generale synode meer gehouden zal worden. Ik kom spoedig. Dat is het wachwoord tussen hemelvaart en wederkomst. We hebben afgelopen zondag weer pasen gevierd. Pasen betekent niet: alles blijft bij het oude. Maar pasen is de grote stap vooruit. Niet terug naar wat het vroeger was, maar pasen is juist het teken van de grote vooruitgang. "Houd vast wat je hebt", zegt de Here. Dat is niet: houd de tradities in ere, of houd een vrijgemaakte cultuur in stand. Houd vast is beslist geen opdracht om te conserveren. Het betekent ook niet dat Christus hier dus instemt met de mensen die roepen: "Alle verandering is een bedreiging en gevaar." Houd vast is: houd het Woord vast. Broeders, dat vasthouden is niet een menselijke eigenschap. Ook niet een vrijgemaakte karaktertrek. Dat is nu het werk van de Heilige Geest. Daarom mag niet de gedachte opkomen: wij deden het tot nu toe altijd zo goed bij dat vasthouden en zo moeten we het maar blijven doen. Het is Gods genade als wij blijven vasthouden. Dat betekent, dat we van ons zelf moeten afzien. En opzien naar Jezus Christus, die als de Verhoogde zijn Geest schenkt op het gebed. Het gebed is van grote betekenis voor uw werk. In de gehouden bidstond is dat ook benadrukt. En niet alleen het gebed op de synode zelf, ook het gebed van de kerken is nodig.

Vasthouden houdt in: kerk, kerkleden, val niet in slaap en wees niet tevreden met jezelf of met allerlei behaalde resultaten in het verleden. Christus roept op om steeds te vragen: wat wil de Here in de actuele situatie waarin we leven? Als de kerken vasthouden aan dat Woord, dan zullen ze levende kerken van Christus blijven. "Want", zegt Hijzelf, "dan blijf je aan mijn naam verbonden."

Geachte afgevaardigden, wees dus een synode die naar Gods Woord wil luisteren. Die zich laat leiden door de Geest. Waarbij de argumenten uit Gods Woord overtuigend zijn. Dan bent u dienstbaar aan de kerken. Dan geeft u die kerken besluiten in handen die ervoor zorgen dat de gereformeerde kerken in Nederland getuigende kerken zullen zijn. En dat is nodig, zeker als we horen dat de helft van de Nederlanders niet meer weet wat pasen betekent, zoals we in de krant kort geleden konden lezen. Als u zo werkt, zult u geen applaus van de wereld ontvangen en geen koninklijke onderscheiding, maar wel de kroon van Christus.

U vergadert in Ommen.

In een modern gebouw. Er is wel het een en ander gewijzigd vergeleken bij de synode van Leeuwarden. De stoelen, de tafels, de bordjes met aanduidingen van de ressorten -- de vorige hingen met plakband aan elkaar. Er zijn nu eindelijk eens nieuwe. Er zijn aanduidingen voor de moderamenleden. Het kartonnen bordje, waar jaren geleden het woord 'comité' op werd geschreven, is vervangen door een modern bordje. Het oude mag in het synodaal archief. Er is een nieuw spreekgestoelte. Er is een eigen logo ontworpen. Er zijn nog meer en snellere computers en er is zelfs een fax. Een kenner van synodale vergaderingen sprak al van een 'vergadering nieuwe stijl'. Maar het zijn slechts uiterlijke zaken. En het betekent niet dat de band met de historie losgelaten wordt. Bekijk daarom ook rustig eens de tentoonstelling in dit gebouw van wandteksten, van oude boeken en figuren.

Uw actuele situatie is uw agenda.

Volgens het Nederlands Dagblad zijn er geen nieuwe zaken op uw agenda. Dat is nog te bezien. Het mogelijk maken dat er een predikant beroepen gaat worden voor het pastoraat aan de doven is bepaald geen oude zaak. En stage voor studenten heeft wel eens eerder op de agenda gestaan, maar anders dan nu. En dat er voorgesteld wordt een gereformeerd zendingsinstituut op te richten kan ook niet bepaald een oude zaak worden genoemd. En wat te denken van de verzoeken om de zusters het stemrecht bij de verkiezing van ambtsdragers niet langer te onthouden? Het heeft wel vaker op de agenda gestaan, maar niet eerder zo 'kerken-breed' als nu. En de verkondiging van het evangelie aan het joodse volk? Het is een nieuwe zaak op uw agenda!

U krijgt ongetwijfeld veel te doen. Uw agenda zal ook niet bij de ruim 150 stukken blijven, die er tot nu toe zijn ingediend. U mag trouwens gerust zijn, de map van de rubriek 'Leer' is leeg. Het zit met de leer dus wel goed. Opvallend is wel dat inzake een zaak die alle kerken aangaat, namelijk de wet gelijke behandeling, die binnenkort door de Eerste Kamer behandeld gaat worden, geen enkele kerk en ook niet deputaten Hoge Overheid hebben gevraagd om een reactie van synodewege.

U gaat vergaderen.

U kiest een moderamen. Van tevoren kan ik u vertellen dat er geen lid met moderamen-ervaring in zal zitten. Dat is na de Vrijmaking, met uitzondering van de synode van Hoogeveen 1969, niet voorgekomen. Maar dat hoeft geen nadeel te zijn, wellicht zelfs kan het nieuwe impulsen geven voor de vergaderingen.

U vergadert in het Bakken.

Zo heet ons zalencentrum. Een naam die te maken heeft met de historische plaats van dit gebouw. Hier was vroeger ook een haven. De straten van de buurt hier achter het gebouw dragen de namen van zeehelden. Het gebouw waar u de warme maaltijd geserveerd zult krijgen, heet ook de Haven en de straten waar u langs kunt lopen om daar te komen, heten of Haven West of Haven Oost.

Maar het Bakken is Gods Woord. Dat is wat Psalm 119:40 (in de berijming van het Gereformeerd Kerkboek) zegt: "Een lamp, een helder licht, een schijnsel op mijn pad, een eeuwig bakken."

Richt u zich dus naar dat Bakken."

Met deze woorden verklaar ik deze vergadering voor geopend.

Artikel 2 Onderzoek van de geloofsbriefven

14.04.93

De samenroepende kerk onderzoekt de geloofsbriefven. De particuliere synoden blijken wettig vertegenwoordigd. De afvaardiging is als volgt:

van de particuliere synode van GRONINGEN:

<i>primi</i>	ds. A. Kamer ds. H.M. Smit oud. J. Staal oud. H. Wildeboer	Groningen Uithuizermeeden Uithuizen Kantens
--------------	---	--

<i>secundi</i>	ds. H.G. Gunnink ds. R.Th. Pos oud. A. Bolhuis oud. G. Roorda	Schildwolde Noordhorn Groningen Zuidhorn
----------------	--	---

van de particuliere synode van FRIESLAND:

<i>primi</i>	ds. A.H. Driest ds. D.J. Zandbergen oud. P. Boersma oud. G.J. Oosterhuis	Buitenpost Dokkum Drogeham Dokkum
--------------	---	--

<i>secundi</i>	ds. S. Cnossen ds. A. van der Sloot oud. P. Dijkema oud. H. Smit	Ureterp Drachten Drachten Drachten
----------------	---	---

<i>tertii</i>	ds. Tj. Boersma ds. J. Kruidhof oud. R. Bakker oud. T.S. Havinga	Drachten Drachten Franeker Buitenpost
---------------	---	--

van de particuliere synode van DRENTHE:

<i>primi</i>	ds. F.H. Folkerts ds. H. de Vries oud. A.M. Douma oud. F. Veenstra	Stadskanaal Assen Meppel Meppel
--------------	---	--

<i>secundi</i>	ds. J. Zwart ds. C. de Putter oud. Th. van den Belt oud. H. ter Haar	Winschoten Hoogeveen Stadskanaal Hoogeveen
----------------	---	---

<i>tertii</i>	ds. D.T. Vreugdenhil ds. L.W. de Graaff oud. T.L. Jonkman oud. G. Kruizinga	Emmen Zuidlaren Zuidlaren Sappemeer
---------------	--	--

van de particuliere synode van OVERIJSEL:

<i>primi</i>	ds. B. Luiten ds. J. Slotman oud. G. Boersma oud. R. Fernhout	Zwolle Enschede Zwolle Zwolle
--------------	--	--

<i>secundi</i>	ds. M. Brandes ds. T. Dekker oud. G.J. Dijk oud. R. Buitinga	Hardenberg Kampen Hardenberg Enschede
----------------	---	--

<i>tertii</i>	ds. J.J. Poutsma oud. G.D. Pullen	Hardenberg Hasselt
---------------	--------------------------------------	-----------------------

van de particuliere synode van GELDERLAND:

<i>primi</i>	ds. J. Kruidhof ds. B. van Zijlekom oud. A.J.F. van der Griendt	Arnhem Hattem Apeldoorn
--------------	---	-------------------------------

	oud. B. de Wit	Arnhem
<i>secundi</i>	ds. J.F. de Haan dr. H.R. van de Kamp oud. G.L. Lammers oud. H. Vuijk	Arnhem Apeldoorn Elburg Winterswijk
<i>tertii</i>	ds. H.E. Nieuwenhuis ds. Joh. de Wolf oud. W. van Harten oud. J. Noordzij	Ermelo Wezep Tiel Harderwijk

van de particuliere synode van UTRECHT:

<i>primi</i>	ds. M.H. Sliggers ds. T. Wendt oud. C.A. Nelemans oud. J.N. Schilder	Amersfoort Bunschoten Spakenburg Zeist
<i>secundi</i>	ds. A.O. Reitsema ds. J.H. Ulehake oud. J.A. Los oud. J. Meima	Bunschoten Leusden Abcoude Amersfoort
<i>tertii</i>	ds. H.J. Begemann ds. R.A. Houtman oud. G.D. Dirks oud. M. Douma	De Bilt Houten Bussum Amersfoort

van de particuliere synode van NOORD-HOLLAND:

<i>primi</i>	ds. J. Luiten ds. B. Schaaij oud. S. de Vries oud. A.B. de Wit	Alkmaar IJmuiden Zaandam Koog a/d Zaan
<i>secundi</i>	ds. K. van den Geest ds. T. Groenveld oud. E. Boema oud. H. Kok	Duivendrecht Breezand Zaandam Bennebroek
<i>tertii</i>	ds. P.F. Lameris ds. H.J.D. Smit oud. J.E.H. van den Beld oud. C. Hakvoort	Den Helder Badhoevedorp Amsterdam Krommenie
<i>quarti</i>	oud. H. Bakker oud. K.J. Wietsma	Heemskerk Badhoevedorp

van de particuliere synode van ZUID-HOLLAND:

<i>primi</i>	ds. H. Folkers ds. P.J. Trimp oud. M. van Houwelingen oud. A. de Kievit	Rotterdam Zoetermeer Vlaardingenveld Capelle a/d IJssel
<i>secundi</i>	ds. R. ter Beek ds. H.J.J. Feenstra oud. A. van der Does oud. F. Driesens	Langerak Berkenrode Sliedrecht Ridderkerk
<i>tertii</i>	ds. D. Grutter ds. M. van Veelen oud. M.W. Folmer	Rijnsburg Delft Vlaardingenveld

oud. D.C. Hogewoning

Rijnsburg

van de particuliere synode van ZEELAND, NOORD-BRABANT en LIMBURG:

<i>primi</i>	ds. T.O.G.M. Bosma ds. T. Dijkema oud. J. Geelhoed oud. J. Scheele	Axel 's-Hertogenbosch 's-Heer Arendskerke Zierikzee
<i>secundi</i>	ds. G.F. de Kimpe ds. P.H. van der Laan oud. N. Buurman oud. C. Jansen	Axel Eindhoven Nuenen Waalwijk
<i>tertii</i>	ds. A. de Snoo ds. G. Treurniet oud. C.J. Dees oud. N.H. van Huizen	Middelburg Waardhuizen Zaamslag 's-Hertogenbosch

Artikel 3

14.04.93

Verkiezing van het moderamen

Door schriftelijke stemming wordt het volgende moderamen verkozen:

ds. M.H. Sliggers, praeses
ds. B. van Zuijlekom, assessor
ds. J. Luiten, scriba I
ds. H. Folkers, scriba II

Artikel 4

14.04.93

Constituering

Namens de samenroepende kerk verklaart ds. H.J. Siegers de tweeënveertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 voor geconstitueerd. Hij nodigt het moderamen uit zitting te nemen en draagt de leiding over aan ds. M.H. Sliggers.

De praeses dankt de kerk te Ommen voor de voorbereiding en opening van de generale synode en voor de gastvrijheid die de synode in haar midden ontvangt. Hij nodigt ds. H.J. Siegers als predikant van de samenroepende kerk uit de zittingen van de synode als adviseur bij te wonen.

Artikel 5

14.04.93

Belijdenis en belofte

Op verzoek van de praeses verklaren de leden van de synode en de aanwezige adviseurs door op te staan, dat ze hun werk op de synode in onderworpenheid aan de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de belijdenis van de kerk zullen doen. Daarna wordt de Apostolische Geloofsbelijdenis gezongen.

Deze belofte is op later datum afgelegd door:

20 april	ds. J.F. de Haan
22 april	oud. H. Smit, prof. dr. J. Douma en prof. drs. H.M. Ohmann
27 april	prof. dr. C.J. de Ruijter
11 mei	oud. J. Scheele
11 mei	dr. J. Visscher, afgevaardigde van The Canadian Reformed Churches
1 juni	oud. P. Dijkema
8 juni	oud. E. Boerma
31 augustus	oud. G.L. Lammers
31 augustus	oud. H. Kok
1 september	ds. M. van Veelen

Op voorstel van het moderamen wordt besloten:

- a. de sluitingsdatum voor het indienen van ingekomen stukken is 19 april 1993;
- b. ds. T.O.G.M. Bosma, ds. A. Kamer, ds. B. Luiten, ds. J. Slotman en ds. H. de Vries zullen commissievoorzitter zijn;
- c. vergaderd wordt van 9.00--12.30, 14.00--17.30 en 19.00--22.00 uur, met pauzes om 10.30, 15.30 en 20.30 uur. Dinsdag begint de vergadering om 10.30 uur, vrijdag is de sluiting om 15.30 uur. Er zal maximaal twee dagdelen per dag plenair worden vergaderd;
- d. in de kerk wordt niet gerookt; in zaal 11 is roken toegestaan;
- e. aan het Nederlands Dagblad, De Reformatie, Reformanda, het Reformatorisch Dagblad, het Friesch Dagblad, de Leeuwarder Courant, EO Tjidsin radio en het ANP wordt op hun verzoek toestemming verleend verslag of rapportage van openbare zittingen te maken, onder de voorwaarden die in de Huishoudelijke regelingen voor generale synode worden genoemd (art. VII.3).

Artikel 7
Commissies en taakverdeling

14.04.93

Het moderamen heeft met advies van de hoogleraar kerkrecht de commissies samengesteld en de taken over de commissies verdeeld. De vergadering gaat hiermee akkoord.

Commissie 1

ds. T.O.G.M. Bosma (v)	stemrecht zusters
ds. F.H. Folkerts	deputaten archieven en documentatie
ds. T. Wendt	aangepaste kerkdiensten
oud. R. Fernhout	Missiologische Opleiding
oud. M. van Houwelingen	zendingsinstituut
oud. F. Veenstra	vertegenwoordiging bij andere kerkgenootschappen
	archiefbewarende kerk
	appel J.R. de L. / De L.-W.

Commissie 2

ds. H. de Vries (v)	kerkelijke examens
ds. H.M. Smit	opleiding tot de dienst des Woords
ds. P.J. Trimp	Gereformeerde Kerken (synodaal)
oud. C. Jansen	deputaten kerkelijke eenheid
oud. C.A. Nelemans	deputaten Hoge Overheid
oud. J.N. Schilder	deputaten generaal-synodale publikaties
oud. B. de Wit	deputaten goede diensten voor de kerk te M.
	appel J.P.D.

Commissie 3

ds. J. Slotman (v)	Betrekkingen buitenlandse kerken
ds. B. Schaaij	verzoek J.F. de L. / De L.-H.
ds. D.J. Zandbergen	verzoek J.F.
oud. G. Boersma	
oud. J. Geelhoed	
oud. A.J.F. v.d. Griendt	
oud. G.J. Oosterhuis	

Commissie 4

ds. A. Kamer (v)	studiefinanciering studenten TU
ds. T. Dijkema	art. 20 KO, verkiezing ambtsdragers
oud. A.M. Douma	diaconale zaken
oud. A. de Kievit	echtscheiding op attestatie
oud. S. de Vries	trouwen na echtscheiding
oud. A.B. de Wit	uitzendingen van kerkdiensten

amenlied, gezongen amen
deputaatschap eredienst
zending onder het joodse volk
deputaten goede diensten voor de kerk te N.

Commissie 5

ds. B. Luiten (v)	bededagen
ds. A.H. Driest	pastoraat doven en slechthorenden
ds. H.E. Nieuwenhuis / ds. J.F. de Haan	spreekconsent bijbelvertaling
oud. P. Boersma	geestelijke verzorging militairen
oud. J. Staal	uitspreken van de zegen in leesdiensten
oud. H. Wildeboer	steun evangelisatieprojecten appel P.E.S. en J.I.T.; appel D.B.; appel A.v.d.D. appel Amersfoort-West

Moderamen

deputaten voorbereiding generale synode
voordracht deputaten
quaestor generale synode
contact Christelijke Gereformeerde Kerken
verzoeken pers
drukfout Acta Heemse
samenroepende kerk voor de volgende synode

Artikel 8

14 / 20.04.93

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. van de redactie van Bij de Tijd 93 stellingen 'ter overweging, lering ende vermaak';
- b. van de gereformeerde vrouwenvereniging Maranatha te Assen een kaart, waarmee zij de synode Gods zegen toewenst;
- c. van de CCGG een telegram, waarin zij de synode Gods zegen toewenst;
- d. van prof. dr. J. van Bruggen een schrijven met de mededeling dat hij vanwege verblijf in het buitenland pas vanaf half mei desgewenst als adviseur aanwezig kan zijn;
- e. van prof. dr. J. Douma een schrijven waarin hij meedeelt dat hij vanwege studieverlof alleen voor de synode beschikbaar is, wanneer zijn aanwezigheid zeer gewenst is;
- f. van Deputaten vir betrekkingen met buitenlandse Kerke van Die Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika een schrijven met de mededeling dat zij niet in de gelegenheid zijn de uitnodiging tot het bijwonen van de synode op te volgen; zij brengen aan de Nederlandse zusterkerken de hartelijke groeten over van Die Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika en bidden de synode Gods zegen toe.

Een anoniem schrijven wordt terzijde gelegd.

Artikel 9

15.04.93 / 14.05.93

Financiën synode

Tot quaestor van de generale synode wordt benoemd br. J. Sikkema, Smitstraat 33, 7731 DP Ommen; tot zijn secundus br. H. Bouwmeester, Hardenbergerweg 77a, 7731 HC Ommen.
De synode benoemt uit haar midden in de financiële controlecommissie de brs. M. van Houwelingen en F. Veenstra, met als secundus br. G. Boersma.

Artikel 10

20.04.93

Vaststelling van de agenda

De agenda voor de generale synode wordt, na toevoeging van een aantal nagekomen ingekomen brieven en een instructie, volgens het concept vastgesteld en wel als volgt:

1. opening namens de samenroepende kerk
2. onderzoek van de geloofsbrieven en de presentie
3. verkiezing van het moderamen

4. constituering van de vergadering
5. betuiging van instemming met de aangenomen belijdenis van de kerken
6. vaststelling van de agenda van de synode
7. behandeling van instructies
8. behandeling van ingekomen brieven en rapporten
Welke brieven en rapporten ingekomen zijn, is via het register te vinden in deze Acta, respectievelijk in de Handelingen
9. benoemingen
10. vaststelling van de Acta en de Handelingen
11. aanwijzing van de samenroepende kerk voor, alsmede tijd en plaats van de volgende synode
12. censuur naar art. 48 KO
13. rondvraag
14. sluiting

Artikel 11

27.04.93

Ontvangst van prof. drs. H.M. Ohmann en drs. G. Kwakkel

De praeses heropent om 20.00 uur de vergadering voor de feestelijke ontvangst van prof. drs. H.M. Ohmann, aan wie eervol ontslag is verleend per 1 september 1993, en drs. G. Kwakkel, die hem op diezelfde datum als hoogleraar Oude Testament zal opvolgen. Hij heet hen van harte welkom. Naast de hoogleraren-adviseurs prof. dr. J. Douma, prof. drs. B. Kamphuis, prof. dr. F. van der Pol, prof. dr. C.J. de Ruijter en prof. dr. M. te Velde zijn ook aanwezig prof. drs. J.A. Meijer en de emeriti-hoogleraren prof. drs. D. Deddens, prof. dr. L. Doekes, prof. J. Kamphuis en prof. dr. C. Trimp, alsmede de docenten drs. C.J. Haak, M.E. Hoekzema en drs. M.J. Rittersma. Van de deputaten-curatoren zijn ds. H.D. van Herksen, mr. N.E. Nieboer en ds. C.J. Smelik aanwezig, van de deputaten-financieel mr. G. Stellingwerf en br. A. Vreugdenhil. De deputaten-curatoren prof. dr. A.J. Hendriks, ds. M. Nap en ds. P. Schelling en docent drs. C. Bijl zonden bericht van verhindering.

De praeses spreekt prof. drs. H.M. Ohmann als volgt toe:

Hooggeachte professor Ohmann,

Het is mij een voorrecht en vreugde als praeses van de generale synode u te mogen toespreken, nu de beëindiging van uw arbeid als hoogleraar in actieve dienst in zicht is gekomen. U heeft onlangs de leeftijd van vijftig jaar mogen bereiken. En dan bepaalt het Reglement voor docenten aan onze Theologische Universiteit dat ontslag uit de dienst zal worden verleend. Om dan met emeritaat te gaan.

De synode heeft besloten aan u dit ontslag te verlenen. En wel "op de meest eervolle wijze en onder betuiging van dank voor de trouw en de ijver waarmee u sinds uw optreden op 2 september 1981 de kerken en haar opleiding tot de dienst des Woords hebt gediend."

Een dergelijke volzin heeft iets obligaats. Men zou kunnen denken: het moest ook eens niet op eervolle wijze en zonder betuiging van dank gebeuren. Geen kerkelijke vergadering kan het immers maken om een dienaar op een andere, mindere wijze te ontslaan van zijn dienst. Een volzin als deze kan daarmee een traditie worden, die aan diepgang verliest en aan betekenis inboet.

Laat ik u echter met alle nadruk zeggen, hooggeachte professor Ohmann, dat deze woorden door de synode niet aan uw emeritering opgehangen zijn als uiterlijke franje. Haar spreken had niets van schallend koper of een rinkellende cimbaal. Er is grote dankbaarheid in ons hart voor al de arbeid die u heeft verricht aan onze universiteit. De kerken zijn u veel dank verschuldigd voor de inzet die u hebt getoond en voor de krachten die u vol toewijding hebt gegeven aan uw hoogleraarschap in een actieve dienst, die straks op één dag na twaalf jaar heeft geduurd.

Het onderwijs in de oudtestamentische vakken was (en is nog) bij u in bewaamde handen. Voor de buitengewone Generale Synode van Arnhem 1980 was dat evident. In volle overtuiging en met volledige eenparigheid benoemde de meeste vergadering van de kerken u tot hoogleraar in deze vakken als opvolger van professor H.J. Schilder, wiens nagedachtenis wij graag in ere houden.

U bent uw ambtelijke loopbaan begonnen in 1956. U werd toen predikant te Zuidbroek. U heeft ook de kerken te Hoek en te Dokkum als predikant mogen dienen. In 1971 volgde uw benoeming tot hoogleraar aan het Theological College of the Canadian Reformed Churches in Hamilton. Tot ver over de oceaan was uw bekwaamheid inmiddels doorgedrongen! Van die bekwaamheid legde u een proeve af toen u in 1969 de graad behaalde van licentiaat in het Indo-Iraans aan de Rijksuniversiteit te Gent in België, aan het Hoger Instituut voor Oosterse, Oosteuropese en Afrikaanse taalkunde en geschiedenis. Daarna volgde nog een proeve, namelijk toen u het doctoraal examen aflegde in de Indo-Iraanse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Kort daarop inaugureerde u als hoogleraar in Hamilton.

Dat uw bekwaamheid in het kennen van de talen, ook van het Hebreeuws en het Aramees van het Oude Testament, met een hoogleraarschap gehonoreerd werd, is niet zo verwonderlijk. Willen (aanstaande) dienaren des Woords het Woord van onze God elke zondag weer in al zijn rijkdom aan de gemeente kunnen verkondigen, dan moeten zij dat Woord kunnen lezen. Eerbiedig en nauwkeurig lezen wat er staat, om te verstaan wat de Geest, in de weg van inspiratie van de Schriftauteurs, tot de gemeenten zegt. Het is en blijft een groot wonder dat God niet in onbegrijpelijke taal, maar in de taal van ons, mensen, Zichzelf openbaart en van zijn grote daden spreekt! Van dat wonder getuigt de apostel Petrus als hij schrijft dat mensen, door de Heilige Geest gedreven, van Godswege gesproken hebben! Hoe belangrijk is het daarom om ook de taal van het Oude Testament te kennen en daarin als predikant-in-opleiding gedegen onderwijs te ontvangen. Om zo tot verantwoorde exegetische van de Schrift te kunnen komen.

In Canada bleef er een band tussen u en het gereformeerde kerkvolk in Nederland bestaan. Zo bleef u ginds voor de mannenverenigingen hier doorgaan met uw 'Tellingen in de woestijn', een reeks schetsen over het boek Numeri die die titel kreeg.

U bleef hier in Nederland 'in the picture' door publikaties van uw hand die in de pers besproken werden. Publikaties waaruit bleek een goede, gereformeerde beschouwing van Gods openbaring.

Een samenvatting van een schooldagrede over de betekenis van het Oude Testament, die u ginds in Canada in 1979 hebt gehouden, werd hier in de pers met waardering gelezen. Volgens die samenvatting heeft u toen de blijvende betekenis van het Oude Testament voor vandaag benadrukt, door er onder meer op te wijzen dat "het Oude Testament het taalgebruik van het Nieuwe Testament stempelt." Ook dat "het Oude Testament het evangelie plaatst in het zuiver historische perspectief en ons bewaart voor spiritualistische, mysticistische, piëtistische uitwassen." En dat "het Oude Testament in tegenstelling tot de cyclische wereldbeschouwing van de heidense religies, die de mens in het hier-nu-maals zijn vrede wil laten vinden, de Godsopenbaring geeft ter voorbereiding van het Nieuwe Testament, dat ons naar het hier-na-maals doet uitzien." De noodzaak om zo voor ons geloof in de almachtige God de aandacht te blijven vestigen op de betekenis van het Oude Testament is in de loop der jaren alleen maar groter geworden, nu die betekenis steeds meer ontkend en ontkracht wordt.

Toen de buitengewone Generale Synode van Arnhem 1980 u benoemde in de vacature van professor H.J. Schilder, wist zij dat de leerstoel van het Oude Testament daarmee werkelijk kon overgaan in bekwame handen.

Ook in vertrouwde handen. In handen van een -- om het variërend op een uitdrukking van de apostel Paulus te zeggen -- vertrouwd man, die bekwaam is om ook anderen te onderrichten. Dat was namelijk gebleken in uw bijna tien jaar onderwijs geven.

De kerken en de universiteit zijn niet beschaamd uitgekomen.

Integendeel, uw eerbied voor het Woord van God en uw trouw aan de belijdenis van de kerk maken dat de kerken alleen maar dankbaar zijn voor de wijze waarop u uw onderwijsopdracht hebt uitgevoerd.

Daarbij bent u trouw gebleven aan uw voornemen zoals u dat in 1981 onder woorden bracht, namelijk dat het u 'een hartelust' zou zijn te studeren in de Heilige Schrift, ten bate van de discipelen in Kampen en zo ten dienste van de kerken. Vele van uw discipelen hebt u weten te stimuleren met dezelfde ijver en eerbied in de pastorie het Oude Testament te bestuderen.

Dat u de kerken niet uit het oog verloor bij uw onderwijs in Kampen, daarvan getuigen alleen al uw publikaties *Het Hooglied, de koning te rijk* en *Een woord gesproken op zijn tijd*, over de hoofdstukken 1 – 39 van Jesaja, uw geliefde profeet.

Professor Ohmann, de kerken zien met grote dankbaarheid terug op uw twaalfjarige professoraat aan de universiteit. Zij zijn u heel dankbaar voor uw inzet en toewijding en trouw. Daarbij gaat alle dank en aanbidding boven alles uit tot God die u met gaven en krachten heeft toegerust. Ook van een hoogleraar geldt immers wat de apostel in 2 Korinthe 3 schrijft: "Niet dat wij uit onszelf bekwaam zijn iets als ons werk in rekening te brengen, maar onze bekwaamheid is Gods werk ...". De lof is dan ook voor onze trouwe God en Vader, door Christus en de Geest.

Het mag voor u, professor Ohmann, evenals voor ons een grote vreugde zijn, dat de leerstoel van het Oude Testament weer aan een bekwame en vertrouwde opvolger kan worden overgedragen. God is bijzonder goed voor zijn kerken.

Het verheugt ons, dat wij ook uw echtgenote vanavond ontmoeten en in uw afscheid kunnen betrekken. U, mevrouw Ohmann, hebt altijd naast uw man gestaan om hem te steunen in al zijn werk en de moeiten die dat werk meebrengt, met uw man mee te dragen. En dat niet alleen sinds zijn optreden in Kampen. U bent met hem meegegaan naar Canada en later weer naar Nederland terug. De overgang van de pastorie naar het hoogleraarschap moet heel diep ingrijpend zijn. Zeker wanneer het een hoogleraarschap betreft zover bij familie en vrienden vandaan. U kunt daar ongetwijfeld veel van vertellen. U leefde ook in Kampen hartelijk mee. Wij zijn ook u heel erg dankbaar voor uw inzet. Onze God eren wij ook in u.

Professor Ohmann, aan het eind van de cursus sluit u uw colleges af om met ingang van 1 september aanstaande met emeritaat te gaan. Wij gunnen u dat van harte. Wij bidden u toe dat u samen met uw vrouw nog vele goede jaren mag ontvangen, waarin u samen nog veel mag genieten.

Een bijzonderheid twaalf jaar geleden was dat de voltallige synode van toen uw inauguratie heeft bijgewoond. Ik kan u niet beloven dat bij uw afscheidscollège, wellicht veel later in dit jaar, de synode weer voltallig aanwezig zal zijn. Niet dat de broeders geen belangstelling hebben voor wat u ten afscheid op de Kamper kathedraal te zeggen zult hebben, maar zij zijn dan liever geen synodelid meer.

Professor en mevrouw Ohmann, ook voor uw verdere levensgang als geëmeriteerden mag u rekenen op de bewarende trouw van de Here, die zich zo rijk geopenbaard heeft in de Schriften. Hij blijft de schaduw aan uw rechterhand en zal uw uitgang en uw ingang bewaren van nu aan tot in eeuwigheid.

Tot die belijdenis wil ik ons allen oproepen door nu te zingen Psalm 121:3 en 4.

De vergadering zingt prof. Ohmann Psalm 121:3 en 4 toe, waarna de praeses hem de ontslagbrief overhandigt.

Daarna spreekt hij drs. G. Kwakkel toe:

Hooggeachte drs. Kwakkel,

Namens de synode wil ik u van harte gelukwensen met uw benoeming tot hoogleraar in de vakken van het Oude Testament.

Het is nog maar zes jaar geleden dat de praeses van de generale synode u mocht toespreken om u geluk te wensen met een benoeming aan onze Theologische Universiteit. De Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 benoemde u toen tot universitair docent in volledige dienst met een onderwijsopdracht in de Oudsemitische filologie en cultuurgeschiedenis van het Oude Nabije Oosten. U werd toen verteld dat uw benoeming aan professor Lettinga, die u ging opvolgen, veel vreugde en voldoening gaf.

Twee synoden later ontvangt u weer een benoeming. Nu maar liefst tot hoogleraar Oude Testament. En dat met algemene stemmen. En u hoort opnieuw woorden van hartelijke gelukwensen naar u toekomen. En ook nu is de man die u gaat opvolgen, professor Ohmann, erg ingenomen met uw benoeming. Ik mag dat ook nu wel vertellen, omdat de synode er van op de hoogte is dat professor Ohmann zijn vakken bij u in goede handen weet.

Menigeen zal zeggen: een bliksem-carrière. Daar kan een man van wetenschap alleen maar van dromen. Weinigen zal

het gegeven zijn zo snel promotie te maken. Het zou een mens, zoals hij nu eenmaal is, zelfs wel een beetje ijdel kunnen maken.

In 1987 werd u in de Almanak van FQI door de studenten welkom geheten met de woorden: "Terug van weggeweest -- zo zult u uw komst naar Kampen wellicht aanvoelen." Inderdaad, terug in Kampen. Maar dan nu als docent en niet als student. Niet onder de kathedraal, maar er op. En nu al op de kathedraal van het Oude Testament! Wie zou zich niet geëerd voelen?

We weten echter, drs. Kwakkel, dat u niet uit bent op eer. Uw bescheidenheid verhindert u om eerzuchtig te worden. En dat is een goede zaak. Een hoogleraar aan een Theologische Universiteit, waar wetenschappelijk opgeleid wordt tot de dienst des Woords, behoeft geen eer van mensen. Hij wordt ertoe geroepen omdat hij er gaven voorontvangen heeft van onze God.

De kerken hebben hun opleidingsschool nodig. Zij bidden om weltoegeruste predikanten. Zij bidden de Here daarom ook voortdurend om vertrouwde mensen, die bekwaam zullen zijn om anderen te onderwijzen. En dan is het alleen maar genade van God, wanneer Hij zulke bekwaame mensen in het midden van de kerken geeft. Dat u iemand bent die gaven en bekwaamheden van de Here hebt ontvangen, drs. Kwakkel, is de reden geweest voor uw benoeming in 1987. Dat is ook de reden voor deze benoeming, nu de leerstoel Oude Testament vacant raakt door de emeritering van professor Ohmann.

Daarom is uw benoeming wel bijzonder eervol. U krijgt opnieuw een belangrijke taak aan onze universiteit toevertrouwd. Ook een omvangrijke taak. U zult nog meer werk te doen krijgen dan u tot nu toe al hebt moeten doen. Maar u mag zich daaraan wijden, om uw gekregen gaven te gebruiken in dienst van Christus' kerk en koninkrijk.

Het hoeft nauwelijks betoog dat goed kunnen exegetiseren, een verantwoorde uitleg kunnen geven van de Heilige Schrift, dus ook van het Oude Testament, voor een predikant een allereerste vereiste is. Hoe zou de gemeente bewaard kunnen blijven bij het geloof, dat eenmaal de heiligen is overgeleverd, als haar voorgangers, die het evangelie verkondigen, niet bekwaam zijn in de Schriftuitleg? Het kenmerk waaraan men de ware kerk kan kennen, is volgens onze gereformeerde belijdenis dat "men zich richt naar het zuivere Woord van God, alles wat daarmee in strijd is verwerpt, en Jezus Christus erkent als het enige Hoofd."

Fundamenteel is daarbij dat de zuivere prediking van het evangelie wordt onderhouden, op grond van een verantwoorde exegese.

Drs. Kwakkel, de synode heeft met volle overtuiging u tot de taak om daarin aanstaande dienaren van het Woord te bekwamen, geroepen. Het is een verantwoordelijke taak in een tijd waarin de storm van de Schriftkritiek orkaankracht bereikt en ook van de waarheid van het Oude Testament niet veel wil overlaten.

Dat u eerbiedig met de Heilige Schrift omgaat, daarvan getuigt het onderwijs dat u tot nu toe gegeven hebt. Daarvan gewagen ook de publikaties die op uw naam staan, waarin opvalt de pastorale toespitsing van de uitleg van de Schrift voor jong en oud in de gemeente.

Met veel waardering mag opgemerkt worden dat u de boodschap van de Schrift als een blijde boodschap overbrengt, wat zij inderdaad ook is.

Daarbij wilt u ook de gereformeerde leer in de belijdenis van de kerk als de weerklink van het blijde evangelie laten opklinken. In De Reformatie van 12 en 19 november 1988 staat een hoofdartikel van u onder de titel *Vrijgesproken en vernieuwd*, met als ondertitel *Over de gereformeerde leer als blijde boodschap*. Het is de letterlijke weergave van een referaat dat u op de twintigste jaarvergadering van de Gereformeerde Omroepvereniging hebt gehouden. U neemt daarin krachtig stelling tegen elk smaden van de gereformeerde leer als zou zij de mensen depressief maken. De titel van uw referaat *Vrijgesproken en vernieuwd* zet u tegenover de titel van het geruchtmakende boekje van Aleid Schilder *Hulpeloos maar schuldig*. *Vrijgesproken en vernieuwd*, zo laat u zien, -- dat is de kern van de gereformeerde leer. En "alleen de gereformeerde leer kan de mensen echte, duurzame blijdschap schenken". Ook als het daarin gaat over onderdelen als onze totale verdorvenheid, over verkiezing en verwerping en de geboden van God. Zulke lectuur maakt op zich al blij. Het overtuigt ons er opnieuw van, hoezeer de gereformeerde leer, dat wil zeggen, de leer van de Heilige Schrift, de rijkdom van het geloof doet beleven. En dat het daarom zaak is aan die leer te blijven vasthouden.

Drs. Kwakkel, de blijdschap van het evangelie mag ook het onderwijs geven in de vakken van het Oude Testament maken tot een blijmakende opgave. Het mag u bemoedigen, nu u zo'n omvangrijke en verantwoordelijke taak op u ziet afkomen. De dienaar van het Woord wordt ook zelf blij door de boodschap die hij brengen mag.

En vergeet u dan niet: u blijft dienaar van het Woord! Een theologisch hoogleraar blijft volgens artikel 2 van de kerkorde "predikant, afgezonderd voor de opleiding tot de dienst des Woords". Het wetenschappelijk bezig zijn aan de universiteit in Kampen is gericht op de prediking van het blijde evangelie, van de gezonde woorden, de leer die gezond maakt, heilzaam is.

De Here sterkt u in de tijd van overwegen en moge u geven dat u met vrijmoedigheid en vertrouwen de taak op u mag nemen waartoe de kerken u roepen.

God is getrouw, dat belooft Hij. Zijn plannen falen niet.

Laten wij van die trouw met elkaar zingen, Gezang 31:1 en 3.

De vergadering zingt drs. Kwakkel Gezang 31:1 en 3 toe. Drs. Kwakkel heeft de benoemingsbrief reeds ontvangen op de dag van zijn benoeming. Nu overhandigt de praeses hem de daarbij behorende bijlage.

Prof. Ohmann dankt de praeses voor zijn goede woorden. Daarna gaat hij in op wat hem in zijn studie en onderwijs voor ogen heeft gestaan, namelijk het zoeken van een antwoord op de vraag naar wat echt goed is. Echt goed blijkt te zijn wat God goed noemt.

Prof. Ohmann heeft ervaren, dat wie de bijbel goed bestudeert, daarbij existentieel betrokken is. Wie bijvoorbeeld Genesis 1 leest, merkt hoe de Here daar de mens zijn plaats en taak geeft.

Speciaal heeft hem getroffen in het Oude Testament, dat de Here de God is die begint, bij de schepping en in zijn verlossingswerk. Steeds sta je voor Gods grootheid, als je de bijbel leest. Prof. Ohmann heeft dat in het bijzonder ervaren in het bestuderen van de bijbel samen met de studenten met het oog op de gemeente.

Hij is blij dat hij een opvolger heeft in drs. Kwakkel, die kundig en betrouwbaar is.

Drs. Kwakkel spreekt zijn dank uit voor het vertrouwen dat de synode in hem stelt, nu zij hem tot hoogleraar heeft benoemd. Deze benoeming is voor hem minder ingrijpend dan zijn benoeming in 1987, toen hij de pastorie moest verlaten en met doceren moest beginnen. Nu staat hij er beter voorbereid voor. Dat legt hem echter ook een verplichting op, terwijl hij beseft dat zijn gaven en krachten beperkt zijn.

Het terrein van de oudtestamentische wetenschap is erg groot. Het zou voor hem een onmogelijke taak zijn, als God hem niet zou leiden door zijn Heilige Geest.

Hij hoopt, als hij zijn benoeming aanvaardt, van de hulp van prof. Ohmann te kunnen profiteren. Drs. Kwakkel spreekt zijn blijdschap erover uit, dat hij mag werken temidden van de gereformeerde kerken. Daar heeft hij Christus leren kennen. Op deze kerken doet hij een beroep om hem te steunen, met name ook in het gebed.

Speciaal voor de studenten zegt drs. Kwakkel, dat zijn aanspreektitel wel kan veranderen, maar dat de band met hen dezelfde kan blijven. Veel vragen zijn er op het terrein van de studie van het Oude Testament. Het antwoord op al deze vragen is Jezus Christus. Daarbij wil hij hen helpen, als zij ook hem helpen.

De praeses dankt allen voor hun aanwezigheid. Gezongen wordt *Een vaste burcht is onze God* in de berijming van prof. drs. H.J. Schilder, Gezang 34:1 en 4, waarna de praeses voorgaat in gebed. Deze feestelijke avond, waarbij ook veel belangstellende broeders en zusters uit de kerken aanwezig zijn, wordt besloten met een ongedwongen samenzijn, waarbij ieder prof. Ohmann en drs. Kwakkel kan begroeten.

Artikel 12

29.04.93

Telegram aan Koningin Beatrix

In verband met koninginnedag op 30 april zendt de synode het volgende telegram aan Hare Majesteit Koningin Beatrix:

Aan Hare Majesteit Koningin Beatrix, paleis Huis ten Bosch, Den Haag,

De Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Ommen, spreekt haar grote dankbaarheid uit voor wat ons land en volk geschonken wordt in de persoon en in de regering van uwe Majesteit.

De synode bidt u toe dat God, de Koning der koningen, u zijn kracht en wijsheid geeft voor de uitoefening van uw hoge ambt.

M.H. Sliggers, praeses
J. Luiten, scriba I

Artikel 13

04.05.93

Koninklijke onderscheiding voor zr. E. Nieland - van Veen

De praeses feliciteert zr. E. Nieland - van Veen met de koninklijke onderscheiding die zij ter gelegenheid van koninginnedag heeft gekregen. Zij is benoemd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau.

De praeses memoreert dat zij jarenlang les heeft gegeven aan de HBO te Zwolle en presidente is geweest van de Bond van Verenigingen voor Gereformeerde Vrouwen, maar ook dat zij zich ingezet heeft als deputaat voor de herziening van het kerkboek en als deputaat voor generaal-synodale publikaties. Nu is zij medewerkster van de synode als een van de hoofden van de typekamer.

Als ridder mag zr. Nieland zich naar middeleeuws recht *domina* noemen, wat opvallend is bij een synode die nog over het vrouwenstemrecht moet spreken.

De synode biedt zr. Nieland een bijbel met kerkboek aan in leren band. Zr. Nieland dankt de synode voor dit geschenk en de praeses voor zijn goede woorden.

Artikel 14

11.05.93

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. van de Bond van Verenigingen voor Gereformeerde Vrouwen een schrijven dd. 4 mei 1993, waarin hij ter gelegenheid van zijn bondsdag op 11 mei 1993 de synode zijn meelevens betuigen haar wijsheid van de Here toebidt, niet alleen inzake het vrouwenkiesrecht, maar ten aanzien van alle zaken die op de agenda van de synode staan;
- b. van de Vereniging Dit Koningskind, in jaarvergadering bijeen te Bunschoten, een telegram dd. 10 mei 1993, waarin zij de wens uitspreekt dat het synodewerk tot opbouw van het kerkelijk leven mag zijn in al zijn facetten; zij wenst de synode kracht van God toe voor haar verantwoordelijke taak;
- c. van de rector van de TU te Kampen een uitnodiging voor de academische samenkomst op 26 mei 1993, waarin dr. C.J. de Ruijter het ambt van hoogleraar in de Ambtelijke Vakken openlijk zal aanvaarden meteen rede getiteld *Tussen tekst en hoorder*. De synode zal deze samenkomst bijwonen.

Artikel 15

25.05.93

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. van de Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen een telegram dd. 19 mei 1993, waarin hij ter gelegenheid van zijn bondsdag op hemelvaartsdag de synode Gods zegen toewenst;
- b. van de Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen een telegram, waarin hij ter gelegenheid van zijn bondsdag de synode de woorden van 1 Korintiërs 15:58 toewenst;
- c. van docenten van de Greijdanus-scholengemeenschap te Zwolle, op excursie in Polen, een kaart met hartelijke groeten voor de synode.

Artikel 16

13.05.93

Ontvangst afgevaardigden van zusterkerken

De praeses laat aan het begin van de bijzondere vergadering, waarin verscheidene buitenlandse gasten verwelkomd worden, zingen Hymn 40 *The Church's one foundation is Jesus Christ her Lord* uit het *Book of Praise* van de Canadese zusterkerken.

Daarna heet hij de volgende afgevaardigden van zusterkerken in het buitenland van harte welkom: dr. J. Visscher van de Canadian Reformed Churches, ds. D. MacDonald van de Free Church of Scotland, ds. N.C. Hoeflinger van de Reformed Church in the United States en ds. G. Ball van de Reformed Presbyterian Church of Ireland.

Dr. J. Visscher van de Canadian Reformed Churches spreekt de synode als volgt toe:

Eerwaarde broeders in de Here Jezus Christus, leden van de synode.

Geachte voorzitter, ik spreek mijn erkentelijkheid ervoor uit, dat u mij de gelegenheid hebt gegeven om in het kort hier enige dingen te zeggen.

Het is mij een voorrecht u allen officieel te groeten en de beste wensen over te brengen van de Canadian Reformed Churches. Aangezien u een van onze zusterkerken bent, is het vanzelfsprekend dat wij in Canada geïnteresseerd zijn in het reilen en zeilen van uw kerk in het algemeen gesproken, maar ook in de besluiten van deze belangrijke vergadering in het bijzonder. U zult het evenwel kunnen begrijpen, dat onze interesse in u veel verder gaat dan wat normaal kan worden verwacht. Ondanks de omstandigheid dat het aantal immigranten van Nederland naar Canada gedurende de laatste tientallen jaren drastisch is teruggelopen, is het een feit dat velen van onze oudere kerkleden nog steeds een sterke afhankelijkheid hebben voor uw land en uw kerken. Velen van hen herinneren zich de crisistijd in de dertiger jaren, de oorlogsjaren van 1940–1945 en de kerkstrijd omstreeks die tijd. U hebt nu eenmaal, en dit zal altijd wel zo blijven, een speciale plaats in het hart van veel onzer kerkleden.

Het is echter duidelijk dat er intussen veel is veranderd. Als kerken zijn we nu al meer dan veertig jaar in Canada en dit brengt met zich mee, dat er nu een nieuw geslacht is opgegroeid, dat geen Hollands spreekt en niet meer op de hoogte is met Hollandse tradities. Ik ga er niet op in of dit een positieve dan wel een negatieve ontwikkeling is, maar wil slechts constateren dat dit een natuurlijke gang van zaken is. Het is alleszins begrijpelijk dat, toen de immigranten van Nederland in Canada belandden, zij en hun kinderen zich begonnen aan te passen aan het leven in het nieuwe land.

Het gevolg was dat de taal van onze kerken nu Engels is en dat de manier van doen van onze kerkleden veel overeenkomst vertoont met de Canadese gewoonten en gebruiken. Daar komt nog bij dat onze kerkleden steeds meer betrokken worden bij wat er nu plaats vindt op het kerkelijk terrein van Noord-Amerika. Op het ogenblik zien wij met grote aandacht uit naar de meest recente ontwikkelingen in de kerken die nu de Christian Reformed Church hebben verlaten. Wij leggen ook contacten met de Free Reformed Church. Bovendien blijven wij moeizame vorderingen maken in onze relaties met de Orthodox Presbyterian Church. Kortom, wij worden steeds meer wat onze naam pretendeert, namelijk: **Canadian Reformed Churches**.

Ondanks dit alles willen wij ons in dit proces niet nationalistisch of geïsoleerd opstellen. Wij willen een open blik houden voor het feit, dat de kerk van Jezus Christus in een zeker land te allen tijde haar katholieke visie en haar gereformeerd

karakter moet bewaren. Wij zijn oprecht blij, dat wij mogen belijden tezamen met u opgenomen te zijn in het kerkvergaderend werk van onze Here en Zaligmaker Jezus Christus. Het verheugt ons, dat wij met u dezelfde belijdenisgeschriften en dezelfde kerkorde hebben. In zekere zin groeien wij van elkaar af, maar tegelijkertijd blijven wij altijd één, wanneer wij ons blijven vastklampen aan hetzelfde Woord van God.

Om deze eenheid tussen ons als zusterkerken te handhaven en te bevorderen, zij het mij vergund om u op de hoogte te brengen van de laatste statistieken betreffende de stand van zaken in onze kerken. Het Jaarboek van 1993 laat ons zien dat wij nu 13536 lidmaten hebben, verspreid over Canada en de Verenigde Staten. Er zijn nu 44 dienaren des Woords, zendingen en professoren, en voorts nog 11 emeritipredikanten en professoren. Gedurende de laatste jaren zijn we met ongeveer één kerk per jaar gegroeid.

Ons Theological College in Hamilton (Ontario) blijft in de behoeften van de kerken voorzien. Op het ogenblik hebben wij vier full-time professoren, die allen aan uw universiteit in Kampen gestudeerd hebben. Vijftien studenten zijn ingeschreven en er zijn verschillende jongelui die nu bezig zijn zich te bekwamen om aan ons College te studeren.

Onze kerken zijn ook actief op het gebied van zending in andere landen, onder onze autochtone bevolking en door middel van evangelisatie. Zes zendingen zijn werkzaam overzee: één in Irian Jaya en vijf in Brazilië.

Er is een vacature voor zending onder de Indianen in Noord-Brits Columbia. Het werk van evangelisatie wordt gedaan in verschillende vormen: door radio-uitzendingen, bijbelstudiegroepen voor buitenkerkelijken, zomerscholenvoor kinderen uit de omgeving, en bijbelcursussen.

Onze laatste generale synode werd gehouden in 1992 in Lincoln, Ontario. Hier werden een paar besluiten genomen die ook voor u van belang kunnen zijn.

Het comité voor bijbelvertaling werd opdracht gegeven om een nieuwe bijbelvertaling aan te bevelen, aangezien de vertaling die wij nu gebruiken, niet meer gepubliceerd wordt. De synode voltooide ook het werk dat voor ons kerkboek was gedaan: *het Book of Praise*. Ook werd er een nieuw comité gevormd met de weidse naam: *Deputies for the Promotion of Ecclesiastical Unity*, dat als taak heeft om gemeenschap te bevorderen tussen onze kerken en de gelovigen die de Christian Reformed Church hebben verlaten.

Met betrekking tot interkerkelijke relaties, besloot de synode van Lincoln om de relaties met uw kerken te onderhouden, zowel als die met de zusterkerken in Australië en Zuid-Afrika. Ons lidmaatschap in de International Conference of Reformed Churches werd ook voortgezet, hetgeen inhoudt dat onze kerken ook vertegenwoordigd zullen zijn op de vergadering die deze zomer in Zwolle zal worden gehouden.

Inzake verdere ontwikkelingen kan worden vermeld, dat de synode het besluit nam de uitnodiging van de Presbyteriaanse Kerk in Korea aan te nemen om een zusterkerkrelatie met haar aan te gaan. De synode besloot ook om zo'n relatie aan de Free Reformed Church of Scotland voor te stellen. Ook werd er een besluit genomen om de situatie in de Reformed Church in the United States te onderzoeken met het oog op de mogelijkheid om met haar een zusterkerkrelatie aan te gaan. Betreffende de Orthodox Presbyterian Church besloot de synode om verder contact met haar voort te zetten en om het comité dat deze zaak behartigt, een meer gespecificeerde opdracht daartoe te geven.

Het kan voor u van belang zijn te vernemen, dat wij een uitnodiging hebben ontvangen van de General Assembly van de Free Church of Scotland, die volgende week in Edinburgh vergadert. Zij zal het voorstel van haar daartoe aangeseld comité in behandeling nemen, hetgeen inhoudt ons voorstel aangaande een zusterkerkrelatie met de Free Church te aanvaarden. Onze kerken in Canada werden uitgenodigd om aanwezig te zijn bij deze bijzondere gelegenheid en als antwoord daarop heeft ons comité mij afgevaardigd om volgende week naar Schotland te reizen teneinde deze nieuwe relatie te realiseren.

Men zou zich kunnen afvragen hoe deze ontwikkeling tot stand kwam. Het schijnt een direct resultaat te zijn van het besluit van de synode van Lincoln om enkele wijzigingen aan te brengen in *the Rules for Ecclesiastical Fellowship*, die in feite de oorzaak vormden van de bezwaren die de Free Church had tegen onze oorspronkelijke regels. Misschien zou onze doorbraak (in de positieve zin van dit woord!) in deze aangelegenheid u enigermate van dienst kunnen zijn in uw pogingen om eenzelfde soort relatie aan te gaan met de Free Church of Scotland.

Waarde broeders, ik zou mijn toespraak willen beëindigen door er op te wijzen, dat wij elkaar als kerken van onze Here Jezus Christus wederzijds nodig hebben. Wij leven in een wereld die in toenemende mate tegen God rebelleert. Van alle kanten valt de oude aartsvijand ons aan en probeert ons van de Here en zijn dienst af te trekken. Het is daarom uitermate belangrijk dat wij als gereformeerde kerken getrouw blijven aan onze Here God, dat wij zijn Woord gestand doen en dat wij het geloof, dat Hij ons heeft toebedeeld, met woord en daad verdedigen. Moge Jezus Christus, de Koning der Kerk, met u allen zijn in uw werk als generale synode van Ommen en moge Hij bewerkstelligen dat dit zal zijn tot glorie van zijn heilige naam, voor het welvaren van zijn kerk hier in Nederland, en als een getuigenis in deze wereld voor de komst van zijn koninkrijk.

De praeses antwoordt dr. J. Visscher als volgt:

Hooggeachte rev. Visscher,

Het is ons een groot genoegen dat wij u in onze generale synode mogen ontvangen en begroeten. Met de Canadian Reformed Churches, door welke u afgevaardigd bent naar onze synode, hebben wij al sinds heel veel jaren zeer goede betrekkingen. De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn daar nog altijd bijzonder blij mee. Onze relatie met u is bepaald geen formele relatie. De banden die er bestaan blijken nog altijd hecht te zijn. Wanneer we afgevaardigden van elkaar ontmoeten, blijkt steeds weer onze verbondenheid in het allerheiligst geloof. Wij zijn u dan ook hartelijk dankbaar voor de goede woorden die u tot ons gesproken hebt. En voor de groeten die u namens de kerken in Canada aan ons hebt overgebracht.

Uw kerken zijn na de Tweede Wereldoorlog en na de Vrijmaking van 1944 in de weg van emigratie uit onze kerken voortgekomen. Dat is alweer bijna een halve eeuw geleden. Er zijn nieuwe generaties gekomen. Uw kerken zijn in de loop der jaren al meer Canadese kerken geworden. Kerken die Engels spreken, tot in uw belijdenisgeschriften en liturgische

formulieren toe. U heeft een eigen gezicht gekregen. Dat kan niet anders. Het is ook een goede zaak. Niettemin is onze relatie een levendige.

Dat beseften wij nog eens weer toen onlangs prof. Ohmann door deze generale synode geëmeriteerd werd. Negen jaar heeft deze hoogleraar in uw kerken predikanten mee mogen opleiden en toerusten aan uw Theological College in Hamilton. Daarna mocht hij dat twaalf jaar lang doen aan onze universiteit in Kampen.

De banden die we hebben worden opnieuw versterkt door de overtocht vorig jaar van rev. J. de Gelder naar Canada, jarenlang algemeen secretaris van onze deputaten BBK, en van prof. dr. N.H. Gootjes, die hoogleraar is geworden in Hamilton.

Op de synode van Lincoln, vorig jaar, werden onze deputaten zeer hartelijk ontvangen en mochten zij de goede wensen van onze kerken overbrengen.

Met vreugde hebben wij vernomen dat uw kerken net als onze kerken voor het eerst deputaten voor kerkelijke eenheid hebben benoemd.

Contacten zijn, zo hebben we begrepen, inmiddels gezocht in de richting van the Christian Reformed Churches, the Orthodox Reformed Churches en the Independent Reformed Churches. Ook met de Free Reformed Churches, die zusterkerken zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerken hier in Nederland, hebben uw kerken contact gelegd.

Wij wensen u van harte sterkte en veel wijsheid toe in die contactoefeningen. Ook voor wat betreft uw contacten met de Orthodox Presbyterian Church, waarin wij ook elkaar ontmoeten.

Uw kerken hebben al meer dan eens enige zorg geuit over het beleid van onze kerken ten aanzien van de vele buitenlandse contacten. De snelheid waarmee onze contacten zich uitbreiden gaven u aanleiding tot die zorg. Onze deputaten hebben u uitgelegd waardoor die snelheid is ontstaan. Naar we hopen is die zorg nu zo goed als weggenomen. Zien we het goed, dan zijn we geneigd te zeggen: de Canadian Reformed Churches verhogen ook hun eigen snelheid. Zij halen ons in. Dat is zeker te zien voor wat betreft uw volledig zusterkerkcontact, sinds de synode van Lincoln, met de Free Church of Scotland. Overigens verheugen we ons daar alleen maar over.

Het is al met al een turbulente ontwikkeling van contacten. Onze kerken volgen deze ontwikkeling met belangstelling.

Rev. Visscher, de generale synode is onze God dankbaar voor al het goede dat zij van uw kerken mocht vernemen. Wij danken u hartelijk voor uw komst naar Nederland. Wij bidde u toe dat de Here ook uw kerken in de toekomst trouw maakt en volharden doet bij het onderwijs van de apostelen. Zijn vrede moge uw kerken beheersen.

Hierna spreekt ds. D. MacDonald van de Free Church of Scotland de synode toe.

Ds. MacDonald spreekt zijn dank uit voor de uitnodiging die de Free Church of Scotland heeft gekregen. Hij brengt de hartelijke groeten over van de broeders in de Free Church of Scotland. Komende week wordt de General Assembly gehouden in Edinburgh. Datzal een belangrijke gebeurtenis zijn, omdat 1993 een gedenkjaaar is, 150 jaar na de Disruption, die diep heeft ingegrepen in de kerkgeschiedenis van Schotland en Engeland. Weinigen in de kerk geloofden nog dat er mensen bereid zouden zijn offers voor de waarheid te brengen. 474 predikanten verlieten hun kerk en huis, om vrij te zijn van de overheersing van de overheid in de geestelijke zaken van de kerk en getuigenis te geven aan de heerschappij van Christus als enig Koning van de kerk.

Ds. MacDonald memoreert de 100-jarige gedenkdag die de Gereformeerde Kerken in Nederland hebben gehad. Hij is getroffen door de overeenstemming in de geschiedenis van de Schotse en van de Nederlandse kerken. Beide kerken moesten zich verzetten tegen overheersing van de kant van de staat, tegen hiërarchie en modernistische theologie. Dit heeft voor beide kerken pijnlijke afscheidingen meegebracht.

Tegelijk mogen we in de gezonde oecumene van de gereformeerde leer elkaar de hand reiken in christelijke eenheid. Door de bespreking van vandaag over de regels voor relaties tussen kerken zal de band tussen onze kerken sterker worden.

Ds. MacDonald toont zich blij met wat hij van het kerkelijk leven in Nederland zag. Hij noemt met name de wegen die gezocht worden om het gereformeerde geloof van invloed te laten zijn in de maatschappij door middel van kranten, tijdschriften, sociale en politieke organisaties. Daarnaast ook het zendingswerk. Zelf is hij geïnteresseerd in het onderwerp *christelijke opvoeding*, waarover hij vorig jaar ook gesproken heeft tot de General Assembly. Uit dat oogpunt is hij bijna jaloers op de mogelijkheden van het gereformeerde onderwijs in Nederland.

De gereformeerde kerken in Nederland hebben een brede visie op het gereformeerde geloof. Geve de Here de trouw, de wijsheid en de ijver voor de uitwerking van deze visie. Moge de Here de kerken in Nederland een goed instrument doen zijn om het geloof van de reformatoren verder uit te dragen, in Nederland en over de grenzen.

Tenslotte wenst ds. MacDonald de synode de leiding van de Heilige Geest en de zegen van God toe in al haar besprekingen.

De praeses antwoordt ds. D. MacDonald als volgt:

Hooggeachte ds. MacDonald,

Graag wil ik onze grote blijdschap en dankbaarheid erover uitspreken dat wij u op onze generale synode als afgevaardigde mogen ontvangen van de Free Church of Scotland. Aan onze uitnodiging heeft u gehoor kunnen geven. En het verheugt ons zeer dat wij u vandaag mogen ontmoeten in onze synode.

Hartelijk wil ik u ook danken voor de goede woorden die u tot ons heeft gesproken. En voor de groeten en goede wensen die u namens uw kerken aan ons hebt overgebracht. Uw bezoek aan onze synode zal een van de laatste werkzaamheden zijn die u namens de Free Church of Scotland verricht. Volgende week komt, zo God wil, uw General Assembly bijeen en zal uw taak als moderator beëindigd zijn.

Wij hopen en bidden dat uw assembly, geleid door de wijsheid van de Heilige Geest, besluiten mag nemen die dienen zullen tot opbouw van de kerken.

De Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) hopen van harte dat een volledige zusterkerkrelatie, zoals uw kerken die aangaan met de Canadian Reformed Churches, ook spoedig tussen u en ons tot stand zal komen. Wij zien er naar uit dat de discussie hierover tot een goed einde gebracht kan worden. Ik spreek graag de wensen en de bede uit dat we onder de zegen van de Here elkaar volledig als zusterkerken zullen aanvaarden naar regels en afspraken waarin we beiden ons geheel kunnen vinden.

Wij kunnen als kerken in deze wereld veel voor elkaar betekenen en door elkaar te bemoedigen vanuit het Woord van God. We hebben dezelfde strijd voor hetzelfde kostbare geloof dat wij ontvangen hebben. Daarbij is het gebed voor elkaar een grote kracht in ons kerkelijk leven. U en wij hebben veelszins dezelfde zorg over een toenemend ongelof in de samenleving waarin wij verkeren. Het laat ook de kerkleden niet onberoerd. We ervaren elk in eigen situatie de macht van de boze, die, hoewel overwonnen door onze Koning Jezus Christus, zich fel blijft verzetten tegen zijn heerschappij. Dankbaar zijn we er dan ook voor, dat we in de ICRC elkaar als kerken mogen ontmoeten. Daar hebben we een goede gelegenheid om met elkaar te kunnen spreken over zaken die ons gezamenlijk raken.

Volgende week dinsdag is het 18 mei. U zult dan herdenken dat 150 jaar geleden de Disruption plaatsvond: 18 mei 1843. Een kerkhistorisch feit dat voor de kerken in Schotland van ingrijpende betekenis is geweest. Zij hebben toen ervaren dat de trouw aan Christus veel strijd en offers kost. Veel kerkgebouwen raakten zij kwijt. Predikanten moesten hun pastorie verlaten. Het was een tijd van moeite en beproeving. Maar de Here gaf trouw in de gehoorzaamheid aan Hem. En de dankbaarheid voor de trouw van God mocht toen overheersen. Aangrijpend is het dat op de eerste assembly na de Disruption Psalm 124 gezongen werd: een lied van blijde verwondering en dankbaarheid over de bevrijding die de Here aan zijn volk geschonken heeft.

Wij herkennen in de geschiedenis van onze kerken dezelfde strijd en de gevolgen daarvan. In 1834 bracht de Here de kerken hier tot de Afscheiding en tot wederkeer naar zijn Woord. Er kwam tussen Schotland en ons land veel meeleven met elkaars strijd. De provinciale synode van Gelderland mocht per brief de Free Church of Scotland in dat moeilijke jaar 1843 bemoedigen. Sindsdien zijn er contacten gegroeid en werden er geregeld bezoeken gebracht aan elkaars synoden en assemblies.

De nauwe banden komen voort uit onze gemeenschappelijke oorsprong in de Reformatie van de 16e eeuw. Uw kerken en de onze zijn toen wegen gegaan die veelszins parallel lopen. We herkennen elkaar als nazaten van die Reformatie. Wat ons binden blijft is ons gemeenschappelijk geloof in de Koning van de kerk, onze Here Jezus Christus. We mogen elkaar ook nu bemoedigen met het Woord van onze Heiland en Here, die tussen de gouden kandelaren wandelt (Opb. 2) en die ons zegt: "Ik kom spoedig; houd vast wat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme". Opb. 3:11. Graag vraag ik u de hartelijke groeten van onze synode over te willen brengen aan de General Assembly van uw kerken die volgende week zal bijeenkomen. Gods zegen moge rusten op uw werk.

Vervolgens spreekt ds. N.C. Hoefflinger van de Reformed Church in the United States de synode toe.

Ds. Hoefflinger brengt de groeten over van de Reformed Church in the United States. Het valt op, dat zij als *kerk* zich richt tot *kerken*. Maar beide stemmen in met de woorden van Paulus in 1 Tim. 3:15, dat de kerk een pijler en fundament van de waarheid is.

In Amerika van vandaag is waarheid alleen wat 'politically correct' is. Via de media vindt een 'brain washing' van het Amerikaanse volk plaats. Op de Amerikaanse kansel wordt het Woord van God niet meer gebracht. De kerk is daardoor onbelangrijk geworden, geen kracht meer onder het volk, maar veel meer een museum, iets van vroeger. In Nederland zal de situatie niet anders zijn. Wij echter, als Reformed Church in the US en als Gereformeerde Kerken in Nederland, geloven dat er waarheid is, de waarheid van God.

Ds. Hoefflinger is onder de indruk van de vele kerkelijke activiteiten die vermeld worden in het boekje *The Reformed Churches in the Netherlands (liberated)* en hoopt op hulp van onze kant, evenals toen indertijd de classis Amsterdam voorzag in pastorale leiding voor de jonge Duitse gereformeerde kerken in Amerika.

Onze gezamenlijke aandacht voor de Eglise Réformée Confessante au Zaïre biedt ons beiden gelegenheid leiding te geven, zodat alle drie de gemeenschappen mogen groeien in het doen van de wil van de Here.

Deputaten BBK hebben duidelijk gemaakt, dat verschillen tussen de kerken samenhangen met verschil in geschiedenis en cultuur. In zijn brief van 15 februari 1993 heeft ds. H. van Veen een aantal punten van verschil genoemd. Ds. Hoefflinger is niet gemachtigd daar nu antwoord op te geven. De synode van de RCUS die later deze maand vergadert, zal zeker met een antwoord komen. Ds. Hoefflinger kan nu alleen op niet-officiële manier hierover spreken.

Beide kerken komen voort uit de Reformatie van de 16e eeuw en bouwen daarop verder. In de Duitse gereformeerde kerk zijn wellicht andere invloeden dan in de Nederlandse kerken. Maar de Heidelbergse Catechismus is zeker de mooiste bloem die uit de reformatie in Duitsland gegroeid is. De RCUS hecht er sterk aan 'Heidelberg Reformed' te zijn. Het is nog niet mogelijk geweest vanuit de geschiedenis vast te stellen, waarom zij de drie formulieren van eenheid niet hebben. Dit mag echter niet als zwakte in de leer worden uitgelegd, of als een toegeven aan de zogenaamde vrije wil van de mens. Stappen om te komen tot het aannemen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leeregels zijn en worden overwogen.

Uit de geschiedenis blijkt dat de RCUS een kerk is die voor de waarheid opkomt.

Bij de fusie in 1934 tussen de Evangelical Synod of North America en de RCUS werden drie belijdenisgeschriften aanvaard: de Augsburgse Confessie, de Catechismus van Luther en de Heidelbergse Catechismus. Daarbij werd bepaald dat waar deze drie belijdenisgeschriften niet met elkaar overeenkwamen, men af kon gaan op de vrijheid van geweten die eigen is aan de Schrift. Dit betekende het verlies van een confessionele kerk door een veelheid aan confessies. De bittere herinnering hieraan heeft diepe indruk achtergelaten bij hen die een ware gereformeerde kerk wilden blijven. Deze zaten vooral in wat toen de Eureka-classis was.

In 1955 kwam ds. Hoefflinger in deze Eureka-classis, vanuit een achtergrond in de (Dutch) Reformed Church in America en de Orthodox Presbyterian Church. Zijn opleiding heeft hij gehad aan het Westminster Theological Seminary te Philadelphia, waar hij onder leiding van dr. Cornelius van Til en prof. John Murray voor het eerst hoorde van dr. Schilder en de vrijgemaakte kerken.

Na zijn intrede in de Eureka-classis kreeg een groot aantal predikanten zijn opleiding aan het Westminster Seminary. Deze kwamen zo onder gereformeerde en presbyteriaanse invloed. Dit gaf de (in de Eureka-classis) voortgezette RCUS een klassiek gereformeerde status.

Evenals de RCUS hebben ook De Gereformeerde Kerken in Nederland hun historische achtergrond. Als zusterkerken hebben we elkaar nu nodig om samen pijler en fundament van de waarheid te zijn. Beide richten we ons op de eenheid van de ware kerk in haar wereldwijde contacten. Onze gezamenlijke band met de Eglise Réformée Confessante au Zaïre

is hier een blijk van.

De RCUS heeft verder een nauwe band met de Orthodox Presbyterian Church. Overwogen wordt met deze kerk een kerkelijke relatie aan te gaan met een vergaande vorm van samenwerking. Contact is er ook met de Reformed Presbyterian Church in North America. Contact met de Canadian Reformed Churches wordt nader overwogen.

Wat bezorgd is de RCUS over het woord *zelfstandig* zoals dat ook in het boekje *The Reformed Churches in the Netherlands (liberated)* voorkomt in verband met de plaatselijke kerk. Voor wie bij dr. C. van Til in de leer is geweest, klinkt het woord *zelfstandig* ('autonomous') onheilspellend ('ominous')! Dit is een terrein waar nog opheldering nodig is.

De RCUS heeft fondsen beschikbaar voor de studie van een Hongaarse gereformeerde student aan het Mid-America Reformed Seminary in de USA.

De RCUS heeft het lidmaatschap van de ICRC aangevraagd en dankt De Gereformeerde Kerken in Nederland en de Canadian Reformed Churches voor de aanbevelingsbrieven.

Ook is het lidmaatschap van de North American Presbyterian en Reformed Council aangevraagd; de toelating als lid is door de NAPARC echter uitgesteld.

Waarnemers zijn gestuurd naar de Alliance of Reformed Churches.

Ds. Hoefflinger komt tot de conclusie dat we, bij alle verschil, overduidelijk samen het gereformeerde geloof toegedaan zijn in leer en leven. We kunnen ons er alleen maar over verheugen, dat we samen de waarheid van het evangelie van Christus in het Woord van God mogen hooghouden. Die vreugde ervaart hij nu hij als afgevaardigde van de RCUS in het midden van de synode is. Hij wenst de synode Gods zegen toe.

De praeses antwoordt ds. Hoefflinger als volgt:

Hooggeachte rev. Hoefflinger,

Ook u wil ik hartelijk danken voor de goede woorden die u gesproken hebt tot onze vergadering. Uw aanwezigheid vandaag als afgevaardigde van de Reformed Church in the United States in onze synode maakt ons blij en doet ons bijzonder goed. We verwonderen ons telkens weer over het wereldwijde werk dat God bezig is te doen tot bijeenvergadering van zijn volk uit alle landen. Het bemoedigt ons te zien, dat Hij de wegen zo leidt dat kerken uit verschillende landen en werelddelen op elkaars weg geplaatst worden en de broederschap met elkaar mogen beleven. Kerken die zich willen houden aan het geschreven Woord van God als de gezaghebbende norm voor leer en leven. In een tijd dat modernisme en vrijzinnigheid hand over hand toenemen, is de ontmoeting en herkenning van elkaar een geschenk van onze God. Sinds onze Generale Synode van Leeuwarden 1990 beoefenen onze kerken met elkaar de volledige zusterkerkrelatie. Deze relatie werd verstevigd door het bezoek dat onze deputaten rev. J. de Gelder en br. Jac. van der Kolk een jaar geleden aan uw synode in Garner (Iowa) mochten brengen en door de hartelijke ontvangst die hun daar ten deel viel.

Met vreugde hebben we vernomen dat uw kerkverband uitgebreid kon worden tot nu vier classes. Daar zijn we heel blij mee. We beseffen dat zo'n uitbreiding meer mogelijkheden geeft voor een optimaal functioneren van uw kerkverband. Uw kerken en de onze zijn dicht bij elkaar gekomen door de samenwerking in Zaïre. Onze synode van Leeuwarden in 1990 kon besluiten met de Eglise Réformée Confessante au Zaïre een zusterkerkrelatie aan te gaan. Daar is inmiddels ook uitvoering aan gegeven. De kerken in de provincie Utrecht werken samen in de steun aan de Zaïrese kerken. Inmiddels zijn twee zendeling-docenten daar begonnen met de voorbereidingen van een opleiding voor predikanten en evangelisten en met andere werkzaamheden voor de opbouw van de kerken. De nodige gelden zijn daarvoor ook beschikbaar.

Wij zijn ook blij met de contacten van uw kerken in de richting van Mexico. The Independent Presbyterian Church of Mexico, waar u contacten mee onderhoudt, heeft zich ook tot onze kerken gewend.

Met vreugde vermelden we ook het werk dat u gaat beginnen in Hongarije, namelijk om de Hongaarse Gereformeerde Kerken te gaan steunen. Wij van onze kant wijzen er graag op, dat onze kerken, net als in Zaïre, ook voor Hongarije met u willen samenwerken.

Uw besluit om het lidmaatschap van de ICRC aan te vragen is door onze kerken met vreugde begroet. Onze deputaten hebben graag door middel van de 'letter of recommendation' waar u om gevraagd had, uw kerken bij de Conference aanbevolen.

Rev. Hoefflinger, wij mogen elkaar bemoedigen in onze gemeenschappelijke strijd voor de waarheid van het evangelie. Onze Here Jezus Christus spoort zijn kerk aan, ondanks haar kleine kracht, zijn Woord te bewaren en zijn naam niet te verloochenen. Opb. 3:8. Hoe belangrijk is het om duidelijk positie te blijven kiezen tegenover de valse leer in onze tijd, die al verder oprukt. Lezen we de Schrift goed, dan weten we dat die valse leer zal trachten Christus' werk te verbreken. Maar Hij houdt zijn kerken vast.

De synode van uw kerken zal, zo God wil, aan het eind van deze maand in Sutton bijeen komen. Ik wens u graag namens onze synode van harte sterkte en Gods zegen toe op het werk dat daar wacht. En ik vraag u dan ook de goede wensen en hartelijke groeten over te brengen van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Daarna spreekt ds. G. Ball van de Reformed Presbyterian Church of Ireland de synode toe.

Ds. Ball brengt de synode de hartelijke groeten over van de Reformed Presbyterian Church of Ireland. Hij dankt voor de uitnodiging en de gastvrijheid.

De geschiedenis van RPCI gaat terug tot op de 17e eeuw. De RPCI wordt ook wel *The Covenanter Church* genoemd, vanwege de Covenants die door hun voorvaders in 1638 en 1643 zijn ondertekend: *The National Covenant of Scotland* en *The Solemn League and Covenant*. Velen van hen kwamen uit Schotland naar Ierland en stichtten daar kerken.

De RPCI kent ongeveer 3000 leden, inclusief kinderen, en 36 gemeenten, verdeeld over 4 presbyteries. Er zijn 28 dienstdoende predikanten. Zendingswerk wordt gedaan in Nantes in Frankrijk en in Galway in Zuid-Ierland.

De RPCI heeft als belijdenisgeschriften de Westminster Standards. Kenmerkend is de leer betreffende het koningschap van Christus over de natie, de kerk en het hele leven.

Door Christus regeert God de hele wereld. Er is een tijd geweest dat Ierland als natie Christus' koningschap erkende. Dit is ook de betekenis van de Covenants.

Christus is ook koning over de kerk. Geen schadelijke invloed mag de kerk binnendringen. De overheid mag geen macht hebben in de kerk. Wel moet de overheid worden gehoorzaamd. De manier van kerkregering is overeenkomstig het

Nieuwe Testament.

Christus is ook koning over het individuele hart. Allen moeten Hem gehoorzamen.

De RPCI heeft een goede verstandhouding met de Evangelical Presbyterian Church of Ireland. Er bestaat kanselruil. Verschil is er alleen in de manier van eredienst. Bij de RPCI worden alleen onberijmde psalmen gezongen zonder begeleiding van muziekinstrumenten. Bij de EPCI worden ook gezangen gezongen en zijn er orgels. Ook is een punt van verschil dat de RPCI zich aan de Covenants houdt en de EPCI niet.

Ook is er verschil met De Gereformeerde Kerken in Nederland. Bij de RPCI worden de ouderlingen benoemd voor het leven. Bij de verkiezing van ambtsdragers stemmen de zusters mee; zij mogen alleen niet in het ambt. Bij het avondmaal worden ook uit andere kerken diegenen toegelaten van wie bekend is dat ze oprechte christenen zijn.

Wat de RPCI nodig heeft is meer mensen voor de ambtelijke dienst en een geestelijke herleving in het kerkelijk leven.

Ds. Ball is dankbaar voor de gebeden van veel mensen voor Ierland met zijn vele problemen. De tegenstellingen tussen rooms en protestanten zijn groter dan ooit en er lijkt geen oplossing voor te zijn. De enige oplossing is een geestelijke oplossing. Ds. Ball vraagt om voortdurend gebed, zodat mensen zonder angst weer naast elkaar kunnen leven.

Ds. Ball zegt toe, dat hij de broeders in Ierland zal informeren over De Gereformeerde Kerken in Nederland. God geve dat ons werk dienstbaar is aan de komst van zijn koninkrijk.

De praeses antwoordt ds. Ball als volgt:

Hooggeachte rev. Ball,

Namens de generale synode wil ik u hartelijk danken voor de goede woorden die u tot onze vergadering gesproken hebt. Het verheugt de synode ten zeerste dat wij in uw persoon een afgevaardigde van de Reformed Presbyterian Church of Ireland mogen ontvangen. Het is ook voor het eerst dat wij een afgevaardigde van uw kerken in ons midden hebben.

Onze kerken hebben elkaar over en weer kunnen aanvaarden als ware kerk van onze Here Jezus Christus. Onze Generale Synode van Leeuwarden in 1990 kwam in volle overtuiging tot het besluit een zusterkerkrelatie met uw kerken te willen aangaan, waarin we elkaar tot steun mogen zijn. We hebben elkaar leren kennen als kerken die de gereformeerde leer van harte zijn toegedaan en niets anders begeren dan Christus te dienen naar zijn Woord. Van Hem belijden wij in onze Heidelbergse Catechismus, zondag 21, dat Hij als "de Zoon van God uit het hele menselijke geslacht Zich een gemeente, die tot het eeuwige leven uitverkoren is, van het begin van de wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt." En dat Hij dat doet "door zijn Geest en Woord in de eenheid van het ware geloof."

Het is verblijdend het kerkvergaderende werk van onze Here Jezus Christus te mogen ontdekken ook buiten onze eigen landsgrenzen.

Het geeft bovendien veel bemoediging in een tijd als de onze, waarin een proces gaande is van verval van het christelijk geloof. Dat verval merkt u ook in uw land op. En het laat u niet onberoerd.

In 1992 bezocht onze rev. H. van Veen uw synode. Hij heeft toen al de blijdschap uitgesproken van De Gereformeerde Kerken in Nederland over het besluit van uw synode die zusterkerkrelatie aan te gaan. Graag wil ik onze dankbaarheid bij deze gelegenheid van uw ontvangst in de synode nog eens onderstrepen.

Onze kerken mogen elkaar ook ontmoeten in de ICRC, een Conference waar we samen over allerlei gemeenschappelijke zaken met elkaar mogen studeren en spreken. We maken daar een dankbaar gebruik van.

Het is treffend dat uw en onze kerken sinds hetzelfde jaar, namelijk 1854, mogen beschikken over een eigen instelling voor de opleiding en de toerusting van predikanten. Wij zijn er als kerken dankbaar voor, dat we nu al bijna anderhalve eeuw onze eigen kerkelijke opleiding hebben. In de loop van die tijd is de overtuiging alleen maar gegroeid dat de kerken hun eigen taak en verantwoordelijkheid hebben voor de opleiding tot de dienst des Woords. Onze kerkelijke relatie opent, denk ik, perspectieven voor een goed contact tussen uw opleiding en de onze in Kampen.

Wij beseffen dat u als kerk leeft in een land dat verscheurd wordt door politieke en godsdienstige tegenstellingen. Tegenstellingen die met geweld worden uitgevochten. En die naar de mens gesproken weinig uitzicht geven op een aanvaardbare oplossing. De gevolgen van die moeilijke situatie gaan u als kerken niet voorbij. Ook gemeenteleden hebben te lijden onder het geweld van de IRA. We mogen elkaar bemoedigen met het Woord van onze Heiland. Hij heeft bij zijn hemelvaart gezegd: "Mij is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde", Mat. 28:18. Daarom mag de apostel Paulus het de kerk in alle moeite zeggen: "De God nu van de vrede zal weldra de satan onder uw voeten vertreden", Rom. 16:20.

Wij wensen u dan ook van harte toe dat Gods zegen mag rusten op uw evangelisatiewerk, waarin uw kerken activiteiten ontplooid hebben, zowel in uw eigen land als in de Ierse Republiek.

Daarbij verzorgen uw kerken ook nog een zendingspost in Frankrijk, in Nantes. Daar is, als ik het goed heb, rev. Ball, uw broer, predikant.

Laten wij elk op eigen plaats trouw blijven aan de Koning van de kerk. Hem volgen op de weg die Hij ons wijst in zijn Woord.

Daarbij is onmisbaar dat de boodschap van het evangelie in elke plaatselijke gemeente trouw verkondigd wordt.

Graag wil ik u vragen onze hartelijke groeten en goede wensen te willen overbrengen aan uw kerken wanneer zij weer in synode bijeen zullen komen. Weest Gode bevolen.

Aan het einde van deze bijzondere vergadering verzorgt oud. G. Boersma de dagsluiting. Hij laat zingen Hymn 49, de berijming van *Lord's Day 1, Heidelberg Catechism* uit het *Book of Praise*. In het gebed worden in het Engels de kerken in binnen- en buitenland aan de Here opgedragen.

Artikel 17

Ontvangst afvaardiging Eglise Réformée Confessante au Zaïre

26.05.93

De praeses heet van harte de afgevaardigden van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre welkom: ds. Illunga Ntala a Kuibondo en ds. Nyombo Kishimba Kasastika.

Verder zijn de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. A. de Jager, br. Jac. van der Kolk en zr. H.E. Kooij - Oggel aanwezig, alsmede drs. G. Kwakkel, die als tolk optreedt.

De afgevaardigden uit Zaïre brengen de groeten over van hun kerken. Hun aanstaande generale synode zal belangrijke beslissingen moeten nemen. Zij hopen dat een afvaardiging van hier hen met advies zal kunnen helpen. Nu zijn ze hier, om te zien hoe een synode werkt.

De Zaïrese kerken tellen veel plaatselijke gemeenten, die echter door de politieke en sociale situatie in hun land bedreigd worden. Ze zijn bang dat er ook in hun land een noodsituatie komt als er nu in Liberia en Somalië is. Bang om het evangelie te verkondigen zijn ze niet. God heeft gezegd dat hun geen haar gekrenkt zal worden als Hij dat niet wil. Zij hopen op ons gebed en dat God hen voor rampen bewaart.

Als geschenk van hun kerken hebben ze een in koper gedreven schilderij meegenomen, ter herinnering aan hun bezoek.

De praeses antwoordt als volgt:

Hooggeachte ds. Illunga Ntala en ds. Kishimba,

Namens de generale synode wil ik u hartelijk danken voor de goede woorden die u tot onze vergadering gesproken hebt. Wij zijn bijzonder dankbaar dat wij u beiden mogen ontvangen als afgevaardigden van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre. Sinds drie jaar hebben wij een zusterkerkrelatie met elkaar. U bent de eerste gasten die wij in onze synode mogen ontvangen. Deze ontmoeting is voor onze kerken een historisch moment.

Wij zijn er dankbaar voor dat de Here ons als kerken samenbracht. Kerken die gereformeerd zijn. Dat wil zeggen: die de Here willen dienen in onderworpenheid aan zijn Woord, dat voor ons goddelijk gezag heeft.

Als wij zien hoe de Here ons op elkaars weg plaatste, kunnen we ons alleen maar verwonderen over zijn wereldwijde werk. We hopen van harte dat God ons ook verder zal leiden op de weg van het elkaar steeds beter leren kennen.

De omstandigheden waarin u en wij als kerken leven, zijn heel verschillend van elkaar. U leeft in Afrika in een heel andere traditie en cultuur dan wij in Nederland. Het kerkelijk leven vertoont daarom ook veel verschillen. Maar wat ons samenbindt is de eenheid in het ware geloof, zoals we dat belijden in onze gezamenlijke confessies.

Wij zijn er dankbaar voor dat twee 'pasteurs enseignants', de predikanten Ten Brinke en Bruijn, vanuit Nederland in Zaïre ontvangen konden worden en aan de uitvoering van hun taak zijn begonnen. We hopen en bidden dat hun werk mag bijdragen tot de opbouw van de kerk van de Here in uw land. In het bijzonder in de toerusting van voorgangers, die het Woord van God in de gemeente bedienen.

Met vreugde vernemen wij dat de kerk te Lubumbashi-Centrum de beschikking heeft gekregen over een representatief kerkgebouw. Uw kerken hebben daarmee een goede accommodatie ontvangen voor kerkelijke vergaderingen en andere activiteiten. Al beseffen wij wel, dat u vanwege de infrastructuur van uw land eigenlijk gedwongen bent uw kerkelijk leven meer op regionaal niveau te organiseren. De Gereformeerde Kerken in Nederland blijven bereid u zoveel als in hun vermogen ligt steun te verlenen in de opbouw van uw kerkelijk leven. Wij ervaren het als een vreugde elkaar tot steun te zijn en als kerken te mogen bemoedigen.

Vorige week vierden we in Nederland hemelvaartsdag. Naar het kerkelijk jaar herdachten wij hoe onze Here Jezus Christus 40 dagen na zijn opstanding naar de hemel is gegaan. Bemoedigend in de strijd die wij op aarde hebben te voeren tegen de macht van de boze zijn de woorden die Hij toen sprak: "Mij is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde", Mat. 28:18. Zijn befoete blijft voor u en voor ons van kracht: "En zie, Ik ben met u al de dagen tot aan de voleinding der wereld." Wij bidden u toe dat Gods zegen mag rusten op uw kerken en op uw werk. Laten wij elk op eigen plaats trouw blijven aan de Koning van de kerk. Hem volgend op de weg die Hij ons wijst in zijn Woord.

Deze zomer zullen uw kerken in een 'synode national' bijeenkomen. Daar zal gesproken en beslist worden over de theologische opleiding en over tal van andere zaken die de opbouw van uw kerken betreffen. Wij bidden u de wijsheid van de Here toe en de leiding van zijn Geest voor die generale synode. Wij willen proberen door middel van een afvaardiging de synode te bezoeken.

Mocht dat onverhoopt niet mogelijk zijn, dan vraag ik u, of u onze hartelijke groeten en goede wensen wilt overbrengen aan uw kerken. God zegene u.

Artikel 18

08.06.93

Overlijden van ds. T. Dekker

Aan het begin van de vergaderweek op 8 juni gedenkt de vergadering het overlijden van ds. T. Dekker op 5 juni 1993. Ds. T. Dekker was secundus-afgevaardigde naar deze generale synode voor de PS Overijssel en lid van verscheidene generaal-synodale deputaatschappen. De vergadering neemt met droefheid kennis van de rouwbrief van de familie Dekker.

Aan oud. B. de Wit wordt meeleven betuigd in verband met het overlijden van zijn moeder.

De praeses spreekt bij het begin van de vergaderweek het volgende openingswoord:

Broeders,

In leven en gezondheid mogen wij elkaar vandaag weer ontmoeten. Dat is een groot geschenk waar wij de God van het leven nooit dankbaar genoeg voor kunnen zijn. Leven en gezondheid zijn immers geen verworvenheden van onszelf waar wij eigenmachtig over beschikken kunnen. Het leven kan plotseling afgesneden worden. Een leven, een lichaam, kan ook in heel korte tijd door een hevige ziekte worden afgebroken.

Het laatste heeft onze broeder, ds. T. Dekker van Kampen, ervaren. Waar we op voorbereid waren, dat is ook gebeurd: de Here heeft deze dienaar van het Woord langs de weg van ernstige ziekte Thuis gehaald. Zaterdag 5 juni ontsiep ds. Dekker op de leeftijd van 62 jaar. We hebben onze broeders mededienaar alsook zijn vrouw en zijn gezin hier ter synode enkele keren aan de Here en zijn genade opgedragen. We hebben gebeden om Gods bewaring en vertroosting op deze weg van het sterven. Het is immers een weg die geen mens, ook geen dienaar van het goddelijke Woord, in eigen kracht

gaan kan.

Dat ds. Dekker niet meer onder ons is, is een gedachte die ons ontroert. Onze broeder had een leeftijd die nog niet als hoog wordt aangemerkt. Wel komt de emeritering al enigszins in zicht. Een dienaar van het Woord die de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt, mag de status van emeritus ontvangen. Hij is dan uitgediend: ontslagen uit de actieve dienst. Maar dan zolang God de gezondheid geeft, nog wel dienstbaar in het midden van de kerken. Ook ds. Dekker zag die fase van zijn leven binnen zijn gezichtsveld komen: nog een paar jaar, dan zit de actieve dienst er op.

Maar de God in wiens hand onze tijden zijn, beschikte anders. De Here had besloten tot een 'vervroegd emeritaat'. Tot een ontslag uit de dienst dat vóór zijn 65e jaar zou plaatsvinden. En dan niet hier op aarde. Maar al bij Christus. Om daar tot rust te komen. En aan de hemelse dienst van het gebed om de wederkomst deel te nemen.

Hoe snel de wending in het leven van ds. Dekker kwam, mag al duidelijk zijn uit het feit dat de particuliere synode van Overijssel hem nog als secundus afvaardigde naar onze generale synode. Daags voor de zware operatie die hij moest ondergaan, heeft hij nog gewerkt aan stukken die hier ter synode zouden dienen.

Ds. Dekker begon zijn weg als predikant in 1965, in de kerk te Goes. Via Capelle aan de IJssel en Leek - Roden kwam hij in 1980 als predikant in de kerk te Kampen, de kerk die heel de gemeenschap van de Theologische Universiteit in haar midden herbergt. Een aantal gemeenteleden gaf in 1985 als een blijk van erkentelijkheid en waardering voor zijn pastorale arbeid een bundel van 15 preken uit. Het zijn preken die getuigen van studie, van een worstelen om de Schriften te verstaan, ten einde de boodschap van Gods heil en genade aan de gemeente te verkondigen tot haar vertroosting. Het valt op in deze preken dat het thema van de lof op God zo'n centrale plaats inneemt.

Naast zijn werk in de gemeente heeft ds. Dekker zijn krachten ook gegeven aan het kerkverband. Van enkele generale synoden is hij lid geweest. Zijn inbreng in de besluitvorming is niet gering geweest. Op de Generale Synode van Kampen 1975 vielen bij de herziening van de kerkorde zijn kerkrechtelijke deskundigheid en inzicht op.

Op de Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 was hij assessor en diende hij de synode met een doorwrocht rapport over de revisieverzoeken met betrekking tot de zaak Grootegast - ds. Hoorn. Daarnaast was zijn inbreng in de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken van hoog niveau.

Ook in het deputaatschap voor diaconale zaken, waarvan hij de laatste jaren voorzitter was, heeft hij zich geweed op een manier die bewondering verdient. Ook van de deputaten voor Correspondentie met de Hoge Overheid was hij voorzitter. De kerken missen in ds. Dekker een voorganger die in trouw zijn werk heeft verricht. Met name de kerk te Kampen, waarnaar ons meelevens uitgaat, verliest in deze dienaar een toegewijde onderherder van de grote Herder der schapen. Wij houden hem in gedachtenis als een voorganger die het Woord Gods in trouw gesproken heeft. We letten op het einde van zijn wandel en willen zijn gebod navolgen.

Ik wil u niet onthouden een passage uit een preek van ds. Dekker over de tekst Efeziërs 1:3, 4 en 12a, uitgegeven in de bundel *Woorden van leven*, waarin het gaat om de lofprijzing Gods, aan de gemeente voorgehouden, opdat zij daarmee instemt:

"Die belijdenis (nl. dat het alles Gods welbehagen is) heeft God begeerd voor de grondlegging der wereld. Om die te horen heeft Hij zijn werken gedaan. En op u en mij ligt de heerlijke taak, Hem deze lofprijzing te doen horen. Een héérlijke taak. Want in de belijdenis van Gods verkiezend welbehagen over ons ligt tweemaal: de éér van Gods grote naam, én de levendige troost van zijn volk. Want het is een vreugde voor dat volk, de gemeente. Want in dit belijden mogen we grijpen naar de prachtigste woorden van het evangelie, die spreken van vastheid voor ons, in heden en toekomst. Bijvoorbeeld dit: dat wij bewaard worden in de kracht Gods, tot de zaligheid. En dit: dat niets ons zal kunnen scheiden, leven noch dood en heden noch toekomst van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onze Here. En wij krijgen rust, in alle omstandigheden. In de grootste smarten, blijven onze harten, in de Héér gerust."

Ds. Dekker heeft ook zelf de vastheid van Gods woorden mogen ondervinden.

Broeders, de Here gaat door met zijn werk. Dienaren wisselen en volgen elkaar op. Christus, de levende Here, blijft. Hij geeft ons in Openbaring 7 dat buitengewoon bemoedigende visioen van het resultaat van Gods welbehagen: de ontelbare schare die Hij, gewassen in zijn bloed en gekleed in de witte kleren van verzoening en overwinning, zal troosten en voor goed tot rust zal brengen bij de waterbronnen van het leven.

Moge dat welbehagen van God met het vaste perspectief op de vervulling van al Gods beloften zr. Dekker en haar kinderen, de gemeente in Kampen en ook ons allen bemoedigen om in trouw onze Heiland te blijven volgen. En onze taak te blijven vervullen.

Graag wil ik ook namens heel de synode br. B. de Wit onze deelneming betuigen met het ontslapen van zijn moeder. De God die ook gezegd heeft, dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid die over ons geopenbaard zal worden, geve u kracht en troost in het verwerken van dit verlies.

Artikel 19

Heropening na het zomerreces. Overlijden van ds. H.J. de Vries

31.08.93

Nu de maanden van reces voorbij zijn en we weer geroepen worden met ons werk ter synode verder te gaan mogen we elkaar eerst in Christus begroeten, aldus de praeses, ds. M.H. Sliggers, in zijn openingswoord na het zomerreces. Hij spreekt zijn dankbaarheid erover uit dat we in gezondheid elkaar weer mogen ontmoeten. Van God mogen we de wijsheid en kracht verwachten voor het werk dat we als synode nog hebben te doen.

De praeses staat stil bij het overlijden van ds. H.J. de Vries op 9 augustus 1993. Ds. De Vries was lid van drie generale synoden: van de GS Kampen 1951, de GS Hoogeveen 1969--1970 en de GS Kampen 1975. Van de laatste was hij scriba I. Diverse jaren was hij ook deputaat BBK. Met de kerkelijke moeiten van de zestiger jaren kreeg ds. De Vries heel direct te maken op de synode van

Hoogeveen. Daar moesten voor de kerken ingrijpende beslissingen genomen worden in verband met de twee afvaardigingen van twee particuliere synoden uit Noord-Holland. Van de synodecommissie die daarover voorstellen moest voorbereiden, werd ds. De Vries voorzitter. Deze dienaar heeft zich met zijn gaven en krachten ingezet voor de worsteling om de kerken te bewaren bij een trouw samenleven op de grondslag van de gereformeerde belijdenis. De moeiten hebben hem niet onberoerd gelaten. Van zijn inspanning en moeiten mag hij nu rusten. Bij Christus. Tot het werk van de Here hier op aarde klaar is.

Artikel 20

02.09.93

Ontvangst afvaardiging Igreja Presbyteriana do Brasil

De praeses heet van harte de afgevaardigden van de Igreja Presbyteriana do Brasil (IPB) welkom: ds. Wilson de Souza Lopes, ds. Ludgero Bonilha Morais, ds. Nelson Duílio Bordini Marino en ds. Juarez Marcondes Filho. Ze zijn vergezeld van ds. P.W. van de Kamp, die als tolk optreedt.

Ds. Wilson brengt de hartelijke groeten van de IPB over. De IPB kent ongeveer 3000 plaatselijke kerken en gemeenschappen, die geregeerd worden door ongeveer 180 classes. Naast activiteiten op het gebied van verenigingswerk voor mannen, vrouwen en jongeren zijn er zes seminaries en verscheidene bijbelinstituten. De Gereformeerde Kerken in Nederland en de IPB hebben veel gemeenschappelijk. De IPB wil een gereformeerde kerk zijn in de calvinistische lijn. Ze hebben de Westminster Confessie. Ze geven goede aandacht aan de Dordtse Leerregels, al zijn deze geen belijdenisgeschrift voor hen. Ze aanvaarden de bijbel als Gods betrouwbaar Woord en als regel voor leer en leven. Graag willen ze in heel Brazilië het evangelie brengen, maar Brazilië is erg groot, met continentale afmetingen en 160 miljoen inwoners. Daarom vragen ze de hulp van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Ds. Wilson spreekt de wens uit, dat we als kerken elkaar nader leren kennen en ook veel samen zullen kunnen doen. Hij wenst de synode toe dat zij goede besluiten neemt, die dienstbaar zijn aan de eer van God en groei van zijn Koninkrijk.

De praeses antwoordt als volgt:

Geachte broeders,

Graag wil ik u in onze generale synode hartelijk begroeten. Wij stellen het zeer op prijs en verheugen ons er over dat u tijdens uw verblijf in Nederland ook onze synode wilt bezoeken.

U bent in Assen als vertegenwoordiger van de Igreja Presbyteriana do Brasil. Wij hebben van onze zusterkerk in Assen-Zuid vernomen van de groeiende contacten die zij met u heeft.

Onze synode heeft besloten om via onze deputaten BBK nauwere contacten met uw kerken te leggen om zo elkaar beter te leren kennen. Wij zien naar die nauwere contacten uit.

Uw en onze kerken zijn naar verhouding kleine kerken in een grote wereld. In een wereld vol dwaling en valse religie. Maar Christus houdt de kerk die Hem volgt in het oog en geeft haar rijke beloften. Zoals Hij zegt tegen de kerk van Filadelfia, Op. 3:8: "Want gij hebt kleine kracht, maar gij hebt mijn woord bewaard en mijn naam niet verloochend." Trouw aan onze Here zal de gemeenschap tussen onze kerken kunnen versterken.

De Here zegene u en uw kerken door de leiding van de Heilige Geest. Hij zegene ook de komende besprekingen.

Ik verzoek u de groeten van onze kerken over te brengen aan uw kerken.

Artikel 21

02.09.93

Ontvangst afvaardiging Free Reformed Churches of Australia

De praeses heet ds. C. Bouwman van de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) van harte welkom. Ds. Bouwman spreekt de synode als volgt toe.

De FRCA hadden niet gedacht een afvaardiging naar deze synode te kunnen sturen. Ze hadden daarom al eerder schriftelijk de synode hun broederlijke groeten en goede wensen toegezonden. Het feit dat de synode langervergaderd dan voorzien en ook nog gelijktijdig met de ICRC, maakt het mogelijk de synode persoonlijk toe te spreken. Ds. Bouwman brengt van de FRCA de hartelijke groeten over.

Ds. C. Klein was ook afgevaardigd, maar hij was verhinderd mee te komen naar de synode. Beiden zijn geen deputaat voor de betrekkingen met zusterkerken, maar maken wel deel uit van het *Committee for Relations with non-sister Presbyterian Churches*.

Hun is verzocht door deputaten voor de betrekkingen met de zusterkerken, deze synode toe te spreken en daarbij drie zaken onder de aandacht te brengen, die te maken hebben met de beslissing van deze synode de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA) te erkennen als ware kerk van Christus, maar haar tegelijk nog niet als zusterkerk te erkennen vanwege de band van de FRCA.

1. De eerste zaak betreft de verhouding tussen de FRCA en de PCEA. De FRCA hebben sinds 1978 contact met de PCEA. De synode van 1983 besloot deputaten een nader onderzoek te laten instellen inzake PCEA of deze kerken erkend kunnen worden als ware kerken van Christus. Deputaten deden de synode van 1987 de aanbeveling de PCEA te erkennen als ware kerk volgens art. 27--29 NGB. De synode nam deze aanbeveling echter niet over. Ook bij voortgezet contact bleef zorg bestaan over de toelating tot het avondmaal, de praktijk van de kanselruil en de plaats van de kinderen in het verbond, alsmede overmogelijk onschriftuurlijke opvattingen inzake de pluriformiteit van de kerk. Veel van de opvattingen van de PCEA draait om het begrip *zuivere en minder zuivere kerk* (Westminster Confessie 25,5). De PCEA betreuren, dat er in Australië ongeveer vijftien min of meer gereformeerde denominaties zijn, die elk hun eigen weg gaan, maar één behoren te zijn. De eenheid in Christus kan tot uitdrukking worden gebracht in kanselruil en door leden in volle rechten aan elkaars avondmaalstafel te

ontvangen.

Gedurende een aantal jaren hebben de FRCA intensief contact gehad met de PCEA. Met hun kennis van de PCEA hebben de FRCA, naar eer en geweten voor het aangezicht van de Here, niet kunnen komen tot de overtuiging dat de PCEA samen met hen staat op de grondslag zoals uitgedrukt in art. 27–32 NGB.

2. In de tweede plaats vragen de FRCA aandacht van de synode voor de volgende regel voor de zusterkerkrelatie tussen de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) en de FRCA: de kerken zullen aan elkaar verantwoording afleggen van correspondentie met derden. Deze regel is door de GS Leeuwarden 1990 vervangen door de regel: de kerken zullen elkaar informeren over betrekkingen met derden. De FRCA zijn van oordeel dat de oude regels van kracht moeten blijven totdat de nieuwe door *beide* partijen aanvaard zijn. De FRCA is daaraan nog niet toegekomen. Zij verontschuldigen zich daarvoor. Feitelijk wordt de zusterkerkrelatie voortgezet *volgens de aanvaarde regels* (Acta GS FRCA 1992, art. 79).
Bovendien is van de kant van de GKN in een brief dd. 9 april 1992 geschreven, dat voor wat het contact aangaat met kerken in een land waar de GKN een zusterkerk hebben, altijd de regel wordt gehanteerd dat overleg met de zusterkerk moet plaatsvinden.
Daarom betreuren de FRCA het, dat zij niet geïnformeerd zijn over het bezoek van deputaten van de GKN aan de PCEA in september 1992. Informatie ontvingen zij via het Aanvullend Rapport van deputaten BBK en in een brief van deputaten BBK dd. 26 maart 1993, waarin ook melding wordt gemaakt van de aanbeveling aan de generale synode om de PCEA te erkennen als trouwe kerk van Christus.
Nu de synode besloten heeft de PCEA te erkennen als ware kerk van Christus zijn de FRCA in een wat moeilijke positie gekomen. Hun zusterkerken die ver weg zijn, erkennen de PCEA, terwijl zij, die dicht bij de PCEA wonen, dat om zwaarwegende redenen niet kunnen doen.
3. In de derde plaats wijzen de FRCA op een passage in bijlage 5 van het Aanvullend Rapport van deputaten BBK, waarin staat dat in gesprekken met broeders van de PCEA uitkwam, dat men het optreden van sommige deputaten van onze Australische zusterkerken ervaart als arrogant en belerend. De PCEA heeft echter nooit bij de FRCA over zo'n optreden geklaagd. Daarom vindt de FRCA het kwetsend zo iets te lezen in een openbaar geschrift vanuit het buitenland.

Tenslotte verzekert ds. Bouwman, dat de FRCA de zusterkerkrelatie met de GKN op hoge prijs stellen. Wij zijn van één bloed (tot op grote hoogte), één geschiedenis (tot voor enkele tientallen jaren), één belijdenis, één Here, één geloof. Wij hopen en bidden dat de geestelijke schatten in Jezus Christus, die wij met elkaar delen, tot wederzijdse zegen mogen blijven. God zegene uw kerken; God zegene uw werk in deze synode.

De praeses antwoordt ds. Bouwman als volgt:

Hooggeachte ds. Bouwman,

Het verheugt ons bijzonder dat wij u in onze generale synode mogen ontvangen en begroeten. Met de Free Reformed Churches of Australia, welke u samen met ds. Klein deze dagen vertegenwoordigt in ons land, hebben wij al sinds vele jaren goede betrekkingen. De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn daar nog altijd bijzonder dankbaar voor.

Uw kerken zijn na de Tweede Wereldoorlog en na de Vrijmaking van 1944 in de weg van emigratie vanuit Nederland ontstaan. Onze gemeenschappelijke wortels liggen daarom in de kerkhistorie in dit land en in de strijd om gereformeerde kerken te blijven op de grondslag van de gereformeerde belijdenis.

U in uw land en wij in het onze mogen door de genade en de trouw van de Here kerk blijven in het spoor dat zijn Woord ons wijst.

U en wij zullen dat willen blijven. Elk in eigen omstandigheden die zo heel verschillend van elkaar kunnen zijn. Het leven in Australië verschilt in menig opzicht van dat hier in Nederland. Toch merken we beiden de tegenkrachten tegen Christus' kerkvergaderend werk. U in uw land, wij in het onze. Terwijl we weten dat die tegenkrachten vanuit dezelfde vijand, de boze, gemobiliseerd worden. De satan is erop uit dat kerkvergaderende en kerkopbouwende werk van onze Heiland tegen te staan en af te breken. U zult ginds evenzeer merken als wij hier hoe werkelijk het woord van de apostel Petrus is, als hij schrijft (1 Petrus 5:8): *Uw tegenpartij, de duivel, gaat rond als een brullende leeuw, zoekende wie hij zal verslinden.* Tegelijk is het bemoedigend als hij eraan toevoegt: *Weerstaat hem, vast in het geloof, wetende dat aan uw broederschap in de wereld hetzelfde lijden wordt toegemeten.*

Onze broederschap in de wereld -- wij zijn de Here dankbaar voor de mogelijkheden om de broederschap te herkennen. Dichtbij en ver weg. Dankbaar ook dat God mogelijkheden geeft voor onderlinge opbouw. Onze contacten staan in dat kader.

De vergaderingen van de ICRC, die thans in Zwolle gehouden worden, mogen daaraan evenzeer diens tbaar zijn. We zijn er dankbaar voor dat we als gereformeerde kerken in die conferentie elkaar mogen bemoedigen en aansporen om in de weg van de Schriften naar de gereformeerde confessie kerk te blijven.

Van uw moeiten met betrekking tot de ICRC zijn wij via onze deputaten BBK op de hoogte. Het verheugt ons dat de gesprekken daarover voortgezet kunnen worden.

Onze deputaten hebben het voornemen uw kerken vaker te bezoeken. Met elkaar spreken vanuit onze confessionele en historische verbondenheid over zaken waar we niet gelijk over denken is van essentieel belang.

Onze deputaten hebben opdracht gekregen uw kerken ook uitvoerig te informeren over de besluiten die onze synode nam met betrekking tot de voortgang van onze contacten met de Presbyterian Church of Eastern Australia. Kerken waarmee uw kerken ook in gesprek zijn. Op uw bezwaren tegen deze besluiten die u in uw toespraak geuit hebt, ga ik dan ook nu niet in.

Wij willen wel graag als zusterkerken ook in dit opzicht elkaar dienen. We blijven een goede omgang met elkaar als onmisbaar voorstaan.

Ik dank u hartelijk voor de groeten die u van uw kerken hebt overgebracht. Graag vraag ik u om de hartelijke groeten aan uw kerken over te brengen.

Wij bidden u de zegen van de Here toe over uw kerken en over uw kerkelijk leven met de woorden van de Schrift in het slot van de Hebreëënbrief: *De God nu van de vrede, die onze Here Jezus, de grote herder der schapen door het bloed van een eeuwig verbond heeft teruggebracht uit de doden, bevestige u in alle goed, om zijn wil te doen, terwijl Hij aan ons doet, wat in zijn ogen welbehagelijk is door Jezus Christus. Hem zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.*

Ik dank u.

Artikel 22
Fax van en naar de ICRC

07 / 08.09.93

Van de ICRC, in vergadering bijeen te Zwolle, is per fax dd. 7 september 1993 het volgende bericht binnengekomen:

Esteemed Brethem,

The third assembly of the International Conference of Reformed Churches meeting in Zwolle from September 1--9, 1993, conveys to your Assembly its warmest greetings with the prayer that in all your deliberations you be guided by God's Word and Spirit.

May the Head of the Church bless your endeavours and use your decisions for the spreading of the gospel of the Lord Jesus Christ, for the upbuilding of His Church and the glorification of His Name.

A. de Jager, Chairman
M. van Beveren, Corresponding Secretary

De synode zendt hierop de volgende fax aan de ICRC:

Hooggeachte broeders,

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Ommen op 8 september 1993, dankt uw vergadering hartelijk voor de goede wensen en zegenbeden die u de synode deed toekomen.

Wij zijn er dankbaar voor dat uw Conferentie met een aantal nieuwe lidkerken kan worden uitgebreid.

Moge onze Here Jezus Christus, die zijn leven gaf tot verlossing van zijn volk op aarde, de ontmoetingen en besprekingen op uw Conferentie gebruiken tot onderlinge opbouw en tot bemoediging van elkaar als kerken van Hem.

De synode groet u hartelijk in Christus.

M.H. Sliggers, praeses
H. Folkers, scriba II

Artikel 23
Ontvangst afvaardiging Presbyterian Church of Eastern Australia

08.09.93

De praeses heet de afgevaardigden van de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA), ds. P. Grosby en ds. R. Ward, van harte welkom. Tevens zijn aanwezig de deputaten BBK ds. H. van Veen en br. Jac. van der Kolk, terwijl ds. C. Kleijn als tolk optreedt.

Ds. R. Grosby brengt de hartelijke groeten van de PCEA over. Hij wijst op het gebed van Jezus Christus in Johannes 17, dat allen die in Hem geloven, één zouden zijn, opdat de wereld gelove, dat God Hem gezonden heeft. Daarom geeft het reden tot blijdschap elkaar op de ICRC en nu ook hier op de synode te mogen ontmoeten. Het was een zegen van God, van de GKN erkenning te ontvangen als kerk van Christus.

Ds. R. Ward zegt verheugd te zijn vorig jaar ds. A. de Jager en ds. H. van Veen te hebben mogen ontmoeten. De PCEA heeft dezelfde positie in leer en geloof als de Free Church of Scotland (FCS). De PCEA is gevormd na een breuk in de Presbyterian Church of Australia in 1846. De PCEA volgde toen dezelfde lijn als de FCS na de Disruption in 1843. Tot 1900 waren ze een klein overblijfsel zonder erkenning vanuit Schotland. Begin deze eeuw is een relatie tot stand gekomen met de FCS.

De PCEA is een kleine kerkgemeenschap, met 14 kerken en totaal ongeveer 1000 leden, maar ze geloven in dezelfde Here.

De afgevaardigden van de PCEA hebben met ds. Bouwman en ds. Kleijn van de FRCA gesproken over de toespraak die ds. Bouwman voor de synode heeft gehouden inzake de verschillen die er tussen beide kerken zijn. Ze zullen samen met de broeders van de FRCA daar verder aan werken en vertrouwen erop dat op die manier de verschillen opgelost zullen worden.

De praeses dankt de broeders voor hun goede woorden. Laten zij aan de PCEA ook de groeten van de GKN overbrengen. Hij wenst de kerken in Oost- en West-Australië Gods nabijheid en zegen toe.

Hoofdstuk II DE KERKREGERING

Artikel 24 Vrouwenstemrecht

31.08 / 08.09.93

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : F.H. Folkerts
Materiaal :

1. verzoek van de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 om "de uitspraak van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) te bezien, zodat duidelijk blijkt of en op welke gronden in de huidige omstandigheden aan de zusters het stemrecht naar de artikelen 5, 6 en 20 KO onthouden moet blijven"; de kerk van Groningen-Oost had een voorstel dienaangaande in de kerkelijke weg aan de orde gesteld; de particuliere synode overweegt, in aansluiting aan de classis Groningen (dd. 29 oktober 1992) en de kerk van Groningen-Oost:
 1. dat door de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 op exegetische gronden niet onweerlegbaar is aangetoond dat vrouwenstemrecht in strijd is met de (door de Schrift geëiste) onderdanigheid van de vrouw;
 2. dat evenmin onweerlegbaar is aangetoond dat op kerkrechtelijke gronden geoordeeld moet worden dat het zich uitspreken in de stemming in zich voor de kerkeraad een bindend karakter heeft;
 3. dat de strijd tegen 'de onchristelijke emancipatiebewegingen' onder de huidige tijdsomstandigheden -- een argument, gebruikt door de Generale Synode van Groningen 1927 -- gehinderd en verzaamd wordt, als het stemrecht niet op duidelijke en onomstreden Schriftuurlijke en kerkrechtelijke gronden aan de zusters der gemeente onthouden wordt;
2. schrijven van de raad van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Oost dd. 15 maart 1993 waarin hij zijn oorspronkelijke voorstel onder de aandacht van de generale synode brengt; er zijn twee markante verschillen ten opzichte van het verzoek van de PS van Groningen:
 1. de kerk van Groningen-Oost vraagt om het besluit van de GS van Groningen 1978 te *herzien* in plaats van te bezien;
 2. in het besluit van de kerkeraad is opgenomen de mogelijkheid om het vrouwenstemrecht over te laten aan de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken;
3. schrijven van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leusden dd. 8 maart 1993; de raad betuigt adhesie aan het verzoek van de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 en voegt daar nog een aantal overwegingen aan toe; de raad roept de generale synode dringend op het besluit van 1978 te herzien, of de zaak van het vrouwenstemrecht in de vrijheid van de kerken te laten;
4. schrijven van br. K. Reinders en zr. J.J. Reinders-Ludwig te Drachten dd. 19 april 1993 waarin zij adhesie betuigen aan de besluiten van de kerk te Groningen-Oost, van de classis Groningen en van de particuliere synode van Groningen;
5. schrijven van de classis Appingedam dd. 11 maart 1993, voortgezet op 23 maart 1993; de classis gaat in op de besluiten van de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 en op het verzoek van de kerk te Schildwolde tot nadere bezinning; de classis wijst op art. 31 en 33 KO als ook op wat de Generale Synode van Kampen 1975 (Acta art. 110) heeft bepaald ten aanzien van een revisieverzoek; op grond van een aantal overwegingen besluit de classis:
 - a. aan de generale synode van Ommen te vragen om uit te spreken dat de particuliere synode van Groningen "ten onrechte de generale synode heeft verzocht" om de uitspraak van 1978 te bezien;
 - b. als haar verwachting uit te spreken dat de generale synode in het beoordelen van het verzoek van de particuliere synode zal handelen en besluiten overeenkomstig art. 31 en 33 KO;
6. schrijven van de particuliere synode van Zuid-Holland dd. 10 februari 1993 waarin zij aan de generale synode verzoekt:
 1. het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1930 (Acta art. 200) vervallen te verklaren;
 2. uit te spreken dat de kerkeraden aan de belijdende zusters het uitbrengen van een stem bij het kiezen van de ambtsdragers in de gemeente van Christus niet langer

behoren te onthouden;

de particuliere synode voert als gronden aan:

1. het bindend karakter van een stemming is niet van zodanige aard dat de vrouw daarin haar positie van onderdanigheid verlaat; dit is evenmin het geval bij een man ten opzichte van de kerkeraad. "In het zich uitspreken door middel van stemming heerst noch de gemeente noch enig lid van de gemeente over de kerkeraad, ook heeft zij geen gezag over de kerkeraad." De kerkeraad heeft zelf bij voorbaat het beslissend karakter aan de stemming gegeven; hij blijft zelf ook verantwoordelijk voor de benoeming van de gekozen broeders; hij moet ook oordelen over eventuele bezwaren; hij geeft de regeermacht dus niet uit handen;
 2. de Schriftgegevens die de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 aanvoert (1 Kor. 14:34-36 en 1 Tim. 2:11-15) handelen niet over het spreken van de vrouw in de gemeente zoals dat gebeurt bij het noemen van namen, bij de approbatie en evenmin bij het stemmen;
7. schrijven van de particuliere synode van Overijssel dd. 17 februari 1993 waarin zij op voorstel van de classis Zwolle dd. 15 december 1992 een revisieverzoek van de kerk te Zwolle-Centrum dd. 26 oktober 1992 aan de generale synode voorlegt; de raad van Zwolle-Centrum geeft de besluiten weer van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 en die van Arnhem 1930; tegen het besluit van Arnhem brengt de raad het volgende in:
- ten onrechte wordt het vrouwenstemrecht in het kader gezet van 'regeren'; in art. 30 NGB betekent regeren: leiding geven, (be)sturen, de koers aangeven; er is niet aangetoond dat stemmen met dit 'regeren' iets te maken heeft; men kiest immers uit broeders die door de kerkeraad geschikt worden geacht en voldoen aan de Schriftuurlijke eisen; stemmen is (dus) geen vorm van koers bepalen; was dat wél het geval, dan was het stemmen door broeders ook een vorm van regeren; stemmen zou dan een vorm van independentisme zijn;
- over het besluit van Groningen-Zuid zegt de raad:
1. oordeel 1 van dit besluit zegt terecht dat de kerkeraad roept tot het ambt met medewerking van de gemeente; dit medewerken is niet een soort meëregeren; art. 5 en 20 KO spreken over de medewerking van de gemeente (vergelijk art. 31 NGB: verkiezing door de kerk); vrouwen zijn daarvan niet bij voorbaat uitgesloten;
 2. oordeel 2 geeft een fraaie samenvatting van het inschakelen van 'de gehele gemeente'; op een beslissend punt wordt aan dat inschakelen echter geen recht gedaan, hetgeen blijkt onder 3;
 3. oordeel 3 spreekt over het bindend karakter van de stemming; dit wordt echter niet nader omschreven; de kerkeraad geeft de regering niet uit handen wanneer hij laat kiezen, hij (ver)bindt zichzelf; bij de approbatie van een enkelvoudige voordracht wordt ook de medewerking van de zusters gevraagd; dit is eveneens het geval bij approbatie van verkozen broeders; de koers (art. 30 NGB) wordt uitgezet bij de talstelling, niet bij de stemming;
 4. de Schriftplaatsen in oordeel 4 (1 Kor. 14:34-36 en 1 Tim. 2:11-15) hebben met de zaak in geding niets te maken; de raad verwijst met instemming naar de exegetische van J. van Bruggen in De Reformatie van 29 februari 1992; het 'zwijgen' heeft betrekking op het publiek beoordelen en verwerken van de geopenbaarde profetie, tot lering van de gemeente; 1 Tim. 2:11-15 staat dicht bij 1 Kor. 14:34-36; de uitdrukking "een eigen zelfstandige beslissende stem" plaatst het stemmen ten onrechte in het kader van gezag oefenen; er wordt echter geen invloed op het beleid geoefend; stemmen is geen dwangmiddel, maar beoordeling van geschenken gaven;
- de raad is van oordeel dat beter over de roeping naar art. 31 NGB gesproken kan worden dan over het stemrecht van de vrouw; momenteel wordt haar niet een bepaald voorrecht onthouden, maar wordt zij verhinderd haar roeping uit te oefenen; daarom verzoekt de raad aan de generale synode voor deze roeping plaats te maken door het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 annex dat van onder meer Arnhem 1930 buiten werking te stellen;
8. schrijven van de particuliere synode van Noord-Holland dd. 20 maart 1993 (2e zitting) waarin zij op voorstel van de classis Amsterdam-Haarlem dd. 10 december 1992 (2e zitting 7 januari 1993) aan de generale synode voorstelt:
 - a. uit te spreken dat de kerken aan de belijdende zusters in de gemeente het deelnemen aan stemmingen bij de verkiezing van ambtsdragers niet langer behoren te onthouden;
 - b. uit te spreken dat de medewerking van de gemeente bij de verkiezing tot ambtsdragers het beste uitkomt als alle belijdende leden van de gemeente daaraan

- deelnemen;
- c. de besluiten van de Generale Synode van Arnhem 1930 en die van Groningen-Zuid 1978 met betrekking tot het vrouwenkiesrecht vervallen te verklaren;
- de particuliere synode voert de volgende gronden aan:
1. de Schrift leert inderdaad de onderdanigheid van de vrouw; dat deze onderdanigheid moet uitkomen in het niet mee mogen stemmen bij de verkiezing is echter in strijd met wat de Schrift verder leert over de positie van gelijkwaardigheid van de vrouw aan die van de man:
 - a. zij is ook beeld van God, Gen. 1:27;
 - b. zij is ook lid van de gemeente, 1 Kor. 12:13;
 - c. zij deelt ook in de gaven van de Geest, die beiden doet profeteren, Hand. 2:17v;
 - d. zij mag spreken in de gemeente, als het maar op een passende manier gebeurt: 1 Kor. 11:2-16; 1 Kor. 14:34v betreft het beoordelen van profetieën, niet het profeteren als zodanig; 1 Tim. 2:11v gaat over het leren en onderrichten;
 2. onderdanigheid van de vrouw behoort uit te komen in de relatie van de vrouw tot de man; beiden behoren onderdanig te zijn aan de kerkeraad; bij het stemmen spreken man en vrouw als gemeentelid; ze verlaten hun plaats daarom niet; de kerkeraad houdt de leiding;
 3. aan het karakter van de verkiezing als verkiezing door de kerk en aan de medewerking van de gemeente wordt tekort gedaan als een mondig deel van de gemeente steeds van stemmingen wordt uitgesloten;
 4. de gelijkwaardigheid in positie van man en vrouw als gemeentelid is een nieuw argument; het bestaande besluit is in strijd met de Schrift;
 5. in het stemmen werkt de gemeente mee met de kerkeraad die regeert; de gemeente zelf regeert niet: de kerkeraad houdt de leiding en respecteert bij voorbaat het spreken van de gemeente;
 6. de onderdanigheid van de vrouw blijft in alle situaties gelden; wanneer (de gehuwde) man en vrouw tevoren over de verkiezing spreken, zal de man daarbij leiding geven; daarna mogen beiden in eigen verantwoordelijkheid stemmen; zo schikt de vrouw zich onder de leiding van de man en schikken zij zich samen onder de leiding van de kerkeraad;
 7. het niet mogen stemmen van de vrouw was vroeger gebruikelijk; het is echter te bestempelen als beïnvloeding door de toenmalige geest des tijds; vandaag brengt het niet mogen stemmen van de vrouw de kerk in een onnodig isolement; de praktijk wordt niet begrepen en is zelfs met de Schrift in strijd; het verbod werpt een onnodige hindernis op voor de voortgang van het evangelie in de wereld, juist ook in zijn betekenis voor de verhouding tussen man en vrouw;
 8. een oplossing van 'één stem per gezin of adres' verschuift het probleem: dan worden de jongeren gepasseerd in plaats van de vrouwen;
 9. revisieverzoek van de raad van de Gereformeerde Kerk te Zuidlaren dd. 18 maart 1993; de raad heeft getracht dit verzoek langs de kerkelijke weg bij de generale synode in te dienen; classis en particuliere synode hebben dit verzoek echter niet overgenomen; de raad legt het nu (dd. 18 maart 1993) "alsnog" op de tafel van de generale synode; een (later geschreven) toelichting gaat als bijlage bij het voorstel; de raad besluit de generale synode te vragen om revisie van het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 en in plaats daarvan uit te spreken dat het optimale betrekken van de gemeente zoals bedoeld in art. 20 KO vraagt om inschakeling van de zusters der gemeente bij het verkiezen van ambtsdragers;
 10. schrijven van br. Joh. Knol te Hattemerbroek dd. 5 maart 1993; daarin spreekt hij de wens uit "dat onder leiding van onze Hemelse Vader, kort en krachtig een duidelijke uitspraak mag komen over het vrouwenkiesrecht";
 11. schrijven van br. G. Keizer te Groningen dd. 22 maart 1993 waarin hij de wens uitspreekt dat de generale synode het besluit van de generale synode van Groningen-Zuid zal herzien, waardoor aan de zusters van de gemeente het stemrecht niet langer wordt onthouden;
 12. schrijven van br. M. Noort te Berkel en Rodenrijs dd. 20 maart 1993 waarin hij aandacht vraagt voor de consequenties voor hemzelf en zijn gezin van een eventueel besluit om het vrouwenstemrecht in te voeren;

Besluit 1:

de zaak van het vrouwenstemrecht in behandeling te nemen.

Grond:

meer dan één revisieverzoek voldoet aan art. 33 KO en aan de vereisten die daarvoor gesteld worden in de bepaling van de Generale Synode van Kampen 1975 (Acta art. 110).

Besluit 2:

de uitspraak van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) ter zake van het vrouwenstemrecht vervallen te verklaren.

Gronden:

1. in "zij is voorts van oordeel" 1 en 2 spreekt de generale synode terecht over de roeping om de gehele gemeente te betrekken bij de verkiezing van ambtsdragers, in alle onderdelen daarvan;
2. in "zij is voorts van oordeel" 3 wordt ten onrechte een principieel onderscheid gemaakt tussen het 'zich uitspreken in de stemming' en de andere onderdelen van de verkiezing vanwege het voor de kerkeraad 'bindende karakter' van de stemming:
 - a. de stemming heeft wel een 'bindend karakter', maar dat berust op een door de kerkeraad aanvaarde regel (art. 20 KO); de stemming betekent dan ook geen inbreuk op de leiding van de kerkeraad;
 - b. de stemming wordt voorafgegaan door de talstelling en gevolgd door benoeming, approbatie en bevestiging, die elk hun eigensoortige binding hebben; de stemming mag daarom niet uit het geheel van de verkiezing geïsoleerd worden tot een op zichzelf staande beslissende handeling met een 'bindend karakter';
 - c. degene die zijn stem uitbrengt, oefent daarom geen gezag over de kerkeraad en evenmin over de gekandideerde(n);
 - d. de generale synode heeft bij dit oordeel te weinig in rekening gebracht dat de stemming niet 'vrij' is, maar plaatsvindt in de gemeente die een Christo-cratie is: Christus regeert met zijn Woord en Geest óók over de verkiezing, die plaatsvindt onder leiding van de ambtsdragers en met medewerking van de gemeente, onder aanroeping van de naam van de Here;
3.
 - a. als in "zij is voorts van oordeel" 4 gesteld wordt: "dat het niet in overeenstemming is met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft" wordt ten onrechte de indruk gewekt dat er bij het uitbrengen van een stem sprake is van (een vorm van) gezag oefenen;
 - b. als gesproken wordt over "de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft" worden te weinig de Schriftgegevens in rekening gebracht waarin gesproken wordt over de gelijkwaardige positie die man en vrouw in Christus hebben ontvangen (Gen. 1:26-28, Hand. 2:17, 18, Gal. 3:28, 1 Petr. 2:5, 9), en de onderdanigheid van man en vrouw aan elkaar (Ef. 5:21);
 - c. 1 Kor. 14:34-36 geeft geen absoluut zwijggebod voor de vrouw in de gemeente, maar verbiedt haar het beoordelend en met gezag spreken tijdens de eredienst; 1 Tim. 2:11-15 bevat een verbod voor vrouwen om leidinggevend onderwijs te geven tijdens de eredienst en zo gezag te oefenen over de man; uit deze Schriftgegevens valt terecht af te leiden dat de vrouw geen leer- of regeerambt mag vervullen in de gemeente; er valt echter geen verbod voor de vrouw uit af te leiden om haar stem uit te brengen bij de verkiezing; daar is immers geen sprake van gezaghebbend of leidinggevend spreken; het Schriftbewijs van de generale synode schiet hier tekort;
 - d. de uitdrukking 'een eigen zelfstandige beslissende stem' is niet in overeenstemming met het beperkte gewicht dat aan de stemming als onderdeel van het roepen tot het ambt moet worden toegekend; evenmin wordt hier in rekening gebracht dat de kerkeraad de begin- en eindverantwoordelijkheid houdt; de Schrift verbiedt aan de vrouw in de gemeente niet dat zij een eigen, zelfstandige stem heeft (vergelijk Hand. 2:17, 18, Hand. 21:9, 1 Kor. 11:5); verder is het niet juist om te zeggen dat zij in dezen een beslissende stem heeft, omdat niet het individuele gemeentelid, maar de gemeente als geheel een beslissende stem heeft, overigens onder de verantwoordelijkheid en de leiding van de kerkeraad.

Besluit 3:

de regel ten aanzien van het vrouwenstemrecht, gehandhaafd door de Generale Synoden van Arnhem 1930 (Acta art. 200 besluit 1) en van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) op te heffen en uit te spreken dat aan de belijdende zusters het deelnemen aan de stemming bij de verkiezing van ambtsdragers in de gemeente van Christus niet langer onthouden behoort te worden.

Gronden:

1. over de vraag of ook de zusters in de gemeente hun stem mogen uitbrengen bij de verkiezing van ambtsdragers geeft de Schrift geen rechtstreeks antwoord; uit de 'indirecte Schriftgegevens' blijkt het volgende:
 - a. God zelf roept in Christus tot het ambt (Hand. 20:28, 1 Kor. 12:28, Ef. 4:11);
 - b. bij het roepen tot het ambt schakelt Hij mensen in: de gemeente om gaven op te merken en aan te wijzen (Hand. 1:21-26, 6:3a, 5, 6a); de ambtsdragers om beginnen eindverantwoordelijkheid te dragen (Hand. 6:3b, 4, 6b, 14:23, Tit. 1:5);
 - c. de verkiezing is daarom te typeren als het middel waardoor God roept tot het ambt; het gebed (Hand. 13:2, 3, 14:23) en de Schriftuurlijke normen voor de ambtsdragers (1 Tim. 3, Tit. 1:5-9) zijn daarbij van wezenlijke betekenis; op deze wijze regeert Christus met zijn Geest en Woord, ook bij de verkiezing;
 - d. de Schrift geeft geen algemeen zwijggebod voor de vrouw in de gemeente:
 1. mannen én vrouwen delen in de gaven van de profetie (Hand. 2:17, 18, 21:9);
 2. 1 Kor. 11:5 staat haar het bidden en profeteren toe, mits het op een manier gebeurt die met haar positie in overeenstemming is;
 3. Schriftgegevens als Hand. 18:26, Rom. 16:1w en Fil. 4:3, 4 laten een actieve betrokkenheid en inschakeling van vrouwen zien bij de dienst aan het evangelie;
 4. 1 Kor. 14:34-36 verbiedt de vrouw het beoordelen van profeten tijdens de eredienst, omdat ze daarmee gezag over hen zou oefenen;
 5. 1 Tim. 2:11-15 verbiedt de vrouw het leidinggevend en gezaghebbend spreken tijdens de eredienst, waarmee ze haar eigen plaats verlaat en de man van zijn plaats dringt;
2.
 - a. in de kerk regeert Christus als het Hoofd zijn lichaam, de gemeente; Hij doet dat door zijn Woord en Geest (Ef. 2:14-21, 4:1-16; vergelijk art. 30 NGB en zondag 21 HC); Hij gebruikt daarbij ambtsdragers (Ef. 4:11-16, Heb. 13:17); hun regering draagt een 'instrumenteel' karakter; bij het regeren van de kerk zijn de ambtsdragers daarom verantwoording schuldig niet aan de kerkleden, maar aan Christus; dat de kerk geen demo-cratie is, maar een *Christo-cratie*, blijkt ook uit de wijze waarop Christus roept tot het ambt: Hij stelt de normen (1 Tim. 3, Tit. 1:5-9) en de gemeente is afhankelijk van de leiding van de Geest (Hand. 1:24, 6:3, 13:2-5, 20:28); bij de verkiezing regeert daarom niet de gemeente, ook niet voor een deel, maar werkt zij onder leiding van de kerkeraad mee aan de roeping tot het ambt;
 - b. in de gereformeerde kerken komt het verkiezingsrecht toe aan de gemeente onder leiding van de ambtsdragers, omdat de Here door zijn Geest in de gemeente wil wonen (Hand. 2, 1 Kor. 3:16, 1 Joh. 2:20, 27); de verkiezing heeft het karakter van *roeping* (zie art. 31 NGB; bevestigingsformulieren), niet het karakter van uitoefenen van gezag of macht; de roeping door de gemeente is het *middel* dat de Here gebruikt om ambtsdragers aan te wijzen; bij de stemming is de keuze niet vrij: ze is begrensd door de normen van Christus, de leiding van de Geest en de verantwoordelijkheid van de kerkeraad; de gemeente heeft daarom bij het stemmen geen gezag over de kerkeraad en evenmin over de gekandideerde(n);
 - c. tijdens de verkiezingsprocedure stelt de kerkeraad een aantal keren de gemeente in de gelegenheid 'zich uit te spreken'; de stemming mag daaruit *niet geïsoleerd* worden tot een op zichzelf staande 'beslissende' gebeurtenis: zij wordt voorafgegaan door een bindend besluit van de kerkeraad (de talstelling) en zij wordt gevolgd door benoeming, approbatie en bevestiging, die eveneens hun eigensoortige binding hebben; volgens art. 5 en art. 20 KO is niet de stemming, maar wel de approbatie onmisbaar;
 - d. de stemming vindt plaats binnen de verantwoordelijkheid van de *kerkeraad*; in de aanvaarding van de uitslag van de stemming erkent hij dat Christus door zijn Geest in de gemeente wil wonen (1 Kor. 3:16);
3.
 - a. omdat naar *art. 31 NGB* de wettige verkiezing van ambtsdragers plaatsvindt in de weg van het roepen door de gemeente, is het van belang dat de stem van de gemeente optimaal gehoord wordt;

- b. de gemeente is bevoegd en in staat om mee te werken aan de roeping tot het ambt, omdat Christus in zijn gemeente wil wonen met zijn Woord (Rom. 10:8-15, Kol. 3:16, Heb. 4:12, 13, Jak. 1:18, 1 Petr. 1:22-25) en haar wil toerusten met de gaven van de Geest (Hand. 2, 1 Kor. 1:4-9, 12:4-11, 1 Joh. 2:20, 27); omdat de ambtelijke dienst gericht is op de opbouw van de gemeente, mag de stemming (als onderdeel van de verkiezing) getypeerd worden als *meewerken aan de opbouw van de gemeente*;
 - c. volgens de Schrift ontvangen de *zusters* in de gemeente niet minder de gaven van de Geest dan de broeders (Hand. 2:17, 18, 10:44, 45); ook voor hen geldt de roeping om mee te werken aan de opbouw van de gemeente (Ef. 4:12-16, 1 Tess. 5:11, 2 Tim. 3:16, 17, 1 Petr. 2:5, 9, 10, 4:10);
 - d. bij verkiezing en stemming gaat het niet om een eigen individuele stem, maar om de stem van de gemeente; de zusters vormen samen met de broeders de stem van de gemeente;
- 4.
- a. in de kerk moeten niet de argumenten die door de tijdgeest zijn ingegeven doorslaggevend zijn, maar de argumenten van de Heilige Schrift, waarin het goede kader wordt geboden voor de verhouding van man en vrouw;
 - b. de invloed van de tijdgeest hoeft niet bij voorbaat negatief te zijn; ook de huidige wijze van verkiezing is in de loop van de tijd daardoor beïnvloed;
 - c. de kerk behoort aan de zusters in de gemeente geen stemrecht te geven als een offer aan de tijdgeest; zij behoort aan de zusters het stemrecht ook niet te onthouden uit vrees voor de tijdgeest;
 - d. wanneer op grond van de Schrift aan de zusters het stemrecht onthouden moet worden, kan dat leiden tot een noodzakelijk isolement voor de kerk; wanneer de Schrift het stemrecht aan de zusters niet verbiedt en het wordt hun toch onthouden, kan dat onnodige vervreemding veroorzaken ten opzichte van het evangelie, zowel in de kerk als daarbuiten;
 - e. het toekennen van stemrecht aan de zusters is geen uiting van onschriftuurlijk individualisme of van democratisering van de kerk en moet daarom niet beoordeeld worden als een knieval voor verkeerde emancipatiezucht;
 - f. omdat stemmen niet beschouwd mag worden als een vorm van (mee)regeren, mag het toekennen van stemrecht aan de zusters niet gezien worden als een eerste stap op weg naar het leer- en regeerambt van de zusters.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. F.H. Folkerts, zegt ter inleiding op de bespreking, dat volgens sommigen het vrouwenstemrecht de belangrijkste zaak van deze synode is. Maar er zou ook verdedigd kunnen worden, dat het om een middelmatige zaak gaat, omdat het slechts gaat om een *onderdeel* van de verkiezing van ambtsdragers, namelijk de stemming. Toch is de zaak van belang en niet alleen om het emotionele gewicht dat eraan gegeven wordt. De verkiezing van ambtsdragers gaat de hele gemeente aan.

Aan de andere kant mag niet verwacht worden dat er nu een uitspraak gaat komen over de plaats van de vrouw in de kerk. Het zal alleen gaan om wat ons is voorgelegd, het vrouwenstemrecht.

Besluit 1 betreft de ontvankelijkheid van de ingekomen brieven. Bij een aantal revisieverzoeken is een vraagteken te plaatsen als het gaat om de ontvankelijkheid ervan. Maar zelfs al zouden er twee revisieverzoeken overblijven -- en dan zijn met name die van de PS Overijssel en die van de PS Noord-Holland te noemen -- dan zouden rapport en besluittekst niet anders geschreven zijn. Daarom is het niet zinvol over de ontvankelijkheid van elke ingekomen brief apart te spreken. In besluit 2 komt het besluit van de GS Groningen-Zuid 1978 aan de orde en in besluit 3 de *regel* die tot dusver gehanteerd is en door de GS Arnhem 1930 en de GS Groningen-Zuid 1978 gehandhaafd is. Dat geeft een zekere overlapping van besluit 2 en 3 ten opzichte van elkaar. Beide besluiten hebben echter een eigen invalshoek.

De commissie is van oordeel dat het stemrecht de zusters in de gemeente *toekomt*. Daarom is het niet goed dit punt in de vrijheid van de kerken te laten. Dan zou niet alleen het probleem onopgelost blijven, maar ook het recht van de zusters te kort gedaan worden.

De commissie heeft aan vier hoogleraren advies gevraagd. Prof. dr. J. Douma en prof. dr. C.J. de Ruijter hebben geantwoord dat zij instemmen met het voorstel van de commissie. Prof. dr. J. van Bruggen heeft meegedeeld dat hij zich in de schriftelijke ronde onthoudt van advies. Prof. dr. M. te Velde zou in een later stadium advies uitbrengen.

In de bespreking zegt prof. Te Velde dat voor een revisieverzoek vereist is, dat daarin een nieuw punt naar voren wordt gebracht. Als dat niet het geval is, is het revisieverzoek niet ontvankelijk.

Omdat op de GS Groningen-Zuid 1978 ter zake van het vrouwenkiesrecht alles al gezegd is, is de ontvankelijkheid van de nu ingekomen brieven een moeilijk punt.

Volgens prof. Te Velde doet het commissievoorstel geen recht aan de GS Groningen-Zuid. Zijn voornaamste bezwaar is dat de tegenstanders van het vrouwenkiesrecht op een hoop worden gegooid. In het commissierapport staat bijvoorbeeld, dat tegenstanders van het vrouwenkiesrecht zeggen, dat stemmen een daad van algemene regeermacht is. Maar lang niet ieder die op de GS Groningen-Zuid voor stemde, stond achter dat argument.

De uitdrukking *absoluut zwijggebod* suggereert ten onrechte dat vrouwen bij de verkiezing nu helemaal aan de kant staan.

Te gemakkelijk wordt gezegd dat stemmen geen gezag oefenen is. De GS Groningen-Zuid trachtte boven het dilemma of stemmen al of niet gezag oefenen is, uit te komen door te zeggen dat het zich uitspreken in de stemming een bindend en beslissend karakter heeft.

Te gemakkelijk ook wordt het *zwijgen* van 1 Kor. 14:34 gelijkgesteld met wat in 1 Tim. 2:12 staat en zo beperkt tot niet met gezag spreken. In 1 Kor. 14:34 staat echter zonder meer zwijgen. Op de synode van Groningen-Zuid bleef het rapport van de meerderheid van toenmalige deputaten ook al steken in de vraag of het stemmen valt onder het verbod van 1 Kor. 14:34 of niet. Prof. Te Velde adviseert om niet te zeggen: stemmen is geen spreken met gezag en valt zo buiten het verbod 1 Kor. 14:34, maar bijvoorbeeld: stemmen is geen publiek of geen afzonderlijk spreken en zo is 1 Kor. 14:34 hier niet van toepassing.

Verder adviseert hij het argument van de tijdgeest serieus te nemen. Voor velen is het niet vanzelfsprekend, dat het opkomen voor de plaats van de vrouw in de kerk ophoudt bij het actief vrouwenkiesrecht. Ook adviseert hij de besluittekst in te korten en bij het gebruik van bijbelteksten te letten op de vrijheid van exegese.

Samengevat luidt het advies van prof. Te Velde: het voorstel van de commissie niet te aanvaarden, maar verder te werken aan een besluit dat

1. aan de uitspraken van de GS Groningen-Zuid 1978 meer recht doet;
2. de gelijkstelling van *beslissende stem* met *gezag oefenende stem* loslaat en niet langer als spits van de vraagstelling hanteert;
3. op de uitleg en toepassing van 1 Kor. 14:34-36 adequater ingaat.

In de bespreking wordt verder opgemerkt, dat de synode een precedent schept als ze stukken in behandeling neemt die niet ontvankelijk zijn. Er wordt op aangedrongen de besluiten 2 en 3 toch ineen te schuiven, omdat de GS Groningen-Zuid geen totaal nieuw besluit ter zake heeft genomen, maar dat van de GS Arnhem 1930 heeft gehandhaafd. Ook wordt een kortere weergave van het materiaal bepleit.

In grond 2 van besluit 2 wordt het argument van de GS Groningen-Zuid bestreden dat de stemming zich van andere onderdelen van de verkiezing onderscheidt doordat deze een *bindend karakter* heeft. In grond 2b wordt gezegd dat er ook bij de benoeming, de approbatie en de bevestiging een binding is en dat de stemming daarom niet uit het geheel van de verkiezing geïsoleerd mag worden tot een op zichzelf staande beslissende handeling. Opgemerkt wordt dat de kerkeraad wel in het bijzonder bij de stemming zich verplicht de gekozenen te benoemen. Daarom moet niet het argument van het bindend karakter van de stemming bestreden worden, maar moet worden benadrukt dat men ook in de stemming evengoed *als gemeentelid* spreekt, wat ook aan de zusters van de gemeente toekomt.

Grond 3c van besluit 2 gaat ervan uit, dat de situatie van 1 Kor. 14 die van een eredienst is. Maar een gemeentevergadering, waarin een stemming plaatsvindt, is geen eredienst. Moet de exegese hier niet wat voorzichtiger zijn?

Wordt Gal. 3:28 in dit verband wel terecht genoemd? Deze tekst gaat over het behoud in Christus en geeft aan, dat daarin geen onderscheid is tussen man en vrouw. Als deze tekst voor het vrouwenstemrecht gebruikt wordt, kan die net zo ook voor de vrouw in het ambt gebruikt worden. Kan deze zaak trouwens wel beslist worden op grond van een aantal teksten? De GS Arnhem 1930 zei dat het overtuigend bewijs dat de Schrift het vrouwenkiesrecht eist, niet geleverd is. Is dat bewijs nu wel geleverd? Als er weer een andere exegese komt van de genoemde teksten, mag het dan weer niet? Door de PS Groningen is de patstelling ter zake als nieuw argument naar voren gebracht. Het zou wijs zijn uit te spreken, dat het vrouwenstemrecht een middelmatige zaak is en het om die reden toe te staan.

Is wat in grond 3d van besluit 2 staat, dat niet het individuele gemeentelid maar de gemeente als geheel een beslissende stem heeft, wel juist? Iedere stem wordt geteld en beslist mee. Is *stemrecht zusters* als term niet beter dan vrouwenstemrecht?

Gewaarschuwd wordt voor de invloed van de wereld, maar ook voor een reactiehouding daartegenover. Met het evangelie hebben we een goede boodschap voor de wereld en die betreft ook de verhouding van man--vrouw, voor in het huwelijk en daarbuiten. Dan is *niet uit vrees* voor

de tijdgeest te handelen nog te weinig gezegd. Het gaat er om, mensen te bereiken met het evangelie, tot hun behoud, ook in de omgang van man en vrouw met elkaar. Dat zal met betrekking tot de tijdgeest de reden moeten zijn, om de vrouw het stemrecht niet langer te onthouden. Kan ook worden aangegeven wat het bijbelse woord dat de Nieuwe Vertaling nogal zwaar weergeeft met *onderdanigheid*, voor de verhouding man--vrouw nu nog wel betekent? Kunnen we ons daar iets concreets bij voorstellen? Gewaarschuwd wordt voor de gedachte, dat we met het vervallen van de uitspraak van de GS Groningen-Zuid van alle onderdanigheid af zijn. Daarom is het, ook al heeft de synode niet de positie van de vrouw op haar agenda staan, toch wenselijk het punt van het vrouwenstemrecht niet al te geïsoleerd te behandelen, maar het ook te bezien in relatie met wat er in de praktijk van het leven direct mee samenhangt. Wat zou alleen al ter zake van de verkiezing van ambtsdragers de verantwoordelijkheid van de man ten opzichte van zijn vrouw en van ouders ten opzichte van hun volwassen kinderen kunnen zijn, in de vorm van geestelijke leiding?

Enige afgevaardigden die ook deel uitmaakten van de GS van Groningen-Zuid 1978 en indertijd voor het toenmalige besluit waren, geven te kennen nu overtuigd te zijn door de argumentatie van de commissie.

Oud. G. Boersma dient een amendement in om in besluit 3 het woord *behoort* te vervangen door *behoeft* en het slot als volgt te lezen: ... *niet langer onthouden behoeft te worden; integendeel, het openen van de mogelijkheid tot dit deelnemen wordt dringend aanbevolen*. Dit betekent dat het vrouwenstemrecht in de vrijheid van de kerken wordt gesteld. Motief van oud. Boersma is dat hij de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk wil honoreren. Verkiezing van ambtsdragers is een zaak van de plaatselijke kerk, die daar dan ook de regels voor stelt. Over de grenzen van de plaatselijke kerk heen kan niet van rechtsongelijkheid gesproken worden. Net zoals regels van land tot land kunnen verschillen zonder dat er rechtsongelijkheid is, kan dat ook bij plaatselijke kerken. Als er geen sprake is van een goddelijke eis, moet er geen dwingende regel gesteld worden. Als er jarenlang gedwaald zou zijn, zou schuldbelijdenis op z'n plaats zijn. Maar dat is niet het geval. Het betreft een middelmatige zaak. Wel zou oud. Boersma willen aanbevelen dat het vrouwenstemrecht overal werd ingevoerd.

Ds. R. Grossmann van de Reformed Church in the United States, die als gast ter synode aanwezig is, waarschuwt voor het invoeren van vrouwenstemrecht. Een gelijke stem voor man en vrouw doet afbreuk aan het feit dat de man hoofd is van de vrouw. Adam, en niet Eva, was verantwoordelijk voor de zondeval. De bijzondere verantwoordelijkheid van mannen-broeders blijkt ook bij verbondssluitingen (vgl. Ex. 19:15), bij de tellingen in Numeri en Gods oordeel over de getelden (Num. 1:2, 14:29), en in de aanspraak in Hand. 1:16 en 6:3. Hieruit blijkt dat in de officiële vergadering van de gemeente de vrouw door de man als hoofd vertegenwoordigd moet worden. De onderdanigheid van de vrouw aan de man is een positieve zaak, zoals blijkt in 1 Kor. 11:3 en Ef. 5:24.

Een complicatie lijkt 1 Kor. 14:34 te geven: hoe kan een vrouw zwijgen en toch zinvol meedoen in een vergadering? Profetie hoeft echter geen gezaghebbend spreken te zijn. In de praktijk wordt actief vrouwenkiesrecht vaak gevolgd door passief kiesrecht. Pragmatische argumenten blijken dan beslissend.

De rapporteur, ds. F.H. Folkerts, vat het bezwaar tegen de uitspraak van de GS Groningen-Zuid 1978 als volgt samen:

1. er wordt te weinig in rekening gebracht dat de gemeente een Christo-cratie is;
2. er wordt te weinig in rekening gebracht dat de stemming plaats vindt onder leiding van de kerkeraad;
3. er wordt te weinig in rekening gebracht dat de stemming een onderdeel is van de verkiezing en niet de verkiezing zelf;
4. het Schriftbewijs voor de uitspraak schiet te kort.

Het voorstel van de commissie doet wel recht aan de GS Groningen-Zuid 1978. Inderdaad zal op die synode niet ieder die tegen het vrouwenstemrecht was, dezelfde argumenten daarvoor gehad hebben. Als in het commissierapport van de tegenstanders wordt gesproken, is in de weergave van de argumenten wel duidelijk dat niet elke zinsnede op ieder van hen van toepassing is. Maar om te zien of aan de GS Groningen-Zuid recht is gedaan, moeten we niet afgaan op de motieven van de afzonderlijke leden van die synode, maar alleen op de tekst van het genomen besluit.

In dat besluit staat in oordeel 3, dat het zich uitspreken in de stemming een *bindend karakter* heeft. De rapporteur ziet niet in, hoe met deze formulering het dilemma tussen al of niet met gezag

spreken te boven is gekomen. De formulering dat de stemming een bindend karakter heeft, staat in het besluit van de GS Groningen-Zuid immers in het kader van *gezag oefenen*. Dat blijkt uit het erop volgende oordeel⁴, waar de *onderdanigheid* van de vrouw in stelling wordt gebracht. Het zich uitspreken in de stemming wordt niet in overeenstemming geacht met de positie van onderdanigheid van de vrouw.

De GS Arnhem 1930 was hierin veel voorzichtiger, toen zij uitsprak dat het overtuigend bewijs voor het vrouwenkiesrecht niet is geleverd en dat de Schriftgegevens veeleer ertegen dan ervoor *schijnen* te pleiten. Maar de GS Groningen-Zuid 1978 is stellig in haar afwijzing van het vrouwenkiesrecht, met beroep op de Schrift inzake de onderdanigheid van de vrouw.

Bij de uitleg van het zwijgen in 1 Kor. 14:34 moet in rekening gebracht worden dat in 1 Kor. 11 sprake is van profeteren door vrouwen. In 1 Kor. 14:34 wordt het spreken door vrouwen afgezet tegen *ondergeschikt zijn*. Daarom gaat het hier niet om een algemeen zwijggebod, maar wordt verboden dat vrouwen beoordelend en met gezag spreken. De rapporteur sluit zich aan bij de uitleg van Calvijn en van prof. Van Bruggen. Hij verwijst hiervoor naar punt 7.1.4 van het rapport.

In aansluiting op wat prof. Te Velde opmerkte noemt de rapporteur de volgende verschillen tussen het spreken dat in 1 Kor. 14:34 is bedoeld en het spreken in een stemming:

1. in 1 Kor. 14 gaat het om spreken in een eredienst, bij een stemming is dat niet het geval;
2. in 1 Kor. 14 gaat het om publiek spreken, een schriftelijke stemming is geheim;
3. in 1 Kor. 14 gaat het om beoordelen van profetieën, bij een stemming om het uitspreken van voorkeur voor iemand over wie het *oordeel* van geschiktheid al is uitgesproken door de kerkeraad;
4. in 1 Kor. 14 gaat het over door(spreken) naar aanleiding van een profetie, bij een stemming is dat niet het geval;
5. in 1 Kor. 14 is er een individueel spreken, bij stemmen gaat het om de stem van de gemeente;
6. het *spreken* van 1 Kor. 14 brengt de vrouw in strijd met de onderdanigheid die de wet voorschrijft, het spreken in de stemming gebeurt onder leiding van de kerkeraad en is daarom niet in strijd met haar positie van onderdanigheid;
7. wanneer moet de vrouw dan nog zwijgen? Dat is in het regeer- en leerambt, zoals 1 Tim. 2 duidelijk zegt. Maar als de vrouw niet mag spreken bij het 'stilzwijgend' stemmen, wanneer mag zij dan nog wél spreken?

Verder waarschuwt de rapporteur ervoor, om over de vrouw in de kerk alleen te spreken vanuit 1 Kor. 14:34 en 1 Tim. 2:11v. Dat is in het verleden teveel gebeurd. Andere Schriftgegevens zijn daarbij onderbelicht gebleven.

De Schrift doet geen directe uitspraken over de wijze van verkiezing van ambtsdragers. Dan zijn de indirecte gegevens van kerkrecht, ambt en gemeente des te meer belangrijk. In het rapport wordt het stemmen omschreven als meewerken aan de roeping tot het ambt en als meewerken aan de opbouw van de gemeente. Deze omschrijving komt niet in strijd met 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2.

Daarbij geldt als pastoraal argument, dat er in de gemeente veel weduwen en andere alleenstaande zusters zijn. Bij velen van hen leeft een eerlijk verlangen hun stem te laten horen, zonder dat er sprake is van een verkeerde emancipatiegedachte.

Tegelijk moet wel rekening gehouden worden met de vrees dat het actieve kiesrecht voor de vrouw gevolgd wordt door het passieve. Alleen al daarom is gekozen voor de term *vrouwenstemrecht* in plaats van *vrouwenkiesrecht*. *Vrouwenstemrecht* is niet passief te verstaan.

Bij de invoering van het vrouwenkiesrecht in de hervormde en in de (synodaal-)gereformeerde kerken zaten in de argumentatie al elementen die uitgaan van tijdgebondenheid van de bijbel. In het rapport dat in 1952 op de synode van de (synodaal-)gereformeerde kerken diende, wordt 1 Kor. 14:34 uitgelegd als een algemeen zwijggebod. Dat zou de eerlijke mening van Paulus zijn, waar wij niet meer mee uit de voeten kunnen. Die lijn loopt door naar de vrouw in het ambt. Het rapport van de commissie doet echter in geen enkel opzicht af van het gezag van de Schrift.

In het begin van deze eeuw werd binnen onze kerken al voor het vrouwenstemrecht gepleit zonder de verkeerde argumentatie van tijdgebondenheid van de bijbel.

De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben al in 1968 het vrouwenstemrecht ingevoerd zonder verder pleidooi voor de vrouw in het ambt. Een aantal zusterkerken in het buitenland kent al lange tijd zonder probleem het vrouwenstemrecht, terwijl ze nadrukkelijk tegen het regeren van de vrouw in de kerk blijven.

De vrijheid van exegese is niet in geding. Ook hoeft geen vrees te bestaan voor weer een andere exegese van 1 Kor. 14. De voorgestelde besluiten rusten niet (alleen) op een bepaalde uitleg van 1 Kor. 14, maar hebben een veel bredere onderbouwing.

Volgens de rapporteur behoeft de voorgestelde besluittekst geen aanpassing. De besluiten 2 en 3 houdt hij liever apart. De GS Groningen-Zuid kwam weliswaar niet met een nieuwe regel, maar zette onder de oude regel wel nieuwe gronden. Ook is het niet goed het materiaal verder te bekorten. Er ligt geen deputatenrapport achter, terwijl de argumentatie van de revisieverzoeken wel moet worden weergegeven.

Van het in behandeling nemen van stukken die eigenlijk niet ontvankelijk zijn, hoeft geen precedentwerking uit te gaan, zolang duidelijk is dat de zaak behandeld wordt op grond van stukken die wel ontvankelijk zijn. Hiertussen onderscheid te maken zou leiden tot een formele discussie die niet nodig is.

In grond 2 van besluit 2 vormen de onderdelen a, b en c een eenheid; daarom is het beter hierin geen wijzigingen aan te brengen; de gedachte dat men in de stemming als gemeentelid spreekt, zou hier een nieuw element in brengen.

Gal. 3:28 gaat over de gelijkwaardige positie van man en vrouw in Christus. Deze tekst is weliswaar niet doorslaggevend voor het vrouwenstemrecht, maar heeft er wel iets over te zeggen. Daarom hoort deze tekst erbij.

Bij de stemming gaat de beslissende stem niet uit van het individuele gemeentelid maar van de gemeente in haar geheel, onder leiding van de kerkeraad. Alle stemmen tellen wel mee, maar volgens de belijdenis, de kerkorde en de bevestigingsformulieren worden ambtsdragers geroepen door de gemeente.

Ds. Folkerts is het er niet mee eens dat we in een patstelling zouden zijn gekomen. Misschien zijn er in strikte zin geen nieuwe argumenten naar voren gebracht, maar er zijn wel nieuwe accenten aangebracht. Bovendien gaat het niet om een aantal losse argumenten, maar de bewijskracht komt uit in de ordening ervan. Vanuit dat gezichtspunt is er wel degelijk wat nieuws ter tafel gebracht. De vraag of het overtuigend bewijs voor het vrouwenstemrecht nu *wel* geleverd is, beantwoordt de rapporteur bevestigend.

De commissie is er tegen om de zaak van het vrouwenstemrecht in de vrijheid van de kerken te laten. Dat zou niet alleen de band van het kerkverband te weinig honoreren, maar ook de aandacht die vele generale synoden vanaf 1923 aan het vrouwenstemrecht hebben gegeven.

Op zich is het vrouwenstemrecht wellicht geen gewichtige zaak, maar door de ontwikkelingen heeft het wel veel gewicht gekregen, te veel om het nu in de vrijheid van de kerken te laten. Ook bestaat dan het gevaar dat de discussie oeverloos wordt.

Of het vrouwenstemrecht een middelmatige zaak of een goddelijke eis is, is geen goed dilemma. Het is een recht dat de zusters in de gemeente toekomt. Daarom zou er wel rechtsongelijkheid komen als de ene kerk het wel invoert en de andere niet. Plaatselijke kerken leven bovendien dichter bij elkaar dan landen. We leven in één kerkverband.

Een veroordeling van het verleden is niet nodig. In het verleden is naar eer en geweten gehandeld. We zijn nu alleen verder gekomen.

De voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, zegt ter aanvulling op de beantwoording door de rapporteur, dat de term *stemrecht zusters* niet beter is dan vrouwenstemrecht. In de bijbel worden broeders en zusters ook aangesproken als mannen en vrouwen.

Verder pleit hij ervoor de zaak van het vrouwenstemrecht samen als een zaak van goede orde te aanvaarden. We zullen er echter niets mee gewonnen hebben als de verkiezing van ambtsdragers niet vooral een zaak van gebed is en van leiding door de Heilige Geest, met als richtsnoer het Woord van God.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage III gevoegd is bij de Acta.

Op voorstel van de praeses wordt goedgevonden dat de afgevaardigden die lid zijn geweest van de GS Groningen-Zuid 1978, meestemmen.

Het amendement van oud. G. Boersma wordt verworpen met 2 stemmen voor en 33 tegen bij 1 onthouding. Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 en 2 met algemene stemmen, besluit 3 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding.

De praeses noemt dit een historische beslissing, die genomen is na zeventig jaar studeren over deze materie. Hij dankt de commissie en de rapporteur voor het uitgebreide en evenwichtige rapport, dat de synode overtuigd heeft.

Op voorstel van het moderamen wordt besloten het commissierapport niet alleen als bijlage in de Acta op te nemen, maar ook apart uit te laten geven.

Deputaatschap voor verbetering kerkelijke examens (art. 5 KO)

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.N. Schilder

Materiaal :

voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 15 februari 1993 om:

- a. een onderzoek in te stellen naar opzet, inrichting en functioneren van de kerkelijke examina;
- b. de kerken op basis van dit onderzoek eventueel met voorstellen te dienen ter verbetering van deze examina;
- c. de uitvoering van dit onderzoek en de eventuele uitwerking van voorstellen op te dragen aan deputaten, die de kerken uiterlijk een jaar voor de volgende generale synode moeten dienen met hun rapport.

Besluit:

op het voorstel niet in te gaan.

Grond:

de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg heeft zich niet naar art. 33 KO inhoudelijk geconfronteerd met het besluit van de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964--1965 (Acta art. 105) en niet aangetoond dat wijziging noodzakelijk is.

In de bespreking wordt gevraagd, waarom de toelichting die de PS van het Zuiden heeft gegeven en waarin zij aangeeft dat de huidige regeling voor de examens onbevredigend is, onvoldoende is. Is het billijk van de PS te verlangen, dat zij zelf eerst onderzoek doet, terwijl zij juist om onderzoek vraagt? Art. 33 KO schrijft alleen voor dat besluiten van vorige synoden *gelezen* worden. Een aantal broeders laat blijken het gevoel van de PS van het Zuiden te delen.

De rapporteur, oud. J.N. Schilder, antwoordt dat volgens art. 33 KO aangegeven moet worden dat wijziging noodzakelijk is. Dat ontbreekt in het voorstel van de PS van het Zuiden. De PS spreekt van een open vraag, een hinderlijke verdubbeling en van onbevredigend. Dat lijkt echter meer een verzuchting dan een geargumenteerde onderbouwing. De commissie betreurt dat, omdat de zaak die de PS van het Zuiden voorstelt, bij haar weerklank vindt.

Van oud. G. Boersma is er een tegenvoorstel om aan het verzoek van de PS van het Zuiden wel te voldoen. Het commissievoorstel wordt aanvaard met 28 stemmen voor en 3 tegen bij 3 onthoudingen. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen.

Artikel 26

31.08.93

Studiefinanciering voor theologische studenten: studierapport van deputaten ad art. 19 KO inzake de aanvaarding van aanvullende financiering ingevolge WSF 18+

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : E. Boerma

Materiaal :

1. rapport van deputaten ad art. 19 KO inzake de opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990, luidend: een studie in te stellen over de door de kerk te Dokkum aangedragen mogelijkheden en daarin tevens te betrekken de vraag of daarmee voldoende recht wordt gedaan aan eerdere generaal-synodale uitspraken;
2. onderdelen van de Regeling betreffende de studiefinanciering voor studenten aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Acta GS van Leeuwarden bijlage Vd) en in het bijzonder de regel uit art. 3 sub 2 daarvan, die luidt:
"Geen financiële steun zal worden verleend aan de student aan wie over het desbetreffende studiejaar (door het Rijk) aanvullende financiering ingevolge de Wet op de studiefinanciering is toegekend en die daarvan gebruik heeft gemaakt";
3. aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO dd. 17 april 1993, waarin o.a. wordt

- gevraagd een oordeel te geven over de handelwijze van deputaten op grond van art. 3 sub 2 van de genoemde regeling, waardoor studenten die zich voorbereiden op het ambt en die behalve van de basisbeurs ook gebruik maakten van de aanvullende financiering in het kader van de WSF 18+, van de hulpverlening naar art. 19 KO werden uitgesloten;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Dokkum dd. 12 maart 1993, waarin de raad het rapport onder materiaal 1 bekritiseert en voorstellen indient om o.a. te komen tot het intrekken van besluiten die zijn genomen door de Generale Synode van Arnhem 1981;
 5. brief van de Gereformeerde Kerk te Zaandam dd. 22 maart 1993 met het verzoek deputaten te laten onderzoeken of de overwegingen van de Generale Synode van Arnhem 1981 niet "te strak" zijn geweest, en daarop te wachten met besluitvorming ten aanzien van de voorstellen in materiaal 1;
 6. brief van ds. P. Schelling te Leeuwarden dd. 16 april 1993 met betrekking tot het rapport onder materiaal 1.

Besluit 1:

het ten aanzien van materiaal 3 gevoerde beleid van deputaten goed te keuren.

Grond:

de GS Leeuwarden 1990 heeft deputaten in deze zin geïnstrueerd.

Besluit 2:

in het in materiaal 2 genoemde art. 3 sub 2 van de regeling de woorden 'aanvullende financiering' te interpreteren als 'die financieringsvorm die de student in een ongewenste schuldverhouding t.o.v. derden brengt'.

Gronden:

1. de term 'aanvullende financiering' in het in materiaal 2 genoemde art. 3 sub 2 is ontleend aan inmiddels veranderde wetgeving en wekt daardoor misverstand. De huidige wetgeving gebruikt wel de term 'aanvullende financiering', maar brengt daarbij onderscheid aan tussen 'rentedragende lening' en 'aanvullende beurs'; de wet biedt nu de mogelijkheid gebruik te maken van uitsluitend de basisbeurs en de aanvullende beurs;
2. een rentedragende lening van het Rijk kan er toe leiden dat studenten door bijverdienen trachten de lening zo laag mogelijk te houden, terwijl het in het belang van de kerken is dat studenten niet onnodig tijd verliezen.

Besluit 3:

1. deputaten op te dragen de artikelen in de instructie van deputaten en in de regeling die samenhangen met het in materiaal 2 genoemde art. 3 sub 2, te lezen en te behandelen in het licht van het besluit 2;
2. deputaten op te dragen zonedig de instructie en de regeling te herzien in het licht van besluit 2, waarbij zij er op moeten letten, zoveel mogelijk de termen die in de overheidsregelgeving worden gebruikt te vervangen door termen die aansluiten bij kerkelijke begrippen, en de volgende synode te dienen met voorstellen dienaangaande.

Grond:

formuleringen in overheidsregelgeving zijn aan snelle verandering onderhevig.

Besluit 4:

deputaten te verzoeken diligent te zijn t.a.v. nieuwe wettelijke ontwikkelingen en zo nodig de kerken te dienen met voorstellen in dezen.

Besluit 5:

deputaten op te dragen, te onderzoeken of een schuldverhouding op het moment dat de student predikant wordt, in het algemeen thans nog als ongewenst beschouwd moet worden.

Grond:

de huidige maatschappelijke verhoudingen gaan ervan uit dat afgestudeerden in het algemeen met hun werk beginnen, terwijl ze een schuld hebben opgebouwd die in een aantal jaren moet worden afgelost.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. P. Groenenberg en de brs. D.A. Blok, P.J. Doornbos en J. Meijer.

In de bespreking wordt aan de ene kant opgemerkt, dat studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die WSF 18+ biedt, niet meer in aanmerking hoeven te komen voor steun via deputaten ad art. 19 KO. Art. 19 KO zegt immers dat steun verleend zal worden *als dit nodig is*. Door de mogelijkheden van de studiefinanciering volgens WSF 18+ is voor studenten die hiervan gebruik kunnen maken, geen kerkelijke steun meer nodig. Steun naar art. 19 KO zal alleen nodig zijn voor studenten die buiten de termen van WSF 18+ vallen. Hierbij zal eenzelfde bedrag als lening worden verstrekt als de overheid zou doen ingevolge WSF 18+. De salarissen van predikanten staan toe dat een predikant een normale studieschuld aflost.

Verder wordt opgemerkt dat andere studenten dan die aan de TU het nogal eens met minder geld moeten doen. Het is het overwegen waard studenten aan de TU tenminste een deel van de schuld terug te laten betalen.

Aan de andere kant wordt betwist dat (alle) predikantstraktementen toereikend zijn om een studieschuld af te kunnen lossen. Er wordt op aangedrongen om de opdracht aan deputaten in besluit 5 te ontdoen van de suggestie dat de traktementen wel hoog genoeg zouden zijn, en de opdracht tenminste neutraal te formuleren.

Bedacht moet worden dat de rente op de studieschuld erg hoog is en uiteindelijk door de kerken in (ongeveer) dubbele hoogte moet worden opgebracht, omdat van het traktement waarmee schulden worden afgelost, eerst belasting verschuldigd is.

Verder wordt opgemerkt dat het element van *de eer en eigen verantwoordelijkheid van de kerken* om zorg te dragen voor het financiële onderhoud van de theologische studenten, dat de GS Arnhem 1981 als eerste grond noemde (Acta art. 70), in de voorgestelde besluittekst niet genoemd wordt, terwijl wel wordt voorgesteld aan deputaten op te dragen te onderzoeken of een schuldverhouding voor een student die predikant wordt, nog ongewenst is.

In art. 19 KO staat dat *zij*, dat zijn *de kerken*, studenten financiële steun verlenen. Dat is geen zaak van barmhartigheid, maar net als bij de TU een zaak van instandhouding van de dienst des Woords, vgl. F.L. Bos, *De orde der kerk*, 's-Gravenhage 1950, bij art. 19 KO. De woorden in art. 19 KO *als dit nodig is* slaan op de situatie dat een student geen steun nodig heeft.

Verder is het in het belang van de kerken dat studenten zo snel mogelijk studeren en niet door bijverdiensten een lening zo laag mogelijk houden.

De rapporteur, oud. E. Boerma, antwoordt dat de GS Arnhem 1981 sprak van een ongewenste schuldverhouding ten opzichte van de overheid; nu gaat het om een schuldverhouding in het algemeen. Er is niet beweerd dat zo'n schuldverhouding niet ongewenst zou zijn. Dat is nu juist de vraag en deputaten gaan dat onderzoeken. Daarbij zal aan de ene kant in rekening moeten worden gebracht dat traktementen over het algemeen hoger zijn dan vroeger en dat vrijwel iedereen die afgestudeerd is, voor de afbetaling van studieschulden staat. Aan de andere kant is het van belang studieschulden zo laag mogelijk te houden. Ook zal bezien moeten worden of aflossing van die schulden in het algemeen inderdaad mogelijk is.

Wie zonder meer studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van WSF 18+, niet meer voor steun naar art. 19 KO in aanmerking wil laten komen, rekent niet met de omvang die bijverdiensten kunnen aannemen en de consequenties daarvan voor de studieduur, met de hoge rente die betaald moet worden en met het feit dat de overheid de regeling voor de studiefinanciering telkens wijzigt.

De voorzitter van de commissie, ds. A. Kamer, vult aan dat de commissie niet zozeer als uitgangspunt de eer en eigen verantwoordelijkheid van de kerken heeft genomen, als wel het *als dit nodig is* van art. 19 KO. Het element *als dit nodig is* staat in het besluit van GS Arnhem 1981 wat op de achtergrond. Vandaag moet dit element bezien worden vanuit de rechtspositie die de student in Nederland nu heeft. Hiermee is het uitgangspunt van de GS Arnhem 1981 niet terzijde geschoven, maar wordt de zaak benaderd vanuit een andere invalshoek. Kerkelijke steun voor theologische studenten is in confesso, maar moet wel plaatsvinden in de huidige situatie van 1993. Verder waarschuwt ds. Kamer ervoor, de kerkelijke studiefinanciering zomaar weg te doen, voordat de zaken die hierop betrekking hebben, ook in hun consequenties, goed bestudeerd zijn.

Ds. P. Groenenberg, voorzitter van het deputaatschap ad art. 19 KO, maakt duidelijk wat de achtergrond is van het huidige art. 3 sub 2 van de regeling. De GS Arnhem 1981 achtte alleen de basisbeurs acceptabel. De aanvullende financiering, bestaande uit een lening en een aanvullende beurs, was een eenheid. De aanvullende beurs was niet zonder de lening verkrijgbaar. Dat was zo tot op de GS Leeuwarden 1990. De mogelijkheid om de hele aanvullende financiering te aanvaarden, waarbij de lening wordt teruggestort en de aanvullende beurs wordt behouden, werd op de GS Leeuwarden een oneigenlijk gebruik van de rijksregeling geacht (Acta art. 60). Vandaar het huidige art. 3 sub 2, waarin gebruik van de aanvullende financiering wordt afgewezen.

De GS Leeuwarden 1990 gaf deputaten een studieopdracht inzake het voorstel van de kerk te Dokkum. Daarbij zou wel op een bepaalde manier gebruik worden gemaakt van de aanvullende financiering. Deputaten werden het er onderling niet over eens of dit in overeenstemming was met het besluit van de GS Arnhem 1981.

Toen het deputatenrapport persklaar was, kwam er een nieuwe regel van de overheid, waarbij het mogelijk werd van de aanvullende financiering gebruik te maken zonder de lening. Dat betekent dat we nu op een bepaalde manier kunnen doen wat de kerk te Dokkum aan de GS Leeuwarden 1990 voorstelde. We kunnen nu de aanvullende beurs aanvaarden en wel zonder oneigenlijk gebruik van de rijksregeling. Bij aanvraag van de aanvullende beurs, geeft de Informatiseringsbank aan voor welk bedrag een student in aanmerking komt voor een lening. Dit bedrag wordt dan door deputaten aan de student gegeven in de vorm van een renteloos voorschot. Art. 3 sub 2 van de regeling moet daarom nu zo gelezen worden, dat van de aanvullende financiering het deel dat niet terugbetaald hoeft te worden, aanvaardbaar is; zie het voorgestelde in besluit 2.

Deputaten die ter synode met de commissie overlegd hebben en het eerst niet eens waren inzake het gebruik van de aanvullende financiering, hebben elkaar nu gevonden in het aanvaarden van de mogelijkheid die de nieuwe regelgeving van de overheid biedt, als een goede oplossing.

Studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die WSF 18+ biedt, nu niet meer in aanmerking te laten komen voor steun via deputaten ad art. 19 KO, betekent een rigoreus opheffen van het besluit van de GS Arnhem 1981 inzake de studiefinanciering en zou ahistorisch zijn. Bovendien zijn de predikantstraktementen nog te verschillend om nu in het algemeen te kunnen zeggen dat predikanten zelf wel hun studieschuld kunnen aflossen. Voor een en ander is, zoals de commissie ook voorstelt, eerst studie nodig.

Ds. D.J. Zandbergen dient een tegenvoorstel in om het besluit van de GS Arnhem 1981 inzake de rijksstudiefinanciering op te heffen en te besluiten dat studenten die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van WSF 18+, per 1 januari 1994 geen steun meer naar art. 19 KO zullen krijgen. Tot aan de volgende generale synode zullen deputaten afgestudeerden financieel in staat stellen hun studieschuld af te lossen vóór zij in het ambt van predikant worden bevestigd. Deputaten zullen de volgende generale synode dienen met een onderzoek naar de vraag of een schuldverhouding op het moment dat een student predikant wordt, thans nog ongewenst is.

Ds. Zandbergen betreft het dat de winst van het voorstel van de kerk te Dokkum, namelijk uitsparing aan steun én aan kosten voor een uitgebreide en dure administratie, in de discussie erg onderbelicht is gebleven.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage VI gevoegd is bij de Acta.

Een amendement van ds. B. Luiten om grond 2 van besluit 2 als volgt te formuleren: "het aanvaarden van een rentedragende lening brengt de student in een ongewenste schuldverhouding t.o.v. derden; de kerken hebben het altijd als haar taak gezien de studenten in de theologie, zo nodig, te onderhouden (art. 19 KO)", wordt met 12 stemmen voor en 20 tegen bij 2 onthoudingen verworpen. Een amendement van ds. B. Luiten om de grond van besluit 5 als volgt te lezen: "deputaten geven in hun rapportage aan dat een dergelijk onderzoek gewenst is", wordt met 15 stemmen voor en 18 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 31 stemmen voor en 1 stem tegen bij 2 onthoudingen, besluit 2 met 30 stemmen voor en 3 tegen bij 1 onthouding, besluit 3 met 32 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding, besluit 4 met 33 stemmen voor en 1 stem tegen en besluit 5 met 29 stemmen voor en 4 tegen bij 1 onthouding. Ds. T.O.G.M. Bosma en ds. J. Luiten blijven als deputaat buiten stemming. Het tegenvoorstel is hiermee verworpen.

Artikel 27

Studiefinanciering voor theologische studenten: rapport van deputaten ad art. 19 KO

03.09.93

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A.M. Douma

Materiaal :

1. rapport van deputaten ad art. 19 KO;
2. aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO;
3. aankondiging dd. 6 april 1993 van een 2e aanvullend rapport
4. 2e aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO dd. 17 april 1993

Besluit 1:

1. deputaten onder hartelijke dank te dechargeren van hun opdracht;
2. voor steunverlening naar artikel 19 KO opnieuw deputaten te benoemen, uit elk particulier ressort twee primi-deputaten en één secundus-deputaat;
3. deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit opnieuw te verzoeken aan de senaat op te dragen een waarnemer uit zijn midden aan te wijzen die de vergaderingen van deputaten bijwoont en hen van advies dient.

Gronden:

1. deputaten hebben hun opdracht naar behoren vervuld;
2. het is van belang dat per particulier ressort bekwame broeders worden voorgedragen, omdat zij als contactdeputaat moeten fungeren;
3. met het oog op een regelmatige contactoefening van de deputaten met de senaat van de Theologische Universiteit is het nuttig dat de waarnemer uit zijn midden de vergaderingen van de deputaten bijwoont.

Besluit 2:

nieuw te benoemen deputaten te machtigen, studenten die in het buitenland gaan studeren voor niet langer dan één jaar extra steun te verlenen indien de academische senaat positief adviseert ten aanzien van een buitenlandse studie en de betrokken student een gedetailleerde begroting overlegt.

Grond:

deputaten zijn in de afgelopen jaren geconfronteerd met het feit dat enkele studenten, op aanbeveling van de senaat, in het buitenland zijn gaan studeren; dit brengt extra lasten voor de studenten met zich mee.

Besluit 3:

als een student, predikant geworden, zich verbindt aan een buitenlandse zusterkerk, dient met betrokkene in overleg met de buitenlandse zusterkerk een regeling getroffen te worden t.a.v. de eventueel resterende schuld van de beroepen predikant; daarbij dient rekening gehouden te worden met het totaal aan kerkleden van beide kerkverbanden.

Grond:

toepassing van wat bepaald is in art. 15 van de Regeling betreffende de studiefinanciering voor studenten aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Acta GS van Leeuwarden bijlage Vd) betekent dat de predikant die als student steun van deputaten heeft ontvangen, tenminste tien jaar de Nederlandse kerken zou moeten dienen; neemt hij binnen die termijn een beroep naar het buitenland aan, dan dient hij een evenredig deel van de verstrekte voorschotten terug te betalen; omdat hij Nederland verlaat naar een zusterkerk, is het redelijk dat met hem een schikking getroffen wordt.

Besluit 4:

deputaten op te dragen:

- a. de studievoorschotten voortaan niet meer per studiejaar maar per kalenderjaar te berekenen;
- b. afgehandelde dossiers na twee jaren te vernietigen;
- c. rekening te houden met het feit dat de vooropleiding eenjarig is geworden;

- d. instructie en regeling aan bovenstaande aan te passen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. P. Groenenberg en br. J. Meijer. In de bespreking wordt gevraagd of de regeling in besluit 3 steun aan buitenlandse kerken inhoudt en zo ja of deze steun dan niet via deputaten BBK hoort te lopen. Ook wordt gevraagd naar het voorbehoud dat de accountant maakt met betrekking tot de volledigheid van twee bedragen. Is het verantwoord afgehandelde dossiers na twee jaar te vernietigen?

De rapporteur, oud. A.M. Douma, antwoordt, dat het niet nodig is om de regeling van een resterende schuld via deputaten BBK te laten lopen. Beide kassen hebben immers dezelfde eigenaar. Via deputaten ad art. 19 KO gaat het het gemakkelijkst. Een dossier wordt gesloten als een student geen enkele schuld meer heeft. Dan kan twee jaar daarna dat dossier vernietigd worden.

Ds. P. Groenenberg antwoordt als deputaat, dat tot aan de GS Leeuwarden 1990 de regel gold, dat studenten die steun hadden ontvangen, als predikant de eerste drie jaar in Nederland moesten dienen. Daarna waren ze vrij naar het buitenland te gaan. De GS Leeuwarden heeft op dit punt niets apart geregeld. Dat betekent dat volgens de regeling een betrokken predikant tenminste tien jaar in Nederland zou moeten dienen. Het is billijk dat bij eerder vertrek naar het buitenland een resterende schuld wordt verdeeld. Om te voorkomen dat de overname van schulden een hindernis wordt voor het aannemen van een beroep naar het buitenland, is het een goed compromis om de schuld te verdelen naar rato van het zielental.

Het voorbehoud dat de accountant maakt, betreft de bedragen die van de particulier-synodale kassen bij de overdracht aan generaal-synodale deputaten zijn binnengekomen. Die bedragen zijn alleen gecontroleerd zoals ze bij generaal-synodale deputaten zijn binnengekomen, maar niet zoals ze bij de particulier-synodale kassen zijn uitgegaan. Verder gaat het om nog in te vorderen schulden van ex-studenten. Omdat deze schulden niet door alle particulier-synodale deputaatschappen correct zijn bijgehouden, konden generaal-synodale deputaten hier alleen maar een schatting van maken. Deze schulden staan niet op de balans vermeld, maar worden op het moment van ontvangst van de desbetreffende bedragen als baat verantwoord. Het voorbehoud van de accountant heeft derhalve geen invloed op het financiële resultaat.

Een amendement van ds. B. Luiten om in besluit 3 het woord *eventueel* in te voegen wordt aanvaard met 19 stemmen voor en 12 tegen bij 3 onthoudingen. Een amendement van ds. B. Luiten om het slot van besluit 3 na het woord *schuld* te schrappen, wordt verworpen met 14 stemmen voor en 19 tegen bij 1 onthouding. Daarna wordt het commissievoorstel aanvaard, de besluiten 1 en 4 met algemene stemmen, besluit 2 met 32 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding en besluit 3 met 28 stemmen voor en 3 tegen bij 3 onthoudingen. Ds. T.O.G.M. Bosma en ds. J. Luiten blijven als deputaat buiten stemming.

Artikel 28

03.09.93

Revisieverzoek van de Gereformeerde Kerk te Dokkum inzake de studiefinanciering voor theologische studenten

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A.M. Douma

Materiaal :

- brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Dokkum dd. 11 maart 1993 waarin hij
- 1.1 bezwaar maakt tegen de wijze waarop de Generale Synode te Leeuwarden 1990 met zijn voorstel heeft gehandeld (Acta art. 60, besluit 2.4). De raad verzocht de synode nadrukkelijk "bij beraadslagingen en *besluitvorming* mede aandacht te schenken aan de brief dd. 24 maart 1990 met het door hem aangedragen alternatief, zoals dat geformuleerd is in Generaal Synodale Publikaties nr. 5, blz. 25 t/m 29". De synode heeft aan dit verzoek feitelijk niet voldaan. In plaats van er zelf iets mee te doen, zoals gevraagd, droeg zij deputaten op, een studie in te stellen. De raad vindt dan ook dat het besluit anders geformuleerd had moeten worden, namelijk "*niet* te voldoen aan het verzoek van de kerk te Dokkum, doch aan deputaten op te dragen etc."
 - 1.2 tevens bezwaar maakt tegen de grond horende bij bovengenoemd besluit. Deze grond is om tenminste drie redenen verwerpelijk:

1. ze is onduidelijk;
2. ze is de nekslag voor adequaat handelen;
3. ze wordt selectief gebruikt.

Besluit:

de bezwaren niet toe te stemmen.

Gronden:

1. de raad van de Gereformeerde Kerk te Dokkum vroeg aandacht te schenken aan het door hem aangedragen alternatief; blijkens de besluittekst is in de besluitvorming aandacht besteed aan dit alternatief;
2. de aangevoerde grond is in zichzelf duidelijk en getuigt van voorzichtigheid.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. P. Groenenberg en br. J. Meijer. Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 32 stemmen voor en 1 tegen. Ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en oud. C.A. Nelemans, die lid waren van de GS Leeuwarden 1990, blijven buiten stemming.

Artikel 29

07.05 / 02.09.93

Interpretatie van art. 20 KO

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. Kamer

Materiaal :

vraag van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 6 februari 1993 over de interpretatie van art. 20 KO:

1. is het 'laten kiezen' door de gemeente in de huidige redactie van art. 20 KO van zodanig gewicht dat dit bij voorkeur doorgang behoort te vinden, ook indien de kerkeraad, hoewel hij zich naar artikel 84 KO daarop toegelegd heeft, er niet in geslaagd is het exacte dubbele getal kandidaten te bereiken;
2. óf moet artikel 20 KO zo worden gelezen en toegepast, dat een kerkeraad onder alle omstandigheden gehouden is, aan de gemeente óf een compleet dubbel getal voor te stellen, óf zoveel personen voor te dragen als er voor de voorziening in alle vacatures nodig zijn?

Besluit:

uit te spreken:

1. dat het stellen van een 'meertal' (= incompleet dubbel getal) niet strijdig is met de beginselen van het gereformeerde kerkrecht, maar dat in de vorming van een meertal niet voorzien is in art. 20 KO;
2. dat in kerken die structureel niet bij machte zijn gebleken te komen tot het voorstellen van een dubbel getal en in die situatie moesten komen tot een enkelvoudige voordracht, het voorstellen van een meertal niet ongeoorloofd is.

Gronden:

1. de kerkorde rekent volgens art. 20 KO het laten kiezen door de gemeente tot de gewone gang van zaken bij de roeping van ambtsdragers; dit laten kiezen door de gemeente wordt in gevallen dat kerkeraden structureel niet tot de voordracht van een dubbel getal kunnen komen, door het stellen van een meertal meer gehonoreerd dan door het stellen van een enkelvoudige voordracht;
2. aan het stellen van een meertal kleven weliswaar bezwaren, onder meer de schijn van willekeur; ook dreigt het achterliggende probleem, dat er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden, te worden versluierd. Het is echter niet in te zien, dat aan het stellen van een enkelvoudige voordracht deze bezwaren minder kleven dan aan het stellen van een meertal in een situatie waarin een kerkeraad niet tot een dubbel getal kan komen.

De vraag van de PS van het Zuiden komt erop neer of bij de verkiezing van ambtsdragers het stellen van een *meertal* mogelijk is. Met een *meertal* is het aantal voorgedragen broeders bedoeld, als dat meer is dan bij een enkelvoudige voordracht maar minder dan bij een dubbel getal. Bijvoorbeeld, als uit een vijftal drie ambtsdragers moeten worden gekozen.

Volgens sommigen is een meertal in strijd met art. 20 KO, dat slechts twee mogelijkheden noemt, namelijk een dubbel getal en een enkelvoudige voordracht. Hierbij is een dubbel getal regel, terwijl een enkelvoudige voordracht *eventueel* mogelijk is. Hiermee geeft art. 20 KO zelf de enige uitzondering aan die op de regel mogelijk is. Ook voor wat er bij uitzondering moet gebeuren is art. 20 KO blijkens de formulering 'Eventueel zal ...' regelgevend.

Verwezen wordt naar de Nationale Synode van Dordrecht van 1578, die in hoofdstuk I art. 12 van haar Acta bepaalde, dat het de kerkeraad vrijstaat óf een enkel getal aan de gemeente voor te stellen, óf een dubbel getal waaruit de helft verkozen wordt. Zo stond het ook in art. 22 van de KO die tot 1978 onder ons gold.

Een andere mogelijkheid is er naar art. 20 KO niet. Wie de mogelijkheid van een meertal wil, moet voorstellen de kerkorde te wijzigen.

Het creëren van een derde mogelijkheid, waarbij de gemeente kan kiezen uit een meertal, versluiert het achterliggende probleem, namelijk dat er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden.

Een meertal heeft als negatief neveneffect dat niet-gekandideerde broeders impliciet ongeschikt worden verklaard voor het ambt. Bovendien is het begrip *meertal* weinig bepaald: uit een zestal kunnen vier broeders gekozen worden, maar ook vijf. Voor de gemeente is het het meest heilzaam zich aan de kerkorde te houden.

Anderen zijn van oordeel, dat art. 20 KO een meertal niet regelt en er dus ruimte voor laat. Er is een uitspraak van de PS Overijssel in deze zin. Het is in de geest van de KO dat de gemeente wel kan stemmen. De KO geeft met het noemen van een enkelvoudige voordracht alleen een minimum aantal aan. Het is voldoende uit te spreken, dat als de kerkeraad zich op de naleving van wat art. 20 KO inzake het dubbele getal bepaald heeft, heeft toegelegd, een meertal niet in strijd is met art. 20 KO. De medewerking van de gemeente door middel van een stemming is blijkens art. 20 KO van eminent belang en daarnaar dient gestreefd te worden.

Weer anderen zien het stellen van een meertal wel als een afwijking van art. 20 KO, maar willen in de praktijk er ruimte voor laten als de situatie daartoe noodzaakt. Naar art. 84 KO moet voorop staan dat we het bepaalde in art. 20 KO naleven. Art. 20 KO geeft echter niet aan dat in de uitzonderingssituatie dat een dubbel getal niet mogelijk is, de enkelvoudige voordracht het enige alternatief is. In zo'n uitzonderingssituatie is het belang dat de gemeente kan kiezen, een factor die meegewogen mag worden. Het achterliggende probleem, namelijk waarom er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden, zal als probleem van de gemeente ook met de gemeente besproken moeten worden.

Het neveneffect dat onbedoeld anderen ongeschikt worden verklaard, hangt met het problematische van de uitzonderingssituatie samen. Het kan wellicht voorkomen worden als voor het meertal plaatselijk van tevoren een bepaald getal wordt afgesproken.

Prof. dr. M. te Velde vindt het minder juist te zeggen dat een meertal niet geregeld is in de KO. De KO doet er geen uitspraak over, omdat, voorzover wij kunnen nagaan, deze mogelijkheid buiten beeld was bij het opstellen van de KO. Vroeger waren er naar verhouding minder ouderlingen dan nu. Vandaag is een tekort aan ouderlingen een probleem van gemeenteopbouw. Het is niet juist te proberen dit probleem op te lossen met een kerkrechtelijke regel. Dat zou reglementeren van geestelijke armoede zijn. De oorzaak moet worden aangepakt. Hoe vaak wordt er gebeden om gaven van de Geest? Hij waarschuwt ervoor dat het stellen van een meertal een vaste mogelijkheid zou worden bij de verkiezing van ambtsdragers. We kunnen tolereren dat het een keer voorkomt, maar een regeling ervan zou de prikkel wegnemen om te werken aan een gezond kerkelijk leven.

De rapporteur, ds. A. Kamer, erkent dat hier een probleem van gemeenteopbouw ligt. Het punt waar het om gaat, is evenwel hoeveel ruimte we elkaar op dit punt geven in het kader van de kerkorde. De praktijk van een meertal is al veel aanvaard. Verbieden ervan zou een aantal kerken in grote moeite brengen. Het is niet altijd een zaak van geestelijke armoede als er geen dubbel getal gesteld kan worden. Ook de structuur van een gemeente kan er oorzaak van zijn.

Art. 20 noemt inderdaad niet de mogelijkheid van een meertal. Maar wat niet in de kerkorde staat, is daarmee nog niet verboden. Het *eventueel* van art. 20 KO geeft aan, dat een dubbel getal de normale weg is. Er is niet mee bedoeld dat enkelvoudige voordracht bij uitsluiting de enige andere mogelijkheid zou zijn. Een enkelvoudige voordracht is ervoor dat iemand om een speciale reden wordt voorgedragen. Zo'n enkelvoudige voordracht kan net zo goed een negatief neveneffect

hebben, niet minder dan het stellen van een meertal. Het zou goed zijn als een kerkeraad met iemand die zich gepasseerd voelt, erover spreekt waarom diegene niet op tal wordt gezet.

Ds. A.H. Driest en ds. B. Luiten nemen een door ds. H. Folkers ingetrokken tegenvoorstel over dat erop neer komt dat art. 20 KO zo gelezen en toegepast moet worden, dat een kerkeraad gehouden is óf een dubbel getal te stellen óf een enkelvoudige voordracht te doen. In art. 20 KO blijkt voorkeur voor een dubbel getal. Als een dubbel getal niet mogelijk is, is de tweede mogelijkheid van art. 20 KO een verantwoorde manier om in de vacatures te voorzien. Het creëren van een meertal versluiert het achterliggende probleem dat er te weinig broeders gekandideerd kunnen worden.

Ds. J.F. de Haan en ds. J. Luiten dienen een tegenvoorstel in dat als strekking heeft uit te spreken, dat het stellen van een meertal afwijkt van art. 20 KO, maar in de uitzonderingssituatie dat een dubbel getal niet mogelijk is, uit het oogpunt van betrokkenheid van de gemeente bij de verkiezing voorkeur kan verdienen. De noodzaak tot afwijking zal de kerkeraad aan de gemeente kenbaar moeten maken en het achterliggende probleem met de gemeente bespreken.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 23 stemmen voor en 13 tegen. De tegenvoorstellen zijn hiermee verworpen.

Artikel 30

07.05 / 02.09.93

Bezwaarschrift van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag inzake de toepassing van art. 20 KO

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. Kamer

Materiaal :

verzoek van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag dd. 15 september 1992: "uit te spreken dat de Particuliere Synode ten onrechte heeft besloten aan zijn verzoek met betrekking tot de uitspraak van de classis Axel niet te voldoen", en de daartoe door haar aangevoerde argumenten te toetsen.

Besluit:

uit te spreken:

1. de door de Gereformeerde Kerk te Zaamslag aangevoerde argumenten zijn door de generale synode gewogen in haar uitspraak over de quaestio *Interpretatie van art. 20 KO*;
2. de Particuliere Synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg 1992 is onvoldoende ingegaan op de argumenten van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag.
3. het in het plaatselijk verkiezingsreglement opnemen van de mogelijkheid van het stellen van een meertal, zodat dat geen incidentele zaak meer hoeft te zijn, getuigde niet van het zich er op toeleggen zich te houden aan art. 20 KO.

Grond:

de Particuliere Synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg 1993 heeft de quaestio over art. 20 KO, die handelt over de inhoudelijke argumenten van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag, van voldoende gewicht gevonden om haar aan de generale synode voor te leggen.

Sommige afgevaardigden zien niet in waarom een meertal niet in een reglement mag worden opgenomen. In het voorgaande besluit (Acta art. 29) is immers uitgesproken dat een meertal onder bepaalde voorwaarden niet ongeoorloofd is. Dit geldt temeer omdat de situatie waarin een meertal wel mag, blijkens het voorgaande besluit *structureel* bepaald moet zijn. Een structurele zaak leent zich juist heel goed voor vermelding in een reglement.

Anderen vinden opname in een verkiezingsreglement te ver gaan, omdat er dan geen sprake meer is van een uitzondering. Reglementering ervan heeft onvoldoende grond in art. 20 KO.

Zoals het voorgestelde in besluit 1 aangeeft, wordt voor verdere argumentatie ter zake verwezen naar de uitspraak over de quaestio *Interpretatie van art. 20 KO* (Acta art. 29).

De besluiten 1 en 2 van het commissievoorstel worden aanvaard met 20 stemmen voor en 11 tegen bij 1 onthouding. Besluit 3 wordt aanvaard met 16 stemmen voor en 10 tegen bij 6 onthoudingen. De afgevaardigden van de PS van het Zuiden blijven buiten stemming. Tegenvoorstellen om te besluiten aan het verzoek van de kerk te Zaamslag niet te voldoen zijn hiermee verworpen.

Artikel 31

02.06.93

Diaconale zaken (art. 22 KO): rapport van deputaten

Voorstel : commissie 4

Rapporteurs : A.M. Douma / T. Dijkema

Materiaal :

rapport van de deputaten voor diaconale zaken dd. 8 oktober 1992, met een bijlage dd. 3 mei 1991 inzake de bezinningsopdracht voor deputaten voor diaconale zaken.

Besluit 1:

het beleid van de deputaten voor diaconale zaken goed te keuren en deze deputaten onder dank voor hun arbeid te dechargeren.

Besluit 2:

kennis te nemen van en deputaten dank te zeggen voor de Bezinningsnota die zij schreven in opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990.

Grond:

deputaten hebben in hun beraad over een en ander geen aanleiding gevonden voorstellen te doen tot wijziging van de criteria.

Besluit 3:

opnieuw deputaten voor diaconale zaken te benoemen met de volgende (herziene) instructie:

Instructie voor het Generaal Diaconaal Deputaatschap (hierna genoemd GDD)

1. Samenroeping

De benoemde deputaten zullen op uitnodiging van de door de synode aangewezen samenroeper zo spoedig mogelijk bijeenkomen om hun werkzaamheden zodanig te regelen, dat deze binnen de daarvoor gestelde tijd tot een goed einde kunnen worden gebracht.

Zij zullen hun werkzaamheden verrichten in gebondenheid aan de door de synode omschreven opdracht.

De deputaten benoemen uit hun midden voorzitter, secretaris en penningmeester.

2. Taakomschrijving

De door de synode omschreven opdracht omvat de volgende taken:

- a.
 1. (op verzoek van plaatselijke kerken) plaatselijke kerken adviseren in haar diaconale arbeid, in het bijzonder wanneer zij vragen om advies over het geven van financiële steun aan (eventueel algemeen christelijke) hulpverlenende instellingen die op landelijk niveau werkzaam zijn;
 2. (op verzoek van hulpverlenende instellingen) plaatselijke kerken adviseren, wanneer hulpverlenende instellingen die binnen of vanuit de gereformeerde kerken op landelijk niveau werkzaam zijn, aan deputaten advies vragen over verzoeken om financiële steun die zij tot de kerken willen richten;
- b. zich desgevraagd of op eigen initiatief te richten tot instellingen die voldoen aan de punten 1 en 2 van de criteria vermeld onder punt 3, omtrent de wijze van samenwerking met

- andere instellingen, nu de gewenste hulpverlening aan kerkleden steeds meer lijkt te worden bedreigd en de plaatselijke kerken hierover, wanneer de situatie dat vraagt, te informeren;
- c. een actieve rol te spelen bij het bevorderen van samenwerking tussen gereformeerde zorginstellingen, opdat de gereformeerde zorg zoveel mogelijk bewaard blijft;
 - d. indien nodig, initiatieven te nemen ter leniging van materiële nood waarin (groepen van) zusterkerken in binnen- en/of buitenland zijn komen te verkeren als gevolg van zich acuut voordoende gebeurtenissen; het aan de kerken verzoeken om een collecte of gift behoort daarbij tot zijn bevoegdheid;
 - e. het adviseren van plaatselijke kerken in haar diaconale arbeid, in gevallen dat diakenen in de uitoefening van hun ambt worden belemmerd of dreigen te worden belemmerd als gevolg van overheidsmaatregelen, alsmede het nemen van initiatieven in dergelijke gevallen om de zienswijze van de kerken in haar diaconale arbeid ter kennis van de overheid te brengen. Indien het de hoge overheid betreft, zal dit geschieden via de deputaten voor correspondentie met de hoge overheid;
 - f. het stimuleren, indien mogelijk in samenwerking met het comité voor de Centrale Diaconale Conferentie en met docenten aan de Theologische Universiteit, dat meer geordende informatie betreffende onderwerpen die voor diakenen van belang zijn, ter beschikking komt van de kerken;
 - g. op verzoek van en met deputaten die verantwoordelijk zijn voor hulpverlening aan buitenlandse kerken, te overleggen over verzoeken van diaconale aard van buitenlandse kerken, zodat deputaten de kerken kunnen adviseren.

3. *Uitvoering van taken*

Bij de uitvoering van de onder 2a genoemde taken zullen deputaten de volgende criteria hanteren:

- 1. de hulpverlening door de betreffende instelling moet dienstbaar zijn aan de beoefening van de christelijke barmhartigheid;
- 2. het doel en de wijze van de hulpverlening van de betreffende instelling dienen overeen te komen met Gods Woord, zoals de gereformeerde kerken dat hebben nagesproken in de drie formulieren van eenheid;
- 3. het beleid van een hulpverlenende instelling dient controleerbaar op de hulpverlening gericht, economisch verantwoord en, zo mogelijk, op een optimale samenwerking met andere instellingen gericht te zijn;
- 4. de financiële ondersteuning moet strekken tot opbouw van de gemeente en tot lof van God.

De adviezen aan de plaatselijke kerken dienen een bondige motivering te bevatten in een duidelijke relatie tot de criteria.

4. *Vereiste stukken*

Wanneer een adviesaanvraag afkomstig is van een hulpverlenende instelling, behoort deze instelling de volgende stukken tijdig, zo mogelijk in de maand september, aan het GDD voor te leggen:

- 1. jaarstukken
- 2. begroting
- 3. beleidsplan
- 4. meerjarenbegroting
- 5. verslag van wat de hulpverlenende instelling heeft gedaan met eventuele voorgaande vragen of adviezen van de kant van het GDD.

Het deputaatschap zal bij de beoordeling van de stukken gebruik kunnen maken van het advies van deskundigen.

Met de boekhoudkundige gegevens, doorde om financiële hulp vragende instanties verstrekt, dient vertrouwelijk te worden omgegaan. Daarom zal bij de advisering het aan het deputaatschap toevertrouwde cijfermateriaal aan de afzonderlijke kerken niet worden doorgegeven, maar -- met handhaving van de vertrouwelijkheid -- aan de generale synode worden voorgelegd.

5. *Consultatie particulier-synodale deputaten*

Het GDD zal bij de uitvoering van de onder 2b, 2c en 2d omschreven taken, indien het dit gewenst acht, de particulier-synodale deputaten consulteren.

6. *Rapportage*

Deputaten zullen van hun handelingen schriftelijk rapport uitbrengen aan de eerstvolgende synode. Zij dienen ernaar te streven aan hun rapport conclusies te verbinden, die dermate bondig geformuleerd zijn dat ze in aanmerking komen voor een directe behandeling ter synode.

Besluit 4:

deputaten nogmaals op te dragen, de bestaande criteria in hun adviezen aan hulpverlenende instellingen meer uniform en controleerbaar te hanteren, alsmede in hun rapport hierover uitdrukkelijk te rapporteren.

Grond:

uit het rapport van deputaten wordt niet duidelijk op welke wijze de criteria gefunctioneerd hebben in de gegeven adviezen; deze onduidelijkheid is ook al door de GS van Leeuwarden 1990 aangewezen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat dr. A.N. Hendriks. Rapporteur oud. A.M. Douma memoreert de ziekte van de voorzitter van deputaten, ds. T. Dekker.

In de bespreking wordt er bezorgdheid over uitgesproken dat de gereformeerde hulpverlening al meer bedreigd wordt. Subsidies worden minder. Hulpverlenende instanties gaan samenwerken met niet-gereformeerde instellingen. Als we zo doorgaan als nu, zijn er over tien jaar geen gereformeerde zorginstellingen meer. Kunnen deputaten hierin een actievere rol spelen? Kan er invloed uitgeoefend worden op het beleid van De Driehoek, bijvoorbeeld met betrekking tot samenwerking met anderen?

Waarom aarzelen deputaten positief te adviseren ten aanzien van De Wegwijzer? Waarom adviseren deputaten niet positief over het Nederlands Dagbladfonds?

Er wordt gepleit voor een diaconaal centrum en één diaconaal quotum.

Rapporteur ds. T. Dijkema deelt de bezorgdheid over de bedreiging van gereformeerde zorginstellingen. In verband hiermee wordt punt b van de taakomschrijving van deputaten aangescherpt.

De aarzeling ten aanzien van De Wegwijzer betreft niet het werk van deze vereniging, dat zeker gewaardeerd mag worden, maar de structuur ervan. Het gaat om de grens tussen professionele en onderlinge hulpverlening.

Te vrezen valt dat bij een diaconaal centrum en één diaconaal quotum het werk van de zorginstellingen te ver van de kerken af komt te staan.

Rapporteur oud. A.M. Douma vult aan, dat het niet mogelijk is directe invloed uit te oefenen op De Driehoek. De Driehoek is geen kerkelijke instelling. Wel hebben deputaten voldoende afspraken gemaakt met De Driehoek om tot een verantwoord advies ten aanzien van De Driehoek te komen. Vergelijk voor dit punt het desbetreffende besluit van de GS Spakenburg-Noord (Acta art. 72).

Deputaat dr. A.N. Hendriks zegt dat De Wegwijzer meent de grens tussen professionele en vrijwillige hulpverlening wel te kunnen bewaken. Deputaten hebben hier vragen over. Ook is de terreinafbakening met De Driehoek niet duidelijk. Deputaten hebben De Wegwijzer geadviseerd hierover te spreken met De Driehoek.

De Driehoek is, anders dan bijvoorbeeld de stichting Kuria, geen instelling waarin mensen uit diverse kerkgenootschappen samenwerken. De Driehoek heeft wel in samenwerking met christelijke gereformeerden een nieuwe stichting voor jeugdzorg opgericht, maar De Driehoek zelf is dezelfde gebleven. De Driehoek geeft geen enkel probleem als het gaat om het geven van opening van zaken.

Ten aanzien van het Nederlands Dagbladfonds zijn deputaten tegen storten van diaconale gelden *in dat fonds*. Wat anders is het als diakenen *gemeentelieden* steunen voor een abonnement op het ND.

Dr. Hendriks is niet voor een diaconaal centrum. Dat brengt veel organisatie mee. Belangrijk is dat het werk van de zorginstellingen blijft leven bij de gemeenten. Van belang is ook dat deputaten attent zijn op ontwikkelingen bij de zorginstellingen.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts tot opnemingspunt c in de taakomschrijving van deputaten wordt aanvaard met 24 stemmen voor en 6 tegen bij 4 onthoudingen. Het voorstel van de commissie wordt daarna aanvaard met 33 stemmen voor bij 1 onthouding. De deputaten ds. H.M. Smit en ds. B. van Zuijlekom blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 32**02.06.93***Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake geordende informatie voor diakenen*

Voorstel : commissie 4
Rapporteurs : A.M. Douma / T. Dijkema
Materiaal :

brief van de Gereformeerde Kerk te Rozenburg dd. 12 maart 1993, waarin verzocht wordt navraag te doen bij de deputaten voor diaconale zaken, waarom zij niet hebben gerapporteerd omtrent activiteiten die hun waren opgedragen, zoals vermeld in de Instructie voor het Generaal Diaconaal Deputaatschap:

"het stimuleren, indien mogelijk in samenwerking met het comité voor de Centrale Diaconale Conferentie en met docenten aan de Theologische Universiteit, dat meer geordende informatie betreffende onderwerpen die voor diakenen van belang zijn, ter beschikking komt van de kerken" (GS Leeuwarden, Acta art. 63, besluit 2.2e).

Besluit:

aan de Gereformeerde Kerk te Rozenburg te antwoorden, dat in een gesprek met het deputaatschap diaconale zaken is gebleken, dat er wel aandacht besteed wordt aan dit punt, maar mede op basis van grond ad 2e bij het besluit van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 63), is er door de deputaten niets gepubliceerd. Wel zijn er artikelen ten dienste van diakenen verschenen, bijvoorbeeld in Dienst.

Grond:

in de kerken is ten dienste van de diaconale arbeid behoefte aan een praktisch hanteerbaar en bereikbaar schriftelijk voorlichtingssysteem. Het uitgeven hiervan is niet direct een taak voor deputaten, zij kunnen echter wel meewerken aan de totstandkoming ervan (GS Leeuwarden 1990, Acta art. 63, besluit 2, grond ad 2e).

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat dr. A.N. Hendriks. Rapporteur ds. T. Dijkema licht desgevraagd toe, dat de besluittekst eigenlijk een korte antwoordbrief is. De grond is letterlijk citaat uit het besluit van de GS Leeuwarden.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 33 stemmen voor bij 1 onthouding. De deputaten ds. H.M. Smit en ds. B. van Zuijlekom blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 33**02.06.93***Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake diaconale consulenten*

Voorstel : commissie 4
Rapporteurs : A.M. Douma / T. Dijkema
Materiaal :

brief van de Gereformeerde Kerk te Rozenburg dd. 22 maart 1993 met het verzoek om op het besluit inzake het niet benoemen van enkele diaconale deputaten tot consulent (GS Leeuwarden 1990, Acta art. 63, besluit 4) terug te komen.

De kerk te Rozenburg voert daartoe de volgende gronden aan:

1. het besluit is onduidelijk. Er worden geen diaconale consulenten benoemd, maar er wordt in de grond wel gesproken over activiteiten van de deputaten in dit opzicht. Worden de deputaten nu wel of niet geacht consulterend op te treden ten behoeve van de diaconieën?
2. wanneer bedoeld is dat de deputaten wel als consulenten actief zijn, maar daarvoor geen specifieke machtiging en verantwoordingsplicht nodig hebben, dan is het besluit in strijd met art. 49 KO. Activiteiten van deputaten, in welk opzicht dan ook, dienen in (duidelijk omschreven) opdracht van de synode te gebeuren. De deputaten behoren daarvan ook te rapporteren. Deputaten behoren naast hun omschreven opdracht niet een informele taak te hebben, die niet door de synode is omschreven, maar wel door de synode wordt verondersteld;
3. wanneer bedoeld is dat de deputaten niet als consulenten werkzaam moeten zijn, wordt geen recht gedaan aan de behoefte hieraan in de kerken. De vraag naar diaconale consulenten is

de laatste jaren vaak naar boven gekomen. De generale synode is de aangewezen vergadering om daarin te voorzien. Dit gaat de Nederlandse kerken gemeenschappelijk aan. Een particuliere synode of classis is niet de aangewezen vergadering om in deze behoefte te voorzien (art. 30 KO):

- a. veel van de diaconale problematiek is niet regionaal van aard, maar gemeenschappelijk voor de diaconieën van de kerken in ons land;
- b. op classicaal of particulier-synodaal niveau kan niet altijd voldoende deskundigheid beschikbaar zijn;
- c. op Centrale Diaconale Conferenties worden de vragen gesteld die beantwoord zouden moeten worden door generale diaconale deputaten, maar waarvoor deze deputaten niet de ruimte hebben gezien de formulering van hun opdracht.

Besluit:

aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk te Rozenburg niet te voldoen, maar wel de taakomschrijving a1 van het Generaal Diaconaal Deputaatschap zodanig uit te breiden, dat het geven van algemeen diaconale adviezen tot hun bevoegdheid gaat behoren.

Grond:

ondanks de gronden die de kerk van Rozenburg aandraagt, is het de synode niet gebleken dat er in de kerken duidelijke behoefte bestaat aan diaconale consulenten; verruiming van de taakomschrijving a1 met de bevoegdheid tot het geven van adviezen van algemeen diaconale aard komt aan het verzoek van de kerk te Rozenburg tegemoet.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat dr. A.N. Hendriks. Rapporteur oud. A.M. Douma licht desgevraagd toe, dat het niet nodig is enkele consulenten te benoemen. Met het verruimen van de taakomschrijving van deputaten is het bezwaar van de kerk te Rozenburg ondervangen.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 33 stemmen voor bij 1 onthouding. De deputaten ds. H.M. Smit en ds. B. van Zuijlekom blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 34

28.04.93

Bezwaar tegen de handelwijze van de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 inzake de toepassing van artikel 30 KO

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : T.O.G.M. Bosma

Materiaal :

verzoek van ds. D. Grutter te Rijnsburg dd. 22 maart 1993 om uit te spreken dat de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 in strijd met artikel 30 KO handelde, door een onderdeel van een door de classis 's-Gravenhage ingediend voorstel anders te redigeren en van een andere vraagstelling te voorzien.

Besluit:

aan dit verzoek niet te voldoen.

Grond:

de gewraakte handelwijze betreft niet een nieuwe, maar een door een classis voorgelegde zaak.

De commissie had aanvankelijk als grond 2: "de vraagstelling van de particuliere synode beweegt zich bovendien in de lijn van het door de classis gevraagde." Ds. A. Kamer diende een amendement in om deze grond 2 te laten vervallen, omdat de formulering *in de lijn van* het gevaar meebrengt van een te weidse duiding. De commissie neemt het amendement over. Voor haar was grond 2 ten overvloede.

Opgemerkt wordt dat het gaat om de kerkordelijke vraag of een classis of particuliere synode een soort postbus is voor de generale synode of dat zij de haar voorgelegde zaak ook nog wat mag bijstellen. Zakelijk gezien beperkt het door de particuliere synode van Zuid-Holland genomen besluit zich tot wat door de classis was gevraagd.

Artikel 35

Archief en documentatie (art. 50 KO)

29.04.93

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : M. van Houwelingen
Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor de kerkelijke archieven en de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland;
2. brief van deputaten dd. 15 april 1993, vergezeld van de jaarrekening over 1991, de concept-jaarrekening over 1992 en de begroting voor de jaren 1993 tot en met 1995;
3. aanvullend rapport dd. 16 april 1993, waarin verslag wordt gedaan van de werkzaamheden rond werving en aanstelling van een archivaris-documentalist en melding wordt gemaakt van de oplevering van het Archief- en Documentatiecentrum (ADC).

Besluit 1:

1. de arbeid en het beleid van deputaten in de verslagperiode 1990--1993 onder dankzegging goed te keuren, met dien verstande dat de concept-jaarrekening over 1992 wordt aanvaard onder voorbehoud van goedkeuring door de accountant;
2. de aangeboden begroting voor de jaren 1993 tot en met 1995 goed te keuren.

Besluit 2:

aan de nieuw te benoemen deputaten voor archief en documentatie de volgende opdrachten te verstrekken:

1. archief- en documentatiemateriaal te verzamelen en te beheren, dat van belang is voor de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland met name sinds de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren;
2. kennis en onderzoek op het gebied van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland te bevorderen, met name door het toegankelijk maken van de aanwezige collecties;
3. speciale aandacht te besteden aan de herdenking van de Vrijmaking in 1994 en de kerken te attenderen op de diensten die het ADC met het oog daarop kan verlenen;
4. alle maatregelen te nemen die voor de instandhouding van het ADC nodig zijn, alsmede die werkzaamheden uit te voeren, die voortvloeien uit de aanstelling van de door deputaten benoemde archivaris-documentalist;
5. de kerkeraden, de meerdere vergaderingen en haar deputaatschappen, alsmede waar nodig en van belang ook personen en instanties te dienen met advies en voorlichting inzake de zorg voor archief- en documentatiemateriaal;
6. de kerkelijke vergaderingen speciaal te dienen met richtlijnen en instructies voor een goed archiefbeheer;
7. voor het geval dat de stichtingsvorm gehandhaafd blijft, het bestuur te blijven vormen van de 'Stichting Exploitatie Archief- en Documentatiecentrum Broederweg 16', opgericht op 27 november 1989 en gevestigd te Kampen, en zich in die kwaliteit te houden aan de besluiten van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland door welke zij zijn benoemd; dit laatste dient als clausule in de statuten van de stichting te worden vastgelegd;
8. de reeds verworven maar nu nog verspreide collecties te doen bijeenbrengen en de archieven van de generale synoden en haar deputaatschappen, thans nog bewaard en beheerd door de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, naar het ADC te doen overbrengen tegen een nader te bepalen datum;
9. overleg te voeren met elk generaal-synodaal deputaatschap over het overbrengen van het oudere gedeelte van zijn archief naar het ADC;
10. de kerken te vertegenwoordigen in de Commissie tot registratie van de Protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven (CPA);
11. contacten te onderhouden en activiteiten te ontplooiën, die voor het onder 1--10 genoemde noodzakelijk en nuttig zijn;
12. toezicht te houden op de werkzaamheden van de functionaris die met de dagelijkse uitvoering van het onder 1, 2, 3, 5, 6, 8 t/m 11 genoemde is belast;
13. van de kerken per 1 januari 1994 een quotum te vragen van f 1,75 per lid per jaar

- en de financiële administraties van de onder 7 genoemde stichting en van het deputaatschap te laten controleren door een accountant;
14. de generale synode te dienen met een voorstel hoe de controle van de archieven en met name van het generaal-synodaal archief het meest geëigend kan plaatsvinden;
 15. aan de eerstvolgende synode over hun arbeid te rapporteren.

Bij de bespreking zijn de deputaten prof. dr. M. te Velde en br. R. Boiten aanwezig, alsmede de archivaris van de archiefbewarende kerk te Groningen-West br. B. Kamps. Meegedeeld wordt dat deze week als archivaris-documentalist drs. G.C. Groenleer te Zierikzee is benoemd, een van de deputaten, die zich in verband hiermee als deputaat heeft teruggetrokken.

In de bespreking wordt gevraagd naar de statuten van de stichting, in verband met het feit dat een stichting zelfstandig is, en naar de aanzienlijke overschrijding van de begroting voor het ADC. Waarom is er geen accountantsrapport bijgevoegd? Licht het op de weg van deputaten om voorop te lopen in het herdenken van de Vrijmaking?

De rapporteur, oud. Van Houwelingen, antwoordt dat de overschrijding van de begroting samenhangt met technische aspecten van de bouw die niet voorzien waren. Het accountantsrapport is nog te verwachten en zal komen in het rapport aan de volgende synode. Br. Boiten vult aan, dat deputaten ook tot taak hadden het ADC goed op te zetten; zij zijn daarbij binnen het gestelde budget van f 1,65 per ziel gebleven.

De voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, antwoordt met betrekking tot de stichtingsvorm, dat besluit 2.7, dat naar aanleiding van de hierover gestelde vraag bijgesteld is, hierin voorziet. Hoewel de stichtingsvorm voor kerkelijke deputaatschappen bij de huidige wetgeving (art. 2 boek 2 BW) niet nodig is, wordt in dit geval de stichtingsvorm aangehouden in verband met de mogelijkheid BTW-gelden terug te krijgen. De mogelijkheid BTW-gelden terug te krijgen is van de kant van de belastinginspectie bevestigd.

De opdracht aan deputaten inzake het herdenken van de Vrijmaking ligt in de lijn van de eerste bedoeling met dit deputaatschap, namelijk de geschiedenis van de kerk, in het bijzonder met betrekking tot de Vrijmaking, levendig te houden; de opdracht inzake de archieven is later hieraan toegevoegd (vgl. Acta GS Spakenburg-Noord 1987 art. 176 en 158). Prof. dr. M. te Velde onderstreept dat het hier gaat om het hart van het werk aan het ADC.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 35 stemmen voor en 1 tegen.

Artikel 36

26.05 / 03.06.93

Studiedeputaatschap echtscheiding

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : T. Dijkema

Materiaal :

1. voorstel van de Particuliere Synode van Groningen 1992 met het verzoek (dd. 19 november 1992):
 1. na te gaan in hoeverre er in de kerken een gemeenschappelijk beleid kan worden gevoerd ten aanzien van huwelijken die gesloten worden nadat beide of een van beide partners betrokken zijn geweest bij een echtscheiding;
 2. met het oog daarop te onderzoeken wat Gods Woord leert over de volgende vragen:
 - a. welke gronden voor echtscheiding als wettig kunnen worden erkend;
 - b. in welke gevallen een huwelijk geoorloofd is wanneer beide of een van beide partners bij een echtscheiding betrokken zijn geweest;

De particuliere synode voert onder meer de volgende argumentatie aan: geconstateerd kan worden "dat binnen de gereformeerde kerken geen uniform beleid gevoerd wordt inzake huwelijken die gesloten worden na echtscheiding. Uiteraard is het ons niet bekend hoe het beleid is in alle kerken die met deze kwestie te maken hebben. Zaken als deze worden in comité op de kerkeraadvergaderingen besproken. Dater toch wel het een en ander bekend wordt over de handelwijze van, althans sommige, kerkeraden hoeft niet te bevreemden. Het is ons in ieder geval bekend dat in vergelijkbare situaties de ene kerkeraad een huwelijk kerkelijk laat bevestigen, terwijl in een andere kerk de betrokkenen worden vermaand en met de kerkelijke tucht te maken krijgen. Kennelijk hanteert de ene kerkeraad dus andere uitgangspunten dan de andere. Graag benadrukken wij dat het ons gaat om vergelijkbare situaties. Wij zijn ons ervan bewust dat verschil in beleid ook kan samenhangen met een

verschil in situatie. Maar niet elk verschil in beleid kan daardoor verklaard worden."

2. brief van de Werkgroep van Gescheidenen 'Divortesia' te Groningen dd. 18 maart 1993 met informatie en ervaringen van haar leden.

Besluit:

deputaten te benoemen met de volgende opdrachten:

1. knelpunten te inventariseren in de communicatie tussen kerkeraden over de gevolgen van een echtscheiding;
2. na te gaan of en zo ja, in hoeverre de generaal-synodale besluiten die betrekking hebben op de gevolgen van echtscheiding (Acta GS Utrecht 1923, art. 91; Acta GS Middelburg 1933, art. 130; Acta GS Hogeveen 1969--1970, art. 314, overweging ad a, 2) voor het kerkeradsbeleid aanvulling en/of aanpassing behoeven;
3. na te gaan of er nadere afspraken nodig zijn, en zo ja welke, over de besluitvorming van kerkeraden in situaties van echtscheiding en tweede huwelijk na echtscheiding;
4. binnen het in 1 en 2 genoemde kader het door de PS gevraagde onderzoek van Gods Woord te verrichten met het oog op de goede orde in en de regering van de gemeente;
5. hun rapport met eventuele voorstellen een half jaar voor de eerstvolgende synode aan de kerken toe te sturen.

Gronden:

1. nu in de kerken echtscheiding vaker voorkomt dan voorheen is het des te meer nodig dat er zoveel mogelijk eenheid in beleid is; er wordt echter gesignaleerd dat kerkeraden soms heel verschillend oordelen over de vraag wanneer een huwelijk geoorloofd is, nadat beide of een van beide partners betrokken zijn geweest bij een echtscheiding; eveneens ontbreekt het aan afspraken over communicatie tussen kerkeraden over de onderhavige zaak;
2. het lijkt, gezien de ontwikkeling van de burgerlijke wetgeving inzake de ontbinding van een huwelijk, wijs de besluiten van vorige synoden te doen bestuderen op hun bruikbaarheid;
3. in de regering van de gemeente moet met het oog op de goede orde (art. 30 en 32 NGB) ook met andere dan exegetische gegevens gerekend worden.

In de bespreking wordt opgemerkt dat de argumentatie om een studiedeputaatschap in te stellen te vaag is. Maakt de PS Groningen wat zij aanduidt over de door haar getekende problematiek, wel voldoende hard? Heeft zij zelf al studie verricht op dit punt? Kan een regeling inzake echtscheiding en tweede huwelijk na echtscheiding waterdicht zijn? Is het argument van de ontwikkeling van de burgerlijke wetgeving door de PS genoemd? Welke zijn de andere dan exegetische gegevens waarmee gerekend moet worden?

Aan de andere kant wordt benadrukt dat, al is de argumentatie wat vaag, het hier gaat om een zaak die urgent is, gelet op de secularisatie die doordringt in de kerken en in ons hart.

De rapporteur, ds. T. Dijkema, antwoordt dat de genoemde argumenten komen uit een door de PS bijgevoegde passage uit een verzoek van de dassis Grootegast. Daar staan ook concrete voorbeelden van de geschetste problematiek. Onderlinge afspraken zullen, zonder waterdicht te kunnen zijn, toch wel een bepaald resultaat kunnen hebben.

Sinds de genoemde synodebesluiten inzake echtscheiding is er door de kerken gezamenlijk niet gereageerd op echtscheidingswetgeving van de overheid.

De voorzitter van de commissie, ds. A. Kamer, vult aan, dat de GS Utrecht 1923 heeft gezegd dat het echtscheidingsrecht van de overheid in de regel door de kerk geëerbiedigd moet worden, onder voorbehoud van recht op eigen beleid. Klopt dat nog?

Met andere dan exegetische gegevens moet gerekend worden, omdat anders het gevaar dreigt dat ter zake alleen teksten worden bestudeerd zonder rekening te houden met de gebrokenheid van het leven. We zijn echter niet dopers en leven ook nog niet in de hemel. Daarom moeten we ethiek bedrijven die weet van de normen, maar ook de concrete praktijk kent.

Het is niet de bedoeling dat er een reglement komt, maar wel moet worden nagegaan of de huidige besluiten nog voldoende.

Prof. dr. M. te Velde zegt dat het hier om verdrietige dingen gaat, die extra moeilijk worden als er ook nog verschil in beleid is tussen kerkeraden. Er zijn inhoudelijke verschillen met betrekking tot

de echtscheidingsgronden. Hier zijn al afspraken over, die echter opnieuw bezien moeten worden. Over de communicatie tussen kerkeraden in een situatie van echtscheiding en tweede huwelijk na echtscheiding zijn nog geen afspraken.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts om in grond 2 de woorden *hoewel de PS zelf niet aantoont dat het noodzakelijk is dat de besluiten van vorige synoden aangevuld moeten worden* te laten vervallen, wordt aanvaard met 19 stemmen voor en 15 tegen bij 2 onthoudingen. Het commissie-voorstel wordt daarna met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 37

04.06.93

Vermelding van echtscheiding op attestaties

Materiaal:

voorstel van de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 om op attestaties van vertrekkende gemeenteleden melding te doen maken van een echtscheiding, wanneer die heeft plaatsgehad, tenzij naar het oordeel van de kerkeraad op grond van Gods Woord een eventueel volgend huwelijk geoorloofd is. De PS noemt hiervoor een aantal gronden.

Besluit:

het voorstel van PS Zuid-Holland 1993 ter bestudering in handen te geven van deputaten 'echtscheiding', die de volgende synode met een voorstel hierover zullen dienen.

Commissie 4 (rapporteur ds. A. Kamer), die de behandeling van het voorstel van de PS Zuid-Holland heeft voorbereid, stelde voor te besluiten "aan het verzoek van de particuliere synode niet te voldoen, maar er op aan te dringen dat op de attestatie na ontbinding van het huwelijk wordt vermeld 'gehuwd geweest'." De commissie achtte het van belang dit besluit nu te nemen en niet via een voorbereiding door deputaten 'echtscheiding' uit te stellen naar de volgende synode.

De synode geeft echter de voorkeur aan voorafgaande bestudering door deputaten, die onder meer opdracht hebben gekregen na te gaan of er nadere afspraken nodig zijn over communicatie tussen kerkeraden in de hier genoemde situaties.

Een ordevoorstel van ds. J. Luiten in de boven aangegeven zin wordt met algemene stemmen aanvaard.

Hoofdstuk III DE EREDIENST

Artikel 38 Bijbelvertaling

27.05.93

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : J.F. de Haan

Materiaal :

1. rapport deputaten bijbelvertaling;
2. aanvullend rapport dd. 9 april 1993, met als bijlage het artikel 'Instaptijd voor de nieuwe bijbelvertaling' (Nederlands Dagblad 6 maart 1993);
3. schrijven van br. J. Westra dd. 10 december 1992, waarin hij verklaart met zorg een nieuwe vertaling tegemoet te zien;
4. schrijven van de kerkeraad van Rotterdam-Oost dd. 18 januari 1993 met als bijlage een 'Notitie inzake Bijbelvertaling', welke ter kennis is gebracht van de deputaten bijbelvertaling. Het schrijven beoogt de generale synode op de hoogte te brengen van de argumenten verwoord in de notitie.

Besluit 1:

deputaten te dechargeren onder dank voor hun werk.

Grond:

vergelijking van de in het rapport vermelde werkzaamheden met de opdracht laat zien dat deputaten hun taak zorgvuldig hebben uitgevoerd; dit geldt in het bijzonder voor de waakzaamheid die betoond is in verband met de ontwikkelingen bij de voorbereiding van een nieuwe bijbelvertaling en de deelname aan het overleg met het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG).

Besluit 2:

opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:

- a. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te blijven presenteren als adres waaraan men informatie over het onderwerp 'bijbelvertaling' kan toezenden;
- b. de onderhandelingen met het NBG voort te zetten en met waakzaamheid de verdere ontwikkelingen te volgen vanuit het door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 bepaalde in besluit 2b (Acta art. 67);
- c. de mogelijkheid te benutten verder deel te nemen aan het overleg met het NBG ter zake van de nieuwe bijbelvertaling om zo de kerken en haar synode tijdig te kunnen informeren en adviseren inzake huidige en te verwachten ontwikkelingen;
- d. een rapport over hun arbeid een half jaar voor het begin van de eerstkomende generale synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. informatie aan deputaten door de Raad van Contacten en Overleg betreffende de Bijbel (RCOB) en overleg met deputaten door het NBG wijzen op een duidelijke functie van deputaten als adres van en overlegorgaan namens de kerken voor alle zaken die de vertaling van de bijbel betreffen;
2. rekening houdend met besluit 2b van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 67), kunnen deputaten door deelname aan het overleg met het NBG ertoe bijdragen dat er een voor de kerken aanvaardbare bijbelvertaling beschikbaar blijft;
3. de vastgestelde algemene richtlijnen kunnen het mogelijk maken dat een zorgvuldige weergave van de tekst wordt geboden; het is van groot belang betrokken te zijn bij het vertaalproces in zijn praktische uitwerking.

Besluit 3:

deputaten te machtigen aan NBG en KBS (Katholieke Bijbelstichting), als uitvoerenden voor de nieuwe bijbelvertaling, namen op te geven van personen die geschikt geacht worden om als supervisor de nieuwe vertaling te toetsen.

Gronden:

1. het aanvullend rapport van deputaten vermeldt dat zij daartoe uitgenodigd zijn;
2. de betrokkenheid en kritische inbreng van toekomstige gebruikers krijgt daarmee gestalte.

Besluit 4:

het schrijven van br. J. Westra te beantwoorden met verwijzing naar de zorgvuldigheid waarmee de door de generale synode aangewezen deputaten hun werk hebben verricht.

Besluit 5:

kennis te nemen van het schrijven van de kerkeraad van Rotterdam-Oost en de daarbij gevoegde notitie.

Grond:

de kerkeraad heeft opgemerkt dat in het rapport deputaten bijbelvertaling aandacht is gegeven aan de punten van zorg die de notitie onder woorden bracht.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten bijbelvertaling prof. dr. J. van Bruggen, prof. drs. J.P. Lettinga en dr. H.R. van de Kamp.

Gevraagd wordt of er vanuit onze kerken inbreng mogelijk is in de begeleidingscommissie en in de kring van supervisors. Hoe is de verhouding tussen begeleidingscommissie en supervisors? Kunnen mogelijke vertalers uit onze kring instemmen met de vertaalprincipes voor de Vertaling 2000?

Prof. Van Bruggen geeft antwoord op de gestelde vragen. De begeleidingscommissie heeft de bestuurlijke leiding van het vertaalproject, fungeert ook als bestuur van de supervisors, maar heeft geen invloed op de vertaling zelf. Supervisors sturen hun opmerkingen naar de begeleidingscommissie, die beoordeelt of de opmerkingen relevant zijn. De vertaalcommissie beoordeelt de opmerkingen inhoudelijk.

Onze kerken kunnen supervisors voordragen, als de synode deputaten daartoe machtigt. Deputaten hebben geen actie ondernomen om vertalers te werven. De vertaalprincipes zijn vrij algemeen. Daartegen hoeft geen bezwaar te bestaan. Wat anders is, hoe de vertaalprincipes zullen worden uitgelegd en toegepast.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De voordracht voor supervisors zullen de huidige deputaten, al zijn ze nu gedechargeerd, uitvoeren. Dit hangt samen met de termijn van 1 juni 1993, waarvoor de voordracht moet zijn gedaan.

In een vertrouwelijk schrijven dd. 1 juni 1993 delen deputaten de generale synode mee, wie zij aan het Nederlands Bijbelgenootschap hebben voorgedragen voor de benoeming tot supervisor voor de nieuwe bijbelvertaling. Het schrijven is vertrouwelijk, omdat benoeming van de voorgedragenen staat aan het NBG.

Artikel 39

28.04.93

Bededagen

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : H. Wildeboer

Materiaal :

1. rapport van de classis 's-Gravenhage dd. 17 september 1992, waarin wordt meegedeeld, dat de classis geen aanleiding heeft gehad een bededag uit te schrijven naar artikel 69 KO;

2. aanvullend rapport van de classis 's-Gravenhage dd. 14 april 1993 (aangekondigd per brief dd. 23 maart 1993), waarin mededeling wordt gedaan van een verzoek dat ontvangen werd van één van de kerken om een bededag uit te schrijven in verband met de wetgeving inzake euthanasie en inzake de gelijke behandeling van burgers.
De classis heeft het verzoek niet gehonoreerd wegens het ontbreken van eenstemmigheid. Dit leidde tot het formuleren van enkele vragen aan de generale synode:
 - a. wanneer is er sprake van algemene rampen en andere grote moeiten?
 - b. wanneer kun je zeggen, dat alle kerken van die moeiten de druk ervaren?Aan deze vragen is toegevoegd de opmerking: "Mogelijk speelt op de achtergrond het gevoel mee, dat de kerken naast de geregelde voorbeden in de zondagse eredienst vaker gezamenlijk een bidstond kunnen houden met het oog op maatschappelijke moeiten of ontwikkelingen. Wanneer dat gevoelen als juist beoordeeld mag worden, geeft art. 69 KO daar dan voldoende ruimte voor?"
De classis verzoekt de instructie betreffende art. 69 KO helderder te formuleren.

Besluit:

1. de classis 's-Gravenhage te dechargeren van haar gevoerde beleid en dank te zeggen voor haar werkzaamheden;
2. de classis 's-Gravenhage opnieuw aan te wijzen als gedeputeerde tot het eventueel uitschrijven van een bededag naar art. 69 KO;
3. de classis 's-Gravenhage te dienen met de volgende toelichting op haar instructie betreffende art. 69 KO:
 1. de tekst van art. 69 KO spreekt niet over het aantal bededagen, vaak of minder vaak, maar over de aanleiding waarom een bededag wordt uitgeschreven; die aanleiding kan van allerlei aard zijn, maar voorwaarde is dat het gaat om een evidente aangelegenheid waardoor de harten verslagen zijn en zich met verootmoediging willen richten tot God;
 2. het uitschrijven van een bededag is opgedragen aan een classis; binnen de aangewezen classis zal over het uitschrijven van een bededag een duidelijke overeenstemming moeten zijn; deze duidelijke overeenstemming mag dan worden geacht een afspiegeling te zijn van de overtuiging van de kerken gemeenschappelijk;
 3. of een bededag al of niet zal worden gehouden blijft uiteindelijk aan het inzicht van de classis toevertrouwd.

Gronden:

1. de classis 's-Gravenhage heeft haar taak naar behoren uitgevoerd; toen er geen duidelijke overeenstemming was over een verzoek tot het uitschrijven van een bededag heeft zij aan dit verzoek niet voldaan;
2. het verzoek, de vragen en ook de toegevoegde opmerking van de classis 's-Gravenhage geven aan, dat er niet voldoende duidelijkheid is over de uitvoering van de instructie betreffende art. 69 KO; deze onduidelijkheid bleek ook al op de Generale Synode van Leeuwarden 1990, Acta art. 70, waar ondermeer dit staat: "De commissie stelt voor ... de classis 's-Gravenhage te verzoeken alleen dan een bededag uit te schrijven wanneer daarvoor een concrete (later: bijzondere) aanleiding bestaat." Dit voorstel werd verworpen met 17 tegen 18 stemmen.

Sommige afgevaardigden vinden het commissievoorstel niet ver genoeg gaan. Is de classis 's-Gravenhage voldoende geholpen, als er geen concrete voorbeelden worden genoemd? Kunnen de verwereldlijking, de wetgeving inzake euthanasie of de Wet Gelijke Behandeling ook vallen onder de grote moeite waarvan alle kerken de druk ervaren en waarvan art. 69 KO spreekt? Anderen stemmen met het voorstel in. Als in de praktijk bededagen vrijwel alleen worden gehouden in verband met de overheid en de verwereldlijking om ons heen, wekt dat niet de indruk dat wij onszelf beter vinden dan anderen? Als we een signaal willen afgeven, kan dat beter via deputaten Hoge Overheid of het GPV. Het gebed is daar niet voor.
Verder wordt het spreken over onduidelijkheid op de GS Leeuwarden 1990 minder juist genoemd. Het boven in grond 2 vermelde uit het commissievoorstel dat op de GS Leeuwarden 1990 diende, werd door een amendement verworpen dat niet van gronden was voorzien. Uit de Acta van de GS Leeuwarden blijkt bovendien, dat hierbij de vraag meespeelde of het terecht is dat de classis 's-Gravenhage impliciet wordt veroordeeld.

De rapporteur, oud. H. Wildeboer, antwoordt dat de onduidelijkheid op de GS Leeuwarden blijkt

uit de stemverhouding waarmee het amendement werd aanvaard.

De commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoordt dat er voor een bededag als bedoeld in art. 69 KO een concrete aanleiding moet zijn, waarvan de ernst voor ieder duidelijk is. Hij verwijst naar de uitspraak van de Generale Synode van Rotterdam 1887 (onder meer te vinden in F.L. Bos, *De orde der kerk*, 's-Gravenhage 1950, sub art. 66), waarin wordt aangegeven, dat een algemene bededag gereserveerd moet blijven voor een algemene, acute, ernstige noodtoestand en niet bestemd is voor algemene kwalen van land en volk.

Concrete voorbeelden van acute nood kunnen beter niet worden genoemd, omdat dan het gevaar bestaat dat andere situaties worden uitgesloten. Als de nood evident is, zal dat uitkomen in de oordeelsvorming op de classis 's-Gravenhage, die weerspiegelt wat er in het hele land leeft. Komt men er op deze classis niet uit, dan is er kennelijk geen reden voor een bededag als bedoeld in art. 69 KO.

Het amendement van de GS Leeuwarden had een grond in zoverre het gericht was tegen het desbetreffende deel van het commissievoorstel en de daarbij behorende grond.

Een amendement van ds. A. Kamer om in besluit 3.1 te lezen "... een evidente aangelegenheid waardoor kerken in verdrukking geraakt zijn en de harten verslagen zijn ..." en *willen* te vervangen door *moeten*, wordt verworpen met 2 stemmen voor en 30 tegen bij 4 onthoudingen. Een amendement van ds. P.J. Trimp om de laatste zin van besluit 3.2 te laten vervallen, wordt verworpen met 4 stemmen voor en 32 tegen. Een amendement van ds. J. Luiten om de passage over onduidelijkheid op de GS Leeuwarden 1990 te laten vervallen in grond 2, wordt verworpen met 15 stemmen voor en 21 tegen.

Het commissievoorstel wordt vervolgens met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 40

05 / 25.05 / 03.06.93

Zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : P. Boersma

Materiaal :

brief van de buitengewone particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 6 februari 1993 met mededeling van het door haar genomen besluit: "de Generale Synode, samen te roepen te Ommen, voor te stellen om uit te spreken dat ook in zgn. leesdiensten zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken dienen te worden"; als bijlage is hierbij gevoegd een brief namens de classis Noord-Brabant en Limburg dd. 8 januari 1993 "met verzoek om via de kerkelijke weg de Generale Synode te verzoeken uit te spreken dat ook in zgn. leesdiensten zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken dienen te worden ..."; tevens wordt melding gemaakt van een brief namens de classis Middelburg met hetzelfde verzoek.

De particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg voegt bij haar besluit de volgende gronden:

1. de GS Kampen 1975 sprak uit dat ook in leesdiensten "van eredienst gesproken kan worden" (Acta art. 449 C III,1), omdat "het wezen van de eredienst hierdoor bepaald wordt dat God en Zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkeraad bijeengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus met de Zijnen" (Acta art. 449 C II,1);
2. het aan de gemeente 'meegeven' van de zegen is uit de Schrift afgeleid en komt daarom ook tot uitdrukking in de goedgekeurde orden van dienst. De GS Arnhem 1981 besteedde dan ook bijzondere zorg aan de vaststelling van de juiste tekst (Acta art. 102);
3. art. 65 KO bepaalt dat de kerken zich in de erediensten aan de goedgekeurde orden van dienst zullen houden. Onuitgesproken vooronderstelling is weliswaar, dat in een eredienst een predikant voorgaat (zoals verwoord in de Acta van de GS Spakenburg-Noord 1987 (Art. 78, besluit 1, grond b), maar dit kan niet in mindering gebracht worden op de geldigheid van de huidige tekst voor leesdiensten;
4. afwijking van de vastgestelde orden van dienst staat op gespannen voet met art. 65 KO en met het besluit van de GS Arnhem 1981 (zie hierboven grond 3).

Afwijking van afgesproken regels is slechts toelaatbaar – en dan veelal ook geboden -- indien het zich aan die regels houden strijd oplevert met de Schriften of met andere bepalingen in de KO. Het moet dan ook als onjuist beschouwd worden om afwijkingen te sanctioneren met een beroep op gegroeide gewoonten, omdat gewoonten in onze kerken geen doorslaggevende kracht van argumentatie (behoren te) hebben;

5. de onderscheiden kerkelijke uitspraken over de leesdiensten kunnen bezwaarlijk anders uitgelegd worden dan zo, dat niet aangetoond is, dat het zich ook in de leesdiensten houden aan de goedgekeurde orden van diensten in strijd is met de Schrift of de KO. Ook de GS Leeuwarden 1990 maakt duidelijk dat de GS Heemse 1984--1985 het gebruik om ook anderen dan predikanten de zegen te laten uitspreken niet als onschriftuurlijk heeft gekwalificeerd (Acta art. 72, besluit 1, grond a);
6. de GS Leeuwarden 1990 wees de weg van de voorbereiding door de mindere vergaderingen om een voorstel van deze strekking aan de orde te laten komen (Acta art. 72 grond onder besluit 3).

Besluit 1:

het voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg ontvankelijk te verklaren.

Grond:

de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg probeert de onbeantwoorde vragen van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 (Acta art. 70, besluit 2, grond a, b en c) te beantwoorden vanuit een nieuwe invalshoek; zij gaat de weg die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 heeft gewezen aan de Gereformeerde Kerk te Meppel (Acta art. 72, besluit 3).

Besluit 2:

uit te spreken dat ook in erediensten waarin geen predikant voorgaat, zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken en opgelegd mogen worden.

Gronden:

1. ook in diensten waarin geen predikant voorgaat, kan van eredienst gesproken worden, omdat het wezen van de eredienst hierdoor bepaald wordt dat God en zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkeraad bijengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus met de zijnen; waar twee of drie vergaderd zijn in zijn naam is Hij in hun midden, Matt. 18:20 (zie Acta van de Generale Synode van Kampen 1975 art. 449 C II 1 en C III 1);
2. de volmacht tot het begroeten in de naam van God en tot het leggen van de naam van God op de gemeente is gegeven door de aanwezigheid van onze Here Jezus Christus met zijn zegen; de woorden daarvoor worden in de Schrift gegeven en zijn al eeuwenlang zo gebruikt in de eredienst (Num. 6:24--26; 1 Kor. 1:3; 2 Kor. 13:13; 1 Tim. 1:2b; Openb. 1:4b, 5a); het is de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de gezamenlijke oudsten dat van deze volmacht gebruik gemaakt wordt;
3. de gemeente mag uitgaan van de realiteit dat haar Heer in de samenkomsten aanwezig is naar zijn belofte; daarom mag zij door de voorganger, ook als die geen predikant is, in zijn naam worden aangesproken; ook bij het voorlezen van de wet in de eredienst door een niet-predikant blijft de aanspraak ongewijzigd;
4. in art. 30 NGB, art. 2, 3, 4, 16, 21 en 22 KO en in de bevestigingsformulieren is de betekenis van de onderscheiden ambten zo duidelijk vastgelegd, dat deze uitspraak over het uitspreken van de zegengroet en de zegen in erediensten waarin geen predikant voorgaat, geen inbreuk betekent op hetgeen aanvaard is aangaande de ambten en/of de liturgie; de zaak in kwestie is duidelijk afgegrensd, namelijk dat ook bij afwezigheid van de predikant toch door Christus de volmacht onverminderd aanwezig is om de gemeente in zijn naam te zegenen;
5. het opheffen van de handen bij het uitspreken van de zegen maakt zichtbaar dat de zegen opgelegd wordt; ook dit is in de Schrift gegeven (Lev. 9:22; Mar. 10:16; Luc. 24:50).

In de bespreking wordt gevraagd of het voorstel van de PS van het Zuiden ontvankelijk is. Gaat het wel om een nieuwe zaak, waarbij confrontatie met het besluit van de GS Heemse 1984--1985

over de zegen (Acta art. 70) achterwege kan blijven?

Sommigen benadrukken dat de GS Leeuwarden 1990 ten aanzien van eenzelfde voorstel van de Gereformeerde Kerk te Meppel, sprak van een nieuwe zaak. Anderen zijn van oordeel dat de bedoeling hiervan is, dat op dit punt de kerkelijke weg gegaan zou moeten worden, wat er ook met zoveel woorden bij staat. De bedoeling is niet dat confrontatie met het besluit van de GS Heemse naar art. 33 KO niet nodig zou zijn.

Prof. dr. M. te Velde meent dat het nieuwe waar de GS Leeuwarden 1990 inzake het voorstel van de kerk te Meppel van spreekt, gelegen is in het vooraf laten gaan van de zegen door een inleidend woord. Daarom gaat het beroep op de GS Leeuwarden voor de zaak van de PS van het Zuiden niet op. De PS van het Zuiden komt via een andere ingang tot dezelfde zaak als de GS Heemse 1984--1985 behandeld heeft. Het gaat dus om een revisieverzoek. Derhalve moet worden nagegaan of de PS van het Zuiden met nieuwe argumenten komt. Anders zal het voorstel van de PS van het Zuiden onontvankelijk zijn.

In de verdere bespreking blijkt dat het voorstel van de PS van het Zuiden de zaak van de zegen benadert vanuit een nieuwe invalshoek, namelijk vanuit de orden van dienst. Dit betekent aan de ene kant dat het voorstel ontvankelijk is, vanwege de nieuwe invalshoek, maar aan de andere kant dat het besluit van de GS Heemse 1984--1985 hierbij betrokken moet worden, omdat het over dezelfde zaak blijkt te gaan, namelijk het uitspreken van de zegen.

Confrontatie met het desbetreffende besluit van de GS Heemse 1984--1985 is echter moeilijk, omdat dit besluit alleen inhoudt, dat de *vraag* of een ouderling de zegen mag uitspreken *niet* bevestigend wordt beantwoord, omdat zowel voor als tegen niet bewezen geacht werd. Gesteld wordt dat de PS van het Zuiden zich feitelijk met het besluit van de GS Heemse heeft geconfronteerd door vanuit een nieuwe invalshoek te trachten boven het dilemma van de GS Heemse uit te komen.

Aan de andere kant wordt naar voren gebracht dat het toch niet gebruikelijk is om de ontvankelijkheid van een voorstel apart in een besluit te vermelden. Dat het hier wel wordt gedaan, vindt zijn reden in de erbij genoemde grond.

In de bespreking blijkt verder, dat over de zegen(groet) niet goed gesproken kan worden, als de ambten helemaal buiten beschouwing blijven. In het voorstel van de PS van het Zuiden en in een eerste versie van het commissievoorstel worden alleen gronden aangevoerd vanuit de vastgestelde orden van dienst. Dit spoor blijkt echter te smal, omdat het uitspreken van de zegen door niet-predikanten wel de ambten raakt.

Sommige afgevaardigden verklaren zich voor het ongewijzigd uitspreken van de zegen. De wijziging in de zegenwoorden komt uit de tijd van de oefenaars. Een oefenaar mocht een stichtelijk woord spreken. Sommige oefenaars deden dat beter dan menige dominee. Aan het al dan niet uitspreken van de zegen kon men zien of een dominee of een oefenaar voorging. Tegenwoordig speelt dit niet meer. Iedereen weet wie er voorgaat in een bepaalde eredienst. Vandaag is het goed om het wezen van een eredienst uit te laten komen en de eenheid van het ambt van predikant en ouderling. Voor dit laatste wordt verwezen naar 1 Tim. 5:17, waar van alle oudsten wordt gezegd dat ze werken in prediking en onderricht. Het accent ligt op *zich belasten*. Vergelijk J. van Bruggen *Ambten in de apostolische kerk*, Kampen 1984, 102. Het onderscheid tussen predikant en ouderling zou aangegeven kunnen worden met full-time en part-time.

Anderen verklaren dat ze er niet voor zijn, dat een ouderling de zegen uitspreekt. Gevreesd wordt dat een ouderling ook de doop en het avondmaal zal gaan bedienen.

Sommigen hebben er vooral moeite mee, als een ouderling bij het uitspreken van de zegen ook de handen opheft. Licht het zichtbare teken van het handgebaar niet dicht tegen doop en avondmaal aan? Zullen ook studenten de zegen mogen uitspreken? Gepleit wordt voor een studiedeputaatschap.

Er wordt ook voor gepleit om het ongewijzigd uitspreken van zegen(groet) in de vrijheid van de kerken te laten. Zo was het ook in de tijd voor de GS Heemse 1984--1985. Juist het verschil in praktijk was de aanleiding voor het besluit van de GS Heemse.

Prof. dr. M. te Velde vindt dat het uitspreken van de zegen niet versmald mag worden tot een voorlezen van zegenwoorden. De zegen wordt opgelegd. De woorden en het gebaar horen bij elkaar. Ook waarschuwt hij dat het uitspreken van de zegen door de ouderling een breuk betekent met 2000 jaar kerkgeschiedenis. In de kerkelijke besluiten is er altijd een trits geweest van doop, avondmaal en zegen, die alleen aan de predikant waren voorbehouden.

Prof. Te Velde wijst erop dat de GS Kampen 1975 wel zei, dat er bij een leesdienst van een eredienst gesproken kan worden, maar eraan toevoegde: *zij het op een andere manier*. Dit

betekent ook dat de zegen in leesdiensten er op een andere manier is.

Hij waarschuwt ervoor de zaak van de zegen in de vrijheid van de kerken te laten. Dan wordt de bespreking verplaatst naar de plaatselijke kerken, met een verschillende of wisselende praktijk als gevolg.

Inzake de ambten zegt hij dat er meer teksten zijn dan 1 Tim. 5:17. Hij noemt Ef. 4:11, waar gesproken wordt van de herder en leraar. Ook verwijst hij naar de KO en de bevestigingsformulieren voor de daar gegeven omschrijving van de verschillende ambten. Moeten deze niet herzien worden, als een ouderling de zegen mag uitspreken? Laat een deputaatschap een studieopdracht hierover krijgen.

De vrees dat ouderlingen ook de sacramenten zullen gaan bedienen, acht prof. Te Velde ongegrond, als er maar goede afspraken worden gemaakt over de afbakening van de onderscheiden bevoegdheden.

Volgens ds. J. Luiten, studiedeputaat voor de GS Heemse 1984--1985 inzake de zegen, betekent een ouderling die zegent geen breuk met 2000 jaar kerkgeschiedenis.

De trits doop, avondmaal en zegen, die alleen aan de predikant voorbehouden zouden zijn, is wel te vinden in besluiten van de afgescheiden kerken in de 19e eeuw, die overigens sinds 1892 niet meer van kracht zijn, maar niet in kerkelijke besluiten van de 16e eeuw; daar is alleen van doop en avondmaal sprake en niet van de zegen.

Het beeld dat vanuit het Nieuwe Testament naar ons toekomt, is dat van een ouderling die preekt. Naast 1 Tim. 5:17 is ook Tit. 1:9 te noemen, waar staat dat opzieners zich bij het gepredikte woord aan de leer moeten houden. Ook valt te wijzen op de zegenwoorden aan het begin en eind van apostolische brieven. De Sitz im Leben daarvan is de eredienst van de plaatselijke gemeente, waar de brieven werden voorgelezen, Kol. 4:16, Openb. 1:3. Daarbij zal geen aanpassing van *u* in *ons* hebben plaatsgevonden.

In de eeuwen daarna kwam er onderscheid tussen de bisschop met een hogere zegen en de priester met een mindere. (Vergelijk K.F. Müller, W. Blankenburg (ed.), *Leiturgia. Handbuch des evangelischen Gottesdienstes*, Kassel 1954, II 569--597.) Bisschop en priester, 'ontwikkeld' uit de opziener en oudste van het NT, zegenen beiden. Ook hieruit blijkt dat opzieners en oudsten, in het NT één ambt, vanouds de zegen hebben uitgesproken.

Prof. dr. C.J. de Ruijter zegt dat hij alle goede argumenten voor het uitspreken en opleggen van de zegen ook door niet-predikanten in de bespreking ter synode al heeft gehoord. Hij sluit zich daarbij aan. Al deze argumenten zijn echter nog niet gesorteerd in een besluittekst die voldoende doordacht is. Het commissierapport is te summier. Op de GS Heemse was er een goed rapport van J. Luiten en M. Edelman. De synode trok toen echter een verkeerde en onheldere conclusie. Nu komt het aan op helderheid en goede onderbouwing. Hij waarschuwt ervoor om hoe dan ook tot het ongewijzigd uitspreken van de zegen te besluiten. Dan wordt uit wat we als kerken hebben afgesproken met betrekking tot de ambten, een element naar voren gehaald, terwijl er over de ambten nog veel meer gestudeerd kan en moet worden. Hij pleit daarom voor een studiedeputaatschap.

Ds. T.O.G.M. Bosma, ds. F.H. Folkerts, ds. A. Kamer, ds. J. Slotman en ds. B. van Zuijlekom dienen een tegenvoorstel in dat beoogt nu geen uitspraak te doen, maar "aan een deputaatschap op te dragen te bestuderen, of en zo ja onder welke condities bij afwezigheid van de predikant in de eredienst een ouderling kan worden gemachtigd tot het uitspreken en opleggen van de zegen." Volgens hen is er ter zake nog te weinig duidelijkheid. Zij achten het noodzakelijk dat bij de onderbouwing van een dergelijke uitspraak de implicaties inzake liturgie en ambt grondig besproken worden.

De zaak van de zegen(groet) kan niet worden beslist met een enkel beroep op de orden van dienst en art. 65 KO.

De dienaar van het Woord is gezonden tot levende verkondiging van het Woord. Dit onderscheidt hem van de ouderling, die leest. Verwezen wordt naar C. Veenhof, *Predik het Woord*. Een dienaar is iemand die gemachtigd is om te preken zonder gebonden te zijn aan het papier. Dat is heel wat anders dan bijvoorbeeld de wet lezen. Bedienen van het Woord is een actieve zaak.

Het ambt van dienaar des Woords is door Christus gegeven. In een leesdienst is de dienaar van het Woord als gezant van Christus niet aanwezig. De vraag moet beantwoord worden hoe dan aan de zegenende aanwezigheid van Christus uitdrukking moet worden gegeven.

Studie is ook nodig, omdat bij ongewijzigd uitspreken van de zegen door niet-predikanten de vraag zich opdringt of de bediening van het Woord en de sacramenten door niet-predikanten mag plaatsvinden.

Niet ontkend wordt dat ook ouderlingen herders zijn. Maar het ambt van dienaar des Woords is een eigen ambt en gebonden aan kerkelijke examinatie.

Ook wordt verwezen naar Deut. 10:8 en 2 Kron. 30:27 om te laten zien dat in het OT de Levitische priesters afgezonderd waren om het volk te zegenen. Die zegenwoorden *werden* geen gebed, maar *waren* een gebed, dat kwam tot in de hemel, 2 Kron. 30:27. Zo moet ook vandaag het ambt van predikant zichtbaar blijven. De lijn tussen de priester in het OT en de predikant nu is de bediening van de verzoening.

Hiertegenover wordt gewezen op 1 Kon. 8:14, 55 en 66, waar koning Salomo het volk zegent en het volk de koning. Vandaag is Jezus Christus onze enige hogepriester.

De commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoordt dat de vraag of een ouderling de zegen mag uitspreken niet beantwoord kan worden vanuit het onderscheid tussen de ambten van dienaar des Woords en ouderling. Dat heeft de GS Heemse 1984--1985 al duidelijk gezegd (Acta art. 70, besluit 2, grond 2). Als je het antwoord blijft zoeken in het onderscheid van de ambten, kom je er niet uit. Het voorstel van de PS van het Zuiden neemt zijn uitgangspunt in de orden van dienst en geeft daarmee de mogelijkheid de vraag positief te beantwoorden.

Het commissievoorstel gaat ondertussen niet (meer) enkel uit van de orden van dienst. Er wordt ook over de ambten gesproken. Aan de ene kant om aan te geven dat, wie er ook voorgaat, Christus in de samenkomsten van de gemeente aanwezig is en de gemeente daarom in zijn naam mag worden aangesproken (grond 3). En aan de andere kant om aan te sluiten bij de KO, de confessie en de bevestigingsformulieren: wat daarin is vastgelegd over de ambten, maakt dat een besluit over de zegen, zoals nu wordt voorgesteld, duidelijk afgegrensd kan zijn en geen inbreuk maakt op het bestaande onderscheid tussen de ambten (grond 4).

Hoofdzaak blijft echter de presentie van Christus in de eredienst en de volmacht om dat tot uitdrukking te brengen in de zegen(groet) (grond 1 en 2). Dat is ook de essentie van de orden van dienst, waarvoor de PS van het Zuiden terecht aandacht vraagt.

Daarbij is de bediening van de sacramenten niet aan de orde. Die blijft alleen voorbehouden aan predikanten. Anders zullen ook de bevestigingsformulieren opnieuw bezien moeten worden. Over het uitspreken van de zegen wordt daarin echter niet gesproken.

Hierbij mag bedacht worden dat, bij alle onderscheid tussen de ambten zoals wij die vandaag kennen, het NT maar één soort oudste kent. Er is alleen gradueel onderscheid van full-time en part-time. Ook in de bevestigingsformulieren worden ze allen voorganger van de gemeente genoemd. Verder onderscheid tussen predikant en ouderling berust op kerkelijke afspraken. Dat zijn goede afspraken. Maar ze kunnen gewijzigd worden zonder dat het onschriftuurlijk is. Over de zegen hebben we echter niet eens een afspraak.

Daarbij moet duidelijk zijn dater in het Nieuwe Testament geen aparte priesterstand meer is, zoals in het Oude Testament. De oudtestamentische ambten zijn vervuld in Christus. Wij zijn nu allen profeten, priesters en koningen. Het NT kent wel bijzondere ambten, maar zonder middelaarsfunctie als in het OT. Er is geen aparte tussenstand meer.

Laat een leesdienst een eredienst zijn *op een andere manier*, zoals de GS Kampen 1975 zei, maar daarmee gaat het nog wel om een eredienst en is nog niets gezegd over de zegen in die eredienst. De bediening van de verzoening vindt plaats zowel wanneer een predikant als wanneer een ouderling voorgaat. Als Christus verkondigd wordt, is er bediening van de verzoening. Dan mag dat ook uitkomen in het uitspreken van de zegen.

Het gebaar bij de zegen voegt aan de zegenwoorden niets wezenlijks toe. Ook een predikant hoeft de handen niet op te heffen. In de praktijk zie je verschil: de ene predikant heft twee handen op, de ander één of geen. Ook bij de zegenwoorden bij het doen van belijdenis, bij de bevestiging van ambtsdragers en de kerkelijke huwelijksbevestiging is de praktijk verschillend. Dit heeft nog nooit problemen gegeven.

Wel is het van belang om bij de zegen woord en gebaar bij elkaar te houden. Daarom staat ook in besluit 2 uitgesproken *en opgelegd*. Als je die van elkaar losmaakt, bestaat het gevaar dat de zegen met het gebaar als een eersterangs zegen wordt opgevat en de zegen zonder het gebaar als een tweederangs zegen, terwijl het in de zegen allereerst om de woorden gaat.

Om ondertussen niemand in moeite te brengen, is er in het besluit niet sprake van *behoren* maar van *mogen*, hoewel de gronden sterk genoeg zijn voor *behoren*.

Bezwaar tegen het tegenvoorstel is, dat het niet in rekening brengt wat door de GS Heemse 1984--1985 is uitgesproken en door toenmalige deputaten als resultaat van studie naar voren is gebracht. Merkwaardig is het om aan de *afwezigheid* van een voorganger uitdrukking te moeten geven. Het gaat er juist om dat Christus *aanwezig* is.

Voor verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar

het rapport van de commissie, dat als bijlage XI gevoegd is bij de Acta.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen om besluit 1 met de erbij horende grond weg te laten, wordt verworpen met 8 stemmen voor en 27 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van oud. A.M. Douma, om in besluit 2 de woorden *en opgelegd* met de erbij behorende grond 5 te laten vervallen, wordt verworpen met 5 stemmen voor en 28 tegen bij 3 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt aanvaard, besluit 1 met 26 stemmen voor en 8 tegen bij 2 onthoudingen, besluit 2 met 26 stemmen voor en 9 tegen bij 1 onthouding. Het tegenvoorstel is hiermee verworpen.

Artikel 41

01 / 09.09.93

Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : T.O.G.M. Bosma
Materiaal :

1. brief met bijlagen dd. 2 april 1993 van de classis Appingedam dd. 11 maart 1993 met het verzoek bij de besluitvorming inzake aangepaste kerkdiensten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters rekening te houden met het voorstel van de classis Appingedam, door haar ingediend bij de particuliere synode van Groningen dd. 10 december 1992, dat namelijk allereerst onderzoek gedaan moet worden naar en uitspraak gedaan moet worden over de vraag of het beleggen van kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten en/of het beleggen van speciale samenkomsten met dezelfde doelgroep, in plaats van of als aanvulling op de wekelijkse kerkdiensten voor het hele volk van God, naar de Schrift geoorloofd en nuttig is;
2. brief dd. 23 maart 1993, waarin de particuliere synode van Zuid-Holland dd. 10 februari 1993 verzoekt antwoord te geven op de volgende vraag inzake de strekking van art. 65 KO tweede lid:
dient artikel 65 KO (2e lid) gehanteerd te worden
 - a. als een strikte regel waarvan door de kerken onder geen omstandigheid mag worden afgeweken; of
 - b. als een kerkordelijke bepaling, die wel een algemene regel voor normale situaties geeft, maar die voor bijzondere en afwijkende situaties uit de aard der zaak geen voorschrift kan bevatten;
3. brief, vergezeld van twee bijlagen, waarin de particuliere synode van Groningen dd. 27 januari 1993 in aansluiting bij het voorstel van de classis Grootegast dd. 29 oktober 1992 verzoekt uit te spreken dat er bij aangepaste diensten van onze verstandelijk gehandicapte broeders en zusters afgeweken mag worden van het bepaalde in de artikelen 65 en 67 KO, een en ander onder verantwoordelijkheid van de kerkeraad die de dienst belegt;
4. brief dd. 5 maart 1993, waarin de particuliere synode van Friesland dd. 24 februari 1993 verzoekt uit te spreken, dat het geoorloofd is om in de kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten af te wijken van de geldende regels in artikel 65b en 67 van de KO; de volgende gronden voert de particuliere synode hiervoor aan:
 1. een kerkdienst met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten behoort een volwaardige kerkdienst te zijn en geen samenkomst;
 2. het verstandelijk niveau en de belevingswereld van deze kerkleden vereisen aanpassingen in zulke diensten;
 3. het bepaalde in art. 65b en 67 KO geeft onvoldoende ruimte om daaraan tegemoet te komen, vooral wat betreft de orde van dienst en de keuze van de liederen;
5. brief dd. 13 februari 1993, waarin de particuliere synode van Utrecht dd. 11 februari 1993 voorstelt een deputaatschap te benoemen met de opdracht te onderzoeken hoe het gereformeerd kerkboek aangevuld kan worden ten behoeve van het optimaal deelnemen van verstandelijk gehandicapten aan de erediensten; zij voert voor dit voorstel de volgende gronden aan:
 1. er komt steeds meer aandacht voor de plaats van verstandelijk gehandicapten in de erediensten zoals blijkt uit het toenemend aantal aangepaste diensten;
 2. om wildgroei in de vormgeving van deze diensten te voorkomen is kerkelijke regeling noodzakelijk;
 3. het voorstel van de classis Hardenberg met betrekking tot deze zaak biedt door de vraag "of en in hoeverre het geoorloofd is ... af te wijken van de geldende regels in

- de artikelen 65b en 67 KO" geen garantie dat wildgroei voorkomen wordt;
6. brief dd. 15 februari 1993, waarin de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 6 februari 1993 vraagt om richtlijnen op te stellen voor zgn. aangepaste erediensten;
zij voert voor dit verzoek de volgende gronden aan:
 1. door vele kerken worden erediensten belegd, die in de liturgische vormgeving worden aangepast aan mensen met een verstandelijke en/of lichamelijke handicap;
 2. bij deze aanpassing is afwijking van de bestaande bepalingen voor de erediensten in de artikelen 65b en 67 KO onontkoombaar;
 3. het is wenselijk dat de kerken richtlijnen ontvangen voor de mate waarin de aanpassing kan plaatsvinden;
 4. gezien de uiteenlopende aard van de handicaps zullen de richtlijnen de nodige ruimte moeten bieden om de eredienst af te stemmen op de lichamelijke en verstandelijke mogelijkheden van de gehandicapte kerkgangers;
 7. brief dd. 8 maart 1993 van de raad van de Gereformeerde Kerk te Lelystad, waarin deze kerk adhesie betuigt aan het voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg;
 8. brief dd. 7 december 1992 van de raad van de Gereformeerde Kerk te Hoogkerk, waarin hij adhesie betuigt aan het voorstel van de classis Hardenberg dd. 7 mei 1992 om de generale synode te verzoeken een uitspraak te doen over de vraag "of en in hoeverre het geoorloofd is om in kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten af te wijken van de geldende regels in art. 65b en 67 van de K.O.";
 9. brief dd. 6 maart 1993 van br. H. Bijlenga en zr. J.G. Bijlenga-Koerselman te Zwolle, waarin zij hun bezwaren tegen aangepaste diensten en/of samenkomsten kenbaar maken;
 10. brief dd. 13 april 1993 van het bestuur van de vereniging Dit Koningskind ter ondersteuning van de verzoeken "om na te denken over de vraag hoe onze broeders en zusters met een verstandelijke handicap optimaal kunnen deelnemen aan onze erediensten";

Besluit 1:

de vraag of het beleggen van speciale kerkdiensten voor gemeenteleden met een verstandelijke handicap naar de Schrift geoorloofd en nuttig is, bevestigend te beantwoorden.

Gronden:

1. het is naar Gods Woord als het zwakkere en minder bedeelde meer zorg ontvangt; God zelf is bij het samenstellen van het lichaam zo te werk gegaan; de leden van Christus' lichaam hebben voor elkaar gelijke zorg te dragen (1 Kor. 12:24b, 25);
2. de zwak begaafde, verstandelijk gehandicapte leden hebben zorg nodig die op hun mogelijkheden is afgestemd en aan hun belevingswereld is aangepast; alleen met vergaande aanpassingen van de eredienst en van wat daarin gebeurt, kan bereikt worden dat zij optimaal deelnemen aan de eredienst; als dit bereikt kan worden in een eredienst met heel de gemeente, dan is dit des te beter; als dit om welke reden ook niet te verwezenlijken is, dan kan en mag de gemeente haar erediensten met één vermeerderen;
3. ook in het verleden hebben de kerken toegestaan dat er voor zieken, ouden van dagen officiële diensten werden belegd (Generale Synode van Leeuwarden 1920, Acta art. 25 en Generale Synode van Utrecht 1943, Acta art. 261); tegen deze diensten met een deel van de gemeente is nimmer bezwaar gemaakt; zo mag Christus' gemeente voor haar leden zorgen in een gebroken wereld.

Besluit 2:

uit te spreken:

1. wanneer kerkeraden erediensten beleggen met speciale aandacht voor broeders en zusters met een verstandelijke handicap, mogen zij in deze diensten afwijken van de artikelen 65b en 67 KO;
2. wanneer deze aanpassingen ingrijpend zijn, verdient het aanbeveling deze diensten vooralsnog te beleggen als extra diensten, hoewel het in de vrijheid van de kerken blijft om hierin te handelen naar bevind van zaken.

Gronden:

1. de inrichting van een eredienst met speciale aandacht voor gemeenteleden met een

- verstandelijke handicap vereist aanpassingen ten aanzien van vrijwel alle onderdelen van de eredienst;
- naar de mate waarin afgestemd wordt op de gevoels- en belevingswereld van de broeders en zusters met een verstandelijke handicap, zal de eredienst in meer of mindere mate aangepast worden.
Bij een ingrijpende aanpassing wordt het verloop van de eredienst sterk bepaald door de mogelijkheden en beperkingen van de broeders en zusters met een verstandelijke handicap. Het zal dan veelal wijs zijn dat de kerkeraden de overige gemeenteleden vrij laten deze diensten te bezoeken. Deze ruimte ontstaat wanneer de aangepaste diensten worden belegd als extra diensten.

Besluit 3:

een deputaatschap in te stellen dat de opdracht krijgt:

- te inventariseren wat zich op het gebied van aangepaste kerkdiensten, bijzondere samenkomsten en extra erediensten voor gemeenteleden met een verstandelijke handicap ontwikkeld heeft, hoe ze ingericht worden en welke ervaringen men opgedaan heeft;
- waar nodig in overleg met deputaten voor de eredienst globale richtlijnen op te stellen voor de mate waarin de aanpassingen kunnen plaatsvinden en desgevraagd kerkeraden en begeleidingscommissies van advies te dienen;
- aan de volgende generale synode rapport uit te brengen van hun werkzaamheden en dit rapport een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Besluit 4:

de vraag van de particuliere synode van Zuid-Holland inzake de strekking van art. 65 KO tweede lid in handen te stellen van het studiedeputaatschap eredienst, met de opdracht daarop een antwoord voor te bereiden.

Op verzoek van de commissie spreekt zr. D. Delhaas-Post van Dit Koningskind vooraf een toelichtend woord. Zij schetst het probleem dat verstandelijk gehandicapte broeders en zusters hebben met de beleving van een gewone kerkdienst. Een speciale samenkomst kan veel voor ze betekenen, maar toch is moeilijk duidelijk te maken waarom de zegen en het bijbehorende gebaar achterwege blijven, terwijl de verstandelijk gehandicapte broeders en zusters in deze samenkomsten wel *naar de kerk* gaan.

Aangepaste diensten geven voor sommige verstandelijk gehandicapte broeders en zusters te weinig, gewone diensten voor andere te veel. Als het mogelijk is, is het van belang dat broeders en zusters die verstandelijk gehandicapt zijn, kerkdiensten in de eigen gemeente meemaken. Als dat niet kan, zijn er wellicht in classisverband mogelijkheden. Speciale kerkdiensten kunnen een opstap zijn naar gewone kerkdiensten. Het is van belang dat ook verstandelijk gehandicapten zich thuis voelen in de kerk.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, zegt ter inleiding op de bespreking dat de bedoeling van besluit 1 is, uit te spreken dat speciale kerkdiensten die met een deel van de gemeente worden belegd, geoorloofd zijn. Hiermee is over de zogenaamde samenkomsten, die geen eredienst zijn, nog niets gezegd. Voorop moet staan, dat verstandelijk gehandicapte broeders en zusters bijzondere zorg en aandacht nodig hebben.

Het is van belang in te zien, dat verstandelijk gehandicapten niet op kinderlijke manier aangesproken moeten worden. Verstandelijk gehandicapten worden ook volwassen. Maar wat kinderen nog wel kunnen, een verbinding leggen tussen een voorbeeld en wat ermee bedoeld wordt, kunnen verstandelijk gehandicapten beslist niet.

Ook is het onjuist te denken, dat verstandelijk gehandicapten een lager begripsniveau hebben en dat dat te ondervangen zou zijn met aanpassingen die ervoor zorgen dat de preek beter te begrijpen is. Die benadering is te verstandelijk en gaat eraan voorbij dat verstandelijk gehandicapten een heel eigen gevoels- en belevingswereld hebben. Daarvoor zijn verdergaande aanpassingen nodig, die maken dat de verstandelijk gehandicapten de blijde boodschap kunnen *beleven*. Dit vraagt een heel eigen benadering, die in een gewone eredienst niet te realiseren is.

Er is verschil in de mate van gehandicapt zijn. In verband hiermee zullen aanpassingen minder of meer ingrijpend zijn. Niet altijd zullen aparte diensten nodig zijn. Maar als gezegd wordt dat aparte diensten niet nodig en niet geoorloofd zijn, wordt aan de aard van de verstandelijke handicap voorbijgegaan. Daarom staat voorop in besluit 1 dat voor deze gemeenteleden speciale

kerkdiensten geoorloofd en nuttig zijn.

Als meer ingrijpende aanpassingen nodig zijn, is het aan te bevelen deze diensten vooralsnog te beleggen als extra diensten. Daarin komen de verstandelijk gehandicapte broeders en zusters wel wat apart te staan, maar zo kan de zorg het beste op henzelf worden afgestemd. Op deze manier zullen ze in gewone erediensten meer herkenningpunten vinden.

In gezinsvervangende tehuizen zijn verstandelijk gehandicapten ook onder elkaar, maar de bedoeling ervan is integratie in de maatschappij. Zo kunnen ook aparte kerkdiensten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters bevorderen, dat ze in de gemeente er temeer bij zullen horen. Overigens blijft het al dan niet beleggen van extra diensten in de vrijheid van de kerken, die in de eigen omstandigheden kunnen beoordelen wat het beste is.

In de bespreking wordt onderstreept dat verstandelijk gehandicapten geen kinderen zijn. Ze zijn in hun verstand gehandicapt. Hun hersenen werken anders. Dat maakt een totaal andere communicatie noodzakelijk. In een gewone kerkdienst kan dat niet. In speciale extra diensten zouden eigenlijk geen anderen toegelaten moeten worden, die die situatie niet aankunnen, vooral ook geen kinderen, omdat het geen kindernevendienst is. Als het een dienst is waar iedereen wordt verwacht, bestaat het gevaar van onbegrip. Daarom is een extra dienst het beste. Wie als niet direct betrokkene naar zo'n dienst wil, moet daarin vrij zijn, omdat het toch een officiële kerkdienst is.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat het voor de gemeente mooi en goed kan zijn een speciale dienst mee te maken. Dat pleit ervoor om een speciale dienst niet altijd als extra dienst te beleggen.

Ook wordt opgemerkt, dat de extra dienst feitelijk een categoriale dienst is. Zo wordt de eenheid van de gemeente bedreigd. In een kerkdienst horen alle gemeenteleden erbij.

Ten aanzien van art. 65 en 67 KO wordt aan de ene kant gezegd dat deze artikelen strikte regels bevatten. Blijkens de vraag van de PS Zuid-Holland (materiaal 2) wordt art. 65 tenminste wel zo opgevat. Dit kan worden ondervangen door het voorgestelde in besluit 2, dat voor genoemde erediensten afwijking van art. 65b en 67 mogelijk is.

Aan de andere kant wordt bestreden dat er onder geen omstandigheid van de KO afgeweken zou mogen worden. De KO geeft leefregels voor het leven van de gemeente. Art. 84 KO bepaalt dat de kerken *zich erop zullen toeleggen* de bepalingen van de KO na te leven. Niet elke afwijking is ordeloosheid. Als in bepaalde omstandigheden afwijking nodig is, zal dat uiteraard moeten worden verantwoord. Voor alle duidelijkheid is het goed in besluit 2 uit te spreken dat in de gegeven omstandigheden afwijking mogelijk is. Hieruit moet echter niet worden afgeleid dat andere artikelen absolute gelding zouden hebben.

Gevraagd wordt of met het toestaan van afwijking van art. 65 en 67 KO niet allerlei ruim gebruik van deze artikelen mogelijk wordt. Ook wordt gevraagd of de vraag van de PS Zuid-Holland, of art. 65 KO in het tweede lid al dan niet als een strikte regel gelezen moet worden, met het voorgestelde in besluit 2 beantwoord is en of deze vraag niet een bredere strekking heeft.

De suggestie wordt gedaan dat de te benoemen deputaten niet alleen aanwijzingen zullen kunnen geven voor in speciale kerkdiensten te zingen liederen, maar ook met voorstellen kunnen komen tot uitbreiding van het kerkboek met deze liederen. We hoeven ons voor kinderversjes of liederen die verstandelijk gehandicapten bijzonder aanspreken, niet te schamen. Het kerkboek moet voor de hele gemeente zijn.

Aan de andere kant wordt gevraagd of deputaten wel echt nodig zijn. Is het alleen om wildgroei te voorkomen?

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, ontkent in zijn beantwoording dat het gaat om categoriale diensten. Het gaat erom dat verstandelijk gehandicapte broeders en zusters in hun eigenheid gezien worden. De extra zorg die hun gegeven wordt, zal hun beleving van gewone kerkdiensten ten goede komen. Overigens zijn broeders en zusters die geen behoefte aan extra diensten hebben, vrij er geen gebruik van te maken.

Met besluit 2 is de vraag van de PS Zuid-Holland, voorzover deze de aangepaste erediensten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters betreft, impliciet beantwoord: art. 65 KO moet in het tweede lid niet gelezen worden als een regel waarvan onder geen omstandigheden mag afgeweken worden. Met zoveel woorden wordt gezegd, dat in de genoemde omstandigheden ervan afgeweken mag worden.

Als kerken hiervan gebruik maken, mag van ze verwacht worden, dat ze dat op verantwoorde wijze doen.

De vraag van de PS Zuid-Holland heeft wel een bredere strekking en betreft ook andere

erediensten. In zoverre is in besluit 2 de vraag niet beantwoord en wordt deze met besluit 4 ter hand gesteld van het studiedeputaatschap voor de eredienst, ter voorbereiding van een antwoord door de volgende generale synode.

Uitbreiding van het kerkboek ligt niet op de weg van deputaten voor aangepaste kerkdiensten. Er zal niets op tegen zijn, als ze een aparte bundel maken met liederen die voor deze erediensten speciaal geschikt zijn. Wellicht kunnen deputaten overleg plegen met deputaten voor de eredienst. Mogelijke voorstellen komen dan eerst bij de kerken.

Een deputaatschap voor aangepaste kerkdiensten is niet zozeer nodig om wildgroei te voorkomen, als wel om te bezien wat inzake kerkdiensten en samenkomsten voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters wenselijk en nodig is. Dat zal ook tot effect hebben dat wildgroei wordt voorkomen. Maar er is meer nodig. In de omgang met deze broeders en zusters zijn te vaak fouten gemaakt. Er zal in de praktijk nog veel moeten worden geleerd. Met het uitwisselen van ervaringen en het opstellen van globale richtlijnen kunnen we en moeten we elkaar helpen.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage XII gevoegd is bij de Acta.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 34 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding, besluit 2 met 33 stemmen voor en 2 tegen bij 1 onthouding, besluit 3 met 33 stemmen voor en 3 tegen en besluit 4 met 25 stemmen voor en 8 tegen bij 3 onthoudingen.

Artikel 42

27.05 / 02.06.93

Pastorale zorg aan doven en slechthorenden

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A.H. Driest

Materiaal :

1. rapport van deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, voor de bearbeiding van doven en slechthorenden met verslag van gedane werkzaamheden en voorstellen voor de generale synode, waaronder een voorstel tot het aanstellen van een predikant voor pastorale zorg aan doven en slechthorenden;
2. schrijven namens de landelijke vergadering van dovencommissies dd. 24 maart 1993 met adhesiebetuiging aan het onder 1 genoemde rapport;
3. schrijven van Dit Koningskind dd. 14 april 1993 met adhesiebetuiging aan het onder 1 genoemde rapport, waaraan een kort overzicht van het door Dit Koningskind verrichte dovenwerk is toegevoegd, met aansluitend het verzoek om aan synodeleden voorlichting te mogen geven; bijgevoegd: een exemplaar van O.J. Douma, *Horen met je ogen*;
4. schrijven van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden dd. 15 april 1993 als bijdrage in de discussie.

Besluit 1:

deputaten voor de bearbeiding van doven en slechthorenden te dechargeren van het gevoerde beleid en dank te zeggen voor hun werkzaamheden.

Besluit 2:

uit te spreken dat het ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende broeders en zusters in het midden van de kerken nodig is, dat een predikant voor deze bijzondere taak wordt afgezonderd.

Gronden:

1. God heeft aan zijn kerk de bediening der verzoening toevertrouwd. Centraal in deze bediening staat de prediking van het evangelie (Rom. 10:14--17; 2 Kor. 5:18--20). Het specifieke probleem bij de dove en slechthorende (DSH) broeders en zusters is dat zij in de gewone spreektaal dit evangelie niet of zeer onvoldoende kunnen horen en ontvangen;
2. de aard van de handicap van DSH-broeders en zusters vereist een zo moeilijk te verwerven

- communicatieve vaardigheid bij de ambtsdragers die als eersten verantwoordelijk zijn voor de ambtelijke verzorging van deze gemeenteleden, dat van hen niet verwacht mag worden dat zij deze vaardigheid bezitten of zich voldoende eigen kunnen maken. Als gevolg daarvan zal de pastorale zorg door de 'eigen' ambtsdragers aan DSH-broeders en zusters zeer gebrekkig blijven. Toch is het de verantwoordelijkheid van de kerken ernaar te streven dat deze broeders en zusters als leden van de kudde van de goede Herder optimaal kunnen delen in de namens Christus gegeven herderlijke zorg. Daarom is het nodig dat de kerken gezamenlijk naar wegen zoeken om die zorg op gepaste wijze aan hen te geven;
3. tot het ambt van dienaar des Woords behoren verschillende bevoegdheden, zoals bediening van het Woord in het openbaar en aan de huizen, bediening van de sacramenten, het geven van catechetisch onderwijs en bevestiging van huwelijken; tevens kan een dienaar des Woords in een andere gemeente dan die waaraan hij verbonden is, op verzoek of met goedvinden van de betrokken kerkeraad ambtelijke diensten verrichten. Dit alles maakt het gewenst, dat er een dienaar des Woords beschikbaar is voor de pastorale verzorging en begeleiding van DSH-broeders en zusters;
 4. het aantal DSH-broeders en zusters in het midden van de kerken en het feit dat zij over het hele land verspreid wonen maken het gewenst, dat een predikant voor zijn volle werktijd afgezonderd wordt voor de pastorale verzorging van de betrokken gemeenteleden.

Besluit 3:

de kerk te Zwolle-Zuid aan te wijzen voor het beroepen van en het oefenen van opzicht en tucht over een predikant ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende broeders en zusters in het midden van de kerken; deze predikant zal naar analogie van art. 12 KO aan de kerk te Zwolle-Zuid verbonden worden.

Gronden:

1. de kerk te Zwolle-Zuid heeft zich bereid verklaard als beroepende kerk voor de DSH-predikant op te treden;
2. de DSH-predikant gaat zich geheel wijden aan een bijzondere taak.

Besluit 4:

voor de kerk te Zwolle-Zuid de volgende instructie vast te stellen:

1. zij beroept op voordracht van deputaten voor pastorale verzorging van DSH-gemeenteleden een predikant voor de pastorale verzorging van de DSH-broeders en zusters in het midden van de kerken. Indien de kerk, ook na overleg met de deputaten, niet kan instemmen met de voordracht, zal zij wachten op een andere voordracht van de deputaten;
2. zij oefent volgens de kerkelijke regels opzicht en tucht over de predikant, maar zij gaat niet over tot tuchtmaatregelen dan na overleg met de deputaten;
3. zij vraagt haar classis om goedkeuring van de regeling die getroffen is voor de verhouding waarin de DSH-predikant tot haar staat;
4. zij sluit een overeenkomst met de Vereniging Samenwerking Emeritering met het oog op de verplichtingen krachtens art. 13 KO jegens de DSH-predikant; de kosten voortvloeiende uit deze overeenkomst komen voor rekening van de kerken gezamenlijk, vertegenwoordigd door de deputaten;
5. zij stelt de DSH-predikant in de gelegenheid eenmaal per jaar een vergadering van de kerkeraad bij te wonen alsmede een vergadering van de kerkeraad met de diakenen en de kerkeraadvergadering waarin de jaarlijkse kerkvisitatie wordt gehouden; verder nodigt zij de predikant uit om twee maal per jaar in haar midden voor te gaan in de dienst des Woords;
6. zij wijst een vertegenwoordiger (met een secundus) aan om als adviserend lid de vergaderingen van de deputaten bij te wonen;
7. zij past in overleg met de deputaten het bestaande formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords zodanig aan dat het gebruikt kan worden bij de bevestiging van de DSH-predikant;
8. zij rapporteert aan de generale synode en voegt haar rapport bij dat van de deputaten.

Besluit 5:

1. deputaten voor de pastorale verzorging van DSH-gemeenteleden te benoemen ten getale

- van vijf, waarvan vier betrokken zijn bij het werk van de respectieve regionale samenwerkingsverbanden voor de pastorale verzorging van DSH-broeders en zusters;
2. deputaten te machtigen om van de kerken voor dit werk, zodra een predikant c.q. kandidaat het beroep heeft aangenomen, een quotum te vragen op jaarbasis;
 3. deputaten op te dragen om in overleg met de beroepende kerk en de DSH-predikant te bezien of de door de generale synode vastgestelde overeenkomst tussen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de DSH-predikant alsmede de vastgestelde instructies (besluit 4, 6, 7 en 8) in de praktijk voldoen en eventueel de volgende generale synode te dienen met voorstellen voor wijziging van die regelingen.

Gronden:

1. het is gewenst dat het werk van de DSH-predikant geschiedt onder toezicht en begeleiding vanwege de kerken gezamenlijk;
2. het is gewenst dat in het deputaatschap bekendheid bestaat met de problematiek van het DSH-werk en met de behoeften die ter zake van de pastorale verzorging van de DSH-gemeenteleden bestaan.

Besluit 6:

aan deze deputaten de volgende instructie te geven:

- 1.1 zij dragen een door hen geschikt geachte predikant of kandidaat aan de beroepende kerk ter beroeping voor; deze voordracht dient met redenen omkleed in een vertrouwelijke brief te geschieden;
- 1.2 zij regelen en begeleiden de speciale toerusting van de predikant, nadat deze het beroep heeft aangenomen en in zijn dienst bevestigd is;
- 2.1 zij staan de predikant met raad en daad terzijde, begeleiden hem en zien toe op de uitvoering van de hem gegeven instructie, naar de wijze waarop ouderlingen volgens art. 21 KO toezien op de ambtsdienst van hun medeamtsdragers;
- 2.2 zij behandelen eventuele klachten uit het midden van de kerken over het functioneren van de DSH-predikant; zij zullen echter alleen klachten in behandeling nemen als de klagende instantie eerst zelf getracht heeft met de predikant tot een oplossing te komen; zaken betreffende opzichten tucht over de predikant laten zij over aan de kerkeraad;
- 3.1.1 zij stellen een passend traktement en een passende onkostenvergoeding voor de predikant vast en doen hem een en ander in maandelijksse termijnen toekomen;
- 3.1.2 zij zorgen voor een emeritaatsregeling;
- 3.1.3 desgewenst zorgen zij voor een passende huisvesting van de predikant in de plaats waar de beroepende kerk is gevestigd;
- 3.1.4 eveneens stellen zij aan de predikant communicatieapparatuur ter beschikking;
- 3.2 zij stellen tijdig aan de beroepende kerk het bedrag ter beschikking voor het voldoen aan de verplichting die voor deze kerk voortvloeit uit de overeenkomst met de Vereniging Samenwerking Emeritering;
4. zij trachten samen met de predikant de pastorale verzorging van de DSH-gemeenteleden te stimuleren en te coördineren;
5. zij vragen jaarlijks onder verwijzing naar een bijgevoegde beknopte begroting aan de kerken om een bijdrage per ziel voor het landelijke DSH-werk;
- 6.1 zij vergaderen op zijn minst vier maal per jaar;
- 6.2 zij wijzen naast de samenroeper, die als voorzitter functioneert, uit hun midden een secretaris en een penningmeester aan;
- 6.3 zij nodigen in de regel de DSH-predikant en de vertegenwoordiger van de beroepende kerk uit om als adviserende leden aan hun vergaderingen deel te nemen;
7. zij rapporteren elke drie jaar aan de generale synode; dit rapport dient, eventueel vergezeld van voorstellen, drie maanden voor de aanvang van de generale synode aan de kerken te worden toegezonden.

Besluit 7:

de volgende overeenkomst vast te stellen tussen enerzijds De Gereformeerde Kerken in

Nederland, vertegenwoordigd door de deputaten voor de pastorale verzorging van doven en slechthorenden, en anderzijds de predikant voor de pastorale verzorging van doven en slechthorenden:

OVEREENKOMST TUSSEN ENERZIJD'S 'DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND', VERTEGENWOORDIGD DOOR DE DEPUTATEN VOOR DE PASTORALE VERZORGING VAN DOVEN EN SLECHTHORENDEN, EN ANDERZIJD'S DE PREDIKANT VOOR DE PASTORALE VERZORGING VAN DOVEN EN SLECHTHORENDEN

In deze overeenkomst is bedoeld met:

de predikant	--	de predikant voor de pastorale verzorging van dove en slechthorende gemeenteleden;
deputaten	--	de deputaten die door de generale synode zijn benoemd voor de pastorale verzorging van dove en slechthorende gemeenteleden;
de kerk	--	de kerk die de predikant beroepen heeft;
DSH	--	dove(n) en slechthorende(n).

Artikel 1

- 1.1 De predikant verbindt zich voor tenminste 9 jaar tot het DSH-werk, gedurende welke periode de overeenkomst alleen met wederzijds goedvinden kan worden ontbonden;
- 1.2 de bepaling onder 1.1 geldt niet in het geval dat de predikant naar art. 14 KO moet worden ontslagen, of dat hij naar art. 79 KO moet worden afgezet dan wel dat hij zich aan de kerk onttrekt;
- 1.3 indien de predikant voortijdig de overeenkomst ontbonden wil zien, zullen deputaten en hij gezamenlijk trachten tot overeenstemming te komen. Indien zij daarin niet slagen zullen zij dit melden aan de kerkeraad, die alsdan zal pogen te bemiddelen. Indien ook de bemiddelingspoging van de kerkeraad niet gelukt zullen zowel de deputaten als de predikant zich mogen beroepen op de classis waartoe de kerk behoort;
- 1.4.1 indien de predikant tegen het einde van de in 1.1 genoemde periode of na afloop daarvan de overeenkomst ontbonden wil zien, zal hij dit zo mogelijk een half jaar tevoren aan deputaten meedelen;
- 1.4.2 indien de predikant op het tijdstip dat hij de overeenkomst ontbonden wil zien, nog geen beroep van een andere kerk heeft ontvangen en ook niet voor emeritering krachtens art. 13 KO in aanmerking komt, kunnen deputaten in een vertrouwelijk schrijven aan de kerken berichten dat de predikant weer beschikbaar komt voor ander werk als dienaar des Woords;
- 1.4.3 als de predikant ten tijde van de voorgenomen beëindiging van de overeenkomst nog niet door een andere kerk beroepen is en voortzetting van de overeenkomst niet mogelijk is, zal hij voor maximaal twee jaar aan de kerk verbonden blijven en voor rekening blijven van de kerken gezamenlijk, vertegenwoordigd door de deputaten;
- 1.4.4 gedurende de in 1.4.3 bedoelde periode zijn deputaten bevoegd met de predikant te overleggen over zijn tijdsbesteding en zijn toekomstplannen;
- 1.4.5 na afloop van de in 1.4.3 bedoelde periode zal de predikant volgens art. 14 KO van zijn verbintenis aan de kerk en daarmee van zijn verbintenis aan de kerken gemeenschappelijk ontslagen worden.

Artikel 2

- 2.1 Deputaten stellen jaarlijks, na overleg met de predikant, een traktement alsmede een onkostenvergoeding vast, die zij in twaalf gelijke maandelijkse termijnen uitkeren; desgewenst merken zij 8% van het traktement aan als vakantiegeld, uit te keren in de maand mei;
- 2.2 deputaten stellen een vergoeding vast voor autokosten, representatiekosten, communicatieapparatuur en het gebruik daarvan en voor overige beroeps- en/of studiekosten.

Artikel 3

- 3.1 De predikant zal zich metterwoon vestigen in de plaats waar de kerk gevestigd is;
- 3.2 deputaten zullen desgewenst zorgen voor een passende huisvesting voor de predikant.

Artikel 4

De predikant zal jaarlijks in overleg met de deputaten zes weken vakantie mogen opnemen alsmede zes vrije zondagen.

Artikel 5

Deputaten beloven de predikant, dat zij hem met raad en daad zullen bijstaan en dat zij ernaar zullen streven zijn werkomstandigheden zó te regelen, dat hij zijn dienst met vreugde kan verrichten.

Artikel 6

De predikant verklaart dat hij naar zijn beste kunnen de hem gegeven instructie zal uitvoeren en dat hij de deputaten aanvaardt als degenen die naar de wijze van de ouderlingen volgens art. 21 KO als taak hebben erop toe te zien dat hij zijn ambt trouw vervult.

deputaten

de predikant

Besluit 8:

de volgende instructie vast te stellen voor de DSH-predikant:

INSTRUCTIE VOOR DE PREDIKANT VOOR DE AMBTELIJKE VERZORGING VAN DOVE EN SLECHTHORENDE GEMEENTELEDEN

De taak van de DSH-predikant omvat de volgende elementen:

1. hij bekwaamt zich in de communicatieve vaardigheid met het oog op de pastorale verzorging van doven en slechthorenden door het volgen van een studie voor doventolk of van een gelijkwaardige opleiding, desgewenst met uitzondering van die studieonderdelen die niet direct van toepassing zijn op de pastorale zorgverlening; hij houdt zich op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van de dovenproblematiek en van de dovenzorg;
2. omdat de ambtelijke zorg voor dove en slechthorende gemeenteleden is toevertrouwd aan plaatselijke kerkeraden, zal hij slechts op verzoek van de desbetreffende kerkeraden of met hun goedvinden zijn pastorale taak verrichten; zijn werk is gericht op de integratie van DSH-gemeenteleden in de plaatselijke gemeente waartoe zij behoren;
 - a. hij gaat voor in dovensdiensten en in aangepaste kerkdiensten, zo mogelijk twee keer per zondag en verder op christelijke feest- en bededagen, eventueel met inbegrip van bediening der sacramenten; ook instrueert, begeleidt of assisteert hij, voorzover het hem mogelijk is, anderen die in zulke diensten voorgaan;
 - b. hij geeft in overleg met deputaten catechetisch onderwijs aan DSH-jongeren en/of ouderen en instructie of begeleiding aan anderen die dat onderwijs geven;
 - c. hij leidt, voor zover het hem mogelijk is, trouwdiensten en begrafenissen waarbij DSH-personen nauw betrokken zijn;
 - d. hij legt pastorale bezoeken af bij DSH-gemeenteleden, al naar gelang de ernst van hun handicap; eventueel begeleidt hij anderen die dergelijke bezoeken afleggen; zo nodig onderhoudt hij telefonisch of schriftelijk pastorale contacten met DSH-broeders en zusters;
 - e. hij rapporteert jaarlijks en zo nodig vaker aan de kerkeraad van DSH-gemeenteleden over pastorale contacten voorzover de kerkeraad daarbij niet door een of meer ambtsdragers betrokken was; hij doet dit eventueel door het onderhouden van telefonisch contact met de predikant of kerkeraad van de betrokken DSH-gemeenteleden;
3. hij neemt deel aan het overleg en het werk van deputaten tot het stimuleren en het coördineren van de plaatselijke en regionale pastorale verzorging en kerkelijke toerusting van de DSH-broeders en zusters;
4. hij woont als adviserend lid, mits daartoe uitgenodigd, de vergaderingen van deputaten bij en rapporteert hun eens per kwartaal over zijn werkzaamheden; ook werkt hij desgevraagd mee aan het opstellen van het rapport van deputaten aan de generale synode;
5. hij woont eenmaal per jaar een vergadering bij van de kerkeraad van de beroepende kerk, evenzo een vergadering van de kerkeraad met de

diakenen en de vergadering waarin de jaarlijkse kerkvisitatie wordt gehouden; tevens is het gewenst dat hij twee keer per jaar voorgaat in een kerkdienst die belegd is door de beroepende kerk.

Besluit 9:

kennis te nemen van de brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. C. van den Berg, ds. A.P. van Dijk, ds. A.O. Reitsema en br. P.R. Compaan, alsmede van vele broeders en zusters die doof of slechthorend zijn en de bespreking via een doventolk kunnen volgen.

Dit Koningskind heeft gevraagd een presentatie te mogen verzorgen over de handicap van doven en slechthorenden. De synode heeft dit vanwege het eigen karakter van de handicap en ter informatie van de synode goedgevonden.

Van Dit Koningskind zijn aanwezig br. M.J. de Jong en zr. D.A. Leijenhorst - Pruim. Zr. Leijenhorst brengt de leefwereld van doven en slechthorenden dichterbij door middel van een videopresentatie. Daarna houdt zij een inleiding over de plaats van doven en slechthorenden in de kerk in verband met de voorstellen voor het dovenpastoraat.

Geluid en muziek, stem en woorden hebben in ons leven van jongs af aan een grote plaats. De dove mist dit en verkeert in absolute stilte. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor de sociale ontwikkeling van het dove en slechthorende kind. Doven voelen zich geïsoleerd. Horenden kunnen het zich niet indenken en zijn bang om met doven in contact te komen.

Dit heeft ook gevolgen voor de geloofsontwikkeling. Het geloof is uit het horen, maar voor een dove gaat dit niet op. Hij zal vertwijfeld zoeken naar iemand die hem verstaat in zijn taal en met zijn beperkte woordenschat.

Dove kinderen kunnen niet naar een gereformeerde school of de gewone catechisatie, zodat ze andere kinderen van de kerk nauwelijks kennen. De dove staat grotendeels buiten het kerkelijk leven. De kerktal is voor doven te moeilijk om te begrijpen.

Ondertussen hebben DSH-broeders en zusters dezelfde pastorale zorg nodig als andere gemeenteleden. Voor een predikant en een ouderling is het alleen al door het communicatieprobleem vaak te moeilijk om die pastorale zorg te geven. Daar komt nog de specifieke pastorale zorg voor dove kinderen en hun ouders bij.

Predikanten en ouderlingen hebben in de regel een drukbezette weektaak. Sommige ambtsdragers volgen een gebarencursus. Dit is te waarderen. Maar goede pastorale zorg is pas mogelijk als er een predikant is die zich in veel hogere mate bekwaam gemaakt heeft in de zorg voor het dove medelid.

In de bespreking wordt grote waardering geuit voor het rapport van deputaten. Overtuigend is aangetoond dat er een speciale predikant voor doven en slechthorenden moet komen. Verwezen wordt naar Handelingen 2: ook doven zullen het evangelie in hun eigen taal moeten kunnen horen. Gevraagd wordt hoe het veelomvattende werk van de dovenpastor, dat over het hele land verspreid zal moeten plaatsvinden, georganiseerd kan worden. Is één dovenpastor wel genoeg? Kunnen het ook twee part-timers zijn, gezien de spreiding van het werk door het hele land? Kan voor de catechese iemand uit de onderwijswereld erbij worden aangetrokken? Is ook aan een evangelisatietaak gedacht?

Als er een nauwe band komt tussen DSH-gemeenteleden en de dovenpastor, zal dan het isolement van deze broeders en zusters in de eigen gemeente niet nog groter worden? Moet er niet blijvend met steungroepen gewerkt worden?

Ook wordt gevraagd of deputaten niet een te grote plaats krijgen in begeleiding van en toezicht op de dovenpastor, ten koste van de verantwoordelijkheid van de beroepende kerk. Waarom is er bij de deputatenvergaderingen slechts één kerkeraadslid en alleen met adviserende stem? De verantwoordelijkheid van de kerkeraad komt ook beter uit als hij niet maar *op voordracht* van deputaten beroept, maar *in overleg* met hen.

Moet de synode wel een beroepende kerk aanwijzen? Kan dat niet beter aan deputaten worden overgelaten? Anders bestaat het gevaar dat, wanneer de betrokken kerk het bij nader inzien toch niet doet, het werk drie jaar stilligt. Voor deputaten BBK en deputaten geestelijke verzorging voor militairen zijn door de synode geen uitgebreide regelingen vastgesteld; aan deputaten is alleen gevraagd de uitzending van predikanten te organiseren naar art. 12 KO; kan dat niet ook ten aanzien van de dovenpastor?

Wat kan de classis naar art. 12 KO nog goedkeuren, als de generale synode de diverse regelingen

al heeft vastgesteld?

De rapporteur, ds. A.H. Driest, constateert, dat de synode het eens is over de hoofdzaak, dat er een dovenpastor moet komen.

In de beantwoording van de gestelde vragen benadrukt hij, dat de DSH-predikant zoveel mogelijk beschikbaar moet zijn voor de kerken gezamenlijk en dus zo min mogelijk werk moet doen in de beroepende kerk. En ook dat hij zijn werk zoveel mogelijk zal moeten doen in samenwerking met de deputaten, die hem met raad en daad terzijde staan, en temidden van het al bestaande netwerk van regionale samenwerkingsverbanden voor de pastorale zorg aan DSH-gemeenteleden.

De DSH-predikant zal in zijn specifieke werk niet goed begeleid kunnen worden door de kerkeraad van de gemeente die hem beroept, of de kerkeraad zou zich hierin zo moeten inwerken, dat het ten koste gaat van het gewone ambtelijk werk. Dit is ook de reden dat de kerkeraad beroept op voordracht van deputaten en niet in overleg met hen. De kerkeraad moet zo min mogelijk worden belast, terwijl juist deputaten ter zake deskundig zijn.

Het is een goede zaak dat het dovenpastoraat door de generale synode zelf wordt geregeld, inclusief het aanwijzen van de beroepende kerk, omdat de DSH-predikant, anders dan bijvoorbeeld een legerpredikant, temidden van de kerken gaat werken.

Wat de classis naar art. 12 KO heeft goed te keuren betreft alleen de specifieke band tussen de predikant en de betrokken kerk, niet de regelingen die de generale synode nu vaststelt.

De aan te wijzen kerk, waarvan de naam aan het eind van de bespreking wordt meegedeeld, heeft zich bereid verklaard als beroepende kerk op te treden.

Voor de DSH-predikant is er inderdaad veel werk te doen. Vergelijking met de praktijk in de Christelijke Gereformeerde Kerken leert dat één predikant het kan doen, op voorwaarde dat alles goed georganiseerd is. Hierom zal een evangelisatietaak voor de DSH-predikant voorlopig te zwaar zijn. Ongetwijfeld zal van zijn werk wel uitstraling uitgaan.

Het rendement van deze predikant ligt niet zozeer alleen in wat hij zelf in direct contact met doven en slechthorenden zal kunnen doen, maar met name ook in het stimulerend samenwerken met anderen. Bijzondere catechisaties en steungroepen die er zijn, moeten blijven. Zo zal ook de band tussen DSH-gemeenteleden en de dovenpastor niet te nauw worden in vergelijking met bestaande contacten.

De voorzitter van de commissie, ds. B. Luiten, vult aan dat de DSH-predikant niet alles alleen moet doen. Deputaten zullen als team met hem samenwerken. Verder moet hij naar punt 2a van zijn instructie ook anderen instrueren, begeleiden of assisteren.

Deputaat ds. C. van den Berg benadrukt dat de voorwaarde dat alles goed georganiseerd is, inhoudt dat al wat er nu voor doven en slechthorenden in de kerken gebeurt, moet blijven. In de komende jaren zal blijken of het werk moet worden uitgebreid. Voorlopig is één predikant voldoende, al is het goed dat deputaten ruimte houden zich tijdig op een tweede predikant voor te bereiden.

Volgens deputaat ds. A.P. van Dijk moet de beroepende kerk naast om wat genoemd is, zich ook hierom terughoudend opstellen, omdat anders het gevaar bestaat dat deze kerk zich bezig gaat houden met zaken van andere kerken; de dovenpastor werkt immers landelijk.

Aan het einde van de avondvergadering waarbij ook vele dove en slechthorende broeders en zusters aanwezig zijn, komt de synode tot een besluit ten aanzien van het voorgestelde in besluit 2.

Een amendement van oud. J.N. Schilder om in besluit 2 te lezen *minstens één predikant*, wordt verworpen met 8 stemmen voor en 23 tegen bij 4 onthoudingen. Daarna wordt besluit 2, dat de aanstelling van een DSH-predikant inhoudt, met algemene stemmen aanvaard. De praeses feliciteert de aanwezige DSH-broeders en zusters: "Er komt een predikant die jullie taal verstaat!"

Met betrekking tot het voorgestelde in besluit 1 en 3 tot en met 9 wordt de bespreking op een later tijdstip afgerond.

Een amendement van ds. A. Kamer om in besluit 3 te lezen "een kerk te doen aanzoeken voor het beroepen ..." wordt verworpen met 6 stemmen voor en 29 tegen bij 1 onthouding. Een amendement van oud. B. de Wit om in besluit 4.1 in plaats van *op voordracht van* te lezen *in overleg met* wordt verworpen met 2 stemmen voor en 34 tegen. Een amendement van oud. B. de Wit om besluit 9 te laten vervallen wordt verworpen met 3 stemmen voor en 30 tegen bij 3 onthoudingen.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Geestelijke verzorging militairen

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : B. Luiten

Materiaal :

1. rapport van deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen met het overzicht van hun werkzaamheden; in dit rapport blijkt onder meer:
 - a. door inkrimpingen en bezuinigingen bij de krijgsmacht zal er in de komende tijd nauwelijks ruimte zijn voor het aanstellen van nieuwe legerpredikanten; deputaten vragen daarom extra aandacht voor het inzetten van de reservelegerpredikanten;
 - b. in de verslagperiode hebben drie predikanten gedurende ruim een jaar dienst gedaan als legerpredikant;
 - c. het blijkt een utopie te zijn dat een legerpredikant "blijft voorgaan in de dienst des Woords in zijn gemeente, zo dikwijls zijn verplichtingen als krijgsmachtpredikant dat toelaten" (opdracht deputaten e2b);
 - d. deputaten werken aan een regeling voor een legerpredikant in een dienstverband van ongeveer vijf jaar (hun opdracht g);
 - e. aan één onderdeel van hun opdracht hebben deputaten niet voldaan, namelijk het nieuw formuleren van de zending van de legerpredikant (hun opdracht i). Die zending luidt: "het doen uitgaan van het Woord van God tot hen die in militaire dienst zijn". Deputaten hebben geen kans gezien deze formulering te verbeteren en achten haar nog steeds toepasbaar;
2. aanvullend rapport van deputaten met als bijlage het begin van een concept-regeling zoals bedoeld onder 1d; deputaten geven aan dat zij hieraan nog verder moeten werken; verder attenderen deputaten erop dat het zitting hebben in het CIO-M voor hen meer mogelijkheden zou bieden dan het alleen als toehoorder aanwezig zijn; dit is echter afhankelijk van deelname aan het CIO (zie het rapport van de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid).

Besluit 1:

met dankbaarheid te constateren dat

- a. de overheid de gelegenheid bood pastorale zorg te verlenen aan hen die in militaire dienst zijn;
- b. van deze gelegenheid gebruik werd gemaakt doordat de predikanten A.H. van der Velden, F.H. Folkerts en A. de Ruiter voor ruim een jaar door hun respectieve kerkeraden te Zevenbergen, Stadskanaal en Lelystad daarvoor werden afgestaan.

Besluit 2:

deputaten te danken voor hun arbeid en te dechargeren van hun opdracht.

Grond:

deputaten hebben blijkens hun rapporten naar vermogen aan hun opdracht voldaan.

Besluit 3:

extra aandacht van de kerken te vragen voor de inzet van reservelegerpredikanten.

Grond:

door de inkrimpingen en de bezuinigingen bij de krijgsmacht zal het in de komende jaren waarschijnlijk erg moeilijk zijn nieuwe legerpredikanten aan te stellen.

Besluit 4:

de opdracht van de krijgsmachtspredikant als volgt te formuleren: "Met het Woord van God te arbeiden onder hen die in militaire dienst zijn".

Gronden:

1. deze formulering doet recht aan de taak van een predikant en is bruikbaar in de tegenwoordige omstandigheden, terwijl de indruk wordt vermeden dat de legerpredikant een zendeling zou zijn;
2. deze formulering past in het kader van art. 12 KO, hetgeen van belang is wanneer een predikant zich voor een langere periode geheel gaat wijden aan deze bijzondere taak.

Besluit 5:

opnieuw deputaten te benoemen met de volgende opdracht:

- a. als instantie te fungeren waaraan de overheid (c.q. de hoofdlegerpredikant, de hoofdvluchtmachtpredikant of de hoofdvlootpredikant) mededeling kan doen, indien zij/hij ter vervulling van een of meer plaatsen als krijgsmachtpredikant deze uit de gereformeerde kerken wenst;
- b. de ontwikkeling in de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht zo nauwkeurig mogelijk te volgen en te toetsen en een nauw contact met de hoofdlegerpredikant c.q. de hoofdvluchtmachtpredikant en/of hoofdvlootpredikant te onderhouden om zo mogelijk invloeden ten goede aan te wenden;
- c. in het kader van de opdracht onder b genoemd als waarnemers zonder enige verplichting te doen wat mogelijk is met betrekking tot het werk van het CIO-M (Contact In Overheidszaken, sectie Militairen);
- d. ijverig te zoeken, eventueel met behulp van klassicale vergaderingen, naar predikanten die geschikt en bereid zijn de functie van krijgsmachtpredikant te vervullen, ongeacht of dit een plaats bij de landmacht, bij de luchtmacht of bij de vloot betreft en zo te komen tot bezetting van die plaatsen die voor gereformeerde predikanten beschikbaar zijn;
- e. in contacten met predikanten en kerkeraden alsook in te verstrekken adviezen en te nemen beslissingen wat betreft krijgsmachtpredikanten, indien het gaat om kortverbanders, te verwijzen naar de oordelen van de Generale Synode van Hooogeveen 1969--1970 in haar besluit over de regeling positie legerpredikanten, Acta art. 332, met name onder *voorts van oordeel 1 t/m 4*, waar is uitgesproken,
 1. dat de krijgsmachtpredikant als gezonden ambtsdrager dient te blijven staan onder opzicht en tucht der kerk waartoe hij behoort, aangezien dit onlosmakelijk aan deze opdracht verbonden is;
 2. dat opzicht en tucht over de krijgsmachtspredikant te beter door de kerkeraad die hem zendt kan worden uitgeoefend indien deze dienaar des Woords:
 - a. blijft wonen in het midden van de gemeente waartoe hij behoort;
 - b. af en toe in de dienst des Woords in zijn gemeente voorgeeft, indien zijn verplichtingen als krijgsmachtpredikant dat toelaten;
 - c. op vastgestelde tijden, bijvoorbeeld eenmaal in de twee maanden, op de vergadering van de kerkeraad verantwoording doet van zijn arbeid, met volledige erkenning van zijn organisatorische verplichtingen jegens de hoofdlegerpredikant;
 3. dat het op deze wijze oefenen van opzicht en tucht bezwaarlijker wordt naarmate de verbintenis een langere periode omvat, aangezien het gevaar bestaat dat de dienaar des Woords en de gemeente dan elkaar zullen 'ontgroeien', te meer als de dienaar des Woords als krijgsmachtpredikant in lang(er) verband zich ook elders metterwoon gaat vestigen;
 4. dat het daarom sterke aanbeveling verdient de opdracht als legerpredikant steeds voor bepaalde tijd en bij voorkeur niet te lang achtereen te doen geschieden;
- f. zich te houden aan de door de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964--1965 (Acta art. 404b) vastgestelde 'stipulatiën' (gewijzigd door de Generale Synode van Arnhem 1981, art. 100), indien deputaten erin slagen (een) predikant(en) te vinden die bereid is (zijn) als krijgsmachtpredikant op te treden, en de betrokken kerkeraad erin bewilligt dat deze predikant(en) tijdelijk (in kort verband) voor de beoogde dienst wordt (worden) afgezonderd;
- g.
 1. overleg te plegen met de hoofdlegerpredikant over de mogelijkheid gereformeerde krijgsmachtpredikanten aan te zoeken voor een langere, maar begrensde periode;
 2. de volgende generale synode te dienen met uitgewerkte concepten voor de regeling van de kerkelijke positie van de betrokken predikant(en) naar art. 12 KO en van zijn (hun) verantwoordelijkheden jegens de overheid;
 3. indien voorafgaand aan de volgende generale synode een plaats voor een

- gereformeerde krijgsmachtpredikant beschikbaar zou komen een voorlopige regeling te treffen in overeenstemming met art. 12 KO;
- h. de aangeworven krijgsmachtpredikanten voorts te wijzen op de hun gegeven opdracht die luidt: 'Met het Woord van God te arbeiden onder hen die in militaire dienst zijn';
 - i. nieuwbenoemde krijgsmachtpredikanten te doen scholen in didactische, sociale en andere vaardigheden ter nadere voorbereiding op het werk, als aanvulling op de Toerusting Krijgsmacht Pastoraat georganiseerd door de hoofdlegerpredikant;
 - j. ten aanzien van hun arbeid contact te onderhouden met de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken;
 - k. geregeld contact te onderhouden met de dienstdoende en reservekrijgsmachtpredikanten om van dezen rapport te ontvangen van hun (eventuele) werkzaamheden, hen bij te staan in de uitoefening van hun functie en zo nodig te informeren over de huidige gang van zaken;
 - l. zolang de mogelijkheid daartoe wordt geboden in 'Beukbergen' of elders cursussen te organiseren voor gereformeerde (aanstaande) militairen mede onder leiding van gereformeerde (krijgsmacht)predikanten en al het nodige te verrichten tot vorming en voorlichting, eventueel in samenwerking met het Gereformeerd Vormingsinstituut (GVI), de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken (CCGG) en het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (GMV);
 - m. er bij de kerkeraden zo nodig op aan te dringen, dat zij voor hun deel bevorderen dat door de (aanstaande) militairen een optimaal gebruik wordt gemaakt van de vormingscursussen voor (aanstaande) militairen, uitgaande van de deputaten, de CCGG, het GVI en de sectie militairen van het GMV;
 - n. van hun arbeid aan de volgende generale synode rapport uit te brengen en dit rapport zes maanden voor de aanvang van de synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

- a. de opdracht die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 69) aan deputaten gaf is een goed uitgangspunt, al is niet alles in de praktijk haalbaar;
- b. dat de legerpredikant blijft voorgaan in de dienst des Woords in zijn gemeente is een utopie gebleken (opdracht e2b); het is van belang het verwachtingspatroon zo zuiver mogelijk te stellen;
- c. de opdracht van de legerpredikant moest nieuw geformuleerd worden, op zodanige wijze dat deze beantwoordt aan de Schrift en in de tegenwoordige omstandigheden bruikbaar is (opdracht h, vergelijk GS Leeuwarden Acta art. 69, besluit 4, punt h en i).

Van de deputaten zijn ds. P. Groenenberg en br. T. Damstra bij de bespreking aanwezig.

In de bespreking wordt in verband met het gestelde in grond b bij besluit 5 opgemerkt, dat sommige legerpredikanten wel regelmatig in eigen gemeente voorgaan. Dit hangt af van de mogelijkheden van de betrokken predikant en van de omstandigheden, bijvoorbeeld of de legerplaats ver weg is van de kerk waaraan de predikant verbonden is.

Verder wordt gevraagd of de zaak van het legerpredikantschap niet al minder inhoud krijgt. Wordt 'Beukbergen' nog bezocht?

De rapporteur, ds. B. Luiten, antwoordt dat geen verkeerde verwachting gewekt moet worden inzake het voorgaan van legerpredikanten in eigen gemeente. Als sommige legerpredikanten dat wel kunnen, is dat mooi, maar het kan niet van ieder worden gevraagd.

Het is belangrijk dat er legerpredikanten zijn. Te wijzen valt op situaties van oorlog. Militairen moeten optreden in VN-verband. Er komt een beroepsleger. Dan is het een goede zaak als er predikanten bij zijn.

Deputaat ds. P. Groenenberg antwoordt, dat van de cursussen op 'Beukbergen' wel gebruik gemaakt wordt, al loopt de opkomst terug.

Aparte aandacht krijgt de vraag of de GS Leeuwarden 1990 deputaten opgedragen heeft de nodige regelingen te treffen, als een predikant bereid wordt gevonden een langere periode te dienen, of dat deze regelingen op voorstel van deputaten eerst door de generale synode moeten worden vastgesteld. Deputaten hebben al een concept, maar daaraan moet nog verder worden gewerkt. Het moet niet zo zijn, dat als de komende jaren zich een mogelijkheid aandient, daar geen gebruik van zou kunnen worden gemaakt.

Duidelijk wordt, dat de GS Leeuwarden 1990 deze ruimte wel heeft gelaten (Acta art. 69 besluit 4 punt g), terwijl een amendement dat hierop betrekking heeft, werd teruggenomen. Het was echter

kennelijk niet de bedoeling deze ruimte steeds te continueren. De regelingen zullen er wel moeten komen.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts om, in verband met de mogelijkheid van een tussentijdse benoeming, in de opdracht van deputaten punt g3 toe te voegen, wordt mede op aandringen van deputaat ds. P. Groenenberg door de commissie overgenomen.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 44

10.06.93

Radio- en televisieuitzending van kerkdiensten

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A.B. de Wit

Materiaal :

1. rapport van deputaten voor radio- en televisieuitzending van kerkdiensten;
2. aanvullend rapport van deputaten over dagtelevisie.

Besluit:

1. deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, te dechargeren onder dank voor de goede diensten;
2. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:
 - a. radio- en televisieuitzendingen van kerkdiensten voor het binnenland en (via Radio Nederland Wereldomroep) radiouitzendingen voor het buitenland te blijven verzorgen;
 - b. bij de uitvoering van a. zoveel als nodig is contact te blijven houden met organisaties als *Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.-kerkdiensten*;
 - c. diligent te zijn ten aanzien van de naleving van de aangegane overeenkomst met de stichting IKON, zodat ook in de toekomst de uitzendingen geschieden onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid;
 - d. al datgene te doen wat met het oog op de evangelieverkondiging via de media van radio en televisie nodig is voor een zo goed mogelijke invulling en verzorging van de door de overheid in het kader van de Mediawet aan de kerken ter beschikking gestelde zendtijd;
 - e. een onderzoek te doen naar de mogelijkheid van dagtelevisie en, indien deze mogelijkheid ook voor de kerkelijke zendgemachtigden bestaat, de beschikbare zendtijd verantwoord te gebruiken;
 - f. tevens diligent te zijn ten aanzien van het publiceren en verspreiden van preken van de uitgezonden kerkdiensten, zodat ook dit geschiedt onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid;
 - g. alert te zijn op de ontwikkelingen inzake de zendtijd van de kerken en daartoe de gereformeerde kerken te blijven vertegenwoordigen in de Programmaraad van de NOS;
 - h. de plaatselijke kerken desgevraagd te adviseren inzake de mogelijkheid om kerkdiensten via de regionale en/of lokale omroepen te doen uitzenden;
 - i. aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden en hun rapport drie maanden voor het bijeenkomen van die synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. deputaten hebben zich strikt gehouden aan hun instructies en opdrachten;
2. de arbeid van deputaten is gebleken van nut te zijn voor de voortgang van het evangelie in binnen- en buitenland;
3. deputaten vragen machtiging, te onderzoeken of het nieuwe fenomeen dagtelevisie mogelijkheden biedt voor kerkelijke zendgemachtigden.

De deputaten ds. H.J. Siegers, ds. H. Geertsma, ing. G.A. Breteler en ir. R.F. van Mill zijn bij de bespreking aanwezig.

In de bespreking wordt gevraagd of van uitzending van kerkdiensten via regionale en lokale omroepen voldoende gebruik wordt gemaakt. Waarom hebben deputaten in hun voorstel de opdracht de kerken te wijzen op de mogelijkheid van regionale en lokale omroep, weggelaten en vermeldt de commissie die wel in haar voorstel (opdracht punt h)? Hoe staat het met de samenwerking met de IKON en met de berichtgeving over de uitzending van kerkdiensten in het Nederlands Dagblad?

Deputaat ds. H.J. Siegers antwoordt, dat de IKON de belangen van de gereformeerde kerken uitstekend behartigt. De nodige deskundigheid is daar ook duidelijk aanwezig.

Deputaten hebben niet voorgesteld hun de opdracht te geven de kerken te wijzen op de mogelijkheid van regionale en lokale omroep, omdat deputaten de kerken per rondschrijven al op deze mogelijkheid hebben gewezen.

De rapporteur, oud. A.B. de Wit, antwoordt, dat de commissie de opdracht inzake de regionale en lokale omroep weer opgenomen heeft op verzoek van iemand uit de kerken en na bewilliging van deputaten.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen om van *te blijven wijzen op* te maken *desgevraagd te adviseren inzake* de mogelijkheid van regionale en lokale omroep, wordt door de commissie overgenomen (opdracht punt h). Ds. Siegers stemt hier mee in, maar zegt tegelijk dat deputaten ter zake niet deskundig zijn en dat verwijzing naar de *Commissie Regionale en Lokale Omroep* van het Landelijk Verband voor Evangelisatiearbeid het enige advies is dat zij kunnen geven.

Verder zegt ds. Siegers dat, hoe eerder een kerk bij een regionale of lokale omroep betrokken is, des te beter de mogelijkheid is zendtijd te krijgen. Veel kerken, maar nog lang niet alle, zijn op de een of andere manier bij een regionale of lokale omroep betrokken.

Met de redactie van het ND is een afspraak gemaakt inzake de berichtgeving over de uitzending van kerkdiensten. De redactie houdt zich hieraan.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 45 *Spreekconsent*

01 / 04 / 08 / 10.06.93

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : J. Staal

Materiaal :

1. schrijven van de particuliere synode van Friesland dd. 24 februari 1993 met het verzoek de regeling voor spreekconsent voor studenten tot nader order vast te stellen volgens een bijgevoegde regeling;
de particuliere synode heeft daarvoor de volgende gronden:
 1. de huidige situatie, dat een generale synode steeds weer een besluit van een vroegere generale synode buiten werking stelt, wordt als ongewenst beschouwd. Zowel principieel als praktisch verdient het de voorkeur een blijvende regeling aan te nemen;
 2. het argument van de 'nood der kerken' geldt vandaag evenzeer als vroeger (met name waar het gaat om wat kleinere kerken);
 3. a. het argument-*contra*, dat studenten nog niet rijp genoeg zouden zijn voor de kansel kan in z'n algemeenheid enig waarheidsgehalte niet worden ontzegd. Toch mag men aannemen, dat het advies van de senaat der hoogleraren en het onderzoek van de *dassis* de studenten voldoende zullen scheiden in 'rijp' en (te) 'groen';
b. in aanvulling hierop kan gezegd worden, dat, waar slechts zesdejaars en ouder in aanmerking komen voor spreekconsent, er toch ook enige rijpheid qua leeftijd en theologische scholing mag worden verwacht. In ieder geval hebben dergelijke studenten het 'grote' tentamen dogmatiek achter de rug;
 4. a. ook ten aanzien van het tweede belangrijke argument-*contra*, namelijk studievertraging, moet worden toegestemd, dat dit gevaar niet volledig denkbeeldig is. Daartegenover mag zeker worden gesteld, dat de senaat der hoogleraren de aangewezen instantie is om over de studiegang van de studenten te waken;
b. dat spreekconsent voor de student zelf waarde heeft als praktische

voorbereiding met het oog op het toekomstig ambt, is nooit ontkend. De waardering echter van dit aspect is tegenwoordig positiever;

Naar vernomen is, wordt in het binnenkort te verschijnen rapport van deputaten-curatoren gesproken over integratie van een complete praktische stage aan het eind van de theologische studie. Hierin zal ook het voorgaan in de gemeente betrokken zijn. Dit ter illustratie van het boven gestelde.

5. het valt niet in te zien, waarom (na hun doctoraal examen) doorstuderende theologen niet dezelfde mogelijkheden zouden krijgen wat betreft spreekconsent als hun nog niet afgestudeerde collega's. Voor wat hun studie betreft, zie 4a;
2. schrijven van de Gereformeerde Kerk te Goes dd. 22 januari 1993 met het verzoek te besluiten "om ook tot de volgende generale synode studenten aan de Theologische Universiteit te Kampen in de gelegenheid te stellen tot het spreken van een stichtelijk woord in de samenkomsten der gemeente".

Besluit 1:

aan het verzoek van de particuliere synode van Friesland in deze vorm niet te voldoen.

Gronden:

1. de 'nood der kerken' kan leiden tot een noodmaatregel. In die lijn handelden generale synoden sinds 1946, door de betreffende uitspraak van de Generale Synode van Amsterdam 1908 (Acta art. 60) buiten werking te stellen in plaats van weg te nemen. Maar het is onjuist de 'nood der kerken' tot grond te maken onder een blijvende regeling;
2. het spreekconsent in zijn huidige vorm staat niet in het kader van de opleiding, zoals de voorgestelde stage-elementen, maar het dient de kerken, ook al zou er enig nut voor de studenten aan verbonden zijn;
3. een blijvende regeling dat studenten in de theologie voorgaan in de eredienst, kan worden aanvaard wanneer daar voldoende toezicht op is gedurende heel de tijd van het spreekconsent. Hierin voorziet het verzoek van de PS Friesland niet.

Besluit 2:

1. aan het curatorium van de Theologische Universiteit de vraag voor te leggen of het spreekconsent een andere vorm kan krijgen in die zin, dat deze mogelijkheid wordt geboden aan studenten die met goed gevolg hun stage-elementen hebben afgerond, met toestemming van de kerken en onder voldoende toezicht vanuit de opleiding;
2. aan het curatorium te vragen, wanneer het antwoord op de vraag onder 1 bevestigend is, eventuele voorstellen in deze richting in de vorm van concepten voor te leggen aan de eerstvolgende generale synode;
3. uit te spreken dat, indien het antwoord op de vraag onder 1 ontkennend is, het aan de volgende generale synode is om dit toezicht te regelen, bijvoorbeeld door het op te dragen aan de classes die spreekconsent verlenen.

Gronden:

1. de nu reeds jarenlang geldende gewoonte dat een generale synode steeds weer een besluit van een vroegere generale synode buiten werking stelt, is ongewenst; zowel principieel als praktisch verdient het de voorkeur een blijvende regeling aan te nemen;
2. er is nog altijd een betrèkkelijk groot aantal kerken dat moeite heeft om predikanten te vinden die in de erediensten kunnen voorgaan;
3. het is door de kerken nooit ontkend, dat aan het spreekconsent een zeker nut voor de student verbonden kan zijn; het kan voor hem een verdere praktische voorbereiding zijn voor de uitoefening van het ambt en het brengt hem dicht bij het leven van de gemeente;
4. een blijvende regeling dat studenten in de theologie voorgaan in de eredienst, kan worden aanvaard, wanneer de praktische voorbereiding door voldoende toezicht gewaarborgd wordt gedurende heel de tijd van het spreekconsent;
5. nu het curatorium van de Theologische Universiteit bezig is plannen te ontwikkelen voor stage-elementen in de nieuwe studie-opzet, waarin naar verwachting ook opgenomen zal zijn dat de student zich oefent in het voorgaan in de eredienst onder begeleiding van een predikant, ligt het voor de hand om voor het toezicht over een eventueel spreekconsent hierbij aansluiting te zoeken;
6. mocht het curatorium hiertoe geen mogelijkheid zien, dan zou de classis die het

spreekconsent verleent, dit toezicht kunnen regelen, bijvoorbeeld door een predikant als mentor toe te wijzen aan de betrokken student.

Besluit 3:

aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk te Goes te voldoen door de besluiten betreffende het spreken van een stichtelijk woord door studenten aan de Theologische Universiteit genomen door de Generale Synoden van Amsterdam 1908 (Acta art. 60), 's-Gravenhage 1914 (Acta art. 77) en Kampen 1951 (Acta art. 70) tot de eerstvolgende generale synode buiten werking te stellen, met inachtneming van de regels gesteld door de Generale Synode van Bunschoten-Spakenburg 1958--1959 (Acta art. 30) en van Kampen 1975 (Acta art. 62).

Gronden:

1. hoewel door de Gereformeerde Kerk te Goes verzuimd werd gronden aan te geven, waardoor ten onrechte de indruk zou kunnen ontstaan dat het buiten werking stellen van de betreffende synodebesluiten een gewoonte zou zijn geworden, werd de nood van de kerken onder de aandacht gebracht door de Particuliere Synode van Friesland 1993 in haar schrijven over spreekconsent dd. 24 februari 1993. Evenals tijdens de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 75) werd vastgesteld, hebben nog veel kerken te kampen met moeite in de preekvoorziening;
2. omdat er nog geen betere vorm van spreekconsent voorhanden is en de huidige vorm inmiddels jarenlang geaccepteerd werd, is het niet onoverkomelijk nog eenmaal de genoemde synodebesluiten buiten werking te stellen.

De rapporteur, oud. J. Staal, meldt dat er momenteel 68 vacante kerken zijn. Als een student goed werk maakt van zijn preken, kan spreekconsent nuttig zijn. Er zijn echter ook andere situaties. Belangrijk is dat studenten ook commentaar op hun preken krijgen.

Een eerste voorstel van de commissie, toegelicht door haar voorzitter ds. B. Luiten, ging uit van art. 16 KO: het is de taak van predikanten om in erediensten voor te gaan. Predikanten zijn daarvoor niet alleen kerkelijk geëxamineerd, maar ze staan ook voortdurend onder toezicht van de kerkeraad. Het spreekconsent voor studenten in zijn huidige vorm voorziet niet in enig toezicht op de studenten. Hoe kan dan de wacht bij de kansel worden betrokken?

Het bezwaar tegen het voorstel van de PS Friesland is, dat dit het spreekconsent in zijn huidige vorm wil legaliseren. Spreekconsent kan op zichzelf wel goed zijn, maar dan moet er een andere vorm voor komen. Op de volgende generale synode komt er een regeling voor de stages van studenten ter tafel, waarbij begeleiding en toezicht goed geregeld zullen zijn. Wellicht kan daarbij worden aangesloten voor het spreekconsent. In afwachting hiervan kunnen de synodebesluiten over het spreekconsent nog één keer buiten werking gesteld worden.

Prof. dr. M. te Velde vindt de verwijzing naar art. 16 KO in dit verband te ver gaan. Er kan een goede reden zijn om uitzonderingen te maken, zoals ook gebeurt bij ouderlingen die preeklezen. Sympathiek in het voorstel van de PS Friesland is, dat het een eind wil maken aan steeds weer buiten werking stellen van synodebesluiten. Alleen is het spreken over de nood der kerken in het voorstel van de PS Friesland erg overdreven. De praktische voorbereiding op het ambt is wel een goede reden voor spreekconsent. Het is voor veel studenten een stuk zelfbepaling. Het werkt motiverend voor ze. Gemeenten maken met studenten kennis. Wel moet voor het goed functioneren van het spreekconsent aan bepaalde condities worden voldaan.

In de verdere bespreking vindt zowel de ene gedachte als de andere steun. Ook wordt de gedachte naar voren gebracht om de desbetreffende synodebesluiten niet meer buiten werking te stellen, dus het spreekconsent op te heffen.

Ook wordt de suggestie gedaan om deputaten-curatoren te vragen de volgende generale synode te dienen met een voorstel inzake het spreekconsent.

Anderen pleiten ervoor om het spreekconsent juist niet aan de stages te koppelen, omdat spreekconsent in tegenstelling tot de stages niet onder begeleiding plaatsvindt. Toezicht is er genoeg door middel van een desbetreffend attest van de kerkeraad, advies van de senaat, examinatie door de classis en de mogelijkheid eventuele klachten in te dienen bij de classis die het consent verleende. Voor catechiseren door studenten is geen aparte regeling voor begeleiding nodig, terwijl de invloed van studenten daarbij veel groter is dan bij preken. Art. 16 KO gaat over de taak van predikanten, niet over de vraag wie er in een eredienst mag voorgaan.

De commissie komt met een nieuwe versie van haar voorstel. Hierin is de verwijzing naar art. 16 KO weggelaten. De suggestie om de zaak aan curatoren voor te leggen, is overgenomen. Wel blijft de commissie hechten aan voldoende toezicht gedurende heel de tijd van het spreekconsent. Een predikant is aan een kerk verbonden en staat voortdurend onder toezicht, terwijl bij het spreekconsent in zijn huidige vorm en zoals de PS Friesland het voorstelt, een student helemaal wordt losgelaten.

Anderen brengen naar voren, dat een student niet preekt, maar alleen een stichtelijk woord spreekt. Gevraagd wordt hoe de senaat gedurende langere tijd effectief toezicht op rondprekende studenten kan houden. Als de stages zich uitstrekken tot aan het einde van de opleiding, is er voor spreekconsent geen reële ruimte meer. Al wat nu gezegd wordt van het classisexamen voor spreekconsent, zou ook gezegd kunnen worden van het preparatoir examen. Hoe is het daarna met het toezicht gesteld?

De vrees wordt geuit dat, als curatoren geen mogelijkheid zien tot een voorstel aan de volgende generale synode, er niets meer overblijft. Is de afwijzing van het voorstel van de PS Friesland niet te definitief?

Ds. F.H. Folkerts en ds. D.J. Zandbergen dienen een tegenvoorstel in, om uit te spreken dat het besluit van de GS Amsterdam 1908 inzake het spreekconsent niet langer geldig is en de door de PS Friesland bijgevoegde regeling voor spreekconsent voor studenten te aanvaarden.

Ds. T. Dijkema dient een tegenvoorstel in om te besluiten niet te voldoen aan het verzoek van de PS Friesland, wel te voldoen aan het verzoek van de kerk te Goes en het curatorium van de TU te laten onderzoeken of het spreekconsent opnieuw vorm gegeven kan worden in het kader van de stages.

De voorzitter van de commissie antwoordt dat, als curatoren geen mogelijkheid zien voor spreekconsent vanuit de opleiding, er een andere mogelijkheid gezocht moet worden. Maar voor studenten ligt het het meest voor de hand eerst naar de opleiding te kijken voor een goede mogelijkheid. Het spreekconsent in zijn huidige vorm heeft echter met de opleiding niets te maken. Stages en spreekconsent moeten ondertussen niet in elkaar worden geschoven. Logische volgorde is eerst de stage, die bij de studie hoort, en daarna de toepassing ervan in spreekconsent. Bij spreekconsent is een lichtere vorm van toezicht denkbaar dan bij stages, als er maar wel voldoende toezicht is.

Het commissievoorstel wordt verworpen met 17 stemmen voor en 17 stemmen tegen bij 2 onthoudingen. Het tegenvoorstel van ds. F.H. Folkerts en ds. D.J. Zandbergen wordt verworpen met 15 stemmen voor en 20 tegen bij 1 onthouding. Het tegenvoorstel van ds. T. Dijkema wordt verworpen met 16 stemmen voor en 17 tegen bij 3 onthoudingen. Alle voorstellen zijn hiermee verworpen.

De praeses constateert evenwel dat er in de vergadering een ruime overeenstemming bestaat om het spreekconsent te behouden. Het verschil van mening gaat over de manier waarop het behouden moet worden. Laat de commissie een sober voorstel concipiëren om het verzoek van de kerk te Goes positief te beantwoorden en curatoren de vraag voor te leggen hoe het spreekconsent geregeld moet worden. Als curatoren er niets in zien, vermelden ze dat in hun rapport dat aan de kerken wordt toegezonden, zodat de kerken de mogelijkheid hebben een voorstel voor de volgende generale synode voor te bereiden.

Overleg met de indieners van de tegenvoorstellen brengt de commissie tot een laatste versie van haar voorstel. Het voorstel van de PS Friesland wordt niet afgewezen, maar toegestemd in een andere vorm. Zo wordt tegemoet gekomen aan het tegenvoorstel van ds. F.H. Folkerts en ds. D.J. Zandbergen.

Verder wordt uitgesproken dat, als curatoren geen mogelijkheid zien het spreekconsent te regelen met toezicht vanuit de opleiding, het aan de volgende generale synode is het spreekconsent te regelen. Zo wordt tegemoet gekomen aan het tegenvoorstel van ds. T. Dijkema.

Opgemerkt wordt dat de zaak van het toezicht een oneigenlijk element in de discussie is, omdat niemand uit de kerken om dit toezicht heeft gevraagd.

Ook wordt opgemerkt dat deze generale synode niet kan bepalen wat de volgende zal hebben te behandelen.

Zijn curatoren wel de goede instantie om het spreekconsent aan voor te leggen? Spreekconsent heeft toch met stages niets te maken?

De voorzitter van de commissie antwoordt, dat de zaak van het spreekconsent aan de synode is voorgelegd. Dit wil echter niet zeggen, dat de synode het uitsluitend in dezelfde vorm zou mogen

aannemen als waarin het de synode is voorgelegd. De synode kan uitspreken dat er bij het spreekconsent voldoende toezicht moet zijn.

De synode bepaalt wat de volgende synode zal hebben te behandelen zo vaak zij opdrachten aan deputaten geeft.

Curatoren de zaak voor te leggen ligt in zoverre voor de hand, dat er duidelijk raakvlakken zijn tussen de studie en al wat dienstig is voor een goede voorbereiding op het ambtelijk werk. Curatoren zijn hierbij erg betrokken en beschikken samen met de docenten over de nodige deskundigheid.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 32 stemmen voor en 4 tegen.

Artikel 46

01.09.93

Studiedeputaatschap eredienst

Voorstel : minderheid commissie 4

Rapporteur : T. Dijkema

Materiaal :

1. verzoek van de particuliere synode van Zuid-Holland dd. 18 maart 1993, een studiedeputaatschap voor de eredienst in te stellen met de volgende opdrachten:
 1. bij de kerkeraden inventariseren en verwerken van de liturgische bezinning binnen de kerken met speciale aandacht voor gesignaleerde liturgische knelpunten en voorgestelde alternatieven (bijvoorbeeld derde orde van dienst, aangepaste diensten, formulieren);
 2. onderzoek doen naar de wenselijkheid en mogelijkheid van onder meer
 - a. uitbreiding van de gezangenbundel;
 - b. toevoeging van een derde (of meerdere) avondmaalsformulieren;
 3. uitbrengen van een rapport met aanbevelingen en voorstellen over de onder 1 en 2 genoemde zaken aan de eerstkomende generale synode;
2. brief van zr. R. Borkent te Apeldoorn dd. 23 maart 1993, waarin zij de onder materiaal 3 genoemde brief aankondigt;
3. brief van zr. R. Borkent te Apeldoorn dd. maart 1993 (met drie bijlagen), waarin zij het belang onderstreept van het onder materiaal 1 vermelde verzoek; tevens vraagt zij om een 'adres' waar gereformeerde dichters van kerkliederen hun werk kunnen deponeren, een adres dat toetst en bemiddelt tussen tekst en muziek, dichter en kerkmusicus; tenslotte verzoekt zij financiële middelen vrij te maken, zodat gereformeerde componisten in staat worden gesteld, werk ten behoeve van de kerken, namelijk het schrijven van kerkmuzikaal verantwoorde melodieën, te verrichten.

Besluit 1:

een studiedeputaatschap in te stellen met de volgende opdrachten:

1. via de kerkeraden inventariseren van de liturgische bezinning binnen de kerken, met speciale aandacht voor variatie in of uitbreiding van de orden van dienst en van het aantal liturgische formulieren, onder gebruikmaking van wat binnen de kerken op het gebied van deze bezinning reeds voorhanden is;
2. onderzoek doen naar de wenselijkheid en mogelijkheid van uitbreiding van de gezangenbundel, met bezinning op de uitgangspunten waaraan een dergelijke uitbreiding moet voldoen;
3. het rapport van haar werkzaamheden met voorstellen zes maanden voor de volgende synode aan de kerken toe te zenden, zodat deze gelegenheid hebben, hun reacties aan de synode toe te zenden.

Gronden:

- 1.1 binnen de kerken is de laatste jaren een brede liturgische bezinning op gang gekomen, met name binnen plaatselijke liturgiecommissies. De landelijke Werkgroep Eredienst heeft op liturgisch gebied al veel informatie uit de kerken verzameld. Omdat het hier zaken betreft die de kerken gemeenschappelijk raken, verdient deze liturgische bezinning een meer gestructureerde plaats binnen het kerkverband;
- 1.2 de generale synode draagt verantwoordelijkheid voor eenheid in de liturgie (artikelen 59,

- 61 en 67 KO) en kan voor uitvoering van haar opdrachten deputaten benoemen (art. 49 KO);
- 1.3 zonder coördinatie van een deputaatschap bestaat het gevaar van willekeurige vernieuwingen zonder samenhang;
 - 1.4 wanneer bijvoorbeeld een gemeente zes maal of vaker per jaar avondmaal viert (art. 61 KO), kan het verlangen naar meer afwisseling in de avondmaalsliturgie groter worden; de twee bestaande avondmaalsformulieren geven weinig afwisseling, omdat het korte formulier een verkorting is van het grote, zij het met een eschatologische aanvulling; in nieuwe avondmaalsformulieren kunnen andere accenten worden gelegd, zoals bijvoorbeeld meer aandacht voor het feestelijke karakter van het avondmaal en samenhang met de kerkelijke feestdagen;
 - 2.1 de dienst van lofprijzing en aanbidding heeft in de gemeente een grote plaats (zie o.a. Ef. 5:19, Kol. 3:16; Hebr. 13:14); in het Oude en Nieuwe Testament staan lofzangen en belijdenisliederen (of fragmenten ervan) die ook in de nieuwtestamentische gemeente gezongen zouden kunnen worden;
 - 2.2 van de schat aan geestelijke liederen met Schriftuurlijke inhoud die in de loop van de kerkgeschiedenis is ontstaan of nog steeds ontstaat, zou in onze gezangenbundel meer gebruik gemaakt kunnen worden;
 - 2.3 het ontbreekt in de gezangenbundel aan liederen die speciaal gemaakt zijn met het oog op het amen van de gemeente, de doop, de openbare geloofsbelijdenis, het avondmaal, het huwelijk en de bevestiging in het ambt;
 - 2.4 tijdens de laatste herziening van de gezangenbundel is meermalen opgemerkt dat het ontbrak aan bezinning op de Schriftuurlijke, theologische en muzikale uitgangspunten waaraan het nieuwtestamentische kerklied moet voldoen; zo is bijvoorbeeld veel gesproken over het opnemen van Schriftberijmingen, maar nooit zijn uitspraken gedaan over de functie van dergelijke gezangen binnen de liturgie; herziening en/of uitbreiding moet daarom nu niet fragmentarisch en incidenteel gebeuren, maar na en op grond van bezinning op deze uitgangspunten.

Besluit 2:

aan de verzoeken van zr. Borkent te voldoen in die zin, dat het studiedeputaatschap voor de eredienst vooralsnog kan fungeren als adres voor dichters en componisten.

Gronden:

1. het bestaan van genoemd deputaatschap kan stimulerend werken naar dichters en componisten om hun gaven ten dienste van de kerken te stellen;
2. zolang de kerken geen besluiten hebben genomen over uitbreiding van de gezangenbundel, kan deze functie van het deputaatschap slechts voorlopig zijn; om dezelfde reden is het te vroeg, nu reeds financiële middelen vrij te maken.

Van de meerderheid van commissie 4 is een voorstel ter tafel, waarin wordt voorgesteld te besluiten aan het verzoek een studiedeputaatschap voor de eredienst in te stellen thans niet te voldoen, met als gronden:

1. de liturgie is naar art. 30 KO aan te merken als een kerkelijke zaak, die de kerken gemeenschappelijk aangaat; maar de behandeling van deze materie is onvoldoende voorbereid (art. 33 KO) op de agenda van de generale synode geplaatst;
2. vruchten van de huidige liturgische bezinning binnen de kerken moeten in de kerkelijke weg binnen het kerkverband aan de orde worden gesteld; de PS heeft echter niet bewezen dat het nu al tot de taak van de generale synode behoort, een liturgische bezinning te inventariseren en te verwerken.

Ook wordt voorgesteld aan het verzoek van zr. R. Borkent niet te voldoen, met als grond:
zolang de kerken geen beslissing hebben genomen tot uitbreiding van de gezangenbundel is het in het leven roepen van een adres als bedoeld alsook het vrijmaken van financiële middelen ten behoeve van componisten voorbarig.

De rapporteur van de meerderheid van de commissie, ds. A. Kamer, licht toe dat het verschil tussen beide voorstellen kerkrechtelijk van aard is. Aan de generale synode hadden concrete resultaten moeten worden voorgelegd. Bij een deputaatschap dat gaat inventariseren en onderzoeken, bestaat het gevaar, dat er van alles losgehaald wordt waar de kerken niet om gevraagd hebben. Veel liturgische bezinning binnen de kerken heeft nog niet de kerkeraden bereikt en is particulier van aard. Het punt is niet dat er geen vernieuwing zou mogen komen, maar dat er geen taak is voor de generale synode zolang de kerken niet om concrete veranderingen vragen.

De rapporteur van de minderheid van de commissie, ds. T. Dijkema, licht toe dat vanuit de kerken om een studiedeputaatschap gevraagd wordt, namelijk door de PS Zuid-Holland. Het opstellen van bijvoorbeeld een orde van dienst is geen taak van een mindere vergadering, maar van de kerken gemeenschappelijk. De mindere vergaderingen worden overvraagd als ze zelf met een nieuw gezang of formulier zouden moeten komen. Wel kunnen ze de vragen signaleren, waarop de generale synode door middel van een studiedeputaatschap tot concrete, nieuwe ontwerpen komt. Waar er veel liturgische bezinning is in de kerken, moeten we als kerken niet achter de ontwikkelingen aan lopen. Het is van belang dat de synode signalen uit de kerken oppakt en ermee aan het werk gaat. Dan blijven de ontwikkelingen ook beheersbaar. Omdat het goed is aan te sluiten bij wat al is bereikt, is eerst een inventarisatie nodig.

De goede ingang die de E&R-bundel onder ons heeft gekregen laat zien dat onze gezangenbundel niet goed voldoet. Veel liederen in de E&R-bundel kunnen niet als kerklied worden aangemerkt, maar jammer is wel dat onze bundel blijkbaar voor velen niet aantrekkelijk genoeg is om er ook buiten de kerkelijke samenkomsten uit te zingen. Met name ook voor de jongeren moet daar wat aan worden gedaan, anders dreigt in de toekomst het gevaar van vervreemding. Vooral is echter nodig dat eerst op de uitgangspunten en de vereisten waaraan een bundel moet voldoen, wordt gestudeerd. Daar heeft het de laatste decennia te veel aan ontbroken. De wens tot opnemen van Schriftberijmingen keerde van synode tot synode terug, maar het totaalbeeld is onduidelijk gebleven. Wat zijn Schriftberijmingen en waarom werden ze keer op keer afgekeurd? Op het resultaat van de herziening van de gezangenbundel is van deskundige zijde veel kritiek gekomen. Daarom is bij een nieuwe herziening een goede start nodig door eerst te studeren op de uitgangspunten.

In de bespreking wordt bestreden dat het voorstel van de PS Zuid-Holland onvoldoende voorbereid zou zijn. De PS Zuid-Holland komt met uitgebreide argumentatie en noemt concreet waar en waarom verandering gewenst en nodig is. De bestaande ontwikkeling en moeten we niet negeren, maar in kerkelijke kaders brengen. Het voorstel van de minderheid van de commissie is sober genoeg, doordat het in feite alleen maar een voorstel tot studie is.

De GS Leeuwarden 1920 benoemde ook deputaten voor herziening en uitbreiding van de liturgie zonder dat concrete resultaten naar voren waren gebracht (Acta art. 116). Concrete resultaten kunnen pas na studie worden verwacht.

Het toepassen van kunstgrepen om de jeugd er maar bij te houden is niet goed, maar bezinning op liturgie is een oprecht gereformeerd verlangen.

Er wordt gewaarschuwd voor het psychologisch effect dat afwijzing van het verzoek zal hebben. De reactie van velen, met name ook jongeren, zal zijn: als je wat wilt in de kerk, wordt het door kerkeraad en synode afgewezen.

Voor het beoordelen van liederen zijn bepaalde deskundigheden nodig. Kerkelijke vergaderingen beschikken daarover niet zonder meer. Daar zijn deputaten voor nodig.

Verder wordt opgemerkt dat in besluit 1 van het minderheidsvoorstel van liturgische formulieren wordt gesproken in het meervoud, maar in grond 1.4 alleen het avondmaalsformulier wordt genoemd. Een nieuw doopformulier erbij wordt ook wenselijk geacht.

Gevraagd wordt wie tijdens de laatste herziening van de gezangenbundel opgemerkt heeft, dat er te weinig bezinning is geweest inzake het nieuwtestamentische kerklied, zoals staat in grond 2.4 van het minderheidsvoorstel.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat liturgische bezinning inderdaad leeft in de kerken, maar ook dat het goed is die te laten leven. Resultaten zullen dan vanzelf wel de kerkelijke vergaderingen bereiken. Uiteindelijk zal dat de generale synode moeten zijn, maar voor het zover is, moeten resultaten toch ook op mindere vergaderingen behandeld kunnen worden. Is een studiedeputaatschap echt nodig? Is de voorgestelde taakstelling niet te onbegrensd? Waar begint en eindigt het inventariseren?

De GS Groningen-Zuid 1978 heeft strakke normen voor de kwaliteit van gezangen gegeven. Die mocht niet onderdoen voor de kwaliteit van de psalmen. Dat is de reden dat onze gezangenbundel niet groter is dan hij nu is.

Ook wordt gevraagd naar de ontvankelijkheid van de brief van zr. Borkent.

Prof. dr. C.J. de Ruijter noemt liturgie een feestelijke zaak. In het meerderheidsvoorstel wordt het liturgische verslonden door het formeel-kerkrechtelijke. Wat aan liturgische bezinning nog niet de kerkeraden heeft bereikt, maar wel in de gemeenten leeft, is óók kerkelijk. Wat losgehaald zou worden, is wat in de gemeenten leeft.

De rapporteur van de meerderheid van de commissie, ds. A. Kamer, antwoordt, dat ook hij het

graag feestelijk wil houden, maar dat rust en goede orde daar ook alles mee te maken hebben. De vraag of er ook nog een nieuw doopformulier bij kan, getuigt niet van kerkelijke stijl. Hij verwijst met name naar art. 33 KO, dat voor de onderhavige zaak betekent: als het over het kerkboek gaat, moeten de besluiten van voorgaande synoden over het kerkboek erbij betrokken worden en als men van oordeel is dat wijziging daarvan noodzakelijk is, moet dat bewezen worden.

De vrees bestaat dat wat deputaten zullen loshalen, niet in de gemeenten, maar alleen bij enkelen leeft. Daarbij kan het ook nog onrijp zijn.

Altijd zijn er liederen geweest naast de kerkelijke bundel. Daar hoeft geen tegenstelling tussen te bestaan. Andere liederen kunnen zeker wel werk van de Heilige Geest zijn, maar ze zijn lang niet altijd in het kerkboek opgenomen.

De rapporteur van de minderheid van de commissie, ds. T. Dijkema, antwoordt, dat kunstgrepen inderdaad niet goed zijn. Maar het is heel wat anders als ouderen en jongeren op goede manier variatie en vernieuwing vragen.

De uitbreiding van de gezangenbundel tot 41 gezangen is begonnen met een bezwaar tegen sommige gezangen. Daarop heeft de GS Assen 1961 een deputaatschap voor de gezangenbundel ingesteld (Acta art. 49).

Als norm voor gezangen is niet gesteld dat ze niet mogen onderdoen voor de psalmen, maar dat ze een waardevolle aanvulling op de psalmen moeten zijn (vgl. Acta GS Hattem 1972–1973, art. 171 B I 3 d, en Acta GS Kampen 1975, art. 424 D 3 2).

De opmerking over te weinig bezinning op de eisen waaraan het nieuwtestamentische lied moet voldoen, is onder meer gemaakt door de praeses van de GS Heemse 1984--1985, ds. C.J. Smelik, bij de afronding van de gezangenbundel (Acta art. 218).

Naast de suggestie voor een nieuw doopformulier is ook sprake geweest van een nieuw huwelijksformulier. Toch is het niet goed in het besluit losse suggesties te doen. In grond 1.4 is het avondmaalsformulier alleen als duidelijk voorbeeld genoemd.

De brief van zr. Borkent staat niet op zichzelf, maar sluit met een bijkomend verzoek aan bij het voorstel van de PS Zuid-Holland.

Opgemerkt wordt nog dat voor de wenselijkheid van een studiedeputaatschap bepalend is of de zaak waar het om gaat, de draagkracht van een plaatselijke kerk te boven gaat. Als het geen taak is van de generale synode, dan immers ook niet van de particuliere synode en de classis. Een plaatselijke kerk kan echter niet alles. Niet elke gemeente beschikt over dichters en musicologen. Deputaatschappen kunnen altijd ter zake van wat hun opgedragen is, voorstellen doen, zoals bijvoorbeeld ook gedaan wordt door deputaten-curatoren van de TU. Deputaten sturen hun rapport tijdig aan de kerken, die dan kunnen reageren naar de generale synode. De synode zal over het voorgestelde een besluit moeten nemen. Wat de meerderheid van de commissie opmerkt met verwijzing naar art. 33 KO is eigenlijk dan pas aan de orde.

Ds. A. Kamer antwoordt nog, dat deputaten-curatoren van de TU gemachtigd zijn om een taak te vervullen en in verband daarmee voorstellen te doen. Maar wat de PS Zuid-Holland naar voren brengt, is niet concreet. Dat een mindere vergadering niet kan doen wat zij voorstelt, wordt door haar niet bewezen.

Een amendement van oud. H. Smit, om de brief van zr. Borkent onontvankelijk te verklaren, omdat de verzoeken niet langs de kerkelijke weg zijn voorgelegd, wordt verworpen met 3 stemmen voor en 30 tegen bij 2 onthoudingen.

Het voorstel van de meerderheid van de commissie wordt verworpen, beide besluiten met 9 stemmen voor en 24 tegen bij 2 onthoudingen.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen op besluit 2 van het minderheidsvoorstel, om aan de verzoeken van zr. Borkent niet te voldoen, maar haar brief in handen te geven van het studiedeputaatschap voor de eredienst, wordt verworpen met 11 stemmen voor en 17 tegen bij 7 onthoudingen.

Het voorstel van de minderheid van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 25 stemmen voor en 8 tegen bij 2 onthoudingen en besluit 2 met 18 stemmen voor en 11 tegen bij 6 onthoudingen.

Artikel 47 *Gezongen amen*

03.09.93

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : T. Dijkema

Materiaal :

brief van dr. P. van Gurp dd. 22 maart 1993 met het verzoek uit te spreken:

1. "dat de woorden *of gezongen amen* in de orde van dienst volgens Kampen 1975 (morgendienst) ten onrechte zijn weggelaten in het Kerkboek";
2. "dat de woorden *Amenlied of gezongen amen* in de orde van dienst volgens Kampen 1975 (middagdienst) in het Kerkboek moeten worden opgenomen".

Besluit 1:

aan het eerste verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. de Generale Synode van Heemse 1984--1985 heeft niet bij vergissing, maar welbewust de woorden *of gezongen amen* weggelaten; dit vanwege het naar haar oordeel ontbreken van een melodie (zie commissierapport GS Heemse *Uniformiteit in de teksten van het kerkboek*, pag. 64 B 10);
2. ook zonder dit met zoveel woorden te vermelden, geven de orden van dienst ruimte om een gezongen amen te gebruiken; daartoe kunnen dienen de melodieën uit de gezangen 3, 4 of 18.

Besluit 2:

aan het tweede verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. uit het deputatenrapport aan de Generale Synode van Kampen 1975, Acta pag. 401 en 402, blijkt dat het (gezongen) credo functioneert als amen op de prediking;
2. ook zonder dit met zoveel woorden te vermelden geven de orden van dienst ruimte om een amenlied of gezongen amen te gebruiken.

In de bespreking wordt gevraagd of de orden van dienst inderdaad de ruimte hebben waar het voorstel van de commissie van uitgaat.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat de GS Heemse 1984--1985 de pijn van een beperkte gezangenbundel niet wilde verbloemen. Er was in de aanvaarde bundel geen gezang dat er speciaal voor is om te worden gebruikt als gezongen amen. De GS van Heemse wilde de kerken met de vermelding van een gezongen amen in de orde van dienst niet blij maken met iets dat er niet was. Ondertussen hebben de kerken zeker wel de vrijheid, om een lied uit het kerkboek of een gedeelte daarvan als gezongen amen te gebruiken.

De rapporteur, ds. T. Dijkema, antwoordt, dat de orden van dienst de genoemde ruimte hebben, zeker als we het als kerken met elkaar zo afspreken. De genoemde melodieën uit de gezangen 3, 4 en 18 zijn niet exclusief, maar bij wijze van voorbeeld genoemd. Er zijn enkele kerken die melodieën gebruiken die niet in ons kerkboek staan.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, besluit 1 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding en besluit 2 met algemene stemmen.

Hoofdstuk IV EVANGELISATIE EN ZENDING

Artikel 48

10.09.93

Gereformeerde Missiologische Opleiding

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : T. Wendt / M. van Houwelingen

Materiaal :

1. rapport deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding (GMO) met daarin
 1. het verslag over de algemene werkzaamheden van deputaten-curatoren en over de gang van zaken in de opleiding;
 2. voorstellen tot wijziging van het reglement en de instructie voor de docent algemene theologische vakken, zodat de GMO ook dienstbaar kan zijn aan de theoretische en praktische vorming van predikanten (en eventueel anderen) die een bijzondere opdracht hebben tot evangelisatiewerk;
 3. het voorstel om in het vervolg niet meer evenveel deputaten-curatoren te benoemen als er zendende kerken zijn, maar om een vast college van zeven deskundige personen aan te wijzen, van wie zo mogelijk één een DVN-achtergrond heeft;
 - 4.1 het voorstel om nieuw te benoemen deputaten-curatoren de opdracht te geven een studiebegeleider te benoemen, die voor de volle tijd aan de GMO verbonden is;
 - 4.2 het voorstel om nieuw te benoemen deputaten-curatoren te machtigen om te zien naar doeltreffende bureau-ruimte voor de studiebegeleider en assistentie voor het verrichten van bureauwerkzaamheden;
2. financieel verslag van de GMO over de jaren 1990 t/m 1992, bevattende de jaarrekeningen en de rapporten van de controlecommissie over de betreffende jaren alsmede de begrotingen voor 1990, 1991 en 1992;
3. brief van deputaten-curatoren dd. 2 april 1993, waarin zij meedelen in principe positief te staan tegenover koppeling van de GMO en een instituut voor theologische toerusting;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Wezep dd. 23 maart 1993 met enkele kritische opmerkingen bij het rapport van deputaten GMO;
5. brief van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden dd. 15 april 1993 met daarin een tweetal opmerkingen betreffende de vraag om een full-time studiebegeleider;
6. brief van de Gereformeerde Kerk te Voorthuizen-Barneveld dd. 16 april 1993 waarin wordt gesteld:
 - een nadere analyse van de problemen bij de GMO is gewenst;
 - er zou duidelijkheid moeten komen over de doelstellingen van de GMO;
 - er zou een antwoord moeten komen op de vraag: welke deskundigheid is er op grond van een nadere taakanalyse nu precies nodig voor de uitoefening van de functies binnen de GMO en welke begeleiding is er vanuit de kerken gewenst.

Besluit:

1. het door deputaten-curatoren gevoerde beleid goed te keuren en hen onder dank te dechargeren;
2. overeenkomstig het voorstel van deputaten de volgende veranderingen aan te brengen in de officiële stukken:
 1. in de preambule van het Reglement voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding van de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt vóór de laatste zin ingevoegd de zin: *Krachtens het besluit van de Generale Synode van Ommen 1993, Acta art. 48, dient deze opleiding tevens voor eenzelfde vorming van predikanten die een speciale opdracht voor het evangelisatiewerk hebben ontvangen.*
 2. artikel 1 van het reglement dient aldus te luiden:
De GMO is een instelling voor theoretische en praktische vorming ten behoeve van het zendings- en evangelisatiewerk.
 3. in artikel 9 van het reglement dient lid 3a als volgt te worden gewijzigd en aangevuld (na: aangemeld): *, alsmede dienaren des Woords en eventueel andere werkers die voor de evangelisatiearbeid zijn afgezonderd en door de betrokken kerken zijn*

- aangemeld;*
4. artikel 1 in de instructie voor de docent algemene theologische vakken wordt als volgt uitgebreid en gewijzigd (na: algemene theologische vakken):
Voor studenten met een zendingsopdracht zijn dit: theorie van de zendingsarbeid, geschiedenis van de zendingsarbeid en godsdienstwetenschap/elenctiek; voor studenten met een evangelisatieopdracht zijn dit: theorie van de evangelisatiearbeid, geschiedenis van de evangelisatiearbeid, gemeenteopbouw en godsdienstwetenschap/elenctiek;
 3. artikel 2 van het reglement als volgt te wijzigen:
 1. in lid 1 (na: college van deputaten-curatoren) te lezen: *bestaande uit zeven leden met hun secundi, die telkens door de generale synode worden benoemd.*
 2. lid 2 te laten vervallen;
 4. nieuw te benoemen deputaten-curatoren op te dragen:
 1. een studiebegeleider te benoemen en te instrueren die voor de volle tijd aan de GMO verbonden is en die een theoloog moet zijn, met kennis van zendingszaken en beschikkend over organisatorische kwaliteiten;
 2. ervoor te zorgen dat deze studiebegeleider naar analogie van de artikelen 2 en 18 KO op de wijze van een emeritus-predikant verbonden is aan een gemeente en ook zorg te dragen voor een goede regeling van traktement en emeritaatsvoorziening;
 3. te bestuderen, eventueel met gebruikmaking van externe deskundigheid, hoe de organisatiestructuur van de GMO en de opzet van het onderwijs optimaal aan de doelstelling kunnen beantwoorden, waarbij samenwerking met een eventueel toekomstig IGTT nadrukkelijk onder ogen gezien dient te worden, en met voorstellen hierover de volgende generale synode te dienen;
 5. deputaten te machtigen:
 1. om te zien naar een doeltreffende bureauruimte voor de studiebegeleider, alsook voor het documentatiemateriaal dat aan de studiebegeleider ter beschikking moet staan;
 2. zo nodig te voorzien in assistentie voor de bureauwerkzaamheden van de studiebegeleider en van de GMO in het algemeen;
 3. in overleg te treden met andere gereformeerde organisaties om zo mogelijk gezamenlijke voorzieningen te treffen voor het in 5.1 en 5.2 genoemde;
 6. deputaten voorts te machtigen van de kerken een quotum te vragen van *f* 0,30 per ziel in 1993, oplopend tot een maximum van *f* 1,80 per ziel in 1995 en dit quotum te innen via de zendende kerken; dit quotum zal gebaseerd zijn op een exploitatierekening en begroting, met inachtneming van een reserve die het totaal van eenmaal het jaarbudget niet overschrijdt.

Gronden:

1. deputaten hebben overeenkomstig hun instructie gewerkt;
2. de aanpassingen van reglement en instructie vloeien voort uit de opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990, Acta artikel 77;
3. met de toename van het aantal zendende kerken zou het college van deputaten steeds uitgebreid moeten worden; dat is echter voor de werkbaarheid en slagvaardigheid niet wenselijk;
 - 4.1
 1. vanwege de toenemende diversiteit van de zendingsterreinen en de verschuiving van het zendingswerk naar onderwijs- en opbouwwerk, kan de GMO niet langer volstaan met deeltijdkrachten;
 2. omdat de studiebegeleider de centrale figuur in de opleiding is, aanspreekpunt en coördinator, is hij de aangewezen persoon om te worden vrijgesteld;
 3. de aard van de opleiding, alsmede de bewaking van het gereformeerd karakter van de opleiding maakt het nodig dat de studiebegeleider een theoloog is met kennis van zendingszaken; de organisatorische aspecten van zijn werk maken het dringend gewenst dat hij beschikt over organisatorische kwaliteiten;
 - 4.2 omdat de studiebegeleider afgezonderd wordt voor de opleiding tot zendings- en evangelisatiewerk, naar artikel 2, 25 en 26 KO voluit kerkelijke taken, ligt een regeling van zijn kerkelijke positie aan de hand van de docenten aan de TU voor de hand;
 - 4.3 met de benoeming van een full-time studiebegeleider zijn nog niet vanzelfsprekend alle problemen rond het functioneren van de GMO opgelost; structurele vragen inzake organisatie en opzet van de opleiding vragen voortgaande bezinning; daarbij kunnen de raakvlakken tussen de GMO en een eventueel IGTT niet buiten beschouwing blijven;
 - 5.1 de GMO als zelfstandige zendingsopleiding vergt een eigen adres en passende ruimte voor een informatie- en documentatiecentrum;

- 5.2 het is niet gewenst dat de studiebegeleider zijn tijd besteedt aan bureauwerkzaamheden, die ook door een ander verricht kunnen worden;
- 5.3 het combineren van administratieve werkzaamheden en organisatorische assistentie kan kostenverlagend werken;
- 6 een globale begroting toont aan, dat een quotum zoals voorgesteld vooralsnog voldoende moet zijn om de kosten van de GMO in haar nieuwe opzet te dekken.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten-curatoren GMO ds. H.W. Ophoff, ds. A.P. van Dijk en br. H. Koelewijn, alsmede van de studiebegeleider ds. D.T. Vreugdenhil. De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

In de bespreking wordt er waardering over geuit dat deputaten studie hebben gemaakt van de vraag hoe de GMO weer goed zou kunnen gaan functioneren.

De conclusie van deputaten, dat er een full-time studiebegeleider zou moeten komen, wordt echter niet door ieder gedeeld. Opgemerkt wordt, dat het feit dat de coördinator, die het organisatorische werk deed, is teruggetreden, nog niet de aanstelling van een full-time theoloog rechtvaardigt. Bovendien doceert de studiebegeleider zelf niet. Hij moet alleen de studiepakketten samenstellen en de nodige contacten met docenten en studenten onderhouden. Is daar een full-time kracht voor nodig, die ook nog een theoloog is? De studiebegeleiding brengt niet zoveel *theologisch* werk mee, dat daarvoor een full-time theoloog nodig is.

De bewaking van het gereformeerd karakter van de opleiding (grond 4.1.3) is geen taak voor de studiebegeleider, maar voor deputaten-curatoren. Aan de Theologische Universiteit is ook geen toezien studiebegeleider.

Is het niet beter om iemand aan te stellen die de organisatie en administratie behartigt en zou het GVI daarvoor niet gevraagd kunnen worden? Eventueel zou een part-time theoloog te overwegen zijn, in combinatie met een kleine gemeente.

Zal het aantal studenten niet kleiner worden, als het tot de oprichting van een instituut voor gereformeerde theologische toerusting (IGTT, vgl. art. 49 van deze Acta) komt? Worden de kosten per student en het quotum dan niet veel te hoog en dat in een tijd van recessie?

Verder wordt gevraagd wat in de praktijk de functie van de kerk zal zijn waaraan de studiebegeleider als emeritus verbonden zal zijn? Of gaat het alleen om een formele band?

Rapporteur ds. T. Wendt antwoordt, dat de GMO jarenlang goed en zegenrijk gewerkt heeft. Momenteel zijn er wel problemen aan de GMO, maar niet van dusdanige aard dat het bestaan van de GMO in geding zou zijn. Er is ook geen voorstel uit de kerken om het besluit van GS Arnhem 1981 inzake de oprichting van de GMO ongedaan te maken (Acta GS Arnhem 1981 art. 104).

Het bestaan van de GMO hoeft ook niet ter discussie gesteld te worden vanwege de komst van een IGTT. Nog steeds hebben we zendingen, die, voordat ze worden uitgezonden, een gerichte opleiding nodig hebben. Wel zal met een op te richten IGTT samenwerking mogelijk zijn. De plannen voor de IGTT zijn echter nog maar kort bekend. Voorgesteld wordt dat deputaten over mogelijke samenwerking de volgende synode een voorstel doen.

Deputaten hebben de problemen aan de GMO nauwkeurig geanalyseerd, meer nog dan uit hun rapport blijkt. De problemen zitten vooral vast op de structuur en de werkwijze van de GMO. Voor elke student moet een apart studieprogramma worden vastgesteld. Daarvoor is te weinig tijd bij de medewerkers van de GMO. Ook is er te weinig tijd om relevante literatuur te verzamelen en documentatie bij te houden. De begeleiding van studenten laat veel te wensen over.

Gebrek aan tijd is echter niet de enige oorzaak. Een belangrijke factor is ook dat het aantal zendingsgebieden toeneemt. Daardoor zijn meer deskundigheden nodig, maar de (ervarings)kennis daarvoor is niet of onvoldoende aanwezig.

Bovendien ontbreekt het aan een duidelijk aanspreekpunt voor al deze dingen. Dit alles kan ook niet verwacht worden van iemand die heter bij moet doen. Hier is een full-time medewerker nodig. Tot nog toe werd het werk van de studiebegeleider in de praktijk al meer door de coördinator gedaan. De coördinator deed het in de praktijk zo goed mogelijk, maar *structureel* is daarmee niets verbeterd. Dat is bij het terugtreden van de coördinator duidelijk aan het licht gekomen, maar was voor die tijd ook al duidelijk. Ondertussen blijft het begeleiden van de studie wel de taak van de studiebegeleider.

Het werk van de studiebegeleider moet niet worden onderschat. Het gaat niet om enkele incidentele werkzaamheden, maar om een voortdurende taak. Zendingsterreinen nemen toe in aantal en in diversiteit. Er is zending in gebieden waar het evangelie voor het eerst wordt gebracht en er is zendingswerk dat eigenlijk kerkelijk opbouwwerk is. Verder heb je in de zending met heel verschillende culturen te maken. Dan zijn er nog de predikanten die een speciale evangelisatieop-

dracht hebben. De opleiding moet op al deze verschillende situaties toegesneden kunnen worden. Diverse docenten worden incidenteel ingeschakeld; zij hebben in de eerste plaats ander werk. Maar de begeleider moet staan voor het geheel van de opleiding. Daarbij komt nog de telkens terugkerende taak van het verzorgen van de zendingscongressen, als regel zes per jaar. Bij het bewaken van het gereformeerd karakter van de opleiding moet onderscheiden worden tussen de taak van curatoren en de studiebegeleider. Curatoren hebben alleen een toezienstaak. Bij de studiebegeleider gaat het om het opzetten en begeleiden van cursussen. Als hierbij ook van extern cursusaanbod gebruik wordt gemaakt, zal het te meer erop aan komen het gereformeerd karakter van de opleiding te bewaken. Dat is in deze zin niet de taak van curatoren, maar van de studiebegeleider.

De GMO zal zich moeten concentreren op het punt waarin ze sterk is, namelijk de gereformeerde missiologie. Een eigen documentatie- en informatiecentrum is hierbij ook van groot belang. Zaken van organisatorische aard kunnen worden uitbesteed. Voor administratie kan voorzien worden in assistentie. Maar centraal zal aan de GMO moeten blijven staan de toerusting op missiologisch gebied.

De studiebegeleider zal daarom niet maar iemand moeten zijn die goed kan organiseren, al is dat wel gewenst. Maar vanwege de aard van de opleiding en het takenpakket van de studiebegeleider zal hij vooral theoloog moeten zijn, met bijzondere kennis van zendingszaken.

De aanstelling van een full-time medewerker zal uiteraard hogere kosten meebrengen. Als we de problemen aan de GMO goed willen oplossen, is dat echter wel nodig. Feitelijk heeft de GMO jarenlang gefunctioneerd tegen naar verhouding zeer geringe kosten. Dit kan bij handhaving van de kwaliteit niet zo blijven.

De figuur dat de studiebegeleider naar analogie van art. 2 en 18 KO als emeritus-predikant aan een gemeente verbonden is, is vaker voorgekomen, bijvoorbeeld bij de uitzending van zendingshoogleraren naar Korea en Sumba.

Ter zake van dit laatste punt vult de voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, aan, dat elke gemeente die een emeritus-predikant heeft, met haar emeritus-predikant op goede wijze contact zal houden. De directe verantwoordelijkheid ten aanzien van de studiebegeleider ligt echter bij deputaten-curatoren.

Oud. M. van Houwelingen behartigt als mederapporteur de financiële kant van het commissievoorstel. Hij merkt op, dat de kosten van de GMO in de afgelopen periode ruim onder het door GS Leeuwarden 1990 gestelde maximum zijn gebleven. Dit kon door de inzet van veel vrijwilligerswerk en door een bijdrage van De Verre Naasten. Omdat hierdoor de reserves naar verhouding aan de hoge kant zijn, kan het voorgestelde quotum aanvankelijk laag zijn. In verband met de aanstelling van een full-timer zal het quotum daarna oplopen tot een hoger bedrag. De genoemde bedragen zijn maxima.

Ds. H.W. Ophoff antwoordt als deputaat. Deputaten hebben ervaren dat het werk aan de GMO op de manier zoals dat nu gebeurt, niet meer wil. Dat ligt niet maar aan het terugtreden van een coördinator, maar aan de structuur en de werkwijze van de GMO. Om deze reden is al aan de GS Arnhem 1981 een full-time studiebegeleider gevraagd. Die was toen dus al duidelijk gewenst. Nu blijkt regelmatig dat de GMO op het punt van beschikbare tijd, kennis en middelen structureel te kort schiet om studenten goed te begeleiden. Een belangrijke factor hierbij is ook, dat er andere zendingsterreinen bij gekomen zijn, naast de vanouds bekende. De oude zendingsterreinen zijn bij de medewerkers van de GMO van binnenuit bekend. Voor de nieuwe zendingsterreinen ontbreekt dat. De begeleiding voor die terreinen moet nieuw ontwikkeld worden, voor elk nieuw terrein weer anders. Daarom is een full-time theologisch medewerker zonder meer noodzakelijk. De kwaliteit van de GMO is hier in geding.

De aard van de opleiding geeft ook al aan dat een theoloog voor deze taak nodig is. De GMO is een kerkelijke zendingsopleiding en daarmee een theologische opleiding. Missiologie is theologie. Dat hoeft niet uit te sluiten dat de GMO ook hulpdiensten aan anderen bewijst, zoals aan De Verre Naasten. Maar de GMO moet een *theologische* opleiding blijven. Vanwege dat karakter van de GMO is als centrale kracht ervan een theoloog nodig.

Daarbij zal van externe deskundigen gebruik kunnen worden gemaakt. Ook zal de organisatie zo veel mogelijk kunnen worden uitbesteed. Maar hoe meer wordt uitbesteed, des te meer komt het erop aan, dat de GMO zelf een goede bewaking van de studie heeft. De centrale figuur aan de GMO zal het hele studieterrein moeten kunnen overzien.

De vergelijking met de TU op het punt van een studiebegeleider gaat niet op. De TU heeft een staf van hoogleraren in volledige dienst. Daar valt de GMO zonder één medewerker in volledige dienst niet mee te vergelijken.

Momenteel is er veel vraag naar studie aan de GMO. Maar ook als de aantallen studenten zouden teruglopen, blijft een GMO nodig. Het gaat om zendings- en evangelisatiewerk. Dat werk moet in geloof worden gedaan. In datzelfde geloof moet ook de opleiding voor dit werk in stand gehouden worden.

Verder wordt in de bespreking opgemerkt dat het gaat om begeleiden van studenten die gaan werken en doceren *in de derde wereld*. Dat vraagt een totaal andere instelling en manier van denken, zodanig dat dit werk niet door een deeltijdkracht gedaan kan worden.

Op een combinatie met een kleine gemeente moeten we ons niet verkijken. Een predikantsplaats in een kleinere gemeente is evengoed een volwaardige predikantsplaats. Het werk van een predikant in een kleinere gemeente is, gelet op het aantal preken en catechisaties, niet minder omvangrijk dan dat van een predikant in een grotere gemeente.

Indertijd, toen de GMO er nog niet was, maakten zendingen voor hun aanvullende opleiding gebruik van het H. Kraemerinstituut te Oegstgeest. Het GMO heeft beperkte middelen, maar heeft tot nog toe steeds kans gezien een volwaardige opleiding te bieden, mede dankzij ook de inzet van oud-zendingen.

Deze laatsten hebben nu echter een gemeente in Nederland en moeten het werk voor de GMO erbij doen, wat lang niet altijd mogelijk is. Bovendien zijn er inmiddels vele zendingsterreinen bijgekomen, waarvandaan nog geen oud-zendingen beschikbaar zijn. Voor al die terreinen moet de GMO wel opleiden! De keus is dan óf een full-time studiebegeleider, zodat een volwaardige opleiding voor alle mogelijke zendingsterreinen geboden kan worden, óf de GMO opheffen en weer gebruik gaan maken van het H. Kraemerinstituut. Als kerken hebben we gekozen voor een eigen zendingsopleiding. Dan moeten we daar ook helemaal achter staan, ook als het werk intensiever wordt en een nieuwe structuur vraagt.

De huidige studiebegeleider, ds. D.T. Vreugdenhil, zegt dat ondanks de problemen het werk met enthousiasme wordt gedaan. Hij onderstreept dat de problemen dringend om een oplossing vragen. Ook vraagt hij aandacht voor de zendingscongressen, die de studiebegeleider moet verzorgen. Dat werd tot nog toe door de coördinator gedaan. Nu komt ook deze taak weer bij hem terug. Deze congressen zijn niet alleen uit het oogpunt van studie van belang, maar ook omdat op deze congressen voor een voornaam deel het contact tussen docenten en studenten wordt onderhouden.

Een amendement van oud. G. Boersma en ds. B. Luiten dat beoogt te besluiten, dat de studiebegeleider (*indien mogelijk part-time*) een theoloog moet zijn, die *zo nodig* aan een gemeente verbonden is, waarbij deputaten opgedragen wordt te voorzien in assistentie voor de organisatorische werkzaamheden en zij gemachtigd worden ook hiervoor in overleg te treden met andere gereformeerde organisaties, wordt verworpen met 7 stemmen voor en 27 tegen bij 2 onthoudingen.

Het commissievoorstel wordt aanvaard, besluit 1 met 34 stemmen voor bij 2 onthoudingen, de besluiten 2, 3 en 6 met algemene stemmen, besluit 4 met 32 stemmen voor en 1 stem tegen bij 3 onthoudingen en besluit 5 met 33 stemmen voor en 3 onthoudingen.

De praeses spreekt de hoop uit dat de problemen aan de GMO nu opgelost zullen kunnen worden en dat de opleiding goed en zegenrijk* zal functioneren.

Artikel 49

Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting

02 / 08.09.93

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : T. Wendt

Materiaal :

1. het rapport dd. 18 januari 1993 van het studiedeputaatschap zendingsinstituut van de particuliere synode van Gelderland dd. 18 juni 1992 met daarin voorstellen voor de oprichting van een instituut om aan buitenlandse kerken de mogelijkheid te bieden voor gereformeerde theologische toerusting;
2. schrijven dd. 10 maart 1993 van de particuliere synode van Gelderland dd. 4 maart 1993 met het verzoek te besluiten conform de in paragraaf 12 van voornoemd rapport gedane voorstellen;
3. schrijven van de deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding

(GMO) dd. 2 april 1993, waarin zij meedelen in principe positief tegenover de onder punt 2 genoemde voorstellen te staan.

Besluit 1:

uit te spreken dat het noodzakelijk is de mogelijkheden te onderzoeken voor de oprichting van een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting (IGTT) met als doelstelling:

1. hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijke opbouw;
2. bijscholing van buitenlandse studenten in de gereformeerde theologie.

Gronden:

1. er is in het buitenland veel vraag naar gereformeerde theologische toerusting; hulp zou geboden kunnen worden door het uitzenden van gastdocenten voor kortere perioden naar buitenlandse kerken of theologische instituten die daarom vragen, en door in Nederland (of elders) kortlopende cursussen op te zetten voor buitenlandse studenten; het is te verwachten dat deze vraag in de toekomst nog zal toenemen gelet op de ontwikkelingen in het zendingswerk;
2. aan deze vraag kan met de bestaande mogelijkheden niet adequaat worden voldaan.

Besluit 2:

vijf deputaten te benoemen, onder wie een organisatiedeskundige en een financieel deskundige, en deze deputaten op te dragen:

1. te bestuderen:
 - 1.1 welke concrete 'vraag' naar ons toekomt en te verwachten is, zodat vastgesteld kan worden waar prioriteiten liggen en welk cursusaanbod er moet komen;
 - 1.2 of het instituut alleen dienstverlenend bezig moet zijn op verzoek van anderen of ook zelf initiatieven mag ontplooiën en zo ja, volgens welke regels;
 - 1.3 welke personele en facilitaire voorzieningen nodig zijn;
 - 1.4 of samenwerking mogelijk is met zusterkerken en/of gereformeerde opleidingen in het buitenland;
2. in contact te treden met instanties als de Gereformeerde Missiologische Opleiding, de Theologische Universiteit, het College van Samenwerking voor de zending, Deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken, de Stichting Fundament, de Vereniging De Verre Naasten, het Gereformeerd Hoger Beroepsonderwijs, het Gereformeerd Vormingsinstituut, de Opleiding gereformeerde godsdienstleraren, om na te gaan welke bestuurs- en organisatievorm bij dit instituut het beste past; daarbij de vraag te betrekken of integratie met de GMO en/of participatie van de genoemde instanties wenselijk/mogelijk is; daarbij ook de mogelijkheid te onderzoeken van maximale facilitaire samenwerking;
3. in het kader van hun studieopdracht de doelstelling van een eventueel op te richten toerustingsinstituut op zijn haalbaarheid in de praktijk te toetsen;
4. op basis van de resultaten van het onder 1, 2 en 3 genoemde voorstellen te doen aan de volgende generale synode voor de eventuele opzet, organisatie en inrichting van een IGTT;
5. jaarlijks de kerken te informeren en het eindrapport van hun werkzaamheden een half jaar voor de volgende generale synode aan de kerken toe te sturen.

Gronden:

1. bij de opzet van een IGTT zijn veel vragen van inhoudelijke en organisatorische aard te stellen, die nadere bestudering vergen;
2. uit het oogpunt van efficiëntie is het van belang dat zoveel mogelijk wordt samengewerkt met verwante organisaties;
3. de actuele vraag om theologische toerusting rechtvaardigt dat op enigerlei wijze met proefprojecten wordt gestart;
4. definitieve voorstellen kunnen het beste geformuleerd worden vanuit een combinatie van voortgaande bezinning en praktische ervaring.

Besluit 3:

deputaten tenslotte op te dragen:

1. een quotum tot een maximum van f 0,50 per jaar aan de kerken te vragen.
2. te onderzoeken in hoeverre belanghebbende organisaties financieel kunnen / willen participeren in een IGTT;
3. attent te zijn op adoptie van studenten en projecten door plaatselijke kerken;

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaten van de PS Gelderland die het voorstel tot oprichting van een instituut voor gereformeerde theologische toerusting hebben voorbereid en de commissie hebben geadviseerd: ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis en ds. E. Woudt. Als adviseur van de commissie is ook de docent zendingswetenschap aan de TU te Kampen, drs. C.J. Haak, aanwezig.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. T. Wendt, zegt ter inleiding op de bespreking dat de vraag naar gereformeerde theologie vanuit het buitenland een verblijdende zaak is.

Verskil in beoordeling is er vooral ten aanzien van de vraag of er voldoende basis is om nu al te besluiten tot oprichting van het instituut, of dat hiervoor eerst nog nader onderzoek moet worden verricht. De actuele vraag naar theologische toerusting pleit voor een spoedige start. BBK heeft met verschillende situaties te maken waarbij hulp in kerkelijk opbouwwerk gegeven kan worden. Toen Oost-Europa openging stonden we nog niet klaar om daar hulp te bieden. Nu moeten we hulp die van daaruit gevraagd wordt, niet langer dan nodig is uitstellen. We moeten geen kansen voorbij laten gaan. Aan de andere kant zitten aan de oprichting van een IGTT nog veel haken en ogen, waarvoor studie nodig is. Het is dan het beste deputaten een studieopdracht te geven en hen in het kader daarvan de doelstelling van een IGTT in de praktijk te laten toetsen op haalbaarheid. De term *zendingsinstituut*, die voorgesteld was door de PS Gelderland, is losgelaten, omdat de doelstelling van het instituut breder zal zijn dan alleen zending.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat het eerste deel van de doelstelling, hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijk opbouwwerk, eerder te realiseren zal zijn dan het tweede deel, bijscholing van studenten. Voor kerkelijk opbouwwerk in het buitenland worden nu ook al docenten uitgezonden. Maar voor het tweede deel van de doelstelling is eerst nog studie nodig over de opzet van de opleiding. Er moet een studieprogramma komen en er moeten docenten gevonden worden. De begeleiding van individuele studenten vraagt een goede organisatie en coördinatie. Hoe ligt de verhouding tot de GMO? Is geen integratie of samenwerking daarmee mogelijk? Moet er niet eerst zicht komen op het aantal aanmeldingen dat echt te verwachten is?

Gevraagd wordt of niet ook onderzocht moet worden of een IGTT wel in Nederland moet komen en of de voertaal niet Engels moet zijn.

Als argument tegen een nu al oprichten van een IGTT wordt genoemd, dat de kerken hiervan nog te weinig op de hoogte zijn, doordat de oprichting alleen door de PS Gelderland is voorgesteld.

Drs. C.J. Haak benadrukt dat het van belang is dat een IGTT zo spoedig mogelijk start, al zou het maar op een voorlopige en bescheiden manier zijn. Met name naar Oost-Europa toe hebben we een open deur gekregen. Daar wordt al gewerkt door vele andere instanties, die slagvaardiger zijn dan wij. Uit de hele wereld is er een trek naar instituten voor gereformeerde theologie. Er is wereldwijd veel vraag naar. Er is een adres nodig waar belanghebbenden terecht kunnen.

De Theologische Universiteit kan lang niet alles opvangen, alleen al vanwege de toelatingseisen. Een instituut als voorgesteld wordt, heeft wat dat betreft meer mogelijkheden.

Er is onderscheid met de GMO. De GMO is naar binnen gericht, ondersteunt de eigen zending. Een IGTT zal naar buiten gericht zijn, op kerken en studenten in het buitenland.

Een IGTT heeft iets van zending. Daarom is een onderzoek naar het mogelijke aantal aanmeldingen van minder belang. In de zending wordt ook niet eerst onderzocht hoeveel belangstellende hoorders verwacht kunnen worden. Blijkt de vraag toch tegen te vallen, dan zal er wat anders gevonden moeten worden. Ook in het zendingswerk moet er vaak bijgesteld worden. Daarin moeten we flexibel zijn.

Als een IGTT in Nederland wordt gevestigd, hoeft dat niet uit te sluiten dat bepaalde cursussen in het buitenland worden belegd. Docenten ter plekke laten onderwijzen kan veel voor hebben en is goedkoper dan het laten overkomen van studenten hierheen.

Prof. drs. B. Kamphuis bevestigt, dat de TU vaak aanvragen krijgt voor diverse cursussen, vanuit alle delen van de wereld. De TU geeft ook al cursussen. Gedacht wordt ook aan een cursus oriëntatie in de gereformeerde theologie. Maar de TU kan niet alles bieden. Dat kan vastzitten op de vooropleiding van cursisten, of op de taal: studenten aan de TU moeten per se Nederlands

kunnen volgen. Ook wordt instemming gevraagd met de gereformeerde belijdenis, wat nogal eens op problemen stuit. De TU werkt niet met een modulair systeem, terwijl het volgen van aparte semesters niet zinvol is. En tenslotte is er de beperkte mankracht in Kampen.

Door ds. J.F. de Haan en oud. B. de Wit wordt bepleit deputaten te machtigen het IGTT in een voorlopige opzet van start te doen gaan, vanwege de noodzaak waarvan besluit 1 spreekt, en vervolgens de haalbaarheid van de doelstelling in de praktijk te toetsen. Zij dienen een amendement in van deze strekking, dat punt 3 van de opdracht van deputaten (besluit 2) vervangt.

De rapporteur, ds. T. Wendt, antwoordt dat de vraag naar gereformeerde theologische toerusting en de roeping om daaraan tegemoet te komen, uitgangspunt is. We mogen daarmee niet vrijblijvend omgaan. Het voorstel tot oprichting van een IGTT is door de PS Gelderland wettig ter tafel gebracht. Maar voordat het tot oprichting van een IGTT kan komen, zullen eerst de mogelijkheden moeten worden onderzocht. De commissie zou zelf ook graag zien dat een IGTT spoedig in voorlopige opzet kon worden opgericht, maar wil ook rekenen met de opmerkingen die gemaakt zijn om eerst de nodige studie te laten verrichten. Nu wordt een toegespitste studieopdracht gegeven, om het onderzoek ook in de praktijk te toetsen. Dit betekent dat er gestart wordt met proefprojecten, zoals staat in de bijbehorende grond 3. Zo kan toch aan de vraag worden voldaan.

De uitzending van docenten voor hulp bij kerkelijk opbouwwerk vindt al wel plaats, maar is voor de PS Gelderland toch de aanleiding geweest aan een zendingsinstituut te denken. Daarbij is de mogelijkheid te overwegen dat bijscholing van buitenlandse studenten in hun eigen land plaatsvindt.

De GMO heeft een eigen doelstelling, namelijk de vorming ten behoeve van het zendingswerk (vgl. het Reglement voor de GMO, Acta GS Spakenburg-Noord 1987 art. 84), maar er zijn duidelijk raakvlakken, zodat samenwerking mogelijk moet zijn.

Voor een verdere toelichting op het commissievoorstel en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van de commissie, dat als bijlage XVII gevoegd is bij de Acta.

Het amendement van ds. J.F. de Haan en oud. B. de Wit wordt verworpen met 11 stemmen voor en 17 tegen bij 7 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt aanvaard, besluit 1 en 2 elk met 34 stemmen voor bij 1 onthouding en besluit 3 met algemene stemmen.

Artikel 50

Evangelieverkondiging aan het joodse volk

04 / 06 / 11.05.93

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. de Kievit

Materiaal :

- voorstel van de particuliere synode van Noord-Holland dd. 23 maart 1993 om uit te spreken
- a. dat de verkondiging van het evangelie aan het joodse volk tot de opdracht van de kerk behoort;
 - b. dat het aanbeveling verdient na te gaan of er binnen ons kerkverband mogelijkheden zijn om de zending onder de joden daadwerkelijk ter hand te nemen;
- en te besluiten
- deputaten te benoemen die in samenwerking met de Stichting ter bevordering van evangelieverkondiging aan het joodse volk (Stevaj) dienen na te gaan welke mogelijkheden er zijn om binnen kerkverbandelijke kaders zending te bedrijven onder de joden.

Besluit:

thans de gevraagde deputaten niet te benoemen.

Gronden:

1. hoewel ook voor de verkondiging van het evangelie aan de joden een kerkelijke aanpak aanbeveling verdient, heeft de Particuliere Synode van Noord-Holland 1993 niet aangetoond, dat de generale synode moet bevorderen dat thans de kerken

- opgewekt worden de evangelieverkondiging aan de joden in kerkelijke banen te leiden (vgl. GS Heemse Acta art. 76, grond 2);
2. de Particuliere Synode van Noord-Holland 1993 heeft niet aangetoond, dat het gevraagde onderzoek door of namens de gezamenlijke kerken dient te geschieden en niet door een mindere vergadering ter hand genomen kan worden;
 3. de Particuliere Synode van Noord-Holland 1993 heeft niet duidelijk gemaakt op welke gronden de kerkelijke aanpak zou moeten gebeuren in samenwerking met Stevaj.

In de bespreking wordt gevraagd wat met het joodse volk bedoeld wordt. Gaat het om de staat Israël of om joden waar ook in de wereld? Officieel weet de synode niets van Stevaj. De PS van Noord-Holland maakt niet duidelijk wat de doelstellingen van Stevaj zijn en waarom die te onderschrijven zouden zijn.

Gaat het in de besluiten van de GS Kampen 1951 (Acta art. 82) en de GS Heemse 1984/85 (Acta art. 76) om hetzelfde als de PS van Noord-Holland naar voren brengt? Waarom is er in grond 2 sprake van *een* mindere vergadering, en niet van *de* mindere vergadering zoals in art. 30 KO? Gewezen wordt op de mogelijkheden van het zendingsinstituut, tot de oprichting waarvan aan de synode een voorstel is gedaan en waarbij in het bijzonder ook aan de evangelieverkondiging onder het joodse volk is gedacht.

Sommigen vinden het commissievoorstel te negatief. Er is een taak om het evangelie ook onder de joden te verkondigen en er zijn mogelijkheden voor. Laten we die als kerk aangrijpen. Verwezen wordt naar Rom. 1:16, waar Paulus zegt: "... ik schaam mij het evangelie niet; want het is een kracht Gods tot behoud voor ieder die gelooft, eerst voor de Jood, maar ook voor de Griek" en naar de formuliergebeden, waarmee gebeden wordt "voor de verbreiding van het evangelie onder joden en heidenen" (pag. 561 en 565 van het kerkboek).

Anderen bestrijden het dat we als kerk een speciale taak ten aanzien van het joodse volk zouden hebben. Na Jezus' hemelvaart moet het evangelie worden verkondigd onder alle volken. Teksten als Handelingen 1:8 en Romeinen 1:16 zijn historisch bepaald. Bestreden wordt ook de stelling dat de kerk momenteel niets zou doen voor de joden; in de plaatselijke evangelisatie wordt ook aan joden aandacht gegeven.

Weer anderen willen de evangelieverkondiging onder het joodse volk wel als kerkelijke taak erkennen, maar vinden dat het niet op de weg van de synode ligt deputaten op zoek te laten gaan naar een zendende kerk hiervoor. Ook wordt voorgesteld aan BBK op te dragen te onderzoeken hoe de zending onder joden ter hand genomen kan worden.

De rapporteur, oud. A. de Kievit, antwoordt dat de PS van Noord-Holland niet heeft aangetoond dat joden bij de evangelieverkondiging voorrang hebben. Kerken zijn niet nalatig als ze ervoor kiezen het evangelie onder heidenen te verkondigen.

Verder heeft de PS van Noord-Holland niet aangetoond, dat zij zelf niets kon doen voor de evangelieverkondiging onder joden. Ook had de PS buiten eigen ressort kunnen omzien naar mogelijkheden, temeer omdat de GS van Kampen 1951 en de GS van Heemse 1984/85 een generaal-synodale aanpak hebben afgewezen.

De voorzitter van de commissie, ds. A. Kamer, onderstreept dit. De PS van Noord-Holland beoogt een kerkverbandelijk kader voor de evangelieverkondiging onder de joden, maar de kerken hebben hierin al gekozen, en wel voor een niet-kerkverbandelijk kader. Dat is de reden waarom in grond 2 van *een* mindere vergadering wordt gesproken.

Ds. J. Luiten, een van de afgevaardigden van de PS Noord-Holland, erkent dat de presentatie van het voorstel van de PS mager is. Toch kan voldoende duidelijk zijn wat Stevaj is en hoe zij al jarenlang tracht voor haar werk kerkelijk onderdak te krijgen. De PS vindt het niet juist, dat zendingswerk door een stichting wordt gedaan. Omdat zij zelf hiervoor geen oplossing kon vinden, roept zij de hulp in van de generale synode, in de weg van art. 30 KO. Van de mogelijkheden van een zendingsinstituut zal een zendende kerk goed gebruik kunnen maken.

Het Noordhollandse voorstel heeft niets te maken met een visie op de staat Israël, al heeft Stevaj daar wel goede contacten, maar uitdrukkelijk is gesproken over het *joodse volk*, waar het ook in de wereld woont. Feitelijk gaat het om mensen die de joodse godsdienst aanhangen, zoals ook in de formuliergebeden is bedoeld.

Rom. 1:16 is zeker historisch bepaald. Maar is het *eerst voor de Jood* helemaal achterhaald? Ook in Rom. 2:9, 10 wordt gesproken over *eerst de Jood en ook de Griek* en daar gaat het over Gods zegen en oordeel, die niet achterhaald zijn. Ook valt te wijzen op Rom. 10:1 en 11:24. Geen enkele kerk is nalatig als zij haar zendingsactiviteit op heiden volken richt. Als we daarbij het joodse volk maar niet vergeten, zeker nu er voor de evangelieverkondiging onder hen goede mogelijkheden lijken te zijn.

Prof. dr. M. te Velde vindt wat de PS van Noord-Holland vraagt uit te spreken, veel te algemeen. Heeft *elke* gereformeerde kerk in Nederland de taak om het evangelie te verkondigen aan *het* joodse volk? Of is bedoeld dat de kerken dit als algemene taak hebben? Er is onvoldoende onderscheid gemaakt tussen kerkelijk en kerkverbandelijk. Prof. Te Velde verklaart zich tegen een generaal-synodale aanpak, ook in de vorm van een speurproject. De PS van Noord-Holland had zelf een onderzoek moeten instellen. Het gaat hier feitelijk om dezelfde zaak als bij de GS van Heemse 1984/85 (Acta art. 76).

Bovendien: *verkondigen* wij het evangelie aan de joden, als we bijvoorbeeld alleen maar geld geven aan een stichting in Engeland? Misschien kan met de Messiasbelijdende joden in Jeruzalem contact gelegd worden via BBK.

Uit ingediende amendementen neemt de commissie onder meer de woorden 'thans' in het besluit en 'hoewel ... verdient' in grond 1 over. De commissie wil hiermee niet teveel vastleggen voor de toekomst en tegelijk een aanbeveling doen voor een kerkelijke aanpak van de evangelieverkondiging aan de joden. De ingediende amendementen worden ingetrokken. Uiteindelijk blijven er twee tegenvoorstellen over:

- van ds. H.M. Smit om deputaten te benoemen zoals is voorgesteld door de PS van Noord-Holland, met als grond dat het joodse volk een niet te vergeten adres van de prediking is, terwijl Stevaj goede mogelijkheden hiervoor lijkt te hebben;
- van oud. A.J.F. van der Griendt om BBK op te dragen in samenwerking met Stevaj te onderzoeken hoe zending onder de joden ter hand genomen kan worden.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 22 stemmen voor en 13 tegen bij 1 onthouding. Hiermee zijn de tegenvoorstellen verworpen.

Artikel 51

10 / 11.06.93

Kerkopbouwwerk te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuizen

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A.H. Driest

Materiaal :

1. brief van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 2 oktober 1992 (inclusief jaarverslagen 1991 en 1992) met het verzoek:
 - a. voor het kerkopbouwwerk te Venlo aanvullende steun toe te zeggen met ingang van het begrotingsjaar 1994 op basis van een behoorlijk onderbouwd verzoek en naar draagkracht van het generale kerkverband;
 - b. deputaten te benoemen voor beoordeling en uitvoering van het verzoek;
 2. schrijven van de particuliere synode van Overijssel dd. 4 maart 1993, waarin het onder 1 genoemde verzoek wordt ondersteund (met bijlage);
 3. schrijven van de particuliere synode van Noord-Holland dd. 12 oktober 1992. Zij geeft daarin van het volgende kennis:
 - a. de kerken te Anna Paulowna en Enkhuizen, die nu voor de dienst van het Woord gecombineerd zijn, hebben het plan om elk een eigen predikant te beroepen die als deeltijd evangelisatiewerk heeft. Op dit moment wordt er al veel evangelisatiewerk gedaan, zoveel zelfs, dat met name de gemeente te Enkhuizen het werk niet aankan;
 - b. omdat uitvoering van dit plan de financiële draagkracht van de beide gemeenten te boven gaat, is steun gevraagd aan de zusterkerken. De classis Alkmaar-Zaandam dd. 5 februari 1992 en de PS Noord-Holland 1992 hebben medewerking toegezegd om het jaarlijkse tekort op de begroting voor het evangelisatiewerk met ingang van het boekjaar 1994 te dekken. Dit wordt geschat op f 106.000,--;
 - c. het is te voorzien dat de kerken in Noord-Holland het onder b. genoemde bedrag niet zelf kunnen opbrengen;
- de PS verzoekt de generale synode te besluiten:
1. indien de begroting van het evangelisatiewerk te Anna Paulowna en Enkhuizen, ingaande het boekjaar 1994, een tekort vertoont, ondanks de steun van de classis Alkmaar-Zaandam en de aanvullende steun van de PS Noord-Holland, dit aan te vullen;
 2. deputaten te benoemen en hen te machtigen om met ingang van het begrotingsjaar 1994 dit besluit te effectueren door middel van het vaststellen van een landelijk quotum.

Besluit 1:

aan de verzoeken van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg te voldoen met inachtneming van de in besluit 4 vastgestelde regelingen.

Gronden:

1. het verzoek om steun is overeenkomstig de regelgeving van de Generale Synode Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2), aan de orde gesteld;
2. hoewel een behoorlijk onderbouwd verzoek ontbreekt, is uit de jaarverslagen 1991 en 1992 duidelijk:
 - a. het doel en het belang van het kerkopbouwwerk te Venlo;
 - b. dat uit het ressort van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg onvoldoende middelen vrijgemaakt konden worden voor passende hulp.

Besluit 2:

aan de verzoeken van de particuliere synode van Noord-Holland te voldoen, met inachtneming van de in besluit 4 vastgestelde regelingen.

Gronden:

1. het verzoek om steun stemt overeen met de door de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2) opgestelde richtlijnen voor de ondersteuning van evangelisatieprojecten;
2. het belang van het werk is hiermee aangegeven dat
 - a. het evangelisatiewerk in Enkhuizen dusdanig aanwijsbare vrucht draagt dat de gemeente dit zelf niet meer voldoende aankan;
 - b. het kerkelijk ressort van Enkhuizen en Anna Paulowna een groot gebied bestrijkt met weinig kerkleden;
 - c. voor het evangelisatiewerk vanuit de kerk te Anna Paulowna goede mogelijkheid tot uitbreiding bestaat;
3. er wordt een financiële verantwoording gegeven onder meer in een concept-begroting voor 1994 alsmede in een nota over de opbouw van een mogelijke steunverlening vanuit de kerken.

Besluit 3:

deputaten Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk (ASE) te benoemen.

Grond:

voor de uitvoering van een door een generale synode toegezegde aanvullende ondersteuning zoals bedoeld door de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2) dienen deputaten benoemd te worden.

Besluit 4:

aan deputaten ASE de volgende instructie te verstrekken:

1. voor 1994 en volgende jaren de door de generale synode toegestemde verzoeken te beoordelen en een bedrag aan steun toe te kennen door middel van een omslag per lid van alle kerken (uitgezonderd de kerken van het particulier ressort dat om steun vraagt); bij deze beoordeling dient het volgende in acht genomen te worden:
 - a. bij het verlenen van aanvullende steun speelt naar het besluit van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2) elke kerkelijke vergadering een rol. Binnen het systeem van het geven van aanvullende steun behoort de steunverlening een piramidale opbouw te hebben: hoe dichter bij het werk betrokken des te meer wordt er bijgedragen;
 - b. uitgangspunt is dat een kerkelijke vergadering bij het opzetten van activiteiten probeert zichzelf te bedruipen. Heeft zij er alles aan gedaan wat binnen haar vermogen lag, dan kan zondig met duidelijke opgaaf van redenen om steun worden gevraagd. Bedacht dient te worden dat het bedrag dat als generale steun door de overige kerken wordt gegeven voor deze kerken een inperking betekent van de mogelijkheid tot het verrichten van eigen kerkelijke activiteiten;

2. erop toe te zien dat de ondersteunde arbeid gericht blijft op het beoogde doel, en zich daartoe te laten informeren door de classis waarbinnen het evangelisatiewerk plaatsvindt;
3. rapport uit te brengen van haar werkzaamheden alsmede eventuele voorstellen tot wijziging en/of uitbreiding van de instructie zes maanden voor de eerstkomende generale synode in te dienen.

Gronden:

1. deputaten zullen pas tot concrete steun besluiten op basis van actuele gegevens die inzicht geven in de noodzaak en de omvang van de door een particuliere synode gevraagde aanvullende steun;
2. omdat de direct betrokken classis erop toeziet of het werk gericht blijft op het beoogde doel, is het voldoende dat deputaten van de generale synode zich door de classis laten informeren.

Besluit 5:

deputaten te machtigen aan de kerken een quotum te vragen ter bekostiging van het door hen ondersteunde evangelisatiewerk.

De bespreking concentreert zich voornamelijk op de criteria voor de steunverlening. Gevreesd wordt dat kerken die bijvoorbeeld al jaren steun geven voor het evangelisatiewerk te Gent, dat straks niet meer kunnen doen vanwege landelijk opgelegde quota voor diverse evangelisatieprojecten.

De commissie wil rekening houden met draagkracht. Wat zijn daarvoor de criteria ten aanzien van de steunvragende kerk? Kunnen de quota voor steunverlenende kerken per regio verschillend zijn? Moet er ook rekening worden gehouden met classes of particuliere synoden die een evangelisatieproject geheel zelf dragen?

Verder wordt ervoor gepleit deputaten een machtiging te geven voor de steunverlening, in plaats dat de synode toezeggingen doet op verzoeken die niet voldoende onderbouwd zijn.

De commissie had voorgesteld dat de steunbedragen worden geïnd door de betrokken kerk. Hiertegenover wordt bepleit dat deputaten de bedragen innen.

Ook wordt ervoor gepleit dat de kerken uit het steunontvangende ressort niet worden uitgezonderd van het landelijk quotum.

De rapporteur, ds. A.H. Driest, antwoordt, dat niet te gemakkelijk een beroep moet worden gedaan op steun in generaal-synodaal verband. Het principe van de regeling is dat het thuisfront zich het eerst en het meest moet inzetten. Deputaten zullen bij het beoordelen van een steunaanvraag met verschillende omstandigheden rekening kunnen houden, maar beslissend is of blijkt dat een PS zelf zich voldoende inzet. Ten aanzien van de door de PS Noord-Holland en de PS van het Zuiden gevraagde steun, kan de synode wel steun toezeggen, maar deputaten zullen nog moeten bezien of deze particuliere synoden zelf voldoende bijdragen. De hoogte van het landelijk quotum is daardoor nog niet aan te geven.

Om de ondersteuning mogelijk te maken zijn niet alleen voldoende financiën nodig, maar is ook nodig dat aard en doelstelling van de projecten duidelijk zijn. Er zal voldoende voorlichting gegeven moeten worden aan steunverlenende kerken. Daarom is het ook beter dat de kerk die het evangelisatieproject uitvoert, zelf de steun int. Zo komt concreter over waar de steun voor nodig is dan bij een verzamelquotum voor diverse projecten.

Oud. E. Boerma dient een amendement in, dat uitgangspunt voor de steunverlening zal zijn, dat classes alleen steun verlenen aan kerken in hun ressort die aantoonbaar meer dan de overige kerken in dat ressort bijdragen per ziel aan zending en evangelisatie; dat particuliere synoden op overeenkomstige wijze handelen ten aanzien van classes; en dat deputaten van de generale synode dat doen ten aanzien van particuliere synoden.

Oud. A. de Kievit en ds. D.J. Zandbergen dienen een amendement in, om aan de instructie van deputaten als punt 1c toe te voegen: "voor het toekennen van steun wordt als norm gehanteerd het totaal van de quota voor zending en evangelisatie: wanneer dat totaal het vergelijkbare totaal van enig ander ressort overschrijdt, dan mag het meerdere als generaal quotum van de kerken worden gevraagd".

De commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoordt dat de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81) niet van draagkracht spreekt aan de kant van de steunverlenende kerk. Het gaat erom dat wie steun vraagt, moet aantonen dat hij alles gedaan heeft wat hij kon en steun nodig heeft. Er mogen geen criteria komen die als automatisme gaan werken. Bij de amendementen van oud. E. Boerma en

van oud. A. de Kievit en ds. D.J. Zandbergen krijg je een glijdende schaal, waarbij juist niet meer op draagkracht gelet wordt. Dat is in strijd met het besluit van de GS Leeuwarden 1990. Ook zou het niet goed zijn een quotum te vragen aan kerken in een steunontvangend ressort. Als kerken aangetoond hebben dat ze doen wat ze kunnen en daarom gesteund worden, kan je ze niet nog een quotum erbij opleggen.

Het amendement van oud. A. de Kievit en ds. D.J. Zandbergen wordt verworpen met 4 stemmen voor en 26 tegen bij 5 onthoudingen. Het amendement van oud. E. Boerma wordt verworpen met 12 stemmen voor en 23 tegen.

Een amendement van oud. E. Boerma om in besluit 4.1 de passage (*uitgezonderd de kerken van het particulier ressort dat om steun vraagt*) te laten vervallen, wordt verworpen met 6 stemmen voor en 28 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van oud. G. Boersma dat beoogt dat de quota geïnd worden door deputaten, en de toevoeging van besluit 5 inhoudt, wordt aanvaard met 18 stemmen voor en 16 tegen bij 1 onthouding.

De besluiten 1 en 2 van het commissievoorstel worden met algemene stemmen aanvaard. Hierbij blijven de afgevaardigden van de betrokken particulier-synodale ressorten buiten stemming. De besluiten 3 en 4 worden aanvaard met 34 stemmen voor en 1 tegen.

Artikel 52

11.06.93

Evangelieverkondiging aan het Belgische volk

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A.H. Driest

Materiaal :

1. schrijven van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 2 oktober 1992 met:
 - a. kennisgeving van het besluit om "aan het verzoek van de classis Axel niet te voldoen voorzover het betreft de vaststelling van een bijdrage per ziel van de kerken in het ressort, en evenmin een verzoek om aanvullende steun tot de eerstkomende Generale Synode te richten";
 - b. verzoek om het verlenen van generale steun aan "het werk dat vanuit de kerken in de classis Axel gedaan wordt om het evangelie te verkondigen aan het Belgische volk", met beroep op de besluiten van de GS Groningen 1927 (Acta art. 240), en voor de uitvoering hiervan deputaten te benoemen;
2. een drietal brieven met ondersteuning van het onder 1 genoemde verzoek: van de Gereformeerde Kerk te Lelystad dd. 1 december 1992, te Maarssen-Breukelen dd. 30 december 1992 en te De Lier dd. 19 maart 1993.

Besluit:

aan het verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg gaat voorbij aan de regelingen die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 81) vaststelde "over de wijze van ondersteuning van evangelisatiewerk", welke regelingen "vanaf heden" gehanteerd behoren te worden;
2. het is niet juist en niet nodig om met een beroep op de Generale Synode van Groningen 1927 de regelingen van de GS Leeuwarden 1990 af te wijzen; de GS Groningen spreekt over "het recht op de steun van alle gereformeerde kerken in Nederland", terwijl de GS Leeuwarden heeft geregeld hoe generale steun gegeven zal worden, namelijk aanvullend en niet door een landelijk gelijk quotum.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat het besluit van de PS van het Zuiden inderdaad in strijd is met het besluit van GS Leeuwarden 1990. Daarom is te verwachten dat de classis Axel revisie zal vragen bij de volgende PS. Bovendien is te verwachten dat verscheidene kerken die tot nu toe het evangelisatiewerk van de kerk te Axel hebben gesteund, dit vanwege de nieuwe regeling niet zullen blijven doen.

Ds. H. Folkers dient daarom het amendement in om aan de eerstvolgende PS van het Zuiden mee te delen, dat zij zich tot de deputaten Aanvullende Steunverlening (ASE) kan wenden voor aanvullende ondersteuning, wanneer zij uitspreekt zich met betrekking tot de evangelieverkondiging aan het Belgische volk te conformeren aan het uitgestippelde beleid van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81).

De rapporteur, ds. A.H. Driest, en de commissievoorzitter, ds. B. Luiten, antwoorden dat de commissie bezwaar heeft tegen dit amendement, omdat de PS van het Zuiden niet per ongeluk afgegaan is op het besluit van de GS Groningen 1927, maar na confrontatie met het besluit van de GS Leeuwarden 1990, zoals blijkt uit de afwijzing van het voorstel van de classis Axel, zie materiaal 1a. Bovendien had de classis Axel in appel kunnen gaan bij de generale synode. We moeten niet iets geven wat men kennelijk niet wil hebben. De instructie voor deputaten ASE spreekt van *door de generale synode toegestemde verzoeken*, maar we kunnen geen verzoek toestemmen dat er niet ligt.

Verder wordt opgemerkt, dat algemeen de wens bestaat om de classis Axel te helpen. Maar het amendement probeert antwoord te geven op een vraag die er niet ligt.

Ds. T.O.G.M. Bosma brengt naar voren, dat het evangelisatiewerk voor België altijd gedaan is in de Zeeuwsch-Vlaamse Gereformeerde Evangelisatiecommissie voor België (ZGEB), waarin de vier classiskerken samenwerken. Dit evangelisatiewerk is nog nooit op de classis geweest. Voor de classis heeft het daarom veel moeite gekost om de weg te gaan die de GS Leeuwarden 1990 wees. Ook op de PS lag het moeilijk. Ds. Bosma vraagt hiervoor begrip. Hij verzekert dat de nodige bezinning over de manier van steunverlening plaatsvindt.

Verscheidene afgevaardigden spreken uit er begrip voor te hebben dat de kerken in het Zuiden wat dit betreft nog niet op de goede weg zijn en willen de deur voor deze PS niet voor drie jaar op slot doen.

Ds. H. Folkers antwoordt dat de PS wel degelijk wat vraagt, namelijk steun en voor de uitvoering ervan deputaten, zie materiaal 1b. De PS van het Zuiden had ook aan generale steun voorbij kunnen gaan, maar ze komt wel met een verzoek bij de generale synode, alleen niet langs de goede weg. De classis Axel heeft het goed gedaan. De PS moet erop gewezen worden dat ze zich moet conformeren aan het besluit van de GS Leeuwarden 1990.

Het amendement van ds. Folkers wordt verworpen met 15 stemmen voor en 16 tegen. Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 26 stemmen voor en 2 tegen bij 3 onthoudingen. De afgevaardigden van de PS van het Zuiden blijven hierbij buiten stemming.

Hoofdstuk V DE THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT

Artikel 53

22.04.93

Emeritering prof. drs. H.M. Ohmann

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit (TU) besloten heeft, aan prof. drs. H.M. Ohmann per 1 september 1993 ontslag te verlenen uit zijn dienst als hoogleraar aan de TU, in verband met het bereiken van de 65-jarige leeftijd en in overeenstemming met artikel 6 van het Reglement voor docenten aan de TU.

De synode verleent prof. drs. H.M. Ohmann ontslag op de meest eervolle wijze en onder betuiging van dank voor de trouw en de ijver waarmee hij gedurende twaalf jaar de kerken en haar opleiding tot de dienst des Woords heeft gediend als hoogleraar Oude Testament.

Artikel 54

22.04.93

Benoeming drs. G. Kwakkel in de vacature prof. drs. H.M. Ohmann

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voordracht van deputaten-curatoren en met algemene stemmen besloten heeft, drs. G. Kwakkel te Kampen per 1 september 1993 te benoemen tot opvolger van prof. drs. H.M. Ohmann als hoogleraar in de vakken van het Oude Testament. Drs. G. Kwakkel is momenteel universitair docent in de Oudsemitische filologie en cultuurgeschiedenis van het Oude Nabije Oosten.

De benoemingsbrief zal hem deze dag nog door het moderamen worden overhandigd.

Als drs. Kwakkel zijn benoeming aanvaardt, zullen deputaten-curatoren komen met een voorstel om te voorzien in de dan ontstane vacature - drs. Kwakkel.

De praeses feliciteert prof. drs. H.M. Ohmann met drs. Kwakkel als bekwaam opvolger.

Artikel 55

04 / 08.05.93

Aanvaarding benoeming drs. G. Kwakkel

De praeses deelt mee, dat drs. G. Kwakkel telefonisch heeft laten weten, dat hij zijn benoeming tot hoogleraar in de vakken van het Oude Testament aanvaardt. Schriftelijke bevestiging hiervan volgt in het schrijven van drs. Kwakkel dd. 8 mei 1993. De synode neemt hiervan dankbaar kennis.

Artikel 56

25.05.93

Opvolging drs. G. Kwakkel

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de TU besloten heeft thans nog geen docent Semitica als opvolger voor drs. G. Kwakkel te benoemen. Er is gegronde verwachting dat over ongeveer drie jaar, dus tegen de volgende generale synode, iemand voorgedragen en benoemd zal kunnen worden, waardoor op lange termijn een optimale vervulling van de vacature zal kunnen plaatsvinden.

Intussen zijn er goede mogelijkheden om de tussenliggende periode voor het onderwijs in de nu door drs. Kwakkel gedoopte vakken te overbruggen. Deputaten-curatoren hebben mandaat gekregen voor het treffen van tussentijdse voorzieningen en van de nodige voorbereidingen met het oog op een definitieve voorziening over drie jaar.

Artikel 57

25.05.93

Bekrachtiging van de benoeming van docent M.E. Hoekzema

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de TU de benoeming van br. M.E. Hoekzema tot universitair docent in vaste volledige dienst per 1 september 1992 door deputaten-curatoren heeft goedgekeurd en bekrachtigd.

Br. Hoekzema was reeds universitair docent in niet-volledige dienst, benoemd door de GS Spakenburg-Noord 1987; deze synode had curatoren al gemachtigd br. Hoekzema zo mogelijk voor meer tijd aan te trekken. Het docentschap van br. Hoekzema is van belang voor de herstructurering van het studieprogramma en de integratie van de praktijkcomponent in de opleiding. Tot de taak van br. Hoekzema zal behoren:

1. onderwijs in de didactiek van de catechese en in de psychologie;
2. organisatie en begeleiding van de catechetische stage en van andere stagecomponenten in de studie;
3. aandacht voor en ontwikkeling van de persoonlijkheidsvormende factoren in de opleiding en theologische en pedagogische onderbouwing daarvan;
4. inzet bij verdere ontwikkeling c.q. uitwerking van het vernieuwde studieprogramma;
5. medebegeleiding in specialisatiestudie van de ambtelijke vakken.

Artikel 58

25.05.93

Personeelsbezetting diaconologische vakken

De praeses deelt mee, dat de synode in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren van de TU besloten heeft drs. C. Bijl mede op diens eigen verzoek niet opnieuw te benoemen tot universitair docent. De noodzaak tot assistentie bij de zogenaamde preekcolleges is niet meer aanwezig op de manier zoals die zich de afgelopen jaren voordeed. De synode betuigt drs. Bijl bijzondere dank voor het belangrijke werk dat hij gedurende zes jaar in de sector van de homiletiek heeft gedaan.

Verder deelt de praeses mee, dat in comité-zitting op voorstel van deputaten-curatoren besloten is dr. A.N. Hendriks voor de tijd van een jaar te benoemen tot universitair docent om zoals tot nog toe leiding te geven aan de werkgroep poimeniek in de cursus 1993/94. Na 1994 ontstaat een nieuwe situatie door de realisering van de vernieuwde studie-opzet. Op welke manier dan van de diensten van dr. Hendriks het beste gebruik kan worden gemaakt, moet nog worden bezien.

Ook deelt de praeses mee, dat deputaten-curatoren niet opnieuw machtiging gevraagd hebben dr. J.R. Luth als gastdocent aan te trekken voor colleges in de kerkmuziek. Wel zijn curatoren op hun voorstel gemachtigd, dr. Luth te vragen zich in te zetten voor het onderwijs op een nader te bepalen wijze en op een andere plaats in de studie-opzet.

Artikel 59

03.06.93

Aanvaarding benoeming dr. A.N. Hendriks

Van dr. A.N. Hendriks is een schrijven ontvangen dd. 1 juni 1993, waarin hij meedeelt dat hij zijn herbenoeming tot universitair docent aan de TU voor de door generale synode genoemde periode aanvaardt. De synode neemt hiervan met erkentelijkheid kennis.

Artikel 60

01.06.93

Theologische Universiteit; stages en pastorale vorming; instelling van een curatorium

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : C.A. Nelemans

Materiaal :

1. rapport van deputaten-curatoren Theologische Universiteit;
2. brief van deputaten-financieel dd. 11 maart 1993 met de mededeling dat het voorstel van deputaten-curatoren tot reorganisatie van de bestuursstructuur van de Theologisch Universiteit mede namens hun college is gedaan;
3. brief van de Gereformeerde Kerk te Mussel dd. 22 maart 1993 inzake de voorstellen met betrekking tot de stages, waarin er op gewezen wordt,
 - dat deze afwijking van eerder genomen besluiten alleen in de weg van een revisieverzoek vanuit de kerken aan de orde gesteld mag worden;
 - dat op deze wijze de beoordeling van geschiktheid voor het ambt ten principale van de kerkelijke vergaderingen naar de academische senaat wordt verschoven;
 - dat de senaat machtiging moet ontvangen om te zorgen voor een verantwoord functioneren van studenten in de gemeenten, waarbij ook het betuigen van instemming met de drie formulieren van eenheid geregeld dient te zijn;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Ommen dd. 23 maart 1993 met adhesie inzake de voorstellen met betrekking tot de stages;
5. brief van de Gereformeerde Kerk te Wezep dd. 13 april 1993.

Besluit:

1. het beleid van deputaten-curatoren, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, onder dank goed te keuren en hun decharge te verlenen;
2. in de instructie voor deputaten-curatoren artikel 5.3 als volgt te wijzigen:
"De hoogleraren hebben het recht de vergaderingen bij te wonen met raadgevende stem, met name wanneer zaken aan de orde zijn die speciaal hun werk regarderen. Als regel laat de senaat zich ter vergadering (of gedeelte ervan) vertegenwoordigen door rector en secretaris";
3. aan de senaat van de Theologische Universiteit toe te staan om als onderdeel van de opleiding naast de bestaande stage in de catechese ook andere stage-elementen verplicht te stellen;
4. besluiten van voorgaande synoden, die het invoeren van verplichte stage-elementen in de opleiding aan de Theologische Universiteit in de weg staan, buiten werking te stellen;
5. de senaat te machtigen om, onder nadere goedkeuring van deputaten-curatoren, voorlopige regelingen te treffen voor een verantwoorde invulling van stage-elementen voor studenten in de gemeenten onder genoegzame begeleiding van de opleiding; en deze regelingen ter beoordeling voor te leggen aan de eerstkomende generale synode;
6. uit te spreken dat van de kerken wordt verwacht dat zij naar vermogen mee zullen werken aan de effectuering van de stages;
7. deputaten-curatoren op te dragen de eerstvolgende generale synode van advies te dienen over de vraag in hoeverre:
 - a. bij het afsluitend examen het getuigschrift dient te worden aangepast;
 - b. de regeling voor het preparatoir examen aanpassing behoeft;
8. een curatorium te benoemen van veertien personen (met secundi), te weten negen door de particuliere synoden voorgedragen predikanten en vijf niet-theologen met diverse deskundigheden, te weten één juridisch-, één onderwijs-, twee financieel- en één bouwkundig deskundige(n);
9. dit curatorium op te dragen
 - a. de bestaande instructies voor deputaten-curatoren én voor deputaten-financieel uit te voeren en daarover aan de eerstvolgende generale synode op de gebruikelijke wijze te rapporteren;
 - b. een nieuwe instructie te ontwerpen waarin de beide bestaande instructies zijn samengevoegd en deze aan de eerstvolgende synode voor te leggen;
 - c. voor alle noodzakelijke wijzigingen in Statuut en Reglementen van de universiteit concepten aan de eerstvolgende synode voor te leggen;
10. te bepalen dat na inwerkingtreding van besluit 8 het nieuwe curatorium het bestuur vormt van de 'Stichting voor de financiële verzorging van de opleiding tot de dienst des Woords in De Gereformeerde Kerken in Nederland, gevestigd te Groningen';
11. de Gereformeerde Kerk te Mussel te antwoorden, dat
 - a. de generale synode naar art. 30 KO bevoegd is regelingen te treffen die de kerken gemeenschappelijk aangaan; bovendien heeft het voorstel van deputaten-curatoren betreffende stage vanuit de kerken geen bezwaar ontmoet;
 - b. er niet gesproken hoeft te worden van een verschuiving in de beoordeling van de geschiktheid voor het ambt van predikant, omdat het recht en de verantwoordelijkheid van meerdere vergaderingen bij kerkelijke examens ongewijzigd blijven;
 - c. de generale synode het voorstel tot uitbreiding van het besluit om de senaat te machtigen de noodzakelijke regelingen te treffen, in haar besluitvorming heeft meegenomen.

Gronden:

1. deputaten-curatoren hebben hun opdracht, verstrekt door de Generale Synode Leeuwarden 1990, op gedegen en zorgvuldige wijze vervuld;
2. de stage-elementen zijn een waardevolle bijdrage in de opleiding tot predikant, zoals reeds gebleken is uit de ervaringen met de stage voor de catechese. Integratie van theorie en praktijk komt de toekomstige ambtsuitoefening ten goede en regelmatige confrontatie met de praktijk is een zinvolle voorbereiding op het ambt van dienaar des Woords;
3. bezwaren geuit tegen verplichte stage binnen de opleiding en de praktische oefeningen als afzonderlijke preliminaire eis voor het preparatoir examen op de Generale Synoden van Hattem 1972--1973 (Acta art. 170), Amersfoort-West 1967 (Acta art.85) en Rotterdam-Delfshaven 1964--1965 (Acta art. 411) kunnen op verantwoorde wijze worden ondervangen.
Rekening zal worden gehouden met mogelijkheden en beperkingen van de kerkelijke

praktijk. Door integratie zal de studiegang niet worden vertraagd.

(Zie voor wegneming van bezwaren tegen stages het rapport van deputaten-curatoren sub 8.4.)

Verder valt in dit verband erop te wijzen dat de besluiten van genoemde synoden indertijd vooral tot stand zijn gekomen door de afwijzende opstelling van deputaten-curatoren en de senaat ten aanzien van het invoeren van een verplichte stage. Thans komen beide colleges zelf met voorstellen dienaangaande;

4. één bestuurscollege in de plaats van de beide deputaatschappen zal efficiënter kunnen opereren, zowel op het bestuurlijke als op het beleidsmatige vlak;
5. één curatorium zal op het financiële vlak, alsook in personeelszaken, zoals ten aanzien van sollicitatieprocedures, arbeidsvoorwaarden en toezichtregeling, besluitvaardiger kunnen optreden;
6. vanuit één bestuursinstelling zal de communicatie met de wetenschappelijke staf en met het andere personeel beter kunnen verlopen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten-curatoren ds. C.J. Smelik, ds. P. Schelling en ds. H.D. v. Herksen, deputaat-financieel br. A. Vreugdenhil, de hoogleraren prof. dr. J. van Bruggen, prof. drs. B. Kamphuis, prof. dr. C.J. de Ruijter en prof. dr. M. te Velde en universitair docent br. M.E. Hoekzema.

Prof. dr. C.J. de Ruijter geeft vooraf enige toelichting over de stages. Het doel van de stages is het operationeel maken van de opleiding naar de praktijk toe. Het gaat om praktische voorbereiding op het ambtelijk werk. Aan mensen die leiding moeten geven, worden steeds meer eisen gesteld. Wil een stage effectief zijn, dan moet die zeker een half jaar duren, terwijl die niet ten koste mag gaan van het theologisch-wetenschappelijk karakter van de opleiding. Bij integratie ervan in het geheel van de opleiding hoeft de studie er niet langer door te duren, al moet dit punt nog wel worden uitgewerkt. Er wordt een programma voor de stages ontworpen rond drie kerntaken, te weten prediking, catechese en pastoraat.

Docent Hoekzema vult aan dat door integratie van theorie en praktijk er een betere afstemming van het een op het ander komt. Dit heeft tot gevolg dat voor het opvangen van de praktijkschok aan het eind van de opleiding volstaan kan worden met een stageblok van een maand. De begeleiding van de stage zal moeten gebeuren door een plaatselijke predikant of ouderling, met rapportage naar de stageleiding in Kampen.

Het komend studiejaar gaat de nieuwe studie-opzet in voor het vierde studiejaar. Dat betekent dat tegen de tijd dat de volgende generale synode bijeenkomt de vernieuwing van de studie-opzet toe is aan het zesde jaar. Het zal moeilijk zijn het geheel van de stages dan al te evalueren. Docent Hoekzema vraagt hiervoor het vertrouwen van de synode in senaat en curatoren.

In de bespreking wordt aan de ene kant waardering geuit voor de vernieuwing van het studieprogramma die gericht is op de praktijk van het ambtelijk werk. Gevraagd wordt of in plaats van pastorale vorming niet beter gesproken kan worden van praktische vorming. De laatste uitdrukking is ruimer dan de eerste.

Aan de andere kant wordt gevraagd of de stages wel overeenstemmen met het wetenschappelijk karakter van de TU. Worden besluiten van vorige synoden niet te gemakkelijk buiten werking gesteld? Een ouderling komt er toch ook eens voor het eerst voor te staan? Gaat het niet te ver als studenten echt pastorale gesprekken moeten voeren? Er zullen gemeenteleden zijn die dat liever niet hebben.

Is het de bedoeling dat met de voorlopige regelingen voor de stages gelijk al gewerkt wordt? Kan de vaststelling van de regelingen niet worden overgelaten aan deputaten-curatoren, die daarover rapporteren aan de volgende generale synode?

Moeten de stages niet veel duidelijker dan tot nog toe bij de catechese-stages het geval is, vanuit de opleiding begeleid worden, eventueel met inschakeling van hulpkrachten? Voor het begeleiden van stages is specifieke deskundigheid nodig, die deel moet uitmaken van de opleiding. Of gaan plaatselijke predikanten een opleiding tot begeleider volgen?

Als de aantekening pastorale vorming op de bul standaard wordt, hoeft er geen apart besluit voor het preparatoir examen te komen.

Moet iemand die de stages op het ene onderdeel goed en op het andere niet goed doet, de aantekening pastorale vorming geweigerd worden? Gebeurt het wel eens dat iemand ongeschikt wordt verklaard? Wie beoordeelt dat?

Moet iemand die van een andere universiteit komt, alsnog de aantekening pastorale vorming halen? Hoe gaat het met buitenlandse studenten?

Tenslotte wordt gevraagd waarom van het instituut van de aio's (assistenten-in-opleiding) is

afgestapt.

De commissievoorzitter, ds. H. de Vries, antwoordt, dat de stageregelingen een voorlopig karakter dragen, omdat ze moeten groeien in de praktijk. Het gaat er niet om dat goedkeuring van een volgende synode zou moeten worden afgewacht voor ermee gewerkt kan worden.

De president-curator, ds. C.J. Smelik, zegt dat stages niet iets nieuws zijn. Het gaat er nu om dat ze geïntegreerd worden in het geheel van de opleiding. Tegen de voorstellen van deputaten-curatoren, die op tijd via het rapport aan de kerken zijn toegezonden, zijn geen inhoudelijke bezwaren vanuit de kerken gekomen. Het buiten werking stellen van besluiten van vorige synoden is voldoende geargumenteed in het rapport van deputaten-curatoren.

De stages zullen op verantwoorde manier moeten plaatsvinden. Dat wil zeggen, dat de betrokken student op behoorlijke wijze wordt geïntroduceerd bij kerkeraad en gemeente, dat voor pastorale gesprekken toestemming wordt gevraagd van degene die bezoek krijgt, en dat er voldoende begeleiding is vanuit Kampen.

Integratie van de stage in de studie betekent, dat de stage niet alleen bij de ambtelijke vakken thuishoort, maar zaak is van alle docenten. Geschiktheid voor het ambt wordt niet door enkele docenten aan het eind van de studie geëvalueerd, maar aan het begin en in de loop van de studie door de hele senaat. Omdat het gaat om een geïntegreerd onderdeel van de opleiding tot de dienst des Woords, heeft de uitdrukking pastorale vorming de voorkeur.

Het instituut van de aio's, zoals dat bij andere universiteiten functioneert, is in Kampen niet haalbaar. Dit is besproken met hoogleraren uit onze kerken aan andere universiteiten. Het Statuut van de TU voorziet wel in de mogelijkheid van een wetenschappelijk assistentschap (Statuut artikel 7.5).

De rector, prof. drs. B. Kamphuis, benadrukt dat de opleiding een wetenschappelijk karakter draagt, maar tegelijk een opleiding is *tot de dienst des Woords*. Dit geldt niet alleen van de ambtelijke vakken, maar van het geheel van de opleiding. Het gaat in de stages niet om uitbreiding van een onderdeel van de studie, maar om het op de praktijk gericht zijn van de hele opleiding. Op de bul moet een aparte aantekening pastorale vorming komen, omdat de bul ook zonder deze aantekening erkend moet zijn. Als normaal einddoel van de opleiding is de bul plus aantekening te beschouwen.

Het komt regelmatig voor, dat studenten worden uitgeschreven in verband met het overschrijden van de maximum studietijd. Dit betekent niet dat ze geen examen meer kunnen doen. Ook komt het voor dat studenten geadviseerd wordt de studie te beëindigen vanwege gebleken gebrek aan studiecapaciteiten. Met name het experiment van een eenjarige vooropleiding blijkt voorsommigen te zwaar. Het experiment is echter nog niet afgerond. De begeleiding in de persoonlijkheidsvorming wordt door de studenten als positief ervaren.

Met betrekking tot buitenlandse studenten wordt een keus gemaakt. Eis is het kunnen volgen van de Nederlandse taal. Ook moet de betrokken docent voor de begeleiding voldoende tijd hebben.

Docent Hoekzema geeft toe dat de begeleiding bij de catechese-stage minimaal is. Vanuit Kampen is geen intensieve begeleiding mogelijk. Bij een plaatselijke predikant die begeleiding geeft, is wel een zekere deskundigheid aanwezig. Maar ook vanuit Kampen zal begeleiding moeten plaatsvinden. Inschakelen van extra mankracht of cursussen voor begeleiders zijn in de beeldvorming in Kampen hierover nog niet aan de orde. Dat is de reden dat er nog geen voorstellen over zijn.

Prof. dr. J. van Bruggen zegt dat het een te eenvoudige voorstelling van zaken is als iemand alleen een deel van de pastorale vorming goed zou doen. Het gaat er niet om volmaakte predikanten te krijgen, maar om mensen die echt zouden mislukken, daartegen te beschermen. Een beoordelings-regeling moet er trouwens nog komen.

Prof. dr. C.J. de Ruijter erkent dat een ouderling er ook eens voor het eerst voor komt te staan, maar dat deze niet voor niets toerusting zoekt bij het GVI. Een pas bevestigde ouderling wordt niet gevraagd dat hij gelijk alles gaat doen. Van een predikant wordt dat wel verwacht.

Ook pastorale gesprekken horen bij de stage. Als die niet zouden mogen, valt de stage met betrekking tot het pastoraat in het water. Een student die aan het eind van zijn studie is gekomen, heeft, naar verwacht mag worden, leren luisteren. Hij komt in geloofsverbondenheid, net als gemeenteleden onderling.

Een amendement van ds. A.H. Driest en ds. B. Luiten om in besluit 5 te spreken van *een verantwoorde invulling van stage-elementen en onder genoegzame begeleiding van de opleiding* wordt aanvaard met 20 stemmen voor en 12 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van ds. D.J. Zandbergen om in besluit 7 *praktische vorming* te lezen in plaats van *pastorale vorming* wordt verworpen met 5 stemmen voor en 27 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van oud. A.J.F. van der Griendt om de senaat niet nu al te machtigen bij de herstructurering van het afsluitend examen over te gaan tot een getuigschrift met of zonder aantekening pastorale vorming, zoals de commissie had voorgesteld, maar curatoren op te dragen de volgende generale synode hierover van advies te dienen, zoals nu geformuleerd is in besluit 7, wordt aanvaard met 17 stemmen voor en 16 tegen.

De besluiten 1 tot en met 7 worden vervolgens met algemene stemmen aanvaard.

Apart wordt gesproken over het voorgestelde in de besluiten 8 tot en met 10 inzake het *curatorium*. Gevraagd wordt waarom de door het curatorium in te stellen bestuurscommissies niet in het besluit worden genoemd. Waarom moeten ook deskundigen van buiten de kring van de TU daarin kunnen participeren?

De president-curator, ds. C.J. Smelik antwoordt, dat de regeling voor de bestuurscommissies nog uitgewerkt moet worden. Het gaat nu om goedkeuring en eerste uitvoering van het bestuurlijke reorganisatieplan. Met de uitwerking ervan wordt de komende jaren ervaring opgedaan, waarna aan de volgende generale synode een definitief voorstel zal worden voorgelegd. Aantrekken van deskundigen van buiten de kring van de TU is altijd al mogelijk geweest.

De besluiten 8 tot en met 10 worden met algemene stemmen aanvaard.

Ten aanzien van het voorgestelde in besluit 11 merkt prof. dr. M. te Velde op, dat er bij de kerkelijke examens wel een zekere verschuiving plaatsvindt, in zoverre dat wie aan de TU niet de vereiste doctoraalbul verkrijgt, niet tot een kerkelijk examen wordt toegelaten. De kerken wordt hiermee echter niet tekort gedaan, omdat er tegen een negatief besluit van de senaat altijd een beroepsmogelijkheid blijft. Besluit 11 wordt aanvaard met 32 stemmen voor en 1 tegen.

Bij de besluitvorming ten aanzien van de TU blijven de deputaten-curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlekom buiten stemming.

Artikel 61

05.05.93

Jaarverslagen deputaten-financieel

Voorstel : commissie 2
Rapporteur : C.A. Nelemans
Materiaal :

de jaarverslagen van de deputaten-financieel van de Theologische Universiteit te Kampen over 1990, 1991 en 1992, zowel in uitgebreide als in beknopte vorm, dd. 13 april 1993, aangekondigd dd. 9 maart 1993; deze jaarverslagen zijn voorzien van goedkeurende accountantsverklaringen van het accountantskantoor Coopers & Lybrand Dijker Van Dien te Groningen.

Besluit:

1. goedkeuring te hechten aan het beleid van deputaten;
2. deputaten dank te zeggen voor hun arbeid en hun decharge te verlenen van het in de jaarverslagen 1990, 1991 en 1992 verantwoorde beleid.

Aanwezig zijn de deputaten br. D.A. Hekman en br. A. Vreugdenhil, alsmede de administrateur br. S. Riedstra.

De penningmeester van deputaten, br. Hekman, zegt dat het budget van de TU de laatste jaren aanzienlijk is gestegen, met name door salariskosten; er zijn de laatste jaren drie full-timers bijgekomen. De inkomsten uit legaten lopen terug. Ook nemen deputaten-curatoren wel eens een besluit waar financiële consequenties aan vastzitten waarmee deputaten-financieel niet hebben gerekend. De financiële situatie van de TU is overigens gezond. Nadat het quotum jarenlang niet gestegen is, moet het nu f 2,-- per ziel omhoog.

Op vragen naar de wijze van overleg tussen deputaten-curatoren en deputaten-financieel verklaart de voorzitter van deputaten-financieel br. Vreugdenhil dat de verhouding en communicatie tussen beide deputaatschappen uitstekend is. Inderdaad zijn er wel eens onverwachte zaken, maar het is de vraag of bij eerdere betrokkenheid van deputaten-financieel de uitkomst anders zou zijn. Dit zal straks helemaal opgelost zijn als beide deputaatschappen samengaan in een curatorium.

Het commissievoorstel wordt aangenomen met algemene stemmen, waarbij de deputaten-

curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlkom buiten stemming blijven.

Artikel 62

01.06.93

Emeritaats- en pensioenregeling van de TU

Voorstel : commissie 2
Rapporteur : C.A. Nelemans
Materiaal :

brief van deputaten-financieel van de Theologische Universiteit dd. 16 april 1993, waarin wordt voorgesteld de regeling van het arbeidsongeschiktheidspensioen te wijzigen.

Besluit:

het curatorium te machtigen, in verband met de overheidsmaatregelen met betrekking tot de WAO, zodra dit mogelijk is wijzigingen door te voeren in de 'Emeritaats- en Pensioen-Regeling'.

Grond:

recente overheidsmaatregelen met betrekking tot de WAO maken wijzigingen in de 'Emeritaats- en Pensioen-Regeling' noodzakelijk. Omdat de nieuwe wetgeving nog te veel onduidelijkheden te zien geeft, is een definitieve aanpassing op dit moment niet mogelijk.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat-financieel br. A. Vreugdenhil. Opgemerkt wordt dat niet-structurele wijzigingen als deze tot de bevoegdheid van het curatorium moeten behoren, met rapportage achteraf aan de generale synode.

Deputaat br. A. Vreugdenhil antwoordt dat in de huidige regeling staat dat de generale synode het inkomen en emeritaatsgeld van de docenten vaststelt (Statuut art. 8.3). Hij zegt toe ervoor te zullen ijveren, dat het curatorium zal voorstellen dit algemener te formuleren.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten-curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlkom blijven hierbij buiten stemming.

Hoofdstuk VI BINNENLANDSE BETREKKINGEN

Artikel 63

12.05.93

Brieven van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : P.J. Trimp

Materiaal :

brief van de Generale Synode van Emmen van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland dd. 10 oktober 1990, waarin de synode meedeelt de brief van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 te hebben ontvangen en vervolgens ter hand te hebben gesteld van de deputaten voor de oecumene, die hierover aan de volgende synode te Mijdrecht 1991 zullen rapporteren.

Besluit:

deze brief voor kennisgeving aan te nemen.

Materiaal:

brief van de Generale Synode van Mijdrecht van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland dd. 8 december 1992, waarin de synode reageert op de brief van de Generale Synode te Leeuwarden 1990 naar aanleiding van de Verklaring van Almere in 1988. *Zie voor de tekst van deze brief bijlage XXII bij deze Acta.*

In deze brief (die in haar geheel ook aan de Nederlands Gereformeerde Kerken is geadresseerd) typeert de synode onze moeiten met de schuldbelijdenis van 1988 als verwijten.

De synode neemt onvoorwaardelijk afstand van de leerbeslissingen uit de veertiger jaren, "omdat 'in die tijd' de zorg voor de zuiverheid van de leer uit de hand was gelopen."

De synode verklaart dat de schuldbelijdenis van 1988 meer zegt dan wat in 1959 kon worden gezegd.

De synode verklaart vervolgens geen normatieve taxatie van de gebeurtenissen in de jaren veertig te hebben willen geven, omdat de schuldvraag over 'het recht van de Here' naar haar mening 'meer op een ander veld' dan dat van het kerkrecht ligt.

Als les van de strijd rond de Vrijmaking schrijft ze onder meer

- dat we kerkelijk op een verkeerde manier met het erfdeel van de Reformatie -- en de daarin gegeven normen -- waren omgegaan;
- dat de door scheuring en scheiding in het reformatorisch erfdeel verkregen zuiverheid in de leer niet zo zuiver bleek;
- en dat "het onze kerkelijke schuld was" dat we elkaar geen tijd en ruimte gaven voor die genezing die alleen de Heilige Geest kan geven.

Tenslotte spreekt ze uit bereid te zijn voor een gedachtenwisseling in de geest van 1 Kor. 13.

Besluit:

de volgende antwoordbrief te schrijven:

Aan de Generale Synode van de (synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland
Postbus 201
3830 AE Leusden

Zeer geachte vergadering,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Ommen, heeft op 12 mei 1993 kennis genomen van uw schrijven dd. 10 oktober 1990 en 8 december 1992. In laatstgenoemd schrijven gaat u in op de reactie die de Generale Synode van Leeuwarden 1990 uw vergadering deed toekomen naar aanleiding van de Verklaring van Almere in 1988. Wij bedanken u dat u uitvoering hebt gereageerd op ons antwoord.

Toch heeft uw brede aandacht onze moeiten met uw schuldbelijdenis niet kunnen wegnemen. U typeert onze moeiten als verwijten. We hebben niets anders willen doen dan feiten constateren, die het ons nog steeds zo moeilijk maken uw schuldbelijdenis ten volle te aanvaarden.

Allereerst betreft dit de terzijdestelling van de besluiten die tot de Vrijmaking hebben geleid. Deze terzijdestelling in 1959 bewijst inderdaad de overbodigheid van deze besluiten, maar helaas is het van uw kant nooit gekomen tot een inhoudelijke beoordeling.

U blijft de kerkstrijd in 1944 zien op het vlak van menselijke verhoudingen en foute beoordelingen. Want volgens u is in die tijd de zorg voor de zuiverheid van de leer uit de hand gelopen. Omdat we een Schriftuurlijke beoordeling van de opgelegde leerbeslissingen in de jaren veertig hebben gemist, vinden we dat uw schuldbelijdenis geen recht doet aan wat er werkelijk in het verleden is gepasseerd.

Onze tweede moeite heeft te maken met het feit dat u in uw brief de schuld beperkt tot wat u mensen hebt aangedaan. We willen onderstrepen dat wij niet twijfelen aan de oprechte bedoelingen van wat u schrijft aan het slot van de verklaring van Almere:

"En ook al is wat is gebeurd niet meer te veranderen, wij betreuren ten zeerste dat onze kerken zelf de aanleiding zijn dat broeders en zusters de last van de veroordeling wegens scheurmakerij hebben moeten dragen en nog steeds dragen".

Inderdaad zegt u in deze zin meer dan u in 1959 en 1967 hebt gezegd. We noteren dit dankbaar. Omdat u in die tijd de tuchtmaatregelen in de naam van de Here hebt genomen, mogen wij vandaag toch van u verwachten dat u op dit wezenlijke punt ook schuld tegenover de Here had beleden. Een schuldbelijdenis in deze zin hadden we met blijdschap begroet.

Onze derde moeite ligt op het terrein van de ontwikkelingen in uw kerken na 1944. We menen dat er wel een verband ligt tussen de Verklaring van Almere en de in uw kerken toegenomen tolerantie en vrijzinnige tendensen.

Jammer genoeg gaat u op deze zaak niet in, omdat een verdediging van uw huidige kerkelijke positiekeuze buiten de opzet van de Verklaring van Almere valt.

We vragen ons vervolgens af wat u bedoelt met uw woorden over 'de Geest Die heel maakt' en 'de Geest die wegen schrijft in de tijd'. Dit komt bij ons te vaag over zowel ten aanzien van het verleden als ten aanzien van vandaag. Wanneer we in uw kerken pijnlijk ontdekken wat de gevolgen zijn van een publiek afstand nemen van de belijdenis van de waarheid, sinds de Reformatie vastgelegd in de Drie Formulieren van Eenheid, vinden wij het beroep op de Heilige Geest misplaatst. Wij willen de Geest belijden als de Geest van Christus, die de gemeente leert onderhouden wat Christus heeft bevolen.

De Geest, die de gemeente bij de waarheid bewaart, leert onderscheiden tussen goed en kwaad, tussen dwaling en waarheid (vgl. Johannes 14:16, 17; 16:13). De belijdenis van de waarheid verenigt juist allen die Christus hartelijk liefhebben, maar de dwaling verwijdt ons van elkaar.

Geachte vergadering, we zijn teleurgesteld over uw antwoord, omdat we eruit opmaken hoe groot de afstand tussen u en ons in een halve eeuw geworden is. We spreken een andere taal en verstaan elkaar niet meer. Het is verdrietig te moeten vaststellen dat er zo'n fundamentele kloof tussen u en ons is gekomen. We doen een beroep op u als vergadering om terug te keren naar de basis waarop Christus zijn kerk vergadert: het betrouwbare Woord van God en de waarheid van het algemeen, ontwifelbaar, christelijk geloof.

Alleen terugkeer tot deze basis, waarop wij een halve eeuw geleden samen stonden, opent de weg tot een vruchtbaar gesprek, dat wij van onze kant van harte begeren.

Met christelijke groeten,

M.H. Sliggers, praeses
H. Folkers, scriba II

De rapporteur, ds. P.J. Trimp, spreekt een woord ter inleiding. In vijftig jaar na de Vrijmaking is er veel gebeurd. We zijn verontwaardigd over theologen die van de twaalf artikelen van het geloof niet veel heel laten, terwijl in dat geloof het kostbaarste ligt dat God ons heeft gegeven. Tegelijk zijn we verdrietig omdat we ons betrokken weten met hen met wie we een waren. We zullen voor hen bidden, maar ook toezien op onszelf.

Ds. Trimp refereert aan de film 'De Nazaten', waarin prof. dr. G.C. Berkouwer publiek zich medeschuldig verklaart aan het conflict in de veertiger jaren. Dit heeft geleid tot de Verklaring van

Almere in 1988. De blijdschap daarover klinkt in de brief van de GS van Leeuwarden 1990 te weinig door. De commissie heeft overwogen dat dat bij de (synodaal-)Gereformeerde Kerken als teleurstellend is ervaren.

De commissie wil in de lijn van de GS van Leeuwarden verder, maar ook de andere kant duidelijker onder woorden brengen. We kunnen niet twijfelen aan de intentie van de schuldbelijdenis, ook al is het recht van de Here niet genoemd.

De commissie heeft de wenselijkheid van een mondelinge toelichting op de brief overwogen, maar is tot de conclusie gekomen dat een basis voor het gesprek eigenlijk ontbreekt.

In de bespreking komt de vraag naar voren of een gesprek toch niet zinvol en vruchtbaar kan zijn. Aan de ene kant is er de opening van de Verklaring van Almere, aan de andere kant echter de fundamentele kloof die er gekomen is.

Moeten, als de schuldbelijdenis oprecht is, de tuchtmaatregelen niet worden herroepen? Klinkt het 'wij willen' in de voorlaatste alinea niet te exclusief?

De intentie van de brief krijgt algemene steun.

De rapporteur antwoordt, dat temidden van een scala van gevoelens getracht is de goede toon te treffen. In de schuldbelijdenis komt herroeping van de tuchtmaatregelen mee.

In het 'wij willen' ligt het accent niet op *wij*, maar op *willen*: dat is onze intentie.

Dat wij hun schuldbelijdenis niet ten volle kunnen aanvaarden, doelt niet op hun oprechtheid, maar hierop dat een wezenlijk deel, schulderkenning tegenover de Here, ontbreekt.

Een amendement van ds. F.H. Folkerts, om in de zin met 'wij willen' te lezen: "De Geest van Christus leert de gemeente immers onderhouden wat Christus heeft bevolen ...", wordt verworpen met 17 stemmen voor en 19 tegen. Een amendement van ds. F.H. Folkerts om in de daarop volgende regel het woord 'ons' weg te laten, wordt aanvaard met 23 stemmen voor en 12 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van ds. A. Kamer om bij de woorden 'uw schuldbelijdenis ten volle te aanvaarden' de woorden 'ten volle' te laten vervallen, wordt verworpen met 10 stemmen voor en 26 tegen. Een amendement van ds. A. Kamer om hieraan toe te voegen 'als een daad van terugkeer tot de dienst van de Here' wordt verworpen met 9 stemmen voor en 27 tegen.

Tenslotte wordt het commissievoorstel met de concept-brief aanvaard met algemene stemmen. De praeses spreekt hierbij uit, dat dit besluit niet in triomfalisme is genomen, maar met verdriet, omdat er zo'n fundamentele kloof is gekomen. We hopen en bidden dat het appel dat van de brief uitgaat op de synode en de leden van de (synodaal-)Gereformeerde Kerken, bij hen goed overkomt en gehoor vindt.

Artikel 64

07 / 14.09.93

Gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken

Voorstel : moderamen
Rapporteur : B. van Zijlkom
Materiaal :

1. rapport dd. 28 augustus 1992 van deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken;
2. aanvullend rapport van dezelfde dd. 15 maart 1993;
3. brief van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, gehouden te Apeldoorn 1992, inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken in Nederland dd. 28 januari 1993 met het door deze synode ter zake genomen besluit; in deze brief wordt gesproken van "een goede broederlijke sfeer", waarin de deputatenbesprekingen zijn gehouden. Verder: "Uit de rapportage van deputaten alsook uit de toespraak die de voorzitter van uw deputaten, dr. A.N. Hendriks, op onze synode hield, hebben wij gevoeld dat er met het zoeken van deze eenheid inderdaad ernst is gemaakt. Graag zouden wij zien dat ook in de toekomst in deze geest verder zal worden gewerkt."
Tegen het eind van deze brief lezen we: "Wat ons beweegt is dat we niet maar naar eenheid willen staan, maar dat we willen zoeken naar een eenheid die duurzaam geacht mag worden, en die niet van meetaf de kiemen van een nieuwe verdeeldheid in zich draagt. Wij zijn het van harte met u eens, dat er een opdracht van de Koning der Kerk is en dat Hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn. Daaraan willen we gehoorzaam zijn."
Tenslotte citeren wij de volgende zin: "Wij verzoeken u dringend het besluit van onze

synode zo te willen lezen en alsdan te besluiten de samensprekingen met onze kerken voort te zetten."

Zie voor de volledige tekst van deze brief bijlage XXI bij deze Acta.

4. brief van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Centrum dd. 29 maart 1993; in dit schrijven wordt aandacht gevraagd voor de in punt 4 van de door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 geformuleerde instructie; aan deputaten is hier de opdracht gegeven om bij de Christelijke Gereformeerde Kerken te blijven aandringen "op een duidelijke positiekeus t.o.v. de Nederlands Gereformeerde Kerken. De Deputaten zetten deze instructie nog eens aan door als grond om te komen tot deze positiekeus te noemen een roeping 'niet op grond van een verzoek van Deputaten, maar van Godswege, uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid' (pag. 2).
Wij zijn van mening dat door deze opstelling van onze kant
 - a. te weinig respect wordt getoond voor het geestelijk onderscheidingsvermogen van kerken met wie wij in gesprek zijn juist omdat wij geloven dat hun staan in dezelfde waarheid tot eenheid moet leiden.
 - b. te weinig gevoel voor kerkelijke/christelijke stijl wordt getoond door als toetssteen voor zuiverheid in de leer te laten gelden de afkeuring van ontwikkelingen in een andere, derde, kerkgemeenschap. Dit lijkt ons bovendien onnodig grievend voor de betreffende kerken";
5. brief van de Gereformeerde Kerk te Wezep dd. 18 maart 1993; hierin reageert deze kerk op het onder 1 genoemde rapport.
De overtuiging wordt uitgesproken dat, hoewel er na zes jaar samensprekingen nog geen eenstemmigheid is gegroeid en er op bepaalde punten ook geen duidelijkheid is gekomen, er geen reden is "om het gesprek nu maar af te bouwen". "We zijn twee kerkgemeenschappen die ondanks een heel verschillende 'cultuur' elkaar toch heel na staan en die elkaar absoluut niet mogen loslaten. Als we moeite hebben met de houding van de andere partij, moeten we zelf maar de minste en de wijste willen wezen";
6. advies van de raad van de Gereformeerde Kerk te Winschoten dd. 21 april 1993, aangekondigd in een brief dd. 16 april 1993. "Naar het oordeel van de kerkeraad zal een voortgaand gesprek alleen dan kunnen bijdragen aan de begeerde eenheid, wanneer ook de punten die door de GKV worden aangedragen, besproken kunnen worden. De kerkeraad geeft u ter overweging het gesprek met de CGK alleen onder dit beding voort te zetten";
7. brief van br. G. Keizer te Groningen, dd. 15 maart 1993, waarin hij de hoop uitspreekt dat de synode ter zake van de eenheid van Gods volk goede besluiten zal nemen.

Besluit:

1. deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken onder dank voor hun arbeid decharge te verlenen;
2. dankbaarheid uit te spreken voor de wijze waarop de Christelijke Gereformeerde Kerken in een aantal concrete gevallen gekozen hebben tegen de dwaling, maar met teleurstelling kennis te nemen van het feit dat zij niet hebben willen ingaan op de concrete klacht die de Gereformeerde Kerken ten aanzien van de behandeling van de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff sedert de Generale Synode van Arnhem 1981 aan de orde gesteld hebben;
3. met teleurstelling kennis te nemen van het feit dat de Christelijke Gereformeerde Kerken nog niet gekomen zijn tot een duidelijke positiekeuze ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken;
dankbaar te constateren dat de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 haar deputaten opdracht gaf "bepaalde zaken" met de "commissie voor contact en samenwerking" van de Nederlands Gereformeerde Kerken "grondig door te spreken";
4. teleurstelling uit te spreken over het feit dat de Generale Synode van Apeldoorn 1992 wel spreekt van verschillen met betrekking tot de hantering van het belijden omtrent de kerk en de toeëigening van het heil als belemmering op weg naar kerkelijke eenheid, maar deze verschillen niet nauwkeurig omschrijft en onderbouwt;
dankbaar te constateren dat deze synode haar deputaten opdracht heeft gegeven "de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn, teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren";
5. al kan over persoonlijke uitspraken binnen de Gereformeerde Kerken die de Christelijke Gereformeerde Kerken aanleiding geven tot vragen, gesproken worden, er toch in het

- voetspoor van het slotwoord bij de Dordtse Leerregels bij de Christelijke Gereformeerde Kerken op aan te dringen, dat zij slechts oordelen op grond van de publieke belijdenisgeschriften en de uitspraken van de kerken zelf;
6. opnieuw deputaten te benoemen om het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten;
 7. aan deze deputaten de volgende instructie te geven:
 - a. het gesprek met deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten om wegen en middelen te zoeken die tot kerkelijke eenheid voeren;
 - b. in dit gesprek aandacht te geven aan de door de Christelijke Gereformeerde Kerken aan de orde gestelde verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil en de hantering van de belijdenis omtrent de kerk;
 - c. bij de christelijke gereformeerde deputaten erop aan te dringen, dat hun kerken ten aanzien van deze punten tot een duidelijk oordeel komen in hoeverre deze verschillen een belemmering vormen om tot eenheid te komen;
 - d. met betrekking tot de opdracht die de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 haar deputaten gaf 'bepaalde zaken' met de commissie voor contact en samenwerking van de Nederlands Gereformeerde Kerken grondig door te spreken, als de gelegenheid zich voordoet er naar vermogen aan bij te dragen, dat deze gesprekken over en weer leiden tot een Schriftuurlijke positiebepaling;
 - e. met deze deputaten te spreken over wat de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken verenigt en scheidt met betrekking tot het komen tot kerkelijke eenheid op de grondslag van de Heilige Schrift en de drie formulieren van eenheid;
 - f. van hun handelingen schriftelijk rapport uit te brengen aan de eerstkomende generale synode en dit rapport uiterlijk een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, hebben het hun opgedragen werk gedaan in overeenstemming met de hun gegeven instructie (Acta GS Leeuwarden 1990, art. 133, besluit 3);
2. sedert de Generale Synode van Arnhem 1981 is door de Gereformeerde Kerken een welomschreven en onderbouwde klacht ingediend ten aanzien van bepaalde opvattingen van de betrokken hoogleraar; de zaak bleef actueel, omdat betrokkene voortging op de ingeslagen weg blijkens verschillende met name genoemde publikaties (vergelijk Acta GS Arnhem 1981, art. 169); dat de Christelijke Gereformeerde Kerken op deze klachten niet willen ingaan, omdat zij de zaak als afgedaan beschouwen, is te betreuren; dit heeft echter geen verhindering te zijn om het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten, daar niet is gebleken dat de opvattingen van professor Oosterhoff de opvattingen zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerken;
3. de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 heeft zich niet geconfronteerd met de gronden van het verzoek van de Generale Synode van Leeuwarden 1990.

De Christelijke Gereformeerde Kerken zijn geroepen tot een taxatie van de ontwikkelingen op leerstellig en kerkrechtelijk gebied binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken uit kracht van onze gemeenschappelijke belijdenis van de waarheid en vanwege onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid tot bewaring van deze belijdenis; de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Centrum geeft er geen blijk van dit laatste in rekening te brengen en gaat eraan voorbij dat er op plaatselijk niveau reeds een vergaande vorm van samenwerking tussen christelijke gereformeerde en Nederlands gereformeerde kerken bestaat; gelet op deze samenwerking mag een duidelijke positiekeus te meer verwacht worden;
4. door de Gereformeerde Kerken is door de jaren heen, telkens weer, om een concrete en duidelijke formulering en onderbouwing van de zo geheten 'verschillen' gevraagd; het behoort tot dankbaarheid te stemmen dat de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Apeldoorn 1992 aan de door haar benoemde deputaten heeft opgedragen zich ervoor in te zetten, dat de eerstvolgende synode van deze kerken ten aanzien van de hier bedoelde onderwerpen -- de toeëigening van het heil en de hantering van het belijden omtrent de kerk -- tot verantwoorde besluitvorming kan komen; met betrekking tot het eerstgenoemde onderwerp aanvaardde de synode van Apeldoorn de nota *De "Toeëigening des heils" in de Belijdenisgeschriften*;
5. reeds de Nationale Synode van Dordrecht 1618--1619 heeft duidelijk de rechte weg

gewezen voor het beoordelen van het geloof van de gereformeerde kerken; het slotwoord bij de Dordtse Leerregels erkent dat 'persoonlijke uitspraken' mogelijk onvoorzichtig of ongenueanceerd zijn; dergelijke uitspraken mogen het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken niet belemmeren;

6. het blijft onze roeping van Christuswege om ons in te spannen voor het bereiken van de eenheid met hen die met ons dezelfde God aanbidden en hetzelfde geloof belijden, ten einde de eenheid van de kerk te onderhouden onder het juk van Jezus Christus (Efeziërs 4:1-6; Johannes 17:20-26; NGB artikel 28; vergelijk ook de Acte van Afscheiding).

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten dr. A.N. Hendriks en ds. P. Niemeijer, alsmede de christelijke gereformeerde deputaten ds. P. den Butter, prof. dr. J.W. Maris, oud. A. Pothof, ds. D. Quant en ds. J. Westerink.

De praeses richt een bijzonder woord van welkom tot de christelijke gereformeerde deputaten:

Hooggeachte broeders deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken,

Namens onze generale synode heet ik u hartelijk welkom. We verheugen ons erover dat u gehoor hebt willen geven aan de uitnodiging om de besprekingen over het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken als deputaten van deze kerken bij te wonen. Van dit gesprek hebben onze deputaten uitvoerig verslag gedaan. De synode zal daarover hebben te spreken en de conclusies van deputaten hebben te beoordelen. Uw aanwezigheid in onze vergadering zien wij als een onderstreping van wat in de brief van uw synode van Apeldoorn 1992 geschreven is aan onze synode. Daarin gaat het over ernst willen maken met de roeping tot eenheid zoals de Schrift daarover spreekt.

Uw kerken willen zoeken naar eenduurzame eenheid, zo benadrukt de generale synode. Een eenheid "die niet van meetaf de kiemen van een nieuwe verdeeldheid in zich draagt". Broeders, wij zijn het daar van harte mee eens. We willen als kerken met uw kerken samen op weg. Maar dan niet zomaar op weg. Dat weet u van ons. Wij willen de weg gaan die de Here zelf in zijn Woord aanwijst. De weg waarop ook van harte de Schriften worden aanvaard als het onfeilbare Woord van God zelf. Een eenheid die van meetaf de kiemen van een verdeeldheid in zich draagt, is geen eenheid zoals de Schrift bedoelt. Een eenwording naar menselijke normen en van menselijke makelij, daar zijn onze kerken niet op uit.

Uw en onze kerken hebben gemeenschappelijke wortels, die liggen in de Afscheiding in de vorige eeuw. Daar komen wij beide, kerkhistorisch gezien, uit voort. In de 'Acte van Afscheiding of Wederkeering' van 1834, de akte van onze gemeenschappelijke kerkelijke voorouders, wordt met diepe overtuiging gescheidenheid om de gescheidenheid afgewezen. Zij zochten de gescheidenheid niet. Zij koesterden niet een eigen knusse sfeer. Integendeel. Zij verklaarden "gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar woord gegronde vergadering, aan wat plaatze God dezelve ook vereenigd heeft".

Daarin waren zij waarachtig oecumenisch bezig. Daar mogen wij elkaar nog altijd aan houden. Daar moeten we vandaag nog voor willen staan, zullen wij de Schriftuurlijke belijdenis van de Afscheiding niet ontrouw worden. Wij hebben beide als kerken de Schrift en de gereformeerde belijdenis van harte lief. Dat is het ook wat ons uw kerken doet blijven zoeken.

Onze deputaten gewagen in hun rapportage van broederlijke en openhartige gesprekken. Dankbaar zijn we voor die karakterisering. Zowel voor het één: de broederlijke sfeer, als voor het ander: de sfeer van openhartigheid.

Met broederlijke openhartigheid zoek je elkaar. Openheid is immers niet bedoeld om af te stoten maar om het broederhart te bereiken? Het broederhart dat trekt?

Deputaten zijn ook open en eerlijk naar onze synode toe. Hun rapport meldt: "Helaas zijn er niet veel positieve resultaten te melden." U zult, broeders, van uw kant in uw conclusie niet veel anders kunnen zeggen. Toch zijn deputaten van oordeel dat het gesprek voortgezet moet worden. Zij stellen het daarom aan de synode voor.

De komende bespreking zal ook daarover gaan. Ik loop daar niet op vooruit. Maar ik spreek wel de wens en de bede uit, dat de vreugde in Christus ons zal blijven dringen om wegen en middelen te zoeken die tot kerkelijke eenheid voeren. Die vreugde alleen toch kan ons blijven dringen? Ze kan ons ook veel geduld doen opbrengen voor elkaar, zonder onnodig te vertragen.

Christusbemoedigt ons, wanneer we Hem gehoorzaam zijn, met de troosten verwachting waar Psalm 126 van zingt: "Wij met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien. Hij gaat alwenende voort, die de zaadbuidel draagt; voorzeker zal hij komen met gejuich, dragende zijn schoven." Gods Geest moge ons allen leiden ook in deze bespreking.

De praeses geeft hierna het woord aan ds. J. Westerink, die de synode als volgt toespreekt.

Ds. J. Westerink dankte praeses voor het broederlijke welkom. Met grote erkentelijkheid hebben deputaten de uitnodiging ontvangen, om een woord te richten tot de synode. Jarenlang is er alleen schriftelijk contact geweest. Vanaf 1986 ontmoeten we elkaar weer. Van de kant van de Christelijke Gereformeerde Kerken was dat toen het voormalige moderamen. In 1990 begonnen desamensprekingen weer. Nu zijn zij voor heteerst *als deputaten* op een generale synode van de Gereformeerde Kerken. Dat is een markering in de contacten.

Het goede van deze contacten wordt ook ervaren in de regelmatige ontmoetingen van wederzijdse deputaten. Die ontmoetingen zijn open, broederlijk en concreet. We hebben gemerkt dat het u ernst is met het zoeken naar eenheid, als een roeping van Godswege.

Deputaten zijn diep getroffen door het heengaan van ds. T. Dekker, die zij in de samensprekingen hebben ontmoet als een broeder die zeer betrokken is bij de zaak van de kerk van Christus.

In uw kerken is veel dat ons aanspreekt. Er is de hartelijke begeerte om trouw te zijn aan de gereformeerde belijdenis. Onder ons wordt veel gebruik gemaakt van literatuur die bij u verschijnt. Er zijn vele organisaties met het oog op de doorwerking van het gereformeerde leven in het dagelijks leven.

Met de verscheidenheid die er bij ons is zullen wij in uw ogen een wonderlijk kerkje zijn. U zult zeggen: daar is veel dat bij ons zorg zou geven. Toch zoekt u ons en met grote aandrang, als een roeping van Godswege, want (zegt u): we zien daar een kerk die -- met alle gebrek -- staat op de basis van Schrift en belijdenis. Dat zijn dingen die ons trekken.

Toch zei de Generale Synode van Apeldoorn 1992 dater een aantal belemmeringen is op de weg naar duurzame eenheid. In de eerste plaats zijn er vragen over het functioneren van het belijden omtrent de kerk in art. 27--29 NGB. De synode vroeg of u het gesprek daarover wilt voortzetten. Met verwachting wordt dat gesprek tegemoet gezien, om twee redenen. De ene reden is dat we de laatste jaren grotere openheid bij u zien ten aanzien van andere kerken. De openheid die we hebben aangetroffen bij de ICRC heeft ons goed gedaan. Er is een zoeken van verantwoorde ruimte voor kerken die samen willen gaan, maar het toch niet kunnen. Herkenning mag er zijn, al is het naar eenheid niet de kortste weg. De andere reden is dat van de kant van het moderamen de vraag tot uitdrukking komt, of er binnen de Gereformeerde Kerken in het spreken over de kerk geen aanleiding is gegeven tot bedenkingen. Die opstelling geeft mogelijkheid met elkaar verder te komen en elkaar te vinden.

In de tweede plaats ontbreekt overeenstemming met betrekking tot de toeëigening van het heil. De GS Apeldoorn 1992 zei dat het noodzakelijk is dat hierover overeenstemming komt, wil het tot eenheid komen. De GS droeg deputaten op in de komende periode eraan te werken, dat er op dit punt duidelijkheid komt. U hebt daar recht op. Dat het zo lang duurt, is geen zaak van kerkpolitiek. Ook is het niet zo dat wij op de toeëigening van het heil het patent zouden denken te hebben. Wij voelen ons hartelijk verbonden met ieder die de Here van harte liefheeft. De nota die over de toeëigening van het heil is opgesteld, gaat ook naar alle plaatselijke kerken toe, zodat de zaak van de toeëigening van het heil ook in de eigen kerk de nodige aandacht zal krijgen. Deze zaak is dus ook in eigen kring voorwerp van bespreking. Waarom vindt deze bespreking plaats? Dat heeft z'n achtergrond in de geschiedenis van de Afscheiding en de Nadere Reformatie. Sinds 1892 hebben de Christelijke Gereformeerde Kerken hieraan veel aandacht moeten geven vanwege het belang ervan voor prediking en pastoraat. De toeëigening van het heil hoort bij de schat van Christus' bruid. Deze bruid zal die schat bewaren als een kostbaar kleinood om daaruit te leven.

De nota over de toeëigening van het heil is op de generale synode unaniem aanvaard. Er zijn veel punten waar we van elkaar kunnen leren. Op dit punt zullen we u kunnen dienen. Iets machtigs zou een kerk kunnen zijn met een gereformeerde organisatie en een christelijke gereformeerde prediking, een kerk die Christus dient naar zijn Woord. Ds. Westerink spreekt de hartelijke wens uit dat de samensprekingen worden voortgezet en dat de voorstellen van het moderamen daartoe worden aanvaard. Het doet ons goed dat de zaak 'prof. Oosterhoff' in de voorstellen niet meer terugkomt. Beschouw deze zaak als afgehandeld, net zoals wij haar als afgehandeld beschouwen. Tenslotte wenst ds. Westerink de synode de zegen van de Here en de leiding van de Heilige Geest toe.

De praeses dankt ds. Westerink voor zijn woorden.

De rapporteur van het moderamen, ds. B. van Zijlkom, spreekt een woord ter inleiding op de verdere bespreking. De bespreking van het voorstel van het moderamen is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur neemt zijn uitgangspunt in het besluit van de Generale Synode van Groningen 1946, waarin al tot uitdrukking komt dat de Gereformeerde Kerken zich willen verenigen met elke op Gods Woord gegronde vergadering. In dat kader zijn toen de Christelijke Gereformeerde Kerken benaderd, dus als een op Gods Woord gegronde vergadering. De christelijke gereformeerde broeders hebben het ons niet altijd gemakkelijk gemaakt. Ds. Van Zijlkom noemt met name de zaak van het Schriftgezag, waar de Christelijke Gereformeerde Kerken niet over wilden spreken. Gesteld mag worden dat we elkaar wel aan Gods Woord zullen mogen houden. Ook al keert dit punt niet terug in de voorgestelde instructie voor nieuw te benoemen deputaten, we zullen daar, los van de persoon van prof. Oosterhoff, indien nodig over door moeten kunnen spreken. In het rapport en de voorstellen is een belangrijk uitgangspunt, dat om de zaken die in geding zijn, inderdaad en goed te kunnen doorspreken, er ook een goede sfeer nodig is, waarvoor wij van onze kant al het mogelijke moeten doen.

In de bespreking wordt waardering geuit over wat door ds. Westerink is gezegd. De belangstelling van de Christelijke Gereformeerde Kerken voor de International Conference of Reformed Churches wordt een goede zaak geacht.

Gevraagd wordt, hoe het komt dat de verslagen van de samensprekingen een afstandelijke sfeer laten zien. De deputaten beroepen zich herhaaldelijk op het slot van de Dordtse Leerregels, om aan te geven dat de kerken niet op persoonlijke uitspraken beoordeeld moeten worden, maar de manier waarop ze dat doen, doet stereotiep aan. Met een enkele herhaling van standpunten kom je niet verder. Beter dan zich af te schermen is het om de zaken die in geding zijn, bespreekbaar te maken. Het voorstel van het moderamen wordt daarom evenwichtiger geacht.

Met betrekking tot de zaak 'prof. Oosterhoff' zeggen de Christelijke Gereformeerde Kerken, dat het Schriftgezag niet in geding is. Kunnen we niet zeggen, dat we ons daarbij neerleggen? En zal, met verwijzing naar het slotwoord van de Dordtse Leerregels, de reden hiervan niet moeten zijn, dat ook wij de Christelijke Gereformeerde Kerken niet op persoonlijke meningen mogen beoordelen?

Er wordt aangedrongen op terughoudendheid inzake het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken. In het voorstel van het moderamen staat in besluit 7d als opdracht voor deputaten met betrekking tot de relatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken: *erop te blijven aandringen dat de Christelijke Gereformeerde Kerken tot een duidelijke positiekeuze komen*. Als achtereenvolgende synoden nu voor de derde keer met dezelfde woorden aandringen op een duidelijke positiekeuze, wordt te weinig rekening gehouden met de stijl van de gesprekspartner. De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben laten weten, dat ze bepaalde zaken met de Nederlands

Gereformeerde Kerken grondig willen doorspreken. Is het niet beter om dat eerst af te wachten? Hebben de Christelijke Gereformeerde Kerken geen betere ingang bij de Nederlands Gereformeerde Kerken dan wij? Hoe staat het met onszelf, als ook wij contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken overwegen?

Ook wordt gevraagd hoe het komt dat in het rapport van deputaten van gemeenschappelijke conclusies ter zake van het belijden omtrent de kerk gesproken wordt, zodat er op dit punt geen echt bezwaar meer zou zijn, terwijl de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken dit punt nog wel noemt.

Kan de toon van het voorstel niet verbeterd worden, door minder van teleurstelling te spreken en in besluit 3 en 4 de dankbaarheid voorop te zetten?

Opvallend is dat de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken een amendement van ds. J. Plantinga heeft verworpen om uit te spreken, dat het de roeping is van de Koning van de kerk om eenheid te zoeken met de Gereformeerde Kerken, maar in haar schrijven aan onze synode evengoed wel zegt "dat er een opdracht van de Koning der kerk is en dat Hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn."

Aan de andere kant wordt ook waardering geuit voor het geduld dat deputaten hebben geïfend ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ds. Westerink kan wel zeggen, dat we recht op duidelijkheid hebben, maar ondertussen duurt het al vanaf 1951 en is er nog steeds geen duidelijkheid. Gewezen wordt op Spreuken 13:12: Een langgerekt hopen maakt het hart ziek. Als je echt hart hebt voor Christus en zijn werk, mag dit toch allemaal niet zo lang duren. Als er wat anders achter zit, bijvoorbeeld dat de Christelijke Gereformeerde Kerken eerst intern op één lijn willen komen, voor ze met ons verder praten, laten ze dat dan zeggen. Dan zullen we geduld hebben met elkaar.

Het wordt beschamend genoemd dat we juist op punten als de toeëigening van het heil en de belijdenis van de kerk verdeeld blijken en elkaar niet lijken te begrijpen. Opgemerkt wordt dat de term 'toeëigening van het heil' in de dogmatiek van dr. J. van Genderen en dr. W.H. Velema maar twee keer voorkomt. Waar ligt de kwestie nu?

Hebben alleen de Christelijke Gereformeerde Kerken verschillen aan de orde te stellen, zoals in punt b van de voorgestelde instructie lijkt te worden gezegd, of hebben ook wij wat aan de orde te stellen, bijvoorbeeld dat het heil niet maar alleen in de toekomst ligt, maar vandaag naar ons toekomt?

Is er met het oog op het gestelde doel van kerkelijke eenheid een gezamenlijk uitgangspunt en moet dat niet vermeld worden in punt a van de instructie?

Is het wel juist als we de zaak 'prof. Oosterhoff' inhoudelijk laten liggen? Mag van de Christelijke Gereformeerde Kerken niet verwacht worden, dat ze naar 1 Petrus 3:15 bereid zijn tot verantwoording en dat ze ervoor openstaan als anderen hen op dingen wijzen die niet goed zijn? Daarbij gaat het niet om de persoon van prof. Oosterhoff, maar om de *kerkelijke* behandeling van de zaak van het *Schriftgezag*.

Bij het voorgestelde in besluit 5 wordt de vrees uitgesproken voor oeverloze discussies over persoonlijke uitspraken en plaatselijke situaties. Uiteraard moet er ruimte voor zijn. Die is er ook altijd geweest. Maar het belangrijkste is dat we als kerken alleen beoordeeld mogen worden op de belijdenisgeschriften en uitspraken van de kerken zelf.

Het wordt niet juist genoemd dat de aanwezigheid van christelijke gereformeerde deputaten op deze synode een historisch moment zou zijn. Deputaten waren er ook reeds op de GS Leeuwarden 1990 en die hebben toen ook gesproken. Alleen waren dat toen nog deputaten 'Vertegenwoordiging'. Die hadden een speciale taak ten aanzien van onze kerken. Sindsdien gaat het gesprek evenwel via deputaten 'Eenheid en correspondentie', die tegelijk ook andere gesprekspartners hebben. Dat is een achteruitgang, omdat er nu geen speciaal op onze kerken gericht contact meer is. Evengoed zullen de samsprekingen door moeten gaan.

We zullen het er voor over moeten hebben, als er bij een spoedig samengaan als kerken moeilijke jaren komen. Als je ervan uitgaat, dat er geen 'kiemen van verdeeldheid' mogen zijn, zal het nooit lukken. Kiemen van verdeeldheid zullen er vanwege de zonde altijd blijven. Ootmoedigheid toon je, als je één bent inzake de gereformeerde belijdenis en ondanks kiemen van verdeeldheid één wordt.

Dr. A.N. Hendriks antwoordt als deputaat. Hij typeert de gevoerde gesprekken in de samspreking als goed en hartelijk. Dat betekent niet dat er geen zaken besproken worden. Als de broeders bezwaren tegen ons hebben, moeten we er wel om vragen die bezwaren te formuleren. De gesprekken mogen niet vrijblijvend of oeverloos zijn. Ter zake van het belijden omtrent de kerk zijn de Christelijke Gereformeerde Kerken nog niet tevreden gesteld, zodat daar nog verder over

gesproken moet worden.

Inzake de toeïgening van het heil heeft de christelijke gereformeerde synode een nota aanvaard. Deze nota is echter beperkt. We zullen het er gauw over eens zijn. De hete hangijzers worden in die nota niet genoemd: hoe zie je de gemeente, hoe preek je onderscheidenlijk, hoe zie je de kinderen in de gemeente? Het is jammer dat in de nota daar niet op in wordt gegaan. Gelukkig hebben de christelijke gereformeerde deputaten de opdracht om de verschillen duidelijk te formuleren. Dan zullen ook de hete hangijzers wel aan bod komen.

Tegelijk zegt de christelijke gereformeerde synode dat het ontbreken van overeenstemming op het punt van de toeïgening van het heil een belemmering is op de weg naar eenheid. Dat is jammer, want zo wordt de zaak behoorlijk vastgelegd. Te vrezen valt dat, als er te zijner tijd overeenstemming komt, nog de vraag wordt gesteld of het wel functioneert en dat dat dan weer een nieuw bezwaar oplevert.

De *gestelde verschillen* (instructie punt b) zijn overigens door de Christelijke Gereformeerde Kerken naar voren gebracht, in grote woorden en langdurig. Nu is er tegen grote woorden op zich geen bezwaar, als ze maar wel worden waargemaakt. Paulus heeft Kefas, toen dat nodig was, *in het aangezicht weerstaan* (Gal. 2:11 Statenvertaling) en zo werd de eenheid hersteld.

Met betrekking tot de zaak 'prof. Oosterhoff' is blijven staan, dat de afhandeling van de zaak vragen oproept, omdat prof. Oosterhoff in dezelfde zin is blijven schrijven. Publiek weerspreken van de dwaling, waartoe de GS Arnhem 1981 had opgeroepen, is achterwege gebleven. De zaak nu gewoon te laten rusten is daarom niet bevredigend. Wel kan gezegd worden, dat de leer van prof. Oosterhoff niet die van de Christelijke Gereformeerde Kerken is. Dan blijft er de ruimte om indien nodig over de leer verder te spreken, bijvoorbeeld als deze bij predikanten toch navolging blijkt te vinden.

Dr. Hendriks waarschuwt tegen een al te gemakkelijk afwijken van de lijn die de GS Arnhem 1981 heeft uitgezet. Dan had er een bezwaarschrift vanuit de kerken tegen het desbetreffende besluit van de GS Arnhem 1981 moeten komen. Dat is niet gebeurd. Dan moeten we als generale synode in de kerkelijk uitgezette lijn blijven.

Ook over het contact van de Christelijke Gereformeerde Kerken met de Nederlands Gereformeerde Kerken moeten we niet te licht denken. Het is als teleurstellend ervaren, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken in de zestiger jaren ons kritiseerden en tegelijk vergaand gingen samenwerken met de Nederlands Gereformeerde Kerken, ondanks afwijkingen van de belijdenis, waarbij het ondertekeningsformulier in geding is, en ondanks de praktijk van toelating van kinderen aan het avondmaal. Prof. dr. W. van 't Spijker heeft gezegd, dat je als kerk fundamenteel verandert, als er kinderen aan het avondmaal worden toegelaten.

Al met al is er voor dr. Hendriks nog geen reden om uitbundig dankbaarheid uit te spreken. Wat niet wegneemt dat we de weg van de samensprekingen verder moeten gaan. Dr. Hendriks is op de laatstgehouden christelijke gereformeerde synode geweest. Als je daar bent, zegt hij, gaat je hart open: je ontmoet kerken die de Here en zijn Woord liefhebben. Calvijn zei, dat tenslotte de *doctrina* (de leer) de kerken moet verbinden. Die doctrina vind je bij de Christelijke Gereformeerde Kerken en bij ons. Calvijn had ook een open oog voor accentverschillen, zoals met Luther, maar voor Luther had hij een open hart. Dr. Hendriks hoopt dat dit onderwijs van Calvijn door de Christelijke Gereformeerde Kerken wordt toegeëigend.

De rapporteur, ds. B. van Zijlekom, spreekt zijn dankbaarheid ervoor uit, dat deputaten en commissie uiteindelijk op één lijn gekomen zijn. De kerkelijke lijn die door onze synoden is uitgezet, moet worden vastgehouden, maar wel op zo'n manier dat wat ons betreft alle belemmeringen op de weg naar eenheid worden weggenomen.

Daarom moeten we vasthouden aan de teleurstelling vanwege de onbevredigende kerkelijke afhandeling van de zaak 'prof. Oosterhoff', maar mogen we ook constateren, dat de leer van prof. Oosterhoff niet die van de Christelijke Gereformeerde Kerken is. De zaak zonder meer te laten rusten, gaat te ver, niet om de persoon van prof. Oosterhoff, maar vanwege het Woord van de Here. Daar moeten we elkaar op blijven kunnen aanspreken.

Vanwege de door de kerken in generale synoden uitgezette lijn, moeten we ook vasthouden aan de teleurstelling dat de Christelijke Gereformeerde Kerken nog niet tot een duidelijke positiekeuze ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn gekomen. Tegelijk mogen we dankbaar constateren, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken nu wel bepaalde zaken met de Nederlands Gereformeerde Kerken grondig gaan doorspreken. Daarom staat er ook in besluit 5: ze zijn *nog* niet tot een duidelijke positiekeuze gekomen. De verwachting is dat het nu wel gaat gebeuren. Er zal ook een duidelijke positiekeuze *moeten* worden gemaakt, evenals wij dat ook zelf in mogelijke contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen moeten doen.

Het zou echter onjuist zijn op dit punt een afwachtende houding aan te nemen. Niet voor niets is door voorgaande synoden op een duidelijke positiekeus aangedrongen. Anders zou ook voorbijgegaan worden aan het feit dat er plaatselijk al een vergaande vorm van samenwerking is tussen christelijke gereformeerde en Nederlands gereformeerde kerken.

In besluit 3 en 4 staan dankbaarheid en teleurstelling naast elkaar. Ze mogen niet tegen elkaar worden uitgespeeld. De volgorde waarin dankbaarheid en teleurstelling genoemd worden, hangt af van de historische volgorde van de zaken waar deze dankbaarheid en teleurstelling betrekking op hebben.

De vraag kan inderdaad worden gesteld, of door persoonlijke uitspraken geen aanleiding tot bedenkingen is gegeven. Daar moet open over gesproken kunnen worden. De onderlinge verhouding wordt daarmee zeker gediend. Als hierbelemmeringen liggen op de weg naar eenheid, moeten wij die wegnemen. Tegelijk moet worden vastgehouden aan de duidelijke verwijzing naar het slotwoord van de Dordtse Leerregels. Dit slotwoord doelt met persoonlijke uitspraken niet op remonstrantse opvattingen, die als dwaling weerlegd zijn, maar op uitspraken van bijvoorbeeld supralapsarische aard. Die gaven inderdaad te denken, maar *de kerken* mochten volgens het slotwoord van de Dordtse Leerregels daar niet op worden aangesproken.

In punt b van de voorgestelde instructie gaat het over de verschillen die door de Christelijke Gereformeerde Kerken aan de orde zijn gesteld en door hen een belemmering op de weg naar eenheid worden genoemd.

Het is inderdaad jammer, dat de samensprekingen niet meer lopen via een deputaatschap dat een speciale taak voor onze kerken heeft. We hebben dat op de GS Leeuwarden 1990 echter geaccepteerd. Het belangrijkste is, dat we met elkaar spreken.

In de verdere bespreking wordt nog opgemerkt, dat de samensprekingen niet alleen een zaak van vandaag zijn. Er is continuïteit, de lijn van voorgaande synoden. Dit hoeft echter niet uit te sluiten dat er onderweg wendingen kunnen zijn. Een gesprek kan een wending nemen.

Inzake het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken doen we te weinig als we alleen maar afwachten, maar *blijven aandringen* op een duidelijke positiekeus, zoals door het moderamen wordt voorgesteld, is te sterk. We doen er beter aan, waar mogelijk, een bijdrage te leveren aan de in dit contact te voeren gesprekken. Oud. G. Boersma, ds. J.F. de Haan en ds. B. Luiten dienen een amendement in, om in besluit 7d deputaten de instructie te geven: "met betrekking tot de opdracht ... grondig door te spreken, *als de gelegenheid zich voordoet er naar vermogen aan bij te dragen, dat deze gesprekken over en weer leiden tot een Schriftuurlijke positiebepaling*". Blijvend in de historische lijn moet worden ingespeeld op de actuele situatie. De woorden 'duidelijke positiekeuze' klinken te negatief in de richting van de Nederlands Gereformeerde Kerken. We mogen hopen dat het ten aanzien van beide kerken beter gaat.

Dit amendement wordt door de rapporteur ontraden. Hij wijst op de door voorgaande synoden uitgezette lijn. Het gaat om publieke zaken met betrekking tot Schrift en belijdenis. De Christelijke Gereformeerde Kerken blijven van Godswegen geroepen hierin tot een duidelijke keus te komen. Het aandringen daartoe moet niet worden afgezwakt. Hulp kan altijd worden geboden. Bovendien ligt het niet in de lijn van de verwachting dat de christelijke gereformeerde deputaten hierover met onze deputaten zullen willen spreken. Zoals al eerder is gebeurd, zullen zij inzake hun contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken uitsluitend rapporteren aan hun eigen synode.

Deputaat ds. P. Niemeijer zegt dat de christelijke gereformeerde synode van 1989 van oordeel was dat de gerezen vragen ten aanzien van het functioneren van het in de Nederlands Gereformeerde Kerken vigerende Akkoord van Kerkelijk Samenleven om een nadere bespreking vragen, maar tegelijk uitsprak dat deze vragen geen belemmering mogen zijn om te erkennen dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van de gereformeerde belijdenis. We mogen er zeker dankbaar voor zijn, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken bepaalde zaken met de Nederlands Gereformeerde Kerken willen bespreken. Maar we moeten ondertussen niet vergeten, dat er op een Schriftuurlijke positiekeuze aangedrongen moet blijven worden, niet tegenover ons, maar wel tegenover God. Samen zijn we verantwoordelijk voor het bewaren van de waarheid.

Voor een verdere toelichting op het voorstel van het moderamen en het besluit van de synode zij verwezen naar het rapport van het moderamen, dat als bijlage XX gevoegd is bij de Acta.

Een amendement van ds. P.J. Trimp om aan besluit 2 toe te voegen: *ondanks deze onbevredigende situatie deze klacht thans te laten rusten*, wordt verworpen met 10 stemmen voor en 24 tegen bij 2 onthoudingen.

Een amendement van oud. G.L. Lammers om besluit 2 met de bijbehorende grond anders te formuleren, wordt verworpen met 1 stem voor en 34 stemmen tegen bij 1 onthouding. Een amendement van oud. G.L. Lammers tot een andere formulering van besluit 3 met de bijbehorende grond, waarbij geen teleurstelling wordt uitgesproken en het resultaat van het grondig doorspreken van bepaalde zaken wordt afgewacht, wordt verworpen met 1 stem voor en 33 stemmen tegen bij 2 onthoudingen.

Een amendement van oud. A. de Kievit om in besluit 7a toe te voegen: ... om *vanuit een gezamenlijk uitgangspunt één weg te gaan* en middelen te zoeken ..., wordt verworpen met 2 stemmen voor en 33 tegen bij 1 onthouding.

Het bovenvermelde amendement van oud. G. Boersma, ds. J.F. de Haan en ds. B. Luiten inzake besluit 7d wordt aanvaard met 19 stemmen voor en 16 tegen bij 1 onthouding.

Het voorstel van de commissie wordt daarna aanvaard, besluit 1 en 7 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding, besluit 2 met 33 stemmen voor bij 3 onthoudingen, besluit 3 met 34 stemmen voor en 2 tegen, besluit 4 met 35 stemmen voor en 1 stem tegen en de besluiten 5 en 6 met algemene stemmen.

Artikel 65

07 / 14.09.93

Brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken

Voorstel : moderamen

Rapporteur : B. van Zijlekom

Besluit:

de volgende brief te zenden aan de eerstkomende generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken:

Ommen, 14 september 1993

Aan de eerstkomende generale synode
van de Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Ommen 1993, heeft kennis genomen van de brief van 28 januari 1993 die in opdracht van de Generale Synode van uw kerken, gehouden te Apeldoorn 1992, geschreven werd inzake de relatie tussen uw kerken en de onze. Bijgevoegd doen wij u toekomen de besluiten die onze synode nam met betrekking tot deze brief en de gevoerde en de te voeren samensprekingen.

Wij willen u nog het volgende zeggen.

In de brief wordt herinnerd aan de toespraak die dr. A.N. Hendriks als voorzitter van onze deputaten voor de samenspreking op de synode in Apeldoorn gehouden heeft. U moogt ervan overtuigd zijn dat in die toespraak onze diepste gevoelens in uw richting vertolkt zijn.

Met blijdschap lezen wij in de brief van uw voorgangster:

"Broeders, het zou erop kunnen lijken, dat het besluit van onze synode niet een zodanige ernst maakt met de roeping tot eenheid als wel noodzakelijk geacht moet worden in het licht van wat de Schrift ten dezen zegt. Toch zou dit een onjuiste interpretatie van het besluit van onze synode zijn." En: "Wij zijn het van harte met u eens, dat er een opdracht van de Koning der Kerk is en dat hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn. Daaraan willen we gehoorzaam zijn."

Wij verstaan ook wat de brief vervolgens zegt: "Wij zijn er ons ook van bewust, dat we in dezen voorzichtig hebben te handelen en dat we zorgvuldig moeten omgaan met de eenheid die we in eigen kerkverband ontvangen hebben."

Onze synode heeft besloten de samensprekingen met uw kerken voort te zetten, omdat het gebed van onze Here Jezus Christus dat Hij gebeden heeft in de nacht van zijn verraad, Johannes 17:20-23, ons daartoe blijft aanzetten. Hij heeft toen gebeden voor allen die door het apostolisch Woord in Hem geloven, "opdat zij allen één zijn, gelijk Gij, Vader, in Mij en Ik in U, dat ook zij in Ons zijn". Onze Here Jezus voegde daaraan toe: "opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt"; en in vers 23 nog eens: "opdat de wereld

erkenne, dat Gij Mij gezonden hebt, en dat Gij hen lief gehad hebt, gelijk Gij Mij liefgehad hebt." Wie zal kunnen zeggen wat in de wereld waarin wij vandaag leven, de reactie, de verwondering zal zijn in de harten van velen, wanneer door Gods genade, door de krachtige werking van de Heilige Geest, in de twintigste eeuw een wonder werkelijkheid wordt, zoals ons gemeenschappelijk voorgeslacht dat beleefd heeft in 1869, toen de Christelijke Afscheiden Kerk en de Gereformeerde Kerk onder het kruis elkaar weer gezocht en gevonden hebben! Er was tussen beide kerken destijds heel wat verschil in ligging, ambtsbediening en zoveel meer. Maar de hartelijke begeerte de Here te dienen naar zijn Woord heeft de tegenstellingen en verschillen doen overwinnen.

Wat een vreugde zal er zijn in de harten van Gods kinderen, wanneer de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken in Nederland, die van elkaar erkennen dat zij willen leven bij Gods betrouwbaar Woord en in oprechte verbondenheid aan de gereformeerde belijdenis, elkaar ook metterdáád mogen vinden in de beleving van Woord en sacrament.

Wat zal het een bemoeiding zijn voor onze ouderen en voor onze jongeren in dit al meer ontkerstenende land.

Wat een aantrekkingskracht zal zo'n 'samen op weg' kunnen hebben op hen die door een modernistische prediking en door oprukkende vrijzinnigheid geen rust, geen geborgenheid, geen houvast meer in hun kerken vinden.

Een wonder van de Geest van God tegen het eind van de twintigste eeuw.

Broeders, in onderworpenheid aan deze Geest hebben wij als synode namens de Gereformeerde Kerken in Nederland ons gebogen over de brief en over de besluittekst die wij van u mochten ontvangen.

Wij leggen nu onze besluiten en de brief die wij u zenden, voor ú neer; meer nog, voor die God, wiens naam wij gemeenschappelijk belijden en liefhebben. Voor Hem, die door zijn Zoon Jezus Christus en door het werk van zijn Geest Zich een gemeente vergadert, beschermt en onderhoudt in de eenheid van het ware geloof, uit alle volken, van het begin van de wereld tot het einde toe.

Wij bidden u toe de leiding van Gods Geest in het overwegen van en in de besluitvorming over wat wij u schrijven.

Namens de generale synode van de Gereformeerde Kerken, gehouden te Ommen in het jaar van onze Here 1993

praeses: ds. M.H. Sliggers

scriba II: ds. H. Folkers

Het voorstel van het moderamen wordt aanvaard met algemene stemmen.

Artikel 66

Bevordering van kerkelijke eenheid

02 / 09/ 14 / 15.09.93

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : P.J. Trimp

Materiaal :

1. van deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid (DKE) het rapport van werkzaamheden;
2. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Lisse (dd. 16 februari 1993) opmerkingen bij het rapport DKE alsmede een voorstel tot enkele wijzigingen in de door deputaten voorgestelde richtlijnen (met een bijlage);
3. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn een schrijven (dd. 17 maart 1993) waarin de kerkeraad meedeelt, dat het beleidsplan dat de raad heeft ten aanzien van de samensprekingen met de drie plaatselijke Christelijke Gereformeerde Kerken, wezenlijk afwijkt van het beleidsplan zoals de deputaten voorstellen (met twee bijlagen);
4. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Hilversum een schrijven (dd. 21 maart 1993) waarin bezorgdheid wordt uitgesproken over de voorstellen 2 en 3, gedaan in het rapport van de deputaten voor kerkelijke eenheid (met een bijlage);
5. van drs. W. Zeldenrust te Rotterdam een schrijven (dd. 24 maart 1993) met enkele opmerkingen naar aanleiding van het rapport DKE;
6. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Centrum een brief (dd. 29 maart 1993) waarin verzocht wordt geen bindende richtlijnen met betrekking tot de fasering

- 7. van samensprekingen vast te stellen;
- 7. van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Goes een brief (dd. 1 april 1993) waarin verzocht wordt de voorstellen van de deputaten kerkelijke eenheid niet zonder meer aan te nemen, omdat daarin eenzijdig de nadruk op het kerkverband wordt gelegd;
- 8. van drs. W. Zeldenrust een schrijven (dd. 9 april 1993) dat zijn schrijven (dd. 24 maart 1993) vervangt;
- 9. van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden een schrijven (dd. 15 april 1993) met opmerkingen over het rapport DKE;
- 10. van de Gereformeerde Kerk te Winschoten een schrijven (dd. 16 april 1993) waarin zij een reactie aankondigt;
- 11. van de Gereformeerde Kerk te Winschoten een schrijven (dd. 21 april 1993) met opmerkingen over het rapport DKE;
- 12. van deputaten voor kerkelijke eenheid een aanvullend rapport (dd. 27 april 1993).

Besluit 1:

deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid onder dank te dechargeren.

Grond:

deputaten hebben de opdrachten van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 naar vermogen uitgevoerd.

Besluit 2:

uit te spreken dat het van belang is de kerken landelijke handreikingen voor samensprekingen te geven, waarbij de volgende uitgangspunten gelden:

1. samensprekingen kunnen gehouden worden wanneer kerken zich bereid verklaren zich te zullen onderwerpen aan alles wat vanuit het Woord van God over en weer wordt aangewezen;
2. bij samensprekingen wordt de gemeente vanaf het begin zo uitvoerig mogelijk geïnformeerd;
3. over samensprekingen wordt aan de classis gerapporteerd in het kader van art. 30, 41 en 44 KO; wezenlijke beleidsbeslissingen kunnen alleen onder goedkeuring van de classis genomen worden;
4. plaatselijke kerken nemen naar artikel 31 KO uitspraken van meerdere vergaderingen ten aanzien van de samensprekingen in acht.

Gronden:

1. landelijke handreikingen helpen de kerken om de plaatselijke samensprekingen in goede orde te starten en voort te zetten;
2. zij laten de kerken de nodige bewegingsvrijheid om naar bevind van zaken te handelen, maar vragen wel om een loyaal gebruik naar art. 41 en 44 KO;
3. zij beogen de samenhang tussen plaatselijke en kerkverbandelijke ontwikkelingen te bewaren;
4. uit het deputatenrapport ter bevordering van kerkelijke eenheid blijkt dat diverse kerken de wens te kennen geven om richtlijnen vast te stellen, die in hoofdlijnen eenzelfde handelwijze voor plaatselijke samensprekingen in kaart brengen.

Besluit 3:

de volgende handreikingen te geven bij het proces naar kerkelijke eenwording:

1. in een eerste fase vindt een grondige verkenning plaats, waarbij de kerken vooral aandacht geven aan wat de kerken met elkaar verbindt en aan wat hen van elkaar scheidt; overeenstemming zal dankbaar genoteerd worden; eventuele confessionele en kerkrechtelijke verschillen zullen eerlijk en duidelijk ter sprake komen met als doel er alles aan te doen dat deze verschillen op Schriftuurlijke en kerkrechtelijk verantwoorde wijze worden weggenomen of overbrugd; ook is het een zaak van pastorale wijsheid de eventuele onderlinge verschillen in kerkelijke cultuur en voor het heden wezenlijke punten uit het kerkelijk verleden aan de orde te stellen;
2. in een volgende fase verklaren de samensprekende kerken dat ze -- op grond van de Schrift en de gereformeerde belijdenis -- elkaar in dezelfde plaats als trouwe

- kerken van Christus aanvaardden en daarom elkaar beloven en verplichten alles in het werk te stellen om te komen tot kerkelijke eenwording; daarbij zullen de samensprekende kerken hun meerdere vergaderingen voorstellen doen om ook voor hun deel te gaan werken om te komen tot daadwerkelijke eenwording;
3. in een eindfase zullen de kerken aan de hand van een beleidsplan vormen van nadere kennismaking en nauwer samenleven bezien en benutten.

Besluit 4:

opnieuw deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid te benoemen met de volgende opdracht:

1. de plaatselijke kerken te stimuleren bij hun roeping er aan mee te werken dat allen die Christus liefhebben naar Gods Woord, in eenheid van het ware geloof bijeenkomen;
2. desgevraagd plaatselijke kerken te adviseren en terzijde te staan bij het leggen en onderhouden van contacten binnen hun kerkelijk grondgebied;
3. de handreikingen (zie besluit 3) op hun bruikbaarheid te toetsen;
4. de fasering van samenspreken duidelijk in kaart te brengen met o.a. aandacht voor:
 - een te ontwerpen voorbeeld van een gezamenlijke verklaring met intenties, afspraken en gevolgen;
 - bepaalde (voorlopige) vormen van samenwerken tussen plaatselijke kerken en de rol van het kerkverband hierbij;
 - de vraag of, en zo ja wanneer en hoe een federatie tussen twee kerken (en kerkverbanden) mogelijk is;
 - de problematiek rond de figuur van een gefuseerde kerk;
 - regelingen voor samensprekingen die in kerken waarmee wordt samengesproken, zijn vastgesteld;
5. de landelijke ontwikkelingen ten aanzien van de kerkelijke eenheid te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met kerken en groeperingen, die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde;
6. te blijven bezien of er mogelijkheden zijn om daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen op eigen initiatief te informeren over de Gereformeerde Kerken in Nederland;
7. aan de volgende synode rapport uit te brengen van hun werkzaamheden en op basis daarvan voorstellen te doen en dit rapport een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Besluit 5:

deputaten op te dragen

1. te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, en zo ja op welke manier;
2. de volgende synode te dienen met een rapport, dat zes maanden tevoren aan de kerken wordt toegezonden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten dr. W.G. de Vries, ds. J.J. Burger, ds. H.J.J. Feenstra (niet op 2-9) en prof. J. Kamphuis (alleen op 2-9). De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. P.J. Trimp, spreekt een woord ter inleiding op de discussie. Op wat kleine oecumene heet, wordt door anderen vaak neergezien, maar het is in feite de grote oecumene. Het zogenaamde *gereformeerd appel* heeft niet ieders instemming, omdat het particulier en niet kerkelijk is. We moeten ervoor uitkijken, dat we verscheidene circuits gaan krijgen: een plaatselijk kerkelijk, een particulier en dan ook nog een op generaal-synodaal niveau. Ondertussen is het goed, dat het zoeken en bevorderen van kerkelijke eenheid iets is dat leeft.

Het rapport van deputaten heeft waardering, maar ook kritiek ontvangen. Hierbij gaat het onder meer over de invulling van het begrip *erkennen* en de plaats die het dan krijgt in het proces naar kerkelijke eenwording. Hiermee hangt samen hoe men zich de fasering van dit proces voorstelt. Deze fasering laat zich nog niet duidelijk vastleggen. Deputaten zullen hieraan verder moeten werken.

De commissie is het eens met de conclusie van deputaten, dat wederzijdse kerkelijke erkenning die niet staat in het raam van een reëel proces van daadwerkelijke eenwording, moet worden afgewezen (punt VI.6 van het rapport van deputaten). De vraag is alleen: wanneer is er sprake van zo'n reëel proces van daadwerkelijke eenwording? Het moet mogelijk zijn elkaar te erkennen als trouwe kerk van Christus op basis van een eerlijke zorgvuldige kennismaking. Zo'n wederzijdse erkenning verplicht tot en vormt een vertrekpunt van samen op weg gaan naar uiteindelijke kerkelijke eenheid. Dit betekent dat de commissie het begrip *erkenning* anders invult dan deputaten, bij wie erkenning heel dicht bij eenwording ligt. De commissie gebruikt daarom liever de term *aanvaarden*: als trouwe kerken van Christus aanvaard je elkaar. Voor de route die daarna gegaan zal moeten worden, is nadere studie nodig.

Deputaten stellen de synode voor, richtlijnen vast te stellen voor plaatselijke kerkelijke samensprekingen. De commissie vindt de term *richtlijn* te veel klinken als een bindende regel. Daarom spreekt zij liever van handreikingen. Deze term honoreert meer de bewegingsvrijheid van de plaatselijke kerk, terwijl er toch een bepaalde lijn wordt aangegeven, die alle vrijblijvendheid inperkt. Handreikingen vragen om een loyaal gebruik. Wanneer een plaatselijke kerk anders wil, zal zij dit ten overstaan van de classis verantwoorden.

De commissie vindt het begrijpelijk, dat deputaten moeite hadden met de uitvoering van opdracht 2 van de GS Leeuwarden 1990: zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde (Acta art. 136, besluit 2.2). Deputaten verantwoorden zich hierover in punt V van hun rapport. Met groeperingen zijn bijvoorbeeld bedoeld de Gereformeerde Bond en het Confessioneel Gereformeerd Beraad. Gelet op de hedendaagse ontwikkelingen in de Nederlandse Hervormde Kerk en in de (synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland zal contact met genoemde groeperingen van belang zijn, om hen die echt gereformeerd willen zijn, te bereiken.

Verkennende contacten hoeven niet beperkt te blijven tot genoemde groeperingen. De GS Leeuwarden 1990 maakte nog een onderscheid tussen groeperingen en kerken: beide wel informeren, maar alleen met groeperingen verkennende contacten leggen. De commissie wil dit onderscheid opheffen, omdat het verwarrend werkt en deputaten te weinig slagvaardig maakt.

De rapporteur zou in dit verband in het bijzonder de Nederlands Gereformeerde Kerken willen noemen. De commissie is hier als commissie niet voor. Besluit 5 in bovenvermelde besluittekst maakt geen deel uit van het voorstel van de commissie.

Van de kant van de rapporteur, ds. P.J. Trimp, wordt een amendement ingediend om deputaten op te dragen zo mogelijk verkennende contacten te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken. De laatste jaren laten zien, dat er onder hen van wie we ongeveer 25 jaar kerkelijk gescheiden leven, velen zijn van wie het hart naar ons en naar wie ons hart blijft uitgaan. Verkennende gesprekken van deputaten kunnen plaatselijke contacten aanmoedigen en ondersteunen. Op de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken in 1991 is een afwachtende houding tegenover onze kerken aangenomen. Men wacht voor contact op een signaal van onze kant. We spreken in onze contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken en diverse buitenlandse kerken regelmatig *over* de Nederlands Gereformeerde Kerken. Dan is het zinvol ook rechtstreeks *met* hen te spreken.

De commissie is niet voor de uitgave van de Verklaring van gevoelens uit 1943, die door deputaten ingevolge hun opdracht kerken en groeperingen te informeren over de gereformeerde kerken, wordt voorgesteld. De commissie vindt de suggestie op zich niet onsympathiek. De Verklaring van gevoelens is echter nogal specifiek en gedateerd en daarom niet geschikt om algemene en eigentijdse informatie te geven. Voor een uitgave op initiatief van deputaten is overigens geen besluit van de synode nodig.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat de voorgestelde richtlijnen van deputaten erg uitgebreid zijn en de kerken te veel binden. Deputaten zullen daar reden voor hebben gehad, gelet op de praktijk van samenspreken die plaatselijk niet alleen erg verschillend maar meermalen ook minder juist is. Deputaten zijn vanwege hun adviserende taak van deze praktijk goed op de hoogte.

De vraag wordt gesteld of het evangelie niet het enige uitgangspunt voor samenspreking en eenwording moet blijven. Het gaat bij 'verkenning' toch vooral om de vraag hoe in een bepaalde kerk Gods Woord functioneert. Er is geen richtlijn of handreiking nodig om te zien of dat goed of niet goed gebeurt.

Wel is het een goede zaak als we door middel van het kerkverband elkaars ervaring bij samensprekingen kunnen gebruiken. Adviezen van deputaten en een handreiking van de synode kunnen daarbij een goede dienst bewijzen.

Gewezen wordt op het besluit van de GS Leeuwarden 1990, dat voor deputaten een beperkte taak aangeeft ter zake van plaatselijke samensprekingen. Generale deputaten zullen wat het kerkverbandelijk aspect betreft kunnen *bijdragen* aan de uitvoering van de roeping van de plaatselijke kerk (Acta art. 136, besluit 1, grond 2). Verder zullen deputaten *desgevraagd* plaatselijke kerken *adviseren* en *terzijde staan* bij het leggen en onderhouden van contacten (Acta art. 136, besluit 2.1). Deputaten nemen niet het toezicht van de classis over, maar hebben een adviserende en coördinerende taak.

Aan de andere kant wordt opgemerkt dat in de handreikingen die de commissie voorstelt, het kerkverband een te kleine plaats heeft. Een handreiking is niet bindend. Zo krijgen plaatselijke kerken te veel vrijheid, die ook misbruikt kan worden.

Gevraagd wordt of de handreikingen bij samensprekingen gelijk ter tafel moeten worden gebracht of als een soort geheime agenda functioneren.

Moeite bestaat er met de trits *verkennen--herkennen--erkennen*. Zijn de drie fasen goed van elkaar te onderscheiden en passen de drie begrippen bij wat er in die fasen gebeurt?

Wat is het nut van deze trits als een en ander niet voldoende duidelijk is?

Verkennen zal vaak niet meer nodig zijn. De Christelijke Gereformeerde Kerken en wij weten bijvoorbeeld al genoeg van elkaar. Of is het voorgestelde in besluit 2.1 zo ruim dat er met de baptisten gesproken kan worden over de kinderdoop?

Herkennen en erkennen overlappen elkaar, omdat herkenning al een erkenning inhoudt. Als je elkaar als kerk van Christus erkent, ga je wegen naar eenwording zoeken. Zo is het al lang praktijk in de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken. In Enschede is er met de Nederlands Gereformeerde Kerken met instemming van de classis volledige overeenstemming bereikt.

In samensprekingen worden vaak vooral de verschillen naar voren gehaald tussen beide kerkgemeenschappen, dat wat hen van elkaar scheidt. Beter is het om eerst en vooral aandacht te geven aan wat je verbindt. Dat verbindende moet dan zo sterk zijn, dat je elkaar vindt. Verschillen hoeven niet altijd scheidend te zijn. Je kunt elkaar er ook mee verrijken.

Het kerkverband zal een plaatselijk proces tot eenwording niet mogen frustreren. Deputaten stellen in punt VI.6b van hun rapport, dat bij 'erkenning zonder effect' wordt gewettigd, dat er twee wettige kerken naast elkaar bestaan, zonder dat er iets gebeurt. Opgemerkt wordt dat deputaten op deze manier aan de verkeerde kant beginnen. Als ergens eenheid in geloof wordt geconstateerd, laat zich dat niet wegdrücken. Als dat vanuit het kerkverband niet mag, is dat frustrerend. Zo komt er feitelijk een vierde kenmerk van de ware kerk bij, namelijk dat je één moet zijn met de gereformeerde kerk (vrijgemaakt). De kerk is echter te kennen aan de in art. 29 NGB genoemde kenmerken. Als een kerk daaraan voldoet, moet dat ook gezegd kunnen worden.

Een samenspreking werkt niet, als de andere kerk wel aan de kenmerken van art. 29 NGB voldoet en je haar toch niet erkent als kerk. Als ons gevraagd wordt: "Erken je ons?" en we zouden 'nee' moeten zeggen vanwege het kerkverband, dan wordt de samenspreking afgebroken. Op basis van wederzijdse erkenning kan over verschillen die nog zijn overgebleven, verder gesproken worden.

Aan de andere kant wordt benadrukt, dat erkenning betekent, dat je elkaars attesten aanvaardt en over en weer de ambtelijke dienst erkent. Zo bezien kan erkennen alleen maar een 'erkenning met effect' zijn. Anders dan het constateren van geloof en trouw, dat ook een subjectief element bevat, kan de erkenning van elkaars ambtelijke dienst het onderscheid tussen twee fasen duidelijk markeren. Vanwege het subjectieve element in 'trouw', kan ook beter van ware kerken dan van trouwe kerken gesproken worden.

Kunnen plaatselijke kerken ook te gemakkelijk zeggen: "We hebben elkaar aanvaard", zodat er te snel een vergaande vorm van samenwerking komt?

Ook wordt naar voren gebracht, dat er tussen plaatselijke kerk en kerkverband een goede wisselwerking behoort te zijn. Daarbij moet worden uitgegaan van vertrouwen in elkaar. Daarom aanvaardt een plaatselijke kerk gaarne het toezicht vanuit het kerkverband en laat het kerkverband zich gaarne meenemen in proces van eenwording dat plaatselijk begint en landelijk kan uitgroeien. Als de kerken uit het andere kerkverband erg van elkaar verschillen, kan het op een bepaalde plaats gauwer tot eenwording komen dan elders of op landelijk niveau. Daartegenover is geen wantrouwen op zijn plaats, maar dankbaarheid.

Deputaten zullen verkennende contacten moeten gaan leggen met kerken en groeperingen die niet alleen staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid, maar ook samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde. Gevraagd wordt welke kerken, naast de Christelijke Gereformeerde Kerken, er nog meer zijn die samenleven of

willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde. Als die er niet zijn, kan in besluit 4.5 de desbetreffende passage dan niet beter worden weggelaten? Anders zullen er voor deputaten praktisch geen mogelijkheden zijn voor verkennende contacten.

Als het gaat om samenleven volgens de gereformeerde kerkorde, zullen we ervoor moeten uitkijken andere kerkverbanden te meten aan onze kerkelijke praktijk.

Inzake de opdracht van deputaten kerken en groeperingen te informeren over de gereformeerde kerken wordt de suggestie gedaan, dat wellicht gebruik gemaakt kan worden van de media. Voorlichting en beeldvorming zijn belangrijk. Kan daar geen strategie voor ontwikkeld worden?

Over het voorstel tot verkennende contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken, door ds. P.J. Trimp per amendement naar voren gebracht, wordt opgemerkt dat het niet op kerkelijke wijze ter synode is gebracht. Ons is ter zake niets officieel voorgelegd, noch door de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, noch door enige kerk of particuliere synode. Het rapport van deputaten is aan de kerken toegezonden, maar niet wat in het amendement wordt voorgesteld.

Contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken past niet in het kader van de opdracht van de GS Leeuwarden 1990: zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde (Acta art. 136, besluit 2.2). Samenspreking is bovendien geen zaak van personen, van wie de harten naar elkaar uitgaan, maar van kerkeraden.

Deputaat ds. J.J. Burger benadrukt in zijn beantwoording, dat je als kerk uit één mond moet spreken, als je onder elkaar bent en als je met anderen spreekt. Bij een samenspreking met een andere kerk mag je niet anders spreken dan je in eigen kerk en kerkverband doet bij de instemming met synodebesluiten. Uit één mond spreken is een zaak van trouw.

De commissie zegt, dat deputaten de samensprekingen te veel aan het kerkverband koppelen. Ds. Burger weersprekt dat. Deputaten zien de plaatselijke kerk op hun plaats *in* het kerkverband. Bij de commissie is richtlijn h van deputaten verdwenen. Deze richtlijn geeft aan, dat plaatselijke kerken de meerdere vergaderingen voorstellen ook voor hun deel aan samensprekingen te gaan werken. Zo functioneert de plaatselijke kerk in het kerkverband.

Van belang is ook dat voor wezenlijke beleidsbeslissingen goedkeuring van de classis nodig is. Er zijn genoeg voorbeelden van situaties waarin de classis niet eens geïnformeerd wordt. Zo mag het niet. We moeten de eenheid in de leer samen bewaren.

Als het accent in samensprekingen plaatselijk zou moeten liggen, is de voorgestelde taak voor deputaten, *de plaatselijke kerken te stimuleren*, hoogkerkelijk.

Ds. Burger waarschuwt voor onduidelijkheid inzake het begrip *erkennen*. Je kan bijvoorbeeld erkennen dat er een paus in Rome is zonder dat je hem erkent als opvolger van Petrus. Als het begrip *erkennen* verschillend wordt ingevuld, heeft dat tot gevolg dat er in de praktijk verschillende vormen van erkenning komen. Misschien kan er plaatselijk wat mee gewonnen worden, maar door het verschil in praktijk lijdt het kerkverband schade. De ene kerk gaat zo over de ander heersen. Ook moet bedacht worden, dat, als je plaatselijk een kerk erkent, je daarmee feitelijk tegelijk een uitspraak doet over het kerkverband waar die kerk bij hoort.

Deputaten stelden voor, de Verklaring van gevoelens uit 1943 opnieuw uit te geven. Dat de Verklaring van gevoelens niet eigentijds is, wisten deputaten zelf ook. Maar de verklaring gaat wel in op het begrip *verbondsautomatisme* en is als zodanig wel geschikt om tenminste een aantal kerken en groeperingen op goede manier te informeren over de gereformeerde kerken. Als de synode de uitgave ervan afwijst, gaat het niet aan, de opdracht tot informeren zonder meer te herhalen. Deputaten zien geen mogelijkheid zelf een brochure te schrijven.

Ds. Burger zegt dat samenspreking op generaal-synodaal niveau met de Nederlands Gereformeerde Kerken een nieuwe zaak is. De GS Leeuwarden 1990 sprak van verkennende contacten met groeperingen, niet met kerken (Acta art. 136, besluit 2.2). Het door ds. Trimp ingediende amendement is daarom onontvankelijk. Bovendien hoef je, als je bijvoorbeeld in de catechismus *over* de paus spreekt, daarom nog niet *met* hem te gaan spreken. Als we elders over de Nederlands Gereformeerde Kerken spreken, hoeven we daarom nog niet met hente gaan spreken.

Deputaat prof. J. Kamphuis vindt de benadering van de commissie wat te idealistisch. Het is een goede zaak als er naar mogelijkheden voor samenspreking wordt gezocht, maar we moeten niet voorbijgaan aan de realiteit van dwalingen en verkeerde tolerantie. De bewaring van de leer is een heilige zaak, die we niet aan experimenten mogen blootstellen. Er mag geen tegenstelling worden gemaakt tussen een harde kerkorde en een soepele handreiking. Dat zou independentistisch zijn.

Prof. Kamphuis vindt het onjuist dat een commissierapport doorloopt in een amendement van de rapporteur. Hij had in plaats daarvan liever een meerderheids- en een minderheidsrapport gezien.

Deputaat dr. W.G. de Vries merkt op, dat de invalshoek voor deputaten was, dat plaatselijke samensprekingen het kerkverband raken. De GS Leeuwarden heeft dat gezegd in grond 2 van besluit 1 (Acta art. 136). Deputaten zeggen zeker niet, dat ieder zich zou moeten vrijmaken. Het is beschamend dat ter synode over een vierde kenmerk van de kerk wordt gesproken. Een vierde kenmerk wordt door niemand verdedigd, maar van de kant van de Nederlands Gereformeerde Kerken is menigmaal geëist, dat we eerst hen als ware kerk zouden erkennen. Prof. K. Schilder heeft gezegd dat zo'n erkenning juist een grote blokkade is bij het zoeken naar eenheid.

De terminologie van 'herkennen' en 'erkennen' kan teruggebracht worden op de gelijkenis van de verloren zoon: de vader herkende zijn zoon toen die terugkwam, maar erkende hem toen hij zijn arm om hem heen sloeg.

Deputaten hebben inderdaad een coördinerende functie. In het verlengde daarvan zijn de richtlijnen opgesteld. Uiteraard zijn dat geen wetten van Meden en Perzen, maar vrijblijvend mogen ze ook niet zijn. Andere kerken hebben ook richtlijnen.

De bedoeling van de GS Leeuwarden 1990 om een adres te hebben waar we als kerken ook tussen twee synoden in bereikbaar zijn, is geweest dat we alert moeten zijn op ontwikkelingen en dat we ritselingen van terugkeer naar Gods Woord moeten opvangen. Maar waar zijn dat soort ritselingen geweest? De Gereformeerde Bond zegt dat de Afscheiding kerkscheuring is. Het is niet de taak van deputaten om vermaningen uit te delen. Onder de Christelijke Gereformeerden zegt prof. Van 't Spijker: "We zijn zelf verdeeld." Wat is dan de taak van deputaten? Er is geen enkel kerkverband waar we mogelijkheid en aanleiding zien tot verkennend contact.

Van de Nederlands Gereformeerde Kerken kan in landelijke verband niets verwacht worden. In Enschede waren de kerken zover dat ze konden verenigen, maar de Landelijke Vergadering hield het tegen. De Nederlands Gereformeerde Kerken hebben niet de Dordtse kerkorde. Ook worden de drie formulieren van eenheid niet overal integraal aanvaard. Natuurlijk gaat het je aan het hart, dat je plaatselijk mensen ontmoet van wie het hart naar ons uitgaat. Daartegenover moet met prof. K. Schilder gesteld worden, dat Christus zijn bloed ook voor het kerkverband heeft vergoten.

Kunnen we een kerkverband aangaan met kerken waar plaatselijk drie kerken tegenover elkaar staan?

Vandaag is de tendens, dat het wel goed is, als je plaatselijk één bent. Als je maar gelooft en er goed gepreekt wordt. Op dit punt is echter altijd gewaarschuwd tegen de Gereformeerde Bond.

Deputaat ds. H.J.J. Feenstra zegt, dat de opdracht van de GS Leeuwarden inzake kerken en groeperingen niet duidelijk was. Deputaten hebben zich positief opgesteld. Kerkelijke eenheid is een opdracht van God. Deputaten zagen echter problemen die niet zomaar op te lossen waren, bijvoorbeeld inzake de gefuseerde kerk. Dan is het niet billijk te zeggen, dat deputaten er maar verder op moeten studeren.

Ds. P.J. Trimp deelt mee, dat hij het door hem ingediende amendement heeft overgedragen aan ds. B. Luiten. Zo wordt voorkomen dat er vermenging van verantwoordelijkheden plaatsvindt. Ook moet voorkomen worden dat het hele voorstel belicht wordt vanuit het amendement en verdacht wordt van 'buitenverbandse' ideeën.

Als rapporteur verklaart ds. Trimp, dat de commissie met betrekking tot de plaatselijke samensprekingen het kerkverband ten volle tot zijn recht wil laten komen. Het is niet terecht het voorstel van de commissie independentistisch te noemen. In de handreikingen wordt uitdrukkelijk van de kerkorde uitgegaan. Alleen, het accent wordt niet gelegd bij een generale synode die richtlijnen vaststelt, maar bij de classis die toeziet. Handreikingen van de synode kunnen daarbij behulpzaam zijn, juist ook om de samenhang tussen plaatselijke en kerkverbandelijke ontwikkelingen te bewaren.

De handreikingen zijn niet bedoeld als een soort geheime agenda, maar om vanuit de gemeenschappelijke ervaring de samensprekingen te dienen. Daarbij zal ook rekening gehouden moeten worden met de agenda van de gesprekspartner, vergelijk besluit 4.4, laatste punt.

De opdracht de plaatselijke kerken te stimuleren is niet hoogkerkelijk bedoeld. Stimuleren hangt samen met de hoofdtaak van deputaten: *bevorderen* van kerkelijke eenheid.

Een bepaalde fasering in het proces naar kerkelijke eenwording kan dienstig zijn voor het goede verloop ervan. Als je hierin tot een gemeenschappelijk beleid komt, kan dat helpen om verontrusting die over de gang van zaken bij samensprekingen blijkt te bestaan, te boven te komen. Hierbij kan worden afgezien van de gegeven terminologie.

De nadruk die door deputaten gelegd is op 'spreken uit één mond' geeft blijk van verontrusting.

Plaatselijk en landelijk beleid lijken niet te sporen. Dit laatste is ook de mening van de commissie. Zij kan alleen niet instemmen met de oplossing van deputaten. Samensprekingen op het niveau van classis en particuliere synode lijken praktisch niet goed mogelijk, alleen al doordat de ressorten niet parallel lopen. Daarom is richtlijn h van deputaten niet overgenomen. Een mogelijkheid zou wel zijn, dat deputaten van de particuliere synode de classisvergadering bijwonen waar een plaatselijke samenspreking aan de orde komt.

Dat een erkenning als kerk tegelijk een uitspraak over het kerkverband waar die kerk bij hoort, zou inhouden, lijkt te wiskundig geredeneerd. In de praktijk werkt het zo niet. Erkenning heeft wel consequenties voor het kerkverband en die zullen dan ook aan de orde moeten komen. De commissie ziet ook wel de risico's van een te vroege erkenning. Maar ze wil de kerken het vertrouwen geven, dat ze op een goede manier met de handreikingen zullen omgaan. Ten aanzien van de uitdrukking 'elkaar aanvaarden' moeten we niet van misbruik uitgaan. Als je elkaar aanvaardt, in alles, ook in de ambtelijke dienst, dan wil je ook verder en ga je bezien hoe je dat vorm kunt geven. De uitdrukking 'trouwe kerk' staat niet tegenover 'ware kerk'. In de besluiten inzake betrekkingen met buitenlandse kerken is menige kerk zo aangeduid.

Een nadeel van de door deputaten voorgestelde richtlijnen is ook, dat er nu al te veel wordt vastgelegd voor overgangssituaties, zoals ook voor de situatie van een gefuseerde kerk. Daar is nog verdere studie voor nodig, terwijl er voor de voorgaande fasen ook nog veel te doen is. De overgang tussen de eerste en tweede fase is moeilijk nader te omschrijven. Je groeit toe naar een aanvaarding van elkaar. Een fasering rond de erkenning van elkaars ambtelijke dienst past niet in de opzet van het commissievoorstel.

Inzake de verkennende contacten met daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen wil de commissie de passage over samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde laten staan. Het is de regel die de GS Leeuwarden 1990 al heeft aangegeven. Die regel mag niet verruimd worden om voor de praktijk een grotere armslag te krijgen. We moeten werken vanuit de aanvaarde regel, al moet zeker ook gelden dat allereerst instemming met Schrift en belijdenis nodig is, terwijl in de kerkorde dingen kunnen staan die opgeefbaar zijn. Er moet niet te zwaar aan getild worden, dat de commissie niet instemt met de uitgave van de brochure uit 1943. Deputaten noemen het zelf ook maar een suggestie (punt IX van hun rapport). De brochure op zich is goed. De commissie geeft echter de voorkeur aan iets nieuws.

De voorzitter van de commissie, ds. H. de Vries vult aan, dat de grens tussen eerste en tweede fase vloeiend is. Als je de eerste fase ingaat, is er ook al een stukje erkenning. Die wordt bevestigd als het in de samenspreking goed blijkt te gaan. Stimulansen van de kant van deputaten in de richting van plaatselijke kerken zijn niet hoogkerkelijk, omdat deputaten er gekomen zijn op verzoeken vanuit de kerken.

Dr. W.G. de Vries verklaart zich er tenslotte mee content, dat wat hoofdzaak is in punt VI van het deputatenrapport, goede aandacht van de synode heeft gekregen en als punt van studie weer aan deputaten wordt meegegeven in besluit 4, opdracht 3 en 4. Dit is volgens dr. De Vries een goed compromis.

Het voorstel van de commissie in besluit 1 tot en met 4 wordt aanvaard, besluit 1, 2 en 4 met algemene stemmen en besluit 3 met 35 stemmen voor bij 1 onthouding. Het voorstel van de commissie heeft in de loop van de bespreking een ontwikkeling doorgemaakt. In de uiteindelijke, aanvaarde versie is veel van wat in de bespreking naar voren is gebracht, verwerkt. Besluit 5, dat per amendement is voorgesteld, krijgt in het vervolg van de bespreking apart nog nadere aandacht.

De bespreking spitst zich toe op wat per amendement is voorgesteld, eerst door ds. P.J. Trimp en daarna door ds. B. Luiten, namelijk om *deputaten op te dragen zo mogelijk verkennende contacten te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken*.

Bij het materiaal 2, het schrijven van de Gereformeerde Kerk te Lisse, moet worden toegevoegd: *bovendien een voorstel om ook op landelijk niveau tot contactoefening met de Nederlands Gereformeerde Kerken te komen*.

Als grond wordt genoemd, dat de voorgestelde verkennende contacten plaatselijke contacten kunnen aanmoedigen en ondersteunen. Uit deze en andere contacten blijkt steeds weer, dat er onder hen van wie we ongeveer 25 jaar kerkelijk gescheiden leven, velen zijn van wie het hart naar ons en naar wie ons hart blijft uitgaan en die evenals wij de gereformeerde belijdenis en de gereformeerde kerkregering van harte zijn toegedaan.

Op de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken in 1991 is een

afwachtende houding tegenover onze kerken aangenomen. Men wacht voor contact op een signaal van onze kant. Dit blijkt uit de Acta van deze Landelijke Vergadering.

De voorgestelde opdracht past in het kader van dit deputaatschap, dat door de GS Leeuwarden 1990 werd ingesteld "ter bevordering van kerkelijke eenheid met kerken en groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde" (Acta art. 136, besluit 1).

Oud. H. Smit dient een tegenvoorstel in om te besluiten, dat het voorstel van ds. B. Luiten onontvankelijk is, omdat het niet vanuit de kerken aan de synode is voorgelegd en niet past in het kader van de opdracht van de GS Leeuwarden 1990, "zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde" (Acta art. 136, besluit 2.2).

Ds. Trimp vindt het onjuist, het amendement onontvankelijk te noemen. Het is een uitwerking van wat zopas in besluit 4.5 is aanvaard inzake het leggen van verkennende contacten met daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen. Het is toch niet erg als daarbij ook de naam van een kerk wordt genoemd. Dat is tenslotte in 1946 ook gebeurd, toen zonder andere kerken uit te sluiten de naam van de Christelijke Gereformeerde Kerken werd genoemd.

Zeker is waar, dat er naast de genoemde ook andere ervaringen zijn. Niet overal gaan harten naar elkaar uit en daar kunnen goede redenen voor zijn. Toch zal er een stimulans vanuit kunnen gaan als er op landelijk niveau een begin van contact komt. De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken is een officiële instantie die publiek een uitspraak heeft gedaan. De vraag kan gesteld worden waarom deputaten dat signaal niet hebben opgepakt. In elk geval moet het nu wel worden opgepakt.

Dat er met de paus niet over de mis gesproken hoeft te worden, is niet juist. Daarvoor zijn er genoeg godsdienstgesprekken geweest. Waarom zouden we dan niet met de Nederlands Gereformeerden kunnen spreken?

Ds. B. Luiten wijst op besluit 1 van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 136). Het deputaatschap kerkelijke eenheid is ingesteld met een algemene definitie: bevordering van kerkelijke eenheid met kerken en groeperingen. Laat de toenmalige instructie een beperking kennen tot groeperingen, maar door de huidige generale synode is de instructie op dit punt uitgebreid tot kerken en groeperingen (besluit 4.5).

Als het gaat om de kerkelijke weg, dan geldt vooral dat in de kerkelijke weg dit deputaatschap er is gekomen. Hoe deputaten vervolgens worden geïnstrueerd, is een zaak van de generale synode, als we maar binnen de definitie blijven waarmee dit deputaatschap is ingesteld. Op dezelfde manier hebben ook deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit en deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid een meer uitgebreide taak gekregen. Als het tegenvoorstel wordt aanvaard, betekent dat een precedent. Dan kan een generale synode in al deze zaken alleen maar werken op instructies die drie maanden van tevoren door particuliere synoden zijn vastgesteld.

Wat in het amendement wordt voorgesteld, is feitelijk alleen maar een concreet maken van wat reeds aanvaard is. Dr. De Vries zei dat de bedoeling van de GS Leeuwarden met dit deputaatschap was, dat we ook tussen twee synoden alert konden zijn om ritselingen van terugkeer naar Gods Woord op te vangen. Dan mogen we ook, binnen de zaak die aan de orde is, een signaal opvangen.

Er wordt op gewezen, dat de zaak die ter tafel ligt, *bevordering van kerkelijke eenheid* is. Vanwege het besluit van de GS Leeuwarden, waarin zij deputaten bevordering kerkelijke eenheid benoemde (Acta art. 136, besluit 1), is de zaak van de bevordering van kerkelijke eenheid in al haar aspecten hier ter tafel. Daarom is het amendement wel ontvankelijk.

Omdat het tegenvoorstel van oud. H. Smit voor een deel een voorstel van orde is, wordt voordat de bespreking wordt vervolgd, eerst hierover gestemd. Het wordt verworpen met 7 stemmen voor en 23 tegen bij 6 onthoudingen.

In de verdere bespreking wordt aan de ene kant opgemerkt, dat de GS Leeuwarden 1990 in besluit 2.2 bewust voor de formulering 'groeperingen' heeft gekozen. Daarom hoort de nu voorgestelde zaak niet bij deputaten kerkelijke eenheid.

De kerk te Lisse vraagt geen contactoefening op landelijk niveau, maar een aanpassing van de instructie voor deputaten, namelijk om de passage die spreekt van samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde en waardoor deze landelijke contactoefening verhinderd wordt, te schrappen of aan te passen.

Stellen de Nederlands Gereformeerde Kerken zich nu echt anders op dan 25 jaar geleden? Veeleer zijn independentistische tendensen sterker geworden. Dat in die kerken velen de gereformeerde belijdenis liefhebben, is nog wat anders dan dat die kerken zelf gereformeerd zouden zijn. Maken we die velen niet blij met een dode mus, als hun organisatie toch niet mee wil? De negatieve ontwikkelingen in die kerken laten niet blijken dat ze echt op de goede grondslag willen staan. Kan deputaten op dit punt geen studieopdracht worden gegeven?

De Acta van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn ons niet toegezonden. Het signaal dat ervan uit moet gaan, staat in een samenhang die wij niet kennen. Wel is bekend dat kerken en ambtsdragers hun ondertekening van het ondertekeningsformulier niet nakomen.

Ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben we teleurstelling uitgesproken, dat ze nog niet tot een goede positiekeuze zijn gekomen inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken. Halen wij de Christelijke Gereformeerde Kerken nu niet rechts in? Moeten we, voor we iets dergelijks besluiten, ons niet confronteren met de besluiten van de GS Hoogeveen 1969--1970 inzake de Nederlands Gereformeerden?

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat het besluit van de GS Leeuwarden 1990 inzake de bevordering van kerkelijke eenheid ruim is geformuleerd. Weliswaar is er in besluit 2.2 van de GS Leeuwarden (Acta art. 136), alleen van groeperingen sprake, maar besluit 1, dat erboven staat en dat de bedoeling met het deputaatschap aangeeft, spreekt van bevordering van kerkelijke eenheid met kerken en groeperingen. Gelet op besluit 1 wil besluit 2.2 samenspreking met kerken op generaal-synodaal niveau zeker niet uitsluiten. De reden dat in besluit 2.2 alleen van groeperingen wordt gesproken, is enkel dat samensprekingen met kerken allereerst op de weg van de plaatselijke kerken liggen, terwijl groeperingen meestal landelijk zijn en daarom het beste door deputaten van de generale synode benaderd kunnen worden.

Verder blijkt de ruimte van het besluit van de GS Leeuwarden in de herhaalde formulering 'staan of willen staan' en 'samenleven of willen samenleven'. Uiteraard is er met 'staan' en 'willen staan', respectievelijk met 'samenleven' en 'willen samenleven' niet hetzelfde bedoeld. 'Willen' moet dus niet objectief, maar subjectief verstaan worden, vooropgesteld dat de desbetreffende kerk of groepering daar wel op aanspreekbaar is. De bedoeling van dit besluit was, om ook tussen twee generale synoden in ons te kunnen presenteren naar buiten toe. Tenminste om een adres te hebben waar kerken en groeperingen terecht kunnen om ons te bereiken. Als zo iets zich voordoet, moeten wij met open armen klaar staan om hen te ontmoeten.

Dit sluit de Nederlands Gereformeerde Kerken dus zeker niet bij voorbaat uit. Al is daar op veel dingen terecht kritiek te oefenen, er zijn evengoed ook veel dingen die positief te waarderen zijn, zoals bijvoorbeeld dat ze zich als waarnemer hebben aangemeld bij de ICRC. Jongeren vragen waarom we niet spreken met de Nederlands Gereformeerde Kerken, te meer nu er een signaal van die kerken is uitgegaan. Daarom is het goed hen te zoeken.

Als we echt menen wat we in besluit 4.5 hebben aanvaard, moeten we niet terugdeinzen als het concreet gaat om een kerkgemeenschap die voor een groot deel op de goede grondslag staat. Plaatselijke samensprekingen hebben een landelijke tegenhanger nodig, omdat anders plaatselijke samenwerking feitelijk alleen buiten het eigen kerkverband mogelijk is. Spanningen in het persoonlijke vlak zullen er landelijk minder zijn dan plaatselijk.

Eigenlijk is dit amendement overbodig, omdat het volledig valt binnen het besluit van de GS Leeuwarden en het reeds genomen besluit. Maar omdat deputaten dat toch niet zo hebben opgevat en gelet op het eenzijdige negatieve spreken van dr. De Vries over de Nederlands Gereformeerde Kerken, dat van haar Landelijke Vergadering niets te verwachten valt, is dit amendement wel nodig.

De kerk te Lisse stelt inderdaad een wijziging van de instructie voor, maar ondergeschikt aan wat zij eerst voorstelt, namelijk op landelijk niveau tot contactoefening met de Nederlands Gereformeerde Kerken te komen.

Er wordt gewaarschuwd voor een tendens waarbij de generale synode van de plaatselijke kerken vervreemdtd. Dat kan gebeuren als er plaatselijk goede contacten zijn, maar de generale synode afstandelijk reageert. Als de synode ook zelf, door de dienst van deputaten, contact heeft met de Nederlands Gereformeerde Kerken, staan synode en synodale deputaten meer naast de plaatselijke kerken en kunnen deputaten in hun adviserende en coördinerende taak meer voor hen betekenen. Laat de synode het goede voorbeeld geven, niet door het gesprek te weigeren, maar door het op goede manier te voeren. Verkeerde tolerantie zal daarbij geen uitgangspunt mogen zijn. Laat de zaken in geding maar aan de orde komen. We moeten toch altijd bereid zijn tot verantwoording van de hoop die in ons is?

Overigens is het woord 'samenspreking' wat groot voor wat wordt voorgesteld. Het gaat alleen om

verkennende contacten en wel zo *mogelijk*. We moeten er ook niet tegelijk alles van verwachten. Maar elke *stap* in de goede richting is er wel *één in de goede richting*. Bovendien zullen deputaten van al wat ze bespreken met de Nederlands Gereformeerde Kerken rapport moeten uitbrengen aan de volgende synode, die daar al dan niet haar goedkeuring over zal uitspreken.

Opgemerkt wordt ook, dat van heel de synode dit debat het meest aangrijpt. Zoveel herinneringen komen boven, pijnlijke ervaringen in samensprekingen. Laten de Nederlands Gereformeerde Kerken toch laten *zien*, dat ze gereformeerd willen zijn. Anderen tonen zich aangeslagen door de toon van het debat. Is het mild als we niet uitspreken dat de Nederlands Gereformeerde Kerken niet *willen* staan op de goede grondslag? Het is hard tegenover de eigen broeders en zusters, die ervaren hebben hoe velen daar het ondertekeningsformulier hebben ondertekend en er toch van afwijken.

Deputaat dr. W.G. de Vries zegt dat de terminologie 'staan of willen staan' van de GS Leeuwarden 1990 afkomstig is van de Acte van Afscheiding. Het 'willen staan' biedt geen ruimte voor verkeerde weidsheid, maar moet normatief worden verstaan: blijken moet dat men metterdaad op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid staat. In de Nederlands Gereformeerde Kerken blijkt dat niet, gezien de vrijblijvendheid die er is ten opzichte van de drie formulieren van eenheid.

Dr. De Vries vindt het jammer, dat er na een eenstemmige beslissing inzake het deputaatschap kerkelijke eenheid er nu een emotioneel debat gevoerd wordt over een onrijp voorstel. Daarbij is ook nog gevraagd of deputaten niet al contact hadden kunnen leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Hebben deputaten hun werk dus niet goed gedaan?

Het beroep op het signaal dat de Landelijke Vergadering zou hebben afgegeven, gaat niet op, omdat diezelfde Landelijke Vergadering de vereniging te Enschede heeft afgewezen. Drs. H. de Jong, predikant in de Nederlands Gereformeerde Kerken, heeft gezegd art. 7 NGB nooit meer te ondertekenen. Er heerst daar leervrijheid. Independentisme is een veelhoofdige pausdom, heeft Groen van Prinsterer eens gezegd. De velen die in de Nederlands Gereformeerde Kerken wel trouw willen zijn aan Schrift en belijdenis, doe je geen dienst als je een gesprek aangaat met het college dat in de fouten van die kerken volhardt.

Deputaat ds. H.J.J. Feenstra geeft te kennen, dat hij met de voorgestelde opdracht voor deputaten niet goed uit de voeten kan. Er wordt gesproken over kerken die willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde, maar de Nederlands Gereformeerde Kerken hebben een Akkoord van Kerkelijk Samenleven, dat daar niet mee strookt. Er is daar ook een boekje verschenen dat *De gekerkerde kerk* heet. Met de kerker is de kerkorde bedoeld.

Ds. B. Luiten antwoordt, dat er na de zestiger jaren een nieuwe generatie is gekomen. Dat neemt niet weg, dat de verschillen met de Nederlands Gereformeerde Kerken van wezenlijk belang zijn. Hiervoor kan verwezen worden naar de nota van ds. T. Dekker die als bijlage is gevoegd bij het rapport van deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Te betreuren is, dat sommige contacten door toedoen van de Landelijke Vergadering werden verbroken.

Toch kan er bij de Nederlands Gereformeerde Kerken meer positieve geloofsbeleving opgemerkt worden dan eerder werd verwacht. Dat kan gebeuren in contacten met hen en wordt bevestigd in het signaal dat uitgegaan is van de Landelijke Vergadering van 1991.

Of de Nederlands Gereformeerde Kerken inderdaad willen staan op de goede grondslag, zal in de gesprekken met hen moeten blijken. Dat ze daar niet op staan en ook niet willen staan, is een oordeel dat we nu niet kunnen waarmaken.

Bij sommigen bestaat kennelijk de vrees, dat uitverkoop van de gereformeerde waarden wordt gehouden. Die vrees is niet terecht. De besluiten van de GS Hoogeveen 1969--1970 inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn nog steeds geldig. Maar tegelijk moet gelden, dat de eerste vraag is, of ze *vandaag* gereformeerd willen zijn. Ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken zeggen we, dat ze behoud van gevoelens mogen hebben over 1892. Dan mogen we dat ook ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken zeggen als het gaat om 1967. Als daar vandaag velen zijn die gereformeerd willen zijn, moeten we met hen kunnen spreken. Met een afgesneden broeder praat je nog. Zou dat met hen dan niet kunnen?

Bij alle verschillen die er zijn met de Nederlands Gereformeerde Kerken, hebben we met hen toch ook veel gemeenschappelijk. Er zijn afwijkingen van de belijdenis, maar niet ieder daar deelt ze. We hebben als synode gezegd, dat niet is gebleken dat de opvattingen van prof. B.J. Oosterhoff de opvattingen zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Zo kunnen we ook zeggen, dat de opvattingen van ds. H. de Jong nog niet de opvattingen van de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn. Er zijn bij de Nederlands Gereformeerde Kerken ook veel dingen die goed zijn. Wat de uitkomst van eventuele samensprekingen zal zijn, is nog niet te overzien, maar het aangaan van

het gesprek zal in de Here niet vergeefs zijn.

In de bespreking komt verder nog naar voren, dat het 'willen' van de Acte van Afscheiding en van het besluit van de GS Leeuwarden 1990 inderdaad niet normloos is. Op een gegeven moment moet je vragen en moet blijken: wil je echt? Evengoed is er in het besluit van de GS Leeuwarden 1990 ruimte. Er staat niet: staan *en* willen staan. Dan zou het 'willen staan' een extra accent op het 'staan' zetten. Maar er staat: staan *of* willen staan. Dat geeft twee mogelijkheden. Een kerk staat echt op de goede grondslag. Of een kerk staat niet echt op die grondslag, maar wil er wel op staan. In beide gevallen hebben we volgens het besluit van de GS Leeuwarden 1990 een taak in het kader van bevordering van kerkelijke eenheid.

Gewezen wordt ook op art. 133 van de Acta van de GS Leeuwarden, besluit 3.2, waar gesproken wordt over de Christelijke Gereformeerde Kerken, die zeggen dat wij op de grondslag van de gereformeerde belijdenis *willen* staan. Besloten werd om daar opheldering over te vragen, omdat wij vinden dat wij echt op die grondslag staan. Wijzelf voelen dus een duidelijk verschil tussen 'staan' en 'willen staan'. 'Willen staan' laat ruimte voor een subjectieve invulling ervan, al zal uiteindelijk wel moeten blijken of men echt wil.

Al met al hebben we deputaten nodig, die open staan voor anderen die gereformeerd willen zijn, en die ook zelf goed gereformeerd zijn, om een voorbeeld van goede samenspreking te kunnen geven en om het vertrouwen van 'de achterban' te houden.

De opmerking, dat deputaten vanwege hun opdracht al wel contact hadden kunnen leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, had niet de bedoeling deputaten een verwijt te maken. Deputaten zijn bovendien al gedechargeerd. De bedoeling was alleen aan te wijzen dat de opdracht van deputaten hiervoor wel de ruimte had en dat de zaak hier dus wettig ter tafel is. Aanmerking is alleen gemaakt op het eenzijdige negatieve spreken van dr. De Vries over de Nederlands Gereformeerde Kerken. Zo te spreken is niet bevorderlijk voor kerkelijke eenheid.

Apart wordt stil gestaan bij de vraag wat de consequenties zijn van aanvaarding of verwerping van het amendement. Ds. M.H. Sliggers doet als praeses het ordevoorstel deputaten in deze geen concrete opdracht te geven, met als argument dat de zaak daar niet rijp voor is.

Gewezen wordt op de gevoeligheid van de zaak, niet alleen vanwege de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, maar ook vanwege de confrontatie met het eigen verleden. Hebben we voor verkeerde dingen gestreden?

Verder wordt de wenselijkheid uitgesproken van een studierapport. Deputaten hebben ons met een rapport gediend. Over deze zaak is er echter geen rapport.

Aan de andere kant wordt gezegd, dat bij alle gevoeligheid en de spanning die dat meebrengt, het tegelijk *ontspannend* werkt dat we over deze dingen met elkaar kunnen spreken. Niet vergeten mag worden, dat ons gezamenlijk uitgangspunt de belijdenis is, waar we instemming mee hebben betuigd en waar we op aanspreekbaar zijn. Dat blijft ook in contacten met andere kerken, als we die contacten als kerken en deputaten zullen aangaan en beoefenen.

Verder wordt opgemerkt dat deputaten ook zonder concrete opdracht op dit punt, gelet op de reeds aanvaarde instructie, volledig de ruimte hebben om een signaal als van de Nederlands Gereformeerde Kerken is uitgegaan, op te vangen. De vraag is echter, of dat nog wel opgaat als het amendement wordt verworpen.

Bestreden wordt dat het presidiale voorstel een ordevoorstel is, omdat de beslissing valt op de inhoud van de zaak.

Na onderling overleg wordt het amendement door ds. B. Luiten als volgt aangepast:

Besluit 5:

deputaten op te dragen

1. te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, en zo ja op welke manier;
2. de volgende synode te dienen met een rapport, dat zes maanden tevoren aan de kerken wordt toegezonden.

Als de aanvankelijk voorgestelde zaak nu niet kan worden afgehandeld, mag ze niet in het niets verdwijnen. Een studieopdracht voor deputaten, die hierover aan de volgende synode rapporteren, lijkt dan het beste. De volgende synode moet dan hierover een besluit nemen.

De hoop wordt uitgesproken, dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen reageren naar de volgende generale synode.

Dr. W.G. de Vries spreekt zijn blijdschap uit over het voorstel zoals het er nu uitziet. Deputaten

zullen niet alleen op de mogelijkheden van contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken studeren. Binnen de instructie is contact met deze kerken mogelijk en deputaten zullen, als er signalen in die richting komen, dat contact ook zeker leggen.

Ds. J.J. Burger wijst erop, dat deputaten een erg brede opdracht krijgen, terwijl de tijd tussen twee synoden naar verhouding kort is.

De vraag of deputaten de vrijheid hebben in het kader van hun onderzoek met de Nederlands Gereformeerde Kerken te spreken, wordt bevestigend beantwoord. We moeten vertrouwen stellen in deputaten. Zij mogen alles doen wat voor hun onderzoek dienstig is.

Nadat ds. M.H. Sliggers zijn ordevoorstel heeft teruggetrokken, wordt het amendement van ds. B. Luiten in de bovenvermelde aangepaste versie als besluit 5 aanvaard met 33 stemmen voor en 1 stem tegen bij 1 onthouding.

Artikel 67

15.09.93

Officiële vertegenwoordiging bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen

Voorstel : commissie 1
Rapporteur : T.O.G.M. Bosma
Materiaal :

1. verzoek van de raad van de Gereformeerde Kerk van Amersfoort-West om het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 139) inzake 'vertegenwoordiging officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen' te herzien en uit te spreken, dat de Generale Synode van Leeuwarden 1990 ten onrechte besloot aan het verzoek van de particuliere synode van Gelderland dd. 8 juni 1989 -- behelzende nuancering van het besluit van de Generale Synode van Middelburg 1933 (Acta art. 245,1) -- niet te voldoen; de raad voert hiervoor de volgende argumenten aan:
 1. uit de Acta van de Generale Synode van Middelburg 1933 blijkt nergens, dat deze synode een *regel* aan de kerken gaf, waarop -- blijkens de Acta ook naar het gevoelen van afgevaardigden ter synode van Leeuwarden -- uitzonderingen mogelijk zijn; de generale synode van Middelburg nam een *besluit*, dat naar artikel 31 KO moet worden nageleefd en dat geen uitzonderingen toelaat;
 2. uit de Acta van de Generale Synode van Middelburg 1933 blijkt nergens welke argumenten een rol gespeeld hebben bij de totstandkoming van het besluit; als dan de Generale Synode van Leeuwarden 1990 stelt, dat de particuliere synode van Gelderland geen argumenten aanvoert die niet reeds door de generale synode van Middelburg behandeld zijn, dan wordt dit ten onrechte tegen de particuliere synode van Gelderland aangevoerd, die immers haar voorstel tot nuancering van het besluit van de Generale Synode van Middelburg 1933 aldus argumenteerde:
"wanneer er op landelijk en/of plaatselijk nivo officiële contacten zijn met een ander kerkgenootschap, die in het kader staan van een streven naar eenheid, zou het weigeren van een officiële vertegenwoordiging bij officiële gebeurtenissen in dat andere kerkgenootschap in de praktijk het streven naar eenheid eerder belemmeren dan bevorderen";
2. voorstel van bovengenoemde raad de uitspraak van de Generale Synode van Middelburg 1933 (Acta art. 245,1) te nuanceren.

Besluit 1:

aan het verzoek tot herziening te voldoen.

Gronden:

1. hoewel het door de raad gemaakte onderscheid tussen 'regel' en 'besluit' minder juist is, moet het de raad worden toegestemd, dat de tekst van het besluit van de Generale Synode van Middelburg 1933 (Acta art. 245,1) geen uitzondering toelaat, terwijl het gebruik van de term 'regel' door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 139) blijkens de Acta uitzonderingen wel wil toelaten;
2. het moet de raad eveneens toegestemd worden, dat de Generale Synode van Middelburg 1933 geen inhoudelijke argumenten aanvoerde, waarop zij haar besluit baseerde, en al helemaal niet gesproken heeft van officiële contacten op landelijk en/of plaatselijk niveau

met een ander kerkgenootschap in het kader van een streven naar eenheid.

Besluit 2:

de uitspraak van de Generale Synode van Middelburg 1933 aldus aan te vullen:

Officiële vertegenwoordiging van gereformeerde kerken bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen behoort bij het ontbreken van contacten, gericht op eenwording, uit de aard van de zaak niet plaats te vinden.

Indien op landelijk en/of plaatselijk niveau deze contacten er wel zijn, kan tot zulk een vertegenwoordiging besloten worden, indien dit in het belang van dit contact is.

Gronden:

1. gegeven de situatie waarbinnen de Generale Synode van Middelburg 1933 sprak -- daarin was in het geheel geen sprake van officiële contacten in het kader van een streven naar eenheid -- is de regel die zij formuleerde juist: gereformeerde kerken kunnen bij officiële gebeurtenissen van andere kerkgenootschappen geen officiële vertegenwoordiging afvaardigen, omdat zo'n vertegenwoordiging miskent dat de wegen ter wille van de waarheid uiteengaan;
2. gelet op de geheel andere situatie die zich voordoet wanneer er op landelijk en/of plaatselijk niveau officiële contacten zijn met een ander kerkgenootschap in het kader van het streven naar eenheid, kan het gewenst of zelfs geboden zijn tot een officiële vertegenwoordiging te besluiten.

De bespreking van het voorstel van de commissie is voorafgegaan door een schriftelijke ronde tijdens het zomerreces.

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, zegt ter inleiding op de bespreking dat het niet de bedoeling is een uitzondering te formuleren op het besluit van de GS Middelburg 1933. De regel van de GS Middelburg 1933 blijft van kracht voor situaties die vergelijkbaar zijn met die van 1933 en met het oog waarop de synode haar uitspraak deed, namelijk voor situaties waarin geen sprake is van officiële contacten in het kader van een streven naar eenheid. Uit het rapport van de commissie die het besluit van de GS Middelburg voorbereidde, blijkt dat er toen helemaal geen pogingen waren om tot kerkelijke eenheid te komen. In het rapport wordt betreurd, dat er al lange tijd geen pogingen daartoe ondernomen zijn. Van enige toenadering tot een ander kerkgenootschap of samenspreking daarmee was dus geen sprake. In die situatie was het besluit van de GS Middelburg volkomen terecht.

Het besluit van de GS Middelburg behoeft echter wel aanvulling met het oog op situaties waarin er wel sprake is van officiële contacten die in het kader staan van een streven naar eenheid. In die situaties kan officiële vertegenwoordiging gewenst of zelfs geboden zijn, met het oog op de nagestreefde eenheid.

In de bespreking wordt gevraagd naar de situatie als er met een ander kerkgenootschap alleen op burgerlijk terrein contact is, bijvoorbeeld bij huur van een kerkgebouw. Vertegenwoordiging hoeft op zich toch niet te miskennen, dat de wegen ter wille van de waarheid uiteengaan? Wat wordt met het oog hierop bedoeld met *officiële* vertegenwoordiging? Gaat dat alleen om afvaardiging in kerkdiensten of ook daarbuiten?

Verder wordt opgemerkt dat op de GS Leeuwarden 1990 in verband met de woorden *uit den aard der zaak* uit het besluit van GS Middelburg gezegd is, dat je in een verkering en zo ook in een staat van eenwording uit de aard van de zaak wel bij elkaar op bezoek gaat. Daar hoeft het besluit van de GS Middelburg niet voor aangepast te worden.

De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, antwoordt dat is overwogen, situaties van burgerlijk contact erbij te betrekken. Het is echter niet gelukt hiervoor een bevredigende formulering te vinden. Duidelijk is, dat de regel van de GS Middelburg voor zo'n situatie niet zonder meer opgaat. Wat in zo'n situatie het beste is, kan beter aan de wijsheid van de kerkeraad worden overgelaten. Wel zal vermeden moeten worden dat vertegenwoordiging in het kader van een kerkdienst komt te staan.

Wat op de GS Leeuwarden 1990 inzake de woorden *uit den aard der zaak* is gezegd, blijkt niet uit de Acta. Als de GS Leeuwarden het vanzelfsprekend had gevonden dat bij contacten die in het kader van een streven naar eenheid staan, vertegenwoordiging wel zou kunnen plaatsvinden, had zij dat moeten aangeven.

De grond die de GS Leeuwarden bij haar besluit noemt, is echter onjuist. De PS Gelderland zou geen argumenten genoemd hebben, die niet reeds door de GS Middelburg behandeld zijn. Maar

het argument van de PS Gelderland ter zake van contacten die in het kader van een streven naar eenheid staan, is stellig niet door de GS Middelburg behandeld. Want die contacten waren er in 1933 eenvoudig niet. De PS Gelderland kwam met een nieuw argument. De GS Leeuwarden is aan die argumentatie voorbijgegaan.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard, beide besluiten met algemene stemmen. Bij de stemming over besluit 1 blijven de afgevaardigden die lid waren van GS Leeuwarden 1990, buiten stemming.

Hoofdstuk VII BUITENLANDSE KERKEN

Artikel 68

13.05.93

Regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : D.J. Zandbergen
Materiaal :

1. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 1;
2. archief BBK (sectie III): 'fraternal relations between churches' en 'critique of rules presented by the Dutch and Canadian', vastgesteld door de General Assembly of the Free Church of Scotland 1992.

Besluit 1:

de regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties als volgt te herzien:

Indien een zusterkerkrelatie met een kerk in het buitenland is aangegaan, zal deze geoeft worden aan de hand van enige regels, die dienen om als gereformeerde kerken samen bij de belijdenis van Gods Woord te blijven en elkaar te helpen, te bemoedigen en op te scherpen in het in woord en daad getuigen zijn van de Here Jezus Christus in deze wereld.

Daarvoor zullen van Nederlandse zijde de volgende regels gelden:

1. De kerken zullen elkaar zo veel mogelijk bijstaan in de handhaving, verdediging en bevordering van de gereformeerde belijdenis naar de Schriften in leer, kerkregering, tucht en eredienst.
2. De kerken zullen elkaar informeren over de besluiten van de meeste vergaderingen, indien mogelijk door toezending van de Acta ervan of anders tenminste door toezending van de voor de desbetreffende kerk relevante besluiten (waar mogelijk in vertaling).
3. De kerken zullen elkaar informeren met betrekking tot het aangaan van zusterkerkrelaties met derden.
4. De kerken zullen elkaars attestaties aanvaarden; zij zullen ook de leden van de desbetreffende kerken toelaten tot de sacramenten op vertoon van een genoegzaam kerkelijk attest.
5. De kerken stellen in principe de kansels voor elkaars predikanten open met inachtneming van de bepalingen, voor het eigen kerkverband aanvaard.

Er zal naar worden gestreefd in de beoefening van de relatie ook de volgende regels te doen gelden:

6. In geval van wijzigingen van of aanvullingen op de belijdenis, kerkorde of liturgische formulieren die inhoudelijk van confessionele aard zijn, zal op het voornemen hiertoe bij de zusterkerken bijzondere aandacht worden gevestigd, zodat zo veel mogelijk overleg voor de definitieve besluitvorming kan plaatsvinden.
7. De kerken zullen elkaars afgevaardigden op hun meeste vergaderingen ontvangen en hen uitnodigen zitting te nemen als adviseurs, zoveel dit mogelijk is.

Besluit 2:

uit te spreken dat indien een buitenlandse kerk eigen regels voor kerkelijke relaties heeft, dit het aangaan en beoefenen van een zusterkerkrelatie niet in de weg hoeft te staan, indien er geen tegenstrijdigheid is tussen de regels van de buitenlandse kerk en die van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Gronden:

1. deputaten hebben aangetoond, dat indien de oude regel 1 gehandhaafd blijft dit voor steeds terugkerende moeite zal zorgen; dat is met name gebleken na het aanbod van een zusterkerkrelatie aan de Free Church of Scotland; ook andere kerken met een presbyteriaanse achtergrond hebben moeite met 'de eerste regel van Leeuwarden'; trouwe kerken van de Here Jezus Christus herkennen elkaar, maar staan niet argwanend tegenover elkaar;
2. de positieve formulering *elkaar bijstaan* impliceert niet alleen het *op elkaar toezien*, maar vooral ook de wederzijdse verantwoordelijkheid;
3. voor de Canadese kerken, die een soortgelijke regel 1 hadden, was de onder grond 1 genoemde moeite aanleiding haar regels te wijzigen; de Free Church of Scotland heeft inmiddels positief hierop gereageerd;
4. de oude regel 3 heeft misverstand gewekt; het is nooit de bedoeling geweest dat elke relatie (van welke aard ook) zou worden gemeld;
5. bij overlegging van *attestaties* gaat het om toelating tot lid van een kerk, maar de toelating tot de sacramenten kan ook op grond van een *attest* als genoegzame verklaring van de kerkeraad van de betrokkene;
6. bij het karakter van een zusterkerkrelatie past niet het eenzijdig opleggen van regels voor het beoefenen van die relatie; zelfs de schijn dat dat de bedoeling is moet worden vermeden; bovendien moet de historische ontwikkeling van zusterkerken worden gerespecteerd die op punten andere gebruiken kennen dan wij (art. 47 KO).

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. A. de Jager, ds. H. van Veen en de brs. J. van Dijk en D.J. van Wijnen. Ook zijn als afgevaardigden van zusterkerken aanwezig dr. J. Visscher (Canadian Reformed Churches), ds. D. MacDonald (Free Church of Scotland), ds. N.C. Hoefflinger (Reformed Church in the United States) en ds. G. Ball (Reformed Presbyterian Church of Ireland).

De rapporteur, ds. D.J. Zandbergen, geeft enige toelichting op het commissievoorstel. In regel 1 is met de woorden *zo veel mogelijk* bedoeld op de spanning tussen wat wenselijk en wat haalbaar is. In regel 4 is sprake van een *genoegzaam* attest vanwege het verschil in gewoonte bij het aanvaarden van attesten. In regel 5 zijn de woorden *in principe* toegevoegd om rekening te houden met wat praktisch mogelijk is, bijvoorbeeld in verband met de taal.

In het aanvullend rapport van deputaten is onder punt 1.2.3 per abuis gesteld dat het hier gaat om de regels *voor het aangaan* en onderhouden van zusterkerkrelaties; het betreft alleen de regels *voor het onderhouden* van zusterkerkrelaties. Die voor het aangaan ervan blijven ongewijzigd gelden (vgl. Acta GS Leeuwarden 1990 art. 93).

In de discussie wordt er bij stilgestaan dat in de regeling die tot nog toe gold, sprake is van *toezien op elkaar*. Dit is nu vervangen door *elkaar bijstaan*.

Sommigen betuigen hier hun instemming mee. Het begrip *toezien* hoeft niets politoneels in zich te hebben. Omdat toch die indruk gewekt kan worden, is het beter te kiezen voor het begrip *elkaar bijstaan*. Daardoor wordt de toonzetting van regel 1 verbeterd. Bijstaan van elkaar houdt ook een toezien op elkaar in, zoals ook staat in grond 2.

Anderen pleiten ervoor om de woorden *toezien op elkaar* te laten staan. Het is broederlijk om op elkaar toe te zien. Dat heeft niets met argwaan te maken. Gevreesd wordt voor uitholling van de regels. Ook wordt opgemerkt, dat de Schotse regels wel positief beginnen, maar vervolgens spreken over elkaar aansporen tot meerdere gehoorzaamheid.

De rapporteur antwoordt dat de betekenis van *elkaar bijstaan* ook niet geminimaliseerd mag worden. Met de oude en nieuwe formulering wordt hetzelfde bedoeld. Het punt is alleen dat de oude formulering 'be watchful for deviations', waarmee de regels ook nog beginnen, bij presbyteriaanse kerken negatief overkomt. Natuurlijk kan de positieve waarde ervan uitgelegd worden. Maar als dat telkens weer moet gebeuren en het onderhouden van de relaties daardoor bemoeilijkt wordt, is het beter om die positieve waarde ook positief onder woorden te brengen.

Bij het *aangaan* van een relatie moet wel goed gekeken worden of de betrokken buitenlandse kerk inderdaad gereformeerd is. Dat is ook duidelijk vastgelegd in de desbetreffende regels. Maar is de relatie eenmaal aangegaan, dan komt er een andere sfeer, waarbij niet een toezicht vooropstaat of de ander niet afwijkt, maar de wederzijdse herkenning als gereformeerd. Overigens is in de inleidende zin van onze regels nog steeds sprake van elkaar opscherpen in het in woord en daad getuigen zijn van de Here Jezus Christus in deze wereld.

De voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman, merkt op, dat geen enkele kerk gereageerd heeft op de door deputaten voorgestelde wijziging van regel 1.

Deputaat ds. H. van Veen vult aan, dat de zusterkerken die voornamelijk uit emigratie zijn ontstaan, de bedoeling van de oude formulering wel begrepen. Maar sinds de tachtiger jaren zijn er veel

andere contacten bijgekomen, waarbij deze formulering ondanks veel uitleg beledigend en inquisitoir overkomt. Dan gaat het erom, bij gelijkblijvende norm, zo te formuleren dat je elkaars taal verstaat. Dr. J. Visscher geeft aan dat de Canadese kerken in dezelfde lijn hun regels hebben aangepast.

Een amendement van ds. A. Kamer om regel 1 als volgt te lezen: "De kerken zullen over en weer op elkaar toezien dat in leer, kerkregering, tucht en eredienst de gereformeerde leer gehandhaafd wordt." wordt verworpen met 3 stemmen voor en 32 tegen. Vervolgens wordt apart gestemd over besluit 1 en besluit 2 van het commissievoorstel. Beide worden met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

De praeses spreekt de wens uit dat de aangenomen regels dienstbaar zullen zijn aan de goede omgang met buitenlandse kerken.

Artikel 69

13.05.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: de Angelsaksische landen

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : B. Schaaij

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 5, met bijlagen 6--8;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 4, met bijlagen 4--6;
3. archief BBK, sectie III;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Alphen aan de Rijn dd. 7 april 1993, die sinds medio 1991 intensieve contacten heeft met de gemeente te Accrington; hierin verzoekt de raad van die kerk dringend de steun aan de hulpbehoevende kerk te Accrington voort te zetten en zo mogelijk uit te breiden, dit laatste met name met het oog op de noodzaak van een goed eigen kerkgebouw;
5. brief van de Gereformeerde Kerk te 's-Hertogenbosch dd. 15 februari 1993, die contacten heeft via de huisgemeente te Paramaribo met de predikant van de Orthodox Presbyterian Church, ds. K. Hubenthal; hierin verzoekt de raad van 's-Hertogenbosch de gesprekken met de OPC te intensiveren.

Besluit 1:

met dankbaarheid vast te stellen dat de Reformed Presbyterian Church of Ireland de aangeboden zusterkerkrelatie heeft aanvaard.

Besluit 2:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met:

de Canadian Reformed Churches,
de Reformed Church in the United States,
de Free Reformed Churches of Australia,
de Evangelical Presbyterian Church of Ireland,
de Reformed Presbyterian Church of Ireland.

Besluit 3:

het aanbod van de zusterkerkrelatie aan de Free Church of Scotland te handhaven.

Grond:

de regels die de Free Church of Scotland in 1992 opstelde voor 'fraternal relations between churches' zijn niet strijdig met onze regels voor zusterkerkrelaties; elk van beide kerken zal handelen naar de daarvoor door haar vastgestelde regels.

Besluit 4:

uit te spreken dat er naar gestreefd moet worden een zusterkerkrelatie aan te gaan met de Presbyterian Church of Eastern Australia en met het oog hierop het contact met deze kerk voort te zetten.

Gronden:

1. de PCEA is blijkens haar leer, dienst, kerkregering en tucht als een ware kerk van onze Here Jezus Christus aan te merken;
2. gezien de zusterkerkrelatie met de Free Reformed Churches of Australia is het niet gewenst nu reeds de zusterkerkrelatie aan te bieden aan de PCEA.

Besluit 5:

het contact voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren met:
de Orthodox Presbyterian Church,
de Reformed Churches of New Zealand,
de Presbyterian Association in England en de 'interim presbytery',
de Ely Reformed Church te Cardiff.

Besluit 6:

goed te keuren dat deputaten financiële steun hebben verleend aan de East Hull Presbyterian Church.

Besluit 7:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. met de FRCA door te spreken over de voortgang van de contacten met de PCEA en de RCNZ;
 2. de synode van de FRCA regelmatig een bezoek te brengen, omdat voortzetting van het gesprek met de FRCA nodig blijkt over verschillen in benadering inzake contacten met de presbyteriaanse kerken en het lidmaatschap van de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC);
 3. met betrekking tot de EPCI afhankelijk van de ontwikkeling en van het werk te Accrington en van de financiële nood daar, dit werk financieel te steunen tot een bedrag van maximaal f 20.000,-- per jaar;
 4. de uitspraak van de synode van Ommen dat de PCEA een trouwe kerk van onze Here Jezus Christus is, mede te delen aan de PCEA en de FRCA;
 5. met deputaten van de CanRC en de RCUS contact te onderhouden over het verloop van de gesprekken met de OPC;
 6. met betrekking tot de PAE:
 1. desgevraagd door middel van een waarnemer de vergadering van de Council van de PAE en de 'interim presbytery' bij te wonen;
 2. waar mogelijk de uitbouw van de PAE in gereformeerde richting te bevorderen;
 3. overleg te blijven voeren met plaatselijke kerken in Nederland die steun bieden aan de bij de PAE aangesloten kerken;
 4. de East Hull Presbyterian Church te steunen tot een bedrag van maximaal f 30.000,-- per jaar;
 7. met betrekking tot de Ely Reformed Church te Cardiff de volgende synode te dienen met:
 1. een studierapport met een duidelijke beoordeling van de 'Subordinate Standards';
 2. een voorstel inzake een eventuele nauwere relatie met deze kerk;
 8. de ontwikkelingen in en rond de Christian Reformed Churches te blijven volgen, en alert te zijn op mogelijkheden deze in gereformeerde zin te beïnvloeden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. A. de Jager, ds. H. van Veen en de brs. J. van Dijk en D.J. van Wijnen. Ook zijn als afgevaardigden van zusterkerken aanwezig dr. J. Visscher (CanRC), ds. D. MacDonald (FCS), ds. N.C. Hoefflinger (RCUS) en ds. G. Ball (RPCI).

De rapporteur, ds. B. Schaaij, merkt op dat tot nog toe de besluiten met betrekking tot buitenlandse kerken in de Acta per kerk afzonderlijk staan vermeld. De formuleringen zijn daarbij veelal dezelfde. Dit kan met dusterling per sectie voor een deel voorkomen worden, waarmee ook een uitgebreid eindbesluit overbodig is geworden.

De bespreking concentreert zich op de vraag of de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA) niet inderdaad als zusterkerk erkend dient te worden. Moeten we wachten tot onze

zusterkerken de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) ook zover zijn, of is het voldoende dat wij hen over het aangaan van een zusterkerkrelatie met de PCEA informeren, zoals regel 3 voor het beoefenen van zusterkerkrelaties daarvan spreekt?

De GS van Heemse 1984/85 heeft ten aanzien van de RCNZ uitgesproken (Acta art. 88), dat we als Gereformeerde Kerken in Nederland een eigen verantwoordelijkheid hebben; met betrekking tot de FRCA werd ermee volstaan deze te informeren.

De rapporteur antwoordt dat we in de FRCA een zusterkerk hebben die dichtbij de PCEA leeft en met haar in gesprek is. We moeten hen niet voor de voeten lopen. We zijn niet van de FRCA afhankelijk, maar moeten wel als zusterkerken goed met elkaar omgaan.

Deputaat ds. H. van Veen vult aan, dat deputaten zeker de FRCA zullen informeren. Maar bij het aangaan van nieuwe zusterkerkrelaties moet gerekend worden met zusterkerken in de directe nabijheid. Eenzelfde situatie hebben we ten aanzien van de OPC; daarbij moeten we rekenen met de CanRC, die veel directer dan wij met de OPC te maken hebben. Wat zouden wij ervan vinden als bijvoorbeeld de CanRC een zusterkerkrelatie aanbood aan de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, waarmee wij in gesprek zijn? Wat de commissie ten aanzien van de PCEA voorstelt te besluiten is al een duidelijk signaal in de richting van de FRCA. Verder moeten we niet gaan.

Ook de voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman, maant tot geduld ten aanzien van de FRCA. Een amendement van ds. P.J. Trimp dat beoogt de PCEA een zusterkerkrelatie aan te bieden, wordt na enige aanpassing van grond 2 bij besluit 4 van het commissievoorstel ingetrokken.

In verband met de voorgestelde financiële steun aan sommige kerken wordt gevraagd naar een totaalbeeld van wat toegezegd kan worden. Wordt het kerkewerk te Accrington ook door de FCS gesteund, zoals deputaten de FCS zouden vragen (zie rapport van deputaten punt 5.4.2)?

De rapporteur antwoordt dat een financieel totaaloverzicht inderdaad wenselijk is, maar dat bepaalde activiteiten evengoed moeten doorgaan. Overigens is slechts een beperkt deel van het budget van BBK voor speciale projecten bestemd.

Ds. D. MacDonald deelt op persoonlijke titel mee, dat het niet waarschijnlijk is dat de General Assembly van de FCS, die volgende week bijeenkomt, zal besluiten tot financiële steun voor de Presbyterian Association in England. De FCS heeft al een kerkuitbreidingsprogramma aangenomen om elk jaar een nieuwe kerk te stichten; dat heeft al aanzienlijke financiële consequenties.

Over elk van de zeven besluiten van het commissievoorstel wordt afzonderlijk gestemd. Ze worden alle met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

De praeses verwoordt de blijdschap in de vergadering dat al deze besluiten met eenparigheid van stemmen konden worden genomen.

Artikel 70

28.05.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: Europa en Afrika

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : A.J.F. van der Griendt

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 7, met bijlagen 10--16;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 6;
3. archief BBK, sectie IV.

Besluit 1:

met dankbaarheid vast te stellen, dat de Eglise Réformée Confessante au Zaïre de aangeboden zusterkerkrelatie heeft aanvaard.

Besluit 2:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met:
de Eglise Réformée Confessante au Zaïre,
die Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika.

Besluit 3:

het contact voort te zetten met:

de Union des Eglises Réformées Evangéliques Independantes de France,
de Grec Evangelical Church,
de Iglesias Reformadas de Espana,
de Iglesia Christiani Reformada (Madrid),
de Igreja Evangelica Reformada (Portugal),
die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika,
die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika,
de African Evangelical Presbyterian Church of East Africa,
de Reformed Church of East Africa,
de Nongo u Kristu u Ken Sudan nen Tiv (Nigeria).

Besluit 4:

goed te keuren dat deputaten:

1. ongeveer f 5.000,-- hebben geschonken ter ondersteuning van eengereformeerde bijbelcursus uitgaande van de EREI in Parijs;
2. de machtiging tot gemeentetoerusting en theologische opleiding in Zaïre hebben overgedragen aan de kerk te Spakenburg-Zuid;
3. aan het oprichten van het Zaïre Coördination Committee hebben meegewerkt en vervolgens als lid zijn toegetreden;
4. een beleid hebben vastgesteld en geëffectueerd met betrekking tot financiële hulp bij kerkbouw in Zaïre, mede gelet op het feit dat gebleken is, dat de kerk te Spakenburg-Zuid tot deze verstrekking van hulp niet bereid gevonden werd;
5. f 25.000,-- extra hebben uitgetrokken om de aankoop van een stuk grond plus een tot kerk te verbouwen huis in Lubumbashi-Centrum te kunnen realiseren.

Besluit 5:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen dan wel te machtigen om:

1. met betrekking tot de EREI alert te zijn op de verdere ontwikkelingen in deze kerken met name nu ook 'de vrouw in het ambt' ingang krijgt; deputaten dienen de volgende synode te adviseren in hoeverre het zinvol blijft de contacten met deze kerken voort te zetten, met name met de gemeente te Parijs;
2. met betrekking tot de GEC de volgende synode te adviseren of het zin heeft de contacten aan te houden, nu van hen geen reactie op onze correspondentie is ontvangen, terwijl hun lidmaatschap van de WCC, WARC en de GOR wordt voortgezet;
3. te blijven werken aan de totstandkoming van een gereformeerd kerkverband in Spanje met een gereformeerde kerkorde; onder door BBK te stellen voorwaarden per jaar f 15.000,-- als steun aan de IRE beschikbaar te stellen voor kerkelijke projecten; eenmalig een bedrag van f 15.000,-- aan niet gebruikte gelden over 1992 te gebruiken voor emeritaatsvoorziening van ds. J. de Segovia van de ICR te Madrid;
4. de eerstvolgende synode te rapporteren over de wenselijkheid van het aanhouden van de contacten met de IER in Portugal;
5. ten aanzien van Zuid-Afrika:
 1. zonodig de VGKSA te bezoeken, mede in verband met hun opstelling tot de GKSA;
 2. de GKSA te blijven aanspreken op haar zusterkerkrelatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken, zulks in nauw overleg met de VGKSA;
 3. alert te zijn op de ontwikkeling in de NGK in Suid-Afrika en een volgende synode te rapporteren over het al of niet gewenst zijn van voortzetting van de contacten;
6. een bezoek te brengen aan de AEPCEA en de RCEA in Kenia met als opdracht:
 1. nadere informatie te verzamelen over de RCEA, onder andere over de

2. theologische opleiding en de bibliotheek;
 2. in het licht van het voorgaande te bezien of het gewenst en mogelijk is gastcolleges te verzorgen aan de theologische opleiding;
 3. nadere informatie in te winnen over de AEPCEA;
 4. de volgende synode te adviseren over de contacten met deze kerken;
7. de TIV-kerken in Nigeria alsnog te bezoeken, teneinde de eerstkomende synode te kunnen adviseren over de wijze waarop met deze kerken de contacten kunnen worden onderhouden, dan wel niet langer meer dienen te worden voortgezet;
8. ten aanzien van de ERCZ:
1. te beoordelen of een bezoek aan een 'synode national' te Mbuyi noodzakelijk is;
 2. akkoord te gaan met de reeds voor 1993 vastgestelde steun voor kerkbouwprojecten.

Grond (ad 8.1):

de kerk te Spakenburg-Zuid heeft reeds twee predikanten ter plaatse die speciaal belast zijn met kerkelijk opbouwwerk in de ruimste zin van het woord.

Besluit 6:

in overleg met de Stichting Fundament en eventueel de kerk te Hattem als zendende kerk voor Ukraine namens de Gelderse kerken alert te zijn op ontwikkelingen in Oost-Europa ten einde de mogelijkheid te benutten zich als Gereformeerde Kerken in Nederland aldaar te presenteren.

Grond:

naast het werk van de Stichting Fundament kunnen meer officiële contacten van de Gereformeerde Kerken in Nederland met de Oosteuropese broederschap in reformatische zin heel waardevol zijn.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. M. Brandes en br. Jac. van der Kolk.

In de bespreking wordt in verband met het voorgestelde in besluit 5.5.2 opgemerkt, dat het onjuist is veel over de Nederlands Gereformeerde Kerken te spreken in het buitenland en niet *tot* hen in het binnenland. Buitenlandse contacten moeten de binnenlandse niet schaden. Wat moet er in dit verband worden overlegd met de VGKSA?

Deputaat ds. O.J. Douma antwoordt, dat wij de GKSA erkennen als ware kerk van Christus, maar dat de zusterkerkrelatie van de GKSA met de NGK een belemmering is voor een zusterkerkrelatie met ons (Acta art. 122 GS Leeuwarden). De relatie van de GKSA met de NGK is voor ons echter geen breekpunt voor onze al jarenlange contacten met de GKSA. De GS Leeuwarden 1990 gaf deputaten opdracht contact te blijven zoeken met de GKSA (Acta art. 122). Dit moet echter wel gebeuren in nauw overleg met de VGKSA, die dicht bij de GKSA leven en waarmee we een zusterkerkrelatie hebben.

Gevraagd wordt of financiële steun voor kerkbouw in Zaïre op de weg ligt van de zendende kerk te Spakenburg-Zuid, zoals de commissie aanvankelijk had gesteld, of op de weg van deputaten BBK? Deputaat br. Jac. van der Kolk pleit voor het laatste, omdat ook andere kerken voor kerkbouw door BBK zijn gesteund. In verband hiermee wordt in besluit 4.4 het woord *mede* toegevoegd. De rapporteur, oud. A.J.F. van der Griendt, merkt op dat het gestelde in besluit 4.4 overigens wel juist is, blijkens gegevens uit het archief van BBK. Bij de behandeling van het rapport van BBK *Onbekrompen delen* over materiële hulpverlening zal hierover verder gesproken kunnen worden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaat ds. T. Wendt blijft hierbij buiten stemming.

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : A.J.F. van der Griendt
Materiaal :

1. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 6;
2. brief BBK dd. 7 juni 1993, waarin deputaten voorstellen doen inzake de Eglise Réformée Confessante au Benin (ERCB); als tweede aanvullend rapport op te nemen in de Acta;
3. archief BBK, sectie IV.

Besluit 1:

nieuw te benoemen deputaten te machtigen:

1. de door de Eglise Réformée Confessante au Benin (ERCB) gevraagde 'geestelijke samenwerking' aan te gaan en in dat kader kerkelijke hulp te bieden op part-time basis;
2. met de vereniging De Verre Naasten (DVN) een samenwerking aan te gaan om iemand uit te zenden, die dit werk gaat doen, waarbij de bedoelde persoon
-- samen door DVN en deputaten BBK wordt benoemd;
-- in dienst komt van DVN;
-- voor het 'kerkelijk' werk verantwoording aflegt aan deputaten BBK;
3. de helft van de kosten te vergoeden aan DVN met een maximum van f 50.000,-- per jaar;
4. voor deze hulpverlening een plaatselijke gemeente te zoeken die dit werk van deputaten BBK overneemt met akkoord van DVN.

Gronden:

1. de ERCB in Benin is op de weg van onze kerken geplaatst en zij heeft in de naam van de Here Christus om geestelijke samenwerking gevraagd; wij kunnen hun bestaan en hun noden niet negeren;
2. wanneer door de bedoelde hulp en samenwerking deze kerken in gereformeerde richting kunnen worden geleid, kan dit een gunstige uitstraling hebben naar andere Franstalige landen ten noorden van de evenaar, die beïnvloed worden door de islam en allerlei sekten;
3. het uitzenden naar Benin van iemand die alleen maar 'kerkelijk opbouwwerk' doet, gaat voorbij aan de samenhang tussen geestelijke nood en materiële ellende;
4. bij de voorgestelde samenwerking tussen BBK en DVN kunnen deputaten BBK gebruik maken van de expertise van DVN op ontwikkelingsgebied in de derde wereld; dit komt de effectiviteit van de hulpverlening door BBK ten goede;
5. indien een plaatselijke gemeente of een zendende kerk dit werk zou overnemen, heeft dit twee gunstige effecten:
 1. de hulp aan en de samenwerking met de ERCB komt dichterbij de kerkleden van die gemeente te staan;
 2. deputaten BBK hebben de handen vrij om nieuwe activiteiten ten behoeve van de broederschap in de wereld aan te pakken.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van deputaat BBK ds. J. Klamer.

De rapporteur, br. A.J.F. van der Griendt, geeft vooraf enige toelichting. We hebben hier te doen met een kerk die nauwelijks aan het heidendom ontgroeid is, maar die wel begeert naar het Woord van God kerkelijk leven op te bouwen. Deze kerk is ontstaan via radiouitzendingen. Er wordt iemand gevraagd die integrale hulp kan bieden. Vandaar de samenwerking met De Verre Naasten.

Deputaat ds. J. Klamer bevestigt dat 'Benin' bij een zendende kerk hoort. Daarom zullen deputaten dit in de samenwerking met kerken en organisaties aan de orde stellen. Aan de andere kant moet wel bedacht worden dat de hulpvraag van een kerk komt. Het is dus niet pril zendingswerk.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : G.J. Oosterhuis
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 3, met bijlagen;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 2;
3. archief BBK (sectie I).

Besluit 1:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met de Gereja-gereja Reformasi di Indonesia (NTT).

Besluit 2:

het contact voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren met de Gereja-gereja Masehi Musyafir.

Grond:

de aanwezigheid van ds. Knigge schept verplichtingen en wekt bovendien voor de komende jaren verwachtingen voor een positieve ontwikkeling van de GGMM in gereformeerde richting.

Besluit 3:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. ten aanzien van de GGRI (NTT)
 1. indien nodig de exploitatie te bekostigen van de Sekolah Teologia Menengah zowel in materieel als in personeel opzicht, inbegrepen de uitzending van docenten;
 2. de registratie van de STM bij de Indonesische overheid te bevorderen;
 3. het emeritaatsfonds van de GGRI te suppleren tot een maximum van f 4.000,-- per jaar;
 4. zich op de volgende synode van de GGRI te laten vertegenwoordigen;
 2. ten aanzien van de GGMM
 1. het werk van ds. H. Knigge te begeleiden;
 2. de registratie van de GGMM bij de Indonesische overheid te bevorderen;
 3. zich op de volgende synode van de GGMM te laten vertegenwoordigen.

Gronden:

1. de GGRI zijn met name vanwege de noodzaak van buitenlandse docenten nog niet in staat de opleiding tot predikanten geheel zelfstandig te verzorgen; daarom hebben de zusterkerken om voortzetting van de personele hulp gevraagd;
2. de GGRI zijn nog niet in staat de zorg voor de emeriti te waarborgen;
3. regelmatig persoonlijk contact tussen deputaten en het curatorium van de STM is noodzakelijk.

De bespreking wordt gehouden in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis en ds. T. Wendt.

Gevraagd wordt naar het aanvullende rapport van BBK inzake deelname aan Litindo, het Literatuurproject voor Indonesië. Is de grond bij besluit 2 voor de intensivering van het contact met de GGMM niet zwak? Hoe staat het met de uitzending van docenten naar Sumba, nu ds. S. Braaksma gerepatriëerd is en ds. A.J. Pol in 1994 terugkeert?

De rapporteur, oud. G.J. Oosterhuis, antwoordt dat de GGMM nog erg ongestructureerd zijn. Er zijn veel onderlinge verschillen. Het werk van ds. Knigge is erop gericht dat hierin verbetering komt. Ten aanzien van de uitzending van docenten naar Sumba zal een voorstel van BBK moeten worden afgewacht.

Deputaat ds. M.H. Oosterhuis vult aan, dat deputaten in Litindo gaan participeren. De vorm waarin dat zal gebeuren, is nog niet bekend.

Deputaat ds. J.A. Boersema deelt mee, dat met het curatorium van de STM over de personeelsbezetting is gesproken. Daar wordt opvolging van ds. Braaksma en ds. Pol wenselijk gevonden. Dit moet echter eerst aan deputaten worden overgelaten.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 73

11.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: deelname aan Litindo

Ingekomen is een brief van deputaten BBK dd. 7 juni 1993, waarin zij meedelen dat zij door het zenden van een waarnemer deel blijven nemen aan het werk van de Literatuurcommissie van Litindo, het Literatuurproject voor Indonesië. Zij doen dit vanwege hun betrokkenheid bij het werk in het midden van de kerken op Sumba, Savu en Timor. Deputaten verbinden aan dit besluit geen financiële consequenties.

Deputaat ds. J. Klamer geeft enige toelichting op deze brief, waarna de synode het schrijven voor kennisgeving aanneemt.

Artikel 74

02.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: Latijns-Amerika

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G.J. Oosterhuis

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 3;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 2;
3. archief BBK, sectie I (rapport van het bezoek van deputaten aan La Iglesia Cristiana Fe Reformada in Venezuela, met daaraan gehecht een voorstel van het deputaatschap om positief te reageren op het aanbod van deze kerken een zusterkerkrelatie met haar aan te gaan).

Besluit 1:

het aanbod van een zusterkerkrelatie van La Iglesia Cristiana Fe Reformada in Venezuela dankbaar te aanvaarden.

Grond:

de ICFER is blijkens haar leer, dienst, kerkregering en tucht een ware kerk van onze Here Jezus Christus; de ICFER heeft zich geconstitueerd uit onvrede met de situatie in de Evangelische Kerk in Venezuela; via zendelingen op Curaçao is zij met onze kerken in contact gekomen.

Besluit 2:

een zusterkerkrelatie aan te bieden aan de Igreja Reformada Colonia Brasolandia te Unai.

Grond:

deze voormalige huisgemeente van Nederlandse kolonisten die aanvankelijk onder 'toezicht' van de Gereformeerde Kerk van Assen-Zuid stond, is met goedkeuring van de classis Assen tot instituering overgegaan.

Besluit 3:

contacten te leggen met de Igreja Presbyteriana do Brasil en de Igreja Evangelica Reformada.

Grond:

de kerk van Assen-Zuid heeft deze kerken bezocht en is tot de conclusie gekomen dat nauwere contacten gewenst zijn.

Besluit 4:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. ten aanzien van de ICFER
 1. logistieke en financiële steun jaarlijks tot een maximum van f 15.000,-- beschikbaar te stellen voor de volgende projecten:
 1. uitbouw bibliotheek;
 2. het verrichten van literatuuronderzoek;
 3. ondersteunen van missionaire activiteiten;
 4. het beoefenen van internationale contacten;
 2. de zendende kerk te Rijnsburg te vragen bij deze contacten behulpzaam te zijn en zo mogelijk de logistieke en financiële steun voor haar rekening te nemen;
 2. deputaten te verzoeken alle Spaans- en Portugeestalige kerken in een aparte sectie te verenigen.

Grond:

er zijn veel contacten tussen Spanje / Portugal en Latijns-Amerika.

De bespreking wordt gehouden in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis en ds. T. Wendt.

De rapporteur, oud. G.J. Oosterhuis, merkt naar aanleiding van besluit 2.2 op, dat er in de kerk te Rijnsburg zijn die de Spaanse taal machtig zijn. Reizen naar Latijns-Amerika kunnen gecombineerd worden.

Gevraagd wordt of het advies waarvan sprake is in punt 3.2.5 sub 3 van het rapport van deputaten gegeven is en zo ja wat dat advies inhield. Hoe gereformeerd zijn de IPB en de IER? Heeft een kerk het recht een docent uit te zenden naar een kerk waar (nog) geen zusterkerkrelatie mee is? Klopt dit met art. 47 KO?

Deputaat ds. M.H. Oosterhuis antwoordt, dat het advies ten aanzien van IPB en IER inhield, dat we onze gereformeerde rijkdom waar mogelijk moeten uitdragen, dit in de lijn van de besluiten van de GS Leeuwarden 1990 die versterking van het kerkelijk leven van kerken van gereformeerde signatuur beogen. Voor het uitzenden van een docent hebben deputaten gehandeld naar analogie van besluiten van de GS Leeuwarden 1990.

Ds. T. Dijkema dient een amendement in om aan de grond van besluit 2 toe te voegen: *De IRCB is blijkens haar leer, dienst, kerkregering en tucht een ware kerk van onze Here Jezus Christus*, evenals staat bij besluit 1. De voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman, ontraadt dit amendement, omdat het hier om een 'dochter' van de kerk te Assen-Zuid gaat.

Het amendement van ds. Dijkema wordt verworpen met 4 stemmen voor en 29 tegen bij 2 onthoudingen. De besluiten 1 en 4 van het commissievoorstel worden met algemene stemmen aanvaard, besluit 2 met 34 stemmen voor bij 1 onthouding en besluit 3 met 32 stemmen voor en 2 tegen bij 1 onthouding. Deputaat ds. T. Wendt blijft hierbij buiten stemming.

Artikel 75

Betrekkingen buitenlandse kerken: het Verre Oosten

08.06.93

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G.J. Oosterhuis

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 4, met bijlagen;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 3.

Besluit 1:

volgens de geldende regels de zusterkerkrelatie te blijven oefenen met:
de Free Reformed Churches of the Philipines
en de Presbyterian Church in Korea (Kosin).

Besluit 2:

het contact voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren met
de Reformed Church in Japan,
de Reformed Presbyterian Church in Korea (Hapdong),
de Reformed Presbyterian Church in Taiwan,
de Evangelical Reformed Church in Singapore,
de Dutch Reformed Church in Sri Lanka
en de Reformed Presbyterian Church of India.

Grond:

hoewel er goede contacten zijn met deze kerken, zij het per kerk verschillend, is het om allerlei redenen nog niet mogelijk aan deze kerken een zusterkerkrelatie aan te bieden.

Besluit 3:

- nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
1. ten aanzien van de FRCP
 1. projectmatig tot een maximum van f 10.000,-- per jaar steun te verstrekken voor de versterking van het gereformeerde karakter van deze kerken via het door de FRCP ingestelde deputaatschap;
 2. per jaar f 2.000,-- aan studieboeken voor predikanten te besteden;
 3. zo mogelijk personele hulp te bieden bij de opbouw van het kerkelijk leven;
 2. ten aanzien van de PCK
 1. aan de Theologische Universiteit te Kampen te verzoeken een regeling te treffen voor het houden van gastcolleges aan het Seminary van de PCK, die door deputaten BBK zullen worden bekostigd;
 2. de bibliotheek van het Seminary van de PCK te dienen met in Nederland nieuw uitgekomen gereformeerde theologische boeken tot een totaalbedrag van f 2.000,-- per jaar;
 3. aan een volgende synode van de PCK een bezoek te brengen;
 3. ten aanzien van de RPCK (Hapdong) in overleg met het Seminary van de PCK ook aan het Hapdong-Reformed Seminary in Suwon gastcolleges te regelen;
 4. ten aanzien van de RPCT
 1. voor de opbouw van de bibliotheek van het China Reformed Seminary te Taipeh tot een bedrag van f 20.000,-- aan gereformeerde boeken te besteden;
 2. de RPCT te laten bezoeken, zowel de 'Original Presbytery' als de 'Second Presbytery';
 5. ten aanzien van de ERCS te Singapore zo mogelijk deze kerken te laten bezoeken;
 6. ten aanzien van de DRC in Sri Lanka
 1. bij deze kerken te blijven aandringen op beslissingen ten aanzien van sommige van haar kerkelijke relaties;
 2. de DRC te bemoedigen en te ondersteunen door briefwisseling en bezoek;
 3. indien concrete nood wordt aangetoond tot een bedrag van maximaal f 20.000,-- te steunen;
 7. ten aanzien van de RPCInd zo mogelijk nog in de loop van dit jaar een gastdocent voor zes weken naar de Presbyterian Theological College te Dehra Dun te zenden om onderwijs te geven in het vakgebied dogmatiek en/of Oude Testament.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, br. Jac. van der Kolk en br. C.J. Smallenbroek.

In de bespreking wordt gevraagd naar de relatie van de RCJ met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Waarom neemt de commissie het voorstel van deputaten niet over om deze kerk te steunen bij het realiseren van een Japanse psalmbundel met Geneefse melodieën tot een bedrag van f 5.000,--?

Verder wordt gevraagd waarom de commissie f 10.000,-- voorstelt als jaarlijkse steun voor de kerken op de Filippijnen, terwijl deputaten een bedrag van f 15.000,-- noemen. Ook wordt gevraagd waar dit bedrag voor bestemd is.

De rapporteur, oud. G.J. Oosterhuis, antwoordt dat de kerk in Japan geen financiële steun nodig heeft. Deputaat ds. O.J. Douma vult aan, dat de RCJ niet zo bewust voor de NGK en tegen ons heeft gekozen als bijvoorbeeld de GKSA in Zuid-Afrika. Deputaten moeten echter wel dezelfde maatstaf hanteren. Aan de RCJ is uitvoerig uitgelegd wat er in Nederland kerkelijk aan de hand is. De RCJ is daar nog mee bezig en komt erop terug. Het steunbedrag voor de psalmbundel hadden deputaten bedoeld als sympathiegift.

Deputaat br. C.J. Smallenbroek antwoordt inzake de FRCP dat de steun nodig is voor versterking van het gereformeerd karakter van deze kerken. Dit brengt in de FRCP ook spanningen mee, maar er is duidelijk de begeerte om gereformeerde kerken te zijn en op dit punt verder te komen. Precieze invulling van de besteding van het bedrag kan niet worden gegeven, maar deputaten vragen wel ruimte om nodige hulp te kunnen bieden. De GS Leeuwarden had ook al f 15.000,-- als jaarlijkse steun toegewezen.

De rapporteur reageert hierop, dat het mogelijk moet zijn dat deputaten voor de hulp aan de FRCP een budget maken.

Een amendement van ds. A. Kamer om het jaarlijkse steunbedrag aan de FRCP te stellen op maximaal f 15.000,--, wordt verworpen met 9 stemmen voor en 21 tegen bij 5 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 76

03 / 09.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: materiële hulpverlening

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : D.J. Zandbergen
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel II, *Onbekrompen delen*;
2. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I;
3. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Mussel dd. 22 maart 1993, waarin kritische opmerkingen worden gemaakt naar aanleiding van het rapport *Onbekrompen delen* over
 1. de structuur van de hulpverlening door deputaten BBK;
 2. de verhouding van deputaten BBK en plaatselijke kerken die zelfstandig hulp verlenen aan kerken in het buitenland.

Besluit 1:

het rapport *Onbekrompen delen* onder dank te aanvaarden.

Gronden:

1. deputaten BBK hebben een goed overzicht gegeven van de ontwikkeling sinds de jaren zestig van materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken;
2. zij brengen enkele duidelijke onderscheidingen aan voor de verschillende soorten hulpverlening, zowel ten aanzien van de hulpverleners als de hulpontvangers;
3. zij geven een goede aanzet voor het formuleren van criteria waaraan materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken moet voldoen.

Besluit 2:

uit te spreken:

1. dat de materiële hulpverlening opgedragen blijft aan het deputaatschap BBK;
2. dat nieuw te benoemen deputaten door middel van een afzonderlijke sectie de hulpverleningsprojecten vooraf beoordelen en achteraf evalueren;

Gronden:

1. deze uitspraak is in overeenstemming met wat vroegere synoden (GS Hattem 1972 en GS Groningen-Zuid 1978) in soortgelijke gevallen hebben uitgesproken (respectievelijk Sumba en Korea);
2. voortdurende bezinning op de materiële hulpverlening is noodzakelijk, voornamelijk voor wat betreft de schadelijke effecten, die onbedoeld kunnen optreden bij de ontvangende partij;

Besluit 3:

1. uit te spreken dat het wenselijk en nodig is, rekening houdend met de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk, te komen tot kerkverbandelijke coördinatie van kerkelijk hulpverleningswerk;
2. nieuw te benoemen deputaten BBK op te dragen:
 1. voort te gaan met de coördinerende taak die zij reeds ter hand hebben genomen;
 2. overleg te blijven voeren met de zendende kerken en met particuliere instanties voorzover deze zich bezig houden met hulpverlening aan buitenlandse kerken;
3. nieuw te benoemen deputaten BBK te machtigen deel uit te maken van een overkoepelend verband van hulpverleningsinstanties, die elk voor zich zelfstandig blijven, terwijl daarbij de grens tussen kerkelijke en particuliere verantwoordelijkheid gehandhaafd blijft;
4. de kerken te verzoeken en de kerkleden aan te bevelen geen financiële acties tot hulpverlening aan buitenlandse kerken op te zetten zonder overleg met deputaten BBK;
5. deputaten BBK te verzoeken desgevraagd advies te geven over de onder 3.4 genoemde hulpverlening.

Gronden:

1. de kerken worden geconfronteerd met een toenemende vraag om steun voor projecten in de hele wereld;
2. deputaten BBK hebben in hun studie aangetoond dat kerkverbandelijke coördinatie van hulpverlening noodzakelijk is;
3. zij hebben reeds overleg gevoerd met verscheidene instanties (onder andere met vertegenwoordigers van zendende kerken, van De Verre Naasten en van het comité van de Centrale Diaconale Conferentie); de grens tussen kerkelijke en particuliere verantwoordelijkheid dient gehandhaafd te blijven (rapport deel II bij punt 8.3);
4. bij de uitbreiding van internationale contacten is een goede opzet van de materiële hulpverlening van groot belang met het oog op een billijke en evenwichtige verdeling van de beschikbare hulpbronnen.

Besluit 4:

- nieuw te benoemen deputaten BBK te verzoeken:
1. de hulpverlening ten behoeve van kerkelijk opbouwwerk in het buitenland zoveel mogelijk beleidsmatig te onderbouwen en daarbij in het bijzonder te letten op:
 1. wat in het kader van hulpverlening tussen zusterkerken kerkelijk opbouwwerk is;
 2. een zo zorgvuldig mogelijke afgrenzing tussen de terreinen waarop deputaten BBK en de zendende kerken werkzaam zijn;
 3. mogelijke nadelige neveneffecten van materiële hulpverlening op de gevende en de ontvangende kerken;
 4. de mogelijkheden van de kerken tot het verlenen van materiële hulp, gelet op het potentieel aan mankracht en financiën;
 2. na te gaan op welke wijze in de toekomst bij dit werk te betrekken kerken door deputaten kunnen worden benaderd en worden ingeschakeld;
 3. van hun bevindingen in hun rapport aan de volgende generale synode verslag uit te brengen en deze met advies en/of met voorstellen te dienen, met name ten aanzien van de eventuele vormgeving van de hulpverlening.

Gronden:

1. de groei van het aantal kerkelijke contacten heeft geleid tot groei van het deputaatschap BBK; deputaten hebben in de afgelopen drie jaar een toenemende behoefte geconstateerd aan doelmatige structurering van hun hulpverleningswerk; zij zijn reeds bezig een systeem te ontwerpen dat de overzichtelijkheid van hun werk ten goede zal komen (in eerste versie verwoord in hun *Beleidsaanbeveling aan nieuwe deputaten BBK*);
2. het is in het belang van de kerken, dat er een beleid wordt ontwikkeld voor de (uitbreiding van de) materiële hulpverlening;
3. deputaten BBK vragen opnieuw gemachtigd te worden om naar bevind van zaken te mogen handelen als een buitenlandse kerk hun om steun verzoekt;
4. zusterkerkrelaties veronderstellen wederkerigheid, maar door onze rijkdom zouden we steeds meer een kerk kunnen worden die alleen maar uitdeelt.

Besluit 5:

nieuw te benoemen deputaten BBK tot aan de volgende synode te machtigen:

1. hulpverlening *van structurele en personele aard* volgens de desbetreffende instructie van de generale synode voort te zetten of, waar het nieuwe aanvragen betreft, zelf te bezien of de gevraagde hulp wel of niet kan en moet worden verleend en handelend op te treden tot de volgende synode;
2. voor bepaalde niet direct op hun weg liggende verzoeken om hulp een plaatselijke kerk dan wel een daartoe geëigende gereformeerde organisatie te benaderen voor enige of meerdere activiteiten;
3. in voorkomende gevallen *incidentele hulp op korte termijn* te bieden tot een totaalbedrag van f 50.000,-- jaarlijks.

Gronden:

1. lopende projecten mogen niet stagneren als gevolg van het nog ontbreken van een duidelijk antwoord op de vraag of uitbreiding van de hulpverlening kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar is;
2. overleg met de zendende kerken is nodig voor de coördinatie van de hulpverlening, maar ook voor het kunnen overdragen van een project dat niet direct op het terrein van BBK ligt;
3. in acute noodsituaties moeten deputaten BBK slagvaardig kunnen reageren.

Besluit 6:

van bovengenoemde besluiten mededeling te doen aan de raad van de Gereformeerde Kerk te Mussel.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. O.J. Douma, prof. dr. A.J. Hendriks, br. Jac. van der Kolk en br. D.J. van Wijnen. Het vervolg van de bespreking op 9 juni 1993 wordt ook bijgewoond door de deputaten ds. J. Klamer en prof. drs. K. Wezeman.

In de bespreking wordt gevraagd waarom de commissie van de voorstellen van deputaten is afgeweken. Deputaten hebben voorgesteld dat zij op verzoeken om hulpverlening bij een theologische opleiding of bij kerkelijk opbouwwerk naar bevind van zaken zouden mogen handelen, binnen door de synode gestelde grenzen (rapport II, bijlage 2). De commissie laat blijken dat dat zo niet kan en dat deputaten op dit punt nader moeten studeren om tot een goed beleid te komen. Gevraagd wordt ook naar het werk van deputaten BBK in zendingssituaties. Hebben deputaten BBK hier wel een taak en zo ja, is er verschil in doelstelling met het werk van BBK in een zusterkerkrelatie? Laten deputaten BBK voldoende ruimte voor diaconale hulpverlening?

Gezegd wordt dat in de opdracht van deputaten geen sprake was van zending. In de voorstellen van de commissie wordt er bij herhaling van gesproken: deputaten moeten overleggen met zendende kerken en er moet terreinafbakening komen tussen het werk van deputaten en dat van zendende kerken. Heeft de commissie een andere visie hierop dan deputaten?

Aan de andere kant wordt erop gewezen, dat reeds de GS Leeuwarden 1990 in de opdracht voor deputaten BBK sprak van zendende kerken (Acta art. 94, besluit 2.1.2; art. 129, besluit 2 III 6b) en daarbij niet doelde op heidenzending, maar op werk *naar analogie* van de zending, zoals blijkt uit de bijbehorende grond (Acta art. 94, grond ad 2.1.2).

Waardering wordt geuit voor het rapport van deputaten. Het biedt veel van wat de GS Leeuwarden 1990 bedoelde. Interessant is de mogelijkheid die deputaten noemen, dat hulp verleend kan worden aan kerken waarmee een zusterkerkrelatie *verwacht* wordt (rapport II, punt 7.2).

Wel zou er beter onderscheid gemaakt kunnen worden tussen materiële hulpverlening en kerkelijk opbouwwerk. Al zijn ze vaak niet van elkaar te scheiden, ze zijn wel te onderscheiden. Kerkelijk opbouwwerk is meer een kerkelijke taak dan materiële hulpverlening. De schijn moet vermeden worden, dat zodra een kerk als zusterkerk erkend is, er materiële hulp gegeven gaat worden. Het commissievoorstel wekt de indruk dat deputaten BBK *de* hulpverleningsinstantie zijn van de gereformeerde kerken in Nederland, terwijl hulpverlening bij BBK alleen maar bijzaak is, gekoppeld aan een zusterkerkrelatie. Het concept-besluit van deputaten is op dit punt voorzichtig. Bepleit wordt om deputaten geen nieuwe studieopdrachten te geven. Laat de vorming van beleid onderweg plaatsvinden, waarbij theorie en praktijk samen op gaan.

De formulering in grond 4 van besluit 4 van het commissievoorstel "doordat onze kerken in de loop van de eeuwen door de Here rijk gezegend zijn -- ook met materiële mogelijkheden -- bevinden we ons in een kwetsbare positie" wordt merkwaardig gevonden.

Het voorgestelde in besluit 5.2 van de commissie luidt: (deputaten te machtigen) "voor het voldoen aan een verzoek om structurele en personele hulp in voorkomende gevallen overleg te plegen met één of meer (zendende) kerken, teneinde financiële hulp en ondersteuning over te dragen aan een (zendende) kerk". Betwist wordt of deputaten uit handen kunnen geven wat hun eigen taak is. Hierom lijkt punt 4 van het concept-besluit van deputaten, dat spreekt van verzoeken die niet direct op de weg van deputaten liggen, beter.

De rapporteur ds. D.J. Zandbergen antwoordt, dat bij de sterke uitbreiding van de hulp die door deputaten BBK verleend wordt, het niet goed is dat deputaten handelen naar bevind van zaken. Het zal moeten gebeuren volgens instructie van de generale synode (zie besluit 5.1).

Deputaten hebben te weinig aandacht gegeven aan de vraag van de GS Leeuwarden 1990, of uitbreiding van de hulpverlening kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar is (Acta art. 94, besluit 1.1.1; art. 129, besluit 2 III 1a). Daarom wordt nu voorgesteld dat deputaten de hulpverlening beleidsmatig zullen onderbouwen (zie besluit 4.1).

Hiermee hangt ook de vraag samen wat kerkelijk opbouwwerk nu precies is. Kerkelijke materiële hulpverlening kan veel omvatten. Deputaten geven er een overzicht van (rapport II, punt 6.4). Dan is het ook nodig dat we onze grenzen zien.

Over zending spreekt niet de commissie als eerste, maar eerder al deputaten (rapport II, punt 6.3) en de GS Leeuwarden 1990 in de opdracht voor deputaten (Acta art. 94, besluit 2.1.2; art. 129, besluit 2 III 6b). Te denken valt aan een zendende kerk als Spakenburg-Zuid, die hulp verleent aan zusterkerken in Zaïre. Voor dit soort situaties is beleid nodig inzake de verschillende verantwoordelijkheden.

Ten aanzien van hulp aan kerken waarmee een zusterkerkrelatie *verwacht* wordt, kan beter geen regel gemaakt worden. Hier moeten deputaten met wijsheid handelen.

Het gezegde in grond 4 van besluit 4 heeft te maken met wat Agur bidt in Spreuken 30:8 en 9. Het voorgestelde in besluit 5.2 heeft het oog op verzoeken om hulp die eigenlijk zendingswerk betreffen, of om hulp die beter door een zendende kerk verleend kan worden, zoals bij kerkelijk opbouwwerk. Op deze manier is er een grote uitbreidingsmogelijkheid voor het verlenen van kerkelijke hulp.

De voorzitter van de commissie, ds. J. Slotman benadrukt dat de commissie grote waardering heeft voor het werk van deputaten. De commissie heeft alleen wat vragen over onderdelen van het studierapport van deputaten.

Deputaat br. Jac. van der Kolk antwoordt, dat de generale synode niet aan buitenlandse hulpverlening doet. Naar art. 47 KO beslist de generale synode over buitenlandse relaties. Voor de uitvoering daarvan zijn deputaten BBK benoemd. Slechts een onderdeel daarvan is de hulpverlening. Naar de opdracht van de GS Leeuwarden 1990 hebben deputaten het veld van de hulpverlening afgetast. Nu vragen ze machtiging om op de aangegeven wijze en op grond van de ervaring van deputaten verder te gaan met de hulpverlening.

Deputaat prof. dr. A.J. Hendriks antwoordt, dat deputaten niet zondermeer vragen naar bevind van zaken te mogen handelen, maar dat ze dat zullen doen binnen de door de synode gestelde grenzen. Daarbij moet in rekening worden gebracht, dat deputaten BBK niet iedere drie jaar opnieuw beginnen, maar een beleid van jaren hebben voort te zetten. Op de organisatorische opzet van de hulpverlening en de beleidsmatige kant ervan gaat het deputatenrapport uitvoerig in (rapport II, punt 6 en 7). Deputaten hebben geen nieuwe studieopdracht nodig om het beleid verder te ontwikkelen. Ze zijn al doende daarmee bezig.

Zendingswerk is wat anders dan het werk dat deputaten BBK doen in relaties met zusterkerken.

Daartussen ligt echter wel een grensgebied. Het bezien van de vraag wanneer in een concrete situatie de taak van de zendende kerk ophoudt en die van deputaten BBK begint, is geen taak voor deputaten BBK. In zo'n situatie nemen deputaten een afwachtende houding aan, totdat de betrokken zendende kerk aangeeft dat het zover is.

Deputaten beseffen dat ze niet de enigen zijn die hulp verlenen. In het buitenland wordt echter het verschil niet opgemerkt tussen wat we als kerken doen en wat via een stichting of een vereniging gebeurt. Daarom moet er met andere instanties goed overleg zijn. Deputaten hebben over de materie van het studierapport overleg gehad met andere organisaties onder ons die in het buitenland werkzaam zijn.

Deputaten voor diaconale zaken, waarmee deputaten BBK een onderhoud hebben gehad, zien geen taak voor zich in het buitenland.

Het zou niet goed zijn als er voor de materiële hulpverlening een apart deputaatschap kwam. De hulpverlening kan het beste beoordeeld worden in het geheel van het beleid van een bepaalde kerkelijke relatie. Deputaten zouden niet verder willen gaan dan de hulpverlening onderbrengen bij een aparte sectie.

Bij de materiële hulpverlening door deputaten BBK gaat het overigens niet om het verdelen van grote sommen geld, maar om het bevorderen van Schriftuurlijk kerkelijk samenleven. Er zijn presbyteriaanse of evangelische kerken die graag geholpen willen worden bij het op gereformeerde manier opbouwen van het kerkelijk leven. Voor dat doel is het goed ook extra te geven als dat nodig is. Maar dan moeten we dat niet materieel verstaan, zoals in grond 4 van besluit 4 feitelijk gebeurt, maar geestelijk.

Tenslotte vraagt prof. Hendriks aandacht voor de positie van de plaatselijke kerken. Die zijn zelfstandig, wat niet betekent dat ze op zichzelf staan. Contacten met kerken in het buitenland beginnen nogal eens in het persoonlijke vlak, daarna wordt het een kerkelijke zaak en tenslotte wordt steun gevraagd in het kerkverband. Van belang is nu, dat deputaten BBK vroegtijdig over beginnende contacten geïnformeerd worden, zodat er ook tijdig indien nodig geadviseerd en gecoördineerd kan worden.

Ds. T.O.G.M. Bosma en oud. B. de Wit dienen een tegenvoorstel in dat in hoofdzaak gelijk is aan het concept-besluit van deputaten (rapport II, bijlage 2). Toegevoegd is een punt 5 met de vraag aan deputaten om in hun rapport aan de volgende generale synode meer aandacht te schenken aan de verdere structurering en afgrenzing van het hulpverleningswerk en aan te geven hoe de diverse contacten hieromtrent verlopen zijn. Ook is toegevoegd als punt 6 besluit 5.3 van het commissievoorstel. In punt 2 vervalt het zinsdeel dat begint met 'eventueel'.

Een amendement van ds. B. Luiten om het begin van grond 4 van besluit 4 te laten vervallen, wordt aanvaard met 18 stemmen voor en 13 tegen bij 3 onthoudingen. Een amendement van hem om besluit 5.2 te lezen als punt 4 van het concept-besluit van deputaten wordt aanvaard met 17 stemmen voor en 15 tegen bij 2 onthoudingen.

Daarna wordt het commissievoorstel aanvaard met 22 stemmen voor en 12 tegen. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 77

26.05.93

International Conference of Reformed Churches

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 6;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 5.

Besluit:

het lidmaatschap van de ICRC te bestendigen.

Gronden:

1. in de laatste jaren blijkt duidelijk dat, mede door meer onderling contact en begrip, de mogelijkheden voor internationale samenwerking van gereformeerden en presbyterianen zijn toegenomen;
2. steeds meer kerken geven de wens te kennen lid te mogen worden van de ICRC vanwege groeiende instemming met de gereformeerde belijdenis.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. A. de Jager, br. Jac. van der Kolk en zr. H.E. Kooij - Oggel.

Gevraagd wordt naar het al dan niet lid blijven van de Australische zusterkerken (FRCA) van de ICRC. Zit de moeite van de Australische kerken vast op de grondslag van ICRC en het verschil tussen presbyteriaans en gereformeerd? Wat is op de komende vergadering van ICRC hieromtrent te verwachten?

Wordt in de gronden niet gesuggereerd dat presbyterianen niet gereformeerd zijn? Is het besluit niet te formeel, zonder geestelijke grond?

De commissievoorzitter, ds. J. Slotman, antwoordt dat de geestelijke grond onder woorden is gebracht in de constitutie van de ICRC. Presbyteriaans en gereformeerd staan niet tegenover elkaar. Beiden heten in de naam ICRC *Reformed Churches*.

De moeite van de Australische zusterkerken heeft te maken met het in waarde gelijkstellen van de Nederlandse en de Westminster belijdenisgeschriften. Maar ook met de gedachte dat ze, wanneer ze de Presbyterian Church of Eastern Australia als ware kerk erkennen, direct met deze kerk zouden moeten samengaan. Dit laatste is echter iets dat de tijd mag hebben.

De FRCA hadden in Langley voorafgaande aan de ICRC een aparte vergadering van emigrantkerken gevraagd. Deputaten BBK hebben daaraan niet meegewerkt. Wel is voor dit punt een commissie benoemd, die tot de conclusie gekomen is, dat geen nieuwe uitspraak nodig is over wat een ware kerk is, omdat de in de constitutie van de conferentie genoemde belijdenisgeschriften daarover eensluidend spreken. Op de komende ICRC zal daar zeker verder over gesproken worden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 78 *Lux Mundi*

26.05.93

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 8;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 7.

Besluit:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen:

1. de uitgave van Lux Mundi voort te zetten;
2. met behoud van de kwaliteit de kosten zo laag mogelijk te houden.

Grond:

voortzetting van de uitgave van het blad is gewenst om blijvend naar buiten te kunnen treden met onderwerpen die in toenemende mate van belang blijken te zijn voor de relatie met de kerken in het buitenland.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, ds. A. de Jager, br. Jac. van der Kolk en zr. H.E. Kooij - Oggel.

Toegelicht wordt dat door de verzorging van Lux Mundi in Canada het blad leesbaarder is geworden en meer waardering krijgt. Dit heeft het echter ook duurder gemaakt. Bovendien wordt het naar buitenlandse kerken gratis toegezonden, omdat het ons visitekaartje is. In het voorstel krijgen deputaten wel de opdracht om de kosten met behoud van de kwaliteit zo laag mogelijk te houden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 79

08.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: administratie

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : D.J. Zandbergen
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel II, hoofdstuk 7, *De organisatorische opzet van de hulpverlening*;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 8.1, *Administratief centrum van deputaten BBK*.

Besluit:

deputaten BBK te machtigen:

1. de administratieve werkzaamheden van het deputaatschap uit te besteden aan de administratie-afdeling van de vereniging De Verre Naasten;
2. daarvoor -- in overleg met DVN -- een redelijke vergoeding te betalen;
3. deze vergoeding op te nemen in de jaarlijkse begroting en verantwoording aan de kerken.

Gronden:

1. de laatste jaren is het aantal kerken waarmee contact wordt onderhouden sterk toegenomen en zijn de contacten intensiever geworden; de faciliteiten voor de administratieve werkzaamheden moeten hieraan worden aangepast;
2. het werkarchief en de documentatie van de contacten vragen een adequate opzet;
3. de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 146.2) machtigde deputaten reeds "zich van doeltreffende taalkundige en administratieve medewerking ... te verzekeren, in het bijzonder ten dienste van hun secretaris(sen)"; DVN beschikt over het professionele apparaat en de daarbij behorende faciliteiten om de genoemde medewerking te verlenen.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten BBK ds. O.J. Douma, br. Jac. van der Kolk en br. C.J. Smallenbroek.

De rapporteur, ds. D.J. Zandbergen, licht desgevraagd toe, dat het archief van deputaten BBK nu bij de algemeen secretaris van deputaten, ds. J. Klamer, is. Deputaat br. Jac. van der Kolk zegt dat in het begin wel over een administratief centrum is gesproken, maar dat daarna de mogelijkheid kwam om gebruik te maken van de faciliteiten van De Verre Naasten. Er moet dus niet aan een soort dienstencentrum gedacht worden. De omvang van de assistentie van de kant van De Verre Naasten moet nog worden overlegd.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. T. Wendt blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

Artikel 80

09.06.93

Betrekkingen buitenlandse kerken: financiën

Voorstel : commissie 3
Rapporteur : G. Boersma
Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I, hoofdstuk 10;
2. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, hoofdstuk 9;
3. rapport van de penningmeester van deputaten BBK met als bijlagen:

1. een verklaring dd. 8 februari 1991 van accountantskantoor Burg & De Raad over het boekjaar 1990;
2. een verklaring dd. 11 juni 1992 van accountantskantoor Burg & De Raad over het boekjaar 1991;
3. een verklaring dd. 3 maart 1993 van accountantskantoor Burg & De Raad over het boekjaar 1992;
4. jaarrapporten, balansen en staten van baten en lasten per ultimo 1990, 1991 en 1992, die uitwijzen dat:
 1. deputaten voor de jaren 1991, 1992 en 1993 van de kerken een quotum hebben gevraagd van respectievelijk *f* 3,25, *f* 2,50 en *f* 5,00 per ziel;
 2. het afdragen van de gevraagde quota door de kerken geen reden tot klachten heeft gegeven;
 3. het eigen vermogen van het deputaatschap gedaald is van *f* 699.973,-- op 31 december 1989 naar *f* 653.682,-- op 31 december 1992;
 4. de accountantscontrole leidde tot de verklaring aan het adres van deputaten, dat bij deze controle geen ontvangsten en uitgaven zijn geconstateerd buiten de door de generale synode verstrekte opdracht en dat er geen aanleiding is tot het maken van bijzondere opmerkingen;
5. afschrift van de brieven namens deputaten gericht aan de kerken met informatie over de begrotingen van 1990, 1991, 1992 en 1993 en de gevraagde quota voor die jaren.

Besluit:

1. uit te spreken, dat de deputaten hun penningmeester br. Jac. van der Kolk kunnen dechargeren inzake het verkrijgen, beheren en besteden van de financiële middelen van het deputaatschap over de jaren 1990, 1991 en 1992;
2. de nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
 1. jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen van maximaal *f* 6,00 per ziel en informatie te bieden over de bestemming van de gelden en haar daarbij, zonodig, te herinneren aan haar verplichting;
 2. deze gelden in ontvangst te nemen, te beheren en uit te geven en de boekhouding te laten controleren door een accountant;
 3. een werkreserve aan te houden, maximaal gelijk aan éénmaal het jaarbudget;
 4. goede acht te geven op de materiële verzorging van hen die door BBK in opdracht van de kerken zijn of worden uitgezonden;
 5. de eerstkomende generale synode te dienen met een financieel meerjarenplan voor minimaal drie jaar, dat is gebaseerd op een beleidsplan.

Gronden:

1. uit de accountantsverklaringen blijkt dat de financiële middelen van het deputaatschap BBK op verantwoorde wijze zijn verkregen, beheerd en besteed;
2. deputaten hebben de financiële verplichtingen, voortvloeiende uit het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 129), naar vermogen uitgevoerd;
3. de kerken zijn gediend met een stabiel financieel quotum; voor de komende drie jaar is een bedrag van *f* 6,00 per jaar verantwoord.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. O.J. Douma, prof. dr. A.J. Hendriks, ds. J. Klamer, br. Jac. van der Kolk, prof. drs. K. Wezeman en br. D.J. van Wijnen.

De rapporteur, oud. G. Boersma, zegt ter toelichting, dat nu voor het eerst wordt voorgesteld, dat de generale synode het quotum voor BBK vaststelt. Tot nog toe kregen deputaten de opdracht *jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen*. De commissie is van mening dat, hoewel de financiën door deputaten op verantwoorde manier zijn beheerd en besteed, verbetering mogelijk is door meer aandacht te geven aan planning en evaluatie.

In de begroting voor 1993 is een bedrag van *f* 126.000,-- uit de reserve opgenomen. Dat kan natuurlijk niet permanent. Het is echter de vraag of het nodig is voortdurend drie docenten naar Sumba en Timor te zenden. Het is zelfs de vraag of dit mogelijk is.

De commissie stelt nu een maximum quotum voor van *f* 5,-- per ziel. Er worden geen limieten meer genoemd voor een onderdeel van de begroting als reiskosten. De commissie stelt een algemeen plafond voor van *f* 5,-- per ziel. Dus geen limiet op de uitgaven, maar op de inkomsten. De kerken zijn gediend met een stabiel quotum. Een bedrag van *f* 5,-- per ziel is verantwoord,

omdat vorige jaren wel gebleken is dat begrote bedragen niet geheel worden uitgegeven.

In de bespreking wordt gevraagd of de commissie de uitgaven van deputaten niet te laag inschat. De genoemde drie docenten zullen wel blijven of vervangen worden. Geconstateerd wordt dat het quotum in 1993 wel van f 2,50 is gestegen naar f 5,-- , maar dat dit samenhangt met tijdelijke vermindering van het quotum vanwege interen op de reserves. Deputaten vermelden in hun rapport dat de kosten ondertussen wel stijgen.

Verder wordt toelichting gevraagd op de forse overschrijding van het begrote bedrag voor reiskosten.

De rapporteur antwoordt, dat het punt van de docenten maar een voorbeeld was. Er zijn meer voorbeelden te noemen. De begroting van deputaten bevat een groot aantal maxima. Het totale maximum wordt niet gehaald. Daarom is het bedrag van f 5,-- verantwoord. Tegelijk wordt deputaten gevraagd voor de volgende synode een financieel meerjarenplan te maken dat gebaseerd is op een beleidsplan.

De overschrijding inzake de reiskosten weegt niet op tegen het belang van het onderhouden van contacten met de zusterkerken, dat de belangrijkste opdracht van deputaten is.

Br. Jac. van der Kolk, penningmeester van deputaten, waarschuwt voor een te laag quotum. De uitzending van docenten is een zaak van beleid, vastgesteld op grond van overwegingen die daarvoor gelden. Daar mag niet aan getornd worden op grond van een bepaalde hoogte van het quotum.

De uitzending van een docent kost met alle bijkomende kosten jaarlijks ongeveer f 100.000,-- . Komt daarin stagnatie, dan scheelt dat gelijk een heel bedrag. Dat is in de afgelopen jaren gebeurd. Vanwege het gestelde maximum aan de reserve moest toen ook het quotum sterk naar beneden. Bij een 'stabiel quotum' was de reserve sterk gegroeid. Bij de verlaging van het quotum is aan de kerken gelijk meegedeeld, dat na enkele jaren het quotum weer op normaal niveau zou moeten komen.

De stijging van het quotum met f 2,-- is niet buitengewoon, zeker niet als we letten op de roeping die we als kerken hebben. In Nederland hebben we geen armoede-probleem, maar een luxe-probleem. Kerkgebouwen kosten bij ons f 4.000,-- à f 5.000,-- per zitplaats. In de derde wereld ben je voor datzelfde bedrag klaar voor het hele gebouw. Als broeders uit Zaïre onze steun komen vragen, moeten we dan zeggen dat wij de grens hebben bereikt?

Een structureel probleem zou kunnen zijn, dat we als kerken voor veel doeleinden hebben te geven en dat het moeilijker wordt duidelijk te maken waarom verhogingen nodig zijn. Dat is echter een zaak van gemeenteopbouw. Het zou goed zijn als de synode daar iets voor kon doen.

Ds. J. Luiten dient een amendement in om in besluit 2a de formulering van de GS Leeuwarden 1990 te lezen: "jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen en informatie te bieden ...", waarbij grond 3 vervalt. De vraag of een quotum hoog of laag is, kan alleen beantwoord worden in relatie met wat je ervoor krijgt. Het werk van deputaten BBK moet dichterbij de kerken en kerkleden komen, door het uitbesteden van bepaalde projecten aan plaatselijke kerken en door voorlichting die overkomt. Een maximum quotum zonder dat er een beleidsplan aan ten grondslag ligt, kan het werk van deputaten blokkeren.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat het stellen van een budget een goed middel is om de financiën in de hand houden. Weer anderen willen graag meer cijfers op tafel.

Ds. H.M. Smit dient een amendement in om in besluit 2a en grond 3 als maximum quotum f 6,-- te vermelden.

Deputaat br. Jac. van der Kolk rekent voor, dat de komende jaren jaarlijks ongeveer f 800.000,-- nodig zal zijn. Door de kerken wordt nu jaarlijks f 600.000,-- opgebracht. Dit bedrag is ook het bedrag van de reserve. Met een jaarlijks tekort van f 200.000,-- zal in drie jaar de reserve op zijn.

Het amendement van ds. J. Luiten wordt verworpen met 15 stemmen voor en 17 tegen bij 3 onthoudingen. Het amendement van ds. H.M. Smit wordt aanvaard met 20 stemmen voor en 13 tegen bij 2 onthoudingen. Daarna wordt het commissievoorstel aanvaard met 33 stemmen voor en 0 tegen bij 2 onthoudingen. Ds. T. Wendt blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

Oud. A. de Kievit vraagt aantekening in de Acta dat hij zich van stemming onthouden heeft vanwege het ontbreken van voldoende cijfers.

De praeses dankt de penningmeester van deputaten, br. Jac. van der Kolk, alsmede ds. O.J. Douma en br. D.J. van Wijnen, die vanwege het bereiken van de zeventigjarige leeftijd niet worden herbenoemd, voor hun jarenlange inzet als deputaat BBK.

Artikel 81
BBK: brief van de Gereformeerde Kerk te Leek

09.06.93

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G. Boersma

Materiaal :

brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leek dd. 18 maart 1993, waarin hij:

1. 1. verontrusting toont over het onregelmatig verloop van het quotum;
2. 2. vraagt naar de motivering van de reservering;
3. 3. vraagt naar de werkelijke uitgave over 1992;
4. 4. onderbouwing vraagt van de verhoging van de kosten van het deputaatschap;
5. 5. onderbouwing vraagt van de geconstateerde overschrijdingen van het budget voor het bezoeken van kerken in het buitenland;
6. 6. een verschil in kosten tussen twee reizen vraagt te verklaren;
2. uitsprekt "dat e.e.a. heeft geleid tot de voorlopige stellingname dat de door de Deputaten voorgestelde verhoging van het quotum van f 2,50 naar f 6,-- per ziel niet gerechtvaardigd en niet verantwoord is."

Besluit:

deze brief niet te behandelen.

Gronden:

1. de kerk te Leek had zich tot deputaten BBK kunnen wenden om informatie;
2. deze informatie had de verontrusting weg kunnen nemen.

De rapporteur, oud. G. Boersma, licht desgevraagd toe, dat het hier niet om een beleidszaak gaat, die de synode zou aangaan, maar om informatie. Het geven van informatie regardeert niet de synode, maar deputaten. Een andere kerk die informatie bij deputaten had gevraagd, heeft uitvoerig antwoord gekregen.

Op de opmerking dat er toch ook van verontrusting sprake is, wordt geantwoord dat deze weggenomen had kunnen worden door deputaten informatie te vragen.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 26 stemmen voor en 9 tegen. Ds. T. Wendt blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

Artikel 82
Betrekkingen buitenlandse kerken: algemeen besluit

11.06.93

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Slotman

Materiaal :

1. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel I;
2. rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken, deel II, *Onbekrompen delen*;
3. aanvullend rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken.

Besluit:

het beleid van deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, goed te keuren en hun decharge te verlenen onder hartelijke dank voor de door hen met grote inzet verrichte werkzaamheden.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De praeses onderstreept de waardering die in het eindbesluit is verwoord, en zegt in ds. J. Klamer, die als vertegenwoordiger van de deputaten BBK aanwezig is, het hele deputaatschap hartelijk dank.

Hoofdstuk VIII DE HOGE OVERHEID

Artikel 83

12.05.93

Brief aan de Eerste Kamer in verband met de Wet Gelijke Behandeling

Voorstel : moderamen
Rapporteur : M.H. Sliggers
Materiaal :

aanvullend rapport van de Deputaten voor de Correspondentie met de Hoge Overheid, waarin het verzoek van de kerk te Voorthuizen-Barneveld wordt doorgegeven om een schrijven te richten aan de Eerste Kamer van de Staten-Generaal in verband met de aanstaande behandeling van de Wet Gelijke Behandeling.

Besluit:

aan het verzoek te voldoen door de volgende door deputaten geconcipeerde brief te zenden aan de leden van de Eerste Kamer van de Staten-Generaal:

Aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal,
Binnenhof 22, POSTBUS 20017
2500 EA 's-Gravenhage

Ommen, 12 mei 1993

Hoogedelgestrenge dames en heren,

De Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeen te Ommen, voelt zich gedrongen zich tot u te wenden met het volgende.

Binnenkort zult u zich hebben uit te spreken over het wetsvoorstel Algemene Wet Gelijke Behandeling, waarin wordt verboden in het maatschappelijk verkeer op allerlei punten onderscheid te maken tussen mensen.

De generale synode wil vooropstellen, dat ook zij het discrimineren van mensen, d.w.z. het maken van onderscheid ten nadele van iemand op grond van kenmerken of gedragingen die daarvoor niet relevant zijn, hartgrondig verwerpt als in strijd met het gebod van de Here om onze naasten lief te hebben als onszelf. Zij waardeert het dan ook, wanneer de overheid zich inspant om ook op dit punt de ongebondenheid onder de mensen te beteugelen.

Evenwel, de vraag wanneer een kenmerk of gedraging wat dit betreft relevant is, is niet waarde vrij. Ook op dit punt zal het Woord van de Here, dat ons gegeven is in de Bijbel, ons richtsnoer moeten zijn. In het bij u aanhangige wetsvoorstel is daarmee naar onze overtuiging te weinig rekening gehouden.

Wij waarderen het dat de kerken als zodanig buiten de reikwijdte van dit wetsvoorstel zijn gelaten (artikel 3). Wij betreuren het echter dat dit moet gebeuren in de vorm van een uitzonderingsclausule. Daardoor wordt toch op de kerken de blaam geworpen, dat zij wel discrimineren.

Ernstige zorgen maken wij ons over de toepassing van de wet op allerlei georganiseerde christelijke arbeid, waarin mensen willen samenwerken op basis van een gemeenschappelijke geloofsovertuiging, die ook consequenties heeft voor hun levenswandel (artikel 5). Leer en leven vallen naar onze overtuiging niet te scheiden, ook niet bij de beoordeling van iemands geschiktheid voor taken in instellingen met een christelijke grondslag. Evenzo maakt de toepassing van de wet op het aanbieden van diensten (artikel 7) het moeilijker een christelijke levensstijl te bewaren waar mensen voor kortere of langere tijd samen wonen, zoals in bejaardenoorden, in gezinsvervangende tehuizen, in vakantieverblijven e.d.

De Nederlandse grondwet waarborgt de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van de burger om zijn leven, persoonlijk of samen met anderen, overeenkomstig de normen van zijn godsdienst in te richten, is daarvan niet te scheiden. Dat dreigt wel, wanneer door deze wet het verboden zou worden gedragingen die door de Bijbel als zondig worden aangewezen, ook als zodanig te bestempelen. De uitspraak van de minister van binnenlandse zaken in de Tweede Kamer, dat de

vrijheid om iets zonde te noemen, niet onbeperkt kan zijn, heeft ons in dit verband bijzonder verontrust. De overheid kan en mag hier niet in de plaats van de kerken treden en zich zeker niet boven het Woord van God plaatsen.

Op grond van deze overwegingen doen wij een dringend beroep op u te bevorderen dat dit wetsvoorstel niet tot wet verheven wordt.

Wij hopen en bidden dat u er blijk van zult geven dat de vrijheid van godsdienst, die aan de wortel heeft gestaan van ons zelfstandig volksbestaan, u nog steeds zeer ter harte gaat en dat u daaraan niet wilt laten tornen.

Wij willen voor deze aangelegenheid tevens verwijzen naar het standpunt van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO), zoals dat een dezer dagen aan u is of nog zal worden kenbaar gemaakt.

Wij bidden u in al uw beraadslagingen de zegen van de Here toe.
Moge uw werk als volksvertegenwoordiging tot zegen zijn voor ons land en volk.

Met de meeste hoogachting,
namens de generale synode,

M.H. Sliggers, praeses,
H. Folkers, scriba II.

De rapporteur, ds. M.H. Sliggers, licht toe, dat deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid overeenkomstig hun instructie niet zelf aan de Eerste Kamer hebben willen schrijven, nu de generale synode vergadert. Wel is deputaten gevraagd de synode te dienen met een concept, wat zij hebben gedaan.

Aparte aandacht wordt gevraagd voor de scholen. Deze zitten echter al in de 'instellingen met een christelijke grondslag'.

De genoemde bejaardenoorden betreffen niet alleen de christelijke maar ook de algemene, zodat ook daar een christelijke levensstijl bewaard kan worden.

Oud. A.J.F. van der Griendt dient een amendement in om ook gezinsvervangende tehuizen te noemen. Dit wordt door het moderamen overgenomen onder voorbehoud van goedkeuring door deputaten. De te verzenden brief wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaten vinden desgevraagd het noemen van gezinsvervangende tehuizen een goede toevoeging.

Artikel 84

Rapport van deputaten

27 / 28.05.93

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : B. de Wit

Materiaal :

1. het rapport van de deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid;
2. aanvullend rapport van deze deputaten dd. 20 april 1993.
3. van de Classis Gouda-Leiden-Woerden van 28 januari 1993 een verzoek dd. 22 maart 1993 om de instructie van de deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid zo te verruimen dat zij in staat zijn te reageren op in Schriftuurlijk opzicht schadelijke wetgeving.

Besluit:

1. deputaten te dechargeren voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht te handelen volgens de volgende instructie:
 - a. stukken die van de Hoge Overheid bij hen inkomen en bestemd zijn voor de kerken of anderszins van belang zijn voor de kerken, ter kennis van de kerken te brengen;
 - b. op vragen van de Hoge Overheid naar het gevoelen van de kerken over bepaalde zaken antwoord te geven, voorzover de kerken zich na 1892 over deze en dergelijke zaken in generale synoden hebben uitgesproken, en zowel de bedoelde

- vragen als de door deputaten gegeven antwoorden ter kennis van de kerken te brengen;
- c. op de door de Hoge Overheid aangekondigde of reeds genomen maatregelen die overal in ons land de dienst van de kerk (art. 27 KO) raken, te reageren, indien dit van belang is voor de onbelemmerde voortgang c.q. de wettige bescherming van deze dienst en indien niet op het bijeenkomen van de generale synode gewacht kan worden; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;
 - d. op wetgeving te reageren die door de Hoge Overheid wordt voorbereid en duidelijk het belijden van de kerk en/of het leven als christen raakt, indien niet op het bijeenkomen van de generale synode gewacht kan worden; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;
 - e. de kerken te informeren over nieuw tot stand gekomen wetgeving en andere maatregelen van de rijksoverheid die voor de kerken consequenties hebben, en over rechterlijke uitspraken die voor het functioneren van de kerken overal in het land van belang zijn;
 - f. namens de kerken gelukwensen of betuigingen van deelneming bij vreugde of rouw, het Koninklijk Huis betreffende, over te brengen en de vertegenwoordiging van de kerken op koninklijke recepties voor te bereiden en uit te voeren, behalve wanneer de generale synode bijeen is;
 - g. op uitnodiging van de Hoge Overheid de kerken te vertegenwoordigen bij officiële plechtigheden, met dien verstande dat geen uitnodiging aanvaard kan worden tot het bijwonen van religieuze samenkomsten en andere plechtigheden die in strijd komen met het Woord van de Here en de op dat Woord gegronde belijdenis van de kerken;
 - h. van hun arbeid rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport uiterlijk drie maanden voor het begin van de volgende generale synode aan de kerken toe te zenden;
3. deputaten verder op te dragen:
 - a. zich als waarnemer namens de Gereformeerde Kerken in Nederland te doen vertegenwoordigen in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO);
 - b. aan de eerstvolgende generale synode advies uit te brengen over de vraag of deelneming in het CIO dienstbaar kan zijn aan een betere afstemming van het werk van deputaten op de in de laatste decennia ingrijpend gewijzigde verhouding tussen kerken en overheid.
 4. aan het verzoek van de classis Gouda-Leiden-Woerden inzake verruiming van de instructie te voldoen.

Gronden:

1. deputaten hebben voldaan aan de door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 verstrekte opdracht (Acta art. 140);
2. ten aanzien van de opdracht sub e oordeelde de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 140, grond 3b): "het is in het belang van de kerken dat deputaten alert zijn op de ontwikkelingen in de wetgeving en rechtspleging die op de een of andere wijze het functioneren van de kerken kunnen beïnvloeden." Adequate informatie van deputaten kan de kerken beter in staat stellen de eigen roeping jegens de overheid in acht te nemen;
3. de kerk heeft ten opzichte van de samenleving de verantwoordelijkheid het evangelie zoveel als mogelijk is te laten klinken en doorwerken;
4.
 - a. de Generale Synode van Leeuwarden 1990 wees op de noodzaak van het beschikken over goede informatiekanalen (Acta art. 140, grond 3a). Het CIO is het overkoepelende orgaan waarmee de overheid ten aanzien van de kerken een directe relatie onderhoudt;
 - b. samenwerking binnen het CIO draagt een burgerlijk karakter: geloofseenheid wordt hierbij niet verondersteld. Indien een participerende kerk in de notulen laat vastleggen dat een in het CIO genomen besluit niet voor haar verantwoordelijkheid kan komen, heeft dat besluit voor haar geen bindend karakter;
 - c. als waarnemer is het mogelijk het werk van het CIO volledig te volgen en tegelijk na te gaan of zich problemen voordoen en op welke punten.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten drs. J.P. de Vries en ds. P. Deddens. Gevraagd wordt waarom deputaten alleen waarnemer zullen zijn in het CIO en geen deelnemer. Het verkrijgen van informatie van de overheid wordt als grond te mager gevonden (grond 3a). Het

CIO is er ook om jezelf te laten horen.

Verwezen wordt naar het aanvullend rapport van deputaten voor geestelijke verzorging van militairen (GVM), waarin gezegd wordt dat we geen deelnemer van het CIOM (Contact in Overheidszaken, sectie Militairen) kunnen zijn, doordat we het niet zijn van het CIO. Deputaten GVM willen in het CIOM hun stem laten horen.

Bij de bespreking over de bededagen werd in verband met de wetgeving van de overheid de behoefte gevoeld een signaal te kunnen laten uitgaan. Het gebed is daarvoor niet de weg. Maar via deputaten Hoge Overheid zouden we als kerken van ons kunnen laten horen, op eenzelfde manier als de synode zich tot de Eerste Kamer heeft gericht inzake de Wet Gelijke Behandeling. Maar dan moet het wel in de instructie van deputaten staan.

De rapporteur, oud. B. de Wit, antwoordt dat de commissie een nieuw punt d voorstelt in de instructie, dat als volgt luidt:

"op verzoek van een of meer kerken te reageren op wetgeving die door de Hoge Overheid wordt voorbereid en duidelijk met de Heilige Schrift in strijd is of het leven als christen belemmert, indien niet op het bijeenkomen van de generale synode gewacht kan worden; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;"

met als nieuwe grond 3:

"de kerk heeft ten opzichte van de samenleving de verantwoordelijkheid het evangelie zoveel als mogelijk is te laten klinken en doorwerken. Tegen wetgeving die voor christenen schadelijk is, dient te worden opgekomen."

Het contact met de overheid in het CIO kan beter eerst vanuit de positie van waarnemer gebeuren, om er ervaring mee op te doen.

Deputaat drs. J.P. de Vries vindt de sprong van afwijzing van het CIO naar deelname erin te groot. Met de voorzitter van het CIO is hierover gesproken. Het zou door het CIO niet gewaardeerd worden als wij als deelnemer ons telkens zouden distantiëren van genomen besluiten. Dat zou van de daadkracht van het CIO afdoen. Daarom is het beter eerst aan elkaar te wennen, in een periode dat we waarnemer zijn.

De instructie van de GS Leeuwarden 1990 in verband met het CIO was enkel op het verkrijgen van informatie gericht (Acta art. 140, besluit 3a). We kunnen ons ook tot de overheid richten zonder het CIO.

De bespreking spitst zich toe op het toegevoegde punt d in de instructie en op de verhouding tot het CIO.

Gevraagd wordt of we met het nieuwe punt d geen niet-kerkelijke taak op ons nemen. Gaan we op deze manier als kerk niet spreken over allerlei maatschappelijke zaken? Kan dit volgens art. 30 KO, waarin staat dat we alleen kerkelijke zaken mogen behandelen? Is dit niet een taak voor organisaties als het GPV?

Ds. B. Luiten dient een amendement in om punt d positief te formuleren in deze zin dat deputaten op wetgeving zullen reageren "die duidelijk het belijden van de kerk en/of het leven als christen raakt", en om van de bijbehorende grond 3 de laatste zin te laten vervallen.

Ook dient hij een amendement in om in grond 4 tot uitdrukking te brengen dat deelname aan het CIO deputaten meer mogelijkheden zou bieden om te reageren op ontwikkelingen bij de overheid die de aandacht van de kerken verdienen, zowel naar de overheid als naar de kerken toe; als waarnemer kunnen we nagaan of deelneming aan het CIO mogelijk is.

De voorzitter van de commissie, ds. H. de Vries, ontraadt beide amendementen. Punt d van de instructie wordt zo niet alleen positief maar ook veel te ruim geformuleerd. Het is geen kerkelijke taak om ons over allerlei zaken die het belijden van de kerk en/of het leven als christen raken, tot de overheid te wenden. We moeten dat alleen doen als het echt nodig is om te waarschuwen. We moeten niet de kant op van allerlei herderlijke schrijvens. Dat is in de formulering van de commissie beter afgeschermd.

Deputaat drs. J.P. de Vries ontraadt het amendement op grond 4 inzake het CIO. Inhoudelijk is hij het er wel mee eens vanwege het belang van het CIO. Maar gelet op het contact met de voorzitter van het CIO is het beter in de komende drie jaar ervaring op te doen en daarna te zien of we lid worden of ons terugtrekken.

De praeses heeft op verzoek uit de vergadering telefonisch advies gevraagd aan prof. dr. M. te Velde inzake de voorgestelde uitbreiding van de instructie. Prof. Te Velde zegt dat de gereformeerde kerken na 1893 aan deputaten een strakke instructie hebben gegeven, juist tegenover de hervormde kerk, waar een commissie allerlei niet-kerkelijke zaken aan de orde stelde. Vandaag verdient het aandacht om op diverse zaken van wetgeving te reageren. Een voorzichtige weg zou

zijn deputaten ter zake een studieopdracht te geven, maar het kan ook zoals het nu in de instructie is geformuleerd.

Ds. B. Luiten antwoordt op wat opgemerkt is over zijn amendement op het nieuwe punt d. Volgens hem betekent dit amendement geen verruiming van wat de commissie voorstelt. Het is alleen positievere formulering ervan.

Het amendement inzake het nieuwe punt d van de instructie wordt aanvaard met 20 stemmen voor en 14 tegen. Het amendement op grond 4 inzake het CIO wordt verworpen met 15 stemmen voor en 19 tegen bij 2 onthoudingen. Het commissievoorstel wordt daarna aanvaard met 35 stemmen voor en 1 tegen.

Hoofdstuk IX SYNODALIA

Artikel 85

15.09.93

Deputaten voorbereiding eerstvolgende generale synode

Voorstel : moderamen
Rapporteur : M.H. Sliggers
Materiaal :

1. rapport dd. 24 maart 1993 van de deputaten voorbereiding eerstvolgende generale synode, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, waaruit blijkt:
 1. dat de deputaten hun taak, genoemd in de Huishoudelijke Regeling sub IX, hebben uitgevoerd;
 2. dat zij op persoonlijke titel een persbericht over de Vereniging van 1892 hebben uitgegeven;
 3. dat zij voorstellen om, bij handhaving van de Huishoudelijke Regeling III.1, hoogleraren aan de commissies toe te voegen als vaste adviseur;
 4. dat zij, vanwege de nieuwe rubriek *Binnenlandse betrekkingen* voorstellen de rubricering in de Acta te herzien;
 5. dat zij voorstellen aan het einde van de synode een evaluatie-enquête te houden;
 6. dat zij een gewijzigde regeling voor de reiskosten voorstellen;
 7. dat zij voorstellen bij het begin van de synode de afgevaardigden voorlichting te (laten) geven aan de hand van het draaiboek;
2. brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Ommen dd. 2 april 1993 over de rubricering van de agenda.

Besluit:

1. deputaten te dechargeren onder dankzegging voor hun zorgvuldige arbeid en rapportage;
2. ten aanzien van de advisering door hoogleraren niet meer te regelen dan in de Huishoudelijke Regeling is vastgelegd;
3. de rubricering in de Acta te herzien;
4. aan het einde van de synode een evaluatie onder de leden te houden;
5. een nieuwe regeling voor de reiskosten te treffen, waarbij ook de kosten voor gebruik van de auto kunnen worden gedeclareerd;
6. de volgende generale synode aan te bevelen voor de afgevaardigden een voorlichtingsmoment te organiseren tijdens het eerste moderamenoverleg.

Gronden:

1. de deputaten hebben hun opdracht naar behoren uitgevoerd;
2. inschakeling van hoogleraren, behalve via de vastgestelde regeling, blijkt telkens opnieuw op praktische problemen te stuiten;
3. voorlichting aan de afgevaardigden om snel thuis te raken in het synodale bedrijf is als prettig en zinvol ervaren.

In de bespreking wordt gevraagd of voor de start van een generale synode geen efficiënter systeem kan worden toegepast. Kan hiervoor niet advies van een organisatiedeskundige worden gevraagd? Hoe worden de voorgestelde wijzigingen in de Huishoudelijke Regeling verwerkt?

De rapporteur, ds. M.H. Sliggers, antwoordt dat een ander systeem nu niet wordt voorgesteld. Elke synode is vrij om eigen werkwijze te volgen.

De wijzigingen in de Huishoudelijke Regeling zullen door de nieuw benoemde deputaten voorbereiding voor de eerstvolgende generale synode worden verwerkt.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 86

28.04.93 / 05.05.93

Generaal-synodale publikaties

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : H. de Vries

Materiaal :

rapport deputaten voor generaal-synodale publikaties

Besluit:

1. deputaten te dechargeren onder dank voor hun arbeid;
2. akkoord te gaan met door deputaten voorgestelde wijzigingen in volgende edities van het Gereformeerd Kerkboek;
3. opnieuw deputaten te benoemen voor de uitgave van generaal-synodale publikaties, met de volgende opdrachten:
 - a. het doen produceren en doen uitgeven van de Acta en de Handelingen van de generale synode, de rapporten van de door de generale synode benoemde deputaten, het doen uitgeven van nieuwe edities en het herdrukken van het Gereformeerd Kerkboek, onderdelen van deze uitgaven en andere drukwerken die op last van de generale synode worden vervaardigd; daarbij moet in technisch en economisch opzicht zo doeltreffend mogelijk te werk worden gegaan;
 - b. met drukkers en uitgevers overeenkomsten af te sluiten die betrekking hebben op de onder a bedoelde uitgaven, inzake de technische vervaardiging en de uitgeversexploitatie alsmede met auteurs voor wat betreft auteursrechtelijke aanspraken en bevoegdheden voorzover daarvan sprake is;
 - c. toe te zien op de naleving van de onder b bedoelde overeenkomsten;
 - d. toe te zien op het uitgeven van nieuwe edities van de sub a bedoelde uitgaven en er zoveel mogelijk voor te zorgen dat daarin druk- en zetfouten en andere tekortkomingen worden verbeterd;
 - e. erop toe te zien dat terzake van de typografische verzorging, de afmetingen, het taalgebruik, de spelling, de interpunctie, de nomenclatuur en dergelijke zoveel mogelijk een verantwoorde eenvormigheid wordt betracht met inachtneming van de door de generale synode van toepassing verklaarde regels voor spelling en dergelijke;
 - f. het inventariseren van ontvangen reacties uit de kerken met betrekking tot de voortgaande harmonisatie van het Gereformeerd Kerkboek en het -- voorzover dit noodzakelijk moet worden geacht -- doen van voorstellen daarover aan de eerstvolgende synode;
 - g. te beslissen over verzoeken om toestemming tot het uitgeven van de sub a bedoelde publikaties of onderdelen daarvan, voorzover het auteurs- of gebruiksrecht daarvan bij de kerken berust;
 - h. te waken tegen inbreuk op de auteurs- en gebruiksrechten van de kerken en het treffen van conservatoire en andere noodzakelijke maatregelen; ervoor te zorgen dat in de kerkelijke publikaties die met hun medewerking tot stand komen, een clause wordt afgedrukt waaruit blijkt dat deze rechten bij de kerken berusten en dat voor verspreiding van de tekst toestemming van de kerken vereist is;
 - i. te waken tegen inbreuk op auteurs- en gebruiksrechten van derden bij het uitgeven van publikaties onder a genoemd;
 - j. geschillen met derden ten aanzien van de toepassing van het sub h en i bepaalde zoveel mogelijk op te lossen door middel van arbitrage;
 - k. bij het afsluiten van overeenkomsten eventueel royalty's te bedingen bij uitgevers, indien en voorzover er sprake is van bijzondere kosten of lasten voor de kerken, die aan de betreffende publikaties ten grondslag liggen, met als uitgangspunt dat in het algemeen de prijs van een kerkelijke publikatie niet belemmerend mag werken ten aanzien van verspreidingsmogelijkheden;
 - l. nauwgezet samen te werken met andere deputaten betreffende het vervaardigen van hun rapporten e.d. en erop toe te zien dat zij dit van hun kant ook doen;
 - m. te rapporteren over hun werkzaamheden aan de eerstvolgende generale synode.

Van deputaten voor generaal-synodale publikaties zijn aanwezig ds. H.J. Boiten, br. D. den Hollander, zr. E. Nieland - van Veen en mr. F.T. Oldenhuis.

In de bespreking wordt gevraagd of deputaatschappen de vrijheid hebben hun rapporten zelf uit te geven in het geval dat uitgave via het deputaatschap generaal-synodale publikaties te veel tijd zou kosten en de rapporten te laat bij de kerken zouden komen.

Verder of de rapporten die als bijlage bij de Acta komen, niet beter afzonderlijk in een eenvoudige uitvoering kunnen worden uitgegeven. Gaat de uitgave van de Acta niet buiten de synode om, nu deputaten ervoor zorgen?

Deputaten antwoorden dat de uitgave van de deputatenrapporten tot hun verantwoordelijkheid behoort; zij zorgen voor harmonisatie op taalkundig gebied en voor een uniforme en herkenbare uitgave; zij gaan over de auteursrechten. Aanvullende rapporten die te laat bij deputaten komen, gaan rechtstreeks naar de generale synode; ook deze worden uniform gedrukt en zoveel mogelijk gebundeld. Uniformiteit is ook voor het citeren van de bronnen belangrijk.

Afzonderlijke uitgave van rapporten, los van de Acta, komt de kwaliteit van de Acta niet ten goede en kon wel eens duurder uitkomen. Deputaten hebben tot taak de uitgave van de Acta te regelen; ze zijn vanwege deskundigheid op dit gebied benoemd.

Een amendement van ds. H. Folkers, om deputaten ook op te dragen nieuwe edities van het Gereformeerd Kerkboek te doen uitgeven, wordt door de commissie overgenomen. Bedoeld is een (school-)editie met registers en kaarten. Deputaten delen mee, dat zij hiermee al bezig zijn geweest. Het drukken van kaarten op dundrukpapier levert echter problemen op. Deputaten zullen bezien wat hierin nog mogelijk is.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Artikel 87

03.09.93

Toezending rapporten

Voorstel : moderamen

Rapporteur : H. Folkers

Materiaal :

1. brieven van de kerken te Lisse (dd. 26 januari 1993 en 8 februari 1993), Bussum-Huizen (dd. 18 februari 1993) en Mussel (dd. 22 maart 1993) met het verzoek om de rapporten van deputaten op een zodanige termijn aan de kerken toe te zenden, dat een goede voorbereiding kan plaatsvinden;
2. brief van de kerk te Rozenburg (dd. 22 maart 1993) met het verzoek om de deputaten aan hun rapporten een korte samenvatting met concrete voorstellen en conclusies te laten toevoegen.

Besluit:

deze kerken het volgende te antwoorden:

1. de minimumtermijn waarop rapporten ter kennis gebracht worden van de kerken, is volgens de Huishoudelijke Regeling VIII.2d drie maanden;
2. de synode besluit doorgaans, wanneer de inhoud van de rapportage daartoe aanleiding geeft, een termijn van zes maanden in acht te nemen;
3. een langere termijn brengt het risico mee dat deputaten aanvullende rapporten gaan schrijven over de tijd tussen hun eerste rapport en de aanvang van de synode; dit moet zoveel mogelijk vermeden worden, omdat de kerken op deze rapportage nauwelijks nog kunnen reageren;
4. aan deputaten wordt verzocht overeenkomstig de Huishoudelijke Regeling VIII.2c hun rapporten, indien enigszins mogelijk, af te sluiten met concrete voorstellen, die in de synode kunnen dienen als besluittekst; deze voorstellen kunnen beschouwd worden als samenvatting en/of conclusie van het rapport.

In de bespreking wordt opgemerkt, dat een vervroeging van de datum waarop rapporten aan de kerken moeten worden toegezonden, ook een verkorting betekent van de termijn waarin deputaten hun werk kunnen doen.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 88

09.06.93

Regeling inzake herbenoemingen

Voorstel : moderamen

Rapporteur : ds. H. Folkers

Materiaal :

brief van de Particuliere Synode Zeeland, Noord-Brabant en Limburg 1993 met het voorstel om de Huishoudelijke Regeling voor generale synoden onder VIII.1 aan te vullen als volgt:

- d. een herbenoeming tot primus-deputaat voor dezelfde functie kan in de regel niet meer dan tweemaal plaatsvinden. Bij tussentijds aftreden zal het aantreden van de secundus als diens eerste benoeming tot primus gelden.

Besluit:

de Huishoudelijke Regeling voor generale synoden te wijzigen door aan de algemene instructie voor deputaten, na VIII.2f, toe te voegen:

(De benoemde deputaten zullen)

- g. in hun rapport aan de volgende synode een rooster van aftreden opnemen, waarbij ermee gerekend wordt dat de synode niet vaker dan twee keer tot herbenoeming overgaat, tenzij aangetoond wordt dat specifieke deskundigheid van een deputaat aftreden ongewenst maakt.

Gronden:

1. een wisseling van personen in colleges is nuttig en wenselijk;
2. continuïteit is bij een zittingsduur van maximaal negen jaar voldoende gewaarborgd;
3. via een rooster van aftreden wordt voorkomen dat te veel personen tegelijk aftreden;
4. het is ongewenst deskundigen te laten aftreden als er geen goede vervanging gevonden kan worden.

Dit voorstel wordt aanvaard met 35 stemmen voor bij 1 onthouding.

Artikel 89

29.04.93

Generaal-synodaal archief

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : R. Fernhout

Materiaal :

1. rapport van de archiefbewarende kerk te Groningen-West, waaruit blijkt dat
 - a. de van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 ontvangen stukken zijn geregistreerd en gearchiveerd;
 - b. de van de onderscheiden particuliere synoden ontvangen stukken eveneens zijn geregistreerd en gearchiveerd;
 - c. geen aankopen zijn gedaan;
 - d. uitlening en/of inzage van een beperkt aantal stukken heeft plaatsgevonden;
 - e. door de archiefbewarende kerk kosten zijn gemaakt ten bedrage van f 5326,54;
2. brief van de raad van de Gereformeerde Kerk van Groningen-Noord waarin hij mededeelt kennis genomen te hebben van het rapport van de door hem benoemde commissie ad hoc inzake de controle van het generaal-synodaal archief en waarin hij adviseert de raad van de Gereformeerde Kerk van Groningen-West, alsmede br. B. Kamps te dechargeren ten aanzien van het beleid over de afgelopen periode;
3. rapport van de commissie ad hoc inzake de controle van het generaal-synodaal archief, waarin onder meer geattendeerd wordt op het voornemen de archieven van de generale synoden en hun deputaatschappen over te brengen naar Kampen en waarin zij erop wijst dat voor een volgende controle een in de nabijheid van Kampen gelegen kerk aangewezen moet worden.

Besluit 1:

1. de archiefbewarende kerk en met name br. B. Kamps onder betuiging van dank te dechargeren met betrekking tot hun arbeid over de jaren 1990--1993;
2. de door de archiefbewarende kerk gedeclareerde kosten te voldoen.

Besluit 2:

de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, alsmede br. B. Kamps te verzoeken het generaal-synodaal archief te beheren en te verzorgen tot op de dag van de daadwerkelijke overbrenging van het archief naar Kampen.

Besluit 3:

de controle van de archieven, inclusief het generaal-synodaal archief voorsnog op te dragen aan het deputaatschap voor archief en documentatie, in afwachting van een voorstel van genoemd deputaatschap hoe de controle van de archieven en met name van het generaal-synodaal archief het meest geëigend kan plaatsvinden.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de archivaris van de archiefbewarende kerk te Groningen-West, br. B. Kamps. Ook zijn prof. dr. M. te Velde en br. R. Boiten aanwezig als deputaten voor de kerkelijke archieven en de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

Gevraagd wordt naar de waarde van de opschriften in het overzicht van de archiefstukken, omdat kerken daarin niet steeds met de officiële naam worden aangeduid, en naar de controle van het archief, als dit naar het Archief- en Documentatiecentrum te Kampen zal zijn overgebracht.

De voorzitter van de commissie, ds. T.O.G.M. Bosma, antwoordt dat, wanneer straks geen archiefbewarende kerk meer nodig zal zijn, het beter is ook geen archiefcontrolerende kerk meer aan te wijzen, maar deputaten voor archief en documentatie met de controle te belasten. De archivaris, br. B. Kamps, antwoordt dat de opschriften bij de archiefstukken geen officiële waarde hebben.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De praeses dankt br. B. Kamps, nu zijn beheer van het archief beëindigd gaat worden, voor zijn jarenlange nauwkeurige zorg ervoor.

Artikel 90

04.05.93

Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985

Voorstel : moderamen

Rapporteur : H. Folkers

Materiaal :

brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Kampen met het verzoek een drukfout in de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 te herstellen.

De raad wijst erop dat in grond ad 3 van besluit II inzake het geding tussen de kerkeraad te Grootegast en zijn predikant ds. J. Hoorn (Acta art. 131) wordt gesproken over 'kerkelijk leven buiten de grenzen van de kerk, *dat* in gehoorzaamheid zich heeft geïnstitueerd.'

Volgens de raad moet daar, overeenkomstig de te vergelijken tekst van het in de Acta opgenomen rapport, gelezen worden: 'die'.

Besluit:

aan het verzoek niet te voldoen.

Grond:

de tekst van de Acta stemt overeen met het originele besluit, zoals het in het archief van de synode wordt bewaard. Bovendien leest het originele rapport, op de plaats waar de bijlage in de Acta 'die' leest: 'dat'.

Gevraagd wordt waarom er geen erratum wordt opgenomen op de Acta van de GS Heemse; dan is een besluit niet nodig. De reden hiervan is dat het voorgelegde verzoek behandeld moet worden. Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 91

15.09.93

Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985, bis

Voorstel : moderamen

Rapporteur : H. Folkers

Materiaal :

schrijven van de raad van de Gereformeerde Kerk te Kampen dd. 7 juli 1993, waarin hij verzoekt het besluit over de zogenaamde drukfout in de Acta van de GS Heemse 1984--1985 te heroverwegen. De kerkeraad voert daarvoor nieuwe argumenten aan:

1. een op 14 april 1986 in het ND verschenen bericht, waarin een niet nader genoemde persoon of instantie de kerkeraden attent maakt op de vermeende drukfout;
2. het feit dat de zin, zoals in de Acta opgenomen, taalkundig niet correct is;
3. verkregen informatie van de scriba van de synode van Heemse, dr. W.G. de Vries;
4. een verwijzing naar een brochure van ds. J. Hoorn.

Besluit:

de raad van de kerk te Kampen als volgt te antwoorden:

Geachte broeders,

De synode heeft kennis genomen van uw brief dd. 7 juli 1993 inzake de tekst van de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984--1985. De synode heeft besloten op uw verzoek niet in te gaan.

Het is niet ongebruikelijk, wanneer een storende fout in de Acta is binnengeslopen, deze via een erratum in de volgende Acta te herstellen. Alleen, het zal dan ook bewezen moeten worden dat er sprake is van een fout.

In uw eerste brief, dd. 8 januari 1993, ontbrak echter elke vorm van bewijs. Het enige argument, namelijk dat het rapport de gewenste redactie wel bevatte, bleek na onderzoek in het tegendeel te veranderen.

Daarom kon de synode niet tot handelen overgaan, te meer omdat de tekstwijziging kennelijk inhoudelijke consequenties heeft.

Nu geeft u in uw brief van 7 juli een reeks van nieuwe argumenten. Omdat geen daarvan gebaseerd is op enig officieel stuk, heeft de synode niet de vrijmoedigheid op grond daarvan een besluit van één van haar voorgangsters inhoudelijk te wijzigen. Bovendien zijn deze argumenten op een veel te laat tijdstip binnengekomen.

In de hoop u met deze informatie te dienen, teken ik, namens de synode, met broedergroet,
H. Folkers, scriba II

De rapporteur, ds. H. Folkers, zegt dat een generale synode een zaak waarin zij al een besluit heeft genomen, normaal niet weer in behandeling neemt. Het is echter in het belang van de aan de orde gestelde zaak nader te reageren.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen aanvaard.

Hoofdstuk X PARTICULARIA

Artikel 92

16.04.93

Brief van br. J. Fokkes te Bedum

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

brief van br. J. Fokkes te Bedum dd. 15 mei 1992, waarin hij reageert op het schrijven van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 dd. 11 mei 1990 (Acta art. 148) en waarin hij oproept de besluiten van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 (Acta art. 131) en van Spakenburg-Noord 1987 (Acta art. 164--173) terug te nemen.

Besluit:

op de brief niet nader in te gaan.

Grond:

de synode heeft vastgesteld dat er in de brief opnieuw niets wordt genoemd, dat niet al eerder door de Generale Synoden van Heemse 1984--1985 en van Spakenburg-Noord 1987 is gewogen en weerlegd.

De commissie had voorgesteld te besluiten *de brief niet te behandelen*. Omdat de brief door de synode wel is gelezen en erover gesproken is, dient ds. T. Dijkema een amendement in om te lezen *op de brief niet nader in te gaan*. De commissie neemt dit amendement over. Het commissievoorstel wordt aangenomen met 35 stemmen voor en één onthouding.

Artikel 93

28.04.93

Brief van br. en zr. J.F. de Leeuw en A.J. de Leeuw - Hiemstra inzake de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J. Geelhoed

Materiaal :

brief van br. J.F. de Leeuw en zr. A.J. de Leeuw-Hiemstra dd. 22 maart 1993 (met bijlagen), waarin zij verzoeken *uit te spreken, dat de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep, zoals verwoord in het Nederlands Dagblad dd. 18 oktober 1991, niet strookt met de door de dienaren van het Woord in de gereformeerde kerken ondertekende belofte, en tevens er bij het college van curatoren op aan te dringen alsnog met de betrokken hoogleraren te spreken over hun publieke oproep van 18 oktober 1991.*

Besluit:

op de verzoeken niet in te gaan.

Grond:

br. en zr. De Leeuw hebben niet aangetoond, dat de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep strijdig is met het ondertekeningsformulier.

Het commissievoorstel wordt aangenomen met algemene stemmen, waarbij de deputaten-curatoren ds. A. Kamer, ds. J. Luiten en ds. B. van Zijlkom buiten stemming blijven.

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : H. Wildeboer

Materiaal :

schrijven van br. A. van den Doel te Delft dd. 18 februari 1993, met 7 bijlagen, met het verzoek zijn bezwaar toe te stemmen tegen de uitspraak van de Particuliere Synode Zuid-Holland 1991 inzake het besluit van de kerkeraad te Delft om bij de viering van het heilig avondmaal druivesap te gebruiken in plaats van wijn. Br. Van den Doel voert drie argumenten aan:

- a. de Here Jezus heeft het avondmaal ingesteld met brood en wijn;
- b. zowel in de formulieren als in de catechismus is sprake van wijn;
- c. de Here Jezus zal de wijn nieuw met ons drinken in het Koninkrijk der hemelen, Mat. 26:29; Jes. 25:6.

De kerkeraad geeft voor zijn besluit een pastorale motivatie: er zijn gemeenteleden die om verschillende redenen geen alcohol mogen gebruiken. Overigens heeft de kerkeraad zijn besluit inmiddels in die zin gewijzigd, dat in de morgendienst aan de eerste drie tafels wijn wordt geschonken en aan de volgende druivesap.

Besluit:

aan het verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. hoewel de Here Jezus het heilig avondmaal heeft ingesteld met brood en wijn en de kerken zich aan die instelling zullen houden, blijft de roeping om het heilig avondmaal te vieren ook als geen brood en/of wijn voorhanden zijn. Zo zijn ook broeders en zusters die geen wijn mogen gebruiken, geroepen het heilig avondmaal te vieren;
2. wanneer het gebruik van wijn niet mogelijk is en daarom bij wijze van uitzondering druivesap wordt geschonken, wordt daardoor het karakter van het heilig avondmaal niet aangetast;
3. de appellant heeft bij herhaling nagelaten zich inhoudelijk te confronteren met de motivatie van zijn kerkeraad, namelijk dat er broeders en zusters in de gemeente zijn die geen alcohol mogen gebruiken.

In de bespreking wordt gevraagd wat de PS Zuid-Holland heeft uitgesproken. Gesteld wordt dat het bezwaarschrift onontvankelijk is, omdat appellant niet op de argumentatie van de kerkeraad ingaat.

Aan de andere kant wordt ervoor gepleit, appellant uit te leggen waarom druivesap wel mag, omdat druivesap toch ook vrucht van de wijnstok is. Dit laatste wordt echter bestreden. Wijn is wel essentieel bij het avondmaal. Dit wil niet zeggen dat er geen avondmaal gevierd kan worden als er geen wijn is. Maar het karakter ervan is dan wel aangetast.

De voorzitter van de commissie, ds. B. Luiten, antwoordt dat in het commissievoorstel inderdaad niet duidelijk uitkomt wat de PS Zuid-Holland heeft uitgesproken. De oorzaak daarvan is dat appellant zich niet confronteert met het kerkeradsbesluit. Daarom wijzen classis en particuliere synode naar dat kerkeradsbesluit terug.

De ontvankelijkheid van het bezwaarschrift is aanvechtbaar. Maar beter dan het onontvankelijk te verklaren is het om appellant gerust te stellen.

Het belangrijkste punt is de vraag of iemand die geen alcohol mag hebben, geen avondmaal kan vieren. In de afweging die gemaakt moet worden, is de viering van het avondmaal het belangrijkste. Het avondmaal moet voor iedereen toegankelijk zijn.

Wijn hoort bij het avondmaal en kan niet zomaar vervangen worden door druivesap. Maar als wijn niet mogelijk is, ligt druivesap wel het dichtste bij.

Ds. A. Kamer dient een tegenvoorstel in, om te besluiten het bezwaarschrift onontvankelijk te verklaren, met als grond alleen de derde grond van het commissievoorstel.

Een amendement van oud. A. de Kievit om een besluit 2 toe te voegen waarin appellant wordt

opgeroepen gehoor te geven aan de brief van de kerkeraad, wordt verworpen met 31 stemmen tegen bij 1 onthouding. Het commissievoorstel wordt aanvaard met 21 stemmen voor en 10 tegen bij 1 onthouding. Het tegenvoorstel is hiermee verworpen. De afgevaardigden van de PS Zuid-Holland blijven buiten stemming.

POST-ACTA

Artikel 95 Benoemingen

05.05.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

1. Deputaten archief en documentatie

Primi:

br. R. Boiten, Ede
drs. G. Harinck, Leiden
br. S. Hiemstra, Putten
drs. G.F. Noordhuis, Amersfoort
prof. dr. M. te Velde (s), Kampen
br. E.T. de Vries, Soest

Secundi:

br. W.F. Haitzma, Putten
br. H.J. Luth, Dordrecht
br. W. Odding, Assen

Dit deputaatschap is hiermee kleiner in aantal geworden, wat verband houdt met het feit dat de aankoop en verbouw van het pand voor het ADC hun beslag hebben gekregen.

Artikel 96 Benoemingen

06 / 14.05.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

2. Deputaten voor generaal-synodale publikaties

Primi:

ds. H.J. Boiten (s), Enschede
br. D. den Hollander, Dordrecht
ds. J. Luiten, Alkmaar
zr. E. Nieland - van Veen, Dalfsen
mr. F.T. Oldenhuis, Zuidhorn
ds. P. Schelling, Leeuwarden
br. A. van 't Wout, Voorburg

Secundi:

drs. S. Bakker, Groningen
mr. K.F. Haak, Alphen a/d Rijn
br. D. Smilde, Oranjewoud

Artikel 97 Benoemingen

04.06 / 07.09.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

3. Deputaten-curatoren van de TU

Primi:

ds. A. Kamer, Groningen
ds. P. Schelling, Leeuwarden
ds. M. Heemskerk, Hoogezand
dr. W.G. de Vries, Zwolle
ds. B. van Zijlkom, Hattum
ds. M.H. Sliggers, Amersfoort
ds. J. Luiten, Alkmaar
ds. C.J. Smelik (s), Nieuwerkerk a/d IJssel

ds. A. de Snoo, Middelburg
prof. dr. A.J. Hendriks, Harderwijk
mr. N.E. Nieboer, Haren
br. D.A. Hekman, Emmen
br. A. Vreugdenhil, Amersfoort
br. W.G. Burema, Groningen

Secundi:

dr. L.J. Joosse, Groningen
ds. S. Cnossen, Ureterp
ds. H. de Vries, Assen
ds. H.J. Boiten, Enschede
dr. H.R. van de Kamp, Apeldoorn
ds. W. Triemstra, Utrecht
ds. B. Schaaij, Velsen-Zuid
ds. H.J.J. Feenstra, Berkel en
Rodenrijs
ds. P.H. van der Laan, Eindhoven
prof. dr. L. Hordijk, Amersfoort
mr. G. Stellingwerf, Bergum
br. K. Dikkema, Harderwijk
br. J. van Wieringen, Zuidhorn
br. H.J.W. Poessé, Zwolle

4. Deputaten bijbelvertaling

Primi:

prof. dr. J. van Bruggen (s), Kampen
dr. H.R. van de Kamp, Apeldoorn
ds. H.J. Room, Harderwijk
drs. M. Wilcke - van der Linden, Hoevelaken

Secundi:

drs. W.A.E. Brink - Blijdorp, Putten
ds. A. Geelhoed, 's-Gravenhage
ds. J.J. Schreuder, Zwijndrecht

Artikel 98

11.06 / 07.09.93

Benoemingen

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

5. Deputaten diaconale zaken

Primi:

ds. H.M. Smit, Uithuizermeeden
br. M. Prins, Leeuwarden
br. W.C. Harwig, Emmen
vacature
vacature
dr. A.N. Hendriks (s), Amersfoort
br. G. Middel, Beverwijk
br. P.J. Schenkels, Delft
br. J.S. Rietema, Nuenen

Secundi:

br. G.D. Horst, Delfzijl
ds. A.G. Bruijn, Wouterswoude
mr. J. Daverschot, Assen
br. J. van der Molen, Kampen
br. J. Rump, Apeldoorn
br. W. van Twillert, Bunschoten
br. K. Laros, Den Helder
vacature
br. P. van Veelen, Zevenbergen

De synode machtigt de eerstkomende PS Overijssel en PS Gelderland een primus aan te wijzen en de eerstkomende PS Zuid-Holland een secundus, die zullen gelden als door de generale synode benoemd.

6. Studiedeputaatschap echtscheiding

Primi:

prof. dr. J. Douma, Kampen
dr. P.H.R. van Houwelingen, Enschede
ds. A. Kamer (s), Groningen
drs. L. Kars, Putten
br. A. de Kievit, Capelle a/d IJssel

Secundi:

ds. M.J.C. Blok, Amersfoort
drs. H. Boersema, Kampen
ds. H.J. Messelink, Barneveld
ds. H.J. Siegers, Ommen

7. Deputaten pastorale zorg aan doven en slechthorenden

Primi:

ds. C. van den Berg (s), Amersfoort
br. P.R. Compaan, Zuidhorn
br. J. Huisman, Rouveen
zr. M. Klapwijk, Nieuwerkerk a/d IJssel
ds. A.O. Reitsema, Bunschoten

Secundi:

ds. A.H. Driest, Buitenpost
zr. H.J. Schoon - Stevens, Assen
zr. C.A. Visscher - Heij, Kortenhoef
ds. P.L. Voorberg, Rouveen

8. Deputaten geestelijke verzorging militairen

Primi:

br. J. Bosch, Waddinxveen
br. T. Damstra, Hasselt
ds. P. Groenenberg (s), Amersfoort
br. H. Holwerda, Assen
ds. L.S.K. Hoogendoorn, Waddinxveen
ds. A.J. Mol, Winsum (Gn.)
br. C.J. Rump, Apeldoorn

Secundi:

br. G.H. Elzinga, Heerenveen
ds. G.F. de Kimpe, Axel

9. Deputaten betrekkingen buitenlandse kerken

Primi:

ds. T. de Boer, Meppel

Secundi:

ds. J.M. Batteau, Wageningen

ds. J.A. Boersema, Apeldoorn
ds. M. Brandes, Hardenberg
br. J. van Dijk, Eindhoven
br. E. Gosker, Meppel
prof. dr. A.J. Hendriks, Harderwijk
ds. A. de Jager (s), Zwolle
br. J.L. Joosse, Bunschoten
br. A. Kampen, Groningen
ds. J. Klamer, Zwolle
zr. H.E. Kooij - Oggel, Capelle a/d IJssel
br. J. Lenting, Zwolle
br. H.J. Leskens, Hattem
ds. J.T. Oldenhuis, Zwolle
prof. drs. H.M. Ohmann, Kampen
ds. M.H. Oosterhuis, Hattem
ds. J.J. Schreuder, Zwijndrecht
br. C.J. Smallenbroek, Ede
ds. H. van Veen, Neede
ds. T. Wendt, Bunschoten
prof. drs. K. Wezeman, Haren

br. D. de Bruin, Nijkerk
zr. W.C. Doornbos, Zwolle
zr. M. Euwema, Buitenpost
drs. C.J. Haak, Kampen
ds. P.W. van de Kamp, Groningen
ds. K.J. Kapteyn, Hoogeveen
br. T.J. Karelse, Capelle a/d IJssel
br. J.B. Schiebaan, Zwolle

10. Deputaten correspondentie Hoge Overheid

Primi:

br. S.J.C. Cnossen, Zwolle
br. J. Leder, Voorburg

Secundi:

mr. N.E. Nieboer, Haren
ds. C.J. Smelik, Nieuwerkerk a/d
IJssel

ds. J. Ophoff, Grootegast
mr. P.T. Pel, Hattem
mr. D.A.C. Slump, Capelle a/d IJssel
ds. M. van Veelen (s), Delft
drs. J.P. de Vries, Amersfoort

11. Deputaten voorbereiding volgende generale synode

ds. H. Folkers, Rotterdam
ds. J. Luiten, Alkmaar
ds. M.H. Sliggers (s), Amersfoort
ds. B. van Zuijlekom, Hattem

Artikel 99

03.09.93

Benoemingen

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

12. Samenroepende kerk voor de eerstkomende synode

Prima:

de kerk te Berkel en Rodenrijs

Secunda:

de kerk te Leusden

Artikel 100

07 / 15.09.93

Benoemingen

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

13. Deputaten ad art. 19 KO

Primi:

br. P.J. Doornbos, Bedum
ds. E.J. Oosterhuis, Marum
br. J. van Dijk, Bergum
br. H. Meijer, Dokkum

Secundi:

br. J.P. Volk, Leek
ds. S. de Jong, Franeker

ds. C. de Putter, Hoogeveen
br. H. Rose, Stadskanaal
br. R. Buitinga, Enschede
ds. Joh. Strating, Zwolle
ds. H.E. Nieuwenhuis, Ermelo
vacature
br. G.D. Dirks, Bussum
br. C.A. Nelemans, Spakenburg
br. D.A. Blok, Krommenie
ds. A.H. van der Velden, Mijdrecht
ds. P. Houtman, Leiden
br. J. Rietveld, Sliedrecht
ds. T.O.G.M. Bosma (s), Axel
br. H.J. Meijerink, Vught

br. J. Melse, Hoogeveen
ds. J.R. Visser, Hardenberg
vacature
br. K. v.d. Berg, Soest
br. J.P. de Boer, Diemen
ds. M. van Veelen, Delft
br. A. Mol, Nisse

De synode machtigt de eerstkomende PS Gelderland een primus en secundus aan te wijzen, die zullen gelden als door de generale synode benoemd.

14. Deputaten radio- en televisieuitzending van kerkdiensten

Primi:

ing. G. Breteler, Hilversum
br. G. Bril, Hilversum
ds. H. Geertsma, Zuidhorn
ir. R.F. van Mill, Amersfoort
ds. H.J. Siegers (s), Ommen
ds. R.T. Urban, St. Jans klooster

Secundi:

ds. P. Houtman, Leiden
br. J.B. Schiebaan, Zwolle

15. Studiedeputaatschap eredienst

Primi:

drs. C. André, Utrecht
ds. T. Dijkema, 's-Hertogenbosch
ds. H. Folkers (s), Rotterdam
zr. A. de Heer - de Jong
ds. P. de Jong, Oldehove
drs. J. Smelik, Zuidhorn
ds. P.J. Trimp, Zoetermeer

Secundi:

ds. A.L.Th. de Bruijne, Rotterdam
br. G. Duijst, Hasselt
br. J. Munneke, Amersfoort

16. Deputaten aanvullende steun evangelisatiewerk

Primi:

ds. A.H. Driest (s), Buitenpost
br. M. Nieland, Ommen
br. J.F. Walinga, Zoetermeer
zr. J.L. de Wolf - Roebers, Zeist

Secundi:

drs. B.W. Gort, Enschede
ds. A. de Ruiters, Lelystad

Artikel 101

Benoemingen

15.09.93

De praeses deelt mee dat de synode in comité-zitting de volgende benoemingen heeft gedaan:

17. Deputaten aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten

Primi:

ds. T.O.G.M. Bosma (s), Axel
zr. D. Delhaas - Post, Assen
br. E. Sytsma, Ommen
ds. G. Zomer Jzn., Spakenburg

Secundi:

ds. O.W. Bouwsma, Roden

18. Deputaten-curatoren Gereformeerde Missiologische Opleiding

Primi:

Secundi:

ds. A.P. van Dijk, Tiel
br. C.A. Folkerts, Assen
br. M.W. Folmer, Vlaardingen
br. S. Jonker, Drachten
ds. P.H. van der Laan, Eindhoven
ds. H.W. Ophoff (s), Bedum
ds. A. Scheringa, Leerdam

ds. M.J.C. Blok, Amersfoort
ds. J.A. Boersema, Apeldoorn
ds. T. Groenveld, Breezand
br. J.D. Stamhuis, Dalfsen

19. Deputaten instituut gereformeerde theologische toerusting

Primi:

ds. J.A. Boersema, Apeldoorn
drs. C.J. Haak, Kampen
br. J.C.B. Jongeneel, Apeldoorn
ds. M.H. Oosterhuis, Hattem
br. J.M. Töpfer, Hattem
ds. T. Wendt (s), Bunschoten

Secundi:

ds. D.J. Zandbergen, Dokkum

20. Deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken

Primi:

ds. H.J. Boiten, Enschede
ds. F.H. Folkerts, Stadskanaal
dr. A.N. Hendriks (s), Amersfoort
ds. P. Niemeijer, Dordrecht
ds. M.H. Sliggers, Amersfoort
ds. B. van Zuijlekom, Hattem

21. Deputaten kerkelijke eenheid

Primi:

br. E. Boerma, Zaandam
ds. J.J. Burger, Naarden
ds. H.J.J. Feenstra, Berkel en Rodenrijs
dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
ds. P.J. Trimp, Zoetermeer
prof. dr. M. te Velde, Kampen
dr. W.G. de Vries (s), Zwolle

Secundi:

ds. J. Luiten, Alkmaar
prof. dr. C.J. de Ruijter, Kampen

Artikel 102

07 / 14.05 / 11.06 / 15.09.93

Vaststelling van de acta

Op 7 mei, 14 mei, 11 juni en 15 september 1993 zijn de pro-acta, acta, post-acta en handelingen tot en met 11 juni 1993 vastgesteld.

De pro-acta, acta, post-acta en handelingen over de periode van 31 augustus tot en met 16 september 1993 worden na de sluiting van de synode vastgesteld. De vaststelling ervan zal, nadat de afgevaardigden de gelegenheid hebben gehad opmerkingen in te dienen over de door scriba I gemaakte concepten, overeenkomstig artikel IX.2 van de huishoudelijke regeling plaatsvinden door het moderamen.

Oud. J.N. Schilder heeft de concept-acta niet meer kunnen bezien. Op 6 december 1993 nam de Here hem tot Zich in zijn heerlijkheid. We gedenken onze broeder Schilder, zijn persoonlijke omgang en zijn inzet voor een goede besluitvorming op de synode, met dankbaarheid tegenover de Here.

Artikel 103

16.09.93

Aanvang eerstvolgende generale synode

De synode besluit de samenroepende kerk te Berkel en Rodenrijs te verzoeken de eerstvolgende generale synode samen te roepen tegen woensdag 10 april 1996.

Artikel 104

16.09.93

Censuur naar artikel 48 KO

De praeses constateert dat censuur naar artikel 48 KO niet geoefend hoeft te worden. De vergadering stemt hiermee in.

Artikel 105

16.09.93

Rondvraag

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

Artikel 106

16.09.93

Evaluatie

De evaluatie van de werkwijze van de generale synode gebeurt in de eerste plaats schriftelijk. De afgevaardigden vermelden hun opmerkingen op een daartoe uitgereikt evaluatieformulier.

In de tweede plaats wordt een evaluerende besprekingsronde gehouden. Gesproken wordt over de al dan niet efficiënte start van de synode. Een mogelijkheid is de synode eerder in het jaar te laten beginnen. In de eerste zitting worden de taken verdeeld. Daarna gaan de afgevaardigden naar huis, om weer samen te komen als alles zoveel mogelijk voor behandeling is voorbereid. Anderen vinden dat de synode aan het begin in korte tijd goed aan het werk was. Thuis zullen afgevaardigden zich over het algemeen niet voldoende voor het synodewerk kunnen vrijmaken. Dit geldt in het bijzonder voor de predikanten. Bovendien moet de behandeling gezamenlijk worden voorbereid. In de commissies hebben we elkaar nodig.

Als het gaat om efficiënt vergaderen, zou eerder gedacht kunnen worden aan een kortere spreektijd voor afgevaardigden en adviseurs. Het is echter gemakkelijker dit achteraf te zeggen dan het op het juiste moment waar te maken.

Het is als rustgevend ervaren, als de bespreking van een onderwerp na een ronde, indien nodig en voorzover mogelijk, werd verdaagd naar een aantal dagen verder. Dit betekende geen tijdverlies omdat met een ander onderwerp of met commissieberaad verder kon worden gegaan. Het verdagen van de bespreking geeft ruimte voor het overbruggen van verschillen. Zo kunnen voorstellen beter worden onderbouwd, wat een spoedige afhandeling ervan en eenparigheid in de besluitvorming bevordert.

Afronding van het synodewerk vóór de zomervakantie heeft over het algemeen de voorkeur boven doorvergaderen na de vakantie. Door de vakantiespreiding duurt een zomerreces lang. Na de vakantie is er weer het nieuwe seizoen voor het werk in de gemeenten.

Om het mogelijk te maken dat de synode haar werk afrondt voor de zomervakantie, zouden meer secundi ingeschakeld kunnen worden. Aan de andere kant moet worden bedacht, dat de voorbereiding in de commissies en de rapportage dan ook tijdig klaar moeten zijn. Dit laatste was bij deze synode echter bij meer dan één zaak niet mogelijk. Een en ander heeft in de wekelijkse vergaderingen van het moderamen met de voorzitters van commissies steeds de aandacht gehad.

Wat in de evaluatie schriftelijk en mondeling naar voren is gebracht, zal door deputaten voorbereiding voor de eerstvolgende synode verwerkt worden, zodat de volgende synode daar haar winst mee zal kunnen doen.

Artikel 107

16.09.93

Slotzitting en sluiting van de synode

Op donderdag 16 september komt de synode 's avonds voor de slotzitting bijeen. De praeses laat zingen Gezang 5:1, 3, 6 en 10, en leest 1 Tessalonicenzen 5:12-28. Van de hoogleraren-adviseurs zijn aanwezig prof. dr. J. Douma, prof. drs. B. Kamphuis, prof. drs. G. Kwakkel en prof. dr. F. van der Pol. Ook is ds. H.J. Siegers, predikant van de plaatselijke kerk en adviseur van de synode, aanwezig. Van prof. dr. M. te Velde is bericht van verhindering ontvangen.

De praeses heet alle aanwezigen, in het bijzonder ook de vele belangstellenden, hartelijk welkom. Hij spreekt de vergadering als volgt toe:

Broeders afgevaardigden, broeders adviseurs, broeders en zusters,

In zijn toespraak bij de opening van de synode gewaagde de praeses van de samenroepende kerk, ds. H.J. Siegers, ervan dat deze kerkelijke vergadering een belangrijke vergadering is. Hij voegde er echter meteen de woorden aan toe: "Maar u bent geen permanent college. En hoe korter uw vergadering duurt hoe beter het is en dat niet alleen voor de kerk te Ommen."

We zijn aan het einde van ons werk gekomen. En we zijn blij en dankbaar dat we geen permanent college zijn. Hoe goed we het hier in Ommen ook met elkaar gekregen hebben, we gaan graag terug naar onze primaire taak die we als ambtsdragers ontvingen: ons herder zijn in het midden van de gemeente. Daar ligt ons eigenlijke werk.

Voor die gemeenten hebben wij ons ook hier in deze synode ingespannen. De besluiten die we genomen hebben willen immers de opbouw van de kerken dienen. Al hebben we ons door ons intensieve werken en verblijven hier in dit kerkgebouw wel eens als kloosterlingen gevoeld, we hadden toch de kudde van de Here Jezus Christus, de grote Herder van de schapen, op het oog. We hebben er ook steeds weer om gebeden, of de Here ons dat ook voor ogen wilde doen blijven. Hoe zou je anders met elkaar op een verantwoorde wijze zulk synodewerk kunnen doen?

Wat wij besloten hebben en waarom wij zo besloten hebben, dat leggen we via onze Acta en Handelingen in de handen van de kerkeraden. Zij moeten keuren.

En wat meer is, we leggen het in de handen van de Here die ons door middel van de kerken tot dit werk riep. En die we elke dag weer om wijsheid en kracht gebeden hebben. De Here die ook keurt en die ons werk, in zwakheid en met gebreken gedaan, gebruiken wil voor de bouw van zijn kerk.

Welke beoordeling de synode van Ommen 1993 zal ontvangen staat niet aan ons om vast te stellen. Er is wel gesuggereerd dat '1993 het jaar van de grote Ommen-zwaai' zou kunnen worden. Wat daarmee ook bedoeld moge zijn, de synode van Ommen heeft in elk geval niet willen afbuigen van de weg van haar voorgangers. We hebben bij het begin voor het aangezicht van de Here bebofd dat we ons werk zouden doen in onderworpenheid aan de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de aangenomen belijdenis. En we hebben het resultaat van ons werk ook steeds daaraan willen toetsen. We hebben daarom ook naar elkaar geluisterd. En veel van elkaar geleerd. Zo blijft een synode op de weg die Christus met zijn kerk gaat. Een weg die Hij in de Bijbel wijst. Het anders willen zou Christus in zijn werk hinderen en de kerk afbreken.

Op die weg blijven betekent intussen niet dat we onze ogen en oren moeten sluiten voor de tijd waarin wij leven. We zijn als gereformeerde kerken onderweg door de tijd. Volgend jaar zal het een halve eeuw geleden zijn dat de Here de Vrijmaking gaf en zo de gereformeerde kerken in dit land deed terugkeren tot de gehoorzaamheid aan zijn Woord en tot het vasthouden aan de gereformeerde belijdenis. Om zo gereformeerde kerken te blijven.

Maar er is in die halve eeuw veel veranderd. De samenleving is door die jaren heen sterk veranderd. We zien een oprukkende secularisatie. En de invloed daarvan laat zich ook in de kerk merken. We worden ingesloten door een vrijzinnigetheologie die met haar arrogante en agressieve optreden haar duizenden verslaat. Met die veranderen de situatie zal de kerk moeten rekenen. We kunnen ons daar niet voor afsluiten. En zouden we dat al willen, de generaties die in deze tijd opgroeien, vragen ernaar dat we kerk zijn, gereformeerde kerk, in deze turbulente tijd van het laatste decennium van de 20e eeuw.

Er is veel in beweging. Ook in de kerken. Er is een jeugd die bescherming zoekt in de kerk tegen de storm van het ongeloof buiten. Er komen veel uitdagingen op ons af.

Dat brengt met zich mee dat we niet bij voorbaat schuw moeten zijn om dingen in het kerkelijke leven te veranderen die veranderd moeten worden. Bijgesteld aan de hand van verbeterd inzicht. De kerkhistorie laat dat beeld van kerk onderweg ook telkens weer zien. En zo zal dat in de toekomst blijven. Dat maakt het kerkelijk leven alleen maar des te boeiender.

Ook de synode van Ommen heeft in dat opzicht enkele besluiten genomen die van historische betekenis zijn. Maar die toch ook menigeen moeilijk zullen vallen. Ik denk hierbij aan besluiten als met betrekking tot de zegen in leesdiensten. En het vrouwenstemrecht. Verder het instellen van een studiedeputaatschap voor de eredienst. Dit besluit vooral zou de indruk kunnen wekken dat de synode van Ommen heeft toegegeven aan een ongereformeerde zucht naar vernieuwing in de kerken. Het besluit lezen en de argumenten daarvoor wegeven, kan tot een andere overtuiging brengen. We mogen dan ook verwachten dat die argumenten zonder vooringenomenheid beoordeeld zullen worden. Ook dat is gereformeerd.

Ook de beraadslagingen die geleid hebben tot de besluiten inzake het zoeken van kerkelijke eenheid met anderen in ons eigen land die gereformeerd willen zijn, dragen duidelijk d'atzelfde stem: gehoorzame en trouwe kerk van Christus willen zijn in deze tijd. Het blijft intussen wel een grondige bezinning vereisen op de vraag, hoe dat moet. Dat niet iedereen daar op dit moment gelijk overdenkt, hoeft geen verwijdering te geven. Ons staat samen voor ogen kerk van Christus te willen zijn in deze tijd waarin de storm van het ongeloof over onze samenleving raast. Laten we de rust en de tijd nemen om gezamenlijk over de vragen te blijven nadenken.

Over veranderingen die verbeteringen zijn, waardoor het kerk van Christus zijn nog beter gestalte kan krijgen, hoeven we niet krampachtig en schichtig te doen. Als één ding maar vast staat. Namelijk dat we ons als kerken in geloof houden aan wat de apostel Paulus over het bouwen aan de kerk ons voorhoudt: "Maar ieder zie wel toe hoe hij daarop (op het fundament door hem gelegd) bouwt. Want een ander fundament dan dat er ligt, namelijk Jezus Christus, kan niemand leggen", 1 Kor. 3:10 e.v.

Het komt niemand toe het fundament van de kerk te veranderen of te vervangen. Dat fundament bepaalt immers de hele verdere opbouw van het bouwwerk. Het fundament geeft de lijnen aan van de bovenbouw. In die bovenbouw krijgt dat fundament gestalte. En wordt het gerealiseerd. Zo wil Christus met zijn leer gestalte krijgen in het leven van zijn kerk. En onze manier van bouwen wordt daardoor genomeerd.

Dat wel eens vande 'synode van Ommen nieuwe stijl' gesproken werd, heeft dan ook alleen met uiterlijke dingen te maken. Zoals nieuw meubilair, een nieuw spreekgestoelte en moderne naambordjes op de tafels, waarbij niet te vergeten de bloembakjes, nog meer en snellere computers, een fax. Het zijn belangrijke dingen. Ze bepalen ons ook bij de gang door de tijd. Maar het gaat hierbij niet om een andere stijl van bouwen. We willen in het gereformeerde spoor verder blijven gaan.

Met veel genoegen hebben we verkeerd in de goede stad Ommen met haar prachtige omgeving en heerlijke klimaat. We hebben hier niet die problemen gekend, waar één van onze grote voorgangers mee te kampen had: de synode van Dordrecht 1618--1619. Ook daar had men over de huisvesting en over de vergoedingen niet te klagen. Maar de stad Dordrecht vond men betrekkelijk ongezond. Een aantal afgevaardigden moest nogal eens door ziekte verstek laten gaan. De Engelse afgevaardigde Josef Hall werd door koning Jakobus I zelfs teruggeroepen, om dat deze begreep dat zijn 'as en doodbaar' de synode niet tot nut konden zijn. Anderen keerden vanwege aanhoudende zware koortsenvervroegd naar huis terug. Van die problemen hebben wij hier in Ommen geen last gehad.

Een grote vreugde is het ook geweest te kunnen werken en vergaderen in de voortreffelijke gebouwen van de kerk hier

in Ommen. Hoezeer bleken ze afgestemd te zijn op ons werk! De synode is dankbaar deze gebouwen nu weer te kunnen ontruimen voor de gemeente zelf. Onder hartelijke dank voor het afstaan ervan.

Veel waardering en grote dankbaarheid is er bij ons voor de uitnemende wijze waarop de samenroepende en ontvangende kerk zich van haar taak heeft gekweten. Een generale synode voorbereiden en bijeenroepen is geen kleinigheid. Daar moet bijzonder veel werk voor verzet worden. En heb je zo'n synode in huis, dan is het je taak voor haar tot het einde toe goed te blijven zorgen. Kerkeraad en gemeente van Ommen hebben er iets fijns van gemaakt. Daarvoor komt u, broeders en zusters, dan ook publiek de oprechte dank van ons allen toe!

Het is riskant personen met name te noemen, om dat dan al gauw anderen ten onrechte verzwegen blijven. Maar laten we toch een uitzondering mogen maken voor degenen die wel het meeste werk verzet hebben: de praeses en scriba van de kerkeraad, ds. Siegers en br. Grootens. Verder noem ik graag ook de commissie van voorbereiding br. Veurink, zr. Havinga - de Koning en br. Kroek. En niet te vergeten de kosten br. Van der Veen, die zich niet alleen tijdens de synode heeft ingespannen, maar ook heel veel werk vooraf heeft gedaan. Het was allemaal bijzonder fijn geregeld en verzorgd. We hebben ervaren hier welkom te zijn. Nooit deden we tevergeefs een beroep op wie dan ook.

Niet gauw zullen we ook vergeten de gastvrijheid van de gemeenteleden die de synodeleden geherbergd hebben. Hartelijkheid, vriendelijkheid en hulpvaardigheid hebben we hier volop ontmoet. Het heeft een uitstekende sfeer geschapen waarin de synode haar werk in alle rust heeft kunnen doen. We bewaren er fijne herinneringen aan.

Attent zijn en sfeer scheppen, dat zijn eigenschappen die het kostersechtpaar op het lijf geschreven zijn. We hebben genoten van uw milde humor, broeder en zuster Van der Veen, die in de pauzes zo ontspannend en verkwikkend werkte. Gebruikten we de lunch, dan keken we niet eerst naar wat er óp ons bord lag, maar er ónder. Uw befaamd geworden place-mats gaven dagelijks stof tot meditatie te over. We genoten vooral van de steeds weer bijzonder goed verzorgde maaltijd. Met elke dag iets verrassends erbij. U heeft werkelijk voor ons gezorgd. U stond altijd voor ons klaar. Daarvoor onze oprechte dank!

Wat we ook gewaardeerd hebben is dat u 's morgens bij de dagopening en 's avonds bij de dagsluiting aanwezig was. We hebben ons met elkaar één gevoeld in onze afhankelijkheid van de Here.

Met de warme maaltijden is het gelukkig goed gekomen. Werd in het zalencentrum De Haven de culinaire interesse van een gereformeerde synode onderschat, in De Hongerige Wolf werd dat ruimschoots vergoed. Het bleek een wolf zonder schaapskleren te zijn. En voor zo'n eerlijkheid hebben gereformeerde synodeleden uitgebreide waardering. Dat is dan ook wel gebleken. De digitale weegschaal bij de ingang van het restaurant, bedoeld om de synodeleden niet overgewichtig te laten worden, werd met een calvinistische vasthoudendheid gemeden.

In een goede sfeer, broeders, hebben we ons werk kunnen doen. Een reeks van de meest uiteenlopende zaken heeft onze aandacht moeten hebben. Een serie besluiten hebben we genomen na zorgvuldige afweging van alle argumenten en aspecten die daarbij een rol moesten spelen.

Vergun me nog enkele daarvan voor uw aandacht te plaatsen. Met vreugde en dankbaarheid, in de eerste plaats wel bij de betrokkenen zelf, viel het besluit tot het doen aanstellen van een predikant voor onze dove en slechthorende broeders en zusters. We zijn er onder de indruk van geraakt, welk een moeite en inspanning het kost deze broeders en zusters in hun doventaal met het evangelie goed te bereiken.

We werden bepaald bij de noodzaak om aangepaste erediensten te houden voor verstandelijk gehandicapte broeders en zusters. Ook deze leden hebben alle aandacht nodig het heil op hun manier te beleven.

We zijn tot de slotsom gekomen dat in leesdiensten de zegen en de zegengroet door de voorganger uitgesproken mogen worden. Het is een besluit in een gevoelige en veelbesproken materie.

We kwamen voor vragen rond de liturgie te staan. Vragen om wegen te openen de lof voor God en de viering van het heil nog beter te doen zijn.

We mochten besluiten nemen die het kerkopbouwwerk in Venlo en het evangelisatiewerk in de kop van Noord-Holland intensiever kunnen maken.

Het besluit dat aan de zusters van de gemeente het recht om mee te stemmen bij de verkiezing van ambtsdragers, niet langer onthouden behoort te worden, heeft veel de aandacht getrokken. Het heeft een doorbraak gebracht in een jarenlange discussie van voors en tegens.

Onze Theologische Universiteit heeft volop onze aandacht nodig gehad. Beslissingen werden genomen met betrekking tot het corpus docentium. De structuur van het curatorium werd verbeterd. En aan de praktische vorming van de aanstaande dienaren des Woords zal meer gedaan worden. Met vreugde hebben we deze beslissingen genomen. De opleiding tot de dienst des Woords gaat ons immers ter harte. En ze vergt aanpassingen naar de eisen van deze tijd.

De betreffende besluiten werden genomen in de stad en de omgeving waar één van de brongebieden van onze Theologische Universiteit gelegen is: ds. A.C. van Raalte is hier in Ommen begonnen met oefenaren te scholen en op te leiden tot predikanten.

Ook hebben we ons uitvoerig gebogen over de contacten en relaties met zusterkerken in het buitenland. We hebben predikanten uit het buitenland begroet en ontmoet. Het waren indrukwekkende momenten, hoogtepunten in onze vergaderingen. We hebben op die momenten iets ervaren van Christus' wereldwijde werk. Het was buitengewoon bemoedigend.

De samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben we uitvoerig besproken en nieuwe opdrachten aan deputaten konden worden gegeven. Wie op mensen let, ziet misschien weinig perspectief en wordt enigszins mistroostig over de resultaten die te verwachten zijn. Beter is op de Here te zien, die wonderen werken kan.

De Gereformeerde Missiologische Opleiding had volop de aandacht die ze van ons verdiende. Over een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting hebben wediepgaand nagedacht vanuit vragen om een dergelijk instituut die ons werden voorgelegd. We mochten besluiten de eerste stappen op de weg daar naartoe te zetten.

Het was wel vermoeiend, maar toch bovenal boeiend om in deze maanden met zoveel zaken tegelijk te worden geconfronteerd. Daarbij lagen er op onze tafel ook diverse appelzaken waarin van ons een oordeel gevraagd werd. Zaken met verdrietige achtergrond. Het heeft ons allen intensief beziggehouden. Al die indrukken kunnen je erg vermoeien. En hier en daar werd ook wel eens een klacht in die richting vernomen.

Maar, broeders, we hebben ons werk mogen doen in een broederlijke sfeer. Als kerken leven we in de gemeenschap van de heiligen. Op kerkelijke vergaderingen beleven we die gemeenschap evenzeer, als het goed is.

Nu, het was goed op deze synode. We hebben veel van elkaar geleerd. Veel naar elkaar moeten luisteren. Ook veel van elkaar moeten verdragen. En veel aan elkaar moeten vergeven. In ons spreken bleken ook wij geen volmaakte mensen te zijn. Maar we weten ons gedragen door de genade van God door het zoenbloed van onze Here en Heiland.

We hebben samen vooral veel naar de Here geluisterd. Dat was het mooiste en fijnste van ons werk. We hebben samen geluisterd naar de Schrift. Samen gebeden. Samen de lof van de Here gezongen. Dat ds. Folkerts ons daarbij op de piano begeleidde, een enkele keer vervangen door ds. Dijkema, mag met waardering gemeld worden. Broeders, daardoor hebben we het samen goed gehad. De Here heeft ons bemoedigd door elkaars gebof. En als je het zo samen goed hebt, kun je ook veel van elkaar verdragen. Veel fouten die we maken en onvolkomenheden die we hebben.

U heeft het moeten doen met een praeses die het stuur van een generale synode nog niet eerder in handen had. Onervaren dus. Die onervarenheid, zo troost ik mezelf, geldt eveneens van de andere moderamenleden. Ds. Siegers zei, daarop doelend in zijn openingswoord: "Maar dat hoeft geen nadeel te zijn, wellicht zelfs kan het nieuwe impulsen geven voor de vergaderingen." Of zijn woorden bewaarheid zijn, staat niet aan mij te beoordelen.

De zittende gestalte van ds. Bogerman, mijn illustere voorganger in Dordrecht 1618-1619, met naast hem staande de voorganger in de Afscheiding uit de vorige eeuw, ds. H. de Cock, tegen de muur van de moderamenkamer aan hebben -- en dat zal de bedoeling geweest zijn -- impulsen gegeven het schip van de synode zo goed mogelijk op koers te houden.

Broeders, het is in alle oprechtheid dat ik u hartelijk dank voor de bereidwilligheid waarmee u mij als praeses tegemoet getreden bent en u aan mijn leiding hebt willen onderwerpen. Een praeses ervaring laten opdoen in de praktijk is voor een synode, denk ik, een niet geringe opgave. Ik ben u erkentelijk voor de wijze waarop u dat met mij hebt gedaan. Waar ik iemand van u onheus ben tegemoet getreden of tekort heb gedaan, vraag ik u daarvoor graag excuus.

Van de aanvang af heb ik mij verheugd over de broeders die u naast mij in het moderamen verkozen hebt. We hebben het samen goed gehad. We hebben fijn met elkaar kunnen werken. Het blijkt altijd weer hoe mensen die zo onderscheiden in aanleg zijn een goed team kunnen vormen.

Ds. Van Zuijekom, de vergadering koos u met overtuiging tot assessor. Het is ook gebleken dat deze functie een kolfje naar uw hand was. Als assessor 'zat u er niet alleen maar bij en keek ernaar', u stuurde het schip van de synode ook werkelijk mee. De manier waarop u dat gedaan hebt, heb ik als bijzonder fijn en stimulerend ervaren. U zorgde als tafelpaeses door uw omliggende woorden altijd weer voor een plezierige sfeer, die de spijsvertering alleen maar ten goede komt. Daarnaast had u de niet geringe taak om rapporteur te zijn van het moderamen, dat de voorstellen over het gesprek met de CGK had voor te bereiden.

Uw stemgeluid maakt indruk. Zozeer zelfs dat een bekend landelijk ochtendblad u typeerde als een 'briesend synodebestuurder'. Een goed synodebestuurder was u in elk geval wel.

Ds. Luiten, in u ontving de synode een voortreffelijke scriba I. De verwachtingen die wij in u stelden, zijn bepaald niet op een teleurstelling uitgelopen. Door uw nauwkeurigheid in het formuleren en redigeren hebt u op de synode van Heemse 1984--1985 al naam gemaakt. Het mag verwondering en waardering wekken dat in uw concept-acta de samenvatting van uitvoerige discussies naar verhouding zo weinig commentaar opleverde. Het scribaat is u op het lijf geschreven. 'The right man on the right place', laat ik het zo in het Engels, dat op deze synode zo ongeveer onze tweede taal geworden is, nog eens mogen zeggen. Graag wil ik u heel hartelijk bedanken voor alles wat u voor ons hebt gedaan. Uw inbreng in de moderamenvergaderingen was groot. Uw optreden daar rustgevend. U bleef vaak bij wat we bespraken, achter uw computer zitten. Maar kwam u overeind en liep u met de handen op de rug door de moderamenkamer, dan luisterden we graag naar uw visie, die van wijsheid getuigde.

Ds. Folkers, scriba II zijn was voor u een functie 'op maat'. U was opperhoofd over de hoofden en de overige medewerkers van de typekamer, die nu beter een tekstverwerkingsbedrijf genoemd kan worden. Het kostte u geen moeite uzelf als opperhoofd te handhaven. U gaf deskundige leiding aan dithart van heel het synodebedrijf. De correspondentie, de talloze brieven die u hebt moeten doen uitgaan, heeft u met liefde en toewijding verzorgd. Ik wil u daar hartelijk voor bedanken. Daarbij zal ik niet gauw vergeeten de opmerkelijke snelheid waarmee u kunt denken en organiseren. Die snelheid is vrijwel IBM-compatible. Begonnen we in het moderamen aan een bespreking, dan gaf u meteen alvast de 'op-maat'. En we weten, op dat punt heeft u gaven. Het was fijn u als scriba II in het moderamen en in de synode te hebben.

Graag wil ik ook hartelijk bedanken de vijf commissievoorzitters, de predikanten Bosma, De Vries, Slotman, Kamer en B. Luiten. U heeft de niet geringe taak gehad het werk in de commissies op gang te brengen en op gang te houden. U bent naar mijn overtuiging daar zeer zeker in geslaagd. Ik ben u dankbaar voor het geduld en de souplesse, die u vooral aan het begin van de synode heeft opgebracht.

Een woord van grote waardering en dank is ook voor de hoofden van de typekamer, zr. Nieland - Van Veen en br. Rozemuller, op zijn plaats. Ik heb de overtuiging dat alles gesmeerd liep, ook wanneer het kopieerapparaat wel eens wegens oververhitting zijn diensten staakte. U heeft met de typistes die u regelmatig inschakelde, voortreffelijk werk verricht. De machinekamer van het synodeschip was bij u in vertrouwde handen. Interessant waren de discussies in de typekamer over de Nederlandse taal waar menig synodelid van heeft kunnen leren. Niet het minst afgevaardigden uit Friesland.

Met erkentelijkheid noem ik ook het werk van onze adviseurs, met name van de hoogleraren-adviseurs, die de commissies van adviezen hebben voorzien en van tijd tot tijd op de zittingen aanwezig waren. Het meest hebben we onze hoogleraar kerkrecht en kerkgeschiedenis, prof. dr. Te Velde, in ons midden gehad. Dat ligt ook voor de hand. Hij is als canonicus heel nauw bij het synodewerk betrokken. Vanaf de eerste dag heeft hij ons bijgestaan in het opstarten van ons werk. Alle hoogleraren die ons van advies gediend hebben, maar in het bijzonder prof. Te Velde, wil ik graag namens de synode hartelijk bedanken voor de gegeven inzet.

Broeders, we hebben in een goede sfeer ons werk kunnen doen. We hebben geprobeerd om met zo groot mogelijke overeenstemming onze besluiten te nemen. Om dat te bereiken hebben we nogal eens een bespreking verdaagd en niet meteen afgewerkt. Dat gaf de pers wel eens aanleiding te spreken van verdeeldheid in de synode. Maar ten onrechte. Bewust hebben we geprobeerd om zaken waarbij zoveel te berde werd gebracht, rustig op ons te laten inwerken en naderhand met de bespreking verder te gaan en tot besluiten te komen. Ik wil u allen hartelijk bedanken, broeders, voor uw inzet en voor uw bijdrage aan de goede werksfeer die we hier in Ommen gehad hebben.

Broeder Sikkema wil ik danken voor wat hij als quaestor voor onze synode heeft gedaan. Met blijdschap hebben wij zijn regelmatige giro-overschrijvingen ontvangen. Van harte wens ik hem sterkte toe voor zijn verdere taak, die blijven zal tot de volgende generale synode.

De pers ben ik ook erkentelijk voor de goede verstandhouding die er geweest is. Het blijkt niet gemakkelijk te zijn wat hier

gezegd is, goed in de krant te krijgen. Soms werd van een verslag de kop ingedrukt. Hetgeen dan weer een rectificatie vereiste.

Broeders, nog even en dan is onze generale synode ten einde. Heerlijk is het te weten dat het bloed van Jezus, Gods Zoon, ons reinigt van al onze zonden en tekortkomingen. Wanneer we ons werk in Gods hand en leggen, mogen we tegelijk om vergeving vragen voor wat niet goed was.

We mogen elkaar ook, nu we op het punt staan de synode te sluiten en naar onze gemeenten terug te keren, bemoedigen met dat rijke woord van de apostel Paulus in 1 Tessalonicenzen 5: "En Hij, de God van de vrede, heilige u geheel en al, en geheel uw geest, ziel en lichaam moge bij de komst van onze Here Jezus Christus blijken in allen dele onberispelijk bewaard te zijn. Hij die u roept, is getrouw. Hij zal het ook doen."

De God van de vrede heeft ons geroepen. Tot vrede. Tot heil in Christus Jezus. En het werk der eeuwen dat zijn Geest ompant, volvoert zijn hand. Hij is getrouw. En Hij make ook ons getrouw. Met heel Christus' kerk.

Elk op eigen plaats en met eigen taak.

De assessor brengt de dank van de vergadering jegens de praeses voor zijn leiding als volgt onder woorden:

Zeer gewaardeerde praeses,

Bijna 80 jaar geleden is het gebeurd: op 21 juni 1914 deed een kandidaat in de theologie binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland zijn intrede in zijn eerste gemeente. Wij horen de man in zijn toespraak tot de gemeente onder meer het volgende zeggen -- waarbij ik opmerk dat deze toespraak één geheel vormde met zijn preek; na de toespraak volgde immers eerst het amen -- : Een bekend Engels schrijver heeft eens Nederland gekenmerkt als een land, welks bewoners bijzondere voorliefde hebben voor redevoeringen en toespraken. Indien deze opmerking in haar specialiserend karakter juist is, dan zouden we eraan toe kunnen voegen, -- aldus de jonge spreker/prediker -- dat niet het minst het gereformeerde Nederland deze nationale trek vertoont. En ik weet dan ook, datgij, gemeente, thans nog een enkel woord van meer persoonlijke aard van mij verwacht; gaame gebruik ik de mij geboden gelegenheid om deze wens van u tot de mijne te maken. Tot zover het citaat uit 1914.

Een enkel woord van meer persoonlijke aard, zei de spreker; er volgt dan een toespraak die in het door mij gebruikte boekwerk niet minder dan *vijf* forse pagina's in beslag neemt. Om het in synode termen te zegen: een omvangrijk rapport van vijf A-viertjes.

Ik moest aan deze woorden denken, toen ik mijn eerste voorbereidingen trof voor de toespraak waarvoor u, praeses, mij als uw assessor nu de gelegenheid geeft bij de sluiting van de generale synode van Ommen 1993.

Het door de hierboven bedoelde Engelse schrijver genoemd kenmerk van de Nederlandse bevolking is wat ons betreft in het recente verleden waar gebleken. We behoeven de acta van de generale synoden maar door te nemen. Dan ontdekken we dat niet alleen de praeses, maar ook de assessor met hun slottoespraken heel wat tijd en aandacht van hun hoorders vragen.

Nu leven wij vandaag in een heel andere tijd. Onze hoogleraar in de ambtelijke vakken -- ik blijf hem voorshands toch maar zo noemen -- verzekerde mij kort geleden nog eens dat -- het ging over de lengte van een preek -- een hoorder niet langer dan twintig minuten werkelijk luisteren en in zich opnemen kan. Waarom zou *ik* dan vanavond, voorzitter, na uw spreken nog een toespraak houden, waar weldra geen mens meer naar luistert?

Praeses, toen de Generale Synode van Ommen 1993 haar werkzaamheden nog maar net begonnen was, schreef een onder ons veel gelezen dagblad dat de synode van Ommen slechts kort zou duren. De agenda was immers maar beperkt! Bij ons allen leefde aanvankelijk de gedachte, wellicht ook de hoop, dat we het ons toevertrouwde werk voor de zomervakantie zouden kunnen afmaken.

Al naar gelang echter de vakantieperiode dichterbij kwam, werd het duidelijk dat dit niet zou lukken. Vanuit de kerken waren ons toch wel heel wat -- vaak tijdrovende -- zaken voorgelegd. En dat terwijl de synode van Ommen gekenmerkt wordt door minstens twee eigenschappen. In de eerste plaats: slechts weinig leden van deze vergadering waren hier gekomen met een behoorlijke dosis synode-ervaring. De afgevaardigde predikanten waren bovendien gemiddeld een stuk jonger dan in het verleden het geval was. In de tweede plaats koos en verkreeg de synode van Ommen een moderamen, waarin geen moderamen-ervaring aanwezig was.

We zijn samen aan het werk gegaan, we zijn elf weken aan het werk geweest onder uw leiding, voorzitter. We hebben vandaag samen ons werk mogen afronden. Al naar gelang wij verder kwamen kreeg u de leiding beter in handen. Niet als een soort manager, of als een strenge generaal, maar als een pastoraal figuur, als een man met een warm hart. Een fijne praeses. Wat is immers karakteristiek geweest voor uw leiding? Ik wil het voor u als volgt samenvatten:

De generale synode onder de goede leiding van praeses Sliggers. Wij gaan drie momenten na:

1. de vriendelijkheid van Sliggers werd ons allen bekend,
2. de kennis van de Engelse taal van Sliggers is ons allen gebleken,
3. het vermogen van Sliggers om zich de zaken goed en grondig eigen te maken bleek onweerlegbaar.

1. De vriendelijkheid van praeses Sliggers. Tekens weer was zij als met de vinger aan te wijzen. Laat me slechts een ding noemen. Het kwam een enkele maal voor, dat er een spreker achter deze kathedraal stond die niet over een goed horloge leek te beschikken. Misschien had hij het wel, hij gebruikte het op dat moment niet. Hij vond blijkbaar zijn toespraak uitermate belangrijk en zinvol. In zo'n situatie werd de praeses niet boos. In alle vriendelijkheid zei onze praeses slechts deze korte en machtige spreuk: Broeder, wilt u afronden? Hij zei het heel innemend. Zo vriendelijk, dat de spreker heel snel klaar bleek en naar zijn plaats terugging. Of moet ik zeggen: vluchtte. De zaak was rond, de toespraak afgerond, eerder dan we al of niet luisterend hadden durven hopen. Dankzij de vriendelijkheid van de praeses, ons allen nu bekend.

2. Ik kom tot mijn tweede gedachte: de kennis van Sliggers van de Engelse taal is ons allen gebleken. Vanuit de moderamenkamer mag ik wellicht verklappen dat ds. Sliggers zijn eerste toespraken tot Engels sprekende, buitenlandse gasten door een deskundige uit Amersfoort liet vertalen. Wie echter peilt onze verbazing, toen we merkten, dat onze praeses in een later stadium zijn Engelse toespraken zomaar voor de vuist weg, zonder enige voorbereiding heeft uitgesproken. Deze laatste serie toespraken had in elk geval dit ene grote voordeel: onze praeses rondde ze heel wat sneller af, ze waren heel wat korter dan de eerste reeks.

3. We komen tot ons laatste punt, waarvan ik met nadruk wil stellen dat het het allerbelangrijkste is: onweerlegbaar is ons gebleken het vermogen van onze praeses om zich de zaken die we te behandelen kregen, goed en grondig eigen te maken en in te denken.

Iemand heeft eens gezegd: het welslagen van een generale synode, haar voortgang in broederlijke harmonie, de kwaliteit van haar besluiten, dit alles is in hoge mate afhankelijk van de praeses.

Ik heb er behoefte aan, u op dit moment opnieuw aan te spreken als hooggewaardeerde praeses. Ervan overtuigd dat ik spreek namens de hele synode, verklaar ik dat wij bijzondere waardering hebben voor de wijze waarop u in de plenaire vergaderingen, alsook in het veelvuldig gehouden moderamenoverleg aan ons werk leiding gegeven hebt.

U hebt ons nooit opgejaagd; u hebt ons wel aan het werk gezet en gehouden, zodat wij vandaag kunnen zeggen: de synode heeft langer geduurd dan sommigen aanvankelijk hadden gedacht, maar -- eenmaal in gang gezet -- hebben we de vaart erin gekregen en gehouden.

Geen gejaacht, wel een verantwoord tempo, waarbij u aan alle leden van deze vergadering in broederlijke harmonie hun plaats en hun verantwoordelijkheid ten volle hebt gegund. Waarbij u met een grote mate van deskundigheid en met veel invoelvermogen het grote doel voor ogen hield, namelijk dat een generale synode slechts dienstbaar heeft te zijn aan de opbouw van de gereformeerde kerken.

Het mag gezegd worden dat dit doorklonk in de woordkeus van uw gebeden aan het begin van elke dag, in de Schriftgedeelten die u uitkoos, en in de Psalmen die u liet zingen.

Ter illustratie wil ik u herinneren aan de besprekingen die we de vorige week hier hebben gehouden over het onderwerp van de kerkelijke eenheid. Aanvankelijk stonden de standpunten tegenover elkaar. Zelfs leek het erop dat de tegenstellingen zich verscherpen zouden. En dat, terwijl wij over eenheid spraken ten aanhoren van de pers, en dus van kerkelijk Nederland.

Het was u gegeven, voorzitter, het stuur vast in handen te houden; niet als een kil manager, maar als een herder die voor zijn kudde uitliep. U greep in, we voelden onder uw deskundige leiding samen onze verantwoordelijkheid: zeker als wij spreken en samen denken over kerkelijke eenheid behoren wij zorgvuldig om te gaan met de eenheid die de Here Jezus ons intern gegeven heeft; behoren wij ook in goede eenheid naar buiten toe op te treden, zeker dus in een publieke zitting. In een intens blijde stemming hebben we gisteravond samen Psalm 133 kunnen en mogen zingen: Komt, ziet, hoe goed, hoe lieflijk is 't als zonen van Israels huis als broeders *samen*wonen, in vrede bij elkander zijn. We konden het, na een geladen en emotioneel debat, met heel ons hart zingen.

Daarin hebben we met elkaar Gods genade mogen ervaren; en -- dat mag toch ook in alle vrijmoedigheid worden gezegd -- daarin hebben wij samen mogen ondervinden, voorzitter, de deskundige en bezonnen leiding die u aan ons werk gaf. Dus zeg ik tenslotte namens ons allen en ook heel persoonlijk: hartelijk dank voor uw leiding. Ik dank u dat ik dit zeggen mocht.

De praeses dankt de assessor voor zijn goede woorden.

De hoogleraren-adviseurs hebben schriftelijk laten weten, dat ze van de gelegenheid iets te mogen zeggen, geen gebruik maken. Prof. dr. J. Douma licht dit als volgt toe.

Prof. Douma wil graag toelichten, waarom de hoogleraren-adviseurs van de geboden gelegenheid geen gebruik maken. De brief uit Kampen, waarin dit wordt meegedeeld, moet niet verkeerd begrepen worden.

Tot nog toe is op generale synoden gebruikelijk geweest, dat de oudste van de hoogleraren-adviseurs namens hen een woord tot de synode spreekt. In dit geval zou prof. Douma dat zelf zijn. Hij heeft echter alleen de begin- en slotzitting van de synode bijgewoond.

Deze generale synode is waarschijnlijk het minst van alle synoden die er geweest zijn, gediend door adviezen vanuit Kampen. Vroeger hadden hoogleraren een veel grotere plaats en meer invloed in de generale synode. Niemand wil naar die situatie terug.

De hoogleraar die de generale synode nog het meest met adviezen gediend heeft, is ongetwijfeld prof. Te Velde. Juist hij is echter deze avond verhinderd aanwezig te zijn. Anders had hij wellicht een woord tot de synode kunnen spreken vanuit zijn bijzondere positie als hoogleraar kerkrecht.

Deze generale synode geeft een ontwikkeling te zien die, ook zonder advies vanuit Kampen, verblijvend is. De synode kan op eigen benen staan. Dat blijkt ook als de synode besluiten neemt tege nu uitgebrachte adviezen in, zoals soms is gebeurd.

Mede namens zijn collega's spreekt prof. Douma zijn dankbaarheid uit over de besluiten die de synode genomen heeft inzake de Theologische Universiteit. Hij noemt met name de besluiten inzake stages en pastorale vorming, de bestuursstructuren de benoeming van een nieuwe hoogleraar voor de vakken van het Oude Testament. Van belang voor de TU is ook het besluit inzake een op te richten instituut voor gereformeerde theologische toerusting.

Het stemt tot dankbaarheid dat het werk aan de TU gedaan kan worden te midden van de gereformeerde kerken en met zo'n generale synode. Het is een weelde zich gesteund te weten door kerken en een generale synode die volledig oog hebben voor de ontwikkelingen die in Kampen aan de gang zijn.

Prof. Douma spreekt de hoop uit dat de besluiten van de synode tot zegen voor de kerken zullen zijn, ook bij de beweging die er in de kerken is en die daarom ook bij de studenten in Kampen merkbaar is. De synode heeft werk geleverd dat in de kerken de volle aandacht mag hebben. Er was geen 'ommekeer', maar het feit dat de klok wordt bijgehouden, geeft reden tot blijdschap.

De praeses dankt prof. Douma voor de gegeven toelichting en voor zijn goede woorden. De indruk mag niet worden gewekt dat de verhouding tussen de generale synode en de TU te Kampen minder goed zou zijn. Die verhouding is gelukkig uitstekend.

Namens de ontvangende kerk te Ommen zegt ds. H.J. Siegers de synode dank voor wat zij in de synode, zoals die in haar midden vergaderde, heeft ontvangen. De herinnering aan de synode zal in de kerk te Ommen lang levendig zijn.

De praeses gaat de synode voor in dankgebed tot de Here. God komt de dank toe voor zijn hulp en goede zorg, voor de leiding van zijn Heilige Geest en voor de genade waarmee Hij zijn kerken

nabij is. Zegene Hij de besluiten van deze generale synode tot opbouw van de kerken en tot de komst van zijn Koninkrijk!

De praeses laat zingen Gezang 31:1, 2 en 3. Daarna verklaart hij met hamerslag de tweeënveertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 voor gesloten.

Het moderamen:

ds. M.H. Sliggers, e.t. praeses

ds. B. van Zuijlekom, e.t. assessor

ds. J. Luiten, e.t. scriba I

ds. H. Folkers, e.t. scriba II

REGISTER

A

- Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten
 - eventuele uitbreiding kerkboek i. v.m. aangepaste kerkdiensten 41
 - zie bijlage XII
- Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk 51
 - instructie voor deputaten 51
- Accrington, gemeente te 69
- Acta, vaststelling van de 102
- Afvaardiging van de particuliere synoden 2
- Agenda
 - rubricering van de agenda 85
 - vaststelling van de agenda 10
- Almere, Verklaring van 63
- Alphen aan de Rijn, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de gemeente te Accrington 69
- Amen, gezongen 46, 47
- Amersfoort-West 1967, Generale Synode van
 - inzake verplichte stages binnen de opleiding van de TU 60
- Amersfoort-West, Gereformeerde Kerk te
 - inzake vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
- Amsterdam 1908, Generale Synode van
 - inzake spreekconsent voor studenten 45
- Anna Paulowna, kerkopbouwwerk te 51
- ANP
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Apeldoorn 1992, Generale Synode van de CGK van
 - inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken in Nederland 64
- Apeldoorn, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
- Appingedam, classis
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Archief en documentatie 35
 - Archief- en Documentatiecentrum 35
 - controle generaal-synodaal archief 89
 - generaal-synodaal archief 89
 - overbrenging generaal-synodaal archief 89
 - Vrijmaking van 1944, geschiedenis van de 35
 - zie bijlage VIIIa en VIIIb
- Archief, generaal-synodaal 89
 - controle van het archief 89
 - overbrenging naar het Archief- en Documentatiecentrum 89
- Arnhem 1930, Generale Synode van
 - inzake vrouwenkiesrecht 24
- Arnhem 1981, Generale Synode van
 - inzake Rijksstudiefinanciering 26
- Attestaties
 - vermelding van echtscheiding op attestaties 37
- Australia, Free Reformed Churches of International Conference of Reformed Churches 77
 - oefening zusterkerkrelatie met 69
 - ontvangst van ds. C. Bouwman 21
 - verhouding met de Presbyterian Church of Eastern Australia 21, 69
- Australia, Presbyterian Church of Eastern

ontvangst van ds. P. Grosby en ds. R. Ward 23
streven naar een zusterkerkrelatie met de PCEA 69
verhouding met de Free Reformed Churches of Australia 23, 69
Avondmaal, gebruik van druivesap in plaats van wijn 94
Avondmaalsformulier
zie liturgische formulieren

B

Ball, ds. G.
afgevaardigde van de Reformed Presbyterian Church of Ireland 16, 68, 69
Bededagen 39
zie bijlage Xa en Xb
Belgische volk, evangelieverkondiging aan het 52
Belijdenis en belofte 5
Benin, Eglise Réformée Confessante au
hulp aan en samenwerking met de ERCB 71
zie bijlage XXIVc
Benoemingen 95--101
Berkouwer, prof. dr. G.C. 63
Betrekkingen buitenlandse kerken
zie buitenlandse kerken, betrekkingen
Beukbergen
cursussen voor (aanstaande) militairen 43
Bevestigingsformulieren
m.b.t. onderscheid ouderling--predikant 40
Bij de Tijd
stellingen 8
Bijbelvertaling 38
zie bijlage IXa en IXb
Bijl, drs. C.
niet herbenoemd als universitair docent 58
Bijlenga, H. en Bijlenga-Koerselman, J.G.
inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen
telegram met zegenwens 15
Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen
telegram met zegenwens 15
Bond van Verenigingen voor Gereformeerde Vrouwen
schrijven met zegenwens 14
Borkent, R.
inzake een adres voor gereformeerde dichters van kerkliederen 46
inzake een studiedeputaatschap voor de eredienst 46
Bouwman, ds. C.
afgevaardigde van de Free Reformed Churches of Australia 21
Brasil, Igreja Presbyteriana do
contacten leggen met de IPB 74
ontvangst afgevaardigden 20
Brazilië, Igreja Evangelica Reformada
contacten leggen met de IER 74
Bruggen, prof. dr. J. van
inzake presentie als adviseur 8
Buitenlandse kerken, betrekkingen 68--82
Accrington, gemeente te 69
administratie 79
algemeen besluit 82
Australia, Free Reformed Churches of 21, 69, 77
Australia, Presbyterian Church of Eastern 23, 69
Benin, Eglise Réformée Confessante au 71

Brasil, Igreja Presbyteriana do 20, 74
 Brazilië, Igreja Evangelica Reformada 74
 Canadian Reformed Churches 16, 68, 69
 Cardiff, Ely Reformed Church te 69
 Christian Reformed Churches 69
 England, Presbyterian Association in 69
 financiën 80
 France, Union des Eglises Réformées Evangéliques Independantes de 70
 Greec Evangelical Church 70
 hulp bij kerkelijke opbouw 49, 76
 India, Reformed Presbyterian Church of 75
 Indonesië, Gereja-gereja Reformasi di 72
 International Conference of Reformed Churches 22, 64, 77
 International Conference of Reformed Churches 77
 Ireland, Evangelical Presbyterian Church of 69
 Ireland, Reformed Presbyterian Church of 16, 68, 69
 Japan, Reformed Church in 75
 Kenia, African Evangelical Presbyterian Church of East Africa 70
 Kenia, Reformed Church of East Africa 70
 Korea, Presbyterian Church in -- (Kosin) 75
 Korea, Reformed Presbyterian Church in -- (Hapdong) 75
 Lux Mundi 78
 Madrid, Iglesia Christiani Reformada 70
 materiële hulpverlening, zie bijlage XXV 76
 New Zealand, Reformed Churches of 69
 Nigeria, Nongo u Kristu u Ken Sudan nen Tiv 70
 Oosteuropese broederschap 70
 Orthodox Presbyterian Church 69
 Philipines, Free Reformed Churches of the 75
 Portugal, Igreja Evangelica Reformada 70
 Presbyteriaans en gereformeerd 77
 regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties 68
 Scotland, Free Church of 16, 68, 69
 Singapore, Evangelical Reformed Church in 75
 Spanje, Iglesias Reformadas de Espana 70
 Sri Lanka, Dutch Reformed Church in 75
 Suid-Afrika, Gereformeerde Kerke in 70
 Suid-Afrika, Nederduitse Gereformeerde Kerk in 70
 Suid-Afrika, Vrye Gereformeerde Kerke in 8, 70
 Taiwan, Reformed Presbyterian Church in 75
 Timor, Gereja-gereja Masehi Musyafir 72
 Unai, Igreja Reformada Colonia Brasolandia te 74
 United States, Reformed Church in the 16, 68, 69
 Venezuela, La Iglesia Cristiana Fe Reformada in 74
 Zaïre, Eglise Réformée Confessante au 17, 70
 zending bij zusterkerkrelaties 76
 zie bijlage XXIVa, XXIVb, XXIVc en XXV
 Buitenlandse studenten
 bijscholing buitenlandse studenten in gereformeerde theologie 49
 Bussum-Huizen, Gereformeerde Kerk te
 inzake toezending van deputatenrapporten 87

C

Canadian Reformed Churches
 oefening zusterkerkrelatie met 69
 ontvangst dr. J. Visscher 16, 68, 69
 Cardiff, Ely Reformed Church te
 voortzetting contact met 69

Censuur naar artikel 48 KO 104

Christelijke Gereformeerde Kerken

- brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken 65
- brief van de Generale Synode van Apeldoorn 1992 64
- gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
- International Conference of Reformed Churches 64
- Nederlands Gereformeerde Kerken, verhouding tot de 64
- Oosterhoff, prof. dr. B.J., opvattingen van 64
- toeëigening van het heil, nota over de 64
- zie bijlage XIXa, XIXb, XX en XXI

Christian Reformed Churches 69

Chronologisch overzicht van de plenaire vergaderingen
zie bijlage I

CIO, Interkerkelijk Contact in Overheidszaken 43, 84

Commissies van de generale synode

- samenstelling en taakverdeling 6, 7

Confessioneel Gereformeerd Beraad 66

Constituering 4

Consulenten, diaconale 33

Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken

- geestelijke verzorging militairen en CCGG 43
- telegram met zegenwens 8

Credentie 2

D

Dagtelevisie 44

- zie bijlage XVb

Dekker, ds. T.

- gedenken van het overlijden van 18
- nota inzake de NGK (opgenomen in bijlage XIXa) 66

Delhaas-Post, D., namens Dit Koningskind 41

Deputaatschappen

- deputatenrapporten, uitgave van 86
- nieuwe regeling voor vergoeding van reiskosten 85
- regeling inzake herbenoemingen 88
- samenvatting en/of conclusies van rapporten 87

Diaconale zaken 31, 32, 33

- (herziene) instructie voor deputaten 31
- bezinning op criteria voor hulpverlening 31
- diaconale consulenten 33
- geordende informatie voor diakenen 32
- zie bijlage VII

Dichters van kerkliederen

- adres voor gereformeerde dichters van kerkliederen 46

Divortesia

- inzake echtscheiding 36

Documentatie, archief en 35

- Vrijmaking van 1944, geschiedenis van de 35
- zie bijlage VIIIa en VIIIb

Doel, A. van den

- inzake druivesap bij het heilig avondmaal 94

Dokkum, Gereformeerde Kerk te

- inzake studiefinanciering voor theologische studenten 26, 28

Doopformulier

- zie liturgische formulieren

Douma, prof. dr. J.

- dankwoord bij de sluiting van de generale synode 107
- inzake presentie als adviseur 8

- Doven en slechthorenden, pastorale zorg aan 42
 - DSH-predikant, overeenkomst met en instructie voor 42
 - instructie voor deputaten 42
 - Zwolle-Zuid, instructie voor de beroepende kerk te 42
 - zie bijlage XIII
- Dovencommissies, landelijke vergadering van inzake pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42

E

- East Hull Presbyterian Church 69
- Echtscheiding
 - communicatie tussen kerkeraden 36, 37
 - instelling studiedeputaatschap 36
 - vermelding van echtscheiding op attestaties 37
- Eerste Kamer, brief aan -- i.v.m. de Wet Gelijke Behandeling 83
- England, Presbyterian Association in East Hull Presbyterian Church 69
 - voortzetting contact 69
- Enkhuizen, kerkopbouwwerk te 51
- Eredienst
 - aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - andere liturgische formulieren en orden van dienst 46
 - eventuele uitbreiding kerkboek i. v.m. aangepaste kerkdiensten 41
 - gezongen amen 46, 47
 - jongeren en eredienst 46
 - landelijke Werkgroep Eredienst 46
 - strekking van artikel 65 KO tweede lid 41
 - studiedeputaatschap eredienst 46
 - uitbreiding gezangenbundel 46
 - zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgeat 40
 - zie bijlage XI over de zegen(groet)
 - zie bijlage XII over aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten
- Evaluatie 85, 106
- Evangelisatie
 - Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk 51
 - evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
 - evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
 - kerkopbouwwerk te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuizen 51
 - opleiding aan de GMO ten behoeve van evangelisatiewerk 48
- Evangelisatiewerk, Aanvullende Steunverlening 51
 - instructie voor deputaten 51
- Evangelische Omroep
 - i. v. m. oproep tot steun 93
- Evangelische Omroep, Tijdsein
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Examens
 - preparatoir examen, eventuele aanpassing van het 60
 - Theologische Universiteit, eventuele aanpassing afsluitend examen 60
 - verbetering van kerkelijke examens 25

F

- Financiën van de generale synode
 - quaestor en controlecommissie 9
- Fokkes, J.
 - oproep tot terugname van synodebesluiten 92
- France, Union des Eglises Réformées Evangéliques Independantes de voortzetting contact 70

- Friesch Dagblad
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Friesland, particuliere synode van
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake spreekconsent voor studenten 45

G

- Geestelijke verzorging militairen 43
 - zie bijlage XIVa en XIVb
- Gehandicapten
 - aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - zie bijlage XII
- Gelderland, particuliere synode van
 - inzake een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting 49
- Geloofsbrieven, onderzoek van de 2
- Generaal-synodaal archief 89
 - controle van het generaal-synodaal archief 89
 - overbrenging naar het Archief- en Documentatiecentrum 89
- Generaal-synodale publikaties 86
 - deputatenrapporten, uitgave en toezending van 86, 87
 - Gereformeerd Kerkboek, uitgave 86
 - zie bijlage XXVII
- Generale synode, eerstvolgende
 - aanvang volgende generale synode 103
 - samenroepende kerk volgende generale synode 99
- Generale synode, werkwijze
 - advisering door hoogleraren 85
 - evaluatie 85, 106
 - start van een generale synode 85, 106
 - voorbereiding eerstvolgende generale synode 85
 - voorlichting aan afgevaardigden 85
- Gereformeerd appel 66
- Gereformeerd en presbyteriaans 77
- Gereformeerd kerkboek
 - zie kerkboek, gereformeerd
- Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk 66
- Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland
 - antwoord op de brief van de GS Leeuwarden 1990 63
 - antwoordbrief aan de Gereformeerde Kerken (synodaal) 63
 - zie bijlage XXII
- Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
 - full-time studiebegeleider 48
 - ook opleiding ten behoeve van evangelisatiewerk 48
 - samenwerking met een IGTT 48, 49
 - zie bijlage XVIa en XVIb
- Gereformeerde Missiologische Opleiding, deputaten-curatoren van de
 - inzake een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting 49
- Gezangen
 - gezangen voor bijzondere gelegenheden 46
 - gezongen amen 46, 47
- Gezangenbundel, uitbreiding van de 46
- Gezongen amen 46, 47
- GMO
 - zie Gereformeerde Missiologische Opleiding
- Goes, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 - inzake spreekconsent voor studenten 45
- Gouda-Leiden-Woerden, classis

- inzake verruiming instructie deputaten Hoge Overheid 84
- 's-Gravenhage, classis
 - inzake bededagen 39
- Greec Evangelical Church
 - voortzetting contact 70
- Greijdanus-scholengemeenschap te Zwolle
 - kaart met groeten 15
- Groningen, particuliere synode van
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake echtscheiding 36
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Groningen-Noord, Gereformeerde Kerk te
 - inzake controle van het generaal-synodaal archief 89
- Groningen-Oost, Gereformeerde Kerk te
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Groningen-West, Gereformeerde Kerk te
 - archiefbewarende kerk 89
- Groningen-Zuid 1978, Generale Synode van
 - inzake vrouwenkiesrecht 24
- Grosby, ds. P.
 - afgevaardigde van de Presbyterian Church of Eastern Australia 23
- Grutter, ds. D.
 - inzake de toepassing van art. 30 KO 34
- Gurp, dr. P. van
 - inzake amenlied en gezongen amen in de orden van dienst 47

H

- Haak, drs. C.J. 49
- Hattem 1972--1973, Generale Synode van
 - inzake verplichte stages binnen de opleiding van de TU 60
- Heemse 1984--1985, Generale Synode van
 - drukfout Acta 90, 91
 - inzake de zegen(groet) in leesdiensten 40
- Hendriks, dr. A.N.
 - aanvaarding benoeming als universitair docent 59
 - benoeming tot universitair docent voor een jaar 58
- Herbenoemingen, regeling inzake 88
- 's-Hertogenbosch, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de huisgemeente te Paramaribo 69
- Hilversum, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
- Hoefflinger, ds. N. C.
 - afgevaardigde van de Reformed Church in the United States 16, 68, 69
- Hoekzema, M.E.
 - bekrachtiging benoeming als UD in vaste volledige dienst 57
- Hoge Overheid, correspondentie met de 83, 84
 - brief aan de Eerste Kamer over de Wet Gelijke Behandeling 83
 - Contact in Overheidszaken, sectie Militairen 43, 84
 - Interkerkelijk Contact in Overheidszaken 43, 84
 - verruiming instructie m.b.t. reageren op wetgeving 84
 - zie bijlage XXVIa en XXVIb
- Hoogeveen 1969--1970, Generale Synode van
 - inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken 66
- Hoogkerk, Gereformeerde Kerk te
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- Hoogleraren
 - advisering ter synode 85
 - dankwoord bij de sluiting van de synode 107

oproep tot steun voor Evangelische Omroep 93
Huishoudelijke Regeling voor Generale Synoden
herziening van de rubricering in de Acta 85
nieuwe regeling voor vergoeding van reiskosten 85
Hulpbehoevende studenten
zie studiefinanciering voor theologische studenten
Hulpverlening
bezinning op criteria voor diaconale hulpverlening 31
coördinatie materiële hulp aan buitenlandse kerken 76
hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijk opbouwwerk 49, 76
materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken 76
Huwelijksformulier
zie liturgische formulieren

I

IKON 44
Illunga Ntala a Kuibondo, ds.
afgevaardigde van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre 17
India, Reformed Presbyterian Church of
voortzetting contact 75
Indonesia, Gereja-gereja Reformasi di
oefening zusterkerkrelatie 72
Indonesië
Indonesia, Gereja-gereja Reformasi di 72
Litindo, literatuurproject voor Indonesië 73
Timor, Gereja-gereja Masehi Musyafir 72
Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting 49
IGTT en de evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
samenwerking met de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48, 49
zie bijlage XVII
Interkerkelijk Contact in Overheidszaken 43, 84
International Conference of Reformed Churches
Christelijke Gereformeerde Kerken en ICRC 64
fax van en naar de ICRC 22
presbyteriaans en gereformeerd 77
voortzetting lidmaatschap 77
Ireland, Evangelical Presbyterian Church of
oefening zusterkerkrelatie met 69
Ireland, Reformed Presbyterian Church of
aanvaarding aangeboden zusterkerkrelatie 69
oefening zusterkerkrelatie met 69
ontvangst ds. G. Ball 16, 68, 69

J

Japan, Reformed Church in
voortzetting contact 75
Jong, drs. H. de, opvattingen van 66
Jongeren
jongeren en eredienst 46
Joodse volk
evangelieverkondiging aan het joodse volk 50

K

Kamps, B., archivaris van het generaal-synodaal archief 89
Keizer, G.
inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64

inzake vrouwenstemrecht 24

Kenia, African Evangelical Presbyterian Church of East Africa
voortzetting contact 70

Kenia, Reformed Church of East Africa
voortzetting contact 70

Kerkboek
andere liturgische formulieren en orden van dienst 46
eventuele uitbreiding kerkboek i. v.m. aangepaste kerkdiensten 41
uitbreiding gezangenbundel 46

Kerkdiensten
aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44
uitzending via regionale en/of lokale omroep 44
zie bijlage XII over aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten
zie bijlage XVa en XVb over radio- en t.v.uitzending van kerkdiensten

Kerkelijk opbouwwerk
zie opbouwwerk, kerkelijk

Kerkelijke eenheid, bevordering van
aanvaarding als trouwe kerk van Christus, wanneer? 66
advies van deputaten bij plaatselijke contacten 66
fasering van samenspreken, in kaart brengen van 66
gereformeerd appel 66
handreikingen voor samensprekingen 66
landelijke ontwikkelingen en verkennende contacten 66
Nederlands Gereformeerde Kerken, mogelijk contact met 66
plaatselijke samensprekingen en kerkverband 66
vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
wisselwerking tussen plaatselijke en landelijke contacten 66
zie bijlage XXIIIa en XXIIIb

Kerkelijke examens
preparatoir examen, eventuele aanpassing van 60
verbetering van kerkelijke examens 25

Kerklied
adres voor gereformeerde dichters van kerkliederen 46
eventuele uitbreiding kerkboek i. v.m. aangepaste kerkdiensten 41
liederen voor bijzondere gelegenheden 46
uitbreiding gezangenbundel 46

Kerkopbouwwerk te Anna Paulowna/Enkhuizen 51
Kerkopbouwwerk te Venlo 51

Kerkorde
artikel 2, 3, 4, 16, 21 en 22 m.b.t. onderscheid ouderling--predikant 40
artikel 5 i. v.m. kerkelijke examens 25
artikel 5, 6 en 20 i. v.m. vrouwenstemrecht 24
artikel 16 i. v.m. spreekconsent 45
artikel 19 i. v.m. financiële steun voor theologische studenten 26, 27, 28
artikel 20 i. v.m. het stellen van een meertal 29, 30
artikel 22 i. v.m. diaconale zaken 31, 32, 33
artikel 30, 31, 41 en 44 i. v.m. kerkelijke samensprekingen 66
artikel 30, toepassing van 34
artikel 50 i. v.m. kerkelijke archieven 35
artikel 63 i. v.m. attestaties en echtscheiding 36, 37
artikel 65 en 67 i. v.m. aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
artikel 65 tweede lid, strekking van 41
artikel 69 i. v.m. bededagen 39

Kishimba, ds. Nyombo Kishimba Kasastika
afgevaardigde van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre 17

Knol, Joh.
inzake vrouwenstemrecht 24

Koningskind, Vereniging Dit

- inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
- inzake pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42
- telegram met zegenwens 14
- Koninklijk Huis 12
- Korea, Presbyterian Church in -- (Kosin)
 - oefening zusterkerkrelatie 75
- Korea, Reformed Presbyterian Church in -- (Hapdong)
 - voortzetting contact 75
- Kwakkel, drs. G.
 - benoeming als hoogleraar aanvaard 55
 - benoeming als hoogleraar Oude Testament aan de TU 54
 - ontvangst in de generale synode 11

L

- Leek, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de financiën van deputaten BBK 81
- Leesdiensten
 - zegen(groet) in leesdiensten 40
 - zie bijlage XI
- Leeuw, J.F. de en Leeuw-Hiemstra, A.J. de
 - inzake oproep tot steun van de Evangelische Omroep 93
- Leeuwarden 1990, Generale Synode van
 - inzake de zegen(groet) in leesdiensten 40
 - inzake vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
- Leeuwarden, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 - inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
 - inzake pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42
- Leeuwarder Courant
 - inzake verslaggeving van de generale synode 6
- Legerpredikanten 43
 - zie bijlage XIVa en XIVb
- Leijenhorst-Pruim, D.A., namens Dit Koningskind 42
- Lelystad, Gereformeerde Kerk te
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
- Leusden, Gereformeerde Kerk te
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Lier, Gereformeerde Kerk te De
 - inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
- Lisse, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 - inzake toezending van deputatenrapporten 87
- Litindo, literatuurproject voor Indonesië 73
- Liturgie
 - zie eredienst
- Liturgische formulieren
 - variatie in en uitbreiding van het aantal liturgische formulieren 46
- Lokale omroep
 - radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44
- Luth, dr. J.R.
 - geen machtiging meer voor gastdocentschap kerkmuziek 58
- Lux Mundi 78

M

- Maarssen-Breukelen, Gereformeerde Kerk te
 - inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52

MacDonald, ds. D.
afgevaardigde van de Free Church of Scotland 16, 68, 69
Madrid, Iglesia Christiani Reformada
voortzetting contact 70
Maranatha, gereformeerde vrouwenvereniging te Assen
kaart met zegenwens 8
Middelburg 1933, Generale Synode van
aanvulling besluit i.z. vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
inzake vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
Militairen, geestelijke verzorging van 43
Beukbergen, cursussen voor (aanstaande) militairen 43
Contact in Overheidszaken, sectie Militairen 43, 84
zie bijlage XIVa en XIVb
Missiologische Opleiding, Gereformeerde
zie Gereformeerde Missiologische Opleiding
Moderamen
verkiezing van het moderamen 3
Mussel, Gereformeerde Kerk te
inzake materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken 76
inzake stages aan de Theologische Universiteit 60
inzake toezending van deputatenrapporten 87

N

Nederlands Bijbelgenootschap 38
Nederlands Dagblad
berichtgeving over de uitzending van kerkdiensten 44
inzake verslaggeving van de generale synode 6
Nederlands Gereformeerde Kerken
Christelijke Gereformeerde Kerken, verhouding tot de NGK 64
GS Hoogeveen 1969--1970 inzake de NGK 66
Jong, drs. H. de, opvattingen van 66
Landelijke Vergadering van de NGK in 1991 66
nota van ds. T. Dekker i.z. de NGK (opgenomen in bijlage XIXa) 66
onderzoek naar mogelijkheden van contact met de NGK 66
Nederlandse Geloofsbelijdenis
artikel 30 m.b.t. onderscheid ouderling--predikant 40
New Zealand, Reformed Churches of
voortzetting contact 69
Nieland-van Veen, E.
felicitering i.v.m. koninklijke onderscheiding 13
Nigeria, Nongo u Kristu u Ken Sudan nen Tiv
voortzetting contact 70
Noord-Holland, particuliere synode van
inzake evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
inzake kerkopbouwwerk te Anna Paulowna/Enkhuizen 51
inzake vrouwenstemrecht 24
Noort, M.
inzake vrouwenstemrecht 24

O

Ohmann, prof. drs. H.M.
emeritering als hoogleraar aan de TU 53
ontvangst in de generale synode 11
Ommen, Gereformeerde Kerk te
inzake de rubricering van de agenda 85
inzake stages aan de Theologische Universiteit 60
opening van de generale synode 1

Onbekrompen delen
 rapport deputaten BBK over materiële hulpverlening 76
 Oosterhoff, prof. dr. B.J., opvattingen van 64
 Oosterhuis, ds. M.H., namens deputaten van de PS Gelderland 49
 Oosteuropese broederschap 70
 Opbouwwerk, kerkelijk
 hulp aan buitenlandse kerken bij kerkelijke opbouw 49
 kerkgebouw te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuizen 51
 materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken 76
 Opening van de generale synode 1
 Orden van dienst
 amenlied en gezongen amen 47
 variatie in en uitbreiding van het aantal orden van dienst 46
 Orthodox Presbyterian Church
 relatie met de huisgemeente te Paramaribo 69
 voortzetting contact 69
 Ouderling
 geen bediening van sacramenten door ouderlingen 40
 onderscheid ouderling--predikant 40
 ouderling en zegen(groet) 40
 Overijssel, particuliere synode van
 inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten: zie bijlage XII
 inzake kerkgebouw te Venlo 51
 inzake vrouwenstemrecht 24

P

Paramaribo, huisgemeente te 69
 Pastorale zorg aan doven en slechthorenden 42
 DSH-predikant, overeenkomst met en instructie voor 42
 instructie voor deputaten 42
 Zwolle-Zuid, instructie voor de beroepende kerk te 42
 zie bijlage XIII
 Philipines, Free Reformed Churches of the
 oefening zusterkerkrelatie 75
 Portugal, Igreja Evangelica Reformada
 voortzetting contact 70
 Predikantstraktementen
 i.v.m. studieschulden 26
 Presbyteriaans en gereformeerd 77
 Presentie 2
 zie bijlage II

R

Radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44
 zie bijlage XVa en XVb
 Reformanda
 inzake verslaggeving van de generale synode 6
 Reformatie, De
 inzake verslaggeving van de generale synode 6
 Reformatorisch Dagblad
 inzake verslaggeving van de generale synode 6
 Regionale omroep
 radio- en televisieuitzending van kerkdiensten 44
 Reinders, K. en Reinders-Ludwig, J.J.
 inzake vrouwenstemrecht 24
 Reiskosten van synodeleden en deputaten 85
 Rijnsburg, Gereformeerde Kerk te

hulp bij de contacten met de ICFER in Venezuela 74
 Rondvraag 105
 Rotterdam-Centrum, Gereformeerde Kerk te
 inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
 Rotterdam-Delfshaven 1964--1965, Generale Synode van
 inzake verplichte stages binnen de opleiding van de TU 60
 Rotterdam-Oost, Gereformeerde Kerk te
 inzake bijbelvertaling 38
 Rozenburg, Gereformeerde Kerk te
 inzake deputatenrapporten, korte samenvatting van 87
 inzake diaconale consulenten 33
 inzake geordende informatie voor diakenen 32
 Ruijter, prof. dr. C.J. de
 ambtsaanvaarding 14

S

Sacramenten

 bediening van sacramenten alleen door predikanten 40
 Samenkomsten voor verstandelijk gehandicapten 41
 Samenroepende kerk volgende generale synode 99
 aanvang eerstvolgende generale synode 103
 Samensprekingen met het oog op kerkelijke eenwording
 aanvaarding als trouwe kerk van Christus, wanneer? 66
 advies van deputaten bij plaatselijke samensprekingen 66
 fasering van samenspreken, in kaart brengen van 66
 handreikingen voor samensprekingen 66
 rapportage aan de classis in het kader van art. 30, 41 en 44 KO 66
 vertegenwoordiging in andere kerkgenootschappen 67
 wisselwerking tussen plaatselijke en landelijke contacten 66
 Schelling, ds. P.
 inzake studiefinanciering voor theologische studenten 26
 Schilder, oud. J.N., overlijden van 102
 Scotland, Free Church of
 handhaving aanbod zusterkerkrelatie aan de FCS 69
 ontvangst ds. D. MacDonald 16, 68, 69
 Siegers, ds. H.J.
 adviseur van de generale synode 4
 opening van de generale synode 1
 Sikkema, J., quaestor van de generale synode 9
 Singapore, Evangelical Reformed Church in
 voortzetting contact 75
 Slechthorenden, pastorale zorg aan doven en 42
 DSH-predikant, overeenkomst met en instructie voor 42
 instructie voor deputaten 42
 Zwolle-Zuid, instructie voor de beroepende kerk te 42
 zie bijlage XIII
 Slotzitting en sluiting van de synode 107
 Sluitingsdatum voor het indienen van ingekomen stukken 6
 Spakenburg-Noord 1987, Generale Synode van
 inzake de zegen(groet) in leesdiensten 40
 Spakenburg-Zuid, Gereformeerde Kerk te
 kerkelijk opbouwwerk in Zaïre 70
 Spanje, Iglesias Reformadas de Espana
 voortzetting contact 70
 Spreekconsent 45
 Sri Lanka, Dutch Reformed Church in
 voortzetting contact 75

Stages Theologische Universiteit
 mogelijk aansluiting spreekconsent bij stages 45
 organisatie en begeleiding 57, 60
 Steunverlening Evangelisatiewerk, Aanvullende 51
 instructie voor deputaten 51
 Stevaj
 St. ter bevordering van evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
 Studenten, spreekconsent voor 45
 Studiedeputaatschap eredienst 46
 Studiefinanciering voor theologische studenten 26, 27, 28
 i.v.m. aanvullende financiering ingevolge WSF 18+ 26
 regeling van de studiefinanciering 26
 studieschuld i.v.m. predikantstraktementen 26
 zie bijlage IVa, IVb, V en VI
 Suid-Afrika, Gereformeerde Kerke in
 voortzetting contact 70
 Suid-Afrika, Nederduitse Gereformeerde Kerk in
 voortzetting contact 70
 Suid-Afrika, Vrye Gereformeerde Kerke in
 brief met groeten en zegenwens 8
 oefening zusterkerkrelatie 70
 (Synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland
 zie Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland

T

Taiwan, Reformed Presbyterian Church in
 voortzetting contact 75
 Theologische Toerusting, Instituut voor Gereformeerde
 zie Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting
 Theologische Universiteit 53--62
 assistenten-in-opleiding 60
 bestuursstructuur, reorganisatie van de 60
 Bijl, drs. C., niet herbenoemd als universitair docent 58
 buitenlandse studenten 49, 60
 curatorium, instelling van een 60
 dankwoord bij de sluiting van de synode 107
 diaconiologische vakken, personeelsbezetting in de 58
 dienst des Woords, TU als opleiding tot de 60
 doctoraal examen en aantekening pastorale vorming 60
 emeritaats- en pensioenregeling 62
 gastcolleges aan het Seminary van de PCK te Pusan 75
 gastcolleges aan het Seminary van de RPCK te Suwon 75
 Hendriks, dr. A.N., universitair docent voor een jaar 58
 Hoekzema, M.E., bekrachtiging benoeming als universitair docent 57
 jaarverslagen deputaten-financieel 61
 kerkmuziek, geen machtiging meer voor gastdocentschap 58
 Kwakkel, drs. G., aanvaarding benoeming als hoogleraar 55
 Kwakkel, drs. G., opvolging als docent Semitica 56
 Kwakkel, drs. G., benoeming als hoogleraar Oude Testament 54
 Ohmann, prof. drs. H.M., emeritering van 53
 ontvangst prof. drs. H.M. Ohmann en drs. G. Kwakkel 11
 persoonlijkheidsvormende factoren in de opleiding 57, 60
 Ruijter, prof. dr. C.J., ambtsaanvaarding 14
 spreekconsent mogelijk onder toezicht vanuit de TU? 45
 stages en pastorale vorming 60
 stages, organisatie en begeleiding 57, 60
 stichting, bestuur van de 60
 TU en IGTT 49

- wetenschappelijk assistenten 60
- zie bijlage XVIII
- Timor, Gereja-gereja Masehi Musyafir
voortzetting contact 72
- Toerusting, gereformeerde theologische 49
- Tweede huwelijk na echtscheiding
 - communicatie tussen kerkeraden 36, 37
 - instelling studiedeputaatschap 36
 - vermelding van echtscheiding op attestaties 37

U

- Unai, Igreja Reformada Colonia Brasolandia te
aanbieding zusterkerkrelatie 74
- United States, Reformed Church in the
oefening zusterkerkrelatie met 69
- ontvangst ds. N.C. Hoefflinger 16, 68, 69
- Utrecht, particuliere synode van
inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41

V

- Venezuela, La Iglesia Cristiana Fe Reformada in
aanvaarding aanbod zusterkerkrelatie 74
- Venlo, kerkopbouwwerk te 51
- Verkiezing van ambtsdragers
 - stellen van een meertal 29, 30
 - vrouwenstemrecht 24
- Verklaring van gevoelens uit 1943 66
- Verre Naasten, De
 - administratie deputaten BBK 79
 - hulpverlening voor Benin in samenwerking met deputaten BBK 71
- Verstandelijk gehandicapte broeders en zusters
aangepaste kerkdiensten 41
- Vertaling 2000 38
- Vertegenwoordiging, officiële
bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen 67
- Visscher, dr. J.
 - afgevaardigde van de Canadian Reformed Churches 5, 16, 68, 69
- Vorbereiding eerstvolgende generale synode 85
- Voorthuizen-Barneveld, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
 - inzake de Wet Gelijke Behandeling 83
- Vries, ds. H.J. de
gedenken van het overlijden van 19
- Vrijmaking van 1944
 - correspondentie met de Gereformeerde Kerken (synodaal) 63
 - geschiedenis van de Vrijmaking 35
- Vrouwenstemrecht 24
zie bijlage III

W

- Ward, ds. R.
 - afgevaardigde van de Presbyterian Church of Eastern Australia 23
- Werkgroep Eredienst 46
- Westerink, ds. J.
 - deputaat van de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
- Westra, J.

- inzake bijbelvertaling 38
- Wezep, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding 48
 - inzake de Theologische Universiteit 60
 - inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64
- Wilson de Souza Lopes, ds.
 - afgevaardigde van de Igreja Presbyteriana do Brasil 20
- Winschoten, Gereformeerde Kerk te
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
 - inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 64

Z

- Zaamslag, Gereformeerde Kerk te
 - inzake de toepassing van art. 20 KO 30
- Zaandam, Gereformeerde Kerk te
 - inzake studiefinanciering voor theologische studenten 26
- Zaire, Eglise Réformée Confessante au
 - oefening zusterkerkrelatie 70
 - ontvangst ds. Illunga Ntala en ds. Kishimba 17
- Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, particuliere synode van
 - inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten 41
 - inzake de interpretatie van art. 20 KO 29
 - inzake de zegen(groet) in zgn. leesdiensten 40
 - inzake evangelieverkondiging aan het Belgische volk 52
 - inzake kerkopbouwwerk te Venlo 51
 - inzake regeling voor herbenoeming van deputaten 88
 - inzake verbetering kerkelijke examens 25
- Zeeuwsch-Vlaamse Gereformeerde Evangelisatiecommissie voor België 52
- Zegen(groet) in eredienssten waarin geen predikant voorgaat 40
 - zie bijlage XI
- Zeldenrust, drs. W.
 - inzake bevordering van kerkelijke eenheid 66
- Zending
 - evangelieverkondiging aan het joodse volk 50
 - toenemende diversiteit van zendingsterreinen 48
 - uitzending van docenten voor hulp bij kerkelijk opbouwwerk 49
 - zending bij zusterkerkrelaties 76
 - zendingsopleiding, GMO 48
- Zendingsinstituut
 - zie Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting
- Zorginstellingen, gereformeerde 31
- Zuid-Holland, particuliere synode van
 - inzake de strekking van artikel 65 KO tweede lid 41
 - inzake een studiedeputaatschap voor de eredienst 46
 - inzake vermelding van echtscheiding op attestaties 37
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Zuiden, particuliere synode van het
 - zie Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, particuliere synode van
- Zuidlaren, Gereformeerde Kerk te
 - inzake vrouwenstemrecht 24
- Zusterkerkrelaties
 - zie buitenlandse kerken, betrekkingen
- Zwolle-Zuid, Gereformeerde Kerk te
 - beroepende kerk voor de predikant voor doven en slechthorenden 42

INHOUDSOPGAVE

Dienst van Woord en gebed

Pro-acta

Opening	artikel 1
Onderzoek van de geloofsbrieven	artikel 2
Verkiezing van het moderamen	artikel 3
Constituering	artikel 4
Belijdenis en belofte	artikel 5
Huishoudelijke zaken	artikel 6
Commissies en taakverdeling	artikel 7
Ingekomen brieven	artikel 8
Financiën synode	artikel 9
Vaststelling van de agenda	artikel 10
Ontvangst van prof. drs. H.M. Ohmann en drs. G. Kwakkel	artikel 11
Telegram aan Koningin Beatrix	artikel 12
Koninklijke onderscheiding voor zr. E. Nieland - van Veen	artikel 13
Ingekomen brieven	artikel 14
Ingekomen brieven	artikel 15
Ontvangst afgevaardigden van zusterkerken	artikel 16
Ontvangst afvaardiging Eglise Réformée Confessante au Zaïre	artikel 17
Overlijden van ds. T. Dekker	artikel 18
Heropening na het zomerreces. Overlijden van ds. H.J. de Vries	artikel 19
Ontvangst afvaardiging Igreja Presbyteriana do Brasil	artikel 20
Ontvangst afvaardiging Free Reformed Churches of Australia	artikel 21
Fax van en naar de ICRC	artikel 22
Ontvangst afvaardiging Presbyterian Church of Eastern Australia	artikel 23

Hoofdstuk II Kerkregering

Vrouwenstemrecht	artikel 24
Deputaatschap voor verbetering kerkelijke examens (art. 5 KO)	artikel 25
Studiefinanciering voor theologische studenten: studierapport van deputaten ad art. 19 KO inzake de aanvaarding van aanvullende financiering ingevolge WSF 18+	artikel 26
Studiefinanciering voor theologische studenten: rapport van deputaten ad art. 19 KO	artikel 27
Revisieverzoek van de Gereformeerde Kerk te Dokkum inzake de studiefinanciering voor theologische studenten	artikel 28
Interpretatie van art. 20 KO	artikel 29
Bezwaarschrift van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag inzake de toepassing van art. 20 KO	artikel 30
Diaconale zaken (art. 22 KO): rapport van deputaten	artikel 31
Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake geordende informatie voor diakenen	artikel 32
Diaconale zaken (art. 22 KO): verzoek inzake diaconale consulenten	artikel 33
Bezwaar tegen de handelwijze van de Particuliere Synode van Zuid-Holland 1993 inzake de toepassing van artikel 30 KO	artikel 34
Archief en documentatie (art. 50 KO)	artikel 35
Studiedeputaatschap echtscheiding	artikel 36
Vermelding van echtscheiding op attestaties	artikel 37

Hoofdstuk III Eredienst

Bijbelvertaling	artikel 38
Bededagen	artikel 39
Zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat	artikel 40
Aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten	artikel 41
Pastorale zorg aan doven en slechthorenden	artikel 42
Geestelijke verzorging militairen	artikel 43
Radio- en televisieuitzending van kerkdiensten	artikel 44

Spreekconsent	artikel 45
Studiedeputaatschap eredienst	artikel 46
Gezongen amen	artikel 47
<i>Hoofdstuk IV Evangelisatie en zending</i>	
Gereformeerde Missiologische Opleiding	artikel 48
Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting	artikel 49
Evangelieverkondiging aan het joodse volk	artikel 50
Kerkopbouwwerk te Venlo en te Anna Paulowna/Enkhuizen	artikel 51
Evangelieverkondiging aan het Belgische volk	artikel 52
<i>Hoofdstuk V Theologische Universiteit</i>	
Emeritering prof. drs. H.M. Ohmann	artikel 53
Benoeming drs. G. Kwakkel in de vacature prof. drs. H.M. Ohmann	artikel 54
Aanvaarding benoeming drs. G. Kwakkel	artikel 55
Opvolging drs. G. Kwakkel	artikel 56
Bekrachtiging van de benoeming van docent M.E. Hoekzema	artikel 57
Personeelsbezetting diaconologische vakken	artikel 58
Aanvaarding benoeming dr. A.N. Hendriks	artikel 59
Theologische Universiteit; stages en pastorale vorming; instelling van een curatorium	artikel 60
Jaarverslagen deputaten-financieel	artikel 61
Emeritaats- en pensioenregeling van de TU	artikel 62
<i>Hoofdstuk VI Binnenlandse betrekkingen</i>	
Brieven van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Nederland	artikel 63
Gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken	artikel 64
Brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken	artikel 65
Bevordering van kerkelijke eenheid	artikel 66
Officiële vertegenwoordiging bij officiële gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen	artikel 67
<i>Hoofdstuk VII Buitenlandse kerken</i>	
Regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties	artikel 68
Betrekkingen buitenlandse kerken: de Angelsaksische landen	artikel 69
Betrekkingen buitenlandse kerken: Europa en Afrika	artikel 70
Betrekkingen buitenlandse kerken: Europa en Afrika, Benin	artikel 71
Betrekkingen buitenlandse kerken: Indonesië	artikel 72
Betrekkingen buitenlandse kerken: deelname aan Litindo	artikel 73
Betrekkingen buitenlandse kerken: Latijns-Amerika	artikel 74
Betrekkingen buitenlandse kerken: het Verre Oosten	artikel 75
Betrekkingen buitenlandse kerken: materiële hulpverlening	artikel 76
International Conference of Reformed Churches	artikel 77
Lux Mundi	artikel 78
Betrekkingen buitenlandse kerken: administratie	artikel 79
Betrekkingen buitenlandse kerken: financiën	artikel 80
BBK: brief van de Gereformeerde Kerk te Leek	artikel 81
Betrekkingen buitenlandse kerken: algemeen besluit	artikel 82
<i>Hoofdstuk VIII Hoge Overheid</i>	
Brief aan de Eerste Kamer in verband met de Wet Gelijke Behandeling	artikel 83
De Hoge Overheid	artikel 84
<i>Hoofdstuk IX Synodalia</i>	
Deputaten voorbereiding eerstvolgende generale synode	artikel 85
Generaal-synodale publikaties	artikel 86

Toezending rapporten	artikel 87
Regeling inzake herbenoemingen	artikel 88
Generaal-synodaal archief	artikel 89
Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985	artikel 90
Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985, bis	artikel 91

Hoofdstuk X Particularia

Brief van br. J. Fokkes te Bedum	artikel 92
Brief van br. en zr. J.F. de Leeuw en A.J. de Leeuw - Hiemstra inzake de oproep tot steun aan de Evangelische Omroep	artikel 93
Bezwaarschrift van br. A. van den Doel tegen de Particuliere Synode Zuid-Holland 1991	artikel 94

Post-acta

Benoemingen	artikel 95
Benoemingen	artikel 96
Benoemingen	artikel 97
Benoemingen	artikel 98
Benoemingen	artikel 99
Benoemingen	artikel 100
Benoemingen	artikel 101
Vaststelling van de acta	artikel 102
Aanvang eerstvolgende generale synode	artikel 103
Censuur naar artikel 48 KO	artikel 104
Rondvraag	artikel 105
Evaluatie	artikel 106
Slotzitting en sluiting van de synode	artikel 107

Bijlagen

I		Chronologisch overzicht van de plenaire vergaderingen
II		Overzicht van de presentie van de afgevaardigden
III		Commissierapport inzake het vrouwenstemrecht
IV	a	Rapport van deputaten ad art. 19 KO
IV	b	Aanvullend rapport van deputaten ad art. 19 KO
V		Rapport van deputaten ad art. 19 KO inzake het voorstel 'Dokkum'
VI		Commissierapport inzake de studiefinanciering van theologische studenten
VII		Rapport van deputaten voor diaconale zaken
VIII	a	Rapport van deputaten voor de kerkelijke archieven en de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland
VIII	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de kerkelijke archieven en de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland
IX	a	Rapport van deputaten bijbelvertaling
IX	b	Aanvullend rapport van deputaten bijbelvertaling
X	a	Rapport van de classis 's-Gravenhage inzake bededagen
X	b	Aanvullend rapport van de classis 's-Gravenhage inzake bededagen
XI		Commissierapport over de zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgeat
XII		Commissierapport inzake aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten
XIII		Rapport van deputaten voor de pastorale verzorging van doven en slechthorenden
XIV	a	Rapport van deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen
XIV	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen
XV	a	Rapport van deputaten voor de verzorging van radio- en televisie-uitzending van kerkdiensten
XV	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de verzorging van radio- en televisie-uitzending van kerkdiensten
XVI	a	Rapport van deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding
XVI	b	Aanvullend rapport van deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding
XVII		Commissierapport inzake de oprichting van een Instituut voor Gereformeerde

		Theologische Toerusting
XXVIII		Rapport van deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit
XIX	a	Rapport van deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken
XIX	b	Aanvullend rapport van deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken
XX		Rapport van het moderamen inzake het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken
XXI		Brief van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland
XXII		Brief van de Generale Synode van de (synodaal-)Gereformeerde Kerken in Nederland
XXIII	a	Rapport van deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid
XXIII	b	Aanvullend rapport van deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid
XXIV	a	Rapport van deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken, deel I
XXIV	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken
XXIV	c	Tweede aanvullend rapport van deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken
XXV		Rapport deel II van deputaten BBK, <i>Onbekrompen delen</i> : materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken
XXVI	a	Rapport van deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid
XXVI	b	Aanvullend rapport van deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid
XXVII		Rapport van deputaten voor de uitgave van generaal-synodale publikaties

Register

Inhoudsopgave

CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE PLENAIRE VERGADERINGEN

De namen van de hoogleraren-adviseurs zijn als volgt afgekort:

J.v.B.	prof. dr. J. van Bruggen
J.D.	prof. dr. J. Douma
B.K.	prof. drs. B. Kamphuis
H.M.O.	prof. drs. H.M. Ohmann
F.v.d.P.	prof. dr. F. van der Pol
C.J.d.R.	prof. dr. C.J. de Ruijter
M.t.V.	prof. dr. M. te Velde

datum	onderwerp	aanwezige adviseurs en deputaten
<i>eerste week 14--16 april 1993</i>		
14--4	opening en constituering	B.K., F.v.d.P., M.t.V., ds. H.J. Siegers
	verzoek t.a.v. instemming met de belijdenis (comité)	M.t.V.
15--4	commissies en taakverdeling financiën generale synode	M.t.V., ds. H.J. Siegers
16--4	brief van br. J. Fokkes	
<i>tweede week 20--23 april 1993</i>		
20--4	vaststelling van de agenda	
22--4	TU: emeritering prof. drs. H.M. Ohmann; benoeming drs. G. Kwakkel	ds. C.J. Smelik, ds. P. Schelling B.K., J.D., F.v.d.P., H.M.O., M.t.V., ds. H.J. Siegers
<i>derde week 27--29 april 1993</i>		
27--4	ontvangst prof. drs. H.M. Ohmann en drs. G. Kwakkel	B.K., J.D., H.M.O., F.v.d.P., C.J.d.R., M.t.V., ds. C.J. Smelik, ds. H.D. v. Herksen, mr. N.E. Nieboer, br. A. Vreugdenhil, mr. G. Stellingwerf, ds. H.J. Siegers
28--4	brief van br. en zr. J.F. de Leeuw en A.J. de Leeuw - Hiemstra generaal-synodale publikaties appelschrift van ds. D. Grutter inzake de toepassing van art. 30 KO bededagen naar art. 69 KO	zr. E. Nieland - van Veen
29--4	telegram voor koningin Beatrix rapport van deputaten voor goede diensten in de kerk te M. (comité) archieff en documentatie archieffbewarende kerk voorstel inzake kerkelijke examens	ds. S. Cnossen, ds. J.J. Burger M.t.V., br. R. Boiten br. B. Kamps

vierde week 4--7 mei 1993

4--5	ontvangst zr. E. Nieland - van Veen drukfout Acta GS Heemse 1984--1985 evangelieverkondiging aan het joodse volk	
5--5	generaal-synodale publikaties TU: financiën benoeming van deputaten zegen(groet) in erediensten zonder predikant	ds. H.J. Boiten, br. D. den Hollander, zr. E. Nieland - van Veen, mr. F.T. Oldenhuis br. A. Vreugdenhil, br. D.A. Hekman, br. S. Riedstra M.t.V.
6--5	benoeming van deputaten evangelieverkondiging aan het joodse volk	
7--5	verkiezing ambtsdragers volgens art. 20 KO vaststelling Acta	M.t.V.
<i>vijfde week 11--14 mei 1993</i>		
11--5	evangelieverkondiging aan het joodse volk	M.t.V.
12--5	Gereformeerde Kerken in Nederland (synodaal) brief aan de Eerste Kamer inzake de Wet Gelijke Behandeling	dr. J. Visscher dr. J. Visscher
13--5	BBK: regels voor zusterkerkrelaties; Angelsaksische landen; ontvangst dr. J. v. Veen, br. D.J. v. Wijnen, dr. J. Visscher (CanRC), ds. D. MacDonald (FCS), ds. N.C. Hoeflinger (RCUS) en ds. G. Ball (RPCI)	br. J. v. Dijk, ds. A. de Jager, ds. H. Visscher, ds. H.J. Siegers
14--5	benoeming van deputaten bezwaarschrift tegen een uitspraak van de PS Utrecht 1992 (comité) vaststelling Acta	
<i>zesde week 25--28 mei 1993</i>		
25--5	TU: bekrachtiging benoeming docent M.E. Hoekzema; opvolging drs. G. Kwakkel TU: personeelsbezetting diaconiologische vakken zegen(groet) in erediensten zonder predikant	ds. C.J. Smelik, ds. P. Schelling, B.K., F.v.d.P., C.J.d.R., drs. G. Kwakkel ds. C.J. Smelik, ds. P. Schelling, B.K., F.v.d.P., C.J.d.R., M.t.V., br. M.E. Hoekzema C.J.d.R., M.t.V.
26--5	bijwoning inauguratie dr. C.J. de Ruijter ontvangst afvaardiging Eglise Réformée Confessante au Zaïre; ICRC; Lux Mundi studiedeputaatschap echtscheiding	ds. O.J. Douma, ds. A. de Jager, br. Jac. v. d. Kolk, zr. H.E. Kooij - Oggel, drs. G. Kwakkel
27--5	bijbelvertaling de Hoge Overheid	J.v.B., dr. H.R. v.d. Kamp, prof. drs. J.P. Lettinga ds. P. Deddens, drs. J.P. de Vries

	pastoraat doven en slechthorenden	ds. C. v. d. Berg, br. P.R. Compaan, ds. A.P. v. Dijk, ds. A.O. Reitsema
28--5	de Hoge Overheid bezwaarschrift tegen een uitspraak van de PS Groningen 1992 (comité) BBK: Europa en Afrika	ds. O.J. Douma, ds. M. Brandes, br. Jac. v.d. Kolk, ds. H.J. Siegers
<i>zevende week 1--4 juni 1993</i>		
1--6	TU: rapport deputaten-curatoren; stages en praktische vorming; instelling curatorium; emeritaats- en pensioenregeling	ds. C.J. Smelik, ds. H.D. v. Herksen, ds. P. Schelling, br. A. Vreugdenhil, J.v.B., B.K., C.J.d.R., M.t.V., br. M.E. Hoekzema, ds. H.J. Siegers
	spreekconsent voor theologische studenten	M.t.V., ds. H.J. Siegers
2--6	pastoraat doven en slechthorenden BBK: Indonesië en Latijns-Amerika diaconale zaken	ds. C. v. d. Berg, br. P.R. Compaan, ds. A.P. v. Dijk, ds. A.O. Reitsema ds. O.J. Douma, ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis, ds. T. Wendt dr. A.N. Hendriks
3--6	BBK: materiële hulpverlening zegen(groet) in erediensten zonder predikant studiedeputaatschap echtscheiding	ds. O.J. Douma, prof. dr. A.J. Hendriks, br. Jac. v. d. Kolk, br. D.J. van Wijnen C.J.d.R., M.t.V. M.t.V.
4--6	rapport van deputaten voor goede diensten in de kerk te N. (comité) benoeming van deputaten vermelding van echtscheiding op attestatie spreekconsent voor theologische studenten	ds. J. Luiten, br. C.A. Nelemans
<i>achtste week 8--11 juni 1993</i>		
8--6	gedenken van het overlijden van ds. T. Dekker BBK: het Verre Oosten; administratie spreekconsent voor theologische studenten	ds. O.J. Douma, br. Jac. v.d. Kolk, br. C.J. Smallenbroek
9--6	BBK: materiële hulpverlening; financiën geestelijke verzorging militairen	ds. O.J. Douma, prof. dr. A.J. Hendriks, ds. J. Klamer, br. Jac. v.d. Kolk, prof. drs. K. Wezeman, br. D.J. van Wijnen ds. P. Groenenberg, br. T. Damstra
10--6	radio- en tv-uitzending kerkdiensten spreekconsent voor theologische studenten evangelisatieprojecten te Venlo en Anna Paulowna / Enkhuizen	ds. H.J. Siegers, ing. G.A. Breteler, ds. H. Geertsma, ir. R.F. van Mill ds. H.J. Siegers
11--6	financiën generale synode (comité) evangelisatieprojecten te Venlo en Anna Paulowna	br. J. Sikkema

/ Enkhuizen

evangelieverkondiging aan het Belgische volk
vaststelling Acta

bezwaarschrift tegen een besluit van de PS van het
Zuiden 1990 (comité)

bezwaarschrift tegen een besluit van de PS
Groningen 1992 (comité)

BBK: Benin, Litindo, decharge
benoemingen

ds. J. Klamer, ds. H.J. Siegers

negende week 31 augustus -- 3 september 1993

31--8	studiefinanciering voor theologische studenten

vrouwenstemrecht | ds. P. Groenenberg, br. D.A. Blok,
br. P.J. Doornbos, br. J. Meijer
C.J.d.R., M.t.V., ds. H.J. Siegers |
| 1--9 | studiedeputaatschap eredienst
aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten | C.J.d.R., ds. H.J. Siegers
ds. H.J. Siegers |
| 2--9 | bezwaarschrift tegen een besluit van de PS
Noord-Holland 1992 (comité)
bezwaarschrift van br. A. van den Doel inzake
gebruik van druivesap bij het avondmaal
verkiezing ambtsdragers volgens art. 20 KO
ontvangst afvaardiging Igreja Presbyteriana do
Brasil
Instituut voor Gereformeerde Theologische
Toerusting (IGTT)
ontvangst ds. C. Bouwman (FRCA)
bevordering van kerkelijke eenheid | B.K., drs. C.J. Haak, ds. H.J. Siegers

dr. W.G. de Vries, ds. J.J. Burger,
prof. J. Kamphuis |
| 3--9 | studiefinanciering voor theologische studenten
aanwijzing samenroepende kerk voor de volgende
generale synode
gezongen amen
toezending van deputatenrapporten aan de kerken | ds. P. Groenenberg, br. J. Meijer |

tiende week 7--10 september 1993

7--9	benoeming van deputaten
gesprek met de Christelijke Gereformeerde
Kerken	dr. A.N. Hendriks, ds. P. Niemeijer,
ds. H.J. Siegers
8--9	Instituut voor Gereformeerde Theologische
Toerusting (IGTT)
ontvangst ds. P. Grosby en ds. R. Ward (PCEA)
vrouwenstemrecht	ds. J. A. Boersema, drs. C.J. Haak,
ds. M.H. Oosterhuis, ds. E. Woudt
br. Jac. v. d. Kolk, ds. H. van Veen
ds. R. Grossmann (RCUS)
9--9	bevordering van kerkelijke eenheid

aangepaste kerkdiensten voor gehandicapten | dr. W.G. de Vries, ds. J.J. Burger, ds.
H.J.J. Feenstra |
| 10--9 | Gereformeerde Missiologische Opleiding | ds. H.W. Ophoff, ds. A.P. van Dijk,
br. H. Koelewijn, ds. D. Vreugdenhil |

tiende week 14--16 september 1993

14--9	gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken
bevordering van kerkelijke eenheid	dr. A.N. Hendriks, ds. P. Niemeijer,
ds. H.J. Siegers
dr. W.G. de Vries, ds. J.J. Burger, ds.
H.J.J. Feenstra, ds. H.J. Siegers
15--9	bevordering van kerkelijke eenheid

officiële vertegenwoordiging bij officiële
gebeurtenissen in andere kerkgenootschappen
bezwaarschrift tegen een besluit van de PS
Groningen 1992 (comité)
benoeming van deputaten
drukfout Acta GS Heemse 1984--1985
voorbereiding van de generale synode
vaststelling Acta | dr. W.G. de Vries, ds. J.J. Burger, ds.
H.J.J. Feenstra, ds. H.J. Siegers |
| 16--9 | financiën generale synode (comité)
bepaling van de tijd van de volgende generale
synode
censuur naar art. 48 KO
rondvraag
sluiting | J.D., B.K., F.v.d.P., prof. drs. G.
Kwakkel, ds. H.J. Siegers |

OVERZICHT VAN DE PRESENTIE VAN DE AFGEVAARDIGDEN

De vergaderingen van de generale synode zijn steeds bijgewoond door de primi-afgevaardigden van de particuliere synoden. Op de hieronder genoemde data waren primi-afgevaardigden afwezig, respectievelijk vervangen door hun secundi of tertii.

14--4 -- 16--4	ds. J. Kruidhof is vervangen door zijn tertius ds. H.E. Nieuwenhuis
14--4 -- 7--5	oud. J. Scheele is vervangen door zijn secundus oud. C. Jansen
15--4	ds. H. de Vries is 's avonds afwezig
20--4 -- 16--9	ds. J. Kruidhof is vervangen door zijn secundus ds. J.F. de Haan
22--4	oud. G.J. Oosterhuis is vervangen door zijn secundus oud. H. Smit
29--4	ds. T. Dijkema en oud. C. Jansen zijn de tweede helft van de middag niet aanwezig
26--5	ds. B. Luiten is 's avonds afwezig
27--5	oud. R. Fernhout is 's avonds afwezig
28--5	ds. D.J. Zandbergen en ds. B. van Zuijlekom zijn een deel van de morgen afwezig.
1--6 -- 11--6	oud. P. Boersma is vervangen door zijn secundus oud. P. Dijkema
4--6	ds. T. Wendt is 's middags afwezig
8--6 -- 16--9	oud. S. de Vries is vervangen door zijn secundus oud. E. Boerma
10--6 -- 11--6	oud. B. de Wit is 10--6 's avonds en 11--6 afwezig
11--6	ds. J. Luiten, ds. B. Schaij, ds. T. Wendt en oud. C.A. Nelemans zijn 's middags afwezig
31--8 -- 9--9	oud. G.J. Oosterhuis is vervangen door zijn secundus oud. H. Smit
31--8 -- 16--9	oud. A.J.F. van der Griendt is vervangen door zijn secundus oud. G.L. Lammers
31--8 -- 10--9	oud. A.B. de Wit is vervangen door zijn secundus oud. H. Kok
1--9	oud. G.L. Lammers is 's morgens afwezig ds. B. van Zuijlekom is een deel van de middag afwezig
1--9	ds. P.J. Trimp is 's middags vervangen door zijn tertius ds. M. van Veelen; 's avonds zijn beiden afwezig
8--9	ds. B. van Zuijlekom is 's middags afwezig
14--9 -- 16--9	oud. P. Boersma is vervangen door zijn secundus oud. P. Dijkema
15--9	ds. H.M. Smit is 's morgens en 's middags afwezig ds. H. de Vries is 's avonds afwezig

COMMISSIERAPPORT INZAKE HET VROUWENSTEMRECHT

Ten geleide

De generale synode heeft een tiental verzoeken ontvangen om revisie van het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) inzake het vrouwenkiesrecht; daarnaast liggen er twee schrijvens waarin erop aangedrongen wordt het besluit van 1978 niet (zomaar) te wijzigen.

Uw commissie heeft zich met deze stukken beziggehouden en heeft in verband daarmee de concept-besluittekst en het rapport geschreven die u hierbij worden aangeboden.

Vooraf een opmerking over de terminologie: in tegenstelling tot eerdere generale synoden die zich met dit onderwerp hebben beziggehouden, heeft de commissie gekozen voor de aanduiding *vrouwenstemrecht*. Deze term heeft twee voordelen:

in de eerste plaats wordt met dit woord duidelijk dat het hier gaat om een onderdeel van de verkiezing, namelijk het stemmen, en niet om heel het verkiezingsproces; in de tweede plaats wordt zo de verwarrende tegenstelling tussen 'passief' en 'actief' kiesrecht vermeden.

Omdat het rapport nogal omvangrijk is geworden, is het goed om iets over *opzet* en *indeling* door te geven.

Allereerst ontvangt u de concept-besluittekst, met materiaal, besluiten en gronden; dit is het stuk dat op de plenaire vergadering zal dienen.

Het materiaal in de concept-besluittekst dient tevens als de weergave van de ingekomen stukken; daarom is dit onderdeel niet nog eens in het rapport opgenomen.

Omdat er in het verleden al heel vaak over dit onderwerp is gehandeld door generale synoden, wordt in hoofdstuk 1 van het rapport een historisch overzicht gegeven. Hierin wordt getracht om in kort bestek zo volledig mogelijk door te geven hoe er van synode tot synode geschreven, gesproken en besloten is. In dit hoofdstuk wordt de chronologische orde aangehouden.

In hoofdstuk 2 volgt het gerubriceerde overzicht van de revisieverzoeken. Het is geordend volgens een schema dat verder in heel het rapport wordt gehanteerd:

- Schriftgegevens
- kerkrechtelijke argumenten
- roeping van de gemeente en van de gelovigen
- het argument van de tijdgeest
- diversen

Deze volgorde wordt ook aangehouden bij de gronden voor concept-besluit 3.

Hoofdstuk 3 maakt de voorlopige balans op: in het kort worden de voornaamste argumenten uit verleden en heden naast elkaar gezet. Voor een snelle oriëntatie in het onderwerp kan dit hoofdstuk van dienst zijn.

Hoofdstuk 4 is het belangrijkste onderdeel van het rapport: hier worden de argumenten gewogen en komt de commissie tot een eigen oordeel.

In hoofdstuk 5 worden de resultaten van hoofdstuk 4 samengevat in conclusies. Tevens vindt daar de confrontatie plaats met de besluiten van 1978 en 1930.

Voor een meer uitvoerig overzicht wordt u verwezen naar de inhoudsopgave die aan het einde van dit rapport is opgenomen.

De commissie.

N.B. In het commissierapport volgt hier de voorgestelde besluittekst. Zie voor de aanvaarde besluittekst de Acta, artikel 24.

INHOUD

- Ten geleide
- 1 *Ontvankelijkheid*
 - 1.1 Criteria
 - 1.2 Wijze van behandeling
- 2 *Historisch overzicht*
 - 2.1 Utrecht 1923
 - 2.1.1 aanleiding
 - 2.1.2 behandeling
 - 2.1.3 besluit
 - 2.2 Groningen 1927
 - 2.2.1 meerderheidsrapport deputaten
 - 2.2.2 minderheidsrapport deputaten
 - 2.2.3 behandeling
 - 2.2.4 besluit
 - 2.3 Arnhem 1930
 - 2.3.1 meerderheidsrapport
 - 2.3.2 minderheidsrapport
 - 2.3.3 behandeling
 - 2.3.4 besluit
 - 2.4 Middelburg 1933
 - 2.5 Amsterdam 1936
 - 2.6 Bunschoten-Spakenburg 1958
 - 2.7 Rotterdam-Delfshaven 1964
 - 2.8 Hattem 1972
 - 2.9 Kampen 1975
 - 2.9.1 deputatenrapport
 - 2.9.2 behandeling
 - 2.9.3 besluit
 - 2.10 Groningen-Zuid 1978
 - 2.10.1 meerderheidsrapport deputaten
 - 2.10.2 minderheidsrapport deputaten
 - 2.10.3 behandeling
 - 2.10.4 tegenvoorstel
 - 2.10.5 besluit
- 3 *Argumenten tegenstanders van vrouwenstemrecht*
 - 3.1 Schriftgegevens
 - 3.1.1 Schriftbewijs (algemeen)
 - 3.1.2 Schriftgegevens over verkiezing
 - 3.1.3 de positie van de vrouw
 - 3.1.4 leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14; 1 Tim. 2
 - 3.2 Kerkrechtelijke argumenten
 - 3.2.1 regeren
 - 3.2.2 is stemmen gezag oefenen?
 - 3.2.3 onderscheid stemmen - andere onderdelen van de verkiezing
 - 3.2.4 de plaats van de kerkeraad
 - 3.3 Roeping van de gemeente en van de gelovigen
 - 3.3.1 wettige verkiezing; art. 31 NGB
 - 3.3.2 medewerking van de gemeente
 - 3.3.3 taak en roeping van de gemeente
 - 3.3.4 roeping en ambt van de gelovigen
 - 3.4 Het argument van de tijdgeest
 - 3.5 Diversen
- 4 *Argumenten voorstanders van vrouwenstemrecht*

- 4.1 Schriftgegevens
 - 4.1.1 Schriftbewijs (algemeen)
 - 4.1.2 Schriftgegevens over verkiezing
 - 4.1.3 de positie van de vrouw
 - 4.1.4 leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14; 1 Tim. 2
- 4.2 Kerkrechtelijke argumenten
 - 4.2.1 regeren
 - 4.2.2 is stemmen gezag oefenen?
 - 4.2.3 onderscheid stemmen - andere onderdelen van de verkiezing
 - 4.2.4 de plaats van de kerkeraad
- 4.3 Roeping van de gemeente en van de gelovigen
 - 4.3.1 wettige verkiezing; art. 31 NGB
 - 4.3.2 medewerking van de gemeente
 - 4.3.3 taak en roeping van de gemeente
 - 4.3.4 roeping en ambt van de gelovigen
- 4.4 Tijdsomstandigheden

- 5 *Rubricering van de revisieverzoeken*
 - 5.1 Schriftgegevens
 - 5.2 Kerkrechtelijke argumenten
 - 5.3 Roeping van de gemeente en van de gelovigen
 - 5.4 Het argument van de tijdgeest
 - 5.5 Diversen

- 6 *Voorlopige balans*
 - 6.1 Schriftgegevens
 - 6.2 Kerkrechtelijke argumenten
 - 6.3 Roeping van de gemeente en van de gelovigen
 - 6.4 Het argument van de tijdgeest

- 7 *Beoordeling*
 - 7.1 Schriftgegevens
 - 7.1.1 Schriftbewijs (algemeen)
 - 7.1.2 Schriftgegevens over verkiezing
 - 7.1.3 de positie van de vrouw
 - 7.1.4 leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14; 1 Tim. 2
 - 7.2 Kerkrechtelijke argumenten
 - 7.2.1 regeren
 - 7.2.2 is stemmen gezag oefenen?
 - 7.2.3 onderscheid stemmen -- andere onderdelen van de verkiezing
 - 7.2.4 de plaats van de kerkeraad
 - 7.3 Roeping van de gemeente en van de gelovigen
 - 7.3.1 wettige verkiezing; art. 31 NGB
 - 7.3.2 medewerking van de gemeente
 - 7.3.3 taak en roeping van de gemeente
 - 7.3.4 roeping en ambt van de gelovigen
 - 7.4 Het argument van de tijdgeest
 - 7.5 Diversen
 - 7.6 Buitenlandse kerken

- 8 *Conclusies*
 - 8.1 Algemene conclusies
 - 8.1.1 Schriftgegevens
 - 8.1.2 kerkrechtelijke argumenten
 - 8.1.3 roeping van de gemeente en van de gelovigen
 - 8.1.4 het argument van de tijdgeest
 - 8.1.5 diversen
 - 8.2 De besluiten van 1978 en 1930
 - 8.2.1 het besluit van de GS van Groningen-Zuid 1978

8.2.2 het besluit van de GS van Arnhem 1930
8.3 Samenvatting

Eindconclusies

Noten

1 ONTVANKELIJKHEID

1.1 CRITERIA

De generale synode van Ommen heeft een tiental verzoeken ontvangen om revisie van het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) inzake het vrouwenkiesrecht; daarnaast liggen er twee schrijvens waarin erop aangedrongen wordt het besluit van 1978 niet (zomaar) te wijzigen.

Uw commissie is van oordeel dat de ingekomen revisieverzoeken getoetst moeten worden aan de volgende criteria die onder ons van kracht zijn:

- 1 *art. 33 KO*: "Een mindere vergadering zal een instructie of een voorstel voor een meerdere vergadering niet vaststellen voordat de eventuele besluiten van voorgaande synoden betreffende de voorgestelde zaak nauwkeurig gelezen zijn. Wat eenmaal afgehandeld is, moet niet opnieuw aan de orde worden gesteld, tenzij men van oordeel is dat wijziging noodzakelijk is."
- 2 de bepaling van de GS van Kampen 1975 (Acta art. 110) over de *vereisten* waaraan een revisieverzoek moet voldoen:
"Een verzoek om revisie van een besluit, dat in de kerken algemene aanvaarding heeft gevonden, moet wel met zeer klemmende redenen worden aangedrongen en er blijk van geven, dat de indiener zich ernstig rekenschap heeft gegeven van alle argumenten, waarmee dat besluit werd gemotiveerd c. q. verdedigd."
- 3 de uitspraak van de GS van Leeuwarden 1990 over de *adhesiebetuiging*:
"De synode spreekt uit dat het betuigen van adhesie en het vragen van adhesiebetuigingen niet aan te merken zijn als verschijnselen waarvoor in het kerkelijk leven geen plaats is. Gronden:
 - a hoewel de KO de verschijnselen van adhesiebetuiging en van het verzoeken om adhesiebetuiging niet kent, zijn deze verschijnselen reeds lang in het kerkelijk leven ingeburgerd en nimmer als zodanig door een generale synode veroordeeld;
 - b het al of niet ter tafel liggen van adhesiebetuigingen tast niet de onafhankelijkheid aan van een meerdere vergadering bij het beoordelen van het stuk waaraan al of niet adhesie is betuigd;
 - c een meerdere vergadering kan haar winst doen met adhesiebetuigingen bij de formulering en de presentatie van haar besluit inzake het stuk waaraan adhesie was betuigd."

Daarnaast kunnen in het overwegen de volgende elementen van belang zijn:

- 4 is er een *nieuwe situatie* ontstaan, die vraagt om nieuwe besluitvorming?
- 5 zijn er *nieuwe argumenten* ingebracht tegen het geldende besluit?
- 6 heeft het besluit waarvan revisie gevraagd wordt nog voldoende *draagvlak* in de kerken? Dit laatste ontslaat indieners van een revisieverzoek er overigens niet van om geargumenteed en gemotiveerd een besluit aan te vechten.

1.2 WIJZE VAN BEHANDELING

Er zijn in principe twee manieren om de ingekomen stukken te behandelen:

- 1 een behandeling van elk ingekomen stuk op zich zelf, dat dan getoetst moet worden aan de criteria voor een revisieverzoek, en dat vervolgens **afzonderlijk** wordt behandeld en afgehandeld;
- 2 een behandeling waarbij alle ingekomen stukken zoveel mogelijk **gezamenlijk** worden gewogen en beoordeeld.

Uw commissie kiest voor de tweede mogelijkheid, op grond van de volgende argumenten:

- 1 deze manier doet meer recht aan de zaak in geding;
- 2 de eerste manier leidt tot geweldig ingewikkelde kerkrechtelijke vragen, waardoor het gevaar bestaat dat de zaak waar het om gaat nauwelijks meer aan de orde komt;
- 3 in het verleden is bij dit onderwerp dezelfde weg gevolgd (1958, 1964, 1975, 1978);
- 4 voorwaarde is dan wel, dat minstens een van de revisieverzoeken aan de vereisten

- voldoet;
- 5 bij deze methode kunnen ook de argumenten tégen de revisieverzoeken worden meegewogen (classis Appingedam, br. M. Noort).

Uw commissie stemt toe dat wellicht niet alle revisieverzoeken aan de vereisten voldoen die ervoor gelden. Maar een aantal verzoeken doet dat in elk geval wél (o.a. die van de particuliere synoden van Overijssel en van Noord-Holland).

Uit de ingekomen stukken blijkt dat het besluit van 1978 voor een belangrijk deel van de kerken kennelijk geen overtuigingskracht meer heeft: vier van de negen particuliere synoden vragen om revisie.

Naar alle waarschijnlijkheid zullen er na 70 jaar studie op dit onderwerp weinig nieuwe argumenten ingebracht worden; in verband met de revisieverzoeken zullen we de argumenten opnieuw moeten wegen en beoordelen.

Alles bij elkaar voldoende reden om tot integrale behandeling van de materie van het vrouwenstemrecht over te gaan.

2 HISTORISCH OVERZICHT

2.1 UTRECHT 1923

2.1.1 Aanleiding

De kerken van Brussel en Zandvoort hadden geheel zelfstandig het vrouwenstemrecht ingevoerd. De PS van Noord-Holland verklaarde dat het besluit van Zandvoort was: "*voorbarig*, wijl het samenhangt met eene opvatting van onderscheidene plaatsen der Heilige Schrift waarvan hij wist, dat daarover in de Kerken allermint eenstemmigheid heerscht; *onvoorzichtig*, wijl zijn besluit eene aangelegenheid betrof die in verband met de algemeene geestesgesteldheid van onzen tijd van diep ingrijpende beteekenis is; *strijdig met de eischen van het kerkverband*, wijl de Kerkeraad eene beslissing nam over eene aangelegenheid, die de Kerken in het gemeen betreft en waarover mitsdien ook alleen de Kerken gezamenlijk in Generale Synode moeten beslissen; *bedenkelyk*, wijl dit besluit in den boezem der Kerken veelvuldig opspraak, onrust en misnoegen moest verwekken; *strijdig met onze Kerkenordering*, wijl Art. XXII KO naar de historische beteekenis van dit artikel dit besluit niet toelaat."

2.1.2 Behandeling op de GS

Een commissie ter synode bereidde een Advies voor (Acta art. 127; bijlage XXXVI, blz. 227--234); rapporteur was prof. dr. H.H. Kuyper.

De commissie sprak zich uit op vier punten:

- 1 "dat de invoering van dit vrouwenkiesrecht een zaak is, die niet ééne Kerk, maar de Kerken in het gemeen raakt en daarom door de Generale Synode behoort beslist te worden". Gronden:
 - a dit vraagstuk is van ingrijpende betekenis voor héél de kerk;
 - b is het wel geoorloofd op grond van Gods Woord? (1 Kor. 14:32)
 - c op het standpunt van Zandvoort is vrouwenstemrecht geen middelmatige zaak, maar goddelijke eis; dat raakt dus alle kerken;
 - d als één kerk erover beslist, ontstaat er rechtsongelijkheid;
- 2 invoering van het vrouwenstemrecht is in strijd met de historische betekenis van art. 22 KO;
- 3 het stemmen draagt niet het karakter van een advies, maar is een beslissende daad en dus een uitoefening der kerkelijke macht (met beroep op Voetius); dat de vrouw dáárom niet mag stemmen, is daarmee echter nog niet uitgemaakt; dat de vrouw draagster is van het ambt der gelovigen en de gave van de Geest heeft ontvangen impliceert niet dat zij wél mag stemmen;
- 4 er staat in de Schrift geen duidelijke uitspraak waarbij aan de vrouw het stemmen verboden wordt; maar de aanwijzingen die de Schrift geeft gaan in de richting van niet-deelnemen (Hand. 1:15--23, 6:1--6, 15:23); de vrouw mocht niet als gelijke optreden in de gemeente (1 Kor. 11:1--15, 14:34, 35, 1 Tim. 2:11--15); het onderscheid tussen man en vrouw op grond van Gods scheppingsorde wordt gehandhaafd; Gal. 3:28 leert (dus) niet de volledige gelijkheid van man en vrouw.
De commissie waarschuwt ook tegen het gevaar van een onschriftuurlijke emancipatiebeweging: "de Kerk van Christus heeft te waken en toe te zien dat niet mede door hare daden deze onheilige beginselen ook onder ons volk zouden binnendringen en veld winnen."

Conclusie: "Het is daarom dat uwe Commissie eenparig als haar oordeel uitspreekt, dat onze Kerken den veiligsten weg zullen volgen, wanneer zij aan het voorbeeld der Apostolische Kerk zich houden en het vrouwenkiesrecht in de gemeente niet invoeren."

2.1.3 De GS besluit en spreekt uit (Acta art. 127):

- a "dat de GS van oordeel is, dat de vraag of aan de vrouw het kiesrecht bij de verkiezing der ambtsdragers zal geschonken worden een zaak is, die de Kerken in het gemeen

- aangaat, weshalve de beslissing hierover door de GS behoort genomen te worden;
- b dat de GS daarom de Kerken zeer ernstig en dringend vermaant, zolang de Kerken hierover gemeenschappelijk geen uitspraak hebben gedaan, dit kiesrecht niet in te voeren en uit te spreken, dat voorzover sommige Kerken dit reeds hebben gedaan zij dit besluit behooren in te trekken en af te wachten wat de volgende GS eventueel ten dezen beslissen zal;
- c eene Commissie te benoemen, bestaande uit vijf Deputaten, met het mandaat om het vraagstuk, of het toekennen van het kiesrecht aan de vrouw in de Kerk naar Gods Woord geoorloofd is, in verband met de tijdsomstandigheden wenschelijk is en aan den geestelijken welstand der Kerken bevorderlijk is, te onderzoeken en op de eerstvolgende Synode daarover rapport uit te brengen."

2.2 GRONINGEN 1927

De opdracht aan deputaten was: "te onderzoeken, of het toekennen van het kiesrecht aan de vrouw in de kerk naar Gods Woord geoorloofd, in verband met de tijdsomstandigheden wenschelijk en voor den geestelijken welstand der kerken bevorderlijk is". Deputaten kwamen met een meerderheids- en een minderheidsrapport.

2.2.1 **Het meerderheidsrapport** (Rapportenboek IV, blz. 1-8; ondertekend door dr. H. Bouwman, ds. T. Ferwerda, dr. H.H. Kuyper, ds. M. Meyering)

Het Nieuwe Testament over verkiezing

Alleen in Hand. 1:15--26 en 6:1--6 wordt gesproken over de medewerking van de gemeenteleden bij de verkiezing. M.n. uit de aanspraak ("mannen broeders") blijkt, dat vrouwen niet aan de verkiezing hebben meegewerkt. Uit Hand. 2:17 en Gal. 3:28 heeft Paulus niet afgeleid dat aan de vrouwen gelijke rechten toekwamen bij de verkiezing.

De positie van de vrouw in de gemeente

In Gal. 3:28 zegt Paulus dat er in het ontvangen van de weldaden van Christus geen onderscheid is tussen man en vrouw. Maar Paulus strijdt ook tegen (verkeerde) emancipatie (zie m.n. 1 Kor. 11). Hij leert de getrouwde vrouwen onderdanigheid aan hun mannen (Ef. 5:22, Kol. 3:18, Tit. 2:5, 1 Petr. 3:1); "maar uit deze scheppingsorde vloeit ook voort, dat de vrouw in het algemeen, zelfs afgezien van haar gehuwden staat, niet over den man heerschen mag, of als gelijke zich naast hem plaatsen, maar een ondergeschikte positie moet innemen, zoals de Apostel dit met name aan de vrouwen voorhoudt ten opzichte van het leven der gemeente" (zie 1 Kor. 11:10, 14:34, 1 Tim. 2:11--14). Het is de taak van de vrouw om te dienen, als hulp tegenover de man (zie Rom. 16:1, 2, 12, Fil. 4:2, 3, 1 Tim. 5:9vv).

Conclusies

Deputaten trekken als conclusie uit de Schriftgegevens:

- 1 "dat van een Goddelijke recht of roeping der vrouw om aan de verkiezing deel te nemen uit de Heilige Schrift niets blijkt;
- 2 dat voorzover de Heilige Schrift ons mededeelingen geeft aangaande de medewerking der gemeenteleden bij de verkiezing van ambtsdragers blijkt, dat de Apostelen daartoe alleen de mannen hebben opgeroepen;
- 3 dat de aanwijzingen, die de Heilige Schrift ons geeft aangaande de *plaats* en de *taak* der vrouw in het midden der gemeente, en waarbij door den Apostel zoo sterk de nadruk wordt gelegd op de orde, bij de schepping ingesteld voor de verhouding van man en vrouw, eer pleiten *tegen* dan *voor* het toekennen van het stemrecht aan de vrouw, omdat de vrouw daarbij als gelijke van den man optreedt en haar stem zelfs de beslissing zou kunnen geven;
- 4 dat deputaten daarom oordelen, dat onze Gereformeerde Kerken den veiligsten weg hebben gekozen, door zich te houden aan het voorbeeld door de Apostelen bij de verkiezing der ambtsdragers gegeven en het stemrecht alleen aan de mannen toe te kennen."

De tijdsomstandigheden

Deputaten zijn van oordeel dat de tijdsomstandigheden (de onchristelijke emancipatiebeweging) de invoering van het vrouwenkiesrecht in de kerken niet wenselijk maken. Pas op voor de schijn dat de kerk een offer aan de tijdgeest zou willen brengen. "Zelfs al zou het vrouwenkiesrecht op zich zelf niet ongeoorloofd wezen, dan zouden de tijdsomstandigheden het nog niet raadzaam maken." Men zou niet tevreden zijn met het vrouwenkiesrecht, maar ook het passief kiesrecht eisen. Zie ook 1 Kor. 10:23--33.

De geestelijke welstand van de kerk

Als het vrouwenkiesrecht bevorderlijk zou zijn voor de geestelijke welstand van de kerk, dan hadden de apostelen de vrouwen ook wel laten meestemmen ... Christus en de apostelen hebben de leiding van de kerk aan de mannen opgedragen, en van deze regel behoort de kerk niet af te wijken. De vrouw mag geestelijke invloed uitoefenen op háár terrein (1 Petr. 3:1, 2, 2 Tim. 1:5).

Eindconclusie

Deputaten oordelen, "dat de invoering van het vrouwenkiesrecht in onze kerken niet raadzaam is,

- 1e omdat de gegevens, die de Heilige Schrift ons biedt eer tegen dan voor de toekenning van het kiesrecht aan de vrouw pleiten en in elk geval van een **recht** der vrouw om mede te stemmen op grond van Gods Woord geen sprake kan wezen;
- 2e dat de invoering van dit vrouwenstemrecht onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden niet zonder gevaar zou wezen met het oog op de onchristelijke emancipatiebeweging, die zich tegen de ordinantie Gods keert; en
- 3e dat de geestelijke invloed, dien de vrouw heeft uit te oefenen voor den welstand der kerk, naar hetgeen de Heilige Schrift ons leert, door geheel andere middelen moet worden uitgeoefend."

2.2.2 **Het minderheidsrapport** (Memorie (I) van ds. C. Lindeboom; Rapportenboek IV, blz. 9--18)

Het Nieuwe Testament over verkiezing

Conclusies:

- 1 Hand. 1 en 6 bieden geen rechtstreekse gegevens; evenmin Hand. 14:23 en Tit. 1:5;
- 2 Hand. 1:5 gaat over verkiezing van een *apostel* en geldt dus niet voor verkiezing van ambtsdragers; bovendien was het verkiezing door het lot;
- 3 de aanwijzingen van Hand. 1 en 6 pleiten eerder *voor* dan *tegen* het vrouwenkiesrecht; zie Hand. 1:26 en 6:5: "heel de gemeente";
- 4 de aanspraak "broeders" geldt heel de gemeente; zie Rom. 1:13, 7:1, 10:1, 1 Kor. 2:1, 3:1, 4:6, 10:1, 11:2, 12:1, enz.
- 5 Hand. 2:17 pleit eerder voor dan tegen het vrouwenkiesrecht: als de vrouw mag profeteren, dan toch ook stemmen.

De plaats van de vrouw

De Schrift leert onderdanigheid van de vrouw *in het huwelijk* (1 Kor. 11:3, 9, 14:34, Ef. 5:22, Kol. 3:18, 1 Tim. 2:11--15, Tit. 2:5; vgl. 1 Petr. 3:1); NB: niet aan alle mannen, maar aan haar eigen man. De Schrift leert dus geen *algemene* onderdanigheid van de vrouw. Uit deze onderdanigheid kan dus niet afgeleid worden dat de vrouw niet mag stemmen. Een inwonende zoon mag immers ook stemmen.

Leren en profeteren

1 Kor. 11:3, 9, 14:34 en 1 Tim. 2:11--14 verbieden de vrouw het leren en profeteren, meer niet. 1 Kor. 14 biedt geen algemeen zwijggebod (ze mag ook meezingen, het jawoord uitspreken); 1 Tim. 2 verbiedt aan de vrouw met gezag leren en profeteren. Maar stemmen gebeurt schriftelijk en is geen machtsuitoefening.

Analogie der Heilige Schrift

Als duidelijke Schriftgegevens ontbreken, moet geoordeeld worden op grond van analogie der Schrift.

Ambt der gelovigen

De GS van Utrecht heeft al uitgesproken, dat het ambt der gelovigen evenzeer aan de vrouw toekomt als aan de man; er is dan ook geen bezwaar tegen approbatie door de vrouw; waarom zou ze dan niet mogen stemmen? De gemeenteleden hebben niet altijd het stemrecht, maar de uitoefening van dit recht rust wel op het ambt der gelovigen. Ook vrouwen hebben de gave van de Geest (1 Joh. 2:20; vgl. art. 28 NGB en HC zondag 12, 21).

De tijdsomstandigheden

Invoering van het vrouwenkiesrecht is afhankelijk van de vraag of zij dit *recht* heeft, "welke de tijdsomstandigheden ook zijn".

Veranderingen in de kerk

De kerk is vaker van standpunt veranderd: bij voorbeeld ten aanzien van de slavernij, of art. 36 NGB.

Conclusies:

Lindeboom vat zijn betoog samen in tien conclusies, waarvan we de laatste drie doorgeven:

- 1 "dat de medewerking der vrouw aan de verkiezing van ambtsdragers, juist omdat zij in het ambt aller geloovigen staat, niet maar geoorloofd, doch vanzelfsprekend moet worden geacht;
- 2 dat het uitsluiten der vrouw van die medewerking te beschouwen is als een miskennis en krenking van hare ambtelijke roeping;
- 3 dat de kerken deswege geroepen zijn, aan deze uitsluiting een einde te maken, niet door 'toekennis van het kiesrecht aan de vrouw', maar door *erkenning* van het *recht* dat zij krachtens het haar door Christus verleende ambt *bezit*, om aan de verkiezing van ambtsdragers in Zijne gemeente mede te werken."

2.2.3 Behandeling op de GS

De commissie ter synode (rapporteur: ds. C.B. Bavinck) adviseert om nog geen definitief besluit te nemen ten aanzien van het vrouwenkiesrecht. Gronden: in het deputatenrapport staan de argumenten wel naast elkaar, maar zijn ze niet voldoende met elkaar geconfronteerd. Er moet nader gestudeerd worden op de positie van de vrouw in de Schrift en de betekenis van het kiesrecht in de gemeente. Daarnaast vragen ook de kerken om uitstel van een definitieve beslissing. Zie Acta art. 201, bijlage CIX (blz. 171--175).

2.2.4 Besluit

De GS besluit conform het commissievoorstel (Acta art. 201):

- 1 "uit te spreken, dat zij, met belangstelling kennis genomen hebbende van het door de deputaten inzake het 'vrouwenkiesrecht' bij haar ingediende rapport, hun voor hunnen arbeid hartelijk dank betuigt; doch dat zij den tijd nog niet gekomen acht, reeds nu in deze zaak op grond van dit rapport een definitieve beslissing te nemen;
- 2 opnieuw deputaten te benoemen, en wel ten getale van vijf, om met gebruikmaking van de bestaande rapporten den principieelen kant van het vraagstuk van het 'vrouwenkiesrecht' uit de Schrift en uit de historie, zooveel hun mogelijk is, te belichten en daarbij ook in te gaan op de vraag, of het stemmen der vrouwen bij de verkiezing van ambtsdragers een daad van regeermacht is of niet, en of er mogelijk een onderscheid is in het karakter van het ambt der geloovigen bij den man en bij de vrouw."

2.3 ARNHEM 1930

(zie voor de opdracht die deputaten hadden het besluit van 1927)

2.3.1 **Het meerderheidsrapport** (ondertekend door dr. H. Bouwman, dr. S. Greijdanus, Mr. R. van Maare B.Jzn en ds. F.C. Meyster; Rapportenboek, blz. 1--25; 37--43)

Kerkrechtelijk deel

De **roeping tot het ambt** wordt beschreven in art. 31 NGB en het bevestigingsformulier. De weg die daar wordt gewezen is gegrond in de Schrift: uit Hand. 1, 6 en 14 blijkt dat de apostelen leiding geven bij de verkiezing; de gemeente kiest niet vrij, zonder leiding van het ambt (dat zou volkssoevereiniteit zijn). Uit Ef. 4:12--16 e.a. vloeit voort, dat de leden van de gemeente niet onder voogdij mogen worden gesteld, maar dat zij zich ook niet aan de leiding van de ambtsdragers mogen onttrekken.

In overeenstemming met deze beginselen werden in de oude kerk de ambtsdragers gekozen door of met toestemming van de hele gemeente. Dat was ook de lijn van Calvijn. "Alle gezaghebbende Gereformeerde Theologen waren het er over eens, dat de macht om de personen aan te wijzen, op wie Christus het ambt zal leggen, berust bij de kerk in haar geheel", en dus niet bij de kerkeraad -- zie Hand. 1:23, 6:3, antw. 85 HC, bevestigingsformulier.

Het bijzondere ambt komt op uit (het ambt van) de gelovigen.

Het beslissend oordeel komt toe aan het bijzonder ambt; de gemeente mag mee-oordelen. Daaruit volgt, dat stemmen méér is dan het uitbrengen van een advies (zie Hand. 6 en art. 22 KO).

Approbatio draagt het karakter van tuchttoefening; stemmen draagt een gezagslement in zich: het is een beslissende daad.

Voetius beschouwt het deelnemen aan de verkiezing als behorend tot de regeermacht der kerk. De *bijzondere* regeermacht is alleen aan de kerkeraad geschonken; de *algemene* regeermacht komt aan de gemeente als geheel toe; daartoe behoort ook de verkiezing van ambtsdragers. Die (algemene) regeermacht komt niet aan de vrouw toe, volgens Voetius. Hij wil evenwel de vrouwen niet uitsluiten van de uitoefening der regering en rechtspraak. Hij maakt dus onderscheid tussen het stilzwijgend oordelen van de leden der gemeente bij de openbare tuchttoefening (de approbatio) én het actief publiek optreden van de gemeenteleden in de regering (het stemmen). Omdat het deelnemen aan de verkiezing behoort tot het (algemene) regeerampt, volgens Voetius, mag een vrouw daaraan niet meewerken.

Het **ambt der gelovigen** komt ook aan de vrouw toe; daarom mag zij ook meewerken aan de approbatio. Maar dat sluit niet in dat zij ook mag meewerken aan de verkiezing, want dat is een vorm van (mee)regeren. Bij approbatio komt het aan op de zaak, het is een soort tuchtrecht van de gemeente; bij de verkiezing gaat het om een persoon, dat is een recht om mee te werken aan de regering van de kerk. Verkiezing is een daad van gezag, die in strijd is met de plaats van de vrouw en haar verhouding tot de man. Niet alleen binnen, maar ook buiten het huwelijk is zij hulp, omdat zij dat is naar haar wezen.

Schriftgegevens

OT: Man en vrouw zijn geschapen naar Gods beeld. De vrouw is geschapen naar, om, uit, voor en tegenover de man, zie Gen. 2:18 en 1 Kor. 11:3, 7--9. Dit geldt niet alleen de gehuwde, maar ook de ongehuwde vrouw; zij moet zich laten leiden en onderwijzen; zie ook 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2:11vv.

NT: Uit 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2 volgt, dat de apostel aan de vrouw geen leidende positie in de gemeente toestaat, en dat hij argumenteert vanuit Gen. 1--3.

Als nu het stemrecht, zoals uit deel 1 van het rapport blijkt, van een leidinggevend, regerend karakter is, dan komt het aan de vrouw niet toe. We moeten uitgaan van de duidelijke gegevens van 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2. Er is géén tegenspraak tussen 1 Kor. 11 en 14: in 1 Kor. 14 gaat het over officiële samenkomsten van de gemeente; in 1 Kor. 11 niet. In 1 Kor. 14 gaat het ook niet enkel over gehuwde vrouwen.

In overeenstemming met de **schepingsorde** nam de vrouw in de Schrift geen leidende positie in. Mirjam, Debora, Hulda e.a. zijn uitzonderingen die de regel bevestigen. Christus kiest alleen mannen als apostelen. Uit het feit dat vrouwen meewerken aan de dienst van het evangelie (Hand. 18:26, 21:9, Rom. 16, Fil. 4:2, 3, 1 Tim. 5) kunnen we geen algemene regels afleiden; deze teksten moeten gelezen worden in het licht van 1 Kor. 14:34v en 1 Tim. 2:11v. In datzelfde licht moet ook de aanspraak "broeders" gelezen worden: de vrouw gaat als het ware schuil achter de man. Dat moet ook de regeling van het stemrecht in de kerk bepalen. De nieuwe bedeling bracht geen wezenlijke verandering in de positie van de vrouw in de kerk;

ook Gal. 3:28 wist het onderscheid tussen man en vrouw niet uit. Waarom mogen vrouwen dan wel approberen? Omdat het inbrengen van bezwaren een heel ander karakter heeft dan het stemmen; bezwaren indienen mogen doopleden ook, zelfs personen die niet tot de gemeente horen! Niet de indiener van de klacht geeft de doorslag, maar het bewezen feit. Het stemmen van de thuiswonende zoon is geen afdoende tegenargument tegen het niet-stemmen. We moeten slechts luisteren naar wat de Schrift zegt en ons daaraan onderwerpen (2 Kor. 10:4--5).

De **eerste christelijke kerk** kende geen vrouwelijke ambtsdragers, wel vrouwelijke dienaressen (Rom. 16:1, 1 Tim. 3:11 en 5:9). De hulp van vrouwen aan de prediking was ook niet-ambtelijk. In deze teksten ligt dus geen grond voor passief of actief kiesrecht voor vrouwen.

Het **oordeel van buitenlandse kerken** werd door deputaten ook geïnventariseerd; zij constateerden dat de buitenlandse kerken niet eensluidend zijn in hun standpunt ten aanzien van het vrouwenkiesrecht.

Conclusies:

- 1 Verkiezing draagt niet het karakter van een advies, maar van medewerking met de kerkeraad.
- 2 Approbatie draagt het karakter van tuchtoefening, niet van gezagsoefening; verkiezing is een beslissende daad en draagt het karakter van gezagsoefening.
- 3 Het ambt der gelovigen komt wel aan mannen én vrouwen toe, daarom mogen ook zij Gods naam belijden, waken dat de ambtsdragers handelen naar Gods Woord, evt. bezwaren inbrengen en meewerken aan de reformatie der kerk; maar dat sluit (voor de vrouwen) niet in een meewerken aan de regering van de kerk.
- 4 De positie van de vrouw is krachtens de scheppingsorde hulp te zijn van de man, haar taak is niet leiding te geven en te regeren.
- 5 Paulus verbiedt op grond van de scheppingsorde aan de vrouwen het onderwijzen en regeren in de gemeente.
- 6 In dit licht is het niet vreemd dat in de oude kerk geen vrouw tot het ambt werd verkozen, "en dat in lateren tijd juist in die kerken en kringen, die zich niet nauw aansluiten aan Gods Woord, de vrouw het actief en in sommige gevallen zelfs het passief kiesrecht ontving".
- 7 Daarom is het advies van deputaten: "dat op grond van de H. Schrift en het Gereformeerd Kerkrecht, de vrouw niet mag meestemmen bij de verkiezing tot het ambt".

2.3.2 Het minderheidsrapport (Memorie II van ds. C. Lindeboom; Rapportenboek, blz. 26--43)

Kerkrechtelijk deel

Wat is het karakter van het stemmen? In 1923 werd nog gezegd, dat ook de approbatie een daad van kerkelijke machtsoefening is (Acta Utrecht 1923, blz. 232).

Vooraf moet gesproken worden over de oorsprong en de uitoefening van de macht in de kerk des Heren: onze Here Jezus Christus is de Koning van de Kerk. Hij regeert door middel van ambtsdragers. En die ambtsdragers wijst Hij niet rechtstreeks (uit de hemel) aan, maar *door middel van* de gemeente: uit de gemeente, de vergadering van de gelovigen, komt het ambt op; de gemeente kiest de ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad, die de verantwoordelijkheid draagt. Volgens *Voetius* is het kiezen een daad van (algemene) regeermacht. Lindeboom: wat de kerkeraad toekomt is in eigenlijke zin regeermacht. Het uitbrengen van een keurstem onder leiding en zonder directe verantwoordelijkheid kan niet in strikte zin 'regeren' worden genoemd, althans niet in dezelfde zin als door de kerkeraad gebeurt. Bij de verkiezing gééft de kerkeraad leiding, de gemeente ontvangt leiding, erkent die, en onderwerpt zich daaraan.

Schriftgegevens

Lindeboom noemt de volgende teksten: Hand. 1, 6, 14, 1 Tim. 5:22 en Tit. 1:5 (zie Memorie I). Bij alle voorbeelden ligt de nadruk op de leiding door het ambt. Het onderscheid (dat Voetius maakt) tussen stemmen en approberen kan Lindeboom niet volgen. Als het zwijgebod (1 Kor. 14:34) absoluut is, waarom mag de vrouw dan wel spreken bij het approberen, terwijl ze niet (stilzwijgend!) mag stemmen? Ook approberen behoort tot "de regeering en rechtspraak welke openlijk is" (Voetius), een daad van "kerkelijke machtsoefening". Belijdende leden

worden opgeroepen tot approberen, doopleden niet. Om te kunnen approberen moet men de gave des onderscheids hebben.

"O.i. is noch aan de **schepping des menschen**, noch aan de scheppings-ordinantie, in afgeleiden zin eenig argument te ontleenen tegen het deelnemen der vrouw aan de verkiezing van ambtsdragers." De Schrift spreekt van heerschappij in tweeërlei zin: voor en na de zondeval. De Here heeft de vrouw niet uitgesloten van de heerschappij over de schepping (zie Gen. 1:26--28). De man had de vrouw ook *nódig*; ze vullen elkaar aan. In *1 Kor. 11* staat van de vrouw niet dat zij het *beeld* is van de man, maar de *heerlijkheid* van de man. De apostel ontken niet dat ook zij beeld van God is. Maar binnen de huwelijksverhouding geldt dat de man hoofd is en gezag heeft. Verder spreekt 1 Kor. 11 over het profeteren (van de vrouw) in de samenkomsten van de gemeente: dat moet 'passend' gebeuren: niet in strijd met de ondergeschiktheid aan haar man. Bidden of profeteren in de gemeente was dus *op zichzelf* niet in strijd met haar positie. Daaruit volgt dat 1 Kor. 14:34 geen regel was zonder enige uitzondering.

In het speciale ambt is er onderscheid tussen man en vrouw, in het algemene ambt niet, zie 1 Joh. 2:20 en 1 Petr. 2:9; art. 28 NGB, antw. 32 en 55 HC.

2.3.3 Behandeling ter synode

De **commissie** (rapporteur: ds. Joh. Jansen) concludeert uit het rapport van de meerderheid én de minderheid van deputaten "dat het stemmen der gemeenteleden een daad van regeermacht is, maar dan van de algemeene regeermacht, die uit het ambt der geloovigen voortvloeit en die wel onderscheiden moet worden van de bijzondere regeermacht, welke door Christus aan het bijzondere ambt der opzieners is opgedragen." De commissie is van oordeel dat de meerderheid der deputaten heeft aangetoond, "dat volgens de duidelijke uitspraken der Schrift 1 Cor. 14:34 en 1 Tim. 2:12 de vrouwen van het leeren en regeeren in de gemeente zijn uitgesloten, maar dat zij over den duisteren tekst 1 Cor. 11:5 het volle licht niet hebben ontstoken."

Uit de stem van de kerk in verleden en heden klinkt geen aandrang tot invoering van het vrouwenkiesrecht. Alles resumeerende "is uw commissie wel eenparig van overtuiging, dat de gegevens die de H. Schrift ons biedt veeleer tegen dan voor het vrouwenkiesrecht schijnen te pleiten, maar zij wil u met het oog op het feit, dat geen enkele kerk het vrouwenkiesrecht vraagt, en het feit, dat de overtuiging, dat de Schrift het verbiedt, niet algemeen is doorgedrongen, toch niet adviseeren, de eindconclusie van het meerderheidsrapport, 'dat op grond van de H. Schrift en het gereformeerd kerkrecht, de vrouw niet mag meestemmen bij de verkiezing tot het ambt', te aanvaarden". (zie Acta, art. 155, 200, bijlage LXI).

2.3.4 De GS **besluit** overeenkomstig het commissievoorstel (Acta art. 200):

De GS, "*van oordeel*,

dat de verkiezing tot het ambt door de leden der gemeente niet het karakter draagt van advies, maar een daad van algemeene regeermacht is, wel te onderscheiden van de bijzondere regeermacht, welke door Christus aan het bijzondere ambt der opzieners is opgedragen;

dat weliswaar ook de approbatie, waarvan de vrouwen niet zijn uitgesloten, tot deze algemeene regeermacht der geloovigen behoort, maar dan met dit onderling verschil in karakter, dat de gemeente bij de verkiezing uitspreekt, wie zij als ambtsdragers begeert, terwijl de approbatie bestaat in het al of niet goedkeuren der gekozen personen;

dat daarom uit het feit, dat het ambt der geloovigen aan de vrouw in de kerk evenzeer toekomt als aan den man, niet volgt dat zij ook aan de verkiezing tot het ambt mag deelnemen;

dat voorts het overtuigend bewijs, dat de Schrift het vrouwenkiesrecht eischt, niet is geleverd, maar de gegevens, welke zij ons biedt, veeleer daartegen dan daarvoor schijnen te pleiten;

besluit:

aan de vrouwelijke lidmaten der gemeente het kiesrecht in de kerk niet toe te kennen."

2.4 MIDDELBURG 1933

Ds. J.S. Post te Axel dient een bezwaarschrift in tegen de zinsnede van 1930 "maar de

gegevens welke zij ons biedt, veeleer daartegen dan daarvoor schijnen te pleiten". De GS neemt zijn voorstel niet aan.

2.5 AMSTERDAM 1936

Opnieuw een bezwaarschrift van ds. Post; de GS verwerpt het opnieuw.

2.6 BUNSCHOTEN-SPAKENBURG 1958

De kerken te Amsterdam en te Beverwijk verzoeken de GS de kerken niet langer te binden aan het besluit van Arnhem 1930, omdat deze synode hierdoor de vrijheid van exegese op het punt in geding heeft verhinderd en daardoor aan de kerken een mening en praktijk van handelen in deze zaak heeft opgelegd, die niet op dwingende en de gewetens bindende argumenten uit de Heilige Schrift zijn gegrond. Grond: dat het de roeping is van ieder die tot het Heilig Avondmaal is toegelaten mee te werken aan de verkiezing van ambtsdragers.

De GS is van oordeel

- 1 dat uit het ambt der gelovigen, waarvan de kerk te Beverwijk stelt, dat het ook aan de belijdende vrouwelijke lidmaten toekomt, *niet zonder meer* voortvloeit, dat zij ook het actieve kiesrecht bezitten en dat de genoemde kerk dit laatste niet uit het onderwijs der Schrift aangaande het ambt der gelovigen heeft aangetoond;
- 2 dat door de uitspraak van de GS van Arnhem 1930 op geen enkele wijze de vrijheid der exegese aan banden is gelegd, maar dat deze synode zich er terecht van onthield aan de belijdende vrouwelijke lidmaten der gemeente het kiesrecht toe te kennen, toen zij oordeelde hierin geen klaar getuigenis der Schriftgegevens te hebben;
- 3 dat het bezitten van een verschillende rechtspositie der belijdende, vrouwelijke lidmaten in de onderscheidene plaatselijke kerken gemakkelijk een bron van verwarring en moeilijkheden kan vormen en derhalve ongewenst is.

De GS wijst het verzoek van beide kerken af (Acta art. 49).

2.7 ROTTERDAM-DELFSHAVEN 1964

De PS van Utrecht (met adhesie van een aantal kerken) verzoekt de GS om de besluiten van Arnhem 1930 voor vervallen te verklaren en de zaak van het vrouwenkiesrecht in de vrijheid van de kerken te laten. De GS is van oordeel dat er onvoldoende argumenten tegen het besluit van 1930 zijn ingebracht.

Een tegenvoorstel om deputaten in te stellen haalt het niet (Acta art. 455b).

2.8 HATTEM 1972

De kerk van Delft richt zich tot de GS met het verzoek om *deputaten* te benoemen die de materie van het vrouwenkiesrecht vanuit de Schrift nader bezien. De commissie ter synode is verdeeld: namens drie leden rapporteert ds. Joh. Strating; hun voorstel is om aan het verzoek niet te voldoen. Drie andere leden van de commissie stellen voor wel aan het verzoek te voldoen; hun rapporteur is ds. W. Wierenga. Het laatste voorstel wordt aangenomen (Acta art. 141).

De GS overweegt daarbij:

- 1 dat een de kerken bindend besluit inzake het vrouwenkiesrecht met goede argumentatie uit de Schrift dient gefundeerd te zijn;
- 2 dat een dergelijk besluit derhalve niet dient te spreken van Schriftgegevens, die veeleer tegen dan voor "schijnen te pleiten";
- 3 dat een verzoek om deputaten te benoemen om de materie van het vrouwenkiesrecht vanuit de Schrift nader te bezien, gezien de aard van het verzoek, niet eenzelfde gewicht aan argumentatie uit de Schrift verlangt als een verzoek om wegneming van het besluit terzake van de GS van Arnhem 1930.

2.9 KAMPEN 1975

2.9.1 Deputatenrapport (Acta, bijlage 4a, blz. 295--323)

Voor de opdracht: zie de GS van Hattem 1972; samenstelling: ds. H. Bouma (rapporteur), prof. drs. J. van Bruggen, ds. D.K. Wielenga. Deputaten houden zich vooral bezig met het voorstel van de kerk te Delft (Acta, blz. 324--326) en confronteren dat met de uitspraak van Arnhem 1930. Begonnen wordt met een historisch overzicht en een vrij uitvoerige weergave van het besluit van 1930. Daarna volgt de weergave van de brief van Delft en worden de daarin aangevoerde argumenten gewogen. Volgens Delft mag de man stemmen o.m. krachtens zijn christenambt en mondigheid; dit wordt volgens deputaten niet bewezen uit de Schrift.

Schriftgegevens

1 Joh. 2:27

Deze tekst wordt door Delft aangehaald: man en vrouw delen gelijkelijk in de zalving met de Heilige Geest. Maar dat betekent volgens deputaten niet dat er geen onderscheid tussen man en vrouw zou zijn voor wat betreft elks plaats in de kerk. De tekst handelt over het onderkennen van waarheid en dwaling.

Gal. 3:26--28

Deze tekst spreekt over de vrijmaking van de vrouw, maar niet minder over die van de man; beiden delen gelijkelijk in het verlossingswerk van Christus. Maar daaruit volgt nog niet, dat elk van beiden dezelfde rechten en plichten heeft in de gemeente van Christus.

Rom. 16, Fil. 4:2, 3 en 1 Tim. 5:9vv

Deze en andere teksten handelen over vrouwen in het Nieuwe Testament. Hun werk is vaak ondergewaardeerd. Toch moeten wij aannemen dat hun arbeid zich bewogen zal hebben binnen het raam dat de Heilige Geest in de brieven van Paulus heeft uiteengezet. Het gaat niet aan om uit deze gegevens te concluderen dat de vrouwen ook de bevoegdheid hadden om deel te nemen aan de verkiezing in het bijzondere ambt.

Hand. 6:5--6

In de aanspraak "broeders" worden de vrouwen niet buitengesloten. Maar blijkbaar wordt ook niet met de gewoonte gebroken, om de vrouwen in de mannen aan te spreken. Over de manier waarop de gemeente te werk is gegaan bij de verkiezing, lezen we niets. Maar als de vrouwen hadden meegestemd, dan zou men dat een ongekeerde revolutie hebben gevonden. Lucas zou dat stellig vermeld hebben; uit het stilzwijgen van Lucas mag dus geconcludeerd worden dat de vrouwen niet hebben meegestemd.

1 Kor. 11:2--16

Deze passage handelt niet alleen over de gehuwde vrouw, maar over de scheppingsorde van man en vrouw: terwijl Christus het hoofd is van iedere man, is de man als zodanig hoofd van, en staat hij boven een vrouw, ongeacht wie zij is. Bij het bidden en profeteren moeten mannen en vrouwen hun onderscheiden plaats in acht nemen. Die onderscheiden positie is geen gevolg van de huwelijksrelatie, maar van de door God gestelde scheppingsordinantie.

1 Kor. 14:34, 35

Het gaat in 1 Kor. 14 over 'de vrouwen', zonder uitzondering, dus niet alleen de gehuwde. "Haar mannen" (vs. 35) betekent "eigen mannen"; bedoeld wordt: mannen met wie zij een relatie hebben, hetzij een huwelijksrelatie, hetzij een andere. Verder gaat het hier niet enkel om een verbod aan vrouwen om deel te nemen aan de algemene discussie, die destijds naar sommiger mening gevolgd zou zijn als afzonderlijke punt van het program na de profetie. Want: a) 1 Kor. 14 geeft geen aanleiding om te denken aan zo'n algemene discussie; b) in 1 Kor. 14 wordt een aantal zwijggeboden gegeven; c) de toevoeging van vs. 35 geeft aan dat het hier om een *algemeen zwijggebod* gaat.

1 Tim. 2:8--15

Het gaat in 1 Tim. 2 om de reactie van een vrouw op het gegeven onderwijs: ze moet niet zelf het woord nemen, maar zwijgend luisteren en zich laten onderrichten, en wel 'in alle onderd-

anigheid'. Het gaat hier over 'een vrouw', heel algemeen, dus niet alleen een gehuwde vrouw. Paulus motiveert deze houding van de vrouw allereerst vanuit de schepping: Adam is als eerste geschapen, daarna Eva; vervolgens vanuit de gang van zaken bij de zondeval: zij heeft daarin 'de leiding' genomen. In deze perikoop wordt niet alleen het onderwijzen aan de vrouw verboden: "het oefenen van gezag over een man, hoe dan ook, is haar niet toegestaan". "Als een vrouw haar stem uitbrengt, oefent zij, zij het ook samen met anderen, gezag uit over de man op wie zij haar stem uitbrengt én over hem, die zij daarbij passeert."

Conclusie

"Slotsom ten aanzien van de door de kerkeraad van Delft als niet ter zake dienende Schriftgegevens in 1 Cor. 11:2--16, 1 Cor. 14:34--35 en 1 Tim. 2:8--15 kan nu zijn, dat zij alle drie terdege van betekenis zijn voor de onderhavige materie. De Here geeft ook hier duidelijk te kennen, dat de vrouw een plaats heeft achter de man: zij mag geen gezag over een man oefenen, hoe dan ook. En deze regel wil de Here kennelijk niet beperkt zien tot de gehuwde vrouw in haar verhouding tot haar man." Verder kan opgemerkt dat men in het Nieuwe Testament geen scherpe scheiding kent tussen 'eredienst' en 'gemeentevergadering'. Wat geldt voor de eredienst, geldt daarom ook voor de gemeentevergadering.

Schriftgegevens voor de aanstelling van ambtsdragers

Uit de gegevens van Hand. 1:26, 6:3, 14:24 e. a. blijkt, dat de bevoegdheid tot aanstelling van ambtsdragers niet berust bij de gemeente, maar bij de Here, die daarbij zijn ambtsdragers een speciale dienst opdraagt, nl. de leiding. Dat gaat echter niet buiten de medewerking van de gemeente om (vgl. ook Calvijn, *Institutie*, IV, 3, 15). "Deze gemeentelijke medewerking vloeit evenwel niet voort uit de mondigheid van de gemeente (Gal. 3:28), noch uit het christenambt van de gelovigen, dat zowel aan mannen als aan vrouwen is opgedragen (HC antw. 32). Het 'ambt' van de vrouwelijke gelovigen is niet in elk opzicht congruent met dat van de mannelijke gelovigen (1 Cor. 14:34--35, 1 Tim. 2:11--12)". Inzake het vrouwenkiesrecht geeft de Schrift geen uitdrukkelijk verbod of voorschrift. Daarom moet allereerst gelet worden op de aard van de medewerking van de gemeente. "Welnu, dan blijkt, dat die medewerking wordt gevraagd bij en verleend aan een deel van het leiding geven aan de gemeente. Maar zulk leiding geven is aan de vrouw ontzegd krachtens Gods scheppingsordinantie."

Belijdenis en kerkorde

Zie voor dit onderdeel hieronder: 'conclusies'.

Het karakter van het uitbrengen van een voorkeurstem

Wat zegt de Schrift over het uitbrengen van een (keur)stem? Het Nieuwe Testament spreekt over 'besturen' (1 Kor. 12:28), 'leiding geven' (Rom. 12:8 e. a.). De regeermacht berust enkel bij de verhoogde Christus; daarbij schakelt Hij mensen (ambtsdragers) in. Het 'kiezen' (bij voorbeeld Hand. 6:5) is een zaak van de gemeente; daarbij gaat het om een beslissende keus. Verder is het 'stellen' van de gekozenen voor de apostelen een beslissend handelen. De voortgaande tucht oefening (HC antw. 85) is opgedragen aan de opzieners; maar die zijn door de gemeente aangewezen.

Conclusies

Onderstaande conclusies worden letterlijk uit het rapport weer gegeven.

- 1 Allen, die in Christus zijn gedoopt, hebben zich met Christus mogen bekleden, zodat in dit opzicht geen onderscheid bestaat tussen mannelijk en vrouwelijk (Gal. 3:26--28): zij zijn nu beiden vrij van de onmondigheid van het oude verbond, toen de wet hun tuchtmeester was (Gal. 3:23--4:5).
- 2 De verhouding tussen man en vrouw, die van den beginne door God goed was gemaakt (Gen. 1:31), maar die door en ten gevolge van de zonde is geschonden (Gen. 3:6 slot, 3:12) en miskend, is door Christus hersteld (Joh. 2:1--11) en gehandhaafd (Mat. 19:4--8); bij zijn begenadiging van man en vrouw (Gal. 3:28) heft de Here evenwel het onderscheid tussen die beiden, dat Hij van den beginne had gesteld en gegeven (Gen. 1:27 slot; 2:18) niet op, maar Hij handhaaft het, het verlossende van de vloek der zonde die het verwoestend had aangetast, terwijl Hij elk eigen plaats en taak aanwijst; daarom kan worden gezegd:

- a van iedere man is Christus het Hoofd; hoofd echter van een vrouw (is) de man; Hoofd van de Christus is God (1 Kor. 11:3); uit kracht van de schepping, dus ongeacht of hij gehuwd is of niet, is de man "beeld en heerlijkheid van God", terwijl de vrouw, ongeacht of zij gehuwd is of niet, "heerlijkheid van (de) man" is: "de man is immers niet geschapen om de vrouw, maar de vrouw om de man" (1 Kor. 11:7--15);
 - b de vrouw mag het onderscheid tussen de man en zich niet veronachtzamen, ook niet in zaken van bidden en profeteren, omdat daarbij de man uit kracht van de schepping behoort voor te gaan en de vrouw haar plaats achter hem behoort in te nemen (1 Kor. 11:3--10): de vrouwen moeten in de gemeente zwijgen; want het is haar niet vergund te spreken, maar zij moeten ondergeschikt blijven (1 Kor. 14:34); een vrouw moet zich rustig, in alle onderdanigheid laten onderrichten, maar mag geen onderricht geven of enige vorm van gezag over een man voor zich opeisen (1 Tim. 2:13);
 - c de vrouw ziet geen bijzondere ambtelijke leiding in de gemeente aan zich opgedragen, omdat zij, eenmaal in het paradijs zelfstandig de leiding nemende, een verleidster was geworden, met al de verwoestende gevolgen van dien (Gen. 3:6 slot; 1 Tim. 2:14); haar heerlijke taak in de gemeente ligt nu niet op het vlak van het opzienersambt, maar elders, terwijl het opzienersambt een voortreffelijke taak voor de man heet (1 Tim. 2:15--3:1).
- 3 Niemand mag zichzelf de ambtelijke waardigheid in de gemeente van Christus aanmatigen (Heb. 5:4), maar de Here geeft ambtsdragers (Ef. 4:11) en stelt hen aan in de gemeente (1 Kor. 12:28).
- 4 Daarbij schakelt Hij ook de gemeente in, terwijl blijkens duidelijke uitspraken van de Schrift (Hand. 6:2, 3, 6, 14:23, Tit. 1:5, 1 Tim. 4:14 en 5:22) de leiding bij de aanstelling van de ambtsdragers is toevertrouwd aan de voorgangers; zelfs in het uitzonderlijke geval van de voorziening in de opengevallen plaats van Judas heeft Petrus ambtelijk het initiatief genomen en de vereisten voor het apostolaat geformuleerd (Hand. 1:23).
- 5 De medewerking die de gemeente mag verlenen bij de aanstelling van ambtsdragers bestaat in: a. het "uitzien naar goed bekend staande mannen, vol van Geest en wijsheid" (Hand. 6:3); b. het "uitkiezen" (Hand. 6:5) en c. het voor de ambtsdragers "stellen" van de gekozenen (Hand. 6:6; zie nog voor gemeentelijke medewerking: Hand. 1:23 en 14:23).
- 6 Dienovereenkomstig belijden de Gereformeerde Kerken in Nederland, dat de ambtsdragers "tot hun ambten behoren verkoren te worden door wettige verkiezing der kerk" (NGB art. 31).
- 7 Evenzo hebben zij in de voor haar geldende kerkenordening bepaald, dat de verkiezing van dienaren des Woords zal geschieden door de kerkeraad en de diakenen (artt. 4 en 5) en dat ook de ouderlingen en de diakenen door het oordeel van de kerkeraad met de diakenen worden verkozen (artt. 22 en 24); gelijk ook dat de schorsing van de ambtsdragers zal geschieden door de kerkeraad (art. 79) (oude tekst en nummering; commissie).
- 8 Het "uitkiezen" en "stellen", dat volgens Hand. 6:5 en 6 mag worden verricht door wie geen bijzonder ambt hebben, blijkt een beslissend "uitkiezen" en "stellen" te zijn; zodat de gereformeerde kerken naar de Schriften belijden, dat de opzieners door de gemeente zijn aangewezen (HC antw. 85).
- 9 Omdat de vrouw, krachtens Gods scheppingsordening een plaats achter de man heeft ontvangen (zie onder 1), en omdat de Heilige Geest verbiedt, dat de vrouw op enigerlei manier gezag over een man heeft (1 Tim. 2:12), is zij niet bevoegd deel te nemen aan het beslissende werk van het uitbrengen van een keurstem bij de verkiezing van ambtsdragers in de kerk.
- 10 De Here draagt de vrouw op, zich ook in de gemeente te onderwerpen aan de leiding van de man, wiens Hoofd de Christus is.
- 11 Op grond van hetgeen de Heilige Schrift ons duidelijk leert aangaande de plaats en de taak van de vrouw, is het de kerkeraden niet geoorloofd bij de verkiezing van ambtsdragers toe te staan, dat de vrouwen keurstem uitbrengen.

2.9.2 Behandeling op de GS (Acta art. 213--217; 234--238)

De **commissie** kwam ten aanzien van het deputatenrapport tot de volgende **conclusies** (Acta, bijlage 4b, blz. 327--8):

- 1 Het betoog van deputaten gaat er van uit dat het uitbrengen van een keurstem bij de verkiezing van ambtsdragers een zaak is, waarbij de vrouw gezag oefent over de man.
- 2 Ten onrechte wordt de materie van het vrouwenkiesrecht alleen vanuit dit gezichtspunt benaderd.
- 3 Gegeven dit uitgangspunt hadden de deputaten moeten aantonen dat deelnemen aan de verkiezing inderdaad gezag oefenen inhoudt.
- 4 Het betoog van deputaten kan beschouwd worden als een goed gefundeerde afwijzing van de verkiezing van de vrouw tot het bijzonder ambt in de gemeente van Christus.
- 5 Uit het rapport van deputaten is duidelijk gebleken:
 - a dat Christus zelf ambtsdragers aanstelt; dat de taak van de kerkeraad is het geven van *leiding* bij de verkiezing;
 - b dat de verkiezing van ambtsdragers, die Christus zelf aanstelt, een zaak is en blijft van de kerkeraad;
 - c dat de regeermacht in de kerk enig en alleen bij de verhoogde Christus berust, die zijn regeermacht niet overdraagt aan ambtsdragers of andere gemeenteleden, zelfs niet voor het geringste deel.
- 6 Het deelnemen aan een verkiezing is geen gezag oefenen of leiding geven, omdat de kerkeraad beslist wie gekozen kan worden en wie niet.
- 7 Bij de verkiezing spreekt de Here door de mond van de gemeente.
- 8 Sinds de Pinksterdag is in vervulling gegaan de profetie van Joël 2:28, 29. Nu hebben mannen en vrouwen op gelijke wijze deel aan de zalving van Christus (vgl. 1 Joh. 2:20, 27). Zij dienen gezamenlijk, met alle fijngevoeligheid, te onderscheiden waarop het aankomt (Fil. 1:10).
- 9 Dat de uitslag van de stemming bindend is voor de kerkeraad (en de gemeente) maakt het deelnemen aan de verkiezing niet tot een 'gezag oefenen' van de gemeenteleden over de gekozen én niet gekozen kandidaten, maar berust op de vooraf door de kerkeraad genomen beslissing bij de kandidaatstelling.
- 10 Vrees voor verkeerde ontwikkelingen, die we om ons heen zien in de emancipatiebeweging en in de invoering van het passieve vrouwenkiesrecht, mag niet bepalend zijn bij onze besluitvorming, omdat we ons dan zouden laten leiden (in negatieve zin) door wat mensen doen en niet door wat Gods Woord zegt.
- 11 Daar deputaten niet uit de Schrift hebben aangetoond dat verkiezen een daad van gezagsoefening is, hebben de door hen aangehaalde Schriftplaatsen inzake het gezag van de man over de vrouw geen rechtstreekse betrekking op de zaak in geding.
- 12 Wanneer deputaten betogen dat 'de' man gezag heeft over 'de' vrouw is ook deze stelling -- die voor het punt in geding niet relevant is -- niet uit de Schrift bewezen.
- 13
 - a Deputaten hebben niet overtuigend bewezen dat 1 Kor. 11:2--16 over de man en de vrouw in het *algemeen* spreekt en dat elke man het hoofd is van elke vrouw. Het gaat blijkens het verband over de man in de *gemeente*, die het hoofd is van *zijn* vrouw.
 - b De tegenstelling die deputaten maken: "Deze onderscheiden positie tussen man en vrouw is geen gevolg van de door God gewilde huwelijksrelatie, maar van de door Hem gestelde scheppingsordinantie" stelt een onjuist dilemma. Eva werd geschapen als hulp van Adam en pas in de huwelijksrelatie werd Adam door God gesteld tot hoofd van zijn vrouw. Vgl. Gen. 1:27 "weest vruchtbaar" -- gebonden aan het huwelijk en Gen. 2:24: "de man zal *zijn* vrouw aanhangen".
- 14
 - a Uit 1 Kor. 14:35 blijkt dat Paulus hier primair de gehuwde vrouw op het oog heeft. De door hem bedoelde vrouwen moeten thuis haar eigen mannen raadplegen.
 - b Wanneer Paulus in 1 Kor. 14:34 aan de vrouwen het spreken verbiedt, ziet hij op een bepaalde vorm van spreken, die in vs. 35 gekarakteriseerd wordt als "vragen stellen". Hij geeft niet een absoluut zwijggebod.
 - c Van het één voor één profeteren in vs. 31 worden de vrouwen niet uitgesloten. Het gaat hier over de charismatische gaven van 1 Kor. 12--14. Wanneer de Geest dergelijke gaven ook aan de vrouwen schonk durfde Paulus haar het spreken in de gemeente niet verbieden. "Dooft de Geest niet uit, veracht de profetieën niet" (1 Tess. 5:19).

- 15 a In 1 Tim. 2:8--15 heeft Paulus -- gezien het redebeleid -- primair het optreden van de *gehuwde* vrouwen in de gemeente op het oog.
- b Wanneer Paulus aan deze vrouwen het 'leren' en 'gezag oefenen' verbiedt -- niet het bidden, zie vs. 8 en 9 -- denkt hij aan charismatisch leren mét discussies (vgl. 1 Kor. 12:1,28, Jak. 3:1) en aan *heersen* (de baas spelen) van de gehuwde vrouw over haar man (een woord dat door Paulus slechts hier gebruikt wordt).
- 16 a Deputaten erkennen dat met de voorgaande Schriftplaatsen niet een 'ten volle beslissend' antwoord is gegeven op de vraag of vrouwen mogen deelnemen aan de verkiezing.
- b Volgens hen valt dit beslissend antwoord wel af te leiden uit Hand. 6:5, 6, waar verkiezen en stellen als beslissende daden zouden worden voorgesteld.
- 17 a In Hand. 6:3 wordt door de apostelen eerst de norm gesteld -- deze is beslissend. Het woord 'stellen' (*histemi* en niet *kathistemi*) ziet gewoonlijk niet op een beslissende daad van de zijde van hen die stellen, maar van de zijde van hen vóór wie iemand wordt gesteld (Hand. 1:23, 5:27 en 22:30).
- b Wie stelt dat de gemeentevergadering autoriteit heeft komt bij het independentisme terecht. De beslissende norm komt in Hand. 6:6 van de zijde der apostelen: zij stelden de norm en zij legden de handen op.

De commissie (rapporteurs: ds. W. Pouwelse en dr. W.G. de Vries) stelt dan ook aan de GS voor: 1. dat zij de conclusies van deputaten afwijst; 2. dat zij de exegetische fundering van het deputatenrapport ongenoegzaam acht; 3. dat voor nadere bestudering een deputaatschap van brede samenstelling gewenst is. Aangevochten wordt de uitleg van 1 Kor. 11 en 14 en van 1 Tim. 2; en ook de overtuiging van deputaten dat stemmen een beslissend handelen met gezag is.

2.9.3 Besluit

Het voorstel van de commissie om een nieuw deputaatschap in te stellen wordt aanvaard met 31 stemmen voor, 3 tegen en 2 onthoudingen (Acta art. 238).

De GS *overweegt*:

- 1 dat reeds de GS van Hattem 1972/73 van oordeel was dat onderscheidene kerkelijke vergaderingen door het besluit van de GS van Arnhem 1930 niet bevredigd zijn;
- 2 dat (...) blijkt, dat er in deze zaak een grote divergentie van meningen bestaat;
- 3 dat uit de bespreking ter GS onder de afgevaardigden eenzelfde divergentie blijkt.

De GS is *van oordeel*:

- 1 dat in een zaak als de onderhavige gestreefd dient te worden naar een zo groot mogelijke eenparigheid van gevoelen;
- 2 dat daarom de zaak van het vrouwenkiesrecht nog niet tot een beslissing kan worden gebracht.

De GS *spreekt uit*:

dat voor nadere bestudering van de materie van het stemrecht in de gemeente van Christus een nieuw deputaatschap gewenst is, waarin verscheidene theologische disciplines vertegenwoordigd zijn.

2.10 GRONINGEN-ZUID 1978

De door 'Kampen' benoemde deputaten kwamen niet tot een eenstemmig oordeel. Er lag daarom op tafel een meerderheidsrapport (van drs. C. Bijl, ds. G. Hagens, ds. J. Kok en prof. dr. C. Trimp (rapporteur)) en een minderheidsnota (van ds. H.J. Begemann en ds. H. Bouma (rapporteur)).

2.10.1 Het meerderheidsrapport (Acta, bijlage 5, blz. 391--402)

Het karakter van het (ver)kiezen van ambtsdragers

Het kiezen (stemmen) is een onderdeel van de verkiezing naar art. 22 KO. De KO verplicht niet tot kiezen, wél tot 'voorstellen' (= voorstellen ter approbatie). Niet de keus van het halve deel, maar de approbatie is onmisbaar naar art. 31 NGB.

De Reformatie heeft geleerd, dat de sleutelmacht niet aan de geestelijkheid, maar aan de gemeente(leden) is toevertrouwd. De sleutelmacht is de volmacht tot het bedienen van Woord, sacramenten en tucht. 'Macht' betekent hier niet '(aanspraak op) heerschappij', maar 'volmacht tot bediening der verzoening' (vergelijk *Institutie*, IV, 8, 12). Het Woord is aan de gemeente toevertrouwd. Daarom werd in de tijd van de Reformatie het verkiezingsrecht ook aan de gemeente teruggegeven (vgl. art. 31 NGB en de bevestigingsformulieren). Tegelijk wordt ook front gemaakt tegen het spiritualistisch independentisme: daarom gebeurt de 'wettige verkiezing der kerk' onder leiding van de kerkeraad. De praktische invulling daarvan was van plaats tot plaats verschillend.

De verkiezing is een zaak van het regiment van de levende Christus over zijn kerk (zie Ef. 4:8, 11). Hij geeft gaven aan de kerk. Het is de taak van de gemeente deze gaven op te merken, te herkennen en te erkennen. De gemeente is daartoe in staat dankzij de Geest die in haar woont. Voor deze gedachtengang, zie: *Institutie*, IV, 3, 11 en 12 en ook M. Bucer. Art. 31 NGB en de eerste vraag van het bevestigingsformulier zijn tegen deze achtergrond te verstaan.

Sinds Arnhem 1930 wordt gesproken over het kiezen als een *daad van algemene regeermacht*. Over de achtergrond van deze term het volgende:

De reformatoren spraken bij sleutelmacht over tweeërlei dienst:

- a bediening van het evangelie;
- b bediening van de tucht (zie HC zondag 31).

Later heeft men daaraan een derde macht toegevoegd:

- c de macht van de regering of ordening van de kerk.

De verkiezing achtte men een uitoefenen van deze (derde) macht. Zo heeft vooral Voetius het onder woorden gebracht.

Daarnaast is van belang een bepaalde opvatting van het ambt der gelovigen, het drievoudig ambt van de christen (HC zondag 12). Op het niveau van het bijzondere ambt zou dit christen-ambt zich verbijzonderen in predikant (profeet), diaken (priester) en ouderling (koning). Op het niveau van het algemene ambt van de gelovigen zou het kiezen (in deze opvatting) een uitoefening zijn van de algemene regeermacht en zo van het koninklijke ambt. Zo bv. A. Kuiper.

Volgens deputaten is deze visie *onhoudbaar*:

- 1 Voetius' indeling van de kerkelijke macht gaat niet terug op Schrift of belijdenis. Als de Bijbel spreekt over 'regeren', gaat het altijd over de herderlijke zorg (zie Ef. 4; Heb. 13; 1 Tim. 3 en 5 en andere plaatsen). Ook het besturen staat niet los van dit 'regeren'. Het is daarom gevaarlijk om een 'regeermacht' te erkennen los van de dienst van Woord en sacramenten.
- 2 Ook de belijdenis verzet zich tegen de idee van een aparte regeermacht van de kerk, zie art. 30 NGB. Regeren betekent: waken over de zielen. Bij Voetius wordt 'regering' daarom ten onrechte ondergebracht bij de 'kerkelijke orderings- of regeermacht'.
- 3 De term 'algemene regeermacht van de gelovigen' gaat terug op een constructie van A. Kuiper. Het koninklijke ambt volgens HC zondag 12 heeft echter niets te maken met een macht tot regeren in de gemeente. Christus heeft na Pinksteren aan zijn gemeente mondigheid gegeven. We moeten die mondigheid niet gaan schematiseren met de driedeling van HC zondag 12; dat leidt tot absurde consequenties.
- 4 In de termen van 1930 raakt de concrete, zorgende activiteit van Christus op de achtergrond. Het dilemma 'regeren of adviseren' betekent een verkorting van de horizon: er wordt te veel over de menselijke activiteit gesproken, en te weinig over die van Christus.
- 5 *Over wie of wat regeert de gemeente bij het stemmen?* Regeert de gemeente over de kerkeraad? Regeert de gemeente over zichzelf? Regeert de gemeente over de man die verkozen wordt? Hoe kan men regeren over iemand, onder wie men zich wil stellen? We moeten daarom niet langer spreken over 'regeermacht' of 'gezagsoefening', maar over *roeping* door middel van de gemeente.
- 6 **Conclusie:** het 'stemmen' of 'kiezen' van de gemeente kan voorlopig aldus getypeerd worden: *"In het kiezen geeft de mondige gemeente van Christus stem aan de roeping*

van God; zij herkent deze roeping in de gaven, die door Christus' Geest geschonken zijn in het midden van Zijn gemeente."

Mag de kerkeraad ook de zusters der gemeente vragen om haar stem? Stemmen is een vorm van spreken. Daarom moet gesproken worden over 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2.

De Schrift spreekt in allerlei verband over *onderdanigheid* en *ondergeschiktheid*: man--vrouw; kinderen--ouders; onderdanen--overheid; enz.

- 1 Dit 'zichzelf onder-schikken' is niet passief, maar een christelijke activiteit; het heeft te maken met 'vrees' (God vrezen) en met 'eren' (zie het vijfde gebod; het erkennen van de plaats van een ander).
- 2 De wortel van deze activiteit is de heerschappij van God en Christus; vgl. "in de Here" (Ef. 6:1, Kol. 3:18, 20).
- 3 Het doel van deze activiteit is de bevordering van Christus' zaak op aarde; daarom mogen we niet buiten de orde van de samenleving treden. De Heilige Geest wil geen revolutionaire vrijheid, maar de vrijheid van Christus; daarbij hoort ook de 'rust': op je plaats blijven. Deze houding van 'onderwerping' is vrucht van de liefde.
- 4 **Conclusie:** de Schrift roept de gelovigen niet op tot een passieve houding, maar tot geloofsactiviteiten in de menselijke samenlevingsverhoudingen met het oog op de presentie van Christus, de Heer van de gemeente.

De plaats en functionering van de vrouw in de menselijke relaties

In het huwelijk: overeenkomstig Gods scheppingsplan. Man en vrouw zijn als gelijkwaardige schepselen van God aan elkaar gegeven; ze functioneren daarbij elk op eigen wijze: bij de man wordt gesproken over 'voorgaan' (in liefde), bij de vrouw over 'volgen' (in liefde). Beiden zijn gebonden aan de normen van 1 Kor. 11 en Ef. 5.

Wanneer de *gemeente* samenkomt, legt de vrouw haar houding en functionering in het huwelijk niet af: ook daar blijft zij op haar plaats. In 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2 staat niet *ten opzichte van wie* zij zich ondergeschikt moet gedragen. Maar wanneer zij gaat spreken in en tot de gemeente, in vragen aan of discussiëren met de profeet, dan gaat zij van haar plaats af. Deze instructie van Paulus is gemotiveerd vanuit het Oude Testament: schepping en val (zie 1 Tim. 2).

Valt ook het 'stemmen' van de zusters onder dit 'spreken'? De moeite ligt niet in het spreken als zodanig (bijvoorbeeld: jawoord-geven; meezingen; approberen). Volgens velen is het 'spreken' bij het stemmen een beslissend, bindend spreken, waarin gezag wordt geoefend.

Deputaten zijn van oordeel dat **ook de zusters** naar haar stem gevraagd mag worden:

- 1 In het stemmen/kiezen gaat het om een stem geven aan de roeping van God; het gaat daarbij om de stem van de gemeente (vgl. 1 Kor. 16:16, 18 en 1 Tess. 5:12, 13).
- 2 De hele verkiezingshandeling staat onder leiding van de kerkeraad; de gemeente regeert dus niet zichzelf.
- 3 De verkiezingshandeling is een door de kerkeraad geleid gemeenschappelijk handelen van kerkeraad en gemeente. Overeenkomstig de belofte van de Heilige Geest wordt zo de wil van Christus openbaar. De gemeente wil zich onderwerpen aan de gekozenen. Ook de stemmende mannen oefenen dus geen gezag.
- 4 De kerkeraad respecteert bij voorbaat de keus van de gemeente: dat is een erkenning van de inwoning van Christus. Niet de kracht van de zusters, maar de kracht van de gemeente maakt de stemming beslissend.
- 5 Wanneer de kerkeraad oproept tot spreken (stemmen), verlaat de vrouw haar plaats niet. Samen met haar man vormt zij de stem van de gemeente.
- 6 Ook het opgeven van namen is aan de zusters toegestaan: dit is ook een vorm van spreken.
- 7 Evenmin is er bezwaar tegen het spreken van de zusters bij de approbatie: het 'stilzwijgend instemmen' is een veelzeggend zwijgen. Hetzelfde kan gezegd worden ten aanzien van de tucht.
- 8 Daarom verplichten de apostolische regels de kerkeraad niet tot het halveren van de gemeente bij de verkiezing. Het woord van het bevestigingsformulier zal aan diepte winnen, wanneer zoveel mogelijk mondige leden van de mondige gemeente meewerken aan de verkiezing.

2.10.2 **De minderheidsnota** (Acta, bijlage 5, blz. 402--411)

In de nota van de minderheid van de deputaten wordt allereerst opgemerkt, dat Kampen 1975 geen uitspraak heeft gedaan over het daar dienende deputatenrapport. Dat oude rapport ligt dus nog onverkort op tafel.

De materie van het stemrecht in de gemeente van Christus: Volgens art. 31 NGB heeft de gemeente het recht van de verkiezing van ambtsdragers. Dat is in overeenstemming met de Schrift. Christus heeft in de gemeente de leiding. Hij schakelt daarbij mensen (ambtsdragers) in. Dezen kunnen niet uit eigen beweging in deze taak treden (Heb. 5:4). Onder het Oude Verbond vond aanwijzing van ambtsdragers vaak plaats zónder medewerking van de gemeente (Mozes, Jozua, Saul, David, enz.). In het Nieuwe Verbond maakt de Here zijn kerk tot mondige gemeente door de Heilige Geest. De Here laat dan zijn gemeente bij de verkiezing meewerken (Hand. 1, 6, enz.).

Volgens art. 31 NGB is het uitbrengen van een stem niet essentieel voor de wettigheid van de verkiezing.

Ook het Woord van God leert deze 'wettige verkiezing der kerk'. In *Hand. 1* lijkt het 't meest waarschijnlijk dat het voorstellen van het tweetal is geschied door samenwerking van al de leden van de gemeente, de apostelen inbegrepen; de uiteindelijke beslissing blijft aan de Here (het lot). In *Hand. 6* wordt de gemeente opnieuw ingeschakeld: zij moeten uitzien naar geschikte kandidaten, én zij moeten hen uitkiezen; daarna worden de gekozenen voor de apostelen gesteld (ter beoordeling): de aanstelling gebeurt door hen.

In *Hand. 14:23* is de gang van zaken minder duidelijk. Volgens Calvijn (*Institutie*, IV, 3, 15) gebeurde de verkiezing onder leiding van Paulus en Barnabas, met medewerking van het volk.

De KO werkt deze Schriftuurlijke principes (verder) uit.

Het karakter van de verkiezing van ambtsdragers in al (haar) facetten: De kerkeraad is niet gebonden aan de namen die door de gemeente zijn opgegeven: de kerkeraad oordeelt over de talstelling.

De nota biedt een uitvoerig overzicht van de historische ontwikkelingsgang van de verkiezingsprocedure, zoals die te zien is in de kerkelijke besluiten van 1568 tot 1586.

Bij alle fasen van de verkiezing houdt de kerkeraad zijn vrijheid. Als de uitslag van de stemming bekend is, niet meer: dan staat het hem niet meer vrij een andere broeder te kiezen. Daarom draagt de aanwijzing bij de verkiezing een beslissend karakter. Het benoemen door de kerkeraad voegt daar in wezen niets aan toe: de kerkeraad is gebonden aan de uitslag van de verkiezing (krachtens art. 31 KO). Er bestaat een wezenlijk onderscheid tussen stemmen en approuberen: aan het stemmen mogen niet alle leden van de gemeente deelnemen (in elk geval niet de doopleden); aan het approuberen mogen zelfs niet-leden van de gemeente deelnemen.

De materie van het vrouwenkiesrecht: God heeft bij de schepping de vrouw geplaatst onder de man (1 Kor. 11, 1 Tim. 2, 1 Petr. 3). Dat heeft ook betekenis voor het optreden van de vrouw in de gemeente: algemene onderschikking; daarmee wordt haar kerkelijke status onder woorden gebracht. Behoort het stemmen tot deze status? Antwoord: neen, mee-stemmen is mee-beslissen. Daarom zijn deputaten van oordeel: "aan de vrouwelijke lidmaten der gemeente is het kiesrecht in de kerk niet toe te kennen".

2.10.3 **Behandeling op de GS** (Acta art. 21, 270--287)

Namens de commissie rapporteert ds. H.D. van Herksen. Voorgesteld wordt de conclusies van de meerderheid van deputaten af te wijzen en die van de minderheid te volgen. In de bespreking blijkt, dat over het onderwerp zeer verschillend wordt gedacht. De meeste sprekers achten de kritiek van deputaten op de formulering van de uitspraak van Arnhem 1930 juist. De adviseurs J. van Bruggen en J. Kamphuis onderstrepen dat de Schrift spreekt over de 'onderdanigheid' van de vrouw. Namens de meerderheid van deputaten geeft prof. Trimp toelichting op de achtergronden van het rapport. Hij verdedigt het meerderheidsrapport. Hij eindigt met een persoonlijke ontboezeming: "Wanneer men mij vraagt: mag het vrouwenkiesrecht?, antwoord ik: ja; wanneer men mij vraagt: kunnen de kerken het aan?, antwoord ik: neen." Ds. H. Bouma spreekt namens de overige deputaten. Het besluit van Arnhem is z.i. gebrekkig geformuleerd, maar niet ongefundeerd. De algemene status van de vrouw leidt tot 1. het

spreekverbod en 2. het stemverbod.

In de tweede ronde legt de commissie een gewijzigde concept-besluittekst aan de vergadering voor. Dr. A.N. Hendriks dient mede namens dr. K. Deddens een tegenvoorstel in.

De rapporteur van de commissie bestrijdt dat de concept-besluittekst zou binden aan een bepaalde exegese. Er staat niets anders dan het onverkorte Woord des HEREN.

Ds. G. Zomer dient een (tussen)voorstel in, om uit te spreken dat de materie van het vrouwenkiesrecht nog niet rijp is voor een beslissing en dat er opnieuw deputaten benoemd worden.

Na de schorsing wordt dit (tussen)voorstel teruggenomen. Het voorstel van de commissie wordt aangenomen met 24 stemmen voor en 12 tegen. Het tegenvoorstel komt niet meer in stemming.

2.10.4 **Het tegenvoorstel** luidde, na 'kennisgenomen', 'constateert' en 'constateert voorts':

de synode overweegt:

terzake van het besluit van de GS van Arnhem 1930 voert het meerderheidsrapport van deputaten het volgende aan:

- 1 De uitspraak van de synode van Arnhem heeft in de kerkelijke besluitvorming het begrip 'algemene regeermacht der gelovigen' geïntroduceerd. Als bezwaar tegen dit begrip en de introductie daarvan valt o.m. het volgende aan te voeren:
 - a het laat zich niet vanuit de Schrift en de confessie der kerk legitimeren, want het koninklijk ambt van de christen (antw. 32 HC) is niet typerend voor het kiezen van ambtsdragers;
 - b het onttrekt het spreken van de Schrift over de 'regering' van Christus, die ambtsdragers aan de gemeente schenkt (Ef. 4:8, 9) aan de aandacht der gelovigen of dreigt dit te doen;
 - c het vormt (samen met zijn pendant: 'de bijzondere regeermacht, welke door Christus aan het bijzondere ambt der opzieners is opgedragen') een belemmering voor het recht verstaan van het 'regeren' of 'leiding geven' der ambtsdragers, waarvan de Schrift spreekt in 1 Tim. 5:17 en waarvan de kerk belijdenis doet in art. 30 NGB;
- 2 De synode van Arnhem heeft wel gewezen op het (door ieder erkende) verschil tussen het stemmen en het approberen, maar is er niet in geslaagd het principiële verschil tussen het deelnemen van de zusters aan de stemming en haar deelneming aan de approbatie duidelijk te maken;
- 3 De gehele compositie van de uitspraak is zwak, met name tengevolge van het ontbreken van een Schriftuurlijke beschrijving van de aard van het (ver)kiezen der gemeente. De uitspraak maakt niet duidelijk, waarom de Schrift zou eisen terzake van het onderdeel van de stemming de gemeente op te splitsen in een mannelijk en een vrouwelijk gedeelte, waarbij het laatstgenoemde gedeelte van het deelnemen aan de stemming uitgesloten zou moeten worden;

De synode overweegt voorts:

terzake van het oordeel van de synode van Arnhem 1930: 'dat voorts het overtuigend bewijs, dat de Schrift het vrouwenkiesrecht eist, niet is geleverd, maar de gegevens, welke zij ons biedt, veeleer daartegen dan daarvoor schijnen te pleiten':

- 1 Christus geeft ambtsdragers in zijn gemeente (Ef. 4:11, 1 Kor. 12:28);
- 2 Christus schenkt gaven in zijn gemeente om in het ambt te dienen (Ef. 4:8);
- 3 Christus schakelt krachtens de inwoning van de Heilige Geest de gemeente in bij het opmerken van deze gaven (Hand. 6:3);
- 4 in de inwoning van de Heilige Geest delen de zusters niet minder dan de broeders (Gal. 4:6, 1 Joh. 2:20);
- 5 in de roeping tot het ambt mag de gemeente haar medewerking verlenen door het kiezen van broeders die voor het ambt geschikt zijn (Hand. 6:5, vgl. ook art. 31 NGB, art. 20 KO en de bevestigingsformulieren);
- 6 dit kiezen is een door de kerkeraad geleid gemeenschappelijk handelen van kerkeraad en gemeente, waarin de gemeenteleden niet deelnemen aan de regering van de kerk, maar waarin de kerkeraad de gemeente bij het voortgaand opmerken van de gaven in de roeping tot het ambt krachtens haar pinkstermondigheid betreft;
- 7 gezien dit karakter van het kiezen kunnen slechts zeer gewichtige, aan de Schrift

- ontleende redenen de kerkeraad noodzaken, de belijdende vrouwelijke leden der gemeente van deze actie uit te sluiten;
- 8 in het uitbrengen van haar stem 'geeft' de vrouw geen 'onderricht' aan de gemeente, maar geeft zij, samen met de andere belijdende leden der gemeente, haar oordeel aan de kerkeraad; haar stem vormt samen met de andere stemmen de stem van de gemeente;
- 9 in het uitbrengen van haar stem 'heeft' de vrouw geen 'gezag' over de man, maar schikt zij zich, samen met de andere belijdende leden der gemeente, onder het beleid en het gezag van de kerkeraad (Heb. 13:17);

op grond van al deze overwegingen *is de synode van oordeel:*

het besluit van de synode van Arnhem 1930 kan niet langer gelden als een Schriftuurlijk verantwoorde en de consciënties bevredigende omschrijving van de goede orde in de gemeente van Christus bij de verkiezing van ambtsdragers;

de synode spreekt uit:

- 1 het besluit van de synode van Arnhem (Acta art. 200) vervallen te verklaren;
- 2 dat de kerkeraden aan de belijdende zusters der gemeente het deelnemen aan het kiezen van ambtsdragers in de gemeente van Christus niet langer behoren te onthouden (Acta art. 287).

2.10.5 **Het besluit van de synode** luidt (Acta art. 287):

De generale synode van Groningen-Zuid 1978 heeft kennis genomen van:

het rapport der deputaten ter nadere bestudering van de materie van het vrouwenkiesrecht en van de daarbij gevoegde minderheidsnota, als ook van de ingekomen stukken uit de kerken naar aanleiding van dit rapport en deze nota;

zij constateert:

dat de arbeid van dit deputaatschap niet heeft geleid tot de door de generale synode van Kampen 1975 begeerde 'zo groot mogelijke eenparigheid van gevoelen';

zij overweegt:

dat de 'materie van het vrouwenkiesrecht', in 1972 aan de generale synode van Hattem voorgelegd met het verzoek een deputaatschap te benoemen, nu ruimschoots de gevraagde aandacht heeft gehad;

zij is van oordeel:

dat inzake deze materie thans een beslissing behoort te worden genomen;

zij is voorts van oordeel:

- 1 dat de ambtsdragers bij de vervulling van hun roeping om steeds nieuwe ambtsdragers aan te wijzen (2 Tim. 2:2, Titus 1:5) de gemeente van Christus behoren te betrekken (Hand. 1:15--26 en Hand. 6:2--6); vgl. art. 31 NGB;
- 2 dat naar kerkelijke orde in De Gereformeerde Kerken in Nederland de verkiezing van ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad en uit een door deze raad gesteld dubbelgetal een aangelegenheid is waarbij de gehele gemeente wordt ingeschakeld, en wel onder meer door het bekendmaken van de vacatures, het in de gelegenheid stellen tot het indienen van namen van bekwaam geachte broeders, het voorstellen van een dubbelgetal, het aansporen tot gebed, het oproepen tot het zich uitspreken in de stemming, het voordragen ter approbatie, de voorbede bij de bevestiging en de oproep tot erkenning van de bevestigde(n);
- 3 dat het element van 'zich uitspreken in de stemming' zich onderscheidt van de andere genoemde elementen doordat deze uitspraak voor de kerkeraad een bindend karakter heeft;
- 4 dat het niet in overeenstemming is met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft (1 Kor. 14:34--36, 1 Tim. 2:11--15), haar in deze een eigen zelfstandige beslissende stem toe te kennen;

zij spreekt uit:

dat op grond van deze oordelen ten aanzien van het deelnemen van de zusters der gemeente aan de verkiezing van ambtsdragers de regel die onder meer door de generale synode van Arnhem 1930 (Acta art. 200 besluit 1) is gehandhaafd, niet gewijzigd dient te worden;

zij besluit:

- 1 deputaten dank te zeggen voor hun arbeid;
- 2 van deze uitspraak mededeling te doen aan allen, die zich over deze zaak tot de generale synode gewend hebben.

3 *ARGUMENTEN TEGENSTANDERS VAN VROUWENSTEMRECHT*

3.1 **SCHRIFTGEGEVENS**

3.1.1 **Schriftbewijs (algemeen)**

- 1 Is het vrouwenkiesrecht wel geoorloofd op grond van Gods Woord? (advies commissie GS 1923);
- 2 er staat in de Heilige Schrift geen duidelijk verbod, maar de aanwijzingen gaan in de richting van niet-deelnemen van de zusters (Hand. 1, 6, 15, 1 Kor. 11, 14, 1 Tim. 2) (idem);
- 3 de gegevens die de Heilige Schrift ons biedt pleiten eer tegen dan voor de toekenning van het kiesrecht aan de vrouw; in elk geval is er op grond van Gods Woord geen sprake van een récht om mee te stemmen (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 4 advies: op grond van de Heilige Schrift (en het gereformeerd kerkrecht) mag de vrouw niet meestemmen (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
- 5 de gegevens die de Heilige Schrift ons biedt schijnen veeleer tegen dan voor te pleiten; de overtuiging dat de Schrift het verbiedt is (ook) niet algemeen doorgedrongen; daarom de eindconclusie van het meerderheidsrapport niet volgen (als genoemd onder 4) (advies commissie GS 1930);
- 6 "Dat voorts het overtuigend bewijs, dat de Schrift het vrouwenkiesrecht eischt, niet is geleverd, maar de gegevens, welke zij ons biedt, veeleer daartegen dan daarvoor schijnen te pleiten" (besluit GS 1930);
- 7 de vrijheid der exegese wordt door de uitspraak van 1930 niet aan banden gelegd (GS 1958);
- 8 Delft schiet te kort in het geven van Schriftbewijs ((afgewezen) tegenvoorstel GS 1972).

3.1.2 **Schriftgegevens over verkiezing**

- 1 Alleen in Hand. 1 en 6 wordt gesproken over medewerking van de gemeente bij de verkiezing; uit de aanspraak "mannen broeders" blijkt, dat vrouwen niet hebben meegewerkt; uit Hand. 2:17 en Gal. 3:28 heeft Paulus niet afgeleid dat vrouwen mochten mee-stemmen (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 2 van een goddelijk recht of roeping der vrouw om aan de verkiezing deel te nemen blijkt uit de Heilige Schrift niets; voorzover de Heilige Schrift ons mededelingen geeft, blijkt dat de apostelen alleen de mannen daartoe hebben opgeroepen (idem);
- 3 uit Hand. 1, 6 en 14 blijkt dat de apostelen leiding gaven bij de verkiezing; de gemeente kiest onder leiding van het ambt (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
- 4 Delft voert geen Schriftbewijs aan voor de opvatting dat verkiezing tot het ambt geen daad is van algemene regeermacht ((afgewezen) tegenvoorstel GS 1972);
- 5 Hand. 6:5, 6: in de aanspraak "broeders" worden de vrouwen niet buitengesloten; maar uit het stilzwijgen van Lucas mag geconcludeerd worden, dat vrouwen niet hebben deelgenomen aan de verkiezing; anders zou hij het zeker vermeld hebben (deputaten aan GS 1975);
- 6 uit de gegevens van Hand. 1, 6, 14 e.a. blijkt dat de bevoegdheid tot aanstelling van ambtsdragers niet berust bij de gemeente, maar bij de Here, die de ambtsdragers daarbij de leiding opdraagt. Medewerking aan de verkiezing vloeit niet voort uit mondigheid van de gemeente, noch uit christenambt (aller gelovigen); de kerkeraad vraagt medewerking bij een deel van het leiding geven aan de gemeente (deputaten aan GS 1975);
- 7 de regeermacht berust bij de verhoogde Christus; Hij schakelt daarbij ambtsdragers in; het 'kiezen' is een zaak van de gemeente, daarbij gaat het om een beslissende keus; het 'stellen' van de gekozenen voor de apostelen is een beslissend handelen (deputaten aan GS 1975);
- 8 Hand. 1: het voorstellen van het tweetal is geschied door samenwerking van alle leden van de gemeente, inclusief apostelen; de uiteindelijke beslissing blijft aan de Here; Hand. 6: de gemeente wordt ingeschakeld: uitzien naar geschikte kandidaten, uitkiezen, stellen van de gekozenen voor de apostelen; aanstellen door de apostelen;

Hand. 14: volgens Calvijn verkiezing onder leiding van Paulus en Barnabas, met medewerking van het volk (minderheid deputaten aan GS 1978);
9 de ambtsdragers behoren bij de vervulling van hun roeping om steeds nieuwe ambtsdragers aan te wijzen (2 Tim. 2:2, Tit. 1:5) de gemeente van Christus te betrekken (Hand. 1:15--26 en Hand. 6:2--6); vgl. art. 31 NGB (besluit GS 1978).

3.1.3 De positie van de vrouw

1 Paulus leert dat er ten opzichte van de gaven van Christus geen onderscheid is tussen man en vrouw (Gal. 3:28); maar hij strijdt ook tegen verkeerde emancipatie (1 Kor. 11). Hij leert getrouwde vrouwen onderdanigheid aan hun man (Ef. 5:22, Kol. 3:18, Tit. 2:5, 1 Petr. 3:1); uit de scheppingsorde vloeit voort dat de vrouw in het algemeen niet over de man heersen mag, maar een ondergeschikte positie moet innemen (1 Kor. 11, 14, 1 Tim. 2). Het is de taak van de vrouw om te dienen, als hulp tegenover de man (Rom. 16, Fil. 4:2, 3, 1 Tim. 5:9) (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
2 de aanwijzingen van de Schrift over plaats en taak van de vrouw in de gemeente benadrukken de orde, bij de schepping ingesteld, en pleiten eer tegen dan voor het stemrecht, omdat de vrouw dan als gelijke van de man optreedt en haar stem zelfs de doorslag zou kunnen geven (idem);
3 verkiezen is een vorm van meeregeren, en dat is in strijd met de positie van de vrouw; zowel binnen als buiten het huwelijk (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
4 man en vrouw zijn geschapen naar Gods beeld; de vrouw is geschapen naar, om, uit, voor en tegenover de man (Gen. 2:18 en 1 Kor. 11); dat geldt voor gehuwde en ongehuwde vrouwen; zij moet zich laten leiden en onderwijzen (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
5 de apostel staat geen leidende positie toe aan de vrouw (1 Kor. 11 en 14, 1 Tim. 2); hij argumenteert vanuit Gen. 1--3 (idem);
6 in overeenstemming met de scheppingsorde nam de vrouw in de Schrift geen leidende positie in; Mirjam e.a. zijn uitzonderingen die de regel bevestigen; Christus kiest alleen mannen als apostelen. Uit de medewerking van vrouwen aan het evangelie (Hand. 18:26, 21:9, Rom. 16, Fil. 3:2, 3, 1 Tim. 5) kunnen we geen algemene regels afleiden; deze teksten moeten gelezen worden in het licht van 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2. De eerste christelijke kerk kende geen vrouwelijke ambtsdragers, wel vrouwelijke dienaressen; de hulp van vrouwen aan de prediking was ook niet-ambtelijk; in deze teksten ligt geen grond voor actief of passief kiesrecht voor vrouwen. Uit de aanspraak "broeders" blijkt dat de vrouw als het ware schuil gaat achter de man. Gal. 3:28 wist het onderscheid niet uit (idem);
7 de positie van de vrouw krachtens scheppingsorde is: hulp te zijn van de man, niet om leiding te geven of te regeren; Paulus verbiedt op grond hiervan aan vrouwen het onderwijzen en regeren; daarom werd in de oude kerk geen vrouw tot het ambt verkozen (idem);
8 uit 1 Joh. 2:27 is niet op te maken dat er geen onderscheid tussen man en vrouw zou zijn in de kerk; dat geldt evenmin voor Gal. 3:26--28 (deputaten aan GS 1975);
9 Rom. 16, Fil. 4:2, 3 en 1 Tim. 5:9vv: de arbeid van de vrouwen bij het evangelie zal zich bewogen hebben binnen het raam dat de Heilige Geest in de brieven van Paulus heeft uiteengezet. Hieruit kan niet geconcludeerd worden dat vrouwen deel mochten nemen aan de verkiezing (idem);
10 1 Kor. 11 handelt niet over de gehuwde vrouw, maar over de scheppingsorde van man en vrouw; de man is het hoofd van de vrouw, ongeacht wie zij is (idem);
11 de verhouding tussen man en vrouw bij de schepping (Gen. 1:31) is door de zonde geschonden (Gen. 3:6, 12), is door Christus hersteld en gehandhaafd; Hij heft het onderscheid tussen man en vrouw niet op: elk krijgt eigen taak en plaats; zie 1 Kor. 11: de man is het hoofd van de vrouw; de vrouw mag geen leiding nemen in de gemeente (zie Gen. 3:6, 1 Tim. 2:14) (idem);
12 omdat de vrouw een plaats heeft achter de man en omdat de Heilige Geest verbiedt dat zij op enige wijze gezag heeft over een man (1 Tim. 2:12), mag zij niet deelnemen aan het beslissende werk van het uitbrengen van een keurstem (idem);
13 de Here draagt de vrouw op zich in de gemeente te onderwerpen aan de leiding van de man, wiens Hoofd de Christus is (idem);

- 14 God heeft bij de schepping de vrouw geplaatst onder de man (1 Kor. 11, 1 Tim. 2, 1 Petr. 3); dat heeft ook betekenis voor het optreden van de vrouw in de gemeente: algehele onderschikking; daarmee wordt haar kerkelijke status onder woorden gebracht; het stemmen hoort niet bij deze status, want meestemmen is meebeslissen (minderheid deputaten aan GS 1978);
- 15 de algemene status van de vrouw leidt tot 1. het spreekverbod en 2. het stemverbod (ds. H. Bouma op GS 1978);
- 16 "Het is niet in overeenstemming met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft (1 Kor. 14:34--36, 1 Tim. 2:11--15), haar in deze een eigen zelfstandige beslissende stem toe te kennen" (besluit GS 1978).

3.1.4 Leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14; 1 Tim. 2

- 1 Paulus verbiedt op grond van de scheppingsorde aan de vrouwen het onderwijzen en regeren in de gemeente (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
- 2 "dat volgens de duidelijke uitspraken der Schrift 1 Kor. 14:34 en 1 Tim. 2:12 de vrouwen van het leren en regeeren in de gemeente zijn uitgesloten, maar dat zij over den duisteren tekst 1 Kor. 11:5 het volle licht niet hebben ontstoken" (advies van commissie GS 1930);
- 3 bij het bidden en profeteren moeten mannen en vrouwen hun onderscheiden plaats in acht nemen; die onderscheiden plaats is geen gevolg van de huwelijksrelatie, maar van de door God gestelde scheppingsordinantie (deputaten aan GS 1975);
- 4 1 Kor. 14 gaat over getrouwde én ongetrouwde vrouwen; het gaat niet alleen om een verbod aan vrouwen om deel te nemen aan de algemene discussie; het gaat hier om een algemeen zwijggebod (deputaten aan GS 1975);
- 5 1 Tim. 2:8--15 gaat over de reactie van 'de vrouw' op het gegeven onderwijs. Paulus motiveert vanuit de schepping, vervolgens vanuit de zondeval. Niet alleen het onderwijzen wordt verboden aan de vrouw, maar in het algemeen het oefenen van gezag over de man. Als een vrouw haar stem uitbrengt, oefent zij gezag uit over de man op wie zij stemt en ook over degene op wie zij niet stemt (deputaten aan GS 1975);
- 6 de vrouw mag het onderscheid tussen de man en zich niet veronachtzamen, ook niet in zaken van bidden en profeteren; de man hoort voor te gaan (1 Kor. 11), de vrouw moet zwijgen in de gemeente, geen onderricht geven of in enige vorm gezag opeisen over een man (1 Tim. 2:13) (deputaten aan GS 1975);
- 7 "Het is niet in overeenstemming met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft (1 Kor. 14:34--36, 1 Tim. 2:11--15), haar in dezen een eigen zelfstandige beslissende stem toe te kennen" (uitspraak GS 1978).

3.2 KERKRECHTELIJKE ARGUMENTEN

3.2.1 Regeren

- 1 Stemmen is een oefenen van de kerkelijke macht (dat de vrouw dáárom niet mag stemmen, is daarmee echter nog niet uitgemaakt) (commissie GS 1923);
- 2 Voetius beschouwt het deelnemen aan de verkiezing als te behoren tot de regeermacht van de kerk. De bijzondere regeermacht is aan de kerkeraad geschonken; de algemene regeermacht komt aan de gemeente als geheel toe; daartoe behoort ook de verkiezing van ambtsdragers. Die algemene regeermacht komt niet aan de vrouw toe (volgens Voetius) (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
- 3 bij verkiezen gaat het om een persoon: dat is een recht om mee te werken aan de regering van de kerk; het is een vorm van (mee)regeren; dat ook de thuiswonende zoon mag stemmen, is geen tegenargument: we moeten slechts luisteren naar de Heilige Schrift (idem);
- 4 het ambt der gelovigen komt wel aan de vrouw toe, maar daarom mag ze nog niet meewerken aan de regering van de kerk (idem);
- 5 het stemmen der gemeenteleden is een daad van regeermacht, maar dan van algemene regeermacht, die uit het ambt der gelovigen voortvloeit (conclusie van commissie op GS 1930 uit het rapport van meerderheid en minderheid deputaten);

6 "de verkiezing tot het ambt door de leden der gemeente draagt niet het karakter van een
advies, maar is een daad van algemeene regeermacht, wel te onderscheiden van de
bijzondere regeermacht, welke door Christus aan het bijzondere ambt der opzieners is
opgedragen" (besluit GS 1930);
7 de bevoegdheid tot aanstelling van ambtsdragers berust niet bij de gemeente, maar bij
de Here, die daarbij zijn ambtsdragers een speciale dienst opdraagt, nl. de leiding
(deputaten aan GS Kampen 1975);
8 als het gaat om de aard van de verkiezing dan blijkt, dat medewerking gevraagd wordt
aan een deel van het leiding geven aan de gemeente (idem);
9 de Here geeft ambtsdragers (Ef. 4:11) en stelt hen aan in de gemeente van Christus (1
Kor. 12:28) (idem).

3.2.2 Is stemmen gezag oefenen?

1 Stemmen draagt niet het karakter van een advies, maar is een beslissende daad (advies
commissie GS 1923);
2 bij de verkiezing mag de gemeente mee-oordelen; stemmen is dus meer dan het
uitbrengen van een advies; het draagt een gezagselement in zich: het is een beslissende
daad (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
3 verkiezen draagt niet het karakter van een advies, maar van een medewerking met de
kerkeraad (idem);
4 Delft bewijst niet uit de Schrift dat stemmen geen daad is van algemene regeermacht
((afgewezen) tegenvoorstel GS 1972);
5 bij de verkiezing wordt medewerking gevraagd aan een deel van het leiding geven aan
de gemeente; zulk leiding geven is de vrouw ontzegd krachtens Gods scheppingsorde
(deputaten aan GS 1975);
6 het 'uitkiezen' en 'stellen' dat volgens Hand. 6:5 en 6 mag worden verricht door wie
geen bijzonder ambt hebben, blijkt een beslissend 'uitkiezen' en 'stellen' te zijn;
daarom is het de kerkeraden niet geoorloofd vrouwen stemrecht te geven (idem);
7 de aanwijzing bij de verkiezing draagt een beslissend karakter: de kerkeraad is gebon-
den aan de uitslag van de verkiezing (art. 31 KO); na de uitslag van de verkiezing heeft
de kerkeraad dus geen vrijheid meer om een eigen keus te maken (minderheidsrapport
deputaten aan GS 1978);
8 "dat het element van 'zich uitspreken in de stemming' zich onderscheidt van de andere
genoemde elementen doordat deze uitspraak voor de kerkeraad een bindend karakter
heeft (besluit GS 1978).

3.2.3 Onderscheid stemmen -- andere onderdelen van de verkiezing

1 Voetius wil de vrouwen niet uitsluiten van de uitoefening der regering en rechtspraak;
hij maakt onderscheid tussen het stilzwijgend oordelen bij de approbatie en het actief
publiek optreden van de gemeenteleden in de regering (het stemmen); bij approbatie
komt het aan op de zaak, het is een soort tuchtrecht van de gemeente; bij verkiezing
gaat het om een persoon, het is een recht om mee te werken aan de regering van de
kerk (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
2 waarom mag een vrouw wel approberen? Omdat het approberen een heel ander karakter
heeft dan het stemmen: van tuchtoefening, niet van gezagsoefening; ook doopleden,
zelfs niet-leden mogen bezwaren indienen; niet de indiener van de klacht geeft dus de
doorslag, maar het bewezen feit (idem);
3 "dat weliswaar ook de approbatie, waarvan de vrouwen niet zijn uitgesloten, tot deze
algemene regeermacht der gelovigen behoort, maar dan met dit onderling verschil in
karakter, dat de gemeente bij de verkiezing uitspreekt, wie zij als ambtsdragers begeert,
terwijl de approbatie bestaat in het al of niet goedkeuren der gekozen personen" (besluit
GS 1930);
4 er bestaat een wezenlijk onderscheid tussen stemmen en approberen: aan het stemmen
mogen niet alle leden van de gemeente deelnemen (in elk geval niet de doopleden); aan
het approberen mogen zelfs niet-leden van de gemeente deelnemen (minderheidsrapport
deputaten aan GS 1978);
5 de kerkeraad is niet gebonden aan de namen die door de gemeente zijn opgegeven: de

kerkeraad oordeelt over de talstelling; bij alle fasen van de verkiezing houdt de kerkeraad zijn vrijheid, echter niet meer na de uitslag van de stemming (idem);
6 "dat het element van 'zich uitspreken in de stemming' zich onderscheidt van de andere genoemde elementen doordat deze uitspraak voor de kerkeraad een bindend karakter heeft (besluit GS 1978).

3.2.4 De plaats van de kerkeraad

1 De gemeente kiest niet vrij (dat zou volkssoevereiniteit zijn), maar onder leiding van het ambt; gemeenteleden worden niet onder voogdij gesteld, maar mogen zich ook niet aan de leiding van de kerkeraad onttrekken (Ef. 4:12--16) (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
2 verkiezing is als een daad van algemene regeermacht wel te onderscheiden van de bijzondere regeermacht, welke door Christus aan het bijzonder ambt der opzieners is opgedragen (besluit GS 1930);
3 de leiding bij de aanstelling van ambtsdragers is toevertrouwd aan de voorgangers; zelfs bij Mattias (Hand. 1:23) (deputaten aan GS 1975);
4 zo staat het ook in de KO, art. 4 en 5, 22 en 24; vgl. 79 (idem);
5 naar de kerkelijke orde in de Gereformeerde Kerken in Nederland geschiedt de verkiezing van ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad, waarbij de gemeente wordt ingeschakeld (besluit GS 1978).

3.3 ROEPING EN AMBT EN VAN DE GELOVIGEN

3.3.1 Wettige verkiezing; art. 31 NGB

1 De roeping tot het ambt wordt beschreven in art. 31 NGB en het bevestigingsformulier. De weg die daar wordt gewezen is gegrond in de Heilige Schrift (Hand. 1, 6, 14 e.a.) (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
2 de Gereformeerde Kerken in Nederland belijden, dat de ambtsdragers tot hun ambten behoren verkoren te worden door wettige verkiezing der kerk (NGB art. 31) (deputaten aan GS 1975);
3 volgens art. 31 NGB heeft de gemeente het recht van de verkiezing van ambtsdragers (minderheidsrapport deputaten aan GS 1978).

3.3.2 Medewerking van de gemeente

1 In overeenstemming met deze beginselen -- Hand. 1, 6, 14, Ef. 4:12-16 e.a. -- werden in de oude kerk de ambtsdragers gekozen door of met toestemming van de hele gemeente; dat was ook de lijn van Calvijn. De macht om de ambtsdragers aan te wijzen berust bij de kerk in haar geheel, niet bij de kerkeraad (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
2 de Here roept ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad; dat gaat niet buiten de medewerking van de gemeente om; die medewerking vloeit echter niet voort uit de mondigheid van de gemeente (Gal. 3:28), noch uit het christenambt van de gelovigen (HC zondag 12) (deputaten aan GS 1975);
3 de Here geeft ambtsdragers en stelt hen aan in de gemeente; daarbij schakelt Hij ook de gemeente in; die medewerking bestaat in het uitzien naar goed bekend staande mannen (Hand. 6:3); het uitkiezen (Hand. 6:5); het voor de ambtsdragers stellen van de gekozenen (Hand. 6:6; vgl. ook Hand. 1:23 en 14:23) (idem);
4 onder het Oude Verbond vond aanwijzing van ambtsdragers vaak plaats zónder medewerking van de gemeente (Mozes, Jozua, Saul, enz.); in het Nieuwe Verbond maakt de Here zijn kerk tot mondige gemeente door zijn Heilige Geest (minderheidsrapport deputaten aan GS 1978);
5 "Dat de ambtsdragers bij de vervulling van hun roeping om steeds nieuwe ambtsdragers aan te wijzen (2 Tim. 2:2; Tit. 1:5) de gemeente van Christus behoren te betrekken (Hand. 1:15--26 en Hand. 6:2--6; vgl. art. 31 NGB" (besluit GS 1978).

3.3.3 Taak/roeping van de gemeente

De tegenstanders van het vrouwenstemrecht hebben zich over dit punt niet uitgesproken.

3.3.4 Roeping/ambt van de gelovigen

- 1 Dat de vrouw draagster is van het ambt der gelovigen en de gave des Geestes heeft ontvangen impliceert niet, dat zij wel mag stemmen (advies commissie GS 1923);
- 2 het ambt der gelovigen komt ook aan de vrouw toe; daarom mag zij ook meewerken aan de approbatie; maar dat sluit niet in dat zij ook mag meewerken aan de verkiezing (= regering) (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
- 3 het ambt der gelovigen komt wel aan mannen én vrouwen toe, daarom mogen zij ook Gods naam belijden, enz.; maar dat sluit voor de vrouwen niet in een meewerken aan de regering van de kerk -- idem;
- 4 het stemmen van de gemeente(leden) is een daad van algemene regeermacht, die uit het ambt der gelovigen voortvloeit (wel te onderscheiden van de bijzondere regeermacht) (commissie GS 1930);
- 5 "dat daarom uit het feit, dat het ambt der gelovigen aan de vrouw in de kerk evenzeer toekomt als aan de man, niet volgt dat zij ook aan de verkiezing tot het ambt mag deelnemen (besluit GS 1930);
- 6 uit het ambt der gelovigen, waarvan de kerk te Beverwijk stelt, dat het ook aan de belijdende vrouwelijke lidmaten toekomt, vloeit niet zonder meer voort, dat zij ook het actieve kiesrecht bezitten; Beverwijk heeft dat niet uit het onderwijs der Heilige Schrift aangaande het ambt der gelovigen aangetoond (besluit GS 1958).

3.4 HET ARGUMENT VAN DE TIJDGEEST

- 1 De PS van Noord-Holland (1923?) noemde de invoering van het vrouwenkiesrecht *voorbarig* (er is geen eenstemmigheid over binnen de kerken); *onvoorzichtig* (in verband met de algemene geestesgesteldheid van onze tijd); *bedenklijk* (het veroorzaakt opspraak, onrust en misnoegen binnen de kerken (zie GS 1923);
- 2 de commissie waarschuwt tegen het gevaar van een onschriftuurlijke emancipatiebeweging. Conclusie: de veiligste weg is vrouwenkiesrecht niet invoeren (advies commissie GS 1923);
- 3 besluit c: een Commissie te benoemen met het mandaat om het vraagstuk, of het vrouwenkiesrecht naar Gods Woord geoorloofd is, in verband met de tijdsomstandigheden wenselijk en aan de geestelijke welstand van de kerken bevorderlijk is (besluit GS 1923);
- 4 deputaten oordelen dat onze gereformeerde kerken de veiligste weg gekozen hebben, door zich te houden aan het voorbeeld van de apostelen en het stemrecht alleen aan de mannen toe te kennen (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 5 deputaten zijn van oordeel dat de tijdsomstandigheden (de onchristelijke emancipatiebeweging) de invoering van het vrouwenkiesrecht in de kerken niet wenselijk maken. Pas op voor de schijn dat de kerk een offer aan de tijdgeest zou willen brengen (idem);
- 6 als het vrouwenkiesrecht bevorderlijk zou zijn voor de geestelijke welstand van de kerk, dan hadden de apostelen de vrouwen wel laten meestemmen (idem);

Zie voor de laatste drie punten ook de conclusies van het meerderheidsrapport van deputaten aan de GS (1927).

3.5 DIVERSEN

- 1 Invoering van het vrouwenkiesrecht raakt niet één kerk, maar alle kerken; er behoort daarom door de GS een besluit genomen te worden (advies commissie GS 1923);
- 2 dit vraagstuk is van ingrijpende betekenis voor héél de kerk (idem);
- 3 het standpunt van Zandvoort inzake het vrouwenkiesrecht is geen middelmatige zaak, maar goddelijke eis, het raakt dus alle kerken (idem);
- 4 als één kerk erover beslist, ontstaat er rechtsongelijkheid (idem);

- 5 invoering van het vrouwenkiesrecht is in strijd met de historische betekenis van art. 22 KO (idem);
- 6 op grond van de Heilige Schrift en het gereformeerde kerkrecht mag de vrouw niet meestemmen (advies van meerderheidsrapport deputaten aan GS 1930).

4 ARGUMENTEN VOORSTANDERS VAN VROUWENSTEMRECHT

4.1 SCHRIFTGEGEVENS

4.1.1 Schriftbewijs (algemeen)

- 1 Als duidelijke Schriftgegevens ontbreken moet geoordeeld worden op grond van analogie der Schrift (minderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 2 de uitspraak van 1930 heeft de vrijheid der exegeze op het punt van vrouwenkiesrecht aan banden gelegd en heeft daardoor aan de kerken een praktijk opgelegd die niet op dwingende en de gewetens bindende argumenten uit de Heilige Schrift zijn gegrond (kerken van Amsterdam en Beverwijk aan GS 1958);
- 3 de GS van 1958 en die van 1964 voeren geen Schriftbewijs aan (kerkeraad Delft aan GS 1972);
- 4 de uitspraak van de GS 1930: dat het overtuigend bewijs dat de Schrift het vrouwenkiesrecht *exist* niet is geleverd, is niet overtuigend; dit oordeel is weinig overtuigend: er worden veel zaken in onze KO geregeld die niet (rechtstreeks) uit de Heilige Schrift zijn af te leiden (*idem*);
- 5 de uitspraak van de GS 1930: dat de gegevens die de Heilige Schrift biedt veeleer tegen dan voor het vrouwenkiesrecht schijnen te pleiten, heeft weinig overtuigingskracht (*idem*);
- 6 het besluit van de GS 1930 doet aan het onderwijs uit de Schrift geen recht (*idem*);
- 7 dat een de kerken bindend besluit inzake het vrouwenkiesrecht met goede argumentatie uit de Heilige Schrift dient gefundeerd te zijn (besluit GS 1972);
- 8 dat een dergelijk besluit derhalve niet dient te spreken van Schriftgegevens, die veeleer tegen dan voor "schijnen te pleiten" (besluit GS 1972);
- 9 dat het zeer gewenst is, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland alsnog komen tot een met goede argumentatie uit de Heilige Schrift gefundeerd besluit inzake het vrouwenkiesrecht in de kerk (GS 1972);
- 10 dat daarbij o.m. de door de kerkeraad van Delft aangevoerde gegevens uit de Heilige Schrift en de belijdenis overwogen dienen te worden (*idem*);
- 11 gezien het karakter van het kiezen (geen regeren) kunnen slechts zeer gewichtige, aan de Heilige Schrift ontleende redenen de kerkeraad noodzaken, de belijdende vrouwelijke leden der gemeente van deze actie uit te sluiten ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.1.2 Schriftgegevens over verkiezing

- 1 Hand. 1 en 6 bieden geen rechtstreekse gegevens; evenmin Hand. 14:23 en Tit. 1:5. Hand. 1:5 gaat over de verkiezing van een apostel, geldt dus niet voor de verkiezing van ambtsdragers, bovendien gebeurt het door het lot; de aanwijzingen van Hand. 1 en 6 pleiten eerder voor dan tegen het vrouwenkiesrecht: Hand. 1:26 en 6:5 spreken over "heel de gemeente"; de aanspraak "broeders" geldt ook heel de gemeente; Hand. 2:17 pleit eerder voor dan tegen het vrouwenkiesrecht: als de vrouw mag profeteren, dan toch ook stemmen (minderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 2 de GS 1930 geeft geen Schriftbewijs voor de stelling dat kiezen een daad is van algemene regeermacht; evenmin is aangetoond uit de Heilige Schrift waarom de algemene regeermacht der gelovigen bij de vrouwen beperkt moet blijven tot de approbatie; ook de zusters behoren tot de gemeente: men kan het "broeders" van Hand. 6:3 niet aanvoeren als bewijs, dat in Hand. 6:5 met "menigte" enkel de mannen broeders zijn bedoeld, daar de apostelen de gewoonte van de synagoge volgden door de gemeente aan te spreken met "broeders" (kerkeraad Delft aan GS 1972);
- 3 deputaten erkennen dat met Schriftplaatsen als 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2 niet een ten volle beslissend antwoord is gegeven op de vraag of vrouwen mogen stemmen; volgens hen valt het beslissend antwoord af te leiden uit Hand. 6:5, 6, waar 'verkiezen' en 'stellen' als beslissende daden worden voorgesteld. In Hand. 6:3 wordt echter door de apostelen eerst de norm gesteld: deze is beslissend. Het woord 'stellen' ziet gewoonlijk niet op een beslissende daad van de zijde van hen die stellen, maar van de zijde van hen

vóór wie iemand gesteld wordt (Hand. 1:23, 5:27, 22:30. Wie stelt dat de gemeentevergadering autoriteit heeft, komt bij het independentisme terecht; de beslissende daad komt in Hand. 6:6 van de zijde der apostelen: zij stellen de norm en leggen de handen op (commissie GS 1975);

4 bij het stemmen/kiezen gaat het om een stem geven aan de roeping van God; het gaat daarbij om de stem van de gemeente (vgl. 1 Kor. 16:16, 18 en 1 Tess. 5:12, 13) (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);

5 de hele compositie van de uitspraak van 1930 is zwak, met name ten gevolge van het ontbreken van een Schriftuurlijke beschrijving van de aard van het (ver)kiezen der gemeente; de uitspraak maakt niet duidelijk, waarom de Heilige Schrift zou eisen terzake van het onderdeel van de stemming de gemeente op te splitsen in een mannelijk en vrouwelijk gedeelte. Schriftgegevens: Christus geeft ambtsdragers aan zijn gemeente (Ef. 4:11, 1 Kor. 12:28); Christus schenkt gaven in zijn gemeente om in het ambt te dienen (Ef. 4:8); Hij schakelt krachtens de inwoning van de Heilige Geest de gemeente in bij het opmerken van deze gaven (Hand. 6:3) ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.1.3 De positie van de vrouw

1 De Heilige Schrift leert de onderdanigheid van de vrouw in het huwelijk; NB: niet aan alle mannen, maar aan haar eigen man; de Heilige Schrift leert dus geen algemene onderdanigheid van de vrouw; uit deze onderdanigheid kan dus ook niet afgeleid worden dat de vrouw niet mag stemmen; een inwonende zoon mag immers ook stemmen (minderheidsrapport deputaten aan GS 1927);

2 noch aan de schepping van de mens, noch aan de scheppingsorde, is in afgeleide zin enig argument te ontlenuen tegen het vrouwenkiesrecht; de Here heeft de vrouw niet uitgesloten van de heerschappij over de schepping (Gen. 1:26--28); de man had de vrouw ook nodig, ze vullen elkaar aan (minderheidsrapport deputaten aan GS 1930);

3 met de man staat de vrouw in de mondigheid van de nieuwe bedeling, zie Gal. 3:26--28; het Nieuwe Testament laat zien, hoezeer de vrouw vanuit haar christenambt en mondigheid in Christus actief is in de gemeente en de verbreiding van het evangelie: Rom. 16:1, 3, 12, Fil. 4:2 (kerkeraad Delft aan GS 1972);

4 deputaten hebben niet uit de Heilige Schrift aangetoond dat verkiezen een daad is van gezagsoefening, daarom hebben de door hen aangevoerde plaatsen uit de Heilige Schrift geen rechtstreekse betrekking op de zaak van het vrouwenkiesrecht. Dat 'de' man gezag heeft over 'de' vrouw (aldus deputaten), is niet uit de Heilige Schrift bewezen. Deputaten hebben niet overtuigend bewezen dat 1 Kor. 11:2--16 over de man en de vrouw in het *algemeen* spreekt en dat elke man hoofd is van elke vrouw. Het gaat blijkens het verband over de man in de *gemeente* die het hoofd is van *zijn* vrouw. De tegenstelling die deputaten maken: "deze onderscheiden positie tussen man en vrouw is geen gevolg van de door God gegeven huwelijksrelatie, maar van de door Hem gegeven scheppingsordinantie" stelt een onjuist dilemma. Eva werd geschapen als hulp van Adam en pas in de huwelijksrelatie werd Adam door God gesteld als hoofd van zijn vrouw. Vergelijk Gen. 1:27 (weest vruchtbaar) gebonden aan het huwelijk en 2:24 (de man zal *zijn* vrouw aanhangen) (commissie GS 1975);

5 de Heilige Schrift spreekt in allerlei verbanden over onderdanigheid en ondergeschiktheid; zichzelf onderschikken is niet passief, maar is een christelijke activiteit; de wortel daarvan is de heerschappij van God en Christus (vgl. Ef. 6:1, Kol. 3:18, 20). Het doel van deze activiteit is: bevordering van Christus' zaak op aarde. Hij wil geen revolutionaire vrijheid, maar de vrijheid van Christus; daarbij hoort ook de 'rust': op je plaats blijven; dat is een vrucht van de liefde. Conclusie: de Heilige Schrift roept de gelovigen niet op tot een passieve houding, maar tot geloofsactiviteiten in de menselijke samenlevingsverhoudingen met het oog op de presentie van Christus, de Heer van de gemeente (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);

6 in het huwelijk zijn man en vrouw als gelijkwaardige schepselen van God aan elkaar gegeven; ze functioneren daarbij elk op eigen wijze: bij de man wordt gesproken over 'voorgaan' (in liefde), bij de vrouw over 'volgen' (in liefde); beiden zijn gebonden aan de normen van 1 Kor. 11 en Ef. 5. Wanneer de *gemeente* samenkomt, legt de vrouw haar houding en functionering in het huwelijk niet af: ook daar blijft zij op haar plaats (idem).

4.1.4 Leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14; 1 Tim. 2

- 1 1 Kor. 11:3,9, 14:34 en 1 Tim. 2:11--14 verbieden de vrouw het leren en profeteren, meer niet. 1 Kor. 14 geeft geen algemeen zwijggebod (ze mag ook meezingen, het jawoord uitspreken); 1 Tim. 2 verbiedt aan de vrouw met gezag leren en profeteren. Maar stemmen gebeurt schriftelijk en is geen machtsuitoefening (minderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 2 in 1 Kor. 11 staat niet dat de vrouw het *beeld* is van de man, maar zijn *heerlijkheid*; zij is ook beeld van God. Maar binnen de huwelijksverhouding geldt dat de man hoofd is en gezag heeft. 1 Kor. 11 zegt over het profeteren van de vrouw dat het 'passend' moet gebeuren: niet in strijd met de ondergeschiktheid aan haar man. Bidden of profeteren was op zichzelf niet in strijd met haar positie. Daaruit volgt dat 1 Kor. 14:34 geen regel was zonder enige uitzondering (minderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
- 3 ten onrechte heeft men plaats en als 1 Kor. 11, 14 en 1 Tim. 2 contra het vrouwenkiesrecht aangevoerd; het gaat hier om iets heel anders, nl. de plaats en het optreden van de (gehuwde) vrouw in de *eredienst* (kerkeraad Delft aan GS 1972);
- 4 uit 1 Kor. 14:35 blijkt dat Paulus primair de gehuwde vrouw op het oog heeft: *zij* moeten thuis hun eigen mannen raadplegen; het verbod van 1 Kor. 14 ziet op een bepaalde vorm van spreken, die in vs. 35 gekarakteriseerd wordt als 'vragen stellen'; hij geeft geen absoluut zwijggebod; van het één voor één profeteren in vs. 31 worden de vrouwen niet uitgesloten; het gaat hier over de charismatische gaven van 1 Kor. 12--14; als de Heilige Geest die gaven ook aan vrouwen gaf, durfde Paulus haar het spreken in de gemeente niet te verbieden (vgl 1 Tess. 5:19) (commissie GS 1975);
- 5 in 1 Tim. 2:8--15 heeft Paulus primair het optreden van de gehuwde vrouwen in de gemeente op het oog; wanneer Paulus aan deze vrouwen het 'leren' en 'gezag oefenen' verbiedt -- niet het bidden -- denkt hij aan charismatisch leren mét discussies (vgl. 1 Kor. 12:1, 28, Jak. 3:1) en aan *heersen* (de baas spelen) van de gehuwde vrouw over haar man (idem);
- 6 in 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2 staat niet *ten opzichte van wie* zij zich ondergeschikt moet gedragen. Maar wanneer zij gaat spreken in en tot de gemeente, in vragen stellen aan of discussiëren met de profeet, dan gaat zij van haar plaats af. Deze instructie van Paulus is gemotiveerd vanuit het Oude Testament: schepping en val (1 Tim. 2) (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978).

4.2 KERKRECHTELIJKE ARGUMENTEN

4.2.1 Regeren

- 1 Volgens Voetius is het kiezen een daad van (algemene) regeermacht. Lindeboom: wat de kerkeraad toekomt is in eigenlijke zin regeermacht. Het uitbrengen van een stem onder leiding van de kerkeraad kan geen 'regeren' worden genoemd, althans niet in dezelfde zin als door de kerkeraad gebeurt; de kerkeraad gééft leiding bij de verkiezing, de gemeente ontvangt leiding, erkent die, onderwerpt zich daaraan (minderheidsrapport deputaten aan GS 1930 (vgl. Delft aan GS 1972));
- 2 uit het rapport van deputaten is gebleken dat de regeermacht in de kerk enig en alleen bij de verhoogde Christus berust, die zijn regeermacht niet overdraagt aan ambtsdragers of andere gemeenteleden, zelfs niet voor het geringste deel (commissie GS 1975);
- 3 wie stelt dat de gemeentevergadering autoriteit heeft komt bij het independentisme terecht: Christus regeert door middel van ambtsdragers (vgl. Hand. 6:6) (idem);
- 4 de verkiezing is een zaak van het regiment van de levende Christus over zijn kerk (Ef. 4:8, 11); Hij geeft gaven aan de kerk; het is de taak van de gemeente die gaven op te merken, te herkennen, te erkennen; zie art. 31 NGB en bevestigingsformulier (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);
- 5 naar aanleiding van verkiezing als 'daad van algemene regeermacht': deze constructie gaat terug op Voetius: naast bediening van het evangelie en van de tucht de 'macht van de regering of ordening van de kerk'; de verkiezing achtte men een uitoefenen van deze (derde) macht.
Kritiek: deze indeling gaat niet terug op Heilige Schrift of belijdenis; 'regeren' gaat in

de Bijbel altijd over herderlijke zorg (Ef. 4, Heb. 13, 1 Tim. 3 en 5); ook het besturen staat niet los van dit regeren; het is gevaarlijk om een 'regeermacht' te erkennen los van Woord en sacramenten. 'Regeren' in art. 30 NGB betekent: waken over de zielen; het koninklijk ambt van de christen (HC zondag 12) heeft niets te maken met een macht tot regeren in de gemeente; in de termen van de GS 1930 raakt de concrete, zorgende activiteit van Christus op de achtergrond; 'regeren' of 'adviseren' betekent een verkorting van de horizon: te veel wordt over menselijke activiteit gesproken, te weinig over die van Christus; over wie of wat regeert de gemeente: over de kerkeraad? over zichzelf? over de man die verkozen wordt? Hoe kan men regeren óver iemand, ónder wie men zich wil stellen? Daarom niet langer spreken over 'regeermacht' of 'gezagsoefening', maar over *roeping* door middel van de gemeente (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);

- 6 bezwaren tegen 'algemene regeermacht van de gelovigen': de uitdrukking laat zich niet vanuit Heilige Schrift en confessie legitimeren, want het koninklijk ambt van een christen (HC zondag 12) is niet typerend voor het kiezen van ambtsdragers; het onttrekt het spreken van de Heilige Schrift over de 'regering' van Christus, die ambtsdragers aan de gemeente schenkt (Ef. 4:8, 9) aan de aandacht van de gelovigen of dreigt dit te doen; het vormt (samen met zijn pendant: 'de bijzondere regeermacht' (van de ambtsdragers)) een belemmering voor het recht verstaan van het 'regeren' en 'leiding geven' der ambtsdragers, waarvan de Heilige Schrift spreekt in 1 Tim. 5:17 en waarvan de kerk belijdenis doet in art. 30 NGB ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.2.2 Is stemmen gezag oefenen?

- 1 Is kiezen een regeerdaad? De gemeente wijst de personen aan die Christus voor het ambt heeft bestemd: de ambtsdragers die regeren zullen met autoriteit, aan Christus en niet aan de gemeente ontleend (kerkeraad Delft aan GS 1972 (met beroep op C. Lindeboom aan GS 1930));
- 2 het betoog van deputaten gaat er van uit dat het stemmen een zaak is waarbij de vrouw gezag oefent over de man; ten onrechte wordt de materie van het vrouwenkiesrecht alleen vanuit dit gezichtspunt benaderd; deputaten hadden moeten aantonen dat deelnemen aan de verkiezing inderdaad gezag oefenen inhoudt; het betoog van deputaten kan worden beschouwd als een goed gefundeerde afwijzing van de vrouw in het ambt (commissie GS 1975);
- 3 stemmen is geen gezag oefenen, want de kerkeraad beslist wie gekozen kan worden en wie niet; dat de uitslag van de verkiezing bindend is, maakt verkiezing niet tot gezag oefenen (over gekozenen en niet-gekozenen); dit berust op de vooraf genomen beslissing van de kerkeraad zelf (idem);
- 4 typering van stemmen/kiezen: "in het kiezen geeft de mondige gemeente van Christus stem aan de roeping van God; zij herkent deze roeping in de gaven, die door Christus' Geest geschonken zijn in het midden van Zijn gemeente" (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);
- 5 in het uitbrengen van haar stem geeft de vrouw geen onderricht aan de gemeente, maar geeft zij, samen met de andere belijdende leden van de gemeente, haar oordeel aan de kerkeraad; haar stem vormt samen met de andere stemmen de stem van de gemeente. Bij het stemmen 'heeft' de vrouw geen 'gezag' over de man, maar schikt zij zich, samen met de andere belijdende leden van de gemeente, onder het beleid en het gezag van de kerkeraad ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.2.3 Onderscheid stemmen -- andere onderdelen van de verkiezing

- 1 In 1923 werd nog gezegd, dat ook de approbatie een daad van kerkelijke machtsoefening is (dit krijgt later weinig/geen aandacht meer); het onderscheid van Voetius tussen stemmen en approberen kan Lindeboom niet volgen; als het zwijggebod absoluut is, waarom mag de vrouw dan wel spreken bij de approbatie, terwijl ze niet (stilzwijgend) mag stemmen? Ook approbatie behoort tot "de regeering en rechtspraak welke openlijk is" (Voetius), een daad van "kerkelijke machtsoefening"; belijdende leden worden opgeroepen tot approbatie, doopleden niet; om te kunnen approberen moet men de gave des onderscheids hebben (minderheidsrapport deputaten aan GS 1930);

- 2 het stemmen is een onderdeel van de verkiezing naar art. 20 KO; de KO verplicht niet tot kiezen, wel tot 'voorstellen' (ter approbatie). Niet de keus van het halve deel, maar de approbatie is onmisbaar naar art. 31 NGB (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);
- 3 samen met haar man vormt de vrouw de stem van de gemeente; ook het opgeven van namen is haar toegestaan: dit is ook een vorm van spreken; evenmin is er bezwaar tegen het spreken van de zusters bij de approbatie: het 'stilzwijgend instemmen' is een veelzeggend zwijgen; hetzelfde kan gezegd worden ten aanzien van de tucht (idem);
- 4 de GS van 1930 is er niet in geslaagd het principiële verschil tussen stemmen en approberen duidelijk te maken ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.2.4 De plaats van de kerkeraad

- 1 Wat aan de kerkeraad toekomt, kan in eigenlijke zin regeermacht genoemd worden; de kerkeraad heeft en geeft de leiding; hij roept de gemeente op; hij regeert haar; en bij hem berust de verantwoordelijkheid (Delft aan GS 1972);
- 2 Christus zelf stelt ambtsdragers aan; het is de taak van de kerkeraad leiding te geven bij de verkiezing; de verkiezing van ambtsdragers, die Christus zelf aanstelt, is en blijft een zaak van de kerkeraad; het deelnemen aan de verkiezing is geen gezag oefenen, want de kerkeraad beslist wie gekozen worden en wie niet; het 'bindende karakter' van de stemming berust op de vooraf door de kerkeraad genomen beslissing (commissie GS 1975);
- 3 de hele verkiezingshandeling staat onder leiding van de kerkeraad; de gemeente regeert dus niet zichzelf; de verkiezingshandeling is een door de kerkeraad geleid gemeenschappelijk handelen van kerkeraad en gemeente. Overeenkomstig de belofte van de Heilige Geest wordt zo de wil van Christus openbaar. De gemeente wil zich onderwerpen aan de gekozenen; ook de stemmende mannen oefenen dus geen gezag. De kerkeraad respecteert bij voorbaat de keus van de gemeente: dat is een erkenning van de inwoning van Christus; niet de kracht van de zusters, maar de kracht van de gemeente maakt de stemming beslissend (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);
- 4 het kiezen is een door de kerkeraad geleid gemeenschappelijk handelen van kerkeraad en gemeente, waarin de gemeenteleden niet deelnemen aan de regering van de kerk, maar waarin de kerkeraad de gemeente bij het voortgaand opmerken van de gaven in de roeping tot het ambt krachtens haar pinkstermondigheid betreft ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.3 ROEPING VAN DE GEMEENTE EN VAN DE GELOVIGEN

4.3.1 Wettige verkiezing; art. 31 NGB

- 1 Bij de verkiezing spreekt de Here door de mond van de gemeente (commissie GS 1975);
- 2 uit de Reformatie valt als les te trekken: de sleutelmacht is niet aan de geestelijkheid, maar aan de gemeente(leden) toevertrouwd; daarom werd in de tijd van de reformatie het verkiezingsrecht ook aan de gemeente teruggegeven (vgl. art. 31 NGB en het bevestigingsformulier). Tegelijk wordt front gemaakt tegen het spiritualistisch independentisme: daarom gebeurt verkiezing onder leiding van de kerkeraad. Bij de sleutelmacht spraken de reformatoren over tweeërlei dienst: bediening van het Woord en van de tucht (HC 31); later werd daar een derde macht aan toegevoegd: de macht van de regering of ordening van de kerk (Voetius); de verkiezing werd een deel van de derde macht geacht (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978).

4.3.2 Medewerking van de gemeente

- 1 Christus wijst de ambtsdragers niet rechtstreeks (uit de hemel) aan, maar door middel van de gemeente: uit de gemeente, de vergadering van de gelovigen, komt het ambt op; de gemeente kiest de ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad, die de verantwoordelijkheid draagt (minderheidsrapport deputaten aan GS 1930);

- 2 de apostolische regels verplichten de kerkeraad niet tot het halveren van de gemeente bij de verkiezing. Het woord van het bevestigingsformulier zal aan diepte winnen, wanneer zoveel mogelijk mondige leden van de mondige gemeente meewerken aan de verkiezing (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);
- 3 in de roeping tot het ambt mag de gemeente haar medewerking verlenen door het kiezen van broeders die voor het ambt geschikt zijn (Hand. 6:5; vgl. ook art. 31 NGB, art. 20 KO en de bevestigingsformulieren). Het kiezen is een door de kerkeraad geleid gemeenschappelijk handelen van kerkeraad en gemeente, waarin de kerkeraad de gemeente bij het voortgaand opmerken van de gaven in de roeping tot het ambt krachtens haar pinkstermondigheid betreft ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.3.3 Taak/roeping van de gemeente

Het is de taak van de gemeente de gaven die Christus aan de kerk geeft op te merken, te herkennen en te erkennen. De gemeente is daartoe in staat dankzij de Geest die in haar woont (zie Calvijn en Bucer). In het kiezen geeft de mondige gemeente van Christus stem aan de roeping van God; zij herkent deze roeping in de gaven, die door Christus' Geest geschonken zijn in het midden van zijn gemeente. In het stemmen/kiezen gaat het om een stem geven aan de roeping van God; het gaat daarbij om de stem van de gemeente (vgl 1 Kor. 16:16, 18 en 1 Tess. 5:12, 13); samen met haar man vormt de vrouw de stem van de gemeente -- meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978.

4.3.4 Roeping/ambt van de gelovigen

- 1 De GS van 1923 heeft al uitgesproken dat het ambt der gelovigen evenzeer aan de vrouw toekomt als aan de man; er is dan ook geen bezwaar tegen approbatie door de vrouw; waarom zou ze dan niet mogen stemmen? De gemeentelieden hebben niet altijd het stemrecht, maar de uitoefening van dit stemrecht rust wel op het ambt van de gelovigen; ook vrouwen hebben de gaven van de Heilige Geest (1 Joh. 2:20; vgl. art. 28 NGB en HC zondag 12, 21) (minderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 2 conclusies: dat de medewerking van de vrouw aan de verkiezing van ambtsdragers, juist omdat zij in het ambt aller gelovigen staat, niet maar geoorloofd, doch vanzelfsprekend moet worden geacht; dat het uitsluiten der vrouw aan die medewerking te beschouwen is als een miskening en krenking van haar ambtelijke roeping; dat de kerken deswege geroepen zijn, aan deze uitsluiting een einde te maken, niet door *toekenning* van het kiesrecht aan de vrouw, maar door *erkenning* van het *recht* dat zij krachtens het haar door Christus verleende ambt *bezit*, om aan de verkiezing van ambtsdragers in zijn gemeente mee te werken (idem);
- 3 in het speciale ambt is er onderscheid tussen man en vrouw; in het algemene ambt niet; zie 1 Joh. 2:20 en 1 Petr. 2:9, art. 28 NGB, antw. 32 en 55 HC (minderheidsrapport deputaten aan GS 1930);
- 4 de gelovige vrouw draagt evenzeer als de gelovige man het christenambt (HC zondag 12); 1 Joh. 2:27 geldt ook voor haar (vgl. 2:20). Met de man staat de vrouw in de mondigheid van de nieuwe bedeling (Gal. 3:26--28). Het Nieuwe Testament laat zien hoezeer de vrouw vanuit haar christenambt en mondigheid in Christus actief is in de gemeente en bij de verbreiding van het evangelie: Rom. 16:1, 3, 12, Fil. 4:2, enz. Vanwege zijn christenambt en mondigheid in Christus neemt de man deel aan de verkiezing; krachtens hetzelfde heeft ook de vrouw dit recht (kerkeraad Delft aan GS 1972);
- 5 sinds de pinksterdag is in vervulling gegaan de profetie van Joël 2:28, 29; nu hebben mannen en vrouwen op gelijke wijze deel aan de zalving van Christus (vgl. 1 Joh. 2:20, 27); zij dienen gezamenlijk met alle fijngevoeligheid te onderscheiden waarop het aankomt (Fil. 1:10) (commissie GS 1975);
- 6 naast de redenering van Voetius over de 'derde macht' in de kerk (regering/ordening) kwam een bepaalde opvatting van het ambt van de christen (HC zondag 12); op het niveau van het bijzondere ambt zou dit christenambt zich verbijzonderen in predikant (profeet), diaken (priester) en ouderling (koning); op het niveau van het algemene ambt van de gelovigen zou het kiezen (in deze opvatting) een uitoefening zijn van de algemene regeermacht en zo van het koninklijke ambt; zo bv. A. Kuyper. Het konink-

- lijk ambt volgens HC zondag 12 heeft echter niets te maken met een macht tot regeren in de gemeente. Christus heeft na Pinksteren aan zijn gemeente mondigheid gegeven; we moeten die mondigheid niet gaan schematiseren met de driedeling van HC zondag 12; dat leidt tot absurde consequenties (meerderheidsrapport deputaten aan GS 1978);
- 7 in de inwoning van de Heilige Geest delen de zusters der gemeente niet minder dan de broeders (Gal. 4:6; 1 Joh. 2: 20) ((verworpen) tegenvoorstel GS 1978).

4.4 TIJDSOMSTANDIGHEDEN

- 1 Invoering van het vrouwenkiesrecht is afhankelijk van de vraag of de vrouw dit recht heeft, "welke de tijdsomstandigheden ook zijn"; de kerk is vaker van standpunt veranderd, bij voorbeeld ten aanzien van de slavernij, of art. 36 NGB (minderheidsrapport deputaten aan GS 1927);
- 2 vrees voor verkeerde ontwikkelingen, die we om ons heen zien in de emancipatiebeweging en in de invoering van het passieve vrouwenkiesrecht, mag niet bepalend zijn bij onze besluitvorming, omdat we ons dan zouden laten leiden (in negatieve zin) door wat mensen doen en niet door wat Gods Woord zegt (commissie GS 1975).

5 RUBRICERING VAN DE REVISIEVERZOEKEN

In dit hoofdstuk worden de argumenten uit de revisieverzoeken op een rij gezet. Bij elk argument wordt de vindplaats aangeduid; het cijfer daarachter verwijst naar het nummer dat het betreffende stuk heeft in het materiaal van het (concept-)besluit.

5.1 SCHRIFTGEGEVENS

5.1.1 Schriftbewijs (algemeen)

- 1 Het overtuigend bewijs vóór het vrouwenstemrecht is uit de Schrift niet geleverd; het bewijs ertegen ook niet (br. Knol, 10);
- 2 in 1978 zijn geen goede en overtuigende bijbelse argumenten gebruikt (br. Keizer, 11).

5.1.2 Schriftgegevens over verkiezing

Hierover zijn geen opmerkingen gemaakt.

5.1.3 De positie van de vrouw

- 1 Het is de vraag of er een positie van onderdanigheid in algemene zin is (kerkeraad Zuidlaren, 9, vergelijk br. Keizer, 11);
- 2 de Schrift leert de onderdanigheid van de vrouw; de Schrift leert echter ook de gelijkwaardigheid van de vrouw (PS Noord-Holland, 8);
- 3 dat het vrouwenstemrecht in strijd is met de onderdanigheid van de vrouw is op exegetische gronden niet onweerlegbaar aangetoond (PS Groningen, 1, PS Zuid-Holland, 6 en br. Keizer, 11);
- 4 uit 1 Kor. 11 blijkt dat zusters mogen bidden en profeteren (PS Overijssel, 7 en PS Noord-Holland, 8).

5.1.4 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2

- 1 1 Kor. 14 gaat over het lerend, beoordelend, vermanend spreken (vanuit profetieën) tot de gemeente; het bevat geen generaal zwijggebod, maar handelt over het publiek beoordelen en verwerken van profetie; deze tekst is daarom niet van toepassing op het vrouwenstemrecht (kerkeraad Groningen-Oost, 2, PS Overijssel, 7, kerkeraad Zuidlaren, 9);
1 Tim. 2 gaat over lerend, vermanend spreken tot de gemeente; deze tekst staat dicht bij 1 Kor. 14 volgens J. van Bruggen; dit Schriftwoord is niet van toepassing op het vrouwenstemrecht (PS Overijssel, 7);
- 2 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2 gaan niet over het spreken van de zusters bij approberen of stemmen; het is nimmer aangetoond dat het hier gaat over de verkiezing van ambtsdragers (PS Zuid-Holland, 6);
- 3 bij stemmen is geen sprake van gezag oefenen door man of vrouw; daarom zijn 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2 hier niet van toepassing (br. Keizer, 11).

5.2 KERKRECHTELIJKE ARGUMENTEN

5.2.1 Regeren

- 1 Arnhem 1930 legt 'regeren' verkeerd uit, zie art. 30 NGB (PS Overijssel, 7);
- 2 de kerkeraad blijft regeren en blijft verantwoordelijk; hij geeft de regeermacht niet uit handen (PS Zuid-Holland, 6);
- 3 bij verkiezing is er geen sprake van leiding geven, van regeren in de zin van art. 30 NGB; mee-werken is niet mee-regeren (PS Overijssel, 7);
- 4 de uitdrukking 'een eigen zelfstandige beslissende stem' wordt ten onrechte geplaatst in het kader van gezag oefenen, regeren (PS Overijssel, 7);

- 5 het is beter te spreken over roeping naar art. 31 NGB dan over stemrecht; verhinder de zusters niet om hun roeping uit te oefenen (PS Overijssel, 7);
- 6 de kerk is geen demo-cratie, maar Christo-cratie: *Christus* regeert door middel van de kerkeraad (kerkeraad Zuidlaren, 9).

5.2.2 Is stemmen gezag oefenen?

- 1 stemmen is geen gezag oefenen (kerkeraad Groningen-Oost, 2);
oordeel 3 van het besluit van 1978 is evident en kerkrechtelijk onhoudbaar: het brengt niet in strijd met de onderdanigheid van de vrouw, evenmin met het vijfde gebod (kerkeraad Leusden, 3);
- 2 de man oefent geen gezag bij het stemmen, de vrouw (dus) ook niet (PS Zuid-Holland, 6);
- 3 bij het stemmen wordt geen gezag geoefend over de te verkiezen broeders; de uitdrukking 'een eigen zelfstandige beslissende stem' wordt ten onrechte geplaatst in het kader van gezag oefenen (PS Overijssel, 7); een individuele stem bindt trouwens niet (kerkeraad Zuidlaren, 9);
- 4 bij het stemmen wordt ook geen gezag geoefend over de kerkeraad (kerkeraad Zuidlaren, 9);
- 5 wie kiest uit een dubbel getal onderwerpt zich aan de kerkeraad (dit geldt voor man én vrouw) (kerkeraad Leusden, 3);
- 6 de kerkeraad blijft regeren en blijft verantwoordelijk; hij geeft de regeermacht niet uit handen (PS Zuid-Holland, 6);
- 7 stemmen is geen gezag oefenen; de kerkeraad legt geen verantwoordelijkheid af aan de gemeente (de kiezers); de kerkeraad heeft en houdt het laatste woord (kerkeraad Zuidlaren, 9).

5.2.3 Onderscheid stemmen -- andere onderdelen van de verkiezing

- 1 dat stemmen een onweerlegbaar ander karakter heeft dan approberen is op kerkrechtelijke gronden niet onweerlegbaar aangetoond (PS Groningen, 1);
- 2 oordeel 3 en 4 van het besluit van 1978 doen te kort aan het bindend karakter van de approbatie (kerkeraden van Groningen-Oost, 2 en Zuidlaren, 9);
- 3 bindend karakter betekent niet: dwingend karakter (PS Overijssel, 7);
- 4 bij andere onderdelen van het verkiezingsproces worden ook de zusters ingeschakeld (kerkeraad Zuidlaren, 9, br. Keizer, 11);
- 5 het principiële onderscheid tussen stemmen en approberen is door 1978 niet aangetoond (kerkeraad Zuidlaren, 9).

5.2.4 De plaats van de kerkeraad

- 1 het spreken over het 'bindend karakter' van het stemmen doet te kort aan de verantwoordelijkheid van de kerkeraad in de benoeming (kerkeraad Groningen-Oost, 2);
- 2 de kerkeraad heeft en houdt de leiding bij de verkiezing (kerkeraad Leusden, 3);
- 3 wie kiest uit een dubbel getal onderwerpt zich aan de kerkeraad (kerkeraad Leusden, 3);
- 4 de kerkeraad bindt zichzelf, wanneer hij de uitslag van de stemming respecteert (PS Overijssel, 7); hij geeft de leiding of regering dus niet uit handen (kerkeraad Zuidlaren, 9, br. Keizer, 11);
- 5 benoemen en roepen tot het ambt is taak en verantwoordelijkheid van de kerkeraad (br. Keizer, 11).

5.3 ROEPING VAN DE GEMEENTE EN VAN DE GELOVIGEN

5.3.1 Wettige verkiezing; art. 31 NGB

- 1 de wettige verkiezing geschiedt door de kerk (PS Overijssel, 7);
- 2 medewerking van de gemeente is nodig naar art. 31 NGB (PS Noord-Holland, 8).

5.3.2 Medewerking van de gemeente

- 1 het gaat om de vraag: hoe kan de gemeente zo goed mogelijk worden ingeschakeld bij de verkiezing; als dat de doelstelling is, mogen de zusters niet buitengesloten worden (kerkeraad Groningen-Oost, 2);
- 2 medewerking van de gemeente is nodig naar art. 31 NGB; daaraan wordt te kort gedaan als een deel van de gemeente wordt buitengesloten (PS Noord-Holland, 8);
- 3 het gaat niet allereerst om de vraag of de zusters wel/niet mogen stemmen, maar om de vraag hoe de gemeente optimaal wordt ingeschakeld (kerkeraad Zuidlaren, 9).

5.3.3 Taak en roeping van de gemeente

- 1 de gemeente heeft als taak: gaven opmerken, herkennen en erkennen; dit mogen de zusters ook (kerkeraad Leusden, 3);
- 2 stemmen is beoordelen van geschonken gaven (door de gemeente) (PS Overijssel, 7).

5.3.4 Roeping/ambt van de gelovigen

- 1 de verantwoordelijkheid van de kiezer ligt binnen het ambt der gelovigen (kerkeraad Zuidlaren, 9);
- 2 het ambt der gelovigen is voor man én vrouw (br. Knol, 10);
- 3 om onduidelijke redenen heeft 1978 onderscheid gemaakt in het ambt der gelovigen tussen man en vrouw; zie het Schriftbewijs (br. Keizer, 11).

5.4 HET ARGUMENT VAN DE TIJDGEEST

- 1 Het verbod op vrouwenstemrecht is te bestempelen als beïnvloeding door de vroegere geest des tijds (PS Noord-Holland, 8);
- 2 de strijd tegen de onchristelijke emancipatiebeweging wordt verzwaaard als het stemrecht niet op onomstreden Schriftuurlijke en kerkrechtelijke gronden aan de zusters wordt onthouden (PS Groningen, 1);
- 3 in de praktijk van het gemeentelieven ervaart men steeds meer de moeite met het besluit van 1978; te meer omdat deze regel niet door de Schrift wordt opgelegd (kerkeraad Leusden, 3);
- 4 tegenwoordig wordt niet-mogen-stemmen als onrecht ervaren; deze praktijk brengt de kerk in een onnodig isolement en werpt een hindernis op voor de voortgang van het evangelie (PS Noord-Holland, 8);
- 5 het gaat niet om 'de rechten van de vrouw'; dat zou een zorgwekkende versmalling betekenen (kerkeraad Zuidlaren, 9).

5.5 DIVERSEN

- 1 Als een algemene invoering van het vrouwenstemrecht te gevoelig ligt, valt te overwegen om het in de vrijheid van de kerken te laten (kerkeraad Leusden, 3);
- 2 het 'huismanskesrecht' (één stem per gezin of adres) lost het probleem niet op, maar verschuift het naar de jongeren (PS Noord-Holland, 8).

6 VOORLOPIGE BALANS

Nu we uitvoerig kennis hebben gemaakt met de argumenten die in het verleden een rol hebben gespeeld, is het goed om ze hier kort samen te vatten en daarbij ook te betrekken de bezwaren die vanuit de revisieverzoeken naar voren zijn gebracht tegen de besluiten van 1978 en van 1930.

6.1 SCHRIFTGEGEVENS

6.1.1 Schriftbewijs (algemeen)

Van de kant van voor- en tegenstanders van het vrouwenstemrecht is in het algemeen met voorzichtigheid gesproken over het Schriftbewijs; illustratief is de bekende uitspraak van de GS van 1930: het overtuigend bewijs vóór het vrouwenstemrecht is niet geleverd, de gegevens van de Schrift schijnen eerder ertegen dan ervoor te pleiten. De kerk van Delft vond deze uitspraak weinig overtuigingskracht hebben en de GS van 1972 overwoog dat een bindend besluit inzake het vrouwenstemrecht met goede argumentatie uit de Schrift gefundeerd dient te zijn en daarom niet dient te spreken op de manier van de GS van 1930.

Een van de *revisieverzoeken* merkt op: het overtuigend bewijs vóór het vrouwenstemrecht is uit de Schrift niet geleverd; het bewijs ertegen ook niet.

6.1.2 Schriftgegevens over de verkiezing

Voor- en tegenstanders zijn het met elkaar eens over de inschakeling van de gemeente bij de verkiezing (Hand. 1, 6, 14) en over de leiding die de ambtsdragers daarbij moeten hebben. Ze zijn het niet met elkaar eens als het gaat om de vraag wat het karakter is van het kiezen/stemmen; evenmin over de vraag op welke wijze de gemeente betrokken mag/moet worden bij de verkiezing. Er blijkt in de Schrift geen expliciete aanwijzing te zijn dat vrouwen al dan niet betrokken zijn geweest bij de verkiezing. Wel worden door sommigen conclusies getrokken uit de aanspraak 'broeders' in Hand. 6, maar die worden door anderen weer bestreden. Door deputaten 1975 is uit het 'kiezen' en 'stellen' afgeleid dat het hier om een beslissend handelen gaat van de kant van hen die kiezen; de synodecommissie van 1975 meende daarentegen dat het beslissend karakter lag bij degenen vóór wie iemand gesteld werd, in dit geval de apostelen.

Bij de *revisieverzoeken* zijn geen argumenten op dit punt te vinden.

6.1.3 De positie van de vrouw

Tegenstanders van het vrouwenstemrecht benadrukken in het algemeen de onderdanigheid van de vrouw en dat het niet in overeenstemming daarmee is haar een eigen zelfstandige beslissende stem bij de verkiezing toe te kennen (GS 1978). De voorstanders leggen vooral de nadruk op de onderdanigheid binnen het huwelijk; zij wijzen er echter op dat het Nieuwe Testament ook spreekt over de mondigheid van de vrouw en over de gelijkwaardigheid van man en vrouw in Christus.

Bij de *revisieverzoeken* komen we deze opmerkingen tegen: het is de vraag of er een positie van onderdanigheid in algemene zin is; de Schrift leert niet alleen de onderdanigheid, maar ook de gelijkwaardigheid van de vrouw.

6.1.4 Leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2

In het algemeen wordt 1 Kor. 14 door de tegenstanders van vrouwenstemrecht uitgelegd als een generaal zwijggebod voor de vrouw (getrouwd en ongetrouwd) in de eredienst (en de gemeentevergadering); in 1 Tim. 2 verbiedt Paulus aan de vrouw het leren en regeren, met beroep op schepping en zondeval. De voorstanders wijzen erop dat de vrouw volgens 1 Kor. 11 mag bidden en profeteren in de gemeente, mits het 'passend' gebeurt. 1 Kor. 14 geeft volgens hen geen algemeen zwijggebod, maar een verbod om vragen te stellen en te discussieren; bovendien gaat het hier vooral om getrouwde vrouwen in de relatie tot hun eigen man. 1 Tim. 2 gaat niet over het spreken in het algemeen, maar over het leren-met-gezag.

Volgens de *revisieverzoeken* gaat 1 Kor. 14 over lerend, beoordelend, vermanend spreken (vanuit profetieën) tot de gemeente, het meedoen aan de publieke discussie over de profetie; deze tekst is daarom niet van toepassing op het vrouwenstemrecht; dat geldt ook van 1 Tim. 2.

6.2 KERKRECHTELIJKE ARGUMENTEN

6.2.1 Regeren

Volgens de tegenstanders is stemmen een 'daad van (algemene) regeermacht', dus een vorm van regeren (GS 1930), een meewerken aan een deel van het leiding geven aan de gemeente (deputaten GS 1975); na 1975 komt de gedachte niet meer expliciet naar voren dat stemmen een vorm van regeren is. De voorstanders hebben veel kritiek op deze opvatting: Christus regeert door middel van zijn ambtsdragers; regeren betekent vooral: herderlijke zorg geven. De *revisieverzoeken* menen ook dat de GS van 1930 'regeren' verkeerd uitlegt: alleen de kerkeraad regeert en geeft leiding; de uitdrukking 'een eigen zelfstandige beslissende stem' (GS 1978) wordt ten onrechte geplaatst in het kader van gezag oefenen, regeren.

6.2.2 Is stemmen gezag oefenen?

De tegenstanders: stemmen draagt niet een adviserend, maar een bindend/beslissend karakter; de kerkeraad is aan de uitslag gebonden; stemmen draagt daarom een gezagselement in zich. De voorstanders benadrukken dat de kerkeraad zélf van tevoren zich aan de uitslag van de stemming bindt; stemmen is vooral stem geven aan de roeping van God, een (h)erkennen van de gaven die Christus geeft.

In de *revisieverzoeken* wordt krachtig benadrukt dat stemmen géén gezag oefenen is (over de kerkeraad of over de gekandideerde broeders); ook de man doet dat niet wanneer hij stemt, evenmin als de zoon bij het stemmen gezag over zijn vader heeft wanneer deze gekandideerd is; de gemeente onderwerpt zich bij de verkiezing aan de leiding van de kerkeraad.

6.2.3 Onderscheid stemmen -- andere onderdelen van de verkiezing

Tegenstanders: stemmen heeft het karakter van gezagsoefening, approberen het karakter van tuchtoefening; aan het approberen mogen alle leden (zelfs niet-leden) deelnemen; de kerkeraad is bij alle fasen van de verkiezing vrij, na de uitslag van de stemming niet meer. De voorstanders: stemmen kan gemist worden, approberen niet; de vrouw 'spreekt' op allerlei manier tijdens de verkiezingsprocedure; het principiële verschil is niet duidelijk gemaakt.

De *revisieverzoeken*: bindend karakter betekent niet: dwingend karakter; het is principieel en kerkrechtelijk niet aangetoond dat stemmen een ander karakter heeft dan approberen.

6.2.4 De plaats van de kerkeraad

Voor- en tegenstanders benadrukken de leiding van de kerkeraad bij de verkiezing; de gemeente kiest niet vrij: dat zou volksoevereiniteit zijn. De voorstanders brengen nog naar voren dat de kerkeraad de inwoning van Christus erkent door de uitslag van de stemming te respecteren.

De *revisieverzoeken*: het spreken over 'bindend karakter' van de stemming doet te kort aan de verantwoordelijkheid van de kerkeraad: de kerkeraad bindt zichzelf aan die uitslag; wie kiest uit een dubbelgetal, onderwerpt zich aan de leiding van de kerkeraad.

6.3 ROEPING VAN DE GEMEENTE EN VAN DE GEMEENTELEDEN

6.3.1 Wettige verkiezing; art. 31 NGB

Tegen- en voorstanders wijzen op art. 31 NGB en de bevestigingsformulieren; de wettige verkiezing is gegrond in de Schrift; volgens art. 31 NGB heeft de gemeente het recht van verkiezing. De voorstanders voegen daar nog aan toe: bij de verkiezing spreekt de Here door de mond van de gemeente; sleutelmacht en verkiezingsrecht zijn aan de gemeente toever-

trouwd.

De *revisieverzoeken* spreken in dezelfde lijn: bij de wettige verkiezing door de kerk (art. 31 NGB) hoort de medewerking van de gemeente.

6.3.2 Medewerking van de gemeente

Voor- en tegenstanders zeggen: de macht om ambtsdragers aan te stellen berust bij de kerk in haar geheel, niet bij de kerkeraad. De Here roept de ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad, maar niet buiten de gemeente om; want in het Nieuwe Verbond is de gemeente mondig (minderheidsrapport deputaten 1978). De tegenstanders zeggen echter dat de medewerking van de gemeente niet voortvloeit uit de mondigheid van de gemeente of uit het christenambt (deputaten 1975). De voorstanders stellen daartegenover: krachtens haar pinkstermondigheid mag de gemeente meewerken in de roeping tot het ambt.

In de *revisieverzoeken* wordt benadrukt dat de gemeente optimaal moet worden ingeschakeld bij de verkiezing: dan mag niet een deel (nl. de zusters) worden buitengesloten.

6.3.3 Taak en roeping van de gemeente

De tegenstanders hebben hier geen opmerkingen. De voorstanders zeggen dat het de taak van de gemeente is om de gaven die Christus aan de kerk geeft op te merken, te herkennen en te erkennen; dat kan zij krachtens de Geest die in haar woont; stemmen is stem geven aan de roeping van God; samen met haar man vormt de vrouw de stem van de gemeente.

De *revisieverzoeken*: de gemeente heeft als taak: de gaven op te merken, te herkennen en te erkennen; stemmen is beoordelen van geschonken gaven.

6.3.4 Roeping/ambt van de gelovigen

Voor- en tegenstanders zijn het erover eens dat het ambt der gelovigen aan man én vrouw toekomt. Maar dat sluit volgens de tegenstanders niet in dat zij mag meestemmen, want dat is meewerken aan de regering van de kerk (1930). Volgens de voorstanders rust de uitoefening van het stemrecht juist op het ambt van de gelovigen: het is een recht dat de vrouw krachtens het haar door Christus verleende ambt bezit (C. Lindeboom); ook de man neemt vanwege zijn mondigheid en christenambt deel aan de stemming.

De *revisieverzoeken*: het ambt der gelovigen is aan man én vrouw gegeven; de verantwoordelijkheid om te kiezen ligt binnen dit ambt; om onduidelijke redenen heeft de GS van 1978 onderscheid gemaakt in het ambt der gelovigen tussen man en vrouw.

6.4 HET ARGUMENT VAN DE TIJDGEEST

Tegenstanders van vrouwenstemrecht wijzen op het gevaar en de invloed van de onchristelijke emancipatiebeweging: pas op voor de schijn dat de kerk een offer aan de tijdgeest zou brengen. Voorstanders zeggen: vrees voor emancipatiebeweging mag niet bepalend zijn voor kerkelijke besluitvorming, alleen wat Gods Woord zegt; de kerk is vaker van standpunt veranderd.

De *revisieverzoeken*: het verzet tegen vrouwenstemrecht is te bestempelen als beïnvloeding van vroeger tijdgeest; de strijd tegen de onchristelijke emancipatiebeweging wordt door dit verbod onnodig verzaagd, als het niet op onomstreden gronden rust; in de praktijk wordt steeds meer moeite met het besluit van 1978 ervaren; het brengt een onnodig isolement met zich mee.

7 **BEOORDELING**

Bij het beoordelen van de revisieverzoeken zullen deze allereerst geconfronteerd moeten worden met het onder ons geldende besluit van de GS van Groningen-Zuid 1978; vervolgens -- indien nodig -- met dat van de GS van Arnhem 1930. Gemakshalve houden we de rubricering aan die we in dit rapport steeds gebruikt hebben.

7.1 **SCHRIFTGEGEVENS**

7.1.1 **Schriftbewijs (algemeen)**

Het Schriftbewijs is ongetwijfeld het belangrijkste onderdeel van de bewijsvoering. Als er een uitdrukkelijk woord van de Schrift over het vrouwenstemrecht bestaat, hebben we dat te gehoorzamen -- het *rechtstreekse* Schriftbewijs. Als dat er niet is, dan getuigt het van eerbied voor de Bijbel om de Schriftgegevens die met het vrouwenstemrecht in verband staan zo zorgvuldig mogelijk te wegen. Niet over alle zaken spreekt de Schrift zich expliciet uit. Meermalen is ten aanzien van het vrouwenstemrecht de vergelijking gemaakt met de kinderdoop: omdat het Nieuwe Testament daar niet uitdrukkelijk over spreekt is er *indirect* Schriftbewijs nodig. In andere gevallen, bv. wanneer het de actuele uitwerking betreft van bepaalde gegevens uit de Schrift of het ingaan op moderne vraagstellingen, zal gesproken moeten worden *naar analogie van* bepaalde bijbelplaatsen.

Als de Bijbel zich uitdrukkelijk zou uitspreken over het vrouwenstemrecht, was er niet op zoveel synoden over gesproken. De moeite zit juist in de vraag hoe de Schriftgegevens uitgelegd én toegepast moeten worden. Waar er geen uitdrukkelijke woorden uit de Bijbel aangegeven kunnen worden als antwoord op bepaalde vragen, getuigt het van eerbied voor de Schrift om de vragen zo scherp en zuiver mogelijk te stellen. Met andere woorden: het gaat niet alleen om de vraag: wat zegt de Bijbel?, maar ook om de vraag: *welke vraag* stellen we aan de Schrift?

Toegepast op ons onderwerp: we zullen bij de Schriftgegevens moeten beginnen. Maar als van daar uit geen uitdrukkelijk antwoord gegeven kan worden, zullen we moeten proberen de vraagstelling zo helder mogelijk in beeld te krijgen, om van daar uit weer naar de Schrift terug te gaan.

Opmerking: het is opvallend dat de generale synoden tot en met 1930 met voorzichtigheid hebben gesproken ('de gegevens van de Schrift schijnen eerder ertegen dan ervoor te pleiten'); de synoden van 1972 en 1975 namen vanwege de divergentie van meningen nog geen besluit; de GS van 1978 deed wél een duidelijke uitspraak (vooral in oordeel 4: *het is niet in overeenstemming met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft (1 Kor. 14:34--36, 1 Tim. 2:11--15) ...*). De bezwaren uit de revisieverzoeken richten zich met name tegen dát onderdeel van het besluit van Groningen-Zuid, waar ook het aangevoerde Schriftbewijs in geding is.

7.1.2 **Schriftgegevens over de verkiezing**

In het OT worden de ambtsdragers rechtstreeks door de HERE aangewezen, in het algemeen zonder tussenkomst van mensen. In het NT worden vaak ook mensen daarbij ingeschakeld, vooral na Pinksteren: ambtsdragers, de gemeente. De Here roept niet meer rechtstreeks, maar 'door middel van'. Dat de Here mensen inschakelt bij de roeping van ambtsdragers is te danken aan het feit dat Hij met zijn Woord en Geest in de gemeente wil wonen; Hij regeert haar met zijn Woord en Geest (HC zondag 21).

In Hand. 1:22--26 lezen we over de aanwijzing van Mattias in de plaats van Judas; dit gebeurt door de Here zelf door middel van het lot, maar op voordracht van de apostelen (mogelijk van de gemeente). Hierbij moet opgemerkt worden, dat deze aanstelling een uniek ambt betreft -- het apostelambt -- en plaatsvindt nog vóór de pinksterdag.

In Hand. 6 -- ná de pinksterdag -- lezen we voor de tweede keer over een verkiezing. We noteren het volgende:

- a de apostelen wijzen vanuit hun verantwoordelijkheid op de noodzaak van uitbreiding van het aantal ambtsdragers;
- b de apostelen vragen een voordracht van de gemeente: zeven broeders (een 'enkelvoudi-

- ge' voordracht);
- c de apostelen stellen de Schriftuurlijke vereisten vast ("vol van Geest en wijsheid");
- d "de hele menigte" (eerder aangeduid als: "broeders") ziet uit naar geschikte mannen en kiest er zeven;
- e deze zeven mannen worden voor de apostelen gesteld;
- f na gebed worden zij in het ambt bevestigd (door handoplegging).

Gewezen kan worden op de begin- en eindverantwoordelijkheid van de apostelen, maar ook op de royale inschakeling van de gemeente. Dit laatste kan en mag krachtens de inwoning van de Geest (zie Hand. 2:4, 17, 18, 33): alleen met behulp van de Geest kunnen de gaven van de Geest gezien worden (vgl. 1 Kor. 2:6--16, Kol. 3:16). Het is moeilijk uit te maken op welke wijze de verkiezing *precies* heeft plaatsgevonden, evenmin of ook de vrouwen hebben 'meegestemd'. Uit het stilzwijgen op dit punt mogen o.i. geen conclusies getrokken worden, positief noch negatief. Verder is er terecht op gewezen dat het woord 'broeders' vaker in plaats van heel de gemeente wordt gebruikt. Het gaat naar de mening van de commissie ook te ver om uit het 'stellen' voor de apostelen af te leiden dat stemmen een beslissend/bindend karakter heeft en een element van 'gezag' in zich draagt. Ten eerste doet dat geen recht aan de begin- en eindverantwoordelijkheid van de apostelen; ten tweede wordt onze verkiezingsprocedure dan te veel 'ingelesen' in Hand. 6.

In andere teksten ligt de nadruk sterker op de aanstelling door de ambtsdrager(s): Hand. 14:23, 1 Tim. 5:22, Tit. 1:6; dat kan mede verklaard worden uit het feit dat daar (nog) sprake is van een zendingssituatie.

Samenvattend kan gewezen worden op het volgende:

- 1 Christus zelf schenkt ambtsdragers aan zijn gemeente, zie o.a. Ef. 4:7--16, 1 Kor. 12:28, Kol. 1:25;
- 2 Hij schakelt bij het roepen tot het ambt mensen in: ambtsdragers, om leiding te geven aan de verkiezing, zie Hand. 6:3vv, 14:23, 1 Tim. 5:22, Tit. 1:6;
- 3 Hij blijft de vereisten voor het ambt stellen, zie 1 Tim. 3, Tit. 1:5--9;
- 4 uit Hand. 1 en 6 blijkt, dat ook de gemeente kan worden ingeschakeld om mee te werken aan de roeping tot het ambt, zie ook Hand. 13:2, 3 (vasten en bidden), 2 Kor. 8:19, art. 31 NGB en art. 5, 6, 20 KO; de verkiezing tot het ambt draagt een 'mediair' karakter: God zelf roept door (middel van) de gemeente tot het ambt (zie het bevestigingsformulier);
- 5 dat die medewerking van de gemeente vaak wel in het Nieuwe en niet in het Oude Testament te zien is, mag verklaard worden uit de inwoning van Christus met zijn Woord en Geest, zie Hand. 2:17, 18, 1 Kor. 3:16, Kol. 3:16, 1 Joh. 2:20, 27;
- 6 Woord en Geest zijn niet het eigendom van de ambtsdragers, maar zijn aan de gemeente toevertrouwd, zie 1 Kor. 12, Ef. 2:18--22, 1 Petr. 2:5, 9; de reformatoren spraken in dit verband over het priesterschap van alle gelovigen; volgens hen berustte het recht van de verkiezing dan ook bij de gemeente.¹

7.1.3 De positie van de vrouw

Het nadenken over de positie van de vrouw moet inzetten bij de *schepping*: Gen. 1:26vv. God schiep de mens naar zijn beeld (vers 26); dat wordt nader gepreciseerd in vers 27: mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen. Adam en Eva zijn *beiden* geschapen naar Gods beeld, in volkomen gelijkwaardigheid, met een gemeenschappelijke taak. Dat Adam het eerst is geschapen en daarna Eva (Gen. 2), heeft een bijzondere betekenis: Adam is hoofd van zijn vrouw en heeft de taak om voorop te gaan en leiding te geven (vgl. 1 Kor. 11 en 1 Tim. 2). Het betekent niet dat Adam méér is dan Eva: in Gen. 2:18 blijkt dat hij (zonder zijn vrouw) 'hulpbehoevend' is; de wederkerigheid krijgt hier accent. Het woord 'hulp' is dan ook geen denigerende uitdrukking: ook de HERE zélf wordt 'onze Hulp' genoemd (Ps. 124:8).

Na de zondeva is vaak een verwording te zien van de orde die de Here in de schepping van

¹ Zie Joh. Calvijn, *Institutie*, IV, 3, 11vv; Joh. Jansen, *De Kerkenordening van de Gereformeerde Kerken in Nederland verklaard en toegelicht, deel I Van de diensten*, Nijverdal 1917, 580vv.

man en vrouw had gelegd. Toch blijft de vrouw in de Schrift een eervolle plaats innemen.

Dat wordt al duidelijk in het *Oude Testament*: kinderen moeten vader én moeder gehoorzaam zijn (5e gebod); vrouwen nemen deel aan de eredienst, zijn tegenwoordig bij de voorlezing van de wet (Deut. 31:12, Neh. 8:3); ze vierten de feesten mee (Ex. 12:3, 4, Deut. 16:11, Ezra 10:1) en zitten samen met hun man aan de offermaaltijden (1 Sam. 1); ze doen dienst aan de ingang van de tent der samenkomst (Ex. 38:8, vergelijk 1 Sam. 2:22); ze kunnen in het heiligdom gaan bidden en zelfstandig geloften doen aan de Here (1 Sam. 1:9vv). Daarnaast brengen ze muziek en dans bij de feestelijke gebeurtenissen (Ex. 15:20, Ri. 11:34, 1 Sam. 18:6, Ps. 46:1, 68:26) of zijn ze leden van het tempelkoor (Ezra 2:65, Neh. 7:67). Soms ontvangen ze openbaringen (Hagar, Sara, de vrouw van Manoach), of treden ze op als profetes: Mirjam (Ex. 15:23, vgl. Micha 6:4); Debora (Ri. 4:4); Hulda (2 Kon. 22:14vv); Hanna (Luc. 2:36). Ze kunnen een belangrijke maatschappelijk positie innemen (Spr. 31:10vv; vgl. 1 Sam. 25 en 2 Kon. 4). De dochters van Selofchad hebben met resultaat gestreden om de erfenis van hun vader (Num. 27).

In het *Nieuwe Testament* valt op de grote plaats die vrouwen innemen in het leven en werken van onze Heiland, met name aan het begin (Elisabet, Maria, Anna) en bij het einde van zijn leven (de vrouwen bij kruis en graf). "Beslissend is reeds terstond het feit, dat Jezus, de Christus, de Zoon Gods, uit eene vrouw werd geboren, want in deze vleeschwording des Woords ligt principieel opgesloten de overwinning van alle dualisme, de veroordeling van het ascetisme, het eerherstel der vrouw als de gelijkwaardige van den man."² Vrij en ongedwongen gaat Jezus met hen om (zie o.a. Joh. 4). Dat staat in schril contrast met de toenmalige 'gangbare mening': rabbijnen spreken niet met een vrouw -- Jezus wel. Als Christus zich beroept op de 'scheppingsordinantie', dan wijst Hij niet op Gen. 3:16, maar op Gen. 1:27 (zie Mat. 19:4, Mar. 10:6). Vrouwen worden ook de eerste getuigen van de opstanding van Jezus.

Die (positieve) lijn zet zich door *na Christus' hemelvaart*. In Hand. 1:12vv worden naast de apostelen ook vrouwen uitdrukkelijk genoemd in de (gebeds)samenkomsten; dat was op z'n minst opmerkelijk: in de synagoge telde hun aanwezigheid niet eens mee! Mannen én vrouwen delen in de uitstorting van de Geest (Hand. 2:17, 18, vgl. vers 3, 4). Ook verderop in het boek Handelingen spelen vrouwen een belangrijke rol bij het ontstaan van de christelijke gemeenten (5:14, 16:13, 14, 17:4, 12, 34). Bekend is het echtpaar Priscilla en Aquila; let op de volgorde in Hand. 18:18, 26, Rom. 16:3 en 2 Tim. 4:19 -- zij voorop! -- en Hand. 18:2, 1 Kor. 16:19. In een aantal gevallen komt de gemeente in het huis van een vrouw bijeen (Hand. 12:12, 16:40, Rom. 16:2).

In de *brieven* is in dit verband van belang Gal. 3:26--28. Deze tekst is vaak -- ten onrechte -- aangehaald om aan te geven dat er *geen enkel* onderscheid meer is tussen man en vrouw, slaaf en vrije, alsof Paulus hier een absoluut 'gelijkheids-ideaal' zou verkondigen. Volgens dit Schriftwoord is er in het delen in het heilswerk van Christus géén onderscheid meer tussen man en vrouw. Slaven en vrijen zitten als broeders en zusters naast elkaar in de kerk; man en vrouw als broeder en zuster.³ In ditzelfde verband kan gewezen worden op 1 Kor. 11:11, 12: "En toch, in de Here is evenmin de vrouw zonder de man iets, als de man zonder de vrouw. Want gelijk de vrouw uit de man is, zo is ook de man door de vrouw; alles is echter uit God". Ef. 5:22vv, het gedeelte over de verhouding tussen man en vrouw in het huwelijk waarin de vrouw wordt opgeroepen onderdanig te zijn aan haar man, wordt voorafgegaan door vers 21: "weest elkaar onderdanig in de vreze van Christus" (vgl. ook Gal. 5:13). Hierbij valt ook nog te wijzen op de inschakeling van de vrouwen bij de dienst van het evangelie (zie 1.4). De apostel heeft echter niet alle onderscheid tussen man en vrouw willen uitwissen (zie 1 Kor. 11:2--16, Ef. 5:22--33, 1 Tim. 2:8--15 en 1 Petr. 3:1--7).

Nu spreekt het Nieuwe Testament ook over de *onderdanigheid* van de vrouw (1 Kor. 14:34, Ef. 5:22, 24, Kol. 3:18, Tit. 2:5 en 1 Petr. 3:1, 5). Het verband waarin deze teksten staan

² H. Bavinck, *De vrouw in de hedendaagse maatschappij*, Kampen 1918, 27.

³ Vergelijk Joh. Francke in *De Reformatie*. 50e jaargang nummer 14, 11 januari 1975, 111.

geeft aan dat hier in de eerste plaats gezien wordt op de relatie van man en vrouw *in het huwelijk*.⁴ Als Paulus teruggrijpt op de 'scheppingsorde' (1 Kor. 11:3, vgl. Ef. 5:23) moet niet uit het oog verloren worden dat Adam en Eva als man en vrouw aan elkaar (in het huwelijk) zijn gegeven; er kan daarom moeilijk 'in abstracte zin' gesproken worden over 'de' man en 'de' vrouw bij de schepping of over de verhouding van 'de' man en 'de' vrouw in het algemeen.⁵

Zoals het onderscheid tussen man en vrouw in het huwelijk niet wordt uitgewist, zo gebeurt het evenmin *in de gemeente*. Bij de apostelen die Jezus aanwijst zijn geen vrouwen. Dat is evenmin het geval bij 'de zeven' van Hand. 6 of bij de oudsten in de gemeenten. Het 'leren' en 'regeren' is niet aan de vrouwen opgedragen (1 Tim. 2:11, 12). Mannen en vrouwen nemen een onderscheiden plaats in de gemeente in (1 Kor. 11:2vv; 1 Kor. 14:34, 35). Maar dat betekent niet dat aan vrouwen elke vorm van spreken verboden wordt of dat zij van elke activiteit uitgesloten wordt.

7.1.4 Leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2

We lezen in het Nieuwe Testament over een actieve betrokkenheid van vrouwen bij de prediking van het evangelie. Zonder vrouwen zou het evangelie nooit de vrouwenvertrekken en -verblijven hebben bereikt. In Rom. 16 wordt een groot aantal vrouwen genoemd, die op een of andere manier bij de dienst aan het evangelie betrokken zijn geweest; de lijst met personen die in dit hoofdstuk gegroet worden bestaat voor een derde deel uit vrouwen! Ook in andere brieven worden vrouwen met name genoemd: Kol. 4:15 ("ook Nymfa met de gemeente bij haar aan huis"); 1 Kor. 1:11 (Chloë); Filem. 2 (Apfia); in Fil. 4:2, 3 worden Euodia en Syntyche met ere genoemd: "Want zij hebben samen met mij in de prediking van het evangelie gestreden". Uit al deze Schriftplaatsen blijkt dat vrouwen een actieve, en zeker niet alleen een zwijgende rol in de verbreiding van het evangelie hebben vervuld. Anderzijds betekent dit nog niet, dat de vrouwen ook als ambtsdragers de gemeenten hebben gediend (zie 1.3); de taak en opdracht van de vrouwen was dus kennelijk begrensd.

Genoemd is al dat ook vrouwen deelden in de uitstorting van de Heilige Geest. Daarnaast spreekt de Schrift ook rechtstreeks van profeterende vrouwen of profetessen: Hand. 2:16--18, 21:9, 1 Kor. 11:5 (vgl. Openb. 2:20).

In het bijzonder mag nu genoemd worden **1 Kor. 11:5**: "Maar iedere vrouw die blootshoofds bidt of profeteert, doet haar hoofd schande aan, want zij staat gelijk met een die kaalgeschoren is" (vgl. vers 13). Het is opmerkelijk dat Paulus aan vrouwen het bidden en profeteren *niet* verbiedt, mits het op passende wijze gebeurt, in overeenstemming met haar plaats als vrouw. Wij menen dat de apostel in dit hoofdstuk niet een huiselijke situatie voor ogen heeft.⁶ Ook de uitleg dat het profeteren wel publiek, maar niet in de gemeente plaatsvindt (F.W. Grosheide)

⁴ "Het onderdanig zijn van de vrouw aan de man moet gebeuren op een wijze die past bij de unieke relatie van twee gelijkwaardige mensen, dit betekent dus: uit vrije wil en met respectvolle acceptatie. Opvallend nieuw is de *mentaliteit* die hier aan de gehuwden tegenover elkaar wordt geleerd. De onderdanigheid van de vrouw ten opzichte van de man krijgt hier een nieuwe kleur en belichting. Het wordt de man onmogelijk gemaakt het thema van de onderdanigheid te maken tot de sokkel voor zijn eigen standbeeld. Integendeel dwingt het thema van de wederkerige liefde de man om van elk voetstuk af te stappen en zijn vrouw te verzorgen zoals het hoofd het lichaam verzorgt. Er staat wel dat Sara haar man *heer* noemde, maar niet dat Abraham haar als zijn *dienares* aansprak!", J. van Bruggen in *De Reformatie*, 67e jaargang nummer 20, 22 februari 1992, 380.

⁵ Wel kan met J. van Bruggen gezegd worden: "Het huwelijk betreft zeker geen uitzonderingssituatie, maar eerder een nogal beeldbepalend kernstuk van de man--vrouw relatie in het algemeen en ook in de gemeente", *De Reformatie*, 67e jaargang nummer 22, 7 maart 1992, 420.

⁶ Het is niet aannemelijk dat Paulus deze voorschriften geeft voor een thuissituatie en dat deze alleen daar van kracht zouden zijn; bovendien is het te geforceerd om bidden en profeteren te beperken tot de huiselijke kring; m.n. profeteren heeft een publiek karakter, tot opbouw van de gemeente (zie 1 Kor. 14); bovendien spreekt Paulus ook in het vervolg van 1 Kor. 11 over de samenkomsten van de gemeente (vanaf vers 17); overigens blijkt ook uit allerlei andere plaatsen dat de gemeente *aan huis* bijeenkwam.

kan ons niet overtuigen.⁷ We moeten daarom wel besluiten tot een bidden en profeteren van de vrouw *in de gemeente*. Dat een vrouw in de gemeente(samenkomst) bidt of profeteert is blijkbaar voor Paulus geen punt van discussie; de vraag is alleen *hoe*. Indien een vrouw niet (bij voorbaat) van gebed en profetie is uitgesloten, kunnen er bij de profeten van 1 Kor. 14 ook vrouwen zijn!

Een belangrijke vraag is vervolgens: hoe moet **1 Kor. 14:34, 35** uitgelegd worden? We stippen een aantal punten aan:

- a de tekst staat in het grote verband van 1 Kor. 12--14, waar Paulus de gemeente aanwijzingen geeft hoe zij met 'de uitingen van de Geest' (12:1) heeft om te gaan;
- b de hoogste norm waaraan alles moet beantwoorden is de liefde (13);
- c de maatstaf waaraan de gaven gemeten moeten worden is de opbouw van de gemeente;
- d in de veelheid van gaven moet daarom vooral gestreefd worden naar het profeteren (14:1);
- e in de samenkomsten van Korinte had blijkbaar iedereen wel iets: "een psalm of een lering of een openbaring of een tong of een uitlegging" (26); Paulus zegt in dat verband niet: hoe meer, hoe liever, maar: "dat alles moet tot stichting geschieden" (idem);
- f Paulus gaat daarom, ter wille van de stichting (de opbouw) *orde* aanbrengen in die blijkbaar wat al te drukke samenkomsten; hij gaat het verkeer (van de Geest) regelen;
- g in dat verband vaardigt hij een aantal *zwijggeboden* uit:
 - 1 als er geen uitlegger is, moet elke tongenspreker zwijgen (28);
 - 2 als iemand plotseling een openbaring krijgt, moet de profet die aan het woord is zwijgen (30);
 - 3 de vrouwen moeten zwijgen (34, 35);
 - 4 ook in vers 27 en 29 wordt aan het spreken grenzen gesteld;
- h wat is nu precies de betekenis van dat 'zwijgen'?
 - 1 er zijn uitleggers -- een traditie die sterk vertegenwoordigd is -- die dit zwijgen als een 'absoluut zwijgen' interpreteren: in de gemeente(samenkomsten) mag de vrouw in het geheel niet spreken;⁸
 - 2 anderen zijn van mening dat hier enkel aan gehuwde vrouwen het zwijgen wordt opgelegd;⁹
 - 3 er zijn ook uitleggers die deze tekst niet uitleggen als een generaal zwijggebod, maar als een niet-mogen-spreken in een specifieke situatie,¹⁰ bij deze uitleg

⁷ Zijn voornaamste argument is, dat deze tekst niet in strijd mag zijn met 1 Kor. 14:34, 35; dat laatste is uiteraard waar. Als 1 Kor. 14:34, 35 een 'absoluut zwijggebod' aan de vrouw in de samenkomst van de gemeente geeft, kan er inderdaad in 11:5 moeilijk sprake zijn van bidden en profeteren *in de gemeente*; de vraag is alleen, of die uitleg van 14:34, 35 juist is; zie hier beneden. Voor de tegenstelling: 'wel publiek, maar niet in de gemeente', worden geen bewijzen aangevoerd; en zou een vrouw 'in het publiek' wel mogen, wat haar in de gemeente niet is toegestaan?

⁸ Tegen deze uitleg kunnen een aantal bezwaren ingebracht worden:

- 1 in 11:5, 13 wordt nog gezegd dat de vrouw bidt en profeteert, naar onze overtuiging in de gemeente;
- 2 bij degenen die in vers 26v en vers 30 genoemd worden kunnen dan ook vrouwen zijn;
- 3 sommige uitleggers proberen onze tekst met 11:5 in overeenstemming te brengen door te zeggen: '11:5 is de uitzondering die de regel van 14:34 bevestigt; in 11:5 laat Paulus nog oogluikend toe, wat hij in 14:34 helemaal verbiedt'; deze uitleg doet o.i. geen recht aan 11:5;
- 4 onze tekst staat in het verband van een heel aantal zwijggeboden, die geen van alle absoluut zijn;
- 5 het verbod om te spreken wordt nader ingevuld in vers 35.

⁹ K. Deddens, *De dienst van de vrouw in de kerk*, Groningen 1978, 44vv; deze uitleg lost wel sommige, maar niet alle vragen op: waarom mogen ongetrouwde vrouwen wel, wat getrouwde niet zouden mogen - hebben getrouwde vrouwen dan een andere positie in de kerk dan niet-getrouwde -- is het juist om teksten als 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2 te beperken tot enkel gehuwde vrouwen?

¹⁰ Van de oudere uitleggers noemen we: J.C. de Moor, *De positie der vrouw volgens de Heilige Schrift*, 30; H. Bavinck, *De vrouw in de hedendaagse maatschappij*, Kampen 1918, 31; van de latere: G. Huls, *De dienst der vrouw in de kerk; een onderzoek naar de plaats der vrouw in een presbyteriale kerkorde*, Wageningen 1951, 41vv; N.J. Hommes, *De vrouw in de kerk; Nieuw-Testamentische perspectieven*, Franeker 1951, 50vv; Joh. Francke, De verhouding tussen man en vrouw in de gemeente, in *De Reformatie*, 50e jaargang, nummer 15 en 16, 18 en 25 januari 1975, 118v, 125v; C. den Boer (sa-

willen we ons aansluiten:

- a er kan hier geen sprake zijn van een generaal zwijggebod omdat elders in het Nieuwe Testament blijkt dat vrouwen bidden en profeteren, ook in de gemeente (zie Hand. 2:17, 18, 21:9, 1 Kor. 11:5, 13);
 - b de zwijggeboden die in 1 Kor. 14:27vv gegeven worden zijn geen van alle 'absoluut'; men moet zwijgen terwille van de orde en met het oog op de opbouw van de gemeente;
 - c Paulus legt aan de vrouwen het zwijgen op in verband met het *beoordelen* van de profetieën; als er profeten aan het woord zijn, moeten anderen dat beoordelen (*diakrinein*, 14:29; hetzelfde woord in 12:10); de geesten van de profeten zijn op deze wijze aan de profeten onderworpen (14:32; *hupotassein*, hetzelfde woord als in vers 34). Blijkbaar is een profetie niet het laatste woord, ook niet het eind van alle (tegen)spraak. J. van Bruggen noemt een aantal voorbeelden waarin vaker sprake is van het 'beoordelen' van een profetie (Hand. 11:28--30, 13:2, 3, 11:2--18, 16:9--10, 21:4--6, 21:10--14). Waarom is dat beoordelen nodig? Omdat er ook sprake kan zijn van valse profetie (vgl. 1 Kor. 12:2, 3, 1 Tess. 5:19--21). Het gaat in het verband van deze verzen (1 Kor. 14:29, 32vv) dus om *beoordelend* spreken, het kritisch toetsen van de profetie, in de vorm van discussiëren, vragen stellen, kritiek uitbrengen, redeneren, het deelnemen aan een 'openbaar debat': in *dát* kader moeten vrouwen zwijgen in de gemeente. Als er in vers 34 een absoluut zwijggebod bedoeld was, zou er in vers 35 eerder gestaan hebben: 'laten zij thuis profeteren';
- 4 *waarom* gebiedt Paulus nu dat de vrouwen op dit punt zwijgen? "Wanneer vrouwen deelnemen aan het beoordelend leergesprek waarin de waarde en de betekenis van een ontvangen profetie worden bepaald, zouden de geesten van de mannen-profeten dus onderworpen zijn aan de vrouwen-profeten" (J. van Bruggen); en dat zou haar in strijd brengen met haar eigen onderworpen zijn. Het lerend, beoordelend en vermanend spreken tot de gemeente is een spreken-met-gezag en is daarom in de eerste plaats de taak van de mannelijke oudsten; *hier* moet de vrouw zwijgen;¹¹
- 5 het *om opheldering vragen* (35) hoeft niet alleen op informatieve vragen betrekking te hebben, maar kan ook zien op interrumperende, kritische vragen;¹²
- 6 Paulus beroept zich in dit verband op de *wet*¹³ en op het feit dat dit spreken van de vrouwen *aanstootgevend* (letterlijk: schandelijk)¹⁴ was; het (be)lerend spreken brengt niet alleen in strijd met Gods Woord, maar brengt henzelf en de kerk in

menst.), *Man en vrouw in bijbels perspectief; een bijbels-theologische verkenning van de man--vrouw verhouding met het oog op de gemeente*, Kampen 1985, 97vv; J. van Bruggen, *Spreken en zwijgen van vrouwen in de gemeente*, in *De Reformatie*, 67e jaargang nummer 21, 29 februari 1992, 397vv.

¹¹ Calvijn tekent bij dit vers aan: Paulus verbiedt haar in de algemene vergadering te spreken, om te leren of te profeteren; versta dit van een geordende bediening, of waar een zekere stand in de gemeente verordend is; het leerambt betaamt de vrouw niet, want leren brengt heersen met zich mee, terwijl ze juist onderworpen moet zijn. Calvijn denkt dus aan een spreken-met-gezag, vanuit een geordende bediening, vanuit het leerambt.

¹² Hetzelfde woord bij 'ondervraging' (voor de rechtbank); de disputerende en verzoekende vragen die de Farizeeën en schriftgeleerden aan Jezus stellen (Mar. 10:2, 12:28, 34; Luc. 17:20; 20:21); hetzelfde 'vragen stellen' (in een 'onderwijs-leer-gesprek') zien we al bij de 12-jarige Jezus (Luc. 2:46).

¹³ Onduidelijk is aan welke tekst uit de wet Paulus precies denkt. Vele uitleggers wijzen hier op Gen. 3:16; dit kan echter niet bewezen worden. Het woord 'wet' wordt vaker gebruikt om te verwijzen naar het Oude Testament, zonder dat er een specifieke tekst wordt aangeduid.

¹⁴ Dezelfde/verwante woorden in 1 Kor. 11:4, 5, 6. Deze 'sterke taal' van de apostel was blijkbaar nodig in Korinte; kennelijk bestond er de neiging om de vrijheid-in-Christus te misbruiken in emancipatoire richting.

opspraak. Een dubbele reden om het te verbieden.¹⁵

- i We zijn uitvoerig op deze tekst ingegaan, omdat deze in de discussie over het vrouwenstemrecht een sleutelpositie heeft ingenomen. Hoe beter we deze tekst in beeld krijgen, des te beter kunnen we straks de vraag beantwoorden wat vanuit dit Schriftwoord te zeggen is over het vrouwenstemrecht. In elk geval kan al geconcludeerd worden dat in deze tekst niet in letterlijke zin gesproken wordt over stemmen/kiezen.

In **1 Tim. 2:9--15** geeft Paulus aanwijzingen voor de gemeente; hij doet dat met apostolisch gezag ('ik wil'). Allereerst spreekt hij de *mannen* aan (15): hun bidden moet niet weersproken worden door een verkeerde levensstijl of door zondige gedachten. Daarna spreekt hij met hetzelfde gezag de *vrouwen* aan: zij moeten hun schoonheid niet in uiterlijke dingen zoeken (kleding, sieraden, enz.)¹⁶, maar in godsvrucht en een echt christelijk leven. In deze samenhang zegt de apostel vervolgens: "maar ik sta niet toe dat een vrouw onderricht geeft of gezag over de man heeft" (12); dat is namelijk niet in overeenstemming met de 'rust'¹⁷ en de 'onderdanigheid'¹⁸ waarover vers 11 spreekt.

Waarom geeft de apostel dit gebod aan de vrouwen in de gemeente? Hij voert daarvoor twee argumenten aan:

a) de volgorde bij de schepping: eerst Adam, daarna Eva;

b) de volgorde bij de zondeval: eerst Eva, daarna Adam.

Vanwege de volgorde bij de schepping heeft niet de vrouw, maar de man de taak om voorop te gaan en leiding te geven; bij de zondeval verliet de vrouw haar plaats door de leiding te nemen en te 'misleiden'. Deze gang van zaken bij schepping en zondeval is vandaag nog bepalend voor de plaats zowel van de man als van de vrouw in de gemeente.

Paulus verbiedt haar het leren in de zin van: onderwijs geven. Het woord dat de apostel hier gebruikt komen we tegen in verband met het onderwijs van Jezus (Joh. 7:14); Hij leerde als gezaghebbende (Mat. 7:29). De lijn van de didache van Jezus zet zich voort in het onderwijs van de apostelen (Hand. 2:41, 42); de apostelen leerden de gelovigen onderhouden alles wat Christus bevolen had (Mat. 28:19). Het onderwijs bestaat "in de overdracht van het Woord (vgl. Hand. 18:25, 28:31) met het doel, dat men zich tot in al de uitingen van de dagelijkse handel en wandel daaraan zou onderwerpen".¹⁹ De apostel doelt hier dus op de nadere ontvouwing van het evangelie, waarbij aanwijzingen gegeven worden voor het christelijk leven.²⁰ 'Onderrichten' is het vermanen, vertroosten en onderwijzen *met gezag*: in 4:11 staat het naast 'bevelen'. Bij dat onderwijzen hoort ook het onderscheiden tussen ware en valse profetie en het weerleggen van dwalingen (4:6, vergelijk vers 1--5). Uit 5:17 blijkt, dat het 'onderrichten' de specifieke taak is van de oudsten. De apostel geeft hier dus geen algemeen zwijggebod voor de vrouw in de gemeente, maar verbiedt haar het leidinggevend onderwijzen; dat zou in strijd zijn met de Schriftgegevens over schepping en zondeval.

¹⁵ Calvin maakt bij deze verzen de bijzonder nuchtere opmerking: "Ondertussen moet de godzalige lezer opmerken dat het middelmatige dingen zijn, waarvan hij hier spreekt, waarin niets ongeoorloofd is, dan wat tegen de betamelijkeid en stichting strijdt."

¹⁶ Paulus spreekt hier met het oog op de schoonheidscultus in de Griekse wereld van die dagen.

¹⁷ Dit woord komt terug in vers 12; het heeft dus een belangrijke plaats in het betoog van Paulus. 'Rust' staat hier tegenover 'spreken' (vers 11: geen onderricht géven, maar onderricht ontvängen); 'rust' staat ook tegenover 'gezag oefenen' (vers 12: ik sta niet toe dat een vrouw onderricht geeft of gezag over de man heeft); Paulus benadrukt, dat de vrouw in de gemeente niet in strijd met 'haar plaats' moet handelen.

¹⁸ Onderdanigheid kan betrekking hebben op de verhouding van God de Zoon ten opzichte van God de Vader (1 Kor. 15:28); van Jezus ten opzichte van zijn ouders (Luc. 2:51); van de vrouw ten opzichte van de man (Kol. 3:18, Ef. 5:22--24, Tit. 2:5, 1 Petr. 3:1, vgl. 1 Kor. 11:3, 14:34, 1 Tim. 2:11); van de gemeente ten opzichte van de ambtsdragers (1 Kor. 16:16, 1 Petr. 5:5).

¹⁹ C. den Boer (samenst.), *Man en vrouw in bijbels perspectief*, 110, 111.

²⁰ Volgens C. Bouma roert Paulus hier hetzelfde onderwerp aan als in 1 Kor. 14:34, 35, C. Bouma, *De brieven van den apostel Paulus aan Timotheüs en Titus* (serie Kommentaar op het Nieuwe Testament), Amsterdam [1946], 123.

7.2 KERKRECHTELIJKE ARGUMENTEN

7.2.1 Regeren

In de discussie over het vrouwenstemrecht heeft lange tijd de vraag een rol gespeeld: is kiezen/stemmen een vorm van regeren of niet? O.i. heeft het meerderheidsrapport van de deputaten 1978 afdoende kritiek uitgebracht op de uitdrukking: 'verkiezen is een daad van algemene regeermacht'. Deze uitdrukking komt dan ook in het besluit van 1978 terecht niet meer voor. Toch heeft het zin om nog door te denken over de vraag: wie regeert in de kerk, en hoe? Enkele overwegingen hierbij:

- 1 Christus regeert zijn kerk door zijn Woord en Geest (zie bv. Ef. 1:23, 2:19--22, 4:1--16, Kol. 1:18, 2:19, HC zondag 21); de ware kerk wordt geestelijk geregeerd (NGB art. 30); dit is onder ons in confesso. De commissie op de GS van 1975 kan dan ook terecht uit het deputatenrapport concluderen dat de regeermacht in de kerk enkel en alleen bij Christus berust en dat Hij die niet overdraagt aan ambtsdragers of gemeenteleden;
- 2 in de kerk is het Woord van Christus dan ook de eerste en laatste gezagsinstantie; niet de 'macht' van de kerkeraad, niet de 'macht' van het getal is beslissend, maar de norm van het Woord van God;
- 3 bij de regering van de kerk maakt Christus gebruik van mensen, ambtsdragers (zie bv. 1 Tim. 5:17, Heb. 13:17);²¹ Calvijn zegt in dit verband "dat de dienst der mensen van wie God gebruik maakt bij het besturen van de kerk, de voornaamste zenuw is waardoor de gelovigen in één lichaam verbonden zijn";²² wie deze regering probeert aan te tasten, werkt aan de verstrooiing, de val en de ondergang van de kerk;
- 4 de 'macht' van de ambtsdragers ligt niet in hun persoon, hun karakter of wat dan ook, maar in het feit dat zij dienaren van Christus zijn, door Hem geroepen, en dat zij spreken en handelen met en vanuit het Woord van Christus; hun 'regering' is niet autonoom: altijd mag en moet ze getoetst worden aan de Schrift; de regering door de ambtsdragers blijft op deze manier een regering-onder-Christus;
- 5 dat Christus regeert, ook bij de roeping tot het ambt, blijkt uit het feit dat Hij de normen stelt waaraan ambtsdragers moeten voldoen (1 Tim. 3, Tit. 1); het blijkt ook uit het gebed om de Heilige Geest, dat op onderscheiden momenten tijdens de verkiezingsprocedure een plaats heeft en waardoor alles 'gedragen' wordt (Hand. 6:6, 13:2, 3, 14:23);²³
- 6 het regeren door de ambtsdragers heeft het karakter van de leiding die een herder biedt aan de kudde (Ez. 34, Joh. 10, Hand. 20:28, 1 Petr. 5:1--4), in onderworpenheid aan Christus, in gebondenheid aan zijn Woord, uit liefde tot Christus en zijn gemeente;
- 7 er is een groot verschil tussen de 'regering' van de kerk door de ambtsdragers en de 'regering' van een vereniging door een bestuur.
Bij een *vereniging* is het bestuur verantwoording schuldig aan de leden (door wie het gekozen is); zij hebben de eindverantwoordelijkheid; de vereniging kan het bestuur zelfs 'naar huis sturen', want het bestuur zit er om hun belangen te behartigen; in de grond van de zaak functioneert een regering van een land op dezelfde wijze, als er

²¹ "Want ofschoon Hij zelf alleen in de kerk moet regeren en heersen, en in haar ook de leiding moet hebben en het hoogste gezag bekleden en deze heerschappij alleen door zijn Woord geoeffend en bediend moet worden, zo hebben wij, omdat Hij niet met zichtbare tegenwoordigheid onder ons woont om ons zijn wil mondeling in eigen persoon te verklaren, gezegd, dat Hij daartoe de dienst van mensen aanwendt en als het ware een plaatsvervangende werkzaamheid, niet om op hen zijn recht en eer over te dragen, maar alleen om door hun mond zijn eigen werk te volbrengen, gelijk ook een handwerksman tot het maken van zijn werk gereedschap gebruikt", Joh. Calvijn, *Institutie*, IV, 3, 1.

²² *Institutie*, IV, 3, 2.

²³ Verschillende teksten spreken over bidden *en vasten*, voorafgaand aan de verkiezing/bevestiging; een dergelijke vastendag werd ook nog gehouden in de vluchtelingengemeente van Londen ten tijde van Joh. à Lasco. "In de prediking wordt dan uiteengezet, waarom er een vasten moet zijn: een goede en trouwe dienaar is een gave van God, waarom gebeden moet worden." Zie A. van Ginkel, *De ouderling; oorsprong en ontwikkeling van het ambt van ouderling en de functie daarvan in de gereformeerde kerk der Nederlanden in de 16e en 17e eeuw*, Amsterdam 1975, 173.

tenminste sprake is van een democratie.

In de *kerk* zijn de ambtsdragers niet allereerst verantwoording schuldig aan de kerkleden, maar aan Christus, hun Heer; kerkeraad en gemeente staan samen onder Christus, hun Hoofd; samen zijn ze gebonden aan de Schrift; kerkeraadsliden zijn geen vertegenwoordigers van het volk; ze zitten er ook niet namens hen of om hun belangen te behartigen.

Er is dan ook een principieel verschil tussen een democratie ('het volk regeert') en een Christo-cratie ('Christus regeert');

- 8 dat Christus de gemeente regeert door middel van mensen, gaat niet ten koste van zijn eigen regering: juist zo oefent Hij zijn regering uit! De regering van de kerkeraad heeft een instrumenteel karakter (vgl. noot 21 en 22).

Dat de kerkeraad de gemeente inschakelt bij de verkiezing, betekent geen inbreuk op de regering van Christus; het betekent evenmin dat de kerkeraad de regering uit handen geeft: de 'medewerking van de gemeente' vindt plaats binnen de grenzen die de kerkeraad aangeeft: hij heeft en houdt de (eind)verantwoordelijkheid. Er is dan ook een fundamenteel verschil tussen een 'vrije stemming' door een 'autonome' gemeentevergadering (zonder leiding van de kerkeraad, zonder talstelling, zonder 'toetsende instantie') en een verkiezing onder leiding van de kerkeraad; de gereformeerde kerken hebben de eerste weg, die van het independentisme, altijd afgewezen;²⁴

- 9 er kan dan ook niet gezegd worden dat de gemeente (mee)regeert, wanneer zij meewerkt aan de verkiezing: niet bij het opgeven van namen, niet bij het approberen, ook niet bij het stemmen. Dit zou wel gezegd kunnen worden bij een verkiezing in een democratie, maar niet bij een verkiezing in de kerk. De gemeente onderwerpt zich bij haar 'meewerken' aan de leiding van de kerkeraad, die zijn regeermacht niet uit handen geeft en ook niet 'deelt' met de stemmende gemeenteleden.

7.2.2 Is stemmen gezag oefenen?

- 1 In de gemeente mogen allen delen in de belofte van de Geest (zie 1.2); de gelovigen worden geroepen tot dienst aan God en aan de naaste, in de kerk en in de wereld; God geeft niet alleen de opdracht, maar ook de gave, de bekwaamheid die daarvoor nodig is; deze gave verschilt niet principieel van de gaven die ambtsdragers ontvangen;²⁵
- 2 in de reformatietijd is het 'priesterschap van alle gelovigen' opnieuw ontdekt (Luther, Bucer, Calvijn). Naar het gereformeerd beginsel komt het verkiezingsrecht der ambtsdragers oorspronkelijk en primordiaal toe aan de gemeente (H.H. Kuiper);²⁶
- 3 in de kerk gaat het niet om het (uitoefenen van) gezag in de zin van macht, maar om het gehoorzamen aan de *roeping* van Christus. De 'macht' van ambtsdragers is dienend van karakter (zie bv. Kol. 1:25). Hetzelfde geldt van de 'macht' of het recht van de gemeente, ook van het 'verkiezingsrecht'. Alle macht die aan de gemeente toekomt, is door Christus geschonken; zij is geen recht, maar een gave;²⁷
- 4 in de tijd van de reformatie zette men de weg naar het ambt dan ook niet in het kader van 'macht' of 'gezag' van de een over de ander, maar sprak men over de *roeping* tot

²⁴ Zie hierover H.H. Kuiper, *De verkiezing voor het ambt*, Leiden 1900, 13vv.

²⁵ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek IV*, Kampen 1918³, 412; Bavinck rekent tot het ambt der gelovigen de roeping om zich bij de kerk te voegen, het verrichten van werkzaamheden binnen de kerk, het meewerken aan de formatie en reformatie van de kerk. Omdat de gaven van de gelovigen niet principieel verschillen van die welke voor het ambt nodig zijn, daarom kunnen zij ook aanwijzen wie in bijzondere mate versierd zijn met ambtelijke gaven.

²⁶ H.H. Kuiper, *De verkiezing voor het ambt*, 19. Op blz. 4 schrijft Kuiper: bij een kerkelijke verkiezing "is de roepstem der gemeente de roepstem Gods. God de Heere roept thans niet meer onmiddellijk, zoals Hij deed bij een Mozes, een Jesaja, een Paulus op den weg naar Damascus, maar middellijk door de gemeente". Hij verwijst daarbij naar het bevestigingsformulier.

²⁷ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek IV*, 416.

- 5 het ambt;²⁸ dit spraakgebruik vinden we terug in de NGB en de KO;²⁹
in de bevestigingsformulieren vinden we als eerste vraag: "Bent u ervan overtuigd, dat God zelf u door zijn gemeente tot deze dienst heeft geroepen?" Uit deze formulering blijkt, dat de roeping van Godswege primair is: *Hij* is ten diepste degene die roept tot de dienst. De Here gebruikt echter (de stem van) de gemeente om die roeping hoorbaar en kenbaar te maken: de roeping door de gemeente is het *middel* dat de Here gebruikt om de ambtsdragers te roepen;
- 6 in belijdenis, KO en formulieren vinden we het gedachtengoed van de reformatie terug. Martin Bucer bracht het zó onder woorden: de roeping tot het ambt in de kerk is in feite een zaak van God zelf. Hij is de vocator primarius (de eerste Roeper; commissie) en Hij geeft zijn recht niet uit handen. Gezien in dit licht wordt de roeping waarmee de kerk roept, niets anders dan een herkennen van Gods roeping. Aan God is het vocare (roepen). Aan de kerk slechts het agnoscere ((h)erkennen), considerare (overwegen), inquirere (onderzoeken). God is het die aanwijst. De kerk is het die ziet en volgt. Doordat God charisma (gave van God) en ambt in een onverbreekbare relatie heeft gezet, mag de kerk uit de aanwezigheid van het charisma concluderen tot de wettigheid van het ambt.³⁰
- De verkiezing door de gemeente (onder leiding van de kerkeraad) is dus te typeren als het middel waardoor God roept tot het ambt; dit is vanouds het gereformeerde standpunt geweest en gebleven;
- 7 van die verkiezing is het stemmen (het kiezen uit een dubbelgetal) een onderdeel; een onderdeel dat zelfs gemist kan worden;³¹
- 8 als de gemeente gaat stemmen, is die keuze niet vrij, maar op een aantal punten begrensd:
- a de verkiezing staat onder leiding van de kerkeraad;
 - b voorafgaand aan de stemming is gebed (om de leiding van de Heilige Geest) nodig;
 - c de keuze bij de stemming is gebonden aan de vereisten die Christus stelt voor het ambt;
 - d daarom vindt er ook geen 'vrije' verkiezing plaats, maar wordt er gekozen uit een dubbelgetal dat door de kerkeraad is vastgesteld;
 - e als iemand door de gemeente gekozen is, staat hij nog niet (automatisch) in het ambt: benoeming, approbatie, aanvaarding en bevestiging moeten nog volgen; wanneer achteraf gegronde bezwaren tegen een gekozene worden ingebracht, gaat de bevestiging niet door!

²⁸ Joh. Calvijn, *Institutie*, IV, 3, 10vv.

²⁹ NGB art. 31: "Daarom moet ieder er zich terdege voor wachten, zich met ongeoorloofde middelen in te dringen, maar hij moet de tijd afwachten dat hij door God geroepen wordt, om daarin het overtuigend bewijs te hebben dat zijn roeping van de Here komt".

KO art. 3: "Niemand mag een van deze ambten vervullen zonder wettig geroepen te zijn". Deze roeping wordt vervolgens uitgewerkt in de artikelen 5 en 20.

³⁰ W. van 't Spijker, *De ambten bij Martin Bucer*, Kampen 1970, 368. Ruim 350 jaar later zei H. Bavinck het in soortgelijke bewoording: "Christus regeert in haar (de gemeente), en de keuze der gemeente heeft geene andere beteekenis dan dat zij de gaven opmerkt en de personen aanwijst, welke Christus voor het ambt heeft bestemd", *Gereformeerde Dogmatiek IV*, 416.

³¹ De KO van Dordrecht 1618--1619 bepaalde in art. 22: "De ouderlingen sullen door het oordeel des Kercken-Raets ende der Diakenen vercoren worden"; daarbij noemde de KO de 'enkelvoudige kandidaatstelling' als eerste mogelijkheid: de kerkeraad verkiest, de gemeente probeert; als tweede mogelijkheid noemde de KO het kiezen uit een dubbel getal. In deze KO ligt het zwaartepunt bij de verkiezing dus duidelijk bij de kerkeraad.

De GS van Utrecht 1905 breidde dit artikel uit door aan bovengenoemde zin toe te voegen: "volgens de regeling, die daarvoor plaatselijk in gebruik is of door de kerkeraad vastgesteld is; bij welke regeling het naar de gelegenheid van iedere kerk vrij zal zijn, van tevoren de gemeenteleden in staat te stellen op geschikte personen de aandacht te vestigen". Hierin werd een ruimere inbreng van de gemeente vastgelegd, in overeenstemming met de praktijk die sinds de tweede helft van de vorige eeuw gegroeid was.

Pas bij de wijziging van de KO in 1978 wordt in (het nieuwe) art. 20 de mogelijkheid van het kiezen uit een dubbel getal genoemd vóór de 'enkelvoudige kandidaatstelling'.

- 9 de verkiezingsprocedure zoals die momenteel in onze KO vastligt moet gezien worden in het licht van het werken van Christus zelf door zijn Geest.³² Wie de verkiezing in dit perspectief ziet, in het kader van de *roeping*, zal woorden als 'gezag' en '(mee)regeren' in dit verband niet meer gebruiken;
- 10 als er gesproken wordt over het 'bindend' of 'beslissend' karakter van de verkiezing (stemming), kan dat dus niet betekenen dat degenen die (mee)stemmen met de kerkeraad mee-regeren, laat staan dat zij óver de kerkeraad gezag hebben, want:
- a het 'bindend' karakter van de stemming berust op een beslissing die de kerkeraad zelf van tevoren genomen heeft;
 - b men kiest enkel uit broeders die door de kerkeraad worden voorgedragen;
 - c na de stemming volgt nog de approbatie; terecht is opgemerkt: als stemmen een vorm van gezag oefenen is, mag ook een man niet meer stemmen;
- 11 nog minder juist is het te zeggen dat degenen die stemmen 'gezag' hebben over hen, die al dan niet worden verkozen:
- a de broeders over wie gestemd wordt zijn voorgedragen door de kerkeraad;
 - b volgens belijdenis, KO en bevestigingsformulieren gaat het niet om individuele stemmers die 'gezag' hebben over gekandideerden, maar om het geroepen worden door de *gemeente* (als geheel);
 - c bij het stemmen gaat het daarom niet om gezag oefenen over broeders, maar om het meewerken aan de roeping tot het ambt van broeders aan wie men zich straks wil onderwerpen; een meewerken aan het geregeerd worden;
- terecht mogen daarom niet alleen vaders, maar ook zonen momenteel stemmen, óók wanneer hun vader gekandideerd wordt; het uitbrengen van hun stem brengt hen niet in strijd met het vijfde gebod.

7.2.3 Onderscheid stemmen -- andere onderdelen van de verkiezing

- 1 Het onderscheid tussen het stemmen en de andere onderdelen van de verkiezing speelt een belangrijke rol in de bewijsvoering van de GS van 1930 en die van 1978, tot in de besluitvorming toe; daarom is het van belang hieraan zorgvuldige aandacht te geven;
- 2 vanuit 2.2 is de verkiezing te typeren als het middel dat Christus gebruikt om iemand te roepen tot het ambt;
- 3 het stemmen is niet een op zichzelf staande handeling, maar een onderdeel van de hele verkiezingsprocedure: niet de stemming, maar de verkiezing vormt de roeping;
- 4 tijdens de verkiezingsprocedure stelt de kerkeraad de gemeente een aantal keren in de gelegenheid om 'zich uit te spreken': bij het indienen van namen, bij de stemming en bij de approbatie;
- 5 het **indienen van namen** van broeders die geschikt worden geacht voor het ambt van (predikant,) ouderling of diaken is een bepaling die sinds 1905 expliciet in onze KO is opgenomen (zie noot 27); om van dit recht gebruik te kunnen maken is nodig:
- a het kunnen onderscheiden van de gaven van de Geest, wat alleen kan door de werking van de Geest (vgl. Hand. 6:3vv);
 - b de overtuiging dat de Geest niet alleen aan de ambtsdragers, maar aan de gemeente is toevertrouwd (Hand. 2:17vv, 1 Kor. 3:16, 1 Joh. 2:20, 27);
 - c de mogelijkheid en het recht zich te kunnen uitspreken; vandaar dat de kerkeraad deze mogelijkheid en dit recht alleen geeft aan belijdende leden in volle rechten;
- we noteren hierbij, dat de kerkeraad niet gebonden is aan de voordracht van de gemeente: hij heeft de taak en verantwoordelijkheid om de ingediende namen te toetsen

³² Aldus W. van 't Spijker, De ouderling en zijn werk in het licht van de kerkorde, in: D. Koole en W.H. Velema (red.), *Uit liefde tot Christus en zijn gemeente; een handreiking aan de ouderling*, 73. Opmerkelijk is ook wat hij doorgeeft over de uitspraak van de GS van de Christelijke Gereformeerde Kerken 1968/69 inzake het vrouwenkiesrecht: "Van belang is in dit besluit de vaststelling dat het deelnemen aan de verkiezing niet een regeerdaad is. Het is veel meer opgevat als een geestelijke daad van herkenning en erkenning van de gaven, die Christus aan de ambtsdragers, die Hij verkiest en door wier dienst Hij regeert, verleent. Christus geeft ambtsdragers in en aan Zijn gemeente. Hij verleent aan hen ook de gaven die noodzakelijk zijn tot de dienst. En de gemeente bidt, dat zij hén mag roepen en verkiezen, die de Here heeft geroepen en met zijn gaven begiftigd." (76).

- aan de normen die de Schrift stelt; de voordracht wint dan ook aan kracht, als vanuit de Schrift wordt geargumenteed en als gewezen wordt op de gaven van de Geest: hoe meer dat gebeurt, des te minder kan de kerkeraad een voordracht naast zich neerleggen; verder noteren we, dat de kerkeraad ook de zuster gelegenheid geeft om zich hier uit te spreken; op grond waarvan? -- omdat zij niet minder dan een broeder deelt in de gave van de Geest (de gave des ondersheids) en omdat zij hier als 'mondig' lid van de gemeente het recht krijgt om zich uit te spreken (Hand. 2:17vv; 1 Kor. 11:5);
- 6 naast het indienen van namen is ook het **stemmen** een onderdeel van de verkiezing; een onderdeel dat in de loop van de tijd verschillende waardering heeft gehad;³³ "de historie heeft geleerd, dat de wijze waarop vroeger zowel de verkiezing als de approbatie is toegepast, geleid heeft tot vernietiging van de rechten der gemeente. De gemeente werd al meer de zwijgende figuur. De kerkeraad trok het recht der verkiezing geheel aan zich, zonder de gemeente te raadplegen. Op vele plaatsen kwam het recht der verkiezing in handen van de notabele leden der gemeente, van patronen of van de Christelijke overheid."³⁴ In de praktijk heeft de stemming dus vaak ontbroken als onderdeel van de verkiezing; de wettigheid van de verkiezing hangt dan ook niet af van een stemming uit een dubbel getal, maar van de approbatie: de stemming kon (en kan) volgens de KO (eventueel) gemist worden, de approbatie niet;
- 7 hoe moet nu het stemmen *getaxeerd* worden? Het is een onderdeel van het middel (nl. de verkiezing) dat Christus gebruikt om iemand te roepen tot het ambt; stemmen is niet: zich uitspreken over de geschiktheid van de gekandideerde broeder(s) -- daarover heeft de kerkeraad reeds uitspraak gedaan in de talstelling! -- maar: zich uitspreken over de *voorkeur* die men heeft voor deze of gene broeder(s); onder meer op deze wijze wordt gestalte gegeven aan de door de KO genoemde "medewerking van de gemeente";
- a bij elke fase van de verkiezing gaat de Bijbel open en wordt er gevraagd om de leiding van de Geest; zo wordt zichtbaar dat Christus zijn kerk regeert door Woord en Geest; uit dat geheel mag de stemming *niet geïsoleerd* worden tot een

³³ Het *Convent van Wezel* (1568) noemt als eerste mogelijkheid de verkiezing door de ouderlingen met hulp van de vrome overheid; omdat deze mogelijkheid waarschijnlijk niet gerealiseerd kan worden, noemt Wezel als tweede mogelijkheid de "gemeene bewilliging der kerk"; dit laatste wordt concreet gemaakt in de bepaling dat de ouderlingen een dubbelgetal stellen "waarvan vervolgens het halve deel door de stemming der afzonderlijke [gemeenteleden] gekozen zijnde tot de uitoefening van hun dienst zal toegelaten worden". (Art. II, 3, 4)

De *Synode van Emden* (1571) bepaalt dat de Dienaren des Woords verkozen zullen worden door de kerkeraad "met het oordeel ende goet duncken der Classischer versamelinghe", óf van twee of drie predikanten uit de genabuurde kerken; de gemeente heeft alleen het recht van approbatie; bij verkiezing van ouderlingen en diakenen is het oordeel van de classis(predikanten) niet vereist (Acta, art. 13, 14).

De *Provinciale Synode van Dordrecht* (1574) spreekt zich in dezelfde lijn uit: predikanten worden verkozen door de kerkeraad met advies van de classis; de kerkeraad heeft het recht der verkiezing bij ouderlingen en diakenen, met deze nadere bepaling: "De Consistorie (= kerkeraad; comm.) sal dubbel ghetal der Ouderlinghen ende Diaconen der Ghemeijnte voorstellen de welcke de helft daer wt sal kiezen". (Art. 12, 27, 28).

De *Nationale Synode van Dordrecht* (1578) bepaalt dat de benoeming van Dienaren zal gebeuren door de kerkeraad met de diakenen, met advies van de classis, en dat het recht van benoeming van ouderlingen en diakenen bij de kerkeraad (met de diakenen) ligt; daarbij wordt als eerste mogelijkheid genoemd de 'enkelvoudige' voordracht, en als tweede mogelijkheid de verkiezing uit een dubbel getal (Art. 12). Dit is sindsdien de lijn geworden, die ook in de KO van Dorrecht 1618--1619 is vastgelegd.

Sinds 1578 wordt de overheid gevraagd om de (artikelen van) de KO te autoriseren en te approberen: het verschaft de overheid een gevaarlijke grote invloed in de kerken, ook bij de benoeming van ambtsdragers.

De *Nationale Synode van Dordrecht* (1618--1619) gaf daar nadere invulling aan door in het artikel over de verkiezing van een predikant op te nemen: "ende dat niet sonder goede correspondentie met de Christelijcke Overheyte der plaetse respectivelijck" en bij de approbatie: de "goet-kenninghe van de Overheyte, ende daer nae (! comm.) oock van de lidtmaten der Ghereformeerde Gemeente van de plaetse" (art. 4). Deze bepalingen zijn pas vervallen in 1892; zie hiervoor: Joh. Jansen, *De Kerkenordening van de Gereformeerde Kerken in Nederland verklaard en toegelicht I*, 122vv (m. n. 127vv).

De teksten zijn te vinden in: P. Biesterveld en H.H. Kuyper, *Kerkelijk Handboekje; bevattende de Bepalingen der Nederlandsche Synoden en andere stukken van betekenis voor de Regeering der Kerken*, Kampen 1905.

Duidelijk blijkt, dat in de oude kerkorden het zwaartepunt van de verkiezing bij de kerkeraad ligt.

³⁴ H. Bouwman, *Gereform eerd Kerkrecht I*, Kampen 1928, 385.

- op zichzelf staande 'beslissende' handeling; het is bepaald eenzijdig om alleen bij de stemming te spreken over het 'bindend karakter', alsof de uitslag van de stemming buiten of boven elke discussie zou staan;
- b de stemming wordt *voorafgegaan* door een besluit dat evenzeer bindend is en dat voor de gang van de verkiezing in feite nog meer bepalend is dan de (uitslag van) de stemming, nl. de talstelling:
- de talstelling wordt voorafgegaan door gebed
 - de talstelling wordt genormeerd aan de Schrift
 - in de talstelling geeft de kerkeraad leiding aan de gemeente (naar art. 30 NGB)
 - de gemeente is bij de stemming gebonden aan het (bindende) besluit van de talstelling: alle broeders die worden voorgedragen, zijn naar het oordeel van de kerkeraad geschikt; alléén uit hen kan de gemeente kiezen;
- c de stemming wordt *gevolgd* door een aantal besluiten en handelingen die evenzeer bindend zijn: benoeming, approbatie, aanvaarding, bevestiging: de benoeming is gebonden aan de uitslag van de stemming, maar dit berust op een vooraf door de kerkeraad zelf genomen besluit; de benoeming kan echter niet gemist worden: zo toont de kerkeraad dat hij de uitslag van de stemming door de gemeente respecteert en tevens dat hij de verantwoordelijkheid voor de verkiezing houdt; de approbatie die na de benoeming gevraagd wordt is een onmisbaar onderdeel in de verkiezing: zonder approbatie door de gemeente is een verkiezing in feite onwettig; in **die** zin heeft de approbatie een beslissend karakter; in de aanvaarding (het jawoord) aanvaardt en erkent degene die gekozen en benoemd is de verkiezing als een roeping van God; in de bevestiging bezegelt God zelf de verkiezing als een roeping van Godsweg;
- d principieel ligt de stemming in dezelfde lijn als het indienen van namen: in beide gevallen gaat het om een 'beoordelen' van gaven; daarbij is niet een individuele stem beslissend: het gaat erom dat op onderscheiden momenten en op onderscheiden wijze in de verkiezing 'de stem van de gemeente' gehoord wordt;
- 8 over de **approbatie** valt het volgende te vermelden:
- a de GS van 1930 rekende de approbatie tot de 'algemene regeermacht van de gelovigen', maar dan in die zin, dat zij bestaat in het al of niet goedkeuren der gekozen personen; deputaten 1930 spraken van een soort 'tuchtrecht';
- b lange tijd is de approbatie de enige manier geweest waarop de gemeente inbreng bij de verkiezing had (zie noot 29 en 30);
- c dat de approbatie in verreweg de meeste gevallen 'stilzwijgend' gebeurt, betekent niet dat ze een formaliteit is (die evengoed gemist kan worden): op beslissende momenten kan dat 'stilzwijgen' doorbroken worden, door mannen en vrouwen (volgens verschillende verklaringen van de KO ook door doopleden);
- d wanneer er 'gegronde bezwaren' worden ingediend, is de kerkeraad gehouden om daarover te handelen; hoe ook de beslissing van de kerkeraad uitvalt, het betekent in elk geval dat de kerkeraad broeders én zusters in de gelegenheid stelt om op een essentieel punt te spreken, en wel op een manier die verder gaat dan het beoordelen van iemands gaven bij het indienen van namen of het uitbrengen van een stem;³⁵ van het spreken op **dit** moment kan het afhangen of iemand die bij 'bindende stemming' is aangewezen in het ambt wordt bevestigd of niet;
- e bij het indienen van namen of bij het kiezen klinkt de stem van de *gemeente*; hier komt de stem van het *individuele* gemeentelid naar voren;³⁶ bovendien

³⁵ Voor het indienen van *gegronde* bezwaren is net als bij het stemmen de gave des onderscheids nodig: men moet kunnen beoordelen wanneer een bezwaar gegrond is.

³⁶ Dat dit spreken niet in het publiek gebeurt, doet daar niets van af: het is in elk geval een '*oordelend spreken*' over een gekozen broeder. Als de kerkeraad *gegronde* bezwaren niet wil behandelen, mag men dóórspreken op de classis.

kunnen de gevolgen voor de gekozene zeer ingrijpend zijn: wanneer er bij het indienen van bezwaren naar Gods Woord wordt gesproken, heeft dit spreken een 'bindend' karakter; het gaat dan ook niet aan om de betekenis van de approbatie te bagatelliseren;³⁷

- f het is ons daarom niet duidelijk, dat men geen bezwaren had om vrouwen het recht tot approbatie te geven, maar wel bezwaren had tegen het stemrecht van de vrouw.

7.2.4 De plaats van de kerkeraad

Over de plaats van de kerkeraad is in feite geen verschil van mening: de gemeente kiest *onder leiding van* de kerkeraad. Zo is het ook duidelijk in de KO vastgelegd. Als de kerkeraad het alleenrecht bij de verkiezing zou hebben, zou dat consistorio-cratie zijn (de kerkeraad regeert alléén). Koos de gemeente zonder de leiding van het ambt, dan zou dat demo-cratie of volkssoevereiniteit zijn (het volk regeert zichzelf), of independentisme.³⁸ Als de gemeente kiest onder leiding van de kerkeraad, komt tot uiting dat de gemeente een Christo-cratie is: Christus regeert met zijn Woord en Geest, óók bij de verkiezing, de roeping tot het ambt.

Bij één facet kan nog de vinger gelegd worden: het 'bindend' karakter van de stemming:

- a de stemming vindt plaats *binnen* de verantwoordelijkheid van de kerkeraad;
- b het 'bindend' karakter berust op een besluit dat de kerkeraad *zélv vooraf* genomen heeft; hij geeft daarmee de leiding dus niet uit handen, ook niet voor een deel;
- c indien de gemeente bij de stemming óver of mét de kerkeraad zou regeren, dan zouden ook de mannen-broeders niet mogen stemmen;
- d dat de kerkeraad de uitslag van de stemming *bij voorbaat* respecteert, berust op de erkenning dat Christus door zijn Geest in de gemeente wil wonen (1 Kor. 3:16; Kol. 3:16);³⁹
- e door te kiezen uit de namen die de kerkeraad voorstelt, aanvaardt de gemeente de leiding van de kerkeraad.

7.3 ROEPING VAN DE GEMEENTE EN VAN DE GELOVIGEN

7.3.1 Wettige verkiezing; art. 31 NGB

- 1 Ook over de betekenis van art. 31 NGB is weinig verschil van mening; voor- en tegenstanders van het vrouwenstemrecht onderschrijven het belang van de wettige verkiezing door de gemeente;⁴⁰
- 2 de meerderheid van deputaten 1978 heeft erop gewezen, dat volgens de reformatoren de sleutelmacht niet aan de geestelijkheid, maar aan de gemeente is toevertrouwd;⁴¹

³⁷ "Deze toestemming, approbatie, goedkeuring door de gemeente is dus niet iets bijkomstigs, maar is hoofdzaak, is *het* fundament, waarop de wettigheid der verkiezing rust", H.H. Kuiper, *De verkiezing voor het ambt*, 45.

³⁸ "Slechts één vorm van groslijst wordt door de Kerkenorde niet alleen, maar ook door het Gereformeerde beginsel onherroepelijk buitengesloten, wanneer nl. met zulk eene groslijst bedoeld wordt, dat de gemeente bij meerderheid der uitgebrachte stemmen bepaalt, welke personen op het dubbelgetal moeten staan en de Kerkeraad bij het maken van het dubbelgetal aan de meeste stemmen *gebonden* is. Immers in dat geval is het niet de Kerkeraad, maar de *gemeente*, die de stemming leidt, en de Kerkeraad wordt stembureau en houdt op regeercollege te zijn", H.H. Kuiper, *De verkiezing voor het ambt*, 51.

³⁹ Aldus terecht de meerderheid van deputaten 1978.

⁴⁰ H.H. Kuiper onderstreept dit in *De verkiezing voor het ambt* op tal van plaatsen; zie 4, 8, 9, 10, 13, 19, 22, 23, 25, 44, 45 enz.

⁴¹ Zie C. Trimp, *Ministerium; een introductie in de reformatische leer van het ambt*, Groningen 1982, 80vv (Luther); 90vv (Bucer); 95vv (Calvijn).
Van Luther valt het volgende door te geven: "de roeping tot het ambt is inderdaad een zaak van delegatio (aanwijzing) door de gemeente. Maar het is niet een delegatio in de zin van een democratische aanwijzing van een volksvertegenwoordiger. Evenmin is het een maatregel die louter door praktische overwegingen

- 3 bij M. Bucer krijgt de inwoning van Christus in de gemeente door de Heilige Geest nadruk. Daarom zijn alle gelovigen 'geestelijken'; de vrucht daarvan is onderlinge opbouw en gemeenteopbouw. Bucer ziet de gemeente charismatisch toegerust (toegerust met de gaven van de Geest); daaruit komen de ambten omhoog, die functioneren onder het gezag van Christus en als instrumenten van de Heilige Geest. Naar sommigen in de gemeente komt een speciale missio Dei toe (zending van Godswege); deze missio Dei maakt God zelf in het midden van de gemeente herkenbaar, zodat de gemeente daaraan gestalte mag geven in de vocatio (roeping) tot het ambt. Zo sprak Bucer over *missio* en *vocatio van Godswege*, die niet omgaat buiten de concrete gemeente, maar waarin de gemeente juist actief betrokken is krachtens haar geestelijke volmacht.⁴² Bucer kwam tot deze formule: de sleutelmacht van de kerk berust bij de gemeente als geheel, maar de uitoefening daarvan is toevertrouwd aan de door Christus gegeven ambtsdragers, die als zodanig Christus én de gemeente vertegenwoordigen;
- 4 art. 31 NGB is anti-rooms door te spreken over de wettige verkiezing door de *kerk* (in plaats van alleen door de geestelijkheid); het artikel is ook anti-dopers, door te spreken over *wettige* verkiezing door de kerk (in plaats van alleen de persoonlijke roeping, of de vrije verkiezing, zónder leiding van het ambt).⁴³

7.3.2 Medewerking van de gemeente

- 1 *Dat* de gemeente meewerkt bij de verkiezing is onder ons onomstreden; zie bv. het eerste oordeel van het besluit van 1978. Dit is in de lijn van art. 31 NGB en van Joh. Calvijn,⁴⁴
- 2 over de vraag *hoe* dat gebeuren moet, zijn de meningen verdeeld. Deputaten 1975 zeiden: de Here roept ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad; dat gaat niet buiten de medewerking van de gemeente om; die medewerking vloeit echter niet voort uit de mondigheid van de gemeente, noch uit het christenambt van de gelovigen. Wij vragen: waar vloeit die medewerking dan wél uit voort? Die vraag wordt nog klemmender als we luisteren naar de minderheidsnota 1978 (die op dezelfde lijn zit als deputaten 1975): onder het Oude Verbond vond aanwijzing van ambtsdragers vaak plaats zónder medewerking van de gemeente; in het Nieuwe Verbond maakt de Here zijn kerk tot mondige gemeente door zijn Heilige Geest;
- 3 de vraag dringt zich dan ook op: *op grond waarvan* mag de gemeente meewerken aan de verkiezing (en aan de stemming)? We hebben in het voorgaande al het nodige daarover gezegd; kort samengevat daarom het volgende:
- a de gemeente werkt niet mee aan de verkiezing op grond van de rechten van de mens of op grond van de autonomie van de gemeente; de kerk kent geen democratie of volkssoevereiniteit;

gedragen wordt. Want achter deze delegatio ligt het bevel van Christus, zodat in de delegatio de vocatio (roeping) van Christus komt tot de man, die tot het ambtelijke dienstwerk geroepen wordt. Het ambt komt wel *door* (middel van) *de gemeente* naar de ambtsdrager toe, maar het is toch afkomstig van *Christus*. Het is dus tegelijk een zaak van goddelijke institutio (instelling)" (87--88).

⁴² C. Trimp, *a.w.*, 91vv. Trimp noteert hierbij: "Hier vinden wij de achtergrond van het latere spreken in de bevestigingsformulieren van de Nederlandse gereformeerde kerken: '*Wettig van Gods gemeente en mitsdien* (= daardoor) *van God zelf geroepen*'. In dit onderdeel geeft Trimp veel door uit de dissertatie van W. van 't Spijker, *De ambten bij Martin Bucer*.

⁴³ Zie bij dit onderdeel ook: C. Trimp, Het karakter van het kiezen van ambtsdragers, in: *Zorgen voor de gemeente; het ambtelijk werk van ouderlingen en diakenen toegelicht*, Kampen 1982, 22vv (oorspronkelijk verschenen in *Dienst* (1978).

⁴⁴ Bij de vraag of de dienaar door de hele kerk moet gekozen worden, of slechts door zijn ambtgenoten en de ouderlingen, of door het gezag van één man, kiest Calvijn heel duidelijk voor "het gemene recht en de vrijheid der kerk"; in de lijn van Cyprianus concludeert hij: "Wij zien dus, dat dit naar Gods Woord de wettige roeping van een dienaar is, wanneer door de 'eenstemmigheid (of: instemming; comm.) en goedkeuring van het volk' ('*ex populi consensu et approbatione*') diegenen gekozen worden, die geschikt bevonden zijn. En dat de andere herders de verkiezing moeten leiden, opdat niet door lichtvaardigheid of door partijschap, of door oproerigheid door de menigte wordt gezondigd" (*Institutie*, IV, 3, 15; vgl. IV, 4, 11; IV, 5, 2).

- b het NT geeft duidelijke aanwijzingen over de medewerking van de gemeente bij de verkiezing (zie 1.2); dit is ook de praktijk van de oude kerk geweest,⁴⁵ die in de tijd van de reformatie in ere werd hersteld;
 - c dat deze gegevens wel in het NT en niet in het OT gevonden worden heeft te maken met de voortgang van de heilsgeschiedenis: de gemeente van Christus is mondige gemeente: aan haar is het Woord toevertrouwd; zij is tempel van de Geest; zij heeft vele gaven van de Geest ontvangen; zij is rijk geworden in alle woord en kennis; een lichaam met vele leden, waarin de leden elkaar nodig hebben; de gelovigen hebben de zalving van de Geest ontvangen, om het lichaam (van Christus) te kunnen onderscheiden en om onderscheid te kunnen maken tussen waarheid en leugen; Paulus bidt voor hen "dat uw liefde nog steeds meer overvloedig moge zijn in helder inzicht en alle fijngevoeligheid, om te onderscheiden waarop het aankomt" (Fil. 1:9, 10);
 - d het is daarom niet de Schriftuurlijke en gereformeerde lijn, dat het ambt het ambt voortbrengt, buiten de gemeente om: de Here roept tot het ambt door de stem van de gemeente, onder leiding van de ambtsdragers;
- conclusie: de gemeente is door Christus zodanig met (gaven van) zijn Woord en Geest toegerust, dat zij bevoegd en in staat is om mee te werken aan de verkiezing van ambtsdragers;
- 4 *wie behoren tot de gemeente?* De Schrift spreekt steeds over de gemeente als een organisch geheel: een lichaam, een huis, een bouwwerk, een kudde, een volk. Daarbij horen mannen, vrouwen en kinderen. Nu maken de gereformeerde kerken onderscheid tussen belijdende leden (die 'mondig' zijn) en doopliden (die nog 'onmondig' zijn); daarnaast tussen leden in volle rechten en gecensureerde leden (die zijn afgehouden van de sacramenten en ook niet mogen meewerken aan de verkiezing en andere kerkelijke handelingen); verder maakt de Schrift onderscheid tussen man en vrouw op het punt van het regeerambt (1 Tim. 2 en 3);
- 5 de vraag is nu niet, of de zusters ook bij de gemeente horen (die vraag is -- gelukkig! -- door niemand gesteld); de vraag is wel, of het *onderscheid* tussen man en vrouw ook moet doorwerken op het punt van het stemmen. We mogen in dit verband wijzen op het volgende:
- a vrouwen delen niet minder dan mannen in het heilswerk van Christus (Gal. 3:28);
 - b vrouwen delen niet minder dan mannen in de gaven van de Heilige Geest (Hand. 2:17, 18, 10:44, 45, 1 Kor. 12, 1 Joh. 2:20, 27);
 - c vrouwen krijgen de gave van de profetie en oefenen die ook uit (Luc. 1:46vv, 2:36vv, Hand. 2:17, 18, 21:9, 1 Kor. 11:5, 12, 14, Ef. 5:19v, Kol. 3:16v);
 - d vrouwen werken mee aan de verbreiding van het evangelie (Hand. 16:14vv, 40, 18:1vv, 18, 26, Rom. 16:1vv, Fil. 4:3, 4, Kol. 4:15);
 - e de opdracht om mee te werken aan de onderlinge opbouw en de opbouw van de gemeente geldt niet minder voor vrouwen dan voor mannen (Ef. 4:12vv, 1 Tess. 5:11, 2 Tim. 3:16, 17, 1 Petr. 2:5, 9, 10);
 - f in de gereformeerde kerken wordt op allerlei momenten gelegenheid gegeven aan de zusters om hun stem te laten horen: in de erediensten: bij openbare geloofsbelijdenis, huwelijksbevestiging en doopsbediening; bij de tucht: in het onderlinge vermaan naar Mat. 18, in de activiteiten waartoe de gemeente opgeroepen wordt bij de verschillende publieke afkondigingen; ook vandaag worden vrouwen op allerlei wijze ingeschakeld bij de verbreiding van het evangelie (zondagsscholen, evangelisatie- en zendingscommissies; bijbelcursus), of ook bij het onderwijs op school en in de kerk (godsdienstlessen; (aangepaste) catechese); tijdens de verkiezing bij het indienen van namen en de approbatie;
- 6 bij het stemmen, als onderdeel van de verkiezing, gaat het niet om meewerken aan het regeren, maar om meewerken aan het geregeerd-worden. Omdat de ambtelijke dienst gericht is op de opbouw van de gemeente mag de verkiezing (en de stemming als onderdeel daarvan) ook getypeerd worden als: *meewerken aan de opbouw van de gemeente* (Ef. 4:11--16), ieder met eigen gaven en mogelijkheden.

⁴⁵ Calvin, *Institutie*, boek IV, hoofdstukken 3, 4, 5.

7.3.3 Taak en roeping van de gemeente

- 1 In de gemeente als lichaam van Christus is er in sterke mate een verantwoordelijkheid voor elkaar; het NT roept op tot onderlinge dienst, voor elkaar zorgen, elkaar onderdanig zijn, gericht zijn op de 'opbouw' van de gemeente; "dient elkaar, een ieder naar de genadegave die hij ontvangen heeft" (1 Petr. 4:10). De gemeente wordt geroepen om alles te doen wat de instandhouding, bewaring, groei en opbouw van het lichaam kan bevorderen. Met het oog dáárop heeft Christus ook de ambten ingesteld; bij (het meewerken aan) de roeping tot het ambt mag de gemeente voor haar deel daaraan bijdragen;
- 2 de kerkeraad is best in staat om alléén de voortgang van het ambtelijk werk te regelen. Dat de gemeente wordt ingeschakeld gebeurt dan ook niet omdat de kerkeraad zo 'hulpbehoevend' is, maar omdat de gemeente zo 'begaafd' wordt geacht: de gaven van de Geest worden niet alleen bij de kerkeraad, maar ook in de gemeente gevonden. En bij de verkiezing maakt de kerkeraad daar dankbaar gebruik van. De gemeente kan de kerkeraad attenderen op broeders die de gaven hebben om ouderling of diaken te worden; bij de stemming mag de gemeente haar stem laten horen om aan te geven wie van de geschikt bevonden broeders het meest geschikt geacht wordt; bij de approbatie kan de gemeente opnieuw haar oordeel laten weten aan de kerkeraad (al dan niet stilzwijgend);
- 3 als het gaat om het (laten) horen van de *stem van de gemeente* (art. 31 NGB, bevestigingsformulieren), dan is het belangrijk dat die stem ook *optimaal* te horen is. Anders gezegd: als de gemeente wordt ingeschakeld bij de verkiezing (inclusief stemming), dan is het belangrijk om de *gaven van de gemeente* zoveel en zo goed mogelijk te benutten: de gaven van liefde, dienst, fijngevoeligheid, zachtmoedigheid, onderscheidingsvermogen (vgl. Gal. 5:22);
- 4 het kiezen door de gemeente heeft immers "geene andere betekenis dan dat zij de gaven opmerkt en de personen aanwijst, welke Christus voor het ambt heeft bestemd".⁴⁶

7.3.4 Roeping en ambt van de gelovigen

- 1 Het spreken over taak, roeping, ambt van de gelovigen is voluit Schriftuurlijk en confessioneel (zie vooral HC zondag 12 over het christenambt (profeet, priester en koning) en het daar gegeven Schriftbewijs; vgl. art. 28 NGB). Dit 'ambt' kent een roeping (door het evangelie), een aanstelling (in de doop), een bekwaammaking (met de gaven van de Geest), een aanvaarding (in de openbare geloofsbelijdenis) en een opdracht (in dienst van God, van zijn kerk en koninkrijk en van de naaste); zie HC zondag 12, 21, 24, 32, enz.;
- 2 het kerkelijk leven is geen zaak van het bijzondere ambt alleen, maar is *de* verantwoordelijkheid van alle gelovigen.⁴⁷ H. Bavinck sprak bij dit 'ambt' over drieërlei taak: 1) zij zijn verplicht zich bij de kerk te voegen; 2) zij zijn binnen de gemeente geroepen hun gaven ten behoeve van de andere leden te gebruiken; 3) zij zijn verplicht tot formatie van de kerk (het institueren door het instellen van de ambten) en tot reformatie

⁴⁶ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek IV*, 416. C. Timp schrijft in Het karakter van het kiezen van ambtsdragers (in: *Zorgen voor de gemeente*, 28v): "Verkiezen tot het ambt is voor Bucer dan ook een zaak van: onderzoeken -- beschouwen -- opletten -- erkennen en *volgen!* Volgen van Christus namelijk, die aan broeder A deze en aan broeder B die gaven heeft geschonken. *Volgen* -- dat is wel wat anders dan het "oefenen van algemene regeermacht". Op deze wijze geeft de gemeente stem aan het roepen van Christus. Zo komt, door overleg, gebed, onderschikking van de minderheid aan de meerderheid en onderschikking van de gemeente aan Christus, het beleid van Christus openbaar en wordt het duidelijk, wie *God* -- Kenner van alle harten -- *uitgekozen heeft* om de plaats van deze dienst in te nemen (Hand. 1:24, 25). De regering berust dus geheel en al bij God en Christus. Maar de gemeente mag samen met de kerkeraad de wil van God aan het licht doen komen. Bij Calvijn kan men soortgelijke beschouwingen lezen. Dát is de achtergrond van de eerste vraag uit de bevestigingsformulieren".

⁴⁷ "De gelovigen zijn allen aan elkaar in dezen gelijk. En zij hebben allen hun ambt der geloovigen. Dwz. de opbouw van het lichaam van Christus, de verzorging van het kerkelijk leven, de eeredienst des Heeren, de bediening der ambten en wat dies meer zij, is hun aller taak, ook al wordt de bediening zelf waargenomen door enkelen uit hen", K. Sietsma, *De ambtsgedachte*, Amsterdam z.j., 182.

3 daarvan; en hij voegde eraan toe: "Op de basis van deze gaven en dit ambt aller
4 geloovigen heeft Christus ook bijzondere ambten in de gemeente ingesteld;"⁴⁸
5 tussen het 'ambt der gelovigen' en het 'bijzondere ambt' moet een gezonde wisselwer-
king bestaan: het ambt der gelovigen werkt heen naar het bijzondere ambt, anderzijds
wordt het ambt der gelovigen gevoed door de dienst van de kerkelijke ambtsdragers;⁴⁹
het is onder ons nooit in discussie geweest, of ook de zusters het ambt der gelovigen
hebben ontvangen (zie 7.1.3 en 7.3.2), wél of de zusters ook op grond hiervan het
stemrecht mogen ontvangen;⁵⁰
op grond van hun 'ambt' zijn de gelovigen geroepen om *mee te werken aan de opbouw
van de gemeente*, zoveel als in hun vermogen ligt. Zij zijn verplicht om hun gaven tot
nut en heil van de andere leden te gebruiken (zondag 21 HC; vgl. 1 Petr. 4:10). De
kerkeraad behoort de gaven van de gelovigen daarom niet minimaal of gedeeltelijk,
maar optimaal in te schakelen; het werk van de ambtsdragers is er niet om de gemeente,
maar zichzelf 'overbodig' te maken; positief gezegd: om de gemeente zoveel mogelijk
te activeren en te mobiliseren (Ef. 4:12vv, 2 Tim. 3:16, 17, 1 Petr. 2:5). In het licht
hiervan moeten er wel weer dringende redenen zijn om een mondig deel van de
gemeente *niet* te betrekken bij een deel van de verkiezingsactiviteiten (nl. de stem-
ming), die toch gericht zijn op de voortgang van de opbouw van de gemeente.

7.4 HET ARGUMENT VAN DE TIJDGEEST

1 Over de invloed van de 'geest der tijd' in de kerk zou heel wat te zeggen zijn. We
zullen ons hier moeten beperken tot ons onderwerp. Ten aanzien van de verkiezing zijn
er in de loop van de eeuwen heel wat veranderingen opgetreden: in de oudste christelij-
ke kerk was er een behoorlijke inbreng van de gemeente. Sinds de opkomst van de
hiërarchie werd de stem van de gemeente steeds minder gehoord; uiteindelijk werd haar
ruim duizend jaar lang het zwijgen opgelegd. In de reformatietijd werd het recht van de
verkiezing aan de gemeente teruggegeven; dit werd ook vastgelegd in de kerkorden. De
concretisering hiervan was verschillend: sommige kerkorden kenden de verkiezing door
de kerkeraad, al dan niet met medewerking van de gemeente (Frankrijk, Nederland);
andere gaven de gemeente het recht van verkiezing (Oost-Friesland, Londen, classis
Alkmaar); weer andere spraken over benoeming door de overheid (Wezel, Zeeland,
Utrecht).⁵¹ Maar de rechten van de gemeente werden nog wel eens ingeperkt. Als
voorbeeld noemen we de situatie van de (vluchtelingen)gemeente in Londen. In de tijd
van Joh. à Lasco (rond 1550) was bepaald dat de gemeente (na vasten en bidden!)
kandidaten voordroeg voor het ambt, uit wie de kerkeraad dan koos.⁵² In 1571 koos de
kerkeraad echter zónder voordracht van de gemeente, in strijd met wat à Lasco had

⁴⁸ *Gereformeerde Dogmatiek IV*, 412, 413. Vgl. hierbij ook het artikel over Het ambt van de gelovigen dat C. Trimp schreef in *Zorgen voor de gemeente*, 11vv.

⁴⁹ C. Trimp, *Vuur ontsteekt Vuur*, in: *Zorgen voor de gemeente*, 17vv.

⁵⁰ Volgens de meerderheid van deputaten 1927 mag de vrouw meewerken aan de approbatie op grond van het ambt der gelovigen; maar dat sluit niet in dat zij ook mag meewerken aan de verkiezing; waarom niet? Omdat daarbij sprake is van 'regeren'. De commissie op de GS van 1930 gaat een stapje verder: het stemmen van de gemeenteleden is een daad van algemene regeermacht, *die uit het ambt der gelovigen voortvloeit* (curs. door ons; comm.); de GS volgt in haar besluit op dit punt de commissie niet: "dat (...) uit het feit, dat het ambt der gelovigen aan de vrouw in de kerk evenzeer toekomt als aan de man, niet volgt dat zij ook aan de verkiezing tot het ambt mag deelnemen".

⁵¹ A. van Ginkel, *De ouderling*, 226vv. De gereformeerden hebben de geheel vrije verkiezing door de gemeente, zónder invloed van de kerkeraad, steeds afgewezen; zo werd in 1562 Jean Morelli juist om deze gedachten veroordeeld door de Synode te Orléans in 1562; zie hiervoor H.H. Kuyper, *De verkiezing voor het ambt*, 38vv.

⁵² A. van Ginkel, *a.w.*, 173.

- 2 bepaald; de gemeente hield (alleen) het recht van approbatie;⁵³
sinds 1618--1619 is de praktijk niet altijd even rooskleurig geweest: de overheid had
recht van inspraak bij verkiezing en approbatie (zie noot 29); daarentegen kwam er van
de rechten van de gemeente vaak niet veel terecht, zelfs van de approbatie niet.⁵⁴ Op
vele plaatsen kwam het recht der verkiezing in handen van de notabele leden der
gemeente, van patronen of van de christelijke overheid (H. Bouwman). Pas sinds de
Afscheiding werd van de mogelijkheid van kiezen uit een dubbel getal weer gebruik
gemaakt.⁵⁵
- 3 het is niet onaannemelijk dat bij de ontwikkelingen op het punt van de verkiezing de
'tijdgeest' mede van invloed is geweest; in het verleden heeft men (vrij onbekommerd)
over de invloed van die tijdgeest gesproken;⁵⁶ dat overheid, notabelen, patronen (grote)
invloed hadden op de verkiezing, valt moeilijk los te zien van de 'tijdsomstandigheden';
dat het stemrecht vooral in de tweede helft van de vorige eeuw teruggegeven werd aan
de gemeente, zal ook mede door de tijd zijn beïnvloed. Dit gegeven mag ons nuchter
maken: niet dat de kerk zich door de 'tijdgeest' mag of moet laten leiden; wel dat er
altijd een bepaalde invloed van de eigen tijd uitgaat, een invloed die niet *bij voorbaat*
verkeerd moet worden geacht;
- 4 al in een vroeg stadium is er binnen onze kerken gepleit voor het vrouwenstemrecht:
-- in 1875 vroeg de afgescheiden voorganger (later hoogleraar) Lucas Lindeboom
om nadere bezinning op de positie van de vrouw in het NT;⁵⁷
-- in 1898 hield Abraham Kuiper een pleidooi voor kiesrecht van de vrouw in
kerk⁵⁸ en politiek (hij is daar later op teruggekomen)⁵⁹;

⁵³ Van Ginkel, *a. w.*, 187.

⁵⁴ H. Meulink en I. de Wolff, *Korte verklaring van de kerkenordening van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Enschede 1967³, 32.

⁵⁵ F.L. Bos, *De orde der kerk; toegelicht met kerkelijke besluiten uit vier eeuwen*, 's-Gravenhage 1950, 20v.

⁵⁶ "In zooverre nu de geest dezer eeuw democratisch is en op uitbreiding van de volksinvloed aandringt, moet deze richting niet tegengestaan, maar met sympathie worden begroet." ... "Voor zooverre nu vele broeders, die met den geest van onzen tijd hoogelijk ingenomen zijn, alles in het werk stellen om nog wat achterlijke Kerkeraden in dat opzicht tot een meer vooruitstrevende richting te prikkelen, verdienen zij onzen hartelijken steun", H.H. Kuiper, *De verkiezing voor het ambt*, 12.
"De meer democratische manier van verkiezing is in later tijd ongetwijfeld onder den drang van de democratische strooming in heel het leven, hier en daar ook door de Gereformeerde kerken in ons land in gebruik genomen ...", Joh. Jansen, *De Kerkenordening*, 589.

⁵⁷ L. Lindeboom, *De Christelijke Gereformeerde Kerk; een en ander over haar toestand, roeping en toekomst, aan de ernstige overweging ook van de geloovigen buiten haar aanbevolen*, Heusden 1875², 20, 37, 38; Lindeboom wijst op Dorkas (de arbeid van de vrouw in de gemeente mag niet gemist worden); hij vindt dat meisjes opgeleid mogen worden als christelijke onderwijzers (in 1875! comm.) en herinnert eraan dat vele vrouwen met zegen werken onder de heidenen en op zondagsscholen.
Op de vergadering van gereformeerde predikanten in 1918 zei Lindeboom: "Werkelijk men is te bang voor iets nieuws en zoekt principieele of opportunistische argumenten ertegen. Daardoor zet men de kerk achteruit. Al meer dan veertig jaar zie ik in het weigeren van het stemrecht aan de vrouw een miskenning. De Schrift verbiedt het niet, zegt professor Bouwman; *maar wie heeft dan het recht het wel te verbieden?*" Algemeen Handelsblad 19-9-1918, aangehaald in A.M. Lindeboom, *Een recht van eeuwen her; de zusters der gemeente bij de verkiezing van ambtsdraggers, en de opbouw van het tempelhuus*, Amsterdam [1941] (89).

⁵⁸ Kuiper schrijft: hoewel het beginsel van het feminisme vals is, toch juichen we deze beweging toe als reactie op de opvatting die de ongelijkheid van man en vrouw overdreef. Er was en is veel onrecht ten opzichte van vrouwen. 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2 gaan over het brengen van prediking en onderwijs. Al zeg je: geen vrouw in het ambt, een vrouw mag de gemeente niet toespreken, dan betekent dat nog niet dat er geen vrouwenkiesrecht mag komen; waarom zou een vrouw niet mogen meewerken aan de verkiezing? Ook haar geestelijke belangen zijn in geding. Alles steunt hier op vroegere opvattingen, maar juist die vroegere opvattingen werden beheerst door het algemene oordeel over de positie van de vrouw. Nog in de tijd van Voetius stelde men vragen als: is de vrouw wel naar Gods beeld geschapen? Is zij wel een mens? Mannentrots en mannenheerszucht was hierbij in niet geringe mate in het spel. Ging het buitensluiten van de vrouw bij de verkiezing niet buiten Gods Woord om? En rustte dat niet uitsluitend op sociale

- bij H. Bavinck was de ontwikkeling omgekeerd: hij was aanvankelijk een tegenstander van het vrouwenstemrecht⁶⁰, maar is later een voorstander geworden⁶¹;
- J.C. Sikkel sprak in die tijd over de grote toekomst en de vrouw;⁶²
- in het begin van deze eeuw waren er verschillende voorstanders van het vrouwenstemrecht, wat uiteindelijk geleid heeft tot behandeling op de GS van Utrecht 1923.⁶³

In deze zelfde jaren speelde ook de kwestie van het *politieke* vrouwenkiesrecht (actief en passief); tussen de kerkelijke en politieke ontwikkelingen bestond meer dan alleen een chronologisch verband, mogen we aannemen;

- 5 de PS van Noord-Holland (1923) vond de invoering van het vrouwenstemrecht "onvoorzichtig in verband met de algemene geestesgesteldheid van onze tijd"; zowel in 1923 als in 1927 komt het argument van de 'tijdsomstandigheden' (m.n. de onschriftuurlijke emancipatiebeweging) aan de orde. Hoewel het in de bewijsvoering misschien geen doorslaggevende overweging is geweest, was men in de kerken kennelijk bevreesd om te veel 'met de tijd mee te gaan'; kwam de roep om 'de rechten van de vrouw' niet uit een onzuivere bron voort, nl. de (Franse) Revolutie?

Dit punt heeft ook een zekere rol gespeeld bij de behandeling op de generale synoden vanaf 1972, zie bv. de conclusies van de commissie op de GS van 1975; in diezelfde jaren roerden (in politiek en maatschappij) de emancipatiebeweging en het feminisme opnieuw de trom. Het is volkomen begrijpelijk dat de kerken beducht waren om onder invloed dáárvan te besluiten ten gunste van het vrouwenstemrecht;

- 6 in onze huidige situatie hebben we te maken met de dóórwerking van de emancipatiebeweging, in de wetgeving en in het hele (geestelijke) klimaat van de samenleving; een klimaat dat vooral beheerst en getypeerd wordt door *individualisme*. We moeten de ogen er niet voor sluiten dat dit element een rol kan meespelen (en wellicht meespeelt) in de huidige vraag om vrouwenstemrecht. Is het niet een vorm van discriminatie van de vrouw, als zij niet mag stemmen? Wordt zij niet in haar rechten beknot? Gaat het niet om een 'one (wo)man, one vote' systeem, óók in de kerk? Dergelijke gedachten kunnen ongetwijfeld ook onder ons invloed hebben, en tegen die achtergrond zouden sommigen misschien nog steeds of opnieuw zeggen: het vrouwenstemrecht is onschriftuurlijk, want de behoefte eraan komt uit verkeerde motieven voort;

- 7 toch menen we, dat de discussie niet daardoor beheerst moet worden:

- a in de kerk moeten Schriftuurlijke argumenten doorslaggevend zijn;
- b angst is (ook) in de kerk een slechte raadgeefster; de kerk moet niet 'progressief' (willen) zijn uit vrees voor een negatief imago; de kerk moet ook niet 'reactionair' zijn uit angst voor verkeerde invloeden van de 'tijdgeest';
- c uit het bovenstaande (sub 3) blijkt, dat ook de huidige wijze van verkiezing

beschouwingen die niet meer van onze tijd zijn en nimmer uit de Geest des Heren waren? (*De Heraut*, nr. 1048, 23 januari 1898).

⁵⁹ In *De Standaard* van 19, 21 en 23 juni 1917; vgl. hierbij A.M. Lindeboom, *Een recht van eeuwen her*, 18vv.

⁶⁰ In *De Bazuin*, 1900, nr. 9; vgl. A.M. Lindeboom, *a.w.*, 22v.

⁶¹ In zijn boek *De vrouw in de hedendaagse maatschappij*, Kampen 1918, m.n. 138--153.

⁶² J.C. Sikkel, *De groote toekomst en de vrouw* (een nagelaten lezing), Rotterdam 1920. "De Dienst des Woords, het Ouderlingschap en het Diakonaat behoeven stellig ook het oordeel der vrouw en haar medewerking; en de nood, de *welstand* van de ambtsbediening in de Kerk des Heeren kunnen daarom ook dit oordeel en deze medewerking der vrouwen vorderen in het *Kerkelijk Stemrecht* der vrouw. Ja, die nood der Kerk, de bediening des Woords en het opzicht en de diakonale zorg, vorderen mogelijk reeds op meerdere plaatsen ernstig dit kerkelijke stemrecht van de "hulpe tegenover" den man; doch dan *niet* als een sociale eisch der vrouw, of als een offer aan den tijdgeest, maar *omdat 'de Heere het van node heeft'*."

⁶³ A.M. Lindeboom geeft in *a.w.*, 18--38 een overzicht van de publikaties uit die tijd; de ontwikkelingen hebben geleid tot de invoering van het VS in de kerk van Zandvoort; via de classis en de PS kwam deze zaak op de GS van Utrecht 1923, waar ons historisch overzicht begon (hoofdstuk 2).

- ingrijpend door de 'geest der tijd' is beïnvloed; het is zelfs de vraag in hoeverre de regel dat aan vrouwen het stemrecht niet is toegekend door de vroegere 'tijdgeest' is beïnvloed;
- d de vrouwen in Korinte werden gewaarschuwd voor aanstootgevend (schandelijk) gedrag in de ogen van de omgeving (1 Kor. 11:6, 14:35); er kan moeilijk gezegd worden dat het feit dat vrouwen in de kerk hun stem uitbrengen op een dergelijke manier 'aanstootgevend' is; het omgekeerde zou wellicht nog eerder het geval zijn;
 - e zowel binnen de kerk als ook naar buiten toe kan het nodig zijn om tegen de heersende meningen van de eigen tijd in te gaan, wanneer de Here dat in zijn Woord van ons vraagt; in dat geval is er sprake van een noodzakelijk isolement; maar een isolement dat ons niet duidelijk vanuit de Schrift wordt opgelegd, betekent een *onnodig* isolement, dat vervreemding kan veroorzaken; in *die* zin kan het zelfs een hindernis opwerpen voor de voortgang van het evangelie, zoals de PS van Noord-Holland zegt;⁶⁴
 - f ook het argument van het 'hellend vlak' wordt vaak gehoord: 'actief kiesrecht zal vroeg of laat leiden tot passief kiesrecht voor de vrouw'; ook dit argument is niet overtuigend, omdat vrees hier in feite raadgeefster is; het gaat er bovendien aan voorbij dat de Schrift wél duidelijke eisen stelt aan de verkiesbaarheid (bv. in 1 Tim. 3), maar niet aan de bevoegdheid om te kiezen/stemmen;⁶⁵
 - g belangrijk bij het vrouwenstemrecht is de invalshoek van waar uit we dit onderwerp benaderen; het gaat hier niet allereerst om de vraag: welke 'rechten' hebben vrouwen? of: wat mogen vrouwen?, maar om de vraag: wat is de beste manier om als kerkeraad de gemeente in te schakelen bij de aanwijzing van nieuwe ambtsdragers?⁶⁶

7.5 DIVERSEN

- 1 In een aantal revisieverzoeken wordt voorgesteld om de zaak van het vrouwenstemrecht over te laten in de vrijheid en verantwoordelijkheid van de kerken. We menen dat de argumenten die reeds in 1923 genoemd zijn, nog steeds hun waarde hebben: invoering van het vrouwenstemrecht raakt niet één kerk, maar alle kerken; als één kerk erover beslist, ontstaat er rechtsongelijkheid. Juist omdat het hier gaat over het vrouwenstemrecht, moet het niet zo zijn, dat de zusters in de ene gemeente dit recht wel hebben, en in de andere nog niet. In een overgangssituatie (bv. in een ratificatiefase of hangende

⁶⁴ Zo dacht J.G. Woelderink (Geref. Bond in de N.H. Kerk) in feite al in 1918. Hij reageerde met een ingezonden stuk in *De Waarheidsvriend* (12 juni 1918) op een voorstel ter synode van de N.H. Kerk om het VS in te voeren. Het schijnt mij toe, schreef Woelderink, "dat het voorstel der Synode niet *zonder meer* verworpen mag worden. Het streven om de vrouw een andere, meer werkzame en meer invloedrijke plaats in het midden der Gemeente te geven, hangt onmiddellijk samen met de ontwikkelingen en behoeften van onze hedendaagsche maatschappij. Gelijk Prof. Bavinck in zijn boek over 'de Vrouw' met nadruk betoogt, zal deze beweging, hetzij men daarmee instemt of niet, nimmer te keeren zijn. Daarom zou ik willen vragen of het niet beter is dit streven ten opzichte van de positie van de vrouw in de Kerk in andere en meer schriftuurlijke banen te leiden dan zich kortweg daartegen te verzetten en alles wat dienaangaande wordt voorgesteld, zonder meer af te wijzen". Het citaat is te vinden in *Theologia Reformata* 24 (1981) 1, 145v.

⁶⁵ Bavinck maakt ten aanzien van het argument van het 'hellend vlak' de nuchtere opmerking: "Zulk eene redeneering uit de consequenties maakt gewoonlijk veel indruk op vreesachtige gemoederen, die elke 'nieuwigheid' veroordelen. Maar ze is toch in den grond der zaak van dezelfde waarde als het dikwijls gebezigde argument, dat de tijd ergens niet rijp voor is. Indien het bewijs, aan den Schrift ontleend, dat de vrouw niet dienen mag in het kerkelijke ambt, althans niet in dat van predikant of ouderling, sterk genoeg is, hebben wij aan het argument der vrees geene behoefte; indien dat bewijs niet houdbaar ware, zouden wij de consequentie op den duur toch nooit door het inboezemen van vrees kunnen keeren". *De vrouw in de hedendaagsche maatschappij*, 151. NB: Bavinck schreef dit 75 jaar geleden.

⁶⁶ Vgl. J. van Bruggen in *De Reformatie*, 67e jaargang nummer 22, 7 maart 1992, 420. Van Bruggen voegt eraan toe: "Misschien blijkt dan wel dat een predikantenverkiezing een andere werkwijze vereist dan die van oudsten en dat de aanwijzing van dienaren/dienaresen nog weer andere wegen kan gaan".

een revisieverzoek) kunnen we ons dit voorstellen, maar het mag geen blijvende toestand zijn. Er moet geen rechtsongelijkheid ontstaan die van blijvende aard is. Evenmin zou het goed zijn, dat de beslissing door de GS werd doorgeschoven naar de kerken. Het betreft hier een zaak die alle kerken aangaat. Daarom menen wij dat er op drie wijzen gereageerd kan worden op de revisieverzoeken:

- a de GS wijst ze af en handhaaft de bestaande regel;
 - b de GS aanvaardt de revisieverzoeken, in die zin, dat zij uitspreekt dat aan de zusters in de gemeente het stemrecht toekomt;
 - c de GS neemt nog geen beslissing en benoemt een studiedeputaatschap;
- 2 iets anders is het, of alle zusters van een (eventueel toegekend) stemrecht gebruik willen maken. We kunnen ons voorstellen, dat een aantal zusters niet meteen de vrijmoedigheid heeft om hun stem uit te brengen. Het is van belang om in dit verband op te merken, dat *stemrecht* niet hetzelfde is als *stemplicht*. Gesteld dat de GS besluit om aan de zusters het stemrecht toe te kennen, dan wordt van de kerkeraden de nodige wijsheid gevraagd, niet alleen bij het ratificeren, maar ook bij het invoeren van het vrouwenstemrecht.

7.6 BUITENLANDSE KERKEN

Bij wijze van aanhangsel geven we nog een overzicht hoe de situatie ten aanzien van het vrouwenstemrecht is bij de buitenlandse kerken waarmee de gereformeerde kerken contact hebben; we noemen alleen de kerken waarover we op dit punt geïnformeerd zijn:

7.6.1 de volgende kerken hebben **geen vrouwenstemrecht**:

de kerken op Sumba en Savu (GGRI); de kerken in Japan (RCJ), Korea (PCK (Kosin) en RPC (Hapdong)), Taiwan (RPCT), Filippijnen (FRCP), Singapore (FERC en CERC) en Sri Lanka (DRC); de kerken in Canada (CANRC), Australië (FRCA), Zuid-Afrika (VGKSA) en de Verenigde Staten (RCUS);

7.6.2 de volgende kerken kennen **wel vrouwenstemrecht** (NB: géén 'passief' kiesrecht):

de kerken in Ierland (EPCJ en RPCI), Schotland (FCS), Australië (PCEA), Frankrijk (EREI), Griekenland (GEC), Zaïre (ERCZ) en Kenya (AEPCEA en RCEA).

8 CONCLUSIES

Na het wegen van de verschillende argumenten kunnen nu de conclusies getrokken worden. We zullen eerst een aantal gevolgtrekkingen maken uit de beoordeling; daarbij volgen we de steeds gebruikte rubricering (8.1).

Daarna zullen we conclusies trekken ten aanzien van de besluiten van 1978 en 1930 (8.2).

In de eindconclusie(s) zullen we heenwerken naar de concept-besluittekst (8.3).

8.1 ALGEMENE CONCLUSIES

8.1.1 Schriftgegevens

Schriftbewijs (algemeen)

- 1 Omdat de Schrift geen expliciete uitspraken doet over de wijze waarop de verkiezing ingericht moet worden, is indirect Schriftbewijs nodig of zal gesproken moeten worden naar analogie van de Schrift;
- 2 waar de Schrift geen uitgewerkte gegevens biedt ter zake van de wijze van verkiezing is het noodzakelijk om eerst zo precies mogelijk vast te stellen welke vraag/vragen we aan de Schrift stellen.

Schriftgegevens over de verkiezing

- 1 Dat de Here in het Nieuwe Verbond mensen inschakelt bij de roeping van ambtsdragers is te danken aan het feit dat Hij met zijn Woord en Geest in de gemeente wil wonen; daarbij blijft Hijzelf de vereisten voor het ambt stellen;
- 2 Hij schakelt de ambtsdragers in om leiding te geven aan de verkiezing; de gemeente schakelt Hij in om aan de verkiezing mee te werken; zo draagt de verkiezing een 'mediair' karakter: God zelf roept door (middel van) de gemeente tot het ambt;
- 3 in Hand. 1 (vóór de pinksterdag) wordt, met medeweten en instemming van de gemeente, een apostel door de Here (door het lot) aangewezen;
- 4 in Hand. 6 (ná Pinksteren) is een royale inschakeling van de gemeente op te merken bij de verkiezing van 'de zeven'; de apostelen houden echter begin- en eindverantwoordelijkheid;
- 5 uit de aanspraak 'broeders' en het ontbreken van expliciete uitspraken over het al dan niet deelnemen van de zusters aan de verkiezing kunnen geen conclusies getrokken worden;
- 6 Woord en Geest zijn niet het exclusieve bezit van de ambtsdragers, maar zijn aan de gemeente geschonken.

De positie van de vrouw

- 1 Het nadenken over de positie van de vrouw moet uitgaan van de schepping; uit Gen. 1 en 2 blijkt dat de Here man en vrouw beiden geschapen heeft naar zijn beeld, in volkomen gelijkwaardigheid; daarnaast wijst de Schrift ook op het onderscheid tussen man en vrouw: de man is eerst geschapen en heeft de taak om voorop te gaan en leiding te geven; de vrouw om te volgen;
- 2 na de zondeval is vaak een verwording te zien van de scheppingsorde; toch was de positie van de vrouw in Israël gunstig vergeleken bij elders: vrouwen namen deel aan de erediensten en vervulden soms zelfs vooraanstaande plaatsen in kerk en maatschappij;
- 3 in het leven van Jezus nemen vrouwen een opvallende en belangrijke plaats in; de wijze waarop Hij met hen omging betekende een breuk met de gangbare praktijk;
- 4 uit het boek Handelingen blijkt dat vrouwen een belangrijke rol spelen bij de verbreiding van het evangelie en het ontstaan van de christelijke gemeenten;
- 5 de brieven in het NT leren de gelijkwaardigheid van man en vrouw (wat iets anders is dan de gelijkheid);
- 6 daarnaast leert het NT ook de onderdanigheid van de vrouw ten opzichte van de man, allereerst in het huwelijk; dit onderscheid werkt door in de gemeente, voor getrouwden en niet (meer) getrouwden; daarom wordt zij buitengesloten van het leer- en regeerambt.

Leren en profeteren; 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2

- 1 Het NT laat een actieve (en niet alleen een zwijgende) betrokkenheid van vrouwen zien bij de verbreiding van het evangelie; het NT kent wel profetessen, maar geen vrouwelijke ambtsdragers (oudsten);
- 2 in 1 Kor. 11:5 gaat Paulus ervan uit dat vrouwen in de gemeente (mogen) bidden en profeteren, mits het op passende wijze gebeurt, op een manier die bij haar vrouw-zijn past;
- 3 1 Kor. 14:34, 35 geeft geen algemeen en absoluut zwijggebod voor de vrouw: de apostel verbiedt dat vrouwen tijdens de erediensten beoordelend spreken, om de profetie (van anderen) kritisch te toetsen; dat 'toetsen' gebeurde door discussiëren, vragen stellen, kritiek uitbrengen, het deelnemen aan een 'openbaar debat'; door zulk spreken-met-gezag zou zij gezag krijgen over de mannen-profeten, wat in strijd is met haar positie van 'onderworpen'-zijn; dit spreken is in de eerste plaats de taak van de (mannelijke) oudsten;
- 4 1 Tim. 2:9--15 verbiedt aan vrouwen in de samenkomsten onderwijs te geven en gezag te hebben over de man; Paulus fundeert dit verbod op (de volgorde bij) de schepping en de zondeval; op grond hiervan kan een vrouw geen leer- of regeerambt vervullen in de gemeente.

8.1.2 Kerkrechtelijke argumenten

Regeren

- 1 In de kerk regeert Christus door zijn Woord en Geest; zijn Woord heeft het laatste en hoogste gezag in de kerk;
- 2 bij de regering maakt Christus gebruik van mensen, ambtsdragers, die in de kerk een noodzakelijke en onmisbare plaats innemen;
- 3 de macht en het gezag van ambtsdragers is afhankelijk van het Woord en is dienend van karakter; het regeren gebeurt op de wijze van een herder die leiding geeft aan de kudde;
- 4 bij de roeping tot het ambt stelt Christus de normen en is de gemeente afhankelijk van de leiding van de Geest;
- 5 bij het regeren in de kerk zijn de ambtsdragers (eind)verantwoordelijkheid schuldig, niet aan de leden, maar aan de hoogste Bisschop, Christus; hier ligt een principiële verschil met bv. een (autonome) vereniging, waar het bestuur door de leden gekozen wordt en namens hen 'regeert' en waar de leden het laatste woord houden; de kerk is geen demo-cratie, maar een Christo-cratie;
- 6 dat ambtsdragers regeren in de kerk met en vanuit het Woord, doet geen afbreuk aan de regering door Christus; de inschakeling van de gemeente bij de verkiezing gaat evenmin ten koste van de leiding van de kerkeraad of de regering van Christus;
- 7 de verkiezing in de gemeente gebeurt niet op de wijze van een democratie: dan regeert het volk; de gemeente onderwerpt zich ook nu aan de regering van de kerkeraad.

Is stemmen gezag oefenen?

- 1 In de gereformeerde kerken komt het verkiezingsrecht toe aan de gemeente, omdat de Here door zijn Geest in de gemeente wil wonen;
- 2 in de bevestigingsformulieren is vastgelegd dat de roeping van Christus primair is; de verkiezing door de gemeente kan getypeerd worden als het middel dat Christus gebruikt om iemand te roepen tot het ambt; de keuze van de gemeente heeft geen andere betekenis dan dat zij de gaven opmerkt en de personen aanwijst die Christus voor het ambt heeft bestemd;
- 3 Christus roept tot het ambt door de verkiezing, niet enkel door de stemming, een (niet eens noodzakelijk) onderdeel van de verkiezing;
- 4 de keuze bij de stemming is niet vrij, maar begrensd: door de normen van Christus, door het gebed om de Geest, door de leiding en de talstelling van de kerkeraad; bovendien moeten approbatie en bevestiging nog plaatsvinden;
- 5 de verkiezing staat dan ook niet in het kader van 'gezag', maar van 'roeping';
- 6 het bindend of beslissend karakter van de stemming brengt niet met zich mee dat de gemeente met de kerkeraad meeregeert of over hem gezag oefent;
- 7 evenmin heeft de gemeente bij het stemmen gezag over de gekandideerden; zij werkt mee aan het geregeerd worden;

- 8 het uitbrengen van een stem brengt daarom niet in strijd met het vijfde gebod en evenmin met de door de Schrift omschreven positie van de vrouw.

Onderscheid stemmen -- andere onderdelen van de verkiezing

- 1 Tijdens de verkiezingsprocedure stelt de kerkeraad de gemeente een aantal keren in de gelegenheid om zich uit te spreken;
- 2 voor het indienen van namen is nodig het (kunnen) onderscheiden van de gaven van de Geest; dit kan, omdat de Geest niet enkel aan de ambtsdragers, maar aan de gemeente is toevertrouwd; ook is nodig het recht en de mogelijkheid om zich uit te spreken;
- 3 het stemmen heeft in het verleden vaak ontbroken als onderdeel van de verkiezing; een verkiezing is wel wettig als er niet gestemd wordt, maar niet wettig als de approbatie ontbreekt; (vooral) in de oude kerkorden ligt het zwaartepunt van de verkiezing bij de kerkeraad;
- 4 de stemming heeft principieel hetzelfde gewicht als het indienen van namen en mag niet uit het geheel van de verkiezing geïsoleerd worden tot een op zichzelf staande beslissende handeling, want:
 - a de stemming wordt voorafgegaan door het bindende besluit van de talstelling, waarin de kerkeraad zijn leiding bij de verkiezing tot uitdrukking brengt; de gemeente is bij de stemming gebonden aan de voordracht van de kerkeraad;
 - b de stemming wordt gevolgd door benoeming, approbatie, aanvaarding en bevestiging, die evenzeer bindend zijn;
- 5 de approbatie is een onmisbaar onderdeel van de verkiezing; daardoor wordt uitgedrukt dat uiteindelijk de gemeente het verkiezingsrecht heeft; dat de approbatie in de meeste gevallen stilzwijgend gebeurt, betekent niet dat ze een formaliteit is, die wel gemist kan worden;
- 6 bij de approbatie kunnen gegronde bezwaren door mannen en vrouwen worden ingediend; sterker dan bij de stemming klinkt hier de individuele stem; gegronde bezwaren hebben een bindend karakter.

De plaats van de kerkeraad

- 1 De kerkeraad heeft niet het alleen-recht bij de verkiezing; evenmin kan bij de verkiezing de leiding van de kerkeraad gemist worden; op deze wijze komt tot uiting dat de gemeente een Christo-cratie is: Christus regeert met zijn Woord en Geest, ook bij de roeping tot het ambt;
- 2 het bindend of beslissend karakter van de stemming gaat niet ten koste van de regering door de kerkeraad: de kerkeraad houdt de leiding; hij heeft zelf vóóraf het besluit genomen om de uitslag van de stemming te respecteren, vanwege de erkenning dat Christus door zijn Geest in de gemeente wil wonen.

8.1.3 Roeping van de gemeente en van de gelovigen

Wettige verkiezing; art. 31 NGB

- 1 In art. 31 NGB is vastgelegd de wettige verkiezing door de kerk; de sleutelmacht en het verkiezingsrecht zijn niet aan de kerkeraad, maar aan de gemeente toevertrouwd; uit de (charismatische) gemeente komen de ambten op; de uitoefening of bediening van de sleutelmacht is toevertrouwd aan de door Christus gegeven ambtsdragers;
- 2 de zending en roeping van Godswege gaan niet buiten de concrete gemeente om: zij wordt daar juist in betrokken krachtens haar geestelijke volmacht;
- 3 art. 31 is anti-rooms (verkiezing door de *kerk*, in plaats van alleen de kerkeraad) en anti-dopers (*wettige* verkiezing, in plaats van alleen persoonlijke roeping of vrije verkiezing).

Medewerking van de gemeente

- 1 De medewerking van de gemeente bij de verkiezing gebeurt niet op grond van de autonome rechten van de gemeente of omdat zij een democratie is, maar omdat zij in de Schrift gegrond is (zie 1.2);
- 2 de gemeente is door Christus zodanig met (gaven van) zijn Woord en Geest toegerust, dat zij bevoegd en in staat is om mee te werken aan de verkiezing: de Here wil in haar wonen met zijn Woord en Geest; de gelovigen vormen samen één lichaam, waarin de

- leden voor elkaar zorgen en samen verantwoordelijk zijn voor de bewaring, groei en opbouw van het lichaam van Christus; daarom roept de Here tot het ambt door (de stem van) de gemeente;
- 3 de Schrift spreekt over de gemeente als een organisch geheel; binnen de gereformeerde kerken wordt onderscheid gemaakt tussen (onmondige) doopleden en (mondige) belijdende leden; leden in volle rechten en gecensureerde leden; mannen en vrouwen;
 - 4 volgens de Schrift delen vrouwen niet minder dan mannen in het heilswerk van Christus en in de gaven van de Geest; vrouwen mogen profeteren en meewerken aan de verbreding van het evangelie en aan de onderlinge opbouw en de opbouw van de gemeente;
 - 5 binnen de gereformeerde kerken worden de zusters op allerlei momenten in de gelegenheid gesteld hun stem te laten horen: bij de verbreiding van het evangelie (zending en evangelisatie), in de gang van de tucht, bij de verkiezing;
 - 6 omdat de ambtelijke dienst gericht is op de opbouw van de gemeente mag de verkiezing -- en de stemming als onderdeel daarvan -- ook getypeerd worden als: meewerken aan de opbouw van de gemeente, ieder met eigen gaven en mogelijkheden.

Taak en roeping van de gemeente

- 1 Bij de verkiezing maakt de kerkeraad dankbaar gebruik van de in de gemeente aanwezige gaven: liefde, dienst, fijngevoeligheid, zachtmoedigheid, onderscheidingsvermogen; dit gebeurt bij het indienen van namen, bij het stemmen en bij de approbatie;
- 2 bij het horen van de (stem van) de gemeente is het belangrijk dat die stem optimaal te horen is; bij het gebruikmaken van (de gaven van) de gemeente is het belangrijk om die gaven zoveel en goed mogelijk te benutten;
- 3 bij het kiezen gaat het erom dat de gemeente de gaven opmerkt en de personen aanwijst die Christus voor het ambt heeft bestemd.

Roeping en ambt van de gelovigen

- 1 Het spreken over taak, roeping of ambt van de gelovigen is voluit Schriftuurlijk en confessioneel; met dit ambt komt mee: roeping, aanstelling, bekwaammaking, aanvaarding en opdracht;
- 2 het leven binnen de kerk als lichaam van Christus is geen zaak van het bijzonder ambt alleen, maar is de verantwoordelijkheid van alle gelovigen; tussen het 'gewone' en het 'bijzondere' ambt moet een gezonde wisselwerking bestaan: het ene ambt kan niet zonder het andere;
- 3 op grond van hun ambt zijn de gelovigen geroepen om mee te werken aan de opbouw van de gemeente, zoveel als hun mogelijk is (zondag 21 HC); deze opdracht geldt voor mannen en vrouwen;
- 4 de kerkeraad behoort de gaven binnen de gemeente optimaal in te schakelen, te activeren en te mobiliseren; dit geldt voor (de gaven van) mannen en vrouwen;
- 5 in het licht hiervan moeten er wel zeer dringende redenen zijn om een mondig deel van de gemeente niet te betrekken bij een deel van de verkiezingsactiviteiten.

8.1.4 Het argument van de tijdgeest

- 1 In het verleden heeft men op heel verschillende wijze de gemeente betrokken bij de verkiezing van ambtsdragers: van minimaal (of helemaal niet) tot maximaal;
- 2 vóór 1834 werd er weinig of geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid van kiezen uit een dubbel getal; zelfs het approbatierecht kwam soms in de knel; daarentegen hadden overheid, notabelen of patronen soms wel (grote) invloed;
- 3 de wijze van de verkiezing blijkt (meer of minder sterk) door de 'tijdgeest' te zijn beïnvloed; de invloed van die 'tijdgeest' hoeft niet bij voorbaat verkeerd te zijn;
- 4 al vanaf het einde van de vorige eeuw is er binnen de gereformeerde kerken gepleit voor het vrouwenstemrecht, niet als concessie aan de 'tijdgeest', maar met beroep op de Schrift;
- 5 dat men in 1923 en 1927 het vrouwenstemrecht niet invoerde was mede, omdat men bang was een 'offer aan de tijdgeest' te brengen; bij de behandeling op de synoden vanaf 1972 speelde diezelfde vrees een rol;
- 6 in onze tijd hebben we te maken met de doorwerking van de emancipatiebeweging in het individualisme, in de 'one (wo)man one vote' gedachte en in het anti-discriminatie-

beginsel; ongetwijfeld kunnen dergelijke verkeerde motieven ook binnen onze kerken doorwerken;

- 7 toch moeten de overwegingen daardoor niet te zeer beheerst worden:
 - a in de kerk behoren Schriftuurlijke argumenten de doorslag te geven;
 - b de kerk moet zich niet door angst laten leiden en (daarom) progressief of reactionair (willen) zijn;
 - c de kerk komt soms op grond van de Schrift in een noodzakelijk isolement; wanneer de Schrift dit echter niet duidelijk van ons vraagt, kan de kerk ook in een onnodig isolement komen, waardoor vervreemding wordt gewekt en er zelfs een hindernis voor het evangelie kan worden opgeworpen;
 - d bij het vrouwenstemrecht moet het niet gaan om 'de rechten van de vrouw', maar om de vraag: hoe kan de kerkeraad de gemeente optimaal inschakelen bij de aanwijzing van nieuwe ambtsdragers.

8.1.5 Diversen

- 1 Het is niet juist om het vrouwenstemrecht in de vrijheid van de kerken te laten;
- 2 omdat in dit rapport de argumenten voldoende op een rij zijn gezet, zijn er voor de besluitvorming nog twee mogelijkheden:
 - a de GS wijst de revisieverzoeken af;
 - b de GS aanvaardt de revisieverzoeken en spreekt uit dat aan de zusters in de gemeente het stemrecht toekomt;
- 3 een (eventuele) toekenning van het vrouwenstemrecht is een zaak die alle kerken aangaat;
een (eventuele) toekenning van het stemrecht hoeft niet te betekenen dat elke zuster in de gemeente nu ook stemplicht heeft;
- 4 omdat een aantal (zuster)kerken in het buitenland ook het vrouwenstemrecht kent, zouden de gereformeerde kerken niet in een isolement komen, wanneer zij het vrouwenstemrecht invoeren.

8.2 DE BESLUITEN VAN 1978 EN 1930

8.2.1 Het besluit van de GS van Groningen-Zuid 1978

Bij het wegen van het besluit van 1978 richten we ons op "zij is voorts van oordeel", omdat daarin de gronden voor "zij spreekt uit" gevonden worden. We volgen de oordelen op de voet. Wanneer paragrafen tussen haakjes erbij vermeld worden, wordt verwezen naar de betreffende gedeelten in hoofdstuk 7 en 8.1.

- 1 *dat de ambtsdragers bij de vervulling van hun roeping om steeds nieuwe ambtsdragers aan te wijzen (2 Tim. 2:2, Tit. 1:5) de gemeente van Christus behoren te betrekken (Hand. 1:15--26 en Hand. 6:2--6); vgl. art. 31 NGB;*

Vanuit ons onderzoek kunnen we van harte instemmen met dit oordeel (zie 1.2, 2.1, 3.1 en 3.2).

- 2 *dat naar kerkelijke orde in De Gereformeerde Kerken in Nederland de verkiezing van ambtsdragers onder leiding van de kerkeraad en uit een door deze raad gesteld dubbel getal een aangelegenheid is waarbij de gehele gemeente wordt ingeschakeld, en wel onder meer door het bekendmaken van de vacatures, het in de gelegenheid stellen tot het indienen van namen van bekwaam geachte broeders, het voorstellen van een dubbel getal, het aansporen tot gebed, het oproepen tot het zich uitspreken in de stemming, het voordragen ter approbatie, de voorbede bij de bevestiging en de oproep tot erkenning van de bevestigde(n);*

Ook met dit oordeel kunnen we het eens zijn (zie 2.1; 2.3; 2.4; 3.1; 3.2). Het mag ons opvallen dat, net als in oordeel 1, de betekenis van de *gemeente* wordt benadrukt; in dit tweede oordeel staat zelfs expliciet dat de *gehele* gemeente wordt ingeschakeld, niet

maar bij de verkiezing in het algemeen, maar *bij alle fasen* van de verkiezing, van de bekendmaking van de vacatures tot en met de oproep tot erkenning van de bevestigde(n). Vanuit onze bevindingen stemmen we daarmee van harte in. De vraag is alleen, waarom deze stellingname niet doorwerkt in *alle* onderdelen van de verkiezing, niet alleen in het 'oproepen tot het zich uitspreken in de stemming', maar ook in de stemming zelf.

- 3 *dat het element van 'zich uitspreken in de stemming' zich onderscheidt van de andere genoemde elementen doordat deze uitspraak voor de kerkeraad een bindend karakter heeft;*

Bij dit oordeel willen we een aantal (kritische) kanttekeningen maken:

- 1 het oordeel dat de GS hier uitspreekt is een kerkrechtelijk argument dat in de bewijsvoering van beslissende betekenis is;
- 2 de GS zegt wel dat het zich uitspreken in de stemming voor de kerkeraad een 'bindend karakter' heeft, maar toont niet aan dat op grond hiervan een principeel onderscheid gemaakt moet worden met de andere onderdelen van de verkiezing;
- 3 de GS gaat er aan voorbij dat de stemming wel een 'bindend karakter' heeft, maar dat dit berust op een door de kerkeraad zelf vooraf genomen besluit en dat de stemming gevolgd wordt door benoeming, approbatie en bevestiging, die eveneens een bindend karakter hebben;
- 4 in hoofdstuk 7 hebben we een uitvoerige weerlegging geboden van wat in oordeel 3 wordt gesteld (zie vooral 2.2 [sub 8--11] en 2.3 [sub 6 en 7]; vgl. ook 2.1 en 2.4); kort samengevat: stemmen is geen (mee)regeren of gezag oefenen; de stemmer 'heerst' niet over de kerkeraad of over de gekandideerde(n); de stemming moet niet geïsoleerd worden van de andere onderdelen van de verkiezing;
- 5 de GS maakt niet duidelijk hoe oordeel 3 zich verhoudt tot oordeel 2; ten onrechte laat de GS het onderscheid dat zij hier aanbrengt tussen de stemming en de andere onderdelen van de verkiezing (oordeel 3), zwaarder wegen dan de inschakeling van de *hele* gemeente bij *alle* fasen van de verkiezing (oordeel 1 en 2);
- 6 op grond van wat we hierboven geschreven hebben menen we, dat we oordeel 3 van de GS van 1978 *afdoende weerlegd* hebben;

conclusie:

oordeel 3 kan als grond onder de uitspraak niet gehandhaafd blijven.

- 4 *dat het niet in overeenstemming is met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft (1 Kor. 14:34--36, 1 Tim. 2:11--15), haar in deze een eigen zelfstandige beslissende stem toe te kennen;*

In dit oordeel komen in feite alle lijnen samen van de uitspraak van 1978; hier valt de eindbeslissing; men moet echter niet over het hoofd zien, dat aan dit oordeel de beslissing van oordeel 3 is voorafgegaan: als aan de stemming niet zo'n zwaar (principeel) gewicht was gegeven, zou aan de zusters hier niet het zwijgen zijn opgelegd.

Over oordeel 4 maken we de volgende opmerkingen:

- 1 oordeel 4 is een *combinatie* van exegetische argumenten: *de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft (1 Kor. 14:34--36, 1 Tim. 2:11--15)* en van kerkrechtelijke argumenten: *aan haar in deze (dwz. bij de stemming) een eigen zelfstandige beslissende stem toekennen*, waarbij meteen ook een conclusie getrokken wordt;
- 2 ten aanzien van de **exegetische** argumenten: ook hier worden argumenten gecombineerd: er staat een *algemene uitspraak: het is niet in overeenstemming met de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft, om ...* én er wordt *Schriftbewijs* daarvoor gegeven: *1 Kor. 14:34--36, 1 Tim. 2:11--15*, waarbij de *exegese* voorondersteld is;

- 3 wat betreft de algemene uitspraak over *de onderdanigheid van de vrouw in de gemeente*: uitgaande van wat we hebben gevonden over de positie van de vrouw (1.3) noteren we:
- a de Schrift spreekt niet alleen over de onderdanigheid, maar ook over de gelijkwaardigheid van de vrouw;
 - b de gelijkwaardigheid blijkt hieruit, dat ze volop mag delen in de gaven van Christus en van de Geest en dat ze actief betrokken wordt bij het werk in Gods kerk en koninkrijk;
 - c de onderdanigheid blijkt uit de regel dat ze geen leer- of regeerambt mag vervullen in de kerk;

conclusie:

het is eenzijdig om de positie van de vrouw in de gemeente van Christus alleen te typeren met het woord 'onderdanigheid'; andere noties uit de Schrift worden dan te weinig in rekening gebracht;

- 4 wat betreft het *Schriftbewijs*: in hoofdstuk 7 (1.4) hebben we geconcludeerd dat in *1 Kor. 14:34--36* geen algemeen en absoluut zwijggebod wordt gegeven: het gaat hier over een beoordelen van profetieën en (daarmee) gezag oefenen over medeprofeten; bovendien gaat het in *1 Kor. 14* om individueel spreken tijdens de eredienst, wat niet zo maar toegepast kan worden op het gezamenlijk (zwijgend) stemmen tijdens een gemeentevergadering; uit andere Schriftgegevens blijkt, dat de vrouw onder bepaalde voorwaarden wel mocht spreken tijdens gemeentesamenkomsten; in *1 Tim. 2:11--15* verbiedt Paulus aan de vrouw onderwijs te geven tijdens de eredienst en gezag te oefenen over de man; daarom mag zij geen leer- of regeerambt vervullen.

Deze Schriftgegevens moeten voor de aandacht staan, als het gaat om de positie van de vrouw in de gemeente; maar de visie op 'de vrouw in de kerk' wordt wel erg beperkt en eenzijdig, wanneer de vele andere Schriftgegevens over de vrouw niet in rekening worden gebracht;

conclusie:

het Schriftbewijs van de GS schiet te kort, om de algemene uitspraak over 'de positie van onderdanigheid die de Schrift aan de vrouw in de gemeente geeft' te onderbouwen en om haar op grond daarvan het 'spreken' bij de stemming te onthouden;

- 5 ten aanzien van de **kerkrechtelijke** argumenten in oordeel 4 merken we het volgende op:
- a de uitdrukking '*in deze*' ziet terug op 'het zich uitspreken in de stemming die voor de kerkeraad een bindend karakter heeft'; door de taxatie van (het 'spreken' bij) de stemming staan we in oordeel 4 verkeerd voorgesorteerd en worden er argumenten uit de Schrift gebruikt die *hier* niet van toepassing zijn;
 - b met de woorden '*een eigen zelfstandige beslissende stem*' worden een aantal gedachten samengevat:
 - c mag aan de vrouw een *eigen* stem worden toegekend in de kerk? De Schrift geeft geen grond om daar ontkennend op te antwoorden (zie 1.3, 1.4, 3.2 [sub 5]); mag haar *in deze* een eigen stem worden toegekend? Ja, want de Schrift legt haar alleen het zwijgen op, wanneer zij met haar spreken 'van haar plaats af gaat' en de man van zijn plaats dringt door (individueel) over hem te oordelen en met gezag te 'leren'; er is 'in deze' (bij het stemmen) echter geen sprake van gezag oefenen of heersen over;
 - d mag aan de vrouw een *zelfstandige* stem worden toegekend in de kerk? Daarop is niet gemakkelijk een antwoord te geven; alle mondige leden van de gemeente hebben een eigen taak en plaats en verantwoordelijkheid; daar mag niet individualiserend mee omgegaan worden, zodat 'de' man zich sterk maakt naast of tegenover 'de' vrouw -- of omgekeerd 'de' vrouw tegenover 'de' man; in *die* zin is het zelfstandig spreken in de kerk verboden, trouwens niet alleen aan de vrouw; daar moet aan toegevoegd worden, dat de Schrift niet aan de vrouw haar zelfstandigheid

ontneemt, ook niet in het spreken (zie 1.3, 1.4, 3.2 [sub 5]); dat geldt in bijzondere mate voor vrouwen die in de gemeente geen man naast zich hebben; of aan haar een zelfstandige stem mag worden toegekend hangt dus sterk af van de situatie, de plaats, het moment;

mag haar *in deze* een zelfstandige stem worden toegekend? Ja, want het 'zelfstandig' spreken op dit moment, in deze situatie, op deze plaats brengt haar niet in strijd met 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2;

e mag aan de vrouw een *beslissende* stem worden toegekend in de kerk? Deze vraag is hier niet ter zake, omdat *in deze* geen sprake is van 'een beslissende stem', omdat de stemming ten onrechte als een 'beslissende' handeling wordt geïsoleerd uit het geheel van de verkiezing en losge-maakt van de leiding van de kerkeraad;

f de uitdrukking *een eigen zelfstandige beslissende stem* is niet in overeen-stemming met het beperkte gewicht dat aan een stemming moet worden toegekend; bovendien wordt de indruk gewekt van een individualiserend en oordelend spreken bij de stemming, terwijl het hier juist gaat om de gezamenlijke stem van de *gemeente* in het roepen tot het ambt;

conclusie:

oordeel 4 kan als grond onder de uitspraak niet gehandhaafd blijven.

Als we de balans opmaken, dan kunnen oordeel 1 en 2 gehandhaafd blijven, terwijl oordeel 3 en 4 de toets van de kritiek niet kunnen doorstaan.

Daar komt nog bij, dat de uitspraak van Groningen-Zuid een groot aantal gegevens niet in rekening brengt, die zijn samengevat in hoofdstuk 7 en 8.1; gegevens die niet tégen, maar juist vóór het vrouwenstemrecht pleiten.

Samenvattende conclusie:

omdat de oordelen 1 en 2 wel juist zijn maar niet worden uitgewerkt; omdat de oordelen 3 en 4 in de uitspraak niet gehandhaafd kunnen worden; en omdat een aantal gegevens uit de Schrift, het kerkrecht en de gereformeerde leer over ambt en gemeente niet voldoende is verwerkt, mist de uitspraak van de GS van Groningen-Zuid 1978 voldoende grond en moet daarom vervallen verklaard worden.

8.2.2 Het besluit van de GS van Arnhem 1930

de GS van 1978 sprak uit:

dat de regel die onder meer door de GS van Arnhem 1930 (Acta art. 200 besluit 1) is gehand-haafd, niet gewijzigd dient te worden.

Omdat de GS van 1923 en die van 1927 feitelijk geen uitspraak hebben gedaan in de zaak van het vrouwenstemrecht, kunnen we ons nu verder beperken tot de uitspraak van de GS van 1930.

De GS van 1930 besloot:

aan de vrouwelijke lidmaten der gemeente het kiesrecht in de kerk niet toe te kennen.

Deze uitspraak wordt gedragen door een viertal oordelen, die we op de voet volgen:

1 *dat de verkiezing tot het ambt door de leden van de gemeente niet het karakter draagt van advies, maar een daad van algemeene regeermacht is, wel te onderscheiden van de bijzondere regeermacht, welke door Christus aan het bijzondere ambt der opzieners is opgedragen;*

dit eerste oordeel gaat uit van de visie dat stemmen 'een daad van algemene regeer-macht' is; deze opvatting is afdoende weerlegd in 2.1, 2.2, 2.3 en 2.4;

conclusie:

oordeel 1 kan als grond onder het besluit niet gehandhaafd worden;

2 *dat weliswaar ook de approbatie, waarvan de vrouwen niet zijn uitgesloten, tot deze algemeene regeermacht der geloovigen behoort, maar dan met dit onderling verschil in*

karakter, dat de gemeente bij de verkiezing uitspreekt, wie zij als ambtsdragers begeert, terwijl de approbatie bestaat in het al of niet goedkeuren der gekozen personen;

in dit oordeel gaat het vooral over het verschil in taxatie tussen stemmen en approberen; de hier beschreven opvatting is weerlegd in 2.3;

conclusie:

oordeel 2 kan als grond onder het besluit niet gehandhaafd worden;

- 3 *dat daarom uit het feit, dat het ambt der geloovigen aan de vrouw in de kerk evenzeer toekomt als aan den man, niet volgt dat zij ook aan de verkiezing tot het ambt mag deelnemen;*

in dit oordeel gaat het over het ambt der gelovigen; dit gedeelte is aan de orde geweest in 3.2; het hier gegeven oordeel is daar voldoende weerlegd;

conclusie:

oordeel 3 kan als grond onder het besluit niet gehandhaafd worden;

- 4 *dat voorts het overtuigend bewijs, dat de Schrift het vrouwenkiesrecht eischt, niet is geleverd, maar de gegevens, welke zij ons biedt, veeleer daartegen dan daarvoor schijnen te pleiten;*

in dit oordeel wordt voorzichtig geformuleerd; anderzijds spreekt er nog tamelijk veel onzekerheid uit ('schijnen te pleiten'); was het misschien een compromis?

het is de vraag hoe de bewijslast ligt: moet er bewezen worden dat vrouwenstemrecht vanuit de Schrift verantwoord is? óf moet er juist bewezen worden uit de Schrift waarom aan de vrouw het stemrecht onthouden wordt? verder: is het juist om als voorwaarde te stellen 'het overtuigende bewijs te leveren dat de Schrift het vrouwenkiesrecht eist'?; terwijl bekend mocht zijn, dat de Schrift geen expliciete gegevens over het vrouwenstemrecht biedt; vgl. verder wat we schreven bij 1.1, 1.2 en 3;

conclusie:

oordeel 4 is te zwak om als grond onder het besluit te blijven staan.

Samenvattende conclusie:

omdat de oordelen onder het besluit van de GS van Arnhem 1930 niet gehandhaafd kunnen worden en een aantal gegevens uit de Schrift, belijdenis en KO en de gereformeerde leer over ambt en gemeente niet in rekening is gebracht, mist dit besluit voldoende grond en moet daarom vervallen verklaard worden.

8.3 SAMENVATTING

Conclusie 1:

de Schrift legt aan vrouwen in de kerk niet een algemeen zwijggebod op, al verbiedt zij hun wel om in het leer- of regeerambt te dienen; de Schrift spreekt positief over de inschakeling van de gemeente (onder leiding van de ambtsdragers) bij de roeping tot het ambt.

Conclusie 2:

omdat stemmen geen vorm van gezag oefenen is en niet zwaarder weegt dan de andere onderdelen van de stemming en omdat de zusters wél aan de andere onderdelen van de verkiezing mogen meewerken en er vanuit de Schrift geen bezwaren zijn dat zij ook aan de stemming zou meewerken, mag op grond van kerkrechtelijke argumenten aan de vrouw het vrouwenstemrecht toegekend worden;

Conclusie 3:

omdat de gemeente mag meewerken aan de verkiezing op grond van de haar door Christus en de Geest geschonken gaven en omdat stemmen als onderdeel van de verkiezing getypeerd kan

worden als meewerken aan de opbouw van de gemeente en omdat de kerkeraad bij het inschakelen van de gemeente ook optimaal gebruik moet maken van de gaven in de gemeente, daarom behoort aan de zusters in de gemeente het stemrecht niet langer onthouden te worden;

Conclusie 4:

het argument van de tijdgeest moet ons wel wakker houden, maar hoeft er niet toe te leiden om aan vrouwen het stemrecht niet toe te kennen.

EINDCONCLUSIES:

Uw commissie stelt de GS voor uit te spreken:

- 1 **om het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 287) en dat van de Generale Synode Arnhem 1930 (Acta art. 200 besluit 1) vervallen te verklaren;**
- 2 **om de regel die onder meer in 1978 en 1930 gehandhaafd is, op te heffen en uit te spreken dat de kerkeraden aan de belijdende zusters het deelnemen aan de stemming bij de verkiezing van ambtsdragers in de gemeente van Christus niet langer behoren te onthouden.**

RAPPORT VAN DEPUTATEN AD ARTIKEL 19 KO

1. *Samenstelling van het deputaatschap*

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 benoemde tot primi-deputaten: de brs. P.J. Doornbos te Bedum, ds. E.J. Oosterhuis te Marum, ds. C. van der Leest te Harlingen (thans te Groningen), H. Meijer te Dokkum, ds. C. de Putter te Hoogeveen, H. Rose te Stadskanaal, ds. Joh. Strating te Zwolle, D. Laan te Renkum, ds. H.E. Nieuwenhuis te Ermelo, ds. P. Groenenberg te Amersfoort, J. Meijer te Baarn, D.A. Blok te Krommenie, ds. J. Luiten te Alkmaar, ds. P. Houtman te Leiden, J. Rietveld te Sliedrecht, P.C. van Mill te Sleenwijk en S. de Putter te Goes;

en tot secundi-deputaten: de brs. J.P. Volk te Leek, J. Beihuizen te Hardegarijp, C.A. Nelemans te Spakenburg, J.P. de Boer te Diemen, ds. M. van Veelen te Delft en ds. T.O.G.M. Bosma te Axel.

De generale synode machtigde de door de e.k. Particuliere Synode van Overijssel aan te wijzen (tweede) primus om op te treden als deputaat ad art. 19 KO, terwijl de synode eveneens de door de e.k. Particuliere Synode van Drenthe, Overijssel en Gelderland aan te wijzen secundi machtigde om op te treden als secundus-deputaat ad art. 19 KO.

Als zodanig werden door de onderscheiden particuliere synodes aangewezen br. L.M. Pruijssen te Mariëberg als primus en de brs. J. Melse te Hoogeveen, ds. M.H. de Boer te Gramsbergen en K.C.F. Stolper te Warnsveld als secundi.

Br. S. de Putter te Goes kon zijn medewerking aan het deputaatschap niet verlenen omdat hij inmiddels te druk bezet was met andere werkzaamheden. Zijn secundus, ds. T.O.G.M. Bosma, heeft zijn plaats in het deputaatschap ingenomen.

De door de generale synode aangewezen samenroeper, ds. P. Groenenberg, werd tijdens de eerste vergadering van deputaten tot voorzitter gekozen; tot secretaris werd gekozen br. J. Meijer, tot penningmeester br. D.A. Blok en tot algemeen-adjunct ds. Joh. Strating.

De senaat van de Theologische Universiteit heeft voldaan aan het verzoek van de generale synode uit zijn midden een waarnemer aan te wijzen. Als zodanig werd aangewezen prof. drs. J.A. Meijer, die als regel de vergaderingen van deputaten bijwoonde.

2. *Opdracht*

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 besloot:

1. de toekenning en de verstrekking van renteloze voorschotten door de generale deputaten te doen aanvangen met ingang van het jaar 1991 over het studiejaar 1991/1992;
2. aan de onderscheidene particuliere synoden te verzoeken hun deputaten ad artikel 19 KO op te dragen:
 - a. hun werkzaamheden over het studiejaar 1990/1991 en betreffende daaraan voorafgaande studie jaren te beëindigen op 31 augustus 1991;
 - b. vóór 1 april 1991 aan (de penningmeester van) generale deputaten 80% van de, door middel van een voorlopige berekening bepaalde, reserves per 31 augustus 1991, over te dragen;
 - c. vóór 15 september 1991 aan (de penningmeester van) generale deputaten de op basis van een eindafrekening resterende financiële middelen van het deputaatschap over te dragen, na controle namens de particuliere synode, met een beknopte schriftelijke toelichting;
 - d. te bevorderen dat de penningmeester van de Interressortale Vergadering, bedoeld in het tussen de particuliere synoden gesloten Akkoord van Samenwerking, uiterlijk op 31 augustus 1991 het resterende geldelijke saldo van die vergadering met een beknopte schriftelijke toelichting overdraagt aan (de penningmeester van) generale deputaten;
 - e. uiterlijk in juni 1991 alle dossiers betreffende ondersteunde studenten en betreffende lopende afbetalingsregelingen en de uitvoering daarvan over te dragen aan generale deputaten en tijdig aan schuldplichtigen schriftelijk te berichten dat die met ingang van 1 juli 1991 de resterende aflossingen behoren over te maken aan de penningmeester van generale deputaten;
3. aan de predikanten die vóór 1 januari 1986 zijn bevestigd per 1 september 1991 kwijtschelding te verlenen van de schuldrestanten van de renteloze voorschotten die de kerken hun tijdens hun studietijd hebben toegekend.

De generale synode besloot tevens een instructie voor deputaten en een 'regeling studiefinanciering theologische studenten' vast te stellen.

3. *Financiële commissie*

Overeenkomstig art. 8 van de instructie werd een financiële commissie benoemd bestaande uit de brs. P.J. Doornbos, H. Meijer en H. Rose. Deze commissie berekent de aan de studenten te verlenen steun. De dossiers van de studenten die steun ontvangen zijn onder berusting van deze commissie.

4. *Administratieve bijstand*

Krachtens art. 7 lid 3 van de instructie kunnen deputaten zich zo nodig verzekeren van administratieve bijstand. Uitvoerig is gesproken over de vraag of deputaten van deze mogelijkheid gebruik moeten maken en zo ja, in welke mate. Binnen het deputaatschap werd de voorkeur uitgesproken de werkzaamheden zoveel mogelijk binnen het deputaatschap te houden terwijl ook ter wille van de continuïteit gepleit werd voor het onderbrengen van (een deel van) de administratie bij een administratiekantoor.

Omdat nog niet te overzien is welke werkzaamheden eventueel aan een administratiekantoor kunnen worden overgedragen en wat de omvang van die werkzaamheden is, is besloten dat de penningmeester vooreerst de financiële administratie zelf zal behartigen.

De in eigen beheer door de financiële commissie en de penningmeester uitgevoerde werkzaamheden besparen de kerken veel geld.

5. *Voorlichting aan a.s. studenten*

Deputaten hebben een voorlichtingsfolder samengesteld betreffende de mogelijkheden tot financiële ondersteuning van de theologische studenten. Deze folders zijn aanwezig op de voorlichtingsdagen van de Theologische Universiteit. In het begin van 1991 en 1992 is door deputaten een oproep geplaatst in de regionale kerkbladen en in het Nederlands Dagblad waarin gegadigden voor financiële steun werd verzocht zich tot de betrokken contactdeputaten te wenden.

6. *Contact met studenten*

Aan de senaat van de Theologische Universiteit werd jaarlijks door de contactdeputaten gevraagd informatie te verstrekken over de (voortgang van de) studie. Deze informatie werd steeds verstrekt.

Met gegadigden voor steunverlening die zich voor het eerst meldden werd door de contactdeputaten een gesprek gevoerd betreffende hun aanvraag. Verder hadden de contactdeputaten in het voorjaar gesprekken met de betrokken studenten betreffende de voortgang van hun studie, hun financiële situatie en de besteding van het boekengeld.

Van deze gesprekken werd schriftelijk verslag gedaan.

7. *Overdracht geldmiddelen en dossiers door deputaten van de particuliere synodes*

De overdracht van de geldmiddelen van de deputaten van de particuliere synodes aan de penningmeester van generale deputaten heeft overeenkomstig het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 plaatsgevonden. De dossiers betreffende ondersteunde studenten zijn overdragen aan de financiële commissie.

8. *Boekentoeelage*

In hun vergadering van 1 juni 1991 hebben deputaten de boekentoeelage vastgesteld op f 10.000,-, te betalen in vijf jaarlijkse termijnen van f 2.000,-.

In art. 6 lid 5 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten' is bepaald dat voorschotten voor de boekentoeelagen worden toegekend aanvangende in het tweede jaar na het propaedeutisch examen. Deze formulering is voor tweeërlei uitleg vatbaar. Wordt bedoeld het tweede jaar na het propaedeutisch examen of is de bedoeling het tweede theologische studiejaar doch niet eerder dan nadat het propaedeutisch examen is afgelegd. Deputaten zijn uitgegaan van laatstgenoemde interpretatie.

Er zal geen sprake zijn van een 'inhaalronde'. Een student die in het vierde jaar voor het eerst steun vraagt krijgt niet alsnog de boekentoeelage over het tweede en derde jaar. Deze regel geldt alleen voor nieuwe studenten.

Jaarlijks wordt nagegaan of het bedrag van f 10.000,- moet worden herzien.

Voor studenten die reeds voor 1 september 1991 een studievoorschot ontvingen is de oude regeling gecontinueerd, dat wil zeggen: in het eerste tot en met het zesde studiejaar een aanvullende boekentoeelage van f 1.650,- per jaar.

Voor de toelage van f 2.000,- kwam dit studiejaar uiteraard niemand in aanmerking.

9. *Tijdsduur van de voorschotten*

Volgens art. 6 lid 1 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten' worden de voorschotten toegekend gedurende ten hoogste zeven jaar. De ervaring van deputaten is dat het merendeel van de studenten niet in zeven jaar de studie kan afronden.

Deputaten gaan er daarom steeds van uit dat er voldoende geldige redenen zijn dat een student ook voor het achtste studiejaar steun vraagt. Voor steun gedurende het negende studiejaar dienen doorslaggevende redenen aanwezig te zijn. Deputaten werden enkele malen geconfronteerd met een student wiens studie was vertraagd door het geven van catechisaties en het aanvragen van spreekconsent. Deputaten zijn van mening dat in dergelijke gevallen de steunverlening gedurende het negende studiejaar niet kan worden voortgezet. Opgemerkt wordt dat de steunverlening wordt hervat na het doctoraal examen tot het moment dat de afgestudeerde voor rekening van een kerk komt.

10. *Toepassing wettelijke regeling*

De studievoorschotten worden vastgesteld naar de toestand bij het begin van het studiejaar (1 september). Aanvankelijk werd besloten per 1 januari geen herberekening te doen plaatsvinden. Zulks in tegenstelling tot de rijksregeling die de studiesteun per kalenderjaar berekent. Bij wijziging van de gezinsomstandigheden van de ouders van de student of bij huwelijk wordt uiteraard wel herberekening toegepast.

Per 1 januari 1992 trad echter een groot aantal wijzigingen op bij de Rijksstudiefinanciering. Omdat een deel van deze wijzigingen ook van belang was voor de door deputaten te verlenen steun werd besloten alle steunbedragen per 1 januari 1992 te herberekenen en deze nieuwe berekeningen te laten gelden voor het hele jaar 1992 en in het vervolg alle steunbedragen opnieuw te berekenen per 1 januari en niet meer per 1 september.

Tevens werd besloten het vrijgestelde bedrag van de eigen inkomsten te handhaven op f 2.560,- per jaar, zulks in tegenstelling tot het Rijk dat de vrijstelling verhoogde tot ruim f 8.000,-. De overweging hierbij was dat de voorschotten van deputaten renteloos zijn en niet terugbetaald behoeven te worden indien de student predikant wordt, terwijl het Rijk onmiddellijk rente rekent en de voorschotten dienen te worden terugbetaald.

Ten aanzien van deze twee zaken hebben deputaten gebruik gemaakt van hun bevoegdheid zoals beschreven in artikel 2, 3e alinea van hun instructie en in artikel 4 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten'.

Indien de generale synode ermee akkoord gaat dat de studievoorschotten niet meer per studiejaar maar per kalenderjaar worden berekend zullen de artikelen 9, 10 en 13 van de instructie en de artikelen 3, 9 en 11 lid 2 van de regeling studiefinanciering gewijzigd dienen te worden.

11. *Archivering*

De dossiers van ex-studenten die hun studieschuld terug moeten betalen zijn onder berusting van de penningmeester. De dossiers van predikanten van wie de studieschuld nog niet geheel is kwijtgescholden zijn onder beheer van de secretaris.

Gesproken is over de vraag wat er dient te gebeuren met afgehandelde dossiers. Deputaten kunnen instemmen met de gedachte dat deze vernietigd moeten worden. Een besluit tot vernietiging behoort echter niet tot de bevoegdheid van deputaten omdat hun instructie daarin niet voorziet.

Deputaten menen dat zij deze dossiers zullen moeten overdragen aan het generaal-synodaal archief, tenzij de generale synode door een aanvulling van de instructie opdracht zou geven tot vernietiging.

12. *Terugbetaling van de voorschotten*

Volgens artikel 15 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten' dienen in voorkomende gevallen de ontvangen voorschotten te worden terugbetaald voorzover zij betrekking hebben op de boekentoelage en voorzover het betreft de bestanddelen die krachtens de Wet op de studiefinanciering als rentedragende lening zouden zijn verstrekt.

Ter uitvoering van deze bepaling is besloten van de voor 1 oktober 1986 verleende voorschotten 50% kwijt te scheiden en 50% terug te vorderen en van de na 1 oktober 1986 verleende voorschotten alleen terug te vorderen het gedeelte dat door het Rijk als rentedragende lening zou zijn verstrekt plus de boekentoelage.

13. *Ouderlijke bijdrage*

Tot voor kort hield het Rijk bij de verdeling van de ouderlijke bijdrage over studenten uit één gezin alleen rekening met degenen die de aanvullende financiering bij het Rijk hadden aangevraagd.

In verband daarmee was in artikel 4 lid 2b van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten' bepaald: 'Indien de ouderlijke bijdrage in het kader van de Wet op de studiefinanciering in zijn geheel wordt toegerekend aan een of meerdere andere studerenden uit het ouderlijk gezin zullen deputaten bij het bepalen van de voorschotten ten behoeve van de bij hen aanvragende student(en) de ouderlijke bijdrage buiten beschouwing laten'.

Het College van beroep studiefinanciering heeft echter beslist dat de ouderlijke bijdrage kan worden verdeeld over alle kinderen die in aanmerking komen voor studiefinanciering.

Deze wijziging geldt vanaf 1 januari 1992.

In verband met deze belangrijke uitspraak hebben deputaten besloten in daarvoor in aanmerking komende gevallen tot een herberekening over te gaan die teruggaat tot 1 januari 1992.

14. Vooropleiding

In 1992 is de 'vooropleiding nieuwe stijl' in Kampen gestart.

Deze houdt in dat de vooropleiding eenjarig wordt. Verder wordt deze opleiding voor studenten met één deficiëntie gedeeltelijk geïntegreerd met de propaedeuse. Vooropleiding en propaedeuse samen kunnen dan in 2 jaar worden afgerond. De maximale inschrijvingsduur voor deze studiefase is 3 (in plaats van 5) jaar geworden.

Deze verandering heeft tot gevolg dat artikel 8, de leden 2, 3 en 4 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten' niet meer functioneert.

De 'vooropleiding nieuwe stijl' is een proef. Waarschijnlijk zal nog tijdens de zittingsduur van de generale synode duidelijk worden of op deze wijze wordt voortgegaan.

Zo ja, dan zal de Generale Synode van Ommen 1993 artikel 8 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten' moeten aanpassen, alsmede artikel 5 onder C en D.

15. Aantal aanvragen met bijzonderheden

Deputaten ontvingen voor het studiejaar 1991 / 1992 van 108 studenten aanvragen voor studiefinanciering. Hiervan vervielen 4 aanvragen, namelijk 2 wegens het afbreken van de studie en 2 wegens het niet tijdig afsluiten van de vooropleiding. Bovendien deelden twee studenten mede dit studiejaar de toegezegde steun niet nodig te hebben. De resterende 102 aanvragen zijn als volgt te specificeren:

vooropleiding	3
1e jaars	3
2e jaars	6
3e jaars	12
4e jaars	13
5e jaars	18
6e jaars	12
7e jaars	13
8e jaars	15
9e jaars	3
afgestudeerden	9

Tot de laatste groep behoren vijf aanvragers die ook als 8e of 9e jaars zijn meegeteld. Zij verzochten dus voorschotten aansluitend op hun studie, overeenkomstig artikel 6 lid 7 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten'.

Al deze verzoeken zijn ingewilligd.

De steun aan afgestudeerden kwam overeen met de normbedragen ingevolge de Wet op de studiefinanciering, verminderd met boekengeld en onderwijsbijdrage.

16. Categorieën studenten

Het merendeel van de aanvragers, namelijk 78, heeft recht op de basisbeurs en eventueel op gezinstoeslag ingevolge de Wet op de studiefinanciering en behoort dus tot categorie A, genoemd in artikel 5 van de 'regeling studiefinanciering theologische studenten'.

Tot categorie B behoren 12 aanvragers. Zij hebben gedurende de maximale periode de basisbeurs ontvangen en hebben volgens de regeling studiefinanciering nog recht op steun van deputaten. Tot deze categorie behoren ook enkele afgestudeerden. In de meeste gevallen bestond gedurende een deel van het studiejaar nog recht op de basisbeurs.

Categorie C telt 8 aanvragers waarvan de helft afgestudeerden.

Zij hadden bij de aanvang van het studiejaar geen aanspraak op de basisbeurs. De studenten

aan de vooropleiding behoren uiteraard tot categorie D.

Tenslotte is er 1 aanvrager afkomstig uit een buitenlandse kerk. Hij heeft recht op de basisbeurs. De buitenlandse zusterkerken hebben toegezegd de door deputaten verleende voorschotten naar vermogen terug te betalen.

Studenten (dus niet afgestudeerden) die geen recht hebben op de basisbeurs ontvangen maandelijks een bedrag van f 60,- ter compensatie van de niet-ontvangen OV-jaarkaart. Aan 1 aanvrager werd een hoger bedrag voor reiskosten betaald.

In 8 gevallen werd de ouderlijke draagkracht niet berekend en derhalve afgezien van een eventuele ouderlijke bijdrage.

Dit op grond van in het verleden door PS-deputaten gemaakte afspraken.

17. Vaststelling quotum

De totale ondersteuning door deputaten werd voor het studiejaar 1991 / 1992 begroot op f 606.000,- en voor het studiejaar 1992 / 1993 op f 700.000,-. In verband hiermede werd het quotum vastgesteld op f 5,25 resp. f 5,75.

Namens deputaten,
P. Groenenberg, voorzitter
J. Meijer, secretaris
Baarn, 3 oktober 1992.

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN AD ART. 19 KO

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Ter aanvulling op het door ons ingediende rapport willen wij nog het volgende onder uw aandacht brengen.

1. Financiële steunverlening

In artikel 3 lid 2 van de Regeling Studiefinanciering is bepaald dat geen financiële steun door deputaten wordt verleend aan een student aan wie over het desbetreffende studiejaar aanvullende financiering ingevolge de Wet op de Studiefinanciering is toegekend en die daarvan gebruik heeft gemaakt.

De reden voor deze bepaling is allereerst het voorkomen van dubbele steun, namelijk van het Rijk en eveneens van deputaten.

Een tweede reden is het voorkomen van een schuldverhouding van predikanten met het Rijk.

In het rapport van deputaten aan de Generale Synode van Leeuwarden 1990 staat onder punt VIII o.a.

"Bij de door het rijk verstrekte aanvullende financiering kan ook inbegrepen zijn dat een deel daarvan als aanvullende beurs wordt toegekend. Ook die hoeft niet te worden terugbetaald; het restant van die aanvullende financiering wordt verstrekt als rente dragende lening" en

"Het aanvragen van een aanvullende beurs bij het rijk houdt o.i. in dat de totale aanvullende financiering bij het rijk moet worden aangevraagd en zou moeten worden geaccepteerd. Daardoor zou o.i. worden ingegaan tegen de uitspraken van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta, art. 70) die het aangaan van een schuldverhouding met het rijk ontraden."

De door het Rijk verstrekte aanvullende financiering wordt in de eerste plaats gegeven als rentedragende lening en het restant als aanvullende beurs. Deze situatie is thans in zoverre gewijzigd dat studenten aanvullende financiering bij het Rijk kunnen aanvragen de daarbij tevens mededelen dat zij geen gebruik zullen maken van de rentedragende lening. In voorkomende gevallen ontvangen zij dan alleen de aanvullende beurs die niet terugbetaald hoeft te worden.

Enkele studenten die door deputaten worden gesteund hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Zij meenden hiermede in het belang van deputaten en dus van de kerken te handelen omdat zij elk bedrag dat zij van het Rijk ontvangen niet aan de kerken behoefden te vragen. Zij verkeerden in de veronderstelling dat de door het Rijk verstrekte aanvullende beurs in mindering zou worden gebracht op de door deputaten toegezegde steun. Deputaten waren echter van mening dat, op grond van art. 3 lid 2 van de Regeling de financiële steun aan deze studenten moest worden beëindigd.

Vooralsnog is aan de betrokken studenten geadviseerd thans af te zien van de aanvullende beurs van het Rijk. Indien uw vergadering van mening is dat deze aanvullende beurs, die niet terugbetaald hoeft te worden, kan worden aanvaard, dan dienen art. 3 lid 2 en art. 6 lid 1 van de Regeling te worden herzien. De beslissing over deze aangelegenheid hangt nauw samen met het standpunt dat de synode zal innemen ten aanzien van de problematiek die in ons rapport inzake het "voorstel-Dokkum" is uiteengezet.

2. Studie in het buitenland

Deputaten zijn in de afgelopen jaren geconfronteerd met het feit dat enkele studenten, op aanbeveling van de senaat, een jaar in het buitenland zijn gaan studeren. Omdat het verblijf en de studie in het buitenland extra lasten met zich meebracht vroegen zij aan deputaten aanvullende steun. Op grond van de ingediende begrotingen verleenden deputaten in totaal f 17.400,- extra steun. Eén student vroeg geen extra steun maar zijn verblijf in het buitenland had wel verlenging van de studieduur tot gevolg met financiële gevolgen ten laste van deputaten.

Deputaten zijn overtuigd van het belang dat daarvoor in aanmerking komende studenten zich breder oriënteren door studie aan een buitenlandse universiteit en zij hebben tot dusver de gevraagde aanvullende steun verleend. Omdat de Regeling Studiefinanciering in deze zaak niet

expliciet voorziet leggen deputaten u de vraag voor of de kosten van deze studie ten laste moeten komen van de kas volgens art. 19 KO.

3. Kwijtschelding voorschotten

In het destijds geldende Akkoord van Samenwerking stond de volgende bepaling:

"De verstrekte voorschotten dienen te worden afgelost en zijn ineens opvorderbaar, wanneer:

- h. de student, predikant geworden, zich binnen drie jaren na zijn eerste bevestiging verbindt aan een buitenlandse zusterkerk, met welke de Gereformeerde Kerken in Nederland kerkelijke gemeenschap oefenen naar art. 47 KO."

Een overeenkomstige bepaling ontbreekt in de Regeling Studiefinanciering.

Strikte toepassing van het bepaalde in art. 15 van de Regeling zou betekenen dat een predikant die als student steun van deputaten heeft ontvangen, tenminste tien jaar de Nederlandse kerken zou moeten dienen. Neemt hij binnen die termijn een beroep naar het buitenland aan dan dient hij een evenredig deel van de verstrekte studievoorschoten terug te betalen. Deputaten achten dit een onbevredigende situatie en stellen u voor de Regeling op dit punt aan te passen.

4. Voorlichting aan a.s. studenten

Evenals in 1991 en 1992 is in het begin van 1993 door deputaten een oproep geplaatst in de regionale kerkbladen waarin gegadigden voor financiële steun werd verzocht zich tot de betrokken contactdeputaat te wenden. Ook de redactie van het Nederlands Dagblad verklaarde zich bereid deze oproep te plaatsen.

5. Betaling quotum

Per 31 december 1992 was van het quotum voor het studiejaar 1992/1993 een bedrag van f 9.619,75 niet van de kerken ontvangen. Dit bedrag is inmiddels in de loop van 1993 binnengekomen.

6. Aantal aanvragen en bijzonderheden

Van de door deputaten voor het studiejaar 1992/1993 ontvangen aanvragen voor studiefinanciering werden 2 weer ingetrokken. In een paar gevallen leidde de berekening niet tot een uitkering en enkele malen werd op grond van art. 6 lid 1 van de Regeling een verzoek afgewezen (zie par. 9 van ons rapport).

De ingewilligde verzoeken voor het studiejaar 1992/1993 zijn als volgt te specificeren:

vooropleiding	7
1e jaars	8
2e jaars	3
3e jaars	7
4e jaars	12
5e jaars	13
6e jaars	16
7e jaars	10
8e jaars	13
9e jaars	3
afgestudeerden	9

Tot de laatste groep behoren drie aanvragers die ook in een van de anderen groepen zijn meegeteld.

7. Categorieën studenten

Het merendeel van de aanvragers, namelijk 81, heeft recht op de basisbeurs en eventueel gezinstoeslag ingevolge de Wet op de studiefinanciering en behoort dus tot categorie A, genoemd in artikel 5 van de Regeling Studiefinanciering.

In categorie B worden 3 aanvragers ingedeeld. Zij hebben gedurende de maximale periode de

basisbeurs ontvangen en hebben volgens de regeling nog recht op steun van deputaten.

Categorie C telt 8 aanvragers.

De studenten uit de vooropleiding behoren tot categorie D. Van hen behoren t.z.t. 5 aanvragers tot categorie A, 1 tot categorie B en 1 tot categorie C.

Tenslotte is er 1 aanvrager afkomstig uit een buitenlandse kerk (art. 5 lid 2). Hij komt in aanmerking voor de basisbeurs, zoals omschreven bij categorie A.

Namens deputaten,
J. Meijer, secretaris

Vastgesteld te Amersfoort, 17 april 1993

RAPPORT VAN DEPUTATEN AD ART. 19 KO, BENOEMD DOOR DE GENERALE SYNODE LEEUWARDEN 1990, INZAKE HET VOORSTEL 'DOKKUM'.

Weleerwaarde en Eerwaarde Heren en Broeders.

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 heeft deputaten ad art. 19 onder meer de volgende opdracht verstrekt:

in die zin te voldoen aan het verzoek van de kerk te Dokkum dat aan deputaten wordt opgedragen:

- a. een studie in te stellen over de door deze kerk aangedragen mogelijkheden en daarin tevens te betrekken de vraag of daarmee voldoende recht wordt gedaan aan eerdere generaal-synodale uitspraken;
- b. hierover 6 maanden voor het bijeenkomen van de eerstvolgende generale synode aan de kerken te rapporteren en zo nodig voorstellen te doen. (Acta, art. 60, Besluit 2.4)

In een bijlage bij dit rapport is het voorstel van Dokkum opgenomen.

Deputaten hebben zeer uitvoerig met elkaar van gedachten gewisseld. De besprekingen zijn steeds in een goede sfeer verlopen.

De discussies hebben echter niet geleid tot eenparigheid van gevoelens in deze zaak.

Daarom doen deputaten u een tweetal 'rapporten' toekomen.

Deputaten hebben gemeend niet te moeten spreken van een minderheids- en meerderheidsrapport. Het gaat om de twee visies, die binnen het deputaatschap bestaan. Nauwkeurige lezing van beide rapporten zal u duidelijk maken, waarin het verschil van inzicht bestaat.

Rapport I stelt, dat het voorstel van 'Dokkum' de goede richting voor de toekomst wijst. Uit dat rapport blijkt, dat het niet noodzakelijk is besluiten van eerdere generale synodes te veranderen. Naar de mening van die deputaten, die zich kunnen vinden in de visie, verwoord in dit rapport, kan het voorstel van 'Dokkum' ingepast worden in de besluittekst van de Generale Synode Arnhem 1981.

Rapport II stelt, dat het voorstel van 'Dokkum' niet in de lijn ligt van de historie van art. 19 KO en in strijd is met de besluiten van de G.S. Arnhem 1981. Naar de mening van die deputaten, die zich kunnen vinden in de visie, verwoord in dit rapport, is het niet mogelijk op het voorstel van 'Dokkum' in te gaan, zolang de besluiten van de Generale Synode Arnhem 1981 rechtskracht hebben.

Bij de bespreking van beide visies stuitten deputaten telkens op de uitspraak van Arnhem 1981.

Enkele deputaten, die zich konden vinden in de lijn van Rapport I, waren van mening, dat het voorstel van 'Dokkum' op z'n minst op gespannen voet staat met de uitspraak van Arnhem 1981.

Omdat deputaten niet de bevoegdheid hebben revisie aan te vragen van synode-uitspraken, hebben zij zich uiteraard ook niet met een poging daartoe bezig gehouden.

Daarnaast stuitten deputaten tijdens de besprekingen telkens op het probleem, dat onderdelen van het voorstel van 'Dokkum' door de feiten achterhaald zijn. Met name door allerlei overheidsmaatregelen met betrekking tot de studiefinanciering.

Als financieel voordeel van het door de kerk te Dokkum voorgestelde systeem werd onder meer genoemd, dat deputaten de later uit te betalen renteloze voorschotten konden beleggen. Er is nu geen sprake meer van renteloze voorschotten, omdat Studiefinanciering nu onmiddellijk rente gaat berekenen en niet pas na afloop van de studie. Dit rentevoordeel vervalt dus.

In de derde plaats kwam tijdens de bespreking telkens naar voren, of er nu nog wel redenen zijn studenten, die zich voorbereiden op het ambt van predikant, te ontraden studiefinanciering bij het rijk aan te vragen.

Om deze drie genoemde redenen hebben deputaten besloten aan de Rapporten I en II een Notitie toe te voegen, waarin geargumenteed aangegeven wordt, op welke problemen deputaten zijn gestuit.

Uit de Notitie blijkt, dat niet alle vragen met de argumentatie voor alle deputaten even zwaar wegen. Deputaten besloten echter alle vragen, die in hun kring leven, u te doen toekomen, zodat u voldoende inzicht hebt in de hele problematiek.

Uw vergadering zal in deze moeilijke materie een beslissing moeten nemen.

Deputaten wensen u veel wijsheid toe.

Nadrukkelijk attenderen zij u er nog op, dat bij eventuele aanvaarding van Rapport I aan nieuwe deputaten moet worden opgedragen een nieuwe regeling studiefinanciering te ontwerpen en een

(ver)nieuw(d)e instructie.

De nieuwe regeling zal dan op z'n vroegst kunnen ingaan per augustus 1996.

Indien uw vergadering Rapport II aanvaardt, verandert er niets en ligt het voor de hand, dat u nieuwe deputaten de 'normale' opdracht verstrekt.

Deputaten hopen, dat uw vergadering iets kan doen met de opmerkingen, die in de Notitie zijn gemaakt. Het is aan u te beoordelen, welke (kerkrechtelijke) bevoegdheid u hebt, indien er niet een kerk is, die naar aanleiding van dit rapport de materie op de agenda van uw vergadering plaatst.

U voor al uw arbeid Gods onmisbare zegen toebiddend, verblijven wij,

P.Groenenberg, voorzitter

J.Meijer, secretaris

RAPPORT I

Materiaal :

1. Besluit van de Generale Synode Leeuwarden 1990, in antwoord op een verzoek van de kerk te Dokkum, aan deputaten op te dragen: 'een studie in te stellen over de door deze kerk aangedragen mogelijkheden en daarin tevens te betrekken de vraag of daarmee voldoende recht wordt gedaan aan eerdere generaal-synodale uitspraken', met als grond: 'de consequenties van de door de kerk te Dokkum voorgestelde handelwijze zijn, mede in het licht van de door de overheid aangekondigde voornemens tot (gehele of gedeeltelijke) privatisering van de rijksstudiefinanciering, thans nog niet te overzien' (Acta, art. 60).
2. Een door de Gereformeerde Kerk te Dokkum opgesteld 'alternatief voor de regeling zoals voorgesteld door deputaten ad art. 19 KO, benoemd door de Generale Synode van Spakenburg-noord 1987'.
3. Art. 301 en 304 uit de Acta van de Generale Synode Groningen-Zuid 1978.
4. Art. 70 uit de Acta van de Generale Synode Arnhem 1981.
5. Het rapport van de deputaten ad art. 19 KO voor de Generale Synode Arnhem 1981 (Acta, p. 446-470).

Besluit :

1. Het besluit van de Generale Synode Arnhem 1981 om de theologische studenten c.s ten stelligste af te raden een Rijksstudietoelage te aanvaarden is niet van toepassing zolang in het geval van niet-kerkelijke steun tegelijk aan de volgende zes voorwaarden wordt voldaan:
 - 1.1 Er wordt via de door het Rijk ten bate van de theologische studie verstrekte lening geen, al is het zelfs maar indirecte, invloed uitgeoefend op de inhoud en/of duur van de studie zoals die door de kerken is geregeld of zoals de senaat van de Theologische Universiteit die in speciale gevallen wenselijk acht.
 - 1.2 De mogelijkheid blijft open om niet-kerkelijke steun af te wijzen, namelijk als het accepteren ervan tot onaanvaardbare consequenties leidt.
 - 1.3 Er blijft ruimte bestaan voor kerkelijke ondersteuning van studenten die niet vallen onder de bestaande publieke studiefinanciering, maar die naar het oordeel van deputaten toch dienen te worden gesteund.
 - 1.4 De tot nu toe gebruikelijke extra ondersteuning door de deputaten - ten behoeve van een basisbibliotheek en in de periode van afstuderen tot het voor rekening komen van een kerk - blijft onveranderd gehandhaafd.
 - 1.5 Er ontstaat geen schuldverhouding tussen een predikant en de overheid of een andere niet-kerkelijke instantie die hem als student een studielening verstrekt heeft.
 - 1.6 Het in de huidige regeling vastgelegde contact tussen studenten en contact-deputaten blijft onveranderd gehandhaafd.
2. Om het in 1.1 - 1.2 genoemde dienen de deputaten in hun regeling clauses op te nemen waardoor zij op het gebied van de studiefinanciering zonedig een eigen weg kunnen gaan volgen.
3. Om de in 1.3 - 1.4 vermelde extra ondersteuning en de in 1.6 beoogde contacten te realiseren dienen deputaten in hun regeling daarvoor clauses op te nemen.
4. Om de in 1.5 vermelde schuldverhouding te voorkomen, dienen de deputaten gemachtigd te worden om met een student na diens peremptoir examen een regeling te treffen, waardoor hij zijn studielening meteen kan aflossen en hij tegelijk een schuldverhouding krijgt met de deputaten volgens de nu geldende regeling.

Gronden :

1. De eer en verantwoordelijkheid van de kerken (G.S. Arnhem 1981, Acta art. 70, grond 1) blijven gehandhaafd, vooral door de in 1.1 en 1.2 genoemde voorwaarden, maar ook door de in 1.3, 1.4 en 1.6 genoemde voorwaarden.

2. Het ontstaan van een ongewenste schuldverhouding tussen predikant en niet-kerkelijke instantie (G.S. Arnhem 1981, Acta art. 70, grond 2) blijft voorkomen door de in 1.5 genoemde voorwaarde.
3. De plicht tot aflossing en de daardoor mogelijk noodzakelijke aanpassing van het predikantstrakement door doorgaans kleine gemeenten (G.S. Arnhem 1981, Acta art. 70, grond 3) wordt voorkomen door de in 1.5 genoemde voorwaarde.
4. Dat het zeer moeilijk zal zijn om terug te komen op de aanvaarding van een tot dan aanvaarde niet-kerkelijke steun (G.S. Arnhem 1981, Acta art. 70, grond 4), daarmee wordt gerekend door de in 1.1 genoemde voorwaarde.

Toelichting

1. Generaal-synodale uitspraken

- 1.1 Van 1892 tot de Vrijmaking zijn geen generaal-synodale uitspraken gedaan. De verklaring daarvan is, dat de kerken zich nooit gezamenlijk met het financieel steunen van studenten in de theologie hebben bezig gehouden.
(Hoe de toenmalige praktijk en die van nog vroeger was, kan worden afgeleid uit 4.8.8.1, Acta Arnhem 1981, p. 464-466, maar is in dit verband niet van belang).
- 1.2 De eerste generaal-synodale uitspraak met betrekking tot het onderhavige onderwerp is die van de Generale Synode Groningen-Zuid 1978. Die synode liet overigens na zich toen bij voorbaat tegen alle overheidssteun uit te spreken: eerst werd nadere bestudering van het onderwerp nodig geacht. Die nadere studie kwam op de agenda van de Generale Synode Arnhem 1981. Voor synodale bezinning op het onderhavige onderwerp kan daarom ermee volstaan worden zich te confronteren met het aan deze synode gerichte deputatenrapport en de door haar gedane uitspraken.

2. Arnhem 1981

De vraag is: kan het besluit van de Generale Synode Arnhem 1981 zo gehanteerd worden als in Besluit 1 gebeurt, of is herziening nodig, die dan vanuit de kerken moet komen? De manier waarop in de gronden onder Besluit 1 wordt verwezen naar de gronden van de G.S. Arnhem 1981, kan duidelijk maken dat met het voorgestelde recht wordt gedaan aan 'Arnhem', zodat herziening niet nodig is. Alleen is het goed hierbij enige nadere toelichting te geven.

- 2.1 Blijkens 'Grond 1' van de G.S. Arnhem 1981 (Acta art. 70) zijn de kerken niet gekomen tot een principiële afwijzing van niet-kerkelijke steun onder alle omstandigheden, want er is sprake van: 'in de huidige maatschappelijke structuren niet absoluut onaanvaardbaar.' De afwijzing wordt in Grond 1 hierop gebaseerd: De kerken achten 'vanouds het als een eer en als haar eigen verantwoordelijkheid (.....) zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten.'
Waarom waren bij aanvaarding van (een deel van) de rijkssteun toen die 'eer' en 'verantwoordelijkheid' in het geding? Omdat in de tijd van Arnhem 1981 de kerken een eigen weg bewandelden voor het vaststellen van de steun, volledig los van de overheidsnormen. De reden hiervoor was, dat de rijkssteun vaak hoger lag; dat de overheid aan de studenten uitbetaalde in plaats van aan de ouders en dat de overheid een gehuwdentoeslag verleende. Daarom werd toen zowel de renteloze lening als ook de beurs in het Arnhemse Besluit 1 'ten stelligste (.....) afgeraden' (Acta art. 70).
Sinds de invoering van de basisbeurs zijn de kerken een andere koers gaan varen: in alle opzichten werden voor de steunberekening de normen van het rijk gehanteerd. De G.S. Leeuwarden 1990 heeft dit gesanctioneerd door deputaten op te dragen de rijksregels te hanteren bij het berekenen van de steun (Regeling Studiefinanciering, art. 4.1). Daarbij hebben de kerken op dit punt het overheidsbeleid als referentiepunt aanvaard, volgens synodaal besluit. Maar daarbij zijn een viertal afspraken gemaakt:
 - a. De voornaamste afspraak is, dat de kerken weer een eigen weg gaan, als het accepteren van de rijkssteun (basisbeurs) tot onaanvaardbare consequenties leidt. In dat geval handelen deputaten wel zoveel mogelijk naar de geest van de rijksregeling (Regeling Studiefinanciering, art. 4.4). Niet zonder betekenis zijn ook deze afspraken:
 - b. De mogelijkheid blijft om studenten te steunen die niet in aanmerking komen voor een basisbeurs (Regeling Studiefinanciering, art. 5.1.C).

- c. Als aanvulling op de basisbeurs wordt extra boekengeld verstrekt om de opbouw van een basisbibliotheek mogelijk te maken (Regeling Studiefinanciering, art. 4.3).
- d. Ter wille van een goede besteding van het boekengeld en de voortgang van de studie onderhouden deputaten contact met de desbetreffende studenten (Regeling Studiefinanciering, art. 13.3-4).

Het ligt in de lijn van het besluit van de G.S. Leeuwarden 1990 'de eer en verantwoordelijkheid van de kerken' verbonden te zien met deze afspraken, die dan ook vastgelegd zijn in de voorwaarden van Besluit 1.

- 2.2 Behalve 'de eer en verantwoordelijkheid van de kerken' had de G.S. Arnhem 1981 nog meer bezwaren tegen rijkssteun: als behalve de beurs ook de lening aanvaard zou worden:
 - zou er een schuldverhouding ontstaan tussen predikant en overheid;
 - zouden de kandidaatskerken mogelijk gedwongen worden het honorarium aan te passen, en
 - zou een eventueel noodzakelijk-geworden terugkeer naar het oude spoor zeer moeilijk worden.
 De manier waarop in de gronden op deze bezwaren wordt ingegaan, behoeft geen verdere toelichting.
- 2.3 Conclusie: Besluittekst en gronden geven een instemmend antwoord op de vraag uit de opdracht van de G.S. Leeuwarden 1990 of in de door Dokkum bepleite en nu door deputaten uitgewerkte regeling 'voldoende recht wordt gedaan aan eerdere generaal-synodale uitspraken' (Acta, art. 60, Besluit 2.4.a).

3. Financiële aspecten van niet-kerkelijke studieleningen

In Besluit 2, grond d. wijst de G.S. Leeuwarden 1990 er ook op, dat de consequenties van het voorstel van de kerk te Dokkum nog niet te overzien zijn, 'mede in het licht van de door de overheid aangekondigde voornemens tot (gehele of gedeeltelijke) privatisering van de rijksstudiefinanciering.' Over deze consequenties nog het volgende.

- 3.1 Het is niet te zeggen hoe de studiefinanciering in de (nabije) toekomst eruit zal zien. Daarom kan in de besluitvorming het beste in het algemeen gesproken worden over 'niet-kerkelijke studieleningen van een niet-kerkelijke instantie.' Blijkens berichtgeving in de Staatscourant blijft onveranderd dat de studiefinanciering voor een deel bestaat uit niet-terug-te-betalen toelagen en een rentedragende lening. Om dat gelijkblijvende is het niet nodig de aangekondigde overheidswetgeving af te wachten.
- 3.2 De praktische voordelen ervan, dat een student zijn totale studiefinanciering met een niet-kerkelijke instantie regelt en pas bij het predikant-worden een schuldverhouding met deputaten krijgt, zijn vele, zoals de kerkeraad van Dokkum terecht heeft geconstateerd:
 - a. Minder taken voor deputaten doordat geen werk meer hoeft te worden verzet ten behoeve van toekenning, uitkering, controle en eventueel terugvordering van voorschotten.
 - b. Minder kosten voor de kerken doordat het volgende geldt:
 - ba) de aanvullende beurs komt voor rekening van de overheid;
 - bb) te betalen administratieve werkzaamheden zullen minder omvangrijk zijn;
 - bc) tegenvallers wegens oninbaar moeten verklaren van terug te vorderen voorschotten, worden voorkomen.

Om het bovenstaande te kwantificeren, kan op het volgende gewezen worden:

ad ba) De aanvullende financiering die de kerken van het rijk hebben overgenomen, bedraagt in 1991/92 (naar de berekening van november 1991, die elke maand kan veranderen): f. 400.000,-. Van dit bedrag zou f. 260.000,- als rentedragende lening verstrekt worden en f. 140.000,- als aanvullende beurs. (Voor de goede orde, maar voor de zaak niet van belang: het voordeel voor het Rijk bestaat voor f. 60.000,- uit besparing op de aanvullende beurs voor broers en zussen, doordat zij de ouderlijke bijdrage van de theologische studenten toegerekend krijgen).

ad bb) Het cursusjaar 1991/92 zijn de administratieve kosten nog minimaal, doordat verschillende deputaten (veel) tijd als ook ruimte en apparaten pro Deo ter

beschikking stellen. Zijn zij genoodzaakt wel een en andere in rekening te brengen of moet, gezien het al te omvangrijke tijdsbeslag, toch gebruik gemaakt worden van een betaalde administratieve kracht, dan loopt deze onkostenpost gauw in de (tien)duizenden guldens.

ad bc) Het is moeilijk in te schatten welke bedragen oninbaar zijn. Duidelijk is in elk geval dat nooit meer teruggevraagd kan worden dan het bedrag, dat door het rijk als rentedragende lening verstrekt zou zijn, wellicht verhoogd met het boekengeld. Dat is volgens de huidige cijfers ongeveer f. 5000,- per jaar, terwijl dit 1 t/m 8 studie jaren kan betreffen. In 1991 lopen er blijkens de notulen al een viertal min of meer problematische gevallen, terwijl in 1991 bovendien 2 studenten zijn gestopt, de een na 1 jaar en de ander na 5 jaren.

3.3 De fiscale haalbaarheid is een feit:

- a. In de huidige regeling wordt tijdens de studie jaarlijks een lening verstrekt waarvan na de studie in de tien volgende jaren één tiende per jaar wordt kwijtgescholden op grond van art. 16 van de Regeling Studiefinanciering. Zowel het verstrekken van de leningen als de kwijtscheldingen ervan zijn fiscaal onbelast.
- b. In de nu voorgestelde regeling wordt aan het einde van de studie één keer een lening verstrekt om de dan bestaande studieschuld in één keer af te lossen. De schuld aan de deputaten, die dan ontstaat, wordt daarna overeenkomstig de huidige regeling in de tien volgende jaren voor één tiende per jaar kwijtgescholden. Ook hier geen belastingheffing.
- c. Essentieel voor fiscale onbelastbaarheid is, dat gelden die jaarlijks aan een student worden verstrekt, als lening worden gegeven en dat daarna onder voorwaarden kwijtschelding plaatsvindt. Door de Hoge Raad is in een arrest d.d. 7-2-1962, nr. 14.706, vastgesteld, dat periodieke kwijtscheldingen geen fiscaal belaste periodieke uitkeringen zijn. Het verstrekken van een eenmalige uitkering aan een student is voor de inkomstenbelasting eveneens niet belast, maar het doen van zo'n eenmalige uitkering, die nooit hoeft te worden terugbetaald, past niet in de beoogde regeling.

RAPPORT II

1. INLEIDING

1.1 Vraagstelling

De Generale Synode Leeuwarden 1990 ontving van de Gereformeerde Kerk te Dokkum het voorstel, de studiefinanciering van studenten aan de Theologische Universiteit te Kampen anders te regelen dan deputaten ad art. 19 K.O. de synode hadden voorgesteld, en wel als volgt:

- dat de studenten gebruik maken van de rijksregeling voor studiefinanciering, zowel voor de basisbeurs als voor de aanvullende financiering, en
- dat de kerken de afgestudeerde studenten vóór zij predikant worden in staat stellen hun schuld bij het rijk af te lossen.

De kerk te Dokkum was van oordeel, dat zo'n regeling toepasbaar is zonder in conflict te komen met eerdere generaal-synodale besluiten (met name Arnhem 1981).

De Generale Synode Leeuwarden 1990 heeft in die zin aan het verzoek van de kerk te Dokkum voldaan, dat aan deputaten is opgedragen (Acta, art. 60, besluit 4.2):

- a een studie in te stellen over de door deze kerk aangedragen mogelijkheden en daarin tevens te betrekken de vraag of daarmee voldoende recht wordt gedaan aan eerdere generaal-synodale uitspraken;
- b hierover 6 maanden voor het bijeenkomen van de eerstvolgende generale synode aan de kerken te rapporteren en zo nodig voorstellen te doen.

De synode vermeldde hierbij als grond:

de consequenties van de door de kerk te Dokkum voorgestelde handelwijze zijn, mede in het licht van de door de overheid aangekondigde voornemens tot (gehele of gedeeltelijke) privatisering van de rijksstudiefinanciering, thans nog niet te overzien.

1.2 Het fiscale aspect

Van behandeling van het fiscale aspect van de door de kerk te Dokkum voorgestelde regeling van studiefinanciering wordt hier afgezien. Er wordt van uitgegaan, dat de door de kerken verstrekte gelden, resp. de gedane kwijscheldingen, fiscaal onbelast zijn. Zie voor verantwoording hiervan Rapport I.

1.3 Eerdere synodebesluiten

De kerk te Dokkum sprak in haar schrijven aan de generale synode als haar oordeel uit, dat de door haar voorgestelde regeling niet in conflict komt met eerdere synodebesluiten, met name niet met het besluit van de G.S. Arnhem 1981 met betrekking tot de rijksstudietoelage voor theologische studenten (G.S. Arnhem, Acta art. 70). Zij onderbouwt dit oordeel evenwel niet. De kerk te Dokkum gaat ook geen confrontatie aan met het besluit van de G.S. Arnhem 1981. Dit is wel te begrijpen, omdat de kerk te Dokkum van oordeel is dat de door haar voorgestelde regeling hiermee niet in strijd is.

De G.S. Leeuwarden 1990 droeg deputaten op, de vraag te bestuderen of hiermee voldoende recht wordt gedaan aan eerdere generaal-synodale uitspraken. Het was voor de synode dus nog maar de vraag of de kerk te Dokkum met haar oordeel wel gelijk had.

Aan de andere kant moet ook de vraag gesteld worden of het besluit van de G.S. Arnhem 1981 geen revisie behoeft.

Het is niet de taak van deputaten met revisievoorstellen te komen.

De G.S. Leeuwarden 1990 heeft evenwel aan deputaten eerst gevraagd een studie in te stellen naar de door de kerk te Dokkum aangedragen mogelijkheden. Bij deze studie moeten eerdere synodebesluiten betrokken worden, maar de studie zelf kan meer omvatten. Het kan zijn dat blijkt dat de regeling van Dokkum beter is dan de bestaande en dat het nodig is dat het besluit van de G.S. Arnhem 1981 daarvoor moet wijken.

1.4 Wijze van behandeling

Het lijkt duidelijk dat bij de door de kerk te Dokkum voorgestelde regeling een integraal gebruik van de rijksstudiefinanciering wordt gemaakt.

Tegelijk lijkt het duidelijk dat het besluit van de G.S. Arnhem 1981 (Acta art. 70) aanvaarding van overheidssteun in de weg staat.

Toch is hier het een en ander niet zo duidelijk als het lijkt. De volgende vragen zijn hierbij te stellen:

- a Kan bij het voorgestelde gebruik van de rijksstudiefinanciering zonder meer gesproken worden van overheidssteun, omdat toch de kerken zorgen voor aflossing van de studieschuld? Zo nee, is het besluit van de G.S. Arnhem 1981 hierop dan wel van toepassing?
- b Laat art. 19 KO toch niet ruimte voor aanvaarden van overheidssteun voor de studie voor predikant? Er staat toch dat de kerken, als dit nodig is, financiële steun zullen verlenen?

Beide vragen staan niet los van elkaar, maar we zullen aan een kant moeten beginnen. We komen dan tot de volgende indeling:

- Behandeling van een aantal vragen rond art. 19 KO en daarmee samenhangende generaal-synodale besluiten; dit naar aanleiding van het voorstel van de kerk te Dokkum. Zie hiervoor hoofdstuk 2.
- Beoordeling van de door de kerk te Dokkum voorgestelde regeling in het licht van het vorenstaande. Zie hiervoor hoofdstuk 3.

2. Kerkelijke besluiten met betrekking tot de financiering van de studie voor predikant

2.1 Vragen bij het besluit van de G.S. Arnhem 1981

Naar aanleiding van het voorstel van de kerk te Dokkum kunnen de volgende vragen gesteld worden met betrekking tot het besluit van de G.S. Arnhem 1981:

- a Hoe strikt heeft de G.S. Arnhem het aanvaarden van een rijksstudietoelage afgeraden? Naast 'ten stelligste afgeraden' staat 'in het algemeen niet absoluut onaanvaardbaar'. Bespreking hiervan volgt in punt 2.2a hierna.
- b Geldt het argument dat de kerken het vanouds als een eer en als haar eigen verantwoordelijkheid hebben verstaan zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten (grond 1), absoluut? Of geldt dit argument alleen in zoverre anders
 - een ongewenste schuldverhouding tussen predikant en overheid zou ontstaan (grond 2) of

- extra financiële lasten op de kerken zouden komen (grond 3) of
- ingeval de rijksstudietoelage-regeling in de toekomst zodanig wordt herzien dat aanvaarding beslist moet worden afgewezen, terugkeer tot het oude spoor zeer moeilijk zal zijn (grond 4)?

Bespreking hiervan volgt in punt 2.2b hierna.

- c Is het besluit van de G.S. Arnhem 1981 niet achterhaald door dat van de G.S. Leeuwarden 1990 (Acta art. 60, besluit 3.2), waarmee deze laatste de basisbeurs van de rijksstudiefinanciering aanvaardde voor theologische studenten?

Bespreking hiervan volgt in punt 2.3 hierna.

- d Hebben de kerken het inderdaad vanouds als een eer en haar eigen verantwoordelijkheid verstaan zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten? Zo ja, wat is daarvan dan de reden geweest?

Bespreking hiervan volgt in punt 2.4 hierna.

- e Verdraagt het besluit van de G.S. Arnhem zich met het 'als dit nodig is' van art. 19 KO? Is de kerkelijke ondersteuning inderdaad wel nodig als de overheid voldoende voorzieningen treft?

Bespreking hiervan volgt in punt 2.5 hierna.

2.2 De betekenis van het besluit van de G.S. Arnhem 1981

- a Besluit I van de G.S. Arnhem 1981 luidt als volgt:

uit te spreken dat, hoewel het aanvaarden van Rijksstudietoelagen in het algemeen niet absoluut onaanvaardbaar genoemd moet worden, aan studenten die zich voorbereiden op het ambt van dienaar des Woords en aan hun ouders, voogden of verzorgers ten stelligste moet worden afgeraden een Rijksstudietoelage te aanvaarden ter bekostiging van de studie.

In dit besluit staan tegenover elkaar:

- aanvaarding van rijksstudietoelagen in het algemeen
- aanvaarding van rijksstudietoelagen voor studenten die zich voorbereiden op het ambt van dienaar des Woords.

Vanuit deze tegenstelling is duidelijk dat met de woorden 'in het algemeen' bedoeld is op studiefinanciering voor allerlei studierichtingen, ongeacht welke. Aanvaarding hiervan achtte de synode, hoewel ze reserves ertegenover aan de dag legde, niet absoluut onaanvaardbaar.

Dit betekent echter geen opening voor ook maar enige aanvaarding ervan voor de theologische studie. Die moet volgens haar ten stelligste worden afgeraden. Dus wel aanvaarding voor studies in (bijv.) de letteren en exacte vakken, zij het met reserve, maar geen enkele aanvaarding voor de studie voor predikant.

- b In de eerste grond bij haar besluit noemt de synode als argument tegen aanvaarding van overheidssteun voor de theologische studenten:

- 1 De kerken hebben (...) vanouds het als een eer en als haar verantwoordelijkheid verstaan zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten.

In de gronden 2-4 volgt deels andere, deels nadere argumentatie:

- 2 Het aanvaarden van een Rijksstudietoelage doet een ongewenste schuldverhouding tussen predikant en overheid ontstaan.
- 3 Het aanvaarden van een Rijksstudietoelage kan extra financiële lasten op de kerken leggen, wanneer de aflossing van hierdoor ontstane schulden door predikanten niet binnen het kader van het hun toegekende honorarium mogelijk is. (...)
- 4 Ingeval een Rijksstudietoelage-regeling in de toekomst zodanig wordt herzien dat aanvaarding beslist moet worden afgewezen, zal het zeer moeilijk zijn terug te keren tot het oude spoor.

Nu is van belang te zien, dat grond 1 een zelfstandige grond is, en derhalve niet aan de volgende gronden ondergeschikt is. Het is niet zo, dat grond 1 niet geldt als de in grond 2-4 genoemde ongewenste situaties zich niet voordoen. De in grond 2-4 genoemde ongewenste situaties kunnen zich voordoen en dat onderstreept juist zowel grond 1 als besluit 1.

2.3 Is Arnhem door Leeuwarden achterhaald?

De G.S. Leeuwarden 1990 heeft met de aanvaarding van haar regeling studiefinanciering voor theologische studenten de basisbeurs van de rijksstudiefinanciering aanvaard. Is hiermee nu in principe alle overheidssteun voor theologische studenten aanvaardbaar geworden en het besluit van de G.S. Arnhem 1981 achterhaald?

De G.S. Leeuwarden heeft zich met haar besluit inzake de studiefinanciering aangesloten bij het beleid van de gezamenlijke particuliere synodes, die in voorgaande jaren de financiering van de studie voor theologische studenten behartigden en zich daartoe verenigd hadden in de Interressortale Vergadering.

Deze particuliere synodes hebben in 1986 de basisbeurs van de overheid aanvaardbaar verklaard en dat ook verantwoord in het licht van het besluit van de G.S. Arnhem 1981, dat zij immers voor vast en bondig hadden te houden, met het argument dat de basisbeurs in de plaats kwam van de reeds lang aanvaardbaar geachte dubbele kinderbijslag. Het besluit van de G.S. Arnhem werd nu als volgt nader ingevuld: voor de studenten in Kampen blijft de financiering van de studie door de overheid ten stelligste af te raden, maar een basisvoorziening voor het gewone levensonderhoud, zoals de kinderbijslag was en nu ook de basisbeurs is, is aanvaardbaar.

Bij dit kerkelijk beleid van de P.S.-en in 1986 sloot de G.S. Leeuwarden 1990 zich aan. Daarmee verklaarde zij niet de Rijksstudiefinanciering zonder meer aanvaardbaar, maar aanvaardde zij alleen de basisbeurs.

Ook nu blijft dus gelden dat aanvaarden van overheidssteun voor de studie voor predikant ten stelligste moet worden afgeraden, overeenkomstig het besluit van de G.S. Arnhem 1981.

2.4 Hoe ging het vanouds?

- a Een historisch exposé over het onderhoud van hulpbehoevende studenten is te vinden in H. Bouwman, Gereformeerd kerkrecht 1970², deel I, p. 505-509, deels overgenomen in het deputatenrapport dat diende op de G.S. Arnhem 1981, Acta p. 464 vv. Ook Joh. Jansen, Korte Verklaring van de Kerkenordering, Kampen 1923, biedt een historisch overzicht bij de bespreking van art. 19 KO. Zie ook het artikel van Joh. Jansen in Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche volk, Kampen 1925, bij het woord

'Hulpbehoevende studenten'.

- b De synode van Embden 1571 zag het onderhoud van studenten als een kerkelijke zaak:

"Die uyt deser verstroynghe in eenigher Stadt ofte plaetse vergadert zijn, sullen etlijcke Studenten onderhouden (...)"¹.

De synode van Dordrecht 1578 sprak uit:

"De ghemeynten sullen allen moghelicken vlyt aenwenden dat somighe studenten van goeder hope door de Ouerheyt ofte andere particuliere personen in de grooter scholen onderhouden worden, de welcke namaels tot den dienst des woordts sullen moghen ghebruyckt worden."²

De synodes van Middelburg 1581 en 's Gravenhage 1586 bepaalden:

"De Ghemeijnten sullen arbeijden datter studenten inder Theologie zijn, die ex bonis publicis onderhouden werden."³

Gelijkluidend is de tekst van art. 19 van de kerkorde, zoals die op de Synode van Dordrecht 1618-1619 is vastgesteld.⁴

- c. De uitdrukking 'ex bonis publicis' (uit publieke goederen) is met H.Bouwman⁵ als volgt te verklaren:

"De overheid had ten tijde van de Reformatie de geestelijke goederen in beheer genomen en nu achtten de kerken het billijk, dat de inkomsten van die publieke goederen ten behoeve van de kerk gebruikt werden en de oude predikanten en de arme studenten hiervan werden onderhouden."

Het gaat hier dus niet om overheidsmiddelen, maar om kerkelijk bezit. Dit bezit werd alleen beheerd door de overheid. De kerken vroegen, toen ze hierop een beroep deden, geen gunst van de kant van de overheid, maar wat hun recht was. Dit recht van de kerken is nog onlangs door overheid en kerken erkend in de zgn. afkoopregeling van financiële betrekkingen tussen de Staat en de kerken.⁶

- d. De gereformeerde kerken werden na de Afscheiding en Doleantie niet meer door de overheid erkend in hun rechten. Aan de andere kant groeide bij de Afgescheidenen het besef, dat aanvaarden van overheids subsidie voor kerkelijke doeleinden niet goed is, vanwege het principe van scheiding van kerk en staat.⁷ Kerkelijke collecten werden nu het enige middel om financiële lasten te dragen. Bij de Vereniging in 1892 werd art. 19 KO aan deze gewijzigde omstandigheden aangepast. De uitdrukking 'ex bonis publicis' uit de weer aanvaarde Dordtse Kerkenorde werd geschrapt. Het werd nu: "(...) die door haar onderhouden worden".⁸ De synode van 1905 voegde de woorden 'voor zooveel noodig' eraan toe.⁹ Het kon immers zijn, dat er voldoende studenten waren, of dat een student geen steun nodig had of door anderen werd ondersteund.

- e Het geheel overziende kan gesteld worden:

- 1 De ondersteuning van studenten is inderdaad vanouds een kerkelijke zaak geweest, bekostigd uit kerkelijke goederen. Zolang de overheid hierbij betrokken was, is deze zaak door de kerken bij haar behartigd.
- 2 Na de Afscheiding van 1834 kwamen de (christelijke) gereformeerde kerken niet meer voor overheidssteun in aanmerking. Van hun kant kwam er ook al meer

bezwaar tegen aanvaarding van overheidssteun vanuit het principe van scheiding van kerk en staat. Het kerkelijk recht op steun is tenslotte door de overheid afgekocht.

- 3 Ondersteuning door anderen is steeds aanvaard. Steun van de kant van de overheid heeft echter sinds 1892 officieel afgedaan.
- 4 Terecht is door de G.S. Arnhem 1981 in art. 70 gesteld, dat de kerken het vanouds als een eer en als haar eigen verantwoordelijkheid verstaan hebben zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten.

2.5 De ruimte van artikel 19 K.O.

- a De vraag kan gesteld worden of art. 19 KO met de woorden 'als dit nodig is' toch niet ruimte biedt voor het aanvaarden van steun van de kant van de overheid. En, als dat zo is, is dan het besluit van de G.S. Arnhem 1981, waarin het aanvaarden van rijksstudietoelagen ten stelligste wordt afgeraden, niet met art. 19 KO in strijd?

Uit wat boven in punt 2.4 naar voren is gekomen, is duidelijk, dat, historisch gezien, met de woorden 'als dit nodig is' niet bedoeld wordt op overheidssteun. Het gaat om het geval dat er voldoende studenten waren of dat een student geen steun nodig had of door anderen ondersteund werd.

- b Nu staat dit laatste er niet allemaal bij in art. 19 KO. Maar dat wil niet zeggen, dat de historische achtergrond niet van betekenis is. Het gaat hier om het principe van scheiding van kerk en staat. Niet in doperse zin, alsof overheidssteun nooit te aanvaarden zou zijn, maar wel vanuit het oogpunt van de onderscheiden taak van overheid en kerk.

Dit principe is nog steeds als belangrijk en waardevol te beschouwen.¹⁰ Zowel een bevoorrechtiging van de kerk door de overheid als overheidsinmenging in de kerk kunnen de vrije verkondiging van het evangelie in gevaar brengen. De geschiedenis laat daarvan voorbeelden zien.

- c De laatste decennia zijn we als kerken en kerkleden al meer open gaan staan voor het aanvaarden van overheidssteun op allerlei terrein. Na de kinderbijslag en de A.O.W. volgde ook de Algemene Bijstandswet. Hierbij kan, ook bij verschillende beoordeling van deze zaken, terecht gewezen worden op de rechten die we als Nederlands staatsburger hebben. Dit kan hier verder in het midden gelaten worden.

Maar zonder meer kan duidelijk zijn dat de opleiding tot de dienst des Woords een directe kerkelijke taak is. En hieraan is de studie voor het ambt van dienaar des Woords toch onlosmakelijk verbonden. Als het ergens een goede zaak is de onderscheiden taak van kerk en overheid voor ogen te houden, dan wel met betrekking tot de vorming van predikant!

- d Laat art. 19 KO dan naar de letter ruimte laten voor het aanvaarden van overheidssteun voor de studie voor het ambt van predikant, de historische achtergrond maakt duidelijk, dat dit toch niet de bedoeling kan zijn geweest. Daarom is het goed dat de G.S. Arnhem nog eens heeft onderstreept, dat aanvaarding van overheidssteun voor de studie voor het ambt van dienaar des Woords ten stelligste moet worden afgeraden, met als eerste argument de eer en eigen verantwoordelijkheid van de kerken.

3. Beoordeling van het voorstel van de kerk te Dokkum

3.1 Overheidssteun of kerkelijke steun?

a Eerst moet hier de vraag beantwoord worden of er bij de regeling die de kerk van Dokkum voorstelt, wel zonder meer sprake is van overheidssteun, of dat het blijft gaan om kerkelijke steun.
Hierbij gaat het niet om de basisbeurs; deze is door de kerken aanvaardbaar genoemd, vgl. boven bij punt 2.3.
Wel gaat het hier over de aanvullende financiering door de overheid. Deze bestaat uit een rentedragende lening en een aanvullende beurs. Deze laatste hoeft niet terugbetaald te worden. Bij deze aanvullende beurs is duidelijk sprake van overheidssteun.

b Volgens de door de kerk te Dokkum voorgestelde regeling zal de schuld die door de rentedragende lening ontstaat, door de kerken worden overgenomen en afgelost. De vraag is dan: is dit kerkelijke steun of overheidssteun?
De aflossing van de studieschuld door kerkelijke middelen zou ervoor kunnen pleiten van kerkelijke steun te spreken. Tussen steun tijdens de studie en uitbetaling na de studie lijkt alleen een verschil in tijd te zitten, zeker als deputaten een financieel beleid voor op de lange termijn uitzetten.

Maar in werkelijkheid is er wel degelijk verschil tussen metterdaad steunen en het achteraf overnemen van een schuld. Daadwerkelijk gesteund heeft die instantie die het nodige geld ter beschikking heeft gesteld op het moment dat het nodig was. In het voorstel van de kerk te Dokkum is het rijk de instantie die daadwerkelijk steunt. De kerken steunen niet, maar nemen alleen achteraf de schuld over die door het ontvangen van overheidssteun is ontstaan.

c Alleen in bepaald opzicht, financieel-technisch bezien, zou gezegd kunnen worden, dat het verstrekken van een lening geen financiële steun is, vanwege de verplichting tot terugbetalen.
Maar hier staat tegenover dat over het algemeen het krijgen van een lening wel als een financiële steun wordt ervaren.

Dit geldt te sterker als de lening een periodiek karakter heeft in de vorm van een maandelijks uitkering en als doel het bestrijden van lopende kosten, zoals met de studiefinanciering het geval is.

De lening die de overheid voor de studiefinanciering verstrekt, zal zeker, zowel door de studenten als door de kerken, als overheidssteun worden ervaren, terwijl de overname van de schuld achteraf niet als steun zal worden ervaren.

d Heel de aanvullende studiefinanciering van de overheid, zowel het deel dat als beurs als het deel dat in de vorm van een lening wordt gegeven, moet dus als overheidssteun worden getypeerd.
Dit wordt nog onderstreept door het feit dat het financiële risico dat meekomt met de mogelijkheid dat studenten afhaken, volledig door het rijk wordt gedragen.

e Met het feit dat de door de kerk te Dokkum voorgestelde regeling aanvaarding van overheidssteun inhoudt, is al gegeven dat deze regeling in strijd is met het besluit van de G.S. Arnhem 1981 (Acta art. 70) met betrekking tot art. 19 KO.

Ook als de vraag, of de voorgestelde regeling beter is dan de bestaande, positief beantwoord wordt uit financieel oogpunt, blijft staan dat deze regeling in strijd is met de geldende kerkelijke besluiten.

3.2 Het jaarlijks gesprek met studenten

a De mogelijkheid jaarlijks een gesprek met alle studenten te hebben die aanspraak zullen maken op kerkelijke financiering ter aflossing van hun studieschuld na afloop van hun studie, is niet reëel, omdat er, afgezien van bijzondere gevallen en het boekengeld,

tijdens hun studie geen feitelijke ondersteuning plaatsvindt.

- b Als het jaarlijkse gesprek met studenten komt weg te vallen, betekent dat niet alleen behoorlijke vermindering van het werk van deputaten, maar ook een uitholling ervan. De financiële ondersteuning staat in art. 19 KO in het kader van het streven van de kerken dat er studenten in de theologie zijn. Dit streven geschiedt uiteraard niet alleen door deputaten, maar is vooral een taak van de plaatselijke kerken. Deputaten zullen echter in hun financiële zorg het kader van art. 19 KO niet vergeten. Juist in het jaarlijks contact met studenten kan dit tot uiting komen. Het is te betreuren als met de financiële ondersteuning ook dit jaarlijkse contact zou komen weg te vallen.
- c Wegvallen van het jaarlijkse contact met studenten betekent ook, dat het moeilijker wordt voor studenten om bijzondere financiële problemen bij deputaten naar voren te brengen. De drempel is immers hoger geworden. Geregeld contact kan evenwel veel problemen en in het bijzonder escalatie daarvan voorkomen. Dit is in het belang van zowel de student als de kerken.

3.3 Wat als taak voor deputaten ad art. 19 KO overblijft

- a In de lijn van het voorstel van de kerk te Dokkum zal er een beperkte taak van deputaten ad art. 19 KO overblijven, te weten voor
 - financiële ondersteuning van studenten die niet voor ondersteuning bij het rijk in aanmerking komen.
 - verstrekking van boekengeld voor de vorming van een basisbibliotheek.
- b Het verstrekken van gelden ter aflossing van studieschulden zal niet tot taak van deputaten ad art. 19 KO kunnen behoren. Afgestudeerde studenten zijn geen student meer. Het blijkt niet meer te gaan om steunen van studenten, maar het schuldvrij maken van beroepen predikanten. Dit valt buiten het kader van art. 19 KO. Hier zal een taak liggen voor de plaatselijke kerken in het afstemmen van de hoogte van predikantstraktementen en eventueel in onderlinge ondersteuning ad art. 11 KO.

4. Conclusies

Een aantal deputaten adviseert het door de kerk te Dokkum voorgestelde alternatief voor studiefinanciering van theologische studenten af te wijzen, en wel op de volgende gronden:

1. Aanvaarding van de voorgestelde regeling impliceert aanvaarding van overheidssteun voor de financiering van de studie van theologische studenten. De voorgestelde aflossing van studieschuld na afloop van de studie neemt niet weg dat voor de studie zelf integrale overheidssteun wordt aanvaard.
2. Aanvaarding van overheidssteun voor de studie van theologische studenten is in strijd met het besluit van de G.S. Arnhem 1981 waarin zij met betrekking tot de nakoming van art. 19 KO uitsprak, dat het aanvaarden van rijksstudietoelagen ten stelligste moet worden afgeraden (Acta art. 70, besluit 1). De G.S. Leeuwarden 1990 is, toen zij de basisbeurs van de overheid aanvaardbaar verklaarde, hierop niet teruggekomen.
3. Aanvaarding van overheidssteun voor de studie van theologische studenten kan uit financieel oogpunt aantrekkelijk zijn, het zou evenwel een breuk betekenen met eeuwenlange kerkelijke ondersteuning uit kerkelijke middelen.

Hierbij is het besef gegroeid, dat kerk en overheid een eigen verantwoordelijkheid hebben en ten opzichte van elkaar vrij moeten zijn: het principe van scheiding van kerk

en staat. Dit geldt zeker ook ten aanzien van de studie voor het ambt van dienaar des Woords.

De G.S. Arnhem 1981 noemde dan ook als eerste grond voor het afwijzen van rijksstudietoelagen: "De kerken hebben (...) vanouds het als een eer en als haar eigen verantwoordelijkheid verstaan zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten." (Acta art. 70, grond 1).

4. Aanvaarding van overheidssteun voor de studie van theologische studenten zal ook een einde maken aan het geregelde contact tussen deputaten en de studenten, behalve in een klein aantal gevallen van bijzondere ondersteuning. Dat betekent niet alleen dat een goede mogelijkheid, het kerkelijk streven naar art. 19 KO dat er studenten in de theologie zijn, waar te maken, wegvalt, maar ook dat het moeilijker wordt financiële problemen bij studenten tijdig te voorkomen.

NOTITIE

Bij de bestudering van het voorstel van de kerk te Dokkum rezen er binnen het deputaatschap vragen.

Eén van de vragen betrof de argumentatie van Dokkum. Deze kerk noemde haar voorstel financieel voordelig. Deputaten stemmen hiermee in (vergelijk Rapport I), maar door overheidsmaatregelen is het financiële voordeel al niet zo groot meer als op het moment waarop Dokkum haar voorstel formuleerde. De overheid is namelijk over de door haar verstrekte studieleningen rente gaan berekenen, die direkt ingaat in plaats van pas na voltooiing van de studie.

De overheid geeft geen 'steun' meer, maar bemiddelt tussen kredietverlenende instellingen en studenten. Het aanvaarden van zo'n lening van de overheid lijkt veel op het sluiten van een lening bij een bank. De lener blijft meer zelfstandig ten opzichte van de overheid.

De vragen binnen het deputaatschap betroffen met name de besluiten van de G.S.Arnhem 1981 (Acta art. 70). Deze behelzen, dat aanvaarding van de (toenmalige) rijksstudietoelagen door en voor theologische studenten ten stelligste moet worden afgeraden.

Het behoort niet tot de taak van deputaten herziening van die uitspraken voor te stellen. Maar zij willen wel de in hun midden gerezen vragen aan de generale synode doen toekomen en daarmee aan de kerken voorleggen.

OVERWEGINGEN BIJ 'ARNHEM'

Zijn de overwegingen van de G.S.Arnhem 1981 niet te strak? Zijn deze overwegingen in deze tijd nog te hanteren?

Een drietal overwegingen bij deze vragen.

1. Is de eer van de kerken in geding, als theologische studenten een rijksstudietoelage aanvaarden? De eer van de kerken is toch haar zelfstandigheid? Komt die zelfstandigheid in gevaar, als theologische studenten een rijksstudietoelage accepteren? Sommige deputaten menen, dat dat niet het geval is. Volgens hen heeft de eer en zelfstandigheid van de kerken nooit betekend, dat steun voor theologische studenten uit andere bronnen werd afgewezen. Studenten uit Friesland konden bijv. zonder bezwaar een beroep doen op het fonds 'Friesland studiehulp'. Andere deputaten menen, dat de kerken gedurende vele eeuwen financiering door de overheid voor theologische studenten hebben afgewezen. Zij menen, dat art. 19 KO in het licht van die historie verklaard moet worden (zie daarover uitgebreid Rapport II).
2. Is het vandaag nog reëel te stellen, dat predikanten schuldvrij de pastorie moeten ingaan?
 - a. In de huidige maatschappelijke situatie zijn vrijwel alle studenten hulpbehoevend en aangewezen voor levensonderhoud en studiekosten op anderen. Als dit de normale situatie is en er een normale weg is om daarin te voorzien, waarom zouden theologische studenten daarvan uitgezonderd moeten blijven? Is hun maatschappelijke positie dan zo anders dan die van andere studenten? Deze vragen klemmen temeer, nu de kerken - op de Generale Synode Leeuwarden 1990 - besloten hebben de hoogte van de studietoelage voor theologische studenten gelijk te stellen met die van andere studenten. De 'zelfstandigheid van de kerken' verhindert blijkbaar niet, dat op dit punt een stuk verantwoordelijkheid van de overheid wordt erkend. Deputaten kunnen studenten moeilijk voorhouden, dat zij zondigen door een overheidsbeurs aan te vragen. In de praktijk zijn studenten geneigd van het gunstigste aanbod gebruik te maken. Voor een zelfstandig beleid van de kerken in dezen is weinig ruimte overgebleven.
 - b. Nu zou het mogelijk zijn, dat voor theologische studenten een uitzondering gemaakt moet worden, omdat hun toekomstige inkomenspositie in grote mate verschilt met die van studenten met een andere studierichting. Maar ten aanzien daarvan is er een tendens om het traktement van predikanten aan te passen aan dat van afgestudeerde academici elders in de samenleving.

Al zal niet in alle gevallen de hoogte van het predikantsinkomen gelijk zijn met het inkomen van alle andere afgestudeerde academici, het verschil is in de loop van de jaren steeds kleiner geworden.

Heeft dat niet tot gevolg, dat predikanten net zo goed als andere academici hun studielening kunnen afbetalen? Is er in de huidige geschetste situatie nog wel sprake van een 'ongewenste schuldverhouding'?

3. De G.S.Arnhem 1981 overwoog ook, dat het voor de kerken moeilijk zou zijn terug te keren in het oude spoor, wanneer de rijksregeling voor de kerken onaanvaardbaar zou worden (grond 4).

De G.S.Leeuwarden 1990 zag dat probleem in veel mindere mate. Zij bepaalde, dat deputaten adequaat moeten reageren, als de overeenkomstige toepassing van de rijksregeling tot onaanvaardbare consequenties zou leiden (Acta, p. 256).

Is Arnhem op dit punt niet te bezorgd? Zou haar overweging ook niet gelden voor bijv. de A.B.W.? Is het juist een dergelijke overweging als motief voor het handelen te laten meespelen?

OVERBLIJVENDE VRAGEN

1. In verband met ongewenste schuldverhoudingen wordt vaak gewezen op de positie van met name kleine kerken, die in financiële problemen zouden kunnen komen, als ze een kandidaat beroepen die nog een studielening heeft af te betalen (vgl. Acta Arnhem 1981, grond 3 en deputatenrapport, p. 467).
Boven onder 2b hebben we al gesproken over de tendens, die het mogelijk moet maken dat predikanten net als anderen hun studieschuld zouden aflossen.
Voor kerken die dit niet zouden kunnen opbrengen, zouden regelingen moeten worden getroffen. Of die op het terrein van art. 11 KO zouden moeten liggen, of dat hiervoor op gelden ad art. 19 een beroep zou moeten worden gedaan, blijft hier buiten beschouwing.
2. Arnhem vreest mogelijke 'extra financiële lasten op kerken' (grond 3). De lasten, die bij de huidige praktijk ad art. 19 KO in de toekomst op de kerken zullen drukken, zijn echter niet te overzien.
Ook bij aanvaarding van de rijksstudiefinanciering door theologische studenten, zou er voor de kerken ingevolge art. 19 KO genoeg werk overblijven.
Te denken valt bijv. aan het aantal studenten, die theologie zijn gaan studeren na eerst een andere studierichting te hebben gevolgd. In zulke gevallen zal vaker ook een gezin moeten worden onderhouden. Te verwachten valt dat de lasten door dergelijke gevallen aanzienlijk zullen stijgen.

Deputaten zijn van mening, dat er voldoende redenen zijn zich te bezinnen op de vraag of we vandaag nog uit de voeten kunnen met de besluiten van Arnhem.

BIJLAGE

STUDIEFINANCIERING THEOLOGISCHE STUDENTEN

(Een alternatief voor de regeling zoals voorgesteld door deputaten ad art. 19 KO, benoemd door de Generale Synode van Spakenburg-noord 1987).

I G.S. Arnhem 1981

Allereerst een gedeelte uit de Acta GS Arnhem 1981 artikel 70:

Besluit:

1. uit te spreken dat, hoewel het aanvaarden van Rijksstudietoelagen in het algemeen niet absoluut onaanvaardbaar genoemd moet worden, aan studenten die zich voorbereiden op het ambt van dienaar des Woords en aan hun ouders, voogden of verzorgers ten stelligste moet worden afgeraden een Rijksstudietoelage te aanvaarden ter bekostiging van de studie;
2. de kerken te verzoeken aan haar particulier synodale deputaten ad art. 19 KO niet toe te staan studenten naar de Overheid te verwijzen voor het verkrijgen van een Rijksstudietoelage.

Gronden:

1. Het aanvaarden van Rijksstudietoelagen in het algemeen kan in de huidige maatschappelijke structuren niet absoluut onaanvaardbaar worden genoemd. De kerken hebben echter vanouds het als een eer en als haar eigen verantwoordelijkheid verstaan zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten.
2. het aanvaarden van een Rijksstudietoelage doet een ongewenste schuldverhouding tussen predikant en overheid ontstaan.

II P.S. Friesland 1986

Vanaf 1 oktober 1986 is de WSF+ van kracht, waardoor de situatie in vergelijking met 'Arnhem 1981' sterk is veranderd. Dat blijkt uit het 'Aanvullend Rapport I' van de deputaten ad art. 19 KO aan de P.S. Friesland 1986. Men zie Acta PS Friesland 1986, p. 34 en 35 en artikel 17 (c).

In artikel 17 staat onder meer:

De synode besluit

- c. deputaten op te dragen de steunverlening te effectueren overeenkomstig de uitspraken van de Interressortale Vergadering terzake van de nieuwe rijksregeling voor de studiefinanciering zoals omschreven in Aanvullend Rapport I;

In Aanvullend Rapport I lezen we (2. Uitspraken I.V.):

- A. De I.V. spreekt uit, dat de rijksregeling voor de studiefinanciering is over te nemen als richtlijn voor de berekening van de steunverlening door de kerken.
- B.
 1. Bij deze berekening wordt uitgegaan van de door het rijk te verstrekken basisbeurs.
 2. De aanvullende financiering, waarop bij het rijk aanspraak kan worden gemaakt, wordt voor rekening van de kerken genomen, echter met dien verstande dat deze steun als renteloos voorschot aan de ouders van de student verstrekt wordt.
- C. niet van toepassing.

Het genoemde Aanvullend Rapport I geeft als toelichting:

- Ad B.1. Uitgangspunt van de WSF 18+ vormt de zgn basisbeurs van 7.145 gulden per jaar. Deze komt in de plaats van de kinderbijslag voor studerende kinderen van 18 tot 27 jaar en wordt niet meer aan de ouders, maar aan de kinderen zelf

toegekend en uitbetaald.

De I.V. is zich bewust, dat acceptatie van deze basisbeurs (en het advies aan de studenten hem aan te vragen) de steunverlening aan de theologische studenten veel meer dan voorheen in de sfeer brengt van de rijksstudiebeurzen, die door de G.S. van Arnhem 1981 met kracht werden afgewezen.

Daartegenover moet echter op 2 omstandigheden worden gewezen:

- a bij de kerkelijke steunverlening werd ouders steeds geadviseerd rekening te houden met de mogelijkheid van enkel- of zelfs tweevoudige kinderbijslag, die thans geheel vervalt;
- b het belangrijkste bezwaar van de GS, dat gebruikmaking van de rijksstudiebeurs de (toekomstige) predikant in een ongewenste schuldverhouding met de overheid brengt, vervalt, omdat van de basisbeurs geen terugbetaling wordt verlangd.

Om deze redenen is de I.V. van oordeel, dat acceptatie van de basisbeurs niet stuit op onoverkomelijke principiële bezwaren.

Ad B.2.

Anders staat het met de mogelijkheid tot aanvullende financiering die de overheid biedt voor het resterende bedrag van 5031 gulden. In deze aanvullende financiering kan worden voorzien door een rentedragende lening van 3500 gulden en een aanvullende beurs. Bij de berekening van deze aanvullende financiering wordt het ouderlijk inkomen en dat van de student zelf en zijn eventuele echtgenote in aanmerking genomen.

De I.V. is van oordeel, dat hier het eerder genoemde hoofdbezwaar van de GS weer ten volle geldt en dat deze aanvullende financiering voor rekening van de Kerken genomen moet worden.

(Het vervolg van de toelichting kan achterwege blijven).

III Hoe werkt WSF+?

Gewerkt wordt met een maanbudget, samengesteld uit normbedragen voor levensonderhoud, boeken/leermiddelen, ziektekostenverzekering, les- of collegegeld (+ in bepaalde gevallen nog andere).

Voor een ongehuwde uitwonende w.o.-student, die niet verplicht is meeverzekerd in het Ziekenfonds, is het budget f/ 1075,42.

De toelage ingevolge WSF+ kan bestaan uit:

- de basisbeurs, die niet terugbetaald behoeft te worden, ten bedrage van 605,40 per maand (f. 7264,80 per jaar);
- aanvullende financiering, afhankelijk van eigen inkomsten en de hoogte van het inkomen van de ouders.

Deze aanvullende financiering kan bestaan uit:

- een rentedragende lening van maximaal f. 291,68 per maand (f. 3500,- per jaar), die aanvankelijk rentevrij is en rentedragend wordt vanaf de 1ste januari na beëindiging van de studie; wordt voor die datum de lening teruggestort, dan behoeft men geen rente te betalen;
- een aanvullende beurs van f. 160,36 per maand (f. 1924,32 per jaar), die evenmin als de basisbeurs terugbetaald behoeft te worden. Het hier genoemde bedrag is het maximale en wordt bij eigen inkomen van de student en/of tengevolge van de hoogte van het inkomen van de ouders het eerste gekort.

IV Wat generale deputaten voorstellen

Generale deputaten stellen (o.a.) voor de aanvullende financiering voor rekening van de kerken te laten komen (d.w.z. zowel de rentedragende lening als de aanvullende beurs). Een en ander te bepalen overeenkomstig de WSF 18+ (zie bijlage B art. 4 + 5).

Geen steun wordt verleend aan wie gebruik maakt van de aanvullende financiering van het rijk (Bijlage B art. 3). Blijkens paragraaf VIII van het rapport wordt gepleit voor het niet aanvragen

van de aanvullende financiering bij het rijk en de daaruit voortvloeiende lasten voor andere studerende kinderen voor rekening van de kerken te laten komen. Het niet aanvragen door de theologische student resulteert namelijk voor de eventuele andere studerende kinderen in een hogere ouderbijdrage en dientengevolge een hogere korting.

Generale deputaten stellen verder voor om behalve de werkzaamheden verbonden aan het toekennen van de steun ook allerlei controles toe te passen (Bijlage B art. 13 en aanwijzing 6 bij Model I), want (bijlage B art. 4.1): "Richtlijn voor de berekening van de voorschotten is de rijksregeling vervat in de wet op de studiefinanciering en haar uitvoeringsvoorschriften die naar analogie worden toegepast."

Hoewel in de meeste gevallen (hopelijk) kwijtschelding van de verstrekte voorschotten zal kunnen plaatsvinden, zal zich toch in de praktijk bovendien de moeite van terugvordering voordoen (bijlage B art. 15).

Al met al is het niet verwonderlijk, dat in bijlage A art. 7.3 te lezen staat: indien deputaten een administratieve medewerker belasten met het voeren van boekhouding en administratie....

V Bezwaren tegen het deputatenvoorstel

1. In geval de door deputaten voorgestelde regeling door de Generale Synode wordt aangenomen, zal veel werk verzet moeten worden ten behoeve van toekenning, uitkering, controle en eventueel terugvordering van voorschotten en dit alles overeenkomstig de rijksregeling, maar zonder de deskundigheid, apparatuur en programmatuur, waarover het rijk kan beschikken.
2. De door deputaten voorgestelde regeling gaat de kerken onnodig veel geld kosten vanwege:
 - uitkering van aanvullende beurzen, omdat die van het rijk niet geaccepteerd worden;
 - gederfde rente, doordat renteloze leningen worden verstrekt ter compensatie van de niet geaccepteerde leningen van het rijk, die pas na beëindiging van de studie rentedragend worden;
 - mogelijk de salariskosten van een administratieve kracht;
 - mogelijk kosten ter compensatie van gederfde aanvullende beurzen van andere studerende kinderen (broers/zussen van de student).

VI Conclusies

Geconcludeerd kan worden:

1. De Generale Synode Arnhem 1981 heeft als grond voor het afraden van Rijksstudietoelagen eigenlijk alleen aangevoerd de ongewenste schuldverhouding tussen predikant en overheid.
2. Wanneer de kerken een regeling treffen om die ongewenste schuldverhouding te niet te doen, zodra of voordat de afgestudeerde predikant wordt in een der kerken, is de weg vrij voor het accepteren van alle in de WSF 18+ door het rijk geboden mogelijkheden tot financiering van een studie aan de Theologische Universiteit.

VII Hoe het beter zou kunnen

1. De studenten vragen en aanvaarden van het rijk aanvullende financiering (zowel lening als aanvullende beurs).
2. Tijdig voor de bevestiging tot predikant in een van de kerken verstrekken deputaten aan de afgestudeerde studenten renteloze voorschotten tot bedragen gelijk aan en ter aflossing van de door het rijk verstrekte rentedragende leningen.

De voordelen van dit systeem zijn tenminste de volgende:

- minder werk voor studenten en deputaten door het vervallen van de aanvragen en de behandeling daarvan;
- geen problemen in verband met terugvordering;

- geringere financiële belasting van de kerken, want
 - a. de aanvullende beurs komt voor rekening van het rijk;
 - b. gedurende de studieperiode kunnen deputaten de pas later uit te keren renteloze voorschotten beleggen;
 - c. een administratieve kracht zal niet nodig zijn of een veel minder omvangrijke taak hebben;
 - d. tegenvallers wegens het oninbaar moeten verklaren van terug te vorderen voorschotten worden voorkomen.

N.B. Wellicht ten overvloede wordt nog opgemerkt, dat de boekentoeelage bij het voorgestelde systeem kan worden gehandhaafd.
 Voorts: het voorstel geldt alleen die studenten, die in aanmerking komen voor rijksstudiefinanciering ingevolge WSF 18+. Voor de overige studenten (zie rapport bijlage B art. 5) wil dit voorstel de door generale deputaten omschreven financieringsmogelijkheden uiteraard onverlet laten.

1. Acta art. 37; F.L.Rutgers, Acta van de Nederlandsche Synoden der zestiende eeuw, Dordrecht 1980², p. 75.
2. Acta art. III.2, Rutgers a.w. p. 246.
3. K.O. 1581 art. 14, Rutgers a.w. p. 381; K.O. 1586 art. 17, Rutgers a.w. p. 491.
4. P.Biesterveld, H.H.Kuyper, Kerkelijk handboekje, Kampen 1905, p. 231.
5. H.Bouwman, Gereformeerd kerkrecht 1970², deel I p. 506.
6. Zie G.S. Arnhem Acta art. 170. Zie ook de artikelen van Joh. Jansen in Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche volk, Kampen 1925 s.v. 'geestelijke goederen' en 'kerkelijke goederen'.
7. Vgl. J.Douma, Politieke verantwoordelijkheid, Kampen 1984, p. 102-106.
8. Zie Acta G.S. Dordrecht 1893, waarin als bijlage is opgenomen: "Kerken-ordering gesteld in de Nationale Synode der Gereformeerde Kerken gehouden te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619, zoals die onderhouden wordt door de Gereformeerde Kerken in Nederland, en door deze bij de Overheid is bekend gemaakt, volgens het besluit der Generale Synode van Amsterdam in den jare 1892." Bij art. 19 van deze kerkorde vermeldt een noot: "De woorden 'ex bonis publicis' zijn vervallen en vervangen door de woorden: door haar.", p. 234 van deze Acta. Zie art. 74 van deze Acta voor het besluit de juiste lezing van de kerkorde in de Acta op te nemen.
9. Acta art. 72, cf. bijlage XL en de K.O., zoals die als bijlage in de Acta is afgedrukt.
10. Vgl. J.P.de Vries e.a., Een vrije kerk / een vrije staat, Publicatie van de Groen van Prinsterer Stichting nr. 56, Barneveld 1988.

COMMISSIERAPPORT INZAKE DE STUDIEFINANCIERING VAN THEOLOGISCHE STUDENTEN

Algemene inleiding, opbouw rapport

'Ommen' heeft een flink aantal stukken op het gebied van art. 19 KO te beoordelen. Veel ervan gaan over de visie op de kerkelijke steunverlening aan de theologische studenten. De Gereformeerde Kerk te Dokkum heeft aan de GS Leeuwarden 1990 de vraag voorgelegd, te onderzoeken of de kerkelijke studiefinanciering niet beter op een andere leest kon worden geschoeid, nl. door het verbod op het gebruik maken van de rijksstudiefinanciering op te heffen. Deputaten hebben de vraag breed behandeld en in hun rapport hiervan verslag gedaan. Andere stukken gaan over de algemene gang van zaken in dit deputaatschap en in het bijzonder over de kwijtschelding. Enkele vertrouwelijke stukken gaan daarover. Commissie 4 heeft de stukken als volgt gegroepeerd:

I Studiefinanciering (inzake 'Dokkum') rapporteur: E. Boerma

1. rapport deputaten ad art. 19 KO
inhoud: twee visies over voorstel van Dokkum;
2. brief GK Dokkum dd. 12 maart 1993
inhoud: reactie op rapport deputaten inzake voorstel Dokkum;
3. brief GK Zaandam dd. 22 maart 1993
inhoud: vraagt om onderzoek of Arnhem niet te strak is geweest;
4. brief ds. P. Schelling dd. 16 april 1993
inhoud: reactie op rapport van deputaten over voorstel Dokkum;
5. brief van deputaten ad art. 19 KO dd. 17 april 1993
voor wat betreft het onderdeel: financiële steunverlening.

II Revisieverzoek GK Dokkum rapporteur: A.M. Douma

brief GK Dokkum dd. 11 maart 1993
inhoud: revisieverzoek inzake besluit van GS Leeuwarden.

III Algemene rapportage rapporteur: A. M. Douma

1. rapport van deputaten
inhoud: algemeen rapport van werkzaamheden;
2. aanvullend rapport deputaten ad art. 19 KO
inhoud: financieel rapport;
3. brief van deputaten ad art. 19 KO dd. 17 april 1993
voor wat betreft de onderdelen: studie in het buitenland, kwijtschelding van voorschotten, voorlichting, quotum, aantal aanvragen, categorieën van studenten.

IV Vertrouwelijke rapportage rapporteur: A. M. Douma

1. brief van deputaten ad art. 19 dd. 7 april 1993
2. (..)

Voor iedere groep stukken is een separate besluittekst voorbereid.

Voor de groep stukken over studiefinanciering is een aantal inleidende hoofdstukken geschreven. Het eerste hoofdstuk van die inleiding gaat over de achtergrond van de huidige stand van zaken met betrekking tot de hantering van art. 19 KO.

In het tweede hoofdstuk besteden we aandacht aan de veranderingen die zijn ingetreden nadat Dokkum haar voorstel aan Leeuwarden had gedaan.

Hoofdstuk drie bevat een situatiebeschrijving: waar praten we eigenlijk over als we het over de Wet Studiefinanciering hebben?

Dit document bevat daarmee hierna de volgende onderdelen:

- A. Bezinningsnota, achtergronden rond de hantering van art. 19 KO.
- B. Veranderingen in de wetgeving sinds het voorstel Dokkum.
- C. Uitleg studiefinanciering.

A. Bezinningsnota, achtergronden rond de hantering van art. 19 KO
(bezinning op Arnhem/Leeuwarden/Ommen inzake art. 19 KO).

A.1 Generale synode ARNHEM 1981

A.1.1 Besluit en gronden art. 70 (pag. 189, 190)

De synode van 'Arnhem' nam het volgende besluit:

{begin citaat}

1. uit te spreken dat, hoewel het aanvaarden van Rijksstudietoelagen in het algemeen niet absoluut onaanvaardbaar genoemd moet worden, studenten die zich voorbereiden op het ambt van dienaar des Woords en hun ouders, voogden of verzorgers ten stelligste moet worden afgeraden een Rijksstudietoelage te aanvaarden ter bekostiging van de studie;
2. bij de kerken, uit wier midden theologische studenten afkomstig zijn, en bij de senaat van Theologische Hogeschool erop aan te dringen in deze diligent te zijn;
3. de kerken te verzoeken haar particulier-synodale deputaten ad artikel 19 KO niet toe te staan studenten naar de Overheid te verwijzen voor het verkrijgen van een Rijksstudietoelage;
4. grote waardering jegens de deputaten uit te spreken voor het uitvoerige en gedegen rapport "Financiering studiekosten door de Overheid" waarmee zij aan hun opdracht hebben voldaan;
5. de kerken tevens te verzoeken te bevorderen dat nu en in de toekomst, al of niet via de onder 3 bedoelde deputaten, de inhoud van het rapport onder de aandacht van de theologische studenten wordt gebracht;
6. van dit besluit kennis te geven aan:
 - a. de kerken;
 - b. de senaat van de Theologische Hogeschool;
 - c. de deputaten-curatoren van de Hogeschool.

Gronden:

1. Het aanvaarden van Rijksstudietoelagen in het algemeen kan in de huidige maatschappelijke structuren niet absoluut onaanvaardbaar worden genoemd. De kerken hebben echter vanouds het als een eer en als haar eigen verantwoordelijkheid verstaan zorg te dragen voor het financiële onderhoud van theologische studenten.
2. Het aanvaarden van een Rijksstudietoelage doet een ongewenste schuldverhouding tussen predikant en overheid ontstaan.

3. Het aanvaarden van een Rijksstudietoelage kan extra financiële lasten op de kerken leggen, wanneer de aflossing van hierdoor ontstane schulden door predikanten niet binnen het kader van het hun toegekende honorarium mogelijk is. Dit geldt te sterker wanneer een student tijdens zijn studie in het huwelijk treedt en in het genot wordt gesteld van een huwelijkstoelage en eventueel een kindertoelage, die volledig moeten worden terugbetaald.
4. Ingeval een Rijksstudietoelage-regeling in de toekomst zodanig wordt herzien dat aanvaarding beslist moet worden afgewezen, zal het zeer moeilijk zijn terug te keren tot het oude spoor.

{einde citaat}

A.1.2 Rapport 'Financiering studiekosten door de Overheid', hoofdstuk 4
(Arnhem, Bijlage A2, pag. 455--468)

Dit rapport wordt in het bovenvermelde besluit, art. 70, met veel instemming genoemd en ter lezing aanbevolen, (zie besluit 4 en 5). We gaan het op een paar punten na.

De betoogtrant gaat vanuit de Kinderbijslag en belastingfaciliteiten naar Rijksstudietoelagen (Rst) als subsidie.

De concluderende samenvatting (4.9, blz 468) luidt:

{begin citaat}

- overheidssteun ten behoeve van onze studenten en meer in het bijzonder van onze theologische studenten is op principiële gronden in de huidige maatschappelijke structuur moeilijk in haar algemeenheid af te wijzen;
- noch tegen aanvaarding van Kinderbijslag noch tegen aanvaarding van de fiscale tegemoetkomingen kunnen doorslaggevende bezwaren worden aangevoerd;
- aanvaarding van Rijksstudietoelagen wordt in het algemeen ook niet in strijd met Gods Woord gezien;
- gelet echter op de consequenties die de aanvaarding van laatstgenoemde vorm van steun in de toekomst zal hebben voor zowel de predikanten als de kerken, waarvan met name genoemd worden de *langdurige schuldplichtigheid*¹ van de predikanten aan de overheid en de *hoge financiële lasten* die op de kerken komen te liggen, alsmede gelet op de bereidheid van de kerken de studiekosten ten behoeve van haar a.s. predikanten nu te financieren, wordt aanvaarding van de Rijksstudietoelagen door onze theologische studenten die zich voorbereiden op het ambt van dienaar des Woords met zeer veel klem afgeraden.

Zowel de plaatselijke kerken waaruit de studenten afkomstig zijn als die waarvan zij lid zijn alsmede de Academische Senaat van de Theologische Hogeschool te Kampen dienen in dezen diligent te zijn.

De kerken zullen hun deputaten ad art. 19 KO ook niet toe mogen toestaan dat zij studenten naar de overheid verwijzen teneinde daar steun te vragen.

{einde citaat}

De Rst wordt door 'Arnhem' als *subsidie* getypeerd (4.8.1). Over de positie van toekomstige predikanten wordt gezegd dat subsidie kan, mits er geen sprake is van prijsgeven van *geestelijke vrijheid* (4.8.7.1.1). Dat geldt ook in het algemeen voor de Rst.

Er zijn wel kritische kanttekeningen (4.8.7.2) te plaatsen bij deze regeling:

- a. uitkering wordt niet aan ouders maar aan student toegekend (socialistisch);
- b. ook de normale kosten van levensonderhoud vallen eronder.

Conclusie: studenten hebben geen ambtelijke status; dus is studietoelage wel aanvaardbaar, ook voor theologische studenten die geen predikant worden.

We lezen het volgende op blz 464 (4.8.7.3):

{begin citaat}

Er van uitgaande dat genoemde bezwaren toch niet zo zwaar wegen en dat niet gezegd moet worden dat de Rst op principiële gronden onaanvaardbaar is voor onze studerende broeders en zusters in het algemeen, *dan kan naar de mening van uw deputaten ook niet gezegd worden dat het aanvaarden van de Rst door onze Kamper studenten principieel niet verantwoord is.* Zou dat wel zo zijn dan betekent dat, dat Gods Woord voor studenten in de theologie die zich voorbereiden om te zijner tijd dienaar des Woords te worden "strengere" regels bevat dan voor anderen. En dat is volgens uw deputaten niet zo.

"Kampen" is weliswaar "de school der kerken" maar voor de studenten is zij in de eerste plaats een inrichting van wetenschappelijk onderwijs waar theologie gestudeerd kan worden. Het doel van de school is vanzelfsprekend dat de afgestudeerden predikant zullen worden in de Gereformeerde Kerken, maar kerkelijke examens neemt de school niet af, zij reikt een doctoraalbul uit waarmee de afgestudeerde zich, zo hij wil, kan presenteren bij een kerkelijke vergadering die dan de garantie heeft dat betrokkene het vereiste wetenschappelijk peil heeft. *De studenten hebben ook geen enkele bijzondere ambtelijke status binnen onze kerken.* En waarom zou hen dan niet zijn toegestaan hetgeen zonder meer geaccepteerd wordt voor studenten in het algemeen en zelfs voor Kamper studenten die niet voornemens zijn predikant te worden of dat soms zelfs niet kunnen worden (dames-studenten)?
{einde citaat}

Toch worden wel bezwaren voor theologische studenten besproken (zie 4.8.8):

a. Is de Rst strijdig met art. 19 KO (4.8.8.1)?

Historisch is dat een zaak van de kerken, naast particuliere steun.

{begin citaat}

Zonder in te gaan op al hetgeen door Bouwman hier vermeld wordt moge toch speciaal uw aandacht gevestigd worden op de volgende punten:

- aanvankelijk werd geen overheidssteun gevraagd;
- later werd die steun wel gevraagd naast particuliere steun, maar uit de opbrengsten van de goederen die de overheid van de kerken had afgenomen;
- na Afscheiding en Doleantie zorgden de kerken weer geheel zelf voor de ondersteuning van de hulpbehoevende studenten met als motivering onder meer de veranderde verhouding van de kerken tot de overheid;
- de kerken der Reformatie hebben de steunverlening aan hulpbehoevende studenten altijd gezien als een kerkelijke aangelegenheid. In de periode dat overheidssteun voor de kas ex bonis publicis aanvaard werd, bemoeiden de kerken zich daarmee zelf en zeiden ze niet tegen de studenten dat zij (de studenten) dat maar met de overheid moesten regelen.

Het gaat dan ook te ver te concluderen, zoals wel gedaan wordt, dat de kerken der Reformatie zonder meer overheidssteun accepteerden ten behoeve van de studenten. Uw deputaten menen dat het onjuist is te stellen dat, omdat art. 19 in de KO staat, overheidssteun uit den boze is. *Zij menen wel dat, nu de kerken zich GARANT gesteld hebben voor de financiering van de studiekosten en een en ander vanaf de Reformatie in de Gereformeerde Kerken toch kennelijk als een kerkelijke zaak is beschouwd, uiterste terughoudendheid betracht dient te worden door ouders en studenten met het zich wenden tot de overheid.*

De kerken achten het nodig (en terecht) dat ze een opleidingsmogelijkheid ten behoeve van haar a.s. predikanten in eigen hand houden, ook wat betreft de financiering daarvan (art. 18 KO) en ze stellen er een eer in dat te kunnen doen. Welnu, diezelfde kerken stellen er ook een eer in dat, *voor zover dat nodig is*, ze het de studenten ook mogelijk maken te kunnen leven tijdens de studie en dat ze hen daarvoor NIET naar de overheid VERWIJZEN. Op een mogelijk kwalijk gevolg van een aanvaarding van de overheidssteun wordt in het vervolg nog terug gekomen.

{einde citaat}

b. Verder pleit tegen aanvaarding van Rst (' Arnhem' blz 466--468):

1. Een deel van de verstrekte gelden moet worden terugbetaald en dus ontstaat er een schuldverhouding tegenover overheid (zilveren koord).
2. Er zijn financiële problemen te verwachten voor de kerken als toekomstige predikanten met hoge schulden moeten beginnen. Voordeel van de geboden kerkelijke steun is dat ze schuldvrij de pastorie ingaan, terwijl de overheid terugbetaling eist, maar door aanvaarden van de Rst ontstaat er dan een mindere bereidheid tot offers bij studenten en hun ouders.

A.1.3 Conclusie voor de actuele betekenis van ARNHEM

In het besluit van 'Arnhem' wordt grote waardering uitgesproken voor het boven geciteerde rapport en het wordt ter lezing aanbevolen aan alle betrokkenen. Nemen we kennis van de inhoud dan blijkt naar het oordeel van uw commissie dat de forse uitspraak 'ten stelligste ontraden' niet opgevat moet worden als een dogmatische uitspraak. Er is meer aan de hand. Er is een *principieel vertrekpunt: de kerken hebben zorg te dragen voor de studenten*. Erkend wordt ook dat de Rst als subsidie aanvaardbaar is, maar op grond van enkele praktische overwegingen ontraden moet worden. Er worden dus *afwegingen* gemaakt die *van praktische aard* zijn.

Er blijkt daardoor ruimte te zijn om te vragen of de genoemde bezwaren ook niet op andere wijze tegemoet getreden kunnen worden zonder dat aan de principiële houding tekort gedaan wordt. Bovendien kunnen in datzelfde kader van afwegingen, zoals 'Arnhem' maakte, de huidige ontwikkelingen onder ogen gezien worden. We denken met name aan het fluctuerend beleid t.a.v. de WSF 18+ .

Daarom menen we dat de betekenis van de soms als dogma gelezen Arnhemse 'uitspraak' gerelateerd moet worden aan de afwegingen in het door de synode wel bijzonder aanbevolen rapport.

We signaleren deze zaak tegenover het gevaar dat de uitspraak van 'Arnhem' gehanteerd wordt als losstaand principe en de uitdrukking 'ten stelligste ontraden' gaat fungeren als een dogma, dat rechtstreeks voortvloeit uit principiële overwegingen t. a.v.

- a. de eer van de kerk en haar eigen verantwoordelijkheid te zorgen voor financiële steun aan theologische studenten;
- b. een ongewenste schuldverhouding met de staat, waarin de kandidaat in de toekomst kan komen te staan bij aanvaarding van Rst;
- c. de eventuele extra lasten voor de kerken;
- d. de vrees dat bij verandering van de uitvoering van art. 19 KO terugkeer in het oude spoor lastig zal zijn, als dat nodig zou blijken (zie de 4 gronden op blz 189,190).

We concluderen:

1. 'Arnhem' biedt ook principiële *ruimte* om *vandaag* te vragen naar een *andere wijze van uitvoering* van art. 19 KO dan die welke 'Arnhem' aanbeval;
2. Bij het nadenken over *nieuwe ontwikkelingen* bij de uitvoering van WSF 18+ behoeft de uitspraak van 'Arnhem' niet in de weg te staan.

A.2 Generale Synode LEEUWARDEN 1990

A.2.1 Leeuwarden over aanvaarden van de Rst

De GS Leeuwarden 1990 krijgt te maken met een verzoek van de PS Zuid-Holland (art. 62 blz 47, 48) over aanvaarden van Rst.

'Zuid-Holland' vraagt algemene herschrijving van eerste deel 'Arnhem' om bij komende veranderingen van de studiefinanciering *door de overheid* niet opnieuw te moeten herschrijven. 'Zuid-Holland' vraagt te besluiten elke vorm van studiefinanciering die een schuldverhouding met de overheid tot gevolg heeft, af te wijzen.

'Leeuwarden' weigert dat om de volgende redenen:

1. het besluit van 'Arnhem' is te lezen als reactie op rapport 'Arnhem' ;

2. vervangt men van dat besluit onderdeel 1, zoals 'Zuid-Holland' vraagt, dan worden ook de onderdelen 2-6 zonder grond buiten werking gesteld, waar o. a. gesproken wordt over het contact deputaten-studenten. 'Arnhem' is te beschouwen als één geheel (Acta Arnhem, blz 189);
3. 'Arnhem' blijft ook later toepasbaar;
4. de door 'Zuid-Holland' gevraagde verandering speelt niet in op de verwachte wijziging van WSF 18+ nl. de privatisering en het terugtrekken van de overheid.

Conclusie:

1. 'Leeuwarden' kiest niet tegen de wettelijke studiefinanciering hoewel Zuid-Holland dat gevraagd had;
2. 'Leeuwarden' laat het bestaande intact o.a. omdat er andere wettelijke ontwikkelingen op komst zijn o.a. privatisering;
3. de koers blijft wel die van 'ARNHEM', maar de 'RUIIMTE' van 'Arnhem' kan worden benut, als de stelregel blijft, dat niemand naar WSF 18+ verwezen wordt.

A.2.2 Slotsom ten aanzien van Leeuwarden

Er is een *opening* om blijvend in de lijn van de uitspraak van Arnhem, rekening houdend met de inbreng van 'Leeuwarden', de vraag onder ogen te zien of de huidige regeling t.a.v. de Rst wel de geschiktste is t.a.v. het gebruik van de WSF 18+ .

De weg is het *opnieuw taxeren* van de bezwaren die 'Arnhem' heeft geconstateerd t.a.v. het gebruik van de Rst.

A.3 Generale Synode OMMEN 1993

A.3.1 Overwegingen en constatering

We signaleerden dat 'Arnhem' bezwaren maakte tegen het gebruik van Rst. argumenterend vanuit praktische argumenten. In geding is o.a. :

- a. de eer van de kerk en haar eigen verantwoordelijkheid te zorgen voor financieel onderhoud van de theologische studenten;
- b. de ongewenste schuldverhouding tot de overheid (en/of anderen) waarin de kandidaat in de toekomst kan komen te staan;
- c. de eventuele extra lasten voor de kerken;
- d. de vrees dat bij verandering van de uitvoering van art. 19 KO terugkeer in het oude spoor lastig zal zijn, als dat nodig zou blijken.

Het laat zich denken dat aan deze bezwaren tegen de Rst tegemoet gekomen kan worden als op een bepaalde manier gebruik gemaakt wordt van WSF 18+. De uitvoering van art. 19 KO zal dan wel moeten worden aangepast.

We constateerden tevens dat de termen 'als dat nodig is' uit art. 19 KO en 'ongewenst' uit grond 2 van 'Arnhem' onvoldoende gedefinieerd zijn.

A.3.2 Op weg naar een op WSF 18+ toegesneden hulp ad art. 19 KO

De vraag is nu welke aanpassingen er zullen moeten zijn.

1. We formuleren deze eerst aan de hand van de bezwaren van 'Arnhem' :
 - a. t.a.v. de eer van de kerk en haar eigen verantwoordelijkheid te zorgen voor financieel onderhoud van de theologische studenten. De kerken zouden b.v. zich nu kunnen beperken tot het *zich garant stellen* voor het onderhoud van de studenten, zoals 'Arnhem' al stelde, maar dan in die vorm dat wel de basisbeurs en aanvullende beurs van WSF 18+ worden aanvaard maar dat de rentedragende lening door deputaten wordt verstrekt;

- b. t.a. v. de ongewenste schuldverhouding tegenover derden. Had 'Arnhem' vooral die schuldverhouding naar de overheid op het oog, nu moet -- gezien het politieke klimaat -- gerekend worden met een schuldverhouding tegenover anderen. In het algemeen gezien is er de neiging tot privatisering. Een ongewenste schuldverhouding tegenover derden wordt daardoor voorkomen;
 - c. het bezwaar van eventuele extra lasten voor de kerken die beroepen, wordt ook op deze manier weggenomen;
 - d. het bezwaar t.a.v. de vrees dat bij verandering van de uitvoering van art. 19 KO terugkeer in het oude spoor lastig zal zijn, als dat nodig zou blijken, is wel aanwezig, maar de kerken blijven wel zelf waar nodig ingeschakeld. Ook blijft de eigen verantwoordelijkheid van ouders en studenten in deze gestimuleerd.
2. Daarnaast is het nodig en gewenst om in te gaan op het 'als dat nodig is' uit art. 19 KO en het 'ongewenst' zijn van studieschulden ('Arnhem', grond 2):
- a. door eventueel af te spreken welk deel voor rekening van deputaten zal zijn, zou de verantwoordelijkheidszin van de student kunnen worden gestimuleerd. Deputaten streven er echter naar dat de studenten zo snel mogelijk de kerken ingaan en willen de aandacht zo sterk mogelijk op de studiegang gericht laten zijn;
 - b. mogelijk hebben niet alle studenten het niveau van financiering nodig dat de wet aangeeft. De normen die deputaten hanteren zijn nu aan de wet gebonden, zonder dat beleidsmatig over normering is nagedacht;
 - c. door te lenen van instanties die invloed kunnen uitoefenen op de levensomstandigheden en/of het werk van de aanstaande predikant kunnen ongewenste studieschulden worden opgebouwd. Niet alle door hem terug te betalen schulden vallen noodzakelijk in die categorie.

Op deze gedachtengang berust het u gepresenteerde voorstel.

B. Veranderingen in de wetgeving sinds het voorstel Dokkum

B.1 Opdracht aan deputaten

De generale synode van Leeuwarden gaf deputaten art. 19 KO de opdracht om een studie te maken van het voorstel 'Dokkum' inzake de financiering van theologische studenten naar art. 19 KO.

Deputaten moesten ook nagaan of het voorstel 'Dokkum' recht deed aan eerdere generaal-synodale uitspraken.

Deputaten zijn niet tot een eensluidend oordeel gekomen.

Een deel van hen is van mening, dat 'Dokkum' in te passen is in 'Arnhem' en kiest de weg die 'Dokkum' heeft gewezen (rapport 1).

Een ander deel meent dat 'Dokkum' in strijd is met 'Arnhem' en kiest de weg die deputaten nu ook gaan (rapport 2).

B.2 Veranderingen sinds 'Dokkum' en deputatenrapport

Nadat 'Dokkum' haar voorstel gedaan had aan de synode van Leeuwarden en deputaten aan de studie gingen, veranderde er iets ingrijpends bij de Rijksstudiefinanciering: de rentedragende lening werd meteen rentedragend (en niet pas aan het einde van de studie). In verband daarmee werd de mogelijkheid tot bijverdienen verruimd (i.p.v. f 2.500,- per jaar werd dat ruim f 8000,- per jaar). De overheid wilde daardoor bereiken, dat studenten minder gingen lenen door meer bij te verdienen.

Door deze maatregel is de financiële winst, die 'Dokkum' noemde, weg.

Nadat deputaten hun rapport klaar hadden, kwam er opnieuw een maatregel van de overheid: de student hoefde niet persé de rentedragende lening te accepteren; hij kon naast de basisbeurs gebruik maken van de aanvullende beurs, zonder ook de rentedragende lening te moeten ontvangen.

Dat was voordien niet zo: dan *moest* de student de rentedragende lening nemen om ook voor een aanvullende beurs in aanmerking te kunnen komen; hij mocht dan de lening wel meteen terugbetalen.

Met name deze laatste wijziging biedt nieuwe perspectieven.

Immers, vóór Leeuwarden adviseerden deputaten de Kamper studenten alles bij het rijk aan te vragen, maar na ontvangst de rentedragende lening direct terug te betalen: die namen deputaten voor hun rekening (als renteloos voorschot).

Deputaten die rapporteerden aan de synode van Leeuwarden, vonden dit een wat oneigenlijk gebruik van de wet; bovendien was het gevaar aanwezig, dat studenten dubbel trokken (door het niet *direct* retourneren van de rentedragende lening).

Daarom besloot de synode van Leeuwarden tot de in financieel opzicht dure oplossing: de kerken betalen alles wat de student bij het rijk had kunnen krijgen boven de basisbeurs.

Nu echter de overheid zelf de student de mogelijkheid geeft af te zien van de rentedragende lening, is de mogelijkheid aanwezig terug te keren tot de situatie, zoals die bestond vóór Leeuwarden.

Als deputaten *in de situatie van de huidige wetgeving* studenten verzoeken bij het rijk alles aan te vragen, maar af te willen zien van de rentedragende lening, krijgt de student een keurig overzicht thuis. Daarop staat welk bedrag hij zou hebben kunnen lenen (op basis van het inkomen van zijn ouders) en op welke aanvullende beurs hij eventueel recht heeft.

Zou de student, die bij deputaten aanklopt, een kopie van de beschikking van Studiefinanciering toezenden aan deputaten, kunnen deputaten meteen aflezen hoeveel de student aan rentedragende lening kan krijgen.

Dat bedrag betalen deputaten uit als een renteloos voorschot, dat kwijtgescholden of terugbetaald moet worden volgens de regels van de Regeling studiefinanciering theologische studenten.

Daardoor wordt precies hetzelfde bereikt als 'Dokkum' voorstelt. Maar deze handelwijze -- die dus mogelijk is geworden door vernieuwde wetgeving -- heeft vele voordelen boven 'Dokkum':

- a. het is aanmerkelijk goedkoper. De rente hoeft nu immers niet betaald te worden;
- b. er wordt meer recht gedaan aan art. 19 KO: deputaten blijven de student steunen en nemen niet *achteraf* zijn schuld over;
- c. er hoeft naar het oordeel van de commissie geen confrontatie plaats te vinden met 'Arnhem': er komt nu immers geen schuldverhouding met de overheid; studenten laten de overheid alleen maar berekeningen doen;
- d. het ontlast de financiële commissie van de deputaten, die nu vele uren steekt in het berekenen enz.; dat gebeurt nu veelszins door één broeder, maar te zijner tijd zouden deputaten niet kunnen ontkomen aan 'uitbesteding'.

B.3 'Arnhem' en 'Dokkum'

We gaven al aan, dat bovengenoemd handelen niet in strijd is met 'Arnhem'. De commissie is van mening, dat de weg die rapport 1 van deputaten wijst, inpasbaar is binnen het besluit van 'Arnhem'.

Toch wringt er wat. Het is meer een persen van 'Dokkum' in het keurslijf van 'Arnhem'. De commissie heeft van deputaten begrepen, dat die mening gedeeld wordt door sommige deputaten die wel op de lijn van rapport 1 zitten, maar toch menen, dat het niet strookt met 'Arnhem'.

Dat probleem vervalt echter, nu de overheid de mogelijkheid biedt af te zien van aanvaarding van de rentedragende lening. Daardoor blijft 'Arnhem' gewoon staan. Er is geen frictie. Deputaten blijven hun verantwoordelijkheid houden. De eer en de verantwoordelijkheid van de kerken blijft gehandhaafd.

Weliswaar lopen de kerken in de pas van de overheid, maar dat is al het geval sinds de invoering van de basisbeurs en dat is nooit gezien als in strijd met 'Arnhem'.

B.4 Instructie en Regeling

Als de synode besluit tot de boven aangegeven lijn, moet art. 3 sub 2 van de Regeling studiefinanciering theologische studenten buiten werking gesteld worden of anders worden geïnterpreteerd.

C. Uitleg studiefinanciering

C.1 Wet op de studiefinanciering (WSF 18+)

C.1.1 Algemene uitleg

Sinds 1986 heeft Nederland een *wet*, die studenten het *recht* geeft op studiekostenvergoeding gedurende een aantal jaren voor middelbaar/hoger en universitair onderwijs in Nederland.

De wet bestaat uit twee hoofddelen:

1. basisbeurs
2. aanvullende financiering

- ad 1 De basisbeurs is in de plaats gekomen van de kinderbijslag met dit verschil, dat de bijdrage niet aan de ouders van de student maar aan de student zelf wordt overgemaakt. Deze bijdrage is voor iedere student gelijk.
- ad 2 De aanvullende financiering bestaat uit twee delen:
- a. rentedragende lening
 - b. aanvullende beurs
- Zowel de hoogte van de rentedragende lening als de aanvullende beurs zijn afhankelijk van het inkomen van de ouders.
Alleen de rentedragende lening wordt teruggevorderd!

C.1.2 Wat zijn de bedragen nu?

Cijfervoorbeeld voor een uitwonende student die aan een universiteit colleges loopt en van wie de ouders niet in staat zijn een bijdrage te leveren i. v.m. een te gering inkomen.

Op jaarbasis:

Basisbeurs	Rentedragende lening	Aanvullende beurs	Totaal
f 6.756	f 3.857	f 2.426	f 13.039

Dat betekent dat deze student een schuld bij het rijk opbouwt van maximaal f 3.857 (exclusief rente!) *per studiejaar*.

Wanneer deze student de volledige rentedragende lening aanvraagt en hij is na *zeven*² studiejaren klaar dan heeft hij een schuld van ongeveer f 40.000 bij het rijk of bij de bank (we zijn gemakshalve uitgegaan van 10% rente per jaar).

Dat is erg veel!

Elke student echter zal zeer waarschijnlijk wel over zoveel economisch inzicht beschikken, dat hij, op welke wijze dan ook (bijverdienen b.v.) met een lagere rentedragende lening genoeg zal nemen, want elke geleende gulden zal met rente teruggevorderd worden!

De overheid gaat er bovendien vanuit, dat ook de *ouders* hun financiële steentje zullen (en moeten) bijdragen om hun kind niet in te grote financiële moeilijkheden te brengen. Van beide kanten zal een voorzichtig financieel beleid gevoerd moeten worden!

C.2 Studenten in de theologie

C.2.1 Studenten die rechtens WSF 18+ benutten kunnen

Wat mogen studenten met rechten op grond van WSF 18+ accepteren van de WSF 18+ ?

In 1986 hebben de particuliere synoden de *basisbeurs* van de overheid (WSF 18+) *aanvaardbaar verklaard en dat ook verantwoord in het licht van het besluit van de GS Arnhem 1981, dat zij immers voor vast en bondig hadden te houden, met het argument dat de basisbeurs in de plaats kwam van de reeds lang aanvaardbaar geachte dubbele kinderbijslag.* (citaat Rapport 1993 Deputaten ad art. 19 KO, punt 2.3)

De "Regeling betreffende de studiefinanciering voor studenten aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland" geeft in artikel 3 lid 2 aan, dat "*geen financiële steun zal worden verleend aan de student aan wie over het desbetreffende studiejaar aanvullende financiering ingevolge de Wet op de studiefinanciering is toegekend en die daarvan gebruik gemaakt heeft*".

Bij alle berekeningen t.a.v. de hoogte van de door de generale deputaten ad art. 19 KO toegekende voorschotten aan de student wordt uitgegaan van voorwaarden en gegevens van de WSF 18+ .

De studenten in de theologie mogen dus de basisbeurs WSF 18+ aannemen, maar wanneer zij een 'aanvullende financiering' nodig hebben, moeten zij die aanvragen bij de generale deputaten ad art. 19 KO.

De student in de theologie ontvangt van de deputaten voorschotten die gelijk zijn aan de bedragen die elke andere student ontvangt volgens de WSF 18+ .

Met andere woorden: onze studenten *kunnen* over evenveel geld beschikken voor hun studie als de student die de volledige WSF 18+ accepteert.

Maar

Nu sinds 1 januari 1992 de lening *vanaf het begin* rentedragend is geworden, wordt het lenen voor de student aanmerkelijk duurder.

En de student zal zijn beleid aanpassen door b.v. *minder* te gaan lenen dan toegestaan is. Het beleid van deputaten is erop gericht de studieduur te minimaliseren en deputaten realiseren dat beleid door bijverdienen zoveel als mogelijk tegen te gaan.

Heeft deze nieuwe maatregel ook consequenties voor het beleid van onze deputaten?

Kunnen onze studenten wel rustig het *maximale* bedrag blijven lenen?
Voor hen heeft het immers geen enkele consequentie, omdat voor hen een volledige kwijtschelding van heel hun 'schuld' in het verschiet ligt!

Momenteel is het zo, dat de student in Kampen een renteloze schuld kan opbouwen van (zie 1.2 hierboven) f 3.857 per studiejaar; daarnaast wordt ook de aanvullende beurs voor rekening van deputaten genomen (ca. f 2400/jaar). Bovendien ontvangt de student een boekentoelage van in totaal f 10.000, --. De totale kosten voor de kerken kunnen in *zeven* jaar oplopen tot ongeveer f 54.000,-- (we houden geen enkele rekening met rentederving!).

Bij beleidswijziging (zie de Beziingsnota) zullen zich verschillende mogelijkheden voordoen.

Per 1 januari 1992 kan men ook van de aanvullende financiering van WSF 18+ gebruik maken *zonder* een rentedragende lening te nemen. Zodoende ontstaat er geen *ongewenste schuldverhouding tussen student/predikant en overheid*. Immers de basisbeurs en de aanvullende beurs behoeven niet terugbetaald te worden!

Aanvaarden van de aanvullende financiering *zonder* gebruikmaking van de rentedragende lening is derhalve nu mogelijk.

Daarnaast kunnen deputaten een voorschot geven met een daaraan gekoppelde regeling voor terugbetaling/kwijtschelding; de omvang van het voorschot en van de kwijtschelding kunnen dan separaat worden vastgesteld volgens een regeling als hierna geschetst:

- a. studenten wordt een voorschot gegeven tot een (nader vast te stellen) percentage van het bedrag dat volgens de WSF 18+ geleend zou kunnen worden;
- b. van dit voorschot wordt een (nader vast te stellen) percentage in termijnen kwijtgescholden aan de beginnende predikant; het overige dient door hem terugbetaald te worden.

De beide percentages kunnen dan door synoden aan een maximum worden gebonden. De commissie hanteert in zijn besluit in feite een percentage van 100 voor beide regels, maar geeft deputaten wel impliciet in overweging om over deze percentages verder na te denken.

Grond:

Zowel voor de student als voor zijn ouders dienen er stimulansen ingebouwd te worden, die nodig zijn om zo zuinig mogelijk gebruik te gaan maken van het geld dat door het kerkvolk voor aanstaande predikanten opgebracht wordt!

Beleid van deputaten t.a.v. berekeningen en toekenningen:

De Informatiseringsbank te Groningen maakt de berekeningen voor iedere student die in aanmerking komt voor de basisbeurs en aanvullende financiering.

De student in de theologie laat door de Informatiseringsbank uitrekenen, waar hij recht op heeft. Dan weet de student ook het bedrag dat hij als rentedragende lening zou kunnen ontvangen.

Hij kan bij deputaten aanvragen over welk voorschot van de 'rentedragende lening' hij zou willen beschikken.

Zijn aanvraag bij de deputaten dient altijd vergezeld te gaan van een kopie van de volledige berekening die afgegeven wordt door de Informatiseringsbank te Groningen. Die berekening is te vinden op het formulier Kt (Kennisgeving toekenning).

Voordelen:

1. Studenten krijgen basisbeurs + aanvullende beurs van het rijk. (Hoogte hangt mee af van de ouderlijke bijdrage!)
Terugbetaling van deze bedragen hoeft niet: er ontstaat geen schuldverhouding met het rijk;
2. deputaten behoeven geen ingewikkelde berekeningen meer te maken.
Op de toegezonden kopie Kt is zo af te lezen welk bedrag aan voorschot gegeven kan worden aan de student.

C.2.2 Studenten die geen gebruik van WSF 18+ kunnen maken

Voor ieder die aan de TU wil studeren en die niet meer in aanmerking kan komen volgens de WSF 18+ (ouder dan 27 jaar) blijft de weg naar de generale deputaten ad art. 19 KO open. Volgens de huidige regeling worden deze studenten geholpen tot een maximum vastgestelde bijdrage per jaar.

Rapport van Deputaten voor Diaconale Zaken benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990

I. Benoeming deputaten

Als Deputaten voor Diaconale Zaken zijn benoemd de broeders: Ds. B. van Zuijlekom (samenroeper) (Gelderland), Ds. T. Dekker (Overijssel), J. v. d. Dijk (Groningen), W.C. Harwig (Drenthe), Dr. A.N. Hendriks (Utrecht), Ds. A. Kooij (Zuid-Holland), G. Middel (Noord-Holland), M. Prins (Friesland), J.S. Rietema (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg).

Als secundi de broeders: Mr. J. Daverschot (Drenthe), Ds. J.W. van der Jagt (Overijssel), K. Laros (Noord-Holland), T. van der Ploeg (Friesland), J. Rump (Gelderland), Ds. H.M. Smit (Groningen), P.J. Schenkels (Zuid-Holland), W. van Twillert (Utrecht), P. van Veelen (Zevenbergen).

(zie Acta art. 63)

Deze deputaten (hierna genoemd GDD) ontvingen van de Generale Synode Leeuwarden de volgende herziene instructie:

1. *Samenroeping*

De benoemde deputaten zullen op uitnodiging van de door de synode aangewezen samenroeper zo spoedig mogelijk bijeenkomen om hun werkzaamheden zodanig te regelen, dat deze binnen de daarvoor gestelde tijd tot een goed einde kunnen worden gebracht.

Zij zullen hun werkzaamheden verrichten in gebondenheid aan de door de synode omschreven opdracht.

De deputaten benoemen uit hun midden voorzitter, secretaris en penningmeester.

2. *Taakomschrijving*

De door de synode omschreven opdracht omvat de volgende taken:

- a.1 de plaatselijke kerken in haar diaconale arbeid desgevraagd te adviseren inzake aanvragen om financiële steun, afkomstig van hulpverlenende

- instellingen die op landelijk niveau werkzaam zijn;
- a.2 de plaatselijke kerken in haar diaconale arbeid op verzoek van hulpverlenende instellingen die binnen of vanuit de gereformeerde kerken op landelijk niveau werkzaam zijn, te adviseren inzake aanvragen om financiële steun; incidenteel zal het de deputaten vrijstaan ook voor andere dan de hier bedoelde instellingen de aandacht van de kerken te vragen.
 - b. zich desgevraagd of op eigen initiatief te richten tot instellingen die voldoen aan de punten 1 en 2 van de criteria vermeld onder punt 3, omtrent de wijze van samenwerking met andere instellingen, indien de gewenste hulpverlening aan kerkleden wordt bedreigd en de plaatselijke kerken hierover, wanneer de situatie dat vraagt, te informeren;
 - c. indien nodig, initiatieven te nemen ter leniging van materiële nood waarin (groepen van) zusterkerken in binnen- en/of buitenland zijn komen te verkeren als gevolg van zich acuut voordoende gebeurtenissen; het aan de kerken verzoeken om een collecte of gift behoort daarbij tot zijn bevoegdheid;
 - d. het adviseren van plaatselijke kerken in haar diaconale arbeid in gevallen dat diakenen in de uitoefening van hun ambt worden belemmerd of dreigen te worden belemmerd als gevolg van overheidsmaatregelen, alsmede het nemen van initiatieven in dergelijke gevallen om de zienswijze van de kerken in haar diaconale arbeid ter kennis van de overheid te brengen. Indien het de hoge overheid betreft, zal dit geschieden via de deputaten voor correspondentie met de hoge overheid;
 - e. te stimuleren, indien mogelijk in samenwerking met het Comité voor de Centrale Diaconale Conferentie en met docenten aan de Theologische Universiteit, dat meer geordende informatie betreffende onderwerpen die voor diakenen van belang zijn, ter beschikking komt van de kerken;
 - f. op verzoek van en met deputaten die verantwoordelijk zijn voor hulpverlening aan buitenlandse kerken te overleggen over verzoeken van diaconale aard van buitenlandse kerken, zodat deputaten de kerken kunnen adviseren.

3. *Uitvoering van taken*

Bij de uitvoering van de onder 2a genoemde taken zullen deputaten de volgende criteria hanteren:

1. de hulpverlening door de betreffende instellingen moet dienstbaar zijn aan de beoefening van de christelijke barmhartigheid;
2. het doel en de wijze van de hulpverlening van de betreffende instelling dienen overeen te komen met Gods Woord, zoals de Gereformeerde Kerken dat hebben nagesproken in de drie formulieren van eenheid;
3. het beleid van een hulpverlenende instelling dient controleerbaar op de hulpverlening gericht, economisch verantwoord en, zo mogelijk, op een optimale samenwerking met andere instellingen gericht te zijn;
4. de financiële ondersteuning moet strekken tot opbouw van de gemeente en tot lof van God.

De adviezen aan de plaatselijke kerken dienen een bondige motivering te bevatten in een duidelijke relatie tot de criteria.

4. *Vereiste stukken*

Wanneer een adviesaanvraag afkomstig is van een hulpverlenende instelling, behoort deze instelling de volgende stukken tijdig, zo mogelijk in de maand september aan het GDD voor te leggen:

1. jaarstukken
2. begroting
3. beleidsplan
4. meerjarenbegroting
5. verslag van wat de hulpverlenende instelling heeft gedaan met eventuele voorgaande vragen of adviezen van de kant van het GDD.

Het deputaatschap zal bij de beoordeling van de stukken gebruik kunnen maken van het advies van deskundigen. Met de boekhoudkundige gegevens door de om financiële hulp vragende instanties verstrekt, dient vertrouwelijk te worden omgegaan. Daarom zal bij de advisering aan het deputaatschap toevertrouwde cijfermateriaal aan de afzonderlijke kerken niet worden doorgegeven, maar - met handhaving van de vertrouwelijkheid - aan de generale synode worden voorgelegd.

5. *Consultatie particulier-synodale deputaten*

Het GDD zal bij de uitvoering van de onder 2b, 2c en 2d omschreven taken, indien het dit gewenst acht, de particulier-synodale deputaten consulteren.

6. *Rapportage*

Deputaten zullen van hun handelingen schriftelijk rapport uitbrengen aan de eerstvolgende synode. Zij dienen ernaar te streven aan hun rapport conclusies te verbinden, die dermate bondig geformuleerd zijn dat ze in aanmerking komen voor een directe behandeling ter synode; tenzij de synode anders bepaald heeft, zullen de deputaten hun rapport uiterlijk drie maanden vóór de bijeenkomst van de eerstvolgende synode indienen bij de samenroepende kerk en toezenden aan de kerken.

II. Taakverdeling deputaten

De onderlinge funktieverdeling was als volgt:

Ds. B. van Zuijlekom - voorzitter

Ds. A. Kooij - secretaris
W.C. Harwig - penningmeester

In 1991 wordt Ds. B. van Zijlekom benoemd als deputaat-curator aan de Theologisch Universiteit te Kampen. Op 6.9.1991 draagt Ds. Van Zijlekom het voorzitterschap over aan Ds. T. Dekker.

Voor een goede vervulling van hun opdracht achtten deputaten het noodzakelijk een aantal deskundigen te verzoeken hen bij te staan. Met dankbaarheid deelt het deputaatschap de medewerking mee van:

A. Bosch-van Dijk, Nieuwerkerk a/d IJssel, notuliste;
D.A. Hekman, ra, Emmen
Prof.drs. K. Wezeman ra, Haren (Gr.)

III. Vergaderingen

Deputaten vergaderden respectievelijk op: 22.9.1989, 10.11.1989, 15.12.1989, 9.2.1990, 23.3.1990, 4.5.1990, 21.9.1990, 9.11.1990, 7.12.1990, 18.1.1991, 22.2.1991, 3.5.1991, 6.9.1991, 1.11.1991, 15.11.1991, 13.12.1991, 30.1.1992, 23.4.1992, 8.10.1992.

IV. Bezinningsopdracht Deputaten voor Diaconale Zaken

Deputaten voor Diaconale Zaken kregen van de Generale Synode van Leeuwarden in 1990 de volgende bijzondere opdracht:

"zich op de criteria nader te bezinnen met bijzondere aandacht voor de verhouding van de taken van de diakenen en van de gemeenteleden, alsmede voor het onderscheid tussen barmhartigheidswerk elders in de wereld en dusgenaamd "werelddiaconaat" (Acta art. 63, Besluit 3b).

Het door deputaten opgestelde rapport wordt als bijlage toegezonden.

V. Werkzaamheden

De deputaten hebben overeenkomstig hun instructie in de voorgaande periode gefunctioneerd. Voornamelijk betrof het de advisering inzake aanvragen om financiële steun.

a. "De Driehoek"

Deputaten hebben meerdere malen vergaderd met het bestuur van de stichting

"De Driehoek". Behandeld werden de steunaanvragen voor 1991 en 1992. Aan de kerkeraden en diaconieën wordt in de laatste aanbeveling benadrukt dat zowel de jeugdzorg als het maatschappelijk werk op initiatief van de diakenen door "De Driehoek" werd aangevat. De onzekerheid over het voortbestaan van de subsidie dwingt echter tot herbezinning op de betekenis van het werk van "De Driehoek". In nauwe samenspraak met de diakenen wil "De Driehoek" het komende beleid formuleren.

b. *"Dit Koningskind"*

"Dit Koningskind" vroeg voor de jaren 1991 en 1992 eveneens aan deputaten positief te adviseren over hun aanvragen om hulp aan de diakenen. Deputaten verheugen zich over het feit dat "Dit Koningskind" de afgelopen tijd kritischer naar zichzelf is gaan kijken en bezig is de organisatie zo efficiënt mogelijk te laten verlopen.

c. *"Bralectah"*

Ook "Bralectah" heeft in de jaren 1990 en 1991 om een positieve advisering naar de diaconieën toe gevraagd. Het werk dat door deze vereniging ten behoeve van onze gehandicapte broeders en zusters gebeurt, is van verheugend goede kwaliteit.

d. *"De Wegwijzer"*

Reeds geruime tijd aarzelen deputaten positief te adviseren over de aanvraag van "De Wegwijzer" naar de diakenen toe om de volgende twee redenen:

1. Het bestaansrecht van een vereniging als "De Wegwijzer" is niet in geding. Nu men echter de weg opgaat van beroepskrachten ter ondersteuning van de vrijwilligers, vrezen deputaten dat de grens tussen professionele hulpverlening en onderlinge hulpverlening niet zuiver kan worden gehouden. Het is deputaten gebleken dat ook in het veld hierover enige zorg is. Mede daarom is het noodzakelijk dat "De Wegwijzer" zich ook wendt tot de pas opgerichte stichting Gereformeerde Zorginstellingen om met de directeuren tot een nauwkeurig samenwerkingsoverleg te komen.
2. De tweede zorg betreft het feit dat deputaten ervoor waken dat de diakenen voor iedere nieuwe activiteit - hoe nuttig ook - worden opgeroepen te betalen. Nu de overheid bezig is subsidies in te trekken, ziet het er naar uit dat diakenen voor hoge lasten zullen komen. Ook dat is een reden dat er bij deputaten aarzeling te bespeuren valt.

Uit een brief aan "De Wegwijzer" dd. 8.2.1992 citeren deputaten de volgende alinea:" Deputaten kunnen eventueel gunstig adviseren aan diakenen, maar menen helderheid te moeten hebben over de wijze waarop de onderlinge patiëntenhulp en professionele hulp uit elkaar worden gehouden. Naar het oordeel van deputaten moet deze helderheid worden verkregen doordat "De Wegwijzer" in contact treedt met de onder ons werkende instellingen, om met hen te komen tot een duidelijke terrenaafbakening. De correspondentie wordt voortgezet.

e. *"De Verre Naasten"*

Deputaten voerden op verzoek van "De Verre Naasten" in een vergadering op 6 september 1991 een oriënterend gesprek.

f. *De volgende vragen - niet direkt behorend tot steunaanvragen - werden aan deputaten voorgelegd.*

- Publicatie van bezit van diakenen

Deputaten zijn van mening dat de gemeente behoort te weten wat het bezit van de diaconie is, behalve wanneer er redenen zijn om de cijfers niet openbaar te maken, bijv. wanneer dit zou leiden tot het herkennen van giften of leningen aan bepaalde gemeenteleden. Bij publicatie kan men bij uitgaven melding maken van een algemene post hulpverlening. Onder deze post kunnen vallen verstrekking, ondersteuning en eventueel leningen. Deze post hoeft niet gespecificeerd te worden. Onder het hoofd inkomsten kunnen als één post vermeld worden de collecten en eventuele restituties. Ook deze post hoeft niet gespecificeerd te worden.

Op gedetailleerde vragen van gemeenteleden behoeven diakenen niet te antwoorden.

- Verzoek om richtlijnen voor hulp aan gescheiden mannen of vrouwen

Deputaten zijn van mening dat dit verzoek buiten de door de Generale Synode aan hen gegeven instructie valt.

Gewezen is op een artikel in "Dienst".

- De behoefte aan een tweede predikant in de gemeente Zeist om voldoende geestelijke verzorging te geven in "De Wijngaard".

Deputaten stellen vast dat dit een pastorale en niet een diaconale taak is. Het

ligt niet op de weg van Deputaten voor Diaconale Zaken hiervoor een oplossing te zoeken.

- Mogen diaconale gelden gegeven worden naast sociale uitkeringen? Deputaten zijn niet competent hierin te adviseren. Deze vraag ligt duidelijk buiten de door de Generale Synode gegeven opdracht. Verwezen werd naar deputaten voor diaconale zaken in de classis, waartoe de vragende diaconie behoort. Ook kan men advies vragen aan de adviseurs van het Comité voor de Centrale Diaconale Conferentie.

- g. Verschillende kerken informeerden naar steunaanvragen van verschillende hulpverlenende instellingen. Hiervan volgt een korte opsomming met het antwoord van deputaten.

Stichting "De Vakantiekring"

Er bestaat weinig inzicht in de financiële situatie, maar het gaat echter om bedragen van bescheiden omvang. Deputaten waarderen het werk dat deze stichting in alle eenvoud verricht, zeer.

Gereformeerde Adoptievereniging

Deze vereniging heeft het plan te komen tot fondsvorming. Deputaten kunnen echter niet overgaan tot het richten van een aanbeveling aan diakenen om geplaatst te worden op de collecteroosters. Deputaten zijn van mening dat steun aan broeders en zusters die een kind willen adopteren, de taak is van de plaatselijke diaconie. Het zijn deze diakenen die kunnen en moeten oordelen over de financiële situatie van de aanstaande adoptieouders.

"Nederlands Dagbladfonds"

Deputaten gaan niet akkoord met het gebruiken van diaconaal geld voor dit fonds. Het is aan de kerkeraad om te beslissen of in het kader van evangelisatie en/of "public relations" van de Gereformeerde Kerk het fonds kan worden gesteund door de kerk.

Stichting "Kuria"

Deze stichting is niet specifiek gereformeerd maar een samenwerkingsverband van Gereformeerden, Nederlands Gereformeerden, Christelijk Gereformeerden en "Gereformeerde Bonders".

Voor zover deputaten kunnen beoordelen is "Kuria" een betrouwbare stichting, die goed werk doet.

Aan de diakenen met vragen over deze stichting is geadviseerd de Centrale Diaconale Conferentie op 13 juni 1992 te bezoeken, alwaar de problematiek rond de hulpverlening van diakenen "naar buiten" aan de orde is gekomen.

Stichting "Vrienden van het Gereformeerd Psychiatrisch Ziekenhuis"

Deze stichting heeft zelf om een algemeen positieve aanbeveling gevraagd. Deputaten hebben dit verzoek moeten weigeren. De Generale Synode heeft in de instructie deputaten alleen bevoegdheid gegeven om algemeen positieve aanbevelingen te doen wat betreft instellingen die binnen onze kerken werken. Het is deputaten wel geoorloofd op vragen van diaconieën over deze materie antwoord te geven. Komen die vragen, dan zullen deputaten positief adviseren.

Stichting "In de Wingerd"

Deze stichting verleent een wezenlijk stuk dienstverlening. Deputaten zijn van mening dat deze stichting aan de criteria van de Generale Synode voldoet. Een gift aan deze stichting kan geschonken worden.

Stichting S.O.S. te Stadskanaal

Deze stichting werkt binnen onze Gereformeerde Kerken en voor zover deputaten weten, werkt zij vooral regionaal in de breedste zin van het woord, d.w.z. in Groningen, Friesland en Drenthe.

De vragende diaconie is eveneens geadviseerd naar de Centrale Diaconale Conferentie te komen.

"Gereformeerde Teledienst"

Men verricht goed werk. Deputaten hebben geen officiële contacten.

"Nederlandse Patiënten Vereniging"

Deputaten zijn van mening dat het werk van deze vereniging zich vooral richt op het gebied van de voorlichting. Voor zover kan worden gezien, kan men positief tegenover dit werk staan. Diakenen zouden deze vereniging kunnen steunen door een stukje over het werk in het kerkblad te plaatsen en de gemeente aan te bevelen aan deze vereniging te denken. Direkte diaconale steun lijkt deputaten niet in de eerste plaats geboden.

Stichting "De Poort" te Almelo

Deze stichting neemt zgn. "hospice-huizen in gebruik.

De diaconie met vragen over deze stichting ontving het advies de Centrale Diaconale Conferentie te bezoeken.

Vereniging "'s-Heerenloo"

Deze vereniging heeft een goede naam. Veel broeders en zusters uit de Gereformeerde Kerken zijn daar werkzaam of worden door hen verzorgd.

Het is de vrijheid van diakenen om incidenteel de vereniging te steunen. Het lijkt deputaten niet juist dat een diaconie lid wordt van deze vereniging.

Deputaten hebben de ervaring dat verenigingen als "'s-Heerenloos" en "Bartimeus" vrij ruim in hun financiële middelen zitten. Een voorzichtig beleid is daarom geboden.

Stichting "Sonneheerdt"

Deze stichting verricht goed werk ten bate van onze blinde broeders en zusters. Hun doelstelling is deze gehandicapten weer te laten functioneren in de maatschappij. Het werk is derhalve dienstbaar aan de beoefening van de christelijke barmhartigheid. Steun aan deze stichting is dus alleszins verantwoord. Uit de cijfers blijkt geen financiële nood, waardoor onmiddellijke hulp geboden zou moeten worden.

Deputaten kunnen moeilijk bezwaren inbrengen tegen steun aan deze stichting, maar willen ook niet zover gaan de diaconieën dringend te verzoeken deze stichting te steunen.

Nederlandse Stichting "Verpleegkundigen voor Israël"

Deputaten zijn er in het algemeen niet voor diaconale gelden zonder meer te gebruiken voor hulp buiten de kerken. Alleen in uitzonderingsgevallen kan ertoe worden overgegaan om hulp te verlenen aan de verre naasten. De bezwaren tegen het werelddiaconaat komen aan de orde in verschillende artikelen in het blad "Dienst".

In de propaganda van deze stichting wordt niet duidelijk gemaakt waarom Israël geholpen zou moeten worden alsof het een derde wereldland of Oosteuropa-land is.

I.N.L.I.A. - (internationaal netwerk voor asielzoekers)

Deputaten zijn van mening dat het niet goed is als gereformeerde diaconie tegen het overheidsbeleid inzake asielverlening in te gaan. Deputaten hebben geadviseerd geen steun aan deze stichting te geven.

Evangelisch Centrum voor Verslaafden "De Hoop"

Deze instelling heeft van deputaten het antwoord gehad dat zij gebonden zijn aan een strikte instructie van de Generale Synode. Derhalve kunnen zij niet diakenen niet adviseren deze instelling te steunen.

Het staat "De Hoop" echter geheel vrij de diakenen van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt aan te schrijven en hen om steun te verzoeken.

Stichtingen "Redt een Kind" en "ZOA"

Deze stichtingen doen voortreffelijk, ofschoon niet direkt diaconaal werk. Deputaten adviseren diakenen om in dergelijke gevallen de gemeenteleden te stimuleren zulke stichtingen te steunen. Dit kan gebeuren tijdens het huisbezoek. Het lijkt deputaten niet geëigend hiervoor diaconale gelden te gebruiken. Het is niet de bedoeling dat dergelijke stichtingen gaan draaien op gelden die van diakenen afkomstig zijn. Een incidentele gift blijft natuurlijk altijd mogelijk.

VI Voorstel

Deputaten stellen voor het gevoerde beleid goed te keuren en nieuw te benoemen deputaten opdracht te geven overeenkomstig de instructie gegeven door de Generale Synode te Spakenburg-Noord en herzien door de Generale Synode van Leeuwarden het werk voort te zetten.

Namens Deputaten voor Diaconale Zaken,

Ds. A. Kooij, secretaris

Ds. T. Dekker, voorzitter

vastgesteld te Amersfoort dd. 8.10.1992

bijlage: 1 rapport

Bijlage

*De bezinningsopdracht van
Deputaten voor diaconale zaken*

Deputaten voor diaconale zaken kregen van de Generale Synode van Leeuwarden in 1990 de volgende bijzondere opdracht:

'zich op de criteria nader te bezinnen met bijzondere aandacht voor de verhouding van de taken van de diakenen en van de gemeenteleden, alsmede voor het onderscheid tussen barmhartigheidswerk elders in de wereld en dusgenaamd 'werelddiaconaat' (Acta art. 63 Besluit 3b).

1. Verhouding taken van diakenen en gemeenteleden

In het huidige formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen wordt tot de diakenen onder meer het volgende gezegd:

'Geeft in dit alles aan de gemeente een goed voorbeeld van het dienstbetoon waartoe Christus ons allen roept'.

De inhoud en de structuur van het formulier met betrekking tot de dienst van de barmhartigheid toont als overtuiging van de Gereformeerde Kerken dat deze dienst is opgedragen aan de gemeente als geheel en aan al haar leden afzonderlijk. Er wordt gewezen op het voorbeeld van de eerste christelijke gemeente, die in navolging van de Here Christus ervoor zorgde dat niemand in haar midden gebrek leed. De roeping 'ook nu tot het betonen van gastvrijheid, offervaardigheid en barmhartigheid' gaat dan ook uit tot de hele gemeente.

De diakenen zijn aan de gemeente gegeven 'ter wille van dit dienstbetoon'. Het is hun taak te 'zorgen voor de goede voortgang van dit dienstbetoon'. Daarnaast blijven ze belast met hun speciale taak, de liefdegaven van de gemeente in te zamelen, te beheren en uit te delen.

Het formulier legt er nadruk op dat de dienst van de barmhartigheid functioneert *binnen* de gemeente. 'In de gemeente van Christus mag niemand ongetroost leven onder de druk van ziekte, eenzaamheid of armoede'. Diakenen hebben de zorg voor de goede voortgang van het dienstbetoon in de gemeente'. Mede door hun werk moet 'de gemeenschap, die de Heilige Geest in de gemeente werkt', zichtbaar worden.

Toch ontbreekt in het formulier niet de verwijzing naar liefdebetoon ook buiten de grens van de gemeente. Met verwijzing naar 1 Tess. 3:12, 2 Petr. 1:7 en Gal. 6: 10 wordt gesteld: 'Zo zullen wij toenemen in liefde tot elkaar *en tot alle mensen*'.

Kort gezegd komt het hierop neer:

- de diaconale taak rust op heel de gemeente;
- in de vervulling van deze taak wordt de gemeenschap van de heiligen zichtbaar;
- het diakenambt functioneert in de gemeente stimulerend en coördinerend; diakenen roepen op tot en geven een voorbeeld van hulpbetoon.

Hierbij valt op te merken dat de oproep tot hulpbetoon in de lucht blijft hangen als die niet gepaard gaat met voorlichting over bestaande noden en over wegen voor de hulpverlening. Alleen de specifiek materiële (en soms psychische) nood van gemeenteleden en de daarop gerichte ondersteuning blijft binnen de vertrouwenssfeer van de diakenen.

De diaconale taak van de gemeente is gefundeerd in de Heilige Schrift. Dit blijkt duidelijk uit het onderzoek van de Schriftgegevens zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament. Een goed overzicht van deze gegevens publiceerde destijds drs. A.N. Hendriks in zijn brochure 'Werelddiaconaat?' (1971).

In het Oude Testament blijkt de armenzorg steeds een zaak te zijn geweest van het volk Israël; en dat niet via een centrale kas of verzorgende instantie, maar door de zorg van de leden van het volk voor elkaar. Hendriks wijst op de rechten van de armen onder Israël als volgt:

'Vanwege Jahwe hebben de armen nu recht op de driejaarlijkse armentiede (Deut. 14:28,29; 26:12-15); op deelname aan bepaalde feestmaaltijden (Deut. 16:11); op de garven, die bij het oogsten op het veld waren achtergebleven (Deut. 24:19); op de nalezing van olijf- en wijngaard (Deut. 24:20,21); op de produkten, die in het sabbatsjaar op het land groeiden (Ex. 23:10,11); op de rand van het koren bij het maaien en op de gevallen aren op het oogstveld (Lev. 19:9; 23:22)'.

Hij wijst er voorts op 'dat wij in het Oude Testament nergens lezen over armenzorg die van de *tempel* uitging', en concludeert, naar het oordeel van deputaten terecht:

'De zorg voor behoeftigen is onder Israël echt een zaak van het volk geweest. Deuteronomium beschrijft een 'gemeentediaconaat' (p. 14).

Het Nieuwe Testament trekt deze lijn door en voegt er iets aan toe. In de eerste christelijke gemeente zijn er telkens, die hun bezittingen en have verkopen en uitdelen aan allen, die er behoefte aan hebben (Hand. 2:45). Opnieuw gemeentediaconaat. Maar wat opvalt is dat al heel spoedig en als vanzelfsprekend het ambt wordt ingeschakeld, om de diaconale ondersteuning van de armen te coördineren en op de juiste plaats te brengen. We lezen in Hand. 4 dat zij die grond of huizen verkochten voor de armen, de opbrengst naar de apostelen brachten en aan ieder werd uitgedeeld naar behoefte; zonder twijfel onder leiding van de apostelen die het geheel van de gemeente konden overzien. Hoewel de 'zeven' uit Hand. 6 niet gekarakteriseerd kunnen worden als de eerste diakenen in de ambtelijk-technische zin van het woord, zien we toch bij hen een afzonderlijke dienst ontstaan. Overbelasting van de apostelen, waarbij hun werk met het Woord in gedrang kwam, leidde ertoe dat aan de zeven het 'bedienen van de tafels' werd toevertrouwd; een treffende omschrijving van het klassieke begrip 'diaconia'. In de lexica vinden we als grondbetekenis van dit woord: aan tafel bedienen (vgl. Luc. 22:27); vervolgens: zorgen voor levensonderhoud; en tenslotte: dienen, in algemene zin. Aan dit woord ontleent de diaken zijn ambtsnaam. Het is niet nodig de teksten op te sommen waaruit blijkt dat dit 'dienen', in alle opzichten, ook met het aardse goed, de roeping is van elk gemeentelid. We volstaan met 1 Petr. 4:8-10.

'Hebt bovenal bestendige liefde jegens elkander, want de liefde bedekt tal van zonden. Weest gastvrij jegens elkander, zonder morren. Dient elkander, een ieder naar de genadegave die hij ontvangen heeft, als goede rentmeesters over de velerlei genade Gods.'

Het is dan ook niet juist, de arbeid van de diakenen en die van de gemeenteleden in het hulpbetoon te onderscheiden als enerzijds 'diaconale hulp' en anderzijds 'particulier initiatief'. Zowel de gemeenteleden als de diakenen hebben te dienen krachtens een diaconale roeping. Dit wordt tegenwoordig tot uitdrukking gebracht met het begrip 'diaconale gemeente', te omschrijven als de gemeente, waarin allen gezamenlijk en ieder voor zich hun diaconale taak verstaan en naar vermogen vervullen, daarin voorgegaan, opgeroepen en gestimuleerd en in bepaalde gevallen vertegenwoordigd door de diakenen.

De taken van de gemeenteleden en diakenen liggen in elkaars verlengde. Daar is te onderscheiden tussen:

het zien en aanvaarden door de gemeenteleden van een diaconale roeping als zodanig, en de concrete aanwijzing van die taak in allerlei gevallen van nood en behoefte;

alsmede tussen

diaconale hulpverlening van de gemeente waarvoor de diakenen met ambtelijk gezag (ook zij zijn gezondenen van Christus) de medewerking van de hele gemeente mogen inroepen (bijv. de directe ondersteuning van de armen in de gemeente), en hulpverlening vanuit de gemeente, waartoe de diakenen kunnen opwekken en waarover ze voorlichting kunnen geven, maar waarover de beslissing moet blijven liggen bij de gemeenteleden zelf (bijv. ziektebestrijding door een bonafide, maar niet christelijke organisatie, elders in de wereld).

Dit brengt ons bij een tweede onderdeel van de opgedragen bezinning.

2. Onderscheid tussen barmhartigheidswerk elders in de wereld en zgn. 'werelddiaconaat'

Het is zonder meer duidelijk dat in bovenstaand dilemma voorop gaat een algemene aanduiding van wat waar ook ter wereld door wie ook aan barmhartigheid kan worden gedaan, terwijl de tweede term een geïnstitutionaliseerde vorm van kerkelijk-ambtelijk diaconaat aangeeft. Het zgn. 'werelddiaconaat' is opgekomen in de kring van de Wereldraad van Kerken. Het, moet om verschillende redenen worden afgewezen.

We noemen de daaraan ten grondslag liggende gedachte dat de kerk alleen kerk kan zijn, als zij kerk-voor-de-wereld is met een dienstbetoon dat uitgaat naar de noodlijdende wereld als zodanig en dat gericht is op verandering van de maatschappelijke en politieke structuren. Onder het gezichtspunt van dit 'werelddiaconaat' maakt men het 'dienen' waartoe Christus op aarde kwam los van het door Hemzelf verkondigde doel: Zijn leven te geven als losprijs voor velen (Marc. 10:45) en vat men dit dienen op als het streven naar een wereld hier en nu waarin mensen vrij van honger, ziekte, armoede en onderdrukking tot hun recht kunnen komen. Met een modieuze maar onrechtmatige interpretatie van Mat. 25:31-46 wil men in de hongerigen en dorstigen, zieken, naakten, gevangenen en vluchtelingen van de wereld de broederschap van Christus zien, waarvan zou gelden: 'Voorwaar, Ik zeg u, in zoverre gij dit aan één van deze mijn minste broeders hebt gedaan, hebt gij het Mij gedaan' (Mat. 25:40).

Reeds in de term 'werelddiaconaat' verraadt zich de fout dat het diaconaat van de gemeente rechtstreeks en voluit gericht wordt op de wereld als zodanig. Dit is in strijd met het onderwijs van de Heilige Schrift.

'Wie de voorschriften uit de Mozaïsche wetten overziet, moet constateren, dat het diaconaat onder Israëel niet slechts wat het subject, maar ook wat het *object* betreft, echt gemeentediaconaat is geweest. Nergens vinden wij in het Oude Testament aanduidingen, dat Israëel zich bekommerd heeft om de noden van de wereld' (Hendriks, p. 14-15).

'De gegevens van Hand. 2,4 en 6 wijzen op *gemeentediaconaat*. Van enig werelddiaconaat is geen sprake. We lezen zelfs niets over hulpbetoon aan hen, die buiten zijn. Subject en object van het diaconaal handelen is de gemeente' (a.w. p. 2 l).

Deputaten stemmen Hendriks toe dat de Heilige Schrift het diaconaat laat functioneren binnen de gemeenschap van Gods volk en geen aanwijzing geeft voor een eventuele mondiaal-diaconale taak van de diakenen, c. q. de door de diakenen ambtelijk begeleide gemeente.

Terecht is echter ook gewezen op enkele Schriftplaatsen, die het goed doen door de gelovigen de richting wijzen van het 'overlopen' - over de grens van de kerkelijke gemeente: 2 Petr. 1:7, 1 Tess. 5:15b en vooral Gal. 6:10: 'Laten wij dan, daar wij de gelegenheid hebben, doen wat goed is voor allen, maar inzonderheid voor onze geloofsgenoten!'

'Het mag ons niet ontgaan, dat in deze teksten niet het ambt, maar de *gelovigen* worden aangesproken. Zij hebben in voorkomende gevallen een diaconale taak ten opzichte van hen, die buiten zijn' (Hendriks p. 23).

Afwijzing van het zgn. 'werelddiaconaat' zal dan ook niet mogen inhouden dat alle oefening van de christelijke barmhartigheid buiten de grenzen van de gemeente achterwege blijft. Integendeel. De 'diaconale gemeente' moet, daar zij de gelegenheid heeft, ook barmhartigheid bewijzen aan mensen in nood, buiten haar eigen kring.

Aan deputaten is opgedragen met name na te denken over barmhartigheidswerk *elders* in de wereld, dus buiten de landsgrenzen.

De oproep van de apostel om te doen wat goed is voor allen omvat niet alleen het 'ethische' goede, maar ook de weldadigheid. Ze gaat ervan uit dat de gemeenteleden 'de gelegenheid hebben' d.w.z. de mogelijkheden die de tijdsomstandigheden bieden. Bij zijn onderscheiding tussen 'allen' en 'onze geloofsgenoten' zal de apostel gedacht hebben aan niet-kerkleden, die de gelovigen als 'naasten' op hun weg zagen geplaatst. Noden van 'allen' in verafgelegen landen en werelddelen kwamen de gelovigen toen niet voor de aandacht zoals nu bij ons. Zij moesten hun naaste liefhebben, ook hun ongelovige naaste; maar in het begrip 'naaste' ligt vanouds het element van de ontmoeting, het zien van elkaar op de weg.

Nu is het naar het oordeel van deputaten niet onwettig te stellen, dat de ontmoeting met 'naasten' ook kon en kan plaatshebben zonder lijfelijke aanwezigheid. We denken daarbij niet alleen aan de moderne media, die alle hoeken van de wereld bij ons in huis brengen. In deze confrontaties ontbreekt vaak het volle ontmoetingselement: wij zien wel noden en voorbeelden van noden, maar raken niet bekend met de personen.

Maar reeds in de Heilige Schrift komt hulp aan de (gelovige) naasten voor, die men niet ziet van aangezicht tot aangezicht; over wie men via intermediair contact wordt geïnformeerd. Denk aan de 'collecte voor Jeruzalem' in Galatië, Macedonië en Achaje (1 Kor. 16:1; 2 Kor. 8 en 9); wij zouden misschien spreken van diaconale hulp krachtens kerkverband of zusterkerkrelatie, maar het geval was uiteraard uniek. Zendingskerken die de zendende kerk diaconaal ondersteunden, haast ondenkbaar in onze tijd maar geestelijk gezien voorbeeldig in orde, vgl. Rom. 15:27. Waar het om gaat is echter dat de gelovigen in Jeruzalem en die in Azië of Griekenland elkaars (verre) naasten konden zijn, via de informatie en aanbeveling van bijv. Paulus en Barnabas (Gal. 2: 10 vgl. Rom. 15:25 vv). Object van dit barmhartigheidswerk op afstand bleven intussen wel de 'huisgenoten van het geloof'.

Moesten we van zgn. 'werelddiaconaat' zeggen dat dit een kerkelijk-ambtelijke term is met een principieel-verkeerde lading, in de aanduiding 'barmhartigheidswerk elders in de wereld' hebben we te doen met de goede zaak van de christelijke barmhartigheid, voorzien van een geografische component die in het licht van de Schriftgegevens zijn goed recht heeft.

Het valt deputaten op dat de synode van Leeuwarden in haar opdracht niet gesproken heeft van een 'dienst van de barmhartigheid' maar van 'barmhartigheidswerk' elders in de wereld. Het verdient aanbeveling de term 'dienst van de barmhartigheid' te gebruiken voor die vorm van diaconaat, waarin volgens de Schriftgegevens de gemeente zowel subject als object is. De term 'barmhartigheidswerk' biedt dan de ruimte om vanuit de gemeente ook diaconale handreiking te doen aan de 'allen' van Gal. 6:10.

Spreekt we over het diaconaat van de gemeente-als-subject-en-object, dan heeft dit diaconaat naar het oordeel van deputaten betrekking niet alleen op de plaatselijke gemeente, waar het primair vereist is, maar waar nodig ook op de gemeenschap van zusterkerken, in eigen land of daarbuiten.

De vraag kan gesteld worden of dit gemééntediaconaat zich ook uitstrekt naar gemeenten in wording, in casu naar de kring van hen die door het zendingswerk worden bereikt. Deputaten zijn geneigd deze vraag bevestigend te beantwoorden.

Indien het barmhartigheidsbetoon elders in de wereld uitgaat van de kerken (bijv. naar de zusterkerk in een rampgebied) of van een uit de kerken opkomende instelling (bijv. 'De Verre Naasten'), dan is het bij de ontvangers ook *bekend als* christelijke barmhartigheid, hulp in de naam van Christus. In het barmhartigheidsbetoon komt dan een getuigenis van Christus naar de mensen toe. Dit aspect is wel zeker aanwezig wanneer Paulus de jonge christengemeenten in Galatië opwekt, te doen wat goed is voor 'allen'. Het is niet aanwezig wanneer wij in onze situatie meewerken aan hulpbetoon via nationale inzamelingsacties, via organisaties als het

Rode Kruis, Artsen zonder Grenzen, het Koningin Wilhelminafonds - om maar enkele willekeurige voorbeelden te noemen - en dergelijke. Niettemin kunnen de gemeenteleden, niet alleen als burgers van ons land, maar ook vanuit het geloof, het op hun weg zien liggen om aan zulke hulpverlening, via verantwoorde kanalen, mee te werken.

Op dit punt komen we echter buiten de grens van wat de gemeenteleden ambtelijk kan worden voorgehouden als behorend tot hun diaconale taak. Hier geldt uiteindelijk dat ieder voor zichzelf overtuigd zal moeten zijn hoe hij aan het 'weldoen aan allen' gestalte zal geven.

3. Conclusies

- a. De dienst van de barmhartigheid is vereist binnen de gemeente van Christus als onmisbare functie van de gemeenschap der heiligen. Diakenen zijn plaatselijke ambtsdragers en vervullen hun taak binnen de gemeente. Daar zorgen ze voor de voortgang van het hulpbetoon waartoe Christus allen in de gemeente roept. Ze zijn bevoegd, voorzover hun specifiek hulpbetoon financiële middelen vereist, deze middelen van de gemeente te vragen, die te beheren en naar behoefte uit te delen.
- b. Voor de dienst van de barmhartigheid behoren zusterkerken elkaar waar nodig te steunen. Ook hiervoor kunnen de diakenen de nodige actie nemen. Het spreekt vanzelf dat in deze gevallen de wegen worden bewandeld, die de kerken daarvoor hebben vastgelegd in classicale, particulier- en generaal-synodale regelingen.
- c. Christelijke barmhartigheid jegens hen die via het zendingswerk op de weg van de gemeente worden geplaatst, kan gevraagd worden in het kader van het diaconale hulpbetoon door de gemeenteleden. Leniging van directe noden zal allicht behartigd worden vanuit de zendende kerken. Voor wat betreft medische voorzieningen en andere hulpprojecten missen de diakenen en de gemeenteleden in het algemeen de gelegenheid en de deskundigheid om zich van de moeiten op de hoogte te stellen en de juiste hulpverlening te organiseren. Het bestaan van de gereformeerde vereniging 'De Verre Naasten' is hiervoor van groot belang. Daar het een vereniging betreft en geen kerkelijk deputaatschap, zal het niet mogelijk zijn haar arbeid integraal via diaconale inzamelingen te bekostigen. Diakenen dienen zich echter wel van de arbeid van de vereniging op de hoogte te stellen en de gemeenteleden op te wekken, dit werk te steunen door lidmaatschap en giften.
- d. Terzake van hulpverlenende instellingen die binnen of vanuit de Gereformeerde Kerken op landelijk niveau werkzaam zijn, moet gezegd worden, dat ook deze niet uitgaan van de kerken als zodanig. Toch kunnen diakenen, uitgaande van het gereformeerde karakter van de instellingen, deze bij de gemeenteleden aanbevelen in het kader van het gemeentediaconaat en, wat meer is, in deze gevallen de gaven van de gemeente vragen

ter suppletie van tekorten.

- e. Inzake andere hulpverlenende instellingen, die op zichzelf genomen goed werk doen, menen deputaten dat diakenen de gemeenteleden moeten wijzen op de roeping om wel te doen aan velen, maar daarbij de eigen verantwoordelijkheid van de gelovigen dienen te honoreren inzake de wijze waarop zij het 'weldoen aan allen' gestalte geven. Wel kunnen zij de gemeenteleden van dienst zijn met informatie over bestaande noden en verantwoorde wegen tot hulpverlening.

4. De instructie van deputaten

De synode droeg deputaten op, aan de bovenstaande onderwerpen aandacht te besteden in het kader van een nadere bezinning op de criteria. Deputaten hebben in hun beraad over één en ander geen aanleiding gevonden voorstellen te doen tot wijziging van de criteria.

De synode formuleerde de grond voor haar opdracht tot deze bezinning als volgt:

'uit het rapport van deputaten blijkt dat er ten aanzien van de criteria voor advies met betrekking tot hulpverlening in het buitenland op dit punt geen duidelijke begripsbepaling gevonden wordt.'

Deputaten wijzen erop dat in hun taakomschrijving onder de punten c) en f) wegen worden genoemd voor diaconale hulp aan de geloofsgenoten in het buitenland.

Inzake het 'weldoen aan allen', ook in het buitenland, zien zij in de Heilige Schrift geen aanwijzing dat de diakenen krachtens hun ambt tot deze hulpverlening zijn geroepen.

Vastgesteld op vrijdag 3 mei 1991 te Amersfoort

Ds. T. Dekker

Ds. A. Kooij

Dr. A.N. Hendriks

RAPPORT DEPUTAATSCHAP ARCHIEF EN DOCUMENTATIE AAN DE GENERALE SYNODE 1993

Inleiding

Op het gebied van kerkelijke archieven en documentatie zijn door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 verstrekkende besluiten genomen. De kerken zijn daar akkoord gegaan met voorstellen om te komen tot het inrichten van een archief- en documentatiecentrum (ADC) en het aanstellen van een gekwalificeerde functionaris. Een mijlpaal in de geschiedenis van de archiefzorg in onze Gereformeerde Kerken! De synode gaf groen licht om een pand aan de Broederweg tegenover de Theologische Universiteit te verbouwen tot ADC. Daar zullen belangrijke archieven, zoals die van de generale synodes en haar deputaatschappen, die van verschillende organisaties en predikanten, en zal verder allerlei interessant kerkhistorisch documentatiemateriaal ondergebracht en toegankelijk gemaakt worden. Het centrum zal beheerd worden door een professionele archivaris, die daarnaast een belangrijk deel van zijn tijd zal gebruiken om de kerken te gaan dienen met advies en voorlichting op het gebied van archiefbeheer. Het spreekt voor zich dat het uitvoeren van de besluiten die hierop betrekking hadden, voor het deputaatschap verreweg de meeste tijd in beslag genomen heeft.

Opdracht

Het deputaatschap is door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 benoemd met de volgende opdracht (besluit 6):

1. het pand Broederweg 16 in eigendom te verwerven, te beheren en als ADC te verbouwen en in te richten;
2. alle werkzaamheden uit te voeren voortvloeiende uit de overname van het pand Broederweg 16 te Kampen van deputaten-financieel van de Theologische Universiteit;
3. met deputaten-financieel een regeling te treffen met betrekking tot het onderhoud van het pand Broederweg 16 en de administratie van het ADC;
4. alle maatregelen te nemen die voor de stichting en de instandhouding van het ADC en voor het aanstellen van een gekwalificeerde kracht overeenkomstig de besluiten van deze synode nodig zijn;
5. de kerkeraden, de meerdere vergaderingen en haar deputaatschappen alsmede waar nodig semi-kerkelijke instanties en personen te dienen met advies en voorlichting inzake de zorg voor archieven en documentatie;
6. de kerkelijke vergaderingen te dienen met richtlijnen voor een goed archiefbeheer;
7. archief- en documentatiemateriaal te verzamelen en te beheren dat van belang is voor de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken, met name sinds de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren, in het bijzonder wanneer zulk materiaal anders dreigt verloren te gaan;
8. kennis en onderzoek op het gebied van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland te bevorderen;
9. de kerken te vertegenwoordigen in de Commissie tot registratie van de Protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven (CPA);
10. contacten te onderhouden en activiteiten te ontplooiën die voor het onder 1-9 genoemde noodzakelijk en nuttig zijn;
11. toezicht te houden op de werkzaamheden van de functionaris die met de dagelijkse uitvoering van het onder 4-10 genoemde zal worden belast;
12. van de kerken, met ingang van 1 januari 1991, een quotum te vragen van f 1,65 per ziel per jaar, en de boekhouding te laten controleren door een accountant;
13. aan de eerstvolgende synode over hun arbeid te rapporteren en het rapport toe te zenden aan de kerken.

Samenstelling, samenroeping en werkwijze

De generale synode benoemde de volgende broeders als deputaat: prof. dr. M. te Velde (samenroeper), R. Boiten, drs. G. Harinck, drs. G.C. Groenleer, T.A. Heslinga, S. Hiemstra, drs. G.F. Noordhuis, H.A. Noppers en P.J. de Weerd als primi en verder W.F. Haitzma, H. J. Luth, W. Odding en E.T. de Vries als secundi.

Het deputaatschap heeft tot en met september 1992 twaalf maal vergaderd (driemaal in 1990, zesmaal in 1991 en driemaal in 1992).

Op 2 juli 1990 hebben de deputaten hun eerste, constituerende vergadering gehouden. Op deze vergadering zijn onder andere de bestuursfuncties verdeeld.

De personele invulling van het deputaatschap zag er als volgt uit:

Voorzitter M. te Velde (voorzitter sectie)
Secretaris T.A. Heslinga (lid sectie)
Penningmeester P.J. de Weerd (lid bouwcommissie)
R. Boiten (voorzitter bouwcommissie)
G.C. Groenleer
G. Harinck (lid bouwcommissie)
S. Hiemstra
G.F. Noorhuis (lid sectie)
H.A. Noppers (lid sectie)

Om efficiënt te kunnen handelen zijn een bouwcommissie en een sectie 'archieffzaken' ingesteld. De bouwcommissie hield zich bezig met de uitvoering van de punten 1 tot en met 3 van besluit 6 (de meer bouwtechnische aspecten van de opdracht).

De bouwcommissie is de spreekbuis van het deputaatschap naar de architect toe. Zij sprak met de architect over de bouwplannen; het deputaatschap keurde deze uiteindelijk goed. Vijfmaal zijn bouwcommissie en architect in vergadering bijeen geweest (de zogenaamde voorbereidingsvergaderingen op de bouw).

Zes 'bouw'-vergaderingen volgden (met een vertegenwoordiger uit de bouwcommissie, de architect en de aannemer).

De sectie 'archieffzaken' richtte zich vooral op de uitvoering van de punten 5 tot en met 7 van besluit 6 (de meer archiefftechnische aspecten van de opdracht). Deze sectie is de voortzetting van sectie-B van het vorige deputaatschap. De sectie is driemaal in vergadering bijeen geweest.

De Stichting ADC en het pand Broederweg 16

1.a het pand Broederweg 16 in eigendom te verwerven en te beheren

2. alle werkzaamheden uit te voeren voortvloeiende uit de overname van het pand Broederweg 16 te Kampen van deputaten-financieel van de Theologische Universiteit.

Overname pand Broederweg 16 van deputaten-financieel

In de vorige verslagperiode had het deputaatschap de opdracht te zoeken naar een geschikte lokatie voor een ADC. In die periode deed zich een unieke kans voor: een pand tegenover de Theologische Universiteit aan de Broederweg - en met aan de achterzijde haar bibliotheek - kwam vrij voor verkoop. Bovendien was dit pand, een voormalige viswinkel, uitermate geschikt om verbouwd te worden tot een archief- en documentatiecentrum.

Onder andere kon aan de achterzijde een archiefbewaarpplaats gebouwd worden in de tuin. Hoewel deputaten niet de instructie hadden om een pand te kopen, hebben ze deze kans niet willen laten lopen.

Het deputaatschap beschikte echter niet over middelen om het pand te kopen. Zij hebben aan deputaten-financieel van de Theologische Universiteit gevraagd dit gebouw voor hen te kopen. Die richtten daarvoor een aparte stichting op, 'Stichting Exploitatie Archief- en Documentatiecentrum Broederweg 16'.

Enkele deputaten-financieel vormden het bestuur van deze stichting.

In december 1989 is het pand Broederweg 16 aangekocht door deze stichting. De synode keurde het beleid van het deputaatschap goed. Wel sprak de synode uit dat deputaten archief en documentatie (voortaan a. en d.)eigenaar moesten worden van het pand. Dit hield in dat de plaatsen van deputaten-financieel in het bestuur overgenomen moesten worden door deputaten a. en d.

Op 19 februari 1991 is in een vergadering van deputaten-financieel de stichting overgedragen aan het deputaatschap. De voorzitter en de penningmeester van het deputaatschap waren als zijn vertegenwoordigers aanwezig bij deze vergadering. Door deze overdracht is het pand eigendom geworden van de deputaten a. en d. Hierbij is een overdrachtsbalans met een goedkeurende verklaring opgemaakt door een accountantskantoor.

Deputaten-financieel maakten ook een genereus gebaar. Het terrein van de bibliotheek van de universiteit grenst aan de tuin van Broederweg 16. Eén meter grond van dit terrein werd door deputaten-financieel geschonken. Deze meter was voor het deputaatschap van belang bij het realiseren van zijn plannen voor een ruime archiefbewaarpplaats.

Verhouding stichting-deputaatschap; samenstelling en werkwijze stichtingsbestuur

Op 19 april 1991 heeft het stichtingsbestuur voor de eerste maal vergaderd in zijn nieuwe samenstelling. Deze vergadering van de stichting was tegelijk een vergadering van het deputaatschap. Dit geldt ook voor de volgende stichtingsvergaderingen. In de praktijk valt een vergadering van het

deputaatschap voor een groot deel samen met een vergadering van de stichting.

Op deze eerste vergadering besloten we dat alle deputaten tegelijkertijd bestuurslid van de stichting zijn. Ook de functies van voorzitter, secretaris en penningmeester worden in de stichting door dezelfde mensen vervuld als in het deputaatschap.

Op deze eerste vergadering nam het stichtingsbestuur alle handelingen en besluiten over van het deputaatschap a. en d., zodat formeel het beleid van het deputaatschap spoort met dat van de stichting.

Bouwen inrichting ADC

l.b het pand Broederweg 16 als ADC te verbouwen en in te richten;

Nu het pand is verworven, moet er nog een archief- en documentatiecentrum van gemaakt worden. De volgende stappen zijn daartoe ondernomen.

De stichting heeft in de vorige periode aan architect F. Verweij uit Kampen de opdracht gegeven een globale schets en kostenraming te maken voor de verbouw van Broederweg 16 tot een archief- en documentatiecentrum. Deze raming en deze schetsen zijn gepresenteerd aan de vorige synode. De stichting in de nieuwe samenstelling besloot deze architect ook de definitieve opdracht voor de verbouwing te verlenen.

Ter oriëntatie is op 13 oktober 1990 door het voltallige deputaatschap een bezoek gebracht aan het toekomstige ADC aan de Broederweg 16.

Gewapend met de bouwschetsen heeft het deputaatschap het leegstaande pand van onder tot boven in ogenschouw genomen.

De architect heeft deze schetsen uitgewerkt tot een voorlopig ontwerp. Op de vergadering van 30 november 1990 gingen de deputaten in zee met dit ontwerp.

Op 25 januari 1991 waren de ontwerpen per verdieping in varianten gereed. Er werd een keuze gemaakt uit de varianten.

Op grond van deze keuze werkte de architect de ontwerpen uit. Op 8 maart 1991 werden ze door het deputaatschap van commentaar voorzien.

Op de vergadering van 19 april 1991 was de architect aanwezig. De bijgestelde tekeningen werden door hem toegelicht, mede aan de hand van een maquette.

Om advies in te winnen zijn deze bouwtekeningen opgestuurd naar de provinciale inspecteur van de overheidsarchieven in Overijssel, mr. C.J. van Heel.

De archiefinspecteur vond dat de zaak grondig was aangepakt en hij uitte zijn waardering over de goed doordachte bouwplannen.

Op 17 juni 1991 waren de bestektekeningen en de bijbehorende kostenraming klaar. Uit deze raming bleek echter dat de begroting - die aan de synode was gepresenteerd - fors werd overschreden. Een bezuinigingsronde volgde. Op een aantal posten kon bezuinigd worden. De deputaten bleven echter met een structurele overschrijding zitten. Deze overschrijding is te verklaren uit het feit, dat in bovengenoemde begroting een aantal zaken niet was meegerekend. De bezuinigingsposten werden doorgegeven aan de architect. De bestektekeningen en de raming werden door hem gewijzigd. Met deze gewijzigde versies ging het deputaatschap akkoord. De raming voor de bouw was toen f 655.000,00 (excl. aankoop en incl. B.T.W.).

Voor het verkrijgen van groen licht voor de bouwplannen was het nodig, dat er een wijziging werd aangebracht in het bestemmingsplan van de gemeente Kampen. Hiertoe werd in september 1991 een procedure gestart door de gemeente, de zogenaamde 'art. 19'-procedure. Deze procedure heeft tot gevolg gehad, dat de bouw met drie à vier maanden opgeschort werd.

Het pand Broederweg 16 behoort in Kampen tot de categorie beeldbepalende gebouwen. Bij verbouw van zo'n beeldbepalend gebouw is het mogelijk subsidie aan te vragen uit het fonds Stadsvernieuwing. Voor verbouw van Broederweg 16 is subsidie aangevraagd uit dit fonds. Het is zeer waarschijnlijk dat deze subsidieaanvraag gehonoreerd zal worden.

Ook zijn de mogelijkheden nagegaan of het ADC als culturele instelling aanspraak kan maken op subsidie. Gebleken is, dat het ADC als zodanig geen subsidie kan krijgen.

Inmiddels waren vier aannemers uit eigen kerkelijke kring geselecteerd. Aan deze aannemers werd gevraagd een prijsopgaaf te doen. Op 12 maart 1992 vond de aanbesteding plaats.

Bouwbedrijf Buitenhuis uit Dedemsvaart schreef als laagste in en werd onze aannemer. In april is de aangevraagde bouwvergunning verleend.

In mei werd er een aanvang gemaakt met de bouw. De geplande opleveringsdatum is donderdag 26 november 1992.

Hoe komt het ADC eruit te zien?

Het ADC zal drie verdiepingen tellen. Op de begane grond is aan de voorzijde het kantoor van de archivaris gevestigd. Aan de achterzijde bevindt zich de archiefbewaarpplaats. Deze begint in het pand en loopt diep naar achteren door de tuin in. De archiefbewaarpplaats heeft een oppervlakte van 60 vierkante meter en kan maximaal 650 strekkende meter archief- en documentatiemateriaal herbergen.

De opslagcapaciteit is extra groot door de toepassing van verrijdbare archiefstellingen.

De archiefbewaarpplaats is ingericht volgens de eisen ten aanzien van brandveiligheid, verlichting, waterkering en klimaatbeheersing, die van overheidswege aan dergelijke ruimten gesteld worden. Op de eerste verdieping is een studiezaal, die tevens als vergaderzaal of tentoonstellingsruimte dienst kan doen. Op de derde verdieping is nog een ruime zolder, die gebruikt kan worden als werkruimte voor bijvoorbeeld een eerste schifting van binnengekomen materiaal.

Nadat het pand is opgeleverd zal het worden ingericht als archief- en documentatiecentrum. Voor realisering van een goede en efficiënte inrichting is ruim van tevoren een gedetailleerde inrichtingsnotitie met bijbehorende begroting opgesteld. Ook is er rekening mee gehouden dat de archivarissen de mogelijkheid krijgen mee te spreken in keuzen die gemaakt moeten worden.

Archivaris-documentalist

4.b alle maatregelen te nemen die voor het aanstellen van een gekwalificeerde kracht overeenkomstig de besluiten van deze synode nodig zijn.

In de vorige periode is vastgesteld wat de functie van de professionele archivaris-documentalist zou moeten inhouden. Samengevat bevatte de functie de volgende drie componenten:

1. Het beheren van het bij het ADC in bewaring gegeven archief- en documentatiemateriaal en het aanbieden van deze dienstverlening.
2. Het dienen van kerkelijke en semi-kerkelijke instanties met advies en voorlichting ten aanzien van het beheer van haar archieven en documentatie.
3. het bevorderen van kennis en wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

Deputaten hebben zich over profiëlschets, taakomschrijving en salariëring o.a. laten informeren door de archivaris van de synodale Gereformeerde Kerken te Leusden en hiervoor vervolgens een beleid geformuleerd.

Het werven van een gekwalificeerde kracht voor het ADC had in de beginfase van het deputaatschap geen prioriteit. Eerst hebben deputaten zich gericht op het verbouwen van Broederweg 16 en het 'startklaar maken' van het ADC.

Ook waren er financiële overwegingen om te wachten met een archivaris. Het deputaatschap heeft ervoor gekozen het aantrekken van een archivaris uit te stellen om zo de begroting sluitend te krijgen. (Zie onder.)

In april 1992 heeft het deputaatschap een stappen- en tijdplan vastgesteld voor de wervingsprocedure van een full-timer. Dit plan ziet er als volgt uit:

- september 1992 voorstel salariëring, sollicitatieprocedure, sollicitatiecommissie, advertentietekst en advertentiecampagne
- december 1992 vaststelling van het bovenstaande
- januari 1993 voorbespreking sollicitatiecommissie, plaatsing advertentie
- februari/maart 1993 sollicitatierondes
- april 1993 benoeming

De aangestelde archivaris kan direct aan het werk voor de herdenking van de Vrijmaking in 1994!

Financiën

12. *van de kerken, met ingang van 1 januari 1991, een quotum te vragen van f 1,65 per ziel per jaar, en de boekhouding te laten controleren door een accountant.*

Inkomsten

De synode heeft het deputaatschap toestemming gegeven om vanaf 1 januari 1991 een quotum te vragen van de kerken van f 1,65 per ziel per jaar.

De penningmeester heeft op 31 oktober 1990 een brief gestuurd aan de kerkeraden om aan te kondigen dat er voortaan een quotum gevraagd zou gaan worden voor de instandhouding van een te

starten ADC. Ieder jaar - vanaf 1991 - in de maand januari stuurde de penningmeester een brief aan de kerkeraden met de vraag hun financiële bijdrage ten behoeve van het ADC over te maken. De meeste kerken hebben op verzoek in een vroeg stadium het quotum over 1991 en 1992 voldaan. In het eerste kwartaal van beide jaren werd het grootste deel van de bijdragen ontvangen (ca. 70 %).

De inkomsten worden per jaar geraamd op ca. f 190.000,-. Het te ontvangen gedeelte eind 1991 werd in de loop van 1992 bijna geheel ontvangen.

Ook voor 1993 zal op de kerken een beroep worden gedaan tot een spoedige betaling van het quotum, zodat tijdig aan de verplichtingen kan worden voldaan, die voortvloeien uit de geplande werkzaamheden.

Uitgaven en financieel beleid

Uiteraard werden de uitgaven beheerst door de kosten, die verband houden met de aankoop en de verbouw van het ADC-pand.

Voor 1993 (realisatie verbouw) zal ook rekening moeten worden gehouden met de kosten, die de inrichting en het aantrekken van personeel met zich meebrengen.

In grote lijnen komt het financiële beleid neer op het binnen het gestelde quotum houden van de kosten met betrekking tot de uit te voeren plannen.

In de financiële begroting, zoals door het deputaatschap aan de vorige synode gepresenteerd, werd uitgegaan van een jaarlijks huurbedrag van het gebouw. De synode besloot echter tot aankoop van het pand door het deputaatschap a. en d. Vanzelfsprekend heeft dit andere financiële gevolgen.

De geraamde verbouwkosten bleken aanzienlijk hoger te zijn dan men in een globale raming aanvankelijk had ingeschat. Gevolg was bijstelling van het beleid. We stonden met het door de synode vastgestelde quotum voor de keuze: volledig uitstel van de plannen tot de volgende synode of handelen naar wijs inzicht binnen het vastgestelde budget. Uitstel zou uiteindelijk alleen maar betekenen vertraging van de totstandkoming van het ADC met alle nadelige gevolgen vandien.

Gekozen is dus voor een enigszins vertraagde aanpak van de door de synode gestelde opdracht, zodat met de beschikbare middelen zoveel mogelijk de bouw en inrichting van het ADC kon worden gerealiseerd.

Voor meer gedetailleerde financiële informatie zullen aan de synode te zijner tijd de nodige stukken worden overgelegd.

Opmerkingen

Onder gunstige voorwaarden leenden deputaten-financieel een bedrag van f 400.000,-.

De jaarstukken 1990, 1991 en 1992 zijn ter controle aan de accountant voorgelegd.

Stimulering archiefbeheer kerken

5. *de kerkeraden, de meerdere vergaderingen en haar deputaatschappen alsmede waar nodig semi-kerkelijke instanties en personen te dienen met advies en voorlichting inzake de zorg voor archieven en documentatie;*
6. *de kerkelijke vergaderingen te dienen met richtlijnen voor een goed archiefbeheer.*

Richtlijnen archiefordeningsplan

Zolang onze kerken geen full-time functionaris hebben, ontbreekt het deputaten aan mogelijkheden om veel te doen aan de bevordering en ondersteuning van het archiefbeheer in de plaatselijke kerken. Wel heeft de sectie 'archieffzaken' van ons deputaatschap op verzoek van verschillende kant zich bezig gehouden met het ontwerpen van een ordeningsplan voor het archief van een kerkeraad. Een archiefordeningsplan behelst het volgende: wanneer een archivaris of een scriba kerkeraadstukken niet slechts chronologisch, maar ook op onderwerp in mappen wil ordenen, biedt dit schema een noodzakelijke richtlijn daarvoor.

Wat in de vorige periode gestart is, is in deze periode afgemaakt. Noordhuis en Te Velde hadden in de vorige periode een concept-archiefordeningsplan opgesteld. Dit is in de sectie besproken. Op 28 juni 1991 is het definitieve ordeningsplan vastgesteld. Ter verhoging van de bruikbaarheid is er een index bij gemaakt. Het eindresultaat is als bijlage opgenomen.

Een verdere uitbreiding van de richtlijnen komt voor rekening van de te benoemen landelijke archivaris. Op stapel staat: hoe men een oud en afgesloten archief dient te inventariseren en te behandelen. Het is de bedoeling deze nog op te stellen handleiding, samen met alle richtlijnen die het deputaatschap tot nu toe heeft vervaardigd, uit te geven in een handzaam boekje.

Contact met de archiefconsulenten en de plaatselijke kerken over archiefbeheer

Om het ordeningsplan goed af te stemmen op de praktijk in de kerken waren de consultants een onmisbare schakel. Op 14 september 1991 is er met hen een bijeenkomst geweest, waarop het ordeningsplan een belangrijk onderwerp was. Bovendien is in een brief aan de kerken d.d. 28 november 1991 gemeld dat het ordeningsplan gereed was voor gebruik, onder verwijzing naar de consultants, die het kunnen verschaffen en over het gebruik kunnen adviseren.

In de classes waren de consultants verder het adres voor advies en voorlichting voor allerlei vragen op het gebied van archiefbeheer.

Momenteel zijn er vierentwintig archiefconsultanten. (Een lijst gaat als bijlage bij dit rapport.) Twee classes zijn vacant. Er vonden de volgende mutaties plaats: de vacatures voor de classes Warffum, Drachten, Rotterdam en Hoogvliet werden vervuld; de classes Hilversum en Dordrecht-Gorinchem kwamen vacant.

Een volgende bijeenkomst met consultants is in het ADC gepland, waarbij zij kunnen kennismaken met de nieuwe archivaris, met wie ze intensiever contact gaan onderhouden.

Collectievorming

7. *archief- en documentatiemateriaal te verzamelen en te beheren dat van belang is voor de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken, met name sinds de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren, in het bijzonder wanneer zulk materiaal anders dreigt verloren te gaan.*

Het werk aan de reeds bestaande collectie archief- en documentatiemateriaal is op dezelfde voet als in de vorige verslagperiode voortgezet.

In de afgelopen verslagperiode heeft onze vrijwilliger, de heer F. Harwig uit Hasselt, veel werk verricht. Hij fungeerde als contactpersoon voor wie archief- en documentatiemateriaal wilde aanbieden of raadplegen. Ook heeft hij veel materiaal uit alle delen van het land opgehaald en voorlopig geïnventariseerd. De door hem ontvangen stukken zijn verantwoord in een register waarin behalve de naam van de gever, de ontvangstdatum en een summier omschrijving ook de eventuele voorwaarden zijn vermeld. In 1991 heeft hij de systematische beschrijving afgerond van de tot dan toe ontvangen brochures en plaatselijke gedenkboeken. Het is nu mogelijk via de catalogus te zoeken op auteur, plaatsnaam en trefwoord.

Wij kunnen het tot nu toe bijeengebrachte archief- en documentatiemateriaal in de volgende categorieën indelen:

1. periodieken;
2. geschiedschrijving;
3. brochures;
4. dossiers met documentatie over de Vrijmaking en de kerkelijke conflicten van 1967 en volgende jaren;
5. persoonlijke archieven;
6. dossiers m.b.t. een persoon of onderwerp.

Ter toelichting en concretisering van de bovengenoemde categorieën dienen de volgende voorbeelden en opmerkingen:

ad 1. Allerlei regionale en landelijke tijdschriften, kerkbodes, zendingsbladen e.d., zoals de Bazuin, de Standaard, de Heraut, de Wachter. Een aantal tijdschriften is inmiddels opgeheven. Sommige tijdschriften worden gratis toegezonden. De meeste complete jaargangen zijn inmiddels ingebonden.

ad 2. Vooral plaatselijke geschiedschrijving, b. v. jubileum- en gedenkboeken.

ad 3. Allerlei onderwerpen, maar vooral over kerkelijke conflicten. Een greep uit de auteurs: P. Jasperse, P. Jongeling, A. Kuyper, F.L. Rutgers, H.J. Schilder, K. Schilder, K.C. van Spronsen, C. Veenhof, C. Vonk, B. Wielenga, A. Zijlstra.

ad 4. In de meeste gevallen geordend per plaatselijke kerk.

ad 5. Meestal fragmenten; b. v. originele brieven, handgeschreven niet in druk verschenen verslagen.

ad 6. B.v. dossier-D. van Dijk, dossier-S. Greijdanus; bevat soms originele correspondentie, maar meestal documentatiemateriaal van en over één persoon. Voorbeelden van onderwerpdossiers: foto's en beschrijvingen van orgels, foto's van kerkgebouwen, pastorieën en van gebouwen waarin ten tijde van kerkelijke conflicten erediensten gehouden werden.

De afgelopen periode is de totale omvang van het materiaal ongeveer verdubbeld: van circa 50 naar circa 100 strekkende meter. In het voorjaar van 1991 zag de heer Harwig zich genooddaakt het vele materiaal dat bij hem thuis was opgeslagen af te stoten. Het werd tijdelijk verhuisd naar het bibliotheekgebouw van de Theologische Universiteit in Kampen. Het gedeelte van het materiaal dat in het gemeentearchief van Kampen was ondergebracht, kon daar nog blijven, dankzij de royale

medewerking van de gemeentearchivaris, drs. J. Grooten. Een klein gedeelte, namelijk wat sinds het voorjaar van 1991 is aangeboden aan het ADC, is nog opgeslagen bij de heer Harwig thuis. Enkele organisaties hebben inmiddels al te kennen gegeven hun materiaal aan te willen bieden zodra het ADC over de nodige ruimte en een full-time functionaris beschikt. Zo is het ook de bedoeling te zijner tijd de archieven van de generale synodes en hun deputaatschappen, thans nog bewaard en beheerd door de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, over te brengen naar het ADC.

Ons acquisitiebeleid is tot nu toe noodgedwongen passief geweest. Maar na de opening van het nieuwe ADC en de indiensttreding van de archivaris willen wij de verspreide collectie bijeenbrengen. Dan kunnen wij ook op een meer actief acquisitiebeleid overstappen. Om te voorkomen dat in deze interim-situatie waardevol materiaal verloren zou gaan, hebben wij per brief van 28 november 1991 alle plaatselijke kerken nogmaals schriftelijk op de mogelijkheid gewezen belangrijk archief- en documentatiemateriaal aan ons deputaatschap over te dragen.

Tot slot zij nog vermeld dat de heer Harwig in het gemeentearchief van Kampen onderzoek gedaan heeft naar de geschiedenis van het pand Broederweg 16 en zijn vroegere bewoners.

Overige onderwerpen

Publiciteit

Hierboven is gememoreerd dat op twee momenten in de voorbije periode een brief is gestuurd naar de kerkeraden (op 31 oktober 1990 en 28 november 1991). De voortgang van de bouw van het ADC en de totstandkoming van het ordeningsplan zijn met name onder hun aandacht gebracht. In september 1990 is een persbericht geplaatst in het Nederlands Dagblad en in de regionale kerkbladen. Hierin is gewezen op de mogelijkheid archief- en documentatiemateriaal af te staan aan het deputaatschap.

In het Nederlands Dagblad van 2 april 1992 heeft een interview gestaan met de heren Boiten en Harinck naar aanleiding van de start van de bouw van het ADC.

In de Variant van 25 september die verscheen ter gelegenheid van de Theologische Universiteitsdag 1992, is met een foto, een schets en een korte toelichting wederom aandacht gevraagd voor het ADC.

Tijdens de Theologische Universiteitsdag is tevens een 'muurkrant' met foto's en tekeningen van het in aanbouw zijnde ADC aangebracht bij de desbetreffende lokatie.

Lidmaatschap CPA

9. de kerken te vertegenwoordigen in het CPA.

Het lidmaatschap van het CPA wordt als zeer zinvol ervaren. In deze verslagperiode zijn drie vergaderingen -éénmaal per jaar -van het CPA gehouden, welke door een vertegenwoordiger van het deputaatschap zijn bijgewoond.

Via deze commissie kunnen allerlei nuttige contacten worden onderhouden in het relatief kleine wereldje van kerkelijke archieven. In de toekomst hoopt het deputaatschap met een eigen functionaris actiever te kunnen participeren in het CPA.

Overname generaal-synodale archieven

1.5 de archieven van de generale synodes en hun deputaatschappen, thans nog bewaard en beheerd door de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, eveneens naar het ADC te doen overbrengen.

Wanneer het ADC gereed is, kunnen daarheen de archieven van de generale synodes en haar deputaatschappen, thans nog bewaard en beheerd door de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, worden overgebracht.

Het is wellicht goed, dat de synode een uitspraak doet over het tijdstip waarop de archiefbewarende kerk haar taak aan het ADC overdraagt. Daarmee moet dan ook de instructie aan ons deputaatschap in overeenstemming worden gebracht.

Voorstel inzake te nemen besluiten over het deputaatschap voor archief en documentatie aan de generale synode, te houden te Ommen in 1993

Deputaten stellen de generale synode voor de volgende besluiten te nemen:

Besluit 1:

De arbeid en het beleid van deputaten in de verslagperiode 1990-1993 goed te keuren.

Besluit 2:

Aan de nieuw te benoemen deputaten voor archief en documentatie de volgende opdrachten te verstrekken:

1. de kerkeraden, de meerdere vergaderingen en haar deputaatschappen, alsmede waar nodig en van belang ook personen en instanties te dienen met advies en voorlichting inzake de zorg voor archief- en documentatiemateriaal;
2. de kerkelijke vergaderingen speciaal te dienen met richtlijnen en instructies voor een goed archiefbeheer;
3. het bestuur te blijven vormen van de 'Stichting Exploitatie Archief- en Documentatiecentrum Broederweg 16', opgericht op 27 november 1989 en gevestigd te Kampen, en zich in die kwaliteit te houden aan de besluiten van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland door welke zij zijn benoemd;
4. de archieven van de generale synodes en haar deputaatschappen, thans nog bewaard en beheerd door de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, naar het ADC te doen overbrengen tegen een nader te bepalen datum;
5. overleg te voeren met elk generaal-synodaal deputaatschap over het overbrengen van het oudere gedeelte van zijn archief naar het ADC;
6. archief- en documentatiemateriaal te verzamelen en te beheren, dat van belang is voor de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken met name sinds de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren;
7. kennis en onderzoek op het gebied van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland te bevorderen, met name door het toegankelijk maken van de aanwezige collecties;
8. de kerken te vertegenwoordigen in de Commissie tot registratie van de Protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven (CPA);
9. contacten te onderhouden en activiteiten te ontplooiën, die voor het onder 1-8 genoemde noodzakelijk en nuttig zijn;
10. toezicht te houden op de werkzaamheden van de functionaris, die met de dagelijkse uitvoering van het onder 1-8 genoemde zal worden belast;
11. van de kerken per 1 januari 1994 een quotum te vragen van f 1,75 per jaar en de financiële administratie van de onder 3 genoemde stichting te laten controleren door een accountant;
12. aan de eerstvolgende synode over hun arbeid te rapporteren.

Bijlagen:

- lijst van consultants
- ordeningsplan

Bijlage 1

Lijst van archiefconsulenten

CLASSIS en ARCHIEFCONSULENT

1. Groningen en Appingedam
A. Bolhuis
Jupiterstraat 111
9742 EV Groningen
050-778663
2. Warffum
A.R. Veldman (2)
Prinsenhof 24
9983 PJ Roodeschool
05954-13291
3. Grootegast
Mevr. E. Veldman
Rubensstraat 73
9718 ME Groningen
050-130373
4. Leeuwarden en Dokkum
B.G. Buisman
Cammingastraat 66
8802 ZM Franeker
05170-4558
5. Drachten
T. Rispens
Kruirad 37
9285 MT Buitenpost
05115-2724
6. Assen
W. Odding
Tuinstraat 50
9404 KM Assen
05920-14213
7. Hoogeveen en Stadskanaal
F. Veenstra
Jan Vermeerstraat 41
7944 BW Meppel
05220-61352
8. Hardenberg (gedeeltelijk, zie onder 1*)
D. Dalhuizen
Herikstraat 36
7731 VR Ommen
05291-2066
9. Hardenberg (gedeeltelijk, zie onder 2*) en Enschede
H. Hagens
Paganinistraat 49
7604 JB Almelo
05490-15082
10. de plaatsen: Hengelo, Nijverdal en Oldenzaal
J. Koning
Reviusstraat 79
7552 GH Hengelo
074-911765

11. de vier Enschedese kerken

H.A. Noppers
Boterkorfhoeck 19
7546 JC Enschede
053-760402

12. Kampen

K.A. Tillemma
Liede 20
8032 AD Zwolle
038-544813

13. Zwolle

P.P. Pontier
Reggelaan 64
8032 A W Zwolle
038-536119

14. de plaatsen: Arnhem, Ede,

Velp, Wageningen en Heerde
E. de Vries
Krulmate 4
8014 KC Zwolle
038-659434

15. Harderwijk minus Heerde

H. van Winkoop
Lippenoordweg 12
8051 XJ Hattem
05206-45078

16. Zutphen en de kerk te Deventer

J. Merema
Emmalaan 6
7315 AK Apeldoorn
055-219323

17. Amersfoort

G. Noordhuis
Slangevecht 4
3813 LT Amersfoort
033-806418

18. Utrecht

A.W. Nordeman
prof. Suringar laan 7
3571 WH Utrecht
030-734310

19. Hilversum

vacant

20. Particuliere Synode

Noord-Holland
K.J. Wietsma
Van der Waalsstraat 14
1171 AT Badhoevedorp
020-6593594

21. Dordrecht-Gorinchem

vacant

22. 's-Gravenhage

L. Blijdorp
Rosenburg 13

2352 XA Leiderdorp
071-896969

23. Gouda-Leiden-Woerden
S. Ouwersloot
Wilgenoord 64
2411 TG Bodegraven
01726-11886

24. Rotterdam en Hoogvliet
Mevr. M. Bijsma
(voorlopig vacant i.v.m. haar
verblijf in het buitenland)

25. Axel en Middelburg
G.C. Groenleer
Schouwenbank 72
4301 AJ Zierikzee
01110-16065

26. Noord-Brabant en Limburg en Arnhem
(bezuiden de Rijn)
A. Meijer
Gouverneur Van den Bogaerdesingel 10
5224 CA Den Bosch
073-21259

Noten

1. Avereest-Dedemsvaart, Bruchterveld, Gramsbergen, Hardenberg, Heemse, Lutten en Onnen
2. Almelo, Bergentheim, Daarlerveen, Den Ham, Marienberg en Vroomshoop

Bijlage 2

Archiefschema voor het kerkeraadsarchief

(november 1991), opgesteld door deputaten archief en documentatie

Inleiding

In het algemeen notuleert de scriba wat het optekenen waard is. Hij ontvangt brieven, bestemd voor de kerk, en hij verzendt brieven, uitgaande van de kerk.

Daarom is hij de eerste die in aanmerking komt om de archieven op een verantwoorde wijze te verzorgen en te beheren. Hij moet trachten dat zo te doen, dat niet alleen hijzelf, maar ook anderen er de weg in kunnen vinden.

Zodra dat mogelijk en wenselijk is, draagt de scriba het door hem gevormde archief over aan de archiefbeheerder (archivaris van de plaatselijke kerk).

De notulen vormen het hoofdbestanddeel van het kerkeraadsarchief. Zij kunnen worden opgemaakt, hetzij in boekvorm (ingeschreven in registers), hetzij op losse bladen (getypt of geschreven). De laatste jaren wordt ook steeds vaker gebruik gemaakt van een computer. Het bewaren van de diskette is dan niet voldoende, maar er dienen uitdraaien gemaakt en bewaard te worden. Deze losse bladen dienen later, bijvoorbeeld eens per jaar, te worden ingebonden.

Het zoeken van gegevens in het notulenboek kan worden vergemakkelijkt door de bladen van het notulenboek te pagineren. Hierdoor is tevens controle mogelijk op de volledigheid en de ongeschonden staat van het notulenboek.

Op elke bladzijde dient een ruimte vóór de kantlijn te worden opengelaten, bestemd voor korte aanduidingen van de in de tekst voorkomende onderwerpen.

Verder kunnen de ter vergadering behandelde stukken in de notulen worden vermeld met het nummer, waaronder zij zijn ingeschreven in het register van ingekomen en uitgaande stukken.

Voorts verdient het aanbeveling op de onderwerpen in de notulen een alfabetische index te maken, bij voorkeur in de vorm van een eenvoudig kaartsysteem of van een losbladig register in een ringband. De onderwerpsaanduiding in de kantlijn van het notulenboek kan op de kaarten als trefwoord dienst doen. Bij elk trefwoord behoeft slechts het nummer van de bladzijde van het notulenboek te worden vermeld, alsmede het jaar. Zijn er twijfelgevallen, dan dienen verwijzingen te worden gemaakt van het ene trefwoord naar het andere.

Het verdient aanbeveling na afloop van een vergadering besluitenlijsten samen te stellen. Dit kan enerzijds van belang zijn voor de administratie, anderzijds de functiewisseling en het inwerken van nieuwe ambtsdragers vergemakkelijken. Deze besluitenlijsten kunnen na verloop van tijd het beste bij de notulen van de betreffende periode worden opgeborgen. Ook hierdoor zijn de notulen beter toegankelijk.

Het gebruik van een inschrijvingsregister is aan te bevelen. Hierbij worden de ingekomen en uitgegane stukken in chronologische volgorde genummerd en ingeschreven in dit register (ook wel brievenboek genoemd).

Het register vormt een belangrijke toegang op de correspondentie, terwijl aan de hand hiervan tevens kan worden vastgesteld in welke vergadering het betreffende stuk aan de orde is geweest. De ingekomen stukken en de afschriften van uitgegane stukken worden voorzien van nummers, corresponderende met die van het register, steeds op dezelfde plaats, bijvoorbeeld rechtsboven. Alleen stukken die voor blijvende bewaring in aanmerking komen behoeven te worden geregistreerd.

Wat betreft de ordening van correspondentie zijn er twee mogelijkheden.

Gekozen kan worden tussen:

- a. ordening in chronologische volgorde van het brievenboek en
- b. ordening in systematische volgorde van een archiefschema of archiefordeningsplan (deze mogelijkheid is slechts aan te bevelen voor zeer omvangrijke archieven).

ad a. In behandeling zijnde stukken worden in eerste instantie opgeborgen in ordners of mappen. Na afloop van het kalenderjaar worden de stukken, die niet worden vernietigd, opgeborgen in een dossieromslag. Indien gebruik wordt gemaakt van een losbladig inschrijvingsregister kunnen de bladzijden die betrekking hebben op het betreffende kalenderjaar bij de stukken worden opgeborgen. Afhankelijk van de hoeveelheid correspondentie kan het voorkomen dat de stukken van één jaar verdeeld moeten worden over meerdere mappen zodat geen onwerkbaar, te dikke dossiers ontstaan. In bijzondere gevallen kunnen stukken die op één bepaald onderwerp betrekking hebben (bijvoorbeeld de restauratie van een kerkgebouw) worden bijeengevoegd in één omslag. Het is echter niet wenselijk te vaak tot een dergelijke werkwijze over te gaan. Dit heeft pas zin wanneer

een bepaalde zaak van bijzonder belang is en veel stukken oplevert.

ad b. Wanneer men kiest voor een onderwerpsgewijze ordening, worden de in behandeling zijnde stukken in afzonderlijke dossiers per zaak of onderwerp chronologisch bijeengebracht. De onderwerpen kunnen worden ontleend aan een archiefschema.

Van een stuk dat over bijvoorbeeld drie onderwerpen handelt, worden twee kopieën gemaakt zodat in elk van de drie dossiers de informatie kan worden opgeborgen. Het gebruik van een thematische ordening wordt afgeraden voor kerken met kleine(re) archieven.

Het hierna volgende archiefschema is opgesteld ten behoeve van die plaatselijke kerken die om hulp vragen bij het voor het eerst of opnieuw opzetten van het kerkeradaarsarchief.

Omdat kerken nu eenmaal verschillen in o.a. hun historie, grootte en ontwikkeling is er geen pasklaar en gedetailleerd schema te geven dat voor elke afzonderlijke kerk geschikt is. Daarom is er gekozen voor een niet al te gedetailleerd schema met een duidelijke structuur.

De ruggegraat wordt gevormd door de 15 hoofdrubrieken die op hun beurt zijn onderverdeeld in een aantal rubrieken. Een verregaande onderverdeling van rubrieken zou de overzichtelijkheid van het geheel niet ten goede komen.

Bovendien hebben veel kerken niet de behoefte zo diep te archiveren dat voor ieder detailonderwerp een eigen rubriek wordt ingesteld en een eigen map wordt aangelegd. De plaatselijke kerkelijke archivaris kan het schema gebruiken als een kapstok waaraan hij slechts datgene ophangt wat hij nodig heeft.

Er is naar gestreefd het schema zo doorzichtig mogelijk te maken. Ter wille van de praktische hanteerbaarheid is er een alfabetisch register aan toegevoegd. In het register, dat aanzienlijk meer termen bevat dan het systematische schema, kan men vinden onder welke rubriek een bepaald onderwerp gearchiveerd moet worden.

Tot slot nog enkele opmerkingen over de volgorde van de 15 hoofdrubrieken. De nummers 1 t/m 4 geven de algemene kaders, de algemene voorwaarden voor een plaatselijke kerk. De kerk moet eerst geïnstitueerd zijn en een afgebakend gebied hebben (nr. 1). Vervolgens dient er een kerkeraad te functioneren (nr. 2). Voor dat functioneren zijn ambtsdragers nodig (nr. 3). Het is eveneens nodig dat het ledenbestand bijgehouden wordt (nr. 4).

In de nrs. 5 t/m 10 worden de meest wezenlijke taken opgesomd die door de kerkeraad verricht moeten worden. De nrs. 11, 12 en 13 geven de relaties aan, van dichtbij naar veraf. De uitwendige materiële zaken komen aan de orde in nr. 14. De hoofdrubriek informatievoorziening en publiciteit sluit de rij met nr. 15.

Schema

1. Instituering, ontwikkeling en territorium

1. instituering, samenvoeging, opheffing
2. groei, grenzen, splitsing
3. plaatselijke kerkgeschiedenis

2. Functioneren van de kerkeraad

1. samenstelling en werkwijze
2. ondertekening van de drie formulieren van eenheid
3. vergaderingen
4. gemeentevergaderingen
5. archiefzaken

3. Voorziening in de ambten

1. wijziging aantal ambtsdragers
2. roeping/vertrek/ontslag van predikanten
3. roeping/ontheffing van ouderlingen en diakenen

4. Ledenadministratie en kerkelijk bureau

1. personele bezettingen en instructie kerkelijk bureau
2. inkomende leden
3. vertrekkende leden
4. doop, avondmaal, huwelijksbevestiging
5. familieberichten
6. ledenregistratie
7. statistiek

5. *Eredienst, prediking en sacramenten*

1. organisatie kerkdiensten en preekvoorziening
2. inhoud prediking
3. prekenserie voor leesdiensten
4. liturgiezaken
5. samenstelling en instructie liturgiecommissie
6. rapporten van en correspondentie met de LC
7. samenstelling en instructie orgelcommissie
8. rapporten van en correspondentie met de OC

6. *Zending*

1. samenstelling en instructie zendingscommissie
2. rapporten van en correspondentie met de ZC
3. rapporten van en correspondentie met de zendende kerk en haar zendingscolleges/-commissies
4. financiële jaarstukken en controle ZC
5. overige correspondentie inzake de zending
6. zendingsblad

7. *Evangelisatie*

1. samenstelling en instructie evangelisatiecommissie
2. rapporten van en correspondentie met de EC
3. beleidsstukken
4. financiële jaarstukken en controle EC
5. overige correspondentie inzake de evangelisatie

8. *Catechese en toerusting*

1. catechese
2. toerustingscursussen en -conferenties
3. studieverenigingen

9. *Opzicht en tucht*

1. toelating tot het avondmaal/lidmaatschap
2. pastoraat en geestelijke verzorging
3. gemeente- en wijkavonden
4. vermaan en tucht over leden
5. vermaan en tucht over ambtsdragers

10. *Diaconaat*

1. samenstelling en werkwijze diaconale vergaderingen
2. vergaderingen
3. beleidsstukken
4. contacten met gemeenteleden
5. financiële administratie
6. financiële jaarstukken en controle
7. contact en correspondentie met dienst- en hulpverlenende instellingen
8. diaconale conferenties en deputaatschappen

11. *Kerkverband*

1. classis
2. particuliere synode
3. generale synode
4. afzonderlijke zusterkerken

Opmerking: rapporten van en correspondentie met deputaatschappen bij de kerkelijke vergadering die de deputaten benoemde

12. *Contacten met andere kerkgemeenschappen*

1. Nederlands Gereformeerde Kerken
2. Christelijke Gereformeerde Kerken
3. Gereformeerde Kerken (synodaal)
4. overige kerken
5. organisaties voor interkerkelijk contact en samenwerking

13. *Contacten met overheid en samenleving*

1. contact en correspondentie met de overheden
2. contact en correspondentie met maatschappelijke organisaties en instellingen

14. Bezit, beheer en financiën

1. samenstelling en instructie commissie van beheer
 2. financiële jaarstukken en controle CvB
 3. rapportage van en correspondentie met de CvB
 4. overige correspondentie inzake bezit, beheer en financiën
- Opmerking: eventueel idem inzake bouwcommissie

15. Informatievoorziening en publiciteit

1. mededelingen aan de gemeente
2. kerkblad
3. plaatselijk hand-/jaarboekje
4. externe publiciteit

**AANVULLEND RAPPORT DEPUTAATSCHAP ARCHIEF EN DOCUMENTATIE
AAN DE GENERALE SYNODE 1993**
(periode oktober 1992 t/m april 1993)

Inleiding

In oktober 1992 is het deputatenrapport aan de synode afgesloten. In dit aanvullende rapport vindt u kort de zaken genoemd die hierna behandeld zijn.

In de laatste maanden hebben wij ons vooral beziggehouden met de werving en aanstelling van een archivaris-documentalist.

Er zijn in deze laatste periode twee vergaderingen gehouden: één in december 1992 en één in maart 1993; de volgende vergadering is gepland in mei.

Samenstelling

Voorafgaand aan de vergadering van 12 december 1992 deelde deputaat Groenleer de voorzitter mee van plan te zijn te solliciteren naar de vacature van archivaris-documentalist en bespraken zij welke gevolgen dit had voor zijn lidmaatschap van het deputaatschap. Beiden kwamen tot de conclusie dat het het beste zou zijn als hij zou terugtreden als deputaat. Groenleer zou de eerstvolgende vergadering ook niet meer bijwonen.

De voorzitter legde deze zaak voor in de deputaatschapsvergadering.

Mededeputaten deelden bovengenoemde conclusie. Vanaf deze datum was Groenleer geen lid meer van het deputaatschap.

Archivaris-documentalist

In het deputatenrapport wordt melding gemaakt van een stappen- en tijdsplan voor de wervingsprocedure van een full-timer. Dit plan is in de afgelopen maanden gerealiseerd. In de vergadering van 21 september 1992 werd een selectiecommissie ingesteld, die dit plan uitvoerde; de commissie bestond uit de volgende leden: Harinck, Noordhuis en Te Velde.

In januari 1993 werd een personeelsadvertentie geplaatst in het "Nederlands Dagblad" en in "De Reformatie".

In totaal hebben zestien personen gesolliciteerd.

Van deze zestien werden er drie sollicitanten uitgenodigd voor een gesprek.

Deze sollicitanten staken boven de anderen uit: twee doordat zij in het bezit waren van het diploma middelbaar archiefambtenaar (een belangrijke functie-eis) en één op grond van zijn opmerkelijke staat van dienst en ervaring in het opzetten en organiseren van projecten op met name cultuur-historisch gebied.

Op 2 maart werden de sollicitatiegesprekken gehouden in het gebouw van de TU te Kampen. De gesprekken verliepen in een goede open sfeer. Elk gesprek duurde ongeveer 75 minuten. Bovendien kregen de sollicitanten nog een rondleiding in het ADC.

In de gesprekken werden o. a. de volgende punten aan de orde gesteld: motivatie; plan van aanpak; relatie huidig werk t.o.v. ADC-werk; houding t.o.v. onze kerken; kennis van het kerkelijk leven; kennis van de kerkgeschiedenis; sociale aspecten van de functie; ervaring als ambtsdrager; leidinggeven;

organisatorische kwaliteiten; contacten met aanverwante instellingen; reizen voor het werk; werken in de avonduren; samenwerking met de TU.

De sollicitanten hadden op verzoek enkele van hun eigen pennevruchten meegenomen (scripties, artikelen, e.d.).

Na deze gesprekken zijn referenties ingewonnen met betrekking tot de drie kandidaten.

Gelet op de gevolgde archiefopleiding, de jarenlange werkervaring bij een historische archiefdienst en de uitstekende referenties kwam de selectiecommissie unaniem met het advies drs. G. C. Groenleer uit Zierikzee voor te dragen voor de functie van archivaris-documentalist.

Dit advies werd overgenomen door het deputaatschap in de vergadering van 26 maart jongstleden. In principe werd besloten de heer Groenleer te benoemen tot archivaris-docu-

mentalist. Een commissie werd aangewezen om over arbeidsvoorwaarden en dergelijke met de heer Groenleer te overleggen. Verder wordt het resultaat van een medische keuring afgewacht. Bij positieve uitslag van een en ander zal de benoeming definitief worden. Naar het zich laat aanzien zal dat 26 april het geval zijn.
Het is de bedoeling dat de heer Groenleer per 1 augustus 1993 in dienst treedt.

Bouwen inrichting ADC

De deputaatschapsvergadering van 12 december 1992 werd gehouden in Kampen. Deputaten hebben toen het splinternieuwe ADC bezocht, dat juist die week was opgeleverd. Geconstateerd werd, dat het een mooi centrum is geworden. Samenvattend mocht geconcludeerd worden dat de uitvoering van de bouw voorspoedig verlopen is. Zowel architect als aannemer hebben prima werk geleverd. De tweede en definitieve oplevering heeft plaats gehad op woensdag 31 maart 1993. Nadat de bouw voltooid was, is een inrichtingscommissie, bestaande uit de heren Boiten, Noordhuis en Noppers, aan de slag gegaan met de uitvoering van de reeds vastgestelde inrichtingsplannen. De officiële opening van het ADC is gepland in september van dit jaar.

Voorstel benoemingen

De volgende deputaten hebben kenbaar gemaakt niet voor herbenoeming in aanmerking te willen komen: T. A. Heslinga, H.A. Noppers, P.J. de Weerdt

Voor herbenoeming stellen zich beschikbaar:

als primi:

- R. Boiten, Burg. Bootlaan 1, 6711 JL Ede (08380-51645)
- drs. G. Harinck, Melchior Treublaan 38, 2313 VH Leiden (071-131314)
- S. Hiemstra, Gerststraat 7, 3882 GZ Putten (03418-56086)
- drs. G.F. Noordhuis, Slangevecht 4, 3813 LT Amersfoort (033-806418)
- prof. dr. M. te Velde, Toon Slurinkhof 51, 8264 DG Kampen (05202-26632)
- E. T. de Vries, Stadhouderslaan 102, 3761 EN Soest (02155-17990)

als secundi:

- W.F. Haitzma, Van Geenstraat 12, 3882 BJ Putten (03418-60915)
- H.J. Luth, Hofstraat 26, 3311 XH Dordrecht (078-139094)
- W. Odding, Bremstraat 205, 9404 GB Assen (05920-14213)

Oegstgeest, 16 april 1993
namens het deputaatschap

T.A. Heslinga, secretaris

RAPPORT DEPUTATEN BIJBELVERTALING

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen op DV 14 april 1993 te Ommen

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Wij bieden u de volgende rapportage aan van onze werkzaamheden over de periode 1990-1992. Overeenkomstig de opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 presenteren we dit rapport ook aan de kerken, in de hoop dat zij willen kennismaken van ons werk.

1. Opdracht

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Leeuwarden 1990, besloot op 15 mei 1990 opnieuw deputaten bijbelvertaling te benoemen met de opdracht (Acta, art. 67):

„a. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te blijven presenteren als adres waaraan men desgewenst informatie over het onderwerp 'bijbelvertaling' kan toezenden;

b. te functioneren als waarnemers die de ontwikkelingen op het gebied van de bijbelvertalingen in grote waakzaamheid blijven volgen om zo de kerken en haar synode tijdig te kunnen informeren en adviseren inzake huidige en te verwachten ontwikkelingen op het gebied van de bijbelvertalingen in Nederland;

c. zoveel mogelijk deel te nemen aan het voorbereidend overleg met het Nederlands Bijbelgenootschap over een nieuwe vertaling ter vervanging van de vertaling van 1951;

d. een rapport over hun arbeid een half jaar voor het begin van de eerstkomende generale synode aan de kerken toe te zenden."

Het deputaatschap behield dezelfde samenstelling die het al sinds de Generale Synode van Arnhem 1981 heeft.

2. Uitvoering van de opdracht

De deputaten hebben enkele malen vergaderd. De hoofdzaak van onze werkzaamheden betrof het overleg met het Nederlands Bijbelgenootschap (hierna:NBG) over de voorbereiding van een nieuwe bijbelvertaling.

De informatie die de Raad voor Contact en Overleg betreffende de bijbel (hierna:RCOB) ons toezond had met het onderwerp bijbelvertaling niet te maken.

Hier kan wel vermeld worden dat de in het verleden door de RCOB beoogde conferentie over de plaats van de zg. deuterocanonieke boeken in de bijbelvertaling nu door de RCOB is losgelaten ten gunste van een in de toekomst te houden conferentie over de gemeenschappelijke kerkelijke bijbelvertaling.

3. Overleg met het NBG

Wij roepen allereerst in uw herinnering terug het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden op 15 mei 1990 om in te stemmen met het voornemen van het NBG zich in te zetten voor een nieuwe bijbelvertaling ter vervanging van de vertaling-1951. Een vermeldenswaardige bijkomstigheid was dat deze synode de eerste kerkelijke vergadering in Nederland was die een instemmend antwoord aan het NBG kon geven. Het NBG had zich in overleg met deputaten rechtstreeks tot de synode gewend met dit verzoek om instemming.

De synode ontving ook enkele exemplaren van de NBG-brochure Een vertaling 2000. Waarom een nieuwe bijbelvertaling? van de hand van dr. E.W. Tuinstra, hoofd van de sectie vertalen van het NBG. Deze brochure is een definitieve uitwerking van de zg. nota-Tuinstra die een rol heeft gespeeld bij de besluitvorming binnen het NBG over de wenselijkheid van een nieuwe bijbelvertaling. De bedoeling van Tuinstra's brochure is om de contouren te schetsen van een interconfessionele bijbelvertaling voor kerkelijk gebruik.

Het boekje wil een basis bieden voor de discussie die aan de vaststelling van de vertaalprincipes voor een nieuwe bijbelvertaling moet voorafgaan.

Omdat deze brochure van groot belang is voor de verdere onderhandelingen met het NBG, geven we de hoofdlijn ervan weer. Na een schets van de voorgeschiedenis van de plannen voor een nieuwe bijbelvertaling en een overzicht van de huidige vertalingen en hun gebruik, worden de kenmerken besproken waaraan een nieuwe vertaling voor kerkelijk gebruik moet voldoen. Voorleesbaarheid: de tekst moet in verband met geschiktheid voor de liturgie, goed voor te dragen zijn. Herkenbaarheid van vorm: een gedicht moet ook als gedicht herkenbaar zijn. Het woordgebruik moet duidelijk en begrijpelijk zijn, maar moet ook ruimte laten voor het oproepen van associaties. De tekst moet een zekere openheid houden die nieuwsgierig maakt. Bestaande traditioneel-religieuze terminologie hoeft niet als zodanig vermeden te worden. Beknoptheid die de tekst overtuigender laat klinken moet worden nagestreefd. Herhalingen moeten in de vertaling herkenbaar zijn evenals citaten. De wijze van vertalen van teksten uit het OT die ook in het NT aangehaald worden dient op elkaar afgestemd te worden. Beeldende taal moet worden bewaard. De vertaling moet worden ingebed in een lange traditie van kerkelijk bijbelgebruik. Dit honoreren van de kerkelijke traditie betekent niet noodzakelijkerwijs een archaïserend taalgebruik, maar wel een wijze van vertalen die bijv. de christologische interpretatie van bepaalde oudtestamentische teksten openhoudt. Er zal heel sterk op de samenhang van de tekst gelet moeten worden. Kortom, een vertaalmethode moet toegepast worden die zowel aan de oorspronkelijke tekst als aan de toekomstige hoorder recht doet.

Tot zover de weergave van deze profielschets. Deze brochure verdient o.i. waardering. Ze toont een beheerste opzet en combineert het goede van verschillende vertaalmethoden. Het streven naar vormgetrouwheid is sterk. Ook wordt het verlangen getoond recht te doen aan de eenheid van de Schrift. Wel blijft waakzaamheid geboden t.a.v. de canon en de tekst die als grondslag voor de vertaling zal gaan dienen.

De synode gaf opdracht tot verder onderhandelen met het NBG over de vertaalprincipes. Deputaten besloten eerst de mededelingen van het NBG hierover af te wachten. Op 19 december 1990 berichtte het algemeen bestuur van het NBG, dat op 7 december was besloten het werk ter voorbereiding van een nieuwe vertaling voort te zetten. Het algemeen bestuur concludeerde dat er in de protestantse kerken voldoende steun is voor de plannen van het NBG om tot een nieuwe bijbelvertaling te komen en besloot de pogingen om een zo breed mogelijke kring van kerken en bijbelorganisaties hierbij te betrekken onverminderd voort te zetten.

Nog niet alle kerken hadden kunnen antwoorden op de vraag naar de wenselijkheid van een nieuwe vertaling. Het gesprek met hen zal worden voortgezet, zo berichtte het algemeen bestuur ons. Inmiddels is de stand zo, dat naast de Geref. Kerken ook de (synodaal) Gereformeerde Kerken, de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Ned.Hervormde Kerk instemming met de plannen hebben betuigd en dat de Rooms-Katholieke bisschoppenconferentie de Katholieke Bijbelstichting KBS toestemming heeft gegeven mee te doen in het project oecumenische vertaling 2000 (ND 24 juni 1992).

Als taak voor 1991 geeft het bestuur in deze brief aan: het voorbereiden van de uitgangspunten voor het vertaalwerk en het opzetten van de voor het vertaalwerk noodzakelijke organisatie. "Wij hopen u hierover binnen enige maanden concrete voorstellen te doen toekomen."

Deputaten wachtten deze toegezegde voorstellen af. Als het begin november 1991 nog stil blijft, wordt besloten een gesprek te vragen met het NBG over de ontwikkelingen m.b.t. de nieuwe bijbelvertaling. Het NBG staat dit gesprek toe en verklaart het uitblijven van de toegezegde voorstellen uit de traag verlopende besprekingen tussen NBG en KBS. Deputaten willen van het gesprek gebruik maken om uitgaande van waardering voor de uitgangspunten in de nota Tuinstra een aantal punten van zorg naar voren te brengen (de vertaling van de Godsnaam; de inbreng van de Neerlandica is toch wel uitsluitend filologisch-linguïstisch en niet maatschappij-kritisch?; de inbreng van de feministische theologie). Verder spreken we af ook te vragen naar de verdere procedure. Wie gaat de vertaling maken? Hoe gaat de beoordeling van de vertaling gebeuren?

Op 3 december 1991 vindt het gesprek van drie deputaten met drie vertegenwoordigers van het NBG plaats (ds. W. van Galen, dr. E.W. Tuinstra en dr. L. van Kampen). De stand van zaken wordt van de kant van het NBG geschetst: de vertaalprincipes worden

opgesteld in de vorm van stellingen. De reacties van een aantal geraadpleegde externe deskundigen worden momenteel verwerkt. De definitieve versie van deze vertaalprincipes hopen we begin 1992 gereed te hebben en toe te sturen.

Wat de verhouding tot de kerken betreft: er wordt een organisatiemodel ontworpen waarbij ernaar gestreefd wordt dat de kerken door een bepaalde betrokkenheid de ontwikkelingen met vertrouwen volgen, terwijl tegelijkertijd de vertalers met creativiteit hun vertaling maken. Een afvaardiging van elk kerkgenootschap en bijbelorganisatie in een college van toezicht o.i.d. zal onmogelijk zijn.

Het NBG denkt aan een vertaalteam van 7-10 mensen, waaronder een Hebraïcus, een Graecus en een Neerlandicus. Per genre (geschiedenis/profete/poëzie) zal een apart team worden geformeerd. Het geheel zal onder centrale leiding staan. Over bepaalde problemen, bijv. de weergave van de Godsnaam, zal het NBG een nota vragen aan deskundigen. Deputaten vestigen de aandacht op het artikel van prof. Lettinga over de vertaling van de Godsnaam (De Reformatie van 26 januari 1991). Het NBG heeft hiervan nota genomen en acht dit een dermate belangrijk punt dat de beslissing hierover niet door het NBG alleen kan worden genomen. De kerken moeten hierbij betrokken worden. Deputaten hebben opgemerkt dat het NBG indien de vertaalprincipes instemming oproepen ook een beroep kan doen op binnen de Geref. Kerken aanwezige deskundigheid.

Deputaten konden ook het punt van de acculturatie in de vertaling naar voren brengen. De tekst moet herkenbaar blijven. Het eventuele cultuurverschil moeten de vertalers respecteren zonder in de beoordeling te treden ('presbuteros' bijv. moet met 'oudste' vertaald worden en niet met 'bisschop' of 'ouderling'; de aanspraak „mannen broeders en vaders" moet vertaald worden zoals de tekst zich presenteert. Wij hebben het NBG aangespoord de op de brochure-Tuinstra uitgebrachte kritiek dat de inbreng van de feministische theologie zou zijn verwaarloosd niet te verwerken. Het gesprek geeft geen reden tot de zorg dat de vertalers zich zullen laten leiden door sociale gevoeligheden. Dr. Tuinstra en dr. Van Kampen, hoofd van de afd. vertalen OT en NT, hebben met nadruk gesteld dat zij alleen willen rekenen met filologische gegevens.

Einddatum: als de teams geformeerd zijn en het overlegmodel is vastgesteld, moet het mogelijk zijn via een vertaalproces van 6-7 jaar de einddatum 2000 te halen.

De beloofde toezending van vertaalprincipes liet op zich wachten. In april 1992 ontvingen wij een mededeling van het bestuur van het NBG dat in februari 1992 de opzet voor de organisatie van de vertaling 2000 door het bestuur is goedgekeurd en dat in de maand april 1992 de vertaalprincipes werden vastgesteld. Tezamen met een eerste proefvertaling, het beste middel om de regels te demonstreren, zullen die u toegestuurd worden, zo luidde de toezegging. Omdat intussen de datum naderde waarop het deputatenrapport aan de eerstvolgende synode gereed moest zijn, besloten deputaten te vragen om toezending van de vertaalprincipes. Het NBG was zo welwillend deze principes ons toe te zenden ook nog voordat de proefvertaling klaar was, zij het onder de uitdrukkelijke vermelding van embargo tot het moment van publikatie door het NBG. Op dit moment kunnen wij op deze plaats daarom geen mededelingen doen over de inhoud van de vertaalprincipes. Wel kunnen wij u verzekeren dat deputaten deze goed bestuderen en daarover in gesprek hopen te blijven met het NBG. Waarschijnlijk kan op het moment dat uw synode vergadert, meer gezegd worden. De commissie uit uw midden die de behandeling van dit rapport voorbereidt, kan dan wellicht ook inzage krijgen in deze stukken.

Het bestuur van het NBG meldt in de brief van 13 april 1992 ook de stand van zaken m.b.t. de opzet voor de organisatie van het vertaalproject. Het NBG streeft ernaar de kring van betrokkenen bij het project zeer breed te houden. Er is zo'n vorm gekozen dat er een breed scala van meelezers komt. Het bestuur heeft besloten tot het instellen van een raad van supervisors. De leden van deze raad hebben tot taak om de vertaling, de proeven daarvan, aan de vastgestelde vertaalprincipes te toetsen. Het NBG probeert deze meelezers of supervisors zo te kiezen dat de verschillende kerkelijke stromingen weten dat als het ware namens hen meegelusterd wordt en mee geoordeeld wordt. Deze raad zal de diversiteit van hen die Nederlandse bijbelvertalingen gebruiken moeten weerspiegelen.

Het NBG meldde ook bij de laatste berichtgeving van het bestuur dat in het overleg tussen NBG en KBS nog geen concrete resultaten zijn geboekt. De verantwoordelijkheid voor het werk aan een nieuwe bijbelvertaling ligt dus bij het NBG. Het NBG blijft hoop

houden dat de gezamenlijke bijbelvertaling op den duur een gezamenlijk project zal kunnen worden. Mogelijk dat het bovengenoemde bericht over de toestemming van de bisschoppenconferentie aan de KBS een wending inluidt.

4. Overige ontwikkelingen

In eerdere rapporten is gemeld dat er gewerkt wordt aan een herziening van de Groot Nieuws Bijbel. Dr. H.M. Mulder heeft zijn revisie van de vertaling van het NT gereed. Als ook die van het OT gereed is, zal de wijze van publikatie door het NBG bekeken worden.

Vermeldenswaard is ook de aankondiging van de KBS dat op 1 september 1992 de herziene uitgave van de Willibrordvertaling van het Nieuwe Testament zal verschijnen. De eerste editie daarvan stamt uit 1961.

5. Voorstellen

O.i. blijft waakzaamheid een vereiste nu de ontwikkelingen in de richting van een nieuwe bijbelvertaling verdergaan. Er zijn contacten gegroeid met het NBG, waarbij deputaten de mogelijkheid hebben mee te spreken en mee te denken vanuit de door eerder synoden vastgestelde vereisten voor een nieuwe bijbelvertaling. Er zijn momenteel geen aanwijzingen dat er een koers wordt gevaren die het bij voorbaat onmogelijk maakt dat de Gereformeerde Kerken blijven deelnemen aan het voorbereidend overleg met het NBG over een nieuwe vertaling.

Het is zeer gewenst dat uw vergadering opnieuw een deputaatschap benoemt met de opdracht de ontwikkelingen te blijven volgen en de onderhandelingen met het NBG voort te zetten.

De deputaten:

prof.dr. J. van Bruggen (voorzitter),
dr. H.R. van de Kamp (secretaris/rapporteur),
A.A.W. Bolland (lid),
prof.drs. J.P. Lettinga (lid).

Hoogkerk, 10 september 1992.

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN BIJBELVERTALING

Apeldoorn, 9 april 1993

Geachte broeders,

Het deputaatschap bijbelvertaling legt een aanvullend rapport aan u voor. Sinds de afsluiting van het rapport dat u al eerder bereikt heeft, september 1992, is er namelijk belangrijke informatie verstrekt over het project-nieuwe bijbelvertaling en de organisatie daarvan. De op blz. 78 van ons rapport dd. 10 september 1992 beloofde informatie kunnen we u nu doorgeven.

1. Intentieverklaring

Op 25 februari 1993 is in een officiële bijeenkomst te Haarlem door vertegenwoordigers van het Nederlands Bijbelgenootschap en de Katholieke Bijbelstichting de intentieverklaring getekend waarin de hoofdlijnen van de samenwerking zijn vastgelegd. NBG en KBS besluiten een nieuwe vertaling van de bijbel te realiseren.

Ze werken m.b.t. deze vertaling samen in nauw overleg met kerken en geloofsgemeenschappen. De vertaalfase wordt uitgevoerd door het NBG, mede in opdracht van de KBS. Het NBG zorgt voor de nodige personele en materiële voorzieningen voor de vertaalfase.

De uitvoering lijkt dus vooral in handen van het NBG te liggen. De samenwerking heeft betrekking op de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de besturen, de gemeenschappelijke instemming met de plannen en de organisatie ervoor, de publiciteit tijdens de verschillende fases van het vertaalproject en de uitgaven.

De bijeenkomst waarop de plannen tot de nieuwe vertaling zijn gepresenteerd was belegd om kerken en geloofsgemeenschappen daarover te informeren. Een vertegenwoordiging van ons deputaatschap was bij de presentatie aanwezig.

Uit de daar gehouden toespraken en de verder gegeven informatie vatten wij voor u het volgende samen:

2. Vertaalprincipes

(Het in ons eerdere rapport vermelde embargo daarop is nu opgeheven). Niet het dynamisch-equivalente vertaalmodel, waarop bijv. de Groot Nieuws Bijbel is gebaseerd, maar het functioneel-equivalente model zal worden gehanteerd. Dit houdt in: meer aandacht voor de functie van taal, voor de functie van een woord binnen de zin, van een zin binnen de tekst en voor de functie van de tekst als geheel. Zorgvuldige weergave van de tekst krijgt binnen dit model meer kans dan voorheen. Voor de verder inhoud van de vertaalprincipes verwijzen we naar de bijlage, het achtergrondartikel van onze voorzitter in het ND van 6 maart jl.

Deze vertaalprincipes zullen zeker nog in bespreking blijven en de basis vormen voor de nog op te stellen vertaalinstructies voor de vertaalmedewerkers.

3. Begeleidingscommissie

Voor de bestuurlijke begeleiding van dit nieuwe project is een begeleidingscommissie ingesteld die de besturen van KBS en NBG adviseert. Deze zal bestaan uit minimaal vijf en maximaal negen leden. Bij de samenstelling zal gekeken worden naar een goed evenwicht tussen de voor dit project relevante disciplines, tussen verschillende kerkelijke tradities en de verhouding tussen Vlaanderen en Nederland. Inmiddels zijn door de besturen van NBG en KBS dr. S.J. Noorda tot voorzitter en prof. dr. P.C. Beentjes tot vice-voorzitter van deze begeleidingscommissie benoemd.

4. Supervisoren

De betrokkenheid van de toekomstige gebruikers krijgt gestalte door het aanstellen van supervisoren. Naar getal en diversiteit zullen zij het brede scala van toekomstige gebruikers in Nederland en Vlaanderen vertegenwoordigen. Er wordt gedacht aan enige tientallen supervi-

oren. Zij helpen mee om de vertaling te toetsen en zullen daarom moeten instemmen met de vertaalprincipes. De Begeleidingscommissie fungeert als bestuur van de supervisoren. Kennis van de grondtekst is niet vereist voor de benoeming tot supervisor.

NBG en KBS hebben ook ons uitgenodigd namen te noemen van personen die als supervisor aan het vertaalproject kunnen bijdragen. Suggesties daartoe moeten voor 1 juni 1993 ingestuurd worden.

5. Werving vertaalmedewerkers

Op 27 februari is in de landelijke bladen een advertentie geplaatst om vertaalmedewerkers te werven. De selectie ligt in handen van het departement vertalen van het NBG. In mei 1993 zal een proefproject worden opgestart om de definitieve keuze te maken van hen die het feitelijke vertaalwerk zullen doen. Hun kundigheden en samenwerkingsmogelijkheden zullen getest worden. Tevens zal de tijd die voor de werkwijze nodig is worden bekeken. De start van het eigenlijke project is gepland in september 1993. NBG en KBS vragen nadrukkelijk om belangstelling en ook voorbede voor dit project.

Uw deputaten houden zich beschikbaar voor overleg met de door u aan te wijzen commissie. In dat verband moeten we wel melden dat de voorzitter, prof. Van Bruggen, van 15 april tot 8 mei afwezig is i.v.m. het geven van gastcolleges in Zuid-Afrika. Tijdens zijn afwezigheid treedt de secretaris op als waarnemend voorzitter. Overleg met de synodecommissie blijft ook voor 8 mei mogelijk. Behandeling van ons rapport in plenaire zitting zouden we indien mogelijk graag zien in de periode tussen 8 mei en 1 juni. Deze laatste datum i.v.m. de mogelijkheid om in overleg met u personen uit de gereformeerde kerken te kandideren voor supervisor bij dit project.

Namens deputaten

H.R. van de Kamp, secretaris

Bijlage: Artikel in het Nederlands Dagblad van 6 maart 1993:

Instaptijd voor de nieuwe bijbelvertaling

door dr. J. van Bruggen

Al een paar jaar lang gonst het van geruchten en berichten over een nieuwe bijbelvertaling. Op 25 februari van dit jaar was het dan zover: in een plechtige bijeenkomst werd een intentieverklaring ten behoeve van zo'n nieuwe vertaling getekend. Dit gebeurde door de Katholieke Bijbelstichting en het Nederlands Bijbelgenootschap. Vertegenwoordigers van kerken waren erbij aanwezig en natuurlijk ook de pers. Vandaar dat de abonnees van christelijke dagbladen er in de afgelopen week iets over lazen. Maar wat gebeurde er nu precies? Hoever zijn ze nu? Wanneer is die nieuwe vertaling klaar? Dat zijn de vragen die wakker worden wanneer het nieuws soms wat moeilijker is te plaatsen. In dit artikel willen we de gebeurtenis van 25 februari 1993 in kaart brengen.

Het kernwoord voor 25 februari was: 'Intentieverklaring'. De twee bekende bijbelgenootschappen in Nederland tekenden er samen voor dat zij "besluiten een nieuwe vertaling van de Bijbel te realiseren".

Nu bestond het plan voor een nieuwe kerkelijke bijbelvertaling al langer. Het Nederlands Bijbelgenootschap verzorgde destijds de zogenaamde 'Nieuwe Vertaling' (1951). Deze is echter aan vervanging toe. Het NBG vroeg in de afgelopen jaren aan de kerken of ze het daarmee eens waren. Bijna unaniem bleken zij het plan voor een nieuwe kerkelijke vertaling toe te juichen.

Het nieuwe van de intentieverklaring is dat onverwachts de Katholieke Bijbelstichting (toch nog) meewerkt in dit project. In rooms-katholieke kring had men reeds de Willibrord-vertaling. Deze is veel minder oud dan de protestantse Nieuwe Vertaling. De animo voor weer een vertaalproject was dan ook gering bij de Katholieke Bijbelstichting. Uiteindelijk heeft men echter toch mogen besluiten tot samenwerking.

Dit is opvallend nieuws, maar het verandert weinig aan het geheel. Het project blijft, wat de

uitvoering betreft, geheel in handen van het Nederlands Bijbelgenootschap, dat ook de kosten zal dragen. Het lijkt erop dat de samenwerking vooral betrekking heeft op gemeenschappelijke instemming met plannen en organisatie, alsmede op de uiteindelijke uitgaven en de publiciteit. Op zijn minst zal er dus van de nieuw te maken vertaling ook een uitgave komen waarin de apocriefe boeken een plaats hebben.

Vertaalprincipes

Belangrijker dan de gezamenlijke intentie zijn de door beide bijbelgenootschappen nu aanvaardde vertaalprincipes. Ook deze zijn voorbereid door het Nederlands Bijbelgenootschap. Een voorstudie verscheen in 1990: 'Een vertaling 2000. Waarom een nieuwe bijbelvertaling?' Daarna werd het een poos stil. Lang werd gewacht op de uiteindelijke vertaalprincipes. Deze zijn dan nu gepubliceerd.

Wie deze vertaalprincipes vergelijkt met de eerdere brochure kan een gevoel van teleurstelling niet onderdrukken. In de brochure werden veel meer zaken behandeld en ook met voorbeelden toegelicht. De uiteindelijke Vertaalprincipes zeggen veel minder. Het is echter moeilijk daarover nu al een oordeel uit te spreken. Naast deze Vertaalprincipes zullen er nog 'gedetailleerdere Vertaalinstructies' worden opgesteld voor de vertalers: misschien dat daarin de rest van de eerdere brochure kan worden teruggevonden?

In de nu vrijgegeven vertaalprincipes zien we de vage contouren van de voorgenomen nieuwe vertaling. De principes betreffen vier onderwerpen.

1. Tekstuitgaven en canon

Vastgesteld wordt welke tekstuitgaven de basis vormen en dat er naast een editie 'zonder deuterokanonieke boeken' ook een editie met deze boeken zal komen. Begrijpelijk maar jammer is het dat men zich in principe aansluit bij de Griekse compromis-tekst voor het Nieuwe Testament die door Aland e. a. is verzorgd. Veel zal afhangen van de manier waarop men in voetnoten lezingen zal vermelden die 'bekend zijn uit de Byzantijnse traditie'.

2. Vertaalopvatting

Vanuit de grondtalen moet gestreefd naar een voorleesbare tekst in goed Nederlands. Taalniveau en stijl moeten in overeenstemming zijn met die van het aanbod (geen aanpassingen dus zoals in de Groot Nieuws bijbel. Religieuze termen mogen gebruikt worden, al mag de traditie niet heersen over de vertaling. Dit accentueert de aansluiting van de vertaling bij de kerkelijke traditie). In de nieuwe vertaling moet veel aandacht worden besteed aan het geheel van de tekst (niet alleen woorden en zinnen).

3. Afspraken

Over het gebruik van exegetische hulpmiddelen, het verwerken van citaten, de schrijfwijze van eigennamen e.d. Er zal een aparte commissie worden gevormd die uitspraak moet doen over het gevoelige onderwerp hoe de namen van God moeten worden weergegeven.

4. Standpuntbepaling

Ten slotte wordt nog iets gezegd over het vertalen van poëzie, het handhaven van bedoelde meerduidigheid en het vermijden van niet-bedoelde meerduidigheid. Van belang is wat wordt geschreven over 'reminiscenties': "Wanneer in een tekst een toespeling wordt gemaakt op een andere tekst met de bedoeling de lezer aan die tekst te herinneren, zal dat in de vertaling zo veel mogelijk tot uitdrukking moeten worden gebracht". Deze bepaling is erop gericht de binnen de Schrift aangegeven samenhangen niet weg te vertalen.

Functioneel equivalent

Gedurende enkele decennia was het kernwoord van moderne bijbelvertalers: dynamisch equivalent. Men bedoelde dat de vertaling op de ontvanger dezelfde uitwerking (dynamiek) moet hebben als de oorspronkelijke tekst had op de luisteraar van destijds. Een groot nadeel van deze theorie was, dat ook officiële vertalingen teveel afgestemd werden op de moderne (vaak ontkerstende) luisteraar en in ruil daarvoor meer of minder moesten inleveren op het punt van de zorgvuldige weergave van de tekst.

In de laatste jaren wordt echter een andere term steeds meer gebruikt: functioneel equivalent. Hierin ligt het accent op de gelijkwaardige functie van de tekst binnen de ontvangende taal. Het is een zuiverder term omdat de normen voor het vertalen nu worden ontleend aan de gegevens op het gebied van taal en tekst en niet zozeer aan gegevens op sociaal-religieus terrein.

Op 25 februari werd duidelijk uitgesproken dat de voorgenomen vertaling *niet* dynamisch equivalent zal zijn, maar functioneel equivalent. Dit betekent een grotere kans op acceptatie van deze vertaling en een langere duurzaamheid ervan.

Organisatie

Het Nederlands Bijbelgenootschap benoemt een speciale bestuurscommissie voor het project (Begeleidingscommissie). Er worden vertalers aangesteld (waarbij neerlandici een belangrijke plaats krijgen). De gemaakte vertalingen zullen worden voorgelegd aan enkele tientallen supervisoren (die samen een afspiegeling vormen van de brede scala van toekomstige gebruikers): zij toetsen de vertaling aan de vastgestelde vertaalprincipes.

Tempo

Iemand zei dat de Katholieke Bijbelstichting nog net op tijd in een al rijdende trein is gesprongen. Een aardig voorbeeld. Vanuit de kring van de vele afwachters bijbellezers lijkt het project echter meer op een vliegtuig dat nog niet is vertrokken. Reeds lang was men bezig met het voorbereiden van de vlucht. Het vluchtleidingscentrum wordt bemand en eindelijk is de tijd voor het instappen aangebroken. Maar hoe lang duurt het voordat alle bagage is gecontroleerd en de passagiers allemaal zijn ingestapt! Wie *vé*r wil vliegen, moet veel geduld beoefenen.

Een werkelijk aanvaardbare nieuwe kerkelijke bijbelvertaling betekent een *vé*re vlucht: op 25 februari begon de instaptijd, maar het precieze tijdstip van vertrek is nog niet bekend. Ook weten we in verband met mogelijke tegenwind nog niet hoe snel de vlucht zal verlopen.

Het gevaar is niet denkbeeldig dat de belangstelling van veel bijbelgebruikers afneemt, omdat er steeds signalen zijn maar weinig vorderingen. Laat in ieder geval de officiële aandacht van de kerken niet verslappen, want voordat dit project veilig geland is, zullen er nog heel wat vluchtgegevens moeten worden verwerkt en beoordeeld.

Het Nederlands Bijbelgenootschap is te feliciteren met de zorgvuldige en behoedzame voorbereiding van het geheel. Dit genootschap verdient echter de belangstelling en het meedenken van de kerken: tenslotte is het hun werk dat min of meer is uitbesteed aan een genootschap.

De voorzitter van de Katholieke Bijbelstichting (dr. H. A. van Munster o.f.m.) zei op 25 februari: "De arbeid waaraan wij nu beginnen is van groot gewicht voor de aanwezigheid, voor het bij de tijd zijn van de Heilige Schrift in ons Nederlands taalgebied. Wij bidden, dat degenen die zich ermee belasten de volharding vinden die nodig is om zo'n zware kerkelijke taak, die zoveel tijd in beslag neemt, te volbrengen. Wij bidden dat zij de woorden vinden die waar maken wat in Dei Verbum (Gods Woord) staat: In de heilige boeken treedt de Vader die in de hemel is liefdevol zijn kinderen tegemoet en spreekt met hen."

RAPPORT VAN DE CLASSIS 'S-GRAVENHAGE INZAKE BEDEDAGEN

Delft, 18 september 1992

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De Classis 's-Gravenhage van 17 september 1992 droeg mij op u te rapporteren dat de classis sinds zij door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 werd aangewezen als gedeputeerde tot het eventueel uitschrijven van een bededag naar art. 69 KO geen aanleiding heeft gehad zulk een bededag uit te schrijven. Ook heeft geen der kerken haar daarom verzocht. De classis wenst u bij al uw arbeid de zegen van de HERE toe.

M. van Veelen, scriba

AANVULLEND RAPPORT VAN DE CLASSIS 'S-GRAVENHAGE INZAKE BEDEDAGEN

De Lier, 14 april 1993

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In opdracht van de bovengenoemde classis zenden wij u een (kort) aanvullend rapport over het uitschrijven van bededagen.

Op haar laatste vergadering in februari jongstleden is de classis n.a.v. een verzoek van één van de zusterkerken om een bededag uit te schrijven op een aantal vragen gestuit, die zij graag aan de generale synode wil voorleggen.

Het concrete verzoek behelsde de vraag, of de classis alsnog een bededag wilde uitschrijven i.v.m. de wetgeving inzake euthanasie en inzake de gelijke behandeling van burgers. Op het moment dat het verzoek de classis bereikte had de Tweede Kamer hierover al vergaderd.

Via een excerpt uit de notulen van de classis willen wij u een beeld geven van de bespreking, die zich n.a.v. deze kwestie heeft voltrokken.

"In de bespreking wordt te berde gebracht dat een bidstond voor deze zaken mogelijk zou zijn. Maar geen enkele kerk heeft er om gevraagd. De kerk van Heemse verzuimt ook om te motiveren. Anderzijds had ook een van de classiskerken op het idee kunnen komen. Heeft het nu, ná de behandeling door de Tweede Kamer, nog zin? Zo ja, verdient het dan geen aanbeveling zo'n bidstond in een breder kader te zetten van de algemeen te signaleren secularisatie. De vraag wordt gesteld of de kerk op haar manier niet te weinig actie onderneemt, ook al worden deze zaken regelmatig in de gebeden voor de HERE neergelegd? Gevraagd wordt ook of de moeite in het licht van art 69 KO wel groot genoeg is om een bededag uit te schrijven. Bovendien wordt ingebracht dat i.v.m. de euthanasiewetgeving al eerder een bidstond werd uitgeschreven.

In de tweede ronde komen als nieuwe argumenten en vragen naar voren: het feit dat al regelmatig voor een zaak wordt gebeden laat onverlet, dat het goed kan zijn dat ook als kerken gezamenlijk te doen. Dat heeft ook belang als getuigenis naar buiten. Opgemerkt wordt dat er bij de classis geen duidelijkheid bestaat over de vraag: wat bedoeld art 69 KO met een grote moeite? Is het niet wenselijk deze vraag aan de generale synode voor te leggen?

In de derde ronde komt er niet meer helderheid. De meningen variëren van 'elke dag leggen we belangrijke zaken voor de HERE neer, dus we moeten voorzichtig zijn met het uitschrijven van een bededag' tot 'al zijn we laat, we kunnen alsnog een bidstond houden, wanneer de Eerste Kamer deze zaken behandelt'.

Uit de stemming bleek niet alleen dat het voorstel om het verzoek in te willigen een meerderheid van stemmen kreeg, maar ook dat het aantal tegenstemmen en onthoudingen dermate groot was, dat de meerderheid van de afgevaardigden het voorstel niet steunde. Omdat het verzoek binnen de classis zo weinig steun kreeg, heeft de classis het verzoek niet gehonoreerd. Wel besloot zij dat de scriba een aanvullend rapport aan de e.k. GS zal sturen vanwege de onbeantwoorde vragen, waarmee de classis blijft zitten.

De belangrijkste vragen die onbeantwoord zijn gebleven, zijn:

- wanneer is er sprake van algemene rampen en andere grote moeiten?
- wanneer kun je zeggen, dat alle kerken van die moeiten de druk ervaren?

Mogelijk speelt op de achtergrond het gevoelen mee, dat de kerken naast de geregelde voorbeden in de zondagse eredienst vaker gezamenlijk een bidstond kunnen houden met het oog op maatschappelijke moeiten of ontwikkelingen. Wanneer dat gevoelen als juist beoordeeld mag worden, geeft art. 69 KO daar dan voldoende ruimte voor?

We hopen u hiermee afdoende te hebben geïnformeerd. De classis verzoekt de synode de instructie betreffende art. 69 KO helderder te formuleren, indien de synode de classis 's-

Gravenhage opnieuw zal aanwijzen als gedeputeerde ad art. 69 KO.

U sterkte en de onmisbare leiding van Christus' Geest toewensend, teken ik met hoogachting en broedergroeten,

namens de classis

A. Geelhoed (praeses e.t.)

J. Wesseling (scriba e.t.)

COMMISSIERAPPORT OVER DE ZEGEN(GROET) IN EREDIENSTEN WAARIN GEEN PREDIKANT VOORGAAT

Het voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 6 februari 1993 heeft verschillende invalshoeken.

1. Hoe nieuw is deze zaak in het licht van de drie laatstgehouden generale synoden (te Heemse, Spakenburg-Noord en Leeuwarden), mede met het oog op de ontvankelijkheid?
Nader onderzoek wijst uit, dat eigenlijk alleen de GS Heemse zich inhoudelijk in deze vraag heeft verdiept. Zij kwam echter niet verder dan de volgende constatering, kort weergegeven:
 - a. het bewijs is niet geleverd, dat alleen de predikant de zegengroet mag uitspreken en de zegen mag opleggen;
 - b. het bewijs is ook niet geleverd, dat de ouderling het zou mogen doen;
 - c. uit het onderscheid tussen de ambten, zoals wij dat als kerken geformuleerd hebben, is het antwoord op deze vraag niet af te leiden;
 - d. de zaak is niet urgent.De twee volgende synoden hadden slechts te maken met revisieverzoeken, die geen van alle gehonoreerd konden worden, omdat ze aan Heemse niet helemaal recht deden. Er is echter één uitzondering. Op de GS Leeuwarden lag een revisieverzoek van de kerk te Meppel. Deze kerk wilde verder gaan in de lijn van Heemse, maar tegelijk het dilemma van Heemse overwinnen, door op deze oude zaak een nieuwe invalshoek te kiezen. Meppel vraagt alleen de zegengroet en de zegen onveranderd te doen uitspreken, en laat daarbij in het midden wie dat doet en of de zegen gepaard zal gaan met een handgebaar.
Leeuwarden wilde deze nieuwe invalshoek niet behandelen in het kader van een revisieverzoek van de uitspraken van Spakenburg en wees Meppel terug: dergelijke nieuwe uitspraken moeten in de kerkelijke weg worden voorbereid.
De PS van het zuiden neemt nu deze draad op, nadat inderdaad de kerkelijke weg is gegaan. Haar voorstel kan dus moeilijk naar art. 30 KO onontvankelijk worden verklaard. Ook kan niet worden gezegd, dat dit een herhaling is van revisieverzoeken.
2. De PS van het Zuiden wil verder in de lijn van Heemse, en tegelijk het dilemma van Heemse overwinnen.
Volgens uw commissie is dit mogelijk.
Immers Heemse sprak uit (vergelijk boven) onder a, dat het bewijs niet is geleverd dat de predikant hierin een privilege zou hebben, en onder c, dat het onderscheid tussen de ambten ons in deze zaak niet verder helpt.
Nu kiest het Zuiden voor een andere invalshoek, namelijk de onveranderlijkheid van het Woord van God.
Als zij langs deze weg kan laten zien, dat ook een niet-predikant de zegengroet en de zegen onveranderd zou mogen uitspreken (Heemse onder b), honoreert zij Heemse ten volle maar brengt zij ons tegelijk ook verder.
Zo is ook voldaan aan art. 33 KO.
3. Ondanks de nieuwe invalshoek zijn er blijvende elementen die van belang zijn. Uw commissie denkt met name aan de uitspraak van de GS Kampen 1975, dat ook leesdiensten erediensten zijn omdat "God en zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkeraad bijeengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus met de Zijnen".
4. Nu stuiten wij echter op een belangrijke vraag. De PS van het zuiden kiest voor een invalshoek die volledig aan het ambt voorbij gaat; kan dat?
Zij heeft er zelf geen moeite mee, omdat zij eenvoudig stelt dat Christus zijn volk ontmoet.
Liturgisch gezien blijkt het echter moeilijk te zijn deze vraag zo smal te behandelen. Liturgie en ambt zijn nauw verweven met elkaar. Bij de ambtsdragers berust de leiding wanneer de gemeente samenkomt om haar Heiland te ontmoeten.

De PS van het Zuiden wil niet in de moeite van Heemse blijven steken; Heemse heeft immers zelf als resultaat van haar bevindingen aan ons nagelaten, dat uit het onderscheid tussen de ambten het antwoord op deze vraag niet is af te leiden. Dus die kant hoeven wij niet (nog eens) op, en het zal ook geen zin hebben het toch te proberen, al zal het onderscheid tussen de ambten zeker in het oog gehouden moeten worden. Toch kunnen de ambtsdragers volgens uw commissie ook op een andere manier aan de orde komen, namelijk in hun gemeenschappelijke verantwoordelijkheid t.a.v. de erediensten.

5. De ouderlingen zijn samen de herders van de gemeente. Zij hebben de opdracht de kudde te weiden en te hoeden (Hand. 20:28; 1 Petr. 5:1--5). De predikant is één van hen, een herder onder de herders (Ef. 4:11; 1 Tim. 5:17). Steeds wordt zonder onderscheid over het aanstellen van oudsten gesproken (Hand. 14:23; Tit. 1:5; vergelijk Hand. 20:28). De apostel Petrus noemt zichzelf een medeoudste wanneer hij de oudsten aanspreekt (1 Petr. 5:1). De gezamenlijke oudsten komen in beeld wanneer het gaat om de aanstelling van Timoteüs (1 Tim. 4:14). Er zijn in de Schrift geen sporen van piramidale opbouw binnen het college van oudsten. In het formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen worden de ouderlingen 'voorgangers' genoemd, doordat Heb. 13:17 op hen wordt toegepast: "Gehoorzaamt uw voorgangers en onderwerpt u aan hen, ..."
6. Een volgend aandachtspunt is: wat gebeurt er wanneer de zegen wordt opgelegd? De HERE omschrijft het zelf in Num. 6:27 (in aansluiting op de priesterlijke zegen): "Zo zullen zij mijn naam op de Israëlieten leggen, en Ik zal hen zegenen". De naam van de HERE is zijn faam. In al zijn werken stralen zijn heerlijke eigenschappen. Wordt zijn naam op het volk gelegd, dan is daar kort en krachtig de aanzegging: "Ik ga met u". De Vader, de Zoon en de Heilige Geest zullen meegaan, Zij zullen in ieders leven aanwezig zijn, ter bescherming en ter verlossing en om met inzicht te vervullen, althans voorzover die zegen in geloof wordt ontvangen. In deze zegen wordt samengevat wat de inhoud is van Gods verbond met zijn volk. Het is keer op keer de actualisering ervan.

Nu hebben wij de uitdrukkelijke toezegging, dat Christus aanwezig is wanneer twee of drie in zijn naam vergaderd zijn (Mat. 18:20). Wij mogen zeggen, dat Hij dan aanwezig is met zijn heil dat Hij voor ons verworven heeft. Daarom is er volmacht tot bediening van de verzoening. Deze volmacht is aan de apostelen en zo aan de gemeente gegeven (2 Kor. 5:18--21). Op die manier is er ook de volmacht in de naam van God de gemeente te begroeten en zijn naam op het volk te leggen: in deze woorden is exact samengevat met welk heil Christus present is om het uit te delen.

In het OT gebeurde dit door de dienst van de priester.

Nu onze Here Jezus Christus deze priesterdienst heeft vervuld, horen wij in het NT de zegen uit de mond van de apostelen.

Het is opvallend hoe vaak zij aan het begin en aan het eind van hun brieven de gemeente zegend aanspreken. Daarbij was het de gewoonte dat deze brieven werden gelezen in de samenkomsten, de erediensten (1 Kor. 1:2; Kol. 4:16; 1 Tess. 5:27; Openb. 1:3). Op die manier zien wij een gewoonte groeien die aansluit bij het oude gebruik, namelijk dat de gemeente in haar samenkomsten de zegen van God ontvangt. Tegelijk werd het zo van ouds af aan gebruik, dat de zegen werd uitgesproken door "hem, die voorleest" (Openb. 1:3--7).

Toch moet het als een ernstige ontsporing worden gezien in de rooms-katholieke theologie, wanneer in o.a. het opleggen van de zegen een soort middelaarsambt wordt gezien. Aan het handgebaar werd magische kracht verleend, net als aan de consecratie. Op die manier ontstond er een geestelijke stand, met eigen volmachten, boven de gemeente.

7. Enerzijds is het nu in de gereformeerde kerken praktijk dat de dienaar van het Woord de zegen oplegt. Deze praktijk gaat terug op het gebruik in de jonge christelijke kerken en vindt zijn voorbeelden in de Schrift. Anderzijds kan het niet de bedoeling zijn, zeker niet na de Reformatie, dat de gemeente

voor haar zegen van één ambtsdrager afhankelijk is. De zegen is aanwezig door de aanwezigheid van de Middelaar die zijn gemeente ontmoet. Door Hem is de volmacht aanwezig die zegen uit te spreken. Met de volmacht is ook de roeping gegeven om van die volmacht gebruik te maken.

8. De situatie dat een niet-predikant voorgaat in de eredienst is een uitzondering. Het is de roeping van de predikanten trouw voor te gaan in de gebeden en in de bediening van het Woord en de sacramenten, art. 16 KO. Daarom zullen als regel predikanten voorgaan in de erediensten en de kerken zullen zich erop toeleggen zich aan deze regel te houden. Derhalve is hier niet een herziening van de leer aangaande de ambten en/of de liturgie aan de orde, maar uitsluitend de vraag hoe de kerkeraad zal handelen wanneer de predikant als voorganger ontbreekt.
Dit zal in de besluittekst duidelijk moeten blijken om misverstand te voorkomen.
9. Ongetwijfeld zal er een tijd van gewenning nodig zijn wanneer de synode uitspreekt dat ook voorgangers die geen predikant zijn, de zegengroet en de zegen ongewijzigd behoren uit te spreken.
Het zal wijs zijn elkaar die ruimte te geven.

COMMISSIERAPPORT INZAKE AANGEPASTE KERKDIENTEN VOOR GEHANDICAPTEN

Van al de vragen die de generale synode bereikt hebben rond het thema 'aangepaste' kerkdiensten, zijn er twee waaraan aparte aandacht gegeven moet worden. De ene vraag komt van de classis Appingedam en de andere van de particuliere synode van Zuid-Holland. De door de classis Appingedam gestelde vraag krijgt aandacht in het direct hierna volgende hoofdstuk (I) onder de kop 'zorgen voor elkaar'.

De door de particuliere synode van Zuid-Holland voorgelegde vraag, rakende artikel 65 KO tweede lid, wordt in het daarop volgende gedeelte (II) behandeld onder de kop 'kerkordelijke knelpunten (1)'.

In het gedeelte (III) 'kerkordelijke knelpunten (2)' komen de vragen aan de orde rondom artikel 67 KO.

In een laatste hoofdstukje (IV) 'mogelijkheden' wordt, na een beknopte bespreking van de 'voors' en 'tegens' van de bestaande mogelijkheden, getracht een richting te wijzen.

I Zorgen voor elkaar

God heeft evenwel het lichaam zó samengesteld,
dat Hij meer eer gaf aan hetgeen misdeeld was,
opdat er geen verdeeldheid in het lichaam zou
zijn, maar de leden gelijkelijk voor elkaar
zouden zorgen.

1 Korintiërs 12:24b, 25

De vraag die de classis Appingedam aan de generale synode voorlegt luidt:

of het beleggen van kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten en/of het beleggen van speciale samenkomsten met dezelfde doelgroep, in plaats van of als aanvulling op de wekelijkse kerkdiensten voor het hele volk van God, naar de Schrift geoorloofd en nuttig is.

Achter deze vraagstelling gaat een rapport schuil van een door de classis ingestelde commissie, die tot taak had te onderzoeken "of en op welke wijze (ere)diensten zullen kunnen worden belegd met verstandelijk gehandicapten als doelgroep". In dit rapport wordt sterk gewerkt met het begrip 'het (hele) volk van God' (vgl. de vraag van de classis). In de wekelijkse erediensten "ontmoet God zijn volk en is Gods volk bijeen om God te ontmoeten." In het begrip 'volk van God' ligt opgesloten dat de gemeenschap welke bijeen komt een veelkleurig geheel is: man en vrouw, jong en oud, gehuwd en ongetrouwd, rijk en arm, werkgevers en werknemers, gehandicapten en niet-gehandicapten, geleerden en eenvoudigen enz. Uit het feit dat de eredienst een ontmoeting is tussen God en dit veelkleurige geheel trekt het rapport de conclusie, dat "het onmogelijk (is) een bepaalde categorie uit de gemeente (in dit geval de verstandelijk gehandicapten) van deze ontmoetingen uit te sluiten. In de eredienst als het samenkomen van God en zijn volk doet ieder afzonderlijk lid mee op zijn eigen plaats en nivo en is de 'kommunikatie' tussen God en dat individuele lid altijd volledig."

Een tweede kern van dit rapport handelt over 'de taak van de kerkeraad'. Hiervoor wordt verwezen naar artikel 30 NGB. In het bijzonder wordt aandacht gevraagd voor deze zinsnede: de kerkeraad moet er voor zorgen dat "zij die in moeite verkeren, geholpen en getroost worden naarmate zij het nodig hebben." Dit wordt zo begrepen, dat "zowel in de prediking als in het pastoraat, catechese en diakonaat rekening gehouden moet worden met de bijzondere behoeften in de gemeente." Zijn die bijzondere behoeften er, "dan is een kerkeraad geroepen daarin zowel tijdens de erediensten als bij haar verdere taken rekening mee te houden."

Een drietal gevaren worden gesignaleerd:

1. dat men zowel door de regionaal gehouden 'aangepaste diensten' als door de 'samenkomsten' de gemeenteleden met hun gehandicapte kinderen onbedoeld in een isolement plaatst ten opzichte van de gemeente;

2. dat in verband met het gegeven dat DE verstandelijk gehandicapte niet bestaat de vraag gewettigd is of het beleggen van 'aangepaste diensten' of 'samenkomsten' niet noodzakelijker wijze moet leiden tot verdere differentiatie van de erediensten;
3. dat een ongewenste vervreemding van de eigen gemeente ook kan optreden wanneer door de andere vormgeving van de liturgie in de 'samenkomsten' de liturgie van de 'gewone' erediensten als saai ervaren wordt; anders gezegd: het gevaar van minachting van de wekelijkse bijeenkomsten van de eigen gemeente is niet denkbeeldig.

Het rapport nodigt tenslotte de classis uit onder meer uit te spreken, dat:

het zowel vanwege het karakter van de erediensten als het samenkomen van het héle volk van God, als vanwege de ongunstige effecten die dit kan hebben en in de praktijk ook heeft, principieel niet verantwoord is in plaats van die erediensten samenkomsten te beleggen waarin -- op uitnodiging van een kerk -- gehandicapten, hun familie/verzorgers en andere belangstellenden samenkomen en waarin door aanpassingen van de liturgie en methode van overdracht getracht wordt het evangelie op de voor de verstandelijk gehandicapte meest geschikte wijze over te dragen;

het de voorkeur verdient om in de eigen erediensten van de betreffende gemeente, in overeenstemming met de in de KO voorgeschreven liturgie bij de te zingen liederen, het gebed en de verkondiging van het evangelie extra rekening te houden met die gemeenteleden die door een verstandelijke handicap een lager begripsvermogen hebben.

Commentaar

De classiscommissie stelt terecht dat het volk van God 'een veelkleurig geheel' is. Als de ervaring dat al niet leert, dan zeker die hoofdstukken uit de bijbel, die over de gemeente spreken als over een 'lichaam', nader, 'het lichaam van Christus'. Met name zijn te noemen: Romeinen 12 en 1 Korintiërs 12. We zijn, al zijn we met nog zovelen, één lichaam in Christus, maar over en weer elkaars leden (vgl. Rom. 12:5 en 1 Kor. 12:27).

Inherent aan het beeld van het ene lichaam met zijn vele leden is de gedachte van eensgezindheid en saamhorigheid. Veelvuldig zijn dan ook de oproepen (onderling) eensgezind te zijn. Te denken is aan Rom. 12:16 -- Weest onderling eensgezind, niet zinnende op hoge dingen, maar voegt u in het eenvoudige. (Sommigen vertalen met: maar daalt tot de eenvoudigen af; zo de Canisius-vert.) -- verder aan: 2 Kor. 13:11 en Filipp. 2:2.

Scheuringen of verdeeldheden (schismata) behoren er in dat lichaam niet te zijn. Paulus bezweert de gemeente te Korinte eenstemmig te zijn (letterlijk: dat u allen *hetzelfde* spreekt) en dat er onder hen geen *scheuringen* zijn, ja, dat het weer zo wordt onder hen, dat ze samen die gemeente zijn, die werkelijk één is, één van zin en één van gevoelen.

Tot in het gebruik van sommige woorden en termen toe keert deze gedachte terug in 1 Korintiërs 12. Met name zijn de verzen 24 en 25 te noemen. God stelde het lichaam zo samen, dat Hij meer eer gaf aan wat misdeeld was, opdat er geen *verdeeldheid* (schisma) in het lichaam zou zijn, maar de leden *gelijkelijk* (letterlijk: hetzelfde) voor elkaar zouden zorgen. God heeft voor een zekere gelijkheid en gelijkwaardigheid gezorgd: aan het (aan waarde) tekortkomende gaf Hij overvloediger eer. Want Hij wilde voorkomen, dat tussen de leden onderling verdeeldheid zou ontstaan uit zelfverheffing bij de een en afgunst bij de ander (F.J. Pop, PNT a.1.).

Meer voor het mindere, opdat het mindere niet minder zorg en aandacht zal ontvangen, maar de leden voor elkaar eenzelfde zorg zullen koesteren. Geen achterstelling van wie of welk lid ook!

Daartoe is een afdalen tot het mindere voorwaarde. De zorg die zij behoeven, zal op hen afgestemd, bij hun mogelijkheden en omstandigheden aangepast moeten worden. Dit kan (zelfs) leiden tot officiële diensten met slechts een *deel* van de gemeente. Te denken is aan het beleggen van officiële diensten voor zieken en ouden van dagen¹, voor doven en slechthoren

¹ Utrecht 1943, Acta artikel 261: Er kan geen bezwaar tegen bestaan, voor zieken, ouden van dagen officiële diensten te beleggen, bijzonder ook voor de viering van het Heilig Avondmaal. Zie ook Leeuwarden 1920, Acta artikel 25. Ook kan gedacht worden aan het bestaan van hof-, gasthuis- en

den. Het 'lichaam' besteedt door deze vermeerdering van haar kerkdiensten² graag deze 'dienstverlenende' zorg aan zijn 'mindere' leden. Niet om hen van het lichaam uit te sluiten (vgl. commissierapport), maar juist om hen in te sluiten!

Een eerste *conclusie* kan nu getrokken worden: het kan vanwege de extra zorgbehoefte van een deel van de gemeente nodig en nuttig zijn, dat voor hen -- in plaats van of als aanvulling op de wekelijkse kerkdiensten voor 'het hele volk van God' -- aparte kerkdiensten (godsdienst oefeningen) belegd worden.

Alleen, wat voor zieken en bejaarden nodig en nuttig kan zijn, is misschien voor verstandelijk gehandicapten nog niet nodig en nuttig. Als "bij de te zingen liederen, het gebed en de verkondiging van het evangelie extra rekening gehouden wordt met die gemeentelieden die door een verstandelijke handicap een lager begripsvermogen hebben" (zo classisrapport), is dat voor hen dan niet voldoende? Behoeven zij wel verdere 'aanpassing'?

Te weinig wordt naar onze overtuiging hierbij bedacht, dat we bij de verstandelijk gehandicapten niet alleen van doen hebben met een "lager begripsnivo" -- om met het classisrapport te spreken, maar ook met een heel eigen gevoels- en belevingswereld.³

Willen we als gemeente tot deze leden afdalen, dan kunnen we niet volstaan met enige aanpassing van de 'gewone' zondagse kerkdienst. *Dat vraagt om meer en verdergaande aanpassingen!*

De dienstverlenende zorg van het lichaam aan deze leden zal afgestemd moeten worden op het eigen plekje dat zij in het geheel van het lichaam naar de hun geschonken mogelijkheden innemen. En dat, het zij nogmaals benadrukt, niet om hen uit te sluiten, maar juist om hen in te sluiten. Binnen hun gevoels- en belevingswereld moeten ook zij de vreugdevolle gemeenschap van Christus kunnen ervaren, zodat ook zij mogen kennen de liefde van Christus en samen met de overige leden naar Hem toe mogen groeien, van wie het lichaam z'n groei kracht heeft.

Of deze zorg dan gestalte krijgt in een speciale kerkdienst of in een speciale samenkomst, "in plaats van of als aanvulling op de wekelijkse kerkdiensten voor het hele volk van God", is in dit verband niet beslissend voor het antwoord op de vraag van de classis.

Beslissend is het antwoord op de vraag welke bijzondere zorg de verstandelijk gehandicapte leden behoeven én tot welke zorg voor elkaar de leden geroepen zijn.

Eindconclusie: gelet op de specifieke zorgbehoefte van de verstandelijk gehandicapte leden en de bijbelse zorgopdracht zoals die vanuit 1 Kor. 12:24, 25 naar ons toe komt, is het beleggen van kerkdiensten met speciale aandacht voor verstandelijk gehandicapten en/of het beleggen van speciale samenkomsten met dezelfde doelgroep, in plaats van of als aanvulling op de wekelijkse kerkdiensten voor het hele volk van God, naar de Schrift geoorloofd en nuttig.

II Kerkordelijke knelpunten (1)

weeshuiskerken in vroeger tijd, ten aanzien van welke Joh. Jansen opmerkt in zijn Korte Verklaring van de Kerkenordening (bij het oude artikel 6 van de kerkorde): "Hoogstens zouden zij als een afzonderlijk deel van een plaatselijke kerk op zich zelf mogen vergaderen, maar dan onder leiding van den kerkeraad der plaatselijke kerk." (a. w. pg. 32)

² Utrecht 1943, Acta bijlage LVII: "Een gemeente heeft voor die bepaalde gelegenheid haar kerkdiensten eenvoudig met één vermeerderd." (zie noot 1)

³ Terecht wijst hierop het bestuur van Dit Koningskind in zijn brief aan de generale synode in deze passage:
Het begon met een initiatief om de gewone kerkdienst aan te passen. Daartoe werden preek en andere onderdelen van de liturgie beter begrijpbaar gemaakt.
Dit bleek niet voldoende.

De mensen met een verstandelijke handicap moeten de blijde boodschap vooral kunnen *beleven* (gecursiveerd door ons). Dat vraagt om meer aanpassingen. Maar die bleken binnen het raam van onze kerkorde niet mogelijk. Daarom werd gekozen voor een 'speciale samenkomst'.

Daarin ligt grote nadruk op de participatie van de gehandicapte aan de onderdelen van de liturgie. Samen zingen, samen muziek maken, samen het geloof belijden en samen bidden.

En het grote nieuws van onze Heiland wordt verteld op een speciaal niveau, waarbij wordt gebruik gemaakt van visualiserende hulpmiddelen.

De huidige formulering van artikel 65 KO tweede lid biedt te weinig bescherming tegen een ongenueanceerde binding aan de door de generale synode vastgestelde orden van dienst. (diss. M. te Velde, stelling XIII)

De vraag van de particuliere synode van Zuid-Holland betreft de strekking van artikel 65 KO tweede lid (De kerken zullen zich houden aan de orden van dienst die door de generale synode zijn goedgekeurd) en luidt:

dient artikel 65 KO (2e lid) gehanteerd te worden

- a. als een strikte regel waarvan door de kerken onder geen omstandigheid mag worden afgeweken, of
- b. als een kerkordelijke bepaling, die wel een algemene regel voor normale situaties geeft, maar die voor bijzondere en afwijkende situaties uit de aard der zaak geen voorschrift kan bevatten?

Bij deze vraag plaatste de particuliere synode enkele kanttekeningen.

In aansluiting aan wat wel het algemeen gevoelen m.b.t. artikel 65 KO mag heten, ziet de PS zelf wel in, dat de huidige tekst van artikel 65 weinig anders toelaat dan dat dit artikel als een strikte regel gehanteerd wordt, waarvan door de kerken onder geen omstandigheid mag worden afgeweken. Terecht merkt zij op, dat artikel 65 als zodanig weinig ruimte laat voor het nemen van enige vrijheid, b.v. bij de inrichting van erediensten aangepast aan gemeenteleden met een verstandelijk handicap. Kerkeraden en voorgangers die een dergelijke vrijheid nemen, laden daardoor de verdenking van gebrek aan loyaliteit aan kerkorde en kerkverband op zich -- aldus de PS. En zij heeft daar in geen ongelijk.

De vraag van de PS is of deze hantering van artikel 65 (nl. als 'strikte regel') wel in overeenstemming is met 1. de eigen aard van de gereformeerde kerkorde en 2. met de geschiedenis van het gebruik van de orden van dienst in de gereformeerde kerken.

Nee, zegt de PS, daarmee is het meest in overeenstemming de lezing van artikel 65 als "een kerkordelijke bepaling, die wel een algemene regel voor normale situaties geeft, maar die voor bijzondere en afwijkende situaties uit de aard der zaak geen voorschrift kan bevatten."

Het onder 1 en 2 hierboven gememoreerde wordt dan als volgt uitgewerkt:

- 1.1 Het is overeenkomstig de eigen aard van de gereformeerde kerkorde dat deze ruimte schept waarbinnen de ambtelijke bediening zo goed mogelijk plaats kan vinden in de eenheid van het ware geloof en in goede orde.
- 1.2 Een al te strakke lezing van art. 65 KO staat de optimale uitoefening van de ambtelijke bediening -- b.v. aan verstandelijk gehandicapten -- in de weg, wat met de eigen aard en doel van de gereformeerde kerkorde in strijd zou zijn.
- 1.3 Waar de kerken zich erop toeleggen de bepalingen van de kerkorde na te leven, is het binnen de Gereformeerde Kerken nimmer gewoonte geweest elkander om kleine afwijkingen van de aangenomen orde lastig te vallen.
- 2.1 Enige vrijheid in liturgisch opzicht is er in onze kerken altijd geweest. Dit blijkt o.m. uit het feit dat de Generale Synode van Middelburg 1933 besloot haar "Orde voor den Eeredienst" "den kerken aan te bevelen" (Acta, art. 32).
- 2.2 In vele gemeenten werd -- en wordt -- van genoemde vrijheid (b.v. op kerkelijke feestdagen) een gepast gebruik gemaakt tot opbouw van die gemeenten en zonder aan de onderlinge eenheid van de Gereformeerde Kerken in Nederland enige afbreuk te doen.

Nu is reeds eerder ter zake van artikel 65 de vraag gesteld of een generale synode wel het recht en de bevoegdheid heeft een dergelijk strikt voorschrift uit te vaardigen.

Deze bedenking bracht de raad van de Gereformeerde Kerk te Assen-Noord in bij de Generale Synode van Arnhem 1981. De generale synode wees het verzoek om artikel 65 KO tweede lid te herzien af en voerde daarvoor als grond aan:

De kerkeraad van Assen-Noord geeft geen argumentatie waarom herziening van artikel 65 K.O. tweede lid, noodzakelijk zou zijn. Hij legt ten onrechte, na de definitieve vaststelling van de kerkorde, alsnog de bewijslast voor de juistheid van artikel 65 K.O. tweede lid, bij de generale synode.

(Acta, artikel 83)

Maar daarmee is nog geen uitspraak gedaan over de hantering (c. q. lezing) van artikel 65 KO, zoals de particuliere synode van Zuid-Holland terecht opmerkt.

Commentaar

Wat de particuliere synode aanvoert m.b. t. de eigen aard van de gereformeerde kerkorde en de geschiedenis van het gebruik van de orden van dienst in de gereformeerde kerken is terecht. Alleen, wat ook de eigen aard van de gereformeerde kerkorde, welke ook de geschiedenis van het gebruik van de orden van dienst in de gereformeerde kerken mag zijn, de formulering waarin artikel 65 tweede lid gegoten is, laat dit artikel moeilijk anders lezen dan als een strikte regel waarvan door de kerken onder geen omstandigheid mag worden afgeweken. De particuliere synode wijst dit, zoals gezegd, zelf ook met zoveel woorden aan.

Dát artikel 65 tweede lid zo gelezen en verstaan wordt, blijkt uit de verzoeken die de generale synode voorgelegd zijn, nl. om uit spreken dat bij aangepaste diensten mag worden afgeweken van het bepaalde in (o.a.) artikel 65 KO (zo door de particuliere synoden van Groningen en Friesland).

In deze situatie kan o.i. niet volstaan worden met simpel uit te spreken, dat artikel 65 KO tweede lid gehanteerd mag/moet worden als een kerkordelijke bepaling, die wel een algemene regel voor normale situaties geeft, maar die voor bijzondere en afwijkende situaties uit de aard der zaak geen voorschrift kan bevatten. Er zal iets aan de formulering van artikel 65 KO tweede lid zelf moeten gebeuren. Een toevoeging als '*in de regel*' kan hier soelaas bieden.

In het belang van de kerken, in het belang van de zorg voor onze verstandelijk gehandicapte leden, is voor deze aanvulling een pleit te voeren. Immers, als een kerkordelijke bepaling de kerken belemmert in het oefenen van die zorg, waartoe ze zich geroepen weten, dan is het in het belang van de kerken zulk een bepaling te wijzigen, aan te vullen of te verminderen. Zoals we als kerken ook uitgesproken hebben in artikel 84 KO.

Maar zal zulk een aanvulling niet tot 'wildgroei' leiden?

Niet zolang het laatste deel van artikel 84 KO volle gelding zal hebben.

Wat regel is, zal dan ook regel zijn!

Zo zou ook, althans voor een deel, tegemoet gekomen zijn aan die verzoeken, die de generale synode voorgelegd zijn, om uit te spreken, dat -- onder zekere voorwaarden -- afgeweken mag worden van het bepaalde in artikel 65 KO (door de particuliere synode van Groningen in aansluiting bij de classis Grootegast en door die van Friesland).

Conclusie: Het is vooreerst in het belang van de kerken, vervolgens ook in overeenstemming met de eigen aard van de gereformeerde kerkorde, dat artikel 65 KO tweede lid zodanig aangevuld wordt, dat dit artikel de nodige ruimte biedt om in bijzondere situaties af te wijken van de door de generale synode vastgestelde orden van dienst.

III Kerkordelijke knelpunten (2)

In de eredienst zullen de psalmen gezongen worden in een berijming die door de generale synode is aanvaard en verder de gezangen die de synode heeft goedgekeurd.
Artikel 67 KO

Een hoofdstuk apart vormt in dit verband artikel 67 KO.

Het verzoek is ook van dit artikel te mogen afwijken. Want haast nog sterker dan bij artikel 65 het geval is, wordt artikel 67 ervaren als een barrière.

Hoewel dit artikel de ruimte biedt de psalmen zowel in de oude als in de nieuwe berijming te zingen, wordt deze ruimte toch als te eng ervaren als het gaat om een optimale aanpassing van de erediensten voor verstandelijk gehandicapten. Dan wil men ook gebruik kunnen maken van andere, Schriftuurlijk verantwoorde liederen (b.v. uit de E & R - bundel of uit *Alles wordt nieuw*).

Vereist deze gerechtvaardigde wens een uitzonderingsbepaling in de kerkorde?

Het komt ons voor dat dit niet nodig en ook niet wenselijk is. Uitzonderingen moeten uitzonderingen blijven, en moeten niet allemaal 'vastgelegd' worden. Daar is de kerkorde niet voor.

Anderzijds moet enige vrijheid die op dit punt gelaten kan worden, niet leiden tot een semi-

kerkelijk 'alternatief liederencircuit'.

Wordt het aan de vrijheid en de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkeraden en/of commissies overgelaten, dan zou de diversiteit wel eens heel groot, te groot wellicht, kunnen worden. Enige uniformiteit lijkt gewenst. We moeten elkaar in onze erediensten, ook in onze 'aangepaste' erediensten kunnen blijven herkennen.

Hoe dit te bereiken?

Er kan gedacht worden in de richting van het voorstel van de particuliere synode van Utrecht.

Deze PS stelt voor:

een deputaatschap te benoemen met de opdracht te onderzoeken hoe het gereformeerd kerkboek aangevuld kan worden ten behoeve van het optimaal deelnemen van verstandelijk gehandicapten aan de erediensten.

De PS voert voor dit voorstel o.m. deze grond aan:

om wildgroei in de vormgeving van deze diensten te voorkomen is kerkelijke regeling noodzakelijk.

In de lijn van dit voorstel denken we aan een deputaatschap of werkgroep, dat/die tot taak krijgt (summiere) richtlijnen op te stellen die aangeven in welke mate de aanpassingen kunnen plaatsvinden (daarbij moet niet alleen gelet worden op de kerkelijke en liturgische aspecten van de aanpassingen, maar ook op wat binnen de gevoels- en belevingswereld van de verstandelijk gehandicapten functioneel en passend is). Tevens denken wij deze deputaten een coördinerende/adviserende taak toe t.a.v. de te zingen liederen, een te gebruiken bijbelvertaling, kinderbijbel of bijbelvertelling. Kerkeraden en/of commissies die aangepaste kerkdiensten (event. samenkomsten) beleggen en/of verzorgen zouden in deze deputaten een 'aanspreekpunt' hebben, waar ze terecht kunnen met hun vragen, van waaruit ze ook gediend kunnen worden met kennis van zaken.

Tegelijk zou hiermee voldaan kunnen worden aan het voorstel van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, nl. "om richtlijnen op te stellen voor zgn. 'aangepaste' erediensten." ^{4, 5}

Dit betekent niet, dat we het een en ander wel op z'n beloop kunnen laten. De praktijk immers gaat 'gewoon' door en vraagt om tenminste enige richtingwijzing.

In het hierna volgende hoofdstuk willen we een poging daartoe wagen. Daarin brengen we iets van de bestaande praktijk in kaart, onderwerpen dat aan enig nader onderzoek, om dan vandaar uit de richting te wijzen waarin de praktijk zich het best zou kunnen bewegen.

IV Mogelijkheden, hun voor en tegen

Het woord van Christus wone rijkelijk in u, zodat u in alle wijsheid elkaar leert en terechtwijst en met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen zingende, Gode dank brengt in uw harten.

Kolossenzen 3:16

De huidige praktijk gaat in drieën uiteen:

⁴ De particuliere synode wijst er daarbij op, dat het niet alleen wenselijk is dat de kerken richtlijnen ontvangen voor de mate waarin de aanpassing kan plaatsvinden, maar ook dat gezien de uiteenlopende aard van de handicaps de richtlijnen de nodige ruimte zullen moeten bieden om de eredienst af te stemmen op de lichamelijke en verstandelijke mogelijkheden van de gehandicapte kerkangers.

⁵ De raad van de Gereformeerde Kerk te Lelystad stelde zich achter dit voorstel. Daarbij doet de raad weten, dat hij het wijs zou achten als het aan de vrijheid van de kerken wordt overgelaten om in bijzondere kerkdiensten af te wijken van de regels gesteld in artikel 65b en 67 van de kerkorde; ook is hij van mening:

- dat het opstellen van een uitgebreide regelgeving op dit punt veel tijd zal vragen, en dat is niet gewenst;
- dat het gevaar groot is dat een uitgebreide regelgeving gemakkelijk weer belemmerend gaat werken;
- dat de plaatselijke kerken elkaar het vertrouwen kunnen geven dat zorgvuldig gewerkt wordt als het gaat om invulling van deze 'buitengewone' erediensten.

1. er worden 'aangepaste kerkdiensten' gehouden (b.v. Zuidhorn);
2. er worden 'speciale samenkomsten' belegd met en voor de verstandelijk gehandicapten (b.v. Assen);
3. en er worden 'speciale' erediensten belegd, die als extra diensten gelden naast de gewone zondagse erediensten (b.v. Zwolle).

De '*aangepaste kerkdiensten*' zijn gewone kerkdiensten met en voor heel de gemeente, waarin bij de te zingen liederen, het gebed en de verkondiging van het evangelie extra rekening gehouden wordt met de verstandelijk gehandicapte leden. (Gaat het om een dienst waarin verstandelijk gehandicapten uit de regio en/of uit een tehuis worden ontvangen, dan spreekt men ook wel van een "dienst met bijzondere gasten").

De '*speciale samenkomsten*' kunnen we in navolging van het Appingedammer classisrapport omschrijven als speciale bijeenkomsten waarin -- op uitnodiging van een kerk, vereniging of groep van gemeenteleden -- gehandicapten, hun familie/verzorgers en andere belangstellenden samenkomen en waarin door aanpassingen van de liturgie en methode van overdracht getracht wordt het evangelie op de voor de verstandelijk gehandicapten meest geschikte wijze over te dragen.

De '*speciale erediensten*' zijn diensten die in het bijzonder voor de verstandelijk gehandicapte leden belegd worden en gehouden worden als extra diensten naast de (twee) reguliere zondagse erediensten.⁶

1. De voorkeur van sommigen gaat uit naar de eerste mogelijkheid: de 'aangepaste kerkdienst'.⁷ Daarbij wordt benadrukt, dat de eredienst voor héél de gemeente is, de gehandicapte leden inclusief, en dat elke dienst in feite een 'aangepaste' dienst is (of moet zijn). Het kan goed zijn af en toe de dienst extra aan te passen, opdat de verstandelijk gehandicapte leden boven het vele, dat ze in de 'gewone' kerkdienst al ontvangen, iets extra's ontvangen.

Opvallend is dat in dit verband kinderen en gehandicapten al gauw in één adem genoemd worden. Het is een kwestie van verstand, van begrijpen. Het begripsniveau van de verstandelijk gehandicapte is dat van een kind. Het moet dan ook voldoende zijn een en ander in de eredienst op een kinderlijk niveau te brengen.

Het is echter gebleken dat dit niet voldoende is. Waarom niet?

Omdat de problematiek rondom de verstandelijk gehandicapte veel complexer is, dan in bovenstaande redenering onderkend wordt. De aanduiding 'verstandelijk gehandicapte' is wellicht daaraan mede debet. Die aanduiding versmalt de problematiek tot een zaak van het verstand. Maar er is bij de verstandelijk gehandicapte meer aan de hand. Zijn gevoels- en belevingswereld is een andere. Zeker, hij heeft, zegt men wel, het verstand van een kind van zeg drie of vier jaar; soms meer, soms minder. Maar deze aanduiding is alleen maar vergelijkenderwijs. Het zegt nog niets van die eigen wereld waarbinnen

⁶ De Particuliere Synode van Overijssel 1993 gaf zijn afgevaardigden deze bijzondere opdracht mee, dat, in het geval het ter generale synode zou komen tot een algemene regeling voor de voor verstandelijk gehandicapte aangepaste kerkdiensten, zij de 'voorwaarde van Zwolle' aan de orde moesten stellen, te weten:

Dat hierin *geen* uitspraak wordt gedaan over de verantwoordelijkheid van een kerkeraad om te besluiten of er aangepaste erediensten zullen worden gehouden voor mensen met een verstandelijke handicap, welke erediensten zullen worden gehouden als *EXTRA* diensten naast de twee reguliere zondagse erediensten. Een kerkeraad kan besluiten, in deze erediensten aanpassingen toe te staan die voor de bedoelde doelgroep nodig zijn".

⁷ Zo o.m. het Appingedammer classisrapport: "het de voorkeur verdient om in de eigen erediensten ..., in overeenstemming met de in de KO voorgeschreven liturgie bij de te zingen liederen, het gebed en de verkondiging van het evangelie extra rekening te houden met die gemeenteleden die door een verstandelijke handicap een lager begripsvermogen hebben.

Ook M. te Velde, in *Meer voor minder*, spreekt in deze richting zijn voorkeur uit, al zegt hij niet zonder meer 'ja' tegen alle 'aangepaste kerkdiensten'. Van aparte kerkdiensten of kerkdienstachtige samenkomsten voor verstandelijk gehandicapten is hij wars. Hierbij moet echter wel in rekening gebracht worden dat hij daarbij uitgaat "van gehandicapten, die in de gewone diensten kunnen meedoen zonder dat dit verstorend werkt." Betreft het leden die niet naar een gewone kerkdienst meegenomen kunnen worden, dan kan aan aparte samenkomsten worden gedacht. Hij acht het niet uitgesloten om daaraan het karakter van een wettige kerkdienst te geven.

de verstandelijk gehandicapte leeft. Soms kan hij zich slechts uiten in klanken, in muziek.

Wie echt tot hem wil afdalen, zal het niet bij aanpassingen op kinderlijk (begrips)niveau kunnen laten. Die zal deze leden in hun eigen gevoels- en belevingswereld moeten zien te bereiken.

Graag onderstrepen we hier wat we al eerder in een noot aanhaalden uit de brief van het bestuur van de vereniging Dit Koningskind: "De mensen met een verstandelijke handicap moeten de blijde boodschap vooral kunnen beleven." Tot op zekere hoogte geldt dat van iedere verstandelijk gehandicapte, hoeveel onderscheid er onder hen ook is.

Voor een beperkt aantal verstandelijk gehandicapte leden kan een '(extra) aangepaste' kerkdienst wellicht voldoende zijn, voor de verstandelijk gehandicapten in het geheel genomen is deze zorg te weinig op hun specifieke belevingswereld afgestemd.

Er mag voor deze mogelijkheid het een en ander 'vóór' pleiten, het 'tegen' is te significant om de praktijk in deze richting te 'sturen'.

2. In de praktijk gaat men vaak verder in het 'aanpassen'. Dat heeft op meer dan een plaats geleid tot 'speciale samenkomsten'. Men zocht het veelal hierin, omdat men in deze bijzondere samenkomsten de noodzakelijk geachte aanpassingen 'ongestraft' kon aanbrengen. De kerkordelijke bepalingen gelden hier immers niet.

Als (groot) bezwaar tegen deze mogelijkheid wordt aangevoerd, dat zo de gehandicapte leden met hun ouders en/of verzorgers apart gezet worden. Ze horen immers thuis in hun eigen gemeente.⁸ Versterkt wordt dit gevoelen in het geval de speciale samenkomsten voor een gehele regio belegd worden. Ook vreest men wel, dat door de andere vormgeving van de liturgie in deze samenkomsten een ongewenst vervreemding van de eigen gemeente kan optreden, doordat nl. de liturgie van de 'gewone' erediensten als saai ervaren wordt. In het Appingedammer classisrapport leiden deze 'tegens' tot deze conclusie, dat "het zowel vanwege het karakter van de erediensten als het samenkomen van het héle volk van God, als vanwege de ongunstige effecten die dit kan hebben en in de praktijk ook heeft, principieel niet verantwoord is in plaats van die erediensten samenkomsten te beleggen waarin -- op uitnodiging van een kerk -- gehandicapten, hun familie/verzorgers en andere belangstellenden samenkomen en waarin door aanpassingen van de liturgie en methode van overdracht getracht wordt het evangelie op de voor de verstandelijk gehandicapten meest geschikte wijze over te dragen."

Toch kan veilig gesteld worden, dat deze 'speciale samenkomsten' in een door velen gevoelde behoefte voorzien en zich in een groeiende belangstelling mogen verheugen. Het verlangen is groot dat deze speciale samenkomsten op het niveau van een kerkdienst komen te staan. We achten dit een gerechtvaardigd verlangen. Die leden van Christus' lichaam die deze bijzondere zorg behoeven en krijgen, moeten niet minder ontvangen, maar evenveel. Zorg op maat, maar wel op het niveau waarop Christus' leden mogen communiceren met hun Heer en met elkaar.

Dit brengt tot de derde mogelijkheid, die ook reeds in praktijk gebracht wordt: de 'speciale eredienst'.

3. De eerste vraag die we hierbij kunnen stellen is of we met de 'speciale erediensten' niet de richting van de zgn. categoriale diensten uitgaan. Het zou als een 'tégen' tegen de speciale erediensten ingebracht kunnen worden. We hebben al 'dovendiensten', nu ook nog 'gehandicaptendiensten'. Waar is het einde? Leidt het niet noodzakelijkerwijs tot verdere differentiatie van de erediensten?⁹

⁸ In een brief aan de generale synode van een ouderpaar met een verstandelijk gehandicapte dochter wordt dit kenbaar gemaakt. Hun voorstel is: af en toe een samenkomst organiseren waarin o.a. veel gezongen wordt, maar dan wel op b.v. een zaterdag. Veel bezwaren zien zij dan opgeheven worden: geen gereis op zondag, niemand hoeft zijn/haar kerkdienst te missen, er kan naar hartelust uit de E & R - bundel gezongen worden zonder de KO aan te passen.

⁹ In het Appingedammer classisrapport wordt deze vraag gesteld tegen de achtergrond van het onderscheid dat gemaakt wordt tussen licht, matig en ernstig verstandelijk gehandicapten.

Los hiervan is nog de vraag onder de ogen te zien, of de 'speciale eredienst' de geïsoleerde positie van de verstandelijk gehandicapten niet versterkt.

In ons antwoord op deze vragen willen we opnieuw benadrukken wat het eigene, het specifieke is van het verstandelijk gehandicapt zijn. Dat eigene, specifieke is, dat mensen met een verstandelijk handicap, anders dan bijvoorbeeld de psychiatrische patiënt -- deze is ziek en kan, afhankelijk van de ernst van zijn ziekte, al dan niet genezen -- niet 'beter' kunnen worden. Er kan sprake zijn van een zekere ontwikkeling binnen hun eigen mogelijkheden. Van hun handicap kunnen ze niet herstellen. Die is blijvend.¹⁰ Hoeveel differentiatie onder de mensen met een verstandelijke handicap er ook mag zijn -- denk aan de verdeling in drie groepen -- ze hebben allen dat ene gemeenschappelijk, dat hen met elkaar onderscheidt van de niet-verstandelijk gehandicapten.

Wie dat onderkent, zal niet gauw zeggen, dat we met het beleggen van speciale erediensten voor verstandelijk gehandicapten een eerste stap zetten op weg naar categoriale diensten. Ook moet ontkend worden dat differentiatie in de mate van gehandicapt zijn (licht, matig, ernstig), noodzakelijkerwijs moet leiden tot verdere differentiatie van de erediensten. Dat gebeurt ook niet met de 'gewone' erediensten, in hoeveel 'groepen' de gemeente ook te verdelen is. Dat hoeft ook niet te gebeuren met de speciale erediensten. Ook hier zal een zeker 'gemiddelde' het maximaal bereikbare zijn.

Blijft over de vraag of de speciale eredienst de verstandelijk gehandicapte niet verder in het isolement brengt?

We menen, dat dit niet het geval behoeft te zijn. Net zo min als het samenbrengen van mensen met een verstandelijk handicap in b.v. een gezinsvervangend tehuis hen isoleert van de samenleving. Het tegendeel is veelszins het geval. Als maar waar mogelijk en voorzover mogelijk gewerkt wordt aan integratie van de gehandicapten in de samenleving, in de gemeente.

Ons *eindoordeel* m.b.t. de drie bovengenoemde mogelijkheden kan nu aldus luiden:

De (wat extra) 'aangepaste kerkdienst' houdt onvoldoende rekening met de gevoels- en belevingswereld van de verstandelijk gehandicapte. Laat een enkele, meerbegaafde gehandicapte aan wat extra aanpassing genoeg hebben, voor het overgrote deel van de gehandicapten blijft de kerkdienst ook dan een niet-beleefde en niet-te-beleven werkelijkheid.

De 'speciale samenkomsten' komen duidelijk veel meer in de richting van het beoogde doel. Grote nadruk wordt daarin immers gelegd op de participatie van de gehandicapte aan wat plaats vindt in deze samenkomsten, en zó op hun beleving van het heil, dat in Christus evenzeer naar hen uitgaat als naar de leden die over al hun vermogens beschikken. De zorg die in deze speciale samenkomsten aan de leden met een verstandelijke handicap gegeven wordt, mag een zorg-op-maat heten. Maar de samenkomst als samenkomst heeft niet het niveau waarop de gemeenschap van Christus voor al zijn leden ervaren mag worden: dat van een eredienst. Daarom is deze mogelijkheid, b.v. als 'opstartmogelijkheid', te verkiezen boven de onder 1 genoemde 'aangepaste kerkdienst' -- hoeveel goeds daarin reeds gebeurt -- maar als 'ondermaats' te bestempelen wat betreft het niveau waarop Christus met zijn leden gemeenschap wil oefenen.

Daaraan beantwoordt wel de (als een extra dienst belegde) 'speciale eredienst'.

Sterk afwijkende orden van dienst behoeven deze speciale erediensten niet. Laten deze diensten waar mogelijk en zoveel mogelijk zich aansluiten bij de gewone erediensten, zodat zoveel mogelijk herkenbaar blijft voor die verstandelijk gehandicapte leden die de gewone zondagse kerkdiensten ook bijwonen.

In deze speciale erediensten zal meer dan in de gewone kerkdiensten het accent vallen op het

¹⁰ B. Luiten in De Reformatie, 67/19, pg. 365 brengt dit aldus onder woorden: "Maar de verstandelijk gehandicapte is *altijd* zeer beperkt. In zijn leven is er geen periode dat zijn grenzen ruimer worden of ruimer waren. Dat is uitzonderlijk, daarom is het niet vreemd wanneer je voor deze broeders en zusters een uitzondering maakt." Hij spreekt van een 'ruimer worden of ruimer waren' in vergelijking met de niet-verstandelijk gehandicapte kleuter en de niet-verstandelijk gehandicapte maar op oudere leeftijd dement geworden bejaarde.

lied. Daarbij mag bedacht worden dat het lied in de kerkdienst méér is dan een antwoord van de gemeente op het woord van God. Het lied is ook zelf woord. Waar het woord van Christus overvloedig woont, daar is het lied niet van de lucht. Het woord van Christus verklankt en vertolkt zich in psalm en lied en gezang, in meer liederen en gezangen dan wij in ons Gereformeerd Kerkboek 'gevangen' hebben. Er zal uit deze liederenschat geput mogen worden ten behoeve van onze verstandelijk gehandicapte broeders en zusters. Opdat ook uit hun monden God, de Vader, dank en lof gebracht wordt.

Tenslotte, moet het uiteindelijk niet aangaan op een 'speciale eredienst' met heel de gemeente? Op een enkele plaats zal dat wellicht mogelijk zijn. Waar de gemeente geleerd heeft zich aan te passen aan de belevingswereld van de verstandelijk gehandicapte broeders en zusters, b.v. door middel van de 'speciale samenkomsten', daar zou het wellicht kunnen. Want er is niets mooiers dan met elkaar als leden van het ene lichaam samen te zijn en samen het heil te vieren. Als het maar niet ten koste gaat van de zorg en de aandacht voor die leden voor wie deze speciale eredienst in het bijzonder belegd wordt.

Want het woord van Christus zoekt ook bij hen een tehuis. En de zorg en de aandacht aan hen besteedt, is aan Christus besteed. Zozeer één is Hij met de geringsten van de zijnen.

Rapport Deputaten
doven/slechthorenden

RAPPORT VAN DEPUTATEN, BENOEMD DOOR DE GENERALE SYNODE VAN
LEEUWARDEN 1990, VOOR DE BEARBEIDING VAN DOVEN EN SLECHTHORENDE

I. Opdracht en samenstelling van het deputaatschap

Van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 ontvingen deputaten de volgende opdracht:

- a. na te gaan welke maatregelen plaatselijk, regionaal of landelijk door (samenwerkende) kerken voor de pastorale bearbeiding van dove of slechthorende gemeenteleden genomen zijn en welke verbeteringen in dit opzicht eventueel getroffen kunnen worden;
- b. na te gaan of, en zo ja in hoeverre, de noodzaak bestaat tot en mogelijkheden aanwezig zijn voor het benoemen van (een) predikant(en) speciaal voor pastorale bearbeiding van doven en slechthorenden; eventuele voorstellen in deze richting dienen vergezeld te gaan van uitgewerkte concepten voor de regeling van de kerkelijke positie van de betrokken predikant(en) en van zijn (hun) verantwoordelijkheden;
- c. hun rapport een half jaar voor de aanvang van de eerstvolgende generale synode aan de kerken toe te zenden.

In het deputaatschap benoemde de synode de volgende broeders en zuster:

ds. C. van den Berg (s), P.R. Compaan, ds. A.P. van Dijk, ds. A.O. Reitsema, mw. C.A. Visscher-Heij.

Als secundi benoemde de synode:

ds. J.G. van der Hoeven, ds. P.L. Voorberg en D.J. van Wijnen.

II. De werkwijze van het deputaatschap

Vanaf 21 september 1990 zijn deputaten 8 maal in vergadering bijeen geweest te Amersfoort. Zij hebben in goede harmonie vergaderd. In de eerste vergadering werd ds. C. van den Berg aangewezen als voorzitter, ds. A.O. Reitsema als rapporteur en br. P.R. Compaan als penningmeester van het deputaatschap. Zij besloten tijdens deze vergadering eveneens over te gaan tot een inventarisatie van de gegevens. Alle kerken werden aangeschreven. Deputaten ontvingen 123 reacties: 80 kerken beantwoordden de vragen en van 43 kerken kwam bericht binnen dat er geen doven of slechthorenden in hun gemeente aanwezig waren. Na verwerking van deze gegevens zijn deputaten begonnen met het opstellen van aanbevelingen tot verbetering van de pastorale bearbeiding van doven en slechthorenden. Deze moeten niet als voorstellen aangemerkt worden; het zijn slechts op de enquête gestoelde aanbevelingen.

Vervolgens hebben zij naar aanleiding van de tweede opdracht van de Generale Synode te Leeuwarden zich beziggehouden met vragen over de noodzaak en de mogelijkheden van de dovenpredikant. Tenslotte hebben zij zich gebogen over de de vraag hoe de

kerkrechtelijke positie van een dovenpredikant geregeld zou moeten worden en hebben zij een globale berekening van het jaarlijks traktement plus bijkomende kosten toegevoegd; dit om een indicatie te geven van wat een dovenpredikant kost.

III. Inventarisatie

1. De kerken zijn benaderd met de volgende vragen:
 - 1.1. Kerkdiensten: worden er aangepaste diensten belegd in de gemeente of regio, d.w.z. kerkdiensten die voor doven en slechthorenden toegankelijk gemaakt zijn; worden er dovendiensten gehouden, d.w.z. diensten voor doven en slechthorenden alleen?
 - 1.2. Catechisaties: krijgen dove en slechthorende kinderen catechetisch onderwijs m.h.o. op hun deelneming aan de viering van het heilig avondmaal; is er ook sprake van catechisatie voor belijdende leden?
 - 1.3. Bijbelstudie: wordt in de gemeente of regio iets georganiseerd dat te vergelijken is met het verenigingswerk van de 'horenden' binnen onze kerken?
 - 1.4. Bezoeken van ambtsdragers: wordt speciale aandacht besteed aan de ambtelijke bezoeken die bij doven en slechthorenden gebracht worden; is er aandacht voor het probleem dat dove en slechthorende kerkleden de ambtsdragers over het algemeen niet kunnen verstaan en begrijpen; op welke wijze?
 - 1.5. Functioneren in de plaatselijke gemeente: kan in het algemeen iets gezegd worden over het functioneren van doven en slechthorende broeders of zusters; hebben zij een goede plaats in de gemeente of zoeken zij hun contacten vooral in de 'dovenwereld'?
 - 1.6. Eventuele overige opmerkingen: zijn er nog meer gegevens die kunnen dienen om de vraag van de generale synode (welke maatregelen zijn genomen en welke verbeteringen kunnen getroffen worden) te beantwoorden?
 - 2.1. Over wie gaat het: doofgeboren, later doof geworden, slechthorend geboren of slechthorend geworden broeders en/of zusters.
 - 2.2. Is er sprake van zgn. dubbel-gehandicapten en om welke handicaps gaat het?
 - 2.3. Welke leeftijdsgroepen betreft het?
3. Functioneert er in de gemeente of de regio een dovencommissie of een vergelijkbare organisatie die zich inzet voor het werk onder de doven en slechthorenden die lid zijn van de gemeente?

Uit de reacties die deputaten van de kerkeraden ontvingen valt het volgende op te maken:

ad 1.1. Kerkdiensten:

Groningen: Aangepaste diensten 1x per maand m.u.v. juli/aug;
 bezoekers hoogstens 13; dovendiensten ook 1x per

maand m.u.v. juli/aug; aantal bezoekers (doven en slechthorenden + begeleiders ongeveer 40, waarvan ongeveer 20 doof/slechthorend.

Enschede-Oost: Aangepaste diensten (overhead projector) in Martha-oord en de Horste, voorlopig op proef.
Rouveen: In de regio Zwolle 11 aangepaste diensten, verdeeld over 8 gemeenten.
Leusden: Op gezette tijden aangepaste diensten, 1x per maand in regio Utrecht.
Voorburg: Aangepaste diensten, zo mogelijk 4x per jaar in overleg met Vlaardingen.
Vlaardingen: Eveneens aangepaste diensten zo mogelijk 4x per jaar.

ad 1.2. Catechese:

Groningen: de dovencommissie organiseert 1 catechisatie per week voor 2 jonge catechisanten.
Drachten-N: Individueel.
Blija-Holwerd: Individueel.
Assen-Z: Individueel.
Almelo: Catechisatie voor belijdende leden.
Amersfoort-C: Individueel.

In verschillende kerken wordt individueel catechisatie gegeven (Spakenburg, Alphen a/d Rijn en Zeist bijvoorbeeld).

ad 1.3. Bijbelstudie:

Groningen: Om de 14 dagen; aantal leden 6.
Roden: Met gebruikmaking van gebarentaal kan 'gewone' vrouwenvereniging bezocht worden. Een zuster volgt ook de bijbelcursus in Groningen.
Buitenpost: Hier wordt thuis bijbelonderwijs gegeven door ouders.
Blija-Holwerd: Ouders en onderwijzer geven godsdienstonderwijs.
Rouveen: In Zwolle/Meppel wordt voor de regio een bijbelcursus georganiseerd.
Vlaardingen: Individueel bijbelonderwijs.
Regio R'dam: Bijeenkomsten georganiseerd door Dit Koningskind (Delfshaven).

Conclusie:

- Bijbelcursus in de volgende plaatsen:
Groningen, Rotterdam, Meppel, Vlaardingen.
- Individueel bijbelonderwijs in de gezinnen, in een aantal plaatsen door een onderwijzer. In sommige plaatsen door de ouders als vervanging van een kerkdienst.
- Bijbelonderwijs op het doveninstituut in Haren. De kinderen die het doveninstituut 'Effatha' bezoeken ontvangen daar bijbelonderwijs.
- Enkele kerken rapporteerden dat er niets georganiseerd wordt.

ad 1.4. Bezoeken ambtsdragers:

De antwoorden variëren:

- Er is wel/niet speciale aandacht voor het probleem van de dove en slechthorende broeders en zusters.
- Spreektempo wordt aangepast.
- Altijd pen en papier bij de hand; huisbezoek schriftelijk voorbereid.
- Ouders fungeren als tolk; gemeenteleden en/of predikant hebben cursus gebarentaal gevolgd.
- Gesprekken mogelijk via telefoon d.m.v. modem.
- Diakenen besteden speciale aandacht aan doven en slechthorenden.
- Extra bezoeken.

Bij de vraagstelling is er van uit gegaan dat de communicatie met doven en slechthorenden niet gemakkelijk is. De kerken hebben dit niet tegengesproken en in sommige gevallen zelfs ongevraagd beaamd.

ad 1.5. Functioneren in plaatselijke gemeente:

Ook hier variëren de antwoorden:

- Sommige dove/slechthorende broeders of zusters zoeken hun contacten in de 'dovenwereld' en weinig of niet in de gemeente; sommigen staan volstrekt geïsoleerd, maar anderen hebben een goede plaats in de gemeente. Er zijn er die interkerkelijke diensten bezoeken.
 - Er is bij jeugdige doven sprake van vriendschap met horende jongens en meisjes, maar de communicatie blijft moeilijk.
 - Vergaderingen worden door doven en slechthorenden vaak niet bezocht, uitzonderingen daargelaten ('begrip voor het doof-zijn mag nog wel groeien').
 - Doven en slechthorenden zijn vaak aangewezen op gezinsleden.
- adl.6.Overige opmerkingen (welke maatregelen zijn genomen en welke verbeteringen kunnen getroffen worden?):
- In sommige regio's is door de particuliere synode opdracht aan een plaatselijke kerk gegeven om het dovenwerk in de regio te behartigen. Deze plaatselijke kerken benoemen op hun beurt vaak een dovencommissie, die zorg moet dragen voor uitvoering van de activiteiten.
 - Er zou vaker (of in iedere kerkdienst) gebruik gemaakt moeten worden van een overhead-projector.
 - Er is behoefte aan een predikant, (geheel of gedeeltelijk) afgezonderd voor werk onder doven en slechthorenden (soms met verwijzing naar het boekje van ds. O.J. Douma).
 - Niet vergeten mag worden het contact in eigen gemeente (incl. ouderlingen en diakenen).
 - Landelijke aanpak is van belang om inzicht te krijgen in wat gedaan moet worden.
 - Op ringleiding en andere technische voorzieningen mag niet bespaard worden; niet alleen kerkzalen, ook bijzalen moeten worden voorzien van een ringleiding; genoemd wordt verder de computer die een rol zou kunnen spelen bij projectie overhead.
 - Het is goed mensen in de gemeente aan te wijzen die aangeven

hoe ver de predikant met de preek (die meegelezen wordt) gevorderd is.

ad2. Inventarisatie doven en slechthorenden in de Gereformeerde Kerken in Nederland:

	tot. aantal	doof geb vlw kind	doof gew vlw kind	slechth geb vlw kind	slechth gew volw kind	mr v geh volw kind
Groningen	31	2 7	5	5 5	7	2 1
Friesland	10	2	1	2 3	2	
Drenthe	7	1	1	2 3		1
Overijssel	20	4 2	3 1	1 7	2	
Gelderland	1		1			
Utrecht	14	4	1	4 4	1	
N-Holland	2	1			1	
Z-Holland	20	4		4 10	2	1 1
Ze/Bra/Li	11	4 2			3 2	
	116	15 18	10 3	18 35	17	3 3

Aantekeningen bij deze samenvatting:

Deputaten hebben de aantallen doven en slechthorenden, door de kerken opgegeven (zie overzicht in kolommen), vergeleken met de gegevens van Dit Koningskind. Ze blijken goed met elkaar te corresponderen.

Dit Koningskind wijst ook nog op het volgende:

De situatie is minder rooskleurig dan misschien uit de gegevens die de kerken verstrekt hebben zou blijken:

- Er zijn dove/slechthorende broeders en zusters die nog wel kerkelijk ingeschreven staan, maar die praktisch niet meer meelevens en nooit in dovendiensten komen.
- Er zijn doven die interkerkelijke contacten hebben. Ook interkerkelijke diensten worden bezocht.
- Er is sprake van gemengde verkering.
- Er zijn geen vragen gesteld en geen gegevens verstrekt over onttrekkingen. Bij Dit Koningskind is bekend dat de laatste twee jaar sprake is van een vijftal onttrekkingen van dove/slechthorende broeders.

Van de dovencommissie uit Leusden kregen deputaten een brief, waarin aandacht gevraagd wordt voor het feit dat het niet meevalt voor ambtsdragers om zich een juist beeld te vormen van de omvang van de problemen die de handicap met zich meebrengt.

Zelfs al is de dove/slechthorende in staat de problemen goed te verwoorden, dan nog zal de ambtsdrager zich moeilijk kunnen inleven in het eigene van de handicap.

Een van de problemen is dat doven/slechthorenden de moed opgeven om aan nieuwe ambtsdragers hun problemen duidelijk te maken.

De dove/slechthorende verstopt z'n problemen met als gevolg dat de ambtsdrager denkt dat het allemaal wel meevalt.

De commissie uit Leusden wijst erop dat de gegevens die door de kerkeraden verstrekt worden 'gekleurd' kunnen zijn: een inventarisatie zal waarschijnlijk de nood die er onder doven/slechthorenden is, onvoldoende weergeven.

Uit een rapport van de onderzoekscommissie voor doven en slechthorenden ingesteld door de kerkeraad van Rouveen blijkt dat er in de regio duidelijke behoefte bestaat aan aangepaste kerkdiensten en bijbelcursussen.

In Zuid-Holland verscheen een rapport, waarin aangegeven wordt dat aangepaste diensten en bijbelonderwijs in een behoefte voorzien. Het rapport geeft ook

aan dat de in totaal acht aangepaste diensten per jaar een beperkte tegemoetkoming aan de doven betekenen en dat ze slechts een gebrekkig middel vormen. De diensten liggen gauw boven het niveau van de doven, hoezeer een predikant zich ook inspant zijn taalgebruik aan te passen. Gewezen wordt op het beleggen van speciale dovendiensten.

Het rapport wijst erop dat er voor horende broeders en zusters een brede scala aan mogelijkheden is om hun kennis van de Schrift, belijdenis, kerkgeschiedenis etc. uit te breiden en te verdiepen. Behalve de acht middagen in Rotterdam is er voor de doven niets van dit alles, terwijl zij het juist zo hard nodig hebben de moeizaam opgebouwde kennis te bewaren en zo mogelijk uit te breiden. Een ander aandachtspunt in dit rapport betreft de bevordering van de integratie tussen doven en horenden. Hierbij komen verschillende punten aan de orde, zoals het moeizame contact tussen dove en niet-dove gemeenteleden, gemeenteavonden die doven vaak niet echt kunnen meemaken, gesprekken tijdens huisbezoeken waaraan zij moeilijk kunnen deelnemen.

ad 3. Dovencommissie:

Veelal is er plaatselijk geen dovencommissie; wel wordt soms opgemerkt dat betrokken broeders en zusters opgenomen zijn in een speciaal rooster van reguliere bezoeken van ambtsdragers. Ook wijkouderlingen en wijkdiakenen die initiatieven nemen worden meer dan eens genoemd. In een enkel geval is een aanzienlijk deel van de gemeente nauw bij de problematiek betrokken.

In sommige gemeenten is een contactpersoon aangewezen, vooral daar waar regionaal iets geregeld is.

Een dovencommissie is aanwezig in:

- Groningen-Noord, voor de regio.
- Enschede-Oost, met een beperkte taak: voorbereiding kerkdiensten Marthaoord.
- Rouveen, waar in samenwerking met Dit Koningskind twee aangepaste kerkdiensten per jaar gehouden worden; de kerk te Rouveen heeft opdracht van de particuliere synode van Overijssel om te inventariseren welke behoefte er bestaat aan aangepaste diensten.
- Leusden; hier houdt men zich voornamelijk bezig met aangepaste kerkdiensten.
- Voorburg; de kerk is belast met het werk voor doven en slechthorenden.
- Vlaardingen, waar geen speciale dovencommissie is, maar de broeders diakenen de aangepaste diensten regelen.

Samengevat ontstaat het volgende beeld:

Kerkdiensten: Op diverse plaatsen in ons land worden aangepaste diensten voor doven en slechthorenden belegd. Alleen in Groningen worden ook dovendiensten gehouden. Men beseft dat aangepaste diensten in beperkte mate tegemoet komen aan de verlangens van de doven en slechthorenden. Er wordt veel tijd geïnvesteerd in het voorbereiden en houden van preken voor aangepaste diensten. Toch zijn de reacties niet altijd positief. Doven en slechthorenden stellen speciale dovendiensten op prijs, zoals blijkt uit een reactie van een prelinguaal-dove: 'Eén keer per maand gaan wij naar de aparte dovendienst, gepredikt door de voorgangers. Ze preken niet alleen met hun mond, maar ook met min of meer gebaren. Dat is heel prettig, vooral voor jonge doven. Natuurlijk ook met het scherm, die bedoeld is voor mensen, die op latere leeftijd doof geworden zijn. Ze kennen dus geen gebarentaal en kunnen niet afzien. Het is goed, dat wij één keer per maand naar de aparte dovendienst gaan, dan kunnen wij ook later tijdens een aangepaste kerkdienst beter begrijpen' (vgl. O.J. Douma, Horen met je ogen, p. 75).

Catechese: Er wordt veel individueel catechisatie aan dove kinderen gegeven. In één geval organiseert een dovencommissie voor twee jonge prelinguaal-dove

kinderen 1 x per week een catechisatie. Dat veelal individueel onderwijs gegeven wordt blijkt ook uit een verslag van de Chr. Geref. dovenpredikant ds. J.J. de Jonge: 'Deze zaterdagmorgen is bestemd voor een catechisatie op Urk. Niet in een kerkgebouw. Evenmin aan een groep jongeren. Nee, aan één meisje en thuis bij haar en haar moeder, die weduwe is...'.
Br. H.R. Munneke schrijft over het catechetisch onderwijs aan doven dat hiervoor specialistische hulp nodig is. Hij spreekt uit ervaring en toont met voorbeelden aan dat dove kinderen op de vraag of ze het goed begrepen hebben bijna altijd met 'ja' antwoorden. Ze schamen zich er voor dat ze het niet begrepen hebben. Hij pleit ook voor coördinatie. Als bekend is waarover de preek op zondag gaat (in een aangepaste dienst of in een dovendienst) kunnen ouders en catecheet voorbespreken en er op terugkomen.

Bijbelstudie: Uit de gegevens die binnengekomen zijn blijkt dat op diverse manieren en op verschillende plaatsen aan bijbelstudie gedaan wordt. Dat er meer gedaan kan worden is duidelijk wanneer we lezen dat er plaatsen zijn waar niets georganiseerd wordt, zeker wanneer we letten op de vele mogelijkheden die horenden hebben op dit punt.

Bezoeken ambtsdragers: Het is moeilijk te bepalen hoe de communicatie met ambtsdragers verloopt. Dat we hierover niet te optimistisch moeten zijn blijkt uit een citaat: 'Regelmatig maak ik mee dat ouders en doven verdrietig en boos zijn na een huisbezoek. Wat is er soms een berg van onbegrip, onbegrip dat soms omslaat in: het hoeft voor mij niet meer!' (vgl. Horen met je ogen, p. 76).

Ook de dovencommissie te Leusden wijst erop dat het voor ambtsdragers over het algemeen moeilijk is om zich een juist beeld te vormen van de problemen die de handicap van het doof-zijn met zich meebrengt.

Functioneren in de plaatselijke gemeente: In Zuid-Holland (rapport) en in sommige kerken vraagt men aandacht voor de bevordering van de integratie tussen doven en horenden. Er schort nogal eens iets aan de onderlinge omgang. 'De maatschappij is niet ingesteld op slechthorenden, de mensen moeten meer moeite doen voor jou dan bijvoorbeeld voor je collega... Ook binnen de kerk kun je problemen krijgen met je slechthorendheid. Want helaas, ook binnen de gemeenschap der heiligen is er veel onbegrip. Ook daar zijn mensen die geen rekening kunnen of willen houden met de slechthorenden... Er moeten, wat slechthorendheid betreft, nog veel misverstanden weggeruimd worden en het zou mooi zijn als de jeugd een begin maakt' (Horen met je ogen, p. 79,80). Er zijn ook mooie voorbeelden bekend van gemeenteleden die cursussen volgen om doven en slechthorenden beter te kunnen begrijpen en zo beter te doen functioneren in de plaatselijke gemeente.

Maatregelen en verbeteringen: Uit de gegevens die binnenkwamen valt op te maken dat er plaatselijk en regionaal verschillende maatregelen genomen zijn.

Tegelijkertijd moet vastgesteld worden dat nog veel verbeteringen aan te brengen zijn, waarbij in de eerste plaats gedacht moet worden aan begrip kweken voor de moeiten van het doof-zijn. Wanneer op groter schaal doordringt dat doofheid/slechthorendheid meer is dan niet of slecht kunnen horen, zullen de voorgestelde verbeteringen gemakkelijker gerealiseerd (kunnen) worden.

Dovencommissie: In zijn boekje over pastoraat aan doven en slechthorenden geeft ds. O.J. Douma aan dat het verblijdend is dat er steeds meer kerken gekomen zijn die de verantwoordelijkheid op zich genomen hebben voor speciale ambtelijke hulp aan doven (p. 82). Ook is het goed dat er een zekere coördinatie is ontstaan tussen de dovencommissies uit diverse kerken. Maar bedacht moet worden dat de zorg voor doven en slechthorenden niet afhankelijk mag zijn van particulier initiatief of van een paar kerken die zich het lot

van gehoorgestoorde broeders en zusters hebben aangetrokken. Het doof-zijn is een zo uitzonderlijke handicap dat voor het ambtelijk werk specialisme nodig is (p. 83).

IV. Aanbevelingen tot verbetering van de pastorale bearbeiding van doven en slechthorenden

Voor dit onderdeel vormen de enquête-gegevens de achtergrond. Immers, wat in de ene kerk effectief blijkt te zijn, kan mogelijk in andere kerken ook een oplossing bieden. Deze aanbevelingen zijn slechts ten dele 'oplossingen'. Wel wordt binnen het kader van de huidige mogelijkheden in de kerk optimaal tegemoet gekomen aan de opdracht om de dove en slechthorende broeders en zusters in de gemeente te integreren.

A. PLAATSELIJK

1. Eredienst

- 1.1. Het gebed en de preek kunnen, eventueel vergezeld van een samenvatting, van tevoren uitgereikt worden. Indien mogelijk kan de preek al een dag eerder gegeven worden, zodat moeilijke zinnen en woorden verklaard kunnen worden.
 - 1.2. Gemeenteleden kunnen organiseren wie de liturgie aanwijst en zo mogelijk van verklarende aantekeningen voorziet.
 - 1.3. Mensen die op de hoogte zijn van de taalproblematiek kunnen de preek en mogelijk ook het gebed tijdens de dienst in begrijpelijke taal samenvatten. Dit voor de prelinguale doven en meervoudig gehandicapten voor wie de eenvoudigste preek nog te moeilijk is (zie voor een uitleg van de termen prelinguaal en postlinguaal hoofdstuk V.2).
 - 1.4. Gediplomeerde tolken kunnen ingeschakeld worden, hetzij live, hetzij via een video-opname. Live-tolken verdient de voorkeur. Een op de videoband getolkte preek kan niet synchroon met de spreker lopen. De suggestie vanuit de kerken om broeders en zusters te stimuleren een tolkenopleiding te volgen, ondersteunen we. Wel moet gezegd worden dat een voor doven moeilijke preek een moeilijke preek blijft. Het taalprobleem wordt er niet mee opgelost.
 - 1.5. De video kan een belangrijke rol gaan spelen in de toekomst. Experimenten, bijvoorbeeld in samenspel met de computer/tekstverwerker en een LCD-scherm, moeten gestimuleerd worden. De mogelijkheid dat een predikant vlak voor de aanvang van de dienst zijn floppie met de tekst van gebed en preek inlevert wordt al onderzocht.
 - 1.6. Een goede ringleiding is in elke kerk onontbeerlijk. Omdat de kwaliteit van ringleidingen nogal eens te wensen overlaat verdient het aanbeveling dat het ringleidingnet regelmatig gescand en zonodig verbeterd of vervangen wordt. Kerken kunnen zich tot de technische commissie van Dit Koningskind wenden.
 - 1.7. Een goede verlichting richting het gezicht van de spreker zorgt er voor dat het spraakafzien vergemakkelijkt wordt.
 - 1.8. Predikanten zouden kunnen overwegen hun snorren en baarden bij te knippen zodanig dat het spraakafzien mogelijk is. 2. Huisbezoek
- 2.1. Enige scholing van predikanten die dove gemeenteleden onder hun hoede hebben is aan te bevelen. Enkele predikanten volgden al zo'n door de Nederlandse Dovenraad georganiseerde communicatiecursus. Wel moet opgemerkt worden dat de bewuste predikanten het frustrerende gevoel

hebben, dat ze nóg niet met hun dove gemeentelid kunnen communiceren. Dat evenwel mee door het volgen van zo'n cursus er begrip komt voor de dovenproblematiek is een winstpunt. Deze kennis, samen met de basiskennis van gebaren, vingerspelling e.d., brengen de herder bijvoorbeeld tijdens het huisbezoek toch in contact met zijn schapen.

- 2.2. Wat hierboven van de predikanten gezegd wordt, kan slechts ten dele van de ouderlingen en diakenen gezegd worden. Zij treden immers na vier jaar af. Veelal worden zij na een rustperiode van twee jaar herkozen, maar zij dienen dan in de regel weer in andere wijken. Van enige continuïteit is tot dusver geen sprake helaas. Voor de doven en - in mindere mate - voor de slechthorenden is het frustrerend, dat er weer een 'nieuwe' op huisbezoek komt. Kerkeraden zouden hun creativiteit kunnen aanwenden om een systeem te bedenken waarin een eenmaal opgebouwde relatie met de bewuste gemeenteleden niet verloren gaat.

3 Catechisatie

- 3.1. Waar mogelijk moet de eigen predikant ook de catecheet zijn. En, als het kan, moeten de jongeren in de groep van hun leeftijdgenootjes catechisatie ontvangen. Het is te overwegen een tolk in te schakelen. Maar ook hier geldt weer: de doven die te weinig taal in 'huis' hebben, zullen verdrinken. Bovendien pleit alles voor een rechtstreeks contact met de predikant. Er moet een interactie en vertrouwensrelatie zijn tussen de catecheet en de catechisant.
- 3.2. Naar analogie van een door de kerken gerapporteerd voorbeeld is de volgende situatie voor een aantal prelinguaal-dove kinderen aan te bevelen. De kinderen ontvangen op hun taal- en communicatieniveau onderwijs van een catecheet, die zich in de totale communicatie gespecialiseerd heeft. Deze catechisatie kan een brugfunctie hebben naar de catechese, of het gesprek, dat de eigen plaatselijke predikant op gezette tijden met hen heeft. Hier gaat het meer om contact dan om kennisoverdracht.

4 Verenigingswerk

- 4.1. Op de vereniging kunnen slechthorenden en voor een deel postlingualen geholpen zijn met een goed gebruik van hulpmiddelen. Te denken valt aan een tafelringleiding, waarbij elke spreker via de microfoon z'n zegje doet. Voorwaarde is wel dat de mensen niet 'door elkaar spreken'. Te denken valt ook aan het gebruik van de overheadprojector waarbij een goede samenvatter de vragen en antwoorden noteert. Kopieën van de inleiding en het gebed blijken goed te werken.
- 4.2. De prelingualen en voor een deel postlingualen en meervoudig gehandicapten zijn nog meer van het verenigingswerk verstoken door hun specifieke taalprobleem. Het volgen van een communicatiecursus door horenden kan voor een deel tegemoet komen aan dit probleem. Er zijn prachtige voorbeelden bekend van broeders en zusters, die zo'n cursus volgden en als een soort tolk fungeren. Zo kunnen doven toch deelnemen aan verenigingsactiviteiten. Ook in het plaatselijk verenigingswerk kan een doventolk goede diensten bewijzen, bijvoorbeeld op een gemeenteavond. Wel zij opgemerkt dat een dove, in het kader van de AAW, recht heeft op 18 tolk-uren per jaar, in de leefsituatie (huisarts, team-overleg op het werk, enz.). Een heel klein deel zou voor kerkelijke activiteiten gebruikt kunnen worden. Wat boven de 18 uren aangevraagd wordt, moet uit eigen middelen betaald worden, zegge <thsp>105,- per uur. Op dit moment is de vraag naar doventolken groter dan het aanbod. Regelmatige voorlichting naar de gemeente is zeer belangrijk.

B. REGIONAAL

De enquête heeft uitgewezen, dat de doven en slechthorenden behoefte hebben aan het verkeren in de dovenwereld. Voor veel doven betekent dit 'verkeren' tevens het bezoeken van interkerkelijke diensten. Dit saamhorigheidsgevoel, tegenwoordig ook wel vertaald met 'dovencultuur', maar ook de geografische spreiding van het geringe aantal doven binnen onze kerken, vraagt om een regionale aanpak. Dit maakt een plaatselijke of zelfs een classicale aanpak moeilijk. Een aanpak binnen het ressort van een particuliere synode blijkt mogelijk, al wordt er zelfs dan nog bovenprovinciaal gewerkt.

Aangepaste diensten en dovendiensten

Beide mogelijkheden dienen behouden te worden. De frequentie van de diensten wordt vastgesteld door de particuliere synoden. Eén keer per maand een aangepaste dienst en één keer per maand een dovendienst zou naar het voorbeeld van de particuliere synode van Groningen als leidraad kunnen dienen. De doven reageren ambivalent als het gaat om de waarde van de diensten. In de dovendienst voelen ze dat het Evangelie hen bereikt. In de aangepaste diensten worden ze op dit punt minder of onvoldoende bereikt, maar hebben ze toch het gevoel dat ze bij de gemeente behoren. M.a.w. in de aangepaste diensten beleven ze méér de gemeenschap der heiligen.

1 Aangepaste diensten

- 1.1 In deze dienst is de voornaamste aanpassing de overheadprojector. De predikanten proberen hun woordgebruik, zinsbouw, tekstkeuze aan te passen. Ook besteden ze aandacht aan de opbouw en inhoud van de preek. Het zou goed zijn in het ressort van een particuliere synode een aantal predikanten te selecteren en met hen regelmatig een kleine conferentie te organiseren waar de taalproblematiek van de doven doorgesproken wordt. Het ontbreekt tot nu toe aan een goede evaluatie van de diensten.
- 1.2 De praktijk heeft geleerd, dat het koffiedrinken na afloop heilzaam werkt. Doven praten samen met de predikant na over de inhoud van de preek en stellen vragen. De predikant verduidelijkt gedachten en woorden uit zijn preek, soms met behulp van bord en krijt of de overheadprojector. Horenden hebben de mogelijkheid en het voorrecht na de dienst na te praten over de preek. In de levens van doven en slechthorenden wordt op dit punt armoede geleden. We denken aan de oude broeders en zusters die op latere leeftijd slechthorend zijn geworden en vereenzamen. We denken ook aan de dove ouders van horende kinderen die mede via de aangepaste diensten leren om met hun kinderen na te praten over de preek. Te overwegen is in de aangepaste dienst gebruik te maken van een tolk. De dove jongeren stellen een samenvatting van de preek op prijs.

2 Dovendiensten

- 2.1 Dovendiensten zoals die al een aantal jaren binnen het ressort van de particuliere synode van Groningen gehouden worden, hebben een ander karakter dan aangepaste diensten. Dovendiensten zijn kerkdiensten waarin meestal niet-predikanten voorgaan. De liturgie van een normale kerkdienst wordt gevolgd. De kerkeraad is vertegenwoordigd door minimaal twee ouderlingen en een diaken. Het optreden van een niet-predikant is te vergelijken met dat van een voorganger in een leesdienst. De preken en gebeden, die door de voorgangers worden gehouden zijn naar het voorschrift van de PS door een gereformeerde predikant bekeken. Als een predikant in een dovendienst voorgaat mag hij ook de zegen uitspreken. Het specifieke van een kerkdienst is de ontmoeting van God en zijn volk, met Woord en gebed, met lofzang en offeranden. Dit alles vindt

duidelijk plaats in elke dovendienst. In dovendiensten kunnen de sacramenten niet bediend worden. Omdat het hier om zichtbare tekenen gaat, kunnen doven juist dan veel meekrijgen in de reguliere diensten, waarin de sacramenten bediend worden.

- 2.2 In de dovendiensten wordt gebruik gemaakt van gebaren, vingerspelling, lichaamsexpressie, tekeningen, kortom van alle elementen van de totale communicatie.
De taal met name is sterk vereenvoudigd: korte zinnen en concreet woordgebruik. Er wordt in deze diensten meer naar een bepaald begrip toegewerkt. Het begrip 'verlossing' mag niet bekend worden verondersteld. Met voorbeelden moet stapsgewijs naar zo'n begrip toegewerkt worden.
- 2.3 In Groningen worden dergelijke diensten georganiseerd. In het midden, westen en oosten is met name door dove jongeren, die nu aangewezen zijn op interkerkelijke dovendiensten, de wens geuit om ook daar dovendiensten te organiseren. Het ligt op de weg van de kerken die door de PS-sen als coördinerende kerk zijn aangewezen om dergelijke diensten te organiseren. Preken die in een bepaalde kerk gehouden zijn zouden kunnen rouleren.

3 Bijbelcursus en catechisatie

- 3.1 De dovencommissies kunnen bijbelcursussen en catechisaties organiseren. De regionaal georganiseerde catechisaties blijven onder verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkeraad. Zo meldden twee kerken, dat de catechisaties die door de coördinerende kerk georganiseerd worden door de eigen ouderling van de betrokken catechisanten bezocht worden.
- 3.2 De regionale activiteiten beogen de geestelijke toerusting van de dove en slechthorende broeders en zusters, zodat ze zich gemakkelijker in de plaatselijke gemeente kunnen bewegen. Voor veel doven is het moeilijk om in de gemeente te integreren. Vandaar ook dat naast het toerustingselement een doelstelling van ontmoeting met andere doven in de regionale activiteiten opgesloten zit.
Het ontmoetingselement moet meer aandacht hebben, alleen al vanwege het feit dat met name dove jongeren zich thuis voelen in de interkerkelijke kring. Relatief knopen veel jongeren een verhouding aan met jongeren uit andere kerken. Wie de aantallen doven binnen onze kerken kent, kan niet anders dan begrip opbrengen voor die contacten. Niemand mag echter rust vinden bij het feit dat nog steeds doven onze kerk verlaten en dat dove jongeren het kerkgenootschap van vriend of vriendin opzoeken, omdat ze daar een goed geoutilleerd dovenpastoraat ontmoeten. Het ligt op de weg van de regionale dovencommissies om in verband met bovenstaande activiteiten te gaan ontwikkelen.
- 3.3 Kerken buiten de organiserende PS, waarvan dove en slechthorende leden frequent participeren in bepaalde activiteiten, kunnen in de kosten bijdragen, op basis van het door de PS vastgestelde quotum.

C. LANDELIJK

- 1.1 De overgang van de regionale organisatie naar de landelijke verloopt vloeiend. Regionalisatie van het kerkelijk dovenwerk mag niet ontaarden in wildgroei. Een goed georganiseerd overleg tussen de coördinerende kerken is geboden.
- 1.2 De regionale activiteiten zijn nu al bovenprovinciaal. De dovendiensten in Groningen worden ook bezocht door mensen uit Drenthe, Friesland en

Overijssel.

- 1.3 Gezien bovenstaande adviseert het deputaatschap een structurele landelijke aanpak, die verder gaat dan de vrijblijvendheid van de zogenaamde Landelijke Contactvergadering van Dovencommissies (C.D.C.), die ten minste éénmaal per jaar samenkomt. Het ligt op de weg van de dovencommissies om meer structuur aan de C.D.C te geven.
- 1.4 De C.D.C heeft landelijk een coördinerende, adviserende, stimulerende en voorlichtende taak.
- 1.5 Net zoals dat gebeurd is met de door de PS-sen aangewezen kerken Groningen-N, Leusden, Rouveen en Vlaardingen die het dovenwerk in hun regio moeten coördineren, zou de PS van het Zuiden een kerk kunnen aanwijzen voor hetzelfde doel.
De C.D.C. zou zich hierover kunnen buigen.
- 2 Gemeenschappelijke activiteiten van de C.D.C.
 - 2.1 Regeling rooster aangepaste diensten en dovendiensten.
 - 2.2 Uitwisseling van voorgangers en/of preken.
 - 2.3 Deskundigheidsbevordering van ambtsdragers en medewerkers. Hieronder moet ook worden verstaan de organisatie van een gerichte communicatiecursus voor ambtsdragers.
 - 2.4 Overleg over de aanschaf van en experiment met technische hulpmiddelen, zoals video, computer, tekstverwerking, LCD-scherm. 2.5 In samenwerking met het documentatie- en lectruurcentrum van Dit Koningskind de uitgave van catechesemateriaal, vertalingen en bijbels leesmateriaal bevorderen en sturen.
 - 2.6 Stimuleren van broeders en zusters die een tolkenopleiding willen en kunnen volgen.
 - 2.7 Mogelijkheden scheppen voor doven om zich te laten opleiden als docent communicatiecursus.
 - 2.8 Overleg met de eventueel te beroepen dovenpredikant over diens werkzaamheden en verantwoordelijkheden.
 - 2.9 Activiteiten ontwikkelen die tot doel hebben de geïsoleerde positie van de doven op te lossen en een grotere betrokkenheid te bewerkstelligen. De uitgave van een contactblad van en voor doven is één van die activiteiten.
Voorlichting op de T.U. in Kampen is een andere activiteit. 2.10 Telkens blijkt weer hoeveel onbekendheid en onbegrip er in de gemeente is over de geïsoleerde positie van de doven en slechthorenden. Een goed georganiseerde voorlichting naar de gemeente is noodzakelijk. Te denken valt aan gemeente- en wijkavonden, verenigingsavonden, conferenties van ambtsdragers e.d., waar de dovenpredikant of een functionaris van Dit Koningskind voorlichting geeft.
Het deputaatschap kan de ontdekkende voorlichtingsfilm van Dit Koningskind van harte aanbevelen. Mogelijk kunnen dove en slechthorende broeders of zusters zelf zo'n voorlichtingsavond mee verzorgen.
Het boekje van ds. O.J. Douma Horen met je ogen is heel instructief en kan in het kader van de voorlichting goede diensten bewijzen.

V. Noodzaak en mogelijkheden dovenpredikant

De tweede opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 luidt als volgt: 'na te gaan of, en zo ja in hoeverre, de noodzaak bestaat tot en mogelijkheden aanwezig zijn voor het benoemen van (een) predikant(en) speciaal voor pastorale bearbeiding van doven en slechthorenden;...'

Over de noodzaak en mogelijkheden het volgende:

1. Uitgangspunt is de zorg van de goede Herder voor zijn kudde. Zowel in het formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords als voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen wordt deze zorg als eerste genoemd, met daarbij de opmerking dat de Here voor deze zorg de dienst van mensen wil gebruiken. Dit uitgangspunt geldt niet minder wat betreft de zorg voor dove en slechthorende leden. Alle schapen van de kudde gaan de goede Herder zeer ter harte en door zijn Woord en Geest wil Hij werken in hun aller leven. Met zijn liefde en zorg wil Hij hen omringen om hen volop te doen delen in de gemeenschap met Hem en de gemeente (Joh. 10 : 1 - 5, 11 - 14; Ps. 23).

Ambtsdragers die Christus daarin betreft en aan wie Hij de zorg voor de schapen toevertrouwt, zijn dan ook verplicht die zorg van de Herder zo dicht mogelijk naar de schapen toe te brengen en die zorg zo goed zij kunnen, te geven. Naar hen samen in erediensten en naar hen persoonlijk aan huis (Joh. 21 : 15 - 17; Hand. 20 : 28).

Waar er belemmeringen zijn om die zorg aan leden te wijden, zal er naar mogelijkheden gezocht moeten worden om die belemmeringen te overwinnen om ook voor deze leden toch het doel zoveel mogelijk te bereiken en hen te doen delen in het heil.

2. Bij de herderlijke zorg over dove en slechthorende broeders en zusters is de handicap meer dan eens in die mate aanwezig dat er een specifieke deskundigheid nodig is om hen met het evangelie van Christus te bereiken en te verzorgen. Die deskundigheid is onder meer het beheersen van de doven- of gebarentaal.

Voor een goed begrip is het gewenst even uit te weiden over de problematiek die zich voordoet binnen de groep van dove en slechthorende broeders en zusters. Binnen deze groep zijn de verschillen groot. Er zijn (vgl. ds. O.J. Douma: Horen met je ogen, p. 29):

- a. prelinguaal-doven: zij die doof geboren zijn of doof geworden vóórdát de spreektaal zich kon ontwikkelen;
- b. postlinguaal-doven: zij die op latere leeftijd doof geworden zijn en vóór die tijd in meer of mindere mate hebben kunnen horen en spreken;
- c. slechthorenden: zij die óf geboren zijn met gehoorresten óf op latere leeftijd steeds minder zijn gaan horen.

De 'aangepaste diensten' zoals wij deze nu kennen, zijn voor echt doven heel onvolkomen. Voor sommigen, zoals prelinguaal-doven, geheel ontoereikend.

Dit kan blijken uit een citaat genomen uit het boekje van ds. O.J. Douma: Horen met je ogen, p. 74 en 75. Een reactie van een prelinguaal-dove:

'Wij gaan natuurlijk één of twee keer per zondag naar de gewone kerk, maar wij zijn wel vaak teleurgesteld, omdat wij het niet kunnen ontvangen, wat de dominee gepreekt heeft.[] Als wij naar de aangepaste kerkdienst, die één keer per maand wordt gehouden, gaan, zijn we een beetje blij vanwege iets vereenvoudigde taal op het scherm geprojecteerd door een overheadprojector, maar vaak is het moeilijk te begrijpen.[] Eén keer per maand gaan wij naar de aparte dovendienst, gepredikt door de voorgangers. Ze preken niet alleen met hun mond, maar ook met min of meer gebaren. Dat is heel prettig, vooral voor jonge doven.'

Het is schrijnend om in dit citaat uitdrukkingen tegen te komen als: vaak

teleurgesteld, niet kunnen ontvangen. Tijdens een aangepaste kerkdienst 'een beetje blij'... 'maar vaak is het moeilijk te begrijpen'. En je proeft een stuk verademing tot slot bij de dovendienst: 'ook min of meer gebaren. Dat is heel prettig, vooral voor jonge doven.'

Slechthorenden en doven missen zoveel, dat ze er veelal onder pijn en ellende bij zitten en niet in hun geloof worden versterkt. Je kunt zelfs de vraag stellen of bij hen het geloof wel gewerkt wordt áls er voor hen niet meer en wat anders wordt gedaan dan in de gewone kerkdiensten. Iets dat zij wél kunnen ontvangen! In taal die hen bereikt!

Wie zich verdiept in de aard van heel de problematiek van de dovenwereld, komt tot de ontdekking dat doofheid niet slechts een lichamelijke handicap is. Het wordt door mensen die zich intens met de problematiek hebben bezig gehouden als volgt getypeerd: 'Het is een cultureel verschijnsel waarin sociale, emotionele, linguïstische en intellectuele patronen en problemen onverbreekelijk met elkaar verbonden zijn'. Aldus Oliver Sacks in zijn *Stemmen zien*.

In bovengenoemd boek wordt op een ontdekkende manier de waarde en functie van de taal beschreven. Hoe taal niet zomaar één van de vele functies is, maar een zodanig alles-doordringend kenmerk van het individu dat we kunnen spreken van een verbaal organisme. Het grote belang van de taal, en dan één die de doven bereikt, moet goed onderkend worden.

Taal heeft altijd tegelijk een sociale en een intellectuele functie. En daarbij moet de relatie tussen intellect en affect evenmin uit het oog verloren worden; het feit dat alle communicatie, alle denken ook emotie is en de persoonlijke behoeften en belangen, de neigingen en impulsen van het individu weerspiegelt.

Als de communicatie spaak loopt, heeft dit invloed zowel op de intellectuele ontwikkeling (en dan valt voor ons onderwerp bijv. te denken aan ontwikkeling van de geloofskennis) als op de ontwikkeling van taal, de sociale interactie en de emotionele attitudes (zie: *Stemmen zien*, p. 80).

Doofheid op zichzelf is het probleem niet: het probleem is het gebrek aan communicatie en taal. Als er geen communicatie plaatsvindt, als het kind niet met goede taal en dialoog wordt geconfronteerd, zien we de gebreken ontstaan, die tegelijk linguïstisch, intellectueel, emotioneel en cultureel zijn. 'De meeste dove kinderen groeien op als vreemdelingen in hun eigen huis'.

De dove broeders en zusters hebben ook in de kerk mensen nodig en ook ambtsdragers die met hen kunnen communiceren en dus de doven- of gebarentaal beheersen; mensen die thuis zijn of raken in de leefwereld van de doven en hun gedragspatroon, zowel bij aandacht geven als bij aandacht vragen, zowel bij het 'luisteren' (zien) als bij het reageren. Doven hebben eigen noden én eigen gaven en mogelijkheden tot opwekken en activeren en gebruiken van die gaven. Dit alles moet worden onderkend en verwerkt. En daarvoor is deskundigheid nodig.

Deze deskundigheid is alleen door een speciale studie te verwerven. En met die deskundigheid zijn de dove en slechthorende broeders en zusters pas echt gediend.

Hoezeer ambtsdragers ook hun best doen om zonder bovengenoemde deskundigheid zich toch te wijden aan de zorg voor de doven en slechthorenden, de zorg die zij op die manier aan deze leden geven, is te gering! Om de eenvoudige reden dat meerdere leden op die manier nog niet bereikt worden met het Woord!

3 Waarom is voor deze zorg een ambtsdrager en dan met name een predikant noodzakelijk?

Het gaat er om de herderlijke zorg voor de doven zo goed mogelijk gestalte te geven (zie 1). Die herderlijke zorg is door de Here toevertrouwd aan ouderlingen en predikanten. Daarom is het goed om als uitgangspunt te kiezen: ook voor dove broeders en zusters zoeken naar mogelijkheden voor pastorale zorg van ambtsdragers. Natuurlijk is het heel goed dat er ook buiten de kring van ambtsdragers gemeenteleden zijn die zich in bijzondere mate willen geven aan de doven; en wel bewogen door de liefde van de grote Herder tot onderling dienstbetoon. Het is een verheugende zaak dat er in meerdere gemeenten inmiddels leden zijn die tijd en aandacht geven om te leren met doven te communiceren en hen in allerlei opzicht te dienen.

Maar ondanks deze verheugende ontwikkelingen gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat dit niet helemaal aan het doel beantwoordt. Doel is en moet blijven: ook voor doven zo goed mogelijk pastorale zorg van ambtsdragers. Waarom moeten doven het op dit punt met minder doen?

Christus wil door middel van ambtsdragers de héle gemeente zijn bijzondere zorg bewijzen. Die bijzondere zorg hebben doven in feite m er nodig dan vele andere leden! De ervaring heeft geleerd dat de doven bijzonder gevoelig zijn op dit punt. Ze hebben al zoveel minder, en ze hebben het tot dusver al met heel veel minder moeten doen wat de pastorale zorg betreft. Nogmaals, uitgangspunt blijft: wat  lle leden ontvangen van Christus in zijn ambtsdragers, dat zo mogelijk ook voor doven. En dat door middel van  en of meerdere ambtsdragers die voor een goede communicatie met de doven kunnen zorgen doordat zij de doventaal beheersen.

Wat een ambtsdrager betreft kan naast een predikant ook gedacht worden aan een ouderling of ouderlingen, speciaal voor dit werk afgezonderd. Het is goed om  ok in deze richting iets te doen en wel in elke regio waar een kerk een dovencommissie heeft ingesteld voor de pastorale bearbeiding van de gehoorgestoorde leden. De pastorale zorg is immers met name een taak van de ouderlingen!

Maar onder de herderlijke zorg die aan ambtsdragers wordt toevertrouwd, nemen de bediening van het heil via Woord en sacramenten en ook het onderricht in het heil een bijzonder belangrijke plaats in.

En gelet op de bediening van Woord en sacramenten komt van de ambtsdragers die er zijn, een predikant als eerste in aanmerking om zich die deskundigheid eigen te maken en zich te geven aan de verzorging van de doven en slechthorenden. Bovendien heeft voor het onderricht via de catechese een predikant een speciale opleiding genoten.

Ook weegt het feit dat van de ambtsdragers de predikant als enige wordt geroepen voor het leven, al willen we de mogelijkheid niet uitsluiten dat voor dit bijzondere geval ook ouderlingen aangesteld kunnen worden die een langere termijn dienen dan gebruikelijk is.

Bovendien krijgt de predikant vanuit het verband van de gereformeerde kerken de bevoegdheid om in andere gemeenten dan waaraan hij verbonden is, voor te

gaan in de dienst van Woord en sacrament. Op dit punt biedt het kerkverband meer mogelijkheden voor een dovenpredikant dan een dovenouderling.

Binnen de kaders die ons kerkverband biedt kan een predikant op verzoek van zusterkerken zonder problemen pastorale zorg verlenen aan alle doven en slechthorenden, terwijl er kerkordelijk wat haken en ogen zijn om een regionale dovenouderling ook in gemeenten te laten werken waaraan hij niet verbonden is.

Het moet duidelijk zijn dat de deskundigheid die een ambtsdrager verwerft om met dove en slechthorende leden om te gaan, een gave is die als het kan voor langere tijd voor deze leden moet worden aangewend. En als voor alle leden die kunnen horen in feite altijd wel een predikant bereikbaar en beschikbaar is, waarom voor doven dan niet? Nogmaals, vergeleken met de anderen moeten zij het al met zoveel minder doen!

4. Een motief dat ook geldt voor de noodzaak van een predikant, is de hoeveelheid werk die de pastorale zorg voor doven en slechthorenden met zich meebrengt.

De enquête heeft uitgewezen dat ongeveer 100 doven en slechthorenden die bijzondere bearbeiding van een ambtsdrager nodig hebben, die 'hun taal' wel verstaat en spreekt.

De noodzaak kan op een aantal punten aangewezen worden:

- 4.1. het aantal is van dien aard dat er meer dan genoeg werk voor een predikant is met het oog op de doven persoonlijk en het werk van de kerken voor hen. We hebben in de gereformeerde kerken (vrijgemaakt) geen ervaring op dit punt, maar alles wijst erop dat eerder de vraag gesteld kan worden of één dovenpredikant genoeg is en hoe hij in zijn dagelijks werk kan worden bijgestaan door anderen (ouderlingen, gemeenteleden...).

Uitgaande van ongeveer 100 doven in de gereformeerde kerken, zal één predikant het aankunnen, mits alles goed georganiseerd wordt. Dat heeft tijdens een informatief gesprek de christelijke gereformeerde 'dovenpredikant' ds. J.J. de Jonge te Zwolle te verstaan gegeven.

- 4.2. gelet op de arbeidsintensieve zorg en het tijdrovende karakter van de communicatie met de doven, is het hebben van een dovenpredikant een must en geen luxe. Extra inspanning (ook in tijd) vraagt de zorg voor leden met deze handicap. Ouderlingen hebben over het algemeen alleen op avonden ruimte voor hun taak, terwijl een predikant daar zijn dagtaak van kan maken.
- 4.3. de uitgestrektheid van het werkterrein; bij één dovenpredikant kan er op hem een beroep worden gedaan uit heel Nederland! (Eén dovenpredikant kan zo'n groot werkterrein alleen aan, als alles goed georganiseerd wordt (zie 4.1.) en als het werk bijv. ook samen met 'dovenouderlingen' in de regio 's kan worden verricht.
5. Voor de kerken zelf is het hebben van een dovenpredikant niet minder noodzakelijk. Bij de activiteiten van de dovenpredikant valt te denken aan het volgende:

het voorbereiden en verzorgen van

- a. aangepaste en speciale dovendiensten
- b. catechisaties
- c. bijbelstudies

- d. pastorale bezoeken
- e. het stimuleren, coördineren van activiteiten voor het functioneren van de doven en slechthorenden in de plaatselijke gemeenten en in gezamenlijk verband.

Het moet duidelijk zijn dat ook op dit terrein een belangrijke taak weggelegd is voor een dovenpredikant. Aan de ene kant is een specialisme als het kennen van de gebarentaal noodzakelijk voor een goede pastorale bearbeiding.

Wel zal aan de andere kant de dovenpredikant zelf en zullen ook de doven en de gemeenten waarin zij leven, zich goed moeten realiseren dat het werk van de dovenpredikant gevaren met zich meebrengt (zie punt 7).

- 6. Wat we hier ook niet stilzwijgend voorbij willen laten gaan, is wat het werken onder de doven en slechthorenden al te zien en te horen heeft gegeven.

De vraag naar een dovenpredikant wordt algemeen ondersteund

6.1. door de doven en slechthorenden zelf

6.2. door hen die zich tot dusver met de zorg voor hen belasten.

- ad 6.1. De roep om hulp klinkt van de kant van de dove en slechthorende broeders en zusters zelf: 'wij zitten er bij, maar we staan er buiten!'

Dat laatste is verdrietig genoeg zelfs uitgelopen op onttrekkingen om zich te voegen bij een kerkgenootschap waar wel oog was voor hun problemen en waar ook pastorale zorg werd geboden door mensen die de doven- of gebarentaal zich hadden eigen gemaakt.

De roep om hulp die klinkt moet gezien worden als een beroep van doven en slechthorenden op de belofte van de goede Herder om ook voor hen te zorgen. Dat appèl op het Woord van God is op zichzelf al doorslaggevend en moet ons ertoe bewegen de mogelijkheden die er zijn te onderzoeken en te benutten.

- ad 6.2. Zij die in de zorg voor de dove broeders en zusters het voortouw hebben genomen en naar vermogen zich inzetten voor hen, zijn de eersten om te erkennen dat er iemand nodig is die er zijn dagtaak van maakt om als pastor in opdracht van Christus met deskundigheid de dove broeders en zusters te bereiken in hun eigen taal en hen de zorg te geven die zij nodig hebben.

Op dit moment is er één zuster in het midden van de gereformeerde kerken die een opleiding tot doventolk heeft gevolgd. En twee andere zusters zijn op dit moment bezig met deze opleiding. Het is treffend dat juist zusters het initiatief hebben genomen en zich enorm hebben ingezet om in eigen gezin én het gezin van God de doven te kunnen helpen.

Het ligt helemaal in het verlengde van wat onder 6.2. genoemd is als ook een predikant zich volledig gaat wijden aan de dove broeders en zusters. Algemeen is men ervan overtuigd dat een dovenpredikant nodig is!

7 Mogelijke bezwaren

Bij de punten 3 tot en met 6 zijn er al diverse opmerkingen gemaakt over mogelijke gevaren die de komst van een dovenpredikant met zich kan meebrengen.

7.1. gevaren gelet op de dove broeders en zusters.

Het gevaar van desintegratie is zeker aanwezig. En voortdurend zal het werken onder de doven gericht moeten zijn op hun plaats in en hun functioneren in de plaatselijke gemeente, als het lichaam van Christus. Daarom zal de dovenpredikant niet plaatsvervangend maar aanvullend, en waar mogelijk samen met plaatselijke ambtsdragers van de doven zijn werk moeten doen. Bovendien moet het ook niet mogen blijven bij een dovenpredikant alleen. Ook een dovenouderling en gemeenteleden die de doventaal zich eigen maken zijn nodig.

Dovenpredikant, plaatselijke ambtsdragers en gemeenteleden zullen er aan moeten werken dat de band met de plaatselijke gemeente een levende band wordt en/of blijft.

7.2. gevaren gelet op de dovenpredikant.

Volgens art. 4 van de kerkorde zal hij aan een plaatselijke gemeente verbonden moeten zijn. Maar zijn werk zal met zich meebrengen dat de band met de gemeente waaraan hij verbonden is, slechts in geringe mate aandacht kan ontvangen. Om die band te bewaren en toch inhoud te geven is het goed om in een instructie voor de dovenpredikant op te nemen dat hij in een bepaalde regelmaat zal voorgaan in 'zijn' gemeente en wellicht ook kerkeraadvergaderingen bijwoont; m.n. die waar een rapport van zijn werkzaamheden ter tafel is.

7.3. nog andere gevaren.

Ook kan de vraag rijzen of de komst van een dovenpredikant niet de weg zal openen naar een situatie met predikanten voor meerdere doelgroepen. Vandaag een predikant voor doven en morgen voor... Op weg naar categoriale predikanten?

Deputaten zijn van oordeel dat gewaakt zal moeten worden tegen een situatie waarin de gemeente van Christus wordt opgesplitst in allerlei groepen met voor elk eigen ambtsdragers. Kenmerkend voor de gemeente is immers in alle verscheidenheid de eenheid van het lichaam. Alle leden moeten leven van één en dezelfde Heiland en dat via één en hetzelfde Woord. Herders van de gemeente krijgen voor hun taak ook maar één middel mee. Maar het specifieke probleem bij de dove broeders en zusters is nu juist dat zij via de wijze waarop dat ene middel gehanteerd wordt, niet of zeer onvoldoende bereikt worden. In de samenkomsten van de gemeente zullen de meeste leden de boodschap van heil kunnen horen en ontvangen. Oud en jong, intellectuelen en eenvoudigen enz. Maar 'horen en ontvangen' geldt helaas niet voor de doven.

Daarom hebben deputaten het vertrouwen dat de komst van een dovenpredikant niet de weg hoeft te openen naar predikanten voor allerlei groepen in de gemeente.

Tenslotte: wanneer we niets doen, wordt aan de doven de zorg onthouden die anderen wel ontvangen. En dat is de herderlijke zorg die Christus niet minder aan hén wil geven en de doven ook niet minder dan alle anderen nodig hebben!

Samengevat:

- Gelet op de opdrachten aan ambtsdragers door wie Christus ook voor dove en slechthorende broeders en zusters wil zorgen, is meer zorg

- noodzakelijk (1).
- Gelet op de handicap is een ambtsdrager nodig die zich de deskundigheid eigen maakt om voor deze gemeenteleden te kunnen zorgen (2).
 - Gelet op de zorg die de dove broeders en zusters behoeven, als prediking, onderricht en pastorale zorg is een predikant de eerst aangewezen (3).
 - Gelet op het aantal en het gebied waarover zij verspreid zijn, is er meer dan voldoende werk voor een fulltimer (4).
 - Gelet op wat de plaatselijke kerken nodig hebben bij hun aandeel in de zorg voor de doven, kan een dovenpredikant goed functioneren en aanvullend werk doen (5).
 - Gelet op de vragen van doven en slechthorenden kan gezegd worden dat er duidelijk behoefte is aan een dovenpredikant Positief blijkt de reactie in de waardering voor alle activiteiten die tot dusver zijn ontwikkeld en de daaruit voortvloeiende vraag naar een 'eigen' predikant. Negatief is de behoefte helaas gebleken in de gang van sommige doven naar een ander kerkgenootschap!
 - Gelet op de ervaringen die voortrekkers hebben opgedaan zal de komst van een dovenpredikant door hen als een kroon op hun initiatief worden gewaardeerd (6).

VI. Kerkrechtelijke regeling van de positie van de dovenpredikant

VOORSTELLEN

Besluit I

De Generale Synode van Ommen 1993 spreekt uit, dat het ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende broeders en zusters in het midden van de kerken nodig is, dat een predikant voor deze bijzondere taak wordt afgezonderd.

Gronden

1. De aard van de handicap van dove en slechthorende (DSH) broeders en zusters vereist een zo moeilijk te verwerven communicatieve vaardigheid bij de ambtsdragers die als eersten verantwoordelijk zijn voor de ambtelijke verzorging van deze gemeenteleden, dat van hen niet verwacht mag worden dat zij deze vaardigheid bezitten of zich voldoende eigen kunnen maken. Als gevolg daarvan zal de pastorale zorg door de 'eigen' ambtsdragers aan DSH-broeders en zusters zeer gebrekkig blijven. Aangezien deze broeders en zusters als leden van de kudde van de goede Herder aanspraak mogen maken op de namens Christus gegeven herderlijke zorg, is het nodig dat de kerken gezamenlijk naar wegen zoeken om die herderlijke zorg op toereikende wijze aan hen te geven;
2. bij het ambt van dienaar des Woords behoren vele bevoegdheden, zoals bediening van het Woord in het openbaar en aan de huizen, bediening van de sacramenten, het geven van catechetisch onderwijs, bevestiging van huwelijken enzovoort; tevens kan een dienaar des Woords in een andere gemeente dan die waaraan hij verbonden is, op verzoek of met goedvinden van de betrokken kerkeraad ambtelijke diensten verrichten. Dit alles maakt het gewenst, dat er een dienaar des Woords beschikbaar is voor de pastorale verzorging en begeleiding van DSH-broeders en zusters;
3. het aantal DSH-broeders en zusters in het midden van de kerken en het feit dat zij over het hele land verspreid wonen maken het gewenst, dat een predikant voor zijn volle werktijd afgezonderd wordt voor de pastorale verzorging van de betrokken gemeenteleden.

Besluit II

De generale synode wijst de kerk te X aan voor het beroepen van en het oefenen van opzicht en tucht over een predikant ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende broeders en zusters in het midden van

de kerken; deze predikant zal naar art. 12 K.O. aan de kerk te X verbonden worden.

Gronden

1. het feit dat de meerderheid van de DSH-broeders en zusters woont in de noordelijke helft van het land maakt het gewenst, dat de standplaats van de DSH-predikant een kerk is die is gelegen in het Noorden van het midden des lands;
2. de kerk te X heeft zich bereid verklaard als beroepende kerk voor de DSH-predikant op te treden;
3. de DSH-predikant gaat zich geheel wijden aan een bijzondere taak. Weliswaar gaat hij niet werken in een buitenkerkelijk kader zoals de in art. 12 K.O. genoemde legerpredikant en ziekenhuispredikant, maar het noemen van deze functionarissen in art. 12 K.O. heeft niet een beperkend of voorschrijvend maar een illustratief karakter.

Besluit III

De generale synode besluit voor de kerk te X de volgende instructie vast te stellen:

1. zij beroept op voordracht van deputaten voor pastorale verzorging van DSH-gemeenteleden een predikant voor de pastorale verzorging van de DSH-broeders en zusters in het midden van de kerken. Indien de kerk, ook na overleg met de deputaten, niet kan instemmen met de voordracht, zal zij wachten op een andere voordracht van de deputaten;
2. zij oefent volgens de kerkelijke regels opzicht en tucht over de predikant, maar zij gaat niet over tot tuchtmaatregelen dan na overleg met de deputaten;
3. zij vraagt haar classis om goedkeuring van de regeling die getroffen is voor de verhouding waarin de DSH-predikant tot haar staat; 4. zij sluit een overeenkomst met de Vereniging Samenwerking Emeritering met het oog op de verplichtingen krachtens art. 13 K.O. jegens de DSH-predikant; de kosten voortvloeiende uit deze overeenkomst komen evenals het traktement van de DSH-predikant en de hem te verstrekken onkostenvergoeding voor de rekening van de kerken gezamenlijk, vertegenwoordigd door de deputaten;
5. zij stelt de DSH-predikant in de gelegenheid eenmaal per jaar een vergadering van de kerkeraad bij te wonen alsmede een vergadering van de kerkeraad met de diakenen en de kerkeraadsvergadering waarin de jaarlijkse kerkvisitatie wordt gehouden; verder nodigt zij de predikant twee maal per jaar uit om in haar midden voor te gaan in de dienst des Woords;
6. zij wijst een vertegenwoordiger (met een secundus) aan om als adviserend lid de vergaderingen van de deputaten bij te wonen;
7. zij past in overleg met de deputaten het bestaande formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords zodanig aan dat het gebruikt kan worden bij de bevestiging van de DSH-predikant; 8. zij rapporteert in verbondenheid met de deputaten aan de kerken en aan de generale synode.

Besluit IV

De generale synode besluit deputaten te benoemen ten behoeve van de pastorale verzorging van DSH-gemeenteleden, ten getale van vijf waarvan vier betrokken zijn bij het werk van de respectievelijke regionale samenwerkingsverbanden voor de pastorale verzorging van DSH-broeders en zusters.

Gronden

1. Het is gewenst dat het werk van de DSH-predikant geschiedt onder toezicht en begeleiding vanwege de kerken gezamenlijk; 2. het is gewenst dat in het deputaatschap bekendheid bestaat met de problematiek van het DSH-werk en met de behoeften die terzake van de pastorale verzorging van de DSH-gemeenteleden bestaan.

Besluit V

Zij besluit aan deze deputaten de volgende instructie te geven:

- 1.1. zij dragen een door hen geschikt geachte predikant of kandidaat aan de beroepende kerk ter beroeping voor; deze voordracht dient met redenen omkleed in een vertrouwelijke brief te geschieden;
- 1.2. zij regelen en begeleiden de speciale toerusting van de predikant nadat deze het beroep heeft aangenomen en in zijn dienst bevestigd is;
- 2.1. zij staan de predikant met raad en daad terzijde, begeleiden hem en zien toe op de uitvoering van de hem gegeven instructie, naar de wijze waarop ouderlingen volgens art. 21 K.O. toezien op de ambtsdienst van hun medeamtsdragers;
- 2.2. zij behandelen eventuele klachten uit het midden van de kerken over het functioneren van de DSH-predikant; zij zullen echter alleen klachten in behandeling nemen als de klagende instantie eerst zelf getracht heeft met de predikant tot een oplossing te komen; in het geval dat zij menen tuchtwaardig gedrag bij de predikant te moeten vaststellen, wenden zij zich onverwijld tot de kerkeraad;
- 3.1.1. zij stellen een passend traktement en een passende onkostenvergoeding voor de predikant vast en doen hem een en ander in maandelijkse termijnen toekomen;
- 3.1.2. zo nodig zorgen zij ook voor een passende huisvesting van de predikant in de plaats waar de beroepende kerk is gevestigd;
- 3.1.3. eveneens stellen zij aan de predikant communicatieapparatuur ter beschikking;
- 3.2. zij stellen tijdig aan de beroepende kerk het bedrag ter beschikking voor het voldoen aan de verplichting die voor deze kerk voortvloeit uit de overeenkomst met de Vereniging Samenwerking Emeritering;
4. zij/ trachten samen met de predikant de pastorale verzorging van de DSH-gemeenteleden te stimuleren en te coördineren;
5. zij vragen jaarlijks onder verwijzing naar een bijgevoegde beknopte begroting aan de kerken om een bijdrage per ziel voor het landelijke DSH-werk;
- 6.1. zij vergaderen op zijn minst vier maal per jaar;
- 6.2. zij wijzen naast de samenroeper, die als voorzitter functioneert, uit hun midden op zijn minst een secretaris en een penningmeester aan;
- 6.3. zij nodigen in de regel de predikant en/of de vertegenwoordiger van de beroepende kerk uit om als adviserende leden aan hun vergaderingen deel te nemen;
7. zij rapporteren elke drie jaar aan de kerken en aan de generale synode; dit rapport dient, eventueel vergezeld van voorstellen, drie maanden voor de aanvang van de generale synode aan de kerken te worden toegezonden.

Besluit VI

De generale synode stelt de volgende overeenkomst vast tussen enerzijds de Gereformeerde Kerken in Nederland, vertegenwoordigd door de deputaten voor de pastorale verzorging van doven en slechthorenden, en anderzijds de predikant voor de pastorale verzorging van doven en slechthorenden:

OVEREENKOMST TUSSEN ENERZIJD'S 'DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND',
VERTEGENWOORDIGD DOOR DE DEPUTATEN VOOR DE PASTORALE VERZORGING VAN DOVEN EN
SLECHTHORENDEN, EN ANDERZIJD'S DE PREDIKANT VOOR DE PASTORALE VERZORGING VAN
DOVEN EN SLECHTHORENDEN

In deze overeenkomst is bedoeld met:

de predikant	-	de predikant voor de pastorale verzorging van dove en slechthorende gemeenteleden
deputaten	-	de deputaten die door de generale synode zijn benoemd voor de pastorale verzorging van dove en slechthorende gemeenteleden
de kerk	-	de kerk die de predikant beroepen heeft

Artikel 1

- 1.1. De predikant verbindt zich voor tenminste 9 jaar tot het DSH-werk, gedurende welke periode de overeenkomst alleen met wederzijds goedvinden kan worden ontbonden;
- 1.2. de bepaling onder 1.1. geldt niet in het geval dat de predikant naar art. 14 K.O. moet worden ontslagen, of dat hij naar art. 79 K.O. moet worden afgezet dan wel dat hij zich aan de kerk onttrekt;
- 1.3. indien de predikant voortijdig de overeenkomst ontbonden wil zien, zullen deputaten en hij gezamenlijk trachten tot overeenstemming te komen. Indien zij daarin niet slagen zullen zij dit melden aan de kerkeraad, die alsdan zal pogen te bemiddelen. Indien ook de bemiddelingspoging van de kerkeraad niet gelukt, dan zullen hetzij de deputaten, hetzij de predikant zich mogen beroepen op de classis waartoe de kerk behoort;
- 1.4.1. indien de predikant tegen het einde van de in 1.1. genoemde periode of na afloop daarvan de overeenkomst ontbonden wil zien, zal hij dit zo mogelijk een half jaar tevoren aan deputaten meedelen;
- 1.4.2. indien de predikant op het tijdstip dat hij de overeenkomst ontbonden wil zien, nog geen beroep van een andere kerk heeft ontvangen en ook niet voor emeritering krachtens art. 13 K.O. in aanmerking komt, kunnen deputaten onder gesloten couvert aan de kerken berichten dat de predikant weer beschikbaar komt voor ander werk als dienaar des Woords;
- 1.4.3. als de predikant ten tijde van de voorgenomen beëindiging van de overeenkomst nog niet door een andere kerk beroepen is en voortzetting van de overeenkomst niet mogelijk is, zal hij voor maximaal twee jaar aan de kerk verbonden blijven en voor rekening blijven van de kerken gezamenlijk, vertegenwoordigd door de deputaten;
- 1.4.4. gedurende de in 1.4.3. bedoelde periode zijn deputaten bevoegd met de predikant te overleggen over zijn tijdsbesteding en zijn toekomstplannen;
- 1.4.5. na afloop van de in 1.4.3. bedoelde periode zal de predikant volgens art. 14 K.O. van zijn verbintenis aan de kerk en daarmee van zijn verbintenis aan de kerken gemeenschappelijk ontslagen worden.

Artikel 2

- 2.1. Deputaten stellen jaarlijks, na overleg met de predikant, een traktement alsmede een onkostenvergoeding vast, die zij in twaalf gelijke maandelijkse termijnen uitkeren; desgewenst merken zij 8 <procent> van het traktement aan als vakantiegeld, uit te keren in de maand mei;
- 2.2. deputaten stellen een vergoeding vast voor autokosten, communicatieapparatuur en het gebruik daarvan en voor studiekosten.

Artikel 3

- 3.1. De predikant zal zich metterwoon vestigen in de plaats waar de kerk gevestigd is;
- 3.2. deputaten zullen zo nodig zorgen voor een passende huisvesting voor de predikant.

Artikel 4

De predikant zal jaarlijks in overleg met de deputaten vijf weken vakantie mogen opnemen alsmede zes vrije zondagen.

Artikel 5

Deputaten beloven de predikant, dat zij hem met raad en daad zullen bijstaan en dat zij ernaar zullen streven zijn werkomstandigheden zó te regelen, dat hij zijn dienst met vreugde kan verrichten.

Artikel 6

De predikant verklaart dat hij naar zijn beste kunnen de hem gegeven instructie zal uitvoeren en dat hij de deputaten aanvaardt als degenen die naar de wijze van de ouderlingen volgens art. 21 K.O. als taak hebben erop toe te zien dat hij zijn ambt trouw vervult.

Deputaten de predikant

Besluit VII

De generale synode stelt de volgende instructie vast voor de DSH-predikant:

INSTRUCTIE VAN DE PREDIKANT VOOR DE AMBTELIJKE VERZORGING VAN DOVE EN SLECHTHORENDE GEMEENTELEDEN

De taak van de DSH-predikant omvat de volgende elementen:

1. Hij gaat voor in dovendiensten en in aangepaste kerkdiensten, eventueel met inbegrip van bediening der sacramenten, onder de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkeraad; ook instrueert, begeleidt of assisteert hij desgevraagd en voorzover het hem mogelijk is anderen die in zulke diensten voorgaan;
2. hij geeft catechetisch onderwijs aan DSH-jongeren en/of ouderen en desgevraagd instrueert of begeleidt hij anderen die dat onderwijs geven;
3. hij leidt desgevraagd begrafenissen en trouwdiensten waarbij DSH-gemeenteleden nauw betrokken zijn;
4. hij stimuleert en begeleidt - indien nodig - bijeenkomsten van of met DSH-broeders en zusters voor Schriftstudie en kerkelijke toerusting;
5. hij legt pastorale bezoeken af bij DSH-gemeenteleden of hun ouders; hij instrueert tot en begeleidt of assisteert bij dergelijke bezoeken; zo nodig onderhoudt hij telefonisch of schriftelijk pastorale contacten met DSH-broeders en zusters of hun ouders;
6. hij stimuleert tot en adviseert bij het plaatselijk of regionaal bedienen van pastorale zorg aan DSH-gemeenteleden en kan als adviseur de vergaderingen van de dovencommissies bijwonen;
7. zijn werk is gericht op de integratie van DSH-gemeenteleden in de plaatselijke gemeente waartoe zij behoren;
8. hij rapporteert jaarlijks en zo nodig vaker aan de eigen kerkeraad van DSH-gemeenteleden over pastorale contacten voorzover die kerkeraad daarbij niet door een of meer ambtsdragers betrokken was; hij doet dit zo nodig ook door het onderhouden van telefonisch contact met de eigen predikant of kerkeraad van de betrokken DSH-gemeenteleden;
9. hij woont als adviserend lid, mits daartoe uitgenodigd, de vergaderingen van deputaten bij en rapporteert hun eens per kwartaal over zijn werkzaamheden; ook werkt hij desgevraagd mee aan het opstellen van het rapport van deputaten aan de generale synode;
10. hij neemt deel aan het overleg en het werk van deputaten tot het coördineren van de plaatselijke en/of regionale pastorale verzorging en kerkelijke toerusting van de DSH-broeders en zusters;
11. hij bekwaamt zich in de methoden om met DSH te communiceren en houdt zich op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van de dovenproblematiek en van de dovenzorg;
12. hij woont eenmaal per jaar een vergadering bij van de kerkeraad van de beroepende kerk, evenzo een vergadering van de kerkeraad met de diakenen en de vergadering waarin de jaarlijkse kerkvisitatie wordt gehouden; tevens is het gewenst dat hij een of twee keer per jaar voorgaat in een kerkdienst die belegd is door de beroepende kerk.

Globale berekening van het jaarlijks traktement plus bijkomende kosten voor het beroepen van een predikant voor doven en slechthorenden

1. traktement	60.000
2. huisvesting	10.000
3. autokosten	22.000
4. ver. samenw. emeritering	7.000
5. telefoon	5.000
6. verhuis- en inrichtingskosten	12.000
7. opleidingskosten	3.000
8. vakliteratuur	1.500
9. kosten deputaten	2.000
	+122.500

Op basis van steun uit het hele land (116774 zielen) komt het quotum daarmee op ruim f 1,00 per ziel.

1. hierbij is uitgegaan van een predikant met ongeveer 10 dienstjaren.
2. de predikant kan zelf een huis huren of kopen.
3. uitgegaan is van 50.000 km. per jaar op basis van f 0,44 per km.
4. de Vereniging Emeritering stelt a.d.h.v. een gefingeerd aantal zielen vast hoe hoog de bijdrage is; dit kan zijn $350 \times f 20,- = f 7.000,-$
5. de telefoonkosten zullen hoog zijn vanwege langdurige gesprekken via VisiCom; de eerste aanschaf van apparatuur is terug te vinden onder inrichtingskosten.
6. deze post bestaat uit f 3.000,- verhuiskosten, f 5000,- inrichtingskosten en f 4000,- telefoon (incl. VisiCom).
7. o.a. tolkenopleiding of gelijkwaardige opleiding.

C. van den Berg, voorzitter

P.R. Compaan

A.P. van Dijk

A.O. Reitsema, rapporteur

C.A. Visscher-Heij

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN MILITAIREN

1 Samenstelling deputaatschap

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Leeuwarden 1990 benoemde tot deputaten de volgende broeders:

ds. P. Groenenberg	– Amersfoort (samenroeper)
ds. M. Brandes	– Hardenberg
T. Damstra	– Hasselt
H. Holwerda	– Assen
ds. L.S.K. Hoogendoorn	– Waddinxveen
ds. A.J. Mol	– Neede (nu te Winsum)
C.J. Rump	– Apeldoorn
en als secundi:	
G.H. Elzinga	– Heerenveen
ds. G.F. de Kimpe	– Axel

De functies zijn als volgt verdeeld:

ds. P. Groenenberg	– voorzitter
ds. A.J. Mol	– secretaris
T. Damstra	– penningmeester

2 Opdracht

De Generale Synode verstrekke de volgende opdracht:

- a. als instantie te fungeren waaraan de overheid (c.q. de hoofdlegerpredikant, de hoofd-luchtmachtpredikant of de hoofdvlootpredikant) mededeling kan doen, indien zij / hij ter vervulling van een of meer plaatsen als krijgsmachtpredikant deze uit de gereformeerde kerken wenst;
- b. de ontwikkeling in de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht zo nauwkeurig mogelijk te volgen en te toetsen en een nauw contact met de hoofdlegerpredikant c.q. de hoofdvluchtmachtpredikant en/of hoofdvlootpredikant te onderhouden om zo mogelijk invloeden ten goede aan te wenden;
- c. in het kader van de opdracht onder b. genoemd als waarnemers zonder enige verplichting te doen wat mogelijk is met betrekking tot het werk van het CIO-M (Contact inzake overheidszaken-militairen);
- d. ijverig te zoeken, eventueel met behulp van classicale vergaderingen, naar predikanten die geschikt en bereid zijn de functie van krijgsmachtpredikant te vervullen, ongeacht of dit een plaats bij de landmacht, bij de luchtmacht of bij de vloot betreft en zo te komen tot bezetting van die plaatsen die voor gereformeerde predikanten beschikbaar zijn;
- e. in contacten met predikanten en kerkeraden alsook in te verstrekken adviezen en te nemen beslissingen wat betreft krijgsmachtpredikanten, indien het gaat om kortverbanders, te verwijzen naar de oordelen van de Generale Synode van Hoogeveen 1969-1970 in haar besluit over de regeling positie legerpredikanten, Acta art. 332 met name onder voorts van oordeel 1 t/m 4, waar is uitgesproken,
 1. dat de krijgsmachtpredikant als gezonden ambtsdrager dient te blijven staan onder opzicht en tucht der kerk waartoe hij behoort, aangezien dit onlosmakelijk aan deze zending verbonden is;
 2. dat opzicht en tucht over de krijgsmachtspredikant te beter door de kerkeraad die hem zendt kan worden uitgeoefend, indien deze dienaar des Woords:
 - a. blijft wonen in het midden van de gemeente waartoe hij behoort;
 - b. blijft voorgaan in de dienst des Woords in zijn gemeente, zo dikwijls zijn verplichtingen als krijgsmachtpredikant dat toelaten;
 - c. op vastgestelde tijden, bijvoorbeeld één maal in de twee maanden, op de vergadering van de kerkeraad verantwoording doet van zijn arbeid, met volledige erkenning van zijn organisatorische verplichtingen jegens de hoofdlegerpredikant;
 3. dat het op deze wijze oefenen van opzicht en tucht bezwaarlijker wordt naarmate de verbintenis een langere periode omvat, aangezien het gevaar bestaat dat de dienaar des Woords en de gemeente dan elkaar zullen 'ontgroeien', te meer als de dienaar des Woords als krijgsmachtspredikant in lang(er) verband zich ook elders metterwoon gaat vestigen;
 4. dat het daarom sterke aanbeveling verdient de zending als legerpredikant steeds

- voor bepaalde tijd en bij voorkeur niet te lang achtereenvolgend te doen geschieden;
- f. indien deputaten erin slagen (een) predikant(en) te vinden die bereid is (zijn) als krijgsmachtpredikant op te treden, en de betrokken kerkeraad erin bewilligt dat deze predikant(en) tijdelijk (in kort verband) voor de beoogde dienst wordt (worden) afgezonderd, dan zullen gelden de door de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964-1965 (Acta art. 404b) vastgestelde 'stipulatiën' (gewijzigd door de Generale Synode van Arnhem 1981, art. 100);
 - g. zo nodig overleg te plegen met de hoofdlegerpredikant over de mogelijkheid gereformeerde krijgsmachtpredikanten aan te zoeken voor een langere, maar begrensde periode; indien deze mogelijkheid wordt geboden en deputaten erin slagen één of meer predikanten te vinden die bereid zijn een langere periode te dienen, zullen deputaten zich ervan vergewissen dat gehandeld wordt in overeenstemming met art. 12 KO;
 - h. de aangeworven krijgsmachtpredikanten voorts te wijzen op de hun gegeven zending die luidt: 'Het doen uitgaan van het Woord van God tot hen die in militaire dienst zijn' (zie Acta Arnhem, art. 100 besluit 2a, c);
 - i. aan de volgende generale synode een voorstel te doen inzake de formulering van de zending van de krijgsmachtpredikant, op zodanige wijze dat deze beantwoordt aan de Schrift en in de tegenwoordige omstandigheden bruikbaar is;
 - j. nieuwbenoemde krijgsmachtpredikanten te doen scholen in didactische, sociale en andere vaardigheden ter nadere voorbereiding op het werk, als aanvulling op de Toerusting Krijgsmacht Pastoraat georganiseerd door de hoofdlegerpredikant;
 - k. ten aanzien van hun arbeid contact te onderhouden met de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenkerken;
 - l. geregeld contact te onderhouden met de dienstdoende en reservekrijgsmachtpredikanten om van dezen rapport te ontvangen van hun (eventuele) werkzaamheden, hen bij te staan in de uitoefening van hun functie en zo nodig te informeren over de huidige gang van zaken;
 - m. zolang de mogelijkheid daartoe wordt geboden in 'Beukbergen' of elders cursussen te organiseren voor gereformeerde (aanstaande) militairen mede onder leiding van gereformeerde (krijgsmacht)predikanten en al het nodige te verrichten tot vorming en voorlichting, eventueel in samenwerking met het Gereformeerd Vormings Instituut (GVI), de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken (CCGG) en het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (GMV);
 - n. er bij de kerkeraden zo nodig op aan te dringen, dat zij voor hun deel bevorderen dat door de (aanstaande) militairen een optimaal gebruik wordt gemaakt van de vormingscursussen voor (aanstaande) militairen, uitgaande van de deputaten, de CCGG, het GVI, en de sectie militairen van het GMV;
 - o. van hun arbeid aan de volgende generale synode rapport uit te brengen en dit rapport zes maanden voor de aanvang van de synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. deputaten hebben blijkens hun rapport aan hun opdracht voldaan;
2. deputaten hebben een verduidelijking van de zending van de krijgsmachtpredikanten gevraagd;
3. zowel de ervaringen van een aantal krijgsmachtpredikanten met het korte dienstverband als de ontwikkelingen binnen de krijgsmacht (bezuinigingen enz.) maken het raadzaam aan de mogelijkheid van een langer dienstverband meer aandacht te geven;
4. enige aanvulling op de Toerusting Krijgsmacht Pastoraat (TKP) vanwege de hoofdlegerpredikant is gewenst gebleken.

3 Uitvoering van de opdracht

ad a. Contact met de overheid

Op verschillende wijzen oefenen deputaten contact met de hoofdlegerpredikant (HLP) mondeling, telefonisch en schriftelijk. Ging het de laatste jaren vooral om contact inzake het aanstellen van legerpredikanten, sinds het voorjaar 1991 is aan die mogelijkheid een abrupt einde gekomen.

Zeer onverwacht werden we door de hoofdlegerpredikant op de hoogte gesteld van het feit dat er voor meerdere jaren geen plaats openkwam voor een nieuwe krijgsmachtpredikant. Over dat besluit is op bovengenoemde fronten meerdere malen contact geweest met de HLP. Deze meldde ook door de versnelde ontwikkelingen 'overvallen' te zijn. Het aantal plaatsen van legerpredikanten voor protestantse genootschappen in de landmacht was teruggebracht van 69 naar 52 in het jaar 1995.

Via natuurlijke afvloeiing denkt men dit te kunnen bereiken.
Dit betekent dat er voor jaren niet te denken valt aan het aanstellen van nieuwe krijgsmachtpredikanten.

Uitermate pijnlijk was bovendien, dat een onzer predikanten op het tijdstip van de doorvoering van de inkrimping al enige tijd voorgesorteerd stond het jaarlingschap op zich te nemen. Na prima voorbereidingen door kerkeraad met gemeente en predikant viel plotseling de deur in het slot.

ad b. Ontwikkelingen in de geestelijke verzorging

Omdat deputaten van mening waren dat, gezien het bovenstaande, het niet goed zou zijn bij de pakken te gaan neerzitten, hebben we extra aandacht gevraagd voor het inzetten van de reserve-legerpredikanten. Naar de HLP is in deze zin geschreven: onze reservelegerpredikanten zijn (zo mogelijk) gaarne bereid herhalingsoefeningen te draaien.

Deputaten hebben aan de reserves ook gevraagd verslagen van hun werkzaamheden te mogen ontvangen. In die weg kunnen we nog enigszins dicht bij het vuur komen, en op de hoogte blijven van de ontwikkelingen.

Het groene boek (soort vaderneecum) is in ons bezit. We ontvangen ook Dubbelaksent en de Legerkoerier.

ad c. CIO-M

Een vaste waarnemer - ds. L.S.K. Hoogendoorn - woont de vergaderingen van het CIO-M bij (dit is: Contact In Overheidszaken, sectie Militairen) en hij doet verslag in onze vergaderingen. Een zeer turbulente periode ligt (gedeeltelijk) achter ons. Het rapport Hirsch-Ballin heeft zijn uitwerking niet gemist. De humanistisch geestelijke verzorging heeft vele plaatsen gekregen ten koste van de protestantse GV. Een algemene bezuinigingsronde is daar nog bovenop gekomen. Deze zaken hebben geleid tot een forse inkrimping van de plaatsen voor de protestantse GV.

In de kringen van het CIO-M maakt men zich ook grote zorgen over het feit dat de vraag steeds weer opstaat wat nu het nut is van de GV in de krijgsmacht. Dit onderwerp zal steeds weer in de vuurlinie terecht komen.

ad d. Het zoeken van krijgsmachtpredikanten

Al enkele jaren mocht - meestal na behoorlijke inspanning - het deputaatschap erin slagen predikanten aan de HLP voor te dragen om in dienst te treden. Ook in de afgelopen periode zijn tientallen predikanten aangezocht.

Het resultaat mocht er zijn.

Ds. A.H. van der Velden is door de kerkeraad van Zevenbergen afgestaan voor de periode van september 1989 - oktober 1990. Zijn werkterrein was zowel in Tilburg als in Keizersveer. De kerkeraad van Stadskanaal heeft zijn predikant ds. F.H. Folkerts afgestaan voor de periode van mei 1990 tot juni 1991. Hij was gelegerd in Nunspeet.

De kerk te Lelystad heeft ds. A. de Ruiters willen afstaan voor de periode van september 1990 tot oktober 1991. Zijn legerplaats was 't Harde.

Deputaten zijn gemeenten en kerkeraden zeer erkentelijk dat zij ruim een jaar hun predikant hebben willen afstaan.

Ook van de zijde van de HLP blijkt steeds grote tevredenheid over 'onze' legerpredikanten.

ad e. Deputaten - legerpredikant - kerkeraden

Het deputaatschap heeft willen werken in de lijn van eerdere synodebesluiten (Hoogeveen o.a.). Enige zaken behoeften wel nadere uitwerking. Om misverstanden te voorkomen hebben deputaten bij het aanzoeken van de legerpredikanten aan kerkeraden toelichting gegeven over het werk en de verhouding met de gemeente, waaraan ze verbonden blijven. Meerdere malen is de legerpredikant op verre afstand van de gemeente gelegerd. Hij is echt uitgezonden. De volle werkweek is hij in dienst van het leger. Dit betekent dat de predikant in de gemeente nauwelijks werk kan verrichten.

Deputaten adviseren de periode te zien als een 'vakante'.

Het in de opdracht vermelde bij 2.b. blijkt een utopie te zijn. Het voorgaan in eigen gemeente beperkt zich doorgaans tot de avondmaalszondagen en enkele andere werkzaamheden.

Om dit wat meer handen en voeten te geven is door ons een soort leidraad opgesteld.

De legerpredikant moet weten waar hij staat. Evengoed moeten gemeente en kerkeraad weten waar ze aan toe zijn.

Van een uit elkaar groeien van predikant en gemeente vernemen wij niets. Wel gebeurt er het een en ander met de dienende predikant: en dat niet in nadelige zin. Zij ervaren het als een uitermate vruchtbare periode.

ad f, g. Dienstverband voor bepaalde tijd

Meerdere malen is al gemeld dat het jaarlingschap als te kort wordt ervaren. Het inwerken in de vreemde wereld is een tamelijk tijdrovende gebeurtenis. Zeker naar de beroepsmilitairen toe is een jaarling nauwelijks 'vruchtbaar'. Een langere periode stond het deputaatschap voor ogen. Anderzijds werd gesteld: laat de periode ook niet te lang worden. Een 'kort verband' van ca. 5 jaar leek heel geschikt.

Op dit moment hebben we een notitie in bespreking waarin de positie van zo'n 'lp-voor bepaalde tijd' geschetst wordt.

Gezien de bovenvermelde inkrimping is een mogelijke plaatsing nog lang niet in zicht. Toch zijn deputaten van mening dat ze voorwerk moeten verrichten mocht de situatie zich in gunstige zin wijzigen.

Een kleine opening leek in de woorden van de hoofdlegerpredikant gelegen. Hij gaf aan mee te willen werken aan het plaatsen van een gereformeerde GV-er op de plaats van een Rooms-Katholieke. Aan die zijde kent men een nijpend tekort en overweegt men een enkele plaats (tijdelijk) af te staan aan een protestantse GV-er.

Daar zitten evenwel haken en ogen aan.

Deputaten werken op dit moment aan een concept-beroepsbrief voor het aanstellen van een 'lp-voor bepaalde tijd'.

ad h, i. *Inhoud van de zending*

Over de formulering van de zending is nagedacht en doorgesproken. In de praktijk zal altijd de verlegenheid blijven bestaan inzake de invulling van 'het doen uitgaan van het Woord van God tot hen die in militaire dienst zijn'. Er is gevraagd een voorstel te doen aan de synode om een formulering te krijgen die 'beantwoordt aan de Schrift en in de tegenwoordige omstandigheden bruikbaar is'.

We stellen voor de huidige formulering te handhaven, waarbij het volgende bedacht moet worden:

- a. de oorsprong ervan is dat de protestants geestelijke verzorger de gelegenheid kreeg 'zijn jongens' te verzorgen;
- b. door ontkerkelijking is het kader totaal anders geworden; verdeling naar 'zuil' speelt bijna nooit een rol;
- c. we moeten het doel hoog blijven stellen: de door de kerk gezonden ambtsdrager doet Gods Woord uitgaan naar hen die in militaire dienst zijn;
- d. steeds meer zal de situatie gelijken op die van een zendeling die een nieuw terrein betreedt contact leggen, goodwill kweken, cultuur verkennen, je leven en levensovertuiging laten zien en merken;
- e. de lp zoekt naar aangrijpingspunten: vanuit algemeen aanvaarde normen wijzen op de norm, zijn er ook jongens gedoopt, is er nog weet van christelijke feestdagen, onderlinge omgang enz.;
- f. de werkmethode is dan het groepsgesprek (in les-situaties), maar het einddoel van de doop is om te getuigen van Gods waarheid in profetische overtuiging, met koninklijke moed en in priesterlijke liefde.

In samenhang met het bovenstaande kan gemeld worden dat we ons eveneens bezonnen hebben op het karakter van diensten-te-velde. In de lijn van synodeuitspraken ter zake van leesdiensten geven we aan legerpredikanten het advies mee in de bovengenoemde situaties op te treden als bij samenkomsten: 'ons' bij de zegen.

Ook werd de behoefte uitgesproken naar lesmateriaal voor GV-lessen, waarmee een gereformeerd predikant goed uit de voeten kan.

Aan de kring van reserves is deze vraag voorgelegd.

ad j. *Scholing*

Naast de door de HLP geleverde scholing werken deputaten in samenwerking met het GVI aan toerusting van de aanstaande of onlangs begonnen lp. De nadruk ligt daarin op het confessionele karakter van je optreden. Principiële bezinning en een stuk deskundigheid kunnen dan ook mee in de bagage.

Het voorlichtingsmateriaal voor de aanstaande lp is ook zo goed mogelijk 'bij de tijd' gebracht.

ad k. *Contact CCGG*

Dienende en reservelegerpredikanten worden uitgenodigd voor landelijke activiteiten van het CCGG; soms ook voor voorlichtingswerk in kleinere kring. Ook worden ze regelmatig ingehuurd voor bijbelstudies op vormingsdagen voor gereformeerde militairen. Optreden van leden van het deputaatschap op vergaderingen van het CCGG haalden de pers. Beide actiefdienende legerpredikanten Folkerts en De Ruiters hebben de vergadering van het CCGG gediend met een lezing.

De verbinding deputaten en CCGG loopt over meerdere schijven. Over en weer is dat leerzaam en plezierig.

ad l. Contact met dienende legerpredikanten

De praktijk van de afgelopen jaren is, dat er nadrukkelijk contact is bij de start van de lp. Vervolgens wordt hij op de werkplek bezocht. Een deel van de vergaderingen van de deputaten woont hij bij, waar hij verslag doet van zijn werkzaamheden.

Eventuele problemen waar hij op stuit kunnen worden besproken. Contacten tussen lp en kerkeraad hebben de aandacht evenals de situatie thuis.

Aan het eind van hun dienstperiode doen ze schriftelijk verslag over de volledige diensttijd.

Jaarlijks houden de reservelegerpredikanten een studiedag, waarop relevante onderwerpen besproken worden.

ad m. Beukbergen

Regelmatig worden op 'Beukbergen' cursussen georganiseerd voor gereformeerde militairen (waaronder a.s.).

Dit gebeurt onder leiding van het CCGG met behulp van de 'militaire commissie' waarin deputaten participeren evenals het GVI en het GMV.

ad n. Afstaan door kerkeraden van predikanten

Het is niet steeds gemakkelijk geweest kerkeraden te bewegen hun predikant af te staan voor het lp-schap. Uiteraard speelt daarin de grote rol van de verschillende situaties waarin kerkeraden (gemeenten) verkeren. Daar willen deputaten ook geen oordeel over vellen.

Gezien de al eerder genoemde bezuinigingen en inkrimping ziet het ernaar uit dat plaatsing voor het jaar 2000 van een van onze predikanten niet mogelijk is.

Daarom hebben deputaten gemeend hun opdracht in de huidige situatie als volgt te kunnen uitwerken: oproep is gedaan aan kerkeraden waar een reserve-lp dient, erop aan te dringen hun predikant af te staan voor werkzaamheden ten dienste van de geestelijke verzorging in de krijgsmacht. Dat kan zijn: invallen in geval van ziekte, draaien van een conferentie (buiten die van CCGG om), vakantiewerk verrichten en dergelijke.

Dit heeft verschillende voordelen: de reserves blijven enigszins bij de tijd. Zij kunnen deputaten van nodige ontwikkelingen op de hoogte brengen. Op allerlei plaatsen wordt het geluid van Gods blijde boodschap gehoord.

ad o. Rapportage

Dit rapport omvat de periode van aug. 1989 tot juni 1992

Er is vergaderd op de volgende data

1989: 21 september / 21 december

1990: 23 maart / 13 september / 20 december

1991: 21 maart / 6 juni / 28 november

1992: 27 februari / 21 mei / 2 juni

VOORSTELLEN:

Omdat we hopen dat de wervingsstop niet al te lang zal duren zullen synode-instructies van kracht blijven, met dien verstande dat de uitvoering daarvan aangepast moet worden aan de situatie.

Inspelend op de huidige situatie zien deputaten voor invulling van hun taken de volgende mogelijkheden:

1. vertegenwoordiging bij vergaderingen van het CIO-M;
2. stimuleren van herhalingswerkzaamheden door reservelegerpredikanten - ontvangen van hun rapporten en verwerken daarvan;
3. vormgeven aan afspraken en regelingen rond 'lp-voor bepaalde tijd'; een voorlopig concept is opgesteld, dit moet nog nagezien worden door deskundigen (militaire bureau's en juristen);
4. contact oefenen met de HLP, om zodra zich een mogelijkheid voor plaatsing voordoet daar snel op in te springen;
5. ontwikkelingen bijhouden via informele contacten en lectuur;
6. blijvende steun aan het werk van de CCGG.

juni 1992, namens deputaten GVM,
A.J. Mol, secretaris.

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN MILITAIREN

Aan de GS bijeen te Ommen, april 1993

Aanvulling op vergaderdata:

26 november 1992

1 april 1993

Algemeen

Het hele militaire bedrijf ligt flink op zijn kop: veranderingen, bezuinigingen, inkrimpingen. En dit treft zeker ook de geestelijke verzorging van de militairen. De plaatsing van een nieuwe legerpredikant leek voor lange tijd onmogelijk. Toch werd onlangs nog door de HoofdLegerPredikant aangegeven dat er mogelijk ruimte komt voor een 'jaarling'.
We gaan weer (voorzichtig) op het wervingspad.

Contact met de overheid

Op een kwestie willen we nog attenderen: de verhouding van onze kerken tot het CIO en dus het CIOM.

Als toehoorders blijven we betrokken bij het werk van CIOM.

Lange tijd is als bezwaar tegen lidmaatschap gesteld, dat je dan ook voor bepaalde (kwalijske) ontwikkelingen medeverantwoordelijk bent.

Daar staat tegenover het grote nadeel, dat je stem niet gehoord wordt, althans niet officieel.

Het mag duidelijk zijn, dat het lidmaatschap van CIO gekoppeld is aan dat van CIOM: het eerste is voorwaarde voor het tweede.

Legerpredikant voor bepaalde tijd

Ook met die mogelijkheid willen we rekening houden, in deze zin, dat we bezig gebleven zijn met het op papier zetten van een concept-regeling voor zo'n 'figuur'.

Deze vindt u in de bijlage*.

Door een bekende jurist onder ons is daar commentaar op geleverd, waar we verder mee moeten werken.

namens deputaten GVM

A.J. Mol, secretaris

* Deze bijlage is niet in de Acta opgenomen.

RAPPORT DEPUTATEN VOOR RADIO- EN TELEVISIEUITZENDING VAN KERKDIENTEN

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De Generale Synode te Leeuwarden (1990) benoemde de volgende broeders tot deputaten voor de verzorging van radio- en televisieuitzending van kerkdiensten: ds. H. J. Siegers, Ommen, samenroeper; ing. G.A. Breteler, Hilversum; dhr. G. Bril, Hilversum; ds. H. Geertsma, Zuidhorn; ir. R.F. van Mill, Amersfoort; ds. R.T. Urban, St. Jansklooster. Als secundi werden aangewezen: ds. P. Houtman, Leiden; br. J.J. Schiebaan, Zwolle.

De deputaten kregen van de synode de volgende instructie mee (Acta art. 71):

- a. radio- en televisieuitzendingen van kerkdiensten voor het binnenland en (via Radio Nederland Wereldomroep) radiouitzendingen voor het buitenland te blijven verzorgen;
- b. bij de uitvoering van a. zoveel als nodig is contact te blijven houden met organisaties als "Werkgroep Nazorg Radio- en T. V.-kerkdiensten";
- c. diligent te zijn ten aanzien van de naleving van de aangegane overeenkomst met de stichting IKON, zodat ook in de toekomst de uitzendingen geschieden 'onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid';
- d. ook diligent te zijn ten aanzien van een mogelijke nieuwe verdeling van de aan de kerkelijke zendgemachtigden toegewezen zendtijd;
- e. tevens diligent te zijn ten aanzien van het publiceren en verspreiden van preken van de uitgezonden kerkdiensten, zodat ook dit geschiedt 'onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid';
- f. alert te zijn op de ontwikkelingen inzake de zendtijd voor de kerken, en daartoe de gereformeerde kerken te blijven vertegenwoordigen in de Programmaraad van de NOS;
- g. de plaatselijke kerken aan te schrijven met het verzoek in classicaal en/of particulier-synodaal verband de (eventuele) mogelijkheid van uitzending van kerkdiensten voor de regionale omroep aan de orde te stellen, en hen erop te attenderen dat uitzending van kerkdiensten via de lokale omroep tot de mogelijkheden behoort;
- h. aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden en hun rapport drie maanden voor het bijeenkomen van die synode aan de kerken toe te zenden.

Deputaten hebben in de verslagperiode negen maal vergaderd. Zes keer ging het om de gewone vergaderingen te Hilversum. Die werden gehouden vóór de vergaderingen met de deputaten van de andere kerkgenootschappen die uitzenden in de 'zendtijd voor de kerken' (voortaan: ZVK.-kerken).

Drie keer werd een tussentijdse vergadering gehouden in de Kandelaarkerk te Amersfoort, ter bespreking van zaken die niet tot de eerstvolgende gewone vergadering konden blijven liggen.

In de verdeling van de functies is geen wijziging gekomen: ds. H.J. Siegers bleef voorzitter, ds. H. Geertsma secretaris en ir. R.F. van Mill penningmeester.

Verder hebben deputaten, uitvoering gevend aan onderdeel h. van hun instructie, het volgende te rapporteren:

1. Radiouitzending van kerkdiensten voor het binnenland (instructie a)

In de verslagperiode zijn vanuit onderstaande gemeenten kerkdiensten uitgezonden via Radio 5:

21-01-1990 Kampen	voorganger	prof. B. Kamphuis
07-03-1990 Nijverda		ds. A. L. Th. de Bruijne
15-04-1990 Bedum		ds. J. M. A. Groeneveld
01-07-1990 Axel		ds. G. F. de Kimpe
19-08-1990 Ureterp		ds. R. Th. de Boer
16-09-1990 Rotterdam-Centrum		ds. J. W. Roosenbrand

18-11-1990 't Harde	ds. G. Zomer
16-12-1990 Veenendaal	ds. H. Jagersma
06-01-1991 Lelystad	ds. A. de Ruiter
17-03-1991 Eindhoven	ds. P.H. van der Laan
14-04-1991 Emmen	ds. D. T. Vreugdenhil
14-07-1991 Driebergen-Rijsenburg	ds. J. Ophoff
18-08-1991 Delfzijl	ds. L. Sollie
13-10-1991 Helpman	ds. M.A. Dronkers
17-11-1991 Gramsbergen	ds. M.H. de Boer
31-12-1991 Voorburg	ds. R. Houwen
19-01-1992 Kralingseveer-Krimpen a/d IJssel	ds. G. Gunnink
16-02-1992 Hilversum	ds. J. B. Wilmink
11-03-1992 Assen-Noord	ds. H. de Vries
17-05-1992 Steenwijk	ds. J. Holtland
05-07-1992 Leens	ds. W.M. van Wijk
09-08-1992 Harderwijk	ds. J. Boersma
06-09-1992 Amsterdam-Zuidwest	ds. H. J. D. Smit

De kerkdienst van 16 september 1990 vanuit Rotterdam-Centrum was een (meertalige) gecombineerde kerkdienst met Hindostanen en Pakistanen.

Een uitzending vanuit de Gereformeerde Kerk te Brouwershaven op 11 oktober 1992 is op het laatste moment niet doorgegaan. Van de kant van de IKON kwam een dringend verzoek de zendtijd op dat uur af te staan ten behoeve van een speciale dienst van de Evangelische Broedergemeente in Amsterdam, belegd in verband met de vliegcrash die een week daarvoor had plaatsgevonden in de Bijlmer. Hoewel in Brouwershaven alle voorbereidingen voor de dienst al gemaakt waren is, in goed overleg met de voorganger, ds. W. F. Wisse-link, besloten het verzoek in te willigen. Op dit moment moet nog bekeken worden of we voor het afgestane uur nog zendtijd terug kunnen krijgen. Zo niet, dan zal de kerk te Brouwershaven in 1993 alsnog een uitzending mogen verzorgen.

Na de afsluiting van dit rapport moesten in 1992 nog twee kerkdiensten worden uitgezonden:

15-11-1992 Almelo	ds. Jt. Janssen
20-12-1992 Hardinxveld-Giessendam	ds. B. C. Buitendijk

Zoals uit bovenstaand overzicht blijkt waren er voor 1992 meer mogelijkheden voor uitzending via de radio dan in de voorgaande jaren. Ten aanzien van de televisie-uitzendingen geldt hetzelfde. Dat is het gevolg van de uitbreiding van de zendtijd voor de kerken die in 1991 tot stand kwam. Zie daarover elders in dit rapport.

Er is elk jaar weer gezocht naar een zo groot mogelijke spreiding over het hele land. Verder is zoveel mogelijk gekeken naar kerken die nog niet eerder een uitzending hadden verzorgd en die daar toch wel voor in aanmerking kwamen.

2. Televisieuitzendingen (instructie a)

Vanuit onderstaande gemeenten werd in de verslagperiode een kerkdienst uitgezonden via de televisie (Nederland 3):

25-03-1990 Delft	voorganger	ds. M. van Veelen
28-10-1990 Spakenburg-Zuid		ds. W. Scherff
20-01-1991 Ommen		ds. H.J. Siegers
03-11-1991 Zuidhorn		ds. H. Geertsma
26-01-1992 Bunschoten-Oost		ds. T. Wendt
30-08-1992 Enschede-Zuid		ds. H.J. Boiten

Na de afsluiting van dit rapport stond voor 1992 nog één televisie-uitzending op het programma:

27-12-1992 Hasselt

ds. H. Veldman

De uitzendingen konden in de verslagperiode gelukkig steeds op de geplande tijd beginnen. We hadden dus geen last van uitlopende sportuitzendingen, zoals eerder wel eens het geval is geweest.

3. Radiouitzendingen voor het buitenland (instructie a)

Via Radio Nederland Wereldomroep werden in de afgelopen periode kerkdiensten uitgezonden vanuit onderstaande gemeenten:

25-03-1990 Roden	voorganger	ds. O. W. Bouwsma
07-10-1990 Vollenhove-Kadoelen		ds. J. B.K. de Vries
05-05-1991 Dokkum		ds. D.J. Zandbergen
17-11-1991 Zwijndrecht		ds. J. J. Schreuder
14-06-1992 Groningen-Oost		ds. P. W. van der Kamp

In 1992 moest na de afsluiting van dit rapport nog één dienst worden uitgezonden:
27-12-1992 Bodegraven ds. J. P. C. Simpelaar

De kerkdiensten die uitgezonden worden via de Wereldomroep worden 's morgens op de band opgenomen, 's middags uitgezonden naar het oostelijk halfrond en Afrika en 's avonds naar het westelijk halfrond.

De uitzendingen vallen soms op zondagen waarop ook een kerkdienst via Radio 5 of via de televisie wordt uitgezonden. Omdat tijdstip van uitzending en doelgroep niet dezelfde zijn wordt dat niet als een bezwaar ervaren.

Over het contact met Radio Nederland Wereldomroep (alleen schriftelijk) en over de verzorging van de uitzendingen kunnen we positief zijn.

4. Uitzendingen algemeen (instructie a)

4.1. Over het algemeen was er een goede medewerking van de kant van kerken en predikanten, wanneer zij benaderd werden voor de uitzending van een kerkdienst. Helaas kwam het nog wel eens voor dat kerken erg laat - of zelfs helemaal niet - op een uitnodiging reageerden (terwijl er in de brief op aangedrongen werd dat zo spoedig mogelijk te doen). Tweemaal kwam er pas na ongeveer twee maanden een reactie, en dan nog afwijzend ook. Soms werd na verloop van tijd telefonisch contact opgenomen. Dan bleek dat de kerkeraad wel op de uitnodiging was ingegaan, maar dat verzuimd was deputaten van dat verblijvende besluit in kennis te stellen. Met name de redactie van het G.O. V.-blad "Klankkleur" is er erg bij gebaat dat vroegtijdig bekend is wanneer welke kerkdienst wordt uitgezonden. Vanwege de beperkte verschijningsfrequentie van dit blad moeten de gegevens soms al maanden van te voren ingeleverd zijn. Deputaten hebben besloten voortaan te vragen binnen een maand op de uitnodiging te reageren. Tevens zullen voortaan alle uitnodigingen voor het hele jaar in één keer verzonden worden, zodra deputaten de lijst van uit te nodigen kerken hebben vastgesteld.

4.2. De aankondigingen van de uitzendingen in het Nederlands Dagblad lieten helaas nogal eens te wensen over.

In hun rapport aan de Generale Synode van Spakenburg-Noord (1987) hebben deputaten vermeld dat in de programma-overzichten de radio-kerkdiensten nogal eens werden aangekondigd onder de aanduiding "IKON" in plaats van "ZVK". Die zaak is toen aan het ND voorgelegd, zowel door de IKON als in een gezamenlijk schrijven van deputaten en de "Werkgroep Nazorg".

In februari 1990 kwam er een schrijven van het ND waarin de redactie meedeelde geen mogelijkheid te zien de genoemde aanduiding recht te zetten, wanneer die zo vermeld staat in de tekst die door het ANP wordt aangeleverd. Deputaten hebben in een later schrijven (3 juli 1990) gevraagd naar de mogelijkheid om de aanduiding te controleren vanuit de gegevens die aangereikt worden door de "Werkgroep Nazorg". In een telefonische reactie werd daar positief op ingegaan. Toch blijft de fout van tijd tot tijd terugkeren.

In hetzelfde schrijven van februari 1990 beloofde de redactie van het ND - op verzoek van deputaten en van de werkgroep - de gegevens van uitzendingen voor de Wereldomroep uiterlijk veertien dagen te voren te publiceren in een maandagnummer, mits de nodige informatie tijdig toegezonden zou worden. Ook de golflengten zouden er bij vermeld worden. In de tijd daarna werd eenmaal een uitzending 6 dagen van te voren aangekondigd, zonder vermelding van golflengten. Daar bleef het bij.

Tenslotte werd in genoemd schrijven - eveneens op verzoek van deputaten en van de werkgroep - door de redactie toegezegd dat alle kerkdiensten op de vrijdag voorafgaande aan de uitzending aangekondigd zouden worden op pagina 2, met een verwijzing naar de rubriek 'ter attentie' op de RTV-pagina. Dit omdat de publicatie op de RTV-pagina niet elke geïnteresseerde lezer onder ogen bleek te komen. Ook hier moest echter geconstateerd worden dat de beloofde aankondiging nogal eens gemist werd.

Deputaten hebben meer dan eens de redactie van het ND aan de gedane beloften herinnerd. De laatste keer dat dat gebeurde was op 6 juli 1992.

Uit een daarna ontvangen brief bleek dat de gedane beloften in het vergeetboek waren geraakt. Tevens werd daarin meegedeeld dat de redactie een dubbele aankondiging van de kerkdiensten (op de RTV-pagina en op pagina 2) niet (meer) zinvol achtte. Deputaten hebben zich daar maar bij neergelegd; op zich hadden zij ook wel begrip voor het standpunt van de redactie.

Wel wilde het ND de afspraken over de gegevens van uitzendingen voor de Wereldomroep weer honoreren. De "Werkgroep Nazorg" had inmiddels de suggestie van deputaten opgevolgd om de uitzendingen via de Wereldomroep voortaan maar in een advertentie aan te kondigen. Hopelijk blijkt dat voortaan niet meer nodig te zijn.

4.3. In de instructies voor de voorgangers in de uit te zenden kerkdiensten zijn weer enige wijzigingen aangebracht.

Zo hebben deputaten, gehoor gevend aan een suggestie van een predikant, de voorgangers geadviseerd zoveel mogelijk psalmen en gezangen te kiezen die zo ook in het Liedboek voor de kerken te vinden zijn (eventueel ook psalmen die ten opzichte van de oude berijming maar een geringe wijziging hebben ondergaan). Er kwamen nogal eens klachten van luisteraars dat ze niet konden meezingen.

Verder wordt nu in de instructie met nadruk gewezen op de noodzaak dat de uitzendingen, wat de tijd betreft, binnen de perken blijven. Tijdens een van de ZVK-vergaderingen werd van de kant van de IKON opgemerkt dat juist de gereformeerde kerken er om bekend staan dat hun diensten de tijdslijm niet nogal eens overschrijden, met als gevolg dat er in de uitzending geknipt moet worden. Overigens blijkt soms uit de reacties van voorgangers voor de radio dat ze aan het eind van de dienst meer tijd menen te hebben dan de regisseur aangeeft. Deputaten wijzen er op, in hun instructie, dat de aanwijzingen van de regisseur opgevolgd dienen te worden.

4.4. Na de uitzending werd - beurtelings door de voorzitter en de secretaris - de voorganger gebeld voor een korte evaluatie.

De meeste voorgangers toonden zich blij dat ze niet elke zondag zo'n uitzending hoefden te verzorgen. Het belang van dergelijke uitzendingen werd echter vrijwel algemeen ingezien. De reacties die men na afloop kreeg droegen daar zeker aan bij. Meer dan eens kon een naam doorgegeven worden aan een plaatselijke predikant of evangelisatiecommissie.

4.5. De tekst die na de t.v.-uitzending op het scherm vertoond wordt is, op initiatief van de IKON-regisseuse en in overleg met deputaten en met de "Werkgroep Nazorg", bijgesteld. Dit om het geheel overzichtelijker te maken. Overigens blijft het een probleem, zowel bij radio- als bij t.v.-uitzendingen, dat er nogal wat gegevens vermeld moeten worden. Dat die gegevens ook in de pers verschijnen blijkt niet voldoende te helpen. Veel voorgangers krijgen na afloop de vraag voorgelegd waar en hoe men de tekst van de preek kan bestellen. Men kon het allemaal niet zo snel opnemen. De ervaring leert wel dat de gegevens in een rustiger tempo doorgegeven worden wanneer er na de dienst nog wat tijd over is.

5. Contact met de "Werkgroep Nazorg Radio-en T.V.-kerkdiensten" (instructie b)

Ook in deze verslagperiode is er een goed contact met genoemde werkgroep geweest. Informatie over voorgenomen uitzendingen van kerkdiensten werd steeds

tijdig aan de werkgroep doorgegeven, terwijl zo nu en dan ook andere relevante informatie toegezonden werd. Verder is er nogal eens telefonisch overleg gepleegd. Enkele zaken die de werkgroep betreffen zijn elders in dit rapport vermeld.

6. Naleving van de overeenkomst met de stichting IKON (instructie c)

6.1. Deputaten hebben, overeenkomstig hun opdracht, toegezien op de naleving van de overeenkomst, die de Gereformeerde Kerken met de stichting IKON hebben gesloten (zie voor die overeenkomst Acta Generale Synode van Groningen-Zuid (1978), pag. 433/434). Deputaten kunnen constateren dat, voorzover het aan de IKON lag, de uitzendingen steeds hebben plaatsgevonden "onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid".

6.2. Zoals in het begin van dit rapport al aangegeven werd hebben deputaten in deze verslagperiode zes keer (twee keer per jaar) vergaderd met de andere kerkgenootschappen die niet in de stichting IKON participeren.

Voorzitter van deze vergaderingen is ds. W.J. Quist, secretaris ds. H.J. Siegers en assessor ds. Z.G. van Oene.

In deze vergaderingen was steeds een vertegenwoordiger van de IKON aanwezig en wel dr. R.L. Haan, directeur algemene zaken van de IKON. Hij verstreekte over allerlei zaken de nodige informatie en beantwoordde vragen, suggesties en kritische opmerkingen van de diverse deputaatschappen.

Meer dan eens werd waardering uitgesproken voor de wijze waarop de IKON de zaken van de ZVK-kerken behartigde. Ook toen uw deputaten ten aanzien van een bepaalde zaak met de IKON in discussie waren (zie hieronder, 6.3) hebben zij benadrukt dat zij content zijn met de verzorging van de programma's en met het feit dat de IKON een goede pleitbezorger voor ons is in de mediawereld.

6.3. De zaak waarover deputaten met de IKON in discussie zijn geweest is al genoemd in het rapport aan de Generale Synode van Leeuwarden. Het betreft de financiële regeling met betrekking tot de uitzending van kerkdiensten.

Aanleiding voor de discussie was destijds het stellen van de '80-kilometergrens'. Televisieuitzendingen van kerkdiensten zouden voortaan als regel alleen kunnen plaatsvinden vanuit kerken, die zich binnen een straal van 80 kilometer vanaf Hilversum bevinden. Het argument daarvoor was, dat een grotere afstand een extra 'werkperiode' met zich meebrengt, met alle financiële consequenties van dien. Deputaten hebben daar toen tegen in gebracht, dat van overheidswege voor televisieuitzendingen een uurbedrag ter beschikking gesteld wordt, dat h.i. ruimschoots voldoende moet zijn om de kosten van een uitzending op grotere afstand te dekken.

Het standpunt van de IKON is echter dat niet zonder meer van dit uurbedrag mag worden uitgegaan. De hoogte van het uurbedrag is historisch gegroeid als gevolg van dure IKON-programma's. Was er geen IKON geweest, dan waren de bedragen veel lager.

Deputaten stelden daartegenover dat, naar de letter van de Mediawet, het geld beschikbaar wordt gesteld voor onze uitzendingen. Onzes inziens is het niet terecht dat het verschil tussen het uurbedrag en de werkelijke kosten wordt gebruikt voor IKON-uitzendingen.

De '80-kilometergrens' is inmiddels weer opgeheven, maar het verschil in visie bleef bestaan. Om de ZVK-vergadering niet onnodig met deze zaak te blijven belasten werd besloten deze zaak verder afzonderlijk met dr. Haan te bespreken. Die bespreking is, op het moment dat dit rapport moet worden ingeleverd, nog gaande. Verdere rapportage over dit punt zal tot een later tijdstip moeten wachten.

7. Zendtijd (instructie d)

7.1. In hun rapport aan de Generale Synode te Leeuwarden hebben deputaten gemeld dat de IKON, mede namens de Z.V.K.-kerken, bij de Raad van State beroep had aangetekend tegen de beslissing van het Commissariaat voor de Media, die een afwijzing behelsde van een verzoek om uitbreiding van de kerkelijke zendtijd.

Op 13 december 1990 hield de Raad van State (Afdeling Rechtspraak) zitting om de beroepszaak te behandelen. De appellanten en het Commissariaat hebben tijdens die zitting hun standpunten nader uiteengezet en verdedigd. Op 28 januari 1991 volgde de uitspraak: de beslissing van het Commissariaat werd vernietigd. De Raad was van oordeel dat het bestreden besluit niet op een deugdelijke motivering berustte. De Raad vond ook dat het verzoek om

zendtjduitbreiding als een op zichzelf bescheiden wens moest worden aangemerkt. Gelet op de uitspraak van de Raad van State besloot het Commissariaat voor de Media tot uitbreiding van de zendtijd in de door de kerken gevraagde zin. De televisiezendtijd werd uitgebreid met in totaal 45 uur en 30 minuten per jaar; de radiozendtijd met 1 uur en 30 minuten per week. Voor de Gereformeerde Kerken betekende dat het volgende: het aantal televisie-uitzendingen per jaar werd verhoogd van 2 tot 2 2/3 (8 diensten per 3 jaar); het aantal radio-uitzendingen van 8 tot 10 1/2 (het ene jaar 10, het andere jaar 11 diensten). De datum van ingang werd gesteld op 1 oktober 1991. De IKON en de ZVK-kerken hadden gevraagd de zendtijd zo mogelijk per 1 mei beschikbaar te hebben, maar in ieder geval per 1 juli. De minister van WVC had echter aan het Commissariaat laten weten dat er voorlopig geen geld was voor deze uitbreiding. De IKON besloot zich over deze zaak weer tot de Raad van State te wenden; de ZVK-kerken sloten zich daarbij aan. Bij de president van de Afdeling Rechtspraak werd een voorlopige voorziening gevraagd om de zendtjduitbreiding zo spoedig mogelijk te doen ingaan (althans wat de televisie betreft; wat de radio betreft leek 1 oktober - gezien de reeds vaststaande programmering - een logische datum). Overwogen werd onder andere dat de zendtjduitbreiding, blijkens de uitspraak van de Raad van State, in feite toch al twee jaar te laat komt. De aanvraag werd echter afgewezen. De uitbreiding is op 1 oktober 1991 ingegaan. Voor het aantal uitzendingen van de gereformeerde kerken in 1991 heeft dat geen gevolgen meer gehad.

7.2. Ten aanzien van de zendernetindeling voor de televisie is er in de plannen nogal wat variatie geweest. Eerst leken IKON en ZVK-kerken een plaats te zullen krijgen op Nederland 1. Daarbij zou het tijdstip van uitzending verschuiven naar de ochtend: 11.00 uur. Later was er weer sprake van dat de uitzendingen op Nederland 3 zouden blijven. Uiteindelijk werd het toch Nederland 1. Het tijdstip van de uitzendingen is nog niet definitief vastgesteld, maar er wordt nu weer aan de middag gedacht. De uitzendingen zullen dan om 16.05 moeten beginnen. Dat betekent dat er uitgezonden wordt in aansluiting aan een journaal en dat is een gunstige omstandigheid. De uitzending zal gevolgd worden door een AVRO-concert en wanneer er geen kerkdienst uitgezonden wordt zal de NCRV de zendtijd vullen met zangprogramma's of met een programma als "Kerkepad".

De verwachting is dat deze plaatsing gunstige gevolgen zal hebben voor het kijkcijfer. Uw deputaten hebben gevraagd of er voor gepleit kan worden het nieuwe tijdstip voor lange tijd vast te leggen. Dhr. Haan heeft beloofd dat bij de besprekingen te zullen inbrengen.

7.3. Voor de radio blijven de kerkdiensten uitgezonden worden via Radio 5. De IKON heeft daar herhaaldelijk bezwaar tegen gemaakt. Zie verder over deze zaak bij 9.3..

8. Publicatie en verspreiding van preken (instructie e)

8.1. Sinds begin 1990 wordt de publicatie en de verspreiding van de preken verzorgd door de "Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.-diensten" (die daarvoor ook al bandopnamen van de diensten maakte en verspreidde). Een en ander gebeurt, wat uw deputaten betreft, tot volle tevredenheid. De preken worden binnen een redelijk korte termijn na de uitzending toegestuurd (uiterlijk drie weken).

Er zijn wat 'startproblemen' geweest ten aanzien van de financiering. Na enig overleg bleek het toch mogelijk dat de meerkosten gedeclareerd worden bij de IKON.

De prijs van de gedrukte preken is gelijkgetrokken met de prijs die de IKON berekent: f 2,--. De prijs van de cassettebandjes is verhoogd naar f 7,--. Jarenlang is het gevraagde bedrag f 5,-- geweest.

8.2. Eén van de gevolgen van het overnemen van de verzorging van de gedrukte preken door de werkgroep is dat nu ook preken die uitgezonden zijn via Radio Nederland Wereldomroep in gedrukte vorm worden uitgegeven. Overigens is de belangstelling daarvoor vrij gering (variërend van 11 tot 55). Dat zal voor een belangrijk deel veroorzaakt worden door het feit dat deze uitzendingen in Nederland moeilijk te ontvangen zijn.

Een ander gevolg is dat nu ook gedrukte preken besteld kunnen worden van uitzendingen die al geruime tijd geleden hebben plaatsgevonden. Bij de IKON was dat niet mogelijk.

8.3. De aantallen bestelde preken lopen nogal uiteen. Voor radio-preken varieerde dat de afgelopen jaren van 78 tot 180 (althans bij eerste bestelling), met een uitschieter van 255. Voor

televisie-preken liep het aantal uiteen van 11 tot 66, met een uitschieter van 159. Ter vergelijking: wat de cassettebandjes betreft varieerde het aantal bestellingen (ook weer in eerdere instantie) van radio-preken van 56 tot 153, met een uitschieter van 277 (dezelfde als bij de gedrukte preken) en van televisie-preken van 32 tot 123.

Het totaal aantal verzonden gedrukte preken bedroeg in 1990: 927 en in 1991: 1311 (jaarlijks 12 radio-, t.v. - en RNW-uitzendingen). Het totaal aantal verzonden cassettes bedroeg in 1990: 1397 en in 1991: 1517.

De aantallen verzonden cassettes zijn in de afgelopen jaren vrij drastisch verminderd. In de jaren tot 1988 werden nog plm. 3000 cassettes per jaar verzonden. Een zekere vermindering zal aan deze vermindering niet vreemd zijn. Daarnaast kan een andere oorzaak zijn gelegen in het feit dat steeds meer kerken diensten uitzenden via de lokale omroep, waarbij op verschillende plaatsen ook een cassette-verspreiding is opgezet. Tenslotte zijn sinds enkele jaren ook andere ZVK-kerkgenootschappen begonnen met het beschikbaar stellen van cassettes. De prijsverhoging in 1992 heeft, naar de indruk van de werkgroep, geen negatieve invloed gehad op het aantal bestellingen.

8.4. Over de archivering van geluids- en beeldmateriaal van uitgezonden kerkdiensten kon op de synode van Leeuwarden nog geen duidelijkheid worden gegeven. Inmiddels is bekend dat de IKON sinds een aantal jaren een eigen archief bijhoudt van alles wat door IKON en ZVK wordt uitgezonden. Plannen om tot een audio-visueel archief in Nederland onder één beheer te komen verkeren in een vergevorderd stadium.

Ten behoeve van de Werkgroep Nazorg hebben deputaten gevraagd de originele banden van de televisie-uitzendingen te mogen ontvangen (van de radio-uitzendingen werden deze al verstrekt). Als men beschikt over de originele band kunnen er voor verschillende video-systemen copieën gemaakt worden. Het verzoek werd ingewilligd.

9. Ontwikkelingen op media-gebied (instructie f)

9.1. Deputaten hebben de ontwikkelingen op media-gebied rond de uitzending van kerkdiensten zo goed mogelijk gevolgd. Door de van de kant van de IKON toegezonden informatie werden zij daartoe behoorlijk in staat gesteld.

Bepaalde ontwikkelingen (met name ten aanzien van de zenderindeling) zijn in het voorgaande al aangeduid.

Verder kan nog genoemd worden dat het Commissariaat voor de Media besloten heeft de uurbedragen voor de uitzendingen van de kleine zendgemachtigden te verlagen. Dit naar aanleiding van het rapport van een onderzoek, verricht door een accountantskantoor. De IKON is tegen dit besluit in beroep gegaan. Het besluit heeft echter geen consequenties voor de uitzending van kerkdiensten en ook niet voor de onder 6.3. vermelde discussie tussen IKON en deputaten over de uurbedragen.

9.2. De Generale Synode te Leeuwarden besloot een brief te zenden aan de minister van WVC (met een afschrift naar de vaste kamercommissie voor WVC en naar de fractievoorzitters van de politieke partijen) om haar ongerustheid en bezwaren uit te spreken over het advies van de Mediaraad de kerkelijke zendtijd onder te brengen bij de NOS programmastichting. De andere kerkgenootschappen stuurden een brief met dezelfde strekking. De bezwaren die werden ingebracht vonden gehoor. Uit een brief van de minister van WVC aan de Tweede Kamer (d. d. 15 april 1992) blijkt dat de zaak, wat haar betreft, van de baan is.

9.3. De synode heeft deputaten ook opgedragen de gereformeerde kerken te blijven vertegenwoordigen in de Programmaraad van de NOS. De voorzitter van deputaten, ds. H.J. Siegers, heeft de vergaderingen van deze raad bijgewoond.

De Programmaraad vergadert een viertal keer per jaar. Door de aan de gereformeerde kerken toegekende zetel in te nemen kon in die vergadering meermalen gepleit worden voor een goed tijdstip voor de uitzending van kerkdiensten, wanneer de zendschema's werden besproken. In deze raad is ook uitvoerig gesproken over de plannen van de Mediaraad om de kerkelijke zendgemachtigden onder te brengen bij de NOS. Als gevolg van de inbreng van de kleine zendgemachtigden is door de Programmaraad uitgesproken dat dit plan afgewezen zou moeten worden (zie ook bij 9.2.).

Ook is bezwaar gemaakt tegen de plaatsing van de kerken op de zender Radio 5. Dit omdat deze zender getypeerd wordt als doelgroepen-zender en omdat hij alleen via AM te ontvangen is,

waardoor de ontvangst niet overal geweldig is. Toegegeven moet worden dat via de kabel de ontvangst wel aanvaardbaar is.

Met name wordt in deze raad duidelijk hoeveel en hoe snel zaken in de mediawereld veranderen. Plannen en voornemens rond zendtijd en indeling van zenders worden binnen de kortste keren weer helemaal van tafel genomen en door andere vervangen. Maar bij al die plannen staan de zendtijd en de uitzendingen (zowel op radio als op televisie) - zeker van de kleine zendgemachtigden, waartoe de gereformeerde kerken behoren - voortdurend onder druk. De uitzendingen van kerkdiensten kunnen gemakkelijk door het machtsvertoon van de grote zendgemachtigden worden weggedrukt.

Willen de kerken op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rond haar zendtijd, dan is het wenselijk in deze raad vertegenwoordigd te blijven.

10. Regionale en lokale omroep (instructie g)

Overeenkomstig de opdracht van de vorige synode hebben deputaten in januari 1991 een schrijven verzonden aan de kerkeraden van alle Gereformeerde Kerken in Nederland, waarin zij de kerken verzochten in classicaal en/of particulier-synodaal verband de (eventuele) mogelijkheid van kerkdiensten voor de regionale omroep aan de orde te stellen, terwijl zij tevens attendeerden op de mogelijkheden van uitzending van kerkdiensten via de lokale omroep.

De brief leverde enkele reacties op, maar die betroffen vrijwel alleen de bijlage: een van het Landelijk Verband voor Evangelisatiearbeid afkomstig overzicht van kerken die deelnamen aan lokale omroepen of voorbereidingen daarvoor troffen. Het overzicht bleek in een aantal gevallen niet up-to-date te zijn.

Het behoorde niet tot de taak van deputaten na te gaan in hoeverre de kerken iets met hun schrijven deden. Uit persverslagen van kerkelijke vergaderingen viel in ieder geval af te leiden dat in Zeeland de regionale

omroep aandacht heeft gekregen. Heel wat kerken zijn al op een of andere wijze betrokken bij een lokale omroep. Voor de lokale omroep van Groningen (OOG) worden regelmatig kerkdiensten uitgezonden vanuit kerken in 'Stad' (en waarschijnlijk binnenkort ook 'ommeland') - uitzendingen die tot in wijde omtrek te beluisteren zijn.

10. Slotopmerkingen

Op de dag waarop een ZVK-vergadering in Hilversum gehouden was viel een radioprogramma te beluisteren van een christelijke omroep, waarin mensen uit een Oosteupees land aan het woord kwamen, die zich daar bezig gingen houden met kerkelijke uitzendingen via de televisie. Opvallend was dat men grote waarde bleek te hechten aan het uitzenden van kerkdiensten. Aan een Nederlandse omroepdeskundige werd een reactie gevraagd, vanuit het gegeven dat hier in Nederland, althans bij protestanten, het tijdperk van televisieuitzending van kerkdiensten voorbij is (zo ongeveer werd het geformuleerd). Het antwoord kwam er op neer dat kerkdiensten niet geschikt zijn voor uitzending; zij zijn daar ook niet voor bedoeld. De spreker had toch nog wel wat waardering voor deze uitzendingen, maar dan vooral vanwege de overdracht van emoties (bijvoorbeeld tijdens het zingen). Het belang van de boodschap die uitgezonden wordt kwam niet in beeld.

Deputaten zijn de HERE dankbaar dat het tijdperk van uitzending van kerkdiensten niet voorbij is, ook al achten velen in christelijk omroepeland dit soort uitzendingen niet echt zinvol. Voor Hilversumse begrippen is de kijk- en luisterdichtheid van deze uitzendingen niet groot (voor de televisie rond de 100.000, voor de radio 2 a 3 keer zoveel), maar het is een feit dat langs deze weg toch nog heel wat mensen de boodschap van het heil te horen krijgen. Veel van de reacties die de voorgangers na afloop krijgen maken duidelijk hoezeer mensen door deze boodschap bemoedigd worden of aan het denken worden gezet.

11. Voorstel

Deputaten stellen uw vergadering het volgende voor:

1. De deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden (1990), te dechargeren.
2. Opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:
 - a. radio- en televisieuitzendingen van kerkdiensten voor het binnenland en (via Radio Nederland Wereldomroep) radiouitzendingen voor het buitenland te blijven verzor-

- gen;
- b. bij de uitvoering van a. zoveel als nodig is contact te blijven houden met organisaties als "Werkgroep Nazorg Radio- en T. V.-kerkdiensten";
 - c. diligent te zijn ten aanzien van de naleving van de aangegane overeenkomst met de stichting IKON, zodat ook in de toekomst de uitzendingen geschieden 'onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid' ;
 - d. ook diligent te zijn ten aanzien van een mogelijke nieuwe verdeling van de aan de kerkelijke zendgemachtigden toegewezen zendtijd;
 - e. tevens diligent te zijn ten aanzien van het publiceren en verspreiden van preken van de uitgezonden kerkdiensten, zodat ook dit geschiedt 'onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid' ;
 - f. alert te zijn op de ontwikkelingen inzake de zendtijd voor de kerken, en daartoe de gereformeerde kerken te blijven vertegenwoordigen in de Programmaraad van de NOS;
 - g. aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden en hun rapport drie maanden voor het bijeenkomen van die synode aan de kerken toe te zenden.

Met heilbede en broedergroet,
namens deputaten,
H.J. Siegers, voorzitter.
H. Geertsma, secretaris.

Bijlage

Financieel verslag

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In de afgelopen periode is eenmaal een declaratie ingediend bij de quaestor. In gevolge onze opdracht werd een brief gestuurd aan alle kerken om te wijzen op de mogelijkheden van lokale en regionale omroep. De kosten daarvoor bedroegen fl 323,74.

Ten aanzien van de financiële verhouding met de IKON zijn de deputaten nog in gesprek met de heer Haan van de IKON. Binnenkort hopen wij een voortzetting daarvan te hebben. Ik zou u daarna een meer volledig beeld van de situatie kunnen geven. Ik stel me voor u daarom daarover een aanvullend verslag te zenden.

Voor het overige is het werk van de penningmeester niet ingewikkeld. Declaraties voor vergader-, reis- en andere kosten zijn bij de IKON ingediend en zonder problemen afgewerkt.

Amersfoort, 12 oktober 1992

Ir. R.F. van Mill, penningmeester

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE VERZORGING VAN RADIO- EN TV-UITZENDING VAN KERKDIENTEN

Aan de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

Ommen, 25 mei 1993.

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

In de vergadering van de ZVK-kerken dd. 29 april 1993 is gesproken over dagtelevisie. Aan de publieke omroepen wordt de mogelijkheid geboden om vanaf 1 september 1993 overdag uitzendingen te verzorgen. Momenteel beginnen de uitzendingen om 16.00 uur, dan wordt het vanaf 7.00 uur. Van maandag t/m zaterdag. Op het moment waarop wij dit rapport schrijven is nog niet duidelijk of ook de kerkelijke zendgemachtigden, waaronder onze kerken vallen, ook daarvoor in aanmerking komen. Het ligt wel in de lijn van de verwachting, omdat de IKON, als samenwerkingsorgaan van meerdere kerken, wel ervoor in aanmerking komt. Er komen jaarlijks in totaal zo'n 6000 zenduren bij -- dat is een toename met 2/3. De verwachting kan dan ook zijn dat het voor onze kerken betekent één uur dagtelevisie per jaar erbij.

Het fenomeen dagtelevisie stelt ons wel voor een nieuwe vraag: hoe deze tijd te vullen? Deputaten hebben zich nog niet voldoende diepgaand genoeg kunnen bezighouden met deze vraag.

Deputaten vragen daarom aan de synode om nieuw te benoemen deputaten de mogelijkheid te geven dit verder te onderzoeken en uit te proberen. Aan de e.k. synode kan dan daarover een rapport worden uitgebracht, waarbij de (on)mogelijkheden kunnen worden aangegeven. Met nadruk willen deputaten u verzoeken om wel van de mogelijkheid gebruik te maken. Maken de kerken er geen gebruik van, dan gebruikt een andere zendgemachtigde dat uur. Als de kerken er gebruik van maken zijn ze bezig zoveel mogelijk tijd te gebruiken tot verbreiding (in een brede zin van het woord) van het evangelie. Daartoe verwijzen deputaten u ook naar de opdracht die zij hebben ontvangen van uw voorgangster. De synode van Leeuwarden gaf immers de opdracht: "ook diligent te zijn ten aanzien van een mogelijke nieuwe verdeling van de aan de kerkelijke zendgemachtigden toegewezen zendtijd".

Deputaten stellen uw vergadering dan ook voor om de nieuw te benoemen deputaten (aanvullend) op te dragen:

1. al datgene te doen dat, met het oog op de evangelieverkondiging via de media van radio en televisie, nodig is voor een zo goed mogelijke invulling en verzorging van de door de overheid in het kader van de Mediawet aan de kerken ter beschikking gestelde zendtijd;
2. een onderzoek te doen naar de mogelijkheid van dagtelevisie;
3. indien deze mogelijkheid ook voor de kerkelijke zendgemachtigden bestaat, de beschikbare zendtijd verantwoord te gebruiken;
4. aan de eerstvolgende generale synode te rapporteren over de mogelijke verdere invulling van de dagzendtijd.

Namens de deputaten,
H.J. Siegers, voorzitter.

RAPPORT DEPUTATEN-CURATOREN VAN DE GEREFORMEERDE MISSIOLOGISCHE OPLEIDING

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding hebben de eer u bij dezen te rapporteren over het wel en wee van de aan hun zorg toevertrouwde instelling. Dit rapport heeft betrekking op de periode die loopt van einde 1989 tot medio oktober 1992. Het zal nauwelijks nodig zijn te zeggen, dat deputaten-curatoren bereid zijn aan de generale synode mondelinge toelichting op hun rapport te geven en haar informatie te verschaffen over de laatste maanden van hun mandaat.

Zoals gebruikelijk bestaat dit rapport uit twee delen. Het eerste deel handelt over de algemene werkzaamheden van deputaten-curatoren en over de gang van zaken in de opleiding. Aan het eind van dit deel worden enige voorstellen gevonden, niet alleen ter voldoening aan de speciale opdracht van de vorige generale synode, maar ook met betrekking tot de toekomstige structuur en werkwijze van de GMO.

Het tweede deel betreft de financiën van de GMO.

Deel 1

1 Samenstelling en opdracht

Tot juni 1990 fungeerden de door de Generale Synode van Spakenburg-Noord benoemde deputaten-curatoren. Daarna traden als zodanig aan de broeders die door de Generale Synode van Leeuwarden waren aangewezen, ds. H.W. Ophoff (S), ds. A.P. van Dijk, M.W. Folmer, S. Jonker, H. Koelewijn, ds. A. Scheringa en ds. A. de Snoo, als primi. Hun secundi waren: ds. M.J.C. Blok, H. Boersma, ds. S. Braaksma, ds. T. Groenveld, ds. M. Heemskerk, dr. H.R. van de Kamp en ds. K. Harmannij.

Naast de reeds bestaande instructie voor deputaten-curatoren en die voor de penningmeester ontvingen deputaten-curatoren een bijzondere opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden (Acta, art. 77). Deze opdracht luidt: bij de eerstvolgende generale synode met voorstellen te komen voor een zodanige uitbreiding van de taakomschrijving van de Gereformeerde Missiologische Opleiding, dat deze opleiding ook dienstbaar kan zijn aan de theoretische en praktische vorming van predikanten (en eventueel anderen) die een bijzondere opdracht hebben tot evangelisatiewerk.

Zowel de samenstelling van het college van deputaten-curatoren als de uitvoering van de bijzondere opdracht zullen later in dit rapport nog ter sprake komen, respectievelijk in paragraaf 13 en in paragraaf 12.

2 Vergaderingen en moderamen

Deputaten-curatoren hebben in de verslagperiode 16 keer vergaderd, waarvan één keer telefonisch. De vergaderingen verliepen in goede harmonie en werden meestal bijgewoond door de studiebegeleider als contactpersoon tussen de studie-adviescommissie en deputaten-curatoren.

In de eerst vergadering van de door de Generale Synode van Leeuwarden benoemde deputaten-curatoren werd ds. H.W. Ophoff verkozen tot president, ds. A.P. van Dijk tot secretaris en H. Koelewijn tot penningmeester.

3 Studiebegeleider

Gedurende de gehele verslagperiode heeft ds. D.T. Vreugdenhil gefungeerd als studiebegeleider. Hij heeft zich met ijver en enthousiasme van zijn taak gekweten. Wel is het alle betrokkenen gaandeweg duidelijker geworden, dat een adequate vervulling van de functie van studiebegeleider uiterst moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk, te combineren valt met de dienst van een predikant in een gemeente van enige omvang. Deze zaak en aanverwante problemen hebben tegen het einde van de verslagperiode indringend de aandacht van deputaten-curatoren gevraagd.

4 Studie-adviescommissie

De studie-adviescommissie wordt gevormd door de studiebegeleider, die q. q. als haar voorzitter optreedt, de docent theologische vakken (algemeen) en een vertegenwoordiger van de docenten niet-theologische vakken. Aan hen is een niet-stemhebbend lid als secretaris toegevoegd. Bij het begin van de verslagperiode waren dit respectievelijk ds. D.T. Vreugdenhil, drs. C.J. Haak, mevr. A. Bekker-Holtland en A. de Graaf. Deze commissie heeft haar taak met ijver en trouw volbracht. Zij werd echter al spoedig met grote problemen geconfronteerd. Als eerste valt te noemen, dat drs. Haak werd getroffen door ziekte, waardoor hij niet alleen een tijdlang verhinderd werd als docent theologische vakken (algemeen) te fungeren maar ook tot medio 1991 niet aan het werk van de commissie kon deelnemen.

Daarbij kwam dat mevr. Bekker-Holtland begin maart 1990 verzocht van haar functie van docente niet-theologische vakken (specifiek) ontheven te worden. Dat betekende niet alleen haar terugtreden als lid van de studie-adviescommissie maar ook de beëindiging van haar werk als coördinatrice van de studiecongressen. Vooral dit werk vergde veel van haar tijd, haar inventiviteit en haar improvisatietalent. Gedurende de eerste tien jaar van het bestaan van de GMO heeft mevr. Bekker zich voor deze opleiding ingezet. Hoewel er merkwaardigerwijs nooit een instructie voor haar was vastgesteld, bepaalde zij, doordat zij de leiding had bij de studiecongressen, voor de studenten in belangrijke mate het 'gezicht' van de GMO. Dikwijls diende zij voor hen als praatpaal en als vraagbaak. Het is hier de plaats grote dankbaarheid en waardering uit te spreken voor het vele dat mevr. Bekker voor de GMO heeft betekend. Hoewel

er een opvolgster van mevr. Bekker gevonden werd in mevr. W.Th. Nijborg, hield het vertrek van mevr. Bekker voor de studie-adviescommissie het verlies in van een geweldig stuk ervaring en kennis van zaken.

Naast de veelzijdigheid en het veeleisend karakter van de door haar overgenomen functie gaf ook de huidige structuur van de opleiding mevr. Nijborg aanleiding in april 1992 terug te treden. Mevr. Nijborg verdient waardering voor haar inzet een waardige opvolgster van mevr. Bekker te zijn.

Deputaten-curatoren prezen zich gelukkig, dat zij ds. R. Houwen, die in het verleden reeds als studiebegeleider de GMO had gediend, bereid vonden nu als coördinator a.i. te fungeren en als zodanig ook deel uit te maken van de studie-adviescommissie.

De bovengeschetste omstandigheden maken duidelijk onder hoe moeilijke omstandigheden de studie-adviescommissie en met name ook de studiebegeleider hebben moeten werken. Deputaten-curatoren bleven van de werkzaamheden van de studie-adviescommissie op de hoogte doordat hun de notulen van de commissievergaderingen werden toegezonden en door de mondelinge rapportage van de studiebegeleider.

5 Docenten

In het rapport aan de Generale Synode van Leeuwarden werd meegedeeld, dat het overleg over de zakelijke regeling met betrekking tot de afspraak met deputaten-curatoren van de TU dat drs. C.J. Haak 10% van zijn tijd mag besteden aan de GMO, nog niet voltooid was. Over de inhoud van de inmiddels getroffen regeling worden mededelingen gedaan in deel 2 van dit rapport. Helaas moest drs. Haak al spoedig nadat hij met zijn werk aan de TU begonnen was, door ziekte ook zijn werk aan de GMO onderbreken. Gelukkig werd prof.dr. K. Deddens bereid gevonden drs. Haak te vervangen als docent Theol. vakken (algemeen). Deputaten-curatoren zijn hem daarvoor zeer erkentelijk.

Omdat ds. O. W. Bouwsma zijn werkzaamheden moest beperken, verzocht hij ontheven te worden van zijn functie als docent theol. vakken (specifiek) met betrekking tot Curaçao. Ds. J.J. Schreuder heeft zich bereid verklaard hem op te volgen.

Nieuwe terreinen kwamen in de verslagperiode binnen het aandachtsveld van de GMO, nl. de Filippijnen en Zaïre. Respectievelijk drs. J.M. Batteau en ds. A. Kooij aanvaardden de benoeming tot docent theol. vakken (specifiek) t.a.v. deze terreinen.

Met het terugtreden van mevr. W.Th. Nijborg is er een vacature ontstaan voor het docentschap niet-theol. vakken (specifiek). Getracht wordt voorlopig met ad hoc docenten voor de diverse terreinen te werken.

Begin 1992 benaderde drs. W.C. van der Horst deputaten-curatoren met het verzoek hem te ontheffen van zijn taak als docent culturele antropologie. Drs v. d. Horst heeft van het begin af de GMO gediend als docent. Hij heeft altijd een grote betrokkenheid bij de GMO aan de dag gelegd. De GMO is hem veel dank verschuldigd. De studie-adviescommissie is er nog niet in geslaagd

deputaten-curatoren een voordracht voor een opvolger van drs. v.d. Horst voor te leggen. Ook voor dit belangrijke vak moet de GMO zich voorlopig behelpen met ad hoc oplossingen.

Deputaten-curatoren hebben br. H.Oostra bereid gevonden op te treden als docent onderwijskunde derde wereld.

Voor het vak gezondheidskunde wordt nog steeds gebruik gemaakt van wisselende docenten. Tevens kan in bepaalde gevallen een student geadviseerd worden elders een eendaagse cursus 'gezondheid in de tropen' te volgen.

Het overzicht van de aan de GMO verbonden docenten ziet er aldus uit:

Theol. vakken (algemeen gedeelte): drs. C.J. Haak;

Theol. vakken (specifiek gedeelte):

BRAZILIE: ds. P.W. v.d. Kamp

CURACAO: ds. J.J. Schreuder

FILIPPIJNEN: drs. J.M. Batteau

INDONESIE

1) IRIAN JAYA: D. Griffioen

2) KALIMANTAN BARAT: ds. D. Grutter

3) SUMBA: drs. J.A. Boersema

ZAIRE: ds. A. Kooij

ZUID-AFRIKA: ds. T. de Boer;

Niet-theol. vakken (specifiek gedeelte): vacature;

Niet-theol. vakken (algemeen gedeelte):

CULTURELE ANTROPOLOGIE: vacature

ONDERWIJSKUNDE DERDE WERELD: H. Oostra

ONTWIKKELINGSECONOMIE: ir. F.W. Mul

RAPPORTAGE

1) BOEKHOUDEN/ADMINISTRATIE: J. Beeftink

2) FOTOGRAFIE: Tj. de Vries

3) SCHRIFTELIJK RAPPORTEREN: P.A. te Velde

VERZORGING

1) GEZONDHEIDSLEER: ad hoc docenten/ externe cursussen

2) HUISHOUDKUNDE/VOEDINGSLEER: mevr. A. Bekker-Holtland

3) LAND- EN TUINBOUWKUNDE: dr.ir. P.J. Hummelen

VOORLICHTINGSKUNDE: drs. B. Bos.

6 Studenten

Gedurende de verslagperiode is het kerkelijk zendingsexamen afgelegd door ds. J. Janssen (Assen-Z./Brazilië), ds. M. de Vries (Drachten-Z/O en Pretoria/Zuid-Afrika), ds. G.J. Bruijn (Spakenburg-Z./Zaire) en ds. H. ten Brinke (Spakenburg-Z./Zaire). Het GMO-examen is

afgelegd door W. Griffioen (DVN/Zuid-Afrika), ir. J. Mul (DVN/Irian-Jaya), ir. A.A. Zwarteveen (DVN/Irian-Jaya) en J.J.P. Klopstra (Groningen-N./Irian-Jaya). Hierbij dient aangetekend te worden, dat aan W. Griffioen het diploma van de met goed gevolg voltooide GMO-studie is toegezonden op grond van de door hem afgelegde tentamina, omdat hij zijn studie voltooid heeft toen hij reeds in Zuid-Afrika was. Verder is in de verslagperiode een aantal DVN-ers voor korter of langer tijd als student ingeschreven geweest zonder dat hun studie met het verkrijgen van het GMO-diploma is bekroond. Het betreft hier mevr. H.M. Boot (Irian-Jaya), mevr. A.J. Slagter (Irian-Jaya), ir. R. de Vries (Sumba), G. Vossebelt (Zaire) en B.P. Wierenga (Filippijnen), allen in dienst van DVN.

Op het moment dat dit rapport moest worden afgesloten waren nog bij de GMO als student ingeschreven ds. H. Drost, die als predikant verbonden is aan de kerk te Brunssum-Treebeek voor het evangelisatiewerk in Noord-Limburg en oostelijk Noord-Brabant, en ds. D. Mak (Enschede-N./Irian-Jaya).

In de verslagperiode is ook overleg geweest met ds. R. Sietsma, die door de kerk te Hamilton beroepen is voor het zendingswerk in Brazilië en intussen door deze kerk als student is aangemeld. Voorts zijn er contacten geweest met de betrokken commissie over de samenstelling van het studiepakket voor de opvolger van ds. J.W. Roosenbrand als evangelisatiepredikant.

In het bovenstaande is melding gemaakt van enige DVN-ers, die wel als student bij de GMO zijn ingeschreven geweest maar hun studie niet hebben voltooid. Eén van de oorzaken van dit laatste is gelegen in het streven van DVN de mensen die zij aantrekt, na een voorbereidingstijd van zo'n negen maanden uit te zenden. Naar het oordeel van DVN vergde de GMO-studie te veel tijd van haar a.s. uitgezondenen. Over deze zaak is overleg geweest tussen de GMO en DVN. Er is naar gestreefd een beperkter studiepakket voor de DVN-ers samen te stellen zonder dat aan de principiële en inhoudelijke kwaliteit van de opleiding tekort wordt gedaan.

7 Studiecongressen

Ook in deze verslagperiode is ernaar gestreefd elk jaar zes studiecongressen te beleggen. Het aantal congressen werd zelfs met één per jaar vermeerderd, doordat er een congres wordt belegd dat speciaal gewijd is aan communicatie en conflicthantering. Enkele keren moest echter een studiecongres worden afgelast omdat zich te weinig deelnemers hadden aangemeld. De congressen konden niet meer gehouden worden in 'De Dieken' te Holten. Voor het beleggen van de congressen werd daarom aanvankelijk gebruik gemaakt van het GVI en later van 'De Bron' in Oudleusen.

Nu het aantal studenten zo gering is, hebben deputaten-curatoren en de studie-adviescommissie zich beraden op een alternatief voor de studiecongressen. Zij hebben er voor gekozen op zijn minst een aantal congressen te vervangen door studiedagen die aan één bepaald thema gewijd zijn en waarvoor niet alleen de studenten uitgenodigd worden maar ook verlofgangers en daarbij eventueel die personen en instanties van wie vermoed mag worden dat zij bij het betrokken thema

geïnteresseerd zijn. De eerste studiedag, die gewijd was aan theologische opleiding in een niet-westerse cultuur, is gehouden op 9 oktober 1992. De inleidingen werden verzorgd door ter zake kundige sprekers van buiten eigen kring.

8 Themadag

De zgn. Themadag, die ieder jaar, meestal in de maand november, in het gebouw van de Theologische Universiteit gehouden wordt, heeft in 1990 geen doorgang kunnen vinden. De oorzaak was dat mensen, die een toezegging om te spreken in beraad hadden gehouden of die een voorlopige toezegging hadden gedaan, naderhand afhaakten. In 1991 was de Themadag gewijd aan 'Zending en armoede'; sprekers waren drs. P.W. van de Kamp en B. van der Lugt. Op de Themadag 1992 zou de doop op het zendingsveld centraal staan. Helaas moest ook deze Themadag afgelast worden, omdat één van degenen die een referaat toegezegd hadden op zijn toezegging terugkwam. Gepoogd wordt in 1993 twee Themadagen te houden.

Hoewel er in 1990 geen Themadag gehouden kon worden, is er in de reeks Missiologische Thema's wel een publikatie verschenen die de plaats innam van de niet gehouden referaten, nl. een studie van ds. J.P.D. Groen, getiteld 'Kukuarumu', met als ondertitel: Een vorm van zwarte magie. Ook de referaten, gehouden op de vijfde Themadag - over de Islam - zijn inmiddels verschenen. De uitgave van de reeks Missiologische Thema's is met het hele fonds van uitgeverij Van den Berg overgegaan naar het uitgeversconcern van J.H. Kok.

9 Studiegids

Van de Studiegids 1989/1990, waarvan in het vorige rapport melding werd gemaakt, is een nieuwe editie in concept gereed gekomen. In verband met de ontwikkelingen binnen de GMO, die hierna nog in dit rapport aan de orde zullen komen, leek het deputaten-curatoren niet raadzaam tot publikatie van deze studiegids over te gaan. Wel is er, door de goede zorg van met name br. H. Koelewijn een ander boekje voor intern GMO-gebruik verschenen, nl. een bundeling van de belangrijkste synodebesluiten en de officieel vastgestelde stukken met betrekking tot de GMO.

10 Contact met de docenten

De werkvergadering met de docenten op 18 november 1989, die in het vorige rapport werd aangekondigd, is inderdaad gehouden. Daaruit is een aantal aanbevelingen voortgekomen, die voor het overgrote deel door deputaten-curatoren zijn aanvaard. Sommige ervan zijn reeds uitgevoerd, zoals het jaarlijks beleggen van een congres dat speciaal gewijd is aan communicatie en conflicthantering en een stroomlijning en verbetering van de toegezegde vergoedingen. Ook is besloten, dat de docenten om hun deskundigheid te verhogen of op peil te houden, op kosten van de GMO literatuur kunnen aanschaffen en symposia en dergelijke kunnen bijwonen. Van deze

mogelijkheid is weinig of geen gebruik gemaakt. Andere aanbevelingen zijn mede als gevolg van de ziekte van drs. Haak en van de werkdruk waaronder de leden van de studie-adviescommissie verkeerden, nog niet uitgevoerd. De betrokkenheid bij de GMO van een groot aantal docenten is tamelijk gering, mede doordat op velen van hen zelden een beroep behoeft te worden gedaan.

11 GMO-kamer en bibliotheek

Zoals in het vorige rapport reeds werd aangekondigd, is de huur van de GMO-kamer beëindigd. Er is in de verslagperiode niet naar andere 'eigen' ruimte voor de GMO omgezien. Het boekenbezit van de GMO is naar de bibliotheekruimte van TU overgebracht en zal, ontdaan van doublures, in de boekerij van deze instelling worden opgenomen.

12 Bijzondere opdracht

Deputaten-curatoren hebben zich ook beraden op de uitvoering van de bijzondere opdracht die zij van de Generale Synode van Leeuwarden ontvingen en die in paragraaf 1 van dit rapport staat vermeld. Zij meenden, dat het geen aanbeveling verdiende voor deze zaak de officiële besluiten met betrekking tot de GMO uitvoerig overhoop te halen. Zij willen daarom voor dit ogenblik volstaan met het voorstellen van enige h.i. beslist noodzakelijke wijzigingen in de officiële stukken.

1) In de **Preambule van het Reglement** wordt vóór de laatste zin ingevoegd de zin: **Krachtens het besluit van de Generale Synode van Ommen 1993, Acta art. !!! **** invullen **** !!! , dient deze opleiding tevens voor een zelfde vorming van predikanten die een speciale opdracht voor het evangelisatiewerk hebben ontvangen.**

2) **Art. 1 van het Reglement** dient aldus te luiden:

De GMO is een instelling voor theoretische en praktische vorming ten behoeve van het zendings- en evangelisatiewerk.

3) In **Art. 9 van het Reglement** dient lid **3a** als volgt te worden gewijzigd en aangevuld: (na: aangemeld) , **alsmede dienaren des Woords en eventueel andere werkers die voor de evangelisatiearbeid zijn afgezonderd en door de betrokken kerk zijn aangemeld;**

4) Tenslotte moet **Art. 1** in de **Instructie voor de docent algemene theologische vakken** als volgt gewijzigd en uitgebreid worden:

(na: algemene theologische vakken) **Voor studenten met een zendingsopdracht zijn dit: Theorie van de zendingsarbeid, Geschiedenis van de zendingsarbeid en Godsdienstwetenschap/elenctiek; voor studenten met een evangelisatieopdracht zijn dit:**

Theorie van de evangelisatiearbeid, Geschiedenis van de evangelisatiearbeid, Gemeenteopbouw en Godsdienstwetenschap/elenctiek;

Deputaten-curatoren hebben de vraag overwogen, of de invoering van een kerkelijk examen voor de predikanten die afgezonderd worden voor het evangelisatiewerk, naar analogie van het kerkelijk zendingsexamen, niet wenselijk zou zijn. Hoewel zij deze vraag bevestigend beantwoordden, meenden zij dat het doen van een voorstel van deze strekking niet tot hun bevoegdheid behoort.

13 Samenstelling College van deputaten-curatoren

Deputaten-curatoren hebben zich ook beraden op de vragen rondom de samenstelling van hun eigen college. De gedragslijn die de Generale Synode van Arnhem 1981 daarvoor heeft uitgezet, was dat uit elke zendende kerk of haar samenwerkingsverband één deputaat-curator werd benoemd. Na de Generale Synode van Leeuwarden 1990 is het aantal zendende kerken met twee vermeerderd. Bovendien is deputaten-curatoren de wenselijkheid gebleken, dat ook iemand met een DVN-achtergrond van hun college deel uitmaakt. Want hoewel de GMO in eerste instantie een opleiding is voor a.s. zendelingen, worden veel van haar studenten aangemeld door DVN. Als de Generale Synode van Ommen, in de lijn van de besluiten van haar voorgangster, de voorstellen die in de voorafgaande paragraaf vermeld zijn, tot besluit verheft, zouden ook nog eens curatoren uit de samenwerkingsverbanden voor de evangelisatie benoemd kunnen worden. Dit alles zou leiden tot een aantal deputaten-curatoren dat onevenredig groot is in verhouding met de instelling waarvoor zij zorg moeten dragen, hetgeen uiteraard een slagvaardig beleid niet zou bevorderen. Op grond van het bovenstaande en conform art. VIII.1.a. van de Huishoudelijke regeling voor generale synoden adviseren deputaten-curatoren de generale synode voor de GMO niet meer dan zeven deputaten-curatoren te benoemen, van wie, zo mogelijk, één een DVN-achtergrond heeft.

14 De structuur van de GMO

In het voorafgaande, speciaal de paragrafen 3 en 4, is al aangeduid, dat in deze verslagperiode structurele gebreken in de GMO zichtbaar zijn geworden. Vooral het terugtreden van mevr. Bekker-Holtland en de door mevr. Nijborg gevoelde onmogelijkheid haar te vervangen, hebben de aanwezige gebreken doen gevoelen.

De voorstellen die in het zgn. blauwe boekje, getiteld 'Gereformeerde Missiologische Opleiding?' door de gezamenlijke zendende kerken werden ontvouwd, spraken van een full-time docent, een part-time bureaukracht en een eigen onderkomen. De Generale Synode van Arnhem 1981 wilde niet zo ver gaan, mede omdat er vanuit de kerken op aangedrongen werd onnodige kosten te voorkomen. (Ons land verkeerde toen in een recessieperiode, met veel werkloosheid ook onder de kerkleden.) Het besluit (Acta, art. 106) "regelingen te treffen om daadwerkelijk te komen tot

een zelfstandige zendingsopleiding, die zover nodig zal samenwerken met de Theologische Hogeschool", had o.m. als gronden: "1 Waar mogelijkheden tot samenwerking aanwezig zijn, zullen die benut moeten worden om extra kosten te vermijden" en "4 Omdat het onderwijs aan de opleiding voor de meeste vakken zal bestaan in het verstrekken van literatuuropgaven en in het voeren van gesprekken, zullen vrijgestelde leerkrachten niet nodig zijn". De Acta vermeldt zeer weinig over de discussies ter synode, maar het is bekend, dat men zich aan de Opleiding gereformeerde godsdienstleraren georiënteerd heeft voor de structuur van de GMO.

De GMO is echter als opleiding niet met de Ogg te vergelijken. Voor elke student moet de opleiding 'maatwerk' zijn, gelet op zijn of haar vooropleiding, toekomstige werkterrein en de te vervullen taak op dat werkterrein.

De problemen waren versluierd zolang studenten moesten worden opgeleid voor bestaande zendingsterreinen, waarover al heel wat deskundigheid in de kerken was opgebouwd, én zolang de GMO gebruik kon maken van de kundigheid en de inzet van mevr. Bekker-Holtland, die de studiebegeleider veel werk uit handen nam. Trouwens ook de niet-stemhebbende secretaris van de Studie-adviescommissie neemt de studiebegeleider veel werk uit handen. Dit kan, wat de laatste tijd betreft, eveneens gezegd worden van de docent Theologische vakken (algemeen). Toen zich echter nieuwe terreinen aandienden (Philippijnen, Zaïre en straks ook de Oekraïne) en toen mevr. Bekker terugtrad werd de problematiek manifest.

Het is duidelijk dat de synode van Arnhem de studiebegeleider bedoelde als de centrale figuur in de missiologische opleiding, want van hem werd een profielschets gegeven die aansloot bij de profielschets die door de zending kerken in het 'blauwe boekje' van de door hen begeerde full-time docent werd gegeven. Hij is de enige functionaris van wie gezegd wordt, dat de betrokken deputaten hem moeten benoemen en instrueren (Acta, art. 107, Besluit I A 3). In feite zou de studiebegeleider de studiecongressen en -dagen en de Themadagen moeten voorbereiden en begeleiden. Hij zou óf zelf moeten invallen als een inleider op de congressen uitvalt óf anderszins voor vervanging moeten zorgen. In het algemeen zou hij de andere docenten moeten begeleiden en stimuleren, vooral hen op wie maar betrekkelijk weinig een beroep behoeft te worden gedaan. Hij zou regelmatig beschikbaar moeten zijn voor het geven van adviezen en begeleiding aan studenten en afgestudeerden en ook voor de advisering van zending kerken 'stand by' moeten zijn. Dit betekent, dat hij de ontwikkelingen in de missiologie moet volgen. Hij zou thuis moeten zijn in de problematiek van elk zendingsterrein en dus kennis moeten nemen van meer documentatiemateriaal dan alleen wat in Tadedá wordt geboden. Hij zou ook op de hoogte moeten zijn, en zich dus eerst op de hoogte moeten stellen, van de diverse cursussen die voor bepaalde studenten aanbevelenswaardig zijn of die in het algemeen de plaats kunnen innemen van bepaalde onderdelen van de opleiding die de GMO tot dusver zelf trachtte te verzorgen.

Hij zou ook goed thuis moeten zijn in de problematiek van het evangelisatiewerk nu de opleiding daarvoor straks waarschijnlijk ook regulier onder de vleugels van de GMO komt.

Het bovenstaande maakt duidelijk, dat maar een fractie van de verplichtingen die de studiebegeleider heeft, door een predikant die een gemeente dient, vervuld kunnen worden. Naar

het oordeel van deputaten-curatoren heeft op de synode van Arnhem niet alleen de zuinigheid de wijsheid bedrogen, maar heeft ook een onvoldoende zicht op de eigen-aardigheid van de missiologische opleiding de broeders parten gespeeld. Voor het bevredigend functioneren van de GMO is een full-time studiebegeleider noodzakelijk.

Men zou kunnen vragen of een deel van wat deputaten-curatoren als taak zien van de studiebegeleider ook niet behoort tot de taak van de Universitaire Docent voor de missiologische vakken en de evangelistiek, die 10% van zijn tijd mag besteden aan zijn functie als docent Theologische vakken (algemeen) bij de GMO. Dit is maar zeer ten dele waar, omdat de UD primair wetenschappelijk bezig moet zijn, terwijl de functie van de studiebegeleider meer op de praktijk gericht is. Bovendien blijft er een taak voor de UD in het kader van de GMO doordat hij docent is voor de theologische vakken (algemeen) en als zodanig onderwijstaken vervult, tentamens afneemt, literatuuropgaven verzorgt en lid is van de Studie-adviescommissie. Tenslotte, er bestaat een afspraak met deputaten-curatoren van de TU, dat de GMO zich terughoudend zal opstellen bij het doen van een beroep op de bedoelde UD. De mogelijkheid deeltaken van de studiebegeleider door te schuiven naar de docent theologische vakken (algemeen) kan derhalve niet als reëel worden beschouwd.

De kerkrechtelijke positie van de full-time studiebegeleider kan het beste geregeld worden naar art. 18 KO, zodat hij geëmeriteerd wordt in verband met zijn afzondering ten behoeve van de opleiding voor de zending.

De studiebegeleider zal ook bureauruimte nodig hebben waar hij zijn werk kan doen, waar hij bereikbaar is voor studenten en anderen, hen kan ontvangen en waar ruimte is voor het onderbrengen van documentatiemateriaal. Deze ruimte zal lang niet zo groot behoeven te zijn als in het 'blauwe boekje' als wenselijk werd gezien. Twee à drie kamers zullen waarschijnlijk voldoende zijn.

De studiebegeleider zal verder administratieve assistentie behoeven voor werkzaamheden in verband met het organiseren van congressen en dergelijke zaken. Deputaten curatoren kunnen moeilijk schatten hoeveel werk daar in zit. Er zijn verschillende mogelijkheden: vrijwilligerswerk, een part-time functionaris, uitbesteden - bijv. aan het bureau van DVN.

De kosten van de GMO zullen, als de synode met het bovenstaande akkoord gaat, wel beduidend stijgen. Tot dusver werd maximaal *f* 0,35 per ziel per jaar via de zendende kerken van de kerken gevraagd. Dat zal nu ca. *f* 1,50 à *f* 2,00 worden.

Als de synode met de voorstellen van deputaten-curatoren instemt, zullen waarschijnlijk ook wel enige wijzigingen in de officiële stukken met betrekking tot de GMO nodig zijn. Het lijkt wijs de lijn van voorgaande synodes te volgen en nieuw te benoemen deputaten-curatoren op te dragen

met eventuele wijzigingsvoorstellen op de volgende synode te komen. Die voorstellen kunnen dan aansluiten bij een inmiddels enigszins gegroeide praktijk. Intussen zullen de te benoemen deputaten-curatoren zich zoveel mogelijk dienen te richten naar hetgeen reeds met betrekking van de GMO is vastgesteld.

Samenvattend stellen deputaten-curatoren aan de synode voor:

- 1 De generale synode draagt de nieuw te benoemen deputaten-curatoren op een studiebegeleider te benoemen en te instrueren die voor de volle tijd aan de GMO verbonden is en die een theoloog moet zijn, met kennis van zendingszaken en beschikkend over organisatorische kwaliteiten;
- 2 de studiebegeleider zal naar analogie van art. 2 en 18 K.O. op de wijze van emeritus-predikant aan de gemeente die hij gediend heeft verbonden blijven en aldus de rechten van dienaar des Woords behouden;
- 3 de generale synode machtigt deputaten-curatoren met de VSE een overeenkomst te sluiten ter voorziening in de emeritaatsverplichtingen jegens de studiebegeleider;
- 4 de generale synode machtigt deputaten-curatoren om te zien naar een doeltreffende bureauimte voor de studiebegeleider, bij voorkeur in Kampen, waarin ook het documentatiemateriaal, dat aan de studiebegeleider ter beschikking moet staan, kan worden ondergebracht;
- 5 de generale synode machtigt deputaten-curatoren om te zien naar een doeltreffende voorziening in de behoefte van de studiebegeleider en van de GMO in het algemeen aan assistentie voor het verrichten van bureauwerkzaamheden;
- 6 de generale synode machtigt deputaten curatoren van de kerken een quotum te vragen tot een maximum van *f* 2,00 per ziel per jaar en dit quotum te innen via de zendende kerken;
- 7 de generale synode draagt de nieuw te benoemen deputaten-curatoren op, na te gaan welke veranderingen als gevolg van de gewijzigde opzet van de GMO eventueel in de officiële stukken van de GMO dienen te worden aangebracht en daarover aan de e.v. generale synode voorstellen voor te leggen.

Gronden

- 1 a Het is gebleken, de GMO niet aan haar doel kan beantwoorden bij de opzet die aan de Generale Synode van Arnhem 1981 voor ogen stond, nl. dat de studiebegeleider de centrale figuur is in de opleiding zonder dat hij daarvoor zijn volle werktijd beschikbaar heeft;
- b de omvang van het takenpakket van de studiebegeleider laat niet toe, dat hij minder dan zijn volle werktijd aan zijn functie besteedt;

- c de aard van de opleiding maakt het nodig dat de studiebegeleider een theoloog is met kennis van zendingszaken; de organisatorische aspecten van zijn werk maken het dringend gewenst dat hij beschikt over organisatorische kwaliteiten;
- 2 daar de studiebegeleider afgezonderd wordt voor de opleiding tot zendings- en evangelisatiewerk, naar art. 2, 25 en 26 K.O. beide voluit kerkelijke taken, ligt een regeling van zijn kerkelijke positie analoog met die van de docenten aan de TU voor de hand;
- 3 het verdient aanbeveling voor de voldoening aan de emeritaatsverplichting jegens de studiebegeleider aansluiting te zoeken bij de wijze waarop tevoren aan die verplichting werd voldaan, nl. door het VSE-lidmaatschap van de kerk die hij diende;
- 4 de werkzaamheden van de studiebegeleider en het feit dat hij als centrale figuur in de GMO duidelijk bereikbaar moet zijn, maken het nodig dat hij over een passende bureauwruimte beschikt; de vestiging van het bureau in of nabij Kampen sluit aan bij het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, Acta, art. 106, "regelingen te treffen om daadwerkelijk te komen tot een zelfstandige zendingsopleiding, die voorzover nodig zal samenwerken met de Theologische Hogeschool";
- 5 het is niet gewenst dat de studiebegeleider zijn kostbare tijd besteedt aan tijdrovende bureauwerkzaamheden, die minstens even goed door een ander verricht kunnen worden;
- 6 een globale begroting toont aan, dat een quotum van *f* 2,00 per ziel per jaar voldoende moet zijn om de kosten van de GMO in haar nieuwe opzet te dekken;
- 7 het verdient aanbeveling de GMO eerst enige tijd in haar nieuwe structuur te laten werken en pas dan de tekst van de officiële stukken, indien nodig, te herzien, omdat zo voorkomen kan worden dat aanvankelijk in de betrokken stukken aangebrachte wijzigingen door een volgende synode weer gecorrigeerd zouden moeten worden.

15 Slotbeschouwing

Deputaten-curatoren die door de Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 waren benoemd, karakteriseerden in hun rapport de periode waarover zij verslag uitbrachten, als "een tijd van rustige voortgang". Achteraf moet men zeggen dat dat de stilte voor de storm was. Het adagium dat zij ook in hun rapport vermeldden: "Een kritische instelling ten opzichte van eigen functioneren blijft uiteraard geboden" verplichtte de huidige deputaten-curatoren met hun bovenstaande voorstellen te komen. Dit neemt niet weg dat zij dankbaar zijn, dat het werk van de GMO ook in de periode van hun mandaat heeft mogen voortgaan. Zij hopen en bidden, dat die arbeid mag blijken niet ijdel te zijn geweest, maar dienstbaar aan het voortgaande werk van kerkvergadering van onze Here Jezus Christus.

Aldus vastgesteld in de vergadering van deputaten-curatoren op 15 oktober 1992.

H. W. Ophoff
A.P. van Dijk
M.W. Folmer
S. Jonker
H. Koelewijn
A. Scheringa
A. de Snoo

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN-CURATOREN VAN DE GEREFORMEERDE MISSIOLOGISCHE OPLEIDING

Tiel, 2 april 1993

Aan de generale synode van de Gereformeerde Kerk in Nederland 1993

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding gevoelen de behoefte u als vervolg op hun rapport het volgende te schrijven.

Na de afsluiting van hun rapport werden zij betrokken bij de plannen die binnen het ressort Gelderland rijpten inzake een -- wat toen nog genoemd werd -- zendingsinstituut. Terwijl aanvankelijk gedacht werd aan een samenwerking tussen de GMO en het zendingsinstituut op het logistieke vlak (gemeenschappelijke bureauruimte en administratiefaciliteiten enz.) wordt in het rapport-met-voorstellen dat u door de Particuliere Synode van Gelderland 1993 is voorgelegd, een veel bredere en inniger samenwerking tussen de GMO en het toerustingsinstituut voorgesteld.

Deputaten-curatoren van de GMO hebben op verzoek van het desbetreffende Gelderse deputaatschap zich over het rapport-met-voorstellen beraden. Zij leggen u eerst de conclusies voor waartoe zij zijn gekomen. Daarna maken zij melding van enkele punten die in hun discussies een grote plaats hebben ingenomen.

Zij kwamen tot de volgende conclusies:

1. Deputaten-curatoren staan in principe positief tegenover de voorstellen van de PS Gelderland 1993;
2. zij zijn zich bewust, dat de nieuw te benoemen deputaten, bij aanvaarding van het Gelderse voorstel, twee instellingen onder hun hoede krijgen die heel verschillend gericht zijn: de GMO wil Nederlandse uitzendende instanties dienen bij de toerusting van hun uitgezondenen; het toerustingsinstituut wil buitenlandse kerken dienen door theologische toerusting van sommigen van haar functionarissen en door haar te helpen bij kerkelijk opbouwwerk;
3. de voorstellen die zij zelf in hun rapport doen inzake de samenstelling van het college van deputaten-curatoren, worden door de Gelderse voorstellen achterhaald. Deputaten-curatoren stellen zich voor, dat bij aanvaarding van die voorstellen de nieuw te benoemen deputaten in twee secties gaan werken, terwijl de moderamenleden aan het werk van beide secties deelnemen om de eenheid en de samenwerking tussen de secties en de speciaal aan hun zorg opgedragen instellingen te waarborgen.

Enkele punten die in de discussies van deputaten vrij veel aandacht ontvingen zonder dat zij daarover tot een conclusie kwamen, zijn:

1. bestaat er bij de samenvoeging van de GMO-oude stijl en het toerustingsinstituut niet het gevaar, dat het werk van de GMO-oude stijl in de verdrukking komt?
2. wat de organisatiestructuur betreft: welke functionaris moet de eindverantwoordelijkheid dragen: de zgn. coördinator, gezien het vele organisatorische werk dat er gedaan moet worden, óf de zgn. studiebegeleider, gezien het feit dat het hier gaat om een van de kerken uitgaande instelling voor theologische en missiologische toerusting en voor kerkelijk opbouwwerk?
3. ten aanzien van de omvang van het nieuw te benoemen deputaatschap: hoe groot moet hun aantal worden, respectievelijk hoe klein kan hun aantal gehouden worden?

4. is het echt aanbevelingswaardig het quotum voor de GMO-nieuwe stijl niet meer via de zendende kerken te heffen? De bestaande praktijk van de inning van het quotum bespaarde zowel de penningmeesters van de plaatselijke kerken als de penningmeester van de GMO veel werk. Zij heeft bovendien een kostenbesparend effect.

Deputaten-curatoren spreken de hoop uit, dat Gods Geest u wijsheid mag geven bij het beraadslagen en besluiten over deze belangrijke zaak.

Met hoogachting en broedergroet,
namens deputaten-curatoren van de GMO,

A.P. van Dijk, secretaris

COMMISSIERAPPORT INZAKE DE OPRICHTING VAN EEN INSTITUUT VOOR GEREFORMEERDE THEOLOGISCHE TOERUSTING

1. Inleiding

De PS Gelderland 1993 verzoekt de GS te komen tot de oprichting van een instituut dat in het midden van de kerken een dubbele functie kan hebben:

1. om *buitenlandse* studenten in Nederland een scholing te geven in de gereformeerde theologie;
2. om *Nederlandse* docenten te leveren, opdat die in het buitenland cursussen kunnen geven in de gereformeerde theologie.

Dit voorstel van de PS Gelderland heeft een tweevoudige aanleiding.

1. De PS Gelderland kreeg bij het zoeken van een nieuw zendingsterrein een aantal projecten voorgelegd. Sommige van deze projecten waren om diverse redenen minder geschikt voor het uitzenden van een permanente zendeling. Wel zou inzake deze projecten hulp verleend kunnen worden door middel van het (meerdere malen) tijdelijk uitzenden van zendingen voor werk van theologische toerusting en gemeenteopbouw. Er zou een instituut opgericht kunnen worden dat voor dergelijke (kortlopende) uitzendingen zorg zou kunnen dragen. Uiteindelijk heeft Gelderland gekozen voor uitzending van een zendeling naar Ukraine. Daarmee verviel de mogelijkheid voor de oprichting van bovengenoemd instituut. Toch bleef Gelderland overtuigd van de noodzaak van een dergelijk instituut.
2. In de kring van de docenten van de TU werd door prof. dr. J. Douma en drs. C.J. Haak nagedacht over de oprichting van een instituut voor opleiding van buitenlandse studenten. De TU krijgt jaarlijks te maken met tal van aanvragen van buitenlandse studenten die een opleiding in Kampen willen volgen. Een deel van die aanvragen verdient serieuze behandeling. Maar om diverse redenen kan dat niet door de TU zelf gedaan worden. Het voldoet niet dat 'Kampen' daarin steeds 'nee' moet zeggen in plaats van veeleer wervend op te treden. Een zelfstandig instituut, dat aanleunt tegen de TU zou een oplossing kunnen vormen. De genoemde docenten presenteerden daarvoor een plan aan het College voor Samenwerking. Zij deden dit, omdat ook de zendende kerken voor de upgrading van inheemse predikanten van een dergelijk instituut voordeel zouden kunnen hebben. Toen genoemde docenten hoorden van het initiatief van Gelderland is afgesproken dat één en ander uitstekend gecombineerd kon worden. Gelderland zou in haar voorstel naar de GS het één en ander samenvoegen.

2. De ontvankelijkheid

De commissie is van oordeel dat het voorstel van de PS Gelderland op goede wijze op de tafel van de GS is terechtgekomen.

Het gaat om een zaak die door Gelderland (na de keuze voor Ukraine als zendingsterrein) niet meer afgehandeld kan worden.

Bovendien heeft de zaak naar z'n aard aspecten die de kerken in het gemeen aangaan (zie onder 4). Daarom verdient het voorstel van Gelderland serieuze inhoudelijke overweging.

3. De noodzaak

Het rapport van Gelderland, samen met de toelichting daarop van de 'Gelderse deputaten' ds. Woudt en ds. Oosterhuis heeft de commissie overtuigd van de wenselijkheid van (wat zij verder wil noemen) een Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting (IGTT).

In hun rapport zijn de Gelderse deputaten betrekkelijk sober. Van belang is echter een verwijzing van hen (pag. 13, 14) naar een artikelenserie van drs. C.J. Haak in De Reformatie (jrg. 67, pag. 382 e.v.).

In deze artikelen wordt erop gewezen, dat de kerken rekening moeten gaan houden met een zending nieuwe stijl.

Wij leven (aldus deze artikelen) in een nakoloniaal tijdperk. Derde wereldlanden worden zelfstandig en zelfbewust. Dit betekent voor de zending in het algemeen: derde wereldlanden

krijgen zelfstandige kerken met eigen zendingswerk en eigen theologie. Westerse zendingen zijn niet altijd welkom meer (visumproblematiek!). De tijd van de superioriteit is voorbij. Dat betekent dat *zendende kerken* dienstverlenende kerken (moeten) worden, bereid om zich door anderen hun werkerrein te laten aanwijken. Dat vraagt weer slagvaardigheid met het oog op kleinere projecten/wendbaarheid/tijdelijke inzet.

Nieuwe *mogelijkheden* zijn dan o.a.: het uitzenden van zendingdocenten, het doceren op afstand, het zenden van deeltijd docenten en het geven van kortlopende cursussen.

Wat in deze artikelen vooral met het oog op de zending is geschreven mag van belang geacht worden voor de kerken gemeenschappelijk met betrekking tot hun verantwoordelijkheid ten opzichte van christenen in het buitenland in het algemeen. Het valt te verwachten dat in het geheel van deze ontwikkeling steeds meer een beroep op onze kerken gedaan zal worden om van onze gereformeerde erfenis mee te delen aan anderen.

In de praktijk kondigt zich dat ook al aan.

Zowel inzake opbouwwerk door Nederlandse docenten in het buitenland (A) als inzake theologische toerusting van buitenlandse studenten in Nederland (B) komt er een steeds grotere vraag naar ons toe. Deputaten Gelderland spreken in dat opzicht nog vrij algemeen.

Van min of meer concrete vragen kan de volgende opsomming gegeven worden.

A. Voor wat betreft opbouwwerk door Nederlandse docenten in het buitenland

1. Het dringende verzoek om aandacht voor Israël van de kant van de Stichting Evangelieverkondiging aan de joden (Stevaj). Dit verzoek kwam ook naar de PS Gelderland en behelsde een aanbeveling om vanuit de Gereformeerde Kerken in Nederland te voldoen aan de vraag om *gereformeerde theologische hulp voor messiasbelijdende joden*. In verband met visumproblematieken zou juist de vorm van kortlopende hulp hier uitkomst kunnen bieden.
2. Het verzoek om hulp aan christenen in *Somalië*. Ook dit concrete verzoek kwam naar de PS Gelderland toe. Het gaat hier om hulp bij werk dat in Kenya wordt verricht onder Somalische vluchtelingen. Ook gaat het om assistentie bij radiowerk, gericht op Somalië.
3. Twee kleine gereformeerde kerkjes in *Venezuela* vragen gerichte hulp in de sfeer van toerusting en vorming.
4. Vanuit *Benin* komt uit de ERCB een dringend verzoek om hulp voor kerkelijk opbouwwerk naar BBK.
5. Vanuit *Oost-Europa* is er vraag naar gespreksreizen, seminars en conferenties en uitzending van hulpdocenten.
6. Vanuit *Brazilië* komt de vraag om een (tijdelijke?) gastdocent voor het seminarie in Recife.
7. Deputaten BBK maken in hun aanvullend rapport melding van en ondersteunen de vraag naar 'short-term' (vanwege visumproblematiek!) gastdocenten van het Presbyteriaan Theological Seminary te *Dehra Dun (India)*.

Dat het in deze voorbeelden niet om incidentele gevallen gaat bewijst wel het al bestaande werk dat b.v.

- de Middle East Reformed Fellowship (*MERF*) verricht op Cyprus;
- ds. H. Knigge doet op *Timor*;
- dat al jarenlang gedaan wordt op *Sumba*. Naast de full-time zendingdocent is daar behoefte aan hulp in de vorm van tijdelijke docenten;
- verricht werd op de *Filippijnen*: BBK heeft diverse malen ds. J. Klamer uitgezonden voor kortlopend opbouwwerk;
- door de zendingen Bruijn en ten Brinke wordt gedaan in *Zaire*. Het gaat daar niet om kortlopende hulp, maar wel blijkt ook hier de actualiteit van de vraag om gereformeerde theologie.

B. Voor wat betreft upgrading van buitenlandse studenten in Nederland kan gewezen worden op:

1. De al genoemde *brief van twee docenten van de TU*. Zij voorzien dat (m.n. vanuit Oost-Europa) in groeiende mate een beroep zal worden

gedaan op ons om studenten gedurende enkele jaren in Kampen te laten studeren.

Zij refereren aan 'verlangens die in zendingskringen leven', nl. 'dat het uitdragen van de gereformeerde leer overgenomen moet worden door mensen van het land zelf, die daarvoor aanvullend onderwijs nodig hebben en dat in Nederland zouden moeten kunnen krijgen'.

2. Geluiden vanuit *Fundament*, over toenemende vraag naar gereformeerde theologische scholing. Deze zaak wordt bevestigd door
 - info van J. Colijn in Debrecen;
 - contacten in Ukraine, Roemenië en Slowakije.
3. *Zendende kerken*. (Zie boven onder B1.) Uit een vergadering van de CvS van 25 mrt. 93 blijkt dat de CvS "de zaak van de toerusting, zoals die in het rapport van deputaten van de PS Gelderland is verwoord van groot belang" acht. Men is echter "verdeeld over de weg die ter realisering wordt gewezen." Het CvS "vraagt de zendende kerken zich over deze zaak te bezinnen" en "om ongeacht de wijze van realisering uit te spreken bij te willen dragen in het startkapitaal".
4. *DVN*. Er is veel belangstelling in de derde wereld voor het volgen van Westerse theologische opleidingen.

Conclusie: De noodzaak van een structurele voorziening voor de zich steeds meer aan ons voordoende vraag naar toerusting in de gereformeerde theologie is naar het oordeel van de commissie duidelijk.

4. Kerkelijke zaak?

Bij de oprichting van een IGTT zijn meerdere instanties gebaat.

Te noemen zijn kerkelijke instanties als de TU, deputaten BBK, zendende kerken, plaatselijke kerken die projecten hebben in het buitenland; maar ook niet direct kerkelijke instellingen als Fundament, DVN, plaatselijke comités.

Dit alles kan de vraag opwerpen (die ook al door de Gelderse deputaten onder ogen is gezien) of een IGTT door de (gezamenlijke) kerken of misschien door een stichting o.i.d. bestuurd moet worden.

Kijk je naar de hierboven genoemde instanties dan laat zowel het één als het ander zich verdedigen. Zeker zolang het IGTT alleen dienstverlenend voor andere organisaties is.

Kijk je naar *de aard* van het werk, dan moet gezegd worden dat het gaat om het uitdragen van de gereformeerde theologische erfenis. Het is een zaak van kerkelijke eer en verantwoordelijkheid daarop toe te zien. Dat spreekt te meer als het IGTT bevoegdheden zou krijgen tot *zelfstandige* studentenwerving (b.v. via beurzen) en docentenuitzending.

Het IGTT heeft verwantschap met de TU. Niet voor niets was een initiatief uit 'Kampen' één van de aanleidingen voor het rapport Gelderland. Het ligt ook vanuit deze lijn voor de hand te spreken over een (minstens ook) kerkelijke verantwoordelijkheid.

Gelderland wijst er daarom terecht op, dat ook in het verleden opleiding van buitenlandse studenten in de handen van kerkelijke deputaten werd gelegd. Daarvoor kan verwezen worden naar het generaal-synodale deputaatschap voor steunverlening aan Hongaarse studenten, dat voor de oorlog 40--45 vele jaren in het midden van de kerken heeft gefunctioneerd.

Daarnaast moet gezegd worden, dat er lijnen lopen van het IGTT naar het zendingswerk. En dat niet alleen vanwege het belang dat sommige zendende kerken hebben in het project, maar ook vanwege het *zendingswerk nieuwe stijl*, dat zich aan de kerken voordoet. Juist ook in dat kader kan het IGTT een 'dienstverlenende' functie vervullen.

Tenslotte: een IGTT zal een beroep moeten kunnen doen op kerken en kerkeraden, b.v. inzake het afstaan van predikanten voor het geven van cursussen in het buitenland. Het is met het oog daarop gewenst dat vanuit het IGTT met enig 'kerkelijk gezag' gesproken kan worden.

Conclusie: het is niet eenvoudig om waterdicht te bewijzen, dat de kerken een IGTT moeten oprichten. Niettemin ligt de aard van het werk zozeer op *het veld tussen opleiding en zending* dat kerkelijke aanpak zeker geoorloofd en vanwege het kerkelijk toezicht ook gewenst is.

Deze conclusie sluit niet uit, dat organisatorisch gezocht zou moeten worden naar een vorm waarin niet alleen de kerken, maar ook particuliere instellingen die van het IGTT gebruik maken participeren.

Medeverantwoordelijkheid en medezeggenschap van betrokken instanties kan stimulerend werken (ook in zakelijk opzicht) op een doelmatig functioneren van een IGTT.

5. Opzet

Het rapport van de PS Gelderland biedt vrij ver uitgewerkte plannen met betrekking tot opzet en organisatie. Met alle waardering voor de afwegingen die aan het Gelderse concept ten grondslag liggen, is de commissie van oordeel dat juist op dit punt zich vele vragen laten stellen.

We geven daarvan hieronder een aantal voorbeelden (waarbij onze vragen cursief zijn gedrukt).

5.1 Inhoudelijke opzet.

Uitgangspunt in het concept-Gelderland is, dat het IGTT (als instelling van de kerken gemeenschappelijk) gezien wordt als een *dienstverlenend* instituut ten behoeve van andere instanties.

Bijvoorbeeld: het IGTT zal niet zelfstandig voldoen aan de vraag om een man naar Jeruzalem te sturen. Dat werk zal moeten gebeuren onder verantwoordelijkheid van een zendende kerk, die dan gebruik maakt van de diensten van het IGTT. Evenzo kunnen instanties als Fundament studenten adopteren, die dan aan het IGTT een aanvullende opleiding ontvangen.

Dit zou de volgende functie omschrijving kunnen opleveren:

Het IGTT is een instituut, dat ten dienste van kerken en kerkelijke organisaties cursussen organiseert in de gereformeerde theologie voor buitenlandse studenten en docenten beschikbaar stelt voor bouwwerk in buitenlandse kerken.

De vraag kan gesteld worden, of het IGTT zich tot deze taakstelling moet beperken. Overwogen zou kunnen worden of het IGTT ook niet zelf initiatieven zou moeten nemen tot het werven van studenten en het uitzenden van docenten.

De grote moeite bij de opzet van een IGTT is, dat een verantwoorde keuze zal moeten worden gemaakt ten aanzien van het opstartniveau.

Dat geldt met name ten aanzien van het onderdeel 'opleiding in Nederland'. Er laat zich een scala aan te geven cursussen denken, afhankelijk van het niveau van de studenten die instromen en afhankelijk van het doel dat men wil bereiken.

De Gelderse deputaten stellen voor te beginnen met een '*cursus oriëntatie in de gereformeerde theologie*' gedurende één 'semester' (4 maand in het voorjaar).

Het is echter opvallend dat dit plan afwijkt van de wensen van Fundament, van de plannen van de TU en van de opzet van de zendende kerken.

Fundament denkt aan een *dubbele* cursusmogelijkheid: verhoging van het niveau van gekwalificeerde mensen (b.v. promotiestudie) én aan gereformeerde theologische toerusting op lager niveau.

De TU denkt aan *cursussen van één à twee jaar*.

De zendende kerken denken aan upgrading van het middenkader.

De vraag laat zich dus stellen wat de beste opstartoptie is. Moet men zich vastleggen op één soort cursus, of juist uitermate flexibel starten en het aanbod af laten hangen van de vraag?

Het is duidelijk, dat juist in dat laatste geval veel gevraagd wordt op het gebied van de organisatie: het samenstellen van cursuspakketten, het vinden van docenten.

Ten aanzien van het onderdeel 'uitzenddocenten' zal een inventarisatie gemaakt moeten worden van de 'vraag' aan de ene kant en de beschikbare vaardigheden in het midden van de kerken aan de andere kant.

Er zullen afspraken gemaakt moeten worden met kerkeraden en andere 'werkgevers' over tijdelijk afstaan.

Met potentiële docenten zullen afspraken gemaakt moeten worden over eventuele bijscholing

op onderdelen met het oog op de te geven cursussen.

Tenslotte zal cursusmateriaal samengesteld moeten worden met het oog op het gebied waarheen uitgezonden wordt.

Zal niet pas in de praktijk duidelijk worden wat dit alles aan organisatorische inzet en theologische deskundigheid vraagt?

5.2 Personele opzet

Het is duidelijk, dat de personele opzet van het instituut sterk afhankelijk is van het opstartniveau.

Gelderland gaat uit van een organisatiestructuur waarbij zowel theologische als organisatorische vaardigheden worden ingebracht (men spreekt van een studiebegeleider en een coördinator).

Vanwege de vele organisatorische taken die in het instituut zijn te verrichten (zie het Gelderse rapport pag. 35 sub 2.1) kan daar alleen maar *positief* over geoordeeld worden naar het oordeel van de commissie. Juist op het organisatorische punt zal niet beknibbeld moeten worden. Anders zal bij de eerste de beste uitgroei van het instituut het raderwerk vastlopen.

De vraag is hier, of het voldoende zal zijn in het begin met een part-time coördinator te werken.

Wat betreft de studiebegeleider: hij zal voornamelijk theologische taken krijgen. Maar zal daarbij gebruik kunnen maken van wat diverse part-time docenten aan deskundigheid kunnen inbrengen.

De vraag is of hiervoor een full-time werker nodig is.

De beantwoording van deze vragen hangt mede af van eventuele samenwerking met de GMO, met de TU, het GHBO het GVI, de GLO etc.

5.3 Facilitaire opzet

Het is vanzelfsprekend dat in ieder geval voor de opleidingsafdeling huisvesting en kantoorruimte gezocht zal moeten worden.

De vraag is in welke vorm dat zal moeten gebeuren.

Dat zal opnieuw afhangen van de opstartopzet waarvoor gekozen wordt. Bij een enkele cursusvorm van 4 maanden in het jaar zal mogelijk lokaalruimte gehuurd kunnen worden. Gaat het om meerdere cursussen over een langere periode dan zal misschien naar permanente ruimte omgezien moeten worden.

Met name met het oog op het vele organisatorische werk zal waarschijnlijk eigen kantoorruimte wenselijk zijn. Ook hier zal echter weer veel afhangen van de manier waarop de vragen omtrent de personele bezetting beantwoord worden.

5.4 Bestuurlijke opzet

Het rapport Gelderland gaat uit van een kerkelijke opzet, waarbij het bestuur in de handen zou moeten liggen van deputaten. In dat verband wordt het pleit gevoerd voor een integratie van het IGTT en de GMO. De argumenten die daarvoor aangevoerd worden zijn:

1. beperking van het aantal deputaatschappen;
2. uitgaande van 1 komt alleen het deputaatschap GMO voor integratie in aanmerking;
3. de plannen voor uitbreiding van de GMO vormen een uitgelezen gelegenheid om tot integratie over te gaan.

Inderdaad zijn de voordelen van een integratie GMO/IGTT duidelijk:

Het IGTT past qua organisatiestructuur goed bij de GMO.

Beide instituten kunnen met name op logistiek gebied veel voordeel van elkaar hebben.

Een studiebegeleider die studenten begeleidt, zal in beide instituten uit de voeten kunnen.

Het laat zich voorzien dat de mensen die in beide instituten rondlopen, als student of docent veel met elkaar te maken (zullen) hebben.

Dit alles pleit voor integratie.

Er zijn echter ook hier wel vragen te stellen:

1. **Inhoudelijk** is er nogal verschil tussen b.v. het onderwijs dat de GMO biedt en de cursussen die het IGTT biedt.

2. *Lopen er ook geen inhoudelijke lijnen van het IGTT naar b.v. het deputaatschap BBK en naar deputaten-curatoren TU? Integratie naar die richting zou minstens onderzocht moeten worden.*
3. *De vraag kan gesteld worden of het bij de organisatorische moeiten in de GMO, waar het rapport van deputaten-curatoren zelf melding van maakt, nu wel het goede moment is om deputaten GMO met een enorm stuk extra werk te belasten.*
4. *Tenslotte kan gevraagd worden of niet ook gezocht zou moeten worden naar een bestuurlijke organisatie, waarbij instanties als Fundament, de zendende kerken, DVN etc. op de één of andere wijze betrokken zijn. Hierbij kan verwezen worden naar de voordelen die de deputaten van Gelderland zelf aangeven (pag. 15 van hun rapport) met betrekking tot een stichtingsvorm. Is een **combinatie** van een kerkelijke en een zakelijke opzet misschien mogelijk?*

6. Conclusie

De commissie is van oordeel dat met de opzet van een IGTT niet gewacht moet worden tot een volgende GS. De noodzaak is aangetoond en ook is duidelijk dat de GS haar bevoegdheden niet te buiten gaat als zij dit werk ter hand neemt.

Anderzijds zijn er nog veel vragen te stellen bij de concrete opzet van een IGTT. Op veel van deze vragen is niet op deze GS maar pas vanuit de praktijk een antwoord te geven.

De commissie is daarom van mening dat deze GS een deputaatschap in zou moeten stellen met een in hoofdzaak dubbele opdracht:

1. De opdracht te *bestuderen*
 - welke concrete 'vraag' naar ons toekomt en in de toekomst te verwachten is, opdat vastgesteld kan worden waar inhoudelijk de prioriteiten liggen en wat er dus aan cursusaanbod moet zijn;
 - of het instituut alleen dienstverlenend bezig moet zijn of ook in opdracht van de gezamenlijke kerken zelf initiatieven mag ontplooiën en zo ja, aan welke regels dat dan gebonden moet worden;
 - welke personele en facilitaire voorzieningen dit alles vergt;
 - welke bestuurs- en organisatievorm bij dit instituut het beste past. Daarbij kan tevens betrokken worden de vraag of integratie met een ander deputaatschap wenselijk is (met name de integratie in de GMO) en zo ja hoe dat gestalte moet krijgen.

Eén en ander zal moeten gebeuren in overleg met de instanties die bij het IGTT belang hebben en van wie verwacht mag worden dat zij er in de toekomst gebruik van zullen maken. De vraag of *participatie in de definitieve organisatievorm* tot de mogelijkheden behoort zal onderzocht moeten worden.

Aan de volgende GS kunnen dan voorstellen met betrekking tot inrichting en organisatie gedaan worden waarbij één en ander ook kan worden vastgelegd in een reglement en in instructies.

Het verdient aanbeveling in het deputaatschap organisatiedeskundigheid en financiële deskundigheid op te nemen.
2. De opdracht tot *een voorlopige opstart* van een IGTT.
 Dat moet gebeuren samen op met het bestuderen van bovengenoemde vragen. Alleen in een samengaan van 'theorie en praktijk' zal waarschijnlijk de goede vorm gevonden worden. Het ligt voor de hand daarbij aan een bescheiden opzet te denken. Niettemin zou dit deputaatschap de bevoegdheid moeten krijgen om minimaal die voorzieningen te treffen op facilitair en personeel vlak die noodzakelijk zijn voor een goed functioneren van het IGTT.
 Met deze opdracht geeft de GS uitvoering aan het onder 3 en 4 gestelde.

7. Financiën

Het zal duidelijk zijn, dat te benoemen deputaten hun werkzaamheden niet kunnen uitvoeren zonder financiële armslag.

Zij moeten daartoe onderzoeken of en zo ja hoe instanties die voordeel van het IGTT hebben,

daarin financieel kunnen participeren. Fundament en enkele zendende kerken hebben zich al bereid verklaard te helpen d.m.v. een startkapitaal.

Er kan naar gestreefd worden dat het IGTT een deel van zijn kosten terugverdient doordat voor verleende diensten betaald moet worden. Dat zou tevens voor een goede beheersing van de kwaliteit van het instituut van belang kunnen zijn.

Van belang is ook, dat het werk van het IGTT zoveel mogelijk geworteld raakt in de kerken. Plaatselijke kerken zouden 'studenten' of 'uitzendprojecten' kunnen adopteren. Daardoor zou de betrokkenheid verhoogd en het quotum verlaagd kunnen worden. Bij het vaststellen van een aanvullend maximumquotum kan uitgegaan worden van de noodzaak van kantoorruimte en het aantrekken van één full-time medewerker.

RAPPORT DEPUTATEN-CURATOREN VAN DE THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND

Aan de Generale Synode
van De Gereformeerde Kerken in Nederland,
bijeen te komen te Ommen op woensdag 14 april 1993.

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit van De Gereformeerde Kerken in Nederland hebben de eer, u hierbij hun rapport over de periode oktober 1989 -september 1992 aan te bieden.

Hoewel de ondergetekende secretaris/rapporteur de uiteindelijke verantwoordelijkheid droeg voor de redactie van het rapport, dient met grote erkentelijkheid de arbeid van zijn voorganger, ds. H.D. van Herksen te worden vermeld, die een zeer belangrijk deel van de rapportage voor zijn rekening nam. Paragraaf 8 over 'stage-elementen in de opleiding' werd voorbereid door een commissie uit de deputaten en de senaat. Voor paragraaf 13 over de 'bestuurlijke organisatie' is in belangrijke mate gebruik gemaakt van het desbetreffende commissierapport.

Wanneer de uitgave naar wens is verlopen, is het rapport overeenkomstig de instructie van deputaten drie maanden voor de aanvang van de synode aan alle kerken toegezonden. Voor uitgave en toezending dragen de deputaten voor generaal-synodale publikaties zorg.

Bij de aanbidding van hun rapport geven deputaten-curatoren uw vergadering het hun door uw voorgangster verleende mandaat terug met het verzoek, hun beleid goed te keuren en hun decharge te verlenen.

Uw vergadering voor alle beraadslagingen en besluiten de wijsheid en de zegen van de Here toewensend, tekenen

met heilbede en broedergroet,
namens deputaten-curatoren,

C.J. Smelik, president
P. Schelling, secretaris/rapporteur
A. Kamer, assessor

Kampen, 12 oktober 1992

Inhoud

1	Deputaten-curatoren	10	Schooldagen
2	Docenten	11	Samenwerking met deputaten-financieel
3	Enkele data en feiten	12	Vacature en opvolging
4	Vooropleiding	13	Bestuurlijke organisatie
5	Onderwijs	14	Instructie voor Deputaten-curatoren
6	Onderzoek	15	Assistenten-in-opleiding
7	Nieuw studieprogramma	16	Contacten binnen- en buitenland
8	Stage-elementen in de opleiding	17	Epiloog
9	Bibliotheek		

1 Deputaten-curatoren

1.1 Samenstelling en personalia

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 benoemde de volgende deputaten-curatoren:

Primi:

drs. A. Kamer, Groningen
 ds. P. Schelling, Leeuwarden
 ds. M. Heemskerk, Hoogezand
 ds. H.D. van Herksen, Heemse
 ds. T.J. Keegstra, Arnhem
 drs. M. Nap, Zeist
 drs. J. Luiten, Alkmaar
 ds. C.J. Smelik, Nieuwerkerk a/d IJssel
 ds. S. Braaksma, 's-Hertogenbosch
 prof. dr. A.J. Hendriks, Harderwijk
 mr. N.E. Nieboer, Haren (Gr)

Secundi:

dr. H.R. van de Kamp, Hoogkerk
 drs. S. Cnossen, Ureterp
 vacature
 dr. W.G. de Vries, Zwolle
 ds. B. van Zijlekom, Hattem
 ds. M.H. Sliggers, Amersfoort
 vacature
 ds. R. Houwen, Voorburg
 ds. A. de Snoo, Middelburg
 dr. E.J. Stamhuis, Groningen
 mr. E. Bos, Capelle a/d IJssel

Overeenkomstig art. 160 van de Post-Acta van de synode benoemde de Particuliere Synode van Drenthe 1991 ds. H. de Vries, Assen, en de Particuliere Synode van Noord-Holland 1991 ds. P.F. Lameris, Den Helder, tot secundus-curator.

De predikanten ds. J. Kok, die sinds de Synode van Spakenburg-Noord 1987 als president had gefungeerd, maar inmiddels de leeftijdsgrens van 70 jaar was gepasseerd, en ds. C.J. Breen en ds. H.J. Nijenhuis, die na hun emeritering niet meer woonden in het ressort dat zij vertegenwoordigd hadden, waren niet opnieuw benoemd. Deputaten namen in hun constituerende vergadering van 3 september 1990 afscheid van hen, onder hartelijke dank voor hun arbeid.

Medio 1991 moest ds. T.J. Keegstra vanwege zwakke gezondheid zijn werk beëindigen; hij had sinds de Synode van Hoozevee 1969/1970 als deputaat gefungeerd. Deputaten namen afscheid van hem onder veel dank voor de liefde en inzet waarmee hij de kerken en haar universiteit had gediend.

Eveneens medio 1991 was ds. H.D. van Herksen genoodzaakt zijn werk neer te leggen in verband met ongeneeslijke ziekte van zijn echtgenote. Ook van hem namen de deputaten node afscheid, niet slechts om de droeve reden, maar ook om zijn zeer gewaardeerde arbeid als deputaat sinds 1972 en met name als secretaris sinds 1978.

Al spoedig na zijn (hernieuwde) optreden als deputaat-curator ontving ds. S. Braaksma een benoeming tot zendeling-docent op Soemba, hetgeen ook hem noodzaakte zijn mandaat vervroegd neer te leggen, overigens evenzeer als de anderen onder dank voor zijn arbeid.

De afgetreden predikanten werden door hun secundi, resp. ds. B. van Zijlekom, dr. W.G. de Vries en ds. A. de Snoo, vervangen.

1.2 *Vergaderingen*

Deputaten vergaderden in totaal 34 maal: 15 maal in aanwezigheid van de hoogleraren-adviseurs, 15 maal afzonderlijk en 4 maal samen met de deputaten-financieel.

Met de hoogleraren, die krachtens art. 6 lid 3 van de Instructie voor Deputaten-Curatoren in de regel de vergaderingen als adviseurs bijwonen, werd een nieuwe regeling getroffen als nadere uitwerking van deze bepaling. Door middel van toezending van de stukken blijven zij voor de vergaderingen uitgenodigd, en speciaal wanneer zaken uit hun vakgebied aan de orde komen. Maar in de regel zullen alleen de rector en de secretaris van de senaat in de vergadering verschijnen om haar vanuit de kring van senaat en docenten van advies te dienen.

Zie voorts onder 14.

1.3 *Moderamen*

Bij hun optreden in september 1990 verkozen curatoren in hun moderamen ds. C.J. Smelik als president, ds. H.D. van Herksen als secretaris en ds. P. Schelling als assessor. Drs. A. Kamer werd als vaste vervanger krachtens art. 1 van de Instructie aangewezen.

Het volgende jaar werd het presidiaat van ds. C.J. Smelik gecontinueerd. Ds. H.D. van Herksen moest om eerder genoemde reden het secretariaat neerleggen. Ds. P. Schelling volgde hem op, terwijl diens plaats als assessor door drs. A. Kamer werd ingenomen. Ds. M. Nap fungeert sindsdien

als vervanger bij verhindering van een moderamenlid. In deze functieverdeling kwam in 1992 geen wijziging.

Al spoedig na zijn optreden als secretaris vroeg en verkreeg ds. Schelling assistentie vanuit de vergadering: ds. J. Luiten werd als notulist aangewezen.

Het moderamen verrichtte zijn normale werkzaamheden ter voorbereiding van de vergaderingen en ter uitvoering van haar besluiten. Regelmatige contacten waren er met de rector van de universiteit en jaarlijks met het personeel. De leden van het moderamen namen ook deel aan het collegebezoek en de afwerking daarvan.

1.4 *Delegatie*

Krachtens art. 1 lid 2 van de Instructie delegeerden curatoren een aantal taken aan commissies uit hun kring, die zij breed samenstelden en, indien nodig, ook van externe deskundigheid voorzagen. Zo waren er commissies voor de bestuurlijke reorganisatie, de aanstelling van aio's, de automatisering van de bibliotheek.

Curatoren hebben een vaste vertegenwoordiging in de Schooldagcommissie; als gebruikelijk is dat de assessor. Verder maakt mr. N.E. Nieboer deel uit van de commissie Personele zaken, ds. B. van Zijlekom vertegenwoordigt curatoren in de huisvestingscommissie en dr. W.G. de Vries is bibliotheek-curator.

2 **Docenten**

2.1 *Bestand*

Het aantal docenten aan de universiteit bestond in deze periode uit 4 emeritus-hoogleraren, 7 gewone hoogleraren, 2 buitengewone hoogleraren (van wie één in deeltijd), 3 universitaire docenten in volledige dienst, 3 universitaire docenten in deeltijd en 2 docenten aan de vooropleiding in deeltijd.

2.2 *Emeritus-hoogleraren*

De emeritus-hoogleraren, prof. dr. L. Doekes, prof. J. Kamphuis, prof. drs. J.P. Lettinga en prof. drs. D. Deddens, mochten zich over het algemeen in een goede gezondheid verheugen. Zij woonden doorgaans officiële gelegenheden bij en namen dan de hun toekomende plaats in het docentencorps in. Ook bleven zij naar vermogen actief in allerlei arbeid ten dienste van de kerken.

Prof. dr. L. Doekes herdacht op 9 juni 1990 dat hij 50 jaar geleden als dienaar des Woords verbonden werd aan de Gereformeerde Kerk te Maartensdijk. Op 4 juni 1990 hadden prof. en mevr. Doekes hun gouden huwelijksjubileum gevierd.

Prof. drs. J.P. Lettinga werd op 27 april 1990 koninklijk onderscheiden en benoemd tot officier in de Orde van Oranje Nassau.

Prof. Lettinga bleef ook na zijn emeritering, en wel tot en met het einde van het academisch jaar 1991-1992 de colleges Akkadisch geven.

Zo passeerde op 16 januari 1992 de datum dat hij 40 jaar in actieve dienst aan de hogeschool / universiteit verbonden was. Curatoren hebben op gepaste wijze aandacht aan dit heuglijk feit gegeven.

2.3 *Hoogleraren*

Prof. dr. J. van Bruggen ontving een uitnodiging voor een professoraat aan het Covenant Theological Seminary te St. Louis, Missouri, Verenigde Staten, die hij evenwel besloot niet te aanvaarden. In de vergadering van deputaten-curatoren dd. 25 januari 1990 complimenteerde de president hem namens de vergadering met deze eervolle uitnodiging, maar sprak ook zijn blijdschap erover uit dat hij voor de Kamper universiteit behouden bleef.

Prof. Van Bruggen was 16 maart 1992 25 jaar aan de universiteit verbonden. In de kring van de universiteitsgemeenschap werd dit jubileum op waardige wijze gevierd.

Aan prof. dr. J. Douma werd regulier studieverlof verleend voor het eerste halfjaar 1993 met het oog

op de voorbereiding voor een publicatie op zijn vakgebied. Voor de voortgang van colleges, tentamina en examina werden regelingen getroffen.

Prof. drs. B. Kamphuis ontving voor de voortzetting van zijn promotie-studie een half jaar studieverlof. Na overleg met de senaat en deputaten-financieel werd prof. dr. J. Faber, emeritus-hoogleraar van de zusterinstelling te Hamilton, Canada, gevraagd en bereid gevonden prof. Kamphuis te vervangen gedurende het eerste semester van het academisch jaar 1991-1992. Prof. Faber deed aan curatoren verslag van zijn arbeid die hij met grote blijdschap heeft verricht. Curatoren hebben hun dankbaarheid en waardering jegens hem uitgesproken.

Prof. Drs. H.M. Ohmann hoopt op 5 maart 1993 de 65-jarige leeftijd te bereiken, die hem emeriterings-gerechtigd maakt per 1 september 1993. Aan uw vergadering zal op de gebruikelijke wijze een aanbeveling worden gedaan voor zijn opvolging.

Prof. dr. F. van der Pol werd op voorstel van deputaten-curatoren, gehoord ook de senaat, door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 benoemd tot hoogleraar in de Kerkgeschiedenis tot 1650 en de Symboliek met ingang van 1 september 1990.

Op 31 januari 1991 inaugureerde hij met een rede, getiteld "Duistere Middeleeuwen in het licht", met als ondertitel "Kerkgeschiedenis van de Middeleeuwen, een aanbeveling voor wie de reformatie zijn toegedaan", verschenen als "Kamper Bijdrage XXXI".

Op 15 maart 1990 was hij bij zijn voorganger, prof. drs. D. Deddens, aan de universiteit gepromoveerd op het proefschrift "De Reformatie te Kampen in de zestiende eeuw".

Prof. dr. C. Trimp vierde op 18 januari 1991 zijn 65e verjaardag en bereikte daarmee de emeriterings-gerechtigde leeftijd per 1 september van dat jaar. Volgens het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 83) en met zijn eigen bewilliging bleef prof. Trimp in actieve dienst tot de datum van zijn definitieve opvolging door drs. C.J. de Ruijter als hoogleraar, einde 1992. Wel droeg hij gaandeweg meer taken aan zijn toekomstige opvolger over.

Op 11 februari 1991 herdacht prof. Trimp dat hij 40 jaar geleden in de Gereformeerde Kerk te Twijzel als dienaar des Woords werd bevestigd.

Op 28 april 1992 ontving hij uit handen van de burgemeester van Kampen een koninklijke onderscheiding: hij werd benoemd tot officier in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Prof. dr. K. Veling werd als lid van de Eerste Kamer van de Staten-Generaal beedigd, waarin hij zitting heeft voor het Gereformeerd Politiek Verbond. Hoewel dit een verzwaring van zijn taken betekent, stagneert, naar zich laat aanzien, zijn werk aan de universiteit niet erdoor.

2.4 *Universitaire docenten*

Drs. C. Bijl verhuisde van Zwolle naar Rijnsburg. De grotere afstand bleek geen onoverkomelijk bezwaar om een deel van de preek-colleges te blijven geven als in voorgaande jaren.

Drs. C.J. Haak moest zijn arbeid geruime tijd door ziekte onderbreken. De hoogleraren Douma en Ohmann namen het onderwijs resp. in de Evangelistiek en de Godsdienstwetenschap voor hem waar, terwijl voor het vak Missiologie de (voorheen missionaire) predikanten Jac. Kruidhof te Arnhem en P.W. van de Kamp te Groningen hun gewaardeerde medewerking gaven. Met dankbaarheid kan gemeld worden dat drs. Haak zijn werk weer volledig heeft kunnen hervatten.

Dr. A.N. Hendriks gaf ook de afgelopen jaren weer leiding aan de werkgroep poimeniek om de studenten enigszins vertrouwd te maken met bepaalde aspecten van hun toekomstig ambtelijk werk.

De heer M.E. Hoekzema werd in overeenstemming met een advies van de senaat met ingang van 1 september 1992 benoemd tot universitair docent in vaste en volledige dienst. In hun rapport aan de synode van Leeuwarden 1990 spraken de curatoren reeds de wens uit dat de heer Hoekzema meer dan deeltijd voor Kampen beschikbaar zou hebben. Deze (jarenlange) wens kon nu vervuld worden. Curatoren hebben na advies van de senaat de volgende omschrijving van zijn taak vastgesteld:

1. Onderwijs in ontwikkelingspsychologie, didactiek van de catechese en het bevorderen van de ontwikkeling van de methodiek van de catechese.
2. Organisatie en begeleiding van de catechese-stage.

3. Ontwikkeling van en onderwijs in de theorie van ambtelijk handelen en functioneren (samen met de diaconioloog).
4. Begeleiding binnen de diaconiologische sector van studenten op daarvoor in aanmerking komende onderdelen.
5. Ontwikkeling en uitwerking van het studieprogram.

Zij hebben hem, gehoord de redenen, overeenkomstig art. 3 2e lid van het Reglement voor docenten toestemming verleend in Dalfsen te blijven wonen.

Deputaten-curatoren vragen uw vergadering bekrachtiging van deze benoeming.

Drs. G. Kwakkel werd in verband met zijn promotiestudie een jaar grotendeels vrijgesteld van zijn normale werk aan de universiteit. Mevr. M.A. Blok-Sytsma te Kampen verving hem in de colleges Hebreuws van het najaarssemester 1991 en een deel van het voorjaarssemester 1992 en nam ook de bijbehorende tentamens af.

Drs. C.J. de Ruijter, door de synode van Leeuwarden 1990 benoemd als opvolger van prof. dr. C. Trimp, ondertekende in de vergadering van deputaten-curatoren dd. 3 september 1990 het formulier voor de vaste docenten aan de Universiteit.

Met prof. Trimp was een werkverdeling gemaakt, waarbij zijn arbeid zou afnemen en die van zijn opvolger toenemen. Einde van dit jaar hoopt drs. De Ruijter te promoveren. De emeritering en opvolging van prof. Trimp kunnen dan definitief hun beslag krijgen.

2.5 *Gastcolleges e.d.*

Ook in deze verslagperiode hebben verschillende gasten hun bijdrage geleverd voor onderdelen van de studie en het onderwijs.

Dr. J.R. Luth was opnieuw bereid om jaarlijks een serie gastcolleges hymnologie en kerkmuziek te geven met het oog op de liturgische vorming van de aanstaande predikanten.

In aansluiting hieraan verdient vermelding de 'neven-arbeid' van drs. B. Vuijk, docent aan de vooropleiding, die leiding bleef geven aan de studentencantorij en daarmee in praktische zin bijdroeg aan de zojuist genoemde liturgische vorming van de studenten. Jaarlijks kunnen de Schooldagangangers zich van hun kunnen overtuigen.

In oktober en november 1990 leverde prof. dr. L. Floor uit Potchefstroom een zeer gewaardeerde bijdrage door prof. dr. J. van Bruggen te vervangen in 12 gastcolleges Nieuwe Testament. Vermelding verdienen in dit verband verder verschillende wetenschappers uit de kring van de Gereformeerde Kerken alsook van daarbuiten, die incidenteel optraden, uiteraard steeds onder verantwoordelijkheid van de betrokken docent. Ook traden medewerkers van het GVI-Soeslo op en andere deskundigen, die werden ingezet voor zgn. 'blokweken', voor privatissima in de Ethiek en voor de werkgroep poimeniek of andere praktijk-gerichte onderdelen van de opleiding.

Mevr. E.M. Houtman tenslotte, die vijf jaar lang de lessen in de logopedie verzorgde, moest per 1 september 1991 haar werk beëindigen wegens het aanvaarden van een andere werkkring.

De door haar vertrek ontstane vacature werd in belangrijke mate ondervangen door de heer W. Klaassen, die op verzoek van de senaat een cursus presentatie en retorica geeft. In speciale gevallen van ernstig tekort kan worden doorverwezen naar een logopedist.

3 **Enkele data en feiten**

3.1 *De viering van de dies natalis van de universiteit*

Op 6 december 1989 werd de 135e Dies natalis van de universiteit gevierd met een academische bijeenkomst, waarin prof. drs. H.M. Ohmann een rede hield over "De liquidatie van Omri's huis en erfgoed".

Deze diesviering was de laatste in deze vorm, want deputaten-curatoren zijn akkoord gegaan met een door de senaat opgestelde nieuwe profielschets voor het academisch jaar. Daarin werd vastgelegd dat het houden van een wetenschappelijke oratie voortaan samenvalt met de officiële opening van het academisch jaar in september, waarbij ook de overdracht van het rectoraat plaatsvindt.

De dies zal voortaan bij voorkeur worden gebruikt voor afscheids-colleges, inauguraties, promoties aan het einde van het kalenderjaar. In speciale jubileumjaren kan een afzonderlijke plechtigheid op de verjaardag van de universiteit gehouden worden.

3.2 *Opening academisch jaar*

Op 3 september 1990 werd het rectoraat overgedragen door prof. dr. J. van Bruggen aan prof. dr. J. Douma.

Het openingscollege werd verzorgd door prof. dr. K. Veling. Hij sprak over "Kampen als instituut voor theologisch onderzoek".

Op 2 september 1991 droeg prof. dr. J. Douma het rectoraat over aan prof. dr. M. te Velde. Prof. dr. J. van Bruggen hield bij die gelegenheid onder de titel "... en Johannes is zijn profeet!!" een openingscollege over "De betekenis van Johannes de Doper voor de dialoog tussen Joden, Christenen en Islamieten."

Op 7 september 1992 ontving prof. drs. B. Kamphuis het rectoraat uit handen van prof. dr. M. te Velde. Prof. dr. J. Douma verzorgde een openingscollege. Hij sprak over "Sexualiteit: ziekte van de lust of expressie van liefde?".

3.3 *Symposium*

Op 19 december 1990 was het honderd jaar geleden dat prof. dr. K. Schilder in Kampen werd geboren. Een week voorafgaande aan die datum, op 12 december 1990, werd in de Stadsgehoorzaal in Kampen een door de universiteit georganiseerd "Schilder-symposium" gehouden, ter dankbare herdenking van alles wat prof. dr. K. Schilder voor de Gereformeerde Kerken en voor haar hogeschool/universiteit betekend heeft.

Ter voorbereiding van dit geslaagde symposium was een boek verschenen, getiteld "K. Schilder, Aspecten van zijn werk". Dr. L. Doekes, dr. J. Douma, drs. B. Kamphuis, prof. J. Kamphuis, drs. H.J.D. Smit, dr. C. Trimp, dr. K. Veling, drs. J.P. de Vries en dr. W.G. de Vries waren de auteurs die op sympathetisch-critische wijze aandacht gaven aan verschillende aspecten van zijn werk.

Het symposium trok ca. 350 deelnemers uit binnen- en buitenland. Ieder van hen nam deel aan 4 van de 9 workshops, waarin referenten en co-referenten zorgden voor levendige discussies met het gemotiveerde publiek.

Het studentencorps F. Q.I. had de avond tevoren in de Nieuwe Kerk een informele, waardige samenkomst verzorgd bij wijze van vooravond voor het symposium. Naast poëzie en cabaret van de zijde van de studenten en zang door hun Cantorij hield op die avond ook de burgemeester van Kampen een toespraak.

Vanaf de Schooldag 1990 tot kort na het symposium was er in de aula van de universiteit een tentoonstelling rond het leven en werk van prof. dr. K. Schilder. Deze tentoonstelling had eerder dienst gedaan in het kader van een Schilder-herdenking aan de VU te Amsterdam.

Het lijkt hier de juiste plaats om apart melding te maken van de arbeid van de pedel van de universiteit, mevr. G. Breteler, en haar assistente, mej. H. van den Geest. Zij besteden grote zorg aan de administratieve aspecten van het werk van de senaat en van de universiteit in het algemeen. Door hun werk heeft alles een soepel verloop. Met name in de bijzondere situaties van een symposium en van de jaarlijks terugkerende Schooldagen wordt er veel van hen gevraagd.

4 **Vooropleiding**

Sinds de institutionalisering van de vooropleiding (Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987, Acta art. 99) is deze afdeling binnen de opleiding een vast onderdeel van de zorg van deputaten-curatoren.

Twee docenten, drs. M.J. Rittersma en drs. B. Vuijk, zijn er in deeltijd aan verbonden, terwijl de leiding nog steeds berust bij prof. drs. J.A. Meijer.

Drs. Rittersma kon de afgelopen verslagperiode zijn werk zonder veel onderbreking doen, al werd hij daarin voortdurend door rugklachten gehinderd. Eind augustus 1992 onderging hij een ingrijpende operatie, die hopelijk de beoogde verlichting zal brengen. Wel is hij voor geruime tijd aan bed

gebonden; drs. Ph. Roorda, classicus in ruste te Zuidhorn en eerder als docent vooropleiding werkzaam, werd bereid gevonden hem te vervangen.

Het aantal studenten voor de vooropleiding is tegen het einde van de verslagperiode weer toegenomen.

Curatoren hebben in regelmatige bezoeken de inzet van docenten en studenten kunnen waarnemen.

In het begin van de verslagperiode was de vooropleiding nog een tweejarige opleiding, waarin Grieks en Latijn naast elkaar werden gedoceerd. Het nadeel hierbij was, dat iemand die alleen Grieks of Latijn miste, niet in één jaar geholpen kon worden. Met ingang van de cursus 1991-1992 werd hierin verandering gebracht: beide vakken worden afwisselend gedurende een heel jaar gegeven, zodat een tekort van een van beide talen in één jaar kan worden weggewerkt.

Intussen bleef uit het contact met de decanen van de gereformeerde scholengemeenschappen de klacht naar voren komen dat in Kampen in vergelijking met andere universiteiten een erg hoge barrière was ontstaan voor aanstaande studenten met deficiënties.

Om die reden werd de vooropleiding als geheel opnieuw bezien. De senaat deed een voorstel, dat door curatoren werd overgenomen. Besloten werd (bij wijze van experiment voor de periode van begin juni 1992 tot eind juni 1993) tot een vooropleiding van één jaar met verdubbelde begeleiding en met een verlengde cursusduur van ruim veertig weken, waarbij de eindtermen van de vooropleiding ongewijzigd blijven.

Ten aanzien van de moderne talen en het vak geschiedenis zullen aan de vwo-abituriënten geen bovenwettelijke eisen meer gesteld worden. Wel zal hun erop worden gewezen dat Engelse en Duitse literatuur voor hen toegankelijk zal moeten zijn.

Bij de inschrijving worden de vooropleiding en de propaedeuse als een geheel beschouwd. De duur ervan wordt gesteld op maximaal drie jaar.

Met betrekking tot de vooropleiding valt tenslotte nog te melden dat de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Apeldoorn heeft gevraagd voor enkele studenten gebruik te mogen maken van onze vooropleiding. Curatoren hebben hiervoor toestemming gegeven. In de cursus 1991-1992 maakten twee studenten van deze mogelijkheid gebruik, voor de cursus 1992-1993 hebben zich drie studenten uit Apeldoorn gemeld.

5 Onderwijs

5.1 Colleges

De colleges konden regelmatig gegeven worden volgens de series en de studiegids. Meer dan voorheen worden naast hoorcolleges ook werkcolleges gegeven, waarin werkstukken van de studenten besproken en beoordeeld worden.

Voor doctoraal-colleges op ieder vakgebied heeft onze universiteit te weinig capaciteit. Gedeeltelijk kan dit gemis worden opgevangen door werkmiddagen, privatissima en gastcolleges.

Deputaten-curatoren hebben zich door collegebezoeken steeds steekproefsgewijs op de hoogte gesteld van de inhoud en het niveau van het onderwijs. Steeds kon aan het einde van de cursus worden vastgesteld, dat alles uit het onderwijs was geweest gebleven dat zou zijn afgeweken van de Heilige Schrift of inbreuk zou hebben gemaakt op de belijdenis van de kerken, en ook dat het niveau van de wetenschappelijke vorming gewaarborgd was gebleven (artikel 4.1 van het Statuut van de universiteit).

Na afloop van de cursus werd aan de docenten steeds een bezoek gebracht waarin het eindoordeel en de bevindingen werden meegedeeld en het geheel van het werk werd besproken.

5.2 Examens

Het propaedeutisch examen heeft sinds een aantal jaren een administratief karakter; dat wil zeggen dat de geschiktheid om aan de theologische studie in engere zin te beginnen wordt gemeten aan het geheel van de tentamenresultaten. Het systeem voldoet goed.

De doctorale examens vormen aan onze universiteit de voor naamste onderwijs-uitgang. Curatoren

werden steeds van de examens en de te examineren stof op de hoogte gesteld. Een enkele maal woonden zij een examen bij; zij konden rapporteren van een zorgvuldige examinatie.

5.3 *Inschrijvingen*

De 'instroom' gaf de afgelopen jaren enige zorg, gegeven het feit dat onze kerken blijven kampen met een predikantentekort. De inschrijving voor de cursus 1992-1993 leverde evenwel een verheugend aantal nieuwe studenten op; een kentering ten goede? Zowel de maatregel met betrekking tot de vooropleiding (par. 4) als de voorlichting aan de kerken en haar jeugd (par. 16. 1) dienen om deze vraag positief te beantwoorden.

De gedetailleerde overzichten van de inschrijvingen en de examens, verstrekt door het bureau van de pedel, zijn als bijlage bij dit rapport opgenomen.

5.4 *Post-academiale 'nazorg'*

Jaarlijks werd door de senaat weer een serie 'terugkomdagen' georganiseerd voor de dienstdoende predikanten, waarbij steeds andere 'jaren' aan bod kwamen. Hoewel de senaat toegeeft dat de opzet te beperkt is om van toereikende en systematische nascholing te kunnen spreken, meent hij toch dat deze dagen een welkome stimulans zijn zowel voor de studie als voor de praktijk in de pastorie.

Vermelding verdient in dit verband ook de gebleven bereidheid van de docenten om de predikanten op hun jaarlijkse Pinkstercongres en via hun orgaan Pro Ministerio te dienen met oud en nieuw materiaal uit hun Kamper onderwijs en onderzoek.

Voor al deze extra arbeid spreken curatoren gaarne hun dankbaarheid uit.

6 **Onderzoek**

6.1 *Promoties*

Betrekkelijk korte tijd na de negatieve beoordeling die de universiteit op het punt van de promoties kreeg van de Verkenningcommissie godgeleerdheid (de zgn. Commissie Oberman), kon de universiteit als onderzoeksinstituut het resultaat van veel wetenschappelijk onderzoek oogsten. In de afgelopen periode vonden de volgende zeven promoties plaats, waarvan vijf in 1990.

Op 15 maart 1990 promoveerde universitair docent drs. F. van der Pol op het proefschrift "De Reformatie in Kampen in de zestiende eeuw". Als promotor trad op zijn voorganger, prof. drs. D. Deddens.

Op 23 maart 1990 -- een voor de universiteit gedenkwaardige datum, immers 38 jaar geleden de sterfdag van prof. dr. K. Schilder --presenteerde drs. J. de Jong, Burlington (Canada), de resultaten van zijn promotie-onderzoek over een thema uit diens theologie, en wel in een proefschrift, getiteld "Accomodatio Dei. A theme in K. Schilder's theology of revelation". Promotor was prof. J. Kamphuis.

Op 2 mei 1990 vond de promotie plaats van drs. H.R. van de Kamp. De titel van zijn proefschrift luidde: "Israël in Openbaring. Een onderzoek naar de plaats van het joodse volk in het toekomstbeeld van de Openbaring aan Johannes". Prof. dr. J. van Bruggen was promotor.

Op 27 juni 1990 verdedigde drs. H.M. Yoo, Zuid-Korea, zijn dissertatie over het onderwerp "Raad en Daad. Infra- en supralapsarisme in de nederlandse gereformeerde theologie van de 19e en 20e eeuw". Promotor was prof. J. Kamphuis.

Een promotie van bijzonder karakter vond plaats op 19 december 1990, dus precies honderd jaar na de geboorte van K. Schilder. Op die datum promoveerde drs. J.J.C. Dee, nederlands-hervormd predikant te Ellecom, op het eerste deel van zijn Schilder-biografie "K. Schilder, zijn leven en werk. Deel I (1890-1934)". Promotor was prof. J. Kamphuis.

Op 21 augustus 1991 promoveerde drs. N.D. Kloosterman, hoogleraar aan het Mid-American Reformed Seminary in Orange City (USA), op een proefschrift, getiteld "Scandalum Infirmorum et Communio Sanctorum. The relation between christian liberty and neighbour love in the church".

Promotor was prof. dr. J. Douma.

Op 7 februari 1992 verdedigde drs. Jonggil Byun, Zuid-Korea, zijn proefschrift, getiteld "The Holy Spirit was not yet. A study on the relationship between the coming of the Holy Spirit and the glorification of Jesus according to John 7:39". Promotor was prof. dr. J. van Bruggen.

6.2 *Specialisatie en assistentie*

Behoort het onderzoek allereerst tot de taak van de docenten, het is verheugend dat zij daarbij gebruik kunnen maken van 'aankomend talent'. De zaak van de 'assistenten in opleiding' (aio's) is verder onderzocht. Hierover zal in een afzonderlijk onderdeel (par. 15) worden gerapporteerd.

Uiteraard verschillen aanleg en interesse van de studenten. In ieder geval wordt er naar gestreefd dat er voldoende spreiding van kennis en deskundigheid is onder de studenten aan onze universiteit. De studenten zijn niet meer volkomen vrij in de keuze van hun specialisatie-vak.

Ook voor het kiezen van een promotie-onderwerp bestaat een drempel: eerst moet een jaar voortgezette vakstudie zijn verricht. Aan het einde van de verslagperiode waren 12 doctorandi bezig zich op een promotie voor te bereiden.

7 **Nieuw studieprogramma**

7.1 *Geleidelijke invoering*

De doorlichting van het studie-programma, die een aantal jaren geleden werd begonnen, verloopt naar wens. Over de opzet ervan gaven toenmalige deputaten uw voorgangster in hun rapport globale informatie. In een aanvullende brief lieten zij weten dat de senaat in deze herstructurering van de opleiding met name het aspect van het onderzoek aandacht gaf. Ook was het de bedoeling het aspect van de praktijk-oefening meer in het programma te integreren en zo ook een betere toets te krijgen voor de persoonlijke begeleiding van de studenten met het oog op een (eventueel steeds bij te stellen) studie-advies.

Het studieprogram wordt intussen grondig herzien en deze herziening wordt gefaseerd uitgevoerd. De senaat is erin geslaagd de praktijkcomponent beter dan voorheen in de opleiding te integreren en intussen ook door een betere structuur van het programma de weg naar voortgezet onderzoek te effenen. Een en ander leidde wel tot bepaalde herschikking en verlegging van accenten in het vakkenpakket, ook over de grenzen van de verschillende studie-perioden (propaedeuse, semi-doctorale en doctorale fase) heen. Maar schade heeft dit niet berokkend aan de gedegenheid van de opleiding. Senaat en curatoren menen te mogen zeggen: integendeel!

Nieuw was ook dat aan alle eerstejaars studenten na beëindiging van het propaedeutisch jaar een studie-advies werd gegeven volgens daarvoor geldende, uiterst voorzichtig gestelde regels, waarover curatoren een positief oordeel konden geven. Duidelijk is dat nu meer dan voorheen aandacht kan worden besteed aan het begeleiden van de eerstejaars studenten in het leren studeren en het zich oriënteren op het ambt.

De ervaringen van docenten en studenten zijn positief.

In de studiejaren 2 en 3 wordt inmiddels na grondige voorbereiding volgens het nieuwe studieprogramma gewerkt. Wanneer alles volgens de gemaakte plannen verloopt zal de gehele operatie in 1995 voltooid zijn.

In deze overgangssituatie kregen de Studiegidsen 1990, 1991 en 1992 een supplement, waarin een overzicht van de (nieuwe) studie-opzet in het algemeen wordt gegeven, naast het programma van studiejaar 1 resp. 2 en 3.

Voor heel de universiteit is inmiddels een indeling van het studiejaar van kracht in vier collegeperiodes, waarbij na elke periode van zes weken een college-vrije studieperiode is ingebouwd. De indruk is dat dit een positief effect heeft op de studiegang.

7.2 *Practische vorming*

De grondlijnen voor bovenstaande herziening van het studieprogramma zijn in een gezamenlijke vergadering van senaat en curatoren op 15 februari 1990 besproken en goedgekeurd. In een

vergadering op 28 augustus 1991 werd de uitwerking ervan in een planning van de studie jaren 1 tot 5 aanvaard.

Daarnaast kwam ook een voorstel van de senaat aan de orde om aan de praktische vorming van de toekomstige predikanten enige structurele uitbreiding en afronding te geven. Het gaat hier om een wijziging in de studie-opzet die ook een gevolg heeft voor de toelatingseisen tot de kerkelijke examinatie. Om die reden wijden curatoren daaraan onderstaand een afzonderlijk hoofdstuk van hun rapport, dat uitloopt op een concreet voorstel aan uw vergadering.

8 Stage-elementen in de opleiding

8.1 *Herziening studie-opzet en catechetische stage*

Sinds 1987 is in het werken aan een herziening van de studie-opzet o.m. aandacht besteed aan de plaats die de praktische oefeningen, eventueel in de vorm van stage(s), in de studie zouden moeten krijgen.

In de loop der jaren zijn er dikwijls verzoeken uit de kerken en uit de kring van de studenten gekomen om meer te doen aan de praktische toerusting van de a.s. predikanten. Op één onderdeel is er sinds ca. 1985 een stage ingevoerd, nl. in het kader van het onderwijs van docent Hoekzema in de didaktiek van de catechese. Bij deze stages, waarvoor jaarlijks tussen de 10 en 20 stageplaatsen nodig waren, werd steeds goede medewerking van een aantal kerken en predikanten verkregen.

De universiteit heeft tot nu toe bijzonder goede ervaringen met de stages voor de catechese. Er is ook een- en andermaal over aan de generale synodes gerapporteerd. Het bestaan van deze stage-vorm is in de kerken algemeen bekend en er is voor zover wij weten door geen enkele kerk bezwaar tegen gemaakt. Integendeel, dit werk vindt waardering en bijval. Deputaten-curatoren, senaat, studenten en meewerkende kerken zijn overtuigd van de grote waarde ervan. Uit de praktijk zijn er heel positieve dingen over te melden.

8.2 *Waarom stage?*

Stage vormt een belangrijk onderdeel van vrijwel alle opleidingsprogramma's die ook een beroepsvoorbereidende component hebben. Dat is begrijpelijk gezien de waarde voor de studenten en de betekenis voor de docenten en het curriculum van de opleiding.

Als belangrijke voordelen van stage kunnen de volgende worden genoemd.

1 *Oog voor de toekomstige beroepspraktijk.*

De beroepspraktijk is normaal gesproken het eindpunt van de opleiding. Tijdens een opleiding waarin veel theorie bestudeerd moet worden, houdt niet iedere student dat voldoende voor ogen. Theoretische studie kan gemakkelijk de aandacht afleiden van de praktijk, die veel breder is dan de studie en veel meer zal vragen van de persoon. De beste manier om de student hierbij te bepalen is een regelmatige confrontatie met die praktijk zelf.

2 *Motivatie of bezinning door oriëntatie op het toekomstige werk.*

Stage blijkt voor veel studenten een extra stimulans om zich opnieuw voor de studie in te zetten. De motivatie neemt meestal flink toe. Aan de andere kant wordt voor een enkele student de stage de aanleiding, zich af te vragen of de eens gedane keuze voor de opleiding wel de juiste is geweest. Ook in dit geval is echter het effect van de stage positief, want deze bezinning kan beter op gang komen vóór de intrede in het ambt dan erna.

3 *Praktische ervaring zonder al te grote consequenties.*

Tijdens de stage kan de student enige praktische ervaring opdoen op bepaalde deel terreinen van het toekomstige werk in een tot op zekere hoogte beschermde situatie:

- er is nog geen eindverantwoordelijkheid;
- er is begeleiding van iemand met ervaring;
- er is begeleiding vanuit de opleiding.

4 *Persoonlijke vorming.*

De praktijkervaringen dwingen over het algemeen tot reflectie op eigen houding, functioneren en persoonlijkheid. Voor de opleiders kan dit een aangrijpingspunt zijn voor gerichte begeleiding.

5 *Integratie van theorie en praktijk.*

Er kan gericht worden voorbereid op de praktijkervaringen; de student kan tijdens de stage de theorie proberen te verwerken bij zijn handelen en de docent kan tijdens de colleges terugkoppelen naar de praktijk.

6 *Feedback voor de docenten.*

Een gevaar dat docenten kunnen lopen, namelijk geleidelijk los te groeien van de praktijk, wordt door het werken met stages minder groot. De bespreking van de praktijkervaringen van de studenten kan de visie van de docenten op het praktisch functioneren nuanceren en bovendien aanleiding vormen voor bijstelling en optimalisering van het curriculum.

8.3 *Regeling van stages*

De versterking van de praktijk-component in de opleiding brengt met zich mee, dat er een uitbreiding nodig is van het aantal stage-elementen met bijvoorbeeld de volgende activiteiten:

- meelopen bij c.q. afleggen van pastorale bezoeken;
- bijwonen c.q. voeren van pastorale gesprekken;
- bijwonen van kerkeradsvergaderingen en het nemen van een actief aandeel daarin;
- een korte periode van stage aan het einde van de studie, waarbij de student voorgaat in de samenkomsten van een gemeente en ook deelneemt aan ander ambtelijk werk.

Wij realiseren ons hierbij dat de stage van een heel eigen aard is vergeleken met praktische oefeningen als op preekcollege of in de werkgroep pastoraat. Stage betekent immers inschakeling in het echte werk in een gemeente. Dat vergt medewerking van kerkeraden, van predikanten en ook van gemeenteleden.

Nu is het denkbaar, dat de universiteit dergelijke stage-elementen regelt op dezelfde wijze als de catechese: door contact op te nemen met afzonderlijke kerkeraden en met hen afspraken te maken. Gezien de feitelijke legitimatie van de catechese-stage door de synodes in de voorbije jaren zou verdedigd kunnen worden, dat de senaat geen toestemming vooraf van een synode nodig heeft om ook andere stage-elementen in te voeren.

Eén punt vraagt daarbij echter nadere aandacht, nl. dat de verschillende stage-elementen in de herziene studie-opzet o. i. een verplicht onderdeel van het curriculum dienen te worden. De studenten moeten voor het verkrijgen van de doctoraal-bul de verschillende stages met voldoende resultaat hebben gevolgd en afgerond.

Het lijkt ons gewenst om tot deze uitbreiding niet over te gaan dan nadat antwoord is gegeven op de vraag, hoe het integreren van verplichte stage-elementen in de opleiding zich verhoudt tot de uitspraken van enkele generale synodes uit het verleden, die op verzoeken tot het invoeren van praktische oefeningen of een pastorale stage afwijzend beslisten.

De generale synode van Hattem 1972-1973 is de laatste synode geweest die zich uitvoerig met deze materie heeft bezig gehouden. Zij heeft in haar overwegingen een aantal bezwaren geopperd tegen een verplichte pastorale stage binnen de opleiding (Acta art. 170). Eerder spraken de synodes van Rotterdam-Delfshaven 1964-1965 (Acta art. 411) en Amersfoort-West 1967 (Acta art. 85) zich in afwijzende zin uit over praktische oefeningen als afzonderlijke preliminaire eis voor het preparatoir examen.

8.4 *Vraagstelling*

Nu in de opleiding de laatste jaren de noodzaak en wenselijkheid van stage-elementen opnieuw krachtig naar voren komt, dienen de kerken zich rekenschap te geven van de vraag, of de in het

verleden gesignaleerde bezwaren nog steeds gelden.

8.4.1 *Analyse van vroegere bezwaren*

Er is eerst een analyse nodig van de tegen de praktische oefeningen en pastorale stage aangevoerde bezwaren.

De argumenten van de synodes kunnen als volgt worden onderscheiden.

- 1 Wat de competentie betreft: senaat en synode zijn niet bevoegd om van kerkeraden en predikanten medewerking te eisen. Een verplichte stage is onmogelijk, zolang aan de kerken niet de verplichting tot het bieden van stage-ruimte kan worden opgelegd.
- 2 Wat de concrete invulling betreft: in 1964 waren er allerlei bezwaren tegen het programma dat door de particuliere synode van Drenthe was ingediend. In 1972 stelde de synode, dat er weinig ervaring was en dat men geen duidelijk beeld had van hoe een stage zou moeten worden ingevuld en ingericht.
- 3 Wat de uitvoerbaarheid betreft: een pastorale stage zou moeilijk te realiseren zijn. Zou men wel voldoende stageplaatsen kunnen vinden? Ook vreesde men een vertragende werking op de studiegang.
- 4 Wat het nut en rendement betreft: in 1964 achtte de synode die zeer gering en vreesde er zelfs eerder schade dan voordeel van.

8.4.2 *Wegneming van de bezwaren*

In het kort valt tegen de bezwaren het volgende aan te voeren.

- 1 De bezwaren inzake de competentie vallen weg, wanneer de kerken gezamenlijk besluiten de stage-elementen als waardevolle bijdrage in de opleiding van predikanten in te voeren. Daarmee nemen ze tevens de verplichting op zich om aan de effectuering van die elementen naar vermogen mee te werken. Naar artikel 30 KO is de synode bevoegd dergelijke gemeenschappelijke zaken te regelen. Wat erover besloten wordt is naar artikel 31 KO als bindend te aanvaarden, inclusief de consequenties die het voor de plaatselijke kerken heeft.
- 2 De bezwaren inzake de invulling vallen weg, wanneer de senaat zelf een programma voor stage-elementen ontwikkelt, dat de goedkeuring heeft van de curatoren en waartegen ook de generale synode geen bezwaren heeft.
- 3 Het bezwaar inzake het vinden van voldoende stageplaatsen valt weg, wanneer enerzijds de senaat in het concretiseren van de stage rekening houdt met de mogelijkheden en beperkingen van de kerkelijke praktijk en anderzijds de kerken zo veel mogelijk hun medewerking verlenen ten dienste van een optimale praktische toerusting voor a. s. predikanten. Andere bezwaren inzake de uitvoering kunnen worden weggenomen door de afspraak, dat alleen het uitvoerbare wordt ingevoerd, onder goed toezicht en volgens goede regelingen. Wat niet of moeilijk te realiseren blijkt, zal uiteraard in het curriculum nimmer worden opgenomen. Bij de beslissingen hierover kan de senaat profiteren van veel ervaring die zowel aan de TU als andere beroepsopleidingen reeds is opgedaan. Het risico van vertraging van de studiegang kan worden ondervangen door de stage-elementen een geïntegreerde plaats te geven in de studie en ze onder deskundige begeleiding te laten plaatsvinden.
- 4 De bezwaren inzake nut en rendement zijn op te vangen door alleen die elementen door te voeren, waarvan de senaat een voldoende nut en rendement verwacht. Bovendien zal regelmatige evaluatie zo nodig kunnen leiden tot wijzigingen in het curriculum.

8.5 *Aantekening pastorale vorming*

Als stage-elementen verplicht onderdeel van de opleiding zijn, mag ook gevraagd worden dat studenten deze stages doorlopen op een manier die voldoet aan daarvoor te stellen voorwaarden. Deze voorwaarden worden bepaald door de eindtermen van het onderwijs als gericht op het ambt van dienaar des Woords.

Als studenten de stages hebben doorlopen op een manier die voldoende is, krijgen zij daarvan het bewijs in de vorm van een aantekening pastorale vorming op hun doctoraalbul.

Studenten die de aantekening pastorale vorming niet halen, kunnen wel doctoraal examen doen, maar op hun bul komt dan geen aantekening pastorale vorming.

Dit komt voor bij vrouwelijke en buitenlandse studenten. Maar het kan ook studenten overkomen die wel predikant willen worden, maar er toch niet voor geschikt blijken. In dit laatste geval zal dat de betrokken student, gelet op de gerichtheid van de hele opleiding op de dienst des Woords, al in een zo vroeg mogelijk stadium duidelijk zijn gemaakt.

Overwogen is wat met betrekking tot de aantekening pastorale vorming op de doctoraalbul vermeld moet worden.

Gezien het doel van de opleiding behoort de aantekening pastorale vorming normaal te zijn. Daarom zou alleen het missen ervan vermelding behoeven.

Toch is gekozen voor een expliciete vermelding van de aantekening vanwege het feit dat een doctoraalbul zonder aantekening naar buiten rechtens volwaardig moet zijn.

Dit brengt echter wel mee - en met nadruk zij dat vermeld - dat studenten met een doctoraalbul zonder aantekening pastorale vorming geen predikant moeten kunnen worden en daarom met deze bul geen toegang tot het praeparatoir examen moeten kunnen krijgen.

Dit betekent dat de regeling voor het praeparatoir examen op dit punt moet worden aangepast.

8.6 *Verzoeken aan de synode*

Naar de mening van deputaten-curatoren zijn de voorheen tegen praktische oefeningen en pastorale stage aangevoerde bezwaren niet van dien aard, dat ze de invoering van stage-elementen thans nog zouden moeten verhinderen.

Daarom richten zij zich tot de synode met de volgende verzoeken:

- 1 te besluiten, dat het aan de senaat van de TU is toegestaan om als onderdeel van de opleiding naast de bestaande stage in de catechese ook andere stage-elementen verplicht te stellen;
- 2 te besluiten om, voorzover besluiten van voorgaande synodes inzake praktische oefeningen en pastorale stage het invoeren van verplichte stage-elementen in de opleiding aan de Theologische Universiteit thans nog zouden verhinderen, deze buiten werking te stellen;
- 3 de senaat te machtigen om, onder nadere goedkeuring van deputaten-curatoren, alle regelingen te treffen die voor een verantwoord functioneren van studenten in de gemeenten tijdens hun stages noodzakelijk zijn;
- 4 uit te spreken, dat van de kerken wordt verwacht dat ze steeds naar vermogen aan de effectivering van de stages zullen meewerken.

Verder verzoeken curatoren de synode:

- 1 de senaat te machtigen bij de herstructurering van het afsluitend examen over te gaan tot een getuigschrift met of zonder aantekening pastorale vorming;
- 2 de regeling voor het praeparatoir examen op het punt van de vereiste documenten aan te passen in deze zin dat voor de toelating tot het praeparatoir examen vereist is het bewijs van met goede uitslag afgelegd doctoraal examen met de aantekening pastorale vorming.

9 **Bibliotheek**

9.1 *Bibliothecaris*

Jaarlijks bracht de bibliothecaris zijn verslag uit, dat vervolgens werd gepubliceerd in "De Reformatie".

Intussen bereikte prof. drs. J.P. Lettinga de 70-jarige leeftijd. Hij trad op 31 mei 1991 af als bibliothecaris en werd opgevolgd door prof. dr. J. Douma.

In kleine universiteitskring werd van prof. Lettinga afscheid genomen. De kerken hebben veel te danken aan zijn inzet voor de bibliotheek. Hij was vanaf 1964 als co-adjutor en vanaf 1971 zelf als bibliothecaris werkzaam. Mede door zijn niet aflatende inspanning is de bibliotheek geworden wat zij nu is. Met name de laatste jaren vergden veel in verband met de op handen zijnde automatisering. De bibliotheek-commissie, thans bestaande uit de bibliothecaris, prof. Douma, de conservator, de heer B. Meijer, en de assistent-conservator, de heer G.D. Harmanny, vergadert maandelijks. Het moderamen van deputaten ontvangt steeds de notulen en blijft zo op de hoogte.

9.2 *Personeel*

Met een weer volledige personeelsbezetting kon gewerkt worden aan de uitbouw van de collectie die noodzakelijk is en blijft voor de goede voortgang van het onderwijs en het onderzoek aan de universiteit.

In de personele sfeer dient vermeld te worden, dat mevr. W. A. Timmermans-de Wit de bibliotheek verliet.

Als administratief medewerkster trad mej. L.A. Koops aan, die intussen de bibliotheek ook alweer verliet; zij werd opgevolgd door mej. M.H. Platenkamp.

De heer G.D. Harmanny keerde na een korte tijd van afwezigheid terug. Hij werd benoemd als assistent-conservator.

De conservator, de heer B. Meijer, was op 15 januari 1990 25 jaar aan de bibliotheek verbonden. In universiteitskring werd dit heuglijke feit gevierd, terwijl hem ook een receptie werd aangeboden.

9.3 *Collectie*

9.3.1 *Aanschaf e.d.*

Ieder jaar zijn er aanwinsten. Door de normale aanschaf, maar ook door schenkingen van boeken en tijdschriften uit nalatenschappen.

Het totale bezit van de bibliotheek steeg met 2.034 boeken en 281 tijdschriftbanden en bedroeg per 1 juni 1992 97.921 nummers, te weten 84.761 boeken en 13.160 tijdschriftbanden.

9.3.2 *Catalogisering*

Het catalogiseren van de nieuwe aanwinsten kon de afgelopen periode gelijk opgaan met de aanschaf. In verband met de automatisering zal pas in een later stadium verder gewerkt kunnen worden aan het volledig wegwerken van de achterstand in het catalogiseren van de oude aanwinsten.

De reorganisatie van de Greijdanus-kamer (collectie semitica en judaica) kon dankzij de inzet van de assistent-conservator worden voltooid.

9.3.3 *Conservering*

Een bron van voortdurende zorg is de luchtvochtigheid in de magazijnen. Er werden enige voorzieningen in de luchtverversings-installatie aangebracht. Er wordt nauwlettend gecontroleerd of de getroffen maatregelen afdoende zijn.

9.3.4 *Automatisering*

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 besloot na een aanvullend rapport inzake de automatisering van de bibliotheek (Acta art. 89):

- 1 in te stemmen met de door deputaten-curatoren in hun vergadering van 25 juni 1990 geformuleerde uitgangspunten bij de automatisering van de bibliotheek;
- 2 deputaten-curatoren op te dragen het project 'automatisering bibliotheek' verder voor te bereiden en niet tot uitvoering over te gaan dan na overleg met en instemming van deputaten-financieel en de senaat.

Nadat de synode zo het groene licht had gegeven, kon de voorbereidingscommissie, bijgestaan door externe deskundigen, in februari 1991 haar werkzaamheden afsluiten met een eindrapport, opgesteld door de heer G.D. Harmanny.

Op voorstel van de commissie werd besloten, de automatisering gefaseerd te doen plaatsvinden. In de eerste fase, die drie à vier jaar zal duren, moet dan gebruik gemaakt worden van een relatief goedkoop automatiseringssysteem (Micro-OPC van Pica). In deze periode zal met behulp van het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogussysteem van Pica de huidige kaart-catalogus van de bibliotheek in het computerbestand kunnen worden ingevoerd (zgn. retro-invoer). Na voltooiing van de retro-invoer zal dan een definitieve keuze gemaakt moeten worden inzake het automatiseringssysteem van de bibliotheek.

In de herfst van 1991 kon met de uitvoering van het opgestelde plan begonnen worden. Als projectleider werd de heer G.D. Harmanny aangewezen. Een regeling voor de uitvoering werd vastgesteld. Een viertal parttime helpsters voor de retro-invoer werd aangezocht en aangesteld. Het project verloopt naar wens. Er kon zelfs worden ingelopen op het tijdschema.

9.3.5 *Gebruik*

De jaarlijkse verslagen bevatten gedetailleerde cijfers over het gebruik van de bibliotheek. De cijfers

van de verslagperiode van dit rapport hebben curatoren in een bijlage opgenomen.

9.4 *Financiën*

9.4.1 *Damescomité Bibliotheekfonds*

Ieder jaar werd op de 'Schooldag' bekend gemaakt dat het Damescomité Bibliotheekfonds een groot bedrag bijeengebracht had voor de bibliotheek. In de verslagperiode ging het jaarlijks om bedragen van f 200.000.

Het grootste deel werd gebruikt voor de aanschaf van boeken, terwijl een bedrag van f 30.000 bestemd werd voor andere bibliotheekdoeleinden. Bovendien werd de laatste twee jaar jaarlijks een bedrag van f 20.000 beschikbaar gesteld voor de automatisering van de bibliotheek, na een aanvangssubsidie van f 30.000 in 1991 voor de aanschaf van apparatuur.

Deputaten-curatoren zijn bijzonder dankbaar dat jaar in jaar uit deze geldstroom voor de bibliotheek blijft. Duidelijk is dat alleen op deze wijze de bibliotheek haar aanschafbeleid op peil kan houden en zo haar functie in het geheel van de wetenschappelijke opleiding tot de dienst van het Woord goed verrichten. Zelfs zouden de voor die aanschaffingen beschikbare gelden groei moeten vertonen om het peil te kunnen handhaven.

9.4.2 *Financiële overzichten*

De financiële overzichten over de jaren in de verslagperiode van dit rapport worden als bijlage opgenomen.

9.4.3 *Beheer van de financiën van de bibliotheek*

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 herhaalde de opdracht van haar voorgangster aan deputaten-curatoren om hun onderzoek naar het meest passende beheer van de financiën van de bibliotheek voort te zetten (Acta art. 88 Besluit 2).

Omdat intussen een studie naar noodzaak en mogelijkheid tot bestuurlijke reorganisatie, te weten de integratie van de beide bestuurscolleges, op gang gekomen was, hebben curatoren de resultaten van die studie eerst afgewacht. Waarschijnlijk zal daardoor immers de eenzijdige verantwoordelijkheid van curatoren voor de bibliotheek worden beëindigd. Alle financiën van de universiteit, dus ook van de bibliotheek, zullen dan in handen van het geïntegreerde bestuur komen. In ieder geval koersen curatoren in die richting, afhankelijk van uw besluiten over genoemde bestuurlijke reorganisatie.

10 **Schooldagen**

10.1 *Algemeen*

De jaarlijkse Schooldagen konden zonder verhindering worden georganiseerd door de 'cocos', de coördinatiecommissie, waarin één van de curatoren krachtens artikel 3.6 van hun Instructie zitting heeft. Waar nodig werden ook deputaten-financieel in het overleg betrokken.

Met ingang van 1990 werd de Schooldag weer, zoals vroeger, gehouden op de laatste woensdag in september. Deze datering midden in de cursus betekent voor het 'huispersoneel' een extra belasting die een extra woord van erkentelijkheid verdient.

Het bezoekersaantal is altijd moeilijk precies te bepalen. In haar rapportage vermeldt de commissie altijd de wat nauwkeuriger vast te stellen bezetting van de gebouwen: de laatste jaren ca. 6500, wat een bezoekersaantal betekent van ca. 7500.

De rapporten van de senaat maken steeds gewag van grote dankbaarheid voor deze dag die de 'draagkracht' in belangstelling en gebed van de kerken demonstreert. Curatoren onderstrepen het feit dat de universiteitsgemeenschap daarop recht heeft, maar dat intensief meeleven met de School der kerken het heil van die kerken zelf dient.

10.2 *Schooldag 1990*

De Schooldag 1990 was opgezet volgens de in 1989 ontwikkelde formule, ditmaal met het ene nieuwe element van de terugkeer naar de laatste woensdag in september.

De Schooldag stond in het teken van de Schilder-herdenking. In drie van de zeven gebouwen waren de toespraken thematisch gegroepeerd rond zijn persoon en werk, met een nabespreking in de Nieuwe Kerk. Een expositie, ingericht in de aula van de universiteit met medewerking van onder anderen het Historisch Documentatiecentrum van de VU, en een diadocumentaire, regelmatig

vertoond in de Lemkerzaal bij de Broederkerk, kregen bijzonder veel bezoekers. Het muzikale element kreeg in de samenkomsten weer bijzonder veel aandacht in allerlei vorm, met aan het einde van de middag een jeugdconcert in de Buitenkerk, dat ca. 800 bezoekers trok. De collecten-opbrengst was redelijk stabiel: f 31.530,85 voor de universiteit (waaruit de iets gestegen kosten van f 17.834,--) moesten worden bestreden) en f 17.636,15 voor bibliotheek-doeleinden.

10.3 *Schooldag 1991*

Een ongeveer gelijk aantal bezoekers als het vorige jaar woonde deze Schooldag op 25 september 1991 bij. Het thema 'Jeugd in de kerk' trok in de samenkomsten in drie gebouwen en ook bij de nabespreking in de Nieuwe Kerk grote belangstelling, ook van jongeren, die de concurrentie van een jeugdconcert in de Buitenkerk weerstonden.

De muzikale bijdragen van vele zangers en speellieden vormden een verfrissend element van de Schooldag-nieuwe stijl.

Een expositie op het vakgebied van het Oude Testament moest tot een ander jaar worden uitgesteld.

In de plaats daarvan trok de Luisterpost-videoband van de Schooldag 1990 veel bekijks.

De collecte-opbrengst voor de universiteit daalde bij vrijwel gelijk gebleven kosten enigszins: f 29.361,05; voor de bibliotheek-doeleinden bleef zij gelijk f 17.698,50.

10.4 *Schooldag 1992*

Op 30 september 1992 trok de Schooldag opnieuw ca. 7000 bezoekers, onder wie veel jeugd. Het thema '1892 - 1992: Ik geloof één Kerk' sloot sterk aan op de actualiteit en de belangstelling voor de nabespreking in de Burgwalkerk was dan ook navenant.

Naast een geslaagd jeugdconcert in de Buitenkerk was er dit jaar in de middagpauze een uur samenzang in de Nieuwe Kerk, terwijl ook de Cantorij zich in een tweetal gebouwen weer liet horen. In de aula van de universiteit verzorgden vierdejaars studenten onder leiding van drs. G. Kwakkel een tentoonstelling over aardrijkskunde, geschiedenis en archeologie van Israël. In de Lemkerzaal bij de Broederkerk was een bijbehorende diaprojectie.

De collecte-opbrengst liep opnieuw enigszins terug: f 27.432,25 voor de universiteit en f 16.236,05 voor bibliotheek-doeleinden.

11 **Samenwerking met deputaten-financieel**

De samenwerking met deputaten-financieel was in de afgelopen verslagperiode goed. Ieder jaar werd tenminste eenmaal gezamenlijk vergaderd, terwijl er tussentijds, indien nodig, goed contact was tussen de voorzitters van beide colleges. Een enkele maal vond in iets breder verband overleg plaats tussen het moderamen van deputaten-curatoren en enkele deputaten-financieel. Zulk betrekkelijk informeel overleg in kleine kring werd aan beide zijden als positief ervaren.

Deze vorm van overleg paste trouwens ook in het kader van de studie naar de bestuurlijke reorganisatie (zie onder sub 13). Die tendert naar integratie van beide colleges. In de besprekingen over deze zaken werkten zij al vruchtbaar samen.

Zoals gebruikelijk richtten beide colleges zich jaarlijks gezamenlijk tot de kerken om het quotum mee te delen en toe te lichten. Met dankbaarheid kon geconstateerd worden dat de kerken jaarlijks aan hun verplichtingen voldoen. Bovendien werd jaarlijks een belangrijk aantal legaten ontvangen. Mede daardoor kon de stijging van de uitgaven worden opgevangen met een rustige stijging van de bijdrage per ziel: deze behoefde in de verslagperiode niet meer dan met f 1,00 verhoogd te worden (1990 f 16,50, 1991 en 1992 f 17,50).

Deputaten-curatoren maakten geen gebruik van hun bevoegdheid de begroting aan te vullen. Zij gaven hun fiat aan het beleid van deputaten-financieel inzake het tegenover het universiteitsgebouw gelegen pand Broederweg 16, bestemd voor het nieuwe Archief en Documentatiecentrum van de kerken. Het werd destijds via een aparte stichting aangekocht in afwachting van de besluiten van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 daaromtrent.

12 **Vacature en opvolging**

12.1 *Vacature prof. Ohmann*

Op 5 maart 1993 zal prof. drs. H.M. Ohmann, zo de Here wil, de 65-jarige leeftijd bereiken. Dit betekent volgens het Reglement voor docenten aan de Theologische Universiteit dat hem aan het einde van het academische jaar 1992-1993 ontslag uit zijn dienst door de generale synode dient te worden verleend.

Deputaten-curatoren zullen krachtens de geldende bepaling daarvoor aan de Generale Synode van Ommen 1993 een aanbeveling hebben te doen over zijn opvolging. Inmiddels is reeds aan de senaat het daartoe strekkende advies gevraagd overeenkomstig het Statuut van de Theologische Universiteit artikel 8, lid 2. Curatoren hopen uw vergadering tijdig op de daarvoor gebruikelijke wijze een met redenen omklede aanbeveling te doen, vergezeld van het advies van de senaat.

12.2 *Opvolging prof. Trimp*

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 "heeft deputaten-curatoren gemachtigd de datum van emeritering van prof.dr. C. Trimp, en van het optreden van drs. C.J. de Ruijter als hoogleraar nader vast te stellen." (Acta art. 83).

In hun vergadering van 8 oktober 1992 hebben deputaten besloten die datum vast te stellen op 1 januari 1993.

Per deze datum wordt prof.dr. C. Trimp geëmeriteerd van zijn dienst als hoogleraar in de Ambtelijke Vakken aan de Theologische Universiteit van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

Per diezelfde datum volgt drs. C.J. de Ruijter, die thans reeds werkzaam is als universitair docent en wiens promotie tegen 16 december 1992 is voorzien, prof. Trimp op als hoogleraar in de Ambtelijke Vakken.

13 **Bestuurlijke organisatie**

13.1 *Inleiding*

Tegen het einde van de vorige verslagperiode was er aanleiding om - zoals ook wel eerder gebeurde - de bestuursstructuur van de universiteit aan de orde te stellen.

Deputaten-curatoren benoemden in mei 1990 een commissie, bestaande uit de toenmalige president-curator, ds. J. Kok, de voorzitter van deputaten-financieel, de heer A. Vreugdenhil, en de toenmalige rector, prof. dr. J. van Bruggen, om de knelpunten nog eens te analyseren en om, indien gewenst en mogelijk, aanbevelingen te doen voor het ontwikkelen van een nieuw concept voor bestuur en organisatie.

De commissie voldeed aan haar opdracht en adviseerde tot de instelling van een 'vervolgcommissie'. Deze werd inderdaad benoemd; zitting kregen prof. dr. A.J. Hendriks namens deputaten-curatoren, de heer A. Vreugdenhil namens deputaten-financieel en prof. dr. J. van Bruggen uit de kring van de senaat. Als externe deskundigen werden prof. dr. K. Wezeman en prof. drs. mr. W. Nieboer aangezocht en bereid gevonden te adviseren.

Na enkele uitvoerige besprekingen met steeds nieuwe vervolgrapportage van de commissie hebben beide deputaten-colleges, in nauwe samenwerking met de senaat, een nieuwe bestuursstructuur geconcipieerd om die aan de generale synode voor te leggen.

13.2 *Knelpunten in de huidige bestuursstructuur*

Volgens het Statuut van de universiteit (art. 2 en 3) is het bestuur opgedragen aan twee colleges: deputaten-curatoren voor de behartiging van zaken 'in algemene zin' en deputaten-financieel voor de behartiging van 'de stoffelijke aangelegenheden'. Deze colleges zijn elk afzonderlijk verantwoording schuldig aan 'het bevoegd gezag', de driejaarlijkse generale synode.

Nu is in de loop van de jaren gebleken dat er tussen 'algemene' en 'stoffelijke aangelegenheden' in de praktijk nauwe banden bestaan. Als voorbeelden kunnen worden genoemd:

- de financiële aspecten van het benoemingsbeleid;
- het aanschaffingsbeleid van de bibliotheek;
- personeelsaangelegenheden;
- prioriteitsstellingen bij studieverlof;
- kostenvergoedingen voor buitenlandse congressen, symposia en relatiebezoek;

- stimulering van wetenschappelijke publicaties;
- huisvesting van personeel en financiering van andere op het werk gerichte faciliteiten.

Omdat beide bestuurscolleges regelmatig met deze en dergelijke onderwerpen te maken hebben, kunnen er gemakkelijk (uiteraard onbedoelde) misverstanden en kortsluitingen ontstaan. Wij noemen enkele knelpunten.

- 1 Het ene college is zich niet altijd bewust van de gevolgen van zijn beslissingen voor het beleid van het andere college. Te denken is aan de financiële gevolgen van het toekennen van studieverlof of aan de spanning van een te laag budget voor een wenselijk gebleken wetenschappelijke activiteit.
- 2 Het bestaan van twee bestuurscolleges heeft ook gevolgen voor het personeel van de universiteit, dat deels door deputaten-curatoren, deels door deputaten-financieel wordt aangesteld. Sollicitatieprocedures, arbeidsvoorwaarden en regeling van het toezicht zijn dan afhankelijk van verschillende instanties. Verschilpunten worden steeds wel in goed overleg opgelost, maar de organisatiestructuur als zodanig zou toch voor spanningen op dit terrein geen voedingsbodem moeten zijn.
- 3 Er bestaan wel gezamenlijke commissies om als platform te fungeren voor overleg en beleidsvoorbereiding, maar deze bevorderen in de praktijk lang niet altijd de duidelijkheid en de snelheid van besluitvorming.
- 4 De automatisering van de bibliotheek doet de betekenis van financiële en personele aspecten van het werk daar toenemen. Toch hebben in de historisch gegroeide structuur deputaten-curatoren de exclusieve zeggenschap over de bibliotheek.
- 5 Hoewel ongesubsidieerd geniet de universiteit wel overheidserkenning als wetenschappelijke instelling. Deze positie zou behouden moeten blijven, maar dan kunnen ontwikkelingen in de wetenschappelijke wereld niet worden genegeerd. Dat stelt niet alleen eisen aan het wetenschappelijk personeel, maar ook aan de bestuurscolleges, zowel vanuit de noodzaak van kerkelijk toezicht als vanuit een oogpunt van wetenschappelijke kennis en kunde. Voor het creëren en bewaren van voldoende bestuurscapaciteit op dat punt bestaat geen goede voorziening.
- 6 De wetenschappelijke staf als geheel is belangrijk gegroeid. De communicatie vanuit de beide bestuurscolleges met deze staf en met het andere personeel van de universiteit is als gevolg van de structuur van twee bestuursorganen niet in alle opzichten bevredigend.

13.3 *Concept van een nieuwe structuur*

Zoals boven gezegd hebben de beide colleges in nauwe samenwerking met de senaat op grond van de bevindingen en de voorstellen van de commissie een nieuwe bestuursstructuur geconspieerd. Daarin worden o. i. enerzijds de nadelen van de huidige bestuursorganisatie weggenomen, terwijl anderzijds de directe verbinding met de kerken gewaarborgd blijft.

Gedacht wordt aan de instelling van één bestuursorgaan, waarvan de samenstelling is toegesneden op de diversiteit van bestuurstaken, en wel volgens de volgende grondlijnen:

- 1 de beide huidige colleges worden samengevoegd tot één bestuur (curatorium) van 14 personen, te weten 9 predikanten en 5 niet-theologen, te weten:
 - a één met juridische deskundigheid;
 - b één met onderwijsdeskundigheid op universitair niveau;
 - c twee met financiële deskundigheid (accountancy en zakenleven en/of bedrijfseconomie);
 - d één met bouwkundige deskundigheid;
- 2 bestuurlijke slagvaardigheid wordt toegekend aan een dagelijks bestuur (moderamen) volgens een nader te ontwerpen instructie;
- 3 voor beleidsuitvoering en -voorbereiding op de verschillende bestuurlijke terreinen benoemt het bestuur commissies, waarin ook docenten fungeren en waarvoor ook deskundigen van buiten de kring van de universiteit kunnen worden aangetrokken; te denken valt aan
 - a een commissie van toezicht op het confessioneel gehalte en de wetenschappelijke kwaliteit van het onderwijs;
 - b een wetenschapscommissie inzake de grote beleidsvragen van onderwijs en onderzoek;
 - c een bibliotheekcommissie;
 - d een beheerscommissie voor het onroerend goed;
 - e een commissie buitenland inzake het fungeren van de universiteit op internationaal niveau;

- 4 de band met de particuliere synodes blijft bestaan doordat zij in ieder geval de 9 predikanten voordragen en wellicht ook aanbevelingen doen voor de benoeming van de niet-theologen.

Omdat in deze structuur geen sprake meer is van twee zelfstandige 'colleges', kan o. i. (zoals boven reeds gebeurt) zonder bezwaar de aanduiding 'curatorium' (Van Dale: 'de gezamenlijke curatoren') in het spraakgebruik en in de officiële papieren van de universiteit worden ingevoerd.

13.4 Verzoek om aanvankelijke goedkeuring

Indien een bestuurlijke reorganisatie als boven omschreven zou worden voltrokken, zal dat ingrijpende wijzigingen in Statuut en Reglementen nodig maken.

Afgezien van het feit dat deputaten-curatoren bij de afsluiting van dit rapport nog niet in staat waren, daarover concreet geformuleerde en uitgewerkte voorstellen te doen, leek het hun ook niet zinvol om alle details nu reeds precies in definitieve wijzigingen van Statuut en Reglementen aan uw vergadering voor te leggen.

Daarom volstaan zij met u te vragen om goedkeuring en eerste uitvoering van het bestuurlijke reorganisatieplan. Het nieuwe curatorium zou dan met de ervaring van de komende drie jaren en onder advisering door de commissie Statuut en Reglementen tot goede regelingen en formuleringen kunnen komen, die als definitief voorstel aan uw opvolgster worden voorgelegd.

Concreet verzoeken deputaten-curatoren en deputaten-financieel uw vergadering gezamenlijk:

- 1 één bestuurscollege ("curatorium") te benoemen van 14 personen, te weten de 9 door de particuliere synoden voorgedragen predikanten en 5 niet-theologen volgens boven in par. 13.3 onder 1 omschreven spreiding van deskundigheid;
- 2 dit curatorium op te dragen
 - a de bestaande instructies voor deputaten-curatoren en voor deputaten-financieel uit te voeren en daarover aan de eerstvolgende generale synode op de gebruikelijke wijze te rapporteren;
 - b een nieuwe instructie te ontwerpen waarin de beide bestaande instructies zijn samengevoegd, en deze aan de eerstvolgende synode voor te leggen;
 - c voor alle noodzakelijke wijzigingen in statuut en reglementen van de universiteit concepten aan de eerstvolgende synode voor te leggen;
- 3 te bepalen dat na inwerkingtreding van besluit 1 het nieuwe curatorium het bestuur vormt van de "Stichting voor de financiële verzorging van de opleiding tot de Dienst des Woords in De Gereformeerde Kerken in Nederland, gevestigd te Groningen".

14 Instructie voor Deputaten-curatoren

Door curatoren werd met de senaat een nadere regeling overeengekomen, die nog in een gewijzigde formulering van de Instructie voor Deputaten-curatoren zal moeten worden vastgelegd.

Het betreft artikel 5.3 van de Instructie, waarin wordt bepaald dat de hoogleraren 'in de regel' de vergadering van curatoren bijwonen, en wel met raadgevende stem. In de regel bleek de aanwezigheid van alle adviseurs allerminst noodzakelijk, en daarom waren uit een oogpunt van efficiënte tijdsbesteding bij de vastgelegde regel gerede vragen te stellen.

Om in deze situatie duidelijkheid te scheppen kwamen curatoren met de hoogleraren-adviseurs de volgende nadere regeling overeen:

- 1 De senaat laat zich ter vergadering (of een gedeelte ervan) vertegenwoordigen door rector en secretaris.
- 2 Wanneer de voorbereiding van de vergadering zulks vereist, zullen rector en secretaris ook een gedeelte van de daaraan voorafgaande moderamenvergadering bijwonen.
- 3 De senaat kan één of meer van zijn leden aanwijzen om ter vergadering een verzoek of voorstel van de senaat toe te lichten.
- 4 Deputaten-curatoren kunnen voor een bepaalde zaak één of meer hoogleraren ter vergadering uitnodigen.
- 5 Elke hoogleraar blijft het recht behouden om ter vergadering aanwezig te zijn, in het bijzonder om een zaak te bespreken die speciaal zijn persoon en/of werk regardeert.
- 6 De agenda en de notulen van de vergaderingen, voorzover deze niet zaken betreffen ad artikel 4.1 van het Statuut, worden aan de hoogleraren toegezonden.

Het lijkt voldoende over deze zaak het volgende in de Instructie vast te leggen als nieuw artikel 5.3:

3. De hoogleraren hebben het recht de vergaderingen bij te wonen met raadgevende stem, met name wanneer zaken aan de orde zijn die speciaal hun persoon en/of werk regarderen. Als regel laat de senaat zich ter vergadering (of gedeelte ervan) vertegenwoordigen door rector en secretaris.

Deputaten-curatoren stellen uw vergadering voor, deze wijziging vast te stellen.

15 Assistenten-in-opleiding (aio's)

Deputaten-curatoren ontvingen van de senaat het verzoek de mogelijkheid te openen voor het aantrekken van assistenten-in-opleiding (aio's). Een tweetal commissies werd ingesteld:

- 1 een kleine technische commissie om onder meer na te gaan welke financiële en organisatorische consequenties verbonden zijn aan het aanstellen van aio's; deze commissie werd samengesteld uit een senaatslid, prof. dr. K. Veling, en de administrateur, de heer S. Riedstra, terwijl als deskundige op het gebied van het aio-instituut de secundus-curator dr. E. Stamhuis werd aangetrokken;
- 2 een beleidscommissie voor het beoordelen van een aanvraag voor een aio; in deze commissie werden benoemd prof. dr. W. Griffioen, prof. dr. A.J. Hendriks, prof. drs. mr. W. Nieboer en ds. C.J. Smelik.

De beide commissies kwamen tot de conclusie dat het instituut van de aio's aan andere universiteiten functioneert in een breed opgezet organisatorisch kader. Een dergelijk kader lijkt voor de incidentele gevallen die aan onze universiteit aan de orde zijn, veel te zwaar en daarom niet zinvol.

De zaak waarom het gaat: de bevordering van studie en onderzoek in het algemeen en van de wetenschappelijke afronding daarvan in promoties in het bijzonder, kan evenwel goed worden opgevangen met artikel 7.5 van het Statuut, dat curatoren de mogelijkheid biedt, voor een periode van ten hoogste vier jaar één of meer wetenschappelijke assistenten te benoemen. Voor de accentuering van het element 'studie en (promotie-)onderzoek' bij dit assistentschap, alsmede voor de regeling van arbeidsvoorwaarden e.d. kan vergelijkenderwijs worden gewerkt met aio-regelingen.

Intussen is per 1 oktober 1992 drs. J.H. Smit als wetenschappelijk assistent benoemd in het kader van een project onder begeleiding van prof. dr. J. Douma en prof. dr. K. Veling.

16 Contacten binnen- en buitenland

16.1 Binnenland

Deputaten-curatoren hebben met voldoening geconstateerd dat de senaat jaarlijks een voorlichtingsdag organiseert. Het bezoek wisselde de afgelopen jaren sterk. De laatste maal in deze verslagperiode bleek de goede belangstelling voorbode van een royale inschrijving.

Contacten met de decanen hebben ertoe geleid, dat één van de docenten en/of studenten op drie van de vier gereformeerde scholengemeenschappen voorlichting kan geven. Deze voorlichting kan sinds kort uitstekend worden voorbereid door een aantrekkelijke informatiebrochure, getiteld "Theologie studeren in Kampen. Kampen 1992", een uitgave van de universiteit zelf en geschreven door student I.I. Antuma, onder verantwoordelijkheid van de toenmalige rector, prof. dr. M. te Velde.

Een jaar eerder, in 1991, verscheen bij de uitgeverij "De Vuurbaak" een lesbrieff over de universiteit, getiteld "Ook voor dominee moet je leren". Curatoren werden in de totstandkoming ervan betrokken. Zij betuigden hun instemming met het project en leverden ook een financiële bijdrage om verfraaiing van het pakket mogelijk te maken. Zij waren vertegenwoordigd bij de aanbidding van het eerste exemplaar op 4 september 1991.

Curatoren hebben ook kennisgenomen van de jaarlijkse ontmoeting van de docenten met die van de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Apeldoorn.

Bij die gelegenheid is o.m. van gedachten gewisseld over de vooropleiding (zie ook in par. 4) en over het internationaal congres (zie hieronder in par. 16.2).

De uitnodigingen van de Gereformeerde Missiologische Opleiding voor hun themadagen worden gehonoreerd door een afvaardiging van één of twee curatoren.

Ook met het Landelijk Verband van Gereformeerde Schoolverenigingen zijn goede contacten gebleven.

Op de jaarlijkse receptie van Gedeputeerde Staten en de Commissaris van de Koningin in Overijssel in het begin van het nieuwe jaar zijn curatoren in afvaardiging aanwezig of laten zich vertegenwoordigen door leden van de academische senaat.

16.2 *Buitenland*

Rechtstreeks contact met zusterinstellingen in het buitenland hebben deputaten-curatoren niet.

Wel geven zij van tijd tot tijd hun fiat aan verzoeken van de senaat om buitenlandse studenten te mogen inschrijven voor verdere studie. In deze verslagperiode ging het om studenten uit Duitsland, Hongarije, Roemenië, Nieuw-Zeeland, Korea, Canada en de Verenigde Staten.

Ook hebben curatoren hun goedkeuring eraan gehecht dat de universiteit participeert in de voorbereiding van een Internationaal Theologisch Congres in 1994. In de voorbereidingscommissie heeft namens 'Kampen' prof. dr. K. Veling zitting. Verder werken aan de voorbereiding mee de Apeldoornse universiteit en het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap.

Medio 1992 werden als thema's aan curatoren ter goedkeuring voorgelegd:

- 1 de betekenis van de gereformeerde theologie voor de christenheid die leeft temidden van niet-christelijke culturen;
- 2 de bijbel als houvast voor leer en leven van Gods kinderen;
- 3 de plaats van de christelijke kerk in de samenleving en de taak van de theologie met het oog daarop;
- 4 de dienstbaarheid van de gereformeerde theologie aan de opbouw van de gemeente.

Curatoren betuigden hiermee hun instemming. Zij gaven een positief advies aan deputaten-financieel om de commissie een bedrag over te maken voor de aanloopkosten van het congres.

17 **Epiloog**

Het geheel van de verslagperiode overziende sluiten deputaten zich gaarne aan bij de onderscheiden verslagschrijvers van de senaat, die spreken van goede jaren voor de universiteit en daarvoor grote dank jegens de Here uiten.

In het deputatenrapport aan de Generale Synode van Leeuwarden 1990 speelde het rapport van de Verkenningscommissie Godgeleerdheid een rol, en ook de synode besteedde er in haar besluiten aandacht aan (Acta art. 86).

De bezinning rond die zaken is zeker zinvol geweest, maar het zou onjuist zijn te menen dat die pas door het contact met deze 'buitenstaanders' op gang werd gebracht. Plannen voor herstructurering van het studieprogramma, die mede de ruimte voor wetenschappelijk onderzoek bedoelden/bedoelen te bevorderen, waren in de kring van de senaat en de curatoren allang in bespreking en voorbereiding.

Niet zonder vreugde rapporteren deputaten nu daarover, en zij doen dat ook met erkentelijkheid voor de grote zorg die de docenten en met name hun voorbereidende werkgroep aan deze belangrijke zaak hebben besteed.

Gegeven het karakter van onze universiteit als wetenschappelijke opleiding tot de dienst des Woords is een zo goed mogelijke aansluiting van de opleiding op de praktijk van de pastorie zeker niet minder belangrijk dan de bevordering van het wetenschappelijk onderzoek in de gereformeerde theologie.

Daarom heeft ook wat in par. 8 genoemd werd 'de beroepsvoorbereidende component' goede aandacht gehad in de plannen voor de herstructurering van het studieprogramma. Deputaten leggen uw vergadering met vertrouwen de zaak van de stage-elementen in de opleiding voor.

In dit verband hebben deputaten met dankbaarheid geconstateerd, dat het aantal inschrijvingen in dit slotjaar van de verslagperiode weer rond de 20 lag. De voorgaande jaren gaven zorg in dit opzicht. Zonder dat er reden was om dringend alarm te slaan, de zaak van predikantentekort en instroom naar Kampen heeft aandacht en inspanning nodig, aldus de president-curator in een publicatie over deze zaak. Intussen lokten de berekeningen een reactie uit van de Kamper missioloog, drs. C.J. Haak, die

dringend aandacht vroeg voor het feit dat de zendings-vacatures buiten beschouwing waren gebleven, nog afgezien van zijn wens dat die in een gunstiger verhouding zouden komen te staan ten opzichte van de 'binnenlandse' vacatures. Een aantal van 20 nieuwe studenten per jaar leek hem een minimum (De Reformatie 67/40 en 43, 11 juli en 15 augustus 1992).

Dat dit 'minimum' bij de inschrijving van 1992 in ieder geval weer is bereikt, stemt tot dankbaarheid. Bovendien konden deputaten in hun rapport twee maatregelen vermelden die de instroom moeten bevorderen: de 'stroomlijning' van de vooropleiding (par. 4) en de intensivering van de voorlichting aan de gereformeerde scholengemeenschappen (par. 16.1).

Intussen: de universiteit is en blijft 'de eigen inrichting' van de kerken. Het feit dat deputaten-curatoren hun rapport aan de kerken aanbieden, betekent tegelijk een appèl op die kerken met hun leden om 'hun School', de voedster voor 'hun' kansel, in hun aandacht, liefde en gebed te dragen. En om daarin ook de jeugd van de kerk op te voeden.

In dat licht herhalen deputaten hun wens, dat de Here aan de synode wijsheid en zegen moge geven bij alle beraadslagingen, en zij spitsen die wens toe op de zaken van de Theologische Universiteit.

BIJLAGE (ad 5.3)**Overzicht studenten-bestand en examens c.a.**

<u>Ingeschreven per</u>	<u>01.09.90</u>	<u>01.09.91</u>	<u>01.09.92</u>
vooropleiding 1e jaar	6	6	17
2e jaar	2	5	
propaedeuse	7	5	13
2e jaar	17	6	4
3e jaar	12	17	6
4e jaar	30	12	15
'parkeerders'	9	11	5
5e jaar	14	27	14
6e en hogere jaren	48	42	64
	---	---	---
<u>totaal</u>	<u>145</u>	<u>131</u>	<u>138</u>

<u>Cursus</u>	<u>1989-1990</u>	<u>1990-1991</u>	<u>1991-1992</u>
doctorale examens	9	13	15
promoties	4	2	1

BIJLAGE (ad 9.3.5)**Gebruik bibliotheek**

<u>Uitleen</u>	<u>1989-1990</u>	<u>1990-1991</u>	<u>1991-1992</u>
binnen de universiteit	2.583	2.852	2.692
buiten de universiteit	1.651	1.371	1.118
	-----	-----	-----
totaal	4.234	4.223	3.810
ter inzage	2.826	4.761	5.605
	-----	-----	-----
<u>totaal ter beschikking</u>	<u>7.060</u>	<u>8.984</u>	<u>9.415</u>
<u>Uit andere bibliotheken</u>			
aangevraagd	141	161	142
ontvangen	96	123	115
<u>Bezoek studiezalen</u>	<u>3.861</u>	<u>3.826</u>	<u>4.160</u>

BIJLAGE (ad 9.4.1) Financiën bibliotheek

	1989-1990	1990-1991	1991-1992
<u>BATEN</u>			
bibliotheekfonds	165.000	170.000	170.000
verkoop fotokopieën	8.339	8.468	9.123
rente	14.545	13.515	14.918
TOTALE BATEN	187.884	191.983	194.041
<u>LASTEN</u>			
boeken	132.566	137.141	133.118
tijdschriften	24.644	21.755	24.775
bindkosten	14.140	11.594	7.915
<u>sub-totaal</u>	<u>171.350</u>	<u>170.490</u>	<u>165.808</u>
huur repro	9.358	9.612	9.238
papier repro	2.287	1.896	2.416
kantoorbehoefte	1.882	2.274	1.229
investeringen	18.582	7.322	1.963
overige kosten	21.112	18.055	14.467
TOTALE LASTEN	224.571	209.649	195.121
NADELIG SALDO	36.687	17.666	1.080
<u>Kapitaal incl. reserves</u>			
ultimo boekjaar	176.125	158.459	157.379

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET GESPREK MET DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERKEN

aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen te Ommen 1993

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Instructie

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 benoemde deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken in de overtuiging, dat het van Christuswege roeping blijft om te staan naar eenheid met de Christelijke Gereformeerde Kerken en daarvoor ook goede inzet te betonen.

De synode gaf deputaten voorts de volgende instructie mee:

1. een nadere verklaring en nauwkeurige omschrijving te vragen van de ernstige verschillen, die volgens de christelijke gereformeerde synode een belemmering zijn voor de eenheid, met name met betrekking tot de toeëigening des heils en de plaats van het werk van de Heilige Geest in de prediking;
2. opheldering te vragen over het feit dat de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken erkende dat de gereformeerde kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis, maar dat zij niet tot het oordeel kwam dat de gereformeerde kerken dat ook doen;
3. in de gesprekken voorts de volgende onderwerpen aan de orde te stellen:
 - de door de gereformeerde synode van Arnhem 1981 (Acta art. 169) verwoorde klacht dat de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende kiezen tegen de dwaling;
 - de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van het belijden omtrent de kerk;
4. uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van de belijdenis der waarheid bij de christelijke gereformeerde deputaten te blijven aandringen op een duidelijke positiekeuze van hun kerken ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken;
5. met de christelijke gereformeerde deputaten tenslotte de balans op te maken van wat de beide kerkgemeenschappen verenigt en scheidt met betrekking tot het komen tot kerkelijke eenheid op de grondslag van de Heilige Schrift en de drie formulieren van eenheid;
6. van hun handelingen en bevindingen schriftelijke rapport uit te brengen aan de eerstkomende synode en dat rapport uiterlijk een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Er zijn zeven gesprekken met de christelijke gereformeerde deputaten gehouden, namelijk op 13 november 1990, 31 januari 1991, 22 maart 1991, 17 mei 1991, 11 oktober 1991, 18 december 1991 en 26 maart 1992. De gesprekken vonden plaats afwisselend in een zaal bij de gereformeerde Martuskerk te Amersfoort en bij een der christelijke gereformeerde kerken te Bunschoten. Van elk gesprek is een verslag gemaakt en vastgesteld. Daarnaast heeft het deputaatschap nog vier keer vergaderd, namelijk op 19 september 1990 ter voorbereiding van de gesprekken, op 2 oktober 1991 ter voorbereiding van het gesprek op 11 oktober 1991, op 12 februari 1992 ter vaststelling van een concept-persverslag en op 28 augustus 1992 ter vaststelling van het rapport aan uw vergadering. Enkele nota's die als leidraad voor de besprekingen hebben gediend, zijn als bijlagen bij dit rapport opgenomen.

Het eerste gesprek, 13 november 1990 te Amersfoort

Bij het eerste gesprek waren aanwezig namens de Christelijke Gereformeerde Kerken ds. P. den Butter, ds. B. de Graaf, br. A. van Hattem, ds. D. Quant, ds. J.C.L. Starreveld, ds. J. Westering, ds. B. Witzier. Br. G. van Malkenhorst was afwezig. De christelijke gereformeerde deputaten vormen een onderdeel van het grotere deputaatschap 'Eenheid en correspondentie'.

Voor deze gesprekken zijn

aan de sectie binnenland van het deputaatschap de predikanten ds. P. den Butter en ds. J.C.L. Starreveld toegevoegd, die deel uitmaken van het deputaatschap 'Vertegenwoordiging'. Namens

de Gereformeerde Kerken waren de door de synode van Leeuwarden benoemde deputaten aanwezig; alleen ds. R. Houwen kon door ziekte het gesprek niet bijwonen.

Dit eerste gesprek heeft een oriënterend karakter. Na enig overleg wordt afgesproken, dat de christelijke gereformeerde deputaten eerst de besluiten van de christelijke gereformeerde synode van Groningen zullen toelichten. De synode van Groningen sprak met betrekking tot de toeëigening des heils en de plaats van het werk van de Heilige Geest in de prediking over verschillen die van zo ernstige aard zijn dat het gesprek erover moet worden voortgezet, opdat zo belemmeringen voor de kerkelijke eenheid uit de weg geruimd worden. De gereformeerde synode van Leeuwarden vraagt om een nadere verklaring en een nauwkeurige omschrijving van die ernstige verschillen. Waarom blokkeren deze verschillen de weg naar de eenheid?

De christelijke gereformeerde deputaten antwoorden, dat ook zij hebben aangedrongen op duidelijke uitspraken inzake de toeëigening des heils. Op de synode is echter gewaarschuwd voor iets als een vierde formulier van eenheid. Zulk een verklaring kan gaan functioneren als een sijnbooth binnen de eigen kerken. De synode gaf de opdracht aan deputaten zich te bezinnen op de vraag, welke ruimte voor verscheidenheid er in een kerk van gereformeerde belijdenis kan en mag zijn. Met deze studieopdracht liet de synode feitelijk weten dat zij zelf nu niet in staat is tot een antwoord op die vraag. Christelijke gereformeerde deputaten zullen zich over die vraag moeten bezinnen en op de eerstkomende synode zo concreet en duidelijk mogelijk moeten rapporteren.

Gereformeerde deputaten achten dit antwoord van de christelijke gereformeerde synode teleurstellend. De synode deed een heel ingrijpende uitspraak. Zij acht de verschillen zo ernstig, dat zij spreekt van belemmeringen voor kerkelijke eenheid. Dan zijn de kerken in haar synode ook verplicht die verschillen aan te wijzen. Hoe is het mogelijk dat er jarenlang gesproken wordt over ernstige verschillen, terwijl dat nu nog op papier moet komen?

Namens de christelijke gereformeerde deputaten wordt opgemerkt, dat de verschillen rond de toeëigening des heils een probleem raken dat ook binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken een rol speelt. Het besluit van de christelijke gereformeerde synode, aan deputaten een studieopdracht te verschaffen en daarover te rapporteren, brengt de zaak een stap verder. Daarmee zijn de Christelijke Gereformeerde Kerken zelf gediend, maar ook in hun relatie met de Gereformeerde Kerken.

Gereformeerde deputaten wijzen erop, dat wanneer de christelijke gereformeerde deputaten aan hun eerstkomende synode formuleren wat de bezwaren zijn, er dan wel opnieuw een stuk van deputaten ligt, maar nog steeds niet bekend is, wat de synode, wat de Christelijke Gereformeerde Kerken zelf aan bezwaren tegen de Gereformeerde Kerken hebben. Het kan toch niet dat men over bezwaren spreekt zonder dat die bezwaren duidelijk zijn aangewezen?

In het eerste gesprek kwam ook de uitspraak van de christelijke gereformeerde synode aan de orde, dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis. Gereformeerde deputaten vroegen naar de betekenis van het 'willen' stellen? In de christelijke gereformeerde 'voorlopige regeling voor het gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden' blijkt verschil tussen de situatie dat kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis, en de situatie dat er metterdaad eenheid is in erkenning en beleving van het Woord van God en de belijdenis der kerken.

De christelijke gereformeerde deputaten stelden nadrukkelijk, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken volledig overtuigd zijn van de confessionele integriteit van de Gereformeerde Kerken. De formulering, dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods Woord staat in het kader van de noodzaak van het voortgaand gesprek ten aanzien van wezenlijke punten van de belijdenis. Dat kan goed samengaan: enerzijds van oordeel zijn dat een kerk in een bepaald opzicht aan elementen uit de belijdenis tekort doet, en anderzijds elkaar integer achten. Gereformeerde deputaten vroegen op welke grond men dan komt tot uitspraken over elkaar. De wil om metterdaad op de grondslag van Gods Woord te staan kan toch blijken uit het functioneren van een duidelijk ondertekeningsformulier, uit de nadrukkelijke binding aan de gereformeerde belijdenis.

Aan het einde van het gesprek is besloten, dat bij een volgend gesprek de vragen van de christelijke gereformeerde deputaten over de besluiten van de afgelopen gereformeerde synode aan de orde kunnen komen. Een persverslag zal eerst aan het einde van de reeks gesprekken worden opge-

steld.

Het tweede gesprek, 31 januari 1991 te Bunschoten

In de eerste plaats is de kwestie van de wisseling van deputaatschappen aan de orde gesteld. In de periode van Spakenburg-Noord tot Leeuwarden is gesproken met deputaten 'Vertegenwoordiging', maar nu wordt gesproken met deputaten 'Eenheid'. De christelijke gereformeerde synode van Groningen sprak uit dat de voortgezette samensprekingen 'principieel' tot de taak van deputaten 'Eenheid' behoren. De gereformeerde synode van Leeuwarden noemde dat in het licht van de bereidheid van haar voorgangster en van het dringende verzoek van de toenmalige deputaten om voor eventuele voortgang van het gesprek een speciaal deputaatschap aan te wijzen, een te betreuren koerswijziging. De uitspraak van Groningen brengt ook niet in rekening dat het doel van de samensprekingen van gereformeerde zijde steeds is geweest, niet een vrijblijvend gesprek over eenheid, maar vereniging van beide kerkgemeenschappen (Acta Leeuwarden, art 133, besluit I grond 4).

Christelijke gereformeerde deputaten vroegen naar de betekenis van die vrijblijvendheid. Is daarmee het samenspreken met deputaten 'Eenheid' bedoeld?

Gereformeerde deputaten wezen erop, dat de Gereformeerde Kerken na de Vrijmaking van meetaf zochten naar mogelijke vereniging met de Christelijke Gereformeerde Kerken. De Christelijke Gereformeerde kerken oriënteren zich echter ook in de richting van de Gereformeerde Bond en de Nederlands Gereformeerde Kerken. Daar hebben de Gereformeerde Kerken moeite mee gezien haar verleden met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Bovendien doen de Christelijke Gereformeerde Kerken haar eigen gebaar (Generale Synode van Den Haag 1986) teniet.

Christelijke gereformeerde deputaten benadrukken, dat dit meer uit praktische overwegingen is gebeurd: men moet geen twee verschillende deputaatschappen benoemen voor dezelfde opdracht: zoeken naar vereniging. De achtergrond van Den Haag 1986 was: hoe komen we uit die schriftelijke discussies.

In de tweede plaats vragen christelijke gereformeerde deputaten, welke zaken van de opdracht van de synode van Spakenburg-Noord 1987 niet zijn afgehandeld (Acta Leeuwarden, art. 133 besluit II, grond 2).

In hun antwoord delen gereformeerde deputaten mee, dat het met name om twee zaken gaat. In de eerste plaats de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van het belijden omtrent de kerk. En vervolgens de in de brief van Arnhem 1981 genoemde publikaties, met name betreffende de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff.

Over de laatste zaak wordt uitvoerig doorgesproken. Gereformeerde deputaten pleiten voor een gedegen behandeling in een volgend gesprek. De kerken, de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde, hebben recht op helderheid. Christelijke gereformeerde deputaten geven aan, dat deze zaak reeds in 1974 op de synode is afgehandeld. Zij zullen zich nader over dit punt beraden.

Ten aanzien van de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van het belijden omtrent de kerk (Acta Leeuwarden, art. 133, besluit III, 3) wordt besloten, dat de christelijke gereformeerde deputaten zich hierop zullen beraden en met een nota zullen komen.

Op de eerstvolgende vergadering zal de zaak van de positiekeus ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken besproken worden aan de hand van een nota van ds. T. Dekker.

Met kennisgeving waren deze vergadering afwezig: drs. J.C. L. Starreveld, ds. R. Houwen en ds. P. Schelling.

Het derde gesprek, 22 maart 1991 te Amersfoort

Aan de orde komt de notitie van de gereformeerde deputaten inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken (zie bijlage I). De synode droeg deputaten op uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van de belijdenis der waarheid bij de christelijke gereformeerde deputaten te blijven aandringen op een duidelijke positiekeuze van hun kerken ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Op de vraag van christelijke gereformeerde zijde of men wel kan spreken over kerken die er zelf niet bij aanwezig zijn, wordt opgemerkt, dat de notitie spreekt over wat er publiek in geding is. De notitie behandelt de officiële wijze van samenleven van de

Nederlands Gereformeerde Kerken volgens het in deze kerken geldende Akkoord van kerkelijk samenleven. Daartoe heeft de notitie zich beperkt.

Naar aanleiding van vragen van de christelijke gereformeerde deputaten wordt vervolgens doorgesproken over de kwestie van het ondertekeningsformulier. In artikel 17 van het Akkoord van kerkelijk samenleven staat te lezen, dat indien een ambtsdrager de ondertekening van de formulieren van eenheid weigert, of niet langer voor zijn rekening kan nemen, de uitoefening van zijn ambt zal worden opgeschort tot hij zich nader zal hebben verklaard ten genoegen van zijn kerkeraad.

De gereformeerde deputaten merken in hun notitie op: Daarin is echter niets te vinden van het Dordtse Ondertekeningsformulier, met zijn zorgvuldige stipulaties over de integrale aanvaarding van de leer in al haar artikelen en 'stukken', en met de geëiste procedure voor het geval een ambtsdrager bedenkingen krijgt tegen enig punt of een afwijkend gevoelen. De centrale kwestie is niet of binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken het Dordtse ondertekeningsformulier nog wordt gebruikt, maar centraal staat de kwestie dat alle bepalingen die het kerkverband toezicht geven, in het Akkoord ontbreken, terwijl artikel 17 de mogelijkheid biedt om zich aan dat toezicht van het kerkverband te onttrekken. In de kerkelijke regelingen van de Nederlands Gereformeerde Kerken is geen verplichting te ontdekken om het Dordtse Ondertekeningsformulier te ondertekenen. Dat is het verdrietige, dat de eenheid en de zuiverheid van de gereformeerde leer niet veilig is gesteld in het Akkoord. De binding aan de belijdenis en aan de gereformeerde kerkorde vindt er geen waarborg.

Christelijke gereformeerde deputaten antwoorden dat de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben geoordeeld, dat het Akkoord van kerkelijk samenleven acceptabel is. Dat heeft de laatste synode niet herroepen. Maar tegelijk leven er bij de Christelijke Gereformeerde Kerken ernstige bedenkingen tegen de tekst van artikel 17 van het Akkoord, omdat de praktijk binnen de Nederlandse Gereformeerde Kerken vragen oproept. Daarom heeft de synode van Groningen 1989 uitgesproken dat in het gesprek met de Nederlands Gereformeerde Kerken de vragen met betrekking tot het Akkoord nu ook uitvoeriger betrokken dienen te worden. Daarom achten de christelijke gereformeerde deputaten het voorbarig om nu reeds over deze zaken een oordeel uit te spreken.

Ook wezen zij erop, dat in de houding tegenover de Nederlands Gereformeerde Kerken beweging zit. De oproep tot plaatselijke samenwerking is niet herhaald. Deputaten is voorts opgedragen zich op de hoogte te stellen van het verloop van de contacten in die kerken waar het tot een nauwer samenleven met de Nederlands Gereformeerde Kerken is gekomen.

Verder bleven deputaten bij de overweging van hun synode van 1989, dat het onjuist zou zijn om op grond van een verzoek van deputaten van de Gereformeerde Kerken en ten overstaan van hen een taxatie te geven van de ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Gereformeerde deputaten wezen op de uitspraak van Leeuwarden 1990, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken tot die taxatie geroepen zijn niet op grond van een verzoek van deputaten, maar van Godswege, uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid. Zij dringen er bij de Christelijke Gereformeerde Kerken op aan, met de Nederlands Gereformeerde Kerken erover door te spreken, dat artikel 17 van het Akkoord geen waarborg biedt voor de eenheid en de zuiverheid van de gereformeerde leer. De Christelijke Gereformeerde Kerken zijn in hun synode geroepen tot een duidelijke taxatie en positiekeuze te komen.

Ook artikel 34 van het Akkoord van kerkelijk samenleven wordt besproken. Met het oude artikel 31 van de kerkorde neemt men het standpunt in, dat een besluit van een meerdere vergadering moet worden nagekomen. Maar op twee punten bleek er verandering. In de eerste plaats was men van oordeel dat die besluiten eerst door de plaatselijke kerken bekrachtigd, geratificeerd, dienden te worden. Dit betekende: besluiten zijn niet van kracht voordat de kerken die besluiten bekrachtigd hebben. In de tweede plaats is de mogelijkheid van bezwaar groter geworden: men kan bezwaar tegen een besluit hebben op grond van de Heilige Schrift en op grond van het Akkoord, maar men kan een besluit ook niet bekrachtigen of uitvoeren 'om redenen die het welzijn van de gemeente betreffen'. Uit de tekst van artikel 34 blijkt het verzet tegen de DKO, die men te eng vond binden. De vraag is: zoekt men gemeenschappelijke regels, of geeft men zich over aan volstreekte plaatselijke vrijheid. In dit verband kan men van independentisme spreken. Te wijzen valt ook op zaken als de vrouw in het ambt en de kinderen aan het Heilig Avondmaal.

Christelijke gereformeerde deputaten geven aan, dat ook zij van harte begeren, dat de Nederlands Gereformeerde Kerken terugkeren naar de gereformeerde kerkorde.

Verder is doorgesproken over het besluit van de christelijke gereformeerde synode van Groningen, waarin wordt uitgesproken, dat zij erkennen, dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis. Hoe hebben de Christelijke Gereformeerde Kerken dit nu nog kunnen verklaren, terwijl zij al belangrijke punten van kritiek op het Akkoord van kerkelijk samenleven hadden en ook verontrust waren over de praktijk in de Nederlands Gereformeerde Kerken ten aanzien van bijvoorbeeld kinderen aan het Heilig Avondmaal en de vrouw in het ambt?

Christelijke gereformeerde deputaten wezen erop, dat de uitspraak van de synode van Groningen iets van een compromis heeft. Zij vertoont twee sporen: enerzijds worden inmiddels gegroeide bezwaren onder woorden gebracht, terwijl aan de andere kant de pijn verzacht wordt door te herhalen wat in het verleden steeds over de Nederlands Gereformeerde Kerken gezegd is. Gereformeerde deputaten dringen er bij de christelijke gereformeerde deputaten op aan dat de eerstkomende synode komt tot duidelijke, heldere uitspraken. Het is van betekenis dat de Nederlands Gereformeerde Kerken voor de keus komen te staan, dat op haar sterke aandrang uitgeoefend wordt te kiezen voor een gereformeerde kerk.

Met kennisgeving was deze vergadering afwezig: drs. J.C.L. Starreveld.

Het vierde gesprek, 17 mei 1991 te Bunschoten

In dit gesprek komt de door de gereformeerde synode van Arnhem 1981 verwoorde klacht aan de orde, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende kiezen tegen de dwaling. In een door hen gepresenteerde nota (zie bijlage II) verklaren de christelijke gereformeerde deputaten, dat door het curatorium van de Theologische Hogeschool reeds aan de synode van 1974 over de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff is gerapporteerd. Met de betrokken hoogleraar is gesproken en de zaak is tot een afronding gekomen. Duidelijk is gesteld, dat bij prof. Oosterhoff niet het schriftgezag in geding is, maar dat het gaat om een bepaalde exegetische van schriftgedeelten. De generale synode nam met deze mededeling genoegen en beschouwde de zaak als afgedaan. Prof. dr. J.P. Versteeg is in het voorjaar van 1987 plotseling overleden. In de Christelijke Gereformeerde Kerken bestaat er geen enkele behoefte om deze zaken nu nog weer te gaan ophalen. Voor haar besef is deze materie afgesloten. De Gereformeerde Kerken hebben een andere manier van omgaan met opvattingen die van de confessioneel geijkte lijken af te wijken; zij weerspreken dergelijke opvattingen bij voorkeur direct en wel in het publiek. Dit is niet de gewoonte in de Christelijke Gereformeerde Kerken; zij hechten meer waarde aan een interne bespreking van de opvattingen om op deze manier ook de binnenkerkelijke eenheid te bewaren. De Christelijke Gereformeerde Kerken aanvaardden niet dat zij onvoldoende kiezen tegen de dwaling. Zij zien ook geen noodzaak om de kwesties rondom prof. Oosterhoff en prof. Versteeg nog weer op te halen.

Namens gereformeerde deputaten wordt over de nota teleurstelling uitgesproken. Het is niet bevredigend, dat de kritiek van de synode van Arnhem 1981 in geen enkel opzicht is verwerkt of aangestipt. In de eerste plaats gaat het niet om de vrijheid van exegetische, maar is naar het oordeel van de Gereformeerde Kerken wel degelijk het schriftgezag in geding. En voorts is prof. Oosterhoff voortgegaan op de ingeslagen weg, gezien latere publikaties, terwijl er met zijn opvattingen ook gewerkt kan worden. Daarom blijven gereformeerde deputaten vragen om antwoord op de vragen die met name door Arnhem 1981 zijn gesteld.

Christelijke gereformeerde deputaten blijven echter bij hun standpunt, dat over deze zaak niet meer gesproken moet worden. Zij verwachten, dat als hun kerken zeggen dat de zaak is afgedaan, ook anderen dit zullen accepteren.

Aan de hand van een nota van ds. J. Westerink (zie bijlage IIIa) wordt voorts gesproken over de door de Christelijke Gereformeerde Kerken steeds gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van het belijden omtrent de kerk. In de nota wordt een aantal kerkelijke uitspraken van christelijke gereformeerde zijde uit het verleden aangehaald. Tenslotte vat de nota de bezwaren als volgt samen. De gereformeerde opvatting leidt tot een andere waardering van 1892. Zij is ook te idealistisch; men heeft geen oog voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van gereformeerde belijdenis. Het institutionele aspect van de kerk wordt overgeaccentueerd door de sterke nadruk op de menselijke daad van het meevergaderen met Christus. Als men een andere kerk als ware kerk erkent, dan wordt daaraan direct de eis gekoppeld dat die kerk zich zo spoedig mogelijk met de Gereformeerde Kerken verenigt. Het spreken over de ware kerk krijgt veel meer

accent dan het waar lid van de kerk zijn. Deze bezwaren zijn na 1962 nog versterkt door de gang van zaken op dit punt rond de 'Open Brief' en de buitenverbandstelling, mede vanwege de benoeming van de Vrijmaking.

In het gesprek komen verschillende zaken aan de orde. Gereformeerde deputaten wijzen erop, dat over wezenlijke verschillen in het hanteren van het belijden omtrent de kerk door christelijke gereformeerde synodes vóór 1962 niet gesproken is. Wat de christelijke gereformeerde deputaten stellen als 'opvatting van de Gereformeerde Kerken' is niet onderbouwd. Het standpunt van de Gereformeerde Kerken is dat van de belijdenis, zoals ook gebleken is in het afwijzen van de opvattingen van ds. J. Hoorn op de synodes van 1984/5 en 1987. Christelijke gereformeerde deputaten behoren aan te geven, waarin de gereformeerde kerken eventueel tegen de belijdenis ingaan.

Christelijke gereformeerde deputaten beamen, dat veel is ingegeven door uitingen, publikaties en gebeurtenissen op het plaatselijke vlak. Gereformeerde deputaten wijzen op het Slotwoord van de Dordtse Leerregels, waarin wordt gezegd dat de kerken elkaar dienen aan te spreken op de aangenomen leer. Men moet over het geloof van de Gereformeerde Kerken niet oordelen op grond van persoonlijke uitspraken van sommige oude of nieuwe leraren, maar op grond van de publieke belijdenisgeschriften van de kerken zelf.

Na een brede discussie over allerlei vragen rond de nota wordt afgesproken, dat in een volgende vergadering zal worden doorgesproken om dan tot een conclusie te kunnen komen.

Met kennisgeving waren deze vergadering afwezig: ds. B. de Graaf, br. G. van Malkenhorst, ds. R. Houwen en ds. P. Schelling.

Het vijfde gesprek, 11 oktober 1991 te Amersfoort

Bij de vaststelling van het verslag van de vergadering van 17 mei 1991 presenteren de gereformeerde deputaten een nota van de hand van ds. P. Niemeijer inzake de opvattingen van prof. Oosterhoff, omdat het verslag in de weergave van de bezwaren tegen diens opvattingen te summier geacht wordt, en omdat de christelijke gereformeerde deputaten en hun synode ook recht hebben op een adaequate documentatie van de gereformeerde bezwaren. De christelijke gereformeerde deputaten delen in een latere vergadering mee, dat zij deze nota niet bij de notulen gevoegd willen zien, omdat deze geen voorwerp van gesprek was tijdens de vergaderingen.

De christelijke gereformeerde deputaten hebben zich voorts beraden op de vraag of het op dit moment zin heeft door te spreken over de zaak van de toeëigening des heils. In verband met hun synodale opdracht zich te bezinnen op de vraag welke ruimte voor verscheidenheid er kan en mag zijn in een kerk van gereformeerde belijdenis, bekijken deputaten ook de verschillen rond de toeëigening des heils in relatie tot de belijdenis. Het is volgens hen correcter wanneer zij met de resultaten van deze bezinning eerst naar hun eerstkomende generale synode gaan. De gereformeerde deputaten hebben hierin moeten berusten.

Over de verschillen rond de hantering van het belijden omtrent de kerk presenteren de christelijke gereformeerde deputaten een nieuwe nota (zie bijlage IIIb). Daarin bespreken zij het bezwaar van gereformeerde deputaten, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken kennelijk uitgaan van een bepaald beeld van de Gereformeerde Kerken inzake het belijden omtrent de kerk, dat in het geheel geen recht doet aan de werkelijkheid. Het verwijt, dat binnen haar kring verbondsautomatisme gepredikt wordt, dat de oproep tot wedergeboorte en bekering gemist wordt en dat er wat het kerkbegrip betreft opvattingen gehuldigd worden die getuigen van een eng, exclusief en kerkistisch benaderen van de kerk, is onjuist. Nergens is met officiële uitspraken van kerkelijke vergaderingen aan te tonen dat de dingen alzo zijn.

De christelijke gereformeerde deputaten reageren, dat zo het exclusivisme van het kerkbegrip inderdaad niet aan te tonen is. De kerkelijke vergaderingen hebben zich in haar uitspraken ervoor gewacht zo te spreken. Toch is door allerlei ervaring op het plaatselijk vlak, preken, artikelen, brieven van kerkeraden, persoonlijke opmerkingen, een dergelijke indruk wel ontstaan. De gereformeerde deputaten benadrukken, dat hun kerken niet moeten worden beoordeeld op grond van allerlei persoonlijke uitspraken en plaatselijke voorvallen, maar op grond van de uitspraken van die kerken zelf in hun kerkelijke vergaderingen.

Ook is opnieuw het bezwaar uit de nota-Westerink besproken dat de gereformeerde opvatting

omtrent de kerk niet leiden tot een andere waardering van 1892 leidt. De koers die de Christelijke Gereformeerde Kerken toen gingen werd door de Gereformeerde Kerken immers altijd krachtig afgewezen. De gereformeerde deputaten benadrukten dat men het over 1892 niet eens behoeft te zijn om toch tot eenheid te komen, temeer daar de Gereformeerde Kerken na de Vrijmaking terstond de Christelijke Gereformeerde Kerken gezocht hebben als kerken die met haar willen staan op de grondslag van de Schrift en de belijdenis. De Gereformeerde Kerken hebben evenals de Christelijke Gereformeerde Kerken de verschillende taxatie van 1892 nooit als een belemmering gezien om tot elkaar te komen. Deputaten konden elkaar vinden in de conclusie, dat over dit onderwerp niet verder gesproken behoeft te worden.

Als bezwaar tegen de Gereformeerde Kerken wordt ook genoemd, dat deze kerken geen oog hebben voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van gereformeerde belijdenis. De indruk is vaak ontstaan, alsof de Gereformeerde Kerken alleen ware kerken in ons land zijn en dat ieder zich bij die kerken moet voegen.

Gereformeerde deputaten wijzen erop, dat de Gereformeerde Kerken na de Vrijmaking terstond de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben gezocht. Toen is ook uitgesproken dat deze kerken met onze kerken staan op de basis van het Woord van God en de gereformeerde belijdenisschriften. Toen is niet gezegd: u moet zich bij ons voegen, maar: we moeten samen tot eenheid komen.

Na de Vrijmaking is ook duidelijk ervaren, hoe nodig het is confessioneel-normatief te spreken over de kerk, zeker in confrontatie met pluriformiteitstheorieën. Wanneer men elkaar erkent als wettige kerken van Christus, maar in gescheidenheid berust, dan is toch te spreken van ongehoorzaamheid: men is niet één in de dienst der gebeden, men breekt het brood niet gemeenschappelijk; men onttrekt zich bij een overgang aan opzicht en tucht. Dat is allemaal heel ingrijpend. In gescheidenheid mag niet worden berust, wanneer men elkaar erkent als gereformeerde kerken. Na deze bespreking wordt als gemeenschappelijke conclusie vastgesteld en later bevestigd dat het hier geen echt bezwaar betreft.

Een derde bezwaar betrof de overaccentuering van het institutaire aspect van de kerk door de nadruk op de menselijke daad van het meevergaderen met Christus; ook hier missen de christelijke gereformeerde deputaten het recht doen aan het werk van de Heilige Geest. De gereformeerde deputaten belichten met prof. dr. W. van 't Spijker het institutaire aspect door te wijzen op de ambten, op de plaats waar Christus zijn volk vergadert door zijn Woord en Geest, op de daar gevonden eenheid van het ware geloof en de katholiciteit. Meevergaderen met Christus heeft de betekenis van trouw in de ambtelijke dienst met Christus meevergaderen. Christus zei: Wie niet met Mij vergadert, die verstroot. Hoe kan men nu bezwaar hebben tegen de oproep om trouw met Christus mee te vergaderen in de zuivere prediking van het evangelie, de bediening van de sacramenten en de kerkelijke tucht?

De bespreking van de nota wordt tijdens deze zitting niet afgerond.

Met kennisgeving waren afwezig: ds. B. de Graaf, br. A. van Hattem, br. G. van Malkenhorst, ds. J. C. L. Starreveld en ds. R. Houwen.

Het zesde gesprek, 18 december 1991 te Bunschoten

De bespreking van de nota over de verschillen in de hantering van het belijden omtrent de kerk wordt voortgezet, en wel op het punt waar het de vorige keer werd afgebroken. Wordt in de Gereformeerde Kerken het institutaire aspect overgeaccentueerd en is dat een confessioneel verschil?

Christelijke gereformeerde deputaten benadrukken het onderscheid tussen de zichtbare en onzichtbare kerk. Loopt de grens van de kerk van Zondag 21 bij de zichtbare kerk, of loopt die grens dwars door de verbondsgemeente heen? In de Gereformeerde Kerken krijgt ook het spreken over de ware kerk meer accent dan het spreken over waar lid van de kerk zijn. De christelijke gereformeerde broeders zien hier verband met de reeds eerder besproken verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil.

Gereformeerde deputaten weerspreken, dat in de Gereformeerde Kerken verbondsautomatisme een rol speelt: automatisch onder het Woord, automatisch bij de kerk, automatisch behouden. Het gebed om de verlichting van de Heilige Geest ontbreekt niet. Het is God die werkt door zijn Woord en Geest met de beloften en de dreigingen. In de prediking wordt de noodzaak van de

wedergeboorte geleerd. Er wordt aangedrongen op bekering en een gehoorzaam leven met de Here als gave en eis van het verbond. Verder wijzen zij op de verkondiging van de verbondszegen en de verbondswraak naar Zondag 31 van de Catechismus. Paulus spreekt in zijn brieven de gemeente te Corinthe aan met geroepen heiligen. Tegelijk spreekt hij hen aan met de roeping van het evangelie dat scheiding maakt. Dat het spreken over de kerk veel aandacht kreeg, komt vanwege de situatie na de Vrijmaking. Maar dat ging niet ten koste van de aandacht voor het leven van de godsvrucht.

Gereformeerde deputaten proeven in het spreken wel accentsverschillen, maar de Christelijke Gereformeerde Kerken spreken van wezenlijke verschillen (synode van Hilversum 1968/69). In reactie op de vraag of het mogelijk is tot een gemeenschappelijk verklaring te komen dat op dit punt sprake is van accentsverschillen, zeggen christelijke gereformeerde deputaten toe dat zij deze vraag zullen meenemen. Op de volgende vergadering zal er antwoord komen. Zij blijven moeite houden met de wijze waarop in de Gereformeerde Kerken de gemeente wordt gezien en aangesproken. Huns inziens wordt er te weinig onderscheid gemaakt tussen hen die geloven en hen die niet waarachtig geloven.

Deputaten merken hier op dat het toegezegde antwoord later niet gegeven werd.

Besloten wordt, dat beide deputaatschappen elkaar een concept-persverslag zullen toezenden, zodat in een volgende vergadering een perscommuniqué kan worden opgesteld.

Met kennisgeving waren afwezig: br. A. van Hattem, br. G. van Malkenhorst en ds. R. Houwen.

Het zevende gesprek, 26 maart 1992 te Amersfoort

Aan de hand van twee concepten stellen deputaten een gemeenschappelijk persverslag vast. Met kennisgeving waren bij deze bespreking afwezig: br. A. van Hattem, br. G. van Malkenhorst, ds. J.C.L. Starreveld, ds. T. Dekker, ds. R. Houwen en ds. P. Schelling.

Het persverslag luidt als volgt:

Persverslag

Deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken en deputaten van de Gereformeerde Kerken hebben overeenkomstig de opdracht van hun synoden het gesprek in een zevental ontmoetingen voortgezet. Deze ontmoetingen mochten zich kenmerken door een broederlijke sfeer, waarin niet geschroomd werd verschillen openhartig te benoemen.

In deze ontmoetingen zijn allereerst de besluiten van de wederzijdse synoden nader toegelicht.

Vragen konden hierbij worden beantwoord en misverstanden weggenomen.

Vervolgens hebben de besprekingen zich met name geconcentreerd op gesprekspunten, die door de christelijke gereformeerde synode van Groningen 1989 en de gereformeerde synode van Leeuwarden 1990 waren genoemd.

De gereformeerde deputaten hebben de christelijke gereformeerde broeders gevraagd nauwkeurig aan te geven waarin de 'ernstige verschillen' met betrekking tot de toeëigening van het heil bestaan die volgens de christelijke gereformeerde synode een belemmering zijn voor de kerkelijke eenheid, en duidelijk te maken waarom deze verschillen de weg naar eenheid blokkeren. Nadat de christelijke gereformeerde deputaten aanvankelijk een nota hierover hadden toegezegd, hebben zij later meegedeeld dit toch niet wenselijk te achten. De synode van Groningen 1989 gaf hun namelijk ook de opdracht zich te bezinnen op de vraag welke ruimte voor verscheidenheid er kan en mag zijn in een kerk van gereformeerde belijdenis. De christelijke gereformeerde broeders meenden dat het correcter is eerst het resultaat van deze bezinning aan hun synode te rapporteren, om zich daarna pas over de 'ernstige verschillen' te kunnen uitspreken. De gereformeerde deputaten hebben zich hierbij neergelegd.

Het gesprek is voorts gegaan over de door de gereformeerde synode van Arnhem 1981 verwoorde klacht, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende kiezen tegen de dwaling. Hierbij kwamen o.a. publicaties van prof. dr. B.J. Oosterhoff aan de orde. De christelijke gereformeerde deputaten wezen erop dat destijds door het curatorium van de Theologische Hogeschool aan de generale synode van 1974 is gerapporteerd, dat met de betrokken hoogleraar is gesproken en dat de zaak tot een afronding was gekomen: bij prof. dr. Oosterhoff is niet het gezag van de Schrift in geding, maar slechts een bepaalde exegese van bijbelgedeelten. De generale synode nam met deze mededeling genoegen en beschouwde de zaak als afgedaan.

Hoewel de gereformeerde deputaten erop wezen dat hiermee de klacht van de synode van Arnhem niet weerlegd was, bleven de christelijke gereformeerde deputaten bij hun standpunt, dat over deze zaak niet meer gesproken moet worden. Zij zeiden te verwachten, dat als hun kerken zeggen dat deze zaak is afgedaan, anderen dit zullen accepteren.

In de bespreking is ook aan de orde geweest de verhouding van de Christelijke Gereformeerde Kerken tot de Nederlands Gereformeerde Kerken. De gereformeerde deputaten benadrukten van hun kant dat in het 'Akkoord van kerkelijk samenleven' de binding aan de confessie en de gereformeerde kerkregering geen echte waarborg vinden. Zij wezen daarbij ook op de praktijk in de Nederlands Gereformeerde Kerken. Zij brachten onder de aandacht dat de Gereformeerde Kerken menen, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken tot een duidelijke positiekeuze dienen te komen.

De christelijke gereformeerde deputaten hebben geantwoord dat de praktijk binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken vragen oproept en dat dit voor de synode van Groningen 1989 aanleiding was uit te spreken, dat in het gesprek met de Nederlands Gereformeerde Kerken "de vragen met betrekking tot het Akkoord nu ook uitvoeriger betrokken dienen te worden". Overigens achtten zij het voor zich prematuur op grond van deze vragen nu reeds een oordeel over de Nederlands Gereformeerde Kerken uit te spreken.

De christelijke gereformeerde deputaten wezen in dit gesprek nog op twee dingen die hun houding tegenover de Nederlands Gereformeerde Kerken aangeven: in het besluit van de synode van Groningen 1989 is enerzijds de oproep tot plaatselijke samenspreking niet herhaald en is anderzijds aan deputaten opgedragen zich blijvend op de hoogte te stellen van het verloop van de contacten in die kerken, waar het tot een nauwer samenleven met de Nederlands Gereformeerde Kerken is gekomen. Verder hebben de christelijke gereformeerde deputaten te kennen gegeven dat zij willen blijven bij de overweging van hun synode van 1989, dat het onjuist zou zijn om op grond van een verzoek van deputaten van de Gereformeerde Kerken en ten overstaan van hen een taxatie te geven van de ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken. De gereformeerde deputaten wezen op de uitspraak van de Generale Synode van Leeuwarden 1990, die oordeelde dat de Christelijke Gereformeerde Kerken tot die taxatie geroepen zijn niet op grond van een verzoek van deputaten, maar van Godswege, uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid. Zij verzochten de christelijke gereformeerde broeders bij hun eerstkomende generale synode erop aan te dringen de gevraagde duidelijkheid te verschaffen.

Onderwerp van gesprek zijn ook geweest de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van het belijden omtrent de kerk. Hierover werd gesproken naar aanleiding van door de christelijke gereformeerde deputaten vervaardigde nota's. Gesproken is over de vraag of deze verschillen niet leiden tot een andere taxatie van 1892; de koers die de christelijke gereformeerden toen gingen, werd door de Gereformeerde Kerken immers altijd krachtig afgewezen. De gereformeerde deputaten benadrukten dat men het over 1892 niet eens behoeft te zijn om toch tot eenheid te komen, temeer daar de Gereformeerde Kerken na de Vrijmaking terstond de Christelijke Gereformeerde Kerken gezocht hebben als kerken die met haar willen staan op de grondslag van de Schrift en de belijdenis. De Gereformeerde Kerken hebben evenals de Christelijke Gereformeerde Kerken de verschillende taxatie van 1892 nooit als een belemmering om tot eenheid te komen naar voren gebracht. Deputaten konden elkaar vinden in de conclusie dat over dit onderwerp niet verder gesproken behoeft te worden. Als bezwaar tegen de 'Vrijgemaakte' Kerken werd ook genoemd dat deze kerken geen oog hebben voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van gereformeerde belijdenis. De indruk is vaak ontstaan alsof de Gereformeerde Kerken alleen ware kerken in ons land zijn en dat ieder zich bij die kerken moet voegen. De gereformeerde broeders wezen hier opnieuw naar het feit dat hun kerken na de Vrijmaking dadelijk de Christelijke Gereformeerde Kerken gezocht hebben als kerken van gereformeerde belijdenis. In gescheidenheid mag niet worden berust wanneer men elkaar herkent als gereformeerde kerken. Na de Vrijmaking is door de Gereformeerde Kerken tot de Christelijke Gereformeerde Kerken niet gezegd: U moet zich bij ons voegen. Wel is gezegd: Wij moeten samen tot eenheid komen.

De christelijke gereformeerde broeders gaven toe dat de officiële kerkelijke uitspraken van de Gereformeerde Kerken weliswaar geen aanleiding geven te denken dat de Gereformeerde Kerken zich exclusivistisch opstellen, maar zij kunnen de ervaringen op plaatselijk niveau niet uit hun gedachten zetten. Uit kerkbode-artikelen, correspondentie tussen plaatselijke kerken e.d. is de indruk menigmaal ontstaan alsof de Gereformeerde Kerken wel de enige ware kerken zijn. De

gereformeerde deputaten wezen er echter op dat hun kerken niet moeten worden beoordeeld op grond van hun uitspraken en plaatselijke incidenten, maar op grond van hun uitspraken van de kerken zelf in hun kerkelijke vergaderingen.

Een ander bezwaar dat naar voren gebracht werd, was dat in de Gereformeerde Kerken het spreken over de ware kerk meer accent krijgt dan het waar lid van de kerk zijn. De christelijke gereformeerde broeders zagen hier een verband met de verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil. De gereformeerde deputaten weerspraken de eerstgenoemde bewering. Na de Vrijmaking kreeg inderdaad het gereformeerde belijden omtrent de kerk veel aandacht, omdat men weer moest leren zien hoe de belijdenis over de kerk spreekt. Maar dat ging niet ten koste van de aandacht voor het leven in de godsvrucht. In de Gereformeerde Kerken is steeds aangedrongen op bekering en een gehoorzaam leven met de Here als gave en eis van het verbond. De beschuldiging van 'verbondsautomatisme' kan geen stand houden wanneer men de prediking in de Gereformeerde Kerken hoort.

Toch bleken de bezwaren die er bij de christelijke gereformeerde broeders leefden, hierdoor niet te zijn weggenomen. Zij bleven moeite houden met de manier waarop in de Gereformeerde Kerken de gemeente wordt beschouwd en aangesproken, en met het feit dat huns inziens in de prediking van het Woord in de Gereformeerde Kerken te weinig onderscheid gemaakt wordt tussen hen die wel en hen die niet waarachtig geloven, terwijl bovendien in die prediking het werk van de Heilige Geest niet genoegzaam aan de orde komt.

Deputaten mogen over en weer terugzien op broederlijke en openhartige gesprekken. Al realiseren zij zich dat het nog een lange weg zal zijn om als kerken tot eenheid te komen, spreken zij de bede uit dat de wederzijdse synoden besluiten zullen nemen die door de Here zo gezegend worden, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken elkaar gaan vinden op basis van de Heilige Schrift en de belijdenis, in de eenheid van het ware geloof.

Aldus in de vergadering van de deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken en de deputaten van de Gereformeerde Kerken d. d. 26 maart 1992.

Namens de christelijke gereformeerde deputaten:

ds. J. Westerink, voorz.

ds. P. den Butter, secr.

Nemens de gereformeerde deputaten:

dr. A.N. Hendriks, voorz.

drs. H.J. Boiten, secr.

Samenvatting

De vergaderingen zijn alle op christelijke wijze geopend en gesloten. De gesprekken zijn gehouden in broederlijke sfeer. Er is openhartig gesproken. Helaas zijn er niet veel positieve resultaten te melden.

De vraag van de synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 133, besluit 3 sub 1) om nauwkeurig aan te geven waarin de ernstige verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil en de plaats van het werk van de Heilige Geest in de prediking bestaan, die volgens de christelijke gereformeerde synode een belemmering vormen voor kerkelijke eenheid, is niet beantwoord.

Deputaten blijven het met de synode van Leeuwarden een zaak van christelijke liefde en kerkelijke plicht achten dat, wanneer een kerkelijke vergadering spreekt van ernstige verschillen die een belemmering vormen voor kerkelijke eenheid, die dan ook nauwkeurig worden omschreven en onderbouwd. Christelijke gereformeerde deputaten beroepen zich wel op een studieopdracht die hun eerst door de synode van Groningen 1989 is gegeven. Maar dit beroep onderstreept eens te meer het onbehoorlijke van de situatie dat men steeds ernstige verschillen noemt die de eenheid belemmeren, zonder dat hierover duidelijke en bondige uitspraken zijn gedaan.

Deputaten hebben opheldering gevraagd over het feit, dat de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken erkende dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis, maar dat zij niet tot het oordeel kwam

dat de Gereformeerde Kerken dat ook doen (Acta Leeuwarden 1990, art. 133, besluit 3 sub 2). De christelijke gereformeerde deputaten gaven te kennen dat de Christelijke Gereformeerde Kerken overtuigd zijn van de confessionele integriteit van de Gereformeerde Kerken. De formulering dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods Woord, staat in het kader van de noodzaak van het voortgaand gesprek ten aanzien van wezenlijke punten van de belijdenis. Dat kan, aldus de christelijke gereformeerde deputaten, goed samengaan: enerzijds van oordeel zijn dat een kerk in een bepaald opzicht aan elementen uit de belijdenis tekort doet, en anderzijds elkaar integer achten.

De door de gereformeerde synode van Arnhem 1981 in verband met publikaties van christelijke gereformeerde hoogleraren verwoorde klacht, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende kiezen tegen de dwaling (Acta Leeuwarden 1990, art. 133, besluit 3 sub 3), wordt door de christelijke gereformeerde deputaten ontkend. Maar men heeft de klacht van de synode van Arnhem niet inhoudelijk aangeroerd of weerlegd. Men huldigt het standpunt dat over deze zaak niet meer gesproken moet worden. Naar het oordeel van deputaten blijft een inhoudelijke bespreking van de genoemde, concrete zaken rond het schriftgezag op haar plaats. Deputaten betreuren dat de christelijke gereformeerde deputaten daartoe niet bereid waren.

De gesprekken over de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen rond de hantering van het belijden omtrent de kerk (Acta Leeuwarden 1990, art. 133, besluit 3 sub 3) zijn eveneens moeizaam verlopen.

De christelijke gereformeerde deputaten kunnen de Gereformeerde Kerken wel toegeven, dat kerkelijke uitspraken geen reden geven tot het beeld van verbondsautomatisme, exclusivisme en kerkisme dat in de loop van de jaren is ontstaan. Maar, zo vinden zij, ervaringen in de vorm van preken, artikelen, brieven van kerkeraden, persoonlijke opmerkingen op het plaatselijke vlak kunnen zij niet uitvlakken.

Behoorlijke onderbouwing van de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen bleef geheel uit. Deputaten bleven wijzen op de taal en de inhoud van de belijdenis der kerken. Zij benadrukten dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken niet moet oordelen op grond van persoonlijke uitspraken van sommige oude of nieuwe leraren, maar over het geloof van de Gereformeerde Kerken moet men oordelen op grond van de publieke belijdenisgeschriften van de kerken zelf.

Gemeenschappelijk kon wel als conclusie getrokken worden dat het verschil in taxatie van 1892 geen verhindering is om tot vereniging te komen. Ook het genoemde bezwaar dat de Gereformeerde Kerken geen oog zouden hebben voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van gereformeerde belijdenis, is geen echt bezwaar, zo was de gemeenschappelijke conclusie.

Christelijke gereformeerde deputaten hebben desgevraagd de houding van hun kerken tegenover de Nederlands Gereformeerde Kerken toegelicht. Die houding blijft onduidelijk. Enerzijds verklaarde de synode van Groningen 1989, dat deze kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis, anderzijds werd de oproep tot plaatselijke samenspreking niet herhaald en werd uitgesproken dat de vragen met betrekking tot het Akkoord van kerkelijk samenleven uitvoeriger in het gesprek betrokken dienen te worden. Deputaten verzochten de christelijke gereformeerde deputaten opnieuw, er bij hun eerstkomende generale synode op aan te dringen tot een duidelijke positiekeuze te komen (Acta Leeuwarden 1990, art. 133, besluit 3 sub 4).

Slot

Deputaten zijn van oordeel, dat de concrete punten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken die genoemd zijn in de instructie van de Generale Synode van Leeuwarden 1990, alle aan de orde zijn geweest.

De balans opmakend van de nu gedurende zes jaren door wederzijdse deputaten gevoerde gesprekken moeten deputaten constateren, dat daarbij over het geheel genomen geen eenstemmigheid en op punten ook geen duidelijkheid is bereikt. Een afzonderlijk gesprek over de algemeen gestelde opdracht van de synode van Leeuwarden om te onderzoeken wat de kerken scheidt en verenigt (Acta art. 133, besluit 3 sub 5), achtten deputaten in deze situatie niet zinvol.

Van hun handelingen en bevindingen hebben deputaten u thans volgens de opdracht van de synode van Leeuwarden een schriftelijk rapport uitgebracht (Acta art. 133, besluit 3 sub 6).

Zij zien ervan af u nu reeds te dienen met een voorstel met betrekking tot een eventuele voortzetting van het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Of de besluiten van haar eerstkomende synode opening zullen bieden tot voortzetting van dat gesprek, moet worden afgewacht.

Deputaten wensen de kerken, in synodevergadering bijeen, de onmisbare zegen van God en de wijsheid van de Heilige Geest toe bij de behandeling van deze zaak, zoals bij al haar arbeid.

Met heilbede en broedergroet,
de deputaten

A.N.Hendriks, voorzitter
T. Dekker
R. Houwen
P. Niemeijer
P. Schelling
H.J. Boiten, rapporteur

Amersfoort, 28 augustus 1992.

Bijlage I Notitie van de gereformeerde deputaten
inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Dit zijn kerken die door een pijnlijke en verdrietige breuk afscheid hebben genomen van onze Gereformeerde Kerken (vrijg). Het schrijven over deze zaken geeft dan ook geen vreugde, maar is wel noodzakelijk.

Bij het maken van de afspraak om hierover een notitie te schrijven werd door een van de christelijke gereformeerde broeders opgemerkt: Niet historisch. De bedoeling zal terecht zijn, dat we te maken hebben met de situatie waarin we thans leven. Een korte terugblik op enkele hoofdaspecten kan echter niet gemist worden, willen we duidelijk maken wat de grote moeite is die we vandaag nog hebben met de koers van genoemde kerken, en daardoor ook met de vergaande samenwerking tussen hen en de Christelijke Gereformeerde Kerken, in het kader van het zoeken naar mogelijkheden voor kerkelijke eenheid. Deze moeiten raken zowel de houding van de NGK ten opzichte van de gereformeerde belijdenis als ook de wijze van hun kerkregering en kerkelijk samenleven.

Aan de bakermat van de NGK staan conflicten binnen de GK(V) waarvan de wortels liggen in de tijd van de Vrijmaking (1944); met name in de wijze waarop die Vrijmaking is beleefd en door velen voor zichzelf gemotiveerd en gerechtvaardigd. Hierin bleek na 1944 onderling (soms) diepgaand verschil aanwezig. In de zestiger jaren leidde dit verschil tot conflicten, die uitliepen op verbreking van de kerkelijke gemeenschap.

Reeds in 1962 en 1963 kregen particuliere synoden van het Zuiden te maken met de bekende leerafwijking van ds. B. Telder.

Voor ons is voldoende om te memoreren dat die zaak twee aspecten had: enerzijds de inhoudelijke afwijking en ontkenning van wat we belijden in zondag 22 antw. 57, dat de ziel van de gelovige terstond na dit leven wordt opgenomen tot Christus haar Here; anderzijds het feit dat de predikant deze belijdenis bestreed en zijn afwijkende leer dreef, publiek en in geschrifte, zonder zich te storen aan zijn ambtsbelofte in het Ondertekeningsformulier voor dienaren des Woords, gegeven voor God en ten overstaan van het kerkverband; hierin volledig aanvaard en gesteund door zijn kerkeraad. Dit laatste kwam neer op het nemen van een leervrijheid die in strijd is met art. 53 DKO en met het Ondertekeningsformulier, waardoor de kerken moeten bewaard blijven bij de eenheid en zuiverheid in de leer.

Was het eerste aspect in zichzelf reeds bedenkelijk genoeg, via het tweede werd het mes pas goed gezet in die eenheid en zuiverheid van leer. Indien de kerken zodanig handelen van hun ambtsdraggers zouden laten voortgaan, dan zetten ze de deur open voor ieder die als predikant, ouderling of hoogleraar een afwijking of bestrijding van enig geloofsartikel zou willen uitbazuinen; tot grote verwarring en schade van de kerkleden.

Dergelijke gevallen gingen zich echter meer voordoen, terwijl ook het handelen van ds. T. door anderen in bescherming werd genomen zonder dat zij het inhoudelijk met zijn leer eens waren. Zo moest de G. S. Hoogeveen 1969/70 t.a.v. de kerk te Kampen uitspreken dat reeds vóór de breuk in 1967 in deze kerk

"de enigheid des waren geloofs en de band aan de zusterkerken die samenleven in gebondenheid aan de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Enigheid"

werd aangetast. Daarmee doelde de synode op het in bescherming nemen van ds. T. en tevens op eigen leringen van twee Kamper predikanten "Over de gehele Wet des Heren", die beoordeeld moesten worden als "in strijd met de Heilige Schrift en met de belijdenis der Kerk".

Te wijzen valt ook op leringen van de predikanten Oosterhoff en Vonk in die dagen. Maar vooral ook op de ontwikkeling in het kerkverband. Steeds meer bleek dat zij, die de vrijheid namen om anders te gaan leren, en ook zij die deze houding in bescherming namen, zich niet langer gedroegen volgens de kerkorde. Uitspraken van meerdere vergaderingen aan hun adres of aan het adres van hun kerkeraden werden eenvoudig van onwaarde verklaard of zelfs genegeerd. Zo ging afwijking van de confessie en tolerantie van die afwijking hand in hand met een independentistische houding tegenover de aangenomen kerkorde en het kerkverband.

De zaken culmineerden in het verschijnen en de gevolgen van de zgn. Open Brief in 1966. Daarin werd niet alleen het confessionele spreken over de Vrijmaking (art. 28 NGB) afgewezen. In de - voor ons beruchte - 'fundamenten-passage' werd ook de gebondenheid aan de confessie als

zodanig en binnen de eigen kerkgemeenschap disputabel gesteld.

Een en ander is meermalen uitvoerig beschreven en gedocumenteerd aangetoond.

Zeer helder is dit gebeurd in het rapport- J. Douma (rapp.) voor de synode van Hoogeveen (Acta bijlage 10), zowel inzake de uitbarsting van het independentisme als over de losmaking van de binding aan de belijdenis.

De vraag is nu, hoe de NGK zich in deze zaken later hebben opgesteld, en hoe zij zich hebben willen consolideren tot vandaag toe.

Het is bekend dat deze kerken, voordat zij tot een nieuwe regeling voor kerkelijk samenleven kwamen, een verklaring hebben aangenomen (1974). Deze verklaring staat nu als een preambule voor het Akkoord van kerkelijk samenleven, vastgesteld door de Landelijke Vergadering van Breukelen 1982.

Daarin beloven de NGK elkaar "zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen te houden".

En ze verklaren "in dat belijden van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt, haar eenheid en de grond voor haar samengaan te vinden".

Verder beloven ze "elkaar bij te staan in de strijd voor de Naam en de eer van de HERE, zich voegend naar het Schriftuurlijk onderwijs voor een geordend kerkelijk samenleven...".

Tegelijk spreken ze uit "dat het al of niet aanvaarden van het (een) kerkelijk akkoord geen oorzaak van breuk of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden".

De verklaring eindigt met een verzoek.

"De kerken verzoeken alle gemeenten die bezwaar hebben tegen aanvaarding van het (een) kerkelijk akkoord zich zoveel mogelijk te richten naar hetgeen door de meeste stemmen goedgevonden wordt, en inzonderheid haar medewerking te verlenen aan en haar stem te doen horen op de gemeenschappelijke vergaderingen, ook al kan voor hetgeen daar wordt besloten geen medeverantwoordelijkheid worden gedragen".

Over de handhaving van de gereformeerde belijdenis en van de eenheid en zuiverheid in de leer laat deze verklaring het beste verwachten. In de lijn daarvan bevat het Akkoord (art. 17) de verplichting, dat de ambtsdragers en allen die beroepbaar worden gesteld of gemachtigd om een opbouwend woord voor de gemeente te spreken, door ondertekening van de Drie Formulieren van Enigheid hun instemming betuigen met de leer van de kerk.

Daarbij is echter niets te vinden van het Dordtse Ondertekeningsformulier, met zijn zorgvuldige stipulaties over de integrale aanvaarding van de leer in al haar artikelen en 'stukken', en met de geëiste procedure voor het geval een ambtsdrager bedenkingen krijgt tegen enig punt of een afwijkend gevoelen. Een ambtsdrager die nu de ondertekening van de formulieren weigert of niet langer voor zijn rekening neemt wordt wel (tijdelijk) ontheven van de ambtsuitoefening. Maar het is voldoende om zijn ambt weer te mogen vervullen als "hij zich nader zal hebben verklaard ten genoegen van zijn kerkeraad" (Akkoord art. 17).

Wanneer dus de plaatselijke kerkeraad genoegen neemt met de verklaring van zijn ambtsdrager die de Drie Formulieren niet (langer) voor zijn rekening neemt, dan is de zaak gezond.

Zo was het uiteraard in de zaak-Telder destijds, en in die van Kampen en op andere plaatsen. Maar hoe anders spreekt het Ondertekeningsformulier over de belofte om eventuele bedenkingen tegen de belijdenis in de kerkelijke weg voor te leggen aan kerkeraad, classis, particuliere en generale synode.

In het Akkoord wordt terzake van de handhaving van de eenheid en zuiverheid in de leer de mogelijkheid geopend voor individualistisch en independentistisch optreden van de plaatselijke kerkeraden. Een echte waarborg voor de bewaring van die eenheid en zuiverheid is hier niet te vinden.

De praktijk is dan ook zo, dat predikanten hun bezwaren of zelfs hun afkeer van bepaalde leerstukken vrijuit kunnen publiceren in boek en blad.

Dit leidt in veel gevallen nog wel tot tegenspraak of een vermanend woord (van collega's of van een zusterkerk), maar er zijn geen blijken dat met zulke schrijvers ook kerkelijk gehandeld wordt. Zo schreef ds. M.R. van den Berg een boek, waarin hij niet alleen de gereformeerde kerkorde hekelt als een hiërarchische structuur die moordend is voor het kerkelijke leven; maar hij verwerpt ook de artikelen 28-32 en 36 van de Ned. Geloofsblijdenis.

Ds. W.G. Rietkerk keerde zich publiek tegen de leer van verkiezing en verwerping in de Dordtse

Leerregels en tegen andere onderdelen van de leer.¹

Ds. H. de Jong maakte gerucht door te stellen, dat Abel en Kaïn beschouwd kunnen worden niet als historisch werkelijke figuren, maar als modellen en symbolen. Later kwam daar zijn beschouwing bij over een betrouwbare kern maar ook een onzekere rand in de Heilige Schrift, terwijl hij recentelijk als zijn mening liet horen, dat wij t.a. v. het Schriftgezag 'een stapje terug' moeten en dat wij niet moeten blijven menen 'dat allerlei verschilpunten onder ons (over de zuster in het ambt, kinderen aan het avondmaal, zondagmiddagdienst, kindernevendienst) regelrecht en met volkomen zekerheid uit de Schrift zijn op te lossen'.

Het gaat in dit stuk nu niet om datgene wat allerlei predikanten of ook anderen in de NGK schrijven en doen; maar wel hierom dat de handhaving van de eenheid en zuiverheid in de leer door een aantal NG Kerken wel kan worden begeerd, maar dat deze eenheid en zuiverheid door deze kerken niet wordt gerealiseerd.

We moeten zelfs stellen, dat de NGK deze eenheid en zuiverheid ook niet kunnen handhaven. Zij hebben geen verweer, wanneer plaatselijk en persoonlijk door ambtsdragers hiervan wordt afgeweken.

En deze onmacht is te wijten aan het aantoonbaar independentisme, zoals dat in hun Akkoord van kerkelijk samenleven (en de voorafgaande verklaring) is ingebouwd.

In het Informatieboekje van deze kerken uit 1982 bespreekt ds. G. van den Brink o. m. de totstandkoming van dit Akkoord.

Hij vermeldt t. a. v. art. 34 dat de Landelijke Vergadering van Breukelen daarin een wijziging aanbracht. Dit artikel vervangt, zoals ieder weet, het oude artikel 31 van de DKO.

De LV van Wezep 1978/79 had dit artikel zo geformuleerd dat het besluit van een meerdere vergadering door de plaatselijke kerken bekrachtigd zou worden en in onderlinge liefde nagekomen, tenzij dit besluit strijdig bevonden werd met de Heilige Schrift of als niet overeenkomend met het Akkoord, of niet strekte tot heil van de gemeente. De kerk die een besluit niet bekrachtigde zou daarvan rekenschap geven aan de zusterkerken.

Breukelen - we vertellen niets nieuws - nam uit het eerste gedeelte de passage weg, over het "heil van de gemeente", en veranderde het tweede gedeelte als volgt:

De kerk die een besluit niet bekrachtigt om bovengenoemde redenen, of niet kan uitvoeren om redenen die het welzijn van de gemeente betreffen, zal hiervan aan de zusterkerken rekenschap geven.

Ds. Van den Brink vermeldt dat deze wijziging aanvaard werd met "de duidelijke wens tegemoet te komen aan de o. m. van Chr. Geref. zijde ingebrachte bezwaren tegen mogelijke independentistische conclusies".

De christelijke gereformeerde broeders hebben dus wel gezien dat er in de eerste redactie van art. 34 van het Akkoord een mogelijkheid lag voor zodanige conclusies. We kunnen op dit moment niet natrekken of dit in deze welwillende vorm door henzelf gezegd of geschreven is. We kunnen ons voorstellen dat zij met een voorzichtig-kritische houding geleidelijk wilden bewerkstelligen dat de NGK zich weer zouden gaan bewegen in de richting van het gereformeerd kerkrecht.

Daarop wijst o. i. ook het feit dat de christelijke gereformeerde synode van Amersfoort per brief aan de LV van Breukelen liet weten, hartelijk te hopen dat het aan de LV voor te stellen nieuwe artikel 40 (voorgesteld door de nederlands gereformeerde commissie) unaniem zou worden aangenomen. Dat artikel zou namelijk van groot belang kunnen zijn voor de toekomstige oefening van kerkelijke gemeenschap, daar het juist met het oog ook daarop de mogelijkheid opende van vermeerdering, wijziging of vermindering van de artikelen in het Akkoord.

Wij voor ons menen te mogen stellen dat art. 34 van het Akkoord ook in de huidige vorm niet slechts een mogelijkheid biedt tot independentistische conclusies, maar dat dit artikel independentistisch geformuleerd is.

C. Trimp schreef hierover (geargumenteerd): "Naar ons gevoelen heeft het independentisme de slag om dit artikel 34 (...) duidelijk gewonnen" (De Reformatie 57/13 p. 198).

D. Deddens oordeelde over het geheel van het Akkoord in een serie van vier artikelen: "In de nu gepresenteerde nieuwe kerkorde die Akkoord heet, is het nieuwe independentistische kerkrecht

¹ Na het opstellen van deze notabliek uit een persbericht dat ds. Rietkerk zijn standpunten in deze uit de discussie heeft genomen. TD.

gecodificeerd" (De Reformatie 58/33 p. 523).

We moeten ons bij deze oordelen wel aansluiten.

We wezen al op art. 17 Akk., waar het opzicht over de leer niet verder komt dan het "ten genoegen" van de plaatselijke kerkeraad.

De rondvraag naar art. 41 DKO ter meerdere vergadering is gekortwiekt. Er zal niet meer gevraagd worden of zij in hun kerken hun kerkeradsvergaderingen houden, of de kerkelijke tucht wordt geoefend, of de armen verzorgd worden, maar alleen of er iets is waarin een kerk het oordeel en de hulp van de zusterkerken nodig heeft (Akk. art. 37.1).

Bovendien is de verplichte kerkvisitatie van artikel 44 DKO, met machtiging om namens de classis te visiteren, toe te zien en indien nodig te vermanen, vervangen door art. 37.2:

De regionale vergaderingen dragen er zorg voor dat de in haar samenkomende kerken elkaar op de hoogte stellen van de arbeid der ambtsdragers, opdat deze kerken elkaar kunnen bijstaan, op elkaar acht kunnen geven en elkaar intijds christelijk mogen vermanen wanneer iemand nalatig bevonden wordt.

Dit is de positieve regel; maar er is geen aanwijzing, hoe dit zorg dragen van de regionale vergaderingen in zijn werk gaat. Wel komt nadrukkelijk naar voren dat kerken elkáár informeren en eventueel elkáár bijstaan of vermanen. Voor het 'kerkverband' als zodanig is er geen verplichting tot toezicht.

Wel staat het een regionale vergadering vrij, hiertoe enigen uit haar midden aan te wijzen die de kerkeraden bezoeken en over hun bevindingen rapporteren. (Akk. art. 37 slot). Verder dan de vrijheid om te doen bezoeken en rapport te ontvangen gaat de bevoegdheid van de meerdere vergadering niet.

Independentisme laat zich in art. 34 van het Akkoord duidelijk bespeuren in vergelijking met het oude artikel 31 DKO.

Wettig genomen besluiten van meerdere vergaderingen zullen volgens de DKO "voor vast en bondig gehouden worden, tenzij bewezen wordt" dat er strijdigheid is met het Woord van God of met de KO.

Veel ervaring heeft ons geleerd dat de plicht die in het "tenzij bewezen wordt" ligt opgesloten, en vooral ook de vraag wanneer iets bewezen wordt geacht, heel wat moeite kunnen opleveren. Hier kan in goede trouw, maar ook kwaadwillig mee worden omgegaan.

Maar de verplichting is er. Juist omdat het genomen besluit, indien deze bewijsvoering niet wordt geleverd, als bindend en rechtskrachtig wordt aanvaard.

Maar in art. 34 Akk. wordt een besluit niet als bindend of rechtskrachtig aanvaard. Het moet door elke plaatselijke kerk nog voor zichzelf rechtskrachtig worden gemaakt, door de bekrachtiging.

En de kerk die meent dat ze daartegen een Schriftuurlijk bezwaar heeft, hoeft daarvan alleen rekenschap te geven aan de zusterkerken. Dat is wel wat anders dan bewijzen. Of ook: een kerk kan wel tot bekrachtiging overgaan, maar vervolgens het besluit niet uitvoeren, omdat men meent: dit dient niet het welzijn van onze gemeente.

Is het vol te houden, dat dit artikel 34 een regel is voor een ordelijk kerkelijk samenleven? Elke kerk kan hierbij, ondanks besluiten van meerdere vergaderingen, haar eigen gang gaan.

Dit maakt ook artikel 35, over het beroep op meerdere vergaderingen krachteloos. Juist het effect van een rechtmatig appèl wordt in art. 31 DKO gewaarborgd, doordat in dit artikel ook de bepaling is opgenomen over het voor vast en bondig houden (een bepaling die in zichzelf ook een bredere reikwijdte heeft dan alleen voor appèlzaken).

Maar het besluit dat een vergadering neemt in een appèlzaak naar art. 35 Akk. behoort van huis uit tot die besluiten, waarvoor in artikel 34 een hoge mate van vrijblijvendheid is gecreëerd.

De appellant wiens appèl door de regionale vergadering is toegewezen zal maar te horen krijgen van zijn kerkeraad: wij zijn het er niet mee eens, principieel, daar en daar om; dan is de kous af. Bij het niet nakomen van een in appèl tegen hem gerichte uitspraak hoeft de kerkeraad zich zelf niet te verantwoorden jegens de zusterkerken. Art. 35 Akk. zegt:

Naar de verkregen uitspraak zal men zich voegen tenzij dit niet recht zou zijn voor God.

Argumenten waaróm dit niet recht zou zijn voor God worden niet verplicht gesteld. Toch mag verwacht worden dat de vergadering die uitspraak doet in een appèlzaak, van haar kant met argumenten aantoont wat in die zaak recht is voor de Here.

Independentisme is niet barmhartig tegenover hen, die klagen over verongelijking door hun kerkeraad.

Independentisme openbaart zich ook in de weglating van artikelen uit de oude DKO die de kerken bonden aan vaste afspraken als: geen rouwdiensten; wel christelijke feestdagen; de Psalmen in de eredienst en evt. die en die Gezangen (DKO art. 65, 67, 69).

Over de inkorting van art. 41 en 44 DKO spraken we reeds.

Bijzonder ernstig moet naar ons oordeel worden opgevat de weglating van de trappen van censuur en vooral van het advies der classis in de voortgaande tuchttoefening over gemeentelieden (DKO art. 76 en 77; Akk. art. 28). Het (moeten) inwinnen van dit classicaal advies behoort volgens de NGK blijkbaar tot datgene "wat in de weg van de historische ontwikkeling fout is gegaan" en daarom moest worden weggedaan (Voorwoord bij het Akkoord, p. 8).

Maar zelf heeft men nu datgene, wat bij de DKO diende om fouten in de o zo tere tuchttoefening te voorkomen, prijsgegeven; terwille van het plaatselijk-individualistisch in volle zelfstandigheid willen handelen.

Het wegvallen van dit classis-advies wordt bepaald niet vergoed doordat volgens art. 15 Akk. de diakenen voluit tot de kerkeraad behoren en zo dus wel meebeslissen in de zaken van opzicht en tucht. Dit leidt veeleer tot een vermenging van de ambten, die niet is volgens de Heilige Schrift.

Ernstig is ook te noemen, dat het Akkoord het wijden van de rustdag door tweevoudige eredienst niet krachtig en onverkort vastlegt, maar integendeel op de tocht zet; art. 18:

De kerkeraden zullen de gemeenten op de dag des Heren in de regel tweemaal samenroepen...

Dan kunnen sommigen wel klagen over het feit, dat in deze of gene gemeente niet altijd de zondagmiddagdienst wordt gehouden, maar het Akkoord dat men zelf gesloten heeft laat dit volstrekt toe.

Of er is de klacht dat de ene gemeente de vrouw in het diakenambt heeft, terwijl een andere zelfs al aan de vrouwelijke ouderling toe is. Maar het Akkoord is zo geformuleerd, dat zoiets niet wordt uitgesloten. Want de roeping tot een dienst of een ambt kan als volgt plaatshebben (Akk. art. 4): dat de gemeente in de gelegenheid wordt gesteld de aandacht te vestigen op "belijdende leden, die zij acht te voldoen aan de in de Heilige Schrift voor ambtsdragers gestelde eisen". Even verder in dit artikel wordt gesteld dat "de belijdende leden van de gemeente gerechtigd zijn" tot de verkiezing. In beide gevallen wordt geen onderscheid aangebracht tussen mannelijke en vrouwelijke belijdende leden.

Voeg hierbij dat er aanwijsbaar NG Kerken zijn, waar kinderen aan het Avondmaal worden toegelaten, in strijd met het Akk. art. 20; of ook waar men met regelmaat broeders laat voorgaan in de eredienst met de zgn. lekepreek (die ze zelf maken, hoewel zij niet een deugdelijke opleiding tot de dienst des Woord hebben gevolgd, niet onderzocht zijn en beroepbaar gesteld of gemachtigd zijn tot het spreken van een opbouwend woord), in strijd met art. 5 Akk. Dit zijn dan toch overtredingen van wel aangenomen regels.

En toch behoort ook dit tot de door de NGK zelf gewilde mogelijkheden. Want zij willen blijkens hun Verklaring (Uitspraak en Verzoek) nadrukkelijk ook die gemeenten in hun gemeenschap laten functioneren, die bezwaar hebben tegen aanvaarding van een akkoord. Wat zal men dan zeggen tot kerken, die op punten het akkoord niet naleven?

Tenslotte moet nog gewezen worden op het feit dat de LV van 1986 de scheuring in Zwolle aanvaardde als het ontstaan van een "verzelfstandigde gemeente"; deze LV vormde daarmee een stuk jurisprudentie op het gebied van kerkrecht dat door een NG predikant getypeerd is als "een recept voor kerkscheuring" en een "nieuw 'weggaans' kerkrecht", waar door alle besluiten van een kerkeraad bij voorbaat krachteloos zijn.

Independentisme blijkt zich ook door te zetten BINNEN de plaatselijke kerk zelf. Een minderheid kan zich aan wettige besluitvorming onttrekken, zich zelfstandig presenteren als 'gemeente' en zo door de LV worden aanvaard.

Het doet steller dezes geen genoegen, dit alles te hebben neergeschreven.

Er komt verdriet en ook een soort wanhoop op, omdat voormalige broeders en zusters, vrienden en ook familie-van-nu zich in dit chaotische kerk-experiment hebben gestort en tot nu toe de schuld geven aan hen, die volgens de beproefde DKO en het Ondertekeningsformulier, in plaatselijke kerken en door meerdere vergaderingen, de eenheid en zuiverheid in de leer trachten te bewaren.

Wel is bij ondergetekende door het weer nalezen van vele Acta en artikelen de overtuiging opgescherpt en versterkt, dat de NGK alleen voor contactoefening (hereniging...) in aanmerking

kunnen komen, als ze bereid zijn terug te keren tot de gereformeerde Kerkorde en zo naar de bewaring van de eenheid en zuiverheid in de leer.

Kampen 3-11-1988

T.Dekker

Bijlage II: Notitie van de christelijke gereformeerde deputaten inzake de opvattingen van Apeldoornse hoogleraren.

Van de zijde van de GKV werd een- en andermaal aangedrongen op verduidelijking onzerzijds van wat onze kerken hebben gedaan naar aanleiding van publicaties van Apeldoornse hoogleraren. De synode van Spakenburg-Noord (1987) stipuleerde, dat bij hernieuwde samensprekingen tussen wederzijdse deputaten deze kwestie mede aan de orde diende te komen. Ook de synode van Leeuwarden (1990) nam deze zaak in haar besluitvorming op, toen zij haar deputaten opdroeg aan de orde te stellen "de door de generale synode van Arnhem (1981) verwoorde klacht, dat de CGK onvoldoende kiezen tegen de dwaling".

In de vorige ronde van samensprekingen (1986-1989) kwam deze kwestie niet in bespreking; de synode van Leeuwarden was echter van mening, dat hierover toch wel diende te worden gesproken.

In een vrij uitvoerige bespreking van deze materie werd door deputaten CGK gesteld, dat de generale synode wel degelijk aandacht hebben geschonken aan sommige opvattingen van de hoogleraren Oosterhof en (wijlen) Versteeg. Dit is gebeurd naar aanleiding van de rapportages van het Curatorium van de Theologische Hogeschool. In 1974 was dit het geval ten aanzien van prof. dr. Oosterhoff; in 1986 werd aandacht geschonken aan opvattingen van prof. dr. Versteeg.

Inzake de opvattingen van prof. dr. Oosterhoff rapporteerde het Curatorium in 1974 dat de zaak grondig besproken was tussen de hoogleraar en het Curatorium en dat een en ander tot een afronding was gekomen. Daarbij werd duidelijk, dat bij prof. Oosterhoff niet het schriftgezag in het geding is, maar dat het gaat om een bepaalde exegese van bepaalde bijbelgedeelten. Met deze mededeling nam de synode genoegen en de zaak werd als afgesloten beschouwd.

Ten aanzien van prof. dr. Versteeg kreeg het Curatorium in 1986 bepaalde opdrachten die het Curatorium echter slechts gedeeltelijk heeft kunnen uitvoeren, doordat prof. dr. Versteeg in het voorjaar van 1987 plotseling overleed.

In de CGK bestaat geen enkele behoefte om deze zaken nu nog weer te gaan ophalen. Voor ons besef is deze materie afgesloten. De GKV hebben een andere manier van omgaan met opvattingen, die van de gangbare lijken af te wijken; zij weerspreken dergelijke opvattingen bij voorkeur direct en wel in het publiek. Dit is niet de gewoonte in de CGK: zij hechten meer waarde aan een interne bespreking van de opvattingen om op deze manier ook de binnenkerkelijke eenheid te bewaren.

Overigens is wel duidelijk, dat er de laatste jaren ontwikkelingen zijn geweest, waarbij ook de CGK niet gearzeld hebben als het wezenlijk nodig was, publiekelijk bepaalde opvattingen af te wijzen.

De CGK aanvaardden niet dat zij niet voldoende kiezen tegen de dwaling. Zij zien ook geen noodzaak om de kwesties rondom prof. dr. Oosterhoff en prof. dr. Versteeg nog weer op te halen.

Bijlage IIIa: Notitie van christelijke gereformeerde ds. J. Westerink
inzake de hantering van het belijden omtrent de kerk.

De G.S. van de Geref. Kerken van Leeuwarden 1990 droeg deputaten op in de samensprekingen met de Chr. Geref. deputaten o.a. aan de orde te stellen "de door Chr. Geref. kerken steeds gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van het belijden omtrent de kerk". Acta art. 154. We komen deze uitdrukking voor het eerst tegen in een uitspraak van de G.S. der CGK 1962: "De GS...van oordeel...dat er verschillen gebleken zijn met name...met betrekking tot de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk..".

De G.S. 1965-1966 (Acta art. 209) besloot aan de G.S. van de Geref. Kerken te berichten, "dat naar de mening van de G.S. de verschillen ten aanzien van de toeëigening des heils en de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk de bediening des Woords en de tuchttoefening in de kerken raken en dat daarom deze verschillen voor een vereniging tussen de kerken dienen te worden weggenomen."

In de Acta van de G.S. 1971-1972 vinden we een door de synode vastgestelde brief aan de G.S. van de Geref. Kerken. In verband met ons onderwerp lezen we daar het volgende: "In dit verband is op te merken, dat juist het verschil in het verstaan van de belijdenis omtrent de kerk een van de hoofdzaken was van de breuk van de Geref. Kerken, die wij betreuren. Meent u dat uw positie ten deze te omschrijven is als handhaving van de ware katholiciteit van de kerk tegenover het confessioneel relativisme en het indepentisme? Gedurende de periode van samensprekingen was er voor ons reden om vragen te stellen over de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk, maar onze vragen zijn sindsdien eerder meer dan minder geworden... Zo vragen wij ons ernstig af, of de wijze waarop u het belijden omtrent de kerk hanteert, en uw visie op de toeëigening des heils niet ten nauwste met elkaar in verband staan. Is onze vraag geheel ten onrechte, of het lidmaatschap van de ware kerk voor u betekent, dat "wie lidmaat van Christus en Zijn gemeente is" en krachtens dat voorrecht gedoopt is, niet meer persoonlijk Christus behoeft te worden ingelijfd door een waarachtig geloof, of wordt althans dit laatste niet naar de achtergrond gedrongen?...Acta pag. 377.

En in de brief van de G.S. 1977, Acta pag. 330 lezen we: "Aangezien het niet duidelijk is, dat de verschillen ten aanzien van...de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk slecht accentverschillen zijn, moet hier o.i. dieper op ingegaan worden".

De brief van de G.S. 1980 tenslotte verwoordde het aldus, Acta pag. 368: "Onze betuiging (nl. dat wij uw kerken zien als kerken die willen staan op de grondslag van Gods Woord en de Gereformeerde belijdenis) verhindert ons niet te zeggen dat wij bezwaren hebben tegen uw kerkelijke opstelling die samenhangt met uw hantering van de belijdenis met betrekking tot de kerk".

Achtergrond van de beslissingen

De achtergrond van bovengenoemde synode-uitspraken is te vinden in de rapportage van deputaten over de samensprekingen. Daaruit blijkt, dat het belijden omtrent de kerk vanaf de eerste samenspreking onderwerp van gesprek is geweest. In 1948 is onmiddellijk de vraag aan de orde gesteld: hoe zien de Geref. Kerken de CGK. Jarenlang zijn deze kerken genoemd: scheurkerken, onschriftuurlijk, onkerkelijk. Kreeg de CGK ineens recht van bestaan door het gebeuren in 1944?

In een volgende samenspreking kwam Kuypers pluriformiteitsleer aan de orde, waarvan beide kerken niets moeten hebben. Maar in tegenstelling tot de Geref. deputaten kwamen de CG deputaten tot de erkenning van een pluriformiteit *necessitate coactu*. Er is een menselijke factor in de kerk. Die was er al in de Reformatie. Ook t.a. v. de kerk geldt wat Z 44 HC zegt: "een klein beginsel der gehoorzaamheid". CG deputaten zeiden: op uw standpunt moeten wij aan uw kerk elk recht van bestaan ontzeggen. Want dan is onze kerk de kerk die bestond krachtens de confessie, gelijk u die thans leest. Dan moet u krachtens de confessie ophouden te bestaan. Van Geref. zijde werd gesteld: er kunnen op een plaats twee coetussen zijn, die men het recht van kerk niet kan ontzeggen, maar ze zullen de waarachtigheid van hun kerk-zijn bewijzen door zich haastig te laten vergaderen. In de tweede serie samensprekingen - 1960 en volgende jaren - werd weer over de kerk gesproken, vooral over art. 27-29 NGB.

Wat betekenen de woorden "dat buiten haar geen zaligheid is"? Vloeit uit art. 27-29 voort, dat er op één plaats maar één vergadering kan zijn, die ware kerk van Christus is? Van Geref. zijde werd gesteld: op één plaats mag maar één kerk zijn, die ware kerk van Christus is. De confessie is norm voor ons handelen. De werking van Christus' bloed en Geest is zo dat allen, die ze belijden

tot één komen, voorzover ze nog niet tot één waren gekomen. Van CG zijde werd gezegd, dat bij "buiten de kerk" door Calvijn en De Bres wordt gedacht aan de kerk zoals ze staat voor God. Buiten de kerk = buiten de gemeenschap met Christus. Men heeft niet aan een bepaalde zichtbare kerk gedacht.

In een volgende samenspreking werd van CG zijde opgemerkt: er wordt in uw kring naar onze opvatting afgoderij met de kerk bedreven. We krijgen soms sterk de indruk, dat het bij u belangrijker is tot de ware kerk te behoren dan het eigendom van Christus te zijn.

Na de Geref. G.S. van Assen spitste de zaak van het belijden omtrent de kerk zich toe. Van CG zijde werd gesproken over het absolutistische spreken van Assen, kerkelijk exclusivisme, kerkelijke zelfhandhaving in verwaten stijl. Men zei: u hebt opnieuw de indruk gewekt, alsof de Vrijgemaakte kerken de enige kerk zijn. Als het over de kerk gaat, komen de CGK niet in het vizier. U denkt alleen aan uzelf. Zijn wij kerk van Christus, ja of nee? U sprak over "Zijn kerk in deze landen" en daarmee bedoelde u de Geref. Kerken.

Verder werd gezegd: bij u als Geref. Kerken is de factor van het gehoorzaam meevergaderen met Christus sterk naar voren gekomen. Wij zeggen ook: Christus vergadert Zijn kerk. Kwantitatief en kwalitatief is Christus' werk en het onze niet gelijk. Wij spreken genuanceerder, voorzichtiger over deze verhouding. Er zit iets achter, als men op bepaalde plaatsen de CGK niet erkent als ware kerk, wel als een op Gods Woord gegronde vergadering.

Samenvatting van de bezwaren

De wijze waarop de Geref. Kerken het gereformeerde belijden omtrent de kerk hanteren, stuit op een aantal bezwaren binnen de CGK:

1. de geref. opvatting leidt tot een ander waardering van 1892;
2. de geref. opvatting is te idealistisch; men heeft geen oog voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van geref. belijdenis;
3. het institutaire aspect van de kerk wordt overgeaccentueerd door de sterke nadruk op de menselijke daad van het meevergaderen met Christus;
4. als men een andere kerk als ware kerk erkent, dan dient die kerk zich zo spoedig mogelijk met de Geref. kerken te verenigen;
5. het spreken over de ware kerk krijgt veel meer accent dan het waar lid van de kerk zijn.

Deze bezwaren zijn na 1962 versterkt door de gang van zaken op dit punt rond de "Open Brief" en de buitenverbandstelling, mede vanwege de benoeming van de Vrijmaking. Plaatselijk hebben deze bezwaren geleid tot steeds verder gaande vervreemding van elkaar en isolering van Vrijgemaakte Kerken en kerkleden. Ook in de verhouding tot de GOS en tot buitenlandse kerken heeft de Geref. hantering van het belijden omtrent de kerk een rol gespeeld.

Huidige situatie

Over de huidige situatie kan mogelijk slechts vragenderwijs gesproken worden. Is er wellicht toch een kentering gekomen in wat hierboven genoemd is het exclusivistische denken over de ware kerk? Blijkt dat uit de afwijzing van de opvattingen van ds. Hoorn en uit een artikel als van ds. Smit over de leer der kerk, bij K. Schilder, in welk artikel, gepubliceerd in een officiële uitgave van de Senaat van de Theologische Universiteit van Kampen, een kritiek op die leer wordt geleverd, die in verschillende opzichten doet denken aan de kritiek van de CG deputaten in het verleden?

Blijkt dat ook uit de oprichting van een vereniging als "Reformanda" zij het dan ook in negatieve zin?

Blijkt dat uit het hernieuwde contact met de CGK en uit het losgelaten bezwaar tegen correspondentie met een buitenlandse kerk enkel en alleen omdat die kerk al correspondentie heeft met een andere kerk in ons land?

Tebslotte

Mag de vraag gesteld worden: ziet u ook de CGK als ware kerken van Christus?

Bijlage IIIb: Notitie van de christelijke gereformeerde deputaten
inzake het belijden omtrent de kerk.

Ds. J. Westerink presenteerde een nota over het belijden omtrent de kerk; deze nota werd besproken in de samenspreking met deputaten GKV op 17 mei '91. Het hoofdbezwaar van de zijde van de GKV-deputaten was, dat de CKG kennelijk uitgaat van een bepaald beeld van de GKV inzake het belijden omtrent de kerk en de hantering van dat belijden, dat in het geheel geen recht doet aan de werkelijkheid. Als de GKV verweten wordt, dat binnen die kring verbondsautomatisme gepredikt wordt en dat de oproep tot wedergeboorte en bekering gemist wordt en dat er wat het kerkbegrip betreft opvattingen gehuldigd worden, die getuigen van een eng, exclusief en kerkistisch benaderen van de kerk, is dat onjuist. Nergens is met officiële uitspraken van kerkelijke vergaderingen aan te tonen, dat de dingen alzo zijn.

In de verwijten, die van CGK-zijde aan de GKV gemaakt worden ontbreekt dan ook het bewijs. We moeten elkaar bevragen op officiële uitspraken en niet afgaan op wat zo hier en daar incidenteel gezegd of geschreven wordt. Argumenten ontleend uit andere bronnen dan de officiële kerkelijke uitspraken worden door de deputaten GKV niet geaccepteerd.

Het moet worden toegegeven, dat op deze wijze niet of nauwelijks kan worden aangetoond, dat het kerkbegrip, zoals dat in de GKV wordt gehanteerd, van exclusivisme en kerkisme zou getuigen. De kerkelijke vergaderingen van de GKV hebben zich in hun uitspraken ervoor gewacht zo te spreken.

Maar het zou ervan getuigen, dat we de werkelijkheid willen negeren of voorbijzien, als we alleen met behulp van kerkelijke uitspraken onze kijk op elkaar zouden moeten bepalen. De deputaten GKV kunnen wel willen, dat we allerlei uitlatingen van GKV-zijde niet in rekening brengen, maar dat is ons niet mogelijk. Allerlei preken, artikelen, brieven van kerkeraden van Geref. kerken en persoonlijke opmerkingen hebben er in de loop der jaren aan meegewerkt dat er onder ons, maar ook in bredere kring een bepaald beeld van de GKV is ontstaan; een beeld van exclusivisme en zelfs kerkisme, alsof de GKV de enige ware kerken in Nederland zouden zijn. In ieder geval is het "ware kerk"-idee wel heel sterk aan het beeld, dat de GKV vertonen, verbonden.

We kunnen onze gesprekken op deputaten-niveau daaraan wel voorbijgaan en zelfs op het niveau van onze kerkelijke uitspraken doen alsof die beeldvorming onjuist is, in de praktijk zal het er toch weer op neerkomen dat door middel van allerlei publicaties en door ervaringen op plaatselijk niveau de gedachte gevoed wordt, dat de beeldvorming toch niet geheel en al onjuist is.

Dat maakt het verder spreken over dit onderwerp uiterst moeizaam. Wij kunnen de deputaten GKV wel toegegeven, dat kerkelijke uitspraken geen reden geven tot het beeld dat in de loop der jaren is ontstaan. Maar de ervaringen op lagere niveau's kunnen wij niet uit onze gedachten zetten. En we vragen ons af: Als de GKV dan echt niets willen weten van het zogenaamde "Ware Kerk"-idee, hoe komt het dan dat zovelen, die tot de GKV behoren - met name ook predikanten en andere scribenten - ons steeds weer de indruk gegeven hebben of nog geven dat de GKV wel de ware kerken zijn?

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR HET GESPREK MET DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERKEN

Aan de Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen te Ommen 1993

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

In hun rapport dd. 28 augustus 1992 zagen deputaten ervan af u toen reeds te dienen met een voorstel met betrekking tot een eventuele voortzetting van het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Immers, of de besluiten van haar eerstkomende synode opening zouden bieden tot voortzetting van dat gesprek, moest worden afgewacht.

Ondertussen heeft de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn vergaderd. Begin februari 1993 ontvingen uw deputaten de officiële besluittekst. Het bleek mogelijk om begin maart 1993 met de door CGK nieuw benoemde deputaten 'Eenheid en correspondentie' een gesprek te hebben.

Deputaten hebben twee keer afzonderlijk vergaderd, namelijk op 2 en 15 maart 1993. Ds. R. Houwen was beide keren verhinderd.

Het besluit van de Generale Synode te Apeldoorn

De Generale Synode te Apeldoorn besprak op haar zitting van woensdag 21 oktober 1992 aan de hand van een commissievoorstel de verhouding met de Gereformeerde Kerken. Op uitnodiging woonden enkele deputaten deze zitting bij. De voorzitter van deputaten, dr. A.N. Hendriks, ontving gelegenheid de christelijke gereformeerde synode toe te spreken. De tekst van deze toespraak treft u aan als bijlage 1. Na twee ronden van bespreking werd de zaak verdaagd tot een latere zitting.

Op dinsdag 10 november 1992 nam de christelijke gereformeerde synode het volgende besluit:

De generale synode

overwegende

1. dat de synode van 1989 uitsprak, dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis;
2. dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt van de Christelijke Gereformeerde Kerken vragen, dat zij zich alsnog uitspreken over wat prof. dr. B.J. Oosterhoff geschreven heeft;
3. dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt van de Christelijke Gereformeerde Kerken vragen dat zij in de relatie tot de Nederlands Gereformeerde Kerken een onderzoek zullen instellen naar de confessionele betrouwbaarheid van deze kerken;
4. dat in de samensprekingen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt het hanteren van het belijden omtrent de kerk aan de orde is geweest, maar dat er vragen zijn blijven liggen ten aanzien van het verstaan van de artikelen 27--29 NGB;
5. dat de verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil in de samensprekingen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt nog niet grondig zijn doorgesproken;
6. dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt erop aandringen dat de Christelijke Gereformeerde Kerken zich duidelijk uitspreken ten aanzien van de vraag of de verschillen, die er zijn tussen beide kerken, een gescheiden kerkelijk leven vereisen;

van oordeel

1. dat de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff jaren geleden reeds besproken zijn en

- dat toen deze zaak als afgehandeld is beschouwd en er in de vraag van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt geen aanleiding is gelegen om er nu op terug te komen;
2. dat -- zoals ook de synode van 1989 uitsprak -- het onjuist zou zijn om op grond van een verzoek van de deputaten van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en ten overstaan van hen een taxatie te geven van de ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken;
 3. dat de vragen die nog zijn blijven liggen met betrekking tot het verstaan van de artikelen 27--29 NGB beantwoord dienen te worden;
 4. dat de zaken met betrekking tot de toeëigening van het heil wezenlijke elementen van de belijdenis betreffen, waarover overeenstemming dient te worden bereikt en dat het ontbreken van deze overeenstemming een belemmering is op de weg naar kerkelijke eenheid;
 5. dat het opmaken van een balans zoals de generale synode van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt dat wenst, momenteel niet mogelijk is;

spreekt uit

1. dat aan de verzoeken van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt genoemd onder overwegingen 2 en 3 niet zal worden voldaan;
2. dat het gesprek over het belijden omtrent de kerk dient te worden voortgezet;
3. dat de verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil verder dienen te worden besproken -- waarbij het resultaat van de bezinning van deputaten op wat de confessie op dit onderdeel zegt goede diensten kan bewijzen -- opdat op deze wijze de verschillen zullen worden weggenomen;
4. dat zolang er geen vooruitgang wordt bereikt in het gesprek over de in 2 en 3 genoemde zaken er geen verdere stappen kunnen worden gedaan op weg naar kerkelijke eenheid;

en besluit

1. de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt te verzoeken deputaten te benoemen om het gesprek voort te zetten;
2. deputaten op te dragen het gesprek over de genoemde punten voort te zetten;
3. deputaten op te dragen de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren;
4. deputaten op te dragen zich tot de kerkeraden te wenden met de vraag welke contacten er met de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt zijn en waartoe deze contacten geleid hebben;
5. de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt te beantwoorden.

Opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff over Genesis 2 en 3

In hun eerste rapport oordeelden uw deputaten het niet bevredigend, dat de kritiek van de synode van Arnhem 1981 inzake de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff in geen enkel opzicht in de nota van de christelijke gereformeerde deputaten is verwerkt en aangestipt. Deze deputaten waren van oordeel dat over de zaak niet meer gesproken moet worden. Ook de christelijke gereformeerde synode blijkt die opvatting toegedaan.

Nu was de door de synode van Leeuwarden verleende opdracht breder geformuleerd: namelijk aan de orde stellen de door de gereformeerde synode van Arnhem 1981 verwoorde klacht dat de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende kiezen tegen de dwaling. Die klacht was de rode draad door de brief Arnhem. Inzake de Gereformeerde Oecumenische Synode kozen de Christelijke Gereformeerde Kerken niet tegen de dwaling. Inzake de in de Nederlands Gereformeerde Kerken getolereerde leer van ds. B. Telder kozen de Christelijke Gereformeerde Kerken niet tegen de dwaling. Evenmin inzake bepaalde gepubliceerde opvattingen van enkele hoogleraren.

Ondertussen is bekend geworden, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken gebroken hebben met de Gereformeerde Oecumenische Synode. De synode van Leeuwarden sprak daarover haar dankbaarheid uit. In de samenspreking met de christelijke gereformeerde deputaten hebben uw deputaten hun dankbaarheid uitgesproken voor de wijze waarop de Christelijke Gereformeerde Kerken in een aantal concrete gevallen gekozen hebben tegen de dwaling. Ook besloten de Christelijke Gereformeerde Kerken de gesprekken over het Nederlands Gereformeerde Akkoord van Kerkelijk Samenleven en het functioneren ervan voort te zetten en daarbij mee aandacht te geven aan diverse landelijke en plaatselijke ontwikkelingen die een belemmering op de weg naar eenheid kunnen zijn. Als het refrein in de brief van Arnhem luidt: u kiest niet tegen de dwaling, dan geldt dat vandaag de dag niet meer op dezelfde wijze als Arnhem het aan de Christelijke Gereformeerde Kerken verweet.

Des te meer valt het te betreuren, dat deputaten en nu ook de generale synode op geen enkele manier willen ingaan op de concrete klacht, die de Gereformeerde Kerken sedert 1981 inzake de opvattingen van prof. Oosterhoff aan de orde hebben gesteld. De synode van Apeldoorn is van oordeel, dat bedoelde opvattingen jaren geleden reeds besproken zijn, dat de zaak als afgehandeld is beschouwd, en dat er in de vraag van de Gereformeerde Kerken geen aanleiding is gelegen om er nu op terug te komen. Zij spreekt uit, dat aan het verzoek van de Gereformeerde Kerken op dit punt niet zal worden voldaan. De christelijk gereformeerde deputaten deelden mee, dat duidelijk is geworden (in 1974), dat bij prof. Oosterhoff niet het Schriftgezag in geding is, maar dat het gaat om een bepaalde exegese van bepaalde bijbelgedeelten.

De synode van Arnhem 1981 wees erop dat reeds in 1926 de Gereformeerde Kerken op haar synode te Assen de Schriftkritiek hebben afgewezen en de betrouwbaarheid van de Heilige Schrift hebben beleden: "dat de boom der kennis des goeds en des kwaads, de slang en haar spreken, en de boom des levens naar de klaarblijkelijke bedoeling van het Schriftverhaal van Genesis 2 en 3 in eigenlijken of letterlijken zin zijn op te vatten, en dus zintuiglijk waarneembare werkelijkheden waren". Voor die uitspraak staan de Gereformeerde Kerken nog steeds. Nu schreef, aldus de synode te Arnhem, de Apeldoornse hoogleraar dr. B.J. Oosterhoff, dat we in Genesis 2 en 3 te maken hebben niet met een nauwkeurige weergave van wat eenmaal is geschied, maar met een beschrijving die symbolische trekken vertoont. Het gaat naar zijn oordeel in Genesis 2 en 3 om een symbolische weergave, die symbolisch verstaan moet worden. Voor de synode van Arnhem lag de moeite met de opvattingen van prof. Oosterhoff niet in het exegetische vlak. Ter adstructie van haar bezwaren verwees de synode van Arnhem niet alleen naar passages uit het boek van prof. Oosterhoff, *Hoe lezen we Genesis 2 en 3?* Ook andere publikaties werden genoemd. Hoewel toen, in 1981, reeds bekend was, dat het moderamen van de christelijke gereformeerde synode had meegedeeld, dat deze zaak in de Christelijke Gereformeerde Kerken intern was opgelost, oordeelde de synode van Arnhem, dat een publieke weerspreking in deze eis van Gods Woord was om de dwaling te weerstaan, omdat prof. Oosterhoff voortging op de ingeslagen weg blijkens verschillende met name genoemde publikaties.

Opvallend is nu, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken weigeren zich te confronteren met de concrete klacht ten aanzien van bepaalde opvattingen van prof. Oosterhoff. Er is door de Gereformeerde Kerken een welomschreven klacht ingediend. De beweegredenen om over deze zaak te spreken zijn niet verzwegen. Er was alle aanleiding om zich serieus met deze zaak bezig te houden. Men kan na een voorzichtige en wijze behandeling, waarbij alle in aanmerking komende factoren zorgvuldig zijn gewogen een klacht (gedeeltelijk) weerleggen en afwijzen of (gedeeltelijk) toestemmen. Maar de christelijke gereformeerde synode koos een andere weg. Zij weigerde de klacht in behandeling te nemen. Zij bleek niet bereid tot verantwoording aan wie rekenschap vroeg.

De opmerking, dat de zaak afgehandeld is, achten uw deputaten niet valide. Niemand, noch in de Christelijke Gereformeerde Kerken, noch in de Gereformeerde Kerken, weet publiek hoe die zaak afgehandeld is. Gezien zijn latere publikaties is prof. Oosterhoff voortgegaan op de door hem ingeslagen weg, terwijl er met zijn opvattingen ook gewerkt kan worden op de kansel, in de catechese en in bepaalde publikaties.

Dat de Christelijke Gereformeerde Kerken weigeren om onder norm van Schrift en belijdenis

met de Gereformeerde Kerken door te spreken over de opvattingen van prof. Oosterhoff blijft onbevredigend. Het is onheus tegenover hun gesprekspartner, de Gereformeerde Kerken. Zij zijn ook tegenover de God van de Schrift verplicht om in dezen duidelijkheid te scheppen.

Hoe nu verder? De Gereformeerde Kerken hebben zich in deze zaak reeds meermalen duidelijk uitgesproken. Moeten zij blijven aandringen op het publiek weerspreken van de genoemde opvattingen om dwaling op dit punt te weerstaan? De Christelijke Gereformeerde Kerken echter willen op dit punt geen duidelijkheid verschaffen. Zij spreken zich niet duidelijk voor de genoemde opvattingen uit, evenmin er tégen. Men kan evenwel niet zeggen, dat de opvattingen van prof. Oosterhoff opvattingen van de Christelijke Gereformeerde Kerken zijn.

Concluderend stellen deputaten de synode voor haar dankbaarheid uit te spreken voor de wijze waarop de Christelijke Gereformeerde Kerken in een aantal concrete gevallen gekozen hebben tegen de dwaling, maar het des te meer te betreuren, dat de christelijke gereformeerde generale synode niet wilde ingaan op de concrete klacht die de Gereformeerde Kerken sedert 1981 aan de orde hebben gesteld. De situatie blijft helaas onhelder.

De verhouding met de Nederlands Gereformeerde Kerken

In 1989 overwoog de Christelijke Gereformeerde Synode te Groningen, dat het onjuist zou zijn om op grond van een verzoek van deputaten van de Gereformeerde Kerken en ten overstaan van hen een taxatie te geven van de ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken. De Christelijke Gereformeerde Synode te Apeldoorn 1992 volstond ermee dit oordeel te herhalen en wees het verzoek opnieuw af.

Opvallend is dat de christelijke gereformeerde synode niet is ingegaan op de duidelijke motivering, waarmee de synode van Leeuwarden het verzoek vergezeld liet gaan. De Christelijke Gereformeerde Kerken zijn volgens Leeuwarden geroepen tot een taxatie van de ontwikkelingen op leerstellig en kerkrechtelijke gebied in de Nederlands Gereformeerde Kerken, niet op grond van een verzoek van deputaten, maar van Godswege, uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid. Het was dan ook uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van de belijdenis der waarheid, dat de Gereformeerde Kerken bij de Christelijke Gereformeerde Kerken bleven aandringen op een duidelijke positiekeuze van hun kerken ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Gezien het feit dat de besluiten van de synode te Groningen 1989 en Apeldoorn 1992 op dit punt vrijwel identiek zijn, vragen deputaten zich af of het appel van de Gereformeerde Kerken wel gehoord en begrepen wordt. Kloppen de kerken niet aan dovemans deur? De houding van de Christelijke Gereformeerde Kerken tegenover de Nederlands Gereformeerde Kerken is ook na de laatste synode onduidelijk gebleven.

Enerzijds verklaart de synode te Apeldoorn 1992 dat deze kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis. Anderzijds spreekt zij uit, dat zo lang er verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil alsmede vragen aangaande het functioneren daarvan blijven bestaan, deze een belemmering vormen voor kerkelijke eenheid. Voorts was de synode van oordeel, dat de bestaande verschillen ten aanzien van de kerkregering nog niet voldoende doorgesproken zijn. De synode besloot de gesprekken over het Akkoord van Kerkelijk Samenleven en het functioneren ervan voort te zetten en daarbij mede aandacht te geven aan diverse landelijke en plaatselijke ontwikkelingen die een belemmering op de weg naar eenheid kunnen zijn.

Concluderend spreken deputaten hun dankbaarheid erover uit, dat de vragen van de Christelijke Gereformeerde Kerken over het Akkoord van Kerkelijk Samenleven en het functioneren ervan, alsmede vragen over de praktijk met de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen worden doorgesproken. Zij betreuren echter dat aan het verzoek van de synode van Leeuwarden niet is voldaan. De Christelijke Gereformeerde Kerken zijn geroepen tot een taxatie van de ontwikkelingen op leerstellig en kerkrechtelijk gebied in de Nederlands Gereformeerde Kerken, niet op grond van een verzoek van deputaten of van de Gereformeerde Kerken, maar van Godswege, uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid. De Gereformeerde Kerken zullen uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van de

belijdenis der waarheid bij de Christelijke Gereformeerde Kerken blijven aandringen op een duidelijke positiekeuze van hun kerken ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Het belijden omtrent de kerk

Het zijn de Christelijke Gereformeerde Kerken die reeds vanaf de synode van Haarlem-Santpoort 1962 spreken over verschillen met betrekking tot de hantering van het belijden omtrent de kerk. Met spanning zagen deputaten uit naar een duidelijke omschrijving van die verschillen. Tot nu toe hadden de Christelijke Gereformeerde Kerken de Gereformeerde Kerken volstrekt in het onzekere gelaten, in welk opzicht deze kerken confessioneel niet recht over de kerk zouden spreken. Zoals is gemeld in het eerste rapport van deputaten, zijn er twee nota's van christelijke gereformeerde deputaten besproken. Echter, tot een afronding van de bespreking is het niet gekomen.

In de samenspreking over het belijden omtrent de kerk deed zich de moeite voor, dat de christelijke gereformeerde deputaten telkens spraken over bezwaren op grond van allerlei ervaring op het plaatselijk vlak, preken, artikelen, brieven van kerkeraden, persoonlijke opmerkingen, maar niet van officiële uitspraken van kerkelijke vergaderingen. Deputaten zijn echter van mening, dat de kerken niet moeten worden beoordeeld op grond van allerlei persoonlijke uitspraken en plaatselijke incidenten, maar op grond van uitspraken van de kerken zelf in hun kerkelijke vergaderingen.

Deputaten stellen uw vergadering voor te blijven benadrukken dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken niet moet oordelen op grond van persoonlijke uitspraken van sommige oude of nieuwe leraren, maar dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken moet oordelen op grond van de publieke belijdenisgeschriften en uitspraken van de kerken zelf.

De toeëigening van het heil

Het zijn de Christelijke Gereformeerde Kerken die reeds vanaf de synode van Haarlem-Santpoort 1962 spreken over verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil. Ook naar een duidelijke omschrijving van die verschillen zagen deputaten met spanning uit. Tot nu toe hadden de Christelijke Gereformeerde Kerken in haar synode-uitspraken de Gereformeerde Kerken in het onzekere gelaten, in welk opzicht deze kerken confessioneel niet recht over de toeëigening van het heil zouden spreken.

In de samenvatting van hun eerste rapport noemden deputaten het een zaak van christelijke liefde en kerkelijke plicht, dat als een kerkelijke vergadering spreekt van ernstige verschillen die een belemmering vormen voor kerkelijke eenheid, die dan ook nauwkeurig worden omschreven en onderbouwd. Christelijke gereformeerde deputaten beriepen zich echter op een studieopdracht van de synode van Groningen 1989. Die opdracht betrof de vraag welke ruimte voor verscheidenheid er kan en mag zijn in een kerk van gereformeerde belijdenis. De christelijke gereformeerde broeders wilden eerst het resultaat van die studieopdracht aan de synode rapporteren om zich daarna over de 'ernstige verschillen' met betrekking tot de toeëigening van het heil uit te spreken. De gereformeerde deputaten hebben zich bij deze gang van zaken moeten neerleggen.

Nu bleek op de synode te Apeldoorn 1992, dat die studieopdracht naar ruimte en grenzen niet kon worden uitgevoerd. Wel is door christelijke gereformeerde deputaten aan de synode een overzicht overhandigd over de 'Toeëigening des heils' in de belijdenisgeschriften. Dit resultaat van bezinning van deputaten is door de generale synode aanvaard.

Met de bespreking van dit synodaal geijkte overzicht maakten deputaten in de samenspreking van 2 maart 1993 een begin. Duidelijk werd, dat ook in dit overzicht de 'ernstige verschillen' niet zijn geformuleerd. Wel had de synode uitgesproken, dat de verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil verder dienden te worden besproken -- waarbij het resultaat van de bezinning van deputaten op wat de confessie op dit onderdeel zegt, goede dienst kon bewijzen -- opdat op deze wijze de verschillen zullen worden weggenomen.

Nieuw is voorts, dat de synode te Apeldoorn haar deputaten opdroeg de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren.

Deputaten constateren met dankbaarheid dat, nadat in 1962 de synode te Haarlem-Santpoort sprak van verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil, nu, dertig jaar later, in 1992 de synode te Apeldoorn haar deputaten de opdracht heeft gegeven die verschillen duidelijk te formuleren en tevens na te gaan, hoe ernstig die verschillen zijn. Ook dienen deputaten een gefundeerd antwoord te geven op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren.

Evenals bij het belijden omtrent de kerk doet zich ook ten aanzien van toeëigening van het heil de vraag voor, aan de hand waarvan deputaten de verschillen zullen gaan formuleren. Wordt daartoe geput uit allerlei particuliere bronnen, zoals boeken en tijdschriften, preken en Schriftoverdenkingen, of vormen de officiële uitspraken van de kerkelijke vergaderingen daarvoor de maatstaf? Deputaten zijn van oordeel, dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken niet moet oordelen op grond van persoonlijke uitspraken van sommige oude of nieuwe leraren, maar dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken moet oordelen op grond van de publieke belijdenisgeschriften en uitspraken van de kerken zelf.

Concluderend spreken deputaten hun dankbaarheid uit voor het feit, dat de synode van Apeldoorn opdracht gaf de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren. Een belangrijke vraag is, op welke wijze de door uw vergadering nieuw te benoemen deputaten daarbij betrokken zullen zijn. Met een welomlijnde opdracht op dit punt zullen de komende samensprekingen gediend zijn. Het blijft teleurstellend, dat de christelijke gereformeerde synode blijft spreken van ernstige verschillen zonder deze verschillen nauwkeurig te omschrijven en te onderbouwen. Misschien is dat vrijwel onmogelijk en daarom een reden tot hoop.

Een teleurstellend besluit

Overzien we het geheel van de besluiten van de Christelijke Gereformeerde Synode te Apeldoorn 1992 inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken, dan ontkomen deputaten niet aan de conclusie, dat er op de weg naar kerkelijke eenheid weinig of geen vorderingen zijn gemaakt. Op een aantal onderdelen hebben deputaten hun erkentelijkheid uitgesproken. Dat is ook welgemeend. Maar er is ook een keerzijde.

De synode van Haarlem-Santpoort 1962 was van oordeel, dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods heilig Woord en de gereformeerde belijdenis als daarop gegrond, en het daarom roeping is te staan naar eenheid. Die laatste woorden -- dat het daarom roeping is te staan naar eenheid -- ontbreken in het besluit van synode te Apeldoorn. Daar komt nog bij, dat deze synode het voorstel van ds. J. Plantinga verwierp om uit te spreken dat het de roeping is van de Koning van de Kerk om de eenheid te zoeken met de Gereformeerde Kerken.

In de afgelopen periode hebben de Gereformeerde Kerken drie concrete zaken ingebracht in de samensprekingen, te weten:

1. de door de gereformeerde synode van Arnhem 1981 verwoorde klacht dat de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende kiezen tegen de dwaling;
2. de vraag om een duidelijke positiekeuze ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken;
3. het samen met de christelijke gereformeerde deputaten opmaken van de balans van wat beide kerkgemeenschappen verenigt en scheidt met betrekking tot het komen tot kerkelijke eenheid.

Wat is van deze drie zaken nu terecht gekomen?

De synode van Apeldoorn besloot dat aan de eerste twee verzoeken niet zal worden voldaan.

Feitelijk zijn de verzoeken onontvankelijk verklaard. Ten aanzien van het derde punt verklaarde de synode van Apeldoorn, dat het opmaken van een balans zoals de generale synode van de Gereformeerde Kerken dat wenst, momenteel niet mogelijk is. Deputaten zien in deze synodebesluiten tegenvallende resultaten.

Wat blijft er nu nog te bespreken over volgens de synode van Apeldoorn? De synode van Haarlem-Santpoort 1962 noemde twee zaken: verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil en met betrekking tot de hantering van het gereformeerde belijden omtrent de kerk. In 1962 gaf de synode geen nauwkeurige omschrijving noch een behoorlijke onderbouwing van de verschillen, maar men moest wegen zoeken die tot wegneming van de geconstateerde verschillen konden leiden.

Nu, in 1992, heeft de synode van Apeldoorn opnieuw geen nauwkeurige omschrijving noch een behoorlijke onderbouwing van de verschillen gegeven. Wel moeten de gesprekken worden voortgezet, opdat op deze wijze de verschillen zullen worden weggenomen.

Sprak de synode van Haarlem-Santpoort nog van een roeping om te staan naar eenheid, de synode van Apeldoorn legt vast, dat zolang er geen vooruitgang wordt bereikt in het gesprek, er geen verdere stappen kunnen worden gedaan op de weg naar kerkelijke eenheid. Voorlopig blijven de nog nimmer nauwkeurig omschreven en nog nimmer onderbouwde verschillen kerkscheidend in ogen van de Christelijke Gereformeerde Kerken! In de uitdrukking 'geen verdere stappen' wordt de situatie van kerkelijke gescheidenheid gecontinueerd.

Over wat van gereformeerde zijde is ingebracht, mag niet verder gesproken worden. Deputaten kunnen slechts spreken over de twee door de Christelijke Gereformeerde Kerken al 30 jaar lang ingebrachte verschillen, te weten de verschillen met betrekking tot de 'toeëigening van het heil' en de 'hantering van het belijden omtrent de kerk', terwijl al 30 jaar lang de verschillen niet zijn omschreven of onderbouwd.

Het geheel overziende achten deputaten het resultaat tamelijk teleurstellend.

Het achtste gesprek, 2 maart 1993 te Bunschoten

Zoals reeds gemeld bleek het mogelijk om met de nieuw benoemde deputaten nog één keer een gesprek te hebben en wel op dinsdag 2 maart 1993 te Bunschoten. Bij dit gesprek waren aanwezig namens de Christelijke Gereformeerde Kerken ds. P. den Butter, br. J.M.J. Kievit, dr. J.W. Maris, br. A. Pothof, ds. D. Quant en ds. J.C.L. Starreveld. Ds. B. de Graaf, ds. J. Westerink en ds. B. Witzier waren verhinderd. Namens de Gereformeerde Kerken waren op ds. R. Houwen na alle deputaten aanwezig. Dit gesprek na de synode van Apeldoorn 1992 had een enigszins oriënterend karakter.

Bij de toelichting van het synodebesluit inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken deelden de christelijke gereformeerde deputaten mee dat, hoewel er geen resultaat was van de bezinning op de vraag welke ruimte en verscheidenheid er kan zijn in een kerk van gereformerd belijden, de verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil nu wel besproken konden worden, omdat er op dat punt een synode-uitspraak lag. Daarin wordt ook het door de synode aanvaarde bezinningsstuk van deputaten, getiteld 'De toeëigening des heils in de belijdenisgeschriften. Een overzicht' genoemd. Bij de bespreking zal het met name om de functionering van de toeëigening van het heil in de praktijk gaan.

Uw deputaten gaven desgevraagd een korte weergave van de te verwachten rapportage aan uw vergadering.

Met de bespreking van het overzicht over de 'toeëigening van het heil' in de belijdenisgeschriften is een begin gemaakt. In een eerste ronde van bespreking werden enkele globale lijnen getrokken. Namens de gereformeerde deputaten is opgemerkt, dat er in dit overzicht veel te vinden is dat hartelijke instemming verdient. In de wijze waarop over de toeëigening van het heil gesproken wordt in het overzicht, blijft echter de oproep tot geloof, de verantwoordelijkheid van de mens, de inwilliging van het verbond onderbelicht. Ook blijken de 'ernstige

verschillen', waarover de christelijke gereformeerde synode spreekt, in dit overzicht niet genoemd te worden. De tijd ontbrak om gedetailleerd over dit overzicht door te spreken. Het komt deputaten zinvol voor dat nieuw te benoemen deputaten ook op dit punt het gesprek voortzetten.

De vergadering van 15 maart 1993 te Amersfoort

In de vergadering van 15 maart 1993 stelden deputaten de tekst van het aanvullend rapport vast. Zij besloten dit rapport nog aan de kerken toe te zenden.

Concept-besluittekst

Deputaten geven u de volgende besluittekst in overweging.

Materiaal:

1. rapport dd. 28 augustus 1992 van deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken;
2. aanvullend rapport dd. 15 maart 1993;
3. besluit van de Christelijke Gereformeerde Synode te Apeldoorn inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken dd. 10 november 1992

Besluit:

1. deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken te dechargeren;
2. dankbaarheid uit te spreken voor de wijze waarop de Christelijke Gereformeerde Kerken in een aantal concrete gevallen gekozen hebben tegen de dwaling, maar te betreuren, dat zij niet willen ingaan op de concrete klacht die de Gereformeerde Kerken ten aanzien van de kerkelijke behandeling van de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff sedert de synode te Arnhem aan de orde hebben gesteld;
3. te betreuren, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken niet gekomen zijn tot een duidelijke positiekeuze ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken;
4. teleurstelling erover uit te spreken, dat ook de synode te Apeldoorn wel spreekt van verschillen met betrekking tot de hantering van het belijden omtrent de kerk en de toeëigening van het heil als een belemmering op weg naar kerkelijke eenheid, maar die verschillen niet nauwkeurig omschrijft en onderbouwt;
5. opnieuw deputaten te benoemen om het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten, om wegen en middelen te zoeken tot kerkelijke eenheid;
6. in het voetspoor van het besluit van de Dordtse Leerregels uit te spreken, dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken niet moet oordelen op grond van persoonlijke uitspraken van sommige oude of nieuwe leraren, maar dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken moet oordelen op grond van de publieke belijdenisgeschriften en de uitspraken van de kerken zelf;
7. de plaatselijke kerken op te roepen bij het aangaan van gesprekken met de Christelijke Gereformeerde Kerken rekening te houden met de 'richtlijnen voor plaatselijke samensprekingen', die deputaten kerkelijke eenheid aan de synode voorstellen;
8. deputaten als volgt te instrueren:
 - het gesprek met de deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten, om wegen en middelen te zoeken tot kerkelijke eenheid;
 - in dit gesprek aandacht te geven aan de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil en de hantering van de belijdenis omtrent de kerk;
 - bij de christelijke gereformeerde deputaten erop aan te dringen dat hun kerken ten aanzien van deze punten tot een duidelijk oordeel komen ten aanzien van de vraag, of er verschillen zijn, en zo ja, in hoeverre deze verschillen een belemmering vormen om tot kerkelijke eenheid te komen;
 - bij deze deputaten erop aan te blijven dringen, dat hun kerken tot een duidelijke positiekeuze ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken komen uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis van de waarheid;

- met deze deputaten te spreken over wat de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken verenigt en scheidt met betrekking tot het komen tot kerkelijke eenheid op de grondslag van de Heilige Schrift en de drie formulieren van eenheid;
- van hun handelingen schriftelijk rapport uit te brengen aan de eerstkomende synode en dat rapport uiterlijk een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. deputaten hebben volgens hun instructie gehandeld (Generale Synode van Leeuwarden 1990, Acta art. 133, besluit 3);
2. sedert de synode van Arnhem 1981 is door de Gereformeerde Kerken een welomschreven en onderbouwde klacht ingediend ten aanzien van bepaalde opvattingen van de betrokken hoogleraar. De zaak bleef actueel, omdat de betrokkene voortging op de ingeslagen weg blijkens verschillende met name genoemde publikaties (vgl. Acta van de Generale Synode te Arnhem 1981, artikel 169);
3. ten onrechte weigerde de Christelijke Gereformeerde Synode te Apeldoorn zich te confronteren met de gronden van het verzoek van de Generale Synode te Leeuwarden. De Christelijke Gereformeerde Kerken zijn tot een taxatie van de ontwikkelingen op leerstelling en kerkrechtelijk gebied in de Nederlands Gereformeerde Kerken geroepen, niet op grond van een verzoek van deputaten of van de kerken, maar van Godswege, uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid en uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van die belijdenis;
4. door de Gereformeerde Kerken is bij de voortduur om een concrete en duidelijke formulering en onderbouwing van de zogenaamde 'verschillen' gevraagd;
5.
 - a. het blijft roeping van Christuswege om te staan naar eenheid met hen die eenzelfde God aanbidden en eenzelfde geloof belijden teneinde de eenheid van de kerk te onderhouden;
 - b. de bespreking van de door de Christelijke Gereformeerde Kerken steeds gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van het belijden omtrent de kerk bleek nog niet afgerond;
 - c. de bespreking van de door de Christelijke Gereformeerde Kerken steeds gestelde verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil kan nu plaats hebben aan de hand van het overzicht over de 'toeëigening van het heil' in de belijdenisgeschriften;
 - d. mogelijk bieden de besprekingen meer perspectief, nu de Christelijke Gereformeerde Synode te Apeldoorn besloot haar deputaten op te dragen de verschillen (onder b en c aangeduid) duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren;
6. reeds de Nationale Synode van Dordrecht 1618--1619 wees duidelijk de rechte weg aan voor het beoordelen van het geloof van de Gereformeerde Kerken (Besluit van de Dordtse Leerregels);
7. het opstellen en gebruiken van landelijke richtlijnen wordt door deputaten kerkelijke eenheid in hun rapport voldoende gemotiveerd.

Deputaten wensen de synode wijsheid en kracht van de Heilige Geest toe, opdat besluiten genomen worden die het kerkelijk samenleven met allen die met ons door één Geest één Here aanbidden en eenzelfde geloof belijden dichterbij brengen, opdat de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken zich door de Here Jezus Christus laten vergaderen in de eenheid van het ware geloof.

Met heilbiede en broedergroet,
De deputaten

A.N. Hendriks, voorzitter

T. Dekker
R. Houwen
P. Niemeijer
P. Schelling
H.J. Boiten, rapporteur

Amersfoort, 15 maart 1993

Bijlage 1

Tekst van de toespraak die dr. A.N. Hendriks hield op woensdag 21 oktober 1992 tot de Christelijke Gereformeerde Synode te Apeldoorn

Broeder praeses, broeders, hartelijk dank voor uw vriendelijk welkom. Hartelijk dank ook dat u het mij vergunt namens deputaten iets tot uw vergadering te zeggen.

Ds. J.H. Velema schreef in 1967: "De gebroken avondmaalstafel is een aanklacht en een opdracht. Wie die pijn niet voelt, heeft nog nooit begrepen wat hij beleed: Ik geloof een heilige, algemene, christelijke kerk. Alleen daar krijgen we zicht op de katholieke Kerk, die wij niet reserveren voor de hemel, maar die we hier moeten realiseren, voor zover het van ons afhangt".

Onze kerken zijn nu al reeds meer dan 45 jaren met elkaar in gesprek. En nog steeds is de avondmaalstafel gebroken, verkondigen wij niet samen de dood van onze Here.

Er gaan vandaag stemmen op, die zeggen: til daar niet te zwaar aan!

Beter goede burens, dan in één huis met moeite spanning. Als goede burens kun je ook heel wat samen doen en voor elkaar betekenen. Deze gedachte lijkt heel redelijk, maar doet geen recht aan wat de Schrift zegt. De gebroken avondmaalstafel is inderdaad een aanklacht en een opdracht, wanneer het gaat om kerken die het Woord van de Here liefhebben en de eenheid van het ware geloof kennen. Bij het gescheiden zijn van deze kerken zal men zich nooit mogen neerleggen.

Het was deze overtuiging, die onze kerken ertoe dreef kort na de Vrijmaking uw kerken te zoeken. Onze generale synode van Groningen 1946 verwees bij haar besluit om met uw kerken in contact te treden naar Schriftplaatsen als Joh. 17:20, 21; Filip. 2:1, 2; Ef. 4:3--6. En onze generale synode van Spakenburg-Noord 1987 motiveerde haar besluit om weer deputaten voor het gesprek met uw kerken te benoemen met de woorden: "De Heilige Schrift ... dringt ons te staan naar kerkelijk samenleven met allen, die met ons door één Geest één Here aanbidden en eenzelfde geloof belijden ..." en verwees opnieuw naar de Schriftplaatsen die Groningen 1946 had genoemd. Ik meen dat uw kerken met de onze deze overtuiging delen. Want toen uw synode van Utrecht 1947 deputaten opdracht gaf contact met onze deputaten te zoeken, noemde zij in de gronden van haar besluit gedeeltelijk dezelfde Schriftwoorden en sprak zij over het bevorderen van 'de in Woord en belijdenis geëiste gemeenschap'.

Uw en onze kerken hebben blijkens haar uitspraken geen genoegen willen nemen met goede burens van elkaar te zijn, maar hebben elkaar gezocht door middel van samensprekingen in de overtuiging: als wij één zijn in Woord en belijdenis, dan mogen wij om Gods wil niet in gescheidenheid berusten, dan moet het uiteindelijk komen tot een samen breken van het brood! Dan wordt de gebroken avondmaalstafel -- om met J.H. Velema te spreken -- een aanklacht én een opdracht.

Wij hebben nu 45 jaar met elkaar gesproken en aan elkaar geschreven. Ik denk dat het tijd wordt om de balans op te maken. Wij raken toch zeker op deputatenniveau wat uitgepraat. Alles is wel zo ongeveer gezegd, wat gezegd moest worden. Vooral de laatste zes jaar is er over verschillende zaken intensief doorgepraat.

Uw synode van Groningen 1989 erkende "dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis".

Tegelijk sprak deze synode uit dat de verschillen met betrekking tot de toeëigening des heils en de plaats van de Heilige Geest in de prediking van zo ernstige aard zijn dat het gesprek erover moet worden voortgezet, opdat zo belemmeringen voor de kerkelijke eenheid uit de weg geruimd worden. Er zijn inderdaad verschillen. De verslagen van onze gesprekken als deputaten spreken ervan. Maar de gehouden samensprekingen hebben ons in de overtuiging

gesterkt, dat het hier gaat om accentverschillen, die vallen binnen het raam van onze gemeenschappelijke belijdenis.

Broeders, wij leren geen verbondsautomatisme. Wij erkennen met u de noodzaak van het wederbarende werk van de Geest. Ook wij benadrukken dat het moet komen tot een persoonlijke inwilliging van het verbond. Ook wij vinden dat er onderscheidend gepreekt moet worden. Ook wij zijn ervan overtuigd dat het spreken van de Dordtse Leerregels over het leven van het geloof in de prediking verdisconteerd moet worden. Wij willen met u staan voor een gezonde, Schriftuurlijk-bevindelijke prediking, waarin leiding gegeven wordt aan Gods volk.

Weegt u voor het forum van de Schrift en onze gemeenschappelijk belijdenis wat wij daarover namens onze kerken hebben gezegd. Wanneer u ons dan toch te licht mocht bevinden, geeft u dan duidelijk aan, waarin wij aan de confessie in dit opzicht tekort doen, wijst ons dan naar Lev. 19:17 'openlijk' terecht. Mag ik u hier herinneren aan de opdracht, die wij als deputaten van de synode van Leeuwarden 1990 ontvingen, namelijk deze: "een nadere verklaring en nauwkeurige omschrijving te vragen van de ernstige verschillen, die volgens de christelijke gereformeerde synode een belemmering zijn voor de kerkelijke eenheid, met name met betrekking tot de toeëigening des heils en de plaats van het werk van de Heilige Geest in de prediking". Deze nadere verklaring en nauwkeurige omschrijving bent u ons nog steeds schuldig. U moogt bezwaren tegen ons hebben op genoemde punten. Maar onze kerken hebben er toch recht op, dat die bezwaren dan door u als synode precies worden genoemd?

Toen Paulus Cefas in Antiochië niet de rechte weg zag bewandelen naar de waarheid van het evangelie, verzette hij zich openlijk en noemde hij ook precies wat hij tegen Cefas had. Daardoor kwamen zij samen verder. Zo kon Petrus zich corrigeren. Zo ook werd de eenheid hersteld.

Broeders, wij zijn één in leer en belijdenis. Dat is niet alleen in de deputatengesprekken gebleken. Het blijkt ook uit het geschenk dat onlangs uit Apeldoorn kwam, de beknopte Gereformeerde Dogmatiek van de hoogleraren Van Genderen en Velema, een geschenk, dat in onze kring met zoveel blijdschap en instemming is begroet. De leer die in dit boek verdedigd wordt, is ook onze leer, het allerheiligst geloof, dat onze kerken liefhebben.

Laat het nu eindelijk eens uit zijn met alle karikaturen van wat wij voorstaan en prediken! Aanvaardt ons zoals wij in werkelijkheid – door genade -- mogen zijn: kerken van de Here Jezus, die met u staan op de grondslag van de gereformeerde belijdenis en met u willen strijden voor het geloof, dat heiligen overgeleverd is. En dat in een land, waar al meer de troon van de satan wordt opgericht.

Er is zondag jl. in onze kerken voor uw besprekingen van deze week bijzonder gebeden.

In onze kerken leeft de diepe overtuiging dat wij niet slechts goede burens mogen zijn, maar uiteindelijk elkaar moeten gaan vinden aan de ene avondmaalstafel. Dit klemmt te meer nu wij al meer gaan zien dat de satan uitgaat om de volken te verleiden en hen tot de oorlog verzamelt tegen de legerplaats der heiligen en de geliefde stad.

Op de weg naar de ene avondmaalstafel zal veel wijsheid, liefde, zelfverloochening en geduld van de kerken worden gevraagd. Maar ook hier is Christus onze Behouder. Door zijn kracht zal het mogelijk zijn bergen te verzetten.

Broeders, laten wij ons het woord van Calvijn herinneren, die in zijn Institutie schrijft: "Laat ons dus bedenken, dat telkens als de kerkelijke eenheid ons aanprezen wordt, het hierom gaat, dat terwijl onze verstanden overeenstemmen in Christus, ook onze willen door de wederkerige welwillendheid in Christus met elkander verbonden zijn" (IV, 2. 5).

God zegene uw vergadering en leide uw besprekingen door zijn Heilige Geest.

A.N. Hendriks

RAPPORT VAN HET MODERAMEN INZAKE HET GESPREK MET DE CHRIS- TELIJKE GEREFORMEERDE KERKEN

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden in 1946 te Groningen, nam blijkens haar acta kennis van een groot aantal ingekomen stukken die betrekking hadden op het onderwerp 'kerkelijke eenheid'; in artikel 88 lezen we het besluit van deze synode, waaruit wij het volgende citeren ter inleiding op ons rapport. Het besluit werd met algemene stemmen genomen.

"De Synode ... gedrongen door het Woord des Heeren (o.a. Joh. 17:20, 21; Phil. 2:1 en 2; Ef. 4:3--6) en de daarop rustende belijdenis (o.a. Art. 28 van de Ned. Geloofsbelijdenis) te staan naar kerkelijk samenleven met allen, die met ons door één Geest één Heere aanbidden en éénzelfde geloof belijden; hierbij zich wetend in de lijn der Vaders, die reeds in de 'Acte van Afscheiding of Wederkeer' verklaarden 'tevens gemeenschap te willen oefenen met alle ware Gereformeerde lidmaten en zich te willen vereenigen met elke op Gods Woord gegronde vergadering'; en thans als eerste gewone Generale Synode na de vrijmaking de in de 'Acte van Afscheiding of Wederkeer' uitgesproken bereidheid ook voor de hare erkennend, als daar gezegd wordt: 'bereid zijnde, zoo haast als men dit hebben kan, gemeenschap te willen oefenen met allen, die in de eenigheid der Leer welke naar den Woorde Gods is, met ons willen leven of gaan leven in een aangenomen of wederom aan te nemen Kerkenordering, op dat Woord gegrond'; besluit -- om praktische redenen voorshands zich daartoe beperkende -- contact te zoeken met de Christelijke Gereformeerde Kerk, die met ons staat op dezelfde basis van Gods Woord en de Drie Formulieren van Eenigheid, teneinde in den weg van samenspreking of correspondentie na te gaan, wat ons vereenigt en wat ons nog verdeelt, en gezamenlijk middelen te beramen, die onder den zegen des Heeren kunnen leiden tot kerkelijk samenleven."

Op deze toonhoogte willen wij in dit rapport de huidige stand van zaken, bijna een halve eeuw na het besluit van Groningen 1946, aan de orde stellen.

Wat is aan de orde geweest in de gesprekken, op deputatenniveau gevoerd met de Christelijke Gereformeerde Kerken?

1. De toeëigening van het heil

Deputaten, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1990, beklagen zich over het feit dat de verschillen tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken op dit punt nog steeds niet kort en bondig werden geformuleerd door de CGK-broeders. Zij spreken in hun rapportage van "het onbehoorlijke van de situatie dat men steeds ernstige verschillen noemt die de eenheid belemmeren, zonder dat hierover duidelijke en bondige uitspraken zijn gedaan."

Ook het door de deputaten van de CGK geproduceerde 'overzicht' met betrekking tot dit onderwerp geeft geen duidelijkheid, aldus het aanvullend rapport.

Toch schrijven onze deputaten in hun aanvullend rapport: "Nieuw is voorts, dat de synode van Apeldoorn haar deputaten opdroeg de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn, teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren."

We menen uit de hier aangegeven stand van zaken de conclusie te mogen trekken dat de CGK op haar eerstkomende generale synode tot een afronding van de bespreking over dit onderwerp wil komen. Dít kerkelijke vergadering zal een beslissend antwoord moeten geven.

Bij de eerste ontmoeting van de door Leeuwarden benoemde deputaten met de broeders van de CGK na sluiting van de Generale Synode van Apeldoorn 1992 werd met betrekking tot het zoëven genoemde 'overzicht' door onze deputaten gesteld dat er veel in dit 'overzicht' onze hartelijke instemming verdient; maar ook: "In de wijze waarop over de toeëigening van het heil gesproken wordt in het 'overzicht', blijft echter de oproep tot geloof, de verantwoordelijkheid van de mens, de inwilliging van het verbond onderbelicht."

De door Leeuwarden benoemde deputaten komen tot de volgende conclusie: "Het komt

deputaten zinvol voor dat nieuw te benoemen deputaten ook op dit punt het gesprek voortzetten."

Deputaten van de CGK spraken van hún kant uit dat de verschillen ten aanzien van de toeëigening van het heil nu wel besproken kunnen worden, omdat op dit punt aan hun kant een synode-uitspraak ligt.

Onzerzijds voegen we hier nog het volgende aan toe: het van de kant van de CGK geproduceerde 'overzicht' is door de generale synode van de CGK aanvaard en oriënteert zich op onze gemeenschappelijke gereformeerde belijdenis en liturgische formulieren.

Wij menen dat hier een goed uitgangspunt gegeven is voor een voortgaand gesprek met de CGK; waarbij het gebed van Christus in Johannes 17 en het apostolisch vermaan, door Groningen in 1946 genoemd, het licht mogen zijn waarbij beide gesprekspartners hun werk doen.

2. Het belijden omtrent de kerk en de hantering daarvan

We mogen dit onderdeel beginnen met de vermelding van een verblijdende ontwikkeling; er werd een gemeenschappelijke conclusie getrokken, namelijk "dat het verschil in taxatie van 1892 geen verhindering is om tot eenheid te komen. Ook het genoemde bezwaar dat de Gereformeerde Kerken geen oog zouden hebben voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van gereformeerde belijdenis, is geen echt bezwaar."

Met andere woorden: het is mogelijk dat op één plaats meerdere ware kerken zijn. Het kán, maar het mag niet, zo voegen wij eraan toe ...

Minder verblijdend is echter het volgende: van de kant van de deputaten van de CGK wordt gesteld dat de vragen ten aanzien van "het verstaan van de artikelen 27--29 N.G.B. nog beantwoord dienen te worden."

Het woord 'kerkisme' is in de besprekingen gevallen ...

De Generale Synode van Apeldoorn 1992 droeg haar deputaten op ook ten aanzien van dit onderwerp "de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen hoe ernstig de verschillen zijn teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren".

Met betrekking tot deze verschillen is van de kant van de deputaten van de CGK gewezen op "allerlei ervaring op het plaatselijk vlak, preken, artikelen, brieven van kerkeraden, persoonlijke opmerkingen, maar niet op officiële uitspraken van kerkelijke vergaderingen."

De door Leeuwarden 1990 benoemde deputaten hebben hier tegenover gesteld "te blijven benadrukken dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken niet moet oordelen op grond van allerlei persoonlijke uitspraken van sommige oude en nieuwe leraren, maar dat men over het geloof van de Gereformeerde Kerken moet oordelen op grond van de publieke belijdenisgeschriften en uitspraken van de kerken zelf." Ze verwezen dus naar het slotwoord van de Dordtse Leerregels.

Naar ons oordeel deden zij dit terecht.

Toch mag de vraag worden gesteld: zijn er binnen de Gereformeerde Kerken in de loop van de jaren geen uitspraken gedaan over de kerk, over het onderhouden van de eenheid van de kerk, waarmee aan de broeders van de CGK aanleiding gegeven werd hun vragen te stellen?

In dit verband herinneren we aan bijlage IIIa en bijlage IIIb, opgenomen in het rapport van deputaten; de eerste is van de hand van ds. J. Westerink, de tweede werd geschreven door deputaten CGK.

"Afgoderij met de kerk", "kerkelijk exclusivisme", "kerkelijke zelfhandhaving in verwaten stijl". Zie rapport deputaten Leeuwarden, bijlage IIIa.

Verder: "te idealistisch", "het institutionaire aspect van de kerk wordt overgeaccentueerd", "het spreken over de ware kerk krijgt veel meer accent dan het waar lid van de kerk zijn".

En in bijlage IIIb: "Allerlei preken, artikelen, brieven van kerkeraden van Geref. Kerken en persoonlijke opmerkingen hebben er in de loop der jaren aan meegewerkt dat er onder ons, maar ook in bredere kring, een bepaald beeld van de GKV is ontstaan; een beeld van exclusivisme en zelfs kerkisme, alsof GKV de enige ware kerken in Nederland zouden zijn. In elk geval is het 'ware kerk'-idee wel heel sterk aan het beeld, dat de GKV vertonen, verbonden."

In het slot van de eerste bijlage lezen we: "Mag de vraag gesteld worden: ziet u ook de CGK als ware kerken van Christus?"

In het slot van de tweede bijlage lezen we: "Wij kunnen de deputaten GKV wel toegeven, dat kerkelijke uitspraken geen reden geven tot het beeld dat in de loop der jaren is ontstaan. Maar de ervaringen op lagere niveaus kunnen wij niet uit onze gedachten zetten. En we vragen ons af: als de GKV dan echt niets willen weten van het zogenaamde 'Ware Kerk' -idee, hoe komt het dan dat zovelen, die tot de GKV behoren -- met name ook predikanten en andere scribenten -- ons steeds weer de indruk gegeven hebben of nog geven dat de GKV wel de ware kerken zijn?"

Wanneer we terugdenken aan het door de Generale Synode van Groningen 1946 unaniem genomen besluit, mogen we de bede uitspreken dat nieuw te benoemen deputaten de broeders van de CGK weten te overtuigen van het feit dat de GK hun geloof ten aanzien van de kerk uitspreken en trachten te leven uit het geloof, zoals onze belijdenis daarvan spreekt naar het Woord van God.

3. Kiezen tegen de dwaling

Dit is het derde onderwerp dat in de gesprekken met deputaten CGK aan de orde is geweest. Al is in het kader van dit onderwerp in het verleden aan meer zaken aandacht gegeven, de laatste jaren heeft de zaak zich toegespitst op wat we kort noemen 'de zaak prof. dr. B.J. Oosterhoff'.

Binnen de kring van deputaten GK is over deze zaak een nota gemaakt inzake de opvattingen van genoemde hoogleraar.

We citeren daaruit een enkel onderdeel.

"Terwijl, aldus Arnhem, de gereformeerde kerken deze beslissing ter bewaring van de belijdenis van het goddelijk gezag en de betrouwbaarheid van de Heilige Schrift tegenover de schriftcritiek van toen en nu voor haar rekening nemen (bedoeld is de uitspraak van Assen 1926, rapp.) schreef de Apeldoornse hoogleraar dr. B.J. Oosterhoff dat we in Genesis 2 en 3 te maken hebben niet met een historisch nauwkeurige weergave van wat eenmaal is geschied, maar met een beschrijving die symbolische trekken vertoont. Het gaat naar zijn oordeel in Genesis 2 en 3 om een symbolische weergave, die symbolisch verstaan moet worden."

Even verder: "Hoewel in de bespreking van het moderamen van de christelijke gereformeerde synode van Hoogeveen 1977 met het moderamen van de gereformeerde synode van Groningen-Zuid 1978 werd meegedeeld dat deze zaak in de Christelijke Gereformeerde Kerken intern was opgelost, is prof. Oosterhoff voortgegaan op de ingeslagen weg blijkens de volgende publikaties". En dan wordt een aantal publikaties genoemd. De synode van Apeldoorn 1992 is nu van oordeel "dat de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff jaren geleden reeds besproken zijn en dat toen deze zaak als afgehandeld is beschouwd en er in de vraag van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt geen aanleiding is gelegen om er nu op terug te komen".

In het aanvullend rapport van de door Leeuwarden benoemde deputaten lezen we: "Des te meer valt het te betreuren, dat deputaten en nu ook de generale synode op geen enkele manier wil ingaan op de concrete klacht, die de Gereformeerde Kerken sedert 1981 inzake de opvattingen van prof. Oosterhoff aan de orde hebben gesteld. De synode van Apeldoorn ... spreekt uit, dat aan het verzoek van de Gereformeerde Kerken op dit punt niet zal worden voldaan. De christelijke gereformeerde deputaten deelden mee, dat duidelijk is geworden (in 1974), dat bij prof. Oosterhoff niet het Schriftgezag in geding is, maar dat het gaat om een bepaalde exegese van bepaalde bijbelgedeelten."

4. De verhouding met de Nederlands Gereformeerde Kerken

Ook aan dit onderwerp is in de gesprekken met deputaten van de CGK goede aandacht gegeven.

We verwijzen allereerst naar de nota van de hand van ds. T. Dekker in het rapport aan onze synode 'Notitie van de gereformeerde deputaten inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken'. In het gesprek met onze broeders van de CGK kwamen de volgende onderwerpen aan de orde: het ondertekeningsformulier (art. 17 van het AvS), het independentisme (art. 34 van het AvS) en de vraag "Willen de NGK zich in alles stellen op de grondslag van de gereformeerde belijdenis?"

In hun aanvullend rapport schrijven deputaten Leeuwarden onder meer:

"Concluderend spreken deputaten hun dankbaarheid erover uit, dat de vragen van de Christelijke Gereformeerde Kerken over het Akkoord van Kerkelijk Samenleven en het functioneren

ervan, alsmede vragen over de praktijk met de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen worden doorgesproken. Zij betreuren echter dat aan het verzoek van de synode van Leeuwarden niet is voldaan."

"De gereformeerde kerken zullen uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van de belijdenis der waarheid bij de Christelijke Gereformeerde Kerken blijven aandringen op een duidelijke positiekeuze van hun kerken ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken."

De generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, Apeldoorn 1992, sprak echter uit van oordeel te zijn "dat -- zoals ook de synode van 1989 uitsprak -- het onjuist zou zijn om op grond van een verzoek van de deputaten van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en ten overstaan van hen een taxatie te geven van de ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken".

We veroorloven ons nog de volgende opmerking over dit onderwerp.

De verhouding tussen de Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken wordt -- generaal gezien -- nog steeds belast door schrijnende wonden uit de jaren 1967 e.v. Met de deputaten voor het gesprek met de CGK spreken wij onze dankbaarheid uit over het feit dat de synode van Apeldoorn haar deputaten opdroeg er bij de NGK zaken als van het ondertekeningsformulier en van het independentisme aan de orde te stellen.

Laten we hopen en bidden dat deze gesprekken mogen leiden tot een hartelijke terugkeer in de NGK tot een echt gereformeerd kerkelijk samenleven.

Enkele slotopmerkingen

In bijlage 9 van het besluitenboekje van de CGK, uitgegeven na de sluiting van de Generale Synode van Apeldoorn 1992, lezen we op pag. 71--72:

"Het aanvankelijk gestalte geven aan eenheid tussen tot verschillende kerkverbanden behorende plaatselijke kerken van gereformeerd belijden door nauwer samenleven, uitkomend in de toelating van elkanders ongecensureerde leden tot elkanders avondmaalsviering, het aanvaarden van elkanders attestaties en het van tijd tot tijd in de dienst des Woords en der sacramenten laten voorgaan van elkanders plaatselijke predikanten of van predikanten van andere plaatselijke kerken, waar hetzelfde nauwer samenleven tot stand gekomen is, kan alleen geschieden met kerken die behoren tot een kerkverband waarvan de synode van de eigen kerk heeft geconstateerd dat het zich in alles *wil* stellen op de grondslag van Gods heilig Woord en de gereformeerde belijdenis en met welk kerkverband contacten worden onderhouden door wederzijdse deputaten." (Cursivering van ons, rapp.)

We willen met dit citaat aantonen dat de CGK met het werkwoord 'willen' meer bedoelen te zeggen dan wij er wellicht in horen.

We wijzen hier ook op de brief van de generale synode van de CGK aan onze synode: "Wij zijn het van harte met u eens, dat er een opdracht van de Koning der Kerk is en dat hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn. Daaraan *willen* we gehoorzaam zijn." (Cursivering weer van ons, rapp.)

Met de door Leeuwarden benoemde deputaten betreuren wij het dat in de besluittekst van Apeldoorn 1992 de woorden "en het daarom roeping is te staan naar eenheid" met hen, namelijk met de GKN, ontbreken.

Wij betreuren het eveneens dat het voorstel van ds. J. Plantinga -- "uit te spreken dat het de roeping is van de Koning van de Kerk om de eenheid te zoeken met de Gereformeerde Kerken" -- door de synode van Apeldoorn niet werd aanvaard.

Wij betreuren het ook dat het voor de door Leeuwarden benoemde deputaten onmogelijk is geweest uitvoering te geven aan de vijfde, door Leeuwarden hun gegeven instructie "de balans op te maken van wat de beide kerkgemeenschappen verenigt en scheidt met betrekking tot het komen tot kerkelijke eenheid op de grondslag van de Heilige Schrift en de drie formulieren van eenheid".

We blijven echter dankbaar voor het feit dat deputaten ons rapporteren dat de besprekingen in "goede broederlijke sfeer" werden gehouden. Dankbaar zijn wij ook met de zinsnede in de brief van de generale synode van Apeldoorn aan onze synode:

"Uit de rapportage van deputaten alsook uit de toespraak die de voorzitter van uw deputaten, dr. A.N. Hendriks, op onze synode hield, hebben wij gevoeld dat er met het zoeken naar deze eenheid inderdaad ernst is gemaakt. Graag zouden wij zien dat ook in de toekomst in deze geest verder zal worden gewerkt."

In deze geest; dr. Hendriks zei in zijn toespraak ondermeer ook het volgende: "In onze kerken leeft de diepe overtuiging dat we niet slechts goede burenen mogen zijn, maar uiteindelijk elkaar moeten gaan vinden aan de ene avondmaalstafel."
Dat geve God door de werking van zijn Heilige Geest.

Tenslotte, in de concept-besluittekst wordt een aantal ingekomen stukken genoemd betreffende het onderwerp dat ons hier bezighoudt.

Wij zijn van oordeel dat hetgeen in deze stukken aan de orde gesteld wordt, voldoende aandacht ontvangt in de voorgestelde besluittekst.

Briefschrijvers behoren uiteraard van het te nemen besluit een afschrift te ontvangen.

BRIEF VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND

Generale Synode der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, Apeldoorn 1992

Aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt)
bijeen te roepen door de kerk van Ommen in 1993
Postbus 205
7730 AE Ommen

Bunschoten/Kampen, 28 januari 1993

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,
De generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, gehouden te Apeldoorn, nam op 10 november 1992 een besluit inzake de relatie tussen de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) en de Christelijke Gereformeerde Kerken. De tekst van het genomen besluit zenden wij u hierbij toe. Hoewel wij van mening zijn dat dit besluit voor zichzelf spreekt en hoewel wij ons bovendien realiseren dat vier van uw deputaten een belangrijk deel van de besprekingen op onze synode hebben bijgewoond en u ongetwijfeld van hun bevindingen rapport zullen uitbrengen, achten wij een enkel woord ter toelichting bij het genomen besluit op zijn plaats.

Allereerst is het ons een behoefte onze erkentelijkheid uit te spreken voor het besluit van uw synode van 1990 om de samensprekingen met onze kerken via wederzijdse deputaten voort te zetten. Onze deputaten hebben gerapporteerd, dat de samensprekingen in een goede broederlijke sfeer konden worden gehouden en dat er in de samensprekingen heel wat zaken verduidelijkt zijn. Het is onzerzijds op prijs gesteld, dat u samen met ons ernst hebt willen maken met het zoeken naar eenheid. Uit de rapportage van deputaten alsook uit de toespraak die de voorzitter van uw deputaten, dr. A.N. Hendriks, op onze synode hield, hebben wij gevoeld dat er met het zoeken van deze eenheid inderdaad ernst is gemaakt. Graag zouden wij zien dat ook in de toekomst in deze geest verder zal worden gewerkt.

Hetgeen zojuist gesteld is, neemt echter niet weg, dat de synode meende uitdrukking te moeten geven aan het gevoelen, dat onze kerken op dit moment nog niet aan vereniging toe zijn. Er is naar ons oordeel nog teveel dat scheiding maakt en dat eerst verder dient besproken te worden. Van onze kant is daar nog altijd het punt van de toeëigening des heils, alsook het belijden omtrent de kerk; van uw kant liggen er de bezwaren inzake de wijze waarop door onze kerken gehandeld is, c. q. niet gehandeld is inzake de publicaties van prof.dr. B.J. Oosterhoff. Verder is daar de relatie van onze kerken met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Wat de zaken rondom de toeëigening van het heil betreft, onze deputaten hebben in opdracht van de synode van 1989 een bezinningsstuk gepresenteerd dat door onze synode 1992 is geaccepteerd en kan dienen als uitgangspunt voor verdere gesprekken over de genoemde materie. Op het punt van het belijden omtrent de kerk is onze synode van mening dat er ook op dit terrein nog vragen zijn overgebleven, die een antwoord behoeven. Ten aanzien van de zaken, die aan uw kant bezwaar ontmoetten heeft onze synode zich uitgesproken, in de hoop dat u zich met ons standpunt zult kunnen verenigen. Wij zullen niet overgaan tot het opnieuw bespreken van de door u aan de orde gestelde opvattingen van prof.dr. B.J. Oosterhoff. Met het oog op de relatie tot de Nederlands Gereformeerde Kerken gaf onze synode deputaten opdracht bepaalde zaken met hun commissie voor Kontakt en samenspreking grondig door te spreken. Dat betekent evenwel niet dat van onze kant op beëindiging van de contacten wordt aangestuurd.

Wij beseffen dat naar uw mening de verschillen ten aanzien van de toeëigening des heils niet meer dan accentsverschillen zijn. Voor ons is het de vraag of dit inderdaad zo is. Dat zal naar het oordeel van de synode in de komende periode moeten blijken. Vandaar dat wij een beroep op uw vergadering doen uw deputaten opnieuw opdracht te geven over deze zaken te spreken. Dit betreft ook de belijdenis omtrent de kerk en al wat daaraan nauw gerelateerd is.

Broeders, het zou erop kunnen lijken, dat het besluit van onze synode niet een zodanige ernst maakt met de roeping tot eenheid als wel noodzakelijk geacht moet worden in het licht van wat de Schrift ten dezen zegt. Toch zou dit een onjuiste interpretatie van het besluit van onze synode zijn. Wat ons beweegt is dat wij niet maar naar eenheid willen staan, maar dat we willen zoeken naar een eenheid die duurzaam geacht mag worden, en die niet van meetaf de kiemen van een nieuwe verdeeldheid in zich draagt. Wij zijn het van harte met u eens, dat er een opdracht van de Koning der Kerk is en dat Hij Zelf ook gebeden heeft om de eenheid van allen die Hem door Zijn Vader gegeven zijn. Daaraan willen we gehoorzaam zijn. Wij zijn er ons ook van bewust, dat we in dezen voorzichtig hebben te handelen en dat we zorgvuldig moeten omgaan met de eenheid die we in eigen kerkverband ontvangen hebben.

Wij verzoeken u dringend het besluit van onze synode zo te willen lezen en alsdan te besluiten de samensprekingen met onze kerken voort te zetten.

Wij groeten u hartelijk en broederlijk en wensen u in rijke mate de werking van de Heilige Geest toe bij al de besluiten die uw vergadering zal hebben te nemen.

Namens de synode voornoemd,

J. Westerink, praeses

J.C.L. Starreveld, scriba II

Besluit van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn 1992

De generale synode

overwegende

1. dat de synode van 1989 uitsprak, dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis;
2. dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt van de Christelijke Gereformeerde Kerken vragen, dat zij zich alsnog uitspreken over wat prof. dr. B.J. Oosterhoff geschreven heeft;
3. dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt van de Christelijke Gereformeerde Kerken vragen dat zij in de relatie tot de Nederlands Gereformeerde Kerken een onderzoek zullen instellen naar de confessionele betrouwbaarheid van deze kerken;
4. dat in de samensprekingen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt het hanteren van het belijden omtrent de kerk aan de orde is geweest, maar dat er vragen zijn blijven liggen ten aanzien van het verstaan van de artikelen 27–29 NGB;
5. dat de verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil in de samensprekingen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt nog niet grondig zijn doorgesproken;
6. dat de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt erop aandringen dat de Christelijke Gereformeerde Kerken zich duidelijk uitspreken ten aanzien van de vraag of de verschillen, die er zijn tussen beide kerken, een gescheiden kerkelijk leven vereisen;

van oordeel

1. dat de opvattingen van prof. dr. B.J. Oosterhoff jaren geleden reeds besproken zijn en dat toen deze zaak als afgehandeld is beschouwd en er in de vraag van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt geen aanleiding is gelegen om er nu op terug te komen;
2. dat -- zoals ook de synode van 1989 uitsprak -- het onjuist zou zijn om op grond van een verzoek van de deputaten van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en ten overstaan van hen een taxatie te geven van de ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken;

3. dat de vragen die nog zijn blijven liggen met betrekking tot het verstaan van de artikelen 27--29 NGB beantwoord dienen te worden;
4. dat de zaken met betrekking tot de toeëigening van het heil wezenlijke elementen van de belijdenis betreffen, waarover overeenstemming dient te worden bereikt en dat het ontbreken van deze overeenstemming een belemmering is op weg naar kerkelijke eenheid;
5. dat het opmaken van een balans zoals de generale synode van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt dat wenst, momenteel niet mogelijk is;

spreekt uit

1. dat aan de verzoeken van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt genoemd onder overwegingen 2 en 3 niet zal worden voldaan;
2. dat het gesprek over het belijden omtrent de kerk dient te worden voortgezet;
3. dat de verschillen met betrekking tot de toeëigening van het heil verder dienen te worden besproken -- waarbij het resultaat van de bezinning van deputaten op wat de confessie op dit onderdeel zegt goede diensten kan bewijzen -- op dat op deze wijze de verschillen zullen worden weggenomen;
4. dat zolang er geen vooruitgang wordt bereikt in het gesprek over de in 2 en 3 genoemde zaken er geen verdere stappen kunnen worden gedaan op weg naar kerkelijke eenheid;

en besluit

1. de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt te verzoeken deputaten te benoemen om het gesprek voort te zetten;
2. deputaten op te dragen het gesprek over de genoemde punten voort te zetten;
3. deputaten op te dragen de verschillen duidelijk te formuleren en zich te bezinnen op de vraag hoe ernstig die verschillen zijn teneinde de volgende synode te dienen met een gefundeerd antwoordt op de vraag of en zo ja in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid belemmeren;
4. deputaten op te dragen zich tot de kerkeraden te wenden met de vraag welke contacten er met de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt zijn en waartoe deze contacten geleid hebben;
5. de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt te beantwoorden.

BRIEF VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE (SYNODAAL-)GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND

De Gereformeerde Kerken in Nederland, generale synode
Postbus 201,
3830 AE Leusden

Aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt),
p/a De Heer K. Sikkema,
De Schammelte 10,
7731 BM OMMEN

Leusden, 8 december 1992

Zeer geachte broeders,

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland bijeengeroepen door de kerk van Mijdrecht 1991 heeft uw antwoorden op de Verklaring van de synode van Almere (25 nov. 1988) in goede orde ontvangen en besproken op haar vergadering van 25 november 1992. Omdat wij ons in die Verklaring tot alle broeders en zusters, die in de jaren 1944 en volgende in gewetensnood waren gebracht, zonder onderscheid hebben willen richten, nemen wij de vrijheid om uw beider reacties ook in gelijklopende brieven te beantwoorden. Wij willen dat ook nu doen in de geest van de toelichting indertijd ter synode gegeven: "Daarom is de commissie tot het voorstel gekomen een Verklaring te doen uitgaan, waarin niet veroordeeld en niet verdedigd wordt. Wij belijden daarin schuld over ons aandeel in het conflict. Aan de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en de Nederlands Gereformeerde kerken wordt daarin niets gevraagd" (acta G. S. Almere, pag. 298).

In dat licht zijn wij dankbaar voor de reactie van de Landelijke Vergadering die haar blijdschap over de Verklaring heeft uitgesproken. Ook respecteren wij ten volle haar overtuiging, "dat er in 1944 en volgende jaren voor ons in feite geen andere weg openstond..." Van de betuiging "dat in die tijd van kerkscheuring en vrijmaking ook bij ons, die ons verongelijkt en miskend achtten, verkeerde woorden en daden zijn voorgekomen" nemen wij in stilte kennis. En de bede "De Here, de God van alle genade, moge ons allen de smaad Hem hierdoor aangedaan genadig vergeven" is ook ons uit hart gegrepen. Wij vertrouwen, dat deze verzoenende woorden namens zeer velen uit het eerste uur van de Vrijmaking zijn gesproken en het maant ons tot inkeer en voortdurend zelfonderzoek om ervoor te waken, dat in al onze arbeid de Here geen smaad wordt aangedaan.

Gelet op de bovengenoemde houding van niet te willen veroordelen of verdedigen en van de ander niets te willen vragen, zet het antwoord van de Vrijgemaakt Gereformeerde Synode ons voor een aantal moeilijkheden. Hoewel de oprechtheid van de bedoeling van onze Verklaring wordt erkend, meent de synode ons toch een drietal verwijten te moeten maken, die ons inziens als volgt kunnen worden samengevat:

- Wij zouden niet verder gekomen zijn dan de besluiten van 1959 over de intrekking van de leerbeslissingen.
- Wij zouden wel de schuld aan broeders en zusters, maar niet de ongehoorzaamheid aan de Here hebben beleden.
- Wij zouden, vanuit ons huidige "tolerantie-denken" en "pluralisme", over tal van zaken die de belijdenis raken "thans kennelijk ook wel ruimte geven" aan indertijd met tuchtmaatregelen vervolgd leringen over verbond en doop.

Over het eerste punt kunnen wij kort zijn. Aan het -- in een bijzin genoemde -- intrekkingbesluit van de synode van Utrecht 1959 wilden wij slechts de overbodigheid van de leerbeslissingen illustreren. Zij hadden niet als een 'leer' mogen worden opgelegd. Immers, aan een 'leer' die kan worden ingetrokken mag je niet binden. Noch de inkleding, noch de argumentatie van dat besluit namen wij voor onze rekening. Dan zouden wij immers toch weer oordelen en beschuldigen! Daarom moest er *onvoorwaardelijk* afstand worden genomen van de

besluitvorming in de veertiger jaren, omdat "in die tijd" de zorg voor de zuiverheid van de leer uit de hand was gelopen. Vele broeders en zusters waren onnodig in gewetensnood gebracht. Dat wilden wij zeggen en dat kon in 1959 (nog) niet gezegd worden.

Dit brengt ons bij het tweede punt, namelijk een pijnlijk missen van schuldbelijden over "ongehoorzaamheid aan de Heer van de kerk". Het slot van onze Verklaring luidde: "...wij betreuren ten eerste dat onze kerken zelf de (!) aanleiding zijn dat broeders en zusters de last van de veroordeling wegens scheurmakerij hebben moeten dragen en nog steeds dragen". Ons besluit deze Verklaring af te leggen en toe te zenden werd op de slotzitting van de synode van Almere genomen, kort voor het gebed van de praeses, waarin ons werk voor het aangezicht van de Here werd neergelegd. Zó hebben wij ook de inhoud van onze verklaring ootmoedig onder het oordeel gebracht van "Hem die alle dingen eenmaal nieuw maken zal". (Gez. 287, vers 4).

Men had in onze Verklaring een "normatieve taxatie van de handelingen en gebeurtenissen in de jaren veertig" verwacht en in de lijn daarvan een betuiging, dat onzerzijds niet alleen gewetensnood werd veroorzaakt, maar vooral "het recht van de Here ... metterdaad werd gekrenkt". De gedachtenwisseling over die normatieve taxatie (van de schuldvraag?) wordt dan -- via een citaat van prof. dr. K. Schilder -- in verband gebracht met "de kerkrechtelijke theorieën, die achter de schorsingen liggen".

Wij vragen ons af, hoe een gesprek over de "kerkrechtelijke theorieën" uit de veertiger jaren de schuldvraag voor de Here tot normatieve helderheid zou moeten brengen. Er waren toen veel 'theorieën'! Het z.g. 'oude kerkrecht' tegenover het 'nieuwe kerkrecht', het geschil over de betekenis van de binding in art 31 DKO en -- daarmee samenhangend -- het pleidooi van voor het 'ratificatierecht van de mindere vergaderingen'. En achter dit alles lag ook nog het conflict over de betekenis van het ware- en valse-kerk-zijn naar art. 27--29 NGB, een probleem waarover nog steeds -- thans ook weer binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt) -- gediscussieerd wordt.

Kortom, hoe consistent zijn onze kerkelijk vergaderingen in de laatste halve eeuw met het kerkrecht omgegaan? Was er niet allerlei 'wisseling van de wacht'? Hoe liggen nú de accenten op synodaal gezag en plaatselijke souvereiniteit? Komen wij niet állen ons verleden tegen? Daarom wilden wij in onze Verklaring (althans vanuit het kerkrecht) geen 'normatieve taxatie' van het verleden geven. De schuldvraag over 'het recht van de Here' ligt -- voor zover wij het kunnen zien -- meer op een ander veld.

Het brengt ons op het derde punt, namelijk het verwijt van tolerantie en pluralisme als het kader waarin de 'Verklaring' zou moeten worden gelezen.

Zowel de landelijke vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken als de synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt) wijzen op de afstand die in de loop der jaren tussen onze kerken is gegroeid. Alleen, de landelijke vergadering gaat daar nu niet verder op in en legt geen verband tussen de huidige stand van zaken in onze kerken en onze Verklaring van leedwezen over het gebeurde in de veertiger jaren.

De vrijgemaakte synode doet dat wel en stelt de geloofwaardigheid van de Verklaring in feite afhankelijk van de wederkeer tot de normen zoals die door Gereformeerden in die tijd gehanteerd werden.

Het zou ons buiten de bovengenoemde opzet van de Verklaring brengen als wij nu een verdediging gaven van onze huidige kerkelijke positie-keuze, zoals die bijvoorbeeld blijkt in het Samen op Weg-proces.

Om echter niet geheel te zwijgen, stippen wij een drietal gedachten aan, die onze bede "om de Geest Die heel maakt" (zie het slot van de Verklaring), nader kunnen belichten:

Wij hebben geleerd uit de veertiger jaren, dat de smaad die de Here door onze scheuringen werd aangedaan een bewijs was van het feit, dat wij kerkelijk op een verkeerde manier met het erfdeel van de Reformatie -- en de daarin gegeven normen -- waren omgegaan. In plaats van anderen te winnen hebben wij elkaar verloren. Elkaar! Bij alle afstand toch broeders en zusters die ook vandaag willen leven bij de genade naar de Schriften en bij de liederen en gebeden uit de schat van de kerk der eeuwen.

Wij hebben geleerd uit de veertiger jaren, dat zuiverheid in de leer, die verkregen moet worden in de weg van scheuring en scheiding in het reformatorisch erfdeel niet zo zuiver is als wij indertijd dachten. Wij zien het gevaar van een gemakkelijke tolerantie, maar ook de

dreiging van een (door de zonde van het schisma) gedevalueerde zuiverheid en zoeken daartussen moeizaam een weg.

Wij hebben geleerd uit de veertiger jaren, dat het onze kerkelijke schuld was om elkaar geen tijd en ruimte voor die genezing te gunnen die alleen de Heilige Geest kan schenken. In plaats van 'de Geest die wegen schrijft in de tijd' hebben wij aan de Geest de tijd voor Zijn wegen willen voorschrijven. Ligt in het waken voor deze ruimte en tijd immers niet het geheim van de integriteit van de kudde van de Heer, waaraan het 'recht van de Here' verbonden is?

Broeders, wij hadden ons tot twee kerkelijke vergaderingen te richten en schreven daarom zodanig, dat wij als het ware 'gedrieën' in de spiegel konden zien.

Als het nog eens tot de gedachtenwisseling kon komen waarop dr. Schilder zinspeelde zou het dan niet over deze spiegel moeten gaan, in de geest van I Cor. 13?

Wij van onze kant zijn tot zo'n gedachtenwisseling gaarne bereid.

Met een hartelijke groet,

namens de generale synode,

Ds. P. Boomsma, praeses

C.P. Punt-Voorbij, scriba

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR KERKELIJKE EENHEID

aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen te Ommen 1993.

Weleerwaarde en Eerwaarde Heren en Broeders,

De Generale Synode van Leeuwarden besloot:

"deputaten te benoemen ter bevordering van kerkelijke eenheid met kerken en groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde" (zie de acta van de Generale Synode van Leeuwarden, art. 136).

Deze deputaten ontvingen de volgende opdracht:

1. desgevraagd plaatselijke kerken te adviseren en terzijde te staan bij het leggen en onderhouden van contacten binnen hun kerkelijk grondgebied;
2. de landelijke ontwikkelingen te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde;
3. te studeren op vragen die zich bij plaatselijke contacten rond eenwording zouden kunnen voordoen;
4. te bestuderen welke mogelijkheden ten dienste staan om daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen op eigen initiatief te informeren over de gereformeerde kerken;
5. aan de volgende synode rapport uit te brengen van hun werkzaamheden en op basis daarvan voorstellen te doen en dit rapport een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Als deputaten werden door de synode van Leeuwarden de volgende broeders benoemd (zie de acta van de Generale Synode van Leeuwarden, art. 160):

als primi:

dr. W.G. de Vries (s),	Zwolle
ds. H.J.J. Feenstra,	Berkel en Rodenrijs
dr. A.N. Hendriks,	Amersfoort
prof. J. Kamphuis,	Kampen
drs. C.J. de Ruijter,	Rotterdam, thans te Kampen,

en als secundi:

ds. J.J. Burger,	Naarden
prof. dr. M. te Velde,	Kampen.

Hierbij leggen deze deputaten Uw vergadering hun rapport voor.

I. Bezetting, functieverdeling en naam.

Tijdens de eerste vergadering van deputaten deelde drs. C.J. de Ruijter mee, dat hij, gezien zijn benoeming aan de Theologische Universiteit in Kampen, niet in staat was om aan het werk van het deputaatschap mee te doen. Deputaten billijkten dit en besloten de door de synode van Leeuwarden eersaangewezen secundus, ds. J.J. Burger, te verzoeken de plaats van drs. De Ruijter in te nemen. Vanaf de tweede vergadering van het deputaatschap heeft ds. Burger dan ook de plaats van drs. De Ruijter ingenomen.

Verder besloten deputaten tot de volgende functieverdeling:

Dr. W.G. de Vries,	voorzitter
Ds. H.J.J. Feenstra,	secretaris/penningmeester
Ds. J.J. Burger,	rapporteur.

Voor wat betreft de naam werd besloten te werken als "DKE" - Deputaten Kerkelijke Eenheid.

II. Vergaderingen.

DKE vergaderden op de volgende data:

09-11-1990, 26-11-1990, 25-02-1991, 15-07-1991, 11-11-1991, 13-01-1992, 16-03-1992 en 26-05-1992.

III. Brief aan de plaatselijke kerken.

Om de hierboven geciteerde opdracht van de synode van Leeuwarden voor wat betreft de punten 1, 2 en 3 zo goed mogelijk te kunnen uitvoeren, besloten DKE een brief aan alle kerken te doen uitgaan. In deze brief werd het volgende naar voren gebracht:

1. Aan de kerken werd meegedeeld, dat zij zich eventueel om advies tot DKE konden richten.
2. Teneinde als DKE de landelijke ontwikkelingen zo goed mogelijk te kunnen volgen werd de kerken verzocht aan DKE informatie te verstrekken omtrent de lokale situatie m.b.t. eventuele kerkelijke samensprekingen.
3. Om als DKE reëel te kunnen spreken over eventuele problemen die zich bij plaatselijke contacten rond eenwording zouden kunnen voordoen, werd de kerken verzocht DKE inzicht te geven in de ervaring die zij plaatselijk eventueel met zulke problemen hadden ondervonden.

De volledige tekst van deze brief is als bijlage bij dit rapport opgenomen.

IV. Adviezen aan de kerken.

In reactie op de hierboven onder III genoemde brief werden vragen van advies ontvangen van de Gereformeerde Kerken te:

Breda, Brouwershaven, Delfzijl, Deventer, Doesburg, Dordrecht, Emmen, Gramsbergen, Langerak, Lisse, Nijmegen, Sliedrecht, Voorthuizen-Barneveld, Waddinxveen, Wezep en Zwolle-Centrum.

Over de ons voorgelegde vragen en de hierop gegeven antwoorden willen wij in het kort het volgende rapporteren.

1. Vragen met betrekking tot de contactoefening tussen gereformeerde kerken (GK) en christelijke gereformeerde kerken (CGK).

- Wat moet gedaan worden, als een GK contact wil leggen met de CGK en er zich binnen het grondgebied van een GK meer dan één CGK bevindt? Moet dan met alle in aanmerking komende CGK'n contact gezocht worden, of kan men zich voorshands tot één CGK beperken? Dit temeer, als blijkt, dat er tussen de in aanmerking komende CGK'n onderling verschil in richting is. Kan er dan van te voren een bepaalde keuze gemaakt worden? Geantwoord is, dat het zaak is om kerkelijk te werken en dat daarom alle in aanmerking komende CGK'n moeten worden benaderd.

- Hoe moet gereageerd worden wanneer er binnen het ressort van een GK verschillende CGK'n zijn, die voor een samenspreking inderdaad alle worden uitgenodigd en het blijkt vervolgens, dat er tussen die CGK'n meningsverschil ontstaat t.a.v. de reactie op de uitnodiging van de GK? Geadviseerd is voorlopig te berusten in het feit, dat eerst aan de CGK'n tijd gegeven moet worden om samen op één lijn te komen.

- Wat moet er gebeuren als voorlopige samensprekingen met een CGK een positieve uitkomst hebben? Hoe moet dan verder gehandeld worden? Geantwoord is, dat dan de generaal-synodale uitspraken t.a.v. de samensprekingen zoals deze door beide kerkverbanden genomen zijn, in de besprekingen betrokken moeten worden. Immers in beide kerkverbanden geldt art. 31 KO. Daarom zal men plaatselijk óók dienen te spreken over de zaken die door het kerkverband aan de orde gesteld zijn. Indien blijkt dat plaatselijke constatering strijdig zijn met landelijke uitspraken vraagt dit om actie in eigen kerkverband.

- Hoe moet de opstelling zijn als er verschil is tussen de lokale "eenwordingssnelheid" en het tempo van de landelijke ontwikkelingen binnen de CGK? Geantwoord is, dat dan de plaatselijke CGK moet worden opgeroepen tot actie binnen eigen kerkverband. Ook overigens zal het kerkverband om advies gevraagd moeten worden. Dat kerkverband - met name het klassicale kerkverband - kan lokale situaties vaak beter inschatten dan landelijke deputaten. Intussen dient er te worden gewaakt voor het ontstaan van de figuur van een gefuseerde kerk in twee kerkverbanden.

- Wat te doen als een CGK zich afwijzend opstelt tegenover een poging van een GK om contacten te leggen? Geantwoord is, dat niets kan worden geforceerd. Als het niet anders kan, zal men in de situatie moeten berusten.

- Hoe moet de opstelling zijn als er verschil van inzicht tussen de GK en de CGK blijkt t.a.v. de taxatie van "1892"?

DKE hebben hun standpunt als volgt verwoord: verschil van inzicht over 1892 mag de eenheid niet verhinderen als die eenheid vandaag gevonden kan worden op basis van de Heilige Schrift en de confessie. Geen van onze generale synoden heeft ooit eenheid van gevoelen over 1892 als eis voor kerkelijke eenheid gesteld. Ook de les van de geschiedenis wijst deze weg: zowel in 1869 als in 1892 was er bij de zich verenigende kerken verschil van inzicht inzake de taxatie van het verleden, maar vond men elkaar in het heden op grond van Gods Woord en de belijdenis. Daarom is geadviseerd voorzichtig te zijn met 1892 als gesprekspunt.

2. Vragen met betrekking tot de contactoefening tussen gereformeerde kerken (GK) en nederlands gereformeerde kerken (NGK). - Kan in samensprekingen toegestemd worden, dat er binnen de confessie fundamentele en niet-fundamentele zaken zijn? Geantwoord is, dat - als het gaat om de belijdenisgeschriften als formulieren van eenheid - dit onderscheid niet acceptabel is.

- In dit verband werden DKE ook vragen voorgelegd t.a.v. de tolerantie. Geantwoord is, dat tolerantie nooit ten koste mag gaan van de band aan Schrift en belijdenis.

- Wat te doen, wanneer een NGK enerzijds zegt zich volledig te willen stellen op de basis van Schrift en belijdenis en anderzijds in eigen kerkverband zaken accepteert, die met deze basis op gespannen voet staan (zoals kindercommunie, de vrouw in het ambt, homofilie, schriftkritiek)? Geantwoord is, dat gepoogd zal moeten worden om deze tweeslachtigheid bespreekbaar te maken.

- Kan eenheid in leer geconstateerd worden, als over antw. 57 HC verschil van mening blijft. Geantwoord is, dat dat niet kan. Aan zo'n cruciaal punt zal gewerkt moeten blijven worden.

- Kan er contact geoefend worden op verenigingsniveau, terwijl kerkeraden geen contact hebben? Ons antwoord was, dat het wijs is, wanneer kerkeraden in een belangrijke zaak als samensprekingen de leiding nemen. Kerkelijke zaken moeten op een kerkelijke manier behandeld worden.

- Hoe te handelen met betrekking tot de erkenning van ambtsdragers die ten tijde van de breuk in de jaren '60 van de zijde van de GK schorsenswaardig werden geoordeeld? Geantwoord is dat, wanneer samensprekingen werkelijk tot een goed einde gekomen zijn ook de zaken die er indertijd toe brachten een oordeel als bovengenoemd uit te spreken zó zullen zijn doorgesproken, dat ze in het heden geen belemmering meer vormen. Dan zal men elkaar ook weer in het ambt kunnen erkennen. Onder verwijzing naar kerkelijke besluiten uit de jaren 1854-1869 en 1891/92 is verder geadviseerd de wederzijdse erkenning alleen te doen plaatsvinden in het kader van een proces van werkelijke eenwording. Ambtserkenning mag intussen niet tot een voorwaarde worden gemaakt voor nog niet voltooide samensprekingen.

3. Vragen met betrekking tot de contactoefening met de Evangelisch Altreformierte Kirche (EAK) in Duitsland.

Een GK, die met één der gemeenten van de EAK intensief contact onderhield, zag dit contact afbreken, omdat de betreffende GK te kennen had gegeven haar predikant om kerkverbandelijke redenen niet te kunnen toestaan in de EAK voor te gaan. De EAK maakt nl. deel uit van het kerkverband van de Gereformeerde Kerken (syn). Wel werd door de betrokken GK aan haar predikant toestemming gegeven tot het spreken van een stichtelijk woord in de EAK. Deze beslissing was voor de Duitse kerk zó teleurstellend, dat de contacten verbroken werden. DKE waren van mening dat misschien nog gepoogd zou kunnen worden duidelijk te maken dat er voor de GK een grens ligt, waar die er voor de EAK niet ligt. Ook werd nog de suggestie gedaan om bij een eventuele hernieuwing van de contacten op de mogelijkheid te wijzen om een stichtelijk woord te spreken binnen het kader van een dienst van de EAK.

4. Vragen met betrekking tot "Richtlijnen voor Samensprekingen".

- Verschillende malen zijn aan DKE vragen voorgelegd met betrekking tot de aanpak van samensprekingen. In dat verband is ons ook een aantal keren de vraag gesteld of wij niet zoiets als een "stappenplan" voor samensprekingen zouden kunnen geven. We hebben geantwoord, dat

door ons aan de Generale Synode van Ommen zal worden voorgesteld om te komen tot het vaststellen van "Richtlijnen voor Samensprekingen". Zie hierover uitvoerig de hoofdstukken VI en VII van dit rapport. In de geest van het in deze hoofdstukken gestelde, is de kerken die vragen met betrekking tot de aanpak van samensprekingen aan ons voorlegden geantwoord, dat o.i. het best gehandeld zou kunnen worden aan de hand van de trits: verkennen, herkennen en erkennen.

- Eén kerk vroeg concreet: stelt U, als DKE, deze zaak bij de synode van Ommen aan de orde of moeten wij dat doen? Geantwoord is, dat DKE zo'n voorstel inderdaad zullen doen en dat het verder in de vrijheid van de kerken staat daarnaast eigen kerkverbandelijke actie te ondernemen.

Tot zover het rapport betreffende door DKE aan plaatselijke kerken gegeven adviezen. Deputa-ten zijn van oordeel hiermee aan het eerste deel van hun opdracht te hebben voldaan.

V. Landelijke ontwikkelingen en eventuele contacten.

In haar tweede opdracht gaf de synode van Leeuwarden DKE als taak mee de landelijke ontwikkelingen te volgen en eventueel contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en die samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde.

Wij zijn van oordeel, dat het makkelijker is geweest deze opdracht te geven, dan dat ze kon worden uitgevoerd.

Allereerst stonden we nl. voor de vraag hoe we deze opdracht moesten lezen. Want, wat moet onder "landelijke ontwikkelingen" worden verstaan? Hoe verhoudt zich deze opdracht tot het werk van het deputaatschap voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken? Moeten we alle landelijke ontwikkelingen volgen of alleen bepaalde?

We hebben de vragen rond onze opdracht uiteindelijk zó beantwoord, dat we ons niet bezig hebben gehouden met de zaken, die in de landelijke samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken aan de orde zijn; al is het ons wel van groot nut geweest, dat Dr. A.N. Hendriks zowel lid was van DKE als van het deputaatschap, dat de besprekingen voerde met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Verder hebben we ons ook niet bezig gehouden met de landelijke ontwikkelingen in de breedste zin van het woord. We hebben onze aandacht alleen gericht op eventuele landelijke ontwikkelingen die voor de eenheid van gereformeerde belijders van belang zouden kunnen zijn en op de ontwikkelingen van de samensprekingen tussen gereformeerde kerken en andere kerken, voorzover deze samensprekingen niet gevoerd werden via de deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken.

We stonden verder voor de vraag, wat we onder "groeperingen" hadden te verstaan. Vallen hier ook kerken onder. Of worden kerken door dit woord juist uitgesloten? We hebben gekozen voor het laatste. Waar immers in het vierde deel van onze opdracht het woord "groeperingen" tegenover "kerken" staat hebben we het woord "groeperingen" ook in het tweede deel zó gelezen en het dus niet op kerken laten slaan, maar alleen op eventuele groeperingen binnen een bepaalde kerk, waarmee mogelijk contact gelegd zou kunnen worden.

Nadat we de vragen rond onze opdracht op de bovengenoemde manier beantwoord hadden hebben we gepoogd dit deel van onze opdracht op de volgende manieren uit te voeren:

1. DKE hebben geprobeerd om op meer dan gewone manier te volgen wat de landelijke kerkelijke pers ten aanzien van het vraagstuk van de kerkelijke eenheid naar voren bracht. De oogst van deze leesactiviteit was echter niet erg groot. Immers, er bleken in de afgelopen periode wel veel landelijke ontwikkelingen te zijn, maar - naar het oordeel van DKE - geen zódanige, dat er voor DKE reden was er krachtens hun opdracht op in te spelen. Als DKE hebben we dan ook geen reële mogelijkheid gezien om verkennende contacten te leggen naar groeperingen, zoals door de synode van Leeuwarden omschreven. Wij zijn van oordeel, dat het moeilijk is zulke groeperingen op dit moment concreet aan te wijzen. Op ons rondschrjven aan de kerken (zie de bijlage bij dit rapport) antwoordden verscheidene kerken, dat zij ons niet konden attenderen op groeperingen, waarmee wij contact zouden kunnen leggen. Ook overigens hebben we geen landelijke ontwikkelingen gesignaleerd, waarop wij als DKE meenden te moeten reageren of waarop we de kerken hadden te wijzen.

2. Daarnaast hebben wij als DKE - zoals in hoofdstuk III van dit rapport reeds vermeld - de plaatselijke kerken verzocht ons informatie te verstrekken omtrent de lokale situatie m.b.t. eventuele kerkelijke samensprekingen en omtrent mogelijke problemen bij die samensprekingen. Over de ontvangen reacties kan het volgende gerapporteerd worden:

DKE schreven in 1991 alle 264 kerken aan. Van 154 kerken ontvingen we geen reactie. Uit de pers vernamen we over één van die 154 kerken, dat intensieve contacten met de NGK zijn vastgelopen. Resteren 110 kerken, die wel gereageerd hebben.

45 van die 110 kerken schreven, dat ze niets m.b.t. samenspreking of contactoefening te melden hadden.

Onder die 45 kerken waren er 2 die meedeelden, dat ze wel in het verleden contact met een CGK hadden geïnfocerd, echter zonder resultaat. Eén kerk meldde in het verleden contact gehad te hebben met een evangelisch altreformierte Kirche in Duitsland.

65 van die 110 kerken deelden ons mee, dat er binnen hun ressort op de één of andere manier samensprekingsactiviteiten of pogingen daartoe ondernomen worden.

5 kerken meldden contacten met gereformeerde kerken (syn). Aanleiding tot contactoefening was o.a. een plaatselijke herdenking van de Doleantie of de verklaring van de synode van Almere 1988. Deze contacten blijken echter niet erg intensief te zijn en lijken weinig of geen perspectief te bieden.

In 5 andere kerken zijn er òf incidentele contacten met (leden van) het Confessioneel Gereformeerd Beraad (CGB), òf er worden vergaderingen belegd voor verontrusten of voor "gereformeerde belijders". Uit de informatie die DKE bereikte valt te constateren, dat het CGB moeilijk te benaderen is, omdat het ondanks zijn bezwaren tegen de koers van de GKNsyn, toch binnen eigen kerkverband wil blijven.

De meeste verslagen hadden betrekking op contacten met CGK'n of NGK'n.

In plm. 10 gevallen werd melding gemaakt van particuliere contacten met leden van de CGK of de NGK, hetzij via gemeenteleden, hetzij via predikanten.

De overige contacten zijn kerkelijk van aard en bewegen zich op kerkeraad- of moderamen-niveau. We registreerden zo'n 40 van deze contacten met CGK'n en zo'n 15 met NGK'n. In de meeste gevallen blijkt het te gaan om het zoeken van contact of om contactoefening in een verkennend stadium. Dit geldt zowel t.a.v. de CGK (plm. 30 keer) als t.a.v. de NGK (plm. 10 keer).

Verder valt op, dat er meer dan eens gewag wordt gemaakt van een afwerende houding van de kant van de CGK of de NGK. In één geval sprak een plaatselijke CGK zelfs onomwonden uit, dat de GK op wezenlijke punten afwijkt van de belijdenis. Enkele malen verzandden de contacten met de CGK of met de NGK. Soms werden ze stilgelegd of afgebroken.

In een twintigtal kerken is men actief bezig met samensprekingen, hetzij met de CGK, hetzij met de NGK of soms ook met beide. In één geval werd melding gemaakt van contacten met een gefedereerde CGK-NGK. Het aantal kerken, waar met de CGK en/of de NGK zódanig is gesproken dat er in meerdere of mindere mate eenheid is geconstateerd is 10; 7 keer betreft het hier een CGK, 3 keer een NGK.

Aan de hand van de informatie die de kerken ons toezonden zou een uitvoerig overzicht zijn samen te stellen van gespreksonderwerpen en aandachtspunten die in de contactoefening met de CGK en de NGK een rol spelen. We willen op deze plaats volstaan met een beknopt overzicht. De gesprekken cirkelen hoofdzakelijk om de bekende items. Bij de CGK zijn dit allereerst de belijdenis inzake de kerk, de toeëigening van het heil, verbond, doop en prediking en de visie op de gemeente. Bij de NGK zijn het: independentisme, kerkrecht en kerkregering, de functie van en de binding aan de belijdenis, de Open Brief uit 1966 en vr. & a. 57 HC. Verder willen we in verband met de CGK met name wijzen op het verschil in "cultuur" en in historische achtergrond, waardoor meer dan eens spraakverwarring optreedt. Ook pluriformiteitsdenken en de omgang met attestaties en kerkelijke grenzen vragen aandacht; ook de evangelisatie is op meer dan één plaats onderwerp van bespreking. T.a.v. de NGK valt speciaal te wijzen op het thema van de tolerantie en in samenhang daarmee op het onderscheid tussen fundamentele en niet-fundamentele zaken in de confessie.

Op grond van deze informatie kunnen t.a.v. de landelijke ontwikkelingen o.i. de volgende

conclusies getrokken worden:

- a. Het aantal kerken dat min of meer intensieve samensprekingen voert is uiteindelijk vrij klein (ongeveer 20 kerken).
- b. Voorzover er officiële kerkelijke samensprekingen gevoerd worden vinden deze plaats met christelijke gereformeerde en/of met nederlands gereformeerde kerken.
- c. Het leggen van officiële contacten met gereformeerde kerken (syn) of met leden uit deze kerken om te komen tot een gesprek op confessionele basis is zeer moeilijk.
- d. Samensprekingen met andere kerken of groeperingen (zoals groeperingen uit de Gereformeerde Bond in de Nederlands Hervormde Kerk of evangelische groeperingen) vinden in het geheel niet plaats.

Hierbij valt wel te noteren, dat deze conclusies gebaseerd zijn op gegevens verstrekt door slechts 110 van de 264 kerken.

Als DKE zijn wij van oordeel op deze wijze ook onze tweede opdracht te hebben vervuld dan wel verantwoord te hebben, waarom wij aan een deel van deze opdracht - t.w. het leggen van verkennende contacten - geen gevolg hebben kunnen geven.

VI. Problemen bij plaatselijke samensprekingen.

Uitvoerig hebben DKE zich bezig gehouden met hun derde opdracht: de bestudering van de problematiek die zich bij plaatselijke contacten rond eenwording eventueel kan voordoen. Hierbij hebben DKE dankbaar gebruik gemaakt van de informatie, die zij vanuit de kerken ontvingen. DKE zijn tot de conclusie gekomen, dat zich bij plaatselijke samensprekingen inderdaad problemen kunnen voordoen. In dat verband menen wij te moeten wijzen op het volgende:

1. Samensprekingen kunnen gauw een zaak van de kerkeraad alléén worden, terwijl de gemeente er (deels) buiten staat. Dit zal zich altijd wreken in een later stadium van de samensprekingen, omdat de gemeente dan geconfronteerd wordt met ontwikkelingen, die zij niet bij kan houden, laat staan volgen. Het is dan ook eis, dat bij alle samensprekingen de gemeente vanaf het begin regelmatig en zo volledig mogelijk geïnformeerd wordt over de gang van zaken en ook in staat gesteld wordt in grote lijnen de eventuele beleidsbeslissingen (al is het maar stilzwijgend) te approberen.

2. Bij samensprekingen mag het (naburige) eigen kerkverband niet vergeten worden. Als plaatselijke samensprekingen immers een positief gevolg hebben zal dat vroeg of laat uitwerking hebben naar het kerkverband. Daarom zal het nodig zijn via de classis het kerkverband niet pas achteraf, maar reeds tijdens de samensprekingen te informeren. Hetzelfde mag ook verlangd worden van de kerk waarmee samensprekingen worden gehouden. Beide kerken zullen hun kerkverband dienen te informeren.

Daarbij is het wenselijk dat de classis ook wordt ingeschakeld met het oog op advies en goedkeuring. Waar immers samensprekingen veel wijsheid van een kerkeraad vragen en er bij samensprekingen gemakkelijk fouten gemaakt kunnen worden, of zaken over het hoofd kunnen worden gezien, is het goed dat een samensprekende kerkeraad t.a.v. de kernpunten van zijn samensprekingsbeleid advies en goedkeuring vraagt van het kerkverband. Dit spreekt te meer, wanneer de kerken, die samensprekingen voeren, niet dezelfde kerkelijke grenzen hebben. Als bijv. een gereformeerde kerk met een klein grondgebied samensprekingen wil voeren met een kerkgemeenschap uit een ander kerkverband die een veel groter grondgebied omvat, zal die gereformeerde kerk in overleg móeten treden met alle eigen zusterkerken, die binnen dat (grotere) grondgebied werkzaam zijn. Anders zou zij - via de samensprekingen - werkzaam zijn op een grondgebied dat niet het hare is en indirect treden in het dienstwerk van een ander.

3. Elke samenspreking met andere kerken heeft zijn eigen (lokale) kleur. Maar in zo goed als alle gevallen moeten ook onderwerpen die landelijk aan de orde zijn besproken worden. Het is DKE echter opgevallen, dat het voorkomt, dat plaatselijke samensprekingen onvoldoende rekening houden met wat landelijk speelt. Als bijvoorbeeld krachtens synodebesluit in de landelijke samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken de zaak van Genesis 2 en

3 aan de orde gesteld moet worden, gaat het niet aan dit onderwerp in de plaatselijke samensprekingen te verzwijgen. Het lijkt ons daarom noodzakelijk te stellen, dat bij plaatselijke samensprekingen in ieder geval ook die zaken aan de orde moeten komen, die in eventuele landelijke samensprekingen krachtens besluit van de generale synode aan de orde gesteld worden. Ook overigens zal men in lokale samensprekingen rekening dienen te houden met ter zake relevante uitspraken van generale synoden. Eén en ander vanzelfsprekend onder het voorbehoud van de artikelen 31 en 33 van de kerkorde.

4. Het is langzamerhand "traditie" geworden om te zeggen: "Als we het over Schrift, confessie en kerkorde eens zijn, mogen andere zaken geen belemmering meer zijn voor kerkelijke eenheid". Als DKE zijn we het met deze stelling eens. En toch: in de praktijk blijken allerlei "andere zaken" wel degelijk een rol te spelen. Het lijkt ons daarom zaak om - meer dan in ons kerkelijk denken over samensprekingen in het verleden het geval is geweest - ook deze "andere" zaken (zeker in lokale samensprekingen) in een niet te laat stadium een plaats te geven. Want een eenzijdig principiële aanpak van de samensprekingen zal uiteindelijk heel onpraktisch en onpastoraal blijken te zijn. En bovendien: juist uit het omgaan met praktische zaken zal blijken of bij kerkelijke samensprekingen echt of slechts in schijn kerkelijke eenheid begeerd wordt. When you want to know how things really are, try to change the little things.

5. Het is onder ons evenzeer "traditie" om t.a.v. samensprekingen te stellen: "Als we het in het heden eens zijn, behoeft over het verleden niet meer gesproken te worden". Ook deze bewering heeft ongetwijfeld waarheid in zich. Er zal ooit een nieuw begin gemaakt moeten kunnen worden. Want wie achterom ziet is niet geschikt voor het koninkrijk van God. Maar dan is het wel voorwaarde, dat de zaken uit het verleden in het heden geen feitelijke rol meer spelen. Is dat laatste echter wèl het geval, dan zal de bewering dat er over het verleden niet meer gesproken hoeft te worden de samensprekingen a-historisch buiten de realiteit stellen en dus doen mislukken. In concreto: als door een christelijke gereformeerde kerk de zaak van 1892 aan de orde gesteld wordt zal het wijs zijn dit onderwerp niet af te snijden, ook al zal daartegenover onzerzijds moeten worden opgemerkt dat verschillende taxatie van een kerkhistorisch feit tòch geen belemmering mag zijn voor kerkelijke eenheid, indien er eenheid is met betrekking tot de aanvaarding van Schrift en belijdenis. En omdat de materie waarover het in de jaren 1967-1970 ging, nog steeds actueel blijkt in de verhouding met de Nederlands Gereformeerde Kerken is het onjuist om de synode-uitspraken uit die jaren niet in de samensprekingen te betrekken.

6. Een volgend probleemveld bij samensprekingen is dat van de wederzijdse erkenning. Vroeg of laat immers komt tijdens samensprekingen de vraag aan de orde: "Erkennen wij elkaar wederzijds als kerk - of (nog) niet?"

Bezinning op deze vraag (waarbij met name ook een rol heeft gespeeld de informatie en de vragen om advies, die we vanuit de kerken hebben gekregen) heeft ons als DKE tot de overtuiging gebracht, dat over het moment van erkenning en de voorwaarden daarvoor nauwkeurig moet worden nagedacht; nauwkeuriger en voorzichtiger dan in eigen gereformeerd verleden het geval is geweest. Want, als het gaat over wederzijdse erkenning bij kerkelijke samensprekingen zijn er tenminste de volgende drie risico's, die ter dege moeten worden onderkend:

- a. Er is het gevaar van de te vroege erkenning.
- b. Er is het risico van de erkenning zonder effect.
- c. Er is het probleem van de erkenning, die strandt op het kerkverband.

We willen dit in het volgende toelichten.

6.a. Uit de informatie, die ons vanuit de kerken bereikte, bleek ons, dat men bij samensprekingen soms reeds in een vroeg stadium tot wederzijdse erkenning overgaat; soms zelfs al, wanneer op een aantal wezenlijke, zelfs confessionele zaken nog niet of slechts ten dele is doorgesproken. Dat dit gebeurt is vaak begrijpelijk. Enthousiasme en gedrevenheid, een eerste verblijvende kennismaking bij een samenspreking, kunnen zo maar dringen tot snelle woorden van erkenning, eventueel zelfs al vastgelegd in een publieke verklaring aan gemeente en kerkverband. Later kan echter blijken, dat er nog over veel zaken moet worden doorgepraat. Maar dat gesprek wordt dan wel heel moeilijk. Immers, wanneer NA de erkenning toch nog indringend en kritisch moet worden doorgesproken zal dat gesprek regelmatig geblokkeerd worden door de opmerking:

"Maar we hebben elkaar toch al erkend". Kort gezegd: een te vroege erkenning belemmert de voortgang van een samenspreking meer dan dat ze deze bevordert.

6.b. Vervolgens willen we wijzen op het risico van de "erkenning zonder effect". Immers, het komt voor, dat woorden van erkenning op geen enkele wijze gevolg hebben. Men heeft samengesproken, men heeft elkaar erkend als kerk van Christus - en vervolgens gebeurt er niets. Men blijft berusten in kerkelijke verdeeldheid en leeft als twee kerken naast elkaar. Maar dan heeft men via zo'n wederzijdse erkenning-zonder-gevolg in feite een niet onbedenklijke pluriformiteit van de kerk binnengehaald. Immers, wie een kerk erkent en dat eerlijk meent, zal die kerk ook ten vòlle erkennen. Dat houdt dus in, dat men erkent, dat Christus ook werkt door die andere ambtelijke dienst, dat ook in die andere kerk wettige woord- en sacramentsbediening plaatsvindt. Maar als er dan verder niets gebeurt heeft dat direct gevolg voor de geloofsbeleving aangaande de kerk. Want dan wordt gewettigd, dat er twee wettige kerken naast elkaar bestaan, zonder dat er iets gebeurt. Het gevolg zal ook zijn, dat er vroeg of laat pastorale problemen zullen komen. Immers, als die andere kerk erkend is, zal niemand het een kerklid meer kwalijk kunnen nemen, als hij eventueel van die andere kerk lid wordt. Kort gezegd: als wederzijdse kerkelijke erkenning bij woorden blijft, dan zal wat bedoeld is om de kerkelijke eenheid te dienen, de kerkelijke eenheid in werkelijkheid schaden.

6.c. Een derde probleem rond de wederzijdse erkenning bij kerkelijke samensprekingen is wat we hierboven aanduiden als:

de erkenning die strandt op het kerkverband. Het kerkverband is immers vaak de reden, dat wederzijdse erkenning in plaatselijke samensprekingen niet kan uitmonden in werkelijke eenheid. Zouden immers de beide kerken, die aan de samensprekingen deelnamen en elkaar erkenden ook metterdaad verenigen, dan zou dat betekenen, dat één van beide uit eigen kerkverband zou moeten treden. En - staande voor die consequentie - verkiest men het eigen kerkverband bóven de lokale kerkelijke eenheid.

En opnieuw blijft het bij woorden van erkenning, zonder dat er feitelijk iets gebeurt.

Onze conclusie uit het hierboven onder 6.a, b en c overwogene, is dan ook, dat wederzijdse kerkelijke erkenning, die niet staat in het raam van een reëel proces van daadwerkelijke eenwording, moet worden afgewezen.

7. Er blijken dus aan de zaak van de wederzijdse erkenning bij kerkelijke samensprekingen een aantal lastige problemen vast te zitten. Problemen, die intussen makkelijker aan te wijzen zijn, dan dat ze opgelost kunnen worden. Toch menen wij als DKE het volgende naar voren te mogen brengen. DKE zijn na brede bespreking tot de overtuiging gekomen, dat de problematiek rond de wederzijdse erkenning bij plaatselijke kerkelijke samensprekingen het best kan worden opgelost, wanneer deze samensprekingen vanaf het begin worden opgezet aan de hand van een werkplan, dat zich kenmerkt door een drietal kernwoorden:

verkenning, herkenning, erkenning.

Wij menen dat d.m.v. deze drie woorden, als aanduiding van fasen in het samensprekingsproces, structuur en duidelijkheid aan de samensprekingen kunnen worden gegeven. Niet, dat daarmee alle problemen verdwenen zullen zijn - daar is het leven te veelkleurig voor - maar we menen toch wel, dat door het volgen van dit schema eventuele problemen beter hanteerbaar zullen zijn. In het kader van dit schematische werkplan zullen dan vervolgens ook moeten worden ingeraamd de zaken, die hierboven onder VI. 1 tot en met 5 zijn opgemerkt. Wanneer we zo een werkplan voor "de ideale samenspreking" schetsen ontstaat het volgende beeld.

Kerkelijke samenspreking zal moeten beginnen met een open, grondige en rustige verkenning. We hechten eraan nadruk te leggen op die drie woorden: open, grondig en rustig. De samenspreking zal open moeten zijn: de gemeente en het classicale kerkverband zullen vanaf het begin in alles zoveel mogelijke geïnformeerd dienen te worden; bovendien zal de classis waar nodig om advies en goedkeuring moeten worden gevraagd.

Vervolgens zal de samenspreking grondig moeten wezen: nauwgezet zal aan de hand van de plaatselijke situatie en aan de hand van de landelijk-relevante kerkelijke uitspraken geagendeerd moeten worden wat in de samenspreking aan de orde moet komen opdat vervolgens ook gepoogd kan worden voor de gerezen vragen eerlijke oplossingen te zoeken. Hierbij zal ook oog

moeten zijn voor t.a.v. de samenspreking wezenlijke zaken uit de kerkhistorie en de kerkelijke cultuur.

Tenslotte zal de samenspreking rustig moeten plaatsvinden. We leggen ook daar de nadruk op, omdat we ons niet aan de indruk kunnen onttrekken dat met name in de geschiedenis van onze kerken een eerlijke begeerte naar kerkelijke eenheid wel eens geleid heeft tot een wat ongeduldige houding, waardoor samensprekingen uiteindelijk juist geremd werden. Het kan immers de schijn wekken, dat rust tijdverlies betekent. Maar we zijn ervan overtuigd, dat juist een rustige aanpak uiteindelijk alleen maar tijdwinst zal betekenen.

Maar wat nu te doen, wanneer de verkennende fase met positief gevolg kan worden afgerond en men tot de overtuiging komt, dat men als samensprekende kerken moet streven naar volledige kerkelijke eenheid? Moet men dan niet overgaan tot wederzijdse erkenning? Wij zijn van oordeel, dat zo'n erkenning op dat moment toch nog niet moet plaatsvinden. Immers, wanneer lokale samensprekingen tot een eerste positieve afronding komen zullen de beide kerken zich moeten realiseren, dat het werk dan pas begint. De kerk is immers méér dan de plaatselijke kerk: er zijn ook landelijke kerkverbanden. Kerkverbanden, waarmee de samensprekende kerken, als het goed is, evenzeer verbonden zijn, als ze met elkaar verbonden willen worden. Daarom komen samensprekende kerken, die toe willen groeien naar werkelijke eenheid, voor de christelijke plicht te staan eraan te werken die eenheid - voor zij lokaal verder gaan - eerst ook binnen beider kerkverbanden door te laten werken. Zij zullen dus elk hun classis of regionale vergadering moeten voorstellen om - op basis van wat plaatselijk bereikt is - nu ook regionaal aan kerkelijke eenheid te gaan werken. Dat zal te beter kunnen gebeuren, als - zoals hierboven onder 2.2. opgemerkt - die classis vanaf het begin van de samensprekingen reeds intensief mee heeft kunnen leven met de plaatselijke ontwikkelingen.

Het lijkt ons daarom de beste weg, dat kerken, die de verkennende fase van samensprekingen hebben kunnen afronden uitspreken, dat zij elkaar herkennen in hun begeerte om samen kerk van Christus te zijn. Maar tegelijk uitspreken, dat er nog geen mogelijkheid is om elkaar volledig te erkennen, omdat zij beiden ook de eenheid met hun kerkverband willen honoreren. En dat zij zich daarom tegenover elkaar verplichten om - krachtens de uitgesproken verklaring van herkenning - nu ook op beider meerdere vergaderingen de zaak van de kerkelijke eenheid onmiddellijk aan de orde te stellen, opdat de kerkelijke eenheid ook in regionaal verband gerealiseerd mag gaan worden.

Dan kan het gebeuren - God geve het - dat vanuit de plaats, waar de samensprekingen werden opgestart, de regio positief wordt beïnvloed en plaatselijke samensprekingen uitlopen op classicale of regionale vormen van samenspreking. Op dat moment zal men ook de overige kerkelijke vergaderingen moeten informeren om zo uiteindelijk de zaak van de kerkelijke eenheid ook landelijk aan de orde te stellen.

Om dit op één punt concreet met een voorbeeld uit te werken (het voorbeeld is niet denkbeeldig - het is ons als vraag vanuit de kerken voorgelegd): Wat moeten een gereformeerde en een christelijke gereformeerde kerk doen, als ze in onderlinge samenspreking tot de overtuiging zijn gekomen dat er tussen beide kerken geen verschillen zijn t.a.v. de hantering van schrift en belijdenis en óók tot de overtuiging zijn gekomen dat er t.a.v. de toeëigening van het heil geen wezenlijke onderscheid is tussen de beide kerken?

O.i. moet dan dit het antwoord zijn, dat die beide kerken dienen te constateren, dat de doorwerking van hun overeenstemming belemmerd wordt, doordat de christelijke gereformeerde kerk in een kerkverband leeft, dat landelijke heeft uitgesproken, dat er t.a.v. de toeëigening van het heil zodanige verschillen liggen tussen de gereformeerde en de christelijke gereformeerde kerk, dat het gesprek daarover moest worden voortgezet. En dat het dus de roeping van de bij de samenspreking betrokken christelijke gereformeerde kerk is om - vanuit de plaatselijke constatering dat er geen wezenlijke verschillen zijn - binnen eigen kerkverband er aan te werken, dat de synodale uitspraak, dat er wel wezenlijke verschillen zijn, wordt weggenomen, opdat zo in verbinding met het landelijk kerkverband ook lokaal de eenwording verder geëffectueerd kan worden.

Zo zal langs de kerkelijke weg gepoogd moeten worden om, in binding aan het kerkverband, plaatselijk van herkenning tot erkenning te komen.

Daarbij bestaat ook een andere mogelijkheid. Dat nl. een kerkverband weigert op zulke

voorstellen van een plaatselijke kerk in te gaan en de samensprekingen zodoende geen regionaal en landelijk gevolg kunnen hebben. De kerken die de samensprekingen begonnen, zullen dan de redenen van die weigering moeten wegen. Als die redenen wettig zijn, zullen zij die hebben te accepteren om vervolgens vanuit die acceptatie de in de samensprekingen bereikte resultaten opnieuw te bezien. Dat "opnieuw bezien" zal te makkelijker kunnen plaatsvinden, omdat men elkaar nog niet erkend heeft. Die "vertraging" zal dan juist ruimte geven voor nieuwe bezinning. Zijn echter de redenen die het kerkverband aanvoert niet wettig en blijkt dus een kerkverband een belemmering te worden voor de doorwerking van de plaatselijke kerkelijke eenheid dan zal men, na de kerkelijke weg bewandeld te hebben, de geloofsmoed dienen te hebben om eigen plaats in het kerkverband ter discussie te stellen. Men zal dan moeten kiezen tussen de band met een kerkverband, dat de ware eenheid in de weg staat en een plaatselijke kerk uit een ander kerkverband, waarmee men om Christus' wil in ware eenheid verbonden wil zijn. De weg naar de volledige erkenning van elkaar zal dan de pijnlijke, maar ook duidelijke weg zijn van de breuk met eigen kerkverband.

Het voeren van samensprekingen op de manier zoals hierboven geschetst, zal ongetwijfeld niet makkelijk zijn; het zal vaak een lange weg betekenen, die veel geduld vraagt. Maar het lijkt ons wel de enige wijze om werkelijk met elkaar verder te komen en boven het niveau van de patstelling uit te komen, waarbij men elkaar wel erkent, maar aan die erkenning verder geen gevolg geeft.

8. Intussen kan de vraag gesteld worden of er geen tussenweg mogelijk is. De weg nl. dat men elkaar na de verkennende fase van de samensprekingen direct erkent, uit die erkenning ook de consequentie trekt door één gemeente te gaan vormen, maar intussen als gefuseerde kerk deel uit te blijven maken van twee kerkverbanden. DKE zijn van oordeel, dat dit model alleen toepasbaar is in een overgangssituatie, wanneer twee groepen van kerken duidelijk toegroeien naar eenheid. Maar, wanneer twee kerkverbanden landelijk (nog) niet op eenheid aansturen en die eenheid misschien nooit gerealiseerd zal worden is - naar het oordeel van DKE - de vorm van een gefuseerde gemeente in twee kerkverbanden een doodlopende weg. Zo'n gemeente zal immers - zeker na verloop van tijd - voor allerlei onoplosbare problemen komen te staan. Want, om een aantal dingen te noemen: welke besluiten van welke meerdere vergaderingen van welk kerkverband moet zo'n gefuseerde kerk naar art. 31 K.O. honoreren - zeker als deze besluiten tegengesteld zouden zijn? Bij welke kerkelijke vergadering moet men advies aanvragen i.v.m. kerkelijke tucht? Hoe zit het met het appèlrecht? Binnen welk kerkverband geeft men attestaties af? Aan welk kerkverband betaalt men quota? Men zal misschien antwoorden: laat bepalend zijn het kerkverband waar men van origine lid van is. Maar dat is alleen een oplossing in de eerste tijd. Zodra er immers mensen "van buitenaf" lid worden van zo'n gemeente of wanneer er kinderen geboren worden uit een "gemengd" huwelijk zal deze oplossing niet meer baten. En het gevolg zal zijn, dat zo'n gefuseerde gemeente-in-twee-kerkverbanden op termijn òf vanwege de dubbele loyaliteit die het deel uitmaken van twee kerkverbanden tot gevolg zal hebben aan steeds grotere spanningen zal blootstaan (zo niet daardoor ten onder gaan) òf een steeds independenter plaats in de twee kerkverbanden zal gaan innemen. Onze conclusie is dan ook, dat het model van een gefuseerde kerk in twee kerkverbanden - tenzij deze kerkverbanden duidelijk op weg zijn naar eenheid - moet worden afgewezen.

VII. Richtlijnen voor plaatselijke samensprekingen.

Als DKE zouden wij kunnen stellen, dat we met het hierboven onder VI van dit rapport gebodene, voldaan hebben aan deel 3 van de door Leeuwarden ons gegeven opdracht. Waar echter deel 5 van onze opdracht ons ook ruimte geeft om voorstellen te doen, willen wij niet blijven staan bij wat hierboven onder VI werd gezegd. Wij menen er nl. goed aan te doen U, als synode, voor te stellen op basis van deel VI van ons rapport een aantal richtlijnen vast te stellen voor plaatselijke samensprekingen. Vanzelfsprekend rijst in dat verband de vraag of dit nodig is. Overbodige regelgeving is immers altijd ongewenst. Toch zijn wij van oordeel, dat regels t.a.v. plaatselijke samensprekingen bepaald niet overbodig zijn. Wij baseren dit oordeel op de volgende overwegingen:

1. Uit de door ons als DKE ingewonnen informatie blijkt, dat er door de kerken t.a.v. het

onderwerp "samensprekingen" vaak verschillende werkwijzen worden toegepast. Op zich hoeft dat niet nadelig te zijn. Elke concrete lokale situatie vraagt om een eigen invulling. Als er maar geen tegengestelde - of kerkordelijk minder juiste - methoden gehanteerd worden. En dat laatste risico lijkt ons - gezien het hierboven onder VI opgemerkte - bepaald niet denkbeeldig.

2. Uit de vragen om advies, die ons uit de kerken bereikten, blijkt ook de wens naar zulke richtlijnen. Kerken, die bezig zijn met samensprekingen zitten met vragen en zoeken naar de goede weg. Landelijke richtlijnen zullen de kerken kunnen helpen en bovendien voorkomen, dat op verschillende plaatsen onnodige energie wordt besteed om "het wiel uit te vinden" ten einde samensprekingen op een goede wijze van de grond te krijgen.

3. Het zal voor het beeld, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland naar buiten toe hebben, nuttig zijn, als de plaatselijke gereformeerde kerken in Nederland t.a.v. kerkelijke samensprekingen in grote lijnen eenzelfde handelwijze hanteren.

Vandaar dat wij U als synode voorstellen de volgende "Richtlijnen voor plaatselijke samensprekingen" vast te stellen:

Richtlijnen voor plaatselijke samensprekingen om te komen tot kerkelijke eenheid van gereformeerde kerken met kerken uit een ander kerkverband.

- a. Bij plaatselijke kerkelijke samensprekingen om te komen tot kerkelijke eenheid zal de volgende fasering in acht worden genomen: verkenning, herkenning en erkenning.
- b. Bij samensprekingen zal de gemeente vanaf het begin zo uitvoerig mogelijk moeten worden geïnformeerd.
- c. Van samensprekingen zal regelmatig aan de classis worden gerapporteerd; wezenlijke beleidsbeslissingen t.a.v. samensprekingen zullen met het oog op advies en goedkeuring aan de classis worden voorgelegd.
- d. Samensprekingen zijn gebonden aan alle t.a.v. die samensprekingen relevante uitspraken van de meerdere vergaderingen.
- e. In de verkennende fase van de samensprekingen zal eerst aandacht gegeven worden aan alle eventuele confessionele en kerkrechtelijke verschillen met als doel, dat deze verschillen op schriftuurlijke en kerkrechtelijk verantwoorde wijze worden weggenomen.
- f. Het is zaak van pastorale wijsheid in de verkennende fase van de samensprekingen ook reeds aandacht te geven aan eventuele onderlinge verschillen in kerkelijke cultuur en aan voor het heden wezenlijke punten uit de gezamenlijke kerkgeschiedenis.
- h. Wanneer de verkennende fase van de samensprekingen tot een goed einde is gebracht zullen de samensprekende kerken verklaren elkaar wederzijds te herkennen in het licht van de Heilige Schrift en de gereformeerde belijdenis. Tevens zullen zij verklaren er nu ook alles aan te zullen doen om te komen tot daadwerkelijke kerkelijke eenheid, opdat in die weg ook volledige wederzijdse erkenning mogelijk zal worden. Vòòr het tot zo'n uitspraak van herkenning kan komen zal de classis moeten nagaan, of er bij de samensprekingen gehandeld is conform de afgesproken regels.
- i. Op basis van deze uitspraak van wederzijdse herkenning zullen de samensprekende kerken hun meerdere vergaderingen voorstellen doen om ook voor hun deel te gaan werken aan samensprekingen om te komen tot daadwerkelijke eenwording.
- j. Indien meerdere vergaderingen samensprekingen op onschriftuurlijke gronden afwijzen of belemmeren zal in de lokale situatie de plaats van de samensprekende kerk(en) in eigen kerkverband ter discussie gesteld moeten worden.
- k. De figuur van een gefuseerde kerk, die deel uitmaakt van twee kerkverbanden is - afgezien van evidente overgangsituaties - niet te accepteren.
- l. Volledige kerkelijke erkenning zal plaats vinden als laatste onderdeel van een proces van daadwerkelijk eenwording.

Tevens stellen wij U voor om als synode in te stemmen met de strekking van deel VI van dit rapport, opdat het als verduidelijkende achtergrond van deze richtlijnen kan fungeren.

IX. Informatieverstrekking omtrent de gereformeerde kerken.

De vierde opdracht, die de synode van Leeuwarden aan DKE gaf was:

"te bestuderen welke mogelijkheden ten dienste staan om daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen op eigen initiatief te informeren over de gereformeerde kerken".

Ook deze opdracht heeft DKE nogal wat hoofdbrekens gekost.

Uitvoerig hebben wij ons bezonnen over de mogelijkheden die ons in dit opzicht ten dienste zouden kunnen staan. Wij hebben onze gedachten laten gaan over een brochure-reeks; we hebben ons bezonnen over de uitgave van een periodiek, namens de kerken uit te geven voor de binnenlands situatie (zoals "Lux Mundi" namens de Gereformeerde Kerken in Nederland de buitenlandse kerken wil informeren). We hebben onze gedachten laten gaan over de uitgave van een publieke verklaring aan gereformeerde belijders in Nederland. Toch hebben we deze mogelijkheden uiteindelijk verworpen. Immers, tot de uitgave van een brochure-reeks kan makkelijker besloten worden, dan dat de uitgave wordt verwerkelijkt. Daar komt nog bij, dat een brochure toch altijd een particulier geschrift is, dat moeilijk namens de Gereformeerde Kerken in Nederland gepubliceerd kan worden.

Voor de uitgave van een periodiek - op zich misschien een goede mogelijkheid om anderen regelmatig namens de Gereformeerde Kerken in Nederland te informeren - ontbreekt o.i. de man-

kracht. Een verklaring aan alle gereformeerde belijders in Nederland, uitgegeven door de synode, zal allereerst een eendagsvlieg zijn, die even aandacht trekt en vervolgens weer vergeten wordt; en vervolgens zal de synode bij de opstelling van zo'n verklaring voor de moeite staan, dat de "doelgroep" zeer divergent is. Want gereformeerde belijders laten zich vinden in allerlei zeer verschillende kerkelijke en geestelijke situaties, zodat eigenlijk verschillende verklaringen zouden moeten worden opgesteld.

Uiteindelijk bleef ons één mogelijkheid over. In bepaalde kerkelijke samensprekingen worden de gereformeerde kerken er immers steeds weer van beschuldigd dat zij in de prediking te kort doen aan de oproep tot geloof en bekering (het zgn. "verbondsautomatisme"). Het leek DKE daarom goed om juist op dat punt namens de gereformeerde kerken naar buiten toe te spreken. Ons bezinnend op de vraag hoe dat op de beste wijze zou kunnen, hebben we eerst gespeeld met de gedachte één uit ons midden te verzoeken een concept-brochure op Uw tafel te doen leggen. Maar bij nader inzien zijn we van dat idee afgestapt. Zo'n geschrift zou toch weer een particulier karakter dragen en bovendien moeilijk door een hele synode kunnen worden aangenomen. Vandaar dat de gedachte bij ons opkwam of het niet mogelijk zou zijn een bewerking te verzorgen van de bekende "Verklaring van Gevoelen", die rond de vragen van verbond en doop in 1943 is opgesteld door S.O. Los, H. Meulink, Joh. H. Rietberg, R. Schippers. M.B. van 't Veer en F. de Vries.

Deze verklaring heeft t.a.v. de vragen rond het zgn. verbondsautomatisme een verrassende actualiteit. Het is bovendien een geschrift dat weliswaar geen officieel kerkelijk karakter heeft, maar toch een meer dan particulier karakter draagt,

omdat het op verzoek van deputaten van de Generale Synode van Utrecht 1943 door een aantal van de toenmalige "bezwaarden" is opgesteld. En bovendien is het een verklaring, waarvan - omdat deze verklaring uit 1943 dateert - gezegd kan worden: zo hebben de Gereformeerde Kerken in Nederland er de laatste 50 jaar altijd over gedacht. En tenslotte heeft deze verklaring het grote voordeel, dat er weinig in geredeneerd wordt, maar dat vooral veel uit de geschriften van met name Calvijn wordt doorgegeven.

Wij hebben nog geen verdere actie tot uitgave voorbereid. Eerst willen we deze suggestie nl. aan uw vergadering voorleggen. Wanneer u met het voorgestelde zou kunnen instemmen zou aan een volgend deputaatschap voor kerkelijke eenheid opgedragen kunnen worden om de uitgave van de Verklaring van Gevoelen te verzorgen. Daarbij zal het nodig zijn haar om te zetten in de spelling van vandaag en van een verklarend woord vooraf te voorzien, waarin juist diegenen worden aangesproken, die de gereformeerde kerken verwijten, dat zij aan de oproep tot geloof en bekering geen plaats geven.

Als DKE menen wij met dit bescheiden voorstel ook aan de vierde opdracht die de synode van Leeuwarden ons gaf voldaan te hebben.

X. Voorstellen.

Als deputaten voor kerkelijke eenheid willen wij Uw vergadering tenslotte voorstellen het

volgende uit te spreken:

1. De door de Generale Synode van Leeuwarden benoemde deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid te dechargeren.
2. Richtlijnen vast te stellen voor plaatselijke kerkelijke samensprekingen, zoals voorgesteld in deel VII van het rapport van deputaten voor kerkelijke eenheid.
3. In te stemmen met de strekking van deel VI van het rapport van deputaten kerkelijke eenheid, opdat dit deel van het rapport als verduidelijkende achtergrond voor deze richtlijnen kan fungeren.
4. Opnieuw deputaten te benoemen met de volgende opdracht:
 - a. desgevraagd plaatselijke kerken te adviseren en terzijde te staan bij het leggen en onderhouden van contacten binnen hun kerkelijk grondgebied;
 - b. de landelijke ontwikkelingen t.a. v. de kerkelijke eenheid te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde;
 - c. in hedendaagse spelling en met een verklarend woord vooraf een uitgave te verzorgen van de "Verklaring van Gevoelen" uit 1943.
 - d. te blijven bezien of er mogelijkheden zijn om daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen op eigen initiatief te informeren over de gereformeerde kerken;
 - e. aan de volgende synode rapport uit te brengen van hun werkzaamheden en op basis daarvan voorstellen te doen en dit rapport een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Met heilbede en broedergroet,
namens de deputaten voor kerkelijke eenheid

W.G. de Vries, voorzitter

J.J. Burger, rapporteur

Vastgesteld te Amersfoort, 26 mei 1992.

BIJLAGE

Tekst van de brief, die DKE in april 1991 aan de kerken zonden.

DKE

Deputaten kerkelijke eenheid

Secretariaat: H.J.J. Feenstra

Rodenrijseweg 69

2651 BN Berkel en Rodenrijs

Aan de kerkeraad van
de in de adressering
vermelde kerk.

(Wel)eerwaarde heren en broeders,

De deputaten kerkelijke eenheid vragen krachtens hun opdracht uw aandacht voor de volgende zaken.

1. Het is ons opgedragen "desgevraagd plaatselijke kerken te adviseren en terzijde te staan bij het leggen en onderhouden van contacten binnen hun kerkelijk grondgebied." Zie Acta G.S. Leeuwarden 1990 art. 136.

Nadat dit in de pers al is gebeurd, wijzen we u ook hierbij op deze mogelijkheid. Wilt u daarvan gebruik maken, dan vindt u ons correspondentieadres hierboven vermeld.

2. Het behoort ook tot onze opdracht "de landelijke ontwikkelingen te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde."

Zie ook hiervoor Acta Leeuwarden art. 136.

Onze opdracht is bescheiden. Over "groeperingen" wordt hier gesproken, niet over kerken. U moet hier denken aan groepen mensen, die in eigen kerkformatie verontrust zijn en gereformeerd willen zijn.

Willen we in dezen de landelijke ontwikkelingen volgen en zo mogelijk verkennende contacten leggen, dan zullen wij moeten weten of er dergelijke groeperingen zijn en waar ze dan te vinden zijn.

Voor deze inventarisatie menen wij niet te kunnen volstaan met onze eigen waarneming. Wij roepen hierbij uw hulp in. Wanneer u bekend bent met zulke "groeperingen" op uw kerkelijk grondgebied (er is bij voorbeeld te denken aan mensen van het Gereformeerd Confessioneel Beraad in de syn. Geref. Kerken of aan mensen in de Ned. Geref. Kerken) zou u ons dan daarover (eventueel vertrouwelijk) willen inlichten, samen met uw inschatting inzake de mogelijkheden en zinvolheid van eventuele verkennende contacten.

Ook deze reacties graag aan ons correspondentieadres.

3. Vervolgens vermelden de Acta, dat de generale synode de deputaten heeft opgedragen "te studeren op vragen die zich bij plaatselijke contacten rond eenwording zouden kunnen voordoen."

We willen graag met reële vragen bezig zijn.

Ook willen wij, om die vragen goed te kunnen wegen, ze zien functioneren in een landelijk kader: we zouden gediend zijn met een zo duidelijk mogelijk totaaloverzicht over lopende

contacten en samensprekingen.

Daarom vragen wij u:

- a) hebt u contacten met b.v. een Christelijke Gereformeerde en/of een Nederlands Gereformeerde Kerk en zo ja,
- b) welke vragen doen zich daarbij voor?

Tegelijk zouden wij door zulke informatie beter in staat zijn de landelijke ontwikkelingen te volgen en een eventuele brugfunctie te vervullen tussen onze plaatselijke kerken door relevante informatie door te geven. Er kunnen toch plaatselijke kerken aan het zoeken zijn naar wegen, die door de zusterkerken al gevonden zijn.

De deputaten spreken de hoop uit dat u aan dit schrijven de nodige aandacht geeft en zien graag uw reacties tegemoet.

Namens de deputaten,

W.G. de Vries,
voorzitter.

H.J.J. Feenstra,
secretaris.

Berkel en Rodenrijs,
april 1991.

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN TER BEVORDERING VAN KERKE- LIJKE EENHEID

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeen te Ommen.

Weleerwaarde en Eerwaarde Heren en Broeders,

Dd. 26 mei 1992 legden de door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 benoemde deputaten voor kerkelijke eenheid (DKE) hun rapport aan Uw vergadering voor. Omdat DKE sinds mei 1992 nog een aantal zaken hebben moeten afhandelen leggen zij U hierbij nog een kort aanvullend rapport voor betreffende hun werkzaamheden in de periode mei 1992 -- april 1993.

Puntsgewijs is het volgende te melden:

1. DKE hebben nog eenmaal vergaderd en wel op 9 november 1992.
2. Adviezen zijn nog verstrekt aan de Gereformeerde Kerken te Amstelveen, Eindhoven, Lelystad en Zeist.
3. De inhoud van de verstrekte adviezen lag geheel in de lijn van reeds eerder verstrekte adviezen, zoals hiervan een samenvatting is gegeven in het rapport van DKE, pag. 42/3. Aan deze samenvatting hoeft daarom niets te worden toegevoegd.

Tenslotte nog het volgende: de op pag. 55/6 van het rapport van DKE aan de synode voorgestelde richtlijnen voor kerkelijke samenspreking zijn alfabetisch geordend. Abusievelijk is echter de letter g uit het alfabet vergeten. U gelieve dit te corrigeren met dien verstande, dat wat voorgesteld is onder de letters h t/m l moet worden als voorgesteld onder g t/m k.

Met heilbede en broedergroet,
namens deputaten voor kerkelijke eenheid
J.J. Burger, rapporteur

Naarden, 27 april 1993

Rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken.

Deel 1

aan G.S. Ommen 1993

Hooggeachte broeders,
in dit rapport brengen de Deputaten voor de betrekkingen met de Buitenlandse Kerken,
benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden, 1990 u verslag uit van hun werk ter
uitvoering van de opdrachten van de generale synode. Het betreft de periode augustus 1990 tot
juni 1992.

Met dankbaarheid aan de HERE mogen we opmerken dat Hij doorgaat Zich een kerk te
vergaderen uit alle volken, dat blijkt ook uit de verrassende nieuwe contacten die onze kerken
in deze periode mochten krijgen.

Omdat dit rapport in behandeling zal komen op de Generale Synode van Ommen, die D.V. 14
april 1993 zal geopend worden, krijgen eerst de kerkeraden gelegenheid hiervan kennis te
nemen en hun eventuele reacties te geven.

Het werk van deputaten gaat echter nog door, en daarom hebben wij het plan de kerken kort
voor het begin van de generale synode ook nog ons aanvullend rapport te zenden.

Zwolle, juni 1992.

Namens de deputaten,
J. Klamer, secretaris

INHOUD

1 Samenstelling en werkwijze

- 1.1 Personalia
- 1.2 Taakverdeling
- 1.3 Vergaderingen

2 Algemene zaken

- 2.1 Acta
- 2.2 Generale Synode Ommen 1993
- 2.3 Verklaringen
- 2.4 Publikaties

3 Sectie I: Sumba, Savu, Timor en Zuid-Amerika

- 3.1 Opdrachten
- 3.2 Uitvoering van de opdrachten
 - 3.2.1 Het contact met de GGRI/NTT
 - 3.2.2 De STM en de zendeling-docenten
 - 3.2.3 De financiële hulp
 - 3.2.4 De Gereja Masehi Musyafir (GMM)
 - 3.2.5 Zaken betreffende Latijns-Amerika
- 3.3 Voorstellen

4 Sectie II: Het Verre Oosten

- 4.1 Japan : Reformed Church of Japan (RCJ)
- 4.2 Korea : Presbyterian Church of Korea (Kosin) PCK
- 4.3 : Reformed Presbyterian Church of Korea (Hapdong) RPKC
- 4.4 Taiwan : Reformed Presbyterian Church of Taiwan (RPCT) OrPres.
en SecPres.
- 4.5 Filippijnen : Free Reformed Churches of the Philippines (FRCP)
- 4.6 Singapore : First Evangelical Reformed Church (FERC)
Covenant Evangelical Reformed Church (CERC)
- 4.7 Sri Lanka : Dutch Reformed Church (DRC)

5 Sectie III: Angelsaksische landen

- 5.1 Canadian Reformed Churches (CANRC)
- 5.2 Reformed Church of the United States (RCUS)
- 5.3 Free Reformed Churches of Australia (FCRA)
- 5.4 Evangelical Presbyterian Church of Ireland (EPCI)
- 5.5 Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)
- 5.6 Free Church of Scotland (FCS)
- 5.7 Orthodox Presbyterian Church (OPC)
- 5.8 Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA)
- 5.9 Reformed Churches of New Zealand (RCNZ)
- 5.10 Presbyterian Association of England (PAE)
- 5.11 Ely Reformed Church (Cardiff) (ERC)
- 5.12 Christian Reformed Churches (CRC)

6 Sectie III: Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC)

- 6.1 Ná de Conferentie in Canada (juni 1989)
- 6.2 Vóór de Conferentie in Nederland (september 1993)

7 Sectie IV: Europa en Afrika

- 7.1 Landen in Europa
 - 7.1.1 Frankrijk (EREI)
 - 7.1.2 Griekenland (GEC)
 - 7.1.3 Spanje: Iglesias Reformadas de Espana (IRE) en
Iglesias Christiana Reformada (ICR) Madrid

- 7.1.4 Oost-Europa (Fundament)
- 7.2 Landen in Afrika
 - 7.2.1 Zuid-Afrika
 - 7.2.1.1 Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (VGKSA)
 - 7.2.1.2 Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA)
 - 7.2.1.3 Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (NG-kerk)
 - 7.2.2 Overige landen in Afrika
 - 7.2.2.1 Zaïre: Eglise Réformée Confessante au Zaïre (ERCZ)
 - 7.2.2.2 Kenya: African Evangelical Presbyterian Church of Eas-Africa (AEPCEA)
Reformed Church of Eas-Africa (RCEA)
 - 7.2.2.3 Nigeria: Kerk van Christus in Sudan onder de Tiv (NKST)

8 Sectie V: Lux Mundi

9 Sectie VI: Kerkelijke hulpverlening

(verwijzing naar rapport BBK deel 2: ONBEKROMPEN DELEN)

10 Finansiën

10.1 - 10.19: diverse specificaties

10.20 - 1-15: diverse projecten

BIJLAGEN:

- 1 Statistische gegevens kerken Sumba/Sava/Timor 1991
- 2 Status missionaire toerustingspredikant
- 3 Kort verslag visitatie aan Indonesië 28-5 tot 17-6 aan de GGRI/NTT en de GMM door ds. H. Knigge en ds. T. Wendt
- 4 Kort verslag kerkelijk opbouwwerk in de Filippijnen jan. 1992 door ds. J. Klamer
- 5 Rapport bezoek kerken in het Verre Oosten, sept./okt. 1991 door ds. O.J. Douma en prof. J. Kamphuis
- 6 Kort verslag bezoek aan General Assembly van de Free Church of Scotland 21-23 mei 1991 door ds. A. de Jager
- 7 Kort verslag bezoek General Assembly van de Free Church of Scotland 18-21 mei 1992 door ds. A. de Jager
- 8 Kort verslag bezoek aan de PAE en aanverwante kerken in Engeland en Wales, 4-8 maart 1991 door ds. A. de Jager en ds. H. van Veen
- 9 Revised Constitution and Regulations van de ICRC
- 10 Kort verslag bezoek aan Synode van de Iglesias Refomadas de Espana te La Laguna, Spanje 4-10 dec. 1990 door ds. M. Brandes, br. T.J. Karelse en br. S. v.d. Wielen
- 11 Kort verslag van het bezoek aan de 4e Synode van de IRE 4-9 dec. 1991 en Spanje door ds. J.J. Burger, br. T.J. Karelse en br. J. Wijma
- 12 Kort verslag van het bezoek van ds. M. Brandes en ds. O.J. Douma aan de Synode van de VGKSA te Pretoria, van 28-4 tot 2-5 1992
- 13 Verslag van gesprek van ds. M. Brandes en br. Jac. van der Kolk namens BBK met prof. dr. A. R. du Plooy van de GKSA op 19-9-1991
- 14 Verslag van een bezoek aan de Generale Synode van de Eglise Reformee Confessante au Zaïre, van 13-20 okt. 1990 door mevr. H.E. Kooij-Oggel, drs. G. Kwakkel en ds. A. Kooy
- 15 Verslag van een bespreking in Chicago van br. Jac. van der Kolk namens BBK met de directeuren van 'Back to God Hour', op 8-4-1991
- 16 Kort verslag van een eerste kennismaking met de AEPCEA en de RCEA in Kenya 25-27 april 1992, van ds. M. Brandes en ds. O.J. Douma

noot: Vanwege het grote aantal zijn sommige rapporten wat verkort of in de vorm van een kort verslag weergegeven.

Niet altijd zijn de namen van kerken of organisaties voluit geschreven. Er wordt veel gebruik gemaakt van afkortingen.

Om het lezen en bestuderen van het rapport te vergemakkelijken treft u hierbij aan een lijst van afkortingen met hun betekenis.

AEPCEA: African Evangelical Presbyterian Church of East-Africa (Kenya)

BBK: (Deputaten) Betrekkingen met Buitenlandse Kerken

BEC: British Evangelical Council

CanRC: Canadian Reformed Churches

CERC: Covenant Evangelical Reformed Church (Singapore)

CRC: Christian Reformed Churches

DRC: Dutch Reformed Church of Sri Lanka

EPCI: Evangelical Presbyterian Church of Ireland

ERC: Eli Reformed Church (Cardiff, Engeland)

ERCZ: Eglise Réformée Confessante au Zaïre

EREI: Eglises Réformées Evangéliques Indépendantes (Frankrijk)

FCS: Free Church of Scotland

FERC: First Evangelical Reformed Church (Singapore)

FRCA: Free Reformed Churches of Australia

FRCP: Free Reformed Churches of the Philippines

GA: General Assembly

GEC: Greek Evangelical Church

GGRI: Gereja Gereja Reformasi di Indonesia

GKN(V): Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt)
GKSA: Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika
GMM: Gereja Masehi Musyafir (Timor, Indonesië)
GOR: Gereformeerde Oecumenische Raad (voorheen GOS)
ICR: Iglesia Christiana Reformada (in Madrid, Spanje)
ICRC: International Conference of Reformed Churches
IRE: Iglesias Reformadas de Espana (voorheen IRP)
NAPARD: North American Presbyterian And Reformed Council
NGK: Nederlands Gereformeerde Kerken
NGKSA: Nederduits Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika
NKST: Kerk van Christus in Sudan onder de Tiv (Nigeria)
OPC: Orthodox Presbyterian Church
OPCNZ: Orthodox Presbyterian Church of New Zealand
PAE: Presbyterian Association in England
PCA: Presbyterian Church in America
PCEA: Presbyterian Church of Eastern Australia
PCK: Presbyterian Church in Korea (Kosin)
RCEA: Reformed Church of East Africa (Kenya)
RCJ: Reformed Church in Japan
RCUS: Reformed Church in the United States
REC: Reformed Ecumenical Council (voorheen RES)
RPCI: Reformed Presbyterian Church of Ireland
RPCK: Reformed Presbyterian Church of Korea (Hapdong)
RPCNA: Reformed Presbyterian Church of North America
RPCT: Reformed Presbyterian Church of Taiwan
(twee: n.l.: OrPres = Original Presbytery en SecPres: Second Presbytery)
RCNZ: Reformed Churches of New Zealand
VGKSA: Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika
WARC: World Alliance of Reformed Churches
WCC: World Council of Churches (Wereldraad van Kerken)

1 SAMENSTELLING EN WERKWIJZE

1.1 Personalia

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 benoemde tot deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken:

ds. O.J. Douma te Ermelo als samenroeper,
ds. M. Brandes te Hardenberg,
ds. J. de Gelder te Groningen (thans te Smithville, Canada),
prof. dr. A.J. Hendriks te Harderwijk.
ds. A. de Jager te Zwolle,
J.L. Joosse te Bunschoten,
A. Kampen te Groningen,
prof. J. Kamphuis te Kampen,
ds. J. Klamer te Zwolle,
ds. H. Knigge te Daarlerveen,
Jac. van der Kolk te Ermelo,
mevr. H.E. Kooij-Oggel te Capelle a/d IJssel,
J. Lenting te Apeldoorn (thans te Zwolle),
H.J. Leskens te Hattem,
ds. M.H. Oosterhuis te Hattem,
C.J. Smallenbroek te Nijmegen (thans te Ede),
drs. H. van Veen te Loenen a/d Vecht (thans te Neede),
ds. T. Wendt te Bunschoten,
prof. drs. K. Wezeman te Haren,
D.J. van Wijnen te Voorburg.

en als secundi:

D. de Bruin te Nijkerk,
prof. drs. D. Deddens te Hoogeveen,
J. van Dijk te Eindhoven,
E. Gosker te Meppel,
mevr. drs. G. de Groot te Lisse,
ds. K.J. Kapteyn te Hoogeveen.

Ds. J. de Gelder die als algemeen secretaris fungeerde nam op 26 okt. 1991 afscheid van het deputaatschap, vanwege het aannemen van een beroep naar de Canadian Reformed Church te Smithville. J. van Dijk te Eindhoven nam zijn plaats in het deputaatschap in. Ds. J. Klamer volgde hem op als algemeen secretaris van het deputaatschap. Ds. H. Knigge werd door deputaten benoemd tot missionair toerustingspredikant en nam bij de aanvaarding van deze benoeming in december 1991 afscheid als deputaat. Zijn plaats in het deputaatschap is vacant, op verzoek van de sectie treedt drs. J.A. Boersema te Apeldoorn op als adviseur van de sectie met betrekking tot Indonesië.

De personele bezetting in het buitenland is in 1990 gewijzigd doordat ds. J. Klamer repatrieerde uit Sumba wegens het bereiken van de emiritaatsgerechtigde leeftijd. Alleen drs. A.J. Pol werkt thans nog ten dienste van de zusterkerken op Sumba. Per 1 februari 1991 is ds. S. Braaksma te s'Hertogenbosch in dienst getreden van B.B.K. om eveneens als zendelingdocent op Sumba te gaan werken.

Op 1 mei 1992 trad ds. H. Knigge van Daarlerveen in dienst, om uitgezonden te worden als missionair toerustingspredikant in het midden van de Gereja Masehi Musyafir op West-Timor. Momenteel zijn beide predikanten nog met de voorbereidingen bezig, in afwachting van hun visum.

De administratie van LUX MUNDI is van mevr. N.M. Spaans te Putten overgenomen door mevr. J.J. Klamer-Rietkerk te Zwolle.

Overeenkomstig het besluit van de G.S. Arnhem 1981, art. 146 waarin o.a. doeltreffende administratieve medewerking van buiten het deputaatschap werd aanbevolen, in het bijzonder

ten dienste van de secretaris, werd in februari 1992 mevr. C. Scheepstra te Delft aangetrokken als notuliste van de Algemene Vergaderingen en ter assistentie bij andere werkzaamheden van het algemeen secretariaat.

1.2 Taakverdeling

Als voorzitter van deputaten functioneerde ds O.J. Douma, als algemeen secretaris ds. J. de Gelder, sinds eind 1991 opgevolgd door ds. J. Klamer, als 2e voorzitter ds. M. Brandes, als notulist ds. J. Klamer, welke taak begin 1992 werd overgenomen door mevr. C. Scheepstra, en als penningmeester br. Jac. van der Kolk.

De taken werden verder als volgt verdeeld:

<i>sectie I</i>	ds. H. Knigge, (voorz. in dec. 1991 als zodanig opgevolgd door br. H.J. Leskens) ds. T. Wendt (secr.) H.J. Leskens ds. M.H. Oosterhuis	Indonesië Zuid-Amerika
<i>sectie II</i>	C.J. Smallenbroek (voorz.) A. Kampen (secr.) ds. O.J. Douma prof. J. Kamphuis	Het Verre Oosten, met uitzondering van Indonesië en Australië
<i>sectie III</i>	ds. J. de Gelder (voorz. in dec. 1991 als zodanig opgevolgd door ds. A. de Jager) drs. H. van Veen (secr. a) D.J. van Wijnen (secr. b) ds. A. de Jager J. van Dijk (sinds dec. 1991 opvolger van ds. J. de Gelder)	Angelsaksische landen, t.w. Engeland, Schotland, Noord-Amerika en Australië (a) Zaken met betrekking tot de I.C.R.C. (b)
<i>sectie IV</i>	Jac. v.d. Kolk (voorz.) Mevr. H.E. Kooij-Oggel (secr.) ds. M. Brandes J.L. Joosse	Afrika en het vasteland van Europa
<i>sectie V</i>	ds. J. Klamer (voorz.) ds. M.H. Oosterhuis (secr.) ds. A. de Jager	redactie en uitgave LUX MUNDI
<i>sectie VI</i>	Jac. v.d. Kolk (voorz.) ds. J. Klamer (secr.) ds. O.J. Douma prof. dr. A.J. Hendriks J. Lenting prof. drs. K. Wezeman D.J. van Wijnen	Kerkelijke hulpverlening

1.3 Vergaderingen

Als regel werden de algemene vergaderingen gehouden in Ermelo. Tot nu toe waren dat er twaalf. Het meeste voorwerk wordt gedaan in de secties die gewoonlijk bijeenkomen tussen twee algemene vergaderingen. De notulen van die sectievergaderingen, met de voorstellen en actiepunten daaruit, alsmede de rapporten van uitgezonden en verslagen van bezoeken aan zusterkerken, vormen de belangrijkste punten van de agenda van een algemene vergadering. Een enkele keer maakten ook buitenlandse gasten een deel van de vergadering mee. Meerdere keren werden speciale vergaderingen belegd om gasten uit buitenlandse kerken te ontmoeten.

2 ALGEMENE ZAKEN

2.1 *Acta*

De Acta van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 zijn verzonden naar de daarvoor in aanmerking komende kerken in het buitenland.

Er is een overzicht gemaakt in het Engels van de belangrijkste artikelen uit deze Acta ten behoeve van die kerken die de Acta in het Nederlands niet kunnen lezen.

2.2 *Generale Synode Ommen 1993*

De zusterkerken zijn tijdig uitgenodigd afgevaardigden te zenden om de Generale Synode van Ommen 1993 als adviseurs bij te wonen, terwijl andere buitenlandse kerken waarmee contact bestaat uitgenodigd zijn waarnemers naar deze synode te zenden.

2.3 *Verklaringen*

Een verklaring dat de betrokkene predikant is in volle rechten binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland, en dat hij dus - overeenkomstig de afgesproken regels voor de beoefening van de kerkelijke gemeenschap tussen zusterkerken - desgevraagd zonder bezwaar mag voorgaan in diensten des Woords van deze kerken, werd afgegeven aan ds. M. Brandes (Zd. Afrika), ds. O.J. Douma (Zd. Afrika en Australië), drs. A.J. Pol (Canada) en ds. L. Moes (Canada).

Rev. J. Koelewijn kwam uit het buitenland (Australië) met een soortgelijke verklaring.

2.4 *Publikaties*

2.4.1

Deputaten hebben nog niet de noodzaak gezien een brochure uit te geven ter vervanging van de verouderde brochure "For the sake of true ecumenicity".

Actuele voorlichting vindt plaats via LUX MUNDI dat geïnteresseerden in het buitenland sinds 1 januari 1991 4x per jaar gratis ontvangen.

2.4.2

Er is regelmatig vraag uit het buitenland naar het in de Engelse taal uitgegeven informatieboekje "The Reformed Churches in the Netherlands (liberated)". Het ligt in de bedoeling dat de uitgave in het Frans en het Duits nog dit jaar gereed komt.

Daar de Vereniging Landelijk Verband voor Evangelisatiearbeid van de Geref. Kerken in Nederland komt met een eigen informatieboekje in het Nederlands, hebben deputaten, na overleg met deze vereniging, besloten niet ook nog een Nederlandse vertaling van het informatieboekje te verzorgen.

2.4.3

De gereformeerde kerkorde is in een handig formaat in het Engels uitgegeven en vindt regelmatig aftrek. De Duitse en Franse vertaling zullen D.V. dit jaar nog uitkomen.

3 SECTIE I: BBK/SUMBA, SAVU, TIMOR EN ZD. AMERIKA

3.1 *Opdrachten van de synode*

Algemeen:

1. Het contact te onderhouden met de GGRI/NTT
2. Attent te blijven op ontwikkelingen binnen en desgewenst (verkennde) contacten te leggen met de GMM op Timor.

M.b.t. de GGRI/NTT:

3. de dank van de Geref. Kerken in Nederland over te brengen voor het meeleven van de GGRI met de arbeid van de GS van Leeuwarden 1990;
4. zorg te dragen voor de continuering en uitbreiding van de huidige personele hulp voor de opleiding tot de dienst van het Woord overeenkomstig de besluiten, die deze generale synode m.b.t. de zusterkerken op Sumba, Savu en Timor heeft genomen;
5. de Sumbanese zusterkerken financiële steun te bieden bij:
 - het onderhouden van haar emeriti
 - de exploitatie van de STM
 - incidentele projecten van kerkbouw
 - incidentele projecten die voor deze kerken van belang zijn, overeenkomstig de besluiten die deze generale synode met betrekking tot de zusterkerken op Sumba, Savu en Timor heeft genomen;
6. de GGRI op de hoogte te blijven stellen van de ontwikkelingen van de contacten met de Musyafir-kerken.

M.b.t. de Musyafir-kerken op Timor:

7. op Timor een onderzoek naar deze kerken in te stellen;
8. indien hun onderzoek het belang daarvan uitwijst, alles in het werk te stellen om te komen tot de uitzending van een kerkelijke opbouwwerker naar Timor.

3.2 *Uitvoering van de opdrachten*

3.2.1 Het contact met de GGRI/NTT. (Opdracht 1 en 3)

Het contact met onze zusterkerken in Indonesië/NTT (NTT is de officiële benaming van de provincie Nusa Tenggara Timur, waarin de eilanden Sumba, Savu en Timor liggen) is onderhouden via

- correspondentie
- onze uitgezondene ds. Pol
- uitgezonden gastdocenten
- een bezoek dat twee deputaten van 28 mei tot 7 juni 1991 brachten.

In de contacten mocht de eenheid van het geloof ervaren worden. Uit het rapport (bijlage 3) van de twee deputaten die de zusterkerken bezochten: "Het is duidelijk, dat onze zusterkerken dezelfde grondslag hebben en dat zij als kerken in hun geheel ook vanuit de Schrift en de belijdenis willen leven."

Dat betekent niet dat de kerken geen moeite kennen. Zowel uit de rapporten van de uitgezonden, alsook uit het rapport van de twee deputaten blijkt, dat er intens gedacht en gesproken wordt over de vraag in hoeverre de Sumbanese adat verenigbaar is met een christelijke leven. Deze bezinning gaat niet zonder strijd en onenigheid.

De synode, die aanvankelijk al in juni '91 gehouden zou worden, maar tot augustus 1992 is uitgesteld, zal stellig met deze zaak te maken krijgen.

In organisatorisch opzicht zijn de kerken verder gegroeid naar een kerkverband dat nu bestaat uit 4 classicale ressorten die samen 14 kerken tellen (zie bijlage 1).

Veel energie is gestoken in de registratie van de kerken bij de overheid. De laatste berichten zijn dat deze registratie "rond" is. In verband met de registratie is een uitvoerig rapport over de stand van zaken in de kerken ingeleverd bij de overheid. Daarin wordt ook gesteld dat de GGRI de waarheid van de Schrift wil doorgeven en verdedigen als basis (dasar) voor heel het leven. Daarna is opgenomen een zin waarin de GGRI de Pancasila als grondslag (asas) voor het leven van de maatschappij, het volk en de staat aanvaardt.

Aan officiële registratie voor de S.T.M. wordt nog gewerkt.

3.2.2 De S.T.M. en de zendeling-docenten, ds. A.J. Pol en ds. S. Braaksma (Opdracht 4)
Het werk aan de Middelbaar Theologische School in Wai Marangu heeft goede voortgang gehad. Uit de rapporten van zowel de deputaten die Sumba bezochten als de uitgezonden gastdocenten blijkt dat het peil van de school goed is en nog steeds omhoog gaat.

Ook vanuit de G.M.M. wordt een goed getuigenis over het onderwijs gegeven.

In 1990 konden een drietal studenten de studie aan de STM-P (Onderbouw van de school) afronden. In 1991 waren dat er zeven.

In 1991 mochten drie studenten het eindexamen STM met goed gevolg afleggen.

Helaas mag niet onvermeld blijven, dat de arbeid aan de school ernstig bemoeilijkt wordt door kerkelijke moeiten in de gemeente te Wai Marangu, waar de school gevestigd is. De verhouding tussen de kerkeraad van Lai Handangu (waaronder de wijkgemeente van Wai Marangu valt) en de docenten/studenten van de S.T.M. is verre van optimaal. Tot op heden is daarin nog geen verbetering opgetreden, ondanks hulp van de kerkvisitatoren van de classis. Het werk aan de school is daardoor extra zwaar voor ds. Pol en zijn gezin.

Van half juni tot en met half oktober was ds. Pol met zijn gezin op verlof eerst twee maanden in Canada en daarna nog twee maanden in Nederland.

Driemaal is door deputaten een gastdocent aangezocht en uitgezonden. In de periode van 2 januari 1991 tot 27 februari 1991 verleende ds. J. Klamer hulpdiensten. Van 11 september tot 11 oktober 1991 werd ds. J.A. Boersema uit Apeldoorn bereid gevonden tot het geven van onderwijs, in de periode van het verlof van ds. Pol. Aan het einde van het seizoen 91/92 heeft opnieuw ds. J. Klamer van 24 maart tot 5 mei geholpen bij het onderwijs.

De G.S. van Leeuwarden droeg deputaten op een tweede zendeling-docent uit te zenden. In eerste instantie is door hen gezocht onder predikanten met zendingservaring. In oktober 1990 is een benoeming uitgebracht op ds. S. Braaksma te 's Hertogenbosch. Met blijdschap melden deputaten u dat ds. Braaksma deze benoeming op 10 november 1990 aanvaardde en dat hij op 1 februari 1991 in dienst is getreden.

Hij heeft zich gevestigd in Assen. Ds. Braaksma is tot op heden bezig geweest met voorbereiding op zijn toekomstige werk in Wai Marangu. Uiteraard vormt de studie van de Indonesische taal daarvan het leeuwedeel. In verband daarmee zijn ds. en mevr. Braaksma in december '91 vertrokken naar Indonesië om een intensieve taalstudie te volgen aan het instituut Imlac te Bandung.

Helaas is een definitief visum voor Indonesië nog niet afgekomen en het ziet er op dit moment naar uit, dat dat ook nog wel even zal duren.

In 1993 zal ds. Pol D.V. repatriëren. De voortgang van het onderwijs maakt opvolging noodzakelijk. Naar het getuigenis van ds. Pol is het nog te vroeg voor de zusterkerken de zaak van de opleiding geheel zelf ter hand te nemen. Wanneer de Sumbanese zusterkerken om een opvolger vragen zal op een dergelijk verzoek positief gereageerd moeten worden, naar het oordeel van deputaten.

3.2.3 De financiële hulp (Opdracht 5)

Vanaf 1990 ontvangen onze zusterkerken in Indonesië/NTT geen structurele financiële hulp meer voor het kerkelijk leven.

De structurele hulp van onze kerken beperkt zich tot de exploitatie van de S.T.M. en de hulp voor het onderhoud van de emeriti-predikanten.

De G.S. van Leeuwarden heeft aangedrongen op afbouw van de hulp voor onderhoud van emeriti. In de periode na Leeuwarden '90 is dat niet gelukt. Jaarlijks is 4 miljoen rupiah (ca f. 4000,-) gereserveerd voor onze zusterkerken en die is ook (bijna) geheel nodig geweest.

Zoals blijkt uit het rapport van de deputaten die Sumba bezochten hebben onze zusterkerken het zwaár met de financiële instandhouding van het gewone kerkelijke leven. Het zou onverantwoord zijn daar in dit stadium ook het onderhoud van de emeriti aan toe te voegen.

Wij zijn van oordeel dat vooralsnog de hulp voor emeriti op de oude voet voort moet gaan.

De hulp voor kerkbouw is wel sterk afgenomen. In enkele gevallen is nog hulp verleend voor nieuwbouw, n.l. bij gemeenten die nog niet eerder hulp voor dit doel hadden ontvangen.

Aanvragen voor hulp van gemeenten die al eerder hulp hadden ontvangen zijn afgewezen.

Voor de toekomst zal voor kerkbouwprojecten geen aparte post meer nodig zijn.

Ook bijzondere projecten zijn er niet veel geweest. Hulp is verleend in verband met de registratie van de kerken en voor het goed kunnen functioneren van deputaatschappen en kerkverband. In de toekomst zal het waarschijnlijk nodig blijven dergelijke hulp, indien daarom gevraagd wordt, te verlenen.

3.2.4 De Gereja Masehi Musyafir (Opdracht 2,6,7,8)

In hun rapport aan de G.S. van Leeuwarden maakte de toenmalige deputaten melding van groeiende contacten met de G.M.M. op Timor. Op 12 februari 1991 ontvingen wij bericht, dat deze kerken de gereformeerde belijdenisgeschriften en de gereformeerde KO (zoals die vigeert in de GGRI/NTT) tot richtsnoer hebben aanvaard.

In aansluiting daarop vroegen zij om als zusterkerken te worden aanvaard, deel te mogen uitmaken van de ICRC en personele hulp te mogen ontvangen uit Nederland voor de opbouw van het kerkelijk leven.

Dit bericht en deze verzoeken maakten een persoonlijk bezoek dringend noodzakelijk. Twee deputaten bezochten van 7 - 17 juni de G.M.M./N.T.T.

Uit hun rapport blijkt, dat w in de G.M.M./N.T.T. te maken hebben met een afsplitsing van de grote protestantse volkskerk, die thans onder de leiding van o.a. een man als ds. Elias Fangidae zich duidelijk ontwikkelt in gereformeerde richting.

Gebrek aan goed opgeleid kader maakt de kerken kwetsbaar en ook een makkelijke prooi voor charismatische invloeden.

Deputaten achten, vanwege bestaande verschillen, de tijd nog niet rijp voor een volledige zusterkerkrelatie maar zijn wel van mening dat de huidige contacten geïntensiveerd moeten worden en dat de gevraagde hulp geboden moet worden. Dat is van groot belang voor een doorgaande ontwikkeling in gereformeerde lijn.

Deputaten kregen van de GS Leeuwarden de vrijheid, indien het onderzoek dit uitwijst, alles in het werk te stellen om te komen tot uitzending van een kerkelijke opbouwwerker naar Timor.

Deputaten benoemden op 26 oktober 1991 ds. H. Knigge uit Daarlerveen tot missionair toerustingspredikant in het midden van de GMM/NTT. Op 14 december 1991 aanvaardde ds. Knigge deze benoeming. Op 1 mei 1991 trad hij (na een overgangperiode) in dienst van deputaten BKK. Enkele overwegingen m.b.t. de status die ds. Knigge als gereformeerd predikant in het midden van de G.M.M. zou moeten hebben, zijn neergelegd in een nota, die als bijlage 2 bij dit rapport is gevoegd.

Uit de jongste berichten die wij van de GMM ontvingen bleek ons, dat de GMM druk doende is officiële erkenning bij de overheid te krijgen. Ook is door de GMM besloten tot het oprichten van een theologische school. In verband met deze ontwikkelingen besloten deputaten dat het wenselijk is dat ds. Knigge zo spoedig mogelijk een bezoek brengt aan de GMM voor oriëntatie en overleg.

3.2.5 Zaken betreffende Latijns-Amerika.

Deputaten hebben ten aanzien van Latijns-Amerika de volgende punten te vermelden.

1. Schriftelijk contact werd één en andermaal gezocht met de 'onafhankelijke presbyteriaanse kerk in Mexico, (I.P.I.M.)', een kerk die in 1988 het contact met de G.O.S. verbrak.
2. Met de kerk van Rijnsburg is op 19 januari 1992 overleg geweest over een tweetal gereformeerde kerken in Venezuela, waarover de zendelingen W.J. Keesenberg en J. Glas aan Rijnsburg hadden gerapporteerd. Deputaten waren van oordeel dat de eerste verantwoordelijkheid voor nader onderzoek en eventuele hulpverlening bij de zendende kerken van Rijnsburg ligt. Wel hebben deputaten zich bereid verklaard tot voortgaand overleg en (indien nodig) tot hulp bij verder onderzoek van, bezoek aan en/of contact met deze kerken.
3. Met de kerk van Assen-Zuid is op 3 april 1992 contact geweest over een tweetal kerkverbanden (dat van I.P.B. en de I.E.R.) in Brazilië. Een visitatie van Assen-Z. heeft aangetoond dat er een ontwikkeling in de I.P.B. op gang is in gereformeerde richting en dat ook over de I.E.R. positieve dingen kunnen worden gezegd. Op verzoek van de broeders uit Assen is door deputaten toegezegd, dat zij bereid zijnnauwlettend de ontwikkelingen te volgen en advies te geven inzake het leggen van nauwere contacten en het geven van eventuele hulp.

4. Deputaten ontvingen bericht van de instituering van de Igreja Reformada Colonia Brasolandia in Unai. Het betreft hier een voormalige huisgemeente van Nederlandse kolonisten, die aanvankelijk onder 'toezicht' stond van de kerk van Assen-Zuid, maar die nu (met goedkeuring van de classis Assen) overgegaan is tot instituering. Deze gemeente maakt dus geen deel meer uit van het kerkverband in Nederland, maar is te beschouwen als een zelfstandige buitenlandse kerk, die 'als akkoord van kerkelijke gemeenschap de Drie Formulieren van Eenheid aanvaardt en onderhoudt en die zich, voor zover mogelijk in haar omstandigheden zal gedragen naar de kerkordelijke bepalingen van de Gereformeerde Kerken in Nederland'. Deputaten zijn van oordeel dat het hier om een buitenlandse kerk gaat, die staat op dezelfde grondslag als de Gereformeerde Kerken. Er is daarom geen enkele verhindering deze kerk als zusterkerk te erkennen en een zusterkerkrelatie aan te bieden.

3.3 Voorstellen:

Met betrekking tot de GGRI/NTT:

1. De zusterkerkrelatie met de GGRI/NTT voort te zetten.
2. De personele hulp in de vorm van twee zendeling-docenten voor de S.T.M. in Wai Marangu te continueren en daarbij al het nodige te ondernemen voor de vervanging van ds. A.J. Pol, wanneer hij in 1993 repatrieert, indien daarom gevraagd wordt.
3. De financiële steun aan de GGRI/NTT voort te zetten met dien verstande dat
 - de exploitatie van de S.T.M. in Wai Marangu volledig door Nederland wordt bekostigd;
 - ook voor de komende jaren de hulp voor onderhoud van emeriti-predikanten onverminderd blijft op 4 miljoen rupiah (ca f. 4000,-) per jaar;
 - voor bijzondere projecten, die heel het kerkverband ten goede komen, jaarlijks een bedrag van maximaal f. 5000,- wordt gereserveerd.

Met betrekking tot de G.M.M.:

4. De verkennende contacten met en de personele hulp aan de G.M.M./N.T.T. voort te zetten, mede met de bedoeling in de toekomst te komen tot een volledige zusterkerkrelatie.

Met betrekking tot Latijns-Amerika:

5. Deputaten de bevoegdheid te geven om ontwikkelingen in Venezuela en Brazilië nauwlettend te volgen in samenwerking met de zendende kerken van resp. Rijnsburg en Assen-Zd.
6. De Igreja Reformada Colonia Brasolandia in Unai als zusterkerk te erkennen en de zusterkerkrelatie aan te bieden.

4 SECTIE II: HET VERRE OOSTEN

Tot het werkgebied van deze sectie behoren diverse landen in het Verre Oosten, namelijk Japan, Korea, Taiwan, de Filippijnen, Singapore en Sri Lanka. In 1986 was voor het laatst een bezoek gebracht aan Japan, Korea, Taiwan, Singapore en Sri Lanka. En in 1990 aan de Filippijnen.

In september/oktober 1991 hebben de deputaten ds. O.J. Douma en prof. J. Kamphuis de gereformeerde kerken in deze landen (met uitzondering van de Filippijnen) bezocht (zie bijlage 5) en in januari 1992 werd deputaat ds. J. Klamer afgevaardigd naar de Filippijnen om daar een maand behulpzaam te zijn bij de opbouw van het kerkelijk leven in onze zusterkerken daar (zie bijlage 4).

4.1 Japan (*Acta Leeuwarden art. 102*)

Opdracht:

De contactoefening met de Reformed Church of Japan te continueren, de synode te adviseren over de voortgang van het contact, en de houding van de RCJ ten aanzien van bepaalde relaties, en de RCJ te (laten) bezoeken.

Uitvoering:

De contactoefening heeft vooral plaatsgevonden in het bezoek dat deputaten in september 1991 aan Japan hebben gebracht (bijlage 5).

Uit het daarover uitgebrachte rapport blijkt dat we hier te doen hebben met een kerkgemeenschap die in alle opzichten gereformeerd wenst te zijn. Dat bleek uit de gevoerde gesprekken, de bezochte kerkdiensten, en het intensief contact met het Seminary in Kobe. Omdat men de Geneefse wijzen het meest geëigend acht voor de eredienst, heeft de RCJ een commissie ingesteld voor Psalmberijming en inmiddels een bundeltje van 15 Psalmen op Geneefse wijzen uitgegeven. De kerken tellen 8000 zielen en onderhouden een eigen Theologische Opleiding, maar hebben zeer beperkte middelen voor de Psalmencommissie. Bij de uitgave van de Japanse Psalmberijming zou mogelijk enige hulp uit Nederland zeer wenselijk zijn.

Een zaak van zorg zijn de relaties die de RCJ heeft met de REC (de Reformed Ecumenical Council) en enkele kerken in Amerika, maar vooral het feit van de inmiddels aangegane zusterkerkrelatie met de NGK. In de bespreking met deputaten van de RCJ bleek dat zij een bepaalde vorm van tolerantie bij afwijking van Schrift en belijdenis verantwoord achten. Besloten werd de discussie nog schriftelijk voort te zetten.

De nauwe relatie die er is tussen de RCJ en de NGK is nog een verhindering voor een zusterkerkrelatie tussen de GKN (V) en de RCJ.

Deputaten stellen aan de Generale Synode van Ommen voor:

1. de bestaande contactoefening met The Reformed Church of Japan te continueren en te intensiveren;
2. nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
 - a. de correspondentie met de RCJ over haar beleid ten aanzien van de REC en de NGK voort te zetten;
 - b. desgevraagd financiële hulp te bieden bij het realiseren van een Japanse Psalmbundel met Geneefse wijzen tot een bedrag van f. 5000,-.
 - c. de RCJ te (laten) bezoeken.

4.2 Korea (*Acta Leeuwarden art. 97*): *The Presbyterian Church of Korea (Kosin)*

Opdrachten:

1. de zusterkerkrelatie met de PCK (Kosin) te continueren;
2. in de contactoefening de onderhouding van de leertucht en de kerkregering aan de orde te stellen;
3. de PCK te (laten) bezoeken en ook de zaak van de zendeling-hoogleraren te bespreken, en ook aandacht te geven aan de bijdrage voor gereformeerde lectuur aan de bibliotheek van het Seminary.

Uitvoering:

Uit het rapport van deputaten die Korea bezochten (bijlage 5) blijkt dat de PCK wil leven naar Gods Woord, en dat ongezonde leer in de kerken wordt tegengestaan. Het aantal leden van de PCK is ongeveer 300.000.

De broeders in Korea zouden graag blijvende hulp uit Nederland hebben bij de opleiding van predikanten. Maar deputaten PCK alsook de senaat van het Seminary te Pusan hebben voorgesteld om, vanwege de moeiten bij de huisvesting en de taal, geen zendeling-hoogleraren meer te zenden maar hulp te verlenen via gastcolleges.

Nu er geen zendeling-hoogleraren vanuit Korea kunnen adviseren bij aanschaffing van gereformeerde theologische boeken voor de bibliotheek van het Seminary, is deze hulpverlening uiterst moeilijk te realiseren.

Deputaten stellen aan de G.S. van Ommen voor:

1. de zusterkerkrelatie met The Presbyterian Church of Korea (Kosin) te continueren;
2. nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
 - a. aan de Theologische Universiteit te Kampen te verzoeken een regeling te treffen voor het houden van gastcolleges aan het Seminary van de PCK, die door deputaten BBK worden bekostigd;
 - b. behulpzaam te zijn bij het verzorgen van eventuele gastcolleges aan het Hapdong Reformed Seminary in Suwon;
 - c. de bibliotheek van het Seminary van de PCK te dienen met in Nederland nieuw uitgekomen gereformeerde theologische boeken tot een totaalbedrag van f. 2000,-- per jaar;
 - d. de PCK te (laten) bezoeken.

4.3 *Korea (Acta G.S. Leeuwarden art. 98) The Reformed Presbyterian Church of Korea (Hapdong)*

Opdrachten:

1. de verkennende contacten intensiveren met kennisgeving aan PCK (Kosin);
2. desgevraagd eventuele gastcolleges geven aan het Hapdong Presbyterian Seminary te Suwon.

Uitvoering:

De deputatie van BBK die in september 1991 Korea bezocht, heeft ook een bezoek gebracht aan het seminary van Hapdong-Reformed in Suwon. Het bleek tijdens deze ontmoeting dat het seminary na de dood van dr. Park Yun Sun gevaar loopt niet-gereformeerde trekken te gaan vertonen. Dat werd bevestigd in gesprekken met de PCK. Onze deputaten drongen er op aan dat de kerken die het seminary steunen meer de verantwoordelijkheid voor de opleiding zullen moeten dragen. Hapdong-Reformed is een relatie die aandacht blijft vragen. En er zijn openingen voor contact en gastcolleges.

Deputaten stellen aan de G.S. Ommen voor:

1. de contacten met The Reformed Presbyterian Church of Korea (Hapdong) te intensiveren met kennisgeving aan de PCK;
2. desgevraagd mee te werken aan het doen verzorgen van gastcolleges aan het Hapdong Presbyterian Seminary te Suwon;
3. de RPCK te (laten) bezoeken.

4.4 *Taiwan (Acta G.S. Leeuwarden art. 99) The Reformed Presbyterian Church of Taiwan (RPCT)*

Opdrachten:

1. contacten met de RPCT (Second Presbytery) continueren;
2. komen met voorstellen over contactoefening;
3. verkennende contacten met de RPCT (Original Presbytery) om eenheid met Second Presbytery te bevorderen;
4. deze kerken te (laten) bezoeken.

Uitvoering:

Deze beide kerkengroepen zijn in sept. 1991 door de deputaten ds. O.J. Douma en prof. J. Kamphuis bezocht. En wel allereerst het Seminary dat door zendelingen en predikanten van beide presbyteries is gesticht. Deze China Reformed Seminary is gevestigd te Taipei. Het bestaat nog maar kort en heeft dringend behoefte aan gereformeerde theologische boeken. Op grond van een besluit van de G.S. 1981 om hulp te geven aan Taiwan, waaraan toen geen uitvoering is gegeven, besloten deputaten voor de bibliotheek-aanschaf f. 15.000,-- beschikbaar te stellen.

Inmiddels is de aankomst van enkele boekenzendingen in Taipei bevestigd en kwam ook het bericht dat gesprekken over vereniging van Original en Second Presbytery te verwachten zijn. Of een eventuele zusterkerkrelatie met deze kerken mogelijk is zal afhangen van de uitkomst van deze samensprekingen

Deputaten stellen aan de G.S. Ommen voor:

1. de bestaande contactoefening met beide Presbyteries van de RPCT te continueren en te intensiveren;
2. nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
 - a. waar mogelijk behulpzaam zijn bij de pogingen tot hereniging van beide presbyteries, en heen werken naar een zusterkerkrelatie met de verenigde kerken;
 - b. voor de opbouw van de bibliotheek van de China Reformed Seminary te Taipei gereformeerde boeken te zenden tot een totaalbedrag van f. 20.000,--.
 - c. de RPCT te (laten) bezoeken.

4.5 *Flippijnen (Acta G.S. Leeuwarden art. 104) The Free Reformed Churches of the Philippines (FRCP)*

Oprachten:

1. aangaan van een zusterkerkrelatie;
2. machtiging om voor de komende drie jaar jaarlijks f. 15.000,-- aan de FRCP ter beschikking stellen voor de opbouw en de voortgang van het kerkelijk leven en een bedrag van f. 2000,-- voor studiemateriaal voor predikanten;
3. zo mogelijk jaarlijks personele hulp te bieden die de broeders op Negros voor bepaalde tijd behulpzaam kan zijn bij de opbouw van het kerkelijk leven.

Uitvoering:

Pas in januari 1992 kon een begin worden gemaakt met het bieden van personele hulp bij de opbouw van het kerkelijk leven op Negros.

Het kort verslag van ds. J. Klamer die daarheen afgevaardigd was door BBK (bijlage 4) laat het belang van personele hulp duidelijk uitkomen.

De begeerte om gereformeerde kerken te zijn is er, maar men is er van doordrongen dat men nog heel wat heeft te leren. De gegeven cursussen met name over de betekenis van het genadeverbond, de taak van de ambtsdragers en de waarde van het kerkverband hebben bijgedragen tot een verder gaan in het gereformeerde spoor. Belangrijk is dat de kerken zelf besloten de gereformeerde kerkorde te aanvaarden en in classicaal verband samen te leven. Op deze wijze kan ook financiële hulp beter tot zijn recht komen.

Geregelde personele hulp zal veel kunnen bijdragen aan de opbouw van het kerkelijk leven. Met D.V.N. is overleg gevoerd over de werkwijze op de Filippijnen.

Deputaten stellen aan de G.S. Ommen voor:

1. de zusterkerkrelatie met the Free Reformed Churches of the Philippines (FRCP) te onderhouden naar de aangenomen afspraken;
2. nieuw te benoemen deputaten te machtigen:
 - a. voor de komende drie jaar jaarlijks op aanvraag van de FCRP tot maximaal f. 15.000,-- ter beschikking te stellen voor projecten tot opbouw en voortgang van het kerkelijk leven; en tot een bedrag van f. 2000,-- per jaar voor de aanschaf van studiemateriaal ten behoeve van de predikanten van de FCRP;
 - b. zo mogelijk jaarlijks personele hulp te bieden die de broeders op de Filippijnen voor bepaalde tijd behulpzaam kan zijn bij de verdere opbouw van het kerkelijk leven.

4.6 *Singapore (Acta G.S. Leeuwarden art. 103) First Evangelical Reformed Church (FERC) en Covenant Evangelical Reformed Church (CERC)*

Opdrachten:

1. de verkennende contacten met the Evangelical Reformed Church in Singapore voort te zetten, met het doel haar te winnen voor het aangaan van een kerkelijke relatie als daarvoor voldoende basis aanwezig zal blijken;
2. bij de contacten met de ERCS ook de Covenant Evangelical Reformed Church te betrekken;
3. de ERCS en de CERC te (laten) bezoeken.

Uitvoering:

Van 28 september tot 2 oktober 1991 heeft een deputatie van BBK deze beide gemeenten bezocht (zie bijlage 5). Zij ervoeren dat het goed was kennis te maken met deze gemeenten, die, tegenover veel dwaling in haar omgeving, begeren gereformeerd te zijn. In het bijzonder met de FERC is het contact goed geweest, zoals bleek uit een geanimeerde bespreking onder een breed en leergierig publiek op een lezing van prof. J. Kamphuis over het verbond. Om deze lering was tevoren gevraagd. Het bleek dat juist ten aanzien van deze leer interne moeiten waren, vanwege een sterke beïnvloeding van deze kerken vanuit de Protestant Reformed Churches (PRC) uit Amerika.

De contacten met de PRC hebben als gevolg dat de prediking en de ambtelijke bearbeiding permanent bedreigd worden door de (PRC-)leer over uitverkiezing en verbond.

De banden die men heeft met de PRC verhinderen op dit moment een zusterkerkrelatie. Maar de gebleken begeerte om de Here te dienen naar zijn Woord zal een stimulans moeten zijn de gelegde contacten te verstevigen. En als zulks door deze kerken verzocht wordt, zullen ook deputaten alle hulp bieden die verantwoord is. Bezoeken van hen die Singapore aandoen, kunnen bijdragen aan wederzijdse opbouw.

Deputaten stellen aan de G.S. Ommen voor:

1. de contacten met de FERC en de CERC in Singapore voort te zetten;
2. eventueel de FERC en de CERC te (laten) bezoeken.

4.7 *Sri Lanka (Acta G.S. Leeuwarden art. 100) The Dutch Reformed Church of Sri Lanka (DRC)*

Opdrachten:

1. de contactoefening te continueren;
2. aan de volgende synode een voorstel te doen omtrent de wijze waarop de contacten met de DRC kunnen worden voortgezet;
3. bij deze kerken blijven aandringen op beslissingen ten aanzien van sommige van haar kerkrelaties;
4. de DRC christelijk te bemoedigen en te ondersteunen door briefwisseling en een bezoek;
5. indien concrete financiële nood wordt aangetoond tot een bedrag van max. f. 20.000,-- te steunen.

Uitvoering:

Tijdens het in 1991 gebrachte bezoek (zie bijlage 5) is gebleken dat de DRC een kleine, maar zeer ijverige gereformeerde kerkgemeenschap. De financiële lasten van de laatste jaren zijn sterk verminderd, het zendingswerk op Sri Lanka bloeit, en leden van de Gereformeerde Kerken in Nederland die kerkdiensten bijwonen van de DRC geven van haar een goed getuigenis. Samen met enkele zusters uit ons land, die in Colombo en omstreken hebben gewerkt, zijn zendingsprojecten opgezet. BBK heeft een bedrag van f. 15.000,-- voor het Mission Fund en f. 5000,-- voor drukwerkkosten ten behoeve van het evangelisatiewerk ter beschikking gesteld. Deze kleine kerkengroep, die uit zeven gemeenten bestaat, heeft 12 zendingsposten op het eiland. En hoewel elke zondag in de zeven gemeenten de 3e collecte bestemd is voor het zendingswerk is enige financiële steun van buiten zeer nodig.

De DRC stuurt haar studenten voor verdere opleiding niet meer naar Grand Rapids maar naar Geelong, in Australië. En het plan is voor de toekomst gebruik te maken van de opleiding in

Dehra Dun (India). Aan deze school doceert onder andere een oud-leerling van drs. Batteau toen hij als zendeling-hoogleraar in Korea werkte.

Tijdens de verslagperiode zijn er samensprekingen geweest met rev. Koch en rev. Jansz.

Hierbij is ook aan de orde geweest het als observer deelnemen aan de ICRC.

In oktober 1992 zal het 350-jarig bestaan van de DRC gevierd worden. Bij die gelegenheid zal de aanduiding 'Dutch' waarschijnlijk komen te vervallen, omdat de DRC geen buitenlandse kerk wil zijn, maar de gereformeerde kerk op Sri Lanka.

Namens deputaten hopen bij die gelegenheid aanwezig te zijn br. C.J. Smallenbroek en drs. J.M. Batteau. Van daaruit zullen zij ook een bezoek brengen aan de opleidingsschool in Dehra Dun, India.

Met 'De Verre Naasten' is overleg geweest over raakpunten tussen BBK en DVN op Sri Lanka. Een zusterkerkrelatie met de DRC wordt onder meer verhinderd door haar lidmaatschap van de REC. Bij de afsluiting van dit rapport was nog niet bekend welk standpunt de DRC ten aanzien van de REC heeft bepaald.

Deputaten stellen aan de G.S. Ommen voor:

1. de bestaande contactoefening met the (Dutch) Reformed Church of Sri Lanka voort te zetten;
2. de DRC waar nodig te steunen bij haar zendings- en evangelisatiewerk tot een bedrag van f. 20.000,-- per jaar;
3. in de contacten met de DRC blijven aandringen op verantwoordelijke beslissingen inzake de REC en andere kerkelijke relaties.

5 SECTIE III: ANGELSAKSISCHE LANDEN

5.1 *Canadian Reformed Churches (CANRC)*

5.1.1 Inhoud van de zusterkerkrelatie

Met betrekking tot de beoefening van de zusterkerkrelatie met de CANRC kan met dankbaarheid worden geconstateerd dat de goede betrekkingen, die al zoveel jaren bestaan, bewaard mochten blijven. Mogelijk dat de banden nog worden versterkt nu enkele predikanten van de Gereformeerde Kerken een beroep vanuit de CANRC hebben opgevolgd. Onder hen is ds. J. de Gelder, jarenlang algemeen secretaris van deputaten BBK en lid van sectie 3, die predikant in Smithville werd en daarom zijn gewaardeerde arbeid binnen de sectie moest beëindigen. Verder werd prof. dr. N.H. Gootjes na zijn terugkeer uit Korea benoemd tot hoogleraar te Hamilton. Deputaten hebben, krachtens instructie van de Generale Synode van Leeuwarden, de Canadese kerken hiermee gelukgewenst. Ook is aan de CANRC de dank van genoemde synode overgebracht voor het meeleven met de arbeid van de synode. Tenslotte zijn de voor de CANRC relevante besluiten van de synode van Leeuwarden aan haar meegedeeld.

5.1.2 Bezoek van deputaten van de CANRC

Een hoogtepunt in de beoefening van de zusterkerkrelatie met de CANRC vormde het bezoek dat twee van haar deputaten aan Nederland brachten. Op donderdag 20 september 1990 werden rev. Cl. Stam en rev. J. Visscher ontvangen door de sectie. In een broederlijk en openhartig gesprek werd van gedachten gewisseld over zaken van wederzijds belang. Enige verontrusting kwam aan het licht die in de Canadese kerken bestaat (overigens niet bij iedereen) over het beleid van de GKN(V) ten aanzien van de vele buitenlandse contacten. Nadere uitleg kon gegeven worden over de besluiten ten aanzien van de Reformed Church of the United States, de Free Church of Scotland, en de Orthodox Presbyterian Church. Verder werd gesproken over de door Leeuwarden 1990 geformuleerde regels voor de zusterkerkrelaties.

Deputaten van de CANRC kunnen zich in deze regels vinden en zullen hun synode voorstellen de eigen regels bij de Nederlandse aan te passen. Wel wordt de wenselijkheid overwogen de eerste regel wat positiever te formuleren dan Leeuwarden heeft gedaan, in deze zin namelijk: de kerken zullen op elkaar toezien dat ze trouw blijven aan de gereformeerde leer. Van beide kanten werd de begeerte uitgesproken ten aanzien van de betrekkingen met buitenlandse kerken zoveel als mogelijk is op één lijn te blijven, resp. te komen.

5.1.3 Conclusie en voorstel

Deputaten kunnen ook nu met dankbaarheid constateren dat de CANRC trouw zijn gebleven aan de Schrift en aan de gereformeerde belijdenis, alsmede aan de daarop gegronde gereformeerde kerkregering. Ze stellen de generale synode daarom voor de kerkelijke gemeenschap met de Canadian Reformed Church te blijven oefenen volgens de daarvoor vastgestelde regels.

5.2 *Reformed Church of the United States (RCUS)*

5.2.1 Inhoud van de zusterkerkrelatie

Er zijn geen ingrijpende zaken te vermelden met betrekking tot de sinds de synode van Leeuwarden bestaande zusterkerkrelatie.

Deze relatie werd verstevigd door het bezoek dat de deputaten ds. J. de Gelder en br. Jac. van der Kolk van 2-5 april 1991 mochten brengen aan de synode van de RCUS te Garner (Iowa). Ze brachten daar de groeten van de Gereformeerde Kerken in Nederland over en bespraken tevens de steun die zowel de RCUS als de GKN(V) verlenen aan de Eglise Réformée Confessante au Zaïre. De synode sprak haar blijdschap uit over de zusterkerkrelatie met de Gereformeerde Kerken in Nederland. De RCUS heeft besloten het lidmaatschap van de I.C.R.C. aan te vragen en vroeg deputaten om een 'letter of recommendation' (een aanbevelingsbrief) aan het interim-committee van de ICRC. Aan dit verlangen hebben deputaten inmiddels voldaan. Met de RCUS is meerdere malen overleg gevoerd over de hulp aan de ERCZ.

5.2.2 Conclusie en voorstel

Deputaten kunnen met dankbaarheid constateren dat de RCUS trouw gebleven is aan de Schrift en de gereformeerde belijdenis. Zij stellen daarom de synode voor de zusterkerkrelatie met deze kerk te blijven beoefenen volgens de vastgestelde regels.

5.3 *Free Reformed Churches of Australia (FRCA)*

5.3.1 Inhoud van de zusterkerkrelatie

De beoefening van de zusterkerkrelatie met de FRCA mocht onder de zegen van de Here goede voortgang vinden. Er was een vrij geregelde briefwisseling met de deputaten betrekkingen buitenlandse kerken en de FRCA, onder meer over de I.C.R.C., de contacten met de Reformed Churches of New Zealand, en de regels voor zusterkerkrelaties, zoals aanvaard door de Generale Synode van Leeuwarden. Deputaten hebben desgevraagd hun commentaar gegeven op enkele 'pijnpunten' van de FRCA ten aanzien van grondslag en koers van de I.C.R.C. Voorts zijn enkele besluiten van de synode van Leeuwarden inzake buitenlandse kerken verduidelijkt. Volgens opdracht van deze synode hebben de brs. ds. O.J. Douma en D.J. van Wijnen de synode van de FRCA bezocht, die van 15 mei t/m 8 juni 1992 te Bedfordale gehouden werd.

5.3.2 Synode 1990

We vermelden enkele besluiten die de synode van Armadale 1990 heeft genomen ten aanzien van de relaties met andere kerken:

- deputaten zijn benoemd voor samenspreking met de Reformed Churches of Australia, die hebben gebroken met de GKN (syn.) en hebben uitgesproken dat het lidmaatschap van de GOR moet worden beëindigd, indien de GKN (syn.) lid blijven;
- de contacten met de Reformed Churches of New Zealand moeten worden voortgezet, zeker na de breuk van deze kerken met de GOR; de discussie moet worden voortgezet over de relaties van de RCNZ met 'third parties'.
- de gesprekken met de Presbyterian Church of Eastern Australia moeten worden voortgezet, met name over de leer van de kerk, en de toelating tot kansel en avondmaalstafel;
- de gesprekken met de Evangelical Reformed Church of Singapore worden voortgezet;
- de contacten met kerken in Japan en Uganda zijn afgebroken;
- ten aanzien van de I.C.R.C. is besloten de zusterkerken te consulteren over de bezwaren tegen de koers van de I.C.R.C.

5.3.3 Conclusies en voorstellen

Geconcludeerd kan worden dat de Free Reformed Churches of Australia in leer, dienst, kerkregering en tucht trouw gebleven zijn aan de gereformeerde belijdenis. Op grond daarvan stellen deputaten aan de synode voor met de Free Churches of Australia een zusterkerkrelatie te blijven beoefenen.

5.4 *Evangelical Presbyterian Church of Ireland (EPCJ)*

5.4.1 Inhoud van de zusterkerkrelatie

Met blijdschap kan worden geconstateerd dat de zusterkerkrelatie met de EPCI goede voortgang mocht hebben. De rapporten van de jaarlijkse presbytery werden deputaten toegezonden.

Daaruit blijkt dat deze kleine kerk in grote trouw en met inzet van de beschikbare krachten werkzaam is in de dienst van de Here.

Daarbij heeft zending en evangelisatie een grote prioriteit, wat ook blijken kan uit de forse bedragen die hiervoor jaarlijks worden geofferd, ook door de jeugd van de kerk. Verblijvend is dat het aantal vacatures is afgenomen, door de bevestiging en intrade van enkele nieuwe predikanten. Met de EPCI is contact geweest over de positie van en de steun aan de 'mission church' te Accrington (zie daarover onder 5.4.2). De EPCI heeft bepleit dat ook de GKN(V) voortaan zullen worden betrokken bij de zgn. 'regionale I.C.R.C.' Helaas is dat voor de vergadering in september 1991 niet gebeurd. De EPCI heeft de bedoeling deze zaak in een later stadium opnieuw aan te kaarten. Deputaat ds. H. van Veen heeft na afloop van zijn bezoek aan de synode van de Reformed Presbyterian Church of Ireland op donderdag 11 juni

1992 een ontmoeting gehad met afgevaardigden van de EPCI.

5.4.2 Steun aan de 'mission church'te Accrington

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 nam ten aanzien van de steun aan de kerkplanting in Accrington het volgende besluit:

'nieuw te benoemen deputaten op te dragen, afhankelijk van de ontwikkeling van het werk in Accrington, een financiële bijdrage te geven tot maximaal f. 5000,-- per jaar'. Als grond daarvoor voert de synode het volgende aan: 'Zolang er financiële nood is bij de voortgang van het werk in Accrington en dit werk zelf positief beoordeeld kan worden, is een bijdrage door de GKN verantwoord'. Deputaten zijn bij de bestudering van dit synodebesluit gestuit op een probleem. Het vorige deputaatschap had aan de synode voorgesteld het werk in Accrington te steunen tot een jaarlijks bedrag van £ 5000,--. Dat voorstel is vanuit de synode niet bestreden of geamendeerd. Wel is besloten dat alle steunbedragen in guldens zouden worden vermeld. Vermoedelijk is toen verzuimd het in ponden aangegeven bedrag om te rekenen in guldens. Vandaar dat deputaten de vrijheid hebben genomen een jaarlijkse steun van £ 5000,-- toe te kennen. Gebleken is echter dat er in werkelijkheid £ 7000,-- per jaar aan steun van buitenaf nodig zou zijn, om de predikant rev. Green zonder onoverkomelijke zorgen van het evangelie te laten leven. De kleine gemeenschap in Accrington doet wat ze kan, maar de meesten horen tot de sociaal zwakkeren: werklozen, éénouder-gezinnen, alleenstaanden. Daarover informeert het verslag van het bezoek, dat de deputaten A. de Jager en H. van Veen in maart 1991 aan Accrington hebben gebracht, breder. Dit verslag is als bijlage aan dit rapport toegevoegd. Op 25 november 1991 heeft de sectie een ontmoeting gehad met rev. Green, die toen in Nederland op bezoek was. Ook tijdens dat bezoek kwam de precaire financiële situatie van Accrington aan de orde. Duidelijk werd ook dat van de EPCI op het financiële vlak geen extra bijdragen te verwachten zijn, gezien alle verplichtingen die men verder heeft.

Op voorstel van de sectie besloot de algemene vergadering van deputaten op 14 december 1991 over het jaar 1991 aanvullende steun te verlenen aan het kerkewerk in Accrington tot een bedrag van £ 7000,--. Voorts besloten deputaten de Free Church of Scotland te vragen of deze kerk de jaren na 1991 mogelijk ook een bijdrage zou kunnen leveren. Op dit verzoek is nog niet geantwoord. Deputaten achten voortgaande steun aan dit belangrijke werk verantwoord en zelfs geboden. Uit de diverse gesprekken is duidelijk geworden dat rev. Green en de gemeente waaraan hij verbonden is, in gereformeerde zin willen werken. Daar gaat ook een zegen van uit voor meerderen die door het evangelie bereikt worden. Tegelijk brengt dat ook een 'scheiding der geesten' mee. Zo hebben in 1991 enkele gezinnen de kerk verlaten, en zich geschaard rond een gemeentelid, dat al langer had getracht zichzelf als prediker in te dringen en op te dringen. Het is verheugend te constateren dat rev. Green in deze gezond kerkelijk denkt, en dat de rest van de gemeente hierin volledig achter hem staat. Maar het vertrek van de betreffende gezinnen was wel een gevoelige aderlating, ook financieel. Van belang is ook de positieve inbreng van de gemeente van Accrington en haar predikant in het werk van de Presbyterian Association in England en de daaruit gevormde interim-presbyterie (zie onder 5.10). Tenslotte mag vermeld worden de goede 'bilaterale' contacten die Accrington onderhoudt met andere presbyteriaanse kerken, met name met die van Cardiff en Hull. Ook dat is een positieve ontwikkeling te noemen, die onze hartelijke steun verdient. Een reden te meer om te blijven steunen, zijn de in onze ogen armoedige omstandigheden waaronder predikant en zijn gezin leven en wonen.

Vermeld kan nog worden dat binnen de Gereformeerde Kerk van Alphen aan de Rijn een steuncomité bestaat om contacten te onderhouden met de gemeente in Accrington en zo mogelijk gerichte projecten te ondersteunen. Gedacht wordt aan een vervoermiddel om verder weg wonende kerkleden van en naar de kerk te brengen, en aan aankoop van een geschikte kerkzaal. Deputaten staan in geregeld contact met de broeders en zusters in Alphen om wildgroei en langs elkaar heen werken te voorkomen, en de steun zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. In het al vermelde gesprek met een delegatie van de EPCI kwam naar voren dat in oktober/november 1992 een evaluatie gemaakt zal worden van het werk in Accrington.

5.4.3 Conclusie en voorstel

Deputaten concluderen met dankbaarheid dat de Evangelical Presbyterian Church of Ireland trouw gebleven is aan de Schrift en aan de door haar aangenomen gereformeerde belijdenis.

Op grond daarvan stellen ze aan de synode voor de zusterkerkrelatie met deze kerk voort te zetten op basis van de vastgestelde regels.

5.5 *Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)*

5.5.1 Aanbod van zusterkerkrelatie

De Generale Synode van Leeuwarden heeft besloten de Reformed Presbyterian Church of Ireland de zusterkerkrelatie aan te bieden. Van dit besluit is deze kerk schriftelijk kennis gegeven. Helaas bleek de desbetreffende brief nooit te zijn aangekomen. Toen deputaten daarvan op de hoogte kwamen, hebben ze de benodigde stukken opnieuw aan de deputaten van de RPCI toegezonden. Dat was de reden dat pas de synode van 1992 van de RPCI een besluit kon nemen over het aanbod van de GKN(V). Met dankbaarheid kunnen deputaten melden dat de RPCI dat aanbod heeft geaccepteerd, en de voorgestelde regels heeft aanvaard. De synode waar dit besluit werd genomen, is door de deputaat ds. H. van Veen bijgewoond. Hij heeft namens de Gereformeerde Kerken in Nederland blijdschap uitgesproken over het genomen besluit.

5.5.2 Conclusie en voorstel

Deputaten concluderen met dankbaarheid dat de Reformed Presbyterian Church of Ireland trouw is aan de Schrift en de gereformeerde belijdenis. Ze stellen de synode daarom voor op basis van de wederzijdse aanvaarde regels de zusterkerkrelatie met de RPCI te beoefenen.

5.6 *Free Church of Scotland (FCS)*

5.6.1 Inhoud van het contact

De Generale Synode van Leeuwarden besloot 'aan The Free Church of Scotland een zusterkerkrelatie aan te bieden'. Deputaten hebben krachtens opdracht van de synode van de EPCI en de RPCI van dit besluit op de hoogte gesteld. Uiteraard is ook de FCS zelf in kennis gesteld van het aanbod van de synode, en zijn haar de nieuwe vastgestelde regels voor een zusterkerkrelatie toegezonden. In de verwachting dat deze zaak tijdens de General Assembly van 1991 zou worden behandeld, hebben deputaten ds. A. de Jager afgevaardigd om de bespreking bij te wonen (bijlage 6).

Toen is dat echter niet gebeurd. Pas in maart 1992 heeft het Committee gesproken over de contacten met de GKN(V) en de CANRC. De regels die deze kerken hanteren voor de zusterkerkrelatie zijn besproken. Op drie punten had men kritiek. Allereerst vond men dat het vooropstellen van de regel dat de kerken op elkaar zullen toezien dat ze niet afwijken van het gereformeerde geloof, een 'inquisitorial and judgemental attitude' (een inquisitoriale en beoordelende houding) suggereerde. Verder dat het vreemd is aan het presbyteriaanse systeem afgevaardigden van buitenlandse kerken de status van adviseur van de synode toe te kennen. Tenslotte achtte men de noodzaak elkaar te informeren over 'relaties met derden' 'unnecessarily restrictive' (onnodig beperkend). Het Committee had zelf een zestal regels opgesteld voor 'fraternal relations between churches' (broederlijke betrekkingen tussen kerken) die deputaten enkele weken voor de General Assembly van 1992 zijn toegestuurd. De sectie heeft deze regels en de kritiek op de door onze synode opgestelde regels zorgvuldig besproken. Enerzijds werd met dankbaarheid geconstateerd dat de FCS voor het eerst regels voor relaties met andere kerken heeft geformuleerd. Al zijn er verschillen in formulering, de voorlopige conclusie van de sectie was dat de regels die de FCS wil gaan hanteren, niet strijdig zijn met de 'regels van Leeuwarden'. Anderzijds misten deputaten een duidelijk antwoord op het aanbod dat Leeuwarden deed. Wil men nu een zusterkerkrelatie, of niet? Onder meer met de opdracht hierover meer duidelijkheid te krijgen, werd ds. A. de Jager afgevaardigd naar de General Assembly van mei 1992 (bijlage 7). Er blijkt uit zijn verslag dat de voorbereiding van de besluitvorming, ook door leden van de GA zelf, als onbevredigend is ervaren. Wat ook al uit eerdere persoonlijke reacties bleek, werd in de wandelgangen van de synode bevestigd: meerdere, met name jongere predikanten, willen graag een zusterkerkrelatie met de GKN(V), en zijn ook van mening dat de FCS tot nu toe de zaak van de kerkelijke relaties veel te vrijblijvend en te informeel heeft aangepakt. Ze hebben aangekondigd in de kerkelijke weg de kwestie van de regels opnieuw aan te willen kaarten. Tijdens de General Assembly bleek dat de beslissing nu bij de GKN(V) en bij de CANRC ligt, of men op basis

van de door de GA vastgestelde regels 'fraternal relations' wil met de FCS. De afspraak kon worden gemaakt dat de beide deputaatschappen elkaar zullen ontmoeten om deze zaak door te spreken.

5.6.2 Conclusie en voorstel

Hoewel de discussie over de zusterkerkrelatie tussen FCS en GKN(V) nog niet naar tevredenheid is afgerond, kunnen deputaten toch met dankbaarheid constateren dat er geen reden is op het aanbod van de synode van Leeuwarden terug te komen. De FCS toont in alles een trouwe kerk van de Here Christus te zijn.

We moeten deze kerk en onszelf de tijd gunnen tot een goede afronding te komen van de discussie over de regels voor de zusterkerkrelatie. Deputaten stellen voor tot zolang de bestaande (voorlopige) relatie te continueren.

5.7 *Orthodox Presbyterian Church (OPC)*

5.7.1 Inhoud van het contact

De Generale Synode van Leeuwarden besloot ten aanzien van de OPC 'de contacten met The Orthodox Presbyterian Church voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren'. Daaraan kon reeds inhoud worden gegeven op 16 oktober 1990 in een ontmoeting met twee afgevaardigden van de OPC, rev. J.J. Peterson en rev. G.I. Williamson, die in Nederland op bezoek waren. Ze bezochten hier tevens de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken. Met beide broeders kon over diverse zaken indringend en opbouwend doorgesproken worden, zoals over de breuk met de Reformed Oecumenical Council, de verhouding tot de Presbyterian Church of America, de Christian Reformed Churches, de CANRC, en de RCUS. Ook kregen we meer inzicht in de situatie binnen de OPC. Verder werd gesproken over de kerkelijke situatie in Nederland, en met name de kijk van de GKN(V) op de Chr. Geref. Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Begin 1992 kregen deputaten een verzoek van de OPC deze kerk van advies te dienen inzake plannen tot verbreding van haar grondslag met de Drie Formulieren van Eenheid, en tot formulering van de 'a common Presbyterian and Reformed Church order' (een gemeenschappelijke presbyteriaans-gereformeerde kerkorde). Navraag bij de deputaten van de CANRC leerde overigens dat deze kerken niet door de OPC met deze vragen waren benaderd. Deputaten vroegen en kregen advies van prof. drs. D. Deddens te Hoogeveen. Dit advies zal aan de OPC worden meegegeven.

5.7.2 Conclusie en voorstel

Deputaten concluderen dat er alle reden is verder te werken aan de intensivering van het contact met de Orthodox Presbyterian Church. Dit is in nauw overleg en samspraak met de CANRC en de RCUS. Ze stellen de synode daarom voor nieuwe deputaten dezelfde opdracht te geven als deputaten van Leeuwarden kregen, namelijk 'de contacten met The Orthodox Presbyterian Church voort te zetten en zo mogelijk te intensiveren' en 'met deputaten van de CANRC en de RCUS contact te onderhouden over het verloop van de gesprekken met de OPC.

5.8 *Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA)*

5.8.1 Inhoud van het contact

De synode van Leeuwarden gaf deputaten de opdracht 'het contact met de Presbyterian Church of Australia voort te zetten'.

Ook droeg de synode deputaten op 'de PCEA een bezoek te brengen, indien afgevaardigden van de GKN de eerstvolgende synode van de FRCA bezoeken'. Om praktische redenen moest van deze gecombineerde reis worden afgezien. De deputaten ds. A. de Jager en ds. H. van Veen zijn aangewezen om de PCEA te bezoeken, voorafgaande aan hun bezoek aan de synode van de Reformed Churches of New Zealand.

5.8.2 Conclusies en voorstellen

Deputaten hopen in hun aanvullende rapport met conclusies en voorstellen te komen, na bestudering van het rapport van hun afgevaardigden en van de besluiten die de FRCA hebben genomen ten aanzien van hun contacten met de PCEA.

5.9 *Reformed Churches of New Zealand (RCNZ)*

5.9.1 Inhoud van het contact

De synode van Leeuwarden droeg deputaten op 'het contact met The Reformed Churches of New Zealand voort te zetten', en daarbij 'bijzondere aandacht te besteden aan de relaties die de RCNZ hebben met andere kerken, in het bijzonder de NGK'.

Een eerste gelegenheid deze opdracht uit te voeren, deed zich voor toen deputaten op 30 september 1991 een uitvoerig gesprek mochten hebben met br. D.G. Vandepyl, deputaat betrekkingen buitenlandse kerken van de RCNZ. Intensief werd met hem doorgesproken over de situatie binnen de RCNZ, de contacten die deze kerken hebben met kerken in andere landen (waaronder Nederland), en in verband daarmee over de kerkelijke situatie in Nederland. De RCNZ hebben de banden met de GKN(syn.) en met de REC verbroken. Het valt te verwachten dat het tot een breuk met de Christian Reformed Churches in America zal komen.

Wat de relaties met kerken in Nederland betreft, zijn er bepaalde contacten met de Christelijke Gereformeerde en de Nederlands Gereformeerde Kerken. Het is met name de jongere generatie moeilijk duidelijk te maken wat de verschillen zijn.

Maar volgens br. Vandepyl gaat het met zijn kerken de goede kant op, en valt te verwachten dat uiteindelijk zal worden besloten tot een relatie met de CGK en de GKN(V).

De synode van Leeuwarden gaf deputaten ook de opdracht 'de RCNZ te bezoeken in combinatie met een bezoek aan de FRCA en de PCEA'. Vanwege het feit dat de synode van de FRCA in mei 1992 zou plaatsvinden en die van de RCNZ gehouden zou worden eind september / begin oktober van dat jaar, moest besloten worden tot twee afzonderlijke reizen. De deputaten ds. A. de Jager en ds. H. van Veen zijn aangewezen de synode van de RCNZ bij te wonen en tevens kennis te maken met het kerkelijk leven binnen de RCNZ. Te vermelden valt nog dat op dit bezoek is aangedrongen door de deputaten van de FRCA, welke kerk ook in contact staat met de RCNZ en heeft besloten eveneens afgevaardigden naar de synode in Christchurch te sturen.

5.9.2 Conclusies en voorstellen

Deputaten stellen zich voor in hun aanvullende rapport de synode te dienen met conclusies en voorstellen, op grond van de bevindingen van de deputaten die de RCNZ zullen bezoeken.

5.10 *Presbyterian Association of England (PAE)*

5.10.1 Inhoud van het contact

Deputaten kregen van de synode van Leeuwarden instructie 'het contact met de PAE voort te zetten', en 'desgevraagd door middel van een waarnemer de Council van de PAE bij te wonen'. Dit met als doel 'waar mogelijk de verdere uitbouw van de PAE in de gereformeerde richting te bevorderen'. Deputaten hebben getracht aan deze opdracht naar vermogen uitvoering te geven.

Zo heeft deputaat ds. Van Veen enkele malen als waarnemer de Council van de PAE bijgewoond. Het stemt tot dankbaarheid dat deputaten uitvoerig werden geïnformeerd over de ontwikkelingen binnen de PAE.

Ze kregen steeds de concept-agenda en de notulen van de vergaderingen toegestuurd, alsmede afschriften van belangrijke correspondentie.

Van hun kant hebben deputaten aangeboden mee te denken bij de pogingen te komen tot een kerkordelijke structuur voor een toekomstige presbyteriaanse kerkgemeenschap. Als concrete handreiking is aan de Council van de PAE, alsmede aan de aangesloten plaatselijke kerken en groepen de kerkorde van de Gereformeerde Kerken in Nederland, die in het Engels vertaald is door ds. W. Pouwelse te Leusden, toegestuurd.

Tijdens een bezoek van de deputaten aan diverse kerken in Engeland en Wales (zie bijlage 8) kon ook een ontmoeting plaatsvinden met enkele leden van de Council van de PAE.

Openhartig is over het reilen en zeilen van deze organisatie doorgesproken, waarbij ook de kritiek en de zorg die zowel bij sommige van de lidkerken zelf als bij de deputaten van de GKN(V) leeft, indringend aan de orde kwam.

Als een zeer positieve ontwikkeling kan genoemd worden de vorming van een 'interim-presbytery' op 21 september 1991.

Hiervan zijn alleen plaatselijke kerken lid. Verheugend is ook dat te Durham de ambten konden worden ingesteld. De kerk te Hull kreeg een eigen predikant in de persoon van rev. Nigel Westhead. Juist onlangs heeft een presbyteriaanse predikant uit Noord-Ierland (rev. Atkinson) een beroep van de kerk te Cambridge aangenomen. Al met al zijn dit hoopgevende ontwikkelingen, zeker omdat te constateren valt dat de aangesloten kerken elkaar beter leren kennen en meer en meer naar elkaar toegroeien, hetgeen door broeders van de EPCI bevestigd werd.

Sinds begin 1992 werkt de uit Amerika afkomstige rev. David Cross als 'churchplanter' in dienst van de PAE, met als basis de plaats Chelmsford. Er zijn concrete plannen om ook in Oxford een kerk te stichten. Daar gaat het echtpaar Duquid werken. Af te wachten is wat de vruchten op dit werk zullen zijn, en hoe de hopelijk gestichte kerken hun plaats binnen het geheel van een presbyteriaanse kerk van Engeland zullen vinden. Overigens blijft ook de PAE als zodanig bestaan, met als voornaamste taken 'kerkplanting', publiciteit, contacten naar buiten, en financiën.

5.10.2 Steun aan East Hull Presbyterian Church

Door deze kerk werd een beroep gedaan het beroepen van een eigen predikant financieel te ondersteunen. Deputaten hebben gemeend dit verzoek te moeten honoreren, gelet op de gebrekkige middelen van deze kleine gemeente en de goede vooruitzichten die er zijn op uitbouw van de kerk te Hull.

Uit gesprekken en correspondentie is gebleken dat deze gemeente trouw wil zijn aan de gereformeerde leer en prijs stelt op gezonde gereformeerde prediking. De beide ouderlingen, de brs. Cresswell en Penticost, geven daarbij goede leiding. Daarvoor kan verwezen worden naar het verslag van het bezoek dat de deputaten De Jager en Van Veen in maart 1991 aan Hull hebben gebracht (bijlage 8).

Sinds 7 september 1991 is rev. N. Westhead als predikant aan de gemeente verbonden. Rev. Westhead heeft zijn opleiding gekregen aan een evangelische bijbelschool in Wales, en ziet zelf de zwakke punten van zijn opleiding in.

Graag wil hij nader onderwezen worden, b.v. door gereformeerde lectuur, vooral over de leer van het verbond en over 'heilshistorische preken'. Enkele boekwerken die hem cadeau zijn gedaan, zijn enthousiast aanvaard en gebruikt. Bij het uitbouwen van de PAE in gereformeerde richting, kan de kerk te Hull een belangrijke functie vervullen. Vandaar dat deputaten hebben besloten de gemeente te steunen tot een bedrag van £ 10.000,- per jaar, op basis van een over te leggen begroting en een jaarlijks verslag van werkzaamheden.

5.10.3 Hulp vanuit plaatselijke gereformeerde kerken

Een nieuwe ontwikkeling is dat contacten zijn gegroeid tussen enkele bij de PAE aangesloten kerken en (leden) van plaatselijke gereformeerde kerken in Nederland. Zo functioneert in de kerk te Alphen aan de Rijn een steuncomité voor de kerk te Accrington (zie onder EPCI). Vanuit Berkum zijn banden gegroeid met de kerk te Hull, de kerk te Sliedrecht onderzoekt de mogelijkheden tot steun aan de kerk te Durham, terwijl de kerk te Helpman onlangs besloot zich op de kerk te Cambridge te richten. Deputaten achten dit een gelukkige ontwikkeling, mits goed gecoördineerd en niet in strijd met de besluiten van de generale synode en de arbeid van deputaten zelf. Met het oog daarop hebben deputaten het initiatief genomen tot een zogenaamd 'Engeland-overleg': een bijeenkomst op 16 november 1991, waarvoor die kerken en personen die contacten hebben in en steun geven aan kerken in Engeland (en Wales) waren uitgenodigd. Tijdens de zeer geslaagde vergadering is besloten deze vorm van overleg voort te zetten, en tenminste eenmaal per jaar bijeen te komen.

5.10.4 Conclusies en voorstellen

Deputaten stellen zich voor in hun aanvullend rapport met nadere conclusies en voorstellen te komen.

5.11 *Ely Reformed Church (Cardiff) (ERC)*

5.11.1 Inhoud van het contact

Het contact met deze kerk begon met een vakantie-ontmoeting van een gereformeerd gezin met leden van genoemde gemeente, die toen nog Reformed Presbyterian Church heette. Op 5

november 1988 had een van de ouderlingen van deze kerk, dr. Peter Naylor, die op bezoek was bij het betreffende gezin, een ontmoeting met een der deputaten. In oktober 1990 bezocht een van de predikanten, rev. R. Holst, ons land. Ook hij had een ontmoeting met een van de deputaten. Op hun beurt brachten twee deputaten in maart 1991 een bezoek aan Cardiff. Daarvan wordt verslag gedaan in hun rapport van de reis naar Engeland en Wales, dat als bijlage aan dit rapport is toegevoegd. Er blijkt uit dat we hier te maken hebben met een kerk van onze Here Jezus Christus die trouw is aan de Schriften. Vanwege die trouw heeft men in 1968 gebroken met de Presbyteriaanse Kerk van Wales. Opmerkelijk is dat de Ely Reformed Church in 1991 een eigen belijdenisgeschrift heeft aanvaard, onder de naam 'Artikelen van het bijbels en gereformeerd geloof'. Deze artikelen worden voorafgegaan door een uiteenzetting over het verbond, dat men heeft ontdekt als centraal motief in de Schriften en als funderend voor het christelijk geloof. Deze nadruk op het verbond heeft ook gevolgen voor de plaats van de kinderen in de gemeente. Veel aandacht wordt geschonken aan hun opvoeding in de vrees van de Here. Gezin, kerk en school dienen daarin één lijn te trekken. Vandaar dat men een eigen school in stand houdt, waarvan de kerkeraad het bestuur vormt. Deze school wordt geheel door de kerkleden bekostigd, en er wordt behalve door twee van de predikanten door meerdere gemeenteleden les gegeven. Deze kerk stond tot voor kort geheel alleen en had geen officiële contacten met andere kerken, noch in Wales noch daarbuiten. Toch is men wars van het independentisme. Men erkent de noodzaak van een kerkverband en van kerkelijke relaties over de grenzen heen. Daarom is er blijdschap en enthousiasme over de contacten met de Gereformeerde Kerken. Ook is men blij verrast over de hulp die tot nu toe vanuit deze kerken is gegeven aan kerk en school. Zo werd in juni 1991 in Amersfoort een 'Cardiff-dag' gehouden ten bate van de school aldaar. Bij die gelegenheid waren drie van de predikanten in ons land. Ze zijn ook door deputaten in hun Algemene Vergadering ontvangen.

Hulp werd toegezegd om fondsen te vinden ter bekostiging van de aankoop van grond voor en de bouw van een tweede kerkgebouw, in een andere wijk van Cardiff. Sinds september 1991 worden in deze wijk diensten gehouden, voorlopig in een schoolgebouw. Tot nu toe is nog geen concreet verzoek om hulp bij deputaten binnengekomen.

Deputaten hebben prof. J. Kamphuis om advies gevraagd inzake de al eerdere vermelde confessionele geschriften van de Ely Reformed Church. Dit advies, dat naast een positief oordeel over de 'Artikelen van het bijbels en gereformeerd geloof' een aantal kritische opmerkingen bevat, met name over de uiteenzetting van de leer van het verbond, zal aan de broeders in Cardiff worden toegezonden. Deputaten willen daarover graag met hen doorspreken, zoals door hen ook is gevraagd.

Het is verheugend dat de broeders uit Cardiff ook in hun eigen land meer contacten hebben gekregen, onder meer met de kerken van Accrington en Hull, en ook met de Evangelical Presbyterian Church of Ireland. Ze wonen regelmatig als waarnemers de bijeenkomsten bij van de Council van de PAE en van de 'interim presbytery'.

5.11.2 Conclusies en voorstellen

Deputaten achten het zinvol de contacten met deze kerk voort te zetten en te intensiveren. Ze hopen in hun aanvullend rapport met concretere voorstellen in dezen te komen, mede op grond van een beoordeling van de confessionele geschriften die door de Ely Reformed Church zijn aanvaard.

5.12 *Christian Reformed Churches (CRC)*

5.12.1 Uitvoering van de opdracht

De synode van Leeuwarden droeg deputaten op 'ten aanzien van de ontwikkeling binnen deze kerken diligent te zijn'. Ter synode werd gewezen op de verontrusting over verschillende ontwikkelingen die binnen deze kerken leeft. Sinds de synode is dat proces versneld en verhevigd. Via de pers bereikten ons vele berichten over leerverschillen en als een gevolg daarvan onzekerheid en felle discussie over de koers van deze kerken.

Sommige predikanten, kerken, en kerkleden, hebben de CRC verlaten. Er zijn kerken die zich hebben verenigd als de 'Orthodox Christian Reformed Churches'. Anderen hebben zich (nog) binnen de CRC verenigd, met het doel die kerk terug te brengen in het goede spoor.

Voor de kerkelijke situatie in Canada en de Verenigde Staten kan het van grote invloed zijn hoe het verder gaat met de Christian Reformed Churches en met de voorgangers en gemeenten die deze kerken hebben verlaten en nog zullen verlaten. De aankondiging van een in 1993 te houden 'interconfessioneel' congres, waaraan naast verontrusten en uitgetreden van CRC mogelijk ook andere kerken zullen deelnemen, zoals de OPC, de RCUS, en misschien de CANRC, is in dit verband een belangrijk signaal dat kan wijzen op ontwikkelingen die gevolgen kunnen hebben voor de relaties die de GKN(V) met kerken in Noord-Amerika onderhouden.

5.12.2 Conclusie en voorstel

Deputaten menen dat er alle reden is de ontwikkelingen in en rond de Christian Reformed Churches te blijven volgen, en alert te zijn op mogelijkheden deze in gereformeerde zin te beïnvloeden.

6 SECTIE III: INTERNATIONALE CONFERENTIE VAN GEREFORMEERDE KERKEN (I.C.R.C.)

6.1 *Ná de conferentie in Canada (juni 1989)*

Over de laatstgehouden conferentie in Canada is uitvoerig gerapporteerd in het aanvullend rapport van deputaten, gedateerd februari 1990.

In datzelfde rapport werd ook melding gemaakt van het feit, dat het bestaan van de I.C.R.C. in de kring van enkele lidkerken bepaald niet onomstreden is.

Zo zou de zaak van het al of niet lid blijven ook aan de orde komen op de synode van onze Australische zusterkerken.

Die kwam in mei 1990 bijeen. Deputaten hadden zich vooraf tot die synode gewend met het verzoek geen negatieve beslissing te nemen zonder daarover met de zusterkerken te hebben overlegd. Een definitieve beslissing werd op die synode ook niet genomen, maar er werden deputaten benoemd om de heersende bezwaren nader te bestuderen en daarover ook nog overleg te plegen met de zusterkerken. Een van de voornaamste bezwaren was de basis, de grondslag van de conferentie.

De Nederlandse deputaten deelden de genoemde bezwaren niet en hebben dat ook aan de Australische deputaten meegedeeld.

Dat zowel de drie formulieren van eenheid als de Westminster belijdenisgeschriften in de grondslag van de I.C.R.C. zijn opgenomen betekent niet, dat die lidkerken, die de drie formulieren van eenheid hebben, voor zichzelf en hun kerkelijk leven nu ook aan de Westminster belijdenisgeschriften gebonden zijn. Er zijn inderdaad meerdere verschillen aanwijsbaar, maar dat is nooit bezwaar geweest om te erkennen, dat kerken, die deze belijdenisgeschriften hebben en trouw handhaven, kerken zijn, die op een gereformeerde grondslag staan en te erkennen zijn als ware kerken van onze Here Jezus Christus.

Zowel de Nederlandse als de Afrikaanse kerken hebben geadviseerd lid te blijven van de I.C.R.C.

Op de laatstgehouden synode van de Australische kerken (mei/juni 1992) is het al of niet lid blijven opnieuw aan de orde geweest. Ook nu is een definitieve beslissing weer uitgesteld, en zal pas genomen kunnen worden, nadat nieuw benoemde deputaten de studie over de bezwaren van de I.C.R.C. zullen hebben afgerond. Het zal dan voornamelijk gaan over de vraag of met de grondslag ook de eenheid in het geloof gegeven is en wat dat dan eigenlijk inhoudt.

De Australische deputaten willen - onder toezegging van enkele stukken - opnieuw de zusterkerken consulteren en ook proberen - voorafgaande aan of tijdens de vergadering van de e.k. conferentie - tot een nader gezamenlijk beraad te komen.

6.2 *Vóór de conferentie in Nederland (september 1993)*

Op de laatstgehouden vergadering van de I.C.R.C., die plaatsvond in Canada in het kerkgebouw van de gemeente te Langley, werd aan de Presbyterian Church in Korea gevraagd de volgende vergadering (1993) te willen huisvesten. Nederland werd aangewezen als vervangende plaats. Eind oktober 1991 ontvingen deputaten bericht, dat tot hun spijt de Koreaanse kerken niet in staat zouden zijn de conferentie te ontvangen, omdat van regeringswege geen toestemming werd verleend tot de bouw van een nieuw seminarie met bijbehorende verblijfsfaciliteiten. Deputaten hebben zich toen bereid verklaard de organisatie van de conferentie op zich te nemen. Op voorstel van Nederland en na overleg met het Interim Committee van de I.C.R.C. is nu besloten de conferentie te houden van woensdag 1 september tot en met vrijdagmorgen 10 september.

Voorafgaand aan de conferentie zal op dinsdagavond 31 augustus een gebedssamenkomst worden gehouden.

Deputaten zijn dankbaar, dat de kerk van Zwolle-Zuid zich bereid heeft verklaard de conferentie daar te ontvangen.

Uiteraard is er nog veel te regelen en zal er in de komende maanden nog nader met de kerk van Zwolle-Zuid moeten worden overlegd.

De lijst van sprekers op deze conferentie is nog niet geheel rond.

Wel staat al vast, dat er D.V. 2 Nederlandse sprekers zullen zijn, n.l. drs. C.J. Haak en prof. J. Kamphuis, die zullen refereren over respectievelijk 'Gereformeerde Zendingsarbeid' en 'De

grenzen van de tolerantie'.

Hoe groot het aantal deelnemers aan de conferentie zal zijn is nu (juni 1992) nog niet bekend. In totaal (afgevaardigden van lidkerken plus waarnemers) kunnen wel een vijftigtal deelnemers worden verwacht.

Inmiddels is al bekend, dat het lidmaatschap van de conferentie is aangevraagd door de Orthodox Presbyterian Church (O.P.C.) en de Reformed Churches in the United States (R.C.U.S.).

In een aanvullend rapport aan de synode hopen we in staat te zijn nadere informatie over de conferentie te kunnen geven en u met voorstellen te dienen.

Voor de goede orde treft u in bijlage 9 de Engelse tekst aan van de Constitutie en het Reglement van de I.C.R.C., zoals deze na enkele kleine wijzigingen in 1989 werd vastgesteld.

Van Wijnen

7 SECTIE IV: EUROPA EN AFRIKA

Tot het werkgebied van deze sectie behoren landen uit Europa (met uitzondering van Groot-Brittannië) en Afrika.

7.1 Landen in Europa

7.1.1 Frankrijk (art. 116 Acta Leeuwarden)

Opdracht: de ontwikkelingen in de Union des Eglises Réformées Evangéliques Indépendantes de France te blijven volgen en, waar mogelijk, te steunen in reformatorische richting.

Uitvoering: Deze kerkengroep is in 1938 ontstaan als afsplitsing van de Eglise Réformée de France (ERF). In deze laatste kerk is men middels een preambule niet gebonden aan de belijdenis. De EREI heeft de Geloofsbelijdenis van La Rochelle. Het is een zwak kerkverband, met een zwakke en nauwelijks functionerende kerkorde. Daarbij heeft de plaatselijke predikant grote macht en invloed. Er zijn 45 plaatselijke gemeenten en 30 plaatselijke predikanten.

Verdere informatie over deze kerken is vermeld in het deputatenrapport voor de Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 (Acta blz. 440).

In de afgelopen periode zijn deputaten op twee manieren actief geweest t.a.v. de EREI.

- a. In 1990 is een gift van Franse Fr. 15.000 (= plm. f. 5000,--) geschonken ter ondersteuning van een gereformeerde Bijbelcursus. Dit geld is volgens afspraak gebruikt ter dekking van de reiskosten van docenten van de Theologische Opleiding te Aix-en-Provence naar Parijs om daar mondelinge Bijbelcursussen te geven.
- b. In het voorjaar van 1992 is er intensief contact geweest met de heer C. Rouvière, docent te Aix-en-Provence, en met de kerkenraad van de EREI te Parijs. Het onderwerp van bespreking was na te gaan welke mogelijkheden er zouden zijn voor de heer Rouvière om als evangelisatiepredikant in Parijs op te treden, en welke ondersteuning deputaten B.B.K. daarbij zouden kunnen geven. Daar de heer Rouvière zich in het beslissend stadium heeft teruggetrokken is dit project op niets uitgelopen.

7.1.2 Griekenland (art. 118 Acta Leeuwarden)

Opdracht: voortzetting van verkennende contacten met als doel:

- contacten op kerkelijk niveau te brengen;
- de Greek Evangelical Church aan te spreken op haar lidmaatschap van de WCC, de WARC en de GOR.

Uitvoering: Er zijn in de afgelopen periode nagenoeg geen contacten met deze kerk geweest. Het laatste contact is geweest de toezending van de brochure: 'For the sake of true ecumenicity', dit mede in verband met het feit dat de GEC gastheer zou zijn van de vergadering van de GOR in mei-juni 1992 te Athene.

Deputaten achten het verstandig de besluiten van deze GOR af te wachten en dan de GEC, die zegt 'bezwaard' lid te zijn van de GOR (en van de WCC en de WARC) opnieuw op deze oecumenische verbindingen aan te spreken. Afhankelijk van de resultaten daarvan kan de aard van het contact met de GEC worden gezien of herzien.

7.1.3 Spanje (art. 120 Acta Leeuwarden)

Opdracht:

1. bestaande contacten met de IPR te continueren en bezoeken te brengen;
2. desgevraagd te helpen bij het opstellen van een nieuwe kerkorde en de verdere uitbouw van een Schriftuurlijk kerkverband;
3. in overleg met SBS aandringen op toenadering tussen de IRP en de Iglesia Christiana Reformada te Madrid;
4. onder bepaalde voorwaarden aan de IRP steun te verlenen tot maximaal f. 5000,-- per jaar.

Uitvoering: In de verslagperiode zijn 3 bezoeken gebracht.

1. In december 1990: ds. M. Brandes en br. T.J. Karelse (en br. S. v.d. Wielen namens SBS) aan de sinodo van La Laguna (Teneriffe);
2. In september 1991: deputaat J.C. Joosse aan de kerk te Barcelona;
3. In december 1991: ds. J.J. Burger en br. T.J. Karelse (en br. J. Wijma van SBS) aan de sinodo van Barcelona.

In bijlagen 10 en 11 geven wij verslagen van het 1e en 3e bezoek. Het bezoek van deputaat Joosse was gecombineerd met een zakenreis. Er is alleen mondeling rapport over uitgebracht.

Uit de verslagen blijkt dat de contacten - geheel in de lijn van de opdracht van Leeuwarden - zich vooral toespitsten op het komen tot een gereformeerd kerkverband met een Schriftuurlijke kerkorde. Deputaat ds. M. Brandes heeft daarover op één van de synodes een inleiding gehouden. Daarna is op verzoek van de Spaanse broederschap door deputaten BBK gezorgd voor een vertaling in het Spaans van de Geref. Kerkorde. Het is de bedoeling dat de najaarsynode 1992 te Sevilla komt tot de vaststelling van een gereformeerde kerkorde voor de IRP. Intussen heeft de IRP per synodebesluit haar naam gewijzigd in IRE. Iglesias Reformadas de Espana.

Deputaten hopen in het aanvullend rapport nog nadere informatie te kunnen geven. De nieuwe kerkorde is ook van belang voor de pogingen tot toenadering tussen de IRE en de ICR te Madrid (ds. De Segovia). Hopelijk kan men elkaar vinden op basis van zo'n gereformeerde kerkorde.

Er zijn in Spanje hier en daar ook plaatselijke kerken of groepen, die via particuliere contacten in Nederland steun van of contact met deputaten BBK zoeken. Wanneer binnen de IRE een gereformeerde kerkorde functioneert kunnen deputaten naar dát kerkverband verwijzen, en zo meewerken aan het komen tot samenleven in één kerkverband.

Wat betreft de financiële steun, in 1990 is een bedrag van f. 13.600,-- overgemaakt. Over de jaren 1991 en 1992 zijn (nog) geen bijdragen overgemaakt.

Mede op grond van de als bijlagen verstrekte bezoeksrapporten stellen deputaten voor:

1. In overleg met SBS te Bussum de contacten met de IRE en IRC (Madrid) voort te zetten.
2. Desgewenst de IRE verder te helpen bij de totstandkoming van een gereformeerde kerkorde en een gereformeerd kerkverband.
3. Deputaten te machtigen in overleg met SBS Bussum max. f. 15.000,-- per jaar beschikbaar te stellen voor financiële ondersteuning, onder voorwaarde dat door het betreffende deputaatschap een verantwoorde begroting wordt overgelegd.

7.1.4 Oost-Europa

Opdracht (Acta Leeuwarden Art. 129 lid 6): Contact zoeken met kerken in het buitenland, met welke, al of niet op termijn, de mogelijkheid van kerkelijke gemeenschap mag worden vermoed, teneinde nader onderzoek in te stellen.

Uitvoering:

Hoewel deputaten BBK tot dusver geen speciale contacten in Oost-Europa hebben gehad, hebben deputaten de ontwikkelingen wel gevolgd. Er is een ontmoeting geweest tussen het bestuur van de Stichting Fundament en sectie IV van deputaten BBK, waarbij informatie werd uitgewisseld. Later heeft Fundament deputaten voorzien van informatiemateriaal over het (voormalige) Oost-Duitsland en over Polen. Via contacten met Fundament bleven deputaten belangstellend in eventuele mogelijkheden voor contact in Oost-Europa.

Tot voor kort was het zo, dat vanuit onze kerken via niet-officiële kanalen hulp werd geboden aan de Oosteuropese broederschap. Eén en ander georganiseerd of gecoördineerd door (de voorlopers van) de Stichting Fundament. Thans is er in ieder geval ruimte voor de Gereformeerde Kerken in Nederland om zichzelf te presenteren in Oost-Europa. Of en zo ja, hoe en waar in de komende jaren eventuele contacten gelegd zullen worden is nu nog onbekend. Wel pleiten deputaten ervoor dat zij ruimte krijgen om, als hun dat nodig of nuttig

voorkomt, in deze zin actief te worden. Overleg met respectievelijk samenwerking met de Stichting Fundament ligt daarbij voor de hand.

Voorstel:

Deputaten BBK krijgen de mogelijkheid om, in overleg met de Stichting Fundament, zo nodig in Oost-Europa contacten te leggen ter versterking van het gereformeerd karakter van de broederschap aldaar.

Grond:

Naast het werk van de Stichting Fundament kunnen meer officiële contacten van de Gereformeerde Kerken in Nederland met de Oosteuropese broederschap in reformatorische zin heel waardevol zijn.

7.2 Landen in Afrika

7.2.1 Zuid-Afrika

7.2.1.1 Die Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (VGKSA) (Art. 121 Acta Leeuwarden)

Opdracht:

1. bestendinging zusterkerkrelatie;
2. machtiging voor bezoek aan synode(s)

Uitvoering:

Een delegatie van deputaten BBK, bestaande uit ds. M. Brandes en ds. O.J. Douma heeft van 27 april tot 2 mei 1992 de synode van de VGKSA te Pretoria bezocht. Op de agenda van deze synode stonden enkele belangrijke punten, o.a. het voorstel tot contactoefening met de GKSA en het uitspreken van de zegen door de ouderling in de zogenaamde leesdiensten. Een verslag van de delegatie is als bijlage bij dit rapport gevoegd (bijlage 12).

Deputaten BBK hebben opnieuw oog gekregen voor de moeilijke maar belangrijke positie van de VGKSA in Zuid-Afrika. Deze kerkgemeenschap is met haar 1300 zielen, 4 dienstdoende predikanten en 3 zendelingen erg klein in een enorm land, dat door politieke omwenteling bezig is een ander gezicht te krijgen. Daarbij moet helaas geconstateerd worden dat ook in Zuid-Afrika de secularisatie toeneemt. De trouw aan het gezag van de Heilige Schrift en de confessionele belijndheid zijn helaas op hun retour. Als de VGKSA die trouw in die belijndheid - onder Gods zegen - wel weten te handhaven, kunnen zij, - zo het God belieft - wellicht tot zegen zijn voor hen die een dam willen opwerpen tegen de steeds verder om zich heen grijpende secularisatie. Moge de VGKSA die confessionele gereformeerde uitstraling in Zuid-Afrika behouden.

Voorstel:

1. de zusterkerkrelatie met de VGKSA te continueren;
2. deputaten BBK te machtigen zo nodig de synode(s) van de VGKSA te bezoeken.

Gronden:

1. De VGKSA zijn in leer, dienst, kerkregering en tucht trouw gebleven aan Gods Woord en de gereformeerde belijdenis.
2. Gezien de beperkte 'mankracht' moeten de VGKSA, die deel uitmaken van een uiterst gecompliceerde samenleving, kunnen rekenen op maximale steun vanuit de zusterkerken in Nederland.

7.2.1.2 Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA) (Art. 122 Acta Leeuwarden)

Opdracht: in overleg met de VGKSA de GKSA te overtuigen van de noodzaak goed te kiezen in haar buitenlandse kerkrelaties met name in Nederland.

Uitvoering:

Er is een korte briefwisseling geweest met de Deputate voor Ekumeniese aangeleentheid. Dit heeft geen noemenswaardig effect gehad.

In augustus 1991 hebben deputaten ds. M. Brandes en Jac. v.d. Kolk een ontmoeting gehad met prof. du Plooy. Laatstgenoemde bezocht Nederland mede in verband met de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken waarmee de GKSA een zusterkerkrelatie onderhoudt.

Prof. du Plooy had opdracht van de deputaten van de GKSA om contact op te nemen met deputaten BBK. In bijlage 13 bij dit deputatenrapport is verslag uitgebracht van het gesprek tussen prof. du Plooy en deputaten BBK.

Deputaten BBK blijven van mening dat een zusterkerkrelatie tussen de GKSA en de Nederlands Gereformeerde kerken een zusterkerkrelatie tussen de GKSA en de Gereformeerde Kerken in Nederland belemmert. Immers zolang de GKSA de zusterkerkrelatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken handhaaft, accepteert de GKSA bij de NGK(N)

1. een onschriftuurlijke tolerantie, waardoor ongereformeerde leringen en praktijk binnen de NGK(N) worden toegelaten,
2. een niet-gereformeerde AKS, die de plaats heeft ingenomen van de Schriftuurlijke Dordtse kerkorde.

Deputaten BBK blijven daarom vinden dat de GKSA met hun keuze voor de NGK(N) verkeerd gekozen hebben. Dit hebben wij nogmaals verwoord in een brief aan de GKSA-deputaten, d.d. 13 april 1992. Pogingen van onze deputaten om tijdens hun bezoek aan de synode van de VGKSA in mei 1992 een gesprek te hebben met deputaten van de GKSA zijn helaas mislukt. Het contact zal daarom voorshands schriftelijk worden voortgezet.

Ondanks de enigszins gewijzigde opstelling van de VGKSA (synodebesluit Pretoria mei 1992) zijn wij van mening dat voor deputaten BBK het voornaamste onderwerp van gesprek met de GKSA blijft: hun zusterkerkrelatie met de NGK(N). Dit is voor deputaten geen middelmatige maar een essentiële zaak.

Voorstel:

De GKSA blijven aanspreken op de zusterkerkrelatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Grond:

De zusterkerkrelatie van de GKSA met de NGK(N) betekent dat de GKSA de onschriftuurlijke tolerantie en de ongereformeerde kerkorde bij de NGK(N) op zijn minst als middelmatige zaken beschouwt, terwijl deze zaken toch het hart van het gereformeerde kerkzijn raken.

7.2.1.3 Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (NG-kerk) (Art. 123 Acta Leeuwarden)

Opdracht:

1. de brief schrijven over de koers van de NGkerk in Zuid-Afrika;
2. contact zoeken via afgevaardigden naar de synode van de VGKSA.

Uitvoering:

Tot nu toe is deze opdracht niet uitgevoerd. De redenen zijn:

- a. de aandacht van deputaten BBK is bijzonder gericht geweest op het contact met de KSA en de daarmee samenhangende problematiek;
- b. deputaten die de synode 1992 van de VGKSA te Pretoria bezochten ontbrak de gelegenheid ook een bezoek te brengen aan dr. Rossouw, directeur Ekumeniese Sake van de NG-kerk.

Deputaten zijn van mening dat het in de nabije toekomst waarschijnlijk niet tot intensieve contacten zal komen. Desondanks zijn wij van mening dat het nuttig kan zijn de spaarzame contacten te continueren, vooral omdat de NGkerk officieel de drie formulieren van eenheid als belijdenisgeschriften aanvaardt. Een nieuwe opdracht aan deputaten BBK om de NGkerk

te wijzen op onze verontrusting over de ongereformeerde koers, ligt daarbij voor de hand.

Voorstel:

1. contact met de NGkerk handhaven;
2. de NGkerk onze zorg over de koers die de NGkerk vaart kenbaar maken;
3. zo mogelijk mondeling contact zoeken via een eventuele afvaardiging van BBK naar een synode van de VGKSA.

Gronden:

1. De NGkerk heeft de drie formulieren van eenheid als belijdenisgeschriften, maar er bestaan ernstige twijfels over het handhaven daarvan in de kerkelijke praktijk;
2. De koers van de NGkerk met name in oecumenisch opzicht, baart zorgen.

7.2.2 Overige landen in Afrika

7.2.2.1 Zaïre (art. 124 Acta Leeuwarden)

Oprichting:

1. aangaan van zusterkerkrelatie met de Eglise Réformée Confessante au Zaïre (ERCZ);
2. trachten te komen tot uitzending van 2 predikanten naar Zaïre met o.m. als taak:
 - a. toerusting van het gemeentelven en opbouw van het kerkverband;
 - b. voorbereiding en stichting van een opleiding van predikanten en evangelisten;
 - c. na totstandkoming van deze opleiding een derde predikant benoemen als docent;
 - d. zorgen voor passende accommodatie;
3. verlenen van financiële hulp (o.a. voor de opleiding) variërend van f. 175.000,- in 1990 tot jaarlijks maximaal f. 350.000,- in de jaren tot en met 1993;
4. zonodig hulp voor ondersteunende activiteiten;
5. overleg met de Reformed Church in the U.S. (RCUS) over hulpverlening aan de ERCZ.

Uitvoering:

1. Het besluit van de GS van Leeuwarden om een zusterkerkrelatie aan te gaan met de ERCZ is in deze kerken met grote dankbaarheid ontvangen.
2. Van 13-24 oktober 1990 hebben drs. G. Kwakkel, ds. A. Kooij en deputaat mevr. H.E. Kooij-Oggel een bezoek gebracht aan de synode van Lubumbashi. Een rapport van dit bezoek is als bijlage 14 hierbij gevoegd. Tijdens dit bezoek hebben zowel drs. Kwakkel als ds. Kooij door middel van colleges/lessen ambtsdragers onderwezen in de gereformeerde leer en kerkregering. De lessen van drs. Kwakkel zijn later gebundeld en in een oplage van 1000 exemplaren ter beschikking van de Zaïrese broederschap gesteld. De reiskosten van de afgevaardigden van de kerken in Zaïre naar deze synode zijn betaald door deputaten BBK. Zonder deze hulp van \$ 3500,- (ca. f. 7000,-) zou de synode niet hebben kunnen samenkomen.
3. Tijdens de synode van Leeuwarden was reeds officieus bekend dat de kerk van Spakenburg-Zuid voornemens was aan de P.S. van Utrecht voor te stellen de zendingsactiviteiten die op Irian Jaya beëindigd waren, nu te richten op Zaïre. Toch kon en wilde de G.S. van Leeuwarden daar niet op wachten. Aan de andere kant kon een besluit van Spakenburg-Zuid en van de P.S. Utrecht niet geforceerd worden. Naar de mening van deputaten is deze enigszins onzekere situatie ook af te lezen uit de formulering van besluit 2a:
'alles in het werk stellen om te komen tot uitzending van twee predikanten'enz. In deze formulering wordt niet zonder meer gezegd dat deputaten BBK zelf predikanten naar Zaïre moeten uitzenden. Er staat: 'deputaten worden gemachtigd alles in het werk te stellen om te komen tot uitzending'. Deze formulering én ook de discussie op de synode te Leeuwarden gaven deputaten de vrijmoedigheid om over deze aangelegenheid in contact te blijven met de kerk te Spakenburg-Zuid.

Toen in het voorjaar 1991 de P.S. Utrecht op het voorstel van Spakenburg-Zuid Zaïre als zendingsterrein koos, en Spakenburg-Zuid als zending kerk benoemde, hebben deputaten officieel contact opgenomen met Spakenburg-Zuid over Zaïre.

In dit contact werd overeen-gekomen dat Spakenburg-Zuid alle activiteiten waartoe de G.S. Leeuwarden in Acta Art. 124, besluit 2, 3 en 4 deputaten BBK had gemachtigd, zou

overnemen.

Daarbij werd ook overeengekomen dat:

1. deputaten BBK deze handelwijze ter goedkeuring zullen voorleggen aan de G.S. van Ommen, 1993;
2. Spakenburg-Zuid deputaten periodiek zal informeren over de voortgang van het werk m.b.t. Zaïre.

Wat dit laatste betreft, de predikanten H. ten Brinke en G. J. Bruijn zijn door Spakenburg-Zuid afgezonderd tot bovenvermelde dienst, en bereiden zich voor op uitzending naar Zaïre. Hopelijk zullen zij, als de synode te Ommen vergadert, hun werk in Zaïre begonnen zijn. Geve de Here aan deze broeders en hun gezinnen ruimte voor de uitvoering van hun kerkopbouwende taken in dit door onrust en armoede geteisterde land.

Met Spakenburg-Zuid is afgesproken dat kosten die samenhangen met gemeenteopbouw, met opleiding en met de opbouw van het kerkverband, behoren tot de verantwoordelijkheid van Spakenburg-Zuid.

Verzoeken om financiële steun bij kerkbouw rekenen deputaten tot hun gebied. In veel gevallen is deze ondersteuning noodzakelijk, omdat er in vele plaatsen geen of nauwelijks een gebouwde aanwezig is waar de zondagse erediensten gehouden kunnen worden.

Om het financiële beleid dat bij deze activiteit past zo goed mogelijk te voeren, is er op voorstel van deputaten BBK, in Zaïre een 'Comité de Construction' in het leven geroepen. Daarin heeft, naast een aantal Zaïrese ambtsdragers van de ERCZ ook zitting zr. H. van Hulst-Mooibroek. Zij is met haar man uitgezonden door de vereniging 'De Verre Naasten', en fungeert als secretaris van het Kerkbouw-Comité.

Het beleid is dat gewerkt wordt aan de hand van een prioriteitenlijst, die door het genoemde comité is opgesteld. Daarin staan de kerken vermeld in volgorde van de behoeften tot kerkbouw in de verschillende plaatselijke gemeenten. Deputaten hebben besloten steun te verlenen tot een maximum van \$ 4.000 per project (= plm. f. 8.000,--).

Voorts hebben deputaten als steun vastgesteld:

voor 1992 maximaal \$ 15.000 (ca f. 30.000,--)

voor 1993 maximaal \$ 25.000 (ca f. 50.000,--).

Van de besteding van de gelden dient het Comité de Construction periodiek verantwoording af te leggen aan deputaten BBK.

In het afgelopen tijdvak konden deputaten financiële steun verlenen voor kerkbouw met gebruikmaking van legaten, respectievelijk giften uit de kerken.

Zo ontvingen deputaten een legaat van de kerk te Zeist en giften uit Capelle aan den IJssel en uit Haren (Gr.).

In de verslagperiode is ook de verhouding tot de 'Back to God Hour' in de Verenigde Staten verder gestructureerd. Zoals bekend verzorgt via de 'Back to God Hour'-organisatie (BtGH) ds. Kayayan zijn evangelieverkondiging in de Franse taal. Via dat medium is ook het Schriftuurlijk evangelie in Zaïre gezaaid.

Nadat er in Nederland in 1989 en in 1990 gesprekken waren geweest met ds. Kayayan en met dr. J. Nederhood, directeur evangelie-uitzendingen van de BtGH, heeft deputaat Jac. van der Kolk, in aansluiting op zijn bezoek aan de synode van de RCUS te Garner, april 1991 een bespreking gehad met de directie van de BtGH te Chicago op 8 april 1991.

In die bespreking is overleg gevoerd om de activiteiten vanuit Amerika en Nederland ten behoeve van de kerken in Zaïre gecoördineerd te doen plaatsvinden, zodat ze elkaar niet belemmeren of overlappen. Regelmatig contact zou daarvoor wenselijk zijn, via een coördinatiecommissie waarin BtGH en 'Nederland' elk met drie personen vertegenwoordigd is.

Voor BtGH: dr. Nederhood, ds. Kayayan en een derde, en voor Nederland: een vertegenwoordiger van de Kerk te Spakenburg-Zuid, De Verre Naasten en Deputaten BBK. Een verslag van de bespreking op 8 april 1991 is bijlage nr. 15.

Op 11 september 1991 is er een officiële vergadering geweest te Spakenburg. Van BtGH waren dr. J. Nederhooft, ds. A. Kayayan en mr. N. Duyvendijk aanwezig. Van 'Nederland': ds. W. Scherff, voorzitter Zaïre-cie Spakenburg-Zuid, br. B. Bolt, directeur DVN en br. Jac. van der Kolk, voorzitter sectie Europa/Afrika van BBK.

Toen is het Zaïre Coördination Committee (ZCC) opgericht. Dit comité zal - indien nodig - de activiteiten van de BtGH en de activiteiten vanuit Nederland (Spakenburg, DVN, BBK) coördineren. Afsproken is dat het comité minstens eenmaal per jaar zal vergaderen, beurtelings in Nederland en in de Verenigde Staten. Op 24 juni 1992 is de tweede bijeenkomst van het comité gehouden, nu te Chicago.

De RCUS (Reformed Churches of U.S.) - ook betrokken bij hulpverlening aan de ERCZ - zijn in de ZCC vertegenwoordigd door de kerk van Spakenburg-Zuid.

Op de bijeenkomst van 24 juni 1992 waren dezelfde personen aanwezig als op de bespreking van 11 september 1991; alleen was deputaat Jac. van der Kolk vervangen door deputaat A. Kampen. Tijdens die vergadering werd op alle punten van hulpverlening aan de ERCZ overeenstemming bereikt. Vermeldenswaard is dat de BtGH (in deze sprekend namens de Christian Reformed Churches) graag zou zien dat onze Gereformeerde Kerken in Nederland en De Verre Naasten, contacten leggen met en eventueel hulp bieden aan kerken die in andere landen ontstaan (of ontstaan zijn) door Franstalige uitzendingen van de BtGH. Ook hier zullen eventuele activiteiten gecoördineerd worden door de ZCC.

Deputaten zijn dankbaar en verheugd dat er in de verslagperiode van de zijde van de kerk van Spakenburg-Zuid en van DVN zoveel energie is gestoken in de hulp aan de Zaïrese broederschap. Door de sociale en politieke onrust is er maar uiterst schaars en beperkt contactoefening mogelijk. Moge de Koning der kerk zijn volk in Zaïre blijven omringen met zijn trouw.

Deputaten leggen dit beleid ten aanzien van Zaïre ter beoordeling voor aan de synode. Het betreft de volgende onderdelen:

1. goedkeuring van de overdracht van de machtiging tot gemeentetoerusting en theologische opleiding in Zaïre, aan de kerk te Spakenburg-Zuid;
2. goedkeuring van het beleid inzake financiële hulp bij kerkbouw in Zaïre;
3. goedkeuring van het oprichten van en toetreden tot het Zaïre Coördination Committee.

Gronden:

1. Het besluit van de G.S. Leeuwarden 1990 biedt ruimte de gemeentetoerusting en de opleiding door anderen, i.c. de kerk te Spakenburg-Zuid, te laten verrichten;
2. de economische en sociale omstandigheden in Zaïre zijn dermate slecht dat er in een groot aantal gevallen geen plaats is voor het houden van erediensten;
3. de broederschap in Zaïre is gebaat bij een goede coördinatie van de vele activiteiten vanuit de USA.

7.2.2.2 Kenya

Oprichting (G.S. Leeuwarden Acta art. 129-6):

Contact zoeken met kerken waarmee al of niet op termijn kerkelijke gemeenschap mogelijk is, teneinde deze mogelijkheden te onderzoeken.

Uitvoering:

Door de kerk te Dronten werden deputaten attent gemaakt op de African Evangelical Presbyterian Church of East Africa (AEPCEA). Op doorreis naar Zuid-Afrika tot bijwoning van de synode van de VGKSA te Pretoria hebben deputaten ds. M. Brandes en ds. O.J.

Douma ook een bezoek van enkele dagen gebracht aan Nairobi, de hoofdstad van Kenya. In bijlage 16 is een verslag van dit bezoek opgenomen. Daarin is ook vermeld het contact met een tweede kerkverband, namelijk de Reformed Church of East Africa (RCEA).

Hoewel de contacten kort waren en daarom niet intensief, waren deputaten onder de indruk van het gereformeerde karakter van beide kerken. Voortgaand kennismaking met beide kerken wordt daarom door deputaten wenselijk geacht.

Deputaten doen de volgende voorstellen:

- t.a.v. de AEPCEA: 1. de kennismaking voort te zetten;
 2. te onderzoeken of hulp bij de opleiding van predikanten en evangelisten mogelijk en zinvol is.
- t.a.v. de RCEA: 1. de kennismaking voort te zetten;
 2. de RCEA voor te dragen als waarnemer bij de eerstkomende vergadering van de ICRC te Zwolle.

7.2.2.3 Nigeria

Opdracht: (Acta Leeuwarden art. 119)

In contact blijven met de Kerk van Christus in Sudan onder de Tiv in Nigeria en eventueel Nigeria te bezoeken.

Uitvoering:

Reeds lang is er een sluimerend contact met deze kerk in Nigeria die de naam draagt: 'Nongo u Kristu u Ken Sudan nen Tiv' (Tiv is een bepaalde stam in Nigeria). Deze kerk is ontstaan uit zendingswerk van de Nederduitse Gereformeerde kerk van Zuid-Afrika. Het zendingswerk begon in 1911 en na lange moeizame arbeid mocht onder Gods zegen in 1957 de NKST geïnstitueerd worden, als een autonome, 'self-supporting, self-governing and self-propagating church'. De NKST is een gereformeerde kerk. Ze aanvaardt het Oude Testament en het Nieuwe Testament als Gods Woord en als hoogste regel voor het geloof en het leven als christen. Als belijdenissen heeft men de Apostolische Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus. Andere belijdenisgeschriften zijn nog niet vertaald in de Tiv-taal.

Bij het belijdenisdoen wordt beloofd de leer van het Oude en Nieuwe Testament te aanvaarden en eveneens de belijdenis van de kerk.

Predikanten moeten de belijdenisgeschriften ondertekenen en beloven niets te leren - noch privé noch publiek - wat daarmee in strijd is, en die leer te verdedigen.

De NKST heeft een gereformeerde kerkorde waarin de plaatselijke gemeenten zelfstandig zijn. De kerkeraad bestaat uit gekozen ouderlingen en de predikant. De classis wordt gevormd door gekozen ouderlingen uit de plaatselijke gemeenten en de bevestigde predikanten binnen de classis. De synode die twee keer per jaar samenkomt wordt gevormd door twee ouderlingen en twee predikanten per classis. 's Zondags worden er twee kerkdiensten gehouden. Het Heilig Avondmaal wordt vier keer per jaar gevierd. Er moet daarbij een Avondmaalsformulier worden gelezen. Er is geen open Avondmaal.

Enkele statistische gegevens:

'Adherents' (aanhangers)	ca. 5.000.000
Belijdende leden	70.000
Doopleden	130.000
Zondagsschoolleerlingen	35.000

Gemeenten	167
Classes	23
Preekcentra	2595
Full-time evangelisten	663
Bevestigde predikanten	220

Deze kerkgemeenschap is actief op velerlei gebied. Genoemd kunnen worden onder meer:

- Gezondheidszorg:	9	ziekenhuizen
	120	gezondheidscentra
	4	gezondheidsopleidingen
- Opvoeding	450	primary schools
	1	onderwijzersopleiding
	38	secondary schools
	1	gereformeerd theologisch college
	1	bijbelinstituut
	1	instituut voor christelijke studies

Wij hebben hier te doen met een actieve gereformeerde kerkgemeenschap waarmee nadere contactoefening nuttig kan zijn.

Na contacten met enkele Nederlandse broeders en zusters die in Nigeria hebben gewoond, hebben deputaten BBK het voornemen opgevat deze Tiv-kerken te bezoeken, en wel in november 1992 als hun synode vergadert. Nadere uitwerking van deze plannen en eventuele resultaten kunnen in het aanvullend rapport worden vermeld.

8 SECTIE V: LUX MUNDI

Tot de instructie die de deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken van de G.S. Leeuwarden ontvingen behoorde ook de opdracht:

1. a. de uitgave van het blad Lux Mundi voort te zetten in de huidige opzet;
b. de kosten, een bedrag van f. 17.500,-- per jaar, niet te overschrijden;
2. na te gaan of door wijziging van de opzet en frequentie van verschijnen van het blad binnen het bestaande budget de buitenlandse relaties resp. contacten nog beter kunnen worden ondersteund.

We geven hier eerst een overzicht van de werkzaamheden. Daarna volgt een voorstel met betrekking tot de instructie van nieuw te benoemen deputaten.

8.1 Organisatie van het sectie-werk

Sectie V startte sept. 1990 in een geheel nieuwe samenstelling: ds. A. de Jager, ds. J. Klamer (S) en ds. M.H. Oosterhuis. Prof. drs. H.M. Ohmann, het enig overgebleven redactie-lid van Lux Mundi (LM) uit het vorige deputaatschap, heeft de werkzaamheden overgedragen. Voorde verschijning van het eerste nummer van LM na G.S. Leeuwarden 1990 heeft hij nog zorg gedragen.

In goede harmonie en met een goede taakverdeling heeft de redactie in haar tweemaandelijks vergaderingen samengewerkt.

De notulen van haar vergaderingen bevinden zich onder meer in het archief van de algemene secretaris van de deputaten.

8.2 De inhoud van Lux Mundi

Lux Mundi is bedoeld als gereformeerde handreiking aan de buitenlandse kerken op kerkelijk en theologisch gebied.

De inhoud van het blad is daardoor ook in de afgelopen verslagperiode gestempeld geweest. Naast schriftverklaring werd aandacht gegeven aan verschillende onderwerpen onder meer op dogmatologisch, missiologisch en ethisch terrein. Dit alles in de vorm van speciale artikelen of boekrecensies en boekaankondigingen.

Toch is de opzet van LM ook op een aantal punten aangepast.

Gepoogd is, het informatieve karakter van het blad meer inhoud te geven. Dit betreft informatie over de gereformeerde kerken maar ook over kerkelijke ontwikkelingen in ons land. Daarnaast informatie over onze buitenlandse contacten en de buitenlandse kerken.

In dat verband is tevens een proef genomen met een rubriek waarin de buitenlandse kerken de mogelijkheid ontvangen zelf informatie door te geven. Een en ander is met name ingegeven door opdracht 2 van de synode.

8.3 Uitgave van Lux Mundi

De verschijningsfrequentie van LM is 4 keer per jaar gebleven.

Gestreeft is naar enige versoering in de uitgave met behoud van de representatieve kwaliteit. Getracht is ook de leesbaarheid en aantrekkelijkheid van het blad te verhogen door regelmatig foto's op te nemen. Op het moment van de vaststelling van het rapport van deputaten loopt een proeftermijn van een jaar waarin de uitgave van het blad wordt verzorgd door Premier Printing in Winnipeg, Canada. Behalve het drukken wordt ook de vertaling in het Engels en de correctie van de drukproeven in Canada verzorgd, evenals de rechtstreekse toezending aan de buitenlandse abonnees.

De eerste resultaten zijn positief, zowel wat de kwaliteit van vertaling en uitgave als wat het kostenplaatje betreft.

8.4 Administratie en financiën

Ook op het gebied van de administratie zijn wat veranderingen doorgevoerd. Besloten is voortaan de buitenlandse abonnees geen abonnementsgeld te laten betalen. Het werd als minder passend gezien aan het visitekaartje van de Gereformeerde Kerken in Nederland een prijskaartje te hangen.

De achterstand in de betalingen is helemaal ingelopen.

De administratie ging in de afgelopen tijd over van zr. N.M. Spaans te Putten naar zr. J.J. Klamer-Rietkerk te Zwolle.

Aan diegenen die voor LM een artikel schrijven wordt een geringe vergoeding gegeven in de vorm van een boekenbon.

Het overzicht van de abonnementen zag er per 1 juni 1992 als volgt uit:

buitenland: 80 adressen, 100 nummers

binnenland: 140 adressen, 155 nummers (waarvan 30 gratis).

De abonnementsprijs bedraagt f. 12,--

Er was een gestage groei van het aantal abonnees in het buitenland waar te nemen, maar dat aantal is verminderd doordat menig een heeft nagelaten per 1 jan. 1992 om voortzetting van het abonnement te verzoeken.

8.5 Voorstellen

Deputaten stellen voor de nieuw te benoemen deputaten op te dragen:

1. met de uitgave van Lux Mundi op de ingeslagen weg voort te gaan;
2. de kosten van 18.500,-- per jaar niet te overschrijden.

9 SECTIE VI: KERKELIJKE HULPVERLENING

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 vroeg aan deputaten BBK te bestuderen of en in hoeverre het kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar is om als generale synode BBK te machtigen de hulpverlening voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk aan buitenlandse kerken uit te breiden.

Een tweede daarbij komende vraag betrof de eventuele werkelijkheid om deze hulpverlening aan genoemde deputaten op te dragen of daarvoor een afzonderlijk deputaatschap te benoemen.

Ter beantwoording van deze en daarmee samenhangende vragen is een speciale sectie (sectie VI) ingesteld binnen BBK. Het resultaat van het werk van de sectie is een rapport aan de synode van Ommen in 1993, dat als een afzonderlijke uitgave verschijnt, als deel 2 van het rapport deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken. De titel is:

'Onbekrompen delen', en de ondertitel: materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken.

10 FINANCIEN

10.1 Algemeen

De jaarrekeningen 1990 en 1991 zijn door het accountantskantoor Burg en de Raad te Amersfoort (voorheen LVE) gecontroleerd en akkoord bevonden. Deze rekeningen zullen aan de Generale Synode worden overlegd. De administratie werd verzorgd door het administratiekantoor J. de Rijke te Ermelo.

10.2 Quotum

Het quotum dat aan de kerken werd gevraagd bedroeg de laatste jaren:

1987:	f. 5,25 per ziel
1988:	f. 5,75 per ziel
1989:	f. 5,-- per ziel
1990:	f. 4,-- per ziel
1991:	f. 3,25 per ziel
1992 :	f. 2,50 per ziel

De verlaging van de laatste jaren vindt zijn oorzaak in het feit dat bepaalde projecten niet doorgingen of vertraagd werden. (Bijvoorbeeld: uitzending docenten naar Korea; overname van de activiteiten in Zaïre door de kerk van Spakenburg-Zuid; de vertraging bij de uitzending van een docent naar Sumba). Bovendien wil de penningmeester door een lager quotum de algemene reserves brengen op het door de synode van Leeuwarden gewenste niveau, namelijk gelijk aan éénmaal de jaaruitgave van BBK.

Jaarlijks, rond half november, ontvangen de kerken een rondschrijven waarin de begroting van BBK voor het komende jaar wordt voorgelegd, vergezeld van een korte toelichting. Daarbij wordt tevens het gevraagde quotum vermeld.

Voorts wordt elke gemeente geïnformeerd over het bedrag dat de gemeente in het afgelopen jaar heeft overgemaakt, vergeleken met het quotum dat verwacht werd. Deputaten zijn erkentelijk voor de correcte wijze waarop de kerken aan hun financiële verplichtingen voldoen.

10.3 Honoraria uitgezonden

Deputaten hebben momenteel drie predikanten 'in dienst'. Twee daarvan bereiden zich voor op hun taak.

In dienst sinds 1 september 1987 is drs. A.J. Pol, zendeling-docent aan de STM te Waimarangu, Melolo, op Sumba in Indonesië.

Sinds 1 februari 1991 bereidt ds. S. Braaksma zich voor op zijn docentschap aan dezelfde opleiding.

Sinds 1 mei 1992 bereidt ds. H. Knigge zich voor als toerustingspredikant ten behoeve van de Musyafir-kerken op Timor, eveneens Indonesië.

Deputaten zijn van mening dat de honoraria zodanig zijn dat de gezinnen van de uitgezonden zonder financiële zorgen kunnen leven. De honorering wordt regelmatig aangepast aan de inflatoire ontwikkeling in Nederland.

10.4 Emeritering van de uitgezonden

Deputaten BBK hebben een samenwerking met de Vereniging Emeritering. Deze samenwerking houdt in dat de vereniging geld uitkeert aan de emeritaatskerk waarvan de uitgezondene emeritus is. Deze kerk stelt dit bedrag weer ter beschikking van deputaten BBK, die uiteindelijk verantwoordelijk zijn voor de emeritaatsvoorziening van de uitgezonden. Deputaten betalen aan de vereniging een bijdrage per jaar die gebaseerd is op 500 zielen voor elke uitgezondene.

Ds. J. Klamer is de enige vroegere uitgezondene, die terwijl hij in dienst was van BBK, met emeritaat is gegaan.

10.5 Bezoek aan de zusterkerken en andere kerkelijke relaties

De Generale Synode van Leeuwarden machtigde deputaten om maximaal f. 12.000,-- per jaar te besteden aan het (doen) bezoeken van kerkelijke relaties in het buitenland, exclusief het

bezoek aan ICRC (Acta art. 128).

In de verslagperiode zijn de volgende kerken resp. landen bezocht:

1990:	Zaire	(3 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	10.900,--
	ECRZ Spanje IRP	(2 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	1.500,--
	Engeland	(1 persoon)	reis- en verblijfkosten	f.	600,--
1991:	Verre Oosten	(2 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	200,--
	Verenigde Staten (RCUS)	(2 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	4.800,--
	Spanje, IRE	(2x 2 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	5.300,--
	Engeland	(div. personen, enkele malen)	reis- en verblijfkosten	f.	4.600,--
	Sumba	(2 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	7.500,--
1992:	Zuid-Afrika	(2 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	9.100,--
	Australië	(2 personen)	reis- en verblijfkosten	f.	6.100,--

Door het groeiend aantal buitenlandse contacten en de intensivering daarvan door hulp bij opleiding en gemeente-opbouw zal de reis-intensiteit stijgen, evenals de daarbij behorende kosten. Deputaten zouden deze ontwikkeling en de kostenstijging tot uitdrukking gebracht willen zien in de volgende machtiging:

Voorstel:

Deputaten BBK worden gemachtigd tot het doen van uitgaven voor het bezoeken van buitenlandse relaties en contacten, exclusief de benodigde kosten voor de ICRC. Daarbij dienen deputaten ernaar te streven dat deze kosten jaarlijks niet meer dan f. 20.000,-- bedragen.

10.6 Overige bezoeken

Naast bovenstaande officiële bezoeken als afgevaardigden naar buitenlandse kerkelijke relaties zijn er ook reizen gemaakt met een concreet doel.

Deze reizen waren in de verslagperiode:

1991:	bezoek Jac. v.d. Kolk aan Chicago: bespreking zaken Zaire met 'Back to God hour'
	bezoek ds. J. Klamer aan Sumba: lessen en colleges aan Theologische School
	bezoek ds. J.A. Boersma Sumba: lessen en colleges aan Theologische School
1992:	bezoek ds. J. Klamer aan Free Ref. Churches, Filippijnen voor hulp bij gemeente-opbouw o.a. door cursussen
	bezoek ds. J. Klamer aan Sumba: lessen en colleges aan Theologische School

10.7 Sumba

Ter uitvoering van het besluit van de synode van Leeuwarden (Acta art. 97 lid 4) zijn de volgende bedragen overgemaakt:

	1990	1991
Bijdrage Theologische School	f. 36.800,--	f. 47.000,--
Overige bijdragen	f. 6.900,--	f. 11.000,--

De bedragen over 1992 zullen in het aanvullend rapport worden vermeld. Drs. A.J. Pol geeft periodiek een gedetailleerd verslag over de besteding van de gezonden gelden.

Verder drukken ook de kosten van drs. A.J. Pol, ds. S. Braaksma en ds. H. Knigge op het hulpverleningsbudget van deputaten BBK.

10.8 Korea

De G.S. van Leeuwarden machtigde deputaten (Acta art. 97) jaarlijks f. 2000,-- te besteden voor gereformeerde theologische boeken. In de verslagperiode zijn geen boeken gestuurd. Volstaan is met een abonnement op 'De Reformatie'.

10.9 Taiwan

Twee deputaten hebben in het najaar 1991 een bezoek gebracht aan het Verre Oosten, o.a. aan Taiwan. Op hun advies is voor een bedrag van f. 3900,-- aan gereformeerde theologische lectuur verzonden aan het theologisch seminarie te Taipeh.

10.10 Sri Lanka

Van de f. 20.000,-- die de synode van Leeuwarden (Acta art. 100) bestemde voor hulp aan de Dutch Reformed Churches of Sri Lanka, is f. 15.000,-- verzonden. Het resterende bedrag zal in de loop van 1992 volgen.

10.11 Filippijnen

Deputaten kregen van de vorige synode opdracht (Acta art. 104) The Free Reformed Churches of the Philippines te steunen met jaarlijks maximaal f. 2000,-- voor gereformeerde lectuur en maximaal f. 15.000,-- voor opbouw van het kerkelijk leven.

In de verslagperiode is overgemaakt:

1990: -
1991: f. 14.100,--
1992: -

Tijdens het bezoek van ds. Klamer aan de Filippijnen in januari 1992 is met de broeders overeengekomen dat gespecificeerde aanvragen via de inmiddels gevormde classis van The Free Reformed Churches aan deputaten zullen worden gezonden.

10.12 Ierland

De Synode van Leeuwarden droeg deputaten op (in Acta art. 128, lid 3b) de EPCI eenmalig te steunen met een bedrag van £ 7.000,-- (ca. f. 25.000,--) ten behoeve van kerkplanting in Accrington (Engeland). Dit bedrag is overgemaakt. Daarnaast heeft de synode besloten (Acta art. 107) voor kerkplanting in Accrington bij de voortgang van het werk jaarlijks een bedrag van £ 5.000,-- (ca. f. 18.000,--) ter beschikking te stellen aan de EPCI. In kwartaaltermijnen wordt dit bedrag overgemaakt. Het dient voor de bijbetaling van het honorarium van de predikant van deze kleine gemeente-in-wording.

10.13 Engeland

Vanaf 1991 wordt jaarlijks een bedrag van £ 10.000,-- (ca. f. 32.000,--) overgemaakt aan de East Hull Presbyterian Church te Hull.

10.14 Spanje

De Synode van Leeuwarden machtigde (Acta art. 120-4) deputaten om de IRP (thans IRE) desgewenst te steunen tot een bedrag van jaarlijks f. 15.000,-- op voorwaarde dat binnen de IRE een deputaatschap wordt gevormd, dat zorg draagt voor de verdeling van de steun. Dat deputaatschap is inmiddels tot stand gekomen. Voor wat betreft de financiële steun zelf, hebben deputaten voor 1990 een bedrag van f. 13.600,-- overgemaakt. Voor 1991 en 1992 zijn (nog) geen bedragen overgemaakt omdat de vanuit Spanje ontvangen begrotingen daarvoor geen aanleiding gaven.

10.15 Zuid-Afrika

Van de kerkeraad van die Vrye Gereformeerde Kerk van Johannesburg ontvingen deputaten het verzoek om financiële steun voor de aankoop van een pastorie. Daar deputaten een dergelijke hulp niet als hun taak beschouwden, hebben zij dit verzoek afgewezen. Wel hebben zij een renteloze lening gegeven van f. 85.000,--. Tevens hebben zij bevorderd dat er voor dit doel een comité in het leven werd geroepen. Dat comité is erin geslaagd het benodigde geld bijeen te brengen zodat de lening inmiddels is afgelost.

Van de Vrye Gereformeerde Kerk te Kaapstad ontvingen deputaten een dringend verzoek om financiële steun voor het zendingswerk onder de kleurlingen te Belhar.

Het betrof hier:

1. traktement voor de te beroepen zendeling
2. aankoop van een zendingspastorie
3. aankoop van een auto benodigd voor het werk.

Ook in dit geval waren deputaten van mening dat deze hulpverlening niet direct tot hun taak behoorde. Toch hebben zij gemeend de helpende hand te moeten uitsteken ten behoeve van deze kleine "hulpbehoevende" zusterkerk in Zuid-Afrika. Mee door bemoeienissen van deputaten BBK is de kerk te Groningen-Oost bereid gevonden de opbrengst van een onder haar berustend legaat te bestemmen voor de financiële hulp inzake het traktement van de betreffende zendeling. (Intussen is ds. L. van't Foort zendeling in Belhar geworden). Deputaten hebben ook bemiddeld bij de fondswerving voor aankoop van de pastorie. Spakenburg-Zuid heeft voor dit doel f 100.000,- beschikbaar gesteld. Aan de andere zedende kerken is door deputaten elk f 10.000,- beschikbaar te stellen voor de aankoop van bedoelde pastorie. De reacties waren tot dusver teleurstellend: geen van de kerken heeft nog positief gereageerd. Daarna hebben deputaten van het tekort van f 75.000,- aan de kerk te Kaapstad een renteloze lening van f 41.000,- verstrekt, zodat in elk geval de pastorie voor het gezin van de zendeling gekocht kon worden. Deputaten zullen proberen nog verdere bronnen voor dit bedrag te vinden, en hopen in het aanvullend rapport hierop terug te kunnen komen.

10.16 Zaire

Deputaten werden door de synode van Leeuwarden (Acta art. 124) gemachtigd hulp te bieden aan de ECRZ tot een maximum van f 350.000,- per jaar voor theologische opleiding en gemeentetoerusting. Door de overdracht van dit werk aan de kerk te Spakenburg-Zuid hebben deputaten deze bedragen niet besteed. Alleen de reiskosten van Zairese afgevaardigden naar de synode van Lubumbashi in 1990 en subsidie voor kerkenbouw is door BBK betaald. De genoemde reiskostenvergoeding bedroeg \$. 3.500 (f 6300,-) en de subsidie voor het bouwen van kerken gedurende de verslagperiode f 19.400,-. Voor de kerkbouwkosten kon geput worden uit een fonds gevormd uit giften en legaten respectievelijk uit Haren (Gron.), Capelle aan de IJssel en Zeist.

10.17 I.C.R.C.

De Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC) heft contributie van de aangesloten leden-kerken voor haar noodzakelijke uitgaven. Via een bepaalde sleutel, waarin het aantal leden van de betreffende lidkerk én het nationaal inkomen van het betrokken land de belangrijkste rol spelen, wordt het contributiebedrag vastgesteld. Voor dit doel reserveren deputaten f. 7.500,- per jaar. In 1991 is aan de penningmeester van de ICRC overgemaakt een bedrag van f. 17.600,-. Onze kerken betalen circa 60% van het totale budget van de ICRC.

10.18 Lux Mundi

De synode van Leeuwarden fixeerde het bedrag voor de uitgave van Lux Mundi op maximaal f. 17.500,- per jaar.

De kosten bedroegen: 1990: f. 13.700,-
1991: f. 17.200,-

10.19 Andere financiële acties ten behoeve van buitenlandse hulp

Op voorstel van deputaten BBK heeft de synode van Leeuwarden, naar aanleiding van het feit dat ook anderen binnen onze kerken dan door BBK, hulp wordt verleend aan buitenlandse kerken, aan BBK opgedragen over het geheel van de buitenlandse hulpverlening aan buitenlandse kerken advies uit te brengen aan de synode van Ommen.

Dit advies is in een afzonderlijk uitgegeven (deel-)rapport gegeven, onder de titel: 'Onbekrompen delen'.

Ter informatie moge dienen dat naast hulp aan buitenlandse kerken door BBK ook anderen binnen onze kerken hulp verlenen. Voor zover bekend bij deputaten gaat deze financiële steun naar Frankrijk, Oostenrijk, Spanje, Engeland en het Nabije Oosten (MERF). Via rondzendbrieven en oproepen in de media wordt geld gevraagd voor deze projecten. Geschat wordt dat via deze acties - met uitzondering van de acties van Fundament - jaarlijks tussen de f. 300.000,- en f. 500.000,- wordt ingezameld. (Vergelijk hiermee het feit dat het jaarlijks

budget van BBK is f. 500.000,--.)

Deputaten hebben met al deze acties geen officiële bemoeienis. Wel zijn er contacten met de betreffende instanties, onder andere via het 'Platform' dat de sectie 'Hulpverlening' van BBK al enkele malen heeft belegd met en voor deze instanties. Ook zijn er bilaterale contacten.

Deputaten hopen dat door onze voorstellen en door de besluiten van de synode van Ommen, er een goede mogelijkheid ontstaat voor coördinatie en intensivering van de hulpverlening aan buitenlandse kerken.

10.20 Overzicht financiële projecten B.B.K.

Aan het slot van dit financieel verslag geven wij een systematische opstelling van de hulpverlening door deputaten BBK. Eén en ander gerangschikt naar secties. (De realisatiecijfers 1992 betreffen het eerste halfjaar.) Hierdoor trachten we u een inzicht te geven in de aard, de omvang en de spreiding van de hulp die deputaten namens de kerken mogen verlenen aan de broederschap over de grenzen.

Moge die hulpverlening zijn tot opbouw van die broederschap en overeenkomstig
2 Kor. 9:13-15 tot eer van en tot dank aan God!

10.20.1 Project BBK No. 1
Land: Indonesië/Sumba

Sectie: I

Naam van het project: Steun emeriti Sumba

Doelstelling: het helpen van de kerken bij het onderhouden van haar emeriti.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 95-4b: De Sumbanese kerken blijven helpen bij het onderhouden van haar emeriti door middel van uitkeringen uit een in Nederland gevormd fonds. De steun moet waar mogelijk gericht zijn op afbouw.

Werkwijze/invulling project:

Jaarlijks wordt een bedrag van maximaal Rp. 4.000.000,-- (ca. f. 4.000,--) naar Sumba overgemaakt aan het betreffende deputaatschap. De afbouw van deze hulp lijkt nog niet mogelijk.

Concretisering:

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	f. 5000,--	f. 5000,--	f. 5000,--	f. 5000,--
Realisatie	f. 4400,--	f. 3600,--	f. 3300,--	

Evaluatie: Aan de G.S. van Ommen vragen deze hulp voor tenminste drie jaar te continueren.

10.20.2 Project BBK No. 2

Land: Indonesië/Sumba

Sectie: I

Naam van het project: steun kerkbouw Sumba

Doelstelling: financiële hulp bij de bouw van kerkgebouwen daar waar de eigen middelen ontoereikend zijn.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 95-4d: bij de hulpverlening voor kerkbouw een beleid voeren dat gericht is op afbouw van deze hulp.

Werkwijze/invulling project: Enkele kerken hebben na de synode van Leeuwarden nog steun ontvangen. Verdere hulp is vermoedelijk niet meer nodig.

Concretisering: gelden zijn niet begroot maar komen uit bestemmingsreserve BBK.

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	-	-	-
Realisatie	f. 5400,--	f. 5800,--	-	-

Evaluatie: aan de G.S. Ommen kan worden meegedeeld dat dit project in eerste instantie kan worden beëindigd.

10.20.3 Project BBK No. 3

Land: Indonesië/Sumba

Sectie: I

Naam van het project: Zendeling-docent drs. A.J. Pol

Doelstelling: Hulp bij de opleiding aan de Theologische School (STM)

Besluit G.S. Leeuwarden: zie G.S. Spakenburg 1987 (art. 114-2b)

Concretisering: Uitzending drs. A.J. Pol naar Sumba ten behoeve van de STM.

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	f. 80.000,--	f. 80.000,--	f. 90.000,--	f. 100.000,--
Realisatie	p.m.	p.m.	p.m.	

Evaluatie: jaarlijks personele lasten en dergelijke voorleggen aan sectie en dan bedrag vaststellen voor komend begrotingsjaar.

10.20.4 Project BBK No. 4
Land: Indonesië/Sumba

Sectie: I

Naam van het project: 2e Zendeling-docent voor de S.T.M.

Doelstelling: Versterking van het docentencorps naast ds. M.B. Radjah, ds. D.H. Doko en drs. A.J. Pol, teneinde de opleiding verder te verbeteren.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 95-2a: de huidige personele hulp uitbreiden door naast drs. A.J. Pol nog een tweede zendeling-docent uit te zenden.

Werkwijze/invulling project: zoeken naar een geschikte kandidaat voor dit doel.

Concretisering: benoeming van ds. S. Braaksma per 1 februari 1991, en gelegenheid gegeven zich voor te bereiden.

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	f. 75.000,--	f. 90.000,--	f. 100.000,--
Realisatie	-	p.m.	p.m.	

Evaluatie: jaarlijks personele lasten en dergelijke voorleggen aan sectie en dan bedrag vaststellen voor komend begrotingsjaar.

10.20.5 Project BBK No. 5
Land: Indonesië/Timor

Sectie: I

Naam van het project: kerkelijk opbouwwerker ten behoeve van de Musyafir-kerken.

Doelstelling: opbouw van een gereformeerd kerkelijk leven en kerkverband in de Musyafir-kerken.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 95-3b: Alles in het werk stellen om te komen tot uitzending van een kerkelijk opbouwwerker naar Timor (voor de Musyafir-kerken).

Werkwijze/invulling project: zoeken naar en benoemen van een daarvoor geschikte predikant; ook de kosten van dit project voor onze rekening nemen.

Concretisering: benoeming ds. H. Knigge per 1 mei 1992, voorbereiding op uitzending.

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	-	f. 80.000,--	f. 100.000,--
Realisatie	-	-	p.m.	-

Evaluatie: Jaarlijks personele kosten en dergelijke voorleggen aan sectie en dan bedrag vaststellen voor komend begrotingsjaar.

10.20.6 Project BBK No. 6

Land: Zuid-Korea

Sectie: II

Naam van het project: Bibliotheek Seminary Presbyterian Church in Korea.

Doelstelling: het seminary te voorzien van actuele gereformeerde studies.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 97-6. Korte omschrijving van het besluit:
f. 2000,-- per jaar voor boeken bibliotheek seminary.

Werkwijze/invulling project: Sectie blijft alert om geschikte lectuur naar Korea te sturen.

Concretisering:

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	f. 2000,--	f. 2000,--	f. 2000,--	f. 2000,--
Realisatie	-	-	f. 2000,--	

Evaluatie: In de jaren na het vertrek van de Ned. zending-hoogleraren kwamen er geen aanvragen meer. Na 1991 namen deputaten zelf het initiatief tot verzending.

10.20.7 Project BBK No. 7
Land: Filippijnen

Sectie: II

Naam van het project: Studiemateriaal ten behoeve van de predikanten.

Doelstelling: voorzien van actuele gereformeerde lectuur ten bate van de versterking van het gereformeerd karakter van de Free Refomed Churches op de Filippijnen (FRCP).

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 104-2a: tot een bedrag van f. 2000,-- per jaar studiemateriaal ten behoeve van de predikanten.

Werkwijze/invulling project: sectie zorgt voor aanschaf en verzending.

Concretisering:

<i>Financiële middelen</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	f. 2000,--	f. 2000,--	f. 2000,--
Realisatie	-	-	f. 1000,--	

Evaluatie: de aanvragen zijn toegezegd via de classis van de FRCP.

10.20.8 Project BBK No. 8

Land: Filippijnen

Sectie: II

Naam van het project: Financiële hulp voor opbouw kerkelijk leven van de FRCP.

Doelstelling: Versterking gereformeerd karakter van de FRCP.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 104a: Voor de komende drie jaar jaarlijks f. 15.000,-- ter beschikking te stellen voor FRCP voor de opbouw en voortgang van het kerkelijk leven.

Werkwijze/invulling project: Het bedrag zal in drie gedeelten worden overgemaakt, na ontvangst van een activiteitenplan en een begroting.

Concretisering:

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	f. 15.000,--	f. 15.000,--	f. 15.000,--
Realisatie	-	f. 14.100,--	-	.

Evaluatie: Sectie houdt contact met FRCP met betrekking tot het nuttig effect van de financiële steun.

10.20.9 Project BBK No. 9
Land: Sri Lanka

Sectie: II

Naam van het project: Hulp DRC voor evangelisatie.

Doelstelling: Meedragen van de financiële lasten van het evangelisatiewerk.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 100-3: Machtiging om de Dutch Reformed Church (DRC) te steunen met maximaal f. 20.000,-- indien er concrete financiële nood wordt aangetoond.

Werkwijze/invulling project: Bijdrage aan de kosten van de 12 zendingsposten die de DRC op Sri Lanka hebben.

Concretisering:

<i>Financiële middelen</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	f. 20.000,--	f. 20.000,--	f. 15.000,--
Realisatie	-	-	f. 15.000,--	.

Evaluatie: De sectie blijft geïnformeerd over de voortgang van het evangelisatie/zendingswerk.

10.20.10 Project BBK No. 10

Land: Taiwan

Sectie: II

Naam van het project: hulp voor bibliotheek China Reformed Seminary, Taiwan.

Doelstelling: De broederschap op Taiwan versterken met gereformeerde theologische lectuur.

Besluit A.V.-BKK: d.d. 11-01-1992: BBK zal boeken zenden tot een bedrag van maximaal f. 15.000,--.

Concretisering:

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	-	-	f. 5.000,--
Realisatie	-	-	f. 3.900,--	

Evaluatie: Sectie houdt contact met het seminary over de opbouw van de bibliotheek.

10.20.11 Project BBK No. 11

Land: Noord-Ierland - EPCI

Sectie: III

Naam van het project: steun kerkplanting Accrington

Doelstelling: verlichting van de financiële lasten van de zusterkerk EPCI te Noord-Ierland die zich intensief bezig houdt met kerkplanting te Accrington (N.W. Engeland).

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 128-3b: eenmalige bijdrage van £ 7000 (ca f. 25.000,--) aan de EPCI voor kerkplanting te Accrington.

Acta art. 107: £ 5000 (ca f. 17.000,--) per jaar voor Accrington (f = typefout voor £ in art. 107).

Werkwijze/invulling project: per kwartaal zenden van £ 1.250,--

Concretisering:

<i>Financiële middelen:</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	f. 25.000,--	f. 17.000,--	f. 17.000,--	f. 25.000,--
Realisatie	f. 23.400,--	f. 22.400,--	f. 8.300,--	

Evaluatie: Intensief en open contact door sectie III.

10.20.12 Project BBK No. 12
Land: Engeland-Hull

Sectie: III

Naam van het project: steun kerkplanting te Hull.

Doelstelling: opbouw gereformeerd kerkelijk leven te Hull.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 114-2c: bevordering van de uitbouw van de P.A.E. (The Presbyterian Association in England) in gereformeerde richting.

Besluit A.V.-BBK: d.d. 27-4-91, art. 3.1: aan de East-Hull Presbyterian Church steun toe te kennen voor de periode van 10-09-91 tot 01-09-92 van £ 10.000; en voor de periode van 01-09-92 tot 01-09-93 steun tot max. £ 10.000 (ca f. 34.000,-) op basis van een tijdig over te leggen begroting.

Werkwijze/invulling project: indienen jaarlijkse begroting, jaarlijks verslag van werkzaamheden, alsmede een financieel jaaroverzicht terwijl de sectie contact onderhoudt onder andere door jaarlijks een bezoek te brengen aan deze kerk-in-wording.

Concretisering: per kwartaal wordt 25% overgemaakt.

<i>Financiële middelen</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	f. 34.000,--	-	f. 35.000,--
Realisatie	-	f. 32.300,--	-	.

Evaluatie: Sectie III volgt de ontwikkeling nauwkeurig.

10.20.13 Project BBK No. 13
Land: Frankrijk - EREI

Sectie: IV

Naam van het project: steun Bijbelcursus EREI, Frankrijk.

Doelstelling: financiële hulp om gereformeerde Bijbelcursus mogelijk te maken.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 116: de Union des Eglises Réformées Evangéliques Indépendantes de France (EREI) steunen in reformatoische richting.

Concretisering: Er is Franse franks 15.000,-- (ca. f. 5000,--) betaald voor reiskosten van docenten van Aix-en-Provence naar Parijs om die Bijbelcursus gedurende een bepaalde tijd te geven.

<i>Financiële middelen</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	-	-	p.m.
Realisatie	-	f. 5300,--	-	.

Evaluatie: sectie IV krijgt periodiek rapport over dit werk.

10.20.14 Project BBK No. 14
Land: Spanje (IRE)

Sectie: IV

Naam van het project: steun aan de Iglesias Reformadas de Espana (IRE) (vroegere naam IRP) in Spanje.

Doelstelling: deel ondersteuning bij tekorten van kleine gemeenten.

Besluit G.S. Leeuwarden: Acta art. 120.4: desgewenst de IRP jaarlijks steunen tot een bedrag van f. 15.000,--, op voorwaarde dat binnen de IRP een deputaatschap wordt gevormd dat de steun regelt.

Werkwijze/instelling project: Aan de hand van IRP-begroting aan SBS-Bussum wordt de mate van steunverlening bepaald.

Concretisering:

<i>Financiële middelen</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	f. 15.000,--	f. 15.000,--	f. 15.000,--
Realisatie	f. 13.600,--	f. 300,--	-	.

Evaluatie:

Inzake deze steunverlening werkt de sectie nauw samen met SBS te Bussum.

10.20.15 Project BBK No. 15

Land: Zaïre - ERCZ

Sectie: IV

Naam van het project: Steun kerkbouw Eglise Réformée Confessante au Zaïre (ERCZ)

Doelstelling: Aanvullende hulp bij eigen inspanning voor kerkbouw, met name voor gemeenten die nog geen vergaderplaats hebben.

Besluit G.S. Leeuwarden: De synode gaf voor deze zaak geen expliciete machtiging, maar Art. 94-2.2 machtigt deputaten om incidentele hulp op korte termijn te geven, binnen het maximum van f. 50.000,-- per jaar.

Besluit A.V.-BBK:

d.d. 16-02-1991 om enkele giften en een legaat voor kerkbouw voor dit doel te gebruiken.

d.d. 11-04-1992 tot 1 juli 1993 \$ 15.000 hulp voor kerkbouw en voorstel aan G.S. Ommen vanaf 1 juli 1993 tot 1 juli 1996 maximaal \$ 25.000 per jaar (is resp. f. 27.000,-- en f. 45.000,--) voor kerkbouw in Zaïre.

Werkwijze/invulling project: Er is een 'Comité de Construction' dat prioriteiten vaststelt, begrotingen maakt en de uitvoering controleert. Eén van de ouderlingen van de ERCZ is speciaal belast met de kerkbouwzaken in de diverse gemeenten.

Concretisering: Op grond van de begroting en de projectenlijst wordt beslist over het sturen van geld. Het geld wordt overgemaakt aan br. M. van Hulst, uitgezondene van DVN.

<i>Financiële middelen</i>	1990	1991	1992	1993
Plan	-	-	f. 40.000,--	f. 50.000,--
Realisatie	-	f. 19.400,-- 1)	-	

1) uit fondsen giften/legaat

Evaluatie: De sectie werkt nauw samen met de kerk van Spakenburg-Zuid en 'De Verre Naasten' in het coördineren van de hulpverlening.

Bijlage I

Statistische gegevens van de Geraja-Geraja Reformasi di Indonesia N.T.T. (Gereformeerde Kerken in Indonesië op Sumba, Savu en Timor) 1991.

	classis/kerk/wijk	belij- dende leden	doop- leden	hoor- ders	totaal	predikant
Klasis Pantai						
1.	Kataki	44	65	43	152	R. Mitingu
2.	Lai Handangu	40	35	22	97	U. Nggandi
	Wai Marangu	45	47	13	105	Mk. Watuwaya
3.	Melolo	45	88	27	160	C.D. Bangu
	Mburukulu	19	24	14	57	
	Mangili/Benda	14	15	30	59	
	Wulla	11	10	24	45	
4.	Wandarongu	64	125	44	233	P. Hawu
	Waingapu	22	19	9	50	
	Wanga	30	35	3	68	
	Wera	30	40	20	90	
		364	503	249	1116	
Klasis Gunung						
5.	Mau Maru	84	101	55	240	
	Karobu	49	66	36	151	
	Karunding	9	8	30	47	
	Kayu Karera	8	3	17	28	
	Patamawa	15	9	14	38	
	Tanaminang	10	10	7	27	
	Wangga	40	55	20	115	
6.	Tanalingu	33	32	38	103	
	Karera Jangga (Nara)	17	26	27	70	
	Laitaku	6	14	28	48	
	Paraikalu	25	40	15	80	
7.	Winundora	45	61	41	147	
		341	425	328	1094	
Klasis Paberi Wai Ngadu Ngala						
8.	Karipi/ Waikelanjir	51	41	12	104	D. Kamendaku
9.	Nggongi	33	40	31	104	Ngg. Bunangu en K. Radji
	Halawalla	9	14	19	42	
	Malahar	14	19	20	53	
	Padiratana	11	15	45	71	
	Tanandi	9	14	19	42	
	Uratana	31	22	22	75	
10.	Tanahamu	42	55	15	112	
	Landuwora	11	7	10	28	
	Laipandaku	9	10	3	22	
11.	Tana Rara	47	61	23	131	P. Kamuri
	Mahamballa	23	29	21	73	

Makahar	22	11	11	44	
Penang/Mondu	36	41	71	148	
Wairunu	14	25	63	102	
	<hr/>				
	362	404	385	1151	
Klasis Kabupaten Kupang					
12. Pudiputeja/Taka	18	32	4	54	
13. Gurijara/Delo	65	78	3	146	Dj. Wadu
14. Kupang	32	38	8	78	
	<hr/>				
	115	148	15	278	
TOTALEN:					
Klasis Pantai	364	503	249	1116	
Klasis Gunung	341	425	328	1094	
Klasis Paberi	362	404	385	1151	
WaiNgada Ng.					
Klasis Kabupaten Kupang	115	148	15	278	
	<hr/>				
	1182	1480	977	3639	(P. Hawu)

Bijlage 2

Status missionaire toerustingspredikant (BBK 22-02-92)

1. Overwegingen

1. Er moet onderscheiden worden tussen
 - a. de *ambtelijke* status van de missionaire toerustingspredikant
 - b. het toezicht op het *werk* van de missionaire toerustingspredikant
- 2.1 Wat betreft a: de ambtelijke status.

De missionaire toerustingspredikant houdt het midden tussen een opbouwwerker in de stijl van ds. Klamer en een zendeling. Hij doet hetzelfde werk als ds. Klamer, maar hij doet dat in een situatie waarin er nog geen kerk is, waarmee de Gereformeerde Kerken corresponderen. Deze wat tweeslachtige positie komt uit in de naam, waarmee het werk wordt aangeduid: missionaire toerustingspredikant.

Missionair: er zijn elementen in zijn positie die doen denken aan een zendeling die uitgezonden wordt, maar die overigens geheel onder de verantwoordelijkheid van de thuiskerk blijft.

Toerustingspredikant: Hij komt in een situatie, waarin er al wel een kerk is, met eigen inzichten en eigen structuur en een op een eigen manier functionerend kerkverband.
- 2.2 Het is onjuist de missionaire toerustingspredikant te vergelijken met een predikant die naar een ander kerkverband gaat. Het is immers niet zo, dat de missionaire toerustingspredikant het ene kerkverband verlaat en zich aan een ander kerkverband verbindt; hij wordt juist *in opdracht van het ene kerkverband* (waarvan hij zelfs emeritus-predikant wordt) uitgezonden om te werken in een ander kerkverband. Dit is ook niet te vergelijken met een predikant, die op verzoek van een ander kerkverband, zonder toestemming van zijn eigen kerk/kerken in dat andere kerkverband gaat werken. Dit houdt in, dat de missionaire toerustingspredikant de volle rechten van predikant kan behouden en metterdaad behoudt in het kerkverband dat hem uitzendt. Er hoeft dus ook geen colloquium plaats te vinden als zijn werk in het andere kerkverband beëindigd wordt.
- 2.3 De status van 'predikant in volle rechten van het kerkverband dat uitzendt' is dominant. Opzicht en tucht over de ambtelijke status van de missionaire toerustingspredikant blijft dan ook liggen bij het uitzendende kerkverband. Aangezien het ontvangende kerkverband nog geen zusterkerk is, kunnen wij moeilijk verantwoordelijkheid in dit opzicht overdragen aan de GMM.

Wanneer onverhoopt schorsing noodzakelijk is, zal dat door de thuiskerk moeten gebeuren, waarbij dep. BBK (die immers de werkrapporten ontvangen, contact hebben met de GMM en tot beoordelen van het werk geroepen) een initiatiefnemende rol zullen kunnen vervullen.

- 2.4 De GMM zullen nooit aan de ambtelijke status van de missionaire toerustingspredikant kunnen komen. Zij zullen hem hoogstens ambtelijke bevoegdheden in het midden van hun kerken kunnen ontzeggen, indien hij naar hun oordeel tot schade van de kerken werkt.
3. Wat betreft b: het toezicht op het werk.
- 3.1 Hier zijn twee instanties.
 - *De Nederlandse kerken:*
 - a. De Nederlandse kerken sturen de missionaire toerustingspredikant uit. Hij vervult werk van opbouw in hún opdracht. Zij moeten dan ook zijn instructie schrijven en het werk via rapporten beoordelen.

De Nederlandse kerken moeten ook bedenken, welke bevoegdheden de missionaire toerustingspredikant moet hebben in het midden van de GMM opdat hij zijn werk goed kan doen.
- b. Bij die bevoegdheden moeten (gezien de aard van het werk) ook ambtelijke bevoegdheden horen, zoals prediking en sacramentsbediening.

Aangezien de GMM geen zusterkerk is, is het denkbaar dat zich situaties voordoen, waarin het onverantwoord geacht moet worden om deze ambtelijke

taken uit te oefenen. Daarom kan aan de missionaire toerustingspredikant niet meer dan de vrijheid gegeven worden, tot prediking en sacramentsbediening. Een dergelijke vrijheid is verantwoord, wanneer de Nederlandse kerken van de GMM vragen, dat zij de missionaire toerustingspredikant slechts zullen binden aan zaken die in overeenstemming zijn met de belijdenis van de kerk.

- *De Gereja Masehi Musyafir.*

De GGM zijn ontvangende kerken. Zij hebben om de missionaire toerustingspredikant gevraagd. Uiteraard moet de missionaire toerustingspredikant in goed overleg met GMM zijn werk verrichten. Er zal daartoe zoets als een deputaatschap moeten gevormd worden, dat het werk van de missionaire toerustingspredikant met hem bespreekt en dat zijn verbindingskanaal vormt naar de GMM toe.

Dit deputaatschap zal uiteraard ook het werk van de missionaire toerustingspredikant mogen beoordelen en indien nodig bekritisieren. Mocht men evenwel tot de conclusie komen dat het werk van de missionaire toerustingspredikant niet langer gewenst is in de GMM, dan zal men over zó'n zaak allereerst in overleg behoren te treden met Nederland.

3.2 Om zowel wat onder 2 werd opgemerkt als wat onder 3 stat goed te kunnen realiseren, zal het nodig zijn een 'overeenkomst' aan te gaan met de GMM, waarin minstens het volgende geregeld moet worden:

1. de missionaire toerustingspredikant wordt door de GKN benoemd en blijft wat zijn werk en ambt betreft ook onder opzicht en tucht van de GKN staan,
2. de duur van het werk,
3. de wijze waarop de GGM het werk begeleiden: bv. via een commissie / deputaatschap,
4. de bevoegdheden van de missionaire toerustingspredikant: bevoegdheid om Woord en sacrament te bedienen,
5. de bepaling, dat de missionaire toerustingspredikant alleen gebonden kan worden aan zaken die in overeenstemming zijn met de gezamenlijke belijdenisgeschriften en de aangenomen K.O.,
6. de bepaling, dat de missionaire toerustingspredikant de vrijheid moet hebben lid te worden van de GGRI, onze zusterkerk,
7. de bepaling dat verwacht wordt dat men medewerking verleent in zaken als huisvesting/visumaanvraag etc.

Bijlage 3

Kort verslag van de visitatie, gebracht van 28 mei tot 17 juni 1991 aan de G.G.R.I./N.T.T. (Gereja-Gereja Reformasi di Indonesia) en aan de G.M.M. (Gereja Masehi Musyafir), door ds. H. Knigge en ds. T. Wendt.

1. Contacten met de Gereja-Gereja Reformasi

Het eerste doel van de visitatie was het onderhouden van de zusterkerkrelatie met de G.G.R.I./N.T.T. Het was niet mogelijk de kerken gezamenlijk te ontmoeten in hun meeste vergadering, maar in plaats daarvan is in alle vier de klassicale ressorten gesproken met afgevaardigden van de diverse kerkeraden.

Wij hebben zowel in de gesprekken, als in de prediking die wij mochten horen steeds ervaren de eenheid van het geloof. Het is duidelijk, dat onze zusterkerken dezelfde grondslag hebben en dat zij als kerken in hun geheel ook vanuit de Schrift en de belijdenis willen leven.

Het kerkverband, dat mede onder de invloed van het werk van ds. Klamer uitgegroeid is van één tot vier klassicale ressorten functioneert goed.

Stellig zijn er ook in het samenleven van onze zusterkerken zwakke plekken te constateren. Er is bv. nog steeds een tekort aan predikanten. En niet overal functioneert het plaatselijk kerkelijk leven zoals men het graag zou willen. De broeders hebben daar evenwel zelf oog voor en berusten daarin over het algemeen niet.

Het was niet te miskennen dat in onze zusterkerken op het ogenblik een diepgaande discussie

wordt gevoerd over de heidense adatgebruiken. De kwestie is of men met alle adatgebruiken radicaal moet breken, dan wel of men in een aantal gevallen kan volstaan met wat men noemde 'het vereenvoudigen' van de adat.

Er is door ons aangedrongen op afstand nemen van het heidendom en voorts is gepoogd de broeders tot het voeren van deze christelijke strijd in christelijke wijsheid te bemoedigen.

Met *de diverse deputaatschappen* is o.a. doorgesproken over de steun voor emeritus-predikanten en over de registratie van de kerken en de S.T.M. bij de overheid. Ook is de uitnodiging overgebracht voor een tegenbezoek.

2. *De contacten met de fam. Pol en de S.T.M.*

Wij hebben in de eerste dagen van onze visitatie de gelegenheid gehad om van nabij kennis te maken met het werk, dat door ds. Pol verricht wordt aan de Theologische School in Wai Marangu. Dat was een fijne ervaring en we hebben het als één van de vruchtbaarste onderdelen van onze visitatie gezien.

Er kan alleen maar met veel waardering over het werk van ds. Pol aan de school gesproken worden. De getuigenissen die wij daarover hebben vernomen waren unaniem uitstekend. Zowel de deputaten-curatoren als de mededocenten als de deputaten voor verbindingen waren vol lof.

Nadat onder leiding van ds. Boersema de SGI uitgegroeid is tot een STM is door ds. Pol het niveau van de school nog opgevoerd en op een behoorlijk middelbaar peil geconsolideerd. Wij mochten zelf getuige zijn van een drietal examens aan de STM en konden constateren, dat er een gedegen kennis bij de studenten aanwezig is van de gereformeerde geloofsleer en dat men vaardig is in de uitleg van de H. Schrift en in de hantering van het gereformeerde kerkrecht.

We hebben de indruk, dat het niveau van de school goed aansluit bij de behoefte van de plaatselijke kerken.

Het contact tussen ds. Pol en zijn mededocenten is uitstekend te noemen en ook met de studenten is er een hele goede verhouding, die verder gaat dan alleen de verhouding van leerling tot leermeester.

Ds. en mevr. Pol doen met veel genoegen hun werk in het midden van de Sumbanese kerken. Ook hun kinderen voelen zich goed thuis op Sumba. Ten aanzien van ds. Pol hebben wij moeten constateren, dat de werkdruk te groot is. Ds. Pol heeft zichzelf een programma gesteld, waarin hij o.a. voor verschillende vakken uitgewerkte leerstof vervaardigt. Dit vergt veel wekelijks terugkomende voorbereiding. Zodoende blijft er vrijwel geen vrije tijd over. Hij hoopt dat er de volgende cursus (als veel leerstof klaar is) wat meer ruimte komt. Wij hebben er bij hém en bij het curatorium op aangedrongen geen nieuwe taken aan te vatten, resp. op te dragen, voordat ds. Braaksma zal zijn gearriveerd.

Gezien de hoeveelheid werk die aan de school verricht moet worden en gezien het feit dat er heel wat plannen blijven liggen wordt erg naar de komst van ds. Braaksma uitgezien. Met name voor de begeleiding van afgestudeerde evangelisten schiet veel te weinig tijd over. Ook de beide inheemse docenten zouden in dat opzicht graag een wat ruimere taak toebedeeld willen krijgen.

3 *De Gereja Masehi Musyafir*

3.1 *Geschiedenis*

De kerken zijn als G.M.M. ontstaan in het begin van de 50er jaren. Het in de jaren daarvoor algemeen gegroeide nationale gevoel had ook in de grote protestantse volkskerk, de GMIT (Gereja Masehi Injili di Timur) tot gevolg, dat een zekere afkeer groeide bij sommigen tegen de (Nederlandse) kerkleiding. Verschillende leidinggevende figuren wilden geen centraal geregeerde kerk, maar een kerk, waar naar presbyteriaal beginsel de kerkeraden het hoogste gezag zouden hebben. In het begin van de 50er jaren leidde dit tot een conflict tussen verschillende predikanten, onder wie mn. ds. Duma en de kerkleiding.

Verzoening bleek niet mogelijk en zo ontstond de eerste G.M.M. (De Eliaskerk).

In het begin van de 80er jaren ontstond er opnieuw een conflict in de GMIT, tussen de synode

en ds. Fangidae. Inzet van dit conflict was opnieuw de verregaande invloed die het centrale kerkbestuur wilde uitoefenen op de plaatselijke kerken. Dit leidde tot de schorsing van ds. Fangidae. Grote delen van de gemeente kozen zijn kant. Men ging apart vergaderen. Toen meerdere gemeenten zich achter ds. F. schaarden heeft men zich gevoegd bij de Musyafir-kerken van ds. Duma.

3.2 *Invloeden*

- In de G.M.M. zijn onmiskenbaar invloeden van verschillende zijde. Van de aanvang af heeft de G.M.M. gekampt met een gebrek aan kader. De predikanten hadden meestal weinig opleiding. De G.M.M. heeft daardoor van het begin af aan een wat biblicistische inslag gehad en stond ook min of meer open voor charismatische invloeden.
- Daarnaast is er de invloed van ds. Fangidae, die er voor ijvert het geheel van de Musyafir-gemeenten heen te leiden naar een gereformeerde structuur en een gereformeerde structuur en een gereformeerde kerkinrichting. Hij is een man, die door zijn opleiding en kennis stellig grote invloed heeft. Men wil hem gaarne volgen.
- Tenslotte is er ook de invloed van de G.M.I.T. Toen ds. Fangidae zich afscheidde van de G.M.I.T. zijn verschillende gemeentes van de G.M.I.T. in hun geheel, of grotendeels meegegaan, inclusief de (voor hun leven benoemde) ambtsdragers. Inclusief ook de *vrouwelijke* ambtsdragers die de G.M.I.T. 'rijk' was. Over deze zaak is de discussie in volle gang. In sommige gemeentes wordt het verkiezen van vrouwelijke ambtsdragers radicaal verworpen (zo bv. op Roté), in andere schijnt het nog volledig te worden geaccepteerd. Men wil niet botweg breken met deze uit de GMIT overgeërfde zaak, maar hoopt dat in de weg van onderwijs een geleidelijke sanering optreedt. Toegegeven moet worden, dat de vrouwelijke ouderlingen niet het Woord bedienen, en in de gemeente vooral belast zijn met diaconale taken, of met het leiding geven aan de diverse vrouwenverenigingen.

3.3 *Het kerkelijk leven*

Onze indruk is, dat de gewone kerkleden in de G.M.M. grotendeels eenvoudige gelovigen zijn. Er is verschil in kennisniveau tussen de kerken in Kupang en de kerken op de eilanden. De onfeilbaarheid van het Woord van God is een voor iedereen vaststaand geloofsstuk. Maar naar eigen zeggen is de kennis van Gods Woord bij de gewone gemeenteleden gering. De gemeentes komen één maal per zondag samen.

Daarnaast zijn er zondags en door de week op vaste dagen informele samenkomsten, van verschillende aard.

Het kerkelijk leven in de Musyafir-gemeentes heeft z'n zwakke maar ook z'n *sterke* kanten. De breuk bv. met de heidense adat is radicaal.

Ook in *financieel* opzicht functioneren de Musyafir-kerken goed. Ze zijn niet rijk, maar geven stipt de tienden.

Opmerkelijk is ook, dat in de Musyafir-kerken (in onderscheid van de G.G.R.I.) diakenen functioneren.

3.4 *Kerkregering*

Op de laatst gehouden 'conferentie' van de G.M.M. is door alle 20 kerken het kerkboek van de G.G.R.I. aanvaard. Dat betekent, dat de drie formulieren van eenheid de officiële belijdenisgeschriften zijn van de G.G.M. en de K.O. van de G.G.R.I. officieel ook geldigheid heeft.

Van een goed geordend kerkverband is evenwel nog geen sprake. De gemeenten hebben jaren lang min of meer independent naast elkaar geleefd. In hun erediensten gebruiken ze een liedboek, dat ons sterk herinnerde aan de bundel van Joh. de Heer.

De 'meeste' vergadering is een soort conferentie, waar alle kerken rechtstreeks afgevaardigden naar toesturen. De besluiten hebben alleen rechtsgeldigheid als ze met algemene stemmen genomen zijn.

Daarnaast zijn er sinds vorig jaar ook een aantal classes gevormd. Maar men weet eigenlijk nog niet zo goed wat men daar mee aan moet. Er is de wil om in presbyteriaanse richting te koersen, maar als daar geen stuur aan gegeven wordt, zal een independentistische

kerkinrichting zeker de overhand behouden.

3.5 *Prediking, sacramentsbediening en ambten*

Alle predikanten zijn verplicht schriftelijk hun instemming te betuigen met de gereformeerde leer, die officieel door alle kerken is aanvaard in de drie formulieren van eenheid. De meeste evangelisten hebben een basiskennis van de gereformeerde belijdenisgeschriften, dankzij een kadercursus voor evangelisten die enkele jaren geleden in Wai Marangu is georganiseerd.

Bij de gewone kerkleden is de kennis van de belijdenis waarschijnlijk nog nihil.

De ouderlingen (die voor hun leven worden verkozen) nemen medeverantwoordelijkheid voor de besluiten van de kerkeraad, onderwijzen de gezinnen en houden toezicht op de prediking.

In voorkomende gevallen hebben zij het recht een predikant in zijn ambtswerk te schorsen (dit i.t.t. tot de G.M.I.T.) Verder bepalen ook de ouderlingen wie voorgaat in de erediensten.

Hoewel het vroeger wel voorkwam gaan nu geen voorgangers uit charismatische groepen of pinkstergemeenten meer voor. Er gaan nog wel predikanten uit de G.M.I.T. (!) voor, nl. diegenen 'van wie bekend is' dat zij rechtzinnig in de leer zijn.

De inhoud van de preken die wij gehoord hebben was rechtzinnig, maar in de schriftuitleg tamelijk exemplarisch. Men maakt in de exegese veelal gebruik van praktische bijbelverklaringen van Amerikaans-evangelische signatuur. Van chiliastische leringen distantieert men zich.

Tot het H. Avondmaal worden alleen belijdende leden toegelaten. In een enkele gemeente wordt voor het avondmaal een ceremonieel van 'voetwassing' verricht.

Het onderwijs aan de kinderen beperkt zich grotendeels tot de zondagsschool en een belijdeniscursus, wanneer men toegang vraagt tot de sacramenten. Het onderwijs in de catechismus moet nog helemaal van de grond komen.

De kinderdoop wordt algemeen aanvaard. Uitstel van de doop tot de volwassen leeftijd is niet toegestaan.

3.6 *Verhouding tot de GGRI*

Contact tussen de G.M.M. en de G.G.R.I. is er eigenlijk alleen op het niveau van de opleiding. Plaatselijke contacten zijn er in ieder geval op Timor niet. Alleen op Savu, waar de G.M.M. en de G.G.R.I. ongeveer even sterk vertegenwoordigd zijn is incidenteel sprake van contact en zelfs kanselruil.

3.7 *Conclusies*

- De G.M.M. is een kerkgemeenschap, die gereformeerde papieren heeft, maar waarbij die papieren in de praktijk nog voor een groot deel moeten gaan functioneren.
- Ongereformeerde elementen en invloeden zijn nog terdege aanwezig, al bestaat er een vaste wil daartegen te strijden.
- Het lijkt ons dat bij deze stand van zaken gestreefd moet worden naar intensivering van de contacten opdat in die weg het te zijner tijd kan komen tot een officiële zusterkerkrelatie.
- Daartoe is het dringend gewenst positief te reageren op de vraag om een opbouwwerker. Er is zonder twijfel een dringende noodzaak aan iemand die de G.M.M. onderwijst in de door haar aangenomen gereformeerde belijdenis en K.O. Zonder een dergelijke man is het gevaar groot dat 'allerlei wind van leer' uiteindelijk ingang zal vinden in de G.M.M. De hulpvraag biedt daarom een 'kans' om de gereformeerde leer uit te dragen, die het waard is aangegrepen te worden en die wij, als wij kunnen ook móeten aangrijpen. Wel zal grondig overwogen moeten worden, wat de rechten en plichten (moeten) zijn van een eventuele opbouwwerker.

Bijlage 4

Kort verslag van ds. J. Klamer over kerkelijk opbouwwerk in de Filippijnen van 2 tot 20 januari 1992.

1 Doel

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 besloot met betrekking tot The Free Reformed Churches of the Philippines (Acta art. 104): zo mogelijk jaarlijks personele hulp te bieden die de broeders op Negros voor bepaalde tijd behulpzaam kan zijn bij de opbouw van het kerkelijk leven.

2 Middelen

In schriftelijk overleg met de broederschap op de Filippijnen werd overeengekomen dat een aantal ambtsdragerscursussen zouden worden gegeven en ook zoveel mogelijk de gemeenten zouden worden bezocht.

Dat plan kon ook worden uitgevoerd. Ik heb acht keer een cursus gegeven voor een groep van gemiddeld een twaalftal predikanten en ouderlingen. De onderwerpen waren toegespitst op de speciale situatie van de gereformeerde kerken op de Filippijnen. Er zijn een achttal vrij kleine gemeenten met een totaal van plm. 600 zielen. Het overgrote deel van de leden en ook de 6 predikanten zijn afkomstig uit baptistenkerken. De predikanten zijn alle opgeleid aan baptistische seminaries. Door studie en contacten kwamen zij tot de overtuiging dat de leer die hen op het seminary bijgebracht was, dat het van de mens zelf afhangt of hij behouden wordt of niet, in strijd is met Gods Woord. De leer van de Dordtse Leerregels overtuigde hen ervan dat de Remonstrantse leer die geleerd wordt in de baptistenkerk, een dwaalleer is. Om deze reden hebben zij zich afgescheiden van de baptistenkerken.

Tegelijk waren ze zich bewust dat ze op vele andere punten nog verder onderwijs nodig zouden hebben. Hun baptistische verleden kwam mee in de nieuwe kerkgemeenschap, zowel in kerkregering als in kerkelijke praktijk. Daarom zijn een zestal onderwerpen op de cursussen aan de orde geweest.

Namelijk:

- 1 Verbond en kinderdoop
- 2 Wat is het genade verbond met ons en onze kinderen?
- 3 De roeping tot het ambt van predikant en ouderling en diaken
- 4 De taak van de predikant en de ouderlingen van Gods Woord
- 5 De plaatselijke kerk en de kerkeraad
- 6 Kerkverband en de kerkorde

We hebben over deze onderwerpen, waaraan de deelnemers houvast kregen door een aantal stencils met vragen, levendige discussies gehad, waaruit kennis van Gods Woord en grote belangstelling bleek.

Verder werden bezoeken gebracht aan een zestal gemeenten. Allerlei zaken zijn daar besproken met kerkeraden en gemeenteleden. Tijdens die bezoeken bleek dat men graag ook cursussen in de verschillende gemeenten afzonderlijk zou willen hebben, waaraan ook de gemeenteleden zouden kunnen deelnemen.

In één van de gemeenten, San Pedro (bij Manilla) heb ik op verzoek van de classisvergadering ouderlingen in het ambt bevestigd.

3 Kerkverband: 1e classisvergadering

De gereformeerde kerken op de Filippijnen waren georganiseerd als een 'moederkerk' met zeven dochters. De kerk te Bacolod fungeerde als 'moeder' en centrum, en de predikant van Bacolod als een soort leider van de kerk, die alles regelde en het te zeggen had over zijn medeamtsdragers. Dit gaf wel wat wrijving.

Tijdens de cursus kwam bij verschillende onderwerpen de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk aan de orde. En allerlei kerkordelijke vragen werden besproken aan de hand van de gereformeerde kerkorde, waarvan ik een aantal exemplaren in het Engels had meegenomen. De cursusweek liep uit op een besloten vergadering van predikanten en ouderlingen. Op die

vergadering viel het besluit de gereformeerde kerkerode aan te nemen, en de volgende week de eerste classisvergadering te houden. Die classisvergadering heeft plaats gevonden. Belangrijke besluiten waren de instelling van enkele deputaatschappen. Het contact met de buitenlandse kerken bijvoorbeeld is niet meer de zaak van één persoon, maar van een deputaatschap. En eventuele aanvragen van hulp van de kerken zullen eerst de goedkeuring van de classis moeten hebben, voordat ze aan Nederland worden doorgezonden. Nederland heeft jaarlijks f 15.000,- beschikbaar gesteld voor opbouw van het kerkelijk leven. Maar het is niet goed dat door één man wordt bepaald wat nodig is en wat niet. Dat is hiërarchie. De kerkeraden zelf kunnen dat het best beoordelen. Verder heeft de synode van Leeuwarden ook een bedrag van f 2000,- per jaar ter beschikking gesteld voor de aanschaf van studiemateriaal ten behoeve van de predikanten. Aanvankelijk was de gedachte dat een studiebibliotheek op een centraal punt wel zou functioneren. Maar in de praktijk blijken de predikanten daarmee toch niet geholpen. Daarvoor liggen de gemeenten te ver uit elkaar. Daarom kunnen nu de kerkeraden via de classis een aanvraag voor studieboeken voor hun predikant indienen. Ook heeft de classis visitatoren benoemd, opdat de kerken onderling op elkaar zullen toezien. De goede gereformeerde structuur voor de kerken is er nu. Maar het functioneren daarvan zal nog wel de nodige tijd en ook begeleiding kosten. Om die begeleiding ook in de toekomst is door de classisvergadering aan BBK gevraagd.

Bijlage 5

Rapport van het bezoek aan kerken in het verre Oosten 1991

1 Algemeen

- 1.1 De deputaten prof. J.Kamphuis en ds. O.J.Douma hebben tussen 5 september en 4 oktober 1991 de volgende kerken bezocht:
06-10 sept.	Reformed Church in Japan;
10-19 sept.	Presbyterian Church in Korea (tevens een bezoek aan Hapdong-Reformed seminary);
19-23 sept.	Reformed Church in Japan (colleges en 'Andacht');
23-26 sept	Original Presbytery Taiwan;
26-28 sept.	Second Presbytery Taiwan;
28 sept.-2 okt.	First Evangelical Reformed Church en Covenant Evangelical Reformed Church in Singapore;
02-04 okt.	Dutch Reformed Church in Sri Lanka.
- 1.2 Ondergetekenden zijn door alle bezochte kerken, die doorgaans de verblijfkosten geheel voor haar rekening namen, hartelijk ontvangen. In vergelijking met vijf jaar geleden, toen ds. S.S. Cnossen en O.J. Douma dezelfde kerken bezochten (met uitzondering van die in Singapore), waren nu de contacten veelvuldiger en opener. Verder is op deze reis weer gebleken, dat officiële bezoeken en persoonlijke contacten voor een goede relatie met buitenlandse kerken van het grootste belang zijn.

2 Japan

- 2.1 Ter voorbereiding op het gesprek met de deputaten van de Reformed Church in Japan (RCJ) was al vanuit Nederland verzocht aandacht te willen geven aan een brief van de Nederlandse deputaten, waarop nooit een definitief antwoord is binnengekomen. Het betrof een brief van 2 augustus 1983, waarin o.m. uiteenzetting werd gedaan van de ernstige bedenkingen tegen de tolerantie in de Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK) t.a.v. de bestrijding van de belijdenis aangaande de zaligheid van de gestorven gelovigen (Zondag 22 HC). In die brief werd ook gewezen op het daar heersende independentisme en op publikaties in die kring over de autoriteit van de Heilige schrift en over homoseksualiteit. De bespreking met deputaten RCJ (prof. Hashimoto, prof. Ichikawa en ds. Suzuki) begon met een inleidend woord van prof. Hashimoto. Hij legde daarin de nadruk op de spanningen waaronder de RC in Japan leeft. Ze heeft te lijden onder paganisme en nationalisme. Er is in Japan een revival van het Shintoïsme op gang gekomen. Dat geeft de RC grote zorg. Het is een zaak van leven of dood voor haar. Een zaak ook van het eerste gebod. De RCJ vraagt ons gebed. Met dankbaarheid hebben we mogen herhalen wat de G.S. van Arnhem 1981 heeft uitgesproken, nl. dat de RCJ een ware kerk van Christus te achten is. Op grond daarvan is toen de relatie van voorlopig kerkelijk contact aan de RCJ aangeboden. Verhinderingen voor een zusterkerkrelatie waren contacten met derden.

Er waren vragen t.a.v. relaties met de Christian Reformed Church in America (CRC) en de Presbyterian Church in the United States (PCUSA) en vragen over het lidmaatschap van de Reformed Ecumenical Council (REC).

Voor de reformatorische lijn waarin de RCJ zich voortbeweegt kunnen die contacten struikelblokken zijn. Maar vooral het feit, dat inmiddels de zusterkerkrelatie met de NGK is aangegaan, brengt ons in moeite. Prof. Hashimoto bagatelliseerde onzes inziens echter de afwijking van Zondag 22. Hij vroeg hoevelen (of liever: hoe weinigen) in de NGK die leer aanhangen en verwees naar Calvijns gevoelens over de zielelaap. Hierop is breedvoerig van gedachten gewisseld in een open bespreking. Ze resulteerde in een verzoek aan de RCJ alsnog in te gaan op bovengenoemde brief en rekening te houden met de onschriftuurlijke tolerantie als een kracht van deformatie in de kerk van Christus.

- 2.2 Op zondag 8 september heeft JK in de morgendienst van de RC in Takamatsu op verzoek van ds. Suzuki (en met hem als vertaler uit het Engels in het Japans) een stichtelijk woord gesproken.'s Avonds viel die eer aan OJD te beurt.Ook op zondag 22 september hebben we kerkdiensten van de RCJ bijgewoond. Nu in Kobe. De morgendienst was speciaal bedoeld voor evangelisatie. Van de preek verstonden we uiteraard geen woord, maar we constateerden tijdens de preek van veertig minuten, uitgesproken zonder enige merkbare emotie, blijvende aandacht. In deze gemeente waren de meeste ouderlingen niet-theologische hoogleraren. Ze hadden ook een hoogleraar in de musicologie als organist. Bovendien zong er een koor, deze keer voor evangelisatiedoeleinden. In de andere drie kerkdiensten, die we in Japan hebben bijgewoond hebben we geen kerkkoor meegemaakt. Met prof. Makita zijn we in de avonddienst geweest van een kleine gemeente in het westen van Kobe. Daar was zelfs de mogelijkheid met de gemeente Psalm 86 mee te zingen op de Geneefse wijs. De RCJ heeft namelijk een commissie ingesteld voor Psalmberijming, die inmiddels een bundeltje van 15 Psalmen op Geneefse wijzen heeft uitgegeven. Prof. Maasaki Suzuki, de reeds genoemde organist, vertelde ons dat de Japanse wijzen, die beschikbaar zijn, teveel aan het toneel vastzitten. De Hymn-wijzen, die men heeft, zijn te 'westers'. Het meest geëigend voor de eredienst acht men de Geneefse wijzen. Ze worden met liefde in de RCJ ingestudeerd.Op dit punt zou hulp uit onze kerken op z'n plaats kunnen zijn, nu we hoorden dat de Psalmencommissie maar beperkte financiële middelen heeft.
- 2.3 De RCJ kent vrouwelijke 'diakenen'. Ze zijn niet te vergelijken met de mannelijke: ze worden voor twee jaar gekozen, worden niet in een ambt bevestigd en zijn geen lid van de kerkeraad. Ze hebben in de gemeente een dienende functie: o.a. hulp bij het bezoeken van alleenstaande vrouwen. Zulke vrouwelijke 'diakenen' kwamen we in al de bezochte kerken in het Verre Oosten tegen, behalve in Singapore.
- 2.4 Het Seminary in Kobe is klein, maar goed georganiseerd rof. Hashimoto is thans verbonden aan een internationaal instituut voor theologie. In zijn plaats is prof. Makita gekomen, oud-leerling van JK, die in Kampen een doctoraal examen heeft afgelegd. Hij geeft dogmatiek. Verder is er een tweede full professor benoemd: prof. Ichikawa, die apologetiek doceert. Ook ontmoetten we de hoogleraren Hijjiya (kerkgeschiedenis), Tomii (Oude Testament) en Iritune (praktische theologie). Onder de studenten bevindt zich er een uit de Reformed Church Presbyterian Church in Japan en een uit de Presbyterian Church in America. et Seminary is (in onderscheiding van de opleidingen in Korea en Taiwan) een 'school der kerken'. Het wordt geheel bekostigd door de offervaardige 8000 zielen, die de RCJ ongeveer telt. Toch hebben ze moeite de campus te onderhouden en hun hoogleraren te honoreren. JK heeft twee colleges gegeven over de toekomstverwachting en OJD heeft tussendoor een 'Andacht' verzorgd.
- 2.5 Er zou over de RCJ meer te zeggen zijn. Maar het zal voldoende zijn te melden dat we niets ervaren hebben wat maar enigszins in mindering zou moeten komen op het oordeel van onze kerken over de RCJ: een ware kerk van Christus.Wat een zusterkerkrelatie in de weg staat zijn nog wel de 'buitenlandse betrekkingen' van de RCJ. We hebben niet de indruk gekregen, dat er van CRC of PCUSA, waarvan men, naar we hoorden, de missionaire inbreng bezig is af te bouwen, een duidelijk aanwijsbare verkeerde invloed uitgaat. Aan het lidmaatschap van de RES tilt men niet zo zwaar als de kerken, die haar op principiële redenen verlaten hebben.

3 *Korea*

- 3.1 We zijn wat langer in Zuid-Korea geweest en hebben zowel in Pusan als in Seoul verschillende gesprekken gehad met de Presbyterian Church of Korea (PCK). Prof. Kamphuis heeft veel studenten en hoogleraren bereikt via twee colleges.Ook hier met als onderwerp de toekomstverwachting. De enige zondag die we in Korea doorbrachten hebben we met de kerken in en rond Pusan gevierd.
- 3.2 Het begon met colleges in Pusan in het seminarygebouw waar onze kerken in de

zeventiger jaren hun bijdragen aan geleverd hebben. Er was grote belangstelling van de kant van de studenten. Zeker een 250-tal volgde de colleges, die getolkt werden door dr. Yoo, oud-leerling van JK. Ook kwamen er vragen los o.a. over de positie van Israël en de werking van de Heilige Geest, de vrouw in het ambt, 'apartheid' in Zuid-Afrika en onze houding daartegenover en verder over de kerkelijke situatie in Nederland: 'Moet Nederland met haar calvinistische achtergrond ons voorbeeld zijn als er daar zo geringe vrucht op de evangelieverkondiging gezien wordt?' Churchgrowth is een onderwerp dat in Korea en Taiwan veel aandacht krijgt. De naam van prof. Chah is bij de Kosin-studenten ook bekend en via hem, zo bleek ons, komen er gedachten over die niet altijd even gereformeerd zijn, vooral als het over de werking van de Heilige Geest gaat. Maar het viel op dat de studenten wel leren goed te onderscheiden.

- 3.3 We hebben uitvoerig kunnen samenspreken met de deputaat PCK en ook met de senaat van het seminary. In de samenspreking met deputaten had dr. Jun Ho Jin de leiding. Als mededeputaten waren aanwezig dr. Lee K.S., dr. Hur en nog twee ouderlingen (Park en Chah). De overige drie deputaten, woonachtig in Seoul, waren absent. In de vergadering met de senaat ontmoetten we de volgende hoogleraren: Hur (diaconologie), Oh (OT / NT / Biblical theology), zekere Park (OT), zekere Lee (NT), Ahn (Hebreeuws), Lee B.M. (Ethiek). Afwezig was Choi (KG), die we later in Seoul ontmoetten alsmede twee emeriti-hoogleraren onder wie prof. Hong, die in Amerika was.
- 3.4 Op de vraag of er weer zendeling-hoogleraren door Nederland gezonden zullen worden was het antwoord duidelijk. Zowel in de samenspreking met de deputaten als in die met de senaat werd er op gewezen, dat Korea ze graag zou hebben. Maar men verstaat onze problemen en men zit zelf met de moeilijkheid van de huisvesting. Het kopen van een huis is in Korea bijna onbetaalbaar. Het huren van een huis, dat voor Nederlandse begrippen bijna altijd te klein is, brengt grote onzekerheid mee: men heeft geen huurgarantie voor langer dan een jaar. Als tweede bezwaar werd genoemd de handicap van de taal. Men had grote bewondering voor de ijver en de resultaten van drs. Batteau en dr. Gootjes. Maar men was van mening dat gastcolleges voor de toekomst een goed alternatief zouden kunnen zijn. Wel zijn ook aan gastcolleges beperkingen verbonden. Het vertalen en tolken onttrekt Koreaanse hoogleraren aan hun normale verplichtingen. Daarom zullen die colleges gedurende hooguit twee weken moeten worden gehouden. De frequentie kan geregeld worden in het contact tussen seminary en de Theologische Universiteit in Kampen. Het geheel van een dergelijke regeling zou, voor wat Nederland betreft, vallen onder de verantwoordelijkheid van 'Kampen'. Ook zouden Koreaanse hoogleraren gastcolleges in Nederland kunnen geven. In de kring van de senaat zei men ons daar ook zelf bij gebaat te zijn door het opdoen van ervaring in het buitenland en de mogelijkheid van onderzoek in Kampen en in de kerken in Nederland uitkomt.
- 3.5 Ook het kerkelijk leven heeft in de samensprekingen aandacht gehad. De gemeenten van de PCK zijn in het verleden nogal explosief gegroeid. Tot voor kort heeft de gedachte geheerst dat kerken zich *moeten* uitbreiden als een bewijs dat de Heilige Geest in haar werkt. 'Pinkster-methoden' waren dan ook een grote verzoeking. We hebben echter, met name in de samenkomst met de senaat, gemerkt, dat de gevaren uit die richting duidelijk onderkend worden en ongezonde leer wordt tegengegaan. In dit verband wees men er wel op, dat het preken in de Koreaanse kerken niet zo sterk is. Men wilde op dit punt graag door Nederland geholpen worden.
- 3.6 De pogingen om het seminary naar Seoul te verplaatsen zijn nog levend. In de stad Seoul zelf met zijn 13 miljoen inwoners, waaronder veel studenten, wil men geen instroom meer van nieuwe groepen studenten. Voor de PCK zou dat betekenen een bijdrage van zo'n 3000 studenten, inclusief de medische studenten. Verbonden aan het seminary is nl. ook een college met 1200 studenten, verdeeld over 12 afdelingen, waaronder een afdeling met 300 a.s. theologie-studenten. Verder een heel ziekenhuis met een medische opleiding, die ook door een groot deel niet-christelijke studenten wordt gevolgd. Men zoekt nu voor de theologische opleiding een locatie in de nabijheid van Seoul. Ook omdat men van verhuizing naar de omgeving van Seoul groei voor

school en kerken verwacht. Er zullen daar veel meer theologische studenten kunnen worden ingeschreven. En de scheiding van seminary en ziekenhuis zal ook bevorderlijk zijn voor een goede gang van zaken.

Het seminary in Pusan telt momenteel 312 studenten voor de opleiding Master of Divinity en 11 voor Master of Theology. In Seoul is een opleiding, die ongeveer 25 studenten telt. Het heen en weer reizen geeft de hoogleraren nogal oponthoud. Voor de verplaatsing van de opleiding naar de omgeving van Seoul wordt veel verwacht van een besluit van de General Assembly.

- 3.7 In de bespreking met deputaten PCK over de plaats waar de ICRC 1993 zal worden gehouden bleken de meningen verdeeld. Wij hebben voorkeur uitgesproken voor het gevoel van die deputaten, die liever zagen dat de ICRC in 1993 in Nederland en in 1997 in Seoul zou worden gehouden.
- 3.8 Wij hebben op zondag 15 september in verschillende kerkgebouwen gepreekt, waarbij getolkt werd door dr. S.G.Hur en dr. B.M.Lee. In die diensten valt op het collecteren door diaconessen en medewerking van een kerkkoor. Diaconessen worden ook in de PCK niet bevestigd in een ambt en behoren niet tot de kerkeraad. In Korea neemt een predikant bij bezoeken aan bv. alleenstaande vrouwen doorgaans een diacones mee. Men stelt het aantal leden van de PCK thans op ongeveer 300.000.
- 3.9 De vraag of de zusterkerkrelatie met de PCK kan worden voortgezet kan volmondig met 'ja' beantwoord worden. Met vrijmoedigheid kon in ons adres aan de General Assembly geschreven worden: 'Wij merkten dikwijls op het voortgaande werk van de Heilige Geest in het midden van de kerken en wij zullen daarvan ook zeker bericht doen aan de kerken in Nederland, die ons tot u gezonden hebben'.
- 3.10 Wij hebben ook het seminary van Hapdong-Reformed in Suwon bezocht. Tijdens de gebruikelijke prayermeeting voor studenten heeft OJD iets verteld over de Gereformeerde Kerken en haar betrekkingen in het Verre Oosten en JK heeft gesproken over 'Eenheid in de waarheid'. De opvolger van wijlen dr. Park Yune Sun is dr. Kim Myung Hyuk. Ook bij hem bleek sterk de begeerte van dr. Park te leven naar een nauwe band tussen Suwon en Kampen. Hij vertelde dat het seminary nu meer kerken achter zich heeft dan in 1986. Het seminary is indertijd ontstaan in een kerkstrijd tussen tegengestelde partijen in de Hapdong. Het seminary was er eerst, daarna kwamen verschillende kerken zich er achter stellen. Dit is een ontwikkeling, die meer voorkomt in het Verre Oosten. Ondergetekenden hebben sterke nadruk gelegd op de praktijk in Nederland, waarbij de kerken zich voor de opleiding verantwoordelijk hebben gesteld. De senaat van het seminary heeft meer full-time hoogleraren dan Pusan. Ze blijken stuk voor stuk in de USA gestudeerd te hebben aan diverse universiteiten en seminaries. Het lijkt een bekwaam maar gemengd gezelschap. We kregen de indruk, ook uit informatie uit de PCK, dat het Hapdong-seminary gevaar loopt niet-gereformeerde trekken te gaan vertonen. De senaat zou tot overeenstemming zijn gekomen om ook vrouwelijke studenten bevoegdheid te geven om te preken, iets wat in de 'eigen' kerken van Hapdong-Reformed met zorg zou worden gadeslagen. Ook hoorden we dat Hapdong-Reformed aan Pusan had voorgesteld om hun studenten wederzijds in de kerken te aanvaarden, hetgeen Kosin heeft afgewezen. Hapdong-Reformed is een relatie die aandacht blijft vragen. Er zijn openingen voor contact. Men heeft gevraagd om geregelde toezending van Lux Mundi en de katheders staan daar open voor gastcolleges.

4 *Taiwan*

- 4.1 Het was zo geregeld, dat eerst de kerken behorende tot de Original Presbytery zouden worden bezocht en daarna die van de Second Presbytery. In werkelijkheid is dat ook wel het geval geweest, resp. in Tapei (Or.Pr) en Hsinchu (Sec.Pr). Maar het begon wat 'gemengd'. En dat was een verblijdende zaak. Men heeft nl. een seminary opgericht, het China Reformed Seminary, dat steunt op

leerkrachten uit beide presbyteries.

Het geschil tussen beide presbyteries schijnt nog hetzelfde te zijn. Men kan vanwege een persoonlijke kwestie en blijkbaar ook vanwege tegenstellingen in afkomst (Mainland-Chinese en Taiwanese) met de daaraan verbonden taalverschillen niet gemakkelijk tot overeenstemming komen. Ook schijnt een verschil in zendingsmethode een rol mee te spelen. Maar terwijl eenheid van kerkverband nog op zich laat wachten, hebben zendelingen en predikanten van beide presbyteries overeenstemming bereikt over een seminary.

Wij konden op 23 september de feestelijke opening van het derde semester meemaken en werden meteen in een deel van het programma betrokken. OJD heeft eerst iets verteld over de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken. JK heeft gesproken over verbond en doop. Daarna konden we een serie vragen beantwoorden. O.a. ook een vraag over diaconessen in de kerk. De meeste gemeenten hebben ze. Ze worden echter, net als in Japan en Korea, niet in een ambt bevestigd.

- 4.2 Uit een samenspreking met de *Original Presbytery* bleek ons dat de oorzaken van de 'scheuring', zoals die in die kring gezien worden, voor sommige voorgangers zwaar wegen. De Or.Pr. is nl. gestempeld door zendelingen van de CRC, de Sec. Pr. door die uit Korea. Ook zendelingen uit de OPC en uit Nieuw Zeeland hebben hun aandeel in de opbouw van de gemeenten, maar de tegenstellingen liggen het sterkst tussen Reformed en Presbyterian. De Or.Pr. blijkt stilzwijgend het woord 'Presbyterian' uit haar oorspronkelijke naam (Christian Reformed Presbyterian Church) te gaan verwijderen. De Sec.Pr. heet nog Reformed Presbyterian Church.

Het gesprek ging echter voornamelijk over het nieuwe seminary. Ieder voelt in dit seminary een band die de beide kerkengroepen verbindt.

JK heeft ook hier weer sterk beklemtoond, dat een seminary moet uitgaan van de kerken, omdat de kerken naar de Schriften (I en II Timoteus) de verantwoordelijkheid dragen voor de opleiding tot dienst des Woords. Dit wordt door de beide presbyteries niet afgewezen. Maar men ziet op dit moment de mogelijkheid niet de kerken als kerken bijeen te krijgen. Wel steunen enkele kerken van de Sec.Pr. het seminary financieel.

- 4.3 Er is ook een aparte bespreking geweest met *zendelingen* van beide kanten. Daarin ging het voornamelijk over het nieuwe seminary. Men heeft daarbij een hoge pretentie. Het gaat er om het Chinese volk te bereiken, ook in Mainland China.

Rev. Liu is in augustus daar geweest. Het is van groot belang dat daar gereformeerde kerken komen.

Onze dankbaarheid en verwondering hebben we gepaard laten gaan met de raad de presbyteries zo snel mogelijk vrede te laten maken en orde op zaken te laten stellen om het seminary gereformeerd te houden.

Het bleek echter, dat men de kerken van beide presbyteries al drie keer gevraagd had de opleiding te beginnen, maar de kerken hebben aan de zendelingen gevraagd dat zelf te willen doen omdat ze nog zo weinig predikanten hebben.

Het bestuur van het seminary bestaat uit 13 personen: zendelingen, predikanten, ouderlingen en een diaken. Rev. Liu (Sec.Pr) is als rector aangewezen. Rev. Tong (Or.Pr) is ook een van de docenten.

- 4.4 Met de *Second Presbytery* is vrij uitvoerig gesproken over allerlei kerkelijke zaken. De 'scheuring' van 1975 kwam ook hier ter sprake. Ze zou niet zozeer te wijten zijn aan verschil in 'kleur' (Or.Pr) = Amerikaans; Sec.Pr. = Koreaans) maar vooral aan een persoonlijk conflict tussen twee leidende figuren, tussen wie nog steeds geen ontmoeting mogelijk blijkt.

De Sec.Pr. telt ongeveer 650 leden. Men heeft vijf Taiwanese predikanten. De presbytery vergadert twee keer per jaar. De kerken zijn voor een deel nog financieel afhankelijk. Die van rev. Chen echter niet. Hij wordt door zijn gemeente van 50 zielen (twee gezinnen en verder enkelingen) geheel onderhouden.

De hulpbehoevende kerken worden gesteund door de Korean Mission Board. Sommige ook bij kerkbouw. Men heeft een predikant gehad die zijn eigen kinderen niet doopte.

Deze predikant gaf hierdoor aanstoot naar binnen en naar buiten. Hij is inmiddels buiten het verband van Or. en Sec.Pres.Presb. gaan staan.

De Sec.Presb. heeft als belijdenissen de Heid.Cat. en de Westminster Confessie. Van de laatste is een verklaring in het Chinees beschikbaar. Rev. Chen behandelt die confessie ook in de avonddiensten.

Met het onderwijs aan hen, die begeren tot de kerkgemeenschap te worden toegelaten, wordt ook ernst gemaakt. Voor hun voorbereiding daartoe wordt minstens zes maanden uitgetrokken. Bij de grote Presbyteriaanse Kerk is dat niet meer dan een maand. Alle leden van de kerk van rev. Chen zijn nog 'first-line christians'.

- 4.5 Wat de Sec.Pr. betreft zouden wij met vrijmoedigheid kunnen aanbevelen van het voorlopig kerkelijk contact naar de zusterkerkrelatie over te gaan. Men heeft geen officiële contacten met kerken, die een verhindering zouden kunnen betekenen. Men is nooit aangesloten geweest bij de RES en heeft de ICRC van 1985 en 1989 niet bezocht om ondergeschikte redenen. Evenwel zou een aangaan van zusterkerkrelatie de verhouding met de Or.Pr. kunnen verstoren. Ook al zou die groep van kerken op zichzelf genomen misschien wel als ware kerk aangemerkt kunnen worden, haar afhankelijkheid van de CRC en het feit dat samengaan met de Sec.Pr. nog niet op haar kerkelijk program staat, verhindert ons zusterkerkrelatie met *beide* groepen aan te bevelen. In elk geval zullen de contacten vanuit Nederland verstevigd dienen te worden. Men wil gaarne hulp van de Gereformeerde Kerken voor de instandhouding van het seminary. Men heeft vrijmoedig gevraagd om boeken en ondergetekenden hebben hulp in het vooruitzicht gesteld, gezien de door de synode van Arnhem 1981 aangeboden hulp voor kerkbouw, waarvan indertijd overigens geen gebruik gemaakt behoefde te worden.

5 *Singapore*

- 5.1 In deze welvarende stad-staat hebben wij verblijvend contact gehad met de First Evangelical Reformed Church (FERC) met als predikant pastor Lau Chin Kwee en ook met de Covenant Evangelical Reformed Church (CERC) met als predikant pastor Jaikkishin Mahtani. Ter voorkoming van misverstand laten we er meteen op volgen, dat deze beide kerken in volledige kerkelijke gemeenschap leven, al functioneert er nog geen kerkverband.
- 5.2 In beide kerken hebben we op zondag 29 september een eredienst meegemaakt. Er was in de prediking nogal verschil. In de Covenant Church ging voor rev. Kortering van de Protestant Reformed Churches van Amerika (PRC). Deze emeritus-predikant was naar Singapore gekomen vanwege het trieste feit, dat de gemeente van rev. Mahtani haar predikant met meerderheid van stemmen op non-actief gezet heeft. Zo is misschien het best te formuleren deze daad van misnoegen over de prediking van rev. Mahtani, met name over zijn eis aan de gemeenteleden twee maal per zondag ter kerk te komen. Een en ander scheen een uitvloeisel te zijn van de beoordeling van deze predikant als nogal 'wettisch'. De preek van rev. Kortering was geënt op de leer van de PRC: het verbond is opgericht met de uitverkorenen en alleen uitverkorenen kunnen kinderen Gods genoemd worden; niet alle gedoopten zijn zo aan te spreken. Heel anders was de middagprediking van rev. Lau. Blijmoedig en levendig bracht hij het evangelie.
- 5.3 Vanuit de FERC was van tevoren schriftelijk aan ons verzocht te willen spreken over het verbond. JK had zich hierop voorbereid. We hebben het echter raadzaam geacht de bereidheid kenbaar te maken terug te komen op de afspraak over juist dit onderwerp te spreken, gezien de tegenstellingen in de gemeente (de leden van de Covenant Church was ontraden om de lezing bij te wonen). Rev. Lau was echter van mening dat zijn gemeente op één en ander voorbereid was. De bespreking op het onderwerp is breed geweest en in goede orde verlopen. Er bleek zelfs de begeerte te zijn om nog een avond aan dit onderwerp te wijden. De avond, die

door ons bedoeld was voor 'samenspreking met deputaten' liep dan ook grotendeels uit op een geanimeerde bespreking onder een breed en leergierig publiek.

- 5.4 Intussen zijn toch nog enkele dingen op deputatenniveau aan de orde geweest. OJD zei met dankbaarheid te hebben geconstateerd dat FERC en CERC hetzelfde ondertekeningsformulier voor ambtsdragers hebben als de Gereformeerde Kerken in Nederland. Hij moest echter ook attenderen op het formulier voor het doen van openbare geloofsbelijdenis, dat deze kerken eveneens van de PRC hebben overgenomen. Daarin ontbreekt de vraag: 'Gelooft u Gods verbondsbelofte, waarvan u in de doop het teken en zegel ontvangen hebt?'. Deze weglating is eigen aan de zogenaamde belijdenisvragen van Voetius, in gebruik in kringen waar men wel belijdenis van de waarheid meent te kunnen afleggen, maar (nog) niet van z'n geloof. Dat men hier nooit bij stil gestaan had was mede te verklaren uit het feit, dat in de gemeenten tot nog toe geen gedoopt kind tot geloofsbelijdenis is gekomen.
- 5.5 Voor een goed begrip is het nodig te weten, dat de kerken in Singapore niet gesticht zijn door de PRC. Ze zijn voortgekomen uit een bijbelkring in 1962. Na veel metamorfoses is men eindelijk tot kerkinstituering gekomen. Sinds 1977 zijn ze door de PRC daarbij geholpen. Uit de op de tweede vergadering gestelde vragen bleek wel dat men van PRC-zijde geleerd had huiverig te zijn voor elk gebruik van het woord 'voorwaarde' in de leer van het genadeverbond. De quintessens van de eigenaardige verbondsleer van de PRC, te vergelijken met opvattingen in de Geref. Gemeenten, heeft blijkbaar de prediking in de FERC niet grondig beïnvloed, eerder die van de CERC.
- 5.6 Met deze gemeenten, die, tegenover veel dwaling in haar omgeving, begeren gereformeerd te zijn, was het goed kennismaken. De banden die men heeft met de PRC verhinderen op dit moment een zusterkerkrelatie. Maar de gebleken begeerte om de Here te dienen naar zijn Woord moet ons stimuleren om de gelegde contacten (sinds 1985, toen rev. Lau de ICRC in Edinburgh bezocht) te verstevigen. Bezoeken van hen, die Singapore aandoen, kunnen van veel betekenis zijn. En, wanneer zulks door deze kerken verzocht wordt, moet ook door deputaten alle hulp geboden worden die verantwoord is.
- 6 *Sri Lanka*
- 6.1 Slecht een volle dag was er overgebleven voor de Dutch Reformed Church in Sri Lanka. Maar die dag is ook ten volle benut. Met al de predikanten van de DRC, rev. Koch, rev. Jansz en twee jonge predikanten kon gesproken worden. De ontmoeting had plaats in een heel wat vrijer en blijer sfeer dan vijf jaar geleden, toen de opzienbarende fraude met kerkgeld en net achter de rug was en twee ambtsdragers uit hun ambt moesten worden gezet. Men zit nog steeds met een nare financiële nasleep van die zaak, maar hoopt binnen afzienbare tijd uit de nood te zijn. Men heeft dank betuigd voor de financiële hulp die indertijd door de Nederland kerken geboden is en zou graag in gaan op nieuwe hulpverlening. We hebben het besluit van de G.S. van Leeuwarden doorgegeven, waarin, indien nodig, geldelijke steun kon worden geboden. We hebben gevraagd om een gemotiveerde aanvraag voor hulp bij hun zendingswerk, bv. voor bijstand in het betalen van de stipendia voor hun zendingsmedewerkers, die ze nauwelijks bijeen kunnen brengen.
- 6.2 Gevraagd is ook naar het standpunt van de DRC inzake de REC. Het bleek, dat de broeders best inzien de zwaarte van de argumenten die veel lidkerken van de RED deden besluiten met haar te breken. Maar ze meenden toch dat ze de 'evangelical wing' van voornamelijk kleine Afrikaanse kerken moesten steunen. Wij hebben gewezen op de risico's die dat meebrengt. Er is begrip op te brengen voor een zekere historische verwantschap met de CRC, maar

men moet, zo is hun onder ogen gebracht, niet achter die kerken aan in het zog van de GKN(syn) de koers van de Wereldraad volgen.

De kerken in Nederland zien graag, dat de DRC de weg van reformatie gaan en niet een van deformatie. Aan de DRC is gevraagd haar standpunt ten aanzien van de REC voor de opening van onze a.s. generale synode bekend te willen maken.

- 6.3 De DRC overweegt uit haar naam het woord 'Dutch' te laten wegvallen. Vergezeld van een tiental argumenten is daartoe een voorstel van Rev. Koch aan de a.s. General Consistory gepresenteerd.
Vooral in de laatste jaren is alles wat buitenlands is in Sri Lanka voorwerp van kritiek. Er is groeiende oppositie vooral van de kant van het Boeddhisme. Kranten schrijven soms, dat jonge kerken geld uit het buitenland ontvangen en zendingsposten worden bedreigd.
- 6.4 's Middags heeft men ons iets van de kerkgebouwen in Colombo laten zien. Een bijgebouw van de Wolvendaelkerk is een geschenk van de Geref.Bond in de Herv.Kerk. Ook met de Chr.Geref.Kerken zijn er contacten.
Ontroerend was het bezoek aan het DRC-bejaardenhuis. Eenvoudig, op het armoedige af. Maar met liefde onderhouden en met een wachtlijst als stimulans.
- 6.5 Arnhem 1981 heeft de DRC als ware kerk van Christus aangemerkt en dat oordeel kan naar onze overtuiging gehandhaafd blijven. Een officiële vorm heeft de relatie met de DRC overigens niet. De relatie van voorlopig kerkelijk contact is indertijd wel door de DRC beantwoord maar niet als zodanig aanvaard. Men is met vragen blijven zitten. De voornaamste is wel of men andere contacten moet loslaten om de zusterkerkrelatie met de GKN(V) te mogen verwachten.
De DRC is ook lid van de World Alliance of Reformed Churches (WARC), maar deze relatie schijnt weinig invloed op het leven in de DRC te hebben. Positief kan beoordeeld worden het feit, dat de DRC haar studenten voor verdere opleiding niet meer naar Grand Rapids maar naar Geelong stuurt. Het plan is om voor de toekomst van de opleiding in Dehra Dun (India) gebruik te maken. Hierdoor is de kans groter dat kandidaten voor Sri Lanka behouden blijven.
Zolang de DRC echter nog, ingekaderd in de REC met behoud van bezwaren, veel waarde hecht aan de band met de CRC en in RECverband ook aan die met de GKN(syn), zal het bezwaarlijk zijn de relatie officieel te verstevigen.
Intussen is deze broederschap onze geestelijke en materiële steun ten volle waard.

Kampen/Ermelo
15 november
J. Kamphuis
O.J. Douma (rapp.)

Bijlage 6

Kort verslag van het bezoek door deputaat ds. A. de Jager gebracht aan the General Assembly of The Free Church of Scotland van 21 tot 23 mei 1991, gehouden te Edinburgh

De synode vergaderde onder leiding van: de moderator, rev. W.D. Graham, afgewisseld door rev. A. Gollan. Clerk was prof. C. Graham en assistant clerk: prof. J.L. Mackay. De discussies ter synode konden aan de hand van de verstrekte rapporten goed worden gevolgd. Enkele zaken die aan de orde kwamen:

1. *Jeugdwerk.*
Over de zorg voor de jeugd, het werk op de zondagsscholen, en daarbij over jeugdkampen, lesmethodes, leeftijd voor de kerkgang en gezinservediensten.
2. *Bijbelvertaling en zang.*
Gesproken werd over taalvernieuwing en aangedrongen op verbetering van de onberijmde zang onder leiding van de voorzanger.
3. *Evangelisatie en kerkplanting.*
In de discussie hierover werden duidelijke lijnen getrokken tegenover Amerikaanse aanpak.
4. *De theologische opleiding.*
Er werd ruimte gevraagd voor deskundige begeleiding van de a.s. predikanten voor het pastorale werk in een wereld vol sociale ellende en psychische nood. Het resultaat was een grondige bezinning op het eigenen van het ambt in onderscheid van dat van een maat-schappelijk werker.

Toen het bericht binnenkwam over de gewelddadige dood van Ghandi in India, droeg de synode de weduwe met haar kinderen, partij, volk en de kerken daar in het gebed op aan de HERE, bij monde van een predikant die als zendeling daar gewerkt heeft.

Buitenlandse contacten

De Free Church werd het afgelopen jaar bezocht door deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken, van de Canadian Reformed Churches en van de Orthodox Presbyterian Church. Op de synode waren naast de afgevaardigde van de Gereformeerde Kerken in Nederland ook afgevaardigden van de Reformed Presbyterian Church of Scotland, de Reformed Presbyterian Church of Ireland en de Evangelical Presbyterian Church of Ireland. Verder zijn er nog contacten met de San Andreas Church in Argentina, met de Presbyterian Association of England en in Australië met de Free Reformed Churches en de Presbyterian Church of Eastern Australia.

Door de Nederlandse afgevaardigde werden de Nederlandse regels voor de zusterkerkrelatie toegelicht. Voorts heeft hij gepleit voor intensivering van de relatie, en ook voor blijvende aandacht en gebed voor de P.A.E. (de Presbyterian Association of England).

Het bleek dat de synode nog niet op de hoogte was van het Nederlandse aanbod een zusterkerkrelatie aan te gaan, en evenmin van de regels die Nederland heeft voor die relatie. Nu ds. De Jager deze zaak ter sprake heeft gebracht, en de regels in zoveel-voud heeft achtergelaten, zal de zaak op de volgende General Assembly worden besproken. Want de zaken van de buitenlandse contacten waren ter synode al afgehandeld vóór de komst van de Nederlandse afgevaardigde.

Bijlage 7

Kort verslag van het bezoek aan de General Assembly van de Free Church of Scotland, 1992

Voorbereiding

Aan het gebrachte bezoek is de nodige discussie op de sectie voorafgegaan. Sinds Leeuwarden 1990 lag er het aanbod tot het aangaan van een zusterkerkrelatie naar de regels zoals door de synode vastgesteld. Op de General Assembly van 1991 is dat, om meer of minder onduidelijke

reden, niet behandeld.

Ook voor de Assembly van 1992 dreigde de zaak niet door te zullen komen. Maar na correspondentie bleek, dat hun antwoord verzonden was naar het adres van de voormalige algemeen secretaris. Enkele weken voor de Assembly kreeg de sectie alsnog de stukken toegezonden.

Deze bestonden uit 6 regels voor Fraternal Relations, voorafgegaan door een statement.

Daarbij waren een drietal kritische aantekeningen op de regels van Leeuwarden.

Nergens bleek dat men concreet en inhoudelijk was ingegaan of zou ingaan op ons aanbod.

Het hoofddoel van het bezoek was dus het zoeken van duidelijkheid.

Bezoek, Algemeen

Ds. A. de Jager bezocht de Assembly van 18-21 mei. De opvang en zorg was allerhartelijkst. In het levende besef van diepe afhankelijkheid van de Here, werden de zaken van het agendum afgewerkt.

Treffend was de zorg van de kerken voor de samenleving en de ellende daarin tengevolge van toenemend ongelof. De roep om eigen gereformeerd onderwijs klonk sterk door en leverde een levendige discussie op. Voor het bezoek spitste het werk zich toe op 'de wandel gangen'. De ontmoetingen met de afgevaardigden van de beide Ierse zusterkerken was opbouwend en hartverwarmend.

Dat was ook het geval met de afgevaardigde van de Christelijke Gereformeerde Kerken ds. B. de Graaf. Naar de Assembly toe werd een duidelijk profiel van eenheid en onderscheid tussen beide niet geschuwd.

Werkbezoek

Voordat de ecumenical relations aan de orde kwamen (dinsdagmorgen) heb ik blijk gegeven van onze verlegenheid en opheldering gevraagd aan de moderator van de Assembly '91 (ds. W.D. Graham) en aan prof. A.C. Boyd.

Ze namen contact op met de voorzitter en rapporteur van de betreffende deputaten, prof. C. Graham, tijdens secretaris van de Assembly.

Maar deze, zo deelden ze mee, wilde niet verder gaan dan de commissie op papier had gezet en zeiden de zaak even verder af te wachten tot in de vergadering.

Toen de voorstellen van hun regels aan de orde kwamen en zonder discussie zouden worden aangenomen, vroegen beide genoemde broeders concreet of er ook enig aanbod of verzoek was gedaan van een kerk voor zo'n relatie. Dat was inderdaad het geval geweest volgens prof. Graham. En wel van de kant van de Reformed Churches Liberated en de Canadian Reformed Churches. Maar zij hadden dat gedaan met van hun kant opgestelde regels, die de Free Church zich liever niet zag opgedrukt worden (imposed). Daarom hadden ze eigen regels opgesteld en die aan de betrokken kerken verzonden. Nu lag het initiatief daar.

Ds. W.D. Graham sprak daarop nog even over 'cultural differences', die het verdienden om zo gauw mogelijk bijgelegd te worden.

Daarmee was in de vergadering de kous af wat betreft ons relatie-aanbod.

Naderhand kon ik via een belangstellend synodelid veel dingen ophelderen (ds. A. Cowie).

Hij vertolkte zijn ongenoegen over de onduidelijkheden. Hoe konden ze in de vergadering nu discussiëren zonder dat ze onze regels in bezit hadden?

Hij stelde voor er zelf werk van te maken in zijn presbytery, om deze zaak dan in de eigen kerkelijke weg naar de Assembly te brengen.

In een lang onderhoud met prof. A.C. Boyd, kwam deze met het voorstel om als deputaten en Committee elkaar te ontmoeten om de zaken uit te praten.

Woensdagavond kreeg ik de gelegenheid om de Assembly toe te spreken.

In dat spreken is de dank verwoord voor de uitnodiging en de goede opvang en zorg. Daarna over de 'regels'. Dat het jammer was, dat de synodeleden zelf die regels niet in bezit hadden, terwijl ze in het rapport van hun Committee toch maar lazen '*that these have appeared to the*

Committee to be somewhat legalistic and inquisitorial in character and to have tended to limit the flexibility traditionally exercised in this Church (t.w. Gereformeerde Kerken in Nederland, A. de J.) within the bounds of loyalty to Scripture teaching'.

Vervolgens is er blijdschap over uitgesproken, dat zij nu voor het eerst ook regels hadden ontworpen. *(As we see it, this is a great step forward in giving more structure to establishing and maintaining such relations).* Hoewel we met hun regels geen problemen zouden hebben, is er blijk gegeven van onze teleurstelling dat, door ons voorop zetten van hun tweede regel, *(that each should be allowed to exhort to more exact obedience any who appeared to relax faithfulness to their avowed confession)* toch een negatieve indruk bij hen is ontstaan.

Er is nogmaals benadrukt dat het tegengestelde is bedoeld *(it is a well meant safeguard, that if we go together, we do so only on a solid basis of mutual responsibility, mutual commitment and in good trust.)*

Daarbij is het Woord van de Here uit Amos 3 aangehaald.

Kort is nog het belang van de eenheid aangedrongen, uit onderscheiden motief. In dat verband is ook melding gemaakt van de herdenking van de Vereniging van 1892.

(this union we will celebrate not as an historical fact only, but also in practise of being and remaining a true Reformed Church, which seeks to unite with all churches and gatherings who obey the Lord Jesus Christ, according to the Word of God)

In dat kader zijn de hartelijke groeten gedaan van onze kerken aan hun Assembly en is hun de zegen van de Here toegewenst over hun vergadering en hun kerkelijke en pastorale werk.

Bijlage 8

Kort verslag van het bezoek aan de PAE en aanverwante kerken in Engeland en Wales, gebracht door A. de Jager en H. van Veen van 4 tot 8 maart 1991.

1 *East Hull Presbyterian Church*

Dinsdagmorgen 4 maart 1991 direct na aankomst per nachtboot, begonnen we ons werk ten huize van William (Bill) Penticost (8.00 a.m.). Later voegde zich bij ons Peter Cresswell. Beiden zijn ouderling van een gemeente die zo'n 9 jaar geleden brak met de presbyteriaanse kerk toen die zich met de congregationalisten verenigde tot de vrijzinnige United Reformed Church. Uitgelegd werd dat het woord 'reformed' hier niets te maken heeft met de gereformeerde leer en kerkregering, maar alleen slaat op het feit dat uit de twee voormalige kerken een nieuwe werd gevormd.

Het aantal mensen dat de diensten bezoekt bedraagt gemiddeld 20. Er is sprake van een langzame, geleidelijke groei, maar een drempel voor veel mensen is het gemis van een eigen predikant.

Het gekochte kerkgebouwtje heeft een sobere en propere kerkzaal. De verdere faciliteiten (consistorie-ruimte, keukentje, toilet) zijn abominabel. In de toekomst hoopt men verbeteringen aan te brengen (geraamde kosten: £ 12.000).

Er is onlangs een predikant beroepen, opgeleid aan een school van de Evangelical Movement of Wales. Op 7 september zal deze predikant worden bevestigd. Volgens de ouderlingen is hij een overtuigd gereformeerd man. Onze indruk is dat de broeders in elk geval niet over één nacht ijs zijn gegaan. Ze hebben meerdere malen van een beroep afgezien omdat ze twijfelden aan het gereformeerd-zijn van de toen betrokkene.

Voor deze kleine gemeente vormen de financiën een groot probleem; toch gaat men in het geloof verder en meent men dat het hebben van een eigen predikant van groot belang is.

Kerkelijke bevindingen:

Ze willen uit overtuiging gereformeerde kerk zijn. Ze waarderen de steun (contacten en preken) van de andere gemeenten, met name van die te Accrington (Green) en Cardiff. Toch willen ze niet ingelijfd worden bij de EPCI van Noord-Ierland (met name omdat ze het presbyteriaanse stelsel te centralistisch vinden; ook vanwege verschil tussen Engelse en Ierse wijze van kerk-zijn).

In een conflict dat enkele jaren geleden speelde rond de toenmalige voorganger is vanuit de PAE christelijke hulp geboden waarover met waardering werd gesproken. Toch is men wat bang voor en kritisch over dezelfde PAE. Bang voor een zekere mate van hiërarchie (soms inherent aan het presbyteriaanse stelsel) en bezorgd over de samenstelling van de PAE, en de toekomst van deze organisatie. Het te hulp roepen van een PCA predikant ('churchplanter') door de PAE, werd door de broeders van nogal wat vraagtekens voorzien. Ze benadrukten de noodzaak van opbouw en uitbouw van de bestaande kerken.

Hun hoop is wat dat betreft gevestigd op de nieuwe predikant en ook op geestelijke en financiële hulp vanuit Nederland.

Ons advies: Overleg duidelijke cijfers. Vraag een aanbeveling van de PAE, en richt je vervolgens tot Nederlandse deputaten.

2 *Accrington*

Dinsdagmiddag 4 maart 1991 ontmoetten we ds. Norman Green met een van zijn zonen in de stationsrestaurant van Blackburn. Green is uitgezonden door onze Ierse zuster (EPCI) voor het werk in de gereformeerde mission-church te Accrington. Hijzelf woont met zijn gezin (vrouw Mildred en drie zoons) in de industriestad Blackburn. Zijn overkomst naar Engeland was een waar offer voor hemzelf en niet in de laatste plaats zijn gezin. Woonsituatie en leefklimaat zijn daar heel wat ongunstiger dan in de vorige gemeente op het Noordierse platteland, terwijl de Engelsen zeker in het begin mensen die uit Ierland afkomstig zijn bepaald onvriendelijk bejegenen (vooral de jeugd: schelden, zelfs handtastelijkheden). Ook financieel brengt het gezin offers. Wonen en b.v. scholing zijn veel duurder dan in Noord-Ierland. Een broeder uit Nederland heeft op persoonlijke titel niet te dragen lasten voor een groot deel op zich genomen. Thuis bespraken we het werk. Na diner (in de studeerkamer!),

het is het enige vertrek in het huis waar daarvoor voldoende ruimte is) bezochten we de midweek-service die vanwege onze komst een avond naar voren geschoven was. De dienst werd gehouden in een gehuurd kerkgebouwtje van een independent evangelical church. Er zijn onderhandelingen gaande over overname van dit gebouw, eigendom van een gemeente die nog maar uit een kleine tien leden bestaat. De meesten zijn de gereformeerde leer toegedaan en bezoeken regelmatig de diensten. Bij een enkeling bestaat nog huiver voor opgaan in een kerkverband.

Terwijl ds. Green de dienst leidde, mocht ds. De Jager preken over Openb. 2:12-17. Na afloop sprak ds. Van Veen kort over de kerken in Nederland en bracht hij de hartelijke groeten over. Daarna konden we in ruime mate kennis maken met de gemeente en de overige toehoorders. De gemeente bestaat uit zo'n dertig leden. Volgens Green: 'some real trophies of Gods grace', en dat ondanks veel problemen in persoonlijk leven en gezinssituatie (die noodzaken tot intensieve paratorale bearbeiding).

Thuis werd er verder gesproken. De volgende dag bezochten we nog het gehuurde kerkzaaltje in Accrington. Heel provisorisch van opzet. Het gebouw behoort tot de 'Golden Age pensioners club' en het mededelingenbord bevat naast de aankondiging van de zondagse kerkdiensten mededelingen over allerhande activiteiten zoals de wekelijkse bingo-avond van de ouderenclub.

Green hoopt kerkelijk te verhuizen naar het al eerder genoemde gebouw in Blackburn. Het gebouw is veel geschikter en bovendien is Blackburn geografisch strategisch beter gelegen. De gemeente ziet daar mogelijkheden voor nieuwe contacten.

Kerkelijke bevindingen:

N. Green zit momenteel in een moeilijk parket. Ten aanzien van de PAE is hij niet onwelwillend, maar wel heel kritisch. Er zitten veel te veel mensen in de council, die niet gereformeerd zijn of die er althans niet voor staan. Er zijn voorgangers bij die volgens Green nooit de stap naar een Presbyterian Church of England zullen maken (independents, anglicanen). Maar ze spelen op de council meetings vaak wel de eerste viool en houden steeds de boot af als het erom gaat de PAE om te zetten in een presbytery. Bovendien moet Green niets hebben van de Amerikaanse aanpak die de PAE wil uitproberen door middel van de PAE predikant David Cross die als churchplanter is aangetrokken. De samenstelling en de koers van de PAE is vooralsnog veel te onduidelijk.

Green maakt zich vooral zorgen over de tendens in zijn EPCI de gemeente te Accrington weg te schuiven onder het dak van de PAE. Die is nog niet eens een kerk. Bovendien biedt dit dak geen enkele goede beschutting.

Het bleek ons dat er binnen de EPCI hardnekkige misverstanden heersen over de positie van de GKN(V): Nederland zou aan verdere financiële steun de voorwaarde hebben verbonden aan opgaan in de PAE. We hebben met argumenten dit misverstand bestreden: de steun is juist verleend omdat het hier om een verzoek van een zusterkerk ging.

We hebben toegezegd dat nog eens duidelijk te maken aan de EPCI.

In onze theologische verkenningen bleek dat Green nogal weg is van bepaalde bevindelijke lectuur, al verzekerde hij wel dat dat alles 'in balance' moet zijn.

3 *Cardiff - Ely Presbyterian Church*

Het bezoek aan deze gemeente te Cardiff vormde ongetwijfeld het hoogtepunt van de reis. Ds. R. Holst en Chris Wierenga (vrijgemaakte jongeman die in het kader van een uitwisseling tijdelijk in Cardiff studeert) wachtten ons op bij het treinstation van Cardiff. Ten huize van ds. en mevr. Lock gebruikten we het diner, waarna de volgende ontmoetingen plaatsvonden: van 18.00 - 20.15 met het 'theological committee' van de kerkeraad (tevens committee for inter-church relations); 20.15 - 20.30 met alle ouderlingen en diakenen; vanaf 20.30 uur met de gemeente (we ontmoetten ook een vrijgemaakt meisje uit Amersfoort dat al bijna een jaar in het gezin van een van de ouderlingen verblijft als au-pair en zeer enthousiast was over de gemeente). Inhoudelijk was er sprake van wederzijdse herkenning op alle fronten: theologisch (sterk verbondsmatig en christocentrisch; leer van de kerk); kerkrechtelijk en kerkverbandelijk (onder presbytery verstaat men de plaatselijke kerkeraad

en de principes van het gereformeerd kerkverband werden uit de Schrift afgelezen en beleden; men heeft aan den lijven de zwakheden van het presbyteriaanse stelsel ondervonden).

De gemeente is ruim 20 jaar geleden (1968) ontstaan door vrijmaking van de hiërarchie in de Presbyterian Church of Wales (deze geschiedenis is beschreven in het geschrift *Whether it be right....?*), onder leiding van rev. J.D. Hooper, die sinds kort met emeritaat is maar nog actief meedoet in kerkeraad en gemeente. Een man met een groot Schriftuurlijk inzicht en een bezonnen theologisch oordeel.

De gemeente moest, zeker de eerste jaren na de breuk, een weg gaan van smaad, isolement (andere in dezelfde tijd uitgetreden gemeenten negeerden de oproep tot herstel van een kerkverband en kozen voor independentisme en/of baptisme). Maar de Here gaf ook zegen en groei, in de weg van studie, herbezinning en opbouw, met als enige norm de Schrift. Men ontdekte de rijkdom van Gods verbond en dat gaf een duidelijke richting aan leer en leven. Er zijn momenteel zo'n 100 vaste leden en nog eens 100 vaste toehoorders. De gemeente telt vier predikanten en 18 ouderlingen, alsmede een aantal diakenen. Ze hebben een eigen schitterend kerkgebouw, dat grotendeels zelf gebouwd is, onder leiding van twee van de predikanten (voormalige bouwvakkers).

Het oude kerkgebouw (op hetzelfde terrein) is omgebouwd tot onderkomen voor de eigen gereformeerde school, waar meer dan dertig gemeenteleden, onbezoldigd en voor het merendeel part-time, maar wel degelijk bevoegd, les geven.

De school telt momenteel 62 leerlingen (van 4 t/m 16 jaar). De bedoeling is uitbouw tot een volledige basis- en middelbare opleiding.

Het is een 'kerkelijke school'. De kerkeraad vormt tevens het schoolbestuur, en de predikanten Holst en Lock zijn 'headmasters' van de school. Over de verschillen met ons systeem (ouders die een schoolvereniging oprichten, en de school die door die vereniging wordt gesticht en in stand gehouden) hebben we besproken.

Men legde uit dat voor hun systeem gekozen was om zoveel mogelijk garanties te hebben voor het gereformeerd karakter van de school, ook omdat er wel kinderen van niet-kerkleden toegelaten kunnen worden. In de praktijk is het verschil ook minder groot dan het lijkt, omdat de meeste kerkeraadsleden ook ouders van schoolgaande kinderen zijn.

Donderdagmorgen hebben we de school bezocht. Elke morgen begint de schoolgemeenschap samen in de kerk met een devotie. Deze morgen legde rev. Holst op eenvoudige en duidelijke wijze de gelijkenis van het onkruid in de akker uit. De kinderen zongen meerstemmig een van de liederen uit het eigen kerkboek van de gemeente. Schitterend! Daarna bezochten we de klassen, woonden wat lessen bij, en spraken met leerkrachten en kinderen.

Kerkelijke bevindingen: De gemeente stond tot voor kort helemaal op zichzelf. Mede daarom is het indrukwekkend wat tot stand is gebracht. In feite hebben we hier binnen één gemeente een soort mini-kerkverband. Ze hebben van alles 'in huis' wat wij ook hebben, maar wij dan in een verband van ruim 260 kerken! Ze zijn gekomen tot eigen belijdenisvorming: *The Subordinate Standards* met daarin 'A statement of Covenantal Doctrine' en 'Articles of Biblical and Reformed Faith'.

We hebben intensief doorgesproken over voortgaande belijdenisvorming. Men wil zeker niet met de rug naar het verleden gaan staan en 'het wiel opnieuw uitvinden'. Maar tegen de *Westminster Standards* waren groeiende bezwaren, die verrassend genoeg overeenkomen met die welke in onze kring ook naar voren zijn gebracht: de leer over de kerk, opvattingen over verbond en wedergeboorte, visie op verhouding staat en kerk. Bovendien ziet men de noodzaak van eigentijds belijden, met het oog op moderne opvattingen over b.v. gezag en uitleg van de Schrift.

Hun principes van kerkregering zijn nog niet in een kerkorde vastgelegd (men is daar wel ver mee gevorderd). Een kerkverband functioneert nog niet, bij gebrek aan zusterkerken in Wales. Maar de principes zijn wel aanwezig. Ondanks de jarenlange geïsoleerde positie (te geïsoleerd, zegt men zelf) is de gemeente gezond oecumenisch ingesteld, en zeker niet independentistisch, zoals blijken kan uit passages in de *Articles of Biblical and Reformed Faith*.

De gemeente vormt een levende en actieve gemeenschap, met indrukwekkende diaconale zorg en onderling dienstbetoon.

Het was al met al een verrassende herkenning van een echt 'vrijgemaakte' gemeente in de goede zin van het woord.

De gesprekken waren diepgaand over: belijdenis, kerkorde, theologie en dogmatiek, onderwijs, kerkelijke contacten.

Wat dat laatste betreft: met de PAE is men niet vertrouwd en nauwelijks bekend. In de brief waarin nadere informatie over ons bezoek gegeven werd, vroeg men ons meer inlichtingen over de PAE, want 'we are not an English church'. We realiseerden ons weer dat de binnengrenzen binnen het Verenigd Koninkrijk nog altijd een realiteit zijn, en dat ook het kerkelijk leven van Ierland, Schotland, Engeland en Wales een eigen geschiedenis kent.

Doorpratend bleek ons dat dezelfde reserves tegen de huidige PAE die we in Hull en Accrington tegenkwamen, ook in Cardiff sterk leven. Men wil zich door een PAE of een eventuele toekomstige presbytery niet (van bovenaf) iets laten opleggen, zeker niet een minder gereformeerde koers. We kunnen dat heel goed begrijpen en hebben dat de broeders ook gezegd. Wel hebben we erop aangedrongen dat men de gemeenten in Engeland zou zoeken om hen te laten delen in de ontvangen zegeningen. Gelukkig is het begin er; er zijn steeds intensievere contacten met Accrington, vorig jaar bezocht een delegatie uit Cardiff ook Hull, en binnenkort komt een deputatie van de EPCI naar Cardiff.

Ook hebben we aangedrongen op contacten met de PAE, om zo veel mogelijk invloed in gereformeerde richting uit te kunnen oefenen en Green c.s. daarbij te steunen.

Graag ziet men in Cardiff de contacten met Nederland verstevigd en uitgebreid.

4 *Presbyterian Association in England*

Donderdag 11.00 a.m. vertrokken we uit Cardiff richting Londen. Om 18.00 was er een ontmoeting afgesproken met leden van de PAE-council. We hebben er vier leden ontmoet: mr. Thitcombe, ouderling van een presbyteriaanse kerk (en wel de FCS in Londen; mr. T. is de schoonvader van dr. J.D. Nicholls), mr. Derek Fenne, rev. Jones, predikant van de independent gemeente Grove Chapel (we vergaderen in zijn studeerkamer), mr. Peter Collins, een van de ouderlingen van Grove Chapel.

Drie uur lang spraken we over de richting en de toekomst van de PAE. En over de bezorgdheid die we tijdens vorige bezoeken waren tegengekomen. We hebben getracht duidelijk te maken dat de kracht niet zou zitten in het te hulp roepen van ervaren theologen uit allerlei denominaties om tot kerkplanting te komen. Maar dat het wijs zou zijn en ook een eerste roeping van de Here om te versterken wat al van de grond is gekomen in de plaatselijke kerken en groepen. O.i. dreigt het gevaar dat door bepaalde keuzen van de PAE de achterban het zal laten afweten. Voor Nederland, zo hebben we benadrukt, is de PAE niet meer dan een instrument om te komen tot het stichten van een gereformeerde/presbyteriaanse kerkgemeenschap. We hebben ook stevig gepleit voor meer direct contact en meer een open oor voor de achterban.

De broeders van hun kant rechtvaardigden het beleid van de PAE tot dusver.

Ze zijn klein van kracht en willen niet de indruk wekken aan sektevorming te doen. Daarbij zijn er veel verontruste voorgangers (en kerkleden) in andere denominaties. Door deze alvast in te schakelen voor advies en overleg hebben ze hoop dat ook zij na verloop van tijd zich zullen aansluiten bij een presbyteriaanse kerk van Engeland. Zij beriepen zich op de moeiten van het begin en de onderlinge verschillen om te verklaren waarom het nog niet gekomen was tot de vorming van een interim-presbytery zoals dat in eerste instantie toch de bedoeling was. Wij hebben de vrees uitgesproken dat iedereen zo wacht op iedereen: de PAE wacht op aansluiting van meerdere predikanten en gemeenten en op het stichten van nieuwe kerken zodat er een sterkere kerk ontstaat, aantrekkelijker naar buiten toe - terwijl meerderen die nu de stap nog niet hebben gemaakt om met hun gedeformeerde kerkinstituut te breken of hun independente positie op te geven, eerst eens afwachten wat er uit die PAE worden zal.

Bovendien: is het niet beter eerst de positie goed af te bakenen wat betreft confessionele basis en kerkrechtelijke structuur, zodat wie toe willen treden en evt. nieuw te vormen kerken weten waaraan ze toe zijn? Anders bestaat het gevaar van een vage compromis-achtige basis.

De broeders bezwoeren ons dat dat zeker niet de bedoeling was, en dat de Westminster Standards de confessionele basis vormen.

Toch bleek duidelijk uit dit gesprek dat het kerkbesef, althans bij deze broeders, helaas niet zo heel sterk is, en dat ook praktische overwegingen meespelen (moet je van verontruste

voorgangers koste wat kost en breuk met hun kerkverband eisen, en wat voor offers vraagt dat dan, b.v. inzake traktement en pastorie, en wat als ze hun gemeente niet meekrijgen?). We hebben verteld dat eenvoudige gehoorzaamheid altijd offers vraagt, en hebben ook gewezen op in Nederland veel voorkomende blijvende verontrusting zonder dat ooit de stap van de gehoorzaamheid wordt gedaan. We zijn het niet eens geworden, maar hopen dat dit gesprek de broeders tot nadenken heeft mogen stemmen.

Ze hebben op ons pleidooi wel toegezegd meer aandacht en tijd te willen investeren in de kleine kerken en groepen die zijn ontstaan en die zich hebben aangesloten. Ook toonde men zich bereid contact op te nemen met Cardiff, al was de PAE in eerste instantie niet bedoeld voor Wales, en had men de indruk dat Cardiff in het verleden heel erg in zichzelf gekeerd was. Men gaf ons een voorstel mee dat op de eerstvolgende council meeting zal dienen ten behoeve van een toekomstige structuur.

Hoofdpunt daarin is de vorming van een interim-presbytery naast de PAE als een breder platform. Dat lijkt ons een goede zaak onder de huidige omstandigheden. Het blijft een zaak van afwachten of het lukken zal mensen met zo uiteenlopende kerkelijke achtergrond onder één kerkverbandelijk dak te krijgen.

Bijlage 9

Revised Constitution and Regulations

Constitution and Regulations of the International Conference of Reformed Churches (Revised, 1989)

CONSTITUTION

Article I - Name

The name shall be The International Conference of Reformed Churches.

Article II - Basis

The basis of the Conference shall be the Holy Scriptures of the Old and New Testament as confessed in the Three Forms of Unity (the Belgic Confession, the Heidelberg Catechism, the Canons of Dort) and the Westminster Standards (the Westminster confession of Faith, the Larger and Shorter Catechisms).

Article III - Purpose

The purpose of the Conference shall be:

1. to express and promote the unity of faith that the member churches have in Christ;
2. to encourage the fullest ecclesiastical fellowship among the member churches;
3. to encourage cooperation among the member churches in the fulfillment of the missionary and other mandates;
4. to study the common problems and issues that confront the member churches and to aim for recommendations with respect to these matters;
5. to present a Reformed testimony to the world.

Article IV - Membership

1. Those churches shall be admitted as members which:
 - a. adhere and are faithful to the confessional standards stated in the Basis;
 - b. furnish
 - I. their confessional standards;
 - II. their form of government;
 - III. their form of subscription;
 - IV. their declaratory act (if applicable);
 - c. are accepted by a two-thirds majority vote of the member churches, every member church having one vote;
 - d. are not members of the World Council of Churches or any other organization whose aims and practices are deemed to be in conflict with the Basis.
2. Termination of membership shall be by two-thirds majority whenever the Conference is of the opinion that the member church in its doctrine and/or practice is no longer in agreement with the Basis.

Article V - Authority

The conclusions of the Conference shall be advisory in character. Member churches are to be informed of these conclusions and are recommended to work towards their implementation.

Article VI - Amendments to the Constitution

The Constitution may be amended by a two-thirds majority vote of the member churches. The proposed amendment(s) shall be sent to the Corresponding Secretary two years before the meeting of the Conference. He shall send it to the member churches immediately.

REGULATIONS

Article I - Meetings of the Conference

1. The Conference shall convene every four years.
2. Each meeting of the conference shall determine the time, place and convening church of the next Conference.

Article II - Executive Officers

Each meeting of the Conference shall elect the following officers:

a Chairman, a Vice-Chairman, a Recording Secretary and a Corresponding Secretary.

1. The Chairman shall:
 - a. call the meeting to order at the appointed time and see to it that each session is properly opened and closed;
 - b. insure that the matters on the agenda are dealt with as expeditiously as possible;
 - c. put to the meeting every motion that is made and duly seconded, als well as take the vote;
 - d. rule on all points of order, subject always to an appeal from two voting delegates.
2. The Vice-Chairman shall:
 - a. take the chair when the Chairman desires tot express himself on any question before the meeting;
 - b. assume the duties and privileges of the Chairman in his absence;
 - c. render all possible assistance tot the Chairman.
3. The Recording Secretary shall:
 - a. call the roll day once the devotions have concluded;
 - b. keep an accurate record of all the proceedings of the meeting;
 - c. insure that all documents are properly cared for;
 - d. forward three copies of the proceedings tot the member churches as soon as possible after compilation.
4. The Corresponding Secretary shall:
 - a. during the meeting of the Conference assist the Recording Secretary whenever and wherever possible;
 - b. in between the meeting of the Conference:
 - I. attend to all correspondence;
 - II. receive all reports from committees of the Conference and distribute them to the member churches;
 - III. assist the convening church;
 - IV. publish materials, reports or other publications as authorized by the Conference;
 - V. report tot the next meeting of the Conference on his activities and in the interim be responsible to the Interim Committee.
5. The Executive shall manage the proceedings of the meetings, arrange and propose the business to be transacted in every session and make recommendations concerning committees.

Article III - Interim Committee

The Interim Committee shall consist of the Chairman, the Vice-Chairman and the Recording Secretary.

It shall:

1. oversee the work of the Corresponding Secretary;
2. invite one of the alternate committee members to serve when necessary;
3. report to the next meeting of the Conference;
4. be dismissed subsequent to its report to the next meeting of the Conference.

Article IV - Committees

1. The Conference may appoint a committee to study any matter that is deemed to be of mutual concern to the member churches.
2. Every attempt shall be made to make the members of these committees as representative as possible. The Conference shall also appoint members who can serve as substitute members should original appointees no longer be able to serve.
3. Committee reports shall be in the hands of the Corresponding Secretary at least one year prior to the next meeting of the Conference.

Article V - Participants

The following are to be seated at the meetings of the Conference:

1. Voting delegates from the member churches.
Each member church shall be entitled to send two voting delegates to the meeting.
2. Advisory delegates from the member churches.
Each member church may appoint two advisors, but they shall have no vote.
3. Observer delegates from churches that have made application for membership in the Conference.
They may be invited to take part in all discussion but will not be accorded the right to vote nor be present at closed sessions.
4. Visiting delegates from churches which have not yet applied for membership.
They shall be granted the right to attend the open meetings of the Conference and have extended to them the usual courtesies for such occasions.

Article VI - Convocation of the Conference

1. The convening church shall organize a prayer service prior to the opening session of the Conference.
2. The convening church shall appoint one of its members to preside at the opening of the Conference.
3. The convener shall designate three delegates who will collect, examine and report on the credentials of each delegation.
4. The convener shall supervise the election of the Executive Officers.

Article VII - Agenda Material

1. The Conference shall place on its agenda:
 - a. correspondence from member churches;
 - b. applications for membership from other churches;
 - c. reports from its special committees and Corresponding Secretary;
 - d. reports from its Interim Committee;
 - e. recommendations from any two member churches to extend an invitation to another church to send observers to the Conference.
2. Materials for the agenda should be received by the Corresponding Secretary one year in advance.
Recommendations should also be in the hands of the Corresponding Secretary one year in advance and be circulated as soon as possible thereafter. Amendments to Committee proposals can be received by the Corresponding Secretary up to the opening session of the next meeting of the Conference. Other agenda material received less than one year before the opening of the next meeting of the Conference shall only be considered if the Conference so decides.
3. The agenda must be finalized three months in advance and a copy sent to all member churches.
4. Additional subjects for the agenda introduced by a delegate of a member church shall be restricted to those matters which are important and urgent and which could not have been placed on the agenda in a regular way. In such cases the meeting of the Conference shall decide by a two-thirds majority whether to place these matters on the agenda.

Article VIII - Rules of Order

1. To obtain the floor each speaker must be recognized by the chair. He shall address himself to the Chairman with decorum and respect.
2. If a delegates fails to adhere to the point under discussion or becomes unnecessarily lengthy in his remarks, the Chairman shall call him to order.
3. If any delegate has spoken twice on a given issue, others who have not yet spoken shall be given priority by the Chairman.
4. When the Chairman believes that a motion has been sufficiently discussed, he may propose that debate be drawn to a close. Any delegate convinced of the same may move to close the discussion.
5. Decisions shall be taken on the basis of a simple majority of votes cast, with the exception of Article IV, 1.c, IV, 2, VI of the Constitution and Article X of the Regulations.

Article IX - Finances

(cf. Session 5 Minute 3.1 of ICRC, 1989)

Article X - Amendments to the Regulations

These Regulations may be amended by a two-thirds majority of the votes cast. The proposed amendment(s) shall be sent to the Corresponding Secretary one year prior to the meeting of the Conference.

Bijlage 10

*Kort verslag van het bezoek aan de Synode de Iglesias Reformadas de Espana (IRE) te La Laguna, 4 tot 10 december 1990
door ds. M. Brandes en br. T.J. Karelse namens BBK en br. S. van der Wielen namens SBS (Bussum)*

De synode werd te Tenerife gehouden op 6 en 7 december 1990. Aanwezig waren drie predikanten, respectievelijk van Barcelona, La Laguna en Mataró. Voorts twee diakenen van de kerk te La Laguna. Verhinderd was de predikant van Sevilla.

Naast onze kerken waren ook uitgenodigd: de heer Kerkhof, van het Spanje-Comité te Rijswijk van de Ned. Geref. Kerken, de Free Church of Scotland en de EPCI van Ierland. Alle drie instanties waren verhinderd.

Ds. Cerni van Barcelona trad op als praeses van deze synode, en ds. Fortes als scriba. Het was de 3e keer dat de kerken samenkwamen.

Uit het verslag dat ds. Cerni uitbracht over de buitenlandse contacten bleek dat het comité te Rijswijk van de Ned. Geref. Kerken nog steeds zorgt voor reformatische literatuur in het Spaans. Via ds. Cerni vindt dit ook haar weg in Spaanstalige landen in Midden- en Zuid-Amerika.

De contacten met de EPCI in Ierland lopen via de Spaans-sprekende Ierse predikant ds. Donachie. Ds. Donachie was niet op de synode aanwezig. In 1989 was hij enkele maanden uitgezonden om de Spaanse kerken te helpen, maar in die periode deden zich allerlei strubbelingen voor tussen ds. Donachie en de kerken.

De contacten met de FCS zijn vooral op persoonlijke basis.

Samenvattend zei ds. Cerni dat de contacten met de SBS, Bussum de oudste zijn, en die met BBK het meest diepgaand. De Spaanse kerken beschouwen het contact met onze kerken als een officiële relatie.

Besloten werd er naar toe te werken dat in de vier kerken dezelfde psalmmelodieën worden gebruikt bij het zingen.

Ds. M. Brandes hield een lezing: 'Enige opmerkingen over de grondslagen en de structuur van het kerkverband van de Gereformeerde Kerken in Nederland'.

Deze lezing vormde het onderwerp van bespreking van het grootste deel van de synode. Aan de orde kwamen: de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk en de Schriftuurlijke plicht dat de kerken elkaar zoeken. Ook werd ingegaan op de ambten en de roeping tot het ambt, de afgrenzing tussen de ambten, de kerkelijke vergaderingen en de tuchttoefening. Ook waren er vragen over het functioneren van de ambten, de leeftijd waarop nog kinderdoop moet worden bediend en over de catechese. De synode sprak uit het kerkelijk samenleven te willen organiseren overeenkomstig de regels van de gereformeerde kerkorde.

De synode besloot ook financiële hulp aan Nederland te vragen via deputaten-financieel, en de steunaanvraag vergezeld te doen gaan van de begrotingen van de vier kerken.

De commissie heeft met ds. Cerni nog gesproken over ds. De Segovia te Madrid. De kerk van ds. De Segovia is niet aangesloten bij het kerkverband van de Iglesias Reformadas de Espana, en heeft ook een andere naam: de Iglesia Cristiana Reformada (ICR). Zowel ds. Cerni als ds. De Segovia hebben de nodige reserves, maar zijn wel bereid tot een gesprek met elkaar. Dat bleek ook uit het gesprek dat de commissie op de terugreis had met ds. De Segovia.

Ds. De Segovia is het oudste contact in Spanje. De contactoefening met hem loopt al jaren via SBS (Steun Broederschap Spanje) te Bussum, terwijl BBK contacten heeft met het kerkverband van vier kerken, de 'Iglesias Reformadas de Espana' (IRE) (vroegere naam Iglesia Reformada Presbiteriana: IRP).

Bijlage 11

Kort verslag van het bezoek aan de IVe Synode van de 'Iglesias Reformadas de Espana' (IRE) 4 - 9 december 1991 door ds. J.J. Burger en br. T.J. Karelse namens BBK en br. J. Wijma namens SBS Bussum

De synode werd gehouden te Barcelona op 5 en 6 december 1991. Aanwezig waren de vier predikanten van de vier gemeenten van dit kerkverband, n.l. Barcelona, La Laguna, Mataró en Sevilla, en één diaken-afgevaardigde van La Laguna.

Op de synode werd eerst door de kerken gerapporteerd over hun situatie.

1. De gemeente van *Mataró* telt 35 zielen, voorganger is ds. José López, er zijn 2 ouderlingen en 1 diaken. Ds. López verzorgt sinds augustus 1991 het werk voor de Spaanse Evangelische Zending (SEZ: Deze organisatie heeft als achterban de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Bond en de Gereformeerde Gemeenten, en doet veel aan lectuurverspreiding). Hij zorgt voor de verzending van een bijbelcursus, en verzorgt de bijkomende correspondentie. Deze neventaken levert hem een aanvulling op zijn traktement en de steun die hij van SBS ontvangt.
2. Ds. Emilio Monjo is voorganger van de gemeente *Sevilla* die 45 zielen telt. Er zijn geen ouderlingen, wel diakenen. Ds. Monjo verzorgt 5 dagen een evangelisatieprogramma voor de lokale omroep. De zendtijd moet gekocht worden. Hij verdient zelf het geld hiervoor doordat hij per week 20-22 uur bij de betrokken omroep werkt. Kinderen van ouders die beiden belijdend lid in volle rechten zijn en thuis goed onderwezen worden in de leer en de Schrift, en het onderwijs ook begrijpen, mogen in Sevilla met de ouders mee aangaan aan het Heilig Avondmaal. Het betreft hier kinderen uit 2 gezinnen. Na afloop van de synode is met hem hierover doorgesproken. Sevilla heeft contact met een groep in Malaga, met een baptistisch verleden. Deze groep heeft de kinderdoop en andere gereformeerde geloofsstukken aangenomen.
3. *La Laguna* telt als gemeente 100 zielen en heeft ook nog 100 contacten. Voorganger is ds. José Luis Fortes. Er zijn geen ouderlingen, wel 4 diakenen, en in de gemeente is het ambt van ouderling in studie. Ter aanvulling van zijn geringe traktement heeft ds. Fortes in Bajamar, waar hij woont, een fysiotherapiepraktijk aan huis. Daarin werkt hij per week 30 uur. In Bajamar, 20 km. van La Laguna, wil ds. Fortes graag diensten gaan houden door de week, en in de herfst en winter ook 's zondags. In zijn huis is daarvoor een vertrek wel geschikt. De diensten moeten tweetalig worden door de aanwezigheid van Duitse overwintersaars. Ds. Fortes wil graag hulp (personele hulp) uit Nederland, omdat ook in Santa Cruz, de hoofdstad van Tenerife, het werk groeit. Hij geeft daar wekelijks onderricht aan huis (plm. 20 km. afstand van de pastorie in Bajamar). Inkrimpen van zijn praktijk is de oplossing niet, omdat hij 's zondags niet op drie plaatsen kan voorgaan. En door zijn hard werken wil hij de gemeente stimuleren meer bij te dragen aan de kerk. Vanuit zijn Arminiaanse achtergrond wil hij graag een paar jaar een gereformeerd predikant uit Nederland naast zich hebben of studiebegeleiding uit Kampen krijgen.
4. *Barcelona*: de gemeente telt 85 zielen. Ds. Ricardo Cerni is voorganger. Er zijn geen ouderlingen, wel 1 diaken. Alleen de fam. Cerni woont in Barcelona, verder niemand meer in de naaste omgeving van de kerk. De versten op 100 km. afstand in Gerona. De reisafstand is er de oorzaak van dat er maar één dienst meer gehouden wordt, midden op de zondag. Wel is het opvallend dat leden uit Gerona langs Mataró rijden om de dienst in Barcelona bij te wonen! Ds. Cerni heeft de administratie en correspondentie van Feliré, met contacten in Latijns-Amerika overgenomen van dhr. F.J. Kerkhof. (Feliré is de Nederlands Gereformeerde Stichting voor de verspreiding van geref. lectuur in Spanje. Het merendeel van de zendingen gaat naar Latijns-Amerika.) Er zijn grote mogelijkheden in Latijns-Amerika voor verspreiding van geref. lectuur, en ds. Cerni wil ook gemeenteleden daarbij inschakelen. Ds. Cerni is ook leraar Engels. Dat kost hem 24 uur per week, maar als hij dit

blijft doen tot zijn 65e jaar heeft hij recht op een redelijk pensioen.

Op de synode kwamen verder nog aan de orde:

- a. Een *nieuwe naam IRE*. De oude naam was SIRE. Het betekent Sinodo de Iglesias Reformadas de Espana (Sire). Besloten werd de naam Sinodo te laten vervallen omdat het onjuist is als aanduiding van een kerkverband.
- b. De synode besloot een eigen *driemaandelijks blad* uit te geven voor de leden en contacten van de IRE, onder redactie van ds. Monjo; als naam werd gekozen: La Voz de la Reforma.
- c. Een vertaalde samenvatting van de *gereformeerde kerkorde* is op de synode besproken. De afgevaardigde blijken volledig in te stemmen met de hoofdlijnen van de K.O. en de IRE-kerken brengen verschillende onderdelen al in praktijk. Een volledige vertaling in het Spaans is zeer gewenst. (Die is inmiddels in Nederland gereedgekomen en verzonden).
Met bepaalde in de K.O. genoemde zaken zijn er moeiten.
 1. De onderhouding van kerkelijke feestdagen ziet men niet als Schriftuurlijke eis.
 2. Kerkvisitatie is praktisch onmogelijk uit te voeren.
 3. In Sevilla worden ook kinderen van 7 à 8 jaar toegelaten tot het HA (de drie andere kerken maken er bezwaar tegen).
 4. Ouderlingen die aan Schriftuurlijke eisen voldoen zijn moeilijk te vinden. Er zijn wel goede hulpen.
 5. De IRE-kerken benoemen ouderlingen voor het leven, de K.O. kent periodiek aftreden.
 6. Door de grote afstanden is een nauwsluitend systeem moeilijk te verwezenlijken. Ondanks deze moeiten wil men heenwerken naar een K.O. die functioneel is.
- d. Bij de bespreking van *de financiële zaken* werd besloten dat de kerken begrotingen zullen indienen bij de financiële deputaten van de IRE en dat deze deputaten op grond daarvan een voorstel voor 1992 aan BBK/SBS zullen indienen. De structurele problemen die de achtergrond van de financiële problemen vormen zijn: alle predikanten moeten door bijverdiensten proberen aan de kost te komen, ze hebben te lange werkweken, te weinig tijd voor de gemeente, voor studie, voor onderling contact en contact tussen de kerken, en er zijn geen of onvoldoende ziekte- en oudedagsvoorzieningen.

Na de synode is door de leden en de gasten nog uitvoerig gesproken met ds. Monjo over toelating van kinderen tot het Heilig Avondmaal zoals dat in Sevilla gebeurt. De afvaardiging hoopt dat dit gesprek beweging zal hebben gebracht in Sevilla, zodat er aan gewerkt wordt dat men alleen avondmaal viert nadat men geloofsbelijdenis heeft afgelegd.

Bijlage 12

Verlag van het bezoeken van de synode van Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika april/mei 1992

1. Vanuit Kenya zijn de deputaten ds. M. Brandes en ds. O.J. Douma (als vervanger voor br. Jac v.d. Kolk) op maandag 27 april in Pretoria gearriveerd. Van 28 april tot 2 mei hebben zij de synode van Die Vrye Gereformeerde Kerke bijgewoond. Een gesprek met deputaten van de GKSA (Dopperkerken), kon geen doorgang vinden omdat geen telefonisch contact kon worden verkregen.
2. Ten synode zijn uw deputaten hartelijk ontvangen. Hun werd de status 'adviseur' toebedeeld, die ook aan de predikanten E.A. de Boer, W. Boessenkool en de zendingen A.J. de Visser, M. de Vries en E.L. van't Foort werd verleend. Johannesburg had drie ouderlingen afgevaardigd (ds. A. Kruizinga was wegens ziekte verhinderd), de kerk van Kaapstad had ds. F.J. van Hulst en twee ouderlingen afgevaardigd. Pretoria was vertegenwoordigd door ds. F.J. Bijzet en twee ouderlingen. In het moderamen werden gekozen: ds. F.J. Bijzet, praeses, ds. F.J. van Hulst, scriba en br. J. v.d. Lugt, assessor. Ds. O.J. Douma heeft namens de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) een woord ter begroeting gesproken.
3. Vóór de opening van de synode hadden uw afgevaardigden gelegenheid in persoonlijke gesprekken iets aangaande de gevoelig liggende synodezaken te horen en te zeggen. Een bericht in het Nederlands Dagblad met de kop 'Vrije Gereformeerde Kerken wijzigen koers tegenover Doppers wellicht radicaal. Ingrijpende voorstellen op komende synode' had deputaten, vóór zij naar Zuid-Afrika vertrokken, n.l. de nodige verontrusting bezorgd. In het artikel werd de verwachting uitgesproken, dat aanvaarding van de aanbevelingen t.a.v. de GKSA zou betekenen 'dat er in de drie gemeenten heel wat verwerkt zal moeten worden'. In een brochure 'Tussen strijdbaarheid en dienstbaarheid' over de uitstraling van de Vrije Gereformeerde kerken, werd de conclusie getrokken, dat de 40 jaar contacten met de GKSA 'vruchteloos waren en dat de tijd voor een nieuwe aanpak gekomen is'. In datzelfde artikel werd ook verwezen naar een rapport over het opleggen van de zegen door de ouderling in een 'leesdienst'. Met de volgende conclusie: 'Hoewel naar het oordeel van de deputaten een preeklezer ook de sacramenten mag bedienen, wordt aanbevolen dat in de handen van de predikant te laten om daarmee bij de brede gereformeerde traditie te blijven'. Op de behandeling van de twee bovengenoemde zaken ter synode gaan we nu wat breder in.
4. Allereerst op de bespreking van het *rapport met betrekking tot de GKSA*. Dat rapport stelde aan de synode voor om uit te spreken: 'dat hy die uitspraak van die Sinode van Johannesburg 1988 dat dit vanwee die gehandhaafde korrespondensie tussen die GKSA en die Nederlands Gereformeerde Kerken 'kennelik' onmoontlik is 'om saam te vorder op die pad na kerklike eenheid', asook die kernsin uit die brief wat in Mei 1988 deur die Sinode van Johannesburg aan die GKSA geskryf is, te wete: 'Deur u handhawing van die korrespondensie met hierdie kerke het u dus die ruimte vir sinvolle gesprekke met ons kerke oor'n moontlike eenwording (dit is mos wat ons met ons brief van 19 Oktober 1987 gesoek het!) weggeneem', betreur en terugneem aangesien hiermee 'n te sware lading aan die korrespondensie van die GKSA met die Nederlands Gereformeerde Kerken gegee is'. Nieuwe deputaten zouden daarom met de deputaten van de GKSA in verbinding moeten treden om bv. via waarnemers op GKSA-classes een meer zinvolle ontmoeting te realiseren. In de bespreking van dit rapport en zijn aanbevelingen hebben deputate onder meer het volgende gezegd.

'Uit het Nederlands Dagblad en uit het rapport dat nu besproken wordt, krijgen we de indruk dat uw kerken van het ene uiterste in het andere gaan vallen.

In 1988 hebt u uitgesproken: wij handhave de voorwaarde, dat de GKSA eerst de band met de Nederlands Gereformeerde Kerken verbreekt, eerder spreken we niet verder met u.

Nu echter lijkt u te gaan uitspreken: we laten de voorwaarde vallen en we gaan nu intensiever met u spreken met het oog op een wording.

Uw zusterkerken in Nederland hebben echter pas nog in een brief aan deputaten GKSA geschreven: wij zullen met u geen zusterkerkrelatie kunnen aangaan, zolang u verklaart in leer, dienst en tucht één te zijn met de NGKN.

De GKN hebben op haar synodes van 1981 tot 1990 verklaard: de GKSA is een ware kerk, *maar op verkeerd spoor*. N.l. het spoor van de onschriftuurlijke tolerantie, waarbij de grondslag veranderd wordt.

Het moge duidelijk zijn, dat de GKN daarom terecht aan de GKSA de voorwaarde stelt: zolang u met de NGKN op hetzelfde spoor verder wilt gaan, zult u ons niet aan uw zijde vinden.

Wat ons ook verontrust is het feit, dat in uw rapport zo negatief over het verleden en het heden van de VGKSA wordt gesproken. Er wordt gesteld, dat de VGKSA geen *uitstraling* hebben. Verwacht u die uitstraling dan via een intensiever contact met de GKSA?

Maar u hebt nog niet zo lang geleden het wonder herdacht, dat de Here uw kerken door allerlei verzoeking en heen *bewaard* heeft.

U hebt ons bovendien gemeld dat enige predikanten uit de NGKSA met uw kerken contact hebben gezocht. Zij hebben die 'uitstraling' dus wel degelijk ontdekt!

Onze zorg is nu, dat wij als zusterkerken (GKN en VGKSA) op verschillend spoor raken!

De synode van de VGKSA heeft uiteindelijk besloten de uitspraak van 1988 terug te nemen (de woorden 'betreurt en' zijn geschrapt). Daaraan heeft zij toegevoegd, dat hiermee niet gezegd is dat de zaak van de correspondentie met de NGKN als onbelangrijk buiten bespreking kan blijven, maar het moet geen struikelblok-bijvoorbeeld zijn bij verdere ontmoetingen.

5. Een andere gevoelige zaak was de bespreking van het rapport *'Die Woord, die sakramente en die seën'*.

De synode van 1988 had 'eenstemmig' besloten 'aan die kerke aan te beveel dat ook in eredienste waarin 'n deur die kerkraad gemagtigde persoon voorgaat wat nie 'n dienaar die Woord is nie, die vrede- en seën groet en die seën ongewysig uitgespreek word'.

De kerken van Johannesburg en Pretoria konden echter die besluit niet approberen.

Derhalve besloot de synode van 1990 tot een studiedeputaatschap.

Het rapport nu van de benoemde deputaten stelde de zaak als volgt voor: de apostelen hebben de bediening van het Woord en van de sacramenten in opdracht van Christus aan de 'oudsten' overgedragen, zonder een onderscheid in ambten aan te wijzen.

Deputaten stapten daarom af van de klassieke exegese van 1 Tim. 5:17 en daarmee van de onderscheiding tussen leer- en regeerouderlingen. De conclusie van het rapport gaat dan ook veel verder dan het zien van vrijheid tot het opleggen van de zegen door een ouderling. De vraag wordt n.l. ook gesteld: 'Kan ons redes noem hoekom ons wel die oplegging van die seën en nie die bediening van die sakramente aan speciale ouderlinge sou toelaat nie?'

Deputaten stelden echter voor 'om die bediening van die sakramente in die hande van die predikant as dienaar van die Woord te laat. Die situasie van die VGKSA gee nie voldoende rede om die bre Gereformeerde tradisie sonder wyer kerklike ooreenstemming op die punt te verander nie'.

Uw afgevaardigden hebben de synode onder meer op het volgende gewezen. 'Het is niet verantwoord om in een funderend betoog waarbij het gaat om kerkrechtelijke veranderingen, alles te laten rusten op de pijler van het gevoelen van één exegeet tegenover de klassieke exegese van anderen zoals van Calvijn, de kanttekeningen, C. Bouma, H.N. Ridderbos enz. Hier dreigt het gevaar van het zich bedienen van incidentele

teksten, waarbij het ambt in de verdrinking komt'.

De betr. deputaten hebben daarna een aanvulling op het rapport gegeven, waarin zinsneden van andere exegeten genoemd worden, o.a. van Wohlenberg en H.N. Ridderbos, die zich afvragen in hoeverre er toen al onderscheid bestond tussen leer- en regeerouderlingen.

Ondergetekenden hebben er verder op gewezen, dat het rapport wel stelt: wij zijn een klein kerkverband en wij willen dat van de sacramenten nog niet invoeren. Maar dan heeft men intussen op dit punt wel principieel gekozen tegen de NGB en tegen de formulieren in. Dat kan zo toch niet blijven staan?

Uiteindelijk heeft de synode de suggestie van de sacramentsbediening door een ouderling losgelaten. Besloten is, dat de lezende ouderling de zegen ongewijzigd behoort uit te spreken met het gebaar van de opgeheven handen. Voor het geval de kerkeraad een broeder die geen ambt bekleedt tot 'lezen' zou machtigen, zal één van de ouderlingen de dienst beginnen en afsluiten.

6. Een aangelegen punt voor de VGKSA is zeker ook de opleiding tot de dienst des Woords. Men wil liever niet afhankelijk blijven van Nederlandse predikanten. 'As kerke is ons besig te verinheems. Dit is 'n noodzakelike proses. Dit geld des te meer vir die gemeentes wat ontstaan uit die sending'.

De synode besloot deputaten te benoemen om de mogelijkheid te onderzoeken theologische studenten van de VGKSA in Potchefstroom te laten studeren. Daarbij ook na te gaan in hoeverre het wenselijk is om na afronding van de (4-jarige) opleiding in Potchefstroom een jaar studie in Kampen toe te voegen.

7. Aan het einde van de synode heeft ds. M. Brandes nog een woord van dank en van bemoediging gesproken.
Het was voor ondergetekenden, ondanks de zorg waarmee ze de synode tegemoet zagen, goed onder de broeders in Zuid-Afrika te verkeren.
De Here zegene onze zusterkerken met geloofskracht en met toenemende uitstraling in een kerkelijk en politiek veel wijsheid vragende situatie.

Hardenberg/Ermelo

M. Brandes

O.J. Douma (rapporteur)

Bijlage 13

Verslag van een gesprek van ds. M. Brandes en br. Jac. van der Kolk namens deputaten BBK met prof.dr. A. le R. du Plooy van de GKSA op 19-09-91

De Deputate vir Ekumeniese sake van de GKSA verzochten per brief van 2 augustus 1991 Deputaten BBK om tijdens het bezoek van prof. du Plooy aan Nederland een gesprek te hebben over de verhouding tussen de GKSA en de Gereformeerde Kerken in Nederland. De Nasionale Sinode van de GKSA sprak in januari 1991 uit:

1. 'Dat met die GKN(V) in gesprek getree word met die doel om tot eenheid (korrespondensie) te kom.
2. Oor die inhoud van die gesprek: dat die klagte oor wat vir die GKSA middelmatig en vir de GKN(V) essensieel is, opgeklaar word.
3. Dat die aanmerking van die deputate GKSA dat die GKN(V) telkens nuwe verhinderinge na vore bring wat die voortgang van die gesprek belemmer, opgeklaar word'.

Deze punten kwamen in het gesprek aan de orde. Allereerst gaf prof. du Plooy een toelichting op deze synodebesluiten. Deputaten hebben de opdracht van de synode gesprekken te voeren met de GKN(V) gericht op het komen tot een zusterkerkrelatie. De synode verzocht aan prof. du Plooy een studie te maken van het Akkoord van Kerkelijke Samenleven en van de tolerantie inzake dwaalleer binnen de Ned.Geref.Kerken. Deze studie hebben de leden van de Nationale Sinode van de GKSA als bijlage bij het rapport van het deputaatschap voor oecumenische zaken ontvangen. Naar aanleiding van dit rapport droeg de sinode aan deputaten op bij de NGK(N) navraag te doen naar de artikelen 17 en 30 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven.

Prof. du Plooy stelde voorts dat eenheid in de leer niet per se betekent dat er preciese overeenstemming in kerkregering moet zijn.

Het AKS van de NGK(N) is grondig bestudeerd zoals blijkt uit de evaluatie opgenomen in de Acta van de Sinode. De volgende opmerkingen zijn gemaakt.

- Dat het AKS veel minder artikelen bevat dan de DKO wordt toegeschreven aan het feit dat men slechts twee meerdere vergaderingen kent: de regionale en de landelijke.
- In het AKS wordt niet geregeld de zeggenschap van kerkelijke vergaderingen (art. 36 KO), evenmin het functioneren van deputaten ad. Art. 49 KO, en de vraag wie tot de kerkeraad behoren.
- Geconcludeerd wordt wat de hoofdlijnen betreft dat het AKS geschoeid is op de leest van de DKO en daarom stemt het AKS in de meeste fundamentele zaken overeen met de DKO: er is een duidelijke regeling getroffen met betrekking tot de drie kenmerken van de ware kerk, namelijk de zuivere bediening van het Woord en wat de bediening van de sacramenten en de kerkelijke tucht betreft.
- Er zijn bepaalde regelingen aan toegevoegd wat naar onze mening vanuit een overreactie bij de NGK en *vanuit independentistische motieven is gestimuleerd*.
- Wellicht om dezelfde reden als hierboven genoemd zijn ook bepaalde regels weggelaten. Men acht dit een verarming.
- Verder spreekt men van een *verschraling van de inhoud* inzake toelating tot het predikambt, losmaking, geen regeling voor het H.A. en voor huwelijksbevestiging. De sinode concludeert t.a.v. dit laatste punt, dat de opbouw en goede orde van de kerk beter gediend zouden zijn als men zou terugkeren tot de DKO.
- Inzake de band confessie-kerkorde concludeert de sinode dat bij de NGK(N) geen helder begrip bestaat van de nauwe band die er is tussen de confessie en een kerkorde. Als men afwijken wil van die band, dient men zich daarvan wel grondig rekenschap te geven.
- Zonder twijfel zijn er ernstige independentistische kenmerken aan te wijzen in het AKS. Het duidelijkst komen die naar voren in de art. 17, 30, 31.1, 32, 34, 35, 38.2, 38.3 en 40. De aard van het AKS is zodanig dat vrees voor de overheersing door een meerdere vergadering duidelijk te speuren is. Daardoor berust alles feitelijk *uitsluitend op het oordeel en de beslissing van de plaatselijke kerk onder leiding van de kerkeraad*. Op deze wijze kunnen de koningsrechten van Christus als enig hoofd der kerk schade lijden. Deze onafhankelijkheid van elke plaatselijke kerk is een vorm van independentisme, als n.l. plaatselijke kerken vooraf beslissen hoe hun afgevaardigden op meerdere

vergaderingen moeten oordelen.

De meeste van deze zaken zijn al min of meer met broeders van de NGK(N) doorgesproken. Deze gaven te kennen open te staan voor gesprekken hierover, zelfs om mettertijd tot de DKO terug te keren. De synode sprak uit dat vastgesteld dient te worden of aan de genoemde aspecten aandacht is gegeven door de NGK(N) en wat de vorderingen in dezen zijn.

De synode oordeelde dat verdere gesprekken met de NGK(N) gevoerd moeten worden om zo tekomen tot grotere eenheid in kerkregering. Van de deputaten van de NGK(N) moet een nadere verklaring gevraagd worden van de art. 17 en 30 van het AKS.

In het gesprek met deputaten BBK heeft prof. du Plooy bijzonder sterk benadrukt, dat zijns inziens onze relatie tot de GKSA moet worden bepaald door ons oordeel over de GKSA namelijk of deze kerken trouw zijn aan de schrift en of er dus tussen hen en ons eenheid is in leer, dienst en tucht. Die relatie mag volgens hem niet afhankelijk gesteld worden van het hebben van correspondentie met anderen o.a. de NGK(N). Hij acht het een independentistisch handelen als men kerkelijke correspondentie laat afspringen op banden die men met anderen heeft, terwijl er tussen ons beiden eenheid in leer, dienst en tucht is.

Telkens weer kwam naar voren dat de GKSA als uitgangspunt neemt die eenheid van leer, dienst en tucht. En de NGK(N) hebben ook de kenmerken van de kerk.

Over afwijkingen die er bij de NGK(N) zijn kan en moet nader gesproken worden nadat er banden zijn aangegaan, en dat kan beter met hulp van de GKN(V).

Wij hebben daartegenover het standpunt van de generale synode gesteld. Daarbij hebben we er ook op gewezen dat die kenmerken van de kerk er op papier zijn, maar dat de praktijk uitwijst dat afwijking van de leer getolereerd wordt, en dat de wacht bij de leer onvoldoende betrokken wordt en ook moeilijk betrokken kan worden, door de independentistische instelling van het AKS.

Vanuit de preambule hebben wij getracht duidelijk te maken dat het AKS niet geschoeid is op de leest van de DKO, en niet maar hier en daar een independentistische trek vertoont, maar dat dit kenmerkend is voor het AKS.

Tenslotte is de afspraak gemaakt dat D.V. in 1992 bij het bezoek aan de synode van de VGKSA het gesprek met de deputaten van de GKSA zal worden voortgezet. Men wil dan graag antwoord op de vraag hoe wij ons het vervolg voorstellen van de wederzijdse contacten, nu zij correspondentie zijn aangegaan met de NGK(N). Zij van hun kant willen gesprekken gericht op het komen tot een zusterkerkrelatie.

Bijlage 14

Verslag van het bezoek van een afvaardiging van BBK aan de Generale Synode van de Eglise Réformée Confessante au Zaïre (ERCZ) van 13 tot 20 oktober 1990

De afvaardiging van BBK bestond uit: H.E. Kooij-Oggel (lid BBK) en drs. G. Kwakkel en ds. A. Kooij, adviseurs.

Naast het bezoek aan de generale synode zijn ook verschillende gesprekken gevoerd; daarvan wordt hier geen verslag gedaan.

Hetgeen hier volgt is een verslag van de generale synode in openbare zittingen.

Het feit dat deze synode een generale was, bleek niet vanzelfsprekend. Kishimba en Kayayan hadden nl. aanbevolen een prov. synode van Shaba te houden. Daar het comité administratief echter alle kerken had aangeschreven tot het houden van een generale synode was dit niet meer terug te draaien.

De aanbeveling van Kayayan en Kishimba is begrijpelijk. De infrastructuur van het land is zo slecht dat een generale synode voor de broeders een hele opgave is. Reistijden van 4-7 dagen en nachten is heel gewoon! (dit is ook de reden dat wij hebben aanbevolen de prov. synode van Shaba in tweeën te delen).

Men was vrij algemeen opgekomen. Volgens de broeders uit Mbuji-Mayi zijn er in Kasai-Oriental vier classes; hiervan waren alleen die van Mbuji-Mayi en Kabinda vertegenwoordigd. Verder ontbrak de kerk van Kinshasa.

Onze plaats in de G.S. was een heel bijzondere. We waren slechts afgevaardigden van een zusterkerk, maar functioneerden in de praktijk als adviseurs met een heel grote invloed. Dat is eenvoudig te verklaren uit het feit dat de broeders geen enkele synode-ervaring hebben, vaak niet weten hoe te handelen en ook omdat zij werden geconfronteerd met een aantal heel moeilijke zaken.

Naast het adviseurswerk hebben de afgevaardigden drie maal het woord gevoerd. De eerste toespraak was een 'gewone' groet overgebracht van Nederland aan Zaïre. De tweede toespraak was een uitvoerige uitleg van de besluiten van de G.S. van Leeuwarden. De derde toespraak was eigenlijk een uitgebreid advies aan de synode hoe de kerk en haar deputaten te organiseren.

Namens de afgevaardigden voerde ter synode steeds ds. Kwakkel het woord.

De eerste toespraak had ongeveer de volgende inhoud:

Geachte broeders in Christus,

Dit is voor de geschiedenis van uw en onze kerk een belangrijk moment! Voor het eerst mag ik u begroeten als zusterkerk! Voor ons in Nederland betekent dit veel. Een zusterkerk van gereformeerde allure in Afrika! Het is de Here, die ons samenbracht. Moge het de Here zijn die ons ook verder leidt op de weg van het leren van elkander.

Wij moeten van u nog veel leren. Zoals u het geloof beleeft in uw Afrikaanse cultuur is voor ons nieuw. Het vraagt om elkaar steeds beter te leren kennen en begrijpen. We willen u eerlijk zeggen dat daar natuurlijk onze moeiten liggen. Het zal vaak moeilijk zijn elkaar te begrijpen. Omdat wij u niet kennen zullen er veel misverstanden zijn. Heb geduld met ons. En zeg vrijmoedig als wij het niet goed doen. Want met al onze verschillen is het zeker dat we één zijn in het geloof in onze Here Jezus.

Natuurlijk beseffen wij dat u ook veel kunt leren van ons. Al bij onze eerste bezoeken aan u hebben wij gezegd dat wij u de ervaring van meerdere eeuwen denken over het geloof zoals dat beleden wordt in onze gezamenlijke confessies, kunnen bieden.

Ik wil graag een ogenblik stilstaan bij de geschiedenis van het samengaan van onze kerken.

Het zal ongeveer acht jaar geleden zijn dat ds. Kayayan naar Nederland kwam om hulp te vragen voor de steun aan de groeiende kerken in Zaïre. De missionaire situatie van onze kerken was toen zo dat er eenvoudig geen ruimte was voor een uitgebreide hulp aan u. Onze

kerken hadden verantwoordelijkheid voor de zending in Indonesië, Brazilië, Curaçao en Zuid-Afrika.

Toen heeft een kerk in het noorden van ons land, Zuidhorn, zich bereid getoond hulp aan uw kerken te geven.

Dan komt de RCUS met haar hulp. Zij zijn het die de kerk in Zaïre hebben geïnstitueerd. Ten slotte kwamen de kerken in Nederland in de mogelijkheid u te helpen. Wij hopen en bidden dat die hulp aan u mag leiden tot opbouw van de kerk des Heren in dit land.

De tweede toespraak had ongeveer de volgende inhoud:

1. De akkoorden van Chicago waren bedoeld als tijdelijke regelingen, die zouden gelden tot aan de eerstvolgende generale synode van de ERCZ. Zij zijn dus nu nog steeds geldig, maar dienen wel op enkele punten gewijzigd te worden.
2. De Gereformeerde Kerken in Nederland hebben zowel de ERCZ als de RCUS als zuster-kerken erkend. Uitgelegd werd wat een zusterkerkrelatie inhoudt.
3. De besluiten van de G.S. van Leeuwarden m.b.t. de hulpverlening aan de ERCZ; duidelijk werd gesteld dat studeren aan de te starten opleiding geen westers salaris impliceert.
4. Met betrekking tot de materiële hulp door middel van DVN. Uitgelegd werd het verschil tussen DVN en GKN. Ook werd verteld over de eerste plannen van Menno van Hulst.
5. In acute noden kan eventueel direct voorzien worden, maar de hulpaanvragen dienen wel gecoördineerd te worden, eventueel per regio.
6. Het verschil tussen Perspectives Réformées en de kerk. Ook de zwakke punten van Kayayan, de RCUS en de GKN kwamen aan de orde.
7. De buitenlandse vrienden hebben onderling geen geheimen: stuur dus brieven over uw problemen en behoeften aan alle drie de partijen. Lukt dit niet door gebrek aan kennis van het Engels, stuur het dan naar Mw. Kooij, die het een en ander zal doorsturen; pas er in ieder geval voor op dat één partij zich tot Kayayan wendt en de andere tot Grossmann.
8. In november hoopt BBK Kayayan te ontmoeten: u zult een kopie ontvangen van de dan te maken afspraken.

De derde toespraak besprak, zoals gezegd, de structuur van de kerken in Zaïre.

Ter inleiding op de door het moderamen samen met de buitenlandse afgevaardigden geformuleerde voorstellen werd het volgende naar voren gebracht:

1. De ERCZ moet zich, gezien de infrastructuur van Zaïre, meer op regionaal niveau gaan organiseren. Dat betekent dat in de toekomst elke regio haar eigen financieel en diaconaal deputaatschap heeft. Voordat die deputaatschappen kunnen functioneren, moeten eerst de regionale synodes en de classes functioneren; daartoe is het kerkelijk opbouwwerk van de Nederlandse predikanten en de andere te zenden Nederlanders nodig.
2. Een regionale synode hoeft niet per se 'een région' van de Zaïrese overheid te bestrijken; het verdient aanbeveling de région de Shaba in meer dan één regionaal-synodaal ressort in te delen.
3. Voorkomen moet worden, dat de indruk blijft bestaan dat de kerk vanuit Lubumbashi wordt geregeerd; in verband daarmee verdient het ook aanbeveling dat één of beide predikanten naar elders worden beroepen.

Onze voorstellen hadden een gunstig onthaal bij de synode en werden met algemene stemmen aangenomen. We moeten ons wel realiseren dat een aanbeveling van onze kant zo ongeveer een bevel is voor de broeders. De kerken zijn nog te onervaren om een eigen oordeel over veel zaken te kunnen hebben.

Het resultaat was dan ook dat de volgende deputaatschappen werden benoemd:

1. Deputaten voor zending.
Een belangrijk deputaatschap! Daar wordt beslist welke dominee naar welk deel van het land zal gaan om de kerken te visiteren.

2. Deputaten voor contact met de buitenlandse kerken.
3. Deputaten voor de financiën.
Dit deputaatschap beheert de gelden van de kerken in het gemeen. In hun instructie staat dat zij alleen geld mogen uitgeven voor het organiseren van een generale synode en de kosten die gemaakt worden voor het verkrijgen van de burgerlijke erkenning van de overheid.
4. Deputaten voor de organisatie van de volgende generale synode.
De synode besloot de volgende synode te houden in Mbuji Mayi.
In hun instructie staat dat die in Juni 1993 moet worden bijeengeroepen. Voorts dat zij een half jaar van tevoren de kerken moeten aanschrijven en de tweede keer twee maanden van tevoren met de precieze datum en de plaats waar de synode zal worden gehouden.
5. Deputaten rondom de représentant légal.
6. Deputaten voor diaconale zaken.
Deze deputaten hebben een adviserende functie voor de buitenlandse kerken. Iedere kerk kan zich richten tot het buitenland, maar heeft een positief advies nodig van deze deputaten.

De reiskosten van deze synode zijn door ons betaald uit gelden van de BBK. Zoals blijkt uit de brief van de financiële deputaten heeft dat 3500 dollar gekost. Naast de door Amerika gezonden 3000 dollar heeft de synode dus 6500 dollar gekost. Om de kosten wat te beperken is in de instructie van deputaatschap 4 gezet dat voortaan slechts de reiskosten van twee afgevaardigden zullen worden betaald!!

Sommige kerken hadden nl. drie of meer man (met vrouwen!!) gezonden.

De overige ter synode behandelde zaken waren vertrouwelijk en lenen zich niet voor een publiek verslag.

Bijlage 15

Verlag van de bespreking op 08-04-1991 van Jac. van der Kolk, lid BBK met dr. D. van der Ploeg resp. Director of Foreign Ministry en Executive Director van de organisatie: Back to God Hour (BTGH)

1. De bespreking werd gehouden op het kantoor van dr. Nederhood in Palos Heights (USA) een voorstad van Chicago.
Tijd: 09.30 uur tot 15.00 uur.
2. Allereerst hebben we nog eens uitgewisseld hoe het radiowerk van rev. Kayayan in Zaïre gezegend is door het ontstaan van gemeenten. De RCUS (USA) hebben geholpen bij de bevestiging van de eerste 2 predikanten en de 'instituering' van gemeenten. De eerste hulp van Nederland kwam van het comité Zuidhorn. Daarna zijn een tweetal bezoeken gebracht vanuit Nederland waarbij betrokken waren de Kooijen, Kwakkel en Kampen.
Daarna kregen deputaten BBK een brief uit Zaïre (eind 1988) met een dubbel verzoek:
 - officieel contact;
 - assistance materielle & spirituelle.De synode van Leeuwarden honoreerde dit verzoek met
 - een zusterkerkrelatie met de ERCZ;
 - besluit om 3 predikanten af te zonderen voor hulp aan Zaïre en wel voor:
 - opbouw van gemeenten en kerkverband;
 - stichting theologische opleiding en doceren daaraan.
3. Het overzicht over en in het werk in Zaïre wordt niet eenvoudig gemaakt omdat er verschillende partijen zijn, die zich met dit werk bezighouden:
 - 3.1 De Back-to-God-Hour-organisatie met Kayayan als 'minister' voor de Frans sprekende gebieden. Probleem: Kayayan beperkt zich niet tot radio-uitzendingen en leatuurverspreiding, maar bemoeit zich ook actief met de zaken van de ERCZ zelf, omdat hij vindt dat de ERCZ enigszins zijn 'baby' is.
 - 3.2 De 'Zaïre Administration Committee' (ZAC) van de Reformed Church in the USA (RCUS): Dit comité financiert o.a. een predikant, verleent wat diaconale hulp en bemoeit zich ook soms met zaken van de ERCZ. Soms door een bezoek aan Zaïre, vaker door het schrijven van brieven, vooral door rev. Robert Gross-mann.
 - 3.3 De GKN(V) eerst door Zuidhorn, later door BBK en in de toekomst door Spakenburg-Zuid. De contacten tussen Nederland en Zaïre beperken zich niet tot briefwisseling e.d. tussen de beide 'deputaatschappen BBK', maar er worden ook brieven geschreven door personen, die óf als lid van BBK óf als adviseurs zeer nauw bij Zaïre betrokken zijn.
Voorbeeld: De Kooijen, Kwakkel. Daar komt straks Spakenburg nog bij met het missionaire werk, terwijl BBK de zusterkerkrelatie blijft invullen.

Kortom, een situatie die vraagt om misverstanden en tegenstellingen, verdachtmaking en beschuldigingen. Temeer daar de correspondentie in het Frans en in het Engels verloopt waarbij alle partijen deze talen niet tot in de puntjes beheersen.
4. Het zal na de opsomming van punt 3 duidelijk zijn, dat we af moeten van de situatie dat ieder doet wat goed is in eigen oog. In de bespreking is dan ook duidelijk vastgesteld dat
 - 4.1 'Nederland' de zwaarste taak krijgt of heeft in Zaïre (opleidingen en opbouw);
 - 4.2 RCUS incidenteel en in beperkte mate actief kan zijn in Zaïre (laag budget en geen Franssprekende mensen);
 - 4.3 BTGH actief blijft met zijn radiowerk, ook in Zaïre, d.w.z. op het terrein waar 'Nederland' werkt.
5. Bovenstaande 3 punten (4.1 t/m 4.3) geven elementen weer hoe een toekomstige samenwerking gestructureerd zou kunnen worden. Geen van de drie partijen is uit Zaïre weg te denken, dus is de opbouw van de kerk te Zaïre het best gediend door een

christelijke samenwerking tussen die 3 partijen.

6. Een probleem bij het structureren van zo'n samenwerking is, dat de inbreng van RCUS maar klein is vergeleken met Nederland en de BTGH. Ik heb al in Garner in de wandelingen van ZAC laten vallen, dat als Spakenburg goed op dreef is, het wellicht het beste is dat de RCUS zich concentreert op bepaalde projecten, die door of samen met Spakenburg worden gevonden. Het voordeel daarvan is, dat zo'n afgerond project voor de RCUS te overzien is en gemakkelijk via het RCUS-blad aan de leden kan worden 'verkocht'. Dat zou betekenen dat zo'n model in een deelsamenwerking tussen Nederland en de RCUS moet worden vastgelegd. Daarbij komt m.i. de RCUS aan zijn trekken, maar houdt geen direct contact met de BTGH, wat nu een bron van ellende is.
7. De samenwerking tussen Nederland en de BTGH zou gestalte kunnen krijgen in een Zaïre-comité waarin beide partners ieder 3 personen benoemen. Van de *BTGH* zouden dit zijn: dr. Nederhood, rev. Kayayan en een ouderling die vloeiend Frans en Nederlands spreekt.
Van *Nederland*:
 - iemand van Spakenburg
 - iemand van BBK
 - iemand van DVN?
8. Dit comité komt aanvankelijk 2 keer per jaar bij elkaar om de ontwikkeling in Zaïre te bespreken en eventuele knelpunten weg te nemen. De 2 partijen van dit comité benoemen elk een secretaris. De communicatie tussen beide partners loopt via deze secretaressen.
9. Wellicht ten overvloede is nog vermeld dat het hier niet om een ambtelijke of een kerkelijke samenwerking. Het gaat om een vrijwillige samenwerking van partners die op verschillende wijze actief zijn in Zaïre, maar wier werk wel van invloed is op dat van de ander en op de ERCZ als geheel. Het is een ad hoc samenwerking met als doel het maximaliseren van het effect van de evangelieprediking in Zaïre. Daarbij zijn zowel de RCUS als de BTGH -zij het op onderscheiden manier- gefocust op het werk van Spakenburg-Zuid.
10. Als bovenstaande structuur haalbaar is zouden wij het volgende tijdpad kunnen aanhouden:
Juni: Nederlandse delegatie bezoekt Zaïre.
Juli/augustus: afspraak Nederland - RCUS.
September: instelling van het Zaïre-comité.

Bijlage 16

Verlag van een eerste kennismaking met de AEPCEA en de RCEA in Kenya.

1. Op doorreis naar de synode van de VGKSA te Pretoria heeft een deputatie van BBK, bestaande uit ds. M. Brandes en ds. O.J. Douma een ontmoeting gehad met vertegenwoordigers van twee kerkgemeenschappen in Kenya, te Nairobi. De ontmoeting met de eerste, de African Evangelical Presbyterian Church of East Africa (AEPCEA) vond plaats op verzoek van de kerk van Dronten. Enkele leden van de kerk te Dronten, de familie Madany-van de Vegte, waren voor hun werk in Nairobi woonachtig en met deze kerk in aanraking gekomen. Zij waren van mening dat dit een voluit christelijke kerk was. Tegelijk waren deputaten bij de voorbereidingen ook geattendeerd op een andere kerk, waarover een goed getuigenis werd gegeven.

2. Ontmoeting met delegatie van de AEPCEA

Op 25 april 1992 had deze ontmoeting plaats te Nairobi. Daarbij waren aanwezig: ds. Ronald Muniyithya, plaatselijk predikant; ds. Daniel Kithongo, clerk van de synode en ex-moderator van de synode; ds. John Kwang Hochung, afkomstig uit de Presbyterian Church of Korea en als zending in dienst van de AEPCEA, een theologisch student en br. Michael Madany. De volgende informatie over de AEPCEA werd vertrekt:

Omstreeks 1962 zijn deze kerken ontstaan uit het zendingswerk van de Reformed Presbyterian Church Evangelical Synode, die nu verenigd is met de Presbyterian Church of America (PCA). In 1962 begonnen in Kitui, door de taal bleef het aanvankelijk tot dat gebied beperkt. In 1971 de kerk geplant te Nairobi. Daar zijn meerdere gemeenten. Sinds 1986 sterke groei. Momenteel 41 kerken, waarvan de meeste zich bevinden in Kitui en in Nairobi. Elke plaatselijke kerk is zelfstandig, heeft ouderlingen en diakenen. Zowel mannen als vrouwen doen mee aan de verkiezing van ambtsdragers. Er zijn ook vrouwelijke diakenen, maar niet 'geordend'.

Elke plaatselijke kerk heeft haar 'session'. De session heeft beslissingsbevoegdheid ten aanzien van toelating tot het avondmaal en bediening van de doop.

Tot nu toe is er slecht één presbytery. Het aantal predikanten is 16.

Men verwacht een kerkgroei en hoopt in 1996 vier presbyteries te hebben en 62 predikanten. De 41 gemeenten tellen plm. 1500 belijdenden en iets meer dan 1500 doopleden.

Men weet zich gebonden aan de Westminster Confession, en heeft een kerkregering conform die van de PCA. Het belang van tuchttoefening wordt gekend.

Kinderen van gelovigen worden gedoopt. Maar kinderen worden niet toegelaten tot het avondmaal. In Nairobi heeft men 2 diensten op zondag. Maar de avonddienst wordt slecht bezocht, ook door de ambtsdragers!

Men moet de zondag nog echt leren vieren.

Op woensdag is er een prayermeeting. En er zijn Bijbelstudies voor de jeugd. Het heilig avondmaal wordt in Nairobi 1x per maand gevierd, maar dat ligt in andere gemeenten wel anders.

De kerken zorgen voor het levensonderhoud van hun predikanten.

Het verbond krijgt in onderwijs en prediking een sterk accent.

Men is sterk gericht op kerkuitbreiding en kerkopbouw.

Sinds 1986 heeft de AEPCEA een eigen opleiding voor predikanten en evangelisten te Nakuru: de Grace Bible School. Er is een lager en een hoger niveau van opleiding.

De behoefte aan predikanten en evangelisten is nog groot, ook omdat men buiten eigen land de kerk wil planten. De laatste 2 jaar heeft de AEPCEA drie zendingen uitgezonden, waarvan 1 naar Mombasa.

Naast zijn werk in de gemeente is ds. Manyithya ook principal van de Grace Bible School, en daardoor erg zwaar belast.

Aan de kerkjeugd wordt veel aandacht besteed door zondagsschool en catechisatie.

Die lopen uit op een 'newbelieversclass' een soort belijdeniscatechisatie.

Soms doet men vanaf 12 à 13 jaar al belijdenis.

De pinksterbeweging is in Nairobi en omstreken erg actief. De AEPCEA heeft eigenlijk geen kerkelijke contacten. Er is wel een Evangelical Fellowship of Kenya. Maar daar is veel

wetticisme, arminianisme en invloed van de pinksterbeweging.

De Koreaanse zendeling vertelde dat er in Nairobi ook een Koreaanse kerk is.

Hij vroeg ons te bidden voor Kenya waar honger en dorst heersen in meer dan één opzicht.

Voor de opleiding van voorgangers zou de AEPCEA graag hulp ontvangen van de GKN(V) uit Nederland. Hulp voor een aantal maanden of voor nog langere tijd.

3 *Kerkdiensten*

Op zondag 26 april 1992 hebben wij de beide kerkdiensten in de Community Presbyterian Church meegemaakt. 's Morgens was het kerkgebouw overvol, zo'n 300 kerkgangers, terwijl er ook nog een 30 buiten stonden. Aan het begin van de dienst werden diverse mensen geïntroduceerd, en vertelde een evangelist over zijn werk in Swaziland. Een ander bracht groeten uit de Sudan over, en vroeg om gebed voor de mensen aldaar, wier leven dagelijks in gevaar is. Tijdens de dienst trad er twee keer een koor op. Men zong zeer enthousiast en muzikaal. Ds. Munyithya hield een Paaspreek over Mat. 28:1-15 in het Engels. De preek was Schriftuurlijk en opbouwend.

In de avonddienst ging een broeder voor die nog in opleiding was. Nog maar eerste jaars.

Dat was te merken. Het kerkbezoek was helaas minimaal. Gelukkig kwam een vrouwenvereniging, die net hun bijbelstudie beëindigd hadden, het aantal kerkgangers versterken. Zo waren er totaal plm. 25 personen. De preek ging over Mat. 21:12-22. Geen sterke preek, wel heel wat goede, schriftuurlijke opmerkingen.

Wij kregen de indruk dat het kerkbesef onder de leden niet sterk is, en dat men gemakkelijk de eerste de beste kerk die men tegenkomt binnenloopt.

4 *Conclusie t.a.v. AEPCEA*

Onze conclusie is dat er alle reden is nader met de AEPCEA kennis te maken en te overwegen hulp bij de opleiding te bieden voor bijvoorbeeld één of twee maanden. Dit geeft dan tevens de mogelijkheid deze kerken beter te leren kennen.

5 *Ontmoeting met dr. Bisem van de Reformed Church of East Africa (RCEA)*

Door de bemiddeling van de familie Madany konden wij op 25 april 1992 ook een gesprek hebben met dr. Bisem van de RCEA. Dr. Bisem is lector aan het St.Pauls United Theological College. Dat is een predikantenopleiding, die uitgaat van Presbyterianen, Methodisten, Anglicanen en de RCEA.

Om principiële redenen heeft de RCEA gebroken met de GOR.

De RCEA tellen ongeveer 200 plaatselijke kerken. Het aantal belijdenden leden wordt door dr. Bisem geschat op ongeveer 20.000. Een aantal plaatselijke kerken vormt een 'parish'.

De RCEA heeft 22 parishes, en een twintigtal predikanten.

6 *Geschiedenis van de RCEA*

Over de geschiedenis van de RCEA geeft dr. Bisem de volgende informatie.

De RCEA is ontstaan in 1944 en volgende jaren, toen ds. B.B.Eybers als predikant aan de 'Dutch Reformed Vergenoeg Congregation' te Elorot verbonden werd. Hij werkte in Eldoret tot zijn emeritaat in 1960. Hij zorgde voor opleiding van predikanten en evangelisten, stichtte basisscholen, zorgde voor een hymnboek, voor onderwijsmateriaal ten behoeve van zondagsscholen, enzovoort.

Omstreeks 1955 waren er drie parishes: Eldoret, Plateau en Kitale, elk met een eigen Afrikaanse predikant.

In de jaren 1955-1960 was er veel politieke onrust. Vele immigranten, onder andere Zuidafrikaanse boeren, verlieten het land. In 1960 nam de Gereformeerde Zendingsbond het werk van ds. Eybers over. De GZB had namelijk door de visaproblemen in Indonesië werkers over. Een nieuw werkterrein werd gezocht en gevonden in Kenya.

Door het concordaat van 1961 ontstond de RCEA. De GZB nam de opleiding van predikanten en evangelisten ter hand, beijverde zich voor het stichten van scholen, zette jeugdwerk op, zorgde voor lectuurvoorziening en medisch werk.

In 1976 had de GZB 12 missionaire werkers in Kenya.

De Theologische opleiding van de RCEA is de 'Plateau Technical Bible School' te Eldoret. Dit is een school op middelbaar niveau, waaraan ook andere cursussen worden gegeven. Een theologische wetenschappelijke opleiding, waaraan ook de RCEA meedoet is de 'St.Pauls United Theological College' waaraan dr. Bisem dogmatiek doceert. Er zijn ook Nederlanders bij het onderwijs aan dit college betrokken. Wij hoorden Nederlandse namen als Verkerk, Matter en Van den Ham.

Er wordt veel activiteit ontplooid in het zendingswerk, bijvoorbeeld in West Pokot en East Baringo. De zendingsopleiding is gericht op werk in zeer moeilijke gebieden. Daarop legt men zich speciaal toe.

President De Klerk van Zuid-Afrika heeft tijdens zijn recente bezoek aan Kenya ook Eldoret bezocht. Eén van zijn voorvaders is daar predikant geweest.

7 Confessie en structuur van de RCEA

De RCEA ontvangt de Bijbel als het onfeilbare Woord van God en als de regel om ons geloof en leven op te gronden en daarmee te bevestigen.

De RCEA heeft de apostolische geloofsbelijdenis, de geloofsbelijdenis van Nicea en de geloofsvorm van Athanasius als belijdenisgeschriften. Voorts kan de RCEA zich volledig vinden in de leer zoals die beleden wordt in de Westminster Confessie, maar men is nog niet gekomen tot het ontwerpen van een eigen belijdenisgeschrift.

De prediking is Schriftuurlijk, de sacramenten worden bediend naar de instelling van Christus en de tucht wordt gehandhaafd. Er is wel catechismusprediking, maar niet elke zondag. De tuchtoefening is vrijwel gelijk aan die van de gereformeerde kerken alleen wordt de naam van de zondaar pas bij de derde openbare vermaning bekend gemaakt. Er is een gereformeerde vorm van kerkregering.

Kinderen van gelovigen worden gedoopt. Aan het heilig avondmaal worden geen kinderen toegelaten. Op vrij jonge leeftijd, 13-15 jaar, wordt belijdenis van het geloof afgelegd.

Ouderlingen en diakenen treden na 4 of 5 jaar af. Aan de verkiezing van ambtsdragers nemen ook de vrouwelijke leden van de gemeente deel.

De plaatselijke kerk is zelfstandig, onder leiding van de kerkeraad. Er zijn wel klassicale vergaderingen, maar in de praktijk betekenen die niet veel omdat ze geen besluiten mogen nemen. Eén keer per jaar vergadert de synode.

Evenals bijvoorbeeld in Canada hebben predikanten ook hier het recht huwelijken te sluiten. Kerkelijke contacten heeft de RCEA uiteraard met de Gereformeerde Zendingsbond in de Nederlandse Hervormde Kerk (GZB) en een soort fraternal relation met Waalse Kerken en Grand Rapids. Volgens dr. Bisem zijn dit strikt genomen geen officiële banden.

8 Conclusie t.a.v. RCEA

Onze conclusie is dat er alle reden is tot nadere kennismaking met de RCEA.

En gezien het feit dat de RCEA met de GOR heeft gebroken zijn wij van mening dat het goed zal zijn de RCEA uit te nodigen om als waarnemer de eerstkomende ICRC te Zwolle bij te wonen.

Hardenberg/Ermelo
M. Brandes (rapp.)
O.J. Douma

Aanvullend rapport van deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken

Hooggeachte broeders,

Zoals aangekondigd in ons eerste rapport van juni 1992 brengen deputaten BBK nog een rapport uit als aanvulling op het eerste rapport. (Deel 2 is de rapportage van Sectie VI 'Kerkelijke hulpverlening', getiteld 'Onbekrompen delen'; materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken.)

Dit rapport 1a geeft een overzicht van de werkzaamheden van het deputaatschap na afsluiting van het eerste rapport. Het betreft een periode van ongeveer 8 maanden.

Het bleek niet mogelijk dit aanvullend rapport nog tijdig voor het begin van de Generale Synode van Ommen bij de kerken te krijgen als de uitgave dezelfde weg zou volgen als het eerste rapport. Na overleg met de secretaris van Deputaten generaal-synodale publikaties en Uitgeverij De Vuurbaak is daarom gekozen voor een weg die wel tijdige aankomst bij de kerken inhoudt: zoals deputaten BBK elk jaar in november onder eigen verantwoordelijkheid aan de kerken rapporteren, is ook dit rapport onder eigen verantwoordelijkheid uitgegeven.

Uit de kerken is ons enkele malen de vraag gesteld: Is er voor de Gereformeerde Kerken een roeping tot het beoefenen van internationale gemeenschap, zoals de kerken dat overeenkomstig de Kerkorde, artikel 47, doen via deputaten van de generale synode? Wij beginnen daarom dit rapport met het antwoord dat de Generale Synode van Groningen-Zuid in 1978 op deze vraag heeft gegeven.

Ook is er een voorstel van deputaten met betrekking tot de 'regels voor zusterkerkrelatie', een zaak die regelmatig ter sprake komt. Een belangrijke zaak die hierbij overwogen dient te worden is naar de mening van deputaten: wie regels voor een relatie wil vaststellen zal terdege rekening moeten houden met degene met wie de relatie wordt aangegaan. Deze algemene regel geldt zeker als regels voor kerkelijke relaties worden vastgesteld.

Zwolle, februari 1993

Namens deputaten BBK
J. Klamer, secretaris

INHOUD

- 1 Algemene zaken**
 - 1.1 Roeping tot internationale kerkelijke gemeenschap
 - 1.2 Regels voor zusterkerkrelatie

- 2 Sectie I: Sumba, Timor en Zuid-Amerika**
 - 2.1 Het contact met de geref. kerken op Sumba en Savu
 - 2.2 De Middelbare Theologische School en de zendelingdocenten
 - 2.3 De Gereja-Gereja Masehi Musyafir op Timor (GGMM)
 - 2.4 Zaken betreffende Latijns-Amerika

- 3 Sectie II: Het Verre Oosten**
 - 3.1 Japan: Reformed Church of Japan (RCJ)
 - 3.2 Korea, Taiwan en Singapore
 - 3.3 Filippijnen: Free Reformed Churches of the Philippines (FRP)
 - 3.4 Sri Lanka: Dutch Reformed Church (DRC)
 - 3.5 Dehra Dun (Noord-India): Presbyterian Theological Seminary
 - 3.6 Noord-India: Reformed Presbyterian Church of India (RPCI)
 - 3.7 Pakistan: Christenen in Pakistan

- 4 Sectie III: Angelsaksische landen**
 - 4.1 Canadian Reformed Churches (CANRC)
 - 4.2 Reformed Church of the United States (RCUS)
 - 4.3 Free Reformed Churches of Australia (FRCA)
 - 4.4 Evangelical Presbyterian Church of Ireland (EPCI)
 - 4.5 Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)
 - 4.6 Free Church of Scotland (FCS)
 - 4.7 Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA)
 - 4.8 Reformed Churches of New Zealand (RCNZ)
 - 4.9 Presbyterian Association in England (PAE)
 - 4.10 Ely Reformed Church (ERC) te Cardiff (Engeland)

- 5 Sectie III: Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC)**
 - 5.1 Komende conferentie
 - 5.2 Conclusies en voorstel

- 6 Sectie IV: Europa en Afrika**
 - 6.1 Landen in Europa
 - 6.1.1 Frankrijk (EREI)
 - 6.1.2 Griekenland (GEC)
 - 6.1.3 Spanje (IRE en ICR)
 - 6.1.4 Portugal (IER)
 - 6.2 Landen in Afrika
 - 6.2.1 Zaïre (ERCZ)
 - 6.2.2 Kenya (RCEA en AEPCEA)
 - 6.2.3 Nigeria (Tiv-kerken)
 - 6.2.4 Benin (ERCB)

- 7 Sectie V: Lux Mundi**

- 8 Sectie VI: Kerkelijke hulpverlening**
 - 8.1 Administratief centrum van Deputaten BBK

- 9 Financiën**
 - 9.1 Quotum 1993
 - 9.2 Bezoeken
 - 9.3 Zuid-Afrika
 - 9.4 Zaïre
 - 9.5 Financiële projecten BBK

BIJLAGEN:

- 1 Samenvatting rapport kerkelijk opbouwwerk in de Filippijnen september-oktober 1992 door ds. J. Klamer
- 2 Samenvatting rapport bezoek aan Dutch Reformed Church in Sri Lanka oktober 1992 door C.J. Smallenbroek en drs. J.M. Batteau
- 3 Rapport bezoek aan Dehra Dun, Noord-India, aan Presbyterian Theological Seminary en aan Reformed Presbyterian Church of India oktober 1992 door C.J. Smallenbroek en drs. J.M. Batteau
- 4 Samenvatting rapport bezoek aan Free Reformed Churches of Australia mei-juni 1992 door ds. O.J. Douma en D.J. van Wijnen
- 5 Samenvatting rapport bezoek aan Presbyterian Church of Eastern Australia september 1992 door ds. A. de Jager en ds. H. van Veen
- 6 Samenvatting rapport bezoek aan Reformed Churches of New Zealand september-oktober 1992 door ds. A. de Jager en ds. H. van Veen

1. ALGEMENE ZAKEN

1.1 *Roeping tot internationale gemeenschap*

- a. Naar het Woord van God (Joh. 17:11, 17, 20, 21; Ef. 3:14-4:16; 2 Tim. 3:15, 16) en de daarop gegronde belijdenis (Heidelbergse Catechismus Zondag 21 en N.G.B. art. 27-29) is de kerk van Christus wel verspreid en verstrooid door de gehele wereld, maar toch tezamen gevoegd en verenigd in eenzelfde Geest, en in enigheid van het ware geloof, door het bewaren van de ware leer en dienst en tucht naar de ordeningen van Jezus Christus als haar enig Hoofd.
- b. Naar het Woord van God en de belijdenis is het de roeping van de ware gelovigen en van de kerken in elke plaats en elk land te staan naar kerkelijke gemeenschap met allen, die met hen eenzelfde geloof belijden en handhaven in prediking en dienst, kerkregering en tucht, en wel in eenheid van kerkelijk samenleven in elke plaats en elk land en, waar dit door geografische afstanden, taalbarrières of andere oorzaken niet mogelijk is, door kerkelijke correspondentie als oefening van kerkelijke gemeenschap.
- c. Het is tevens de roeping van de ware gelovigen en kerken met ijver en goede voorzichtigheid uit het Woord van God te onderscheiden wat de ware kerk is, om met die ware kerk gemeenschap te oefenen en kerkelijke gemeenschap af te wijzen met kerken die openlijk van de leer en de ordeningen van het Woord van God afwijken, of die zich schismatiek hebben afgescheiden van de ware kerk.
- d. Bij het vervullen van deze roeping zal er rekening mee gehouden moeten worden, dat de Here Christus zijn kerk vergadert onder verschillende volken en ook met zijn kerk onder die volken een weg van eigen historie van verdrukking en strijd tegen dwaling en reformatie is gegaan en nòg gaat.
Hierdoor kunnen tussen de kerken ook verschillen aanwijsbaar zijn in de wijze waarop zij de waarheid van God belijden en voorts in de uiterlijke inrichting en liturgische gebruiken en afspraken van kerkregering, terwijl ze toch samenstemmen in het belijden van het Woord van God en het handhaven van de ware leer en de bediening van de sacramenten en niet willen afwijken van wat Jezus Christus als het enige Hoofd heeft verordend (vgl. art. 32 N.G.B. en art. 86 K.O.).
- e. In contact met kerken in het buitenland, die relaties hebben met andere kerken of kerkengroepen, met wie de Gereformeerde Kerken in Nederland geen kerkelijke correspondentie of gemeenschap hebben, dient voor het aangaan van kerkelijke gemeenschap, zowel het onder c. als onder d. genoemde in rekening gebracht te worden.
(Groningen-Zuid 1978, art. 139)

1.2 *Regels voor zusterkerkrelaties*

1.2.1 *'De regels van Leeuwarden'*

De Generale Synode van Leeuwarden heeft een aantal regels voor het aangaan en onderhouden van zusterkerkrelaties met kerken in het buitenland vastgesteld (zie Acta 1990, art. 93). De synode droeg deputaten op aan de kerken waarmee een zusterkerkrelatie wordt onderhouden de nieuwe regels toe te zenden, met het verzoek ermee in te stemmen de zusterkerkrelatie te blijven onderhouden op basis van de opnieuw geformuleerde regels. Deputaten hebben deze opdracht uitgevoerd, ook ten aanzien van die kerken waaraan de synode de zusterkerkrelatie had aangeboden. Zij willen bij deze ook de door de synode gegeven opdracht 'van hun bevindingen verslag te doen aan de volgende generale synode' uitvoeren.

1.2.2 *Conclusies*

Deputaten constateren dat sommige van de hierboven bedoelde kerken akkoord zijn gegaan met de gewijzigde regels (vb. de Reformed Church of the United States (RCUS) en de Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI). De Canadian Reformed Churches (CANCR) hebben inmiddels eigen regels opgesteld, die op onderdelen van de onze afwijken. Met name de eerste regel is positiever geformuleerd. Ook de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) hebben hun regels gewijzigd, in die zin dat wat de eerste regel was (handelend over het op elkaar toezien dat niet van de gereformeerde leer wordt afgeweken) de tweede regel is geworden. De nieuwe eerste regel spreekt positief over de roeping van de kerken elkaar te steunen en te bemoedigen.

De Free Church of Scotland (FCS) heeft bezwaar gemaakt tegen de regels van de Gerefor-

meerde Kerken in Nederland (GKN(V)) en de (vroegere) regels van de CANCR, en heeft op haar General Assembly van 1992 eigen regels voor de 'fraternal relations' vastgesteld. De bezwaren van de FCS gaan met name tegen de eerste 'regel van Leeuwarden'. Het voorop stellen van het waken tegen afwijkingen van de leer suggereert volgens deze kerk een 'inquisitorial and judgmental attitude'. Het is deputaten bekend, dat andere presbyteriaanse kerken deze bezwaren delen, al hebben zij er minder een probleem van gemaakt dan de FCS doet.

Deputaten hebben begrip voor de bezwaren van deze kerken. Vermeden moet worden dat de GKN(V) de indruk wekken haar zusterkerken in het buitenland bij voorbaat argwanend tegemoet willen treden. Zo horen zusters niet met elkaar om te gaan. Vandaar dat de synode van Lincoln 1992 van de CANCR in de opnieuw geformuleerde regels met genoemde bezwaren rekening heeft gehouden. Overigens wijzen deputaten erop dat de synode van Leeuwarden in de uiteindelijke formulering van de regels is afgeweken van de voorstellen van de toenmalige deputaten, door een amendement aan te nemen waarin toch weer de zinsnede was opgenomen, dat de kerken op elkaar zullen toezien dat niet van de gereformeerde leer wordt afgeweken. Indien deze formulering gehandhaafd blijft zal dit voor steeds terugkerende moeiten zorgen. Deputaten hebben tot nu toe alle mogelijke moeite gedaan de bedoeling ervan uit te leggen, en duidelijk te maken dat het hier gaat om wederzijdse geestelijke hulp. Maar het valt hun moeilijk te verdedigen dat de inzet van de regels voor zusterkerkrelaties niet anders kon worden geformuleerd. Ze zijn tot de conclusie gekomen dat handhaving van deze regel in deze bewoordingen een ernstige en onnodige hinderpaal vormt voor de contacten met gereformeerde kerken in het buitenland. Daarom zal deze regel moeten worden aangepast in hieronder voorgestelde zin. Deputaten dringen er bij de synode op aan hierover een duidelijke beslissing te nemen, opdat de onzekerheid en verlegenheid die deputaten in de contacten met kerken in het buitenland soms parten spelen, kunnen worden weggenomen. Voorts dringen deputaten er bij de synode op aan hen toe te staan de nodige soepelheid in acht te nemen bij de hantering van de vastgestelde regels. Het mag toch niet zo zijn, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland eenzijdig een aantal regels opstellen, waarna dan van de buitenlandse kerken wordt gevraagd die regels al of niet te aanvaarden. Die kerken hebben het volste recht eigen regels te hanteren voor hun relaties met andere kerken. Indien deze niet strijdig zijn met de regels die de Gereformeerde Kerken in Nederland hebben aanvaard, is er geen verhindering voor een zusterkerkrelatie.

1.2.3 Voorstellen

Deputaten stellen aan de synode voor:

- I de regels voor het aangaan en onderhouden van zusterkerkrelaties als volgt te formuleren:
1. De kerken zullen elkaar zoveel mogelijk bijstaan in de handhaving, verdediging en bevordering van de gereformeerde belijdenis naar de Schriften in leer, kerkregering, tucht en eredienst.
 2. De kerken zullen elkaar informeren over de besluiten van de meeste vergaderingen, indien mogelijk door toezending van de Acta ervan of anders tenminste door toezending van de voor de desbetreffende kerk relevante besluiten (waar mogelijk in vertaling).
 3. De kerken zullen elkaar informeren met betrekking tot het aangaan van relaties met derden.
 4. De kerken zullen elkaars attestaties aanvaarden, wat ook betekent het toelaten van de leden van de desbetreffende kerken tot de sacramenten op vertoon van die attestaties.
 5. De kerken stellen in principe de kansels voor elkaars predikanten open met inachtneming van de bepalingen, voor het eigen kerkverband aanvaard.

Er zal naar worden gestreefd in de beoefening van de relatie ook de volgende bepalingen te doen gelden:

6. In geval van wijzigingen of aanvullingen op de belijdenis, kerkorde of liturgische formulieren, die inhoudelijk van confessionele aard zijn, zal op dit voornemen bij de zusterkerken bijzondere aandacht worden gevestigd, zodat zoveel mogelijk overleg voor de definitieve besluitvorming kan plaatsvinden.

7. De kerken zullen elkaars afgevaardigden op hun meeste vergaderingen ontvangen en hen uitnodigen zitting te nemen als adviseurs, zoveel dit mogelijk is.
- II. uit te spreken dat indien een buitenlandse kerk eigen regels voor kerkelijke relaties wenst te hanteren, dit het aangaan en onderhouden van een zusterkerkrelatie niet in de weg hoeft te staan, mits:
1. van de zijde van de Gereformeerde Kerken in Nederland de eigen regels naar strekking en achtergrond duidelijk zijn gemaakt;
 2. de eigen regels van de buitenlandse kerk niet strijdig zijn met die van de Gereformeerde Kerken in Nederland.
2. SECTIE I: BBK/SUMBA, SAVU, TIMOR EN ZUID-AMERIKA

2.1 *Het contact met de Geref. kerken op Sumba, Savu (GGRI/NTT)*

Van 16-19 september 1992 kwamen de GGRI samen in hun meeste vergadering. Het was de vierde synode. Aangezien ds. Pol niet in de gelegenheid was onze kerken te vertegenwoordigen is volstaan met het zenden van een brief met christelijke groeten. Deputaten ontvingen een lijst van besluiten in het Indonesisch. Daaruit blijkt dat de GGRI op Sumba-Suva de Gereja-Gereja Masehi Musyafir (GGMM) op Timor als zusterkerken heeft erkend. Er is overwogen om de theologische opleiding naar Kupang te verplaatsen. De synode heeft uitgesproken dat er naar een opvolger van ds. A.J. Pol moet worden gezocht. Een verzoek om daarbij behulpzaam te zijn zal beoordeeld worden wanneer het deputaten bereikt (wat tot op heden nog niet is gebeurd). Ds. Pol zal niet in 1993, zoals op pag. 16 van rapport I abusievelijk is vermeld, repatriëren, maar in 1994. De synode heeft ook enkele uitspraken gedaan inzake adat-gebruiken en heeft opnieuw een commissie ingesteld om omstreden gebruiken te beoordelen. Met dankbaarheid constateren deputaten dat de besluiten van de synode volle vrijmoedigheid geven om te blijven bij het voorstel de zusterkerkrelatie met de GGRI te continueren. De synode heeft voorts uitspraken gedaan inzake de moeiten die spelen in Wai Marangu. De synode bevestigde de besluiten van de achtste kust-classis, in welke besluiten de kerkeraad van Wai Marangu in het ongelijk werd gesteld.

2.2 *De Middelbare Theologische School (S.T.M.) en de zendeling-docenten ds. A.J. Pol ds. S. Braaksma*

Ondanks de hiervoor vermelde besluiten van de vierde synode duren de moeiten in het kerkelijk leven van Wai Marangu helaas nog steeds voort. Meer en meer moet gesproken worden van een haast onhoudbare situatie voor onze uitgezondenen. Het gezin van ds. A.J. Pol werd verblijd met de geboorte van een zoon. In verband met medische problemen rond de jonggeborene was het noodzakelijk dat zr. Pol met de baby naar Nederland kwam voor medische behandeling. De Here heeft alles wel gemaakt. Ds. en mevr. Braaksma zijn in juni 1992 teruggekeerd uit Bandung waar zij voor taalstudie verbleven. Op 22 september zijn zij naar Sumba vertrokken voor hulp aan de fam. Pol en voor nadere oriëntatie. Helaas is tot op dit moment een definitief visum voor de fam. Braaksma nog niet ontvangen.

2.3 *De Gereja-Gereja Masehi Musafir (GGMM)*

Van 30 juni tot 5 juli 1992 vergaderde de synode van de GGMM. De grote betekenis van deze synode is, dat het synodaal-hiërarchisch systeem van kerkregering is afgeschaft en dat nadruk wordt gelegd op de zelfstandigheid van de plaatselijke kerken. De officiële naam van de kerken drukt dat nu uit: Gereja-Gereja (meervoud) Masehi Musyafir. In het laatste kwartaal van 1992 bezocht ds. H. Knigge de GGMM voor nadere oriëntatie. Tijdens zijn verblijf aldaar werd een definitief visum ontvangen. Ds. en mevr. Knigge zullen in februari 1993 definitief hun werk op Timor aanvangen.

2.4 *Zaken betreffende Latijns-Amerika*

In een brief van oktober 1992 deden de kerkeraden van Barquisimeto en Valencia (Venezuela)

aan onze kerken het verzoek om een zusterkerkrelatie.

In verband daarmee hadden deputaten op 6-11-1992 een gesprek samenspreking met ds. Rodriguez van Barquisimeto. Dit was een veelbelovend gesprek, waarin een duidelijk gereformeerde overtuiging bij ds. Rodriguez merkbaar was.

Deputaten besloten in te gaan op het dringende verzoek van de kant van ds. Rodriguez tot het brengen van een bezoek aan de kerken in Venezuela. Dit bezoek zal plaatsvinden D.V. in februari 1993. Tevens zal dan de Iglesia Presbiteriana Independiente en Mexico (I.P.I.M.) worden bezocht.

3. SECTIE II: HET VERRE OOSTEN

3.1 *Japan*

Met betrekking tot Japan (rapport I, par. 4.1) kan worden meegedeeld dat een schriftelijke discussie is aangegaan met de Reformed Church of Japan (RCJ) over de zusterkerkrelaties die deze kerk heeft.

3.2 *Korea, Taiwan en Singapore*

Over de contacten met de Presbyterian Church of Korea (PCK) Kosin (rapport I, par. 4.2), de Reformed Presbyterian Church of Korea (RPCK) (Hapdong) (rapport I, par. 4.3), de Reformed Presbyterian Church of Taiwan (RPCT) (rapport I, par. 4.4), de First Evangelical Reformed Church (FERC) en de Covenant Evangelical Reformed Church (CERC) in Singapore (rapport I, par. 4.6) zijn geen aanvullende mededelingen te doen.

3.3 *Filippijnen*

In januari 1992 heeft ds. J. Klamer ambtsdragerscursussen gegeven voor opbouw van het kerkelijk leven van de Free Reformed Churches of the Philippines (FCRP). Deputaten kregen daarna het verzoek ook een serie cursussen te doen geven in elk van de gemeenten, opdat meer ambtsdragers en ook meelevende gemeenteleden daaraan konden deelnemen. Daarom hebben deputaten ds. J. Klamer van 23 september tot 16 oktober 1992 nogmaals afgevaardigd naar onze zusterkerken op de Filippijnen.

Ds. Klamer heeft in zeven van de acht gemeenten steeds enkele dagen cursussen kunnen geven tot opbouw van het kerkelijk leven. Om bijzondere aandacht aan de zwakke punten in het kerkelijk leven te kunnen geven stonden daarin de kerkvisitatieaanvragen centraal. Een samenvatting van het door hem uitgebracht rapport is als bijlage I van dit aanvullende rapport opgenomen.

Deputaten stellen aan de Generale Synode Ommen voor om punt 1 van het voorstel van deputaten (in rapport I, par. 4.5) aan te vullen met de woorden 'via het daarvoor door de FRCF ingesteld classicaal deputaatschap'.

3.4 *Sri Lanka*

In rapport I, par. 4.7 is melding gemaakt van het voorgenomen bezoek van br. C.J. Smallembroek en drs. J.M. Batteau aan Sri Lanka in oktober 1992. Dat bezoek heeft plaatsgevonden van 21 tot 27 oktober 1992. Ter gelegenheid van het 350-jarig bestaan van de Dutch Reformed Church (DRC) op Sri Lanka (het vroegere Ceylon) is een jubileumgift t.b.v. de uitbreiding van het kerkelijk bejaardencentrum, voor mannen van de Dutch Reformed Church in Sri Lanka, van f. 10.000,-- overhandigd namens de Gereformeerde Kerken in Nederland (art. 100.3 Acta G.S. Leeuwarden).

In uitvoerige gesprekken met predikanten en andere vertegenwoordigers van de Dutch Reformed Church hebben deputaten gewezen op de grote gevaren, die bepaalde kerkelijke relaties hebben voor het kerkelijk leven op Sri Lanka. Men onderkent deze, maar wil vooralsnog in de GOR blijven tot behoud van de gereformeerde belijdenis.

Deputaten zijn van mening dat het bezoek van oktober 1992 het contact met de Dutch Reformed Church op Sri Lanka heeft geïntensiveerd. Deputaten zien geen reden de voorstellen in rapport I, par. 4.7 te wijzigen.

Een samenvatting van het rapport van het bezoek aan Sri Lanka wordt gegeven in bijlage 2 van dit aanvullend rapport.

3.5 *Dehra Dun (Noord-India): Presbyterian Theological Seminary*

In rapport I, par. 4.7 (Sri Lanka) werd reeds gemeld dat deputaten aan de brs. C.J. Smallem-broek en drs. J.M. Batteau hadden verzocht naast Sri Lanka ook een bezoek te brengen aan de Theologische Opleiding in Dehra Dun (Noord-India). De Dutch Reformed Church op Sri Lanka zou gebruik maken van deze opleiding. Aan deze school doceert o.a. een oud-leerling van drs. Batteau toen deze als zendeling-hoogleraar in Korea werkte.

Tijdens het bezoek is gebleken dat de Presbyterian Theological Seminary te Dehra Dun een onafhankelijke interkerkelijke school is, onder een eigen Board of Directors die van gereformeerde belijdenis zijn. Zij zijn afkomstig uit de Reformed Presbyterian Church (Noord-India) en uit de Free Church (dochterkerk van de Free Church of Scotland), terwijl ook deelname van de Dutch Reformed Church van Sri Lanka is gepland. De school komt op voor het gezag van de Heilige Schrift.

Uit het rapport van de deputatie (bijlage 3) blijkt, dat zij diep onder de indruk is van wat aan deze gereformeerde opleiding in Noord-India plaatsvindt. Zij is ervan overtuigd dat deze school de steun verdient van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Vanwege het belang van de zaak en het tekort aan docenten aan deze enige gereformeerde theologische opleiding in India hebben deputaten besloten zo mogelijk nog in de loop van dit jaar een gastdocent voor zes weken naar de Presbyterian Theological Seminary te Dehra Dun te zenden om onderwijs te geven in het vakgebied dogmatiek en/of Oude Testament.

Deputaten stellen de generale synode voor ook voor de toekomst het contact met deze opleiding te blijven voortzetten en, waar nodig en mogelijk, hulp te bieden.

3.6 *Noord-India: Reformed Presbyterian Church of India (RPCI)*

Tijdens het bezoek aan Dehra Dun heeft de Nederlandse deputatie gesprekken gehad met predikanten van de Reformed Presbyterian Church of India (RPCI). Deze kerk is één van de stichters van de Presbyterian Theological Seminary in Dehra Dun. Zij is te vergelijken met de Kosin-kerk te Korea. De Westminster Standards worden als belijdenisgeschriften gebruikt. De onfeilbaarheid van de Heilige Schrift is onomstreden.

Deputaten stellen de generale synode voor het contact met deze kerken voort te zetten om te komen tot een zusterkerkrelatie. Daarvoor zijn geen belemmeringen vanwege andere internationale relaties (zie verder bijlage 3 van dit aanvullend rapport).

3.7 *Pakistan*

Christenen in Pakistan.

Een paar broeders en zusters uit Rotterdam gaven een rapport aan deputaten d.d. 13-3-90 over India en Pakistan. Zij bezochten de United Presbyterian Church in Lahore (Pakistan). Deze kerk vindt haar oorsprong in het zendingswerk van de Amerikaanse United Presbyterian Church (UPC). De UPC heeft een theologische school in Gujranwala. Ook uit andere bronnen bereikten ons gegevens.

Deputaten zijn van plan deze gegevens nader te onderzoeken en zonedig daarover te rapporteren.

4. SECTIE III: ANGELSAKSISCHE LANDEN

4.1 *Canadian Reformed Churches (CANRC)*

4.1.1 *Generale Synode 1992*

Deze synode heeft vergaderd in november 1992. Deputaten hebben schriftelijk de groeten van de Gereformeerde Kerken in Nederland overgebracht en de broederschap in Canada de zegen van de Here toegewenst.

4.1.2 *Besluiten Generale Synode van Lincoln 1992*

- De synode besloot de zusterkerkrelatie met de Gereformeerde Kerken in Nederland, de Free Reformed Church of Australia en de Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika te continueren.
- Deputaten werden gemachtigd een eventueel door de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) georganiseerde bijeenkomst met haar zusterkerken, rond de ICRC-

meeting in 1993, bij te wonen.

- De CANRC hebben haar regels voor kerkelijke gemeenschap aangepast. De eerste regel luidt nu als volgt: 'The churches shall assist each other in the maintenance, defence and promotion of the Reformed faith in doctrine, church polity, discipline and liturgy, and be watchfull for deviations.' In de derde regel wordt bepaald dat zusterkerken elkaar zullen raadplegen ('consult each other') over het aangaan van betrekkingen met derden.
- Deputaten hebben de opdracht gekregen te onderzoek of een zusterkerkrelatie kan worden aangegaan met de Reformed Church of the United States (RCUS).
- De CANRC blijven lid van de ICRC en hebben afgevaardigden aangewezen naar de vergadering in september 1993 in Zwolle.
- De CANRC hebben het aanbod van de Presbyterian Church of Korea voor een zusterkerkrelatie aanvaard.
- De CANRC erkennen de Free Church of Scotland als een ware kerk van de Here Jezus Christus en bieden op grond daarvan deze kerk, inclusief de Free Church of Scotland-gemeenten in Canada, de zusterkerkrelatie aan.

4.2 *Reformed Church of the United States (RCUS)*

4.2.1 *Synode 1992*

Deze synode werd gehouden van 20-23 april 1992 in Zion Reformed Church te Menno (Stouth Dakota). Deputaten hebben op de uitnodiging voor deze synode geantwoord, dat ze niet in de gelegenheid waren de synode te bezoeken. Schriftelijk werd de synode de leiding van de Heilige Geest toegewenst. Tevens werden aan de broederschap de groeten overgebracht van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

4.2.2 *Besluiten van de synode*

- De contacten met de Independent Presbyterian Church of Mexico (PCM) worden uitgebouwd, onder meer doordat predikanten lessen verzorgen aan het Juan Calvin Seminary in Mexico City.
Op het aanbod een afgevaardigde van de Iglesias Presbyteriana Independiente en Mexico (IPIM) op kosten van de RCUS te laten overkomen voor de synode, kwam geen respons.
- Het werk in Zaïre en Mexico komt onder de verantwoordelijkheid van een nieuw gevormd zendingsdeputaatschap. Daarmee komt de speciale Zaïre-commissie (ZAC) te vervallen.
- De RCUS besloot het lidmaatschap van de ICRC en de NAPARC (North American Presbyterian and Reformed Council) aan te vragen. Ook laat de RCUS zich vertegenwoordigen bij de Alliance of Reformed Churches (organisatie van verontrusten uit de CRC).
Een waarnemer zal worden gestuurd naar de voor 1993 geplande 'Confessional Conference'.
- De RCUS streeft naar een zusterkerkrelatie met de Canadian Reformed Churches (CANRC).
- De RCUS heeft verder banden met de Orthodox Presbyterian Church (OPC), de Reformed Presbyterian Church of North America (RPCNA - zusterkerk van de RPC in Ierland), de Independent Presbyterian Church of Mexico (IPCM) alsmede met de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Eglise Réformée Confessante au Zaïre (ERCZ).
- De mogelijkheid wordt onderzocht nauwere banden aan te knopen met de Hongaars Gereformeerde Kerken in Hongarije en Roemenië. Er zal worden nagegaan of mogelijk studenten van deze kerken naar Amerika kunnen worden gehaald voor een opleiding aan het Mid-America Seminary (MARS).
- Er is een brief gestuurd naar Dordt College, waarin zorg wordt uitgesproken over de koers van dit college, met name van de theologische faculteit.
- Een speciaal deputaatschap met de opdracht te onderzoeken hoe het staat met de leer aangaande de Heilige Schrift aan Westminster Seminary te Philadelphia, is niet gereedgekomen met zijn werk. De synode continueerde de opdracht.

4.3 *Free Reformed Churches of Australia (FRCA)*

4.3.1 *Synode 1992*

De synode van Leeuwarden heeft deputaten opgedragen de synode van de FRCA te bezoeken. Ter uitvoering van deze opdracht hebben de deputaten ds. O.J. Douma en D.J. van Wijnen de synode van Bedfordale bijgewoond, die werd gehouden van 18 mei t/m 8 juni 1992. Een korte samenvatting van het verslag van hun bezoek is als bijlage in dit rapport opgenomen. Tevens wordt daarin melding gemaakt van de belangrijkste besluiten die deze synode heeft genomen.

4.3.2 Overige zaken

Na de synode van Bedfordale ontvingen deputaten brieven van de deputaten van de Free Reformed Churches of Australia. Daarin wordt meegedeeld, dat er nu vier afzonderlijke deputaatschappen bestaan voor de diverse kerken waarmee contacten worden onderhouden. Er is niet meer één centraal adres voor alle correspondentie.

Voorts kreeg deputaten een aantal vragen voorgelegd, waarop men graag antwoord zou ontvangen. Zo vragen deputaten van de FRCA commentaar op de herziene versie van de kerkorde. Ook informeren zij over de bevindingen van de afgevaardigden van de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN)(V), die op bezoek zijn geweest bij de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA) en de Reformed Churches of New Zealand (RCNZ), en vragen ze om informatie over de contacten met Schotland en Noord-Ierland. Tenslotte maken zij melding van de door de synode aangepaste regels voor zusterkerkrelaties en vragen ze of de GKN(V) deze regels kunnen accepteren. Deputaten hebben getracht op al deze vragen antwoord te geven.

4.3.3 Conclusies en voorstellen

Deputaten delen de conclusie van hun afgevaardigden dat het wenselijk is, gezien de confessionele en historische verbondenheid met deze kerken aan het andere eind van de wereld, vaker een bezoek aan de (synode van de) FRCA en de GKN(V) onder spanning is komen te staan vanwege verschillen in benadering inzake contacten met de presbyteriaanse kerken en het lidmaatschap van de ICRC.

Daarom stellen deputaten de synode voor te besluiten dat zo mogelijk om de vier jaar een bezoek gebracht zal worden aan de synode van de Free Reformed Churches of Australia, die om de twee jaar vergadert.

4.4 Evangelical Presbyterian Church of Ireland (EPCI)

4.4.1 Gesprek met deputaten van de EPCI

Dit gesprek vond plaats op 11 juni 1992 te Belfast. Het werd gevoerd tussen deputaat ds. H. van Veen en vijf leden van de deputaatschappen voor buitenlandse relaties en 'kerkuitbreiding' van de EPCI. De Ierse broeders spraken hun dankbaarheid uit voor de financiële steun die door de GKN(V) voorheen was gegeven voor de mission-church te Richhill en die thans gegeven wordt voor de kerkplanting te Accrington (N-W. Engeland). Een evaluerend rapport over dit werk en de toekomstperspectieven zal aan BBK worden toegezonden. De EPCI is positief over de vorming van een 'interim-presbytery' binnen de Presbyterian Association in Engeland, en over de hulp en de betrokkenheid van de kerk van Cardiff daarbij. De EPCI is er een voorstander van, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland uitgenodigd worden voor de 'regionale ICRC, die samen zal komen in 1995.

Twee afgevaardigden van de EPCI hopen de ICRC-vergadering 1993 te Zwolle te bezoeken.

4.4.2 Steun aan de 'mission-church' te Accrington (N.W. Engeland)

Deputaten constateren, dat, hoewel er in de afgelopen periode tegenslagen zijn geweest, het werk in en vanuit de kleine gemeenschap te Accrington gestaag doorgaat. Zij zijn onder de indruk van de inzet en het geloofsvertrouwen van rev. Norman Green, en van de opofferingen, die hij en zijn gezin zich getroosten. Ze achten het noodzakelijk en verantwoord dit werk te blijven steunen, dit in goed overleg met de EPCI en ook met de kerk te Alphen a/d Rijn, die de gemeenschap in Accrington zowel geestelijke als (bescheiden) materiële steun biedt. Deputaten stellen de synode voor te besluiten nieuwe deputaten de opdracht te geven, afhankelijk van de ontwikkeling van het werk te Accrington en van de financiële nood daar, dit werk financieel te steunen tot een door deputaten jaarlijks vast te stellen bedrag.

4.5 Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)

4.5.1 De synode van 1992

De jaarlijkse synode vond in 1992 plaats van 8 t/m 10 juni te Belfast. Namens de Gereformeerde Kerken in Nederland woont ds. H. van Veen deze synode voor een deel bij. Hij sprak ook de synode toe, nadat deze had besloten een zusterkerkrelatie met de Gereformeerde Kerken aan te gaan. Verder werd het woord gevoerd door vertegenwoordigers van de Free Church of Scotland, de Evangelical Presbyterian Church of Ireland en de Reformed Presbyterian Church of Scotland. Deze laatste is een zusterkerk van de RPCI. Naast diverse interne kerkelijke zaken kregen zending en evangelisatie ruime aandacht. De RPCI heeft twee zendelingen in Nantes (Frankrijk) en een evangelisatiepost in Galway, in de Ierse Republiek. De RPCI heeft een Reformed Theological College met vier (part-time) professoren en één lecturer, gevestigd in Belfast. Drie nieuwe studenten werden ingeschreven.

4.6 *Free Church of Scotland (FCS)*

4.6.1 *Zusterkerkrelatie*

Deputaten hebben in hun eerste rapport (5.6.1, pag. 32) melding gemaakt van de moeiten die de FCS heeft met de regels die de synode van Leeuwarden heeft vastgesteld. Mede in reactie daarop heeft de General Assembly van 1992 een aantal eigen regels voor 'fraternal relations' aanvaard. Deputaten zijn na voortgaande discussie tot de conclusie gekomen dat de Schotse kritiek begrijpelijk en redelijk is. Dat heeft geleid tot de voorgestelde aanpassing van genoemde regels (zie onder 1.2 van dit aanvullend rapport). Voorts zijn deputaten van mening dat de regels die de FCS heeft vastgesteld, geen verhindering vormen met deze kerk een zusterkerkrelatie aan te gaan. Zij wijzen er daarbij op dat de synode van Lincoln van de Canadian Reformed Churches (CANRC) datzelfde heeft uitgesproken. Daarom stellen deputaten de synode voor met de FCS een zusterkerkrelatie aan te gaan, waarbij elk van beide kerken zal handelen naar de daarvoor door haar vastgestelde regels. Indien nodig zal een en ander kunnen worden verduidelijkt en geconcretiseerd in een ontmoeting tussen leden van beide deputaatschappen.

4.7 *Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA)*

4.7.1 *Bezoek aan de PCEA*

Dit bezoek werd gebracht door de deputaten ds. A. de Jager en ds. H. van Veen, van 25 t/m 29 september 1992. Een korte samenvatting van het verslag van dit bezoek is als bijlage 5 opgenomen in dit rapport. Deputaten kunnen zich met de hierin vervatte conclusies en voorstellen verenigen.

Zij stellen de synode dan ook voor uit te spreken dat de PCEA te beschouwen is als een trouwe kerk van onze Here Jezus Christus, en nieuwe deputaten op te dragen het contact met de PCEA voort te zetten, met het oog op het aangaan van een zusterkerkrelatie. Deputaten zullen de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) op de hoogte houden van hun contactoefening met de PCEA, vanwege de zusterkerkrelatie met de FRCA en het contact dat deze kerken met de PCEA hebben.

4.8 *Reformed Churches of New Zealand (RCNZ)*

4.8.1 *Bezoek aan de RCNZ*

Dit bezoek, waartoe de synode van Leeuwarden deputaten opdracht heeft gegeven, is gebracht door ds. A. de Jager en ds. H. van Veen van 30 september t/m 9 oktober 1992. Een korte samenvatting van het verslag van hun bezoek is als bijlage 6 in dit rapport opgenomen.

4.8.2 *Conclusies en voorstellen*

Deputaten stellen de synode voor te besluiten de contacten met de Reformed Churches of New Zealand voort te zetten en te intensiveren, in de hoop dat met deze kerkgemeenschap in de toekomst een zusterkerkrelatie zal kunnen worden aangegaan. Deputaten dienen de Free Reformed Churches of Australia (FRCA) van de contactoefening met de RCNZ op de hoogte te houden, gezien de contacten die ook deze kerken met de FRCA hebben.

4.9 *Presbyterian Association in England (PAE)*

4.9.1 *Conclusies en voorstellen*

1. Gezien de positieve ontwikkelingen binnen de PAE, met name sinds de vorming van

een 'interim-presbytery', stellen deputaten de synode voor nieuw te benoemen deputaten op te dragen:

- a. de contacten met de PAE en de daaruit gevormde 'interim-presbytery' voort te zetten;
 - b. desgevraagd door middel van een waarnemer de vergadering van de Council van de PAE en de 'interim-presbytery' bij te wonen;
 - c. waar mogelijk de uitbouw van de PAE in gereformeerde richting te bevorderen;
 - d. in overleg te blijven met de plaatselijke kerken in Nederland die steun bieden aan de bij de PAE aangesloten kerken.
2. Goed te keuren dat deputaten steun hebben verleend aan de East Hull Presbyterian Church tot een bedrag van £ 10.000 per jaar.
 3. Nieuw benoemde deputaten te machtigen de onder 2 genoemde kerk of eventueel andere gemeenten, die een beroep doen op de Gereformeerde Kerken in Nederland, te ondersteunen tot een door deputaten te bepalen bedrag, zulks na beoordeling van de steunaanvraag en op basis van een jaarlijks over te leggen goed onderbouwde begroting.

4.10 *Ely Reformed Church (ERC) te Cardiff (Engeland)*

4.10.1 *Steunverzoek*

Deputaten hebben na afsluiting van hun eerste rapport een verzoek om financiële steun gekregen met het oog op de aankoop van grond voor en de bouw van een tweede kerkgebouw. Na bestudering van de stukken en advies van zowel de penningmeester van deputaten als van sectie VI (hulpverlening), hebben deputaten besloten dit verzoek niet te honoreren. Dit omdat het project niet viel binnen het aan deputaten verstrekte mandaat, en ook niet paste binnen de gestelde prioriteiten.

4.10.2 *'Subordinate Standards'*

Deputaten hebben besloten de kerkeraad van Ely Reformed Church uit te nodigen enkele afgevaardigden naar Nederland te sturen om door te spreken over enkele vragen die bij deputaten leven over de 'Subordinate Standards' (confessionele geschriften), die de kerk te Cardiff heeft vastgesteld. Over het tijdstip van deze ontmoeting en het resultaat ervan, valt nu nog niets te zeggen. Indien mogelijk zullen deputaten de synode daarover in een afzonderlijke brief nader informeren en zo nodig met nadere voorstellen komen. Op dit moment kunnen ze volstaan met de synode voor te stellen nieuw te benoemen deputaten op te dragen:

1. de contacten met Ely Reformed Church te Cardiff voort te zetten;
 2. op grond van verdere discussie over en definitieve beoordeling van de 'Subordinate Standards' de volgende synode te dienen met voorstellen inzake een evt. nauwere relatie met deze kerk.
5. SECTIE III: INTERNATIONALE CONFERENTIE VAN GEREFORMEERD KERKEN (ICRC)

5.1 *Komende conferentie*

a. Plaats en tijd

Zoals in ons eerdere rapport al vermeld, zal de eerstkomende vergadering van de I.C.R.C. D.V. gehouden worden van woensdag 1 september t/m vrijdagmorgen 10 september 1993. Plaats: Zwolle-Zuid.

Voorafgaand aan de conferentie zal op dinsdagavond 31 augustus een gebedssamenkomst worden gehouden. Deputaten hebben ds. O.J. Douma bereid gevonden in deze dienst voor te gaan. Door de kerkeraad van Zwolle-Zuid is een regelingscommissie benoemd, die o.a. zal zorgen voor het onderbrengen van de deelnemers in gastgezinnen en het verschaffen van maaltijden en vervoer.

b. Onderwerpen/sprekers

De volgende onderwerpen zullen worden behandeld:

Catechism Preaching	- prof. dr. N.H. Gootjes
Reformed Mission	- rev. C. Haak
Tolerance	- prof. J. Kamphuis
Christology and Mission	- prof. A.I. Macleod

Prophecy today	- prof. W.N.S. Wilson
Redemptive Historical Preaching	- prof. H.M. Ohmann
Recent Criticism of the Westminster Confession	- rev. R.S. Ward

c. Leden van de conferentie

De volgende kerken nemen als leden deel aan de conferentie:

- Canadian Reformed Churches (CANRC)
- Evangelical Presbyterian Church of Ireland (EPCI)
- Free Church of Scotland (FCS)
- Free Church in Southern Africa (FCSA)
- Free Reformed Churches of Australia (FRCA)
- Free Reformed Churches in South Africa (FRCSA)
- Gereja-Gereja Reformasi di Indonesia (GGRI)
- Presbyterian Church in Korea (PCK)
- Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA)
- Reformed Churches in the Netherlands (GKN(V))
- Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)

d. Aanvragen voor lidmaatschap

De volgende kerken hebben het lidmaatschap aangevraagd:

- Free Reformed Church of North America (FRNA)
- Orthodox Presbyterian Church - U.S.A. (OPC)
- Reformed Church in the United States (RCUS)

e. Afgevaardigden en adviseurs

Deputaten zullen u nog laten weten wie als afgevaardigden en adviseurs aan de conferentie zullen deelnemen.

f. Rapporten

Op de conferentie zullen twee rapporten dienen die door commissies, aangewezen door de conferentie te Langley '89, zijn voorbereid.

Het ene rapport heeft betrekking op de vraag wat een 'ware kerk' is en welke consequenties daaruit voortvloeien voor de lidkerken.

De commissie komt tot de volgende conclusies:

1. het is niet nodig een nieuwe uitspraak te doen over wat een 'ware kerk' is, omdat de in de basis van de conferentie genoemde belijdenisgeschriften daarover eensluidend spreken;
2. elkaar erkennen als ware kerken heeft consequenties voor kanselruil, toelating tot het heilig avondmaal en het accepteren van elkaars attestaties. Maar dat neemt niet het recht van ieder lidkerk weg zelfstandig te besluiten tot het aangaan van zusterkerkrelaties.

Het andere rapport verstrekt zendingsgegevens uit een zevental lidkerken. Deputaten hebben besloten dit rapport ter informatie toe te zenden aan alle zendende kerken en het G.M.O. Bij lezing van dit rapport valt op, dat de opleiding van zendingsarbeiders een belangrijke plaats inneemt en dat een studie met het oog op samenwerking en coördinatie op dit gebied zeker overweging verdient.

5.2 Conclusie en voorstel

Deputaten zijn van oordeel, dat - na het moeizame begin van de I.C.R.C. nu tien jaar geleden (constituerende vergadering in Groningen 1982) - de laatste jaren duidelijk is gebleken, dat mede door meer onderling contact en begrip, de mogelijkheden voor internationale samenwerking van gereformeerden en presbyterianen zijn toegenomen.

Verheugend is het ook, dat steeds meer kerken de wens te kennen geven lid te mogen worden van de conferentie.

Deputaten stellen u daarom met overtuiging voor te besluiten het lidmaatschap van de I.C.R.C. te bestendigen.

6. SECTIE IV: EUROPA EN AFRIKA

6.1 Landen in Europa

6.1.1 Frankrijk (EREI)

In rapport nr. 1 (par. 7.1.1) is vermeld dat er contact is geweest met de kerkeraad van de Eglise Réformée Evangélique Indépendente (EREI) te Parijs. Dit contact beoogde de mogelijkheden na te gaan voor een evangelisatiepredikant en eventuele ondersteuning door BBK. Dit project is niet doorgegaan. Deputaten weten niet of er in de nabije toekomst zich weer een mogelijkheid voordoet. Indien dit het geval is zouden deputaten graag financiële ruimte hebben om in het kader van de kerkelijke hulpverlening een dergelijk project te ondersteunen. Deputaten denken daarbij aan f. 25.000,-- per jaar.

6.1.2 Griekenland (GEC)

Deputaten hebben geen nadere informatie over de ervaringen van de Greek Evangelical Church (GEC) met de vergadering van de GOR in Athene in het vorige jaar. Deputaten stellen aan de synode voor de contacten met de GEC voort te zetten en deze kerk te blijven aanspreken op haar lidmaatschap van de WCC, de WARC en de GOR.

6.1.3 Spanje (IRE en ICR)

Het in rapport 1 onder punt 7.1.3 lid 4 vermelde steunbedrag moet niet f. 5.000,-- maar f. 15.000,-- zijn.

Hoewel deputaten, wegens plotselinge wijziging van de aanvangsdiensten van de najaarssynode van Sevilla, geen mogelijkheid zagen een afgevaardigde te sturen, blijkt uit de verkregen informatie dat er goed hoop mag zijn, dat de Iglesias Refomadas de Espana (IRE) een kerkorde heeft vastgesteld die voor het overgrote deel vergelijkbaar is met de K.O. van onze kerken.

Van de machtiging van de synode van Leeuwarden om de IRE jaarlijks met f. 15.000,-- te steunen is voor de jaren 1991 en 1992 geen gebruik gemaakt. Reden: er zijn geen begrotingen ingediend, waaruit bleek dat de situatie van de plaatselijke gemeenten resp. predikanten ondersteuning noodzakelijk maakte. De predikanten van de IRE hebben een nevenbetrekking en de rest van de inkomsten wordt door de kerken van de IRE betaald.

De commissie Steun Broederschap Spanje te Bussum (SBS) heeft deputaten meegedeeld, dat andere activiteiten in Spanje weliswaar niet formeel passen binnen de machtiging van de synode, maar wel veel geld kosten. Te denken valt aan evangelisatie-uitzendingen via de radio, waarmee de IRE de Spaanse bevolking wil benaderen.

Deputaten stellen aan de synode voor vanaf 1993 jaarlijks f. 15.000,-- ter beschikking te stellen voor kerkelijke en evangelisatieprojecten, waarbij kerkelijke projecten eerste prioriteit zullen hebben.

De commissie SBS en zijdelings ook deputaten BBK hebben contacten met de Iglesias Christiana Reformada (ICR) te Madrid. De predikant, ds. J. de Segovia, zal binnenkort wegens leeftijd en gezondheidstoestand met emeritaat moeten gaan. Hij is daarbij aangewezen op SBS-Bussum. Het emeritaatsfonds, dat SBS heeft voor dit doel, is niet toereikend. Deputaten stellen aan de synode voor eenmalig f. 15.000,-- hiervoor beschikbaar te stellen en daarvoor te gebruiken het niet-bestede bedrag van f. 15.000,-- over 1992.

6.1.4 Portugal (IER)

Via een broeder die op de Portugese Ambassade in Den Haag werkt zijn deputaten in contact gebracht met de 'Igreja Evangelica Reformada' (IER) in Portugal. Deze kleine gereformeerde kerkengroep is ontstaan uit activiteiten van de Nederduits Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Na de onafhankelijkheid van Angola moesten de Portugese inwoners dit land verlaten. De contacten die bedoelde Nederduits Gereformeerde Kerk in Angola had opgebouwd, gingen daarmee verloren. De NGKSA besloot toen dit werk te continueren in Portugal zelf. Er zijn nu twee kleine gemeenten van elk circa 30 leden, te Lissabon en te Porto. De predikant ds. Vitor Maia zoekt nader contact met onze kerken. Via bovengenoemde broeder proberen deputaten het contact uit te diepen. Zij vragen machtiging aan de synode om hiermee voort te gaan.

6.2 Landen in Afrika

6.2.1 Zaïre (ERCZ)

Met betrekking tot de aankoop van grond en een kerkgebouw in Lubumbashi-Centrum hebben deputaten een belangrijke tussentijdse beslissing moeten nemen. De Eglise Réformée Confésante au Zaïre (ERCZ) te Lubumbashi-Centrum, één van de grootste kerken van de ERCZ, heeft een zeer slechte huisvesting. Een kerk, die kortgeleden overheidserkenning heeft gekregen, dient in de Zaïrese traditie en cultuur voor een belangrijke stad als Lubumbashi een representatief kerkgebouw te bezitten, een zgn. *église de référence*'. In zo'n gebouw kunnen bovendien allerlei activiteiten georganiseerd worden, zoals classes, synodes en andere bijeenkomsten. Daarvoor was beschikbaar een bedrag van circa f. 53.000,-- (f. 17.000,-- uit giften binnen Nederland en \$ US 20.000 van de Reformed Church of the United States (RCUS)).

Op een zeker moment deed zich de mogelijkheid voor, dat een aantrekkelijk stuk grond plus een tot kerk te verbouwen huis kon worden aangekocht voor \$ US 39.000 (f. 69.000,--). Deputaten hebben toen de knoop doorgesneden door grond plus huis te laten kopen. Zij hebben daarvoor f. 25.000,-- extra uitgetrokken. Zij vragen achteraf aan de synode goedkeuring van deze beslissing, die op korte termijn moest worden genomen en die van groot belang is voor de ERCZ.

In de zomer van 1993 zal te Mbuyi May (Kasaï Oriëntal) een 'synode national' worden gehouden van de ERCZ. Gezien de kwetsbaarheid van het kerkverband en de noodzaak om de ERCZ de band met onze kerken te doen ervaren, stellen deputaten voor deze synode te laten bezoeken door een deputatie. Tevens kan deze deputatie tijd uittrekken voor het geven van 'onderwijs' aan de ambtsdragers in gereformeerd-kerkelijke onderwerpen. Uiteraard in overleg met de zendelingen ds. Ten Brinke en ds. Bruijn.

6.2.2 Kenya (RCEA en AEPCEA)

In aansluiting op het deputatenrapport 1 (par. 7.2.2.2) kan vermeld worden dat in de tweede helft van oktober 1992 een delegatie van de Reformed Church of East Africa (RCEA) een bezoek heeft gebracht aan Nederland. De delegatie bestond uit ds. H. Wangala, algemeen secretaris van de RCEA, en ds. J. Kongogo, rector (principal) van de Theologische School in Eldoret.

Het doel van hun bezoek was:

1. kennis nemen van het kerkelijk leven in Nederland;
2. zoeken naar de mogelijkheid van een zusterkerkrelatie met onze kerken;
3. nadere informatie over de ICRC;
4. hulp voor de theologische opleiding van de RCEA te Eldoret.

Als grondslag van de RCEA wordt door de broeders genoemd: de drie oecumenische belijdenissen en de drie formulieren van eenheid. Deze kerk telt 18.000 zielen in 200 gemeenten met in totaal slechts 25 predikanten. De gemeenten zijn klein en kunnen in het algemeen geen predikant betalen. Vandaar dat de opleiding te Eldoret niet alleen opleidt voor theologie, maar voor - zoals werd aangevuld - 'tent making ministry'. Dat laatste wil zeggen, dat de studenten één of meer vakken leren, waarmee zij later in hun onderhoud kunnen voorzien en hun gemeenteleden ook een vak leren. Daardoor kunnen zij meewerken aan de bestrijding van de hoge werkloosheid.

De RCEA ontvangt veel steun van de Gereformeerde Zendingbond (GZB), die in Kenya een achttal medewerkers heeft gedetacheerd voor kerkelijk opbouwwerk en in de medische en landbouwkundige sector. Toch stelt de RCEA een zusterkerkrelatie met onze kerken zeer op prijs, mede omdat met een organisatie als de GZB geen zusterkerkrelatie kan worden aangegaan.

Deputaten hebben het voornemen met de GZB in contact te treden teneinde meer inzicht te krijgen in de contacten en de hulp die de GZB aan de RCEA geeft.

Deputaten menen in de RCEA een kerk van de Here Jezus Christus te mogen herkennen, die onze bijzondere aandacht waard is en onze steun verdient.

Vandaar dat deputaten aan de synode het volgende voorstellen:

1. in het voorjaar/zomer een bezoek aan Kenya te brengen door een delegatie van BBK, die de volgende taken krijgt:
 - a. nadere informatie te verzamelen over de RCEA;
 - b. idem over de theologische opleiding en de bibliotheek;
 - c. indien gewenst en mogelijk gastcolleges te verzorgen op de theologische oplei-

- ding;
- d. nadere informatie in te winnen over de andere kerk, waarmee wij in contact zijn gekomen, t.w. de African Evangelical Presbyterian Church of East Africa (AEP-CEA);
- 2. op grond van de verkregen informatie kunnen deputaten werken aan:
 - a. versteviging van de kerkelijke relatie met één of beide kerken, waarna eventueel voor de Generale Synode van 1996 nadere voorstellen kunnen worden voorbereid;
 - b. hulp aan de theologische opleiding.

Gronden:

1. de RCEA en de AEPCEA presenteren zich als kerken van de Here Christus en staan op de grondslag van de gereformeerde belijdenis en hebben een gereformeerde kerkregering;
2. beide kerken hebben behoefte aan een sterke relatie met een gereformeerde kerk in Nederland;
3. de theologische opleiding te Eldoret heeft gevraagd om hulp om het gereformeerde karakter van deze opleiding te versterken.

6.2.3 Nigeria (Tiv-kerken)

Het in rapport 1 (par.7.2.2.3) aangekondigde bezoek aan de synode van de Tiv-kerken van november 1992 kon door omstandigheden bij één van de delegatieleden geen doorgang vinden. Hopelijk wordt in 1993 gelegenheid gevonden de broederschap aldaar te bezoeken. Hiervoor wordt gaarne machtiging gevraagd van de synode.

6.2.4 Benin

In het voorjaar 1992 heeft br. M. van Hulst, ontwikkelingsmedewerker 'De Verre Naasten', een bezoek gebracht aan Benin en Burkina Faso, twee voormalige Franse koloniën. In het eerstgenoemde land trof hij jonge gereformeerde kerken en groepen aan. Deze kerken en groepen zijn ontstaan door het Franstalige radiowerk en de leeuurverspreiding van ds. A. Kayayan van de 'Back to God Hour'-organisatie uit Amerika (die ook een groot aandeel heeft gehad in de evangelieverkondiging in Zaïre).

In december 1992 is er een nieuw bezoek gebracht aan Benin, nu door br. B. Bolt, directeur van 'De Verre Naasten' en br. M. van Hulst.

Uit hun rapport, dat aan deputaten BBK is toegezonden, kan het volgende gemeld worden: De kerken noemen zich 'Eglise Réformée Confessante au Benin' (ERCB). Er zijn op dit moment 9 gemeenten met samen circa 200 leden. Deze leden komen uit het heidendom en soms ook uit het rooms-katholieke, apostolische en pinkstergroepen. De invloeden daarvan zijn nog merkbaar. Vooral ook omdat er een zeer beperkte kennis is van de blijde boodschap van verlossing door Christus. Bovendien is men onervaren in het organiseren en goed doen functioneren van het kerkverband. Scheefgroei en het invoeren van hiërarchische structuren zijn dan een reëel gevaar.

Gereformeerde ondersteuning via kerkelijk opbouwwerk is dan ook zeer gewenst en wordt door de ERCB dringend gevraagd, omdat men graag verder wil komen in het geloof en in het leven met de Here Christus. Nu onze kerken op hun weg zijn geplaatst, verwacht de ERCB onze hulp om zo te komen tot een gereformeerd kerkelijk leven, dat overeenstemt met het evangelie.

Op grond van bovenstaande rapportering hebben deputaten besloten in het voorjaar 1993 een deputatie naar Benin te zenden, teneinde zichzelf op de hoogte te stellen van de kerkelijke situatie aldaar. Ds. en mevr. Kooij-Oggel, uit Capelle a/d IJssel, zullen D.V. in februari 1993 Benin bezoeken. Hun rapport zal hopelijk de synode nog tijdig bereiken.

N.B. Het is duidelijk dat, als het rapport van ds. en mevr. Kooij daartoe aanleiding geeft, deputaten bovenstaand voorstel kunnen intrekken of wijzigen.

7. SECTIE V: LUX MUNDI

De Engelstalige kwartaaluitgave van deputaten BBK 'Lux Mundi' vindt in het buitenland steeds meer aftrek. Was het abonnementenbestand in het buitenland per 1 juni 1992 80 adressen, 100 nummers (rapport I, par. 8.4), thans is dat meer dan 240 adressen. Regelmatig

ontvangt de redactie berichten van waardering van het buitenland en verzoeken om toezending van speciale uitgaven van BBK, zoals het informatieboekje 'The Reformed Churches in the Netherlands (liberated)', 'Church Order of the Reformed Churches in the Netherlands (liberated)' en het onlangs uitgegeven 'Infant baptism and infant communion', geschreven door prof. drs. B. Kamphuis.

8. SECTIE VI: KERKELIJKE HULPVERLENING

8.1 *Administratief centrum van deputaten BBK*

8.1.1 *Noodzaak*

Deputaten BBK hebben zich uitvoerig bezig gehouden met de vraag op welke wijze de vele werkzaamheden van het deputaatschap het best kunnen worden uitgevoerd. Hun besprekingen leidden ertoe, dat zij unaniem van mening waren dat de administratieve werkzaamheden voor het deputaatschap doeltreffender moeten worden verzorgd.

De werkzaamheden van het deputaatschap zijn in de loop der jaren zeer toegenomen. Hadden wij tien jaar geleden ongeveer 20 kerken waarmee contacten werden onderhouden, thans zijn het er meer dan 30. Bovendien is het contact veel intensiever geworden. Met name de werkzaamheden van de algemeen secretaris zijn zeer toegenomen. En de behoefte die er blijkt te zijn aan het bijhouden van een werkarchief en een goede documentatie kan, ondanks alle inspanning, niet goed worden vervuld.

De Generale Synode van Arnhem 1981 had al oog voor de werkdruk van het deputaatschap in die tijd. Daarom werden zij in art. 146 gemachtigd 'om zich van doeltreffende taalkundige en administratieve medewerking buiten de kring van predikanten in actieve dienst te verzekeren, in het bijzonder ten dienste van hun secretaris(sen)'.

Deputaten hebben van deze machtiging gebruik gemaakt door de inschakeling van:

- een (betaalde) administrateur, die in deeltijd de financiële administratie voert onder verantwoordelijkheid van de penningmeester;
- een (onbetaalde) secretaresse, die de notulen van de Algemene Vergadering van het deputaatschap verzorgt en de benodigde stukken voor deze vergadering vermenigvuldigt en rondzendt, onder verantwoordelijkheid van de algemene secretaris;
- een (onbetaalde) administratrice, die het abonnementenbestand en de financiële administratie van Lux Mundi verzorgt, onder verantwoordelijkheid van de redactie;
- vertalers (grotendeels betaalde) ten behoeve van Lux Mundi en andere uitgaven van BBK en voor (een deel van) de correspondentie van BBK, onder verantwoordelijkheid van de redactie van Lux Mundi en de algemeen secretaris.

Dit werk gebeurt in deeltijd en op verschillende adressen. Met name voor het inrichten en bijhouden van een documentatie-faciliteit, voor het bijhouden van een werkarchief, voor het verstrekken van informatie en voor assistentie bij het werk van het algemeen secretariaat is meer hulp nodig. Dat spreekt nog te meer als de synode zou besluiten de buitenlandse hulpverleningsaangelegenheden in handen van deputaten BBK te leggen (zoals wordt voorgesteld in het rapport van BBK, deel II, met name hoofdstuk 7, punt 3). Tevens is gebleken dat er binnen onze kerken behoefte bestaat aan een oriëntatiepunt voor de hulpverlening aan het buitenland.

8.1.2 *Concretisering*

Om de beoogde administratieve doeltreffendheid te realiseren, zullen deputaten BBK de beschikking moeten hebben over kantoorruimte en facilitaire voorzieningen. Deputaten zouden machtiging kunnen vragen voor het opzetten van een eigen administratief centrum met een eigen administrateur (m/v). Beter lijkt het echter dat gebruik gemaakt wordt van de facilitaire mogelijkheden die 'De Verre Naasten' kan bieden. De werkzaamheden die aan DVN uitbesteed zouden kunnen worden zijn o.m.:

1. het inrichten en bijhouden van een documentatie-faciliteit;
2. het bijhouden van een werkarchief;
3. het verstrekken van informatie intern en extern;
4. het verlenen van assistentie bij het werk van het algemeen secretariaat:

- a. bij de voorbereiding van de Algemene Vergadering;
 - b. bij de verzorging van afschriften van inkomende en uitgaande post voor de sectie-secretarissen;
 - c. bij de beleidsvoorstellen en werkzaamheden t.b.v. controle, voortgang en uitvoering van het beleid;
 - d. bij de contacten met de instanties die deel uitmaken van het BBK-Platform voor hulp aan het buitenland;
 - e. bij de werkzaamheden ten dienste van de voorlichting;
 - f. bij andere secretariaatswerkzaamheden;
5. het verlenen van hulp bij de administratie en het abonnementsbestand van Lux Mundi.

Het voordeel van deze aanpak is:

1. deputaten BBK behoeven geen *eigen* apparaat met *eigen* personeel op te zetten, maar kunnen gebruik maken van het professionele apparaat van DVN en de daarbij behorende faciliteiten;
2. deputaten BBK en DVN kunnen wederzijds gebruik maken van elkaars know how m.b.t. de contacten en het werken met buitenlandse kerken, e.d.;
3. door het uitgebreide werkpakket van beide organisaties samen, zijn pieken en dalen bij het werk gemakkelijker op te vangen dan bij twee los van elkaar opererende instellingen.

8.1.3 Voorstel aan de synode:

Op grond van het hier bovengenoemde stellen deputaten BBK het volgende voor:

De generale synode besluit:

deputaten BBK te machtigen:

1. de administratieve werkzaamheden van het deputaatschap uit te besteden aan de administratie-afdeling van 'De Verre Naasten';
2. daarvoor - in overleg met DVN - een redelijke vergoeding te betalen;
3. deze vergoeding op te nemen in de jaarlijkse begroting en verantwoording aan de kerken.

9. FINANCIËN

9.1 Quotum 1993

Het quotum over 1993 is vastgesteld op f. 5,- per ziel, wat een verdubbeling is vergelijken met 1992. De reden van die verhoging, die in 1991 al in het vooruitzicht werd gesteld, is tweërlei:

- a. stijging van de kosten;
- b. De reserves waaruit in 1992 kon worden geput komen op het door de synode voorgeschreven niveau. In 1993 zal dit niveau al spoedig bereikt worden. Dit niveau bedraagt circa éénmaal de gemiddelde jaaruitgaven van BBK.

9.2 Bezoeken

De op pag. 59 onder punt 10.5 van het eerste rapport vermelde reis- en verblijfkosten 1991 Verre Oosten waren (helaas) niet f. 200,- maar f. 12.000,-. In 1992 zijn nog de volgende reizen gemaakt die niet in het eerste rapport vermeld zijn, t.w.:

- Schotland, 1 persoon	f. 1.400,-
- Noord-Ierland, 1 persoon	- 1.100,-
- Nieuw-Zeeland/ Australië, 2 personen	- 9.700,-
- Sri Lanka/India, 2 personen	- 7.100,-

9.3 Zuid-Afrika

De onder punt 10.15 van het eerste rapport vermelde renteloze lening van f. 41.000,- ten behoeve van de zendingspastorie te Belhar is, dankzij giften van de kerken van Assen-Zuid

(f. 10.000,--) en van Spakenburg-Zuid (f. 32.000,--) afgelost. Deputaten zijn bovengenoemde kerken bijzonder dankbaar voor deze broederlijke geste. (De financiering van de auto voor ds. Van 't Foort is nog niet rond.)

9.4 *Zaire*

Voor de financiering van de aankoop van grond en een kerkgebouw te Lubumbashi-Centrum wordt verwezen naar het vermelde in dit aanvullend rapport van sectie IV over Zaire. Van de Vrouwenzendingsactie te Bunschoten ontvingen deputaten onder grote dank een gift van f. 10.000,--, te besteden voor het werk in Zaire. Deputaten besloten dit geld aan te wenden voor de aankoop en verbouw van de kerk te Lubumbashi-Centrum.

9.5 Financiële projecten BBK

De realisering van de projecten over 1992 kan als volgt worden weergegeven (in gulden):

proj.nr.	proj. naam	begroting'92	realisatie'92	opmerkingen
1.	emirit. Sumba	5.000,--	3.700,--	
2.	kerkbouw Sumba		300,--	beëindigen
3.	school Sumba	20.000,--	24.000,--	
4.	docent A.J. Pol	100.000,--*	107.000,--*	*extra ziektekosten
5.	docent S. Braaksma	100.000,--*	111.000,--*	*5 mnd. talencursus in In- don.
6.	toer.pred. H. Knigge	90.000,--*	81.000,--*	
7.	bibliotheek Korea	2.000,--	300,--	
8.	studiemat. Filippijnen	2.000,--	1.400,--	
9.	opbouw Filippijnen	15.000,--	7.500,--	
10.	evang. Sri Lanka	20.000,--	25.000,--	incl. extra gift ivm 350-jarig bestaan
11.	bibliotheek Taiwan	-	3.900,--	
12.	kerkplanting Accrington	16.000,--	15.400,--	
13.	kerkplanting Hull	34.000,--	28.800,--	
14.	bijbelcursus Frankrijk	-	-	
15.	Spanje IRE	15.000,--	-	geen aanvraag
16.	kerkbouw Zaïre	40.000,--	-	geen aanvraag
17.	Zaïre			
	extra kerkbouw:			
	aankoop	-	69.000,--	waarvan:
	verbouw		p.m.	\$ 20.000 van RCUS f 25.000 alg. reserve f 17.000 bijzondere reser- ve**

* waarvan f. 10.000,-- bijdrage aan Fonds Vereniging Emeritering

** waarvan f. 10.000,-- uit gift Vrouwenzendingsactie Bunschoten

Bijlage 1

Samenvatting van het rapport kerkelijk opbouwwerk in de Filippijnen door ds. J. Klamer van 23 september tot 15 oktober 1992.

1. Doel

Van 2 tot 30 januari 1992 ben ik door deputaten BBK uitgezonden om 'The Free Reformed Churches in the Philippines' behulpzaam te zijn bij de opbouw van hun kerkelijk leven. Een kort verslag daarvan is opgenomen in rapport 1 van deputaten BBK aan de Generale Synode te Ommen 1993, als bijlage 4. Tijdens dat bezoek is een aantal cursussen gegeven aan een groep van gemiddeld een twaalftal predikanten en ouderlingen. Ook is hulp gegeven bij de totstandkoming van een gereformeerd kerkverband in de vorm van de eerste classisvergadering.

Ook is er toen ter oriëntatie een aantal gemeenten bezocht. Bij die bezoeken kwam naar voren dat de kerkeraden en gemeenten ook graag plaatselijk cursussen zouden willen hebben tot opbouw van de afzonderlijke gemeenten.

Deputaten BBK hebben aan dit verzoek gehoor gegeven en hebben mij voor de tweede keer uitgezonden. Nu met een opdracht om cursussen in de gemeenten te geven.

2. De plaatselijke kerken

Er zijn acht plaatselijke kerken, waarvan sommige maar klein in zielental. In zeven van de acht gemeenten heb ik cursus gegeven naar de mogelijkheden die er waren, gedurende twee à drie dagen. Eén gemeente, die te Noac, heb ik door de slechte weg niet kunnen bezoeken. Wel heb ik de gelegenheid gehad een middag uitvoerig met twee broeders uit de kerkeraad te spreken. Omdat ik van de secretaris van het classicaal deputaatschap voor contact met buitenlandse kerken in Nederland al had vernomen, dat bepaalde zaken binnen het kerkverband nog niet liepen zoals het moest en dat er wat weerstand was tegen kerkvisitatie, werd afgesproken dat de vragen van de kerkvisitatie op elke cursus het eerst uitvoerig aan de orde zouden komen.

Dat is ook gebeurd aan de hand van de uitgave van kerkvisitatievragen van onze Canadese zusterkerken van de classis Ontario-N. Ik kon overal exemplaren hiervan uitdelen, en het bleek een goed middel om op allerlei zaken van het plaatselijk kerkleven in te gaan.

In elk van de gemeenten bleek, dat de ouderlingen veelal gebrekkig functioneerden. Er ontbrak veel aan de pastorale zorg door middel van huisbezoek en catechisaties. Op deze zaken ben ik overal uitvoerig ingegaan. Het is merkwaardig, dat actieve ouderlingen wel op pad gaan om te evangeliseren, maar weinig besef hebben van hun taak binnen de gemeente.

De cursussen werden bijgewoond door de dominee en de andere leden van de kerkeraad en belangstellende gemeenteleden, waaronder ook de vrouwen, die zich niet onbetuigd lieten. Er was vaak een levendige discussie. Allerlei aspecten van het kerkelijk leven kwamen daarbij aan de orde, zoals dat ook in de visitatieaanvragen wordt gedaan. Verbond en kinderdoop kwamen daarbij ook regelmatig aan de orde, te verwachten bij mensen die meestal van huis uit baptist zijn.

Er was een duidelijk verschil te merken in de geestelijke groei en ontwikkeling van de gemeenten. Dat bleek al uit de opkomst voor de cursussen. In sommige gemeenten was de hele kerkeraad steeds aanwezig plus een meelevend deel van de gemeente. In enkele andere plaatselijke kerken was het wel bekend gemaakt aan kerkeraad en gemeente, maar was meer dan de helft van de kerkeraad beide keren niet aanwezig, en was ook de belangstelling uit de gemeente duidelijk minder. Dat zal verband houden met het feit dat enkele predikanten hun werk beperken tot preken. Zij hebben geen oog voor hun pastorale taak en evenmin voor de pastorale taak van de ouderlingen. Het zal ook te maken hebben met het feit, dat de tijd hun ontbreekt, omdat ze een full-time baan hebben aan een middelbare school. Het hoeft niet te verwonderen, dat die gemeenten teruglopen en dat daar het kerkbezoek slecht is. Het is te hopen dat de predikanten en de enkele kerkeraadsliden en gemeenteleden, die wel op de cursus waren, de vermaningen over de pastorale verantwoordelijkheid van ambtsdragers ter harte hebben genomen.

In die gemeenten waar de predikant tijd en oog heeft voor pastorale zorg, zag je dat de ouderlingen ook al hun taak begonnen te vervullen in de gemeente. Zodat er groei en bloei was. Voor een kleine gemeente is het vaak wenselijke en nodig, dat de pastor voor een deel in zijn eigen levensonderhoud voorziet: een 'tentmaking pastor' als Paulus. Maar als de predikant een volle baan heeft aan een middelbare school, gaat dat ten koste van de gemeente. Dat blijkt op de Filippijnen al heel duidelijk.

De tweede classisvergadering bevestigde de tijdens de vorige classisvergadering genomen besluiten en onderzocht ook br. R. Vigno naar art. 8 K.O. Maar deze classis wist niet goed raad met binnengekomen steunaanvragen, en liet het aan BBK in Nederland over hierin enkele prioriteiten te kiezen. De keuze viel op een eenmalige steun aan enkele gemeenten, die niet voldoende voor hun full-time predikant kunnen zorgen. Eenmalig, om wat ruimte te scheppen geleidelijk aan de eigen bijdragen te verhogen.

De derde classisvergadering is gehouden op 31 oktober 1992. Sommige kerken drongen er bij mij op aan te blijven en als adviseur die vergadering te dienen. Maar dat heb ik bewust niet willen doen. Ik heb wel wat zaken genoemd waaraan m.i. de classis aandacht zou moeten geven: opdracht voor kerkvisitatoren, regeling van onderlinge hulp bij vacante gemeenten, bespreking op welke wijze in de toekomst de opleiding moet plaatsvinden, enz. Deze zaken waren al op de eerste classisvergadering genoemd. Maar het werkte nog niet. Hopelijk is de derde classisvergadering weer wat verder gekomen, zodat het kerkverband ook steeds meer gaat functioneren. Tot eer van God en tot heil van de kerken! Begeleiding zullen deze kerken in de toekomst nog wel nodig hebben.

Bijlage 2

Samenvatting van het rapport van het bezoek van drs. J.M. Batteau en br. C.J. Smallenbroek van 21 oktober tot 27 oktober 1992 aan Sri Lanka (het vroegere Ceylon) aan de 'Dutch Reformed Church in Sri Lanka.

Een deputatie van onze kerken was uitgenodigd om het 350-jarig bestaan van de 'Dutch Reformed Church' op Sri Lanka op 25 oktober mee te vieren.

Op 6 oktober 1642 is de ambtelijke bearbeiding vanuit Nederland begonnen met een kerkdienst in Galle, geleid door ds. Antonius Hornhiovius uit Utrecht. Daarna zijn ook op allerlei andere plaatsen kerken gesticht.

Thans telt deze kleine kerkgemeenschap plm. 2500 leden. De Gereformeerde Kerken hebben met deze kerkgemeenschap de relatie van voorlopig kerkelijk contact.

De viering van het 350-jarig bestaan was een nationale gebeurtenis, waarbij ook de President, de Nederlandse ambassadeur en verschillende andere hoogwaardigheidsbekleders aanwezig waren. Verder naast onze afgevaardigden een deputatie van de 'Reformed Church of Australia' (waarmee door emigratie van kerkleden uit Sri Lanka een bijzondere band bestaat) en een afgevaardigde van de Gereformeerde Bond in de Hervormde Kerk, Nederland.

Als jubileumgift is ten behoeve van de uitbreiding van het kerkelijk bejaardencentrum voor mannen van de 'Dutch Reformed Church in Sri Lanka' een bedrag van f. 10.000,- overhandigd namens de Gereformeerde kerken in Nederland. Dat tehuis dient als opvang van bejaarde mannen, die geen verzorging meer hebben.

Ter gelegenheid van het bezoek hebben uitvoerige gesprekken plaats gevonden met predikanten en andere vertegenwoordigers van de 'Dutch Reformed Church'. Daarbij kwam ook de Nederlandse kerkgeschiedenis vanaf de Afscheiding uitgebreid aan de orde. Verder werd het gebruik van de Nederlandse steun ten behoeve van het evangelisatie- en zendingswerk op Sri Lanka besproken. Van de gedrukte evangelisatiecursussen in de inheemse talen hebben sinds 1972 totaal 75.000 mensen gebruik gemaakt. En op verschillende posten werken evangelisten in het zendingswerk.

De opleiding van predikanten vond voorheen plaats aan het Reformed Theological College van Geelong, Australië. Vorig jaar is besloten in het vervolg gebruik te maken van het Presbyterian Theological College te Dehra Dun in Noord-India. Momenteel zijn twee studenten bezig met hun studie onder leiding van de Dutch Reformed Church-predikanten. Eén zal volgend jaar klaar zijn. De ander wacht nog op een visum voor Dehra Dun.

Omdat er nog maar 800 Engelssprekenden zijn van de 2500 kerkleden, en de generatie Engelstalige predikanten verdwijnt, is de vertaling van de gereformeerde theologische literatuur in het Singalees en Tamil thans voor de kerk heel belangrijk. Ze zijn nu bezig met een project waarbij de Institutie van Calvijn in het Singalees wordt vertaald. En vertalingen van meerdere boeken zouden zeer wenselijk zijn.

Ook de internationale contacten van de 'Dutch Reformed Church' werden besproken. De Gereformeerde Kerken in Nederland zouden graag een zusterkerkrelatie aangaan met de DRC. Echter, de contacten die de DRC heeft met de GOR (de Gereformeerde Oecumenische Raad) en de CRC (de Christian Reformed Churches in Amerika) vormen daarvoor een belemmering. De DRC is van mening dat het goed zou zijn dat zij nog in de GOR blijft:

1) ondanks de aanwezigheid van de Synodaal-Gereformeerde kerken uit Nederland zijn er nog veel orthodox-protestantse kerken lid, 2) als de basis van de GOR veranderd zou zijn, zou het een wezenlijk verschil maken, 3) verschillende accenten in de GOR moeten mogelijk zijn. Onze deputaten hebben gewezen op de grote gevaren van deze contacten, ook voor het kerkelijk leven op Sri Lanka.

Conclusies en aanbeveling m.b.t. de 'Dutch Reformed Church in Sri Lanka'

Het 350-jarig bestaan van de 'Dutch Reformed Church in Sri Lanka' was een gereformeerd nationaal getuigenis. Hierbij werd God de eer gegeven in kerkelijke kring ten aanhore van het hele volk. Een stuk Nederlandse geschiedenis. Een levende kerk vandaag.

De DRC heeft de officiële relatie van 'kerkelijk contact' met onze kerken en wil deze ook voortzetten. Over het mission-werk is een schriftelijk rapport toegezegd. Het blijft onze steun verdienen.

Nederland zou steun kunnen geven bij het vertaalwerk van gereformeerde theologische werken vanuit het Engels in het Singalees en Tamil.

Speciale hulp aan de mission-fields kan opnieuw onder de aandacht van de Vereniging 'De Verre Naasten' worden gebracht.

Voor een kleine kerk is internationaal contact belangrijk. Het deelnemen aan de ICRC in 1993 kan daarbij van positieve betekenis zijn.

T.a.v. de zusterkerkrelatie zal met name van betekenis zijn het lidmaatschap van de DRC van de GOR.

Bijlage 3

Verslag van het bezoek van de brs. drs. J.M. Batteau en C.J. Smallenbroek aan India van 17-20 oktober 1992 ter kennismaking met de Presbyterian Theological Seminary te Dehra Dun en met de Reformed Presbyterian Church of India (Noord-India).

Reisschema:

- 16/10/92 - vertrek uit Nederland
- 17/10 - aankomst Dehra Dun (bezoek kindertehuis Roorkee)
- 18-19/10 - Dehra Dun met ontmoetingen:
 - a. Presbyterian Theological Seminary faculty en studenten
 - b. Reformed Presbyterian Church
 - c. Kindertehuis Bhogpur
- 20/10 - Delhi, ontmoeting met ds. Dorsey, moderator RPC

Deputaten zouden tevens een bezoek brengen aan de Reformed Presbyterian College in Dehra Dun in Noord-India. Hiermee zou een oude wens in vervulling gaan. Gezien de ligging bleek het niet mogelijk een bezoek aan Dehra Dun te combineren met eerder gemaakte reizen naar de kerken in Azië.

1. De reis

vrijdag 16 oktober - vertrek van Schiphol. Na een overstap in Parijs arriveerden wij zaterdagochtend vroeg in Delhi.

zaterdag 17 oktober:

De vriendelijke en behulpzame secretaris van het kantoor van de school in Dehra Dun was vrijdagavond met de bus naar Delhi gekomen om ons zaterdag op het vliegveld op te halen en per taxi naar Dehra Dun te brengen. Een aangename verrassing! De 6 uur durende reis naar Dehra Dun, 250 km. ten noorden van Delhi, aan de voet van de Himalaya, was boeiend (hoewel: wat het verkeer betreft, mensen met een hart-conditie kunnen beter vliegen!). We hebben veel van het Indiase landschap en de Indiase dorpen mogen zien. Ongeveer halverwege zijn we gestopt om het kindertehuis in Roorkee te bezoeken. Het is een kindertehuis met 250 kinderen van leprapatiënten, onder de supervisie van de Reformed Presbyterian Church, met veel steun uit Nederland ('Redt een kind').

Uiteindelijk in Dehra Dun aangekomen werden we op school verwelkomd door drs. Mohan en mevr. Judy Chacko (hij is 'principal' van PTS) en ds. Matthew en mevr. Annamma Ebenezer (beiden docenten). Het was heel bijzonder voor ds. Batteau ds. en mevr. Ebenezer opnieuw te mogen ontmoeten. In de '80-er jaren, tijdens het docentschap in Pusan van ds. Batteau, waren beiden student op de Korea Theological Seminary. Tijdens ons verblijf in Dehra Dun mochten we logeren in de gastenkamers van een nieuw gebouw op de campus. Voor de maaltijden werden we uitgenodigd om met de fam. Chacko te eten. Bijzonder gastvrij!

Gedurende het hele bezoek hebben wij gelegenheid gehad om informatie te geven over de Gereformeerde Kerken in Nederland, o.a. door gesprekken en door middel van de blauwe brochure met de titel 'Reformed Churches in The Netherlands (Liberated)'.

zondag 18 oktober:

Wij zijn twee keer naar de kerk geweest, twee diensten van de Reformed Presbyterian Church op de campus ('Covenant Presbyterian Church'), waarvan alle docenten en studenten, met anderen uit Dehra Dun, lid zijn. De meeste kerkleden zitten op de vloer. De eigen predikant heeft onlangs een ernstig verkeersongeluk gehad en ligt in het ziekenhuis, waar hij langzaam herstelt. De morgendienst werd zoals gewoonlijk in het Hindi gehouden, en het avondmaal werd gevierd. We hebben van tevoren aan Chacko en Ebenezer onze problemen met het avondmaal meevieren uitgelegd. Het was voor ons pijnlijk, maar we vonden dat zonder een zusterkerk- of officiële relatie het avondmaal meevieren, niet kon.

Ze konden gelukkig begrip opbrengen voor ons standpunt. De voorganger in de dienst was ds. Emmanuel Peter, die oorspronkelijk uit de 'Free Church of Central India' komt. Na de morgendienst was er gelegenheid voor een lang gesprek met Chacko en Ebenezer (zie verder in dit

verslag). De avonddienst werd ook zoals gewoonlijk, in het Engels gehouden. Ds. Batteau werd uitgenodigd om te preken. Hij heeft hierop positief gereageerd en heeft een stichtelijk woord gesproken over Genesis 9:8-17. Er werd goed geluisterd.

maandag 19 oktober:

's Ochtends hebben we een college van prof. Ebenezer over de Indiase kerkgeschiedenis bijgewoond. Het ging over de zendingsmethoden van verschillende zendelingen en missionarissen in India in de loop van de eeuwen. Een boeiend en pedagogisch bekwaam college! Direct daarna volgde een gesprek met de faculteit (zie verder in dit verslag). 's Middags hebben we afscheid genomen van PTS en zijn naar het kindertehuis in Bhogpur gegaan, niet ver van Dehra Dun, waar een pleegkind van de fam. Batteau, Naseema Khan, woont. Opnieuw een bijzonder moment voor ds. Batteau, die voor het eerst in zijn leven Naseema mocht ontmoeten. Zij is 15 en is, zoals ook de andere 400 kinderen in dit kindertehuis, een kind van leprapatiënten. Het kindertehuis in Bhogpur staat, evenals het kindertehuis in Roorkee, onder supervisie van de RP church. De directeur van het Bhogpur kindertehuis, dhr. Gordon Taylor, PCA-zending, was met verlof in Amerika. Wij hebben zijn neef, Freddy Taylor, die helpt bij het runnen van het tehuis, wel mogen ontmoeten. Die nacht hebben we in een gastenkamer van het kindertehuis gelogd.

dinsdag 20 oktober:

's Ochtends vroeg zijn we per vliegtuig van Dehra Dun naar Delhi gevlogen. We hadden een afspraak met ds. John Dorsey, PCA-zending en medestichter van een basis- en middelbare school in Delhi, Faith Academy. In het gesprek hebben we meer over de RP church mogen horen. Daarna heeft ds. Dorsey ons door de drukke binnenstad van Delhi rondgeleid. Een ervaring! 's Avonds zijn we per vliegtuig naar Madras gereisd.

2. *Presbyterian Theological Seminary te Dehra Dun*

Wat volgt is grotendeels het resultaat van het gesprek, dat op ma. 19/10 met de faculteit van PTS plaatsvond.

2.1 *Het seminary*

Het Presbyterian Theological Seminary is in 1969 door leden van de Bible Presbyterian en de 'Reformed Presbyterian Church', samen met een paar leden van onafhankelijke kerken, gesticht. De meesten waren zendelingen. Een aantal namen: Frank Fiol (nu 'Presbyterian Church America' (PCA), oorspronkelijk 'Reformed Presbyterian Church Evangelical Synod' (RPES) (U.S.A.), Gordon Taylor (nu PCA, oorspronkelijk RPES), John Dorsey (nu PCA, oorspronkelijk Bible Presbyterian Church).

De school is lid van de Association for Evangelical Theological Education (AETF) in India, van de Asia Theological Association.

Adres: Presbyterian Theological Seminary
51-C Rajpur Road, Dehra Dun, UP 248001, India

2.2 *Board of Directors*

PTS is een onafhankelijke, interkerkelijke school onder supervisie van een eigen 'board of directors', waarvan alle leden de gereformeerde leer aanhangen (uit hun brochure). Niemand mag lid van de 'Board' zijn, die lid is van de WCC of NCC in India. In het bestuur zitten mensen van de Reformed Presbyterian Church, de Free Church of Central India, de RP Church in Manipur en (gepland) de Dutch Reformed Church van Sri Lanka.

2.3 *Faculteit en curriculum*

Prof. Chacko zei aan het begin van het gesprek dat hij blij was met onze komst. Hij zei (ongeveer): 'In Europa komt u op voor het gezag van de Schrift. In de Europese context is zo'n opkomen voor het orthodox christelijk geloof, een daad van geloof. Hier in Dehra Dun komen wij ook op voor dezelfde overtuiging'.

Volgens Chacko is PTS het enige 'evangelische' (orthodox protestantse) gereformeerde seminarie in India.

Chacko heeft een drs.-graad van de VU in de zendingswetenschap en doceert dogmatiek

('systematic theology') en homiletiek. Ds. Ebenezer heeft een Th. M.-graad van Korea Seminary in Pusan en geeft 'pastorale theologie' (wat wij ambtelijke vakken zouden noemen minus homiletiek) en kerkgeschiedenis. Dhr. Firmthasong Infimate geeft Grieks en Nieuwe Testament. Dhr. Stephen Masih (TH.M. van een seminary in Bangalore) doceert vakken m.b.t. het Oude Testament en is bibliothecaris. Mevr. Ebenezer ('Master of Religious Education' van Pusan) geeft 'Christian education' (vooral m.b.t. de inhoud van de zondagsscholen). Dit schooljaar zullen de volgende gastdocenten gastcolleges geven: dr. Edwin Roels (Reformed Bible College), Grand Rapids, behoudende school van de CRC waar Chacko en z'n vrouw hebben gestudeerd), gastcollege over de brief aan de Hebreëen; ds. Ted Hard (emeritus OPC-zending, gastcollege over het Calvinisme en apologetiek; mrs. Grace Hard, christian education, christelijke pedagogiek; ds. Emmanuel Peter (B.D.-Bachelor of Divinity-van PTS, 'invallende predikant' van 'Covenant RP Church' op de campus), Hebreeuws, eschatologie (locus in de dogmatiek); ds. G. Cornelius, kerkorganisatie en -regering.

2.d Eisen voor faculteitsleden en benoemingen

Alle leden van de faculteit zijn verplicht de Westminster Standards (Confessie, twee catechismi) te onderschrijven.

Benoemingen worden door de 'Board' gedaan, na interviews met de board en de faculteit.

2.e Studie en studenten

Dit jaar ('92-'93) zijn er plm. 65 studenten. De graden die zij mogen ontvangen zijn de B.Th. (Bachelor of Theology), de G.Th. (Graduate of Theology) en C.Th. (Certificate in Theology) en de B.D. (Bachelor of Divinity), afhankelijk van hun niveau. Studenten komen uit de RP Church (N-India), de RP Church in Manipur, de Free Church of Central India, de Presbyterian Church in Manipur (pluralistisch), onafhankelijke evangelische kerken, de Brethren, Baptistische kerken, de Church of North India (grootste kerkverband in Noord-India, fusie van alle kerkverbanden) en Pinkstergemeenten (Chacko: 'niet veel'). Ze komen uit alle hoeken van India. Meer dan 22 talen worden gesproken. Engels is de voertaal, maar er wordt verwacht dat studenten Hindi al spreken of gaan leren. Toestemming tot studie wordt gegeven op basis van het instemmen met een 'Statement of Faith' en de aanbeveling van 3 predikanten of kerkleiders. Voor dit jaar ('92-'93) waren er 60 aanvragen, waarvan 25 werden toegelaten. Alle studenten wonen op de campus. Roken en alcohol zijn verboden. Alle studenten zijn lid of 'adherent' lid van de Covenant Presbyterian Church op de campus.

(In gesprekken met verschillende studenten raakten we onder de indruk van hun inzet. Elke week doen zij mee aan verschillende evangelisatieprojecten. Een student heeft 10 arme kinderen 'geadopteerd', zorgt voor hen, en verzamelt geld zodat zij naar school kunnen gaan).

2.f Plannen

De school wil graag een nieuw gebouw laten bouwen, kosten: \$ 500.000 (f. 850.000,-). Ze hopen het geld te kunnen opbrengen in 1 tot 2 jaar. De ruimte zal gebruikt worden voor de bibliotheek, collegezalen, een chapel en het kantoor.

Men mikt op 100 studenten als het nieuwe gebouw klaar is.

Er zijn plannen voor een tijdschrift 'The Reformer'.

2.g Behoeften

Volgens Chacko en anderen bestaan de volgende behoeften:

- meer leerkrachten. Buitenlandse leerkrachten zijn welkom, maar het is moeilijk een visum te krijgen voor langer dan 3 maanden. 'Short term' is mogelijk. Een gastdocent voor 2 maanden is ideaal. Vakken waarvoor docenten nodig zijn: OT en NT, dogmatiek.
- training voor eigen faculteit. Chacko vond dit belangrijk. 'Experts' zouden colleges aan faculteitspersoneel kunnen geven. Mogelijk onderwerp: heilshistorische prediking (!).
- meer faciliteiten ('resources'). Boeken, tijdschriften, videocamera voor preekpracticum en counseling. 10 kopieën van Lux Mundi zijn welkom (!). Can. Ref. Book of Praise welkom (!)
- geld om boeken te laten drukken in India. Het drukken in India is veel goedkoper dan in het buitenland.

2.h Informatie doorgegeven aan de faculteit

Wij hebben hen geïnformeerd over onze rapportage aan deputaten BBK en aan de G.S. Ommen 1993. De plannen voor de I.C.R.C.-conferentie in 1993 werden uitgelegd.

2.i Conclusie en aanbeveling van team uit Nederland over PTS

Onze indrukken van de school in Dehra Dun waren zeer positief. Wij waren zeer onder de indruk van wat in Noord-India plaatsvindt. De school wil graag gereformeerd zijn. Wij zijn ervan overtuigd, dat de school steun uit Nederland verdient. Wij ondersteunen haar vraag voor een 'short-term' gastdocent vanuit Nederland, met name voor het vakgebied dogmatiek en Oude Testament. Het is belangrijk dat het contact met de school in Dehra Dun wordt voortgezet.

3. Reformed Presbyterian Church of India (N.-India)

Hoofdzakelijk uit het gesprek op 18 oktober met drs. Chacko en de ds. Ebenezer hebben we de volgende informatie verzameld.

3.a Geschiedenis

De kleine RP Church in India (N. India) is het product van een eenwording tussen de RP Church en de Bible Presbyterian Church, die plaatsvond in 1969. De RP Church is door Amerikaanse zendelingen in de 19e eeuw gesticht. In de '50-er jaren was er een splitsing in de Amerikaanse Bible Presbyterian Church. Een gedeelte scheidde zich af en fuseerde met de oude RP Church in Amerika met als gevolg: de RP Church Evangelical Synod. De uitgetreden voormalige BP-zendelingen in India gingen met de RP Kerk in India werken. Maar een gedeelte van de Bible Presbyterian Church is apart gebleven tot 1969. De achtergrond van deze kerken is gedeeltelijk premillennialistisch (duizendjarig rijk) en revialistisch (Dr. Carl McIntire). Anders dan bijv. Westminster Seminary, Philadelphia. Op het presbyterian Theological Seminary in Dehra Dun is de oude theologische invloed van McIntire echter niet meer zo sterk.

3.b De RP Church nu

De RP Church is geen lid van de WCC, de WARC, de GOR, of andere liberale groepen. Zij heeft de Westminster Standards (Confession, twee catechismi) als belijdenisgeschriften. Alleen de Shorter Catechism is in de voertaal, Hindi, vertaald.

Er zijn nu 7 plaatselijke kerken en 2 evangelisatieposten met in totaal plm. 2500 leden, t.w.: kerken: Dehra Dun (2), Bhogpur, Roorkee, Hardwar, Kanpur, Delhi. evangelisatieposten: Tehri (in de Himalaya), Chitmalpur (bij Roorkee).

De RP Church heeft de reputatie een 'strengere' kerk te zijn. Om lid te worden moet je een 'member's class' (soort catechesatie) volgen. Je moet geëxamineerd worden door de kerkeraad.

Op dit ogenblik is ds. John L. Dorsey moderator van de presbytery.

Adres: Moderator of the Reformed Presbyterian Church of India
Rev. J.L. Dorsey
Faith Academy
Prasad Nagar
New Delhi, 110005, India.

3.c De RP Church in Manipur

RP kerken zijn in Manipur (N.E. India) door afgestudeerden van PTS gesticht. Er bestaat contact en er is zelfs sprake van een mogelijke synode, maar zover zijn ze nog niet. Er bestaat een aantal plaatselijke kerken, een kindertehuis en een school. Wij hopen op nadere informatie uit Manipur.

3.d Contacten met buitenlandse kerken

De RP Church (N.-India) heeft vooral contact met de Amerikaanse PCA. Maar er bestaat geen officiële relatie. Er bestaat, via de PCA-zendelingen (Strom, Fiol, Taylor) een relatie met de zendingsorganisatie van de PCA, de Mission to the World. Chacko gaat regelmatig naar de V.S. om geld op te halen voor de school. CRC-leden geven steun aan de school.

3.e Behoeften van de kerken

Volgens Chacko en Ebenezer hebben de RP kerken het volgende nodig: onderwijsmateriaal, hulp met evangelisatie, gereformeerde publikaties in het Hindi (Heidelbergse Catechismus).

3.f Informatie doorgegeven

We hebben Chacko en Ebenezer verteld over de I.C.R.C.-conferentie in 1993. Zou de RP Church waarnemers willens sturen? Zij zouden deze informatie doorgeven aan de komende presbytery, die direct na ons vertrek zou beginnen.

3.h Gesprek met ds. Dorsey op 20 oktober in Delhi

Ds. John L. Dorsey is de oudste zendeling van de PCA in India. Hij is iemand uit de school van McIntire, maar zonder McIntire's overdreven ideeën. Ds. Dorsey heeft sinds 1948 als zendeling in India gewerkt, eerst als vrijzinnige zendingsmedewerker van de liberale noordelijke Presbyterian Church in Amerika, en toen, na zijn bekering in India en een opleiding op het Faith Theological Seminary in Philadelphia, onder de zendingsorganisatie van de Bible Presbyterian Church. Na zijn breuk met de Bible Presbyterian Church in 1961 heeft hij als zendeling van de PCA gewerkt. Hij is dit jaar moderator van de presbytery van de RP Church.

De RP Church stuurt geen afgevaardigden naar de General Assembly van de PCA. Dit kenmerkend onder invloed van Dorsey, die zich vroeger ergerde aan de manier waarop McIntire veel geld gebruikte om afgevaardigden van allerlei landen naar groots opgezette conferenties te sturen.

Dorsey werkt op de Faith Academy en is ook predikant van de Faith Bible Presbyterian Church in Delhi (de naam was zo geregistreerd, en is moeilijk te veranderen). Er is één ouderling en één diaken. 's Morgens wordt een Hindi-dienst gehouden en 's middags een Engelse dienst. Hij gaat de laatste zondag van elke maand naar Kanpur om daar de diensten te leiden.

Dorsey noemde enkele problemen in de RP Church, die hij 'erg klein en zwak' noemt. Er zijn problemen met sommigen van de predikanten. Hij noemt het grootste probleem het gebrek aan geestelijke toewijding ('spiritual commitment'). In Hardwar is er een ruzie ontstaan tussen predikanten over een eigendoms kwestie. Zij willen dat de presbytery hierover een uitspraak doet, maar Dorsey vindt dat niet terecht: 'ze moeten eerst met elkaar praten over het probleem'. Hij verwachtte problemen op de komende presbytery, die binnen enkele dagen gehouden zou worden. Dorsey noemt dit een voorbeeld van het materialisme, dat in India heerst. Hij vindt het ook niet juist dat hij, een buitenlander, moderator is van de presbytery. Maar voorlopig blijft hij in die positie.

Dorsey is nooit naar Manipur geweest en vindt de mogelijkheden van een 'synode' tussen de RP Church in N.-India en de RP Church in Manipur moeilijk te realiseren.

Na onze terugkomst kregen wij een brief van ds. Dorsey waarin hij zegt dat de presbytery toch goed ging en dat hij blij was met de suggesties, daar overgenomen, die het kerkelijk leven zullen bevorderen. Wat precies die suggesties zijn, schrijft hij niet. Hij heeft niet gezegd wat er gedaan werd m.b.t. het probleem in Hardwar.

3.i Conclusie en aanbeveling van het team uit Nederland over de RP Church

De eerste kennismaking met de RP Church was kort, maar het werd meteen duidelijk, dat we hier te maken hebben met een kerk met een Amerikaanse afkomst. De behoudende Amerikaanse Presbytery zendelingen, die niet meegingen met het liberalisme in de moederkerk in Amerika, zijn de geestelijke vaders van de RP Church in N. India. De kerk kunnen we dus vergelijken met onze zusterkerk in Z. Korea, de Kosin kerk. De onfeilbaarheid van de Schrift is een onomstreden overtuiging. De Westminster Standards worden gebruikt.

Wij vinden dat het contact met deze kerk voortgezet moet worden, met de hoop op een eventuele zusterkerkrelatie. Er is geen belemmering van andere internationale relaties.

4. Free Church of Central India

De Free Church in Jabalpur is in 1956 geïnstitueerd en komt voort uit de zending door de Free

Church in Schotland.

Op de ICRC-vergadering in Edingburgh was ds. David John als afgevaardigde aanwezig. Ds. O.J. Douma rapporteerde over zijn ontmoeting met ds. David John. Deputaten hadden het voornemen ook de Free Church te bezoeken. Na correspondentie met de Free Church bleek dat de slechte verbindingen teveel reistijd zouden vergen. In de hartelijke correspondentie bleek dat men deputaten graag wilde ontvangen en zelfs de presbytery bijeen wilde roepen.

Wij hebben de hoop uitgesproken elkaar te ontmoeten op de komende ICRC.-meeting in Nederland.

Wij kregen de volgende reactie:

'It may be a matter of interest to you that the Presbytery has sent a resolution to the Free Church of Scotland that the FCCI want a membership in ICRC conference in Holland in September 1993. Request for ticket and related information are also requested from them'.

De Free Church heeft een nauwe verbinding met de Reformed Presbyterian Church. Ds. David John staat op de lijst van board members van het Presbyterian Theological Seminary in Dehra Dun.

Uit een reisverslag van deputaten van de Free Church in Scotland konden wij lezen, dat aansluiting van de Free Church in Jabalpur bij de Reformed Presbyterian Church overwogen is. Gezien de grote afstand is men echter in dit spoor niet verder gegaan.

De Free Church is een kleine kerkgemeenschap. Zij onderschrijft de Westminster Confessie. Omdat er geen Hindi-vertaling is, ondertekenen de ouderlingen de 'Shorter Catechism', die door de Free Church in het Hindi is vertaald en wordt uitgegeven.

Adres: Free Church of Central India
c/o Free Church
Premnagar
Jabalpur, 482001
MP India

5. *Contact Rotterdam-Centrum onder Hindoestanen*

Op 13 maart 1990 ontvangen deputaten een rapport van een bezoek aan Pakistan en India door Ruud van Duinen, Ria Lems en Jean-Bart Bügel.

Zij schrijven ons:

'Enkele maanden geleden hebben wij een reis naar Pakistan en India gemaakt. We deden dit mede om nader kennis te maken met land en cultuur. Twee van ons zijn lid van de Hindostanenwerkgroep in Rotterdam, die nauw samenwerkt met ds. Roosenbrand. Wij hebben ook getracht in contact te komen met christenen in beide landen. Hierbij een kort overzicht van de contacten.'

In dit rapport werd verslag gedaan van een bezoek in Dehra Dun:

1. Reformed Presbyterian Church
2. Presbyterian Theological College met een bijlage over het College.

Op verzoek van de kerk van Rotterdam-Centrum hebben deputaten zich georiënteerd welke hulp vanuit Dehra Dun mogelijk is ter ondersteuning van het evangelisatiewerk onder Hindoestanen. Hierbij werd ook gedacht aan ondersteunende lectuur.

Deputaten hebben dit aan de orde gesteld en alle medewerking gekregen. In de vorm van evangelisatiefolders, een Urdu en Hindu Bijbelvertaling. In het kindertehuis in Bhogpur, dat onder de herderlijke zorg staat van de Reformed Presbyterian Church, ontvingen wij een liedboek en 4 tapes met 288 ingezongen melodieën van het eerste vers.

Bij een intensiever contact met het Presbyterian Theological College kan verdere hulp worden gezien.

T.a.v. de door Rotterdam gerapporteerde kerken in Pakistan en m.n. de United Presbyterian Church en haar Theologische school in Gujranwala lijkt een nadere oriëntatie nuttig.

Bijlage 4

Samenvatting van het rapport van het bezoek van de brs. ds. O.J. Douma en D.J. van Wijnen aan de synode van de Free Reformed Churches of Australia in mei 1992; de synode vond plaats van 18 mei t/m 8 juni 1992.

Van de zeven kerken die tot het verband van de 'Free Reformed Churches of Australia' (FRCA) behoren waren zes vertegenwoordigd door een predikant of een ouderling, van Launceston waren 2 ouderlingen afgevaardigd. Naast de afgevaardigden van BBK hebben ook ds. E. Fangidae van de 'Musyafirkerken' in Timor, Indonesië (waar thans ook ds. H. Knigge werkt) en ds. W.P. Gadsby van de 'Presbyterian Church of Eastern Australia' (PCEA) de synode toegesproken. (De PCEA is een zusterkerk van de Free Church of Scotland.)

De synode besloot de zusterkerkrelatie voort te zetten met de gereformeerde kerken in Canada, Korea, Zuid-Afrika, Indonesië en Nederland. Nieuwe deputaten kregen de opdracht om de uitwisseling van informatie met Korea te verbeteren. En wat betreft Canada: meer inhoud te geven aan de regels voor de correspondentie, o.a. met betrekking tot de contacten met de OPC. Wat Nederland betreft, tijdens de discussie over de commissie-voorstellen werd geen kritiek uitgebracht op de synodebesluiten van onze kerken. Wel was er bij enkele synodeleden felle kritiek op zaken binnen onze kerken, zoals de houding t.o.v. de E.O., de koers van het GPV, de leer over de kerk, het 'Grefo-verschijnsel' enz. Door de Nederlandse afgevaardigden is daarna opgemerkt dat het niet aangaat op deze manier ongesubstantieerde beschuldigingen uit te spreken.

De beide bestaande voorlopige relaties van kerkelijk contact n.l. met de 'Free Church of Scotland' en de 'Evangelical Presbyterian Church of Ireland' zal men voortzetten om te trachten te komen tot zusterkerkrelatie.

De synode ging nog niet over tot erkenning van de PCEA ('Presbyterian Church of Eastern Australia') als ware kerken. Door nieuwe deputaten zal nog verder worden gesproken over de verschilpunten, n.l. de zgn. open avondmaalstafel en de open preekstoel, en ook over de positie van de kinderen in het verbond. In zijn toespraak tot de synode sprak de afgevaardigde van de PCEA er zijn verwondering over uit, dat de synode wel de 'Free Reformed Church of Scotland' als ware kerk erkent, maar niet de PCEA die er uit voortgekomen is, en niet verschilt van de 'Free Reformed Church of Scotland'.

Deputaten van de FRCA brachten ter synode verslag uit van hun besprekingen met de deputaten van de 'Reformed Churches of Australia' (RCA). Die besprekingen resulteerden in de erkenning dat de G.S. '42 van de Gereformeerde Kerken in Nederland bovenschiftuurlijk heeft gebonden, dat de schorsingen en afzettingen in strijd waren met de K.O. en dat de RCA vroeger verkeerd gehandeld heeft door een relatie met de Synodale kerken aan te gaan (in 1982 verbroken). Na langdurige discussies besloot de synode pas verder met de RCA te spreken als de synode van de RCA in 1994 met leedwezen en berouw over haar handelwijze uitspreekt, dat de Vrijmaking in 1944 een werk des Heren is geweest. Onze deputaten hebben erop gewezen dat dit overvragen is.

Met betrekking tot de 'Reformed Presbyterian Church of Ireland' (RPCI) de 'Reformed Church of New Zealand' (RCNZ) en de 'Gereja-Gereja Masehi Musyafir' op Timor (GGMM) werd besloten de contacten met deze kerken voort te zetten. Indien één van de studenten van de GGMM geschikt zou blijken voor verdere theologische studie naar Hamilton in Canada te gaan, zullen de FRCA daarvoor financiële steun geven.

M.b.t. het lidmaatschap van de ICRC is een beslissing opnieuw uitgesteld.

Verder besprak de synode de rechten van afgevaardigden van buitenlandse kerken, en werden enkele aanpassingen aangebracht in de kerkelijke correspondentieregels.

Tenslotte besloot de synode het voorlopig gebruik van de NKJV (New King James Version) aan te bevelen, en werd voorts ook een voorlopige tekst van de Kerkorde vastgesteld.

De *conclusie* van de Nederlandse afgevaardigden was, dat de beoefening van dit mondeling

contact goed en wenselijk is. De laatste keer, dat de synode van de FRCA bezocht is namens de Nederlandse kerken, was 11 jaar geleden. Dat is wel een te lange periode.

Bijlage 5

Samenvatting van het rapport van het bezoek van ds. A. de Jager en ds. H. van Veen aan de 'Presbyterian Church of Eastern Australia' (PCEA) van 25 - 29 september 1992.

'Presbyterian Church of Eastern Australia' (PCEA)

In het begin van de 19e eeuw vestigden zich Schotse en Ierse emigranten in Australië. Zij brachten hun presbyteriaanse geloofsovertuiging en kerkelijke structuur mee. In 1823 werd de eerste Scots Church in Sydney gesticht en ook de eerste Presbytery gevormd.

Toen het in Schotland in 1843 tot een breuk kwam in de kerk, die leidde tot de vorming van de 'Free Church of Scotland', had dat ook gevolgen voor de 'Presbyterian Church of Eastern Australia', ontstaan. Enkele malen heeft deze kerk nog weer te lijden gehad van scheuringen.

De PCEA telt momenteel 15 gemeenten (sommige met meer dan één preekplaats) en 12 predikanten. Er zijn drie 'presbyteries'. Er is een nauwe band met de 'Free Church of Scotland': de predikanten van de PCEA zijn aan de Free Church College te Edinburgh opgeleid.

In de zending wordt er ook nauw samengewerkt met de 'Free Church of Scotland', in Zuid-Afrika, Peru en India. Eigen zendingswerk is er op Fiji waar een klein presbyteriaanse kerk is ontstaan.

Evenals de FCS heeft de PCEA de drie Westminster Standards als belijdenisgeschriften. Ze staat evenals de FCS voor de 'purity of worship': in de eredienst alleen psalmen en dan zonder begeleiding van muziekinstrumenten.

Vanaf 1949 was de PCEA lid van de Geref. Oecum. Synode (GOS) totdat ze in 1981 hiermee brak vanwege leerstellig verval en het ontbreken van tucht in sommige van de grotere lidkerken. In 1985 werd de PCEA lid van de ICRC. Sinds 1983 is de PCEA in gesprek met onze Australische zusterkerken, de FRCA. Er is nog geen zusterkerkrelatie ontstaan, omdat de FRCA ernstige bezwaren heeft tegen het beleid van de PCEA met betrekking tot de toelating tot de kansel en tot de avondmaalstafel.

In gesprekken met de broeders van de PCEA kwam uit, dat men het optreden van sommige deputaten van onze Australische zusterkerken ervaart als arrogant en belerend. In feite wordt als eis gesteld, dat de PCEA eerst 'op de vrijgemaakte lijn' zou moeten overgaan eer er ook maar sprake zou kunnen zijn van enige erkenning als ware kerk van de Here Jezus Christus. Over deze houding van onze zusterkerken hebben onze afgevaardigden openlijk hun teleurstelling uitgesproken. Benadrukt werd dat de Nederlandse afgevaardigden de FRCA niet voor de voeten willen lopen. Eveneens dat hun bezwaren wel punten van bespreking zijn voor de Nederlandse kerken. Maar de Gereformeerde Kerken in Nederland stellen volledige overeenstemming op genoemde punten niet als voorwaarde vooraf voor erkenning als zusterkerk. Daarvoor valt te verwijzen naar de besluiten die de diverse synodes hebben genomen inzake de verhouding met kerken in Schotland en Noord-Ierland, die veelszins dezelfde praktijken kennen als de PCEA.

De Gereformeerde Kerken hebben in art. 47 K.O. immers uitgesproken dat buitenlandse kerken op ondergeschikte punten van kerkorde en kerkelijke praktijk niet mogen worden veroordeeld. Tegelijk is het zinvol en wenselijk er binnen de relatie als zusterkerken over te blijven spreken. In de gesprekken bleek bij de broeders van de PCEA openheid en bereidheid tot luisteren.

Tegen de praktijken die de Gereformeerde Kerken hanteren hebben de broeders van de PCEA ook wel bedenkingen, b.v. op het punt van de liturgie (het zingen van gezangen en het gebruik van muziekinstrumenten in de eredienst). Toch is het voor hen geen belemmering voor de erkenning als kerk van Christus.

Onze deputaten hebben bij de broeders van de PCEA aangedrongen om het gesprek met de FRCA te blijven voortzetten en het geduld niet te verliezen.

Conclusies en voorstellen

Op grond van de beschikbare informatie is de Nederlandse deputatie tot de conclusie geko-

men, dat de 'Presbyterian Church of Eastern Australia' (PCEA) een trouwe kerk van onze Here Jezus Christus is.

Er bestaan verschillen in kerkelijke praktijk. Maar men heeft ons verzekerd dat bij de toelating van een 'reformed baptist' of een 'evangelical' tot de kansel, er voor gewaakt wordt, dat geen dwalingen worden toegelaten. En als leden van andere kerkgemeenschappen tot de avondmaalsviering worden toegelaten, kan dat alleen na een gesprek vooraf met de predikant en/of kerkeraad. Zo kan niet gesproken worden van een 'open avondmaalstafel'. De prediking is schriftuurlijk te noemen: er is oog voor het verbond en de heilshistorie.

De roeping tot zending en evangelisatie krijgt veel aandacht. Men is wars van oecumenisme, dat de waarheid van Gods Woord geweld aandoet. Vandaar de breuk in 1982 met de GOS. En vandaar ook de wens te komen tot intensievere relaties met de FRCA ('Free Reformed Churches in Australia') en de Gereformeerde Kerken in Nederland. Men werkt mee aan de ICRC en wil ook de ICRC 1993 in Zwolle-Zuid met een delegatie van 2 man bezoeken. Ook steunt men het werk van de MERF op Cyprus en dat van 'Christian Witness to Israel'.

Ons voorstel is de synode van Ommen bovenstaande conclusies voor te leggen en te verzoeken uit te spreken, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland de PCEA erkennen als trouwe kerk van onze Here Jezus Christus.

Op grond van deze uitspraak zou de PCEA in de kerkrechtelijke zin van het woord een zusterkerkrelatie kunnen worden aangeboden, maar daarmee zouden wij vooruitlopen op besluiten in deze richting van haar zusterkerken in Australië, de FRCA. Daarom is het beter voorlopig nog te wachten met een formele zusterkerkrelatie aan te bieden.

Wel zal de PCEA op de hoogte worden gesteld van de bevindingen van de deputaten uit Nederland, en de conclusies die zij trokken.

Aan deputaten van de FRCA zal de ongerustheid worden overgebracht over de impasse, waarin de contactoefening van deze kerken met de PCEA kennelijk lijkt te zijn terecht gekomen. Tevens over de negatieve indruk die bepaalde deputaten van de FRCA door hun wijze van optreden binnen de PCEA hebben achtergelaten.

Wij zullen onze zusterkerken in Australië (de FRCA) erop dienen te wijzen, dat zij niet eigen rijkdom mogen gebruiken om andere kerken, met een heel andere geschiedenis dan de Gereformeerde Kerken in Nederland die door de Vrijmaking zijn gestempeld, de maat te nemen. Onvoldoende wordt dan rekening gehouden met het feit, dat de Here met zijn kerk in elk land een eigen weg is gegaan. Van een delen van eigen rijkdom met anderen en omgekeerd komt zo niets terecht. We hopen en bidden dat de kerken in Nederland en haar zusterkerken in Australië samen op kunnen blijven trekken, ook waar het gaat om het beleid t.a.v. andere kerken van gereformeerde belijdenis. Wij zijn ervan overtuigd dat velen in de FRCA ook niets liever zouden willen.

Bijlage 6

Samenvatting van het rapport van het bezoek van ds. A. de Jager en ds. H. van Veen aan de 'Reformed Churches of New Zealand (RCNZ) van 30 september t/m 9 oktober 1992.

'Reformed Churches of New Zealand'

De 'Reformed Churches of New Zealand' hebben haar ontstaan te danken aan de emigratie na de Tweede Wereldoorlog. Aanvankelijk kozen de emigranten afkomstig uit de Nederlands Hervormde Kerk, de Synodaal-Gereformeerde en andere kerken in Nederland voor aansluiting bij de Presbyterian Church. Maar omdat de Presbyteriaanse kerk op wezenlijke punten afweek van de gereformeerde leer werd in maart 1953 te Christchurch de eerste 'Reformed Church' geïnstitueerd. In datzelfde jaar vond ook instituering plaats van Reformed Churches op nog vijf andere plaatsen. Ook vrijgemaakte en christelijk gereformeerde emigranten sloten zich bij deze kerken aan. Ook mensen met een presbyteriaanse achtergrond zijn leden van deze kerken. Het is een unieke situatie, dat mensen van zo verschillende kerkelijke herkomst samenleven en samenwerken in één gereformeerd kerkverband.

Momenteel maken 17 gemeenten deel uit van de RCNZ. Het ledental is plm. 3000. Er zijn 16 predikanten en 1 emeritus-predikant. Voor de opleiding tot de dienst des Woords maakt men gebruik van het Reformed Theological College in Geelong (Australië). Maar er zijn ook predikanten met een andere achtergrond. Eén broeder heeft in Hamilton gestudeerd en vervolgt zijn studie doctoraal theologie momenteel aan de Theologische Universiteit, Broederweg, Kampen.

De RCNZ hebben kerkelijke relaties met de 'Reformed Churches of Australië' (RCA), de Christian Reformed Church NA (CRCNA), de Orthodox Presbyterian Church (OPC), de Geref. Kerke Suid-Afrika (GKSA) en met de Christelijke Gereformeerde kerken in Nederland (CGK). Zij hebben gebroken met de Synodaal-Gereformeerde kerken (GKNsyn.) en zijn uit de GOR gestapt.

Van 28 september t/m 3 oktober 1992 is de driejaarlijkse synode van de RCNZ gehouden. Omdat het kerkverband slechts 17 gemeenten telt, zijn alle plaatselijke kerken rechtstreeks op de synode vertegenwoordigd door een predikant en een ouderling. De confessionele basis van de RCNZ is zowel de drie formulieren van eenheid als de Westminster Confessie.

Vanwege een verschillende historische achtergrond valt een drietal verschillen op binnen deze kerken. Een (vooral oudere) generatie predikanten en kerkleden die vanouds een band met de Synodaal-Gereformeerde kerken in Nederland hebben, hopen op een keer in de GOR zonder de Synodaal-Gereformeerde kerken, en ook op een keer ten goede binnen de 'Christian Reformed Church of North America' (CRCNA). Ook zijn zij heel voorzichtig in hun kritiek op de 'Reformed Churches of Australia' (RCA). Toch willen zij van harte gereformeerd zijn. Een tweede groep is te typeren als voluit gereformeerd. Sommigen van hen zijn zelfs via het presbyterianisme tot gereformeerde overtuigingen gekomen (zowel dogmatisch als kerkrechtelijk). Zij willen graag met onze kerken een zusterkerkrelatie aangaan, willen deelnemen aan de ICRC, willen de relatie met de CRCNA opschorten of zelfs verbreken, staan kritisch tegenover de ontwikkelingen in de RCA en willen vasthouden aan de gereformeerde wijze van kerkregering.

Tenslotte zijn er ook enkele predikanten overgekomen uit de presbyteriaanse kerk van Nieuw-Zeeland. Zij willen eveneens een schriftuurlijk-confessionele koers varen, maar zijn op een aantal punten minder belijnd. Zij denken meer vanuit persoonlijke geloofsbeleving. Ondanks deze verschillen is er de hartelijke begeerte elkaar vast te houden en in het gereformeerde spoor verder te gaan.

De synode van de RCNZ heeft niet zonder zorgen de zusterkerkrelatie met de 'Reformed Churches of Australia' (RCA) voortgezet. De RCNZ betreuren de beslissing van de RCA geen colloquium doctum meer te houden bij overkomst van predikanten van zusterkerken in het buitenland. Ook sprak de synode haar bezorgdheid uit over de beslissingen van de synode van de RCA inzake de verhouding van Woord en Geest en over de vrouw in het ambt. Aan de RCA wil de synode nogmaals laten berichten waarom de RCNZ gebroken heeft met de GOR.

Naar de ICRC 1993 te Zwolle-Zuid zullen twee waarnemers van de RCNZ worden gezonden.

Met betrekking tot de Nederlands Gereformeerde kerken besloot de synode, dat in verdere correspondentie met deze kerken opnieuw zal worden aangedrongen op een oplossing van de kwestie van de vrouw in het ambt in overeenstemming met Schrift en belijdenis. Aan de Christelijke Gereformeerde kerken zal gevraagd worden wat de reden is van de stagnatie in haar contacten met de Nederlands Gereformeerde kerken en de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt).

Met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) zal de correspondentie en uitwisseling van informatie worden voortgezet met het oog op nauwere banden. Deze laatste zinsnede is per amendement toegevoegd en unaniem door de synode aanvaard.

Een voorstel van deputaten om de zusterkerkrelatie met de 'Christian Reformed Church of North America' (CRCNA) op te schorten ging de meerderheid van de synode nog te ver. Wel werd besloten aan de CRCNA een brief met vermaan over haar koers te sturen. Daarin zal worden gewezen op de recent genomen beslissingen inzake de kwestie van schepping en evolutie en van de vrouw in het ambt, met daarachter de zaak van het Schriftgezag.

De conclusie van de Nederlandse deputatie is, dat het bezoek heel vruchtbaar is geweest en dat de contacten met de RCNZ verstevigd zouden moeten worden met het oog op een toekomstige zusterkerkrelatie.

TWEEDE AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE BETREKKING- EN MET BUITENLANDSE KERKEN

Ermelo, 7 juni 1993

Aan de Generale Synode te Ommen
in handen van commissie 3

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In aansluiting op het onder par. 6.2.4 van het aanvullend rapport gestelde over Benin willen deputaten BBK u een voorstel doen, waartoe zij jl. zaterdag 5 juni hebben besloten. Zij danken voor de ruimte die commissie 3 heeft gegeven om dit voorstel nog op dit tijdstip in te dienen.

Hieronder volgt het voorstel:

A. Materiaal

1. reisverslag van DVN van br. M. van Hulst over Benin dd. maart/april 1992;
2. verslag bezoek Benin directeur DVN, br. B. Bolt, van 4 tot 11 december 1992;
3. brief dd. 31-12-92 van de Eglise Reformée Confessante au Benin, waarin ons geestelijke samenwerking wordt gevraagd;
4. rapport van ds. en mevr. A. Kooij - Oggel betr. bezoek aan Benin van 16--27 febr. '93;
5. commentaar van br. Van Hulst (DVN) op rapport ad 4 (persoonlijk);
6. memo dd. 19-3-93 van ds. A. Kooij;
7. profielschets van uit te zenden persoon, opgesteld door DVN.

B. Inleidende opmerkingen

1. Deputaten achten het verlenen van geestelijke hulp nodig en ook mogelijk door uitzending van een kerkelijk opbouwwerker voor langere tijd; in eerste instantie voor drie jaar. Die hulp heeft o.m. ten doel de geringe kennis over het Evangelie te versterken, en het geloofsleven en de christelijke ethiek van de kerkleden te voeden met de Schrift en hen nadere kennis bij te brengen van gereformeerde kerkregering en kerkelijk samenleven.
In het deskundig rapport van DVN wordt duidelijk gemaakt, dat deze geestelijke steun noodzakelijkerwijze vergezeld dient te gaan van versterking van de economische mogelijkheden van de kerkleden via ontwikkelingsbewustwording en -samenwerking (zie rapport ad 2 DVN conclusies 5, 6, 10 en 11 en aanbevelingen 3 en 4).
2. De vraag kan gesteld worden of -- gezien de geestelijke situatie van de kerk te Benin -- deze hulpverlening wel tot het takenpakket van BBK behoort en of het wellicht zendingswerk is. Die vraag is legitiem. Maar het kan erg lang duren dat een weg via een (zendende) kerk gevonden en gerealiseerd kan worden. Dit is o.i. onverantwoord, temeer daar het model Zaïre uit 1990 aangetoond heeft, dat deputaten inderdaad tot dit werk gerechtigd zijn. Daarom willen deputaten zo snel mogelijk actie ondernemen, uiteraard op verantwoorde wijze. Intussen kan uitgekeken worden naar een plaatselijke kerk, die dit werk van BBK kan overnemen (model Zaïre). Uiteraard zal DVN met zo'n overdracht akkoord moeten gaan.
3. Dit project past o.i. binnen de criteria die deputaten willen hanteren bij de hulpverlening. Wij wijzen daarbij op rapport 2 *Onbekrompen delen* par. 8.1, de eerste twee gedachtenstreepjes. Immers het gevolg van hulp moet o.a. zijn: het komen tot een zusterkerkrelatie.
Ook de criteria van de zg. Beleidsaanbeveling, zoals die door de AV van BBK op 5 juni zijn aanvaard, zijn hanteerbaar bij de voorgestelde hulp aan de ERCB.
4. Indien iemand wordt gevonden die in dienst treedt bij DVN, dan mag verondersteld worden dat hij een professionele begeleiding krijgt, voor de organisatie waarvan dep. BBK niet of nauwelijks know how en tijd en mankracht in huis hebben.

C. Voorstel aan de generale synode

Deputaten BBK stellen aan de GS voor, deputaten te machtigen

1. de door de ERCB gevraagde geestelijke samenwerking aan te gaan en in dat kader kerkelijke hulp te bieden, op part-time basis;
2. met DVN een samenwerking aan te gaan om samen iemand uit te zenden die dit werk gaat doen, waarbij de bedoelde persoon
 - samen door DVN en dep. BBK wordt benoemd;
 - in dienst komt van DVN;
 - voor het 'kerkelijk' werk verantwoording aflegt aan dep. BBK;
3. de helft van de kosten te vergoeden aan DVN met een maximum van f 50.000,- per jaar;
4. -- indien nodig en mogelijk -- voor deze hulpverlening een plaatselijke gemeente te zoeken, die dit werk van dep. BBK overneemt, met akkoord van DVN.

D. Gronden

1. De ERCB in Benin zijn op de weg van onze kerken geplaatst en zij hebben in de naam van de Here Christus om geestelijke samenwerking gevraagd. Wij kunnen hun bestaan en hun noden niet negeren. Dit zou onverantwoord zijn.
2. Wanneer door de bedoelde hulp en samenwerking het gereformeerd karakter van de ERCB versterkt wordt, kan dit een gunstige uitstraling hebben naar andere Franstalige landen ten noorden van de evenaar, die zwaar onder invloed staan van de opdringende islam en van allerlei sekten.
3. Het uitzenden van iemand die alleen maar 'kerkelijk opbouwwerk' doet, bijvoorbeeld een 100% theoloog, miskent de samenhang tussen geestelijke nood en materiële ellende. Het is in de praktijk van DVN gebleken, dat beide 'noden' integraal moeten worden aangepakt om een zo goed mogelijk resultaat te bereiken.
4. Bij de voorgestelde samenwerking tussen BBK en DVN kunnen dep. BBK gebruik maken van de expertise van DVN op ontwikkelingsgebied in de derde wereld. BBK hoeft niet zelf dit wiel meer uit te vinden. Dit komt de effectiviteit van de hulpverlening door dep. BBK ten goede.
5. Indien een plaatselijke gemeente dit werk van BBK zou overnemen, dan heeft dit minstens twee effecten:
 - de hulp aan en de samenwerking met de ERCB komt via een plaatselijke gemeente dicht bij de kerkleden te staan (van die gemeente);
 - dep. BBK krijgen dan meer ruimte voor andere c.q. nieuwe activiteiten ten behoeve van de broederschap in de wereld.

Broeders, deputaten BBK leggen dit voorstel aan u voor en zij hopen dat uw vergadering hun de gevraagde machtiging wil geven, opdat ook op deze manier onze kerken de rijkdom in Christus onbekrompen zullen delen met de broederschap in Benin.

U bij uw beraadslagingen de leiding van de Heilige Geest toebiddend, met broedergroeten, namens deputaten BBK

w.g. Jac. van der Kolk, voorzitter sectie Europa en Afrika

Rapport Deputaten betrekkingen met de buitenlandse kerken deel II

Onbekrompen delen:
materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken.

aan G.S. Ommen 1993

INHOUD

1. Waaron betrekkingen met buitenlandse kerken?
2. Beknopte geschiedenis
3. Historisch overzicht van de materiële hulpverlening
4. Probleemstelling
5. Enige belangrijke onderscheidingen
 - 5.1 Kerkelijk gemeenschap en materiële hulp
 - 5.2 Te onderscheiden hulpverleners
 - 5.3 Te onderscheiden hulpvragers
 - 5.4 Te onderscheiden vormen van steunverlening
 - 5.5 Te onderscheiden maatschappelijke situaties
 - 5.6 De aard van de internationale relaties tussen kerkelijke hulpgevers en -ontvangers
6. Beperkingen en criteria
 - 6.1 De diaconale taak van de kerken
 - 6.2 Het particulier initiatief
 - 6.3 Zendingsaspecten
 - 6.4 De invloed van de verscheidenheid van hulp biedenden
 - 6.5 De invloed van de verscheidenheid van hulp ontvangenden
7. De organisatorische opzet van de hulpverlening
 - 7.1 Uitgangspunten
 - 7.2 Beleidszaken
 - 7.3 Facilitaire aangelegenheden
8. Bespreking van de concrete vragen van de Generale Synode van Leeuwarden aan deputaten BBK

Bijlage 1

Bijlage 2

WOORD VOORAF

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 vroeg aan deputaten BBK te bestuderen of en in hoeverre het kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar is om als generale synode deze deputaten te machtigen de hulpverlening voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk aan buitenlandse kerken uit te breiden.

Een tweede daarbij komende vraag betrof de eventuele wenselijkheid om deze hulpverlening aan genoemde deputaten op te dragen of daarvoor een afzonderlijk deputaatschap te benoemen.

Bij de beantwoording van deze vragen, zo bepaalde de synode, zouden deputaten rekening moeten houden met de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk, indien zij de mogelijkheid van een kerkverbandelijke coördinatie van dit kerkelijk hulpverleningswerk onderzoeken.

Ook zouden deputaten overleg moeten voeren met reeds bij dit hulpverleningswerk betrokken instanties.

Voor de letterlijke tekst van de opdracht van de synode zie bijlage 1.

Na bespreking van deze opdracht van de synode besloten deputaten BBK ter voorbereiding van een rapport aan de synode van Ommen in 1993 binnen het geheel van deputaten een afzonderlijke sectie te vormen. Deze sectie heeft een aantal malen vergaderd en bestond uit de broeders ds. O.J. Douma, prof. Dr. A.J. Hendriks, ds. J. Kramer, Jac. van der Kolk, J. Lenting, prof. drs. K. Wezeman en D.J. van Wijnen.

Het resultaat is het voorliggende rapport, opgesteld door br. A.J. Hendriks.

Het rapport is behandeld in de vergadering van deputaten BBK op 20 juni 1992 en ter verzending aan de kerken en de Generale Synode van Ommen vastgesteld.

Het rapport heeft als opschrift ontvangen de titel: 'Onbekrompen delen'.

Daarmee wordt verwezen naar 2 Korintiërs 9 : 13, waar wordt aangegeven hoe het onbekrompen delen verbonden is met het gehoorzaam belijden van het evangelie van Christus.

1 *Waarom betrekkingen met buitenlandse kerken?*

Het onderhouden van betrekkingen met buitenlandse kerken wordt in art. 47 van de Kerkorde aldus geregeld:

'Over de relatie met kerken in het buitenland beslist de generale synode. Met kerken van gereformeerde belijdenis zal, zoveel mogelijk, kerkelijke gemeenschap geoefend worden. Op ondergeschikte punten van kerkorde en kerkelijke praktijk zullen buitenlandse kerken niet veroordeeld worden.'

Uit de tekst van dit artikel blijkt in de eerste plaats de beslissende betekenis van de opstelling van de generale synode ten aanzien van buitenlandse kerken.

Gedurende de laatste decennia is onder de kerkleden het aantal buitenlandse contacten zeer sterk toegenomen. Door zakenreizen, vakantiereizen en verblijf in het buitenland in het algemeen is de kennis van de omstandigheden, waarin christgelovigen daar verkeren, groot. Soms is er reden voor verbazing over wat God door zijn Woord en Geest tot stand heeft gebracht.

Soms zijn we begaan met onze medechristenen om wat zij moeten missen. Vanuit onze rijkdom (met name de geestelijk erfenis, die we in de loop der geschiedenis in Nederland ontvangen hebben) willen we hen dan steunen.

Omdat de persoonlijke ervaringen van kerkleden onderling kunnen afwijken, is het goed een gemeenschappelijke regeling te hebben. Daarom is het beter dat de generale synode beslist ten aanzien van de verhouding tot buitenlandse kerkelijke gemeenschappen. Wanneer individuele kerkleden met buitenlandse kerken in aanraking komen, mag van hen worden verwacht dat zij zich richten naar de officiële kerkelijke standpuntbepaling.

De internationale rol van de belijdenis

Artikel 47 van de K.O. zegt dat de gereformeerde belijdenis het gezichtspunt is van waaruit de beslissing van de generale synode genomen dient te worden. De gereformeerde belijdenis is

het uitgangspunt voor de beleving van de kerkelijke gemeenschap. Ook in internationaal verband.

De geweldige uitbreiding en intensivering van internationale contacten in de laatste decennia leidt er toe dat het ook van jaar op jaar belangrijker wordt om zich van de centrale positie van die belijdenis bewust te zijn en daarnaar zich te gedragen.

In de 'Regels voor het beoefenen van zusterkerkrelaties' heeft de synode van Leeuwarden 1990 vastgelegd hoe het kerkelijk gedrag in deze tijd behoort te zijn (acta art. 93). Samengevat komt het neer op:

1. het op elkaar toezien van de kerken dat niet wordt afgeweken van de gereformeerde leer;
2. het informeren van elkaar terzake van de kerkelijke besluitvorming;
3. het aanvaarden van elkaars leden en
4. het openstellen van de kansels voor elkaars predikanten.

Met andere woorden: het is de roeping van de kerken elkaar in internationaal kader te helpen om te blijven bij de gereformeerde belijdenis. Handhaving van de belijdenis, onderhouden van de avondmaalsgemeenschap en instandhouding van de prediking zijn sleutelbegrippen in het internationaal kerkelijk verkeer.

Zorgvuldige standpuntbepaling

Geconstateerd kan worden dat de genoemde synode ook vastgesteld heeft met welke buitenlandse kerken zulk een zusterkerkrelatie bestaat.

Voorts is besloten aan enkele buitenlandse kerken deze zusterkerkrelatie aan te bieden.

En tenslotte kan hier worden vermeld dat door de synode ook opdracht is gegeven nieuwe contacten te leggen. En om bestaande contacten te intensiveren met die kerken in het buitenland waarmee mogelijk in de toekomst kerkelijke gemeenschap zou kunnen worden aangegaan.

De synode heeft om dit te doen deputaten aangewezen. Deze deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken vormen de tussentijdse instantie tussen twee synodes in om de betrekkingen met buitenlandse kerken te verzorgen en nieuwe besluiten voor te bereiden. Daartoe hebben zij een instructie.

Art. 47 K.O. bevat een zinsnede die hierbij erg belangrijk is. Buitenlandse kerken zullen op ondergeschikte punten van kerkorde en kerkelijke praktijk niet veroordeeld worden, zegt het artikel. De geschiedenis van elk land is anders. De totstandkoming van kerken in het buitenland en de wijze van kerkelijke inrichting en van kerkelijke samenleving tonen van land tot land dan ook verschillen.

Aangezien de synode van Leeuwarden met het vaststellen van de regels voor het onderhouden van een zusterkerkrelatie op een bepaalde wijze inhoud gegeven heeft aan de wederzijdse verhoudingen (zie hiervoor), is het heel goed mogelijk, dat er kerken en/of broederschappen in het buitenland worden aangetroffen, waarmee het onderhouden van zulk een relatie niet of voorshands niet mogelijk is, zonder de inhoud van de zusterkerkrelatie als zodanig geweld aan te doen. Het vraagt dus om zorgvuldige waarneming en beraad om in Nederland tot een standpuntbepaling te komen. Voor een onbevangen en hartelijk beoefende kerkelijke gemeenschap is dit een goede aanpak.

Materiële bijstand

Over het toezien op elkaar door zusterkerken wordt in art. 47 K.O. wel gesproken; over onderlinge materiële bijstand niet. Nu de omstandigheden, waaronder de zusterkerken leven, internationaal uiteenlopend blijken te zijn, is het wenselijk zich op een aantal aspecten van materiële bijstand te bezinnen.

2 Beknopte geschiedenis

Toen de Gereformeerde Kerken in Nederland zich onder deze naam presenteerden in 1892 kwam ook een deputaatschap voor betrekkingen met buitenlandse kerken tot stand. Met de instelling daarvan knoopte men vast aan de oude traditie van belangstelling voor en meelevens met kerken van gereformeerde confessie in het buitenland. Uit de instructie bleek dat de

instelling in het algemeen ten doel had aan deze relatie vorm en inhoud te geven.

Overigens waren de contacten met het buitenland bescheiden. Zij beperkten zich voornamelijk tot zulke kerken, die vroeger of later waren ontstaan uit emigratie vanuit Nederland. Een uitzondering vormden de contacten met Schotland. Mocht er incidenteel al eens iets meer zijn dan was dat meestal niet blijvend van aard. Na de tweede wereldoorlog kwamen er bij andere kerken in ons land veel meer contacten. De synodale kerken, en even later ook de christelijke gereformeerde, namen deel aan de in 1948 opgerichte Gereformeerde Oecumenische Synode (GOS). Daar meldden zich voor het lidmaatschap niet alleen zulke kerken, die waren ontstaan uit de zendingsarbeid van de Gereformeerde Kerken in Nederland, maar ook kerken die in en na de oorlog banden hadden gekregen met de Christian Reformed Church in Amerika. En ook de dochterkerken van Zuidafrikaanse gereformeerde kerken en een aantal presbyteriaanse kerken gingen meedoen.

Voor onze kerken kwam de vermeerdering van het aantal contacten veel later op gang. Aanvankelijk waren er zelfs alleen maar de relaties met kerken ontstaan uit emigratie van vrijgemaakten. Pogingen om de banden met de Christian Reformed Church en de Gereformeerde Kerk van ZuidAfrika te herstellen liepen tot nu toe op niets uit. Van die kant bleef men de synodale kerken erkennen als de historische Gereformeerde Kerken in Nederland.

Ontwikkelingen na 1960

In de zestiger jaren evenwel begon zich enige verandering af te tekenen. Vrijwel altijd door persoonlijke contacten met de deputaten voor buitenlandse kerken kwam er voor onze kerken belangstelling in het Verre Oosten. Met de Kosin-kerk van Zuid-Korea mocht het zelfs uitlopen op een zusterkerkrelatie. Maar andere kerken, zoals de Reformed Church of Japan, bleven tegenover ons een aarzelende houding aannemen. Zij participeerden in de GOS, een contact dat voor ons zeer bezwaarlijk bleef, maar waar de jonge en meestal kleine kerken van het Oosten veel waarde aan hechtten. Voor hen was deelname aan de GOS vaak het enige contact met de kerkelijke buitenwereld.

Men wilde er ook eigenlijk niet aan dat de toestand in de grootste lidkerk van de GOS, de synodale kerk hier te lande, zo bedenkelijk was als van onze zijde werd gezegd en aange-toond.

Vanzelfsprekend moest op dit punt eens het uur der waarheid slaan. Toen het aanbrak waren het kerken van presbyteriaanse signatuur die als eersten de consequentie trokken en met de GOS braken: de Evangelical Presbyterian Church of Ireland en de Free Church of Scotland.

Hierna ging de International Conference of Reformed Churches (ICRC) van start. Het moet tot grote dankbaarheid stemmen dat er voor de ICRC zoveel belangstelling is gekomen. Het aantal lidkerken is steeds maar toegenomen en elke volgende bijeenkomst mag zich verheugen in een groter aantal waarnemers. Maar daardoor komen onze kerken dan nu wel in aanraking met vrij veel kerken van over de hele wereld, waarmee we tot dusver geen contact hadden op de oude vertrouwde manier, namelijk via deputaten. Er is nu een band via het lidmaatschap van de ICRC. Of we kennen bepaalde kerken omdat zij zich door waarnemers op de ICRC laten vertegenwoordigen.

We zullen ons vertrouwd moeten maken met het feit dat we binnen de ICRC de kerken zijn met het op één na grootste zielenaantal. Alleen de Kosinkerk overtreft ons op dit punt. Men acht onze kerken tot meer stimulerende hulp in staat dan andere kerken, zowel materieel als immaterieel.

Dat is een gegeven dat ons klein mag maken vanwege dankbaarheid. Vergelijkenderwijs mogen we zeggen dat God ons onverdiend veel heeft gegeven in ons historisch erfgoed en de vernieuwde bezinning daarop. Ook met mogelijkheden op stoffelijk gebied heeft onze God ons bevoorrecht. Uiteraard brengt dat mee dat we onze verantwoordelijkheid moeten kennen en aanvaarden.

3 Historisch overzicht van de materiële hulpverlening

De vroegste periode

Onder deze periode wordt verstaan het tijdperk van de Afscheiding tot de Vrijmaking. In deze periode is op materieel gebied naar de buitenlandse kerken toe weinig, en zeker niet systema-

tisch, hulp verleend.

De eerste materiële steun is gegeven in 1857, toen de synode van Leiden besloot tot hulp aan de gereformeerde kerken van ds. Dirk Postma in *Zuid-Afrika*. Nadien is in de betrekkingen met Zuid-Afrika alleen sprake van materiële hulp vanuit dat land aan Nederland, toen de synode van Franeker van 1863 te maken kreeg met collecten uit Zuid-Afrika voor slachtoffers van een watersnood.

Sedert de synode van Utrecht van 1877 is er van geregelde financiële steun sprake aan de gereformeerde kerken in *Duitsland*, namelijk in Bentheim, Breslau, Duisburg, Gorlitz en andere plaatsen. Ook na de eerste wereldoorlog is in de kerken gecollecteerd voor de kerken in Duitsland, blijkens de handelingen van de synode van Utrecht in 1923. Ook werd in 1923 een commissie van 5 deputaten benoemd, die collecten uit de kerken inzamelden, om het studeren in Amsterdam en Kampen voor studenten uit *Hongarije* mogelijk te maken.

De synode van Groningen 1927 sprak uit 'dat het wenschelijk is, dat de steun aan de Hongaarse studenten door de gereformeerde kerken alleen geschiedt door middel van de door haar benoemde deputaten'.

De synode van Middelburg 1933 besloot 'deputaten op te dragen, aan de kerken te vragen een halve collecte per jaar, of een bijdrage, jaarlijks te willen afdragen'.

Sneek 1939 adviseerde de dep. ad hoc 'zich zelf te wenden tot alle classes met het verzoek een classicalen deputaat te benoemen, die de zaak der Hongaarsche studenten behartigt, stimuleert, de bijdragen int en aan den penningmeester der deputaten afdraagt'.

De periode na de Vrijmaking

De materiële hulpverlening had aanvankelijk een plaatselijk karakter. Het begon met hulp aan *Korea*: Spakenburg (Chah), Groningen-Zuid (Hur), Zwolle (B.M.Lee), Assen (Su), Groningen-Noord (Pyun), Emmen/Hoogeveen/Stadskanaal (park), en dat zijn dan nog niet eens alle kerken, die voor eigen rekening studenten/predikanten in Kampen lieten studeren. Daarnaast bestond de actie *Koreva* (Groningen) voor evangelisatie in Seoul. An-Kosan-Ri ontving z'n inkomsten voornamelijk uit de noordelijke provincies.

De synode van Hoogeveen van 1969 besloot dep. Correspondentie Buitenlandse Kerken op te dragen 'overleg te plegen met die instanties, die hulp verlenen voor kerkelijke doeleinden aan de Koreaanse broederschap om deze hulp ook in kerkelijke banen te leiden'.

Teneinde de kerken in Korea te helpen met bv. gastcolleges, leatuurvoorziening of financiën en ook in verband met het onder Ila genoemde doel, kregen deputaten opdracht om collecten van de kerken te vragen.

Intussen had de General Assembly van de PCK te Seoul een commissie benoemd, die de financiële steun aan evangelisten in Korea zou regelen. Daarbij vroegen Koreaanse deputaten wel de financiële hulp in Nederland 'te coördineren en te concentreren op het seminarie'. Zo was er een voorlopige samenwerking tot stand gekomen tussen deputaten CBK en het LAC (Landelijk Actie Comité, prof. Doekes e.a.). Ook gingen *Koreva* en An-Kosan-Ri samenwerken inzake hulpverlening aan evangelisten in Korea.

De synode van Hattem 1972 was daarbij van oordeel 'dat de behartiging van de financiële aangelegen het best gediend wordt met over te gaan tot het instellen van een financieel deputaatschap onder de naam 'deputaten SKK')' en ook 'dat het in de gegeven omstandigheden wijs is de leden van het LAC voor benoeming als leden van dit deputaatschap in aanmerking te laten komen, gezien het feit dat zij reeds werkzaam waren voor financiële steun aan kerkelijke arbeid in Korea en de relatie reeds is gelegd tussen de deputaten CBK en het LAC, hetgeen impliceert dat het LAC als zodanig niet meer zal voortbestaan'.

Het bovenstaande betrof de geregelde hulp aan Korea.

Daarbij kwam nu de hulp bij de nieuwbouw van het seminarie. Het ging om een bedrag van

zo'n f 900.000,=.

Van belang is de Schriftuurlijke aanbeveling, die de synode daarbij aangereikte (pag. 55 CII Zij is van oordeel):

'1. dat de beoefening van de gemeenschap der heiligen naar o.a. 1 Cor. 12 en Ef. 3 : 14-19 (Generale Synode van Hoogeveen, Acta art. 381, pag. 395) ook hulp in financieel opzicht in zich draagt, 2 Cor. 8 : 1-15' en ook (DII Zij is van oordeel) '2. dat door het gereformeerde kerkvolk de hartelijke bereidheid dient te worden getoond naar vermogen hulp te bieden (bij de nieuwbouw voor het seminarie te Pusan) naar 2 Cor. 9 : 12, 'want het dienstbetoon met deze ondersteuning draagt niet alleen bij tot de behoeften der heiligen maar het is ook overvloedig door vele dankzeggingen aan God' '.

Deze synode besloot ook (E7) deputaten op te dragen 'de mogelijkheid te overwegen in hoeverre de met de Gereformeerde Kerken in Nederland corresponderende zusterkerken in het buitenland bij de financiële steunverlening kunnen worden betrokken'.

Inmiddels was er een voorlopig comité gevormd om te bereiken dat er een actiecomité voor die nieuwbouw (ANK) komen zou en een aanbevelingscomité.

Zo bestond er van die tijd af een deputaatschap SKK, te vergelijken met depp. financieel van CBK en ook een ANK, dat vrijwel geheel buiten CBK om de gelden voor de nieuwbouw inzamelde.

Kerkelijke correspondentie en financiële steun

De synode van Groningen-Zuid 1978 nam een belangrijke beslissing. Zij constateerde (pag. 128) '1. dat de huidige wijze van contactoefening met Korea, waarbij deputaten CBK de kerkelijke correspondentie en deputaten SKK de financiële steunverlening behartigen onbevredigend is, omdat tussen beide deputaatschappen gemakkelijk communicatiestoornis ontstaat; 2. dat de onder 1. genoemde werkwijze bovendien tot gevolg heeft, dat al te gemakkelijk de financiële steunverlening losgemaakt wordt uit het geheel van de correspondentie; dit blijkt het feit, dat vanuit Korea sneller met deputaten SKK over financiële zaken gecorrespondeerd wordt, dan met deputaten CBK over andere zaken'.

Daarbij overwoog deze synode:

'1. dat goede orde op het thuisfront ten aanzien van de gemeenschapsoefening met buitenlandse kerken eis is;

2. dat de materiële steunverlening aan zusterkerken in het buitenland als een geestelijke zaak in het geheel van christelijke correspondentie met haar geïntegreerd dient te zijn'.

Derhalve was de synode van oordeel 'dat de kerkelijke correspondentie met *en* de materiële steunverlening aan de Koreaanse zusterkerken voortaan door hetzelfde deputaatschap behartigd dient te worden'.

Aangezien echte deputaten SKK van mening waren, 'dat de correspondentie met en de steun aan Korea verzorgd moet worden door een apart deputaatschap' overwoog de synode van Groningen-Zuid verder. '1. dat het niet wel mogelijk is aparte deputaatschappen te benoemen voor correspondentie met en steun aan zusterkerken in één land, omdat regelmatig kerkelijke zaken internationaal verweven zijn; 2. dat de Generale Synode van Hattem 1972 - 1973 uitsprak, dat het ten aanzien van de Sumbanese kerken zaak van wijs beleid is de correspondentie te doen voeren door het ongedeelde deputaatschap CBK, opdat een deputaatschap het geheel van correspondentie over de hele wereld kan overzien (Acta Hattem art. 143 BII 7)'.

In het kader van de kerkelijke materiële steunverlening waren belangrijke stappen de beslissingen om de aanwezigheid van zendeling-hoogleraren in Korea en van zendeling-docenten op Sumba, Indonesië, te financieren. Dit werd gedaan naast de financiële steun voor nieuwbouw van het seminarie in Pusan en voor de kerkbouw op Sumba.

Overige buitenlandse contacten

Ten aanzien van *Taiwan* is het volgende van belang.

Dep. BBK stelden aan Groningen-Zuid 1978 voor de zusterkerkrelatie aan te gaan met de Second Presbytery en een steun van f 30.000,= te verlenen. De synode besloot echter geen van beide te doen, maar eerst meer informatie in te winnen. Arnhem 1981 besloot 'desgewenst op voorzichtige wijze financiële steun' te verlenen. Deze steun zou gericht zijn op kerkbouw.

Dit besluit werd in Heemse (1984) herhaald. Maar aangezien nooit om steun gevraagd is door Taiwan, werd het geld door depp. BBK aangewend voor noodzakelijke hulp aan Sri Lanka, hetgeen door Spakenburg-Noord 1987 achteraf werd goedgekeurd. Het steunfonds Taiwan werd opgeheven.

Voor de *Graec Evangelical Church* (GEC) kwam een particuliere gift bij depp. BBK binnen van f 5.000,= voor het bezoeken en 'onderzoeken' van de GEC. Het aanbod is door Arnhem 1981 aanvaard en een bezoek is gebracht. Heemse 1984 bepaalde dat depp. diligent moesten zijn ter zake van lectuurvoorziening en hulp bij opleiding tot de dienst des Woords. Spakenburg-Noord 1987 stelde f 2.000,= beschikbaar voor vertaalwerk (Instituut van Calvijn).

Wat *Oost-Sumba* betreft is er van 1972 af door depp. CBK samenwerking gezocht met de kerk te Zwolle, voorheen zendende kerk voor Sumba.

In Kampen 1975 werd tot zusterkerkrelatie met de kerken Gereja Gereja Gereformeerd besloten. In goed overleg gingen de bevoegdheden en de gelden van Zwolle over naar CBK.

Ook is nog door Heemse 1984 besloten tot samenwerking met SBS inzake *Spanje*. De bedoeling was goede lectuur beschikbaar te stellen en indien nodig steun te bieden ter bevordering van het kerkelijk leven. Sinds Spakenburg-Noord 1987 zijn daarvoor bedragen vastgesteld, onder voorwaarde dat o.a. ook bij de Free Church of Scotland hulp wordt gevraagd.

Leeuwarden 1990 droeg aan deputaten BBK op:

a. *de Sumbanese zusterkerken* financiële steun te bieden bij:

- het onderhouden van haar emeriti
- de exploitatie van STM
- incidentele gevallen van kerkbouw en
- incidentele projecten die voor deze kerken van belang zijn.

Zij stelde daarvoor ook richtlijnen vast.

Hierbij moet dan ook nog de personele hulp vermeld worden, die de Nederlandse kerken bekostigen.

b. *de Presbyterian Church in Korea (Kosin)* steun te bieden bij de aanschaf van gereformeerde theologische boeken voor de bibliotheek van het Seminary van de PCK (tot f 2.000,=).

Personele hulp is sindsdien niet meer in de vorm van zendeling-hoogleraren verleend. Daarvoor in de plaats kwam de mogelijkheid van het financieren van gastcolleges.

c. *de Evangelical Presbyterian Church of Ireland* afhankelijk van de ontwikkeling van het werk in Accrington met een vast bedrag jaarlijks financieel steun te bieden voor dat werk.

d. *The Free Reformed Churches of the Philippines* voor de komende drie jaar jaarlijks f 15.000,= ter beschikking te stellen voor de opbouw en de voortgang van het kerkelijk leven en tot een bedrag van f 2.000,= per jaar voor de aanschaf van studiemateriaal ten behoeve van de predikanten.

e. *de Eglise Réformée Confessante au Zaïre* te bieden

- bij het dragen van de kosten voor het uitzenden van ten minste twee predikanten;
- te zorgen voor een passende accommodatie voor degenen die worden uitgezonden en hun activiteiten.

(Opm. De meeste van deze activiteiten en de daaraan verbonden kosten zijn inmiddels overgenomen door de zendende kerk van Spakenburg-Zuid.)

f. *de Dutch Reformed Church of Sri Lanka* financieel te steunen indien er concrete financiële nood wordt aangetoond.

g. *de Iglesia Reformada Presbyterana (Spanje)* desgewenst jaarlijks tot een bedrag van

f 15.000,= te steunen, op voorwaarde dat binnen de IRP een deputaatschap wordt gevormd dat zorg draagt voor de verdeling van de steun.

h. *t.a.v. de Musyafir-kerken op Timor* alles in het werk te stellen om te komen tot de uitzending van een kerkelijk opbouwwerker naar Timor.

i. waar het nieuwe aanvragen betreft, zelf te bezien of de gevraagde hulp wel of niet kan en moet worden verleend, waarbij de algemene reserve kan worden aangesproken tot een bedrag van f 50.000,= jaarlijks.

4 *Probleemstelling*

De Generale Synode van Leeuwarden 1990 heeft deputaten BBK verzocht een rapport uit te brengen over de materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken. De daarbij gestelde concrete vragen zullen aan het einde van dit rapport besproken worden.

De bestaande situatie bij de internationale kerkelijke hulpverlening is het resultaat van snelle veranderingen in het jongste verleden. Het blijkt dat zich bepaalde tendensen voordoen. In de eerste plaats neemt de omvang van de materiële hulpverlening voortdurend toe. Men zie daarvoor het historisch gedeelte. Van een doordacht beleid met duidelijke doelstellingen is op het kerkverbandelijk niveau echter nog geen sprake. Misschien dat hierbij voor wat betreft Korea van een uitzondering gesproken kan worden.

In elk geval heeft de door de Koreaanse kerken gevraagde hulp tot gevolg gehad, dat vele kerken in Nederland zich zijn gaan realiseren dat ten aanzien van buitenlandse kerken meer te doen valt dan ermede te corresponderen. Er ontstonden verscheidene plaatselijke hulpverleningsprojecten. Naar aanleiding hiervan benoemde één van de generale synodes deputaten voor financiële steun.

Aan het einde van de zeventiger jaren was het duidelijk dat financiële steunverlening aan buitenlandse kerken met het totaal van de kerkelijke gemeenschapsoefening verbonden moet blijven.

Voorts bleek de hulpverlening van particulieren en van hun organisaties niet te kunnen worden genegeerd.

En in de derde plaats bleek het soms nodig tot hulpverlening over te gaan, ook al was van een zusterkerkrelatie nog geen sprake.

Hoe nu verder?

Het is te begrijpen dat onder deze omstandigheden de vraag rijst hoe het nu verder moet met de internationale kerkelijke hulp. In de gereformeerde kerken is er grote bereidheid tot internationale hulp. Er zijn vele initiatieven.

Aan de andere kant zijn de gereformeerde kerken met elkaar een kerkverband aangegaan en hebben zij in hun kerkorde aan hun generale synode een beslissende stem toegekend inzake het erkennen van buitenlandse kerken als zusterkerken.

Het is van belang de vraag onder ogen te zien hoe het verband is tussen enerzijds het streven om buitenlandse kerken en groepen van christgelovigen bij te staan en anderzijds het voorneemen om de generale synode niet voor de voeten te lopen bij het beleid inzake het aangaan van een zusterkerkrelatie.

Een tweede belangrijke vraag betreft de kwaliteit van de hulp. Hoe kunnen we een duurzame en kundige hulpverlening organiseren en in stand houden, waardoor men in het buitenland gestimuleerd wordt om daar als vrije gereformeerde kerken te functioneren.

Een volgende vraag is hoe kan worden vermeden dat we in onze hulpverlening dubbel werk doen, of door onbekendheid met vreemde culturen in onvermoede valkuilen terecht komen? Hoe kunnen we doeltreffendheid en efficiency, voorzover dat van ons afhangt, bevorderen en tegengaan dat we door een verbrokkeling in de hulpverlening anderen en ons zelf in verwarring brengen?

Zulke vragen wil dit rapport niet ontgaan. Daarom is in het vervolg niet uitsluitend ingegaan op de concrete vragen van de Generale Synode van Leeuwarden aan depp. BKK. Nederland gaat in toenemende mate deel uitmaken van een wereldomspannend volkerengeheel. Als gereformeerde kerken moeten wij tegenover, en geconfronteerd met deze ontwikkelingen,

biddend om de leiding van de Heilige Geest, onze opstelling bepalen.

5 *Enige belangrijke onderscheidingen*

5.1 *Kerkelijke gemeenschap en materiële hulp*

Het behoeft geen betoog dat kerkelijke gemeenschap onder meer het verlenen van onderlinge materiële hulp kan omvatten. Deze hulp, verleend tussen kerken onderling, of tussen kerkverbanden in een internationaal kader, heeft als motief het wegnemen van belemmeringen bij de ontplooiing van het kerkelijk leven in een zusterkerk. Dit kenmerk van de hulpverlening behoort duidelijk te zijn aan de hulpontvangers zowel als aan de hulpbiedenden, zodat van misverstand geen sprake is. Het is bij deze kerkelijke hulp niet zo dat sprake is van schuldgevoelen van voormalige koloniale mogendheden of van welvaren naties. Maar het gaat om het gemeenschappelijk deel hebben aan de gaven van Christus aan zijn kerk, zowel in materiële als in geestelijke zin.

Materiële hulpverlening is een onderdeel van de kerkelijke gemeenschapsoefening, en heeft zijn eigen kenmerken. Bijvoorbeeld: financiële hulp stelt eisen aan administratie en verantwoording.

Dit pleit voor een eigen benadering van de materiële hulpverlening, maar betekent niet dat afsplitsen van het grotere geheel van de kerkelijke gemeenschapsoefening wenselijk is.

Voor een eigen benadering van de materiële hulpverlening pleit ook dat het soms wenselijk is om in het buitenland hulp te verlenen aan kerken en groeperingen, die (nog) niet de zusterkerkrelatie aangeboden kregen, maar waarmede geestelijke verwantschap onmiskenbaar is.

5.2 *Te onderscheiden hulpverleners*

In verband met het voorgaande is het wenselijk de volgende hulpgevers te onderscheiden:

- a. Particulier: deze geeft in eigen verantwoordelijkheid. Het is wel van belang dat hem of haar het beleid van andere hulpgevers bekend is, zodat een particulier daarmede rekening kan houden.
- b. Organisatie: verenigingen en stichtingen zijn organisatorische hulpmiddelen. Meestal hebben zij concrete doelen en richten zij hun activiteiten daarop. Het is mogelijk dat aan elkaar verwante organisaties een coördinatieprobleem hebben. Ook zijn allerlei samenwerkingsverhoudingen denkbaar alsmede het onderling elkaar steunen.
- c. Plaatselijke kerk: een plaatselijke kerk is gegrond op het gemeenschappelijke geloof van inwoners van een bepaalde plaats. Een kerk is geen instrument in de handen van de leden.
Het is een zelfstandige gemeenschap met een Hoofd, die door zijn Woord de verhoudingen heeft vastgelegd. Een kerk kan als kerk iets ondernemen; bijv. hulp aan een andere kerk zoals Antiochië aan Jeruzalem.
- d. Kerkverband: gemeenschappelijkheid van geschiedenis heeft geleid tot nationale kerkverbanden. In Nederland zijn de verhoudingen binnen het nationale kerkverband geregeld in de kerkorde. Door tot het kerkverband te behoren staan plaatselijke kerken niet meer op zichzelf, maar vormen ze samen een in de belijdenis en kerkorde omljnd geheel. Hetgeen afgesproken is op nationaal niveau wordt geacht ook plaatselijk te gelden; daargelaten de beroepsprocedure-mogelijkheid.

Het zal duidelijk zijn dat het onvermijdelijk is om de hulp van deze verschillende categorieën van gevers op elkaar af te stemmen. Het mag niet zo zijn dat de ene hulpverlener van de andere niet weet waar deze in een bepaald land mee bezig is. Ook is het van belang dat in het hulpontvangende land niet de indruk wordt gewekt dat in het hulpgevend land tegenstellingen bestaan en dat er ruimte is voor tegen elkaar 'uitspelen' van hulpgevers.

Om zulke en dergelijke redenen is het van gewicht om de coördinatie van hulpacties te verzekeren en daartoe een instantie te hebben in het grotere geheel. Het beste kan dit gedaan worden door dep. BKK, die van machtiging en middelen ter bekostiging hiervan voorzien

zouden moeten worden.

5.3 *Te onderscheiden hulpvragers*

Tussen de hulpvragers vanuit buitenlandse kerken zijn eveneens onderscheidingen te maken, Er zijn particulieren, organisaties, plaatselijke kerken en kerkverbanden.

Aangezien de geschiedenis van een land en van de kerk in een land telkens weer anders is, zullen er verschillen zijn, onderling en met Nederland.

Duidelijk mag zijn dat er verband bestaat tussen de soort hulpvragers, de hulpgevers en de aard van de hulp. Het zou niet juist zijn, dat het uitzenden van zendingshoogleraren naar Korea een activiteit was van een particulier, of van een plaatselijke kerk. Zoiets is een aangewezenheid voor een kerkverband.

Maar het in stand houden van een lagere school in Irian Jaya is weer niet iets voor een nationaal kerkverband, maar voor een organisatie. De afstemming van hulpvragers, hulpgevers en aard van de bijstand op elkaar is van belang in verband met orde en overzichtelijkheid. Dit sluit niet uit dat wat particulier en plaatselijk binnen de overeengekomen nationale kaders afgedaan kan worden zoveel mogelijk aldus ook afgedaan zou moeten worden.

Ook dit aspect van de hulpverlening vraagt echter om een aanmeldingspunt voor een hulpverleningsactie of -project en om een zekere toetsing.

5.4 *Te onderscheiden vormen van steunverlening*

Hierbij kan worden gedacht aan:

- a. Financiële steun: deze is soms van diaconale aard; in enkele gevallen niet. Bijv. tijdelijke aanvullende ondersteuning voor de dienst des Woords. Diaconaal is het onderhouden van een weeshuis van een gereformeerde kerk in Hongarije. Dit voorbeeld laat zien dat bij hulpverleningsprojecten ook gelet moet worden op de verhouding van het project ten opzichte van de diaconie.
- b. Kennisoverdracht: hiermede wordt bedoeld het organiseren van cursussen en het in stand houden van docentschappen (bijv. Pusan, Sumba).
- c. Objectsteun: de bouw van een pastorie of een kerk.
- d. Overige steun, waaronder ondersteuning van kerkelijk opbouwwerk in brede zin.

Projecten op elk van deze terreinen vragen om deskundige opzet en administratieve verantwoording. Deskundig houdt niet alleen in: verstand van zaken, maar ook van de omstandigheden in het betrokken land zelf. Een instantie die ervaring heeft te kunnen raadplegen is dan van grote betekenis. Bijvoorbeeld dep. BKK bij het opzetten van projecten in Zaire of op Sumba.

5.5 *Te onderscheiden maatschappelijke situaties*

Met betrekking tot het welvaartsniveau zijn onder de voor de gereformeerde kerken relevante landen te onderscheiden:

- a. de westerse welvaartssituatie

Kenmerken hiervan:

- hoog inkomen per hoofd van de bevolking;
- grote spreiding van onderwijs en kennis;
- verschillen in de geschiedenis van de verhouding tussen kerk en staat.

Europese en Amerikaanse landen vallen onder deze categorie, alsmede Australië en Nieuw-Zeeland.

- b. Oosteuropese landen

Kenmerken hiervan:

- laag inkomen per hoofd van de bevolking;
- tamelijk grote spreiding van onderwijs en kennis;
- in het verleden verdrukking van de kerk door de staat.

c. Zuidaziatische landen

Kenmerken hiervan:

- laag maar groeiend inkomen per hoofd;
- toenemende spreiding van onderwijs en kennis;
- vrijheid en ruimte voor een kleine kerk.

d. Afrika

Kenmerken hiervan:

- zeer laag inkomen per hoofd;
- geringe spreiding van onderwijs en kennis;
- soms grote onzekerheid in de verhouding van kerk en staat.

Wanneer men in termen van de gereformeerde kerken als geheel denkt, is van belang de vraag waarop vooral onze inspanning tot hulpverlening gericht zou moeten zijn. M.a.w. hoe verdelen we met elkaar onze inspanningen over de verschillende landen? Hoe zwaar laten we verschillende omstandigheden en overwegingen gelden? Dit afwegingsvraagstuk speelt bij de verdeling van hulpprojecten. Het vraagt om coördinatie.

5.6 De aard van de internationale relaties tussen kerkelijke hulpgevers en -ontvangers.
De volgende onderlinge verhoudingen kunnen worden onderscheiden.

Hulpgevers in NL

Hulpontvangers in buitenland

	particulier	organisatie	plaats. kerk	kerkverband
particulier	niet	niet	niet	wel
organisatie	niet	niet	wel	wel
plaats. kerk	niet	wel	wel	wel
kerkverband	wel	wel	wel	wel

(coördinatie door BBK wel/niet van belang)

Bij dit schema moeten een aantal opmerkingen worden gemaakt.

In de eerste plaats dat de onderscheiden hulpgevers niet onafhankelijk van elkaar zijn. Er is namelijk het kerkverband van plaatselijke kerken, waarvan, als het goed is, de als gevers optredende particulieren, al dan niet samenwerkende in organisatorisch verband, lid zijn. Dezelfde onderlinge samenhang geldt in beginsel voor de in het schema weergegeven hulpontvangenden.

De rol van de overheid

In de tweede plaats moet worden opgemerkt dat in het schema niet is weergegeven de rol van de overheid en van de samenleving in een land in het algemeen.

Nederland is in zijn historie bijzonder bevoorrecht geweest. Dit land heeft na de Refomatie van de 16e eeuw een overheid gehad die het tot stand komen van een betrouwbare Bijbelvertaling krachtig bevorderde en die theologische faculteiten ter opleiding van predikanten in stand hield. In maar weinig landen heeft de overheid zich ooit zo positief opgesteld. In sommige landen is er integendeel een zeer negatieve opstelling geweest. Bijv. Spanje, Italië en Frankrijk.

En nog zijn er landen waar de overheid een bedreiging is voor een vrije kerk of de totstandkoming daarvan zelfs tegengaat. Hierdoor werd de ontplooiing van het gereformeerde kerkelijke leven in zulke landen afgeremd en is het moeilijk om een volwassen zusterkerkrelatie te realiseren, zoals deze tussen kerken niet alleen nationaal, maar ook internationaal behoort te bestaan. Het gaat er immers om, om in Gods ene wereld elkaar te ondersteunen bij het dienen van Hem naar zijn ene Woord.

De internationale kerkelijke relaties dienen door deze overwegingen gestempeld te zijn. Als in een land de overheid kerken, die veel ontberen voor de ontplooiing van hun kerkelijk leven, niet helpt of zelfs hindert, dan zouden vrije kerken in andere landen kunnen helpen.

Dat zou óók moeten gebeuren als er (nog) geen zusterkerkrelatie mogelijk is, maar hopende op de Heer der kerk, door extra inspanningen misschien in een land een reformatie van de kerk bevorderd zou kunnen worden.

Particulieren en organisaties van particulieren zouden zich daarbij bereidwillig moeten laten inschakelen; want in het bijzonder als er geen zusterkerkrelatie is, kunnen zij goede helpers zijn. Maar overleg en beleid zijn onmisbaar en een coördinatie van alle inspanningen kan niet worden gemist.

Zien we nu weer naar het schema. Een gecoördineerd samengaan van alle hulpgevers kan erg belangrijk zijn. Indien we van links-onder naar rechts-boven een diagonale lijn in gedachten trekken, dan zijn alle vakje rechts daarvan gevuld met de 'wel'-tekst. Dit betekent dat deze relaties voor wat betreft de coördinatie van de materiële hulpverlening voor deputaten BBK in het bijzonder van belang zijn.

Bijv.: van financiële steun van de kerk te X aan persoon P in land A hoeft niemand op de hoogte te zijn. Maar indien het gaat om steun van een plaatselijke kerk aan een organisatie of kerk in land A is informatie van de BBK wel gewenst.

Perspectief

Gecoördineerde hulpverlening moet worden gezien onder dit perspectief. De opdracht van Christus aan zijn kerk in heel de wereld is te blijven vasthouden aan de geopenbaarde leer en te blijven staan op het fundament van apostelen en profeten. Voor de nog komende generaties is het vasthouden aan deze opdracht de enige weg ter ontkoming aan onzekerheid en verwarring. Als vrije kerken in alle delen van de wereld, in Amerika, Canada, Europa, Afrika, Azië en Australië, zijn we geroepen elkaar aan te moedigen het Woord Gods trouw te bewaren en elkaar daarbij te helpen. Ook broeders en zusters die nog zuchten onder een ander juk dan dat van Christus en die met de vrije kerken naar gereformeerde belijdenis zouden willen meedoen, moeten met woord en daad geholpen worden om zich hierbij te kunnen aansluiten.

6 Beperkingen en criteria

6.1 De diaconale taak van de kerken

Bij materiële hulpverlening aan buitenlandse kerken moeten andere kerkelijke functies worden gerespecteerd. Eén daarvan is de diaconale taak van de kerken. In dit verband kon met dankbaarheid worden kennisgenomen van de opvattingen van het door de Generale Synode van Leeuwarden ingestelde Generale Diaconale Deputaatschap (GDD). Met een delegatie van dit deputaatschap hebben de BBK een onderhoud gehad. Daarbij is het volgende gebleken. De opdracht van de G.S. van Leeuwarden aan het GDD was: zich te bezinnen op de verhouding tussen de taken van de diakenen en van de gemeenteleden.

Daarbij is het van belang te onderscheiden tussen:

1. De diaconale taak van de kerkelijke gemeente als zodanig, waartoe de diakenen met ambtelijk gezag zijn bekleed en waarvoor door hen de medewerking van de gehele gemeente mag worden ingeroepen.
2. De hulpverlening door de gemeenteleden persoonlijk, waarvoor de verantwoordelijkheid bij de gemeenteleden individueel ligt en blijft. Tot deze hulpverlening zullen diakenen opwekken en daarover voorlichting geven.

Een voorbeeld van eerstgenoemde taak is de directe ondersteuning van armen in de gemeente; een voorbeeld van de tweede categorie is het deelnemen aan de organisatie van de bestrijding van een ernstige ziekte ergens in de wereld.

Door dit onderscheid blijft er oog voor de eigen taak en verantwoordelijkheid van de christelijke gemeente. Bovendien blijft er ruimte voor hetgeen gelovigen individueel of met gebruikmaking van organisatorische hulpmiddelen gezamenlijk doen.

Het genoemde onderscheid is ook van belang voor activiteiten in het kader van de relatie met buitenlandse kerken. Met name voor de verhouding van deputaten BBK ten opzichte van verschillende particuliere verenigingen en stichtingen, die zich op hetzelfde terrein bewegen.

Verder is uit het onderhoud met de delegatie van het GDD gebleken dat aan het barmhartigheidswerk criteria moeten worden gesteld. Daarbij werd het criterium genoemd, dat bij de ontvangers de betoonde hulp bekend is als christelijke barmhartigheid, als hulp in de naam van Christus.

Dep. BBK hebben voorts er kennis van genomen dat verschillende aspecten van het toepassen van criteria bij barmhartigheidswerk werden besproken door prof. dr. C. Trimp in zijn referaat op de 99e centrale diaconale conferentie van 8 juni 1991 in Arnhem.

In dit referaat, getiteld: 'Zo zullen wij toenemen in liefde tot alle mensen', adviseerde prof. Trimp de diakenen om de gemeente te instrueren over haar liefdebetoon tot elkaar en tot alle mensen. Dat kan door voorlichting te geven over allerlei vormen van hulpverlening in binnen- en buitenland. Dat kan verder door projecten te adopteren en te begeleiden. Maar prof. Trimp beveelt aan daarbij voorwaarden te stellen, voordat het zover komt. Hij noemt er vier:

1. Er moet een relatie zijn tussen een diaconale inspanning van de gemeente en de verkondiging van het evangelie (Hand. 6 : 7).
2. Aan hulpverlening buiten de gemeente moet de naam van Christus verbonden worden (Hand. 4 :12).
3. Uit dergelijke hulpverlening moet lof voor God te voorschijn komen, want de hulpverlening is uit en tot God (2 Kor. 9 : 11-14).
4. De hulpverlening moet de godsvrucht bevorderen en strekken tot opbouw van de gemeente.

Prof. Trimp is van mening dat deze voorwaarden moeten worden gesteld, want de kerk is geen welzijnsorganisatie. De identiteit van de kerk is dat van haar uitgaan het woord der verkondiging, het werk van het geloof en de inspanning van de liefde.

Deputaten BBK sluiten zich graag bij deze visie in diaconale kringen aan. Ook ten aanzien van theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk geldt, dat onderscheid tussen kerkelijke en particuliere hulpverlening wenselijk is. Ook ten aanzien van projecten in het kader van deze activiteiten zullen criteria toegepast moeten worden. Criteria die te maken hebben met het bewaren van de gereformeerde leer, het blijven staan op het fundament van apostelen en profeten.

Daarenboven is ook van belang de toepassing van heel praktische criteria, zoals bijvoorbeeld het niet indringen in de dienst der barmhartigheid. En het in twijfelgevallen zoeken van overleg met het door de synode aangewezen GDD.

6.2 *Het particulier initiatief*

In de laatste jaren zijn verschillende organisaties ontstaan uit het roepingsbesef van individuele kerkleden. In onderlinge samenwerking wil men steun bieden aan gereformeerde ontwikkelingen in het buitenland. Een voorbeeld hiervan is de Stichting Fundament.

In aansluiting bij het door het GDD ingenomen standpunt maken ook deputaten BBK hier

onderscheid tussen kerkelijke hulpverlening enerzijds en hulpverlening door individuele kerkleden en door hen opgerichte organisaties anderzijds. Voor de activiteiten van deze laatste categorie menen deputaten niet verantwoordelijk te zijn maar daarbij wel een adviestaak te hebben. Voor het handelen van individuele kerkleden en van door hen gedragen hulpverlenende organisaties blijft gelden dat dit handelen in de relatie naar het buitenland niet strijdig moet zijn met de Kerkorde en de door de generale synodes genomen besluiten. Overleg over en afstemming van projecten zal daartoe in hoge mate bijdragen.

Deputaten BBK zijn dan ook van de betekenis van intensieve contacten overtuigd. Bij wijze van proef hebben deputaten het initiatief genomen tot een landelijke bijeenkomst op 17 november 1990 in Ermel. Het bleek een zeer geslaagde ontmoetingsbijeenkomst, die op 4 april 1992 werd herhaald. Deputaten overwegen dergelijke ontmoetingsdagen regelmatig te beleggen. De wederzijdse informatie kan worden geïntensiveerd door onderlinge toezending van (jaar)verslagen en rapporten. Het uitwisselen van ervaringen; het geven van tips en het op elkaar afstemmen van activiteiten kan dan gemakkelijker tot stand komen.

In de verhouding tot particuliere organisaties zijn twee zaken die nadere bespreking vergen. De eerste is het gebruik van de persmedia door particuliere organisaties voor het verwerven van bekendheid en financiële middelen. Deputaten voorzien dat een intensief gebruik van persmedia voor een concreet project gemakkelijk kan leiden tot een onevenredig grote toestroming van financiële middelen naar een op zichzelf aanvaardbaar doel, maar dat in het grotere geheel toch beperkte betekenis heeft. Deputaten vinden dat bij het voorbereiden van dergelijke campagnes eigenlijk overleg met verwante organisaties moet plaats vinden, zij zijn bereid daarbij een coördinerende de rol te vervullen.

Het tweede probleem is dat individuele kerkleden een initiatief nemen en dan bij de uitgroei daarvan de verantwoordelijkheid laten overnemen door één of meer kerken. Op zich hebben deputaten BBK daarmee geen moeite. Maar voordat een plaatselijke kerk besluit de kerkelijke verantwoording voor een buitenlands project te nemen, zouden deputaten BBK, naar hun mening, moeten worden gehoord en om advies gevraagd. Voorkomen moet worden dat anders dan via de generale synode, of door deze aangewezen instanties, kerkelijke relaties met buitenlandse groeperingen ontstaan.

Deputaten BBK willen voor verwarring en misverstanden waarschuwen, hoezeer zij sympathie hebben voor initiatieven van gemeenteleden.

6.3 Zendingsaspecten

Van de zending geldt dat dit een aangelegenheid is van de plaatselijke kerken. Daarbij wordt meestal regionaal samengewerkt.

Zending drijven is voor een kerk een langdurige zaak, die zijn eindstadium vindt in een zelfstandig kerkelijk leven in het gebied, waar de zending plaats gevonden heeft. Indien daarna de wederzijdse verhouding bestendig kan worden in de vorm van een zusterkerkrelatie, is er overvloedige reden voor diepe dankbaarheid.

Zoals vermeld besluit de G.S. tot het aangaan van een zusterkerkrelatie, welk besluit bij de voorbereiding zowel als de uitvoering inschakeling van deputaten BBK betekent. Het is denkbaar dat in een overgangssituatie in een land zowel zendende kerken als deputaten BBK contacten onderhouden. Een zusterkerkrelatie veronderstelt immers een wederzijds toezicht oefenen op elkaar en een wederzijds elkaar opscherpen in het kerkelijk leven.

In de praktijk zullen zendingsactiviteiten en zusterkerkcontacten zonder bezwaar enige tijd naast elkaar kunnen bestaan. Van belang is dit te onderkennen als een overgangssituatie, die tijdelijk en bijzonder is en betekent dat zendende kerken en deputaten BBK elkaar van belangrijke zaken goed op de hoogte houden en eventueel elkaars advies inwinnen.

6.4 De invloed van de verscheidenheid aan hulpbiedenden

Indien men de geschiedenis van de internationale kerkelijke materiële hulpverlening nagaat blijkt hulp te zijn verleend in:

- gemeenteopbouw
- steun aan kerkverband

- steun bij kerkbouw
- steun aan hulpbehoevende kerken
- lectuurvoorziening
- theologisch onderwijs
- vertaalwerk
- overige activiteiten

Onmiskenbaar is dat een aantal van deze categorieën projecten omvat die zich heel goed lenen voor plaatselijke of regionale aanpak. Bijv. de aanschaf van een kopieerapparaat of de bouw van een catechiseerlokaal. Er zijn ook categorieën waarvan de projecten zich meer lenen voor een landelijke opzet, bijv. theologisch onderwijs, lectuurvoorziening of vertaalwerk.

Om tot een overzichtelijk geheel te komen, en dubbel werk te voorkomen, zou het aanbeveling verdienen voorgenomen en lopende projecten landelijk te melden. Dan kan het tot afspraken komen over het uitwerken en het uitvoeren ervan. Deputaten BBK zouden daarbij als een coördinerende instantie kunnen fungeren. Zij zullen daartoe over faciliteiten moeten beschikken en de bijstand van een technische commissie nodig hebben. Het streven naar wederzijdse informatie, overleg en coördinatie is immers een beleidsaangelegenheid.

6.5 De invloed van de verscheidenheid aan hulpontvangenden

Men zou de volgende groepen hulpontvangenden kunnen onderscheiden:

- Europese en Angelsaksische landen
- Oost-Europa
- het Verre Oosten
- Indonesië
- Afrika
- Midden- en Zuid-Amerika
- Zuid-Afrika

Uit het oogpunt van welvaart zou men geneigd zijn aan bijstand aan zusterkerken in de armste landen de hoogste prioriteit te geven, zodat Afrika en Indonesië voorop gaan.

Dit lijkt echter geen goede benadering. Bijstand ten aanzien van theologisch onderwijs en gemeentebouw kan niet worden losgemaakt van andere gezichtspunten, zoals voorgeschiedenis, andere vormen van hulp, aard van het project, gedegenheid van voorbereiding enz. Bovendien zullen ook de kenmerken van de groep van hulpontvangenden een belangrijke rol spelen, alsmede hun actuele situatie.

Indien hulp gegeven wordt, is het belangrijk dat men het verband ziet met het belijden van het evangelie van Christus (2 Kor. 9 : 13).

Het stellen van regels aan een prioriteitenafweging is daarom eigenlijk onmogelijk. Het beste is af te spreken, dat altijd zo duidelijk mogelijk wordt beredeneerd waarom een bepaald standpunt is ingenomen.

7 De organisatorische opzet van de hulpverlening

7.1 Uitgangspunten

De banden van de Gereformeerde Kerken in Nederland met hun zusterkerken in het buitenland vormen een netwerk. Het zou kunnen dat dit netwerk nog verder uitgroeit. In elk geval is van groot belang, dat bij deze ontwikkeling het overzicht bewaard blijft. Hier ligt een wezenlijke taak voor de door de synode aangewezen deputaten BBK.

Het geheel van onderlinge banden tussen zusterkerken leidt tot onderling toezicht en wederzijdse bijstand. In materieel opzicht leidt bijstand tot geldstromen, van gevers naar ontvangers. In de loop van de geschiedenis heeft de Koning der kerk Nederland in veel opzichten rijk gezegend, zodat geestelijk en materieel aan vele zusterkerken bijstand kan worden geboden. Deze bijstand kan niet alleen uitgesplitst worden naar zusterkerken, maar is, zoals elders vermeld, ook naar aard van bijstandsprojecten verschillend.

Spontane ontwikkelingen in de bijstand over de grenzen kunnen na verloop van tijd, indien zij ongestructureerd blijven, tot eenzijdigheden leiden.

Bijvoorbeeld dat in een land veel gedaan wordt aan gemeenteopbouw, maar kerksteun wordt vergeten. Of men investeert veel in de bijscholing van predikanten, terwijl de leetuurvoorziening stagneert.

Daarom is het goed om activiteiten en geldstromen in kaart te brengen. Dat biedt steun bij het volgen van ontwikkelingen. Ook kan het aanleiding geven tot maatregelen en tot initiatieven, die tot een meer evenwichtige ontwikkeling kunnen leiden. Het voorafgaande geldt zeker in een situatie, waarin de kerkelijke hulpverlening over de grenzen zo gedecentraliseerd mogelijk geschiedt, waarbij de particuliere organisaties en stichtingen veel bijdragen. Een evaluatie van de gang van zaken moet dan mogelijk zijn.

Dit overwegende zou het aanbeveling verdienen deputaten BBK de bevoegdheid te geven verder te gaan dan de samenstelling van het voorgaande algemeen overzicht. Zij zouden ook bevoegd moeten zijn om plaatselijke kerken te benaderen (of regionale groepen van kerken in classes of particuliere ressorten), om deze te vragen bepaalde projecten ter hand te nemen. Tevens zou het deputaten BBK mogelijk moeten zijn, indien nodig, adviezen te geven om lokale of regionale initiatieven aan te passen, dan wel de aandacht op andere, betere mogelijkheden te richten. Een en ander uiteraard met volledig respect voor de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. Deze zelfstandigheid betekent echter niet het onbespreekbaar zijn van eigen opvattingen, maar zal ook het voordeel van de kennis en ervaring in buitenlandse contacten van andere kerken, en van de in het kerkverband daartoe specifiek aangewezen deputaten BBK, willen honoreren.

Op grond van voorgaande is het noodzakelijk bij organisatorische aangelegenheden te onderscheiden tussen beleidszaken en technische uitvoering.

7.2 *Beleidszaken*

Het voeren van een beleid vereist het bekend zijn van het daaraan gestelde doel. Dit kan in dit geval omschreven worden als het verlenen van materiële hulp

1. aan zusterkerken;
2. aan kerken van welke mag worden verondersteld, dat zij binnen een redelijke termijn door een generale synode als zusterkerken aangenomen kunnen worden.

Onder materiële hulp wordt daarbij verstaan:

1. het ondersteunen van projecten op het terrein van het theologisch onderricht in de gereformeerde leer en kerkregering;
2. het ondersteunen van projecten, die betrekking hebben op de opbouw van het kerkelijk leven.

Het in concreto vaststellen van wat in het kader van deze doelstelling moet gebeuren is een beleidsaangelegenheid. In de komende jaren zal op dit terrein ervaring moeten worden opgedaan. Op dit moment zijn als beleidszaken te beschouwen:

a. het inventariseren en registreren van projecten

Teneinde een project op de juiste plaats toe te kennen in het grotere geheel moeten daarvan een aantal gegevens bekend zijn. De registratie zou bijvoorbeeld kunnen omvatten:

1. Inschrijven van de naam en doel van het project.
2. Aangeven van de financiers en mede-financiers.
3. Beschrijving van het project alsmede van de begroting.
4. Indicatie van de duur van het project; van de beoogde resultaten.
5. Uiteenzetting van de samenhang van het project met andere activiteiten en met het geheel van de hulpverlening.
6. Vermelden van de informanten, in Nederland en zo mogelijk in het desbetreffende land.

b. advisering aan kerken

Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het volgende:

1. Het is mogelijk dat de plaatselijke kerken meer willen weten over de potentiële mogelijkheden van een bepaald voornemen of initiatief.
2. Ook kan zijn dat deputaten BBK ergens een knelpunt signaleren, dat door het geïnteresseerd raken van een plaatselijke kerk verholpen zou kunnen worden.
3. In het algemeen kan worden gesteld dat bepaalde moeilijkheden gemakkelijker overwonnen kunnen worden, indien hun bestaan in bredere kring bekend is.

In zulke en dergelijke gevallen hebben deputaten BBK nu reeds de vrijheid om initiatieven te nemen en zo nodig ook ongevraagd advies te geven. Dit zou zo moeten blijven.

c. de coördinatie van projecten

Met coördinatie wordt niet bedoeld een gedetailleerde inhoudelijke bemoeienis. Het gaat erom te waarschuwen voor tussen projecten en initiatieven moeilijk voorzienbare effecten; om signalering van omissies; om aanwijzing van kritieke fasen bij de ontwikkeling van initiatieven. Deputaten BBK zouden over deze mogelijkheden van coördinatie moeten beschikken.

d. financiële prioriteitsstelling

Overwogen moet worden dat zowel de capaciteit van het land, dat de financiële middelen verstrekt, beperkt kan zijn, als de capaciteit om uit te geven van het ontvangende land. Daarom is een zekere rangschikking en ordening wenselijk. Dit kan naar land en in de tijd nodig zijn.

Bovendien is het van belang een zeker inzicht te hebben in de doelmatigheid en efficiency van de besteding van de middelen. Voor een dergelijk centraal overzicht zijn deputaten BBK het meest geëigende college.

7.3 Facilitaire aangelegenheden

Indien de synode besluit de hulpverleningsaangelegenheden in handen van deputaten BBK te leggen, dan zijn werkzaamheden op het uitvoerend vlak te verrichten:

- a. Het inrichten en bijhouden van een documentatie-faciliteit. Dit niet alleen ten behoeve van deputaten BBK, maar vooral ten behoeve van potentiële initiatiefnemers en project-beheerders. Een dergelijke documentatie zou nauw moeten samenwerken met bijvoorbeeld het bureau van De Verre Naasten en met de Stichting Fundament.
- b. Het verstrekken van informatie. Voor het geven van informatie is ordening der gegevens nodig. Verder kan uitgave van een informatiebulletin worden overwogen.
- c. Het uitvoeren van financiële administratie. Projecten kunnen zo kleinschalig zijn, dat het voeren van een eigen administratie minder wenselijk is.
- d. Assistentie bij vertalingen. Niet bedoeld wordt een eigen vertaaldienst, maar bemiddeling bij het vinden van de juiste vertaalfaciliteiten.

Op grond van besluiten van de synode van Arnhem 1981 (art. 146.2) hebben dep. BBK nu reeds de bevoegdheid zich van doeltreffende medewerking te voorzien. Het is goed zich ervan rekenschap te geven dat bij uitbreiding van de werkzaamheden op het materiële vlak het inroepen van assistentie buiten de kring van deputaten onmisbaar zal blijken.

8 Bespreking van de concrete vragen van de Generale Synode van Leeuwarden aan deputaten BBK.

8.1 Is het verlenen van machtiging tot uitbreiding van hulpverlening voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk in buitenlandse kerken kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar, en zo ja, in hoeverre?

Antwoord:

De zusterkerkrelatie is het oriëntatiepunt voor de kerkelijke opstelling en opzichte van buiten-

landse kerken. Het wederzijds toezien op de handhaving van de gereformeerde leer en het aanvaarden van elkaars voorgangers en leden zijn de voornaamste kenmerken van de zusterkerkrelatie. Omdat dit zo is, is bijstand inzake de theologische opleiding en het kerkelijk opbouwwerk verantwoord. Dit laatste kan ook het geval zijn indien de hulpverlening het streven naar reformatie van een buitenlands kerkgenootschap ondersteunt.

Met betrekking tot de uitvoerbaarheid moeten een aantal criteria in acht worden genomen.

- De bijstand moet zich afspelen binnen de zusterkerkrelatie. Dat wil zeggen dat het besluit daartoe in het verleden door een generale synode genomen moet zijn, dan wel dat zulk een besluit te verwachten valt of door de bijstandverlening bevorderd wordt.
- De bijstand moet duidelijk verifieerbare en gedocumenteerde projecten betreffen, waarover rapportage plaats vindt. De bewaking van de kwaliteit van de bijstand is gewenst.
- Het is mogelijk dat plaatselijke kerken individueel of in regionaal verband projecten opzetten of voor hun verantwoording nemen. Dit zou evenwel niet buiten voorkennis en niet zonder positief advies van de deputaten BBK moeten gebeuren.
- Het verdient ten eerste aanbeveling dat particuliere stichtingen en verenigingen deputaten BBK zoveel mogelijk op de hoogte houden van hun buitenlandse projecten, zodat het streven naar één gezamenlijke gedragslijn mogelijk blijft.

8.2 Is het wenselijk de hulpverlening voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk in buitenlandse kerken aan deputaten BBK op te dragen?

Antwoord:

Het verband van afzonderlijke projecten en het geheel van het netwerk van zusterkerkrelaties is van dusdanig belang dat het organisatorisch beter is, indien aan dit verband recht gedaan wordt. Dit kan door deputaten BBK te vragen de materiële hulp voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk in het buitenland ter hand te nemen.

Deputaten BBK zouden evenwel ook de vrijheid moeten hebben een bijstandsproject ter uitvoering aan een plaatselijke kerk, classis of particulier ressort over te dragen. De voorwaarden waaronder dit gebeurt moeten duidelijk zijn, wederzijds. Deputaten BBK moeten ervan verzekerd zijn dat het desbetreffende project naar behoren wordt uitgevoerd.

8.3 Is het wenselijk en mogelijk, rekening houdend met de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk, te komen tot kerkverbandelijke coördinatie van een dergelijk kerkelijk hulpverleningswerk?

Antwoord:

Het moet zeker mogelijk worden geacht te komen tot kerkverbandelijke coördinatie van kerkelijk hulpverleningswerk, zonder dat de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk aangetast wordt. Mits daarbij tenminste één heel belangrijke voorwaarde in acht genomen wordt. Deze voorwaarde is, dat wij als kerken, die gereformeerd willen zijn in belijdenis en kerkorde, zowel in de binnenlandse verhoudingen als naar het buitenland toe, de roeping erkennen om op elkaar toe te zien en elkaar te bewaren bij de leer van de Heilige Schrift. Dit geldt voor zelfstandige plaatselijke kerken. Maar het is in dit kader ook van groot belang goed contact te onderhouden en overleg te hebben met instellingen en organisaties, die in het midden van de kerken werkzaam zijn.

Deputaten BBK hebben dan ook overleg gepleegd met vertegenwoordigers van besturen van particuliere organisaties. Bij dat overleg waren ook aanwezig vertegenwoordigers van zenden- de kerken en van het college van samenwerking van zendende kerken, alsmede het comité van de centrale diaconale conferentie.

Tijdens dit overleg heeft de voorzitter van de vereniging 'De Verre Naasten' een drietal modellen van kerkelijke coördinatie naar voren gebracht.

Model 1 heeft betrekking op coördinatie door het deputaatschap, dat met gezag spreekt.

Model 2 bestaat uit een overkoepelend verband van hulpverleningsinstanties, die elk voor zich zelfstandig blijven.

Model 3 bestaat uit informele coördinatie, gebaseerd op 'spontaan' samen iets doen.

Tijdens dit overleg leek de voorkeur uit te gaan naar model 2.

Onder voorwaarde dat de grens tussen kerkelijke verantwoordelijkheid en particuliere verantwoordelijkheid gehandhaafd blijft en niet vervaagt, zouden deputaten BBK deze opzet willen ondersteunen.

Bij deze oplossing kan overwogen worden dat aldus, zonder te veel aan flexibiliteit in te boeten, goede mogelijkheden blijven bestaan voor een eenduidig optreden in de relatie tot christenen en kerken in het buitenland.

8.4 Zou instelling van een afzonderlijk deputaatschap het hulpverleningswerk ten goede komen?

Antwoord:

In het verleden is deze vraag al verschillende keren aan de orde geweest. Toen is daarop een duidelijk en gemotiveerd ontkennend antwoord gegeven. Niet alleen door deputaten, maar ook in uitspraken van verschillende synodes. Voor de goede orde geven we nogmaals de overwegingen en besluiten van de betreffende synodes kort weer.

- Hattem 1972 sprak inzake de verhouding CBK/kerk Zwolle inzake Sumba uit, dat het wijs was de correspondentie door het ongedeelde deputaatschap te doen voeren, 'opdat een deputaatschap het geheel van correspondentie over de hele wereld kan overzien'.
- Groningen-Zuid 1978 wees op het gevaar van communicatiestoornis in geval van twee deputaatschappen. Zij constateerde dat sneller met een apart deputaatschap over financiële zaken wordt gecorrespondeerd dan met deputaten CBK over andere correspondentiezaken. Zij sprak uit 'dat de materiële steunverlening aan zusterkerken in het buitenland als geestelijke zaak in het geheel van de christelijke correspondentie met haar geïntegreerd dient te zijn'.
- Latere synodes hebben de uitspraak van Groningen-Zuid steeds gehonoreerd.

Deputaten zijn van mening dat geen termen aanwezig zijn om op dit punt het spoor van voorgaande synodes te verlaten.

Deputaten hebben de indruk dat bij het instellen van 2 deputaatschappen het gevaar van verzelfstandiging van het hulpverleningswerk ten opzichte van de geestelijke basis zwaarder moet wegen dan het eventuele nadeel van een geringere specialisatie (zie 1 Kor. 9 : 13).

8.5 Op welke wijze kunnen in de toekomst bij dit werk te betrekken kerken worden benaderd en ingeschakeld?

Antwoord:

Zelfstandigheid van de plaatselijke kerk sluit niet uit dat men door deel uit te maken van een kerkverband te kennen geeft niet in alles op zichzelf te staan. Integendeel: er zijn veel zaken die de kerken gemeenschappelijk aangaan. Krachtens art.47 K.O. is de relatie met kerken in het buitenland een generaal-synodale aangelegenheid. Met het invullen van die relatie en de verzorging daarvan kunnen door de generale synode benoemde deputaten dan ook bemoeienis hebben.

Op grond hiervan bestaat er kerkordelijk geen bezwaar indien deputaten BBK, als de praktische situatie in de relatie met buitenlandse kerken daarom vraagt, plaatselijke kerken benaderen en om enige of meerdere activiteiten vragen. Uiteraard dient daarbij de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk zowel als de wenselijkheid van rapportage in acht genomen te wor-

den.

Bijlage 1

Uit de instructie van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 aan deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken

3. Wat betreft hulpverlening aan buitenlandse kerken:
 - 3.1 te bestuderen:
 - 1 of en in hoeverre het verlenen van de gevraagde machtiging tot uitbreiding van hulpverlening voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk in buitenlandse kerken kerkelijk verantwoord en uitvoerbaar is;
 - 2 of het ook wenselijk is, nu de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 het bieden van dergelijke hulp per geval en ook uit utiliteitsoverwegingen verbonden heeft met het onderhouden van de kerkelijke relatie ad art. 47 K.O. en daarom dit werk opgedragen heeft aan deputaten BBK, deze vorm van hulp aan dit deputaatschap te blijven opdragen;
 - 3.2 de wenselijkheid en mogelijkheid te onderzoeken, rekening houdend met de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk, te komen tot kerkverbandelijke coördinatie van een dergelijk kerkelijk hulpverleningswerk; daarbij dienen zij ook overleg te voeren met bij die hulpverlening betrokken en te betrekken instanties;
 - 3.3 opnieuw te bezien in het licht van de sub 3.1.1 genoemde studie en het sub 3.1.2 gevoerde overleg, of en hoe de instelling van een afzonderlijk deputaatschap het genoemde hulpverleningswerk ten goede zou komen;
 - 3.4 te onderzoeken op welke wijze in de toekomst bij dit werk te betrekken kerken door deputaten kunnen worden benaderd en ingeschakeld;
 - 3.5 van hun bevindingen een half jaar tevoren rapport uit te brengen aan de volgende generale synode en deze van advies en/of met voorstellen te dienen, met name ten aanzien van de eventuele vormgeving van de hulpverlening.

Bijlage 2

Ontwerp voor een besluit door de Generale Synode van Ommen 1993

De generale synode:

besluit (A)

1. nieuw te benoemen deputaten BBK te machtigen om, wanneer daartoe een verzoek uit een buitenlandse kerk komt met het oog op hulpverlening bij haar theologische opleiding of haar kerkelijk opbouwwerk, naar bevind van zaken te handelen; hierbij dienen de volgende grenzen in acht genomen te worden:
 - a. elke generale synode stelt voor de komende drie jaren op voorstel van deputaten een maximum bedrag vast voor financiële hulpverlening;
 - b. deputaten zeggen niet zonder noodzaak bedragen toe voor langer dan de periode tussen twee synodes, opdat elke volgende synode vrijheid van beslissen heeft;
2. de hulpverlening wordt niet opgedragen aan een apart deputaatschap, maar van deputaten BBK wordt verwacht, dat zij zelf, eventueel geadviseerd door een aparte sectie uit haar midden, in dezen de nodige beslissingen nemen;
3. deputaten BBK worden gemachtigd deel uit te maken van een overkoepelend verband van hulpverleningsinstanties, die elk voor zich zelfstandig blijven; daarbij dient de grens tussen kerkelijke en particuliere verantwoordelijkheid gehandhaafd te blijven;
4. aan deputaten BBK wordt de vrijheid gegeven voor bepaalde niet direct op haar weg liggende verzoeken om hulp een plaatselijke kerk dan wel een daartoe geëigende gereformeerde organisatie te benaderen voor enige of meerdere activiteiten.

Gronden:

- ad 1. hierbij wordt de gegroeide praktijk in de hulpverlening voortgezet met dien verstande dat nu, in geval er duidelijke roeping ligt om hulp te bieden, niet meer gewacht behoeft te worden op een uitspraak van een generale synode op elk verzoek dat binnenkomt;
- ad 2. deze beslissing is in overeenstemming met wat vroegere synoden (Hattum 1972 en Groningen-Zuid 1978) in gelijksoortige gevallen hebben uitgesproken;
- ad 3. nu de hulpverlening aan buitenlandse kerken zich door de vermeerdering van contacten uitbreidt is een gezonde orde bij die hulpverlening van groot belang met het oog op een billijke en evenwichtige verdeling van de beschikbare hulpbronnen;
- ad 4. incidentele hulp, zoals die door sommige kerken reeds gegeven wordt, is aan te bevelen daar waar hulpverlening (nog) niet op de weg van deputaten BBK ligt.

besluit (B)

de kerken te verzoeken en de kerkleden aan te bevelen geen financiële acties tot hulpverlening aan buitenlandse kerken of personen op te zetten zonder overleg met en advies van deputaten BBK.

Grond:

dit besluit is een logisch uitvloeisel van wat bepaald is onder A3.

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID

Secretaris P. Deddens,
Koningshof 8,
3911 LH Rhenen.

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Dit rapport heeft betrekking op de activiteiten van de door de Generale Synode te Leeuwarden benoemde deputaten vanaf hun benoeming tot aan de afsluiting van dit rapport op 14 oktober 1992.

Deputaten vergaderden driemaal. Op de eerste vergadering werden de taken verdeeld. Naast ds. T. Dekker (samenroeper-praeses) zou P. Deddens fungeren als secretaris en br. J. Leder als penningmeester. De brs. S.J.C. Cnossen, J.P. de Vries en P. Deddens werden aangewezen om in studie te nemen art. 3 van de instructie. Het resultaat daarvan werd in de volgende vergaderingen besproken en als volgt vastgelegd:

Artikel 3 van de instructie

De Generale Synode van Leeuwarden breidde de taak van haar deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid uit met de opdracht 'nader te bestuderen hoe hun werkzaamheden beter kunnen worden afgestemd op de in de laatste decennia ingrijpend gewijzigde verhouding tussen kerken en overheid, met name op het punt van goede informatiekkanalen, van wetgeving die voor de kerken consequenties heeft en van rechtspleging die voor het functioneren van de kerken van belang is'.

De hier aangegeven doelstellingen vereisen een gestructureerd contact met verschillende organen van de Hoge Overheid, zowel om de overheid te kunnen informeren over de opvattingen van de Gereformeerde Kerken als om de kerken te kunnen informeren over voor hen relevante overheidsmaatregelen. In de verhouding tussen overheid en samenleving verlopen deze contacten zodanig dat de overheid geen directe relaties onderhoudt met natuurlijke en rechtspersonen afzonderlijk, maar met overkoepelende organen waarin personen met een gelijk belang of rechtspersonen met een zelfde karakter (naar burgerlijk recht) samenwerken. Ten aanzien van de kerken functioneert als zodanig het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO).

Deputaten hebben daarom in het kader van hun opdracht een onderzoek ingesteld naar de mogelijkheid en de wenselijkheid dat de Gereformeerde Kerken in Nederland toetreden tot dit CIO.

Dit onderwerp is al enige malen eerder op generale synodes van onze kerken aan de orde geweest, waarbij steeds van een besluit tot toetreding werd afgezien.

Besluitvorming inzake het CIO in het verleden

De Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 besloot de Gereformeerde Kerken in Nederland te doen vertegenwoordigen in het CIO-M (Contact in Overheidszaken - Militair). Dit besluit had betrekking op contact met de overheid inzake geestelijke verzorging van de militairen. De synode overwoog daarbij o. m.: '1. dat deelname aan het C.I.O.-M., als orgaan voor overleg om de Overheid zo mogelijk en zo nodig van advies te dienen in de zaken, die de geestelijke verzorging der militairen aangaan, kan dienen om de goede correspondentie met de Overheid te onderhouden (vgl. art. 28 K.O.)' en '3. dat deelname aan het C.I.O.-M. geen enkele binding aan het standpunt der andere vertegenwoordigde kerken en kerkelijke groeperingen met zich meebrengt;' (Acta, artikel 136).

Op dezelfde synode bleek dat deelname aan het CIO-M niet mogelijk was zonder eveneens in het CIO te zijn vertegenwoordigd, aangezien het CIO-M daarvan een subcommissie vormt. Deze synode overwoog daarop 'dat vertegenwoordiging in het C.I.O., evenmin als in het C.I.O.-M., enige binding aan het standpunt der andere vertegenwoordigde kerken en kerkelijke groeperingen met zich meebrengt' en besloot 'teneinde te komen tot effectuering van het reeds genomen besluit van 5 juni 1964 vermeld in artikel 136 van de acta, de Gereformeerde Kerken in Nederland te doen vertegenwoordigen in het C.I.O. (Contact in Overheidszaken) en daartoe een van de deputaten voor correspondentie met de Hoge Over-

heid aan te wijzen, met de opdracht van zijn arbeid aan de eerstvolgende generale synode rapport uit te brengen.' (Acta, artikel 533b).

Op de Generale Synode van Amersfoort-West 1967 bleek dat een herhaald verzoek van de door de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven benoemde deputaat om toelating tot het CIO door deze organisatie niet was ingewilligd. Reden: reorganisatie van het CIO en voorbereiding van een nieuw statuut. Na totstandkoming werd dit statuut wel toegezonden. Daaruit bleek dat het CIO veel meer zaken omvatte dan alleen de geestelijke verzorging van militairen. De synode was van oordeel 'dat het niet op de weg van de Gereformeerde Kerken ligt aan bedoelde werkzaamheden deel te nemen door zitting te hebben in het C.I.O.' en dat 'uit geen der stukken voldoende duidelijk is welk wezenlijk belang gediend is met het toetreden tot het C.I.O. (nieuwe basis)' (Acta, artikel 95).

Daarna werd de Generale Synode van Arnhem 1981 via deputaten met eventuele toetreding tot het CIO geconfronteerd. Ditmaal had het CIO zelf het initiatief genomen en deputaten tot toetreden uitgenodigd. Deputaten hadden overwogen zonder meer naar de besluiten van de Generale Synode van Amersfoort-West te verwijzen, maar liever lieten ze de beslissing over aan de synode. De synode besloot 'niet te voldoen aan het verzoek van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) te participeren in haar organisatie'. Als gronden werden genoemd: 1. 'Het is niet gebleken dat de deputaten, zonder dat de kerken zich aansluiten bij het CIO, zich niet rechtstreeks tot de overheid kunnen wenden ten aanzien van kerkelijk belangrijke zaken. 2. Wel is noodzakelijk dat de deputaten door middel van hun instructie voldoende mogelijkheden ontvangen om zelf rechtstreeks te reageren op overheidsmaatregelen, voorgenomen dan wel in werking gebracht, die het leven van de kerken raken.' De Acta vermelden nog dat in de discussie de rapporteur alsook de deputaten benadrukken dat in de instructie (zoals door deputaten voorgesteld) 'wel meer armslag aan deputaten gegeven wordt in hun contact met de Hoge Overheid, maar dan wel binnen de grenzen van de kerkorde'. Het desbetreffende onderdeel van de instructie draagt de deputaten op: '3 op door de Hoge Overheid aangekondigde of reeds genomen maatregelen die overal in ons land de dienst van de kerk (art. 27 K.O.) raken, te reageren indien dit van belang is voor de onbelemmerde voortgang c. q. de wettige bescherming van deze dienst, en indien hiermee niet op het bijeenkomen van de generale synode gewacht kan worden; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken via de pers of op andere wijze in kennis te stellen' (Acta, artikel 149).

Van deze mogelijkheid werd door deputaten gebruik gemaakt inzake het voorontwerp van een Wet gelijke behandeling. Deputaten rapporteerden dit aan de Generale Synode van Heemse 1984/85 en deze besloot: 'deputaten te dechargeren onder dank voor hun arbeid, met name wat hun schrijven betreft aan de minister van C. R.M. inzake het voorontwerp van een Wet gelijke behandeling' (Acta, artikel 113). Inzake het CIO-M besloot deze synode de deputaten Geestelijke verzorging van militairen op te dragen 'als waarnemers zonder enige verplichting te doen wat mogelijk is m.b.t. het werk van de C.I.O. -M.' (Acta, artikel 64). Deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid hebben na de Generale Synode van Heemse geen reden gezien zich tot de Hoge Overheid te wenden inzake enig wetsvoorstel. Wel ontbrak het niet aan suggesties uit de kerken, maar naar het oordeel van deputaten betroffen deze nooit zaken die de onbelemmerde voortgang c. q. de wettige bescherming van de dienst van de kerk raken.

Het CIO

Wij geven nu een beschrijving van het CIO aan de hand van zijn statuten, jaarverslagen (over 1990 en 1991) en een gesprek van een commissie uit uw deputaatschap met voorzitter en secretaris van het CIO, de heer A.J. Gijsbers en mevrouw S.C. den Dekker-van Bijsterveld, op 21 april 1992.

Het CIO heeft ten doel:

- 'a. de gemeenschappelijke bespreking, behandeling of afdoening door de participerende kerken van op het terrein van kerk en overheid gelegen zaken, die daartoe hetzij door een of meer kerken worden ingebracht; hetzij door het Contact eigener beweging ter hand worden genomen; hetzij door de overheid bij het Contact aanhangig worden gemaakt en daar ter gemeenschappelijke behandeling worden aanvaard;
- b. de gemeenschappelijke verzorging - door middel van commissies van het Contact - van daartoe aangewezen taken of belangen, waarbij er met name commissies zijn voor de

geestelijke verzorging

1. in de inrichtingen van het ministerie van justitie
2. van de militairen.'

De in deze doelstelling voorkomende passage 'op het terrein van kerk en overheid gelegen' wordt door het CIO in twee richtingen uitgelegd: de verhouding tussen de kerkgenootschappen en de staat en zaken waarbij de handhaving van artikel 6 van de grondwet (de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging) in geding is, dit laatste zowel voor de kerkgenootschappen als voor kerkleden en organisaties op levensbeschouwelijke basis.

Wat betreft de agendering van zaken door het CIO 'uit eigener beweging' zij opgemerkt, dat de secretaris van het CIO tot taak heeft de stukken van kabinet en parlement te volgen met het oog op zaken die voor de taak van het CIO relevant zijn. Langs deze weg bereikt de kerken de meeste informatie over zaken die hun verhouding tot de overheid raken. Verzoeken rechtstreeks van de overheid aan het CIO komen veel minder voor.

Het CIO telt thans zeventien kerkgenootschappen als deelnemers:

de R.K. Kerkprovincie; de Ned. Hervormde Kerk, de Evangelisch Lutherse Kerk, de Remonstrantse Broederschap, de Chr. Geref. Kerken, de Broederschap van Pinkstergemeenten; de Ned. Geref. Kerken, de Geref. Gemeenten, de Geref. Kerken in Nederland (adres te Leusden), de Oud-Katholieke Kerk, het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap, het Verbond van Liberaal-Religieuze Joden in Nederland, de Portugees-Israëlitische Gemeente, het Leger des Heils, de Unie van Baptistengemeenten, de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten. De Ned. Protestantenvbond heeft de status van waarnemer, omdat dit geen kerkgenootschap is.

Vermelding verdient dat in de meeste gevallen niet het kerkgenootschap zelf, maar zijn synodaal moderamen of episcopaat dan wel zijn deputaatschap voor contact met de overheid als deelnemer staat aangegeven.

De gespecialiseerde commissies van het CIO kunnen uit een geringer aantal kerken bestaan dan het plenaire orgaan. Er zijn dergelijke commissies voor bijzonder jeugdwerk (BJ: internaten van kinderbescherming), gezondheidszorg (G), gevangeniswezen (J), monumentale kerkgebouwen (K), krijgsmacht (M). Bij de laatste zijn onze kerken thans als waarnemer vertegenwoordigd in de persoon van ds. L. S.K. Hoogendoorn.

De jaarverslagen vermelden de volgende onderwerpen waarmee het CIO zich in 1990 en 1991 heeft beziggehouden:

- aard en omvang van steunverlening door de overheid aan kerkgenootschappen en genootschappen op geestelijke grondslag.
Naar aanleiding van het kabinetsstandpunt terzake zond het CIO een reactie aan het kabinet en de Tweede Kamer, waarin het, als uitvloeisel van de grondwettelijk gegarandeerde godsdienstvrijheid, pleit voor subsidiëring ten behoeve van godsdienst en kerk in bepaalde, met name aangegeven sectoren - onder afwijzing van een algemene (lump sum) steunverlening. Het CIO grondt dit op de verantwoordelijkheid van de overheid de vrije uitoefening van godsdienst te waarborgen en te bevorderen.
Als staatsrechtelijk beginsel is een dergelijke overheidsverantwoordelijkheid ten aanzien van de grondrechten tijdens de grondwetsherziening van 1983 aanvaard, aldus het jaarverslag. In een volgende reactie heeft het CIO vooral aandacht gevraagd voor de uitgangspunten die voor de overheid dienen te gelden ten aanzien van de geestelijke verzorging in instellingen, voor de ontwikkelingen ten aanzien van de geestelijke verzorging in de krijgsmacht en de ondersteuning van monumentale kerkgebouwen. Geestelijke verzorging in instellingen dient volgens het CIO wettelijk gewaarborgd te worden als geïntegreerd onderdeel van het totaal aan voorzieningen, onder volledige financiële verantwoordelijkheid van de overheid;
- privatisering van instellingen van bijzonder jeugdwerk. Hier dringt het CIO aan op behoud van de geestelijke verzorging;
- de wet persoonsregistraties en bijbehorende uitvoeringsbesluiten. Hier betreft het de bevoegdheid van de kerk om persoonsgegevens te registreren;
- de media: plaats van de kerkgenootschappen in het omroepbestel; invoering van reclame op zondag. Op het laatste punt is het niet tot actie gekomen, omdat deze materie in de Tweede Kamer alle aandacht had;
- registratie ledentallen kerkgenootschappen t.b.v. de overheid.
Het CBS wil hiermee alleen doorgaan op kosten van de kerken. Deze hebben om financiële redenen daarvan afgezien, hoewel er voor de behartiging van belangen bij de overheid wel behoefte is aan deze gegevens;

- model-verordening gemeentelijke begraafplaatsen: advies aan de Vereniging van Nederlandse Gemeenten;
- de nota Zorgvernieuwing (voor zover betrekking hebbend op de geestelijke verzorging in inrichtingen);
- anti-discriminatiebepalingen in het wetboek van strafrecht. De parlementaire behandeling is gevolgd en gaf geen reden tot ongerustheid;
- wet gelijke behandeling: een adres aan de Tweede Kamer, waarin het wetsvoorstel wordt getoetst aan de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging;
- geestelijke verzorging in de krijgsmacht: criteria voor verdeelsleutel tussen de kerken en het Humanistisch Verbond;
- maatschappelijk activeringswerk: protest bij minister van WVC tegen aandrang op levensbeschouwelijke instellingen om samenwerkingsverband aan te gaan; deelneming aan hoorzitting van de Tweede Kamer hierover;
- bescherming van de zondag. In 1991 is een rapport uitgebracht waarin op de overheid een beroep wordt gedaan de zondag te beschermen (o.a. naar aanleiding van discussies over de winkelsluitingswet). De vorm van een publikatie is gekozen om ook de organisaties van werkgevers en werknemers te bereiken, die formeel niet tot het werkgebied van het CIO behoren. Een Engelse vertaling van deze brochure is gezonden aan het Europese Parlement.

Over de besluitvorming melden de statuten van het CIO, dat een in het CIO genomen besluit een participerende kerk niet bindt, indien haar delegatie in de notulen laat vastleggen voor dat besluit geen verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Tijdens het gesprek met voorzitter en secretaris werd hieraan wel toegevoegd dat het niet op prijs wordt gesteld indien dat structureel het geval zou zijn en het CIO b.v. bij pleidooien voor financiële steun steeds zou moeten melden niet namens alle deelnemende kerken te spreken.

Naast de genoemde activiteiten valt nog te melden dat het CIO gesprekken voert met een commissie uit de Tweede-Kamerfractie van het CDA en dat ook bereid is t.a.v. andere fracties, en dat het tot dusver drie maal een brochure heeft uitgegeven:

Regeringsbeleid en vrijheid van godsdienst en levensovertuiging;
 Burgerlijke ongehoorzaamheid (door prof mr. A.M. Donner, 1985);
 Kerken, overheid en zondag(srust) (1991).

Het CIO komt plenair ongeveer zesmaal per jaar bijeen. De kosten van het CIO bedragen 165.000 gulden per jaar, welk bedrag over de deelnemende kerken wordt omgeslagen volgens een verdeelsleutel die samenhangt met het zielental. Op basis van hun verstrekte gegevens schatten deputaten de bijdrage die de Gereformeerde Kerken bij toetreding gevraagd zou worden, op plm. f 10.000,- per jaar.

Evaluatie

Gezien de door de vorige synode verstrekte opdracht hebben deputaten gemeend de argumenten ten aanzien van toetreding tot het CIO opnieuw te moeten toetsen. Daarbij hebben zij de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. Op grond van hun belijdenis kunnen de Gereformeerde Kerken niet deelnemen in samenwerkingsverbanden met andere kerkgenootschappen, indien deze gebaseerd zijn op de suggestie van geloofseenheid.
2. Kerkgenootschappen hebben een plaats in de burgerlijke samenleving; zij zijn erkend als rechtspersonen met een eigen statuut (B.W. boek 2 art. 2). In de ogen van de overheid zijn alle kerkgenootschappen gelijkwaardig. Dientengevolge kunnen bepaalde maatregelen van de overheid hen gelijkkelijk betreffen, waarna zij hun belangen die ten overstaan van de overheid het doelmatigste kunnen behartigen als zij zich, na gebleken overeenstemming, gezamenlijk tot de overheid richten. Dit kan los worden gezien van onderscheid in confessie, al mag het met de confessie ook niet op gespannen voet staan. Reeds de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964 was van mening dat vertegenwoordiging in het CIO geen binding aan het standpunt der andere deelnemers meebrengt.
3. In de lijn van art. 27 K.O. is de taak van deputaten van de Gereformeerde Kerken beperkt tot het - waar nodig - reageren op (voorgenomen) maatregelen van de overheid die overal in ons land de onbelemmerde voortgang en de wettige bescherming van de dienst der kerk raken (zie GS Arnhem, Acta art. 149).
4. Kerk en staat hebben gescheiden verantwoordelijkheden, hetgeen tot uiting dient te

komen ook in financiële onafhankelijkheid van de kerk ten opzichte van de overheid. Toetsing van structuur en werkzaamheden van het CIO aan genoemde uitgangspunten leidt uw deputaten tot de volgende overwegingen:

Ad 1: De samenwerking in het CIO veronderstelt geen geloofseenheid. Het woord 'interkerkelijk' in de officiële naam (niet in de afkorting!) geeft niet meer aan dan dat het een samenwerkingsverband tussen kerken (in de zin van kerkgenootschappen) is en zegt niets over de aard van hun onderlinge verhouding. Het feit dat ook de joodse kerkgenootschappen in het CIO deelnemen, onderstreept het burgerlijke / uiterlijke karakter van deze samenwerking. De onderwerpen waarmee het CIO zich bezighoudt en de wijze waarop het dit doet, verschillen duidelijk van die in de Raad van Kerken in Nederland, waarin kerken wel op basis van gemeenschappelijk geloof samenwerken.

Ad 2: Het CIO is geen rechtspersoonlijkheid bezittende organisatie waarvan kerkgenootschappen lid zijn, maar een overlegorgaan met deelnemers als tussenschakel tussen kerkgenootschappen en overheid. Gezien het burgerlijk karakter is het geen overwegend bezwaar dat onze kerken daarbij geen eigen gezicht aan de samenleving kunnen vertonen, althans voor zover er in CIO-verband eenparigheid van gevoelen is. Daarbij verdient het naar de mening van deputaten de voorkeur dat de Gereformeerde Kerken, indien zij tot deelneming aan het CIO zouden besluiten, haar deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid als deelnemer aanwijzen.

Ad 3: De meeste van de onderwerpen waarmee het CIO zich bezighoudt, raken ook de Gereformeerde Kerken en haar arbeid, weliswaar in bredere zin dan uw deputaten tot dusver als opdracht hadden, maar naar hun oordeel wel binnen aanvaardbare grenzen. De taakopvatting van het CIO is in die zin ruimer dan enkel de relatie van de kerken tot de overheid, dat ook de bescherming van de vrijheid van godsdienst voor kerkleden en instellingen op confessionele grondslag daaronder wordt gerekend. Het functioneren van de vrijheid van godsdienst is echter wel zo'n wezenlijk belang van de kerken, dat dit ook mag worden aangemerkt als een zaak die de dienst van de kerk raakt. Ten aanzien van kerkleden speelt dit aspect b.v. een rol bij onvrijwillige euthanasie, waarbij het CIO opkomt tegen het opdringen van euthanasie, maar het innemen van een ethisch standpunt inzake euthanasie overlaat aan de kerken zelf. Vrijheid van godsdienst voor organisaties is b.v. in geding bij het bewaren van het christelijk karakter van bejaardenoorden tegenover regels tot democratisering en open toelating. Op dit moment geven uw deputaten aan dergelijke zaken namens de kerken niet of nauwelijks aandacht, zodat er van enige invloed op deze ontwikkelingen geen sprake is. Deelneming aan het CIO zou daartoe wel mogelijkheden openen. Een consequentie van toetreding tot het CIO is, dat deputaten machtiging moeten hebben om in de vergaderingen van het CIO standpunten in te nemen. Het zal vaak wel mogelijk zijn uitstel te vragen tot een volgende CIO-vergadering voor ruggespraak met het gehele deputaatschap, maar niet om te wachten tot de volgende generale synode. Voor zover er over zaken geen generaal-synodale uitspraken zijn, zullen deputaten vanuit hun gereformeerde geloofsinzicht en gebruik makend van publikaties of adviezen van kerkleden in het ambt der gelovigen tot een standpunt moeten komen, onder verantwoording achteraf aan de volgende generale synode.

Ad 4: Op dit voor veel deelnemers in het CIO nogal cruciale punt nemen de Gereformeerde Kerken, blijkens hun afwijzing van subsidie voor de opleiding tot de dienst des Woords, een eigen standpunt in. Uw deputaten kunnen nog niet overzien, in hoeverre dit punt bij deelneming in het CIO problemen zou kunnen opleveren. Zij achten het gewenst in een periode als waarnemer bij het overleg na te gaan, op welke punten zich problemen voordoen, zodat een volgende synode deze bevindingen kan betrekken bij een beslissing over daadwerkelijke toetreding.

Voorstel

Op grond van deze overwegingen zijn uw deputaten van oordeel, dat het ten behoeve van een betere informatievoorziening inzake wetgeving en rechtspleging die voor het functioneren van de kerken van belang is, gewenst is in een vorm van samenwerking te staan met het CIO, in eerste instantie - tot de eerstvolgende synode - als waarnemer. Daarom stellen uw deputaten voor in de instructie van nieuw te benoemen deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid op te nemen, dat zij met de status van waarnemer namens de Gereformeerde Kerken in Nederland zullen gaan deelnemen aan het overleg binnen het CIO. Aan de hand van het rapport van dit deputaatschap kan de volgende synode dan beslissen of een

volledige deelneming verantwoord is.

Deze opdracht laat uiteraard onverlet dat de deputaten zich rechtstreeks namens de kerken in allerlei zaken tot de Hoge Overheid kunnen wenden, als zij van oordeel zijn dat wetgeving of ander overheidshandelen de dienst van de kerk of de vrijheid van godsdienst raakt.

Daarnaast zou het naar het oordeel van uw deputaten gewenst zijn in de opdracht voor het nieuw te benoemen deputaatschap uitdrukkelijk op te nemen dat deputaten zich eigener beweging tot de kerken kunnen wenden met informatie over tot stand gekomen wetgeving die voor de arbeid van de kerken relevant is (b.v. wettelijke regels voor persoonsregistraties).

Concept-aanvullingen instructie

Na c. twee nieuwe bepalingen invoegen:

d. de kerken te informeren over nieuw tot stand gekomen wetgeving en andere maatregelen van de rijksoverheid die voor de kerken consequenties hebben, en over rechterlijke uitspraken die voor het functioneren van de kerken overal in het land van belang zijn;

e. zich als waarnemer namens de Gereformeerde Kerken in Nederland te doen vertegenwoordigen in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO);
en als slotbepaling:

i. aan de eerstvolgende generale synode advies uit te brengen over de vraag of deelneming in het CIO dienstbaar kan zijn aan een betere afstemming van het werk van deputaten op de in de laatste decennia ingrijpend gewijzigde verhouding tussen kerken en overheid, met name om deputaten van goede informatie te voorzien omtrent wetgeving en andere maatregelen van de rijksoverheid die voor de kerken consequenties hebben, en van rechterlijke uitspraken die voor het functioneren van de kerken overal in het land van belang zijn, zonder dat deze deelneming de eigen verantwoordelijkheid van de Gereformeerde Kerken in hun relatie tot de overheid in het gedrang brengt.

Punt 2 van de instructie

Wat betreft punt 2 van de instructie:

- a. Er waren geen stukken die de Hoge Overheid ons toestuurde.
- b. De Hoge Overheid zond ons geen vragen omtrent het gevoelen van de kerken over bepaalde zaken.
- c. Zaken die rechtstreeks de dienst van de kerk betreffen, zodat het noodzakelijk was namens de kerken de Hoge Overheid daarop aan te spreken (artikel 27 van de K.O.), deden zich in deze periode niet voor.
- d. Namens de kerken werden gelukwensen gezonden aan Hare Majesteit de Koningin ter gelegenheid van haar verjaardag.
Hierbij werd melding gemaakt van de gebeden die voortdurend worden opgezonden in de kerken, waarin aan de Koning der koningen gevraagd wordt wijsheid en kracht te geven aan wie Hij riep om ons te regeren. Bij iedere gelegenheid liet onze vorstin ons weten dat zij met waardering hiervan had kennisgenomen.
- e. Uitnodigingen om de kerken te vertegenwoordigen bij officiële plechtigheden werden niet ontvangen.

Bij de afsluiting van dit rapport is het ons een behoefte u bij de besluitvorming over deze voorstellen wijsheid toe te bidden van Hem die zonder beperking wijsheid belooft aan wie Hem daarom vragen.

ds. T. Dekker
ds. P. Deddens
mr. P.T. Pel
S.J.C. Cnossen
J. Leder
drs. J.P. de Vries

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID

Rhenen, 20 april 1993

Aan de Generale Synode Ommen 1993

Weleerwaarde heren en broeders,

Na afsluiting van ons rapport, bij u bekend als nr 12, kan nog het volgende gemeld worden:

1. Op 6 januari jl. bereikte ons een schrijven van de classis Gouda-Leiden-Woerden inzake mogelijke wetswijziging achternamen van kinderen. Hierop werd door ons gereageerd in een schrijven van 11 januari.
2. Hare Majesteit de koningin werd door ons op 29 januari gelukgewenst met haar verjaardag. Wij verbonden daaraan ook een bede om Gods zegen. Ook nu betuigde het secretariaat van het Koninklijk Huis namens de koningin hiervoor oprechte dankbaarheid.
3. Op maandag 19 april bereikte ons het schrijven van de kerk te Voorthuizen-Barneveld inzake de wet gelijke behandeling. Het verzoek is een schrijven te richten aan de Eerste Kamer hierover.
Gezien onze instructie (Acta Leeuwarden artikel 140 2c) achten wij ons niet bevoegd tijdens het vergaderen van de synode tot deze actie over te gaan. Vanwege het belang van deze zaak geven wij dit schrijven zo spoedig als mogelijk was u in handen.

U bij uw beraadslagingen en beslissingen Gods zegen toebiddend,

P. Deddens

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE UITGAVE VAN GENERAAL-SYNODALE PUBLIKATIES

Aan de Generale Synode van De Gereformeerde Kerken,
samen te komen te Ommen op woensdag 14 april 1993

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De Generale Synode van De Gereformeerde Kerken, gehouden te Leeuwarden in 1990, verstrekte aan de opnieuw te benoemen deputaten voor de uitgave van generaal-synodale publikaties de volgende opdrachten:

- a. het doen produceren en doen uitgeven van de Acta en de Handelingen van de generale synode, de rapporten van de door de generale synode benoemde deputaten, herdrukken van het Gereformeerd Kerkboek, onderdelen van deze uitgaven en andere drukwerken die op last van de generale synode worden vervaardigd; daarbij moet in technisch en economisch opzicht zo doeltreffend mogelijk te werk worden gegaan;
- b. met drukkers en uitgevers overeenkomsten af te sluiten die betrekking hebben op de onder a bedoelde uitgaven, inzake de technische vervaardiging en de uitgeversexploitatie alsmede met auteurs voor wat betreft auteursrechtelijke aanspraken en bevoegdheden voorzover daarvan sprake is;
- c. toe te zien op de naleving van de onder b bedoelde overeenkomsten;
- d. toe te zien op het uitgeven van nieuwe edities van de sub a bedoelde uitgaven en er zoveel mogelijk voor te zorgen dat daarin druk- en zetfouten en andere tekortkomingen worden verbeterd;
- e. erop toe te zien dat ter zake van de typografische verzorging, de afmetingen, het taalgebruik, de spelling, de interpunctie, de nomenclatuur en dergelijke zoveel mogelijk een verantwoorde eenvormigheid wordt betracht met inachtneming van de door de generale synode van toepassing verklaarde regels voor spelling en dergelijke;
- f. het inventariseren van ontvangen reacties uit de kerken met betrekking tot de voortgaande harmonisatie van het Gereformeerd Kerkboek en het -- voorzover dit noodzakelijk moet worden geacht -- doen van voorstellen daarover aan de eerstvolgende synode;
- g. de kerken in een apart rondschrijven te informeren over de volgende correcties die in het Gereformeerd Kerkboek zijn aangebracht en die voor het gebruik ervan van belang zijn: de wijzigingen in Ps. 65:3 regel 7, in Ps. 72:6 regel 3, in antwoord 105 HC en in de muzieknotatie van Gez. 5:1 regel 3, alsmede de toegevoegde notitie bij Gez. 22 over de wijs waarop dit gezang gezongen kan worden.
In dit rondschrijven zal tevens gewezen moeten worden op de volgende correcties die door deputaten in een latere uitgave van het kerkboek zullen worden aangebracht, maar die nu al van belang zijn voor het gebruik van het kerkboek: de wijziging in de muzieknotatie van Gezang 5:1 regel 4, alsmede de toegevoegde notitie bij Gezang 10 over de wijs waarop dit gezang gezongen kan worden;
- h. te beslissen over verzoeken om toestemming tot het uitgeven van de sub a bedoelde publikaties of onderdelen daarvan, voorzover het auteurs- of gebruiksrecht daarvan bij de kerken berust;
- i. te waken tegen inbreuk op de auteurs- en gebruiksrechten van de kerken en het treffen van conservatoire en andere noodzakelijke maatregelen; ervoor te zorgen dat in de kerkelijke publikaties die met hun medewerking tot stand komen, een clausule wordt afgedrukt waaruit blijkt dat deze rechten bij de kerken berusten en dat voor verspreiding van de tekst toestemming van de kerken vereist is;

- j. te waken tegen inbreuk op auteurs- en gebruiksrechten van derden bij het uitgeven van publikaties onder a genoemd;
- k. geschillen met derden ten aanzien van de toepassing van het sub i en j bepaalde zoveel mogelijk op te lossen door middel van arbitrage;
- l. bij het afsluiten van overeenkomsten eventueel royalty's te bedingen bij uitgevers, indien en voorzover er sprake is van bijzondere kosten of lasten voor de kerken, die aan de betreffende publikaties ten grondslag liggen, met als uitgangspunt dat in het algemeen de prijs van een kerkelijke publikatie niet belemmerend mag werken ten aanzien van de verspreidingsmogelijkheden;
- m. nauwgezet samen te werken met andere deputaten betreffende het vervaardigen van hun rapporten e. d. en erop toe te zien dat zij dit van hun kant ook doen;
- n. te rapporteren over hun werkzaamheden aan de eerstvolgende generale synode.

Aldus Acta, artikel 143, vastgesteld te Leeuwarden op 17 mei 1990.

Dezelfde generale synode besloot op 26 april 1990:

- 1. in de kerkorde van De Gereformeerde Kerken in Nederland in de artikelen 18 en 53 het woord 'hogeschool' respectievelijk 'Hogeschool' te veranderen in 'universiteit' respectievelijk 'Universiteit';
- 2. van dit besluit mededeling te doen aan deputaten generaal-synodale publikaties. (Acta artikel 59).

De generale synode van Leeuwarden benoemde op 18 mei 1990 in het deputaatschap voor generaal-synodale publikaties:

primi

ds. H.J. Boiten (s), Enschede
 D. den Hollander, Dordrecht
 mr. F.T. Oldenhuis, Zuidhorn
 ds. P. Schelling, Leeuwarden
 ds. C.J. Smelik, Nieuwerkerk a/d IJssel
 mw. E. van Veen, Dalfsen
 A. van 't Wout, Voorburg

secundi

drs. S. Bakker, Groningen
 prof. mr. K.F. Haak, Alphen a/d Rijn
 D. Smilde, Oranjewoud

Deze deputaten vergaderden in de verslagperiode tussen 'Leeuwarden' en 'Ommen' plenair slechts drie keer (30 november 1990, 12 juni 1992, 18 december 1992). Eenmaal werd vergaderd in 'klein verband' (05--09--91).

In hun eerste vergadering na hun benoeming bleek ds. H.J. Boiten bereid het voorzitterschap op zich te nemen, ds. C.J. Smelik bleef 2de voorzitter, mr. F.T. Oldenhuis secretaris/penningmeester.

Mevr. J. Mulder-Munneke fungeerde opnieuw als notuliste.

Ds. P. Lok kon vanwege zijn leeftijd niet meer worden benoemd door de synode. Deputaten verzochten ds. Lok aan te blijven als adviseur. Het verzoek werd door ds. Lok ingewilligd.

Tijdens de verslagperiode trad mevr. E. van Veen in het huwelijk met de heer M. Nieland (17 december 1991). Deputaten hebben zich bij die gelegenheid niet onbetuigd gelaten.

Uitvoering gevende aan de opdrachten, zoals boven vermeld, kunnen deputaten u het volgende rapporteren. Zij volgen daarbij de opdrachten, genoemd in Acta art. 143.

- a. De *Acta* en de *Handelingen* van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 zijn uitgekomen bij Uitgeverij De Vuurbaak enkele maanden na sluiting van de synode, te weten op 30 november 1990. Helaas bleek pagina 406 te ontbreken. Deze fout werd inmiddels hersteld. De Vuurbaak verzond de Acta met een begeleidend schrijven dat

pagina 406 ontbrak. De kosten daarvan kwamen voor rekening van De Vuurbaak.

De Huishoudelijke Regelingen voor Generale Synoden zijn gedrukt en ze werden verzonden aan alle deputaten van de laatste generale synode. De samenroepende kerk te Ommen ontving 50 exemplaren.

Er is nog een aantal exemplaren van de Huishoudelijke Regelingen (187 ex.) in voorraad.

De Regelingen voor de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland zijn gedrukt en werden verzonden naar de deputaten-curatoren van de universiteit en naar haar deputaten-financieel.

Er is nog een aantal exemplaren van de Regelingen voor de Theologische Universiteit (323 ex.) in voorraad.

Van '*Bijbel en kerkboek*' zijn momenteel drie formaten beschikbaar in verschillende uitvoeringen, de major-, de mezzo- en de micro-editie. De mezzo-uitvoering is nieuw op de markt en loopt, ook wat het bijbelgedeelte betreft, synchroon met de major-editie, hetgeen van groot belang geacht mag worden. De synchronisatie betreft o.m. de paginering, de nomenclatuur, de tekstverwijzingen, kortom: het is een verkleinde uitvoering van de major-editie.

Deputaten hadden uw vergadering graag een nog meer verkleinde uitvoering aangeboden, die óók synchroon zou lopen met de major- en de mezzo-editie, vanwege dezelfde voordelen, maar dat bleek -- na overleg met Jongbloed B.V. -- niet uitvoerbaar in technisch en economisch opzicht. Het gevolg is dus, dat de micro-editie -- wat betreft het bijbelgedeelte -- niet 'in de pas loopt' met de major en de mezzo. Uiteraard wél wat betreft het Gereformeerd Kerkboek.

De verkoopcijfers zien er wat de afgelopen verslagperiode betreft als volgt uit:

Het Gereformeerd Kerkboek werd verkocht:

in 1990: 2553 exemplaren

in 1991: 2537 exemplaren

in 1992: 2490 exemplaren

'Bijbel en kerkboek' werd verkocht:

in 1989: 2847 groot formaat en 5694 ex. klein formaat;

in 1990: 1877 groot formaat, 3639 tussen formaat, 2217 klein formaat.

in 1991: 1467 groot formaat, 4117 tussen formaat, 501 klein formaat

in 1992: 1221 groot formaat, 2782 tussen formaat, 4036 klein formaat.

Aan royalty's werden in de periode 1990--1992 betaald aan:

Stichting Geestelijke liederen:

1990: f 725,98 (1989)

1992: f 1174,53 (1990 en 1991)

ISK:

1990: f 1708,20 (1989)

1992: f 2763,60 (1990 en 1991)

De royalty's over 1992 zullen worden betaald zodra de gegevens zijn ontvangen.

- b. Het Gereformeerd Kerkboek werd en wordt uitgegeven door B.V. Drukkerij/Uitgeverij v/h H.P. Vijlbrief te Haarlem (voortaan te noemen Vijlbrief), Bijbel en kerkboek wordt uitgegeven door Jongbloed B.V. te Leeuwarden.

Zoals reeds gemeld werden de Acta en de Handelingen van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 uitgegeven door Uitgeverij De Vuurbaak B.V. te Barneveld. Dat geldt ook van de deputatenrapporten, van de Huishoudelijke Regelingen voor Generale Synoden en van de Regelingen voor de Theologische Universiteit.

Voor het drukken van de deputatenrapporten, die zullen dienen op de Generale Synode te

Ommen 1993, werd contact opgenomen met enkele uitgevers, De Vuurbaak, Vijlbrief, Fa. Groenendijk. Als laagste inschrijver kwam De Vuurbaak in aanmerking, die voor de deputatenrapporten een pagina-prijs berekende van (...). Een bijkomend voordeel is, dat De Vuurbaak over een nauwkeurig bijgewerkt adressenbestand beschikt, dat zowel de plaatselijke gereformeerde kerken als de deputaatschappen omvat.

De opdracht tot het drukken en verzenden van de deputatenrapporten is verstrekt aan Uitgeverij De Vuurbaak te Barneveld.

Voor het verzorgen van de Acta en de Handelingen van de e.k. generale synode is contact gezocht met de drie reeds genoemde uitgevers alsmede met drukkerij/uitgeverij Scholma te Bedum.

Deputaten gingen akkoord met de offerte van Uitgeverij De Vuurbaak.

De Vuurbaak berekent voor de Acta een paginaprijs van (...) ex BTW bij een omvang van minimaal 480 pagina's. Voor de Handelingen wordt een paginaprijs berekend van (...) ex BTW.

Bij de publikatie van de deputatenrapporten vervullen deputaten zoals reeds onder de letter a van de instructie staat aangegeven een coördinerende rol. De deputatenrapporten die naar alle plaatselijke kerken worden verzonden, worden steeds door het deputaatschap voor generaal-synodale publikaties uitgegeven.

Deputatenrapporten die niet naar de plaatselijke kerken worden verzonden, worden steeds door het betreffende deputaatschap rechtstreeks naar de generale synode verzonden.

Naar het oordeel van deputaten lijkt het wenselijk, dat ook met betrekking tot de zojuist genoemde deputatenrapporten het deputaatschap voor generaal-synodale publikaties een meer coördinerende rol vervult en voorzover dat realiseerbaar is, de vermenigvuldiging en verzending naar de samenroepende kerk voor de eerstvolgende GS regelt.

- c. Over de technische uitvoering van de verstrekte opdrachten kunnen deputaten alleen maar positief zijn. Dat de verschijning van enkele deputatenrapporten de termijn van 'een half jaar vóór het samenkomen van de generale synode' overschreed, is mede te wijten aan de omstandigheid dat een enkel rapport te laat werd ingezonden bij de deputaten: omdat de rapporten zoveel mogelijk gebundeld worden uitgegeven vanwege het kostenbesparend element, moet alles wachten op de laatste inzending. Een en ander komt terug onder punt m.

Het feit dat anders dan in voorgaande jaren de uitgever veronderstelde dat de kopij 'op diskette' zou worden aangeleverd, heeft met betrekking tot het rapport BBK deel 1 ertoe geleid dat de termijn van zes maanden niet kon worden gehaald. Het rapport werd ten einde de datum van publikatie te bespoedigen door de notuliste van het deputaatschap integraal overgetypt en 'op diskette' gezet.

Ook ten aanzien van enkele andere rapporten heeft de notuliste van ons deputaatschap dergelijke ingrepen moeten verrichten, om te voorkomen dat de verschijningsdatum zou worden vertraagd. In de toekomst dient met het aanleveren van kopij 'op diskette' rekening te worden gehouden.

- d. Deputaten gaven uitvoering aan de opdracht toe te zien op het uitgeven van nieuwe edities van de sub a bedoelde uitgaven en er zoveel mogelijk voor te zorgen dat daarin druk- en zetfouten en andere tekortkomingen worden verbeterd.

De Acta en de Handelingen van de generale synoden worden gecontroleerd door de scriba van de laatstgehouden synode, én ze worden gecorrigeerd binnen ons deputaatschap. Dat betreft zowel de aangeleverde kopij als de drukproeven.

Datzelfde geldt van de deputatenrapporten: de kopij én de drukproeven worden gecontroleerd door ons deputaatschap.

In eventuele nieuwe edities en/of oplagen van het Gereformeerd Kerkboek worden -- indien nodig -- correcties aangebracht. Opgemerkt mag worden, dat eventuele correcties op het bijbelgedeelte buiten onze competentie vallen.

- e. Reeds werd gerapporteerd (sub a), dat de gewenste eenvormigheid inzake taalgebruik, spelling, interpunctie, nomenclatuur wél aanwezig is bij de major- en de mezzo-editie van 'Bijbel en kerkboek', maar niet bij de micro-editie, voor wat betreft het bijbelgedeelte. Ten aanzien van het Gereformeerd Kerkboek is er een volledige eenvormigheid. Deputaten zien erop toe, dat bij de vervaardiging van de rapporten de regels van de spelling zoveel

mogelijk worden gehandhaafd.

- f. Naar aanleiding van het 'rondschrijven', te noemen onder g, ontvingen deputaten één brief, waarin tekortkomingen werden gesignaleerd in het Gereformeerd Kerkboek. Eén betrof een fout, die al hersteld was in latere edities. De andere fout betreft een letter t, die bij vergissing 'romein' gezet was, maar die 'cursief' moest zijn gezet: het woord 'voortaan' in Ps. 105:21, regel 3. De letter t hoort bij de eerste lettergreep. We hebben de inzender dank gebracht voor zijn scherpzinnigheid!
Overigens ontvingen wij naar aanleiding van het 'rondschrijven' een tweetal brieven, waarin enige opheldering gevraagd werd. Deze opheldering werd verstrekt.
- g. Deputaten hebben de kerken ingelicht inzake de volgende wijzigingen/aanvullingen in het Gereformeerd Kerkboek. Tegelijkertijd werd deze informatie als een 'persbericht' aangeboden aan het Nederlands Dagblad, De Reformatie en de drie regionale kerkbladen.
- blz. 99: Ps. 46:2 en 4 -- Immanuël moet zijn immanuël
 - blz. 131: Ps. 65:3 regel 7: 'en' moet zijn 'de'
 - blz. 151: Ps. 72:6 regel 3: 'tot' moet zijn 'van'
 - blz. 308: Gz. 5:1 regel 3: noot 7 is een 'bes'
 - blz. 336: Gz. 22 onder aan de blz.: Kan ook gezongen worden op de wijs van Gz. 20
 - blz. 465 2de alinea antw. 105 dient als volgt te worden gelezen: Ook mag ik mijzelf geen letsel toebrengen, evenmin mag ik mijzelf moedwillig in gevaar begeben.
- In volgende edities van het Gereformeerd Kerkboek zullen tevens onderstaande wijzigingen worden aangebracht:
- blz. 118: Ps. 57:4 regel 3: 'hen' moet zijn 'hun'
 - blz. 308: Gz. 5:1 regel 4: noot 7 is een f
 - blz. 318: Gz. 10 onder aan de blz.: Kan ook gezongen worden op de wijs van Gz. 13
 - blz. 370: toevoegen aan de lijst van overgenomen psalmen en gezangen met toestemming van ISK: Gz. 24
 - blz. 594: art. 18 KO: 'hogeschool' wijzigen in 'universiteit'
 - blz. 602: art. 53 KO: 'Hogeschool' wijzigen in 'Universiteit'
- Daaraan dient te worden toegevoegd:
- blz. 214: Ps. 105:21 regel 3: de letter t in het woord voortaan hoort bij de eerste lettergreep.
 - blz. 321: Gez. 12:8: komma weg achter 'dag'.
 - blz. 475: DL I 9 regel 5: 'opdat' moet niet 'romein', maar 'cursief' gezet worden.
- h. In de afgelopen periode bereikten ons enkele verzoeken om toestemming tot het uitgeven van onderdelen van het Gereformeerd Kerkboek.
- Aan de Vereniging 'Evangelisatie & Rekreatie' werd toestemming verleend een aantal liederen uit het Gereformeerd Kerkboek te gebruiken voor hun nieuwe E & R bundel.
Er worden in dit geval geen royalty's bedongen.
 - Er is een regeling getroffen met enkele Nederlands gereformeerde kerken inzake het uitgeven van een kerkboek. Door deputaten is de volgende regeling ontworpen: derden betalen 10% wat betreft de kostprijswaarde van het aandeel van het Gereformeerd Kerkboek in de vervaardigde bundel.
- i. Deputaten hebben voldaan aan de opdracht ervoor te zorgen, dat in de kerkelijke publikaties die met hun medewerking tot stand komen, een clause wordt afgedrukt waaruit blijkt dat de auteurs- en/of gebruiksrechten bij de kerken berusten en dat voor verspreiding van de tekst toestemming van de kerken vereist is. Een en ander gaf in de praktijk geen moeite.
- j. Toen aan deputaten toestemming werd gevraagd Gezang 24 te mogen gebruiken in een uit

te geven gezangbundel, bleek dat dit gezang was overgenomen uit het Liedboek voor de kerken, maar dat verzuimd was dit te vermelden op blz. 370 van het Gereformeerd Kerkboek bij de gezangen die 'met toestemming van de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied' waren overgenomen. Geconstateerd werd dat Gezang 24 eveneens in de overeenkomst die deputaten namens de gereformeerde kerken met ISK sloten, ontbreekt. Deputaten hebben de ISK meegedeeld, dat Gezang 24 alsnog in de overeenkomst dient te worden opgenomen. Zij hebben voorts toegezegd dat op blz. 370 Gezang 24 aan de lijst van overgenomen Psalmen zal worden toegevoegd.

- k. Er hebben zich geen geschillen voorgedaan met derden, waarbij arbitrage nodig was.
- l. Deputaten zijn van oordeel, dat de prijs die gevraagd wordt voor het Gereformeerd Kerkboek en voor de verschillende uitvoeringen van 'Bijbel en kerkboek' niet belemmerend werkt ten aanzien van de verspreidingsmogelijkheden. Dit blijkt ook in de praktijk te worden bevestigd.
- m. De samenwerking met en de medewerking van de verschillende deputaatschappen was correct. De belangrijkste schakel in die samenwerking bestaat in het op tijd afleveren van de kopij voor de deputatenrapporten, bestemd voor behandeling op de e.k. synode. De ervaring heeft geleerd, dat er een ruime marge dient te zijn tussen de aflevering van de kopij aan de deputaten voor de publicatie en de vastgestelde termijn van verschijning en verzending aan de kerken. Voor de rapporten die een half jaar vóór de opening van de synode bij de kerken dienen te zijn (medio oktober), hebben deputaten medio juli gesteld als de datum waarop de kopij dient te zijn ingeleverd. In dat geval heeft de drukker/uitgever gelegenheid en geeft hij de garantie, dat de gedrukte rapporten medio oktober bij de kerken zijn.
Voor de rapporten, die drie maanden vóór het samenkomen van de synode bij de kerken dienen te zijn, hebben deputaten als termijn van inlevering van de kopij gesteld half oktober. Is die kopij op tijd ingeleverd, dan kunnen de rapporten medio januari zijn verzonden.

Uit dit vrij korte rapport mag blijken, dat de jaren van de vele vergaderingen voorbij zijn, en dat de produktie en de afname van het Gereformeerd Kerkboek geregelde en normale voortgang hebben.

Naar het oordeel van deputaten kunnen uw instructies aan nieuw te benoemen deputaten gelijkkluidend zijn aan de instructies die de synode van Leeuwarden vaststelde, met uitzondering van punt g.

Gezien het feit dat de werkzaamheden van ons deputaatschap -- voorbereiden en drukken van Acta en Handelingen -- reeds zeer spoedig na opening van de synode beginnen, verzoeken wij u na de bespreking van ons rapport de (her)benoeming van deputaten met *voorrang* op uw agendum te plaatsen. Zo wordt voorkomen dat na de verleende decharge een tijd lang in feite geen deputaatschap fungeert om de lopende noodzakelijke werkzaamheden te verrichten.

U bij al uw arbeid ter synode de nodige wijsheid en het licht van Gods Geest toewensend, namens deputaten voor generaal-synodale publikaties:

voorzitter: H.J. Boiten

secretaris: F.T.Oldenhuis

Bijlage I

Concept instructie

- a. het doen produceren en doen uitgeven van de Acta en de Handelingen van de generale synode, de rapporten van de door de generale synode benoemde deputaten, herdrukken van het Gereformeerd Kerkboek, onderdelen van deze uitgaven en andere drukwerken die op last van de generale synode worden vervaardigd; daarbij moet in technisch en economisch

- opzicht zo doeltreffend mogelijk te werk worden gegaan;
- b. met drukkers en uitgevers overeenkomsten af te sluiten die betrekking hebben op de onder a bedoelde uitgaven, inzake de technische vervaardiging en de uitgeversexploitatie alsmede met auteurs voor wat betreft auteursrechtelijke aanspraken en bevoegdheden voorzover daarvan sprake is;
 - c. toe te zien op de naleving van de onder b bedoelde overeenkomsten;
 - d. toe te zien op het uitgeven van nieuwe edities van de sub a bedoelde uitgaven en er zoveel mogelijk voor te zorgen dat daarin druk- en zetfouten en andere tekortkomingen worden verbeterd;
 - e. erop toe te zien dat ter zake van de typografische verzorging, de afmetingen, het taalgebruik, de spelling, de interpunctie, de nomenclatuur en dergelijke zoveel mogelijk een verantwoorde eenvormigheid wordt betracht met inachtneming van de door de generale synode van toepassing verklaarde regels voor spelling en dergelijke;
 - f. het inventariseren van ontvangen reacties uit de kerken met betrekking tot de voortgaande harmonisatie van het Gereformeerd Kerkboek en het – voorzover dit noodzakelijk moet worden geacht -- doen van voorstellen daarover aan de eerstvolgende synode;
 - g. te beslissen over verzoeken om toestemming tot het uitgeven van de sub a bedoelde publikaties of onderdelen daarvan, voorzover het auteurs- of gebruiksrecht daarvan bij de kerken berust;
 - h. te waken tegen inbreuk op de auteurs- en gebruiksrechten van de kerken en het treffen van conservatoire en andere noodzakelijke maatregelen; ervoor zorgen dat in de kerkelijke publikaties die met hun medewerking tot stand komen, een clausule wordt afgedrukt waaruit blijkt dat deze rechten bij de kerken berusten en dat voor verspreiding van de tekst toestemming van de kerken vereist is;
 - i. te waken tegen inbreuk op auteurs- en gebruiksrechten van derden bij het uitgeven van publikaties onder a genoemd;
 - j. geschillen met derden ten aanzien van de toepassing van het sub h en i bepaalde zoveel mogelijk op te lossen door middel van arbitrage;
 - k. bij het afsluiten van overeenkomsten eventueel royalty's te bedingen bij uitgevers, indien en voorzover er sprake is van bijzondere kosten of lasten voor de kerken, die aan de betreffende publikaties ten grondslag liggen, met als uitgangspunt dat in het algemeen de prijs van een kerkelijke publikatie niet belemmerend mag werken ten aanzien van de verspreidingsmogelijkheden;
 - l. nauwgezet samen te werken met andere deputaten betreffende het vervaardigen van hun rapporten e. d. en erop toe te zien dat zij dit van hun kant ook doen;
 - m. te rapporteren over hun werkzaamheden aan de eerstvolgende generale synode.

Bijlage II

Nog uit te voeren correcties in het Gereformeerd Kerkboek:

- blz. 118: Ps. 57:4 regel 3: 'hen' moet zijn 'hun'
- blz. 308: Gz. 5:1 regel 4: noot 7 is een f
- blz. 318: Gz. 10 onder aan de blz.: Kan ook gezongen worden op de wijs van Gz. 13
- blz. 370: toevoegen aan de lijst van overgenomen psalmen en gezangen met toestemming van ISK: Gz. 24
- blz. 594: art. 18 KO: 'hogeschool' wijzigen in 'universiteit'

-- blz. 602: art. 53 KO: 'Hogeschool' wijzigen in 'Universiteit'

Daaraan dient te worden toegevoegd:

-- blz. 214: Ps. 105:21 regel 3: de letter t in het woord voortaan hoort bij de eerste lettergreep.

-- blz. 321: Gz. 12:8: komma weg achter 'dag'

-- blz. 475: DL I 9 regel 5: 'opdat' moet niet 'romein', maar 'cursief' gezet worden.

N.B. Voor het overzicht van de uitgevoerde correcties in het Gereformeerd Kerkboek zie: Acta GS Leeuwarden, blz. 518/519.